37 7.

29

... de Prussia

PAVLINº

Trilogium

Animæ

I
00377

BIBLIOTECA
DE LA
UNIVERSIDAD DE SALAMANCA.
Sala Est. Tab. Núm.

~377

2-13-4-13

~377

Prussia Ludovicus de

num. 37. cap. 7. num. 22.

I
00377

num. 33 cap. 7 num. 22

b18611825

Frater Paulinus de lemberg ordinis minoꝝ de obſeruantia olim ꝓuincialis vicarius ꝓuincie bohemie fratri Nicolao Glaſberg de Morauia eiuſdem ordinis ꝓfeſſo in Nurēberga confeſſori ꝙ opus Ludouici de pruſſia impreſſoribus tradat ad imprimendū vt ad cōmunem vtilitatem deueniat.

Venerabilis pater ſalutem ⁊ ſinceram in

dño. charitatē Veſtrā quā habetis diligentiā ꝙ Trilogiū nouū opus imprimi poſſit et ſic ad multoꝝ puenire poſſet noticiā habeo per gratā eo ꝙ opus cedit ad dei bonorem ⁊ gl'iam ꝓximoꝝ ſalutē maxime ſtudioſis ad magnā conſolationē ⁊ eruditionem ac vr̃e paternitati ad meritoꝝ cumulationē cū bellātibus et ad ſarcinas remanētib⁹ equa debeat̃ portio parinō ſapiētie elucidatoribus ac ꝓmotoribus que abſcondi debet minime. Opus aūt qđ ſeipm̄ cōmendat legētibus mea laude non eget que parua eſſe poteſt in compatione laudū quib⁹ ipm̄ reuerēdus pater frater Ludouicus a turri vicarius ꝓuincie ſancti Anthonij reuerēdiſſimi patris generalis cōmiſſarius extollit qui libros ſecū in italia per trienniū habuit ⁊ plene perlegit vt puta refertū eſſe ſeraphicis ardoribus ⁊ cherubicis illuminationibus q̄ntitate non magnū: ſed cōtinētia virtuali maximū: ſcientia ꝓfundū: ſapia altū. Habet enī in fundamētis allegationes fidas pariter ⁊ habundātes theologoꝝq; veritates lucide enucleatas. Editorē ꝗꝗ; pater p̄fatus cenſuit ſacre theologie ſeraphicū interpretē. Nec mirū q2 ab ineunte etate ſtudio lr̃aꝝ ac ſacre pagine ſe applicauit. In alma vniuerſitate Colonieñ. ipſe frater Ludouicus de hilſberg (olim nominatus iohēs cognomēto vuolgemuth) promotus ante annos. xxxix. poſt hec rexit ſcolas in Gerlitz in poſnania in Thorn ⁊c. Demū p̄ annos. xxx. ſub regulari obſeruātia ſtrēnue xp̄o militās introiuit in potētias dn̄i ⁊ dei gr̃a nō defuit ei cū qua laborauit ⁊ laborare nō ceſſat fideliter ⁊ deuote ⁊ talentū ſibi traditum in terrā non abſcondit ſed ad menſam ponit p̄ſertim ad exhortationem patrum in capitulo generali quibus libri ad examinandum exhibiti ſunt qui doctrinam approbauerunt. Precamur igitur nos omnes et ego vice omniū veſtram paternitatem vt tale ⁊ tantū per incuriā nō pereat opus ſed q̄citius comode fieri poterit artis impreſſoribus peritis tradat̃ quo ſitis q̄maxima eſurieſq; q̄plurium refocilletur ⁊c. Eue in dño valete ex loco ſancti Bernardini extra brūnā. Anno ſalutis. Mccccxcvj. in feſto ſancte Scolaſtice virginis.

Nicolaus Glaſberg de Morauia predicto patri Paulino ⁊ ꝙ opus impreſſoribus tradidit indicat.

Venerabili patri Paulino ac vere obſer-

uantie alūno ſancti Bernardini mancipiū cum omī contubernio brūnenſium fratruꝫ ſummū ⁊ indeficiens bonū Religioſi pectoris ſtudio ſollicitante cōmonitus o Pauline ſinceriſſime diuinis in actibus cum ſacri ꝯuerſatione ꝓpoſiti iugiter exercitaris intentus ⁊ intendis exercitandus vt facile ſit perſpicuū cum irrefragabiliter veteris diſpoſitionis catholici dogmatis fundamenta cuſtos obſeruas ⁊ ad edificationē fideliū amantiſſime veluti bonus inſtructor adiiciendo aliq̄d culmini fabrice eccleſiaſtice nō ſine timore diuino: cuius amore me dignatus es purgere vt fratris Ludouici de pruſſia opus. Trilogij anime opificibus arti impreſſorie peritis tradam imprimenda petitionibus tuis ⁊ fratrum ꝓut poſſibilitas mee prauitatis ꝑmiſit parere ſtudui ⁊ opifi-

ctibus tradidi. Cōſiderabā[m]q̄ȝ in predicto fratre Ludouico nō ea que ceteri ſolent ſin-
gularia quedam ⁊ preſtantiſſima munera iudicare qualia ſunt que aut ad valitudinē
corporis pertinent: aut ad pulcritudinem: aut que ad eius dignitatis ſtatum ⁊ excel-
lentiam ſunt tradita cum ea mihi viderent̄ eiuſmodi eſſe vt cum partim a natura ꝓ-
ficiſcant̄ partim etiam a fortuna neq̄ȝ magis ab humana opera ꝓuenirent ꝙ̄ diuina
quadam benignitate ⁊ celeſti dono mortalibus elargirent̄ non tamen ea eſſe: licet am-
pliſſima que poſſent veram homini laudem aut gloriā comparare. Cum neq̄ȝ ea que
ſunt inſita homini a natura: neq̄ȝ etiam que a fortuna ꝓficiſcunt̄ vllam prorſus ꝓme-
reri vt noſtri laudem videant̄: tam ⁊ ſi multa quoq̄ȝ huiuſmodi noſter Ludouicus cō-
ſecutus fuiſſe tradit̄ que inter cetera p̄ſtantiſſimaȝ nature ipſius aut fortune munera
nō inferiora pro ſui excellentia ⁊ magnitudine videant̄. Erat enī natione prutenus de
bona familia ⁊ magiſter Colonienſis vt aſſeris qui cōtempto faſtigio ſecularis pompe
ad minorum fratrū ordinem de obſeruantia vulgariter nuncupatoꝝ conuolauit ibiq̄ȝ
ingreſſus in potētias domini ⁊ dei gratia ſibi non defuit cum nobilitate ingenij: ſ ad-
huc ac ſpeculatione ꝯtemplationeq̄ȝ diuinarū rerum profecit longe. ampliora que me
cogebant in eo nō ſolum laudare ⁊ recte quidem laudare ſed etiam admirari atq̄ȝ id
efficere vt q̄ntis poſſem viribus eniteret vicȝ ꝙ fuerit amplior magiſter iſtius beati et
vere ſancti viri fratris Alexij ſacerdotis in vuratiſlauia ordinem ingreſſi ⁊ nunc ſepul-
ti in loco heuton in Capella ſancte crucis qui in domino obdormiens multis hodier-
no anno clareſcit miraculis ⁊ hec me cogunt laudare ipſius ingenium ⁊ ſcientiam que
purgāt animā illuminant intellectum ⁊ inflāmant affectum vt veraciter triplici actui
ierarchio conueniat eius opus ⁊ ingeniū vicȝ purgationi illuminationi ⁊ ꝑfectioni: naȝ
purgatio ſm̄ ſctm̄ Bonauenturā ad pacem ducit illuminatio ad veritatem perfectio
ad charitatem q̄bus ꝑfecte adeptis aīa beatificatur qd̄ ꝑclare pȝ in ſuo diſcipulo p̄-
dicto Alexio. Non enī potuit illum alia docere niſi ea que pio pectore gerebat: ⁊ q̄m
Alias ru-minandū hoc ſcripto edididit ceteris ad rimandū qd̄ actenus in ordine ipſe practicauit meditā-
do ⁊ legendo ideo longe preſtantior fuit eius magiſteriū in ordine ⁊ regulari obſeruā-
tia ꝙ̄ in ſeculo vbi interdum ab incautis captatur aura humani fauoris cum periculo
Accedit etiam ad ipſius laudem ⁊ admirationem ꝙ hoc opus cōmune eſſe voluit et
introduxit Theologiam nedum ſpeculatiuā verūetiam myſticam, put in theoſophijs
doctoris noſtri ſancti Bonauenture ſeraphici reperit per hoc opus ſuum ⁊ ſummulā
eius legentibus p̄dicatoribus confeſſoribus cōtemplantibus ⁊ ſtudentibus: non ſolū
lumen intellectus ſed etiam ardorem affectus adminiſtrant vt merito omnibus tam
ſpūalibus ꝙ̄ ſecularibus deſeruiat. Plura dicenda forent que omnia ne tedij arguar
omitto. Uale in domino ex Nuremberga .xx. die februarij Anno domini Mileſimo
quadringenteſimo nonageſimo octauo.

Continentia prime

partis Trilogij aie. Tria naq̄ȝ ſm̄ phm̄ ij. Ethicoꝝ conſtat eſſe in aīa vicȝ potentias (de quibus prima pars cōtinet Trilogij) paſſiones (de quibus ſcd̄a pars) Habitus luminoſos ⁊ affectuoſos de q̄bus agitur in tercia parte triptiti operis de anima. In ꝓlogo agitur de triplici creatura pure ſcȝ ſpūali ⁊ pure corporali ex vtraq̄ȝ cōpoſita. Et de multiphar[i]js ternarijs in natura repertis ſup glorioſiſſimā trinitatem per modum veſtigij imaginis et ſimilitudinis repreſentantibus. Cum quadā figura multiplicis triplicitatis continente. Enumerant̄ ⁊ ibidem doctores ex quoꝝ theoſophijs trilogiū cōgeſtum eſt.

Caplm̄ primū de beatitudine dignitate ⁊ nobilitate anime
Caplm̄. ij. Anima q̄d ſit ſcd̄m nomen
Ca. iij. aīa quid ſit ſcd̄m rē ⁊ diffinitionē
Ca. iiij anima in ſe gerit imaginē dei
Ca. v. de ſiītudine dei ad quā factus eſt homo.
Caplm̄. vj. de potētijs aīe in generali
Caplm̄. vij. de potētijs anime in ſpeciali
Ca. viij. de aīa vegetatiua ⁊ eiꝰ potētijs.
Ca. ix. de viribꝰ pulſibus ſpiritibus ⁊ humoribus corporis animalis
Ca. x. de aīa ſenſitiua ⁊ eius potētijs
Caplm̄ vndecimū de viſu
Caplm̄ duodecimū de auditu
Caplm̄ terciūdecimū de olfactu
Caplm̄ quartūdecimū de guſtu
Caplm̄ quintūdecimū de tactu
Ca. xvj. theologiſatio ſenſuū exterioꝝ
Ca. xvij. de potētijs app̄henſiuis aīe ſenſitiue interioribus.
Caplm̄. xviij. de ſenſu cōmuni
Caplm̄. xix. de imaginatione
Caplm̄. xx. de fantaſia
Caplm̄. xxj. de eſtimatiua
Caplm̄. xxij. de memoria
Caplm̄. xxiij. figuratio interioꝝ ſenſuum
Ca. xxiiij. de ſomno ⁊ vigilia ⁊ ſomnio
Caplm̄. xxv. De potentijs ſenſualibus motiuis.
Ca. xxvj. de potētia motus executiua
Caplm̄. xxvij. de potētijs aīe rationalis et de origine rationalis anime
Capitulum. xxviij. de potentijs anime rationalis generaliter.
Ca. xxix. de intellectu poſſibili ⁊ agente
Caplm̄. xxx. de diuiſione potētie apprehenſiue ⁊ intellectiue de intellectu poſſibili in habitu et in actu de relatione intellectu ⁊ intelligentia ⁊ de intellectibilitate: de rōne ſupiori ⁊ inferiori. De intellectu ſpeculatiuo et practico. De vita actiua ⁊ cōtemplatiua: de memoria intellectiua.
Caplm̄. xxxj. de voluntate
Ca. xxxij. voluntas eſt nobilior intellectu
Ca. xxxiij. de diffinitione volūtatis
Ca. xxxiiij. de obiecto voluntatis
Ca. xxxv. de actibus voluntatis ⁊ de volitione de fruitione de intētione.
Caplm̄. xxxvj. de electione. conſilio. conſenſu et vſu.
Ca. xxxvij. de actibus imperatꝫ a volūtate
Ca. xxxviij. de volūtatis ſubdiuiſione
Ca. xxxix. de libero arbi. ⁊ diffinitionibus
Ca. xl. de volūtate thelīſi naturali ⁊ buliſi delibratiua
Ca. xlj. de conſcientia
Ca. xlij. conſcīa multipliciter accipit̄
Caplm̄. xliij. de conſcientie multiplici deſcriptione
Ca. xliiij. de actibus conſcientie
Ca. xlv. de obiecto conſcientie
Caplm̄. xlvj. ſindereſis eſt vis affectiua
Caplm̄. xlvij. de diffinitione ſindereſeos
Capitulum. xlviij. de actibus et nominibus ſindereſeos
Caplm̄. xlix. de viribus rationali iraſcibili et concupiſcibili
Caplm̄. l. de cōditione corporis humani
Caplm̄. lj. de toto homine ex anima ⁊ corpore formato
Caplm̄. lij. de vnione anime cum humano corpore

Continētia genera-
lis ſcd̄e partis Trilogij anime iuxta titu
los.xxxij.capi.inibi contentoꝝ. In hac ſi
quidē ſcd̄a parte agiť de origine natura
⁊ effectū paſſionū ſenſualiū ⁊ animaliuꝫ:
ꝯmiſcue tamē cum paſſionibꝫ volūtarijs
⁊ ſpiritualibus aduſqꝫ caplm̄.xxix. dein-
ceps vſqꝫ ad finem de origine et natura
paſſionū ſpūaliū impmixte: nā paſſionū
ignorate qualitate neqꝫ viciorꝫ neqꝫ vtu
tum poterit ſufficiēs noticia vel ars adi-
piſci. Paſſionū item ⁊ affectionū feruorē
effectū ⁊ originem cognoſcere ꝓdeſt ani
me ad deuotionis ſcolā vocate. In pri-
mo caplo agiť de paſſionibus ſub nomi-
ne interiectionis. Nam qꝺ apud phos
⁊ theologos paſſio affectus affectio apꝺ
grāmaticos interiectio nominať.

Ca.primū de diffinitione interiectionis.
Ca.ij.de paſſionibus anime.
Caplm.iij.paſſio multipliciter accipiť
Ca.iiij.de ſubiecto ⁊ diſtinctōe paſſionū
Ca.v.de obiecto paſſionum
Caplm.vj.de diffinitione paſſionis
Caplm.vij.de ſignificatione paſſionis
Ca.viij.de numero ⁊ ſufficiētia paſſionū
Caplm.ix.Qualiter in paſſionibus aia-
libus ſit bonitas vel malicia moralis
Ca.x.de origine paſſionū aialium
Caplm vndecimū paſſiones animales a
ratione ſepe cauſanť
Caplm.xij.de paſſionibus anime in ſpe-
cie ⁊ primo de amore.
Capitulum.xiij.de amoris mltiplici ſub-
diuiſſione
Capitulum.xiiij. de amoris triplici ſub-
diuiſione
Ca.xv.de effectibꝫ ⁊ ꝓprietatibꝫ amoris.
Ca.xvj.de raptus varia nominatione
Caplm.xvij.de vnione ſeu tranſformati
one amoris
Ca.xviij.de languore amoris
Ca.xix.de liquefactione amoris
Ca.xx.de inebriatione amoris
Ca.xxj.de ſpirituali iocūditate ⁊ iubilo
Caplm.xxij.de zelo
Capitulum.xxiij.de odio deſiderio ⁊ fu-
ga ſeu abbominatione
Ca.xxiiij.de delectatione ſeu gaudio
Ca.xxv.de dolore ⁊ triſticia
Ca.xxvj.de ſpe ⁊ deſperatione
Ca.xxvij.de audacia ⁊ timore
Caplm.xxviij.de ira.
Caplm.xxix.paſſiones ſi cadāt in ſapien
te.Et an xps paſſionabiliter moucbať
Ca.xxx.de ſpūaliū paſſionū origine
Capitulum.xxxj.de paſſionibus aie ſpiri
tualibus ſpecialiter.
Caplm.xxxij.de quatuor principaliorib⁹
paſſionib⁹ ſpūalibus aie q̄ ſunt Spes
metus meror gaudium

Continētia genera-
lis tercie partis Trilogij anie. In tercia
partē Trilogij ſub.xxxiij. caplis agiť de
habitib⁹ anime luminoſis ſeu intellectu-
alibus dirigentibus rationē ⁊ intellectū.
Et de habitibus affectuoſis ⁊ virtualib⁹
rectificantibus voluntatez et affectū. In
vniuerſo igitur hoc tractatu de octo de
terminať vicꝫ de habitib⁹ ⁊ grā in ſe ge-
neraliter conſideratis in pmis tribus ca
pitulis. De habitibus intellectualib⁹ ſe-
cundo a q̄rto caplo aduſqꝫ.viij. Tercio
agitur de gratijs gratiſdatis ⁊ gratūfaci-
entibus ſpecialiter conſideratis octauo
nono ⁊ decimo caplis. Quarto agitur de
habitibus virtualibus in quos gratia ra
mificatur. Qui ſunt in triplici differentia
primi habitus ſunt ſeptem virtutum gra
tuitarum. Quatuor ſcꝫ cardinaliū et tri-
um thologicalium: de quibus generali-
ter agitur ab vndecimo capitulo aduſqꝫ
decimum ſextum. In .xvj.capitulo agiť
de habitibus ⁊ virtutibus moralibus car
dinalibus cum vicijs contrarijs iuxta ru
dimenta philoſophorꝫ. Dehinc tracta-
tur de eiſdem habitibus deqꝫ virtutibus
eis annexis cum vicijs oppoſitis ſm do-
cumenta theologorum aduſqꝫ.xxiij. ca-
pitulū. Conſequēter poſt virtutes car-
dinales ⁊ ꝯſuetudinales rectificātes ani
mā ſm faciē in fidem: agiť de tribus vir-
tutibus theologicis animā rectificantib⁹
ſm faciem ſuperiorem aduſqꝫ capitulꝫ
.xxvij. Quinto agiť de ſeptem habitibus
donorum in quos gratia ſcd̄o ramificať
quorum eſt potentias anime expedire in
.xxvij. ⁊.xxviij.capitulis. Sexto agitur de
ſeptem habitibus beatitudinum in quos
gratia tertio ramificať quorum eſt poten
tias anime ꝑficere.capitulo.xxix. Septi-
mo agitur de duodecim fructibus ſpirit⁹
qui dicunt delectatiōes conſequētes ope
ra perfecta beatitudinū. Conſequūtur ⁊
perfectionem beatitudinum quinqꝫ ſen-
ſus ſpirituales qui dicunt perceptiones
intellectuales circa veritatem ſponſi con
templandam: capitulo.iij. Et quoniā gra
tia que ramificatur in habitus virtuales
nemini datur niſi qui ſe ad illam exercet.
Hoc aūt fit per quatuor exercitia merito
rum. Primum conſiſtit in credendis ar-
ticulis fidei. Scd̄m in ordine diligendoꝝ.
Tertium in exequendis cuiuſmodi ſunt
precepta. Quartum conſiſtit in poſtulan
dis q̄ ſunt petitiōes dn̄ice oratiōis de his
agitur cap̄.xxxj. Et quoniam gratia gra-
tumfaciens ꝓ ſtatu vie ⁊ glorie ſtatus pa
trie non differunt per eſſentiam: idcirco
in fine huius tertie partis trilogij aliqua
tractantur de gloria patrie celeſtis. Hec
ergo de cōtinentia generali preſentis tra-
ctatus dicta ſufficiant.

Capitulum primū cōtinentia generalis
tertij tractatus.
Capitulum ſcd̄m de habitibus generaliť
Capitulum tertiuꝫ de gratia generaliter
abſolute ⁊ in ſe conſiderata
Capitulum quartum: de ſapientia pmo
habitu intellectuali.
Capitulum quintū: de intellectu ⁊ ſciētia
Capitulum ſextum: de prudentia.
Capitulum ſeptimum: de arte.
Capituluꝫ octauuꝫ: de gratia gratiſdata.
Capitulum nonum: de gratia gratūfaciē-
te in ſe conſiderata quo ad diuerſitatē
diffinitionis.
Capitulum decimum: de diuerſitate diui
ſionis ⁊ opationis gratie.
Capitulū vndecimū: virtus ⁊ gratia diffe
runt. Et quid ſit virtus ſm nomen
Capitulum duodecimum: de multiplici
virtutis deſcriptione
Capitulum tredecimū: de multifaria vir-
tutis diuiſione
Capitulum decimūquartum: virtus con
ſiſtit in medio.
Capitulum decimūquintū: de circūſtan-
tijs actuum moralium
Capitulum decimūſextum: de virtutibus
moralibus ſm philoſophos
Capitulum decimūſeptimū: de prudētia
⁊ eius partibus
Capitulū.xviij.de tpantia ⁊ eius ptibus.
Caplm.xix.de fortitudine ⁊ eius ptibus.
Capitulum.xx. de iuſticia ⁊ eius partib⁹
cum vitijs oppoſitis.
Caplm.xxj.de religione: pte prima poten
tiali iuſticie
Caplm.xx. de alijs partibus iuſticie potē
tialibus.
Caplm.xxiij.de fide ⁊ vitijs oppoſitꝭ fidei
Caplm.xxiiij.de ſpe ⁊ vitijs oppoſitis
Caplm.xxv.de charitate
Caplm.xxvj. de effectibus dilectionis et
vitijs oppoſitis
Caplm.xxvij.de donis ſpūſſancti genera
liter ⁊ de timore ſpecialiter
Caplm.xxviij.de donis pietatꝭ ſciētie for-
titudinis ꝯſilij intellectus ⁊ ſapientie
Caplm. xxix. de ramificatione gratie in
habitus beatitudinum
Caplm.xxx.de duodecim fructibus ſpiri
tus ⁊ q̄nqꝫ ſenſibus ſpūalibus
Capitulum.xxxj.de gratia q̄tum ad qua
tuor exercitia meritorum
Caplm.xxxij.de gratia ꝯſummata: gloria
videlicꝫ ſupne beatitudinis
Capitulum.xxxiij. epilogus gaudiorum
celeſtium

Tabula Alphabetica

Repertorium alphabeticū in omnes partes Trilogij anime notabiliū ſententiarū: ita ꝗ prime partis precedant deinde ſecūde: ⁊ tertio tertie. Incipit feliciter. Numerus capitulū quotat littera ſentētias precipuas huius capituli notat.

Prime partis A

Actio ⁊ factio differūt ca. xxx. F. in fine.
Actus ɔſcientie ſunt multiplices: infra Conſcientia.
Actus prim⁹ et ſcd̄s. iij. C. Item. xxx. A
Actus liberi arbitrij ſunt multiplices ca. xxxix. I. K.
Actus rationis ⁊ voluntatis diuerſimode nominanť ca. xxviij. C
Actus voluntatis duplices elici ⁊ imperati. xxxv. xxxvj. xxxvij. ꝑ totum require infra voluntas.
Adam in ſtatu innocentie non cognouit lapſum proprium: incarnationem xp̄i ⁊ paſſionem: ⁊ que cognouit. v. A
Adam in protboplaſto omnes homines fuere ſm̄ corpulentam ſubſtantiā ⁊ rationem ſeminalem. Xp̄s ſolum ſm̄ corpulentam ſubſtantiā. viij. E
Ade ⁊ poſterorū ſuorū qualis fuiſſet cognitio in ſtatu innocentie. xxix. FF.
Affectiue cuilibet potentie correſpondet vis cognitiuo ca. xxxj. A
Affectiua ſubdiuidiť. xxxviij. A
Affectus eſt quadriptitus. xlix. A
Affectiones ſunt ineffabiles. xlviij. F
Affirmationes ſunt de deo ſunt in compacte. Negatōes vere Dyoniſ. xxix. T
Amor ſeraphicus qualis eſt. j. E
Amor amare ſunt act⁹ volūtať. xxxv. B
Amor vnit ⁊ transformat. lj. L
Ancilla rōnis eſt ſenſualitas. xlviij. E
Angelus compoſitus eſt ex materia ⁊ forma. xxviij. E
Angelus ſm̄ Gregorium dicitur animal rōnale. xxix. B. Hoc tamen eſt improprie. lj. G. I
Angelus ⁊ homo in multis ſunt equales ⁊ in multis inequales. Et quare angeli miniſtrant homini. xxix. B
Angeli a nobis cognoſcuntur per tres operationes per motum orbium: per miniſterium hominum: ⁊ per gubernationem ſperarum omnium corporalium. xxix. A
Angelorum nouem choris anima aſſimilatur humana. lj. E
Angeli cum beatis viuunt vita ſociali: ſ in deo vita ſolitaria. lj. I
Angeli ſunt ſepati ab orbibus quos mouent ſm̄ ſubſtantiam: vniti ſm̄ virtutem ca. lij. A
Angeli habent quinqꝫ ſenſus ab intus. xvj. E

Angeloꝝ de cognitione

Angelus cognoſcit per ſpecies concreatas alios angelos: et materialia. xxix. CC. GG.
Angeli ſuperiores per pauciores ſpecies intelligunt ꝗ inferiores. Cognoſcunt etiam per ſpecies acquiſitas in locutione adinuicem.
Angelorum locutio qualiter fit. xxix. CC GG.
Angelorum cognitio duplex eſt Matutina ⁊ veſpertina. Et nō eſt in eis cognitio meridiana. DD
In angelis ſunt due differentie cognitionis: ⁊ tres rōnes cognoſcendi. DD
Angelus deū cognoſcit ſupra ſe ꝑ eſſentiā. Angelū iuxta ſe q̄druplicitер Res corporales infra ſe. Habitus ſuos naturales acquiſitos ⁊ gratuitos intra ſe xxix. EE
Angeli intellectuales non rationales intelligunt intuitiue non diſcurſiue ⁊ per ſpecies concreatas. xxix. L
Angelus tam bonus ꝗ malus habꝫ liberum arbitriū. xxxix. L. Non tñ habet vertibilitatem liberi arbitrij. P

Anima cōmuniter

Anima celi qualis eſt ca. iij. C
Anima ⁊ corpus dr̄ñter viuunt. iij. D
Anima ſeparata qualiter cognoſcit ſenſitiua ⁊ imaginabilia per intellectum. xxix. GG
Anima multis nominať nominib⁹. ij. A
Anima multipliciter accipiť. ij. B
Anie diffinitiones q̄tuor. iij. A. B. C. D
Anima intellectiua differt ab alijs. iij. D Item. xxviij. A
Anima cur eſt ex nihilo creata
Anima ad imaginem ⁊ ſimilitudinem dei creata ē ꝓpter viginti cōgruētias. j. D
Anime dignitas in quo conſiſtit. j. D. H
Anime nobilitas in quo conſiſtit. j. E. H
Anima vegetatiua habet tres potentias inter ſe differentes. viij. A
Anima ſenſitiua tres habet vires naturalem vitalem ⁊ animalem. ix. A. B. Et multas habet nobiles operatiōes. Et habet duas potētias apprehenſiuā ⁊ motiuam. x. A

Anima rationalis

Anima non eſt ex traduce: ſoluſqꝫ deus animarum creationem ſibi reſeruauit. xxvij. D
Anima ꝓpter quid creata eſt. j. A. Item xxvij. A. B. Et de eius creationis congruentia ibidem. Item ꝓpter quid creata eſt. xxxv. C. Et cur creata eſt ex nihilo. l. A
Ania creať in vmbra intelligētie. xxvij. C Item. xxx. C
Anima creata eſt in numero pondere et menſura. lj. F
Anima ⁊ caro in ſuis extremitatibus cōiunguntť. xlviij. E
Ania quare ɔiuncta eſt corpi. j. A. Item xxvij. A. Item. l. A. Item. lij. ꝑ totum.
Ania ɔiuncta eſt corpi vt forma: ſimplex ⁊ motor. lj. F. Itē vt forma: perfectio ⁊ motor. lij. A. Et vniť corpi optima ꝓportione. B. C. Et ꝓpter quē finē. D
Anima eſt tota in toto corpe et in qualibet eius parte Auguſ. de trinitate li. vj. ca. lj. Et eſt q̄nta virtute nō mole. ibidē
Ania ꝑ ſuas potentias eſt particeps beatitudinis. iiij. B
Anima ſolum habet tres potentias realiter diſtinctas. Intellectū vicꝫ agentē ⁊ poſſibilem ⁊ voluntatē. xxix. A
Anima cognoſciť ꝑ potētias ſuas ⁊ act⁹ xxix. X
Anime regimen dependet ex ratiōe ⁊ voluntate. xxxiiij. B
Anima per mentem eſt capax ⁊ ꝑticeps dei. xlviij. D
Ania quaſdam opationes exercet organo corporeo quaſdā non. lij. A
Ania ꝑ cor influit corpori. lj. F
Anima cōgnoſcit deum angelū ſe ⁊ totū vniuerſum corporeum. xxix. B
Animā ſatiat ſolū cognitio ⁊ amor ſummi boni. xxxv. C
Ania quinqꝫ ꝓgreſſibus exerceť ad ſapientiam: ⁊ quatuor ad charitatē. Et nouē choris angeloꝝ aſſimilať. lj. E. Aſſimilať etiam deo. F
Ania repſentat creatorē ſuū ſub ratione imaginis ⁊ ſilitudinis. ca. iiij. ⁊. v. ꝑ to.
Ania qualiter reformať ad imaginē ⁊ ſimilitudinem dei. v. D
Ania mediante tribus potentijs eſt imago dei. vj. B. Item. iij. D
Anima p̄ ceteris creaturis diuine imaginis ⁊ ſimilitudinis eſt magis expreſſiua. xxx. E
Ania eſt templū ſpūſſancti. xliiij. D
Anima compoſita eſt ex materia ⁊ forma Nihilominus ſimplex eſt per priuationem partiū quātitatiuaꝝ. ca. xxvij. E
Anima exuta corpore per ſe ſubſiſtit vt hoc aliquid. De fundamento ſubſiſtētie diuerſitas eſt inť doctores. xxvij. E. Item. lij. B
Ania eſt corruptibilis ⁊ incorruptibilis: mortalis ⁊ immortalis. lj. E
Anima rōnalis ꝑ ſe ſubſiſtens eſt incorruptibilis per naturam ſed non brutalis. lij. B
Animal manſuetū eſt hō. lj. A. K
Anial rōnale mortale ē hō. lj. G. Sed angelus improprie dr̄ anial rōnale. G. I.

Tabula Alphabetica

Aīalia ꝑgreſſiua ſunt triplicia ſcʒ Natatilia: volatilia ⁊ ꝑgreſſibilia: q̄ ⁊ triplicanẗ.xxvj.D
Animalis vis eſt triplex.ca.ix. B
Animalis homo qualis ſit.xliiij.E
Antropus dicïẗ homo.lj.A
Apex mentis inter vires affectiuas ſindēſis: inter cognitiuas: intelligentia ⁊ cōſcientia.xlviij.D.E
Apex mentis etiā nominaẗ portio ſuperior anime.xlviij.E. in fine
Appetitus cōcupiſcibilis ⁊ iraſcibilis ad quid datus eſt homini.j.C
Appetitus vnde dicïẗ.xxv.C.
Appetitus nō eſt in deo. Appetitus ē in oīni re naturali ⁊ in anima vegetatiua ⁊ dicïẗ Naturalis: in aīa ſenſitiua et dicïẗ ſenſitiuus in anima intellectiua ⁊ dicïẗ appetitus intellectius ſiue voluntas: ibidem.C
Appetitus in genere deſcribïẗ.D
Appetitus eſt duplex Naturalis ⁊ aīalis.C.ibidem
Appetitiua vis reperitur in omni potentia anime.xxvj.A
Appetitus naturalis: ſenſitiuus ⁊ voluntas differūt.xxxiij.A. Itē.xxxiij. A
Appetitus ſenſitiuus ⁊ intellectiuus multis nominanẗ nominibus.xxv.B
Appetitus obiectū eſt bonum.xxv.L
Appetere ⁊ velle ſunt actus generales liberi arbi.dr̄nt tñ inter ſe.xxxix.I
Appetēda ſunt in duplici genere.xlvj.B
Appetitus ſenſitiuus ſiue potentia motiua q̄ ſit ꝓbaẗ duabus rōnibus.xxv.A
Appetitus aīalis deſcribïẗ F.Et eſt duplex: ſenſitiuus ⁊ intellectiuus. Appetitus ſenſitiuus eſt duplex ſcʒ iraſcibilis ⁊ concupiſcibilis.xxij.F.He due differentie repiunẗ etiam in appetitu intellectiuo ſiue voluntate.xlix.p totum
Appetitus ſenſitiuus deſcribitur.xxv.F
Appetitus ſenſitiuus in hoībus ⁊ in brutis differt ibidem.G
Appetitus ſenſitiui ſunt duplices actus generales ⁊ ſpeciales.xxv.I
Appetitus ſenſitiui actus improprie dicuntur actus. Et differunt ab actibus virtutis apprehenſiue: ibidem. magis tamen ꝓprie actus appetitus dicuntur paſſiones vel motus appetitus.K
Appetitus ſenſitiui diſpoſitiones preambule: ſunt ſenſus interiores ⁊ exteriores.Q.
Appetitui ſenſitiuo ratio principaẗ principatu politico.R.ibidem
Appetitus intellectiu⁹ deſcribïẗ.xxv.F. Et differt ab appetitu ſenſitiuo. Et nominaẗ tribus noībus.H
De appetitu intellectiuo plura require infra voluntas.
Apprehenſiua vis ſenſitiua eſt duplex: exterior ⁊ interior.x.B
Appetitus naturalis deſcribitur.xxv.D Et nominaẗ multis nominibus. Et eſt duplex ꝑticularis ⁊ vniuerſalis.E
Arbor reuerſa dicïẗ homo.lj.A
Archetipus mūdus deus eſt.lj.B.F
Architectonica felicitas qualis ē. Et ē triplex.xlv.M
Ariſtocracia policia qualis eſt.xlv.M
Ariſtoteles viuēs ſm legem nature. Credens vnum deum: fuit de numero ſaluandoꝝ: nec errauit de mūdi inceptione: nec de numero intelligentiarūʒ: nec de felicitate.xxix.HH. Ariſtotelē a muliere equitatū fabuloſum eſt.II
Ariſtoteles xp̄s ⁊ theologi cōformiter loquunẗ de felicitate.xlv.L
Arma nō dedit natura homini ſicut brutis. Ideo.lj.K
Ars comprehēdens ſub ſe ſeptem artes mechanicas deſcribïẗ. Et eſt circa factibilia.xxx.F
Arteria in corpore animalis qualis eſt.ca.ix.A
Aſſenſus ⁊ ꝯſenſus differunt.xxxvj.A.
Aſtra videnẗ: nō tñ ſunt colorata.xj.H.
Auditus ſenſitiuus quinqʒ requirit pro ſui ꝑfectione.xij.A.
Audit⁹ angeloꝝ q̄liter fit.xxix.CC.GG.
Auerrois error de vnione anime ⁊ corporis reprobatur.xxvij.B. Itē.liij.A.
Aues tres pelicanus: nocticorax: paſſer appropriantur heremitis: cenobitis et contemplatiuis.lj.H.
Auris ex multis componïẗ.xij.A.
Autor de ſpiritu ⁊ anima. Hugo de ſancto victore.xlix.A.

Secunde partis A

Abbominatio qualis eſt caplo.xxiij. Itē caplo.viij.A. Et ſumitur multipliciter ibidem.
Abyſſus diuine ſapientie.xvj.D.
Abſorbtio carnalis qualis eſt.xv.E.
Accidia paſſio qualis eſt.viij.C.
Actio predicamentū deſcribïẗ.iij.B.
Actualis vnio dei cum rationalibus creaturis qualis eſt.xvij.F.
Actus habituum duplices: primi et ſecundi.xvij.F.
Actus potentiarum cognitiue et appetitiue duplices: generales et ſpeciales.iiij.A.
Acutus eſt amor.xvj.B.
Admiratio ſurgit ex meditatione diuine ſapientie.xxxj.C.
Aduerbium eſt pars orationis in ſcola affectus: ibi vide de duplici ſcola.ij.B.
Affectus cognitio prodeſt ad cognitionem virtutum ⁊ viciorū.ij.A. pro ſcola deuotionis.B. pro theologia myſtica.C.
Affectus dicitur quadruplicitér.ij.C.
Affectus deſcribitur. Et eſt triplex ſpiritualis rationalis ⁊ animalis.vij.D.
Affectus ſunt tres in quos omnis ſcriptura reſoluitur.xxxj.D.
Affirmationes de deo ſunt incōpacte negationes vere dyoniſius.xvj.L.
Affirmatio dicta de deo includit negationem ibidem.
Agalma quid eſt.xvj.H.
Agonia fuit in xp̄o.viij.C.
Almaricus fingēs animā trāſformari in eſſe dei ydeale: reprobaẗ.xvj.I. Item xvij.B. ⁊ damnaẗ ab eccleſia.H
Amatio qualis eſt.xiij.C.
Amantes deſiderāt ex duobus fieri vnū ij. politicorum.xvij.B.
Ambroſius viguit in vi iraſcibili et affectu cōpunctionis.xxxj.D.
Amens et irrationalis dicitur ſapientia xp̄iana.xvij.H.
Amicicia duplex virtus ⁊ paſſio: ⁊ hec ē effectus omnis virtutis.xiij.C.
Amicicia diffinitur. Et eſt ratione boni honeſti ibidem.
Amicus anime deus.xiiij.F.
Amicus eſt alter ego: amicorum eſt ideʒ velle et nolle. Ariſtoteles in ethicis.xvij.A.
Amicus eſt dimidium anie auguſt. decimo confeſſionum.xvij.B.

Amor

Amor generaliter amor prima paſſio cōcupiſcibilis qualiter cauſatur.viij.A.
Amor deſiderium gaudium differunt: ibidem.
Amor et dilectio differunt.xiij.C.
Amore nulla paſſio vehemētior.xiij.A.
Amor ſui eſt ſm exteriorē hoiem fantaſticum. Et eſt ſpecies luxurie.xiij.D
Amare ſeip̄m dupliciter ꝯtingit: ibidem
Amoris due ſunt ciuitates ibidem.
Amor ſm interiorem hominem bonus eſt: ibidem.D.
Amor multa habet nomina.xiij.B.C.
Amor diffinitur. Et eſt radix omniū paſſionum: tam animalium.xij.A. q̄ ſpiritualium.B.

Amoris diuiſio

Amoris ſeptuplex diuiſio. Prima amor parentalis: patrialis: ſocialis: ꝯiugalis carnal' ⁊ ſpūalis.xiij.A. Scd̄a diuiſio amor concupiſcētie: beniuolentie: complacentie: beneficentie: et concordie.xiij.B. Tercia amor dilectionis: amicicie: charitatꝫ: amationis.xiij.C. Quarta amor bonus ⁊ malus.xiij.D. Quinta amor naturalis animalis rationalis ⁊ intellectualis.xiiij.A.

Sexta amoꝛ liber arbitrarius gratuitus et fruitiuus.xiiij.C.
Septima diuiſio amoꝛ gratuitus debitus:ex vtroqꝫ permixtus.xiiij.G.
Amoꝛ mundi triplex .xiiij.G.
Amoꝛ triplex animalis rationalis ⁊ extaticus.xv.G.

Amoꝛis ꝓprietates

Amoꝛis ꝓprietates generaliter recitãtur caplo.xv.A.
Amoꝛis pꝛimus effectus et ꝓprietas eſt raptus de quo dicitur.xv.caplo per totum. Raptus quintupliciter nominatur.xvj. Scd'us effectus amoꝛis vnio ſeu transfoꝛmatio.xvij.
Tercius lãguoꝛ ſiue vulneratio.xviij.
Quartus liquefactio.xix.
Quintus inebꝛiatio.xx.
Sextus ſpũalis iocunditas.xxj.
Septimus iubilus.xxj.
Octauus effectus zelus.xxij.
Amoꝛ amicicie et concupiſcentie extaſim faciunt.xv.D.
Amoꝛ fruitiuus diuinioꝛ omnibus: extaſim facit.xvj.M.N.
Amoꝛ eſt ſupacutus et ſuperferuidus xvj.B.
Amoꝛ ſm dyoniſium agit acute intente actiue ⁊ reductiue.xviij.A.
Amoꝛ eſt oculus anime.xviij.A.
Amoꝛ ſm gregoꝛiũ cognitio quedaꝫ eſt xviij.A. Item.xvj.N
Amoꝛ eſt cecus.xvj.N.
Amoꝛ intrat vbi cognitio foꝛis ſtat Hugo de ſancto victoꝛe.xvj.N
Amoꝛ mundanus et ſpiritualis comparantur adinuicem:faciuntqꝫ languere animam.xviij.A.B.
Amoꝛ facit moꝛi vitaliter:vt pꝫ in quadam muliere deuota.xviij.D.
Amoꝛem mundanum eradicãt tribulationes.xix.A.
Amoꝛ adinſtar calidi congregat omogenia:facit etiam diuiſionem ſpiritus et anime.xix.D.
Amoꝛ dei ſi põt eſſe nimius.xx.B.
Amoꝛ dei cõtinet modũ ſine mõ.C
Amoꝛ oꝛigo ſpiritualis iocunditatis duas ciuitates: et duo ſolacia conſtituit xxj.A.
Amoꝛis concupiſcentie amicicie ⁊ beniuolentie:differẽs zelus.xxij.A.
Amoꝛ meus pondus meum illo feroꝛ q̃ feroꝛ Aug⁹.xv.D.
Amoꝛis motus qualis eſt.xxiiij.C.
Angeloꝛum purgatio ⁊ terroꝛ qualis eſt ix.H.Et in eis fuit neſcientia nõ ignoꝛantia:ibidem.
Angelus ſimilioꝛ eſt deo q̃ aia.x.D.
Angelus non influit in animam rationalem neceſſario ſed diſpoſitiue.x.E.
Diſpoſitiue quilibet angelus influit in animam.xxx.D.
Angelus ⁊ anima ſunt pares.x.E.
Angeloꝛum oꝛdines enumerunt̃.xvj.G
Anguſtia qualis eſt.viij.A.

Anima

Anime ſequunt̃ coꝛpoꝛa.x.A
Anima ⁊ angelus purificãt in trib⁹.x.E
Anima ⁊ ſpiritus differũt.xj.C.
Anima rationalis opationes potentiarum exercet ſine coꝛpoꝛe.xj.D.
Anima tripl'r alienat̃ a ſenſibus.xvj.P.
Aia verius eſt vbi amat q̃ vbi animat: aug⁹.⁊ Bernbar.xvij.H.
Aie duo oculi:cognitio ⁊ amoꝛ.xviij.A.
Anime deſideriũ ſolus de⁹ ſaciat.xix.E.
Anima in deum ſm tres tendentias triũ virium tendit.xix.E.
Anima rationalis creata eſt vt ſit capax boni honeſti.v.B.C.D.E.
Anima rationalis eſt imago et ſimilitudo dei.v.E. Ipſiuſqꝫ indigentia repletur per tria ibidem.
Anima rationalis immediate recipit cũ angelo a deo:naturam:gratiam ⁊ gloꝛiam.x.D.
Anima rationalis iuxta duos actus: intelligere ⁊ animare:ſpiritus ⁊ anima nominatur.xvj.F.
Anima cõtemplatrix columba nominat̃ myſtica.xxxij.A.B.

Anima ſeparata non vtitur ſenſitiuis viribus : licet alij oppoſitum ſentiant. xvj.F
Anima glorioſa omnia operatur pꝛeueniente iudicio rationis ⁊ eſt impaſſibilis.xxix.B
Animalis amoꝛ eſt in bꝛutis.xiiij.A
Animalis delectatio qualis eſt.xxiiij.C
Animalia imaginatione et memoꝛia viuunt.j.Metha.xiij.A.D.
Anthonius ſcrutãs dei iudicia repꝛehenditur.xvj.D
Apex mẽtis duplex cognitiuus ⁊ affectiuus.xv.G.
Appetitiua vis p̃ſupponit vim appꝛehẽſiuam .iij.A. Sed non ſemp.xxiiij.B. ⁊ differunt abinuicem.xxiiij.B.
Appetitus deſcribitur.iiij.B.
Appetitus eſt duplex cõcupiſcibilis ⁊ iraſcibilis: ⁊ dupliciter diſtinguunt̃ a doctoꝛibus.v.C.
Appetitus ꝯcuſcibilis ſex hꝫ paſſiones. Iraſcibilis q̃nqꝫ.v.C. Itẽ.viij. A.B. Et he paſſiones reperiunt̃ tã in appetitu ſenſitiuo q̃ꝫ intellectiuo.v. E. Item xxx.ca.de paſſionib⁹ ſpũalib⁹ determinatur vſqꝫ in finem.
Appetitus eſt triplex. Pꝛimus eſt naturalis.iiij.et q̃lis iſte eſt ibidẽ. Itẽ.v.D
Appetitus naturalis eſt triplex.v.E.in fine.Et eſt in omibus creatis.xiiij.A.Et in aïa rõnali.B.C.ibidem.
Appetitus ſcd'ꝰ dicit̃:ſenſitiuus animalis ⁊ ſenſualitas.iiij.B. Tercius appetitus dꝛ intellectiuus: Rõnalis ſiue voluntas.iiij.C. Itẽ ca.v.D.
Appetitus intellectiuus duplex naturalis ⁊ delibꝛatiuus.iiij.C. Itẽ.v.D.
Appetitus triplex ſpũalis rõnalis ⁊ ſenſualis.xxx.A.
Appꝛehẽſio p̃ſupponit̃ a paſſione.lij.A. ⁊ cauſat̃ a naturali paſſione:ibidem
Appꝛopꝛiata in diuinis tria ſunt.xxxj.D
Appꝛopꝛiatio deſcribitur ibidem.
Appꝛopꝛiatis in tribus:trinitatis operationes fundant̃ laudabiles.xxij.E.
Aptitudinalis vnio dei cum creaturꝫ intellectualibus:talis eſt.xvij.D.
Arbitrarius amoꝛ talis eſt.xiiij.D.
Archimẽnides phus in raptu occiditur xv.E.
Ariſtotelis veritas de paſſionibus recitatur.ix.D. Ipſiuſqꝫ falſitas de aptitudine eternali.xvj.L.
Aſtrologi vera pꝛedicunt circa animaliter viuentes . Et minus recte iudicant de complexione quã medici.x. E
A ſummo celo egreſſo ei⁹ p̃s.xviij.xvj.S
Attractio anime a deo fit multipl'r.xix.A
Audacia tertia paſſio eſt iraſcibil'.viij.B Item capitulo.xxvij. ⁊ eſt cõtraria timoꝛi.Et fit reſpectu mali futuri ardui Ex m'ltis cauſat̃.Audacioꝛes ſunt animalia parui coꝛdis. Et vini potatoꝛes xxvij.A
Audacia ſumitur pꝛo virtute ⁊ paſſione ſic etiam bꝛutis cõuenit. B
Audaces quidam deficiunt in periculis quidam non.ibidem.B
Auguſtin⁹ viguit in vi rationali:⁊ in affectu admirationis.xxxj.D

Partis tertie A

Abſtinẽtia ps integ'lis ẽ tpantie.xviij. D
Accidẽs quoddã ineſt alicui vt ſubiecto ⁊ cauſe aliud ineſt vt ſubiecto ⁊ non vt cauſe. ca.ix.D
Accidia opponit̃ gaudio de dilectiõe dei xxvj.A
Actus duplex pꝛimus ⁊ ſcd'ꝰ.ij.F.
Actus quo efficiẽs agit ⁊ q̃ꝫ agit.x. A
Actus infoꝛmãs ⁊ efficiens.ix.E
Actuũ humanoꝝ triplex efficiẽs intrinſecum.j.A
Adam pater omniũ habuit artes : ſcientias ⁊ virtutes infuſas.vij.A
Adiuratio:actus latrie eſt.xxj.C
Adoꝛatio dei qualis eſt.xxj.S.x.
Adulatio opponit̃ auaricie.xvj. F Itẽ.xxij.N. ⁊ deſcribit̃.Et habet q̃nqꝫ diñtias.ibidẽ.

Tabula Alphabetica

Adulteriū: ſpēs eſt luxurie.xvj.G.
Aerimantia ſpēs eſt diuinationis.xxj.E.
Affectiões quatuoꝛ pꝛincipales in virtutes exurgunt.xij.E
Affectus deſcribanť.xxj.L.
Affectus oꝛantes ſunt multiplices. N
Afilotbomia vitium eſt.xvj.E
Agareni quales ſunt. xxiij.H
Agere ⁊ facere differunt.vj.A
Agilitas dos coꝛpis eſt.xxiij.P
Agiograpbi libꝛi veterꝫ teſtamenti quot ſunt: ⁊ quid eſt Agiograpba.iiij.P
Agreſtitas vitium eſt.xvj.F.xviij.Q
Agricultura ſpecies eſt artis.vij.A
Agroyca vitium eſt moꝛale.xvj. F
Alexander de Hales: pˀmus ſummā ſententiaꝝ edidit.iiij. N
Alexāder magnꝰ fuit magnificus.xix. H
Alloq̄ creaturas ꝙ deum benedicant q̄d ſignat.xxj.X
Ambitio opponiť magnanimitati.xix.G
Ambiguitas quid eſt.xiij.B
Amicabilis timoꝛ dicitur filialis.xxvij.F
Amicicia deſcribiť.xvj.F. Et ſumiť tripliciter. N
Amicica eſt ſpēs modeſtie.xviij.O. Eſt etiam ps potentialis iuſticie.xxij. N Eſt affectus dilectōis: de qua dī.ij.tractatu.ca.xiij.in tertia diuiſiōe amoꝛis.
Amoꝛ ad quid datus eſt homini: ⁊ qualiter deoꝛdinať.xij.G
Amoꝛ genꝰ ē virtutū cardinaliū.xvij. B
Amoꝛ cognitio quedam Gre.xxviij.G
Amoꝛ triplex gratuitꝰ: libidinoſus ⁊ naturalis: amoꝛ differt a dilectione ⁊ charitate.xxv.F
Amoꝛ vita eſt anime.ix.C
Ancoꝛa virtutū eſt ſpes.xxiiij.A
Anima beata naturaliter inclinať ad coꝛpus reaſſumendū.xxxij. P
Aanima beata per dotes deſponſať deo Et nominať ſponſa dei: parens verbi virgo ⁊ filia.xxxij.O
Anima rationalis cōmunicat cum angelis ⁊ bꝛutis.xvj. L
Anima continet in ſe triplex pꝛincipium humanoꝛum actuum.j. A. Et tres naturales ꝓprietates. ſcꝫ immoꝛtalitatē: ſimplicitatem ⁊ capacitatem in quibꝰ conſiſtit anime nobilitas. Cōtinet etiā in ſe actus multifoꝛmes. Ibidem. B.
Anime perfectio duplex aptitudinalis et habitualis.ij.C
Antigonus rex fuit paruificus.xix.H
Appetitus ſenſitiuꝰ indiget pꝛo ſui operatione habitibus.ij.B.F
Apex mentis duplex cognitiuus et affectiuus.iiij. L
Apyrocalia vitium tale eſt.xvj. E
Apocriſi libꝛi quales ſunt.iiij. P
Apoſtaſia vitiuꝫ triplex eſt.xxiij.H
Apoſtolatus ē gr̄a gratiſdata.viij. D.E
Arboꝛ virtutū ⁊ vitioꝛum moꝛalium deſcribitur.xvj.G
Argumētū diciť quadruplicitter.xxiij. G
Ariolus qualis eſt.xxj.E
Ariſmetrica quid eſt.v. I
Ariſpiciū ſpēs eſt diuinationis.xxj.E
Ariſtoteles pꝛobat deum eſſe vnum ſempiternum viuentem vita nobiliſſima. xxix.G
Ariſtoteles de beatitudine loquiť cōfoꝛmiter ad xp̄m.xxxij.C.R
Armatura ſpecies eſt artis.vij.A
Arrogantia vitium oppoſitum eſt humilitati.xviij. M
Item opponiť veritati.xxij. R
Ars quid eſt: ⁊ differt a pꝛudētia.vj.A
Ars conuenit cū habitibus moꝛalibus ⁊ intellectualibus. B. Ars dupliciter accipitur ⁊ diffiniť. Et habet ſub ſe ſeptē ſpecies que dicunť mechanice. Ideo ſeptē artes mechanice famulanť theologie.vij.D. Et ſunt inuēte iō.iiij.A
Artium inuentoꝛes cōmuniter mali fuerunt.vij.B
Ars impfecte habet nomē virtutꝫ.xiij.A.
Ars nōtoꝛia illicita eſt.xxj.G.
Artes liberales quot ſunt: ⁊ cur ſic nominanť.v.F
Articuloꝝ ſymboli duplex ſufficientia et numerus.
Articulus diffiniť.xxiij.D.
Articuli duplr̄ crceduntť explicite ⁊ implicite.E.
Articuli fidei quot ſunt.xxxj.A.
Artus vſus rerū in quo ꝯſiſtit.xiiij.B.
Aſineti ſeu inſenſati q̄les ſunt.xvij.F.
Aſſimilatio effectus eſt gr̄e.x.D.E.F.
Aſtrologia pars eſt aſtronomie.v.I. Eſt ⁊ diuinatio.xxj.F.
Aſtronomia quid eſt.v.I.
Aſtutia opponiť pꝛudētie.xvij.G.
Attētio ſuperficialis oꝛantis quid meretur.xxj.M.
Auaricia opponitur liberalitati Charitati ⁊ Iuſticie.xxij.M.
Audacia viciū deſcribitur.xvj.C. Et opponiť foꝛtitudini.xix.E.
Auguriū ſpēs eſt diuinationis.xxj.F.
Auguſtinus lachꝛymabať in canticis eccleſiaſticis.xxj.M.
Auicenna arguit ſuum machometuꝫ de beatitudine.xxxij.C.
Aurea pꝛemium ſubſtantiale patrie comparať coꝛone: ideo.xxxij.L.
Aureola pꝛemium accidentale patrie dupliciter accipitur: et reſpondet triplici operi excellenti.xxxij.M.
Aureola diffiniť: ⁊ eſt reſpectu triū viriū ſuperioꝝ aie tribus virtutibus infoꝛmatarū. Et diciť tribus gn̄ibꝰ btōꝝ.G.
Auſpiciū ſpēs eſt diuinationis.xxj.F.
Autenticū liber eſt legalis.vj.E.

Partis pꝛime B

Eati in celo qualiter collocabuntur.xvj.A
Beatitudo in quo conſiſtit.xxv. M. Itē.xxix.D D. Itē.xxxv.C. Item xxxij. A B. ibi. pꝛobatur ꝙ beatitudo pncipalius conſiſtit in actu voluntatis
Beatitudo triplex ſubſtantialis conſubſtantialis ⁊ accidentalis.j.C.
Beatitudinis ad cognitionem ꝓſunt anime potentie.j.H.
Bea titudo quid eſt.xxxv.C.
Beatitudinē in vniuerſali omnes appetunt voluntate naturali.xl.B.
Beatitudo finis eſt rationalis creature xlv.D.F
Beſtia quid eſt.xxvj.D.
Bonauentura doctoꝛ ſerapbicus appellatur: ideo.xxxij.A.
Bonū eſt obiectū appetitus.xxv.L
Bonum vniuerſale eſt obiectum voluntatis.xxxiiij.B.D. Et hoc bonū eſt verū vel apparēs.xxxv.B. Itē.xxxiiij.E
Bonum tripliciter deſcribiť. Pꝛimo bonum eſt appetitus motiuū.xxv.L. Itē xxxiiij.E. Scdo bonū eſt ſuipſius diffuſiuū.xxxiiij.D.F. Tercio bonuꝫ eſt quod ſuavi nos trahit ⁊c.xxv.M. Itē xxxiiij.H
Bonū eſt duplex ſimpliciter dictum ⁊ arduum.xxv.L
Bonū eſt triplex: vtile: delectabile ⁊ honeſtum.xxv.M. Huic triplici bono opponitur triplex malum: damni pene ⁊ culpe: ibidem.M.
Bona ſūt triplicia: minima: media ⁊ maxima.xxv.N
Bonum eſt quadruplex: nature foꝛtune: gratie ⁊ gloꝛie.xxv.O
Bonum honeſtum eſt duplex: vel purū vel eius ſimilitudo.xxv.M.
Bonum honeſtum eſt deus vel gratia xxxiiij.H
Bonum appetunt rationalia ſenſibilia ⁊ naturalia.xxv.M. Itē.xxxiiij.E.
Bonū vniuerſale qualiter abſtrahitur a fantaſmatibus.xxxiiij.C.D
Bꝛuta hominem excellunt in ſenſibus: ideo.lj.G.
Buliſiovolūtas qualis ſit.xl.A.

Secunde partis B

Beatitudo dupliciter appetitur.xiiij. B
Btitudo reuelatione cognoſcitur.xvj.C
Beatitudo duplex eſſentialis ⁊ accidentalis.xvj.Q. Et quibus conceditur ibidem.v.

Beatitudo quietans appetitū in tribus conſiſtit.xxxij.F

Bñdictus deū vidit per eſſentiā.xvj.A

Beneficentia qualis eſt.xiij.B

Beneficia dei multiplicia.xxj.A

Beniuolētia qualis eſt.xiij.B.C.

Bernbardini iuxta imaginem ieſus ſtellatus pingitur:ideo.ix.G

Blaſphemie temptatio vincit ſ.c.i.x.I

Bonauentura in raptu leuabatur a terra.xvj.A

Boni difficultatē chriſtus non aſſumpſit xxix.E.

Bonitas aproprietatur ſpūiſctō.xxxj.D

Bonitas contemplata parit exultationē xxxj.C.

Bonitas voluntatis babet initium ꝛ finem.xiiij.B

Bonum diffinitur.v.A

Bonū obiectū eſt appetitus.v.D

Bonum verum vel apparens:obiectum eſt delectationis.xxiiij.D

Bonum quintupliciter diuidit. Primo bonū aliud particulare aliud vniuerſale.v.A.Scdo bonū vtile delectabile et boneſtum.B. Tercio bonū purum et in quo relucet eius ſimilitudo ibidē.B Quarto bonū aliud ſimplex aliud arduum.C.Quinto bonum aliud veruz aliud apparēs ibidem.D.

Bonum boneſtum finis eſt creature intellectualis.v.B.et continet in ſe omne bonum ibidem

Bonum ꝛ verum coequant.vj.C.

Bonum omne aut deus aut a deo in triplici genere cauſalitatis.xvj.L.

Bonitas et malicia paſſionum quadrupliciter attenditur. Primo generaliter ix.A.Scdo in brutis.B.Tercio in ſtatu nature deſtitute.C:Quarto in ſtatu innocentie.D.

Bonitate ꝛ de malicia paſſionuz triplex opinio.ix.D

Bruta ꝛ bomo animalis appetūt bonuz vtile ꝛ delectabile.v.D.

Brutoꝝ paſſiones nec bone nec male in genere moris ꝛ entis.ix.B.

Brutorum paſſionū variarum enumeratio:ꝛ dicunt bone vel male metbapborice ibidem .B.

Bruta babent paſſiones ſpei.xxvj.A.Et audacie.xxvij.B

Partis tercie B

Balaam donum babuit ꝓphetie.viij.A.

Bannauſia opponit magnificentie.xvj.E.xix.H.

Beatitudo duplex vie ꝛ patrie.xxix.A

Beatitudo vie deſcribit.xxix.A.

Beatitudines virtutes ꝛ dona differunt xj.A.Item.xxvij.A.

Beatitudines fruct⁹ ſpūs dona ꝛ ſenſus ſpūales differunt.xxix.A.

Beatitudines ſunt ſeptē ꝛ octo diuerſis reſpectibus.H.I.

Beatitudinum ſufficientia.I.

Beati eſtis cum maledixerint vobis bomines Matb.v.Manifeſtatio eſt beatitudinum.xxix.H

Beatitudo patrie

Beatitudo duplex increata et creata (xxiij.B

Beatitudinem omnes appetunt diuerſo calle Boetius.iij. de conſolati. ꝓſa ij.xxxij.A.

Beatitudinis cognitio et appetitus vniuerſalis:omnib⁹ ineſt naturaliter : ſed non particularis.xxxij.B

Beatitudinis triplex poſitio pboꝝ approbat:ꝛ q̄ntuplex error reprobat.E.

Beatitudo duplex obiectalis increata:ꝛ formalis creata.xxxij.D.

Beatitudo formalis eſt duplex ſubſtantialis ſiue eſſentialis. Et nominat aurea ſiue corona:ꝛ accidētalis que ſi fuerit de gaudio corpis glorioſi dicit con ſubſtantialis.xxxij.L. Et dos corporis P. Si de alijs gaudijs dicit Aureola M.O. Nominatur palma. M.Fructus.N.S.

Beatitudo formalis eſt perfectio creata xxxij.E. Non tranſcendēs:ſed in genere accidentis qualitas.Habitus ꝛ cōtinuo actu:de pma ſpecie q̄litatis:nō tñ eſt accidēs corruptibile ſicut gra.F.

Beatitudinis accidētis ſubiectū bō : ſm aiam. Et pmo ineſt aie ſm potentiam nō ſm ſubam:ſicut ꝛ gra.xxxij.G

Beatitudinis actus eſt ſm oēs potentias ſpūales:rationalē:concupiſcibilem et iraſcibilē.xxxij.H. Et eſt in ꝯtinuo actu.F.K.ꝛ principalius ꝯſiſtit i actu voluntatis. K.

Beatitudo aggregatur ex cūctis bonis aie ꝛ corpis.Ex reunione eorundē. Ex dotibus vtriuſqꝫ. Ex aggregatione babituū moraliū donoꝝ ꝛ beatitudinum in cōtinuo actu exiſtentiū.Cōplectitur etiā fructus ſpūs:cū quinqꝫ ſenſib⁹ ſpiritualibus.xxxij.I.

Beatitudo redditur pro operibus virtuoſis.ij.C.

Beatitudinem deſcribūt Anſelmus Richardus Scotus Boetius.xxxij. I. Ariſtoteles ꝛ xp̄s.H. K.

Beatitudo obiectalis diuina ſcꝫ eſſentia oibus equalis: denarius diurn⁹ dicit in Matbeo.xxxij.R.

Bellum oppoſitum paci:tripliciter fit iniuſtum.xxvj.C.

Benedictus dicit deus:ideo benedicere dñm quid eſt.xxj.X.

Beneficētia ſpēs ē liberalitatis.xxij. M Eſtqꝫ actus dilectionis:executioqꝫ beniuolentie.xxvj.F.

Benignitas ſpēs ē liberalitatis.xxij. M Eſtqꝫ fructus ſpūs.xxx.C.

Beniuolētia q̄lis eſt.xvj.N.xxvj.F.

Beniuolentia includit in dilectione cui opponitur odium dei ꝛ ꝓximi.xxv.F.

Bernbardus de quinta valle pmogenitus.S.Franciſci:ſic ꝯuertitur.xxj. A.

Bernbardus de claraualle : commēdat macbarium epūm de moꝝum diſciplina.xxij.E.

Beſtialitas vicium tale eſt.xvj.L.

Biblie libri quadruplices:ꝛ quot vniuſcuiuſqꝫ capitula.iiij.Q.

Bilinguis qualis eſt.xx.G.

Blandicies vicium oppoſitum eſt auaricie ſm exceſſum.xvj. F.xxij. N.

Blanditor qualis eſt.xvj.F.

Blaſpbemia oppoſita fidei quo iad actū confitēdi:babet tres ſpecies.xxiij.H.

Bomolocbia viciū quid eſt.xvj.F

Boneuēture expoſitio duplex ſup Pater noſter.xxxj.C.D.E.F.G.

Bonitas ē ſpecies liberalitatis.xxij. M Eſtqꝫ fructus ſpūs.xxx.C.

Bonitatē ꝛ diſciplinā et ſcientiam doce me.pš.cxviij.xxij.E

Bonū eſt quadruplex fortune(qđ eſt triplex) Nature(qđ eſt triplex) gratie et glorie.iij.B.

Bonū duplex ſimplex ꝛ ſm q̄d.iiij.F. Itē bonū verū ꝛ apparēs.xxxij.A. B

Bonum omnia appetunt primo Etbicorum.xxxij.A.B.

Bonum ad faciendum quattuor mouēt iiij. M.

Bonum fit ſingulis circūſtantijs obſeruatis Dyoniſius.xv.E.

Bonum tr p' ex collatum bomini in creatione perdidit per pctm̄:qđ bominez tripliciter infecit.iiij.A.

Bona a deo collata ſunt triplicia :ꝓpter que debem⁹ deo triplicē reuerentiam xxj.X.

Bulla ꝙ ordo beremitaruz ſancti Auguſtini portēt nigrū babitū.ca.vj.H.

Prime partis C

C Aliginem creaturarum contemplatiuus relinquendo intrat aliam caliginem qua de⁹ cognoſcitur.xxix.T.

Cbaritas com mendatur.lij.D.in fine

Caro in animalibus ad duo deſeruit. xv.A.

Carnalis bomo qualis eſt.xlviij.E

Caruncule narium ſunt organum olfactus caplo.xiij.A.

Cauſa ꝛ ratio cauſalis ꝛ ratio primordialis differunt.viij.H.

Cauteriata ꝯſcientia qualis eſt.xliiij.E
Cella logiſtica qualis eſt.xxj.circa finem
Celum tercium in quod Paulus fuit raptus quale fuit.xxx.C.
Celum nõ eſt animatũ.lij.A.
Cerebrum diſtinguit̃ in tres cellulas: in quibus ſunt organa quinq; ſenſuũ interiorum.xvij. Item.xxij.
Cerimonia eſt cultus dei.xlv.G.
Circũinceſſio diuinarũ perſonarum ⁊ trinarũ anime potẽtiarũ q̃lis eſt.iiij.B
Circũinceſſio quedã apparet in voluntate: rõne ⁊ actibus coꝝ.xxxvij.A.
Circũſtantie requiruntur in moralibus caplo.xliij.D.
Ciuis ordinatur ad triplicem felicitatem xlv.L.M.
Ciuitas dei eſt anima.j.E.
Clara dei viſio requiritur ad beatitudinem.xxxij.B.
Calodemones ⁊ cathademones quales ſunt.lj.G
Cogitatio quid eſt.xxj.circa finem.
Cognitio ⁊ diſciplina intellectiua fit ex preexiſtenti ſenſitiua cognitione: primo poſterioꝝ.xlij.F.G.
Cognitio angeloꝝ.ſupra Angelus
Cognitiue potentie diuiſio p̃maria actiuum ⁊ paſſiuũ.xxix.GG
Cognoſcibilia ſunt in duplici genere capitulo.xlvj.B.
Cognitiua ⁊ affectiua potẽtia correſpondent.xxxj.A.
Color diffinitur et ad ipm tria requiruntur.xj.E.
Coloꝝ ſeptẽ ſunt differentie.F.
Colores qualiter generantur.G.
Color in medio habet eſſe intẽtionale.I.
Conceptio immaculata virginis probatur q̃ttuor argumentis.viij.F.
Cõcupiſcibilitas ad quid data eſt homini.j.H.
Concupiſcibilis vis et iraſcibilis diſtinguuntur.xlix. A.B.C.D. Item.xxv. F.Et habent diuerſa obiecta ⁊ paſſiones varie reperiũtur in vtraq;.Et virtutes morales.xxv.F.
Concupiſcibilis nominat̃ a ꝯcupiã.G
Concupiſcibilis ⁊ iraſcibilis diuerſa habent organa ibidem.G.
Confidentia ad prelatum fundamentũ eſt ſpũalis profectus.xxix.I.

Conſcientia

Conſcientia eſt vis cognitiua tenẽs ſe ex parte intellectus practici ⁊ non ex parte voluntatis et affectus.xlj.A. Item xliij.A.B.Attribuũtur tamen conſcientie aliqui actus voluntatis per modum dictantis vic; remordere: letari: triſtari eſſe bonam. Sed actus iſti ſũt voluntatis naturalis ſeu ſindereſis vt principaliter mouentis.xlj.B.
Conſcientia quodammodo eſt vis motiua.xliij.B.
Conſcientia ſumitur quadrupliciter.xlij A.Sumitur etiam quinto pro opinione agendorum.B.
Conſcientia eſt partim innata et partim acquiſita.F.
Conſcientia iuxta multiplicem eius acceptionem multipliciter diffinitur.xliij. A.B.C.D.
Conſcientie ſ̃m eius multiplicem acceptionem ⁊ deſcriptionem multiplices attribuunt̃ actus.xliij.per totum
Conſcientie actus ſunt duplices p̃mi attribuunt̃ ei ꝓut cõiungit̃ ſindereſi. Et tales actus vel ſunt cõmunes ſindereſi ⁊ conſcientie: de his dicitur.xliij.A. Vel ſunt actus appropriati ſoli conſcientie: de his dicitur eodẽ caplo. B.C. Scdi actus attribuuntur conſcie ꝓut coniungit̃ rõni.Et tales vel ſunt communes ꝯſcientie ⁊ voluntati deliberatiue: de his dicitur eodẽ caplo.xliij.E. Vel ſunt appropriati ſoli conſcientie: de his dicitur ibidem.F.G
Conſcientia componit̃ a ꝑpoſitione con ⁊ ſcientia diuerſis rationibus. Prima tangitur.xliij.B.Scda ibidem.D. Tercia ratio tangitur ibidem.F
Conſcientia ſcrupuloſa: timorata puſillanimis ⁊ formata differunt.xliij.H
Conſcientie error ꝓuenit ex cõiunctione ipſius ad rationẽ.xlij.B. Item.xliij. A.D.F. Item.xlvij.A.B.ꝓut ꝯiungitur ſindereſi non errat ibidem
Conſcientia dictat tripliciter ſ̃m legẽ preter legem: ⁊ contra legem.xliij.F
Conſcientia ⁊ ſcientia differunt.xliij.G
Conſciẽtia dr̃ liber iudicãdoꝝ.xliij.G
Conſcientia differt ab intelligẽtia.xliij.C
Conſcie ſylogiſmus ſic format̃.xliij.D
Conſcie obiectũ lex naturalis.xlv.A
Conſenſus eſt actus a voluntate elicitus Et eſt duplex: in opus ⁊ delectationem xxxvj.E. Item ꝯſenſus eſt duplex: mẽtis ⁊ carnis.xxxix.C
Conſenſus diffinitur.xxxvj.E.Et differt ab aſſenſu ⁊ electione: idem.E
Conſeq̃ntie in ſpeculabilibus ⁊ in agibilibus differunt.xliij.D
Conſilium eſt actus rationis. Et accipit̃ trib⁹ modis: ⁊ diffinit̃.Et eſt ſolũ rõnaliũ: ⁊ ꝯuenit deo alit̃ q̃ hoib⁹.xxxvj.C
Conſiliandũ eſt de tribus ibidem.D
Conſiliatrix vis ſubdiuidit̃.xxxviij.A
Conſiliũ differt a iudicio.xxxix.C
Conſtitutio deſcribit̃.xlv.I
Conſuetudo deſcribit̃.xlv.I
Contemplatio fieri debet ſine fantaſmatibus: ⁊ qualiter intellectus ⁊ affectus purgant̃ ꝑ cõtemplatione.xxv.G
Contẽplatio phoꝝ ⁊ theologicoꝝ differt lj.I
Contemplatiui ſunt dij.lj.L
Corpus tripl'r accipit̃ corpus phiſicum quale eſt.iij.C
Corpus ⁊ aĩa differenter viuũt.iij.D
Corpus q̃d corrũpitur aggrauat animã Sapiẽtie.ix.xxix.P
Corpus humanũ deſcribit̃.Et eſt viliſſimum rõne materie.lj.G
Corpis humani ꝓ ſtatu ꝯditionis ꝓprietates nobiliſſime deſcribunt̃.l.B
Corpori cur anima cõiungit̃.j.A. Item xxvij.A. Item.l.A
Corpora ſunt triplicia: opaca: dyafona ⁊ luminoſa.xj.C
Corpora aſſumpta angeli ſolum mouẽt. lj.G.I
Creatura a deo habet eſſentiam ⁊ conſeruationem.xxv.E
Creatura ad duo ordinat̃ ad operationem ⁊ vtilitatem.xxxiij.F
Creatura oĩs creata eſt in pondere: numero ⁊ menſura Sapiẽtie.xj.lj.F
Creatura rõnalis ⁊ ſenſibil' diuerſos ſortiunt̃ fines.xlviij.E
Creaturaꝝ triplex differentia.xxvij.A
Criſtallinus humor eſt inſtrumentũ quo viſio complet̃.xj.A
Criſtallinũ celum dicit̃ primũ mobile et celum aqueum.xxix.A
Crucifixi imago qualiter adorari debet. xxix.H
Curioſitas multa mala operat̃ in religioſo.xxix.I

Secunde partis C

Caligo occurrẽs in raptu eſt duplex: creature ⁊ dei: ⁊ vtraq; deſcribit̃.xvj.I.K Et includit affirmationem.L
Canticordum anime deuote ſub quinq; notulis deſcribitur.xxxij.D
Canticoꝝ liber exercitium eſt contẽplatiuorum.xiiij.F
Capiſtrani ſuper caput Stella apparẽs prebuit ei ducatũ.ix.G
Captiuantes omnem intellectum in obſequium xp̃i.xvj.D.ij. Coꝛ.x
Cardinales quattuor virtutes quare ſic nominant̃.viij.D
Charitas eſt in diuinis pſonis.xiij.A
Charitas tria includit.xiij.C
Charitas duplex creata ⁊ increata.xiiij.E
Charitas eſt habitus theologicus. ⁊ primus fructus.xvij.F
Charitas ſola non compatitur mortale. xvij.E
Carneides philoſophus in raptu obliuiſcitur comeſtionis.xv.F.

Carnalis amor qualis eſt .xiij.A
Carnalis delectatio qualis.xxiiij.C
Carnalis homo eſt extra ſpũ.xvj.E
Caſtitas Marie non fuit abſqꝫ pugna ix.I
Cauſa omniũ deus in triplici gñe.xvj.S
Celum cum oĩbus orbibus influit in corpus humanum.xxx.D
Celum cum ſideribus cauſat paſſiones ⁊ influit in corpora inferiora. Nõ autẽ in liberum arbi.x.D
Celum nõ eſt calidum nec frigidũ formaliter ſ effectiue.x.D
Celum cum ſideribus cauſat mores hominum: ⁊ euentos futurorum: ⁊ paſſiones: diſpoſitiue ⁊ ꝯtingẽter.x.E
Celum nõ agit in liberũ arbi.E. ibidem
Celo nobiliora ſunt vegetabilia ⁊ ſenſibilia. E
Celũ dicunt ſancti ꝓpter quatuor.xvj.R
Et ipſa diuinitas ꝓpter tria.S.ibidem
Celum eſt duplex Materiale qđ diuidit in firmamentũ: criſtallinũ ⁊ Empireũ xvj.Q
Alterũ eſt celum ſpũale qđ triplicatur Primũ dicitur rõnale ſcilicet homo: in quo ſunt tres celi: imaginatio: ratio et mens: in qđ raptus fuit Paulus.R
Scđm dicit intellectuale ſcʒ angeli: q̃ triplices ordines ꝯſtituũt: in ſupiores tres: raptus fuit Paulus.S.
Tertium celum eſt ſupſubſtantiale: diuina vicʒ eẽntia quã Paulus in raptu vidit.S
Celorum gaudia enumerant.xxxij.D
Cepit Jeſus tedere ⁊ pauẽ Marci.xiiij.xxix.F
Circulus intelligibilis eſt in triangulo trium diuinarũ ꝑſonarum.xiij.A
Ciuitates due: amoris.xiij.D
Cogitatio quid eſt.vij.B
Cognitio duplex Sẽſitiua et intellectiua v.A.Cognitio duplex nõ ꝯiuncta: q̃s ſequit paſſio Naturalis: animalis et rõnalis.vj.B
Cognitiua ⁊ appetitiua differũt.xxvj.B
Colerici varijs afficiuntur paſſionibus. x.A.C.E.
Columba myſtica nominat anima. Columba myſtica integrat ex duab9 alis Timore ⁊ Spe: vigintiqꝫ pẽnulis meditationum.xxxij.A.B
Comedite ⁊ inebriami chariſſimi Cant. .v.xx.A
Conceptio interior mentis eſt verbum. Et eſt duplex Cognitiua et affectiua. vij.C
Concordia qualis eſt.xiij.B
Concupiſcentia qualis eſt.viij. A.C. Et differt ab amicicia,ibidem.C.Et eſt eadem cum deſiderio.xxiij.E
Concupiſcentia dicit dupliciter.viij.b
Concupiſcentia eſt triplex Spũalis: animalis ⁊ naturalis.xxiij. F
Concupiſcentia eſt duplex Bona ⁊ mala.G.ibidem
Concupiſcentia carnis in vxoratis ẽ laudabilis.xxix.C
Concupiſcibilis vis cur denominatur a paſſione ꝯcupiſcentie.xxviij. A
Coniugalis amor duo reſpicit.xiij.A
Complacentia quid eſt.xiij.B
Complacentia eſt triplex.xiiij.G
Complexio eſt origo paſſionũ.x.A.E.Et immutat a celo. ibidem D
Comprehenſores dei nõ ſunt beati ſ apprehenſores.xvj.R
Compunctio ſurgit ex meditatione diuine potentie.xxxj.C
Conſcientia ſimplex quid eſt.iiij.C
Conſolatio ſpũalis qualis eſt.xxj. per totum require infra Spũalis iocũditas.
Contemplatiuorum exercitium liber Canticorum.xiiij.F
Contemplatio vigebat in ſtatu innocentie.xvj.Q
Cõtẽplatõis ſeptẽ ſunt gradus.ibidẽ. Y.
Cõtẽplatrix ꝑfectiſſima Maria in vtero matris.ix.F.de hoc tamẽ ſunt opiniones. G
Contrarietas aliter repitur in paſſionib9 iraſcibilis q̃ ꝯcupiſcibilis.xxvj.F
Contritionis dolor nõ ſenſualis ſed rationalis requirit in penitẽte.xxix.C.
Cor durum male habebit in nouiſſimo Ecci.iij.xix.B
Cor meũ ⁊ caro mea exultauerũt in deũ viuũ.pš.lxxxiij.xxiij.F
Cordis duricia vñ fit.xix.B
Cordis parui aialia ſũt audacia.xxvij.A
Corpalis delectatio talis eſt.xxiiij.C
Corpus cõmunicat aĩe paſſiones.xxj.D
Corpus humanũ cõſtat ex q̃tuor elemẽtis ⁊ q̃tuor humoribus.x.A
Corpori humano influit celum cum omnibus orbibus ⁊ ſtellis.xxx.D
Corpus fit ſpũale ex redundantia ſpiritus.xix.D
Corpus ex ſpũs ebrietate ebrieſcit: membris inhabilitatis.xx.D.
Corpus glorioſum eſt aĩe ſolaciũ.xvj.⁊
Creature rõnales ⁊ irrationales diuerſimode amant.xiij.A
Creatura finita diligit deum infinitum. xxiij.F
Creaturarũ ordo q̃druplex.x.E
Criſtallinũ celum tale eſt.xvj.Q
Cũ videritis abbominationem Mathei xxiiij.viij.C
Cupiditas ſeu cupido qualis eſt.viij.A. Et deſcribitur.xiiij.G.in fine.

Tercie partis C

Cayphas donũ habuit ꝓphetie.viij.A.
Caymotes vicium opponitur magnanimitati.xvj.E.xix.G.
Cayn filij varias inuenerũt artes.vij. B
Cantare dño quid ſignat.xxj.X
Canticũ oris deſcribit.xxj.X.
Canticordũ deſcribit.xxj.X.
Canonicum ius traditur in quatuor libris.vj.F
Capacitas anime talis eſt.vj.F
Cardinalium virtutum ſubiectũ pars rationalis ⁊ nõ appetitus ſenſitiu9.xij.C
Cardinalis virtus informis per gratiam fit gratuitam: per charitatem meritoria.xiij.G
Cardinales virtutes faciẽ aĩe inferiorem rectificãt.xiij.H. Earũqꝫ ponitur quadruplex ſufficientiã. I.
Cardinales virtutes multis nominãtur nominibus. Dicunt eñ morales conſuetudinales politice. Cardinales et principales. R. Nominant etiã exemplares politice: purgatorie: et; purgat animi. L
Cardinaliũ virtutũ ordo talis eſt.xvij.A
Cardinales virtutes manebũt in patria ſm actus perfectiores ⁊ diſponent ad fruitionẽ.xxxij. I. Et habebunt premium.L.Q
Cardinalis iuſticia talis eſt.xx.A
Charitas duplex icreata ⁊ creata.xiij.F.
Charitas creata duplex habitualis ⁊ actualis.ij.F.Et deſcribit.iij.A.
Charitas nõ eſt eadem cũ gra gratumfaciente: ſed eſt ei inſeparabiliter annexa.xiij.F.
Charitas xpi qualis fuit.xxv.A
Charitatis ſubiectum vis concupiſcibilis.xxv.A
Charitatis obiectũ ſummũ bonum ſub ratione boni: ⁊ eſt vnũ ſolũ.xxv.B.
Charitatis habitus vnus mandatũ duplex.xxv.B.
Charitatis actus duplices imperati de quibus dr.j.Cor.xiij.
Charitas patiẽs eſt benigna eſt ⁊c.Et eliciti ſcʒ diligere deũ ꝓximũ ⁊ ſeipm.C.
Charitatis precepto quatuor opponuntur conditiones ſcʒ Ex toto corde. Ex tota anima ⁊c.D
Charitas diffinit quintupliciter.E
Charitas diuerſimode nominat: efficiẽs forma: finis omniũ virtutũ ⁊ voluntatis noſtre. Radix preceptorum.xxv. C Finis precepti.E.
Charitatis diſpoſitiones ſunt tres vires ſuperiores anime. Item fides ⁊ ſpes. xxv.E
Charitas differt ab amore ⁊ dilectione.
Charitas non poteſt eſſe informis.
Charitas ſimilitudinem habet cum ſpũ

Charitas

ſetō: cum tota trinitate. F.
Charitas virtus theologica differt a charitate fructu ſpūs. xxx. C.
Charitas ramificat in ſingulas virtutes tanꝗ̄ in differentias ca. xij. A.
Charitati debet p̄mium ſubſtantiale in gloria. xxxij. L.
Carnalis concubitus ad quid datus eſt homini. xij. G
Caſtitas pars eſt tpantie. xviij. F.
Caſtitas fructus ſpūs talis eſt. xxx. C.
Caſtus timor dicit filialis. xx. F.
Cathaplexia viciū eſt. xvj. H.
Cautio virtus eſt prudētie. xvij. D
Cecitas mentis opponitur dono intellectus. xxiij. I
Certitudo triplex: ſupnaturalis: naturalis ⁊ moralis. xiiij. C. Item certitudo ē cognitionis fiducie ⁊ ſecuritatis. capi. xxiiij. D
Circulus deſcribitur. v. H.
Circūſtantie nomē vnde tractatū eſt circumſtantia deſcribitur. xv. A.
Circumſtantie actuū moralium octo ſūt quod declarat earum ſufficientia. B. Exemplificatio ſingularum circumſtātiarum. D.
Circūſpectio pars eſt prudētie. xvij. D.
Ciromancia ſpēs eſt diuinationis. xxj. F
Cirurgia ſpēs eſt medicine. vij. A
Ciuile ius tradit in quatuor libris. vj. E
Claritas dos corpis eſt. xxxij. P
Clemētine ꝯſtitutiones quō legāt. vj. G
Clemētia pars eſt tpantie. xviij. K
Codex liber eſt legalis. vj. E.
Cogitatio differt a meditatiōe. xxviij. H.
Cognitō duplex rōnis ⁊ effect⁹. xxviij. G
Compunctio ſequitur meditationem. xxviij. H
Commutatiua iuſticia qualis eſt. xvj. B Item. xx. E
Cōcordia quid eſt: ⁊ differt a pace. xxvj. B. cui opponitur diſcordia. C
Condeſceſſio quid eſt. xxij. D.
Confeſſio peccatorum gradus octauus eſt humilitatis. xviij. M.
Confige timore tuo carnes meas. pſal. cxviij. G.
Confiteri dño quid eſt. xxj. X.
Confiteri eſt actus exterior fidei. xxiij. E.
Conſcientia deſcribitur et accipitur dupliciter. v. C
Conſiliū actus prudētie eſt. xvij. F. G.
Conſiliū donum regulat fortitudinem.
Conſilium tripliciter accipit. Et differt a prudētia ⁊ ſcientia: ⁊ hꝫ duos actus.
Conſilium vnde dicitur. Conſiliū tripliciter diffinit. xxviij. D.
Conſilium manet in patria. xxvij. I
Conſilia tria euangelica elongāt a triplici radice mali. xxxj. B
Cōſtantia ſpēs eſt prudentie. xij. I.
Conſtellatio ſpecies eſt ſuperſtitionis. xxj. F.
Conſuetudo peccandi opponitur humilitati. xviij. M
Conſuetudinalis virtus q̄lis eſt. xiij. R.
Conſūptio opponit magnificētie. xix. H
Cōtemplatio diffinit. xxviij. H. Et dicit cognitionē cū dilectione. xxxij. C.
Contentio peccatū oris opponitur paci ⁊ fit multipliciter. xxvj. C.
Continentia pars temperantie ⁊ tripliciter accipitur. xviij. H.
Continentia generalis huius tercij tractatus octoplex. j. A
Continentia venerea refrenās: differt a tempantia: dupliciter accipit. xvj. M Eſt etiā fructus ſpūs. xxx. C. Eſt etiam premiū patrie ſm triplicē fructum: cōiugalem: vidualem ⁊ v̄ginalē. xxxij. S.
Contumelia opponitur iuſticie. Cōmutatiue. xx. C
Conuicium opponitur iuſticie Cōmutatiue. xx. G.
Corone auree comparat premiū ſubſtātiale patrie. xxxij. L
Corpus mobile ſubiectum phie naturalis diuerſimode conſideratur. v. G. Et deſcribitur. H
Correctio fraterna act⁹ eſt iuſticie ⁊ charitatis: ⁊ deſcribitur. xxvj. G.
Credenda ſunt ſingula ꝯtenta in canone ſcripture. xxxj. A
Credere eſt actus interior fidei: ⁊ differt Et eſt triplex. ſcꝫ credere: deo: deū. Et in deum. Credere articulos fidei fit dupliciter: explicite ⁊ implicite. xxiij. E
Criminator qualis eſt. xx. G
Crudelitas opponit vindicatiōi. xxij. H Et clementie. xviij. K
Cultus dei quatuor nominat nominib⁹ xxj. B
Cultus dei interior fit per tres virtutes theologicas. R
Cum apparuerit ſimiles ei erimus. j. Iohānis. iij. ix. B. F
Curialitas virtus qualis eſt. xvj. F
Curioſitas opponit humilitati. xviij. M Et ſtudioſitati. N

Prime partis D

D Amnator ſindereſis non ſtimulat ad bonum ca. xlvij. A
Delectatio deſcribit. xxxiiij. D
Democratia opponitur Tymocratie. xlv. M
Deus qualiter cognoſcitur. xxix. T. EE GG. Et eſt ſimpliciſſimus. ibidem. A
Deus eſt cauſa primaria naturaliū ⁊ voluntarium. xxxix. A
Deus eſt cauſa noſtra in triplici genere. j. C
Deus habet liberū arbitriū. xxxix. L
Deo aſſimilat anima. lj. F
Deus in adiutoriū meū intende: xxxv. F
Deus operatur in nobis velle ⁊ pficere. xxxix. A. Ad philippeñ. ij
Deus oīa diſpoſuit in numero pondere ⁊ menſura. Sapiētie. xj. xlv. C
Deum vt potuit deſcripſit Termegiſtus philoſophus. xxxiiij. G
Diffinitio q̄druplex anie. iij. A. B. C. D
Diffinitio virtutis generatiue. viij. B
Diffinitio ſpūs corporis anialis. ix. C
Diffinitio humoris corpis anialis. ix. D.
Diffinitio coloris. xj. E
Digeſtiones ſunt quatuor. viij. G
Item. ix. A
Digeſtuꝫ liber lagalis ſcribit per duplex ff. Ideo. xlv. K
Diiudicatiua eſt vis cognitiua. xxx. E
Diſpoticus principatus differt a politico. xxix. C
Doctoꝝ catholicoꝝ contradictio in his que non ſunt ꝯtra fidem ⁊ bonos mores non eſt culpa ſ; pena. xxvij. E
Dominij preſidentia a duobus pendet. xlviij. B
Domus gubernatio requirit tres cōmunitates. xlv. L
Domus hominis duplex eſt. lj. E
Dotes anie ⁊ corporis quales ſunt. j. B.

Secūde partis D

Damnati habent luctum pene cum culpe. xxv. E
Damnatoꝝ pena maior eſt dolore paſſionis chriſti. xj. E
Dans formam dat ꝯſequentia formam. viij. phiſicoꝝ. vij. D
Debitus amor talis eſt. xiiij. G
De excelſo miſit ignem in oſſibus meis. Treñ. j. xx. D
Defectio in anima qualiter fit. xv. C. xvj. D. xxiiij. A
Deiformitas glorie in hoc ꝯſiſtit. x. D
Delectatio qualis eſt. viij. A. Et differt a gaudio. xxv. B
Delectatio qualiter cauſat ⁊ vnde dicit. xxiiij. A
Delectatio cauſat ab amore: precedente vi app̄henſiua ſed non ſemp. B. ibidē
Delectatio in cōmuni deſcribit. xvij. G Item. xxiiij. D. Eius obiectū bonū verum vel apparens: Ibidē D. Et ad eā tria requirunt. D
Delectatio ſenſualis deſcribitur: ⁊ habet tres gradus. ix. I
Delectatio ſpūalis deſcribit. Et opponitur luctui: ⁊ habꝫ tres gradus. xxiiij. E
Delectatio diuidit. Delectatio ē duplex Senſualitas ⁊ voluntatis. xxiiij. A

Delectatio eſt duplex: vitioſa ⁊ laudabilis. C
Delectatio naturalis eſt triplex Senſualis: rōnalis ⁊ intellectualis. C
Delectatio eſt quadruplex Sēſualis duplicat̄ ſm̄ ſenſum exteriorē ⁊ interiorē Et noiat̄ carnalis: corporalis: brutalis ⁊ aīalis. C. Tertia eſt delectatio rōnalis ⁊ voluntaria. C. Quarta dicit̄ intellectualis: ſpūalis ſiue mentalis. C. et hec ē duplex habitualis ⁊ actualis: ibidem. E
Delectatio duplex: realis ⁊ intentionalis ibidem. D
Demerſio ſpūs qualiter fit. xv. E
Demonum potentie naturalis non extinguunt̄. xvij. D
Deſertio triplex fit in raptu. xvj. I
Deſideriū tertia paſſio ꝯcupiſcibilis qualiter cauſat̄. viij. A. Item. xxiij. E
Deſiderioꝝ omnium finis beatitudo. xxiij. F
Deſperatio ſcđa paſſio iraſcibilis qualiter cauſat̄. viij. B. xxvj. E
Deſperatio eſt contraria ſpei: bonum arduum habet ꝓ obiecto: ⁊ vnde dicitur
Deſperatio qn̄qꝫ eſt vitioſa: qn̄qꝫ virtuoſa. xxvj. E
Deuotio deſcribitur. ij. B. Itē. xxxj. A
Deus
Deū deſcribit terraegiſtus. Eſt ſpera intelligibilis cuius centrum vbiqꝫ circūferentia nuſqꝫ. xiij. A
Deū deſcribit Anſhelmꝰ eſt ſummū bonū quo magis cogitari nō pōt. xvj. L
Deus viuit vita nobiliſſima. xij. Metaphiſice. xix. D
Dei nomē in veteri teſtamento eſſe in nouo bonum. xvj. L
Deum nemo vidit vnqꝫ Joh. j. xvj. P
Deus dicit̄ celum ꝓpter tria. xvj. S
Deus q̄druplicitér eſt in creaturis Naturaliter. xvij. C. Aptitudinaliter. D. Habitualiter. E. Actualiter. F. require infra vnio
Deo q̄liter paſſiones inſunt.
Deus in ſe cōtinet amorē extaticū actiue ⁊ paſſiue.
Deus diligit creaturā infinite. xvj. M
Deus iraſcit̄ ⁊ furit. viij. C
Deus iraſcit̄ metaphorice. xxviij. D
In deum nō cadit ira ꝓprie. xxij. C
Deo ineſt odiuꝫ actiue. xxiij. B. Et paſſiue. D
Deus ꝓpter tria eſt timendus. xxvij. D
Dyabolus ꝑturbat paſſiones aſſimilat̄ in tribus bono angelo: excecat̄ a q̄tuor transfigurat ſe in angelum lucis: tentationes ſuggerit fraudulentas. xix. E
Dyabolus comparat̄ fabro. xxxij. E
Dilectio differt ab amore. xiij. C
Dilectꝰ meꝰ mihi ⁊ ego illi Cāt. ij. xiiij. G
Diliges dn̄m deū: ex toto corde ⁊c̄. Mathei. xxij. xiij. D
Diuiſio ſpūs ⁊ anime fit in raptu mētis. Et qualiter fit duo exempla. xvj. F
Diuiſionem ſpūs ab anima facit amor liquefactiuus. xix. D
Diuitas dicit̄ celum ꝓpter tria. xvj. S
Docta ignorantia qualis eſt. xvj. H
Dolor q̄liter cauſat̄. viij. A. Itē. xxv. A
Dolor opponit̄ delectationi: nominat̄ qꝫ multis nominibus.
Dolor eſt in tactu. Eſtqꝫ in appetitu ſenſitiuo: ſic noiat̄ triſticia: ⁊ in appetitu intellectiuo ſic noiat̄ diſplicētia. xxv. A
Dolor eſt quadruplex Senſualis: aīalis rōnalis ⁊ intellectualis. ibidem. C
Dolor differt a triſticia triplr̄. xxv. B
Dolor ꝯtritionis q̄lis eſſe debet. xxv. C
Dolor triplr̄ deſcribit̄. xxv. D
Dolor paſſionis xp̄i fuit generaliſſimus: qꝛ fuit in rōne ſuperiori. xj. C. In rōne inferiori ⁊ maximus. D. nō tn̄ acerbior dolore damnatoꝝ: nec penalior ſimul omniū viatoꝝ: nec ꝯtinuus: qn̄ etiam xp̄s letabat̄ ſm̄ ſenſualitatē. E
Domine ne in furore tuo arguas me pš. vj. viij. C
Dominus regnauit decorē indutus eſt. pš. xcij. xvij. R
Dominiū duplex in aīa politicū ⁊ deſpoticum. ix. E
Dominiū ad ꝑfectū tria cōcurrūt potentia: ſapientia: clementia. xxxj. D
Dormientes qn̄qꝫ exercent opera vigilie x. C
Dotes corꝑi glorioſi ordinant ad anime actionē. xvj. Z
Duricies cordis vn̄ cauſat̄. xix. B
Durum nō cedit tangēti. xix. B

Tertie partis D

Debilitas ſpēs eſt cōtinentie. xviij. H
Debitū triplex: offenſe: bone vite: ⁊ pecunie. xxxj. F
Decima actus eſt latrie. xxj. T
Declinare a malo: ꝑs eſt integralis iuſticie. xx. D
Decretal' liber diuidit̄ in qnqꝫ. vj. G. ⁊. I
Decretū diuidit̄ in tres ꝑtes. vj. G. ⁊. I
Defenſio peccatoꝝ opponit̄ humilitati. xviij. M
Denarius diurnus in Matheo quid ſignat. xxxij. L
Deriſio vitiū quale eſt. xx. G
Deſidia opponit̄ prudentie. xvij. G
Deſperatio opponit̄ ſpei. xxiiij. E
Detractio habet. vj. ſpēs. xx. G
Deuotio actus interior religionis diffinitur dupliciter.
Deuotionis ſpēs accipiunt̄ iuxta numerum affectionum
Deuotiores ſunt ſimplices l̄ratis. xxj. Q
Deus ſolus eſt perfectus. xxvj.
Deus meus ⁊ omnia: oratio ſancti Franciſci. xxj. N
Deus eſt in angelis ⁊ ſanctis. xxxj. H
Deus oīm cauſa in triplici genere. xvj. G xxxj. I
Dyaletica pars eſt prudentie generalis. xvij. E
Dyaſinthetica ſpēs eſt grāmatice. v. R
Diffinitiones gratie: octo. ix. F
Digeſtum in tribus voluminibus comprehēſum ſcribit̄ ꝑ duplex. ff. Ideo. vj. E
Dilectio differt ab amore et charitate. xxv. F
Dilectionem actum principalem charitatis ꝯſequūt̄ ſex effectus. Primus eſt gaudium. xxvj. A
Scđs eſt pax: q̄ includit ꝯcordiam. B
Tertius eſt miſcđia. D
Quartus elemoſyna. E
Quintus beneficētia: ad quā ꝑtinet beniuolentia. F
Sextus effectus dilectionis correctio fraterna. G
Dilectio dei et proximi in quo conſiſtit. xxxj. H
Dilectio ꝓximi qualis eē debeat. xxv. B
Diligere deum: ex toto corde: ex tota anima ⁊c̄. qualiter fit. xxv. D
Diligenda ſunt q̄tuor ex ordine. xxxj. A. xxv. B
Diſciplina pars eſt iuſticie: vnde dicitur Diſciplina diffinit̄. Et ē triplex. xxij. E
Diſcolia oppōit̄ amicicie. xvj. F. xxij. N
Diſcordia opponitur concordie: ⁊ committitur duplr̄. xxvj. C
Diſcretio ſpirituum eſt gratia gratiſdata. viij. D
Diſpoſitio qualitas prime ſpeciei tripliciter accipit̄: ⁊ differt ab habitu. ij. D
Diſtributiua iuſticia qualis eſt. xvj. B. xx. E
Diuiſoria ſors qualis eſt. xxj. F
Diuinatoria ſors talis eſt. xxj. F
Diuinatio ſpēs eſt ſupſtitionis. Et continet ſub ſe multas ſpecies. xxj. E
Diuinum ius quale eſt. vj. D
Diuiſio quedam fit ꝑ differentias eſſentiales quedam ꝑ accidētales. x. A
Doctor doctrina: gratie ſunt gratiſdate. viij. D. E
Docilitas pars eſt prudentie. xvij. D
Dolor ordinatus quid eſt: ⁊ qualiter deordinat̄. xij. G
Dona ſunt a ſpūſancto: ⁊ cum ſpūſancto ⁊ ſine ſpūſancto. viij. A
Dona virtutes ⁊ beatitudines differunt xj. A
Dona dicuntur ſeptiformis gratie: ideo.
Dona ſunt duplicia Cognitiua ⁊ affectiua

xxvij.B
Donoꝝ quintuplex ſufficientia.C
Dona ſpuſſancti ſunt contra ſeptem ſyntbomata.C.Et contra ſeptem vitia capitalia.D
Donorum duplex ordo dignitatis ⁊ generationis.E
Dona manebunt in patria ſm excellentiores actus.J
Dona ſingula ad ſingulas diſponunt beatitudines.xxix.J
Dotes patrie ſunt duplices anime: ⁊ ſūt tres: ſm tres vires ſuperiores anime. xxxij.O
Alie ſunt dotes corporis: ⁊ ſunt quatuor.Et ſunt a deo ⁊ ab anima.Sufficiētia donū corporis: per dotes corpus fit ydoneum pro regione celeſti.xxxij.P
Dos deſcribitur generaliter.
Dotium anime ſufficientia.xxxij.O
Dubitatio quid eſt.xiij.B
Dulia ſpecies eſt obſeruantie.Et dicitur dupliciter: ⁊ eadem eſt cum reuerentia ⁊ diuerſis exhibet̄.xxij.C
Duplicitas vitium opponit̄ ſimplicitati xxij.K

Prime partis E

e
Cbo eſt ſonus reflexus.xij.B
Ego dixi dij eſtis pſ.lxxxj.lj.L
Electio eſt actus liberi arbitrij xxxix.A.J
Item eſt actus elicitus a voluntate. xxxvj.A
Electio in quibus reperitur ⁊ de quo eſt. xxxvj.B
Embrio qualiter organiſat̄ ⁊ viuit ante anime infuſionem.vij.B
Epyaltes opprimit dormientes.xxiiij.D.
Epylogus potentiaꝝ anime apprebenſiuarum: ⁊ ſunt duodecim.xxx.J
Equicola diffinitio reprobat̄.xxxix.D
Error conſcientie vnde prouenit.xlij.B
Item.xliij.D.F
Errores plures de aīa recitant̄.xxvij.B
vſqꝫ in finem
Errores bereticoꝝ ꝓueniunt ex duplici ſuperbia.xlvij.A
Eſſe verum triplex: in arte: in intelligētia ⁊ in ꝓprio genere.xxix.D.D.F.F.
Eſtimatiua vis pluribus nominibus nominat̄ ⁊ diffinit̄: ⁊ differt ab imaginatiua ⁊ fantaſia.xxj.p totum
Executiua motiua potentia tria requirit̄ xxvj.E
Extra celum ſunt animalia optimā vitaꝫ ducentia: ꝑmo celi.lij.A

Secūde partis E

Ebrietas ſpiritus qualiter fit.xx.A.Qualis eſt.B
Ebrietas ſpūs redundat in corpus.D
Item.xxiiij.A
Ebrietas cauſat ſpem.xxvj.D
Ebrius diuerſis afficit̄ paſſionibus.x.A
Egidius frater laicus tertius diſcipulus ſancti Franciſci audito paradiſo rapiebatur: ter coraꝫ papa Gregorio nono: Anima Egidij in raptu egrediebatur a corpore: viditqꝫ chriſti diuinitatem in raptu: ⁊ amiſit omnē fidem. Rapiebatur etiam coram Bonauentura tribus boris. Egidi⁹ dixit ſe quatuor vicibus natum.xvj.X
Egritudinē xp̄us non aſſumpſit.xxix.E.
Ego dixi dij eſtis pſ.lxxxj.xvij.H
Empireū celum in qd̄ raptus fuit Paulus: quale eſt.xvj.Q
Enigma eſt ſimilitudo obſcura.xvj.R
Epicureoꝝ error de paſſionibus.ix.D
Epicurei oēs paſſiones dicunt bonas. xxix.B
Erubeſcentia qualis eſt.viij.C
Et factus ē Jeſus in agonia.Luc.xxij. viij.C
Etberogenia qualia ſunt.xix.D
Etbiops cōcipit̄ ex imaginatione.x.C
Excellens ſenſibile corrumpit ſenſum.iij de anima.xxv.D
Exclamationes tres anime ſancte in Cāticis deſcribunt̄.xxxj.C
Experimentalis dei cognitio fit per affirmationē ⁊ negationem.xvj.H
Experimentalis vnio aīe cū deo q̄lis eſt.
Experientia deſcribit̄.xvij.G
Extaſis: quere infra raptus
Extaticus amor talis eſt.xiiij.F
Extra ſpm̄ eſſe quid eſt.xvj.E
Exultatio q̄liter fit.viij.C.Itē.xxiiij.A
Exultatio cōſurgit ex conſideratione diuine bonitatis.xxxj.C

Tercie partis E

Ebrietas opponit̄ ſobrietati.xviij.E.
Ecdeſiaſticū librū ſcripſit Jeſus filius ſyrach.iiij.P
Elemoſyna effectus eſt exterior dilectionis: elicitus a miſericordia.Et deſcribitur.elemoſyne opa corpalia ⁊ ſpūalia: quot ſunt. Nota verſus.xxvj.E.
Electio pars eſt prudentie.xvij.F
Elemēta mathematice q̄tuor.v.J
Elencus ſilogiſm⁹ eſt ꝯtradictiōis.v.L.
Epicarcia viciū quale eſt.xvj.J
Epicurus errat de btitudine.xxxij.C
Epikeya grece latine.Equitas pars ē iuſticie ⁊ diuerſimode nominat̄.xvj.K. xxij.O.Epikes prelati eſſe debēt ibidē
Epitbalamium beate anime quo ad Tenorem ⁊ quo ad diſcātum qualiter cātat̄.xxxij.O
Equitas pars iuſticie triplex eſt: vna eſt eadem cum Epikeya.xvj.K.Itē.xxij. F.O.Alia reſpicit iuſticiam commutatiuaꝫ.Tercia diſtributiuā reſpicit iuſticiam.xxij.F
Error iacobi ꝑgomēſis ꝙ dicit ſctm̄ Frāciſcum fuiſſe de ordine beremitarū.vj. H.per totum
Eſſe nature reſpōdet ſeptiformi eſſe gratie.xxvij.D
Eſuries iuſticie btitudo: differt a iuſticiā virtute: cui rn̄det donū fortitudinis: et pellit auariciā: eſurit aia ⁊ caro.xxix.E
Etbimologia ſpēs eſt grāmatice.v.K
Etbimologia multiplex virtutis.xj.E
Euāgelice perfectionis pauꝑtas eſt fundamentum.xxix.J
Euangeliſta nominat gratiam gratiſdatam.viij.D
Eubolia pars eſt prudētie.xvij.F
Eudoxia pars eſt prudētie.xvij.D.
Euſebia quid eſt.xxj.B
Euſtocbia virtus qualis eſt.xvij.D
Eutropolia virtus deſcribit̄.xvj.F
Exceſſus ſupermentalis fit per tbeologiam myſticam.iiij.L.
Excitare effectus eſt gratie.x.D.F
Exemplares virtutes in deo preexiſtunt xiij.L.
Exercitia quatuor ſunt meritorum.xxxj. A.B.C
Exigua dabit multa improperabit. Ecdeſiaſtici.xx.xx.G
Exijt qui ſeminat decretalis declarās regulā fratrum minoꝝ: q̄liter eſt compoſita.vj.H
Exiui de paradiſo declaratio regula minorum q̄liter edita ſit.vj.H
Extatica dilectio orit̄ ex contemplatione.xxviij.H.
Extipex diuinator talis eſt.xxj.F

Prime partis F

f
Actio ⁊ actio differunt capitu tulo.xxx.F.in fine
Facies anime triplex et quadruplex.xlviij.E
Facultas quid ſit.xxxix.A
Fantaſia multipliciter accipitur et deſcribitur.xx.A.Et differt ab imaginatione.B.Et babet tres actus.Et impedit intellectum.C.
Fantaſia proterua eſt in demonib⁹.D
Fantaſma in ſomnijs q̄lis eſt.xxiiij.D
Fantaſma diffinitur.xxix.E
A fantaſmatibus abſtrabit̄ ſpecies intelligibilis.F.Sine fantaſmatibus deus cōtemplari debet. Sacramentum

eucbariſtie:imagines ſanctoꝝ. Et cruci fixi ſine fantaſmatibus debēt adorari. H. Sine fantaſmatibus opatio humana ⁊ religioſoꝝ obedientia dꝫ eſſe. Religioſiq; rebus conceſſis vtantur ſine fantaſmatibus. J.
Felicitas eſt duplex diuina et bumana: ꝗ triplex ē politica yconomica ⁊ monaſtica: que duplex eſt practica ⁊ ſpeculatiua. xlv. L.
Felicitas politica eſt triplex. Prima dicitur regnatiua que triplex eſt. Regnum cui opponiꝭ Tyrannides. Ariſtocracia: cui opponitur oligarcia. Timocracia cui opponitur democracia. Scḋa felicitas diciꝭ cōmuni nomie politica. Tercia diciꝭ militaris ſiue militia. M
Felicitas bumana eſt ps prudētie ibidē.
Felicitas conſiſtit in operatione. lj. J.
Fera quid eſt. xxvj. D.
Finis eſt triplex quo quieſcitur ſimpliciter: vel vt nunc: in ꝗ quieſciꝭ. xxxiiij. H
Finis bominis qualis eſt. xxxiiij. H. Itē xxxv. C.
Finis bominis duplex naturalis et ſupnaturalis. xlv. K.
Finis bominis contemplatio et fruitio. lj. L.
Finis ꝯtemplationis duplex. lj. H
Finis rationalis creature. Beatitudo. xlv. D. F.
Finis rationalis creature ⁊ ſenſibilis differunt. xlviij. E.
Finis in operabilibus babet ſe ſicut pncipiū in ſpeculabilibus. xxxvj. B. Itē xliij. D.
Firmamentū ex tribus ꝯſtituiꝭ. xxix. T.
Felicitas conſiſtit in actu dotium glorioſarum. j. G.
Fomes nō fuit in maria. xxv. R.
Fomes ſiue lex membroꝝ in hoīe duplicem ſortitur penam. xlv. N.
Fomes opponiꝭ ſindereſi. xlviij. G
Forma eſt duplex totius ⁊ partis capitulo. xxix. N.
Formatiua virtus ⁊ fantaſia ydemptificantur. xx. B.
Franciſcus ſocio iturus promiſit obedientiam. xxix. J.
Fructus ſpiritus differunt a ſenſibꝰ ſpiritualibus. xvj. C
Frui quid eſt. xxv. M.
Fruitio actus elicitus voluntatis ꝗdrupliciter diffinitur. xxxv. D. E. Itē quibus eſt fruendū: et quoꝝ eſt fruitio. E
Fugitiua vis qualis eſt. xxvj. C.

Partis ſecunde F

Fabro ferrario aſſimilatur dyabolus. xxxij. C.
Fantaſia varias efficit paſſiones. x. C.
Fantaſma deſcribitur. v. A
Fatuitas cauſat ſpem. xxvj. D.
Felicitas reuelatione cognoſciꝭ. xvj. C.
Felicitas eterna quid eſt. xxxij. in fine
Feminas ad ſpirituales affectio. eſt periculoſiſſima. xxx. E
Feruoꝛ differenter conſequiꝭ irā ⁊ amorem. xxviij. D.
Finis nature intellectualis bonum boneſtum. v. B
Finis bominis qualis eſt. ix. C. Item xxxij. F
Firmamentū celi eſt tale. xvj. Q.
Flegmatici ad varias inclinantur paſſiones. x. A. C. E.
Fomes deſcribitur: et an fuit in Maria ix. G.
Fomes opponiꝭ ſindereſi. xxx. A
Foꝛtis eſt vt mors dilectio. Canti. viij. xiiij. G. xviij. D
Franciſcus luto impetiꝭ. xvj. P
Franciſci predicationes aues approbāt ix. G.
Frāciſcus dr ſeraphicus: ideo. xiiij. F
Franciſcus vigintivicibus legiꝭ raptus ⁊ qnq; leuatus a terra. xvj. T.
Franciſcus flammas emiſit: et fratrem Maſſeum leuauit a terra. xx. C
Fruitio deſcribitur. xvij. G
Fruitio eſt a gaudio. xxiiij. A.

Fruitiuus amoꝛ qualis eſt. Et poniꝭ in virtute mentis. Et deſcribiꝭ. xiiij. F
Fuga paſſio quarta ꝯcupiſcibilis: qualiter cauſaꝭ. viij. A. Item. xxiij. H
Fulcite me floꝛibus ſtipate malis Cantiꝗ. ij. xviij. A
Furoꝛ qualis eſt ⁊ quomodo repitur in deo. viij. C. xxviij. D

Partis tertie F

Facere ⁊ agere differunt. vj. A
Facere bonū ps eſt iuſticie. xx. D
Facies quatuoꝛ rotarū Ezechielis qḋ ſignat. iiij. M. Q
Facies anime duplex: ſupioꝛ quā rectificāt ꝟtutes theologice. Et inferioꝛ quā rectificāt virtutes cardinales. xiij. H
Falſum teſtimoniū vitium oppoſitū: iuſticie cōmutatiue. xx. F
Fatuitas opponiꝭ dono ſapie. xxvj. H
Felicitas ꝯm philoſophos in quo conſiſtit. iiij. Q
De felicitate: quere ſupꝛa in btitudo.
Feritas opponiꝭ heroice ꝟtuti. xviij. K
Feudoꝝ liber eſt legalis. vj. E
Fidelitas ſeu fides in pꝛomiſſis et compꝛomiſſis: ſpecies eſt virtutis veritatis xxij. K
Fidentia quid eſt: ⁊ deſcribiꝭ. xix. G
Fides accipitur decem modis. xxiij. A
Fides ſeu fidelitas quid eſt xxij. K
Fides ſeu credulitas quid eſt. xiij. B
Fides infoꝛmis quid eſt. viij. C. D. F. Item. xxiij. A
Fides regulat ꝟtutes gratuitas. xiiij. B Dirigit etiam donū timoꝛis. xxvij. B
Fide: ſpe: charitate colitur deus Auguſ. in Enchiridion. xxj. R
Fides pꝛima eſt virtutum theologicarū xxiij. A
Fidei obiectum pꝛima veritas ⁊ articuli fidei. B. C. Item. xxiiij. B
Fidei ſunt actus. Pꝛimus interioꝛ ſcilicet credere. ix. A. Alter exterioꝛ ſcꝫ cōfiteri. xxiij. E
Fidei ſubiectū liberū arbitriū. xxiij. F
Fides ſeptemplicater diffiniꝭ. G
Fidei multa vitia opponunꝭ. H
Fidei duo dona ſpiritusſancti reſpondent. J
Fides eſt fructus ſpūs. xxx. C
Fiducia pars eſt foꝛtitudinis. xix. G
Filargia opponiꝭ liberalitati. xxij. M
Filia patris eterni eſt anima. x. E. F Item. xxxij. Q
Filialis timoꝛ quadruplicater nominaꝭ. xxvij. F
Filo iudeus ſcripſit librum Sapientie. iiij. P
Filoſophia: quare infra ſub lr̄is. Ph.
Filothomia virtus eſt circa honoꝛes mediocres. xvj. E. Item. xix. G
Fiſica naturalis ſcientia diuidiꝭ ſm diuiſionem coꝛpoꝛis mobilis in plures libꝛos. Inde etiam liber fiſicoꝛum. v. G Quere infra ſub lr̄is. Ph.
Fitonica ſpecies eſt diuinationis. xxj. E.
Fomes non fuit in virgine matre extinctus: quia nunq̄ infuit. xxxij. R
Foꝛnicatio ſpecies eſt luxurie. xviij. G
Foꝛtitudo ſumiꝭ quadruplicater. xix. A
Foꝛtitudo tertia eſt virtus Cardinalis. xix. A
Foꝛtitudo qualis eſt. Et eſt duplex Coꝛpoꝛalis ⁊ anime. xvj. T
Foꝛtitudo deſcribiꝭ quintuplicater: eiuſq; actus conueniunt etiam alijs virtutibus. xix. B
Foꝛtitudinis obiectū quale eſt. C. Et habet duos actus. Pꝛincipalis eſt martyrium. D
Foꝛtitudo non habꝫ partes ſubiectiuas ſed integrales. F. G. Et potentiales. F. J. K
Foꝛtitudini virtuti reſpondet donū foꝛtitudinis. L
Foꝛtitudinis donum: reſpōdet dono cōſilij. Et habet duos actꝰ: ⁊ differt a foꝛtitudine ciuili. xxviij. E
Foꝛtitudinis donum manet in patria. xxvij. J

Et etiam fortitudo virtus.xiij. L

Franciſcꝰ meruit palmā martyrij.xix.D

Franciſcus maledixit male exemplificantes in ſuo ordine.xx.G

Franciſcus nō fuit ꝓfeſſus ordinem heremitarum.vj.H

Franciſci oratio Deus meus et omnia. xxj.M

Franciſcus deuote exponit pater noſter xxxj.H

Frandulentia opponiť iuſticie cōmutatiue.xx.H

Fraus opponiť prudentie xvij.G

Fructus ſpūs quales ſunt.xxvij.A

Fructus ſpūs quare ſic dicunť.

Fructus diciť tripliciter.xxx.A

Fructus ſpūs:ſunt.xij. Et aliter habenť in via:aliter in patria. B.C

Fructus gaudium patrie accidentale penes quid attendiť. Et quare diciť fructus.xxxij.M. Et eſt triplex Triceſimus:ſexageſimus ꝛ centeſimus. S

Fulgebunt iuſti:ꝛ tanꝗ̄ ſcintille in harūdineto ꝛ diſcurrent ꝛc. Sapientie.xxxj. xxxij.P

Furtum opponiť iuſticie cōmutatiue. xx.F

Prime partis G

Eneratiua vis deſcribiť. Et habet tres vires ſibi ſubſeruientes. Harumqꝫ virium operationes deſcribunť.viij.B

Generatiua pre ceteris potentijs vegetatiuis plus eſt infecta per originale: dehinc nutritiua. Augmentatiua do non eſt infecta.viij.D

Gratiam gratiſdatam. ſcꝫ ſcientiam illuminantem intellectū. Homo accepit in ſtatu innocentie.v.A

Habuit etiam gratiam gratumfacientem. ſcꝫ charitatem inflāmantem affectum.C

Gratia gratūfaciens eſt fides cum dilectione.xxxiiij.H

Guſtus ſenſualis diffiniť.xiiij.A

Guſtus ſpūalis diffiniť.xvj.D

Secūde partis G

Gaudete in domino iterum dico gaudete ad Philipeñ.iiij.xxj.C

Gaudiū quinta paſſio cōcupiſcibilis qualiter fit.viij.A

Gaudium eſt duplex voluntatꝫ ꝛ ſenſualitatis.xxiiij.A

Gaudium differt a delectatione.xxv. B

Gaudium in ſpūſancto:eſt ſpūalitas iocunditas.xxj.A

Gaudium ſpirituale parturientes meditationes deuotiſſime ponunť.xxxij. D.

Genus dei ſumꝰ Act.xvij.xiij.A.xxxij.C

Gerarchia omnis celeſtis influit in ſpiritum humanū.xxx.D

Gloria diffiniť.xvj.Y

Gratia vna in radice in multa ramificentur.xvij. G

Gratie gratiſdate omnes ſunt preter charitatem.xvij. E

Gratuitus amor idem cum charitate. xiiij.E

Gratuitus amor qualis eſt.G.ibidem

Gregorius viguit in vi cōcupiſcibili: ꝛ in affectu exultrationis.xxxj.D

Partis tercie G

Galeatus ꝓlogus diciť ſup libros Regum Ideo.iiij. P

Gaudium ad quid datum eſt homini: et qualiter deordinať.xij.G

Gaudiū effectus eſt dilectionis.xxvj.A

Gaudium eſt duplex:dei cui opponiť accidia: ꝛ proximi cui opponiť inuidia. xxvj.A

Gaudiū fructus ſpūs quale eſt.xxx.C

Genera linguarum: gratia eſt gratiſdata viij.D.C

Gentilis quis diciť.xxiij.H

Gētiliū doctrine nō ſunt ſpernēde.vij.B

Geomancia ſpēs eſt diuinationis.xxj. E

Geometria quid eſt.v. I

Genitaliacus diuinator eſt.xxj.F

Genuflexio actus eſt latrie.xxj.S

Gyeſia vicium ſic committiť.xx.H

Gloria effectus honoris ꝛ laudis deſcribitur.xix.G. Item.xxij.C.

Gloria ſuperna nō differt a gratia eſſentialiter.

Gloria ſuperna eodē eſt cum formali beatitudine: ꝛ diffiniť.xxxij.E.

Glorie perfectio in quo conſiſtit. I.

Glorioſus diciť deus:ideo.xxj.X.

Gnomi.gnomin vel gnomica dtus qualis eſt.xvj. K.xvij.F.

Gratia

Gratia cōmuniter.

Gratias diuerſas diſtribuit deus hominibus:nō tñ vni omnes.iij.A.

Gratia ſm triplicē nois ſui rōnem triplipliciter diciť. Eſt em̄ grā gratiſdans

Gratiſdata ꝛ hec eſt quadruplex.

Gratūfaciēs: ꝛ hec eſt duplex.iij.B

Gratia accipiť q̄druplicitier : cōmuniſſime:cōmuniter: ꝓprie ꝛ ꝓpriſſime .iij. B. Item largiſſime minus cōmuniter ſtricte magis ſtricte.C. Item generaliter ſpāliter ꝛ ꝓprie.D..

Gratia gratiſdata et gratūfaciens differunt.viij.A.

Gratie danť a ſpūſctō duplr.viij.A.

Gratia gratiſdata.

Gratia gratiſdata diffiniť.viij.B. Et datur tripliciter vel ad vtilitatē ꝓpriā. C vel ad vtilitatē eccleſie: vel ad honorē dei. Et ille due triplicanť vel danť reſpectu diuine ſapientie.viij.C.D.G. vel reſpectu diuine potentie. C.E.G. vel reſpectu diuine bonitatis.E.F.G

Gratie gratiſdate oēs enumerantur per modum ſufficientie.G.

Gratie ſepe auferanť ꝓpter maliciā auditorū vel doctorꝫ.viij.B.

Gratia gratūfaciens

Gratia gratumfaciens nobiliſſimus effectus trinitatis multa operatur in homine.ix.A. Et eſt duplex icreata ꝛ creata.C. Et eſt accidēs corruptibile: cur deus permittit tam nobile accidēs perire:ideo fit.D.

Gratia gratificās ꝑmo ineſt potētie anime ſcꝫ libero arbi. ꝛ nō primo eſſentie anime.E.

Gratie gratificātis ſeptem ſunt diffinitiones inter quas due ſunt mgr̄ales no no.F.

Gratia gratumfaciens eſſentialiter indiuiſibilis:diuiditur ſm ſuos varios effectus.x.A.

Gratia gratumfaciēs quadrupliciter diuiditur:principalis tamen diuiſio ē in gratiam ꝑuenientē ſeu operantē: ꝛ in ſubſequentē ſeu cooperantē.B

Gratia quintupliciter diuidiť ſimiliter ꝛ eius membra preueniens ſcꝫ et ſubſequens.C.

Gratie gratumfaciētis ſunť nouem effectus ſm Alexandrum ſm ſctm̄ Bonāuentu.xiij. ſm Cancellariū decem. Et iſti effectus ſunt a gratia ꝛ a ſpiritu ſancto.x.E

Gratia gratūfaciens:ramificatur in virtutes:dona ꝛ beatitudines:que ſic differunt.xj.A

Gratia gratificans ꝛ virtus gratuita differunt per eſſentiam.xj.B.

Gratia gratumfaciens eſt fides cum dilectione:quomodo hoc verbum magiſtri intelligitur.xj.B.

Gratia nominatur virtus apud theologos:ideo.C.

Gratie duo effectus dirigere ꝛ rectificare.j.A.

Gratia contra quadruplex malum adiuuat.x.B.

Gratia expellit vicia : et operatur virtutes.xiij.E.

Gratia cōſummata ꝛ gloria non differūt per eſſentiam.xxxij.E.

Gratie perfectio in quo conſiſtit. I

Gratia ſeu gratitudo benefactoribus recōpenſans. Quarta eſt pars potentialis iuſticie.xxij.G.

Gratiarūactio q̄lis eſt.viij. E.xxj.P.

Gratias agere deo quid eſt.xxj.X.

Gratianus cōpilator decreti.B.F

Gratificare deo eſt effectus grē.x.E.F
Grāmatice ſpēs quatuoꝛ.v.R.
Gratitudo ſiue grā q̄ bn̄factoꝛibus recō penſat̄: pars potētialis eſt iuſticie. Et habet tres gradus.xxij.G.
Gratuita virtus quid eſt.xiij.G.
Gratuitus timoꝛ creſcente charitate creſcit ⁊ manet in patria.xxvij.H.
Gubernationes nominat gratiam gratis datam.viij.E.
Gula oppoſita abſtinentie deſcribitur: ⁊ habet quinq̄ ſpecies.xviij.D.

Partis pꝛime H

b Abitus cognoſcūtur ꝑ actus capitulo.xxix.X.
Habitus intellectuales ſunt quinq̄ capitulo.xxx.F.
Habitus eſt diſpoſitio ſm̄ quā bene vel male diſponimur.xlij.C.
Habitibus mediantibus eliciunt ſuos actus potentie intellectiue et appetitiue ſed nō vegetatiue ⁊ ſenſitiue apphenſiue.D.
Habitus diſtinguunt̄ ex parte ſubſtātie actus: ⁊ ſic ſūt triptiti. Et ex parte modi habēdi ſic ſunt q̄ntupartiti.E.
Habitus ſpeculabiliū ⁊ opabiliū ſūt partim innati ⁊ partim acquiſiti.F.
Hereticoꝝ erroꝛ prouenit ex duplici ſuperbia.xlvij.A.
Homo in ſtatu innocētie cognouit deū ſeipm̄ ⁊ mundum.v.A.
Homo et angelus in multis ſunt eq̄les: in multis inequales.xxix.B.
Homo dicit̄ rationalis: angelus intellectualis.xxix.B. Dicitur tn̄ aliqn̄ angelus rōnalis impꝛopꝛie.lj.G.I.
Homo multiplicem habet vertibilitatē libe.arbi.xxxix.P.
Homo habet liberū arbitriū ſcd̄m q̄druplicem ſtatum.xxxix.L.
Homini in ſtatu innocentie ſubiecta fuit omnis virtus ad gubernandū: veritas ad iudicandum: bonitas ad vtendum xxxvj.G.
Hō vtitur toto vniuerſo.xxxvj.H.
Homo ad ꝑficiendum in bono quadruplex accepit adiutoꝛium.xlvj.A.
Homo conſtās ex ſubſtātia ſpūali ⁊ coꝛpoꝛali duplicē ſoꝛtitur finē.xlv.R.
Hō eſt duplex exterioꝛ ⁊ interioꝛ.xxv.P Item vetus ⁊ nouus.xlviij.E.
Homo eſt quadruplex: carnalis: aīalis rōnalis ⁊ ſpiritualis.xlviij.E.
Hominis in ꝓductione apparet dei potentia: ſapiētia ⁊ bonitas. Et inter cetera animalia hō habꝫ caput ſurſuꝫ.l.A
Homo cōuenit cum oībus creaturis.lj. Cum coꝛpoꝛeis.D. Incoꝛpoꝛeis.E. Et etiam cum deo.F.
Hominis dignitas in duobus ꝯſiſtit.F.
Homo duplicē habet domum.C.
Homo dicitur abuſiue ab humo. Sed ꝓprius dicit̄ Antropus Arboꝛ reuerſa.lj.A. Dicit̄ microcoſmus.B.C. Dicitur anial rōnale moꝛtale.G. Dicitur animal politicum.H. Dicit̄ aial manſuetum.R.
Hō quadrupliciter deſcribit̄.lj.G.H.
Hominis dignitas in hoc ꝯſiſtit.G
Hominis vita triplex: beſtialis: ſocialis et ſolitaria.lj.H.
Homini nō preuidit natura de armis ſicut brutis: ideo.R.
Homo rationalis transfoꝛmat̄ in deum beſtialis in beluam.L.
Homines alij ſunt diſpoſiti ad contemplationē alij ad actionē.lj.M
Homo ex foꝛma eſt nobiliſſim᷒.l.A. Ex materia viliſſimus.lj.G. Itē.lij.D.
Homo preditus duplici ſenſu: intus cognoſcit eternam ſapientiam: foris opera ſapientie.lij.C.
Homo cum pluribus hoſtibus gerit bellum.lij.D.
Homo ſolitarius aut de᷒ aut beſtia ph̄s pꝛimo politicoꝝ.lj.L.
Homines ⁊ iumenta ſaluabis. pſ̄.xxxv. caplo.lj.A.
Humiditas coꝛpoꝛis animalis ex qua ſemen generationis fit: eſt duplex nutrimentalis ⁊ radicalis.viij.G.
Humoꝛes coꝛpis aialis ſunt quatuoꝛ et quid ſit humoꝛ diffinitiue.ix.D.

Secunde partis H

Habitualis vnio dei cum rōnalibus talis eſt.xvij.E
Habitus refoꝛmāt potētias aīe.xvij.D
Hebꝛeoꝝ pueri xp̄m laudātes nō habuerunt rōnis vſum.ix.G.
Hylaritas q̄lis eſt.viij.C.xxiiij.A.
Hodie mecum eris in paradiſo Lu.xxiij xvj.Q
Homo duplex interioꝛ ⁊ exterioꝛ: ⁊ q̄lis eſt hōis ꝓpꝛia operatio.xiij.D.
Homo triplex: ſpūalis: rōnalis ⁊ animalis ſiue bꝛutalis.vij.D
Homo rōnalis appetit bonum honeſtū. Bꝛutalis vtile vel delectabile.v.D.
Homo bꝛutalis quis dicit̄.xxiiij.C
Homo in quē finē cōditus eſt.ix.C
Homo in tenebꝛis timet non timenda.x.C.
Homo facilius viſibilia q̄ȝ inuiſibilia cognoſcit.xv.B.
Hominis ſublimioꝛ perfectio vniri deo ſm̄ oēs aīe potētias.xvij.L.
Homines vniti debent eſſe per charitatē ꝓpter tria.xvij.A
Hoꝛroꝛ qualis eſt.viij.A.
Humano ſpiritui influit quilibet anglus bonus.xxx.D
Humoꝛes quatuoꝛ humani coꝛpoꝛis ad varia vicia virtutes et ſcientias inclinant.x.A

Tercie partis H

Habitus q̄drupliciter accipitur.ij.A.
Habitus pꝛout eſt qualitas multis conuenit.ij.A.
Habitus qualis eſt.B
Habitibus nō indigent oēs potentie anime.B.F
Habitibus q̄tuoꝛ attribuunt̄.ij.F.
Habitus differt ab actu Exemplū.ij.F.
Habitus differt a diſpoſitione.ij.D
Habitus diffinit̄ q̄drupliciť.ij.C.D.F
Habitus duplex bon᷒ et malus.ij.B.E
Habitus duplex infuſus ⁊ acquiſitus.
Habitus triplex theologicalis intellectualis ⁊ moꝛalis.ij.E
Habitus ſunt in octoplici differētia.ij.E
Habitus triplex: luminoſus: virtualis et mechanicus: ⁊ ad q̄d ſint vtiles.iiij.A
Habitus duplices ſpeculatiui et pꝛactici vj.A
Habitus intellectuales differunt.iiij.F. ⁊ fiunt meritoꝛij ex charitate.xiij.A.
Hebetudo mētis opponitur dono intellectus.xxiij.I
Hectoꝛ nō videbat̄ filius hoīs.xvj.L
Hec eſt vita eterna vt cognoſcāt te deū verū ⁊c. Ioh.xvij.xxxij.R.xxxiij.B
Hereſis diffinit̄ ⁊ eſt triplex.xxiij.H
Heroyca virtus deſcribitur Heroas q̄les ſunt.xvj.L
Hiſpidus qualis.xvj.F
Hiſtoꝛiales libꝛi vtriuſq̄ teſtamēti quot ſunt. Quotq̄ vniuſcuiuſq̄ ſunt capitula.xl.
Hiſtrio qualis eſt.x.F
Homo triplex bonum acceptum in creatione perdidit per pctm̄.iiij.A.
Homicidiū qualiter fit.xx.F.
Honeſtas ſua vi trahit et dignitate allicit Tulius in rethoꝛica.xj.C.
Honeſtas pars eſt tempantie.xviij.C
Honoꝛ quid impoꝛtat. Et eſt multiplex. Et quibus debetur.xxij.C
Hoꝛuſpicus diuinatoꝛ eſt.xxj.F
Hubertinus oꝛdinem exit minoꝛū. Suoq̄ in libꝛo nonnulla habentur ſuſpecta.vj.H
Humanum ius quale eſt.vj.D.
Humanus timoꝛ nō eſt donum ſpiritus ſancti.xxvij.F
Humilitas ſpecies ē modeſtie. Et deſcribitur. Et eſt duplex vera ⁊ ficta
Humilitatis.xij. ſunt gradus: cum tot vicijs oppoſitis.xviij.M

Gratificare deo eſt effectus grē.x.E.F
Grāmatice ſpēs quatuoꝛ.v.R.
Gratitudo ſiue gr̄a q̄ bn̄factoꝛibus recōpenſat̄: pars potētialis eſt iuſticie. Et habet tres gradus.xxiij.G.
Gratuita virtus quid eſt.xiij.G.
Gratuitus timoꝛ creſcente charitate creſcit ⁊ manet in patria.xxvij.H.
Gubernationes nominat gratiam gratiſ datam.viij.E.
Gula oppoſita abſtinentie deſcribitur: ⁊ habet quinq̧ ſpecies.xviij.D.

Partis pꝛime H

b Abitus cognoſcūtur ꝑ actus capitulo.xxix.X.
Habitus intellectuales ſunt quinq̧ capitulo.xxx.F.
Habitus eſt diſpoſitio ſm̄ quā bene vel male diſponimur.xlij.C.
Habitibus mediantibus eliciunt ſuos actus potentie intellectiue et appetitiue ſed nō vegetatiue ⁊ ſenſitiue apꝓhenſiue.D.
Habitus diſtinguunt̄ ex parte ſubſtātie actus: ⁊ ſic ſūt tripti. Et ex parte modi habēdi ſic ſunt q̄ntupartiti.E.
Habitus ſpeculabiliū ⁊ opabiliū ſūt partim innati ⁊ partim acquiſiti.F.
Hereticoꝝ erroꝛ prouenit ex duplici ſuperbia.xlvij.A.
Homo in ſtatu innocētie cognouit deū ſeipm̄ ⁊ mundum.v.A.
Homo et angelus in multis ſunt eq̄les: in multis inequales.xxix.B.
Homo dicit̄ rationalis: angelus intellectualis.xxix.B. Dicitur tn̄ aliq̄n angelus rōnalis impꝛopꝛie.lj.G.I.
Homo multiplicem habet vertibilitatez libe.arbi.xxxix.P.
Homo habet liberū arbitriū ſcd̄m q̄druplicem ſtatum.xxxix.L.
Homini in ſtatu innocentie ſubiecta fuit omnis virtus ad gubernandū: veritas ad iudicandum: bonitas ad vtendum xxvj.G.
Hō vtitur toto vniuerſo.xxxvj.H.
Homo ad ꝑficiendum in bono quadruplex accepit adiutoꝛium.xlvj.A.
Homo conſtās ex ſubſtātia ſpūali ⁊ coꝛpoꝛali duplicē ſoꝛtitur finē.xlv.R.
Hō eſt duplex exterioꝛ ⁊ interioꝛ.xxv.P Item vetus ⁊ nouus.xlviij.E.
Homo eſt quadruplex: carnalis: aīalis rōnalis ⁊ ſpiritualis.xlviij.E.
Hominis in ꝓductione apparet dei potentia: ſapiētia ⁊ bonitas. Et inter cetera animalia hō habꝫ caput ſurſuꝫ.l.A
Homo cōuenit cum oībus creaturis.lj. Cum coꝛpoꝛeis.D. Incoꝛpoꝛeis.E. Et etiam cum deo.F.
Hominis dignitas in duobus ꝯſiſtit.F.
Homo duplicē habet domum.C.
Homo dicitur abuſiue ab humo. Sed ꝓprius dicit̄ Antropus Arboꝛ reuerſa.lj.A. Dicit̄ microcoſmus.B.C. Dicitur aīal rōnale moꝛtale.G. Dicitur animal politicum.H. Dicit̄ aīal manſuetum.R.
Hō quadruplicit deſcribit̄.lj.G.H.
Hominis dignitas in hoc ꝯſiſtit.G
Hominis vita triplex: beſtialis: ſocialis et ſolitaria.lj.H.
Homini nō pꝛeuidit natura de armis ſicut brutis: ideo.R.
Homo rationalis transfoꝛmat̄ in deum beſtialis in beluam.L.
Homines alij ſunt diſpoſiti ad contemplationē alij ad actionē.lj.M
Homo ex foꝛma eſt nobiliſſimꝰ.l.A. Ex materia viliſſimus.lj.G. Itē.lij.D.
Homo pꝛeditus duplici ſenſu: intus cognoſcit eternam ſapientiam: foris opera ſapientie.lij.C.
Homo cum pluribus hoſtibus gerit bellum.lij.D.
Homo ſolitarius aut deꝰ aut beſtia ph̄s pꝛimo politicoꝝ.lj.L.
Homines ⁊ iumenta ſaluabis. ps̄.xxxv. caplō.lj.A.
Humiditas coꝛpoꝛis animalis ex qua ſemen generationis fit: eſt duplex nutrimentalis ⁊ radicalis.viij.G.
Humoꝛes coꝛꝑis aīalis ſunt quatuoꝛ et quid ſit humoꝛ diffinitiue.ix.D.

Secunde partis H

Habitualis vnio dei cum rōnalibus talis eſt.xvij.E
Habitus refoꝛmāt potētias aīe.xvij.D
Hebꝛeoꝝ pueri xp̄m laudātes nō habuerunt rōnis vſum.ix.G.
Hylaritas q̄lis eſt.viij.C.xxiiij.A.
Hodie mecum eris in paradiſo Lu.xxiij xvj.Q
Homo duplex interioꝛ ⁊ exterioꝛ: ⁊ q̄lis eſt hoīs ꝓpꝛia operatio.xiij.D.
Homo triplex: ſpūalis: rōnalis ⁊ animalis ſiue brutalis.vij.D
Homo rōnalis appetit bonum honeſtū. Brutalis vtile vel delectabile.v.D.
Homo brutalis quis dicit̄.xxiiij.C
Homo in quē finē cōditus eſt.ix.C
Homo in tenebris timet non timenda.x.C.
Homo facilius viſibilia q̄ȝ inuiſibilia cognoſcit.xv.B.
Hominis ſublimioꝛ perfectio vniri deo ſm̄ oēs aīe potētias.xvij.L.
Homines vniti debent eſſe per charitatē ꝓpter tria.xvij.A
Hoꝛroꝛ qualis eſt.viij.A.
Humano ſpiritui influit quilibet angelus bonus.xxx.D
Humoꝛes quatuoꝛ humani coꝛpoꝛis ad varia vicia virtutes et ſcientias inclinant.x.A

Tercie partis H

Habitus q̄druplicit accipitur.ij.A.
Habitus pꝛout eſt qualitas multis conuenit.ij.A.
Habitus qualis eſt.B
Habitibus nō indigent oēs potentie anime.B.F
Habitibus q̄tuoꝛ attribuunt̄.ij.F.
Habitus differt ab actu Exemplū.ij.F.
Habitus differt a diſpoſitione.ij.D

Habitus diffinit̄ q̄druplicit̄.ij.C.D.F
Habitus duplex bonꝰ et malus.ij.B.E
Habitus duplex infuſus ⁊ acquiſitus.
Habitus triplex theologicalis intellectualis ⁊ moꝛalis.ij.E
Habitus ſunt in octoplici differētia.ij.E
Habitus triplex: luminoſus: virtualis et mechanicus: ⁊ ad q̄d ſint vtiles.iiij.A
Habitus duplices ſpeculatiui et practici vj.A
Habitus intellectuales differunt.iiij.F. ⁊ fiunt meritoꝛij ex charitate.xiij.A.
Hebetudo mētis opponitur dono intellectus.xxiij.I
Hectoꝛ nō videbat̄ filius hoīs.xvj.L
Hec eſt vita eterna vt cognoſcāt te deū verū ⁊c. Joh.xvij.xxxij.R.xxxiij.B
Hereſis diffinit̄ ⁊ eſt triplex.xxiij.H
Heroyca virtus deſcribitur Heroas q̄les ſunt.xvj.L
Hiſpidus qualis.xvj.F
Hiſtoꝛiales libꝛi vtriuſq̧ teſtamēti quot ſunt. Quotq̧ vniuſcuiuſq̧ ſunt capitula.xl.
Hiſtrio qualis eſt.x.F
Homo triplex bonum acceptum in creatione perdidit per pctm̄.iiij.A.
Homicidiū qualiter fit.xx.F.
Honeſtas ſua vi trahit et dignitate allicit Tulius in rethoꝛica.xj.C.
Honeſtas pars eſt tempantie.xviij.C
Honoꝛ quid impoꝛtat. Et eſt multiplex. Et quibus debetur.xxij.C
Hoꝛuſpicus diuinatoꝛ eſt.xxj.F
Hubertinus oꝛdinem exit minoꝝ. Suoq̧ in libꝛo nonnulla habentur ſuſpecta.vj.H
Humanum ius quale eſt.vj.D.
Humanus timoꝛ nō eſt donum ſpiritus ſancti.xxvij.F
Humilitas ſpecies ē modeſtie. Et deſcribitur. Et eſt duplex vera ⁊ ficta
Humilitatis.xij. ſunt gradus: cum tot vicijs oppoſitis.xviij.M

Prime partis I

Conomica vel economica felicitas eſt triplex.xlv.L
Idee exemplares forme ꝛ rationes ſunt in deo: ꝛ qualiter differũt.xxix.Q.
Jeſus eſt dulcis.xvj.D.
Illabi anime rõnali ſm portionem eius ſuperiorem ſolius dei eſt ꝓprium. Illabi vero corpori ꝛ parti anime inferiori in ſenſus ꝛ appetitus ſenſitiuos: angelus ꝛ demon poteſt.xlviij.C.
Ile quid ſit.xxvij.B
Illuminat omnez hominem venientem in hũc mundũ Johis.j.xxix.D
Imaginatio diffinit ꝛ differt a ſenſu cõmuni.xix.
Imagines ſanctoꝝ qualiter ſunt adorãde.xxix.H
Imago dei ad quã factus eſt homo qualis eſt.iiij.et.v.per totũ. Et conſiſtit in tribus potentijs naturalibus.xxx.I
Imago trinitatis reperit tã in parte anime cognitiua ꝙ affectiua.xxxviij.A
Imperare eſt actus voluntatis ꝓſuppoſito actu rõnis.xxxvij.A.
Imperatiua vis ſubdiuidit.xxxviij.A.
Incarnatus fuiſſet deus ſi homo nõ peccaſſet.xvj.C.
Indiuiduũ quid eſt. Et vnde conſurgit indiuiduatio: indiuiduantes conditiones quales ſunt.xxix.E.
Ingenium quid eſt.xxx.E.
In ſolitudinibus errantes ꝛ ſpeluncis. ad Heb.xj.ca.lj.N.
In ſpiritualibus idem eſt maius et melius Aug⁹.vj.de trini.lj.B
Inſpirauit in faciem eius ſpiraculũ vite Gen.ij.ca.lij.A.
In mundo erat et mũdus ꝑ ipm factus eſt ꝛ mundus eum Joh.j.lj.B

Intellectus

Intellectus multiplr accipitur.xxix.B
Intellectus eſt ꝗdammõ oia.xxix.C.
Intellectus humanꝰ ꝛ diuinus differũt et angelic⁹.xxix.AA.in ꝑncipio. Item xxx.C.
Intellectus agens ꝛ poſſibilis differunt tripliciter.xxix.C. et ambo intellectus ſunt potẽtie apphenſiue ca.xxx.A
Intellectus agens non eſt pure actiuus ſed ꝛ paſſiuus. Et hꝫ tres act⁹.xxix. K
Intellectus poſſibilis multipliciter nominatur.xxix.A. Et differt a ſenſu.F
Intellectus practicus ꝛ fantaſia cũ eſtimatiua ꝛ ſenſibus exteriorib⁹ ſunt diſpoſitiones potentie motiue.xxv.Q. Item.xxvj.B
Intellectus ſpeculatiuus extenſione fit practicus phus.iij.de ania.xxx.F. Et differt ab intellectu practico tripliciter F.G.
Intellectus quandoqꝫ ſumitur pro habitu ibidem.F.
Intellectus diffinitur ꝛ differt a ratione xxx.B.
Intellectus cogitur a vero: voluntas a nullo poteſt cogi.xxxiij.C
Intellectus anime cõiuncte cognoſcit ꝑ ſpẽs abſtractas a fantaſmatibus.xxix. E.F. Itẽ. FF. Aliter tñ cognouiſſet Adam et ſui poſteri in ſtatu innocentie ꝙ modo. Et aliter adulti ꝙ paruuli ibidem.FF.
Intellectus anime ſeparate intelligit ꝑ ſpecies participatas a diuino lumine. Et etiam ꝑ habitus hic acquiſitos. Itẽ ꝗliter ania ſeparata ſenſibilia ſeipſam alias anias: angelos ꝛ deum intelligit. Itẽ ꝗliter aie ſanctoꝝ in limbo intelligebant loꝗbant ꝛ audiebãt. Itẽ qualiter aie paruuloꝝ in originali decedentium intelligũt ꝛ de pena earũ. Itẽ ꝗliter aie in purgatorio in inferno intelligunt: ꝛ de pena earum.xxix.GG.
Intellectus angelicus qualiter cognoſcit ſingularia. Intellectu in angelico ponunt he differentie vicꝫ ratio (non tamẽ ſm ſuperiorem ꝛ inferiorem portionem) Intellectus agens ꝛ poſſibilis. Speculatiuus et practicus: aliter tñ ꝙ in homine.xxix. BB
Intellectualis dicit angelus: non rationalis.xxix.L. Item.QQ. Itẽ.xxx. B
Intellectibilitas quid eſt.xxx.B
Intellectus diuinus ꝛ creatus differunt Intellectus diuinus omnia ſimul cognoſcit per ſuam eſſentiam. Et quale eſt eius obiectu: ꝛ diuerſa ſortitur vocabula.xxix.AA
Intelligentie nomen in ſcripturis equiuocatur.xxix.B
Intelligentia angelica eſt plena formis. Autor de cauſis.xxix. CC Item.xxx.G
Intelligentie ſiue angeli ſeparant ab orbibus motis ſm ſubſtantiam.xij. A
Intelligentia humana pro ſtatu innocentie gerit ſimilitudinem dei capitulo. v.A
Intelligentia duplr diffinitur.xxx.A. B Et nominatur vmbra: celum tertium: mens ꝛ ſpiritus.C. Et coaptat patri ꝛ etiam filio.I
Intelligentia eſt naturale iudicatorium ſpeculabilium: ꝛ ꝯtinet ſub intellectu ſpeculatiuo.xliij.A. Et differt a ꝯſcientia ſimplici.C
Intentio eſt actus elicitus voluntatis. Et multipliciter accipit.xxxv. F
Intentio vtrũ attendatur iuxta merituz ꝑte ꝑma ca.xxxv.F
Interiectio diffinit.xxv. R
Inuentiua eſt vis cognitiua.ca.xxx.E
Inuiſibilia dei per ea que facta ſunt intellecta conſpiciuntur ad Roma.j.ca. xxxvj.G
Iraſcibilitas ad quid data eſt homini. .j.H
Iraſcibilis vis diſtinguitur a concupiſcibili. Et habent diuerſa obiecta. Et diuerſe paſſiones ꝛ virtutes in vtraqꝫ reperiuntur.xxv.F. Habent etiã diuerſa inſtrumenta.G
Iraſcibilis nominat ab ira.G
Iris varios habet colores.xj.H
Iudicium quid eſt: ꝛ diſtinguit cõtra cõſilium.xxxix.C
Iudicium rationis precedit voluntatem Et eſt duplex: cognitiuum et diffinitiuum.D
Iumentum quid eſt ca.xxvj.D

Secũde partis I

Jacob in cõiugio apparet ordo paſſionũ ſm viam generationis.x.B
Jacob ex artificio oues concipiunt diſcolores. C
Jeronimus viguit in vi iraſcibili: ꝛ affectu compunctionis.xxxj.D
Ignauia paſſio qualis eſt.viij. C
Ignis habet paſſionẽ naturalem.vj. A. viij.A
Ignorantia ꝛ neſcientia differunt.ix. H.
Ignorantiã xp̄s non aſſumpſit.xxix.E
Imaginatio vim habet regitiuam ꝛ immutatiuam ꝛ transformatiuam totius corporis.x.C
Imaginatio facit ethiopem cõcipi: oues diſcolores: ꝛ facit caſum.x.C
Imaginationis raptus ſic fit.xv. E
Imago dei in quo conſiſtit.v.E. Item .x.D
Impaſſibilitas anie non poteſt acquiri in hac vita: cuius oppoſitum Stoyci ꝛ plures chriſtiani ſentiunt.
Impaſſibilitas fuit in ſtatu innocentie. Philoſophi quidam dixerunt ſacrificijs deorum poſſe impaſſibilitatem acquiri.xxix.B
Inamoratio paſſio ꝗlis eſt.xiij.C
In delitijs paradiſi fuiſti Ezech.xxviij. xvj.Q
Inebriatio ſpiritus proprietas eſt amoris.xx. Qualiter fit.A. Qualis requiritur ad eam diſpoſitio.B. Et qualis eſt in ſe.C. Corpus ebrieſcit ex ebrietate ſpiritus.D
Infremuit ſpiritu ꝛ turbauit ſe Johannis.xj.xxix.F

Iniuſti odiunt bonos ⁊ deum.xxiij.D
Innocentie in ſtatu:an mens fuiſſet de‑
preſſa ſomno. Et an ꝑuuli habuiſſent
vſum liberi arbitrij.ix.F.G. Nec ſen‑
ſualitas rebellaſſet rōni.G.qȝ innocē‑
tie ſtatus fuit impaſſibilis.xxix.B
Innocentie ꝓ ſtatu ſufficiebat liber crea
ture ꝓ ꝯtemplatione.xvj.Z
In ſpū eſſe cōuenit ſpūalibus.xvj.C
Intellectus in abſtrahendo non cauſat
mendacium.vij.A
Intellectualis: ſolus eſt angelus.xvj.S
Intellectualis delectatio ſic fit.xxiiij.C
Intelligentie aminiſtrant mundū.x.D
Interiectio eſt duplex Grāmaticalis q̄
in primo capitulo diffinit̄. Et ꝓfertur
voce incognita ⁊ inarticulata ⁊ vn̄ dici
tur. Et non pōt ꝓferri nec ſcribi. ibidē
Alia eſt interiectio ſpūalis:que in fina‑
li caplō deſcribit̄:ſub lr̄a.E
Interiectionis ſignificatio multiplex.vij
A.C.Item.xxxij.E
Interiectio eſt parſorionis in ſcola affe‑
ctus.ij.B. Et eſt nobilior parſorationis
vij.C
Introductio in diuinā caliginē quid eſt
xvj.H
Inuidia paſſio qualis eſt.viij.C
In virtuoſo omnia ꝯſonant rōni.xix.D
Iohānes baptiſta īfans ſi habuerit vſuȝ
liberi arbitrij.Et ſubiectionē viriū infe
riorum ſub rōne.ix.E.Et ſi mens eius
fuerit depreſſa a ſomno.F.G.H. De
hoc opiniones Iohānes baptiſta ten
tabat̄ a dyabolo.ix.I
Iohānes ſcribēs apocalipſim fuit in ſpi‑
ritu.xvj.C
Ioachim ſcripta ſunt ſuſpecta.xvj.E
Iocūditas paſſio talis ē.viij.C.xxiiij.A.
Ipocras medicus melius iudicat de cō‑
plexione q̄ aſtrologus.Et ipſe iudicat̄
luxurioſus a phiſonomo.x.E
Ira viri iuſticiam dei nō operat̄ Iacobi
j.xxix.G
Ira q̄nta paſſio iraſcibilis qualiter cau‑
ſatur. Et nō habet contrarium.viij.B
Ira ſimilitudinarie reperitur in deo.C. de
hoc clarius dicit̄ caplō.xxviij.vbi pro‑
bat̄ q̄ ira eſt vltima paſſio iraſcibilis.
Ira eſt reſpectu futuri mali:ab ira deno‑
minat̄ vis iraſcibilis
Ira tripliciter accipit̄.xxviij.A
Ira reſpicit duplex obiectuȝ ⁊ differt ab
amore ⁊ odio. B. Cauſant iram: ſan‑
guis:iniuria:paruipenſio.C
Ira terminat̄ in delectatione. C
Ira metaphorice eſt in deo:deus triplici
ter iraſcit̄.xxviij.D.Iteȝ.xxix.G
Ira diffinit̄.xxviij.D.xxix.G
Ira in bellātibus eſt virtuoſa.xxix.C
Ira eſt duplex ꝑ vitiuȝ ⁊ ꝑ zelū.xxviij.A
xxix.G
Ira per zelū fuit in xp̄o.xxij.C.xxviij.A.
xxix.G
Iratum chriſtum velut furioſum cogna
ti ſui voluerūt cap̄e Marci.iij.xxix.G.
Irati audacter incedūt.xxvij.E. Et qui‑
dam irati dicunt̄ accuti: quidam aua‑
ri:quidam difficiles.xxviij. C
Iratus differt ab iracundo.iij. C
Iraſcibilis vis ꝓpugnatrix eſt cōcupiſci‑
bilis.v.C.Et quid reſpicit.viij.B
Iraſcibilis vis cur denominatur ab ira.
xxviij.A
Iraſcibilitas opponitur iniraſcibilitati.
viij.B
Irrationalis amor talis eſt.xiij.A
Irrationalis creatura ꝓpter rationalem
creata eſt.xxxij.F
Irrationalia ſanctoꝝ Frācīſci Bernar‑
dini ⁊ Capiſtrani predicationē appro‑
bant.ix.G
Iſaias vidit deum ꝑ eſſentiam.xvj.T
Iubilus ꝓprietas eſt amoris: ⁊ qualiter
fit:⁊ deſcribit̄.xxj.D
Iubilatio qualiter fit.xxj.D
Iuſti odiunt iniquitatem.xxiij.C
Iuuenes ſunt magne ſpei.xxvj.D

Tercie partis I

Iactātia opponit̄ taciturnitati.xviij.M
Iactantia opponitur veritati.xvj.F.Et

cōmittit̄ dupliciter.xxij.R.
Iconomica q̄d eſt.vj.C. Et eſt pars ꝓu
dentie.xvij.E
Idolatria ſpecies ſuperſtitionis diuerſi‑
mode cōmittit̄.xxj.D
Idolatria oppoſita fidei tripliciter ꝯom
mittitur.xxiij.H
Ieiuniū actus eſt abſtinentie.xviij.D.
Ieiunij fractionem excuſat Epikeya.
xxviij.O
Ieſus verbū eſt increatum ⁊ incarnatū.
iij.A.
Ieſus filius ſyrach ſcripſit eccleſiaſticū.
iiij.P
Illiberalitas qualis eſt.xvj.E.
Illuminare effectus eſt gr̄e.x. D.E.F.
Illuſio qualiter fit.xx.G.
Imago dei in homie in quo conſiſtit
j.B.
Imago dei deformata qualiter reforma
ri debeat.xij.F.H.
Impaſſibilitas dos eſt corporis glorio‑
ſi.xxxij.P.
Improperiū vicium iuſticie commutati
ue quale eſt.xx.G
Imprudentia opponit̄ prudētie.xvij.G
Impudētia opponit̄ pudicicie.xviij.F
Inanis gloria oppoſita magnanimitati
habet quinq̄ differētias.xix.G
Incarceratio vicium oppoſitum iuſticie
eſt.xx.F.
Incarnationis chriſti congruentia talis
eſt.vij.D
Inceſtus ſpēs eſt luxurie.xviij.G
Inclinatio actus exterior ē latrie.xxj.S
Inconſideratio opponitur prudentie.
xvij.F.
Inconſtantia oppoſita prudentie talis
eſt.xvij.G.
Incontinentia qualis eſt.xvj.M.Et op
ponitur continētie:⁊ habet duas ſpeci
es.xviij.H
In domo patris mei manſiones multe
ſunt Ioh.xv.xxxij.L
Induſtria expellit vicia: et operatur vir
tutes.xiij.E
Inepta leticia viciū quale eſt.xviij. M
Infantes ab infidelibus pro fide occiſi
martyres ſunt.xix.D
Infantie librū ſaluatoris matheus euan
geliſta conſcripſit.iiij.P.
Infidelitas oppoſita fidei quo ad actuȝ
credendi habet tres ſpecies.xxiij.H
Inforciatū liber eſt legalis.vj.E
Informis virtus q̄lis eſt.xiij.G.
Informis charitas eſſe nō pōt.xxv.F
Informis fides qualis eſt.xxiij.A.
Informis ſpes talis eſt.xxiiij.A.
Informis eſt timor ſeruilis.xxvij.F.
Ingratitudo oppoſita gratitudini habȝ
tres gradus.xxij.G.
Initialis timor qualis eſt.xxvij.F.
Initium ſapientie timor domini. Pſal.
cx.xxvij.E
Inimicoꝝ dilectio qualis eſt.xxxj.H
Iniquū iudiciū eſt triplex.xx.F.
Iniraſcibilitas opponitur manſuetudi‑
ni per defectū.x.D.Itē.xviij.I
Iniuſticia ſola opponitur iuſticie: et eſt
duplex.xx.C.
Immortalitas anime qualis eſt.xvj.
Immoderantia opponitur modeſtie.
xviij.P
Innocentes pro chriſto voluntarie paſ‑
ſi ſunt.xix.D.
Innocentia pars iuſticie integrales de‑
ſcribit̄ ad quā q̄tuor requirunt̄.xx.D.
Inobediētia opponit̄ obediētie.xxij.D.
Inpauiditas opponitur fortitudini.
xix.E.
Inſenſati quales ſunt.xvij.F
Inſenſibilitas opponitur temperantie.
xvj.D.Item.xviij.B.
Inſipientia opoonit̄ ſapientie.iiij.G.
Inſtituta liber eſt legalis.vj.E.
Integrales partes virtutum cardinaliū
tales ſunt.xvij.C
Integritas carnis nō eſt de eſſentia vir‑
ginitatis.xviij.G
Intellectualis natura in ſolo deo quieta
tur.xxxij.D
Intellectualium virtutum mediū quali

ter ſit accipiendum.xiiij.E
Intellectus ſextupliciter accipitur.v. A
Intellectus prout eſt habitus intellectualis neceſſarius eſt ideo.v. B. Et deſcribitur: ꝛ differt a conſcientia.C
Intellectus potentia cognitiua aie pro ſua operatione indiget habitibꝰ intellectualibus.xxvj.F
Intellectus duplex ſpeculatiuus ꝛ practicus differunt inter ſe.vj.A
Intellectus practicus tripliciter extenditur.xxiij.F
Intellectus ſeu intelligētia virtus: pars eſt prudentie.xvij.D.F
Intellectus donum reſpōdet fidei: ꝛ habet duo vicia oppoſita.xxiij.I
Intellectus donum differt a donis ſapientie ꝛ ſcientie ꝛ a fide: ꝛ diffinitur. Et quid ſit eius actus ꝛ obiectum .xxviij. E.et manebit in patria.xxvij.I
Intemperantia opponitur temperantie xvj.D. Item.xviij.B
Intemperantia differt ab incontinentia xvj.M
Interpretatio ſermonum eſt gratia gratiſdata.viij.D
Intimiditas opponitur fortitudini.xvj. C. Item.xix.E
Inuerecundia paſſio eſt vicioſa.xvj.H
Inuidia opponitur Nemeſi.x.I. ꝛ gaudio de dilectione ꝓximi.xxvj.A
Inuiſibilia dei per ea que facta ſunt conſpiciuntur ad Rom̄.j.iiij.K
Iperdulia ſpecies dulie debetur humanitati xp̄i cruci ꝛ beate virgini.xxij.C
Ipocriſis vicium oppoſitum virtuti veritatis: quattuoꝛ habet differentias. xxij.K.
Ipocrita qualis eſt ibidem
Ira ad quid data eſt homini.xvj.D
Iracundia ſiue ira vicium opponitᷣ mā ſuetudini.xvj.D.xviij.I
Ironia opponitur veritati.xvj.F. Item xxij.K
Irrationales creature inuitanᷣ ad bene dicendum deum: ideo.xxj.X.
Irrefrenata cōcupiſcentia ſpecies eſt incontinentie.xviij.H
Irreligioſitas oppoſita religioni: continet ſub ſe alia quatuoꝛ vicia.xxj.H
Iubilare deo quid eſt.xxj.X
Iudei qui dicuntur.xxiij.H
Iudei errant de beatitudine.xxxij.G
Iudicare ſiue iudicium eſt actus prudētie.xvij.G
Iudicium etiam actus eſt iuſticie: ad qđ tria requiruntur: cui opponitur iudicium ſuſpicioſum perverſum ꝛ vſurpatum.xx.C
Iuramentum actus latrie deſcribitur. xxj.T.
Ius deſcribitur: et eſt triplex: diuinum: naturale et humanum. Ius humanū duplex: ciuile ꝛ canonicum.vj.D
Iuſcanonicum traditur in quattuoꝛ libris: ſimiliter ius ciuile.vj.F
Iuris ſcientia ſubalternatur theologie ꝛ moꝛali phie.vj.D
Iuſticia triplex. Pꝛima eſt Methaphorica ſub qua continetur iuſtiaia oꝛiginalis. Scđa dicitur iuſticia legalis: et hec dicitur omnis virtus. Tercia dicitur iuſticia particularis: et hec dicitur cardinalis.xx.A. De iuſticia generali et cardinali etiam dicitur.ca.xiij.H Iuſticia
Iuſticia non conſiſtit in medio duoꝛum vicioꝛum quemadmodum alie virtutes cardinales.xvj.G
Iuſticia deſcribiᷣ quadrupliciter.xx. B
Iuſticia diuiditur. Iuſticia quedam eſt eſſentialis ꝛ pꝛimaria. Quedā eſt participata . Et hec vel eſt oꝛiginalis: vel regni celeſtis: que eſt triplex: gloꝛie gratie gratificātis ꝛ geatie nō gratificātis Et hec vel eſt ciuilis vł canonica.xx.B
Iuſticia duplex diſtributiua et commutatiua.xvj.B.
Iuſticie ſubiectum voluntas.xx.B
Iuſticie obiectum actus vſus ꝛ effectus eſt ius.xx.B
Iuſticia habet duos actus: vnus eſt ꝑncipalis. Reddere ſcꝫ vnicuiqꝫ ſuū. Alter eſt minꝰ pꝛincipalis . Iudicare ſeu iudicium.xx.C
Iuſticia habet duas partes integrales: ſcꝫ facere bonum et declinare a malo: ad quā ꝑtinet innocentia.xx.D
Iuſticia habet duas partes ſubiectiuas cōmutatiuam: ſcilicet cuius actus eſt reſtitutio : ꝛ diſtributiuā: cui opponiᷣ ꝑſonarum acceptio.xx.E
Iuſticie cōmutatiue multa opponuntur vitia.F.G.H
Iuſticia habet octo partes potentiales: pꝛima dicitur religio ſiue latria: de cuiꝰ vitijs oppoſitis et actibus : dicitur ca. xxj.ꝑ totum
Iuſticie ſcđa pars potentialis diciᷣ pietas.xxij.A. Tertia obſeruātia. B. Cuius ſunt due partes ſcilicet dulia.C. et obedientia.D. Ad obedientiam pertinet diſciplina.E.et equitas.F
Iuſticie quarta pars potentialis eſt gratia ſiue gratitudo.G. Quinta vindicatio.H. Ad quā pertinet penitentia.I Sexta pars potentionalis eſt veritas: ad quā pertinet ſimplicitas. K. Septima pars eſt liberalitas ad quam pertinet benignitas: beneficentia: bonitas ꝛ parcitas.xxij.M. Octaua pars potentialis iuſticie eſt: amicicia ſiue affabilitas. N. Sub iuſticia etiam continetur Epikeya.xxij.O
Iuſtificare effectus eſt gratie.x.D.F
Iuuenes decet eſſe verecundos.xvj. H

Pꝛime partis L

Lex eſt quicuptita. vicꝫ lex eterna.xlv.B
Lex naturalis.D. Lex Moyſi.F.G. Lex euangelica.H. Lex humana Canonica ꝛ Ciuilis.I. K. Lex fomitis ſupaddiᷣ. N. Lex diciᷣ a legēdo a ligando: ab inſtigando.xliiij.C. Uel ab eligendo.xlv.B

Lex ſpecialiter

Lex eterna deſcribiᷣ.xlv.C. Notio ipſiꝰ eſt impꝛeſſa anime rationali ſed nō iudicium. A lege eterna alie leges deriuātur: ibidem. C
Lex naturalis cōmuniter ſe habet ad cōſcientiam Sinderesim : et ad liberum arbitrium.xliiij.C
Lex naturalis eſt obiectum conſcientie ꝛ ſindereſis.xlv.C. D
Lex naturalis qualis ſit: ꝛ deſcribitur.D
Legis naturalis pꝛimum pꝛeceptuꝫ quale eſt. Ad illud oīa pꝛecepta moꝛalia ſub triplici differētia reducunᷣ.E
Lex moſaica non fuit publicata gētibus. xxix.HH
Lex moſaica data per Michaelem multa cōtinet pꝛecepta.xlv.G
Lex euangelica dicitur lex ſpiritualis et gratie. Et continet plura pꝛecepta ad actus virtutum oꝛdinantia.xlv.H
Lex humana canonica. vicꝫ et ciuilis eſt duplex. ſcꝫ ſcripta ꝛ nominaᷣ: conſtitutio. Et non ſcripta. Et dicitur conſuetudo . Et deriuaᷣ a lege naturali.xlv. I. K
Lex canonica ꝛ ciuilis in duplicem oꝛdinantur felicitatem. Multa habenᷣ ibi de felicitate diuina humana ꝛ politica. L.M
Lex fomitis ſiue lex membꝛoꝛuꝫ ſiue carnis: opponitur legi mentis. Et conſiſtit in parte affectiua pꝛeſupponens fantaſticam appꝛehenſiuam.xliij.B
Lex fomitis eſt diuine legis tranſgreſſioꝛ in homine duplicem meretur penam feditatis ꝛ paſſibilitatis.xlv. N
Liber eſt duplex: ſcriptus: intus et foꝛis. lij.C.

Liberum arbitrium

Liberum arbitrium quadrupliciter diffinitur.xxxix.A.B.C.D. Et non eſt potentia diſtincta a ratione et voluntate.A

Liberum arbitrium duplici nomine nominat̃: ⁊ etiam adiectiue ⁊ ſubſtãtiue: ⁊ potius dicit̃ liberum arbitrium q̃ liberum iudicium eodem.xxxix.E
Liberuȝ arbi. a nullo agente põt cogi. poteſt tamen a deo immutari: ab agẽte creato induci: ab ineptitudie coꝛporis impediri.ibidem.H.Et habȝ ſeptẽ actus.I. Et eſt tam actuum ↄtingentium q̃ neceſſarioꝛuȝ.K.Et eſt in deo: in angelis: ⁊ in hominibus.L.Sed nõ in brutis.O. Et eſt equaliter in deo et creaturis rõnalibus ſm̃ conditiones generales: ſed non ſm̃ ſpeciales.M
Libertas arbitrij pꝛimo ⁊ de per ſe eſt reſpectu boni. De ꝑ accidens reſpectu mali.xxxix.F
Liberas eſt triplex: a coactione: a peccato: ⁊ illa eſt q̃druplex: a miſeria.C.G
Libertas ⁊ vertibilitas liberi arbitrij differunt.N.Ad libertatem arbitrij concurrunt: facultas: ratio ⁊ voluntas q̃ regulant̃ per legem naturalẽ.xliiij.C
Lingue diſpoſitio deſcribit̃.xiiij.A
Locutio ⁊ lingua angeloꝛum qualis ſit.xxix.CE.GG
Logica eſt directiua operationum noſtri intellectus: ⁊ compꝛehendit̃ in multis libꝛis.xxix.L
Lumen: lux: ſplendoꝛ ⁊ radius differunt xj.D
Lumini ⁊ caloꝛi in coꝛpoꝛalib⁹ ↄrñdet cognitio ⁊ amoꝛ in ſpũalib⁹.xxviij.E
Lumẽ anime intellectus agens.xxxix.D
Lune comparatur mens.xlviij.D
Lux magis pꝛopꝛie dicit̃ de ſpũalibus q̃ de coꝛpoꝛalibus.xxviij.C

Secũde partis L

Languoꝛ ꝓprietas eſt amoꝛis.xviij.Et cõſurgit ex amoꝛis vehementia ⁊ amati preſentia A
Languoꝛ qualiter cauſat̃.B.C
Letabitur iuſtus cum viderit vindictam pſ.lvij.xxix.G
Leticia qualis eſt.viij. A. Et q̃liter fit.C Item.xxiiij. A
Liber amoꝛ qualis eſt.xiiij. C
Liber multiplex: creature: ſcripture: conſcientie: exemplaris.xvj.Z
Liberi arbitrij facultas exercet̃ quodam oꝛdine.ix.A
Liberum arbitrium non recipit ab angelo influentiam ſed a ſolo deo.x.D
Libido qualis eſt.viij. A
Liquefactio: amoꝛis eſt ꝓprietas.xix.A Item.xxiiij.A
Liquefactio fit per attractionem.ix. A. Et quid eſt.B
Liquefactio vnit ſpm̃ cum deo.C
Liquefactio fit ad ſimilitudinem liquefactionis naturalis.C. Cuius due ſunt ꝓprietates: congregare omogenia. D. Et non ↄtineri terminis ꝓprijs.E
Locutio humana qualiter fit. Et eſt duplex. Et eſt eadem cum ſignificatione. vij.B
Logica ſumpſit initiũ a metaphiſica. Et eſt duplex mentalis ⁊ vocalis.vij. A
Lucifer aſcendere voluit ad celum diuinitatis.xvj.S
Luctus opponit̃ ſpirituali delectationi: ⁊ refoꝛmat ſenſus ſpũales.xxiiij.E
Luctus cõtrarius ſpũali delectationi duplex eſt: malus ⁊ bonus. Luctum pene ſentiunt damnati. Luctus eſt beatitudo. Et eſt duplex habitualis ⁊ actualis ⁊ vterq; deſcribitur. Obiectum luctus malum inhoneſtum.xxv. E
Luxurie ſpecies: amoꝛ ſeculi.xiij.D

Tercie partis L

Lanificium ſpecies eſt artis mechanice. vij.A
Lapis tria continet in ſe.ij.F
Largitas ſiue liberalitas talis ẽ.xxij. M
Latria quid eſt.xxj.B
Latro bonus talis dicit̃.iiij.F
Latronis oꝛatio Luce.xxij. qualis fuit. xxj.N
Laudabilis dicit̃ deus: ideo.xxj. X

Laudatio dei qualis eſt.xxj. P.xxij.E
Laudare deum quid eſt.xxj. P.X
Laus ⁊ honoꝛ differunt.xxij.E
Laus dei duplex: vocalis ⁊ mẽtalis: que ⁊ eſt de ſubſtãtia beatitudinis.xxxij. E
Laus dei vocalis: actus latrie: quare fit ad laudem dei incidat omnis creatura ſcriptura maxime pſalmi in trina quinquagena. Laudandi verba deum ſunt multiplitia.xxj. X
Lectio impedit deuotionem.iiij. L
Legalis iuſticia qualis eſt.xx. A
Legales libꝛi noui et veteris teſtamenti quot ſunt: quotq; vniuſcuiuſq; capit̃. iiij. O
Leuitas mentis opponitur humilitati. xviij.M.Et conſtantie.xv. I
Lex euãgelica precepta veteris teſtamẽti: euacuat: tẽperat: ⁊ ↄſũmat. Et adijcit quatuoꝛ nobiles ↄditiones.xxxj.B
Liberalitas circa quid eſt.xvj.E.xix. H
Liberalitas eſt gratia gratiſdata. viij. F
Liberalitas pars potentialis eſt iuſticie: ſub qua alie virtutes continẽtur: ⁊ ꝓpꝛie eſt circa pecunias. Et habet duo vitia oppoſita.xxij.M
Liberi arbitrij tres effectus: cogitare velle opari.x.E
Libertas peccandi opponit̃ humilitati. xviij.M
Libido ſequit̃ cogitationem.xxviij. H
Libꝛoꝛum teſtamenti noui ⁊ veteris: oꝛdo quadruplex.iiij.O. P
Linea deſcribitur. v.H
Linguis hominũ ⁊ angeloꝛum loqui: eſt gratia gratiſdata.viij.F
Linguoſitas vitium quale eſt.xx.G
Litigioſitas vitium q̃le eſt.xvj.F
Litigium opponit̃ charitati et amicicie. xxij. N.
Locus deſcribitur.v.H
Logica quid eſt: ⁊ vnde tractat.v. L
Longanimitas ſpecies eſt patientie ⁊ humilitatis. xix. I. Et fructus ſpiritus. xxx.C.
Loquacitas opponit̃ hũilitati. xviij. M
Luctus beatitudo differt a temperantia ⁊ ab omni virtute: ⁊ diffinit̃: ⁊ ipſum inducit donum ſcientie: ⁊ pellit inuidiam.xxix. D
Lumen reſpondens cognitioni in ſpiritualibus eſt triplex Metaphiſicũ: phiſicum ⁊ gratuitũ. Et quodlibet triplicatur.iiij. B.C
Luxuria habet ſex differẽtias.xviij. G

Prime partis M

m Acrocoſmus ſeu totum vniuerſum ex tribus generib⁹ creaturam integratur.xxix. A. Itez.lj.B.C.D.E.Et habet duplices partes.B.C.
Malum eſt preter voluntatem Dyoniſius.xxxv.B.C
Malum eſt triplex: damni: pene: culpe. xxv.M
Manichei erroꝛ recitatur.xxix.HH
Marie cõceptio fuit abſq; oꝛiginali peccato ⁊ ſine fomite. Q ſi fuiſſet moꝛtua ante paſſioneȝ chꝛiſti ſic deſcẽdiſſet ad limbum.viij.F
Maria eſt dulcis.xvj.D
Maria eſt triplex. Ex qua. In qua. Circa quam.xxix. O
Materia ⁊ ex foꝛma componit̃ angelus ⁊ anima.xxvij. E
Materialia qualiter cognoſcunt̃.xxix.C
Matutina cognitio angeloꝛũ.xxix. DD
Megacoſm⁹ mũdus qualis eſt.xxix.A
Membra coꝛpis ſunt triplicia.xxvj.B
Memoꝛia eſt duplex intellectiua ⁊ ſenſitiua. Et hec diffinit̃ ⁊ differt ab imaginatione.xxij.A
Memoꝛie actus eſt memoꝛari.B.
Memoꝛia differt a reminiſcentia.C
Memoꝛia intellectiua gerit in ſe dei ſimilitudinem.v. B
Memoꝛia intellectiua que eſt pars imaginis non differt ab intellectu poſſibili

a ratione: ⁊ ab intelligentia. Memoria intellectiua quintupliciter differt a memoria ſenſitiua. xxx. H
Memoria intellectiua eſt duplex acquiſita ⁊ innata. Et eſt pars imaginis: nam patri coaptat̃ ⁊ etiam filio. Et dupliciter reformat̃. ibidem. J
Memoria intellectiua ꝓ ſtatu innocentie gerit ſimilitudinẽ dei. v. B
Mens humana comprehendens cognitiuam vim ⁊ affectiuam: immediate a deo purgatur: illuminat̃ et perficitur: ſed ab angelo excitat̃. xlvij. B
Mens iuxta varias nominis interpretationes diuerſimode accipit̃. xlviij. D
Mens deſcribit̃. Mens eſt capax ⁊ particeps dei. Mens eſt imago ⁊ ſimilitudo dei. Mens ſm diuerſos aſpectus portio ſuperior ⁊ inferior anime nominatur: ibidẽ. D. Et compatur lune. D
Mens habet tres aſpectus. xlviij. E
Meritum vtrum attendat̃ ſm attentionem: pte. j. ca. xxxv. F
Mentibus hominum veri boni naturaliter eſt inſerta cupiditas Boe. iij. de cōſola. pſa. ij. ca. xl. B
Meridiana cognitio non eſt ponenda in angelo ſed in deo. xxix. D D
Microcoſmus mundus: eſt homo. lj. B Et cōuenit cum maiori mundo ſenſibili generaliter. C. Et ſpecialiter cuꝫ partibus mundi ſenſibilis: ſimplicibus et mixtis. D. Conuenit etiam cum angelis. E. Aſſimilatur etiam mundo Archetipo. F
Milicia deſcribitur. xlv. in fine
Miringa pellicula eſt in aure. xij. A
Miſeriã quã homo pro peccato originali incurrit: multiplex eſt. xxxix. G
Monaſtica felicitas eſt duplex Actiua ⁊ contemplatiua. xlv. L
Monas gignit monadẽ. xxix. Y
Morale corporis regimen quale eſt. xlviij. E
Moralia precepta enumerant̃: ⁊ ſunt in triplici et q̃druplici differentia. . xlv. E
Mors eſt duplex Nature ⁊ culpe. cap̃. lj. C
Moſaica lex non fuit publicata gentibꝰ xxix. H H
Motores orbium celeſtiuꝫ ſi plures ſint vel vnus. iij. C
Motiua potentia ſenſualis: ꝙ ſit ꝓbatur. xxv. A
Motiua vis multipliciter ſubdiuiditur. xxvj. per totum
Motiua vis executiua qualis eſt. ibidem. B. C
Motiua ꝓgreſſiua qualis eſt. C. Et cōuenit triplicibus animalibus. D
Motiua vis duplex Cognitiua ⁊ affectiua. xxxviij. B
Motus potentie appetitiue dicit̃ dupliciter. xxv. J
Motus proprie conuenit virtuti appetitiue: improprie apprehenſiue. ibidẽ. J
Motus appetitus qualis eſt. xxxiij. B
Mundus creatus eſt: vt ſit veſtigium dei ⁊ in ſubſidium hominis. xxxvj. G
Mundus eſt triplex Microcoſmus: megacoſmus et archetipus. lj. B. C. D. E. F.
Mundus ſenſibilis factus eſt. Ideo. Et eius quinqꝫ principalia corpora cognoſcuntur per ſenſus exteriores ca. lij. C Item. xvj. B

Secũde partis M

Magiſter ſentẽtiarum inſufficienter diſtinxit: de charitate. xiiij. E. xvij. K
Maiori in mundo ſunt: regentia: generãtia ⁊ generata. x. D
Malum oppoſitum tripli bono: eſt malum damni ⁊ pene ⁊ culpe. v. B
Mali omnis: triplex radix. xxiij. G
Mali ꝓnitatem chriſtus non aſſumpſit xxix. E
Malicia paſſionũ Recȷre ſupra bonitas
Manſuetudo opponit̃ ire. viij. B
Maria ab infantia non habuit vſum liberi arbitrij: nec ſubiectionẽ virium inferiorũ ſub ratione accepto tamen vſu liberi arbitrij: vires inferiores cum ratione concordabant. ix. E. H. De hoc tamen ſunt opiniones. F. G. H. In maria paſſiones non preueniebant rationem. xvj. Y
Maria in vtero matris: an fuit contemplatrix. ix. F. G. H
Maria nō habuit rebellionem ſenſualitatis nec fomitẽ. ix. J
Maria paſſionaliter mouebatur in vigilia non in ſomnis. ix. H. Nunq̃ tamẽ peccauit venialiter. xvj. Y. Quia fuit impeccabilis. ix. E. H. J
Maria habuit neſcientiam cum ignorãtia. ix. H
Maria temptabatur a dyabolo. ix. J Eiuſqꝫ caſtitas non fuit abſqꝫ pugna. ibidem. ix. J
Maria non fuit agreſtis. xj. E
Maria in ſuo cantico diuiſit ſpiritum ⁊ animam: magnificationem ⁊ exultationem: dominum et deum: ſalutare et ſuum. Et qualiter chriſtum concepit. xvj. G
Maria diuinius fuit rapta q̃ Paulus: marie laudes deſcribunt̃. xvj. Y
Matrix anime rationalis: memoria ſeu intellectus poſſibilis. vij. C
Medici ſex ponunt ſolum paſſiones. viij. D
Meditabor vt columba Eſaie. xxxviij. xxxij. A
Medium per quod deus in via videtur duplex creaturarum ⁊ fidei. xvj. K
Melancolici ad varias inclinantur paſſiones. x. A. C. E
Melancolici cauſam ſue triſticie ſecum ferunt. Melancolici quandoqꝫ fantaſiantur ſe eſſe gallos: cornutos: pedes habere ferreos: vitreos. Fantaſiantes ſe mundũ tenere ne ruat. x. C
Mens ſm potentias tres eminentes: ſoli deo vacare ſtudet. xv. G. xvj. A
Mens hꝫ duplicem apicem cognitiuã ⁊ affectiuam
Mentis raptus qualis eſt. xv. G
Mentalis delectatio vnde cauſatur. xxiiij. C
Methaphiſica inuentrix eſt grammatice logice ⁊ rethorice. vij. A
Metus paſſio qualis eſt. viij. B
Minor mundus homo: diſtinguitur et ornat̃: adinſtar maioris mũdi. xxj. B
Miſericordia qualis paſſio eſt. viij. C
Miſſam celebraturo qualis ſufficit preparatio. xxix. C
Myſticum pſalterium ex oratione dominica ſcōm numerum paſſionum cōficitur. xxxj. B
Myſtica columba integratur ex duabꝰ alis: ⁊ viginti pennulis. xxxij. A. B.
Mitteſcere ⁊ iraſci opponunt̃. viij. B
Moyſes vidit deum per eſſentiam. xvj. T
Mors anime contemplatiue qualis eſt. xviij. C. D
Motus amoris talis eſt. xxiiij. C
Motus primo primi ⁊ ſcd̄o primi differunt. ix. A
Motus ſenſualis differt a motu locali. iiij. A. Item. vj. C
Motus ſenſualis deſcribitur. Et eſt duplex: imperãs et imperatus: Item ſm naturam ⁊ p̃ter naturam. vj. C.
Mulier moritur amoris pre vehemẽtia. xviij. D
Multitudinis credentium erat cor vnũ Actuum. iiij. xvij. H

Tercie partis M

Machometus porcinus errat de beatitudine. xxxij. E
Magnanimitas eſt circa magnos honores. xvj. E. Eſt ⁊ pars potentialis fortitudinis. xix. G
Magnificare deum quid eſt. xxj. X

Magnificentia eſt circa magnos ſumptus.xvj.E.xix.G.H.Eſt ⁊ pars potētialis fortitudinis.xix.G.
Maledictio oppoſita iuſticie fit quattuor modis.xx.G
Maledictio ſancti Franciſci contra dātes malum exemplum in ordine minorum.xx.G.
Malum ad declarandum quatuor mouent.iiij.M.
Malum quadruplex: contra quod gratia adiuuat.x.B.
Malum triplex culpe:pugne:pene.xxxj.F.G.
Malum eſt multipharium phus.ij.ethicorum.xv.E.
Malum eſt infinitū Dyoni.xv.E.
Mandatū charitatis duplex.xxv.B.
Manſuetudo deſcribitur.xvj.D. Et eſt pars potētialis tēpantie.xviij.J. Et fructus ſpūs.xxx.C
Maria ſi fuiſſet peccato originali fedata ſcortū: ⁊ filia fuiſſet dyaboli:nec fuiſſet ſimpliciter virgo.xxxij.R
Martinus palmā meruit.xix.D
Martyriū eſt ꝑncipalis actus fortitudinis et deſcribit᷑ ad ei⁹ perfectionē tria requirunt᷑.
Martyrij ſpecies eſt reſiſtere paſſionibus.xix.D
Martyrium eſt gratia gratiſdata.viij.F
Materia circa quam ⁊ de qua eſt prima phia.Et theologia q̄lis eſt.iiij.K
Materia circa quā ſunt virtutes paſſiones ſunt ⁊ operationes.xvj.A
Matematicus diuinator talis eſt.xxj.F
Mathematica vñ tractat: ⁊ continet ſcientias quadruuiales. Mathematica p b ⁊ ſine b differunt.v.H
Matrimoniū aie btē cū deo triplex initiatum ꝯſummatū ⁊ ratū.xxxij.G
Mechanica ars ꝓpter quid eſt inuenta. Et quare ſic dicit᷑.iiij.A.
Mechanice artes ſunt ſeptē.vij.A. Et quales fuerunt inuentores earū.D
Medicina ſpecies artis duplex eſt: theorica ⁊ practica.vij.A
Meditatio eſt cauſa deuotionis. Et eſt duplex.xxj.Q.Et deſcribit᷑.xxviij.H
Medium eſt duplex rei ⁊ duplicatur in Ariſmetricum ⁊ geometricū. Et rationis quod eſt mediū virtutis quo ad nos.xiiij.A.B
Medium virtutis non eſt in indiuiſibili.xiiij.B
Medium virtutis ad obtinendum tria documenta.D.
Medium moralium ⁊ intellectualiū virtutum qualiter ſit accipiendū.E.
Medium nō habetur in virtute gratuita morali ⁊ theologica.xiiij.F
Memorie potentie anime officium tale eſt.Et qualis eſt eius ornatus.xij.F
Memorie non reſpondet dos in patria.xxxij.H
Memoria virtus pars eſt prudētie.xvij.D.F
Mendacium habet tres ſpecies.xxij.K
Mens bene inſtituta talis eſt.xij.E.
Mentis eleuatio in deum ſic fit.xxj.L.
Merces tua magna nimis.xv.Geneſ.xxiiij.B.
Meritum duplex ꝓprium ⁊ interpretatiuum.viij.B
Merita viatorum in quo conſiſtunt.xxxij.T
Methaphiſica et theologia differunt.iiij.J.Q
Methaphiſica theologia paganorū deſcribitur.iiij.Q
Methaphiſice cōſideratio circa que verſatur. Et quot ſunt eius libri.R. Nominaturqꝫ multis nominibus.S
Methaphiſica probat vnitatem dei et alias ꝓprietates nobiles.xxix.G.
Methaphorica iuſticia qualis eſt.xx.A
Militaris virtus: pars eſt prudentie.xvij.E
Minorum ordo incepit.vj.J.
Miraculum diffinitur.xxiij.E.
Miſſa prima ſacerdotis dicitur primicie.xxj.T.
Miſericordia effectus dilectionis ab intra ab extra habens ſimilitudinē cū liberalitate:diffinit᷑ triplr.xxvj.D
Miſericordia beatitudo:differt a liberalitate ⁊ magnificentia: eiqꝫ reſpondet donū conſilij: ⁊ pellit auaritiā.xxix.F
Miſteriū eſt gratia gratiſdata.viij.F
Mititas eſt virtus.xviij.J. Beatitudo xxix.C. ⁊ fructus ſpūs.xxx.C
Mititas beatitudo differt a patientia et manſuetudine:eiqꝫ reſpondet donum pietatis: ⁊ pellit iram.xxix.C
Modeſtia generalis pars quarta potentialis eſt temperantie.Et habet quatuor ſpecies.xviij.M.N.O.P
Modeſtia ſpecialis exteriorū motuum dictorum vel factorꝫ:tertia eſt ſpecies modeſtie generalis.Et fit ſerioſe:ſic ad eam ꝑtinet amicicia ⁊ veritas:vel fit iocoſe: ſic ad eam pertinet Eutrapelia. xviij.O
Modeſtia ſpecialis exterioris apparat⁹: eſt quarta ſpecies modeſtie generalis. xviij.P
Modeſtia eſt fructus ſpūs.xxx.C
Modus a quo ſumit᷑ modeſtia ⁊ temperantia eſt multiplex.xviij.B.L
Mollicies opponitur temperantie ⁊ caſtitati.xix.K
Monaſtica ps ē prudētie.vj.C.xvij.E
Moralis certitudo conſiſtit ex ꝓbabilibus.xiiij.C
Moralis phia ducit in ꝯtemplationem trinitatis.vij.C
Moralis virtus qualis eſt.xiij.K.Et q̄liter eius medium ſit accipiendū.xiiij.E
Mortis pericula ſuſtinere precipuus eſt actus fortitudinis.xix.D
Morꝫ diſciplina qualis eſt.xxij.E
Mos a quo virtus dicit᷑ moralis duo ſignificat.xiij.C
Motus meritorios elicere effectus ē cōtemplationis.x.D.F
Myſtica theologia qualis eſt. Eius ſubiectum eſt voluntas: ⁊ differt a theologia ſpeculatiua.iiij.L
Myſtica theologia eadem eſt cum dono ſapiētie: ⁊ diffinit᷑.xxviij.G
Mundanus timor non eſt donum ſpiritusſancti.xxvij.F
Mūdicia cordis beatitudo:differt a virtutibus intellectualibus ⁊ a metaphiſica. Eiqꝫ reſpondet donum intellectus ⁊ pellit gulam.xxix.G
Multiloquiū quid eſt.xx.G
Muſica quid eſt.v.J
Mutabilitas opponit᷑ ꝯſtantie.xix.J
Mutuū quid eſt.xx.H
Mutilatio membrorꝫ vitiū opponit᷑ iuſtitie cōmutatiue.xx.F

Prime partis N

n Atura duplicem vim rebus indidit. Inclinatiuā vicꝫ ⁊ expulſiuam.xlv.M
Nares ad quid deſeruiant.xiij.A
Neceſſitas eſt duplex:coactionis ⁊ immutabilitatis.xxxix.K
Nerui corpis animalis quales ſūt.ix.A
Neruos p obticos viſio efficit᷑.ca.xj.B
Nihil eſt in intellectu quod nō fuit in ſenſu.j.poſteriorum.xlij.G
Nobilitas in genere deſcribit᷑: ⁊ eſt quinquepartita.j.B
Non ens non intelligit᷑.xxix.S
Nolitio nolle ſunt actus voluntatis. xxxv.B
Nutritiua ⁊ augmentatiua vires deſcribuntur.viij.C. Eiſqꝫ quatuor ſubſeruiunt: ibidem
Nutus et verbum differunt in angelis. xxix.CC

Secunde partis N

Nabuchodonoſor beſtiam triformem ſe fantaſiabat᷑.x.C.in fine
Natura diffinit᷑.ix.B
Naturalis paſſio et animalis differunt. ix.A
Naturalis amor eſt in omnibus creatis. xiiij.A

Et etiã in aĩa rationali: ⁊ in dãnatis.
Naturalis amor qualis eſt.ibidem C
Naturalis delectatio triplex Senſualis rationalis: ⁊ intellectualis.xxiiij. C
Naturalis vnio dei cum creaturis talis eſt.xvij.C
Nature deſtitutio vnde ꝓuenit.ix.C
Nec oculus vidit: nec auris audiuit: nec in cor hominis aſcendit.j. Corinth. ij. xvj.C.P
Nemeſis qualis eſt.viij.C.xxiij. B
Neſcientia ⁊ ignorantia differunt.ix. H
Nihil horum odiſti que feciſti Sapic.xj. xxiij.B
Nihil peius q̃ frui vtendis ⁊ vti fruendis Auguſti.detrini.xiij.D
Non eſt in poteſtate noſtra quibus viſis non tangamur Auguſti.ix. A
Nõ videbit me homo ⁊ viuet Exo.xxxiij xvj.P.V
Nouicius zelus non eſt ſm ſcientiam. xxij.D
Nouum creauit dominus ſuper terram Hiere.xxxj.ix. G

Tertie partis N

Naturale ius quale eſt.vj. D
Naturalis philoſophia ducit in contemplationem trinitatis.vij.C
Naturalis timor paſſio iraſcibilis fuit in chriſto.Et hʒ ſex differentias.xxvij.F
Nauigatio ſpecies eſt artis.vij.A
Neceſſitas cõuertit̃ in virtutem.xiij. E
Negligentia opponit̃ prudentie.xvij. E
Nemeſis eſt paſſio laudabilis.xvj.I
Nigromantia ſpecies eſt diuinitõnis.Et dicit̃ a nigron id eſt mors.xxxj E
Nobilitas anime in quatuor ꝯſiſtit.j. B
Nomen dei terribile admirabile eſt ⁊ laudabile.xxj. E
Non eſt volentis neq̃ currentis ſed dei miſerentis ad Roma.ix.x.B
Non q̃ ſimus ſufficientes aliquid cogitare a nobis.ij.Cor.iij.x. E
Nucleus affectualis virtutis qualis eſt. xxx.A
Numerus deſcribit̃.v.H
Nuncius in deũ oratio habet duas alas xxj.L

Prime partis O

O bedientia religioſorũ qualis eſſe debet.xxix. I
Obiectum ſenſuum generale eſt verum.ca.xxv.A
Obiectũ appetitus ſenſitiui ⁊ intellectiui differunt.xxv.B. C
Obiectum intellectus: quidditas abſolute ſumpta: vel quidditas rei materialis.xxix.N
Obiectũ potentie coincidit cum materia circa q̃.D
Obiectum intellectus noſtri non eſt vnũ neq̃ ens: neq̃ verum: neq̃ deus.S
Obiectum conſcientie ⁊ ſinderesis. Lex naturalis: diuerſis tamen reſpectibus. xlv. A
Obiectum voluntatis bonum vniuerſale ſeu bonum honeſtum.xxxiiij. B.D
Oculi ſubſtantiam componunt ſeptem tunice: ⁊ tres humores.xj.A
Oculus anime triplex.xxix. FF. Item xlviij.E.
Oculus ꝯtemplationis duplex.lj.H
Odiũ odire ſunt actꝰ volũtatis.xxxv. B
Odor diffinit̃. Et eius differentie tranſferunt̃ a ſaporibus.xiij.B
Olfactus ſiue odoratus deſcribitur. Ad cuius ꝑfectionem quinq̃ requiruntur xiij.A
Oligarcia policia: opponit̃ Ariſtocracie xlv.M
Operatio duplex immanens et tranſiẽs xxx. F
Operationũ quatuor ſunt cauſe.xvj.D
Operis ad productionẽ tria ſunt neceſſaria.xlix.B
Oraculum quid eſt.xxiiij.D
Ordo creaturarum duplex.xlv.C
Ordo diligendi eſt quadrifarius.xlv.E
Organicum corpus ⁊ organum differũt. iij.C

Organica virtus quid ſit.xvij.
Organũ pars aĩalis deſcribit̃.xxviij: A
Originale ꝓpter pctm̃ homo multiplicẽ incurrit miſeriã.xxxix.G
Oſtendã tibi omne bonum Exod.xxxij. xxxv.C.

Secunde partis O

O altitudo diuitiarũ ſapientie ⁊ ſcientie dei ad Rom.xj.xvj.D
Obiectũ appetitus bonum eſt vtile delectabile vel honeſtũ. Taleq̃ bonũ vel ẽ purũ bonũ vel eius ſimilitudo.v.B. vel verũ vel apparẽs.D. Itẽ.xxiiij.D
Obiectũ paſſionũ bonũ ⁊ malum ſe habent in duplici differẽtia.viij.A
Obiectum luctus malum inhoneſtum. xxv.E
Oculi aĩe duo cognitio ⁊ amor.xviij.A
Odium ſcd̃a paſſio concupiſcibilis qualiter cauſat̃.viij.A.xxiij.A
Odium eſt duplex naturale et paſſionale.xxiij.A.
Odium eſt triplex dei ibidẽ.B. Hominis iuſti.C.Et hoĩs peruerſi ⁊ contra veritatem.D.
Omne quod eſt in mundo eſt concupiſcentia carnis oculorum ſuperbia vite j.Joh.ij.xiiij.G.xxiij.G
Omogenia qualia ſunt.xix.D
Operatio et paſſio appetitus differunt. vj.C.
Operatio ꝓpria hoĩs q̃lis eſt.xiij.D.
Operationes laudabiles radicant̃ in tribus appropatis diuinis.Et ad eas nouem concurrunt.xxij.E.
Orabo ſpiritu orabo et mente.j. Chor. xiiij.xvij.H
Oratio grãmaticalis deſcribitur ⁊ eſt eadem cum locutione.vij.A
Orõ ꝑfecta deſcribit̃.xvij.H. Totamq̃ aĩam ſm omes potentias vnit deo. K. L.ibidem.
Oſculũ ſponſi quale eſt.xiij.F
Oues iacob ex imaginatione concipiunt̃. diuerſi colores.x.C.

Tercie partis O

Obduratio oppoſita miſericordie deſcribitur.xxvj.D
Obedientia virtus continetur ſub obſeruantia ⁊ religione.Et deſcribitur quadrupliciter. Et eſt triplex Obedientia potior eſt inter v̾tutes morales.xxij.D
Obiectum virtutum theologicarum idẽ ſm ſubſtantiam differũt ſm rationem mouendi.xxv.B
Obiectum fidei duplex formale ⁊ materiale.xxiij.B
Oblatio actus eſt latrie.xxj.T.
Obliuio vicium tale eſt.xvij.D
Obſecratio qualis eſt.xxj.P.
Obſeruantia in bona ſignificatione: tercia eſt pars potẽtialis iuſticie. Diffinit̃ a Tulio.xxij.B.Et habet duas ſpecies. Prima dicitur dulia. C.Alia dicit̃ obedientia.D.
Obſeruantia etiam inuenitur in mala ſignificatione: ſic eſt ſpecies ſuperſtitionis: habens ſub ſe quattuor ſpecies. xxj.G
Odium opponit̃ dilectioni.xxv.F
Omen ſpecies eſt diuinationis.xxj.F
Omiſſio opponit̃ iuſticie.xx.D.
Operatio quid eſt.xiij.B.
Operationes virtutum: eſt gratia gratiſdata.viij.D.
Opitulationes nominat gratiam gratiſdatam.viij.E
Opus ad perfectum tres concurrũt triplicitates.xxxj.I
Opus triplex naturale morale et rationale: ducit in contemplationem trinitatis.vij.C
Opus dei duplex creationis et reparationis.iiij. K.
Ordo diuine iuſticie ad quẽ obligat̃ homo talis eſt.xij.D.
Ordo deſcribit̃ ⁊ eſt triplex ad ſe ad proximum et ad deum.xxvj.B
Ordo minorum cepit.vj. I

Oꝛdo diligendoꝝ talis eſt.xxv.B.
Oꝛatio pꝛimus actus religionis ſiue la⸗tere multipliciter accipiẗ.xxj.K.
Oꝛatio deſcribitur.v.H.Itē.xxj.L.Itē xxxj.C.
Oꝛatio habens duas alas eſt nunci⁹ ad deum.xxj.L.
Oꝛatio habet tres ſpecies:pꝛima eſt vo⸗calis q̄ ad multa eſt vtilis.xxj.M.O
Oꝛatio tamē vocalis impedit ſepe deuo tionem.iiij.L.Scd̄a ſpecies oꝛonis eſt partim vocalis ⁊ partim mentalis:hu ius oꝛonis varij ſunt affectus.xxj.N
Oꝛari aūt vult deus vocaliter ⁊ menta⸗liter:ideo.xxxj.C.Tercia ſpecies oꝛati onis eſt pure mentalis: dum tota men tis memoꝛia ſcʒ intelligentia ⁊ volun⸗tas in deum leuaẗ.xxj.O
Oꝛatio communiter dicta quattuoꝛ ha⸗bet ſpecies.xxj.P.
Oꝛatio ſancti Boneuētu.ꝑmittenda in omnis boni exoꝛdio.xxxj.I
Oꝛatio ad impetrandā ſeptifoꝛmē gr̄am ſpūſſcti ⁊ eſt.s.Bonauē.xxxiij.C
Oꝛonis dominice triplex expoſitio.xxxj.C.F.G.
Oꝛiginalis culpa inficit hoīem ignoꝛan⸗tia ꝯcupiſcētia ⁊ indigentia.iiij.A.
Oꝛiginalis iuſticia q̄lis eſt.xx.A.
Oꝛnatus et refoꝛmatio voluntatis ratio nis ⁊ memoꝛie talis eſt.xij.H
Oꝛthographia quid eſt.v.K.
Oſtētatio opponiẗ veritati.xxij.K

Prime partis P

P Artes vniuerſi duplices ꝑma nentes ⁊ decurrētes ſunt pꝛo⸗pter hominem.lj.C
Partes hoīs diſponunẗ ſcd̄m partes mundi ſenſibilis.lj.D.
Paruuli in ſtatu innocētie nō ſtatim ha⸗buiſſent vſum rōnis: nec ſtatim ambu laſſent:nec locuti fuiſſent.xxix.FF
Paruuli in oꝛiginali decedentes intelli⸗gunt res naturales per ſpecies cōcrea tas.Et quā penā habēt ibidē. FF
Paſſiones ſenſitiui appetitus differēter cōueniunt bꝛutis ⁊ rōnalibus.xxv. K
Paſſio deſcribitur.xxvj.E
Paſſiones nō imputanẗ bꝛutis.xxxj. B
Paſſiones iraſcibilis ⁊ cōcupiſcibilis in ueniunẗ in deo: angelis in hīs ⁊ dam natis: et radicantur tam in ſenſualita⸗te q̄ꝫ in voluntate.xlix.E
Pena animarū in oꝛiginali decedentiū in purgatoꝛio et in inferno qualis eſt. xxix.GG.
Perplexitas ꝯſciētie triplex.xliiij.H.
Philoſophia eſt triplex.xxix.B.
Philoſophia dupliciter diffiniẗ. Et ſub effigie mulieris deſcribitur. Et in tres partes diuiditur ſcʒ naturalē moꝛalē ⁊ rationalem.Et q̄libet pars in tres ſub diuiditur ibidem. II
Philoſophi ad cognitionē ſenſualitatis non ꝑuenerunt.xxv.P. Nec ad perfe ctā cognitionē liberi arbitrij.xxxix.D
Philoſophi ⁊ alij gentiles ante euange⸗lij publicationē ſ̄m legē nature viuen⸗tes:fuerunt de numero ſaluandoꝛum xxix.HH
Philoſophoꝛum inueſtigatio non contē platio ſed ſpeculatio dicta:nunq̄ꝫ quie tat.lj.I.
Plante diuerſa habēt oꝛgana.iij.C.
Platonis erroꝛ de concreatione virtutū ⁊ ſcientiarū recitatur.xxix.FF
Plato tria notabilia ſenſit de deo.j.C. Itē.xxxvj.G
Policia eccleſiaſtica eſt triplex.xlv.M
Politica felicitas eſt multiplex.xlv.M.
Politicus ⁊ diſpoticus ꝑncipat⁹.xxv.R
Poꝛtio ſuperioꝛ ⁊ inferioꝛ tam in ratio⸗ne q̄ꝫ in voluntate reperiunẗ.xxxj B. Item caplo.xlviij.D.
Poꝛtio v̄ginea aīe ſinderesis.xlviij.B.
Poꝛtio ſuperioꝛ anime non eſt ſindere⸗ſis ibidem.E.
Poꝛphirius platonicus poſuit calode⸗mones ⁊ cacodemones.lj.G.I.
Poſſibilis intellectus pluribus nomini⸗bus nominatur.xxix.A. Item.xxx.A.

nominatur intellect⁹ in habitu in actu ſiue in effectu ſiue adeptus. Item no⸗minaẗ intelligentia ibidē.B. Item ra tio ſuperioꝛ ⁊ inferioꝛ.D. Item intel⸗lectus pꝛacticus ⁊ ſpeculatiu⁹.F. Itē memoꝛia intellectiua.H
Poſſibilis intellectus ⁊ agens differunt tripliciter. Poſſibilis intellectus non eſt pure paſſiuus ſed etiam actiuus. xxix. K
Potentia eſt duplex coniuncta actui et diſtans ab eo.xxix.AA
Potentiarū anime cognitio confert pꝛo cognoſcenda beatitudine.j.C
Potentie anime qualiter conuertantur in deū.iiij.A. Item.xlviij.E. circa pꝛin⸗cipium.
Potentie anime :pꝛoſunt ad cognitionē dignitatis nobilitatis et beatitudinis anime.j.H
Potentiarum anime pluralitatem pꝛo⸗bant ſancti Thomas et Bonauentu⸗ra.vj.B.
Potentia anime duplex actiua et paſſi⸗ua.xxix.GG
Potentia anime quid eſt.vj.A. Et qua⸗re in anima ſint plures potētie.B
Potētie anime ſunt tres vegetatiua ſen ſitiua ⁊ intellectiua.vij.A.Et reducun tur ad quatuoꝛ genera.C
Potentie anime diſtinguunẗ per actus ⁊ per obiecta ꝑ oꝛgana ⁊ materias. D
Potentie anime ſenſitiue ſunt due app̄⸗henſiua ⁊ motiua.x.A
Potentie appꝛehenſiue ſunt due exteri⸗oꝛ ⁊ interioꝛ.Et in multis conueniunt unt ⁊ differunt.B
Potentie anime rationalis differunt ab inuicem.xxviij.A
Potentie aīe quedā dicunẗ naturales quedā rationales.xxviij.B
Potentiarum anime rōnalis ꝑma diui⸗ſio intellect⁹ ⁊ volūtas.Et multis no⸗minantur nominibus.C
Potentie aīe naturales memoꝛia intelle ctus ⁊ volūtas:poſt lapſum vulnerate ſunt:non ſublate.xlvj.A.
Poteſtas rōnalis pōt ad oppoſita hoc verbū ꝑhi nō eſt verum.xxxix.L
Pꝛecepta moꝛalia multa enumerantur. Et ſunt in q̄drupl̄ici differētia.xlv.E
Pꝛecepta legis moſaice multa ſunt.G
Pꝛecepta legis euāgelice multa ſūt.H
Pꝛedeſtinatio quid eſt.xxix.AA
Pꝛincipatus rōnis ſup vires inferioꝛes duplex diſpoticus et politicus capitu⸗lo.xxv.R
Pꝛincipia cognoſcimus inq̄ntum termi nos ꝑmo poſterioꝝ.xlij.G
Pꝛincipia duo pꝛima :vnū oīm ſcibiliū: aliud oīm agibiliū.xlv.E
Pꝛincipia moꝛaliū ⁊ cognoſcibiliū diffe runt.xliij.C.D
Pꝛoereſis quid ē.xxxij.A. Itē.xlviij.G
Pꝛouidentiā deus gerit de omnibus.
Pꝛouidentia deſcribitur.xlv.B
Pꝛudentia deſcribitur. Et cōpꝛehendit ſub ſe omnem moꝛalem ꝑhiam. Et eſt circa agibilia.xxx.F
Pulſus in coꝛpoꝛe aīalis qualiter foꝛ⸗matur.ix.B
Pupilla oculi qualis eſt.xj.A
Purgare illuminare inflamare cōuenit deo ⁊ angelis differenter.xlvij.B
Puſillanimitas ꝯſciētie talis ē.xliiij.H

Secunde partis P

Paradiſus duplex coꝛpoꝛalis ⁊ ille du⸗plicaẗ ſ̄m ſtatū ꝑfectū ⁊ imꝑfectum: ⁊ ſpūalis qui eſt hoīs btitudo.xvj.Q
Parentalis amoꝛ deſcribiẗ.xiij.A
Parteſoꝛationis due in ſcola affectus. ij.B.
Paruuli in ſtatu innocētie ſi habuiſſent vſūm liberi arbitrij etiam in ſompnis: duplex opinio.ix.F.G.

Paſſio generaliter

Paſſionibus de aīe tractaẗ ꝓpter tria: ad q̄ paſſiones ſunt vtiles.ij.A
Paſſio ⁊ paſſibilis q̄litas differūt.iij.C.
Paſſio diuerſa ſoꝛtiẗ noīa.iij.A.
Paſſionū obiectū appetit⁹.iiij.A.viij.A

Paſſionū obiectū bonū ⁊ malū habēt ſe in duplici differētia.viij.A
Ad paſſionē tria concurrūt cognitio appetitus motio.vj.B.C
Paſſio viciū ⁊tus differūt.xxvj.E
Paſſiones ordinē habēt ſm viam generationis.viij.D.x.B
Paſſiones pro ſtatu innocētie non fuiſſent iudicium rōnis.ix.D
Paſſiones fortes redundant in corpus.xxiij.F.Et corpus cum membris inhabilitant.xx.D
Paſſionū numer⁹ ⁊ ſufficiētia.viij.A.B
Paſſionū numer⁹ varie aſſignat̄.viij.D
Paſſiones ⁊ virtutes morales in vndenario numero correſpondēt.viij.B
Paſſiones quatuor dñr ṗncipales:earū ſufficientia.viij.D.has deſcribūt Boetius.viij.D.xxvj.A.Et Uirgilius.xxvj.A.
Paſſiones concupiſcibilis ſex iraſcibilis quinq̄.Ipſarūq̄ cōtrarietas eſt varia xxvj.F.Et reperiunt̄ tam in appetitu ſenſitiuo q̄ intellectiuo.iiij.D.v.C.xxx.A

Paſſio deſcribitur

Paſſio p̄dicamentū deſcribit̄.iij.B
Paſſio aie gn̄aliter deſcribit̄ cap.vj.ſub littera.A.ſemel:⁊ ibidē ſub lr̄a.C.ter
Paſſio generaliter deſcribitur ſub noīe affectus.vj.D
Paſſio aialis deſcribit̄ ca.iij.A.Itē.vj.ca.ſub lr̄a.B.ſemel.ſub lr̄a.C.bis

Paſſio diuiditur

Paſſio duplex cauſalis ⁊ formal̄.vj.B
Paſſio duplex naturalis ⁊ aialis.iij.A
Paſſio triplex animalis rōnalis ⁊ ſpūalis.vij.D.xxx.B
Paſſio quadruplex naturalis aialis rōnalis intellectualis.iiij.D.

Paſſio ſpecialiter

Paſſio naturalis dicit̄ triplr.iij.A.
Paſſio naturalis improprie dr̄ paſſio:et deſcribit̄.iiij.D.Et ſequit̄ cognitionē nō diunctam.vj.B
Paſſio aīalis trāſmutat corpus et alterat cor.viij.D
Paſſiones aiales q̄liter ſūt bone vł male reqre ſupra Bonitas. Paſſiones aiales trahūt homies ad diuerſa vicia.Et vñ earū originat̄ corruptio.ix.C.Et q̄liter ſunt voluntarie ibidem.A
Paſſiones ſi cadāt in ſapientem:duplex opinio.xxix.A.
Paſſiones neceſſarie et vtiles ſunt i hac vita.Obſtant tñ ɔtemplatiuis.C
Paſſiones edomari poſſunt non eradicari.D
Paſſio ſpūalis reperit̄ in deo angelis et hoibus iuſtis.xxviij.D.in fine.Item xxx.B.Itē reperit̄ in xp̄o ibidē.B
Paſſiones ſpūales originant̄ a deo.xxx.C.Ab angelo bono immittunt̄.D.A demone perturbantur.E
Paſſiones ſpūales ſunt quidaꝫ tractus verbis ineffabiles.xxx.C
Paſſiones animales transferunt̄ ad ſpirituales.xxxj.A
Paſſiones ſpūales ſunt vndecim q̄bus aia cōtemplatiua afficitur.xxxj.A.B Et conficiūt pſalteriū myſticū.xxxj.B
Paſſiones ſpūales aliꝫ ſub ternario concludūt:⁊ ſunt cōpunctio admiratio et exultatio.xxxj.A.Et generant̄ ex cōſideratione trium appropriatoꝝ in diuinis.Et ꝑ eas aia diſponit̄ ad mētales exceſſus.Et ab eis originantur tres exclamationes in canticis.C
Paſſiones ſpūales aliꝫ ſub quaternario ɔcludūt.xxiij.A.Aliꝫ ſub q̄nario.C
Paſſionibus nō vituꝑamur nec laudamur.ix.A
Paſſibilis fuit aia xp̄i ꝓpter tria.xxix.E.Et in xp̄o fuit paſſio doloris triſticie ⁊ timoris ibidem.E.Ira ꝑ zelum fuit in chriſto.G.
Paſſio xp̄i qualis fuit:quo ad potētias anime:⁊ quo ad generalitatem ⁊ acerbitatem.Require infra xp̄us. Pater noſter ex vndecim paſſionibus ſpūalibus cōtemplat̄.xxxj.B
Pater ſerua eos vt ſint vnum ſicut nos vnum ſumus.Ioh.xvij.vij.A

Patrialis amor qualis eſt.xiij.A
Pauli apoſtoli comendatio.xvj.Q.P.in principio
Paulus in raptu vidit deuꝫ per eſſentiā xvj.P.R.S.Uiſio pauli dicitur auditio:ibidem.P
Paulus fuit raptus in celū empirreū.Q Et in mentē.R.Et in tres ſuperiores ordines angeloꝝ.S.Et in celuꝫ ſuper ſubſtantiale dei.S.Paulus non fuit beatus in raptu.T.Raptus quid ſit:quere infra raptus.Paulus paſſionabiliter mouebat̄.xxix.A
Pax exuꝑans omnem ſenſum qualis eſt xxix.A
Pedagogus paſſionū ratio eſt.ix.D
Petm̄ originale cauſa eſt rebellionis ſenſualitatis.ix.D
Peccatū violat modum ſpēm ⁊ ordineꝫ xxv.E in fine
Pena damnatoꝝ multiplex.xxxij.E
Perceptio mentalis dei talis eſt.xvij.G.
Perſonarum diuinaꝝ trinitas ex triplici amore inueſtigat̄.xiiij.G
Philocapti transformantur in mulieres xvij.K
Philoſophi aliter loquuntur de paſſionibus q̄ theologi.xxx.A
Philoſophi quidam per theletas mētiebantur ſe fieri impaſſibiles et beatos.xxix.B
Pietas deſcribit̄.xiij.A.xxxij.C
Pietas eſt centrum et forma affectionū:⁊ dupliciter accipit̄.xxxij.C
Pietas:ſpes:timor:triplex vngentū conficiunt quo anima ſponſum ꝑungit in canticis:ibidem
Pietas fidei quid eſt.ix.G.in fine
Plato tria egregia ſentit de deo.xvj.L
Plauſus ꝓuenit ex leticia.xxiiij.A
Potentie naturales anime non poſſunt aboleri.xvij.D
Potentie anime a deo replent̄:⁊ nulla ſine alia ꝑficit̄.xxj.B
Potentie anime omnes ſunt in cōtinuo actu in gloria nulla aliam impediente.xvj.Z
Potentia appropriat̄ patri.xxxj.D
Contēplatio ꝑturit ɔpunctionē:ibidē.E
Porro vnū eſt neceſſariū.Lu.x.xvij.L
Preſumptio paſſio qualis eſt.viij.C
Principales paſſiones anime quattuor ſunt.viij.D
Pronitatē ad malum xp̄s nō aſſumpſit.xxix.E
Pſalteriū myſticum ex oratione dominica.Paſſiones ſpūales ɔficiūt.xxxj.B
Pugna contra paſſiones ſic fit.xxix.D
Pulcritudo in quo conſiſtit.x.B
Purgatio angeloꝝ qualis ſit.ix.H

Tercie partis P

Patientia pars eſt fortitudinis.Et deſcribitur.xix.I
Patientia eſt etiam fructus ſpūs.xxx.C
Paganus qualis eſt.xxiij.H
Palma martyrij talis ē.xix.D.xxxij.M
Pandecta liber eſt legalis.vj.E
Panis triplex:corporalis:ſacramētalis ⁊ eternalis.xxxj.F
Parcitas virtus eſt liberalitatis.xxij.M
Parſimonia opponit̄ gule.xviij.D
Partes virtutum cardinalium triplices Integrales:ſubiectiue:potentiales.xvij.E
Particularis iuſticia qualis eſt.xx.A
Paruificentia vitiū tale eſt.xvj.E.xix.H
Paruulis in baptiſmo infunditur gratia viij.A.Et virtutes theologice habitualiter ⁊ non virtutes morales:paruuli baptiſati faciunt opera grata deo:ſed non meritoria peccant ſed non demerentur.xiij.F
Paſſio et virtus et vitiū differunt.xij.B xvj.A
Paſſiones ſunt anime innate.j.A
Paſſiones quatuor principales qualiter in virtutes exurgunt.xij.E
Paſſionibus reſiſtere ſpecies eſt martyrij.ix.D

Paſtores:nominat gratiam gratiſdataꝫ viij.D
Paſtoris liber ſimilis apocalipſi eſt apocriſus.iiij.P
Pater meus operatur vſq; modo. Johannis.vj.iiij.D
Pater noſter orationeꝫ exponit ſanctus Bonauen̄.dupliciter.xxxj.C.D.E.F Eſt ⁊ tertia expoſitio ſcti.Franciſci. G
Pater noſter complectit̄ ſeptem petitiones:ſeptem dona:ſeptem virtutes: ſeptem beatitudines ⁊ ſeptē vitia excludit.D
Pater deus vult vocari: non dominus: deus dicit̄ pater triplr.xxxj. C
Pauptas ordinis minoꝝ artiſſima omnia diſtribuens : non eſt prodigalitas. xiiij.F
Pauptas beatitudo differt a liberalitate Eiq; reſpondet donum timoris: ⁊ pellit ſuperbiam: habetq; idem premium cum octaua beatitudine.xxix.B
Paupertas fundamentum eſt euangelice pfectionis.xxix.J
Pax effectus interior dilectionis differt a concordia: ⁊ deſcribit̄. Pax vera habetur tm̄ in patria.xxvj.B
Pax beatitudo vie differt ab amore naturali ⁊ a miſcdia beatitudine. Paci reſpondet donum ſapientie: ⁊ pellit luxuriam.xxviij.H
Pax fructus ſpiritus in duobus cōſiſtit. xxx. C
Peccatum originale deſcribit̄.xx.A
Peccatum contra naturā ſpecies eſt luxurie.xviij. G
Paccatū in ſpm̄ſanctuꝫ cōmittit religioſus non corrigēs leuia peccata.xv. D
Pecunia eſt materia liberalitatis:⁊vnde pecunia dicit̄.xxij.M
Penitentia virtus eſt moralis contenta ſubvindicatione:hanc philoſophi non cognouerunt.xxij. J
Perfectio duplex aptitudinalis ⁊ habitualis. Itē ſimpliciter ⁊ ſm quid.ij.E.
Perfectiones multifarie vniuerſi nō pātur ſimul vni:ideo.iij.A
Perfecta charitas foris mittit timorem prime Johānis.iiij.xxvij.H
Perficere eſt effectus gratie.x.D.E. F
Periurium opponit̄ religioni.xxj. H
Pernitioſum iudicium tale eſt.xx. C
Perſecutio pter iuſticiam an ſit octaua beatitudo. Et habet idem premium cū prima beatitudine: ⁊ eſt manifeſtatiua aliarum beatitudinū.xxix.H
Perſeuerantia virtus ē generalis. Et etiam pars fortitudinis. Et eſt duplex finalis ⁊ nō finalis: ⁊ differt a conſtantia xix. K
Perſonis in diuinis:potentia:ſapientia: bonitas ſunt eadem eſſentialiter : ſ nō in nobis.xx. E
Perſonaꝝ acceptio opponit̄ iuſticie diſtributiue.xx. E
Pertinacia opponit̄ conſtantie.xix.J.et etiam pſeuerantie. K
Petitiones ſeptem dominice orōnis exponunt̄.xxxj.D.E.F. G
Philargia vitium eſt oppoſitum liberalitati.xxij.M
Philoſophia quare inuenta eſt. Et ē duplex Theorica ⁊ practica: ⁊ vtraq; triplicatur.iiij. A
Philoſophia naturalis triplex.v.G.Similiter moralis.vj.C
Philoſophia triplex ducit in cognitionē potētie:ſapiētie ⁊ bonitatis dei.vij.T.
Philoſophia deſcribit̄ dupliciter.iiij. E
Philoſophia compat̄ theologie.iiij.H
Philoſophus deſcribit̄. Et eſt nomē virtutis:a pitagora inuentum.iiij. E
Philoſophi qd̄ virtutē:theologi gratiaꝫ nominant.xj.C
Philoſophi nō cognouerūt penitentiaꝫ virtutem moralem.xxij.in fine. J
Philoſophoꝝ triplex poſitio de beatitudine approbatur. Et quintuplex error reprobat̄.xxxij.B.C
Philotomia virtus eſt circa honores mediocres.xvj.E. Item.xix.G
Phiſica vn̄ tractat. Et diuidit̄ in multos libros.v.G.
Phiſicoꝝ liber qualis eſt.v.G
Phiſica pars eſt prudentie.xvij.E
Pigricia opponit̄ prudentie.xvij.G
Pietas idem qd̄ religioſitas.xxj.B Scd̄a pars potētialis eſt iuſticie: ſumitur q̄druplicitet: ⁊ diffinit̄ dupliciter. Pietati opponunt̄ duo vicia innominata.xxij.A
Pietas etiā diffinit̄ in ſcd̄o tractatu capitulis.xij.A.et.xxxij.C
Pietas tripliciter accipit̄: pietas donuꝫ diffinit̄: ⁊ differt a manſuetudine ⁊ miſericordia. Actus pietatis eſt duplex. xxviij. A
Pietas manet in patria.xxvij.J
Pietas donum reſpondet iuſticie.xxij. P.in fine
Piromancia ſpecies eſt diuinationis. xxj.E
Pitagoras primū inuenit nomen phus iiij.E
Placiditas opponitur amicicie.xvj. F. Item.xxij.M
Plato de tribus deo regratiatur.iij.B Et deſcribit phiam.iiij.E
Poetria quid eſt.v.L
Politica prudentia qualis eſt.vj.C. Itē xvij.E
Politica virtus vnde dicitur: ⁊ fit gratuita per grām.xij.G. K.L
Politice dicuntur cardinales virtutes q̄ ad incipientes.xiij.L
Poſitiuū ius tale eſt.vj.D
Poſtulatio ſpēs eſt orationis.xxj.P.
Potentiales partes virtutū cardinaliuꝫ tales ſunt.xvij.C. Item.xx.J.
Potentie aie ſunt innate.j.A. Et nō oēs potentie indigēt habitibus determinātibus eas ad actus.xxvj.F
Potentia aie ⁊ virtus differūt.xij.B.
Practicus intellectus tripliciter extenditur.xxiij.F
Preceptum eſt triplex. Primū eſt nature ⁊ eſt duplex innatū ⁊ datum. Innatum duplex reſpectu dei et pximi : qd̄ duplicat̄ de beneficētia ⁊ innocentia. Preceptū nature datuꝫ eſt duplex ad conſeruationem indiuidui ⁊ ſpeciei. Scd̄m pceptum eſt diſcipline: ⁊ eſt duplex ad pbationē obedientie ⁊ fidei. Tercium pceptum eſt ſcripture: et eſt quadruplex cerimoniale ſacramentale iudiciale ⁊ morale:ſub quo continent̄ decē pcepta decalogi.xxxj.B
Precipere actus eſt prudētie.xvij.G
Precipitatio opponit̄ prudētie.xvij.F
Prelati debēt eſſe Epikes.xvj. K
Prelatus triplex ſecularis ⁊ ſpiritualis: exterior ⁊ interior.xxij.E
Premiū patrie duplex ſubſtantiale.xxxj G. Itē.xxxij.L. Et nominat̄ aurea corona.xxxij.L. Dos aie.O. Aliud eſt premiū accidentale: ⁊ nominat̄ cōſubſtantiale.xxxij.L. Aureola.O Palma M. Fructus.N.S. Dos corpis.P
Premiū compbenſoꝝ q̄le eſt.xxxij T
Preſtigiū ſpēs eſt diuinationis.xxj. E
Preſumptio opponit̄ humilitati.xviij. M. Opponit̄ ⁊ magnanimitati charitati:dono timoris ⁊ filothomie.xix.G
Preſumptio opponit̄ ⁊ ſpei: ⁊ oritur ex ſuperbia. Aliquando ſumitur p ſpernere.xxiiij.E
Preualicio ſpēs eſt iniuſticie.xviij.H
Preueniens ſiue operans gratia talis ē. x.B.
Primicie actus latrie ſumit̄ pro prima miſſa ſacerdotis.xxj.T
Principalis virtus q̄lis eſt.xiij. K
Principia ſpeculabilium ⁊ moraliū qualia ſunt.v.C
Probabile quid eſt.xiiij.E
Prodigalitas vicium quid eſt.xvj.E. xxij.M
Prophetia eſt grā gratiſdata.viij.D.E.
Prophetales libri vtriuſq; teſtamenti quot ſunt : ⁊ quot capitula continent. iiij.O.
Proſodia ſpecies eſt grāmatice.v. K
Proſtratio act⁹ eſt exterior latrie.xxj. S
Protegat dn̄s irlm pregēs ⁊ liberās ⁊c.

Eſaie.xxxj.x.B
Prouidentia pars eſt prudentie.xvij.D
Prudentia deſcribitur.vj.A. Item.xvij B. Itē prudentia deſcribitur.vj.ethi/ corum. Prudentia eſt recta ratio con/ ſeſſe ſe habens appetitui nr̄o.xij.B
Prudentia eſt habitus intellectualis et moralis.vj.B. Eſt virtus et ſcientia. xvij.B
Prudentia ſubalternatur phie morali. Et habet tres ſpecies.vj.C
Prudentia non computatur inter virtu tes morales.xvj.G.
Prudentia regulat virtutes politicas. xiiij.B
Prudentia habet octo partes integra/ les.xvij.D. Quinqꝫ ſubiectiuas.E. Tres potentiales.G
Prudentia ſumitur cōmuniter ⁊ ſtricte. xvij.E.Et eſt finis conſilij.F. Et mul/ tas ꝓrequirit virtutes.K
Prudentia carnis vicium eſt.xvij.I
Pſalmi tercie quinquagene ꝑ ceteris in/ citant ad laudem dei.xxj.X
Pſalterium tot pſalmos ⁊ verſus conti net.iiij.Q
Publicani oratio (Luce.xviij.) qualis fuit.xxj.M
Pudicicia circumſtantia eſt caſtitatis. xviij.F.
Pudor qualis eſt.xviij.L
Pueri quodammō ſūt felices.j.Ethico/ rum.xxix.A
Pulcritudo corporis et anime in duob⁹ conſiſtit.xviij.C
Purgare eſt effectus gratie.x.D.E.F.
Purgatorie dicuntur cardinales virtu/ tes quo ad proficientes:et purgati ani mi quo ad perfectos.xiij.L
Punctus deſcribit.v.H
Puſillanimitas ſiue ſuſpicio qualis eſt. xiij.B
Puſillanimitas opponitur magnanimi tati.xvj.E.xix.G

Prime partis Q

q Ui manet in charitate in deo manet.j.Iob.iiij.ca.xxxv.D.
Quidditas rei materialis vel quidditas ſimpliciter dicta: eſt obie/ ctum intellectus.xxix.M
Quidditas rei materialis deſcribitur.Et pluribus nominatur nominibus.N. O.Et eſt eadē cum vniuerſali.P.
Quod eſt omnia fieri et quod eſt omnia facere reperiuntur tam in potentia in/ tellectiua ꝙ̄ in ſenſitiua.xxix.GG.
Quinta eſſentia quid eſt.xj.C
Quo eſt et quod eſt differunt in anima. lij.B

Secunde partis Q

Qui adheret deo vnus ſpiritus eſt ꝑme Chor.vj.xvij.H
Quies in deo vltimus finis hominis. xxxij.F
Qui odit animam ſuam in hoc mundo in vitam eternam Iob.xij.xxiij.A

Tercie partis Q

Quadruuiales ſcientie quales ſunt. v.F.
Qualitas diffinitur.ij.B
Quantitas cōtinua et diſcreta deſcribū tur:⁊ multas habent ſpecies.v.H
Qui dat omnibus abundanter et nō im properat Iacobi.j.xx.G
Quotiens ſi eſt circūſtantia actuum hu/ manorum.xv.C

Prime partis R

r Atio dicit ꝓprie ⁊ improprie. xxix.BB
Ratio totam philoſophiaꝫ cō prehendens plures habet actus caplo xxix.B.Item.xxxj.B.Item.xxx.E
Ratio ſextupliciter dicit: ⁊ eſt cognitiua ⁊ motiua. Et diuidit in portionem ſu/ periorem ⁊ inferiorem: que portiones tripliciter differunt. Ratio etiaꝫ differt ab intelligentia.xxx.D
Ratio dupliciter diffinit.E. Item codeꝫ caplo:B.ratio diffinit.Et differt ab in tellectu.xxx.B
Ratio ad quid data eſt homini.lj.G
Ratio ſeminalis quid eſt:⁊ differt a rōne cauſali.viij.H
Ratio ꝑticularis quid eſt.xxj.in ꝑncipio
Ratōcinari differt ab intelligē.xxix.DD Item.xxx.B
Ratiocinatio quid eſt.xxx.E
Rōnale ⁊ rōnabile differunt.xxx.D
Rationales potētie ſunt inorganice: vtū tur tn̄ fantaſia vtente corpe.xxviij.A
Rationalis potentia duplex eſt per eſſen tiam ⁊ per participationem.xxviij.B. Item duplex eſt rationalis per eſſen/ tiam intellectus ⁊ voluntas.C
Rationalis ꝓprie ⁊ non intellectualis di citur homo.xxix.L
Rationales etiam dicunt:deus:angelus demon:improprie tamen.lj.G.I
Rōnalis homo qualis eſt.xlviij.E
Rationalis vis ad quid eſt data homini j.H
Rationalis vis q̄lis eſt.xlix.A.B.C.D
Radius ſplendor:lux:lumen differunt. xj.D
Raptus pauli in celum tertium talis fu/ it.xxx.C
Reflexiua potentia quid eſt.xxix.V
Regina ſaba dei cultrix fuit de nūero ſal/ uandorꝝ licet gentilis.xxix.HH
Religioſorꝝ triplex eſt ſtatus.xlviij.E
Reminiſcētia quid eſt:⁊ ad eam tria coo perant.xxij.C
Remorſus actus eſt ꝯſciētie dictantis et Sinderesis principlr mouētis.xlj.B
Reprobatio deſcribit.xxix.AA
Reptilia ſunt triplicia.xxvj.D
Res triplex habent eſſe:in arte diuina:in intelligentia: in ꝓprio gn̄e.xxix.DD
Rerum triplex differentia: quedam ſunt infra animā:quedam extra animā:que dam ſupra animā.xxx.B.Item res q̄/ dam vtunt:q̄dam fruunt: q̄dam vtu/ tur ⁊ fruunt.xxxvj.G
Res ꝯcathenant in ꝓceſſu a deo.xxx.C

Secūde partis R

Radix omniū malorꝝ triplex.xxiij.G
Raptus primus effectus amoris deſcri/ bitur.xv.B. Et exercet in cognitiua ⁊ affectiua.D
Raptus eſt triplex imaginationis: rōnis ⁊ mentis.xv.E
Raptus imaginatōis taliter fit.xv.E
Raptus orōnis taliter fit.xv.F
Raptus mentis talis eſt.xv.G
Raptus amorꝫ fruitiui quintuplr noiat xvj.A. Primo noiat eſſe in ſpū:eſſe ſu pra ſpm̄.C. Et eſſe ſine ſpū.D. Scdo noiat diuiſio ſpūs ⁊ anie.F.G. Ter/ tio:introductio in diuinā caliginem.H Quarto nominat extaſis ſiue exceſſus mentis: ⁊ differt a raptu. Eadem ſunt extaſis:eē ſine ſpū: introduci in diuinā caliginē.xvj.M.Et rapi in tertiū celuꝫ O.Extaſim facit amor fruitiuus: ⁊ du pliciter deſcribit:⁊ fit ſm vim cogniti/ uam ⁊ affectiuā.xvj.N.Quinto rapt⁹ nominat raptus in tertiū celū.xvj.O. P.Q.R. Raptus in tertiū celū idem eſt cum extaſi.xvj.O.Et q̄liter fit:⁊ eſt duplex:ſm legē cōem ⁊ ꝓuilegiū.ibidē O.De raptu Pauli.ꝯ.habet Paulus
Raptus deſertio fit ſm tria.xvj.I
Raptus preſupponit gratiam: ⁊ impedi tur ꝑ ſollicitudines:fantaſmata:⁊ con cupiſcentiam.xvj.F.iij.C

Raptus viguiſſet in ſtatu innocentie: ſed non in ſtatu glorie. Raptum in ſtatu innocētie duo impediuiſſent: in ſtatu peccati tria raptum impediunt. xvj. Z
Raptus multoꝝ ſanctoꝝ deſcribitur ca. xvj. Pauli ibidē ſub litteris. P. R. S. Moyſi: Eſaie: Stephāi: Frācīſci: Bonauenture. V. fratris Egidij: Laici. X Marie. Y
Rationis iudicium nō preueniſſent paſſiones in ſtatu innocentie: ꝑut non fit in virtuoſis. ix. D. Secus aūt in fatuis in pueris: in Johāne baptiſta: in Maria dum infantes erant. E
Ratio quandoqꝫ ſumit̄ pro parte anime quādoqꝫ ꝑ tota anima. Ratio duplex inferior ⁊ ſuperior: cuius ſunt duo act9 animare ⁊ intelligere. xj. C
Ratio duplex cognitiua ⁊ affectiua. Itē naturalis ⁊ delibratiua. D. ibidem. xj.
Ratio ſupior xp̄i in paſſione fruebatur ⁊ patiebat̄ ſimul: quia ꝯſiderat̄ vt natura ⁊ vt ſpūs. xj. C. Ratio etiā xp̄i inferior triſtabat̄ ⁊ letabatur in paſſione. E. in fine
Ratio aſpicit ad tria: ad ſupius: ad paria ⁊ ad inferius. Ab illo tertio aſpectu logica phiſica ⁊ ethica originant̄. xv. F
Rationale celum dicit̄ homo. xvj. S
Rationalis delectatio qualis ē. xxiiij. C
Reformatio ſpūs in hoc cōſiſtit. xvj. E
Religioſoꝝ ꝑfectus non in reuelatione ſecretoꝝ conſiſtit: ſed in reformatione morum. xvj. E. nec in paſſionū eradicatione ſed edomatione. xxix. C
Repleta eſt malis aīa mea pſ. viij. xj. D
Riſus qualiter cauſat̄. vj. B

Tercie partis R

Ratio potentia anime tale habet officiū ⁊ talis eſt eius ornatus. xij. F
Ratio eſt regula appetitus. xiiij. E
Ratio recta qualis eſt. xij. D
Ratio pars eſt prudentie. xij. D. F
Rationale dicit̄ duobus modis. xij. C
Rationalis philoſophia ducit in contemplationē trinitatis. vij. C
Rapina vitium opponit̄ iuſticie. xx. F
Rebellio opponit̄ humilitati. xviij. M
Recta vita hominis ſub ſe continet quatuor partes cōuerſationis. Eiqꝫ opponitur peccatum. xij. D
Rectum deſcribit̄. xvj. G
Rectitudo deſcribit̄. Et eſt triplex Cordis: oris ⁊ operis. Et quelibet triplicatur. xix. D
Reformatio imaginis dei deformate qualiter fieri debeat. xij. F. H
Reformatio affectionum vitioſoꝝ in virtutes ſic fit. xij. G. H
Regnatiua virtus: pars eſt prudentie. xvij. E
Regnum dei triplex: militans eccl'ia euāgelica doctrina ⁊ beatitudo. xxxj. E
Rhetorica quid eſt. v. L. Et eſt pars prudentie generalis. xvij. E
Religio munda ⁊ immaculata eſt viſitare pupillos ⁊c̄. Jaco. j. xxj. I
Religio prima pars potentialis iuſticie deſcribitur: ⁊ vnde dicit̄: ⁊ nominatur quatuor nominibus: ſub religione ſanctitas ꝯtinet̄. xxj. B. Religioni ſm exceſſum opponitur ſuperſtitio. C. ſcd'm defectum ei opponit̄ irreligioſitas. H
Religiones ab eccleſia approbate ſunt quatuor. xxj. B
Religioſi qui dicunt̄. xxj. B
Religioſus dimittens habitum excōmunicatus eſt. ij. A
Reli ioſus nolēs proficere peccat in ſpiritum ſanctum. xv. D
Remiſſio vitium opponitur manſuetudini per defectum. xviij. I. Et vindicationi. xxij. H
Res duplex diuina: que dicitur trib9 modis: ⁊ humana que duplicat̄. iiij. E
Reſtitutio actus eſt iuſticie commutatiue. xx. E
Retentio rei aliene opponit̄ reſtitutioni xx. E
Reuelatio eſt gratia gratiſdata. viij. D

Reuerentia deſcribitur: ⁊ accipitur tripliciter. xxij. C
Reuerētialis timor dicit̄ filialis. xxvij. F
Rixa oppoſita paci deſcribit̄. xxvj. C
Rote Ezechielis ⁊ quatuor facies earuꝫ quid ſignant. iiij. M. O
Ruſticalitas vitium opponit̄ vrbanitati xvj. F

Prime partis S

S Acramentum dominici corporis qualiter ſit adorandum. xxix. H
Saliua quid eſt. xiiij. A
Sapientia deſcribit̄. xlviij. E. Itē. xxx. F
Sapientia ⁊ intelligentia differūt. xvj. D
Sapientia differt a prudentia. xlv. M
Sapor eſt obiectum guſtus. Et habet ſeptem differentias. xiiij. B
Scientia dei diuerſa ſortitur nomina. xxix. AA
Scientia deſcribit̄ et comprehendit ſub ſe Mathematicā: phiſicam ⁊ triuium. xxx. F
Scientia inflat ⁊ demonē facit. xxxij. A
Scientia ſpeculatiua ⁊ practica differūt xliiij. G
Scintilla conſcientie ſinderesis. xlviij. A
Scrupulus conſcientie quid eſt. xliiij. H
Semen humane ꝓpagationis aliquid habet de ſupfluo nutrimento ⁊ aliquid de radicali humido. viij. E
Semen ⁊ ratio ſeminalis differūt. viij. H
Semp preſumit ſeua: ꝑturbata conſcientia Sapientie. xvij. ca. xliiij. E
Senſibilia cōmunia ſunt quinqꝫ. Senſibile dicit̄ tripliciter. xviij. B
Senſitiuus appetitus in beluam tranſformat. lj. L
Senſualis vis cōmunis ſenſibus exterioribus ⁊ interioribus diffinit̄. xxx. B
Senſualitas vnde dicit̄. xxv. B
Senſualitas tripliciter accipit̄: et differt a concupiſcibili ⁊ iraſcibili: ⁊ ad ipſius cognitionem non peruenerunt philoſophi. P
Senſualitas diffinit̄. Et differt ab appetitu naturali ⁊ voluntate. Q
Senſualitas debet ſubijci rationi ⁊ obedire deo. Senſualitati ratio triplicem adhibet regulam. R

Senſus

Senſus dicit̄ in potentia ⁊ in actu. xx. A
Senſus exteriores ⁊ interiores cauſant appetitum ſenſitiuum. xxv. Q. Item xxvj. B. Et deſcribunt̄. xxx. B. Et tripliciter decipiunt̄. xxv. A
Senſus interiores organa habent in cerebro. xxiij. Item. xvij.
Senſus interiores ⁊ exteriores differūt. Et que neceſſitas ſit ponere ſenſus interiores. Et ſunt quinqꝫ. Et ſunt virtutes organice. xvij. Item. xxiij.
Senſus cōmunis quare ſic dicit̄. Et habet tres actus. xviij. A. B
Senſus ⁊ intellectus differunt. xviij. A. Item ca. xxix. F
Senſus eſt ſingularium: intellectus vniuerſalium. ij. de anima. xliij. B
Senſus beatorū reſumptis corporibus erunt in actibus ſuis. xvj. A. Et ſunt veſtigium quibus deus inueſtigatur. B
Senſus ſpirituales anime ſunt quinqꝫ: ⁊ vnus: diuerſis reſpectibus. Nominantur etiaꝫ ſenſus interiores anime rationalis. Et conueniunt etiam angelis. xvj. C
Senſus ſpūales ſunt tam in intellectu ꝙ in affectu. xvj. C. Item. xviij. F
Senſus anime ꝗbus ꝓgredit̄ ad ſapientiam ſunt quinqꝫ. lj. E
Si oculus tuus ſimplex fuerit ⁊c̄. Mat. vj. xxxv. F
Signum generati habitus delectatio in ope. Ethi. ij. ca. xxxiiij. F
Signatum eſt ſuper nos ⁊c̄. pſ. iiij. caplo xxix. D
Sylogiſmus conſcientie ſic formatur. xliiij. D
Similis factus ſum pelicano pſ. cj. cap. lj. H

Similitudo dei ad quā homo factus eſt qualis ſit ca.iiij.⁊.v. ꝑ totum

Sinderesis

Sinderesis obiectum. Lex eſt naturalis xlv.A. Item.xlviij.H
Sinderesis Conſcientia ⁊ lex naturalis differunt.xlv.A
Sinderesis tenet ſe ex parte voluntatis: non ex pte rōnis.xlvj.B
Sinderesis dicit potentiam habitualem partim innatam: partim acquiſitam. B.C.ibidem
Sinderesis non deprauaꝛ per peccatum Et comparaꝛ aquile: ⁊ inclinat ad bonum vniuerſale.xlvij.M
Sinderesis actualiter non ſemper ſtimulat ad bonum ibidem.A.Et dupliciter diffiniꝛ ibidem.A. B
Sinderesis varie nominaꝛ: nam dicitur Scintilla conſcientie.xlviij.A. Portio virginea que ſepe precipitatur: non tamen deprauatur.B.Apex mentis. D. Spūs poſtulans.F.G.Vermis damnatorum.F.Thelisis.G
Sinderesis non eſt eadem cum portione superiore anime.xlviij. E
Sinderesis: ſenſualitas: fomes: liberum arbitrium: voluntas naturalis differunt.xlviij.G
Singulare qualiter cognoſciꝛ.xxxix.Z
Socialis vita triplex.lj.H
Solitaria vita quadruplex.lj.H. Et deſcribitur.I
Somnium diffinitur: ⁊ differt a ſomno: ⁊ cōuenit brutis ⁊ hominibus. Somniorum quinqꝫ ſunt genera.xxiiij.D
Somnus diffiniꝛ duplr.xxiiij. B.C
Sonus obiectum auditus diffiniꝛ ⁊ ſubdiuiditur.xij. B
Species intelligibilis diffiniꝛ.xxix.E. Et qualiter abſtrahitur a fantaſmatibus. Species eſt quo intelligiꝛ: non qd.F
Species rerū habent ſe ſicut numeri phiſoſophus.lj. F
Speculi naturā habet angelus xxix.EE
Spūalis homo quis diciꝛ.xlviij. E
Spūs multipliciter accipiꝛ.xxx. C
Spiritus eſt triplex Naturalis: vitalis ⁊ animalis. Et dupliciter deſcribiꝛ.ix. C
Spiritus animalis ⁊ vis animalis differunt caplo.xxiiij.A
Spiritus poſtulat ꝓ nobis gemitibus inenarrabilibus: ad Roma.viij.xlviij.F
Spiritus domini nominatur ſinderesis. xlviij. G
Splendor radius: lux: lumen differunt. xj.D
Subiectum: obiectuꝫ: materia circa quā ſcientie eadem ſunt.xxix. D
Superbia ſancta qualis eſt.j.H
Supne matris gaudia proſam quis compoſuit.lj. I
Suſpendium elegit anima mea Iob.vij capitulo.ij.B

Secūde partis S

Satietas amoris talis eſt.xxiiij.A
Saltatio ex gaudio ſic fit.xxiiij.A
Sanguinei ad varias inclinantur paſſiones.x.A.C.E.Et ſūt amatiui.xxviij.D
Sapientia miſit ancillas ſuas vt vocaret ad arcem Prouerb.ix.vij.A
Sapientia attingit a fine: ad finem fortiter ſuauiter diſponens omnia Sapiē tie.vij.vij. D
Sapientia differt a ſcientia.xv. G
Sapientia chriſtiana: diciꝛ amens ⁊ irrationalis xvij. H
Sapientia dei meditata parit amorem. xxxj.C
Sapientia filio dei appropriaꝛ.xxxj.D
Sapiētes trāſformanꝛ in deū.xvij. I. K
Segnities paſſio talis eſt.viij. C
Senſibilia varias cauſant paſſiones. x.B
Senſualitas eadem eſt cuꝫ appetitu ſenſitiuo: ⁊ magis attribuiꝛ homini qꝫ brutis. Et differt a vi concupiſcibili ⁊ iraſcibili.iiij. B
Senſualitas in ſtatu innocentie non rebellaſſet rōni.ix. G. Et vnde proceſſit rebellio ſenſualitatis: ibidem.D
Senſualitas condiuiſa contra ſpiritū in his conſiſtit potentijs.xvj.F.
Senſualis delectatio qualis eſt: ⁊ quod eius ſubiectum.xxiiij.C.
Senſus corpales in gloria erunt impfectiſſimis actibus.xvj.⁊
Senſus nature quid eſt.xiiij.A.
Senſus ſpirituales ſunt duo oculi anime.xviij.A
Suntqꝫ paſſiones mētales aie.xxx.C.
Senſus ſpirituales glorificati redundāt gloriam in ſenſus corpales.xvj.⁊
Senſus per ſpūales aia amplectiꝛ ſummum bonū: ⁊ radicanꝛ in libero arbitrio: multos nobiles habēt actus: ⁊ reformanꝛ per luctū: obiectum eorū eſt ſummū bonum: ⁊ companꝛ ad ſenſus corpales.xxiij.E
Seraphicus amor talis eſt.xiiij.F
Scientia ⁊ ſapientia differūt.xv.G
Scintilla rōnis ſinderesis.xv.G
Scola duplex affect⁹ ⁊ intellectus: eiuſqꝫ duplex perfectio virtus et ſcientia. Scola affectus requirit cognitionem paſſionū. Suntqꝫ eius due partes orationis: aduerbium ⁊ interiectio capitulo.ij.B
Scriptura omnis reſoluitur in tres affectus compunctionē: admirationem et exultationē.xxxj.D. et in duas paſſiones timorem ⁊ ſpem.xxxij.A
Sicut ſocij paſſionū eſtis ita ⁊ conſolationū.ij.Cor.j.xxj.D
Significatio deſcribiꝛ ⁊ accipiꝛ dupliciter large ⁊ ꝓprie.vij.A
Significatio interiectionū multiplex.vij A.E. Item.xxxij.E
Similitudo dei in quo cōſiſtit.v.E.x. D
Sinderesis quid eſt.iiij.C.v.D.xiiij. B. xv.G.Et accipitur tripliciter.v.D
Sine ſpiritu eſſe qͣliter fit.xvj.D
Socialis amor qualis ⁊ idem eſt cū amicicia.xiij.A
Solacium gaudij tale eſt.xxiiij.A
Somniantes varijs afficiuntur paſſionibus.x.C
Spes prima paſſio iraſcibilis qͣliter cauſatur.viij.B.xxvj.D
Spei obiectū bonum arduum futurum Et vnde diciꝛ. Pluribus nominaꝛ nominibus inueniꝛ in hominibus ⁊ brutis xxvj.A
Spes ē in appetitu iraſcibili: ⁊ differt ab ira ⁊ timore.B
Spes quattuor requirit conditiones et differt a timore: quādoqꝫ tamē improprie ſumiꝛ ſpes pro timore. Spes differt ab audacia: gaudio: delectatione: deſiderio: cupiditate ⁊ a deſperatione xxvj.C
Spem cauſant experientia iuuētus ebrietas ⁊ fatuitas.D
Spes ⁊ timor integrant columbā myſticam.xxxij.A.
Spes q̄ differꝛ affligit animam Prouerbior.iij.xviij.A
Spiritualis amor duplex increat⁹ ⁊ creatur.xiij.A
Spūalis homo dicitur eſſe in ſpiritu ſupra ſpm̄.xvj.C. Sine ſpiritu.D. Sub ſpiritu.E. Spūalis delectatio qualiter cauſatur.xxiiij.C.Et eſt duplex habitualis ⁊ actualis: et vtraqꝫ deſcribitur: ⁊ habet tres gradus et plures nobiles ꝓprietates.E.
Spūalis iocunditas eſt ab amore.xxj. et diciꝛ gaudiū in ſpūſctō.A.Et eſt a ſpū ſancto: ⁊ a ſpiritu noſtro: ⁊ conſiſtit in duobus.B.Et eſt duplex generalis et ſpecialis: ⁊ deſcribitur.C.
Spūs ⁊ anima differūt.xj.C
Spiritus ē duplex corporalis qui bipertitur in naturalem ⁊ animalem.xvj. A F.Aialis ſpūs eſt delatiuus ſpecierū ſenſibilium ab intus ⁊ ab extra.x.C. Aialis aia ſpūs eſt cognitiuus ⁊ motiuus.xvj.A. Scōs ſpūs eſt Spūalis hic cognitiuus ⁊ affectiu⁹ eſt.xvj.A.F
Spiritus naturalis vitalis ⁊ aialis cauſant paſſiones.x.A

Spũs cõdiuiſus ꝯtra ſenſualitatẽ habet pro actu intelligere.xvj.F
Spũſſctũs eſt amoꝛ patris ⁊ filij.xiiij.G
Status nature deſtitute ꝑ tria impedit in raptu.xvj.Z
Stephanus non vidit deum per eſſentiam.xvj.V
Stoicoꝝ poſitio de virtute qualis eſt.ix.D
Stoici opinantur paſſiones non eſſe in ſapiente.xxix.A
Stupoꝛ paſſio q̃lis eſt.viij.E.xvj.D
Subiectũ paſſionũ appetitus.iiij.A
Subiectũ delectationis quale eſt.xxiiij.C.D
Sub ſpũ eſſe q̃liter fit.xvj.E
Suggeſtioni dyaboli qualiter reſiſtitur.ix.J
Superferuidus eſt amoꝛ.xvj.B
Superſubſtantiale celum eſt diuina eſſentia.xvj.S
Supra ſpm̃ eſſe qualiter fit.xvj.C
Surdaſtris quid eſt.xxiiij.D
Suſpenſio voluntatis ab actibus ſic fit.xiiij.H

Tercie partis S

Sacramẽta noue legis actus ſunt latrie xxj.V
Sacramenta in numero ſeptenario ad quid ſunt inſtituta.xxvij.A.D
Sacramentũ fidei baptiſmus.xxiij.A
Sacra ſcriptura duo continẽs teſtamenta nõ eſt diuiſibilis in practicã ⁊ theoricam ſicut phĩa.iiij.M
Sacra ſcriptura de ſeptẽ agit.iiij.N
Sacrificare dño quid eſt.xxj.X
Sacrificium actus eſt latrie. Et eſt duplex interius ⁊ exterius.xxj.T
Sacrilegiũ ſpẽs eſt luxurie.xviij.G.Eſt ꝙ vicium oppoſitũ religioni:ſic fit multis modis.xxj.H.
Saliatoꝛ diuinatoꝛ talis eſt.xxj.F
Samaritani quales ſunt.xxiij.H
Sanctificare nomẽ dñi quid eſt.xxj.X
Sanctitas ſpẽs religionis eſt.xxj.B
Sctũs ter ſeraphin ꝓclamãt.xxj.X
Sanctus timoꝛ dicit filialis.xxvij.F
Sanitatũ grã qualis eſt.viij.D
Sapientiales libꝛi vtriuſꝙ teſtamẽti: q̃ dicunt̃ ꝗtꝙ habẽt capl'a.iiij.D
Sapientie librũ filo cõſcripſit.iiij.P
Sapiẽtia miſit ancillas vt vocarẽt ad arcem Prouerbio.ix.iiij.H
Sapientia non inuenitur in terra ſuauiter viuentiũ Job.xxviij.xxiij.B.
Sapientia eſt triplex increata incarnata ⁊ humana.Et hec q̃ntuplr̃ dr̃. Cõmuniter q̃ ⁊ phĩa dr̃ Minus cõiter q̃ p̃rimus habitus eſt intellectualis: ꝓprie q̃ pietas dr̃ magis proprie: q̃ donum eſt ſpũſſcti.Cõmuniſſime:que ſummã dicitur oĩm virtutum.iiij.E
Sapientia duplex bona et mala:que triplicatur.F
Sapiẽtia habitus intellectualis q̃lis eſt ⁊ vnde dicitur Sapiẽtie opponit̃ ſtulticia ſiue inſipientia.G
Sapiẽtie ſermo grã ẽ gratiſdata.viij.D
Sapiẽtia ſupremũ donũ ſpũſſcti dirigit donũ intellectus.xxvij.B.xviij.F
Sapiẽtie actus partim eſt cognitiuus ⁊ partim affectiuus:et non poteſt eſſe nimius.xxviij.F
Sapientiam diffinit Dyoniſius et Gregorius.xxviij.F
Sapientie donum idem eſt cum theologia myſtica.G.⁊ manet ĩ pãa.xxvij. J
Sapientie donũ rñdet charitati.xxvj.H
Saraceni quales ſunt.xxiij.H. Et errãt de beatitudine.xxxij.C
Sardanapallus rex voluptuoſus ſeipm̃ cremat.xxxij.C.
Saturitas patrie q̃lis eſt.xxix.E
Scandalum oppoſitum correctioni fraterne deſcribitur:et vnde dicitur: ⁊ eſt duplex actiuũ ⁊ paſſiuum: que ꝓpter ſcandalum ſunt omittẽda due regule.xxvj.G
Scientia quadrupliciter accipit̃.v.D
Scĩa habit⁹ intellectual' deſcribit̃.v.E
Scĩe partes triuiũ ⁊ q̃druuium.F.
Scientia differt ab opinione.xiij.B
Scientie ſi ſint innate vel acquiſite. triplex opinio.xiij.D
Sciẽtie ſermo gratia eſt gratiſdata.viij.D.F
Scientia donũ ſpũſſancti diffinit̃.Et habet tres actus.Et differt a dono ſapiẽtie.xxviij.B.⁊ manet ĩ patria.xxvij.J.
Scientia fit ſapientia.iiij.L
Securitas ſpẽs eſt magnanimitat̃.xix.G
Seditio ciuium diſſenſio: opponit̃ paci.xxvj.E
Seminaria virtutũ talia ſunt.xiij.D
Senes nõ decet eſſe verecundos.xvj.H
Senſati quales ſunt.xvij.F
Senſus prudentie talis eſt.xvij.D
Senſus quinꝙ ſpirituales quales ſunt.xxvij.A.xxx.A.D
Sententiaꝝ quatuoꝛ libꝛi de quo tractãt quotꝙ vniuſcuiuſꝙ capl'a.iiij.N
Seraphin: ter ſctũs ꝓclamant: iõ.xxj.X
Septiformis correſpondentia: eſſe nature ad eſſe gratie: qꝺ integrat̃ ex ſeptẽplici numero:virtutum:donoꝝ:beatitudinum:petitionum: ſacramentoꝝ. Contra ſeptem vitia: ⁊ ſeptem Sinthomata:prefigurata in ſeptem dieb⁹ p̃rimeue conditionis.xxvij.D
Sermo ſapiẽtie ⁊ ſciẽtie:gratie ſunt gratiſdate.viij.D
Seruilis timoꝛ qualis eſt: ⁊ dicit̃ infoꝛmis.xxvij.F.Et pellit̃ per gratiam.H
Seueritas opponit̃ Epikeye.xvj.R. Et ꝑtinet ad vindicationem.xxij.M
Seuitia ſpecies eſt beſtialitatis: ⁊ opponitur virtuti heroyce.xviij.R. opponitur ⁊ vindicationi.xxij.H
Sciſma opponit̃ fidei.xxiij.H. Et etiam vnitati pacis. Sciſmatici quales ſunt xxvj.C
Scripture ſacre ſenſum quadruplicem doctoꝛes diuerſimode ꝓſequunt̃.iiij.C
Scrupulus conſcientie qualis eſt.xiij.B
Scyrrilitas ſpẽs eſt ſupflui ludi.xviij.D
Silogiſmus demõſtratiu⁹ talis eſt.v.E
Symbolica theologia qualis eſt.iiij.L
Symbola fidei quatuoꝛ ſunt.xxiij.C
Similitudo trinitatis eſt gratia.Et deſcribit̃.x.D
Similitudo gratificati ad deum hec eſt.ix.B.F
Symonia qualiter cõmittit̃.xx.H
Symonia ſpẽs eſt irreligioſitatis.xxj.H
Simplicitas anime talis.j.B
Simplicitas oppoſita duplicitati ꝑtinet ad virtutem veritatis.xxij.K
Simulata confeſſio opponit̃ humilitati xviij.M
Simulatio opponit̃ veritati.xxij.K
Sinderesis qualis eſt.iiij L
Sineſis pars eſt prudentie ſimeti qualeſ ſunt.xvij.F
Singl'aritas opponit̃ hũilitati.xviij.M
Sinthomata ſeptem:pellunt ſeptem dona ſpũſſancti.xxvij.C.D
Sobrietas pars eſt tꝑantie.xviij.E
Sociabilitas virtus eſt amicicie.xvj.F
Solertia ꝑs eſt prudentie.xvij.D
Sollicitudo ꝑs prudẽtie talis eſt.xvij.G
Soꝛtilegium ſpẽs eſt diuiationis ꝯtinẽs plures differentias.xxj.F
Soꝛs diuiſoꝛia qualis eſt.xxj.F
Spatulimãtia diuinatio eſt.xxj.F
Species rerũ diuerſe ſunt condite.Eiſꝙ naturas virtutes opationes multifarias deus diſtribuit:ideo.iij.A
Speculatiua theologia q̃lis eſt: ⁊ differt a myſtica theologia.iiij.L
Spes ſecunda virtus theologica preparans ad charitatem:ſextupliciter accipitur.Virtus eſt gratuita: ⁊ ancoꝛa virtutum: ſpes tamen poteſt eſſe infoꝛmis.xxiiij.A
Spes infoꝛmis quid eſt.viij.C
Spei obiectum bonum increatum ⁊ creatum ſub rõne ardui.xxiiij.A
Spei actus confidere ⁊ expectare.ix.A Item.xxiiij.B
Spei ſubiectum vĩs iraſcibilis.xxiiij.C
Spes quadrupliciter diffinitur.D
Spei opponitur deſperatio ⁊ preſumptio: ⁊ ei rñdet donũ timoꝛis.xxiiij.F

Tabula Alphabetica

Spes ad quid ē data homini: ⁊ qualiter deordinatˀ.xij.G
Spiritusſctūs dupliciter intelligitˀ in donis ſuis.viij.A
Sponſa xp̄i anima ſancta.x.E.F
Stola prima anime beate dotes anie: ſtola ſcd̄a dotes corporis.xxxij.Q
Stoliditas vitium quid eſt.xvj.C
Studioſitas ſpēs eſt modeſtie.xviij.M
Studium deſcribitˀ.xviij.M
Stulticia opponitur ſapientie.iiij.G.xxvj.H
Stultiloquium ſpecies eſt ſuperflui ludi xviij.O
Stuprum ſpecies eſt luxurie.xviij.G
Subiectiue partes virtutum cardinaliū quales ſunt.xvij.C
Subiectū omniū ſcientiaꝝ intellectus:ꝑ terq̄ theologie myſtice.iiij.L
Subiectum theologie duplex.iiij.K
Subiectum virtutum theologicarum tale eſt.xxv.A
Subſannatio qualiter fit.xx.G
Subſequēs ſiue cooperans gratia: talis eſt.x.B
Subſtantia dicitur quatuor modis.xxiij.G
Subtilitas dos corpis talis eſt.xxxiij.P
Supbia oppoſita humilitati habet quatuor differentias.xviij.M
Superexaltatus dicitˀ deus.ideo.xxj.X
Supficies qualis eſt.v.H
Supflua ſollicitudo vitium eſt.xvij.G
Supfluus ludus opponitˀ Eutrapelie:⁊ habet duas ſpēs.xviij.O
Superſtitio vitium opponitur religioni.xxj.C. Et habet tres ſpecies. Prima dicitur ydolatria.D. Scd̄a diuinatio E.Tertia dicitur obſeruātia.F. Sub quibus alie multe continentur ſpecies
Suſpenſio diuinorum nominum ad collum qualiter eſt illicita.xxj.G
Suſpitio quid eſt.xiij.B
Suſpitioſum iudicium quale eſt.xx.C
Suſurratio vitium quale eſt.xx.G

Prime partis T

Actus ꝑ ceterꝭ ſenſibus plus habet de corruptione originali viij.D
Tactus deſcribitˀ:⁊ pro ſui pfectione q̄n q̄ꝫ requiruntˀ.xv.A. Obiectum tactus qualitates tangibiles que deſcribuntˀ ſingillatim.B
Ternarij plures reperiuntur in creatis.vj.A
Thelicis voluntas qualis eſt.xl.A
Theologia myſtica deſcribitˀ.xlviij.E
Theorice finis veritas practice opus.ij. Metaphiſice.xliij.D
Theorica ad ad contemplandam vitam eternam.j.C
Timocracia policia qualis eſt.xlv.M
Timorata et formata conſcientia differunt.xliiij.H
Tirannides opponitˀ policie.xlv.M
Totum compoſitum ſeu coniunctuꝫ eſt triplex.xxix.M
Tradux quid eſt.xxvij.D
Tranſformatio proprietas eſt amoris.lj.L.

Secūde partis T

Tentatio in nobis tripliciter pficitˀ ſuggeſtione (qualiter chriſtus et Maria tentati ſunt) delectatione: ⁊ conſenſu.ix.I
Tentatio fraudulenta quibus immittitˀ: ⁊ qualiter fit.xxx.E
Terminus deſcribitur.vij.A
Ternarij repreſentātes benedictam trinitatem plures deſcribuntur.x.D. in fine.xiiij.G.xxij.E.xxix.E.xxxj.C.D xxxij.C.F.xix.E.v.E.xiij.A.xvij.C
Theologi aliter loquuntˀ de paſſionibus q̄ philoſophi.xxx.A
Theologia omnium ſcientiarum eſt regina.vij.A
Theologia myſtica a ſolo chriſto docetˀ.ij.C.Et deſcribitˀ.xvij.H
Theologicorum habituum actus ſunt hi.xvij.F.
Thelete deorum non purgant animas xxix.B.
Theorica dicitur repletio indigentie anime.v.E
Thomas de aquino vidit ſanctū Bonāuenturā leuatū a terra ī raptu.xvj.A
Timor qualiter cauſatur.viij.B.Et eſt vna de paſſionibus p̄ncipalibus.D
Timor opponitur gaudio.Timor fit reſpectu futuri mali ardui.xxvij.C.Species habet ſub ſe multas vicꝫ verecūdiam erubeſcentiam :et ſic de alijs: de quibus dicitur caplō.viij.in ſcd̄o notabili.Timor tripliciter ſumitˀ: ⁊ conuenit chriſto ⁊ brutis. Timoris cauſa duplex amor ⁊ defectio virtus.xxvij.C.
Timoris obiectum eſt malum:nō culpe ſed nature de futuro ꝓpinquū: vel qd̄ malum pōt inferre: vt deus humana poteſtas ⁊ crimen alterius cognoſcēs.xxvij.D.
Timoris effectus multi.E
Timor quandoq̄ꝫ ſumitur improprie ꝓ ſpe.xxvj.C
Timor qualiter cauſatur. Et eſt triplex. Primus eſt gratuitus:qui triplex: pene offenſe ⁊ reuerentie.Scd̄s timor dicitur libidinoſus: qui duplex mundanus humanus Tercius naturalis qui triplex:ſenſualitatis: rationem preuenientis et ſubſequentis : et rationalis.xxix.F
Timor cum ſpe concurrunt in contemplatione:ad que omnis ſcriptura reſoluitur.Timor triplex initialis:mercennarius ⁊ filialis.xxxij.A.
Timor et ſpes conficiunt columbā myſticam.A.B
Torrente voluptatis potabis eos.Ps̄.xxxv.xx.A
Tractus dei plures ſunt.xxx.E
Trāſfiguratio deſcribitur.xvij.H
Tranſfiguratione in xp̄i: apl̄i non viderunt eius diuinitatem.xvj.Q
Trāſformatio cauſatˀ a gaudio.xxiiij.A
Trāſformatio eſt ꝓprietas amoris: ⁊ differt a trāſfiguratione ⁊ trāſſubſtantiatione:⁊ fit ſm cognitionem.xvij.I.Et etiam ſm amorem: et virtutes ⁊ alias gratuitas: ⁊ ſm vicia. Trāſformationis plures ſūt ſimilitudines reales.K
Trāſibunt in affectum cordis.ps̄.lxxij.ij.A
Tranſſubſtantiatio q̄liter fit.xvij.H
Tribulatiōes amorē mūdi ſedāt.xix.A.
Trinitas diuinarum perſonarū ex triplici amore inueſtigatur.xiiij.G.
Trinitatis diſtinctio pſonalis talis eſt.xiij.A
Trinitatis tria appropriata : in quibus fundantur omnes operationes laudabiles.xxij.E
Tripudium gaudij tale eſt.xxiiij.A
Triſticia qualiter cauſatur.viij.A. et eſt vna de paſſionibus principalibus.A
Triſticia eſt in appetitu ſenſitiuo.xxv.A Et differt a dolore.B.Et deſcribitˀ.C.
Triſticia etiam eſt in appetitu intellectiuo:et deſcribitur ſub nomine interiectionis.xxxij.E
Triſticia de abſentia amati languor eſt anime.xviij.A
Triſtis eſt aīa mea vſq̄ꝫ ad mortē Matthei.xxvj.xvj.F.xxix.F.
Tu forſitan cū illo fabricatus es celos.Iob.xxxvij.xvj.K
Tu quoq̄ꝫ ſi vis lumine claro cernere verū Boetius.j.de conſola.viij.D.

Tercie partis T

Taciturnitas qualis eſt.xviij.M.Item xx.G
Tediū boni vnde ꝓuenit.xij.G
Temeritas opponitˀ prudētie.xvij.F
Temperātia accipitur tripliciter. Et eſt virtus cardinalis.xviij.A
Temperātia deſcribitˀ.xvj.M.xviij.L
Temperātia ſumitˀ a modo qui eſt multiplex.xviij.B.L

Tempantia habet duas partes integra-
les.xviij.C
Tres ſubiectiuas.D.E.F.G.Quatuor
potentiales.H.I.K.L.Q
Tempantie rñdet donũ timoris.Q
Temperantia differt a continentia: et q̃
eſt eius materia.xvj.M
Temptatio dei viciũ oppoſitũ religioni
tripliciter cõmittit verbo ſcʒ facto ꝛ in
terpretatiue.xxj.H
Temptatio triplex irritationis ꝓbatio-
nis ꝛ male pſuaſionis.xxxj.F
Tempus quid eſt.v.H
Ternarij repñtantes benedictã trinita-
tem multipharij in hoc tercio tractatu
reperiunt ca.j.B.Itẽ.iiij.D. Itẽ.vij.
C.D.Itẽ.viij.C.Itẽ nono.A.Itẽ de
cimo.C.D.E.Itẽ.xj.B.Itẽ.xvj.G.
Itẽ.xxix.E. Itẽ.xxxj.E.G.H.L. Itẽ
xxxij.T.Item.xxv.F
Ternarij q̃druplices declarãtes merita
viatorũ ꝛ p̃mia cõprehenſoꝝ.xxij.T
Teſtamenti veteris librorum ordo qua-
druplex.iiij.P
Teſtamentũ nouum quattuor virtutibꝰ
texitur.iiij.M
Teſtamentũ vetus ꝛ nouum in quadru
plices libros diuiditur. Et differentia
vtriuſqʒ ab altero.iiij.M.Q.Et qualr
vtriuſqʒ ꝯtinẽtia ꝛ corrñdẽtia.iiij.Q
Tetragono compat ṽtuoſus.xvj.G.
Theatrica ſpẽs ẽ artis mechanice vij.A
Theologia triplex ſimbolica ꝓpria ꝛ my
ſtica.iij.A.Et differunt et conueniunt
quadrupliciter.iiij.L
Theologia myſtica eadem eſt cum dono
ſapientie. Et q̃druplíciter deſcribitur.
xxviij.G
Theologia diuiditur in duo teſtamen-
ta.iiij.M
Theologia hʒ quadruplicem ſenſum.
iiij.C
Theologia omnẽ ſcientiã excellit.iiij. H
Theologia differt a ſcientia : ꝛ nominat
ſapientiã diuina:quia a deo de deo: et
ad deum.iiij.I.
Theologie ſubiectũ duplex.K
Theologus perfectus q̃lis eſt.iiij.M
Theologus quod gratiam:phus virtu-
tem nominat.xj.C
Theologice virtutes faciẽ anie ſuperio-
rem rectificant.xiij.H. Et habẽt inter
ſe ordinem.xxiiij.A
Theologice ṽtutes fides ſpes diſponũt
ad charitatem.xxv.E
Theorica.Complures habitus cogniti-
ui ꝛ affectiui multi membres i hoc ter-
cio tractatu reperiunt:ne coꝝ mẽbro-
rum multiplicitas p multa capl'a ſpar
ſorũ: tediũ forſitan requirenti gñaret.
Singuloꝝ habituum ſingula membra
inunũ recollecto. Theorica hoc ẽ ſpe-
culatio poterit appellari:quatenꝰ ſpe-
culanti ꝛ inſpicienti theoricas aperiat
intelligentia multiformiũ partitionuʒ
virtutum:partiũqʒ integraliũ: ſubiecti
uarum ꝛ potentialiũ actuũqʒ. Cũ coꝝ
vicijs oppoſitis Theorice deſcripte in
tercio tractatu:hic iuxta ordinem huiꝰ
tabule annotant. Theorica ſpecula
tiua doctrinarum.iiij.C.
Theorica de multiplici acceptione gra-
tie.iij.B.
Theorica de multiplicitate gratie gratir
t.ſdate.viij.G
Theorica multiplicis diuiſionis gratie
gratumfacientis.x.F
Theorica continentie et correſpondẽtie
vtriuſqʒ teſtamenti.iiij.Q
Theorica diuiſionis vtriuſqʒ iuris.vj.I
Theorica reductionis artium in theolo-
giam.vij.E
Theorica de incarnatione verbi.vij.D
Theorica virtutum moralium cum eo-
rum vicijs exceſſiuis ꝛ defectiuis op-
poſitis.xvj.G
Theorica prudentie partiũqʒ eius cũ vi
cijs oppoſitis.xvij. K
Theorica de temperantie partibus ꝛ vi
cijs earundem.xviij.Q.
Theorica de fortitudinis ptibus.xix.L
Theorica multiformiũ partium iuſticie
ꝛ viciorum oppoſitoꝝ.xxij. P
Theorica de fide.xxiij. I
Theorica de charitate.xxvj.H
Theorica gaudioꝝ celeſtiũ.xxxiij.A.B.
Theoſebia quid eſt.iiij.E.xxj.B
Timiditas vicium deſcribitur.xvj.E
Timor viciũ opponit fortitudini.xix.E.
Timor ad quid datus eſt homini: ꝛ qua
liter deordinatur.xij.G
Timoris donum dirigit fides.xxvij. B.
Timori in donorum enumeratione attri
buitur verbum replendi. Alijs donis
verbum requieſcendi:ideo.xxvij.B
Timor eſt primũ ꝛ infimum donum : et
eſt initium ſapientie.xxvij.E
Timor habet ſex differentias : patet per
ſufficientiam.Timor informis qualis
eſt.xxvij.F
Timor informis et ſeruilis idem ſunt.
viij.E
Timoris obiectum ꝛ actus quales ſunt
Timor diffinitur dupliciter.xxvij.G
Timor ſeruilis adueniente gratia pellit
Gratuitus creſcit et decreſcit. Et ma-
net in patria.xxvij.H
Timor reuerentie qualis eſt.xxvij.G.
Item.xxij.C.
Timor prima eſt affectio pertinens ad
cultum dei.xxj.R
Torpor opponit prudẽtie.xvij.G
Trãſformare effectus eſt gr̃e.x.D
Tranſgreſſio opponit iuſticie.xx.D
Tribulatio operatur patientiam:patien
tia probationẽ:ꝓbatio ſpem ad Cho
rinth.v.xxiiij.A
Trinitatis opera ab intra non ab extra
diſtinguunt.iiij.D
Triſticia inordinata generat tedium bo-
ni.xij.G
Triuiales ſcientie quales ſunt.ix.F

V Elle ꝛ appetere generales ſũt
actus liberi arbitrij differunt
tamen inter ſe.xxxix.I
Velleitas quid eſt.xxxj.B.
Vene corporis quales ſunt.ix.A
Vermis eorum non morietur Eſaie vlti
mo.Vermis conſcientie ſpiritualis et
materialis cruciabunt damnatos.
xlviij.F.
Vertibilitas ꝛ libertas differunt in libe-
ro arbitrio.xxxix.N
Vertibilitas liberi arbitrij vnica eſt in an
gelo:in homine multiplex.P
Verum eſt obiectum ſenſuum.xxv.A.
Eſt etiã verum obiectum intellectus.
xxix.S.
Veſpertina cognitio angeloruʒ talis eſt.
xxix.DD.Item ca.xxxvj.H
Vicium ꝛ virtus differũt.xxv. R. in fine
Video aliam legem in membris meis re
pugnãtem legi mentis ad Romanos
vij.xlv.N
Vigilia diffinitur ad eam duo requirun-
tur.xxiiij.A.
Vires anime quibus corpus regit ſunt
tres naturales:cui ſubſeruiunt quatu
or vires nutritiue. Vitalis cuius effe-
ctus ſunt pulſus animalis q̃ eſt p̃ncipi
um ſenſus ꝛ motus.ix.A.B
Vires anime rõnalis concupiſcibilis ira
ſcibilis aliter in via aliter in patria ex-
ercent ſuos actus.j.B.He tres vires
in via p varios habitus diuerſos actꝰ
eliciũt.Earum actus dupliciter diſtin-
guuntur.xlix.A.Concupiſcibilis et ira
ſcibilis comprehendunt ſub volunta-
te:quemadmodum memoria ꝛ intelli-
gentia ſub rationali .B. Comprehen-
duntur etiam ſub ſenſualitate.C
Vires rationalis concupiſcibilis ꝛ iraſci
bilis reſpiciunt conſcientiam Sinde-
reſim:rationem ꝛ voluntatẽ.D
Virtus delectabiliter operatur.xxxiiij.

F.Et differt a vicio.xxv. R.in fine
Vis animalis eſt triplex .Et cum ipſa in tenditur naturalis remittitur.ix. B. Item xxiiij.B.C.
Vis animalis ꝛ ſpūs animalis differunt xxiiij.A.
Viſio ocularis qualiter fit.xj. I. Et ad eandē ſex ſunt neceſſaria ibidē p totū.
Viſio ſompnialis quid eſt.xxiiij.D
Viſio beatifica eſt tota merces btōꝛum. Aug⁹.xxxij.B. Item.xxxv.D
Viſio angeloꝛum qualiter fit.xxix.CC.
Vita ſumitur pꝛo eſſe et pꝛo operatione vitali.iij.C. Item.lj.I
Vitaviuūt differēter anima coꝛpus ꝛ potentie anime.iij.C. Item deus angelus anima coꝛpus.E
Vita hominis triplex beſtialis ꝛ ſocialis que triplex eſt ꝛ ſolitaria: que quadruplex eſt ſolitaria vita eligitur tribus ex cauſis.lj.L
Vita ſolitaria et ſocialis comparanť ad inuicem ibidem.M
Vita eſt duplex actiua ꝛ contemplatiua xxx.G. Item.xlv.L
Vita contemplatiua theologoꝛum ꝛ philoſophoꝝ differunt.lj.I
Vita eterna in quo conſiſtit.j.C
Vita eterna qualis eſt.j.B. Itē.xlv.L
Viuendi modi ſunt quattuoꝛ.iij.E. Itē xxvj.A
Umbꝛa deſcribitur:vmbꝛa dei angelus: vmbꝛa angeli anima rationalis. Et reperitur tam in potentijs cognitiuis ꝗ̃ affectiuis.xlviij.A. Item vmbꝛa anime rationalis eſt anima ſenſitiua:vmbꝛa ſenſitiue anima vegetatiua.xxx. C
Unio anime ꝛ coꝛpoꝛis facta eſt : ideo.j. A. Item.xxvij.A. Item.l. A. Itē.lij. per totum.
Uniones tres plene miraculo.lij.D
Uniuerſale eſt obiectum intellectus. Et accipitur dupliciter materialiter ꝛ foꝛmaliter.xxix. P. Et eſt triplex: anī rem in re et poſt rem. Et ponuntur ibidem tres opiniones de vniuerſalibus: vniuerſale vbi eſt.Q
Uniuerſale eſt quadruplex phiſicuꝫ mathematicum methaphiſicum et logicum.R.
Uniuerſum eſt creatum in vſum hominis xxxvj.H.Et integrať ex duplicib⁹ partibus.lj.B.C
Volicio et velle ſunt actus voluntatis. xxxv.B

Voluntas

Voluntatē quālibet dirigit vis apphenſiua.xxxviij.B. Item.xlix.A
Voluntas nobilioꝛ eſt intellectu.xxxij.A
Voluntas creata eſt ad dei ſimilitudinē v.C
Voluntas a nullo cogitur.xxxiij.E
Volūtas multipliciter accipitur.xxv. H Item.xxxj.A.B
Volūtas eſt duplex thelisis ꝛ buliſis.xl. A.Et differunt ſolum ſm modum eſſendi non ſm eſſentiam.B
Volūtas multipliciter nominatur.xxv. H. Item.xxix.A. Item.xxxj.A. Iteꝫ xxxviij.B.
Voluntas nominatur rationalis per eſſentiā ꝛ per participationeꝫ.xxviij. B
Voluntas differt ab appetitu naturali ꝛ a potentijs vegetatiuis ꝛ ſenſitiuis cognitiuis ꝛ motiuis.xxxiij.A
Voluntas naturalis differt a Sinderesi xlviij.G
Voluntas obiectum eſt bonum vniuerſale.xxxiij.B.D
Voluntas quietatur in bono per eſſentiam.D.
Volūtas eſt reſpectu boni et mali.xxxv. B.
Voluntas diffinitur tripliciter .xxxiij . A.B.C.
Voluntas rationalis eſt duplex delibꝛatiua ſiue rationis ꝛ naturalis.xxxj.B
Voluntas delibꝛatiua duplicē hꝫ poꝛtionem ſuperioꝛē ꝛ inferioꝛē ibidem.B
Volūtas diuidiť in vim imꝑatiuā in cōſiliatricē in affectiuā ꝛ in cōſiliatricem ꝛ affectiuam ſimul.xxxviij.A

Voluntas cōplectiť vim iraſcibilem ꝛ cōcupiſcibilem.xlix. B
Voluntas habet dominiū ſuper ꝓꝑium actum.xxxiij.B
Voluntatis actus ſunt duplices Eliciti ꝛ imꝑati.xxxv.A.Eliciti ſunt ſex. Prim⁹ eſt volitio ad quem reducunť Nolitio amoꝛ:odium:deſiderium:fuga:gaudiū triſticia.Scd̄s actus eſt fruitio.Terti⁹ intētio.xxxv.B.C. D.E.F. Quartus actus voluntatis eſt electio . Quintus conſenſus.Sextus vſus.xxxvj.p totū.
Voluntatis alij actus ſunt imꝑati ꝛ ſunt quadruplices.xxvij.A.B
Voluntas imꝑat oībus actibus potētiarū anime ꝛ mēbꝛis. Exceptis quinqꝫ q̄ nō ſubijciunť eius imꝑio.xxv.R
Voluntas elicitus actus eſt eius inclinatio.xxxv. A
Voluntas appꝛopꝛiať ſpūiſancto ꝛ etiaꝫ filio.xxx.I
Voluntas ꝓ ſtatu innocentie gerit in ſe ſimilitudinem dei.v.C
Voluntas eſt vniuerſalis imꝑatoꝛ in microcoſmo.xxxvij.A
Uſus eſt actus voluntatis. Et tripliciter diffiniť.xxxvj.F
Vox diffiniť dupliciter.Et ad ei⁹ foꝛmationē plura requiruntť.xij.B
Vocalis arteria quid eſt:ibidem

Secūde partis V

Venter meus quaſi muſtuꝫ ſine ſpiraculo Iob.xx.xxxij.C
Verbum mentale quid ſit.vij. C
Verecundia qualis eſt.viij. C
Verecundi rubeſcunt.xxvij.E
Vere languoꝛes noſtros ipſe tulit Eſaie. liij.xxix.F
Veritas in vniuerſali nō hꝫ odiū.xxiij.D
Vermis coꝛuꝫ non moꝛietur Eſaie. lxvj. xxxij.E
Verum ꝛ bonū coequātur.vj. C
Vetula diligēs deū maioꝛ ē mgr̄o.xvj. X
Vitiū paſſio virtus differunt..xxvj. E
Videbis et afflues et miraberis Eſaie.lx xvj. Z
Vini potatoꝛes ſunt audacioꝛes.xxj.A
Violentum eſt cuius pꝛincipium eſt ab extra nihil ꝯferente paſſo vim.iij. ethi. vij. D
Vir ſapiens dn̄abiť aſtris Ptolo.x.E
Virtus vitium paſſio differunt.xxvj.E
Virtus ē cauſa amoꝛis ꝛ amicicie.xiij. C
Virtus deſcribiť.ij.A
Virtutum ꝓfectus moderat paſſiones. ix. D. In virtuoſo oīa conſonant rōni Ariſto.ix. D
Virtutes moꝛales ꝛ paſſiones in vndenario nūero ſibi coꝛreſpōdent.viij.B
Virtutes cardinales quatuoꝛ : ꝛ quare ſic nominanť.viij.D
Virtutes due ſurſum actiue humilitas ꝛ puritas.xvj.M
Virtutes ꝛ vitia repiunť in bꝛutis metaphoꝛice.ix. B
Virtutes ſm ſtoicos ſunt impaſſibilitates.ix.D
Viſio dei conſiſtit in ſuſcipiendo non in agendo.xvj. R
Viſio dei non concediť in via vtenti ſenſibus exterioꝛibus.xvj.V
Vita duplex pma ꝛ ſcd̄a.xvj.B
Vita eterna in quo conſiſtit.xvij.G
Viuum eſt verbum dei ꝛ efficax. Hebꝛe. iiij.xix.D
Ungentum ſponſe quo pungit ſponſuꝫ triplex.xxxij.C
Unio eſt triplex Realis:voluntaria:ꝛ extatica.ix.B
Unio dei cū creaturis quadruplex. Pꝛima eſt vnio Naturalis ſm triplex genus cauſe:potentionaliter:pꝛeſentialiter ꝛ eſſentialiter.xvij.C.Scd̄a eſt aptitudinalis : ſm triplicē anie naturalem potentiam. Tertia vnio eſt habitualis ſm tres habitus theologicales in via: ꝛ ſm tres dotes in gloꝛia.E. Quarta vnio eſt actualis conſiſtens in actibus trium habituū theologicoꝝ pꝛo ſtatu vie:ſm operationem triplicis dotis in gloꝛia.F

Vnio hec actualis dicitur expimentalis: ⁊ deſcribit.xvij. G
Vnio facialis cũ deo nõ habet de cõmuni lege in via.xvij.G
Vnũ ſicut bonũ oia appetunt.xvij.A.K
Vnio anime cum deo fit p amorẽ.A
Vnio rõnalis creature cum deo non fit p trãſformationẽ eẽntialẽ.xvj.I.xvij.B
Vnio deitatis cum humanitate in virgine:qualis fuit.xvij.B
Vnio amantis cũ amato duplex realis ⁊ affectualis. Item ſm amorem cõcupiſcentie ⁊ amicicie. Vnio aliquoꝝ preſupponit inexiſtentiã: ibidem. B
Vnio actualis anime cum deo nominat theologia myſtica:ſapiẽtia xpiana:oꝛo pfecta: ⁊ tranſformatio.xvij. H
Vniri deo ſm totam animã: ſublimioꝛ pfectio hominis.xvij.L
Vno omnia pticipãt Dyoni.xvij.L
Voces ſunt note paſſionum que ſunt in anima.j.Periar.vij.B
Voluntas nobilioꝛ eſt intellectu.vij.C
Voluntas nõ immutatur directe a celo. .x.D
Voluntas duplex Naturalis ⁊ delibꝛatiua.iiij.C.xiiij.B
Voluntas impans potentijs elicit actus ex habitibus.xvij. F
Voluntas xpi multiplex:diuinitatis:delibꝛatiua:pietatis ⁊ carnis.xj.D
Voluntaria ſunt mẽbꝛa exterioꝛa ⁊ paſſiones animales in homine.ix.A
Voluntaria delectatio talis eſt.xxiiij. C
Voluptas qualis eſt.viij.C.xxiiij.A
Voluptuoſi tranſfoꝛmantur in beluas. xvij. K
Vulnera circularia ſunt difficilioꝛis cure xj.D
Vulneratio ꝓprietas eſt amoꝛis.xviij. A
Vulneraſti coꝛ meum in vno oculoꝝ Cãtico.iiij.xviij.A
Vxoꝛatis cõcupiſcẽtia carnis virtuoſa eſt.xxix.C

Tercie partis V

Valerius triũphatoꝛ ꝟgo puiaꝫ ſit.vj. A
Venatio ſpecies eſt artis.vij.A
Verberatio vitiũ eſt oppoſitum iuſticie. xx.F
Verboſitas vitiũ tale eſt.xx.G
Verbum increatum ⁊ incarnatum xpus Ieſus eſt.iij. A
Verbalis oꝛatio pꝛetermittat deuotione adueniente.xxj.D
Verecundia paſſio eſt laudabilis in iuuenibus.xvj. H
Verecũdia etiã pars eſt tpantie.xviij.C
Veritas ſumit multipliciter.xxij. K
Veritas qua quis talẽ ſe demõſtrat qualis eſt: eſt virtus moꝛalis.xvj.F. vt ſic eſt ſexta ps potẽtialis iuſticie.xxij. K
Veritati opponunt quinqꝫ vitia.L. Ad veritatem ptinet ſimplicitas. K.Et etiam fidelitas ſiue fides.L.Eſt ⁊ veritas quarta ſpecies modeſtie.xviij.D
Veritas triplex vite : doctrine et iuſticie. Et deſcribit.xix. D
Veritas non eſt omittenda ꝓpter ſcãdalum.xxvj.G
Verum duplex : vt verum ⁊ vt bonum iiij. I
Verſiculi pꝛemittunt antiphonis beatorum Laurentij Pauli ⁊ Marie virginis:ideo.xxxij.Q
Verſus declarantes pꝛemia compꝛehenſoꝛum.xxxij. T
Veſtigium creatoꝛis in hoc ꝯſiſtit.j.B
Vitium deſcribit.xij.G
Vitium paſſio ⁊ virtus differũt.xvj.A
Vitia de nobis tria expellunt.xiij.E
Vitium ⁊ virtus opponuntur pꝛiuatiue habent tamẽ legem contrarioꝛum. Vitium non eſt oino boni annihilatio. Et dicitur dupliciter Abſtractiue ⁊ cõcretiue.xiiij.A
Vitium habet rationem obliquitatis. xvj.G
Videbis ⁊ afflues ⁊ mirabitur et dilatabitur coꝛ tuum Yſaie.lx.xxix. E
Vidue in ſex exerceri debent.xxxij. S
Vigilantia ps eſt pꝛudentie.xvij.G
Vindicatio : quinta pars potentialis eſt iuſticie. Eiqꝫ opponuntur duo vitia. xxij.H
Vires tres ſupioꝛes anime diſponũt ad charitatem.xxv.D
Virgine ex matre debuit naſci chꝛiſtus: ideo.vij. D
Virginitas ſumitur quadruplicitet: integritas carnis non eſt de eius eſſentia. xviij.G
Virginitati triplex debetur pꝛemium in patria:aurea:fruct⁹ ⁊ aureola.xxxij.S

Virtus

Virtus cõmuniter

Virtus dicit bona ꝓpter quatuoꝛ : ea tamen quis põt male vti.xij.D
Virtutiꝭ nomen imperfecte cõuenit habitibus intellectualibus.xiij. A
Virtutes an ſint innate vel acquiſite triplex opinio.xiij. A
Virtus infuſa eſt a deo ⁊ a nobis.xij. D Item.xiij.F
Virtutes infuſe ſole ſunt theologice ⁊ nõ alie.xiij.F
Virtutes ſine gratia ⁊ charitate ſunt infoꝛmes. Ad multum tamen pꝛodeſt earum vſus.xiij.G
Virtutum omniũ:efficiens foꝛma:finis ẽ charitas.xxv. C
Virtus ⁊ vitiũ opponunt pꝛiuatiue: habent tamen legem cõtrarioꝛum.xiiij.A
Virtus conſiſtit in medio rationis nõ rei xiiij.A.B
Virtus eſt inſpectrix medij.ij. Ethicoꝛuꝫ xiiij.B
Virtus theologica ⁊ gratuita non habet medium.xiiij.F
Virtus eſt difficilimoꝝ operatrix.ij.ethi. xv.E
Virtus differt a donis ⁊ beatitudinibus xj.A.xxvij.A
Virtutes gratuite ſunt ſeptem. xj. A
Virtutes rectificant ⁊ vigoꝛant potẽtias anime.xj. A
Virtus habet rõneꝫ rectitudinis. xvj. G
Virtutes purgant illuminant ⁊ perficiũt iiij.L
Virtus gratuita ⁊ gratia differunt eſſentialiter.xj. B
Virtus:paſſio: ⁊ vitium differunt.xvj.A
Virtutis nomen ſumit a violentia: virt⁹ olim ſm nomen ſoli foꝛtitudini ꝯueniebat:virtutem quod vocant philoſophi Theologi gratiam nominant:virtutis ethimologia multiplex.xj.C
Virtutes ſeu miracula facere eſt gratia gratiſdata.viij.E

Virtutis diuiſio

Virtus diuidit per differentias eſſentiales non autem gratia.x.A
Virtus quincupartit. Pꝛima diuiſio:virtus alia intellectualis alia moꝛalis.xiij A.C.Scda diuiſio:virtus alia naturalis.xiij.B.D.alia moꝛalis.E. alia infuſa.F. Tertia diuiſio virtus moꝛalis: alia politica alia gratuita.xiij.G.Quarta diuiſio:virtus gratuita: alia theologica:alia cardinalis.xiij.H
Virtutes theologice ⁊ cardinales diuerſimode remunerant in patria.xxxij.L. Quinta diuiſio continet quatuoꝛ differentias virtutum cardinalium.videlicet politicas:purgatoꝛias:purgati animi: ⁊ exemplares.xiij.H

Virtutis diffinitio

Virtus ſm varias acceptiones duodecies diffinitur capitulo.xij.A.Alie etiam due diffinitiones ponunt eodem capitulo ſub littera.G.Diffinit ⁊ virtus capitulo.ix.F.Ex his omibus tres diffinitiones declarantur. Pꝛima virtus ẽ habitus electiuus ⁊c. que declaratur. capitulo.xij.B.Secũda virtus eſt bona qualitas mentis ⁊c. hec declaratur xij.D.Tertia virtus eſt habitus mentis bene inſtitute:hec declaratur.xij.capitulo.E.

Virtus moꝛalis

Virtutes moꝛales ſunt in ſubiecto in pte rationali.xij. C

Uirtus moralis dicitur ab hoc nomine mos.xiij.C.Et qualiter acquiritur. E. De hoc ponunt quatuor documenta. ca.xiiij.D
Uirtus moralis non infundit in baptiſmo.xiij.F
Uirtutes morales ſm phm ſunt vndecim. De quibus cum earum vitijs tractatur.xvj. per totum
Uiſio eſt tota merces beatorum.xxxij. C H.K
Uita eterna in h' conſiſtit.xxiij. K Item xxxiiij. B
Uita anime Amor eſt.ix.T
Uita recta habet ſub ſe quattuor partes cōuerſationis: cui opponit peccatum. xij.D
Uita actiua et contemplatiua differunt. xxix. K
Uiuificare eſt effectus gratie.x.D.E.F
Uniuerſalis iuſticia talis eſt.xx.A
Uocalis oratio ad multa valet.xxj.M
Uoluntatis aptitudo duplex.ij. F
Uoluntas dicit tripliciter.xxxj. E
Uoluntas pro ſua operatiōe indiget habitibus.ij.B. F
Uoluntatis officium ⁊ eius ornatus talis eſt.xij.F
Uoluntatis actus elicitus ⁊ imperatus. xxv.D
Uoluntatis bone Efficiens:forma:finis: charitas.xxv. C
Uolūtatis abnegatio duplicit fit.xxij. D
Uotum actus latrie deſcribit.xxij.T
Urbanitas virtus opponitur ruſticitati. xvj.F
Uſura qualiter cōmittit.xx.H
Uſurpatum iudicium tale eſt.xx.E

Prime partis X

x Chriſtianorum veram beatitudinem diuites delicioſi ⁊ vanigloriosi aſpernant.xl.B
Xp̄s in omī potentia anime ⁊ in ſuperiori portione paſſus eſt.ij.B
Xp̄us miraculoſe concipitur.viij.B
Xp̄us eſt liber ſcriptus intus et foris. liij.C
Xp̄us nominatur ſol iuſticie.xxviij.C
Xp̄o eſt fruendum ⁊ vtendum.xxxvj. H
Xp̄s habet liberum arbitrium ⁊ electionem.xxxix.D
Xp̄s fuit in adam ſm corpulentam ſubſtantiam.viij.E
Xenofontis Economicū Tulius tranſtulit.xlv.L

Secūde partis X

Xp̄i paſſio

Xp̄s in paſſione meſtam habuit intelligētiam Damaſce.xj.C
Xp̄i agonia qualis fuit.viij.C
Xp̄us ſm rationem ſuperiorem ſumme gaudebat et patiebat ſimul in paſſione.xj.C. Patiebat etiam ſm rationez inferiorem. D
Xp̄us ſm humanitatem ſolum patiebat generaliſſime:ſm omnia corporis mēbra: et ſm omnes anime potentias. xj.C
Xp̄i dolor paſſionis fuit maximus ꝓpter ſeptem.D. Non tamen acerbior dolore damnatorū:⁊ omnium ſimul viatorum.E
Xp̄s ꝙ a ſua conceptione continue doluit ſicut in cruce ⁊ ꝙ nunq̄ letabat: temerarium eſt dicere.xj.E
Xp̄i facies tranſfigurata:centies fuit ſole clarior.xvij.H
Xp̄s ab inſtanti conceptionis habuit vires inferioris ſubiectas rationi.ix.E
Xp̄us a conceptione ſua fuit beatus ſm portionem anime ſuperiorem inq̄ntū ſpiritus. Eius mens nunq̄ fuit depreſſa ſomno.ix.G.xvj.A
Xp̄us ſugendo beata vbera conſolabatur ſenſualiter.xj. E
Xp̄s in tranſfiguratione:non fuit beatus in corpore.xvj.T. Nec fuit omnimode beatus in anima ab inſtanti conceptionis.A
Xp̄o ſoli viatori vtenti ſenſibus conceſſa fuit viſio beatifica ibidem.A
Xp̄s noſtros aſſumpſit defectus et q̄les ⁊ aliter q̄z nos.xxix.E
Xp̄s aſſumpſit paſſiones doloris Triſticie timoris.xxix.E
Xp̄us aſſumpſit iram per zelum:idcirco eius cognati credētes eū furioſum voluerunt eum tenere Marci.iij.xxix. F
Xp̄s circumſpiciens eos cum ira Marci.iij.xxix.G

Tercie partis X

Xp̄s verbum eſt increatum incarnatum ſpeculū ⁊ exemplar.iij.A
Xp̄s diuerſa largitur dona:nature ⁊ gr̄e Et ipſe ſolus plenus gr̄e ⁊ veritat.iij.A
Xp̄s integer talis eſt.iiij. K
Xp̄s eſt dei virtus ⁊ ſapientia.iiij. K
Xp̄s fuit pauperrimus.xiiij.F
Xp̄s habuit ſeptē dona ſp̄uſſcti ad patiendum.xxvij.B.C
Xp̄i charitas fuit ꝑ maxima.xxv.A

Prime partis Z

Zeraphicus amor qualis eſt.j.E.

Secunde partis Z

Zelotipia qualis eſt.xxij.B
Zelus qualis eſt.viij.C
Zelus eſt ꝓprietas amoris.xxij.A. Aliter zelat amor concupiſcentie. Aliter amor amicicie ⁊ beniuolētie.A
Zelus ſcd̄m triplicem acceptionem tripliciter deſcribiter.B. Itē quarto deſcribitur.E
Zelus fuit in chriſto et in omnibus iuſtis.C.
Zelus duplex ſcd̄m ſcientiam et fatuus qualis eſt zelus nouicius.D
Zelum bonum tria concomitant conſtātia diſcretio ⁊ compaſſio.E
Zelum habent ſed non ſcd̄m ſcientiā ad Romanos.x.caplo.xxij.D

Finis Tabule
Trilogij anime

In prologo Trilogij aie nōnulle ꝯtinent ſnie notabiles de ſerie abcdaria hic infra annotant

A

Angelus quare creatus eſt.C
Anima habz in ſe ternarios multiplices trinitatē beiſſimā repn̄tantes.A.D.F
Anima cur creata eſt.E
Anima ꝓ p̄mio habet tres dotes.E
Ariſtoteles ait:inueni te cauſaz primam fac me tibi placentē:⁊ vn̄ acquiſiuit veram phiam q̄ a theologis nō eſt ſpernāda. K.
Alexāder de hales ordinis minorū agnominatus doctor irrefragabilis et fons vite ſummā theologie cōpoſuit:quam approbarūt Alexander papa quartus ⁊.lxxij.mgr̄i in theologia:⁊ ſctūs Thomas. K
Autor libri de ſpū ⁊ aīa. Hugo de ſancto victore. K

B

Bonauentura alias Euſtachius doctor agnominatur Seraphicus eius doctrina accomodatius Theoſophia q̄ theologia nominatur. K.
Bonum nobiliſſima ꝓprietas entis appropriatur ſpirituiſancto.G

Tabula

C

Charitas qua diligiť deus modum non habet. J

Creatura triplex: corporalis: ſpūalis: et ex his compoſita. B

Creatura ꝙuis multiplices in ſe cōtinet ternarios. Creatura quelibet in ſe deū habet tripliciter. Eſtq; liber in quo legitur trinitas fabricatrix. E

D

Dei dilectio in quo conſiſtit: deus eſt in creaturis tripliciter. E

Dilectio ꝓximi ⁊ dei in ꝙ cōſiſtit. E

Dotes anime tres ſunt. E

E

Euſtachius nominať .s. Bonauē. K

Exemplar quid eſt. G

G

Gloria patrie conſiſtit in tribus dotibus anime. E

Gratie gratificātis effectus principales virtutes ſunt theologice. J

H

Homo cur creatus eſt. C

Hugo de ſancto Victore Autor eſt libri de ſpū ⁊ anima. K

J

Jmago dei conſiſtit in tribus potentijs anime. E. Et qualis eſt. G

Johannes Gerſon aduena ⁊ doctor xpianus nominatur. K

L

Liber in quo legitur trinitas fabricatrix eſt creatura. E

Lux celi menſuram non habet. J

M

Menſura ſiue modus creature in ꝙ conſiſtit. J

Menſuram habet ꝙlibet creatura demptis tribus ibidem. J

N

Nicolaus de Lyra ordinis minorum doctor glorioſus. K

Numerus vniuſcuiuſq; creature in quo conſiſtit. H

O

Ordo vniuerſi in hoc conſiſtit. B. H

P

Perfectio vniuerſi in tribus cōſiſtit. B

Phia nō ē aſpernāda a theologis. K

Pondus habet vnūqdq; creatum. H

Potētiarum anime principalium actus tales ſunt. E

Premiū aie ꝯſiſtit in tribus dotibus. E.

Proporcio optima in anime ⁊ corporis humani coniunctione. C

Proximi dilectio in quo conſiſtit. E

S

Similitudo ad quaz homo eſt factus in quo conſiſtit. E

Species creature ꝙlis eſt. Spēs rerum habēt ſe ſicut numeri .xij. metha. H.

T

Theorica huius trilogij quid ſignat. E

Theorice plures ponunť in ꝓlogo Trilogij. B. C. E.

Theoſophia qualis eſt: et differt a theologia. K.

Thomas de aquino doctor ſanctus nominatur. K

Tria ſunt in aia potentie paſſiones ⁊ habitus. A. D.

Triplicitates bndictā repn̄tantes trinitatē multiplices reperiunť in aīa. A. D. F. Et in ſingulis creaturis. E

V

Veſtigiū multiplices cōtinet ternarios. E. Qui declaranť. F.

Veſtigiū deſcribitur et differt ab vmbra et imagine. F

Verū ꝓprietas entis nobiliſſima appropriatur filio dei. G

Virtutes theologice rectificantes vires anime ſunt effectus gratie. E.

Vmbra eſt omnis creatura ⁊ differt a veſtigio ⁊ imagine. F

Vniuerſi pfectio in tribus conſiſtit. B

Vnum cōditio entis nobiliſſima appropriatur deo patri. G

X

Xpi gratia mēſurā nō habet. J

Finis.

Prohemiū

Prologus in Trilogium anime

Ria conſtat eſſe in anima potētias videlicet paſſiones ⁊ habitus. Verbum iſtud ſumptum ex ſcdo Ethicoruz phoꝝ pncipis: egregij Ariſtotelis diligētius ꝯſideratū: viā aperit ad pnoſcendū materiā trifariam de qua ad pn̄s agiť in tripartito ope de aia Sunt nēpe tria hec potētie ſcz anie: de ꝙbus agiť in p̄: paſſiones de ꝙbus in ſcdo: habitus de quib⁹ in tercio tractatu. Cūq; itaq; tres pn̄s op⁹ recipiat ſectiones Trilogiū aie nō irrationabiliter poterit intitulari. Pro memoratarū triplicitatū quas cōſtat eſſe in aia clariori intelligentia Aduertendū ꝙ deus trinus ⁊ vnus (Qui vt dicť Prouerbioꝝ .xv. Vniuerſa propter ſeipſum operatus eſt) ad declarandum ſeip̄m vicz ꝙ tanq; per ſpeculū ⁊ imaginem rediref in ip̄m deum opificem: cognoſcendum amandum ⁊ laudandū: oia in trinario cōſtituit. Quelibet nanq; creatura (inquit diuinus Dyoniſius) ſuū habet ternariū ſubſtantiā vicz virtutē ⁊ operationē. Quelibet inſup operatio cōſiſtit in ternario ſcz in pncipio medio ⁊ fine. Cōcorditer philoſophatus eſt pmo celi Ariſtoteles: oia ſupra tria ponimus. Eſſe ſcz poſſe ⁊ agere: dum dicit Natura: apta nata: ſic facit Aia igiť rōnalis iuxta pͣſſumptum verbum ariſtotelicū: nedū pͣfatum ternariū ꝯtinet verūetiam alios cōplures (vt infra patebit) per hec ad manifeſtandā diuinā potentiā ſapientiā ⁊ bonitatē (ꝙ in omni relucēt opere diuino) cū alijs creatis ordinata Jn cuius manifeſtatione attenditur ſumma vtilitas: non creatoris: (qui cū ſeipſo pfectiſſime fruiť: accidentis laudis ſm Gregoriū indigēs nō eſt) ſed creature vicz rationalis glificatio ſiue beatificatio. Produxit igitur de⁹ trinus ⁊ vnus triplicē creaturaz vicz pure corporalem vt eſt mundialis machina: pure ſpiritualem vt eſt natura angelica ⁊ ex vtraq; compoſitū vt eſt natura humana. Decuit eñ deum ꝓducere varia vt multiplicitas creature faceret ad perfectionem vniuerſi ꝙ conſiſtit in amplitudine ambitus: in ſufficiētia ordinis in influentia bonitatis ex quibus dei potētia ſapientia bonitas innoteſcit. Decuit etiā deum ſic res ꝓducere vt eſſent ad manifeſtationem ſue ſcz potētie ſapientie ⁊ bonitatis. Potētie ſue que apparuit in productione rerum ſumme diſtantium: ⁊ in earum coniunctione: vt patet in natura humana in qua corporeum ⁊ incorporeum vniūtur que prime differentie ſunt generis ſubſtantie. Sapientie que ex pfectione ordinis declaratur: nam ſapientis eſt ordinare. Ordo autem tria requirit: ſcz infimum: medium: ſupremum. Infimum fuit natura corporalis. Sup̄mum natura ſpiritualis: vnde Aug⁹ .xj. Confeſſionum duo feciſti dn̄e: vnum ꝓpe te: aliud ꝓpe nihil. Medium fuit natura cōpoſita ex vtriſq; ſcz humana. Si eñ aliquis modus productionis deficeret: vniuerſum non eſſet perfectum. Et hoc eſſet maximum inconueniēs. Dicit eñ Aug. ꝙ vniuerſum habet tantam perfectionē: ꝙ nemo poteſt in eo imperfectū aliquid inuenire: nec rōnabiliter aliquid addere vnde dicit ipſe de libe. arbi. Qr nihil poteſt intellectus noſter intelligere qd̄ ſubterfugeret illam ſupernā artem. Bonitatis ⁊ beniuolentie. Nam bonitas cōſiſtit in cōicatione ⁊ diffuſione ſui in alterum. Sic ergo diuina bonitas cōmunicauit actum nobiliſſimum qui eſt viuere et intelligere: vt nō daret tm̄ alteri ſcz ſubſtantie ſpūali potentiā viuendi et intelligendi: ſed etiam potentiā cōicandi alteri ſcz corpori: quod factum eſt in homine: in quo ſubſtantia ſpūalis viuens ⁊ intelligens perficit corporalem. Ex dictis claret ꝙ ratio potiſſima ꝓductionis nature angelice ⁊ humane: eſt diuine potentie ſapientie ⁊ bonitatis declaratio ⁊ col

laudatio. Quod ⁊ ſic patet. Deus enī cū
ſit ſumma maieſtas ſumma lux ſumma
bonitas fecit omnia ad ſui laudem mani
feſtationem ⁊ cōmunicationem: non eſt
autem perfecta laus nec perfecta mani-
feſtatio nec etiam ꝑfecta cōmunicatio bo
norum niſi aſſit qui approbat intelligit ⁊
vti valeat: ⁊ quō laudem approbare veri
tatem ſcire ⁊ bonū in vſum ſumere. Nō
eſt niſi ſolummō creature rōnalis. Non
enī habent ipſe creature irrōnales imme
diate ordinari in deum ſed mediante cre
atura rōnali: que de ſe nata eſt et lauda-
re ⁊ noſſe: ⁊ res alias in facultatē volun-
tatis aſſumere ⁊ referre ad obtinendū il-
lud quo fruendū eſt: bono ſcꝫ increato ꝗ
deus eſt. Omiſſis breuitatis gr͡a: natu
ra pure corporali ⁊ pure ſpūali: quibꝰ in-
numere triplicitates ſunt beneficio crea
tionis indite: in quibus relucet trinitas
fabricatrix. Dicendum eſt de ternarijs
multiplicibꝰ nature humane: in qua ſal-
ua optima ꝓporcione: corporeū ⁊ incor
poreum ſumme diſtantia (ꝑme ſcꝫ diffe
rentie generis ſubſtantie) in vna ꝑſona
cōiungunt. Corpus enim humanū ſuas
habet triplicitates. Habet enī cōplexio-
nis equalitatē: organoꝝ multiplicitatem
habet rurſus ſpirituū ſubtilitatē: ⁊ ſcdm
triplicem differentiā. Habet enī ſpūm vi
talem: ſpm̄ naturalem ⁊ ſpm̄ animalem.
Spūs etiam aialis ſiue rationalis: aīa
habet potentiā viuificandi vegetandi et
ſentiendi. Quis enī ſupremū ſpūs ⁊ infi
mum corpis multā habēt elongationem
tamē ſupīmum corporis ⁊ infimum ſpiri
tus ſummā habēt vicinitatē. Comparan
do igitur cōplexionem equalem corpis:
ad vim viuificatiuam rōnalis ſpūs: ꝑ me
dium vinculum ſpūs vitalis optimus ē
nexus Similiter comparando nō ſolum
complexionis equalitatem: ſed ⁊ organi
ſationem: et organiſationis perfectionē
ad vim vegetandi ⁊ ſentiendi: mediante
ſpiritu naturali ⁊ vitali: optima eſt ꝓpor

cio ⁊ mirabilis nexus. Anima enī vt eſt
perfectio corporis: ratione ſubſtātie vel
eſſentie reſpicit complexionis equalita-
tem. Ratione vero potentiarum reſpicit
organorum diuerſitatem. Per hāc opti-
mam ꝓporcionem ⁊ nexum mirabilē cor
poris ⁊ anime. Animus contēplantis po
terit inueſtigare. Ineffabilem complexū
dei patris ⁊ filij: per ſpm̄ſanctū qui eſt ne
xus amborum: qui ſe diligunt amore ab
eis ꝓcedente: qui nō eſt pater nec filius:
ſed ſpūſſanctus. In aīa etiam rationa D
li que corporis phiſici organici ⁊ comple
xionati forma eſt ⁊ motor: multiplices re
periūtur triplicitates ⁊ ternarij. In qui-
bus relucet repn̄tat ⁊ legitur trinitas fa
bricatrix. Cuius veſtigium imago ⁊ ſimi
litudo anima extat rationalis. Habet nē
pe anima iuxta ſapiam Ariſtotelicā in ſe
triplicitatem: potētiarum paſſionū ⁊ ha-
bituum. Cuius ſufficientiā Alexāder po
nit in tercia ſumme: cum enī fiunt res in
anima per abſtractionem. Eſt ponere ali
quid in quo fiunt: ⁊ ſic ponitur potentia
et iterum res illa infert paſſionem et im-
mutationem ei in quo fit: ⁊ ſic eſt paſſio.
Et iterum habilitat ipſam potētiam: ſic
eſt habitus. Nunc dicta triplicitas po-
tentie paſſiones et habitus plurimos ali
os ſub ſe continet ternarios velut claret
ꝓceſſum huius operis relegēti. Qua de-
re eorum declaratio hic relinquitur.

Sunt nihilominus nōnulli alij terna- E
rij in anima nedum inquātum ad imaginē
et ſimilitudinem ipſius ſumme maieſta-
tis ⁊ glorioſiſſime trinitatis creata: verū
etiam prout in ſe gerit veſtigium creato-
ris: quod cōmune eſt cūctis creatis: pro-
ut in ſubiecta Theorica: anima deuota
diuine cōtemplationis amore ſuccenſa:
poterit ſpeculari (Theorica aūt in ꝑſen-
ti opere dicitur Continētia plurimēbris
multifariarum partitionū alicuius totiꝰ
multimodi in vnū collectarū. Qua ſpe-
culata ⁊ inſpecta aperit intelligētia mul

tiformium partitionum: hincinde per cō
ſiderationes varias: ac quandoqꝫ ꝑ ca-
pitula diſperſarum.)

Deus igitur trinus ⁊ vnus: cum tanq̄
lux ſpūalis nō poſſit cognoſci in ſua ſpūa
litate ab humana intelligentia: quaſi ma
teriali luce indiget aīa vt cognoſcat ipm̄
ſcꝫ ꝑ creaturā mūdi: in qua plurimos cō
ſtituit ternarios ad declarandū ſeipſum.
Ex quibus quaſi ꝑ quoſdā ſcalares gra-
dus: natus ē noſter intellectus gradatim
aſcendere (non aſcenſu corpali ſed men-
tali) in ſummū principiū qd deus eſt: ꝓ-
ut ſapiens Theorica ſpeculat̄. Creatu
ra mundi eſt quidā liber: in quo relucet
repſentat̄ et legit̄ trinitas fabricatrix ſm̄
triplicē modū expreſſionis vicꝫ Veſtigij:
imaginis: ſimilitudis. Primo exprimit̄
ꝑ modum veſtigij: cuius ratio reperitur in
omnibus creatis. Omnis nanqꝫ creatura ſi
ue creatū quātūcunqꝫ paruū habēs de eſſe:
habet deum in ſe: ⁊ compatur ad deum.
Habet deum in ſe ꝑ naturā ſcꝫ ꝑ eſſentiā
ꝑ pn̄tiā ⁊ ꝑ potentiā. Per eſſentiā: ita ꝙ
extra immenſitatem diuine eſſentie: nihil
manet. Per preſentiā: ita ꝙ ꝓpter limpi-
ditatē diuine pn̄tie nihil latet. Per potē-
tiam: ita ꝙ cōtra infinitatē diuine poten
tie nihil valet. Compatur aūt ad deū
ſub triplici genere cauſalitatis videlicet
Efficientis rōne cuius eſt in creatura vni
tas: modus menſura declarās potentiā
factionis. Exēplaris rōne cuius eſt in cre
atura veritas. Species nūerus declarās
ſapientiā factoris ⁊ finalis rōne cuius eſt
in creatura: bonitas ordo pondus decla-
rans clementiā factoris. Scdo exꝑmi
tur ꝑ modum Imaginis: cuius ratio re-
peritur ſolum in rationalibus et intelle-
ctualibus: ⁊ eſt animarum omniū ⁊ om-
nium ſpirituum beatorum ⁊ maloꝝ: qui
comparant̄ ad deum tanq̄ ad obiectum
motiuū. Omnis nanqꝫ intellectus quātū-
cunqꝫ parum habens de lumine natus
eſt per amorem ⁊ cognitionē capere deum

ſed deus nō capit̄ ab aīa: nec amat̄: nec
intelligit̄ niſi amet̄ intelligat̄: preſens ha
beat̄. Amet̄ per voluntatē cuius actus ē
diligere deum ſuper omnia ⁊ ꝓpter ſe: ſpi
ritum noſtrum ſub deo ⁊ ꝓ deo ꝓximos
ſicut nos corpus noſtrū infra nos ⁊ infra
ꝓximū. Item niſi intelligat̄ per intelli
gentiam: cuius actus eſt cognoſcere de-
um ſupra ſe: ſe in ſe: angelum iuxta ſe: qc-
quid celi ambitu continetur infra ſe.

Item niſi preſens habeat̄ per memo-
riam: cuius actus eſt retinere preterita ꝑ
recordationem: preſentia per ſuſceptio-
nem: futura per ꝓuiſionem. Tertio ex
pͥmitur per modum ſimilitudinis: cuiꝰ
ratio reperitur in ſolis deiformibus ſcili-
cet in animabus iuſtis et ſpiritibus bea-
tis. In animabus iuſtis que habent in ſe
deum tanq̄ donum inhabitatiuum per
gratiam gratūfacientem: in preſenti que
eſt effectus trinitatis ad deum reducens
faciens nos habere deum: ⁊ deum habe
ri a nobis et deo configurari Per fidem
ſpem ⁊ charitatem. Per fidem que diri-
git in ſummam veritatem in credendo ⁊
aſſentiendo: et hec rectificat: rationalem
hec exercet̄ in contemplatione veri: per
ſpem que erigit in ſummam maieſtatem
ſiue largitatem in laudando ⁊ expectan-
do: ⁊ hec rectificat iraſcibilem et exercet̄
in fuga mali. Per charitatē que nos vnit
cum ſumma bonitate in complectendo ⁊
diligendo: ⁊ hec rectificat concupiſcibilē
⁊ exercet̄ in affectione boni in ſpiritibus
beatis in quibus deus ſedet ꝑ gloriā q̄ eſt
clara dei cū laude noticia: ⁊ hoc ꝑ glorio-
ſas dotes. Nam in gloria eſt triplex dos
in qua premij conſiſtit perfectio videlicet
ſumme pacis tentio: ſumme veritatis
viſio et ſumme bonitatis dilectio. Pri-
ma ſumme pacis viſio ratione cuius de-
us in beatorum mentibus quietatur in
quoꝝ poteſtatiua ſedet vt equitas. Se-
cūda ſumme veritatis viſio ratione cuiꝰ
deus in beatorum mentibus quietatur:

in quorum cognitiua lucet vt veritas.

Item ſumme bonitatis dilectio ratiōe cuius deus in beatoꝝ mentibus quietat̄ in quoꝝ affectiua ardet vt charitas: qua charitate diligit̄ deus ex toto corde in intellectu ſine errore: ex tota anima in volūtate ſine contradictione: ex tota mente in memoria ſine obliuione. Item diligit̄ ꝓximus: ex quo affectu ſicut nos qꝛ effectu ad qđ niſi ad gratiam in preſenti ꝛ ad ad gloriam in futuro: in quo niſi in bono

F ꝛ ꝓpter qđ: ꝓpter deum Ad maiorem euidentiam prefigurate Theorice: q̄ docet contemplari deum omniuꝫ artificem in creatura mundi: que eſt quaſi quidam liber ſcriptus digito dei: hoc eſt diuia virtute: ꝛ ſingule creature quaſi figure in h̄ libro: in quo legit̄ trinitas fabricatrix: ſm̄ triplicem gradum expreſſionis. ſcꝫ ꝑ modum veſtigij imaginis ꝛ ſimilitudinis.

De ternarijs imaginis ꝛ ſimilitudinis dicit̄ in primo tractatu huius opis: quarto ꝛ quinto capitulis: nunc ſolum ſupereſt declarare ternarios: rationem veſtigij cōcernentes. Creature nanqꝫ huius mūdi: primi principij: dei ſcꝫ trini ꝛ vnius: potentiſſimi: ſapientiſſimi ꝛ optimi ſunt vmbre veſtigia vel imagines vel ſimilitudines nobis ad contuendū deum ꝓpoſita: ſicut cauſam ꝑ effectum. Effectus eīm naturam ſapit et qualitatē contrahit ſue cauſe: ꝛ ei vt eſt poſſibile aſſimilat̄. Vnūqđqꝫ aūt ꝑ ſuū ſimile cognoſcit̄. Omnis nanqꝫ creatura compatur ad deum in rōne effectus ad ſuam cauſam. Ideo repreſentat deum in quadaꝫ elongatione ꝛ cōfuſione: ſicut vmbra indiſtincte repn̄tat rem aliquam: ꝛ in rōne triplicis cauſe: et ſic eſt veſtigium in quadam elongatione ſed diſtinctione: ducens in dei cognitionē q̄ſtum ad ꝓprietates: que reſpiciunt deuꝫ ſub rōne triplicis cauſe. Omnis q̄ppe creatura: cōſtituit̄ ineſſe ab efficiente format̄ ad exemplar: ordinatur ad finem. Et ſm̄ hoc dicit Auguſti. v. de ciui. dei. Or tria querimus. Quis fecit rem: quō facta eſt ꝓpter q̄d facta eſt: ac ꝑ hoc eſt: vna vera ꝛ bona: modificata: ſpecioſa ꝛ ordinata: menſurata: numerata ꝛ ponderata. ſm̄ qđ dicit̄ Sapientie. xj. Omīa conſtituiſti in numero: pondere ꝛ menſura: ita ꝙ mēſura referat̄ ad modum numer⁹: ad ſpeciem ꝛ pondus ad ordinem. In his conſiſtit ratio veſtigij. Veſtigium aūt vt dicit Scotus in ꝑmo ſententiaꝝ diſtin. iij. Eſt impreſſio derelicta ex tranſitu alicu⁹ ſuꝑ vacuum vel plenū: ip̄m tranſeuntē impfecte rep̄ſentans in quadam elongatione ſed diſtinctione: ſicut ꝑ veſtigium equi cognoſcit̄ ꝙ tranſiens ſit equus non bos. Imago aūt ducit in dei cognitionē in q̄dam ꝓpinquitate ꝛ diſtinctione: q̄ſtuꝫ ad ꝯditiones que reſpiciūt deum in ratione obiecti: que ſunt Memoria: intelligentia ꝛ voluntas. Ideo ſola creatura rōnalis comparat̄ ad deum vt ad obiectū: quia ſola capax eſt dei ꝑ cognitionē ꝛ amoreꝫ.

G De primo aūt ternario veſtigij notandū. Or omīs creatura habet in ſe ꝯditiones entis nobililiſſimas ꝛ generaliſſimas He aūt ſunt Vnū: verum: bonū. Vnū nominat ens vt incōmutabile. Et hoc habet ꝑ indiuiſionē ſui in ſe. Verum nominat ens vt cognoſcibile: ꝛ hoc habet per indiuiſionē ſui a ꝓpria ſpecie. id eſt. exemplari ſiue imagine. Exemplar eīm dicitur ad cui⁹ imitationē fit aliquid: imago qđ alterū exꝓmit ꝛ imitat̄. Bonū nominat ens ſm̄ ꝙ cōmunicabile: ꝛ hoc habet per indiuiſionē a ꝓpria opatione. Omnis eīm res ſicut vult Damaſcen⁹ ꝛ phus habet ꝓpriaꝫ opationē: alioq̄n aliq̄s eſſet ocioſum in natura: ſ; omīs opatio eſt alicui⁹ boni opatrix: alioq̄n eſſet fruſtra. Deus nanqꝫ ꝛ natura nihil faciūt fruſtra: qꝛ nō deficiūt in neceſſarijs: nec abundāt in ſuperfluis. Cum ḡ vnū: verū ꝛ bonū ſint cōditiōes entis nobiliſſime ꝛ generaliſſime. Ideo tanq̄ ex veſtigio ducunt in cognitionē primi ꝑncipij nobiliſſimi ꝛ ꝑfectiſſimi: quia vnitas approprīat̄ deo patri: q̄a origo: veritas filio: qꝛ imago: bonitas ſpiritui ſancto: quia cōnexio. Nūc de alijs

h vt dictum eſt prius que de ratione veſtigij ſunt differendū eſt. Omnis nanqꝫ creatura habet modum ſiue menſuram: ſiue proportionem ſuorum principiorum: quibus ineſſe limitatur: et habet ſpeciem ſiue numerum quo ab omni alio creato diſtinguitur ꝛ ſpecificatur Species ꝛ numerus idem ſunt. Nam ſpecies rerum ſcđm phm̄ habēt ſe ſicut numeri: nam ſicut in numeris Numerus addito numero aliam ſpeciem numeri cōſtituit: vt vnitas addita vnitati cōſtituit binariū. Vnitas addita binario cōſtituit ternarium ꝛ ſic de alijs. Sicut in rebus creatis differētia addita generi aliam et aliam ſpeciē cōſtituit: vt patet in logicis. Habet tercio omnis creatura ordinem ſiue pōdus quo in ſuos fines ſiue operationes ordinatur. Lapis nāqꝫ deorſum mouet̄ per pōdus grauitatis. Ignis ſurſum per leuitatem ꝛc̄. Ex his ſicut ex veſtigio animus cōtemplantis conſurgere poteſt ad intelligēdam potētiam ſapientiam ꝛ bonitatem creatoris immēſam. Quelibet eīm res mēſuratur: his tribus duntaxat exceptis ſcꝫ gr̄a xp̄i: charitate dei: luce celi. Gratia eīm chriſti mēſuram nō habet. Nam deus omnibus ſanctis gr̄am mēſuratam dedit. Filio aūt vnico nō dedit ſpm̄ ad mēſuram: vt dicit̄ Iohis. iij. Et huius ratio eſt: quia ipſe fuit fontale ꝑncipium a quo eſt omīs gratiarū influxus Propter qđ ip̄e dicit Iohis. vj. Qui credit in me fluent de ventre ei⁹ aque viue.

Item charitas nō habet mēſuram reſpectu ipſius dei. Quia cum charitas nō ſit niſi reſpectu boni: ꝛ vbi eſt maius bonum ibi erit maior amor: ſicut homo magis diligit aurū q̄ꝫ argentū: qꝛ vbi maius bonum inuenit̄: illud magis diligitur. Et deus eſt infinitū bonū. Manifeſtū eſt ꝙ quāto plus deus diligit̄: tāto diligibilior inuenit̄: ideo dicit Bern̄. Modus diligēdi deū eſt ſine mō diligere. Itē lux celi nō habet menſurā reſpectu ſenſibiliū: qꝛ cum ſenſibilia habeāt virtutē determinātā ꝛ menſurā: vt ptꝫ in arboribus. Nam arbor vni⁹ ſpeciei nō extēdit ſe ad ꝓducendū fructus ſpeciei alterius arboris: ſicut ficulnea nō facit vuas. Lux autēꝫ ad oia ſe extendit: vñ dicit Dyoniſius loq̄ndo de radio ſolari: ꝙ ad ſenſibiliū generationē confert: et ad vitaꝫ mouet nutrit perficit et auget.

d Doctores venerabiles ex quoruꝫ ſcripturis phicis: theologicis ac theoſophicis cōgeſtū eſt hoc trilogiū ꝑcipue ſunt iſti Ariſtoteles egregius cōe nomen oīm phorū Anthonomatice ſibi ꝓpriū eſſe meruit: vt noiaret̄ phorū phs: hic inter ceteros phos veri⁹ philoſophatus eſt. Nā doctrinā ſuā fundatā in natura rerū q̄ mētiri neſciūt: gl'iabat̄ phiſice (.i. nāliter) didiciſſe: hic poſt inquiſitionē ſolertiſſimā: ꝑſtantiſſime optime ſuꝑme ꝑme cauſe: fert̄ dixiſſe: inueni te cauſam primā fac me tibi placentē. Ex cui⁹ phia nōnulla huic opi inſerunt̄. Nā philoſophicalia documēta iuxta ſn̄iam beatiſſimi Auguſt. in li. de doctrina xp̄iana: a phis gentiū: velut ab iniuſtis poſſeſſoribus in obſequiū diuini eloquij ꝑtrahūt ſicut ꝛ filij iſrl': aurū ſapie: argentū eloq̄ntie: ꝛ ꝑcioſa queqꝫ in ſuo exitu ſpoliātes: ad miniſteriū ſacrificij ſolitudinis rapuerunt. Sic doctores theologici doctrinaꝫ philoſophicā. Nā multe ſūt q̄ſtiōes theologice q̄ ſine his nō poſſunt terminari. — Ariſtoteles

Autor libri de ſpū ꝛ aīa. Si fuerit. S. Aug. vel potius Hugo venerabil' Canonicus regularis eccl'ie ſcti Victoris pariſius: qui ex libris. s. Aug⁹. multa vtilia et laude digna cōpilauit q̄ apud Alexādrū ꝛ. s. Bonāuen. magne extat autoritatis: ꝓut ipoꝝ declarāt cōmentaria. Aug⁹. li. retractationū oēs libros ſuos enumerat Nullā ibidē facit mentionē de libro. De ſpū ꝛ aīa. Idcirco nō videt̄ ab eo editus — Autor libri de ſpū ꝛ aia

Thomas de aq̄no diui ordis fratrū ꝑdicatoꝝ doctor ſctūs ꝛ cōis noīe ꝛ re: nō imꝑtinēter cognoiatus. Cui⁹ doctrina et — Thomas de aquino

ſcriptura eſt ſal ꝯdiēs doctrinā aliā q̄lē-
cunq̄ꝫ: hāc q̄ ſequit̄ nō ambulat in tene-
bris: a via non deuiat: a ſacra ſcriptura
nō errat: vitat laq̄os: ꝯfundit deuios: et
inſtruit dubios. Et in ph'ie ac theologie
ſplēdoribꝰ veritates irrefragabiles eluci
dās (amota ꝑcuſſione fallaci) ſtabilē ce-
teris trāſeuntibꝰ pedē figit. ¶ Alexāder
Alexander anglicus de hales
anglicus de hales, ꝑut libri Cronicoꝝ et
cōformitatū ordinis minoꝝ edocēt mgr̄
actu legēs ſcripturā ſacrā: in ꝑclariſſima
pariſieñ. vniuerſitate: miraculoſe venit
in ordinē: ibi viſione celitꝰ ſibi oñſa ꝯfir-
matus. Hic ſup ſn̄ias ꝑmꝰ ſcripſit: cōpo
nēdo vnā ſummā plenā: dubioꝝ tituloꝝ
⁊ q̄ſtionū. Opus aūt ſuū a ſeptuaginta
duobꝰ mgr̄is theologie: ſcriptura ꝓpria
ac ſigillis eſt approbatū: ⁊ demū ꝑ bullā
dn̄i Alexādri pape q̄rti: vn̄ ꝓpterea irre-
fragabilis meruit appellari. Pleriſq̄ꝫ
alijs ſcriptis tā in theologia q̄ꝫ poſtillis
ſup ſcripturā ſacrā ꝯfectis: nō ſolū frāci
ſcā ſʒ totā eccl'iaʒ illuminauit: vn̄ ⁊ intitu
lari fons vite ꝓmeruit: vn̄ Cācell'. pariſi.
in q̄dā ep'la laudatiua de fratre Alexan.
ſic inq̄t: cuius doctrina quāte ſit vberta
tis dici ſatis nequit: de q̄ fert̄ r̄ndiſſe. S.
Tho. dū inquireret̄: quis eſt optimꝰ mo
dus ſtudēdi in theologia. R̄ndit exerce-
re ſe in vno doctore ꝑcipuo: dū vltra pe-
teret̄. Quis eēt talis doctor. Alexāder in
quit de hales. Teſtant̄ ſcripta eiuſdē ſci
thome maxie ſc'da ſc'de: q̄ꝫ intimū fecerat
ſibi ⁊ familiarē: illū quē laudabat docto-
rē Alexādrū. Bonauētura alias Euſto
Bonauētura
chius hn̄ ſcʒ fortunatus: natione Tuſcꝰ
Balneuſregius. Multo tp̄e in ordie mi-
noꝝ: miſter generalis: poſtremo cardina
lis ꝑmꝰ ex ordine minoꝝ aſſumptus: vn̄
Cācell'. pariſieñ. laudās melliſluā ⁊ igne
am eiꝰ doctrinā: huiuſcemodi laudibꝰ in
q̄dā ep'la eū extollit. Euſtachius nr̄ dn̄s
Bonauētura voluit eē doctor ardēs: ſci
ens q̄m lucere parū eſt ⁊ ſepe vanū: ſepe
noxiū: q̄m ſcia iſlat: ⁊ demonē facit. Quid
eī̄ demon interp̄tat̄ niſi ſciēs: ſed abſq̄ꝫ
charitate ſortitꝰ eſt: idcirco ſc'dm laudem
vite ſue pariterq̄ꝫ doctrine nomē ipſe Bo
nauētura: vt anthonomatice doctor Se
raphicꝰ noiet̄. Et infra: ſūt alij doctores
q̄ dicant̄ cherubici: hic veriſſimo noie ſe-
raphicus ſil' ⁊ cherubicus: q2 inflamat af
fectū: ⁊ erudit intellectum: reducit ⁊ vnit
ad deū per amorē extaticū: dū alij multi
ſolū diuaricāt ⁊ diſpḡut intellectū: ⁊ alu-
bi Cancell'. ſcripta Bonauēture accomo
datius iure noiant̄ theoſophia. Theoſo
phia dr̄ magis a ſapore dei q̄ꝫ a logos qđ
eſt ſermo: vn̄ noiat̄ Theologia: nā theo-
ſophia noiat̄ q̄ſi ſapor dei Sapia eī̄ ſm̄
nomē ſuū ſapida dr̄ ſcia: q̄ nō ſolū illumi
nat intellectū: verūetiā inflamat affectū.
Dēm ſiquidē v̄itatē quā ꝑcipiebat intel-
lectu: ad formā orōnis ⁊ laudatiōis diue
reducēs ꝯtinue rumiabat affectu. Ni
Nicolaus de lyra
colaus de lyra ordinis minoꝝ mgr̄ i the-
ologia: clarus habeat̄ pariſius: in lingua
hebraica ſimul ⁊ latina peritiſſimꝰ hic to
tā Bibliā poſtillauit. Hic poſtillā ſuam
(culpā agnoſcēs vbi culpa fortaſſis non
eſt) in ꝓhemio ſui opis: determinationi ſctē
mr̄is eccie ſubmiſit. Johannes Gerſon
Johes Gerſon
Cācella. pariſieñ q̄ꝫ iuſte xp̄iani agnomē
ꝓmeruit ex ſcriptis ſuis aduerti maniſe
ſtiſſime pōt. Premittit̄ eius opibꝰ ep'la
ipſius laudās doctrinā: in q̄ ſcribit̄ iohēs
de Gerſon: pariſieñ quōdā ſtudij Cācel-
lariū: ſi q̄s doctorē xp̄ianiſſimū vocet: is
certe videbit̄ eiꝰ merito ac dignitati non
ꝑtinēs nomē: indecentēve titulū attribu
iſſe. Et. j. Quāobrē honorēt̄ doc. alij q̄ſq̄ꝫ
epitheto ſuo. Dicat̄ h ſctūs ille Sera-
phicꝰ magnꝰ iſte. Irrefragabil' alter ſb'til'.
Solēnis illumiatꝰ vł q̄cq̄d tale ꝑ meri-
to ſuo q̄ſq̄ꝫ vocitet̄. Juſte q̄dē ⁊ bn̄. Sūt
etēī̄ liceat obſecro Johānē q̄q̄ꝫ. Gerſon
nō fraudari laude ſua: liceat xp̄ianus do
ctor appellet̄. Hic ⁊ Gerſon: qđ aduena
ſignificat interp̄tatū agnoiat̄: nā aduer-
ſus peſtiferas hereſes: veritat̄ tuende cā
latrauit Domo pr̄is ꝓpulſus: dignitatibꝰ
rebuſq̄ꝫ ꝓprijs ꝑuatꝰ. Propterea refugiū
aliq̄t ad tp̄s in ciuitate Lugduneñ velut
ꝑegrinus ſibi coaptauit.

Sūmariū prime partis

Pro artiſtis ſummaria totiꝰ ꝑme ꝑtis.

d Iuinus inquit

Dyoni. in libro de celeſti ierar
chia: in omni creato tria repe
riunt̄ benedictā trinitatē (velut effectus
ſuā cauſam) in vnitate eſſentie rep̄ſentā
tia. Effectus nanq̄ꝫ naturā ſapit ⁊ qua
litatem ꝯtrahit ſue cauſe ⁊ ei vt poſſibile
eſt aſſimilat̄ vicʒ ſubſtātia ſiue eēntia re
preſentans deum patrē: virtus ſiue potē
tia rep̄ſentans filiū: opatio ſiue actio rep̄
ſentans ſpm̄ſanctū. Cum igit̄ anima hu-
mana ſit ſpūs creatus vt dicit Auguſ. for
mato corpore organico virtute ſeminali.
Aīa a deo ex nihilo creat̄ creando infun
ditur ⁊ infundēdo ꝓducit̄ ſm̄ ſuam ſub-
ſtantiā ⁊ oēs eius potentias neceſſario
eſt in ea hec tria reperiri ⁊ ſunt ſubſtātia
ſiue eſſentia qua cōſiſtit: virtus ſiue potē
tia qua operat̄. Operatio ſiue actio qua
meret̄ vnde ſicut potētia cauſat̄ a ſubſtā
tia ſic filius naſcit̄ a patre: ⁊ ſicut opatio
cauſat̄ a ſubſtātia ⁊ potentia ſic ſpūſſan-
ctus a patre ⁊ filio ſimul procedit. Sicut
igit̄ pluralitas ꝑſonaꝝ diuinaꝝ nō repu
gnat ſimplicitati diuie eſſentie: ſic nec plu
ralitas potentiaꝝ a ſubſtātia aīe egredi
entium nō repugnat ſimplicitati eſſentie
aīe humane. Aīa eī̄ ſm̄ Auguſt. licet
ſimplex ſit: quātitatē tn̄ habet nō dimen-
ſiuam ſicut corpus qđ cōponit̄ ex ꝑtibuſ
q̄ntitatiuis lōgitudie latitudie ꝓfundita
te diſtētis: ſʒ v̄tualē ⁊ poteſtatiuā q̄ ꝯſiſtit
in multitudine potentiaꝝ q̄ non ponunt
in aīa maioritatē in natura ſʒ multitudi-
nē effectuū. Nā ſm̄ diuerſas potētias va
rias hn̄t opatiōes. Nullū etiā creatū
(vt vult Dyoni) agit ꝑ ſuā eſſentiā ſed ꝑ
ſuam potentiā q̄ eſt media inter ſubſtan-
tiam ⁊ opationē. Potentia igit̄ aīe que
immediate egredit̄ de ſubſtātia eius: no-
minat ꝓprimum ⁊ immediatū principiuʒ
opationis: ſed aīe eſt principale princi-
pium agens ꝑ potentiā tanq̄ꝫ ꝑ inſtrumē
tum. Non eſt ergo aliud potentia anime
niſi quedā poteſtas: virtus: vigor ⁊ effica
cia aīe qua exit in opationeʒ. Verbigra
tia: anima cognoſcit recolit ⁊ amat nō ꝑ
ſuam eſſentiam immediate ſed ꝑ poten-
tiam: intellectū ſcʒ memoria ⁊ voluntatē
Aīa etiam vidit ꝑ potentiā viſiuā q̄ eſt
in oculo: aīa etiā nutrit ſed ꝑ potentiaʒ
nutritiuā. Sc'dm igit̄ qđ aīa compat̄
ad actus ſuos q̄s ꝑ potētias medias ex
ercet. Tres ſunt potentie anime in gene-
rali ad triplicē actum ordinate. nam ani-
ma rōnalis inter oēs creaturas diuine
imaginis ē expreſſius repreſentatiua. Et
hoc quia vnica ⁊ ſimplex eſt in natura et
eſſentia: trina tamē in potentia ſcʒ vege-
tabili: ſenſibili ⁊ rationali: imo in diuerſis
ſubiectis triplex dicit̄ aīa vicʒ vegetabi
lis que eſt in plantis ⁊ arboribus: ſenſibi-
lis que eſt in brutis ⁊ animalibus: ratio
nalis in hominibus. Tres ſiquidem
ſunt primi actus anime ſcilicet vegetare:
ſentire et ratiocinari ⁊ ſm̄ hoc diſtinguit̄
triplex anime potentia. ſcilicet Vegetabi
lis: ſenſibilis et rationalis q̄ ſic differunt.
Nā potētie vegetabilis ⁊ ſenſibilis ſunt
organice. i. affixe organo corꝑali q̄ medi-
ante exercent ſuas operationis: ſicut po-
tentia viſiua mediante oculo: auditiua
mediante aure. Senſitiue etiam poten-
tie interiores ſua habent organa ⁊ poten
tie vegetatiue. Potentie vero rationales
quales ſunt Memoria intellectualis: in-
tellectus et voluntas non ſunt cōiuncte
alicui organo corporali ſed ſunt ſepara-
te et immixte et eleuate (prout dicitur ter
tio de aīa) organū ab oī̄ organo. Eſt
autē organum pars totius animalis ab
alijs partibus totius diſtincta ſitu et fi-
gura ad exercendum opera vite deputa-
ta vt membra in corporibus animalium
et hominis. Arbores etiam et plante ha-
bent diuerſa organa ad varia officia po-
tentie vegetatiue deputata vt pote: ra-
dices: truncos: ramos et folia.

Pro dicēdorum intelligentia eſtverbum
philoſophi in.ij.de anima ꝙ potentie ani
me diſtinguūtur ꝑ actus ⁊ obiecta. Om-
nis enī actus procedit ab aliqua potētia
⁊ eſt circa aliquod obiectum. Potentia
nanqꝫ ordinatur ad actum ⁊ diuerſificaꝛ
ſm diuerſam rōnem actus: actus diuer-
ſificatur ſm diuerſam rōnem obiecti: q̄a
enī aliud eſt color inq̄ntum obiectum vi-
ſus: aliud ſonus inq̄ntum obiectū audi-
tus: ideo diuerſa omino actio eſt videre
ab audire. Et quia diuerſa ratio vtriuſqꝫ
actionis ideo potētie anime diuerſe ſunt
vnde procedūt illi actus. Obiectū po-
tentie in qđ tendit actus potētie: eſt illud
in qđ fertur primo aliqua potētia ⁊ circa
qđ habet negociari potētia quecūqꝫ. vn-
de dicitur obiectum ab ob qđ eſt cōtra ⁊
iactum quaſi contra iactum: ſic color eſt
obiectum viſus. Ipſe enī viſus fertur in
colorem ⁊ habet negociari circa colorem
ſicut circa ꝓprium obiectum ad qđ tendit
potentia viſiua.

¶ Theorica figuratiua potentiarum ani
me ex prima parte Trilogij.

Genera potētia-

rum anime ſunt quinqꝫ Vege-
tatiuum: ſenſitiuū: intellectiuū
Vegetatiuū genus potentie. appetiuum et motiuum. Vegetatiuuz
habet tres potētias. Et q̄libet hꝫ ꝓ obie
cto cōmuni alimentū ſed diuerſimode: et
ſunt hec ſcilicet Generatiua: nutritiua et
augmentatiua. Generatiua que eſt ne-
ceſſaria ad ꝯſeruatiōem ſpecierum in di
uerſis indiuiduis dignior alijs potentijs
vegetatiuis que ei deſeruiunt: cuius act⁹
eſt generatio que eſt ſubſtantie humoris
vel ratiōis ſeminalis in ſubſtātiam plan
te vel animalis operatione nature facta
mutatio. Eius obiectum eſt alimentū ſeu
nutrimentum in qđ finaliter ordinaꝛ ſm
ꝙ generatiuū ſimilis in ſpecie. Generati-
ua habet tres vires ſibi ſubſeruiētes pri-
mam ſeminatiuam que in maſculis et fe
minis ſemen generatōnis ordinat ⁊ gene
rat. Scđam immutatiuā que ſubſtantiā
ſeminis tranſmutat ⁊ cōuertit in ſubſtan
tiam ſingularum partium plante vel ani
malis. Tertiam formatiuā que ex ſemini
bus permixtis membra format ⁊ figurat
que ⁊ embrionem ante animatōem vege
tat ſenſificat figurat ⁊ organiſat. Nu-
tritiua autē: cuius actus eſt nutritio que
eſt cōuerſio elementi in ſubſtantiam aliti
vt ipſum indiuiduū in eſſe maneat. Obie
ctum eius eſt alimentum ſm ꝙ in poten
tia animatū. Augmētatiua: cui⁹ actus
eſt augmētatio que eſt cōuerſio alimenti
in ſubſtātiam aliti vt ipſum viuens debi-
tam quātitatem attingat. Obiectuꝫ eius
eſt alimētum ſm ꝙ potentia quantū hee
due potentie ſubminiſtrant. Generatiue
quia nutriunt ⁊ augmentant generatum
Paſcitiua vis nutritiue ⁊ augmentati
ue deſeruit quia alimētum membris aſſi
milat et perditum reſtaurat. Cui quattu-
or vires deſeruiunt ſcilicet attractiua: di-
geſtiua: retentiua ⁊ expulſiua. Attracti
ua eſt que nutrimētum attrahit ipſis mē
bris. Et eſt in trib⁹ ſcilicet ſtomacho epa-
te ⁊ membris nutriendis: ꝙ ſit in ſtoma-
cho et epate patꝫ ex ſiti ⁊ fame. Et in mē
bris quia illa incarnant nutrimentū ⁊ fa-
ciunt carnem: cuius ſunt tres fiſtule per
quas ducitur nutrimentum ſcilicet vene
arterie ⁊ nerui. Vene reſpectu virium na
turalium que humores ⁊ ſanguinem ad
membra tranſmittunt vt inde nutriantꝛ
⁊ augeantur et incipiunt ab epate. Arte-
rie reſpectu virium vitalium que aerem ⁊
ſpiritum vitalem deferunt per pulmoneꝫ
ad cor ad temperandum colorem eius ⁊
incipiunt a corde. Nerui reſpectu viriuꝫ
animalium: qui ſentiendi vim deferūt ſin
gulis quinqꝫ exterioribus ſenſibus ⁊ vim
motiuam membris ⁊ procedūt a cerebro
Digeſtiua eſt que cōuenientia ab incō
uenientibus ſeparat. Et habet quatuor
ſedes. id eſt. inſtrumenta ſcꝫ os in quo fit
maſticatio nutrimenti ⁊ ſolum preparat
ad nutritionem. Stomachū in quo ē pri
ma digeſtio ⁊ fit ſeparatio groſſi nutrimē
ti a ſubtili. Epar in quo fit reſolutio ali-
menti in quatuor humores ⁊ mittiꝛ ali-
mentum ab epate verſus cor in via illius
motus fit tertia digeſtio. Et fit ſeparatio
impuri qđ mittiꝛ ad veſicam ⁊ fit vrina
a puro qđ reſeruatur quarte digeſtioni
que fit in omnibus membris. Sup̄fluum
illius fit ſemen humane generationis ad
iuncto ſibi aliquid de hūido radicali. Ex
tremitates venarum in quibus alimen-
tum recipitur. Retētiua que nutrimē-
tum cuſtodit et ſingulis membris incor-
porat: ⁊ eſt in vltimis tribus inſtrumen-
tis digeſtiue quia ibi ſemper eſt retentio
nutrimenti anteq̄ ſup̄fluum expellaꝛ ſed
in ore ſolum eſt cibi maſticatio. Expul-
ſiua que ſuperflua eijcit ⁊ eſt in tribus va
ſis quibus fit expulſio: ⁊ ſunt Venter: ve
ſica: va ſa ſeminalia. Venter cum ſuis in-
teſtinis: nam in ventrem venit alimētum
digeſtum in ſtomacho. Veſica in qua re-
cipitur hūidum vrinale qđ ſtillat ab epa-
te. Vaſa ſeminalia in quibus ſumitur ſu
perfluum quarte digeſtionis: aut proprie
tertie digeſtionis quod ſemen diciꝛ ꝑ qđ
fit generatio. Et dicitur ſup̄fluum in quā
Sēſitiuuꝫ titate non aūt in qualitate. Senſitiuum
diuidiꝛ in quinqꝫ ſenſus exteriores et in
quinqꝫ interiores. Exteriores qui in exte
riori parte capitis ſcꝫ facie locati appre-
hendunt rem preſentem: vt viſus organū
eius eſt pupilla ſiue medius oculi pun-
ctus criſtallinus. Medium viſus eſt qđ-
libet corpus dyafonum illuminatū obie-
ctum color. Auditus organū eius tym
panum auris conſtans ex pellicula conti
nente aerem cōnaturalem. Medium au
ditus aer vel aqua: obiectū ſonus. Ol-
factus organum: ſunt due caruncule in
ſummitate naſi verſus cerebrum proten
ſe. Medium aer ⁊ aqua: obiectum odor
Guſtus organum: duo nerui in medio
lingue: medium intrinſecum caro poroſa
in ſup̄ficie lingue: extrinſecū humor ſali-
ualis: obiectū ſapor. Tactus organuꝫ
eius neruus de cerebro egrediens ſingu-
lis membris ſpiritū animalem deferens
multipliciter ramificatus ⁊ expanſus ꝑ
totum corpus: medium eius caro vel ali
qđ ꝓportioabile carni in aquaticis. Obie
ctum eſt tangibile ſcꝫ quatuor qualitates
prime ſcꝫ calidum frigidum: ſiccum ⁊ hu
midum ⁊ alie qualitates ſecundarie vt ra
rum: denſum: lene: aſperū ⁊c. Interio-
res ſenſus qui apprehendūt rem abſen-
tem ⁊ locanꝛ in interiori parte capitis ſci
licet in cerebro qđ diuidiꝛ in tres cellulas
ſcꝫ proram puppim ⁊ mediam in quibus
ſenſus interiores locanꝛ: ⁊ ſunt. Prim⁹
ſenſus cōmunis qui eſt origo omniū ſen-
ſuum exteriorꝫ et finis: nam per neruos
obticos deriuatos a ſenſu cōmuni virtus
animalis deferꝛ ad ſingula organa exte-
riorum ſenſuū a quibus intentiones ſen
ſibilium deferunꝛ ad ſenſum cōmunem.
Organū eius eſt in prora ſcꝫ in anteriori
parte cerebri in primo ventriculo vbi cō-
currunt velut in centro nerui quinqꝫ ſen-
ſuū exteriorꝫ. Actus ſenſus cōmunis ſūt
tres. Primus eſt reflectere ⁊ cōuertere ſe
ſup̄ act⁹ ⁊ obiecta omniū ſenſuū exterio-
rum ⁊ ea cognoſcere. Scđs eſt iudicare ⁊
diſcernere inter obiecta diuerſorꝫ ſenſuū
exteriorꝫ: ⁊ ſic diiudicat albū nō eſſe dul-
ce in lacte. Tertius actus ſenſus cōmu-
nis eſt cognoſcere appropriate q̄nqꝫ ſen-
ſibilia cōmunia que ſunt motus: quies:
nūerus: figura ⁊ magnitudo. Imagi-
natiua virtus ſeu imaginatio eſt ſcđs ſen
ſus interior retētiu⁹ ſpērū ſenſibiliū (ob-
iectis abſentibus) q̄ ꝑ ſenſum cōmunem
accipiunꝛ a ſenſibus exteriorib⁹: organū
eius eſt in anteriori pte cerebri circa fron
tē in ſcđa cellula ꝑmi vētriculi ⁊ ꝑficitur
ſicco ⁊ frigido cui⁹ ē bene retinere ⁊ ꝯſer
uare imagines ſenſibiliū exteriorꝫ ꝑ ſen-
ſum cōem cognitas. Cuius organū e con

tra ꝑficit humido qđ bene recipit ⁊ male
retinet. Fantaſia tertius ſenſus interi-
or: organū eius locat in medio cerebri in
prima cellula ſcđi ventriculi tanꝗ̄ centrū
inter imaginatiuā ⁊ eſtimatiuā : ⁊ calido
perficit ideo faciliter mobilis ⁊ in conti-
nuo motu diuidendo ⁊ cōponēdo. Et hȝ
tres actus. Primus eſt ſpecies in imagi-
natiua reſeruatas adinuicē componere:
ſic cōponit equū eſſe album ⁊ magnum.
Scđs eſt cōponere ſpecies imaginatiue
cum intentionibꝰ eſtimatiue: ſic ouis ap-
prehendit ſpēm matris ſue imitandaȝ et
formam lupi fugiendā. Tertius eſt cōpo
nere intentiones eſtimatiue cum intētio-
nibus: ſic ouis nato ſuo prebet vbera tan
ꝗ̄ amico ⁊ alienū vt inimicum repellit.
Eſtimatiua quartꝰ ſenſus interior: orga-
num eius eſt in media pte cerebri in ſcđa
cellula ſcđi ventriculi: ⁊ perficit humido
cuius eſt bene recipere. Actus eſtimatiue
eſt ex rebꝰ ſenſatis per ſenſus exteriores
vel ex ſpecie reſeruata in imaginatione
elicere intentiones (ſcȝ cōmodi vel incō-
modi) non ſenſatas que ſcȝ ſenſu nō per
cipiunt : ſic ouis ex figura lupi fugit ⁊ lu
pus miſeret ꝓportionato. Memoria ſen
ſitiua: ſenſus quintus interior: organum
eius eſt in puppi: in poſteriori ſcȝ ventri-
culo cerebri ⁊ perficit : ſicco cuius eſt be-
ne retentiuū eſſe. Actus eius eſt reſerua
re vniuerſaliter tam formas apud imagi
natiuā repoſitas ꝗ̄ intentiones p eſtima
tiuam elicitas ⁊ per fantaſiaȝ adinuicem
compoſitas. Anima nanqȝ p memoriā re-
dit in ipſas res ſenſibiles extra aiam me-
diantibus ſpeciebus ⁊ intētionibus in ea
repoſitis. Reminiſcentia ꝗ ſolius ē hois
ꝯſiſtit in quadā inueſtigatione ſilogiſtica
vt ex aliquibus memoratis veniat in re-
cordationē aliquoꝝ pteritoꝝ quoꝝ non
habet memoriā: hoc habet memoria i ho
mine ꝓpter ꝓpinquitatē ad intellectuȝ ex
cuius redūdantia efficacioris eſt virtutis
ꝗ̄ in brutis. Intellectiuū genus ē potē

Intellectiuum

tia anie rōnalis cognitiua quā aia habilis
eſt ad cognoſcendū deum ſupra ſe: ange-
lum iuxta ſe: ſe in ſe. Quicqđ celi ambitū
ꝯtinet infra ſe. Et diuidit i duas potētias
realiter diſtinctas. Et ſunt intellectꝰ agēs
⁊ intellectus poſſibilis. Intellectus a-
gens eſt virtus anie rōnalis oīa intelli-
gibilia ⁊ vniuerſalia in potentia: faciens
actu intelligibilia ⁊ vniuerſalia. Nā ipſe
abſtrahit ſpecies intelligibiles a fantaſ-
matibus: ſuaqȝ irradiatione facit eas vni
uerſales ⁊ locat eas in intellectu poſſibili
qui eſt locus ſpecieꝝ intelligibiliū nō rea
liter ſed ſm intentionē ⁊ ſpeciem. Lapis
enī vt dicit .iij. đ aia nō eſt tantū ſed ſpe
cies eius. Fantaſma eſt ſpēs rei ſenſate
reſeruata ⁊ ſcđo ſenſu interiori ſcȝ in ima
ginatione fantaſma: hec intellectus agēs
abſolute conſiderans ſine conditionibꝰ
indiuiduantibus loco ⁊ tempore facit ea
vniuerſales: quibus mediātibus: intelle-
ctus paſſibilis actualiter intelligit ꝗa nō
habet ſpecies intelligibiles ſibi ꝯcreatas
ſicut angelus. Intellectꝰ poſſibilis eſt
potentia anime rōnalis potens in ſe reci
pere ſpecies vniuerſales oīm intelligibi-
lium p intellectū agentem a fantaſmati-
bus abſtractas: ſpēs intelligibilis qua in
tellectus poſſibilis cognoſcit eſt ſimilitu-
do rei a fantaſmate ⁊ intellectu agēte cau
ſata in intellectu poſſibili repn̄tatiua rei
vniuerſaliter. De hoc require in ca. xxix.
ſub lr̄is. C.E.F. Actus intellectus poſ
ſibilis ſunt tres. Primus eſt ſimpliciū ap
prehēſio: cuȝ ſcȝ poſſibilis intellectus ad
intus p intellectuȝ agentē ꝯuertit ſe ſim-
pliciter ad ſpeciem in fantaſmate illā ſu-
ſcipiendo ⁊ de ea iudicās vt cuȝ intelligit
hoiem abſolute eſſe anial rōnale nō intel
ligēdo eum in vno vel in pluribus. Secū
dus actus eſt compoſitio ⁊ diuiſio intelli
gendo aliquā rem in compatione ⁊ habi
tudine ad aliam: ſic intelligit humanita-
tem eſſe in ſuis indiuiduis tūc componit
enunciando per ꝓpoſitioneȝ affirmatiuā

vt petrus eſt hō. Si vero nō habet eſſe in
re diuidit ⁊ enūciat p ꝓpoſitionē negati-
uam hō nō eſt aſinus. Tercius actus eſt
diſcurſus: cum ſcȝ noſter intellectus ꝓce
dit a cauſa ad effectum a pncipijs ad pn
cipiata a pmiſſis ad ꝯcluſionē ꝓut fit in
ſilogiſmis: vnde cum logica ſit directiua
noſtri intellectus ne erret in ſuis operati
onibus. Ariſtoteles ꝓ regulatione pme
operationis intellectus fecit li pdicamēto-
rum: pro ſcđa librum periarmenias. p ter-
cia libros priorum poſterioꝝ thopicorū
⁊ elencoꝝ. De operationibus intellectus
agentꝭ ⁊ poſſibilis: reqre ca. xxix. litteris.
K.L. Obiectū intellectus eſt vniuerſa
le ſeu quidditas abſolute ſumpta (ſcđm
Albertū) vt eſt quid cōmune ad quiddi-
tatem rei materialis totum eſſe comple-
ctens indiuidui. Et ad quidditatē rei in
materialis omnem eſſentiam cōplectēs
ſubſtantiarum ſeparatarū. Et habitꝰ ſci-
entiarum ⁊ v̄tutum que ſunt aia. Quid-
ditas hec eſt obiectum intellectus agen-
tis vt cognoſcibilis: obiectum eſt intelle-
ctus poſſibilis ca. xxix. literis. M.N.P
Intellectus poſſibilis vna ⁊ eadem exi-
ſtens anime rationalis potentia cogniti
ua a diuerſis ſuis actibus varie nomina
ta diuiditur in ſexcupticam differentiam
Prima differentia accipit ſm diuerſos
eius gradus. Sic intellectꝰ poſſibilis di-
citur potētialis ſiue in potētia dum nul-
lam habet ſpēm ſed eſt in potētia ad om
nes vt cum anima creatur eſt ſicut tabu-
la nuda. Scđo dicit intellectus poſſibi
lis habitualis ſiue in habitu inqn̄tuȝ exi
ſtens in actu p ſpēm qui eſt actus eiꝰ pri-
mus et poteſt intelligere qn̄ vult qȝ eſt in
potētia ad intelligere qđ eſt actus ſcđs.
Tercio dr̄ intellectꝰ i actu ſiue in effectu
ꝓut ē i actu ſcđo ꝗ ē intelligere ſeu ꝯſide
rare inqn̄tū p ſpēm intelligibilē actu itel
ligit: idē intellectus in actu dr̄ etiaȝ intel-
lectus adeptus reſpectu optimi intelligi
bilis ⁊ obiecti ſcȝ inqn̄tū deum diligit et

ſubſtantias ſeparatas ſine cōuerſiōe ad
fantaſmata. Hunc gradū poſuerunt phi
habiturū circa finem vite. Nos aūt dici-
mus ꝙ in eterna beatitudine erit. de hac
differentia quere ca. xxx. A. Scđa diffe
rentia ⁊ diuiſio intellectus poſſibilis eſt
ſm cōparationē habitus ad actum. ⁊ ſic
diſtinguit in memoriā intellectiuā ꝗ eſt
pars imaginis ⁊ in intelligentiam ſeu in
tellectum. Quia intellectus poſſibilis di
citur memoria intellectiua inqn̄tuȝ actu
cōſeruat ſpēs intelligibiles quia eſt locꝰ
ſpecierū. Idem intellectus poſſibilis vo
catur intelligentia ꝓut actu vtitur ſpeci
ebus per eas ꝯſiderando: ſic memoria et
intelligētia potius ſunt diuerſe vires ꝗ̄
diuerſe potentie. Nam ambe ſunt in par
te rationali cognitiua ⁊ non ſunt organi-
ce et negociantur circa idem obiectum.
Ita illud qđ acquirit intelligentia Me-
moria conſeruat : vel Memoria offert
intelligentia intellectum ſeu ratio dijudi
cat. Differt tamen memoria intellectiua
et memoria ſenſitiua in pluribus Capi.
xxx. B. Tercia differentia ſeu diuiſio
intellectus poſſibilis aſſignatur ſcđm aſ-
pectus ſic diuiditur in rationem intelle-
ctum ⁊ intelligentiam. Ratio aſpicit ad
inferius ea que ſunt infra animam con-
ſiderando qualia ſunt rerum corporea-
rum forme nature differentie propria et
accidentia. Diſcernit enim verum a fal-
ſo quod eſt logice. Uirtutes a vicijs qđ
eſt Ethice. Et per experimenta rerum in
ueſtigans naturas quod eſt phiſice. In-
tellectus aſpicit ad paria. Cognoſcit enī
in corporalibus formas ſcilicet extra ma
teriam corporalem ſubſiſtentes: ſpirituȝ
videlicet creatum vt ſunt Angeli demo-
nes: ipſamet et alie anime. Ratio etiam
et intellectus alia officia habent. Intel-
lectus ſine diſcurſu res apprehendit et
ſic eſt Angeloꝝ qui dicuntur ob id ſube
intellectuales. Rō circa res apphenſas

diſcurrit compōnendo diuidendo ſilogi
ſando ⁊ eſt hominū qui ꝓprie rationales
dicuntur. Intelligētia reſpicit ad ſuperi
us cognoſcens ſpm̄ increatum: deum vi
delicet qui eſt ſupꝛa animaꝫ quē nec ſen
ſus appꝛehendit nec ratio ſuadet ſed aut
diuina reuelatione appꝛehendit: aut ſcri
pturarum auctoꝛitate creditur: ſicut deū
in vna ſubſtantia trinū ⁊ in tribus perſo
nis ſubſtantialiter vnum. Et hūc aīa vt
cunqꝫ cognoſcit per intelligētiam que eſt
vis aīe que immediate ſupponitur deo.
De hoc vide capitulo. xxx. B.

Quarta differētia intellectus poſſibi
lis ſumit̄ ſcd̄m officia ⁊ diſpoſitiones ſic
diuiditur in rationem ſuperioꝛem ⁊ infe
rioꝛem ſm̄ Aug⁹. xij. de ciuitate dei. Dif
ferētia poꝛtionis rōnis ⁊ inferioꝛis ſcd̄m
officia talis eſt. Superioꝛ pars et poꝛtio
rationis rebus eternis intendit duobus
modis ſcꝫ conſpiciendis ſm̄ ꝙ eterna in
ſeipſa contemplatur. Scd̄o ratio ſuperi
oꝛ intendit rebus eternis conſulendis in
q̄ntuꝫ ex eternis legibus accipit regulas
agendoꝛum: vt cum ratio ſuperioꝛ dicit
omne pꝛohibitum lege dei eſt vitandū m
vt nō mechaberis. Et oīe pꝛeceptum le
ge dei eſt faciendum vt Sabbata ſancti
fices. Ratio vero inferioꝛ de tranſitoꝛijs
per leges humanas iudicat: vtpote fur
tum adulterium vel aliquod inhoneſtuꝫ
nō eſt faciendum conſiderādo actus tur
pitudinem rationis dignitatem offenſaꝫ
hominū et inhoneſtatem reipublice.

Eſt ⁊ alia differētia ſm̄ diſpoſitionem:
nam ratio ſuperioꝛ dum ad ſuperioꝛa cō
uertitur leges conſpiciēdo eternas in bo
no foꝛtificatur foꝛtis eſt ⁊ vocatur vir et
comparatur Ade. Ratio inferioꝛ cōuer
ſa ad inferioꝛa ſenſualitateꝫ ſcꝫ ⁊ ad car
nem debilitatur emolliri incipit ⁊ ſepe al
licitur: videt ſibi pomū poꝛrigi: hoc eſt il
lecebꝛam concupiſcentie carnalis ⁊ com
paratur Eue. Et quia vna alteri coniun
gitur tanqꝫ adiutoꝛium ſimile ſibi recte
ſuperioꝛ ratio dicitur vir inferioꝛ mulier
inter eos dicitur eſſe coniugium capitu
lo. xxx. D. Quinta differentia: intelle
ctus poſſibilis eſt ſcd̄m ſtatus vt cuꝫ vis
rationalis diſcretiua veri et falſi boni et
mali diuiditur in intellectum ſpeculati
uum ⁊ pꝛacticum: ſiue in rationem cogni
tiuam et motiuam. Intellectus vtercꝫ
ſpeculatiuus ⁊ pꝛacticus exercetur in co
gnitione veri. Sed qꝛ veri eſt duplex co
gnitio. Uel veri vt veri qꝺ cognoſcit in
tellectus ſpeculatiuus abſolute. Uel ve
ri vt boni quod extenditur ad opus tan
ꝙ exemplar operis hoc cognoſcit intelle
ctus pꝛacticus: vnde dicitur. iij. de aīa.
Intellectus ſpeculatiuus extenſione fit
pꝛacticus: dum ſcꝫ intellectus ſpeculati
uus dirigens in ſpeculando poſtmoduꝫ
regulat in operando dum ſcꝫ coniungi
tur volūtati et operi. Pariformiter dicē
dum de ratione cum iudicat aliquid nō
ſolum bonum vt fiat ſed etiam cum hoc
fieri illud appetat tūc tranſit in liberum
arbitrium quod compꝛehendit rationeꝫ
et volūtatem. vide capitulo. xxx. D. F

Sexta diuiſio intellectus poſſibilis ſu
mitur ſcd̄m varios actus: ſic intellectus
dicitur ratio intelligentia cōſcientia. Ra
tio eſt vis anime cognoſcitiua deducti
ua concluſionum ex pꝛemiſſis vt dictum
eſt in tercia diuiſione ſeu differentia. In
telligentia eſt vis anime cognitiua ſuſci
piens immediate a deo quādam lucem
naturalem per quā pꝛincipia pꝛima ſpe
culabilium cognoſcunt̄ eſſe vera et cer
tiſſima terminis appꝛehēſis vt de quoli
bet affirmatio vel negatio de nullo vero
ſimul. Qꝛ ſpūale meli⁹ eſt coꝛpali oē totū
maius eſt ſua pte: nālis q̄dā lux ⁊ diſpo
ſitio ꝯcreata eſt aīe ꝑ quā hmōi pꝛīcipia
intellectis terminis cognoſcunt̄. Cōſci
entia eſt vis anime cognoſcitiua ſuſcipi
ens immediate a deo naturalē q̄ndā lu
cem: in qua et per quam pꝛīcipia pꝛima
moꝛalia iudicantur eſſe bona et pꝛoſe
quenda terminis appꝛehenſis. Per hoc
qꝺ dicit̄ in diffinitione vis anime cogno
ſcitiue. Conſciētia differt a ſindereſi que
ſe tenet ex pte potentie appetitiue ſcꝫ vo
luntatis. Per hoc qꝺ dicit̄ ꝑ quam pꝛin
cipia pꝛima moꝛalia ⁊c. differt ab intelli
gentia que cognoſcit pꝛincipia pꝛima ſpe
culabilium: ⁊ tenet ſe ex pte intellect⁹ ſpe
culatiui. Conſciētia vō iudicat dictat de
pꝛincipijs pꝛimis agibilibus operabilib⁹
pꝛacticis ⁊ moꝛalibus: ⁊ tenet ſe ex parte
intellectus pꝛactici: vt ꝙ oīe bonum eſt
diligendum ⁊ deus ſuper oīa. Qꝺ tibi
oderis fieri alteri ne feceris Thob. iiij. Et
quecunqꝫ vultis vt faciant vobis homi
nes ⁊ vos facite illis Math. vij. Qꝛ parē
tes ſunt honoꝛandi ⁊ ſic de alijs. Non tñ
differt realiter ſed quēadmodū intellect⁹
ſpeculatiuus extenſione fit pꝛacticus: ſūt
tamē vna potentia. Pariformiter intelli
gentia rōnale iudicatoꝛiū iudicans de pꝛi
mis pꝛincipijs cognoſcibiliū ⁊ cōſcientia
naturale iudicatoꝛiū iudicans de pꝛimis
pꝛīcipijs moꝛaliū ⁊ opabiliū ſunt vna po
tētia ſm̄ diuerſos actus diuerſa ſoꝛtiunt̄
vocabula. Actus ꝯſciētie ſunt Remoꝛ
dere: ſtimulare: gaudere: dolere ſicut co
gnoſcētis: iudicantis: mōſtrantis ⁊ dictā
tis. Iſti actus etiam ſunt Sindereſis pꝛī
cipaliter: ſicut āmouente: indinante: inſti
gante ⁊ murmurāte. Obiectū ꝯſcientie
eſt lex naturalis (que eſt collectio pꝛecepto
rum iuris naturalis ſeu pꝛincipioꝝ pꝛimo
rum agibiliū) veluti cognoſcentis oſten
dentis ⁊ dictantis. Eſt ⁊ obiectū ſindere
ſis ſicut appetentis: ꝯſentientis ⁊ inclinā
tis. De ꝯſcientia require a caplo. xlj. vſqꝫ
ad caplm. xlv. Appetitiuū: cuilibet po
tentie cognitiue coꝛreſpondet virtus ap
petitiua. Cum eñ appꝛehendit aliqꝺ cō
ueniens a potentia appꝛehēſiua expimur
animā applaudere ad hanc appꝛehēſiōeꝫ
ſi ſit cōueniens ⁊ hoꝛrere ſi ſit diſcōueniēs
ꝑ potentiam appetitiuaꝫ. Sunt igit̄ due
vires appetitiue ꝓpoꝛtionales duab⁹ co
gnitiuis videlicet appetitus ſenſitiu⁹ ſen
ſualis ſeu animalis: ⁊ appetitus intelle
ctiuus rōnalis ſiue voluntas. Appeti
tus ſenſitiuus ſenſualis ſiue animalis eſt
vis affectiua apta moueri ab appꝛehenſi
ua. Obiectum eius eſt bonū particula
re vtile vel delectabile: cui opponit̄ malū
particulare vel triſtabile appꝛehēſum a ſen
ſu interioꝛi vel exterioꝛi. Senſualitas eſt
vis anime ſenſitiue appetens deſiderabi
lia coꝛpoꝛi ⁊ refutans nociua ⁊ eſt eadem
cum appetitu ſenſitiuo. Theologi tamē
conſiderātes eam q̄ntum ad rebellionem
ad rationem magis ipſam attribuūt ho
mini ꝙ brutis rōne carentibus. Appe
titus ſenſitiuus duplex eſt ſcꝫ concupiſci
bilis qui reſpicit bonum vel malum ſim
pliciter ſine rōne difficultatis vel ardui
tatis. Sed qꝛ multa ſunt q̄ veniunt im
pedientia cōcupiſcibilē in ſua inclinatio
ne circa bonum ⁊ fuga circa malum: da
ta eſt ei iraſcibilis vis tanqꝫ ꝓpugnatrix
que tendit in bonum vel malum arduuꝫ
vt difficile adipiſci vel euadi pōt. Actus
cōcupiſcibilis qui appꝛopꝛiatius dicun
tur paſſiones ſunt ſex: tres reſpectu boni
vt amoꝛ deſideriū gaudiuꝫ. tres reſpectu
mali ſcꝫ odiū fuga triſticia. Actus ira
ſcibilis ſunt quinqꝫ: duo reſpectu boni. ſ.
ſpes deſperatio: tres reſpectu mali auda
cia timoꝛ ira: quere caplo. xxv. Appeti
tus intellectiuus rōnalis ſiue voluntas
eſt vis anime rōnalis affectiua apta mo
ueri immediate ab appꝛehenſione cogno
ſcitiue rationis. Obiectum voluntatis
eſt bonum vniuerſale ſeperatū a materia
vel bonum honeſtum: vt dicit̄ ca. xxxiiij.
vel bonū cognitū ab intellectu. Actus
voluntatis ſunt duplices Eliciti qui im
mediate pꝛocedunt a voluntate ſunt ſex
velle: frui: intendere: eligere: ꝯſentire: vti:
vt dicit̄ capitulo. xxxv. Alij act⁹ ſunt im
perati a voluntate. actus ſcꝫ eliciti ab oī
bus alijs potentijs obedientibus volun
tati que ꝑ imperiū eius mouent̄ in actus
ſuos. Nam per imperium voluntatis q̄
eſt nobilioꝛ potentia in anima. cap. xxxij.

Ratio

Intelligentia

Conſcientia

Appetitiuū

viſus videt vel nõ videt: intellect⁹ ſiue ra
tio dñe ſue voluntati obediens: intelligit
vel nõ intelligit. Potentie obediẽtes vo
luntati ſunt ſenſus exteriores et interio-
res appetitus ſenſitiu⁹ ⁊ ratio: vires au
tem vegetatiue pulſatiue cordis: genita-
lium motus cũ nõ ſubijciant̃ voluntati
non imperantur ab eo (vt dicitur capitu
lo.xxv.in fine.)

Voluntatis diuiſio.

Voluntas cũ ſit vna potentia aĩe rati
onalis affectiua a diuerſis actibus varie
nominata diuiditur in diuerſos modos
volendi. Prima diuiſio volũtas alia na-
turalis que fertur in aliquod cõueniens
vel nociuũ nature abſolute ſine delibera
tione rõnis motiue ad finem. Alia deli-
beratiua que fertur ad aliqđ bonum vel
malum cũ diſcuſſione rationis in finem.
Verbigr̃a ꝓijciens merces in mare ſim-
pliciter non vult hoc voluntate naturali
tanq̃ malum damni. Sed quia a ratio-
ne delibrante ꝓponit̃ ſibi finis neceſſari-
us ꝓpter naufragiũ vitandũ: ſic vult hoc
voluntate delibratiua ſm dyiudicationẽ
rõnis. Scđo diſtinguit̃ volũtas in porti
onem ſuperiorem ⁊ inferiorẽ ſicut ratio.
Nam voluntas deliberatiua que conſe-
quit̃ cognitionẽ rationis ſm portionẽ ſu
periorẽ: dicit̃ portio ſuperior voluntatis
⁊ reſpicit deuz ⁊ leges eternas. Sed vo-
luntas que conſequit̃ cognitionẽ ratio-
nis inferioris dicit̃ portio inferior volun
tatis ⁊ reſpicit ꝓximũ quã ſcti appellant
velut mulierẽ reſpectu ſuperioris portio
nis quã virũ dicũt Ca.xxxj.B. Tercia
diſtinctio volũtatis: volũtas alia concu-
piſcibilis alia iraſcibilis: hanc dirigit vis
rõnalis ꝑ quã aĩa diſcernit verũ ⁊ falſuz
bonũ ⁊ malum. Per voluntatẽ concupi
ſcibilẽ aĩa appetit bonũ: per voluntatem
iraſcibilem repellit malũ. Ad ꝓductio
nẽ opis tria ſunt neceſſaria: ſcire velle et
poſſe. Per vim rõnis ſcimus. Per volũ
tatem cõcupiſcibilem volumus ⁊ appe-
timus. Per iraſcibilem poſſumus. Due
aũt hee vires concupiſcibilis ⁊ iraſcibilis
ſm phos in ſola ſenſualitate radicantur
ſed ſm theologos in ſpũ rõnali etiam ra
dicantur Theologi ⁊ philoſophi dicunt
in deo gaudiuz eſſe delectationẽ ⁊ leticiã
que ſunt paſſiones cõcupiſcibilis Plato
dicit deum poſtq̃ mundũ fabricauit exul
taſſe gaudio. Et pſal. Letabit̃ de⁹ in ope-
ribus ſuis: non quidẽ affectus ſui muta-
tione ſed exterioris opationis innouatio
ne. Dicit̃ etiam Luce.xv. Qꝛ gaudiũ erit
in celo ſup vno peccatore penitentiã agẽ
te: ſic ecõtra paſſiones triſticie deſperatio
nis ⁊ doloris in demonibus ⁊ animabus
damnatis repiunt̃. Cum igit̃ deus ange-
li: demones: aĩe: ſint incorporee. Idcir-
co paſſiones ſenſitiue in eis non repiunt̃
ſed voluntatis: ⁊ cũ paſſiones ſunt actus
⁊ motus cõcupiſcibilis ⁊ iraſcibilis: ideo
hee due vires taz in ſenſualitate q̃ in vo
luntate repiunt̃. Quarta volũtatis di-
ſtinctio eſt in ſindereſim: de qua infra di-
cit̃: ⁊ liberũ arbitriũ qđ eſt facultas volũ
tatis ⁊ rõnis vnde liberũ arbitriũ non eſt
ſpecialis potentia diſtincta a voluntate ⁊
rõne ſm rem: quia nominat voluntatem
cum p̃ſuppoſitione rõnis: facultas liberi
nominat facilitatẽ potentie ad exeunduz
in actum. Sicut igit̃ ex ꝯcurſu duoꝝ ho-
minũ reſultat facilitas ad portandũ gra-
uem lapidẽ quẽ nõ poſſet ferre alter eoꝝ
Sic ex ꝯcurſu volũtatis ⁊ rõnis reſultat
quedam libertas ⁊ dominiũ ad aliqđ fa-
ciendũ: qđ notat̃ ꝑ hoc nomẽ compoſitũ
liberũ arbitriũ: vt liberũ reſpondeat volũ
tati ⁊ arbitriũ rõni. Idcirco dicit Auguſ.
ꝙ oĩes rõnales potentias comprehen-
dit. Ait eñ: cum de libero arbitrio loqui-
mur non de parte anime loquimur ſ; cer-
te de tota. Obiectũ liberi arbitrij eſt bo
num cognitum ꝑ rõnem motiuã qđ vo-
luntas appetit diligit ⁊ ad ipſuz inclinat̃
et mouet̃. Non eñ diligimus ꝑ volunta
tem niſi cognitum ꝑ rõnem ſm Auguſti.

Actus liberi arbitrij ſunt oĩes actus
humani qui procedunt a voluntate deli-
berata per rationẽ ſiue ſint eliciti ſiue im
perati vt patet capitulo.xxxix.huius pri-
me partis. Quarta voluntatis differen
tia eſt voluntas alia Theliſis.i.natura-
lis: alia buliſis.i.delibratiua ſm Dama-
ſcenum. Naturalis voluntas reſpondet
Sindereſi que ſequit̃ directionẽ nature
ad vnum determinate. Nam ſindereſis
naturaliter per vim concupiſcibilem ſti-
mulat ⁊ inclinat in bonum honeſtum et
iuſticiam. Et per vim iraſcibilẽ murmu-
rat cõtra malum culpe. He due vires in
voluntate naturali ⁊ deliberatiua requi-
runtur. Delibratiua voluntas reſpõdet
libero arbitrio quod ſequit̃ directionem
rationis q: poteſt ad oppoſita. Poſt eñ
directionẽ ⁊ diſcuſſionem rationis aliqñ
bono aliqñ malo adheremus. Verbigr̃a
Per voluntatẽ naturalem ſiue ſindere-
ſim neceſſario ⁊ immutabiliter omis ho-
mo appetit beatitudinem que naturali-
ter inſerta eſt ſm Boetium mẽtibus ho-
minũ in vniuerſali. Sed volũtas delibe-
ratiua hoc vel illud bonum appetẽs pro
cõſequenda beatitudine ſm iudicium ra
tionis poteſt ad contrariũ inclinari. Nã
alij diuitias alij delicias alij honores per
voluntatem deliberatiuã eligũt pro bea
titudine. Sindereſis diffinitur eſt vis
anie appetitiua ſuſcipiens immediate a
deo quandã naturalẽ inclinationẽ ad bo
num per quã trahit̃ inſequi motionẽ bo
ni ex apprehenſione ſimplicis cõſcientie
p̃ntate. Cum eñ omnẽ vim affectiuã pre
cedat quedam vis cognitiua: ſindereſim
que eſt vis affectiua precedit: conſcientia
naturale iudicatoriũ ſindereſim dirigẽs
eidem oſtendens ⁊ dictans qualiter de-
beat ſtimulare bonum et fugere malum.

Obiectum ſindereſis lex naturalis ma
terialiter id eſt obiectũ et conſcientie ſed
non formaliter. Pariformiter dicendum
de actibus earundẽ vt ſupra dictum eſt.
Habet nihilominus Sindereſis plures
actus alios ſcđm quos diuerſa ſortit̃ no
mina ꝓut in ſacris litteris legit̃ Sinde-
reſis dicitur ſcintilla ⁊ igniculus cõſcien
tie: portio virginea: apex mẽtis: ſpũs po-
ſtulans gemitibus inenarrabilibus: ver-
mis damnatoꝝ: nominum horum ratiõ-
nes exponuntur cap̃.xlviij. in hac prima
parte. Motiuũ ſm locum eſt vis moti Motiu⁹
ua qua aĩal perfectũ mouetur de loco ad
locum. Aĩalia imperfecta ſcȝ Conche et
oſtrea que mouentur motu dilationis ⁊
conſtrictionis nõ habẽt potentiam hanc
motiuã: ad quã tria concurrũt. Primuz
apprehẽſio alicuius boni ꝓſequendi per
intellectum practicuz in homine vel per
fantaſiam in brutis cooperãte eſtimati-
ua cum ceteris ſenſibus: Scđm ſunt paſ
ſiones cõcupiſcibilis ⁊ iraſcibilis que in-
clinant ad proſecutionem boni ⁊ fugam
mali. Tercium eſt vis motiua corporea
in membris exequens quod per priores
potentias apprehenſum ⁊ impatum eſt.
Nam per poſteriorẽ partem cerebri vir-
tus motiua per medullã ſpine dorſi me-
diantibus neruis muſculis ⁊ lacertis de
riuatur in membra motum localem exe-
quẽtia in homine ⁊ in omni perfecto ani
mali: ſiue ſit natatile vt piſcis: ſiue vola-
tile vt auis: ſiue greſſibile vt beſtie repti-
lia ⁊ iumenta: vt in capitulo.xxvj. huius
prime partis.

Capitulum I

Incipit Trilogiuʒ anime cōpilatuʒ a venerabili patre et fratre Lodouico de pruſia ordinis minoꝝ de obſeruātia.

De btitudine. dignitate et nobilitate anime. Capitulum primum.

A Eus omipotens:in ſe ſufficiētiſſimꝰ nullo ex ſe indigens (alioquin non eſſet ꝑ ſe ſibi ſufficiēs:nec poſſet eſſe beatꝰ abſq̄ creaturis) cuius btitudo nec augeri pōt: qꝛ ꝑfecta:nec minui:qꝛ eterna. propter gloriā ſuā non augēdam: qꝛ infinitꝰ:ſed manifeſtandā cū ſit ſummū bonū:cuius ſcḋm dyoniſiū ſuipius eſt eſſe cōmunicatiū ⁊ diffuſiuū. Ex ſupeffluentiſſima ſue bonitatis clemētia:cuiꝰ eſt cōmuicare eſſe ſcḋm oēm differentiā (dei nanq̄ ꝑfecta ſunt opa:in cuius vniuerſo nihil rōnabiliter cogitari pt:quod in ꝑmordio ꝯditōis nō ſit ꝓductū:vl'i rōe ſemiali vl'i ſili ſpē) vidēs ſe cōicari poſſe minui nō poſſe: volēs bonitatē ſuā cōicare ⁊ aliiſ:ſola charitate nulla ſui neceſſitate (quēadmodū hō faciēs res artificiales ꝓpter ſui indigentiā. et natura que formā in materia multiplicat ꝓpter ſui cōſeruationeʒ) rationales ſpiritus creauit. vt ſummū bonū intelligerent:intelligēdo amarēt:amādo poſſiderēt:vt eos ſue btitudinis ſic ꝑticipes efficeret. Huius tamen ſpūs rōnalis licet ſimilis videatur origo:facta ē diuerſa cōditio:dū alios in ſua puritate:in celo in eterna felicitate cōfirmauit. alios aūt ꝓpter ſuaʒ ſupbiam in infernū precipitauit: ⁊ in iudicium cruciādos ſeruauit. alios autem ad probandam hūilitatē ⁊ obedientiam in terrena habitatione terrenis corporibus ſociauit:vt advite ſenſum luteā materiā vegetarēt:et hec ꝑs tercia terrenis vnita corpibus. eſt aia rational' q̄ locum medium ſortita eſt:et ꝑus quidem erat media ſummis vicinior in delicijs erat paradiſi:nunc aūt ꝓpinquior infimis pro reatu inobediētie:humiliata eſt in loco afflictionis. Sūmus igit̄ omniū hoꝝ locus plenā habet leticiā:infimꝰ ſolā triſticiam:ibi eñ plena eſt felicitas: illic ſola ⁊ ſumma miſeria:in medio ſane ſumma ſperāda:ſed nihilominus infima timenda. Et iō iā nobis amplior timoris cauſa q̄ ſpei. qꝛ viciniores eiſdē īfimis: ⁊ in ipā deiecti degimꝰ vmbra mortis:q̄ tamen ⁊ illius btitudinis et illiꝰ nihilominus dānationis eterne:humanā deꝰ animam ꝓ ſuoꝝ qualitate meritoꝝ ꝑticipē poſſe fieri cognouit:naturales ei potētias ⁊ affectꝰ indidit:vt haberet vnde bona illa optaret:⁊ in eis poſſet q̄nq̄ locari. et haberet vnde mala illa metueret:⁊ in eis etiam dolere ꝑpetuo cōtriſtari:vnde etiam diuina depoſitiōe media inter eoſdē affectus cōſtituta eſt ¶Ratio in corde hominis: ꝑ quam nimirū diſcernere poſſet ⁊ diiudicare vnde gaudeat vl' doleat. ymo etiam quid cupiat vel timeat. B

¶Anteq̄ procedat̄ ad anime diffinitionem ⁊ potētiarum anime multiformē diuiſionem (Ad reddenduʒ huius operis lectores attentos in mēoria ⁊ iraſcibili ambe eñ vires cōueniunt in vno actu q̄ eſt fortiter apprehēdere ⁊ attēte tenere. Dociles in intelligētia ⁊ rationali. beniuolos in volūtate ⁊ concupiſcibili). In primo hoc capititulo ꝑmittendū eſt de anime rationalis btitudine:dignitate et nobilitate. ad que ſpeculanda. potentie anime (de quibꝰ principalis in hoc opere fit ſermo) nō parum adiuuāt:attentū docilē ⁊ beniuolū lectorē. Et qꝛ noticia beatitudinis et dignitatꝭ aie pēdet ex nobilitatis formalis cognitione. Idcirco.

Primo Nobilitas diffinitur. ⁊ diuidit̄.

Secundo de anime beatitudine.

Tercio de anime dignitate.

Quarto de eꝰ nobilitate aliq̄ ſubiūgent̄

Quinto qualiter potētie aie valēt ad ꝑdictorum cognitionem.

Quo ad primū cōſiderādū q̄ cancellariꝰ pariſiēſis in tractatu de nobilitate

Nobilitas ſic deſcribit nobilitatē Nobilitas ē emi-
nētia quedā vel pricipalitas vl' excellētia
inter alias res ſui gñis :hñs facultatem
aliquā in illas pſertim ꝓpinquas influ-
endi. Ex hac deſcriptiōe habet ꝙ in no-
bilitate eſt aliq̄ poteſtas influxiua in res
alias ſui generis: quoniaꝫ in omni gene-
re dominat aliquod vnū quod in illo ge
nere primū eſt ⁊ nobiliſſimū tā inaiatis
ꝙ in anima carentibꝰ: Nobilitas ſic de-
ſcripta generaliter repitur in macrocoſ-
mo ſcꝫ maiori mundo. Et ſiliter in Mi
crocoſmo. minori ſcꝫ mūdo. homine vi-
delicet: nam varie ſunt Herarchie ⁊ pri-
cipatus. quoniā nō eſt nobilitas ſine pri
cipatu quodā. Omiſſis breuitatꝭ gr̄a de
nobilitate macrocoſmi: aliqua ſunt dicē
da de microcoſmi id eſt homis nobilita
te (cur autē homo microcoſmꝰ dī pꝫ in-
fra ca. ij.) Conſiderādum ꝙ i microcoſ
mo quiqꝫ reperiuntur ſpecies nobilitatꝭ
videlicet pntalis: honeſtalis: naturalis:
virtualis ſupernaturalis: quaꝝ ſingula
rum talis eſt deſcriptio. Parētalis no
bilitas ē preeminētia quedā nobilis ho-
mini ꝓueniēs ex laude cōditionis pnte-
le: non quidem ex pmis pntibꝰ. quia cō-
munis eſt ad omnes. hec appropat ſta-
tui militāti in armis. Honeſtal' nobi-
litas ē eminētia q̄dā notabilis ꝓueniēs
homini ex hñplacito honeſtātis ipm: vl'
per filialē adoptionē a pncipe. vel p ꝓ-
motionē ad dignitatē aliquā ex ꝯceſſiōe
regis vel impatoris. Sicut nobilitantur
aliqui plebei ſm illud Heſter hoc hono
re dignus eſt quē rex voluerit honorare
hec due nobilitates cōſiderant circa ho
mines ciuiliter cōuerſātes: tres autē ſe-
quētes reſpiciūt pncipaliter animaꝫ vel
hominē vt homo ē ⁊ magis ꝓpoſito de-
ſeruiūt. Nobilitas naturalis eſt emi-
nētia quedā notabilis hoi ꝓueniēs ex p
ſpicati iditio rōnis. Et hec nobilitas ho
minis repitur in ſuperiori mentis apice
qm̄ creatꝰ ē homo in naturalibꝰ ad yma
ginem btiſſime trinitatis: ſm tres potē

tias in vna eſſentia: memoriā: intelligen
tiam ⁊ volūtatē Nobilitas etiā natura-
lis eſt in rōne ſm duplicē portionē ſupe
riorē ⁊ inferiorem tanꝙ viꝝ et mulierꝫ
Eſt inſup reſpectu rōnis inferioris nobi
litas: dum cōpatur ad ſenſualitatem tā
interiorē ꝙ exteriorem ſm eminētiaꝫ p-
dictaꝝ viriū adinuicē. Nobilitas vir
tualis eſt eminētia quedā notabilis: pro-
ueniēs homini ex aſſuefactione vel habi
tuatione virtutū moraliū. Hec nobili
tas magis attendit a phis. iuxta illō no
bilitas ſola eſt: aim que moribus ornat
Item Nobilis eſt ille quē nobilitat ſua
virtus. Item Chriſoſtomꝰ ſup matheū
Quid ꝓdeſt homi queꝫ mores ſordidāt
generatio clara: aut quid nocet huic ge-
neratio vilis: quem mores adornāt. Hic
pterea ſeruitꝰ et ignobilitas (tradit ſcri
ptura de Cham filio Noe) ꝓpter pctm̄
eſt introducta. Nobilitas hec virtualis
ſaluat in tranquilitate potētiaꝝ aie: duꝫ
mens ſupma pricipaliter rōni: ⁊ rō ſen-
ſualitati. ⁊ ſenſualitatis ptes nobiliores
ſuas abſqꝫ impedimēto virtutes exercēt
Sint ipe naturales: ſint vitales: ſint ani
males. Habet enim cōditio nobilitatis
hoc ꝓpriū: vt ſe nitat diffundere ⁊ com
municare ⁊ ſe quodāmodo dare. Ex ad
uerſo aūt ruſticitas (que dī nō a rure: ſ
a ruditate) ſatagit rape ⁊ ad ſe eſſe. Pro
pterea recte Paulus dicit eſſe beatiꝰ (⁊
ita nobilius) dare ꝙ accipere et ꝓinde
damnatiꝰ (et ſic ignobilius) diripere ꝙ
pdere. Nobilitas ſupnaturalis ē emi
nentia quedam notabilis: homini proue
niens ex virtutibus theologicis ſupinfu
ſis: que ſupernaturales gracie ſunt per
quas homo fit p adoptionem filiꝰ dei: fit
ſponſa chriſti: fit templū ſpiritusſcī. Hec
nobilitas ſm theologos eſt pfectiſſimo
rum in via militantiū: et facit mentē pri-
cipem dei. i. pfecte capere deū per habi-
tus theologicales: Actuſqꝫ ſupadditos:
quales ſunt credere ſumme veritati: ſpe
rare in ſummā largitatē: amare ſummā

bonitatem. Eſt etiā hec nobilitas btōꝝ
in gloria celeſti ppetuo regnātiuꝫ p do-
tes glorioſas: q̄ ſunt aperta viſio verita-
tis infallibilis. Secura tētio dignitatꝭ ⁊
nobilitatis inamiſſibilis et pfecta dilec-
tio bonitatꝭ infatigabilis. Q̄tum ad
ſecundum qualiter potētie aie conferūt
ad beatitudinē cognoſcendā (vt ſic ho-
mo beatitudinē cognoſcēs reqrat: et re-
quirēdo ad illā perueniat: ⁊ ibi requieſcat
per deſiderioꝝ adimpletōnē: in q̄ ꝯſiſtit
beatitudo ſiue vita eterna) notet ſbſcri-
pta theorica cōgeſta ex laudatorio San
cti Bonauēture Que ſi intellectꝰ acumi
ne: memorie viuacitate: volūtatꝭ affecti-
one moroſe ruminet: haud dubiū lector
docilis attentꝰ ⁊ beniuolꝰ ne dum intel-
ligētie lumē verum etiam voluntatꝭ fer-
uorem (ſacro luſtrāte flamāte pneuma-
te) reportabit. Omne nanqꝫ ſtudiū ca
tholicoꝝ reſolui debet p cōtemplationē
in affcm̄ vt nihil ſtudiāt: nihil cantent: ni
hil meditent: qō nō mediate vel imme-
diate ordinet ad inflamatiōeꝫ affectus:
in qua conſiſtit ſupmus apex theologie
miſtice: tradite p diuinuꝫ dyoniſiū ac re
uelate ſibi ⁊ aliꝭ per ſpiritūſanctuꝫ.

Qua de re pn̄ti ope freq̄nt deuotoruꝫ
doctoꝝ ſapia interſerit: preſertim docto
ris ſeraphici Scti Bonauēture: cuiꝰ do
ctrina videt ydonea ⁊ ſecuriſſima ad il-
luminādum intelectū et ad inflamandū
affectum.

Theorica cōtemplatiua felicitatis vi-
te eterne ſm potētias anime et poteſt ex
hac fieri figura q: impmēdo ñ hūit locū.

Hec ē vita eterna cognoſcere te ſoluꝫ
deū veꝝ ⁊ quē miſiſti ihm xpꝫ Joh. xvij
O vita eterna: o vita beata conſiſtens in
dei noticia Qui cognitus per intelligen-
tiam neceſſario amatur.
Amatꝰ p volūtatē neceſſario habetur.
Habitꝰ p memoriā neceſſario delectat:
Delectās p fruitionē neceſſario quietat
Quietans p deſideriorūꝫ impletionem
neceſſario beatificat Beatificat aūt

per omnis mali abſentiā ⁊ ois boni pn̄ti
am: Per mali abſentiā: nam vita eterna
ſic omnis boni aggregatiōe pficit ꝙ nul
lius mali admixtione inficit: quoniā per
ſummū bonū extirpatum eſt omē maluꝫ
generaliter ⁊ totaliter. Generaliter: quia
culpa pena miſeria. Totaliter q: actꝰ et
potētia: vt malū ibi facere nō ſolum non
volumꝰ ſ nec omnino poſſumꝰ. Per bo
ni pn̄tiam hoc tripliciter Aut ſubſtantia
lis: aut cōſubſtātialis: aut accidētalis

Subſtātialis ex pte anie cōſiſtit In vi
ſione apta: in tētione ſecura: in dilectiōe
pfecta. In viſione apta ſummi veri: Nā
hi vident deū facie ad faciem hoc ē nu-
de ⁊ ſine velamine. In tētiōe ſecura ſum
mi ardui: nā beati poſſident ⁊ tenebunt
deū ſempiternaliter. In dilectione pfe-
cta ſummi boni: nā beati fruent deo aui
de ⁊ delectabiliter. Conſubſtātial' qō
cōſiſtit i glīa corpis q̄ ſcd̄a ſtola dicit q̄
reſumpta aia pfectius rēdit ad ſummuꝫ
bonum. Erūt aūt in corpibus electoꝝ q̄
tuor cōditiones nobiliſſime que dotes ⁊
pmia cōſubſtātialia dicūt q̄ corpus per
ficiūt quod ordinat ad anime actioneꝫ
Que duplex eſt ſcꝫ cognitio et dilectio.
Cognitio ad quaꝫ ordinat claritas qm̄
ſpūs eſt in viſione lucis etne clarificatꝰ
ideo debet in eiꝰ corpe claritas pmaxia
reſultare. Dilectio eſt delectatio magna
et cōſiſtit in cōmunicatione cōuenientis
cū cōueniēti rōne cuius erit in corpe glo
rioſo: Inpaſſibilitas: ſubtilitas: agilitas
Impaſſibilitas vt nō retrahat ſpūs a dō
quia intētione eternitatꝭ ſpūs factus eſt
omnino impaſſibilis: ideo debet in eius
corpe eſſe impaſſibilitas oimoda. Sub-
tilitas ⁊ ſpūalitas vt nihil interponat in
ter dilectum ⁊ diligēs quia in dilectione
illius ſummi boni ſpūs humanꝰ factus
eſt ſpūalis: ideo in eiꝰ corpe debet habe-
re correſpōdentē ſubtilitatē ⁊ ſpirituali-
tatem. Agilitas vt cōiūgatur anima deo
qm̄ ſpiritꝰ ꝓmptiſſimus eſt ad tendēdū
in deū: ideo in corpe glorioſo debet ſum

ma agilitas repiri. Accidentalis boni quod conſiſtit in gaudio creaturaꝝ. Juxta ſe: ſub ſe: ſupra ſe: Juxta ſe cōſiſtit in aſſociatiōe oim̄ ſanctoꝝ hoim̄ ⁊ angeloruȝ eoꝝ choris intereſſe. Cōgaudere eis q̄ꝛ priores ſunt creatione ⁊ cōuerſiōe ad deū: a q̄ nunq̄ receſſerunt ꝑ pctm̄: ſ; ſemꝑ charitate immobili deo adheſerunt et btām hereditatem oibus priores poſſederunt. Sub ſe euitatas penas ꝑ dei miſericordiā inimiciſq; inflictas ꝑ iuſticiam cōtueri. Gaudent etiā beati q̄ omnia pctā vel ꝑ diuinā potētiā vitauerūt vel iam dudū cōmiſſa correxerūt. Supra ſe hominē dei ⁊ hominū mediatoreȝ cū ſua beatiſſima mr̄e virgine glorificatos aſpicere.

O vita eterna huic miſerie diſſimilis In qua lippit rationalis ignara veritatis In vita eterna clare videbitur qđ h̄ ſub enigmate credit̄ hoc eſt potiſſimū bonū Pater a quo bonū originaliter ꝓgredit̄ Iteȝ in hac vita cōticeſcit iraſcibilis formidulosa mai ſtatq; in vita eterna Secure tenebit̄ quod h̄ ſub periculo ſperatur hoc ē ſapiētiſſimū bonū Filius ſm̄ queȝ omne bonuȝ exemplariter producitur. Item in hac vita ſitit cōcupiſcibilis penurioſa voluptat̄: in vita eterna ꝑfecte amabit̄. qđ hic ſemiplene diligit̄ hoc eſt ſuauiſſimū bonuȝ ſpūſſanctus ad quem om̄e bonū finaliter reducit̄. Nam aug⁹. de ci. dei. lib. viij. capi. ix. dicit platonē de deo ſenſiſſe q̄ erat: Principiū oim̄ naturarū q̄ nō ꝯſeruāte nā annihilat̄. Lumē oim̄ rationū q̄ nō illumināte rō obtenebrat̄. Finis omī actionū quo nō ordināte actio fruſtrat̄. Eſt autē actio naturalis: artificialis: moralis. Naturalis cui⁹ deus ſua potēti virtute ē cauſa eſſendi. Artificialis cuius de⁹ ſua ſapiēti arte ē ratio intelligēdi. Finalis cuius deus ſua clemēti bonitate: eſt ordo viuēdi. Nā deus oim̄ reꝝ eſt cā efficiēs: exēplaris: finalis. Efficiēs rōne cui⁹ ē in creatura in modū veſtigij vnitas mod⁹ mēſura. Exemplaris: rōne cui⁹ ē in creatura in modum veſtigij: veritas: ſpēs: numerus. Finalis rōe cui⁹ ē in creatura i modū veſtigij: Bonitas: ordo: pond⁹. Hec declarant dei factoris ſummā potētiam: ſapiētiam: clemētiam. Omnis quippe creatura cōſtituit̄ in eſſe ab efficiēte: formatur ad exēplar: ordinat̄ ad fineȝ. Hec tanq̄ ꝑ veſtigiū ducūt nos in viā in agnitionē dei efficienꝫ: exemplaris: finieꝫ. In quo ſufficientiſſima ⁊ pleniſſima habet̄ mentis refectio in patria hāc plenitudinem tūc inueniem⁹ quādo erit volūtati multitudo pacis: qñ erit rōi plenitudo lucis quādo erit memorie cōtinuatio eternitat̄. Tūc deus erit oia in omnib⁹ qñ receſſerit a ratione error: a volūtate dolor: a memoria timor: Et ſucceſſerit illa quā ſperamus: mira ſerenitas in ratione: diuina iocūditas in volūtate: eterna ſecuritas i memoria. In felicitate eterna: q̄ ē quid optimū ⁊ pulcerrimū ⁊ ꝑ ſe ſufficiētiſſimū nullo extra ſe indigēs in quo vacabimus ⁊ videbim⁹: videbim⁹ et amabim⁹ amabim⁹ ⁊ habebim⁹: habebim⁹ ⁊ laudabim⁹ deū qui ē ſuꝑ oia benedictus in ſecula Amen.

D De anim dignitat

Quātum ad tercium de aīe videliceȝ dignitate Cōſiderandum q̄ tāta dignitas humane cōditionis eſſe dinoſcit̄: vt non ſolum iubētis ſermone ſicut alia oꝑa ſex dierū: ſ; conſilio ſancte trinitat̄ ⁊ oꝑe diuine maieſtatis creat⁹ ſit homo (qui cōſtat ex aīa cum ratione: ⁊ carne cū ſenſibus ſuis) Anima igit̄ ſubſtātia rationalis: intellectualis ſpūalis nō ex dei natura nec ex aliq̄ preiacenti materia facta: ſ; ex nihilo creata. In oibus nanq; rebus creatis non inueniebat̄ aliquod materiale tā nobile vt ex eo poſſet fieri rōnalis anima. Nō quidē terra vel aliqđ elemētoꝝ: nec celum: nec aliquod corꝑm celeſtium fuit dignū intrare cōpoſitionē aīe rationalis vt materiale principiū. Ideo facta ē ex nihilo: vt ex ꝑme cōditōis honore intelligēt quantū debēt ſuo cōditori: dum in cōditione mox dignitatis ꝑuilegiū ꝑſtitit ei ꝯditor ſuus: vt tanto amplius diligeret conditorē: quanto ſe mirabilius ab eo intelligeret cōditū. Nec ob hoc ſolū hō deū diligere tenet̄ q̄ conſilio ſctē trinitatis ſic excellēter eſt cōditus: Sed etiā ad imaginē ⁊ ſimilitudinē ſuā: creator oim̄: hoiem tā nobiliter creauit. quod nulli alteri (vt dicit Aug⁹) ex creaturis donauit. Fact⁹ eſt igit̄ hō ad imaginē dei ⁊ ſimilitudinē: ſicut legit̄ in Geneſi. Imago nāq; attēdit̄ in naturalibus potētijs ſcȝ Memoria Intelligētia ⁊ Volūtate. Similitudo attendit̄ in gratuitis. Que ſunt ſcia illuminās intellectū (ad cognoſcendū deū ſuū. Seipm̄. ⁊ mundū iſtū qui fuerat factus ꝓpter hominē) et charitas accendēs affectū ad diligendū deū ſuꝑ oia: ⁊ ꝓximū ſicut ſeipſum. Qualiter aūt aīa inſignita ſit dei imagine: ⁊ decorata ſimilitudine ei⁹ Henricus de haſſia nō min⁹ ſubtiliter q̄ deuote theoſophiſat in opuſculo de ſpeculo aīe dicēs. O aīa audi q̄d dixit te creaturus dñs deus. Faciamus inq̄t hoiem ad imaginē ⁊ ſimilitudinē nr̄am. Intellige cōſilio increate trinitatis creata es. Audi ad imaginē ⁊ ſimilitudinē dei formata es. Quare certe: vt ex prima creatione intelligeres quātū tuo creatori deberes: ⁊ tāto ardētius eū amares quanto mirabilius ꝯditā te agnoſceres. Magnū eſt cōſilio trinitatis conditā eſſe: ſed maior dignatio diuine bonitatis vt etiā ad imaginē ⁊ ſimilitudinē ſuā oim̄ creator crearet te. Qđ nulli ex creaturis niſi rōnalibus donatū eſt. Quis honor hoi maior eſſe potuit q̄ vt ad ſimilitudinem ſui creatoris cōderet̄. Et eiſdē v̄tutum veſtimētis ornaret̄ q̄bus ⁊ cōditor ei⁹. Nam deus charitatiuus eſt iuſt⁹ eſt verax eſt ⁊ ſimilia. Et hō creatus eſt vt charitatiuus ſit: iuſtus: verax atq; bon⁹: q̄s v̄tutes quāto plus q̄ſq; hūerit tāto maiorē ſui creatoris ſimilitudineȝ gerit. Et attēde nō ſimiliter in te imaginē ⁊ ſimilitudinē. Quia imaginē potētiarū trinitas (vtpote memorie intelligentie ⁊ volūtatis in vnitate ſimplicis eſſentie) exꝓmit ita vt ꝑ memoriā intelligat̄ eterni patris gn̄atiua fecūditas. per intelligentiā filij illuminatiua veritas. Per voluntatē ſpūſſctī vnitiua charitas: q̄ꝛ a mēoria gignit̄ verbum ſeu noticia intellectualis a qua ſimul et memoria proced͛t amor qui eſt actus volūtatis. Hec autem eterne trinitatis imago tūc ꝑfectior eſt ⁊ deiformis ſi ſicut triū diuine trinitatis ypoſtaſiū opatio eſt indiuiſa ⁊ oinode concors. Ita voluntas nihil vel e aut nolit niſi vt ratio dictat. Et ratio nō dictat niſi cōformiter his q̄ memoria ex diuinis eruditionib⁹ ſibi impſſit. Vt ſit in regno aīe ratio q̄ agēda ⁊ dimittēda ſunt veraciter dictet. Mēoria dictata firmiter q̄ſi inſcribat. Et volūtas inſcripta ꝓſequēdo efficaciter oꝑe impleat. De q̄ dicetur q̄rto ⁊ quito caplis Creauit etiā ſcđo deus hoiem ad imaginē ⁊ ſimilitudinē ſuā. Sic q̄ imago dicit aptitudinem ad amandū. Siſitudo vero ipm̄ actū amandi. Nā ſicut di. j. Joh. iiij. Deus charitas eſt. ſ. increata infinita ⁊ immortalis. Ab hac eīn charitate quidā infinit⁹ ⁊ purus actus amoris ꝓcedere cōprobatur. Aīa ergo ad imaginē dei creata dr̄. q̄ꝛ ſicut deus charitas eſt: ſic ⁊ ipā hȝ ex ꝓprio ſuo eſſe quandā innatā aptitudinē (cū in vſu liberi arbitrij eſt) ad amandū ſine qua minime eſſe pōt. Neceſſe ergo eſt ei aut diligere bonū icōmutabile quod deus eſt. Aut bonū cōmutabile qđ mundus eſt. Ipā eīn ꝑ libertatē arbitrij i medio eſt conſtituta. Ad ſimilitudinē v̄o dei idō creata mōſtrat̄: eo q̄ ſicut a charitate ꝓcedit actus ille amoris. ſic in aīa ab ipā aptitudine ad amandū q̄dā act⁹ amoris (cū in vſu liberi arbitrij eſt) ꝓcedit in opus. Tercio ſm̄ autorē de ſpū ⁊ aīa hō dr̄ fact⁹ ad imaginē ⁊ ſilitudinē dei. Sic q̄ in imagine notat̄ cognitio veritatis: et in ſilitudine amor bonitatis ⁊

ỽtutis. De q̃.ca.v.circa finē Quarto ſi
cut deus hoīem ad imaginē creans. Eſt
charitas bonus iuſtus ⁊c̃. Ita hō creatꝰ
eſt vt charitatē haberet ⁊ bonus eſſet et
iuſtus. De q̃.ca.v.circa mediū. Quin
to ſicut vnus deus ſemꝑ vbiqꝫ totus eſt
oīa viuificās: mouēs ⁊ gubernās. Sicut
ait apl's ꝙ in eo viuimus mouemur ⁊ ſu
mus. Viuimus eñ in deo vita grē. Mo
uemur in eo ⁊ ad eū pondere opationis
meritorie: ⁊ tandē circulo quodā intelli
gibili ſumꝰ in eo velut in cētro nr̃o ꝑ qe
tem ꝯtēplationis ſtabilis ⁊ quiete ⁊ ſere
ne. Sic aīa in ſuo corpore tota viget vi
uificās mouēs ⁊ gubernans. Nec eſt in
maioribꝰ ſui corporis mēbris maior: ⁊ i mi
nimis tota ⁊ in maximis tota. Miro āt
mō vna eademqꝫ viuificatione corpori ꝓ
ſidēs: cū ipa ꝑ naturā nō ſit diuiſa ꝑ cor
pus tñ agit diuerſa. Ipa quippe eſt q̄ per
oclos videt: audit ꝑ aures: ꝑ nares odo
rat: ⁊ cū nō ſit diuerſa: ꝑ ſenſus diuerſa
opera. Ex qua re intelligit ꝙ ita eſt aīa
in corpore ſuo ſicut deꝰ in ſuo mūdo. in
ternis quidē ⁊ exterius. Superius ⁊ in
ferius: regendo ſuperior: portando infe
rior. replendo interior: circūdando exte
rior. Sic ē itra vt ex ſit. Sic circūdat vt
penetrat: ſic p̄ſidet vt portat: ſic portat
vt p̄ſideat. Et lꝫ vnꝰ ſit aīa nāc tres hꝫ
tñ i ſe vires: mēoriā: intellectū: ⁊ volūta
tē. Sic vnꝰ ds ⁊ tres ꝑſone. Et ſicut ē ds
pr: ds filiꝰ: deꝰ ſpūſſctūs: nō tñ tres dij: ſ
vnꝰ deꝰ ⁊ tres ꝑſone. Ita aīa mēoria: aīa
intellectꝰ: aīa volūtas: Nō tñ aīe tres in
corꝑe vno: ſ aīa vna: ⁊ tres vires: Nec
horꝝ triū aliqđ ſine alijs duabꝰ ꝯſtat i ite
grū ꝙtū ad ſuā btitudinē. Qualit āt aīa
ē tota i toto corꝑe ⁊ in q̄libet eiꝰ ꝑte pꝫ. ī
c. lj. Sexto ſicut deꝰ ſimpliciſſimꝰ eſt in
ſua nā: ſic ⁊ aīa etiā ſimplex eſt. vñ aug.
de ſpū ⁊ aīa. Aīa in eēntia eſt ſimplex: in
officijs multiplex. Septimo ſicut deꝰ ē
eēntia rōnal': ita hō ē aīal rōnale. Octa
uo ſicut deꝰ ē ſpūs Ioh. iiij. Deꝰ ſpūs ē.
ſic ⁊ aīa ſpūs dictꝰ eſt. Nono ſicut deꝰ
vnꝰ in toto ſclo Deut. vj. Audi iſrl' dñs
deꝰ tuus vnꝰ eſt: ſic ⁊ aīa i toto ſuo corꝑe
vna ē. Decimo ſicut deꝰ non ꝯtinet ab
vniuerſo ſ ꝯtinet illū. ſic ſcḋm Damaſ. li.
j. c. xviij. Aīa nō ꝯtinet a corꝑe: ſ ꝯtinet
illud: ſicut ignis ferrū ⁊ in ipo exiſtēs ſu
as opatiōes opat. Undecimo ſicut ds
iplet totū mūdū quēadmodū ipe hiere.
xxiij. ait. Celū ⁊ terrā ego iplebo dicit do
minꝰ: ſic ⁊ aīa iplet totū corpꝰ humanū.
Duodecimo: ſicut ds hꝫ viuere ⁊ intelli
gere ſine mūdo: ſic ⁊ aīa hꝫ viuē ⁊ intelli
gere ſine ſuo corꝑe. Tertiodecimo: ſic
deus i mūdo oīa videt ⁊ nō videt: ſicut
Exo. xxxiij. ait Nō videbit me hō ⁊ viuet
Et Ioh. j. Deū nēo vidit vnq̄. ſic aīa vi
det ⁊ non videt. Quartodecimo: ſicut
deꝰ nō inficit ſordibꝰ orbis q̄uis totū im
pleat orbē velut ſol q̄ non inficit ſordibꝰ
luti: ſic aīa nō ificit corporea ſorde q̄tū
cūqꝫ ſordeſcat caro. Quintodecimo: ſi
cut deus q̄q̄ nō audiat minime dormit
Iuxͣ illud pſ. Ecce non dormitabit neqꝫ
dormiet. ſic aīa in corꝑe nūq̄ dormit: lꝫ
dormiat corpꝰ Sextodecimo: ſicut ds
in mūdo aliquā ꝑtē nobiliꝰ q̄ alterā or
nat: ſicut pꝫ in ſole ⁊ luna: ſtellis: auro: ⁊
lapidibꝰ p̄cioſis ⁊ ꝯſilibus: ſic aīa in cor
pore vnū mēbrū nobilius q̄ alterū deco
rat. Decimoſeptimo: ſicut deꝰ cā eſt in
mūdo incremēti: in plātis herbis ⁊ arbo
ribꝰ: floribus: fructibꝰ ⁊ ꝯſilibꝰ ceteri: Sic
aīa cā ē in corꝑe augmēti cuiuſlibet mē
bri. Decimooctauo: ſicut deꝰ regit ⁊ gu
bernat orbē: ſic aīa vegetat: ꝯſeruat: viui
ficat: regit ⁊ gubernat corpꝰ. Decimo
nono: ſicut deꝰ vnitā ſibi humanā nām:
ꝓ habuit paſſibilē: ⁊ poſtea glioſam: ſic
aīa ꝓ vnita ē carni paſſibili demū ē glifi
cāda i celo. Uiceſimo: ſicut deꝰ ē imor
tal' teſte aplo. j. Thi. ij. Regi ſclo𝝈 imor
tali ⁊ iviſibili ſoli deo honor ⁊ glīa i ſcla
ſclo𝝈 amē. Sic ē aīa imortal' atꝫ ſi iuſta
erit cū deo victura in ſcl'a ſclo𝝈 Amen.

¶ De anime nobilitate.

Qūtū ad q̄rtū de aīe nobilitate. Cōſi
derādū ꝙ aīe nobilitas (vt dicit Cācella
rius ſuꝑ Cātica) maxie ꝯſiſtit in amore
dei fruitio extatico vel anagoico ⁊ ſera
phico. Ille namqꝫ aōr ꝯſiſtit in exꝑimētali
ꝑceptiōe cuiuſdā ſuauitatꝭ ⁊ itime ꝯſola
tōis quē aīa ꝑcipit (ſcḋm portionē ꝟginalē
ſinderesim ⁊ ſupmā: q̄ ⁊ apex mētis dr:
ꝯdiuiſa ad ſpm ꝓut ad alia ꝯgnoſcenda
vel diligēda vel ordināda ſub deo defle
ctit) in ꝯiūctiōe cū ſupmo obiecto ſuo ⁊
fine deo: ꝑ ſilitudinē ad ſupmū amorem
creatū q̄ ē in ſeraphin. Ille. n. amor ſera
phicus ad ſui cognitiōem idiget ſilitudi
nibꝰ ⁊ ſimbolis creaturaꝝ. Uñ ſcḋm hunc
amorē aīa noīat dei amica: filia: ſponſa:
regina: tēplū: virgo: ꝓut ſctūs Bonauē.
pauciſſimis ỽbis cōplexus ē in ſuo itine
rario ca. iiij. Iō dicit Diony. Impoſſibi
le ē nobis relucē diuinū radiū: niſi ſacris
⁊ architipicis exēplaribꝰ vl' ſimbolis cir
cūuelatū: quēadmodū pura lux mālis ſi
ne colorū admixtiōe nō videt: ꝓpterea cō
poſitꝰ ē liber cāticoꝝ ſb tropis ⁊ ſilitudi
nibꝰ ad huiꝰ ſeraphici amoris exercitiū
ſub tipo nuptiaꝝ. De nobilitate ergo
aīe dicit autor de ſpū ⁊ aīa. Nobilis cre
atura ē aīa. Ciuitas namqꝫ dei ē: de q̄ tam
glo'ſa dicta ſūt: ꝙ ad imaginē ⁊ ſilitudinē
dei facta. Hec ciuitas merito iſrl'm appel
lāda ē: q' ad fruēdū viſiōe illiꝰ ſūme pa
cis q̄ facit vtrūqꝫ vnū: creata ē. Mēs eiꝰ
ꝑadiſus ē: in q̄ dū q̄s celeſtia meditat q̄i
in ꝑadiſo voluptatꝭ delectat. Domus
etiā ſūmi prīſfamilias ē aīa, ꝓpt̄ vnitatē
moꝝ. Spōſa xp̄i ꝓpt̄ dilectiōꝫ. Tē
plū ſpūſſcti ꝑ ſctificationē. Ciuitas regꝭ
eťni ꝓpt̄ ꝯcordiā ciuiū. Et q' nlla ē ciui
tas abſqꝫ pplo: diſpoſuit i ea cōditor nr̄
pplm triplicē ḡdꝰ. i. ſapiētes ad ꝯſulēdū
Milites ad pugnādū: artificeſ ad miſtrā
dū. Ciues hꝰ ciuitatꝭ nāles ⁊ ingēti ai vi
gores tāq̄ idigene: q̄ꝝ diſtincti ſūt ḡdus
q' alij ſupiores: alij inferiores: alij me
dij. Supiores q̄dē ſūt intellectuales ſen
ſus. Medij: rōnales. Infimi animales.
Quoꝝ hꝰ ē dr̄ia: aīalis ſeu ſenſualis ap
petit viſibilia. Rōnalis diſcernit ⁊ diſcre
tionis oculo aſpnat ea intellectualis ꝑ
trahit ad diuia. Intellectuales igit ſen
ſus ſunt tāq̄ aīe ꝯſiliarij: dicētes deū ti
me ⁊ mādata eiꝰ ſuā: ꝓpt̄ h̄ eñ ē oīs hō
Rōnales ſunt tāq̄ milites q̄ hoſtes ꝯcu
piſcētiaꝝ ipugnāt ꝑ arma iuſticie. Aīa
les ſeu ſenſuales ſenſus ſūt tāq̄ ruſtici ⁊
artifices q̄ corꝑalibꝰ rudimētis inſiſtūt:
⁊ corꝑi nccaria miſtrāt Hāc triplicē vim
anie. i. ſenſualē: rōnalē: intellectualē. ꝑhi
ꝑtes aīe vocauerūt nō integles: ſ ỽtua
les: q' potētie eius ſunt. ¶ Aīa ē amica
Templū filia ſponſa ⁊ regina dei. Ex di
ctis ſancti Bonauēture. Deus eñ q̄
oīa fecit in gliaꝫ ſuā ⁊ nulliꝰ idiget laude
potiſſime req̄rit a creatura rōnali hono
rē. Et q' honorē deo exhibemꝰ qñ in ipm
oīa referimus tāq̄ in oīm auctorē ⁊ finē
nō decreuit ds hoīeꝫ ꝑducē ad ꝑfectōeꝫ
glīe ꝑ aliq̄d qđ ortū hꝫ ex ꝑncipijs nāe: ſ
ꝑ munꝰ grē additū nālibꝰ: vt ex h̄ hō ma
gis dō ḡtus exiſtēt ⁊ totiꝰ ſalutꝭ ſue opꝰ
deo attribuēt. Cūqꝫ lex diuinitatꝭ ſcḋm Dio
ny. ſit infima ꝑ media: ⁊ media ꝑ ſupma
reducē. Media aūt bona ſūt aīe potētie
nāles. Maxia ſunt: grā ⁊ ỽtutes q̄bꝰ nō
ꝯtingit male vti. Idcirco ſcḋm rectū ordi
nē: ex mera libalitate ⁊ ḡtuita ꝯdeſcēſiōe
diuie grē ḡtūfaciētꝭ: ſupaddite de nāli iu
dicatorio. ſ. conſcīe: ⁊ nāli inſtinctui q̄ eſt
ſindēſis. Aīa ſacta q̄ dei capax ⁊ ꝑticeps
eſſe pōt. Conſecrat in templū. Adoptat
in filiā. Aſſumit in ꝯiugiū. Non ſcḋm tro
pū ⁊ trāſſumptionē: ſ ſcḋm ỽitatē ⁊ ꝓprie
tatē. Et hoc fit ꝓpt̄ ḡtuitā dei ꝯdeſcē
ſionē. Tū etiā ꝓpter creature exaltatōeꝫ
vltra terminos ſiue ſtatus nāe. Gratui
ta namqꝫ ꝯdeſcēſio in hmōi acceptatōe ne
ceſſaria ē. Q' ds eñ imēſus hitare velit
in aīa vt in tēplo. Q' itez velit huū repu
tare ꝓ filio. Q' ancillam ſuaꝫ velit aſſu
mere in ſpōſaꝫ ⁊ ꝯiugium: hoc nemo du
bitet eſſe mere gratie ⁊ ꝯdeſcēſionis libe
raliſſime. Creature etiam ſublimatio in
tali acceptatiōe vltra ſtatum nature re

C de ani[…] nobili[…]

F Anīa ē amica. Tēplū filia Spōſa ⁊ regina dei,

perit. Q̃r.n.creatura ɔſecrat in templũ
fundatũ p fidẽ.eleuatũ p ſpem.ꝛ dedica
tum p mẽtis ꝛ corpis ſanctitatẽ:adopte
tur in filiã:aſſumat in ɔiugiũ. hoc ẽ ſup
naturale cõplementũ oĩs creature.Et iõ
nec cõſecratio:nec adoptio:nec vnio aĩe
ad deũ fit p aliquã ꝓprietatẽ nature. ſed
p aliqđ donũ grẽ ſupadditũ qđ aĩam cõ
ſecret vt ſit tẽplũ:aſſimilet vt ſit dei filia
Q̃r faciẽ decoret aĩe:vt apta ſit eſſe dei
ſponſa. Hoc aũt facit grã gratũ faciens
cui adeo iuncta eſt dei ɔformitas:vt nul
lo mõ poſſit deo diſſimilis fieri. Ideo iũ
cta ſpũalis venuſtas vt nullo mõ poſſit
deformari reddat aĩam deo acceptam.
Pater itẽ miſcdiaꝝ ꝛ deus totius cõ
ſolationis ex ſupfluẽtiſſima liberalitatiſ
ſue magnificẽtia p ieſum xp̃m coeternũ
cõſubſtatialẽ coequalẽ vnicũ cordis ſui
filiũ ſanctiſſimũ ſpiritũ paditũ donauit
anime fideli In ſignaculũ acceptatõnis
Et facta eſt anima amica gratiſſima ꝓpt
charitatẽ q̃ eam pelegit. In priuilegiuz
adoptionis.Et facta ẽ aĩa filia dilectiſſi
ma ꝓpter ſpem q̃ eam dotauit. In annu
lum deſponſationis. Et facta ẽ aĩa ſpon
ſa dulciſſima ꝓpter fidẽ q̃ eã deſpõſauit
G Predictoꝝ vocabuloꝝ intelligentia
qualiter aĩa ſctã eſt tẽplũ dei:amica filia
ſponſa ꝛ regina. Templũ eñ ꝛ ſacrariũ
eſt ſpũſſcti:ꝛ totius trinitat. Quia licet
deus ſit vbiqꝫ in oĩbus creatis p eſſen
tiã:pñtiã ꝛ potẽtiã. Eſt tñ in aĩa ſctã ſpe
ciali mõ p grãm velut in tẽplo in q̃ deus
colit. Nam fide.ſpe ꝛ charitate(vt dicit
Auguſti.)colit deus:tẽpluz hoc vt dicit
ſctũs Bonauẽtura.ẽ fundatũ p fidẽ(Fi
des.n. eſt ſba ꝛ fundamẽtũ ſubſtãs edifi
tio ſpũali qđ ẽ grã ꝛ glia. ꝛ facit res ſpe
rãdas aliqliter i nobis ſbſiſtere in via p
grãm ꝛ tãdẽ p gliam apte viſionis.)ele
uatũ p ſpem(ꝓpriũ eſt.n. ſpei erigere in
ſummã largitatẽ expectãdo et ſperãdo.
Dat eñ ſecuritatẽ quãdaz ne deficiat in
via:ꝛ ẽ ſicut anchora tenẽs aĩam imobi
lẽ in bono) Tẽplũ etiã hoc ẽ dedicatũ p
mẽtis ꝛ corpis ſctitatẽ.opatõe.ſ.ſpũſſcti
qđ totũ fac ſinceriſſima caritas xp̃i q̃ dif
fuſa ẽ i cordib⁹ nr̃is p ſpm̃ſcm̃ q̃ datus ẽ
nobis. Amica di aĩa q̃ſi ani vel amoris
cuſtos.vel altera mea ꝓpt mutuã cõica
tionẽ ſecretoꝝ. Amicoꝝ.n.ẽ idẽ velle et
nolle. Deus.n.gerit amiciciã erga aĩam
ſctãz: qꝛ cõicauit ſibi ſeipm̃ ꝛ amorẽ ſuũ
ꝛ dõa ſua ad fruẽdũ ꝛ vtẽdũ.q̃ntũ ipa po
tuerit rõnabilr accipe. ꝓ varietatẽ ſtatu
um i q̃bus ẽ ɔſtituta. Dr etiã aĩa ſctã
virgo mat ſeu ꝟbigena. ſiue deigena . ꝛ
filia. Virgo noiat ꝓpt ſinderesim q̃ nũq̃
violat. Mater ſiue ꝟbigena: qꝛ parit in
ſe ꝟbũ rorante deſup pře luminũ. ꝟbũ h̃
p affectũ boni opis ɔcipit. p effectũ na
ſcit.p ꝓfectũ nutrit. De h̃ di Mat.xij.
Qui fecerit voluntatẽ pr̃is mei ꝛc. Di etiã
filia dei:qꝛ filio etni pr̃is p amorẽ nupti
aliter ɔiũcta:ꝛ ſpõſa ſiue vxor i eodẽ gra
du videt ponẽda q̃tũ ad amorẽ beniuo
lentie cũ filio. Di etiã filia irlm:qꝛ inhibita
trix pacifice ciuitat. ꝛ filia ſyon ꝓpt ſpe
culatiõꝫ diuinoꝝ. Spõſa etiã di aĩa:q̃a
aſſumit p amorẽ(cui⁹ ẽ ꝓpriũ vnire amã
tẽ cũ amato)in caſtiſſimũ mrimoniũ qđ
inchoat i baptiſmo. cũ ꝟtutes theologi
ce aĩe ifundũt. Ratificat.cũ aĩa p vſuz
liberi arbitrij coopante grã elicit actus
ꝟtutũ theologicaꝝ:q̃ ſũt credẽ ſũme vita
ti. Spare in ſũmaz largitatẽ diligẽ ſũmã
bonitatẽ ꝓpt ſe ꝛ ſup oĩa. Mrimoniũ cõ
ſũmat in pña: q̃tenus aĩa btã portet iu
gũ ſuauiſſimũ ꝛ onus leuiſſimũ bti ɔiu
gij.dotat trib⁹ dotib⁹ glioſis: q̃ ſũt v ſio
fruitio ꝛ tẽtio:q̃ ſũt hitus diſponẽtes ad
actus btitudis (nam felicitas ſm phm
in actu ɔſiſtit)q̃ ſũt ītuitiua viſio.actual
fruitio:cũ etnitate. Noiat etiã aĩa ſctã
regina pfigurata i Apocalipſi p illã mu
lierẽ btãz q̃ amicta fuit ſole ꝛ luna ſb pe
dib⁹ ei⁹: ꝛ i capite ei⁹ corona ſtellaꝝ.xij.
Iſta mulier ẽ aĩa btã eterni regis. Filia
p nature creatõeꝫ. Spõſa p grẽ adoptio
nẽ. Regina p glie collocatõeꝫ. Regina h̃
bñ di amicta ſole: qꝛ decorata ſplendore

claritatis deifice. Coronata dignitate fe
licitat eterne. In q̃ felicitate ob ſpecia
lẽ decorẽ ſũt.xij.gaudia p.xij.ſtellas pre
figurata.p q̃ decorat:ornat ꝛ coronatur
aĩa regina in ſupna felicitate. Q̃rtũ ad
H quintũ:q̃liter potẽtie aĩe ɔferũt ad ſuſpi
us aĩe btitudis:dignitatis ꝛ nobilitatis:
cognitõeꝫ deſideriũ ꝛ obtẽtionẽ. Cũ igit
ſit ſũma vtilitas aĩe rõnalis: q ordinata
ſit ad beatitudinẽ obtinẽdã. Inſignitaqꝫ
ſit imagine dei.trib⁹.ſ.potẽtijs nãlib⁹ q̃
bus capax ẽ ſummi boni. Nã p intelligẽ
tiã potẽs ẽ cape ſapiam vel potẽtiã dei.
p volũtatẽ potẽs ẽ cape bonitatẽ dei : p
memoriam potens eſt cape virtutẽ eter
nitatis dei vt nunq̃ ab eo poſſet ſepari.
Sitqꝫ ſũma dignitas aĩe q decorata ẽ
ſilitudie dei.trib⁹ videlꝫ ꝟtutib⁹ theolo
gicis:q̃bus aĩa fit deiformis. Sitqꝫ ſũ
ma nobilitas aĩe : q ſit amica filia ſpõſa
dei. Tẽplũ deũ in ſe hñs cuꝫ q̃ oẽ bonũ.
nec dignius eo q̃rit : nec vtili⁹ eo iuenit
nec nobili⁹ eo cogitari pt. Ne igit ocio
ſa ſit i aĩa tãta vtilitas:nobilitas ꝛ digni
tas:toto niſu ſtudeat ꝓficere i ſilitudinẽ
ei⁹ ad cui⁹ imaginẽ formata ẽ ſm tres vi
res nãles ei ɔcreatas. Studeat per vim
rõnalẽ deũ cognoſcẽ:p vim ɔcupiſcibilẽ
deſiderare:p vim iraſcibilẽ appheendere
q̃tenus deũ cognoſcẽdo:deſiderãdo: te
nẽdo btificet : qꝛ citra deũ nihil aĩe ſuffi
cere põt: ꝛ hito eo nõ ẽ qđ vltra req̃rat:
cũ beat oẽ q̃ ad eternã felicitatẽ indiget.
Ac p hoc oĩb⁹ virib⁹ ſuis ꝛ oĩ diligẽtia:
ꝛ toto deſiderio dꝫ eum q̃rere:ꝛ oĩa facẽ
q̃ pmouẽt ad eius intẽtionẽ:ꝛ oĩa vitare
ꝛ fugẽ q̃ elõgãt eã a deo. Itaqꝫ cũ aĩa fa
cta ſit vt eẽt capax ſũme beatitudis:in q̃
hꝫ ſũmã vtilitatẽ:di gnitatẽ: nobilitatẽ
ꝛ gliaꝫ. Sũmãqꝫ delectatiõeꝫ. Iõ a deo
q̃ ẽ ſũma btitudo : dat⁹ ẽ aĩe duplex ap
petit⁹ nãlit ad h̃ vt iſta deſideraret ꝛ ſtu
deret obtinẽ:ꝛ cũ obtinuiſſet tanto iocũ
dius poſſidẽt q̃nto ardẽti⁹ ɔcupiſceret.
Dat⁹ fuit ei appetit⁹ glie talis:vt nul
la ſufficẽt ei pter ſupna gliã. Et appetit⁹
delectatõis talis:vt non ſatiaret eã aliq̃
niſi ſũma:ꝛ vtraqꝫ ẽ in ſolo deo:ꝛ ita ni
hil ſufficit aĩe pter deũ:ꝛ iſte appetit⁹ vo
cat ɔcupiſcibilitas . Itẽ ex h̃ orta ẽ alia
vis in aĩa: qꝛ cũ tãtũ ɔcupiſcẽt ſũmũ bo
nũ docẽte vi rõnali: p qđ btificãda erat.
nãlit horrebat ꝛ deteſtabat ꝛ repellebat
oẽ: qđ ad hãc obtinẽdam ɔtrariebat ei.
Et itẽ q̃cq̃d ad eã obtinẽdã ꝛ ɔſeruãdã
ꝓdeſſe ei poterat:fortit apphẽdit ꝛ tenu
it h̃ vis vocat iraſcibilitas:iux̃ ire ſilitu
dinẽ q̃ fortit indignat ɔrijs ꝛ fortit tenet
qđ cupit. Per vim rõnalẽ cognit bonũ ꝛ
meli⁹ ꝛ optimũ.per vim ɔcupiſcibilẽ ap
petit bonũ ꝛ meli⁹: bonũ ampli⁹ ꝛ opti
mũ maxime. Per vim iraſcibilẽ tenuit ꝛ
inheſit bono: ꝛ q̃ ei ad h̃ ꝓdeſſe poterãt
feruide apphẽdit: ꝛ ea q̃ ei obeẽ poterãt
dedignãter repulit ꝛ fugit. Appetitus
etiã nobilitat honoꝛ ꝛ dignitat dat⁹ fuit
aĩe vt pclariſſimã nobilitatẽ deſideraret
.ſ.deo placẽ Amicã: ſpõſaꝫ:tẽplũ:filiã ꝛ
heredẽ eẽ.ꝛ ei ɔregnare.ñ ex eq̃litate po
tẽtie.ſ; ex imitatiõe bonitat. Itẽ vt ſe tã
te dignitat agnoſceret eo q imaginẽ dei
in ſe hẽet:nec vlli inferiori ſe dignet ſub
ijcere.ſoli oĩm dño ſbiecta ꝛ obediens ꝛ
ex amore deo adherẽs : ꝛ reliq̃ ſb deo ꝓ
eiuſqꝫ dignitate eẽ eſtimãs: ꝛ vtẽs crea
ture miſterio ꝓ ſua vtilitate ꝛ dñi volũ
tate. H̃ erat ſctã ſupbia oẽm docẽs deſpi Superbia ſancta
cere vilitatẽ:ꝛ ſola etna bona appetere ꝛ
diligẽ. De hac ſupbia ait dñs Yſa.lx. Po
nã in te ſupbiã ſeculoꝝ . h̃ ẽ celſitudinẽ.
gliaꝫ ꝛ honorẽ. Ita q ſupbia nõ ſumit h̃
in vitiũ. Hec ſupbia nobilitat ſue ɔſcia:
neſcit niſi ſũmis.iũgi intẽdẽ ꝛ iherẽ. Sb
deo q̃ ẽ bonũ optimũ neceſſariũ : eternũ
ꝛ ſummũ. Qualiter elegit maria optimã
ptem. O vere ſctã ꝛ deſiderãda ſupbia:
q̃ vnicũ bonũ ſuũ poſſidẽ vult:excellẽter
ſine arrogãtia ꝛ vana glia.ſingularit ſine
iuidia. Impturbabilr:ſine ira. Infatiga
biliter:ſine accidia. Indeſinent:ſine aua
ricia. Delectabiliter:ſine luxuria ꝛ gula.
Honorabiliter: ſine ipocriſi ficta,

¶ Anima quid ſit ſcd̄m nomē. Cap̄.ij.

A Anīa q̄d ſit ſcd̄m nomē
Nima noiaꝫ hō interior: q̄ viui-
a ficaꝫ ⁊ ꝯtineꝫ lutea illa maſſa hu
mectata ne areſacta diſſoluatur.
Scd̄ꝫ tn̄ opis ſui officiū varijs noiaꝫ no
Anima minibus: licet vna ſit ſm̄ eſſentiā. Aīa dī
dū viuificat corpus. De q̄ dictū eſt Job.
.xj. Qui ꝑdiderit aīaꝫ ſuā ſaluā faciet eā
id eſt. q̄ſquis ꝓpt̄ deū hāc vitā (q̄ nūc cor
poris inſtitutiōe ⁊ aīa: tꝑaliter mortalis
exiſtit) libenter deſpexerit. In futuro in
corꝑe ⁊ aīa vitā eternā recipiet. Dr̄ aūt
aīa ab a qd̄ ē ſine: ⁊ neme qd̄ eſt ſanguis
Animus eo q̄ ſit ſine ſanguie. Animus dī dum
vult. Uel dī animꝰ rōne ꝯſilij. Un̄ dicūt
phi. Sine aīo ⁊ ſine ꝯſilio. Aiam. i. vitā
manere: ſicut pꝫ in amētibus: ⁊ pueris.
Spiritus Spūs etiā dī aīa mēs rōnalis: inq̄ntū
ſine corꝑe ꝯſideraꝫ ⁊ ſeparata ꝑdurat.
Spūs etiā dī aīa. i. vita. De hac q̄ꝫ vi
ta: dn̄i paſſiōis tꝑe euāgeliſta ita ꝓtulit
dicēs. Inclinato capite emiſit ſpm̄. Qd̄
eſt mittere ſpm: niſi aiam: vitam ponere.
Mens Aīa etiaꝫ dr̄ mens rōnale nr̄m q̄ rōci-
namur: intelligimus ⁊ ſapimus. Et dicta
eſt mēs eo q̄ emineat in anīa: vel q2 me-
minit. Un̄ imemores amentes dicimus.
Memoria Memoria dī aīa dū recordaꝫ. Rō
Ratio. Uo- dū rectū iudicat. Uolūtas dū ꝯſentit.
luntas. Sen Senſus dī aīa dū ſentit: vn̄ ꝓ his aīe
ſus. ꝓprietatibꝰ ſciētia q̄ aīe q̄litas ē a ſenſu
B nomē accepit. In his aīe noibꝰ ſepe vnū
ꝓ alio poniꝫ. Cōſiderāduꝫ poſtremo
q̄ aīa in ſcptura ſacͣ m̄ltiplr̄ accipiꝫ: ꝓ-
pterea diuerſa ſortiꝫ noīa. Et p̄mo q̄-
dē ꝓ toto hoīe Exodi. j. Oēs aīe corꝝ q̄
egreſſe ſunt de femore Jacob ⁊c̄. Nec. n.
aīe ſole egreſſe ſūt: ſ; cū corꝑibꝰ. Scd̄o
accipiꝫ ꝓprie: pro ipa forma ſbalī hoīs q̄
corpꝰ informat Sapie. iij. Juſtoꝝ aīe in
manu dei ſūt. i. in ꝓtectiōe. Tertio ꝓ
potētijs aīe oībus. vt pſ. ciij. Bn̄dic aīa
mea dn̄o. Aīa aūt nō opaꝫ niſi mediāti-
bus potētijs: vn̄ ſubdiꝫ. Et ꝓ. i. Oīa q̄
intra me ſunt. i. oēs potētie. Intellectus
volūtas: ſenſus: ſenſualitas: noī ſctō eiꝰ.
Quarto accipiꝫ ꝓ potētia vegetatiua
vt ibi. Humiliabā in ieiunio aiam meā.
Hūiliaꝫ. n. ⁊ affligiꝫ vegetatiua potētia:
dū minuiꝫ ſibi nutrimētum per ieiuniū.
Quito ꝓ potētia ſenſitiua: vt illd̄ Jo
hā. xij. Nūc aīa mea turbata ē. Qd̄ expo
nūt plerīq; de turbatiōe ſenſitiue ptis in
xp̄o. In q̄ nō poterat eē turbatio rōis cū
cōꝑhēſor eēt. Sctūs tn̄ Bonauētura in
breuiloq̄o. pte. iiij. c. ix. Dicit q̄ illa turba
tio fuit etiaꝫ in xp̄o in ſupiore pte rōnis.
Quia gn̄alitas corruptōis infecerat i no
bis nō ſolū corpꝰ ⁊ aīaꝫ: ſ; etiā oēꝫ corꝑis
ptē: ⁊ oēm aīe potētiā. Hic ē q̄ xp̄s paſ
ſus ē in oī corꝑis pte: ⁊ in oī potētia aīe:
⁊ ſupiori pte rōis: q̄ ſūme in deo delecta
baꝫ vt rō ꝓpt̄ vnionēꝫ ſui ad ſupius. Et
ſūme patiebaꝫ vt nā: ꝓpt̄ ꝯiūctionē ad in
feriꝰ: q2 xp̄s erat viator ⁊ cōꝑhēſor ſiml̄.
Sexto ſuiꝫ aīa ꝓ rōne: vt illd̄ pſ. In-
trauerūt aq̄ vſq; ad aīaꝫ meā. Aq̄. ſ. tri-
bulationū ⁊ tētationū intrauerūt ad aiam
.i. rōnē: ad ſuffocādū eā ꝑ ꝯſenſū. Se-
ptio ꝓ intellectu: vt illd̄ Job. vij. Suſpē
diū elegit aīa mea. i. itellectꝰ ſuſpēdiū cō
tēplatōis ꝑ qd̄ itellectꝰ eleuaꝫ a terrenis
Octauo ꝓ ꝯſcia vt illd̄ Ecci. xiiij. iuſti
fica aīaꝫ tuā. i. ꝯſciaꝫ. Nono ꝓ libero
arbitrio: vt illd̄ pſ. Aīa mea. i. liberꝝ arbi
triū: i manibꝰ meis ſꝑ. i. in oībꝰ meis opi
bꝰ: q2 ſꝑ remāet libtas ad opandū bonū
vel malū. Decio ſumiꝫ aīa ꝓ volūtate
vt Cāt. iij. Indica m̄ quē diligit aīa mea
.i. volūtas mea. Undecio ꝓ intētōe: vt
illd̄ Act. iiij. Multitudis credentiū erat
cor vnū. i. volūtas. ⁊ aīa vna. i. intētio in
dn̄o. Duodecimo ꝓ ſtatu hoīs vario.
ſm̄ illd̄ Job. xvj. vtinā eēt aīa mea ꝓ aīa
vr̄a. i. ſtatꝰ meꝰ eēt vt veſter cōſolarer ⁊
ego vos. Tertiodecimo accipiꝫ aīa ꝓ
affectu intēſo i bonū vel i malū: vt Yſa. v.
Dilatabit iferꝰ aīaꝫ ſuā. i. dēones: q̄nto
plures deſcēdūt ad infimū tāto plēs ap-
petūt dānari ſecū Diuiſio tractatus. Diuiſio tra
Scd̄m iſtas acceptōes h tractabiꝫ d̄ aīa ctatus.
(vt ſeq̄ꝫ (

Pmo d̄ eēntia aīe. a tertio ca. vſq; ad. vj.
De potētijs aīe generaliter: tractaꝫ capi
tulo ſexto. Specialiter ca. vij.
De potētijs aīe vegetatiuis: tractaꝫ. viij
De potētijs aīe ſenſi- (et. ix. capitulis
bilis appꝛhēſiuis ab extra: tractaꝫ a ca.
decimo vſq; ad caplm̄. xvij.
A caplo. xvij. vſq; ad ca. xxv. tractaꝫ de
potētijs aīe ſenſibilis ab intra.
De potētijs aīe ſenſibil̄ motiuis: detra-
ctaꝫ a ca. xxv. vſq; ad ca. xxvij. In q̄ tra-
ctaꝫ de origine anime rationalis.
De potētijs aīe rōnalis ſiue intellectiue
gn̄aliter: determinaꝫ in ca. xxviij.
De potētijs aīe rōnalis appꝛhēſiuis tra-
ctaꝫ a ca. xxix. vſq; ad ca. xxxj.
De potētijs aīe rōnal̄ affectiuis ſiue vo-
litiuis: determiaꝫ a. c. xxxj. vſq; ad. xxxix.
De libero arbitrio determiaꝫ in. c. xxxix.
De volūtate theliſi ⁊ buliſi: determinaꝫ
De cōſcia. a ca. xlj. vſq; ad (in capi. xl.
capitulum. xlvj.
De ſindereſi tractaꝫ a cap̄. xlvj. vſq; ad
ca. xlix. In quo tractaꝫ de vi rōnali. Cō-
cupiſcibili ⁊ Iraſcibili: ꝓut ſunt in par-
te rationali. Inq̄ntum vō vis concupi-
ſcibilis ⁊ iraſcibilis reperiuntur in par
te ſenſitiua appetitiua: dicīꝫ de eis. capi-
tulo. xxv. dubio. iiij. In cap̄. l. tractaꝫ
de cōditione corporis humani.
In ca. lj. ⁊. lij. finali tractaꝫ de toto hoīe
ex aīa ⁊ corpore formato.
¶ Anima q̄d ſit ſcd̄m rem ⁊ diffinitionē
Caplm̄ tertium Prima diffinitio.
A Anima q̄d ſit ſm̄ rem
Nimā diffinit aurelius Auguſti
nus in opuſculo ſuo de cogniti-
one vē vite ſic aīa ſp̄s eſt. Suba
incorporea corꝑis ſui vita inuiſibilis Sē
ſibil̄ Mutabil̄ Illocalis paſſibil̄: nec q̄ti
tatē mēſure: nec q̄litatē forme vl̄ coloris
ſuſceptibil̄ Mēorial̄ Rōnal̄ Intellectu
alis Immortal̄. Et ne vacillet diffinitio
eā ꝓbatōe roborabo Aīa ē ſpūal̄ ſuba.
Qđ ēm̄ qd̄ alij vitā ſbmiſtrat. ipm̄ eſt ne
ceſſe vt ſbſiſtat: ſ; aīa corꝑi vitā tribuit:
igꝫ aīa realiꝫ ſubſiſtit. Hāc dō vitā eē ipa
mꝫ ꝓbat dū p̄ntia ſua corpꝰ viuificat ab
ſentia ſua idē mortificat. Hec nob̄ q̄deꝫ
eſt inuiſibil̄. ſpūs ē viſibilis. Hā eē ſenſi-
bilē ꝯſtat: dū oclis colores: palato ſapo-
res: manibꝰ aſpera vel lenia ſentire p̄ſtat
Eſt ſ; mutabil̄: oē ei qd̄ melioraꝫ ⁊ pe-
ioraꝫ mutabile ē: ſ; aīa vicijs peioraꝫ vtu
tibꝰ melioraꝫ: igꝫ mutabil̄ ē. Eſt etiā illo
cal̄. Oē ēm̄ qd̄ loco includiꝫ: altitudie la
titudie: lōgitudie: aerꝗ circūſcribiꝫ: corpꝰ
ē. Sꝫ rō docuit aīaꝫ incorporeā eē. i. nec
corpꝰ nec aliqd̄ m̄broꝝ hic igꝫ ꝯſtat eā eē
illocalē. Nō ei ſpaciū aerꝗ vt corpꝰ occu-
pat: nec corpꝰ vt aq̄ vētrē iplet: ſ; vt calor
toti igni illocaliꝫ ieſt: Ita aīa totū corpꝰ
illocaliꝫ iplet: qd̄ ē viſibile ſ; calor iuiſibil̄
⁊ ſenſibil̄ ⁊ qd̄āmō ignē viuificās: ita aīa
iuiſibil̄: ſ; ſenſibil̄: viſibile corpꝰ q̄dā oc-
culta vi ⁊ ſenſificat ⁊ viuificat. Hec q̄ꝫ
ē paſſibil̄: qd̄ ēm̄ merore afficiꝫ paſſibile
ē: ſ; aīa dū volūtatꝗ cōpos nō efficiꝫ: me-
ſticia afficiꝫ: igꝫ paſſibil̄ eē ꝯuinciꝫ. Ab
hac q̄ntitas excludiꝫ dū nec altitudie ⁊ la-
titudie: aut lōgitudie metiꝫ. Nec ſex cir-
cūſtātias. ſ. an̄ ⁊ retro: dextrū ⁊ ſiniſtrū:
ſurſuꝫ ⁊ deorſū ſe includē patiꝫ. Quali-
tas ēm̄ forme vl̄ coloris ab hac ſecerniꝫ:
dū nulla forma vl̄ hūanꝗ corꝑis: vl̄ nulliꝰ
colorate rei illi aſcribiꝫ. Hec ē mēoria
lis: q2 p̄terita recolligit. Eſt rōnal̄: q2 p̄n-
tia diſcernit. Eſt itellectual̄: q2 futura in
telligit. Hāc imortalē hic eē ꝯſtat: q̄ mē-
moriā ſui apud poſteros ꝑenniꝫ durare
B laborat. Eſt ⁊ ſm̄ theologos. ¶ Scd̄a Scd̄a aīe
aīe diffinitio. Aīa ē ſuba incorporea: rō- diffinitio
nis ꝑticeps a dō ex nihilo creata ad ima
ginē dei: regēdo corꝑi comodata: cū cor-
pore ad btitudinē ordinata. Hec ē ꝓpria
diffinitō aīe rōnal̄: de q̄ h̄ p̄cipue itēdiꝫ:
diffiniēs aīaꝫ i cōpatōe ad q̄tuor cāſ. ad
hꝰ diffinitiōis intelligētiā nōndū: q̄ in h̄
qd̄ dicit Suba: differt ab accidēte. In h̄
qd̄ dī incorporea: differt a q̄nq; corꝑibꝰ
mūdi ſimplicibus vicꝫ. Quinta eſſentia
Quatuor corporibus elementoꝝ: et ab
Elemētatis. id eſt corporibus mixtis ex
elemētis: que oīa habēt trinā dimēſionē
In hoc qd̄ dicíꝫ: rationis ꝑticeps: dif

fert ab aīa irrōnali ſcȝ vegetatiua ꝛ ſen-
ſitiua. Hec etiam drīitia facit aīaȝ differ
re a deo: qꝛ deꝰ vel ē ſupra ſubaȝ vl' ē ſba
q̄dā. ratione ꝑfectā totā a ſe ꝛ nō aliūde
capiēs ꝛ poſſidēs. Aīa vͦo rōnal' nō ꝑfe-
ctā rōnē: nec a ſe naturā rōnalē eſt hñs.
ꝛ iō eſt rōnis ꝑticeps: a deo vicȝ q̄ eam
imagine ſua inſigniuit. In hoc qͦd dr̄
a deo: tangit̄ cauſa efficiēs ipiꝰ aīe. Nā
aīa creata eſt a deo efficienter imediate:
nō mediāte intelligētia: Ex nihilo: nō de
ſuba dei: nec ex q̄ttuoꝛ elemētis: neqȝ ex
traduce (Ex alia ſcȝ aīa ſicut caro ex car
ne traducta ꝛ ꝓpagata) Errores iſti cuȝ
alijs erroribus infra cap. xxvij. reprobā-
tur. In hoc qͦd dr̄: ad imaginē dei: notat̄
cauſa formalis ipius aīe. Nā cū deꝰ oīa
creauit ſub triplici genere cauſalitat̄ vȝ
Efficientis. Formalis: ſiue exēplar̄: ꝛ fi-
nalis. Et aīam cōſtituit ineſſe efficienter
ex nihilo creando. Formauit eā ad exē-
plar: ſcȝ ſm̄ ſuā imaginē in naturalibꝰ ꝛ
ſilitudinē in gratuitis. Et qꝛ ſilitudo eſt
deformata ꝑ culpā: reformāda ꝑ grām:
nō niſi in iuſtificatis ꝛ btīs aīabus repe-
rit̄. Idcirco nō ponit̄ ſilitudo in diffini-
tione aīe. Clarius de imagine ꝛ ſilitudi-
ne dr̄ in caplīs tribus mox ſequētibus.

Ordinauit etiā deꝰ aīam ad finē ſcȝ ꝓ
pter ſeipm̄ ſummū bonū ꝑfruendū. Nā
btītudo nil aliud eſt q̄ ſummi boni ꝑfru
itio vt patebit. In hoc qͦd dr̄: Regēdo
corpi cōmodata: tāgit̄ ꝛ ſubiectū ꝛ ma
teria i q̄ aīa ꝑ ſuas potētias exercet opa
tiones: Nā ex aīa vt forma partis: ꝛ coꝛ
pore hūa io tāq̄ ipiꝰ materia ſil' iūctis ſit
totū cōpoſitū ꝛ reſultat forma totius. ſ.
hum anitas. Verū aūt aīa ſm̄ ſuā ſubaȝ
ſit cōpoſita ex mā et forma: ꝓbleuma ē
inter doctores. Huius ꝓbleumatis ptē
affirmatiuā tenēt doctores. Irrefraga-
bilis ꝛ Seraphicus. Probāt enī q̄ aīa
ſicut anglus eſt cōpoſita ex forma ꝛ mā
ſpūali: ſubleuata ſupra eē extēſiōis ꝑua
tiōis ꝛ corruptiōis. Dicūt etiā q̄ illa mā
eſt eadē ſm̄ eēntiā cū mā corpoꝝ celeſti

um ꝛ elemētoꝝ. Nec illa cōpoſitio tollit
ſimplicitatē aīe rōnal': nā aīa eſt ſimplex
ꝛ etiā angl's: q̄tū ad ꝑuatiōȝ ptiū q̄tita
tis. Nō aūt q̄ ad ptes ꝯſtitutiuas ſuba-
les q̄ ſūt mā ꝛ forma Partē āt negatiuā
hꝰ ꝓbleumat̄ tenēt. ſan. Tho. ꝛ ſuꝰ mgr̄
Albertꝰ magnꝰ dicētes. Aīaȝ rōnalē nul-
lā hīe mām: nec anglm̄: qꝛ ſpūs ſūt ſim-
plices: ſ; dixerūt hīe cōpoſitiōeȝ: ex q̄ eſt
tāq̄ forma: ꝛ qͦd eſt qͦd tenet locū mãe.
Quia aīa ꝛ angl's eſt h̄ aliq̄d ꝛ ꝑ ſe: ꝛ i ſe
ſubſiſtit. Ad euitandū ꝓlixitatē h̄ ꝓbleu
ma ſcolaſticis ꝑmittit̄ eminandū. Per
hāc ergo differētiā regēdo corpi cōmo-
data: aīa differt ab āgelo tā bono q̄ ma
lo. Qui lȝ aſſumūt corpa aerea cōmixta
vapore terreo ꝛ aqueo ea regēdo vt mo
tores: nō tn̄ viuificāt ꝛ iformāt ea vt aīa
q̄ corpꝰ ſuū informādo ꝛ viuificādo ve-
getat ad opatiōes vegetatiuas: ꝛ ſenſifi
cat ad opationes ſenſitiuas. In h̄ qͦd dr̄
Cū corpe ad btītudinē ordinata: innuit̄
cā finalis aīe q̄ eſt btītudo ad quā conſe
quendā finaliter cū corpe ordinat̄. Hec
etiā differētia diſtiguit int̄ anglm̄ ꝛ aīaȝ
Angelus enī in ſe ordinat̄ ad btītudinē:
Aīa vero in ſe ꝛ in corpe ad btītudinē or
dinat̄. Que vt dictū eſt aliq̄liter ca. j. cō-
ſiſtit in ſeptiformi dote triplici aīe ꝛ qua
druplici corpis. Tūc enī aīa ſctā glīe ſue
cōplementū ſuſcipiet: cū ſuū corpꝰ reſu-
pſerit: nō tale q̄le cū ingēti dolore ſuſti-
nuit: et cū magno certamine deſeruit: de
q̄ ſepiꝰ timēs ipatiēs iraſcēs: dixit. Quis
me libabit de corpe mortiꝰ hꝰ: nō certe ta
le: ſ; iā ꝑfecte obediēs ꝛ ſpūale. Tale in-
q̄ qͦd erit i ꝯtēplatōis ſolaciū ꝛ i etne fe-
licitat̄ augmētū: nā ſm̄ ſan. Aug. ipē aīe
ſctē vehemēter deſiderāt corpis reſūpti
onē: qꝛ ipaꝝ ſine eo nō pōt ꝯſeruari feli-
citas. Qm̄ aliq̄liter ſine corpe eaꝝ ipedi
tur ꝛ retardat̄ ꝯtēplatio. qͦd vtiq; nō ap
peterēt ſi reſūptū q̄tūcūq; etiā glīoſum:
diuinā contēplationem impediret.

Habitis duabus diffinitionibus ani-
me theologorū. Dicendum eſt de dua-

¶
lia eſt diffi
tio anime

bus alijs phoꝝ. vñ ꝯſiderāduȝ q̄ aīe dif
finitio duplex ē ſ; ariſtotelē. ij. d' aīa. ſcȝ
generalis ꝛ ſpecialis: q̄ talis ē. Aīa eſt ꝑn
cipium q̄ viuimꝰ: ſentimꝰ: mouemur: ꝛ i
telligimꝰ ꝑmū: q̄ diffinitio tn̄ cōuenit
aīe intellectiue vt patebit. Alia eſt dif
finitio aīe: Gn̄alis q̄ gn̄al'r ꝯuenit cuilibȝ
aīe: ꝛ eſt illa. Aīa ē actus corpis organici
phiſici vitā hñtis i potētia. Dis. n. ani-
ma debet eſſe forma ꝯiūcta illi cuiꝰ ē foꝛ
ma. Nā ex forma ꝛ materia fit vnuȝ ſm̄
eſſe ꝛ imediate. Dicit̄. n. in diffinitione.
aīa eſt actꝰ. Actus ē duplex: ꝑimꝰ ꝛ ſecū
dus. Actus ꝑmus ē forma ſubſtātial' rei
ex q̄ cū materia fit vnū ſine medio. dr̄. n.
ij. de aīa: Non optet q̄rere q̄re ex mate-
ria ꝛ forma fit vnū: ſicut nō oportet q̄re-
re cauſam quare ex ſigillo ꝛ cera fit vnū
Alter eſt actꝰ ſcd's: ꝛ eſt opatio rei q̄ flu-
it ab ente in actu: forma enī eſt principiū
opandi: licet totū cōpoſitum eſt id quod
opat̄. Dicit̄ etiā in diffinitione aīe. Ani-
ma eſt actꝰ corpis. Corpus non accipit̄
hic ꝓ trina dimēſione. ſcȝ lōgitudine: la
titudine ꝛ ꝓfunditate ſicut capit̄ in ꝑdi
camento q̄ntitatis cōtinue: nec capit̄ h̄
corpus ꝓ toto cōpoſito ex materia ꝛ foꝛ
ma: ꝓut ē in genere ſbē: ꝛ ſubiectū trine
dimēſionis ſ; capit̄ hic corpꝰ ꝓ mā nō
q̄dē ꝓ mā ſm̄ ſe accepta ſ; ꝓ materia in
q̄ntum cōiuncta eſt q̄litatibus ſenſibili-
bꝰ ꝛ dimēſionibꝰ ꝛ organizata q̄ ipm̄ nō
cōponūt: ſ; ipē componūt̄. Dicit̄ etiaȝ in
diffinitione aīe. Aīa ē actus corpis orga-
nici. Corpꝰ organicuȝ eſt corpꝰ hñs ptes
figura ꝛ ſitu: diſtinctas: ad exercendū di
uerſas opationes vite deputatas: vt coꝛ
pus hoīs vel aſini: vel arboꝛis ſeu plāte:
q̄ etiā hñt diuerſa organa ad diuerſa of-
ficia deputata: naȝ radices ſunt deputa
te ad attrahendū hūidum ꝓ cibo: et iſto
mō radices ſunt ſil'es orī: nam ſic hō vel
aliud aīal ſumit alimētū ꝑ os: ſic planta
attrahit nutrimētū ꝑ radices: Sed truncꝰ ordinat̄ ad viuificanduȝ ramos: ſ; ra
mi ordināt̄ ad fructū deferendum: folia

ordināt̄ ad fructū defendēduȝ et ad co
opiendū. Sed organū eſt ps totius ab a
lijs ptibus totius ſitu ꝛ figura diſtincta:
ad exercēdum opa vite deputata. Corpꝰ
organicum ꝛ organum differūt ſicut ps
ꝛ totū. Dicit̄ etiā in diffinitiōe aīe. Ani-
ma eſt actꝰ corpis phiſici. Corpus phiſi-
cum accipit̄ dupliciter. Vno mō cōmunit̄
ꝓ quolibet corpe naturali: qͦd cōſtat ꝛ ē
ꝓductū a nā (vñ phiſicū dr̄ a phiſis qͦd
ē nā) Et ſic lapis ſil'r celū dr̄ corpꝰ phiſi
cū: ꝛ ſic nō capit̄ h̄. Scd'o corpꝰ phiſicū
capit̄ ꝓ mā inq̄ntū ē dimēſionibꝰ ꝛ ſenſi
bilibꝰ q̄litatibꝰ ꝛ organizatiōe ptiū cōiū
cta ſm̄ eſſe ꝛ rōneȝ Et hoc mō corpꝰ phi
ſicū diſtinguit̄ ꝯ corpus artificiale ꝛ ma-
thematicum qͦd ſepatuȝ ē a materia ſen
ſibili ſm̄ rōnē. Dicit̄ etiaȝ in diffinitione
vitā hñtis in potētia. Notanduȝ q̄ vita
accipit̄ dupliciter: Vno mō ꝓ eſſe vita-
li in viuētibus: ꝛ ſic dicit̄ in. ij. de aīa. Vi
uere in viuētibꝰ eſt eſſe. Et ſic diffinitur
a phō in libro de motu cordis. Vita ē ac
tus aīe ꝑimꝰ cōtinuus i motu corpis ad
aptati ad mouēdum: ꝛ ſic vita ſm̄ alexā
drū ē actus ꝑimꝰ forme ſubſtātial'. ſ. aīe
ab ipa egrediēs: q̄ ipa corpus viuificat.
Scd'o mō accipit̄ vita ꝓ opatione vita
li. Opatio ergo vitalis dicit̄ eſſe vita: nō
q̄ in ſe ſit vita: ſ; qꝛ oñdit dr̄aȝ int̄ viuēs
ꝛ nō viuens. Dicit̄ enī. ij. de aīa: q̄ motꝰ
ꝛ ſenſus diſtinguūt viuēs a nō viuente.

Sequit̄ Correllarie q̄ vita ē duplex: q̄
dā ꝑma vt eſſe vitale: q̄dam ſcd'a: vt ope
ratio vite. Stat ergo aliquem habere vi-
tā ꝑimā ꝛ nō ſcd'am. i. opationē vite: vt
ptȝ in dormiēte q̄ habet vitā ꝑimā. i. eē
vitale: ꝛ tn̄ nō hȝ ſcd'am. i. opationē vite
qꝛ in ſomno ſenſus exterioꝛes ſunt ligati.
Diffinitio ergo aīe pōt exponi de vtraq;
vita. Si exponat̄ de vita ꝑma: tūc potē-
tia capit̄ ꝓ potētia cōiuncta actui: ꝛ tūc
diffinitio tn̄ valet: Aīa eſt actꝰ corpis hñ
tis vitā in potētia: hoc ē eē vitale in potē
tia. ſ. cōiūcta actui. Si āt exponat̄ d' vita
ſcd'a: tūc diffinitio tn̄ valet: Vitā hñtꝭ in

potẽtia. Uitã.i. opationẽ vite hñtis in potẽtia ꝓpinq̃: vt pꝫ in dormiẽte ⁊ ociante. Uel etiam aliquãdo ꝯiuncta actui: vt in illo qui actu exercet opationẽ vitalem.

Ex dictis pꝫ ꝙ diffinitio aĩe ẽ bona qꝛ facit diffinitũ.i. aĩam differre a quolibet alio nõ ꝯtento ſub diffinito. Cum dĩ aĩa ẽ actus corꝑis: differt a deo: qꝛ ĩ diffinitione fit mẽtio de actu ꝑmo informãte deus aũt non eſt talis actus. Eſt tñ deus in ſe purus actus ⁊ actualiſſimꝰ: nihil hñs poſſibilitatis admixtũ: qꝛ om̃e poſſibile hꝫ aliq̃ mõ de nõ eſſe. Differt etiam aĩa ꝑ hoc qꝺ dĩ actus: a mã. ⁊ toto cõpoſito. Materia.n. nõ eſt actus: nec totum cõpoſitũ. ſ; totũ cõpoſitũ ꝑticipat actũ. Cũ dĩ actus ꝑmus: aĩa differt ab accidẽtibus potẽtijs ⁊ opatõibꝰ vitalibus q̃ dicunṫ actus ſcdĩ. Cum ṽo dĩ corꝑis: aĩa differt a ſbĩjs ſeꝑatis: ⁊ etiã ab aĩa celi: q̃ non ſunt aĩe informãtes: licet aĩa celi eſt coaſſiſtens (eſt aũt aĩa celi angelus ſiue intelligẽtia mouẽs celũ: q̃ ſm phos tot ſunt q̃t ſunt orbes celeſtes moti. Alexander tñ de hales: dicit ſcda ꝑte ſũme: .q.liij. artic.v. ꝙ non oportet eſſe tot motores celi q̃t ſunt orbes. pñt eñ ab vno motore recipe diuerſas inclinationes: ⁊ maxime ab illo motore quẽ nõ ẽ neceſſe agere ſm ꝯditionẽ materie ⁊c. Idcirco angelus mouẽs celũ dĩ aĩa nobilis: qꝛ nõ agit ſm ꝯditionem materie.i. celi cui aſſiſtit tm̃: ſicut aĩa hũana q̃ coniungitur corꝑi ꝑ informatiõem: q̃ per h̃ multa trahit incõmoda: quã oportet mouere ſm ꝯditionẽ materie.ſ. corꝑis. Cum ṽo dicṫ organici excludunṫ forme rerũ nãliũ inaĩatoꝝ: vt lapidũ elementoꝝ ⁊ metalloꝝ. Cuꝫ ṽo dĩ phiſici excludunṫ forme rerũ vniuerſaliũ q̃ nõ ſunt aĩe. Cum ṽo dĩ vltimo: vitã hñtis in potẽtia: excludũtur etiaꝫ forme elementoꝝ ⁊ mixtorũ inanimatoruꝫ. Similiter forma ſeminis ⁊ oui. qꝛ licet in potentia ſit ad opationem vite: quia ex oue fit gallus viuens. Non tamen hoc eſt in potẽtia ꝓpinqua vel cõiuncta actui: ſ; in potentia remota. Eſt ⁊ ſecũda diffinitio anime philoſophica: quã ponit Ariſto.ij. de aĩa: videlꝫ aĩa ẽ principiũ q̃ viuimus: ſentimꝰ: mouemur ⁊ intelligimus primuꝫ. Illa diffinitio dĩ ſpãlis: qꝛ daṫ ꝑ ſpãlia opa aĩe: vt ꝑ viuere: ſentire: moueri ⁊ intelligere. Uel dicitur ſpãlis: qꝛ cõuenit ſpãliter ⁊ copulatiue accepta ſolum vni aĩe ſcꝫ intellectiue ſiue rõnali: licet diſiunctim põt cõuenire diuerſis aĩabus. Nam aĩa vegetatiua eſt ꝑncipiũ quo aliq̃d viuit ꝑmũ. Anima ſenſitiua in bruto eſt ꝑncipium quo aliquid viuit: ſentit ⁊ mouetur primũ. Anime ṽo intellectiue in hoĩe ꝯuenit copulatiue ⁊ appropaṫ tota: vt ſic Aĩa intellectiua eſt ꝑncipiũ q̃ viuimus: ſentimꝰ: mouemur ⁊ intelligimus primũ: Aĩa eñ intellectiua hꝫ ſe ſicut totuꝫ. Ipſa eñ põt oĩa q̃ põt ſenſitiua ⁊ vegetatiua. Quicq̃d eñ põt ṽtus inferior põt ⁊ ſuꝑior. Aĩa in vegetatiua ⁊ ſenſitiua nõ põt in om̃ia opa vite ſ; ſolũ ꝑtialiter in aliq̃. Sed aĩa intellectiua põt in oĩa opa vite: ergo tota diffinitio cõuenit aĩe intellectiue: ceteris ṽo duabꝰ ꝯuenit per ꝑtes. Uñ ꝯſiderandum ꝙ primum in diffinitione aĩe põt accipi dupliciṫ. Uno mõ vt tm̃ valet ſicut ꝑncipale: vel ꝑncipalr: noĩaliṫ vel aduerbialiter. Et ꝑ h̃ excludiṫ corpus. Aĩa eñ cũ ſit forma corꝑis: dĩ illud q̃ viuimꝰ formaliter ⁊ ꝑncipaliter. Corpus aũt eſt qꝺ viuit mãliter. Cũ.n. aĩa ſit forma corporis: ⁊ qꝛ forma req̃rit ſibi mãm ⁊ corpus ꝓportionatũ: quia actus actiuorum ſunt in patiente ꝑdiſpoſito: ꝑmo de anima. Ideo corpus aliquo modo ⁊ ex cõſequenti dicitur illud quo aliquid operatur: quia eſt ſubiectum forme que principaliter eſt ratio agendi. Et per hoc etiam excluduntur potentie anime: licet enim potentia anime eſt principium operationum ⁊ actuuꝫ vitaliuꝫ: quia tamen anima operatur per potentiã ſicut ꝑ inſtrumentũ: ſ; nõ ꝑncipaliter: ſ; ꝑncipaliṫ viuimꝰ ſentimꝰ mouemur ⁊ intelligimꝰ

Eſt ⁊ ſe diffini philoſo ca.

ꝑ aĩam: ⁊ ſic capiṫ primũ in diffinitione. Alio mõ capiṫ primũ.i. ꝓximũ ꝑncipiũ opationis: ⁊ ſic ꝯuenit potẽtie aĩe: potẽtia eñ eſt ꝓximũ immediatũ ꝑncipiũ q̃ res creata agit ⁊ opaṫ. potẽtia eñ ẽ mediũ inter ſubam ⁊ opationẽ: vt dĩ.j.ca.vj. Et ſic non capitur hic primũ. Potentie tñ rõnales intellectꝰ ⁊ volũtas: ⁊ etiã appetitus ſenſitiuꝰ indigẽt habitibꝰ determinantibꝰ eas ad actꝰ: de quibꝰ dĩ.j.ca.xlij. circa mediũ. Conſiderandũ etiam ꝙ quattuor modi viuẽdi q̃bus aĩatũ diſtinguiṫ ab inaĩato tangunṫ in diffinitione aĩe iã dicta. Primus modus viuendi eſt vegetabiliũ: q̃ augenṫ nutriuntur ⁊ generanṫ: ⁊ hic tangiṫ in diffinitione cũ dĩ viuimus. Scd̃s modus eſt aĩalium imꝑfectoꝝ q̃ licet ſentiũt (dĩ enim tertio de aĩa. Animal dĩ aĩal ꝓpter ſenſum tactus.) tñ nõ mouenṫ de loco ad locum: mouenṫ quidẽ motu dilatatiõis cũ eis ꝑñtaṫ obiectum delectabile ⁊ placẽs. Siĺr mouenṫ motu ꝯſtrictionis: cũ eis ꝑñtaṫ obiectũ triſte: vt ſũt Conche: ⁊ aĩalia affixa petris. Et iſte modus viuẽdi tangiṫ cũ diciṫ Sentimꝰ. Tercius modus viuẽdi eſt aĩaliũ ꝑfectoꝝ: q̃ ſentiunt ⁊ ꝓgreſſiue mouenṫ: vt volatilia ꝓgreſſibilia ⁊ natatilia. Et hic modꝰ tangiṫ cũ dĩ Mouemur. Quartꝰ modus viuẽdi ẽ motaliũ hoĩm: q̃ hñt intellectũ: q̃ vegetanṫ: ſentiũt: mouenṫ de loco ad locũ: ⁊ vltra hoc intelligũt. Et hic modꝰ tangiṫ cũ dĩ Intelligimꝰ. Sed diceret quis. Cũ quinq; ſunt potẽtie aĩe: vt vegetatm̃. ſenſitiuũ. appetitiuũ. ſcd̃m locũ motm̃. ⁊ intellectm̃: ergo etiã gradus viuẽdi dñt eſſe quinq;. Hec q̃ſtio ſolutiṫ infra.c.xxvj. Sequiṫ ꝙ diffinitio aĩe ẽ bñ aſſignata: qꝛ ꝑ eã diffinitũ.i. aĩa differt a non ꝯtẽto ſub diffinito. Patet qꝛ ꝑ iſtam diffinitionẽ differt aĩa a ſua potẽtia. Aĩa eñ eſt ꝑncipiũ principale operationũ: ſed potẽtia eſt inſtrumẽtale: qꝛ omnis ſubſtantia creata agit per potentiam ſuperadditã illi ſubſtantie: vt dicit Dionyſius. Differt etiã aĩa ꝑ diffinitionem illã a materia vel corꝑe: qꝛ corpꝰ nõ eſt ꝑncipiũ ꝑncipale operationũ ſed ſolũ ſubiectũ: ſed aĩa eſt principiũ opationũ vitaliũ ꝑncipale ⁊ primũ: quare cõcludiṫ ꝙ pñs diffinitio aĩe eſt bñ poſita.

Pro huius diffinitionis clarior intelligẽtia ꝯſiderandũ ꝙ Alexãder ꝑte.ij.q.xcj. Dicit ꝙ viuentiũ gradus eſt multiplex. Aliq̃d eñ viuit in ſe ꝑ ſe. ⁊ ex ſe. vt vita ꝑma oẽm vitã viuificãs: vt deꝰ. Dicit eñ Dionyſius de diuinis nominibꝰ. Ois vita erit vitalis motus ex vita ipſa que eſt ſuꝑ oẽm vitã ⁊ Geñ.ij. Spirauit in faciẽ eius ſpiraculum vite. Aug. itẽ de vera religione: Nulla vita eſt que nõ ſit ex deo. Et aliq̃d viuit in ſe: ⁊ per ſe: ſed non ex ſe: vt aĩa angelus. Eſt item aliq̃d qꝺ viuit in ſe: ſed nõ ex ſe: nec ꝑ ſe: vt aĩa ſenſibilis ⁊ vegetabilis: q̃ nõ viuunt ex ſe. vt deus: nec ꝑ ſe vt aĩa rõnalis ſeparata: que qꝛ eſt hoc aliq̃d viuit. Uiuũt tñ aĩa vegetabilis ⁊ ſenſibilis in ſe.i. in corporibus ſuis. Illoꝝ aũt q̃ viuũt ꝑ ſe ⁊ in ſe: quedã poſſunt alijs cõmunicare vitã: vt aĩe rõnales corporibꝰ organicis vitã habẽtibus in potẽtia. Quedã vero nõ pñt: vt ſpũs angelici. Et quedã ſũt q̃ nõ ꝑ ſe viuũt. ſ; ꝑ ꝑticipatõꝫ: vt corpa organica. Uita ergo coꝝ q̃ ꝑ ſe viuũt: immediate ẽ a deo: ſicut coꝝ ſuba ⁊ eẽntia: tales ſunt angeli ⁊ aĩe. Uita vero coꝝ q̃ viuũt ꝑticipãdo vitã mediãtibus illis q̃ viuũt ꝑ ſe: nõ eſt immediate a deo: ſed illis mediantibus q̃ per ſe viuunt: talia ſunt corpora organica.

¶ Anima in ſe gerit imaginem dei.
Caplm. iiij

In geneſi legiṫ. Faciamꝰ hoĩem ad imaginẽ ⁊ ſilitudinẽ noſtrã. In eo qꝺ diċ. Faciamꝰ vna opatio triũ ꝑſonarũ itelligiṫ. In h̃ ṽo qꝺ diċ ad imaginem ⁊ ſilitudineꝫ noſtram: vna ⁊ equalis ſuba trium perſonarum intelligitur. Ex perſona eñ patris dĩ ad filium ⁊ ſpiritum ſanctum. Nõ vt quidam

putāt angelis:q꞉ dei ⁊ angeloꝝ nō ē vna
⁊ eadē ymago ⁊ ſil'tudo. Ymago aūt ⁊ ſi
militudo in hoc loco:vel increata intelli
git'.i.trinitatis eſſentia:ad quā factus ē
homo:vel creata in q̄ fact⁹ ē hō ⁊ ipi ho
mini cōcreata:fact⁹ eſt ergo hō ad yma-
ginē dei ⁊ ſilitudinē:ſm mētem q̄ irrati-
onabilibus āncellit. Sed ad ymaginem
ſm mēoriā:intelligētiā ⁊ voluntatē. Ad
ſimilitudinē ſm innocētiā ⁊ iuſticiā:q̄ in
mēte rōnali naturalit' ſūt. Hec ſunt ver
ba mgr̄i in.ij.ſen.di.xvj.que vt clarius i
telligāt'. Notādū ꝙ ſicut dicit' in gloſa
ſup Gen̄.c.j. Ymago attēdit' in naturali-
bus:Similitudo in gratuitaꝫ. Naꝫ yma
go attēdit' ex pte naturaliū potētiaꝝ aīe
ſcꝫ.memorie:intelligētie:⁊ voluntatis q̄
ideo dicūt' naturales:q꞉ naturaliter ſūt
cōplātate oī aīe rationali ex bn̄ficio crea
tionis:qb⁹ ipā fit capax dei ſui creatoris
q꞉ ipis deū meminit:intelligit:⁊ amat.⁊
ſic aīa cōuertit' ſupra ſe:ꝯformatur yma
ginato.i.deo ſuo p reminiſcētiā:ꝯgnitio
nē:⁊ amorē:p tres naturales ſuas potē-
tias que hn̄t deū ꝓ obiecto:et ſic ē vera
ymago. Qualiter aūt aīa conuerti ha
beat ſupra ſe in deū p ſuaꝫ imaginē hen
ric⁹ de baſſia ꝑclare ſpeculat' in ſpeculo
aīe inq̄ens. Lauda aīa mea dn̄m:q꞉ ima
gine capax es dei tui vt deū p memoriaꝫ
tibi pn̄tem ſemper retineas:⁊ bn̄ficioꝝ
atꝫ miſericordiaꝝ ei⁹ iugit' reminiſcaris
vt p intelligētiā ꝑtractes quō in ſe ſit in
effabilis ⁊ incōprehēſibilis ⁊ i creaturis
ſuis mirabilis:vt p volūtatē ipm̄ eligas
diligas:⁊ honores. Mirabil' ē in potētia
q̄ dependēt de nihilo oīa q̄ creauit ⁊ con
ſeruat.mirabilis in ſapiētia q̄ decēter cū
cta cōdita diſpoſuit ⁊ gubernat.mirabil'
in benignitate q̄ oīa habūdāter ſua ꝛple
uit bonitate ⁊ vtilia fecit. Ecce i te mag-
naliū dei reſeruaculū ⁊ bn̄ficioꝝ eius re
tinaculū memoria.ecce natural' legis te-
ſtimoniū ⁊ agēdoꝝ ineffabile directoriū
intelligētia. Ecce libertatis impiū ⁊ ac-
tuū vtutis incogibile executoriū p volū
tatē. Signatū eſt itaqꝫ ſup te lumē vult⁹
dn̄i:lumen videlicet rōnis naturalis qđ
oſtēdit tibi bona:q̄ ⁊ diſcretionē habes
veri ⁊ falſi:expedictis ⁊ inexpediētis: vi
cij ⁊ virtutis:ne forte ſub ſpecie boni ma
la ꝑpetres vt occaſione virtutū in vitia
declines. Nōnunq̄ eñ vicia virtutū ſpe
ciem fingunt vt immoderata ira vult vi
deri iuſticia: incaut⁹ timor hūilis ⁊ effre
nata ſuperbia:libertas apparere ſtudet.
Aliter ſub ſpecie virtutū vicia tegūt':vt
ſub iuſticia crudelis:ſb pietate remiſſio:
ſb zelo ira ⁊ ex māſuetudie torpor naſci
ſolet ⁊ ſic de alijs: Quoꝝ oīm hui⁹ lumi
nis vigore diſcretionē accepiſti infallibi
lem. Sed qñ cōuertit' ad creaturas iſe
riores:reminiſcēdo: intelligēdo:⁊ aman
do:illis ſe cōformādo:in q̄bus nō ē yma
go:ſ vestigiū:tunc potētie aīe ſm ꝙ hn̄t
inferiora ꝓ obiectis:recedūt a rōne ima
ginis:q꞉ recedūt a ꝯformitate expreſſa.
Nā imago ſm ethimologiā dicit' quaſi
imitago. Nā imago dicit' relatiue ad ali
ud cui⁹ ſimilitudinē gerit:⁊ ad qđ repn̄-
tandum facta eſt. Sicut ymago ceſaris
q̄ ipſius ſimilitudinē preferebat: ipm̄qꝫ
qđammō repn̄tabat: Sic aīa rōnalis
ſuis potētijs deū repn̄tans tanq̄ ſuum
imaginatum: dī imago eſt: Nā ſm ſctm̄ B
Aug.xiiij.de trinitate: eo mens eſt ima-
go:quo pōt eſſe capax et particeps dei.
Sed deus nō capit' ab aīa niſi timetur:
neqꝫ amat' niſi itelligat': nec intelligitur
niſi pn̄s apud aīam habeat'. Sed pri-
mum eſt p voluntatē. Scđm p intelligē
tiam. Tertiū per memoriā. Nam retē-
tio ſpeciei in memoria: diſponit ad intel
ligendū. Et intelligētia: ad amandū ſm
qđ intelligit' eſſe bonū. Vide ergo qua-
liter imago ſm Aug. attendit' in his tri-
bus potētijs:cum cōpatione ad vnita
tē eſſentie ⁊ pluralitatē actuū:in quibus
eſt diſtinctio et ordo:habitudo: ⁊ origo:
ſm q̄ ducimur in beatiſſimā trinitatem.
Nam ex memoria orit' intelligentia: vt
ipius proles:q꞉ tunc intelligimus cum
ſimilitudo que eſt in memoria reſultat i
acie intellectus: q̄ nihil aliud eſt ꝙ vbū.
Ex memoria ⁊ intelligētia ſpirat' amor:
tanq̄ nexus amborum. Hec igit' tria ſcꝫ
Mens generās verbum:⁊ amor ſunt in
anima:ergo ad memoriā:intelligentiam
ac voluntatē:q̄ ſunt ꝯſubſtātiales: coe-
quales et coeue. Si igit' deus ꝑfect⁹ eſt
ſpūs:habet memoriā intelligentiā ⁊ vo-
luntatē habet verbū genitū:⁊ amorē ſpi
ratū:qui neceſſario diſtinguunt', cū vn⁹
ab altero ꝓducat':nō eſſentialiter nō ac
cidētaliter:ergo ꝑſonaliter. Dū igitur
mens ſeipām ꝯſiderat: per ſe tanq̄ per
ſpeculū cōſurgit ad ſpeculandū trinita-
tē btām. Patris:verbi ⁊ amoris triū ꝑ-
ſonarū: coeternarū: coequaliū et cōſub-
ſtancialiū:ſe inuicē circūincidentium ita
ꝙ q̄libet triū in quolibet eſt alioꝝ:vnus
tñ nō eſt alius:ſed ipi tres ſunt vnus de
us. Nā circūinceſſio ponit diſtinctionē
ſimul ⁊ vnitatē:ita ꝙ diſtinctio eſt incō-
fuſa:⁊ vnitas indiſtincta:q꞉ in diuinis ē
ꝑfecta vnitas eſſentie:cū diſtinctiōe per
ſonarum:⁊ hoc ꝓprium eſt ſolius dī. Ut
ſit ergo ſilitudo potentiaꝝ aīe ad perſo-
nas diuinas: ꝓut dicit Damaſ.⁊ Aug⁹.
de trinitate. Actus trium potētiarū aīe
rōnalis ſunt ſeſe circūincedentes:memi
niſſe vicꝫ intelligere ⁊ velle. Verbigrā
qđ memini intelligo ⁊ volo: et quod in-
telligo:memini:⁊ volo. Et qđ volo: me-
mini ⁊ intelligo. Et dicunt' ſeſe circumin
cedere:niſi qñ ſint ſuperioris partis rati
onis reſpectu prime veritatis. Uel cum
ſint inferioris partis reſpectu ſuiipius:
q̄ meminit ſe:intelligit ſe:⁊ diligit ſe: vel
reſpectu eius qđ natura eſt: que nō pōt
nō amare:nec etiā ignorare habitualiter
reſpectu vero alioꝝ nō ſeſe circūincedūt
Plura occurrerēt hic declaranda de
imagine vicꝫ increata: qualiter vicꝫ dei
filio potius attribuit' rō imaginis ꝙ ſpūi
ſancto. Qualiterqꝫ dei fili⁹ ſit imago dei
increata ⁊ cōnaturalis:nō aūt ad imagi
nem. Homo autē eſt imago creata et ad
imaginē naturalis ⁊ non artificialis. Et
q̄liter ratio imaginis q̄tū ad aliq̄d ꝑnci
palius ⁊ expſſius ſit in angelo ꝙ in hoie
q̄tū ad aliq̄d eq̄ ꝑncipaliter Q̄tū ad ali
q̄d minus:⁊ q̄liter imago quantū ad eſſe
vicꝫ conuerſionē potentiarū aīe in deū:
equaliter ſit in viro ⁊ mulière:quantum
vero ad bene eſſe: vicꝫ relationē ad cor-
pus: excellentius eſt in maſculo hoie ꝙ
in femella. Sed qm̄ tractatores catho
lici de his plurima in ſuis cōmetarijs re
liq̄rūt. In.xxxj.diſt.j. Et in.xvj.diſt.ij. ſē
tentiarū. Signant' ſan. Bonauētura. Et
etiā doctor irrefragabilis in pma ⁊ ſcđa
voluminis ſui ptibus. Idcirco vt mater
faſtidij euitet' ꝓlixitas:hec q̄ ſupra huic
opuſculo interponi omittuntur.

¶ De ſimilitudine dei ad quā factus eſt
homo Capitulum v

Quemadmodū hō ſm aīaꝫ natu- A
ralibus potentijs inſignitā dicit'
factus ad imaginē dei (Nā ima
go vt dictū eſt attendit' in naturalibus)
Pariformiter hō ſm aīam in ſuis potē-
tijs grā ſupueſtitā ⁊ decoratā dī factus
ad ſimilitudinē dei:nā ſilitudo (q̄ eſt re-
rum differentiū eadē qualitas (dicit cō-
uenietiā in qualitate:⁊ qualitas qua ani
ma aſſimilat' deo eſt grā: ideo ſimilitu-
do attenditur in gratuitis. Eſt autē du-
plex grā aīaꝫ deo aſſimilās vicꝫ grā gra
tiſdata: ſcia ſcꝫ illuminans intellectum.
Alia eſt grā gratūfaciēs:charitas ſcꝫ in-
flamans affectum. Gratia gratiſdata
hoi in ſtatu innocētie collata: fuit ſcien-
tia illuminās intelligentiā ſiue rationē:
aut intellectū:ad cognoſcendū deū: Se-
ipm̄ ⁊ mundū iſtū qui fuerat fact⁹ ꝓpter
ipm̄. Cognoſcebat naqꝫ adā deum in
ſtatu innocētie:vt dicit ſan. Bonauētu-
ra in ſcđo ſententiarū:diſ.xxiij. Cogniti
one que erat media inter cognitionē ſta-
tus glorie ⁊ miſerie:ſicut ⁊ locus paradi
ſi medius eſt inter hanc vallem miſerie
et patriam celeſtem:et quēadmodū pa-
radiſus terreſtris plus ſe tenet cum ter-
B

ra q̄ cum celo: ſic ade cognitio ſiue ſtat⁹
innocentie plus conformis eſt cognitio-
ni ſtatus preſentis q̄ futuri: vnde in ſta-
tu ſolo glorie: videbit̃ de⁹ immediate in
ſui ſuba: ita q̄ nulla erit ibi obſcuritas.
In ſtatu aūt innocẽtie ꝛ nature lapſe vi-
debit̃ deus mediante ſpeculo: ſed diffe-
renter: q2 in ſtatu innocẽtie videbat̃ de⁹
p ſpeculū clarū: nulla em̄ erat ibi in aīa
pcti nebula. In ſtatu vero miſerie videt̃
p ſpeculū obſcuratū p pctm̄ p̄mi hoīs: ꝛ
iō nūc videbit̃ p ſpeculū i enigmate. Eni-
gma em̄ (ſicut dicit Aug.) ē ſilitudo ob-
ſcura. Cognoſcebat em̄ adā deū in ſtatu
inocẽtie p cōtemplationē: q̄ tāto eſt emi-
nētior quāto effectum diuine gratie ma-
gis ſentit in ſe homo. Uel quāto etiā me-
lius ſcit cōſiderare deum in exteriorib⁹
creaturis: et ideo in ſtatu innocẽtie cum
imago non eſſet viciata ſed deiformis p
grām ſimilitudinis effectu: ſufficiebat li-
ber creature tm̄: in quo ſeipm̄ exerceret
homo ad ↄtuendū lumē diuine ſapiẽtie:
vt ſic ſapiēs eſſet cum videret res vniuer-
ſas: in ſe in ꝓprio genere: videret in arte
eterna: ꝛ hoc p contēplationē q̄ potiſſi-
me vigebat in ſtatu innocẽtie: tum ꝓpter
anime puritatem: tum etiā ꝓpter carnis
ꝛ inferioꝝ viriū ſubiectionē: quibus du-
obus: q2 vt plurimū aīa caret in ſtatu
nature lapſe: ideo nō pōt ad gradū illuȝ
pfectiorē ↄtemplationis attingere. Res
etiā homo in ſtatu innocentie cognouit.
Quia oībus reb⁹ noīa debite ipoſuit na-
ture rei expſſiua. Null⁹ aūt pōt res oēs
noīare niſi is q̄ oīm rerū ꝓprietates ple-
ne cognouit. Nec rebus alia ſunt aliq̄n
pfectiora noīa iponēda. oīa nāq̄ȝ fuerūt
cōmiſſa regimini ꝛ gubernatōi ade. Nul-
lus aūt bene regit ꝛ gubernat ea quoruȝ
naturas ignorat. Scientia tamen rerū
que curſu voluntario ꝛ ſupernaturali fi-
unt non accepit adam: ſed per interual-
la temporum didiciſſet. Nec etiam adā
in ſtatu innocentie omnia futura cogno-
uit ſpectātia ad ſtatum ſuum: vtpote la-

pſum ſuum: Confirmationem: incarna-
tionem chriſti ꝛ paſſionem. Confirmati-
onem enim ſcire nō potuit: quia no erat
manſurus. Lapſum etiam ſcire non de-
buit: aut ſuam confirmationē ſi ſteuiſſet.
Qm̄ hec cognitio magis ſpectat ad ſta-
tum premij q̄ ad ſtatum meriti. Hec em̄
cognitio potius eſt expediens ad gaudē-
dum q̄ ad merendum. Unde quia Adā
erat in ſtatu meriti: quia non erat cōfir-
matus: ideo ei non data fuit cognitio ta-
lis: nec adam in ſtatu innocentie cogno-
uit chriſti incarnationem ꝛ conſequēter
eius paſſionem. Nam etſi ſciret mulierē
factam vt coniungeret̃ ſibi per coniugij
ſacramentū: Nō tm̄ oportuit q̄ ſciret in-
carnationē ꝛ paſſionem: pro eo q̄ coniu-
gium tpe innocẽtie nō ſignabat ↄiuncti-
onem xp̄i ꝛ eccleſie q̄tum ad veram cō-
iunctionē: ſed per charitatē ꝛ dilectionē
in ſtatu lapſus mulieris ꝛ viri cōiunctio
ſignat xp̄i incarnationem. Mulieris ve-
ro de latere viri formatio ſignat xp̄i paſ-
ſionem. Noticiam quoq̄ȝ ꝛ ſcientiam
ſui accepit homo in primordio: Nā no-
uit a quo efficienter creatus fuit: quia a
deo qualis ꝛ ſm q̄d formaliter et exem-
plariter formatus fuit: in eo qd̓ dicit fe-
cit hominē: ratione ſapientem. vita inno-
centem: domino potentē. Primū notat̃
in hoc q̄ factus eſt ad dei imaginē. ſcdm̄
q2 ad ſimilitudinē. tertiū q2 ꝑpoſitus eſt
hō aīantibus ꝛ alijs creaturis q̄ ſibi ſer-
uiunt. Homo em̄ ſubditus in ſtatu inno-
centie deo cetera ſunt ei ſubiecta: ita q̄
deus oēm veritatē creatā ſubiecerat ei⁹
intellectui ad iudicandū: oēm bonitateȝ
eius affectui ad vtendū: oēm virtutē ei⁹
poteſtati ad gubernandū. Cognouit eti-
am hō ꝓpter q̄d finaliter conditus fuit.
Nam ad eundem finem ſcȝ eternā beati-
tudinem cōſequendā cū angelo immedi-
ate ordinat̃: q̄tenus angelus eidē mini-
ſtraret. Et hō angelicā ruinam repararet.
Sicut em̄ lex charitatis facit in mēbris
corpalib⁹ ꝛ ↄciuib⁹ ciuitatis: q̄ vnū me-

brū ſupplet indigentiā alterius. Silr in-
telligendū eſt in hoīe et in angelo q̄ ſunt
ciues ciuitatꝭ ſupne: nam hō habet habi-
litatē ad cadendū freq̄nter: ꝛ poſſibilita-
tem ad reſurgendū. Angelus vō ſtās p-
petuitatē in ſtando: ꝛ cadēs impoſſibili-
tatem ad reſurgendū. Ideo angelus ſtās
ſuſtentat hoīem ſiue infirmitatē huma-
nā: ꝛ homo reſurgēs repat ruinā angeli-
cam. ❡ Qualiter homo ſm memoriā ſit
factus ad dei ſimilitudinē. Memoriam
hoīs fecit deus etiā ad ſilitudinē ſuā: naȝ
aſſimilauit eā ſibi in vnitate: qm̄ cū deus
primū p̄ncipiū ſit nobiliſſimū ꝛ pfectiſſi-
mū. Ideo cōditiōes nobiliſſime entis in
eo repiunt̃ tāq̄ in ſūmo. Hec aūt ↄditio-
nes ſunt vnū: verū: bonū: q̄ licet eq̄liter
ꝛ indr̄nter pſonis diuis ↄueniant: tamē
p̄ri appropriat̃ vnitas: q2 ducit in cogni-
tione pſone p̄ris: eo q̄ p̄r eſt origo pſona-
rū in trinitate non habēs p̄ncipium ſ3 eſt
principiās: a quo etiam fluit oīe poſſe.
Perſone filij attribuit̃ veritas: q̄a eſt a
patre: vt verbū: patri eq̄le: a quo tanq̄ a
prima ꝛ ſūma veritate fluit oīs veritas
ꝛ ſcīa ꝛ ſapīa in creatura rōnali. Spūiſā-
cto appropriat̃ bonitas: q2 eſt a patre et
filio vt amor ꝛ donū: ad qd̓ bonū tāq̄ ad
finē ſummū tendit oīe velle rōnabilr or-
dinatū ꝛ inclinatū. Cum igit̃ ſicut intelli-
gentia aſſilat̃ pſone filij in vītate ſciētia
ꝛ ſapiētia. Nā eius eterna ſapīa: oēs ho-
mines ꝛ celeſtiū ſpirituū agmīa illumi-
nāt: ꝛ volūtas repn̄tat pſonā ſpūſſancti
in bonitate ꝛ charitate. Pariformit̃ mēo-
ria aſſimilat̃ pſone p̄ris in vnitate. Naȝ
mēs hūana in ſtatu innocẽtie ſiue impor-
tunitate volubiliū cogitatōnū (ipſam mē-
tē in ſtatu p̄nti in tot pticulas diuidētiū
q̄t ſollicitudinib⁹ ꝛ curis irretit̃) potuit
ab exterioribus ad interiora redire: ꝛ ab
interiorib⁹ ad ſupiora ↄſcendē. Et ſic ad
ſe intrare p memoriā inibi deū p̄ntē hē-
re ꝛ ei adherē: ꝛ vn⁹ ſpūs fieri cū eo: p amo-
rē extaticū vniētē ꝛ trāſformantē aman-
tem cū amato: hoc ſingulare donū eſt ab

eo q̄ diſpſiones iſrael in vnū congregat:
a patre videlȝ luminū: cui vnitas appro-
priat̃: q̄ ꝛ mēoriā ſtabilit viuacitate ꝛ te-
nacitate: vt q̄ volūtas iubēt: ꝛ itelligētia
doceret: memoria tenaciter ꝛ ſine obliui-
one retineret. Aliam nanq̄ȝ rōnalis in
tribus potētijs vt ſupra tactū ſepius eſt:
gerit in ſe mirabilit̃ imaginē ꝛ ſilitudinē
ſui creatoris. Et ex his q̄ſi excellentiori-
bus viribus iubet̃ diligere ↄditorem: vt
q̄ntum intelligit̃ q̄ntū diligit̃: ſemp i me-
moria habeat̃. Nec ſufficit dei intellect⁹
niſi fiat in amore eius volūtas: imo nec
hec duo ſufficiūt: niſi ꝛ memoria addat̃:
q̄ ſp i mēoria intelligēꝭ ꝛ diligēꝭ maneat
deus: vt ſicut nullū pōt eē momētū quo
hō non vtat̃ vel fruat̃ bonitate dei vl̓ mi-
ſericordia: nullū ſit momentū quo in me-
moria nō habeat illum. ❡ Qualiter ſm
voluntatem homo deo aſſimilat̃. Spiri-
tuſſanctus ineffabilis quidam comple-
xus patris ꝛ filij: qui non eſt ſine perfrui-
tione ſine charitate ſine gaudio: genito-
ris genitiq̄ȝ ſuauitas: ingenti largitate
atq̄ȝ vbertate perfundens omnes crea-
turas pro captu earum: adducendum in
cognitionem perſone patris: memoriā
perfudit vnitate ꝛ tenacitate. Adducen-
dum in cognitionem perſone filij: intelli-
gentiaȝ perfudit veritate ꝛ claritate. Ad-
ducendum in cognitionem ſui vtriuſq̄ȝ
ſpūs: voluntatem pfudit bonitate ꝛ cha-
ritate: qua diligit̃ deus ꝓpter ſe: ꝛ proxi-
mus ꝓpter deum. Et non ſolum charita-
te: quin etiā virtutibus gratuitis: quarū
charitas radix eſt forma finis: ſanctiſſi-
mus ſpiritus paraclitus: cuȝ patre lumi-
num ꝛ filio quorum opera ſunt indiuiſa
ad extra: voluntatem ad ſimilitudinem
dei decorat. Naȝ ſicut deus creator qui
hominē ad imaginē ſuam creauit: ē cha-
ritas: bonus: iuſtus: patiens: mitis ꝛ mi-
ſericors: mūdus ꝛc. ſanctaꝝ virtutū inſi-
gnia q̄ de eo leguntur: ita homo creatus
eſt vt charitate hēēt ꝛ bonus eēt ꝛ iuſtus
et miſericors: q̄s virtutes q̄nto q̄s plus

Marginalia: B Qualit̃ ho[mo] ſm me[mo]riā ſit fa[ctu]s ad dei [ſi]militudinē [t]rinitas

C Qualit̃ ſm volūtatē hō deo aſſilat̃.

in ſeipſo habet: tanto ꝓpinquioꝛ eſt deo
⁊ maioꝛē ſui ꝯditoꝛis gerit ſim:litudinē
Si nō qḋ abſit ꝑ deuia vitioꝝ ⁊ diuerti-
cula maloꝝ ad hac nobiliſſima ſui cōdi-
toꝛis ſilitudinē degeneret. Tunc fiet de
eo qḋ ſcriptū eſt. Homo cum in honoꝛe
eſſet nō intellexit: quis maioꝛ honoꝛ po-
tuit: ꝙ ꝙ ad ſimilitudinē ſui ꝯditoꝛis cō
deret: ⁊ eiſdem virtutū veſtimētis oꝛna-
ret q̄bus cōditoꝛ. De quo legit. Dñs re
gnauit decoꝛē indutus ē .i. oīm virtutum
ſplendoꝛe: ⁊ totius bonitatis decoꝛe oꝛ-
nat. Vel qḋ maius eſſe pōt hoi dedecus
aut felicioꝛ miſeria: ꝙ vt hac ſilitudine
glia ſui ꝯditoꝛis amiſſa: ad infoꝛmē ⁊ ir-
rationabilē brutoꝝ ⁊ iumentoꝝ ſilitudi
nē dilabat. Quapꝛopter q̄ſqꝫ diligentiꝰ
attēdat p̄me cōditionis ſue excellentiā:
⁊ venerabilē ſcē trinitatis imaginē in ſe
ipſo agnoſcat: honoꝛēqꝫ diuine ſilitudi-
nis ad ꝙ creatus eſt nobilitate moꝛum:
⁊ exercitatione virtutū: ⁊ dignitatē me-
ritoꝝ: hic oſtendat: vt quādo apparebit
qualis ſit: tunc ſilis illi appareat. Qui .n.
mirabiliter eū ad ſilitudinē ſuā in pꝛimo
hoie ꝯdidit: mirabiliuſqꝫ in ſcḋo hoie .i.
in ſeipſo reformabit. ¶ Alia diſtinctio
imaginis ⁊ ſimilitudis. Habet autoꝛ
libꝛi de ſpū ⁊ aīa (qui a pleriſqꝫ credit
fuiſſe ſancti Auguſti. ab alijs Hugo. de
ſcō victoꝛe) aliā diſtinctionē imaginis ⁊
ſilitudinis ad quā creatus ē hō. Nā pri-
oꝛ diſtinctio plus videt congrue ꝓ ſtatu
nature inſtitute: vitiate ꝑ culpā: refoꝛma
te ꝑ grām. Dicit eīn ille: ſpūs dī factꝰ ad
imaginē ⁊ ſilitudinē dei: in q̄ cognitio ve
ritatis eſt: ⁊ amoꝛ virtutꝗ. Imago ſiq̄dez
in cognitiōe eſt: ſilitudo in dilectōe. Que
verba ſctūs Bonauētura in .ij. ſen. diſt.
.xvj. Et in ſuo Centiloquio: parte .iij. ca-
pitulis .xxiiij. ⁊ .xxvj. exponit dicēs. ima-
go eſt in potētia cognoſcendi ⁊ eſt in co-
gnitiua: ſilitudo vo in potētia diligendi:
et ponit in affectiua: ꝓ eo ꝙ in imagīe q̄
eſt per creationē due ſunt potentie ex p-
te cognitiue. ſcꝫ memoꝛia: ⁊ intelligentia

D
Alia; diſtinctio imagis ⁊ ſilitudinis

Et vna ex parte affectiue ſiue motiōe .ſ.
voluntis: cōtra eſt imagine recreatiōis
que quidem cōſiſtit in gra. Nam in ſimi
litudine que eſt poſt recreationē ſiue iu-
ſtificationē. Due ſunt virtutes ex parte af-
fectiue. ſcꝫ ſpes ⁊ charitas: penes duas
vires. ſcꝫ iraſcibilē ⁊ cōcupiſcibilem: vna
ex parte cognitiue ſcꝫ fides: que reſpicit
rōnalē: ꝗuis ſpes que refoꝛmat iraſcibi
lem ꝑ cōſequēs refoꝛmat memoꝛiā: cum
cōueniāt in tenacitate ſiue in actu qui ē
tenere. Et ꝓpterea ponit imago in potē-
tia cognoſcēdi: ſiue cognitiua: ſilitudo in
potentia diligēdi ſiue affectiua. Ex quo
patet imago conſiſtit in vnitate eſſentie
anime: ⁊ trinitate potētiaꝝ naturaliū .ſ.
memoꝛia: intelligentia ⁊ voluntate: ſm
quas aīa nata eſt ab illa ſumma trinita
te ſigillari imagine ſilitudinis: hic tribus
virtutibus theologicis: ſꝫ in futuro tribꝰ
dotibus gloꝛioſis. Pro cuius intelligen-
tia notet hec theoꝛica. ¶ Theorica tri-
plicis imaginis contemplatiua. Hec
tria opat tribus vicibus ꝑ ſingulos ho-
minū beatoꝝ: benignitas ſaluatoꝛi. Am-
pliato ſꝫ noie (vt dicit gloſa ſup illḋ pš.
Signatū eſt ſuper nos lumē vultus tui
dñe) pōt diſtingui triplex imago in crea
tura rōnali q̄ repn̄tat expꝛeſſe trinitas
fabꝛicatrix. Eſt eīn imago creationis: re-
creationis: gloꝛificationis. Creatōis q̄
cōſiſtit in tribus potētijs ⁊ in vnitate ſb-
ſtantie: ita ꝙ memoꝛia intelligentia vo-
luntas repn̄tat pr̄em filiū ſpm̄ſcm̄. Vni
tas ſubſtātie aīe repn̄tat diuie eſſentie
vnitatē. Recreationis: que cōſiſtit in
tribus virtutibus theologicis ⁊ in vnita
te grē gratum facientis: ita ꝙ ſpes fides
charitas repn̄tat pr̄em filium ſpm̄ſcm̄.
Vnitas gratie gratum faciētis repꝛeſen-
tat diuine eſſentie vnitatē. Gloꝛificatio
nis: que conſiſtit in tribus dotibꝰ gloꝛio-
ſis ⁊ in vnitate gloꝛie: ita ꝙ ſecura tētio:
aperta viſio: perfecta charitas repꝛeſen-
tat patrem filium ſpm̄ſanctum. Vnitas
gloꝛie repꝛeſentat diuie eſſentie vnitatē.

Theorica triplic; imaginis contemplatiua.

Prima imago eſt animarū a deo exeū
tium ꝑ creationē. Et hec dicit ꝓpꝛie ima
go nature ⁊ eſt angeloꝝ oīm ⁊ oīm aīa
rum rationaliū. Scḋa imago eſt aīarū
ad deū redeuntiū ꝑ iuſtificationē: et hec
dicit ꝓpꝛie ſimilitudo grē: et eſt angeloꝝ
conuerſoꝝ: ⁊ oīm animarū iuſtarū: non
aūt demonū nec hominum peccatoꝝ.
Tercia imago eſt animarū ad deum ꝑ-
uenientiū ꝑ gloꝛificationē: et hec dicitur
ꝓpꝛie deifoꝛmitas gloꝛie: et eſt angeloꝝ
ſanctoꝝ et oīm animarū beatarū: nō au-
tem demonū nec hoim peccatoꝝ. Inci
dentaliter plura potuerit hic apponi: q̄-
liter anima in imagine potentiarum ſua
rum defoꝛmata per culpam oꝛiginalem
(que infecit ignoꝛantia mentem: et con-
cupiſcentia carnem: ⁊ per hoc ſimilitudi
ne dei deſtituta) ſit refoꝛmanda: ad ſimi-
litudinem per ſapientiam: cum ſcientia
cōtra ignoꝛantiam: et gratia cum iuſticia
cōtra concupiſcentiam. Sed de hoc ple-
nius dicetur in tercio huiꝰ opuſculi tra-
ctatulo: in quo agitur de habitibus mo-
ralibus: intellectualibus ⁊ theologicali-
bus: quibus anima purgatur: illuminat
⁊ perficit ad ſuum decoꝛem ⁊ ſimilitudi
nem: ibi de hoc plenius videatur.

¶ De potentijs anime in generali. Capitulum vj

A
De potētijs anime in generali

Diuinus Dionyſius in de celeſti
Gerarchia dicit ꝙ in omni crea-
to ſunt tria vicꝫ ſubſtantia ſiue
eſſentia: virtus ⁊ operatio Ex quo claret
ꝙ omnia trinario conſiſtunt: vnde queli-
bet creatura habet ſuum trinarium: ſcꝫ
eſſentiam virtutem et operationem: Et
quelibet operatio cōſiſtit in trinario: ſcꝫ
in pꝛincipio in medio ⁊ in fine. Concoꝛdi
ter philoſophatus eſt p̄mo celi Ariſtote
les duꝫ inquit omnia ſupꝛa tria ponimꝰ
videlicet eſſe poſſe ⁊ agere: ſiue eſſentiaꝫ
potentiam ⁊ actionē. In his relucet tri-
nitas perſonarum diuinarum: eſſentia ſi
ue ſubſtantia attribuitur patri: potentia
filio: operatio ſpirituiſancto. Sicut eīn
operatio cauſat a ſubſtantia ⁊ potentia:
ſic ſpirituſſanctus a patre et filio ſimul
pꝛocedit: vt dicit ſcriptura. Suntqꝫ in q̄-
libet creato plures alij trinarij vicꝫ vni-
tas veritas ⁊ bonitas. Item modus ſpe
cies ⁊ oꝛdo. Item menſura numerus et
pondus. Menſura (inquit San. Bona
uentu.) qua res limitantur. Numerus
quo diſtinguuntur. Pondus quo ad ſi-
tum vbi inclinant. Ex quibus ſicut ex ve
ſtigio conſurgere poteſt aſpectus cōtem
plantis ad intelligendū potentiam ſapi-
entiam ⁊ bonitatem creatoꝛis immenſaꝫ
Tractatoꝛes catholici luculenter de
veſtigio creaturarum tractant: in pꝛimo
ſenten. diſt. iij. Idcirco ad pꝛeſens dicto
rum trinarioꝝ exēplatio bꝛeuitatis gra-
tia omittunt. Cūqꝫ anima rationalis dei
ſit creatura nobiliſſima: non ſolū repꝛe-
ſentat ſuū creationem ſub ratione ſimi-
litudinis ⁊ imaginis ſicut dictū eſt Capi
tulis quarto et quinto pꝛecedentibꝰ: ve-
rumetiam repꝛeſentat ſuum creatoꝛē ſi-
cut omnes creature alie per modū veſti-
gij: nam in ea omnes dicti trinarij repe
riunt. De pꝛimis tamen tribꝰ ſcꝫ ſubſtā-
tia virtute ⁊ operatione que opuſculo p̄
ſenti deſeruiūt pauca hic interſerūtur.
De quibꝰ etiā San. Bonauen. confoꝛ-
miter theologiſat in ſuo ſubtiliſſimo iti-
nerario. c. j. Dicit nanqꝫ in rebꝰ eſſe ple-
nitudinē: nam materia eſt plena foꝛmis
ſm rationem ſeminalem: et foꝛma ē ple-
na virtute: ſm actiuam potentiam: vir-
tus eſt plena effectibꝰ ſm efficaciam. De
materia plena foꝛmis (quā plenifoꝛmi-
tatem Albertus magnus inchoationem
foꝛmarum vocat) q2 ꝓpoſito non conue
nit nūc omittit. Sed de plenitudine vir-
tutis eſt conſiderandū: nam vt ait Aug.
Deus ingenti libertati ⁊ vbertate replet
vniuerſas creaturas pꝛo captu earū: ſic
animā (que eſt eſſentia ⁊ foꝛma coꝛpoꝛis
oꝛganici phiſici: et nihilominꝰ exuta coꝛ-
poꝛe: hoc aliq̄d ⁊ ſubſtantia per ſe ſubſi-
ſtens) repleuit vi ⁊ virtute ſm potentiā

actiuā: qua mediante ſit agilis ⁊ potens ad aliq̇d facile agendū: et illa facilis vis ad agendū: nominat̄ hic potentia anime ſiue virtus: non tamen ſumit̄ hic virtus pro habitu morali: vel theologicali de q̄ poſtea dicet̄. Sed ſumit̄ hic nomen virtutis ad ſignificandū potētiam perfectā agentis qua poteſt operari: ⁊ hoc modo potentie anime: tam intellectiue ꝙ̄ ſenſitiue dicunt̄ virtutes: et hec virtus ſiue potentia plena eſt effectibus .i. actionibꝰ ⁊ operationibꝰ: nam in ea eſt quidaꝫ vigor ⁊ efficacia: ſm̄ quā aīa operat̄ circa obiectū: nam cum nihil citra deum agat per eſſentiam: ſed per vim ſiue virtutem ſiue potentiam mediam: que immediate egredit̄ de ſubſtātia. Potentia ergo nominat proximū ⁊ immediatū ꝑncipium operationis: ſed anima eſt principale ꝑncipiū agens per potentiam tanꝙ̄ per inſtrumentū. Nō eſt ergo aliud potētia aīe niſi quedā ꝑtās ⁊ virtus ſubſtantie create qua exit in operationem ſuam: vt eñi vult Diony. Nullū creatū agit per ſuaꝫ eſſentiam ⁊ ſubām ſed per ſuam potentiam: que eſt media inter ſubſtantiā ⁊ operationem: ſed qꝛ anima humana eſt ſpiritus creatus: vt dicit Augꝰ. Anima creādo infundit̄: ⁊ in infundēdo creat̄: oportet ꝙ anima operet̄ ⁊ agat per ſuam potentiam: verbigrā. Anima intelligit ⁊ cognoſcit: non per ſuam eſſentiam immediate: ſed per potentiam intellectiuaꝫ ſiue intellectū. Anima etiam vidit per potentiam viſiuā q̄ eſt in oculo: aīa etiā nutrit ſed per potentiam nutritiuam.

B
Potentiarū pluralitatē neceſſe ē ponere in aīa

¶ Potentiarū pluralitatem neceſſe eſt ponere in anima. Anima rationalis cū ſit ad imaginē trinitatis ſicut dicit Aug. habet vires ſuas ad quandā imaginē trinitatis ſumme: vt ſunt memoria intelligentia voluntas: vna mens: vna eſſentia vna vita (Sunt eñi potentie aīe vna eſſentia: ꝓpterea ꝙ in vna eſſentia anīe radicant̄.) Sicut pater filius ⁊ ſpūſſanctꝰ ſunt vna eſſentia: ſicut ergo pluralitas ꝑſonarū non repugnat ſimplicitati diuine eſſentie: ita nec pluralitas viriū ⁊ potentiarū: repugnat ſimplicitati aīe humane. Anima nanq̧ ſimplex eſt: vt dicit Augꝰ. Quantitatē tamē habet: nō dimenſiuā: ſicut corpus qđ habet cōpoſitionē ex ꝑtibus quātitatiuis: q̄m nec in corpe maiori maior nec in minori: minor reperitur: alias maiores corpe eſſent ſapientiores ⁊ ingenioſiores qđ nō apparet: ſed quātitatē virtualē ⁊ poteſtatiuā: q̄ cōſiſtit in multitudine potentiarū: q̄ nō ponunt in anima maioritatem in natura: ſed multiplicitatē effectuū: nam ſm̄ diuerſas potētias diuerſas habet operationes.

Qꝛ aūt in aīa neceſſe eſt eſſe potētiarū pluralitatē San. Tho. j. parte. q. lxxvij. arti. ij. ſic probat. Scđm eñi phm̄ in .ij. celi ⁊ mūdi. Rerū talis eſt gradus: ꝙ q̄dam res ſunt q̄ poſſunt conſequi paucā perfectionē ſolū hāc paucis motibꝰ: ⁊ he tenēt infimū gradū in entibus. Alia his ſuperiora ſunt q̄ adipiſcunt̄ ſeu cōſequūtur perfectā bonitatē ſed multis motibꝰ ⁊ hec tenet ſm̄ gradū. Alia his ſuperiora ſunt q̄ adipiſcunt̄ perfectā bonitatem et paucis motibus: et hec ſunt perfectiora ⁊ tenet terciū gradū. Quartus autē gradus eſt ꝙ aliq̇d abſq̧ aliquo motu perfectam bonitatem poſſidet: et ille eſt ſummus ⁊ ſuꝑmus gradus: et dat̄ exemplū iſtorū quatuor graduuꝫ: aliq̇s eñi poteſt tenere infimum gradum bone diſpoſitionis: int̄m ꝙ nō poteſt cōſequi perfectā ſanitatem ſed modicam conſequitur paucis remedijs. Alius autem melius diſpoſitus: poteſt conſequi perfectam ſanitatē ſed multis remedijs. Aliquis aūt adipiſcitur perfectā ſanitatem remedijs paucis. Aliq̇s aūt poſſidet perfectam ſanitatem ſine aliquo auxilio vel remedio. Applicando ergo ad ꝓpoſitum: dicendū eſt ꝙ ipſa entia inferiora homine: cōſequuntur quandā imꝑfectionē bonitatē ⁊ paucis motibus: et ideo paucas ad illas determinatas habet potētias: ⁊ ꝑ ꝯn̄s paucas opatiōes: ⁊ iſta tenent inferiorē gradum: vt bruta. Homo aūt ē ſuꝑioris gradus ⁊ ſcđi: q̄ conſequit̄ ꝑfectam bonitatem. ſcꝫ beatitudinē: tamē in infimo gradu iſtoꝝ entium q̄bus ꝯuenit beatitudo ⁊ ideo multis ⁊ diuerſis opationibꝰ indiget: ⁊ ꝑ cōſeq̄ns diuerſis potentijs ad illas opationes. Angeli vero ſunt in ſublimiori gradu: q̄ adipiſcunt̄ ipſam beatitudinem paucis motibꝰ: ⁊ ideo paucis potentijs indigent. ſcꝫ intellectu ⁊ volūtate. Deus aūt gradū ſupremū tenet oīm entium: qui abſq̧ quocūq̧ motu ꝑfectam beatitudinem poſſidet: et ideo in deo nulla eſt virtus vel potentia que differt a ſua eſſentia: ⁊ ita patꝫ ꝙ homo indiget pluribus virtutibꝰ ⁊ potentijs q̄s oportet in eo ponere: q̄ ſunt tanꝙ̄ q̄dam auxilia: q̄dam organa: q̄dam inſtrumēta ſuarū opationū. Scūs etiam Bonaueñ. in .ij. ſentē. diſtin. xxiiij. ꝓbat ſic inquiēs. Potentia creature artata eſt: non potuit creatura habere poſſe ꝑfectū: niſi eſſet in ea potentiaꝝ multitudo: ex quarū collectione ſiue adunatione (vna ſupplēte defectū alterꝰ) reſultaret vnū poſſe cōplectū: ſicut manifeſte aīaduerti poteſt in organis hūani corpis: quoꝝ vnū qđq̧ indiget virtute alterꝰ adiuuari. Et ideo magis eſt completū poſſe anīe ex multis potentijs collectū: q̄ʒ ſi eſſet vnū ſimpliciter Verūtamē q̄a vna potentiaꝝ alteraꝫ nō diminuit ſed adiuuat. Ad ꝑfectū eñi poſſe anīe: oīes cōcurrūt potentie: ſicut ad ꝑfectam habilitatiōem oēs virtutū habitus. Incidentaliter hic q̄rit̄: an potentie anīe ſint eedē cū eſſentia aīe realiter. Reſpondet ſcūs Bonaueñ. in .ij. diſt. xxiiij. ꝙ hec queſtio plus ꝑtinet curioſitatis ꝙ̄ vtilitatis. Ibidem ſcūs Bonaueñ. recitat tres poſitiōes doctoꝝ de ydemptitate potentiaꝝ anīe: quarū q̄libet ſuos habet preclaros defenſores. Vna eſt ꝙ potētia anime eſt ipſa eſſentia anīe relata ad actum. Secūda eſt potentie anime differunt realiter a ſubſtantia anime: et ſunt in ſcđa ſpecie q̄litatis. Tertia eſt media quā ſcūs Bonaueñ. tenet in primo ſen. diſtin. iij. ⁊ eſt ꝙ potentie anime nō ſunt adeo eedem eſſentie anime ſicut eius ꝑncipia eſſentialia: nec adeo diuerſe vt cadant in aliud genus. Sed ſunt in genere ſubſtantie ꝑ reductionē: ⁊ illam poſitionem dicit ſcūs Bonaueñ. plus concordare vi cōmuni: ⁊ auctoritatibꝰ ſanctoꝝ ⁊ magis eē ſobriā ⁊ rōni ꝯſonā. Dicit etiā in .ij. ſen. Quecūq̧ poſitionū tenet̄: nullū preiudiciū: nec fidei: nec moribus gn̄at̄.

¶ De potentijs aīe in ſpeciali. Ca. vij

A
De potētijs aīe in ſpāli.

M Odo videndū eſt de potētijs aīe ſpecialiter. Et cōſiderandū ꝙ oē ꝑfectū ꝯtinet nobilitates cuiuſlibet imꝑfecti eiuſdē gn̄is: ⁊ eminētius: ſicꝫ deus q̄ eſt ꝑfectiſſimū q̇d in genere entiū (ſi tn̄ ens dici debeat: ſꝫ q̄n potꝰ oīm entiū ſuꝑexcellentiſſima: vniuerſaliſſima ⁊ ſufficiētiſſima cā) ꝯtinet ꝑfectiꝰ oēs ꝑfectiones oīm entiū q̄ ſunt imꝑfecta reſpectu eiꝰ ⁊ eminētius. Tres aūt ſunt aīe. ſ. vegetatiua q̄ tenet ꝑmū ⁊ īfimuꝫ gradū: que eſt herbaꝝ ⁊ plantaꝝ. Scđa eſt anima ſenſitiua: que eſt aīaliū: piſciū ⁊ volatiliū: q̄ tenet ſcđm gradū: ⁊ eſt aīa vegetatiua ſuꝑior ⁊ nobilior. Tertia eſt aīa rōnalis: que tenet tertiū ⁊ ſuꝑmū gradū ⁊ eſt hoīm ſolum: ⁊ hec eſt alijs duabꝰ ꝑfectior ⁊ ſuꝑma ſimpl̄r. Hic igit̄ ordo eſt inter illas: ꝙ q̄cq̇d ꝑfectōis hꝫ aīa vegetatiua: totum illud habet aīa ſenſitiua ⁊ eminētius: ⁊ quicq̇d ꝑfectōis habet aīa ſenſitiua ⁊ vegetatiua: totū hꝫ aīa rōnalis eminētiꝰ ⁊ vltra: qꝛ ſenſitiua ꝯtinet v̇tute vegetatiuā: ⁊ rōnalis vtrāq̧. Et h̄ expſſe dicit Ariſto. ij. de aīa: ponēs exemplū dicens. Qꝛ ſicut tetragonū ꝯtinet trigonū: hoc ē figura quatuor angeloꝝ: continet figurā triū angulorum: quia quadrāgulus ducta linea ab angulo ad angulū duos facit triāgulos: ſic aīa ſenſibilis duos

Pēthagonū

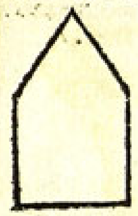

Trigonū Tetragonū
in penthagono

Trigonum

Tetragonū

facit triangulos potentiarꝫ. Ubicunqꝫ
enī anima eſt ſenſibilis ibi vegetabilis in
uenit̄: ſed nō ecōuerſo. Et ſicut pentago
num. id eſt figura quinqꝫ angulorꝫ conti-
net tetragonū ⁊ trigonū: ita rōnalis aīa
cōtinet ſenſitiuā ⁊ vegetatiuā. Igitur in
homine eſt vegetatiua: ſenſitiua ⁊ rōna-
lis: nō ꝙ ſint res diſtincte in eo anime: ſꝫ
vna cōtinens virtute alias duas: videlꝫ
rōnalis cōtinens ſenſitiuā ⁊ vegetatiuā.
Cum igit̄ anima rōnalis cōtinet virtute
alias oportet ꝙ vires ⁊ potentias aliarū
ſimiliter habeat: tam vegetatiue ꝙ̄ ſenſi-
tiue. Et ita oēs potentie aīe reducunt̄
ad tres modos: quia vel reſpiciūt vege-
tatiuā vel ſenſitiuā vel rōnalem. No-
tandū etiam ꝙ q̄dam ſunt vires ſiue po-
tentie aīe ſepate a corpe: vt ratio ⁊ vo-
luntas: ſcḋm quas anima non vtit̄ organo
corpis ſed vtit̄ vtente corpore ſcꝫ fanta-
ſia. Quedam enī ſunt vires inſepabiles
a corpe. ſcꝫ vegetabilis ⁊ ſenſibilis: ⁊ q̄tū
ad eſſentiam ⁊ q̄tum ad opationem: ſed
in homine ſepantur iſte vires a corpore
q̄tum ad eſſentiam: licet anima opatio-
nes earꝫ exercere nō poſſit extra corpus.
In brutis vero ſimpliciter pereūt q̄tuꝫ ad
vtrunqꝫ. ¶ Embrio quomodo organiſa-
tur. Hic oritur q̄ſtio. Cum dictum ſit
ꝙ in homine vegetatiua et ſenſitiua ſint
due potentie aīe rōnalis. Cū dicat phi-
loſophus. xvj. de aīalibus: embrio ꝑmo
viuit vita plante: deinde vita aīalis: de-
inde vita hominis. In ſemine enī ſiue em-
brione ante infuſionem aīe rōnalis: pre
cedit q̄dam potentia qua vegetat̄ ⁊ ſen-
tit: ſed illa potentia nō eſt ſine ſubſtantia
aīe vegetabilis et ſenſibilis. Reſpōdet
Alexander de hales li. ij. q. lxij. ꝙ illa ſub-
ſtantia cuius eſt hec virtus nō habet ſe ꝑ
modum ꝑficiētis: ſed ꝑ modum artificis
preparantis ipſum corpus aīalis ⁊ etiam
hominis: quod debꝫ eſſe organū ipſius aīe
que eſt ꝑfectio corpis organici: nec dicet̄
aīalis ante vltimā ꝑfectionē. Aīal enī
a ꝑfectione dī nō a ꝑpatione. Dicit etiaꝫ

B
Embrio q̄-
mō organi-
ſatur.

ſanctus Bonauentura in. ij. in multis q̄
ſtionibus: quod illud quod format mēbra aīa-
lium in embrione ante aīe infuſionē: eſt
ratio ſeminalis: ſiue potētia actiua intri-
ſeca indita mãe. Tranſfundit̄ etiā ſimul
cum ſemine virtus aīe patris et matris:
q̄m in ſemine decidunt̄ calores ⁊ ſpūs: q̄
ſunt in ſemine ſicut in ſubiecto deferēte:
ſicut virtus motoris defert̄ ſimul cuꝫ la
pide ꝓiecto: ⁊ hec virtus ſimul cum vir
tute matricis ꝯtinentis embrionē: orga-
niſat membra: quo organiſato inducitur
ſubito aīa ſenſitiua brutorꝫ: de potentia
materie actiua: ſeminaliter: ſed nō mate
rialiter. Seminaliter inquā: quia aīe pure
ſenſitiue ſunt gñabiles ⁊ corruptibiles ꝑ
naturā. Et idcirco ſicut alie forme nãles
nō ex nihilo ꝓducunt̄: ſꝫ ex aliqua poten
tia actiua in materia. Nō inquā mãliter:
quia cum aīa ſenſitiua ſit forma nō hꝫ ꝑteꝫ
ſui: ſꝫ ſolum fit ex potētia actiua materie:
q̄ ab agēte excitat̄ ⁊ ꝑficit̄ quouſqꝫ fit aīa
ſicut globus ꝓficiēdo: fit roſa. Et hoc quo
ad aīalia ꝑfecta habet veritatē: que ſunt
maioris ꝑfectionis in duratiōe ⁊ organi-
ſatiōe: ⁊ generātur ꝑ ꝓpagationē ab agē
te ꝑticulari ⁊ vniuoco eiuſdē ſpēi. Aīalia
vero imꝑfecta in organiſatiōe duratione
⁊ ꝓpagatione nō indigēt agēte tante vir-
tutis: ſꝫ lex diuina inſtituit virtutē ꝓdu-
ctiuā ipſorꝫ: terre tanq̄ matri: ⁊ ſoli tanq̄
patri: cū adiutorio aliorꝫ corporꝫ ſimpli-
ciū: taꝫ elementorꝫ q̄ celeſtiū: q̄ quia gñant̄
ex putrefactiōe ⁊ ſunt imꝑfecta duratio-
ne: ⁊ q̄nqꝫ ꝑeunt: ideo oportuit cōicare eorꝫ
organiſationē ⁊ ꝓductiōeꝫ agēti equiuoco
.i. alterius nãe: quia ad hoc data ē vis gñatiua
nature: vt dicit phus vt ꝑpetuent̄ in eſſe
Hoc etiā ſentiendū eſt de aīa vegetatiua
Ait enī Auguſt. ad oroſiū: ſemē cuiuſlibꝫ
arboris q̄ndam vim habet: vt cuꝫ corru-
ptum fuerit in terra oriat̄: ⁊ virgultū ꝓ-
ducat̄: deinde ramus: nihilominus ꝯſtipa
ta dilatet̄ in frondibus: deinde in eiſdem
in floribus decorata: fructificat. Secus ē
de anima rōnali. nam cū vegetabile: ſen-

ſibile ⁊ rōnale ſunt in hoīe eiuſdē ſub-
ſtantie: nō nominãt diuerſas ſubſtãtias:
ſed diuerſas potētias eiuſdem ſubſtãtie:
q̄ ꝑficit hoīem dans ei vitam ſenſum ⁊ in
tellectum: ab eodē principio habet edu-
ci in eſſe ſcḋm ſuā ſubſtantiā ⁊ oēs ſuas
potentias. ſcꝫ a creatore. nam aīe rōna-
les non ꝓducunt̄ ꝑ traductionē: vt ſcꝫ vt
aīa traducat̄ ex aīa: ſicut caro ex carne
ſed formatis corpibus virtute rōnalis ſe
minales: ⁊ virtute aīe patris ⁊ matris a
deo creantur: ⁊ creando infundunt̄: ⁊ in
fundendo ꝓducunt̄. Animarꝫ enī crea-
tionem deus ſibi ſoli debuit reſeruare ꝓ
pter animarꝫ dignitatē: quia cum aīa ſit
imago dei: ⁊ nata immediate ferri in deū
⁊ beatificari in ipſo: diligendo ipm ex to-
to corde: ⁊ totū ſuū eſſe immediate debu
it ab ipſo habere: vt ipm ex toto corde te
neret̄ diligere. ¶ Potentie anime redu-
cunt̄ ad quatuor genera potentiarꝫ. Po
tentie aīe oēs reducunt̄ ad quatuor ge
nera reſpectu ſuorꝫ obiectorꝫ: quod fieri po
teſt reſpiciendo diuerſitatē obiectorꝫ. nā
dicit̄. ij. de aīa: ꝙ potētie aīe diſtinguū
tur ꝑ actus ⁊ obiecta. Sunt igit̄ quedaꝫ
potentie q̄ ſolum exercent actum ſuū cir
ca corpus ſibi vnitū ⁊ ꝯiunctū: ⁊ hee ſunt
potentie vegetatiue. Quedā vero circa cor
pus ꝙ habet ſenſibile ſibi vnitum vel nō
vnitū: ⁊ hee ſunt potētie ſenſitiue appre-
henſiue: ⁊ ſic habent̄ tria genera poten-
tiarum anime: quarū vegetatiua eſt infe
rior: ſenſitiua ſuperior: intellectiua ſuprema:
apprehenſiua virtus: tanq̄ alicuius finis
vel vtilis indiget alijs duabus ad hoc vt
poſſit vtile vel ſuū finem ꝯſequi. Primo
indiget aliqua potentia imꝑante motuꝫ
ad illud: ⁊ hec vocat̄ appetitus qui ē mo
tū imꝑans. Et hic eſt duplex. Unus ſenſi
tiuus: alius intellectiuus. Scḋo indiget
potentia executiua et exequente motum
imꝑatum: ⁊ hec vocat̄ motiua. Ex his igi
tur habemus potentias aīe in generali
ſcꝫ vegetatiuas ⁊ apprehēſiuas: ſiue q̄tū
ad ſenſum: ſiue q̄tum ad intellectū. Ap-

C
Potētie aīe
reducūt ad
q̄tuor gene-
ra potētiarū

petitiuas ſimiliter q̄tum ad ſenſum ⁊ q̄
tum ad intellectū: ⁊ motū executiuas: et
ſunt quatuor genera potentiarꝫ: quarūꝫ
quedam ſunt in anima ſicut in ſubiecto:
quedā vero in toto ꝯiuncto. Nam q̄daꝫ
ſunt opationes aīe que exercent̄ ſine cor
porali organo: vt intelligere velle. Unde
potētie que ſunt harū opationū ꝑncipia
ſunt in aīa ſicut in ſubiecto: quedaꝫ ſunt
opatōnes aīe que exercent̄ ꝑ organa cor
poralia: ſicut viſus ꝑ oculum ⁊ auditus
ꝑ aurem: ⁊ ſimile eſt de oībus alijs ſen
ſitiue ⁊ nutritiue partis. Et ideo potētie
que ſunt harꝫ opationū principia ſunt in
coniuncto ſicut in ſubiecto. Correla-
rium ſequit̄ ex dictis diſtinguēdo poten
tias anime ſcḋm obiecta: ſolum ſunt qua-
tuor genera potētiarꝫ aīe: nam vt ſic ap
petitiua ⁊ motiua ſcḋm locū: cum vnū ha-
beant obiectū: non diſtinuunt̄. Obiectū
enī appetitiue eſt bonū vtile vel delecta-
bile cuꝫ ſuo malo oppoſito: ⁊ ad tale bo-
num ꝯſeq̄ndum ⁊ malum fugiendū: da
ta eſt appetitiue vis motiua executiua:
vt dicet̄ infra ca. xxv. ⁊ xxvj. Diſtinguēu
do vero potētias ꝑ actus ſcḋm quos imme-
diatius diſtiguunt̄: ſic appetitiua ⁊ motiua
ſunt diuerſe potentie: naꝫ appetitiua in-
clinat ad motū ipm imꝑando. Motiua
vero motum exequit̄. Inclinare aūt ad
motū: ⁊ motū exequi diuerſi ſunt actus:
⁊ per ꝯſequēs diuerſe potētie a q̄bus illi
actus egrediunt̄. Et ſic dicit phus. ij. de
aīa. Qr quinqꝫ ſunt potētie aīe ſcꝫ vege
tatiuū: ſenſitiuū: appetitiuū: ſcḋm locū mo
tiuū ⁊ intellectiuū. De q̄bus in ſequētibus
ꝓſequendum eſt. ¶ Potentie anime di-
ſtinguunt̄ ꝑ actus ⁊ obiecta. Hoc verbū
phi in. ij. de aīa exponit ſctūs Thomas:
ꝑte. j. q. lxxvij. ar. iij. dicens. ꝙ oīs actio
ꝓcedit ab aliq̄ potentia: ⁊ eſt circa aliquod
obiectū. Potentia enī ſcḋm id quod eſt potē-
tia ordinat̄ ad actū: ⁊ diuerſificat̄ ſcḋm di-
uerſam rōnem actus: ⁊ actus diuerſifica
tur ſcḋm diuerſam rōneꝫ obiecti. Quia. n.
alius eſt color: inq̄ntum obiectum viſus:

D
Potētie aīe
diſtinguunt̄
per actus et
obiecta.

aliud ſonus inq̄ntum obiectum auditus
ideo diuerſa oino actio eſt videre ab au-
dire. Et q: diuerſa ratio actiōis vtriuſq:
ideo potētie etiam diuerſe ſunt vnde p-
cedunt illi actus. Sequit̄ correlarie ex di
ctis: q̄ potentie paſſiue diſtinguunt̄ per
actus et obiecta: et actus diſtinguunt̄ per
obiecta. Ratio primi ē: q: quelibet poten
tia habet alium et alium actū: et per conſe
quens capit diſtinctiōem ab actu. Dicit̄
eñ. ix. Metaphi. Omis potētia eſt eſſen
tialiter ad actū. Ratio ſecundi: q̄a q̄libet
potētia habet ſpeciale obiectū formale p
qd̄ diſtinguit̄ ab alia potētia. Ratio ter-
tij: q: effect⁹ diſtinguit̄ p cās: mō obiecta
ſunt cā actuū. Sz notant̄ potētie paſſiue
nam potentie anime duplices ſunt. Que
dam actiue vt potētie anime vegetatiue:
obiectuz illius potentie actiue cōpat̄ ad
potentiam in genere cauſe finalis: q: po
tentia actiua ordinat̄ in obiectuz ſicut in
eius finem et terminū: vt potētia digeſti-
ua in cibū digerendū: ſicut in eius finem
Quedam ſunt potentie anie paſſiue: vt
ſenſitiue et intellectiue. Dicit̄ eñ in. ij. de
aīa q̄ ſenſus eſt virtus paſſiua. Et in. iij.
q̄ intellectus eſt virtus paſſiua. Obiectū
eñ potentie paſſiue compat̄ ad potētiaz
in genē cauſe efficiētis: q̄a agit in potētiā
i nprimendo ei ſpēm. Intellectus eñ no
ſter de ſe eſt pura potentia reſpectu intel
ligibilium: et exit in actū per ſpēm intelli-
gibilem: ſicut materia prima exit in actū
p formam. Dicit tñ Alexander de hales:
pte. ij. q. lxv. ar. iij. Q2 potētie anime non
ſolum dīnt per actus et obiecta: ſed etiaz
per organa et materias. Differētia eñ vi
rium pua dicit̄: alia eſt naturalis: alia vi
talis: alia animalis dinoſci poteſt p orga
na. Organū nanq; naturalis virtutis eſt
epar: vel qd̄ tenet locum epatis: vitalis ē
cor: vel qd̄ tenet locū cordis. Anialis vō
virtutis eſt cerebrū: vel qd̄ tenet locū ce-
rebri. Tres eñ vires aīe vegetabilis dif-
ferūt ſm mās. Nutritiua eñ opat̄ ſuper
alimentū: augmentatiua ſup q̄ntū in ali-

mēto: gñatiua ſup reſiduū vtriuſq;. Sen
ſus aūt diſtinguunt̄ ſm organa actus et
obiecta. Vires aūt: ſiue potentie rōnales
dīnt p actus et obiecta. Nam rō ſiue in-
tellectus cognoſcit verum ſub rōne veri:
volūtas ſiue affectus amat bonū ſub rō-
ne boni. Dicit tñ ſctūs Bonauentura in
. ij. di. xxiiij. q. j. Q2 potentie imediati⁹ di-
ſtinguunt̄ p actus q̄ p obiecta. Ad diffe
rentiā aūt potentiaꝝ eſſentialē ſufficit di
uerſitas obiectoꝝ ſm rōnē: et iō q̄uis ve
rū et bonū q̄ ſunt obiecta rōnis et volūta-
tis nō dīnt eſſentialiter. nā eadē eſt eſſen
tialiter veritas et bonitas ſubſtātial' crea
ture. Nihilominus tñ: quia cognoſcere et
amare abſq; dubio ſunt act⁹ dīntes: po-
tentie q̄ ſunt ad hos actus p ſeipſas di-
uerſitatē habent. Eſt tñ ſm Alexan. vbi
ſupra: in oibus potentijs et viribus pma
dīntia eaꝝ inter ſe: q̄ pcedit oēm dīntiaz
iam dictā. ¶ De anima vegetatiua et ei⁹
potentijs. Caplm viij

A
De anima ve-
getatiua [illegible]
ei⁹ potēti[illegible]

Prima vegetatiua tres habet po
a tentias. Prima ē generatiua: ſe-
cunda augmentiua. tertia eſt nu
tritiua. Haꝝ aūt talis eſt diſtinctio: quia
aīa vegetatiua hz p obiecto corpus vi
uens ſibi vnitum. Ad hoc vō corpus: tri
plex opatio potētie anie vegetatiue ē ne-
ceſſaria. Vna q̄dem p quā eſſe acq̄rit: et
ad hoc ordinat̄ potentia Generatiua: q̄
neceſſaria ē ad multiplicationē ſpēꝝ: nā ge
neratiua p multiplicatōem et ſucceſſiōez
indiuiduorū: conſeruat ſpēm in diuerſis
indiuiduis. Alia eſt potentia anie vegeta
tiue p quā corp⁹ viuū acq̄rit debitā q̄nti
tatem. et ad hoc ordinat̄ potentia ſeu vir
tus Augmentatiua: cui⁹ eſt generatū ad
debitam q̄ntitatem pducere: alia eſt per
quam corpus viuēs ſaluat̄ in eſſe et in de
bita q̄ntitate: et ad hoc ordinatur virtus
Nutritiua: cui⁹ eſt deperditū reſtaurare
vt ſic indiuiduum in eſſe et debita q̄ntate
conſeruet̄. Eſt et alia differētia inter iſtas
potentias: q̄a potentia augmentatiua: et
nutritiua effectū habent in eo in q̄ ſunt:

q: in ipm corpus vnitū anie qd̄ auget̄ et
conſeruat̄ per potētias augmentatiuā et
nutritiuā in eadē aīa exiſtens. Sed vis
generatiua hz effectū ſuū nō in eodē cor-
pore ſed in alio: q: nihil generat ſeipm: ſ
alium. Et ideo vis generatiua appropin
quat q̄damō ad dignitatē aīe ſenſitiue: q̄
habet operationes in res exteriores non
ſibi cōiunctas: ſed nobiliori mō. Eſt et
alia poſitio mgrālis de obiecto potentie
vegetatiue: obiectū idē māle habēt potē
tie aīe vegetatiue ſed nō formale: oibus
tribus potētijs aīe vegetatiue obiectum
eſt nutrimentuz cōe et māle: ſ ſub alia et
alia rōne ſpeciali et formali Nutrimentū
eñ inquantū eſt in ppinqua trāſmutati-
one in ſubam aliti vel in pxima potētia:
vt ſcz eſt nutrimentū potētia caro vel os
tunc eſt obiectū potētie nutritiue. ſed in
quantū nutrimentū eſt potētia caro quā
ta et os q̄tū: eſt obiectū potētie augmen-
tatiue. inquantū vero nutrimentū eſt ſu
pfluum alimēti: tūc eſt obiectū potentie
generatiue. Semen eñ eſt ſuperfluū ali-
menti: cū virtus nutritiua plus cōuertit
et aſſimilat de nutrimento q̄ indigeat ad
nutritionē et augmentationē: tunc ſuper
fluū ſeruat ad opus generationis: et hoc
vocatur ſemē. Et ſic patet q̄ aīe vegeta-
tiue cuiuſlibet ſenſibilis et rōnalis inquā
tum ſunt vegetatiue ſunt tres potētie. ſ.
generatiua: augmentatiua et nutritiua: q̄
inueniunt̄ et in plantis et in aīalibus et in
hoibus: q: hec oia vegetatiuā participāt
Hec aūt potentie ſic ſe habēt. q: generati
ua eſt alijs nobilior: q: ei deſeruiunt au-
gmētatiua et nutritiua: augmentatiua eſt
nutritiua nobilior: q: nutritiua augmen-
tatiue deſeruit: de quibus ſingulari⁹ nūc
dicendū eſt. ¶ Generatiue Actus et ope

B
Generatiue
Actus

ratio eſt generatio: que eſt ſubſtātie hūo
ris vel rōnis ſeminalis: in ſubam plante
vel aīalis operatione nature facta muta
tio: et hec virtus incipit operari tpe gene
rationis vſq; ad pfectionē plante vel aīa
lis. Hec aūt potentia generatiua hz tres

vires. i. virtutes ſeu potētias ſm Auicē
nā ſexto de aīalibus. Prima eſt ſemina
tiua q̄ in maſculis et feminis ſemen ordi-
nat et generat: hoc mō ſm Iſidoꝝ. Nam
ab epate quedā vene egrediunt̄: quibus
humor aquaticus et ſanguineus ī tercia
digeſtione ſupfluus defert̄ ad renes: et il
le humor ibidē depurat̄: et ſupfluū eius
ſcz colamentū eſt vrina: q̄ trāſmittit̄ per
vias vrinales ad veſicā: reſidu⁹ autē li-
quor purus a renibus calore venereo re
ſolutus recurrit ad loca genitalia. qui p
virtutē ſeminatiuā aīe vegetabilis verti
tur in humorē ſeminalē. Scd̄a vis po
tentie generatiue ſubminiſtrās eſt vis in
mutatiua: et illa ſubam ſeminis trāſmu-
tat et conuertit in ſubam ſingularū partiuz
plāte vel aīalis: vtus iſta facit trāſmuta
tionē mediātib⁹ quatuor pmis q̄litatib⁹
ſcz calido: frigido: hūido et ſicco: nā p ca-
lidum et humidū operat̄ ſubam mollio-
rem: vt carnem in aīalibus: florem et me
dullā in arborib⁹: per calidum et ſiccum
operat̄ cor in animalibus: radices in ve-
getabilibus. Per frigidū et humidū ope-
rat̄ in aīalibus pilos: opat̄ folia in plan-
tis. Per frigidū et ſiccū: opat̄ in neruis et
oſſibus aīaliū: trūcis et corticibus arboꝝ
et plantarū. Tercia vis generatiue eſt
formatiua: q̄ ex ſeminibus permixtis mē
bra format et figurat. Hec nāq; vis perfo
rāda pforat: vacua cōcauat: aſpera leni-
ficat: et nimis lenia aſperat: et vnicuiq;
particule ſuperficiem perficit et figurat.
Hec etiam virtus formatiua cum virtu
te anime patris et matris vt dictum eſt
embrionē ante anime rationalis infuſio
nem: vegetat: ſenſificat: figurat et organi
ſat. Quo facto: anima rationalis crean-
do infunditur et vnitur corpori vt perfe-
ctio naturalis: cui naturaliter appetit co
pulari: adeo vt ſine illo pena ſit eſſe et ab
illo ſequeſtrari. Vnitur etiam anima cor
pori vt motor mobili: ita q̄ ſine ipſo non
poteſt mereri nec demereri.
Et ſi queritur quando anima rōnalis

corpori infundit᷑. Rn̄det Ariſtoteles .ix. de animalib⁹. Qꝫ maris ꝯceptus vſqꝫ ad quadrageſimū diē. Femine autē vſqꝫ ad nonaginta: vel ſm̄ alios vſqꝫ ad octoginta: ſed tn̄ in cōpletione corpis maſculi videt᷑ Aug. ſupaddere ſex dies q̄ ſic ſm̄ eū diſtinguunt᷑ in ep̄la ad Hiero. Semē patris ſex dieb⁹ p̄mis quaſi lactis h̄ꝫ ſimilitudinē: nouē diebus ꝯuertit᷑ in ſanguinē deinde duodecim diebus ſolidat᷑ decem octo diebus format᷑ vſqꝫ ad pfecta mēbroꝝ liniamenta. A die ergo ꝯceptionis vſqꝫ ad diem cōpletionis ⁊ viuificatiōis fetus ſunt dies quadragintaſex. Ita ꝙ p̄mus ⁊ vltimus incluſiue teneant᷑. Vn verſus.

Verſus.

Sex in lacte dies ter ſunt in ſanguine trini. Biſſeni carnē: ter ſeni membra figurāt. Tempuſqꝫ ſequens pducit ad ortum. In xp̄i vero cōceptione aliter fuit. Nam ſp̄ūſſanctus qui neſcit tarda molimina: ſua virtute inenarrabili: miraqꝫ artificioſitate: in ſacroſancto virginali vtero: voto ꝯtinentie clauſo: vnius humilis ⁊ abiecte i oculis ſuis puelle. Dulciſſime vicꝫ Marie matris virginis in inſtanti (quod in alijs natura ſucceſſiue) perfecit: ita ꝙ hec quatuor fuerūt ſimul tpe nō natura ſcꝫ cōuerſio ſanguinis virginei: in carnem ⁊ in alias partes corpis xp̄i: et formatio membroꝝ organicoꝝ: et animatio corporis organici: et aſſumptō corporis animati in vnitatē diuine pſone

Sed hic notandū ꝙ Aug⁹. in gloſa ſuper Ioh. ca. ij. (vbi dicit᷑ quadraginta ⁊ ſex annis edificatū eſt templū hoc) dicit ꝙ numer⁹ templi cōuenit formationi corporis xp̄i: ſed hoc intelligendū eſt. Licet enim ab inſtanti cōceptionis corpus xp̄i fuit formatū: tamen corpus ita paruum erat ꝙ ipſius liniamēta non apparebāt in ipſo: vſqꝫ ad .xlvj. dies. Et ideo cuꝫ ſit duplex perfectio: ſcꝫ exiſtētie ⁊ appētie. Primam perfectionem habuit corp⁹ xp̄i ab inſtāti. Sed ſcd̄am q̄tum ad augmētum habuit poſt .xlvj. dies. ¶ Nutritiua et augmentatiua Vires generatiue ſub-

¶ Nutritiua ⁊ augmētatiua.

miniſtrant. Nam vires generatiue ſcꝫ ſeminatiua: immutatiua: ⁊ formatiua non diutius operant᷑ niſi quouſqꝫ res generata vt animal vel planta: ineſſe nature cōpleat᷑. Et idcirco neceſſe fuit vt virtus nutritiua ⁊ augmentatiua continue ſeq̄rent᷑: quia in longitudine latitudine ⁊ pfunditate augmentāt ⁊ extendūt ip̄m generatum. Paſcitiua quoqꝫ virtus nutritiue ⁊ augmentatiue miniſtrat: qꝛ cibum ab animalib⁹ aſſumptū: in membris aſſimilat: ſi enim cibus non aſſimilaret᷑ mēbris: nunq̄ in eoꝝ naturā ꝯuerteret᷑. Et qd̄ diſſolutum eſt ac deperditum vi caloris: vel aliqua paſſione aeris: reparat et reſtaurat. Huic ergo vtuti paſcitiue q̄tuor vires particulares deſeruiunt Prima eſt appetitiua ſiue attractiua: que nutrimentum conueniens attrahit ipis membris. Ad nutrimentum carnis: attrahit tēpamentum ſanguinis. Ad nutrimentū cerebri ⁊ pulmonis: attrahit temporamētum fleumatis: et ſic de alijs.

Virtus paſcitiua

Attractiua

Scd̄a vis eſt Digeſtiua que conuenientia ab inconuenientibus nutriendo ſeparat: ⁊ diuidit purum ab impuro.

Digeſtiua

Tercia vis eſt Retentiua que ſcꝫ purum nutrimentū cuſtodit ⁊ quod actione nature excoctum eſt: ſingulis mēbris incorporat aſſimilat atqꝫ vnit. Quarta vis eſt: expulſiua: que ſuperflua et nature nociua expellit. Et ideo ſicut vis appetitiua opat᷑ cū calido ⁊ ſicco: ⁊ digeſtiua cū calido ⁊ humido: ⁊ retentiua cū frigido ⁊ ſicco: ſic expulſiua cū frigido ⁊ humido operat᷑. Nutritiue actio eſt nutritio: que ſic deſcribit᷑. Nutritio eſt cōuerſio alimēti in ſubam aliti: facta ab anima per calorē naturalem: pter ſalutē ipſius indiuidui: vt ipſum indiuiduum maneat ineſſe: que diffinitio eſt cauſalis. Cum enim dicitur conuerſio tangitur formalis. Cum dicit᷑ in ſubam aliti tangit᷑ materialis. Cū dicit᷑ facta ab aīa: tangit᷑ cauſa efficiens. Cum vero dr̄ pter ſalutē: tangitur cauſa finalis. Sequitur corre-

Retentiua

Expulſiua

Nutritio

larie. Qꝫ ad intētionē: q̄tuor ꝯcurrunt Primū virtus nutriens principalis. Et hec eſt aīa q̄ dat ſpeciem nutrito. Scd̄m eſt inſtrumentū virtutis nutritiue: ⁊ hec eſt calor naturalis digerēs nutrimentū. Tertiū eſt receptaculuꝫ nutrimenti: ⁊ h̄ in aīalibus eſt venter ⁊ ſtomachus. In plantis pori intercepti. Quartū eſt ſpongioſitas ⁊ poroſitas corpis per quas ſugit᷑ ⁊ attrahit᷑ ſuccus ad om̄es ptes corporis. Augmētatiue actus ē Augmētatio q̄ ſic deſcribit᷑. Augmentatio eſt cōuerſio alimenti in ſubſtantiā aliti: ad reſtaurandū poſtq̄ fuerit depditum: facta ab aīa: mediate calore naturali. vt ipſuꝫ viuens debitam attingat q̄titatem. In hac diffinitione tangunt᷑ q̄tuor cauſe ipius augmētatiōis. Cauſe formalis: m̄alis ⁊ efficiens: eatenus hic tangunt᷑: ſicut in diffinitōne nutritiue. Sed in eo qd̄ dicit᷑ ad reſtaurandū poſtq̄ fuit depdituꝫ: vt ip̄m viuens debitā attingat q̄titatē: tāgit᷑ finis augmētatōis. Sequit᷑ corrolarie ꝙ ad augmentationē q̄tuor ꝯcurrūt. Primo motus localis: vt ē attractio nutrimenti. Scd̄o alteratio: inq̄tū nutrimētum coquit᷑ ⁊ digerit᷑ ⁊ ꝯuertit᷑ in ſubſtātiam aliti. Tertio ꝯcurrit corruptio: q̄a anq̄ nutrimentū in ſubſtātiā aliti ꝯuertit᷑: oportet ꝙ ip̄m ſpoliet᷑ pria forma: ⁊ p ꝯſequēs erit ibi corruptio. Quarto cōcurrit ibi g̃natio: qꝛ in ipſo alito generat᷑ maior q̄titas q̄ ibi fuit. Ad ampliorē aīe vegetabilis potētiaꝝ cognitionē h̄ incidunt dubia: nō paꝝ theologie ſubſuiētia. ¶ Primū dubiū. Quare generatiua inter oēs potētias aīe vegetatiue magis eſt corrupta ⁊ infecta p originale. Iuxta hoc etiā querit᷑: quare inter om̄s ſenſus tactus plus habet de corruptione. Rn̄det ſanctus Bonauētura in .ij. diſt. xxxj. arti. j. q. iij. Qꝫ vis g̃natiua non ſoluꝫ eſt deſeruiens perſone: ſed etiaꝫ nature. Et ideo originalis corruptio ſiue vitium qd̄ ineſt nature ex corruptiōe pſone: p pri⁹ reſpicit illā potētiā q̄ aliā. Deſeruit aūt

Augmētatō

¶ Primū dubium.

vis generatiua nature: inq̄tum p ipaꝫ fit trāſfuſio ſeminis in plem. Et qm̄ in illo ſemine eſt radix infectionis ⁊ corruptionis: hinc eſt ꝙ illa vis q̄ eſt illius ſemis adminiſtratiua: plus habet in ſe de infectione originali. Et rurſus: qꝛ potētie generatiue in nobis iūctus eſt ſenſus: et potentia ſenſitiua reſpicit hominēꝫ in ſe quodāmodo h̄ꝫ vis illa deſeruire pſone Et qm̄ inter oēs ſenſus: tactus eſt magis materialis ⁊ apphendēs cum maiori adherentia ſenſibilitatis ad ſenſuꝫ. Et hoc maxime viget in membris genitalib⁹ rōne multitudinis neruoꝝ. Et pterea i generatiua maxime viget pruritus ⁊ cōcupiſcentia. Et qꝛ poſt ſenſum tactus: ſenſus guſtus eſt maxime materiales inter alios: hinc eſt ꝙ inter alias vires magis ſentit᷑ inordinatio ꝯtra actum nutritiue ſeu guſtatiue. Augmentatiua aūt potentia pure mouet nāliter: nec ſubiacet voluntati: ideo p pctm̄ nō habet deordinari. Rurſus: qꝛ ſenſum nō habet cōiunctum. hinc eſt ꝙ non eſt in ea delectatio ꝯcupiſcētie. Vtraqꝫ aūt potētia generatiua ⁊ nutritiua: ſubiacet voluntatis imperio: vtraqꝫ harū h̄ꝫ ſenſum adiunctuꝫ Et qꝛ ſenſus tactus q̄ maxime eſt immaterialis viget in organo generatiue: hinc eſt ꝙ in ea maior eſt corruptio. non ſolū reſpectu potentiaꝝ aīe vegetabilis: ſꝫ et reſpectu potentiaꝝ aīe ſenſibilis. Et p h̄ ptꝫ ꝙ inter om̄es ſenſus tactus plus habet de corruptione. ¶ Scd̄m dubium. Vtrū aliquod extrinſecū vicꝫ de ſupfluitate vltimi nutrimēti tranſeat in materiam ſeminis plis generāde p actū virtutis generatiue. Rn̄det ſctūs Bonauētura in .ij. ſen. diſt. xxx. arti. iii. q. j. Qꝫ aliq̄d de ſupfluo nutrimēti trāſit in ſemē: nec tamē ſemen eſt om̄ino de ſupfluo nutrimenti: imo aliq̄d eſt ibi de humido radicali: et ex vtroqꝫ habet ſemen ppagari. Vnde ſicut videmus circa nutritiuā: ꝙ eſt humiditas radicalis ⁊ nutrimentalis vtpote illa que fluit: ſic intelligenduꝫ eſt

¶ Scd̄m dubium

etiam circa vim generatiuam: ꝙ in ipſa
eſt aliqua hūiditas radicalis: ⁊ etiam eſt
aliqua fluens ⁊ refluens: in generatione
ꝓlis vna currit cum alia. Tranſmiſit igi
tur adam quando generauit primū filiū
aliquid de illa radicali humiditate: ⁊ il
lud modicū per virtutem generatiue to
ti corpori filij fuit cōmixtum: cōmixtione
perfecta: quia nullam ptem erat ſignare
in corpore filij: in qua non erat aliqd de
illo humido: qd a pre traduxit. Si igitur
filius ade in generando ꝓlem ſimilr ali
quid tranſmiſit de ſuo humido radicali:
neceſſe erat ꝙ aliquid tranſmitteret de
eo qd ſumpſerat a patre: ⁊ ſic deinceps.
Et ꝓ tanto dicimur oēs fuiſſe in adā.
Nō quia fuerit ibi totaliter materia om
nium noſtroꝝ corpoꝝ: ſed qꝛ erat ibi ali
quāta materia ⁊ ratio ſeminalis ſiue po
tentia ꝯuertēdi ad ſe aliā materiā: ita vt
ſufficeret ad oīm ꝓcreationē: addito ſibi
illo in quo poſſet ſe multiplicare: ⁊ ē exē
plum. Si aliquis haberet fermentum qd
cōmiſceret cōmixtione pfecta toti paſte:
nihil fieret de illa totali paſta fermenta
ta: qd non diceretur fieri de illa paſta. Et
ſimiliter ſi illa paſta cōmiſceretur adhuc
alij maiori paſte. Et ſic procedendo qua
ſi innumerabiles panes fermentati poſ
ſent fieri ex modico fermento ꝑ appoſi
tionem rei fermentalis: ſic et in ꝓpoſito
ex modico ſemine ꝑ appoſitionem hūo
ris ſuſceptibilis rationis ſeminalis: pñt
innumerabiles homines ꝓpagari. Ex
dictis poteſt intelligi qd dicit Auguſt. ix.
ſup Geneſim ad lrāz. Qꝛ nos fuimus in
adam ſm corpulentam ſubſtantiā: ⁊ ſm
rōnem ſeminalem. Caro aūt xpi fuit ſo
lum ſm corpulentā ſubſtātiam. Et quō
Leui in lumbis erat abrae quando deci
matus fuit ad heb. vij. Quia leui erat in
lūbis abrae nō ſolū ſm corpulentā ſbām
ſed etiam ſm rationem ſeminalem. id ē.
libidinoſam ꝓpagationem: ⁊ virtutē acti
uā ⁊ generatiuā ſeminis quā habēt a ge
nerante. Xps aūt ſolū fuit in lūbis abrae
ſm corpulentā ſubſtātiā. id eſt. materiā
ſeminis ꝓpagatam ab adam: ſꝫ virtutem
actiuam rōnis ſeminalis: opatus eſt ſpi
ritusſctūs. Nā decimatio eſt prefigura
tio creationis morbi: ſꝫ qa xps morbum
non habuit: ergo curatione ⁊ decimatio
ne non indiguit. ¶ De immaculata con
ceptione virginis. Occaſione ſumpta ex
dictis de decimatione. Hic mouent̄ que
dam argumenta ex quoꝝ ſolutione ma
gna difficultas ꝓbleumatis de ꝯceptiōe
virginis matris terminabit̄. Et ꝓ maio
ri parte argumenta ſunt extracta ex Sy
mone Cancellarij piſieñ. de cōceptōe: fa
cto in ſynodo Baſilieñ. Primo arguit̄
Maria ꝓpagata eſt. ⁊ fuit in adam: non
ſolum ſm corpulentā ſubſtātiam: ſꝫ etiā
ſm ſeminalē rōnem: ergo cū leui fuit de
cimata in lumbis abrae. Sed ideo: quia
in originali ꝯcepta ergo ⁊c. Añs pꝫ per
magrm. di. iij. tertij. rñdet Cancel. piſieñ.
Qꝛ oportet diſtinguere inter ſolutionem
decime ꝓpter grām pſeruantē ⁊ a culpa
eleuantē: vt dr ꝑ multos doctores: in. iij.
diſtin. iij. c. ij. Maria ſoluit xpo decimas
ꝓpter grām preſeruantē: non a caſu et a
culpa eleuantē. Scdo arguit̄. Maria
fuit redempta a filio: ſed nonniſi a capti
uitate ⁊ a pctō. Rñdet̄ Qꝛ hic oportet di
ſtinguere ſicut in primo argumēto inter
redemptionē eleuantē: ⁊ redemptionem
pſeruantē. Sicut diſtinguit ſctūs Ber
nardꝰ ſup Cantica Sermoñ. lv. Primo
modo redempta eſt hūana natura. Se
cundo mō angelica. Et ſic de Maria cre
dimus: pꝫ ergo ꝙ non oīs redemptio ē
a culpa. Tertio arguit̄. Maria habuit
fomitem: ſꝫ fomes eſt ſequela pcti origia
lis: ergo ⁊c. Maior pꝫ: iij. ſen. diſt. iij. ca.
.ij. Minor pꝫ ꝑ ſctm̄ Ambro. q̄ ita diffi
nit fomitē. Fomes eſt qdam morbidus
affectus: q̄ cōmonet ad illicitū deſideriū
q̄tum ad actum generatiue ⁊ nutritiue.
Nam fomes ſm Alexā. de Ales: in ter
tia parte ſumme: inficit naturā humanā
prout eſt principium ad carnem aliā ꝓpa

De immacula[ta] cōceptiō[ne] virginis.

Fomes

gandā: inficit ⁊ pſona quā facit pronam
ad malū ⁊ difficilē ad bonū: ſed illa infe
ctio ⁊ feditas fomitis eſt a peccato origi
nali: qꝛ fomes eſt cauſa materialis fouē
di ⁊ ꝯſeruādi pctm̄ in carne. Rndet̄ ꝙ
oportet hic diſtinguere inter rōnem cau
ſalem ⁊ rōnem formalē: ſicut diſtinguit̄
ꝑ ſan. Ambro. xxxj. diſ. ij. c. finali. Nā ra
tio cauſalis nō includit ſimpliciter ratio
nem formalē. Et ſic magr̄ vbi ſupra. po
nit in primo conceptu puerperiū habere
rationē cauſalē pcti originalis ⁊ non for
malē. Sic intelligit dictū Anſhelmi. Si
qd originalis pcti in ꝓpagatione matris
dei extitit: illud ꝓpagantiū non ꝓpagate
fuit: ſic etiā pōt intelligi dictum magiſtri
Mariā habuiſſe fomitem peccati ſcꝫ in
primo cōceptu: quo ad legē ꝓpagantium
parentū ſub qua cōcepta fuit: ſed nō ha
buit fomitē formaliter ſcꝫ in ſe in primo
cōceptu ſeminis: nec in ſcdo: cum figura
tionem et lineationem corporis recepit:
nec in tertio cōceptu: vt in infuſione ani
me rōnalis: habuit fomitem formaliter:
vñ ſm legem ꝓpagantiū tam caro xpi q̄
ꝟginis fuit ſubiecta peccato: vt pꝫ in. iij.
ſen. diſ. iij. c. j. Sed ſm legē ꝓlis ꝓpaga
te: nec caro xpi: nec caro ꝟginis fuit ſub
iecta peccato. Sed quid tñ infectionis
fomitis in Embrione effigiādo in corpu
ſculū matris dei ex parte ꝓpagantiū in
fuiſſet. Poſtq̄ fuerit formatum corpus
organicū phiſicū in vtero matris glorio
ſiſſime virginis: ꝟtute ſpūſſancti illud ſa
cratiſſimū corpus añ infuſionē aīe intel
lectiue fuit mundatū atqꝫ purificatū: vt
eſſet vas aptiſſimū ad recipiendū aīam
illā ſacratiſſimā: q̄ fuit poſtea creata ple
na dei gratia atqꝫ ſanctitate: vnitaqꝫ cor
pori ſuo: ꝟgo ſctā ⁊ immaculata ꝯcepta
Hinc eſt ꝙ ſan. Job intuitus incarnati
onē ꝟbi i vtero marie dixit de illa. Quis
pōt facere mundū (ſcꝫ indiuiduū) de in
mūdo ꝯceptū ſemie: nōne tu q̄ ſolus es.
ſcꝫ deꝰ. ad oñdendū ꝙ ſi q̄ creatura per
cōmixtionē ſeminū immūdoꝝ ꝯciperet̄:
adhuc deo eſſet poſſibile ꝓducere aīam
intellectiuā plenā grā ⁊ infundere illam
corpori organico: mūdato ꝑ potentiā di
anteq̄ introduceret̄ aīa intellectiua in il
lo: ⁊ iſto mō creatura illa eſſet in cōcepti
one mūda. Quarto arguit̄. Si maria
fuiſſet mortua añ filiū iuiſſet ad lymbuꝫ
patrum: ſed nō niſi ꝓpter pctm̄: ergo ⁊c.
Maior pꝫ: qꝛ ianua celi (.i. clara aperta
⁊ nuda dei viſio) nō fuiſſet aperta niſi ꝑ
paſſionē filij: di. x. iiij. c. fi. Rndet cancel
larius pariſieñ. ꝙ oportet diſtinguere in
ter legē pūatā ⁊ cōmunē: ſicut in. c. Due
ſunt inquit leges: xix. q. ij. in decretis. Jō
cū dicit̄. Si maria fuiſſet mortua ante fi
lium de iure cōi iuiſſet ad lymbū ſed nō
de facto: nec ei minus potuit aperiri por
ta celi vt tunc: q̄ in via vt credit̄ a non
nullis vidiſſe in hac vita deum clare per
eſſentiā. Hoc etiā dicit petrus de aquila
in ſuo ſcotello: ꝙ non eſt inconueniēs ꝙ
xps ſue matri tantā grām cōtulerit: ꝙ ſi
mortua fuiſſet ante paſſionē iuiſſet ad ce
lum. Scotus tñ aliter dicit in. iij. diſ. iij.
q. j. Jn hec verba. Si queratur: vtrū ſi fu
iſſet mortua añ paſſionem filij ſui fuiſſet
beata. Dici pōt. ꝙ ſancti patres in lym
bo purgati fuerunt a peccato originali:
⁊ tamē clauſa fuit ianua vſqꝫ ad ſolutio
nem pene debite: ita cū determinauerat̄
deus: ꝙ licet acceptaret paſſionē xpi pre
uiſam ad remittendā culpā originalem
omni credenti ⁊ credituro illā paſſionē.
Nō tamē remittebat penam illi peccato
debitā: ſcꝫ carentiā viſionis diuine pro
pter paſſionē pūiſam: ſed ꝓpter ipam ex
hibitā: ⁊ ideo ſicut illis pribus nō patuit
ianua quouſqꝫ paſſio xpi fuit exhibita:
ita ꝓbabile eſt: ꝙ nec btē ꝟgini hec Sco
tus. Ex q̄bus ꝟbis doctoris ſubtilis cla
ret ꝙ paſſio xpi exhibita ⁊ ꝯſūmata ape
ruit ianuā celi (hec vero ianua eſt clara
viſio diuine eſſentie: que vt dicit̄ in gloſa
ſup illud pš. oſtendam illi ſalutare me
um) Eſt tota merces beatoꝝ vicꝫ ꝑ cō
comitantiā: propter cōnexionē ⁊ eq̄lita

ſūn in dotib⁹ glorioſis: qm̄ alie dotes etiam pertinēt ad aptionē ianue celi: ⁊ etiā dant̄ in premiū beatoꝝ: qm̄ clara viſio: ſecura tentio: ⁊ perfecta dilectio inſeparabiliter ſe habent. Paſſio vero xp̄i preuiſa remittebat culpam originalem ſanctis in limbo omnibus detentis: et virginem matrem a peccato originali ⁊ morbido fomite preſeruauit: et hoc innuitur in oratione celebritatis immaculate cōceptionis: in qua dicit̄: vt ſicut ex morte eiuſdem filij ſui p̄uiſa eam ab omni labe p̄ſeruaſti ⁊c̄. Huius tādē celebritatē immaculate cōceptionis virginis: cum officio nouo edito a Leonardo notario apoſtolice. Sixtus quartus (in p̄uilegio qđ incipit: Cū precelſa meritoꝝ) ꝯfirmauit in eodē oībus feſtū celebrantibus cum octaua: officiūq; nouum dicentibus vel eidem inter eſſentibus: eandez conceſſit indulgentiā q̄ Urbanus quartus martinus quintus ⁊ alij ſui p̄deceſſores romani pontifices cōſtituerūt in die ⁊ per octauas feſtiuitatis corporis chriſti.

Concilium itē Baſilieſe indulgētias pariformiter celebritatis corpis xp̄i: huic feſto elargitur. Sermoniq; vbi dei ea feſtiuitate intereſſentibus Centū quinquginta dies cōdonauit virginiſq; glorioſe immaculatam conceptionē (in decreto qđ incipit. Elucidātibus gr̄e diuine ⁊c̄) declarauit ſub hisverbis. Illā doctrinā diſſerentē: glioſam virginem dei genitricem: p̄ueniēte ⁊ cooperāte diuini muneris gr̄a ſingulari: nunq̄ actualiter ſubiacuiſſe originali peccato. Sed immunem ſemp̄ fuiſſe ab omni originali et actuali ruga: ſanctāq; ⁊ immaculatā: tanq̄ piā ⁊ conſonam cultui eccleſiaſtico: fidei catholice: recte rōni: ⁊ ſacre ſcpture: ab oībus catholicis approbandā fore tenendam ⁊ amplectendā diffinimus. Nulli decetero licitū eſſe in ꝯtrariū p̄dicare vl̄ docere: hec in decreto Baſilienſi.

Pro clariori immaculate conceptionis ſup̄ bn̄dicte m̄ris v̄ginis intelligētia notent̄ he due ſequētes veritates quas cancellarius parilienſis ponit in epiſtola de ſuſceptione humanitatis chriſti.

Prima veritas. Chriſtus voluit dilectiſſimā matrē ſuam dolores ⁊ penalitates huius vite deſtitute ſuſcipere: nedū voluntarie pure ſicut ſuſcepit: ſed ex conditione nature viatricis deſcendentis ab adam: ⁊ cum neceſſarie cōtrahēdi originale pctm̄ ſicut alij p̄ generationē viri ⁊ mulieris concepti: niſi gr̄a ſupnaturalis p̄ueniſſet caſum in hoc originalis culpe p̄cipiciū. Factum eſt p̄inde cōſequēter in maria q̄tum ad nature debitas ex originali: ſicut in alijs ſanctificatis aut baptizatis: niſi q̄tum ex p̄uilegijs ⁊ gratijs ſpūalibus fuit adiuuata. Ueritas hec p̄babili pietate cordis credi pōt. Scd̄a veritas. Chriſtus p̄ſeruādo matrē ſuaz ab originali: nō ob hoc dedit dignitatem equalē ſi hijpſi etiā ſm̄ humanitatem viatricē. Ratio: quia nunq̄ xp̄s habuit neceſſitatē originale pctm̄ ꝯtrahēdi: q2 nō deſcēdit per naturalē p̄pagationē: p̄pterea rō ſumpta ex hac equalitate: q̄ Maria ꝯtraxit originale p̄ſus eſt inualida. Similiter ⁊ altera q̄ maria nō indiguiſſet redemptione. Nec valeret apl̄i conſequētia: xp̄s pro omnibus mortuus eſt ergo oēs mortui ſunt. Hoc inq̄ argumētum potius eſt ad oppoſitū. Q2 ſi xp̄us fuit oīm p̄fectiſſimus redēptor mortem pro omnibus ſuſtinens: decuit q̄ matrē p̄fectiſſime redimeret: hoc aūt nō potuit cōuenientius fieri q̄ p̄ſeruando ne caderet: potius q̄ iam lapſam releuaret. Ueritas hec p̄babilis eſt ⁊ pia: ſuper q̄ mirum eſt q̄ nūnulli volētes virginē benedictā ſupra limites honorare: p̄dicāt nihilominus q̄ cōtraxit originale. Omnes igitur iubilando cū eccleſia cātem⁹. Nota
Sancta ⁊ immaculata virginitas q̄bus te laudibus efferam neſcio: q2 quem celi capere non poterant: tuo gremio cōtuliſti. Sanctū nāq; gregoriū corā imagine virginis: imago alloquit̄ Gregori,

q̄d de medicis. Mox ſanct⁹ diuino afflatus ſpū p̄rupit in huius cantica verba. Sancta ⁊ immaculata ⁊c̄. Oremus et pariter. ¶ Oratio. Omnipotens ſempiterne de⁹ qui glorioſe v̄ginis matris marie corpus ⁊ aīam: vt dignū filij tui habitaculū effici meretur: ſpūſctō p̄ſeruante abſq; originali macula concipi voluiſti: da vt cuius conceptione letamur: ei⁹ pia interceſſione (Concupie in nobis diminuto fomite) ad declinandū malū: et ad faciendū bonū p̄niores efficiamur. Per eundē In vnitate eiuſdē Amē. Oratio
¶ Tertium dubium. Quia in ſcd̄o dubio tactū eſt de humido radicali ⁊ nutrimētali: ex quo ſemē generationis p̄pagat̄. Queritur ergo de differētia humidi radicalis ⁊ nutrimentalis. Rndet̄ q̄ ſicut colligit̄ ex lectura ſan. Bonauen. ſup. ij. ſen. diſt. xxxj. Et ex dicꝭ Alberti magni ſup̄ Miſſus eſt. Q2 duplex eſt humiditas ſiue ſāguis in corpore: vna nutrimentalis: que venit ex cibo: ⁊ hec nō eſt corpus: vl̄ corporis pars: ſed pōt bene vniri ⁊ pars fieri vel trāſmitti ad generationē corporis alteri⁹. Alia eſt humiditas radicalis vel ſubalis q̄ eſt actualiter in oībus mēbris: ⁊ eſt pars eſſentialis corpis: vel eſſentialib⁹ partib⁹ cōiuncta: vl̄ p̄ nutritiuā i corpus cōuerſa ⁊ illi vnita. Et ex hisvtriſq; fit deciſio vel p̄pagatio: ⁊ eſt ſupfluū q̄rte digeſtionis: ad illud ad mēbra tranſmiſſum tria facit. Primū eſt q̄ nutrit et ſoluat ſubam ſuſcipiētis: reſtauratq; deꝑditū continue defectionis: q̄ defectio fit ex naturali calore agente in ſuam materiam. Scd̄m eſt q̄ eandē ſubam etiā augmentat ⁊ deducit vſq; ad debitā quātitatem ſi eſt citra. Terciū eſt q̄ illud qđ his duab⁹ actionib⁹ ſupfluū eſt trāſmittit ad viā generationis: ⁊ fit ſemen quod eſt ſupfluū quarte digeſtionis. Et hoc ē qđ ſubtiliter tangit phs in li. de aīa dicēs: q̄ humiditas eſt generationis factiuum. Et hoc duob⁹ modis. Uno mō: q2 ex ſupfluitate ip̄ius in vltima digeſtione fit pars ſeminis ⁊ rei gn̄ate. Alio mō. q2 per alimentū membra ſuſcipiunt cōpletam quātitatē ⁊ ſubaz vt poſſint ex ip̄is deſcendere eſſentialiorē ⁊ veriorē partē ſeminis ⁊ rei generabilis. Et hoc fit i q̄rta digeſtione: lz quidā putaūt q̄ ſemē ſit ſupfluitas tertie digeſtionis immediate reſolutū ab epate vt dictū fuit in principio huius octaui capl̄i de vi ſeminatiua: tm̄ verior eſt hec poſitio Alberti magni: vnde ſm̄ eundē ſup̄ ſcd̄m de aīa. q̄ttuor ponunt̄ digeſtiones. Prima digeſtio fit in ore: q̄ ⁊ maſticatio dicit̄: ex eo q̄ aliquā opationē ⁊ effectum plus habet res maſticata q̄ nō maſticata. Scd̄a fit in ſtomacho vbi ſegregat̄ ſubtile a groſſo qđ emittit̄ p̄ ſeceſſum: ſubtile vero tranſmittit̄ ad epar vbi fit tertia digeſtio: vbi fit vlterior ſegregatio puri ab impuro. Nā impurū trāſmittit p̄ vias vrinales ad veſicā ⁊ fit vrina. Sed purū reſeruat̄ q̄rte digeſtioni: q̄ fit in mēbris vbi tranſmittit̄ totū purū: ⁊ illud ad membrū trāſmiſſum tria facit: vt iam ſupra dictū eſt. Ibi ſupfluum tranſmittit̄ ad viā generationis: ⁊ fit ſemen humane p̄pagationis: adiūcto ſibi aliq̄d de humido radicali: vt prius patuit. Et dicit ſan. Bonauentura. Q2 humiditas radicalis eſt illa in qua calor naturalis ſuſtentificat̄. Nutrimentalis eſt illa q̄ p̄bet calori naturali fomētū: dicit igit̄ q̄ humiditas radical' ſolū eſt a generantib⁹ ⁊ mediante opere generatiue: nā nutritiua in hāc humiditatē non pōt: ſi eīn poſſet: tunc hō iuueneſceret et vitā ſuā imp̄petuū ꝯtinuaret ſi illud humidū renouari poſſet: qđ conſtat eſſe falſuz. In humiditatē aūt nutrimentalē q̄ calori pabulū p̄bet: poſſibile eſt alimentū ꝯuerti mediāte ope nutritiue. Et eſt exemplū in lāpade ardēte: in q̄ eſt humiditas olei: ⁊ humiditas lichinij: humiditas lichinij aſſimilat̄ humido radicali: qm̄ ex quo ꝯſumit̄ nō pōt reſtaurari: ⁊ in illo lichinio flama ſuſtentificat̄ Humiditas vero olei: aſſimilat̄ humido

nutrimẽtali:q̄ pabulũ p̄bet igni ⁊ impe-
dit ne cito licinniũ conſumat: et illa hu-
miditas aliq̄n augeť:aliq̄n minuitur:ali
quãdo conſumiť: aliquando reſtaurať.

h
Quartum dubium

Quartũ dubium eſt de rõne ſeminali
q̄d eſt:nã hõ eſt ex hoíe ſicut eſt in ceterꝭ
ſeminaliter ꝓpagatis. Dictũ eſt etiã ſu-
perius in ſcdo dubio: ꝙ oẽs hoíes fuere
in adam ſm rõnẽ ſeminalẽ:excepta car-
ne xp̄i:q̄ ſola fuit in adã ſm corpulentã
ſubam. De ratione igiť ſeminali aliq̄d ẽ
adiungendũ. Pro quo conſiderandũ.
Sicut dicit ſan. Bonauẽ. in ſcdo ſentẽ.
diſ.xviij.arti.j.q.ij.Et in centiloquio pte
iij.c.xxv.Qꝛ hec q̄tuoꝛ differũt vicꝫ cau-
ſa ⁊ rõ cauſalis:ſemẽ ⁊ rõ ſeminalis.Cã
eñ cõmunis eſt ad p̄ncipiũ intrinſecũ et
extrinſecũ.Silr ⁊ rõ cauſalis: ſemẽvero
⁊ rõ ſeminalis reſpiciũt p̄ncipiũ intrinſe
cũ. Poſſunt tñ diſtingui vt cauſa ⁊ ratio
cauſalis accipianť q̄tũ ad p̄ncipium in-
creatũ. Semẽ vo ⁊ rõ ſeminalis: q̄tum
ad p̄ncipiũ creatũ. Differũt tñ cauſa: et
rõ cauſalis qꝛ cã dicit p̄ncipiũ ꝓductiuũ
Rõ vero cauſalis dicit regulã dirigentẽ
illud p̄ncipiũ in ſua operatione. Simili-
ter etiã differũt ſemen ⁊ ratio ſeminalis
Regula autẽ agentis increati: eſt forma
exemplaris ſiue ydealis:regula vo agen
tis creati:eſt forma naturalis.Et ita rati
onales cauſales ſunt forme ideales ſiue
exemplares:rõnes vero ſeminales ſunt
forme naturales.Et ſm hoc pꝫ:ꝙ ratio-
nes cauſales ⁊ p̄moꝛdiales idẽ ſunt i re:
differẽtes ſola rõne. Primoꝛdiales eñ
dicunť ꝑ p̄uationẽ p̄oris:ſed cauſaleſ
ꝑ poſitionẽꝫ poſterioꝛis. Primoꝛdiales
reſpiciũt deum vt primũ p̄ncipiũ. Cau-
ſales reſpiciunt deũ vt finem vltimum:
qui eſt cauſa cauſarũ. Siliter naturales
rationes ⁊ ſeminales re idẽ ſunt ſed dif-
ferunt rõne:qꝛ ſemẽ dicit vt ex quo natu
ra vt a quo. Rõ ſeminalis attenditur in
quantũ dirigit potentiã nature:vt ex ali
quo fiat aliq̄d:naturalis vero vt ab aliq̄
fiat aliq̄d.vl' rõ ſeminalis reſpicit incho
ationẽ ⁊ virtutem intrinſecã:qꝛ mouet ⁊
operať ad effectus ꝓductionẽ. Natura
lis vero concernit ꝓducẽtis ad ꝓductũ
aſſimilationẽ ⁊ mõi agẽdi aſſuetudinem
Qñ igiť q̄riť vtrũ aliq̄s effectus fiat ſm
rõnes cauſales aut ſeminales. Rñdẽdũ
eſt ꝙ aut ſic eſt a dõ ille effectus. Qꝛ cre
atura nõ hꝫ in eo potentiã aliquã:aut ſi
hꝫ:habet ſolũ potentiã obediẽtie vtpote
cũ mũdus ſit de nihilo: vbi nulla eſt po-
tentia creature.vel cũ multi panes mul
tiplicanť ex pane vno:vbi ſola eſt poten
tia obediẽtie:vel cũ eue corpus ſit factũ
de coſta:qꝛ coſta reſpectu talis mõi pro-
ducẽdi:⁊ reſpectu tanti corpis ex ea foꝛ
mãdi abſq̄ additione:nõ habuit niſi ſo-
lũ potentiã obediẽtie.Et hec fiunt ſcðm
rõnes cauſales q̄s de⁹ ſeruauit in ſua vo
luntate:qꝛ nõ fiunt ſm exigentiã creatu-
re ſed ſm exigentiã diſpoſitionis eterne

Si aũt ſic ꝓduciť effectus:ꝙ eſt i po
tẽtia nature:nõ ſolũ obediẽtie: ſ etiã po
tẽtie ad actuꝫ ꝓducere:ſic diciť fieri ſm
rõnes ſeminales:ſicut pꝫ cũ hõ generať
ex hoíe:vel arboꝛ ex arboꝛe. Et ſi que
riť:q̄d eſt rõ ſemialis ſm eẽtiã Rñdet
ſan. Bonauẽ. Qꝛ rõ ſeminalis eſt poten
tia actiua indita materie. Et illã potenti
am actiuã cõſtat eſſe eſſentiã foꝛme: cuꝫ
ex ea fiat mediãte opatione nature q̄ nõ
ꝓduciť aliq̄d ex nihilo:⁊ iõ rõ ſeminalis
eſt eſſentia foꝛme ꝓducẽde:differens ab
illa ſm eſſe cõpletũ ⁊ incõpletũ: ſiue ſm
eſſe in potentia ⁊ ſm eſſe in actu. Nam
oẽs foꝛme naturales ad min⁹ coꝛpales:
cuiuſmõi ſunt elementares foꝛme: ⁊ foꝛ
me mixtionis:ſunt in potẽtia mãe a pri-
maria rerũ cõditione indite ⁊ concreate
et ꝑ actionẽ agẽtis particularis educun
tur in actũ. Illudq̄ agẽs creatũ nullaꝫ
q̄dditatẽ nec eẽtialẽ nec accidẽtalẽ oi-
no ꝓducit:ſed entẽ ſub vna diſpoſitiõe
facit eſſe ſub alia: ſicut roſa ex globo: qꝛ
globus fit roſa. et eẽtia mãe ſolũ ſe hꝫ
ꝑ modũ receptiui:ſ ſeminariũ:ſiue rõ ſe
minalis indita : hꝫ ſe q̄ſãmõ ꝑ modum

actiui:qm̄ coopať agenti : ⁊ etiã quodã-
modo ꝑ modo paſſiui: qm̄ valať ab vna
diſpoſitione in aliam.Ex hoc ptꝫ qd' pri⁹
dictũ eſt.ca.vj. Qꝛ materia eſt plena foꝛ-
mis ſm rõnẽ ſeminalẽ:nam dicit Augu.
iij.de trinitate:ꝙ mã eſt plena rõnib⁹ ſe-
minalib⁹:ſicut mlieres g̃uide ſunt plene
fetib⁹. De virib⁹ pulſib⁹ ſpiritib⁹ ⁊
hũoribus corpis aialis Ca. ix

De viribus pulſib⁹ ſpiritib⁹ ⁊ hũoribus corporꝭ animalis.

p

Oſtq̄ dictũ eſt de potẽtijs aie ve
getatiue:priuſq̄ diceť de potẽtijſ
aie ſenſitiue:p̄mittẽdũ eſt de viribus ſeu
virtutib⁹:ſpiritib⁹ pulſibus ⁊ humoꝛib⁹
q̄bus aĩa:potens eſt in coꝛpe opatiões
vegetabiles ⁊ ſenſibiles exercere.Et pri-
mo de tribus virib⁹ aĩe.

A

Deus trin⁹
⁊ vnus:verus ⁊ ꝑfectus:ſicut omnia te-
net:oĩa implet:oĩa ſuſtinet: oĩa ſu-
perexcedit ⁊ circũplectiť. Sic aĩa trib⁹
virib⁹ ꝑ totũ coꝛpus diffundiť:nõ locali
diſtenſione:ſed vitali intentione. Habet
nanq̄ aĩa vires q̄bus coꝛpoꝛi miſcetur
Quarũ prima eſt naturalis: ſcða vitalis
tertia aialis. Anima nanq̄ q̄ vere ſpiri-
t⁹ eſt: ⁊ caro q̄ vere coꝛpus eſt:in ſuis ex
tremitatib⁹ facile vniunť.id eſt.in fanta-
ſtico aie ⁊ virib⁹.De quo inferius.ca.lij.
plenius diceť. His trib⁹ viribus aĩa coꝛ-
pus ſuũ vegetat: viuificat: ſenſificat: re-
git ⁊ mouet.

[Natura]lis vis

Naturalis vis Opať in
epate ſanguinẽ ⁊ alios hũoꝛes:quos per
venas ad oĩa coꝛpoꝛis membꝛa tranſ-
mittit vt ide augeanť ⁊ nutrianť. Actio
igiť virtutis naturalis in animalibus et
plantis cõis eſt: que generat:nutrit ⁊ au
guentat. Vis iſta quadrifacie diuidiť
in appetitiuã:in digeſtiuã:in retentiuã ⁊
in expulſiuã. De hoc habitũ eſt ſupꝛa.c.
viij. Hoc tamẽ p̄termittendũ nõ eſt de vi
digeſtiua. Nam dictuꝫ eſt ꝙ quarta di-
geſtio fit in ſingulis membꝛis:quod non
placet Auerroi in ſuo quolibet. Naꝫ ĩpe
dixit. Qꝛ p̄termiſſa digeſtione oꝛis: ſunt
tres digeſtiones. ſcilicet digeſtio ſtoma-
chi:epatis ⁊ coꝛdis.Eſt enim coꝛ p̄nceps
in virtute nutritiua. Et in hoc ipſe repre
hendit Galienũ. q̄ poſuit ꝙ princeps in
virtute nutritiua erat epar: ſicut iam di-
ctum eſt.Sicut eñ ſe habet digeſtio ſto-
machi ad digeſtioneꝫ epatis:ita digeſtio
epatis ad digeſtionem coꝛdis.Superflu
itas autem digeſtionis ſtomachi ſunt fe
ces:ſuperfluitates autẽ digeſtionis epa-
tis ſunt vrine. Conſũmata vero coꝛdis
digeſtione poſt factam miſſionem neceſ-
ſariam ad omnia membꝛa remanet ſup-
fluum quod diciť ſemen. Que autem ſit
verioꝛ opinio : phiſicoꝛum relinquiť iu-
dicio.

Vitalis vis

Vitalis vis In coꝛde eſt: q̄ ad
tempandꝫ feruoꝛem coꝛdis aerem hau
riendo: vitam toti coꝛpoꝛi tribuit. Hec
quoq̄ vis vitalis:habet motũ ſuum per
arterias in quibus mouet ſpiritus a coꝛ-
de pꝛocedentes : nam hec virtus ſedem
ſuaꝫ habet in coꝛde vnde oꝛiunť arterie;
ſicut ex epate vene naſcunť: tanti eñ ca
loꝛis eſt coꝛ : ꝙ niſi frigido aere attracto
eius caloꝛ mitigareť : vtiq̄ in ſemetipſo
ſuffocareť. Vt patet in ſuffocatꝭ:⁊ iugu-
latis: ꝓpter quod per arterias ⁊ pulmo-
nem neceſſe eſt aerem attrahere et eius
incendium mitigare.

Arteria

Arteria enim di
citur quaſi arta aeris via.ſcilicet vena et
fiſtula per quam intrat ⁊ exit aer ⁊ ſpiri-
tus vitalis. Vel quia per eam aer. id eſt.
ſpiritus a pulmone ferť.

Vene

Vene ſunt
dicte : eo ꝙ ſunt vie natantis ſanguinis
atq̄ riui per totum coꝛpus diuiſi: quib⁹
vniuerſa membꝛa riganť ⁊ nutriunť. In
cipiunt autem vene ab epate: ſicut arte-
rie a coꝛde:⁊ nerui a cerebꝛo.

Nerui

Sunt.n.
nerui coꝛpis p̄tes q̄s greci vocãt neuros
eo ꝙ artuũ piũctões his foꝛti⁹ cohereãt
Sunt.n.nerui neceſſarij: vt ſenſuꝫ ⁊ mo
tũ deferent mẽbꝛis. Oẽs vo nerui de ce-
rebꝛo ꝓcedũt:aut d' nucha.i.de medulla
ſpinali q̄ eſt in ſpõdilib⁹ doꝛſi. Tale me-
diũ fuit neceſſariũ : ne ſi imediate oĩa a
cerebꝛo ꝓcederẽt : aut rũpẽdo leſiõeꝫ in
currerent:aut pꝛopter vie longitudinẽ a
pꝛincipio ſenſus in actu ſenciendi ⁊ i po
tentia vegetãdi:tantã potentiã nõ hĩent

B
De pulſib⁹

¶De pulſibus. Cum em̄ pulſus ꝟtutis ⁊ ſpūs vitalis ſit effectus: reſtat nunc de pulſu pauca dicere. Eſt itaq; pulſus ſcḋm Dyaſtolen ⁊ Syſtolen .i. ſcḋm dilatationē et ꝯſtrictionē cordis ⁊ arteriaꝝ motus. Cum igiṫ cor in ꝯtinuo motu exiſtens. a centro vſq; ad circūferentiā in ſanguinis et caloris motu ac impulſu ſpūs vitalis cōtinue moueaṫ: ex tali motu vſq; ad extremitates dilataṫ. Quādo ꝟo ecōuerſo ab extremitatib⁹ vſq; ad centrū moueṫ conſtringiṫ. Cordis igiṫ dilatatio ad frigidū aerem attrahendū: ⁊ cōſtrictio ad aerem fumoſum expellendū: ſunt cauſa pulſus. Ad hoc aūt eſt neceſſari⁹ pulſus vt diſpoſitio vitalis virtutis intelligaṫ: ⁊ eius operatio cognoſcatur. Pulſus igiṫ a corde incipit per arterias ⁊ ad extremitates corpis ſe defundit: vnde conſiſtentiam cordis ⁊ eius actionem oſtendit. Solet aūt a medicis non in omnib⁹ partib⁹ corporis: ſ; in brachialib⁹ ꝑ arteriaꝝ mot⁹ pulſus cōiter inueniri: ⁊ hoc quidē eſt facili⁹: vtili⁹ ⁊ honeſti⁹. Facilius: ꝗa carnoſe ꝑtes: arteriam non occultant. Utili⁹: ꝗa brachiales arterie cordi magis approximāt. Honeſti⁹: ꝗa nec medico nec egroto aliquā verecundiam generaṫ. Indecēs .n. eſſet ⁊ verecūdum occulta mēbra corpis denudare.

Animal' vis

¶Animalis vis. Eſt in cerebro: ⁊ inde facit vigere ꝗnq; ſenſus corpis: iubet edere voces: membra mouere. Et hec ē triplex Ordinatiua: ſenſitiua ⁊ motiua. Ordinatiua ꝑ ſe ſolū explet cerebrū. Nā i prima ⁊ anteriori ꝑte cerebri ordinat ſenſū cōem. Et conſeqnter in alijs ꝑtib⁹ ventriculis ⁊ cellulis cerebri: alios ꝗtuor ſenſus interiores ordinat. ſcʒ imaginatiuaʒ eſtimatiuā: fantaſiā ⁊ memoriā: vt patet infra vbi ſingillatim diciṫ de ꝗnq; interiorib⁹ ſenſib⁹. Scḋa vis ſcʒ ſenſitiua ſic hʒ formari. Nam ſpūs aialis ab anteriori vētriculo cerebri in ꝗ ſenſus poniṫ cōis (mediātib⁹ ꝗbuſdam neruis ꝗ ſunt molliſſimi) ꝓgrediṫ: ex ꝗbus ꝗnq; ſenſus formanṫ. Oēs nāq; ſēſus ꝑticulares exteriores a cōi ſenſu interiori: tanꝗ̄ lineę ꝗdam a cētro exeūt. Nam ꝗdā neruus ꝗ obticus diciṫ: deſcēdit a cerebro ad oculos ſeu ad oculoꝝ pupillas: ⁊ ramificaṫ in duas ꝑtes: ⁊ alius ꝗdem ad aures. Tertius ad nares. Quart⁹ ad linguam ⁊ palatū. Quītus ramificaṫ ad organa tact⁹ ꝑ totū corpus. Per iſtos itaq; neruos ſpūs ſenſibilis diffundiṫ ꝑ organa ſenſuū: ⁊ potētiā ſenſitiuā ꝑficiunt ⁊ ſuoꝝ ſenſatoꝝ formas ⁊ ſilitudies: ad ſenſum cōem ſingulariter reducūt: ꝗ ſpū ſenſibili mediāte ſenſus cōis de ſingulorū ſenſuū exterioꝝ ꝓprietatib⁹ ⁊ differentijs ꝗntū coꝝ actioni congruit: iudicat ⁊ diſcernit: ſic .j. ꝑtebit. Tertia vis .ſ. motiua a poſteriori ꝑte cerebri exit: per medullā ſpine dorſi: ꝗ a medicis nucha dr̄: ad neruos motiuos: mouet oīa membra Primo .n. mouet ꝑ neruos muſculos et lacertos: ꝗ moti: mouēṫ ⁊ alia membra. Scḋm qḋ mouet man⁹: dr̄ ꝟtus optiua ſcḋm qḋ mouet linguā: dr̄ ꝟtus interꝑtatiua. Scḋm ꝟo qḋ ſe extēdit ad pedes et mouet ad ambulādū: dr̄ ꝟtus ꝓgreſſiua eo qḋ ſcḋm eū mouenṫ aialia motu ꝓgreſſiuo. Circa vires iſtas ſciendū: ꝙ cū vires aiales intēdunṫ: tūc nāles remittūṫ: ꝓpter hoc in hoie dedito ſtudio: vel meditatōibus: minus opaṫ ꝟtus nutritiua ⁊ augmentatiua. Ex quo patʒ ꝙ ꝯcupia carnis domaṫ in viro ſtudioſo: vnde ait Hierony. Ama ſcientiam ſcripturarū: ⁊ carnis vitia non amabis. Et quando virtutes aiales cōmixtione ſpēm variat ⁊ colorem: nam per mixtionem colore apparet ruffus: a melācolia niger: a fleumate aquoſus ⁊ ſpumoſus. Particularior humorum declaratio: phiſicis relinquiṫ Qualiter etiam ex humoruʒ varia complexione ad varios affectus ⁊ mores hominum fit inclinatio (que tamen retineri poteſt freno rationis) In ſecūdo hui⁹ tractatus opuſculo recitabitur.

A
De' anima ſenſitiua et. ei⁹ potentijs

¶De anima ſenſitiua ⁊ eius potētijs. Capitulum x

Anima ſenſibilis eſt quedā ſubā ſpūalis vegetabili nobilior ⁊ dignior: rōnali vero aie longe indignior ⁊ ignobilior. Nā eius eſſe ⁊ operatio depēdet a materia ſiue ſubiecto cui⁹ eſt ꝑfectiua: vñ pereūte corꝑe perit eius eſſentia ⁊ opatio: nec ꝑmanet a corꝑe ſeparata: ꝗ̄diu tñ eſt in corpore nobiles hʒ opationes. Eſt em̄ corpoꝝ animaliū ſenſificatiua: ⁊ in ipſis ſenſuū exterioꝝ ⁊ interioꝝ ſcḋm organoꝝ exigentiā cōpletiua. Itē oim membroꝝ ſcḋm oēm partē ē motiua. Itē ꝑ ſingulas ꝑtes corpis eſt ſue ꝟtutis diſtributiua vel diffuſiua. Itē ſcḋm maiorē nobilitatē organoꝝ ⁊ membroꝝ eſt nobiliū actionū ꝓductiua. Itē ſomni ⁊ vigilie in aialibus eſt effectiua. Iteʒ ꝟtute eius ad interiora reuocata: in interioribus corpis fortius eſt actiua. Item diffuſa ꝑ exteriores ſenſus ⁊ circa diuerſa occupata: debilius in ſingulis operaṫ: qñ em̄ actualiter intendiṫ in viſu: debilitaṫ ⁊ remittiṫ in auditu ⁊ ſic de alijs: vñ diciṫ Singulis intentus minor eſt ad ſingula ſenſus. Itē in extremis ⁊ nimis excellētibus eius ꝟtus obtundiṫ ⁊ triſtaṫ: ſed in medijs delectaṫ. Verbigrā: tactus in nimis calido ⁊ frigido lediṫ: in medijs delectaṫ: vt in tepido: ⁊ ſic alij ſenſus ſimiliter. Aia ſenſitiua ſiue ſenſibilis duas hʒ potētias ſcʒ apprehenſiuā ſiue cognitiuā ⁊ motiuā. Apphenſiua aūt diuiditur: q: quedā eſt virtus apphenſiua vniuerſaliū directe ⁊ nō particulariū: ⁊ talis apphēſiua intellectiua dr̄: ⁊ nō potentia anime ſenſitiue: ſed anime rōnalis: de ꝗ inferius diceṫ cū de potētijs anime rōnalis determinabiṫ. Alia eſt apphenſiua directe particulariū ⁊ nō vniuerſalium: ⁊ hec eſt potētia aie ſenſitiue: ⁊ talis apphenſiua in duo diuidiṫ vt mox patebit.

Alia potētia aie ſenſibilis eſt motiua: ⁊ hec diuidiṫ in motū impantē ⁊ motū exequentē: de qua inferius poſt explicationem potētiarum apphenſiuarū diciṫ.

B
De quinq; ſenſibus exterioribus

¶De quinq; ſenſibus exterioribus.

Proſequēdo igiṫ apphenſiuā ſenſitiuam: iſta diuidiṫ in ſenſum exteriorem ⁊ ſenſum interiorē. Senſus exterior ſiue ꝑticularis diuidiṫ in quinq; ſenſus: ſcʒ viſum: auditū: guſtū: odoratū ⁊ tactū. Iſti ſenſus in multis ꝯueniūt ⁊ in multis differūt. Tradūt ꝑipatetici oēs iſtos ſenſus exteriores ⁊ etiā interiores vires organicas eſſe: ⁊ per inſtrumēta et organa corporalia ſuas opationes ꝑficere: eo ꝙ ſūt circa particularia tm̄. Oīs em̄ forma ꝑticularis in materia aliqua eſt: qm̄ forma ſine om̄i materia accepta vniuerſalis eſt circa quā operaṫ intellectus. Conueniūt etiā in hoc ſenſus exteriores: q: ſunt virtutes paſſiue. Sentimus em̄ intra ſuſcipientes nō extra mittētes. Senſibile poſitum ſupra ſenſum nō ſentiṫ. Oēs ſenſus exteriores a ſenſu interiori cōi velut a centro particulariter exeunt: ꝑ neruos ſpm̄ animalē includentes: ⁊ ſenſatoꝝ ſuorum ſilitudines ad ſenſum cōem reducūt: ꝗ de ſinguloꝝ ꝓprietatibus iudicat ⁊ diſcernit. Ad ſentiendū aliꝗd: ſunt ꝗnq; neceſſaria ſcʒ cauſa efficiēs: ⁊ eſt ꝟtus ⁊ ſpūs aialis. Organū ſiue inſtrumentū ꝯueniēs atq; ſanū: mediū deferēs. Obiectū pñs. Et aie intentio actualis ſicut videbiṫ in ſingulis ſenſibus. Differūt etiā ſenſus exteriores in multis: nam quilibʒ habet ſpeciale inſtrumentū ⁊ obiectum. Differunt in medio deferente: q: tact⁹ et guſtus habent mediū intrinſecū: alij extrinſecū. Differunt vtilitate: q: guſtus et tactus maxime ſunt neceſſarij ad cōſeruationē indiuidui ⁊ ſpeciei Guſtus enim diſcernit cibum quo ſeruatur aial a nociuo: ⁊ tactus diſcernit ſua obiecta ſicut calidum frigidū ⁊c. vt anial declinet extrema talium qualitatū ne corruptionē incurrat. Differūt generalitate: quia tact⁹ generalior eſt cum non habeat organum determinatum: ſed in omnibus mēbris eſt. Item videmus oculo ⁊ viſu: ſed dif-

ferenter:nã viſu videmus effectiue ꝛ for
maliter:ſed oculo inſtrumētaliter eo mō
dicendum eſt de auditu ꝛ guſtu ceteriſq;
ſenſibus. Iſti ſenſus q2 in ſola facie plo/
cati ſunt:ſm ſcripturã arbitremur quō i
faciē inſufflauit deus hoi ſpiraculū vite:
ꝛ factus eſt in aiam viuentē.

A ¶ De viſu Capitulum xi

De viſu Viſus eſt ſenſus colorum figura/
rum ꝛ formarū ꝛ ꝓprietatum ex/
teriorꝫ ſuſceptiuus:vñ ad viſum
ꝑficiendū ſunt hec ſex neceſſaria vicꝫ in/
ſtrumentū:mediū:cauſa efficiēs:lux: ob/
iectū ꝛ viſionis formatio:de his ſm ordi
nē hic dicet̃. ¶ Inſtrumentū ſiue orga/
Inſtrumētum nū viſus ē oculus. Sūtq; duo oculi:vt ſi
vnus pateret̃ eius defectus ꝑ alterū ſup
pleret̃. Oculi ſunt dicti quaſi occulti:vt
dicit Iſido. q2 eos ciliorꝫ tegmina occul
tant:ne qua incidētes iniurie offenſione
ledant̃. Dicunt̃ ꝛ lumina:q2 lumen exte
rius accipiūt ꝛ acceptū lumen cū colore
ſenſui cōi per neruos obticos cōicāt:vt
de eis diſcernat. Sunt aūt decē ſubaꝫ
oculi cōponētes:ſcꝫ ſeptem tunice ꝛ tres
humores. Septē tunice ſunt ſeptē pelli/
cule ſiue tele:q̄ circūdant humores ꝛ ab
inuicem diſtinguunt:in quorꝫ medio for/
mat̃ viſus:ꝛ ſūt a natura ordinate ad in
uicem: ꝙ quatuor ſunt a parte anteriori
quarū prima tunica dicit̃ tela aranea: ſe
cunda vuea. tercia cornea. quarta ꝯiun/
ctiua. Tres vero ſunt a parte interiori.ſ.
rethina:ſecūdina ꝛ ſclirotina.i.dura. In
ter humores vō ꝑmus ꝛ anterior collo/
cat̃ albugeneus:ſcd̄s vitreus: terci⁹ cri
ſtallinus in centro oculi collocatur. Iſti
tres partes oculi lꝫ vocent̃ humores:nō
tñ ſm veritatē ſunt humores: quia non
ſunt fluxibiles ꝛ liquidi ſed denſi. Dicun
tur tamen humores ꝓpter mollicien ꝛ ꝑ
ſpicuitatem: dedit enim natura tunicas
ſeptē ad defendendū oculos ꝛ coperto
ria vicꝫ cilia ſiue palpebras ꝛ ſupercilia:
vt ſic reſiſtatur facilius interius vel exte
rius inferētibus leſionem. Inter hec au

tem omnia vnum ſolum eſt viſus inſtru
mentū:ſcꝫ humor criſtallinus: a criſtallo
ſic dictus:q2 criſtallo aſſimilat̃. Dimiſſis
ergo breuitatis gr̃a de ſeptē tunicis ꝛ du
obus humorib⁹ phiſicis declarandis: de
ſolo criſtallino humore hic aliq̄ dicent̃.
Eſt. igit̃ criſtallinus humor alb⁹ clarus Criſtallinus humor
in ſuperficie:planus in medio oim aliorꝫ
collocat⁹: vt ei ab omnibus alijs eq̄liter
ſeruiat̃. Eſt etiã paruus ꝛ dyaphon⁹:vt
citius in colores obiectos transferret̃ur:ꝛ
ad oim colorū ſimilitudinē immutaret̃.
Eſt etiã rotūdus in forma ꝛ ſuba:vt non
facile lederet̃:q2 forma rotūda angulos
non habet:in quib⁹ contineat̃ ſupfluitas
preſtans leſionem. Orit̃ aūt humor cri/
ſtallinus a partib⁹ cerebri ſuperioribus:
puris purijs et dyaphonis: et dicit̃ ꝓprie
pupilla:ſiue medius oculi punctus: vbi
eſt ꝓprie vis videndi: in qua quia quedã
parue imagines videnť pupilla vocatur
paruuli em̄ pupilli appellant̃. Vocatur
etiam pupilla eo ꝙ pura ſit ꝛ impolluta
vt puella. In pupilla em̄ formant̃ imagi Pupilla
nes eorū que vident̃ in oculo. Compre/
hendit interius a ſpiritu animali de cere
bro per neruos obticos veniente: exteri/
us vero a lumine immutat̃:vnde mediã
te luce ſpeciem rei obiecte in ſe recipit: et
receptam per neruos obticos ſenſui cō/
muni cognoſcendã ꝛ indicandã trãſmit
tit. ¶ Cauſa efficiens viſionis eſt virtus B
animalis: cuius vehecula ſunt duo ner/ Cauſa efficiens
ui obtici. A prora em̄.i.ab anteriori par/
te cerebri:vbi ſenſus cōmunis collocat̃:
exeunt duo nerui concaui qui dicunt̃ ob
tici:infra concauitatem frontis: ſpm̄ ani
malem ad pupillã oculi ſiue ad humidū
criſtallinū deferentes. Hi in ſubſtãtia cri
ſtallini humoris ſe infigūt trãſuerſaliter
per modū crucis:ꝛ in anteriori parte ce/
rebri vbi eſt ſenſus communis qui eſt ra
dix virtutis viſiue ꝛ omniū ſenſuū exteri
orum coniungunt̃. Aliter enim vna res
ſemper videretur due propter duos ocu
los:niſi continuaretur ad vnum organū

in quo ſit vna vtus fontalis deriuata ad
pupillos:ſicut dicit auctor perſpectiue.
C ¶ Medium viſionis Per qđ ſpecies vi
Mediū viſionis. ſibilis defert̃ ad oculum:eſt aer ꝛ aqua ꝛ
qđlibet corpus diaphonū ſiue perſpicuū
illuminatū. Medium em̄ coopat̃ in viſu
ſine quo viſio nō poteſt ꝑfici. Nam ſenſi
bile poſitū ſupra ſenſum (vt dicit philo/
ſophus) nō ſentit̃:ſed requirit̃ debita di
ſtantia obiecti per medium. Sunt em̄ tri
plicia corpa luminoſa ſiue lucida:vt ſide
ra ꝛ ignis:qui lucet i materia aliena ꝛ nō
in ſua ſubſtãtia:q2 ſic eſt ꝑſpicuus. Opa
ca vt terra metalla ꝛ huiuſmōi. Diapho
na ſiue ꝑſpicua:ꝑuia:ſiue trãſparētia: vt
aq̄ aer: ꝛ nōnulla corpa elemētata. ſcili/
cet birillus:vitruꝫ:criſtallus:ꝛ hmōi. Et
Quīta eſſentia: etiam corpe celeſtia: ſiue quinta eſſentia.
Eſt em̄ quinta eſſentia corpus celeſte dif
ferens ab omībus elementis ꝛ elementa/
tis (.i.corporibus cōpoſitis ex q̄tuor ele
mentis) tam in materia q̄ in forma: tã in
nã q̄ in virtute: nō habēs in ſe ꝯtrarieta
Lux ꝛ lumē tem: vñ nec cauſam corruptiōis. ¶ Lux
ꝛ lumen: neceſſario requirunt̃ ad viſio/
nem: nã color qui eſt obiectū viſus in te/
nebris latet: ſed ꝑ pñtiam lucis ꝛ luminis
D a viſu ꝑcipit̃. Dr̄ūt aūt Lux lumē ſplē
Lumen dor:ꝛ radius. Lumen differt a luce ſicut
ſpēs a genere. Omē em̄ lumen lux ē ſed
nō ecōuerſo omīs lux eſt lumen. nã lumē
eſt defluxus q̄dam a ſbſtantia lucis in ae
re vel in alio corpe diaphano receptus ꝛ
Lux vndiq; circūfuſus. Lux vero dicit ipſam
fontalē ſubſtantiã ꝑ quaꝫ lumen innitit̃:
vtpote corpus luminoſum: vicꝫ ſolē a q̄
lumen irradiat̃. Verū aūt lux ſit ſubſtan
tia vel accidēs: diuerſimode loquunt̃ do
ctores ſup. ij. ſen. diſt. xiij. Requirat̃ ibi/
Splendor dem. Splēdor eſt q̄daꝫ defluxus exiens
a ſubſtantia lucis. Egredit̃ aūt a luce ſi/
ue alterius nature cōmixtione. Luci a q̄
exit eſt coeuus in duratione: vt dicit Au/
guſtinus: q̄cito eſt ignis: tam cito eſt ſplē
dor: vt ſi ignis eſſet eternus ſplendor eēt
Radius eternus. Radius eſt q̄dam lūinoſus de/

fluxus quo mediante lux vel lumen ſuaꝫ
ꝑficit actionem. Differt autē radius a
a ſplendore:nam ſplendor egredit̃ a luce
ſine alterius nature cōmixtione:ſed radi
us ꝓcedit a corpore luminoſo: cōmixto.
Nã lux incorporata corpi perſpicuo cō/
ſtituit lumen ꝛ illud radium. ¶ Obiectū E
ſiue materia circa quã vſat̃ viſus ē color. Obiectum
Eſt autẽ color dictus eo ꝙ colore ignis. Color
vel claritate ſolis ſit perfectus. Diffi/
nitur autē color ab Ariſtotile in libro de
ſenſu ꝛ ſenſato. Color eſt extremitas per
ſpicui in corpore terminato: vnde ad co/
lorem neceſſario tria requirunt̃. Primo
lux:nam lux a corpore luminoſo videlicꝫ
igne:vel ſole egrediens:recipitur vſq; in
profundū corpis perſpicui: vtpote aque
aeris:vitri ꝛc. Scđo lux recepta in per
ſpicuū ipm̄ illuminat:ꝛ ibi ꝓprie vocatur
lumen vt dictum eſt. Nam lux vocat̃ in
corpore luminoſo: ſed lumē ꝓut recipit̃
in corpore trãſparenti ꝛ ꝑſpicuo. Splen
dor aūt in denſo terſo ꝛ polito: color pro
ut eſt in ſupficie corpis opaci terminant̃
lucis radium in extremitate perſpicui.
Tertio requirit̃ cōiunctio et contactus
extremitatū corporis ꝑſpicui et corporis
opaci vbi terminat̃ corporis perſpicui ir
radiatio. Tunc lux que non penetrat ad
interiora corpis opaci tãq̄ principiū effecti
uū extrinſecū efficit colorē: ſm exigentiã
nature mixtionis elementorum ꝛ domi/
nij in corpore compoſito. vmbroſo ꝛ opa
co. Et hoc eſt quod dicit philoſophus
in de ſenſu ꝛ ſenſato. Lux ē perfectio dia/
phoni non terminati: color eſt perfectio
corporis terminati. Eſt em̄ in ſuperficie
diaphoni terminati per corpus opacum
Vnde terminatio corpis ꝑſpicui: nō attē
dit̃ hic ſm terminū dimenſionū corpaliū
q2 ſic oē corp⁹ trib⁹ dimēſionib⁹ termiat̃
ſcꝫ longitudine: latitudine ꝛ ꝓfunditate.
Sed attēdit̃ quo ad actū lucis: q̄ tūc ter
minat̃ cum reflectitur radius lucis ex re
ſiſtentia corporis opaci: quia mixto per/
ſpicuo cum luce radiante ſuper ipſum

terminabilem ſupficiem corpis pſpicui: color viſui repſentat. Et ꝓpter hoc dicit Ariſto.in.ij.li.de aīa. Color eſt motiuus viſus ſm actum lucidi. Nam lux ē actus ⁊ pfectio lucidi ſeu pſpicui. Recollige igit breuiter ex p̄dictis: ꝙ color eſt ꝓprie tas ſiue qualitas derelicta in ſupficie corporis pſpicui: ex natura mixtiōis elemē tarium qualitatū concurrentiū in mixto qui mediāte luce viſui p̄ntat. Quis em̄ color nāliter ⁊ eſſentialiter ſit in mixto: non tñ habet potentiā manifeſtādi ſe niſi p lucem ſup ipam ſupficiem actualiter radiantē. Habet aūt color actualem eēn tiam in tenebris: ⁊ ꝙ non videt in tenebris non eſt ex defectu coloris: ſ ex defectu a pte recipientis: eo ꝙ non habet lucem ad ſuus manifeſtationē. Si ḡ dicūt doctores alicubi colorez non eſſe in actu ſine luce: intelligendum eſt de actu manifeſtandi quo ad viſum: nō de actu exiſtē di. Ornat itaqȝ lux extrinſeca colores: et ipſos prius exiſtentes in eſſe ſpecifico viſui manifeſtat nō tamē primitus eos cauſat: ⁊ hoc intelligēdum eſt de luce infuſa extrinſecus ſup res. nam virtus lucis celeſtis interiora rerum inuiſibilr penetrat (coopantibus quatuor elementoꝝ qualitatibus) colores ꝑcreat atqȝ cauſat: et ſic generatos ⁊ exiſtētes in eſſe ſpecifico ſupueniēs lux viſibilis clarificat ⁊ oculis
F
De numero colorum. manifeſtat. ¶ De numero coloꝝ. Colores ſunt ſeptem. ſcȝ albus qui apparet in niue. Glaucus apparet in folijs cadentibus in autumno. Puniceus apparet in malogranato: i cortice ipſi⁹: ſiue in malo punico. Rube⁹ appet i minio Purpure⁹ apparet i purpura regis. Viridis appet in ḡminib⁹. Niger apparet in attramēto

Inter quos duo colores ſunt extremi vicȝ albedo ⁊ nigredo omniū coloꝝ fundamenta: ⁊ quinqȝ intermedij ⁊ collaterales: quoꝝ nūerus p̄t accipi ex cōbinatione albi ⁊ nigri: eo ꝙ albū ⁊ nigrum cō currant equaliter ad compoſitionē medij coloris eque diſtantis inter extremos vt rubedo. Inter albū vero ⁊ rubeū ſunt duo colores intermedij: vnus magis appropinquat albo: vt glaucus: ⁊ alius magis appropinqt rubeo: vt puniceus. Inter vero rubeum ⁊ nigrum erūt ſimiliter duo: vnus magis cōueniens cum rubeo vt purpureus: alius magis cuȝ nigro: vt viridis. In quolibet aūt medioꝝ colorū ſunt gradus quaſi infiniti ſm intenſionē ⁊ remiſſionē maiorem vel minorem: ꝑut extrema ſe ꝓtendunt. Omnes tamen alij colores ſub his ſeptem iam dictis continent. Nam ſub albedine cōtinent: candor qui apparet in biſſo: pallor qui apparet in hoībus amoroſis: iuxta illud. Pal Unde ſi…
let oīnis amans: hic color aptus amanti Subpallidus. id eſt. parum pallidus. Liuor ſiue liuidus: qui apparet in vulnere inflato: Flauor: flauus ſiue blauius: qui apparet in laſurio. Albidus. id ē. albus. Subalbidus. i. parū albus. Lacteus apparet in lacte. Aqueus in aque ſupficie.

Sub colore puniceo ꝯtinet citrinus ⁊ croceus q̄ parū dr̄nt niſ. ſm remiſſionez albedinis ⁊ nigredinis: ſub colore rubeo color minius: coccinus ac v̄miculus cōtinet. Materia em̄ minij: ē terra q̄ diſcerpit in littore mariſ rubri: a cuius terre rubore mare tingit ⁊ mare rubrū appellat Acuit miniū quādoqȝ a ſucco cuiuſdaȝ herbe rutilantis quaſi ignis: q̄ coccus appellat: ⁊ ideo ab illo ſucco: coccus vel color coccinus appellat. Solebant etiā antiqui acuere miniū cū ſanguine cuiuſdaȝ vermis: ⁊ ex tali acumine v̄miculus appellat. ¶ De generatione coloꝝ. Colo- G
rū triplex eſt materia: ⁊ duplex cauſa ef- De genera
fectiua. ſcȝ calidū ⁊ frigidū. Materia tione coloꝝ
coloris vel eſt ſicca p dominiū: vel hūida p dominiū: vel mediocriter ſicca ⁊ hūida

Si em̄ dominet ſiccitas i materia: tūc ſi eſt actio calidi p dominiū: generabitur albedo: vt patȝ in combuſto oſſe ⁊ calce.

Si v̄o dominet humidum in materia ⁊ illam agit dominās frigus: generat albedo: vt patet in pruina: ⁊ niue. Si v̄o in materiam humidam agit calidum dominans: tunc generat nigredo: vt pȝ in lignis viridibus ⁊ humidis: de q̄bus fumus niger exit: ⁊ remanens carbo extinctus nigerrimus apparet. Si vero in materiam ſiccam: agit dn̄ans frigus: tūc etiam generat nigredo. Generalit nāqȝ verum eſt: ꝙ frigus albificat humidam materiam: ⁊ denigrat ſiccam. Calor vero ecōtra humidam denigrat ⁊ ſiccā dealbat. Si v̄o materia fuerit mediocriter ſicca ⁊ humida: tunc per actionem calidi ⁊ frigidi tempati: generant medij colores. De generatione coloꝝ non eſt hic dicendū per ſingula: ſed de hoc autores in cōmentarijs ſuis ſuper librū de ſenſu ⁊ ſenſato diffuſius tractarūt. ¶ Aſtra vi- H
dent cum non ſunt colorata. Nam obie- Aſtra videntur
ctum viſus non ſolum eſt color: ſed etiaȝ cū non
lucidū ⁊ luminoſum. Aſtra nanqȝ celi cū ſint colorata
non ſint compoſita ex quatuor elemētis: ex quoꝝ qualitatibus colores materialiter generant: ſunt tamen viſibilia. Videmus enim ſtellas fixas in octaua ſpera ⁊ planetas in ſuis orbibus. Mediū autez quo vident aſtra: ſunt corpora celeſtia: pſpicua ſiue diaphōa. Unde inter octauam ſperam ſunt ſeptem orbes planetarum cū ſpera ignis ⁊ aeris: que ſunt medium vidēdi ſtellas: ſuntqȝ ille ſpere diaphone ſiue perſpicue: puie: ſiue tranſpa-
diaphonuȝ rentes. Dicit autē diaphonū: a dia ꝙ eſt duo: ⁊ phonos qd̄ eſt apparitio: qm̄ corpus diaphonū dupliciter apparet illuminatū: ab intra ⁊ in ꝓfundo: ⁊ ab extra. ſ. in ſupficie. Opacū v̄o corpus ſolū ab ex̄ illūinat: ſcȝ in ſupficie exteriori. Ad intelligendū q̄liter color ſit ꝓpriū obiectuȝ viſus. Conſiderandū ꝙ color accipit dupliciter. Uno modo ꝓprie ſm ꝓpriam rōnem: ⁊ ſic color ē qualitas cauſata ex cōmixtione q̄litatū primaꝝ: ⁊ ſic color non eſt adequatū obiectū viſus. Nam multa vident q̄ talem colorē ꝓprie dictū nō habent: vt corpora celeſtia. Conſtat autē ꝙ in celo nō ſunt qualitates prime nec eaꝝ cōmixtio: alias celum eſſet corruptibile. Scd̄o color capit cōiter ꝓ omni illo qd̄ colorē pticipat ꝓprie dictū: vel qd̄ eſt pncipiū coloris: vt ſunt lux ⁊ diaphonū. Et iſto modo color eſt obiectū ꝓpriū ⁊ adeq̄tū viſus. Corpora em̄ inferiora vt mixta ex elementis: pticipāt colorē ꝓprie dictū ſed corpa celeſtia pticipant colorē cōiter dictū. Spere em̄ celeſtes diaphone ſunt ⁊ pſpicue: ſ partes ſtellate. ſcȝ aſtra ſunt denſe ⁊ luminoſe. Apparēt tñ qn̄qȝ colorata: nam ſol ⁊ luna qn̄qȝ rubent pallent apparentqȝ albida: qd̄ accidit ex interpoſitione vapoꝝ inter viſum noſtrū ⁊ aſtra ſm intenſionē maiorē ⁊ minorē raritatis ⁊ denſitatis: in quibus lumē ſolis ⁊ lune receptū varios efficit colores. Pariformiter ⁊ in Iride varij apparent colores Iris
ꝓpter eius tranſparentiā ⁊ diaphoneitate: nam ſm Bedā iris colorē cōtrahit ex q̄tuor elemētiſ: vnde ex igne ꝯtrahit colorem rubeū in ſummo: ex terra viridē in infimo. Ex aere v̄o iacinctinū: ⁊ ex aqua ceruleū in medio. Et hi colores ſunt pncipaliores alijs: qꝛ ſm phūm multos colores alios hȝ: inter q̄s nullus pictor p̄t diſtinguere. Dicit etiā Beda ⁊ magr in hyſtorijs: ꝙ ante diē iudicij p annos q̄draginta iris nō apparebit: ⁊ hoc erit ſignuȝ defectionis elementoꝝ. ¶ Actus viden- I
di Siue viſiōis formatio: reqrit ad potē- Act⁹ vidēdi
tiā viſiuā: nā dictū eſt ſ. ca. vij. ꝙ potētie diſtinguunt per actus ⁊ obiecta. Actus nāqȝ potētie viſiue eſt videre. Fit aūt viſio: nō extra mittēdo radios ab oculis: ſicut Empedocles opinat: ſ intus ſuſcipiendo (ſic in de ſenſu ⁊ ſenſato ꝓbat Ariſto.) intētionē ſiue ſpēm ⁊ ſilitudinē coloris vel lucidi in pupillā: q̄ eſt medius pūctus in oculo: ⁊ hec mediante luce ſpēm coloris rei obiecte in ſe recipit: ⁊ receptā aīe iudicio trāſmittit: p duos neruos obticos: ꝓtenſos a cerebro ad pupillā: ⁊ inde ſpūs aīalis q̄ eſt in neruis recipit ſpēȝ coloris: ſiue lucidi ex hūore criſtallino: q̄ eſt in pupilla: ⁊ defert ad ſenſum cōem: q̄

habet diſcernere ⁊ diiudicare de ſingulis obiectis ſenſuum exteriorum: vt patebit.

Multiplicatio ſpeciei ⁊ ſilitudinis coloris in medio fit virtute lucis. Nam lux ſilitudinē ⁊ intētionē coloris ⁊ lucidi abſtrahit a colorato vel lucido: ⁊ ponit eam in inſtanti ⁊ ſubito in toto medio vbilibȝ ⁊ in oīm puncto indiuiſibili. Vbicūqȝ vo ſiue ꝓpe ſiue lōge: a dextrꝭ ſiue a ſiniſtris ſiue idirecto: oculus occurrerit: ſilitudo ſiue intentio rei viſibilis oculum immutat Imo qđ mirabilius ē: multe ſilitudines rerum viſibiliū ꝑiter cōcurrūt impmixte in vno puncto indiuiſibili ꝑſpicui illuminati: ſalua vniuſcuiuſqȝ ſilitudinis eſſentia: ⁊ hoc claret expientia. nam vnus oculus nō motus plures cognoſcit colorum drītias. Dicit autor ꝑſpectiue ꝙ viſio fit ꝑ piramidē radioſam: cuiꝰ conus ē in oculo: ⁊ baſis i re viſa. Nā a ſingulis ꝑtibus obiecti ſiue rei viſe: ꝯfluunt ſpēs ꝑ lineas rectas cadentes in centrū pupille oculi: q̄ oēs linee ducte a ſingulis ꝑtibus rei viſe: faciūt vnā piramidē: cuius conꝰ .i. ꝑs anguſtior ē in pupilla: et baſis .i. ꝑs latior in re viſa: q̄m dilata᷑ ſuꝑ totā ſuꝑficiē rei viſe: vt ptȝ in hac figura.

Oculus Conus baſis obiectum

Piramis eſt figura ad modū ignis: ab amplo in acutū ꝯſurgēs. Et dr̄ a pir qđ ē ignis: q̄m figurā gerit ignis. Conus eſt figura q̄ ab amplo incipit ⁊ finit in acutū. Et dr̄ a canon grece qđ ē acutū latine: vt ptȝ in figura ꝑfiguata. Cōſiderandum poſtremo ꝙ color in medio hȝ eſſe ſpūale abſtractū ⁊ intētionale ⁊ nō reale: ⁊ iō eſt ſpēs ⁊ ſilitudo coloris obiecti: nā ſm ſctm̄ Bonauen. i. ij. ſen. Spēs albedinis ⁊ coloris in medio nō eſt ꝓprie color: ſꝫ vt color: ſiue ſilitudo coloris. Et idcirco ſilitudo albedinis ⁊ coloris ſunt i ꝑdicamēto ꝑ reductionē: ⁊ reducunt ad idē genꝰ ſub quo ꝯtinent᷑ quaꝝ ſilitudines ſunt. ſ. ad tertiam ſpēm q̄litatis: q̄ eſt paſſio vel paſſibilis q̄litas. Dicit᷑ etiam ſilitudo coloris in medio. Intentio coloris: q̄a ſm ſcotū eſt rō intendēdi in obiectū cuiꝰ ꝓpria ſilitudo in qđ cognoſcendū inducit. ⁊ noīat ens diminutū: q: eius eſſe nō eſt ita ꝑfectiua in medio ſicut in ſuo fundamēto ſcȝ obiecto. Ex quo ſequit᷑ ꝙ ſpēs coloꝝ nō habent ꝯtrarietatē adinuicē in medio vel in organo: patȝ q: ꝯ̄rie nō pn̄t eſſe in eodē. Conſtat aūt ꝙ ꝑ idē punctū medij multiplicant᷑ ſpēs albi ⁊ nigri.

¶ De auditu. Caplm̄ xij

A De auditu

a Auditus ē ſenſus ꝓprie ſonoꝝ ꝑceptiuus. Ad ꝑficiendū auditus quinqȝ ad minus ſunt neceſſaria Inſtrumētū: mediū: cā efficiēs: obiectū ⁊ actꝰ. Inſtrm̄ ſiue organū auditus ē auris: ⁊ eſt dicta auris a vocibus hauriendis. Cōponit᷑ autē auris ex cartilagine ⁊ tympano: nā in auribꝰ ē qđdā os petroſum ſiue cartilaginoſum qđ ē ꝯcauū: ſiccū ⁊ turtuoſum ⁊ durū. Cōcauū eſt vt in ſui cōcauitate ſpm̄ ⁊ aerem ꝯtineat. Tortuoſum eſt ne ſonus ex ſubita ⁊ vehemēti alliſione natꝰ: ſpm̄ audibilē ledat: ⁊ iō ideo organi circularitate ſonus tēpate ſuſceptus: ſpm̄ audibilē nō ledit ſꝫ perficit. Durū etiam eſt ⁊ ſiccū: vt ſic eo melior ⁊ ⁊ fortior fiat aeris alliſio: ⁊ ſic ſonus fiat maior. Cartilago eſt oſſiū teneritudo. ⁊ ē dicta cartilago eo ꝙ leui ictu caret dolore dum plectit᷑: vt ptȝ in auribꝰ ⁊ naribꝰ. nam cartylaginoſa dinumera ſunt carne: ⁊ oſſibus molliora. Tympanum auris conſtat ex q̄dam pellicula collocata in foraminibus auriū: ⁊ hec pellicula dicitur miringa: ⁊ hec pellicula continet intra ſe quēdam aerem complantatā connaturalem: ⁊ hȝ extēdit᷑ ad modum tympani: ⁊ ſi illa pellicula rumperetur: aer cōnaturalis euaporaret ſic organum leſum ſequeretur ſurditas. Appropriatum ergo organum auditus eſt tympanū conſtans ex miringa: ſiue pellicula continēte aerē

Inſtrum[entum]

cōnaturalem: ſiue ſpm̄ naturalem.

Medium ¶ Mediū. Auditus ordinate ſonū deferens eſt aer vel aqua: melior tn̄ ſonus fit in aere: q: aer eſt flexibilior ⁊ plus impelli pōt ꝙ̄ aqua: q: ſonus cauſat᷑ per ictū corporis percutiētis: q̄ ꝑcuſſio non fit ſine motu locali: motus aūt localis ſemꝑ fit in medio: aer aūt faciliter impellit᷑ et cedit ꝑcutienti ꝓpter eius molliciem: aqua aūt q: nō tam facile impellit᷑ cauſatur in ea ſonus: ſed nō tam bonus ſicut in aere vn̄ dicit Ariſtoteles. ij. de aīa: ꝙ aīalia in aqua audiūt: ⁊ ne aqua ingrediat᷑ auditum. natura ordinauit reflexiones et tortuoſitates in aure.

Efficiēs ¶ Cauſa efficiēs auditus ſicut et oīm ſenſuū exterioꝝ: eſt neruus obticus ꝓtenſus a cerebro: cōtinēs in ſe ſpm̄ audibilem ⁊ animalē. Et ramificat᷑ in duas partes: ⁊ q̄uis neruus deſcendit in vnam aurē: ⁊ inde ſpūs aīalis q̄ eſt in neruis: recipit ſpeciē et intentionem ſoni a miringa: ⁊ defert vſqȝ ad ſenſum cōem: q̄ dijudicat per ſpēm apꝓhenſum ipm̄ obiectum ſcȝ ſonum realem.

B Obiectum ¶ Obiectum ꝓprium auditus eſt ſonus. Illud eīm eſt obiectum auditꝰ: in qđ primo fert᷑ auditꝰ: et ſub rōne cuiꝰ auditus omnes ſonꝰ particulares cognoſcit: ſed hoc eſt ſonus: ergo dicit petrus hiſpanꝰ. Sonus eſt q̄dq̄d ꝓprie auditu percipit᷑. Et dr̄ ꝓprie: q: lȝ homo vel campana audit᷑: hoc non eſt niſi per ſonū. Et ſubdiuidit petrus hiſpanꝰ ſonū dicens. Sonoꝝ aliꝰ vox: alius non vox. Sonus non vox eſt q̄ generat᷑ ex colliſione corpoꝝ inaīatoꝝ: vt fragor arboꝝ: ⁊ ſtrepitus pedum Sonus vox eſt idem ꝙ vox: ⁊ eſt duplex ſcȝ nō ſignificatiua et ſignificatiua. Vox nō ſignificatiua eſt illa q̄ auditui nihil repreſentat: vt hu. ha. Vox ſignificatiua eſt q̄ auditui aliq̄d repn̄tat. Et eſt duplex. Nā alia eſt vox ſignificatiua naturaliter ⁊ eſt illa q̄ apud oēs hoīes idem repn̄tat vt gemitus infirmoꝝ: qui ſignificat dolorem. Bruta etiā voces nāliter formant. Affectus ire vel gaudij repn̄tantes: vt patet in auiū garritibus: et greſſibilium vocibꝰ vt latratus canū: q̄ ſignificat iram vel gaudium. Alia eſt vox ſignificatiua ad placitū: ⁊ eſt illa q̄ ad volūtatem ꝑmi inſtituentis aliq̄d repreſentat: vt hō. Et hec diffinit᷑ in. ij. de anima. Vox eſt repercuſſio aeris inſpirati facta ab anima ad vocalem arteriā: cū imagine ſignificādi. Vox eīm eſt q̄dam ſpēs ſoni: et conuenit Vox
cū ſono. Nam ſicut ad ſonū tria req̄runt᷑ in genere: ſcȝ corpꝰ percutiēs: ꝑcuſſum ⁊ mediū. Sic iſta requirunt᷑ in vocis formatione: corpus percutiēs ⁊ formās vocem eſt anima ⁊ pulmo: aīa ꝑncipale: pulmo inſtrumētale. Anima eīm attrahit aerem per pulmonē: qui ſe hȝ ſicut follis apud fabrū. Sequit᷑ ꝙ piſces vocem nō formāt: q: non habēt pulmonē. Scđo in formatione vocis requirit᷑ vocalis arteria: ad quā repercutit᷑ aer in formatione vocis: vnde vocalis arteria eſt q̄dam canna ꝓtenſa in hoīe vel in aīali a guttu- Canna
re ad pulmonem ꝑ quā homo attrahit ⁊ inſpirat aerem: et dicit᷑ arteria: q̄ſi aeris arta ⁊ ſtricta via: ⁊ ſm̄ groſſiciē ⁊ gracilitatem illius canne homies diuerſimode formāt voces. Ad formationem vocis ꝑſertim humane plura alia requirunt᷑ in- Vn̄ vſus
ſtrumēta. Vn̄ verſus. Inſtrumēta nouē ſūt: guttur ligua palatū. Quatuor ⁊ dentes: duoqȝ labra ſil. Tercio i formatōe vocis req̄rit᷑ aer q̄ eſt mediū in q̄ vox format᷑: dr̄ etiā i diffinitōe vocꝭ cū imagie ſignificādi: ⁊ ē finis vocis. Voces eīm finaliter fiūt ad ſignificandū mētis cōceptū. vn̄ dr̄. j. ꝑiarmenias. Sūt ḡ ea q̄ ſt i voce eaꝝ q̄ ſt i aīa paſſionū note. Diffinit᷑ etiā vox ab Iſidoro ⁊ ꝑſtiano. Vox eſt aeris tenuiſſimꝰ ictus: plectro lingue formatus

¶ Echo eſt ſonꝰ reflexus: ⁊ eſt q̄dā ſpēs ſoni: q̄ ſupra ſonū in cōi addit reflexionē Echo
factā ⁊ cauſatā ab aliq̄ corꝑe plano ⁊ duro. Vnde notandū ꝙ oīe ſenſibile multiplicat et diffundit ſe q̄dammodo orbiculariter per mediū: ſic fit in violēta percuſſione aeris in q̄ cauſat᷑ ſonus. Cū ergo hmōi motio aeris ꝑuenerit ad copus durum ⁊ leue: tunc repcutit᷑ aer et facit

ſonū reflecti:⁊ ſic cauſat᷑ echo. Simile
patet de lapide ꝓiecto in fontē:de cuius
caſu cauſant᷑ quidā circuli: qui circulari
ter mouent᷑ vſqꝫ ad circūferentiā fontis:
⁊ ab illa reflectunt᷑: ⁊ ecōuerſo ad medi-
um fontis dirigunt᷑. Dicit᷑ aūt echo cum
aſperatione: vel eco ſine aſperatione ab
ycon. Et dicit᷑ eco q̄ſi yco ſonus aeris re
flexi:⁊ eſt indeclinabile neutri generꝭ:vn̄
dicit᷑ Sapie.xvij. Aut reſonās de altiſſi-
mis mōtibus echo. ¶ Act⁹ audit⁹ eſt au
Actus dire:cui⁹ formatio ſic fit. Nā ex colliſiōe
duoꝝ corpoꝝ duroꝝ aer interceptus ex
cutit᷑ ⁊ cauſat ſonū. Hic aer excuſſus dif
fundit ſe ⁊ multiplicat orbiculariter per
multas circulationes ad oēm differenti-
am poſitionis vicꝫ ſurſum deorſum an-
te retro dextrorſum ſiniſtrorſum ꝑ motū
localē realiter ad certā diſtātiam: quſqꝫ
aer excuſſus ex ictu ſonātis mouet᷑: per
mediū vicꝫ aerē exteriorē:qui ꝯtinuatur
aeri interiori et cōnaturali incluſo infra
miringā ſeu tympanū auris. Ad h̄ tym-
panū dirigit᷑ neruus ꝓtenſus a cerebro
continēs ſpm̄ audibilē ſiue aialē:qui reci
pit aerē nō realiter ſed intentionaliter et
ſpūaliter:eum deferēdo ad ſenſum com-
munē:cui⁹ eſt iudicare de ſinguloꝝ ſen-
ſatoꝝ ꝓprietatibus. Sequit᷑ corrēlarie
ꝙ nō oportet ꝙ ſonus multiplicat᷑ reali
ter ad oēm diſtantiā ad quā audit᷑: ſ; ſo-
lum ad talem quouſqꝫ aer commouetur
ex ictu ſonantis:patet a ſigno. Son⁹ eñ
magne campane aliquando auditur per
quinqꝫ miliaria: non tamen eſt veriſimi-
le ꝙ aer moueatur ex ictu ſonantis ad tā
tam diſtantiam realiter:ergo ſonus mul
tiplicatur ad certam diſtantiam realiter:
⁊ vlterius multiplicatur intentionaliter
quouſqꝫ deueniat ad auditum. Sequit᷑
etiam corrēlarie:ꝙ ſonus eſt in trib⁹: Eſt
enim in corpore ſonante effectiue ⁊ cau-
ſaliter. In aere vel medio realiter ⁊ ſub-
iectiue:in organo vel potētia intentiona
liter ⁊ ſpūaliter ⁊ perceptiue.

¶ De olfactu Caplm̄ xiij. A De olfactu
Olfactus ſiue odoratus ē ſenſus
ꝓprie odorū ꝑceptiu⁹: dicit᷑ aūt
olfact⁹ a v̄bo ſincopato olfacio
cui⁹ ꝓmitiuū eſt olefacio cōpoſitū a facio
et oleo les qđ ſignificat odorare. Ol-
factus ſm̄ Auicennā ſic deſcribit᷑. Olfa-
ctus eſt virtus aīe exterior exiſtēs in dua
bus carūculis ꝓtēſis a cerebro ordinata
ad recipiendū ſpēs odoris ꝑ aerē vel per
aquā:vn̄ in hac diffinitione tangunt᷑ tria
requiſita ad olfactū ſcꝫ orgāū obiectū et
mediū. Organū tangit᷑ ꝑ hoc qđ dicit᷑
exiſtēs in duabus carūculis. Obiectum
tangit᷑ in hoc qđ dicit᷑ ordinata ad reci-
piendū ſpēs odoris. Mediū tangit᷑ cum
dr̄ ꝑ aerē vel per aquā. Pro cuius clario
ri intelligentia conſiderandū:ꝙ quīqꝫ re-
periunt᷑ ad olfactū vicꝫ inſtrumentum:
mediū:cauſa efficiēs:obiectum ⁊ actus.
¶ Inſtrumētū ſiue organum olfactus: Inſtrumentum
ſunt due carūcule ſiue carnee porciūcule
(Carūcula eſt diminutiuū a carne) ſ.les
capitibus mamillarū v̄ſus cerebrū ꝓtē-
ſe ad quas deſcendūt ſpūs odorabiles ⁊
locant᷑ in ſummitate naſi ꝓpe cerebrū:⁊
ſunt coopte quodā paruo pāniculo iba-
bentib⁹ ſanguinē: in q̄bus includit᷑ qui-
dā aer:vel quoddā humidum aqueū qđ
ē appropriatū organū odoratus. Et iſte
carūcule per inſpirationē aeris eleuant᷑
ad modū folliū ⁊ ꝑ reſpirationē claudun
tur:vnde ex iſto patet ꝙ homo ꝑ reſpira
tionē non odorat ⁊c̄. Sunt aūt he carun
cule cōcaue et ſpongioſe:concaue vt ſua
concaua poroſitate fumum a re odora-
bili recipiant reſolutum: ideo ſpongioſe
vt eis vigeat virtus attractiua:et ideo ex
terior neceſſaria eſt aeris attractio ⁊ co-
operatio: vt ſcilicet aer ſcđm fumoſita-
tem a re odorabili reſolutus immutetur
et in ipſis carunculis incorporetur:⁊ de-
inde ad interiorem partem cerebri aerē
tranſmittunt:et huius aeris attractu ce-
rebrum confortatur: ſicut calor cordis
attractione anheliti mitigatur.

Iſtis aūt carūculis ſubſeruiūt nares ex-
teriores:aerē ſcꝫ attrahētes ⁊ intra ſe in
cludentes ⁊ ſubtiliantes:vt facilius ⁊ ꝑ-
fectius immutet᷑ organū odorat⁹. Sunt
aūt nares duo foramina naſi:q̄ foramia
ꝑ q̄ndam ſbam cartbilaginoſam abinui-
cem ſunt diſtincta:q̄ ſunt nc̄caria vel ad
ejiciēdas ſupfluitates venientes a cerebro
vel ad aerem attrahēdū: ⁊ ad odoratuꝫ
ꝑficiendū. Recollige igit᷑ breuiter: ꝙ
naſus eſt mēbrū officiale: aeris attracti-
uū ⁊ emiſſiuū:int᷑ odores diſcretiuū:groſ
ſaꝝ ſupfluitatuꝫ cerebri purgatiuū:ſpm̄
aialem adminiſtratiuū: ꝑ attractionē ae
ris pulmonis dilatiuū ⁊ conſtrictiuuū.
Medium. ¶ Medium Odoratus ē aer: vel aqua
tā in aere ꝙ̄ in aqua odorat᷑. Piſces eñ
odorant in aqua: melius tñ odorat᷑ i ae-
re ꝙ̄ in aq̄:q2 odor melius diffundit᷑ i ae
re ꝓpt᷑ ei⁹ ſubtilitatē. Odor tñ ad cer-
tā diſtantiā multiplicat᷑ realit᷑ ⁊ ad certā
intētionalit᷑. Primū patꝫ:q2 nullū intētio
nale impedit᷑ ꝑ motū realit᷑:qđ patꝫ de lu
mine qđ nō impedit᷑ ꝑ motū vēti:q2 ſpi-
ritualit᷑ ſe diffundit: ſ; odor impedit᷑ per
flatū vēti. Igit᷑ odor multiplicat᷑ ad cer
tā diſtantiā realiter. Odor eñ ſm̄ Ari-
ſto. in de ſenſu ⁊ ſenſato eſt fumalis eua-
poratio. ꝓmo eſt in re odorifera q̄ diffun
dit circa ſe odores cum fumalib⁹ euapo-
rationib⁹ ad certā diſtantiā ꝑ mediū ae-
ris vel aque:vt patꝫ de piro vel pomo qđ
poſt fumalem euaporationē rugat᷑ ⁊ con
trahit᷑. Scđm. ſ. ꝙ odor multiplicat᷑
ad certā diſtantiā intētionalit᷑ ⁊ ſpūalit᷑
quouſqꝫ ꝑueniat ad auditū:patꝫ ꝑ Com-
mētatorē: q̄ dicit ꝙ i bello troiano odor
interfectoꝝ fuit multiplicat⁹ ꝑ q̄ngenta
miliaria:vn̄ ⁊ vultures ⁊ tigrides ꝑ tātā
diſtantiā ad cadauera odore illecti ꝑuē-
nerunt:qđ nō potuit eſſe niſi odor diffu
diſſet ſe intentionalit᷑. Non eñ potuit ſe
odor multiplicare ad tantā diſtantiā re-
aliter:etiam ſi oīa cadauera fuiſſent re
Cauſa efficiens. ſoluta ad minima. ¶ Cauſa efficiēs. Ol
factus ſunt duo nerui:ꝑ quos tranſmit-
titur ſpūs anial᷑ ad ꝑdictas carūculas a
cerebro:⁊ radicant᷑ in ſenſu cōi a pte an-
teriori cerebri:⁊ deſcēdūt vſqꝫ ad dictas
carunculas:⁊ eis ſpm̄ aialem adminiſtrāt.
Odor igit᷑ mediāte aere ꝑ naſum attra-
ctus ſpūi aiali ſe aſſociat:⁊ ꝑ neruos de-
fert᷑ vſqꝫ ad ſenſuꝫ cōem:ꝑ quē aīa con-
uertit ſe ſup actuꝫ ſenſus olfactus de eo
indicando. ¶ Obiectū Olfactus ē odor B
qui ſic diffinit᷑. Odor eſt qualitas ſenſi- Obiectum
bil᷑ ſcđa:cauſata ex fumoſo vapore:reſo-
luto ꝑ calorē ex re odorifera: cōmixta ex
ꝑmis qualitatib⁹:q̄ mediāte aere ad ce-
rebrum attractus eſt ſenſus olfactus im
mutatiuus. In hac diffinitiōe q̄litas ſen
ſibil᷑ ponit᷑ loco gn̄is. q2 qđlibet obiectuꝫ
ſenſus eſt q̄litas de tertia ſpecie q̄litat᷑.
Scđo tāgit᷑ materia odoris. ſ. fūoſus
vapor:qđ patꝫ in corpe odorifero:qđ dif-
fundit circa ſe odores cū fumalib⁹ euapo
rationib⁹ ad certam diſtantiā:ꝑ aerē vel
aquam vt dictū eſt. Tertio tangit᷑ cau
ſa efficiens odoris: ⁊ eſt calor reſoluens
fumos vaporabiles ex re odorifera com
mixta ex ꝑmis q̄litatibus:ex quaꝝ cōmi
xtione adinuicē cauſantur varij odores
Vn̄ ſi aliqua res eſt exceſſiue calida ⁊ ſic
ca:illa habet odorē amaꝝ. Si v̄o fuerit
exceſſiue calida ⁊ humida habet odoreꝫ
dulcē. Si v̄o fuerit hūida ⁊ modicū ca li-
da habebit odorē fetidū. Calor itaqꝫ re-
ſoluens odorem efficit. Ecōtrario frigus
cōſtringēs odorē impedit: q2 mouendo
ad centruꝫ ſubtiles vapores ꝑ aerea ſe
diffundere nō ꝑmittit:ꝓpter qđ nec ſter-
quilina fetent tpe hyemali: ſ; potius eſti-
uali. Poſtremo tangit᷑ actus potētie ol-
factus cū dr̄:ſenſus olfactus immutatiu⁹.
Nam odor qui eſt obiectuꝫ olfactus: a-
git in olfactum ſpeciē ſuam ei imprimen
do:ſicqꝫ immutat olfactum quemadmo
dū color viſuꝫ vel ſonus audituꝫ. Omne
enim obiectum potētie paſſiue (quales
ſunt ſenſus ⁊ intellect⁹) compat᷑ ad po
tentiam in genere cauſe efficientis: quia
agit in potentiā que ſuſcipit ſpeciem ab

obiecto. Obiectū vo potentie actiue (q̄/
lis eſt vegetatiua) comparatur ad potenti
am in gn̄e cauſe finalis: qꝛ potentia acti/
ua ordinat̃ in obiectum ſicut in eius finē
ꝛ terminū: vt potētia digeſtiua in cibum
digerendū ſicut in eius finem. Differē
tie ꝛ ſpēs odoris ſumunt̃ ex diſtinctio/
ne ſaporis: nam ſm Ariſto. Odores ſūt
ſequele ſaporis. Nam taꝫ ſapor q̄ꝫ odor
fit ex cōmixtione ſicci cuꝫ humido facta
mediante calido. Vn̄ ſicut q̄dam ſapor
eſt dulcis: ſic ꝛ odor: vt pꝫ in pomo: ꝛ ſi
cut quidam ſapor eſt amarus: ſic ꝛ odor
Aliqua tamē ſunt ecōuerſo que habent
amarū ſaporē ꝛ dulcē odorē: vt pꝫ i mul
tis aromatibus: vt lignū aloes accenſuꝫ
ꝛ mirra. Huius rō eſt: qꝛ ſapor bon⁹ con
ſiſtit in temperamento cum calido: modo iſta
repiunt̃ aliq̄n in vna re: aliq̄n non. Sic
ſiliter aliqui ſapores dicūt̃ medij: vt pin
guis. auſterus. acutus. ponticus. ſalſus:
dicet̃ de saporib⁹. Sic eſt de odore ꝙ ali
quis equaliter diſtat ab extremis. ſ. dul/
ci ꝛ amaro: vicꝫ acutus. piguis qui plus
accedit ad dulce: auſterus q̄ plus acce/
dit ad acutū: ſalſus qui plus accedit ad
amaꝝ: ꝛ pōticus q̄ eſt ꝓpinquior acuto.
Sequit̃ ex dictis ꝙ nomina odorū acci/
piunt̃ ꝛ transferunt̃ a saporib⁹: ſumunt̃
etiā ad his in quib⁹ inueniunt̃: vt a cro/
co: melle ꝛ accedo ꝛ ſiſibus. Dicimus. n.
aliquē odorē croceū: melleū ꝛ acetoſum.
Actus ¶ Act⁹ Olfact⁹ ē odorare. Cui⁹ forma/
tio daret ex dict̄. Nā fumoſus vapor vi
coloris reſolutus a ſubſtantia rei odori/
fere: aeri admiſcetur: ꝛ diffundit ſe reali/
ter vſq ad duas caruncula includētes
quoddam humidū aqueū tanq̄ appro/
priatū organū odoratus: quibus conti/
nuant̃ duo nerui deferentes ſpiritū ani/
malem a cerebro: cui intentio ꝛ ſimilitu/
do caloris ſe aſſociat: ꝛ per neruos defer
tur vſq ad ſenſum cōmunem: per quem
anima reflectit ſe ſuper intentionem ſen
ſus olfactus de ea iudicando.

¶ De guſtu. Caplm xiiij
G Uſtus eſt ſenſus ꝓprie ſaporum A
g perceptiuus. Pro quo notandū De guſtu
ꝙ guſtus capit̃ dupl'r. Vno mō
ꝓ potentia diſcretiua nutrimenti cōueni
entis vl' diſcōuenientꝭ: inq̄ntū nutrimētū
eſt calidū: frigidum: humidū vel ſiccum.
Et ſic guſtus eſt quidā tactus: nā tactus
obiectū ſunt calidum: frigidum ꝛc. Et ſic
guſtus eſt neceſſarius omī animali: quia
anial dr̄ anial ꝓpter ſenſum tactus: vt dr̄
.iij. de aīa. Secūdo mō capit̃ guſtus pro
potentia diſcretiua saporis: ꝛ iſto mō di
ſtinguit̃ a tactu: ſic guſtus formaliter nō
eſt tactus licꝫ mālıter poſſet dici tactus.
Et ſic diffinit̃ ab Auicēna. Guſtus eſt
virtus aīe exterior: exiſtēs in lingua: or
dinata ad recipiendū ſpēs saporis: medi
ante humore ſaliuali ꝛ carne poroſa: in
ſuperficie lingue. Vn̄ in hac diffinitōe tria
tangunt̃ ad guſtum requiſita. Primū ē
organū: cum dr̄ exiſtens in lingua. Secū
do tangit̃ obiectū: cuꝫ dr̄ ordinata ad re
cipiendum ſpēs saporis. Tertio tangit̃
mediū: cum dr̄ mediante humore ſaliua/
li ꝛ carne poroſa. Pro cuius intelligē/
tia ꝯſiderandum: ad ꝑficiēdū guſtū ſen/
ſibiliter: neceſſaria ſunt illa q̄nq q̄ et in
alijs ſenſibus iam dicta ſunt: vicꝫ inſtru
mentū mediū. Cauſa efficiens: obiectuꝫ
ꝛ actus. ¶ Inſtrumentū Eſt lingua pro Inſtrumentum
pria cum ſuis arterijs. ſpm̄ aialem perfi/
ciens ad ꝑfectionē virtutis guſtabilis: q̄
quidem lingua eſt concaua: poroſa: hu/
mida ꝛ inſipida. Concaua q̄dem eſt vt Cauſa efficiens
ſui cōcauitate humoroſitatē rei guſtabi/
lis reſolutā in ſe ſuſcipiat. Poroſa vt qd̄ Lingua
eſſet groſſum vel ſubtile de re guſtanda
ad neruos lingue libere ſubintraret: ꝛ vt
virtus attractiua ad ꝑficiendū guſtuꝫ in
ea plus vigeret. Humida quidem eſt vt B
cooparet̃ ad acceptoꝝ diſſolutioneꝫ: vt
ſi aliqua ſicca et dura forſitan lingue vel Sapor
palato applicarent̃: humiditate lingue
ad digeſtionem ſiue qualēcunq reſolu/
tionem facilius aptarent̃. Eſt ꝛ inſipida

vt eſſet cuiuſlibet rei ꝛ saporis facili⁹ re/
ceptiua: ſicut aqua q̄ ſi determinatū ſa/
porē haberet: alterius saporis q̄litatem
ꝑcipere nō valeret. Inſtrumentū cm̄ ap/
ꝓpriatū guſtus: ſunt duo nerui q̄ medio
lingue inſigunt̃: q̄ poſtmodū in multos
ramos in extremitatib⁹ lateralib⁹ ligue
diſpartiunt̃: ꝛ ꝑ eos ſpūs anialis in lin/
Mediū guā defertur. ¶ Mediū guſtus eſt du/
plex ſcꝫ intrinſecū ꝛ extrinſecum. Intri
ſecum eſt caro poroſa in ſuꝑficie lingue:
q̄ reddit saporem ſpiritui q̄ eſt in neruis
interiorib⁹: vt iā dictū eſt de lingua. Ex/
trinſecū eſt humor ſaliualis: ꝛ tale medi
um ideo ponit̃: quia aliq̄ guſtabilia ſunt
actu ſicca: ne ergo fieret defectus ex par
te medij: natura ordinauit iſtud mediuꝫ
extrinſecū ſcꝫ humidū ſaliuale: qd̄ actu/
at saporē taliū guſtabiliū: q̄ mediante ꝑ/
cipit̃ ſapor iſtoꝝ ſiccoꝝ saporaliū: vn̄ ſe/
quit̃: ꝙ q̄n humidū ſaliuale eſt materia/
le diſpoſitū ex colera i infirmātib⁹: oīa q̄
Saliua comedunt̃ ſunt amara. Saliua eſt hu/
mor fleumaticus ex naturalib⁹ venis lin
gue ḡnatus. Eſt aūt ſaliua naturalit̃ hu/
mida ꝛ inſipida: humida ꝓpt̃ humecta/
tionē oris: vt ſaliue bn̄ficio irrigaretur.
Itē ꝓpter digeſtiōis ꝑparationē. Cibus
cm̄ ſiccus in ore aſſumptus nō defacili
deglutiret̃: niſi ſaliua media ꝑus hume/
ctaret̃. Eſt inſuꝑ inſipida: qꝛ potētialiter
eſt oim̄ sapoꝝ in ſe receptiua. Si cm̄ cēt
alicuius saporis determinati: nō eſſet al
terius ſuſceptiua. Cauſa efficiēs. Si/
cut ꝛ in alijs ſenſib⁹ eſt ſpūs aialis a ce/
rebro ꝑ neruos lingue in linguā dilatus
Cū ergo res guſtāda ſubintrat linguā vl'
poros neruoꝝ: ſpūs animalis exiſtēs ibi
immutat̃ ſm eius ꝓprietates quas po/
ſtea iudicio aīe repntat. Obiectū guſtus
eſt ſapor: q̄ ſic ſm phm̄ in de ſenſu ꝛ ſen
ſato diffinit̃. Sapor eſt paſſio humi/
di ꝛ ſicci: guſtus ſm potentiā alteratiua
ad actum: hoc cm̄ eſt dicere: Sapor eſt
paſſio: ſeu paſſibilis qualitas: de tercia

ſpecie qualitatis: que apta nata eſt alte/
rare ꝛ immutare guſtum de potentia in
actum guſtandi: vnde in dicta diffinitio
ne dicit̃ ꝙ eſt paſſio humidi ꝛ ſicci. Ex q̄
patet ꝙ nullum elementū purum eſt gu
ſtabile: quia in nullo puro elemento iſte
due qualitates ſcꝫ humidum et ſiccum
ſunt cōmixte: ſequit̃ ꝙ nullū purum ele
mentum nutrit. In ſignū iſtius hortula
ni ꝓ nutriendis vegetabilibus aquā cō/
ficiunt cuꝫ fimo: vel terra putrefacta: qꝛ
pura aqua nō nutrit herbam: vel arbo/
rem. Saporū ſeptē ſunt differētie: in/
ter quas phi duos ponunt ſapores ꝑn/
cipales ꝛ extremos: videlicet dulcem et
amarum. Ex quoꝝ cōmixtione ſapores
medij oriuntur. Sufficiētia autem ſa/
porum ſic ſumit̃: omnis ſapor aut eſt ex
tremus aut medius: ſi extremus hoc du
pliciter: aut delectabilis: ſic eſt dulcis: q̄
eſt in lacte: natura cm̄ delectatur in dul/
ci: aut triſtabilis ſic eſt amarus: qui eſt
in abſinthio. Amarum cm̄ fugit natura:
Si vero eſt medius: hoc dupliciter. Aut
cm̄ equaliter diſtat ab extremis ſcꝫ dul/
ci ꝛ amaro ſic eſt acutus: qui eſt in pipe/
re. Si aūt diſtat ab extremis et plus ac/
cedit ad vnum extremum ſic eſt dupliciť
Aut cm̄ ille medi⁹ eſt inter dulce ꝛ acu/
tū: ꝛ ſic ſunt duo: ſcꝫ pinguis q̄ plus ac/
cedit ad dulce ꝛ apparet in carnib⁹ pin/
guibus: auſterus q̄ plus accedit ad acu
tum: qui apparet in granis iuniperi. Si
vero ſapor eſt medius inter amarum et
acutū: ſic iterū ſūt duo ſapores: ſcꝫ Sal
ſus q̄ eſt ꝓpinquior amaro: ꝛ percipit̃ in
ſale: et ponticus q̄ plus accedit ad ſapo
rē acutū: ꝛ hic guſtat̃ in fructib⁹ imma/
turis. Iſti ſapores ſeptem iam dicti ſūt
principales: quoniam plures ſunt ſapo/
res: ꝛ quodammodo in infinitum multi
plicantur ſm diuerſam rationem guſta/
bilium. Accedit tamē plus vnus ad aliū
saporē ex dictis ſeptē. Nā vnctuo'us q̄ ē
in oleo: plus accedit ad pinguē Stiptic⁹

qui eſt in roſis ⁊ coctanis maturis: con
tineť ſub pontico: nã ponticitas eſt inē
ſa ſtipticitas: ⁊ ſtipticitas remiſſa eſt pō
ticitas. Acetoſus ſapor: etiã contineť ſb
pontico: qm̃ ambo generanť ex frigidita
te ⁊ ſiccitate. Addiť etiam his ſapori,
bus: inſipidus: qui eſt ſine ſapore: hic ab
uſiue diciť ſapor: ⁊ talis reperiť in aqua
in albumine oui: in cucurbitis. Citrullis
Actus ⁊ in melone ⁊ huiuſmodi. Actus poten,
tie guſtatiue eſt guſtare ſiue ſapere. Cu,
ius formatio claret ex dictis de cauſa ef
ficiẽte guſtũ. ¶ De tactu. Capi. xv.

T Actus eſt ſenſus ꝓprie ſpecierũ
De tactu tangibiliũ ꝑceptiuus. Nam vir,
tute tactus aial apphendit: cali
dum: humidũ: frigidum ⁊ ſiccũ: durum
leue ⁊ aſperum. Tactus ſm̃ Auicennã
ſic diffiniť. Tactus ē vis ordinata i nu,
meris totius corporis: ad apphenden,
dum qđ tangit. Hic aũt ſenſus licet ſit i
oibus partibꝰ corporis: principaliter ta,
men viget in volis. i. in interioribus par
tibus manuũ: ⁊ in plantis: quas natura
tẽpatas iſta cõpoſuit rõne: vt ſcʒ calida
⁊ frigida facilius ꝑſentirẽt. Sunt aũt
he partes concaue: vt tangenda melius
ꝑcipiant: ⁊ tenenda melius ⁊ fortius te,
neant. Neruoſe vt ibi vigeat ſenſibilitaſ
q2 omne neruoſum ſenſibile eſt. Tẽpate:
vt a q̃libet re tẽpata facilius immutenť.
Viget etiam tactus ꝑncipaliter in pnpiſ
id eſt extremitatibus digitoꝝ: et hoc eſt
ꝓpter viuacitatem neruorum: qui in di,
gitorum ſũmitatibus reflectunť: ⁊ pro,
pter cutis in digitorum extremitatibus
leuitatẽ. Ad perficiendũ tactũ: neceſ,
ſaria ſunt illa quinqʒ q̃ in alijs ſenſibus
iam dicta ſunt: videlicet inſtrumentum.
medium. Cauſa efficiens Obiectum: et
Actus. ¶ Inſtrumentũ: ſiue organũ ta,
Inſtrumẽtum ctus: eſt neruus de cẽbro egrediẽs ſingu
lis mẽbris ſpm̃ aialẽ deferẽs: multiplici
ter ramificatꝰ ⁊ expanſus ꝑ totũ corpus
in modũ retis: Hic neruus eſt velatus
carne. Nam natura ſagax ne neruus fa

ciliter lederet aliquibus cõtrarijs corru
ptis: texit eum carne: et expandit talem
neruum ꝑ totum corpus: vt aial in qua
libet parte ſẽtiret ſibi aduerſa: vt eis co,
gnitis ea fugaret. Hoc aũt eſt ꝓpriũ ſen,
ſus tactus: q2 oẽs alij ſenſus habẽt ſin,
gulare organũ ⁊ mẽbrũ ſue actioni ſpe,
cialiter deputatũ: ſolus aũt tactus eſt ge
neraliter in oibus mẽbris: exceptis pilis
⁊ crinibus ⁊ pedum ac manuũ vnguibꝰ
in quibꝰ nõ eſt neruus ⁊ ꝑ ꝯñs neqʒ ſen
ſus. ¶ Mediũ tactus eſt caro: vel aliqđ Medium tactus
ꝓportionabile carni. Caro in illis q̃ hñt
carnẽ in qua nerui inuoluti ſunt ⁊ infixi
ꝑ quos virtus tangibilis operať. Sed i
aialibus non habentibꝰ carnẽ: ibi mediũ
eſt aliqđ ꝓporcionabile carni: ſicut in pi,
ſcibus ⁊ alijs aquaticis. Ex quo ſequiť
ꝙ caro in aialibus deſeruit ad duo. Pri
mo ꝙ ſit mediũ in tactu. Scđo vt ꝑſer,
uet organũ tactus ne ledať a ꝯtrarijs et
nociuis. ¶ Cauſa efficiẽs eſt ſpũs aialis Cã effi
deriuatus ad organa tactus per neruos
de cerebro egrediẽtes. Nã ipſis median
tibus ſpecies rei tangibilis anime iudicio
ꝑſentať. ¶ Obiectũ tactus eſt tangibile Obiectũ
vicʒ quatuor qualitates elemẽtares pri
me ⁊ ꝑncipales: vt calidũ: frigidum hu,
midum: ⁊ ſiccũ. Et alie qualitates tangi,
biles ſecũdarie ab eis exorte: vt rarum:
denſum: leue: ⁊ aſperum: leue et graue:
acutũ ⁊ obtuſum: molle ⁊ durum. Dicũ
tur aũt q̃tuor ꝑme ⁊ ꝑncipales q̃litates
ſcʒ caliditas frigiditas humiditas ⁊ ſic,
citas. Prime ideo q2 ꝑmo labunť ab ele
mentis in elemẽtata. Dicunť etiã ꝑnci,
pales: q2 ab eis oẽs alie q̃litates ſenſibi,
les fluunt ⁊ oriuntur: vñ ſm̃ qđ qualita
tes ꝑme diuerſimode cõmiſcenť: ſm̃ h̃
etiam generanť diuerſe qualitates ſe
cunde. Ex quo ſequiť ꝙ tactus ē vnꝰ
ſenſus materialiter ſed non formaliter.
Primũ pʒ: q2 ſenſus eſt vnus materia
liter q̃ hʒ vnũ obiectũ: et eſt vniꝰ organi
⁊ vniꝰ medij: ſed tactus eſt hmõi: vt pʒ
ex dictis. Scđm pʒ ꝙ tactus non eſt

vnus formaliter: q2 quilibet ſenſus ē vni
us ꝑme ꝯtrarietatis: ſed tactꝰ eſt duarũ
ꝑmarũ ꝯtrarietatũ: q2 eſt frigidi ⁊ calidi
q̃ eſt vna ꝑma ꝯtrarietas. Silr̃ ſicci ⁊ hu
midi: q̃ eſt altera ꝯtrarietas: nõ ſic autẽ
eſt in alijs ſenſibus: pʒ de auditu: cuiꝰ ob
iectum eſt vox: in qua reperiť vna ſola
prima ꝯtrarietas: vt penes acutũ ⁊ gra,
ue: ſilr̃ in viſu cuius obiectuʒ eſt color: q̃
hʒ primã ꝯtrarietatẽ ſcʒ nigredinẽ et al,
bedinẽ: in tactu aũt nõ eſt ſic. Deſcri,
bit aũt phus. ij. de generatione q̃litates
tãgibiles. Calidum eſt ꝯgregatiũ omoge
neoꝝ ⁊ diſgregatiũ etherogeneoꝝ. Con
Calidum gregat eñ aurũ cũ auro: ⁊ ſeparat ferrũ
ab auro. Calidũ eñ attrahit ſimilia et ꝗ
cõgregat omogenea: ⁊ ꝑ oppoſitũ diſſi,
milia nõ attrahit: ergo diſgregať ethero
Frigidum genea. Frigidũ ē ꝯgregatiũ omogene
orũ ⁊ etherogeneoꝝ. Cõgregat eñ aurũ
cũ auro: ⁊ argentũ cum auro. Claret eti,
am hoc in aqua cõgelata in plateis: vbi
cũ aqua: ſtuppe: palee ⁊ lutũ ꝯgreganť:
ſed ſupueniẽte calore diſſoluẽte vnũqđ,
ꝙ ab alio ſegregať. Frigidum eñ ⁊ cali
dũ ſunt oppoſita ergo exercẽt oppoſitoſ
actus: ſicut ergo calidũ ſeparat ethero,
genea: ſic frigidũ ea cõgregat. Dicuntur
Omogenea aũt omogenea quoꝝ partes ſunt vnius
rationis ⁊ nature cum ſuo toto: ⁊ ſic ele
mẽta dicunť omogenea vnius nature in
ſe ⁊ in ſuis partibus integralibꝰ: nã q̃li,
bet pars terre eſt terra ⁊c. Et diciť omo
geneus ab omos grece ꝙ eſt vnum ⁊ ge
nos natura: q̃ſi vnius nature in toto et
in partibus: ſed per oppoſitũ diciť Ethe
rogeneũ ab ethereos: vel etheron qđ eſt
diuerſum: ⁊ genos natura. i. diuiſaꝝ na,
turarũ in ſe ⁊ in ſuis partibꝰ: vt pʒ in ho
mine q̃ totꝰ ē etherogeneus. i. diuerſarũ
naturarũ: ⁊ hoc etiã pʒ in partibꝰ orga,
ganicis vt in manu et pede: q2 manꝰ vel
pes cõſtat ex rebus diuerſarũ naturarũ
puta ex pelle: carne: neruis: oſſibus ⁊ ve
Humidũ nis. Humidum eſt qđ male eſt termi,
nabile termino ꝓprio: bene aũt termino

alieno. Siccũ aũt qđ bñ ē terminabile Siccum
termino ꝓprio: male autem termino ali,
eno: vt lapis. Cuiꝰ ratio eſt: q2 humidũ ē
fluxibile: ita ꝙ ꝑtes ipſius de facili deflu,
unt ab inuicẽ: ⁊ ſic non hʒ ꝯſtantiã in ꝑ,
tibus ſuis: et ſic male poteſt terminari
termino ꝓprio: ſed bñ põt terminari ter,
mino alieno: q2 faciliť recipit figurã cor,
poris ꝯtinẽtis: vt ſi aq̃ fundať ad aliqđ
vas: ſtatim figurať in ſuis dimiſſionibꝰ
ſm̃ figurã ꝯtinẽtis. E cõtrario eſt đ ſicco
qđ ꝯſtãtiã hʒ i ſuis partibꝰ q̃ ſibi mutuo
adherẽt ⁊ ſic bñ terminať t̃mino ꝓprio: ſ
cũ ſiccũ ſit durũ ⁊ nõ de facili recipit figu
rã corꝑis ꝯtinẽtis: materiale terminať
termino alieno: vt ſi ponať lapis ad ali,
qđ vas: nõ recipit figurã vaſis. Rarũ eſt
cuius ꝑtes diſtant: vt patʒ in lana: ſpon
gia ⁊ niue. Denſum ē cuiꝰ ꝑtes cõiacẽt:
vt pʒ in metallis ⁊ alijs q̃ pluribus. Le
ue ē qđ moueť a cẽtro ad circũferentiã:
vt aer ⁊ ignis. Graue eſt qđ moueť a cir
cũferentia ad centrũ: ſcʒ terra ⁊ aq̃. Acu
tum eſt qđ in ꝑuo tꝑe multũ pungit: vt
acus. Obtuſum eſt qđ in multo tꝑe paꝝ
pungit. Transferunť etiã ille due quali,
tates tangibiles ad auditũ: vt ſonus acu
tus ſit qui in ꝑuo tꝑe immutat auditum
vt patʒ in tyntinabulo. Obtuſum econ,
tra in multo tꝑe parum immutat ⁊ pun
git auditum: vt patet in campana ma,
gna. Transferuntur etiam ad guſtum:
vt piper quod acuti eſt guſtus: et ſic de
alijs. Molle eſt quod faciliter cedit tan
genti: vt patʒ in liquidis. Durum eſt qđ
difficulter cedit tangenti: vt patet in fer
ro. Actus tangendi exigit exteriorum co Actus
operationem: vt ſcilicet res tãgenda or,
gano tactus appropinquet: ex cuius ap
proximatione ſpiritus animalis ſub car
ne in neruis exiſtens immuteť: ⁊ immu
tatus proprietatem et ſimilitudinem rei
tacte ſenſui cõi repñtet: q̃ mediante aĩa
de tangibilibus iudicat.
¶ Theologiſatio ſenſuum exteriorum.
Capitulum xvi

Theologiſatio ſenſuū exteriorū A

Heologia omniū ſcientiarū princeps ⁊ regina cui cetere artes tā ꝙ̄ pediſſeque famulant̄: vnde et ipa ſubijciēs ſibi philoſophicā ſpeculationē (que ⁊ de aia ⁊ ſuis potentijs determinat) aſſumit de naturis rerū quantū ſibi opus eſt: ad fabricandū ſpeculū per qḋ fit repñtatio diuinoꝝ. Qualiter ergo ſacre ſcpture potētie aie ſenſitiue exteriores (de quibus dictū eſt) famulētur notent̄ hec q̄ ſequunt̄ dubia.

Primum dubium

¶ Primū dubiū: vtrū oēs beatoꝝ ſenſus (reſumptis corporibus ſuis) erūt in actu. Rn̄det richardus in .iiij. diſt. xlix. plures alij doctores ꝙ ſic. quia natura humana erit in btis in maxima pfectione: ſed pfectiores ſunt ſenſus actibus ꝯiuncti ꝙ̄ nō cōiuncti: ergo in btis erūt oēs ſenſus i actibus ſuis. Preterea ſenſus ꝓpinquiores ſunt aie ꝙ̄ corpus: ſed corpus ꝓpter btitudinē aie pmiabit̄: ergo ⁊ ſenſus exterior pmiabit̄ aliqua cōuenietiſſima delectatione: ſed delectatio non pōt eſſe in ſenſu ſine actu reſpectu ꝓprij obiecti.

Viſum eni immutabit ad actū vidēdi: pulcritudo ⁊ claritas corpoꝝ glorificatoꝝ: ⁊ potiſſime ſplēdor glorificati corporis xp̄i: vn̄ dicit ſan. Bonauētu. in .ij. diſt. xiiij. q. j. Or ſancti in celo virtutē viſiuā habebūt adeo potentē: ꝙ xp̄m videre poterūt vbicūq; ſit. Vn̄ ⁊ quidā imaginant̄ ꝙ bti in toto celo: tā in ſemicirculo ⁊ circūferentia ſuperiori ꝙ̄ in inferiori locent̄: alias aliq̄ pars celi empirei eēt vacua a cōtinētia beatoꝝ. Cū ergo plus diſtet corpus xp̄i in parte ſuperiori celi a ſanctis in inferiori parte locatis: ꝙ̄ celū a terra (cū terra in medio conſiſtat) claret ꝙ̄ clarum ⁊ acutum viſum habebunt ſancti in patria. Sed alij imaginant̄ locā ſanctoꝝ ſolum in ſuperiori ſemicirculo celi: ſicut ſi eſſet vnus mons rotūdus ⁊ chriſtus eſſet in culmine ⁊ ſancti circūcirca: et ſic ſi in media parte ſuperiori celi ſancti collocarentur: nec tamen altera eſſet vacua: nec ſuperflua: ſicut magnuz pallacium non eſt vacuum: quando eſt vnus magnus inhabitator: quāuis non impleat omnē partem. Magnitudo eni curie ⁊ ſpacioſitas ⁊ non impleat̄ totaliter: facit tamen ad oſtēſionē regalis magnificentie: vn̄ nō debet quis imaginari: ꝙ ſint ibi ſcti ſicut in ſolario nec ꝙ vnus ſit directe ſup caput alterius: ſed ſicut ſi eſſet vnus rotundus mons vt dictū eſt: ſic xp̄s ſm naturam diuinam ſedet a dextris patris ſm oimodā equalitatē: ſed ſm humanā naturā dicit̄ ſedere a dextris quia in potioꝛib⁹ bonis patris: vn̄ in empireo ceteros excellit: tā angelos ꝙ̄ homines: ⁊ loco ⁊ dignitate: poſt ipm credimus btām virginē ſuper omnes alios. Deinde ceteri ordinant̄ ſm dignitatem ipoꝛum. Certū tn̄ nō eſt qualiter ⁊ p quē modo beati locent̄ in celo: tn̄ quocunq; mō locant̄: ſiue ꝙ ſint in toto celo: ſiue ꝙ ſint in vno ſemicirculo empirei: nihil impedit vtrūq; poni: ſed hoc melius ſciemus qn̄ videbim⁹. Et ideo btoꝝ locatio magis eſt deſideranda ꝙ̄ imagine deſcribenda. Auditā electoꝝ immutabit ſuauiſſima cōſonantia vocalis laudis: qua oēs ſancti ore deū laudabūt. vn̄ ſup illō pſ. Exultationes dei in gutture eoꝝ: dicit Aug⁹. Or corda ⁊ lingue nō deſinent laudare deum. Et pōt vox formari p fractionē ⁊ tremulationē corpis celeſtis: vl̄ illo mō ꝙ deus in loco formationis vocis: vt in gutture ⁊ in ore: cōſeruet aerē: in quo p eius fractionē fiet vox: q̄ poſtea p ſubam celi multiplicat ſpecies ſonorū ad audituz beatoꝝ. Olfactū immutabit fragrantia glorioſorum corporum: et ſic ſpecies multiplicate ad olfactum actuabunt ipſum: vnde eccleſia cantat. Odor ſuauiſſimus corpora ſanctorum: et iterū Sicut odor balſami erunt ante te. Guſtui creabit deus humorem conuenientiſſime ſapidum quē perpetue conſeruabit: ⁊ ille humor ſemp delicatiſſime immutabit guſtum. De tactu poteſt dici ſicut de guſtu: ꝙ deus ipm actuabit p

concreationem alicui⁹ obiecti ſui: vel ꝙ diuina eſſentia ſuppleat influxum obiectalem ꝓpriorum obiectorum ſenſus tactus: ⁊ aliorum ſenſuum per ſe immediate: cauſando actum in eis cōuenientiſſimum.

B Scdm dubium

¶ Secūdum dubium. Cum oms creatura quātūcunq; de eſſe parum habens. repſentet ſuum creatorem ſaltem per modum veſtigij: per quod redit̄ ad deum artificem cognoſcēdum: amandū ⁊ laudādum. Querit̄ q̄liter ſenſus exteriores reducuntur in theologiam: que dirigit hominem in deum cognoſcēdum ⁊ amandum. Reſpōdet ſctūs Bonauentura in opuſculo de reductōne artiū ad theologiam: ⁊ in ſuo itineratio mentis in deum. Or oportet contemplari deum in cūctis creaturis ſenſibilibus. Nā iſte mūdus qui dicitur macrocoſmus .i. maior mūdus: vel magacoſmus: intrat ad animam que dicit̄ microcoſmus. id eſt minor mūdus per quinq; ſenſus quaſi per portas: ſm ipſorum ſenſibiliū: apprehēſionem: oblectationem: ⁊ diiudicationem. Nam per viſum intrat corpora ſublimia ⁊ luminoſa ⁊ oīa colorata: p tactum vero corpora ſolida ⁊ terreſtria. Per tres vero ſenſus intermedios intrant intermedia: vt p guſtum aquea: p auditum aerea. Per odoratum vaporabilia que habent aliquid de natura humida: aliquid de aerea: aliq̄d de ignea: ſeu calida. ſicut pz in fumo ex aromatibus reſoluto. Itaq; cum q̄nq; ſint corpora mūdi ſimplicia. ſcilicet q̄tuor elemēta: et quita eſſentia: vt homo oīs formas corporeas ſm eas poſſet pcipere: quinq; habet ſenſus illis correſpondētes. Naz terra corrñdet tactui: aqua guſtui: aer auditui: ignis odoratui. Quinta eſſentia ſiue q̄ntuz corpus (qḋ comphēdit totam luminoſam naturā cum oīb⁹ orbib⁹ ⁊ ſperis ſuis: ſurſum ab elemento ignis vſq; ad celum incluſiue) corrñdet viſui. Intrant ergo p has portas. tam corpora mūdi pncipalia ⁊ ſimplicia: ꝙ̄ etiā ex his mixta: intrāt in q̄; nō p ſubſtantias ſꝫ p ſimilitudines ſuas. Primo gñatas in medio: ⁊ de medio in organa: ⁊ de organo exteriori interiori: ⁊ dehinc in potentiā apphenſiuā. Et ſic gñatio ſpēi in medio: ⁊ de medio in organo: ⁊ couerſio potentie apphenſiue ſup illam: facit apprehenſionem omniū rerum q̄ exterius aia apphēdit. Ad hanc apphenſionem ſi ſit rei cōuenietis ſequit̄ oblectatio. Delectat̄ aūt ſenſus in obiecto p ſimilitudinem abſtractaz. Vel ratiōe ſpecioſitatis ſicꝫ i viſu: qr ſpecioſitas vl̄ pulcritudo nil aliud ē ꝙ̄ eq̄litas nūeroſa. ſeu q̄dā ptiuz ſitus cū coloris ſpecioſitate. Vl̄ rōne ſuauitat̄ ſicut i odoratu ⁊ in auditu: cū v̄tus agentis nō in ꝓportionabiliter excedit recipientē: quia ſenſus triſtat̄ in extremis ⁊ delectat̄ in medijs. Vel ratiōe ſalubritatis: ſicut in guſtu ⁊ tactu: quando ſcilicet agens in imprimendo replet indigentiā patiēt̄: ⁊ hoc ē ſaluare ⁊ nutrire ipm qḋ maxime apparet in guſtu ⁊ tactu. Ex quo claret quō delectabilia exteriora p triplicē rōnem delectādi p ſ.litudinē intrāt in aiaz. Poſt hāc apphēſionē ⁊ delectationē fit diiudicatio: cū. ſ. rō q̄rit̄ de delectatiōe q̄ in ſenſu pcipit̄ ab obiecto. hoc eſt cū querit̄ rō pulcer ſuauis ⁊ ſalubris: ⁊ inuenit̄ ꝙ hec eſt proportio equalitatis. Diiudicatio igit̄ eſt actus: que ſpēm ſenſibilem p ſenſus acceptam: introire facit depurando ⁊ abſtrahendo a fantaſmatib⁹ i potētiā intellectiuā. Patz igit̄ ꝙ totus mūdus iſte ſenſibilis introire hꝫ in aiam hūanā p portas q̄nq; ſenſuū ſm tres opatiōes pdictas. Hec aūt oīa veſtigia ſunt i q̄bus ſpeculari poſſumus deum noſtrū. Nam cum ſpēs apphēſa ſit ſimilitudo in medio genita: ⁊ deīnde ipi organo impreſſa: ⁊ per illam impreſſionem in ſuum principium ſcilicet in obiectū cognoſcendū ducit: manifeſte inſinuat: ꝙ illa lux eterna: generat ex ſe ſimilitudinem ſeu ſplendorem coequalem cōſubſtantialē: ⁊ coeternalē: ⁊ ꝙ ille

que eſt imago ⁊ ſimilitudo inuiſibilis dei ⁊ ſplendor glorie: ⁊ figura ſbſtantie: qui vbiq; eſt per primam ſui generationem: ſicut obiectū in toto medio: ſuam generat ſimilitudinē: per gratiā vnionis vnitur (ſicut ſpecies corꝑali organo) indiuiduo rōnalis creature: vt per illam vnionem nos reducet a patrem ſicut ad fontale principiū ⁊ obiectū. Si ergo omnia cognoſcibilia ſuam ſpēm habent generare: manifeſte ꝓclamāt ꝙ in illis tanꝗ̄ in ſpeculis pōt videri generatio etna imaginis ⁊ filij a deo pr̄e eternaliter emanātis. Scd̄m hunc etiā modū ſpecies delectans vt ſpecioſa ſuauis ⁊ ſalubris: inſinuat ꝙ in illa ⁊ ab illa ſpecie eſt prima ſpecioſitas ſuauitas ⁊ ſalubritas: in qua eſt ſumma ꝓportionalitas et eq̄litas ad generantem: in qua ē virtus non qer fantaſma ſed per veritatem apprehenſiōis illabans: in qua ē impreſſio ſaluās ⁊ ſufficiens: ⁊ omnē apprehendētis indigentiam expellens. Si ergo delectatio ē coniūctio ꝯuenientis cū ꝯueniēte: ⁊ ſoli⁹ ſilitudo dei tenet rōnē ſūmi ſpecioſi ſuauis et ſalubris: ⁊ vnit̄ ſm veritatem ⁊ ſm intimitatem ⁊ ſm plenitudinem replentem omnē capacitatem manifeſte videri pōt: ꝙ in ſolo deo ē fontalis ⁊ vera delectatio, et ꝙ ad ipſam ex omnib⁹ delectationib⁹ manuducimur reqrendam. Excellentiori aūt modo ⁊ in mediatiori diiudicatio ducit nos in eternam veritatem certius ſpeculandam. Cū enim in diiudicatione requirat̄ ratio: quare pulcra ſuauia ⁊ ſalubria delectant. Et inuenit̄ ꝙ hec rō eſt ꝓportio eq̄litatis: ⁊ pulcritudo ſuauitas ſalubertas ⁊ delectatio nō ſint abſq; ꝓportione: ⁊ ꝓportio primo ſit in numeri: neceſſe ē omnia eſſe numeroſa: ac ꝑ hoc nūerus ē precipuū in animo conditoris exemplar: ⁊ in reb⁹ precipuū veſtigium: ducens in ſapiētiam diuinā: ⁊ facit deū cognoſci in cūctis corꝑalib⁹ ⁊ ſenſibilib⁹ dum numeroſa apprehendim⁹: dū innumeroſis ꝓportionib⁹ delectamur. Hec que prelibata ſunt de ſenſuū miſticationibus ꝑ allegoriam dicta: quo docemur quid credendū ſit de hūanitate ⁊ diuinitate xp̄i. Nūc dicendū qualiter ꝯ̄rendus ſit ſenſus: moral': quo docemur quomodo viuendū ſit. Ex hoc ſi conſiderem⁹ ſenſuum exteriorū exercitiū intuebimur ibi ordinem viuendi. Vnuſq̄ſq; eīm ſenſus ſe exercet circa ꝓpriū obiectū: refugit nociuū: ⁊ non vſurpat alienū: per hunc modū tūc ſenſus cordis ordinate viuit: dū ſeipm̄ exercet ad id qđ eſt: contra negligentiam: dū ſurgit contrariū: cōtra cōcupiſcentiam. Et dū non vſurpat alienū per ſuperbiam. Omnis eīm inordinatio: aut venit ex negligentia: aut ex concupiſcentia: aut ex ſuperbia. Ille autē ordinate viuit: qui viuit prudenter: tꝑanter: ⁊ obtꝑanter: vt refugiat negligentiam in opabilibus: concupiſcētiam in concupiſcibilib⁹: ſuperbiā in excellētib⁹ ſiue ſublimibus. Quo ad ſenſum anagoicum quo docemur qualiter deo ſit adherendum: q̄ adheſio conſiſtit in dei ⁊ anime vnione. Si conſiderem⁹ ſenſuū oblectamenta: intuebimur dei ⁊ aīe vnionem. Omnis eīm ſenſus corꝑalis ſuū ſenſibile conueniens: querit cum deſiderio: inuenit cū gaudio: repetit ſine faſtidio: q: non ſatiabit̄ oculus viſu: nec auris auditu. Per hunc etiam modū ſenſus ſpūales noſtri cordis: ſumme pulcrū: ſumme ꝯſonū: ſumme odoriferū: ſumme dulce: ſumme mulcebre: dilectum ſcʒ ſponſum patrem ⁊ amicū aīe rōnalis: debʒ deſideranter ꝙ̄rere: gaudēter inuenire: inceſſanter repetere. Ecce quō in cognitione ſenſitiua ꝯtinet̄ occulte diuina ſapientia: ⁊ ꝙ̄ mira eſt ꝯtemplatio quinq; ſenſuū ſpiritualiū: ſm ꝯformitatē ad ſenſus corꝑales. De his ſenſib⁹ ſpūalibus ſubſequēs dubiū determinat.

¶ Tertium dubium. Cum in ſcriptura ſacra ſepius fit mētio de ſenſibus ſpūalibus. Querit̄ que: quales: et quot ſunt ſenſus anime ſpūales. Reſpondet ſctūs Auguſti. in de ſpiritu

¶ Tertium dubium

⁊ aīa. Duplex eſt vita anīe. Vna q̄ viuit̄ in carne: alia q̄ viuit in deo. Duo ſiquidē ſunt ſenſus in hoīe: vnus interior: et vnus exterior: ⁊ vterq; bonū ſuū hʒ in q̄ reficit̄. Senſus interior reficit̄ in contēplatione diuinitatis. Senſus exterior in contēplatione humanitatis. Propterea eīm deus eſt hō factus: vt totū hoīem in ſe btificaret: vt tota ꝯuerſio hoīs eēt ad ipſum: ⁊ tota dilectio eſſet in illo: cum a ſenſu carnis videret̄ ꝑ carnē: ⁊ a ſenſu mētis ꝑ diuinitatis ꝯtemplationē. Hoc erat totū bonū hoīs: vt ſiue ingrederet̄ ſiue egrederet̄ paſcua in ſuo factore inueniret: paſcua foris in carne ſaluatoris ⁊ paſcua intus in diuinitate creatoris.

Ex quo dicto. S. Aug⁹. pleriq; doctores eleuati: inferūt ꝙ ſi hō nō peccaſſet: deus incarnatus fuiſſet. Cū eīm hō ſit cōpoſitus ex duplici ſubā ſcʒ Intellectuali ⁊ ſenſibili: ⁊ ſm vtrāq; ē btificabilis: ſꝫ nō pōt ſm partē ſenſitiuā btificari: inuidendo diuinā eſſentiā: ergo btificabitur ſm partē hanc vidēdo xp̄i humanitatē: ergo ſi deus non fuiſſet incarnatus: hō nō fuiſſet ꝙ̄tum ad vtrāq; partē beatificabilis vel ꝑfecte beatus. De hoc latius doctores determinant in. iij. ſen. diſt. ij. Notandū ergo ꝙ ſicut quinq; ſenſus in exteriori hoīe deſcribunt̄. Simili modo ſm modū ſuū in interiori hoīe eſſe manifeſtant̄: q: ſpūales res nō corporalibus ſenſibus ſꝫ ſpūalibus rimande ſunt: vt diuina vox in Deutei. ait. Videte ꝙ ego ſum deus ⁊ nō eſt alius preter me. Et in Apocal'. Qui habet aures audiendi audiat q̄d ſpūs dicat eccleſijs. Et i pſ. Guſtate ⁊ videte q̄m ſuauis eſt dn̄s. Et apoſtolus. Chriſti bonus odor ſum⁹ in his q̄ pereunt ⁊ in his qui ſalui fiunt. Et i euāgelio dn̄s mulierē fide ſe tetigiſſe magis ꝙ̄ corꝑe oñdit dicēs. Tetigit me aliq̄s: nam et ego ſenſi virtutem de me exiſſe. In his verbis ſan. Aug⁹ teſtimonio ſcripture quinq; ſenſus ſpūales anime declarat. Sanctus inſuper Bonauen. in ſuis opuſculis. Breuiloquio: centiloq̄o ⁊ itinerario de ſenſib⁹ ſpūalibus ſic inq̄t Senſus ſpūales ſunt: viſus: auditus: guſtus: odoratus ⁊ tactus: quibus aīa ſancta delectat̄ ad aſpectū ⁊ amplexū ſponſi. Viſu videt̄ ſponſi xp̄i ſumma pulchritudo ſub rōne ſplēdoris. Auditu audit̄ xp̄i ſumma armonia ſub rōne verbi. Guſtu guſtat̄ xp̄i ſumma dulcedo ſub rōne ſapiētie cōprehēdentis vtrūq;: verbū ſcʒ ⁊ ſplendorē. Odoratu odorat̄ xp̄i ſumma fragrātia ſub rōne verbi inſpirati in corde. Tactus aſtringit̄ ⁊ palpat̄ chriſti ſumma ſuauitas ſub rōne verbi incarnati inter hoīes habitātis corꝑaliter: ⁊ reddentis ſe nobis palpabile oſculabile: amplexabile ꝑ ardentiſſimā charitatē: q̄ mētem noſtrā ꝑ extaſim rapit: ⁊ raptā tranſire facit ex hoc mundo ad p̄rem. Differūt aūt ſenſus ſpūales a fructib⁹ ſpūs: que ſunt charitas: gaudiū: pax: patiētia: longanimitas: bonitas: benignitas: manſuetudo: fides: modeſtia: cōtinētia: caſtitas. Nam fructus de quibus apl's dicit ad Gal'. v. dicūt delectationes conſequētes opera ꝑfecta: vn̄ dic̄ phs. ij. ⁊. x. Ethicorū. Omnis operatio ꝓcedens ex habitu perfecto: habet delectationē admixtā De tali delectatione loquit̄ Amb. Virtutes fructus dicunt̄: quia ſuos poſſeſſores ſancta ⁊ ſincera delectatione reficiūt

Dicunt etiā fructus affectuales delectationes circa boditatē ſponſi deguſtādam. Senſus aūt ſpiritales dicunt mentales ⁊ intellectuales ꝑceptiōes circa veritatē ſponſi contēplandā: que contemplatio fuit in ꝓphetis per reuelationem ꝙ̄tum ad triplicē viſionē ſcʒ corporalem imaginariā: ⁊ intellectualē. In alijs vero iuſtis reperit̄ per ſpeculationem: que incipit a ſenſu ⁊ peruenit ad imaginationem: de imaginatione ad rationē: de ratione ad intellectum: de intellectu ad intelligentiam: de intelligentia ad ſapientiam ſeu noticiam exceſſiuam: que incipit hic in via: ſꝫ conſummat̄ in gloria ſem

piterna. Et ſic aſſiſtitur throno ſalomo
nis in quo reſidet rex ſapientiſſimus et
vere pacificus ⁊ amoroſus:in quem de/
ſiderant angeli proſpicere:⁊ ad quem ſu
ſpirat ſanctorū deſideriū animarū:quo
deſiderio feruētiſſimo ſpūs noſter agilis
efficitur:vt nō ſolum cum ſponſa dicat.
In odore vngentorū tuorū currem⁹: ſed
etiam cum ꝓpheta pſallat: ⁊ nox illumi/
natio mea in delitijs meis: ⁊ hec nox eſt
quedam ignorantia docta:qua ſpūs ſu/
pra ſeipm̄ rapit̄ in caliginem ⁊ exceſſuꝫ.
Illā autē nocturnā ⁊ delitioſam illumi/
nationem nemo nouit niſi qui ꝓbauit.
Nemo autem probat niſi qui accipit ꝑ
grām diuinitus datam: que nemini dat̄
niſi qui ſe exercet ad illam per exercitiuꝫ
contemplationis:que magis conſiſtit in
experientia affectuali q̄ꝫ conſideratione
rationali:hec Bonauen. Pro clario/
ri dictorū intelligētia ponunt̄ hic quidaꝫ
documenta. Primū ſenſus dicti dicū
tur ſpūales ⁊ interiores. Spūales ideo:
quia ſuper partē rationalē ſiue potentiā
intellectiuā fundant̄:actus nanqꝫ intel/
lectus aliquādo per methaforam voca/
tur ſenſus ꝑ quādā ſimilitudinē ad ſen/
ſum corporalē: quia ſicut dictum eſt per
ſenſus ſpūales aīa ſancta videt ſponſi
chriſti ſummā pulchritudineꝫ : guſtatur
xp̄i dulcedo vt patuit ſm̄ hoc intelligit̄
illud ad Roma.xij. Renouamini in no/
uitate ſenſus veſtri. Interiores etiaꝫ di
cuntur ſenſus ſpūales. Nā ſenſus inte/
rior dupliciter dicit̄. Aliqū dr̄ ſenſus in/
terior ꝓpriē ſm̄ qꝺ ptinet ad partē ſenſi/
bilē.ſcꝫ ſenſus cōmunis imaginatio ⁊c̄.
De quibus in ſequenti caplo dicit̄. Ali/
quādo dicit̄ ſenſus interior ipſius ptis
rationalis:ſic ſenſus ſpūalis dicitur in/
terior Scōm documentum: nō tm̄ ani
me rationales:ſed etiam angeli hn̄t ſen/
ſus ſpūales:ſm̄ qꝺ ſenſus ſumitur com
muniter ſm̄ qꝺ intelligere dicitur ſenti/
re. Et ſic dicit Hugo de ſancto victore.
Una erat creatura cuius ſenſus totus
intus erat: et alia cuius ſenſus totus fo
ris erat:⁊ poſitus eſt homo in medio:vt
intus ⁊ foris ſenſum haberet. Per ſen/
ſum interiorem cognoſceret eternaꝫ dei
artem ⁊ ſapientiam:per ſenſum exterio
rem:opus cognoſceret ſapientie ſcꝫ iſtū
mundum ſenſibilem:ſed per iſtam crea/
turam cuius ſenſus totus erat extra: in/
tellexit hugo animal brutum: ſed per il/
lam cuius totus ſenſus erat intus: intel
ligit ip̄e angelum. Tercium documē/
tum. Senſus ſpūales plures ſunt ⁊vn⁹.
Unus referēdo ad vnitatem actus po/
tentie ⁊ obiecti. Potētia eīm cognoſcitur
per actus:⁊ actus per obiectum:ſed ob/
iectum eſt vnum ⁊ actus vnus:ergo ne/
ceſſe eſt eſſe vnū ſenſum. Qꝫ obiectū ſit
vnum patet. Dicit eīm Origenes Leuit̄.
vj. Addamus his omnibus vnum ⁊ pfi
cientur:ergo vna erit potentia ſm̄ quaꝫ
erit videre guſtare ⁊ hmōi. Qꝫ actus
ſenſuum ſpūalium ſit vnus:patet ꝑ hay
monē ſuꝑ Apocalypſim. Raptus ē Jo/
hannes ſpiritu ad ſumma contemplan/
da:vbi nihil aliud vidit q̄ꝫ audiuit:qꝛ ni/
hil aliud ē videre q̄ꝫ audire:ergo vbi vn⁹
⁊ idem actus ⁊ vnum obiectum: ibi vna
erit potentia. Dicuntur tm̄ ſenſus ſpi/
rituales plures: non qꝫ ſint potētie plu/
res:ſed ꝓpter modū apphēdēdi. Alius ē
eīm modus apphendendi:cum aīa ſan
cta videt ſponſum ſuum pulcerrimū: q̄ꝫ
cū anima ſancta audit ſponſum ſuū ſua
uiſſimū. vnde Aug⁹. in libro cōfeſſio. Cū
amo deum meū:lucem quandam amo:
quendā odorē:quendam cibum: quēdā
amplexum:quandam vocem:vbi fulget
anime mee qꝺ nō capit locus: vbi ſonat
quod non capit tp̄us:vbi olet quod non
ſpargit flatus:vbi ſapit quod non minu
it edacitas:vbi heret quod non diuellet
ſacietas:vnde patet non qꝛ obiecta ſunt
plura:vel quia plures ſunt potentie:vel
actus:ſed ratione modorum appreben/
dendi diuerſificantur. Hec Alexander
de ales:parte.ij.q.lxx. Quartum do/

cumentum Senſus ſpūalis (cum ſit in
parte rationali ſiue intellectiua anime q̄
comprehēdit rationē ⁊ voluntatem:ſiue
intellectum ⁊ affectum) ptinet tam ad in
tellectum q̄ꝫ ad affectum. Dictum eſt eīm
qꝫ anima viri iuſti ſpeculando quinqꝫ ꝓ/
greſſibus ꝑuenit ad ſapiētiam. Cum eīm
ab inferioribus ad ſuperiora aſcendere
volum⁹:ꝑus occurrit nob ſenſus. deide
imaginatio:poſtea rō:poſtea itellect⁹:de
inde intelligentia: ⁊ in ſūmo eſt ſapiētia:
que eſt amor:ſiue ſapor boni. Mētis.n.
viſio eſt intelligētia:guſtus aūt ſapiētia:
illa cōtemplat̄:iſta delectat̄. Sapientia
eīm nomiat cognitiōem dei exꝑimentalē
⁊ eſt vnum donum de ſeptem donis ſpi
rituſſancti:cuius actus conſiſtit in degu
ſtando per ſenſus ſpirituales ſuauitatē
dei:qui qͥdem actus ptim eſt cognitiuus
ptim affectiuus : ita qꝫ in cognitione in/
choat̄:⁊ in affectione conſūmat̄. Anima
nanqꝫ ſenſu exteriori ꝑcipit corpa. Ima
ginatione corporū ſilitudines : rōne cor/
porum naturas: intellectū ſpm̄ creatum
ſcilicet animā ⁊ angelum . Intelligentia
cernit ſpm̄ increatum ſub ratione ſūmi
veri:ꝑ ſapiētiam diligit ſpm̄ increatū:ſb
ratione ſummi boni : ⁊ hoc ꝑ ſenſuꝫ ſpi/
ritualem. Quintū documētum. Cum
ſcriptura ſacra: ⁊ ſignāter ſanctus Ber/
nardus dicat qꝫ hoc mellifluum nomen
Jeſus Maria Jeſus ſit mel in ore:melos in aure:iubi/
lus in corde: virginemqꝫ mariam dulcē:
ſuauem:ſpecioſam predicat:hoc referen
dum eſt ad ſenſus ſpūales. Dum eīm
ſancta anima vocando et ſabbatiſando
per ſanctas meditationes:credens:ſpe/
rās ⁊ amās xp̄m ieſuꝫ:q̄ eſt v̄bū increa/
tū: inſpiratū ⁊ incarnatum:qui ſimul eſt
ꝓximus ⁊ deus:frater ⁊ dominus:rex ⁊
amicus: formator noſter et reformator.
Incipit videre:audire:amplecti:q̄ꝫ pul/
cer:q̄ꝫ ſuauis:q̄ꝫqꝫ delectabilis. Diſcitqꝫ
guſtare per ſenſus mētales q̄ꝫ dulcis ſit
ſponſus ſuus ieſus xp̄us. Hunc guſtum
mentalem ſanctus Bonauētura in tra/
ctatu de ſeptem gradibus contemplatio
nis ſic deſcribit. Guſtus anime eſt ſuꝑ
ineſtimabilis diuine dulcedinis ſuauis
quedam ⁊ inolita prelibatio : ex cellario
ſanctiſpiritus in ſanctorum contempla/
tiuorum aīas diſtillata. Prelibatio di/
co:quoniam permodicum valde ē quod
nobis ex iſta tam ſuꝑmagna multitudi/
ne diuine dulcedinis tribuitur. Quod et
permiſſiue a ſuꝑineffabili thearchica bo
nitate fieri non eſt dubium. Dum eīm ſtil
latim eternis ⁊ ſuꝑſuauibus illis influi/
tionibus recreamur: frequētius noſmet
ip̄os orationibus extēdimus: atqꝫ ad cu
mulos oimode plenitudinis anhelam⁹.
Hec. S. Bonauētura. Que inſuper ani/
ma ſancta non mercatur:vl' modica ſtil/
la perfundi dulcedinis : oculis mentali/
bus contemplando illam ſuꝑdulciſſimā
ſpecioſiſſimam ⁊ ſuauiſſimam virginem
Mariam: digniſſimam pauperū defen/
ſatricem:miſerorum auxiliatricem: pec/
catorum aduocata : longe ſublimius q̄ꝫ
Heſter exaltatā in populis:tēpore mar/
dochei. Que quōdam in terris aſtitit do
loroſe in cruce pendenti : nunc vero ad/
extris regina in celo regnanti. Oſtendēs
deo patri deificatuꝫ pectus: ſub quo ve/
lut in tabernaculo nouem menſibus vni
genitus ſuus requieuit : ⁊ vbera quib⁹ de
celo lacte v̄gineo plena educauit : man⁹
eburneas qͥbus ꝯtrectauit:dulciſſimum
gremiū q̄ fouit:pudiciſſimū vultū q̄ blā/
diebat̄ : brachia caſtiſſima qͥbus ꝯplexa
eſt dn̄m nr̄m ihm̄ xp̄m. Matrē ꝗ eterne
ſapie:cū amādo diſcipl'o ſapie:gaudem⁹
glorificem⁹ ⁊ ſuꝑ oēs ſctās exaltem⁹ di/
cētes. Salue pia v̄go dec⁹ v̄ginū. Quic/
qͥd vnq̄ꝫ d̄ tuo p̄conio:lingua dicē potuit
calam⁹ ſcribē valuit:cor potuit cogitare
oibus illis ſil' collectis ⁊ ꝯſcꝑtis: ⁊ in vnū
manipulū violaꝝ ꝯgeſtis:cētuplicata et
infinicies mltiplicata:corde:deuoto:au/
reo cū decore: mellifluo ſapore : ⁊ odore
aromatico:porrigo ad laudādū te virgo
beata nunc et inetern um Amen.

De potētijs apprehenſiuis anime ſenſitiue interioribus. (margin)

¶De potētijs apprehenſiuis anime ſen-
ſitiue interioribus. Caplm xvij
a Pprehēſiua interior ſiliter diui-
dit in quinq; ſenſus interiores.
Ad qd̕ clare notādū: ꝙ natura
nō deficit in neceſſarijs: nec abūdat in ſu-
pfluis: vt dicit .iij. de aīa. Et hoc intelligi-
gitur quo ad totā ſpēm. Naz quo ad in-
diuiduū pōt ābūdare ⁊ deficere: vt patz
in ꝓductiōe monſtrox. Natura eñ diri-
git ab infallibili intelligētia nō errante:
⁊ opus nature ē opus dei: eo ꝙ natura ē
inſtrumētum dei. Oportet ergo tot potē-
tias in aīali repiri quot reperiūtur opa-
tiones. Potētia eñ eſt immediatū prin-
cipium quo res agit. In aīali ergo perfe-
cto requirit ꝙ nō ſolum apprehēdat rē
cum eſt ſibi pñs: ſed etiam cum eſt ſibi
abſens: q̄a cum nō habet oīa neceſſa-
ria ſibi coniūcta: oportet ꝙ moueat ad
diſtantia. Cum igitur animal mouet ad
rem pñtem quando ipam apprehendit:
oportet etiam ꝙ moueat ad rem abſen-
tem quādo ipam apprehēdit. Sicut igi-
tur aīal habet potētias ⁊ virtutes exteri-
ores p quas res pñtes apprehēdit. Ita
oportet ꝙ habeat potētias interiores p
quas res abſentes apprehendat: ⁊ earū
ſpecies retineat. Ulterius notandum
ꝙ ſi aīal ſolum moueret ꝓpter delecta-
bile vel triſtabile ſm ſenſum: nō eſſet ne-
ceſſarium ponere in aīali niſi potentiam
apprehenſiuā formarū quas pcipit ſen-
ſus: in q̄bus delectat vel horret. Sed nō
ſolum hoc eſt neceſſariū aīali: imo vltra
hoc vt querat vel fugiat: non ſolum que
ſunt ei cōuenientia ad ſentiēdum: ſ etiā
ea q̄ habēt rōnem vtilis vł nociui. Sicut
ouis fugit lupum: nō ꝓpter colorē vel fi-
guram: q: ſi eēt pulcrioris figure: adhuc
fugeret: vel coloris: puta albi: ſ fugit: q̄a
nociuus: vel inimicus ei eſt. Siliter auis
colligit paleā: nō q: delectat ſenſum: ſed
q: eſt ſibi vtilis ad nidificandū. Quia igi-
tur eſt neceſſariū vite aīał pfecti vt rem
abſentē ſicut pñtem pcipiat et cognoſcit
⁊ eius ſpēm apphenſam cōſeruet. Et ite-
rum: q̄a nō ſolum res apprehēdat vt de-
lectabiles: vel triſtabiles: ſed etiā vt no ci-
uas: vel vtiles. Ideo neceſſe eſt ponere
potētias interiores ad q̄s hec ptineāt ad
q̄ nō attingūt ſenſus exteriores. Sūt
aūt ſm Auicēnā q̄nq; potentie apphen-
ſiue deintus: ſiue ſenſus interiores: orga-
no: loco ⁊ opatione diſtincti: vicz ſenſus
cōmunis: imaginatiua: fantaſia: eſtima-
tiua ⁊ memoria. Dicūtur aūt potētie
apphenſiue deintus: ſiue ſenſus interio-
res: q̄a ſicut ſenſus exteriores habent or-
gana ſua ⁊ locant in parte exteriori capi-
tis vtpote in facie: ſic illi ſenſus locantur
in parte interiori: videlicet in cerebro.
Dicunt etiā vires organice. Nam vir-
tus organica eſt virtus que eſt in aliqua
pte determinata corporis ſubiectiue: et
cuius opatio exercet ⁊ complet p orga-
num determinatū: vt ſicut virtus viſiua
eſt in pupilla oculi: ſic q̄nq; ſenſus inte-
riores ſunt collocati in cerebro ⁊ ibi exer-
cent opationes ſuas. Unde ſm phiſicos
cerebꝝ diſtinctuz eſt in tres cellulas: q̄a
cerebrū tres habet cōcauitates q̄ ventri-
culi: ſiue regiones cerebri nominantur.
Cognomiat aūt pars anterior prora: in
qua ſenſus cōmunis ⁊ imaginatiua col-
locant: poſterior ps puppis vocat: in q̄
memoria collocat. Cellula vo inter pro-
ram ⁊ puppim vocat media. In hac fan-
taſia ⁊ eſtimatiua locant: vt patebit. Et
hec media dicit cella logiſtica: q̄a in ea
ratio ſenſibilis ſcz eſtimatiua dominat.

¶De ſenſu cōmuni. Caplm xviij

De ſenſu cōmuni. (margin, A)

s Enſus cōmunis eſt primus ſen-
ſus interior: qui dicit cōmunis
nō cōmunitate pdicationis: quō
dicit vniuerſale cōmune. Naz hec ē fal-
ſa: viſus ē ſenſus cōis: auditus ē ſenſus
cōis ⁊c. Sed dicit ſenſus cōis: q̄a eſt ori-
go ⁊ finis oim̄ ſenſuū exteriox. Omnes
eñ ſenſus exteriores apphēdūt ſenſibi-
lia ſua in virtute ſenſus cōis. Dicit eñ
Albertus ꝙ ſenſus cōis: habet ſe ad ſen-

ſus exteriores ſicut cētrum circuli ad cir-
cūferentiam eius. Sic eñ oēs linee in
centro cōueniūt ⁊ vniunt ⁊ a cētro egre-
diunt: ſic etiam oīs virtus ſenſuū exte-
riorum originaliter a ſenſu cōi deriuat:
eo ꝙ principiū ſenſuuz: ⁊ in ipm ecōuer-
ſo terminat eo ꝙ eſt iudex eox. Dictū
eñ eſt prius ꝙ p neruos obticos deriua-
tos a ſenſu cōi: virtus animał defert ad
ſingula organa ſenſuū: a q̄bus intētiōes
ſenſibiliū referunt ad ſenſum cōmunē.
Dicit etiam ſenſus cōmunis ꝓpter tres
actus eius quos exercet. Primus actus
eſt reflectere ⁊ cōuertere ſe ſupra actꝰ ſen-
ſuū exteriox. Et ſic dicit: ego video ⁊ co-
gnoſco me videre: ego cognoſco me au-
dire. Uiſus eñ vel auditus nō cognoſcit
niſi formaz ſenſibilē a qua imutat: ſ ſen-
ſus cōis reflectit ſe ⁊ eſt pceptiuꝰ omni-
um opationū ⁊ obiectox ſenſuū exterio-
rum: hoc aūt nō pōt fieri aliquo ſenſu ex-
riori. Nulla eñ potētia alligata materie
⁊ ſbſtatie corpali: ſiue organica: cogno-
ſcit ſeipam ⁊ actum ſuū ꝓprium: hoc eſt
reflecti ſupra ſe. Nam hoc cōuenit potē-
tie ſblimite a materia ſcz ratiōi ⁊ volun-
tati: vñ ⁊ obiectū ſenſus cōis nō debz di-
ci aliqd̕ obiectū ꝓpriū: ſ ſenſibile in com-
muni: ratione cuius dicit cōis. Scd̕s
actus ſenſus cōis eſt ponere differētiam
inter obiecta ⁊ ſenſibilia diuerſox ſenſu-
um exteriox: ⁊ eſt iudex ipox: ⁊ ſic dicit
album nō eſſe dulce in lacte: vñ videmꝰ
ꝙ canis vidēs lac: iudicat lac dulce ⁊ co-
meſtibile: lapidē aūt nō. Nullus eñ ſen-
ſus exterior hoc pōt facere. Uiſus enim
nō pōt drñtiam ponere inter dulcedinez
⁊ albedinē: eo ꝙ nō cognoſcit p ſe niſi al-
bedinē: ſ nō dulcedinē. Ea eñ vnuſq̄ſq;
cognoſcit in q̄bus eſt eruditus .iij. ethic.
hoc autē facit ſenſus cōis. Ex quo ſequi-
tur ꝙ idē eſt obiectū ſenſus cōis ⁊ exte-
riox ſenſuū materialiter ſ non formali-
ter. Ex quo eñ ſenſus cōis ponit drñtiā
inter obiecta diuerſox ſenſuū exteriorū
ergo cognoſcit ea. Omīs .n. iudex cogno-
ſcit ea q̄ iudicat. Altiori tamē modo co-
gnoſcit ſenſus cōis q̄ ſenſus exterior: q̄a
ſenſus cōis cognoſcit ſine materia: ⁊ ſi-
ne pñtia materie: ⁊ ſic forma ſenſibilis p-
fectius habet eſſe in ſenſu cōi q̄ in ſenſu
exteriori: q̄ cogſcit ſuū obiectū ſine ma-
teria. pñtia tñ materie. Uiſus .n. cogno-
ſcit obiectū ſuū ſcz colorē: in pñtia mate-
rie: q̄a pñtē nō abſentem: ⁊ ſine materia
q: color nō recipit in viſum ſm eſſe rea-
le: ſ ſm eius ſimilitudinē ⁊ ſpēm: vt pri-
us dictū eſt. Si eñ color eſſet realiter in
oculo: tūc oculus videret colorē rubeū:
eſſet ⁊ fieret rubeus: ⁊ ponit Ariſto. ſimi-
le d̕ ſigillo ⁊ cera ⁊ obiecto ſenſibili ⁊ ſen-
ſu. Sic eñ cera nō ſuſcipit ſigillū ſm eē
reale: q̄a ſi ſic tūc ſi ſigillū eſſet aureū: ce-
ra fieret aurea: ſ ſigillum recipit in cera
ſm figurā ⁊ caracterē ⁊ ſilitudinē ſigilli.
Ex quo infert drñtia ⁊ cōueniētia ſen-
ſuum exteriox ⁊ interiorū. Drñt eñ q̄a
ſenſus exteriores apphēdūt in pñtia ma-
terie. Interiores vo in abſentia cōueni-
unt in duobus. Primo q̄a apprehēdūt
ſine materia: q̄a cognoſcūt intentionem
⁊ ſimilitudinē ſui obiecti. Scd̕o ꝯueniūt
q: taz ſenſus exteriores q̄ interiores ap-
prehendūt obiecta cox cū cōditionibus
indiuiduantibus ⁊ circūſtātijs ⁊ appen-
dicijs materie: q̄ ſunt forma ſiue figura
diſpoſitio: ſitus: locus ⁊ tpus. Uiſus eñ
videt pticulare: q: hunc colorē in tali co-
lorato corpe exiſtenti: in tali loco ⁊ tem-
pore. Silr alij ſenſus exteriores ⁊ interi-
ores: ⁊ p hoc drñt ab intellectu: q̄ cogno-
ſcit ſuū obiectū vniuerſaliter: ſine mate-
ria ⁊ ſine pñtia materie: ⁊ ſine ꝯditioni-
bus ⁊ circūſtātijs materie. vt poſtea pa-
tebit cum de potētijs intellectiuis aget.
Tertius actus ſenſus cōis eſt apprehen-
dere ⁊ cognoſcere ſenſibilia cōia: ſcz illa
q̄nq; q̄ ponit phus .ij. de aīa: q̄ ſunt: mo-
tus: quies: numerus: figura ⁊ magnitu-
do. Hec eñ quinq; nullius ſenſus parti-
cularis ſunt ꝓpria: ſ ſunt cōmunia oīm-
bus ſenſibus. Auditus eñ apprehendit

numerum: vt patꝫ in horologio. Sĩliter motũ: vt pꝫ in tumultu equitantiũ. Similiter quietẽ: q̄ eſt priuatio motus. Similiť faciliť eſt videre in alijs ſenſibus. Tact⁹ ṽo ⁊ viſus ꝑcipiũt oĩa q̄nqꝫ. Et h̄ oĩa q̄nqꝫ ſenſibilia cõmunia: etiam apprehenduntur a ſenſu cõmuni appropriate: cuius rõnem ponit cõmentator Auicẽna: ⁊ poſt eos Albertus magn⁹ in ſcripto ſup. ij. de aĩa. Nam oĩs multitudo ⁊ diuerſitas eſt reducẽda ad vnuꝫ ⁊ vnĩ forme. Conſtat aũt ꝙ ſentire ⁊ apprehẽdere illa quinqꝫ cõmunia ſenſibilia: ẽ cõmune oĩbus quinqꝫ ſenſibus exterioribus: ergo neceſſe eſt ponere vnũ cõmune quod ꝓprie et appropriate cognoſcit ſenſibilia cõmunia: ⁊ hoc eſt ſenſus cõmunis. Unde notanduꝫ ſm Ariſto. ij. de aĩa. Qꝫ duplex eſt ſenſibile: ꝑ ſe ⁊ per accidẽs. Senſibile ꝑ ſe eſt duplex: ꝓpriũ ⁊ cõmune. Propriũ eſt qḋ ꝑ ꝓpriã ſpeciem aptũ natũ eſt imutare ſenſum exteriorem: q̄ ſunt: color: ſonus: odor: ſapor ⁊ tangibile. Senſibile cõmune eſt qḋ per ſpẽm ꝓpriam nõ ẽ natũ imutare ſenſum: tamẽ ꝯcurrit ad alterationẽ ſenſus ⁊ ſenſibilis: vt magnitudo q̄ nõ imp̄mit aliam ſpẽm ꝙ color in ea: ſ3 tamẽ magnitudo facit imutationẽ ſenſus. Aliter eñ ĩmutať viſus a colore exiſtente in re magna: ⁊ aliter in re ꝑua. Et aliter immutatur viſus a colore exiſtente in re triangulari: ⁊ aliter in re q̄drangulari. Et aliter a colore exiſtente in re que moueť: ⁊ aliter in re quieſcẽte. Et aliter a colore exiſtente in pluribus rebus: ⁊ aliť in re vna. Sequiť ex dictis: ꝙ viſus oĩa ſenſibilia cõmunia apprehẽdit. Sequiť etiã: ex quo illa ſenſibilia cõmunia ꝑ ꝓpriam ſpeciẽ nõ immutent ſenſus exteriores: ſ3 optet ꝙ ſit alter ſenſus quẽ ꝑ ꝓpriã ſpeciem immutẽt: ⁊ hic eſt ſenſus cõmunis.

Senſibile per accidens eſt quod per ſpẽm ꝓpriam nõ eſt aptum natũ immutare ſenſum. Nec per ſe concurrit ad alterationem ſenſus a ſenſibili: ſ3 eſt ꝯiunctum alicui ſenſibili per ſe. vñ diciť in. ij. de aĩa. Qꝫ filius dyarrij (.i. illius viri) ẽ ſenſibile per accidens: q̄a ſ3a intellectu ⁊ nõ ſenſu cognoſcitur: ſ3 color ⁊ magnitudo dyatrij eſt ſenſibile ꝑ ſe.

Organũ ſenſus cõis.

¶ Organũ ſenſus cõmunis Eſt in anteriori pte cerebri in primo ventriculo: vbi concurrũt nerui ſenſitiui q̄nqꝫ ſenſuum exteriorũ: qui locus medulloſus eſt ⁊ hũidus. Unde conſiderandũ ꝙ alia eſt virtus q̄ bene recipit: ⁊ alia q̄ bene tenet. Illa q̄ bene recipit ꝑficiť humido: vt ſenſus cõis qui recipit et apprehẽdit operationes ⁊ obiecta omniũ ſenſuum exterioꝝ. Illa vero q̄ bene tenet: ꝑficiť ſicco ⁊ frigido: vt imaginatiua: ⁊ illa retinet que ſenſus cõmunis recipit: vt diceť. Nulla eñ potentia apprehẽſiua ſenſibilis retinet qḋ apphendit: immo qḋ vna apphẽdit alia retinet.

De imaginatione

¶ De imaginatione. Cap. xix

Imaginatio ſiue virtus imaginatiua eſt ſcḋs ſenſus interior. vnde neceſſitas ponendi imaginatiuam eſt: q̄a in naturalibus eiuſdem potẽtie nõ eſt ſuſcipe ⁊ retinere. Illud eñ qḋ bene recipit: debet eſſe fluidũ ⁊ molle Illud aũt qḋ bene retinet: debet eſſe firmũ ⁊ ſiccũ. Conſtat aũt ꝙ ſenſus cõmunis recipit ſpẽs obiectoꝝ ſenſuũ exteriorum. Et ꝑ ꝯñs oportet ponere aliã potẽtiam reſeruatiuã ſpecieꝝ taliũ ꝑceptiuã a ſenſu cõmuni: ⁊ hec eſt imaginatiua: q̄ ſic deſcribiť. ¶ Imaginatiua eſt ſenſus interior retẽtiuus ſpẽꝝ ſenſibiliũ (obiectis abſentibus) que ꝑ ſenſum cõmunẽ accipiunť a ſenſibus exteriorib⁹. Et diť a ſenſu cõi. Primo quia ſenſus cõis ad actũ ſentiẽdi indiget p̄ñtia rei: niſi i ſomnis. Sꝫ imaginatio nõ indiget p̄ñtia rei: q2 ſepe imaginamur de abſentibus ac ſi eſſent p̄ñtia. Sẽſus ṽo cõmunis nõ põt eẽ i actu ſentiẽdi: niſi moueať ꝑ ſpẽs ſenſibiliũ exterioꝝ ſenſuũ i p̄ñtia rei: excepto in ſomnis Nã i ſomnis alie ṽtutes interiores magis vigent in ſuis operationib⁹ ſcilicet fantaſia et imaginatio, Et ſic iſte

virtutes in ſomno remittunt ſpecies ſuas ad ſenſum cõmunẽ: ⁊ tunc ſenſus cõmunis iudicat res eſſe preſentes que tamen ſunt longe abſentes. Et ſic in ſomno iſte ſpecies procedunt retrograde ſcꝫ de fantaſia ad imaginationẽ: ⁊ de imaginatione ad ſenſum cõmunẽ: tunc ſenſus cõmunis apphendit rem abſentem ac ſi eſſet preſens. Scḋo differt imaginatiua a ſenſu cõmuni: quia ſẽſus cõmunis non ſeruat ydolum ſiue ſpẽm ſeu ſimilitudinem receptam a ſenſibilib⁹ ſiue obiectis exterioꝝ ſenſuum in abſentia obiecti. Sed imaginatio conſeruat ſpecieꝫ vſqꝫ ad abſtractionem q̄ fit per intellectum agentẽ. Receptiuũ eñ ⁊ retentiuũ differũt. Alterius eñ virtutis eſt retinere: quia ſicce ⁊ alterius recipere: q2 mollis: modo ſenſus cõmunis recipit ⁊ imaginatiue retinet.

Organum

Organum imaginatiue eſt in anteriori parte cerebri circa frontẽ in ſecunda cellula primi ventriculi. Nã primus ventriculus qui eſt in prora ſiue anteriori parte cerebri duas habꝫ cellulas: quarum prima eſt magis humida que bene recipit ⁊ male retinet: et eſt organum ſenſus cõmunis. Scḋa cellula eſt magis ſicca cuius eſt bene dic ſeruare ⁊ retinere: ⁊ eſt organum imaginatiue que retinet ⁊ cõſeruat ſpecies ⁊ imagines ſenſibilium exteriorum. Nam ſm phm in de memoria ⁊ reminiſcẽtia: humidum bene recipit ⁊ male retinet. Sic cum econtra male recipit ⁊ bene conſeruat ⁊ retinet.

De fantaſia

¶ De fantaſia. Capitum xx

Fantaſia ſiue vis formatiua ẽ tercius ſenſus interior: vnde conſiderandum ꝙ de fantaſia diuerſificantur autores ⁊ phi. Primo de nomine. ſcḋo de re nominis. De nomine: q2ñ equiuoco nomine ſepe vtunť fantaſia pro imaginatiua. Unde dicit auerroes. ij. colliget. Qꝫ fantaſia eſt in prora id eſt in parte prima capitis: ⁊ eſt que figuras rerum retinet poſtq̄ cognite ſunt a ſenſu cõmuni: in quo claret ꝙ fantaſiam accipit auerroes pro imaginatiua: quia fantaſia ꝓprie dicta habet ſuum organum in medio cerebri et non in prora cerebri. Nec figuras rerum a ſenſu communi cognitas recipit: ſed hoc facit imaginatiua: vt dictum eſt. Hoc etiam ꝓbãt per phm. ij. de anima qui dicit. Fantaſia eſt motus fact⁹ a ſenſu: vbi phs hoc nomen fantaſia ſumit pro imaginatiua.

Fantaſia

Unde notandum ꝙ fantaſia dupliciter capitur. Uno modo pro imaginatiua q̄ eſt potentia interior de quinqꝫ interioribus ſenſibus: ⁊ hec non eſt motus a ſenſu. Alio modo capiť pro ſpecie ſiue imagine cognita a ſenſu communi: que reſeruatur in imaginatiua: ⁊ ſic accipiť in dicta deſcriptione: quia fantaſia vt ſic dicit ydolum imaginẽ vel ſimilitudinẽ rei que recipitur in potentiã ſcḋam interiorem que imaginatiua vocatur. Uel ſm aliquos. Fantaſia eſt nomen grecum: et diciť a fanos grece quod eſt apparere latine: quia res ſenſata apparet in tali ſpecie in fantaſia: ſiue imaginatiua virtute: eo ꝙ eſt ſimilitudo rei ſenſate. Uel etiaꝫ diciť a fanes grece: qḋ ẽ manifeſtatio latine vł viſio: quia talis ſimilitudo ⁊ imago vel ſpecies: manifeſtat ip̄am rem cuius eſt ſimilitudo. Talis vero imago: vł ſimilitudo grece dr̄ fantaſia. Unde dicit commentator.

Cõmẽtator

Qꝫ fantaſia eſt ſimilitudo rei ſenſate exiſtens reſeruata in ſenſu ſcḋo interiori ſcilicet fãtaſia: quã nos imaginatiuam appellamus: que illud reſeruat quod ſenſus communis a rebus exterioribus recipit. Unde dicit phs. iij de aĩa. Qꝫ intellectus agens abſtrahit ſpeciem intelligibilem a fantaſmatibus vt patebit cum de potentijs intellectis diceť. Fantaſia ergo (vt diciť) eſt motus factus a ſenſu. Hoc eſt forma ⁊ ſpecies recepta in potentiam interiorem: q̄ fantaſia ſiue imaginatiua dicitur: eſt

a ſenſu in actu per formam ſenſibilem.
Exquo nihil poteſt eſſe in ſenſu interiori
niſi antea ſit i ſenſu exteriori exñte i actu
Pro quo notandũ. Qꝛ ſenſusvno mõ
dicit̃ in potentia: qñ non ꝑcipit ſpeciem
ſenſibilẽ: vt viſus in tenebris dicit̃ eẽ in
potentia ad albedinẽ. Alio modo dr̃ ſen
ſus in actu: qñ virtus ſenſitiua actu alte
rat̃ et immutat̃ a ſpecie ſenſibili quã co
gnoſcit: vt cũ viſus actu informat̃ a ſpe
cie albedinis: ⁊ iſto mõ capit̃ in dicta dif
finitione cũ dicit̃. Fantaſia eſt motus fa
ctus a ſenſu. Primũ eñ mouẽs eſt ſenſi
bile: qđ facit ſenſum exteriorẽ in actu et
mouet ſenſum. Senſus aũt exterior fa-
ctus in actu ꝓducit fantaſiã. i. formã rei
q̃ recipit̃ in fantaſiã vel fantaſticã virtu
tem interiorẽ. Sequit̃ ꝙ hoc nomẽ fan-
taſia ſiue accipiat̃ ꝓ forma rei: ſiue pro
fantaſtica virtute: equiuocat̃ ad nomen B
imaginitiue vel ad imaginẽ ⁊ ſpeciem re
ſeruatã in ea. Scđo autores diuerſifi-
cant̃ in re nois ſignificata ꝑ nomẽ fanta
ſie. Nã auerroes queꝫ ſequit̃ ſan. Tho.
ꝑma parte. q. lxxviij. arti. iiij. ⁊ multi alij
dicunt fantaſiã ſm̃ rem eandẽ fore cum
imaginatiua ſiue imaginatione: ſed dif-
ferre rõne. Nam dr̃ imaginatio inquãtũ
tales ſpecies cõſeruat ⁊ eſt theſaurus et
memoria quedã earũ: et iđ dicit̃ imagi-
natio quaſi imaginũ cõſeruatio. Sed di
cit̃ fantaſia inquantũ facit taliũ formaꝝ
⁊ imaginũ diuerſas cõpoſitiões ⁊ appa-
ritiones. Et ſic nõ eſſent niſi q̃ttuor ſen-
ſus interiores realiter diſticti ſcꝫ ſenſus
cõmunis: imaginatio ſiue fantaſia: eſti-
matiua ⁊ memoria ſenſitiua. Auicen-
na vero ⁊ Albertus magnus ⁊ multi alij
ponunt fantaſiam diſtinctã ab imagina-
tione. Nam cũ potẽtie immediate diſti-
guũtur per actus ⁊ per organa: vbi ergo
reperiunt̃ diuerſi actus ⁊ ogana: ibi etiã
reperiunt̃ diuerſe poteutie. Experimur
eñ in nobis ꝑter operationes ſenſus cõ
munis ⁊ imaginationis: cõpoſitiones et
diuiſiones ſpecierũ ⁊ imaginum reſerua

tarũ ꝑ imaginationẽ cũ intentionibꝰ eli-
citis ꝑ eſtimatiuã. Sed cõponere ⁊ diui-
dere ipius fantaſie ſũt diuerſe operatio
nes diſtincte ab oꝑatione imaginatiue:
cuiꝰ oꝑatio eſt reſeruatio ſpecierũ rece-
ptarũ a ſenſu cõi: ergo ⁊ potẽtie ſunt di-
uerſe. Habent etiã imaginatiua ⁊ fanta-
ſia diuerſa organa. Nã vt vt dictũ eſt or
ganũ imaginatiue eſt in anteriori ꝑte ce
rebri in ſcđa cellula circa frontẽ. Orga-
nũ aũt fantaſie eſt in medio cerebri vt di
cetur. Et hec virtus fantaſtica vt obedit
eſtimatiue in brutis vocat̃ fantaſia: a fa
nos qđ eſt apparitio: quia facit diuerſas
fantaſias. i. apparitiones. Et ipe ſpecies
apparẽtes dicunt̃ fantaſmata. Ut vero
obedit rationi in hominibus vocat̃ for- Form[atiua]
matiua: qꝛ cõponit ſpẽm cũ ſpecie ⁊ intẽ
tione: ⁊ facit mirabilia monſtra appare- C
re: vt chimerã ⁊ alia figmenta. Fanta
ſia habet tres actus. Primus eſt ſpeci-
es a ſenſu cõmuni receptas ⁊ ab imagi-
natiua reſeruatas: cõponere adinuicem
vt cum apprehendimus aliqđ album et
magnum: fantaſia cõponit ⁊ dicit equũ
album eſſe magnum. Uel apprehẽſo au
ro ⁊ monte: fingimus et componimus Chim[era]
per fantaſiam aureum montem. Fingit
etiam fantaſia chimeras. Eſt eñ chime-
ra totũ fantaſticũ cõpoſitũ ex partibꝰ in
cõponibilibꝰ Ut cũ fãtaſia fingit al'. ex ca
pite leonino: vẽtre capino: cauda ſpẽtia.
Unde verſus. Parte leo ꝑma: media ca
pre et anguis in ima. Uñ dicit Iſidorus
li. j. Ethimo. c. xxxix. Qꝛ poete quaſdã fa
bulas ad naturã rerũ interꝑtati ſũt. Ut
illa triformis beſtia prima leo: poſtrema
draco: media ipa chimera. i. caprea. Eta-
tes hoim ꝑ eam volẽtes diſtinguere: q̃ꝝ
ferox ⁊ horrẽs ꝑma adoleſcentia vt leo.
Dimidiũ tꝑis vite luciddiſſimũ vt caprea
eo ꝙ acutiſſime videat. Tũc fit ſenectus
caſibus inflexis vt draco. Et. j. li. xj. c. iij.
Qꝛ quidã fiſiologi chimerã nõ al's Cili-
tie montẽ eẽ aiũt q̃buſdã locis leones ⁊
capreas nutrientẽ. Quibuſdã ardentem

quibuſdã plenũ ſerpentibus: hunc bellere
phontes habitabile fecit: vnde chimeram
dicitur occidiſſe. Scđus actus fantaſie
eſt cõponere imagines ⁊ ſpẽs cum intẽtio
nibus elicitis ab eſtimatiua: de qua ſtatim
dicet̃ vt cũ ouis apprehẽdit figurã ⁊ ſpẽm
ouis matris ſue eſſe imitandã: tanq̃ vtile
amicũ ⁊ cõmodũ ſuum. Et formã ⁊ ſpeciẽ
lupi fugiendã: velut inimicũ ⁊ nociuũ. Ec-
ce forma ⁊ figura ouis et lupi ſunt ſpecies
⁊ imagines imaginatiue: q̃s componit cũ
amicicia ⁊ inimicicia lupi: q̃ ſunt intẽtiões
eſtimatiue. Tertius actus eſt compone
re intẽtiones eſtimatiue cum intẽtionibus
vt ptꝫ in oue q̃ nato ſuo ꝑbet vbera tanq̃
amico: ⁊ alienũ velut inimicũ apprehẽdit
repellendũ: amicũ ⁊ inimicũ: ſunt intentio
nes eſtimatiue. Conſiderandũ etiã ꝙ ꝑ
fantaſiã eſt maior cognitõ q̃ põt haberi in
aĩa ſenſibili. Per fantaſiã eñ q̃dam aĩa
lia ꝓuident ſibi in futuꝝ de cibo: ⁊ faciunt
ſibi caſas. Videmꝰ etiam ꝑ fantaſiã aĩa-
lia aliq̃d eligere ⁊ aliq̃d refutare. Ad refu-
tationem aũt ⁊ ad electionẽ ꝑexigit̃ ſentẽ-
tie diſcretio. Ideo multi dixerunt ꝙ fanta
ſia eſt aliq̃d rõnis: ſ; dicẽdum eſt non eſſe
veram electionẽ aĩe ſenſibilis: ſed aliq̃d ſi-
mile: fantaſia operat̃ in ſomno ſicut in vi-
gilia. Qꝛ aũt in ſomnis videt̃ eſſe res pre-
ſentes: hoc ideo: qꝛ fit conuerſio ad ſenſuꝫ
cõem ⁊ ad imaginatiuã reſeruãtem ſpẽm
receptam a ſenſu cõmuni. Notandũ eti
am ꝙ melancolici infirmi ⁊ amentes: mul
tas habẽt fantaſias: ſed hoc non eſt per il-
luſtrationes que fiunt per imagines rerũ
ſenſibiliũ: ſed ex paſſionibus nature ⁊ con
fuſione ſpũum animaliũ deſcẽdentium ad
cerebrum ⁊ caput perturbantium. Tales
nanqꝫ ſpecies diuerſaruꝫ imaginũ faciunt
horribiles viſiones ⁊ conceptiones. Iſta
etiam vis fantaſtica plurimuꝫ impedit in-
tellectum: quando aliquid de celeſtibus ⁊
diuis ei imprimit̃: eo ꝙ nimis occupat ani
mam compoſitione ⁊ diuiſione imaginum
non ſolum acceptarũ a ſenſibus ſed etiam
fictarum. Conceptõnes nanqꝫ intellectus

vt frequenter non ſunt ſimiles imagini-
bus ⁊ fictionibus fantaſie. ¶ Organum
Fantaſie ponitur in ſuperiori parte me- Fantaſie
dia capitis in medio cerebri: in prima vi
delicet cellula ſecundi ventriculi: tanq̃
centrum inter imaginatiuam ⁊ eſtimati-
uam: nam fantaſia conuertit ſe tam ſuꝑ
formas ⁊ imagines quas reſeruat ima-
ginatiua: q̃ ſuper intentiones quas eli-
cit eſtimatiua eos componendo vel diui
dendo. ¶ Dubium Dionyſius de diui- D
nis nominibus dicit ꝙ in demonibꝰ ſit Dubium
furor irrõnalis: amens concupiſcentia:
⁊ fantaſia proterua. Cũqꝫ demones ſint
ſubſtãtie incorporee ⁊ habeant fantaſiã
non videt̃ ꝙ fantaſia ſit virtus organica
vt dictum eſt. Reſpondet ſctũs Bona-
uentura in. ij. diſtin. vij. ꝑte. ij. artic. j. In
ſolutione ſcđi argumẽti. Qꝛ fantaſia du
pliciter accipit̃. Aliquando provi ſenſiti
ua collatiua ſenſibilium receptorũ. Ali-
quando fantaſia dicit̃ apperitio. Et pri-
mo modo eſt in ſolis corporibus. Scđo
modo in ſpiritibus. Hec autem fantaſia
ꝓterua dicit̃ eſſe in demonibus: quoniã
⁊ ſi demones intelligẽtes ſint ⁊ multa ve
ra cognoſcant: tamẽ alios nolunt doce-
re: ſed a veritate ſeducere. Et ideo: quia
non poſſunt niſi per appntes ſimilitudi-
nes. Hinc eſt ꝙ ſtudium demonum ma-
xime circa talia eſt intentũ: ſicut magnꝰ
clericus qui vellet alios palogiſare: ſtu-
deret in ſophiſmatibus: ⁊ iđo demones
dicunt̃ fantaſtici: ꝓpter rationes fantaſti
cas ⁊ apparẽtes quas inueniunt. Et hãc
fantaſiam dicit Dionyſius ꝓteruam: qꝛ
cum ſm̃ iudicium ſuum veritatẽ cogno-
ſcunt: tamẽ cognitam ſciẽter impugnãt:
⁊ eſt ꝓteruire: ſcilicet veritati intellecte
obuiare: ideo habent fantaſiam proter-
uam. Habent etiaꝫ concupiſcentiã amẽ
tem: quia cum nõ deberent appetere ni-
ſi bonum: honeſtum ⁊ conferens: appe-
tunt res maxime nociuas: ſic peccare: et
alios in peccatuꝫ precipitare: ⁊ ibi eſt fu-
ror irrationalis: quia cũ ſolis malis de-

bent ex ratione iraſci. Jraſcunt̃ ⁊ furiũt contra bona. ¶ De eſtimatiua.

Capitulum xxj

De eſtimatiuis

e Stimatiua: ſiue elicitiua: cogitatiua vel ratio ſenſibilis: ſiue ratio particularis eſt quarta v̾tus ſiue ſenſus interior. Neceſſitas autem ponendi hãc virtutem eſtimatiuam ſm Auicẽnam ẽ hec: experimur enim in nobis ⁊ in brutis ex rebus ſenſatis elicere et apprehẽdere non ſenſata: vt ouis ex figura ⁊ motu lupi: elicit inimicũ. Et ideo hec virtus eſtimatiua aſſimilatur potenti legere librũ clauſum: eo ꝙ elicit ex ſenſatis non ſenſata ſcilicet que ſenſu non percipiuntur: vt vtile vel nociuum: conueniẽs: vel diſconueniens amiciciam vel inimiciciam.

Rõ ꝑticularis

Hec virtus pluribus nominatur nominibus. Nam in homine dicit̃ cogitatiua: vel ratio ſenſibilis: ſiue particularis. Jn brutis vero eſtimatiua naturalis: ſiue elicitiua. Jn hominib⁹ enim ⁊ in brutis eſt differẽtia quo ad receptionem intentionis. Nam bruta percipiunt intentiones rerum videlʒ vtilis vel nociui: ex inſtinctu naturali: quia bruta mouent̃ ſm impetuʒ ⁊ impulſum appetitus naturalis. ⁊ ſic potius agunt̃ ꝙ̃ agunt. Homines autem qui regulant̃ ſm regimen ratiõis qui potius agunt ꝙ̃ agunt̃: eliciunt intentiones ex quadam collatione ⁊ comparatione vnius ad alterum ſm diſcurſum quendam rationis. Potentia enim eſtimatiua in homine vnita eſt et coniuncta rationi vniuerſali: cuius eſt diſcurrere de vno extremo ad aliud. Tñ hec virtus eſtimatiua non compat vniuerſalia ⁊ vniuerſaliter: ſed particularia ⁊ particulariter: ⁊ ergo eſtimatiua dicit̃ ratio particularis: ſeu ſenſibilis.

Eſtimatiua

Diffinitur autem cõmuniter eſtimatiua. Eſtimatiua eſt potentia interior elicitiua ex rebus ſenſatis: intentiones rerum non ſenſatarum. Hec deſcriptio eſtimatiue deſcribit actum ipſius. Nam actus ſiue officiũ eſtimatiue: eſt a formata ſenſata per ſenſum exteriorem: vel a forma acquiſita per ſenſum communem ⁊ reſeruata in imaginatione in abſentia rei ſenſibilis: elicere intentiones non ſenſatas. ſcilicet que ſenſu non percipiunt̃: ſm quam ouis fugit lupum: ⁊ lupus miſereret̃ nato ſuo: hoc autem non poſſet fieri niſi lupus haberet cognitionem huius indiuidui: et ꝙ hoc indiuiduũ eſſet natus eius: ſicut ẽt ouis apprehendit lupum ſibi nociuum.

Sequitur correlarie ꝙ eſtimatiua elicit intentiones: non ſenſatas: tam in preſentia rei ſenſibilis: ⁊ hoc ex ſenſibus exterioribus: ꝙ̃ etiam in abſentia rei ſenſibilis ⁊ ex ſpecie ſenſibili reſeruata in imaginatione. Experimur enim in nobis ex imaginatione iniuriarum preteritarum: iram ⁊ indignationem. Conſiderãdum etiam ꝙ eſtimatiua apprehendit et elicit intentiões: non quidem rationis: vnde non apphendit quid ſit ſylogiſmus: nomen: verbum: genus vel ſpecies: has ſecundas intentiones ratio apprehendit. Nec etiam apprehendit intentiones que ſunt ſimilitudines ⁊ ſpecies obiectorum: de quibus dictum eſt in capitulo. xj. De potentia viſiua: ſed apprehẽdit intentiones nature. ſ. amiciciam vel inimiciciam. Cõmoduʒ vel incõmodum: ſm quas anima intendit vt moueat̃ ad inſecutionem vel fugam vtilis vel nociui. Eſtimatiua differt ab imaginatiua que ſolum retinet formas apprehẽſas per ſenſum cõmunem. Eſtimatiua vero ex formis apprehenſis per ſenſum communem ⁊ reſeruatis per imaginationẽ elicit intentiones non ſenſatas. Videlicet vtilis vel nociui. Differt etiam a fantaſia: qa eſtimatiua ſolum elicit intẽtiones: ſed fantaſia vt dictum eſt componit intentiones adinuicem: vel cum ſpecie retenta in imaginatione: poſt hoc ad eſtimatiuam ⁊ fantaſiam ſequitur affectus miſc̃die vel odij fuga: vel inſecutio. Et propter hoc eſtimatiua cum fantaſia non penitus eſt apprehenſiua: ſed etiam motiua: per hoc ꝙ determinat ad quid moueri debet animal: ⁊ a quo fuge͛.

Organum

¶ Organum. Eſtimatiue eſt in media parte cerebri in ſcd̃a cellula ſecundi ventriculi. Nam ſcd̃s ventricul⁹ qui eſt in medio cerebri duas habet cellulas: quarum prima ⁊ anterior eſt calida ex motu multi ſpiritus animalis ad ipm̃. Et illa cellula eſt organum fantaſie que ratione calidi faciliter mobilis eſt i continuo motu diuidẽdo ⁊ componẽdo Diuidit eñ fantaſia a virgine figuraʒ faciei. A leone imaginem vẽtris. A ſerpente ſimilitudinem caude: ex quib⁹ componit fingit ⁊ fantaſiat̃ chimerã vt dictum eſt. Scd̃a cellula ſcd̃i ventriculi eſt humida (humidi eñ eſt bene recipere) Et eſt cellula eſtimatiue: que recipiendo et eliciendo intẽtiones vtilis vel nociui apprehendit. Et hec cellula a phiſicis noiatur. Logiſtica a logos quod eſt ratio: q̃ ad homines: quia i ea ratio ſenſibilis ſiue particularis eſtimatiua: ſeu cogitatiua dominat̃. Rationis eñ apprehẽſio dicitur cogitare. Cogitare eñ dicit̃ quaſi coagitare: vnde Cogitatiua ſiue Cogitatio dicit̃ quaſi coagitata. i. collata rationis apphenſio.

Cella Logiſtica Cogitatio

Homines eñ per quãdam collationem rationis particularis: ſiue ſenſibilis: in ꝓcauendis malis vł in delectabilibus cõſequẽdis prudẽtes ſũt ⁊ ſagaces. Bruta in talibus ratione non vtunt̃: ſed quadã forti ⁊ ſolerti eſtimatione. ¶ De memoria. Caplm. xxij.

Memoria

M Emoria ſenſitiua: ſeu virtus memoratiua ſenſibilis: eſt quinta ⁊ vltima vis ſiue ſenſus interior. Duplex nanqʒ a phis aſſignatur memoria: vna eſt memoria intellectiua que eſt retẽtiua ſpecierum intelligibilium: ⁊ illa eſt pars imaginis ad quaʒ factus eſt homo. De qua dictum eſt ſupra cap̃. iiij. et v. Et plura dicẽtur de ea in ſequentibus vbi de potentijs intellectiuis agit̃. Alia eſt memoria ſenſitiua: de qua eſt hic ad propoſitum: ⁊ hec eſt reſeruatiua ſpecierum ⁊ intentionum ſenſibilium. Neceſſitas ponendi memoriam in parte ſenſitiua anime patet in ſequenti memorie deſcriptione. Memoria eſt potenta ſenſitiua interior: reſeruãs vniuerſaliter ſpecies omnium ſenſibilium: tam ſenſatarum ꝙ̃ inſenſatarum: per priores potentias apprehenſas. Per hoc ꝙ in dicta deſcriptione dicitur potentia ſenſitiua interior: differt a quinqʒ ſenſibus exterioribus ⁊ conuenit cum alijs ſenſib⁹ interioribus: Jn hoc quod dicitur reſeruans: differt a ſenſu cõmuni: qui ſolum recipit imagines ⁊ ſimilitudines rerum ſenſatarum ꝑ ſenſus exteriores. Jn hoc quod dicitur reſeruãs vniuerſaliter: differt ab imaginatione que ſoluʒ reſeruat abſolute ⁊ particulariter imagines ſpecies ⁊ ſimilitudines ſenſatas a ſenſu cõmuni receptas. Memoria vero reſeruat vniuerſaliter tam formas apud imaginationem reſeruatas: ꝙ̃ intentiones ꝑ eſtimatiuã a formis rerum elicitas et ꝑ fantaſiam adinuicẽ compoſitas: et ideo memoria retinet ſpecies ſub cõpoſitiõe: ſed imaginatiua retinet imagines ⁊ ſpecies ſimpliciter ⁊ abſolute ſine cõpoſitione ⁊ ꝯiũctione ad inuicẽ ⁊ ꝑticulariter ħ eſt ſolũ imagines ⁊ nõ intẽtiões elicitas. Et iõ mẽoria dr̃ theſaur⁹ repoſitoriũ ꝑteritoꝝ oĩm ſpecierũ: nõ ſolũ ſenſataꝝ ſ etiã inſenſataꝝ: q̃ ꝑ alias q̃tuor interiteriores ſenſus ꝑus ſunt apphẽſe. Cui⁹ rõ eſt: qꝛ mẽoria ꝯſeruat intentiões illas q̃ ꝑ eſtimatiuã eliciunt̃: ⁊ ꝑ fantaſiã inuicẽ: cel cũ imaginib⁹ cõponunt̃. Cõſtat aũt ꝙ ꝑ fantaſiã nõ ſolũ cõponunt̃ adinuicẽ ſenſata recepta ꝑ ſenſuʒ cõmunẽ: et reſeruata ꝑ imaginatiuaʒ: ſ etiã inſenſata elicita ꝑ eſtimatiuã: ſiue extimatiuaʒ ideo memoria eſt reſeruatiua vniuerſaliter. i. oĩm ſenſuum ſenſata. Patet ex hoc falſitas quorundã dicentiũ memoriam ſolũ eſſe reſeruatiuã intentionum inſenſatarũ elicitarũ ex ſenſatis ꝑ elicitiuã ſiue eſtimatiuã. Melius tamen dicitur ꝙ memoria eſt reſeruatiua oĩum ſpecierũ non ſolum inſenſatarum elicitarum

per extimatiuã vel eſtimatiuã:ſed etiam
ſenſatarũ reſeruatarũ p imaginatiuam:
B licet diuerſimode:vt iam patuit. Act⁹
memorie eſt memorari:qui ſic deſcribiť
Memorari ẽ habere noticiã de pteritiſ
pus viſis vel auditis:vľ aliquo alio ſen,
ſu exteriori vel interiori apphẽſis. Quia
nãq; p memoriã mediãtibus ſpecieb⁹ ⁊
intẽtionib⁹in ea repoſitis:redit in ipſas
res ſenſibiles q̃ ſunt extra ipſam. Et pro
pter hoc oportet actum memorie prece,
dere oẽs operationes aliorum ſenſuum
Exemplũ interioꝝ vt dictũ eſt. Pro faciliori er,
go cognitione oim actuũ ⁊ officioꝝ ſen,
ſuum interioꝝ noteť hoc exemplũ. Ver
bigratia. Ouis ex viſione coloris vel fi,
gure:vel vlulatu lupi:figurã et imaginẽ
lupi recipit in ſenſum cõmunẽ:ſcdo ima
ginem lupi abſolute particulariter ⁊ ſo,
lam ⁊ ſine ꝯiũctione cum alia imagie vel
intentione:ponit ⁊ reſeruat in imagina,
tione. Tercio ex imagie ⁊ ſpecie lupi ſen
ſata:per aliquẽ ſenſum exteriorẽ ⁊ rece,
pta in ſenſum cõmunẽ: ouis p eſtimati,
uam elicit intentionẽ non ſenſatã ſcʒ ini
micitiã vel nocumentũ. Quarto per fan
taſiam intentionẽ inimicitie non ſenſate
cõponit cũ imagine lupi ſenſata. Quin,
to omnes ſpecies ⁊ intentiones p prio,
res ſenſus receptas retẽtas elicitas ⁊ cõ
poſitas:reponit retinet ⁊ ꝯſeruat in me
moria tanq̃ in theſauro:vt etiã lupo ab
ſente ouis rememoreť ipſius inimicitiã
Poſtremo ouis currẽdo fugit lupuʒ:et
hanc fugã imperat appetitus timoris in
iraſcibilitate ouis:⁊ hãc fugam efficit et
exequiť virtus infuſa neruis ⁊ muſculis
ꝯtrahẽs ⁊ relaxans cordas ⁊ ligamenta
cõiuncta mẽbris ipſius ouis. De hac au
tem virtute appellatiua impante ⁊ mo
tiua exequẽte:in ſequẽtibus dicetur.
C De remini ſcentia ¶ De reminiſcentia. Homo cõuenit cũ
brutis in memoria:q̃ cõſiſtit in ſubita re
cordatione reſeruatarũ in memoria. Sʒ
differt a brutis in reminiſcẽtia:q̃ eſt ſoli⁹
hois:⁊ hec conſiſtit in quadã deductio,
ne ⁊ inueſtigatione ſilogiſtica ad hec vt
ex aliq̃bus memoratis veniat in recorda
tionẽ aliquoꝝ pteritoꝝ quoꝝ nõ hʒ me
moriã. Simile eſt de eſtimatiua in hoie
vt dictũ eſt:q̃ per quandã collationẽ ra,
tionis pticularis: elicit intentionẽ noci,
ui vel vtilis. Hoc aũt habʒ eſtimatiua et
memoria in hoie: nõ p illud qđ eſt ꝓpriũ
pti ſenſitiue ſed ꝓpter affinitatẽ ⁊ ꝓpinq̃
tatem ad rationẽ vniuerſalẽ.i. ad intelle
ctum:ex cuius redundantia ⁊ affluentia
eſt amplioris ⁊ efficacioris virtutis q̃ in
brutis animalibus. Conſiderandũ ꝙ
ſm phm in de memoria ⁊ reminiſcentia
Dis reminiſcẽtia: vel fit ab ipa re: vel a
ſimili:vel a ꝯtrario. Ex quo ſequiť ꝙ re
m iniſcẽtiaʒ tria iuuãt. Primũ res ipa in
parte cognita. Cũ eñi reminiſcẽtia ſit re,
rum oblitarũ iterata inueſtigatio: opor,
tet ꝙ eedẽ res pius fuerunt in memoria:
vľ in alijs ſenſibus cognite. ſiq̃s eñi rem
totaliter eſt oblitus nõ põt p memoriaʒ
recordari ſe eſſe oblitũ: ſed ſi eſt oblitus
in parte:tunc per id quod remanſit põt
reminiſci ſe qñq; ſciuiſſe p collationẽ re,
miniſcẽtie cũ eius adiutorio qđ remãſit
memorie. Scdm qđ reminiſcẽtiã iuuat
eſt ſimilitudo. Verbigra qñ recordamur
de lacte defacili cogitam⁹ de niue: ꝓpter
ſimilitudinẽ albedinis in vtroq;. Terci,
um reminiſcentiua iuuat diſſimilitudo.
Sicut qñ cogitam⁹ de vna re: vel qñ vi,
demus eã: defacili memoram⁹ eius con,
trariũ: vt viſo ethiope: cauſať ſepe in no
bis memoria hois albi. ¶ Organũ. Me Organ
morie ſenſitiue eſt in pupi. hoc eſt in po,
ſteriori parte capitis locatum: in tercia
vicʒ cõcauitate: ſeu ventriculo cerebri: q̃
eſt indiuiſus: ⁊ vnitam ſolam cellulã ha
bet ſm cõmunẽ phicoꝝ opinionẽ: Et il,
le locus eſt ſiccus ꝓpter neruos motiuos
qui oriunť ex ipſo: ꝓpter qđ aliq̃ dicunt
ꝙ etiam vltim⁹ venterculus in duas di
uiditur cellulas. Locus ille ſiccus con,
gruit memorie ſenſibili. Nam eius offici
um eſt conſeruare priorum ſenſuũ apphe,

henſiones:ſiccũ aũt vt dictũ eſt hñ retinet
Figuratio interiorum ſenſuum ¶ Figuratio interiorũ ſenſuũ Ca.xxiij.
T diſtinctius noſcať q̃liter ſen,
ſus interiores in cerebro habeãt
diuerſa organa loco ⁊ ſitu diſtin
cta. Notandũ eſt ſm Auicennã: ꝙ phi ⁊
phiſici oẽs fere et p̃cipue phiſici ſeu me,
dici ꝯueniũt. Qꝛ cerebrũ diuidũt in tres
cõcauitates: partes: cellulas: aut vẽtricu
los: vicʒ prorã ſeu anteriorẽ: quẽ primuʒ
dicũt: mediũ. Et puppim ſeu poſtremuʒ
quẽ vltimũ noiant. Noiať ⁊ alijs noib⁹
tres vẽtriculi cerebri ſinciput ãterior (qđ
cõponiť a caput ⁊ ſincer⁹: q̃ſi ſincera pu
ra ⁊ parens ps capitis ꝓpter capilloꝝ ab
ſentiã) Occiput poſterior (qđ cõponiť a
caput ⁊ occiduuʒ qđ eſt extrema ps ca,
pitis: vñ grecista. Sinciput anterior ps
capitis dr̃ eẽ. Occiput ac partẽ deſignat
poſteriorẽ (Intercipüt mediũ eſt in capi
te: qđ cõponiť ab inter ⁊ capio pis: qđ ẽ
aliq̃ in medio cape. Primos duos vẽtri
culos ſeu anteriorẽ ⁊ mediũ in duas par
tes diſtinguũt. Vltimo ventriculo in pu
pi locato manẽte indiuiſo. Eſt aũt diffe,
rentia in diuiſione duoꝝ pmoꝝ ventricu
loꝝ. Aliq̃ eñi diuidũt pmũ ⁊ mediũ ven
triculũ in añ ⁊ retro ſiue in dextrũ ⁊ ſini,
ſtrũ: anteriorẽ ſiue dextram partem pmi
vẽtriculi: dant ſenſui cõi. Partẽ vo q̃ re,
tro locať ſiniſtrorſum: dãt imaginatiue.
Et iteꝝ anteriorẽ ptẽ medij vẽtriculi dãt
fantaſie: ⁊ poſteriorẽ ⁊ ſiniſtram dãt eſti,
matiue. ¶ Alij diuidũt duos illos vẽtri,
culos in ſurſuʒ ⁊ deorſum: et ſuperioreʒ
ptẽ pmi vẽtriculi: dãt ſenſui cõi: inferio,
rẽ vo ptẽ dãt imaginatiue. Et iterũ ſupe
riorẽ ptẽ medij vẽtriculi dãt fantaſie. Et
Et inferiorẽ eſtimatiue. Cõmunis eſt tñ
diuiſio ⁊ a medicis acceptior ꝙ pmi duo
vẽtriculi diuidunť in añ ⁊ retro ⁊ non in
ſurſum ⁊ deorſum. Vltimũ aũt ventricu
lũ ponũt indiuiſuʒ: maiorẽ tñ ceteris du,
obus ꝑoribus: in q̃ vnico vẽtriculo ꝓpter
multitudinẽ imaginũ intentionũ et fan,
taſmatũ ſeruandã nullã diuiſionẽ faciũt
Aliqui tñ dicũt ꝙ etiã vltimus ventricu
lus in duos diuidiť ptes. In pma pte et
anteriori vis reſidet memoratiua. Et in
vltima vis motiua que ſingulis mẽbris
cõmunicatur.

Caput phiſicum

A Cerebrum per totum
B Sẽſus cõis
C imaginatio
D Fantaſia
E Eſtimatiua
F Memoria

¶ De ſomno ⁊ vigilia et ſõnio Ca.xxiiij.
A De ſomno ⁊ vigilia et ſomnio
E ſomno et ſomnio ſcriptura ſa,
cra ſepe facit mentionẽ. Idcirco
de cauſis ipſoruʒ huic opuſculo
interſerendũ eſt: ſed qꝛ ſomnus (q̇ eſt q̃,
dã immobilitas ſenſuũ) eſt qđãmõ pua
tio vigilie: ſicut cecitas puatio viſus: et
quies priuatio motus: ⁊ priuatio habet
cognoſci p ſuum habitum: ob id pmo de
vigilia dicendum eſt: vnde vigilia ſic de,
Vigilia ſcribitur. Vigilia eſt libera diffuſio ſpũs
animalis per organa ſenſuuʒ exterioꝝ et
motus in corpe animalis pagẽs actiões
ſenſitiue ⁊ motiue ꝟtutis. Pro huius
deſcciptionis intelligẽtia Notandum ꝙ
duo ſunt ad vigiliã neceſſaria. Primum
ꝙ ſenſus exteriores vt viſus audit⁹ ⁊c̃.
in corpore animalis pagant actiones ſu
as. Scdm ꝙ virtus motiua etiam ſit in

actu ſuo. Uirtus eñ motiua: vt dictũ eſt
diffuſius ca. ix. exiens a poſteriori parte
capitis ⁊ cerebri: p medullã ſpine dorſi:
in neruis motiuis monet totũ corpus et
membra eius: manus ſcꝫ ad operandũ:
pedes ad ambulandũ: linguã ad loquen
dũ. Horũ officiorꝫ vigilie cã efficiens eſt
ſpũs aialis: qui vt ſepe dictũ: de ſingulis
ſenſibꝰ a ſenſu cõi diffundiẽ per neruos
obticos in ſingulos ſenſus: quiqꝫ exterio
res: dat eis vim ſentiendi Ideoqꝫ ſpũs vt
iã dictũ eſt motum generat in corpe. In
ſomno vero: vt mox diceẽ ſpũs aialis im
pediẽ a libera ſui diffuſione in organa ſẽ
ſuũ ⁊ motus. Idcirco opationes vigilie
in ſomno nõ exerceñẽ. Eſt tñ hic conſi
derandũ ꝙ lꝫ illa tria ſint inſeparabiliẽ
ꝯiuncta: ſcꝫ ſpũs aialis: vis ſiue virtus
aialis: ⁊ nerui: differũt tñ. Nã ſpũs ania
lis cuꝫ ſit ſuba aerea eſt corporeus. Sed
vis aialis eſt incorporea intrinſeca reſi
dẽs in ſpũ aniali: pncipalius efficit ſenſũ
⁊ motũ in vigilia: ſicut vinũ cum ſit ſuba
corporea liquida formaliẽ frigidũ: eſt tñ
virtualiter calidũ: qꝛ hꝫ in ſe quandã vir
tutem calefaciẽdi potãtes. Nerui etiam
ſunt corporei: ⁊ ſunt ſicut vehicula in q̃
bus ſicut in fiſtulis ⁊ cãnalibus defertur
ſpũs aialis ⁊ virtus eius ad organa ſen
ſuum ⁊ motus. Et qꝛ hec tria ſunt cõiũ
cta: ideo ſepe dĩ ꝙ ſpũs aialis ſit efficiẽs
cauſa ſenſus ⁊ motus. Aliqñ ꝙ vis ania
lis illa efficiat: aliqñ ꝙ nerui obtici ſint
cauſa efficiens ſenſus ⁊ motus.

Somnus

¶ Somnus ſm ariſtotelem in libro de
ſomno ⁊ vigilia. Eſt quies aialiũ virtutũ
cum intenſione naturaliũ. Pro huiꝰ diffi
nitionis intelligentia: conſiderandũ ꝙ in
tenſio ⁊ fortificatio vnius virtutis eſt re
miſſio alterius. Cuius ratio eſt: quia aia
in ſua ſubſtãtia eſt ſimplex: ⁊ eius virtu
tes in ea vnite ſunt multe: modo indiui
ſibile quocũqꝫ ſe diuertit: ibi ſe totaliter
diuertit. Quare concludiẽ ꝙ poſtq̃ vna
operatio anime intendiẽ. i. occupat ſe cir
ca ſuũ obiectuꝫ. Alia operatio anime re
mittitur. i. deſinit ſe occupare: ſaltem ita
intenſe circa ſuuꝫ obiectum: ꝓpter quod
in homine dedito ſtudio vel meditationi
bus cum virtutes animales ſint occupa
te minus operatur virtus naturalis ve
getatiue. Ex quo ſequitur ꝙ non eſt ſa
num ſtatim finito prãdio ſe occupare ſtu
diis ſpũalibus: qꝛ per tales occupatiões
maxime occupanẽ virtutes animales: ⁊
ſic impediunẽ virtutes naturales: ⁊ per
conſequens impediẽ digeſtio. Cum ergo
in ſomno anima occupat ſe circa virtu
tes naturales: remittiẽ circa virtutes aia
les. Et hoc explicaẽ in diffinitione ſom
ni: qui eſt quies animalium virtutum cũ
intenſione naturalium. Sub animali
bus virtutibus comprehenduñẽ quinqꝫ
ſenſus exteriores: vis motiua: ratio ⁊ in
tellectus. Cum enim homo dormit: nec
videt nec audit nec mouet membra: nec
diſcernit per rationem: nec intelligit per
intellectum. Oportet enim quecunqꝫ in
telligentem fantaſmata ſpeculari: vt di
cetur inferius. Intellectus nanqꝫ abſtra
hit ſpẽs a fantaſmatibus: que ſunt ſimi
litudines ⁊ imagines rerum ſenſatarum
ſed ſenſatio non fit in ſomno cum in eo
ſenſus quieſcunt. Naturalis virtus dici
tur hic virtus vegetatiua: que in ſomno
fortiſſime operatur: vt patet in pulſibus
et reſpiratione ⁊ inſpiratiõe q̃ opaẽ ꝟtus
vitalis. Cor eñ inter cetera aialiũ mem
bra eſt calidiſſimum ⁊ indiget refrigerio
et tale refrigerium fit per inſpirationem
et reſpirationem: quia per inſpirationeꝫ
aer frigidus attrahitur obtemperãs ca
lorem cordis: ⁊ per reſpirationem aer ca
lefactus eiiciẽ: et hoc fit per vim vitalis
virtutis que per inſpirationem ⁊ reſpira
tionem tempat calorem cordis. Que au
tem ſit virtus naturalis vitalis ⁊ anima
lis: diffuſe ſupra declaratum eſt capi. ix.

Pro ampliori intelligẽtia nature ſom
ni. ¶ Queriẽ. Que eſt cauſa quietis vir
tutum animalium in ſomno. Reſponde
tur ꝙ huius queſtionis ſolutio pẽdet ex

Queſtio

diffinitione ſequenti ipſius ſomni: qui a
quodam ſapiẽte ſic diffiniẽ. Somnus
eſt quedam paſſio mulcebris: meatus ce
rebri ⁊ vias ſenſuũ opilans: naturalẽ vir
tutem confortans: calorem naturaleꝫ ab
exterioribus ad interiora reuocãs. In
dicta diffinitione. Primo diciẽ: ſomnus
eſt paſſio mulcebris. id eſt. ſuauis: p hoc
innuiẽ ꝙ ſomnus nõ eſt priuatio pura vi
gilie: quemadmodum cecitas viſus: vel
mors eſt priuatio vite: nam anima nõ de
lectaẽ in priuatione: ſed in ſomno anima
delectaẽ. Priuatio etiam illud qđ ſm na
turam eſt diminuit ⁊ deſtruit: ſomnꝰ aũt
naturam cõfortat ⁊ repat. In vigilia eñ
eſt ſenſuum fatigatio: ⁊ ideo ſi p quieteꝫ
nõ fieret cõfortatio ⁊ repatio: ſequeretur
de neceſſitate corruptio: vnde ꝓuiſum ẽ
nature magiſterio: vt poſt laborem vigi
lie fiat quietatio: ⁊ p cõſequens repatio:
⁊ hoc diciẽ in diffinitione p̃dicta natura
lem virtutem cõfortans. Secũdo tan
giẽ in diffinitione cauſa materialis ſom
ni: cum diciẽ meatus cerebri et vias ſen
ſuum opilãs. Cauſa aũt materialis ſom
ni ẽ fumus indigeſtus a toto corpore ad
cerebrum aſcendens. Dum eñ calor na
turalis in cibum receptum in ſtomacho
agit: fumũ ex eo reſoluit: qui mox caput
petit: ſpũs animales ingroſſat: vim aia
lem opprimit: ⁊ ſic replet neruos obticoſ
⁊ omniũ ſenſuuꝫ vias claudit. Et primo
opilatur organũ ſenſus cõmunis: a quo
omnes alii ſenſus pticulares oriunẽ: illo
opilato ⁊ ligato potẽtie particulares nõ
poſſunt extendi ad extremitates organo
rum ſenſuũ. Opilanẽ etiaꝫ in ſomno ner
ui motiui a poſteriori parte cerebri egre
dientes: toti corpi animalis vim motiuã
miniſtrantes: ⁊ ſic ſomnus eſt q̃daꝫ mor
tis imago. Nam ſicut mortuus pdit vi
ſum: auditum: olfactum: guſtum: tactum
⁊ motum: ſic ⁊ dormiens ſm modum ſu
um q̃diu dormit: velut mortuꝰ nihil ſen
tit: nec mouetur. Tertio tangiẽ in dicta
diffinitione cauſa efficiens ſomni cum di
citur: calorem naturalem ab exterioribꝰ
ad interiora reuocans. Sicut enim vigi
lie naturales refrigerant intrinſecus: q̃
calor egreditur ad exteriora: ſic econtra
in ſomno interiora corporis caleſcũt: ex
teriora vero frigeſcunt. Operatione eñ
nature: ſanguis q̃ eſt fons caloris ad ſto
machum trahitur: calor in cibum rece
ptum in ſtomachum agit: fumum ex eo
reſoluit: qui mox caput petit: neruos de
ferentes ſpiritum ⁊ virtutem animalem
qui ſenſum ⁊ motum cauſant: opilat: et
omnibus ſenſibus ⁊ etiam virtuti moti
ue vias claudit: ⁊ ſic animal a ſenſu ⁊ mo
tu quieſcit in ſomno. Somnus enim cõ
uenit omni animali ſanitatem habenti: li
cet in quibuſdam animalibus ſit ſomnꝰ
valde leuis ⁊ occultatus: vt patet in pi
ſcibus qui quieſcunt in ſomno: ſed modi
cum: quia ſubito expgiſcunẽ ⁊ fugiunt.

¶ Somniũ Eſt diſpoſitio quedam dor
mientium: qua diuerſarum reruꝫ forme
⁊ etiam ſimilitudines imaginarie dormi
entium mentibus imprimuntur. Pro
huius diffinitionis intelligentia conſide
randum: ꝙ differentia eſt inter ſomnum
⁊ ſomnium. Nam ſomnus vt dictum eſt
eſt ſopor mentis proueniens ex fumoſi
tate reſoluta per calorem naturalem ex
cibo et potu: aſcendente ad cerebrũ: mea
tus ſenſuum ⁊ virium motiuarum opi
lante. Somnium vero eſt ipſa viſio di
uerſarum imaginum ⁊ formarum appa
rentium in ſumno dormientibus. Di
ctum eſt ſupra capitulo nono de ſpiritu
⁊ vi animali: ꝙ in pte anteriori parte ca
pitis format quinqꝫ ſenſus exteriores.
Et in diuerſis cellulis cerebri: ordinat
q̃nqꝫ ſenſus interiores: inqꝫ pte poſterio
ri capitis: influit vim motiuã. Aliquãdo
ergo fumoſitates ab eſcis reſolute intã
tũ augmẽtanẽ ꝙ tã nerui ſenſitiui ⁊ moti
ui: q̃ etiam cellule interiorum ſenſuum
opilantur: et ſic omnes ſenſus: tam in
teriores q̃ etiã exteriores ⁊ vis motiua:

Somnium

impediuntur in ſuis actibus:tunc non fi
unt viſiones ſomnioꝝ prout frequenter
fit in principio ſomni:⁊ in puerꝭ: qui ſcḋm
Ariſtotilē in libro de ſomno ⁊ vigilia an
te q̄nquenniū nō ſomniant:ꝓpter nimie-
tatem vapoꝝ reſo utoꝝ a nutrimēto: or
gana ſenſuū interioꝝ opilantiū. Poſtꝗ̄
ergo aliqualiter a colore naturali fumo-
ſitates cerebri digerūt: ſicut freq̄nter fit
circa finem ſomni tūc fiūt ſomnia:nā fan
taſia ꝯuertēdo ſe ad cellulas ſenſuū inte
riorum fingēdo ⁊ componēdo:imagines
cum imaginibus: imagines cū intentio-
nibus: intētiones cum intētionibus: di-
uerſas chimeras ⁊ monſtruoſas formas
⁊imagines facit apparere: ⁊ he appariti
ones ⁊ viſiones in dormiētibus ſomnia
vocant̄. Que etiam in brutis aīalibus
apparēt:nam canis ſomniat: quod patȝ
ex eius latratu quando excitat̄ a ſomno
ſimiliter ⁊ equus:qḋ patet ex eius hynni
tu. Homo tamē inter oīa aīalia preci
pue ſomniat. Ex quo patet ꝙ aīal ſom-
nians:ꝓtinꝰ dormit ꝓtinuꝗ vigilat. Dor-
mit quippe quo ad ſenſus exteriores et
vim motiuā: q̄ non ſunt in actibus ſuis
in ſomno. Uigilat ꝟo quo ad ſenſus inte
riores: qui in ſomno ꝑ ſomniuȝ exercent
opationes ſuas:vt patet per expientiam

Notandū ꝙ ſomniū aliq̄n large acci-
pitur ita ꝙ genus ſit ſomnioꝝ. Aliq̄n ꝟo
ꝓ vna ſpecie ſomnij: vnde ſcḋm Auguſti.
Dim q̄ ſibi videntur videre dormientes
q̄nqȝ ſunt gn̄a.ſ. Oraculū: viſio:ſomniū
Oraculum inſomniū: fantaſia. Oraculū ē cuȝ in
ſomnis:parens vel aliqua grauis pſona:
ſeu ſacerdos:vel etiā deus aliquid euētu
rum:a ꝑte vel nō euēturum faciēduȝ vel
vitandum denūciat. Ex quo pȝ ꝙ tribꝰ
modis aliq̄d futurū ꝑ oraculuȝ a deo de-
nūciatur:ꝑ admonitiōem alicuius hone
ſte pſone:ſicut ſuipſius:vel angeli vel ſa
cerdotis: deus nobis denunciat quid ſit
venturum ⁊ q̄d nō: ⁊ hoc dicit̄ oraculuȝ
vt angelo mediante nūciatū eſt Joſeph:
ſurge accipe puerū. Fiūt nihilominus

aliquādo tales impreſſiones in aīo dor
miētis ꝑ maloꝝ ſpūum illuſiones: cū an
gelus ſathane transfigurat ſe in angeluȝ
lucis:vt patet in falſis ꝓphetis ⁊ arrepti
cijs:ſeu demoniacis: vnde ſomnijs non
eſt paſſim fides adhibenda: nec ſunt om
nimo reſpuēda:ſ; quādo huiuſmōi ſom-
nia fiunt ꝑ ſpm̄ bonū vel malum:iudicet
ſobrius intellectus ꝑ gratiam diuinitus
adi tus. Et dicit̄ oraculū ab os oris: q̄a
diuinū reſponſum ore petit̄: ⁊ ore datur
vel dicit̄ ab oro oras: quia celeſte reſpō-
ſum orātibus dat̄. Uiſio eſt:cuȝ id q̄s Uiſio
videt in pn̄ti qḋ eodem modo quo appa
ruerat eueniet in futuro:vt pȝ in Jacob
qui vidit in ſomnis virgas populeas Ge
neſis.xxx. Somniū ꝟo tunc fit. Nā ali
quādo deus nūciat futura ꝑ ſimile:aliq̄n
per cōtrarium:ꝑ ſimile:vt petro in acti-
bus volēti predicare gētibus ꝑ ſile deus
intimauit. Uidebat eñ per ſomniū vas
plenū reptilibus:⁊ dicebat ſibi vas. Ma
cta ⁊ manduca:ꝑ reptilia intellexit genti
les:per mactare mortificationē vitioruȝ:
per mādūcare:incorporatiōeȝ fidei: Per
cōtrariū ꝟo:vt Joſeph cui macilēte vac-
ce in pratis apparuere opimis: ⁊ fuit fu-
ture famis indiciū:ſilr ſepe fletus in ſom
nis ſignificat gaudiū ⁊ ecōuerſo. Et hec
ſpecies ſomniādi q̄ per ſile vel ꝑ ꝯtrariū
futura indicat. Somniū ſcḋm Auguſti. Somniū
nūcupat̄: quia figuris tectum ſine inter-
pretatione intelligi nō poteſt. Et hec tria
genera ſomnioꝝ iam dicta:ſignificāt ali-
quod futurum etiam poſt ſomnuȝ. Sed
duo ſequentia genera ſomniorum nihil
futurum ſignificant. ſcilicet inſomnium
et fantaſma. Inſomnium eſt quando Inſomniū
id quod vigilantem fatigauerat ſe inge-
rit dormienti: ſicut eſt cibi cura: vel po-
tus: vel aliqua ſtudia: vel artes vel in-
firmitates. Juxta eñ infirmitates diuer
ſi diuerſa accipiūt ſomnia. Somnia etiā
cauſantur ex complexione: vt ſanguine-
us ſomniat leta: melancolicus triſtia: co
lericus ignea:fleumaticus pluuias. Ni-

nes ⁊ aquatica. Et ſic quotiēs ex aliqua
cogitatione ⁊ cura ꝑcedēte naſcit̄ aliqḋ
ſomniū:inſomniū nominat̄. Et dicit̄ ab
in ⁊ ſomno:q2 tm̄ eſt in ſomno: ⁊ pariter
fantaſma euolat ⁊ euaneſcit cū ſomno. Fantaſ
ma eſt q̄n vix dormire ceperit q̄s ⁊ vigi-
lare ſe exiſtimat: ⁊ videt̄ aſpicere irruen
tes in ſe:vel paſſim vagātes formas diſ
crepātes ⁊vagas letas ⁊ turbulētas. Et
dicit̄ fantaſma a faſmos qḋ eſt appari-
tio:q2 in principio ſomnij apparēt ſepe
forme diuerſe varie ⁊ alie a natura rerū.
Epyaltes In hoc genere eſt Epyaltes:quē opi
nant̄ vulgares inuadere dormientes et
opp̄mere quieſcētes. Quod nil aliud eſt
ꝗ̄ quedā fumoſitas aſcendens ad cere-
brum a ſtomacho vel a corde:vim com-
primēs animalē. Epyaltes eñ dr̄ ab epy
ꝙ eſt ſupra ⁊ altes qḋ eſt premēs: quaſi
ſupra premēs:q2 ſuo pondere videt̄ gra
uare ⁊ ſuffocare dormientem.

¶ De potētijs ſenſualibus motiuis.
Capitulum xxv

De potentijs ſenſualibꝰ motiuis
Habito de potentijs ⁊ viribus ap
prehēſiuis ⁊ cognitiuis ab extra
⁊ ab intus aīe ſenſitiue (Et q2
ad ſenſus interiores pertinēt ea q̄ videt
in ſomnis dormientes. Ea ratione dictū
eſt etiā de vigilia Somno ⁊ ſomnio) Se
quitur nūc dicere de potentijs ⁊ viribus
anime ſenſibilis motiuis Appetitiuis ſi
ue Affectiuis. Ponunt̄ āt differētie mo-
tiue ſenſibilis:ſicut dicit phs concupiſci
bilis ⁊ iraſcibilis. Et ſcḋm Aug. Senſuali
tas: ideoq; pariter de his determinan-
dum eſt in ſequētibus. Cognitio aūt vi-
rium motiuarū ſeu appetituū ſenſitiuo-
rum:multū ꝓdeſt ad cognitionē virtutū
⁊ vicioꝝ. Appetituū quippe ignorata q̄-
litate neq; vtutū: immo nec ipſius hoīs
temptationū multipliciū poterit ſuffici-
ens noticia vel ars adipiſci. Preſentem
A igr̄ materiā de virībꝰ appetitiuis ⁊ moti
uis placuit ſub aliq̄bꝰ dubijs ꝯtractare.
Primum dubium ¶ Primū dubiū: An ꝑter potentias ap-
prehenſiuas ⁊ cognitiuas ſenſitiuas: ne

ceſſe eſt ponere potentiam ſenſualē mo
tiuam ⁊ appetitiuam. Rn̄det̄ ꝙ ſic. Nā
dictum eſt ſupra ca.vij.in fine: ꝙ poten-
tie anime diſtinguunt̄ per actus ⁊ obie-
cta vbi ergo ſunt diuerſi actus ⁊ obiecta
ibidē reperiunt̄ diuerſe potētie. Experi-
mur etiam in nobis et in brutis poſt ap-
prehenſionem ⁊ cognitionē delectabiliū
⁊ triſtabilium per ſenſus exteriores. Et
poſt app̄henſionē vtilis vel nociui: con-
uenientis vel diſconuenientis ꝑ ſenſus
interiores (ꝑſertim eſtimatiue: et fanta-
ſie) quandā inclinationē appetitionē vel
motionē interiorē ad ꝓſequendū bonū
delectabile: conueniēs vel vtile: vl' ad fu
giendū malum triſtibile: diſconueniēs vl'
nociuū. Sed cū talis inclinatio appeti-
tus vel motus nō ſit actus alicuiꝰ potē-
tie cognitiue vicȝ ſenſus exterioris vl' in-
terioris: vt pȝ inducēdo de ſingulis acti
bus ſenſuū: oportet ergo ꝙ ſit alia potē
tia q̄ ſit huiuſcemōi actus ⁊ inclinatiōis
ꝓrimum principiū. Et hec dicit̄ potētia
motiua: appetitiua: ſiue affectiua de qua
fit hic ſermo. Scḋo probat̄ potentia
motiua ex parte obiecti. Diuerſitas nam
q; obiectoꝝ arguit diuerſitatē potentia-
rū: ſed obiectū potentie ⁊ virtutis moti-
ue vl' appetitiue ſenſualis: (vt poſtea pa
tebit) eſt bonū particulare: hoc vel illud
tanꝗ̄ ſibi cōueniēs ſub ratione cōmodi.
Et malū tanꝗ̄ ſibi diſconueniēs ſub rō-
ne incōmodi. Obiectū aūt virtutis co-
gnitiue ſenſualis eſt verū: velut quedam
adequatio rei cognite ad cognoſcentem.
Oia eñ obiecta particulariū ſenſuū cō-
ueniunt in hac vniuerſali rōne: ꝙ ade-
quant̄ ſuis potentijs cognitiuis. Et ſic
habēt in ſe rationē veri: nā verum eſt ad
equatio rei cognite ad cognoſcentē: ali-
as ſi non eſſet adequatio et aſſimilatio:
tunc eſſet falſitas: error ⁊ deceptio: patet
hoc de guſtu: q̄ q̄n cognoſcit ſuū obiectū
ſicut eſt ⁊ nō aliter: tunc ſapor cognitus
adequatur potētie guſtus cognoſcētis:
⁊ eſt verus ſapor. Si vero guſtus aliter

ſapit ⁊ cognoſcit ſaporē ꝙ eſt: tunc eſt in eo falſitas ⁊ deceptio: vt paꝫ qñ lingua infecta colera amara: iudicat ſaporē dulcem amarū. Pariformiter dicendum eſt de alijs ſenſibus. Pro quo notandū ꝙ falſitas error ⁊ deceptio ſenſuū ex tribus pncipaliter iudicat̄. Quoꝝ primuꝫ eſt indiſpoſitio organi: alterū eſt indiſpoſitio medij: per qđ ſpecies obiectoꝝ trāſeunt ad ſenſus. Terciū eſt diſtātia obiectoꝝ p ꝓpinquū vel remotū improporcionata.

Scdm dubium B

¶ Scdm dubium eſt de q̇dditate virtutis motiue. Et pmo querit̄ de q̇d nois. Scdo de q̇dditate rei ſiue de diffinitione ꝟtutis motiue ſiue appetitiue in tertio dubio. Quo ad primū rn̄det̄ ꝙ ſicut dicet̄. Formā apphenſam a ſenſu ſequit̄ appetitus q̄ dicit̄ appetitus ſenſitiuus. Appetitus aialis: ⁊ ſenſualitas. Nominatur aūt his tribus nominibꝰ ratione diuerſa. Nominat̄ eñi primo appetitus ſenſitiuus: tum q2 ſenſitiuā apphenſionē ſequit̄: tum q2 eſt in parte ſenſitiua: tum quia eſt alicuius ſenſibilis rei. Nominat̄ etiā ſecūdo appetitus aialis. Primo ab aia: q2 primā apphenſionem aie ſequit̄ q̄ eſt ſenſitiua. Ois eñi cognitio intellectiua fit ex p̄exiſtenti ſenſitiua. vt dicit̄ pmo poſterioꝝ: ſcdo ab aiali: q2 cōuenit omi aiali ⁊ hoi: nō inquantū eſt homo: ſed inquantū eſt aial. Et ideo homines ſm illum viuentes dn̄r aialiter ⁊ beſtialiter viuentes ⁊ brutaliter: vt dr̄ pmo ethicoꝝ. Dicit̄ aūt appetitus q̄ſi ad aliud petitus: q2 p appetitum ſenſitiuum aial petit ⁊ inclinat̄ ad bonum pticulare delectabile vel vtile ꝓpter conſeruationē ſpeciei vel indiuidui. Dicit̄ aūt bonū appetitus ſenſitiui particulare: q2 eſt bonum qđ ſenſus ſentit: ſed hoc ē ſingulare ⁊ particulare. Appetitus autē intellectiuus. i. voluntas fert in bonū vniuerſale: quia intellectus intelligit vniuerſale ⁊ cōmune. Nominat̄ aūt tercio.

Sēſualitas.

ſenſualitas: quia ſenſualitas videt̄ ſumptum a ſenſuali motu. Sicut eñi viſus nomē ſumit̄ a viſione que ē actus viſus quoniam ab actu ſepe ſumit̄ nomen potentie. Motus auteꝫ ſenſualis eſt actus appetitus ſenſitiui: ꝯſequēs apprehēſionem ſenſitiuā. Senſualitas autē eſt ipſa potentia vel virtus appetitiua que ē pncipiū ſenſualis motus. Nominat̄ etiam potentia appetitiua: virtus ſeu potentia motiua ſenſualis: nā virtus motiua aialis vt poſtea dicet̄ eſt duplex ſcꝫ impans et imperata. Imperās motū eſt eadem cū appetitu ſenſitiuo. Sed impata ē virtus corporea ſita in neruis ⁊ mēbris officialibus motū exequēs: vt poſtea patebit. Nominat̄ etiā virtus motiua ſeu appetitiua vis affectiua ab affectu: qui dicitur ab officio cis. cere. qđ in vna ſignificatione ſignificat cupere vel appetere. Inde vis affectiua. i. appetitiua.

Tercium dubium C

¶ Tercium dubium eſt de q̇dditate ſeu diffinitione appetitus. Rn̄ſio. Ad diffiniendū appetitū: oportet aliq̄ p̄mittere neceſſaria pro ipſius diffinitionis intelligentia. Conſiderandū ergo ꝙ quālibet formam impfectam ſequit̄ quedaꝫ inclinatio ad perfectionē. Omne eñi impfectum naturaliter appetit pfici: vñ ⁊ pmo phicoruꝫ dicit̄. Q2 materia pma (que eſt omniuꝫ rerū impfectiſſima: nullius actiuitatiſ exiſtens) naturaliter appetit formā ſic turpe bonū ⁊ femina virū. Inclinatio ergo talis qua impfectum appetit ſuā pfectionē dicit̄ appetitus: quaſi ad aliud petitus. Omne eñi impfectū petit ſibi iungi pfectum. Sequit̄ correlarie. Primo ꝙ in ſummo bono ſcꝫ in deo nullus eſt appetitus: quia omnis appetitus fit ad aliqđ in quo res deficit: deus nullius eſt indigens: nec deficit in aliquo. Dicit̄ enim in. ij. celi. optime habēs ſe: nulliꝰ indiget.

Sequit̄ ſecundo ꝙ quālibet formam naturalē ſequit̄ appetitus naturalis: q2 in omni re creata eſt quedā impfectio: ⁊ ergo talis forma appetit pfectionem aliquā: q2 appetit iungi materie: q̄ eſt ei bona: ⁊ ꝯiunctio forme naturalis ad materiam eſt quedā pfectio: q2 forma naturalis in materia ſbſiſtit: ⁊ materia que ē pura potentia: p formam actuat̄. id eſt. iuſcipit eſſe actuale. Sequitur tertio ꝙ quālibet animā ſequit̄ appetitus: q̄a q̄libet anima eſt qđdam ſcdm: ſed in omi ſecūdo eſt q̄dam defectꝰ. Oē eñi ſcdm naturaliter tendit in pmum ſm qđ eſt ei poſſibile. Animā tamē vegetatiuā nō ſequit̄ alter appetitꝰ diſtinctus ab appetitu naturali: q̄a appetitꝰ ita conuenit alicui ſm qđ cōuenit ei forma: q̄a appetitꝰ eſt inclinatio conſequēs formam rei: ſed plantarū ⁊ vegetabilium forma licet nō ſit pure naturalis: modicū tamē eſt eleuata ſupra natura: vnde ei non competit alter appetitus q3 naturalis. Seq̄tur correlarie q̄rto. Q2 formā ſenſitiuaꝫ ſequit̄ appetitus diſtinctus ab appetitu naturali: q̄a forma ſenſitiua eſt eleuata ſup formam pure naturalē. Recipit eñi obiectū ſiue materia: licꝫ in p̄ñtia materie: vt ſenſitiua exterior. Senſitiua etiaꝫ interior recipit obiectū ſine p̄ſentia materie: ſed cū conditionibꝰ materie: videlicet loco et tpe: ergo optet ponere in ea ſpecialem appetitū. Sequit̄ correlarie q̄nto: ꝙ formam vel animā intellectiuam etiam ſequit̄ ſpecialis appetitꝰ diſtinctus ab appetitu naturali ⁊ ſenſitiuo ſcꝫ appetitus intellectiuꝰ. Patet q̄a forma intellectiua multū eſt eleuata ſupra formam nālem vegetatiuā ⁊ ſenſitiuam. Cognoſcit eñi obiectū ſuū ſine materia abſente materia ⁊ ſine cōditionibꝰ materie. Oportet ḡ in ea ponere ſpālē appetitū.

Appetitus

Dis pmiſſis. Notandū ꝙ appetitus in genere ſic deſcribit̄. Appetitus eſt inclinatio rei in verū bonū vel apparēs bonū: conſeq̄ns naturā rei vel formā apphenſam. Et dicit̄ appetitꝰ q̄ſi ad aliud petitꝰ: q̄a oē ens appetit illud quo caret: ⁊ ḡ petit illud. Cū di ꝯſeq̄ns nām rei. Ibi tangit̄ appetitꝰ nālis. Naꝫ appetitꝰ eſt duplex. ſ. nālis ⁊ aialis. Nālis eſt inclinatio rei in verū bonū: ſine cognitione p̄uia pticularit̄ appetētis. Et ille appetitꝰ nālis ꝯuenit rebus inaiatis. Similiter māe pme q̄ appetit formam nāliter q̄ eſt ei bona: q2 pfectio eiꝰ. Dicit̄ in diffinitione: ſine cognitiōe p̄uia pticulariter appetētis: q2 illud qđ appetit appetitꝰ nālis nō cognoſcit illud qđ appetit. Sufficit ꝙ ille appetitꝰ fiat cū cognitione p̄uia vniuerſaliter dirigētis: licet ḡ ſagitta miſſa a baliſta nō cognoſcat metā: ſefficit tñ ꝙ baliſtarius ipam dirigēs metā cognoſcat. Pariformiter licꝫ natura vel ea que mouent̄ motu naturali nō cognoſcant illud qđ appetūt: ſufficit tñ qđ dirigant̄ a pmo inſtituente nām q̄ oia infallibiliter dirigit. vnde dicit cōmētatoꝝ. xij. metaphi. Nā dirigit̄ ab infallibili intelligentia. Et opus nāe eſt opus intelligētie nō errantis: q̄ deus eſt. Agit q̄ppe deus oīa tanq̄ ſummū bonū ſui ipſius diffuſiuū. Et ꝓpter ſeipſum creauit oīa iuxta illud: vniuerſa ꝓpt̄ ſemetipſm opatus eſt dn̄s. ſcꝫ ad manifeſtationē diuine bonitatiſ. Iđ bonū qđ hꝫ rōnē efficiētis ⁊ finis ponit̄ a btō Dionyſio pmū nomē dei. Cōſeq̄ns ē ꝙ in q̄libet re derelinq̄t deus appetitū q̄ ſit q̄dam inclinatio ⁊ tēdētia ad ipm: ſm ordinē ſue ſapie: in q̄ fecit oīa. In nūero: pōdē ⁊ mēſura. Ois nāq3 creatura hꝫ mēſurā ſiue modū: q̄ in eē limitat̄: hꝫ nūeꝝ ſiue ſpēꝫ: q̄ ab oī alia re diſtinguit̄. Et pōdus: ſiue ordinē: q̄ in finē ſuū vltimū inclinat̄. Hec aūt inclinatio gn̄alis ad finē vltimū p fines pticulares ⁊ ꝓximos: noiat̄ qñq3 appetitꝰ: vl' affectō nālis: qñq3 pondus reꝝ: qñq3 tractus: ſeu tēdētia: qñq3 amor inſitꝰ: qñq3 lex ſiue regula: qñq3 inſtinctꝰ: qñq3 equitas nālis: qñq3 fedꝰ reꝝ ſtabile: qñq3 ſenſus nāe: aut aliq̄ alio tali vocablo. Sꝫ talis appetitꝰ nālis nihil dicit ſupadditū ad ipſam nām vt accidēs neq3 vt habitꝰ ſed eſt ipſa nā taliter inſtituta. Sola eñi forma naturalis ſufficit ad talem inclinationem. ſeu appetitum naturalē: et ad motum cōſequentem inclinationē: vt ſi

lapis moueat̃ deorſum. Natura eñi tali
ter inſtituta (que ex agente deo ⁊ diſpo-
nente oia fortiter atq; ſuauit̃) habet ten
dere in talem vel talem finem: ⁊ moueri
ad illū ſi abſens ſit: niſi impediat̃: ⁊ quie
ſcere in adepto. Odire vͦo ꝯtrariū fuge-
re quoq;: nec in illo quieſcẽ. Hoc quoq;
vidit Ariſtoteles. j. Ethicoꝝ enuncians.
Bonū quod oĩa appetunt: ⁊ hunc eſſe
finem omniū ꝯfeſſus eſt deum. Hec que
dicta ſunt: ſunt verba Cancell'. piſien' in
tractatu de origine paſſionū. Cōſidera-
tione ſc̃da. Ex q̃bus trahit̃ documen-
tum: ꝙ in oĩi creato eſt duplex appeti-
tus naturalis. Unus particularis incli-
nans ad motū ⁊ finem ꝑticularez. Alius
eſt appetitus vniuerſalis quo res tendit
⁊ inclinat̃ ad finem vltimū. ſcʒ deū ſum-
mū bonum quod oĩa appetūt finaliter
ꝓpter ſui conſuationē. Nam deus ẽ Al-
pha: ⁊ O. vicʒ pͥncipiuʒ dans oibus eſſe
⁊ finis in quē oĩa tendūt vt in eſſe con
ſeruent̃. Uerbigra. Formaʒ ignis ſequi
tur appetitus naturalis ꝑticularis ſcʒ le
uitas: que ſuo tractu mouet̃ ſurſuʒ ad ſi
milem ignē: ⁊ dum illic eſt quieſcit. Odit
vero locū deorſum tanꝗ̃ ſibi non ꝯueni
entem: ⁊ refugit ipm: nec quietez habet
in illo. Quietē vͦo ignis in loco ſurſuʒ cō
ſequit̃ appetitus vniuerſalis: ſcʒ tenden
tia in cōſeruationē ſui eſſe. Et illa conſer
uatio vt dicit. S. Bonauētura in. ij. diſt.
. xxxvij. eſt a deo tanꝗ̃ ab imediato pͥn i
pio eff ciēte. vnde ſicut creatura hʒ eſſen
tiam a deo: ita etiā habet ꝯſeruationem
⁊ durationē. Nam idem eſt principium
eſſendi ⁊ cōſeruandi. Uerūtñ conſuatio
creature licʒ ſit a deo tanꝗ̃ ab imediato
pͥncipio: nō tñ eſt ab ipo ſicut a tota cau
ſa: ſ; in creatura eſt aliq̃ virtus conſuati
ua creata ꝯſequēs formā natura'ē: ⁊ eſt
quedam ydoneitas ad ꝯſuationē ⁊ vir-
tus qđāmodo ꝯſuatiua: ad cuius defe-
ctum velociorē vel tardiorē ſequit̃ diu-
turnior vl' minus diutur na duratio crea
ture: et cum eſt diut urnitas creature ad

durādū imꝑpetuū: deus eſſe eius imper
petuū ꝯtinuat. vt ptʒ in partibus vniuer
ſi que habēt eſſe ꝑmanens: ſicut ſunt or-
bes celoꝝ ⁊ elemēta q̃ ſunt corpora ſim
plicia: ⁊ ſimplicitas eſt ydoneitas ad du
randū imꝑpetuū. In ꝑtibus vͦo vniuer-
ſi que habēt eſſe decurrēs in q̃bus nō eſt
ydoneitas ad durandū imꝑpetuū: qua-
les ſunt: mineralia: plante: ⁊ aialia bru-
ta: deus eſſe eoꝝ ſolum ad tempus con-
ſeruat: quia non debēt habere eſſe perpe
tuum: ſ; terminatū. Et ipoꝝ ydoneitas
ad corruptionē ē compoſitio ex ꝯtrarijs
elementis: q̃ eſt cauſa corruptionis. Ue
rūtamē q̄ntūcunq; creatura habet ido-
neitatem ad durationē ꝑpetuā: ſi creatu
ra ſibi ipi relinq̃ret̃ corrūpet̃ ⁊ ãnihilare
tur. Dicit nanq; Grego. Cuncta in nihi-
lum caderent niſi manus conditoris ea
cōtineret. Omnis eñi creatura ex nihilo
ꝓducta eſt: ⁊ aliunde habet eſſe: q2 ex ni
hilo eſt: ideo quodāmō vana eſt ⁊ vani-
tati ſubiecta: q2 vero aliunde habet eſſe:
ideo eē eſt ſibi quodāmodo accidentale.
Sic igit̃ vanū: nō pōt fulciri niſi ꝑ verū:
⁊ ſtabile: ⁊ accidēs non pōt fulciri niſi ꝑ
ſubiectū: ſic eſſe creature nō poteſt con-
ſeruari abſq; munificētia creatricis eēn-
tie. ¶ Quartū dubium Querit de diffini — Quartū dubium
tione appetitus animalis. Rñdet̃ ꝙ ap-
petitus aialis: eſt inclinatio rei in veruʒ
bonū: vel apparēs bonū cum cognitiōe
preuia ꝑticulariter appetentis. Dicit̃
in diffinitione: apparēs bonū: q̃a appeti
tus aialis non ſemꝑ fert̃ in verū bonū: ſ;
etiam quādoq; in apparēs: vt dū homo
appetit ſeipm interficere ꝓpter euadere
miſerias mūdi. Dicitur in diffinitione
ꝑticulariter appetētis: ad differentiā ap-
petitus naturalis q̃ ſequit̃ cognitionem
nō ꝯiūctam vniuerſaliter dirigētis. i. in-
telligētie: videlʒ dei q̃ vniuerſaliter oĩa
dirigit in fines ſuos vt dictū eſt. Sed ap
petitus aialis ſequit̃ appͥhenſionē vel
cognitionē ꝑuiā cōiunctā: q̃ fit ꝑ ſenſus
exteriores vel interiores vel ꝑ rōnez par

ticulariter cognoſcentē. Cognitio. n. par
ticularis eſt vnius aialis vel hominis.
Appetitus aūt aialis ſequit̃ formā appͥ-
henſam. Et q2 forma appͥhenſa ē duplex:
ſcʒ ſenſibilis ⁊ intelligibilis. Et ideo ap-
petitus aialis eſt duplex. ſcʒ ſenſitiuus ⁊
intellectiu'. Intellectiuus eſt q̃ fertur in
bonū ſeꝑatū a materia. ſ. intelligibile: de
quo infra patebit. Appetitus vͦo ſenſiti-
uus eſt qui fert̃ in bonū ꝯiūctum mate-
rie in re ſenſibili. ſcʒ inſenſibile. Conſi
derandū eſt ꝙ appetitus aialis vno mō
dicit̃ ab aia: accipiēdo aiam ꝓ aia ſenſiti
ua ⁊ intellectiua in qua eſt cognitio ꝑuia
cōiūcta: quā ſequit̃ appetitus. Et ſic ap-
petitus aialis eſt genus reſpectu appeti
tus ſenſitiui ⁊ intellectiui: ⁊ ſic diffinitur
hic. Alio mō appetitus aialis dicitur ab
aialitate ⁊ aia ſenſitiua ſolum: ⁊ ſic appe
titus ſenſitiu' dicit̃ ſolum aial': ⁊ diſtin-
guit̃ ab appetitu intellectiuo: ſicut ſpēs
a ſpecie ſb vno genere. Sic appetit' ſen-
ſitiuus: dicit̃ etiam ſenſualitas ⁊ appeti
tus aialis: ꝓut dictū eſt ſupra in ſc̃do du
bio. Appetit' aūt ſenſitiu' eſt duplex
ſcʒ concupiſcibilis ⁊ iraſcibilis. Quoruʒ
diſtinctio vt dicit Alexāder de hales: ꝑ-
te. ij. q. lxviij. dupliciter accipit̃. Uno mō
ſm appetitum boni ⁊ fugam mali: ⁊ hoc
modo bonū ⁊ malum diſtinguūt: cōcupi
ſcibile ⁊ iraſcibile. Concupiſcibilis eñi or
dinat̃ ad ꝓſecutionez boni. Et ꝑ iſtam.
ouis vadit ad paſtorē: ad matrē ſuam: ⁊
ad herbam tanꝗ̃ ad bonū eſtimatū ⁊ ap
prehenſum eſtimatiua naturali ⁊ quodā
inſtinctu naturali q̃ eſt eſtimatiua. Ira-
ſcibilis aūt ordinat̃ ad fugam mali: ⁊ ꝑ
iſtam potentiā ouis naturalr̃ fugit lupū
tanꝗ̃ malum ſuum: appͥhēſum ⁊ eſtima
tū eſtimatiua naturali: ⁊ iſto modo paſſi
ones (gaudiū quod dicit appetitū reſpe
ſpectu boni in pñti: ⁊ concupiſcētia ſiue
deſideriū quod dicit appetituʒ reſpectu
boni in futuro) ad concupiſcibilem per-
tinent. Dolor aūt ⁊ timor que conſiſtūt
in fuga mali in pñti: vel in futuro: ꝑtinēt

ad iraſcibilem. Alio modo vis concu
piſcibilis ⁊ iraſcibilis diſtinguunt̃ penes
diuam obiectorum ſcʒ boni ⁊ mali ꝑticu
laris. Sic ꝙ in vtraq; vi reperiat̃ bonuʒ
⁊ malum. Bonum eñi ⁊ malum particu
lare que ſunt obiectum appetitus ſenſi-
tiui poſſunt ꝯſiderari abſolute ⁊ ſine cō
tractione: vel cum cōtractione ad ardu-
um. Et ſm hoc differunt ille due vires.
Nam vis cōcupiſcibilis reſpicit bonum
vel malum ſine aliqua ratione difficulta
tis vel arduitatis. Sed quoniam multa
ſuperueniūt nata impedire concupiſci-
bilem in ſua inclinatione: vel tendentia:
vel quietem circa bonuʒ: ⁊ in odio fuga:
vel in ꝯ̃tatiōe circa malum. Hinc data
eſt ei tanꝗ̃ ꝓpugnatrix ipa vis iraſcibilis
que tendit in bonū adipiſcendū vel ma-
lum depellendum: non vt ſimplcit̃ ⁊ ab-
ſolute tale: ſ; vt arduum ⁊ difficile adipi
ſci vel euadi. Et hec diſtinctio cōcupiſci-
bilis ⁊ iraſcibilis vſitatior eſt apud do-
ctores q̃ prima. Ad eandem eñi vim ꝑti
net proſequi conuenientia ſm ſenſum: ⁊
refugere nociua: ⁊ hoc pertinet ad cōcu-
piſcibilem. Cuius obiectū eſt bonum vel
malum ſimpliciter ſine ratione arduita-
tis ⁊ difficultatis. Et ſic ſex paſſiones re
periunt̃ in cōcupiſcibili. Tres reſpectu
boni. ſcʒ amor: deſideriū ſiue cōcupiſcē-
tia: ⁊ delectatio. Tres reſpectu mali. ſcʒ
odium: fuga ⁊ triſticia. Ad aial etiaʒ
nō ſolum pertinet vis concupiſcibilis ꝑ
quam conſequit̃ conueniētia ⁊ fugit no-
ciua: ſ; etiam vis per quam reſiſtit impu
gnantibus que cōuenientia animali re-
mouent ⁊ nocumenta inferunt: ⁊ hoc fa
cit iraſcibilis vis: cuius obiectum eſt bo
num: ꝑticulare arduū difficile ad adipi-
ſcendum: vel maluʒ arduum difficile ad
repellendum: ⁊ ſic in iraſcibili reperiunt̃
quinq; paſſiones. Due reſpectu boni. ſ.
ſpes ⁊ deſperatio. Tres reſpectu mali.
ſcʒ audacia: timor ⁊ ira. De quibus ſin-
gularibus in ſecunda ꝑte huius opuſcu
li dicetur. Et in hoc appetitu ſenſitiuo

Cōcupiſcibilis vis differt ab iraſcibili.

in quo paſſiones dominanť ponunť vir
tutes morales: que ſunt refrenatiue paſ
ſionũ tanꝗ̃ in ſubiecto in homine. Que
dam in concupiſcibili: vt temperantia
cum ſuis ſpeciebus. Quedam in iraſcibi
li: vt fortitudo ⁊ ſue ſpecies. De quibus
virtutibus in tertia parte huius opuſcu
G li dicetur. Et nota ꝙ vis concupiſcibi
lis potius nominať a paſſione concupi
ſcentie ſeu deſiderij ꝗ̃ ab alia paſſione:
quia concupiſcentia reſpicit bonum cõ
modum vt abſens quaſi ſatagens illud
adipiſci: ⁊ quia bonum deſideratum ma
gis facit ſe ſentire ratione defectus ⁊ in
digentie. Jdõ potius denominať a ꝯcu
piſcentia ꝗ̃ a delectatione vel gaudio.

Pariformiter vis iraſcibilis potius
nominať ab ira ꝗ̃ a ſpe. Nam ira reſpi
cit minorationem ſeu vilipenſiõem que
inter mala maxime fugiť: ſicut ex aduer
ſo excellentia maxime appetiť. Et ideo
iraſcibilis nominať ab ira: que iuxta ire
ſimilitudinem fortiter indignať contra
rijs ⁊ fortiter tenet quod cupit. Et no
ta ꝙ ſm philoſophũ ⁊ ſequaces: he due
vires cõcupiſcibil' ⁊ iraſcibilis in ſola ſen
ſualitate ⁊ appetitu ſenſitiuo radicanť.
Sed ſm Auguſtinũ ⁊ theologos in vo
luntate ⁊ appetitu intellectiuo reperiun
tur: vt diceť cum de potẽtijs rationalis
anime agiť. Notandum etiam ꝙ vir
tus appetitiua nominať multis modis.
Diciť enim appetitus ſenſitiuus: appe
titus animalis ⁊ ſenſualitas: vt dictũ eſt
ſupra in ſecũdo dubio. Pro dictorum
clariori intelligentia inferenda ſunt ali
qua correlaria. Correlarium primum
cõcupiſcibilis ⁊ iraſcibilis ſunt vires di
ſtincte: quia habent diuerſa organa in di
uerſos vſus ordiata ⁊ fines. Natura.n.
alia dedit organa ad delectandum alia
ad defendendum. Concupiſcibili nanqȝ
que ferť in bonum delectabile: ſunt da
ta membra ad delectandum: vt lingua
eſt pro delectatione ſaporũ: ⁊ ſic de alijs
organis ſenſuum exteriorum. Jraſcibili
que fertur in bonum arduum: data ſunt
membra in animalibus ad defendendũ:
vt ſunt cornua: vngule: vngues ⁊ dẽtes.

Correlarium ſecũdum ꝙ aliter ſe ha
bet appetitus ſenſitiuus in brutis ⁊ ali
ter in hominibus: in brutis nihil partici
pat de ratione: quia bruta agunt vt ap
petitus inducit niſi impediant. Sed in
hominibus appetitus ſubditur rationi
⁊ eſt particeps rationis ⁊ nõ ſemꝑ agit
vt vult: ſed vt ratio imperat. Et propter
hoc appetitus rationis apud theologos
vocatur vir. Senſitiuus vero mulier: et
etiam ſenſualitas: de qua infra diceť in
capitulo .xxx. de ratione. ¶ De appeti
tu intellectiuo. Correlarium tertiũ. Ap H De appetitu intellectiuo.
petitus intellectiuus qui fertur in bonũ
ſeparatũ a materia ſcilicet in intelligibile
differt ab appetitu ſenſitiuo. Primo:
quia appetitus ſenſitiuus fertur in bo
num particulare: quia fertur in illud ꝙ
ſenſus ſentit: ſed hoc eſt ſingulare ⁊ par
ticulare. Obiectum enĩ appetitus ſenſiti
ui eſt bonum apphenſum per ſenſum.
Appetitus vero intellectiuus ferť in bo
num vniuerſale: quia intellectus intelli
git vniuerſale ⁊ commune. Obiectũ enĩ
appetitus intellectiui eſt bonũ apprehẽ
ſum ꝑ intellectum. Secũda differen
tia: quia appetitus intellectiuus intelle
ctui fundať in eſſentia anime vt in ſub
iecto: ſed appetitus ſenſitiuꝰ fundať in
toto compoſito ſubiectiue: vnde deſtru
cto toto compoſito appetitus ſenſitiuꝰ
corrumpiť: ſed intellectiuꝰ eſt in anima
intellectiua q̃ eſt incorruptibilis: vnde ⁊
appetitus intellectiuus eſt incorruptibi
lis. Nominatur autem appetitus conſe
quens formam apprehenſam ab intelle
ctu multis nominibus: videlicet appeti
tus intellectiuus rationalis: vel volũtas

Diciť aũt intellectiuꝰ: non quia intel
ligit: ſed quia ſequiť intellectũ: vt illud
appetat qđ intellectꝰ cognoſcit. Non.n.
diligimꝰ niſi cognita ſm Auguſ. Diciť
aũt rationalis: q2 iudiciũ rõnis ſequiť:

vt illud qđ rõ iudicat eligẽdum vel recu
ſandum: illud eligat vel recuſet appetitꝰ
rõnalis. Diciť volũtas ꝑ cõparationẽ ad
appetitũ ſenſitiuũ. Nobiliora enĩ entia
⁊ ſi cõueniãt eis noĩa ignobiliũ: tñ ſpeci
alia noĩa rõne ſue nobilitatis ſortiuntur
Et ideo ꝗ̃uis volũtas dicať appetitus:
⁊ cõueniat in hoc noĩe cũ appetitu ſenſi
tiuo: tñ ſpeciale ſibi nomẽ retinuit: vt ap
petitus intellectiuꝰ dicať nõ ſolũ appeti
tus: ſed etiã volũtas. Jmproprie tñ volũ
tas aliqñ accipiť ꝓ appetitu ſenſitiuo: ſi
ue ſit cõiũctus rõni natus obedire rõni
vt in hoibus: ſiue nõ fuerit cõiunctꝰ rõni
vt in brutis: ꝓpter qđ diciť Job.xxj. de
petro. Ducet te q̃ non vis ⁊c. Jbi volun
tas accipiť improprie ⁊ large ꝓ appeti
tu ſenſitiuo ꝯiuncto rõni in hoie: licȝ au
tẽ appetitus intellectiuꝰ i petro eẽt ꝓm
ptus ad martiriũ: tñ appetitus ſenſitiuꝰ
refugiebat: q2 mors eſt vltimũ terribiliũ
Et ideo diciť Euãgeliũ. Et ducet te q̃ tu
non vis ire. ſcȝ ſm appetitũ ſenſitiuum.
Minus ꝓprie volũtas qñqȝ accipiť pro
appetitu naturali: q̃ nõ hȝ ꝯiunctã ꝯgni
tionẽ: ſed dirigiť ab infallibili intelligen
tia: que deus eſt. ¶ Quintũ dubium. Cũ Quintum dubium
potẽtie aĩe diſtinguanť ꝑ actus ⁊ obie I
cta. Queriť qui ſunt actus ⁊ obiecta po
tẽtie appetitiue ſenſitiue ſiue motiue ſen
ſualis. Hec q̃ſtio duo q̃rit. Primum de
actu appetitus ſenſitiui de quo in hoc du
bio q̃nto determinabiť Scḋm qđ q̃rit ẽ
de obiecto appetitus ſenſitiui: de q̃ in ſe
xto dubio diceť. Quo ad primũ q̃ſitũ
Rñdeť ꝙ ſicut in pte apphẽſiua ſiue in
cognitiua ſenſitiua: vtpote in ſenſibꝰ ex
terioribꝰ ⁊ interioribꝰ. Quidã ſũt actus
gñales cõcomitãtes totũ genus potẽtie
apphenſiue ſenſitiue: vt ſunt: apphende
re: cognoſcere obiectũ: ſiue i pñtia ma
terie vt faciunt ſenſus exteriores: ſiue in
abſentia materie ſicut fit ꝑ ſenſus interi
ores: nihilominus quilibet ſenſus habet
actum ſpecialem: vt viſus actus eſt vide
re: auditus audire: guſtus guſtare. Et ſic
de alijs ſenſibus exterioribus. Senſus
etiã interiores ſpeciales habẽt actus: vt
diffuſe extat declaratum de ſingulis.

Pariformiter ſentiendũ eſt de poten
tijs appetitiuis ſenſitiuis que hñt actus
generales ⁊ ſpeciales. Generales conue
niunt taȝ appetitui concupiſcibili ꝗ̃ ira
ſcibili: ⁊ poſſunt exprimi concretiue ⁊ ab
ſtractiue: et ſunt appetere ſeu appetitio
affici ſeu affectio: inclinari ſeu inclinatio
moueri ſeu motio: ſiue motus. Motus
tamen hic non ſumiť pro motu exteriori
et locali qui eſt mutatio ab vno loco in
alium. Jlle enim motus eſt in pdicamẽ
to: vbi ⁊ reperitur in omni perfecto ani
mali qđ mouetur de loco ad locum mo
tu progreſſiuo. Et iſte motus exercetur
a virtute motiua imperata: de qua infra
dicetur .xxvj. caplo. Sed motus hic ſu
mitur ꝓ motu interiori: vt eſt motꝰ ſen
ſualitatis in homine: ſeu actus appetitꝰ
ſenſitiui ꝯſequẽs apphenſionẽ ſenſitiuã
in brutis. Jmperãs motum ꝓgreſſionis
in animali ꝑfecto. Et ille motus interior
appetitus diciť motus alterationis: que
eſt mutatio de vna q̃litate in aliã: ſm il
lũ motũ aĩal: iraſciť: dolet: gaudet: timet
audet ⁊c. Et ille motus reperitur in pre
dicamento qualitatis in tercia ſpecie:
que eſt paſſio vel paſſibilis qualitas. De
quo plenius dicetur parte ſecunda huiꝰ
opuſculi. Conſiderandum etiam ꝙ
actus virtutis apprehẽſiue differt ab ac
tu virtutis appetitiue. Actus enim appͤ
henſiue virtutis non ita proprie dicitur
motus ſicut actus appetitꝰ. Nã opatio
potẽtie apprehẽſiue terminatur in hoc et
perficitur: ꝙ res cognite et apprehenſe
ſunt in apprehendente et cognoſcẽte ſci
licet per ſuas ſimilitudines. Operatio
autem appetitiue perficitur in hoc: ꝙ ap
petitus inclinatur in rem apprehenſibi
lem per extenſionem: vicȝ ad res deſide
ratas. Et ideo opatio apphẽſiue aſſimi
latur quieti. Operatio vero appetitiue cõ
parať motui: vnde ꝑ ſenſualem motum

intelligiꝛ operatio potentie appetitiue. Et ꝑ ſenſualitatē intelligiꝛ ipſa potentia appetitiua q̄ eſt appetitus ſenſitiuus.

Operationes tñ appetitus magis ꝓprie nominanꝛ paſſiones q̄ actus: de quibus paſſionibus in ſc̄da parte hui⁹ opuſculi diceꝛ. Speciales vero actus appetitus ſenſitiui: tot ſunt quot paſſiões reperiunꝛ in concupiſcibili ꝛ iraſcibili.

Concupiſcibilis nanqꝫ vt dictum eſt: ſex hꝫ paſſiones qui ſunt eius actus: et poſſunt nominari abſtractiue ꝛ cōcretiue. Et dicunꝛ Amoꝛ Odium Deſideriū Fuga Gaudiū: et Triſticia. Concretiue nominanꝛ: amare: odire: deſiderare: fugere: gaudere: ꝛ triſtari. Iraſcibilis quinqꝫ hꝫ paſſiones ſiue actus: ꝛ ſunt Spes ꝛ deſperatio Timoꝛ ꝛ audacia ꝛ ira. Ex quo pꝫ q̄ vndecim ſunt paſſiones ſiue actus appetitus ſenſitiui: ſex in concupiſcibili: ꝛ.v. in iraſcibili. Nō tñ eſt hec diuiſio in ſpecies ſpecialiſſimas: ſed in ſpecies ſubalternas. Continēt nanqꝫ he vndecim paſſiones plures alias ſub ſe: de q̄bus diceꝛ in.ij.pte huius opuſculi.

R Conſiderandū vltimo q̄ illud quod apud philoſophātes nominatur paſſio Apud theologos diciꝛ affectus vel affectio. Apud grāmaticos nominaꝛ interiectio. Interiectio nāqꝫ eſt pars orationis: ſignificās mētis affectū: voce incognita. addi poterit (vt dicit Cancellarius pariſienſis ſuꝑ cantica canticoꝝ) Geſtu incognito. Primum ꝓpter aures diſcipline capaces: alterū ꝓpter oculos geſtuū cognitores. Geſtus eñ ſunt ad oculos: voces ad auditū. Bruta eñ ꝛ etiam homines diuerſas voces ꝛ geſtus interiectinales faciunt: ad notificanduꝫ diuerſas paſſiones ꝛ affectiones ꝛ motus anime interiores. Leo nanqꝫ ad exprimendum paſſionē ire interioris: rugit: canis latrat Facit etiā leo diuerſos geſtus corporis: ꝑ vngues pedes: ꝑ os dentes: et rictus: motum ire interiorem notificātes. Homines etiam philocapti diuerſis vocib⁹:

Interiectio diffinit

ſcilicet iubilis ꝛ clamoribus: et etiam geſtibus: vtpote tactib⁹: amplexibus oſculis. Amorē gaudium ꝛ concupiſcentiam interiorem mentis notificant. Et hoc fit geſtu ꝛ voce incognita. Vel ſm alios: voce incōdita.i. intus condita: ſiue abſcondita ipſi videnti ꝛ audienti: qꝛ affectiones ꝛ operationes aīe interiores: que cōſiſtunt in experientia ꝛ ſentimento interiori: magis ſunt cognite ipī patienti q̄ videnti vel audiēti. Sicut diciꝛ de infirmo egritudinē ꝛ dolorē internū ꝑ gemitus ꝛ voces interiectionales explicāte: q̄ nullus tam bene cognoſcit doloris ꝛ egritudinis vehementiā ſicut ipē infirmus qui ſentit. Proferunꝛ etiā cōmuniter interiectiones (ꝑſertim a brutis) voce confuſa ꝛ inarticulata. Nullus eñ rugitum leonis: vlulatū lupi: vel hinnitū equi: vel alioꝝ animalium voces in ſcriptis tradere poteſt. Homines etiā ꝑ vehemētia paſſionum interiorum: vicꝫ ire doloris: vel intenſi gaudij: ꝓrumpūt in voces interiectionales inarticulatas ꝛ cōfuſas Et hec eſt ratio quare paulus dixit ſe audiſſe archana verba in tercio celo: que non licebat.i. nō potuit homini loqui vo cetenus: nec potuit ea tradere btō Dionyſio ſuo diſcipulo ad plenum in ſcp̄tis.

Ex dictis patet paſſiones magis ꝓprie dicunꝛ motus potētiarū aīe q̄ act⁹ Non quidē apphenſiuarū: vt eſt ſenſus intellectus: ſed appetitiuarū: nō tñ ſunt motus appetitus rōnalis qui dicitur voluntas: ſed appetitus ſenſitiui: qui diciꝛ ſenſualitas: que diſtinguiꝛ in vim cōcupiſcibilem ꝛ iraſcibilem. Sed cum amor ꝛ gaudium: triſticia ꝛ ira ꝛ hmōi q̄ proprie ſunt motus ꝛ paſſiones appetit⁹ ſenſitiui: attribuunꝛ deo: vel angelis: vl' ſanctis hoībus: vt patet in ſcriptura: tūc improprie ꝛ large ſumunꝛ: et ſignificant ſimplicem actum voluntatis cum ſimilitudine affectus paſſionis ſed abſqꝫ paſſione. Et ipſi quidem motus paſſionum abſolute ꝛ ſm ſe conſiderati inquantum

Vicium

important abſolute motū appetitus ſenſitiui in aliqđ bonum vel maluꝫ: ſimplex vel arduū: ſic ſunt naturales ꝛ cōmunes nobis ꝛ brutis: non faciunt nos vitioſos vel virtuoſos: ſed ſm q̄ a ratione regulanꝛ bene vel male: nam ſm q̄ ſimul cuꝫ motu: important receſſum ab ordine rationis ſic ſunt nomina viciorum. Inquantum vero regulanꝛ a rōne dicunꝛ virtutes. Regulandi ergo componēdi ꝛ inſtituendi atqꝫ ordinandi ſunt paſſiones et affectus animi: ad id quod debēt: ꝛ quomodo debent: vt in virtutes ꝑficere poſſint: alioq̄n in vitia defacile decidūt. Cuꝫ ergo prudenter: modeſte: fortiter ꝛ iuſte amoꝛ ꝛ odium inſtituunꝛ: in virtutes exurgunt: prudentiam ſcꝫ temꝑantiam fortitudinem: atqꝫ iuſticiam. Appetitus tamē ſenſitiuus rōni non obedit immediate: ſed mediante volūtate. patet de paſſione ire rōnabilis que eſt cum rōne: non quidem vt precipiēte ſicut diciꝛ eſſe voluntas cum ratione: ſed vt denunciante. id eſt. manifeſtante iniuriam. ¶ Sextū dubium Eſt de obiecto appetitus ſenſitiui.

Sextum dubium.

Reſpondeꝛ q̄ obiectū appetitus eſt bonum. Nam bonum deſcribiꝛ: appetitus motiuū: hec deſcriptio habetur ex primo Ethicoꝝ vbi diciꝛ bene enūciauerūt dicentes: bonū eſt quod omnia appetunt. Dr̄ eñ bonuꝫ a boo: as: are.i. vocare: q̄a bonum: boat. id eſt. vocat: inclinat: allicit ꝛ mouet appetitū. Eſt eñ vt ſupra dictū eſt duplex appetitus. ſcꝫ Iraſcibilis ꝛ cōcupiſcibilis. Iraſcibilis eſt qui ferꝛ in bonum arduū. Concupiſcibilis ferꝛ in bonum delectabile. Pro quo conſiderādum q̄ bonū eſt duplex. Quoddam ē bonū quod abſolute habet rationem boni: ꝛ illud diciꝛ bonū ſimplex in qđ deuenimus ſine difficultate: vnde oīs illa paſſio de cuius intellectu eſt appetit⁹ in bonū ſimpliciter ſine additamento ꝛ cōtractione ad arduū: eſt in cōcupiſcibili: ſicut amoꝛ: deſideriū ꝛ delectatio et oppoſita harū. Aliud eſt bonū arduū in qđ deueni

mus cum quadam difficultete ꝛ neceſſitate. Oīs eñ illa paſſio de cui⁹ intellectu eſt motus in bonū cum circūſtantia difficultatis eſt in iraſcibili ſicut ira: que ꝯſurgit ex magna leſione quā q̄s poteſt vindicare: ſꝫ nō in ꝓmptu: ꝛ ſic arduū addit quādaꝫ ſpecialem rationē bonitatis. ſcꝫ precioſitatem q̄ndam: ex hoc ipſo q̄ nō defacili poteſt haberi: ſicut diciꝛ. Omne rarū carum. Reſpectu primi boni eſt appetit⁹ concupiſcibilis: qꝛ concupiſcentia eſt illoꝝ que leuiter habere poſſum⁹. Reſpectu ſc̄di eſt appetit⁹ iraſcibilis: q̄ eſt ꝓpter bonū a quo q̄s impediꝛ: ꝛ ergo iraſcibilis eſt ꝓpugnatoꝛ appetit⁹ concupiſcibilis. Vbi eñ vis concupiſcibilis nō poteſt conſeq̄ ſuū obiectū: ibi ſurgit iraſcibilis eam defendens ꝛ promouens vt ſuū finem conſequaꝛ. Exemplū de Cane rodente os: q̄ in ſapore oſſis habet delectationem per vim cōcupiſcibilem: alter inſurgēs volens ſibi auferre os: mox canis moueꝛ in paſſionem ire: appetit⁹ iraſcibilis. Et hec vis iraſcibilis impat virtute motiue exteriori: q̄ cōſiſtit in membris canis: ſicqꝫ canis ore latrat: dentib⁹ mordet: ꝛ totū corpus exponit pro defenſione ſua. ¶ Bonū eſt triplex: ſm philoſophū.viij. Ethicoꝝ. ſcꝫ vtile: delectabile ꝛ honeſtum. Et huic opponiꝛ triplex malū. Nam bono vtili opponiꝛ malū damni ſiue nociui. Bono delectabili opponiꝛ malū pene ſiue triſtabilis. Bono honeſto opponiꝛ malū culpe ſiue inhoneſti.

M

Bonum eſt triplex.

Ratio diuiſionis boni eſt: q̄a bonū eſt aliq̄d inq̄ntū appetibile. Appetiꝛ aūt aliqđ tribus modis. Primo aliq̄d appetiꝛ nō ꝓpter ſe: ſed ꝓpter aliud. ſcꝫ vt quoddam mediū ꝑ qđ in aliud bonū tendiꝛ: ꝛ tale bonū vocaꝛ bonū vtile: ꝛ hoc naturaliꝛ appetunt ſenes magis q̄ iuuenes: ſic ſumptio medicine amare deſideraꝛ non ꝓpter ſe: ſed ꝓpter ſanitatē. Sub hoc bono vtili comphendunꝛ diuitie honores. Diuitie eñ appetunꝛ vt ſcilicet mediū ꝑ qđ q̄s poſſet habere victū: veſtitū ꝛ dele

ectatiões:bonoꝛ ⁊ gloꝛia ⁊ preſidẽtia etiã appetunt̃ ꝓpter diuerſos fines. Circa illa bona vtilia: eſtimatiua virtus eliciendo de ſenſatis nõ ſenſata: apprehẽdit arduitatem ⁊ difficultatem: ⁊ ergo ſunt obiectum appetitus iraſcibilis. Res etiã inaiate tendunt ꝑ appetitum naturalem inditum ad bonum dumtaxat eis vtile ſicut ad loca ſui conſuatiua ⁊ ad opationes ſuas: ſine q̃bus eſſe vel bene eſſe nõ poſſunt: ſed de delectabili bono nihil habere dicunt̃: ſicut nec de triſtibili: niſi per tranſſumptionẽ voluimꝰ loq̃ nimis ample: ⁊ iſte appetitꝰ dicit̃ amoꝛ naturał: q̄ eſt naturalis inclinatio ad ꝯſeruationem ſui: hinc eſt q̄ aqua fluminũ q̃ntum põt fluit in mare: quia ibi melius cõſeruatur lapis in altum ꝓiectus: q̄citius reuertit̃ in terram: vbi ꝯſeruat̃. Eſt etiam ille naturalis amoꝛ ⁊ appetitus in rebus ſenſibilibꝰ. Vitulus enĩ agnꝰ poꝛcellus cũ ducunt̃ ad macellũ renitunt̃ inq̃ntum pñt.

Secũdo appetit̃ bonũ vt quies in re deſiderata: ⁊ tale eſt bonũ delectabile qđ appetit̃ ꝓpter complacentiam ⁊ delectationem: ⁊ hoc appetũt iuuenes paſſionũ inſecutoꝛes: ꝓut ſunt delectatiões ciboꝛum: venereoꝝ ⁊ ludoꝛũ ⁊ delicie ⁊ delectationes omniũ ſenſuũ. Unuſq̃ſq; enĩ ſenſus delectat̃ ð obiecto ſibi ꝓpoꝛcionato. Propoꝛcio aũt conſiſtit in q̃dam medietate. Senſus enĩ triſtat̃ in extremis: ⁊ in medijs delectatur: viſus in videndo pulcra: auditꝰ in audiẽdo ſuaues ſonos ⁊ cantus: olfactus de fragrãtia odoꝛum: floꝛũ ⁊ aromatũ: guſtus in dulcedine ſapoꝝ: tactus delectat̃ in mollibꝰ ⁊ lenibꝰ ſibi ⁊ maxime invenereis: ⁊ hoc bonũ eſt obiectũ appetitꝰ concupiſcibilis: ⁊ appetitur tam ab hominibꝰ q̄ a brutis. Res enĩ aiate ꝑ foꝛmã ſenſitiuã in actu fundatam: tendũt q̃dem in bonũ vtile: qđ duz ꝯſequunt̃ ⁊ illud eis cõiũgit̃ ſentiũt delectationẽ: ita vt iam ferunt̃ in ꝓpriũ bonũ ſcʒ delectabile: imo ſi non eſſet vtile: ſepe eſſet nociuũ eis. Natura tñ plus indidit delectationeʒ in aialibus ꝓpter opationẽ vtilem q̄ ꝓpter delectatõem ſuauẽ: vnde ſi haberet aial nutrimentũ ſufficiens ſibi ꝯiũctum. Si pterea ſine ꝯpari generaret ſibi ſimile ad conſeruatõnem ſue ſpẽi: nã nõ curaſſet adiũgere delectatõem in ſenſibus guſtus ⁊ tactus: pluſq̄ in igne qui fert̃ ad ſuũ locũ ⁊ generat ſibi ſimile ſine delectatione. Tertio appetit̃ bonũ vt q̃daʒ res terminãs appetitũ intellectiuũ ⁊ tale bonũ vocat̃ honeſtũ. Bonũ enĩ vtile oꝛdinat̃ in finẽ extra ſe: ſʒ bonũ delectabile eſt finis appetitus ſenſitiui. Bonum vero honeſtũ eſt finis appetitꝰ intellectiui. ſcʒ volũtatis. Bonũ enĩ honeſtũ (ſm Tuliũ) eſt q̄ ſua vi nos trahit: ⁊ dignitate ſua nos allicit. Hoc enĩ ꝓpter ſe appetit̃ etiã ſi nulla alia dignitas inde ſeq̃ret̃. Bonũ.n. honeſtũ plurimas hʒ ſibi adiũctas vtilitates: ſicq; q̃dã vi ⁊ violentia ⁊ poteſtate trahit affectũ: ⁊ hoc appetũt viri ſapiẽtes: ⁊ hoc bonũ ſm ſanctũ Bonauenturã diſt. j. ſup ꝑmũ ſentẽ. dr̃ dupliciť aut qđ eſt pure bonũ: vt deus: aut in q̃ relucet eiꝰ ſilitudo: vt grẽ ⁊ ꝟtutes. Primo modo honeſto bono ẽ fruendũ: ꝓprie accepto frui ꝓut dicit motum volũtatis cum delectatione ⁊ quietatiõe: q2 ſummũ bonũ ſolũ termiat: quietat ⁊ delectat aĩe appetitũ rõnalẽ: q̄ creata ẽ ad ꝑcipiẽduʒ ſummũ bonũ ⁊ infinitũ qđ deus ẽ: iđo in eo debet ſolũ q̃ſcere ⁊ ipõ frui. Non enĩ beatitudo hoĩs cõſtituta eſt in diuitijs vtilibus: non in delitijs ſuauibus ⁊ delectationibus: nõ in honoꝛibus: vel gloꝛia tp̃alibus. Patet q̃m ſi oĩa hec affuerit remanet indigentia: ſeu vacuitas: ſeu inanitas: quia principalioꝛ pars hoĩs ſcilicet imago dei ad quaʒ creatꝰ eſt hõ: ſm memoꝛiam: intelligẽtiam ⁊ voluntatem: q̄ ꝑceptiua ẽ boni honeſti: nõ replet̃: hoc aũt fit i btitudine: dũ erit mẽorie repletõ eťnitat̃ ⁊ vnitat̃. erit intelligẽtie repletio veritat̃ ⁊ lumis erit volũtati repletio dilectõis ꝑfecte ⁊ fruitiõis: a ſũmo ꝟo ifinito ⁊ honeſto bono. Nulla.n. creatura irrõnalis ad hoc attingit: q2 nec ad illud creata eſt: memoꝛandũ intelligendũ ⁊ amãdum. Creature enim inanimate tendũt in ſolum conueniens eis ⁊ vtile abſq; delectabili: ſcʒ ad loca ſua pꝛo conſeruatione. Creature ſenſitiue tendũt vltra bonũ ſuũ vtile ad bonum delectabile ſed non ad honeſtum. Creature intellectuales tendunt ad bonum honeſtũ. Eſt enĩ ſingulariter ⁊ euidẽs ꝓprietas anime rationalis vt appetentiſſima ſit honeſtatis que dicit̃ honoꝛis ſtatus terminus et finis honoꝛis. Scđo bono honeſto in q̃ relucet ſimilitudo veri et eterni honeſti boni etiam fruendum eſt: capiendo frui communiter ꝓut dicit motum cum delectatione tñ: ⁊ non quietationem appetitus intellectiui. Et ſic omnibus que ſpũaliter delectãt: cuiuſmodi ſunt fructꝰ dona beatitudines ⁊ ꝟtutes poteſt frui homo. Huiuſmodi enim ꝓpter aſſimilationem ad deum habent pulcritudinẽ qua nos delectant ⁊ alliciunt In his enim reperitur vtilitas magna hominem alliciens: quia conſecutio ſalutis: pax mentis: ⁊ edificatio ⁊ dilectio ꝓximi: ac etiam delectatio ꝑcipua. Delectãt enim ſuos poſſeſſoꝛes ſincera ⁊ ſancta delectatione: et in eis pariunt gaudium ſpũale: tñ in ipſis non eſt quieſcendum: quia tũc amittunt pulcritudinem: q2 cum virtutes ad ſe referunt̃ ſuperbe ſunt ⁊ inflate: ideo referẽde ſunt ad ſummum bonum cui ſoli inherendum eſt: quia illud eſt ꝓpter ſe tm̃ amandum ⁊ vltra illud nihil eſt querendum: illud enĩ eſt ſupmus finis omniũ.

M Sanctus etiã Augꝰ. quẽ etiã ſequit̃ magr̃ in. ij. diſtinc. xxvij. etiam diſtinguit triplex bonum: in libꝛo retractationũ dicens. Bonoꝛum quedam ſunt: minima quedam media: quedam maxima.

Minima bona ſunt bona tp̃alia exterioꝛa: vt diuitie: ſiue naturales: vt poſſeſſiones: animalia: victualia: ſiue artificiales: vt pecunie: veſtes: honoꝛes tp̃ales. Gloꝛia mundialis ptãs: preſidẽtia: dominium humana libertas: cui opponit̃ ſeruitus fama. Sunt enim bona in ſua natura: ſunt etiam bona bene vtenti: quia vt ait phs: oꝛganice. i. inſtrumẽtaliter deſeruiũt felicitati: ſed cõmuniter homies male eis vtunt̃ cum copiam habent.

Bona media ſunt bona naturalia: vt potentie anie intellectiua: volitiua ⁊ ſenſitiua: ſanitas pulcritudo: ⁊ alia naturalia: q̃bus poſſumꝰ vti bene ⁊ male Gen̄. j Vidit deus cuncta que fecerat et erant valde bona. Neq; enĩ melioꝛa in ſuo eſſe naturali ⁊ ſpecifico eſſe potuerũt. Poterat quidẽ equo dare melioꝛem naturam deus: puta naturã hoĩs: ſed nõ remaneret equus: ſed eſſet alterius nature ſcilicet humane: ſic homini vt haberet naturam angeli: ſed nõ eſſet homo. Bona maxima ſũt bona ſpũalia ſcʒ grã ⁊ virtutes neceſſarie ad ſalutẽ: et his bonis nemo male vtit̃ foꝛmaliter conſideratis: q2 actus q̄ pꝛocedit ab habitu virtutis non põt eſſe malus: ſic nec ipa ꝟtus põt eſſe mala. Sed ꝟtutibꝰ mãliter ꝯſideratis cõtingit hoiem male vti inq̃tũ hõ de ipſis ſupbit: vt de abſtinẽtijs ieiunijs: vigilijs: actibus iuſticie et foꝛtitudinis. Sanctus etiã Bonauen. quadruplex bonum diſtinguit homini a đo collatũ. Parauit enĩ deꝰ homini. Bona nature: bona foꝛtune: bona gratie: ⁊ bona gloꝛie: bona nature ſunt creature vniuerſe huiꝰ mundi. Nihil enĩ eſt in mũdo a deo factũ qđ nõ ſit ad hoiem oꝛdinatũ. Oĩa enĩ nr̃a ſunt dicit apl̃s. Non ſolũ inferioꝛa: ſed etiam ſuperioꝛa: q̃dam ad cuſtodiendũ: vt angeli: q̃dã ad paſcendũ: vt vegetabilia et aialia eſibilia: q̃dã ad admirandũ: vt aialia q̄ nõ deſuiũt ꝑ cibo. Parauit etiã đs hoi oĩa coꝛpa mũdi: ſiue ſint lũioſa: vt celeſtia: ſiue trãſpentia vt ignis aer ⁊ aqua ſiue opaca: vt terra: q̄ omnia ſunt perpetue duratura ſm eſſentiam: lʒ non ſm figuram. Parauit ſecundo deus homini bona foꝛtune: ⁊ licet hec bona que dicunt̃ foꝛtune ſint etiam bona nature. In

Beatitud[o]

Bonum triplex

Q Bonũ quadruplex

hoc tñ differũt a pmiſſis: qꝛ illa ſcȝ bona nature ſcȝ corpa pncipalia mũdi: luminoſa vicȝ ꝛ opata ſunt pmanẽtia: hec autẽ bona fortune cũ tpe trãſeuntia: nec in ſuo eſſe ſtabilia. Et ideo denominant̃ a fortuna: q̃ depingit̃ cum rota: nũc deprimẽs iſta: nunc eleuãs illa. Hec eñ bona fortune dedit deꝰ hoi ad humanoꝝ ſenſuum ſolacia ꝛ in nature adiumẽta. Dedit eñ hoi: viſum: auditũ: guſtũ: odoratũ ꝛ tactũ cũ varijs obiectis in ſolacium

Dedit etiã hoi bona grẽ: dedit deꝰ humane anime potentiam cognitiuam qua deum cognoſceret: dederat ꝛ affectiuam qua poſſet per amorem ſuo principio adherere: dedit et operatiuã qua ſuo poſſet regi ſeruire. Attẽde igit̃ hõ q̃t tibi dederit genera ſciarũ cõtẽplatiuarũ ꝛ actiuarũ ꝑpter intellectiuã: attẽde q̃t tibi genera dederit grãrũ virtutũ: donoꝝ btitudinũ: ꝛ fructuũ ſpũaliũ: ꝑpter potentiam affectiuã. Attende q̃t genera dedit pceptoꝝ: conſilioꝝ: exẽploꝝ: pmiſſionum ꝛ cominationũ ꝑpter opatiuã. Dederat etiã deus hoi bona glie: aiam vicȝ ꝛ corpus: vt ergo hõ totus btũs fiet: factꝰ eſt deus hõ: vt dũ ipſius diuinitatẽ in ſua eſſentia ꝛ glia cõtemplaret̃ btificaret̃ i aia ꝛ mẽte: ꝛ dũ carnẽ aſpiceret: fieret beatꝰ in corpe ꝛ carne.

P Septimum dubium

Septimũ dubiũ eſt de ſenſualitate. Primo querit̃ de eiꝰ diſtinctione. Scdo de eiꝰ diffinitõe. Tercõ de eiꝰ ad rationẽ ſubiectione. Circa pmũ pncipale dicit̃ ſenſualitatis diſtinctione.

Conſiderandũ ꝙ ſenſualitas q̃tuȝ ad ꝑpoſitũ tripliciter accipit̃ a doctoribus. Primo mõ cõiter: ꝓut ſub ſe cõprehendit oẽs vires ſenſitiuas: tã apprehẽſiuas deforis: vt ſunt ſenſus exteriores: q̃ appheſiuas deintus: vt ſunt ſenſus interiores: q̃ etiam appetitiuas ꝛ motiuas ſenſuales: vt eſt appetitus ſenſitiuus cõcupiſcibilis ꝛ iraſcibilis Senſualitas vt ſic ſumpta a quibuſdam nominat̃ Senſibilitas a quibuſdam vero nominat̃ homo exterior. vide ſm San. Bonauen. in. ij. ſentẽ. diſt. xxiiij. parte. ij. in vltimo dubio litterali.

Homo duplex interior et exterior

Homo eſt duplex interior et exterior. Dicit̃ eñ. ij. Choꝝ. iiij. Et ſi is q̃ exterior eſt nr̃ homo corrumpit̃: interior tamen renouatur de die in diem. Exterioꝛem autem hominem vocat non ipſum corpus tm̃: ſed corpus cum viribus anime per quas habet ſenſibilibꝰ intẽdere ꝛ eis inherere. Interiorẽ aũt hoiem vocat ipm ſpm̃ rõnalẽ: ſm quẽ hȝ circa celeſtia ſeipm occupare. Scdm hoc intelligẽdũ eſt ꝙ hõ hȝ potẽtias aie ꝑ quas cõuertit ſe ad ſpũalia: ꝛ hȝ potentias ꝑ q̃s cõuertit̃ ad ſenſualia. Et ille potẽtie et ṽtutes ſiue vires per q̃s cõuertit̃ ad ſpũalia in ſimul collecte: vnũ poſſe pfectũ aie integrant. Ex his quedã ptãs reſultat interioris hois regitiua. que quidẽ vocat̃ liberũ arbitriũ ſiue libertas arbitrij: in q̃ conſiſtit laus ꝛ vituperiũ: de q̃ dicetur infra de potẽtijs aie rõnalis. Scdm aũt ꝙ hõ habet conuerti ad hec ſenſibilia ſic habȝ ꝛ ſuas potentias: que ſimiliter in vnum cõcordantes: integrãt q̃ſivnũ perfectum poſſe circa iſta ſenſualia: ꝛ h̃ noie ſenſualitatis cenſet̃ i ſcriptura: que ſimul comprehendit potentias ſenſibiles cognitiuas ꝛ affectiuas ſiue motiuas.

Scdo mõ accipit̃ ſenſualitas magis ꝓprie: pro illa tm̃ parte ſenſitiua affectiua ſiue motiua per quã mouet̃ hõ carnalis aialis ꝛ ſenſualis in aliqḋ appetendũ vel fugiendum: qḋ delectabile vel triſtabile conueniẽs vel diſcõueniẽs ꝑ ſenſus apphenſum eſt. Et ſic ſenſualitas eſt eadẽ cum appetitu ſenſitiuo: de q̃ ſupra dictũ eſt. Senſualitas tñ vt ſic a theologis ꝛ pſertim a. S. Aug. magis attribuit̃ homini q̃ brutis. Theologi eñ conſiderãt ſenſualitatẽ q̃tum ad rebellionẽ ad rationem: ſed ratio in brutis nõ reperit̃ ideo nec ſenſualitas eis attribuitur.

Differunt tamen ſenſualitas a concupiſcibili ꝛ iraſcibili: qꝛ ſenſualitas magis coniungit̃ corpori. Et ſicut in brutis appetitus ſenſitiuꝰ: ita ꝛ in homine ſenſualitas nulla lege ſtringit̃ quin ſemꝑ in appetitus rerũ ad corpꝰ ꝑtinentiũ moueatur. Sed ꝯcupiſcibilis ꝛ iraſcibilis i homine iungunt̃ rõni: ꝛ ꝓut ſunt in homine fruant̃ rõne: ꝛ regunt̃ ṽtutibus q̃ in ipſis fundunt̃. Eſt eñ temperãtia in cõcupiſcibili: ꝛ fortitudo in iraſcibili et ſic de alijs.

Tercio noie ſenſualitatis in in ſcriptura ſepe inferior portio rõnis intelligit̃: vt dicit mgr̃ in. ij. diſ. xxiiij. ca. vltimo. Et hoc ideo qꝛ inferior portio rationis ꝑ pctm̃ multũ trahit̃ a ſenſualitate ꝛ hõ cõparatus eſt iumẽtis inſipiẽtibus ꝛ ſimilis factus eſt illis. Jḋ inferior portio rõnis aliqñ in ſcriptura noie ſenſualitatis cenſet̃: ꝑpter nimiã ꝯuerſionẽ ſui ad ſenſibilia. Ex quo ſequit̃ ratio cur phi ad cognitionẽ ſenſualitatis nõ ꝑuenerũt: quia ſenſualitas non tm̃ nominat ipſam potentiã ſenſualẽ q̃tum ad ꝓpriã naturã: ſed etiã inquantũ reſpectu rationis habet quandã rebellionẽ q̃ ex peccato originali in hoie traducitur. Et qm̃ phi non ꝑuenerũt ad cognitionẽ originalis: nec lapſus hois: ideo non vtunt̃ hoc noie.

Q

Circa ſcdm pncipale vicȝ de diffinitione ſenſualitatis Notandũ ꝙ magr̃ in. ij. diſt. xxiiij. ſic diffinit ſenſualitatem.

Senſualitas

Senſualitas eſt quedã vis anie inferior ex qua eſt motus qui intendit̃ in corpis ſenſus: atqȝ appetitus rerũ ad corpꝰ pertinentium. Pro huius diffinitionis intelligentia conſiderandũ ꝙ ſenſualitas ſm ſan. Tho. in. ij. ſcripto ſen. diſt. xxiiij. arti. v. hic diffinit̃ ꝓut accipit̃ ꝓ appetitu ſenſitiuo ꝓ ſcdã eiꝰ acceptione: ſicut ſupra oñſum eſt. Dicit̃ nãqȝ pmo in diffinitione ſenſualitatis: eſt quedã vis inferior. Senſualitas eñ ſiue appetitꝰ ſenſitiuus eſt medius inter appetitũ naturalem qui infimus eſt: et appetitũ rationalẽ qui ſuperior dicit̃. Superior eñ eſt appetitu naturali: qꝛ appetitꝰ naturalis (vt ſupra dictũ eſt) q̃ eſt inclinatio nature in rẽ vel opus ſibi ꝯueniẽs abſqȝ ꝓpria apphẽſione: ſcȝ ipſius appetẽtis: licȝ ſeqt̃ur apphenſionẽ inſtituentis naturã ſcȝ dei: ſicut appetitus naturalis lapidis eſt inclinatio vel motus deorſum. Sed appetitus ſenſitiuus ſiue ſenſualitas fert̃ in aliqḋ mediante ꝓpria ꝛ ꝯiuncta apphenſione ſeu cognitione: ſcȝ noticia ſenſitiua. Eſt tñ iferior appetitu rõnali ꝛ volũtate: qꝛ appetitus rõnalis fert̃ ꝛ inclinat̃ in bonitatẽ rei abſolute: ſed appetitus ſenſualitatis fert̃ ſub tali vel tali cõſideratione: puta vel qꝛ delectabile vl̃ qꝛ vtile.

Scdo dicit̃ in diffinitione: q̃ intendit̃ (hoc eſt extendit̃ vel deriuat̃ ſeu tendit) in corpis ſenſus ꝛc̃. Vñ nota ꝙ motus ſenſualitatis in duo tendit: ſcȝ in ea que ſm ſenſus exteriores ſũt delectabilia: ſicut color pulcer eſt delectabilis viſui ad videndũ. Et ſonus moderatus eſt delectabilis ꝛ conueniẽs auditui ad audiendũ ꝛ ſic de alijs. Et ꝑpterea dicit̃ in diffinitione: eſt motus q̃ intendit̃ in corporis ſenſus.

Scdo tendit in ea q̃ nociua vel conueniẽtia ſunt corpi q̃ ſm ſolam eſtimationẽ apphendunt̃. Et ſic dicitur in diffinitione ꝙ ex ſenſualitate ꝓcedit appetitꝰ rerũ. i. inclinatio rerũ tpalium ad corpus ꝑtinentiũ: vt ſunt diuitie: poſſeſſiones ꝛ ſic de alijs. Sic igitur ſenſualitati duo attribuunt̃ ſcȝ motꝰ et appetitus: vt patet ex eius diffinitione. Senſualitas enim licet ſit vna potentia eius tamen plures ſunt actus. Motus enim ſenſualitatis eſt quedam inclinatõ ad ſenſus corporis: dum ſcilicet appetimus ea que ꝑ ſenſus corpis apphendũt̃ vt colorẽ pulcrũ: ſonũ moderatũ: cibum potũ: ꝛ venerea ꝓ ꝯſeruatione ſpẽi. Et illa ſũt bona delectabilia: qꝛ pbẽt delectationẽ ſenſibꝰ. Attribuit̃ etiã ſenſualitati appetitꝰ rerũ ad corpꝰ ꝑtinentiũ: q̃ de ſe nõ afferunt delectationẽ ſenſui carnis: ſ; ſm eſtimationẽ ſolã ſunt delectabilia: vt pecunie poſſeſſiones diuitie: ornatus veſtiũ: ꝛ ille dicunt̃ bonum vtile: ſiue bona exteriora: ſine q̃bus hõ bñ eſſe non põt. Et ſic inclinatio ſenſualitatis ad proſe

quedum bonū vtile: ꝯns apphenſionem virtutis eſtimatiue: dicit᷑ appetit⁹ rerum ad corpus ꝑtinentium. Conſiderandū etiā ꝙ ad ſenſualitatē: ſiue ad appetituꝫ ſenſitiuū requirunt᷑ ſenſus corporis exteriores vel interiores ꝑambuli: apphendentes vel cognoſcētes bonū ⁊ malū delectabile ⁊ triſtabile: vtile ⁊ nociuū. Senſus eñ exteriores ⁊ interiores ſcꝫ fantaſia ⁊ eſtimatio: dn̄r motiui et appetitiui diſpoſitiue: q̄r diſponunt ad motū ꝑ modum cognitionis boni ⁊ mali: inclinātis appetitū ſenſitiuū vel ſenſualitatē ad ꝓſecutionē vel fugā. Differēter tñ: q̄r ſenſus exteriores ⁊ fātaſia diſponūt ad motum ſenſualitatis ex apphenſione forme ſenſibilis delectabilis vel triſtabilis preſentis vel abſentis. Eſtimatiua vō diſponit ad motū appetitus ſenſualitat̄ ex apphenſione intētionis elicite ex ſenſatis: ꝑ modū vtilis vel nociui: ardui vel difficilis: ꝯueniētis vel diſcōuenientis: vt ſupra declaratum eſt de eſtimatiua. Verbi grā. Specioſitas mulieris ꝑn̄tis apphēſa: viſu auditu vl' tactu: mox ſenſualitas in vi ꝯcupiſcibili afficit᷑ ⁊ mouetur amore ꝯcupiſcentie ⁊ delectatione. Pariformiter muliere abſente: fantaſia cōuerſa ad imaginationē vbi ſpecies ſenſate reſeruant᷑ cogitando de muliere: mouetur amore libidine ⁊ delectatione. Qn̄qꝫ etiam mulier turpis forme ꝑſens ⁊ etiā abſens ſola eſtimatione apphēditur vt conueniens libidini extunc ſenſualitas i ei⁹ ꝯcupiſcentiā exardeſcit. Patet ex dictis q̄liter ſenſus ſunt ꝑambuli ⁊ diſpoſitiui appetitus ſenſualitatis ad ꝓſecutionē alicuius boni delectabilis vel vtilis vel ad fugam mali triſtabilis ⁊ nociui.

Patet etiā ꝙ ſenſualitas (que ydēptificatur cū appetitu ſenſitiuo) diuidit᷑ in duas vires: vicꝫ concupiſcibilem et iraſcibilē: de q̄bus ſufficienter dictum eſt in quarto dubio huius capituli. Q̄tum ad tercium ꝑncipale de ſubiectione ſenſualitatis quam habet ad rationem. Cōſiderandū ꝙ ſenſualitas debet ſubici rationi ⁊ obedire deo: cuius ratio eſt: quia motor inferior obedit ſuperiori et regulatur ab eo: ſed inter partes anie: ratio eſt motor ſuperior: ſenſualitas vero motor inferior: ergo ſicut ratio inferior obedit rationi ſuperiori ⁊ regulat᷑ ab ea: ita ſenſualitas rationi: inquantum ſenſualitas mediante fantaſia cōuerſa ad imaginationē mouetur ad gaudium vel triſticiam: ſm̄ ꝙ ratio oſtendit mediante fantaſia rē aliquā: ſiue ſit triſtabilis ſiue delectabilis ſm̄ ꝙ ei videtur. Item ſicut in corporibus celeſtib⁹ ſpera ſuperior mouet inferiorem: vt dicitur .iij. de anima. ſic appetitus ſuperior ſcꝫ voluntas mouet appetitum inferiorem ſcꝫ ſenſualitatem. Item per rationem dirigentē ⁊ volūtatem imꝑantē: vel retinent᷑ vel mouētur exteriora membra ne pctm̄ ſenſualitatis perficiatur: ſicut in exercitu ꝓgredi ad bellum vel non ꝓgredi ex imperio ducis dependet.

¶ De principatu diſpotico ⁊ politico. Conſiderādum etiam vt dicit ph̄s ꝑmo politicoꝝ. In homine eſt cōtemplari duplicem principatū: ſcꝫ diſpoſitum ⁊ politicuꝫ. Diſpoticus dicitur quo aliquis principat᷑ ſeruis: qui nō habent facultatē in aliquo reſiſtendi imperio ꝑcipientis: q̄r nihil habent ſui. Principatus autem politicus et regalis dicit᷑ quo aliquis principatur liberis: qui et ſi ſubdantur regimini principis: habēt tamen aliquod ꝓprium vnde poſſunt reniti ꝑcipientis imperio. Sic ergo aīa dominatur corpori ⁊ membris eius principatu diſpotico: quia corporis mēbra in nullo poſſunt reſiſtere anie imperio: ſed ſtatim ad appetitum anime mouetur manus pes ⁊ quodlibet membrum qd̄ datum eſt moueri voluntario motu. Quod ꝓpterea dicit᷑: quia ſicut digeſtiuū: nutritiuum: ⁊ augmentatiuū: ita et gn̄atiuū q̄ ad membra genitalia: et pulſatiuum qd̄ eſt vitale: non obedit rationi ⁊ voluntati. Intellectus autem ſiue ratio dr̄ principari concupiſcibili ⁊ iraſcibili politico ꝑncipatu: quia appetitus ſenſitiuus habet aliquid ꝓprium vnde poteſt reniti impio rōnis. Natus eſt eñ moueri appetitus ſenſitiuus nō ſolum ab eſtimatiua in animalibus ⁊ cogitatiua in hoibus quā dirigit ratio vniuerſalis: ſꝫ etiā a fantaſia ⁊ ſenſu. vnde experimur iraſcibilem ⁊ cōcupiſcibilem rōni repugnare: ꝑ hoc qd̄ ſentimus vel fantaſiamur aliqd̄ delectabile quod ratio vetat: vel triſte qd̄ ratio precipit: per hoc tamē nō tollit᷑ q̄n concupiſcibilis ⁊ iraſcibilis rōni obediāt ſubiacent eñ rōni ſed nō totaliter. Et ꝓpter hoc dicit aplus ad Roma. vij. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mētis mee. ſcꝫ rōnis: ⁊ captiuam ducentē in lege peccati. Iſta lex dicit᷑. Fomes. ⁊ lex membroꝝ. id eſt. cōcupiſcētia nobis innata. Inclinatio vicꝫ ſenſualitatis in malum ⁊ ad delectationem ſenſuū: etiam que ſunt ꝯtra rōnem

Correlariū pulcrum ſequit᷑ ex dictis. Ex quo in carne puriſſime virginis matris domini: nūq̄ fuit languor nature. vl' lex membroꝝ: vel fomes peccati. Nec in ea fuit dominiū politicū: reſiſtentia ſcꝫ ⁊ rebellio ſenſualitatis ad voluntatē. Sed fuit in ea dominiū: ſeu ꝑncipatus diſpoticus. Nam ipſius ſenſualitas in nullo reſtitit volūtatis impio: ſicuti fuit in ſtatu innocētie in ꝓthoplaſtis. Correlariū ſcōm. Ratio triplicē regulam adhibꝫ ſenſualitati. Prima eſt: q̄r ꝓponit ei ⁊ oſ̄dit obiectuꝫ ad qd̄ moueat᷑. Scōa regula: q̄r rō ⁊ voluntas impetuoſe ferri pn̄t in aliud: ⁊ ſic trahit᷑ ſenſualitas ab actu ſuo. Patet hoc de ſancta Agatha que leta: ⁊ quaſi ad epulas īuitata iuit ad martyrium: quod fuit ꝯtra ſenſualitatis ſue inclinatiōem. Tertia regula: quia per rationem ⁊ voluntatem retinent᷑ membra exteriora ne ꝑficiat᷑ peccatū ſenſualitat̄. Unde ſenſualitati humane naturale eſt moueri ſm̄ regulam voluntatis ⁊ rōnis Quod etiā petimus in dn̄ica orōne. Dimitte nobis debita noſtra ⁊c̄. Ego dimitto ſic debitoribus meis: ꝙ licꝫ ſenſualitas offenſa ex dictis vel factis remurmuret ⁊ in vindictā exardeſcat. Nihilominus deſidero ſm̄ iudicium ſupioris rōnis et volūtatis innitētis legi eterni tue: ꝙ pacatior eſſet huiuſmodi ſenſualitas. Et ꝙ in tranquillitate inimicos ſuos ſicut ⁊ amicos ſuſtineret patient᷑ ⁊ benigne. Sicut charitas ſine q̄ nemo tibi placet patiens eſt benigna eſt. Neqꝫ irritat᷑ h̄ Cācell'. Correlarium tertiuꝫ: voluntas eſt tanq̄ regina ⁊ impatrix actuum aliaruꝫ potentiarū ⁊ membroꝝ corpis: ⁊ in hoc differt hō a brutis: q̄r hō dn̄iuꝫ habet ſuorū actuū. qd̄ nō hn̄t bruta. vn̄ ⁊ Senec. Vis vt dem tibi magnū impiū impa tibi Rō vō habet ſe ſicut ꝯſiliari⁹ dirigēs voluntatē in ſuo impio. Nā voluntas hꝫ triplex imperiū ſup triplex genus ponē Primo apphēſiue ſiue extioris: ſiue interiori. Scōo appetitiue ⁊ ſenſualitat̄. Tertio executiue ſiue motiue impate d' q̄ nūc dicendū ē. Correlariū q̄rtū. Quicqꝫ ſūt q̄ rōnis ⁊ volūtat̄ nō ſbdunt᷑ impio obediēdo eis. Primū eſt gn̄atiuū. Scōm eſt nutritiuū. Tertiū ē augm̄tatiuū. Rō vnica ē: q̄r hoꝝ act⁹ ꝓcedūt ab appetitu nāli: q̄ nō ſequit᷑ aliquā apphēſiuā ꝯiūctā: vt ſformatio corpis ꝑ gn̄atōnē: ⁊ digeſtio ⁊ corpis in debitā q̄ntitatē extēſio: ⁊ aliȷ̄ act⁹ illaꝝ viriū: de q̄bus ē dictū ē. c. viij. circa ꝑncipiū. Sunt tamē q̄daꝫ actus gn̄atiue: ⁊ nutritiue ꝑambuli qui ꝓcedūt ab apprehēſione fantaſie ⁊ appetitu ſenſitiuo ſiue ſenſualitate. Apprehenſio eñ fantaſie cum ſit ꝑticularis: regulat᷑ in homine ad apprehenſionē rōnis q̄ eſt vl'is ⁊ illi act⁹ ſubiacēt volūtat̄ impio. In poteſtate nr̄a nāqꝫ eſt abſtinere a coitu ⁊ a nutrimēto. Qr aūt fetus in coitu ꝯcept⁹ format᷑ ⁊ augmētet᷑. vel ꝙ cibus ꝑ comeſtionem ſuſceptus paſcat ⁊ digerat᷑: nō eſt in poteſtate noſtra: Scōm hunc intellectum dictu eſt ſupra. ca. viij. In primo dubio ꝙ generatiua et nutritiua ſubia

Fomes

De principatu diſpotico ⁊ politico.

cent impio volūtatis. ſcʒ quo ad actus
ꝑambulos. Quartū eſt motus cordis
ſcʒ pulſatiuū: ⁊ manifeſtat̃ ꝑ venas pul,
ſatiles: ⁊ ille motus nō obedit volūtatis
impio: ſed eſt ſm naturam: eo ꝙ motus
cordis ꝯſequat̃ vitam: que eſt ex corꝑis
⁊ anime vnione. Quintū eſt mot⁹ mē,
broꝝ genitaliū qui nō ſubijcit̃ volūtatis
impio. Et hoc fit ex pena peccati: vt ſcilʒ
aīa rōne ſue inobediētie ad deū: in illo
ꝑcipue membro ꝑ qđ ꝑmi ꝑntis eſt tra,
ductū peccatū: penā inobediētie ⁊ reſiſtē
tie patiat̃. ¶ De potētia motus executi,
ua. Caplm xxvj

A — De potētia motus executiua.

In ſuꝑiori caplo. xxv. determina
tum eſt ſub ſeptem dubijs de ap
petitu ſenſitiuo: ⁊ ſenſualitate: ſi
ue de potētia aīe ſenſitiue motiue ſpiri
tuali: ab intra motū imꝑante. Nunc di,
cenduʒ eſt de virtute motiua corꝑali ab
extra motū exequēte: que dicit̃ potentia
executiua motus imꝑati. Conſideran
dum ꝙ virtus motiua ē duplex. Quedā
eſt motiua motu nālī: ⁊ hec non mouet
ſm apꝑhēſionem: nec eſt ſubiecta impio
rōnis ⁊ volūtatis. Et hec eſt virtus natu
ralis motiua humoruʒ: ⁊ vitalis motiua
pulſuū: de qbus nō eſt hic ad ꝓpoſitum.
De his dictum eſt ſ. cap. ix. in ꝑncipio.

Alia eſt motiua: motu animalis: ⁊ hec
ſimiliter eſt duplex. Nam qdam mouet
motu dilatationis ⁊ conſtrictōis. Et hec
eſt in aīalibus imꝑfectis. Ut in conchis
⁊ aīalibus affixis petris. Cum eñ ꝑben,
tur eis obiecta ꝯuenientia tūc dilatant̃.
Si aūt abiecta triſtia ⁊ diſcōueniētia tūc
conſtringūt̃ ⁊ fugiunt ſicut eis aduerſuʒ
⁊ contrariū. Et hec nō eſt potentia moti
ua: vt hic ſumit̃ potentia: quia talia ani,
malia nō mouent̃ motu ꝓgreſſionis: qa
potentia motiua: vt hic ſumit̃ conſtituit
ſpālem modū viuendi: ⁊ diſtinguitur ab
alijs potentijs aīe. Alia eſt potētia mo,
tiua que motu ꝓgreſſiuo mouet. Et iſta
tm̄ cōuenit aīalibus ꝑfectis q gradiun
tur ⁊ mouent̃ de loco ad locum. Et talis
potentia conſtituit ſpālem modū viuen
di diſtinctum ab alijs. Sequit̃ correla
rie ꝙ iſte due potentie habent ſe ſicut in
ferius ⁊ ſuꝑius. Quicqd eñ mouet̃ mo
tu ꝓgreſſiuo etiam pōt moueri motu di
latationis ⁊ conſtrictionis: ſed non econ
uerſo. ¶ Notandū ꝙ ſm phm. ij. de aīa
Quatuor ſunt modi viuendi Quibus
aīatū diſtinguit̃ ab aīato. Primus mo
dus viuendi eſt vegetabilium q augent̃:
nutriunt̃ ⁊ generant̃. Scđs modus vi,
uendi eſt animaliū imꝑfectoꝝ: q licʒ ſen
tiunt (dicit̃ eñ. iij. de aīa. Anīal dicitur
animal: ꝓpter ſenſuʒ tactus) tamen non
mouent̃ de loco ad locū. Terti⁹ modus
viuendi eſt aīaliū ꝑfectoꝝ q ſentiūt ⁊ ꝓ,
greſſiue mouent̃: vt natatilia: volatilia ⁊
greſſibilia. Quartus modus viuendi eſt
mortaliū hominū q habent intellectū: q
vegetant̃: ſentiūt: mouent̃ de loco ad lo
cum: ⁊ vltra hoc intelligūt. Sed dice,
ret qs Cum qnqʒ ſint potētie aīe: vt ve
getatiuū: ſenſitiuum: appetitiuū: ſm lo,
cū motiuū: ⁊ intellectiuū: ergo etiaʒ gra,
dus viuendi debēt eſſe qnqʒ. Quare er,
go appetitiuū nō conſtituit ſpālem gra,
dum ⁊ modū viuēdi. Dicendū ꝙ ideo
qꝛ gradus viuēdi ſumunt̃ ex hoc ꝙ vnū
ꝑncipiū viuendi pōt reꝑiri ſeꝑatim ſine
alio in viuente: ſ appetitiuū nō reꝑitur
ſine alijs: qꝛ in oībus eſt. Qđ ꝓbat Ari,
ſtote. ij. de aīa. Ubicūqʒ eñ reꝑit̃ ſenſiti,
uum ibi eſt appetitiuū: nam ibi ē ſenſus
alimēti: ⁊ ꝑ ꝯñs eſuries: ⁊ ſitis. Eſuries. n.
eſt appetit⁹ calidi ⁊ ſicci. Sitis ē appeti,
tus frigidi ⁊ humidi: vt ꝑʒ. ij. de aīa: er,
go vbicunqʒ eſt ſenſitiuū: ibi eſt ⁊ appeti
tiuū. Item vbicūqʒ reꝑit̃ ſenſitiuū: ibi re
ꝑit̃ leticia ⁊ triſticia. Leticia orit̃ ex cō,
iunctione alimenti cōuenientis. Triſti,
cia vo ex cōiunctione alimēti diſcōueniē
tis: ſed illa non reꝑiunt̃ ſine deſiderio ⁊
appetitu: tam in animali perfecto ꝙ im,
ꝑfecto. Ubicūqʒ etiam reperit̃ vegetati,
uum etiam appetiuū. Nam anima vege
tatiua per vim nutritiuam ⁊ augmenta,

Quatuor modi viuendi.

tiuam appetit conſeruare indiuiduum:
ſed per generatiuam appetit conſeruare
ſpeciem. Intellectiua anima eſt volūtas
B — que eſt appetitus boni honeſti. Conſi,
derandum vlterius ꝙ vis motiua aīalis
vt dictū eſt ca. ꝑcedēti nominat̃ cōi noīe
appetitiua ſiue deſideratiua ſiue appeti
tus ſenſitiu⁹ aīalis: ⁊ ꝯuenit oīm aīali. tā
ꝑfecto qđ habet oēs vel plures ſenſus:
ꝙ imꝑfecto qđ ad min⁹ habet duos ſen
ſus ſcʒ guſtū ⁊ tactū. In hoīe vo dicitur
ſenſualitas. Et hec vis motiua aīalis
eſt duplex. Imperās ⁊ Imꝑata. Impe
rans eſt duplex ſcʒ Iraſcibilis ⁊ Concu
piſcibilis. Concupiſcibilis eſt appetit⁹ bo,
ni delectabilis. Iraſcibilis eſt appetitus
boni ardui. Ab his oriunt̃ oēs paſſiones
⁊ affectus anime: vt dictū eſt ꝑcedēti ca,
pitulo. Intellectus eñ practicus ⁊ fan,
taſia nō ſunt potentie motiue principa,
les ſed diſpoſitiue. Nā intellectus pra,
cticus in hoībus ⁊ fantaſia cum ſenſib⁹
exterioribus et eſtimatiua in brutis: diſ,
cernūt ad qđ ſit mouēdum. Quo cogni,
to: appetitus rōnalis ſiue volūtas in ho
mine: ⁊ appetitiua ſiue appetitus ſenſiti
uus: iraſcibilis vel concupiſcibilis in bru
tis: afficitur ⁊ inclinat̃ ad hoc qđ intelle
ctus practicus ⁊ fantaſia cognouerūt: et
tandē potētia motiua executiua mouet
membra ad ꝓſequēdum qđ imperatum
eſt. De quo plenius dictum eſt ca. prece,
denti dubio. vij. circa mediū. Imperata
vis motiua dicit̃ motus executiua: quia
efficit ⁊ exequit̃ motuʒ ab intellectu pra
ctico vel a fantaſia imꝑatum. Et hec ſi,
militer eſt duplex Nam quedam eſt vis
motiua membroꝝ: et eſt vis infuſa ner,
uis lacertis ⁊ muſculis: ꝯtrahēs et rela,
xans cordas ⁊ ligamenta coniuncta mē
bris officialibus. Nota ꝙ membra cor
poris ſunt triplicia. Sunt eñ quedā ra,
dicalia in quibus vita animalium velut
in radicibus conſeruatur ⁊ in totum cor
pus deriuatur: vt epar cor cerebrum: et
genitalia. Inter que prima tria ſunt de
eſſe indiuidui i quibus (vt ſupra dictum
capitulo nono) ſedem habet ſpirit⁹ Na
turalis Uitalis ⁊ Aīalis. Sed membra
genitalia ſunt ad conſeruationē ſpeciei.

Alia ſunt membra deſeruientia: vt ve
ne Arterie: ⁊ Nerui: per que vehitur ille
triplex ſpūs: vt dictum eſt caplo nono.

Tercia ſunt membra officialia diuer,
ſis officijs in corpore animalis deputa,
ta: ſicut manus pes oculus ⁊ huiuſmōi.
Nunc dictum eſt ꝙ vis motiua eſt in la,
certis. Dicitur autē lacertus brachium. — Lacertus
Et deriuat̃ a lacero ras. eo ꝙ ſit ad lace,
randum abilis: et eſt ꝓprie lacertus ſupe
rior pars brachij a cubito ſurſum: vł mu
ſculus. Dicuntur etiam muſculi: capita — Muſculus
neruorum ex ſanguine ⁊ neruis copula,
ta: ſcʒ illa nodoſa caro que eſt ex tibijs ⁊
brachijs. Et dicitur muſculus a muriuʒ
ſimilitudine: quia latet in membris ſicut
mures ſub terra. Uel quia diſpoſita eſt
ad ſimilitudinem muris. Uis nāqʒ infu,
ſa neruis lacertis ⁊ muſculis mouet mē
bra officialia. Hec aūt vis motiua ſita in
neruis: eſt virtus aīalis que mouet mem
bra mediantibus neruis: qui radicantur
in poſteriori parte capitis. i. cerebri. Et h̄
virtus per ſpiritū animalem (qui eſt ſub
ſtantia ſubtilis aerea vi caloris genera,
ta) per medullam ſpine dorſi: que a phi,
ſicis nucha vocatur: penetrat̃ ad neruos
motiuos: vt ſic motus voluntarius in oī
bus partib⁹ corporis generetur. De ſpi,
ritibus animalibus plenius dictum eſt
ſupra capitulo nono. Et hec vis motiua
membroꝝ ineſt omni animali tam perfe
cto ꝙ imperfecto. In omni animali eſt
ſenſus diſcernens conueniēs ⁊ diſcōue,
niens: ⁊ appetitus inclinans et imperās
virtuti membroꝝ motiue. Uidemus eñ
ꝙ animalia imperfecta vt conche mari,
ne: dilatant ⁊ conſtringunt ſe ⁊ membra
ſua in pñtia cōuenientis: vel diſconueni
entis. Et licet in eis non ſit diſtinctio mē
brorum ſicut in perfectis animalib⁹: ha,
bent tamē quaſdam partes corporis ſo,

to membrorum. Animalia etiam perfecta mouent caudas: alas aures: roſtr a: mandibula: vngulas: ⁊ hmōi. Homo inſuper mouet manus linguā palpebras.

C Alia eſt vis motiua q̄ anīal mouet de loco ad locum. De hac eſt hic ad ꝓpoſitum: ⁊ data eſt aīali ꝑfecto. Nā cum animal nō habeat oīa neceſſaria ſibi cōiuncta: oportet ꝙ moueatur motu ꝓgreſſiuo ad diſtantia: vtpote ꝓ alimēto: multiſq; alijs delectationibus ⁊ vtilibus ꝓſequēdis: ⁊ nociuis fugiendis. Et h̄ vis dicitur virtus executiua ſiue motiua de loco ad locum. Cuius organum ſicut et virtutis motiue membrorꝫ (vt phiſici volunt) eſt poſterior pars capitis ſiue cerebri. Vn̄ dicit Auicenna ꝙ in habentibus caput virtus motiua ꝑ ſpinam dorſi: ⁊ ꝑ nuchā: mediātibus neruis: deriuatur in ſingula membra: ⁊ mouet ad oēm differentiā poſitionis ſcꝫ ante retro ſurſum: deorſum: dextrorſum ſiniſtrorſum. Natura vero non ſic mouet: quia ſolum determinata eſt ad vnum: vt patet in grauibus ⁊ leuibus. Sequiť correlarie ꝙ virtus ꝓgreſſiua ſm̄ locum diſtinguiť a vi motiua membrorꝫ. Nā cū in oībus aīalibus ꝑfectis ⁊ impꝑfectis ſit ſenſus et appetitus motum impꝑantia. In multis tamen animalibus vt in oſtreis marinis: cōchilibus et animalibus affixis petris: reperiť vis motiua membrorꝫ: in quib⁹ tamē nō rperiť vis motiua de loco ad locum.

Oſtreum Eſt aūt oſtreum trei. piſcis marinus: qui in oſtra. i. in teſta latet: nā oſtra grece diciť teſta latine. Sed oſtrea tree: in feminino genere: diciť caro oſtrei: de quibus carnibus cancri viuūt miro ingenio. Nam q̄ validā oſtream. i. teſtā oſtreorum aperire nō pn̄t: expectat ꝙ oſtrea clauſtra teſtarū aperiūt: ⁊ tunc cancer lapillū inicit: et impedita cōcluſione oſtreorum carnes corrodit. Diſtinguiť etiā vis motiua a potentia vegetatiua: quia vegetatiua nihil apprehendit ꝓpter eius materialitatē: ſed potentia motiua principiat motum de loco ad locum propter aliquod bonum particulare apphēſum impꝑatum ꝓſequendum. Diſtinguitur etiam virtus motiua executiua ab appetitiua: quia non ſemper ad appetitum ſequitur motus: vt patet in viris continētibus qui aliq̄n habēt appetitū ad malū. Illum tamē appetitum nō ꝓſequuntur ſed regulanť rōne: que ſemꝑ deprecatur ad optima. j. Ethicorꝫ. Sequiť etiam correlarie: ꝙ ꝑpotentia appetitiua ⁊ fugitiua non diſtinguunť realiter: quia diciť appetitiua inquantū ꝓſequiť ꝯueniētia ſed diciť fugitiua inquantū fugit ꝯtraria

O ⸿ Animalia ſe mouentia ſunt triplicia.

Animalia mouentia ſūt triplicia Conſiderandū etiam vt colligiť ex textu Geneſeos. c. j. Animalia ꝑfecta q̄ habēt virtutē motiuā de loco ad locum ſūt triplicia. Nam quedam dicuntur natatilia quedā volatilia: quedam greſſibilia. De his. S. Bonauen. in. ij. diſt. xv. ſic dicit.

Natatilia Natatilia ſunt piſces qui in aquis q̄buſdam pēnulis ſe trahunt ⁊ ꝓtenduntur anterius: ⁊ extendendo ſe ad anterius quaſi tenendo ſe ad ſoliditatem: vľ groſſiciē aque trahūt corpus ſuum: ⁊ ſic mouenť de loco ad locū. Sub natatilibus etiā cōprehenduntur quedā aīalia die in terra gradientia: ſed nocte in aquis morantia

Crocodilus vt Crocodilus: qui ſm̄ Iſidorꝫ. Eſt aīal quadrupes. Longitudine fere. xx. cubitorum: dentiū ⁊ vnguiū immanitate armatum: tanta eſt ei duritia cutis q̄uis fortium lapidūꝫ ictus in tergo recipiat nihil oīno curat: habet aūt corium ita durū ꝙ vix gladio ꝑforať: habitat i terra de die: nocte in aquis: quia aqua calidior eſt de nocte q̄ de die. Retinet eīm radios ſolis ⁊ ibi agitantur ⁊ ſic ſit calida ipſa aqua. Quidam autem dicunꝫ. Crocodilus. Et cōponiť ſm̄ catholicon a croco. quia croceum habet colorem: ⁊ dilus ꝙ eſt met⁹: quia timendus eſt ꝓpter ſuam ferocitatem: quia homines manducat. Vn̄ vſus Herba crocus diluſq; metus: venit hinc crocodilus. Nam croceis maculis variatur ⁊ eſt metuēdus r. poſt. c. pmū dās. l. ſcribito ſolo.

Volatilia. Volatilia ſūt aues ꝑ aerem alis ſe de loco ad locum mouentia: magis impulſu: q̄ tractu. Dum eīm auis volat. claudiť aer in cōcauitate alarū: et dum ale applicanť ad corpus: violenter aer ꝓpellitur ex parte alarum a parte poſteriori: ⁊ ex illo impulſu corpus auis ꝓcedit anterius.

Greſſibilia Greſſibilia ſunt animalia pedibus in terris ſe de loco ad locūꝫ mouentia. Et hec ſunt in triplici differentia: put diciť Geneſ. j. Producat terra: iumenta ⁊ beſtias ⁊ reptilia. Quorꝫ numerus ⁊ ſufficientia accipiť ex parte motus. Oīne nanq; animal quod mouetur in terra: aut moueť tractu: ⁊ ſic eſt reptibile.

Reptilia Diciť enim reptibile quod ſe rapit Et diciť a repo. pis. Et reptile diciť tripliciť. Primo modo qꝺ ſe trahit vi oris: vt quedam vermes qui ore fixo in terraꝫ totū corpus poſt ſe trahunt. Scd̄o modo ꝙ ſe trahit vi coſtarū: ſicut animalia annuloſa: quorūꝫ corpora in circuitu ad inſtar annuli: ⁊ coſte formata: ſerpendo corpore ⁊ ventre ſe trahunt ſuꝑ terram. vt ſerpentes. Tertio modo diciť reptile large quod in mouendo ſe magnam partem corporis applicat terre: q̄uis habeat pedes. Et generaliter oīa animalia habentia pedes breues: reptilia dicunť: vt lacerte ⁊ ſtelliones.

Lacerta Lacerta eſt reptile: ſimile crododilo: ſꝫ minus. Et diciť a lacertus qꝺ ſignificat brachiūꝫ: quia brachiorum ad inſtar habet membrꝫ.

Stellio Stellio lionis vt dicit Iſidorus: eſt beſtiola ſimilis lacerte: tergo depicta: lucentibus guttis in modo ſtellarū. Aut animal moueť pulſu: ⁊ ſic eſt: greſſibile. Et hoc dupliciť Aut eſt animal natuꝫ ſeuire ⁊ furire: aut manſueſcere.

Beſtia Primo modo diciť beſtia q̄ntum ad nimalia ſilueſtria: que manifeſte homini nocent: ſed reptilia occulte nocent homini ⁊ inſidianť calcaneo ei⁹. Leo enim beſtia apte iraſciť. Draco vo reptile occulte inſidiať. Et dicitur beſtia quaſi vaſtia: a vaſtando, id eſt, diripiendo dentibus: vngulis: vel cornibus. Vel diciť beſtia quaſi vas ire. Sub beſtijs cōprehenduntur fere: ⁊ ſunt animalia ſilueſtria non ſeuientia.

Fera Et dī fera a fero. fers quia naturali vtitur libertate ⁊ ſuo proprio deſiderio ferť: nec hominis voluntati ſubijciť. Omnis tamē beſtia fera eſt ſed non econuerſo.

Iumentum Scd̄o modo diciť iumētum. Sub iumentis comprehendūtur pecora. Iumenta enim pecora ſunt ordinata ad vſum hominū: vel ad labores: vel ad comeſtionem: vel ad veſtituꝫ Et dicitur iumētum: quaſi iuuamentū.

E Correlarium. ſequiť ex oībus dictis Ad potentiam motus executiuā tria cōcurrunt. Primum eſt apprehenſio alicuius boni vtilis vel delectabilis ad proſequendum: vel mali damni vel pene ad fugiendum. Et illa apprehenſio fit ꝑ intellectum practicum in homine: vel per fantaſiam in brutis q̄ diſcernunt ad qꝺ ſit mouendū: coopꝑantibus ſenſibus exterioribus ⁊ interioribus: ꝓ̄ſertim eſtimatiua. Scd̄m ſunt paſſiones ꝯcupiſcibilis ⁊ iraſcibilis: q̄ mouent ⁊ inclinant ad ꝓſecutionē vel fugam. Tertiū eſt vis motiua in mēbris exequēs qꝺ ꝑ priores potentias apphēnſum inclinatū ⁊ impꝑatum eſt. De hoc Cancellarius piſien. ſuper magnificat i tractatu ſuꝑ vſu. Quia fecit mihi magna. ꝑmo deſcribēs paſſionē: familiare ponit exemplūꝫ.

Paſſio deſcribitur. Paſſio eſt apphēſio ſenſualis ꝯueniētis vel diſconueniētis pn̄tis vel abſentꝫ. Inuenim⁹ eīm in aīa ſenſitiua: apphēſionē ⁊ motioneꝫ ⁊ executioneꝫ: ⁊ h̄ in actu vel in potentia vel in hitu. Sꝫ loq̄mur de actu ⁊ exēplificem⁹ in vſu. Puer nāq; dum mř oñdit vbera apphēdit ꝑ viſum ⁊ ꝑ ſenſum cōmunē ⁊ ꝑ fantaſiā. Deinde ſi eſuerit: ſeq̄tur ad hāc apphēſionē motio q̄daꝫ deſiderij: nedū nālis: ſꝫ ſenſualis ⁊ aīalis. Et ſi nō eget cibo: ſequiť aliq̄n motio faſtidij cuiuſdā. Tādē terť o ſi nō fuerit impedimētū: ꝯſequiť executō ad mouēdū mēbra ad ſugēdū vbera vľ ab eis diuertēdo

Quotidie videmus hec tria: taȝ in aīalibus ꝙ in pueris. Mediū eñ ſcȝ motio eſt formaliter paſſio. Illa eñ motio interior ſequit̄ naturaliter apphēſionē. Sed apprehēſio non eſt formaliter paſſio: ſed cauſaliter: qꝛ paſſio formalis cauſat̄ ab apprehenſione. Sicut paſſio riſus exterior ponit̄ ꝓ effectu paſſionis interioris ſcȝ gaudij. Ita patet ꝙ nomē paſſionis aliqñ ſumit̄ a cauſa formali: vel etiaȝ exemplari extrinſeca vel a materiali: vel obiectali: vel a ſigno. Nihilominꝰ paſſionis deſcriptio formalis eſt ꝑ motionem ꝯſurgētem ex apprehēſione cōueniētis vel diſcōueniētis: pñtis vel abſentis qđ abſens apprehendit̄ tanq̄ preſens: ſi nō re: tñ intentione vel ſpecie reſeruata in imaginatione vel memoria. Executio ſequens in opus ꝑ vim motiuā executiuā dicit̄ effectus eius. Ex q̄bus patet intellectus verborū beati Auguſti. Non ē in poteſtate noſtra q̄bus viſis nō tāgamur Accipit̄ itaqȝ viſus ꝓ apprehēſione: ⁊ tactus ꝓ ipſa ſequēti motione: de qua dicunt doctores ꝙ ꝑmi motus ſunt in poteſtate noſtra. ¶ De potētijs anīe rōnalis. Caplm. xxvij. De origine rōnal' aīe.

A
De potētijs aīe rōnalis.

s

Umma naqȝ bonitas oīpotēs deus trinus ⁊ vnus: ſue diuinitatis ineffabilē dulcedinē charitatis: que in ipſo ē: ⁊ ipſe eſt Sūmūqȝ incōprehenſibilē beatitudinē: qua eternaliter ⁊ eſſentialiter beatus eſt: vidit cōicare poſſe: ⁊ minui non poſſe: alios voluit eſſe participes: non ꝓpter ſui vtilitatis indigentiā (qꝛ ſcriptū eſt. Bonoꝝ meorū nō indiges) Sed ꝓpter ſui gloriā. Nō augendā (qm̄ perfectus ⁊ ſumma bonitas: beatitudine plenus: nec augeri nec minui poteſt) Sed manifeſtandā: Et ꝓpter bonitatē ſuā cōicandā. In cuiꝰ manifeſtatione ⁊ ꝑticipatōne attēdit̄ ſūma vtilitas: non creatoris: ſ; creature. vicȝ creature glorificatio ⁊ btificatio. Produxit triplicē drn̄tiā creature: nam ꝓduxit creaturā pure corpalem: vt eſt mūdialis machina. Creaturā pure ſpūalē: vt ē natura angelica: q̄ in ſua puritate ꝑmanſit ne corpi vniret̄: eiqȝ ſurſum in celo manſionē ꝯſtituit: regulāqȝ ei imponēs obediētie: q̄tenus ab eo loco vbi erat nō caderet. Produxitqȝ deus poſtremo creaturā ex vtriſqȝ compoſitā: vt eſt nā hūana: q̄ ex aīa rōnali ⁊ carne ſubſiſtit: corpus de terra fingēs. Aīam ex nihilo faciens: eāqȝ corpi vniēs: vt ſic totus hō in aīa ⁊ corpe btificaret̄. Cum eñ deus ſit beatiſſimus ⁊ benigniſſimꝰ ac beniuoliſſimus. Ideo ſumma beniuolentia beatinē ſuam cōicare voluit. Nō tm̄ creature ſpūali ꝓxime ⁊ ꝓpe ſe. ſcȝ ſube ſpūali ⁊ intellectuali ⁊ incorporee: vicȝ nāe angelice (que ꝓpe deū eſt: qꝛ ei ſimilima ꝑ ſpūalitatē ⁊ ſimplicitatē: qꝛ deus ſpūs ē ſimpliciſſimus) ſed etiam creature corpali longinq̄ ⁊ ꝓpe nihil. ſcȝ nature corporee q̄ longinq̄ eſt a deo: nō loco: ſed diſſimilitudine: qꝛ diſſimilis deo rōne corporeitatis ⁊ cōpoſitōis. Et ꝓpe nihil: qꝛ māam vt vt alterā ꝑtem compoſiti includit: q̄ ꝓpe nihil eſt: qꝛ vltra materiā q̄ eſt pura potentia paſſiua: nihil eſt: corpali tm̄ creature ⁊ longinq̄. vicȝ corpi hūano: deus beatitudinē cōicat mediate. ſcȝ ꝑ aīam rōnalem: q̄a lex diuinitatis hec eſt: vt infima ꝑ media reducant̄ ad ſumma. Et ideo nō tm̄ ſpm̄ angelicum fecit beatificabilē: ſed etiā ſpm̄ humanū ꝯiunctū. vicȝ aīam rōnalē. De cuius origine nōnulli philoſophantiū ⁊ hereticoꝝ peſſime ſenſerunt: quorū errores breuius hic ſubnectunt̄. Qui aūt latius de his informari voluerit: legat lecturas catholicoꝝ tractatoꝝ ſup. ij. ſenten. ꝑſertim doctoris ſeraphici diſt. xviij. Doctorqȝ irrefragabilis errores de aīa reprobat in. ij. ꝑte ſūme. q. lx.

B
Ex libro ecclesiastic gmatibus

¶ Ex libro de eccleſiaſticis dogmatibus Credimus aīas nō eſſe ab initio: neqȝ cū angelis ſimul creatas: ſicut Origenes fingit: nec cū corporibus ꝑ coitū ſeminant̄ ſicut Luciferianꝰ ⁊ Cirillus ⁊ aliq̄ latinorū ꝑſumptores affirmant. Sed dicimus harū creationē ſolum omniū creatorem noſſe: corpus tm̄ ꝑ cōiugū copulam ſeminari: dei vo iudicio coagulari in vulua ⁊ cōpingi atqȝ formari: aīamqȝ creari corpore iam formato ⁊ infundi: vt viuat in vtero homo ꝯſtans ex aīa ⁊ corpore: ⁊ egrediat̄ ex vtero viuus plenus hūana ſubſtātia ⁊c. Hec verba ponunt̄ in libro de eccleſiaſtic[is] dogmatibꝰ. Et ea recitat magiſter in. ij. ſen. diſt. xviij. ca. ix. In quibus vbis error de aīa repudiat̄: ⁊ vitas colligit̄. Multos nanqȝ errores ⁊ hereſes de aīa reprobat ſctūs Bonauē. in. ij. ſen. ſub diſtinctionibus. xvij. xviij. ⁊. xix. Et hij errores breuius inferius recitant̄

Primus error: intellectus humanus nō eſt aliud ꝙ intellectus diuinꝰ: ſed diuinus intellectus dicit̄ ꝓut ꝯſiderat̄ in ſe. Hūanus vo ꝓut ꝑficit corpus: quod falſum eſt: quia cum deus nullius ſit ꝑs cōſtitutiua ꝓpter ſuam ſummā ꝑfectionem ⁊ abſolutionē: poſitio illa eſt ſtulta ⁊ erronea. Scđs error eſt impioꝝ manicheoꝝ. vicȝ ꝙ aīa ſit de dei ſubā ⁊ natura. Huius erroris falſitas patet: qm̄ ſi aīa eſt ex deo. Aut igit̄ per generationeȝ aut ꝑ ſpirationē. Si ꝑmo mō tunc aīa nihil aliud eſt ꝙ verbuȝ. Si ſcđo mō tūc aīa non eſt aliud ꝙ ſpūſſctūs: ſic igit̄ ois homo eſſet deus: qđ eſt falſiſſimū. Item aīam nō eſſe ex ſubſtātia dei: nec ꝑtē dei: ſed creaturā dei: ꝓbat eius mutabilitas Deus eñ immutabilis eſt: hec ſepe mutata ꝓ culpa: qñqȝ dānata ꝓ pena: quādoqȝ fit miſeria. Eſt eñ aīa mutabilis de bonitate in maliciā: de veritate in errorē de gaudio in triſticiā. Tertius error ē quorūdam phoꝝ dicentiū eandē aīam eſſe in oībus hoībus. Crediderunt eñ aīam nō eſſe aliud ꝙ deū: ⁊ huiꝰ poſitionis fuit Pitagoras et Varro. Sicut dicit Auguſti. de ciuitate dei. de Varrone Maxime aūt putauerūt hoc de aīa humana ꝓpter ſui dignitatem ⁊ ſpūalitatē q̄tum ad intellectū agentem. Q̄tum vo ad intellectū poſſibilem crediderunt aīmā idem eſſe quod yle. Eſt eñ Yle. les feminini generis. ꝑmordialis materia medium inter aliquid ⁊ nihil ⁊ eſt ꝓpe nihil Nam vltra eam nihil eſt: ſicut videndo tenebras: nihil videmus: ⁊ nihil audiendo: audimus ſilentiū. Sic nihil intelligēdo: intelligimus ylem. vnde Auguſt. Cū aliquid informe concipio prius nihil intelligo ꝙ intelligam: ſic crediderūt ꝑfati philoſophi aīam q̄tum ad intellectum poſſibilem eſſe yle: quia anima poteſt recipere oīa: ⁊ ita denudata eſt a formis omībus. Hoc aūt ponere non eſt philoſophia: ſed manifeſta inſipiētia. Cum. n. anima vt dictum eſt ſit variabilis ⁊ trāſmutabilis ⁊ bonitatis ⁊ malicie ſuſceptibilis: oīno deus eſſe non poteſt. Cum iterum ſit forma nobiliſſima inter naturales formas. dans actum ⁊ complementū corpori ⁊ diſtincta ab alijs formis naturalibus: yle eſſe non poteſt.

Yle

Quartus error eſt ipſius maledicti Auerrois: hoc nanqȝ cognomēto eu nominat Scotus in. ij. ſentē. diſt. iij. q. vj. Dicebat eñ in cōmento ſup libro de aīa. Qꝛ anima humana ſiue intellectualis: eſt vna in oībus nō ſolum q̄tum ad intellectū agentē: ſed etiam q̄tum ad intellectū poſſibilē. Illa opinio peſſima eſt ⁊ heretica. Eſt eñ cōtra xp̄ianā religionē: dum aufert meritorum retributionē: q̄ non eſſet: ſi oīm aīa vna eſſet. Eſt etiam cōtra rectam rōnem planū eſt eñ ꝙ anima intellectiua eſt ꝑfectio hominis ſm ꝙ homo. Si ḡ homines non ſint diuerſi ſolum ſm ꝙ aīalia ſed ſm ꝙ hoies: nō ſolū habēt diuerſas imaginatiōes ⁊ aīas ſenſibiles: imo etiā diuerſos intellectus ⁊ aīas rōnales. Eſt etiā ꝯtra ſenſibilē experientiā. quoniā diuerſi homines: diuerſas habent ⁊ cōtrarias cogitatōnes. Dicendū ergo ſm fidē ⁊ veritatem: ꝙ diuerſi homines diuerſas habent animas rōnales. Quintus error eſt aliquoꝝ philoſophoꝝ: ꝙ anime ſimul fuerunt create in cōparibus ſtellis. Dicunt̄ aūt ſm tales errantes: ſtelle cō-

pares.i.ſiles quo ad animas : q̃a anima
magis illuminata in clariori ſtella ſibi ſi
miliori fuit locata: ⁊ poſt formatis corpo
ribus ſibi idoneis: ad hec corpa viuificā
di deſcēdūt ꝑ lacteū celū : ⁊ alios orbes
planetarū: ⁊ poſtmodū corruptis corpo
ribus illuc reuertunt̃ : ⁊ poſtmodū loco
ſuo ⁊ tēpore iterū deſcendūt: ⁊ cū deſcen
dunt obliuiſcunt̃ prius cognitorū: ⁊ cū
aſcendunt obliuiſcunt̃ malorū q̃ in cor
pore habuerūt. Hec aūt eſt poſitio pla
tonis ⁊ ſuorū ſequaciū: ⁊ hanc multū ni
titur approbare Macrobius explanās
ſomniū ſcipionis: ſ; vere poſitio iſta plus
eſt ſomnium ꝙ aliqḋ dictum autenticū.
Primū q̃dem q: talis circulatio deſcen
ſus ⁊ aſcenſus nullā oīno poterit habere
certitudinē: cum nemo poſſit hoc cōuin
cere rōcinando . Nemo etiā ſit q̃ poſſit
dicere ſe talium recordari. Scdm vō:
quia manifeſtā continet abſurditatē: q̃a
dum ponit talem animarū circulationē:
ponit ꝙ anima nō ſit verā corpis ꝑfectō:
cum ꝓprius actus in ꝓpria materia hab;
fieri. Ponit etiam ꝙ nulla poſſit eſſe bea
titudo: cū illa ſit vbi eſt ꝑpetuitas ⁊ cer
titudo: ſicut oñdit Aug. de trinitate.xiij.

Sextus error ē hereticorū qui dicunt̃
Manichei: ꝙ anie humane ſimul fuerūt
create in celo cum angelis : vtpote quia
ſunt eiuſdem nature . Et poſtmodū ad
ſuggeſtionē dei tenebrarū peccauerūt : et
merito illi⁹ peccati in corpa ſunt diuer
ſe tanꝙ in carceres : vt ibi purgent̃ : ⁊ cū
purgate fuerint ad celeſtē patriam reuo
cent̃. Hec poſitio nō ſolum eſt contra fi
dem catholicā: ſ; etiam cōtra rōnē ⁊ etiā
ſenſibilem experientiā. Contra fidem ca
tholicam cum ponit anias ante peccaſſe
ꝙ corporibus eſſent vnite . Ponit etiā
nullam animā damnari finaliter: ⁊ ita ti
morem dei aufert de corde. Cōtra phi
loſophiam : dum ponit animas circuire
diuerſa corpora : cum ꝓpria forma circa
ꝓpriam materiā habet fieri. Dum etiam
ponit ꝙ corpus compat̃ ad aniam nō ſi
cut ꝑfectibile: ſed ſicut carcer: qḋ ſi verū
eſt: homo nō eſt vera ſpecies: cum ex aīa
⁊ corpe vt ſic non fiat vnum. Contra
rationē ⁊ ſenſibilem experientiam: q: vide
mus aiam quātūcunq; bonā nolle a cor
pore ſeparari: ſm qḋ dicit apls.ij. Corinth.
.v. Nolum⁹ expoliari.i. diſſolutionē aīe
a corpe: ſ; ſupueſtiri.i. induiveſtimēto glo
rie. Qḋ nimirū eſſet: ſi aia ad corpus na
turalē aptitudinē ⁊ inclinationē nō hret
ſicut ad ſuū ſodalē: ſed ſicut ad carcerē.
Videmus etiā quod nihil nouimus niſi
ea que poſtꝙ nati ſumus didicimus: qḋ
non eſſet ſi aie nature a primordio crea
te fuiſſent: ⁊ in celo peccaſſent: multa eñ
alia ſcirent. Septimus error eſt: ꝙ aīa
rum ꝓductio eſt mediante intelligentia:
vt ſicut corpus celeſte ad ꝓductionē fa
cit humani corpis : ſic ad ꝓductionē aīe
rōnalis facit intelligētia.i. āgelus. Quos
eñ theologi angelos: philoſophi intelli
gentias vocant. Eſt eñ intelligentia ſub
ſtantia incorporea ſemꝑ intelligens . Et
hoc plures ſenſerūt philoſophi . Et ſen
ſiſſe videt̃ autor.li. de cauſis . Ratio aūt
que mouit eos ad hoc ponendū: fuit ⁊ di
uina vnitas: q̃ non patiebat̃ vt deus im
mediate ꝓduceret multa. Et diuina im
mutabilitas: q̃ nō patiebat̃ vt deus pro
duceret noua. Dicebat eñ deus cum ſit
vnus ⁊ ſumme ſimplex cuius actus ē in
telligere: nō ꝓduxit niſi intelligentiā pri
mam ⁊ vnicā. Illa vō ꝓpter diſtantiā a
primo intellexit ſe ⁊ ꝑmum et ita aliquo
modo fuit compoſita: ⁊ ita ꝓduxit orbē
ſuū ⁊ intelligentiā ſcdi orbis : ⁊ ſic dein
ceps vſq; ad orbem lune ⁊ intelligentiā
decimā: que ꝓduxit aiam rōnalē: ⁊ etiā
irradiat ſuꝑ aias rōnales. Nā ſicut ē or
do in ꝓducendo: ita in irradiando ⁊ illu
minando. Sed iſte error falſā habet rō
nem. Dicit quia deus eſt ſimpliciſſimus:
ergo non ꝓducit niſi vnum: ſed hoc ma
gis eſt ad oppoſitum: quia q̃nto aliquid
eſt ſimplicius tanto potentius : ⁊ q̃nto
potentius : tanto in plura poteſt: ergo ſi

C

Intellig

deus ſimpliciſſimus: hoc ipſo pōt in oīa
ſine medio. Rurſus hec ratio repugnat
eis: ſi eñ ꝓpter ſimplicitatē deus non ꝓ
ducit niſi vnū: cū intelligētia ſcda ſit ſim
plicior inter oēs alias inferiores ſe. Un
de venit in orbem eius ſc; in celo ſtella
to: maior varietas ſtellarū ꝙ in aliquo or
be inferiorū: ⁊ ita ratio eorū cōtradicit ſi
bijpſi. Itē impoſſibile eſt creaturā agere
ꝑ potentiā infinitā ſicut fit in creatione:
ſed inter oīno nihil ⁊ aliq̃d eſt diſtātia in
finita: ergo aīa rōnalis nō pōt ꝓduci de
nō eſſe in eſſe: niſi ab agēte virtutis infi
nite: tale aūt ſolus deus eſt: ergo ⁊c. Uñ
poſitio autoris li. de cauſis tanꝙ hereti
ca eſt reſpuenda. Niſi quis intelligat: ꝙ
anima dicit̃ creari ab intelligētia in hoc:
ꝙ aliquā illuminationē ſuſcipit median
te ipā: Intelligētia eñ ſm phm excedit
aiam in claritate cognitionis. Et ideo di
cit quidā phs: ꝙ aia rōnalis creat̃ i vm
bra intelligētie: ⁊ ſenſibilis in vmbra rō
nalis: hoc aūt dictum eſt: ꝙ vna deficit a
ꝑfectione alterius nō ꝙ vna ꝓducat̃ ab
altera. De hoc infra plenius dicit̃.c.xxx.

Octauus error: ꝙ aiarū ꝓductio ē ex
Traduce vic; per traductionē vt anima
traducat̃ ex anima ſicut caro ex carne: ⁊
ſicut ab vna candela accendunt̃ multe:
ſic ab vna aīa ꝑ ſui m̃ltiplicationē abſq;
diminutione ſui multe aie ꝓpagant̃: ⁊ h̃
dicunt fieri ex traduce. Ex traduce ſunt
due partes: ex eſt ꝑpoſitio: traduce ē ab
latiuus caſus: a tradux cis: qḋ deriuat̃ a
traduco qḋ cōponit̃ a tranſ. ⁊ duco cis:
et abijcit̃ n s. Uñ tradux dicit̃ quaſi ab
altero ducta ꝓpago radix vel origo. Sed
hec opinio eſt tanꝙ falſa abijcienda. Si
eñ anima eſſet ex traduce: aut ergo ani
ma ex carne: aut anima ex anima Ex car
ne eſſe non poteſt: quoniam impoſſibile
eſt ex corpore fieri niſi corpus. Aīa au
tem nō eſt corpus ſicut multipliciter ꝓ
bat phs ⁊ Aug⁹. Si ex anima: aut er
go ex tota aut ex parte. Ex parte non: q:
anima eſt ſimplex: nō habēs partes quā
titatis. Si ex tota: ergo cum aliquis ge
neret aliquē cum det ei totam aiam ſuā:
deſinit habere aiam: ⁊ deſinit viuere: ſed
hoc manifeſte patet eſſe falſum. Eſt ergo
modus dicēdi catholicus ⁊ verus: ꝙ ani
me non ſeminant̃ ſed formatis corpori
bus a deo ex nihilo creant̃: et creādo in
fundunt̃: ⁊ infundendo ꝓducuntur.

Animarū eñ creationē deus ſibi ſoli
debuit ſeruare. Tū ꝓpter aiarum digni
tatem: q: cum aīa ſit imago dei: et nata
immediate ferri in deum ⁊ beatificari in
ipſo: diligendo eū ex toto corde: totū ſuū
eſſe debuit ab ipſo habere: vt ipm ex to
to corde teneret̃ diligere. Tū ꝓpter ani
marum immortalitatem. Cum enim ſo
lus deus ſit qui habeat vitā in ſemetipō
⁊ vitam indeficientē: ſolus eſt qui poſſit
ꝓducere ꝑncipium vite ꝑpetuum. Cum
igit̃ res incorruptibilis ſubſtātificari nō
pōt in materia trāſmutabili: ⁊ operatio
creature ſit ſuper materiā trāſmutabilē
Impoſſibile eſt aliquā creaturā aiā ra
tionalē ꝓducere: ⁊ ideo eius ꝓductionē
deus ſibi ſoli debuit reſeruare. Non⁹
error eſt: ꝙ aia rōnal' ſit mortal' et ꝑ nāmͣ
corruptibilis. Hoc eſt ꝯ fidē catholicā: q̃
dicit ꝙ aia rōnalis ē immortal': cui ꝯcor
dat oīs rō recta ⁊ phīa. Licet aūt in co
gnitionē immortalitat̃ aie multiplici via
poſſem⁹ manuduci. Potiſſim⁹ tñ mod⁹
deueniēdi i ei⁹ immortalitatē ē ex ꝯſidera
tiōe finis: et hūc modū ꝑcipue approbat
be. Aug. in.xij. de tri. nec īmerito: q: finis
īponit neceſſitatē his q̃ ſunt ad finē. Hec
igr̃ poſitio ſupponēda ē tāꝙ vera: ꝙ aīa
rōnal' fctā ſit ad ꝑticipādā ſūmā btitudi
nem. Hoc eñ adeo certū eſt ex clamore
oīs appetit⁹ nālis ꝙ nullus de eo dubi
tat: niſi cui⁹ rō oīno eſt ſubuerſa. Certiſ
ſimū eñ eſt nobis ꝙ oēs volum⁹ eſſe be
ati. Si igr̃ btūs eſſe nō pōt q̃ bonū quod
habet pōt amittere: q: hoc ipō iam hab;
vnde timeat: et vnde doleat: ⁊ ita vnde
miſer exiſtat. Neceſſe eſt igit̃ ꝙ ſi aia fa
cta eſt capax btitudinis ꝙ ipſa ſit ꝺ natu
rā immortalis. Pōt etiā aie rōnal' imor
talitas ꝓbari ex ordine diuine iuſticie.

O

Tradux

Nullũ bonũ irremuneratũ ⁊ nullũ malum impunitũ eſt apud deũ q̇ iuſte iudicat: ſed multa bona remanēt irremunerata: et multa mala impunita in p̄nti vita: ergo eſt ponere aliā vitā q̄ hāc: ſ hoc nō eēt niſi aīa remaneret imortalis poſt corpus. Decimus error eſt. De ſimplicitate aīe. de qua catholici tractatores diuerſimode ſenſerūt. Quidā dicūt aīaʒ eſſe ſimplicē: p̱ p̱uationē parciū ſubſtantialiū: vtpote materie ⁊ forme. Et eſſe ſolum cōpoſitā ex quo eſt ⁊ qđ eſt. Cū em̄ aīa eſt non ſeipa: ſed dependēs ſm̄ ſuuʒ

De ſimplicitate anime

eſſe a deo: ⁊ dicunt differre in ea qđ eſt ⁊ quo eſt. Alij dicūt q̧ aīa ſit cōpoſita ex forma ⁊ materia. Et huius opinionis eſt richardus ⁊ etiā Scotus ſup ſcđm ſen. diſt. xvij. qui dicit. Q̧ aīa eſt ex materia nō p̄iacente: ſed eius materia ⁊ forma ſimul creata ſunt ex nihilo. Poſt ſcotū idē p̱bat petrus de aq̄la in ſuo ſcotello: q̧ nō ſolū aīa: ſed etiā angelus ſit cōpoſitus ex materia ⁊ forma: ſup. ſ. ſen. diſ. iij.

Alexander de ales. ij. parte ſumme. q. lxj. mēbro. j. dicit. Q̧ aīa humana ē cōpoſita ex forma et materia intellectuali. Nullatenus aūt hʒ ſic materiā ⁊ formā ſicut dicunt corpa habere materiā ⁊ formā. Materie em̄ corpalis termin⁹ ē magnitudo. Sp̄ualis aūt materie nō eſt terminus. Sanctus etiā Bonauētu. ſup ij. ſen. diſt. iij. in p̄mis tribus q̄onib⁹ probat angelū ⁊ aīam humanā cōpoſitā ex materia et forma. Specialius tamē diſt. xvij. ar. j. q. ij. Aīam dicit cōpoſitā ex materia et forma. In queſtionibus et in primis argumētis. Dicit em̄ aīa rōnalis cū ſit hoc aliq̄d: ⁊ p̱ ſe nata ſubſiſtere ⁊ agere ⁊ pati: mouere ⁊ moueri habʒ itra ſe fundamentū ſue exiſtētie: ⁊ p̄ncipiū materiale a quo habet exiſtere: ⁊ formale a quo habet eſſe. Cum igitur principium a quo eſt fixa exiſtētia creature in ſe: ſit p̄ncipium materiale. Concedendum eſt animam humanam materiam habere. Illa tamen materia ſubleuata eſt ſupra eē extenſionis ⁊ ſupra eſſe priuationis et corruptionis: et ideo dicit materia ſp̄ualis. Et p̱pterea illi qui locuti ſunt de materiali principio q̄tum ad eſſe extenſionis: ⁊ p̱ut habet eſſe ſub priuatione: dixerunt animā rationalē non habere materiam: non attendentes de materia in ſua generalitate: ſed p̱ut ad eā ſtat reſolutio phiſica. Non tamē quia aīa rationalis cōpoſita ſit ex materia ⁊ forma: ex hoc ſequit q̧ non ſit ſimplex. Eſt em̄ multiplex genus ſimplicitatis ſm̄ q̧ multiplex eſt genus cōpoſitionis parciū. Sunt em̄ partes ſubſtantiales: ⁊ ſunt partes quantitatiue. Et cōpoſitio ex partibus ſubſtantialibus: ⁊ cōpoſitio ex partibus quantitatiuis. Sic ſimplex dicit dupliciter: aut q̧ caret partibus ꝯſtitutiuis ſcʒ materia ⁊ forma. Sic anima nō eſt ſimplex: quia tales partes habere ſpectat ad complementum et perfectionē. Hoc em̄ facit rē eſſe per ſe: quia aīa non tm̄ eſt forma ſed etiā hoc aliquid per ſe exiſtens ſeparata a corpore. Simplex tamē eſt aīa rōnalis q̄tum ad priuationē partiū q̄titatiuaꝝ. Ipſa em̄ nec habet extenſionem per ſe: nec habet extenſionem per accidēs: nec q̄tum ad ſubſtantiā: nec q̄tum ad actuʒ p̱prium. Alie autem pure forme per accidens poſſunt habere extenſionē ⁊ ptibilitatē. Vn̄ dicit phs in p̄dicamētis: tm̄ albū eē dixeris: quāta eſt ſuperficies eius.

Patet ergo ex dicti de ſimplicitate aīe ⁊ angeli duplex opinio p̱babilis. Vna q̧ ſit cōpoſita ex mā ⁊ forma. Eſt alexandri de ales Bonauen. ⁊ Scoti. Alia opinio q̧ nō eſt. S. Tho. aq̄natis: ⁊ alberti magni: ⁊ alioꝝ ordinis p̄dicatorū: ſiue vna opinio teneat ſiue alia nullū p̄iudiciū

Nota

fit: nec fidei: nec moribus: quelibet auteʒ opinionuʒ ſuos habet defenſores. Licet em̄ catholici tractatores in his ⁊ in pleriſq̧ alijs diſſentire vident: nō tm̄ diſſentiunt. Aliq̄d em̄ dicunt aſſertiue ⁊ aliquid opinando. Q̄tum ad illud quod aſſertiue dicunt: in hoc non diſcordant: quia

quod aſſerunt: p̱ reuelationē ſp̄ūſſancti dicūt: q̇ nō eſt ſibi ꝯtrarius. In eo vero in quo opinantur: conſentire poſſunt: ⁊ aliquādo diſſentire: q: opinio venit aliquādo ex p̱babili ꝯiectura rationis: in qua homo freq̄nter decipit deceptione que potius eſt pena q̄ culpa: a q̄ vt dicit ſanctus Bonauētura: vix aliq̇s tractatorū immunis fuit: p̱pter qđ Hiero. Auguſti. Ciprianus ſibi cōdicunt ſepe: in his que nō ſimpliciter cōtra fidem ⁊ bonos mores. Et ideo talis q̄ pena eſt nō culpa ar reprehēſibilis nō eſt: q̄uis em̄ decordant aliquo modo iudicia nō tamē deſideria. Omēs em̄ catholici tractatores veritatē

Errores philoſophorū de anima.

dicere volunt. ¶ Errores phoꝝ de aīa Nunc circa finē. xxvij. cap. ſup eſt enarrare phoꝝ dubitationes circa aīe quiditatem. Nam cū philoſophi aliquā veritatem cognouerūt de mūdo maiori: nō tm̄ de minori mūdo (cuius aīa rectrix ē) plene aliq̇s nouit niſi p̱ reuelationē ſpiritusſancti. Recitat nāq̧ phs p̄mo libro de anima q̧ Plato dixit aīam eſſe numerū vel eſſentiam ſe mouētem: ⁊ hic nūerus componit ex q̄tuor nūeris. ſcʒ vnitate: dualitate: ternario: ⁊ quaternario. Vocabat vnitatē intellectū: dualitatem ſciam: opinionē ternariū: ſenſuʒ q̄ternariū. Sed ſp̄ūſſctūs aliter intellexit. Naʒ aīa eſt vna in eſſentia: ⁊ ſic rn̄det vnitati cōpoſita ex materia ⁊ forma: ⁊ h̄ reſpondet dualitati. Eſt ad imaginē dei p̱ triplicem potētiaʒ memoriā: intelligētiā ⁊ volūtatē: ⁊ hoc rn̄det ternario. Et creata ē vt informet corpus compoſitū ex q̄tuor elemētis: ⁊ ſic rn̄det q̄ternario. Democrit⁹ dixit q̧ aīa eſt ex athomis q̄ vident in aere in radijs ſolis: que athomi ſemp ſunt in aere ſ nō vident niſi ſole adueniente (Athomus ē corpus puū indiuiſibile. Et dr̄ ab a. i. ſine: ⁊ thomus diuiſio) ſ ſp̄ūſſanctus aliter intellexerit. Nam aīa in nobis eſt: ſ nō cognoſci poteſt niſi adueniēte lumie diuie gratie. Empedocles dixit aīam eſſe: ex igne: aere: aqua ⁊ terra ⁊ lite ⁊ amicicia. Hic recipit aīam p̱ toto homie cōpoſito ex corpe ⁊ aīa. Corpus em̄ cōponit ex quatuor elementis. Et anima ſm̄ eū conſtat ex lite ⁊ amicicia: ⁊ dicit cogit ex inclinatione quā habet ad corpus ex fuga ⁊ odio. Nam aīa iuſti diligit ſuū corpus: ⁊ ſic ibi eſt amicicia. Et dānata odit ſuū habitaculū: ⁊ ſic eſt ibi lis: p̱ut dicit ſctūs Auguſ. ſup Gene. ad lrām. Heraclitus dixit aīam eē ſcintillam ſtellaris eēntie: hic ex hoc motus fuit: q: de celo eſt ſolum a deo infuſa. Alius heraclitus cognomēto ponticus: dixit animā eſſe lucem: hic de eēntia eam dixit angeloꝝ. Nam aīa ſm̄ Auguſti. eſt de eſſentia angeloꝝ vt decimus ſit ordo: ⁊ angeli per lucem intelligunt. Geñ. j. Dixit deus: fiat lux: ⁊ facta ē lux. i. multitudo angeloꝝ. Pitagoras dixit animā eſſe armoniā p̱pter officiuʒ qđ habet in corpore. ſcʒ corpus regere ⁊ mouere ſine tedio ⁊ labore. imo regit cū cōſonantia: vt patʒ in cunctis tpatis motibus corporis: ⁊ maxime lingue: que melodiam gratam facit. Dyogenes dixit animā eſſe aerem: eo q̧ homo nec p̱ momentū ſine aere viuere poteſt. Yparc⁹ dixit: q̧ anima eſt igneus vigore: iuxta illud Virgilij. Igneus eſt illi vigor ⁊ celeſtis origo: hic tetigit eius effectū. ſ. amare. Nam amor igni compat: vnde Hugo de arra anie: ſcio anima q̧ vita tua dilectio eſt. Ypocras dixit aīam eſſe ſpiritum tenuē p̱ om̄e corpus diſpſuʒ. Hic tangit eius incorpalitatem ⁊ modū exiſtendi in corpore: quia ē tota in toto corpore ⁊ in qualibet eius parte: vt dicit infra. capit. lj. Pampilomius dixit animam eſſe ydeam. Hic tāgit anime capacitatem: q̧ ſcʒ anima apta eſt cognoſcere omnia: et habere in ſe ſimilitudinem omniū rerum: prout dicitur infra. ca. lj. Cum ergo tot ⁊ tam diuerſa de ſubſtantia anime a diuerſis ſint relata: hoc ad p̄ſens ſufficit: q̧ ſm̄ ſanctorum dicta. Anima eſt quedam ſpiritualis ſubſtantia in

tellectualis ⁊ rationalis: ad viuificandū ⁊ perficiendum corpus humanū: a deo ex nihilo creata. vnde quia ſubſtantia eſt contrarioꝝ eſt ſuſceptiua. Suſceptilis ē enim: ſciētie ⁊ ignorantie: virtutis ⁊ malicie: ⁊ hoc ſine ſue ſubſtantie deꝑditiōe. Item quia incorporea eſt: non eſt ſenſu corporali peruia. nec ſm dimenſionē extenſiua. Item quia ſimplex eſt in natura: ideo nec augmenti: nec detrimenti eſt in ſua eſſentia receptiua: ⁊ idō nec in corpore maiori eſt maior: nec in minori minor. Item quauis ſimplex ē ⁊ inuariabilis in ſubſtantia: eſt tamen in potentia ſua multiplex. Nam multitudo virtutis et potentiaruʒ: non ponit maioritatē in natura anime. vł minoritatem: ſed quo ad varios effectus eſt potentialis ⁊ virtualis multitudo in anima. ¶ De potentijs anime rationalis generaliter.

Capitulum xxviij

A De potētijs anime rōnalis gnaliter.

a Anima rationalis inter omnes creaturas: diuine imaginis ⁊ ſimilitudinis eſt expreſſius repreſentatiua: ⁊ hoc quia vnica ⁊ ſimplex eſt in natura: trina tamē in potentia. ſcʒ vegetabilis: ſenſibilis: rationalis: imo in diuerſis ſubiectis triplex dicit̄ anima. ſcʒ vegetabilis que eſt in plantis ⁊ radicibus. Senſibilis que eſt in brutis ⁊ animalibus: rationalis in hominibus. vnde anima vegetabilis appetit eſſe: ſenſibilis appetit bene eſſe. Rationalis autē affectta optimum eſſe. Et ideo nunq̄ quieſcit. niſi cū optimo cōiungat̄. Locus eñ anie rationalis eſt deus: ad quem mouet̄ vt in eo quieſcat: nō per diſcenſiōem ſed potius per deſiderium ⁊ amorem. Quod eñ facit pondus in corporibus: hoc facit amor in ſpiritibus. vnde Auguſt. Amor meus pōdus meum: eo feror quo feror. Ex predictis colligit̄ ꝙ anima rōnalis oēs potentias habet anime vegetabilis ⁊ ſenſibilis: ſed nō inq̄ntum rōnalis. Uerum inq̄ntum rationalis addit intellectum ⁊ voluntatem: que differunt ab alijs potētijs ſcʒ vegetabilibus ⁊ ſenſibilibus. Nā oēs alie potētie ſunt organice. i. affixe organo corꝑali: ⁊ eo mediante exercent operationes ſuas: ſicut potentia viſiua mediante oculo. Eſt eñ organum: pars totius ab alijs partibus totius ſitu ⁊ figura diſtincta: ad exercendum oꝑa vite deputata. Sed potentie intellectiue nō ſunt cōiuncte alicui organo corporali: ſ ſunt ſeꝑate ⁊ eleuate ⁊ immixte: vt dicit̄ .iij. de aīa. Utunt̄ tamē potentie intellectiue ſeu potentia rōnalis vtēte corpore: ſcʒ fantaſia: que ſic ſe habet ad intellectū vt ait phus ſicut color ad viſum: ⁊ hoc ē verum inq̄ntuʒ potentia rōnalis eſt anima intellectiua ⁊ rōnalis: q: ſic nō determinat ſibi aliquod organū in corpore ad exercēduʒ ſuas oꝑationes. Sed inq̄ntū eſt anima ſenſitiua: vel quo ad potētias ſenſitiuas: tunc vtit̄ corpore: oculo ſciliʒet ad videndum: auribus ad audiēduʒ. Potētia eñ rōnalis ſeu intellectus vtit̄ vtēte corpore: quia vtit̄ virtute organica. ſcʒ ipſa fantaſia: quia dicit̄ .iij. de aīa. Oportet quēcunq; intelligētē fantaſmata ſpeculari. Et ſic potentia rōnalis ſiue intellectiua vtitur fantaſia ſiue imaginatiua (que eſt reſeruntiua ſpecierum ſenſibilium) preſuppoſitiue: quia ſcʒ ꝓſupponit eam ad intelligendum. Et illa habet ſe ad intellectū ſicut color ad viſum: quia ſicut color actuat viſum: ducendo viſum de potentia videndi vt actualiter videat ꝑ ſpecies multiplicatas ꝑ mediū ſic fantaſia actuat intellectum: ſcʒ vt ꝑ ſpecies intelligibiles abſtractas a fantaſmatibus actu intelligat: vt infra dicetur de intellectu agente. B Scd̄o differūt potētie rationales a potentijs vegetabilibus ⁊ ſenſibilibus: quia potentie ad partem vegetatiuam ⁊ ſenſitiuam ꝑtinentes dicunt̄ naturales. Potentie vero ad parteʒ anime intellectiue pertinentes ſcʒ intellectus ⁊ voluntas dicuntur rationales. Primuʒ patet: quia naturale dicit̄ illud quod conſequit̄ cōmuneʒ modū nature.

Modus autem cōmunis nature eſt eſſe determinatum ad vnum: ſicut lapis habet a grauedine ſua determinatum motum: ſcʒ ferri deorſum ⁊ non ſurſum. Similiter potentia calidi in igne nō poteſt ad oppoſitum ꝑ ſe: ſcʒ ꝙ frigefacit. Nec ad oppoſitum: ſcʒ ꝙ non calefaciat: ⁊ idō ſemꝑ agit ſuam determinatam actionē: et eſt ad vnum determinata: ſicut eſt in homine ꝙ quedam potentie determinate ſunt ad vnum: ⁊ dicunt̄ naturales. Et ille ſunt pertinētes ad partē vegetatiuā et ſenſitiuam anime: ⁊ omēs que nō ſūt nate obedire rationi. De quib⁹ ſupra dictum eſt cap̄. xxv. dubio ſeptimo in fine. Alie ſunt potētie indeterminate que nō ſunt determinate ad vnum quin poſſūt ad oppoſitum. Et ille potentie dicuntur rationales: vel per eſſentiam vel ꝑ participationem. Dicit̄ aūt rationale ꝑ eſſentiam ipe intellectus: vel ratio que idem ſunt. Sed rationale per participationeʒ eſt ipſe appetitus: qui vt ſupra dictū eſt ca. xxv. dubio quarto. Diſtiguit̄ in appetitum intellectiuū qui dicit̄ voluntas. Et dicit̄ rōnalis ꝑ participationeʒ: quia ſequit̄ rationē: qd̄ enim ratio indicat ad eligendum: hoc voluntas eligit et acceptat. Doctores tamen aliquādo voluntatem vocant per eſſentiam: aliquando per participationem reſpectu diuerſorū nā voluntas dicit̄ rōnalis per eſſentiam inquantū cōparat̄ ad appetitū ſenſitiuū non ꝙ ſit ipſa ratio eſſentialiter: q: ratio et voluntas differunt: vt infra dicet̄. Sʒ quia eſt in parte intellectiua ⁊ rationali: ſed appetitus ſenſitiuus eſt in parte ſenſitiua. Sed volūtas dicit̄ rōnalis ꝑ participationē in compatione ad ipm intellectū ⁊ rationē: q: ſcʒ non eſt eſſentialiter ratio ſ participat aliq̄d cuʒ rōne ſcʒ ꝑtē ſuperiorē aie q̄tum ad ſubiectū. Et etiā q: ſequit̄ actū ⁊ iudiciū rōnis. Scd̄us appetitus dī ſenſitiu⁹ vel ſenſualitas: et etiam eſt rōnalis ꝑ participationē: quia aptus natus eſt regulari a rōne. Et talis apdetitus diſtinguit̄ in iraſcibilē ⁊ cōcupiſcibilē: ⁊ vterq; dicit̄ rōnalis ꝑ participationē. Ulterius notandū ꝙ potētie ſenſitiue q̄ dicunt̄ naturales etiā dicuntur rōnales ꝑ participationē ſm duplicem ꝯſiderationē. Uno mō ꝯſiderantur ꝓut operant̄ inſtinctu nature: ⁊ ſic ordinant̄ ad vnū ſicut natura ⁊ determinantur ad vnū: et ſic dicunt̄ naturales ⁊ nō rōnales ꝑ ꝑticipationē. Alio mō cōſiderant̄ ſm ꝙ operant̄ ex impio rōnis et ei ſubijciunt̄: q: ſic rō pōt cohibere viſuʒ ⁊ auditū: ⁊ ſic de alijs ab illicitis: ⁊ ſic pñt ad diuerſa ordinari: ⁊ nō ſunt determiāte ad vnū. Et ſic dicunt̄ rōnales ꝑ participationē. Potētie aūt rōnales maxie aūt intellect⁹ ⁊ volūtas nō ſic ſunt determinate ad vnū q̄n pñt ad oppoſita. Poteſt ergo intellect⁹ ad oppoſita q̄tum ad exercitiū actus: q: pōt ꝯſiderare vel non cōſiderare. Lapis aūt nō pōt nō deſcēdere ceſſante impedimēto: pōt etiā intellectus ad oppoſita q̄tū ad detetermīnationē actus: q: pōt ꝯſiderare de albedine vel nigredine. Lapis aūt ex potētia nāli nō pōt moueri ſurſuʒ dextrorſum ⁊ ſiniſtrorſum: ſed ſolū deorſuʒ. Cōſiderandū tñ ꝙ nāle dī dupliciter: vno mō dī nāle illud qd̄ ineſt hoi a ꝑncipijs nālibus. Et ſic oēs potētie q̄ ſunt in hoie tā vegetatiue q̄ ſenſitiue dnr nāles ⁊ etiā rōnales. de q̄bus dictū eſt ca. iiij. Q: hō factus eſt ad imaginē dei ex pte naturaliū potentiarū aie: ſcʒ memorie intelligētie ⁊ voluntatis: q̄ potētie dicunt̄ naturales: q: nāliter ſunt cōplantate oī rōnali aie ex hñficio creatoris. Alio mō dī nāle qd̄ ꝯſequitur cōem modū nature: ⁊ ſic potētie vegetatiue ꝑncipaliter ⁊ potētie ſenſitie dicunt̄ potētie nāles ſolū: ⁊ nō potētie rōnales: vt ſ dictū eſt. ¶ De potētiaꝝ aie rōnalis diuiſione.

C De potentiarum aie rationalis diuiſione

Phs ꝑncipaliter diuidit aie potētias inq̄tū rōnal' in cognitiuā ⁊ motiuā. Quas theolog⁹ appellat intellectum ⁊ affectū. Ipm aūt affectuʒ nominat voluntatem. Potentia anime

rõnalis dicit cognitiua ſiue intellect⁹ dũ
eſt appbẽſiua: inquãtũ cognoſcit ſuũ ob
iectũ ſub rõne boni vel mali ibi ſiſtendo
ſicut cognoſcẽs ꝙ diligere deũ bonũ eſt.
odire ꝓrimũ malũ eſt. Sed dicit volun
tas dũ eſt motiua inquantũ ꝓcedit vlte
rius indicans bonũ per intellectũ appre
henſum eē faciendũ: ⁊ malum eſſe fugiẽ-
dum. Verbigra. Potentia rõnali cogni-
tiua ſeu intellectu aliqs cognoſcit ꝙ de-
um diligere ſit ſupra oia bonũ. Illam co
gnitionem ſequitur quidam appetitus
ad hoc bonũ: ⁊ ille appetitus dicitur ra-
tionalis intellectiu⁹ ſiue voluntas: vt di
ctum eſt ſupra ca. xxv. dubio quarto. Et
vltra illam appetitũ ſiue voluntatem ſe-
quitur motus ſiue vis motiua corporal'
membroꝝ executiua: ad ꝑficiendũ illam
dilectionem. Et ſic diligẽs deum: per vir
tutem motiuam vadit ad eccleſiam faci
endo ibi opa deo placentia. Potẽtie
aie rõnalis multis nominib⁹ nominãtur
que claret ex hac diuiſiõe extracta ex di-
uerſis opuſculis. S. Bonauen. Anime
rationalis potentia diuidit in intellecti-
uam ⁊ affectiuam: ſiue in intellectũ ⁊ af-
fectum: ſiue in cognitiuã ⁊ affectiuã: Si-
ue in cognitiuã ⁊ motiuã. Siue in poten
tiam cognoſcẽdi ⁊ amandi. Que omnia
membra reducunt ad rõnem vel ad vo-
luntatẽ: ⁊ oim noim rões declarabunt
in ſequentib⁹. Potentiarũ dictarum
actus ſunt Cognitio ⁊ Amor: ſiue noti-
cia ⁊ affectio. Nam ſicut ſe habẽt lumen
⁊ calor in corꝑib⁹: ſic cognitio ſiue ſcien-
tia intellect⁹ ⁊ amor volũtatis in ſpiriti-
bus. Lumini eñ ſiue luci ⁊ calori in cor-
ꝑalibus corrñdet cognitio ⁊ amor in ſpi-
ritualib⁹: vnde aie ſancte ⁊ angeli lucent
cognitione ⁊ ſciẽtia: et ardẽt amore dei.
Unde theologi luce ſiue lumine vtũtur
ꝓ cognitione: ⁊ calore ꝓ amore. vñ dicit
Aug⁹. ſup Geñ. ad lrãm. Q: lux magis
ꝓprie dicit de ſpũalib⁹ ꝙ̃ de corꝑalibus
Propriiſſime eñ de⁹ lux eſt: ⁊ q̃ ad ipm
accedunt plus habent de natura lucis.

Unde ⁊ ſcriptura vocat deum ſiue xp̃m
ſolẽ iuſticie: q: ſicut ſol iſte materialis in
fluit lumẽ corꝑale. Sic a ſole ſpũali qui
deus eſt influitur lumen ſpũale. i. cogni-
tio in aiam: qua aia formaliter illumina-
tur: vñ di Ioh. j. Illuminat oẽm hoiem
venientẽ in hunc mundũ. Et licʒ lux ꝑn-
cipalius cõueniat nature ſpũali quo ad
ꝓprietatem vocabuli: non tamen q̃tũ ad
vſum cõem. Noiata eñ luce niſi deter-
minetur per antecedentia ⁊ ꝯſequentia.
lucem intelligim⁹ corporalẽ: ꝑ quam ta-
men ꝑducimur ad intelligendũ lucẽ ſpi-
ritualem: q: cognitio nr̃a incipit a ſenſu.
Ex ꝑdictis igitur patet ꝙ queãdmoduʒ
potentia cognitiua aie aſſimilat lumini:
pariformiter potẽtia affectiua aſſimilat
calori: ſicut eñ ſol eſt illuſtratiuus alioꝝ
eorũ inſuꝑ q̃ alterabilia ſunt calefactiu⁹
Quoꝝ duoꝝ ꝓporcionalia gerit in ſe na
tura q̃libet rõnalis: qm̃ lucet in intelle-
ctu per cognitionẽ: ⁊ caleſcit in affectu ꝑ
amorẽ. Idcirco ſcribit in euãgelio Io-
hãnis. v. de Iohãne baptiſta. Erat lucer
na ardẽs ⁊ lucẽs. ¶ Aia ꝑ act⁹ ſuarũ po
tentiarũ beatificat. Factus eſt homo
ꝓpter dei bonitatẽ et ꝓpter ſuã ꝓpriã vti
litatem ad imaginẽ dei in ſuis naturali-
bus potentijs ſm memoriã intelligenti-
am ⁊ voluntatem. Et ſimilitudinem dei
ſm ſcientiã illuminantẽ intellectũ: ⁊ cha
ritatem que inflamat affectum.

Anima ꝑ
actus ſu
potentia
beatifica

Ad videndũ deũ per actum rationis in
proteſtationem prime veritatis.
Ad amandum deum ꝑ actũ voluntatis
in proteſtationem ſumme bonitatis.
Ad inherendum deo per actum memo-
rie in ꝑtexatione inamiſſibilis dignitat̃
Ad laudandũ deũ ꝑ actũ ſermonis in ꝓ
teſtationem immenſe maieſtatis.
Ad ſeruiendum deo per actũ operis in
ꝓteſtationem vniuerſalis dominationis
In his ꝓficit homo nõ deus vtile ẽ eñ
homi videre amare laudare deũ inhere-
re: ſeruire ⁊ frui eo: q: in hoc homo bea-
tificatur. Eſt autẽ duplex btitudo. Una

creata q̃ nos in patria beatificat formali
ter: ⁊ eſt tãq̃ finis q̃ quieſcit. Alia eſt be-
atitudo increata que nos beatificat effe
ctiue ſcʒ ipſe deus ⁊ eſt tanq̃ finis in q̃
quieſcit qui eſt ⁊ obiectum beatitudinis
create ⁊ formalis. Beatitudo ex ꝑte ani
me cõſiſtit in deiviſione aperta: tentione
ſecura: dilectione ſeu fruitione ꝑfecta.

Beatitudo in viſione apta: nã bti deũ
vident facie ad faciem qm̃ deus eſt rati-
onum plenitudo lucis. Et hec perficitur
dote anime q̃ eſt aperta viſio ſummi ve-
ri in quo etiã perficit vis rõnalis ⁊ eſt ꝑ-
mium fidei: cuius actus eſt credere aſſẽ-
tiendo ſummeveritati ꝓpter ſe ⁊ ſuꝑ om
nia: qm̃ ſummũ veruʒ eſt obiectum fidei
cui datur in gloria in premiũ cognitio ſi-
ue intelligentia veritatis infallibilis.

Beatitudo in tentione ſecura: nã bea
ti deum poſſidebunt ſempiternalit: qm̃
deus eſt memorie cõtinuatio eternitat̃.
Et hec perficit dote anime que eſt certa
tentio ſummi ardui in quo etiam perfici
tur via iraſcibilis: ⁊ eſt premiũ ſpei: cui⁹
actus eſt ſperare in nitendo ſumme lar-
gitati ꝓpter ſe ⁊ ſuper oia: qm̃ ſummum
arduum eſt obiectum ſpei: cui dat i glo-
ria premiũ: poſſeſſio ſiue ꝑmanentia di-
gnitatis inamiſſibilis. Btitudo in di-
lectione ſeu fruitione ꝑfecta: nam beati
deo fruentur auide ⁊ delectabiliter: qm̃
deus eſt voluntati multitudo pacis. Et
hec perficit dote aie que eſt perfecta di-
lectio ſummi boni in quo etiã perficitur
vis concupiſcibilis: ⁊ eſt premiũ charita
tis cuius actus eſt diligere complacẽdo
ſumme bonitati ꝓpter ſe ⁊ ſuper omnia.
Qm̃ ſummũ bonum eſt obiectum chari
tatis cui datur in gloria in premiũ cõpla
cẽtia ſiue fruitio bonitatis infatigabilis.

Ex dictis duabus theoricis (quarum
vna eſt doctoris irrefragabilis altera do
ctoris Seraphici) patet ꝙ btitudo actu
lis conſiſtit in actibus potentiarũ anime
rationalis: vicʒ intellectus voluntatis: ⁊
memorie. Idcirco non incongrue in ſe-
quẽtibus determinabit de potẽtijs ani-
me rationalis. ¶ De intellectu poſſibili
⁊ agente. Caplm xxix

De intelle-
ctu poſſibi-
li ⁊ agente
A

Icto de potentijs anime ratio-
nalis generaliter: nunc dicendũ
eſt de eis ſpecialiter. Uñ conſide
randũ ꝙ in parte anime rationalis ſolũ
ponunt tres potentie realiter diſtincte:
vicʒ intellectus poſſibilis. Intellectus
agẽs ⁊ voluntas. Intellectus enim ⁊ af
fectus: ſiue ratio ⁊ voluntas non ſũt vni
ca potentia: ſed diuerſe. Et hoc ſenſerũt
ꝑdeceſſores noſtri. Senſiſſe etiam vide-
tur Aug⁹. in pluribus ſuis libris. Dicit
eñ in. xj. de trinitate. Animã eſſe ad ima
ginem dei: quo ad vnitatẽ eſſentie ⁊ tri-
nitatem potentiarum: ergo ſi vera eſt ibi
trinitas: vera eſt ibi potentiarum diſtin-
ctio. Item ſi eadẽ potẽtia per eſſentiam
eſſet ratio ⁊ voluntas. Sicut vna eſſen-
tia eſt in patre ⁊ filio: ergo ſicut pater nõ
per filium dicit intelligere: ſed etiam per
ſeipm: ergo etiam voluntas non ſolũ in-
telligeret per intelligentiam: ſed etiam ꝑ
ſeipam. Falſum ergo diceret Aug⁹. xv.
de trinitate cum dicit: ꝙ nihil volum⁹ ni
ſi per voluntatem. Nihil intelligim⁹ niſi
per intelligentiam. Omnes etiã quotq̃t
diuidunt anime potentias ꝑma diuiſio-
ne: diuidunt in cognitiuã ⁊ affectiuam ſi
ue motiuam. Pariformiter intellectus
agens ⁊ poſſibilis non ſunt vna potẽtia
ſed diuerſe. Materialis enĩʒ cauſa ſicut
vult phs nunq̃ ſimul coincidit in idẽ cũ
alijs cauſis. Sed ſicut ſe habet materia
ad formam vel efficientem ita ſe habʒ in
tellectus poſſibilis ad agentem ſic phus
dicit: ergo intellectus agens ⁊ poſſibilis
ſunt diuerſe potentie. Item impoſſibile
eſt idem ſm eſſentiam eſſe illuminans et
illuminatũ. Sed intellectus agẽs eſt ſi-
cut lux. Intellectus vero poſſibilis hʒ ſe
ſicut illumiatũ luce: ergo ⁊c. hec. S. Bo
nauen. in. ij. diſt. xxiiij. Ex his cõcludi
tur ꝙ in parte rationali anime intellecti
ua apprehenſiua: non ſunt niſi due potẽ

tie realiter diſtincte: ſcʒ intellectus agẽs ⁊ intellectus poſſibilis. Sed intellectus poſſibilis nominat̃ diuerſis nominibus a ſuis diuerſis cõditionibus. Vñ eadem potẽtia exiſtens dicit̃ intellectus vel intelligentia: dicitur memoria intellectiua: dicitur ratio ſuperior: ⁊ ratio inferior: dicitur intellectus ſpeculatiuus: et intellectus practicus: dicit̃ intellectus poſſibilis: intellectus diſpoſitus ſiue inhabitu: intellectꝰ in actu ſiue in effectu. Intellectus adeptus: dicitur vis rõnalis: ſicut vnus et idem doctor põt dici inquantuʒ docet: et cantor inquantũ cãtat: faber in quantũ fabricat cultelluʒ. Pariformiter volũtas diuerſis nominat̃ nominibꝰ ſm̃ diuerſa eiꝰ officia. Dicit̃ eñ volũtas theleſis .i. naturalis: ſiue ſyndereſis: dicitur buliſis .i. deliberatiua: dicit̃ appetitus intellectiuꝰ ſiue rõnalis: dicit̃ vis concupiſcibilis ⁊ iraſcibilis: dicit̃ etiã liberũ arbitriũ: dicit̃ electio vel appetitus electiuus dicit̃ appetitus dñatiuus: dicit̃ ꝓpoſitũ de quibus infra dicit̃ per ſingula. Et qꝛ de potẽtijs partis rõnalis anie ſepiſſime fit mẽtio in theologica facultate. Placuit hic de eiſdem ꝑ q̃ſtiones ptractare ſiue argumẽtis

B Primo q̃rit̃

¶ Primo querit̃. De multiplici acceptione intellectus. Rñdet̃ ꝙ intellectus ꝑmo accipit̃ ꝓ dono ſpũſſcti dona autẽ enumerant̃ Eſaie .xj. De dono intellectus dicet̃ in .iij. parte huiꝰ opuſculi. Scd̃o accipit̃ intellectus ꝓ habitu intellectuali: nã phs .vj. ethicoꝝ: q̃nqꝫ habitus enumerat intellectuales: q̃ potẽtiam intellectiuã: ſiue intellectũ perficiunt in cognitione: viʒ ſapiẽtia intellectꝰ ſcientia prudentia ars. De quibus habitibus etiã infra dicet̃ in tercia parte huius tractatus. Tercio ſumitur intellectus pro vi cognitiua angelica: ⁊ ſic diſtinguũtur ↄtra ratione: qꝛ ratio ẽ ipſius hominis qui ratiocinãdo ⁊ diſcurrendo de cauſa ꝓcedendo ad effectum: cognoſcit. Sed angeli intelligũt intuitiue ⁊ ſine diſcurſu: vt ſic angelus dicitur ſcd̃m phos ſubſtantia intellectualis: ſed hõ anial rationale. Et licet Gregorius in Omelia de epiphania dicit angelũ rõnale anial: hoc dicit ſm̃ oſtenſionẽ ſiue apparentiã: qꝛ angelus apparet eſſe anial rationale cũ aſſumit corpus. Non tñ eſt aial rationale ſm̃ exiſtentiã ⁊ veritatẽ. De intellectu angelico ⁊ humano infra dicit̃ .c.xxx. Quarto accipit̃ intellectus ꝓ operatione anie intellectiue: et ſic dicimꝰ ꝙ ꝑma operatio aie ſcʒ ſimpliciũ appꝛhenſio vocat̃ intellectus. Quinto ſumit̃ intellectus ꝓ potẽtia appꝛhenſiua aie rational̃ qua aia abilis eſt ad cognoſcendum aliquid infra ſe ſupra ſe in ſe: ⁊ iuxta ſe. Cognoſcit ſiquidẽ deum ſupra ſe: quia nihil eſt humane mente ſuperius ꝑter deum. Per quẽ iuſtificat̃: purgat̃: illuminat̃ et perficit̃ ꝑncipaliter. Licet angeli hoc faciunt excitatiue ⁊ miſterialiter. Et ſic ab Augꝰ. intellectus alio noie nominat̃ intelligẽtia: q̃ eſt vis aie q̃ immediate ſupponit̃ deo. Cernit quidem ipm̃ ſummuʒ bonum verũ ⁊ incõmutabile: ſpm̃ increatum qui deus eſt. Sumit̃ tñ intelligẽtia q̃nqꝫ etiã ꝓ actu ⁊ opatione intellectus quarto mõ ſumpti: vñ ſic non differt intelligẽti ab intellectu: niſi ſicut actꝰ a potentia ſua: in quibuſdã libris de arabico trãſlatis: vt dicit .S. Tho. Subſtãtie ſeparate quas nos angelos dicimꝰ intelligẽtie nũcupant̃: forte ꝓpter hoc ꝙ ſemꝑ hmõi ſube intelligunt: vñ intelligẽtia eſt ſuba incorporea ſemꝑ intelligẽs. Et ſic patet ꝙ nomẽ intelligentie equiuocat̃ in ſcripturis. Cognoſcit ſiquidẽ aia per intellectũ: angelũ iuxta ſe: tanq̃ equaleʒ ſibi. Nam vtriqꝫ a deo immediate ſuſcipit tria: que ſunt natura gratia et gloria. Ad eundẽ etiam finẽ ſcʒ ad eternã beatitudinem immediate ordinant̃: ⁊ etiã eadem eſt mẽſura hoĩs et angeli: ſcʒ Euiternitas: nec homo ꝓpter angelum: nec angelus ꝓpter hominem. Loquendo tamen q̃tum ad nature dignitatem. Angelus eſt creatura ſuperior homine et in ſu

periori gradu. Spũale eñ nobilius ẽ corporali: qꝛ deo ſimilius qui ſpũs eſt. Ergo nobilius eſt illõ qd̃ pure ẽ ſpũs: nihil habens de corpore: vt eſt angelus: q̃ quod eſt ſpũale ⁊ corpori cõiunctum: qualis ẽ anima: nec obſiſtit. Maior eſt qui recumbit q̃ qui miniſtrat teſte dño Luce .xxij. Sed angeli miniſtrant homini Hebre .j. Oms ſunt adminiſtratorij ſpũs. Reſpõdet ſctũs Bonauẽn. diſtin. j. ſcd̃i. Qd̃ aliquid alicui miniſtrat dupliciter. Aut propter ſe: ſicut regi ⁊ dño: ⁊ talis eſt nobilior. Aut ꝓpter aliuʒ: ſicut miniſtrat miles gartioni regis. Angelus miniſtrat anie ⁊ homini ꝓpter deum: ſicut diues pauperi ⁊ fortis egrotanti. Ex quibus ſupra dicq̃ patet ꝙ intellectus ꝓꝑie ſm̃ Auguſti. eſt vis anime q̃ inuiſibilia ꝑcipit. vt angelũ demonẽ ⁊ oẽm ſpm̃ creatũ: vt animã rõnalem. Cognoſcit etiam aia vt ſic per intellectũ: ſe in ſe. Seipſam viʒ ⁊ ea que ſunt intra ipſam: ſicut ſunt ſciẽtie ⁊ virtutes: ⁊ ſpẽs intelligibiles a fantaſmatibus abſtractas. Cognoſcit etiam aia quicquid celi ambitu ↄtinet̃: infra ſe. Ea ſcʒ que ſunt infra rõnem. Oĩa eñ que ſpectant ad corꝑa ſunt infra intellectum ⁊ rõnem: vt ſunt nature: forme: differentie: ꝓprietates: ⁊ accidentia corporũ: ſed non extra corpora realiter niſi rõne ſubſiſtentia: vt ſic intellectus nomiat̃ ratio: que eſt vis anie: que rerum corꝑeaꝝ: formas: naturas: differẽtias: ꝓpria ⁊ accidẽtia: oĩa ꝑcipit incorꝑea: ſed non ex̃ corpora niſi rõne ſubſiſtentia. Abſtrahit eñ a corporibus que fundant̃ in corporibꝰ non actione ſꝫ cõſideratione. Et ſic ratio eſt vis anime ſupra corꝑalia ⁊ infra ſpiritualia collocata. Diſcernit eñ vera a falſis quod eſt logice: vtutes a vitijs qd̃ eſt ethice. Et ꝑ experimenta: rerum inueſtigans naturas: quod eſt phiſice. In his vero tribus tota philoſophia conſiſtit: totam ergo philoſophiã ratio compꝛehendit. Ex ſupra dictis patʒ qualiter anima per intellectum omnia cognoſcens. Diuerſa nomina intellectus ſortiat̃. Sed horum alterum pro altero ſepe ponitur

C Scd̃o q̃rit̃

¶ Secundo querit̃. Qualiter differunt intellectus agens ⁊ poſſibilis. Reſpondetur q̃ntum ꝓpoſito deſeruit: tripliciter differũt. Primo ſicut dicit philoſophus .iij. de aia. Intellectus agentis eſt ſicut oĩa facere: ſed intellectus poſſibilis eſt ſicut omnia fieri. Secundo differũt ſicut perficiens ⁊ perfectibile. Tertio differũt ſicut lux ⁊ illuminatũ. De his tribꝰ differentijs in hac ſcd̃a queſtione determinabitur. De prima differentia conſiderandum: ꝙ ſicut dicit Ariſtoteles .iij. de aia. In omni natura in qua eſt reꝑire aliq̃d quod eſt omnia fieri: oportet dare aliq̃d ab illo: quod eſt omnia facere. Illud eñ quod eſt oĩa fieri: vt ſic eſt in potentia. Fruſtra aũt eſt potentia que non reducitur ad actum: vt patet ꝑmo celi. Et quia nihil ducit ſeipſum de potentia ad actuʒ vt dicitur .ix. Metaphi. Concluditur ꝙ neceſſe eſt preter illud qd̃ eſt omnia fieri ponere aliquid quod eſt omnia facere.

Quod poteſt videri in naturalibus ⁊ artificialibus. In naturalibus eñ eſt dare materiã q̃ eſt omnia fieri: ex quo eſt in potentia ad oẽs formas nãles. Oportet ponere aliq̃d qd̃ eſt oĩa facere: quo mediante materia põt duci in actum ad cuiuſlibet forme ſuſceptiõeʒ: in quo ſunt omnes forme: ſicut in potentia actiua: queadmodum in materia ſunt oẽs forme: ſicut in potentia paſſiua ſm̃ rationes ſeminales. In artificialibus ſimiliter oportet dare aliquid vt materiã artificialium: que eſt omnia fieri: et que eſt in potentia ad cuiuſlibet forme artificialis ſuſceptionem. Oportet etiam preter illud dare aliquid cuius eſt omnia facere: quo mediante forma artificialis reducatur ad actum. Hoc autem eſt ars in mente artificis. Similiter eſt in anima noſtra intellectiua: ſcilicet ꝙ in anima inueniat̃ quedã virtus q̃ eſt oĩa fieri que ſcʒ in potentia eſt ad ſuſcipiendum

omnem ſpẽm cuiuſlibet intelligibilis. Et hanc vocamus intellectũ poſſibilem: q̄ eſt in potentia ad omĩa intelligibilia. Et dicit̄ poſſibilis: q̄ꝛ poteſt in ſe recipe ſpecies omniũ rerum intelligibiliũ: vnde ex iſto elicit̄ iſta famoſa auctoritas. ſcꝫ intellectus eſt quodãmodo oĩa. Non ꝑ eſſentiam: quia intellectus nõ eſt eſſentialiter lapis: nec aſinus: ſed intellectus eſt quodãmodo omĩa ſm̃ receptionẽ ſpẽꝝ: q̄ꝛ poteſt recipe ſpẽs omniũ rerum intelligibilium. Ergo dicit̄ notãter quodãmodo omĩa: ad innuẽdum ꝙ intellectus humanus nõ ſit oĩno oĩa. Et ſĩliter eſt aſſignare in aĩa noſtra virtutẽ que eſt oĩa facere: qua ſcꝫ mediante intellectꝰ poſſibilis poteſt intelligere ⁊ ducit̄ in actum intelligẽdi: ⁊ cuius virtute mediãte intelligibilia poſſunt mutare intellectũ noſtrũ: cuius virtute intelligibilia in potẽtia fiũt actu intelligibilia ⁊ potentia vniuerſalia fiunt actu vniuerſalia: et hᷓ vtus vocat̄ intellectus agens: q̄ꝛ agit ⁊ cauſat vniuerſalitatẽ in rebus. Scđo diñt intellectꝰ agẽs ⁊ poſſibilis ſicut ꝑficiẽs ⁊ ꝑfectibile. Nã ſicut forma ꝑficit materiã: ſic intellectus agens ſuo actu ꝑficit intellectũ poſſibilẽ. Intellectus nanq̄ꝫ agens habet ſe ad intellectum poſſibilẽ ſicut forma ſe habet ad primã materiã. Sicut eñi materia prima ſm̃ ſe eſt impura potentia: ⁊ non determinat ſibi aliquã certam formã actu. Sic intellectus poſſibilis in ꝑncipio ſue creationis in pura potentia eſt ad recipiendum ſpẽs. Et fit in actu ꝑ intellectum agentẽ abſtrahentẽ ſpecies a fantaſmatibus: ſic materia prima fit in actu per formã. Unde intellectus poſſibilis in. iij. de aĩa aſſĩlat̄ tabule nude: q̄ non habet aliquam picturã in ſe: apta tñ nata ẽ habere picturã. Eſt tñ differentia inter receptionem materie ꝑme ⁊ intellectꝰ poſſibilis: q̄ꝛ intellectus poſſibilis ſolum recipit formas accidentales. ſcꝫ ſciẽtias ſpeculatiuas ⁊ practicas: ſꝫ materia prima recipit formas ſbſtãtiales. Item intellectus poſſibilis recipit formas vniuerſaliter ⁊ intẽtionaliter cum cognitiõe: ſꝫ materia prima recipit in ſe formas ſubſtantiales particulariter ⁊ ſine cognitione.

Tertio differũt intellectus agẽs ⁊ poſſibilis ſicut lux ⁊ illuminatũ. Intellectꝰ eñi agens compat̄ lumini: ideo q̄ꝛ ſicut nihil eſt viſibile ſine lumine: ſic nihil ẽ intelligibile ſine intellectu agente. Et ſicut lumen corꝑale requirit̄ ad viſionẽ corꝑalem: ita lumen ſpũale qđ eſt intellectus agens qui eſt verus doctor interius mẽtem illuſtrans: requirit̄ ad intellectionẽ: dans intellectui poſſibili vim intelligendi: ⁊ facit eum actu intelligere q̄ ꝑus fuit in potentia ad intelligendum. Facere aũt intelligere ⁊ cognoſcere: eſt illuminare. Non tñ eſt ſĩle inter lumen corꝑale: ⁊ intellectus agẽtis illuſtrationẽ. Nam lumen corꝑale requirit̄ ꝓpter mediũ tm̃ et nõ ꝓpter obiectũ. ſcꝫ colores. Sed intellectus agens non requirit̄ ꝓpter mediũ: ſꝫ ꝓpter obiectum ⁊ etiã ꝓpter potentiã. id eſt. intellectũ poſſibilẽ illuſtrandũ. ¶ Intellectus eſt lumen aĩe. Conſiderãdum tñ eſt ꝙ intellectus agens nõ ſolũ cõpat̄ luci: ſed etiam ſm̃ ſuam nãm eſt lumen.

D
Intellect[us]
eſt lumi[ne]

Dictum eſt eñi ꝑcedenti capitulo: ꝙ cognitio intellectus ⁊ amor affectus in ſpiritualibus: corr̃ndent lumini ⁊ calori in corꝑalibus: ⁊ ſm̃ Auguſti. lux magis ꝓprie dicit̄ de ſpũalibus q̄ꝫ de corꝑalibus. Et inter ſpũalia ꝓpriiſſime deus lux eſt: ⁊ hoc ꝑ eſſentiã. Intelligẽ nanq̄ꝫ vniuſcuiuſq̄ꝫ ſpũs eſt lux ſua. Sicut eñi potentia ſe habet ad oꝑationẽ ſuam: ita ſe habet eſſentia ad ſuum eſſe: ſed in ſolo deo eſſentia eſt ſuus intellectus: ⁊ intelligere qđ eſt lux dei: ergo deus ẽ lux ꝑ eſſentiã. Sed angeli ⁊ homines lumẽ cognitionis a deo ꝑticipant: q̄ꝛ qđ eſt tale ꝑ eſſentiã: eſt cauſa oĩm alioꝝ: ſicut ſol eſt cauſa lucis in ceteris planetis. Idcirco dicit Auguſti. Lux q̄ nos illuminat: magr̄ q̄ nos docet: veritas que nos dirigit: deus eſt. Iuxta illud Ioh. j. Erat lux vera q̄ illuminat oẽm hoĩem ⁊c. Nihilominus tamen aĩe noſtre data eſt potẽtia ad intelligendum: ſicut alijs creaturis data ẽ potentia ad alios actus. Sic deus licet eſt ꝑncipalis operans in oꝑatione cuiuſlibet creature. Dedit tñ cuiuſlibet creature vim actiuã ꝑ quã exit in operationem ſuam: ſic dedit aĩe intellectũ agentem et poſſibilẽ ſic ꝙ vtriq̄ꝫ eſt aliq̄d aĩe: et ſic intelligit̄. Illuminat oẽm hoĩem venientem in hunc mundũ. Nõ q̄ꝛ oĩs cognitio ſit infuſa: ſed q̄ꝛ lumẽ creatũ intellectꝰ nõ põt ꝑficere oꝑationẽ ſuã: abſq̄ꝫ cooperatione luminis increati: ꝑ quod illuminat̄ oĩs hõ veniẽs in hunc mundũ. Deꝰ eñi dedit hoĩ naturale lumẽ intellectꝰ agentis qđ eſt quedã impᷓſſio ⁊ ſigillatio luminis diuini. Intellectus eñi agẽs eſt q̄dã ꝑticipata ſĩlitudo luminis increati: ꝑ qđ põt videri q̄d bonũ ſit ⁊ q̄d ſit malũ: q̄d agendũ ⁊ quid fugiendũ. Et ꝓpter hᷓ dicit̄ in pſ̃. iiij. Multi dicũt q̄s oſtẽdit nobis bona. Et ſubdit ꝓpha ꝑ modũ riñſionis. Signatum eſt ſuꝑ nos lumẽ vultus tui dñe: q̄ſi diceret ad eoꝝ queſtionẽ riñdendo: ꝑ hoc ꝙ lumẽ intellectus in q̄ põt videri bonũ ⁊ malũ: eis dediſti. Et hoc lumen eſt ſignatũ. i. ſigillatũ ⁊ impꝛ̃ſſum ſuper nos. i. in ſuperiori parte aĩe: ſcꝫ i imagine q̄ eſt ſuꝑma pars aĩe reſpectu ſenſitiue partis ⁊ vegetatiue. Et hoc lumẽ eſt lumẽ vultus dñi. i. appropriat̄ filio in diuinis. Per faciẽ eñi ⁊ vultũ deſignat̄ noticia ſm̃ Grego. ſuꝑ Ezechielẽ. Ea aũt q̄ ad noticiã ꝑtinent in diuinis filio dei appropriant̄. A quo eſt omnis ſapientia ⁊ intelligentia: q̄ꝛ ſine ipſius gratuita influentia ꝑ quã oẽm creaturã cõſeruat ⁊ adiuuat vt cõpleat operationes ſuas: nõ põt agere aliqua virtus creata.

E
Tercio queritur.

¶ Tercio q̄ritur Qualiter intellectus agens abſtrahit ſpecies intelligibiles a fantaſmatibꝰ.

Reſpondet̄ pro huius queſtionis terminatione oportet ꝑmittere quid ſit fantaſma ⁊ quid ſpecies intelligibilis. Unde fantaſma ſm̃ cõmentatorẽ ſic deſcribitur. Fantaſma eſt ſimilitudo rei ſenſate: exiſtens reſeruata in ſcđo ſenſu interiori ſcꝫ fantaſia: quã nos imaginationem appellamꝰ que illud reſeruat quod ſenſus cõmunis a rebus exterioribus recipit.

Fantaſma

In hac deſcriptione cõmẽtator fantaſiam ꝓ imaginatione accipit: quia fantaſia non eſt virtus cõſeruatiua ſpecierũ ſenſibiliũ: ſed imaginatiua: vt ſupra dictum eſt in. xix. et. xx. caplis. Ex quo ſeq̄tur ꝙ fantaſma nominat̄ ſpecies: ſeu ſimilitudo rei ſenſate vel imago ab imaginatione que eſt theſaurus ↄſeruans imagines ⁊ intentiones ſiue ſpẽs: que ꝑ ſenſum communẽ (vt ſupra dictum eſt) accipiunt̄ a ſenſibus exterioribus. Nã dicitur imaginatio quaſi imaginũ conſeruatio. Et ille imagines et ſimilitudines alio noĩe vocant̄ fantaſmata a fanos grece qđ eſt apparere latine: q̄ꝛ imago et ſimilitudo rei ſenſate relucet ⁊ apparet tã q̄ꝫ in ſpeculo in virtute imaginatiua: obiectis ⁊ rebus ſenſatis abſentibus. Ex dictis ſequitur ꝙ imagines ſiue fantaſmata a quibus intellectus agens abſtrahit ſpecies intelligibiles ſunt ſimilitudines ſenſibilium tam ꝓprioꝝ q̄ꝫ cõmuniũ. Sẽſibilia ꝓpria (vt dictum eſt ca. xviij. in fine) ſunt obiecta quinq̄ꝫ ſenſuum exteriorum: ſcꝫ color ſonus ſapor odor tangibile. Senſibilia cõmunia ſunt etiam q̄nq̄ꝫ: vicꝫ motus: quies: numerꝰ: figura: ⁊ magnitudo. Oĩm hoꝝ ſĩltudines imagines ſiue fantaſmata reſeruant̄ in vtute imaginatiua: tanq̄ꝫ in theſauro et memoria. Omnia hec fantaſmata ſunt conditiões indiuiduantes. Circumſtantie ⁊ appendicie materie: conſequẽtes formã ſubſtãtialem vniuerſalem et quidditatem rei materialis indiuiduatam ⁊ particulariſatam. Ad que reducunt̄ tempus et locus: que etiam ſunt appendicie materie. vnde ſicut dicit San. Bonauentu. in. ij̃. diſt. iij. Qꝫ indiuiduum eſt hoc aliquid.

Indiuiduu[m]

Qꝫ ſit hoc principalius habet a materia ratione cuius forma habet poſitionẽ in

loco ⁊ tēpoꝛe. Qꝛ ſit aliquid habet a foꝛma. Indiuiduum enim habet eſſe: habꝫ etiam exiſtere. Exiſtere dat materia foꝛme: ſed eſſendi actum dat foꝛma materie Indiuiduatio igitur in creaturis conſurgit ex duplici ꝓncipio: vicꝫ ex actuali cōiunctione materie cum foꝛma: ex qua cōiunctione vnum ſibi appꝛopꝛiat alterū. Sicut patꝫ cum impſſio fit multoꝛum ſigilloꝛum in cera que pꝛius fuit vna: nec ſigilla pluſificari pñt ſine cera: nec cera numeratur: niſi quia fiunt in ea diuerſa ſigilla. Dicitur enim indiuiduum quaſi indiuiſuꝫ in ſe: quia per inferioꝛa ſue nature diuidi non poteſt: vt Socrates: et diuiſum a quolibet alio. Ipſa eñi rei ꝓncipia ſcꝫ materia ⁊ foꝛma dum coniūguntur inuicem: ſe appꝛopꝛiant ⁊ faciūt indiuiduum. Sed ad hoc conſequit̄ eſſe diuiſum ⁊ diſcretum ſiue diſtinctū ab alio: ⁊ ſurgit ex hoc numerus: ⁊ tm̄ de fantaſmate.

Species intelligibilis

De ſpecie vero intelligibili ē notandum. Qꝛ ſpecies intelligibilis eſt illud quo noſter intellectus intelligit. Intellectus eñi noſter poſſibilis: quia non habet ſpecies ſibi cōcreatas ſicut angelicus intellectus: ſed intellectus nr̄ agens a rebus ⁊ a fantaſmatibus eos abſtrahit quas intellectui poſſibili ingerit: qui poſtea factus i actu: intelligit. Spēs igit̄ intelligibilis ſm̄ cōmentatoꝛē ſic diffinitur Species intelligibilis eſt ſimilitudo rei: a fantaſmate ⁊ intellectu agentu cauſata in intellectu poſſibili: repſentatiua rei vniuerſaliter. In qua diffinitione pꝛimo tangit ſubiectū ſpeciei intelligibilis cum dicitur intellectu poſſibili. Dicit̄ eñi .iij. de anima. Intellectus eſt locus ſpecieꝝ. Sicut eñi locus coꝛpalis recipit et retinet locatum. Sic intellectus poſſibilis colligit in ſe ſimilitudines ⁊ intentiones reruꝫ: dicitur enim .iij. de anima. Lapis non eſt in anima ſed ſpecies et ſimilitudo lapidis. Res enim cognita non eſt in anima ſm̄ eſſe reale: ſed ſm̄ eſſe ſimilitudinis. Cum enim dicitur a fantaſmate ⁊ intellectu agente cauſata: tangitur cauſa efficiens. Species enim intelligibilis abſtrahit̄ a fantaſmate ſicut ab obiecto ꝑ intellectum agētem. Cum vero dicit̄ repꝛeſentatiua rei vniuerſaliter: tāgi finis ſpeciei intelligibilis. Sicut enim ſpecies ſenſibilis repſentat rem ⁊ obiectum ſenſibile particulariter: ſic et ſpecies intelligibilis repñtat vniuerſaliter rem intelligibilem cuius eſt ſpecies. His pſuppoſitis nunc rñdendū eſt ad queſtionē ꝓpoſitam qualiter intellectus agens abſtrahit ſpecies intelligibiles a fantaſmatibꝰ. Conſiderandū ꝙ intellectus agens eſt q̇ abſtrahit ſpecies intelligibiles ab imaginationē ſiue fantaſia: ⁊ ſua irradiatione facit eas vniuerſales: ⁊ locat eas in intellectu poſſibili qui eſt locus ſpecieꝝ intelligibilium. Nā ſicut ad viſum coꝛpalem exigitur lux abſtrahens intentiones .i. ſimilitudines coloꝛis a coloꝛato: et ponit eas in perſpicuo aeris: non quidē ſm̄ eſſentiam ſed ſm̄ intentionē et ſimilitudinem: ſic intellectus agens qui eſt lux aīe abſtrahendo ſpecies a fantaſmatibꝰ ponit eas in intellectu poſſibili: non quideꝫ realiter ſed ſm̄ intentionē ⁊ ſpēm: lapis eñi (vt dicit̄ .iij. de aīa) non eſt in aīa ſed ſpecies eius.

Intelle
agēs a
bit ſpē
telligib
fantaſ
bus.

Ad declarandū v̄o modū huius abſtractionis. Notandum ſm̄ Thomā parte pꝛima. q. lxxxv. arti. j. Dupliciter cōtingit intellectū agentē abſtrahere. Uno modo ꝑ moduꝫ cōpoſitionis et diuiſionis: ſicut cum intelligimus aliquid eſſe in alio vl' eſſe ſeparatum ab eo. Alio modo per modū ſimplicis et abſolute conſiderationis: ſicut cum intelligimus vnum: nihil conſiderando de alio. Abſtrahere ergo per intellectū ſm̄ pꝛimū modum abſtrahendi ea que ſm̄ rem nō ſunt abſtracta: nō eſt abſq; falſitate. Sꝫ abſtrahere per intellectum: ſcd̄o modo que ſm̄ rem non ſunt abſtracta: non eſt cum falſitate: ſicut videmus in ſenſibus. Si enim intelligimus vel dicimus coloꝛem non eſſe in coloꝛato coꝛpoꝛe vel eſſe

ſeparatum ab eo: eſt falſitas in opinione et locutione. Sed ſi conſideremus coloꝛem ⁊ ꝓprietatem eius: nihil conſiderando de pomo coloꝛato: erit abſq; falſitate opinionis. Pomū eñi non eſt de ratione coloꝛis: ⁊ nihil ꝓhibet intelligi coloꝛem: nihil intellecto de pomo. Siliter ea que ꝑtinent ad rationem ſpēi cuiuſlibet rei materialis: puta lapidis vel hominis: ⁊ alia huiuſmodi: poſſunt ꝯſiderari ſine conditionibꝰ indiuidualibus ⁊ appēdicijs materie. ſcꝫ tēpis loci: ⁊ ſic de alijs que non ſunt de rōne ſpeciei. Et hoc eſt abſtrahere vniuerſale a ꝑticulari: vel ſpeciem intelligibilem a fantaſmatibꝰ: conſiderare ſcꝫ ſpēm ſine conditionibꝰ indiuidualitibus que ꝑ fantaſmata repꝛeſentātur. Fit autē hec abſtractio a materia indiuiduali nō a materia cōmuni. Eſt .n. materia q̄dam cōis: quedaꝫ indiuidualis. Cōmunis: vt caro: oſſa. Indiuidualis: vt hec caro: hec oſſa. Intellectus aūt ita abſtrahit a materia indiuiduali ad intelligēdum ſpēm ⁊ naturā rei ſenſibilis: ꝙ non abſtrahit a materia cōmuni. vicꝫ cōſiderando hoīem cum carnibus ⁊ oſſibus in cōmuni: ſed non his carnibus et oſſibus. Et qꝛ fantaſmata cum ſint ꝑticularium non poſſunt impꝛimere ſua virtute in intellectū poſſibilē. Ideo virtute intellectus agentis: reſultat q̄dam ſilitudo in intellectu poſſibili ex ꝯuerſione intellectus agentis ſupꝛa fantaſmata: q̄ quidem ſilitudo eſt repñtatiua eoꝝ quoꝛuꝫ ſunt fantaſmata: ſolū q̄ntū ad nām ſpēi. Et ꝑ hunc moduꝫ dicit̄ abſtrahi ſpēs intelligibilis a fantaſmatibus. Non ꝙ eadem numero foꝛma que ꝓus fuit in fantaſmatibus poſtea ſit in intellectu poſſibili: ad modū quo vnum coꝛpus accipit̄ ab vno loco ⁊ transfert̄ ad aliū. Species aūt a fantaſmatibus abſtracta non habꝫ ſe ad intellectū ſicut illud qd̄ pꝛimo intelligit̄: ſed ſicut illud quo mediante aliq̇d intelligit̄. Nam ſi ipſe ſpecies eſſent illd̄ qd̄ intelligit̄. Sequeret̄ ꝙ ſcientie de rebus om̄es non eſſent que ſunt extra animam: ſed ſolum de ſpeciebus intelligibilibus que ſunt anima: quod oīno falſum eſt. Nam ſciētie ſunt de rebus q̄ ſunt extra animā. Se habet ergo ſpecies intelligibilis ad intellectuꝫ noſtrū ſicut id quo intelligit: non ſicut id quod pꝛincipaliter intelligit̄: ſicut ſpecies ⁊ ſimilitudo rei viſibilis qua infoꝛmat̄ oculus cum videt: ſe habet ad viſum vt id quo videt: nō ſicut id quod videt̄: nam id quod videtur eſt extra oculū ſcꝫ res coloꝛata: ſed ſpecies quo videt̄ ē in oculo. Ex dictis ſeq̇tur ꝙ ſicut in parte ſenſitiua repitur duplex opatio vna ſm̄ ſolam immutationē ⁊ ſic perficit̄ operatio ſenſus exterioꝛis: per hoc ꝙ immutat̄ a ſenſibili pꝛeſente. Nam ſenſus exterioꝛ cognoſcit ſuū obiectum ſine materia: in pꝛeſentia tñ materie: ⁊ cum conditionibus: ⁊ circūſtantijs ⁊ appendicijs materie. Alia eſt operatio ſenſus interionis: ⁊ ſic virtus imaginatiua foꝛmat ſibi aliquod ydolū rei abſent̄. Nam ſenſus interioꝛ cognoſcit ſine materia ⁊ ſine pꝛeſentia materie: licet cum conditionibꝰ ⁊ circūſtātijs materie. Itē etiā duplex operatio eſt in intellectu: ſed in eo vtraq; operatio coniūgit̄. Nam pꝛimo conſiderat̄ intellectus poſſibilis ſm̄ qd̄ infoꝛmat̄ ſpecie itelligibili: qua infoꝛmatus foꝛmat ſibi ſecūdo vel diffinitōeꝫ vel diuiſionē: aut cōpoſitionē que per vocem ſignant̄. Differt tñ cognitio intellectus a cognitione ſenſus: qꝛ intellectꝰ cognoſcit ſuū obiectū ſine materia ⁊ ſine pꝛeſentia materie ⁊ ſine ꝯditionibus ⁊ circūſtantijs materie. Intellectus eñi cognoſcit rem abſentem. Et ipſum intelligibile non ē in itellectu realiter. Dicit̄ eñi .iij. d̄ aīa. Lapis nō eſt in aīa ſed ſpecies lapidis. Similiter intellectus intelligit quidditatem rei abſolute ſine conditionibus materie: qꝛ intelligit vniuerſaliter: ſecus eſt de cognitione ſenſitiua: pꝛout clarius dictum eſt ſupꝛa. cap. xviij. Pꝛo dictoꝝrum clarioꝛi intelligentia notet̄: exempli

gratia. Lumẽ cum coloꝝ ſpẽbus fertur
ad oculos. Jllic ſpecies coloris aggregã
tur ⁊ deferunt̃ ad ſenſum cõem. Jlleqꝫ
colores diiudicans: purius ac ſpũalius
eaſdem ad virtutẽ imaginatiuã deducit.
Ceterũ cum ratio negociat̃ circa fantaſ/
mata: elicit ſpẽs intelligibiles q̃bus iam
concipit rem ſine illo fantaſmate qđ pre
fuit. Poſtremo potẽtia intellectiua ſupe
rior quam ſpm̃ vel mẽtem nominamus.
poſt cognitioꝫ rõnis deducit eandẽ rem
ad lumen pure ſimplicisqꝫ intelligentie:
ſm̃ ꝙ habet ordinẽ immediatũ ad ange/
G licã cognitionẽ. ¶ Contẽplatio dei abſqꝫ
Contẽplatõ fantaſmatibus. Ex dictis catholicũ eli/
dei abſqꝫ fã citur documẽtum: ſcꝫ ꝙ anima deuota
taſmatibus. que ferri querit in deum ꝑ anagoycos ⁊
ſupmẽtales exceſſus: diſcat ſe auertere
per innatam vim abſtractiuã: ſcꝫ intelle
ctum agẽtem a fantaſmatibꝰ. Sicut eſti
matiua virtus inferior in brutis ex ſpeci
ebus ſenſatis elicit nõ ſenſatas. De quo
ſctũs Dionyſius tale tradit documentũ
Quotieſcunqꝫ in contẽplatione ⁊ medi/
tatione de deo ſciatur qualis ſit res q̃ vi/
detur. Videturqꝫ ꝙ res hec viſa aſſimile
tur alicui alteri rei huius mundi. Tunc
certitudinaliter ſciat̃ non videre deuꝫ ta
liter ꝑ claram viſionẽ. Et ſili modo dica/
tur de angelis. Non eñ deus eſt corꝑali/
ter magnus: nec albus: nec rubeus: nec
clarus: nec coloratꝰ: ſicut nec ſunt ange/
li. Huius documẽti rõnem reddit bea
tus Albertus magnus in ſuo opuſculo
de adherẽdo deo nudato intellectu ⁊ affe
ctu: dicens. Qm̃ ſpũs cum ſit dñs deus:
⁊ eos qui eum adorant in ſpũ ⁊ veritate
oportea at adorare. i. cognitione ⁊ amore
ſcꝫ intellectu ⁊ affectu: ab omnibus fan
taſmatibus nudum. Oĩa igitur fan/
taſmata ſpecies ⁊ imagines ac formas re
rum omnium citra deum a mẽte reijcias
vt in ſolo nudo intellectu ⁊ affectu. i. rõ/
ne ⁊ voluntate tuum pendeat exercitiuꝫ
circa deum intra te. Nempe finis omni/
um exercitioꝝ hic eſt. ſcꝫ intẽdere ⁊ quie

ſcere in domino deo: intra ſe ꝑ puriſſimũ
intellectum ⁊ deuotiſſimũ affectum ſine
fantaſmatibus ⁊ implicationibus. Hu/
iuſmodi autẽ exercitium non fit in orga/
nis carneis ⁊ ſenſibus exterioribus: per
quod quis non eſt homo. Homo vero q̃s
eſt ꝑ intellectum et affectum. Et idcirco
q̃diu homo cum fantaſmatibus ⁊ ſenſi/
bilibus ludit ⁊ eis inſiſtit: videt̃ nõdum
exiſſe metas ⁊ limites beſtialitatis ſue.
Hoc eſt illius qđ cum beſtijs habet com
mune. Quia beſtie ꝑ fantaſmata ⁊ ꝑ ta/
les ſenſitiuas ⁊ ſenſibiles ſpecies cogno
ſcunt ⁊ afficiunt̃ ⁊ non aliter: eo ꝙ altio
rem vim anime non habent: ſecus eſt de
homine ſm̃ intellectũ ⁊ affectum ⁊ libe/
rum arbitriũ ad dei imaginẽ ⁊ ſimilitudi
nẽ creato: q̃bus debet deo immediate pu
re ⁊ nude imprimi ⁊ vniri. Firmiterqꝫ in
herere purgato intellectu ⁊ bñ diſpoſito
affectu. Qualiter aũt intellectus ⁊ affe
ctus purgari debeant: docet ſctũs Bona
uẽtura in Soliloq̃o: ⁊ in Lectura ſup ꝓ/
mũ ſentẽ. diſtin. Sic inquiẽs. Tu igit̃
anima deuota ſi ad celeſtem dulcedineꝫ
guſtãdam aſpiras. Vide ꝙ habeas pur/
gatum intellectuꝫ ⁊ bñ diſpoſitũ affectũ
quia ſm̃ Auguſti. Summũ bonum non
niſi purgatiſſimis mẽtibus cernit̃: ⁊ pu/
to ꝙ multo minus niſi valde diſpoſitis
affectibus deguſtat̃. A multis eñ in hac
vita valde limpide ſpeculatur: a quibus
heu minime deguſtat̃. Semꝑ igitur cum
beatiſſimo Auguſtino clama. Fac me ꝑ
cor domine guſtare ꝑ affectum qđ intelli
go ꝑ intellectum. Fac me ſentire ꝑ amo
rem qđ ſentio ꝑ cognitionem. Jn huius
nempe ſummi boni taꝫ excellẽti luci figi
mentis hũane acies inualida eſt: vt dicit
magr̃ in. j. diſ. ij. Niſi ꝑ iuſticiã fidei emũ
det: hoc eſt per fidem que facit iuſtuꝫ in
opere. Fides enim per ſe purgat intelle/
ctum. Juſticia vero generaliter ſumpta
(que eſt rectitudo anime in comparatione
ad deum ⁊ primum) purgat affectum
Vtriuſqꝫ aũt purgatõis triplex eſt gradus

Nam intellectus eſt purgatus purgati/
or purgatiſſimꝰ. Jntellectus purgatus
eſt cum abſtrahit̃ a ſenſibilibus ⁊ exteri
oribus ſpẽbus: deus qui non eſt viſibilis
audibilis odorabilis guſtabilis tangibi/
lis ſenſibilis. Jntellectus purgatior eſt
cum abſtrahit̃ a fantaſticis ⁊ vanis ima
ginibus: deus q̃a non eſt terminabilis: fi
gurabilis: numerabilis: circũſcriptibilis
cõmutabilis imaginalibus. Jntellectus
purgatiſſimus eſt cum abſtrahit̃ a phiſi
cis ⁊ naturalibus rõcinationibus: q̃a de
us non ẽ demõſtrabilis: diffinibilis: opi/
nabilis: eſtimabilis: inueſtigabilis ⁊ intel
ligibilis. Affectus etiam habet tres
gradus videlicet purgatꝰ purgatior pur
gatiſſimus. Nam affectus eſt purgatus
cum mundatur a culpa per penitẽtiam.
Affectus eſt purgatior: cum mundat̃ a
ſequela. ſcꝫ vitioſis inclinatiõibus ꝑ re/
ſiſtentiam. Affectus ẽ purgatiſſimus: cũ
mundat̃ ab occaſiõe pctõꝝ ꝑ fugam.
h Qualiter autẽ ſpũs poterit ſe auerte
re a fantaſmatibus dum anagoicos ⁊ ſu
permẽtales querit exceſſus. Dumqꝫ pur
gatus in intellectu ⁊ affectu Cancellariꝰ
ꝑiſieñ. docet in tractatu de Theologia
practica cõſideratione vltima dicens: ꝙ
hoc poteſt fieri ſi in oĩ cognitione ⁊ me
ditatione ſua de deo nequaq̃ ſiſtat ho/
mo in cognitione: ſed aſpiret per vim af/
fectiuam quaſi cordis ore inhiante in ſu
am potentiam: ⁊ in ſuam ſapientiam: et
in ſuam bonitatem ſaporandam ⁊ guſtã
dam: tanq̃ eius qui totus eſt terribilis
ſuper filios hominum: per maieſtatẽ po/
tentie dominatiue indicantis. Atqꝫ to/
tus magnus et mirabilis in ſapientia:
cuius non eſt numerus. Totus deniqꝫ
ſuauis: totus deſiderabilis: totus ama/
bilis valde: in bonitate ⁊ torrente volu/
ptatis ſue. Occurret tibi ſic nitenti plu/
rima turba fantaſmata. Tu vero forti/
ter abijce ſeorſum ea q̃ntuꝫ poteris: ma/
nu deuotiõis: ⁊ velut excuſſo capite: ſpi/

ritu liber euadere labora. Jn alio quoqꝫ
opuſculo intitulato de exercitio deuoto
rum Cancellarius pariſieñ. modum tra
dit contemplandi ſine fantaſmatibus di
cens. Quicunqꝫ amoroſe ⁊ affectualiter
vult tendere in deum diſcrete ne caput ⁊
ſenſus ledant̃. Debet diſcere de deo co/
gitare ſiue aliqua re corporali abſqꝫ ima
gine ⁊ fantaſmate: ita vt non cogitat rem
magnam: aut paruam: aut longum: aut
breuem: albam: aut nigram: hic vel ibi.
in tali vel tali loco exiſtentem. Sed oĩ
bus talibꝰ excluſis eleuet cor ſuuꝫ ad pu
ra intellectualia ⁊ incorporalia: cogitan/
do omnipotentiã dei: qua omnia poteſt.
Sapientiam dei: qua omnia preterita ⁊
futura ſcit vt ꝑſentia bonitatem dei: qua
omnibus quãtũ in ſe eſt bene vult: ⁊ nul
li male vult. Similiter eius miſericordiã
dulcedinẽ: pulcritudinem: ⁊ ſic de alijs
perfectionibus ſumme deo conuenienti
bus ⁊ inexiſtentibus corde ⁊ ore. Dat
etiam ibidem Cancellarius modũ ado/
randi deum in imaginibus repreſentan/
tibus opus noſtre redemptionis ſcilicet
paſſionis ⁊ crucifixionis: vt videlicet cuꝫ
diſcretione hoc fiat: vt non nimis diu et
fixe circa imagines rerum huiuſmodi co
gitatus imoretur. Sed ſemꝑ conetur co
gitatũ ſuũ ab iſtis corporibꝰ imaginatio
nibus ⁊ fantaſijs trahere ſurſum ad ea/
rundam rerum corporaliũ ſpiritualita/
tem. Et ne videatur impoſſidile quod di
cimus. Sumamus exemplũ de venera/
bili ſacramẽto dominici corporis: quod
in manibus ſacerdotis deuote adoramꝰ
ſicut verum deum ⁊ hominẽ humani ge
neris redemptorem: per hoc quod vide/
mus oculis corporis: nec moremur diu
cũ cogitatu noſtro circa illud quod ocu/
lis exterioribus apparet: vtpote circa al/
bedinem: rotunditatem ⁊ paruitatẽ hu/
ius hoſtie ſacre: ſed cogamus quaſi vio/
lenter cogitatum noſtrum vt ab illis vi/
ſibilibus ſpeciebus ſe auertat: ⁊ cõuertit

ſe ad viſibilia que oculis mentis per lu-
men ſancte catholice fidei ibi videt ⁊ cre
dit firmiſſime. Quaſi diceremus noſtris
cogitationibus : id quod oculi corporis
noſtri nobis repſentant non eſt deus:ſed
id quod oculus cordis cernit eſt dominꝰ
deus noſter. In dicto etiam tractacu-
lo Cancell. dat documentum orandi co-
ram imaginibus ſanctoꝝ ⁊ ſanctaꝝ : di-
cens. Or orans coram imaginibus non
nimis cogitare debet de rerum corpora-
lium circũſtantijs ⁊ fantaſmatibus: ⁊ ꝑ-
timeſcere debet multa pericula ⁊ grauia
incõmoda prouenientia : ꝓpter fantaſie
flexibilitatem ⁊ inuiſibilis hoſtis illuſio-
nem. Nam ſepius orãtes:ex nimijs ima
ginationum corporaliũ rerum fantaſijs:
deueniunt a deuotis ⁊ pijs cogitationibꝰ
ad cogitatꝰ turpes ⁊ impios: a puris af-
fectionibus ad imundas. A ſpũalibus
ad carnales. Quod etiam daret in ipſa
veneranda imagine crucifixi:ex nimis fi-
xa conſideratione corporis dominici nu
dati:q̃ caſus mulierculis eſt valde poſſi-
bilis: ſic viceuerſa poterit caſus iſte ⁊ vi
ris non eſſe impoſſibilis:ſi nimis figatur
eorum cogitatus erga imagines ſancta-
rum virginum:etiam ipſius virginis vir
ginum que tamen mater puritatis eſt.
Nemo tamen ꝓpter premiſſa credat
ſanctorum imagines ſicut quidam he-
retici ſenſerunt eſſe contemnendas.ſed
ſunt potius reuerenter tractande : et ea
intentione qua deus eas inſtituit digne
honorande: vt diſcamus ab his viſibili-
bus fantaſmatibus mente tranſire ad in
uiſibilia : et a corporibus ad ſpiritualia:
I ille nancꝫ eſt finis imaginuꝫ. Ex dictis
ſequitur ꝙ non ſolum oratio verũ etiam
omnis humana operatio debet eſſe in in
tellectu : ⁊ non in ſenſibus. Aniaduer-
tant hoc religioſi: vt nudatis fantaſmati
bus omniũ rerum corporearum nuda ⁊
ſincera mente ſecluſis conditionibus in-
diuiduãtibus:ꝑlatis ſuis ſtudeant obe-
dire:prelaturam vniuerſaliter ⁊ ſine fan
taſmatibus conſiderent:non fantaſiãdo
in prelato genus patriaꝫ etatem. Aliaſcꝫ
circũſtantias ⁊ conditiones indiuiduan-
tes. Nec per hoc confidentiam (que ſm
apoſtolum magnã habet remuneratio-
nem) perdant ad ſuum prelatum. Confi
dentia nancꝫ eſt primum principiũ ⁊ fun
damentum omnis ſpiritualis profectus
in ſcola virtutum approbate religionis.
Omnes em̃ quotquot damnabiliter ab ex
ordio religionum retrocedendo apoſta-
tarunt:per hoc ruerunt:quia non confi-
dentiam: ſed diffidentiam ſiue diſplicen
tiam ad ſuos habuere prelatos:quorum
obedientie ſancto iugo colla ſubmittere
teneant: agente hoc confidentia ad pre-
latos. vnde humilis Frãciſcus fratri cũ Franciſ[cus]
quo erat ſolitus ire obedientiam ꝓmitte
re conſueuerat ⁊ ſeruare. Dixit enim ali
quando ſocijs : inter alia que dignanter
pietas mihi diuina cõceſſit:hanc gratiaꝫ
contulit ꝙ ita diligẽter nouicio vnius ho
re obedirem ſicut antiquiſſimo ⁊ diſcre-
tiſſimo fratri. Subditus inquit prelatuꝫ
ſuum non hominem conſiderare debet:
ſed illum pro cuius amore ſubiectus eſt
Quãto autem contemptibilior preſidet
tanto magis humilitas obedientie pla-
cet. Ecce q̃ ſubtiliter philoſophatus eſt
ſeraphicus ille ſacer Franciſcus: prela-
turam guuardinatus per ſuum intelle-
ctum agentem abſoluens et abſtrahens
ab omnibus fantaſmatibus:circũſtãtijs
⁊ conditionibus indiuiduantibus. tem-
poris ſcilicet ⁊ loci:etatis:ſcientie ⁊ igno
rantie : bonitatis ⁊ malitie. Quia iuxta
ſancti Petri Canonicã. Non tantũ bo-
nis ⁊ modeſtis : ſed etiam oportet ꝓpter
deuꝫ obedire diſcolis.id eſt. indiſciplina
tis ⁊ indoctis ſeu etiam malis:dũmodo
non precipiunt contra animam ⁊ regulã
Et non ſolum prelatura:ſed etiam man-
datum prelati denudari debet a ſubdito
a fantaſmatibus non diſcernendo:quid:

qualiter:quomodo precipiat. Unde di-
cit Cancellarius pariſienſis. Pro regula
generali tenendum eſt:illud religioſo eẽ
melius:illud pulcrius:illud nobilius: il-
lud vtilius delectabilius :honeſtius: qδ
eſt obedientie ꝓximius. Sit illa res in q̃
obeditur: vilis:abiecta: turpis: inutilis:
laborioſa:vana: ſtulta: quãtumlibet in-
honeſta:ſolo peccato excluſo. Et nedũ
ſancte obedientie mãdatum (religioſus
qui chriſto pauperi in altiſſima pauper-
tate famulari deuouit) verumetiam re-
ſculas ſibi ad vſum conceſſas denudare
debet ab oim mundanarũ rerum fantaſ-
matibus:in edificijs ſumptuoſis:in libel
lis curioſis:in litterulis aureo : argẽteo-
cꝫ colore radioſis. Cuncteqꝫ ſue ſuppel-
lectiles a fantaſmatibus:diuitiarum:de-
liciarum: ⁊ honorũ abſtrahantur. Relu-
ceatqꝫ in eis:paupertas:aſperitas: ⁊ vi-
litas. Contra tria vicia ad que omia pec
cata mundi reducuntur vicꝫ. Concupi-
ſcẽtia oculorum: concupiſcẽtia carnis:
et ſuperbia vite. Concupiſcentiã nãqꝫ
oculorum cõcomitatur periculoſiſſimuꝫ
Curioſitas vicium:curioſitatis que propter multa ẽ
vitanda. Primo quia tempus a deo con
ceſſum perdit. Multo enim plus de tẽ-
pore occupatur q̃ expediat curioſũ opꝰ
Scdo ꝙ facienti eſt vana gloria. Tercio
quia ei cui facit opus eſt cauſa ſuperbie.
Quarto quia eſt materia animũ retrahẽ
di a deo:nam ſm Grego. Tanto quis a
ſuperno amore diſiungitur quanto infe-
rius delectatur. Quinto quia eſt concupi
ſcentia oculorum :vnum de tribus ad q̃
omnia peccata de mundo reducuntur.
Sexto quia eſt laqueus multorum et ru
ina. Uani enim talia reſpicientes multis
modis offendere poſſunt:vel malum ex
emplum trahendo:vel delectabiliter aſ-
piciendo:vel iudicando :murmurando:
vel detrahendo. Omnium autem illo-
rum is qui tale opus fecit eſt cauſa. Se-
ptimo q2 curioſitas directe obuiat pau-
pertati. Et vltra omnia peccata eſt hoc:
qδ leuis vani ⁊ inconſtantis animi eſt in
dicium. Religioſus idcirco curioſa de-
uitet:et ab ipſis tam faciendis q̃ viden-
dis tanq̃ a venenoſo ſerpente abſtineat
¶ Quarto queritur. De actibus intelle- K
ctus agentis et poſſibilis. Reſpondetur Quarto q̃ri
primo declarando actus intellectꝰ agen- tur.
tis. Scdo declarando actus intellectus
poſſibilis. Quo ad primum conſide-
randum ꝙ ſcdm Alexandrum de hales
parte ſcda queſtione ſexageſimanona.
Intellectus agens tres habet actus.
Primus eſt reſpectu formarum abſtra-
hendarum:videlicet abſtrahere ſpecies
intelligibiles a fantaſmatibus. De quo
actu dictũ eſt ſupra queſtione tercia cir-
ca principium. Scdm actum habet re-
ſpectu formarum ſm ſe abſtractarum.
ſicut eſt forme intelligentie angelice : vel
circa formas ſcientiarum aut virtutum
que ſunt in anima: et ideo dicit philoſo-
phus. In his que ſunt ſine materia ideꝫ
eſt intellectus ⁊ quod intelligitur. In ha
bentibus autem materiam: potentia eſt
vnũquodqꝫ intelligibiliũ:non em̃ intellectꝰ
poſſibilis tales formas intelligit p eſſen-
tiam:ſed q2 ad intelligendũ formas an-
gelicas abſtractas a materia corpali: nõ
indiget abſtractione vt intelligant. Alie
vero forme coniuncte materie corporeẽ
indigent abſtractione per intellectũ agẽ-
tem: qui formas et ſpecies intelligibiles
ponit in intellectum poſſibilem qui ta-
les formas cognoſcit. Nihilominus ta-
men intellectus poſſibilis recipit lumen
cognitionis a parte altera ſcilicet forma-
rum intelligibilium ſeparatarũ. Ter-
cius actus intellectus agentis eſt: ꝙ pri-
uationem ignorantie ⁊ poſſibilitatem ex
parte intellectus poſſibilis remouet et
intellectum poſſibilem ducit in actum
intelligendi : qui prius fuit in potentia :
nõ tamen neceſſe eſt in intellectu poſ-
ſibili remotio vnius forme: ſicut fit in

generatione ⁊ coꝛruptione et alteratio-
de: ſed ſufficit ꝑuationis ignoꝛātie remo
tio: ſicut ſol illuminando ꝑſpicuū remo-
uet tenebras. Vñ ꝙ itellect⁹ poſſibil' actu
intelligat reqrit̄ duplex diſpoſitio. Vna
apte foꝛme intelligibilis: q̄ licet ſit in fan
taſmate: ꝑter tñ fantaſma intelligitur ab
intellectu poſſibili. Alia diſpoſitio requi
rit̄ ex parte intellectus agētis illuminā-
tis intellectū poſſibilē ad cognitionē. Et
ideo neceſſe fuit ponere intellectū agen-
tē: non tñ ꝓpter abſtractionē intelligibi-
lium: ſed etiā ꝓpter ꝑfectionē ipſius in-
tellectus poſſibilis. Conſiderandū tñ
vt dicit. S. Bonauē. in. ij. ſen. diſt. xxiiij.
Qꝛ poſſibilis nō eſt pure paſſiuus. Silr
nec intellectus agens pure eſt actiuus.
Cum eñ intellectus agens et poſſibilis
ſint due differentie intellectus date vni
ſubē q̄ reſpiciūt totū cōpoſitū. Appropa
tur aūt intellectus agēs foꝛme ⁊ poſſibi-
lis materie: non ꝙ intellectus poſſibilis
ſit pure mālis: qꝛ tunc in oībus poſſꝫ po
ni in quibus eſt repire māle ꝑncipiū qđ
falſum eſt: nec etiā intellectus agēs ē po
tentie pure foꝛmal'. Sed qꝛ intellect⁹ poſ
ſibilis oꝛdinat̄ ad ſuſcipiendū. Intelle-
ctus agēs oꝛdinat̄ ad abſtrahendū: nec
intellectus poſſibilis eſt pure paſſiuus:
habet eñ ſupra ſpēm exiſtentē in fantaſ-
mate potentiā ſe cōuertendi ⁊ ꝯuerten-
do ꝑ auxilium intellectus agentis illam
ſuſcipere ⁊ de ea iudicare: nec tamen eſt
adeo actiuus ſicut agēs: qꝛ non pōt ſua
cōuerſione nec ſpēm abſtrahere: nec de
ſpeci: iudicare ſine adiutoꝛio agētis. Si
militer nec intellectus agens eſt oīno in
actu. Nō eñ pōt intelligere aliud a ſe ni
ſi adiuuet̄ a ſpecie q̄ abſtracta a fantaſ-
mate: intellectui poſſibili hꝫ vniri. Intel
lectus eñ agens operationē intelligendi
non pōt ꝑficere niſi foꝛmet̄ acies intelle-
ctus poſſibilis ab ipſo intelligibili: ex q̄
foꝛmatio ē in plenioꝛi actualitate reſpe-
ctu eius qđ debet cognoſcere ꝙ erat ꝑus
cum ſpecie carebat. Vnde cū cogitamus
de intellectu agente ⁊ poſſibili ſic cogitā
de ſunt ille due differētie: ꝙ invnā opera
tionē completā veniant inſeparabiliter.
Nā intellectus poſſibilis nō intelligit ſi
ne agēte: nec agēs ſine poſſibili. Vñ ſicut
duo intelligimus neceſſario in medio ad
hoc ꝙ abſtrat̄ ſpēs ab obiecto: viꝫ lucē
⁊ dyafoneitatē: ita ꝙ ꝑvnū abſtrahit per
aliud defert ⁊ ſuſcipit. Sic et in ꝓpoſito
cōfoꝛmiter pōt intelligi: ita ꝙ ad vnum
actum hec duo cōcurrāt: vt hec ſine illa
non habeat operationē ſuam complete.
¶ De actibus intellectus poſſibilis. — L De actibus intellectus poſſibilis
Quo ad ſcđam partē queſtionis. Cō-
ſiderandū ꝙ actus ⁊ operationes intel-
lectus poſſibilis ſunt duo: ſcꝫ ſimpliciū
apphenſio ꝑmus actus cōpoſitio ⁊ diui
ſio. ſcđus pro his actibus ⁊ operationi-
bus intellectus intelligēdis. Sciendū ꝙ
res dupliciter cognoſcit̄. Vno mō ꝭm ſe
⁊ abſolute: qñ ſcꝫ aliqđ cognoſcit̄ in ſua
ꝓpꝛia natura ⁊ eſſentia: vt cū intellectus
ſpeculat̄ aliqđ eſſe ꝭm ſe nō in cōparati-
one ad aliud: ſed tñ intelligēs rē ꝭm hoc
qđ eſt de eius eſſentia: vt intelligere ho-
minē abſolute eſt itelligere hoiem vt ani
mal rōnale: ⁊ nō eſſe in vno vel in pluri-
bus. Eſſe enim in vno vel in pluribus ac
cidit humane nature. Si enim de eſſen-
tia nature humane eſſet eſſe in vno: nūꝗ
eſſet in pluribus quod falſum eſt. Simi-
liter ſi de eſſentia eſſet hūane nature eē
in plurib⁹: nūꝗ poſſet ſaluari in vno: qđ
ſilr falſuꝫ eſt. Spēs eñ pōt ſaluari ī vno
ſuppoſito: quod patet in ſole: ⁊ fenice: et
ſic de alijs: et hec intellectio abſoluta rei
vocatur ſimplicium naturarum appꝛe-
henſio ſeu intelligentia. Et hec operatio
pꝛima intellectus cōuenit intellectui no-
ſtro ⁊ ſubſtantijs ſeparatis. Subſtantie
eñ ſeparate ſcꝫ angeli ſpeculant̄ q̄ddita
tes rerum abſolute ⁊ ꝭm ſe. Intelligen-
do enim pꝛimum pꝛincipium: id eſt de-
um: intelligūt ſe ⁊ omnia in eo. Secundo
aliqua res intelligitur non abſolute et
ſimpliciter ſed in reſpectu et compara-

tione ⁊ in habitudine ad aliud: vt ſic in-
telligimus hominē: vel naturam huma-
nam in petro. vel vt eſt in Iohāne. Acci
dit eñ nature humane nec ē de eſſentia
eius: vt eſt in petro: vel in iohāne. Et ta-
li intellectione compat vnum ad aliud.
Et ita ſi videt eſſe in re: tunc ꝯponit dicē
do: iohānes ē homo. Et hec compoſitio
fit ꝑ ſcđam opationē intellectus: q̄ eſt cō
ponere: ⁊ ſignificat̄ per ꝓpoſitionē affir-
matiuam in qua pꝛedicatū componit̄ cū
ſubiecto. Si aūt non videt ita eſſe in re:
tunc diuidit ⁊ dicit: homo nō eſt aſinus.
Et iſta diuiſio ſiliter fit ꝑ ſcđam opatio-
nem intellectus: ⁊ ſignificat̄ ꝑ ꝓpoſitio-
nem negatiuā in qua pꝛedicatuꝫ negat̄
de ſubiecto. Et hec operatio ꝓpꝛie nō cō
uenit intellectui ſubſtantiaꝝ ſepatarum
qꝛ ſolum intelligunt intuitiue: vt dicitur
.xij. metaphi. Cōmentatoꝛ tñ Auerro
is addit tertiā opationē intellectus quā
vocat diſcurſum: cum ſcꝫ intellectus no
ſter ꝓcedit: a cauſa ad effectum: a ꝑnci-
pijs ad pꝛincipiata: a pꝛemiſſis ad cōclu
ſionem. Et cum reſoluit effectum in cau
ſam: requirēdo cauſam illius effect⁹. Et
hec opatio cōuenit etiam tñ humano in
tellectui ⁊ nō intellectui ſubſtātiaꝝ ſepa
tarū. Intellectus eñ ſubſtantiaꝝ ſepa-
tarum ſic diſcurrēdo intelligeret vileſce
ret: vt declarat̄. xij. Metaph. Diſcurre-
re eñ ꝑtinet ad intellectū q̄ exit de potē
tia ad actum: ⁊ a rebus ſenſibilib⁹: ſuas
colligit foꝛmas et ſpēs intelligibiles per
quas fit in actu. Intellectus autē ſepati
non intelligūt ſuas foꝛmas intelligibiles
a rebus ſenſibilibus: eo ꝙ habēt ſpecies
intelligibiles eis cōcretas. vnde dicit au
toꝛ libꝛi de cauſis. Qꝛ intelligentia plena
eſt foꝛmis. Intellectus etiam ſepati ma
xime ſunt in actu: nō ergo intelligunt di-
ſcurſiue: quia hoc eſt impfectionis: quia
intellectus diſcurſiuus colligit ſpecies a
rebus. vnde dixit Cōmentatoꝛ. xij. Me-
phiſice. Scientia diuina cauſat res: no-
ſtra aūt ſcientia cauſat̄ a rebus. Seq̄
tur ꝙ ſubſtantie ſepate maxime dici de-
bent intellectuales ⁊ parum rōnales: q̄a
ſubſtātie ſepate intelligunt intuitiue tm̄
⁊ non ratiocinādo ꝓcedendo ſcꝫ a cau-
ſa ad effectum. Ratio eñ eſt pars anie q̄
procedimus ad effectum. Sequit̄ ꝙ hō
maxime ⁊ ꝓpꝛie dicit̄ rōnalis ⁊ parū di-
citur intellectualis: qꝛ noſter intellectus
diſcurrit a cauſa ad effectum. Concludi
tur ꝙ hec tertia opatio compꝛehendit̄ ſub
ſcđa: qꝛ diſcurſus etiam fit componēdo
Et hec opatio tertia expꝛimit̄ ꝑ ſylogiſ-
mum demonſtratiuū: de quo dicit̄. j. po-
ſterioꝛum. Demonſtratio ē ſylogiſmus
faciēs ſcire. Cōcludit ſctūs Thomas
Qꝛ ex quo logica eſt directiua noſtri in-
tellectus ne erret ī ſuis opationib⁹. Ne- — Logica
ceſſe fuit vt Ariſtoteles plures faceret li
bꝛos ꝓ regulatione ⁊ directione intelle-
ctus: vnde ꝓ opatione tertia intellectus
dirigenda fecit quatuoꝛ libꝛos. ſcꝫ pꝛioꝝ
poſterioꝝ: topicoꝝ ⁊ elencoꝝ. Pꝛo opa
tione ſcđa fecit libꝛum ꝑiermenias. Pꝛo
pꝛima opatione fecit libꝝ pꝛedicamento
rum. ¶ Quinto querit̄. De obiectio in- — M
tellectus noſtri. Reſpōdet̄ ꝙ dominus — Quito que-
Albertus magnus dicit ꝙ obiectum no — ritur
ſtri intellectus eſt Quidditas abſolute
ſumpta: vt eſt quid cōmune ad quiddi-
tatem rei materialis ⁊ imaterialis. Cui⁹
ratio eſt: q̄a habitus nō excedit potentiā
⁊ ꝑ ꝯſequens obiectū habitus nō debet
excedere obiectū potentie. Sed obiectū
metaphiſice q̄ eſt habitus intellectualis:
eſt ens inq̄ntum ens: vt dicit̄. iiij. meta-
phiſice: ſed ens inq̄ntum ens dicit̄ a q̄d-
ditate ſimplr̄ dicta: ergo obiectum intel-
lectus erit q̄dditas ſimplr̄ dicta. San
ctus v̄o thomas dicit ꝙ obiectum noſtri
intellectus ꝓpꝛium ⁊ adequatuꝫ ꝓ ſtatu
pꝛeſentis vite eſt. Quidditas rei materia
lis: qđ ſic ꝓbatur. Illud eſt obiectū potē
tie quod eſt ꝓpoꝛtionatum ⁊ adequatuꝫ
illi potentie. Sed quidditas rei materia
lis eſt huiuſmodi: ergo quidditas rei ma
terialis ⁊ nō quidditas ſimpliciter dicta

eſt obiectum intellectus: maioꝛ nota: q̄a
hoc eſt de ratione potentie q̄ debet eſſe
ꝓpoꝛtionata ſuo ſubiecto. Minoꝛ patet:
quia ſicut intellectus eſt ꝯiunctus coꝛpi
ſm eſſe: q̄a eſt in aīa: ⁊ aīa eſt foꝛma cō/
iuncta: ergo etiam intellectus. Et intelle
ctus eſt ſepatus a coꝛpe ſm opationem:
quia nō opaṫ in virtute oꝛgani coꝛpalis
Sic quidditas rei materialis ē cōiuncta
quodāmodo coꝛpi ſm eē. Eſt tn̄ ſepata
a coꝛpoꝛe ſm rōnem ⁊ foꝛmam. Scd̄o
ꝓbaṫ: quia intellectus ꝑ ſtatu p̄ſentis
vite non cognoſcit niſi ꝑ miniſteriū ⁊ au
xilium ſenſus. Quia noſter intellect⁹ in/
telligit ꝑ abſtractionē ſpeciei intelligibi/
lis a fantaſmate: ergo illud ē obiectū in/
tellectus noſtri qḋ non habet eſſe niſi in
materia ſenſibili ⁊ fantaſmate. Hoc aūt
eſt quidditas rei materialis ⁊ nō quiddi
tas ſimpliciter dicta. Poteſt tn̄ ꝯcoꝛ/
dari Albertus qui ponit obiectuꝫ noſtri
intellectus: quidditatē abſolute ſumptā
⁊ ſctūs Thomas qui ponit obiectū no/
ſtri intellect⁹: quidditatē rei materialis.
Nam in intellectu eſt aſſignare duplicē
vim. Unā humanā vt ſe cōuertat ad fan
taſmata: ⁊ ꝑ illam intelligit materialia ⁊
cōiuncta materie. Et ſm hoc habet pꝛo
obiecto: q̇dditatē rei materialis. Alterā
habet vim ⁊ particulā diuinā: inq̄ntum
intellectus eſt veſtigiū intelligētie ſepate
⁊ per illam intelligit ſubſtātias diuinas.
Et ſic obiectū intellectus pōt poni: q̇d/
ditas ſimplr̄ dicta. Primū voluit Tho/
N mas. Scd̄m Albertus. Pro claꝛioꝛi
dictoꝝ intelligētia. Querit̄ quid eſt q̇d/
ditas rei materialis. Reſpondet̄: q̄ hec
quatuoꝛ. Quidditas eſſentia: foꝛma toti
us ⁊ vniuerſale. ſunt idem ſm rem: ſed
Quidditas differūt ſolum ratione. Quidditas enim
eſt abſtractuꝫ a quid eſt. Eſſentia eñ rei
abſolute ꝯſiderate dicit̄ quidditas. Sed
quidditas accepta vt eſt pfectio ſuppoſi
ti: dicit̄ quod quid eſt. Quidditas enim
abſtrahit a ſuppoſito ſicut quodlibet ab
ſtractum a concreto: ſed qḋ quid eſt con

cernit ſuppoſitum ſicut quodlibet ꝯcre/
tum. Et quia diffinitio notificat quiddi/
tatem rei. Diffinitio eſt ſermo q̇dditatis
⁊ eēntie: vt dicit̄. vij. Metaph. Eſſen/ Eſſentia
tia vo̅ impoꝛtat aliquid in oꝛdine ad eſſe
ideo eſſentia dicit̄ illud per quā ens ha/
bet eſſe. Nomen vo̅ quidditatis: ſumit̄
ab eſſentia. Et q2 illud per qḋ conſtituit̄
res in ꝓpꝛio genere vel ſpecie: ſignificat̄
per differentias indicantes quid eſt res.
Inde eſt quod nomen eſſentie a philoſo
phis mutatum eſt in nomē quidditatis.
Et inde eſt q̄ philoſophus diffinitioneꝫ
⁊ eſſentiam rei: ſepe nominat quod quid
erat eſſe: vt pātꝫ. vij. Metaphi. Et eſt
etiam alia cauſa: quia ad interrogationē
factam per quid eſt res: conueniēter re/
ſpondet̄ per ipſam diffinitionem que ex
plicat eſſentiam ⁊ quidditatē rei. vt duꝫ
querit̄ Quid eſt homo. Reſpondet̄ eſt
animal rōnale moꝛtale: ſic accipiēdo q̇d
ditatem: etiaꝫ cōuenit foꝛme non cuiuſli
bet: ſed foꝛme totius. Eſt enim duplex Foꝛma
foꝛma. Una eſt foꝛma partis que dicit̄
pars compoſiti ſubſtantialis que dat eē
ſubāle. Et hec vocat̄ foꝛma partis in cō/
paratiōe ad foꝛmaꝫ totius. Et ſic anima
dans eſſe ſubſtātiale coꝛpoꝛi: dicitur foꝛ
ma partis hoīs. Alia dicit̄ foꝛma totius
Et dicit̄ natura ipſius rei: que cōſideraṫ
abſq̄ ꝯditionibus materialib⁹ ⁊ fantaſ/
matibus indiuiduātibus. Et generaliter
cuiuſlibet rei natura ⁊ ſubſtantia impoꝛ
tata ꝑ diffinitionē: vocat̄ foꝛma totius:
in compatione ad foꝛmā ꝑtis pꝛimo mo
do dictam. Unde ſicut aīa dicit̄ foꝛma
partis: ita natura impoꝛtata ꝑ diffinitio
nem ſcꝫ humanitas (reſultans ex cōiun/
ctiōe aīe rōnalis ⁊ coꝛpis humani) dicit̄
foꝛma totius ꝯpoſiti ſeu cōiuncti. Eſt Totū cōpoſitum
aūt totum compoſitū ſeu ꝯiunctum ſub
ſtantia ſubſiſtens ex materia ⁊ foꝛma: vt
homo componit̄ ex materia ſcꝫ coꝛpoꝛe
Et aīa rōnalis ſicut ex foꝛma ꝑtis. Suffi
cit etiā q̄ in toto cōpoſito ⁊ cōiuncta ſit
cōpoſitio alicui⁹ ꝑ modū mãe ⁊ alicuius

ꝑ modū foꝛme: hec aūt cōpoſitio triplex
eſt. Pꝛima eſt ꝑ actum ⁊ potentiam. Et
ſic cōponit̄ ſpēs ex gñe: tanq̄ potētia foꝛ
mali foꝛmabili: ⁊ ex drñtia tanq̄ ex actu
actuante ⁊ ꝯtrahēte genus ad ſpēm de/
terminatā. Scd̄a eſt cōpoſitio ex eſſe et
eſſentia: quā hꝫ oē ſuppoſitū creatum in
genere ſube. Tercia eſt compoſitio ex q̄
eſt ⁊ quid eſt. Qualis cōpoſitio eſt in an
gelo: ⁊ aīa rōnali ſm. S. Tho. ⁊ Alber/
tū. Sed. S. Bona. Alexander de ales: et
plures alij: vt ſupꝛa habitū eſt. c. xxvij. in
fine. Dicūt q̄ angelus ⁊ aīa rōnalis ſunt
cōpoſiti ex materia et foꝛma. Nominat̄
etiam quidditas rei materialis vniuerſa
le quod idē eſt cū foꝛma totius: aīa enim
nō dicit̄ eſſe vniuerſale reſpectu vni⁹ ho
minis: ſed potius hō ſeu humanitas q̄
dat eſſe toti: ⁊ hec dicit̄ eſſentia rei: q2 to
tum eſſe cōplectit̄. Foꝛma vo̅ partis que
in genere nō hꝫ niſi ꝑ reductionē: non eſt
ꝓpꝛie dicere vniuerſalē: pōt tamē aliquo
mō dici vniuerſal' radicatione: cū illa eſt
indifferens ad multa q̄ fieri pñt ex ipſa.
Sicut cauſa dicit̄ eſſe vniuerſalis: q2 po
teſt in multa. Ex dictis ſequit̄ q̄ obie/
ctū intellect⁹ ſcꝫ q̇dditas rei mālis eſt: eſ
ſentia ⁊ foꝛma totius ⁊ vniuerſalis com
plectēs totū eſſe rei mālis. i. indiuidui et
ſuppoſiti: ⁊ h̄ q̇dditas rei māl' vt hr̄. vij.
meta. ſm eſſe exiſtentie nō eſſe ſine ſup/
poſito cui⁹ eſt quidditas: vt dicebat pla/
to. Res eñ nō pōt eſſe ſine q̇dditate: vt
dr̄. vij. Meta. Nihil eñ eſt intim⁹ rei q̄
ſua q̇dditas. Tamen quidditas ſm eſſe
eſſentie differt a ſuppoſitis q̄ illā naturā
participāt. In reb⁹ eñ mālib⁹ ⁊ mathe/
maticis: aliud eſt q̇dditas ⁊ aliud ſuppo
ſitū illius q̇dditatis: vñ dicit phūs. iij. de
aīa. Aliud eſt caro: ⁊ aliud carnis eē. Si/
militer aq̄ ⁊ aque eſſe. Et aliud ē magni/
tudo ⁊ magnitudinis eſſe: ibi Ariſtoteleſ
per carnem: aquā ⁊ magnitudinē intelli
git ſuppoſitū. Sed ꝑ carnis eſſe: ꝑ aque
eſſe: per magnitudinis eſſe: intelligit q̇d/
ditatem. Ibi ariſtoteles plane cōcludit

q̄ in rebus materialibus (ſimiliter in
mathematicis que itelligit per magnitu
dinem) quidditas et ſuppoſitum diffe/
runt realiter: ideo alia virtute cognoſcit̄
res materialis indiuiduū ⁊ ſuppoſitum:
et alia virtute: rei mālis eſſe. i. q̇dditas.
Per ſenſum eñ cognoſcimus indiuidu/
um: per intellectum vero quidditatem.

Conſiderandum etiam q̄ q̇dditas rei Materia
mālis alijs nominib⁹ nominat̄ Nomina
tur eñ mā circa quā: obiectū ⁊ ſubiectū
ſciētie. Pro quo ſciendū q̄ materia ē tri Q
plex. Quedā eñ eſt materia ex q̄ res mā
lis ſiue artificialis cōponit̄: ⁊ hoc modo
materia pma: eſt materia oīm elemētoꝝ
Et elemēta ſunt mā oīm mixtoꝝ in natu
ralib⁹: in artificialibus vo̅ ferrū eſt mate
ria cultelli. lapides ⁊ ligna ſunt mā ex q̄
fit domus. Alia eſt materia in q̄ vicꝫ om
ne illud quod eſt ſuſceptiuū foꝛme: tam
ſubſtantialis q̄ accidētalis: dicit̄ mate/
ria in qua foꝛma ſubſiſtit: ſicut aīa habet
materiam in qua ſcꝫ coꝛpus: ⁊ albedo: ⁊
quātitas totum cōpoſitū. Tercia auteꝫ
materia dicit̄ circa quā: et hec materia ē
obiectum potentie ⁊ ſubiectum ſcientie.
Verbigrā. Coloꝛ eſt obiectum viſus: et
q̇dditas rei mālis: obiectū intellect⁹. Di
citur eñ coloꝛ materia ⁊ obiectū viſus:
quia in eū fert̄ ⁊ terminat̄ viſio. Nō aūt
eſt materia ex qua: quia ex coloꝛibus nō
cōponit̄ viſus: nec in qua: q2 viſio nō eſt
ſubiectiue in coloꝛe ſed in vidente: ſed ꝓ
pꝛie dicit̄ materia circa quā: q2 circa eaꝫ
habet negociari viſiua potentia ſicut cir
ca ꝓpꝛium obiectum ad quod terminat̄
viſio. Dicitur autē materia: quia habet
ꝓpꝛietates materie: q̄ eſt recipere vel pa
ti. Videri eñ paſſiue cōuenit coloꝛi: h⁹ ſal
tem ſm modū ſignificādi. Parifoꝛmit̄
dōm eſt de q̇dditate rei mālis q̄ eſt obie
ctū potētie intellectiue circa quā intelle/
ctus negocia i intelligēdo. Eodē mō ſen
tiendū eſt de omni ſubiecto ſcie qḋ etiā
obiectum vocatur. Quia obiectum eſt Subiectum
illud quod pꝛimo obijcitur conſpectui

potentie vel ſcientie. Et ſic obiectum vel ſubiectum alicuius ſcientie circa qꝺ ſciẽtia negociat̃: ⁊ de quo fiunt demõſtrationes: vt corpus mobile in ſcientia naturali dicit̃ obiectum: ſubiectum vel materia ſciẽtie naturalis: non materia ex qua fit: qꝛ ſcientia cum ſit forma ſimplex nõ habet materiã partẽ ſui. Nec materia in q̃ qꝛ ſcientia naturalis non eſt in corpe mobili ſicut in ſubiecto: immo in intellectu. Sed eſt materia circa quam ipſa ſciẽtia negociat̃ ⁊ inquirit cõcluſiones ⁊ demõſtrat. Et ita poteſt dici materia circa quã ⁊ obiectũ cuiuſlibet potentie: ⁊ ſubiectũ cuiuſlibet ſcientie. Sic q̇dditas rei materialis põt dici materia circa quã et obiectum potentie intellectiue. Ueruntamẽ ꝙ obiectũ potẽtie nõ ſic dicit̃ ꝓprie ſubiectam ſicut obiectum.

P Sexto q̃rit̃. ¶ Sexto queritur. Utrũ vniuerſale ſit obiectũ intellectus. Rñdet̃ ꝙ ſic: qꝛ q̇dditas rei materialis eſt vniuerſale: quia idẽ eſt dicere vniuerſale ⁊ q̇dditas rei vt dicit phs. iij. de aĩa. Nã illud eſt obiectũ intellectus cuiꝰ eſt ſcientia: ſed ſcientia eſt vniuerſaliũ: vt dicit̃. ij. de anima. Sicut eñ ſenſus eſt ſingularium ſic intellectus eſt vniuerſaliũ. Eſt eñ vniuerſale dum intelligit̃ ſingulare dum ſentit̃. Notandum tñ ꝙ vniuerſale vno modo capit̃ materialiter ꝓ natura vniuerſali ⁊ cõi rei material' ſubſtrata. Et hec natura cõis non eſt aliud ꝙ̃ forma totius in qua plura realiter aſſimilant̃ de q̇bus eſſentialiter p̃dicat̃. q̇ꝛ eſt pͥncipium cognoſcẽdi ⁊ p̃dicandi. Et hec forma totius q̇ cum de ſe nata ſit eẽ in multis vniuerſalis ẽ. Particulat̃ autem nõ per additionẽ alterius forme ſed per coniunctionẽ ſui cum materia. Ex q̃ cõiunctione materia appropriat ſibi formã ⁊ forma materiã: ſicut dicit. S. Bonauentu. in. ij. ſen. Et qꝛ nunꝙ̃ eſt forma ſeparata a materia: nunꝙ̃ eſt forma vniuerſalis ſine particulari. Quãuis autem vnum nõ ſit ſine altero differt tamẽ vnũ ab altero: ꝙ̃uis eñ albedo nõ poſſet eſſe ſine corpore: differt tñ a corpe. Alio modo vniuerſale capitur formaliter pro intentione vniuerſalitatis. Et eſt actualis relatio nature vniuerſalis materialit̃ accepte ad oĩa de quibus predicat̃. Et hec eſt cõpletiua et formalis ratio vniuerſal' quã habet per actum intellectus. Et hoc eſt qꝺ dicit cõmentator intellectus cauſat vniuerſalitatẽ in rebꝰ. Et natura vniuerſalis ſic formaliter accepta: dicit actũ vniuerſalitatis qui eſt p̃ter eſſentiam nature ſic nõ eſt obiectũ intellectus. Modo Ariſtoteles cum dicit. Scientia ẽ vniuerſalium: capit vniuerſale materialiter ꝓ natura et q̇dditate rei materialis. Et hoc vniuerſale cõſiderãt ſcie reales. Sꝫ vniuerſale formaliter captũ ꝓ intentione vniuerſalitatis logica q̃ eſt de intentionibus ſcꝺis adiunctis pͥmis cõſiderat.

Q Uniuer eſt tripl ¶ Uniuerſale eſt triplex. Unde conſiderandum ꝙ ſm intentionem Alberti magni quinto meta. Uniuerſale eſt triplex. ſ. ante rem: in re: ⁊ poſt rem. Quod alij ſb alijs verbis exprimunt: ſcꝫ in cauſando in eſſendo: ⁊ in predicando. Uniuerſale ante rem ſm Albertũ eſt duplex ſcꝫ ante rem natura ⁊ tpe ſimul: ⁊ ante rem natura tñ. Uniuerſale ante rem natura ⁊ tempore ſimul: eſt forma vel natura in lumine intelligibili prime cauſe: in quo lumie habet rationẽ pͥncipij formalis exemplaris ⁊ ydealis exiſtens illic lux ⁊ vita. Unde notandum ꝙ omne agens per intellectum agit per exẽplaria et rationes rerũ fiendarũ: vt domificator ꝑ rationem domus quã mẽte cõcipit: format domũ realẽ Ut dicit̃. ij. meta. Domus ab extra fit a domo ab intra. Cum ergo agẽs qꝺ eſt deus eſt agens per intellectũ: vt pꝫ. xij. meta. Ipſam agit per rationes exemplares ⁊ ydeales: que rationes ydeales relate ad mentẽ diuinam ſunt vna ſubſtãtia ſimpliciſſima: vna mens ⁊ vnus intellectus: quia ſunt idem cum vniuerſoꝝ pͥncipio. Quod licet ſit vnũ: tñ diuerſimode a rebus creatis eſt imitabile. Ydee autem rerũ ſi referãt̃ ad res creatas: quaꝝ ſunt ydee: plures ⁊ multe ſunt: ſm ꝙ alias ⁊ alias habitudines ad mentẽ diuinã terminant. Sil'e habemus de centro circuli: qꝺ ſm ſe ẽ vnũ tñ: ſi aũt centrũ referat̃ ad lineas que ab ipo ꝓcedunt: qꝺãmodo eſt plura. Uniuerſale itaq; añ rem tpe ⁊ natura ſimul: non habet rationem vniuerſalis p̃dicabilis: qꝺ nominat formã formaliter ſuis particularibus ⁊ inferioribus ꝯiunctã. Sed tale vniuerſale habet rationeꝫ vniuerſalis exẽplaris: ad

Ydea cuius imitationẽ oĩm quoꝝ eſt ydea ſũt ꝓducta (Sunt aũt ydee ſm Augꝰ. forme pͥncipales rerũ: q̃ in diuina intelligẽtia ꝯtinent̃) Dicit̃ aũt ydea ab ydos qꝺ eſt forma vel exẽplar. Ydee eñ rerũ ⁊ exemplar ⁊ rationes ſit in deo ſunt ꝙ ydea importat cauſam efficientẽ ⁊ cõformẽ effectui: ſed exemplar cauſaꝫ formalẽ. Ratio vero cauſam finalẽ. Deus eñ oĩm rerum eſt pͥncipium efficiẽs a quo ſunt. Et forma exemplaris ad cuius imitationeꝫ fiunt: et finis ad quẽ fiunt (Oĩa ꝓpter ſe oĩa opatus eſt deꝰ: ſcꝫ ꝓpter ſuã gloriam non augendã ſed manifeſtandã: ⁊ ꝓpter ſuam bonitatem cõmunicãdã) Uidemꝰ eñ in nobis ꝙ oẽs forme rerũ artificiatarũ ſequunt̃ vnũ exemplar qꝺ eſt in mente artificis: et tale vniuerſale dr̃ añ rẽ: qꝛ tale vniuerſale ſm naturã p̃cedit ſingularia: qꝛ eſt cauſa ⁊ exẽplar ſingularium: mõ cauſa p̃cedit effectum: etiam p̃cedit ſingularia tpe: qꝛ tale vniuerſale eſt eĩnũ ſingularia vero ſunt corruptibilia. Modo eternũ p̃cedit corruptibile duratione

Sed vniuerſale añ rem natura tñ: eſt forma cõſiderata ꝓut eſt radius lucis pͥme: quõ cõſiderat̃ in ratione pͥncipij fluẽtis nõ determinatũ ad aliquod ſuppoſitum ⁊ indiuiduũ: ⁊ dicit̃ vniuerſale ante rem natura tñ: qꝛ forma talis natura. i. ſm naturalem ordinem intelligendi precedit ſingularia licet non tpe: alias rediret opinio platonis dicentis vniuerſalia ⁊ naturas omnino eſſe ſeparatas: tã ſm eſſe ꝙ̃ ſm rationem: ⁊ ex̃ oẽm intellectũ eſſe: tam diuinum cauſantẽ et cognoſcẽtem: ꝙ̃ extra humanum cognoſcentem tñ: ⁊ dixit ſic naturã hũanã eſſe ſine ſuppoſitis et ſine eis exiſtere. Eſt eñ articulus pariſienſis condẽpnatꝰ dicere ꝙ ab eterno fuerunt extra deum quidditates alique vel vniuerſales rationes. Quales fantaſiati ſunt quidã eſſe vniuerſalia realia p̃ter deum et preter omnem intellectum operationem ſeu cõceptum. Fuit ⁊ ſcꝺa opinio epicureoꝝ qui dicebant vniuerſalia eſſe ſimpliciter eadẽ cum ſingularibus ſm eſſentiam: coniuncta ſingularibus tam ſm eſſe ꝙ̃ rationem.

Tercia poſitio fuit Ariſtotelica ⁊ paripatetica que tenet mediũ: dicens ꝙ vniuerſalia ſunt ꝯiuncta ſingularibꝰ ſm eẽ exiſtentie: quia non eſt homo preter hũc hoiem: ⁊ canis p̃ter hunc canem. Separata autem ſm rationẽ. i. ſm modũ intelligendi: non ſolum ſm rationẽ raciocinãtem naturã tñ: ſed etiam ſm rationẽ rei ⁊ naturam rationabilis. Dicitur eñ. vij. meta. Contingit intelligere hoiem preter hunc hoiem. Abſtrahentiũ eñ nõ eſt mẽdacium. ij. phicoꝝ. Multa enim coniuncta ſunt ſm eſſe exiſtentie: que tñ intellectus diuiſim apprehẽdit ⁊ intelligit. Albedo eñ ⁊ dulcedo ⁊ lac ſunt vnũ ſm eẽ tñ diſtincte a diſtinctis potentijs cognoſcant̃. Aliud eſt vniuerſale in re: ⁊ eſt forma eadem in ſingularibus accepta et in ſingularibꝰ participata: vt natura humana cõſiderata vt habet exiſtere in ſuppoſitis: et dicit̃ vniuerſale in re: qꝛ talis natura ſm eſſe exiſtentie eſt in ſingularibus. Tercium eſt vniuerſale poſt rem ⁊ eſt eadem forma vel natura per lumen intellectus agẽtis a ſingularibus abſtracta: et per intellectum poſſibilem vniuerſaliter apprehenſa. Et dicitur vniuerſale poſt rem: quia abſtrahitur a ſingularibꝰ per lumen intellectus agentis. Intellectus enim noſter poſt inſpectionem fantaſmatum cauſatorum a rebus extrinſe-

cis ſenſibilibus: format primo cõceptus
vagos ab om̃i cõnotatione accidentium
vt a ſitu a loco a figura a tempore: et ſic
de alijs. Quo facto remanet in anima ſi-
militudo eſſentialis in qua conueniũt ex
terius a parte rei omnia ſenſata que ſũt
eiuſdem generis vel ſpeciei. Exemplum
primi animalitas. Exemplũ ſcd̃i huma-
nitas: qua denudatiõe ſic facta remanet
abſolutus ⁊ vniuerſalis cõceptus aialis
Remanet inſuꝑ ſpecificus et abſolutus
conceptus hoĩs: quos ſignificant voces
iſte animal ⁊ homo. Et ſi querat̃ vbi
eſt humanitas adextra Rñdet̃ ꝙ in hoc
homine ſingulari ⁊ in alio ſimiliter. Et ſi
nullus eſſet ſingularis homo: nulla pma
neret exterius humanitas. Qm̃ deſtru-
ctis primis ſubſtantijs .i. indiuiduis: im-
poſſibile eſt aliqđ aliorũ remanere .i. ge-
nerib⁹ ⁊ ſpeciebus: vt dicit Ariſtoteles.
Nihilominus adhuc remaneret hoc vni
uerſale humanitas interius in mente an
geli: ſicut ante mundi conſtitutionẽ erat
ꝓut nũc eſt vniuerſalis ratio humanita
tis in mẽte dei: ſicut deſtructis ſingulis
domibus ab vno architecto conſtructis
remanet forma artificialis in mente do-
mificatoris. Conſiderãdum poſtremo
ꝙ cum omnis ſcientia ſit vniuerſalium.
Uniuerſale autem eſt per abſtractionez
non ſm̃ eſſe ſed per intellectus conſide-
rationẽ: inquantũ talia cõſiderãtur abſ-
q; materia ⁊ ſingularibus. hoc autẽ põt
fieri tripliciter. Uno modo vt intellect⁹
cõſiderat aliqđ itelligibile abſq; hac ma
teria ſenſibili: ſicut hominem nõ conſide
rando hunc ſortem: quãuis talia intelli-
gat cum materia ſenſibili in communi. ⁊
talis abſtractio vocat̃ phiſica .i. natura-
lis: quia phiſica conſiderat vniuerſale in
re. Unde ſcientia naturalis eſt ſic de ab-
ſtractis non tamen excludit materiã ſen
ſibilem in communi quia intelligit homi
nem cum carnibus et oſſibus in cõmuni
Non tamẽ cõſiderat cum iſtis carnibus
et oſſibus particularibus. Secundo
modo poteſt fieri hec abſtractõ: vt ſcz in
tellectus conſideret rem non ſolum ſine
hac materia ſenſibili Sed cõſiderat rem
etiam abſq; cõſideratione ſenſibilis ma
terie in communi: licet eam cõſideret cũ
materia intelligibili. Unde poteſt cõſide
rare circulum ſine materia ſenſibili: ſcili-
cet ere ferro ligno. Sed quia oportet ꝙ
circulus ſit in aliqua materia: nõ intelli-
gitur ſine materia intelligibili: et talis ab
ſtractio vocatur mathematica: quia de
talibus abſtractis ſunt ſciẽtie mathema-
tice: que etiam conſiderant vniuerſale in
re. Tercio poteſt aliquis intellectus
conſiderare rem aliquã: et ſine hac mate
ria ſenſibili: que eſt abſtractio phiſica Et
ſine materia ſenſibili in cõmuni licet in-
telligibili: que eſt abſtractio mãthemati-
ca: et etiam ſine materia ſenſibili ⁊ intel-
ligibili: ⁊ hec eſt abſtractio methaphiſica
vt actum et potẽtiam poſſum cõſiderare
ſine materia ſenſibili ⁊ intelligibili: et ſic
metaphiſica cõſiderãs naturas rerũ ab
ſolute cõſiderat vniuerſale ante rem: na
tura tñ. Sed theologia conſiderat vni-
uerſale: ante rẽ natura ⁊ tempore ſimul.
Abſtractio autem intellectus nõ eſt rea-
lis ſeparatio: ſicut cultellus ſeparat car-
nes ab oſſibus: ſed vnius cõſideratio ſi-
ne altero: ſicut viſus videt colorem i po-
mo nõ conſiderando de ſapore. Et quia
vt talia ſic cõſiderãtur abſtracta: cõpetit
eis vt dicãtur de multis ſicut ſunt i mul-
tis. Quia vniuerſale ſm̃ phm̃ primo po
ſteriorum. Eſt vnum in multis et vnum
de multis: ideo eſt alia abſtractio que il-
las conſequitur que eſt per predicationẽ
et ſic homo eſt abſtractum cõmunitate
ꝑdicationis quia predicatur de ſorte et
platone. Et tale eſt vniuerſale poſt rem:
quod logicus conſiderat. Hec que dicta
ſunt de vniuerſalibus ſufficiant ne res
diſpendio tedium inducat. Materia em̃
hec de vniuerſalibus ad yſagogas por-
phirij pertinet. ¶ Septimo queritur.
Utrum ens ⁊ vnum vel rerum vel deus

S Septi[mo] queritu[r]

ſint obiectum intellectus. Reſpõdet̃ ad
primum ꝙ ens ⁊ vnum nõ eſt obiectum
intellectus. Licet em̃ ens ⁊ vnum primo
intellectui imprimũtur ſub ratiõe quorũ
rum omnia intellectus intelligit vt dicit
Auicẽna ⁊ Ariſtoteles primo poſterioꝝ.
Non ens non intelligit̃: tamen ens non
eſt obiectum adequatõis: ſed poteſt eſſe
obiectum cõmunitatis: quia multa ſunt
entia q̃ intellectus noſter nõ poteſt intel
ligere: vt diuina: ⁊ ſubſtantias ſeꝑatas.
Ergo cõmuniſſima predicata cõtinẽtur:
in quidditate rei materialis: ſicut ſuperi
ora continẽtur in ſuis inferioribus. Ta-
lia vero cõmuniſſima ſunt: ens: vnum
actus potentia. Et ſic etiam cadunt ſub
quidditate rei materialis. Ad ſcd̃m di
citur: ꝙ verum non eſt obiectum intelle-
ctus: ⁊ ſi arguat̃: ſicut ſe hz bonũ ad ap-
petitum: ſic verũ ad intellectum: ſed bo-
num eſt obiectum appetitus. Dicit̃ em̃
primo ethicoꝝ. Om̃ia bonum appetunt
ergo ⁊c̃. Dicendũ ꝙ verum. Uno mo-
do capit̃ materialiter ⁊ abſolute: ⁊ ſic po
teſt dici obiectum intellectus. Alio mo-
do prout importat relatiõem ſub qua in
tellectus fert̃ in obiectum ſuum: ⁊ ſic nõ
poteſt eſſe obiectum intellectus: eo ꝙ ve
rum ⁊ falſum ſunt in anima: vt dicit̃ .vj.
Metaphi. Obiectum autem intellectus
debet dicere quid reale: id eſt aliquã na-
turam realem extra animam: ⁊ nõ eſt ſi-
mile de bono ⁊ vero: quia bonuz ⁊ malũ
ſunt formaliter in reb⁹. Uez aũt ⁊ falſuz
ſunt in aia vt dictũ eſt. Ad tertium di
cendum ꝙ deus nõ eſt obiectum intelle-
ctus noſtri vt quidã poſuerũt: ſic ꝓban
tes. Sicut enim illud eſt obiectum viſus
quod per ſe ⁊ ſm̃ ſe eſt viſibile: ita obie-
ctum intellectus videt̃ eſſe quod per ſe
⁊ maxime eſt intelligibile. Sed hoc ẽ cau
ſa prima ſiue deus qui eſt maxime intelli
gibilis: patet. Om̃e em̃ quod eſt intelligi
bile intelligit̃ vt eſt in actu. Cauſa autez
prima maxime eſt in actu: quia eſt actus
purus: vt dr̃ .xij. Metaphiſice. Reſpon-
detur ꝙ deus nõ eſt obiectum intellect⁹
noſtri poſſibilis: q̃a obiectũ potentie de-
bet eſſe primũ quod cognoſcit̃ a potẽtia
ſed deus non eſt primũ quod noſter intel
lectus intelligit: q̃a ipm̃ cognoſcim⁹ tm̃
ex creaturis. Et diuinũ illud lumẽ nõ eſt
illud quod cognoſcimus: ſed illud ſub q̃
⁊ in quo alia cognoſcuntur. Sic ergo lu-
men nõ ponit̃ pro obiecto viſus: ſed co-
lor: qui nõ niſi in lumine videt̃: ſic eſt in
ꝓpoſito. vnde Ariſtoteles dicit .ij. Meta
phiſice. Sicut ſe habet oculus nocticora
cis ad lumen ſolis: ita ſe habet noſter in-
tellect⁹ ad ea que ſunt manifeſtiſſima in
natura. id eſt. ad diuina ⁊ ad ſubſtantias
ſeꝑatas. Conſtat autẽ ꝙ licet oculus no
ctue ꝓpter ſui viſus debilitatem in lumi-
ne excellenti non videt. In lumine tamẽ
debili cuius principiũ origo ⁊ radix ẽ ſol
videt: ſic intellectui noſtro innatũ eſt lu-
men debile intellectuale: cum ipſe ſit in-
fimus in virtute: inter ſubſtãtias intelle
ctuales: illud tamẽ lumen deriuat̃ a pri-
mo fonte itellectualis nature ſcilicet deo
Unde dicunt doctores ꝙ omnis veritas
a nobis cognoſcitur in rationibus eter-
nis: a quibus huiuſmodi lumen deriua-
tur. Et ſic quodãmodo deum cognoſci-
mus in qualibet cognitione veritatis.
Sicut videns aliquã claritatem a ſole vi
det quodammodo ſolem: quia omnis
claritas et lux eſt a ſole. Sic intellectus
poſſibilis informatus lumine intellectuſ
agentis quod eſt ſimilitudo prime lucis:
in hac ſimilitudine cognoſcit lumen pri-
mum quod eſt deus.
¶ Octauo queritur De diuerſis modis
intelligendi. Qualiter videlicet intelle-
ctus noſter intelligit: deum: angelum: ſe
ipſum: ſingularia ⁊ immaterialia. Re-
ſpondetur de cognitione dei iam aliqua-
liter dictum. Unde conſiderandum ꝙ in
tellectus noſter eſt quodãmodo om̃ia in
tellectiue nõ cõpoſitiue. Nõ tñ eodẽ mõ
om̃ia intelligit. Nã aliqua intelligit dire
recte aliqua indirecte: aliq̃ ꝑ ꝓpriã ſpẽm

T Octauo q̃ri tur

h 2

⁊ a priori: aliqua ꝑ ſpēm alienā ⁊ a poſte-
riori. Diuina em̄ ⁊ cauſas ꝓmas: non in-
telligit a priori ⁊ ꝑ ſpecies ꝓprias. Quic-
quid em̄ directe intelligit̄ eſt ſub ſenſu ⁊
ſenſibile: eo ꝙ nihil ē in intellectu niſi pri-
us fuerit i ſenſu ⁊ fantaſmate: a quo ſpe-
cies intelligibilis abſtrahit̄. Diuina autē
non ſunt ſenſibilia nec ſub ſenſu cadunt
vnde ⁊ intellectus nō cognoſcit ea. Ni-
hilominus tamē intellectꝰ aliquo modo
cognoſcit diuina nō quo ad quid: ſ; quo
a .i. quia eſt in via: ſed in patria cognoſci
tur ſicut eſt: nunꝙ tamen nec hic nec ibi.
quid eſt: q2 infiniti ad finitū nulla eſt pro
portio. Intellectus em̄ humanus ⁊ an-
gelicus ſunt finiti limitati ⁊ modificati in
actibus ſuis intelligendi. vnde Boetius
Trinitas ſibi ſoli nota eſt ⁊ homini xp̄o: Trinitas
cui ſpūs datꝰ eſt nō ad menſuram. Naꝫ
quicquid potuit ei deus de ſpū ſuo dare:
dedit ei ſupra omneꝫ ꝓportionē reſpectu
alioꝝ hominū. Dedit em̄ ei deus plenitu
dinem gratie in affectu: ⁊ plenitudinē ſa
piētie in intellectu: ac plenitudinē meriti
in opere ⁊ affectu. Nihilominus tn̄ intel
lectus noſter aliquo modo cognoſcit de
um ex effectibus a poſteriori. Vn̄ Moy
ſes cuꝫ faciem dn̄i voluiſſet videre dictū
eſt ei. Nō viuet homo ⁊ videbit me: hoc
eſt. eſſentiā meā: ⁊ ſubiunxit: faciē meam
id eſt. eſſentiā meā nō videbis: poſterio-
ra mea videbis .i. cognoſces me ꝑ effectꝰ
creaturaꝝ. Naꝫ creatura mūdi eſt ꝗdaꝫ
liber in quo relucet ⁊ repreſentat̄ ⁊ legit̄
trinitas fabricatrix: ſm̄ triplicē gradum
expreſſionis. ſcꝫ ꝑ moduꝫ veſtigij: imagi
ginis ⁊ ſimilitudinis: ita ꝙ ratio veſtigij
reperit̄ in om̄ibus creaturis. Ratio ima
ginis ſolum in intellectualibus ⁊ rōnali-
bus. Et ratio ſimilitudinis: ſolum in dei
formibus. Ex ꝗbus quaſi per quoſdam
ſcalares gradus natus eſt intellectus hu
manus gradatim aſcendere in ſummuꝫ
principium quod eſt deus: hec ſanctus
Bonauentura in breuiloquio: parte .ij.
ca. xij. Et multa plura. Vide ibi. Simili-
ter in Centiloqio. parte. iij. ca. xvj. Sūt
inſuper alie due vie ⁊ modi cognoſcendi
deum, vna eſt via affirmatiōis ⁊ poſitio-
nis ꝑ eminentiam. ſcꝫ cōſiderando quic-
quid in creatura receptum eſt eminen-
tius: perfectius ⁊ nobilius eſt in deo. Ex
emplū de bonitate. Bonū ⁊ melius dicit̄
tur in cōpatione ad optimū: ſed in cre-
aturis ⁊ ſubſtantijs corpus inuenit̄ bo-
num ſpūs melior: in quibus tamē nō eſt
bonitas a ſeipſis: ergo oportet dare opti
mū a quo ſit bonitas in vtroqꝫ: ⁊ hoc eſt
deus. Pariformiter exemplificari po-
teſt de potentia ⁊ ſapiētia dei que cuꝫ in
creaturis inueniant̄: attribuenda eſt deo
ſumma potētia ⁊ ſapiētia. Et ille modus
deum cognoſcendi eſt beati Auguſtini.
Alius modus cognoſcendi eſt Dionyſij
edocti a conſcio ſecretoꝝ celeſtiū ſancto
Paulo: ⁊ eſt ſm̄ viam negationis ⁊ abla
tionis: auertendo ſe a fantaſmatibꝰ cor-
poreis: et ab negatis om̄ibus que ſentiri
vel imaginari: vel intelligi poſſunt: ferat
ſe ſpūs rōnalis per amorem in diuinam
caliginē: vbi ineffabiliter ac ſupmentali-
ter cognoſcit deus: ꝓpter hoc dicit Dio-
niſius: affirmationes de deo (ſcꝫ potens
ſapiens ⁊c̄.) ſunt incōpacte: hoc eſt non
competētes vel ſufficiētes aliquid affir-
mare de deo. Negationes ſunt vere. ſcꝫ
illa verba que aliquid imperfectionis a
deo remouēt: ſicut ineffabilis: imenſus:
que menſuram ſeu effabilitatē finitaꝫ re
mouent. Negationes em̄ licet minus vi
deant̄ dicere: tn̄ plus dicunt: dat diuinꝰ
Dioniſius exemplū de Statuifico ſcul-
ptore: qui ex ligno vel lapide ꝑtes abra-
dens format: agalma pulcerrimū: hoc ē
ſimulacrū. Et hoc ꝗdem per ablatōeꝫ ſo
lam: conformiter intellectus remouens
om̄ia per abnegatōem qualia poteſt hic
cognoſcere: que vtiqꝫ ſuam ſecum gerūt
imperfectionem vel potentialitatis: vel
dependentie vel ꝑuatōnis vel mutabili-
tatis. Inuenit tandem om̄ibus his abla
tis Agalma. hoc eſt dei noticiā tanꝙ rei:

actualiſſime ſine potentialitate: ſupreme
ſine dependentia: pure ſine priuatione.
neceſſarie ſine mutabi litate. Fitqꝫ in ta-
li via negationis ſupeminentis perfecti-
onis incluſio: vt cum dicitur deus nō eſt
quid ſenſibile ſed ſuperſenſibile: nec ima
ginabile: nec intelligibile ſed exiſtens ſu-
per omnia hec. Et tunc fertur in mentis
caliginem: ⁊ altius eleuatur ⁊ ꝓfundius
ingreditur: pro eo ꝙ excedit ſe ⁊ om̄e cre
atum. Caligo autem ſcd̄m Cancellari
um in quā fertur ⁊ terminatur mens cō-
tēplantis: eſt ꝯgnitionis priuatio ⁊ amo
ris defectio. Experimētalis em̄ dei ꝯgni-
tio nō fit in via per apertam viſionē: ne-
ceſſe eſt ꝙ fiat per caliginē: ꝙ inhabitat
deus vere abſconditus: qui ponit tene-
bras latibulum ſuū: nam deus inhabitat
lucem inacceſſibilem ⁊ incōprehenſibilē
Neceſſe eſt igitur ꝙ prius mens in per-
ceptione ⁊ experimētali cognitione que
caligo dicit̄ deſerat aliam caliginem. Ca
ligo que deſerit̄ eſt omnis creatura que
de ſe non niſi caligo eſt: priuatio ſcꝫ lumi
nis: ſicut dicit̄ Iohis .j. Lux in tenebris
lucet. Fit autem iſta deſertio ſm̄ tria.
Primo deſerit̄ operatio ſenſitiua: quia
non oportet vt vegetatiua deſerat̄. Se-
cundo operatio intellectiua ſm̄ oē ens ⁊
non ens creatum vel creabile: non de en
te increato primo ⁊ puro hoc intelligitur
Tercio deſeritur mens ipſa: nō vtiqꝫ ꝗn
maneat eſſentialiter in ſe. Alioquin eſſet
⁊ non eſſet niſi velimus inſanire cum al-
marico: ⁊ ſimilibus hereticis dicentibus
mentē contemplatiui vel beati: perdere
ſuum eſſe in ꝓprio genere: et redire in il-
lud eſſe ydeale quod habuit eſſentialiter
in diuina arte: et hoc eſſet mentem anni-
hilari. Quid eſt igitur mentem deſerere
ſeipāam hoc eſt ipſam in actu primo ſuo
eſſentialiter manentem: nullum actū cir
ca ſeipām aut circa quodlibet aliud ens
preter deum exercere. Neceſſe eſt enim
tunc mentem ab omni cognitiuo actu vl̄
affectiuo circa creaturam omnem: etiaꝫ
circa ſeipām vacare ⁊ in ſilentio ſummo
eſſe: mori deniqꝫ toti creature: vt ſoli deo
viuat creatrici eſſentie: et tunc intrat no
uam caliginem: et hec dicit̄ experimenta
lis dei cognitio ſeu noticia vel perceptio
que dicit̄ ſapiētia diuina vel myſtica the
ologia. Que quia in vita pn̄ti non termi
natur in deum clare ⁊ nude viſum: ſiſtit̄
in caligine quadā ſupra ſe: deſerendo ca
liginē creaturarū ⁊ ſe. Hec tamē experi-
mentalis dei perceptio per caliginē: non
fit ſine clariſſima irradiatione ac ſine ſi-
lentio ſuſurrante: ⁊ eſt myſteriū abſcon-
ditū: qd̄ nemo nouit per experientiam:
niſi qui accipit: poteſt tamē noſſe per do
ctrinā in autoritatibus fundatam cū ma
nuductionibꝰ ⁊ exēplis: ſicut beatus dio
nyſius ⁊ ceteri fecere libros de hac re.
¶ Angelus cognoſcitur. Non per ſpeci
em intelligibilem abſtractā a fantaſmati
bus que ſunt ſimilitudo rei ſenſate. Nō
em̄ angelus eſt corporaliter magnꝰ: nec
albus nec rubeus nec coloratus nec ſen
ſibilis ſicut ⁊ aīa. Habet tamē angelꝰ ha
bitudinem ⁊ ordinem ad ſenſibilia: ⁊ ſic
angelus cognoſcit̄ per effectū ſcꝫ ꝑ mo-
tum: angeli em̄ ſunt cauſa motuū in cor-
poribus celeſtibus: ⁊ per motū qui ē ſen
ſibilis deuenimꝰ in cognitionē motoris:
id eſt angeli: qui ſentiri nō poteſt. Deus
em̄ mouet celū mediante angelo ſiue ab
intelligentia ſeparata ſm̄ ſubam a corpe
celeſti: vnita ſm̄ virtutem. Dicit em̄ Au
guſtinus ſup Geneſim ad lrām: ꝙ deus
ſic ordinauit mundū vt ſpiritum prefice
ret omni corpori. Et ideo ſicut congru-
um eſt angelos deputari ad miſterium
hoīm: ſic etiam congruum eſt ipſos de-
putari ad motum ⁊ regimen celorū. Cū
in hoc etiam miniſtrant homini viatori ⁊
diuine ſubſeruiunt maieſtati. Et non ſo-
lum angeli deputantur ad miniſterium
hominum et ad motum celorum: ſed eti
am omnia corporala adminiſtrantur et
reguntur per angelos: vt probat Sctūs
Thomas .j. parte. queſtione. cx. artic. j.

A
Angelus co
gnoſcitur

Quelibet nanqꝫ ſpecies creaturarũ corporalium habet angelum ad ſui gubernationem: vnde dicit Origenes ſuper illud Numeri. xxij. Cum vidiſſet aſina angelum. Oꝫ opus eſt mundo angelis qui preſunt ſuper beſtias: ⁊ preſunt animalium natiuitati ⁊ virgultorum ⁊ plantationum ⁊ ceterarum rerum incrementis.

Dicit etiam Gregorius. Ad ordinẽ poteſtatum pertinẽt omnes angeli: qui habent proprie preſidentiã ſuper demones ita ad ordinem virtutum pertinere videntur omnes angeli qui habent preſidentiam ſuper res pure corporeas. Horũ em̃ miniſterio interdum et miracula fiunt. Ex dictis patet ꝙ per tres effect⁹ ⁊ operationes peruenitur ad cognitionem angelorum: vicꝫ per motum: quia ſunt motores orbiũm celeſtium. Dicit tamẽ Alexander de ales in. ij. parte. q. lij. articulo quinto: ꝙ nõ oportet eſſe tot motores in celis quot ſunt orbes qui mouentur: poſſunt enim ab vno motore recipere diuerſas inclinationes: ⁊ maxime ab illo motore quem non eſt neceſſe agere ſcḋm cõditionem materie. Sed prima opinio eſt communior: ſcꝫ ꝙ quilibet orbis de nouem orbibus celeſtibus habeat ſuũ motorem angelum. Firmamentum nanqꝫ conſtat ex ſeptem orbibus planetarum. et octaua ſpera in qua ſunt ſtelle fixe: et pmo mobili ſiue celo criſtallino: ſeu aq̃o Quod ideo dicit̃ primum mobile: quia omnes ſperas octo inferiores ſuo motu velociſſimo ſecum rapit infra diem naturalem: qui conſtat ex. xxiiij. horis. Dicitur etiam celum criſtallinum: quia admodum criſtalli ſolidum eſt ⁊ perſpicuum. Dicitur etiam aqueum propter conuenientiam cum aqua in perſpicuitate formaliter: et frigiditate effectiue ſolum: non enim formaliter celum aqueum eſt frigidum: ſed effectiue quia cauſat in inferioribus frigus. Scḋus effectus ꝑ quẽ angelus cognoſcit̃ eſt gubernatio et adminiſtratio corporalium ⁊ omnium ſpecierum: vnde dicit ſanctus Bonauentura in ſuo itinerario: ꝙ in hoc mundo qui dicitur megacoſmus. i. maior mundus. ſunt quedam generantia: quedam generata: quedam gubernantia: hec et illa. Generantia ſunt corpora ſimplicia: ſcilicet corpora celeſtia: ⁊ quatuor elementa Nam ex elemẽtis per virtutem lucis cõciliantis contrarietatem elementorũ in mixtis: habent generari ⁊ produci q̃cunqꝫ generantur ⁊ producunt̃ per operationem virtutis naturalis. Generata ſunt corpora ex elementis compoſita. Sicut mineralia vegetabilia ſenſibilia: et corpora humana. Gubernãtia et regentia hec et illa: ſunt ſpirituales ſubſtãtie: ſiue omnino coniuncte: vt ſunt anime brutales: ſiue coniuncte ſeparabiliter vt ſunt ſpiritus et anime rationales: ſiue omnino ſeparate: vt ſunt ſpirit⁹ celeſtes: quos philoſophi intelligentias: nos angelos vocamus. Quibus ſcḋm philoſophos cõpetit mouere corpora celeſtia: ac ꝑ hoc eis attribuit̃ ãminiſtratio vniuerſi: ſuſcipiẽdo a prima cauſa ſcꝫ deo: virtutis influentia: quam refundit ſcḋm opus gubernationis: q̃tum ad rerum conſiſtentiam naturalem. Scḋm theologos autem attribuitur eiſdem regimen vniuerſi ſcḋm imperium ſummi dei: q̃tuꝫ ad opera reparationis: ſcḋm que dicuntur adminiſtratorij ſpiritus: miſſi propter eos qui hereditatem capiunt ſalutis: vt dicitur Ad Hebreos primo. Inferiores enim angeli mittũtur ad aliqua myſteria circa nos exequenda propter ſalutẽ electorũ: vt natura reducatur ad deum per angelicam tanq̃ per ſuperiorem ſcḋm em̃ Dionyſium. Hec eſt lex diuinitatis vt infima per media reducantur ad ſuprema. Tercius effectus angelorum vt iam dictum ẽ miniſteriũ ⁊ cuſtodia: quã ſancti angeli hoibus exhibẽt: vt dicit alexãder de ales parte. ij. q. xxiiij. membro. ij. Sunt enim

quedam operationes mirabiles que nõ poſſunt fieri niſi ab angelo per quas homo poſt deuenire ad cognitionem angeli. Verbigratia: certi ſumus ꝙ anima ꝑ ſe prona eſt ad lapſum ⁊ ex ſe non habet ꝙ nõ labetur frequẽter: ⁊ per hoc deprehendimus ꝙ hoc ſcilicet ꝙ non labatur homo: habet ex cuſtodia alterius: ⁊ hoc dei: vel angeli. Sed poſtea deprehendimus ꝙ nõ eſt ſolum ex dei cuſtodia: ſed magis ex quadam ſpeciali cuſtodia que data eſt homini ꝓpter ſuam nobilitatem ⁊ hec eſt cuſtodia angeli. Et ſicut patꝫ ꝙ ex operationibus angelorũ deuenimus ad cognitionem eorum.

X
nia rõna-
is.

¶ Anima rationalis Cum nõ ſit ſenſibilis: nõ cognoſcitur per ſpeciem abſtractam a fantaſmatibus que eſt ſimilitudo q̃dditatis rei materialis. Cognoſcitur tamẽ per effectus ⁊ operationes ſuas: quia eſt principium motus ⁊ ſenſus: vtpote in hoc: quod eſt mouere corpus: dare ſenſum ⁊ locutionem: ⁊ ſic de alijs: ⁊ per huiuſmodi act⁹ deuenimus ad cognitionem potentiarũ anime: qꝛ potẽtie cognoſcũtur per actus et per cognitionem potẽtiarum deuenimus ad cognitiõem eſſentie anime. Anima etiam itellectiua intelligit nõ ſoluꝫ ſe: ſed etiam que in ea ſunt: vt ſunt habitus: affectus: intellectus ⁊ volũtas. Habitus cognoſcit anima per actus ipſorũ. Habitus em̃ ẽ mediũ inter potẽtiã purã ⁊ actũ purũ. Vnũquodqꝫ nanqꝫ cognoſcibile ẽ ſcḋm ꝙ ẽ in actu nõ ſcḋm ꝙ ẽ in potẽtia vt dicitur. ix. Metaphiſice. Sic enim aliquid eſt ens ⁊ verum quod ſub cognitione cadit prout eſt in actu. Et hoc apparet in ſenſibus. Non em̃ viſus percipit coloratum in potẽtia: ſed coloratum in actu. Sicut igitur habitus inq̃ntum huiuſmodi deficit ab actu perfecto: ⁊ ꝓpter hoc nõ eſt perfecte cognoſcibilis: ſed neceſſe eſt vt per actum ſuum cognoſcatur ptꝫ h̃ in mechanic⁊. Habit⁹ fabrilis ꝙ ſit in aliquo: per actum laboricij cognoſcit̃. et ſic de alijs. Habitus morales ⁊ virtutes per opera virtuoſa deprehenduntur eſſe in aliquo: vt quia aliquis facit opera ⁊ actus viles: per hoc deprehendit̃ in eo habitus humilitatis. Per actus charitatis cognoſcit̃ in aliquo habitus ⁊ virtus charitatis: ⁊ ſic de alijs. Cognoſcit enim anima per intellectũ affectus anime: qui ſunt actus voluntatis. Actus em̃ voluntatis nihil aliud eſt q̃ inclinatio quedam conſequẽs formam intellectiuã: ſicut appetitus naturalis eſt inclinatio ſequens formã materialẽ. Inclinatio aũt cuiuſlibet rei: eſt in ipſa re per modum eius: vnde inclinatio que eſt appetitus ſenſibilis eſt in ſentiente. Et ſimiler inclinatio intelligibilis que eſt actus voluntatis: eſt intelligibiliter in intelligẽte: ſicut in ſuo ꝑncipio. Quod autẽ intelligibiliter eſt in aliquo intelligente: conſequẽs eſt vt ab eo intelligatur. vnde actus voluntatis intelligitur ab intellectu. Et inq̃ntum aliquis percipit ſe velle: ⁊ inq̃ntum quis ꝑcipit naturam huius actus: ⁊ per conſequens naturam huius principij quod eſt habitus vel potentia.

y
Intellectus ſeipſum cognoſcit.

¶ Intellectus ſeipſuꝫ cognoſcit Indirecte ⁊ reflexe. Pro quo notandũ ꝙ nulla virtus materialis ẽ reflexiua ſupra ſeipſam: ſe ⁊ ſuum actũ cognoſcẽdo: ſed hoc eſt ꝓprium virtutis immaterialis ꝙ talis cog̃ſcit ſe ⁊ ſuũ actum. Cuꝫ ergo intellectus ſit virtus immãlis inorganica: qꝛ nõ ẽ in organo ſubiectiue: opatur ꝑ organũ ſicut ꝑ inſtrumentũ: intellectus noſter põt ſe ⁊ ſuũ actũ. i. ſpẽm ⁊ ſimilitudinẽ a fantaſmate abſtractam cognoſcere: vñ intellectus noſter rerum aliarum ſpecies habet ꝑ quas factus eſt in actu ſeipſum reflexe ſpeculatur ⁊ intelligit: quia reflectio virtutis ſupra ſeipſam nihil aliud ẽ q̃ cognitio ſui. Pro quo notandum ꝙ noſter intellectus dupliciter intelligit. Vno modo directe: ⁊ ſic intellectus intelligit quidditatem rei materialis. ſic nihil intelligitur directe ⁊ primarie niſi qḋ eſt ſenſibile fantaſiabile. Scḋo mõ intelligit̃ aliquid reflexe ⁊ ex

ꝯſequēti : quod ſcilicet intelligiᷓ ad intellectiōem alterius: ꝓ hoc differt intellecus a ſenſu. Senſus enī cum ſit virtus materialis ⁊ organica: nō poteſt reflecti ſupra ſeipſum: ideo directe ſolum cognoſcit viſus colorē abiectiue: ſed ſenſus cōmunis reflectit ſe ⁊ ꝯuertit ſupra viſionē ⁊ actꝰ aliorum ſenſuū exteriorꝝ: ⁊ dicit. Ego video me videre. Cognoſco me audire. Et ſic de alijs. Et hoc experientia quotidiana manifeſtat: qa accidit aliquē ſup aliqua re tam fortiter fantaſiari et meditari: ꝙ nec aptis oculis cognoſcit illud qđ ante eum vadit ⁊ fit: cum ſenſus cōmunis nō reflectiᷓ ſupra actum potētie viſiue. Huius ratio eſt. qꝛ fantaſia actualiter intēta circa ſimilitudines ⁊ fantaſmata rerum ſenſatarum repoſita in imaginatione: remittiᷓ in actu ſuo ſenſus cōmunis: qui ē reflecti ⁊ percipe actus ſenſuū exteriorꝝ. Anima nanqȝ vt ſupra dictū eſt: occupata circa actum vnius potētie: remittitur in actu alterius potētie. Sed intellectus cum ſit virtus immaterialis: indirecte ſe cognoſcit ⁊ reflectiᷓ ſupra ſeipm: cum intelligit alia ⁊ ſeipm: ⁊ quicqd in eo ē. ſcȝ ſpēs itelligibiles abſtractas a fantaſmatibus: ⁊ hoc indirecte: alias oīs ſciētia erit de ſpecie intelligibili ⁊ nō de rebus: quēadmodū apud platonicos oīs ſciētia fuit de ydeis ⁊ formis ſepatis. Directe vo intellectus intelligit naturam realem ⁊ qdditatem rei materialis: vt dictū eſt. Supra ſe etiam pfecta reditiōe reflectitur intellectus pmus qui deus eſt: vbi monas gignit monadem ⁊ in ſe ſuū reflectit amorē: que reductio perfecta eſt: nec

Trinitas

aliter eē poterit: ne ſit ocioſa. Deꝰ enī pater cui monas appropriaᷓ: cum ſit principium in ſup bndicta trinitate: non produxit ſpmſanctū: cui amor ⁊ bonitas appropriatur: niſi prius origine produxerit monadem. id eſt. vnicū cordis ſui filium (cui veritas appropriaᷓ) verbū eternū qđ in forma dei eſt ſm apoſtolū. Ipmqȝ verbū ex forma diuinalis paternitatis ſibi communicata: conſeqnter inclinaᷓ afficiᷓ ⁊ inamoraᷓ: ⁊ zelat per amorem ſuū ſpiratū. qui ſpūſſanctus ē: redire ad patrem circulo completiſſimo: vbi non differt alpha ⁊ o: pncipium ⁊ finis. Sola. n. monas ē alpha ⁊ o: ⁊ ſine alpha ⁊ o: hoc eſt ꝙ deus eſt principiū ſine principio: ⁊ finis ſine fine. Cum enī deus ſit oīno ſimplex: non habet in ſe principiū ⁊ finem.

Sequiᷓ correlarie ꝙ cum intellectus poſſibilis ſit pura potētia que non habȝ ſpēm ꝓpriam: non intelligit ſe ꝑ ſpeciem ꝓpriam. Sicut materia prima nullā ſm ſe habet formam: ſm ſe non eſt cognoſcibilis: vt diciᷓ pmo phiſicorꝝ. Niſi in analogia ⁊ habitudine ad formam. Potētia aūt intelligiᷓ ꝑ actum. Intellectus autē fit in actu ꝑ ſpecies aliarū rerum: ergo ſe intelligit per ſpēs aliaꝝ rerum. Sequiᷓ ſcđo: ꝙ intellectus eadem ſpecie intelligit ſeipſum ⁊ intelligibile: quia idem eſt actus intelligibilis ⁊ intellectus: ſcȝ ſpecies intelligibilis ſed differēter: quia ſpecies eſt actus intelligibilis. id eſt. obiecti ſicut illius a quo eſt: quia ſpēs intelligibilis per intellectum agētem abſtrahitur a re: ⁊ diciᷓ relatiue ⁊ ad obiectum: quia eſt eiꝰ ſilitudo. Sed ſpecies intelligibilis eſt actus intellectus ſicut illius in quo ē: quia intellectus eſt locus ſpecierum. Sequitur etiam ꝙ intellectus in actu: ⁊ intelligibile ſunt idem: quia habent eundē actum. ſcȝ ſpeciem intelligibilem ſed nō eodem modo: vt dictum eſt. Sequiᷓ etiam ex dictis ꝙ tam intellectus ſiue ratio ꝙ volūtas ſint potentie non alligate materie ⁊ ſubſtantie corporali. Quēadmodum ratio ſeipſam et actum ꝓprium ſuū cognoſcendi ſupra ſeipſam reflectitur. Pariformiter ⁊ voluntas nata eſt ſupra ſeipſam reflecti. Dicit enim ſanctus Bonauentura in. ij. diſtin. xxv. qſtione. ij. Cū nomino voluntatem: nomino ⁊ volentē aliquid: ⁊ nomino voluntatem vt volentem ſe velle. potentiam alium non dico ⁊ aliam ſm rem. Mouens enī et motum in ſpiritualibus non oportet differre ſm ſubſtātiam: qꝛ ſic dicit Anſhelmus. Voluntas eſt inſtrumentum ſeipſam mouēs Et ratio eſt etiam virtus ſeipſam cognoſcens pari ratione: vnde ſicut voluntas habet dominiū ſuper actus inferiorum potentiarū: ſimiliter ſup actum ꝓprium. Attendendū igitur ꝙ dominiū alicuius potentie poteſt eſſe dupliciter: aut reſpectu obiecti: in hoc ſcȝ ꝙ poſſit in illud: et in amplius: aut dominiū potentie attenditur in hoc ꝙ potētia poteſt eſſe in actu ⁊ ceſſare ab actu ſm ſuū imperium ⁊ ſm ꝓprium motum. Ad hoc autē ꝙ aliqua potentia hoc dominiū habeat: neceſſe eſt ꝙ ipſa poſſet mouere ſeipſam ⁊ ꝙ poſſit actum ſuum ſuper ſeipſam reflectere ſi non poſſet ſeipſam ſupra actum ſuum reflectere: nunꝙ poſſet illum refrenare: niſi poſſet ſeipſam mouere: non poſſet in illum exire quando vellet. Reflectere autem ſe ſupra ſe: hoc eſt virtutis cognitiue ſublimitate a materia: que quidē eſt ratio ſiue intellectus. Mouere autē ſe: hoc eſt virtutis appetitiue rationē conſequentis. Ad hoc aūt vt dominiū liberi arbitrij ſit in anima: neceſſe eſt vt habeat rationem ⁊ voluntatem. Nam ſi rationē tm̄ haberet ⁊ non voluntatem ꝑ quā moueret: poſſet ſe ſupra actum reflectere: ſ; non poſſet mouere vel imꝑare. Si vero appetitū ſolum haberet ⁊ nō rationem: poſſet vtiqȝ mouere ⁊ in actum exire: ſed quia nō poſſet ſe ſupra actum ſuū reflectere: non poſſet vtiqȝ ſe refrenare: ⁊ ita dominiū non hȝet. ¶ Singulare cognoſcitur indirecte.

Z
Singulare cognoſciᷓ in directe.

Notandū ꝙ intellectus intellectionē primaria ⁊ principali ē vniuerſalium. Ex conſequēti tamē ⁊ reflexe et minus principaliter eſt ſingularium. Cum enim intellectus intelligit vniuerſale: ex conſequenti intelligit ſingularia ſub vniuerſali contenta: vnde intellectꝰ primo intelligit hominem ſm ſe ⁊ abſolute: ⁊ ex conſequēti intelligit petrū: paulum ⁊ alia indiuidua talem naturam ꝑticipantia: nec eſt incōueniens quod illud quod cognoſciᷓ ab vna potentia directe ⁊ principaliter: ꝙ etiam cognoſcatur ab alia potentia indirecte ⁊ ex conſequenti. Dulcedo enī in lacte cognoſciᷓ per ſe a guſtu: ex conſequenti per accidens a viſu.

Materialia

Materialia: cognoſcit intellectus immaterialiter. Probaᷓ: nam oīe cognoſcens cognoſcit ſm modum ſue nature. Sicut enī ſenſus cognoſcit ſenſibilia materialiter ⁊ particulariter: ſicut intellectꝰ cognoſcit ſenſibilia ⁊ materialia immaterialiter ⁊ vniuerſaliter. Sicut enī intellectus eſt virtus vniuerſalis ⁊ immaterialis: ſic etiam cognoſcit ſm modum ſuū. Si enim noſter intellectus nō cognoſceret ſubſtantias materiales ꝑiret tota ſciētia naturalis: que eſt de rebus ⁊ corporibus mobilibus. Omnis enim potentia recipit ſuum obiectum immaterialiter: ſicut cera non recipit ſigillum materialiter: quia vt ſic eſſet aurea: vel cuprea ſi ſigillum eſſet tale: ſed tantū formam ⁊ figuram ſigilli.

AA
Nono queritur

¶ Nono queriᷓ De differentia intellectus diuini: angelici ⁊ humani. Pro huius queſtionis elucidatione Reſpondendum eſt primo generaliter. Secūdo de vnoquoqȝ intellectu ſpecialiter. Unde notandum ꝙ intellectus diuinus eſt ſimpliciter in actu reſpectu intelligibilium in quo originaliter ⁊ ſupeminenter exiſtit omne ens ſicut in fonte totius entis ⁊ eſſe. Intellectus vero creatus ē in potentia ad intelligibilia: licet differēter ſm quod duplex eſt potentia: vt enim diciᷓ primo ꝑiarmenias. Quedam eſt potentia ſemper cōiuncta actui: vt eſt potētia materie celi: que ſemper eſt perfecta ſuo actu: quia celum non eſt in potentia aliam formam ſuſcipiendā. Alia eſt potētia diſtans ab actu: vt eſt materia inferiorum que indigent trāſmutatiōe ad hoc vt reducanᷓ de potentia ad actum ⁊ formam: prime potētie aſſimilaᷓ intellectus angelicus: ſecūde intellectus humanus.

Ex quo ſequiᷓ ꝙ intellectꝰ angelicus

eſt in potentia ad intelligibilia : potentia
que eſt ꝯiuncta actui. Patet quia tali in
tellectui forme et ſpecies intelligibiles ꝑ
quas intelligit ſunt cõcreate. Sequitur
ſcd̄o: ꝙ intellectus humanus eſt in potē
tia ad intelligibilia potentia diſtante ab
actu : eo ꝙ non habet ſpecies innatas et
concreatas : ſed recipit ſpēs a rebus iu-
uamine ſenſus: ⁊ iō indiget motu ⁊ trãſ-
mutatione vt reducat̃ ad actum. Et hec
trãſmutatio ⁊ reductio vocat̃ ſaluatiua.
Unde ſequitur ꝙ ſicut ſe habet materia
prima in genere ſubſtantiarū materialiū
ita noſter intellectus in genere ſubſtan-
tiarum ⁊ virtutum intellectualium. Sic
eñ materia prima ē diſtans ab actu nul-
lam formam actu habens : ſed in poten-
tia ad oēs : ſic noſter intellectus poſſi-
bilis eſt in potentia ad omnia intelligibi
lia: vnde Ariſtoteles intellectum poſſibi
lem compat tabule raſe ⁊ nude in qua ni
hil eſt pictum : aptum natum depingi.

Intellectus diuinus. ¶ Intellectus diuinus Cognoſcit oīa
ſimul vno.id eſt.ſeipſo. ſcꝫ per ſuam eēn
tiam: vnde in cognitione dei non differt
id quod videt ſiue intelligit.id ē. eſſentia
⁊ id per quod videt ſcilicet potentia. In
oīm nanqꝫ creato: vt dicit Dionyſiꝰ ſunt
tria diſtincta: ſcꝫ eſſentia: ſiue ſubſtantia
qua res ſubſiſtit: virtus ſiue potētia: qua
poteſt: ⁊ operatio qua peragit. Potētia
enim eſt quedam poteſtas: ſiue virtus ſb
ſtantie create: qua exit in ſuam opationē
Nullum eñ creatū agit per ſuam eſſen-
tiam ſiue ſubſtãtiam : ſed per potentiam
que eſt media inter ſubſtãtiam ⁊ opera-
tionem : ⁊ ſic anima videt per potētiam
viſiuam: intelligit per potētiaꝫ intellecti
uam: ſimiliter angelus. Cum ergo deus
ſit ſimpliciſſimus quo nihil poteſt intelli
gi ſimplicius : non eſt in deo compoſitio
partium integralium: vt in domo: nec ge
neris ⁊ differētiaruꝫ: vt in ſpecie: nec ma
terie ⁊ forme: vt in corporibus: nec quod
eſt: ⁊ quo eſt: vt in angelis : nec ſubſtãtie
⁊ accidētis: vt indiuiduo: nec corporee ⁊
incorporee ſubſtantie: vt in homine : nec
partium potentialium: vt in anima: in q̃
eſt multitudo potentiarū: vnde Bernar
dus. Non partibus conſtat deus: vt cor-
pus: non affectibus diſtat: vt anima: non
formis ſubſtat: vt oīe quod factum eſt.
Idipſum etiã oſtendit̃ ratione. Quia
cum oīe compoſitum ſit poſterius ſuis
componentibus. Nec primo quicꝙ̃ eſt
prius: oportet ergo deum qui primuꝫ eſt
principium non eſſe compoſitum. Re-
linquit̃ ergo ꝙ in deo vnum eſt eſſentia:
potentia ⁊ operatio. In creaturis enim
potētia ⁊ operatio: ſunt accidentia eſſen
tie. In deum aūt nullum cadit accidens
Et ſicut in deo non diſtinguit̃ id quod in
telligit. ſcꝫ eſſentia: ab eo per quod intel-
ligit. ſcꝫ intellectus diuinus: ita nec ſpēs
intelligibilis ab obiecto. Species eñ in-
telligibilis diuini intellectus eſt vis per-
ceptiua omniū: ſine ſpecie extranea: ſine
cõpoſitione vel diuiſione: ſine quocunqꝫ
diſcurſu. Obiectū etiam diuini intelle
ctus eſt dei eſſentia in ſua puritate acce-
pta. Nam intellectus diuinus primo q̃-
dem ſe in ſe ⁊ in ſua eſſentia ſpeculat̃. Et
cognoſcit alia tanꝙ̃ in ſpeculo: inq̃ntum
omnia relucent in ſua eſſentia: eo ꝙ intel
lectus diuinꝰ eſt forma: exemplaris om-
nium: quia intellectus diuine eſſentie eſt
actus totius entis: qui ſupeminēter con
tinet cuiuſlibet rei entitatem. Non enim
diuinus intellectꝰ cognoſcit per ſpecies
concreatas ſicut angelus : nec per ſpēs
abſtractus: ſic homo. Cum eñ nulluꝫ ac
cidens cadit in deum: ſed ſpecies intelli-
gibiles concreate ⁊ acquiſite ſunt accidē
tia: ergo ⁊c. Intelligit ergo deus vno.id
eſt.ſeipſo vnico actu ſimpliciſſimo ⁊ eter
no: ⁊ etiam vult ſe ⁊ oīa alia. Nam in
eo non ſunt plures actus intelligendi et
volendi ſibi ſuccedentes. Ideo dicit̃ Ia
cobi.iij. Apud quē non eſt viciſſitudinis
obumbratio. Uiciſſitudo enim intelligē-

di in homine obumbrat lumen rationis
recte ſicut ſol per vices illuminans no-
ſtrum emiſperium nocte non illuminat.
Homo enim lꝫ cognoſcat multa: illa tñ
non videt vno ſed multis: ſcilicet ꝑ mul
tas ſpecies ⁊ ſimilitudines reruꝫ abſtra-
ctas. Sed deus ſimul et ſemel ſub vno
viſionis radio omnia comprehendit. Si
mul enim omnem eſſentiã : omnem for-
mam: omnia loca: omnia tempora. Se-
mel: quia viſion ē nec intermiſſam reci-
pit nec habitam intermittit. Cogno-
ſcit autem deus ſua ſapientia limpide
omnia: bona ⁊ mala: preſentia ⁊ futura:
actualia ⁊ poſſibilia. Incomprehēſibilia
a nobis ⁊ infinita: ita tamen ꝙ in ſe nul-
lo modo diuerſificatur licet diuerſa vo-
cabula ſortiatur. Nam inquantum ipſa
ſapientia dei eſt cognoſcitiua oīm poſſi-
bilium dicitur: ſciētia ſiue cognitio: inꝙ̃-
tum eſt cognoſcitiua omnium que fiunt
in vniuerſo dicitur viſio: inꝙ̃tum eſt co-
gnoſcitiua omnium que bene fiunt dici-
tur approbatio. Inꝙ̃tum eſt cognoſciti
ua omnium que futura ſunt dicitur pre-
uiſio. Inꝙ̃tum eſt cognoſcitiua eoꝝ que
Predeſtinatio ab ipſo deo fienda ſunt dicitur diſpoſi-
tio. Inquantum eſt cognoſcitiua eorum
que premianda ſunt dicitur predeſtina
tio. Unde predeſtinatio eſt p̄cognitio bo
norum electorum: ⁊ preparatio gratie in
Reprobatio preſenti ⁊ glorie in futuro. Inꝙ̃tum eſt
cognoſcitiua eorum que damnanda ſūt:
dicitur reprobatio ſiue p̄ſcientia. Unde
reprobatio eſt preſciētia iniquitatis quo
rundam ⁊ preparatio damnationis eo-
rundem. Poſſunt autem iſta ſeptem vo
cabula ad tria reduci: ſcꝫ ad noticiã ſim-
plicis cognitionis qua deꝰ cognoſcit bo
na ⁊ mala que ſunt fuerunt: ⁊ futura ſūt
Et que poſſunt eſſe ⁊ nunꝙ̃ erūt. Ad no
ticiam viſionis qua cognoſcit deus om-
nia bona ⁊ mala: que ſunt fuerunt et fu-
tura ſunt. Ad noticiam approbationis
qua cognoſcit deus que ſunt fuerunt et
futura ſunt tm̄ bona.
¶ Decimo queritur. De intellectu ange B.B Decimo queritur
lico ſpecialiter. Reſpōdendū eſt ad hanc
queſtionem per quattuor articulos qui
pro maiori parte collecti ſunt ex ſecūda
parte Alexan.xxij. queſtione. Primꝰ eſt
de diuiſione intellectus angelici. Scd̄us
de ſpecie intelligibili ipſius. Tercius de
actu intellectus angelici. Quartus arti-
culus de obiecto intellectus angelici.
Primus articulus continet quatuor
dubia. Primum. An in angelis ſit poten
tia ſenſitiua. Scd̄m. Si intellectus ange
licus ſit cum ratione vel ſine rōne. Ter-
cium. An in angelis ſit intellectus agens
⁊ poſſibilis. Quartum. An in angelis ſit
intellectus ſpeculatiuus ⁊ practicus
Ad primum dubium primi articuli
dicitur ꝙ in angelis nōn eſt potentia ſen
ſitiua diſtincta ab intellectiua: per illum
modum per quem ſenſitiua in homine
diſtinguitur ab intellectu. Cuius ratio
eſt. Nam omnis ſenſus eſt mediante or-
gano corporeo vt ſupra dictum eſt : ſed
angelus eſt ſubſtantia ſeparata a corpo-
re non indigens organo corporeo : ergo
non eſt in eo potentia ſenſitiua. Sunt ta
men in angelis quinqꝫ ſenſus ſpiritua-
les: de quibus ſupra dicitur capitulo de
cimoſexto. Dubio tercio. Et ſi dicat̃: an-
geli cognoſcunt res particulares ſcd̄m
ſignata: ſcilicet hic et nunc: ſcilicet loca ⁊
tempora. Sed vis cognitiua ſingulari-
um ſcd̄m hic et nunc eſt vis ſenſitiua: er
go angelus habet vim ſenſitiuam. Re-
ſpondetur licet angelus cognoſcat ſin-
gularia: non tamen habet potentiam il-
lam ſenſitiuam que proprie eſt ſingula-
rium. Eſt eñ ſingulare cognoſcere ſenſi
biliter: qñ ſingulare qd̄ eſt hic et nūc: im
mutat potentiam iunctam organo hic ⁊
nunc Sic angelus non cognoſcit ſingu-
lare. Eſt etiam cognoſcere ſingulare in-
telligibiliter: quãdo ſcilicet ſingulare qd̄

eſt hic ⁊ nunc:nõ cognoſcit ab intellectu
ſm formã ſenſibilem ſiue ſpeciem ſenſi-
bilem relictã in intellectu ſm hic ⁊ nunc
Sed ſm ſpẽm intelligibilem q̃ nec dicit
habere cõditionẽ loci aut tpis:niſi tẽpus
large accipiatur:et ſic angelus cognoſcit
ſingularia:hoc modo. Deus nãq; in an-
gelis cõcreauit ſpecies vniuerſales oim
fiendarum rerum:⁊ per illas ſpecies po
teſt oia cognoſcere ⁊ etiã ſingularia : ſed
nõ niſi cõponat adinuicẽ:vt patet. Si er
go habeo penes me ſpẽm hominis ſpeci
em coloris ſpeciem figure ⁊ tpis: ⁊ cõpo
nam adinuicẽ ſine noua receptione ſpe-
ciei cognoſcã indiuiduũ vel ſingulare vt
in ꝓpria natura:ſed q2 talis cõpoſitio ni
ſi eſſet ſm correſpondentiã ad ipam rẽ fi
ctio eſſet ⁊ deceptio:ideo angelus hmõi
indiuidua ⁊ ſingularia nõ cognoſcit niſi
dirigat aſpectũ:ſupra ꝑdictũ cognoſcibi
le ⁊ ſm illud qd̓ eſt in re:cõponat ſpẽs in
ſe:⁊ tunc habet ita claram cognitionem
de re ſicut ſi ſpeciem ſtatim reciperet.

Ad ſcd̓m dubiũ ꝑmi articuli dicendũ
Q2 ratio dupliciter accipit. Uno mõ ꝓ-
prie. Alio mõ cõmuniter. Proprie eñi di
citur virtus cogitatiua cõferẽs vnũ cũ
alio:decurrẽs a ꝑncipijs ad cõcluſiones
ab vno extremo ad aliud per mediũ. Et
ſm hunc modũ ratio eſt in hoie ſm ani-
mam rationalẽ. Alio mõ accipit cõmu-
niter ꝓ intellectu cognoſcẽte : ſuperiora
⁊ inferiora:intelligibilia ⁊ ſenſibilia intel
ligibiliter (Qualiter aũt ſenſibilia cogno
ſcunt intelligibiliter :claruit in ꝑmo du-
bio) ⁊ ſcd̓m hunc modũ nõ eſt vis diſtin
cta ab intellectu:⁊ hoc mõ cõuenit ange
lis. Nec ꝓhibet quin in angelis ſint na-
turaliter quedã nota quedã ignota : et ꝑ
nota: aliquo mõ poſſunt ignota cogno-
ſcere:ſed hoc nõ eſt ꝑ viã inquiſitiõis:q2
in malis eſt ꝑ quaſdã cõiecturas. In bo
nis do anglis ꝑ ſupernã reuelationẽ. Et
ꝙ hõ cognoſcat decurrẽdo a ꝓpoſitione
nota ad ignotã:hoc nouit angelus nõ ꝑ
modũ ꝓpoſitionis ſed indiuiſibiliter. An

gelus eñi eſt ſimplicioris intelligentie ꝙ̃
homo:cognoſcit eñi multa in vno: ſcʒ in
vna vniuerſali ſpecie concreata ſine de-
curſu rõcinacionis:vnde ſi cõphẽdit ve-
ritates ille reducunt ad veritates rerum
q̃ ab ipſis angelis cognoſcunt. Nec ta-
men in angelo ſunt ponẽde ille due diffe
rentie rationis ſcʒ ratio ſuperior ⁊ inferi
or:nam ſm Aug⁹. in lib. de trinitate. He
differentie ꝓprie ſunt hois:nã hois ratio
mediũ eſt inter deũ ⁊ corpus ꝓprium ſi-
ue ſenſualitatẽ regendã: vt infra dicetur
Et quia in angelo nõ eſt ratio media int̃
illa:ſcʒ deũ ⁊ corpus:vel ſenſualitatem:
ſed angeli nõ habent corpora:⁊ per ꝯñs
nec motum ſenſualitatis regendũ . Ra-
tio eñi in angelis ſeparata eſt a corpore
ꝓprio ſibi vnito ⁊ aſſumpto:ideo non ha
bent duplicẽ differentiã reſpectu rõnis.

Ad terciũ dubiũ primi articuli. dicen-
dum ꝙ intellectus poſſibilis eſt in ange-
lis:ſed nõ ſcd̓m modũ ſm quẽ eſt in aia-
bus rõnalibus reſpectu ſpecierũ abſtra-
hendarũ a fantaſmatibus : quia fantaſ-
mata ſenſibilia nõ ſunt in angelis : q2 nõ
habent ſenſus exteriores nec interiores:
vt in primo dubio dictum eſt. Habet eñi
angelus intellectum poſſibilem ad reci-
piendũ cognitionem a deo: et etiã ab an
gelis ſuperiorib⁹ ſi ſuperiores habʒ. Ha
bet etiam intellectum poſſibilem ad ca-
piendam noticiã iſtoꝝ inferioꝝ: ſed non
illo modo quo intellectus poſſibilis hu-
manus. Intellectus eñi poſſibilis huma
nus (vt dictũ eſt ſupra. q. iij. hui⁹ capli)
indiget miniſterio ſenſus preambulo et
miſterio virtutum ſenſibilium:quod nõ
eſt in angelo: ⁊ ideo diſſimiliter dicit ex
illa parte poſſibilis. De intellectu do agẽ
te:dicendum ꝙ intellectus agentis ꝓprie
ſumpti:eſt potentiã educere intelligendi
in actum: ⁊ hoc ꝑ abſtractionem ſpecie-
rum a fantaſmatibus. In angelo autem
non eſt acceptio ſpecierum per abſtracti
onẽ a fantaſmatibus. Uñ q̃tum ad hãc
cõditionẽ non dicitur intellectus angeli

agens. Sumẽdo autem cõmunius intel
lectũ agẽtem: prout agẽs eſt educere po
tentiam intelligẽdi in actuʒ per acceptio
nem quẽdam ſpecierum: intellectus an-
geli poteſt dici agens. Ad quartũ du-
bium quod fuit de intellectu ſpeculatio ⁊
practico : vtrũ cõueniant angelo ſm na-
turã. Dicendũ ꝙ cõueniũt angelo:aliter
tamẽ ꝙ̃ homini. Primũ patet:q2 intelle-
ctiuus ſpeculatiu⁹ eſt vis qua cognoſcũ
tur res intelligibiles:vt angeli ⁊ anime:⁊
huiuſmodi:ſed hec vis eſt in angelis: er-
go intellectus ſpeculatiu⁹ eſt in angelis.
Item intellectus ſpeculatiu⁹ eſt vis ñas-
ta cognoſcere verũ in ratione veri. Intel
lectus practicus eſt vis nata cognoſcere
verum in ratione boni. Scd̓m patʒ: q̃a
ſpeculatiuũ poteſt dici dupl'r: vl' a ſpecu
lando:vel a ſpeculo. Si a ſpeculãdo:⁊ ſi
militer practicus ab opando : ſm h̓ poſ-
ſunt he due differẽtie eſſe in angelo. Sed
ſm qd̓ dr̓ a ſpeculo ⁊ mediante ſenſu re-
cipiunt ſpecies intelligibiles q̃bus aia
ſpeculatur ⁊ in ſpeculo videt:⁊ ſm hunc
modum non dicit ſpeculatiuũ in angelo
eſſe ſm naturam. Cognoſcere eñi ꝑ ſpe-
culum ⁊ enigma:eſt ſuperna cognoſcere
per inferiora:⁊ ꝯuenit homi. Angeli au-
tem ſm naturam ſuam: eſt nudam veri-
tatem contemplari cum nihil interſit in-
ter ipſum naturaliter ⁊ deũ. ¶ Ad ſcd̓m
articulum Reſpondet ꝑ duo notabilia.
Angeli ꝑ ſpecies intelligibiles eis ꝯcrea
tas:inditas ſiue innatas:ꝑfecte res repñ
tantes:cognoſcãt oẽs creaturas in ꝓ-
prio genere. Deus eñi in intellectu poſſi
bili angelico cõcreauit ſpecies intelligibi
les vniuerſales oim rerum. Quoniã om
nia que fecit deus in ꝓprijs naturis fecit
etiaʒ in intelligẽtia angelica. vt dicit Au-
guſtinus ſuper Geñ. Hoc ipm dicit Au-
tor li. de cauſis. Omis intelligẽtia. id eſt.
angelus: eſt plena formis . Angeli eñi ꝑ
vnam ſpeciem vniuerſalem intelligũt:ad
eam ſe cõuertẽdo:nõ quidem alia intelli
gibilia que per ſpeciem illam nõ repſen-

¶ Ad ſcd̓ʒ articulum

tatur:ſed oĩa ſimul que vna illa ſpecie
repſentãtur:ſicut ſpecie intelligibili quã
habent in mente de natura humana: in-
telligunt ſimul oĩa que pertinẽt ad ho
minem ſm naturã. Et h̓ dicit viſio veſꝑ
tina:de qua infra dicitur articulo ſequẽ-
ti:adeo angeli ſunt potẽtes virtute intel-
lectiua ꝙ cognoſcunt ſeipſos per eſſenti
am. Angelicus eñi intellectus eſt medi⁹
inter diuinum intellectum (qui oĩa co-
gnoſcit per ſeipm. id eſt. per ſuam eſſenti
am:quia deus eſt actus purus ⁊ ꝑfectiſſi
mus:⁊ ideo ydea ⁊ cauſa omniũ efficiẽs
⁊ exemplaris ſeipſo nõ quodam alio ſcʒ
ſpecie extranea oĩa cognoſcit) et inter
intellectiuũ humanum qui oĩa cogno-
ſcit ⁊ ſeipſum: nõ per ſpecies cõcreatas:
ſed per ſpecies abſtractas:ſed angelicus
intellectus ſe cognoſcit per eſſentiam : ꝯ
oẽs alios angelos per ſpecies inditas
⁊ cõcreatas. Cognoſcit ⁊ materialia
per illas ſpecias. Quicquid eñi põt vir-
tus inferior:põt ⁊ virtus ſuperior:ſed in
tellectus hominis qui eſt inferior intelle
ctu angelico ſm naturã:intelligit res ma
teriales. vt dictum eſt ſupra q̃ſtione. viij.
huius capituli : ergo ⁊ angelus : ſed hoc
nõ abſtrahendo a fantaſmatibus:vt ho-
mo:ſed per ſpẽs inditas. Cognoſcit etiã
angelus ſingularia:quia hec iferiora ad-
miniſtrãtur per angelos:vt dictum ẽ ſu-
pra:q̃ſtione. x. huius capli. Si eñi angeli
ſingularia nõ cognoſcerẽt:nullam proui
dentiam poſſunt habere de his que in h̓
mũdo agũtur. Et hoc dicit Eccleſiaſtes
.v. Ne dicas coram angelis nõ eſt proui
dentia ⁊c̃. De modo aũt quo cognoſcũt
ſingularia dictum eſt articulo. j. Dubio.
j. huius q̃ſtionis. Conſiderãdum etiã
ꝙ ſuperiores angeli ꝑ pauciores ⁊ mag̃
vniuerſales ſpecies intelligunt ꝙ̃ inferio
res. quod ſic declarat. In ſubſtantijs. ſ.
intellectualibus quales ſunt angeli:repe
ritur virtus intellectiua per influentiam
diuini luminis: quod in primo ꝑncipio eſt
vnum ⁊ ſimplex : ⁊ q̃ntomagis creature

intellectuales diſtant a primo lumine tā tomagis diuidit illud lumen ⁊ diuerſificatur. Et inde eſt ꝙ deus ꝑ ſuam vnam eſſentiam oīa intelligit. Supiores aūt ſubſtātie intellectuales ⁊ ſi plura intelligant: tamē intelligunt ꝑpauciores ⁊ magis vniuerſales ⁊ virtuoſiores ad comprehēſionem rerum: propter efficaciam virtutis que in eis eſt. In inferioribus aūt ſunt ſpecies ⁊ forme minus vniuerſales ⁊ minus efficaces ad apprehēſionem rerum: inq̄tum deficiūt a virtute intellectiua ſuperiorum. Si ergo inferiores ſubſtantie haberēt ſpecies intelligibiles in illa vniuerſalitate qua habēt ſuperiores: nō acciperēt per eas ꝑfectam cognitionē de rebus: ſed in quadam cōmunitate et cōfuſione: quod aliqualiter poteſt videri in hominibus. Nam qui ſunt debilioris intellectus per vniuerſales cōceptiones nō accipiūt perfectam cognitionem niſi eis ſingularia ſpecialibus explicent̄.

Scdm notabile Angelus nō ſolum intelligit ꝑ ſpēs ſibi cōcreatas et inditas a deo a pmeuo ſue cōditionis: ſed etiam ꝑ ſpecies acquiſitas ⁊ reuelatas in mutua collocutione angelorum adinuicem. Qz autem angeli loquunt̄: patet zacharie.ij. ꝙ vnus angelus dixit alterū angelum q̄ loqueret̄ ipſi ꝓphete. Item ſi linguis hominum loquar ⁊ angelorum.j. Corinth. xiij. Eſt autem locutio in angelis nō modo humano cuz nō habeāt corpora: nec linguam. Modum aūt locutionis angelorū ponit ſctūs Bonauen.j. ſen. diſt. ix. in declaratione lr̄e: dicēs. Qz vnicuiqz nature rationali data eſt volūtas libera ſicut cōſciētia ſecreta. Unde ſicut nō poteſt aliquis volūtatem alterius in aliud vertere: ſed ſolum inducere niſi ipſa ſe inclinet: ꝓter ſolum deum in cuius manu ſunt corda hominum: ita nemo pōt conceptiōes alterius agnoſcere: ſed ſoluz cōiicere ꝓpter deum: niſi ipa intelligētia exprimat: ⁊ ipa expreſſio locutio nūcupat̄. Ratio aūt huius eſt: quia ſolus deus ſm Auguſti. format mētem: ⁊ q̄tum ad intellectuz ipm illuminādo: ⁊ q̄tum ad affectum ipſum purgando ⁊ perficiēdo: ſiue inflāmādo in charitate ⁊ iuſtificādo. Et modus loquēdi ſimilis ē modo addiſcēdi: ſicut nos per ſenſum addiſcimus ita ꝙ ſpecies ꝑ interiorem ſenſum peruenit ad intellectum ſic exprimimus: quia verbum cogitatōis interne vnitur voci in ex cogitatiōe: ⁊ poſtmoduz voci ſenſibili in pronunciatione: et ex hoc fit expreſſio in actu. Angelus autem vnica virtute facit quod nos pluribus: vñ angelus ſicut per applicatiōez ſpēi cōcreate ⁊ inate ad ipſum cognoſcibile: ipm cognoſcit: ſic ordinādo ſpēm inatam ad angelum alium cognoſcētem: cōceptus ſuos apit. Similiter alius angelus mutua cōuerſiōe recipit: ſic vnus loquit̄ ⁊ alter audit. Simile eſt de duobus ſpeculis ſibi oppoſitis: ſi volūtarie poſſent abſcōdere alijs et ſibi referre que in ſe relucēt: hec Bonauētura. Dicit etiam idem ſctūs in.ij. ſen. diſ. x. Qz in locutōe angelorum nō eſt neceſſarium ſenſibile ſignum ſcz vox. nec medium deferēs: quia actio ſpūalis non indiget medio corporali. Cum eñ ipſe intellectus angelicus ſine potētijs ſenſitiuis natus eſt ſuſcipere: angelus loquēs ſine ſenſibili medio natus ē ſimiliter offerre. Et ideo ad loquēdum ſufficit ipſi angelo ipſa ſpēs intelligibilis: que ex virtute intellectiua ipſius āgeli per vim volūtatis poteſt ad alterum protēdi: ⁊ ſicut illa ſpēs dum eam ſibi ⁊ in ſe ꝯtuebat̄ intellectus: erat verbum mētis ſiue cogitatio interius: ſic dum eā ꝓtēdit in alteruz efficit̄ quaſi nutus ⁊ verbū exterius: vnde dicit Alexāder de hales: pte.ij. q̄ſtiōe .xxvij. membro.ij. Qz illa ſpēs ꝓut eſt in voluntate manifeſtandi: dicit̄ verbum. Prout vero eſt in actu manifeſtādi: dicitur nutus: vt intelligamus ibi verbum habere ſimilitudinem noſtri verbi interioris. Nutum aūt ſimilitudinē noſtri verbi exterioris: ſiue vocis: quia ſicut vox noſtra

Nutus

eſt vehiculum verbi interioris ad alium ita ibi nutus quaſi ibi vehit ad aliū ſuo modo ipm verbum exterius.i. ipam ſpeciem: ꝓut eſt ſub actu manifeſtandi. Et ſic quaſi exterius ſuo modo vehit ſeipāz ꝓut erat interius ſub voluntate manifeſtandi. Unñ non differt̄ ibi verbum ⁊ nutus: niſi ſm rationem alterā ⁊ alteram.

Et ſi querat̄ q̄d loquitur angelus angelo. Reſpondet̄ ꝙ aliter loquit̄ angel⁹ inferior ad ſuperiorem: alit̄ ſuperior ad inferiorez. Inferior angelus loquitur ſuperiori nō eum illuminādo de eo qđ neſcit circa diuina myſteria vel diſponēda circa nos: ſed cōceptum ſuū ordinando vt ei innoteſcat ꝓpriam voluntatem: ⁊ h̄ nō dicitur illuminare: et ſm hunc modū dixerunt angeli inferiores ad ſuperiores in aſcenſione xp̄i: vt dicit Dio. Quis eſt iſte rex glorie. Superiores etiam loquūtur inferioribus manifeſtando ꝯceptum ſuum: illuminādo eos circa diuina myſteria aliqua q̄ neſciunt. Et ſic locutiōes angelorum ſunt illuminationes quib⁹ inferiores a ſuperiorib⁹ angelis illuminantur: Unde dicit Dio. ꝙ vnaqueqz eſſentia intelligentiā ſibi a ſuperiori dataz: inferiori cōmūicāt: ⁊ ſic vſqz ad diem iudicij: ſemꝑ aliqua noua angelis ſuperioribus reuelant̄ diuinitus de his q̄ ſpectāt ad diſpoſitionē mundi: ⁊ p̄cipue ad ſalutem electorum. Ex his patet quid ſit auditus angeli ⁊ quō differunt audire ⁊ videre. Nā tam audire ꝙ videre eſt in angelo intelligere: ſed tunc videt cum ex ꝓprio motu intelligit aliquid: tunc audit: qñ per receptionē ⁊ acquiſitionē ſpeciei intelligibilis ab alio intelligēte excitatus ipm qđ ꝓfert̄ intelligit: ⁊ hoc cōpetit angelo nō ſolū reſpectu ſuperioris ſed etiā reſpectu paris vel inferioris: qz ſic audit ſupmus angelus ab infimo: ſicut magr̄ audire pōt a diſcipulo: nō quia ab eo ſuſcipiat doctrinam ſiue illuminationem: ſed quia melius cognoſcit eius defectus per ſuīpſius detectionem.

Ad tercium articulum ꝓpoſitum de actu intellect⁹ angelici. Dicendū ꝙ quēadmodum actus intellectus hominis q̄ ꝓprie rōnalis dicit̄ ē raciocinari: ſic act⁹ intellectus ſube intellectualis ⁊ angeli: ē intelligere: nam differunt ratio ⁊ intellectus per hoc ꝙ actus ⁊ apprehēſio intellectus eſt abſolutus. Rationis vō actus eſt collatiu⁹. Intellectus vero apprehēdit hoc eſſe vel non eſſe abſolute. Ratio vero ex hoc eſſe aliud eſſe: vt qm̄ ſi hoc ē illud eſt: vel ſi hoc eſt idē illi: vel aliud ab illo. Unde ꝓprius actus intellectus āgelici eſt intelligere. Non eñ ad hoc vt angeli intelligāt oportet ſilogiſare.i. diſcurrere de noto ad ignotum: aut cōponēdo ⁊ diuidendo: vt hoīes rationales faciūt ꝓpter debilitatē luminis intellectus: ſed ſtatim angeli cognoſcunt eſſentiam rei ⁊ quod ei conuenit vel non conuenit. Et hoc eſt ꝙ in intellectu eorum non poteſt eſſe falſitas. Dicit enim phus.iij. de anima. Qz intellectus ſemper eſt verus. Et Aug⁹. Qz nihil intelligit̄ niſi verum. Angelus autem cognoſcit intelligendo: Unde et angeli intellectuales dicuntur non rationales ꝓprie: vt nos qui raciocinando.i. diſcurrendo de vno ad aliud procedimus ⁊ ſepe deficim⁹: ꝓpter qđ dicitur Iob.xxxvj. Tenebris inuoluimur ſcz ignorantie et errorum. Scriptura tamē frequenter vnum pro alio vtitur: ſcz intelligere pro raciocinari ⁊ ecōtra.

DD Ad tercium articulum

De matutina et veſpertina angeli cognitione. Conſiderandum ꝙ actus intellegendi ſiue cognitio angeli eſt duplex ſm Augu. ſuper Gene. ad litteram: ſcilicet matutina et veſpertina. Hanc enim duplicē angeli cognitionem accipit Auguſtinus ex hoc quod dictum Geneſis primo. Factum eſt mane ⁊ veſpere dies vnus. Unñ ꝯſiderendū ſm.S. Bonauē. Ille celeſtium angelorū numerus ſicut priores fuere hominibus creatione: ita priores ſunt conuerſione ad deum a quo nunquam

De matutina ⁊ veſpertina angeli cognitione

per pctm̄ (alijs apoſtatantibus) receſſerunt: ſed ſemꝑ caritate imobiles deo adheſerūt: et illam beatitudinē hereditatis celeſtis oībus porcs poſſiderūt. Cōſiſtit aūt beatitudo in clara nuda ⁊ aperta viſione et cognitione ſumme et infallibilis veritatis. Nā viſio eſt tota merces beatorū: cui inſeparabiliter annexe ſunt alie dotes glorioſe: vicȝ pfecta dilectio: ſumme ⁊ infatigabilis bonitatis: ⁊ ſecura tentio ⁊ poſſeſſio: ſumme ⁊ inamiſſabilis dignitatis. Sancti ergo angeli in rōne ſūt perfecte illuminati ſm cognitionē matutinā ⁊ veſpertinā. Lux quippe diuina angelum illuminās ad cognitionē dei angelum facit lucē. Cognitio aūt dei in ſe dicitur dies: qꝛ pure lux eſt tanq̄ cognitio et ratio cognoſcendi. Lux aūt angelū diuinitus illuſtrata: habet cognoſcere creaturam que reſpectu dei tenebra reputat᷑. Nā deus lux eſt ⁊ tenebre in eo nō ſunt vlle: ſicut dicit᷑ in Canonica pma Johis. Creatura aūt ſicut vult Aug⁹. tenebra ē quantū eſt de ſe: ideo eius cognitio dicit᷑ veſpertina ꝓut cognoſcit᷑ in ſeipā. Dicitur autem matutina ꝓut ex illa cognitione cōſurgit ad laudē dei ⁊ refert ad illam cognitionē quā habet in ṽbo. Nec i noctē vertit᷑: niſi cū creator amore creature relinquit᷑. Hoc verbū eſt Jeſus xp̄s liber ſignatus: in quo tanq̄ in libro vite deus pr̄ oēs theſauros ſapie ⁊ ſciētie recondit. Ac per hoc vnigenitus dei filius verbum increatū: eſt liber ſapiētie et lux in mēte ſummi artificis: plena rationib⁹ viuētibus: vt verbum inſpiratū in intellectibus angelicis atqȝ beatis: vt verbuȝ incarnatū in mentibus rōnalibus carni vnitis: vt ſic multiformis ſapiētia dei ex ipſo ⁊ in ipſo per totū regnū beatitudis refulgeat tanq̄ i ſpeculo decoro ſumme pulcritudinis oīm ſpecierū ⁊ luminū cōtentiuo: et tanq̄ in libro in quo ſm profunda dei myſteria: omnia ſcribuntur.

Ex dictis infertur ſm ſniam. S. Bonauentu. in. ij. ſenten. diſ. iiij. Et Alexandrum parte. ij. q. xxiij. Qꝫ i angelis vltra cognitionē matutinā ⁊ veſpertinā nō ponitur tercia differētia cognitionis ſcȝ meridiana. Ratio huius colligit᷑ ex eiſdem doctoribus: nam ſicut ſe habet res ad eē ita ad cognitionē: cuȝ cognitio rei ſequatur eſſe euſdem: ſed ſm Aug⁹. ⁊ Hugonem canonicū regularem ſancti victoris eccleſie pariſienſis: triplex eſt eſſe rerum creatarum. Habent eñ pmo eſſe in arte eterna ſcȝ in verbo: eternaliter immutabiliter ⁊ incorruptibiliter. In intellectu angelico per ſpecies cōcreatas ⁊ ſimilitudines impſſas intelligibiliter. Et in mundo vicȝ in ꝓprio genere ſiue i materia vl' in natura ꝓpria: tpaliter mutabilit᷑ ⁊ corruptibiliter: ſm ꝙ dicit ſcriptura Geñ. j. Dixit deus. Fiat fecit: ⁊ factus eſt. Fiat refert᷑ ad cognitionē angeli matutinā q̄ habent in verbo. Fecit ad cognitionē rerum in ipō angelo: et factum eſt ad ꝯgnitionē rerum in ꝓprio genere. Et exēplificat. S. Aug⁹. Verbigra. Lapis in ſeipſo eſt ſubſtātia mutabilis: quia in calcē cōmutabilis. In angelico intellectu vel in noſtra cogitatione ſimilitudo lapidis: in arte dei: ſciētia interminabilis vite durabilis. Cum eñ artifex domū facere cogitat: iam domus in arte viuit quā poſtmodum man⁹ artificis edificat: ſed illa quā manus edificat corruit. Illa vero que in arte viuit pmanet. Cum ergo ſm ꝓprietatem eſſendi ſumat᷑ ratio cognoſcendi. hinc eſt ꝙ eſſe rerum in verbo: in angelis correſpondet cognitio matutina cum ſit tāq̄ in principio rerū. Sed eſſe rerum in ſeipſo angelo: vel in ꝓprio genere: correſpondet cognitio veſpertina cū ſit in creatura que inquantū eſt in creatura eſt in declinatione ⁊ caſu. Ex dictis patȝ ſcd̄m Alexandrum ꝙ in angelo ſunt ponende tm̄ due differentie cognitionis: ⁊ tres rationes cognoſcendi: correſpōdentes tribus modis eſſendi rerum. Primū patet Nam angelus cognoſcit res: aut in creatore ſcȝ verbo eternaliter incorruptibiliter

⁊ vt in cauſa: et hec cognitio dr̄ matutina: aut in creatura: ⁊ hoc vel cognoſcēdo res in ſeipō: vel in ꝓprijs generib⁹ tēporaliter corruptibiliter et vt create. Et hec dicit᷑ cognitio veſpertina. Scd̄m patet: nam angelus vltra cognitionē rerum in verbo ſeu creatore: etiā cognoſcit res in ſeipō ꝑ ſpēs ſibi ꝯcreatas. Angeli eñ cognouerūt res fiendas in ſeipſis angelis ſm ordinē nature anq̄ fierent. Cognoſcūt etiā res in ꝓprio genere. Nō anteq̄ fierent ſed iam factas per ſpēs acceptas: accipiēdo ſpēs ab ipſis rebus. Licet eñ vtrobiqȝ cognoſcūt res ꝑ earū ſpecies differēter tñ: et patet exemplū de artifice qui aliter cognoſcit rem ſcȝ archaȝ: anteq̄ fiat ⁊ poſtq̄ facta eſt: ⁊ tñ vtrobiqȝ per ſpēm cognoſcit. Patet ex iam dictis quō eſt ponere tm̄ duas differentias cognitionis in āgelo: ⁊ tñ ſunt ei⁹ tres rōnes cognoſcēdi: ⁊ quō hmōi tres rationes differūt: qm̄ illa q̄ eſt in verbo nullo mō dependet a re creata ⁊ illa eſt potior: ſed illa q̄ eſt in āgelo ad minus depēdet a forma vel ſpecie cōcreata ipi angelo: qꝛ intelligētia eſt plena formis: ſed illa q̄ eſt in rerū in ꝓprijs generib⁹: ſimpliciter dependet a rebus creatis. Etiā patet ꝙ iſte tres rōnes cognoſcēdi differūt ſm nobilitatē earū. Nobilior eſt eñ forma increata q̄ concreata ipi angelo: ⁊ cōcreata q̄ forma a rebus accepta: qꝛ corrūpitur cū rebus: ſed cōcreata ſemꝑ manebit in angelo: ſed fortaſſe q̄reret᷑. Cum meridies ſit quaſi media pars diei inter mane ⁊ veſperā: videt᷑ ꝙ debeat poni tercia differētia cognitionis que diceretur meridiana. Quod ſic probat᷑: qm̄ aliud eſt intueri lumen ſolis ⁊ rem in lumine ſolis: ergo ſimiliter aliud eſt intueri verbum ⁊ res in verbo. Sed cognitio rerū in verbo dicit᷑ matutina: ergo cognitio ipius verbi non videt᷑ dici matutina ⁊ conſtat qd̄ non dicitur veſpertina: ergo meridiana. Reſpōdetur ꝙ angelus cognoſcit ṽbum et res in verbo per ipm̄ verbum: ergo vtrobiqȝ eſt idē pncipiū cognoſcēdi ergo eadem eſt cognitio i ſpecie: ſed illa eſt matutina qua cognoſcunt᷑ res in verbo per ṽbum nec eſt ſimile de viſione ſolis ⁊ eius qd̄ videt᷑ in lumine: ⁊ de cognitione verbi ⁊ ei⁹ quod videt᷑ in verbo. Viſio eñ alicui⁹ in lumine ſolis non eſt idem qd̄ viſio ſolis. Viſio eñ alicui⁹ in verbo eſt idē qd̄ viſio verbi: res eñ in verbo eſt idē qd̄ ipm̄ verbum: viſum aūt in ſole nō eſt idē qd̄ ſol; vñ dicit Anſhelmus ꝙ creatura in creatore nihil aliud ē q̄ creatrix eſſentia: ſm qd̄ dr̄ Joh. j. Quod factū eſt in ipſo vita erat. Nō eñ dicimus ꝙ lapis habet eſſe lapidis in deo: ⁊ ſic de alijs: ſed eē qd̄ hȝ in deo eſt eſſe increatū: non aūt ſic eſt in angelo vel in aīa vbi ſunt ſpēs rerū q̄ nō ſunt angelus vel aīa. Cum ergo cognitio ſequat᷑ eſſe rei: ergo matutina vel diurna cognitio dicit᷑ illa: q̄ cognoſcit rē ſm eſſe qd̄ habet in verbo ⁊ ipm̄ verbum: quod idem eſt cum rebus in ipō. Poteſt tñ dici ꝙ ad meridiē q̄ habet lucē clariſſimā ⁊ caret pncipio ⁊ fine referri pōt meridiana cognitio: nō ad cognitionē angeli: ſed ad cognitionem dei que eſt clariſſima et eterna: qꝛ nec pncipiū nec finem habet.

EE Quartus articulus

¶ Quartus articulus ꝓpoſitus de intellectu angelico fuit de obiecto intellectus angeli. Dicendū ꝙ obiectū angelici intellectus attingibile ꝑ naturā eſt ens creatum: et ꝑ grē lumen eſt cū hoc ens increatū: qd̄ eſt deus: vñ hic ponēda ſunt quatuor dubia. Primū qualiter angelus cognoſcit qd̄ ſupra eſt ſcȝ deū. Scd̄m qualiter cognoſcit qd̄ iuxta ſe eſt ſcȝ angelum. Terciū qualiter cognoſcit que ſunt ifra ſe ſcȝ corporalia. Quartum qualiter cognoſcit habitus qui ſunt intra ſe. Primum dubium cōcurrit ens increatum: alia tria membra ens creatum. Ad pmū dubiū ⁊ ſimiliter ad alia ſequentia rn̄det Alexander in. ij. parte. q. xxiiij. Qꝫ deus vno mō ſine oīm medio videt᷑ et cognoſcitur ab angelo: ⁊ nihilominus per effectum ſiue ſimilitudinem. Lux eñ materi

aliſ nō cognoſcit̃ ꝑ ydolū ſiue ſpeciem.
Ydolum eñ eſt rei habẽtis ꝓpriā figurati
onē: ſed lux nō habet: ergo nō eſt ei⁹ ydo-
lum. Ecōtra aūt eſt de colorato qđ habet
ydolum ⁊ ſimilitudinē ſiue ſpeciē mediā
te qua deꝑhendit̃ a viſu. Similiter dicē-
dum ꝙ lux ſumma ⁊ increata ydolū non
habet: vñ nō intelligit̃ de⁹ ab angelo: vel
ab aīa beata ſub ſimilitudine ⁊ ſpecie ali
qua media: ſed ſeipō ſcꝫ ſuā eſſentiā: nec
oportet mediū aliqđ intercidere: qm̄ de⁹
ſemꝑ eſt pñs angelo ⁊ aīe beate: nec aliđ
aliqđ ex parte ſui requirit̃: tñ cognoſcen
tis requirit̃ aſſimilatio: q̄ fit in intellectu
cognoſcẽtis: vel per donū nature: ſcꝫ ꝙ
eſt ad imaginē dei factus ⁊ hec eſt prima
aſſimilatio: vel ꝑ grām: ⁊ hec eſt maior.
vel per gliam: ⁊ hec eſt maxima et perfe-
ctiſſima. Sic ergo exigit̃ hec aſſimilatio:
vel iſta: vel alia ꝑ quā cōiungat̃ vel vni-
atur intellectus cū deo. Poteſt etiam co
gnoſci ꝑ ſuos effectus reꝑtos in creatu-
ris: ſicut ſi dicat: hec creatura eſt bona: ⁊
nō eſt bona a ſe: ergo ab alio: ſed ſi q̄rat̃
vel ab alia creatura: vel ab alio q̄ a crea
tura: ⁊ tūc conijcit̃ ꝙ ab alio q̄ a creatu-
ra. Et tūc conijcit̃ aliquā ſubām eſſe icre
atā primam: qm̄ abire in infinitū non eſt.
ſed ſic non eſt in angelo: ſed angelus co-
gnoſcit deum vel per ipm̄ vel ꝑ ſimilitu-
dinē ſeu aſſimilationē nature grē vl' glo-
rie ab ipſo acceptā: et ideo certiſſima eſt
eius cognitio qua cognoſcit res in verbo
qm̄ ꝑ ipm̄ verbū cognoſcit v̾bum: et per
ipm̄ verbum alia. Ad ſcđm dubiū di-
cendū ꝙ quadruplex eſt modus cogno-
ſcēdi vnū angelū ab alio. Primus eſt ꝑ
effectū ⁊ iſte cōis eſt aīe ⁊ angelo. Si eñ
vt ſupra dictum eſt. viij. queſtione aīa co
gnoſcit angelū ex ſuis effectibus ⁊ opati
onibus: multo fortius vnus angelus aliū
quia vident angeli effectus ſuos inter ſe
magis q̄ anime. Et angeli boni ⁊ anime
ſancte melius q̄ angeli mali et aīe non
ſancte: ꝓpter maius poſſe quod eſt in aīa
bus ſanctis ex gratia q̄ in demonib⁹. Se
cundus modus cognoſcendi eſt per ſcri-
pturas ſm qđ inuenim⁹ eos diuerſimo-
de apparuiſſe diuerſis ⁊ in diuerſis locis
vt patet tam in veteri q̄ in teſtamēto no
uo. Tercius ⁊ quartus modus ſunt cir-
cūſcripta omni operatione et ſic eſt ſim-
pliciter cognoſcere: et hoc dupliciter: vel
in verbo: vel in proprio genere ſiue in ſe.
His enim duobus modis cognoſcit vn⁹
angelus alium: vel in deo ſcꝫ in v̾bo: vel
in genere ꝓprio: vel in ſeipō. Loquēdo er
go de hoc quarto mō cognoſcēdi angelū
dicendū ꝙ vnus angelus ꝯgnoſcit aliū ꝑ
ſpēm nō innatā ſed potius acquiſitā: qꝛ
ipſe eam ſibi facit in ſe. In angelo eñ eſt
duplex natura: ſcꝫ dandi formas intelli-
gibiles: ⁊ recipiēdi eas ab alio: ⁊ iſte due
nature ſunt in angelo ſicut in anima: nā
in eis eſt natura ſpeculi: ⁊ ſic poſſunt re-
cipere formas intelligibiles: ⁊ ratio lumi
nis: ⁊ ſic poſſunt dare eas: nō tñ ſm rati-
onem ꝓprij luminis ſm rōnem p̄mi lumi
nis ſuꝑinfluentis. Dicendū ergo ꝙ vnus
angelus ꝯgnoſcit aliū per ſpēm ſiue ſimi
litudinē ⁊ accipit illā ſpēm a ſpecie alteri
us angeli. Conſtat eñ ꝙ non accipit ſpe
ciem eſſentialē angeli: ſed remanente in-
eo ꝓpria ſpecie: angelus cognoſcēdo ali-
um ſimilitudinē illius accipit. Angelus
igit̃ cognoſcēs ſimilitudinē alterius an-
geli recipit illius ſpeciē: ⁊ ſic habet natu-
ram ſpeculi ⁊ ſibi dat: qm̄ facit ꝙ in ſe ſit
illa ſimilitudo: ⁊ ſic habet rationē lumis.
Terciū dubium qualiter angelus co-
gnoſcit res corporales inferiores ſe. Di-
cendū ſicut lux corporea habet potentiā
multiplicādi ſe in diuerſis partib⁹ aeris:
⁊ etiā ſpēm rei colorate: ita dicendum eſt
de angelo ex parte qua angelus eſt lumē
ſpirituale: habet poſſe vt det eſſe ſpiritu
ale ſimilitudini corporali ⁊ ſic eam intel-
ligit. Quartum dubium qualiter ange
lus cognoſcitur que intra ſe ſunt ſcꝫ ha-
bitus: tam naturales q̄ acquiſitos ⁊ gra
tuitos. Ad quod dicendum ꝙ tam bon⁹
q̄ malus angelus cognoſcit iuſticiā na-

turalem ⁊ acquiſitam per ſpeciem ſuam:
que tamen ſpēs ſm Alexandruꝫ non eſt
aliud q̄ res ipſe: ſꝫ cū ſm Auguſtinū bo-
nus angelus cognoſcit ſpeculatiue ⁊ pra
ctice: vnde preſens eſt in ſuo intellectu ⁊
in ſuo affectu: ſed malus ſpeculatiue tm̄
cognoſcit iuſticiam ꝑ ſeipſam ſm quod
eſt in intellectu. id eſt per ſimitudinē. Si
aūt querat̃: vnde habet angelus malus
ſpēm iuſticie ⁊ ceterorum habituum. Di
cendum ꝙ ſpēs omniū habituū date ſibi
ſunt ab exordio ſue conditionis: nec eos
amiſit per peccatū: quoniā habere ſpēm
rei: quā tamen rem ipſe non habet nec
habere poteſt: nō eſt ei niſi pena. De iu-
ſticia v̾o gratūfaciente: dicendū ꝙ bon⁹
angelus eam cognoſcit per ſeipſam: ſed
malus tm̄ per eius effectum: ſed per hoc
quod videt opera gratuita que ab alijs
habent̃. Subtilius tamē videt ⁊ maiori
cognoſcit expientiaa q̄ homines cogno-
FF Undecimo queritur.
ſcūt. ¶ Undecimo querit̃ De intellectu
humano ſpecialiter ſub duobus articu-
lis. Primus articulus erit de intellectu
anime ꝯiuncte. Scđs erit de cognitione
Primus articulus.
intellectus anime ſepate. ¶ Primus ar
ticulus. Intellectus anime ꝯiuncte cor-
pori humano: cognoſcit ſe ⁊ alia per ſpe-
cies: non innatas ⁊ ꝯcreatas (vt voluit
Plato: qui dixit ꝙ ſcientie ⁊ virtutes ani
me eſſent in exordio ei concreate: ſed cuꝫ
infundit̃ corpori ꝓpter corporis groſſiciē
⁊ molem obliuiſcitur omnium. Et per in
terualla temporū addiſcim⁹: ⁊ recorda-
mur priorum quorum obliti ſumus: ⁊ ſic
noſtrum ſtudium non eſt aliud q̄ quod-
dam reminiſci) ſed per ſpecies acquiſi-
tas ⁊ a rebus ⁊ earum fantaſmatibus ꝑ
intellectum agentem abſtractas ⁊ acce-
ptas: que quidem ſpecies ſunt naturales
rerum ſimilitudines: per quas ſpecies in
tellectus noſter poſſibilis: primo intelli-
git alia: ⁊ ex conſequēti ſe ⁊ alia que ſunt
in ipſo: de hoc ſupra dictum eſt latius: q̄-
ſtione. iij. huius capituli. Falſitas hu-
ius opinionis Platonis daret ex hoc: qꝛ
intellectus noſter ineſt corpori vt ꝑfectio
eius. Corpus autem eſt ꝓpter bonū ani-
me ⁊ non econuerſo: ergo corpus non im
pediret huiuſmodi cognitinem ſi ſcientie
⁊ virtutes eſſent ei concreate. Finxit eñ
plato ꝙ omnes anime in p̄cipio ſimul
fuere create in comparib⁹ ſtellis: ⁊ poſt-
modum formatis corporibus ad corpa
viuificanda deſcendunt ⁊ obliuiſcūt̃ pri-
us cognitorꝫ: error hic prius reprobatus
eſt. ca. xxvij. Eſſet enim mirum qualiter
iſta nos laterent q̄ eſſent naturaliter co-
gnita. Cognitio eñ principiorū que no-
bis naturaliter ſunt cognita (videlicet
oīe totum eſt maius ſua parte: ⁊ ſic de
alijs) nos latere nō poſſunt: vt dicitur. j.
poſteriorum. Hic incidentaliter queri
tur: qualiter Adam ⁊ poſteri ſui tempo-
re innocētie intellexiſſent ⁊ cognouiſſent
An etiam paruuli per interuallum tem-
poris in ſenſu ⁊ cognitione ꝓfeciſſent.
Ad primum reſpondet ſctūs Bona-
uentura in breuiloqoio: ꝙ in ſtatu inno-
centie cum imago dei ad quam homo fu
erat conditus non erat vitiata: ſed dei-
formis per gratiam effecta: ſufficiebat li-
ber creature tm̄ in quo ſeipſuꝫ exerceret
homo ad ꝯtuēdum lumē diuine ſapiētie
(Eſt eñ creatura mundi q̄ſi q̄dam liber
in quo relucet ⁊ repn̄tat̃ ⁊ legit̃ trinitas
fabricatrix) vt ſic ſapiēs eſſet homo cum
vniuerſas res videret in ſe: videret in ꝓ
prio gn̄e: videret ī arte eterna: ſm qđ res
tripliciter habent eſſe: ſcꝫ in materia: vel
in natura ꝓpria: ⁊ in itelligētia creata. ſcꝫ
in intellectu angelico per ſpecies cōcrea
tas: ⁊ itellectu hūano ꝑ ſpēs a fantaſma
te abſtractas. Et ī arte eterna. ſcꝫ in v̾bo.
Propt̃ quā triplicē viſiōꝫ accepit hō tri Oculus tri-
plicē oculū: ſicut dicit Hugo in ſentētijs plex
videlicet oculum carnis: rōnis ⁊ cōtem-
plationis. Carnis quo videt mundū ⁊ ea
que ſunt in mundo. Oculum rationis:
quo videt animam et ea que in anima
ſunt. Oculum contemplationis: quo vi
det deum. et ea que ſunt in deo. Et ſic

oculo carnis videt homo ea q̄ ſunt ext̄ ſe.
Oculo rõnis que ſunt intra ſe. Oculo cõ
templationis que ſunt ſupra ſe. Poſtq̄
vo tenebre peccati intrauerūt in aīam.
oculus contemplationis q̄ ꝛ mens dicit̄
extinct⁹ eſt: vt nihil videt. Oculus vero
rationis lippus eſt effect⁹ vt dubie videt
ſolus oculus carnis in ſua claritate per-
manſit. Homo igit̄ poſt lapſum: q̄a ocu-
lum carnis habet: mūdum videre poteſt
ꝛ ea q̄ ſunt in mundo. Oculū vero rõnis
habet ex parte: animā ſimiliter ex p̄te vi-
det ꝛ ea q̄ in anima ſunt. Oculū vero cõ
templationis nõ habet: deū ꝛ ea q̄ in deo
ſunt nõ valet videre. Fides ergo neceſſa
ria eſt qua credant̄ q̄ nõ vident̄. Qui q̄-
dem oculus contēplationis actū ſuū pfe
ctū nõ hab; niſi p gr̄am: quā amittit per
culpam: recupat per gratiam ꝛ fidem et
ſcripturaꝝ intelligentiā: q̄bus mens pur
gat̄: illuminat̄ ꝛ perficit̄ ad celeſtia con-
templanda: ad que homo puenire nõ po
teſt niſi prius defectus ꝛ tenebras ꝓprias
cognoſcit. De cognitiõe adam ꝛ ſtatu in
nocentie plura ſupra dicta ſunt. v. caplo.

Ad ſcđm quo querit̄. Utꝝ paruuli in
ſtatu innocentie p interuallū tp̄is ſenſu
ꝛ cognitione ꝓfeciſſent. Reſpondet ma-
giſter: ꝛ cū eo ſctūs Bonauen̄. in. ij. diſt.
.xx. q ſic. Aīa em̄ du; eſt in corpe: com-
plectiõem corpis imitat̄. Et q̄m in infan
tia eſt mollis ꝛ fluida complexio cerebri:
ideo non põt ibi eſſe fortis impſſio ſup il
las: vnde ſicut facies nõ relucet in aqua
mota: ſic paruuli nõ eſſent idonei ſtatim
ad vſum cognitionis. Habuiſſent tamen
paruuli in ſtatu innocentie mox nati ſciē
tiam q̄tum ad habitū: nõ tamē q̄tu; ad
actualem ꝯſiderationē ꝓpter organi ine-
ptitudinē. Unde ſicut paruuli baptiſati
dicunt̄ habere virtutes in mūere: non in
actu vel vſu: ſic intelligendū eſt hos par-
uulos habuiſſe ſcientiam: ꝛ poſtmodum
complexione facta habili ad ꝯſiderandū
ſtatim eſſent in actu ꝯſiderationis ſine pe
nuria ꝛ labore. Pariformiter paruuli in
ſtatu innocentie expectaſſent etatem ad
ambulandū ꝛ ad loquendū: nec hoc eſt ſi
ne ratiõe. Teneritudo em̄ membroꝝ de-
bet̄ ꝓli hominis ꝓpter bonitatē comple
xionis ꝛ cõgruentiam nature q̄ procedit
a debili ꝛ impfecta complexione ad perfe
ctam. Unde paruuli habēt teneriora mē
bra q̄ adulti: ꝓceſſus aūt in incremento
nõ eſſet miraculoſus ſed naturalis etia;
tempore nature inſtitute. Et licet quorū-
dam animaliū fetus ſtatim q̄n naſcunt̄
poſſunt ambulare nõ tamē ꝓpter hoc fi-
lij hominū. Ratio: q̄a animalia alteri⁹ cõ
plexionis ſunt ꝛ organiſatiõis. ¶ Scđs
articulus Eſt de cognitione anime ſepa-
te. Conſiderandū ſ; ſctm̄ Tho. parte. j.
q. lxxxix. arti. j. Qꝛ cum nihil opet̄ niſi in-
q̄ntum eſt in actu: modus opandi vniuſ-
cuiuſq; rei ꝯſequit̄ modum eſſendi ipſi⁹
Habet aūt anima aliū modū eſſendi cu;
eſt ſepata manente tamē eadem natura
anime. Anime igit̄ ſm modū illū eſſendi
quē habet cū eſt corpori vnita: competit
modus intelligendi qui eſt ꝯuertendo ſe
ad fantaſmata corpoꝝ q̄ in corporeis or
ganis ſunt. Cum aūt fuerit a corpore ſe-
parata: cõpetit ei modus intelligēdi per
cõuerſionem ad ſuperiora: ꝛ ad ea q̄ ſim
pliciter intelligibilia ſunt. ſicut ꝛ aliīs ſub
ſtantiīs ſepatis. Unde modus intelligen
di p cõuerſionē ad fantaſmata eſt ei nã-
lis: ſicut ꝛ corpori vniri. Sed eſſe ſepatū
a corpe eſt ei p̄ter rõnem ſue nature: ꝛ ſi-
militer intelligere ſine ꝯuerſione ad fan-
taſmata. Intelligit ḡ aīa ſepata: nõ qui
dem per ſpecies inatas ſicut angelus: q̄a
nõ habet eas: cū a principio ſit vt tabula
raſa. Nec p ſpecies quas abſtrahit a ſen
ſibus: q̄a non habet organa ſenſus ꝛ fan
taſiam ſeu imaginatiõem: q̄bus median
tibus abſtrahant̄ ſpecies intelligibiles a
rebus. Nec etiam per ſpecies prius ab-
ſtractas: ꝛ poſtea cõſeruatas: quia ſicut
anima pueri nihil intelligeret poſt mortē
Sed intelligit per ſpecies ex influētia di-
uini luminis participatas: quarū anima

Scđs arti-
culus.

ſit particeps ſicut ꝛ alie ſubſtantie ſepa-
rate q̄uis inferiori mõ: qꝛ natura aīe eſt
infra naturā angelicā cui ille modus eſt
cõnaturalis. Ideo aīa ſeparata p hmõi
ſpēs non h; perfectā rerū cognitionem:
ſed quaſi in cõi ꝛ cõfuſam de omibus na
turalibus: ꝛ ideo nõ fruſtra laborat̄ hic
ad habendā ſcientiam: quia ſciētia hic ac
q̄ſita eſt ꝓpria ꝛ perfecta ꝛ non confuſa:
vt illa. Remanet ergo in anima ſeparata
habitus ſcientie hic acquiſite: ſed non re
manet actus ſm eundē modum ſciendi
ſ; per cõuerſionē ad fantaſmata: ſed p
conuenientē modū aīe ſeparate. Nã ſci-
entia remanet in intellectu anime ſepa-
rate: quia ſcīa in intellectu anime per ſe
corrumpi non poteſt vt aliq̄d corrumpi
tur a ſuo cõtrario: vt frigidum calidū: qꝛ
ſpēbus intelligibilib⁹ que ſunt in intelle
ctu poſſibili nil eſt cõtrarium: nec p acci-
dens corrumpit̄ talis ſpēs ſ; per corru
ptionem ſubiecti: quia ſubiectum ſciētie
qđ eſt intellectus eſt incorruptibile.

Hic incidūt dubia de cognitione aīe
ſeparate in particulari. Primum quali-
ter anima ſeparata cognoſcit ſenſibilia
ꝛ imaginabilia. Scđm qualiter aīa ſe-
parata ſeipam ꝛ alias ſubſtantias ſepa-
ratas cognoſcit vi; alias animas ſepa-
ratas ꝛ angelos ꝛ deum Tercium eſt de
cognitione animarum ſanctoꝝ in limbo
ante apertionē ianue celeſtis. i. clare viſi
onis dei. Quartum ē de cognitione par-
uulorum in ſolo originali decedentium.
Quintum de cognitione animaꝝ in pur
gatorio. Sextum de cognitione animaꝝ
damnatarū. Ad primū dicendum ſm
San. Bonāuent. in. iiij. diſt. vlti. q. j. Qꝛ
anima rõnalis ſeparata ꝓpter ſui ſimpli
citatem ſpūalitatem ꝛ libertatem p potē
tiam ſuam intellectiuā cognoſcit oīa ſen
ſibilia exteriora ꝛ interiora: q̄ ipa cogno-
ſcebat adhuc ꝯiuncta corpori ſuo orga-
nico. Nã aīa ſeparata p vnā potentiam
intellectiuam dr̄ res ſentire ſub ꝯditioni-
bus materialib⁹ p̄ſnte mã: ꝛ hoc ꝓpriū eſt
ſenſus exterioris: ꝛ res ſb ꝯditionib⁹ ma
terialib⁹ abſente mã: ꝛ hoc eſt imaginati
onis: ꝛ illas etiā res intelligit abſtractis
oībus mãlibus. Et ideo aīa ſepata recte
dr̄ ſentire imaginari ꝛ intelligere: nõ p di
uerſas potētias ſ; p vnā ſ; intellectiuā
q̄ potētior eſt oībus his: ꝛ eſt ſilr̄. Sicut
vnus angl̄s vi ſua p̄tātiua ſiue opatiua
ꝓpter ſuā ſimplicitatē ꝛ pfectionē (vt di
cit Bonauē. in. j. diſ. j.) cū nõ habeat ma
nus ſine organo medio põt facere illud
ad qđ hõ neceſſario idiget organo: vt po
te pottū figuli: ꝓiicere lapidē: interficere
ſine haſta: gladio ꝛ manu exercitū: ꝓut
legit̄. iiij. Reg. xix. Angelus pcuſſit in ca-
ſtris aſſyrioꝝ centūoctoginta q̄nq; milia
in momēto (Nã em̄ opat̄ paulatim An
gelus repēte: deus in inſtāti) Dicunt he-
brei q corpa fuerūt incinerata ſub armiſ
veſtib⁹ intactis: ita q ppl̄s ezechie potu-
it ſpolia defacili colligere ꝛ ſine cadaueꝝ
fetore. Angl̄s etiam põt vi ſua cognitiua
facere p vnum qđ hõ ſine aīa ꝯiūcta põt
p plura: vñ iuxta methaphiſicalē de itel-
lectib⁹ angelicis ꝯſiderationē: quãto ſūt
impfectiores ꝛ a p̄ma luce diſtãtiores: tã
tomagis plurificant̄ plurib⁹ egētes ſpe-
cieb⁹ ꝛ actibus q̄ pfecti. Et certe ſic expe
rimur in humanis intellectib⁹: q p̄ſtanti
ores tã ingenio nãli q̄ exercitio doctrina
li ſub paucioꝛib⁹ ꝯceptib⁹ plura maiora
q; ſub vniuerſalitate cognoſcunt. Ex di-
ctis ꝯcludit̄ q aīa ſepata p potētiam ſen
ſitiuā nihil põt opari ſicut nec p vegeta-
tiuam q̄m dependēt ab organo: ſed p in-
tellectū oīa ſenſibilia imaginabilia ꝛ in-
telligibilia cognoſcit. Ad maiorem au-
tem intelligentiam eſt notãdum q ſicut
in omni potentia eſt aliq̄d quo eſt fieri: ꝛ
aliq̄d qđ eſt facere: ſic ꝛ in oī cognitiõe:
ꝛ cum hec ſit prima diuiſio potentie per
actiua ꝛ paſſiua: neceſſe eſt iſta differre.
Ueruntamē ſm gradus minoris ꝛ maio
ris ſimplicitatis ꝛ ſpūalitatis habēt ma-
iorem ꝛ minorem differentiam. Intelle-
ctiua namq; p eo q eſt ſpūalior ꝛ abſtra-

ctio: habet vtrāq; potētiam que reſpicit
ſubſtantiā ſpūalem: ita ꝙ actiua ratione
ipſius quo eſt: ⁊ paſſiua rōne ipſius qꝺ ē
ſcꝫ materie ⁊ forme. In potentia aūt ſen
ſitiua q̄ eſt minus ſpūalis: actiua poten,
tia eſt ex parte anime: paſſiua ex organo.
Et ideo: quia ſenſus non eſt ſine actione
⁊ paſſione: ideo ſentire dꝛ operatio con,
iuncti. Et iterū cum actiua nihil agit ſine
paſſiua: ⁊ qn̄ anima amittit corpꝰ amittit
paſſiuā reſpectu actus ſentiēdi: ideo im,
poſſibile eſt ꝙ aliquo ſenſu vtat̄ ſiue exte
riori ſiue interiori q̄diu eſt ſeparata. Et
ideo dicendū ꝙ aīa ſeparata ꝑ potētiam
intellectiuā intelligat et cognoſcat quibꝰ
nunc ⁊ angelus ſilr̄. His inq̄ tribus mo,
dis aperte rei cognite: ⁊ illud dicit̄ intel,
ligere imaginari ⁊ ſentire. Ad ſcꝺm di
cendum ꝙ anima ſeparata perfectā co,
gnitionem habet de alijs animabꝰ ſepa,
ratis loquēdo de cognitione naturali aīe
vn̄ ⁊ diues in inferno vidit abraam ⁊ la,
zarum. De angelis vero hꝫ impꝑfectā co,
gnitionem. Pro huius declaratione di,
cit San. Tho. vbi ſupra. arti. ij. ꝙ ꝑ hoc
ꝙ anima ſeparata cognoſcit ſeipām acci
pere poſſumus qualiter cognoſcit ⁊ ali,
as ſubſtantias ſeparatas. Et q̄diu aīa
eſt corpori vnita: vt dictū eſt ſupra: intel,
ligit cōuertendo ſe ad fantaſmata: ⁊ ideo
nec ſeipām intelligere ꝑfecte pōt: ſed cuꝫ
fuerit ſeparata intelligit non cōuertēdo
ſe ad fantaſmata: ſed ad ea que ſunt ſcꝫm
ſe intelligibilia: vn̄ ſeipām ꝑſeipām intel
ligit. Eſt aūt cōmune omī ſubſtātie ſepa,
rate: ꝙ intelligit id quod eſt intra ſe: ⁊ id
quod eſt ſupra ſe per modum ſubſtantie
ſic enim intelligitur aliquid ſcꝫm quod eſt
in itelligēte. Eſt autem aliquid in altero
per modum eius in quo eſt. Modus au
tem anime ſeparate eſt infra modū ſub,
ſtantie angelice: ſed eſt conformis modo
aliarū animarum ſeparatarum: et ideo
vt dictum eſt anima ſeparata habet co,
gnitionem perfectam de alijs animabus
ſeparatis. Sed impꝑfectam de angelis: ſi

tamen perfecte cognoſcantur angeli ab
animabus ſeparatis: hoc non contingit
naturali cognitione. Nec anima ſepara,
ta cognoſcit particularia que hic agunt̄.
Quia anima ſeparata per hoc qꝺ cogno
ſcit ſingularia qꝺāmodo eſt determina,
ta ad illa ver veſtigiū alicuꝰ p̄cedētis co
gnitionis vel affectionis: vel per diuinaꝫ
ordinationē. Anime aūt mortuoꝝ ſcꝫm or
dinationē diuinā ſcꝫm modū eſſendi ſegre
gate ſunt a ꝯuerſatione viuentiū: ⁊ ꝯiun
cte conuerſationi ſubſtantiarū ſpūalium
que ſunt a corpore ſeparate: vnde q̄ apꝺ
nos agunt̄ ignorant. Si autem obijciat̄
de diuite epulone qui habuit curā de ſu,
is fratribus Luce. xvj. Dicendum ꝙ ani
me mortuorū poſſunt habere curam vi,
uentium etiam ſi ignorant ſtatum eoruꝫ
ſic econuerſo viuentes curam habent de
mortuis facientes ſuffragia pro eis lꝫ ne
ſciant ſtatum eorum. Poſſunt etiā mor,
tui ſtatum viuentium ſcire non quidē ꝑ
ſeipſos: ſed per animas eoruꝫ qui hinc ac
cedunt ad eos: vel per angelos: vel ſpiri
tu dei reuelante. De cognitione vero glo
rie aliter eſt ſentiendū: nam dicit Grego.
Quia anime beatorum que intra omnipo,
tentis dei claritatem vident: nullo modo
credendum eſt ꝙ ſit foris aliq̄d qꝺ igno,
rent. Videtur ergo ſcꝫm bti Gregorij ſen,
tentiā ꝙ anime ſanctorum deum viden,
tes: omnia p̄ſentia que hic agunt̄ cogno
ſcunt: ſunt eñ equales angelis dei. De
quibus etiam Augꝰ. aſſerit ꝙ ea que hic
agunt̄ apud viuos non ignorant. Sꝫ qꝛ
anime ſanctorum ſunt perfectiſſime con
iuncte iuſticie dei: nec triſtantur nec rebꝰ
viuentium ſe ingerunt: niſi ſcꝫm qꝺ ordo
diuine iuſticie exigit. ¶ De cognitione
dei. Qualiter autem anima ſeparata de,
um cognoſcit claret ex euangelio Lu. xx.
et Mathei. xxij. vbi dicit ſaluator. In re
ſurrectione erunt ſicut angeli dei in celo:
vbi dicit gloſa. Sine labe corruptionis
viſione fruuntur qui ibi erunt. Quō au,
tem fiat illa viſio beata. Conſiderādum

De cogniciōe dei

ꝙ non per ſpeciem ſcꝫ intelligibilem qui
bus homo intelligit in preſenti: quia ta,
les ſpecies abſtrahunt̄ a fantaſmatibus
Fantaſmata aūt ſunt repreſentatiua re,
rum materialium. Deus aūt ſpiritus eſt
nihil habens de materia: nec cognitio dei
ſit ꝑ ſpeciem inditam intellectibus ange
gelorū ab initio creationis: nam cuꝫ ſan,
cti dei dicunt ꝙ deus hic videt̄ ꝑ fideꝫ in
patria per ſpeciem: non loquunt̄ de ſpe,
cie intelligibili: ſed appellant ſpeciem dei
eſſentiam: que ⁊ alio modo dicitur facies
non ꝓprie: cum facies ſit corporis: ⁊ deus
ſit incorporeus: ſed per ſimilitudinē: q̄a
cognitio hominis in facie ē clara: ſic etiā
cognitio dei in patria eſt ꝑ ſpeciem. id eſt
claram ⁊ aptam viſionem. Ad tertiuꝫ
de cognitiōe animarū ſanctoꝝ in limbo.
Dicendū ꝙ ſancti patres ſpem ⁊ certitu
dinem habebant de futura gloria haben
da: ⁊ ideo gratiam habebāt ꝑ quā deum
⁊ gloriam aliquo modo cognoſcebāt. Li
cet eñ in limbo fuerunt tenebre exterio,
res: non tamen interiores ſcꝫ priuatōnis
gratie illuminantis. Unde notandum
ꝙ quelibet ſubſtantia ſeparata taꝫ ange,
lus q̄ꝫ anima exuta ſaluata ſiue damna,
ta libera eſt: tam quo ad motionem obie
ctalem ſui ⁊ eorum que in ea ſunt: q̄ꝫ etiā
quo ad receptionē influxus ſeu motiōis
cuiuſlibet extrinſece motionis: ita vt rō,
ne primi quelibet ſubſtantia ſepata poſ,
ſet dici tabula quedaꝫ litteris plena: ſeu
liber inſcriptus: que tabula ⁊ qui liber ꝓ
libitu nūc apiunt̄: nūc claudunt̄. Nunc
parum: nunc multum: ⁊ dum apitur a li,
bero arbitrio liber huius ſubſtantie ſepa
rate: ipſa dicit̄ loqui: dum claudit̄: eſt in
ea ſilentiū: ⁊ talit̄ imaginari debꝫ locutio
ſubſtantiarū ſeparataꝝ: que nil aliud eſt
q̄ꝫ manifeſtatio libera ⁊ intelligibilis ſui:
vel eorum que in eis ſunt: ſimile per om,
nia quo ad auditionem poſſumus intelli
gere ponendo libertatem ⁊ recipiendo ꝑ
aures mentis motiōes huiuſmodi obie,
ctales: quemadmodum ſi eſſet ſpeculum

vſq; quaq; ſpeculum reſpectu cuiuſcūq;
irradiationis ſuper ipſum incidētis: hoc
modo anima Iohānis baptiſte loqui po
tuit in limbo ⁊ etiam audiri: nam ſancti
patres incole limbi multum de ſua libe,
ratione aliquid certum audire ſitiebant:
interrogabant Iohannem nouiter e ter
ris ad eos deſcendentem: ſi quid ſperan
de libertatis ad eos referret. Iohannes
vero vt preco iudicis ⁊ nuncius ſaluato,
ris apparentis. Parate inquit viam do,
mini rectas facite ſemitas eiꝰ: iam in ter,
ris viſus eſt ⁊ cum hominibus cōuerſa,
tus eſt: iam a me cognitus eſt predicatꝰ
baptiſatus ⁊ indice demonſtratus. Ad
quartū quo querebat̄ de paruulis abſq;
baptiſmo decedentibus. Reſpondet ſan
ctus Bonauentura in. ij. diſti. xxxiij. Quia
paruuli decedentes cum originali: carent
iuſticia ⁊ ſpiritusſancti gratia que eſt pi,
gnus eterne hereditatꝭ: priuāt̄ ineternū
cognitione et viſione dei. Quia vero in
carne fuit feditas originalꝭ peccati quod
ineſt anime ex vnione ad carnem. Ideo
ponunt̄ i loco vili vtpote infernali. Sed
quia non habuerunt in ſe actualem dele
ctationem peccati nec in ſpiritu: nec in
carne: ideo non ſuſtinent penam ſenſus
id eſt. ignis infernalis acerbitatem. Illa
tamen priuatio diuine viſionis ⁊ ſi in a,
dultis ſit maxima pena: paruulis tamen
non eſt ad afflictionem: quia ſciunt ſe nō
fuiſſe capaces: et ſine propria culpa eſſe
priuatos: ſicut nec ruſticus penam ha,
bet ꝙ non eligatur in papam: quia non
ꝓportionatur ei talis dignitas. Et cum
tales paruuli migrant a corpore impri,
muntur ſeu concreantur in intellectibus
eorum ſpecies rerum naturaliuꝫ ſicut et
omnibus animabus de corpore egredien,
tibus (vt ſupra dictū eſt in ꝓncipio huiꝰ
ſcꝺi arti.) ⁊ hec ſcientia dꝛ indita. Ad q̄s
ſpēs ſeu ſilitudines rerū: intellectꝰ puuli
ſe ꝯuertētes melius intelligit que natu,
rali cognitione cognoſci poſſunt q̄ꝫ aliq̄s
phs mundi: ⁊ ſic in cognitōe reꝝ poſſunt

anie taliū ꝑuuloꝝ valde delectari. Poſ-
ſunt etiam tales paruuli in philoſophia
⁊ alijs q̄buſdam artibus ⁊ cognitionib⁹
doctiores fieri tēpoꝝ ſucceſſione diutur-
na ⁊ expientiaruꝫ multitudine coadiuti:
ſic etiam Enoch et Helias in paradiſo
nō ita ocioſe viuunt vt in tanta etatis lō
geuitate nihil nouū cogitāt vel addiſcūt.
Ad q̄ntum quo querebaꝰ de cognitio
ne animaꝝ iuſtoꝝ in purgatorio detenta
rum. Reſpōdeꝰ ꝙ ex quo ſunt in purga-
torio: eſt in eis pena ſenſus ⁊ etiam dāni
ſcꝫ carentia diuine viſionis ⁊ cognitiōis
ad tps. Habēt tn̄ aie in purgatorio grāꝫ
q̄ eas erigit ⁊ illuminat ad certam ſpem
⁊ cognitionē de futura glīa habenda. Co
gnoſcunt etiam ſe in inferno nō eſſe: licet
forte p̄ magnitudine penaꝝ: hoc aliq̄tiēs
nō aduertant. Cognoſcunt etiam anie in
purgatorio plura vt dictuꝫ eſt ſpū dei re
uelante: vel ꝑ animas coꝝ que hinc acce
dunt ad eas: vel angelica viſitatione. nā
angeli aīas in purgatorio exiſtētes vt ſu-
os ꝯciues ⁊ fratres freq̄nter viſitant: cō-
ſolanꝰ ⁊ hortanꝰ: vt penas ſuſtineāt pa-
tiēter: eis reuelando celeriorē ipſarum li
berationem ꝓpter ſuffragia que ꝓ eis fi-
unt. Intelligūt etiam anime in purgato-
rio multa ꝯuertēdo ſe ad ſpēs reruꝫ na
turalium eis inditas in egreſſu a corpo-
re: vt dictum eſt de paruulis. Non eñ a
triſticia eorū ratio penitus abſorbeꝰ: nec
in deſperatiōem incidūt: nec in blaſphe-
miam ꝓſiliunt: quia grām habēt quā vl-
tra ꝑdere nō poſſunt. Ad ſextum quo
querebaꝰ de cognitione aiarū damnata-
rū. Reſpondet ſctūs Bonauēn. in breui
loquio ⁊ Centiloquio. Qꝫ oīes actuali-
ter ⁊ mortaliter peccātes ⁊ in ſuis pecca-
tis finaliter ꝑdurātes: pena triplici apd̄
inferos punienꝰ: ſm̄ quod multimoda ē
deordinatio in peccato mortali ⁊ actuali.
In oīni peccato mortali eſt deordina
ta auerſio: ꝯuerſio: voluntas. Deordina
ta auerſio a ſūma luce ⁊ bonitate. Et hu-
ic debeꝰ pena carentie viſionis diuine.
Deordinata ꝯuerſio ad bonum cōmu-
tabile. Et huic debeꝰ pena materialis in-
cendij. Deordinata volūtas pugnās cō
tra dictamē recte rōnis. Et huic debeꝰ pe
na vermis intrinſec⁹ ſm̄ ꝙ dicit Eſaias
Uermis eoꝝ nō morieꝰ. Habēt. n. i ſinde
riſi diſplicētiā intētiſſimā mali in ꝯpatio
ne ad penam nō ad culpam. Cognoſcūt
etiaꝫ aie damnate infallibiliter ꝙ reſum-
ptis corꝑib⁹ ab igne infernali ꝑpetue ve
re ⁊ ſenſibiliter puniētur. Aie etiam dam
nate ex affectiōe cōmodi ⁊ amore ſui ma
xime deſiderāt nūc hoc: nūc illud cōſide-
rare ꝓ ſua volūtate: ꝓut eis placitū ⁊ de
lectabile foret: ⁊ ab illo ipediunꝰ ⁊ ſciunt
ſe ꝑpetue impediri ꝑ intellect⁹ ſui deter-
minatōem ad ꝯſiderationem ignis: ⁊ ſui
alligationem ad ipſum: ⁊ ad cōſideratio
nem teterrimi inferni. Cōſiderāt etiā ca-
rentiaꝫ eterne beatitudinis ⁊ excellentiā
beatoꝝ q̄ adipiſci potuiſſent: ſed ſponte
amiſerunt ꝓpter vilia huius ſeculi: ⁊ de il
lis maxime triſtanꝰ. Sunt etiam in dam
natis tenebre interiores ⁊ exteriores. In
teriores ſunt: cecitas intellectus eorum.
Cognoſcūt eñ ſolum illa que erūt ad au
gmentū damnationis coꝝ ⁊ ad cumulū
miſerie: ⁊ ſpecialiter poſt dieꝫ iudicij ita
erunt abſorpti triſticia ⁊ dolore: vt nō li-
ceat amplius aliquod delectabile cogno
ſcere ⁊ cogitare. Exteriores tenebre ſunt
corꝑales: cauſate ex defectu lumis in lo-
co inferni. Ibi eñ eſt ignis fetidus ⁊ fu-
moſus vt nil ibi clare videaꝰ: ⁊ ſic ſolum
illa ſunt viſibilia que dolorem ⁊ triſticiā
ingerere poſſunt ⁊ animas torquere. Ha
bent etiam anime damnatorum (veluti
a'ie anime corꝑibus exute) habitus indi
tos ſcientiaꝝ rerū naturaliū. Remanent
etiam in eis habitus ſciētie hic in vita ac-
quiſiti: ſed nō ꝯuertunt ſe ad illos habi-
tus ſm̄ eos actualiter conſiderādo: quia
abſorbenꝰ a penis. ¶ Utruꝫ philoſophi
fuere de numero ſaluandorū Unde nec
Areſtoteli prodeſt ſua philoſophia: nec
platoni ſua theorica: nec ptolomeo ſua

Mo
Utrū phi fu-
ere de nume-
ro ſaluando-
rum.

aſtronomia: ſi anime ipſoꝝ fuerint apud
inferos. Et dicitꝰ notāter ſi fuerint apd̄
inferos: nam ante euangelij publicatio-
nem: phi ⁊ gentiles potuerunt ſaluari in
lege nature. De hac lege naturali dī ad
Rom̄. ij. Cum gentes que legem non ha
bent ſcꝫ ſcriptam naturaliter ea q̄ legis
ſunt faciunt: ipſi ſibi ſunt lex. id eſt legem
naturalem habēt ſecū. Hec eñ lex nālis
multiplex eſt: q̄a continet in ſe multa p̄-
cepta: ſed oīa ordinanꝰ ad duo. ſcꝫ ad
dilectionē dei ⁊ ꝓximi: ⁊ hec duo advnū
ſcꝫ ꝙ bonum eſt faciendū: ⁊ malum vitā
dum. Et ſuꝑ hoc fundāꝰ oīa precepta
nālis legis. Ad naturaleꝫ eñ legē ꝑtinet
illud Thobie. iiij. Qd̄ tibi oderis fieri al
teri ne feceris. Et illud Math. vij. Qd̄-
cunq; vultis vt vobis faciant homines ⁊
vos facite illis. Philoſophi eñ natura-
les nullam a deo habētes legē ſcriptā: rō
ne naturali cognouerūt illa ⁊ ꝑ ea ſalua-
banꝰ. Uñ anno xp̄i. M.cccc.lvj. in ſan-
cta Colonia. quendam ſacre pagine pro-
feſſorem eximiū audiui hoc Qolibetum
determinantē. Utrū Ariſtote. alijq; gen-
tiles ante publicationē euangelij fuerūt
de nūero ſaluādoꝝ: qui corā tota vniuer
ſitate partem huius q̄ſtionis terminauit
affirmatiuā: naꝫ ſicut inter xp̄icolas duo
ſunt ſtatus ſaluandoꝝ. Primus ē laico-
rum qui ꝑ rectam fidem ⁊ opationeꝫ bo
nam ⁊ p̄ceptis decalogi ⁊ eccl̄ie ſaluātur.
Scd̄s eſt ſtatus clericoꝝ ſecularium ⁊ reli
gioſoꝝ: qui vltra predicta: ſtatutis ſuis:
⁊ ſuarum regularū obſeruantia ſaluanꝰ
Pariformiter ante euangelij publicatio-
nem gentiles ⁊ phi tanq̄ vulgares obli-
gabanꝰ ad obſeruantiā legis nature tm̄.
Iudei vero vltra hec tanq̄ religioſi viri:
obligabanꝰ ad legem ſcriptā. vicꝫ ad pre
cepta cerimonialia ⁊ iudicialia: ⁊ ad pro
phetas. Lex eñ ⁊ ꝓphete data fuere ſin-
gulariter populo iudaico: q̄a xp̄s ſm̄ car
nem erat inde naſciturus: ꝓpter quod p̄
alijs populis decens erat ipſum pollere
ſpeciali ſanctitate: ad quam inducūt lex
⁊ ꝓphete. Quapropter lex moſaica non
fuit publicata oībus nationibus ſ3 tan-
tū iudeis: ſm̄ qd̄ dicitꝰ pſ̄. c. xlvij. Non fe
cit taliter oīni nationi: ⁊ iudicia ſua non
manifeſtauit eis: quia alie gentes ad eaꝫ
non tenebāꝰ: ſed ad legem euangelicam
oīes obligabanꝰ: ꝓpter qd̄ chriſtus p̄ce
pit eam per aplōs alioſq; xp̄i diſcipulos
vbiq; publicari. Marci vltimo. Euntes
in mundū predicate euangeliū oīni crea-
ture ⁊c. Et per talem predicationē multi
plicatus eſt numerus fidelium per orbē:
ꝓpter quod dicit aplōs ad Hebreos. xj.
Credere oportet accedentē ad deum: q̄a
eſt vnus. ſcꝫ ⁊ eternus. et inq̄rentibus ſe
remunerator ſit: vnde dicit Lyra ibidem
Iſta duo credē. ſcꝫ deitatē ⁊ ei⁹ remūera
tionem eternam: fuit neceſſariū ſemꝑ ad
ſalutem apud gentiles: nec plus require
baꝰ ad ſalutem gentium qui nullam legē
receperūt a deo niſi legem nature. Sꝫ
contra hoc videꝰ dictum Auguſti. libro
de correctione ⁊ gratia vbi dicit. Qꝫ cre-
dere incarnationis miſterium mediato-
ris dei ⁊ hominū ieſum chriſtū: fuit ſem-
per neceſſariū ad ſalutem oībus tā gē
tibus q̄ iudeis. Reſpōdeꝰ ꝙ miſterium
incarnationis poteſt credi duplr̄. Uno
modo explicite: ⁊ ſic tenebanꝰ credere il
li q̄bus facta eſt de hoc reuelatio: ſicut iu
dei in veteri teſtamēto. Tamē ſacerdo-
tes ſcripturas intelligētes tenebanꝰ ma-
gis cognoſcere ⁊ credere q̄ alij: ⁊ adhuc
in nouo teſtamēto tenenꝰ ad hoc magis
xp̄iani: in quo ꝑfecte explicatum eſt mi-
ſterium chriſti. Alio modo pōt credi mi-
ſterium incarnatōis implicite: ⁊ ad hoc
ſolum tenebāꝰ gentiles: quia nō erāt ob
ligati ad legē Moyſi: taliſq; fides impli-
cita de miſterio incarnatōnis ꝯtinetur in
duobus p̄dictis: q̄a q̄ credit vnum deum
remuneratorē inquirentiū ſe: credit ipm̄
habere ꝓuidentiam de ſalute hominū: li
cet modū huius ꝓuidentie nō cognoſcat
Modus autē per quē deus ꝓuidit ſalu-
ti hominū eſt per miſterium incarnatio-

nis. Ex quo patet q fides incarnationis
implicite cōtinet̄ in predicta credulitate
gentilium. Alexāder de hales pte.iij.q.
lxxxj. membro q̄nto arti.iiij. Hanc mo-
Queſtio uet q̄ſtionē Utrū oēs phi ſint damna-
tivniuerſaliter. Eis eñ ſacramentū incar
nationis nō fuit reualatū. Nullus enim
peccat in eo qd vitare nō pōt: qz certifica
ti nō erant p reuelationē: nec poterāt ve-
nire in cognitionē huius rei p nālem rō-
nem. ergo hoc ignorādo nō peccauerūt
Reſpōſio apl'i de phis Ro.j. Cuz cogno
uiſſent deum nō ſicut deum glorificauerūt
ꝛ ſequit̄. Obſcuratū eſt inſipiēs cor eo-
rum. Mali ergo phi q̄ ſibi vſurpāt glori
am q̄ eſt dei excecati ſunt: nec ē eis facta
reuelatio incarnationis. Tumor eñ mē-
tis obſtaculum eſt vitatis. vt dicit Gre-
go. De bonis vo ſic credo q eis facta fu
it reuelatio: vel p ſcripturam q̄ apud iu
deos erant: vel p phetias: vel p internā
inſpirationē. Sicut fuit de Job ꝛ amicl
eius. Dñs eñ ſupbis reſiſtit: humilibus
aūt dat grām Jaco.iiij. Siliter ꝛ de alijs
ſimplicibus gentibus intelligendum eſt:
hec ille. Multi etiam legunt̄ in ſcriptu
ra ſacra de lege nature ſaluati. ſcḋs vicz
Job gentilis q̄ voce dominica de rectitu
dine laudat̄. Naaman etiam ſyrus de q̄
Lyra.iiij. Reg.v. Nabuch. etiā ſaluat' ē
ſm Lyrā Dan.iiij. Decretū etiā.xxiij.q.
iiij. Nabuch. dic q ipſe meruit penitētiā
fructuoſam: ſiliter et ſcolaſtica hyſtoria.
Legit̄ etiam.iij. Regū.x. De regina ſaba
audita fama ſalomonis in nomie dñi ve
nit: ibi Lyra. Ex quo pz eā fuiſſe dei cul-
tricem: q̄uis nō teneret legē Moyſi: q̄a
ad eam non tenebat̄. Pariformiter et
Ariſtote. de numero ſaluādoꝝ cēſendus
eſt: nam ipſe nō ſolum credidit vnū deū
ſed etiam philoſophice demōſtrauit. In
viij. phiſicoꝝ pbat deum eſſe vnū moto
rem primū: immobilem: optimū: eternū:
incorporeū ꝛ indiuiſibilē. In primo celi
dicit q a primo ente (ſcz deo) deriuatū
eſt ſingulis eſſe ꝛ viuere. Hoc q̄dem cla-
rius: his vo obſcurius. In.xij. etiā Me-
taphiſice ex cōnexiōe vniuerſi: pbat vni
tatē primi pncipij.i. dei dicens: entia no-
lunt male diſponi: nec bona pluralitas
principū: Unus ergo pnceps eſt: ꝛ hoc ē
cōtra manicheū q̄ poſuit duo pncipia p-
ma: vnū ſimpl'r bonum: a quo dixit ſpūa
lem creaturā pcedere. aliud ſimpliciter
malum: ab iſto dixit corpalem creaturā
pduci. Sed illud pz eſſe falſum ex ordi-
ne rerum: quia vniuerſas creaturas cor-
poreas ꝛ ſpūales: videmus adinuicē cō-
necti ꝛ in vnū ordinari: ꝛ ideo conceden-
dum eſt eas ab vno pncipio pduci et in
vnū finē reduci. Incōſiderate ergo cō-
plures populo pdicant Ariſtotelē cete-
roſq gentiles ꝛ phos damnantes. Qui
potius magis catholice dicerent Ariſto.
ꝛ alios gentiles ante diuulgationē euan
gelij fuiſſe de numero ſaluādoꝝ: ſi ſm le-
gem nature vixerunt: quēadmodū noſtri
xpiani pdeceſſores defuncti: ſi i lege euā
gelica deceſſerūt ſaluati ſunt: ſin aūt dā-
nati ſunt. Et ſi arguat̄ Ariſto. errauit
ponendo mūdi eternitatē: ſimiliter circa
intelligentias (quas nos angelos voca-
mus) Soluz eñ poſuit nouē intelligen-
tias ſm numerū nouē orbium celeſtiū:
quos intelligentie mouent. Similiter de
felicitate errauit.j.ꝛ.x. Ethicoꝝ. Ponēs
felicitatem conſiſtere in ſpeculatione ve-
ritatis. Cum tamen ſm theologos felici
tas ꝛ beatitudo extrinſeca ꝛ creata for-
maliter beatificās: conſiſtit in tribus do-
tibus aīe glorioſis: ſed beatitudo extrin-
ſeca ꝛ increata effectiue beatificans. eſt
ipe deus. Rūdet̄ q ſcola piſieñ. Coloniē
ſis ꝛ alie vniuerſitates cum eiſdem ſym-
boliſantes: dicunt Ariſtotilē in his nō de
uiaſſe a vitate. Primū de mūdi inceptiōe
Licet.n. Ariſto. nō demōſtrauit mūdi no
uitatē nō tñ pcluſit oppoſitū: ſ ſm mentē ei'
hoc tāq pbleuma neutrū reliqt (eſt aūt
pbleuma neutrū ſm phm in topicis: q̄-
ſtio ab vtraq parte habēs rōnes eque p Problema neutrum
babiles ꝛ efficaces: ſicut fuit ante eccleſie

determinationē de immaculata pceptio
ne vginis) Ot aūt phs q̄ſtionē de mūdi
inceptione tāq pbleuma neutrū reliqt:
patet rōnes in.viij. phicorū in de celo et
mūdo intuēti: in q̄ nō videt̄ a rōne deui
aſſe. Nā cuz phica inueſtigatio ſolū rō-
ni nāli innitat̄ ſm quā mundum incepiſ
ſe nō ē ſabile: nec demōſtrabile: put. S.
Tho. plene tradit in pma pte.q.xlvj. Id
circo demōſtrādo mūdi nouitatē nō de-
uiat a ratione. Scḋs etiā Bonauē. in.ij.
ſen. diſt.j.q.ij. in corpe. Dicit q q̄dā mo-
derni dicūt Ariſtotelē nunq intēdiſſe p-
bare q mūdus nō incepit: ſed q nō ince
pit motu nāli. Rōnes Ariſtotelis hoc in
viij. phicoꝝ pbātes: ponit. S. Bonauē.
in dicta q̄ſtione in primis argumentis.
Silr circa intelligētias ſepatas conat'
eſt Ariſtoteles ad inuenire numeꝝ corre
ſpondentē numero celeſtiū motuū. Per
hoc nō excludens q̄n plures pñt eſſe in-
telligētie ſiue angeli orbes nō mouētes:
vt patet pceſſum ſuū in hac materia bñ
aduertenti. Silr circa felicitatē nō vi-
det̄ deuiaſſe a veritate: nā in.j. ꝛ vltimo
Ethico. vbi de felicitate tractat: nō loqui
tur niſi de felicitate politica ſeu de felici-
tate ſpeculatiua: q̄ in hac vita p naturā
pōt haberi: non aūt de felicitate ſupnāli.
de q̄ apl's.j. ad Coꝝ.ij.c. Et etiā Yſaias
lxiiij.c. Qd oculus nō vidit ꝛc. Talis eñ
felicitas ſpeculationē naturalē trāſcēdit
Fuit in illo tpe alteri doctori in theolo
gia vniuerſitatis vice cācellario in qdli-
betis poſita de Ariſtotele. ¶ Alia que-
ij ua qſtio ſtio. An eſt veriſimile q ariſtoteles a mu
liere fuit equitat'. Huius queſtionis ptē
negatiuā determinauit eſſe verā. Partē
vo eius affirmatiuā fabuloſā ꝛ poeticā
nā ex phemio habet̄ meta. ſm puerbiū
Mentiunt̄ multa poete. Hāc tñ poeſim
idē doctor tropoloice myſticauit: qm ari
ſtoteles a mlıere fuit eqtat'. ſ. phia: quā
Yſido. lib. ethimoloiaꝝ ſic diffinit. Phia
eſt diuinaꝝ hūanarūq rerū cognitio: cū
ſtudio bñ viuendi piūcta. Differūt autē
res diuine cauſatiue: q̄ a ſolo deo cauſāt̄
et ſic in ppoſito. Celū ꝛ intelligētie ꝛ oīa
entia nālia differūt res diuine. Res vero
hūanas vocat Yſidor' in dicta diffinitio
ne q̄ cauſant̄ ab hoie: vt ſunt entia rōnis
Silr vtutes morales ꝛ coꝝ vicia dicunt̄
res hūane. Harū pncipium eſt voluntas
libera: vñ dr.iij. Ethi. Nos ſum' dñi ꝛ re
ctores nrārū operationū a pncipio vſq
ad finē. Entiū vero rōnis pncipium ē in-
tellectus practic': q̄lia ſūt de q̄b' tractat
grāmatica logica ꝛ rethorica. Dicit̄ etiā
in dicta diffinitione: ſtudio bñ viuēdi cō-
iuncta. Quia phia ꝛ ſtudiū eius ordinat̄
ad vitā moralē ꝛ vtuoſam. Uñ dicit̄.ij.
Ethicoꝝ in fine: non tñ ſtudem' vt ſcia-
mus: ſed vt boni efficiamur. Boeti' de
pſolatione phie li.j. pſa.j. Phiam ſb effi
gie mulieris deſcribit. Nā ſicut mlıer in-
fantes nutrit: ſic phia min' pfectos faci-
libus nutrit doctrinis: hec mulier Ariſto
teli equitādo inſedit: dum q̄ ad oēs tres
ptes ſuas vicz naturalē: rōnalē ꝛ moralē
ariſtotelis aīam q̄ ad ptē ſuperiorem ſcz
rationē ꝛ voluntatē: ꝛ etiā quo ad inferi-
rem ſcz quo ad ſenſualitatis appetitum
pfecit: nā Ariſtotelis rationē illuminat ꝛ
informat per phiam nālē: q̄ agit de cā eſ
ſendi: que ſm Yſidoꝝ in dicta diffinitiōe
eſt cognitio diuinaꝝ reꝝ: ꝛ illa diuidit̄ in
methaphiſicā mathematicam et phiſicē.
Prima eſt de reꝝ eēntia. Scḋa de nume
ris q̄ ad Ariſmetricā: ꝛ muſicā: q̄ ē de nu
mero ſonoro: ꝛ de figuris q̄ ad Geome-
tricā: ꝛ de motu corpoꝝ celeſtiū quo ad
Aſtronomiā. Tercia ſcz phiſica ē de na-
turis vtutibus ꝛ opationib' diffuſis. Et
he tres ptes phie naturalis ordinant̄ fi-
naliter in veꝝ ꝛ ſpeculari ſicut in finem.
Phia etiā inſedit ariſtotel' volūtati: duz
ei' vim iraſcibilē aīauit ꝛ fortificauit ad
deteſtationē mali ꝛ vicij: quo ad vim cō-
cupiſcibilem excitauit ꝛ inclinauit ei' vo
luntatē ad dilectionē boni. Et hec ē phia
moralis: que tractat de cognitiōe rerum
hūanaꝝ quarū pncipiū eſt volūtas. ſ. de

vꝛtutibus moꝛalibꝰ ⁊ earū vicijs appoſi-
tis: ⁊ hꝫ tres ꝑtes ſcꝫ ethicā ſiue monaſti
cā: q̄ eſt de regimie vnius ſiue ſui ipſius.
Yconomicā q̄ agit de oꝛdinatione domꝰ
Politicā q̄ tractat de regimie pluriū: vt
cōitatū. Et he ꝑtes phie moral' oꝛdināt
ad opus: vñ dicit .ij. meta: theoꝛice .i. ſpe-
culatiue finis eſt veritas practice vo opꝰ
vñ dicit Boetius in de ꝯſolatu phico li.
p̄mo. pſa .j. Qꝫ in veſte phie erāt due lit
tere intexte. P et T. P .i. practica phia i
inferioꝛi ꝑte veſtis. T .i. theoꝛica in ſupi-
oꝛi parte veſtis: ⁊ per quoſdā gradus in
modū ſcalarū aſcēdebat ab inferioꝛi lr̄a
ſcꝫ P. ad ſuperioꝛē lr̄am ſcꝫ T. Per ve-
ſtes em̄ phie deſignant ꝑtes p̄ncipales
eius de q̄bus dictū eſt: ſicut em̄ coꝛpꝰ ve
ſtibus oꝛnat: ſic phia ſuis partibꝰ deco-
rat. Qꝫ aūt aſcēdebat a lr̄a P ad T rep̄
ſentat ꝙ hō ſufficiēter dꝫ eſſe exercitatꝰ
in practicis ⁊ moꝛibus añq̄ aſcendat ad
ſpeculationē ⁊ ꝯtēplationē: vñ dicit phs
vij. phicoꝝ. Aia ſedādo ⁊ quieſcendo fit
prudēs. Sedatis em̄ paſſionibus: dū ſen
ſualitas inoꝛdinatis paſſionibꝰ nō moue
tur ꝯtra rationē eā nō vincēdo. Aia qui
eſcit ⁊ abilitat ad ſpeculationē ⁊ ad con
templationē: vñ dicit Greg. ſup Ezechi.
Qui cōtemplationis arcē tenere deſide-
rat: neceſſe eſt vt in cāpo bone actionis
ſe ꝑ exercitiū ꝓbat. Phia etiā inferioꝛi ꝑ
te aie. Ariſtotelis inſedit vicꝫ appetitui
ſenſitiuo: quē habemꝰ cōem cū brutis et
beſtijs: dū ſcꝫ appetitus ſubter eū erat: ⁊
ipſe dñabat illius: ꝑ vꝛtutes moꝛales: q̄ꝝ
mediū determinare hꝫ ratio recta infoꝛ-
mata: ꝑ phicā prudentiaꝫ: q̄ eſt cognitio
vitandarū ⁊ appetēdarū rerū. Duobus
etiā calcaribus a dextris et a ſiniſtris eiꝰ
pupugit ſenſualitatis beſtialitatē. nā vir-
tus in medio duoꝝ vicioꝝ: exceſſus vicꝫ
⁊ defectus cōſiſtit: ſed vicia ⁊ paſſiones
nō poſſunt moderari ⁊ regulari ad virtu
tis mediū ꝑ rōnis noꝛmā: niſi ꝑ violenti
am ⁊ magnā difficultatē: nam vꝛtus (vt
dicit .ij. Ethicoꝝ) eſt circa difficilia: Sed

virtus compꝛhendit ſub phia moꝛali Re
cte ergo plato dixit: phiam eſſe ſtudium
moꝛtis ꝑfectionē vꝛtutis .i. phia eſt ſtudi-
um moꝛtificādi carnalia deſideria ⁊ ſtu-
dium acquirendi ꝑfectionē vꝛtutum. In
chamo etiā ⁊ freno phia maxillas ariſto
telis cōſtrinxit: nam poſuit ad os eiꝰ tri-
plex frenū ſcꝫ phie rōnalis ſiue ſermoti-
onalis tres ꝑtes: q̄ ſunt grāmatica: logi-
ca ⁊ rethoꝛica: que conditiones entis no
biliſſimas ⁊ generaliſſimas (vicꝫ vnū ve
rū bonū) ꝯtrahunt ſm rōnē. Nā grāma
tica tractat de ente rōnis ꝓut in eo ē vni
tas ⁊ cōgruitas oꝛationum. Logica tra-
ctat de ente rōnis ꝓut in eo eſt veritas:
qua docet verū a falſo diſcernere. Eſt em̄
de intentionibꝰ ſecūdis adiunctis p̄mis
ſm Auicennā. Rethoꝛica tractat de en-
te rōnis ꝓut in eo eſt bonitas. Inclinat
em̄ ad ꝑſuadendū bonū ꝑ oꝛnatū modū
loquendi. ¶ De diuiſione potentie app-
henſiue intellectiue. Caplm xxx

A De diuiſione potentie apphēſiue intellectiue

Unc de diuiſione potentie app-
henſiue intellectiue agendū eſt.
Unde notandū eſt ꝙ multis mo
dis ꝯſueuerūt autoꝛes diuiſionē ⁊ diffe-
rentiā intellectus accipe: vñ cōiter ſex aſ
ſignant differentie ⁊ diuiſiones virtutis
intellectiue. Prima differētia aſſignat
ſm naturā potentiarū intellectiuarū: cō-
parando potentiā ad potentiā ſicut acti
uum ad paſſiuū: et ſic diſtinguit duplex
intellectus ſcꝫ agēs et poſſibilis. Agens
cuiꝰ eſt facere fantaſmata: que ſunt intel
ligibilia in potentia: eſſe intelligibilia in
actu ꝑ ſuā illuſtrationē. Et poſſibilis cu-
ius eſt apphēdere ⁊ intelligere illa. Hec
aūt duo ſcꝫ intellectꝰ agēs ⁊ poſſibilis di
uerſimode ſe hñt ad apphēſionē: nā itel-
lectus agēs ꝑtinet ad potētias apphenſi
uas: nō tāq̄ apphēdēs: ſ; tāq̄ cauſās ap
phēſionē vel faciēs. Intellectus vo poſſi
bilis tanq̄ apprehendēs ⁊ conſeruans.
Secunda differentia ⁊ diuiſio potētie
intellectiue eſt in intellectum poſſibilem
in habitu ⁊ in actu. Tercia differentia

potentie intellectiue eſt in rationeꝫ intel-
lectum ⁊ intelligentiam. Quarta diui
ſio in rationem ſupioꝛem ⁊ inferionem.
Quinta diuiſio: in intellectum ſpecu-
latiuū ⁊ practicū. Sexta dr̄ia et diui
ſio eſt in intellectum ⁊ memoꝛiam intel-
lectiuam. De his oībus differētijs ⁊ di
uiſionibus potentie intellectiue dicendū
eſt hic ꝑ ſingula: excepta prima differen-
de intellectu agente ⁊ poſſibili: de q̄ diffu
ſe caplo precedenti dictum eſt.

De intellectu poſſibili in habitu et actu

¶ De intellectu poſſibili in habitu ⁊ in
actu. Scđa differentia ⁊ diuiſio intel-
lectus accipit ſm diuerſos ḡdus. Et hoc
diuerſimode ſm diuerſos. Nam q̄dam
phi diſtinguunt triplicē intellectū. Qui-
dam em̄ intellectus dicit in potētia ſiue
poſſibilis qđ idem eſt. Scđs dicit intelle
ctus in habitu. Tertius dicit intellectus
in actu. Et hi duo intellectus diſtinguūt
ratiōe ⁊ non re ab intellectu poſſibili. Di
cit em̄ intellectꝰ poſſibilis vel in potētia
inq̄ntum actu nullam habet ſpeciem ſed
eſt in potētia ad omnes: vt cū aīa creat
eſt ſicut tabula nuda. Dicit aūt intelle-
ctus in habitu: inq̄ntū exiſtens in actu ꝑ
ſpeciem q̄ eſt actꝰ primus ⁊ poteſt intel-
ligere qñ vult: q̄a eſt in potentia ad intel
ligere: qđ eſt actus ſcđs. Dicit vo intelle
ctus in actu: vel intellectꝰ adeptus ꝓut
eſt in actu ſcđo: q̄ eſt intelligere ſeu conſi
derare: inq̄ntū ꝑ ſpeciē intelligibilē actu
intelligit. Unde nota ſm phm .ij. de aia
Actus eſt duplex. ſcꝫ primus ⁊ ſcđs. Pri
mus eſt foꝛma ſubſtantialis rei ex q̄ cuꝫ
materia fit vnū ſine medio. Foꝛma enim
ſubſtātialis actuat materiā q̄ prius fuit
in potentia: ſic ſpēs intelligibilis intelle
ctum poſſibilem actuat ⁊ infoꝛmat: q̄ pri
us fuit in potentia. Alter eſt actus ſcđs ⁊
eſt opatio rei q̄ fluit ab ente in actu: ſicut
actuliter ꝯſiderare ⁊ intelligere ꝑ ſpeciē
receptā in intellectu poſſibili. vnde phs
actū primū compat doꝛmitioni. Actū ſe
cūdū vigilie. Ex his inferunt tria coꝛ-
relaria. Primū intellectꝰ in actu realiter

diſtinguit ab intellectu agente: ꝑꝫ q2 in-
tellectꝰ in actu realiter idem eſt cū intel-
lectu poſſibili: modo intellectꝰ poſſibilis
diſtinguit realiter ab intellectu agente.
Coꝛrelariū ſcđm. Licet intellectꝰ in po
tentia ⁊ in actu idē ſint cū intellectu poſ-
ſibili ſm rem: drñt tñ rōne: q̄a intellectꝰ
actu ſemꝑ intelligit. Intellectꝰ aūt in po
tentia nō ſemꝑ. Coꝛrelariū tertiū. In-
tellectꝰ poſſibilis actuatꝰ foꝛma intelligi
bili dicit intellectꝰ in habitu: q2 habitꝰ eſt
quo vti poſſumꝰ qñ volumꝰ: vt dr̄ .iij. de
aia: ſed intellectus poſſibilis factus ē in
actu actualiter intelligit. Et idē intellectꝰ
in actu etiā dr̄ intellectus in effectu. ⁊ eti
am intellectus adeptus ſm maioꝛē ⁊ mi-
noꝛem ꝑfectionem ipſius intelligibilis.
Naꝫ dr̄ intellectꝰ adeptus reſpectu opti
mi intelligibilis ⁊ obiecti: ſcꝫ inq̄ntū deū
intelligit ⁊ ſubſtantias ſepatas ſine ꝯuer
ſione ad fantaſmata. Hunc aūt ſtatum ⁊
dū poſuerūt phi habituꝝ circa finē vite.
Nos aūt dicimꝰ ꝙ erit in eterna beatitu
dine. ¶ De rōne intellectu ⁊ intelligētia

B De rōne intellectu ⁊ intelligentia.

Tertia differētia ⁊ diuiſio potentie in-
tellectiue aſſignat ſm aſpectus. Sic diui
dit potentia intellectiua: in rōnem intel-
lectum ⁊ intelligentiā. Ratio aſpicit ad
inferius: intellectꝰ ad par: intelligētia ad
ſupius. Nam q̄dam ſunt infra aiam rō-
nalem: q̄ ſcꝫ ſenſu ⁊ rōne ꝑcipimꝰ. Sen-
ſu q̄dem ſicut ſunt dura: mollia: calida:
frigida: alba: nigra: et cetera ſenſibilia
ſenſuū exterioꝝ ⁊ interioꝝ. Sunt etiam
alia infra aiam: q̄ rōne ꝑcipimꝰ: ſic ſunt
verū: falſum: iuſtum ⁊ iniuſtū: ⁊ foꝛme in
materia coꝛpali. Nam rō ē vis aie ſupra
coꝛpalia ⁊ infra ſpūalia collocata. Diſcer
nit em̄ verū a falſo: qđ eſt logice. Uirtu-
tes a vitijs qđ ē ethice. Et ꝑ experimēta: re
rū inueſtigās eſt nās: qđ ē phiſice: vñ in
hac ſubſcripta deſcꝛiptiōe Autoꝛis de ſpū
⁊ aia: oīa fere officia ⁊ actus rōnis ꝯti-
nent. Ratio ē vis aie q̄ inter bonū ⁊ ma-
lū: verū ⁊ falſum diſcernit. Ipſa em̄ rerū
coꝛpoꝛeaꝝ foꝛmas: nās: drñtias: ꝓpꝛia ⁊

accidentia oīa ꝑcipit incorporea: ſ; nō
extra corpa niſi rōne ſubſiſtentia. Abſtra-
bit eī a corpibus q̄ fundāt in corpibus:
nō actione ſed cōſideratione. Qualiter il-
la fiat abſtractio: dictū eſt ſ. q̄liter intelle-
ctus agens ſpecies intelligibiles abſtra-
bit a fantaſmatibus. c. xxix. q. iij. Quedā
ſunt iuxta aiam ꝛ paria: ꝛ illa intellectus
cognoſcit. Vñ intellectus eſt ea vis anie
quo inuiſibilia ꝛ incorporea cog̃ſcit: for-
mas ſc; extra materiā corpalē: vt ſūt an-
geli: demones ſeipā ꝛ alie aie: ꝛ ōis ſpūs
creatus. Supra aiam eſt qd̄ nec ſenſus
apprebendit: nec ratio ſuadet: ſ; aut diui-
na reuelatione compbendiť: aut ſcriptu-
rarū auctoritate crediť: ſicut deū in vna
ſubſtantia trinū: aut in tribus pſonis ſb-
ſtantialiter vnū: ꝛ bunc aīa p intelligen-
tiā cognſcit. Vñ intelligentia eſt vis anie
q̄ immediate ſupponiť deo. Cernit q̄dez
ipm ſummū verū ꝛ vere incōmutabilez.
Sic ergo aīa ſenſu ꝑcipit corpa: imagi-
natione corpoꝝ ſilitudines: rōne corpoꝝ
naturas: intellectū ſpm creatū: intelligē-
tia ſpm increatū. Sic pz q aia ꝑ rōnem
intellectū: ꝛ intelligentiā abilis eſt ad co-
gnoſcendū: deū ſupra ſe: ſe in ſe: ꝛ angelū
iuxta ſe: ꝛ quicq̄d celi ambitu ꝯtineť in-
fra ſe. ¶ De intellectibilitate Eſt et alia
vis cognitiua q̄ a Boecio intellectibili-
tas noiať. Vñ intellectibilitas eſt q̄dam
vis cognoſcitiua oim formarū in quadā
ſimplicitate abſq; ordine nāli vl' tpali cō-
plicatiua. Tali mō deus cōprebēdit res
q2 omes vno ſimpliciſſimo intuitu abſq;
omi ſucceſſione di ꝯprebēdere. Hoc mō
cognoſcēdi vtunť tres ordines angeloꝝ
q̄ deo ꝓpinquiores ſunt. Et q2 forte aliq̄
bomies q̄ q̄tuz dei bonitas ꝑmittit bāc
aliquo mō attingūt cognitionē. Ideo di-
cit Boecius: intellectibilitas ſolius dei ꝛ
admodū paucoꝝ boim. Ratio etiā in-
tellectus ꝛ intelligētia alia officia et act⁹
bñt ꝑ q̄ diſtinguunť. Et pmo ratio ꝛ in-
tellectus dñt. Naz licet rō ꝛ intellectus
vna ſint potentia realiter: dñt tñ in actu

De intelle-
ctibilitate.

quia diciť intellect⁹ qñ ſine aliquo diſcur-
ſu res appbendit: ꝛ ſic ꝓprie intellect⁹ eſt
angeloꝝ: q̄ dicunť ſubſtātie intellectua-
les. Sed rō circa res appbenſas diſcer-
nit ꝛ ꝯſiderat componēdo ꝛ diuidendo:
ꝛ ē boim q̄ dicūť rōnales: vt ſupra dictū
eſt caplo ꝑcedenti. Intellectus etiam ali-
quādo non ſumiť ꝓ potētia cognitiua: ſ;
ꝓ babitu. Et ſic di. vj. Etbicoꝝ. Qz intel-
lectus ē babitus ꝑncipioꝝ ꝛ ſcia babitus
ꝯcluſionū. De q̄ etiā dictū eſt. c. ꝑcedēti.
Cācellari⁹ etiā piſieñ. in tractatu d̄ theo-
logia miſtica. x. ꝛ xj. ꝯſideratōibus alios
actus attribuit rōni ꝛ intelligētie ꝑ quos
diſtinguunť: vñ dicit q intelligētia ſim-
plex: eſt vis aie cognitiua: ſuſcipiēs imme-
diate a deo quādā lucē nālem: ꝑ quā pn-
cipia pma cognoſcunť eſſe vera ꝛ certiſ-
ſima: terminis appbēſis. Principia bu-
iuſmodi noianť: aliqñ dignitates: aliqñ
cōes ani ꝯceptiōes: aliqñ regule pme in-
cōmutabiles ꝛ impoſſibiles aliter ſe ba-
bere. vt q: de quolibet affirmatio vel ne-
gatio de nullo vō ſimul: q totū eſt mai⁹
ſua pte: q intellectiuū melius ē nō intel-
lectiuo: q ſpūale pfectius ē corpali: q ſi
bō intelligit bō viuit: ꝛ ſilēs. Qualis vō
ſit illa lux nālis: dici pōt ꝓbabiliter q ſit
aliq̄ diſpoſitio ꝯnālis ꝛ ꝯcreata aie: quā
aliq̄ vocare videnť babitū ꝑncipioꝝ: vel
ꝓbabilius q ē ipſamet aia: exiſtēs lux q̄-
dam nāc intellectualis deriuata ab infi-
nita luce: pme intelligentie q̄ deus eſt: de
quo iobes: erat lux vera q̄ illumiat oēm
boiem venientē in bunc mundū. Et pſ.
Signatū ē ſup nos lumē vultus tui dñe
Ratio ē vis aie cognoſcitiua: deducti-
ua ꝯcluſionū ex pmiſſis. Abſtractiua q̄z
q̄ditatū: nullo organo in ſua opatione
egens. Hec deſcriptio ꝑ vltimā pticulaz
notat dñtiaz rōnis a vi cognoſcitiua ſen-
ſuali (ſc; ſenſibus exterioribus ꝛ interio-
ribus) que vtiť organo corporeo. Per
alias aūt particulas ab intelligentia ſim-
plici ſeceniť. Nam opatio intelligentie
magis attendiť in receptione ſimplicis

cognitionis a ſuperiori luce deo: q atten-
datur in deductione cōcluſionum ex pn-
cipijs qd̄ eſt ꝓprium rōnis: ſiue principia
ſumpta ſint ex experientijs ꝑ ſenſus vt q
ignis eſt calidus: aq̄ frigida: ꝛ ſic de alijs
Siue illa ſibi preſentauerit ab alto ſim-
plex intelligentia: vt q intellectiuū perfe-
ctius eſt nō intellectiuo: de quolibz affir-
matio vel negatio ꝛ bmōi. Eſt ꝛ tercia
vis cognitiua ſenſualis: que eſt vis anie:
vtens in ſua operatione organo corpo-
reo tam exteriori q interiori: ad ea q̄ ſen-
ſibilia ſunt per ſe vel per accidēs cogno-
ſcenda. Differētia buius virtutis ad du-
as virtutes precedētes aperta eſt: nā cū
recipit formas cōporeas corporearū reꝝ
in materia pñtes: ſic diciť ſenſus exteri-
or in quinq; diuiſus: qui ſunt viſus: audi-
tus: guſtus: olfactus: tactus: q̄ ſenſus ex-
teriores immediate accipiunt motiones
obiectales rerū exterioꝝ. Senſus vō cō-
munis recipit immediate ſenſationes fa-
ctas in bis quinq; ſenſibus exterioribus
iudicās inter eas. Fantaſia vero ex indi-
cijs vel ſenſationibus factis in ſenſu cōi:
cōponit ꝛ diuidit. Eſtimatiua vō que de
ꝓficuo vel nociuo dijudicat: elicit inſen-
ſata. Due ſunt etiā vires retētiue ſpecie-
rum in abſentia: vna ꝓ ſenſu cōi q̄ ima-
ginatio nominať: altera ꝓ eſtimatiua: q̄
memoria nominať: quarū oim virtutum
cum ſuis organis amplior manifeſtatio
in prioribus facta eſt. ¶ Anima rōnalis
eſt vmbra intelligentie. Cancellarius pa-
riſiēſis bas tres potētias cognitiuas va-
rijs nominib⁹ noiat: nā intelligētia nomi-
nat vmbrā intellectus angelici. Rationē
vmbrā intelligētie ſimplicis. Vim cogni-
tiuā ſenſualē vmbrā noiat rationis. Vn-
de ꝯſiderandū ſm Dionyſium ca. vij. de
diuinis nominibus. In ꝓgreſſu rerum a
deo fit cōcatbenatio quedā: vt infimū ſu-
premoꝝ fit primū inferioꝝ. Angelus a q̄
minoratus eſt paulominus bomo: quo-
niam eſt intelligentia ſimplicior bomine
babet in ſua natura illud quaſi infimum

¶ [A]nima rōnalis
[e]ſt vmbra in-
[te]lligētie
vmbra

qd̄ bomo babet in ſua natura ſupmum
vt ſm banc vim intelligentie coniungan-
tur abſq; medio alterius ſpeciei: angeli-
cus intellectus ꝛ bumanus: vnde ſic an-
gelus eſt vmbra dei: ſic intelligentia ſim-
plex eſt in vmbra angeli. Ratio in vmbra
ſimplicis intelligētie: et vis ſenſualis co-
gnoſcitiua in vmbra rōnis: in qua vi ſen-
ſuali varij gradus diſtinguunť ꝓ varie-
tate ſuoꝝ officioꝝ: nam eſtimatiua collo-
catur in vmbra rationis: fantaſia in vm-
bra eſtimatiue: ſenſus cōis in vmbra fan-
taſie: ſenſus vero exterior: qui eſt nouiſſi-
ma lux potētie cognitiue qui deficit ꝛ oc-
cidit in potētia ſolum vegetatiua ſeu nu-
tritiua: eſt in vmbra ſenſus cōis: ꝛ h̄ no-
minatio ortum bz ex dictis cuiuſdā pbi
noie yſaac qui dicit. Qz aia rōnalis creať
in vmbra intelligētie: ꝛ ſenſibilis in vm-
bra rōnalis: ꝛ ſumiť ibi intelligētia nō ꝓ
potētia aie de q̄ h̄ fit ſermo: ſ; ꝓ anglo q̄
excedit aiaz rōnalē viatricē i claritate co-
gnitiōis ſic lux vmbrā: ꝛ de⁹ ꝑ infinitū ex-
cedit anglm: nā vt dcm̄ eſt ſ. ca. ꝑce. q. ix.
Intellect⁹ diuin⁹ ē ſimplr i actu reſpectu
itelligibiliū: q2 ꝯgnoſcit oīa ſil' ꝛ ſel' ꝑ ſuā
eēntiā: apd̄ quē nō eſt viciſſitudinis obū-
bratio: nā viciſſitudo intelligēdi obūbrat
lucē ꝛ ꝯgnitōez intellect⁹ creati. Intelle-
ctus angelic⁹ q̄ eſt vmbra diui intellect⁹
ē in potētia ad itelligibilia: potētia tñ ſp
actui ꝯiūcta: ꝑ ſpēs cōcreatas vniuerſa-
les oia cognoſcit ſil': nō ſicut de⁹: ſ; oia q̄
vna ſpē vniuerſali repñtanť: ꝛ ſic dič Au-
tor de cauſis. Qz intelligētia. i. angl's eſt
plena formis. i. ſpecieb⁹ itelligibilib⁹ ſibi
ꝯcreatis. Intellect⁹ vō buman⁹ eſt in po-
tētia ad intelligibiliū: potentia diſtāte ab
actu: q2 nō bz ſpēs intelligibiles ei ꝯcrea-
tas: ſ; abſtrabit eas a fantaſmatib⁹ iuua-
mine ſenſus: ꝛ ſic min⁹ bz de claritate co-
gnitiōis: ꝛ per boc eſt vmbra angeli: vn-
de ſicut lux deficit ſeu occidit in vmbra:
ſic lux et cognitio que eſt in angelo in ani-
ma rationali deficit ꝛ obumbratur: quia
anima deficit a perfectione cognitionis

angelice. Et in aīa rōnali potētia cogniti
ua inferior deficit a ꝑfectione cognitōis
potētie ſuperioris: que lucē cognitionis
ꝑfectius ⁊ limpidius recipit ꝙ̄ potētia in
ferior. Qd̓ pꝫ conſiderāti actus potenti
arum cognitiuarū incipiēdo a ſup̄ma po
tentia ſcꝫ intelligētia ſimplici vſqꝫ ad po
tentiam inferiorem cognoſcitiuā ſcꝫ ſen
ſum exteriorem: ſemꝑ inueniet gradꝰ co
gnoſcendi: ⁊ ſic inueniet ꝙ potentia infe
rior eſt vmbra ſuperioris: q̄ minꝰ hꝫ de
luce cognitionis: accipiamus exemplum
de ſole. Lux eñ ſolis diſpariter ſe diffun
dit ꝓ varietate medioꝝ: aliter in denſita
te: aliter in raritate: aliter in medio ꝑſpi
cuo dyaphano et puro: aliter in obſcuro
turbido ⁊ ſpiſſo. Sic etiā lux diuina non
naturali neceſſitate ſed liberaliſſima et
gratuita charitate: his quidē clarius his
vero obſcurius ſe cōmunicat. Dat ei ſe
limpidius intelligentie ꝙ̄ rōni: ⁊ vtriqꝫ
limpidius ꝙ̄ ſenſui. Exemplum ſenſibile
ad hoc eſt. Si diuerſa vitra oppoſueri
mus radijs ſolaribus ſm ꝓpinquū ⁊ di
ſtans per lineam rectā inter ſolem ⁊ ocu
lum noſtrum. Conſtat inter duo q̄libet
ſpecula eſſe ſpacium vbi lumen ſolis ali
ter ⁊ aliter inſpici poſſet: ita vt poſterius
lumen appareat quedā vmbra vł adum
bratio ſi ad precedēs compareret̄. No
minat̄ etiam intelligentia celum ſup̄mū
ſiue tercium ad qd̓ paulus raptus fuit.
Raptus in celū terciū — Ratio vero nominat̄ celū medium ſiue
ſcd̓m. Uis aūt cognitiua ſenſualis: celū
primū vel infimū. Nam raptus pauli in
tercium celū ſm Cancellariū pariſieñ. fu
it in ſuperiori parte aīe rationalis: q̄ ſpi
ritus vel mens vel intelligentia vel celū
tercium ⁊ ſupremū nominat̄. Dum mēs
pauli ita in ſuo actu ſuſpenſa eſt: ꝙ potē
tie inferiores: ſenſus ſcꝫ exteriores ⁊ inte
riores: ſimiliter ⁊ ratio: non potuerūt exi
re in operationes ſuas: ſed ceſſauerūt ab
actibus ſuis: debilitatis actibus ⁊ fundi
tus ablatis ꝙ̄diu durauit raptus ⁊ exta
ſis ſiue exceſſus mentis pauli: qui vt ſic

cognouit deum per eſſentiam facie ad fa
ciem: nam ſm gloſam Augꝰ. ij. Corinth.
xij. Paulus dicit̄ vidiſſe deū ad ſimilitu
dinem angeloꝝ tercij ordinis in quo ſūt
Throni Cherubin ⁊ Seraphin: qui deū
vicinius ⁊ intimius pre alijs ordinibꝰ cō
templant̄. Plura hic dicenda occurre
rent de raptu aīe in primū celum ſcꝫ ima
ginationis ſupra ſenſus exteriores: ⁊ de
raptu aīe in ſcd̓m celū: ſcꝫ rationis ſupra
imaginationē. Et de raptu in tercium ce
lum ſcꝫ intelligentie ſupra rationē ⁊ oēs
vires inferiores: que hic breuitatis gra
tia omittunt̄: nam in. ij. tractatu. c. xv. de
raptu diffuſius determinat̄. Cancellariꝰ
pariſieñ. ꝑclare de his raptibꝰ plura po
nit in tractatu de theologia myſtica: ⁊ in
tractatu de mōte ꝯtēplationis. Noiat̄ — Mens
etiā intelligētia mens: eo ꝙ in aīa velut
ſup̄ma potētia emineat vel excellit tanꝙ̄
caput vel oculus inter ceteras ꝑtes cor
poris: ſic intelligētia eſt ꝑſtantior in aīa
inter vires cognitiuas: quēadmodū ſin
dereſis (de qua infra tractabit̄) ꝑſtanti
or eſt vis aīe inter potētias affectiuas: q̄
idcirco apex mētis nominat̄. Sunt eniꝫ
tres vires affectiue ꝓporcionales cogni
tiue de q̄bus dictū ē: ſcꝫ ſindereſis: volū
tas ⁊ appetitus ſenſitiuus: de quo ſupra
dictū eſt: ſed de ſindereſi ⁊ volūtate in ſe
quētibus dicet̄. Nominat̄ etiā intelli
gētia ſimplex: ſpūs: vnde q̄ hoc nomen
ſpūs equiuocum eſt: ⁊ ſepius in hoc opu
ſculo de deo dicit̄. Idcirco de eius equo
catione hic ſubiungit̄: vñ ſm San. Bo
nauentu. in. j. ſen. diſ. x. q. iij. in corpore.

❡ Spūs multipliciter accipitur. Nam — Spūs multipliciter accipitur
hoc nomē ſpūs reperit̄ in corporibꝰ: In
ſubſtātijs rationalibꝰ: ⁊ in deo. In ſuba
autē corporali ſpūs dicit̄ dupliciter. Aut a
ſpūalitate cōtra corpulentiam: ⁊ ſic dici
tur abſolute ⁊ vocatur ſpūs corpꝰ ſubti
le aereū: ſicut accipit̄ in libro de differen
tia ſpūs ⁊ anime. Et ille ſpūs eſt triplex:
naturalis: vitalis ⁊ aīalis: de quo ſupra
dictum eſt. c. ix. Aut a ſpiratione: ⁊ ſic dicit̄

ſpūs flatus: vt in pš. Ignis grando nix
ſpūs ꝓcellarū. Scd̓m hunc modū dupli
cē accipit̄ in ſubſtātia ſpūali ſiue rōnali.
Aut a ſpūalitate cōtra corporeitatē: ⁊ ſic
ſubſtātia rōnalis vel eius potētia interi
or ſup̄ma ſcꝫ intelligētia dicit̄ ſpūs: quia
eſt natura ſpūalis et rōnalis ab oīni cor
poreitate aliena: ⁊ eſt tanꝙ̄ oculus i aīa.
Non eñ ſimplex intelligētia ꝑcipit cor
pora ſicut ſenſus: nec corpoꝝ ſimilitudi
nes ſicut imaginatō: nec corpoꝝ naturaſ
ſicut ratio. Sed ſpm̄ increatū ⁊ ſpm̄ cre
atum contēplat. De hoc ſpū dicit̄ Ecci. iij.
Quis nouit ſi ſpūs filioꝝ adam aſcēdat
ſurſum. Aut a ſpiratione et ſic affectus
vel amor dicit̄ ſpūs. Et huiꝰ rō eſt: quia
actus ſpirationis in corꝑe: eſt actꝰ inter
nus: actus continuus: actus viuificus: ⁊
hꝫ originem a calore: quia ergo egreſſus
amoris vt amor venit ab intrinſeco: et
amor eſt actus viuificus: q̄ amor eſt vi
ta ſpūalis aīe. Et iterū amor eſt actus cō
tinuus: q̄ cōtinue dꝫ reddi amor: ⁊ tunc
ꝑfectus eſt: qñ hō ſic amat. Rurſus ē ca
lor ſpūalis: ideo ſolus amor dicit̄ ſpūalis
ſpirari: ⁊ ſic accipit̄. j. ad Theſſal. vl. Ut
integer ſpūs vr̄ ⁊ aīa ⁊ corpus. glo. Spi
ritus eſt mens qui ſeruit legi dei. Scd̓m
hunc duplicē modū ſpūs accipit̄ in diui
nis: nam ſm ꝙ ſpūs dicit̄ a ſpūalitate: ſic
cōuenit toti trinitati: nā tota trinitas ca
ret corporeitate ⁊ mālitate: vñ Ioh. iiij.
dicit̄: ſpūs eſt deus. Scd̓m qd̓ dicit̄ a ſpira
tione ſic cōuenit illi ſoli ꝑſone q̄ ꝓcedit
vt amor. Spirare eñ in ſpūalibus ſoliꝰ
eſt amoris: et qm̄ amor pōt ſpirari recte
et ordinate: ⁊ ſic eſt purus: vel indirecte
⁊ immūde: ⁊ ſic eſt libidinoſus: ideo ꝑſo
na illa q̄ eſt amor nō tm̄ dicit̄ ſpūs: ſꝫ ſpi
rituſſanctus (Et nota ꝙ ſpūſſanctus qñ — Spūſſanctꝰ
eſt vna dictio dicit̄ de tercia ꝑſona in tri
nitate: ſed qñ ſunt due partes: dicit̄ de ſpū
cuiuſlibet iuſti). Nō ſic filiꝰ dicit̄ ſanctꝰ: q̄
generatio eſt motus naturalis circa quē
non attendit̄ ſanctitas vel puritas: ſicut
attendit̄ circa amorē voluntatis.

❡ De rōne ſuperiori ⁊ inferiori. Quarta — De ratione ſuperiori ⁊ inferiori
differētia ⁊ diuiſio potētie intellectiue ſu
mit̄ ſm officia ⁊ diſpoſitiones: ſic diuidi
tur potentia intellectiua in rationē ſupe
riorē ⁊ inferiorē: ſed quia hoc nomen ra
tio equiuocū eſt. Idcirco primum dicen
dum eſt de rōnis multiplici acceptione.
Unde cōſiderandū ꝙ ratio ſextupliciter — Ratio ſextupliciter dicit̄
dicit̄. Primo idē eſt ratio ꝙ cauſa. Unde
⁊ in vſu cōiter loquentiū dicit̄ huiꝰ ratio
eſt. i. cauſa: vel redde rationē. i. dic cauſā.
Scd̓o mō ratio eſt idē qd̓ aliq̄ bona pro
batio: ſiue ſit ꝑ cauſam ſiue ꝑ effectū. Et
ſic aliq̄s dicit̄ ꝓbare ſuaꝫ opinionē multis
rōnibus: et ſic videt̄ poni in diffinitione
argumēti: qñ dicit̄ Argumentū eſt ratio
rei dubie faciēs fidē ſm Boetiū in topi
cis. Tercio mō ratio idē eſt qd̓ diffinitio
⁊ ſic capit̄ in ꝑncipio ꝑdicamētoꝝ. Equi
uoca ſunt quoꝝ nomē cōe eſt: ⁊ ſm idēꝫ
nomē ratio ſubſtātie eſt diuerſa: rō. i. dif
finitio. Quarto mō ratio idē eſt qd̓ cōce
ptus intellectus de re quā q̄s expſſe voluit
intelligere. Que etiā verbū mētis dicitur
et hoc mō ratio rei eſt eius expſſa conce
ptio in intellectu: ⁊ ſic dicimus. Q̄ vnige
nitus dei verbū increatū eſt lux in mente
ſummi artificis: plena viuentibus ratio
nibus et eternis. Quinto rō eſt illud qd̓
correſpōdet in re ꝯceptioni intellectꝰ de ſe
facte: ⁊ dicit̄ rō qd̓ tali ꝯceptioni correſpōdet.
Hoc aūt eſt illud qd̓ appꝛhēdit intellectꝰ
de ſignificatione alicuiꝰ nois: ⁊ ſic dicimꝰ
ꝙ rō iuſticie eſt in tenendo mediū coꝝ q̄
ſunt ad alterū. Sexto rō idē eſt qd̓ poten
tia intellectiua aīe rōnalis: a q̄ hō dicit̄ rati
onalis: vñ differūt rōnale et rōnabile: q̄
rōnale dicit̄ qd̓ vtit̄ rōne: vt hō: ſed rōnabi
le qd̓ rōne agit̄ vel qd̓ rōnabiliter viuit:
vñ oēs hoīes ſunt rōnales: ſed pauci rō
nabiles: q̄ nō ducunt̄ rōne: lꝫ ſint rōna
les. i. aptitudinem habēt rōcinādi. i. rōne
vtendi: vñ de rōne ſexto mō accepte hic
eſt agendū. ❡ De rōne q̄d ſit. Ratio dicit̄ — Ratio quid ſit
ipſa vis aīe rōnalis ꝯſiliatrix: ⁊ diſcernit
conferēdo inter bonū ⁊ malū: ⁊ inter bo

num et melius cōparādo vnū ad aliud.
Eſt eñ alqñ rō cognitio veri vt veri. Et
ſic ē cognitiua tñ Eſt ēt rō aliqñ ↄgnitō
veri vt boni. Et ſic dī ſil' cognitiua ⁊ mo-
tiua. Cū eñ iudicat aliqd ēē bonū vl' ma
lū ⁊ ibi ſiſtit: tūc dī cognitiua. Si xo vlte
riꝰ ꝓcedit iudicādo aliqd bonū: vt ſcʒ fi
at: vel malum vt euitet: tunc dī etiā mo-
tiua. Si vero adhuc vlterius procedat ⁊
nō ſolum iudicat aliqd eſſe bonum: vt fi
at: ſed etiam cuʒ hoc illud fieri appetat:
tunc tranſit in liberum arbitrium qd cō-
prehendit rōnem ⁊ voluntatem: vt infra
dī. Hec vis anime ſcʒ ratio ſm Aug. xij.
de ciuita. dei. Diuidit in parteʒ ſiue por-
tionem ſuperiorem ⁊ in partem ſiue por
tionem inferiorem. Pars ſuperior: rō ſu
perior nominat: ⁊ pars inferior: ratio in
ferior. Et licet iſte due partes idem ſint i
re: diuerſificant tñ ſm rōnem ſuarū ope
rationum ſeu officiorum ac etiam ſuarū
diſpoſitionum: ſicut dicēt de oculo nunc
ſurſum nunc deorſum aſpiciente. Supe-
rior eñ pars ⁊ portio rōnis ſm Aug. eſt
que rebus eternis intendit: ⁊ hoc duobꝰ
modis ſcʒ conſpiciendis ⁊ conſulendis.
Primo eñ ratio ſuperior intēdit rebus
eternis cōſpiciendis: ſm qd eterna in ſe-
ipſa ſpeculat ſeu cōtemplat. Et licet vt
Nota ſic ratio ſuperior vſq; ad ↄtemplationeʒ
eternoꝝ ſe extēdat: differt tñ ab intelligē
tia (de qua ſupra dictum eſt) Nā intelli
gentia negociat in eternis ꝑ modū intui
tionis ⁊ abſolute. Ratio vero nō ſic: ſed
conferēdo ⁊ rōcinādo eterna contēplata
ꝑut ex ipſis poterit accipere regulas agē
dorū. Item intelligētia ſimplex ꝑncipia
ꝑma per ſe nota que cognoſcit in lumie
ꝓprio ſibi a deo collata: ⁊ ab alto: ꝑntat
rationi ꝑ que ratio deducit ↄcluſionē ex
ꝑmiſſis: ſi autem rō deducit ↄcluſiones
ex ꝑncipijs ab inferioribas per experien-
tiam acceptis: tunc dicitur ratio inferior
vt ꝙ ignis eſt calidus. Scdo ratio ſu-
perior intendit rebus eternis conſulēdis
tanꝙ medio: ſm qd ex eternis legibus ⁊

rationibus diuinis ſuperior ratio acci-
pit regulas agendorum: vel ſm ꝙ eter-
na applicat ad dirigendam voluntatem
⁊ actionem. Verbigratia. Cum ratio di-
cit. Omne ꝓhibitum lege dei eſt vitan-
dum: vel omne preceptum lege dei eſt fa
ciendum: vt non mechaberis: vel ſabba-
ta ſanctifices: tunc tale iudicium attribu
itur rationi ſuperiori. Ratio vero inferi-
or de trāſitorijs iudicat ⁊ ea diſponit. Et
innititur ⁊ rōcinatur per leges ⁊ ratiōes
humanas: vt cum quis per iudicium ra-
tionis conſiderat de agendis per cauſas
inferiores: vt puta furtum vel adulteri-
um: vel aliqd inhoneſtum non eſt facien
dum: conſiderando actus turpitudinem
rationis dignitatem: offenſam hominuʒ
Nota et quantū malum ſit damnoſum ⁊ inho-
neſtum rei publice: tunc tale iudicium at
tribuitur rationi inferiori. Hec differētia
rationis ſuperioris ⁊ inferioris eſt ſm of
ficia. Eſt ⁊ alia differentia ſm diſpoſi-
tionem. Nam ſuperior ratio eſt fortis ⁊
vocatur vir: et comparat ade. Inferior
vero ratio eſt debilis ⁊ nominat mulier
⁊ comparat eue. Talis autem diſpoſiti-
onum diuerſitas ſm San. Bonāuentu.
in. ij. ſenten. ortum habet non ex diuerſi-
tate nature ſed ex diuerſa comparatione
eiuſdem potentie. Dum eñ ratio noſtra
ad ſuperiora conuertitur purgatur illu-
minatur et perficitur. Dum enim leges
eternas conſpicit ⁊ immutabilitatem di
uine virtutis: in bono fortificatur ⁊ vigo
ratur. Dum autem ad inferiora conuer-
titur vtpote ad ſenſualitatem ⁊ carnem:
⁊ circa res corporales verſatur: iam per
ſenſualitatem cui coniuncta eſt qdāmo-
do trahitur ⁊ emolliri incipit: et ſepe ab
eis allicitur ⁊ trahitur. Videt enim ſem-
per ſibi pomum porrigi id eſt illecebram
que eſt carnalis concupiſcentia et dele-
ctatio: et quia vna oritur ab alia ⁊ ei cō-
iungitur tanꝙ adiutorium ſimile ſibi: re-
cte illa ſuperior dicitur vir: ⁊ inferior mu
lier: ⁊ inter illas dicitur eſſe coniugium.

Hec ſuperior intelligens ⁊ conſulens di
uinam volūtatem. Illa vero inferior exe
quens opere: ⁊ ideo hec regit illa regitur
E Et ex hoc illa ſuperior ⁊ iſta inferior ap
De actibus rationis. pellatur. ¶ De actibus rationis. Ratio
vt dicit San. Bonauentura. in centilo-
quio habet quinq; actus: duos per quoſ
dirigitur in finem veri: quorum vnꝰ pre-
Rōcinatio cedit cognoſcere: et dicitur ratiocinatio:
que ſic ab Auguſtino diffinitur. Rōcina-
tio eſt rationis inquiſitio: vel aliter. Ra-
tiocinatio ē rationabilis ſubtiliſq; a cer-
tis ad incertorum indagationem nitens
cogitatio. Et dicit raciocinatio a ratioci
nor aris quod eſt ratione vti. Hinc raci-
Ingenium ocinationi eſt inſitum ingeniū quod diffi
nitur ab Aug. Ingenium eſt illa vis ani
me ſiue intentio qua ſe extendit anima ⁊
exercet ad incognitorū cognitiōem (Et
dicit ingenium ingenij: ab in ⁊ geniuʒ in
eodem ſenſu. Illa enim prepoſitio in: ad
dita nihil operat: niſi quod notat inge-
nium eſſe intrinſecam vim anime ⁊ natu
ralem. Unde ingeniuʒ dicit quaſi intus
genium: ſcilicet a natura) Alius actus
rationis eſt ipm cognoſcere quod ē aſpe
ctus veri: ⁊ ſm hoc diffinit ratio ab Au-
guſtino. Ratio eſt animi aſpectus quo ꝑ
ipſum verū intuet: vnde ꝗcquid ſenſus
percipit: imaginatio repſentat: cogitatio
format: ingeniū inueſtigat: ratio cogno-
ſcit ⁊ iudicat: ⁊ memoria conſeruat: intel
ligentia comprehendit: ⁊ ad meditatio-
nem: ſeu cōtemplatiōem adducit. Ha
bet etiam ratio tres actus per quos diri
git in finem boni. Primus actus eſt vis
inuentiua: ⁊ dicitur inuenire: ⁊ eſt boni ⁊
mali diſcretio: ſiue boni ⁊ melioris. Se-
cundus actus eſt vis diiudicatiua: ⁊ dici
tur diiudicare: ⁊ eſt diſcretione facta: bo
ni ſiue melioris electio. Inuenire enim ⁊
diiudicare ſunt actus potentie cognitiue
ſiue rationis adinuicem ordinati: per ꝗs
dirigit ratio in finem boni. Tertius actꝰ
eſt dilectio. De his tribus dicit Augu-
ſtinus. Ratio eſt animi aſpectus quo bo

num ⁊ malum diſcernit: virtutes eligit:
deum diligit. ¶ De intellectu ſpeculati-
uo ⁊ practico. Quinta differentia ⁊ di F
uiſio potentie intellectiue ſm ſtatus: vt De intellectu ſpeculatiuo ⁊ practico.
cum diuiditur vis rationalis ſiue intelle
ctus. in intellectum: ſpeculatiuū: qui exer
cetur in cognitione veri: ⁊ practicum qui
exercetur in operatione boni: vterq; ta-
men intellectus cōſiſtit in cognitione ve-
ri: ſed quia cognitio veri eſt duplex: vel
veri vt veri: vel veri vt boni. Hinc eſt ꝙ
intellectꝰ diuidit in ſpeculatiuū ꝑ quē re
cte intelligimꝰ (ꝗ ⁊ theoricus intellectus
dicitur a theoro: ras: quod eſt videre vel
ſpeculari: inde theoricus. id eſt. ſpecula-
tiuus vel contemplatiuus) et in practicū
per quem bene viuimus ⁊ operamur. Et
dicitur a praxis quod eſt operatio: inter
quos intellectꝰ multiplex poteſt aſſigna
ri differentia: non tamen differunt reali-
ter ſed ratione tantū. Inqntum eñ ali-
quid intelligit abſolute: vocatur ſpecula
tiuus: inqntum per formam apprehen-
ſam extenditur ad opus: dicitur practi-
cus: ⁊ eſt prima differentia. Nam intelle
ctus ſpeculatiuus vtitur forma ⁊ ſpecie
intelligibili abſolute: vt ſolum eſt princi-
pium cognoſcendi. Intellectus vero pra
cticus formam vel ſpeciem apprehēſam
extendit ad opus tanꝙ exemplar operis
ad cuius ſimilitudinem aliquid operat.
vnde dicitur. iij. de anima. Intellectus
ſpeculatiuus extenſione fit practicus.
dum ſcilicet coniūgitur voluntati ⁊ ope-
ri: non ꝙ intellectus ſit voluntas ſeu ap-
petitus: ſed ille idem intellectus ⁊ ipſa ea
dem potentia que dirigit in conſideran-
do: poſtmodū regulat in operando. Vo-
luntas nanq; eſt appetitus ratiocinatus
hec Bonauentura in ſecundo ſententia
rum. Secunda differentia. Nam in-
tellectus ſpeculatiuus ponit finem ſuuʒ
intra ſe tantum. Sed intellectus practi-
cus ponit finem ſuum aliquando intra
ſe: et aliqñ ex ſe. Cuiꝰ rō ē q2 itellectꝰ ſpe
culatiui opatio ē imanēs ⁊ mānet ī opāte

quantū ad phiam naturalē et rōnalem.
Intellectus eñi in his opando ſolū qu e
rit ſcire (eſt aūt opatio imanēs que ma-
net in opante: ⁊ nō tranſit in exteriorem
materiam) Operatio aūt intellectus pra
ctici aliq̄ eſt immanens: q̄tuz ad phiam
moralē que tractat de virtutibus ⁊ earū
vitijs oppoſitis: vt caſte: patienter: humi
liter: viuere ⁊ agere. harum virtutū ⁊ vi-
tiorum oppoſitoruz actiones: manent in
exercente ⁊ opante (De diuiſione autez
phie in naturalem: moralem ⁊ rationalē
dictū eſt precedenti capitulo in fine) ali-
qua operatio intellectus practici eſt trā-
ſiens q̄tum ad artificialia ⁊ mechanicas
artes: vt ars faciendi rotas: ars molendi
narij: ars faciendi horologia. Eſt aūt ope
tranſiens: q̄ ab opante tranſit in exterio-
rem materiā in qua ſuſcipit̄: ſicut domi-
ficatio opatio eſt tranſiens: quia tranſit
in materiam lignoꝝ ⁊ lapidū. Tertia
differentia: nam cum phs. vj. Ethicoruz
ponat. v. habitus intellectuales ſapiētiā
ſcz intellectū: ſcientiā: prudentiā ⁊ artez.
Operatio intellectus ſpeculatiui q̄ exer-
cet̄ in cognitione veri: procedit a tribus
primis habitibus intellectualibus. ſcz ſa
pientia: intellectu ⁊ ſciētia. Eſt aūt ſa-
pientia circa cauſas altiſſimas: vnde di-
cit̄ ſapientia quaſi de deo ſapida ſcientia
Et comprehēdit ſub ſe oēm theologiam
⁊ totam metaphiſicaz: que eſt theologia
paganoꝝ. Intellectus eſt habitus ꝑnci-
pioꝝ: q̄ intellectis terminis cognoſcunt̄
vt omne totum eſt maius ſua parte: ⁊ ſic
de alijs. Hic aūt intellectus nō ſignificat
potentiā intellectiuā: de qua hic agitur:
ſed habitū potentie: q̄ importat rectitu-
dinē rationis circa prima principia. Sciē
tia eſt habitus concluſionū ꝑ demonſtra
tionem acquiſitus. Et comprehēdit ſub
ſe: mathematicā ⁊ phiſicā. Operatio ve-
ro intellect⁹ practici: que exercet̄ in ope
ratione: ꝓcedit ab alijs duobus habiti-
bus intellectualibus ſcz prudentia ⁊ ar-
te. Naz operatio intellectus practici ſm

quam producit agibilia: eſt imanens: et
procedit a prudentia ſm quam recte agi
mus: vnde prudentia eſt recta ratio agi-
bilium ſm phm. vj. Ethicoꝝ. id eſt. circa
actus qui manent in operante ⁊ nō trā-
ſeunt in exteriorem materiam: ſicut ſunt
amare: odire: diligere ⁊ huiuſmodi: que
pertinēt ad actus morales: quorum pru
dentia eſt directiua. Et comprehēdit ſub
ſe philoſophiā moralem totam. ſcz mo-
naſticam: yconomicā ⁊ politicam ⁊ totū
ius canonicū ⁊ ciuile. Operatio aūt intel
lectus practici ſm quam ꝓducit factibi-
lia eſt tranſiens: ⁊ ꝓcedit ab arte: vnde
dicit philoſophus. vj. Ethicoꝝ. Ars ē re-
cta ratio factibiliuz. Mediante eñi arte:
artifex recte operat̄ ſm principia ⁊ regu
las artis ſue: vnde ars importat rectitu-
dinem rōnis circa factibilia. id eſt. circa
actiones in exteriorem materiā trāſeun-
tes: ſicut eſt ſecare ligna: dolare lapides: in
quibus eſt ars directiua ſm regulas ſu-
as. vnde ars dicit̄ ab arceo: ces: cere: eo
ꝙ artat regulis ad recte agendum: ſm re
gulas vniuſcuiuſq; artis: vnde ſm Hu-
gonē de ſancto victore in dydaſcolicon.
ſeptem ſunt artes mechanice que ꝓpter
ſupplendā corporis indigentiaz reperte
ſunt. ſcz lanificiū: armatura: agricultura
venatio: nauigatio: medicina ⁊ theatrica
que eſt ars ludoꝝ: ſiue in cantibus: ſiue
in organis: ſiue in figmentis: ſiue in geni
culationibus corporis. Differunt aūt
agibile ⁊ factibile ſiue actio ⁊ factio. Nā
actio circa quā eſt prudētia eſt operatio
immanens ⁊ eſt ꝑfectio opantis: vt intel
ligere eſt perfectio intelligentis: diligere
diligentis: quemadmodum lucere eſt ꝑ-
fectio lucentis. Factio vero circa quā eſt
ars eſt opatio tranſiens: et eſt perfectio
opati: ſicut edificare eſt perfectio edificij
¶ De vita actiua ⁊ contēplatiua. Quar — G De vita actiua ⁊ contēplatiua.
ta differētia intellectus ſpeculatiui ⁊ pra
ctici eſt. quoniam ab intellectu ſpeculati
uo procedit vita contemplatiua. Ab in-
tellectu vero practico vita actiua: vnde

dicit Sanctus Tho. ſcđa ſcđe. q. xvij. ar
ticul̄. j. Cum enim vita dicitur operatio
quā aliquis ex ſeipo exercet: ⁊ in homine
operatio que eſt in eo principalior ⁊ i pri
cipalioribus operationibus illa dicit̄ vi-
ta: cui impenditur ſummū ſtudium intē-
tio ⁊ cura: non ſolum ſm potentias natu
rales: ſed etiam ſm habitus ⁊ actus ſup
additos. Et cum talis principalior ope-
ratio ſit in homine intelligere. Reſtat ꝙ
ſm hanc operationē homo dicat̄ viuere
et vita eius diſtinguit̄ in actiuā ⁊ cōtem
platiuam reſpectu operationis intellecti
ue. Uita eñi voluptuoſa non eſt ꝑncipa-
lis in homine nec humana: immo bruta-
lis beſtialis ⁊ pecudum. j. ethicoꝝ nomi-
natur a philoſopho. Sed ſm intellectuz
ſolum eſt humana vita: cuius diuiſio re-
ſpectu intellectus ſic habet accipi. Habz
enim pars intellectiua duas operatiōes:
vnam que eſt ipſius ſm ſe: aliam que eſt
ipſius ſm qđ regit vires ⁊ potentias ani
me inferiores ſibi obedientes: ⁊ ſm hoc
in homine accipitur duplex vita. Una q̄
conſiſtit in operatione intellectus ſm ſe:
et hec dicit̄ vita cōtemplatiua. Alia que
conſiſtit in operatione intellectus ⁊ rati-
onis: ſm qđ ordinat ⁊ regit et iperat po-
tentijs anime inferioribus natis ſibi obe
dire: ⁊ hec dicitur vita actiua. Ex quo pa
tet ꝙ cum intellectus diuidit̄ in ſpecula-
tiuum ⁊ practicū non tanq̄ diuerſas po
tentias: ſed ſicut indiſtincta officia: ꝑ di-
ſtinctos actus: indiſtincta obiecta: et ho-
minis vita dicitur conſiſtere in eo in quo
magis delectat̄ ⁊ cui magis intēdit. Qui
dam autem magis intendunt contēplati
oni veritatis: quod pertinet ad intellectū
ſpeculatiuū. Uita contemplatiua conſi-
ſtit in contemplatione ſummi contēpla-
bilis. Et quia aliqui magis intendūt per
intellectum practicum: paſſionibus mo-
derandis: vicijs extirpandis: virtutibus
inſerendis: quod pertinet ad rationem ⁊
intellectum practicum: ideo in his conſi-
ſtit vita actiua. Ad vitam etiam actiuam

pertinēt opera miſericordie corporalia ⁊
ſpiritualia. Ad cōtemplatiuam pertinēt
oratio perfecta. ¶ De memoria intellecti
ua. Sexta differentia ⁊ diuiſio potentie — H De memoria intellectiua
intellectiua eſt ſm cōparationem habit⁹
ad actum: et ſic diſtinguit̄ in memoriam
intellectiuam ⁊ in intellectū ſeu intelligē
tiam: quia vna et eadem eſt potentia in-
tellectus ſeu intelligentia: ⁊ memoria in-
tellectiua ⁊ idem habent obiectum. Sed
ab actibus eſt diſtinctio: quia intellectus
poſſibilis dicitur memoria: inquantū cō-
ſeruat actu ſpecies intelligibiles: ⁊ ſic eſt
in actu ꝑmo per eas. Et idem intellectus
poſſibilis vocatur intelligentia vel intel-
lectus ꝓut actu vtit̄ ſpeciebus ⁊ actu cō
ſiderat ꝑ eas: ⁊ ſic per eas eſt in actu ſe-
cundo: qui eſt conſiderare. Ex quo patet
ꝙ eadem eſt potētia: memoria intellecti-
ua: intellectus poſſibilis: intellectus i ha
bitu: intellectus in actu: intellectus i effe
ctu ⁊ intellectus adept⁹: ſed differūt ſm
actus: vt ſupra dictum eſt in ſecunda di-
uiſione potentie intellectiue.
Pro ampliori memorie intellectualis no
ticia Queritur qualiter memoria intelle
ctiua que eſt pars imaginis: differt a me
moria ſenſitiua de qua ſupra dictum eſt
caplo. xxij. Reſpondetur ꝙ in multis dif
ferūt. Primo quia memoria ſenſitiua ē
virtus organica: ⁊ eſt ſubiectiue indeter-
minata parte corporis ſcz in parte poſte
riori cerebri locata. Sed memoria intelle
ctiua ſicut ⁊ alie potentie intellectiue nō
eſt virtus organica: nec eius operatio ex
ercetur per aliquod organum determi-
natum. Scđo differunt quia memoria
ſenſitiua cum ſit virtus organica eſt cor-
ruptibilis ad corruptionem organi i quo
eſt: nec manet poſt mortem. Sed memo
ria intellectiua (ſicut ⁊ intellectus) eſt in
corruptibilis ⁊ non deſtruitur ad deſtru
ctionem corporis. Licet enim memoria
ſiue intellectus aliquando in hac vita im
pediatur in ſua operatione per accidens
ratione ſenſuum exteriorum ⁊ interiorū

magis tamen interiorum qui intellectui
famulanẗ: vt patꝫ in freneticis ⁊ fatuis:
quorum ſenſus interiores ſunt confuſi ⁊
perturbati. Non tamē memoria ſiue in-
tellectus impeditur in ſua ſubſtantia et
natura. In fatuis vero intellectus ē ita
perfectus ſicut in ſanis. Exercitium tñ ⁊
actio impeditur: quia ſenſus interiores
ſunt impediti. Manet etiaꝫ memoria in
tellectiua poſt mortem. Res eñ certa eſt
ꝙ ſpecies rerum intellectarum in hac vi-
ta manent in anima ſeparata. Memora
tur enim illorum que acta ſunt in hac vi-
ta. Teſtatur euangelium de diuite epu-
lone ſepulto in inferno: qui memorabaẗ
fratrū numerum quot habuit in hac vita
Nam quicq̇d perfectionis reperiẗ in vir
tute inferiori hoc etiam reperitur in vir-
tute ſuperiori: quia quicquid poteſt virtus
inferior hoc ſuperior poteſt ⁊ altiori mō.
Sed ſenſus eſt virtus inferior q̄ intelle-
ctus ⁊ in eo ponitur memoria: ergo a for
tiori in intellectu qui eſt virtus ſuperior

Tercio differunt: quia memoria ſenſi-
tiua ſolum recipit ⁊ conſeruat ſpecies et
intentiones rerum ſenſibilium ⁊ particu
larium ⁊ eſt preteritorum Sed memoria
intellectiua recipit ſpecies rerum intelli-
gibilium: ⁊ intelligit per eas vniuerſiter:
⁊ abſtrahit ab hic ⁊ nunc. i. a loco ⁊ tem-
pore ⁊ alijs conditionibus indiuiduanti
bus. Intelligit enim intellectus hominē
inquantū eſt homo. Accidit enim homi-
ni inquantū eſt homo: in preterito vel in
preſenti vel in futuro eſſe: et hoc eſt verū
quo ad obiectum. Ex parte vero act⁹ co
gnitionis p̄teritio accipi poteſt in intelle-
ctu ſicut ⁊ in ſenſu: quia intelligere ani-
me noſtre eſt quidam particularis actus
in hoc vł in illo tempore exiſtens: ſm̄ ꝙ
homo diciẗ intelligere hodie heri vł cras
⁊ hoc non repugnat intellectualitati.

Quarto differunt. Nam memoria ſen
ſitiua realiter diſtinguitur ab alijs ſenſi-
bus interioribus: vt ſupra patuit ca. xxij.
Memoria vero intellectiua que eſt con-
ſeruatiua ſpecierum intelligibilium: non
eſt alia potentia realiter diſtincta ab ipſo
intellectu ſeu intelligentia vel ratione: q̄
hic pro eadem potentia accipiunẗ: vnde
phs. iij. de anima. Locum conſeruatiuū
ſpecierum intelligibiliū attribuit intelle-
ctui. Eſt enim intellectus potentia paſſi-
ua: ad rationem autem potentie paſſiue
pertinent conſeruare ſicut ⁊ recipere: vñ
ſicut dicit San. Tho. Aug⁹. xiiij. de trini
tate loquens de memoria intelligentia ⁊
voluntate: non accipit illa tria pro trib⁹
potentijs. Sed memoriam accipit ꝓ ha-
bituali retentione anime. Intelligentiā
pro actu intellectus: voluntatem ꝓ actu
voluntatis. Conſuetum eñ eſt aliquan-
do nomina potentiarum vel habituū ꝓ
actibus earum ſumi. Et ſic intelligentia
dicitur oriri ex memoria: non ſicut poten
tia vna ex alia: ſed ſicut actus ex habitu
Sanctus etiam Bonauētu. in. ij. diſtin.
xxiiij. q. iiij. Dicit ꝙ memoria ⁊ intelligen
tia poti⁹ ſint diuerſe vires q̄ diuerſe po-
tentie. Nam ambe ſunt in parte rationa
li intellectiua: ⁊ negociantur circa idem:
ita ꝙ intelligētia intellectus ſeu ratio ac
quirit: memoria conſeruat: vel memoria
offert intelligentia dijudicat. Non ſic au
tem eſt de intellectu ⁊ affectu: ſiue ratio-
ne et volūtate: que omnino ſunt diuerſe
potētie. Omnes eñ q̄tquot diuidūt ani-
me potentias: prima ſui diuiſione diui-
dunt in cognitiuam ⁊ affectiuam: ſiue in
rationem ⁊ voluntatem. Quinto dif-
ferunt. Nam memoria ſenſitiua non eſt
pars imaginis ad quā homo creatus eſt
ſed ſolum memoria intellectiua. Primū
patet: quia imago eſt eſſentialis anime: ⁊
eſt ſm̄ potentiam rationalem tm̄ in ani-
ma: ⁊ abſtrahit a conditionibus tempo-
ris. Sed memoria ſenſitiua eſt ſenſibiliū
quia eſt in brutis ⁊ concernit differentiā
temporis: quia eſt acceptio preſentis de
preterito: ergo non pertinet ad imaginē.

Scđm patet ſcꝫ ꝙ memoria intellecti
ua eſt pars imaginis. Naꝫ dicit ſanctus

Auguſtinus. xiiij. de trinitate. Eo mens ē
imago dei: quo poteſt eſſe capax dei. ſcili-
cet per cognitiōem ⁊ amorem. Sed deus
non capiẗ ab anima: niſi ameẗ: neq3 ama
tur: niſi intelligaẗ: neq3 intelligiẗ niſi pre
ſens in anima habeaẗ. Sed primum eſt
per voluntatem. Scđm per intelligentiā
J Tertiū per memoriam. Notandum tñ
ꝙ quedam eſt memoria veritatis innata
que iam acquiſita. Memoria veritatis
innata eſt principiū intelligentie ⁊ volun
tatis. Eſt eñ vis conſeruatiua ſimilitudi
nis prime veritatis impreſſe a creatione.
Et ex tali memoria prime veritatis gene
raẗ intelligentia. ex vtroq3 vero ꝓcedit
Trinitas amor prime veritatis. Memoria ergo ē
generans: intelligentia genita. Amor vō
ꝓcedens. Memoria ergo pater: intelli
gentia filio: Amor ſiue voluntas ſpiritui
ſancto coaptaẗ. Memoria vero acquiſi
ta prime veritatis poteſt conſiderari du-
pliciter: q̄tum ad fieri: et q̄tum ad eſſe.
Q̄tum ad fieri naturaliẗ ꝓcedit memo-
ria acquiſita ex intelligentia ⁊ voluntate
⁊ ſm̄ hoc intelligentia que eſt generans
veritatem attribuiẗ patri: voluntas que
eſt genita filio: memoria ex vtroq3 proce-
dens ſpūiſancto: Unde intelligentia ē in
anima quaſi docens: voluntas tanq̄ im
perans. memoria miniſtrās vtriq3: intel-
ligentie quid doceat: ⁊ volūtati quid iu-
beat. Q̄tum ad eſſe memoria veritatis
acquiſita: eſt principium veritatis intelli
gētie ⁊ volūtatꝭ. Et ſi dicaẗ imago attē
diẗ in his q̄ nata ſunt recipe imaginē re-
formatōis. Et imago reformatōis (vt ſ.
dictū eſt ca. v.) conſiſtit in tribus virtuti
bus theologicis quarum nulla eſt in me-
moria ergo ⁊c. Reſpondet ſanctus Bo-
nauentura in. j. diſtin. iij. Q̄ memoria re
formaẗ ⁊ q̄tum ad ſtatum vie: ⁊ q̄tū ad
ſtatum patrie. In primo per ſpem. Et
hoc patet per expoſitionē Auguſtini ſu-
per illud verbum Matth. xxij. Diliges
dominū deum tuum: ex toto corde tuo. i.
intellectu ſine errore. Ex tota anima. id ē
ex voluntate ſiue cōtradictione. Ex tota
mente. id eſt memoria ſine obliuione. In
ſcđo ſtatu: ſcilicet patrie memoria refor-
matur q̄tum ad tentionem. Unde dicit
Bernardus Q̄ deus eſt futurus: intelli
gentie plenitudo lucis: voluntati multi-
tudo pacis: memorie cōtinuatio eternita
tis. Plura de imagine ⁊ ſimilitudine ſm̄
quam homo creatus eſt: requirantur ſu-
pra quarto ⁊ quinto capitulis. ¶ Epilo-
gus potentiarum apprehenſiuarum. Ex — Epilog⁹ potentiarū apprehenſiuarū.
his igitur concludiẗ ꝙ in parte intellecti
ua apprehenſiuo non ſunt niſi due potē-
tie realiẗ diſtincte. ſcilicet intellect⁹ agēs
⁊ poſſibilis: ſed intellectus poſſibilis dici
tur et nominatur diuerſis nominibus a
ſuis diuerſis conditionibus. Unde eadē
potentia exiſtens dicitur intellectus vel
intelligentia: Diciẗ memoria: dicitur ra-
tio: ⁊ ratio ſuperior ⁊ inferior. Diciẗ in-
tellectus ſpeculatiuus ⁊ intellectus pra-
cticus: intellectus poſſibilis: intellectus
diſpoſitus: intellectus in actu: intellect⁹
adeptus ſicut vnus ⁊ idē doctor pōt dici
inq̄ntū docet: ⁊ cantor inq̄ntum canit: et
ſic de alijs. Ex quo patet vlterius diſtin-
ctio omniū potentiarum apprehenſiua-
rum: q̄ in vniuerſo ſunt duodecim: q̄nq3
ſenſitiue exteriores: quinq3 interiores: et
due intellectiue. Intellect⁹ ſcilicet agēs:
qui dicitur apprehenſiuus: non quidem
quia apprehendit: ſed quia apprehenſio
nem cauſat: ⁊ poſſibilis: qui apprehen-
dit ⁊ conſeruat.

¶ De voluntate.

Caplm̄ xxxj

A De volūtate

c Ulibet potentie cognitiue: corre
ſpondet proportionalis virtus
affectiua. Cum enim apprehen-
ditur aliquid a potentia cognitiua quod
eſt conueniens ſibi vel diſconueniens:
experimur animam applaudere quodā-
modo ad hanc apprehenſionem ſi ſit cō-
ueniens vel vt cōueniens: ⁊ horrere ſi ſit
diſcōueniens: ſuperioribus caplis dictū

eſt de potentijs anime ſenſitiue: tam apprehenſiuis ꝙ etiam appetitiuis eis proportionabilibꝰ. Dictū eſt de potentijs anime rōnalis apprehēſiuis ſeu cognitiuis: videlicet de intellectu: ⁊ rōne. Nunc dicendum eſt de potētia anime rationalis affectiua: ſiue motiua Nam potentie cognitiue (quam theologi intellectum vocant) correſpōdet ꝓportionaliter virtus ⁊ potētia motiua (quā theologi voluntatem vocant) Pro volūtatis ergo cognitione ſex querunt᷑ ꝑ ordinem. Primū de ipſius multiplici acceptiōe. Scōm de voluntatis ⁊ intellectus adinuicem comparatione. Tertium de volūtatis diffinitione. Quartū de voluntatis obiecti motione. Quintū de volūtatis actione. Sextū de voluntatis ſubdiuiſiōe.

Voluntas multipliciter accipitur.

¶ Voluntas multipliciter accipit᷑. Ad primū queſitū reſpōdet᷑ ꝙ voluntas in ſcriptura multiꝗ modis accipit᷑. Primo modo ꝓ obiecto voluntatꝭ. ſcilicet ꝓ ipſo volito: ⁊ ſic amici dicunt᷑ habere vnam volūtatem: quia idem volunt. Secūdo accipit᷑ ꝓ actu volendi: ⁊ ſic dicimus aliquam mutare voluntatem quando actum voluntatis mutat. Tertio modo accipit᷑ volūtas ꝓ potentia volitiua: ſiue volendi. Et ſic multis nominibus nominat᷑: videlicet appetitus intellectiuus: appetitus rationalis ⁊ volūtas. Ratio illoꝝ trium nominū dicta eſt ſupra cap̄. xxv. Dubio. iiij. in fine. Nominat᷑ etiam volūtas: vis affectiua motiua: imo inter potētias motiuas pꝛcipua: cum ſit generalis motrix oīm virtū. Cum em̄ intellectus apprehendit aliqđ vt bonum: vel vt cōueniens: volūtas viribus affixis ipſis organis ſenſuū imperat: ſicut viſui ad videndum: auditui ad audiendum: ⁊ ſic de alijs ſenſibus: ſimiliter in motu locali: voluntas imꝑat virtuti motiue membroꝝ: ⁊ virtuti que eſt in neruis: ⁊ ita mouet ad ambulandū ⁊ currendum ⁊ huiuſmodi ſimilia.

B

Diuidit᷑ autem volūtas rationalis ſm nomē tm̄ (nō quidem in diuerſas potentias: ſed in diuerſos modos volendi) in voluntatem: delibratiuam ſiue rationis: ⁊ in voluntatem naturalem que preuenit rōnis iudicium. Tunc em̄ voluntas dicit᷑ delibratiua ſm rōnem: quādo fert᷑ in aliqđ ſm bonitatem vel maliciam quam habet in ordine ad finem: ſic ſequit᷑ ratiōis delibratiōem. Et quia ratio duplicem habet portionem ſcꝫ ſuperiorem ⁊ inferiorē Ideoqꝫ voluntas delibratiua diſtinguit᷑ in portionem ſuperiorē ⁊ inferiorem: ſicut ⁊ ratio. Nam voluntas delibratiua que cōſequit᷑ cognitiōem ratiōis ſm portionem ſuperiorē: dicit᷑ portio ſuperior voluntatis: ⁊ reſpicit deum ⁊ leges eternas. Et hec voluntas ſemper tenet᷑ eſſe cōformis diuine volūtati cognite: vt aduerſus ſuum beneplacitū nunꝙ̄ murmuret: ſicut fit in beatis ſpiritibus qui ſunt cōformes diuine voluotati immobiliter. Hec etiam volūtas reperit᷑ in viatoribꝰ bonis: qui ſunt cōformes diuine voluntati cognite: licet mobiliter: vnde oramꝰ fiat voluntas tua: ſicut in celo ⁊ in terra. Sed voluntas que cōſequit᷑ cognitiōem rōnis inferioris: dicit᷑ portio inferior voluntatis: ⁊ reſpicit ꝓximū: quam appellant ſancti velut mulierem reſpectu ſuperioris portionis quam virum dicunt: ſm volūtatem inferiorem ꝑmittit deus multa velle: quorū oppoſita vult diuina ſua voluntas: vt pius filius bona voluntate vult patrē viuere quem deus ſtatuit mori. Hec tamē intm̄ recta eſt ſi volūtati ſuperioris rōnis (ſicut illa diuie) neqꝙ̄ remurmuret: vn̄ mori ꝓ amore dei ſpectat ad portiōem ſupiorem. Mori aūt ꝓ ꝓximo ſpectat ad portionē inferiorē. Volūtas aūt nālis eſt que fert᷑ in aliqđ qđ ē cōueniēs vel nociuū nature ſm ſe ⁊ abſolute: ſine collatione diſcuſſione ⁊ delibratiōe rōnis ad finem. Unde cōſiderandum ꝙ illa duplex voluntas: naturalis ⁊ delibratiua: ſequit᷑ ex duplici actu rationis inferioris. Nam apprehēſio rōnis inferioris: vno modo fit ſimpliciter ⁊

abſolute: cum ſcilicet ipſa ratio inferior ſubito aliquid apprehendit: ⁊ exinde ſtatim ſine aliqua diſcuſſione illud ſic ꝑ eā apphenſam: tanꝙ̄ bonū vel malum: cōueniens vel diſcōueniens: delectabile vel nō delectabile ⁊ huiuſmodi: diiudicat Si igitur talem ſubitam rōnis apphenſiōeꝫ indiſcuſſamqꝫ diiudicatiōem ſequat᷑ voluntas in vnū vel aliud ſe inclināndo: tūc dicit᷑ volūtas nō delibrata ⁊ naturalis et motus ſeu appetitꝰ volūtatis nō delibratus. Alio mō inquiſitiue: cum ſcilicet ipſa ratio poſtꝙ̄ aliquid ſic vt ꝓfert᷑: inueſtigat de illo ſic ꝑ eam apphenſo: an bonuꝫ vel malum: cōueniens vel nociuū exiſtat ⁊ rōcinat᷑: tūc ſi talem apphenſiōeꝫ inueſtigatiōem ⁊ diiudicatiōem: volūtas ſeqꝰtur: dicit᷑ volūtas delibrata: ſiue delibratiua. Verbigratia: ſicut ꝓijciēs merces in mari: ſimpliciter nō vult volūtate naturali: qꝛ hoc ſibi ꝓponitur a rōne inferiori nō delibrante finem: vt malū damni: ſed qꝛ vlterius a rōne inferiori delibrāte: ꝓponit ſibi finis vt neceſſariū ꝓpter periculū naufragij vitandū: ⁊ ſic vult volūtate delibratiua ſm diiudicationem rōnis. Rationē vero ſuperiorē: qꝛ actibus ⁊ negocijs humanis diſponendis ⁊ regulandis per ſe nō intendit (quemadmodū rō inferior) nec in obiecta inferioruꝫ anime virtū que per ipſam etiam dirigi habent fert᷑: niſi ſolum inquātuꝫ de ipſis rōnes diuinas ⁊ eternas cōſulit quod clarū eſt fieri nō poſſe niſi per modum inueſtigationis ⁊ delibrationis. Nūꝙ̄ reſpectu ipſorum actuū ⁊ negociorū terrenorū ſequit᷑ motus aliquis niſi delibratus. Ex dictis ſequit᷑ ꝙ ratio inferior duos habet actus ſcilicet apprehenſionis tm̄: ⁊ apphenſionis et diſcuſſionis ſimul. Sequit᷑ etiam ꝙ cum ratio diuidit᷑ in ſuperiorem portionem ⁊ inferiorē: nō accipit᷑ rō ꝓut diſtinguit᷑ cōtra voluntatem: ſed ꝓ tota parte anime rōnalis que intellectū ⁊ rōnem comprehendit: nam tam in ratione ꝙ̄ in voluntate ſuperior ⁊ inferior portio reperit᷑. Eſt et alia differentia volūtatis naturalis que ⁊ thelesis ſiue ſindereſis nominat᷑: ⁊ volūtatis delibratiue que ⁊ buliſis dicit᷑. De hac differētia dicitur infra cap̄. xl. Et de his tribus ſupradictis acceptionibus volūtatis in ſeqꝰntibus determinat᷑. Quarto volūtas accipit᷑ large ꝓ appetitu ſenſitiuo in hoīe: q̇ dicit᷑ rōnalis per participatiōem: eo ꝙ natus eſt obedire rōni. iuxta Ariſtotelis verbum. Cōformiter ad illud dictū de Cayn: Sub te erit appetitꝰ tuus: ⁊ tu dominaberis illius. Non ſic aūt eſt in appetitu ſenſuali brutoꝝ que nō habent rōnem directiuaꝫ ſibi adiūctam. Propterea paſſionis ſenſitiue eis non imputant᷑: nec dicunt᷑ turpes: vt ſuperbia in equo: ferocitas in leone: fraus in vulpe. ⁊ ſic de alijs ſimilibus Sequit᷑ ex dictis ꝙ ſolum illud dicit᷑ homo velle abſolute qđ vult volūtate ⁊ appetitu ſenſitiuo humano: qꝛ volūtas ſenſualis ineſt ſibi ſm partem ſenſitiuaꝫ ſm quam homo cōicat cū beſtijs. Silr̄ qđ homo vult volūtate naturali hoc nō ſimpliciter vult: ſed ſm quid: ſcilicet ſi aliđ nō obſtet qđ per delibrationem rōnis inueniat᷑. Unde dicūt doctores ꝙ talis volūtas naturalis magis dicēda eſt velleitas hominis: ꝙ̄ volūtas: qꝛ ipſam homo vellet ſi aliquid nō obſiſteret.

Velleitas

Quinto accipit᷑ volūtas licꝫ improprie: ꝓ quocunqꝫ appetitu q̇ nō habet cōiūctam rōnem: vt in brutis: ⁊ etiam ꝓ appetitu naturali: q̇ nō habet ꝯiūctam cognitiōem ſed regit᷑ ⁊ dirigit᷑ tantūmodo: quaſi regulata ab intelligentia infallibili que deus eſt: q̇ ſic res ordinat vt eos ꝓprios motus agere ſinat.

Volūtas eſt nobilior intellectu.

Caplm xxxij

A

Volūtas eſt nobilior intellectu

S Ecūdum ad queſitum quo querebat᷑ de volūtatis ⁊ intellectus adinuicem compatione. Utrum voluntas ſit eminentior ⁊ nobilior potētia intellectu. Reſpondet Cancellariꝰ pariſieñ ſuper Cantica ꝙ Ariſtoteles et

ſequaces etiã theologi: ſicut ſctũs Thomas videnť intellectus preferre dignitatem. Alij vero magis ſequentes Auguſti. ⁊ chriſtianã pietatem: certiſſimis rationibus volũtatem anteponũt. ſicut ſanctus Bonauentura qui ꝓpterea ex doctrina ⁊ vita pietatis circa charitatem cognominatus eſt Seraphicus. (Bonauẽtura ſeraphic⁹) Solius itaqꝫ cultura intellectus ſpeculatiui q̄tumcunqꝫ ſubtilis: cadit in illud apoſtolicũ: ſcientia inflat. Cultus vero volũtatis in amore meret illud quod addiť: ⁊ charitas edificat que ſedens ſub vmbra illius quem deſiderat fructum guſtat: imo fructus ſpiritu ales duodecim dulces gutturi ſuo. In his verbis Cancellarius ſentire videtur volũtatem nobiliorem intellectu. Petr⁹ etiam de aquila in ſuo ſcotello ſuper .ij. ſenten. diſtin. xxiiij. tenet ꝙ voluntas ſit nobiliſſima potentiarum anime: tum ꝓpter dicta ſanctorum ⁊ philoſophorum: tum ꝓpter rõnes. Nã ſanctus Bernardus in libro de libero arbitrio dicit ꝙ voluntas eſt nobiliſſima potentia. Item Anſhelmus de cõceptu virginali: dicit ꝙ volũtas eſt regina ⁊ domina in toto regno anime. Idẽ dicit Richardus in libro q̃ incipit Dñe caput languiduꝫ. Item Richardus ſuper .iiij. ſentẽ. diſtin. xlix. q̃ſtione .vij. ꝓbat voluntatem nobiliorem eſſe intellectu: ⁊ ſoluit argumenta oppoſitum ꝓbantia. Itẽ ſanctus Bernardinus in ſuo quadrageſimali ſermone .lxij. capĺo .ij. idem ſentit. Item philoſophus .ix. Metaphiſice. Et Commentator ibidem dicunt ꝙ hereſis. id eſt. electio habet intellectũ determinare: quia eſt potentia valens ad oppoſita: ſed non haberet vim determinatiuaꝫ niſi eſſet nobilior. Secũdo voluntatis nobilitas ꝓbať per rationes: nam quod eſt liberum per eſſentiam nobilius eſt eo quod non eſt liberum per eſſentiam: q̄a libertas eſt ꝓprietas nobiliſſima: ex ꝓlogo Metaphiſice: ſed volũtas eſt libera per eſſentiam. Intellectus vero ſolũ per participationem. Intelligimus enĩ cum volumus. Preterea: ſicut ſe habet actus ad actum: ita potentia ad potentiã. Sed actus voluntatis eſt nobilior actu intellectus: ergo ⁊c. minor patet: quia beatitudo (que eſt perfectus ſtatus aggregatione omniũ bonorum) conſiſtit principaliter in actu nobiliſſime potentie ſm philoſophum. ſcilicet perfecta fruitiõe trinitatis increate: ſed fruitio: vt patet in ſequẽtibus eſt actus voluntatis: ⁊ talis eſt nobilior ⁊ melior quocunqꝫ actu intellect⁹. Etiam clara dei viſione (in qua alij dicũt beatitudinem cõſiſtere) Nam fruitio q̃ eſt ſubiectiue in voluntate intimius ⁊ perfectius coniũgit naturam intellectualem cum obiecto beatifico ſcilicet deo q̄ viſio faciei. Igitur in fruitione actu volũtatis conſiſtit principalius beatitudo: q̄ in viſione que eſt actus intellectus. Item cui debetur nobilior perfectio eſt nobilius: ſed nobilior perfectio debetur voluntati q̄ intellectui: ergo ⁊c. Probatio minoris: quia intellectui debetur ſcientia: ſed charitas debetur voluntati: ſed charitas nobl o: eſt ſcientia: quia ſm apoſtolum Scientia inflat: charitas edificat. Nam lux: ſiue cognitio ſcientie: ſine ardore et amore charitatis parum eſt: ⁊ ſepe nociuum: ſepe noxium: quia ſcientia inflat et demonẽ facit. Quid enĩ demon interpretatur niſi ſciens: ſed abſqꝫ charitate. Itẽ ſm philoſophum. Beatitudo cõſiſtit in actu nobiliſſime virtutis: ſed charitas q̃ eſt actus voluntatis eſt excellentiſſima omnium virtutum. j. Corinthiorum. xiij. Si linguis hominũ loquar ⁊ angelorum charitatem autem non habeaꝫ nihil ſum. Et ibidem concludit apoſtolus Fides: ſpes charitas: tria hec: maior horum eſt charitas: ergo idem quod prius. B Intellectũ voluntati preferentes nõnullis argumẽtis ſuam opinionem roborant. E quibus tria eorum argumenta hic ſoluunť. Primum argumentum: illa potentia eſt nobilior cuius obiectum eſt ſimplicius: ſed obiectum intellectus eſt ſimplicius obiecto voluntatis ergo ⁊c. Probatio minoris: quia obiectum intellectus eſt verum quod eſt in mente: obiectum autem volũtatis eſt bonum quod eſt in rebus: ex .vj. metaphi. ſed quod eſt in mẽte eſt ſimplicius eo qꝺ eſt in re. Dicendum ꝙ hoc argumentum eſt contra eos: quia obiectum voluntatis eſt ſimplicius: quia obiectum voluntatis ſm eos eſt deus in ſe: obiectum vero intellectus in patria ẽ deus receptus in intellectũ: ſed deus in ſe habet ſimplicius eẽ q̄ ꝓut habet eſſe receptum in intellectu: quia eſt ibi aggregatio rei ⁊ multarum relationum rationis.

Scd̃m argumentum. Illa potẽtia eſt nobilior in cuius actu principaliter conſiſtit beatitudo: ſed in actu intellectus principaliter cõſiſtit beatitudo ergo ⁊c. Probatio minoris: quia clara viſio dei eſt ſubſtantia beatitudinis ſm illud Ioh. xvij. Hec eſt vita eterna vt cognoſcunt te ſolum verum deum. Sed cognitio ſiue viſio pertinet ad intellectum ergo ⁊c. Reſpondetur ꝙ in viſione ſm ſe ⁊ abſolute ſumpta non conſiſtit vita eterna ⁊ beatitudo: ſicut dicit gloſa ſuper illud pſalmi. Oſtendam illi ſalutare meum. Sed per cõcomitantiam ⁊ per reſpectum ad fruitionem: quia viſio ⁊ complacẽtia in qua eſt perfecta ratio fruitionis inſeparabiliter ſe habent: ergo viſio dei que eſt actus intellectus: eſt ꝓpter fruitionem: que eſt actus voluntatis: ſed qꝺ eſt ꝓpter aliud eſt ignobilius eo: ſm illud phi. j. poſteriorum: propter qꝺ vnũquodqꝫ tale ⁊ illud magis: et ſic intelligitur illud Aug⁹. Viſio eſt merces tota beatorum ꝓpter connexionem in dotibus glorioſis. Viſio enĩ dei non tm̃ reſpicit potentiã cognitiuam: immo etiam affectiuam ſcꝫ voluntatem.

Tercium argumentum dirigens ẽ nobilius directo: ſed intellectus dirigit voluntatem: ergo ⁊c. Reſpondetur ꝙ dirigens per modum conſilij non eſt nobilius directo: ſicut patet de portante candelam ante dominũ. Intellect⁹ aũt dirigit per modũ conſilij ⁊ non imperij: ideo non eſt nobibior. Unde exemplificat cancellarius pariſienſis ſuper Magr̃. Ratio non principatur voluntati vt ancille: ſed ſibi conſulit vt domine ſue: portat tamen ſibi lucernam vt videat qualiter ſit incedendum: non vt cogat eam: immo diuertit ad voluntatis imperium lucernam ſuam: vel ſuffocat ⁊ deſerit eam ne luceat actu pleno.

¶ De diffinitione voluntatis. Capitulum xxxiij

A (De diffinitione volũtaꝫ)

Tercium ad queſitum quo querebatur de voluntatis diffinitione Reſpondetur ꝙ voluntas ſic diffinitur. Voluntas eſt vis anime rationalis affectiua: apta moueri in bonum ſeparatum a materia: ex coniuncta apprehenſione rationis particulariter dirigentis. In hac diffinitione voluntatis. Vis anime rationalis ponitur loco generis: in quo voluntas differt ab omnibus inferioribus viribus anime: tam vegetabilibus que non ſunt potentie anime rationalis inquantũ rõnalis ſed inquantũ vegetatiua: q̄ etiam viribus anime ſenſitiue cognitiuis ⁊ appetitiuis que ſunt potentie anime rationalis non inquantum rationalis: ſed inquantum animal ⁊ brutalis. Nam homines ſcd̃m illas vires viuentes dicuntur beſtialiter et brutaliter viuentes ꝓmo Ethicorum. Et in hac particula voluntas conuenit cum intellectu: ſiue ratione. Nam volũtas ⁊ ratio: vt ſupra dictum eſt capitulo .xxviij. ſunt rationales per eſſentiã: quia ſunt in parte anime intelellectiua ⁊ rationali. Secundo dicitur in diffinitione voluntatis affectiua: ad differentiam rationis ſiue intellectus que non ſunt potẽtie affectiue ſeu appetitiue: ſed apphẽſiue ⁊ cognoſcitiue. Nã i pte aĩe rõnalis ſolũ ponũť tres

potentie realiter diſtincte. Due in parte
intellectiue: ſcilicet intellectus agens et
poſſibilis: ⁊ vna in parte affectiua ſcꝫ vo
luntas. Tercio dicit̃ in dicta diffiniti-
one: apta moueri in bonū ſeparatū a ma
teria: in quo tangit̃ obiectū volūtatis qḋ
eſt bonū vniuerſale: de q̄ in ſequēti. c. di-
cet̃. Per hoc differt volūtas ab appetitu
ſenſitiuo. Nā appetitus ſenſitiuus fert̃
in bonū particulare ꝯiunctū materie: qꝛ
mouetur ī id quod ſenſus ſentit: ſed hoc
eſt particulare. Nam ſenſus exterioꝛ co-
gnoſcit obiectum in p̄ſentia materie: ſen
ſus interioꝛ ſine p̄ſentia materie: ſed cuꝫ
cōditionibus materie vicꝫ loco ⁊ tpe. Sꝫ
ſenſum inſequit̃ cōſimilis appetit⁹ ſenſi-
tiuus: qui fert̃ in bonum vtile vel delecta
bile ꝯiunctū materie in re ſenſibili: vt ſu-
pꝛa diffuſe dictum eſt: in dubijs cap̄. xxv.
Sed voluntas fert̃ mouet̃ ⁊ inclinat̃ in
bonum vniuerſale ſeparatum a materia
qꝛ mouet̃ in id quod ratio ſiue intellect⁹
intelligit: ſed hoc eſt vniuerſale. Cogno-
ſcit enim intellectus obiectum ſuuꝫ ſine
materia: abſente materia: ⁊ ſine cōditio-
nibus materie. Sicqꝫ intellectū ſequitur
cōſimilis appetitus intellectiu⁹ ſcꝫ volū
tas: que mouet̃ in bonū vniuerſale ꝑ in-
tellectum appꝛehenſum. Quarto dī in
diffinitione volūtatis ex cōiuncta appꝛe-
henſione rōnis: particulariter dirigētis:
ad differentiā appetitus naturalis: q̄ du
pliciter differt ab appetitu intellectiuo .ſ.
voluntate. Nā cū q̄libet appetitus inſe-
quit̃ cognitionē: voluntas tñ et etiā ap-
petit⁹ ſenſitiuus ſequunt̃ coniunctā co-
gnitionē. Nā volūtas ⁊ ratio coniuncta
ſunt in parte aīe rōnalis. Appetitus ve-
ro ſenſitiuus inſequēs cognitionē ſenſu-
um: cōiunct⁹ eſt cū ſenſibus in parte aīe
ſenſitiue. Sed appetitus naturalis (q̄ cō
uenit rebus inaīatis. Similiter materie
ꝓme q̄ naturaliter appetit formā) nō ha
bet cognitionē ꝯiunctā q̄ cognoſceret il-
lud quod appetit: ſed ſequit̃ cognitionē
non coniunctā ſcꝫ intelligentie ſeu dei: q̄
omnia infallibiliter dirigit. Nam op⁹ na
ture eſt opus intelligentie non errantis:
q̄ deus eſt. Queadmodū ſagitta emiſſa
a baliſtario non cognoſcit metam: ſed ba
liſtarius ipſam dirigens. Et hec eſt pꝛima
differentia appetitus naturalis ⁊ volūta
tis que in dicta ponit̃ diffinitione. Scḋa
differētia. Nā volūtas ſequit̃ cognitionē
q̄ fit ꝑ rationē particulariter cognoſcen-
tem dictantē ſiue dirigentē: referendo co
gnitionē particularē ad rationem cogno
ſcentē: non ad cognitū ſiue obiectū rōnis
qḋ vniuerſale eſt. Silr̃ appetitus ſenſiti-
uus ſequit̃ cognitionē ſenſuum particu-
lariter cognoſcentiū. Cognitio eīm parti-
cularis eſt vnius aīalis vel hoīs. Sed ap
petitus naturalis ſequit̃ cognitionē non
ꝯiunctā vniuerſaliter dirigētis .i. dei qui
vniuerſaliter oīa dirigit in fines ſuos.
Pluraqꝫ de appetitu naturali: ſenſitiuo:
et intellectiuo ſiue volūtate: ꝓpoſite diffi
nitioni volūtatis deſeruiētia. ſupꝛa habē
tur ca. xxv. ¶ Scḋa diffinitio volūtatis — B Scḋa diffinitio voluntatis.
ponit̃ ab Anſhelmo. Volūtas eſt inſtru
mentū ſeipm̄ mouēs. Vñ pꝛo iſtius diffi
nitionis noticia conſiderandū: ſicut patꝫ
infra. c. xxxv. Sicut volūtas habet domi
nium ſuꝑ actus aliarū potentiarū obedi
entiū rōni eis imperādo: vt exeāt ī actus
ſuos: ⁊ etiā eas ꝓhibendo ne exerceant
actus: ſic etiā habꝫ dñium ſuꝑ actum ꝓ-
pꝛium ſeipſam mouendo in ſuos actus
tam elicitos q̄ impatos. De quibus acti
bus infra dicitur capitu. xxxvij. Unde di
cit Sanctus Bonauentura in. ij. ſenten.
Cum nomino voluntatem: nomino vt
volentem aliquid: ⁊ nomino voluntateꝫ
vt volentem ſe velle. Verbigratia. Volo
ire ad eccleſiā: ibi voluntas aliquid vult.
Cumqꝫ intellectus appꝛehendit actum
volendi tanq̄ bonum. Tunc voluntas
ſeipſam mouet ad iſtum actum volen-
di in eum ſe inclinando et conſentiendo:
et hoc eſt pꝛimum volūtatis imperium:
quia vult ſe velle ire ad eccleſiam. Poſt
hoc imperat ſecundo viribus tam appꝛe

henſiuis q̄ motiuis ad exercēdum actuꝫ
ſuum volitionis: vt oculis ad videnduꝫ
⁊ virtute executiue affixe in neruis ⁊ mu
ſculis ad ambulandum. Et ſic voluntas
vna ⁊ eadem exiſtens potentia ſm̄ ſub-
ſtantiam: eſt pꝛincipale agens ⁊ min⁹ pꝛi
cipale: ⁊ inſtrumentū: mouēs ⁊ motum:
quia vult ſe velle. Vult etiam ſe frui: vti
⁊ eligere: ⁊ ſic de alijs actibus voluntatꝭ
elicitis. Mouet etiam ſeipſam ad actus
ſuos impatos: q̄a voluntas vult ſe impa
rare oībus alijs viribus rationi ſubie-
ctis ⁊ etiam ratione: vt exeant in act⁹ ſu
os. Non aūt alie potētie poſſunt ſibipſis
imꝑare: nam viſus nō vult ſe videre: ſed
voluntas: nec intellectus vult ſe intelli-
gere: ſed quādo volūtas vult: ⁊ hoc do-
minium voluntatis ſuper actū ꝓpꝛium ⁊
ſeipſam moueri: cōuenit voluntati: quia
eſt potentia ſuper ſeipſam reflexiua. De
quo ſupꝛa dictum eſt c. xxix. q. viij. Qua
liter intellectus ſeipſum cognoſcit Eſt
inſuꝑ notandū: q̄ q̄a dictū eſt q̄ volun-
tas ſeipſam mouet. Motus ꝓut hic ac-
cipit̃ nihil alius ē q̄ anime inclinatio ad
aliquid. Et ideo illis viribus ſeu potētijs
anime q̄bus inclinatio nō cōuenit nō at-
tribuit̃ ꝓpꝛie motus. Inclinatio aūt ē in
appetitu q̄ mouet in aliquid habendum
vel agendū: ⁊ ideo actus appetitiuarum
virtutū (ſcꝫ naturalis: ſenſitiui ⁊ rōnalis
ſiue voluntatis) motus ꝓpꝛie vocantur.
nō aūt actus virtutū appꝛehenſiuarum.
C Tertia diffinitio voluntatis — ¶ Tertia diffinitio voluntatis eſt ſancti
Auguſtini: ⁊ eā recitat magr̃ in. ij. ſen. di-
ſtin. xxvj. Voluntas eſt animi motus: co
gente nullo ad aliquid nō admittenduꝫ
vel adipiſcendū. Hec aūt: vt non admit
tat malum ⁊ adipiſcat̃ bonū: pꝛeuenitur
⁊ pꝛeꝑatur dei gratia. Hec Auguſtin⁹ de
duabus animalib⁹. Pꝛo huius diffinitio
nis intelligentia notandū q̄ ſm̄ Anſhel
ma. Volūtas dicit̃ equiuoce ad volunta
tem affectionem: ꝓut accipit̃ pꝛo poten
tia: ⁊ ad volūtatem inſtrumentū: ⁊ ad vo
luntatem vſum: ꝓut accipit̃ pꝛo actu vo
luntatis: pꝛo pꝛima acceptiōe data ē pꝛi-
ma diffinitio. pꝛo ſcḋa diffinitio: pꝛo ter-
tia acceptione: dat̃ tertia diffinitio. Et ſi
querat̃ quare magis diffinit ſctūs Aug.
voluntatem pꝛout accipit̃ pꝛo vſu q̄ pꝛo
potentia. Reſpondet̃ q̄ potentie magis
manifeſtāt̃ per actus: ⁊ ideo cognita vo-
luntatis vſu per conſequēs cognoſcitur
voluntas potentia. Dicit̃ in dicta diffini
tione: cogente nullo: per hoc innuit̃ vo-
luntatis libertas: quia volūtas non cogi
tur obiecto bono: ſicut intellectus vero.
Cuius ratio eſt: quia citra pꝛimum nihil
ita bonum eſt quod nō habet aliquid im
perfectionis: ſed aliquid ita veruꝫ eſt qḋ
nihil habet falſitatis: vt patet in hac pꝛo
poſitione. Q̄libet totum eſt maius ſua
parte: vnde tali cogit̃ intellectus aſſenti-
re: ſed voluntas nullo bono creato cogit̃
adherere. De libertate voluntatis plura
habent̃ infra caplo. xxxix.

¶ De obiecto voluntatis.

Caplm xxxiiij

q Uartū ad queſitū quo quereba
tur de volūtatis obiecti motione — A De obiecto voluntatis.
videlicet de obiecto quod pꝛimo
obijcit̃ appetitui rōnali ſiue volūtati: cir
ca quod negociat̃ ipſa voluntas que mo
uet̃ ⁊ inclinat̃ ab obiecto. Pꝛo hui⁹ que
ſtionis ſolutione hic quatuoꝛ occurrūt vi
denda. Pꝛimū q̄ differenter appetit⁹
naturalis: ſenſitiuus ⁊ volūtas mouent̃
in ſua obiecta. Scḋm de obiecto volunta
tis. Tertiū de obiecti volūtatis abſtracti
one. Quartū de obiecti volūtatis diffini-
tione. Q̄tum ad pꝛimū. Notandū ſi-
cut dicit̃ .j. Ethicoꝝ. Bonū eſt qḋ omnia
appetunt. Cumqꝫ triplex ſit appetitus: ⁊
quilibet appetit bonū in qḋ tendit ⁊ mo
uet̃. Appetitus eīm naturalis qui eſt in
animatoꝝ: ⁊ ſenſitiuus qui eſt brutoꝝ
mouent̃ in bonum particulare. Natura
lia anim ⁊ inanimata tendunt per appe-
titum naturalem eis inditum ad bonuꝫ
duntaxat vtile quadam neceſſitate ſicut
ad loca ſua conſeruatiua: ⁊ ad opatiōes

ſuas ſine quibus eſſe bene non poſſunt.
Rationalia ſcilicet homies mouentꝰ per
appetitum intellectiuū: ſiue voluntatem
in bonum vniuerſale ſiue honeſtum me-
ra libertate. Nam volūtas in rationali-
bus habet libertatem reſpectu actus ꝓ-
prij exterioris et interioris: ⁊ non ſolum
compeſcit manum exteriorem vel pedē.
ſed etiam compeſcit ſeipſam ⁊ refrenat:
incipiens odire frequēter quod prius di
ligebat: ⁊ hoc ex ſui ipſius imperio ⁊ do-
minio. Bruta vero feruntꝰ per appeti-
tum ſenſitiuū in bonū particulare vtile ⁊
delectabile quadam impetuoſitate: que
eſt infra libertatem ⁊ ſupra neceſſitatem
Non eñ poſſunt ſe omīno reprimere re
ſpectu actꝰ ꝓprij interioris ſcilicet appe-
titus. Unde ſi aliquid amant nō poſſunt
illud nō amare. Reſpectu tamē actus ex
terioris bruta poſſunt ad oppoſita tēde-
re: quia bene aliquādo refrenantꝰ a proſe
cutiōe alicuius rei amate timore alicuiꝰ
pene: ſicut patet in animalibꝰ domeſticis

B Q̄rtum ad ſcd̄m de obiecto ſcȝ volun
tatis. Obiectum eñ volūtatis eſt bonuȝ
vniuerſale: ſiue bonum ſeparatū a mate
ria: vel bonū honeſtum. Cum eñ totum
regimen anime pendet ex ratione ſeu in-
tellectu ⁊ voluntate. Ratione ſcȝ oſtēn-
dente: dirigente ⁊ cognoſcente. Volunta
te vero appetente: conſentiēte ⁊ impan
te: veluti ad motū ꝓgreſſiuū concurrit ſi
mul operatio viſus oſtendentis viam: et
opatio pedis incedentꝭ: vnde hoc quod
intellectus practicꝰ: ſeu ratio motiua in-
telligit: cognoſcit: oſtendit ⁊ iudicat eſſe
bonum: hoc voluntas appetit: diligit: de
ſiderat: in hoc tendit: ferꝰ: mouetꝰ ⁊ incli-
natur. Nam non diligimus niſi cognita
ſm Auguſtinū: ſed hoc eſt bonū vniuēr-
ſale ſiue ſeparatū bonum a materia: ſiue
bonū honeſtum: de quo in tertio notabili
dicetꝰ. Scd̄m eñ ſctm̄ Thomam. Bonū
intellectū ſeu apprehenſum et cognitum
ab intellectu: mouet appetitū rationalē:
ſiue volūtatem. Sicut enim appetitꝰ ſen

ſitiuus ferꝰ in bonū quod ſenſus apprē-
hendit ⁊ ſentit: ſed hoc eſt bonū particu-
lare vtile vl' delectabile: ſic appetitus ra
tionalis ſiue volūtas: ferꝰ in id quod ra-
tio ſeu intellectus cognoſcit ⁊ intelligit:
ſed hoc eſt bonum vniuerſale: ſeu ſepa-
ratum a materia: ſiue bonuȝ honeſtum.
Intellectus enim intelligit cōmune ⁊ vni
uerſale. vnde dicitꝰ .ij. de ania. Senſus eſt
ſingularium: intellectus vniuerſalium.

C Q̄rtum ad tertium: qualiter ſcilicet bo
num vniuerſale ⁊ ſeparatū a materia ab
ſtrahi debet a fantaſmatibꝰ. Reſponde-
tur: de hoc ſatis dictum eſt ſupra. ca. xxix.
q̄ſtione. iij. Ubi diffuſe dictū eſt qualiter
intellectus agens abſtrahit ſpecies intel
ligibiles a fantaſmatibus. Q̄rtum vero
ad preſens ſufficit Cancellarꝰ pariſieñ.
tale dat documentū dicens. Sentimus
nanqȝ ⁊ experimur per voluntatem nos
appetere ⁊ diligere in cōmuni ⁊ vniuer-
ſaliter: ⁊ illud bonum neqȝ eſt coloratuȝ
neqȝ ſonorū: neqȝ ſapidum: neqȝ odorife
rum: neqȝ frigidum: neqȝ calidum: non le
ne: nō aſperum: non paruū: nō magnum
Et licet illud in quo figere ſtatuere ⁊ ſub
ſiſtere videtꝰ illud bonum: neqȝ figuratū
neqȝ corporeū ſit calidum frigidū nec co
loratum. Nec etiam habeatꝰ conceptus
dilectionis boni: quin de neceſſitate fera
tur cordis intuitus ad hoc vel illud bo-
num particulare: vt ad bonū cibum: ad
bonam tunicaȝ: ad bonū hominem: ⁊ ita
de reliquis. Noſter tamē intellectꝰ poſt
inſpectionem fantaſmatum cauſatorum
a rebus extrinſecis: format primo conce
ptus vagos ab omni cōnotatione accidē
tium: vt a ſitu loco a figura: ⁊ ſic de alijs:
quo facto remanet in anima ſimilitudo
eſſentialis in qua conueniunt exterius a
parte rei oīa bona ſenſata q̄ ſunt eiuſ-
dem generis vel ſpeciei. vnde dicit Au-
guſtinus Tolle bonum hoc: tolle bonuȝ
illud: ⁊ remanebit verum ⁊ generale bo-
num. Dicendum eſt ſicut dictū eſt ſupra:
ca. xxix. q̄ſtione tertia. ⁊ vj. de vniuerſali

bus. Verbi gratia: vt ſi queratꝰ: vbi ē hu
manitas ad extra. Dicendum ꝙ in hoc
homine ſingulari ⁊ in altero ſimiliter: et
ſi nullus eſſet ſingularis homo: nulla ꝑ-
maneret exterius humanitas: quoniam
deſtructis primis ſubſtātijs (vt dicit Ari
ſtotiles) impoſſibile eſt aliquod aliorum
remanere. Nihilominus adhuc remane
ret interius in mente angelica. Angelus
eſt intelligentia plena formis. id eſt. ſpe-
ciebus concreatis: per quas intelligit co
gnitione veſpertina omnes creaturas in
proprio genere. Remanet etiam ſicut an
te mundi conſtitutionem: ꝓut nūc ratio
vniuerſalis bonitatis et ydea: in men-
te dei per idemptitatem: ſicut ponimus
ꝙ ſapientia eſt in deo non per inheſionē
ſed per ydemptitatem: q̄m eſt ipſe deus.

D De bono honeſto. ¶ De bono honeſto. Sctūs Bonauē. ⁊
Cancellarꝰ pariſieñ. in pluribꝰ ſuis opu-
ſculis dicitꝰ. Bonū honeſtū obiectū eſſe
volūtatis. Dicit eñ San. Bonauē. in. ij.
ſen. diſt. xxv. q. j. Q̄r volūtas libertatē hȝ
reſpectu obiecti: q2 non eſt artata ad ali-
qd̓ genus appetibilis ſed nata eſt omnia
appetibilia appetere. Tria autem ſunt q̄
Bonum triplex ſunt in appetibilibus vicȝ bonum hone-
ſtum. Bonum cōferens ſiue vtile: et bo-
num delectabile. Cum autem bonum cō
ferens ⁊ delectabile nata ſunt appeti ab
irrōnabilibꝰ. Bonū honeſtū a ſolis rōna
libꝰ pōt appeti: ⁊ ideo in eis ſolū reperi-
tur voluntas que non eſt ad aliqd̓ genus
appetibilis artata. Bonū tñ honeſtum:
vt dicit San. Bonauē. in. j. ſen. diſt. j. du
pliciter dr̄: aut qd̓ eſt pure bonum: aut in
quo relucet eius ſimilitudo. Primū ho-
neſtum bonū eſt ſummū bonū: qd̓ ſolum
terminat ⁊ quietat anime appetitum ra
tionalem ſcȝ voluntatem: que creata eſt
ad intelligendum et amandum ſummū
⁊ infinitum bonum: qd̓ deꝰ eſt. Scd̄m bo
num honeſtuȝ in quo relucet ſimilitudo
veri ⁊ eterni honeſti boni ſunt dona gra-
tiarum ſcȝ fructus dona beatitudines ⁊
virtutes. Huiuſcemodi bona ꝓpter aſſi-

milationem ad ſummū bonū hñt honita
tem ⁊ honeſtatem qua voluntatem affici
unt ⁊ alliciūt. De hoc require ſupra lati-
us ca. xxv. dubio ſexto. Hic incidit que
ſtio qualiter ſcȝ differūt: Bonum hone-
ſtum ⁊ bonum vniuerſale quod etiaȝ po
nitur obiectum voluntatis. Reſpondetꝰ
ꝙ ſunt idem ſm rem. Nam ſm Auguſt.
Omne bonū aut deus eſt aut a deo. Bo
num nanqȝ (ſm Dionyſium) eſt ſui ꝑi-
us diffuſiuum Summum igitur bonum
qd̓ deus eſt ſumme eſt ſui diffuſiuū: non
ſolum eternaliter per cōicationē bonita-
tis in diuinis perſonis per modū genera
tionis ⁊ ſpirationis: communicādo dile-
cto ⁊ cōdilecto ſuam ſubam naturam et
virtutē: ſed etiam diffundit ſe ex tpe i cre
atura per cōicationē bonitatis in effecti-
bus creatis. Nam omni creature aliquā
bonitatē indidit ſcȝ vel vtilis vel delecta
bilis. Hominibꝰ vero vltra hoc ꝓut vult
diſtribuit ⁊ cōmunicat bonum honeſtū:
ſcȝ gratias ⁊ virtutes multiplices. Cum
ergo ꝓut dictum eſt intellectus noſter a
rebus creatis abſtrahit bonitatē ſcȝ vtili
tatem delectationem ⁊ honeſtatē: ſcȝ ab
hominibus gratias ⁊ virtutes: remane-
bit vnus conceptus vniuerſalis in q̄ om
nia bona conueniūt vtilia delectabilia ⁊
honeſta: ⁊ tale eſt bonum vniuerſale ſe-
paratum a materia: ⁊ eſt bonum ꝑ parti
cipationem quod mouet appetitum ſci-
licet voluntatem. Et quia anima ratio-
nalis creata eſt ad appetendum deum:
ideo eius voluntati non ſufficit quicqd
deus non eſt. Nullius enim creature vti
litas et ſalubritas potentia ⁊ opulentia:
delectatio iocunditas et ſuauitas et vir-
tutum honeſtas: ſaciare et quietare po-
teſt anime deſiderium et voluntatem.
Omne enim quod eſt tale per participa
tionem reduci habet ad tale per eſſentiā
Ideo mens hūana appetit q̄rit et nūq̄
quieſcit: donec volūtas veniat in dilecti-
onē abſolutam primi ⁊ veri boni: qd̓ non

eſt bonū per participationem ſed ꝑ eſſen
tiam. Et hoc eſt ſummū bonum ſcꝫ deꝰ:
qui ⁊ bonum honeſtum dr̄. Ex cuiꝰ perce
ptione ſequit̄ ſumma vtilitas: ꝓpter cu-
iuſlibet indigentie ſupplemētum. Et ſum
ma delectatio: ꝓpter ꝯuenientiā ſummā
cum appetitu rōnali. Eſt enī delectatio
ꝯiunctio appetibilis ꝯuenientis cum ap
petitu. Hec autem delectatio ⁊ compla-
centia voluntatis in ſummo bono: hic in
via impfecte ⁊ ſemiplene habet̄: ꝑ perfe-
ctam ⁊ deuotam orōnem ⁊ contemplati
onem: q̄ ⁊ theologia myſtica dr̄. In pr̄ia
E vero ꝑ iugē fruitionem. Ad quartum
dicendum ꝙ obiectum voluntatis ſcꝫ bo
num tripliciter diffinit̄. Prima diffini-
tio eſt ariſtotel'. j. Ethicorū. Bonū eſt ap-
petitus motiuū. Oīs nāqꝫ phia clamat
⁊ certiſſima veritas aſſeuerat: ꝙ oīa bo-
num exoptāt: qꝛ nihil poteſt naturaliter
appeti niſi ſub rōne boni: ergo ſi bonum
deſiderat̄ ab omnibus qꝛ bonum: magis
appetitur maius bonum ⁊ maxime ſum
mum bonum. Bene ergo deſcribit a phi
loſopho. Bonum eſt appetitus motiuū.
Hec deſcriptio ſumit̄ ex. j. Ethicorū vbi
dicit phs. Bene enūciauerunt dicentes.
Bonum eſt qđ omnia appetunt. Et qꝛ
omne quod appetit̄ vel bonum eſt vł ap
parens bonum maxime appetit̄ ſummū
bonum: vñ dicit Boetius. iij. de conſola
tione: pſa. ij. Omnis cura mortaliū: licet
diuerſo calle ꝓcedit: ad vnum tñ beatitu
dinis finem nitit̄ ꝑuenire. Illud autē in-
quit eſt ſummū bonum: quo ꝗs adepto
nihil vlterius deſiderare q̄at. Eſt enī in-
quit mētibus hoīum naturaliter inſerta
ſummi boni cupiditas. i. deſideriū. Deſi-
derium aūt eſt ipſius qđ maxime mouet
Maxime aūt mouet qđ maxime amat̄:
maxime aūt amat̄ eſſe btm̄: btm̄ aūt eſſe
non habet̄ niſi ꝑ optimū bonū. Nihil igi
tur appetit humanū deſideriū: niſi quia
ſummū bonū: vel qꝛ eſt ad illud vt virtu
tes: vel qꝛ hꝫ aliquā effigiē illius vt bonū
vtile ⁊ delectabile: qđ impſſit deus crea-
turis. Tanta enī eſt vis ſummi boni: vt
nihil niſi per illius deſiderium amatur a
creatura rōnali: que tunc fallitur ⁊ errat
cum effigiem ⁊ ſimulacrū ꝓ veritate ac-
cipit: ⁊ ideo dicit Boetius ad falſa tamē
deuius error abducit. Nam auaros de-
cipit falſa cupido ⁊ opulētia: ſupbos fal-
lit glorie altitudo ⁊ arrogantia. Luxurio
ſos ſeducit corporū pulcritudo ⁊ laſciuia
Hereticos decipit intelligētie hebetudo ⁊
fallacia. Sed iuſtos allicit ſummi boni
dulcedinis magnitudo ⁊ beatitudo.

Et ſi dicat̄ deſiderium nō eſt niſi aīa-
torum ſenſibilium: ſed non oīa ſunt ſenſi
bilia: ergo non omnia appetunt bonum.
Reſpondet̄ ꝙ q̄uis oīa non habeāt co-
gnitionem per pncipium ꝯiunctū: habēt
tñ cognitionē ꝑ pncipium ſeparatū qđ ē
pmus motor: q̄ dirigit omnia in pmū bo
num: ⁊ deſideriū ipſius eſt in omnibꝰ his
q̄ ab ipſo mouent̄. Sicut deſideriū ⁊ in-
tentio ſagittantis eſt in ſagitta directa.
Nam ex diuina ordinatione quodlibet
ens tam cognitione ſenſitiua q̄ etiam ra
tione carens: tendit in bonum ſummum
Eſt aūt illud bonum qđ oīa inaīata ⁊ eti
am ſenſitiua ⁊ rōnalia appetunt: perpe-
tuatio in eſſe: ⁊ hec eſt aſſimilatio ⁊ effigi
es ſummi boni ⁊ ꝑpetui. Appetitus enī
non ſolum eſt boni non habiti: ſed etiam
boni habiti vt melius habeat̄: ⁊ talis eſt
appetitus ipſius eſſe cū ꝑpetuatione ipſi
us eſſe iam habiti. Scđa diffinitio bo F
ni eſt diuini Dionyſij. Bonū eſt ſui ipſiꝰ Bonū q̄d
diffuſiuū vel cōicatiuū. In omni nanqꝫ
bono eſt eſſentia: ab eſſentia aūt fluit po-
tentia: ⁊ a potētia actus vel actio. Actio
vero boni eſt ſui ipſius cōicatio. Bonū
autem (vt dicit. S. Bonauen. in. ij. ſentē.
diſt. x.) dupliciter eſt ſui diffuſiuum: aut
per modum ſuiipſius multiplicationis:
ſicut calor vel lumen ſe diffundit: aut per
modum vtilis operationis: ſicut homo
bonitatem ſuam effundere dicitur: dum
ad hoc operatur ⁊ laborat vt alij bonita
tem non ab eo ſed a deo ſuſcipiunt. Vñ

nota ſm San. Bonauen. quelibet crea-
tura vt ſe diffundat ad duo ordinat̄: ſcꝫ
ad operationē. Operatio vero ordinat̄
ad aliquā vtilitatē vel delectationē. De-
us enim et natura ſm ariſtotelē nihil fa-
cit ocioſum ⁊ fruſtra: nec deficiunt in ne
ceſſarijs nec habundāt in ſupfluis. Om-
nis nanqꝫ creatura ſicut vult Damaſ. et
phs habet ꝓpriam operationē: alioq̄n eſ
ſet ocioſa. Sed omnis operatio eſt alicu
ius boni vtilis vel delectabilis opatrix:
alioq̄n eſſet fruſtra: patet hoc in hoīe: nā
operatio hoīs eſt duplex vicꝫ intelligere
veritatem ⁊ diligere bonitatem. Opatio
vero ordinat̄ in delectationē. Quelibet
enī ꝓpria operatio hoīs habet annexam
delectationē: et virtus etiam facit delecta
biliter operari: qꝛ in modum nature indi
nat: vt dicit Tulius: ideo dicit phus. ij.
Ethicorū. Signum aūt generati habitus
oportet accipere in operatione delectati
onē. Habet etiā operatio hoīs annexam
vtilitatē qꝛ cognitio veritatis ⁊ operatio
virtuoſa: ordinant̄ in vtilitatē ⁊ ſalutem
ꝓpriam ⁊ primorū. Sic etiā naturalia ne
ſunt ocioſa mouent̄ ad loca ſua ꝓpter ſu-
am vtilitatē ſcꝫ eſſe conſeruationē. Aīa
lia etiā varias habēt opationes: quas di
uerſe ſequunt̄ delectationes ⁊ vtilitates
Et tñ de diffinitione boni creati. Bo-
G num etiam increatum ſcꝫ deus eſt ſui dif
fuſiuum: vt dictum eſt. Vno mō eternali
ter per cōicationē bonitatis in diuinis ꝑ
ſonis. Alio modo tpaliter per cōicatio-
nem bonitatis in effectibus creatis. Dif-
fert tamē diffuſio eternalis ⁊ tpalis. Nā
diffuſio ſumme bonitatis diuine ex tem-
pore nō eſt niſi centralis ⁊ punctualis: re
ſpectu diffuſionis in eterna trinitate que
eſt circūferentialis: in qua diffundēs cōi
cat alteri totā ſuam ſubām ⁊ naturam.
Propter qđ Termegiſtus phus deſcri-
bens deum ꝓut potuit ſic ait. Deus eſt
ſpera intelligibilis: cuiꝰ centrū eſt vbiqꝫ
circumferentia vero nuſq̄ niſi ſupple in
ſeipō. Ipſe vero totum in ſe cōtinet quē
tenebre creaturarum non poſſunt com
prehendere. Quia deus non poteſt ſe a
dextra cōicare creaturis niſi qđammo
do punctualiter: quia effectus nō poteſt
coequari virtuti ipſius prime cauſe. Cre
atura omnis finita eſt ſic non poteſt coe-
quari ſuo creatori qui infinitus eſt.

Tercia diffinitio boni eſt ipſius Tulij H
⁊ eſt boni honeſti. Honeſtum eſt qđ ſua
vi nos trahit: allicit ſua dignitate: hec de
ſcriptio pncipalius cōuenit puro ⁊ ſum-
mo bono honeſto qđ deus eſt. Hoc ꝓpri
um ſoli nature intellectuali eſt vt ad bo-
num honeſtum ſolum ꝓpter ſe moueat̄:
etiam ſi nihil inde vtilitatis nihilqꝫ dele
ctationis orirent̄: q̄uis in ſe ſit ſumme vti
le et delectabile. A quo omnis creatura
habet quicq̄d habet vtile ⁊ ſalubre dele-
ctabile ſuaue et dulce: ſpecioſum decorū
et pulcrum. Omnibus nanqꝫ creaturis
vtilior delectabilior ⁊ ſpecioſior eſt crea-
tor: quibus tñ minimā guttam et modi-
cam ſcintillulam ſue ineſtimabilis ⁊ incō
prehenſibilis dulcedinis ⁊ pulcritudinis
cōmunicauit. Nec eſt aliud in creaturis
dulcedo ⁊ pulcritudo: niſi immenſe crea
toris dulcedo ⁊ pulcritudis (quā abſcō-
dit deus timētibꝰ ſe) demonſtratio. Eter
neqꝫ dulcedinis et pulcritudinis (velut
cauſe in ſuo effectu) declaratio: ⁊ ad eter
nam dulcedinem ⁊ pulcritudinem inui-
tatio. Nam finis nature intellectualis ē
vt ſuſcipiatur ad bonum honeſtum vti-
liſſimum delectabiliſſimum ⁊ ſpecioſiſſi-
mum: quo ſolo fruatur ⁊ in illo delecta-
ta quieſcat. Nam deus conſtituit natu-
ram humanam ſupra creaturas irratio-
nales: vt capax eſſet honeſtatis: que di-
citur honoris ſtatus: terminus boni ⁊ fi-
nis honoris. Poteſt ⁊ dicta deſcriptō bo
ni honeſti cōpetere: bonis gratie ⁊ virtu-
tibus: in quibus relucet ſimilitudo hone
ſti boni: que etiam alliciunt ⁊ trahunt ap
petitum voluntatis tanq̄ finis quo quie
ſcitur. Unde conſiderandum ſicut dicit
Sanctus Bonauētura in. ij. diſt. xxviij.
L

Finis eſt triplex (Nam finis et bonum
idem ſunt) ſcʒ finis vltimus in q̄ quieſcit
ꝛ finis q̄ quieſcit qui duplex eſt. Finis i
quo quieſcit eſt verū ꝛ ſimpliciſſimū bo-
num honeſtum ſcʒ deus. Finis quo qui
eſcitur dicit dupliciter vel ſimpliciter vel
vt nunc. Finis quo quieſcit ſimpliciter
eſt dilectio ſiue charitas cōſummata pa-
trie qua quieſcit ſimpliciter in deo. Fi-
nis quo quieſcit in deo vt nunc: eſt gra-
tia gratūfaciens vicʒ fides cum dilectio-
ne: fides ex parte intellectus: dilectio ex
parte affectus: cui in patria correſpōdet
clara viſio cū perfecta charitate. Ad cha
ritatem eñ hic in vita omnes virtutes tā
ꝙ̄ in finem ordinant in quib⁹ relucet bo
ni honeſti ſimilitudo. Sicut eñ locatum
non quieſcit in loco niſi mediante pōde-
re: ſic aīa in bono honeſto ſcʒ deo nō hʒ
quietari (qui eſt eius locus et finis vlti-
mus) niſi mediāte dilectione ꝛ charitate

¶ De actibus voluntatis

Capitulum xxxv

A De actibus voluntatis Quintum queſitum principale in
ca. xxxj. fuit de volūtatis actione
Conſiderandū ꝙ volūtatis act⁹
ſunt duplices eliciti ꝛ impati Eliciti ſunt
immediate ꝓcedunt ab ipſa voluntate.
Et ſunt ſex vicʒ velle: frui: intendere: eli-
gere (qd tñ p̄cedit cōſulere) cōſentire: et
vti. Omnes etiam actus aliarū potentia
rum tam apprehēſiuarū ꝙ̄ motiuaꝝ qui
immediate procedūt ꝛ eliciunt a ſuis po
tentijs dicunt actus eliciti: ſicut a viſu vi
dere: a fantaſia cōponere ꝛ diuidere. Ab
eſtimatiua elicere non ſenſata ex ſenſaꝗ̄.
Ab intellectu intelligere: ab appetitu in-
clinari moueri appetere: ꝛ ſic de alijs: vt
patet conſideranti actus omniū potenti
arum de quibus in ſuperiorib⁹ capitulis
dictum eſt. Actus voluntatis impati
ſunt qui a voluntate imperantur. Et hoc
modo actus omnium virium ꝛ potentia
rum obedientium rationi voluntati at-
tribuuntur: que eſt motor omnium viri-
um per imperium. Nam per imperium
voluntatis mouentur potentie in actus
ſuos: vnde ſm imperium voluntatis: vi
ſus videt vel non videt: intellectus intel
ligit: et cōnaturaliter actus omniū viriū
que dicunt rationales per participatio-
nem: tam apprehenſiuarū ꝙ̄ appetitiua-
rum impant a voluntate. De his quere
ſupra capi. xxviij. Virtutes vero vegeta-
tiue: vis pulſiuā cordis: motus genitaliū
(de quibus dictum eſt ca. xxv. dubio ſe-
primo in fine) cum non participant rati-
one: ideo non impant a voluntate. Pri-
mo dicendum eſt de actibus voluntatis
immediate ab ipſa elicitis. Scd̄o de acti
bus ab ea impercatis: caplo. xxxvj.

Videndum nunc eſt de actibus volun
tatis ab ipa immediate elicitis. Pro quo
notandum ꝙ voluntas mouet in finem:
et in ea que ſunt in finem. Primo agen-
dum eſt de actibus volūtatis ab ea elici-
tis quibus mouetur in finē: ꝛ hi ſūt tres:
ſ. velle: frui ꝛ intēdere. Deinde de actib⁹
volūtatis quibus mouetur in ea q̄ ſunt
ad finem. Et hi ſunt tres. Primus elige-
re (quod tamen precedit conſulere) Se-
cundus eſt conſentire. Tercius vti. Et
ꝙ̄tum ad primos tres actus ſciēdum ꝙ
cum actus voluntatis primo ſit reſpectu
finis: voluntas reſpicit finem tripliciter.
Vno modo abſolute: ꝛ ſic dicitur actus
eius voluntas ſeu volicio: ꝓut ſcʒ abſo-
lute volum⁹ vel ſanitatem: vel ſiquid eſt
hmōi. Alio modo voluntas reſpicit finē
ſm eam conſideratione qua in fine quie
ſcitur: ꝛ talis actus dicit fruitio. Tercio
modo conſideratur finis prout voluntas
reſpicit ipm ſm quod eſt terminus alicu
ius quod in ipm ordinatur: ꝛ talis actus
voluntatis dicitur intentio. Nō enim ex
hoc ſolum dicimur intendere ſanitatem
ꝙ volumus eam: ſed quia volumus per
aliquod aliud ad eam peruenire: vt per
medicinam.

¶ De volitione

B De volitiōe velle Primus actus voluntatis elicitus di
citur Volitio: velle: ſeu voluntas (di-
ctum enim prius eſt ꝙ voluntas aliquā-
do ſignat actum volitiue potentie.)

Unde notandum ꝙ volitio ſeu velle ē
tantū de bono. vnde dicit Dionyſius: ꝙ
malum eſt preter voluntatem eo ꝙ om-
nia bonum appetūt. Sed bonum de quo
eſt voluntas non ſemper eſt verū bonū
ſed aliquando apparens bonum ꝛ actus
peccati. vnde dicit philoſophus. ij. phiſi-
corum. Uꝛ finis eſt bonū verum: vel ap-
parens bonum. vnde dicit Dionyſius: ꝙ
nemo operatur: ad malū aſpiciens: nam
quod volūtas vult ſi non ſemper eſt bo-
num ſm veritatem: ſufficit ꝙ ſit bonum
ſm apparentiam ꝛ eſtimationem. Quod
patet: quia auarus ꝛ ſuperbus volūt vti
le: qd eſt bonum ſm apparentiam ꝛ eſti-
mationem tm̄. Auarus eñ vult diuitia-
rum ſufficientiam: ſuperbus honorū ex-
cellentiam: luxurioſus appetit ꝛ vult bo
num apparēs delectabile ſm ſenſum: ſci
licet iocunditatem voluptatis ꝛ leticiam

Conſiderandum etiam ꝙ voluntas
etiam eſt reſpectu mali: vnde ſicut ea-
dem potentia ſenſitiua eſt oppoſitorum:
ſicut viſus eſt albi: ꝛ nigri: ſic volūtas eſt
boni ꝛ mali: ſed ad bonum ſe habet illud
appetendo: ꝛ ille appetitus dicitur voli-
tio: ſiue velle. Ad malum autem ſe habet
voluntas fugiendo. Volumus enim non
malum: ſed fugere malū: ꝛ illa fuga mali
habet rationem boni: ꝛ ipſa fuga mali di
Nolitio Nolle citur. Nolitio: ſiue nolle. Conſideran-
dum etiam ꝙ primus actus voluntatis.
ſcilicet Volitio ſeu velle: poteſt etiam no
minare Amor ſeu amare. Nam ſm Au-
guſtinum. Amor eſt aliquid pertinēs ad
appetitum: nam amare eſt velle bonum.
Bonum autem eſt obiectum appetitus.
ſic etiam nolitio: ſiue nolle nominari po-
teſt: odium ſiue odire: nam quicꝙ̄ amo-
ri boni contrarium apprehendit hoc odi
tur: ſed hoc eſt malum: nam odire eſt nol
le bonum.

¶ De fruitione.

C De fruitōne Scd̄s actus elicitus a voluntate eſt frui
tio: ſiue frui. Pro quo ſciendū: ꝙ aīa cre
ata eſt ad cognoſcendum ꝛ ad amanduʒ
hoc ē ad intelligēdū ꝑ intellectū ſummā
veritatē: ꝛ ad amanduʒ per affectum vo-
luntatis: ſummam ꝛ infinitam bonita-
tem que deus eſt. Ideo dicit magiſter in
ſecūdo ſententiaꝝ diſtinctione ꝑma. Fe-
cit deus rationalem creaturam: vt ſum-
mum bonum intelligeret: intelligendo a-
maret: amando poſſideret: poſſidendo
frueretur: fruendo beatificaretur. Ideo
beatitudo (que nihil aliud ꝙ̄ ſumma bo
ni fruitio) formaliter conſiſtit in duobus
actibus. ſcilicet intellectus: qui eſt clara
ꝛ intuitiua dei viſio: ꝛ voluntatis qui eſt
perfecta dei fruitio. Propterea ad co-
gnoſcendam beatitudinem neceſſario p̄
requiritur cognitio fruitionis. Ideo ani
ma conari ad hoc debet vt deum cogno-
ſcat per actum intellectus: et amet per
actum voluntatis: ꝛ in eo ſolo delectari
et quieſcere et eo frui. Et ideo nihil po-
teſt animam ſufficienter finire et ſatiare:
quo ad cognitionem amorem: delectatio
nem: quietationem ꝛ fruitionem: niſi bo
num ad quod eſt. Hoc autē eſt ſummū
bonum: quod ſuperius eſt anima et bo-
num infinitum: quod excedit anime vi-
res. ſcilicet cognitiuam ꝛ affectiuā. Co-
gnitio enim anime rationalis ē cognitio
non artata. Unde nata eſt quodāmodo
omnia cognoſcere: vnde nō implet eius
cognitio aliquo cognoſcibili: niſi quod
in ſe habet omnia cognoſcibilia: et quo
cognito omnia cognoſcuntur. Similiter
eius affectio nata eſt diligere omne bo-
num: ergo nullo bono finitur ſufficien-
ter affectio anime: niſi quod eſt bonum
omnis boni: et quod eſt omnia in om-
nibus. De quo legitur Exodi. xxxiij. vbi
moyſes petijt videre faciē dñi: rn̄dit dñs

Oſtendã tibi om̄e bonũ: hoc eſt ſummuz bonum: in quo ſunt om̄ia bona: ⁊ per qđ ⁊ a quo ſunt om̄ia bona: ⁊ ſine quo nihil eſt bonum: in quo ſolo eſt perfecta delectatio: quietatio ⁊ fruitio. Ex his patet ꝙ quatuor requirunt̄ ad fruitionē: ſm̄ hoc etiam dant̄ quatuor diffinitiões ab Auguſtino.

D Primo clara viſio: nam viſio diuinitatis ponit̄ tota ſubſtãtia beatitudinis: que cõſiſtit in fruitione: ſicut dicit̄ Johã. xvij. Hec eſt vita eterna ⁊c. Sup illud verbũ pſ. Oſtendã tibi ſalutare meum: dicit gloſa. Viſio ē tota merces beatorũ: hoc intelligit̄ ꝑ comitantiã: ꝗ a viſio ⁊ cõplacentia in qua eſt ꝑfecta ratio fruitionis: inſeꝑabiliter ſe habent: ⁊ ſic diffinit̄ ab Auguſti. libro. x. de trinitate. Fruimur cognitis in ꝗbus delectata volũtas cõquieſcit: nam appetitum volũtatis vel deſideriũ boni: ſemꝑ precedit cognitio in intellectus: ⁊ voluntas nõ poteſt exire in actum ſuũ ſine actu intellectus. Non tñ ſequit̄ (vt ſupra dictum eſt ca. xxxij.) ꝙ intellectus ſit nobilior voluntate: ſicut ſecuris eſt nobilior ꝙ̄ manus: hec ſanctus Bonauẽtura. iiij. ſentẽ. Cognitio aũt: ſeu clara viſio p̄rie: ſuccedit fidei vie. Secundo requirit̄ plena adeptio cõſecutio: vel ſecura tentio: qui eñ̄ tenet rem ſecurus eſt de illa. Ex viſione aũt: viſuz recipitur in vidente ⁊ tenet̄: ⁊ ip̄m viſum receptum in vidente vnit ſibi videntē: vt fiat quaſi mutua penetratio tentio vel inheſio ꝑ amorem vidẽtis ⁊ viſi. Juxta illud prime Johanis. iiij. Qui manet in charitate in deo manet: ⁊ hec tentio ſuccedit ſpei. Et ſic dicit Auguſtin⁹. Frui eſt amare inherere alicui rei propter ſeipſam.

Tertio requirit̄ ſũma delectatio ⁊ gaudium. Et ſequit̄ ex tribus predictis. Nã ex noticia: ex preſentia: ex amore ſummi ⁊ infiniti boni: ſequit̄ in fruitione ſumma delectatio ſiue gaudium: ita ꝙ fruitio eſt complacentia: delectatio ſiue gaudiũ voluntatis in vltimo fine et ſummo bono. ⁊ talis delectatio ſiue gaudiũ ſuccedit in patria amori imperfecto huius vie. Et ſic dicit Auguſtinus. Frui eſt cum delectatione ⁊ gaudio vti. Cum enim adeſt quod diligit̄ etiam delectatõem cum gaudio ingerit. Ex quo patet ſm̄ ſctm̄ Bonauentu. in. iiij. ſenten. Q amor ⁊ gaudium differunt in fruitione. nam frutio eſt ſummo bono clare viſo: amore inherē ꝓpter ſeipſum: ſed amor nõ eſt gaudium. Cauſatur enim gaudium ex preſentia boni amati. Unde gaudium eſt delectatio cauſata in voluntate ex amore ſummi boni: per claram viſiõem: ⁊ perfectam dilectionem in animabus ſanctorum: ⁊ ſic gaudium eſt effectus fruitionis. Quarto requirit̄ ad fruitionem perfecta quietatio: nam niſi voluntas quietaret̄ nunꝙ̄ frueret̄: ſeu delectaret̄: nec gauderet. vnde Auguſtinus in libro de doctrina xp̄iana. Si vere inheſeris atq; ꝑmanſeris finem in ea ponẽs leticie tue: vere ⁊ ꝓprie frui dicendus es: quod non eſt faciendũ niſi in illa trinitate. id eſt ſummo infinito ⁊ incõmutabili bono: ⁊ illa quietatio in fruitione cauſat̄ a gaudio: amor non poteſt quietare voluntatem priuſꝙ̄ gaudeat de re amata: quia illud quod maxime deſiderat̄ ab hominibus eſt fruitio beatitudinis: ſed ſummum gaudium maxime deſiderat̄ ab hominibus: nam dicit philoſoph⁹. iiij. Ethicoꝝ. Q delectatio maxime deſiderat̄ ab hominibus: ſed delectatio ⁊ gaudium requirit̄ ad quietationem: que eſt quarta conditio fruitionis: que vocat̄ amor cũ gaudio et ꝗetatione. Qui enim vere ⁊ plene amat rem: gaudet ⁊ quietatur in eius preſentia. Ex dict̄ duo inferuntur correlaria. Correlarium primum: quo fruendum ſit: naz ſolo deo fruendum eſt: capiendo frui ꝓprie prout dicit motum voluntatis cum delectatione ⁊ quietatione: quia ſummum bonum ſolum terminat appetitum anime rationalis ⁊ quietat: que creata eſt ad percipiendum ſummũ bonũ ſcilicet deũ: capiendo frui cõmuniter: prout dicit motuz voluntatis cum delectatione tantum et nõ quietationem. Et ſic omnibus que ſpiritualiter delectant (cuiuſmodi ſunt fructus beatitudines dona ⁊ virtutes) poteſt frui homo eis ſcȝ per amorem ⁊ gaudium inherere. De hoc ſupra habitũ eſt diffuſe ca. xxv. dubio ſexto. Humanitate chriſti non eſt fruendum: quia in ea non eſt finis vltimus: ideo in viſione ei⁹ non eſt ꝓprie fruitio: ſed quoddã gaudiũ accidentale. Homine autez ſancto nõ eſt fruendum ſimpliciter ſed in deo. Juxta illud apoſtoli ad philemonē. Fruar te in chriſto: ſcȝ ꝓpter grãm in eo in qua habitat deus. Peccatore autem nõ eſt fruendum in deo: quia non eſt in eo gratia que facit deum inhabitare: que eſt exemplar ſimilitudinis ſumme bonitatis: qua fruendum eſt. Irrõnali creatura multominus fruendum eſt. Non eñ̄ ſufficit ſimilitudo imaginis vel veſtigij ſcȝ ſimilitudo gratie.

E Correlarium ſcđm quorum ſit fruitio. Cum enim fruitio incipit in actu intellectus ſcȝ in cognitione ⁊ terminat̄ in actu voluntatis ſcȝ amore gaudio et quietatione: ob id inanimata ⁊ bruta non fruuntur: quia carent intellectu ⁊ voluntate. Peccator autem cũ nõ ordinet operationes ſuas in vltimum finem ſcȝ deum non fruitur vere. Quãuis enim talis facit aliquando ꝓpter deũ aliquid tamen quia diligit aliq̄d habitualiter ſupra deum ⁊ ſi non actu: ideo nõ fruitur deo: ſed illo ad qđ omnia ordinat. ſ. delicijs diuitijs ⁊ honorib⁹. Et quia fruitio dicit delectationem cum quietatione in vltimo fine ſcȝ deo: que eſſe non poteſt in viatoribus. Unde homo iuſtus in via non perfecte fruitur: ſed ſancti comprehenſores in patria vere fruuntur.

F De intẽtiõe

¶ De intentione.

Tercius actus a voluntate elicitus dicitur intentio ſiue intendere. Unde conſiderandum ꝙ intentio multipliciter accipitur in ſcriptura. Primo intentio dicitur quecũq; ſimilitudo vel ſpecies ſiue quodcũq; exemplar: quod ducit repſentando in cognitionem cuiuſcunq; rei. Et ſic ſpecies intelligibilis: et etiam ſpecies rei viſibilis i medio: vel fantaſia ſeu imaginatione. Vel ſpecies in memoria: vel imago herculis intentio dici poſſunt: de hac intentione ſupra dictum eſt in capitulis de potentijs ſenſitiuis ⁊ intellectiuis. Secundo intentio ſumit̄ ꝓ actu virtutis eſtimatiue: cuius eſt elicere intẽtiones non ſenſatas de ſpeciebus ſenſatis: de qua dictum eſt in capitulo de eſtimatiua. Tercio intentio accipitur pro entibus rationis que fabricantur per intellectum ⁊ rationem: qualia ſunt oratio propoſitio: ſilogiſmus: ⁊ ſic dicit Auicenna. Q logica eſt de intentionibus ſcđis: adiunctis primis. Quarto intentio: ſcđm Damaſcenum dicit conuerſionem ipſius ꝟtutis intellectiue ad aliquod obiectum determinatum: per quem modũ dicitur in alterum tendere qui illum aſpicit vel conſiderat. Et talis modus accipiendi intentionem frequenter habetur in ſcriptura. Unde et actuum. iij. dicitur ꝙ claudus qui ſtabat ad portam templi intendebat id eſt aſpexit in petrum ⁊ iohãnem ſperans aliquid ab eis. Et in pſalmo. Deus in adiutorium meum intende id eſt aſpice et in multis alijs lohis ſacre ſcripture. Quinto intentio accipitur pro actu voluntatis tendentis in finem bonum vel apparens: per aliquod medium per quod peruenitur in finem. Et ſic accipitur hic: ⁊ eſt tercius actus elicitus a voluntate: vnde ad intentionem duo concurrunt: ſcilicet ratio ⁊ voluntas: vnde intentio (ſm̄ Alexan. de ales. in ſecũda parte ſumme) dicitur ab eo quod eſt intendere: ⁊ in hoc conuenit voluntati ⁊ rationi: quia vtrũq; tendit in finem. Tẽdit enim ratio in finem: precognoſcendo diffiniendo: abitrando: dirigendo ⁊ ordinando. Unde dicitur Mathei ſexto: Si

oculus tuus fuerit ſimplex totum cor-
pus tuum lucidum erit. Si autem ocu-
lus tuus fuerit nequam totum corpus
tuum tenebroſum erit. Item glo. expo-
nit vt per oculū intelligatˀ intentio. Di-
citur aūt intentio oculus qꝛ cognitionē
ꝑſupponit ꝑ quā ꝓponitˀ volūtati finis
ad quē mouet. Unde ſicut oculus corpo
ralis dirigit oꝑa corꝑalia: ſcꝫ manus ad
operandū: pedes ad ambulandū: ſic ocu
lus mentis ſcꝫ rō: dirigit opera humana
cognoſcendo in eis bonitatē moralē. Tē
dit etiā volūtas: dum inclinatˀ in appetē
do aliquē finē a rōne ꝑcognitū: non ſim-
pliciter ſed per aliqꝺ medium per qꝺ ꝑ-
uenitˀ ad finem. Nam dicit phˀs ꝙ volū
tas eſt reſpectu finis: ꝛ eius qꝺ eſt ad fi-
nem. Verbigrā. Ut ſi quis voluit refice-
re eſurientē vt habeat vitā eternā. Uita
eterna eſt finis ad quē intendit quis per
uenire per refectionē eſurientis: velut per
mediū. Conſiderandū eſt ꝙ intētio nō
ſolum eſt vltimi finis ſed ꝛ alioꝝ finium
Cum eñ vltimus finis humanarū volū-
tatum ſit vita eterna ſeu beatitudo ꝛ per
ꝯñs vltimus finis: non eſſent diuerſe ho
minum intentiones qꝺ patet eſſe falſum
Vñ intentio ſic poteſt deſcribi. Intentio
eſt actus volūtatis in aliquē finem tendē
tis per aliquod vel aliqua ad illum finē
ordinata. Dicitur enim intentio quaſi in
aliud tentio: nam intentio ſemꝑ reſpicit
aliqꝺ vt finem: ſm ꝙ illud eſt terminus
voluntatis. Nō immediate ſed median-
tibus alijs ꝑ que in illud in quod ſic fer-
tur ꝛ tendit nititur peruenire: tunc pro-
prie eſt intentio. Ut gratia exempli: fer-
tur ꝛ tendit principaliter affectus alicu-
ius ſeu voluntas in ſuum finalem ſalutē
ꝛ ꝓpter ipſam facilius aſſequendam: intē
dit corpus ſuū domare ꝛ ſpiritui ſubijce
re: ꝛ vt hoc cōgruentius facere poſſet: in
tendit religionem aliquā intrare: et pro
hoc faciendo ad aliquem locū talis reli-
gionis ire. Iſte talis reſpectu ſalutis ſue

qui eſt vltimus finis quem tunc ſibi con
ſtituit: reſpectu etiam domationis corpo
ris ſui: ac ingreſſus religionis qui ſūt me
dij ad illud ſcꝫ finem vltimum ordinati:
dicitur ꝓprie habere intentionem: reſpe-
ctu vero additionis talis loci illius religi
onis: licet ſit quedam voluntatis diſpoſi
tio: non tamē ꝓprie dicitur eſſe intentio.

Pro cōcluſione huius capituli eſt du-
bium et queſtio vtrū meritum attendatˀ
penes intentionem cōmunē. Uidetur ꝙ
ſic. Dicit enim Iſi. ex intētione aut ꝓbatˀ
bonum aut reprobatˀ indignum. Uniuſ
cuiuſqꝫ opus bonum qꝺ agit intentione
bona apparet qm̄ pro mala intentione
plerūqꝫ bonum opus quod agimus per
dimus: ergo penes intentionem conſiſtit
bonum. Item Beda dicit in merito intē
tiones diſcernuntˀ opera an ſint lucis an
tenebrarum: ergo penes intentionem re
ſidet meritum. Contra intentio ratio-
nis eſt: ſed quod rationis eſt non ſufficit
ad meritum ſine voluntate: ergo penes
intentionem non menſuratur meritum
vel demeritum. Item Augˀ. non diutur
nitas temporꝝ: non immenſitas operum
ſed ſola charitas ꝛ voluntas facit meri-
tum: non ergo hñ reſidet menſura meri-
ti vel demeriti penes intentionem: prete
rea ꝑter bonum vel malum ex intentio-
ne: eſt bonum in genere vel maluꝫ: ꝛ ma
lum ex circūſtantia vel bonum: non ergo
tm̄ reſidet menſura meriti vel demeriti
penes intentionem. Ad qꝺ dicendum ꝙ
menſura meriti vel demeriti attenditur
penes intentionem ſm ꝙ vno modo ac-
cipitur intentio prout enim intendere eſt
tendere in aliquid per aliquid intentio
non tm̄ reſpicit finem: ſed reſpicit illud
per quod venitur in finem ꝛ ita comple-
ctitur genus operis cum circumſtantia:
ſm hunc modum menſura meriti vel de
meriti attenditur penes intentionem Si
vero intentio reſpiciat tm̄ finem: nō om-
nino attenditur menſura meriti vel de-

meriti penes intentionem: ſed principa-
liter. Ad illud vero quod obijcitur: ꝙ in-
tentio reſpicit intentionem ꝛc. dicendum
eſt. ꝙ cum dicitur meritum vel demeritū
eſt penes intentionem non excluditur vo
luntas ſed datur intelligi: ſed hic attēditˀ
vt dicatur ratio meriti ex parte rationis:
ſicut ratio meriti eſt in voluntate ex par
te illius potentie: vel vt intentio commu
niter ſe habeat ad rationem et volunta-
tem. Similiter cum dicitur: ꝙ ſola chari-
tas ꝛ voluntas facit meritum: hoc intelli
gitur principaliter nec ex hoc includitˀ in
tentio: quia in voluntate cointelligitur in
tentio: ſed hoc datur intelligi ꝙ penes ge
nus operis vel diurnitatem operis non
tota reſidet ratio meriti: vel non princi-
paliter: hec Alexander de hales parte ſe-
cunda queſtione. cvij. membro ſecundo.

De electione Conſilio: cōſenſu ꝛ vſu.
Caplm xxxvj

A de electōne ɔſilio ɔſen-ſu ꝛ vſu.

c Onſequēter di
cendum eſt de actibus volun-
tatis qui ſunt in comparatio-
ne eorum que ſunt ad finem. Horum pri
mus dicitur Electio. Secūdus cōſenſus
Tertius vſus. Quartus actus volunta-
tis a voluntate elicitus dicitur Electio: ſi
ue eligere. Qꝫ autem electio ſit actus vo-
luntatis ꝛ non rationis. Patet per philo
ſophum tertio Ethicorum qui dicit. Qꝫ
electio eſt deſiderium eorum que ſunt in
nobis. Deſiderium autem eſt actus vo-
luntatis. Sciendum tamen ꝙ Ele-
ctio importat in nomine ſuo aliquid pti-
nens ad rationem et aliquid pertinens
ad voluntatē: ꝛ ſic electio ꝓprie eſt actus
liberi arbitrij: quod complectitur ratio-
nem ꝛ voluntatem: vt infra dicetur. Di-
citur enim. iij. Ethicoꝝ. Qꝫ electio eſt ap
petitus intellectiuus: vel appetitus intel
lectus: ſiue ratiocinatus. Electio tamen

proprie pertinet ad vim appetitiuam ſi-
ue voluntatem. Uis enim appetitiua ꝑ-
ut ſepe dictum eſt: preſupponit vim co-
gnitiuam. Unde electionem precedit de-
liberatio ꝛ iudicium per actum rationis:
ꝛ ſubſeqtur ꝑoptatio per actū volūtatis
Unde electio tertio Ethicoruꝫ ſic deſcri-
bitur. Electio eſt appetitus conſiliatiuˀ Electio
ſcḋm iudicium rationis: alterum alteri
preoptando. In hac diffinitione appeti-
tus ponitur pro genere. Nam appetitus
eſt genus ad appetitum naturalem ſen-
ſitiuum ꝛ rationalem. Et per hoc quod
ſubiungitur conſiliatiuuſ: per hoc differt
ab appetitu naturali et ſenſitiuo. Nam
electionem que eſt actus appetitˀ ratio-
nalis ſiue voluntatis antecedit conſiliuꝫ
ꝛ iudicium rōnis. Dicitˀ eñ. iij. Ethicoꝝ.
Qꝫ electio eſt volūtariū precōſiliatū: qꝺ
nō fit in appetitu naturali q̄ mouet qua
dam neceſſitate: neqꝫ in appetitu ſenſiti-
uo: q̄ mouet quadā impetuoſitate. Per
hoc qꝺ in dicta deſcriptiōe dicitˀ: alteruꝫ
alteri ꝑoptando: electio differt ab inten-
tione. nam intentio dicit motū volūtatis
qui fertˀ in finem ꝓut acquiritˀ ꝑ media
que ſunt ad finem: ſed electio dicit motū
volūtatis ꝓut fertˀ in id qꝺ eſt ad finem.
ſcꝫ duobus vel pluribus ꝑiacentibus al-
terū alteri determinando ꝑoptare. Gra-
tia exempli: aliqˀs ꝓpter penitentiā agen
dam intendit intrare religionē aliquam.
Penitere eſt finis quē intendit voluntas
Religionis vo ingreſſus eſt mediū ꝑ qꝺ
acqritˀ penitētia: quā volūtas finaliter in-
tendit: ad hoc mediū fertˀ voluntas ꝑ ele
ctionem: quā ꝑcedit cōſiliū ꝛ iudiciū rō-
nis. Primo eñ delibrat ꝑ cōſiliū (qꝺ eſt
mentis ꝛ rōnis inqſitio) ſeipſo: vel alios
conſulendo quā religionē intrare debeat
ꝓpter pniam. Inquiſitione tandē habita
poſt ɔſilium Ratio ſcḋo ꝓfert iudicium
ſeu ſniam vnā religionē alteri preferēdo
Tertio ſequitˀ in volūtate: inclinatio: ele

ctio:ſeu ꝑoptatio iſtius religionis ingreſ
ſus:de qua ratio preceteris ſentētiauit.
B Ex dictis ſequit̄: ꝙ electio nō eſt natu
raliū ⁊ brutoꝝ:quia carent rōne:nec pue
rorum rōnis vſum nōdum habentium.
Quis em̄ pueri:⁊ etiam brutū aial pre
accipit vnū potius ꝙ̄ alterū:vt ouis vnā
herbam ⁊ nō aliam:abſ꧐ tamen electio-
ne mouet̄ in illud:ſic etiam ignis natura
li appetitu abſ꧐ electione mouet̄ ſurſuz
⁊ non deorſum.Statim em̄ qđ ꝑ ſenſum
vel imaginatōem bruto rep̄ſentat̄ ad qđ
naturaliter inclinat̄ eius appetit⁹ abſ꧐
electione cum impetu mouetur in illud.
Electio etiam eſt in deo:vt ptz in mul-
tis ſacre ſcripture lōcis.nam dicit̄ Iohā
nis.xv.Nō vos me elegiſtis:ſed ego vos
elegi.Item.j.Eph.Elegit nō ante mūdi
inſtitutiōem:ſed nō cadit electio in deo
eo modo quo in nobis.Nam dicit Ale-
xander in prima parte ſumme.Electio ē
duobus ꝓiacentibus alterū ꝑoptare:ſed
hoc poteſt eſſe dupliciter.Uno modo vt
eligere dicit̄ determinare ſeu diffinire in
ter aliqua duo precedente certa cognitio
ne:⁊ ſic electio eſt in deo.Alio modo dici
tur eligere rem prius ignotam determina-
re cum delibratione preuia.Unde h̄ mo-
do Electio dicit̄ determinatio rei dubie
in alteram partem:⁊ quia id ponit igno-
rantiam:⁊ ſic electio nō cōuenit deo.Et
ſic patet ꝙ in deo ⁊ in om̄i rōnali creatu-
ra in qua eſt liberꝝ arbitriū etiam reperit̄
electio. Habito in q̄bus reperit̄ electio
nunc videndū eſt de quo eſt electio.Un-
de conſiderandū ꝙ ſicut dicit̄.iij.Ethico
rū.Electio eſt eorū que ſunt ad finem:ſi-
cut intentio eſt reſpectu finis.Dicit em̄
phs.ij.phiſicorū.Qꝛ finis in oꝑabilibus
habet ſe ſicut principiū in ſpeculabilib⁹.
Sicut em̄ ſe habet in cognitiuis principi
um ad concluſionem:cui ꝓpter principia
aſſenſitiuus in veritate:ſic in oꝑabilibus
⁊ appetitiuis ſe habet finis ad ea media
que ſunt ad finem:que ꝓpter finē appe-
tunt̄:de quibus eſt electio.vnde illud ca-
dit ſub electiōe qđ ſe habet vt cōcluſio in
ſilogiſmo oꝑabiliū.Finis aūt de quo eſt
voluntatis intentio ſe habet vt principiū
⁊ non vt ꝯcluſio:⁊ ſic finis in q̄ntū hmōi
nō cadit ſub electione.Uerbi gratia.Uo
luntas medici ꝑ intētionē fert̄ in ſanita-
tem tanꝙ̄ in finē principalem:que ſani-
tas licet ſit finis ⁊ vltimū in executiōe:eſt
tamen principiū in intentione:⁊ de ea me
dicus non conſulit vt eam eligat:ſed pre
ſupponit eam tanꝙ̄ bonum:ꝓpter ſani-
tatem:fiunt attenuatio corporū in his q̄
ſuꝑabundant humoribus:⁊ etiam pur-
gatio ꝑ quam acquirit̄ attenuatio:⁊ his
medijs medicus conſiliat̄:iudicat ⁊ tan-
dem eligit purgationē et attenuationem
tanꝙ̄ media ſanitatem efficientia. Ele
ctio eſt etiam reſpectu actuuz humanoꝝ
quia dicit phus.iij.Ethicoꝝ.Qꝛ nullus
eligit niſi que extimat fieri ꝑ ipſum.Ele-
ctio etiam eſt poſſibiliuz.Nam dicit̄.iij.
Ethicoꝝ.Electiones noſtre referunt̄ ad
ad actiones noſtras.Ea autē que ꝑ nos
agunt̄ ſunt nobis poſſibilia.Cui⁹ ſignuz
eſt ꝙ cum in cōſilio qđ precedit electōez
ꝑueniunt homines ad aliquod impoſſi
bile diſcedunt quaſi nō valentes ꝓgre-
di vlterius. ¶ De conſilio Conſiliuz ſm̄
phm.iij.Ethicoꝝ antecedit electionē.vn
hic dicendū eſt de cōſilio.Et primo de ei⁹
multiplici acceptione. Pro qua cōſide
randum.ꝙ cōſilium tribus modis acci-
pitur.Primo dicit̄ ꝑſuaſio rerum excel-
lentiſſimū ad quos non tenemur:ſm̄ qđ
dicit̄ Math.xix.Si vis ꝑfectus eſſe:va-
de ⁊ vende om̄ia ⁊c̄.Scđo dicit̄ cōſiliuz
prudētia valde exercitata in medio con-
templatiuoꝝ ⁊ actiuoꝝ donorū:⁊ delibra
tio de opibus arduis ſiue tenemur ad ea
ſiue nō:⁊ ſm̄ hoc ſumit̄ donum conſilij.
Tertio dicit̄ cōſiliū delibratio de rebus ⁊
medijs valentibus ad finem quem inten
dimus:ſic ſumit̄ hic.Et ſic deſcribit̄.Cō-
ſilium eſt mentis inquiſitio de rebus agē

¶ De conſi[lio]

dis ꝓut iudicat homo ſapiens ⁊ exꝑtus
Pro huius deſcriptiōis noticia cōſiderā
dum.Qꝛ electio:vt dictū eſt ſequit̄ iudi-
ciū rōnis de rebus agendis que ſunt me-
dia ordinata in finem ꝑintentum.In re-
bus aūt agendis multa incertitudo inue
nitur:quia actiōes ſunt circa ſingularia
cōtingentia que ꝓpter ſui variabilitatem
incerta ſunt.In rebus aūt dubijs ⁊ incer
tis ratio nō prefert iudiciū ſeu ſententiā
abſ꧐ precedenti inquiſitione.Et ideo ne
ceſſaria eſt inq̄ſitio rōnis ante iudicium
de eligendis:⁊ huiuſmodi inquiſitio:con
ſilium dicit̄:ꝓpter qđ dicit̄.iij.Ethicorū.
Electio eſt appetitus precōſiliati:de quo
cōſiliant̄ homines experti habētes intel-
lectum recte diſpoſitum.Aliq̄s em̄ non
habens debitū vſum rōnis:ſed ꝑuerſum
nō bene cōſiliat̄.Idcirco dī in deſcriptio
ne conſilij:ꝓut iudicat homo ſapiens et
exꝑtus.Eſt tamē cōſiderādum ꝙ ꝯſiliuz
non ſolum ꝑtinet ad rōnem:ſed etiaz ad
voluntatem:ſicut ⁊ electio:nam in ꝯſilio
qđ eſt actus ratōis:apparet aliquid volū
tatis:ſicut materia:quia conſilium eſt de
his que homo vult facere:⁊ etiam ſicut
motiuum:quia ex hoc ꝙ homo vult finē
mouet̄ ad ꝯſilianduz de his que ſunt ad
finem.Et ideo dicit Damaſcenus ꝙ con
ſilium eſt appetitus inq̄ſitiuus:vt conſi-
lium oſtendat aliquo modo pertinere ad
voluntatem circa quā ⁊ ex qua fit inqui-
ſitio ⁊ ad rōnem inq̄rentem. Ex dicti-
patet ꝙ ſicut electio ſolum eſt rōnalium
⁊ etiam cōuenit deo:ſic etiam cōſiliuz qđ
precedit electionem.Qꝛ autem conſiliuz
ſit in deo:patet quia dicitur ad Epheſios
primo.Qꝛ deus operatur omnia ſm̄ cō-
ſilium volūtatis ſue:aliter tamen conſili
um cōuenit deo ꝙ̄ nobis.Cum enim in
nobis ex inquiſitione que dicitur conſili-
um proueniat certititudo iudicij:ſeu ſen
tentie.Conſilium inquātum attribuitur
deo importat ſolum certitudinem ſentē-
tie ⁊ iudicij:non aūt inquiſitionem que
fit per diſcurſuz.Et ideo dicit Damaſce
nus ꝙ deus non conſiliatur:Ignorantis
enim eſt conſiliari:quod non eſt in deo ſ
in nobis. Et ſi queritur de quibus eſt
conſiliandum.Reſpondet philoſophus
tertio ethicoꝝ.ꝙ tria ſunt genera rerum
de quibus eſt conſiliandum.Primo eſt
conſilianduz de rebus que ſunt in noſtra
poteſtate:quia conſilium ordinatur ad
operationem.Unde quatuor ſunt cauſe
operationum Natura:neceſſitas:fortu-
na ⁊ intellectus.Natura eſt cauſa illorū D
que ſemper eodem modo mouentur:vel
vt in pluribus ſeruant vniformitatē mo-
tus.Neceſſitas eſt cauſa illoruz que ſem
per eodem modo ſunt ſine motu.Fortu
na eſt cauſa eorum que ſunt preter inten
tionē ipſius agentis.Modo de iſtis que
fiunt per illas tres cauſas non habetur
conſilium.Nam conſilium ſm̄ philoſo-
phum habendum eſt de illis rebus que
ſunt mutabiles in ſe:⁊ tamen per conſi-
lium noſtrum poſſunt dirigi ad aliquem
certum finem:ſed intellectus humanus
eſt cauſa illorum operabilium que ſunt
a nobis:⁊ ideo de talibus operabilibus
eſt conſiliandum.Secundo conſiliandū
eſt de his que ſepi⁹ accidunt:quia ſi quis
vellet conſiliari de his que rariſſime acci
dunt:ille aliquotiens nihil operaretur.
Tertio conſiliandum eſt de rebus ma-
gnis agendis.In ſignum iſtius aſſumi-
mus nobis aliquos ad conſiliandum nō
credentes nobis ipſis:quia in particula-
ribus contingentibus plures circūſtan-
tias cōſiderare oportet:quas ab vno nō
facile eſt conſiderare ſed a pluribus:qđ
etiam nomen conſilij deſignat.Dicitur
enim conſilium:quaſi conſidiū:eo ꝙ mul
ti conſident ad ſimul conferendum.Po-
teſt etiam dici concilium a con ⁊ cilium:
quia ſicut cilia coniunguntur cum oculi
quieſcere in ſomno cupiunt:ſic concordi
ter homines iunguntur in cōcilio.

E De cōſenſu.

Conſ

¶De Conſenſu.

Quintus actus a voluntate elicitus dicitur: conſenſus: ſiue conſentire. De quo tria ſunt videnda. Primum an conſenſus ſit actus rationis an voluntatis. Secūduʒ qualiter differt ab electione. Tertium an conſenſus tantum eſt de his que ſunt ad finem.

Ad primum dicendū ꝙ conſenſus pertinet ad virtutem appetitiuam ſcʒ voluntatem. nam dicit Damaſcenus Quod ſi aliquis iudicet ⁊ non diligat: non eſt ſententia. id eſt. conſenſus. Diligere autem pertinet ad appetitum ſiue voluntatem. Dicit etiam Bernardus. Conſenſus eſt motus voluntatis ſpontaneus: vel motus animi liber ſui. Nihil enim eſt in poteſtate noſtra ſicut conſentire vel non conſentire. Ex his autoritatibus patet ꝙ cōſenſus eſt actus voluntatis. Eſt autē conſenſus duplex in opus ⁊ delectionē. Conſenſus enim aliquando ſola animi delectatione contentus eſt. Eſt iterum cōſenſus vt ſi poteſtas ſit ꝙ etiam opere compleatur. Et licet ſm ſanctum Thomam Conſenſus ſm nomen videatur pertinere ad potentiam apprehenſiuā: quia conſenſus dicitur a ꝯſentire: quaſi ſimul ſentire. Hoc eſt ſm quandam ſimilitudineʒ quia actus appetitiue virtutis ⁊ voluntatis eſt quedam inclinatio ad rem ipſaʒ ſm quandam ſimilitudinem: ipſa applicatio appetitiue virtutꝫ ad rem ipſam ſm ꝙ ei inheret accipit nomen ſenſus: quaſi experientiam quandaʒ ſumens de re cui inheret inquātum complacet ſibi in ea. vnde dicitur Sapientie primo. Sentite de domino in bonitate. Preſupponit tamē conſenſus actum rationis. Nam ratio ⁊ voluntas conueniunt in vnum in cōſenſu: vt ratio iudicat ⁊ diſcernit per conſilium ad faciendum vt fiat: in hoc volūtas conſentit ⁊ vult operari. Et ideo ſanctus Bonauentura in ſecundo ſententiarum diſtinctione. xxxviij. Deſcribit conſenſuʒ dicens. Conſenſus eſt concordia voluntatis ſimul ⁊ rationis ad vnum aliquod faciendum. Rationis vt arbitrantis ⁊ iudicantis: voluntatis vt preoptantis: ⁊ ſic conſenſus reſpicit liberum arbitriuʒ qđ ſimul conſiſtit circa voluntatem ⁊ rationem: vnde ſicut tota familie diſpoſitio dependet ex ſenſu patriſfamilias: ſic tota diſpoſitio agendoꝝ in domo anime: pēdet ex conſenſu volūtatis ⁊ rationis. Differentia eſt tamen inter aſſentire ⁊ conſentire. nam aſſentire quaſi ad aliud ſentire ⁊ ſic importat quādam diſtantiam ad id cui aſſentiť. ſed cōſentire eſt ſimul ſentire: ⁊ ſic importat quādam coniūctionem ad id cui conſentitur. Et ideo voluntas cuius eſt tendere ad ipſaʒ rem magis dicitur cōſentire: intellectus ſiue ratio cuiꝰ operatio non eſt ſm motum ad rem ſed potius econuerſo: magis diciť aſſentire: ꝗuis vnum ponať ſepe pro alio. Ad ſecundum dicendum ꝙ electio addit ſupra conſenſum quandam relationem reſpectu eius cui aliquid preelegiť. Et ideo poſt conſenſum adhuc remanet electio. Poteſt enim cōtingere ꝙ per conſilium plura inueniant̄ ducentia in finem: quorum dum quodlibet placet in quodlibet eorum conſentiť: ſed ex multis que placent vnum preaccipimus eligendo: ſed ſi inueniatur vnum ſolum quod placet: nō differt re conſenſus et electio ſed ratione tm̄: vt conſenſus dicatur ſm quod placet ad agenduʒ. Electio autem ſm quod prefertur his que non placent. vnde Damaſcenus dicit ꝙ poſt diſpoſitionē quā vocauerat prius ſententiam. id eſt. cōſenſum: fit electio. Ad tertium dicendum ꝙ cum conſenſus nominat applicationē appetitus rationalis que ſunt ad finem ſm determinationem conſilij. Unde cuʒ conſilium non fit niſi de his que ſunt ad finem. Conſenſus etiam proprie loquendo non eſt niſi de his que ſunt ad finem.

F De vſu

De vſu.

Sextus actus a volūtate elicitus dicitur vſus ſiue vti: de quo tria ſunt videnda per ordinem. Primum an viſus ſit actus voluntatis. Secundum de eius diuerſis diffinitionibus Tercium quibus rebus ſit vtendum.

Ad primum dicendum. Quod vſus alicuius rei importat applicationem illius rei ad aliquā operationē Unde operatio ad quā applicamus rem aliquā diciť vſus eius: ſicut equitare eſt vſus equi: ⁊ percutere eſt vſus baculi. Ad operationem autem applicamus ⁊ ꝑncipia interiora agēdi: ſcʒ ipas potētias anime: vel membra corporis: vt intellectū ad intelligendum ⁊ oculum ad vidēdum: ⁊ etiam res exteriores: ſicut baculum ad ꝑcutiēdum. Sʒ manifeſtum eſt ꝙ res exteriores non applicamus ad aliquā operationem niſi ꝑ principia intrinſeca: que ſunt potētie anime vel habitus. Potentiarum autem organa ſunt membra corporis: ⁊ quia volūtas eſt que potētias aie mouet ad actus ſuos: ⁊ hoc eſt applicare eas ad operationes: vnde manifeſtum eſt ꝙ vti pmo et principaliter eſt volūtatis tanꝗ pmi mouentis rationis tanꝗ dirigentis: ſed aliarū potentiarū tanꝗ exequentium: que cōparātur ad volūtatem a qua applicātur ad agēdum: ſicut inſtrumēta ad principale agēs. Actio autem ꝓprie non attribuitur inſtrumēto ſed principali agenti: ſicut edificatio edificatori. Ad ſcđm dicendum ꝙ vti diciť tripliciter: ⁊ ſm hoc tripliciter diffiniť. Uno mō nomiat quādam operationē: ſm ꝙ dicimus vſuʒ alicuius rei eſſe bonum vel malum. Et ſm hoc videtur diffiniri ab Augꝰ. cum dicit Quod vti eſt aliquid aſſumere in facultatē volūtatis id eſt vt vtens opereť de eo ꝗ vtitur ad nutum voluntatis. Scđo diciť frequētiam operationis: ⁊ ſic vſus idem eſt qđ cōſuetudo: ⁊ ſm hoc diffiniť victorinus ꝙ vſus eſt actus de potētia frequēter elicitus. Tercio mō diciť vti reſpectu eoꝝ que ordinanť in finem. Et ſic ſumiť hic ꝓut diſtinguiť contra frui: et ſic vſus ſequiť electionē ⁊ ꝓcedit executionē opis. Ipſam enī executionē opis ꝓcedit motio: ꝗ volūtas mouet ad exequēdū: ⁊ ſic cū vſus ꝑtineat ad ꝓdictā motionē volūtatis eſt mediū inter electionē ⁊ executionē: ⁊ ſic diffiniť ab Augꝰ. Uti ē qđ in vſum venerit: referre ad id ꝗ fruendū eſt: vñ ſicut ſoli deo fruendū eſt: ita oibus alijs ꝓter deum eſt vtendū ſcʒ bono creato. nam vti bono increato ſcʒ deo ꝓꝑ eſt abuſus: ⁊ talis abuſus eſt peccatum mortale ꝓpter inordinationē volūtatis ꝗ minus diligit ipſum quo vtimur ſcʒ deo ꝗ ꝓpter qđ vtimur ſcʒ creatura: que propter deum vtenda eſt. Propter qđ dicit Auguſtinus in libro octuagintatrium ꝗſtionum. Summa ꝑuerſitas eſt frui vtendis ⁊ vti fruendis.

G

Ad tercium ꝗbus ſcʒ rebus ſit vtēdū. Notandū ꝙ reruʒ triplex eſt diuerſitas. Quedā enī ſunt quibus fruendū eſt: alie quibus vtēdum. Tercie ſunt res ꝗ fruūtur ⁊ vtuntur. Res quibus ſolū fruendū eſt ſunt eterne ⁊ incōmutabiles: que nos beatos efficiunt vicʒ pater filius ⁊ ſpiritusſanctus. Licet ſint tres perſone dicuntur tamē vna res fruibilis: quia vna eſt in eis bonitas vna fruitio: eadem tamē trinitas (vt dicit magiſter in pmo diſt. j.) quedam ſumma res eſt communiſqꝫ oibus fruentibus: ſi tamen res dici debeat ⁊ nō potius rerū oim cauſa. Secūde ſūt res quibus ſolum vtendū eſt: qꝛ nos tendentes ad btitudinē ꝑ eas adiuuamur: vt vicʒ ad illas res ꝗ nos beatos efficiūt peruenire poſſimus. Et hic eſt mundus et in eo creata quibus vtendum eſt. Inuiſibilia nāqꝫ dei (potētia vicʒ Sapiētia ⁊ bonitas) per ea ꝗ facta ſunt intellecta cōſpiciunť. Hoc eſt vt de tpalibus eterna capianť. Per res enī huiꝰ mūdi velut

ꝑ veſtigiū inueſtigatˀ deꝰ creator: vel inq̄tum cognite a nobis ducunť in creatoriſ ſummā potentiā tremēdā: ſapiam admirandā: bonitatē amandā: vel inquantuꝫ ordinanť in ſubſidiū vite nr̄e ordinate in deū: vn̄ ꝯſiderandū ꝙ ſicut hō factus eſt ꝓpter deū: vt eū cognoſceret: amaret laudaret ⁊ ei ſeruiet: ita mūdus factus eſt ꝓpter hoīeꝫ: vt mūdus ſeruiret ei: ⁊ hō creaturis mūdi vteretur. Nā deꝰ (ſaltem in ſtatu innocētie) vtuti hoīs ſubiecit oīa ad gubernandū Gen̄. j. Subijcite ⁊ dominamini piſcibus maris et volatilibus celi. Subiecit eīm deus intellectui hoīs oēm veritatē creatā ad iudicandū: ſm̄ qḋ dicitur Sap. vij. Ipa dedit mihi oīm q̄ ſunt ſciam ⁊c̄. Subiecit etiā affectui ⁊ volūtati hoīs oēm bonitatē ⁊ vtilitatē creaturarū ad vtendū: vt poſſet oīa in vſum ⁊ vtilitatē ſuā ꝯuertere: ⁊ illa referre in deū q̄ fruendū eſt ꝑ grarūactionē: vn̄ pš. Oīa ſubieciſti ſub pedibꝰ eius. vn̄ dicit San. Augꝰ. in de ciuitate dei. Platonē de deo ſenſiſſe: ꝙ erat ꝑncipiū oīm naturarū: ſine q̄ nulla natura ſubſiſtit. Lumē oīm rōnum: ſine quo nulla doctrina inſtrueret. Finis omnium actionum ſine quo nullus vſus vtilis eſt. Tercie ſunt res q̄ b fruuntur et vtuntur quaſi inter vtraſq̄ res q̄bus fruendum eſt ⁊ vtendū conſtituti: vt ſunt hoīes ⁊ angeli ſancti: q̄ fruūtur deo: quia creati ad beatitudinē q̄ eſt ſummi boni fruitio. Angeli etiam ſancti vtuntur hoc mūdo in cognitione veſpertina: ꝓut ꝑ ſpecies ꝯcreatas cognoſcunt res in ꝓprio genere: rerūq̄ naturas ꝓprietates ⁊ vtilitates: ⁊ inde conſurgunt ad laudē dei: ⁊ referunt oīa ad cognitionem matutinā quā habent in verbo. Homo etiam vtitur toto vniuerſo quod conſtat ex viſibilibus et inuiſibilibus creaturis. Homo nanq̄ vtitur angelis in futura vita ad cōuiuendū. Et ſi modo in preſenti ſint ſuperiores: q̄ȥ immortales ⁊ deo fruentes: in futuro tn̄ nobis erunt equales Angelis etiā vtiť hō in pn̄ti: q̄ȥ ad vſum ⁊ cuſtodiā ſunt homini deputati. Sicut res dn̄oꝝ dicunť eſſe famuloꝝ nō dn̄oꝝ q̄ȥ ſunt ad vſum famuloꝝ. Angeli nanq̄ in quibuſdā ſcripture nobis ſeruire dicuntur: dum ꝓpter nos in miniſteriū mittuntur. Homo etiam vtitur creaturis alijs ſub angelis: qḋ patet ex ſufficienti diuiſione. Nam ea que ſunt in mūdo. Quedā ꝑtinēt ad vſum voluntatis vt operantis ſicut ſunt opera noſtra bona ſcꝫ virtutes fructus dona: beatitudines: per hec volūtas vtitur ſeipſa inquantū per hec voluntas ordinat ſe ad ſuū finem ſcꝫ diligendū ⁊ fruendū deo. Quedā pertinēt ad vſum voluntatis vt approbantis: ⁊ ſic vtiť rationalibus ad ſocietatē: irrōnalibꝰ ad neceſſitatē: bonis corꝑalibus ad elemoſynas. Omnibus alijs ad laudem ⁊ gratiarum actionē. Quedā pertinēt ad vſuꝫ voluntatis: vt tollerantis: vt mala pene: ad ꝓmouendū merita: vel ad purgandum peccata: vel vt deteſtantis vt mala culpe chriſto etiam fruendum ⁊ vtendum eſt. Chriſtus nanq̄ cōſtat ex bono increato et creato: quia eſt creator ⁊ creatura: xp̄i nanq̄ felicitate eſt fruendum: xp̄i homis conformitate eſt vtendum. Sunt eīm res que fruunť ⁊ vtuntur: vt angeli homies. Qui habent chriſtum deum vt contemplentur delectabiliter eius diuinitatē: q̄ȥ deitas maxime letificat angelos et ſctōs comprehenſores. Habent etiam homines xp̄m hominem: vt imitentur exēplariter eius humanitateꝫ: quia humanitas xp̄i maxime edificat ⁊ letificat homines adhuc viatores.

¶ De actibus impereatis a voluntate. Capitulum xxxvij

A — De actibus imperatis a volūtate

Voluntatis de actibus immediate elicitis dictū eſt in ꝑcedentibus capitulis. Nunc videndū eſt de actibus impatis a voluntate. Qualiť aūt differāt actꝰ eliciti ⁊ impati dcm̄ eſt i ꝑncipio. xxxv. ca. De actibꝰ āt ipatis a voluntate duo videnda ſunt. Primū an imperium: ſiue imperare ſit actus rationis vel voluntatis. Scdm̄ ad que ſe extendat imperiū voluntatis. Ad primum dicēdum ꝙ imperium: ſiue imperare eſt actus voluntatis: preſuppoſito actu rōnis. Primū patet: naꝫ dicit ſanctus Bonauentura in. ij. diſtin. xlj. Q̄ȥ penes voluntatem cōſiſtit regiminis dn̄ium: ꝓco ꝙ ipſa volūtas alijs potentijs imperet ⁊ a nulla imperať. Membra eīm ⁊ opera ⁊ quicq̄d nos ſumus ſubiecit deus volūtatis imperio. vnde ⁊ voluntas immiſcet ſe actibus: memorie ⁊ intelligentie: vel antecedenter: vel cōcomitanť: vel cōſequēter. Scdm̄ patet ꝙ volūtas preſupponit actum ratiōis: per Cancellariū ſuꝑ Cantica. Dicit eīm: ꝙ volūtas ſola eſt vniuerſalis motor ⁊ imꝑator in regimine anime ſeu in toto microcoſmo: dum fuerit ꝑ directionem intellectus ſeu rōnis applicata ad ſuum obiectum: tunc mouet vires alias imꝑatiue: quo fit vt vis cognitiua ſiue ratio: que prius mouebat obiectaliter volūtatem ꝑn̄tando obiectū (obiectū eīm volūtatis eſt bonū cognitū ab intellectu) nūc ordine quaſi cōuerſo mouetur libere ⁊ imꝑatiue ab ipſa volūtate. Exēpli gratia. Memoria anime intellectiue fecunda ſpeciebus intelligibilibꝰ abſtractis a fantaſmatibꝰ: ponit in acie intellectus ſpēm repreſentātem deum: nō quidem nude: ſed quaſi per ſpeculū ⁊ in enigmate. Intellectiua virtus formabit ſimile verbum de deo ⁊ illud naturaliť obijciet volūtati: quo facto mouebit ſe voluntas libere nō in cognitiōem preſentatā intus per intellectū: ſꝫ in rem extra vel quaſi extra exiſtentē ſcꝫ deum. Non eīm amat volūtas cognitiōem huiuſmodi dei tanq̄ vltimū finem: q̄ȥ non pōt eſſe finis eius. Amat eīm deū immediate ⁊ ſe fert in ipm̄ ⁊ amplectiť ⁊ oſculať. Deinde volūtas ꝯiūcta fini ſuo vltimo deo: ꝑcipit intellectui q̄ſi dicēdo: veni vide guſta ⁊ ſenti: q̄ȥ dulcis ē dn̄s. Volūtas eīm ⁊ intellectus licet ſint diſtincte potētie: circūincidunt tn̄ ſe mutuo vt vna ſit in alia ⁊ ecōuerſo: ideo q̄libet virtus ab alia denominationē ſortiť. Volūtas eīm eſt appetitꝰ intellectiuꝰ: ſiue appetitus rōcinatus: vť intellectus appetitiuꝰ: ſicut de actibꝰ ipſorū potētiaꝝ licet dicere ꝙ amor ē cognitiuus: ⁊ cognitio amoroſa: duꝫ ordinat ad amorē nō ſiſtens in nuda ſpeculatiōe veritatis. Exēplū māle: manus ⁊ oculus cōcurrūt ad ſcribēdū: oculus videt manui: ⁊ manus mouet calamū: nō virtꝰ viſiua eſt virtus motiua calami: nec manus eſt oculus: ſꝫ quodāmō circūincidūt ſe ꝓpter ꝯnexionē in vna actōe ſcribēdi. Et ſi quādoq̄ reꝑiať in dictis doctorū: ꝙ imꝑare ſit actus rōnis: hoc intelligēdū ē ꝑ modū intimationis denūciationis directionis ⁊ ꝯſilij. Nā rō (vt ſupra dictū ē. c. xxxij.) ꝯſulit volūtati vt dn̄e ſue: ſicut patet de portante candelaꝫ ante dn̄m: nō tn̄ cogit volūtatem: imo diuertit ad volūtatis imperiū: lucernā ſuam: vel ſuffocat: vel deſerit eam ne luceat actu pleno. Q̄tū ad B ſcdm̄ dicendū: ꝙ imperiū volūtatis ſe extendit ad quatuor. Primo ad actū ꝓpriū de quo ſupra dictū ē. ca. xxxiij. vbi dicitur Q̄ȥ volūtas eſt inſtrumētū ſeipm̄ mouēs Scdo extēdit ſe imperiū volūtatꝭ ad actū rōnis. Sed attēdendū eſt ꝙ actus rōnis tripliř pōt ꝯſiderari. Uno mō q̄ntū ad exercitiū actus: ⁊ ſic actus rōnis ſemꝑ imperari pōt: ſicut cū alicui indiciť ꝙ intendat rōni ⁊ rōne vtať. Alio mō q̄ntum ad obiectū: reſpectu cuiꝰ duo actꝰ rōnis attēdunť. Primo q̄dem eſt actus rōnis circa talia obiecta opphēſa quibus nāliter intellectꝰ aſſentit: ſicut ꝑma ꝑncipia cognoſcibiliū ſeu ſpeculabiliū: vt de quolibet eſſe vel nō eſſe. Et etiā ꝑma ꝑncipia oꝑabiliū: vt qḋ tibi non vis fieri alteri ne feceris: ⁊ ſic de alijs: aſſenſus talium nō eſt in ꝑtāte noſtra: ſꝫ ꝯtingit ꝑ virtutē luminis nālis ſupinfuſi a lumine ſupnāli. Iuxta illḋ pš. Signatū ē ſuꝑ nos lumē vultꝰ tui dn̄e ⁊c̄: ⁊ iō talis rōnis aſſenſus

imperio volūtatꝭ nō ſubiacet. Scđo ſunt
quedam alia appꝫenſa q̄ nō ita cōueni-
unt intellectui: q̄n poſſit aſſentire vel diſ-
ſentire: vel ſaltim aſſenſum vel diſſenſuʒ
ſuſpendere ꝓpter aliquaʒ cauſam. Et in
talibus aſſenſus ipſe vel diſſenſus in po-
teſtate nr̄a cadit ⁊ ſub impio eſt. Tertio
extendit ſe volūtatis imperiū ad ſenſua-
litatem: de quo ſupra dictū eſt. c. xxv. In
dubio. vij. De ſubiectione ſenſualitatis.
Quarto extēdit ſe volūtatis imperiū ad
membra corpis: de quo etiā dictū eſt. ca.
xxv. Dubio. vij. De ꝑncipatu diſpotico.
Siliter. c. xxvj. De virtute motiua.

¶ De voluntatis ſubdiuiſione.
Caplm xxxviij

A — De volūtatꝭ ſubdiuiſiōe.

s Extū ad queſitū quo q̄rebat ca-
pitulo. xxxj. de volūtatis ſubdiui
ſione. Rn̄det ſm Alex. pte. ij. q.
.lxxj. Oꝫ viriū motiuarū rōnaliū differēs
ponit diuiſio. Unde cōſiderandū ꝙ in
generali om̄is vis motiua aīe rōnalis di-
uidit ꝑ impatiuā cōſiliatricē ⁊ affectiuā.
Impatiue corn̄det liberū arbitriū: cōſi-
liatrici rn̄det ratio: affectiue rn̄det volun
tas. Et in hoc oñdit q̄daʒ imago beatiſ-
ſime trinitatis in pte motiua. Quēadmo
dū em̄ in pte cognitiua rōnali (vt dictū ē
ſupra. ca. iiij.) eſt imago trinitatis: videlʒ
memoria: q̄ dicit a ſeruando ſummā ve-
ritatem. Intelligētia a cognoſcēdo ſum-
mā veritatē: volūtad ab appetēdo ſum-
mam veritatē: vn̄ memoria tenet imagi-
nē pr̄is: intelligētia filij: volūtas ſpūſſan-
cti. Pariformiter in aīa rōnali eſt imago
trinitatis ex parte motiue. ſicut dicit Au
guſti. ſcʒ liberū arbitriū: ratio ⁊ volūtas.
Nam liberꝫ arbitriū rn̄det memorie: ⁊ te
net imaginē patris. Ratio rn̄det intelli-
gentie: ⁊ tenet imaginē filij. Voluntas ex
illa parte reſpōdet voluntati: ⁊ tenet ima
ginem ſpūſſancti. Redeūdo ad ꝓpoſi-
tum. Notandū ſm Alexādrū vbi ſupra:
ꝙ cū in generali omnis vis motiua rōna
lis diuidat im impatiuā cōſiliatricem: ⁊
affectiuā. Unaqueqꝫ harū differentiarū
ſubdiuidit: impatiua ſubdiuidit in Sin
dereſim ⁊ liberū arbitriū. Naʒ impatiua
aut eſt ſm directionē nature q̄ determina-
ta eſt ad vnū: ⁊ dicit ſindereſis: aut ē ſm
directionem rōnis: ⁊ dicit liberū arbitri-
um: qđ eſt poteſtas rōnalis oppoſitorūʒ
⁊ dicit liberum arbitriū impare ex parte
voluntatis: q̄a liberū arbitriū (vt dicet)
claudit in ſe rōnem ⁊ volūtatem: ſed im-
perare (vt dictū eſt) eſt actus voluntatꝭ
preſupponēs actum rōnis dirigentis. Et
colligit hec diuiſio impatiue ex diuerſis
locis ſcripture: de ſinderiſi ponit ſanctus
Grego. ſup Ezechielē. Liberū arbitriū a
diuerſis ponit doctoribus: ⁊ ſumit ab eo
qđ dicit Eccl̄i. xv. Abinitio deus fecit ho-
minē: ⁊ reliq̄t eum in manu ꝯſilij ſui ⁊c.
vbi dat circūlocutionem liberi arbitrij.

Ex pte v̾o Cōſiliatricis ſm Auguſt. ſu
mit diuiſio q̄ eſt in rōnem ſupiorē et infe
riorē: ſm ꝙ accipitur ratio cōſulendi ex
ordinatione recta ad ſupna bona: vel ad
inferiora bona. Ex pte v̾o affectiue ſm
Iohānem damaſcenū ſumit diuiſio: naʒ
alia eſt voluntas thelīſis: alia bulīſis. hoc
eſt: alia eſt naturalis volūtas: alia electi-
ua: ſiue delibratiua: vt naturalis volūtas
rn̄det ſinderiſi. Delibratiua v̾o libero ar
bitrio. Sumit ⁊ q̄rta ſubdiuiſio moti-
ue rōnalis ex pte Cōſiliatricꝭ ſimul ⁊ affe
ctiue. Et hoc dupliciter: vel ſm cōuenien-
tiam quā habet aīa rōnalis cuʒ angelo:
et ſm hoc diuidit ab Ariſtotele in. iij. de
aīa: ꝑ intellectū practicū: ⁊ vim appeti-
tiuam ſiue voluntatē: vel ſm qđ ꝓprium
eſt anime rōnalis. Et ſic diuidit ab auto
re in libro de ſpū ⁊ aīa: ꝑ rōnalem cōcu
piſcibilē ⁊ iraſcibilē: ⁊ dicit totam animā
eſſe in his potētijs. Potentias aūt ibi di-
ſtinguit a viribus: in hoc ꝙ potentie dicū
tur motiue: vires aūt cognitiue. licet po-
tentie poſſint dici vires ⁊ ecōuerſo. Ex B
dictis inferunt aliquot correlaria corūʒ
que in hoc capitulo dicta amplius mani
feſtatiua. Primū correlarium: predi-
cte diuiſiones non ſunt ſolius volūtatis:

ſed totius potentie motiue anime ratio-
nalis. Potentia nanqꝫ motiua ē duplex:
ſcʒ potentia motiua cognitiua: ſcʒ rō mo
tiua: ⁊ intellect⁹ practicus: ⁊ potētia mo-
tiua appetitiua: ſcʒ volūtas. Bonuʒ em̄
appꝫenſum ⁊ cognitū per rōnem moti-
uam ⁊ intellectum practicū: volūtas ap-
petit diligit ⁊ ad ipm̄ inclinat ⁊ mouet.
Non em̄ diligim⁹ per volūtatem niſi co
gnita per rōnem ſm Aug. Scđm cor-
relarium diuiſio voluntatis elicita ex ꝑ-
dictis ſubdiuiſionibus motiue rationa-
lis hec eſt. Volūtas: alia thelīſis ſiue na-
turalis: alia bulīſis ſiue delibratiua. Itē
volūtas alia ſindereſis: alia liberū arbi-
trium. Itē volūtas alia iraſcibilis alia cō
cupiſcibilis. Tercium correlariū. Quā
libet volūtatem dirigit quedā vis appre
henſiua voluntatem naturalē ſiue ſinde-
reſim: dirigit conſcientia volūtatem deli
bratiuam dirigit ratio motiua ſeu intelle
ctus practicus. Liberū arbitriū claudit
in ſe rationē dirigentē ⁊ voluntatē appe
tentem ⁊ eligentē. Volūtatem vero ira-
ſcibilem ⁊ concupiſcibilem: dirigit vis ra
tionalis. Quartum correlarium volū
tatis membra ſupradicta non ſunt diuer
ſe volūtates diſtincte realiter ſed vna po
tētia ⁊ volūtas a diuerſis ſuis actibus ⁊
officijs varie nomiata. Dictū eſt em̄ ꝑus
ca. xxix. ꝙ in aīa rōnali ſolū ſunt tres po-
tētie realiter diſtincte vicʒ intellect⁹ poſſi
bilis intellect⁹ agēs ⁊ volūtas. De potē-
tijs cognitiuis motiuis. ſ. rōne intellectu
practico: ſupra dictū ē. c.. xxx. De poten-
tijs v̾o appetitiuis motiuis nūc dicēdū ē.
Primo de libero arbitrio. ca. xxxix.
Scđo de voluntate naturali ⁊ delibrati-
ua caplo. xl.
Tercio de conſcientia quam preſuppo-
nit ſindereſis. ca. xlj.
Quarto de ſindereſi que eſt vis affecti-
ua caplo. xlvj.
Quinto de vi rationali iraſcibili ⁊ cōcu-
piſcibili caplo. xlix.

¶ De libero arbitrio Capitulum xxxix

A — De libero arbitrio

l Ibero de arbitrio quatuor dicē-
da occurrunt. Primo q̄d ſit ſm
diffinitionē. Scđo q̄d ſit ſm no-
men. Tercio de actibus liberi arbitrij.
Quarto in quibus ſit liberum arbitriū.
Oꝫtum ad primū dicendū. Oꝫ beatus
Aug⁹. in libro de gratia ⁊ libero arbitrio
et poſt eū mgr̄ in. ij. diſt. xxiiij. Liberū ar- Liberum arbitrium
bitriū ſic diffiniunt. Liberum arbitrium
eſt facultas volūtatis ⁊ rōnis q̄ bonū eli
git gr̄a aſſiſtente: ⁊ malum gr̄a deſiſtēte
In hac diffinitione ꝑmo tangit potētia
vt ꝑncipiū. Nam liberū arbitriū non eſt
ſpecialis potētia diſtincta a voluntate et
ratione. Liberū em̄ arbitriū nominat vo
luntatē cū ꝑſuppoſitione arbitrij rōnis.
Unde dicit San. Bonauē. in. ij. ſen. diſt.
xxv. Oꝫ liberū arbitriū nō eſt potētia di-
ſtincta a rōne ⁊ volūtate ſm rem: ſed ſm
rōnem tm̄. Primū patet q: vt ſepe dictū
eſt potētie aīe rōnalis ſufficiēter diuidūt
ꝑ cognitiuas ⁊ affectiuas: ꝗ ſi rō cōphen
dit v̾tutes cognitiuas: ⁊ volūtas affecti-
uas ⁊ oēs act⁹ aīe ꝑ has potētias q̄ ſunt
cognitiua ⁊ affectiua ſiue rō ⁊ volūtas ex
erceri pn̄t. Nō eſt ꝯueniēs ponere terciā
potentiā ab his differentē ſcʒ liberū arbi
triū. Scđm pʒ. Nā liberū arbitriū di-
ſtinguit a rōne ⁊ volūtate ſm rōnē: in h̄
ſcʒ ꝙ liberū arbitriū hʒ ſe ꝑ modū mouē
tis. Volūtas v̾o ⁊ rō ꝑ modū moti: h̄ in
rōne impantis. Iſte due ꝑ modū exequē
tis. Liberū em̄ arbi. mouet oēs vires aīe
⁊ rōni impat vt diſcernat: ⁊ voluntati vt
appetat. Volūtas em̄ ⁊ rō ſunt potentie
ſup ſe reflexiue: vt ſ̄ dictū eſt. Nā volun
tas vult ſe velle: ⁊ rō etiā eſt v̾tus ſeipaʒ
cognoſcēs: ⁊ rō ſi ibi eſt aliq̄ diſtinctio: h̄
ſolū eſt ſm rōnē. Mouēs em̄ et motū in
ſpūalibus nō oportet differre ſm ſubam
Optime ergo diffinit: liberū arbi. eſſe fa-
cultas ſiue conſenſus voluntatis ⁊ rati-
onis. Facultas enim non tantū nomi-
nat potentiam: immo facilitatem et abili
tatem potētie (Dicit em̄ facultas facilis
ꝑtās) ex qua nō tm̄ potēs eſt: immo etiā

ꝑpotēs eſt ad exercenduꝫ in actu. Sicuꝉ
igiꝉ ex cōcurſu duoꝝ hoim reſultat que-
dam facultas ad portandū vnū lapidem
quem nō poſſet ferre alter eoꝝ. Et ſicut
ex cōcurſu prīſfamilias ꝛ matriſfamilias
ad diſponendū regimen domꝰ. Sic ex cō
curſu rōnis ꝛ voluntatis reſultat q̄dam
libertas ſiue qđdā dominiū ad aliq̄d fa-
ciendū ꝛ diſponendū: qđ optīe nominaꝉ
per hoc nomē liberū arbitriū. Non vno
nomine ſed cōpoſito: vt vnū nomē ſcꝫ li-
berū reſpōdeat voluntati: ꝛ alterū ſcꝫ ar
bitriū rōni. Scđo tangit in diffinitione li
beri arbitrij: actus ꝓprius liberi arbitrij:
cum dicitur: qua bonum eligitur. Elige-
re enim eſt actus liberi arbitrij: vt ſupra
dictum eſt capitulo. xxxvj. Electio enim
importat aliq̄d pertinēs ad rōnem ſcꝫ iu
diciū cū diſcretione rōnis: ꝛ aliq̄d perti-
nēs ad volūtatem ſcꝫ deſideriū cōſecuti
onis: ꝛ hoc eſt volūtatis: ꝛ ſic electio eſt
actus liberi arbitrij qđ cōplectiꝉ rōnem
ꝛ voluntatem. Tercio tangiꝉ in dicta
diffinitione materia ꝛ obiectum ad qđ ſe
extendit liberū arbitriū cū dr̄ Qua ſcꝫ fa
cultate: bonū ꝛ malū eligiꝉ. Ex quo patꝫ
ſicut dicit San. Bonauē. in. ij. ſen. Qꝫ li-
berū arbitriū hic diffiniꝉ nō ſimpliciter:
ſe.l ſm ſtatum nature lapſe: ꝛ q: in ſtatu
nature lapſe defectū habet ꝛ inclinatio-
nem ad malum: ꝛ ideo nō ſolū diffiniꝉ ꝑ
electionem boni ad quā ordinaꝉ mediā-
te grā: ſed etiam per electionem mali: in
quā cadit ex defectibilitate ꝓpria: nec po
niꝉ ibi electio mali tanq̄ finis ad quē or-
dinaꝉ: ſed vt per hoc manifeſteꝉ qualiter
ad finem ꝓpriū ſcꝫ ad electionē boni ordi
naꝉ: non eñ ad illud ꝑuenit niſi per grē
adiutoriū. Nec tñ ex hoc tolliꝉ libertas
arbitrij. Liberū eñ arbitriū eſt cauſa ſui
motus ſecūdaria: ſed deꝰ ꝑmaria eſt cau
ſa: tam naturaliū q̄ volūtariū. Sicut eñ
mouendo cauſas naturales non aufert
ab eis quin actus earum ſint naturales:
ita mouēdo cauſas voluntarias ad bene
agendū per gratie adiutoriū: non aufert

ab eis quin ſint volūtarie. Et hoc eſt qđ
diciꝉ ad Phil. ij. Deus operaꝉ in nobis
velle ꝛ ꝑficere: ſcꝫ meritorie: inquantum
deꝰ per grām mouet liberū arbitriū: illu-
minādo rōnem: ꝛ fortificādo ꝛ inclinan-
do volūtatem ad opus meritoriū. Nam
ad ꝓductionē opis iſta tria ſunt neceſſa
ria ſcꝫ ſcire: poſſe: velle. Ex quo ptꝫ q̄ dif
finitio liberi arbitrij quā ponit Aug. attē
diꝉ penes potētias. ſ. rōnem ꝛ voluntatē
q̄ ſe habēt ad modū cauſe materialis: vt
dicit Alexander parte. ij. moueꝉ enim a
ꝑmo motore ad bonū. Gratia vero ē for-
ma ſm quā diriguꝉ in finē. Nec hoc ob
ſtat q̄ potētie ille pñt ex ſe moueri in ma
lum. Nō eñ ad hoc creatū eſt liberū ar-
bitriū: ſed cū poſſit in malum: cedat ei in
meritū nō cōſentire malo: ꝓut dr̄ in Ec-
cleſiaſti. ca. xxxj. Qui potuit facere mala
ꝛ non fecit. ¶ Scđa diffinitio liberi arbi-
trij. Liberū arbitriū eſt poteſtas ſeruan-
di rectitudinem ꝓpter ſe: ſcꝫ rectitudineꝫ
ſeu iuſticiā. Nam iuſticia ſm Anſhelmū
eſt rectitudo volūtatis. Hec diffinitio vt
dicit San. Bonauen. in. ij. diſtin. xxv. eſt
ipſius Anſhelmi: ꝛ conuenit libero arbi-
trio in ſua generalitate accepto: ꝓut con
uenit creatori ꝛ creature: ꝛ cōuenit libe-
ro arbitrio ꝑ cōparationē ad finē. Et h̄ ptꝫ
Nā Anſhelmus diffiniēs liberū arbitri-
um: nō ſolum dicit ipm̄ eſſe poteſtatē id
eſt facultatē facilē ſeruādi rectitudinem:
ſed etiam addit ꝓpter ſe. Propter eñ di-
cit cauſam finalē: ꝛ referꝉ hoc ꝓnomē ſe
ad rectitudineꝫ. Sed hoc attendendū q̄
alia eſt rectitudo q̄ ſeruaꝉ ꝛ alia ꝓpꝉ quā
ſeruāda eſt. Prima eñ creata eſt: ſcđa in
creata. Rectitudo enim increata eſt finis
ad quē ordinaꝉ liberū arbitriū ꝑ ſe medi
ante ſuo actu: q: tñ vna intelligiꝉ in alte-
ra: hoc relatiuū ſe cū referꝉ ad rectitudi-
nem creatū pōt ſupponere ꝛ accipi ꝓ re
ctitudine increata in ipſa creata rectitu-
dine intellecta: ſicut prima veritas in om
ni veritate: ꝛ prima bonitas in omni bo-
nitate.

B
Scđa diffinitio liberi arbitrij

C
Tercia diffinitio liberi arbitrij

¶ Tercia diffinitio liberi arbitrij eſt ipſi
us beati Bernhardi. Liberū arbitriū eſt
conſenſus ob volūtatis inamiſſibilem li-
bertatē: et rōnis indeclinabile iudicium.
Pro iſtius diffinitionis euidentia ꝯſide-
randū q̄ ex quo libe. arbi. ſimul ꝯſiſtit cir
ca voluntatē ꝛ rationē. In ꝑdicta diffini
tione aliq̄d poniꝉ qđ cōcernit voluntatē
aliq̄.l qđ cōcernit rationē: aliq̄d qđ con-
cernit vtrūq̄: ꝛ hoc eſt ꝯſenſus. Nam ſi-
cut ſupra ca. xxxvj. dictū eſt. Conſenſus ē
ꝯcordia volūtatis ꝛ rōnis ad vnū aliqđ
faciendū: rōnis vt iudicantis ꝛ arbitran
tis: volūtatis vt ꝑoptantis ꝛ cōſentiētis
ꝛ ſic ꝯſenſus reſpicit li. arbi. qđ ſimul cō-
ſiſtit circa rationē ꝛ voluntatē: ꝛ hec diffi
nitio (ꝓut dicit Alexander de ales in. ij.
parte. q. lxxij.) attendiꝉ in cōparatione
ad cauſam mouentē. Conſenſus eñ di-
cit ꝯuerſionē liberi arbi. ad cauſaꝫ mouē
tem. In nobis eñ eſt conſentire deo vel
nō cōſentire: ſicq̄ conſenſus hic accipiꝉ
ſm q̄ indifferenter ſe hꝫ ad bonū et ad
malū vicꝫ ꝓ ꝯſenſu ꝛ appetitu mentis q̄
bonus eſt ꝛ ꝓ cōſenſu ꝛ appetitu carnis
q̄ malus eſt. Aliq̄n li. arbitriū cōſentit in
id qđ dictat ſenſus mētis: aliq̄n in id qđ
dictat ſenſus carnis. Nō tñ eque ſe habꝫ
ad vtrūq̄ ex natura: ſed ꝑ ſe hꝫ vt ordi-
neꝉ ad ſenſum mētis: ſed de ꝑaccidēs ex
ꝓpria defectibilitate deordinatur ad ſen-
ſum carnis. Scđo in dicta diffinitiōe po
niꝉ aliq̄d qđ cōcernit voluntatē cū dr̄ ob
volūtatis inamiſſibilē libertatē. Vñ cōſi-
derandū q̄ libertas eſt triplex ſcꝫ nature
ꝛ hec eſt libera a coactione: ꝛ illa eſt ina-
miſſibilis: q: volūtas vt infra diceꝉ a nul
lo cogi pōt. Gratie ꝛ illa eſt libera a pctō
ꝛ illa eſt amiſſibilis in ꝑſenti vita. Glorie
ꝛ illa eſt libera a miſeria: ꝛ hec eſt inamiſ
ſibilis in gloria. Libertas in diffinitiōe li-
beri arbi. debet accipi pro libertate natu-
re ꝛ glorie: ꝛ non ꝓ libertate grē que pōt
recuperari ꝛ amitti in ꝑſenti. Sciēdū tñ
q̄ libertas nature non eſt amiſſibilis ſm
qđ natura eſſentialiter accipiꝉ in his in

quibus eſt. Et ſic voluntas que eſt po-
tentia naturaliter cōcreata eſſentie aīe
(quā concomitaꝉ naturaliter libertas a
coactione) eſt inamiſſibilis. Scđm autē
qđ natura diciꝉ naturale bonū innocen-
tie qđ ꝑmitus eſt datum (ꝓut dr̄ in. ij. li.
ſen. xxiiij. diſ.) Libertas arbitrij eſt ab oī
labe ꝛ corruptela rōnis immunis: atꝫ vo
lūtatis rectitudo: ꝛ oim potentiarū aīe
viuacitas: ſic eſt amiſſibilis. Sed ſic non
accipiꝉ libertas in dicta diffinitione. Ter
cio in diffinitione liberi arbi. poniꝉ aliq̄d
ꝯcernēs rationē cum dr̄: ꝛ rationis inde-
clinabile iudiciū: ibi accipiꝉ iudiciū: ꝓut
diſtinguiꝉ ꝯtra conſiliū. Iudicij enim eſt
diſcernere q̄d liceat vel q̄d nō liceat. Cō-
ſilij aūt eſt ꝓbare q̄d expediat: q̄d nō ex-
pediat. Hoc autem nō eſt idē cū iudicio.
Multa eñ per iudicium licita vl' illicita
decernimus: q̄ tamē licita ſunt nō appro
bamus ꝛ illicita reſpuimus ꝑ conſilium.
Diciꝉ etiā in dicta diffinitione iudicium
rōnis indeclinabile. Vñ conſiderandū q̄
iudiciū rōnis dupliciter diciꝉ indeclina-
bile. Vno mō q: pōt declinare a rectitu-
dine: ꝛ ſm hoc liberū arbi. ex parte rōnis
ſemꝑ recte iudicaret ſiue ſequereꝉ recta
volūtas ſiue nō: qđ falſuꝫ eſt Eo q̄ ratio
eſt recta ꝛ nō recta: volūtas bona ꝛ ma-
la: ſic nō ſumiꝉ indeclinabile in diffinitio
ne libe. arbi. Alio mō iudiciū rōnis diciꝉ
indeclinabile: q: inſeꝑabile eſt ſm q̄ rō
inſeꝑabilis eſt a libero arcitrio: vñ dicit
Bern. habet volūtas rōnalis quocunq̄
ſe vertat rationē ſemꝑ comitē ꝛ qđāmo
do pediſſequā: nō q̄ ſemꝑ rōne ſꝫ q̄ nū-
q̄ abſq̄ rōne moueaꝉ: ꝛ ſic accipiꝉ inde-
clinabile in diffinitione liberi arbitrij.
¶ Quarta diffinitio liberi arbi. ſm magi
ſtrum in. ij. ſen. eſt phoꝝ vicꝫ liberū arbi.
eſt liberū de voluntate iudicium. Hanc
notificationem dicit Alexander de ales
eſſe Boetij. Et San. Bonauen. dicit di-
ctam notificationem potius eſſe nomis
interpretionem q̄ diffinitionem. Nā phi
loſophus. vj. Ethicoꝝ reprehendit diffi-

D
Quarta diffinitio li. ar.

nitionē equicolā id ē equaliū mēbroꝝ in
qua ſunt tot vocabula ex parte diffiniti-
onis quot ex pte diffinitī: vtpote ſi qs dif
finiret tunicam nigram: diceret eam eſſe
collobiū atrum: cum dicit Boe. libe. ar.
eſt liberū de volūtate iudiciū. Hec notifi
catio habet aliquid in ſe qđ eſt rōnis ſcꝫ
iudicium: ⁊ aliquid quod eſt voluntatis
ſcꝫ liberū. Per hoc innuit ꝙ volūtas nō
mouetur niſi pambulo cogitatu ⁊ iudi-
dicio rōnis. Nequaꝗ̄ eñ poſſumꝰ ama-
re niſi cognoſcamꝰ: ⁊ hoc iudicium ratio
nis dicitur liberum a libertate ⁊ imperio
voluntatis. Quantūcunqꝫ eñ pcedit rō
nis iudicium nil ſequit niſi impet libere
voluntatis affectio: ⁊ ideo ſicut poſſibili
tas ⁊ facultas ſcribendi pncipalius dici-
tur eſſe in manu ꝗ̄ in oculo: licet ad eam
cōcurrit vis oculi ⁊ vis manus: ſic etiam
iudiciuꝫ rōnis diffinitiuū pcipue reſidet
circa liberū volūtatis imperiū: nā volun
tas actū elicitū a rōne trahit ad actū pro
priū. Iudiciū eñ rōnis duplex ē quod
dam eſt in ſolo dictamie: ⁊ hoc vel in ſo-
la cognitione veri ſimpliciter: vel in co-
gnitione veri ſub rōne boni faciēdi vel
non faciendi: ⁊ hoc nō ptinet ad libe. ar.
Aliud eſt iudiciū rōnis diffinitiuū: ſcꝫ co
gnitio boni faciendi non ſimpliciter: ſed
ad hoc vt fiat: ⁊ hoc eſt diſpoſitio ꝓxima
ad voluntatem: ⁊ illud nunꝗ̄ eſt ſine vo
luntate. Aliter tñ alij exponūt ſupradi
ctam liberi arbi. notificationem. Liberū
arbitriū eſt liberū de volūtate iudiciū: di
centes ꝙ ibi notificat libe. arbi. ex parte
cauſe ſcꝫ voluntatis. Hec enim ꝓpoſitio
de cauſam liberi arbitrij iudicat ſcꝫ volū
tatem: quia voluntas eſt totius liberi ar-
bitrij fons ⁊ origo. Liberum nō denotat
ibi cauſam materialē ſic ꝙ voluntas ſit
id de quo eſt iudicium: ſed denotat origi
nem libertatis: quia ꝙ iudiciuꝫ rationis
ſit liberum ⁊ electio ⁊ etiam alij actus vo
luntatis: hoc ꝓuenit ex natura et liber-
tate voluntatis. Contra phoꝝ libe. ar.
notificationem poſſet fieri inſtātia ſcꝫ ꝙ
ad philoſophos non pertinet diffinire li-
berum arbitrium. Cum enim anima ſit
imago dei ſm liberum arbi: vt dicit Ri-
chardus et mediante libero arbi. merea-
tur. Philoſophi autem non cognouerūt
animam eſſe dei imaginem nec meriti ori
ginem ergo ⁊c. Reſpondet San. Bona-
uentura ꝙ de libe. arbi. eſt loqui duplici-
ter. Aut ſm ꝙ eſt principium moralium
operum: ⁊ illo modo eſt de conſideratio-
ne phoꝝ: illorum maxime qui verſati ſūt
circa mores cōponendos: quoꝝ libe. ar.
eſt principium ſcđm regulam ⁊ dictamē
iuris naturalis qđ vnicuiqꝫ eſt impſſum.
Aut ſm qđ eſt principium operum gra-
tuitorum: ⁊ illo modo libe. arbi. eſt de cō
ſideratione theologoꝝ: quia ſic hꝫ aſpe-
ctum ad diuinam grām: cuius gratie co-
gnitio eſt per fidem catholicam ſine qua
omnia opera hominum vana ſunt: et ſi
etiam videantur laudabilia: ⁊ in hac con
ſideratione defecit phoꝝ pericia. E
¶ Ad ſcđm queſitum in principio huiꝰ
capituli quo querebat quid ſit liberū ar
bitrium ſm nomē. Pro iſtius queſtionis
euidentia: hic quatuor ſunt vidēda. Pri
mum quare liberū ar. duplici nomie no-
minatur. Scđm quare magis dicitur li-
berum arbitriū ꝗ̄ liberum iudiciū. Ter-
cium quare vocabulum ſpectans ad rati
onem dicitur ſubſtātiue ſcꝫ arbitriū: ⁊ vo
cabulum ſpectans ad voluntatem dici-
tur adiectiue ſcꝫ liberum: ⁊ non potiꝰ di-
citur libertas arbitraria. Quartuꝫ quot
modis dicitur libertas. Quintum an li-
berū arbi. ab aliquo agente poteſt cogi.
Ad primum reſpondet ꝙ cum libe. ar
bi. ſit facultiuꝰ voluntatis ⁊ rationis: cō
tinet aliquid in ſe quod eſt voluntatis: et
aliquid quod eſt rationis. Primum patꝫ
quia liberum ſiue libertas ex ex parte vo
luntatis. Nam liberum arbitrium eoipē
dicitur liberum quia immune eſt a coa-
ctione: ergo penes illud maxime eſt libe-
rum quod magis elongatur a coactione
⁊ talis potentia eſt volunta (vt infra pa-

tebit) et non ratio. In multis enim con-
tingit cogi rationem non ſic voluntatem
ergo ⁊c. Item quo ad voluntatē ſumus
domini noſtrorum actuum. Nam dicit
Auguſtinꝰ. Nihil eſt in poteſtate noſtra
ſicut voluntas ⁊ actus volendi: ſed illiꝰ
eſt libertas principaliter cuius eſt domi-
nium actuum noſtroꝝ: ergo cum volun
tas ſit huiuſmodi libertas: primo ⁊ prin-
cipaliter reſidet penes voluntatē. Se-
cundum patet ſcꝫ ꝙ arbitrium ſit ex par
te rationis. nam ſm Auguſtinū. Arbitri
um dicitur ab arbitrando. id eſt. iudican
do ſeu diſcernendo: ſed hoc pertinet ad
rationem. Rationis eñ eſt iudicare vel
diſcernere: quid liceat ⁊ quid non liceat.
Ad ſcđm dicitur ꝙ facultas illa cenſe
tur hoc nomine liberum arbitrium ma-
gis ꝙ liberū iudicium. Pro eo ꝙ iudiciū
imperat actum rationis regulatum ſm re
gulam veritatis ſiue ſuperne legis. Arbi
trium vero importat actum rationis re-
gulatum ſcđm imperium voluntatis: vn
de ille dicitur iudex cuius eſt ſcđm iura
cauſam terminare. Ille autem dicit ar-
biter qui ad proprium voluntatis nutuꝫ
cauſam terminare habet. Et quia liberū
arbitrium ꝗntum de ſe eſt diſcernere ha
bet de agendis iuxta voluntatis imperiū
⁊ nutum: magiſꝗ̄ iuris preceptum. Hinc
eſt ꝙ magis proprie nominat per nomē
arbitrij ꝗ̄ per nomen iudicij. Ad terti
um dicendum ꝙ cum arbitrij libertas re
ſideat penes rationem ⁊ voluntatem: ita
ꝙ in ratione inchoatur ⁊ in voluntate cō
ſūmat. Nam voluntas non habet moue
ri ad obiectuꝫ acceptando vel refugiēdo
illud niſi precedat rationis decretū: ſicut
nec habet approbare vel reſpuere: elige-
re vel refrenare actum proprium: niſi a-
ctus ratiōis precedat qui dictat ⁊ diffini
at actum voluntatis eſſe bonum vt fiat
vel malum vt non fiat: hoc eſt perficien-
dum vel refrenandum. Et quia illud in
quo res inchoatur habet ſe per modum
materialis: illud in quo conſūmat habꝫ
ſe per modum formalis: ⁊ adiectiuum re
ſpectu ſubſtantiui ſe habet per modū in-
formantis. Et ideo in nominatione illius
poteſtatis nomen reſpondens rationi: ſi
gnificatur ſubſtantiue. Nomen vero re-
ſpondens voluntati: ſignificatur adiecti
ue: et propter hoc magis vocatur iſta fa
cultas ſiue dominium ex qua reddit po-
tentia facilis liberum arbitrium: quā ar-
bitraria libertas. Ad quartum dicen- F
dum ſcđm magiſtrū in ſcđo diſtinctione
.xxv. Or libertas arbitrij eſt triplex. ſcili-
cet a neceſſitate: a peccato et a miſeria.
Prima libertas eſt nature: ⁊ hec ſemper
libera eſt a coactione ſine neceſſitate an-
te peccatum ⁊ poſt peccatum. Sicut eñ
tunc cogi non poterat liberum arbitriuꝫ
nec nunc: hec libertas in omnibus eſt tā
bonis ꝗ̄ malis: quia poteſtas ipſa ⁊ ha-
bilitas voluntatis ⁊ rationis que dicit li
berū arbitriū: libera eſt ad vtrūlibet ꝗtū
ad voluntatem: quia libere ⁊ ſpontaneo
appetitu ferri poteſt ad ea que bona et
mala ratio iudicat. Eſt tamen notan-
dum ꝙ ad rationem liberi arbi. non pti-
net ꝙ qs indeterminate ſe habeat ad vtrū
libet. ſcilicet ad malum ⁊ ad bonum. Cu
ius ratio eſt: quia liberum arbitrium per
ſe eſt ordinatum in bonum: cum bonum
ſit obiectum voluntatis per ſe: et malum
per accidens. Nec in malum tendit niſi
propter aliquem defectum qui apprehē-
ditur vt bonum apparens. Nam electio
que eſt actus proprius voluntatis non
niſi boni ſit vel apparentis boni: liberuꝫ
arbitrium ſm Bernardum eſt potentiſ-
ſimum ſub deo. Et ſcđm Anſhelmum
poteſtas peccandi: non ad potentiā per-
tinet: ſed potius ad impotentiam. Liber
tas ergo arbitrij eſt reſpectu boni ſimplr
reſpectu mali non niſi de per accidens.
Nam poſſe peccare plus dicit defectum
ꝗ̄ complementum. Secunda libertas

eſt gratie: ⁊ hec eſt libera a pctō de qua dicit apl's .ij. ad Corinth. iij. vbi ſpūs domini ibi libertas: hec libertas a ſeruitute pcti liberat ⁊ ſeruos iuſticie facit. Unde apl's ad Ro. vj. Liberati a pctō ſerui facti eſtis iuſticie: hanc iuſticiā hō peccando amiſit i. deo dicit Augu. in Enchiridion. Qr homo male vtens libero arbi. ⁊ ſe pdidit et ipm. ſcʒ liberū arbi. qa pdita eſt p pctm̄ libertas nō a neceſſitate ſed a pctō. Libertas illa a peccato eſt cōmunis qdruplici ſtatui hoīs. ſcʒ in ſtatu innocētie: in quo poterat homo peccare ⁊ nō peccare. Ante eñ pctm̄ ad bonuʒ nil impediebat: ad malū nil impellebat: tūc ſine errore ratio iudicare: ⁊ voluntas ſine difficultate bonū appetere potuit: in ſtatu nature deſtitute gra ⁊ ante repationē: premit hō a cōcupiſcētia ⁊ vincit ⁊ habet infirmitatē in malo: ſed nō habet graʒ in bono: ⁊ nō pōt nō peccare etiam dānabiliter. id eſt. mortaliter: hoc eſt non eſſe in mortali qđ cōmiſit: qa ex ſe nō pōt exire: vel non pōt difficulter nō incurrere alia mortalia: ſp tn̄ volūtas a coactiōe eſt libera. In ſtatu nature repate ⁊ añ cōfirmatōem: pmitur ꝯcupiſcētia ſed non vincit: et hʒ quidem infirmitatem in malo ſed gratiaʒ in bono vt poſſit peccare ſaltem venialiter ꝓpter libertatem: ⁊ poſſit nō peccare mortaliter ꝓpter libertatem ⁊ gratiam adiuuantem. Nō tamē habet poſſe omino nō peccare ꝓpter infirmitatē nōdum pfecte abſorptam: ⁊ ꝓpter grām nōdum pfecte cōſūmatā: in ſtatu glorie poſt cōfirmationem (infirmitate penit⁹ cōſumpta ⁊ gratia in gloria cōfirmata) nec vinci poterit nec premi: tunc habebit poſſe nō peccare ⁊ nō poſſe peccare: nec venialit nec mortaliter. Tertia libertas eſt a miſeria de qua ait apl's ad Rom. viij. Et ipſa creatura liberabit a ſeruitute corruptōnis in libertatem glorie filioꝝ dei. Hanc libertatem habuit homo ante peccatū: quia omni carebat miſeria: ⁊ nulla tangebat moleſtia: ⁊ plenius habebit in futura beatitudine: vbi miſer eſſe non poterit: ſed in hac vita que eſt inter pmū peccatū ⁊ vltimam cōfirmatiōem: nemo a miſeria liber eſt q: pena peccati nō caret. ¶ Miſeria vite preſentis. Et ſi querat qualis eſt miſeria liberi arbitrij quam homo incurrit ꝓ peccato. Reſpōdet ſm magrm in .ij. ſentē. Miſerie ſunt penalitates qs homo iuſto dei iudicio ꝓ peccato originali incurrit. Per peccatū eñ originale naturalia bona ſcʒ liberū arbitriū (ſub quo continent tres vires ſcʒ rōnalis: iraſcibilis ⁊ cōcupiſcibil') vulnerata ⁊ debilitata ſunt: ⁊ gratuita vulnerata ⁊ detracta. Hic eſt eñ ille q a latronibus vulneratus eſt ⁊ ſpoliatus. Uulneratus qdem in naturalibus bonis: quibus non eſt priuatus: alioquin non poſſet fieri reparatio. Spoliatus vero gratuitis bonis: que per gratiam naturalibus addita fuerunt. Conſiderandum igit q liberū arbi. quod eſt facu[l]tas rōnis et voluntatis per miſeriam ⁊ penam peccati originalis vulneratum ⁊ debilitatū eſt. Nam rō ſiue vis rōnalis incurrit ignorātiam ⁊ errorem: voluntas cōtinens ſub ſe vim iraſcibilem ⁊ concupiſcibilem: ex parte iraſcibilis incurrit infirmitatem (que eſt in potentia reſiſtendi malis ⁊ difficultas in agendis bonis) Ex parte cōcupiſcibilis incurrit maliciaʒ (que eſt ꝓnitas ⁊ inclinatio ad malum: vicʒ ire inuidie et accidie) Totus etiam homo fuit vulneratus per cōcupiſcentiā que eſt corruptio diuidens appetitus. ſcilicet appetitum ſenſualitatis ab appetitu rōnis ſcʒ voluntate. Et hec vulnerat totum hominē: nam per illam homo diuiditur in ſe ⁊ a ſe: intantū vt ſenſualitas non ſubiacet rōni ⁊ voluntati: caro ſpūi: ⁊ corpus anime. Et concupiſcētia eſt triplex. ſcʒ oculorū ſeu curioſitatis. ſcʒ ſcire occulta videre pulcra habere chara. Carnis ſeu voluptatis: ſcʒ appetere mollia carnalia dulcia: ⁊ ſuperbia vite ſeu vanitatis ſcʒ appetere honores laudes ⁊ fauores: ⁊ hoc ē qđ dicit Beda q quatuor no-

B Miſerie vite preſe[ntis]

bis inflicta ſunt in anima ꝓpter peccatū originale vicʒ infirmitas malicia ignorātia (que eſt hebetudo mentis ad cognoſcēdum ea que ſunt neceſſaria ad ſalutem) ⁊ concupiſcentia. Sunt etiam ſeptem miſerie inflicte corpori ꝓpter peccatum: primum ſm Gregorium ſcʒ frigus: calor: fames: ſitis: labor: morbus ⁊ mors: ⁊ plura alia. Gratuita etiam bona per peccatū ſunt ſpoliata ⁊ detracta. Ratio eñ ſiue vis rōnalis ante peccatum habuit gratiam gratiſdatam: ſcʒ ſciētiam illuminantem. Nam ratio ſine errore iudicare potuit: inter verum ⁊ falſum: bonum ⁊ malum. Uoluntas ante pctm̄ habuit gratiā gratum facientem ſcʒ charitatem abilitātem volūtatem ad diligendum deum ꝓpter ſe ⁊ ſupra omnia: ⁊ ꝓximum ꝓpter deum: ⁊ ſine difficultate ⁊ contradictione virium inferiorum: voluntas appetebat ⁊ diligebat bonum per vim concupiſcibilem: et ſpreuit malum per vim iraſcibilem. Ad quintum vtrum liberum arbitrium ab aliquo poteſt cogi. Reſpōdet San. Bonauentura in .ij. diſt. xxv. q eſt loqui de libero arbitrio qtum ad actum exteriorem ſiue alienum: ⁊ qtuʒ ad actū interiorem ſiue proprium. Si loquamur qtum ad actum exteriorem ſiue alienuʒ ſic reſpectu talium actuum poteſt interuenire coactio. Poteſt eñ quis compelli vt genua coram ydolo flectat: ⁊ vt manibus ꝓprijs thura altaribus ydolorum imponat vel incendat. Si aūt loquamur qtum ad actum interiorem ⁊ ꝓprium ſcʒ velle vel eligere aut conſentire: ſic nullo modo poteſt compelli ⁊ cogi: nec ab aliquo creato: nec a deo. Nam liberum arbitrium cogi ſalua ſue ꝓprietatis libertate et eius natura: implicat in ſe duo contradictoria: ex hoc eñ q liberum eſt: ſi aliquid vult libere vult. Ex hoc enim qđ voluntarium eſt: ſi aliquid vult voluntarie vult: et ſeipō mouente vult. Et ex hoc quod cogitur ſi aliquid vult ſeruilit vult et ſi vult inuite vult: et ſi aliquid vult ab alio vult. Quia violentum eſt cuius principium eſt extra: nihil conferēte vim paſſo: ergo liberum arbitrium cogi non eſt aliud q actum liberi arbi. ſimul et ſemel eſſe liberum ⁊ ſeruilem: voluntarium et non voluntarium: eſſe a ſe ⁊ nō eſſe a ſe. Si igitur impoſſibile eſt quod claudit intra ſe vtrāqʒ partem contradictionis: non tm̄ eſt impoſſibile creature. Uerum etiam creatrici eſſentie: quia illud poſſe non eſt poſſe: ſicut in primo libro ſenten. determinatur. Poteſt tamen liberum arbitrium mutari ab agente increato. Poteſt induci ab agente creato: poteſt impediri ab ineptitudine corporis. Primum patet: q: deus de immenſitate ſue potentie poteſt auferre libertateʒ: ⁊ auferendo libertatem poteſt inducere coactionem. Mutatur etiam voluntas quando ipſa volente vnum: potente virtute dei affectio immittitur ei ad contrarium: ⁊ de inuoluntario fit volens: ita q vna actio expellitur: ⁊ contraria inducitur. Sicut patet cum deus de amatore temporalium: facit temporalium cōtemptorē: ⁊ hoc dicitur eſſe quedam compulſio ⁊ tractio diuina: dum voluntas ab eo ſeparatur cui per amoris glutinū fortiter iungebatur.

h

Scdm̄ patet. Tunc enim inducitur quando aliqua perſuaſio fit ab homine: qua diſponitur vt ad aliquod appetibile inclinatur: ⁊ hoc fit quando amat aliud a ſe et infra ſe: vtpote vitam temporalem vel aliud cōſimile: quod poteſt agēs creatum conferre vel auferre: ⁊ ſic p ablationē vel collationem alicuius rei amate: poteſt induci ad conſentiēdum in aliquid efficaci perſuaſione. Per quem modum ydolatre tentabant ſanctos martyres conſentire in ydolatriam: modo promittendo delectabilia: modo infligendo triſtia. Iſta tamen inductio longe diſtat a coactione: ſicut probat ipē exitus: quia nec blandimentis allici: nec tormētis terreri potuerunt vt a veritate iuſticie imitarentur. Tercium patet. Nam actus

rationis qui eſt preambulus ad vſum li/
beri arbitrij impeditur ⁊ ligatur per ine/
ptitudinem factam in corporali organo:
patet hoc in dormientibus. Vir enim ca
ſtus ⁊ ſanctus cuius caſtitas eſt magna
frequenter in ſomnis conſentit operi: qđ
nullo modo faceret tempore vigilie. Pa
tet hoc etiam in infantibus et freneticis:
in quibus fumoſitates aſcendētes ad ce
rebrum: perturbant ſpiritus animales.
Quecunq; etiam alia leſio organoruȝ in
quibus reſident ſpiritus ſubtiliſſimi ani
males: facilius impedit vſum rationis et
liberi arbitrij. Eſt hic queſtio cum opera
tio liberi arbitrij vel etiam rationis nul/
lo modo pendeat a corpore: vnde ē hoc
ꝙ impeditur ꝓpter aliquā ineptitudineȝ
factam circa corporalem organum. Re/
ſpondet San. Bonauentu. ꝙ huius ra/
tio eſt vnio anime ⁊ corporis ad vni⁹ ter
cij conſtitutionem: ſcȝ hominis quod eſt
vnum per eſſentiam: ⁊ cui debet propria
operatio ſcđm qđ vnum eſt. Hec autem
operatio non eſt vnire tm̄: nec ſentire ſi/
ue mouere: ſed etiam rationari ⁊ intelli/
gere: et ꝓpter ipſam operationem non tā
tum pendet anima ex corpore q̄ntum ad
actum ſentiēdi: ſed etiam q̄ntum ad actū
intelligendi q̄diu eſt in corpore. Hāc q̄/
ſtionem San. Bonauentura (in. ij. diſt.
xxv. queſtio. vltima) ſatis diffuſe pertra
ctat videatur ibi.

I ¶ Ad terciū queſitum principale in prin/
Ad tercium cipio capituli. xxxix. ſcȝ de actibus liberi
queſitum arbitrij. Reſpondetur ꝙ liberum arbitri
principale um extendit ſe ad omnes actus huma/
nos: ſcȝ qui procedunt a voluntate deli/
berata ratione: ſiue ſint eliciti ſiue impe/
rati: de quibus actibus dictum eſt in prin/
cipio. xxxv. capli. Eſt tamē notandum ꝙ
liberum arbitrium principaliter eſt reſpe
ctu actuum interiorum: ſecundario autē
exteriorum prout ab actibus interiorib⁹
procedunt quia hoc modo impediri non
poſſunt: ſed inquātum actus exteriores
ſunt a virtute motiua corporali ſic poſſunt
⁊ hoc modo non eſt libertas reſpectu ho
rum actuum. Damaſcenus tamen plu/
res aſſignat actus liberi arbitrij dicēs ho
mo libero arbitrio: appetit: libero arbi.
vult. Libero arbitrio inquirit vel ſcrutatᷣ
libero arbi. iudicat: libero arbi. diſponit:
libero arbi. eligit: libero arbi. impetum fa
cit: libero arbi. agit vel operatᷣ in his que
ſm naturā ſunt: ⁊ nominanᷣ hi actus vo
luntas: conſilium: iudicium: ſentētia: ele/
ctio: operatio et vſus: vnde tamen dicit
Damaſcenus liberū arbitrium vult: ec/
ce voluntas. Dictum eſt em̄. c. xxxj. q vo
lūtas q̄nq; accipitᷣ pro actu volendi. Li/
berū arbitriū inquirit ⁊ ſcrutatᷣ: ecce con
ſilium: iudicat: ecce iudiciū: diſponit ecce
ſentētia: eligit ecce electio: q̄ eſt duobus
p̄iacentibus alterū p̄optare: impetum fa
cit: ecce operatio: agit ecce vſus. Ad ho
rum ampliorē euidentiā conſiderandū
ꝙ cum liberū arbitriū ſit facultas ratio/
nis ⁊ voluntatis. Aliq̄ actus attribuunᷣ
libe. arbi. ex parte rōnis: aliqui ex ꝑte vo/
luntatis: ⁊ ex parte rōnis attribuunᷣ li/
be. arbi: conſilium: iudicium: ⁊ ſententia.
Qui quidē actus rōnis ꝓcedunt ab im/
perfecto ad ꝑfectum. Nā p̄mo eſt mot⁹:
inquiſitionis de faciendo ⁊ non faciēdo
⁊ iſtud eſt conſiliū. Scđo eſt iudiciuȝ de
faciendo. Tercio eſt ꝓpoſitū faciendi: qđ
dicitᷣ ſententia. Diſpoſitio vel poteſt dici
arbitrium. Ex parte voluntatis ſunt alij
actus ſcȝ appetitus ſiue volūtas: electio
operatio ⁊ vſus. Ex parte volūtatis pri/
mo ſunt actus generales: ſcȝ appetere vł
velle: q2 illi ambiunt omnes alios actus:
poſſum em̄ libere appetere ⁊ velle iudi/
care ⁊ diſponere eligere et operari: et ſic
de alijs actibus. Differunt tamen appe/
tere ⁊ velle: nam appetere eſt alicui⁹ im/
perfecti qđ perfici appetit per aliqđ per/
fectum quod non habet: ſic materia pri/
ma appetit formam: ⁊ ſic appetere con/
uenit libero arbitrio creato: quod eſt ali/
quo modo materiale ⁊ deficiens: velle ve
ro eſt inclinatio liberi arbitrij vt exeat in

actus ſuos: ⁊ ſic etiam conuenit deo. In
deo nanq; eſt velle ſ3 non appetere: ſicut
dictum eſt. c. xxv. dubio. iij. Sunt etiā ex
ꝑte voluntatꝭ tres actus ſpāles. ſ. electio
oꝑatio ⁊ vſus. Primus eſt electio: ⁊ ille
eſt actus ſimpliciter interior et primus.
Et eſt duobus preiacentibus alterꝝ alte/
ri p̄optare. Et electio eſt actus liberi ar.
inq̄ntum eſt inter duo: ſed eſt actus vo/
luntatis inq̄ntum inclinatᷣ in vnum. Se
cundo eſt ꝓgreſſus ad motū exteriorem:
⁊ talis dicitᷣ oꝑatio ſeu impetus. Tertio
eſt motus exterior quē libe. arbi. agit vel
K oꝑatᷣ: ⁊ talis dicitᷣ vſus. Et ſi queratur
An libe. ar. ſit actuum cōtingentiū ⁊ ne/
ceſſariorꝝ: an cōtingentiū tm̄. Reſpōdet
ſctūs Bonauen̄. in. ij. diſtin. xxv. ꝙ li. ar.
dupliciter poteſt cōſiderari. Aut ſm qđ
liberꝝ: aut ſm qđ delibrans: ſi loquamur
ſm qđ liberum: ſic non ſolum poteſt eſſe
reſpectu cōtingentis: ſed etiam reſpectu
neceſſarij: ſic patet in deo ⁊ in xp̄o ⁊ in an
gelis ⁊ in om̄ibus beatis. Deus em̄ q̄ eſt
immutabilis ꝑ naturā: immutabilitᷣ ⁊ ne
ceſſario exit in actus ſuos. Angeli vero ⁊
homines beati ꝑ gloriā ſunt immutabi/
les. dicit em̄ Ambro. ꝙ in gloria fidei ſuc
cedit viſio veritatis: ſpei ſimiliter tentio
ardui. Charitatis aūt actus erit dilectio
ſummi boni: ⁊ hi actus exibunt de lib. ar.
indeſinenter ⁊ neceſſario erunt. Cum. n.
ſit duplex neceſſitas: videlicet coactiōis
⁊ immutabilitatis. Neceſſitas coactiōis
vt dictum eſt repugnat li. ar. Neceſſitas
vero immutabilitatis nō: ꝓ eo ꝙ arbitri
um dicitᷣ liberꝝ: non quia ſic velit hoc vt
poſſit velle eius oppoſitum: ſed q2 omne
quod vult appetit ad ſui ipſius imperiū:
quia ſic vult aliquid vt velit ſe velle. Et
ideo in actu volendi ſeipſum mouet ⁊ ſi/
bipſi dominatᷣ: ⁊ ꝓ tanto dicitᷣ liberum:
q̄uis immutabiliter ordinetᷣ ad illud. Si
aūt loq̄mur de libero arbi. ſm ꝙ delibrās
vtrū hoc fiat vel nō fiat: ſic actus eius de
quo delibrat eſt cōtingens. Liberum em̄
arbitrium eſt reſpectu eorū actuū de qui
bus cōſiliamur que ſunt a nobis: ſed nō
cōſiliamur de neceſſarijs ⁊ impoſſibilib⁹
ſed de cōtingentibus: ⁊ ea que ſunt in no
bis poſſumus facere vel non facere. Et h̄
eſt qđ dicit magr̄ in. ij. diſtin. xxv. c. ij. vbi
ſic ait. Hoc aūt ſciēdum ꝙ li. ar. nō refer
tur ad p̄ſens vel ad p̄teritū ſed ad futu/
ra cōtingentia. ¶ Ad quartū queſitū prin L
cipale Quo querebatᷣ in q̄bus ſit lib. ar. Ad q̄rtuȝ q̄
Reſpōdetᷣ ꝙ liberum arbitriū eſt in deo ſitū ꝑncipa/
in angelis ⁊ in hoibus: ſed nō in irratio/ le.
nabilibus. Primū ptȝ ꝙ ſit in deo autori
tate ⁊ ratione. autoritate Ambroſij in li.
de trinitate. Spūſſctūs diuidit ſingulis
ꝓut vult. id eſt. ꝓ libere voluntatis arbi
trio non neceſſitatis obſequio: ſpūſſctūs
deus eſt: ergo ⁊c̄. Rōne ſic liberū arbitri/
um eſt eorꝝ que non ex neceſſitate vel ex
naturali inſtinctu volun⁹ ſed libere. ſed
deus neceſſario vult ſuam bonitateȝ ve/
lut finem vltimū voluntatis diuine. Alia
vero om̄ia vult quaſi ordinata ad iſtum
finem: ſcȝ ad bonitatē ſuam. Que q̄dem
non neceſſario vult ſed libere: eo ꝙ ſua
bonitas his que ad ipſum ordinanᷣ non
indiget: vnde remanet in eo iudiciū libe/
rum ad volendū hoc vel illud: ſicut etiaȝ
in nobis eſt in his que ad finē nō ſunt ne
ceſſaria. Sed contra poteſtas rōnalis
ſm phm eſt oppoſita: ſed liberū ar. ē po/
teſtas rōnalis: ergo hȝ viam ad oppoſi/
ta inq̄ntum ad vtranq; partem flecti po
teſt. ſcȝ in bonum ⁊ malū: ſ3 deus in ma/
lū flecti nō pōt: ḡ nō hȝ li. ar. Rn̄det ſan/
ctus Bona. ꝙ ſi verū ſit in rōnalib⁹ ptā/
tibus defectibilib⁹ ⁊ creatᷣ. Nō tn̄ verū ē
in rōnali ptāte in q̄ nō pōt eē defect⁹. Ab
ſit em̄ ꝙ illđ vbū phiſicū ſit verꝝ: ptās rō/
nalis p̄t ad oppoſita de deo. q2 vt ſic deus
poſſit praua agē: h̄ eſt ꝯ vitatē ⁊ ꝯ Aug.
Q2 em̄ dicunᷣ rōnales ptātes ad oppo/
ſita: h̄ nō ē q2 ſūt rōnales: ſ3 q2 ſunt defici
entes mutabiles ⁊ vtibiles: maīe ſi in ei⁹
oppoſitis intelligatᷣ quorꝝ vnū ē p̄uatio
alterius: ſicut ſe habet bonū ⁊ maluȝ: ita
ex hoc nō ſequitᷣ ꝙ liberꝝ arbitriū. ſm ꝙ

liberum poſſit in malum . dicit enī Anſ-
helmus . Poſſe peccare non eſt libertas
nec pars libertatis. Scḋm patet ꝙ li-
berum arbitriū eſt in angelis bonis ⁊ ma
lis Auctoritate ⁊ rōne. Auctoritate Da-
maſce: qui deſcribit angelum dicens. Eſt
natura intellectualis: arbitrio libera: ver
tibilis ſm voluntatem . Omne enī creatū
eſt vertibile: ⁊ omne rationale eſt arbitrio
liberū. Unde angelus dicit̄ natura arbi-
trio libera: non ꝓpter deflectionem ad bo
num ⁊ ad malum indifferenter: ſed ꝓpter
liberam electionem eorum que voluerit.
vnde dicit Auguſti. Angelus bonꝰ ſem-
per elegit libere bonū : ⁊ angelus malus
ſemꝑ libere ⁊ ſine coactione : eligit malū
Patet etiam rōne. nam ſm Damaſcenū
Omne creatum eſt vertile: vel ſm eſſe vel
ſm electiōem: ſed angelus nō eſt vertibi-
lis ſm eſſe cum ſit immortalis : ergo eſt
vertibilis ſm electōem. Uertibilitas aūt
ſm electōem pertinet ad liberū arbitriū:
ergo liberū arbitriū ē in angelis. Sed
cōtra dicit Auguſti. ꝙ liberū arbitriū eſt
facultas volūtatꝭ ⁊ ratiōis : qua bonū eli
gitur gratia aſſiſtente: ⁊ malū gratia de-
ſiſtēte. id eſt. deſerēte: ſed nec in bonis an
gelis nec in malis eſt liberū arbi. ſm hāc
diffinitiōem: in bonis nō eſt q̄tum ad il-
lam partem qua malum eligit̄ gratia de
ſiſtente: in malis non eſt q̄tum ad illam
partem: qua bonum eligit̄ gratia aſſiſtē-
te. Ad hoc reſpōdet Alexā. ꝙ illa diffini-
tio liberi arbitrij ſupra dicta: ꝓprie eſt li-
beri arbitrij ꝓut eſt in homine in quo re
manet electio boni ꝑ gratiā : ⁊ mali ꝑ ſe
Dicit̄ etiam ibidē ꝙ libe. arbi. eſt facul-
tas rōnis: ſed ratio vt eſt ꝓus dictum nō
conuenit angelo. Eſt enī angelus intelle-
ctualis: ſed homo rōnalis. Si vero dicta
diffinitio ſumat̄ cōiter: ſm hoc cōueniet
angelo rōne ꝓmarij ſtatus. Tunc enī po
tuit eligere bonū gratia aſſiſtente : ⁊ ma-
lum gr̄a deſiſtente: ⁊ tūc nomen rōnis ex
tendit̄ ad intellectum qui eſt in angelis.
Hic quoq; notandū ꝙ liberū arbitriū

pōt dici liberū a coactione: ⁊ ſic dicit̄ eſſe
in angelis tā bonis q̄ malis: ⁊ primo in
ſtatu ⁊ in ſequēti: vel pōt dici liberū a mi-
ſeria ⁊ ſic tm̄ ꝯuenit bonis: ſicut enī gra-
tia gratūfaciens: facit liberū a culpa ho-
minē viatorē: ſic glia cōfirmationis: facit
liberū a miſeria angelū ⁊ hoiem cōprehē
ſorem. Tertiū patz ꝙ liberū arbitrium
ſit in hoibus: primo auctoritate Ecci. xv.
vbi ſic dicit̄. Deus abinitio cōſtituit ho-
minem ⁊ reliquit eū in manu conſilij ſui.
Gloſa. i. in poteſtate liberi arbitrij. Se
cūdo hoc patz rōne: dictū eſt ſupra liberū
arbitriū eſt facultas voluntatis ⁊ rōnis:
ſed in homine repit̄ voluntas ⁊ ratio: er
go ⁊c. Conſiderandū tm̄ ꝙ liberū arbi-
triū variat̄ ſm quadruplicē ſtatum hois
vicʒ ſm ſtatum innocētie ⁊ nāe inſtitute:
ſm ſtatū nāe deſtitute a gr̄a non repate:
ſm ſtatū nāe repate ⁊ ſm ſtatū nāe ꝑ glo
riā ꝯfirmate: de q̄ dictū ē in pn̄ti caplo in
ſcḋo q̄ſito ꝑncipali. Hic incidētalr̄ q̄ri M
tur pmo: an liberū arbi. eque ſit in creato
re ⁊ creatura. Scḋo an eque ſit in hoie ⁊
angelo. Tertio an in hoie xp̄o ſit libe. ar.
Quarto tm̄ ꝓuenit tam multiplex in ho
mine liberi arbi. v̄tibilitas. Ad pmum
rn̄det ſctūs Bona. in. ij. ſen. dicēs ꝙ ē lo-
qui de libero arbi. ſm gn̄ales ꝯditōes: ſic
liberū arbi. dicit facultatē liberā a coacti
one ⁊ ordinātē ad rectitudinis obſeruā-
tiam. Et hoc mō repit̄ in deo ⁊ creatura
ꝯformiter: ⁊ ſm eandē rōnē: nō ꝯfortate
⁊ vnitate vniuocatōis: ſ potius analogie
⁊ ꝓſilis habitudinis. Alio mō ē loqui de
libero arbi. ſm ꝓprietates ſpāles: ⁊ ſic li
berū arbi. eſt facultas q̄ q̄dē non ē ſuba
rei ſ q̄dam habilitas . Sic etiā eſt ptās
ſeruādi rectitudinē: ꝙ nō ipſa rectitudo:
⁊ iō pōt a rectitudine obliquari q̄ntū eſt
de ſe in creatura. In deo aūt liberū arbi.
eſt ipſa diuina eſſentia: eſt etiā ipſa iuſti-
cia: ideo nec obliq̄ri pōt nec mutari ⁊ q̄n
tū ad has cōditiōes ſpāles dicit magr̄ in
. ij. diſt. xxv. Liberū arbi. aliter in deo alit̄ N
in ceteris creaturis repit̄. Ad ſcḋm re

ſpondet Alexā. pte. ij. q. xxix. Or triplex ē
libertas. Prima libertas eſt a coactione
ſine neceſſitate. Scḋa eſt a pctō. Tertia
libertas eſt a miſeria: ſcḋa ⁊ tertia liber-
tas nō ſunt eque in angelo in demone: ſ
prima libertas q̄ eſt a coactione eſt eque
in hoie ⁊ angelo: tam bono q̄ malo. vn̄ d
Bern. Libertas a neceſſitate nec pecca-
to nec miſeria amittit̄: nec ꝑ oppoſitū au
get̄: nec plenior eſt in homie q̄ in angelo
Ex his patet ꝙ ſicut nō cogitur angelus
vt bene vel male faciat: ita nec homo. Et
ideo hec libertas a coactōe eq̄liter ē hinc
⁊ inde. Cōtra libtas arbitrij videt̄ dici
eo ꝙ vertibilis ſit volūtas quo vult: ſed
homo plus eſt vertibilis q̄ angelus : q̄a
homo pōt verti a bono in malum: ⁊ inde
rurſus in bonum: nō ſic angelus: imo ſe-
mel ſolū vertit̄ vel in bonū vel in malum
ſine regreſſu: ergo hō eſt liberior. Rn̄det̄
ꝙ nō ſequit̄ q̄a alia rōne eſt vertibilitas
⁊ alia rōne libertas: q2 libtas eſt dignitas
exiſtens in intellectuali creatura ꝑ cōue-
nientiam ad primū. Uertibilitas aūt ſeq̄
tur ipam nām creature rōnalis ſm ſe: vt
dicet̄ in q̄rta q̄ſtiōe ſequēti. vn̄ nō ſequit̄
ꝙ maior libtas ſ maior mutabilitas eſt
O in homie. Ad tertiū rn̄det Alexā. ꝙ li-
berum arbi. eſt in xp̄o hoie. Dicit̄ enī de
xp̄o Yſaie. vij. Butirū ⁊ mel comedet: vt
ſciat reprobare malū ⁊ eligere bonū: ſed
illud quo reprobat̄ malū ⁊ eligit̄ bonum
eſt libe. arbi. ergo ⁊c. Sed cōtra in anima
xp̄i (vt dicit Damaſce.) nō dicimus cōſi
lium vel electiōem. Nō enī habuit igno
rantiā (dictū eſt ſ. ca. xxxvj. Or electio ⁊
ꝯſiliū qḋ ꝓcedit electionē includūt igno
rantiā: q̄ nō fuit in xp̄o) ſ vbi nō ē electio
nō eſt liberū arbi. g̊ ⁊c. Item liberū ar. eſt
quo hō pōt peccare ⁊ bn̄ agere: ſ hoc mō
non fuit libe. ar. in xp̄o ſ in alijs hoibus.
Rn̄det̄ ꝙ eligere dr̄ dupl̄r. Uno mō diffi
nire ſeu determiare inter aliq̄ duo : ⁊ hoc
mō electio eſt in xp̄o . Alio mō dr̄ electio
rem prius ignotā determiare ſeu diffini
re: ⁊ hoc mō importat ignorātiā: ⁊ nō dr̄

de xp̄o ſicut nec ꝯſiliū: ⁊ hoc mō intelligi-
tur qḋ dicit Damaſce. Siliter cum dicit̄
libe. ar. xp̄i non potuit peccare: hoc dicit̄
non rōne nature in ſe ꝯſiderate: ſed rōne
gr̄e vnionis ꝑ quā ꝯfirmatus fuit in bo-
no : vnde ſi eſſet natura humana ſepata
a diuina: ⁊ non eſſet per gr̄am cōfirmata
eſſet poſſibilis ad peccandū: vnde libtas
nature q̄ eſt a coactione cōis fuit xp̄o et P
alijs hoibus. Ad quartū rn̄det Alexā.
ꝙ in angelo eſt vnica vertibilitas vel in
bonū vel in maluʒ: nec eſt regreſſus. In
hoie v̄o multiplex eſt v̄tibilitas: q2 eſt re-
greſſus a bono in malum ⁊ econuerſo: ⁊
hanc duplicem vertibilitatē ⁊ poſſibilita
tem ad reſurgendum a culpa ad gr̄am ⁊
ecōuerſo: habet anima ꝓpter vnionē cuʒ
corꝑe corruptibili . Corpus enī qḋ corrū
pit̄ aggrauat aiam : vt dr̄ Sap. ix. Et di-
cit̄ corpus corruptibile: non ſm ſtatū tm̄
in quo nūc eſt eſt neceſſe corrūpi : ſ etiaʒ
ſm ſtatū primū in quo poſſibile fuit cor-
rūpi. Et ideo ꝓpter hmōi aggrauatiōem
excuſatiōem hʒ cum peccat. vnde ꝓnior
eſt deus ad indulgendū ſm qḋ ipſe dicit
Geñ. j. Non ꝑmanebit ſpūs meus (. i. in-
dignatio mea) vſq; ineternū in hoie : q̄a
caro eſt. i. fragilis ex natura corꝑis . An-
gelus aūt nō habet hmōi vnionē nec v̄ti
bilitatē: ⁊ ideo nō ſic excuſabilis eſt cum
peccat nec reſurgit poſt caſuʒ : vnde an-
gelus dr̄ ſpūs vadēs ⁊ nō rediens. Aīa
aūt ſpūs vadens ⁊ rediens. Ponamꝰ tm̄
ꝙ aīa vnita eſt cum corꝑe incorruptibi
li ſicut erit in patria: tūc ꝓpter corpꝰ non
hīet huiuſmodi duplicē vertibilitatē q̄a
nō aggrauat̄ ex eo. Quartū principale Q
patz ꝙ libe. ar. non ſit in irrōnabilibus ꝑ
Alexan . Nam libertas eſt potētie abſo-
lute a materia . Forme enim alligate ad
materiā nō habēt inclinatōē niſi ad vnā
partem: q2 coartant̄ a materia cui alligā
tur. Hinc eſt etiā ꝙ nō mouent̄ a ſe ipſis
ſ ab alio: hinc eſt ꝙ ſenſibiliū brutoꝝ ap-
petitus nō eſt liber: quia ipſa vis ſenſibi
lis in eis materialis eſt ⁊ perfectio mate

rie.ſcꝫ corpis phiſici organici.Et ideo co
actioni ſubiectꝰ ſm imutationē materie
hinc eſt ꝙ imutatiōe facta ꝑ apphenſio/
nem alicuius delectabilis : neceſſe habet
inclinari vis apprehenſiua in brutis ad il
lud.Immutatōe aūt facta ꝑ imutationē
alicuius triſtabilis neceſſe habet appeti/
tiua moueri ab illo fugiendo: ⁊ ideo in ir
rōnabilibus nō eſt libe.ar.In rōnalibus
aūt libertas arbitrij eſt inq̄ntū huiuſmo
di:ꝓpter idſam rōnalem vim que eſt vis
abſoluta a materia : qḋ ptꝫ ex apphenſi/
ua intellectiua: q̄ non intelligit niſi in ab
ſtractiōe a mā.hinc eſt ꝙ cū nō ſit alliga/
ta : apphenſione facta alicuiꝰ triſtabilis
vel delectabilis:nō coartaꝛ vis appetitia
ad ſectandū delectabile: vel fugiendū tri
ſtabile: ꝓpterea manet in rōnali nā arbi/
trij libertas.⁊ ideo homo eſt laudandus
vel vituperandus ex actu ſuo.

¶ De voluntate thelisi naturali ⁊ bulisi
delibratiua.

Caplm xl

A De volūta/ te thelisi na/ turali ⁊ buli ſi delibrati/ ua.

v Oluntatis naturalis ⁊ delibrati/
ue duobus modis ꝯſueuerūt au
tores aſſignare drñtiā.Uno mo/
ſic voluntas diciꝛ Naturalis q̄ ferꝛ in
aliqḋ bonū apphenſuꝫ a rōne ſine ipſius
rōnis diſcuſſione ⁊ diiudicatiōe:ſic econ
tra volūtas diciꝛ delibratiua q̄ ferꝛ i bo
nuni apphēſum a rōne cum ipſius ratio
nis deliberata diſcuſſione.De his dua/
bus differētijs voluntatis (de q̄bus non
eſt hic ad ꝓpoſitū) dictū eſt ſupra.c.xxxj.
Aliā ponit Damaſcenus voluntatis na/
turalis ⁊ delibratiue differentiā.Naꝫ di/
cit ꝙ voluntas alia di Thelisis alia Bu
liſis: hoc eſt alia naturalis alia delibrati/
ua ſiue electiua:vt naturalis volūtas re/
ſpōdeat ſinderesi.Delibratiua vo libero
arbitrio.nam voluntas ſequens directio
nem nature que eſt ad vnum determina
ta dicitur ſinderesis.Sequens vero dire
ctionem rōnis diciꝛ liber ar. quia poteſt
ad oppoſita. Conſiderādum ꝙ huius
duplicꝰ voluntatis ſufficientiā ſanct.Bo
uen.ponit in ſuo breuiloquio. Nam ap/
petitus rōnalis qui conſiſtit in fuga mali
⁊ affectione boni : dupliciꝛ pōt ad aliqḋ
ferri.ſcꝫ ſm naturale inſtinctū:vel ſm de
libratiōem ⁊ arbitriū liberū.hinc eſt ꝙ po
tentia appetitiua rōnalis diuidiꝛ in vo/
luntatem naturalem ⁊ electiuā:que pro/
prie volūtas delibratiua diciꝛ:⁊ quoniaꝫ
talis electio indifferēs eſt ad vtrāqꝫ par/
tem:ideo eſt a libero arbi.Et quia hec in
differentia conſurgit ex delibratione rō/
nis ꝑambula ⁊ voluntate cōiuncta.hinc
eſt ꝙ liberū ar. eſt facultas rōnis ⁊ volū/
tatis:ita ꝙ ſicut dicit Auguſti. oīes pre
dictas rōnales potentias comphendit.
Ait enī cum de libero arbi. loquimur nō
de parte anime loq̄mur ſed certe de tota

B Redeundo ergo ad ꝓpoſitū. Notādū
ꝙ ſinderesis eſt volūtas naturalis appel
lata:quia neceſſa rio ⁊ naturaliter tendit
⁊ inclinat in bonum honeſtum ⁊ iuſticiā
⁊ murmurat ꝯtra malum culpe. Appeti
tus aūt electiuus appellaꝛ voluntas de
libratiua:qꝛ poſt delibratiōem ⁊ directio
nem rōnis aliqñ adheremus bono aliqñ
malo: ⁊ ſic ptꝫ ꝙ diuiſio voluntatis ꝑ na
turalem ⁊ delibratiuā nō variat eā ꝑ eēn
tiam potētie ſ ſm modū eſſendi. Quod
ꝓbat ſctūs Bonauen.in.ij. diſtin. xxiiij.
Potentie que habēt idem obiectū ⁊ ſub
eadem rōne non habent diuerſitatē : ſed
naturalis voluntas ⁊ delibratiua idē ha/
bent obiectū ſcꝫ bonum.Naturaliter.n.
bonum appetimus ⁊ ex delibratione etiā
cum bene ordinati ſumus. Item poten/
tia q̄ ordinat ad finem ⁊ in id quod eſt in
finem:non eſt alia ⁊ alia:ſed volūtas no
ſtra vt eſt ad finem eſt naturalis : vt ē in
rem ordinatā in fineꝫ eſt delibratiua.Ea/
dem nanqꝫ eſt voluntas qua appeto bea
titudinem:⁊ qua appeto virtutē: ſiue fa/
cere hoc bonum vel illud ordinatum ad
beatitudinem.Que vt appetit beatitudi
nē diciꝛ naturalis: quia neceſſario ⁊ im/
mutabiliter appetitus eius ad beatitudi
nem inclinaꝛ . Ut vero hoc vel illud bo/

num appetit facere,ꝑ cōſequēda beatitu
dine:diciꝛ volūtas delibratiua ⁊ electiua
⁊ ſm iudiciū rōnis pōt ad ꝯtrariū incli/
nari.Et hoc qḋ dicit Boe.in.iij.de conſo
latione.pſa.ij.ꝙ mētibus hoim veri bo/
ni nāliter eſt inſerta cupiditas.i. appeti/
tus.Ois enī hō appetit in vniuerſali bea
titudinē ⁊ ille appetitus ē a volūtate na/
turali.Cognitio nanqꝫ btitudinis in vni/
uerſali oibus innata eſt. Cognitio vero i
particulari vicꝫ vbi ſit btitudo ponēda:
habeatur a nobis per habitum fidei aliq̄
mō:⁊ aliquo mō expectaꝛ per dei formi/
tatem glie a xp̄ianis. Ueram enī beatitu
dinē quā xp̄iani expectant multi ſunt q̄
aſpernanꝛ ⁊ recuſant volūtate electiua
⁊ delibratiua. Nā alij in diuitijs ſiue bo/
no vtili:alij in delicijs ſiue bono delecta/
bili:alij in honoribꝰ ꝑtātibus ⁊ glīa ad be
atitudinem nituꝛ ꝑuenire:errore ratio/
nis ſeducti:⁊ a voluntate delibratiua in/
curuati.Xp̄iani vero per fidem rectaꝫ et
operationē bonā deo placētes ad veram
btitudinem (q̄ eſt ſummi ⁊ veri boni fru
itio) merentur peruenire.

¶ De conſcientia.

Capitulum xlj

A De ꝯſciētia.

c Onſcientia ſimplex que eſt q̄dā
regula directiua volūtatis:⁊ na/
turale iudicatoriū ſemꝑ bonum
dictans:ꝑcedit ſinderesim q̄ eſt quedam
ſcintilla ⁊ igniculus ꝯſciētie: q̄ ſemꝑ ad
bonum inclinat ⁊ ſtimulat: ⁊ cōtra malū
recalcitrat ⁊ murmurat:ſicut vis appre/
hēſiua cognitiua ſeu intellectiua ꝑcedit
vim affectiuā ⁊ motiuā: nā cōſciētia (vt
videbitur) eſt in parte anime rōnalis co
gnitiua naturale iudicatorium: dirigens
ſinderesim que eſt in parte anime affecti/
ua ſeu volūtatis:quoddā pōdus ſtimu/
lans ad bonum:naturale inclinatorium:
omnem nanqꝫ vim appetitiuam ſeu affe
ctiuam (vt ſepe dictum eſt) precedit que
dam vis apprehenſiua et cognitiua.

De conſcientia hic quinqꝫ occurrunt
videnda. Primum an conſciētia ſe tenet
ex parte intellectus:an ex parte affectus
Scd̄m de ipſius conſciētie multiplici ac
ceptione. Tercium de eius diffinitione.
Quartum de actibus conſcientie. Quin
tum de obiecto conſcientie. Ad primū
dicendum ſm Alexā.in.ij. parte ſumme
queſt.lxxvij. Similr.in.iij.parte ſumme
queſti.xxvij.mēbro.iij.Et ſm San. Bo/
nāuentu in.ij.ſen.diſt.xxxix.q.j. Et ſcd̄m
petrum de aquila in ſuo ſcotello.diſtinc.
xxxix.Qꝛ conſcientia ꝑncipaliter ſe tenet
ex parte intellectus practici ſeu potentie
cognitiue:ſiue rōnis inq̄ntum eſt cogniti/
ua ⁊ motiua ſimul.dictum enī prius eſt.
Qꝛ ratio non ſolum eſt cognitio veri ſed
etiā cognitio boni vt fiat vel mali vt eui/
tetur.Qꝛ autem conſciētia ſe tenet ex ꝑ/
te cognitiue ſiue intellectus practici: pro
bat petrus de aquila ſic.Conſciētia ē qḋ
dam dictamen ordinatū ad opus fugien
dum vel proſequendū: ſed tale dictamē
ſpectat ad intellectum practicum : ꝑ cō/
mentatorem ſcd̄o de anima:⁊ ſexto ethi
corum . Sanctus etiam Bonauentura
hoc probat. Omnis ſcientia eſt ex parte
intellectus:omnis conſcientia eſt ſciētia
ergo omnis conſcientia eſt ex parte intel
lectus. Maior propoſitio per ſe maniſe/
ſta eſt:minor probatur:quia omnis con/
ſcius alicuius rei eſt ſciens illam rem: er
go per locum a coniugatis: omnis con/
ſcientia eſt ſcientia. Item Alexāder. Cō
ſcientia ponit ſcientiam ſed ſcientia de/
terminat habituꝫ cognitiuum: ergo ⁊ cō
ſcientia. Hoc ideꝫ arguitur per ſimile: qꝛ
cum dicitur ille homo eſt conſcius ſecre/
torum huius hominis: ſenſus ē ꝙ ille no
uit ſecreta illius. Unde conſcius dicitur
propter aliquā communem noticiam et
ita conſcius ponit cognitionem : ergo et
conſcientia: ergo conſcientia eſt in parte
cognitiua. Item San. Bonauentu.hoc
ipſum oſtendit per actum. Legere enī iu/
dicare: dirigere : teſtificari : et arguere :
oēs ſunt actus ſpectātes ad cognitionē:
ſed oēs hi actus attribuunꝛ cōſciētie: nā

cõſcientia eſt liber in quo legimꝰ. Conſci
entia etiã interius iudicat: conſcia teſtifi
catᷣ: conſcia arguit: conſcia etiã regit ⁊ di
rigit: ergo videtᷣ ꝙ ꝯſciẽtia ſe tenet ex ꝑ
te cognitiue: cũ actus ⁊ habitus ſint eiuſ
dem potẽtie. Itẽ Damaſ. dicit ꝙ cõſcien
tia eſt lex intellectus nr̃i: ſed lex intelle
ctus non dicitᷣ niſi ſcriptura que directe
reſpicit ipm̃ intellectũ: ergo conſciẽtia ſe
tenet ex pte intellectiue ⁊ cognitiue. Con
cludit ex his argumẽtis San. Bonauẽ.
ꝙ conſciẽtia ſe tenet ex parte cognitiue:
lꝫ ſe nõ tenet ſm̃ ꝙ eſt ſpeculatiua ſꝫ ſm̃
ꝙ eſt practica. Intellectus eñi ſpecula
tiuus ⁊ practicus eandẽ potentiã dicunt
ſola extenſione differentẽ: ſicut dicit phs
de hoc ſupradictũ eſt ca. xxx. Nec eſt ali
quo mõ intelligendum ꝙ intellectus pra
cticus ſit appetitus vel volũtas: hoc eñi
B negat ipſe phs. Quidam tamẽ nituntᷣ
ꝓbare ꝙ conſciẽtia ſe tenet ex parte affe
ctiue ⁊ volũtatis. Nã remorſus eſt actꝰ
potẽtie affectiue. Ubicũqꝫ eñi eſt remor
ſus eſt quidã dolor ⁊ paſſio: ſed conſcien
tie eſt remordere: ſicut dr̃ ſup illud. j. Co
rinth. j. Nihil mihi conſcius ſum: glo. in
nullo me remordet ꝯſciẽtia mea: ergo vi
detᷣ ꝙ cõſciẽtia ſe teneat ex parte affecti
ue. Reſpondetᷣ ꝙ conſcientia dicitᷣ remor
dere ꝓpter hoc: qꝺ dũ ipa mõſtrat aliqꝺ
malũ ipi affectui habẽti rectitudinẽ ſup
inducit remorſum: ꝓ eo ꝙ ille affectꝰ re
calcitrat: vnde remorſus nõ eſt a conſciẽ
tia ꝓ̃cipaliter mouẽte: ſed ſicut a dictan
te. A ſcintilla aũt cõſcientie que quidem
eſt ſinderesis: eſt ſicut a mouẽte. Itẽ pe
nale ⁊ delectabile ſe tenet ex parte poten
tentie affectiue ⁊ volũtatis. Unũ delecta
bile dicitᷣ qꝺ eſt conſonũ volũtati. Pena
le qꝺ nõ eſt conſonũ: ſed in nobis eſt pe
na ⁊ leticia ex parte cõſcie. vñ vermis cõ
ſciẽtie erit magna pena in damnatis: er
go videtᷣ ꝙ cõſcientia teneat ſe ex parte
potentie affectiue nõ ex parte cognitiue.
Dicendũ ꝙ penale ⁊ delectabile non eſt
a conſcientia nec in ꝯſcientia niſi ſicut in
diſponente ⁊ dictãte. Gaudere eñi ⁊ do
lere ꝓprie affectionis eſt: ſed cum conſciẽ
tia que eſt rectus teſtis teſtificatᷣ de bo
no facto: qꝺ eſt bonũ: ⁊ de malo facto qꝺ
eſt malũ: generat ex hoc dolorẽ vel gaudi
um in affectu ⁊ voluntate: vnde apl's di
cit glia nr̃a hec eſt teſtimoniuꝫ conſcien
tie nr̃e: non attribuendo ipi conſcientie
ꝓ̃cipaliter paſſionem letandi: ſed actuꝫ
teſtificandi. Itẽ ſicut intellectus ſe ha
bet ad verũ ita affectus ſe hꝫ ad bonum:
ergo ſi eſt aliquid cuius perfectio conſi
ſtit in bonitate illud magis ſpectat ad af
fectum ꝙ̃ ad intellectum: ſed ꝯſciẽtia eſt
hmõi. Dicit eñi aplus. j. Thi. j. Charitas
eſt de corde puro ⁊ conſcia bona. Dicen
dum ꝙ bonitas ⁊ malicia nõ tm̃ reſpici
unt affectum: immo etiã intellectũ practi
cum ⁊ eius habitum: pro eo ꝙ intellectꝰ
practicus nõ tm̃ conſiſtit in vero ſed etiã
ſe extendit in bonũ. Et ꝓpterea iudicato
riũ illud qꝺ eſt conſciẽtia: bonũ eſt qñ bo
num dictat ⁊ ad bonũ inclinat: ⁊ a malo
retrahit ⁊ ipm̃ refugit: ⁊ ideo non ſequitᷣ
ꝙ ꝯſcia ſit in potẽtia affectiua. Ad h' eñi
ꝙ dicatᷣ bona nõ oportet ꝙ ſit affectio ꝑ
eſſentiã: ſed ſufficit ꝙ cũ ipa affectione et
voluntate habeat concomitantiam.

Conſcientia multipliciter accipitur. Capitulum xlij

Q Scdm̃ qſitũ de ꝯſcie multiplici
a acceptiõe. Rñdetᷣ vt dicit Alexã.
⁊ S. Bona. Qꝺ ſicut nomẽ intel
lectꝰ aliqñ ſumitᷣ ꝓ potẽtia cognitiua di
ſtincta ꝯ voluntatẽ: vt dictũ eſt ſ. c. xxix.
Aliqñ ſumitᷣ ꝓ habitu intellectuali: ſm
ꝙ dicimꝰ. Intellectus eſt habitus princi
pioꝝ ſpeculabiliũ: vt omne totũ maiꝰ eſt
ſua parte. Aliqñ intellectus ſumitᷣ ꝓ ipſo
ꝓ̃cipio intellecto vel obiecto qꝺ eſt vni
uerſale: ſicut dicimꝰ: vniuerſale eſt dũ in
telligitᷣ ꝑticulare dũ ſentitᷣ. Sic etiã no
men conſcie multipliciter ꝯſueuit accipi
a doctoribꝰ ſacre ſcripture. Primo mo
do conſciẽtia pro ipa potentia cognitiua
ꝯſciente. Non tm̃ nominat vniuerſaliter

A Conſciẽtia multipliciter accipitᷣ

potentiã cognitiuã: ſꝫ ꝓut ſe extendit ad
cognoſcendum ea que ſunt moris ſiue mo
ralia. Et ſic conſciẽtia ſe tenet ex parte in
tellectus practici: habẽs vel recipiẽs illꝺ
quod conſcimus: ſm qꝺ dicitᷣ: lex natura
lis eſt ſcripta in cõſciẽtijs noſtris. Sicut
ſi diceretᷣ ꝓ̃cipia prima ſpeculabiliũ ſcri
pta ſunt in intellectu ſpeculatiuo: ⁊ ſic cõ
ſcientia cõiungitᷣ ſinderesi: que (vt infra
dicetur) tenet ſe ex parte affectus ⁊ volũ
tatis naturalis. Eſt eñi ſinderesis in crea
tura rõnali aliquid: quo homo naturalitᷣ
inclinatᷣ ad bonum ⁊ remurmurat ꝺ ma
lo. Iſta aũt inclinatio poteſt eſſe duplex
vel oſtẽſiua ⁊ cognitiua boni faciendi vt
fiat: ⁊ ſic eſt in intellectu practico: ⁊ eſt cõ
ſciẽtia: que eſt qꝺdam dictamẽ ordinatũ
ad opus fugiendũ vel ꝓſequẽdum: vel ẽ
inclinatiua ⁊ ſtimulatiua in id quod con
ſcientia cognouit oſtẽdit ⁊ dictauit: ⁊ ſic
eſt ſinderesis que eſt naturale pondus ⁊
inclinatoriũ ſtimulans ⁊ inclinãs volũta
tem ad ꝓſequẽdum vel fugiẽdum illud
qꝺ cõſciẽtia dictauit. Nõ tamẽ imponit
neceſſitatem coactiõis volũtati delibrati
ue: quia volũtas cum ſit libera a coactio
ne: nõ põt moueri ad hoc vel ad illud ſi
ne ꝓprio cõſenſu. Scdo mõ cõſcientia
ſumitᷣ ꝓ eo quo cõſcij ſumus: ⁊ ſic ẽ ha
bitus quo cõſcij ſumus: vñ ſicut ſcientia
ſumitᷣ ꝓ habitu ſciẽtie intellectus ſpecu
latiui cognoſcẽtis: ſic ꝯſciẽtia ſumitᷣ pro
habitu cognitiuo intellectus practici cõ
ſciẽtis ordinãtis ⁊ dictantis ad ꝓſecutio
nem boni ⁊ fugam mali. vñ ſicut ſcientia
eſt habitꝰ cognitiuꝰ ſpeculabiliũ ſic ꝯſcia
eſt habitus cognitiuus opabiliũ ⁊ agen
dorũ. Tertio ꝯſciẽtia accipitᷣ pro ipſo
ꝯſcito. ſcꝫ ꝓ eo qꝺ ꝯſcimus ſeu ꝓ obie
cto ꝯſcito: ſicut ⁊ ſciẽtia aliquãdo accipi
tur ꝓ ſcibili: ⁊ ſic ſciẽtia nec eſt potentia
nec habitus: ſed obiectũ qꝺ ab intellectu
practico ſeu ꝯſcientia mediante habitu
cognoſcitᷣ ⁊ ꝯſcitᷣ. Quemadmodũ viſus
ſeu potẽtia viſiua: mediãte intẽtiõe ſeu ſi
militudine coloris cognoſcit colorẽ qui ẽ
obiectũ viſus. Et ſic dicit Damaſcenꝰ ꝙ
ꝯſcientia eſt lex intellectus noſtri. Lex. n.
naturalis vel poſitiua eſt obiectũ qꝺ con
ſcientia cognoſcit. Quarto ꝯſciẽtia ſu
mitᷣ ꝓ ꝯſciẽtia: ꝓ̃mo ⁊ ſcdo modo acce
pta ſimul: vicꝫ ꝓ potẽtia habituali: ſcꝫ ꝓ
potẽtia cum habitu: vel ꝓ potẽtia haben
te in ſe vel recipiente habitũ quo cogno
ſcimus et conſcimus principia moralia
ſicut cum dicitᷣ Aer illuminatus: notatᷣ
aer habẽs in ſe lumẽ. Quemadmodũ eti
am intellectus quãdoqꝫ accipitᷣ ꝓ poten
tia habituali: ſeu ꝓ itellectu ſpeculatiuo
habente in ſe habitu primoꝝ principioꝝ
ſpeculabiliũ: vt oĩe totum eſt maiꝰ ſua
parte. Pariformiter ⁊ ꝯſciẽtia accipitᷣ ꝓ
potentia habituali: ſeu ꝓ intellectu pra
ctico: habẽte in ſe habitũ primoꝝ princi
piorum opabilium: vt ꝙ deus eſt timen
dus: reuerẽdus ⁊ amandus: ⁊ dei prece
ptis obtemꝑanduꝫ. Nolle alteri facẽ qꝺ
tibi nõ vis fieri. Conſcẽtia nanqꝫ per ha
bitum quem in ſe habet (qui eſt quedam
lux cognitio ſeu diſpoſitio ꝯnaturalis et
ꝯcreata anime) cognoſcit prima ꝓ̃cipia
practica moralia ⁊ opabilia. vnde opor
tet hic tria attẽdere. vicꝫ potentiã cogno
ſcentem: habituꝫ illuminãtem: ⁊ obiectũ
cognitum. Potentia eſt ꝯſcientia que eſt
vis anime cognititiue eadem cum intelle
ctu practico. Habitus illuminãs habili
tans ⁊ diſponẽs potẽtiam ad cognoſcen
dum: eſt medius inter potentiam ⁊ obie
ctum. Unde ſicut anima per potẽtiaꝫ in
tellectiuam: dr̃ potens ad intelligendum
ſic per habitũ primoꝝ principioꝝ opabi
lium: potẽtia intellectiua ſeu ꝯſciẽtia illu
minatᷣ ⁊ redditᷣ facilis habilis ⁊ expedi
ta ad intelligẽdum ⁊ ꝯſciendũ. Obiectũ
cognitũ: qꝺ eſt lex naturalis: a qua deri
uantᷣ regule agendoꝝ ꝯtẽte in lege diui
na tradita in veteri ⁊ nouo teſtamento:
⁊ etiam moralia tradita in vtroqꝫ iure et
in libris Ethicoꝝ: de multiplici lege. ſ. di
citᷣ in fine huiꝰ capli. Cum igitᷣ quatuor
modis dictis accipi ſoleat nomẽ ꝯſciẽtie

in ordine ad ſinderesim: q̄ ⁊ volūtas naturalis dicit̄ cuius ip̄a ꝯſciētia ē directiua. Portat enī ꝯſciētia lucernā cognitionis ante ſinderesim: vt videat qualiter ſit ſtimulandū ad bonū ⁊ remurmurādū cōtra malum. Un̄ vſitatiori mō ſm̄ ſanctū Bonauen̄. Nomē ꝯſcie ꝓ habitu accipitur: ſicut ⁊ nomē ſciētie a quo componit̄.

Si igit̄ querat̄ cuius potētie ſit habitꝰ? Dicendū ꝙ eſt habitus potentie cognitiue: aliter tamē ꝙ ſit ip̄a ſciētia ſpeculatiua: q2 ſciētia ſpeculatiua eſt ꝑfectio intellectus noſtri inq̄ntum eſt ſpeculatiuus. Conſciētia vō eſt habitus ꝑficiens intellectum nr̄m inq̄ntum eſt practicus: ſiue inq̄ntum dirigit in opē: ⁊ ſic intellectꝰ habet qd̄āmō rōnem motiui: nō q2 efficiat motū: ſ3 quia dictat ⁊ dirigit ad motum. ꝓpter qd̄ nō dicimus ꝙ dictamē ꝯſciētie ſit ad hoc principiū. Om̄e totū eſt maius ſua ꝑte: ſed bene dicimꝰ ꝙ ꝯſciētia dictat deum eſſe honorandu3: nulli iniuriā eſſe faciendū. ⁊ ꝯſimilia ꝑ̄ncipia q̄ ſunt ſicut regule agendorum.

B Quinto ꝯſciētia (ſm̄ ſctm̄ Bona. in cētiloq̄o) dicit̄ opīo habita de agendis vel nō agēdis. i. debitis fieri vel nō fieri formata: de qua ad Rom. xiiij. Om̄e qd̄ nō eſt ex fide pctm̄ ē. Glo. qd̄ nō eſt ex fide. i. cōtra ꝯſciam. Iſto q̄nto modo cōſciētia eſt habitus acquiſitus ex cōiunctōe ⁊ acceptatione ex ꝑte rōnis cui ꝯiungit̄: frequēter erroneus in iudicando eſſe faciendū qd̄ nō eſt faciendum ⁊ ecōuerſo: q2 rō circa ꝑticularia ꝑ modū cuiuſdā cognitionis ⁊ inq̄ſitionis verſatur. Cum aūt ꝯſcia cōiungit̄ ſinderesi: cuius eſt naturale iudicatoriū non errat. Cuius rōnem aſſignat ſctꝰ Bonauen̄. Nam ip̄a ꝯſcia nō tm̄ ꝯſiſtit in vniuerſali ſicut ⁊ ip̄a ſinderesis. Imo etiam deſcēdit ad ꝑticulare: nō tm̄ mouet̄ motu ſimplici imo etiā collatiuo: nec mirū q2 conſiſtit in rōne: cuius rōnis eſt vnū ab altero diſcernere ⁊ vnū alteri ꝓferre. Et ideo ꝯſcientie ꝓut ſtat in vniuerſali ⁊ mouet̄ aſpectu ſimplici reſpectu ſinderesis ſemper eſt recta. Prout aūt deſcendit ad particularia ⁊ cōfert pōt fieri erronea: ꝓpter hoc ꝙ immiſcet ſe ꝯſcie actꝰ rōnis deliberatiue: et h̄ ſic ꝑ3. Cōſciētia enī iudeorum ex ip̄o primo naturali dictamen dictabat ꝙ deo eſt obediēdū: ⁊ ip̄i poſtmodū ꝑ rōnē particulariter aſſumūt: ꝙ deus precepit circūciſionē ⁊ ciborum diſtinctiōem: ⁊ ex h̄ formatur cōſciētia corum in particulari vt ſe circūcidant et a cibis multis abſtineant: error iſte nō venit ex ꝑ̄mo ꝑ̄ncipio quod quidem verum fuit: ſed venit ex aſſumptione: q̄ non fuit ꝯſcientie ꝓut eſt naturale iudicatoriū ſinderesis: ſed potius rōnis erronee q̄ ſpectat ad liberū arbitriū. Et ſimile eſt de illo q̄ ſcit oēm mula3 eſſe ſterilem in vniuerſali: ſed tamē quādo viderit aliquā groſſam: credit eā habere in vtero: ſ3 quādo ꝑtractat ⁊ ꝓfert tūc recedit error.

C Queſtio

¶ Queſtio Pro dictorum ⁊ dicēdorum clariori intelligentia (cum dictu3 ſit ꝙ ꝯſciētia quādoq3 ſumit̄ ꝓ habitu quo ꝯſcij ſumus) incidit q̄ſtio vtrū ꝯſcientia ſit habitus innatus aut acquiſitus. Pro huius queſtionis ſolutione q̄tuor ſunt ꝓ̄ ſupponēda notabilia. Primū notabile ē habitus ſumit̄ ab habendo. Unde habitus hic ſumit̄ pro qualitate: qua res aliq̄ modo bene vl' male ſe habet: in ſe ip̄a vel ad aliud: ⁊ ad ſuas opatiōes facilꝰ excercēdas: vnde dicit phs. v. Metaphī. Habitus eſt diſpoſitio ſm̄ quā aliquid bene vel male diſponit̄: ⁊ ex hac ꝓprietate habitus: virtutes morales ſeu ꝯſuetudinales: ⁊ etia3 habitus cognitiui intellectuales ſeu ſcientiarum dicunt̄ habitus: nam ꝑ habitus virtutū q̄bus bene viuit̄: anima bene ſe habet in ſeipſa quo ad paſſiones refrenādas: ⁊ etiā quo ad aliud ſc3 quo ad deum ⁊ ꝓximum. Ab habitibus etiā eliciunt̄ bone opationes: a charitate elicitur diligere: ab habitu ſpei ſperare: a tēperantia prauas delectationes cohercere: a fortitudine perferre moleſtias ⁊c. Per oppoſita vitia homo ſe male habet in ſe ⁊ quo ad alios. Similit̄ habitus ſciē

tiarum ſiue habitus quibus recte intelligitur habilitant ⁊ diſponunt ⁊ illumināt intellectum quo ad cognitionem veritatis: vnde lumen intellectus agentis: ⁊ lumen glorie: diſponunt intellectum ad intelligendum recte: ⁊ ſimiliter ſpecies intelligibilis innata infuſa vel acquiſita: idō habitus vocant̄.

D Scdm̄ notabile potētie vegetatiue ⁊ ſenſitiue exteriores ⁊ interiores ex ſe determiate a natura ad actus ſuos: habitibus non indigent: q2 habent determinatum modum agendi: ſi q̄ nō deficiunt niſi pro potētie defectū. Potentie vero intellectiue ⁊ appetitiue. ſ. voluntas ⁊ appetitus ſenſitiuus ex ſe indeterminate ad operationes humanas bene exercendas: indigent habitibus boniſ determinantibus ip̄as ad actus bonos. Intellectus nanq3 ex ſe eſt indifferēs ad verum ⁊ ad falſum: idcirco indigent habitibus intellectualibꝰ (vic3 ſapia: intellectu: ſciētia: prudētia: arte) determinantibus ip̄m ad aſſenſum ⁊ cognitione3 veritatis. Voluntas etiam ⁊ appetitꝰ ſenſitiuus (cōcupiſcibilis ſc3 ⁊ iraſcibilis) indifferentes ſunt ad bonum ⁊ ad malum ideo indigent habitibus virtutum determinantibus eas ad actus bonos. Tercium notabile potētie vegetatiue ⁊ ſenſitiue apprehenſiue ſunt immediata principia ſuarum operationum. Viſus nanq3 ſine determinatione alicuius habitus elicit ſuum actum qui eſt videre. Potentie vero appetiue ⁊ intellectiue mediantibus habitibus eliciunt ſuos actus. Habitus igit̄ eſt medius in talibus inter potentiam ⁊ actum: exemplig̃ra. Voluntas que eſt potētia appetitiua rōnalis indifferens eſt ad actum bonum qui eſt diligere ⁊ ad actum malum qui eſt odire: ideo indiget habitu medio qui eſt charitas: q̄ determinat ⁊ dirigit voluntatem ad diligendum ſummā bonitatem que deꝰ eſt: ꝓpter ſe ⁊ ſupra omnia: ⁊ ꝓximum propter deum.

E Quartum notabile. Habitus dupliciter diſtinguunt̄. Uno modo ex parte ſubiectiue habitus ⁊ ſic habitus ſunt triꝑtiti. Nam primi ſunt habitꝰ pure motiui: qui mouent ⁊ inclināt affectū ad amorem boni virtutis: ſicut ſunt habitus virtutū conſuetudinalium ſiue moraliū: vt ſunt temperātia ⁊ fortitudo que rectificāt vim iraſcibilem ⁊ concupiſcibilem. Charitas ſimiliter eſt habitus virtutis inclinans ad dilectionē dei et ꝓximi vim cōcupiſcibilem. Sunt ⁊ habitus cognitiui ⁊ illuminatiui: qui illuminant intellectū ad cognitionē: ⁊ tales ſunt duplices: nam quidā ſunt pure cognitiui q̄ illumināt intellectū ſpeculatiuū ad cognitionē veri ⁊ falſi: vt eſt habitus qui dicit̄ ſciētia: ⁊ intellectus q̄ dicit̄ habitus primorum principiorum ſpeculabiliū: ſicut habitus huius principij: omne totum eſt maius ſua parte. Tercius eſt habitus ꝑtim cognitiuus ⁊ partim motiuus: ⁊ ille illuminat intellectū practicū ad diſcretionē boni ꝓſequēdi: ⁊ mali fugiendi. Et vlterius dictat ad cognitionem boni faciendi vt fiat: ⁊ mali vt non fiat. Et talis habitꝰ eſt conſcientia: qua cognoſcimus ⁊ dictamus de primis ꝑ̄ncipijs agibiliū vic3 ꝙ deo eſt obtꝑandū. Quod tibi nō vis fieri alteri ne feceris ⁊ ſic de alijs. Alio modo habitus diſtinguunt̄ ex ꝑte modi habendi: ⁊ ſic habitus ſunt quintuꝑtiti: nā primi habent̄ per cōcreationē: et dicunt̄ habitus innati: ſic dictū eſt ſupra. c. xxix. ar. ij. correlario. ij ꝙ angeli intelligūt per ſpecies intelligibiles ſiue habitus intellectuales eis innatas cōcreatas ſiue inditas a ꝑ̄ncipio ſue ꝯditionis: ſic etiā aīe rationali a principio ſue conditionis ſiue creationis: innatus ⁊ impreſſus eſt quidam habitus ⁊ lumen quo cognoſcit deum ⁊ beatitudinem: ⁊ ſeipſam: et ea que in ea ſunt: ſine adminiculo ſenſuum exteriorum: ⁊ ſine conuerſione ad fantaſmata. Secundi ſunt habitus qui habentur per infuſionem: ⁊ dicuntur habiti infuſi ⁊ influxi per gratiam. Sic dictum eſt ſupra capitulo. xxix. queſtio. xj. artic. ij. ꝙ

anima ſeparata intelligit per habitus et
ſpecies intelligibiles infuſas et influxas
ex influentia diuini luminis participatas
ſic ꝛ ꝓphete ſancti apli: ſanctus Franci-
ſcus ꝛ plures alij in hac vita habuerunt
ſciam ꝛ habitus per infuſionē ꝑ quos in
tellexerunt. Habitus etiā virtutū theolo
gicarū nō habent ex nr̄is actibus ꝓprijs:
ſed a deo per infuſionem in baptiſmo.
Tercij ſunt habitus acquiſiti qui ha-
bent ꝛ acquirunt ex actibus ꝓprijs vicʒ
alioꝝ ꝑſuaſione ꝛ inſtructione ꝓprio ſtu
dio ꝛ lectione: vel ꝓpria inuentione ſen-
ſu ſcʒ memoria ꝛ experiētia. ſic ꝑmi phi-
loſophātes habitus taʒ intellectuales ꝗ̄
morales acquiſiuerunt. Quarti ſūt ha
bitus partim infuſi ꝛ partim acquiſiti: et
ſic doctores ſancti: partim ꝓprio ſtudio:
partim diuina inſpiratione: habitib⁹ ſciē-
tiarum illuminati ſunt in cognitiua ꝛ ha
bitibus ꝟtutū perfecti in affectiua.
Quinti ſunt habitus qͦdāmodo inna-
ti ꝛ qͦdāmodo acquiſiti. Sic eñ virtutes
cōſuetudinales ſiue morales ſunt qͦdam
modo innate ꝛ qͦdammō acqͥſite. Sic et
habitus cognitiui nec ſunt omnino inna
ti nec omnino acqͥſiti: ſed qͦdāmodo in-
nati ꝛ qͦdammō acqͥſiti: ꝛ talis habit⁹ eſt
conſciētia de qua eſt preſens queſtio.
F Utrum cōſcientia ſit habitus innatus
vel acquiſitus. Reſpondet ſm Sanctū
Bonāuen. in. ij. diſt. xxx. quēadmodū ha
bitus cognitiui ꝛ ſpeculabiliū (velut eſt
omne totum eſt maius ſua parte) qͦdam
modo ſunt innati ꝛ qͦdammō acquiſiti.
Sunt enim innati: rōne luminis anie in-
diti qͦd vocat naturale iudicatorium di-
rigēs ipſam aiam in iudicādo: tam de co-
gnoſcibilibus ꝗ̄ de opabilibus. De illo
lumine dictum eſt ſupra. c. xxix. q. ij. Sūt
etiā qͦdammō acqͥſiti reſpectu ſpeciei et
ſimilitudinis a ſenſibilib⁹ abſtracte: ſpe
cies namqꝫ ꝛ ſimilitudines acquirunt in
nobis mediante ſenſu ſicut expreſſe dicit
phs in multis locis: dicit eñ ꝑmo poſte-
riorum ꝙ omnis noſtra cognitio ꝛ diſci-
plina intellectiua fit ex ꝑexiſtēte cognitio
ne ſenſitiua. Hoc etiam docet experiētia
in his ꝑncipijs. Omne totum eſt maius
ſua parte: parentes ſunt honorādi. Ne-
mo enim vnqꝫ cognoſcit aut partem aut
pr̄em aut matrē: niſi ſenſu exteriori aliq̄
ſpeciē eius accipet. Silr̄ eſt de viſu corpo
rali: vbi duo cōcurrunt neceſſario videlʒ
ꝑſentia cognoſcibilis: ꝛ lumē aliqͦd q̄ me
diante de viſibili iudicam⁹. Pariformi-
ter intelligendū eſt de habitib⁹ opabiliū:
(vicʒ qͦd tibi nō vis fieri alteri ne feceris
Qꝛ parētes ſunt honorādi: ꝛ ꝓximi non
ledendi) Quoꝝ ꝯſciētia eſt naturale iu-
dicatorium: nam ꝯſcia dicit habitum di-
rectiuum nr̄i iudicij reſpectu opabilium
Conſciētia eñ ꝑmo nominat qͦdammo-
do habitum innatū vicʒ reſpectu illi⁹ lu
minis ſup nos ſignati qͦd oſtendit nobis
bona: qꝛ eſt qͦdā ſeminarium alioꝝ ha-
bituū acquirendoꝝ. Ut eñ dicit ſanctus
Bonauē. in. 4. ſen. diſt. xvij. q. iiij. A condi
tione anie ſpēs impreſſa eſt aliqua ſum-
me veritatis in aia: ꝛ ei datum eſt lumen
directiuum ꝛ q̄dam directio naturalꝭ vi-
delicet conſcia. Data eſt etiam ei affectio
naturalis volūtatis ſcʒ ſinderēſis. Et ꝙ
cōſcientia ſit habitus qͦdammō innatus
patʒ per aplm ad Rom. ij. Cum gētes q̄
legem nō habēt naturaliter q̄ legis ſunt
faciunt qꝛ oſtendūt opus legis ſcriptum
in cordibus ſuis: teſtimoniū illis redden
te cōſcia. Et gloſa ibidē. Et ſi gētes nō ha
bent legem ſcriptā: habēt tn̄ legē natura
lem qua ſibi conſcij ſunt: ergo ex textu et
gloſa patʒ ꝙ ꝯſcia dicit habitum natura-
lem cordi humano inſcriptum. Nomi G
nat etiam ſcd̄o conſciētia qͦdammō habi
tum acquiſitum reſpectu ſpecierū ipſoꝝ
cognoſcibilium. Naturale eñ habemus
lumen qͦd ſufficit ad cognoſcendū ꝙ pa-
rentes ſunt honorandi: et ꝙ ꝓximi non
ſunt ledendi. Non tamē habemus natu
raliter impꝛ̄ſſam ſpēm patris vel ſpeciem
proximi. Qꝛ autem conſcientia nominat
qͦdammodo habitum acquiſitum poteſt

ꝑſuaderi rōne. Nā nō habet noticia de
complexo niſi habeat cognitio de incōple-
xo: vnde nō cognoſcit ꝑncipium q̄ nō co
gnoſcit terminos: ꝓpter qͦd dicit phus. j.
poſterioꝝ ꝙ ꝑncipia cognoſcim⁹ inquā-
tum terminos: ſed cognitionē incōplexo
rū nō habem⁹ niſi mediantib⁹ ſenſibus.
Nemo eñ cognoſcit colorē niſi ꝑ viſum
ꝛ ꝓpterea amittētes vnū ſenſum neceſſe
eſt amittere ſciaʒ ſenſibilis illius ſenſus.
Nā a natiuitate cecus: nō habet ſciaʒ co
loris ſm rem: ſed ſm nomē tm̄. Si ergo
omnis ſcientia incōplexoꝝ eſt mediante
ſenſu: neceſſe eſt ꝙ ſciētia cōplexos ſit ac
q̄ſita ꝛ accepta a ſenſu: ſed conſciētia di-
cit cognitionē cōplexoꝝ: vtpote alicuius
regule iuris naturalis ergo conſcia dicit
etiam habitum acquiſitum. Nominat
etiam tercio ꝯſcientia habitum ſimplicit
innatū. Nā ſunt aliqua cognoſcibilia q̄
cognoſcant per ſuā eſſentiam nō ꝑ ſpeci
em: reſpectu taliū poterit dici ꝯſciētia eē
habitus ſimpliciter innatus: vtpote re-
ſpectu illius: qͦd eſt deū amare ꝛ deum ti
mere. Deus eñ nō non cognoſcit per ſi
militudinē a ſenſu acceptā: immo dei no
ticia naturaliter nobis inſerta ē: ſicut di-
cit Aug⁹. Quid aūt ſit amor ꝛ timor non
cognoſcit hō ꝑ ſimilitudinē exterius ac-
ceptā ſed ꝑ eſſentiā. Hmōi eñ affect⁹ eſ-
ſentialiter ſunt a natura. Ex his etiā patʒ
rn̄ſio ad illā queſtionē q̄ querit. Utrum
ois cognitio ſit a ſenſu. Dicendū ē ꝙ nō.
Neceſſario eñ oportet ponere ꝙ aia no
uit deum ꝛ ſeipſam ꝛ q̄ ſunt in ſeipſa ſine
amminiculo ſenſuū exterioꝝ: vnde ſi ali-
qñ dicat phs ꝙ nihil eſt in intellectu qͦd
ꝑus non fuerit in ſenſu: ꝛ ꝙ ois cognitio
ortum habet a ſenſu: intelligendū eſt de
illis q̄ ha eſſe in aia per ſimilitudinem ab
ſtractam: ꝛ illa dicunt eſſe in aia ad mo-
dū ſcripture. Et ꝓpterea valde notabilit
dicit phs: ꝙ in aia nihil ſcriptū eſt: qꝛ eſt
creata nuda: ꝛ in ꝑncipio ſue creationis
eſt ſicut tabula raſa in qua nil depictū et
ſcriptū ſit. Non qꝛ nulla ſint in ea nota:
ſed qꝛ nulla eſt in ea pictura vel ſimilitu
do abſtracta. ¶ De conſcientie multipli
ci deſcriptione. Capitulum. xliij.
Erciū ad queſitū de ꝯſciētie diffi A
t nitione. Dicendū ꝙ ꝯſcia iuxͣ ei⁹ De conſciē-
multiplicē acceptionē de q̄ dictū tie multipli-
eſt ca. ꝑcedēti multipliciter deſcribitur. ci deſcriptio
Prout ꝯſcia accipit ꝓ potētia cogni- ne.
tiua ꝯſciēte ꝛ dictāte q̄ ſunt moris ꝛ mo-
ralia deſcribit a baſilio. Conſciētia eſt rō
nale iudicatoriū. Itē ab Aug⁹. cōſcientia Conſcia
eſt naturale iudicatoriū: vn̄ dicit in libro
de ciuitate dei. Inſeruit nobis deus na-
turale iudicatoriū: vbi quid ſit lucis q̄d
tenebrarū cognoſcit in libro lucis q̄ ve-
ritas eſt: qꝛ veritas in corde hoim natura
liter eſt impꝛ̄ſſa. Dicit etiā. S. Bonauen.
in. ij. ꝙ potētie cognitiue ſunt lumē indi-
tū qͦd vocat naturale iudicatoriū. Illud
aūt naturale iudicatoriū dirigit ipſaʒ ani
mā in iudicādo tā de cognoſcibilibus ꝗ̄
de opabilib⁹: ꝛ hoc naturale iudicatoriū
eſt idē cū intellectu: ſed qꝛ vt dictū eſt ca.
xxx. Intellect⁹ eſt duplex ſcʒ ſpeculatiu⁹
q̄ cōſiſtit in cognitione veri ꝛ falſi. Et pra
cticus q̄ ꝯſiſtit in diſcretiōe boni ꝛ mali.
Intellect⁹ ſpeculatiuus eſt naturale ꝛ ra
tionale iudicatoriū iudicās de ꝑmis ꝑn-
cipijs cognoſcibiliū: vtpote oē totū ē ma
ius ſua pte. De q̄libet affirmatio vel ne-
gatio ꝛc. Et inquantū cognoſcit talia ꝑn
cipia ſcibiliū vocat. Intelligētia q̄ deſcri
pta eſt. c. xxx. Nomē tn̄ intelligētie apud
doctores varie accipit ꝓut dictū eſt ibi-
dē. Practicus vero intellectus eſt natu-
rale iudicatorium iudicās de ꝑmis ꝑnci
pijs moraliū ꝛ opabilium: vtpote qͦd tibi
nō vis fieri alteri ne feceris: ꝛ ꝓut ſe extē
dit ad talia ꝑncipia moraliū cognoſcēda
dr̄ ꝯſcia. Scd̄o ꝯſcia deſcribit ꝓut ſu
mit ꝓ habitu q̄ cōſcij ſum⁹ vicʒ Conſci-
entia eſt habit⁹ cognitiu⁹ opabiliū ꝛ agē
doꝝ. Itē ꝯſcia eſt habit⁹ animi agēdorū
ꝛ nō agēdoꝝ. In hac deſcriptione accipi
tur anim⁹ ꝓ rōne ꝓut ꝯſiliat. Nā ꝯſiliū
eſt act⁹ rōnis: ꝓut dictū eſt ſ̄ de ꝯſilio. c.
N

xxxvj. Conſiliū eſt rōnis inquiſitio de rebus agendis. Itē conſcientia eſt habitus mētis boni ⁊ mali diſcretiuꝰ. In hac deſcriptione mens etiā ſumit̄ pro ratione. Qm̄ ſupra ca.ij.dictū eſt. Mens eſt rationale nr̄m quo ratiocinamur. Itē San. Bonauē.in.ij. Conſciētia eſt habitus directiuus nr̄i iudicij reſpectu opabilium. Conſciētia vt dictum eſt continet̄ ſub intellectu practico: q̄ inquantū ſpeculatiuꝰ dirigit in cōſiderando: ⁊ ideo dicit̄ in dicta deſcriptione: directiuꝰ nr̄i iudicij poſtea inquantū practicus dirigit ⁊ regulat in operādo: ideo dicit̄ in dicta deſcriptione: reſpectu opabiliū ſeu moraliū. Intellectus nāqꝫ ſpeculatiuus (vt dicit̄ .iij. de aīa) extenſione fit practicus, ꝑut declaratum eſt.c.xxx. In hac etiaꝫ deſcriptione iudiciū ſumit̄ ꝓ rōne. Nā rōnis eſt iudicare ⁊ diſcernere inter bonum ⁊ malum: ⁊ inter bonū ⁊ melius: ꝑut dictū eſt .ſ.c. xxx. de rōne ſuperiori ⁊ inferiori i fine capituli. Ad harū deſcriptionū clariorē intelligentiā notent̄ ea q̄ dicta ſunt p̄cedēti capitulo.

B Tercio deſcribit̄ conſcientia ꝑut accipit̄ pro ipſo obiecto cōſcito: vn̄ dicit Damaſcenus. Conſciētia eſt lex intellectus noſtri oppoſita pctō. Pro illius deſcriptionis noticia ſciendū vt dicit Alexan. pte.iij.q.xxvij. Conſcia dupl'r accipit̄ ſcꝫ materialiter ⁊ formal'r. Conſcia formal'r eſt acceptio debite ſcie legis cuꝫ debito faciēdi vel vitādi: ⁊ h̄ mō ꝯſcia nō eſt lex ſꝫ format̄ a lege: qꝛ eſt ipm̄ iudiciū rōnis ꝯcipiētꝭ legē. Eſt em̄ vt ſic ꝯſcia cognitio legis nālis. Cognita em̄ ⁊ accepta hac lege (qꝺ tibi nō vis fieri alteri ne feceris) format̄ ꝯſcia q̄ dictat ſinderiſi vt ſtimulat volūtatē ad faciendū bonū ⁊ ad vitandū malū. Lex em̄ a ligādo dr̄: qꝛ ligat ⁊ artat ⁊ dictat q̄d faciendū vitandū ſit.

Accipit̄ etiā ꝯſcia mālit̄er ſic ꝯſcia eſt ipm̄ ꝯſcitū mediāte q̄ aīa regulat̄ ⁊ dirigit̄ i opatione boni: idcirco dr̄ ad Ro.ij. Cum em̄ gentes que legē (ſcꝫ ſcriptam) nō habēt nāliter ea que ſunt legis faciūt: ibi glo. Et ſi gētiles nō habent legē ſcptā habēt legem naturalē qua quiſqꝫ intelligit ⁊ ſibi conſcius eſt quid ſit bonū et q̄d malum. Lege em̄ nāli aliq̄s ſibi conſcius eſt et etiā ꝯſcia vnuſquiſqꝫ ſibi conſcius Differēter tn̄: diuerſa tn̄ habitudo notat̄ per hūc ablatiuū lege ⁊ per hūc ablatiuū ꝯſcia. Per hunc em̄ ablatiuū ꝯſcia vt dicit Alexā. notat̄ habitudo formalis: ſed per hūc ablatiuū lege diſpoſitio materialis. Subiungit̄ ſc'do in dicta deſcriptiōe ꝯſcie intellectus nr̄i ibi intellectus accipitur ꝓ intellectu practico. Quēadmoduꝫ em̄ p̄ma principia ſpeculabiliū ſunt obiectum intelligētie q̄ ꝯtinet̄ ſub intellectu ſpeculatiuo. Sic ⁊ lex naturalis q̄ vocat̄ collectio p̄ceptoꝝ iuris naturalis ⁊ principiū moraliū ⁊ agibiliū: eſt obiectū ꝯſciētie dictātis q̄ cōtinet̄ ſub intellectu practico. Subiungit̄ tercio i deſcriptione cōſcientie oppoſita peccato: ibi pctm̄ accipit̄ ꝓ pctō originali ſiue pro lege carnis. Dicit ei mgr̄ in.ij.diſ.xxx. ꝙ pctm̄ originale diuerſis noiat̄ vōbulis: nā pctm̄ originale cōpatū ad corpꝰ dr̄ lex carnis: qꝛ eſt pena carni lege iuſticie nālit̄ inflicta. Lex em̄ nālis ſiue mētꝭ q̄ ē obiectū itellectꝰ nr̄i ſiue ꝯſcie repugnat ⁊ opponit̄ legi carniſ ſm̄ ꝙ dic̄ Damaſ. Nō tn̄ ex h̄ ſeq̄t̄ ꝙ ſic lex carnis ſe tenet ex pte motiue ⁊ affectiue ꝙ ꝓpterea lex mētꝭ.ſ. ꝯſcia ſe tenet ex pte motiue. Probatū em̄ ꝓus ē ꝙ ꝯſcia ſe tenet ex pte cognitiue. Nā dicit mgr̄ hugo de ſan. vic. In ſēſualitate ſiue i hoie exteriori n̄ tm̄ ē corruptō q̄tū ad potētiā motiuā ⁊ iclinatiuā: ſꝫ et q̄tū ad apphēſiuā ⁊ ſēſitiuā. Et iō q̄uis lex carnis p̄ncipal'r ꝯſiſtat i ꝯcupiſcētia ad malū iclināte. Nihilominꝰ tn̄ ſupponit fātaſticā ⁊ cognitiuā ſibi carnalia iordinate repn̄tantē. Et ꝯſil'r in lege mētis ē iſta duo conſiderare

C Conſcia aūt quantum eſt de ſe magis directe opponitur legi carnis rōne cognitionis p̄ambule q̄ ratione cōcupiſcentie.

Quarto conſciētia diffinit̄ ꝑut accipitur ꝓ potentia habituali: recipiente viꝫ

in ſe habitū quo ꝯſcimus prima p̄ncipia moralium. Conſcientia eſt vis anime cognitiua: ſuſcipiens immediate a deo naturalem q̄ndam lucem: in qua ⁊ ꝑ quam p̄ncipia prima moralia iudicant̄ eſſe bona: et ꝓſequenda: terminis apprehenſis. Hec diffinitio extracta eſt ex tractatu theologie miſtice Cancell'. pariſieñ. Primo dicitur in diffinitione vis anime cognitiue. In hac particula ꝯſcientia differt a ſinderesi nam ꝯſciētia vt ꝓbatum eſt ca.xlj. tenet ſe ex parte potentie cognitiue ſcꝫ intellectus practici. Sinderesis vt infra dicitur ca.xlvj. tenet ſe ex parte potentie appetitiue. ſcꝫ ex parte affectus voluntatis. Secūdo dicit̄ in diffinitione: ſuſcipiens immediate a deo naturalem q̄ndaꝫ lucē ⁊c. Per hanc ſc'dam particulā ⁊ etiā per primam: cōſcientia cōuenit cum intelligentia ſimplici que deſcripta eſt.c.xxx. iſdem ferme verbis. Nam tam intelligentia q̄ ꝯſciētia ſunt vires anime cognitiue: ſuſcipientes in ſe naturalē lucem ſeu naturale iudicatoriū ꝯcreatū ⁊ inditū: ſignatū ⁊ ſigillatū ⁊ impſſum a lumine increato: ſm̄ ꝙ dicit̄ in pſ̄. Signatum eſt ſuꝑ nos lumē vultus ⁊c. De hoc lumine dictū eſt ſupra.c. xxix.q.ij. Sil'r.c.xlij. precedenti.

Tertio dicit̄ in diffinitione: in qua ⁊ ꝑ quā principia prima moralia ⁊c. ꝑ hanc particulam ꝯſciētia differt ab intelligentia: nam intelligentia vt dictū eſt.c. precedenti eſt naturale: iudicatoriū ꝑ lumē innatū: cognoſcēs prima p̄ncipia ſpeculabilium eſſe vera ⁊ certiſſima: ⁊ tenet ſe ex pte intellectꝰ ſpeculatiui: vt de quolibet affirmatio vel negatio ⁊ ſic de alijs. Conſcientia ꝯo reſpectu luminis ⁊ habitꝰ cognitiui inditi: iudicat ⁊ dictat de p̄mis principijs agibilibꝰ opabilibus practicis ſiue moralibꝰ: ⁊ tenet ſe ex pte intellectꝰ practici: vt ꝙ deo ē obtꝑandū. ꝙ pn̄tes ſunt honorādi: ꝙ nemini iniuria ē inferēda ⁊c. Nō tn̄ dnt̄ realiter: ſꝫ quēadmodū intellectus ſpeculatiuꝰ extēſione fit practicus ſunt vna potētia: ſm̄ tn̄ diuerſos actꝰ: diuerſa ſortiunt̄ vocabula. Pariformit̄ intelligētia ⁊ ꝯſcia. nā intelligētia eſt cognitio p̄moꝝ p̄ncipioꝝ ſpeculabiliū. Cōſcia vero cognitio p̄moꝝ p̄ncipiorū agibiliū. Poſtremo dr̄ in diffinitiōe: terminis apprehenſis: ꝑ hanc pticulā innuit̄ ꝙ ꝯſcia (ꝑut dictū ē.c. p̄cedēti i fine) nōiat q̄dāmō habitū innatū: reſpectu.ſ. lumis ſuꝑ nos ſigti q̄d oñdit nob bona. Noiat inſuꝑ q̄dāmō habitū acq̄ſitū: reſpectu ſpecieꝝ reꝝ ſenſibiliū: q̄ ꝑ termios ꝓpoſitionū ꝑ ſe notaꝝ ſignant̄. Cōceptus nanqꝫ cōplexi p̄ncipioꝝ moraliū ſignati ꝑ ꝓpoſitiones ꝑ ſe notas: ſunt euidētes: dū ꝯceptus ſimplices ex q̄bus cōponunt̄ apphēſi: reddūt ꝓtinus cōplexionē euidēteꝫ in lumie rōnis intellectiue: vt q̄d tibi nō vis fieri alteri ne feceris: cui nō ꝯtingit intellectꝭ termis diſſentire: Tales.n. noiantur cōes ani ꝯceptōnes: ⁊ ebdomades.i. ꝯceptiōes mētales: nā ebdo grece: latine dr̄ ꝯcipio: ⁊ p̄me impſſiōes: ⁊ p̄ma p̄ncipia.

D Principia ¶ Principia Cognoſcibiliū ⁊ moraliū dnt̄. Pro dictoꝝ ⁊ dicēdorū clariori euidētia attēdēdū ē p̄cipue: ꝙ ſicut in ſcientijs ſpeculatiuis (q̄ruꝫ finis ē cognitio ꝟitatis vel recte intellīgē) (q̄les ſunt metaphiſice: mathematice ⁊ phiſice) q̄dam ſunt p̄ncipia ꝑ ſe nota ⁊ euidētia: vtpote de q̄libet affirmatio vel negatio de nullo ꝯo ſil'. ſi ab eq̄libet eq̄lia demas remanentia ſunt eq̄lia. Paralelle (.i. linee eq̄ diſtātes) in infinitū ꝓtracte non ꝯcurrūt ⁊ ſic de alijs. Cognitio hoꝝ p̄ncipioꝝ ē nobis innata vt dictū ē. nā intellectꝭ termis cognoſcūt̄. Quedā i ſpeculabilibꝰ ſūt minꝰ euidētia ſic ꝯcluſiōes pticulariū ſciaꝝ: ꝓ eo ꝙ lumē nobis innatū nō plene ſufficit ad illas cogſcēda. Rō ḡ hūana ꝓgrediēdo ꝑ viā inq̄ſitiōis ⁊ rōcinatiōis deducit ꝯcluſiōes ex p̄miſſis: in q̄bꝰ p̄ncipia prima ꝑ ſe nota ꝯtinent̄. Et rurſus reſoluit ⁊ reddit ad illa p̄ma p̄ncipia: q̄bꝰ inuēta examinat: ⁊ ſic ꝓpter euidentiā p̄ncipioꝝ aſſentimus veritati concluſionū. Pariformiter in ſcientijs practicis ⁊ moralibꝰ

que tractant de moribus ⁊ virtutibus et vicijs oppoſitis: vt pote monaſtica: yconomica ⁊ politica (quoꝝ finis eſt amor bonitatis: vel bene viuere ⁊ opari) nam dicit phs Theorice quidem finis veritas practice vo opus. Item inquirim⁹ quid ſit virtus: nō vt ſciamus ſ; vt boni efficiamur. Hoc eſt cōtra ſupbos ſolo nomine theologos q̄ ſtudent vt ſciant vel ſciātur Nihil vero traijciant ad affectū: nihil ad mores ⁊ ad virtutes que erudiunt intellectum: ſimul ꝑ deuotionē reformāt inflāmant ⁊ paſcunt affectū ⁊ voluntatem Sunt quidā principia moraliū quaꝝ cognitio nobis innata eſt: ꝓ eo ꝙ naturale iudicatoriū ſufficit ad illa cognoſcēda: vt ꝙ deo eſt obtꝑandum: qḋ tibi non vis fieri ⁊ ſic de alijs. Sunt etiā quedā agenda .ſcꝫ inſtitutiones ſuꝑaddite ad que tenemur: ⁊ ſe habent tanq̄ ꝑticulares concluſiones deducte ex p̄miſſis ⁊ p̄mis principijs moraliū: reſpectu quoꝝ recipiunt euidētiam bonitatis moralis. Verbigra memento vt diem ſabbati ſanctifices: h̄ preceptū morale conſiſtens in hoc ꝙ nihil iniurioſum ꝯtra deum cōmittaẗ: euidētiam ſumit ex hoc principio p̄mo. Deus eſt reuerēdus: non occidas: nō furtuꝫ facias: ſunt ꝑticulares regule morales: euidentiam ſumentes ex hoc p̄mo principio legis nālis. Qꝫ tibi nō vis fieri alteri ne feceris. Eſt tn̄ hic ꝯſiderandū ꝙ p̄ma p̄ncipia moraliū quoꝝ ꝯſcia ē cognitio: nō ſolū ſunt p̄ncipia ſ; ⁊ fines. Nā dicit phs .ij. phiſicoꝝ. Finis in opabilibus habet ſe ſicut p̄ncipiū in ſpeculabilibus. Quēadmodū .n. vitas ꝯcluſionis in ſpeculabilib⁹ dependet ex p̄mis p̄ncipijs demōſtrationū: ita in moralib⁹ ſm exigētiā finis accipiēda ſunt media q̄ nullā habēt bonitatē niſi ex fine. Eſt eīm finis p̄ncipiū p̄mū in practicis: qꝛ finis eſt primū in intentione ⁊ vltimū in executione. Eſt etiā finis forma moraliū actuum. Qm̄ ſic forma nālis dat eſſe mãe diſpoſite: ita ⁊ finis legis q̄ eſt dilectio dat formalē exiſtētiam actibus debite circūſtātionatis. Circūſtantie eīm ſunt tanq̄ diſpoſitiones q̄litatiue: q̄bus deficiētib⁹ aut inordinatis neq̄t intētio finis informare actum vt bonus formaliter dici poſſit: vn̄ ſicut in pure ſpeculabilib⁹ nulla formaẗ ꝯſeq̄ntia niſi fieri poſſet reductio ad primā ⁊ vnicam veritatem: q̄ deus eſt: ſic nulla valet ꝯſeq̄ntia in agibilib⁹ bonis: niſi poſſet reduci ad primaꝫ bonitatē q̄ deus eſt finis oīs bonitat. vnde dicit apls: Oīa in gliam dei facite. Item dicit xp̄s Primuꝫ q̄rite regnū dei: xp̄s etiam legē ⁊ ꝓphas reducit finaliter ad dilectionē dei q̄ finis eſt p̄cepti. Quinto conſcia deſcribiẗ ꝑ ſua q̄nta acceptione ꝓut vicꝫ ꝯiungitur rōni. Conſciētia eſt dictamē rōnis: q̄ iudicat ⁊ ligat ad faciendū vel nō faciendum Hec deſcriptio aliq̄ntulū claret ex caplo p̄cedenti: in quo dictū eſt de ꝯſciētie q̄nta acceptione. Et clarius patebit capitulo ſeq̄nti de actib⁹ ꝯſcie. Itē Origenes deſcribit ꝯſcientiā. Cōſciētia eſt ſpiritus correctoꝛ: ⁊ pedagogus aīe ſibi ſociat⁹ que ſepaẗ a malis ⁊ adheret bonis. Sed hoc attendendū: ꝙ ſpūs hic ſumiẗ ꝓ ſpirituali quadā opatione aīe ſeu ꝓ ſpūali dono: ⁊ non ſumiẗ hic pro natura aīe.

¶ De actibus conſcientie.

Capitulum xliiij.

A — De actibus conſcientie

q Uartū ad queſitū in p̄ncipio .xlj. capli de actibus ꝯſcientie. Dōm ꝙ Conſciētie ſm multiplicē eius acceptionem ⁊ deſcriptionē diuerſi attribuunẗ actus. Cōſciētia nāq; (ſm Alexā. pte .ij. q .lxxvij) duo hꝫ in ſe: vnū qḋ ē ſupremū: vt ſic ē nāle iudicatoriū ordinatū ad dictamē boni ⁊ mali. Et q̄ ad hoc ꝯiūgiẗ ſindereſi: quā dirigit in ſtimulatōe ad bonū ⁊ murmuratiōe ꝯ malū. Et ꝓpterea Hiero. ⁊ alij ipſam ꝯſciam ſindereſim dicere voluerūt: qḋ nō placet .s. Bonauēture Alexādro ⁊ pleriſq; alijs: vt ꝓbatū eſt .c.xlj. Nam ꝯſcia eſt in pte cognitiua ⁊ realiẗ differt a ſinderiſi: q̄ eſt in pte affectiua: ſicut intellect⁹ ⁊ volūtas: aliud qḋ

in ſe hꝫ cōſciētia eſt inferius: ⁊ ſic cōiūgiẗ magis rōni: ꝙ ꝯſcia mediāte legē nāli illumināt: q̄ ad cognitionē boni ⁊ mali: vt infra dicet. Hoc p̄ſuppoſito aduertēduꝫ ꝙ actus cōſcie ſunt duplices. Nā q̄dam attribuunẗ ei ſm ſuū ſup̄mū ꝓut cōiūgitur ſindereſi. Alij actus attribuūẗ ei ſm ſuū inferi⁹ ꝓut cōiungiẗ rōni. Actus attributi cōſcie ꝓut cōiungiẗ ſindereſi ſūt duplices. Quidā ſunt cōes ipi ſindereſi et cōſcie: quidā appropriati ſoli conſcie. Actus cōes conſcie ⁊ ſindereſi ſūt cōes ſolo noīe ⁊ nō re ⁊ rōne. Nā ſicut ꝯſciētia ⁊ ſindereſis ſunt potentie realiter diſtincte ita ⁊ eoꝝ actus: diſtincte nāq; potētie diſtinctos habēt actus. Actus igiẗ cōes cōſciētie ⁊ ſindereſis ſunt: remordere: ſtimulare: gaudere ⁊ dolere et plures alij. Sindereſis nanq; remordet ⁊ recalcitrat: ⁊ murmurat ꝯ malū: ⁊ ſtimulat et inſtigat ad bonū in nobis etiā eſt: gaudiū ⁊ doloꝛ ex parte ſindereſis. Nam doloꝛ ſindereſis intenſus erit in dānatie. Et gaudiū intēſiſſimū ſindereſis eſt i beatis ⁊ bonis viatorib⁹. Hi actus etiā attribuunẗ conſcie ſicut patet in diuerſis ſcripture locis. Sed iſti act⁹ (vt dicit .S. Bonauē.) alia ⁊ alia rōne ſūt ab vtriſq; potētijs. Sunt eīm p̄ncipaliter a ſindereſi ſicut a mouēte: inclināte: inſtigāte murmurante ⁊ eliciente. Nō tn̄ ſunt a cōſcia p̄ncipaliter eliciēte ⁊ mouēte: ſed ſolū ſicut a cognoſcēte iudicāte mōſtrāte ⁊ dictāte ꝓut declaratū eſt ca.xlj. Act⁹ appriati ſm ſuū ſuperi⁹ ꝓut cōiungiẗ ſindereſi attribuunẗ ei ſm multiplices eius acceptiones ⁊ deſcriptiones de quib⁹ habitū eſt .xlij. et .xliij. caplis. Pro q̄ cōſide accipiẗ ꝓ potētia habituali. Hui⁹ rō eſt qꝛ ꝯſciētia cum ſit potētia intellectiua cōrādū ꝙ conſcia accepta ꝓ potētia vel ꝓ habitu ſolū non elicit a ſe actus: ſed ꝓut tēta ſub intellectu practico indeterminata eſt ex ſe ad actus: ſed mediāte habitu (vt dictū eſt ca. p̄cedēti) erit in actus ſuos. Conſcia igiẗ cū ſit potētia cognitiua habitualis ꝑficiens intellectū inquātum eſt practicus: mediante ſuo habitu elicit p̄mo actū: q̄ eſt cognoſcere iudicare ſiue diſcernere de primis p̄ncipijs moralibus: qꝛ vera ⁊ bona ⁊ imitatiōe digna. Scd̄o oſ̄dit bonū ⁊ malū ſindereſi. Tercio dictat ad motū: vt bonū fiat ⁊ malū euiteẗ Et per hoc ſindereſis inclinat aīam ad ꝓſecutionē boni ⁊ fugā mali. Quarto dirigit ⁊ regulat operatiuā i executiōe operis: vn̄ dictū eſt ſ. c. xxx. Intellectus ſpeculatiuus fit practicus dū vicꝫ eadē potētia intellectiua q̄ iudicat in cōſiderādo ⁊ diſcernēdo: poſtmodū dirigit ⁊ regulat in operādo. Ex hoc pꝫ ꝙ conſcia hꝫ q̄dā modo rōnē motiui: nō qꝛ efficiat motū ſ; qꝛ dictat ad motū. Idcirco h̄ nomē conſciētia cōponiẗ ex hac ꝑpoſitione con. et h̄ noīe ſciētia. Et nō nominaẗ ſimpliciter ſcia ſ; cōſcia: vt in h̄ ſignificeẗ ꝙ ꝯſcia nō eſt pure cognitiua ⁊ ſpeculatiua: ſ; q̄dam mō cognitiua ⁊ q̄dāmō motiua: iūcta affectioni ⁊ opationi: ꝓpter qḋ nō dicimus ꝙ dictamē cōſciētie ſit ad h̄ p̄ncipiū. Oē totū eſt maius ſua pte ⁊ ad ſilia: ſ; bn̄ dicimus ꝙ conſcia dictat deū eſſe honorandū ⁊ cōſilia p̄ncipia: q̄ ſunt regule agēdorū. Ex dictis pꝫ ꝙ conſcia ſm ei⁹ primā ſcd̄am ⁊ quartā acceptiones triplices hꝫ actus inquantum coniungiẗ ſindereſi.

B

Quartū vero actū q̄ eſt dirigere i operis executione q̄ reſpicit particularia: hꝫ ſm ſuū inferius ꝓut cōiungiẗ rōni. Naꝫ ſicut ſindereſis eſt inclinatio ad bonum vniuerſale: ſic ꝯſcia cui⁹ nāle iudicatoriū cōiuncta ſindereſi dictat ad bonū in vniuerſali: vn̄ tres p̄mi actus attenduntur.

C

Accipiendo conſciam tercio mō nāliter ꝓ obiecto ꝯſcito: ꝑ lege vicꝫ nāli tres hꝫ actus. Cōſiderādū eſt ꝙ lex nālis (vt diceẗ ca. ſequēti) noiat obiectum ꝯſcie ⁊ ſindereſis: ꝯſcie vt dictantis ad bonum. Sindereſis vt appetentis ⁊ inclinantis. Sicq; lex nālis ſe hꝫ cōiter nō ſolū ad cōſcientiā ⁊ ſindereſim: verūetiam ad rōnē ⁊ voluntatē: qꝛ ꝯſcia eadē eſt cuꝫ rōne et

intellectu: ⁊ ſindereſis cū volūtate ⁊ affe-
ctu. Nam eadem eſt potētia cognitiua q̄
cognoſcim⁹ aliq̄d nāliter ſcꝫ conſcia: ⁊ ꝑ
acquiſitionē ⁊ talis eſt rō: ergo pari rati-
one eadē eſt volūtas q̄ aliq̄d appetimus
per nālem inſtinctū q̄lis eſt ſindereſis: et
ꝑ delibrationis arbitriū: vt ſ. ꝓbatum
eſt ca. xl. Cū igit̄ lex nālis cōprehēdat ra-
tionē ⁊ voluntatē: ergo cōprehēdat et li-
berū arbitriū: qḋ eſt facultas rōnis ⁊ vo-
lūtatis. Et qr in libero arbitrio tria con-
currunt ad q̄ lex nālis compat̄: ſcꝫ facul
tas ratio ⁊ volūtas. Juxta ergo illas tres
cōparationes. Lex naturalis tres hꝫ actus
vt dicit Alexā. pte. iij. q. xxvij. membro. ij.
Hoc tñ ꝑmittendū ſm Iſidoꝝ. ij. ethim.
Lex vno mō dī a ligando. Alio mō a le-
gēdo: extenſo noīe lectionis nō ſoluꝫ ad
lectionem ꝑpalem ſ3 ad lectionē ſm q̄ le-
git̄ in mēte. Primus ergo actus legis eſt
ligare: hunc actum hꝫ in cōparatione ad fa
cultatē in libero arbitrio. Facultas enim
de ſe habꝫ liberā facultatē ⁊ inflexionem
ad bonū et ad malū. Lex naturalis ligat
⁊ artat facultatē ad bonū faciendū et ad
malū vitandū. Scḋs actus legis natura
lis eſt oñdere: quē hꝫ in cōparatione ad ra-
tionē quā illuminat: ⁊ ſic lex dī a legēdo:
qr in ea legit̄ q̄d bonum quid malū. Ter
cius legis actus eſt inſtigare ſeu mouere
voluntatē ad bonū faciendū ⁊ malū vitā
dum. Correlariū ꝑncipalis actus legis ē
ligare ⁊ artare facultatem. Alij vero duo
actus ſunt min⁹ ꝑncipales. Libertas nā
q̄ ꝑmo ⁊ ꝑſe nō dī eſſe in voluntate nec
in rōne: ſed in facultate cui debet̄ aucto-
ritas ptās ⁊ imperiū: ⁊ a parte ei⁹ eſt fle-
xibilitas ad opus bonum ⁊ malū. Lex er
go ligat ⁊ artat facultatē ad bonū facien-
dū ⁊ ad malū vitandū. Poſt hoc ſequit̄
iudiciū in rōne: ⁊ ſic format̄ ꝯſcia: vlteri-
us facto iudicio q̄ ſic dꝫ eſſe: deinde ſeq̄-
tur ſindereſis q̄ eſt ſcintilla ꝯſcie: q̄ ſtimu
lat ⁊ inſtigat volūtatē ad bonū faciēdū ⁊
iō lex ꝑ ſe regulat facultatē: mediāte aūt
ꝯſcia hoc eſt ſm q̄ rō accipit iudicium le-
gis regulat rationē: mediāte aūt ſindere-
ſi regulat volūtatē in bono. Actus cō
ſciētie attributi ſcḋm ſuū inferius ꝓut cō
iungit̄ rōni ſcḋm ei⁹ quintā acceptionē ⁊
deſcriptionē ſunt multiplices: vñ ꝓ dicē
doꝝ clariore noticia. Cōſiderandū q̄ cō
ſciētia dupl'r accipit̄. Uno mō eſt natura
le iudicatoriū ſemꝑ bonū dictans ipī ſin
dereſi: q̄ eſt ſcintilla rōnis vel conſcie: ſꝑ
mouēs ⁊ inclinās ad bonū ⁊ murmurās
cōtra malū. Et tūc ſemꝑ ꝯſcia de ſe recta
eſt: qr tūc circa agibilia vniuerſalia (ſicut
ipſa ſindereſis cui aſſociat̄) verſat̄: de ea
ſic accepta ⁊ eius actibus iā dictum eſt.
Alio mō conſcīa dicit quandā acceptio-
ex parte rōnis deliberatiue cui aſſociatur:
cuius eſt vnū ab altero diſcernere: ⁊ vnū
alteri cōferre: qḋ notat̄ in hac ꝑpoſitio-
ne con. Et ſic ꝯſcia pōt accipere errorem
⁊ eſt erronea ⁊ recta. Et ſic ꝯſcia ſm ale-
xan. dicit habitū: acquiſitū: q̄ reliquit̄ in
aīa vel intellectu practico ex eo qḋ ꝯſcit̄
Et ſic conſcientia cōiungit̄ rōni q̄ circa ꝑ
ticularia ratiocinādo ꝑ modū cuiuſdam
inquiſitionis verſat̄: in q̄bus error freq̄n
ter cōtingit. Que vt apertius cognoſcan
tur fiat. Silogiſmus ꝯſcie: nā dicit phs
in. vij. Ethi. Ratio in eligēdis ⁊ fugiēdis
vtit̄ q̄buſdā ſilogiſmis. In ſilogiſmo fit
triplex ꝯſideratio ſm tres ꝓpoſitiōes: ex
quarū duab⁹ tercia cōcludit̄: Ita etiā cō
tingit in propoſito: dum ratio in operan-
dis ex vniuerſalibus principijs circa par
ticularia iudicium aſſumit. Et quia vni-
uerſalia principia legis ⁊ iuris ad ſinde-
reſim pertinent. Rationes autem magis
appropriate pertinent ad habitus: qui-
bus ratio ſuperior ⁊ inferior illuminatur
Uerbigratia. Sindereſis proponit ex le-
ge naturali formatam maiorem ꝓpoſitio
nem. Omne malum eſt vitandum. Cui
conſcientia (iuxta primam eius accepti-
onem inquantum eſt naturale iudicato-
rium ſemper dictās ad bonum) ſe cōiun-
gens non errat: quia circa iſtam maiorē
non error. Ratio deinde ſm eius duplicē

portionem ſub iſta vniuerſali maiori: for
mat vnam minorem ꝓpoſitionem ad ali-
quem actum particularē deſcendendo:
adulterium eſt malum. Ratio ſuperior
aſſumit quia lege diuina ꝓhibitum: que
dicit Non mechaberis. Ratio inferior aſ
ſumit: quia adulteriū ē iniuſtum ⁊ inho-
neſtum: ꝓpter actus turpitudinē: ꝓpter
ratiōis humane dignitatem: ꝓpter offen-
ſam hominum ⁊ reipublice: cui minori ſi
conſcientia (iuxta ſcḋam ſui iam dictam
acceptionem rationi aſſociata) aſſentiat
non errat. Infert poſtremo conſcientia
ex iſtis duabus ꝑmiſſis concluſionē (di-
cit̄ enī conſcientia quaſi concludens ſciē
tia) igitur adulteriū eſt vitandum: hec cō
cluſio ſimiliter erit vera: quia ratio ⁊ con
ſcientia in minori coniuncte non errant.
Conſcietia ſimiliter errare poteſt in alio:
non ſilogiſmo ſed paralogiſmo ſophiſtico
ſic formato. Omē bonum eſt faciendum
Adulteriū eſt bonū: in hac minori ratio
ſuperior heretici nicolaite: falſe aſſumit.
adulterium eſt bonū: ex precepto diuino
peſſime intellecto Gen̄. j. Creſcite ⁊ mul-
tiplicamini. Item ex actibus aploꝝ. c. ij.
Habebant oīa cōia Nicolaite heretici
dicti ſunt a nicolao aduena. Nicola⁹ enī
(vt dicit̄. ij. q. ij. Nō omēs: in gloſa) fuit
vnus de ſeptē dyaconibus quos apli in-
ſtituerunt: qui fuit reprobus: nam ille he
reſiarcha vt dicit Lyra: dixit vxores omi
bus eſſe cōes in cognoſcēdo eas. Ratio
etiam inferior cōuerſa ad ſenſualitatē ⁊
carnē errat in dicta minore: vicꝫ adulte-
rium eſt bonū: quia delectabile ſenſuali-
tati: ſil'r ꝯſciētia rōni ꝯiuncta errat. infert
poſtremo ꝯſcia hētici ꝯcluſionē: ſ3 adul-
teriū eſt faciendū: q̄ ꝯcluſio etiaꝫ eſt falſa
ꝓpter falſitatē minoris ꝓpoſitiōis: in qua
ratio ⁊ ꝯſciētia ſe aſſociauerūt. Et cōmit
tit̄ in dicta argumētatione ſophiſma ſm
quid ad ſimpl'r: ſicut a ſili nō ſequit̄: ethi-
ops eſt albus ſm dētes: ergo eſt ſimplici
ter albus ſm corp⁹ totū. nec ſequit̄ adul-
terium eſt bonū delectibile ſm ſenſum:
ergo eſt bonū ſimpl'r honeſtū ſm rōnem.
Conſiderādū etiā q̄ in dicto ſilogiſmo
ꝯſcie: nō ſolum ꝯcurrūt actus ſindereſis
ꝯſcientie: rōnis ſuꝑioris ⁊ inferioris: ſed
etiam volūtatis: quia dicti actus ſunt cō
ſciētie ⁊ rōnis vt dictantis ⁊ cognoſcētis
Uolūtatis aūt vt approbātis ꝯſentiētis
⁊ inclinātis: ⁊ queadmoduꝫ in dicto ſilo-
giſmo ꝯcurrunt actus rōnis ſuꝑioris et
inferioris: ſic etiam voluntatis ſuꝑioris ⁊
inferioris: de qua dictum eſt ſupra. c. xxxj.
Cōcurrūt etiaꝫ in ſilogiſmo ꝯſciētia act⁹
legis nālis: nam vt dictū eſt. Lex natura
lis ligat in libero arbitrio facultatē. Lex
naturalis: mediāte ꝯſciētia: illuminat rō
nem Sindereſi mediante: inſtigat volun
tatem. Eſt ⁊ alia argumentatio nō tamē
per figuram ⁊ modū: ſilogiſtice formata:
quā ſctūs Bonauē. ponit in opuſculo in
titulato incēdiū amoris. In hac ſiquidē
argumentatiōe actus potentiarū anime
ꝯcurrunt. Meditando ſcilicet de via pur
gatiua: in qua tota anima debet eſſe intē-
ta ſm omēs vires ſuas: ſcꝫ ſm rōnem ſin
dereſim conſcientiam ⁊ voluntatem. nā
in huiuſmodi meditatione: ratio percun
ctando affert ꝓpoſitionē (rōnis enī actus
eſt ratiocinando ꝑcunctari ⁊ inquirere)
ſindereſis ſentētiādo ꝓpter diſtinctionē
(Sindereſ. n. ad modū iudicis ſentētiat
cauſas diffiniēdo) ꝯſciētia teſtificādo in
fert ꝯcluſionē: ꝯſciētia vt. j. patebit teſtifi
cat̄ de bono omiſſo vel malo cōmiſſo: vo
lūtas ꝑeligēdo differt ſolutōnē (volūtas
deliberatiua pluribꝰ ꝑconſiliatis: alterꝫ al
teri ꝑoptat) Uerbigra. Si q̄s velit medi
tari circa viaꝫ purgatiuā: debet rō q̄rere
quid debeat fieri de hoīe qui templuꝫ dei
violauerit. Anima eſt templū ſpūſſancti:
fundatū ꝑ fidē: eleuatū ꝑ ſpem: ꝯſumma
tum ꝑ charitatē: q̄ diffundit̄ in cordibus
noſtris per ſpiritūſanctuꝫ. Fides huius
templi violatur per infidelitatem: ſpes ꝑ
deſperationem ⁊ preſumptionē: charitas

que eſt finis precepti violať ꝑ traſgreſſio
nē pceptoꝝ decalogi. nā pcepta prime ta
bule ordinant ad dilectionē dei: ſʒ pcepta
ſcđe tabule ad dilectionē ꝓximi. Sinde
reſis rādet ꝙ debet diſperdi: aut lamētis
pnie purgari: ꝯſcia aſſumit: tu es ergo il
le: ergo vel oportet te dānari vel pnie ſti
mulis affligi: deinde volūtas ꝑeligit (ſcʒ
quia recuſat dānationē eternā) volūta
rie lamentū.
[E] Actus ꝯſcie attributi ſm
ſuū inferius ꝓut ꝯiungiť rōni: ſunt du
plices: quidā ſunt cōes ꝯſcie ⁊ voluntati
deliberatiue: quidā appropriati ſoli ꝯſciē
tie: actus cōes ꝯſcie ⁊ voluntati ſolo noīe
ſunt eſſe mundū adueniēte grā: immūdū
eſſe adueniente culpa: eſſe tranquillū ſcʒ
ſine remorſu vermis: eſſe turbatū verme
remordente: eſſe malū ⁊ hoc tripľr. Pri
mo qꝛ eſt inqnata ad ꝯbitū pmo: coinq
nate ſunt eoꝝ mens ⁊ ꝯſcia: mens qntuʒ
ad intellectū: ꝯſciētia quo ad affectū: co
inqnata qntum ad pctm̄. Scđo qꝛ caute
riata: de q.j. ad Thimoth.iiij. Cauteria
tā habētes ꝯſciam. i. corruptā praua intē
tione: ⁊ aduſtam igne male ꝯcupiſcētie:
nā cauteriū ē corruptio carnis ꝑ ignē fa
cta (Eſt aūt cauteriū ferrū quo vrunť dā
nati: inde cauterio as ꝟbuʒ. i. cauterio in
urere) Tertio ꝯſcia ē mala qꝛ ꝑturbata:
de qua Sap.xvij. Semp ꝓſumit ſeua ꝑ
turbata ꝯſcia. Ex remorſu eñi vermis eſt
ꝑturbata ⁊ inqeta: ⁊ ꝓſumit ſeua: ſup ſe
ventura anteq̄ veniant: ſicut fecit Caym
Gene.iiij. qui dixit anteq̄ puniret a deo
ero vagus ⁊ ꝓfugus: omēs predicti act⁹
ſunt in voluntate deliberatiua vt in ſubie
cto: ſed in rōne ſupiori ⁊ inferiori ſicut in
apprehēdente ⁊ cognoſcēte: ſed in ꝯſcia
(que applicat ⁊ ordinat ſciam ⁊ cognitio
nem rōnis ad aliquē actum) ſicut in di
ctante ⁊ monſtrante volūtati: quid appe
tendum eſt vel quid refutandū: tandē vo
luntas deliberatiua: cognita per rōnem et
dictata ꝑ cōſcientiā: eligit vel refutat: cō
ſentit vel diſſentit: que oīa clarent ex ſu
perioribus de ſilogiſmo ꝯſcientie: in cui⁹
minore ꝓpoſitione. Ratio cognoſcit adul
terium fore immundū ꝑturbans ⁊ inqui
nans totum microcoſmū. Conſcientia ſi
militer in cōcluſione: dictat immūditiā ʒ
ꝑturbationem ⁊ inquinatiōem adulterij
fugiendas ⁊ vitandas. Voluntas vero
mota ⁊ inclinata per rōnis notitiam ⁊ cō
ſcientie dictamē: horret refugit īmmun
diciam ⁊ inquinationē: diſſentitq; adulte
rio. Tandē voluntas velut rex in micro
coſmo īperat potentijs apprehēſiuis mo
tiuis ⁊ executiuis: vt fugiant adulterium
immūdās ⁊ inquinās ⁊ maculans totuʒ
exteriorem interiorēq; hoīeʒ. Poſtremo
volūtas (excluſo a regno aīe ⁊ minorē
mūdo adulterio) preoptat ⁊ ꝑeligit: caſti
tatis puritatem: immūdicie pariterq; de
corem.
[F] Actus attributi ꝯſciētie ſm ſu
um inferius ſoli ꝯſciētie appropriati plu
res ſunt ſanct⁹ Bonauē. in centiloqo: ⁊
in.ij. ſentē. dicit ꝙ actus pmus elicitus a
ꝯſcientia ꝓut eſt habitus acquiſitus eſt
dictare. Poteſt aūt cōſciētia aliqd di
ctare tripliciter: vicʒ ſm legeʒ dei: preter
legem dei: ꝯtra legem dei (⁊ eſt hic ſermo
de dictamine cōſcie ꝑ modum precepti ſi
ue ꝓhibitionis: non per modū cōſilij vel
perſuaſionis) Primo ꝯſcientia ligat ſim
pliciter ⁊ vniuerſaliter: quia legi dei con
cordat mediante qua cōſcientia oſtendit
eſſe ligatum. Scđo cōſcientia ligat qdiu
manet: vnde teneť homo illaʒ deponere
vel qđ dictat opere adimplere: vtpote ſi
dictat cōſcientia ꝙ leuare feſtucā de ter
ra eſt neceſſariū ad ſalutem: vel ſi dictat
conſcientia: intranti eccleſiam deponere
caputium. Tertio modo conſcientia nō
ligat ad faciendum vel non faciendū ſed
potius ad ſe deponendum: quia cum ta
lis conſcientia ſit erronea: error ille repu
gnat legi diuie neceſſario: qdiu durat po
nit hominē extra ſtatum ſalutis: vtpote
ſi dicat leccatrix alicui moriar ſi non co
gnoſcas me: ⁊ ille incipiat habere cōſciē
tiam de mortali ſi non cognouerit lecca
tricem: non eſt in ſtatu ſalutis ipſa con
ſcientia perdurāte: quia ſi nō cognoſcat
eam peccat mortaliter ꝯtemnēdo deum
dum dictat ꝯſcientia hoc domino nō diſ
plicere: ſi cognoſcat eam facit cōtra pre
ceptum domini Non mechaberis. Cō
ſiderandum hic primo ꝙ conſcientia er
rat duob⁹ modis. Primo ex falſa aſſum
ptione: puta quādo aliquis aſſumit ali
quod malum vel falſum tanq̄ bonū vel
tanq̄ verum. Exempligratia: quādo ſin
dereſis dicit. Omne prohibitum a deo vi
tandum eſt. Conſcientia autem fundať
in hoc ꝙ iuramētum ſit a deo prohibituʒ
et ideo falſo credit illud eſſe vitandum:
cum ante permitteret ſe mori q̄ iuret: ſi
cut facit hereticus. Secūdo errat cōſciē
tia falſa applicatione: ſicut cum ex aliqui
bus veris aliqua conſciētia erronea for
mať. Exemplum de eo qui facit id quod
habet ſpeciem mali: licet non ſit malum:
exiſtimans ſibi ſufficere intentionem bo
nā quā habet: non curans de ſcandalo ꝓ
ximi: ſicut faciebant qdam in eccleſia pri
mitiua fideles comedentes ydolotica: li
cet nō in venerationem ydoli: tamen co
[G] ram ſimplicibus qui inde ſcandaliſaban
tur illos imitātes: quos reprehendit apo
ſtolus Roma.xiiij.
Secūdus actus cō
ſcientie eſt teſtificari: vnde pro cognitio
ne iſtius actus ⁊ ſequentium conſideran
dum: ꝙ conſciētia ſm ꝓprietatem voca
buli ſignificat applicatiōem ſiue ordina
tionem noticie ſeu cognitionis rationis
ad aliquem actum particularē: quod de
notat prepoſitio cum. Diciť enim cōſciē
tia quaſi cum alio ſcientia. vnde Hugo
Conſcientia eſt cordis ſcientia. Cor enim
ſua ſcientia ſe nouit et multa alia. Cum
enim ſe nouit appellatur conſcientia. vn
de conſcientia eſt cognitio ſui ipſius. Vn
de dicitur conſcientia a conſcio: is: ire. id
eſt. ſimul ſcire. Tunc enim aliquis cōſcit
cum de bono ⁊ preſertim de malo ſibi cō
ſcius eſt. Cum autē cor preter ſe alia no
ſcit: vocatur conſcientia.
Applicať au
tem noſtra noticia vľ cognitio ad aliquē
actum tribus modis: ⁊ ſm hoc conſcien
tie ſunt tres ſequētes actus. Primo mo
do ſm ꝙ conſcimus vel cōſideramus: an
aliquis actus ſit factus vel non: ſm ꝙ di
citur Geneſis.xlij. Non eſt in conſciētijs
noſtris quis poſuerit pecuniaʒ in ſaccis
noſtris. id eſt. neſcimus an hoc factuʒ ſit
Et ille actus dicitur teſtificari de preteri
to: nam conſcientia vt ſic eſt teſtis facto
rum vel non factorum: inqntum conſciē
tia retinet illud contra quod volūtas fe
cit quaſi contra voluntatem teſtificans:
ꝙ legi ⁊ preceptis diuinis non obediuit.
⁊ ſic conſcientia habet virtutem dictami
nis. Iſtud auteʒ dictamen non eſt aliud
q̄ preuentio precepti diuini ad eum qui
habet conſcientiam: vnde conſcientia in
quantum teſtificatur perhibendo teſti
monium: eſt liber in quo ſcriptum eſt ali
quid ſiue bonum ſiue malum: vnde dici
tur Danielis.vij. Et libri aperti ſunt: ibi
glo. Conſcientia ⁊ opera ſingulorum in
vtraq; parte vel bona vel mala oībus
reuelentur. Tertius actus conſcientie di
citur examinatio: inquātum conſcientia
examinat que iam facta ſunt: an ſint re
cta vel non recta: an bene an male acta.
Et quando per examinationem inueniť
id quod factum eſt diſcordare a conſcien
tia a qua examinatur: dicitur conſciētia
accuſare de bono omiſſo vel malo cōmiſ
Quando inuenitur illud quod factuʒ eſt
proceſſiſſe ſm dictamen ⁊ formam con
ſcientie: dicitur ꝯſcientia excuſare. Quar
tus actus conſcientie eſt ligare vel ſolue
re voluntatis facultatem. vnde conſcien
tiam ligare voltatē nil aliud eſt q̄ aſtrin
gere voluntatem: non aliud ſine peccato
facere vel omittere q̄ conſcientia ſibi di
ctat: ſicut ligatus corporaliter nō poteſt
ad alium locum ire niſi ſoluatur. Conſci
tia enim non obligat virtute propria ſed

in virtute diuini precepti. Non enim dictat aliquid faciendum vel non faciendū quia ſibi videt̄: ſed quia a deo preceptuꝫ vel prohibitum. Ideo ſi aliquid apprehendatur a dictamine rationis vt directe cadens ſub precepto mortaliter peccat omittens illud quod conſcientia dictat: etiam ſi ſit de veniali: ſi autē non apprehendatur vt directe cadēs ſub precepto vel prohibitione: tunc non fit directe: cōtra conſcientiam ſed preter conſcientiā: ⁊ ita non peccatur mortaliter ſed venialiter: vel etiam nullo modo: ſicut quādo ꝯſcientia dictat facere aliquod opus conſilij ſi non faciat non peccat. Aliter tamē ligat recta conſcientia ꝙ̄ erronea: nam recta ligat abſolute et in omnem euentum nec deponi pōt: ſicut ſi q̄s ſibi format conſcientiam de adulterio que conſcientia recta deponi non poteſt ſine peccato. Conſcientia vō erronea non ligat niſi ſm q̄d: inq̄ntum creditur eſſe recta: ſed ea depoſita non amplius ligat. ¶ Perplexitas ⁊ ſcrupuloſitas Naſcunt̄ ex conſcientie. Eſt autem perplexitas conſcientie dubietas quo ad ſcienda: agenda ⁊ euitanda. vnde a plecto: xi: xum: dicitur hic plexus us xui. id eſt. flexus: quod componitur cum per: ⁊ dicitur perplexus: a: um. id eſt implicitus irretitus inuolutus obſcurus Inde perplexitas. id. eſt. conſcientie dubietas. Eſt autem (vt ſanctus Bonauentura dicit in cētiloquio) triplex perplexitas. Prima eſt intelligentie verborum ſacre ſcripture que videntur ſibi repugnare. Secunda eſt intelligentie faciendorū: de qua ad Roma. viij. Quid oremus neſcimus: ſed ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis ⁊c̄. Tertia eſt ineuitabilitas peccādi. Prima diſſoluitur per diſtinctionem et conſiderationem ſcripturarum. Secunda diſſoluit̄: per inſpirationem ſpiritus ſancti: nam ſapientia diuinitus inſpirata eſt vnctio docens de omnibus per meritum orationis Jacobi. j. Si quis indiget ſapientia poſtulet a deo. Tertia diſſoluitur per depoſitionem erronee conſcientie

H
Perplexitas ⁊ ſcrupuloſitas.

Et conſiderandum ꝙ perplexitas veritate inſpecta nihil eſt: nec poteſt aliquis perplexus eſſe inter duo mala neceſſitate aſtrictus ad aliquod malum perpetrādum. Cum ergo poſitus q̄s eſt inter duo mala: aut poteſt vtrunq̄ vitare: aut alterum facere ſine peccato: et cum oportet facere alterum eligendum eſt ſm cōſiliū beati Gregorij quod per ſe conſideratuꝫ eſt minus peccatum. Verbi gratia. Cum quis iuramēto firmauerit perpetrare homicidium: preeligat periurium ⁊ de eo peniteat: ⁊ homicidium maius malum nequaq̄ faciat. Scrupulus eſt vacillatio quedam conſurgens cum formidine ex aliquibus coniecturis debilibus ⁊ iūctis. Unde videtur eſſe ſcrupulus puſillanimitas que eſt tedio ſeu timore rerum aduerſarum: iners et inconſiderata animi deiectio. vn̄ ſcrupulus a q̄bus vocat̄ erronea ꝯſcia: ab alijs timor ꝯſcie ab alijs puſillanimitas di: vnde magna eſt differentia inter habere ſeu facere conſcientiam formatam: ⁊ habere ſolum timorem conſcientie. Conſcientia nanq̄ formata eſt quādo finaliter poſt diſcuſſionem ex diffinitiua ſententia rationis iudicatur aliquid eſſe faciendum vel non faciendum: ⁊ contra talem conſcientiam facere etiaꝫ ſi ſit erronea eſt peccatum. Timor vero conſcientie ſeu ſcrupulus eſt: quādo nō ſic finaliter poſt diſcuſſionem ex diffinitiua ſententia firmatur aliquid eſſe faciendum vel non faciendum: ſed mens inter dubia vacillās neſciens quid melius vel ad quid potius teneat̄. Nec tamē quoq̄modo vellet omittere quicquid ſciret eſſe placitum diuine voluntati: ⁊ contra hūc timorem ⁊ ſcrupulum facere: non ſemp̱ eſt peccatum. Et dicit̄ ſcrupulus a ſcrupus: pi: qui eſt lapis puus ſub talo in calciamentis latens multum ledens (et dicitur a ſcrutari: quia cum ꝓpter leſionem

Scrupul[us]

ſcrutari oportet) Et ꝑ ſimilitudinē ſcrupus vel ſcrupulus dicit̄ moleſtia ſollicitudo anxietas et dubietas animi remorſus ꝯſcientie: multū hunc ledēs qui non eſt promptus in diſcernendo: ſicut ſcrupus leſit viatorem.

¶ De obiecto conſcientie Capitulum xlv

A
De obiecto conſcientie

Quintum ad queſituꝫ de obiecto conſciē qd̄ primo ei obijcit̄ in qd̄ primo fertur. Circa quod negociatur conſcientia ſm San. Bonāuen. ij. ſentē. diſt. xxix. eſt lex naturalis: que etiā eſt obiectum ſindereſis licet diuerſimode. Nam lex naturalis obiectū eſt conſcientie veluti cognoſcentis oſtendentis et dictātis. Et etiā obiectū ſindereſis: ſicut appetentis cōſentiētis ⁊ inclinantis. Vn̄ illud qd̄ intellectus practicus ſiue cōſciētia intelligit oſtēdit et dictat. Sindereſis appetit: ad hoc ſtimulat mouetur ⁊ inclinatur. Nā non diligim⁹ ⁊ appetimus niſi cognita ſm Aug⁹. Nec obſiſtit ꝙ idem eſt obiectū diuerſarū potentiarū: nā hoc diuerſis rōnibus. Nā lex naturalis ſub rōne honeſti boni cōſiderata: inquantuꝫ bonū eſt obiectū ſindereſis q̄ inclinat ad bonū honeſtum. Sed lex naturalis cōſiderata ſub rōne boni: inquantū verū eſt obiectū conſciētie. Dictū eſt ſupra caplō xxxiiij. ꝙ bonum inquantū bonū eſt obiectum affectus: ſed ſindereſis vt dicet̄ ſe tenet ex parte affectus ⁊ volūtatis intelligentie vero ⁊ memorie obiectum eſt verum: ⁊ hoc dupliciter vel verū ſub ratione veri: ⁊ hoc eſt obiectum intellect⁹ ſpeculatiui. vel verum ſub rōne boni: ⁊ hoc eſt obiectum intellectus practici ⁊ ꝯſcie Et ſi querat̄ quō ſe habeāt ad inuicē ſindereſis conſcientia ⁊ lex naturalis. Rn̄det San. Bonauētu. ꝙ ſindereſis ſe habet ad cōſcientiā ſicut ſe habet charitas ad fidem. vel habitus ipſius affectus ad habitum ipſius intellectus practici ſcdm ꝙ eſt habitus. Lex autem naturalis communiter ſe habet ad vtrūq̄: ſcꝫ ad ſindereſi et conſcientiam. Nam lex naturalis dupliciter accipi poteſt. Uno modo ꝓut dicit habitum in anima: ⁊ ſic quia ꝑ legē naturalem inſtruimur: ⁊ per legem naturalem recte ordinamur: dicit habitū qui comprehēdit ſindereſim ⁊ conſcientiam. Alio modo lex naturalis vocatur collectio p̄ceptorum iuris naturalis: ⁊ ſic nominat obiectum conſcentie ⁊ ſindereſis: vnius ſicut dictantis: ⁊ alterius ſicut inclinantis. Nam ꝯſcientia dictat ⁊ ſindereſis appetit vel refugit. Et vtroq̄ modo inuenitur lex naturalis in diuerſis locis ſcripture. Hoc tamen vltimo modo magis ꝓprie: Et ſic vt ꝓprie loquamur ſindereſis dicit potentiā affectiuā: inquantum nāliter abilis eſt ad bonū ⁊ ad bonū tendit. Conſciētia vero dicit habitū intellectus practici. Lex vō naturalis dicit obiectū vtriuſq̄. ¶ Queſtio p̄ſens idcirco interſeritur: q: dictū eſt ꝙ lex naturalis ſit obiectū ꝯſcie ⁊ ſindereſis: pro clariori ergo noticia legis naturalis hic queritur de multiplici lege: de q̄ in diuinis ſcripturis ſepe fit mētio. Rn̄det Alexan. pte. iij. queſti. xxvj. ⁊. xxvij. ꝙ lex eſt quincuplica videlicet lex eterna naturalis: lex moyſi. Lex euangelica ſiue gratie et lex humana. A lege eterna deriuantur alie leges ad ordinandā rationalem creaturā. Harum autem legum quedam eſt creature rationali indita: vt lex naturalis. Quedam impoſita ſeu addita: vt lex euangelij: lex moyſi et lex humana. Prior ergo inquiſitio erit de lege eterna: ſecunda de lege naturali: conſequenter de legibus ſuperadditis.

B
Queſtio

¶ Lex eterna de qua primo queritur. an ſit. Secundo quid ſit. Tercio q̄liter alie leges ab ea deriuentur.

Lex eterna

Ad primum dicit Damaſ. Neceſſe eſt omnium eorum que ſunt: eſſe factorem ⁊ ꝓuiſorem: neq̄ enī decēs eſt alium eſſe

factorem alium ꝓuiſorem: quia ſi hoc eſſet imbecilles eſſent vtriqꝫ hic faciendi ille prouidendi: deus ergo eſt factor et prouiſor. Nam ſapientis non eſt facere domū niſi ⁊ ipſe ↄſeruet: ergo ⁊ ſummi ſapiētis artificis nō tm̄ eſt ꝓducere vniuerſum: ſed et ꝓductū gubernare ꝑ ſuā ꝓuidentiā: cōſtituendo leges ſm quas creata cōſeruant᷑: nā dicit Boe. Prouidētia eſt diuina rō in ſummo principe conſtituta q̄ cūcta diſponit. Singularius tm̄ ꝓuidentiā hꝫ de creatura rōnali ſm quā eaꝫ erudit dando ei legē: vt ꝑcepta vt oſtendentia debitum faciendi ⁊ mali vitandi: ⁊ virtutes ꝓſtātes facultatē faciēdi ⁊ vitandi. Ad ſcdm queſitū de quid ſit lex Primo dicendum eſt de q̄dditate nois. Scdo de quidditate rei ⁊ diffinitionis

De quidditate nominis conſiderandū ꝙ lex ſm Iſido. vno mō dr̄ a legendo: extenſo noie lectionis non ſolum ad lectionem tꝑalem ſed etiā ad lectionē ſm ꝙ legit᷑ i mente: ⁊ ſic habet ſtatum in diſpoſitione latoris ſcꝫ dei ⁊ ſic ↄuenit legi eterne. Conuenit etiam ſm iſtam nois interꝑtationem legi tꝑali: ⁊ ſic lex eſt legibilis deſcriptio debite honeſtatis. Qm̄ aūt legibilis deſcriptio pōt eſſe interius in mēte ad intellectum: ⁊ ſic ꝓprie dicit᷑ lex: vel illa deſcriptio poteſt eſſe exterius in ſcripto ad ſenſum ſicut in ſigno ſignans legē in mente. Alio modo dicit᷑ lex a ligando: ⁊ ſic lex conſiſtit in ꝓmulgatione aliquoꝝ faciendoꝝ vel vitandoꝝ. Et h̄ dupliciter: quia ligare poteſt actiue: ſic lex eterna in deo dicit᷑ a ligando: vel paſſiue ſic dicit᷑ reſpectu creature. Et hoc dupliciter vel ſm cōꝑationē ad imꝑatū: ſic lex dicitur eſſe in rebus que imperant᷑ aut ꝓhibentur ſed hoc ſicut in effectu: vel ſm cōꝑationē ad illum cui imperat᷑: ſic lex dicit᷑ eſſe in anima illius cui fit imperiū.

Tercio modo ſm Aug⁹. lex dicitur ab eligendo et ſic lex dicitur ars ipſa qua eligimus debita fieri: ⁊ reſpuimus indebita fieri: ⁊ ſic lex ſolum eſt in anima. hec alexander in tercia parte. De quidditate rei legis Conſiderandum ꝙ lex eterna ſm ſanctum Tho. pma ſcde. queſtio. xciij. articulo pmo. non eſt aliud q̄ ratio id eſt conceptus diuine ſapiētie ſcdm ꝙ eſt directiua omnium actuum et motionum. Et quia diuina ratio ſeu verbum eternum nihil concipit ex tēpore ſed habet eternum conceptum: ideo lex eterna. Deus enim ſicut per ſapientiam ſuam eſt conditor vniuerſarum creaturarum ad quas comparatur ſicut artifex ad artificialia: ita eſt gubernator omniuꝫ actuum ⁊ motionum que inueniuntur in ſingulis creaturis. Unde ſicut ratio diuine ſapiētie inquantum per ea cuncta ſunt creata: habet rationem artis vel exēplaris vel ydee. Ita ratio diuine ſapientie mouentis omnia ad debitum finem ſeu ipſa ratio gubernationis rerum in deo ſicut in principe vniuerſitatis exiſtēs (cū mundus diuina prouidentia regatur) obtinet vim legis. Cum nil aliud ſit lex q̄ quoddam dictamen practice rationis in principe qua gubernat aliquā cōmunitatem perfecte. Sanctus etiam Auguſtinus in libro contra fauſtum: ſic deſcribit legem eternam. Lex eterna eſt ratio vel voluntas diuina: ordinem naturalem conſeruari iubens: ⁊ perturbari ꝓhibēs. Item de libero arbitrio. Lex eterna eſt qua iuſtum eſt vt omnia ſint ordinatiſſima. Lex enim eterna ſcdm qd̓ eſt ius ordinandi reſpicit bona ⁊ mala: quia deus bona facit ⁊ ordinat. Malum autem non facit ſed ordinat: vnde ordinare eſt actus communis et principalis legis eterne: tam reſpectu creature rationalis q̄ irrationalis: quia ordo currit ꝑ omnē actum: vn̄ Aug⁹. ſuꝑ Gen̄. Volūtas diuina ſubijcit ſibi ꝑmitus omīa: deinde creaturam corꝑalem ſpūali: deinde irrationalem rationali: terreſtrem celeſti. hunc actū ꝑncipalem legis eterne ſequit᷑ alter

actus ſcꝫ artare. vnde ſicut calefacere dicit actū principalem ignis. Indurare autem ↄſequentē: ita artatio dicit effectum ↄſequentem legit: ⁊ ↄuenit legi eterne reſpectu rōnalis ⁊ irrōnalis creature: quia lex artat: inq̄ntum determinat potentiaꝫ que eſt indeterminata in rōnali ⁊ irrōnali creatura. vnde dicit Auguſti. ſuꝑ Gen̄. Omīs natura quaſdā habet nāles leges ſm quas ſpūs vite qui creatus eſt habet quoſdā actus ſuos determinatos: quos etiam mala volūtas nō poteſt excedere.

Et ſimiliter de elementis dicit: ⁊ elemēta habent definitā vim ⁊ qualitates proprias: quid vnūquodqꝫ valeat quid non valeat. ideo dicit᷑ Sap. xj. Deus omīa diſpoſuit in menſura numero ⁊ pōdere: in ſeipſo ꝑ legem eternā: q̄ eſt menſura omīi rei modos prefigens quo limitat᷑ ⁊ artat᷑ in eſſentia virtute ⁊ opatione: nam ſolus deus eſt infinite eſſentie virtutis ⁊ opatio et nūerus. i. omī rei ſpēm prebens: ⁊ pondus. i. omnē rem ad ſtabilitatē trahens ⁊ terminās ⁊ formans ⁊ ordinās omīa diuerſa. Conſiderandū etiam ꝙ notio ſiue cognitio eterne legis impſſa ē cuilibet anime rōnali in creatione. vnde dicit Auguſti. in li. de ar. Querit᷑ a quolibet vtruꝫ impreſſum ſit anīe ſue ⁊ notū: ꝙ iuſtū eſt ꝙ omnia ſint ordinatiſſima: dicit vtiqꝫ ꝙ ſic. Dicit etiaꝫ in libro. lxxxiij. q̄ſtionum. Lex eterna tranſcripta eſt in aīam rationalem ex ineffabili atqꝫ ſublimi rerū adminiſtratione que fit ꝑ diuinā ꝓuidentiā Intereſt tm̄ ſm Alexā. Inter noſſe ⁊ iudicare legem eternam: quia ad cognoſcēdum ſatis eſt vt videamus aliq̄d ita eſſe vel nō eſſe. Ad iudicādus ṽo aliquid addimus vt iudicemus ita poſſe eſſe vel aliter venire: cuꝫ dicimus ita debebit eē vel debuit vt in opibus ſuis artifices faciūt. Iudicare ergo de lege eterna nullus poteſt: quia iudicans ſemꝑ ſuperior eſt iudicato: ſed videre ſeu cognoſcere: cuilibet anime impreſſuꝫ eſt. Ad tertium queſitum reſpōdet Alexāder in. iij. Ut omnes leges et lex humana q̄ntum ad id qd̓ habent iuſtum ⁊ legitimū in: ſe tracte ſunt a lege eterna: ſicut omē id quod bonum eſt in creatura tractū eſt ex bonitate prima: ⁊ qd̓ verū eſt ex veritate prima. Lex tm̄ nālis ē a lege eterna ſm ꝓpinq̄us ⁊ remotius ſm ꝙ nature in quibus eſt ſe hn̄t ꝓpinquius ⁊ remoti⁹ ad deum. Eſt eīm lex naturalis triplex. Quedam que reſpicit ordinem rōnalis creature: de qua habetur ad Rom̄. ij. Cum gentes que non habent legem naturaliter que ſunt legis faciunt: ⁊ dicit in glo. Lex nature eſt qua quiſqꝫ intelligit et ſibi conſcius eſt q̄d ſit malum ⁊ quid bonum. Item eſt lex naturalis reſpicēs ordinem creature irrationalis ſenſibilis: de qua Yſido. Lex naturalis eſt qua natura docuit omnia animalia vt maſculus cuꝫ femina. Item tertio eſt lex naturalis reſpiciens ordinem omnis alteri⁹ creature. ſcꝫ irrōnalis ⁊ inſenſibilis. de qua Auguſti. in libro ſoliloq̄oꝝ. Deus cui⁹ legibus rotant᷑ poli: ⁊ curſus ſuos ſidera peragūt: ſm has differentias vniuerſaliter eſt lex naturalis a lege eterna: prima tamē ꝓpinquius q̄ ſcda ⁊ tertia: et ſcda q̄ tertia: ſm ꝙ rōnalem creaturam conſtat eſſe ꝓpinquiorem q̄ ſenſibilem: ⁊ ſenſibilē q̄ inſenſibilē ⁊ irrōnalem. Ex quibus patet ꝙ lex eterna dicit artem diuinam ⁊ ſapientiam: inq̄ntuꝫ ordinat creaturam ⁊ motum creature: ⁊ ita ordo ſm legeꝫ in omī creatura eſt ab ea et lex ſimiliter. Sed eſt ordo duplex. Quedā. n. creatura eſt domina ſui actus ſicut rationalis: ⁊ huius actum non ordinat neceſſario: ſed relinquit eum in arbitrio iudicij ſui. Quedam creatura nō eſt domina ſui actus ſicut irrationalis: hui⁹ actum lex eterna ordinat neceſſario ⁊ ſine iudicio.

¶ De lege naturali (D De lege nāli) De lege naturali tria declaranda occurrunt. Primum an ſit: ſcdm quid ſit: tertiū de eius preceptis. Ad primū dicendum ꝙ lex naturalis indita eſt omni creato quā dirigitur in ſuum finem. Primo creature

irrationali inſenſibili. vnde dicitur Hiere.
.xxxj. Si defecerint leges iſte ſcʒ ſolis ⁊ lu
ne ⁊ ſtellarum celi. Ex quo patet ꝙ ſunt
leges celi ⁊ terre. De hac lege poteſt intel
ligi illud Sapientie. viij. Quando circũ-
dabat mari terminũ ſuum: ⁊ legem pone
bat aquis ne tranſirent fines ſuos: quia
non eſt alia: lex naturalis ꝙ̃ inclinatio na
ture ad ſuas ꝓprias operatiões: ſicut lex
celorum et planetarum eſt inclinatio ad
motum quem faciunt quotidie de orien-
te in occidens: ad influendum in iſta infe
riora. vnde Pſal. Preceptum poſuit et
nõ preteribunt. Omnis enĩ creatura per
ſuas operationes: manifeſtat dei magni-
ficentiam ⁊ bonitatem: ⁊ ad ſuam cõſer-
uationem tendit. Similiter eſt lex inna-
ta irrationali creature ſenſibili. Unde di-
cit Yſido. ꝙ lex naturalꝭ ẽ quã natura do-
cuit omnia animantia: ſicut eſt lex gene-
rationis ⁊ prolis educatõnis. Perfectior
eſt creatura rationalis omnibꝰ iſtis: ergo
neceſſe eſt ponere ꝙ habeat legem natu-
ralem ſibi inditam: qua dirigitur ⁊ regula-
tur in ſuum finem. Finis aũt rationalis
creature eſt beatitudo: que ẽ ſummi boni
fruitio: iõ deus dedit ei intellectũ ad ſũmi
boni cognitionẽ: ⁊ volũtatem ad appetẽ
dum ſummum bonum. Et qꝛ ad ſummi
boni cognitionem et amorem non poteſt
homo ꝑuenire niſi per bona opera: quia
rationalis creatura eſt debitrix volunta-
rie faciendi bonum ⁊ vitandi malum. Si
ergo non poteſt facere bonũ ⁊ vitare ma
lum niſi prius cognouerit: ergo naturali
ter habet notionem faciendi bonum ⁊ vi
tandi malum. Hoc autem legem natura
lem dicimus: per quam conſcia bonum
cognoſcit: ⁊ ſindereſis id appetit. Ad
Lex nãlis ſecundum dicendum ꝙ lex naturalis ſic
deſcribitur. Lex naturalis eſt quedam par
ticipatio legis eterne: mentibus noſtris
impreſſa: ordinans hominem ad deum ⁊
proximum. Per primam particulaꝫ qua
dicitur participatio legis eterne: differt a
lege eterna: quia lex naturalis originatur

a lege eterna. Nam lex eterna eſt regula
exemplaris et prima veritas oĩpotẽtis
artificis: ſed lex naturalis eſt exemplum
legis eterne inditum anime ad cognoſcẽ
dum quid faciendum quid non. vnde di
cit apoſtolus ad Ro. ij. Cum gentes que
legem (ſcʒ ſcriptam) non habent: natura
liter que legis ſunt faciunt: ipſi ſibi ſunt
lex. id eſt. legem naturalem habent ſecũ.
Per hoc quod dicitur ordinans homi
nem ad deum ⁊ ad ꝓximum: inſinuatur
finis legis naturalis: nam lex naturalis
continet precepta ordinantia tam ad de-
um ꝙ̃ ad ꝓximum. Eo autem ꝙ deus eſt
vltimus finis: debet homo ordinari ad
deum: eo ipſe ꝙ proximus eſt ordinabi-
lis ad eundem finem: debet ordinari ad
proximum: ſicut ergo deus nõ poteſt ne-
gare ſeipſum eſſe vltimum finem: ita ne-
gare non poteſt hominem ordinari debe
re ad ipſum: ⁊ per conſequens nec ad ꝓ
ximum. Ad terium dicendum ſm Au
guſti. de decem preceptis: ꝙ primum pre
ceptum legis nature eſt: bonum ordina-
te diligendum. Pro quo aduertendum:
ꝙ ſicut in primis principijs ſpeculabiliũ
quidam ordo inuenitur: nam illud quod
primo cadit in apprehenſione eſt ens: qꝺ
ab actu ſumitur eſſendi: cuius intellectus
includitur in omnibus quecunqꝫ quis
apprehendit. Cum vero complexa vt
orationes ⁊ propoſitiones conſtituantur
ex terminis qui ſunt incomplexi: ſed in
ꝓpoſitionibus oportet fieri reductõnem
in aliquod complexum primum principi
um intellectui per ſe notum: vt dicitur pri-
mo poſteriorum: alias periret ſciẽtia ⁊ ꝓce
deretur in infinitum. Primũ ergo princi
pium indemõſtrabile in quod oĩa prin
cipia ſpeculabilium ⁊ demonſtrationum
reſoluuntur: ex quo etiaꝫ finaliter veritas
dependet omniũ concluſionũ: fundatur
ſuper rõnem entis ⁊ non entis: ſiue ſuper
eſſe ⁊ nõ eſſe: ⁊ eſt de quolibet eſſe vel nõ
eſſe. ſcilicet ꝙ non eſt de aliquo ſimul af-
firmare vel negare ꝓpter contradictionẽ

vitandũ. vnde dicitur de quolibet affirma-
tio vel negatio: de nullo vero ſimul. Pa-
riformiter in ꝑncipijs agibiliũ ordo inue
nitur quo omnia reducuntur in primũ vnũ
ꝑncipium: a quo bonitatẽ recipiũt mora
lem. Sicut aũt ens primũ eſt qꝺ cadit in
appꝛehenſione intellectus ſpeculatiui: ita
bonum eſt primũ qꝺ cadit in appꝛehenſio
ne intellectus practici ꝙ̃ ordinat ad opꝰ.
Et ideo primum ꝑncipium in intellectu
practico eſt quod fundatur ſuper rationeꝫ
boni: ꝙ̃ eſt omnia bonum appetũt ſeu di
ligunt. Hoc ergo primum eſt principium
et preceptum legis nature ꝙ bonum eſt
ꝓſequendum ⁊ faciendum: ⁊ malum vi-
tandum. Super hoc fundantur omnia
alia precepta legis nature. Quia vero bo
num habet rationem finis: malum auteꝫ
rationem contrarij: inde eſt ꝙ omnia ad
que homo habet naturalem inclinatio-
nem Intellectus naturaliter apprehen-
dit vt bona: ⁊ per ꝯſequẽs opere ꝓſequẽ
da: ⁊ contraria eorum vt mala vitanda.
Et quia facultatem cognoſcendi ⁊ diligẽ
di. Intellectũ ſcʒ ⁊ voluntatem habemꝰ
a natura. Cognitionem autem veritatis
et ordinem diligendi nequaꝙ̃ niſi a gra-
tia: ideo Augꝰ. primũ ꝑncipium legis na
ture nominat: bonum eſt ordinate diligẽ
dum. Qualis autem ſit iſte ordo patet in
fra. Et illud primum preceptum legis na
ture cõtinet immediate alia duo ꝑcepta
dilectionis ⁊ ꝓximi. Et illa duo continẽt
immediate decem precepta moralia con
tenta in decalogo: que ſunt indita a lege
naturali. Nam tria precepta prime tabu
le ordinant ad dilectionem dei. Alia pre-
cepta ſcꝺe tabule ordinant ad dilectionẽ
ꝓximi. Et illa decem ꝯtinent omnia alia
ꝑcepta moralia ſparſim in veteri teſtamẽ
to tradita. Ad cuius euidentiã ſciendum
ꝙ precepta moralia habẽt ſe ad primum
preceptum legis nature in triplici differẽ
tia: quedam ſunt in quibus precepta mo
ralia radicantur ſicut in principio pmo: cõ
cluſiones ꝓximiores. Cuiuſmodi ſunt ꝑ

cepta de dilectione dei et proximi: qualia
ſunt ꝙ deus ſuper omnia eſt diligendus
Qꝺ tibi oderis fieri alteri ne feceris Tho
bie. iiij. Et quecunqꝫ vultis vt vobis faci
ant homines ⁊ vos facite illis Mat. vij.
Alia ſunt que de proximo ordinantur ad il
la: quia ꝓpter obliuionem rõnis humane
homo poterat errare circa illa: iõ ſcribi
debuerũt: ⁊ hec ſunt decem precepta de-
calogi. Alia ſunt ad que reducenda ĩ pri-
ma principia indiget homo maiori inue-
ſtigatione ⁊ ſapientũ inſtructione ſiue di
uina reuelatione: ⁊ talia reducuntur ad de
cem precepta decalogi. Nam ad primũ
preceptũ decalogi reducuntur omnia que
ꝓhibent illa ꝙ̃ deſeruiunt ydolatrie ſicut
Auguria: maleficia: incantationes ⁊c. de
quibus habetur Deut. xviij. Ad ſcꝺm ꝑ
ceptum reducuntur ꝓhibitiones blaſphe-
mie: de qua Leuit. xxviij. Falſe doctrine
de qua Deut. xiij. Ad tercium reducũ
tur oĩa cerimonialia ⁊ ꝓhibitiones pec-
catorum: que quietẽ mẽtis impediunt in va
cando deo. Ad quartũ de honoratiõe
ſenũ: de quo Leuit. xiiij. ⁊ oĩa precepta
de reuerẽtia ſuperiorum. Ad quintum re-
ducitur prohibitio iniuſte violentie con-
tra proximum: de qua Leuit. xix. Ad
ſextum reducitur prohibitio meretricij:
de qua Deut. xxiij. et generaliter prohibi
tio voluntarie effuſionis ſeminis ꝑ quẽ-
cunqꝫ modum: excepto federe matrimo-
niali. Ad ſeptimum preceptum reduci
tur prohibitio vſure: de qua Deute. xxiij.
et ꝓhibitio acceptionis rei aliene ꝑ frau
dem: de qua Deut. xxv. Ad octauum
ꝑceptum decalogi: reducitur ꝓhibitio fal-
ſi iudicij: de qua Exodi. xxiij. et prohibi-
tio detractionis: de qua Leuitici. xix. Nõ
eris criminator nec ſuſurro in populis.
Pariformiter tranſcurrenti veterem le-
gem occurrent ꝙ̃plura precepta mora-
lia reducibilia ad nonum ⁊ decimũ deca
logi ꝑcepta. Quorũ numerus ⁊ ordo ſe- Verſus
quẽtibus continetur verſibus. Sperne deos
fugito ꝑiuria. ſabbata ſerua. Sit tibi pris

amor: ſit tibi matris honor. Non ſis occi
ſor: fur: mechus: teſtis iniquus. Viciniq;
thorū: res caueto ſuas. Sicq; patz q̄ oia
p̄cepta moralia alia ad decē decalogi re,
ducunt̄ ad ea ſicut cōcluſiones ad princi
pia. Principiū vero legis nature: ⁊ prece
ptum de dilectione dei ⁊ ꝓximi: continē,
tur in p̄ceptis moralibus decalogi: ſicut
ꝑncipia in cōcluſionibus. Multaq; alia
legis nature p̄cepta reperiunt̄ in varijs
ſacre pagine locis que reducunt̄ vel ad
primuz principiū legis nature (quale eſt
hoc affirmatiuū. Omne bonum eſt faciē
dum: ⁊ hoc includit illud p̄ceptū negati,
uum. Malū non eſt faciēdum: ſeu malū
eſt vitādum) plenitudo legis atq; finis
eſt dilectio. Dilectio eſt cauſa vnionis at
q; pacis. Finis oīs p̄tātis atq; hierarchie
eſt dilectio pax ⁊ vnio. Ad p̄ceptū di,
lectionis dei reducunt̄ multa p̄cepta vi,
delicet deus eſt metuendus honorādus
⁊ diligēdus. Oportet obedire magis deo
q̄ hoibus. Redde altiſſimo vota tua: et
multa ſimilia. Ad p̄ceptū dilectionis
ꝓximi. Unde glo. ſup ſcd̄m ca. ad Rom̄.
Cum gentes que legē nō hn̄t ⁊c̄. Lex na,
turalis eſt nemini iniuriā inferre. Nihil
alienū ꝑripere: alieno ꝑiugio non macu,
lari ⁊ ſic de alijs. Sunt ⁊ multa precepta
alia tm̄mō ꝓbabiliter deducta: ex predi,
ctis legibus: q̄lia ſunt finis imponit ne,
ceſſitatē his que ſunt ad finem. i. ſm̄ exi,
gentiā finis cetera debēt moderari. Ini,
mici hoīs domeſtici eiꝰ: carnales ſenſus.
Spūalis hō oia dijudicat: medium virtu
tis accipiendum eſt vt ſapiēs iudicabit.
Vim vi repellē licet. Depoſitum non eſt
reddendum indepoſituz: vel rei publice
detrimentū: vnicuiq; deus mandauit de
ꝓximo ſuo. Qui eccl̄iam non audierit ſit
ſicut ethnicus ⁊ publicanus. Infinita iu
ris naturalis ⁊ diuini ꝑncipia et p̄cepta
inueniunt̄: nedum in legis diuine codici
bus: verū etiam in libris legis hūane et
philoſophicis rudimētis: vt patet de re,
gulis iuris libro ſexto: ⁊ in oibus legis ci

uilis ⁊ iuris canonici libris. Similiter et
in libris Theologoꝝ: in q̄bus ꝓpoſitiōes
maxime ſiue dignitates per ſe note euidē
tiam preſtant moralē. Unde diligēter
aduertendū ꝓut dicit Cancellarius pari
ſienſis: ſicut in ſpeculabilibus: ſunt p̄mo
principia naturaliter nota: ſunt ſcd̄o con
cluſiones euidēter ab illis principijs de,
mōſtrate: ſunt conſequēter tercio conclu
ſiones tm̄mō ꝓbabiliter illate ex p̄dictis
veritatibus: circa quas eſt ſola opinio.
Tādem quarto ſunt alie ꝓpoſitiones ſic
elongate a primis veritatibus: q̄ non ap
paret q̄ ex illis ſequent̄ vel repugnēt: vt
ſi altera ſint paria vel iparia: ꝓportiona
biliter ſuo modo dicendū eſt de legibꝰ et
veritatibus moralibus ſub hac diſtincti,
one q̄druplici. Ex dictis claret qd̄ dictuz
eſt in ꝑncipio huius capl̄i: q̄ lex natura,
lis ꝓut eſt collectio preceptoꝝ iuris na,
turalis: nominat obiectū conſcie ſicut di
ctantis: ⁊ ſinderesis ſicut inclinantis ſti,
mulantis ⁊ refugiētis. Nā lex naturalis
continet in ſe multa p̄cepta ꝓut iam di,
ctum eſt: ⁊ omnia ordinant̄ ad duo vicꝫ
ad dilectionē di ⁊ ꝓximi. Et hec duo ad
vnum primū ꝑncipium legis nature. ſ. q̄
bonum eſt ordinate diligendū. Ordi,
nem vero diligendi bonum San. Bona
uen. tradit in breuiloquio ſic inquiēs: q̄
licet omia diuina opera ſint bona: quatu
or tamē ſunt diligenda ex charitate: in q̄,
rum dilectione ſeruandus eſt ordo ⁊ mo
dus: vt diligat̄ primo deus ſuper omnia
⁊ ꝓpter ſe. Scd̄o q̄ nos ſumꝰ ſub deo et
pro deo. i. nr̄ ſpūs. Tercio ꝓximos nr̄os
ſicut nos. Quarto corpus noſtrum infra
nos ⁊ infra ꝓximum: q̄m bonū minꝰ pre
cipuum. Ad hoc autem exequendū da,
tur vnus charitatis habitus (ſcꝫ primū
principium: bonum eſt ordinate diligen,
dum) ⁊ duplex mandatuz (vicꝫ dilectio
nis dei ⁊ ꝓximi) in quo dependet vniuer
ſitas legis ⁊ ꝓphetarū: non ſolū q̄tuz ad
vetus teſtamētū: verū etiā q̄tū ad nouū.
De lege moſaica ⁊ euangelica. Lex di

F
De lege m[…]

[…]ſaica ⁊ euan
[…]gelica.

uina continet in ſe legē veterē moſaicam
⁊ legē nouā euangelicā. Idcirco de am,
babus legibus ſimul hic determinat̄: de
q̄bus ⁊ in p̄ſenti dicenda occurrūt. Pri,
mū de diuine legis neceſſitate. Scd̄m de
eius diſtinctione. Terciū de vtriuſq; le,
gis continētia. Circa primū conſiderā
dum q̄ ad directionem humane vite ne,
ceſſariū fuit habere legē diuinā ꝓpter ex,
cellentiā finis hoīs. Nam per legē diui,
nam dirigitur hō ad actus ꝓprios in or,
dine ad finem vltimū. Et ſi hō ordinare,
tur tm̄ ad finem q̄ non excederet ꝓpoſiti,
onē naturalis facultatis hoīs: nō oporte
ret q̄ haberet aliqd̄ directiuū ex p̄te rati,
onis ſupra legem naturalē ⁊ legē huma,
nam q̄ ab ipa deriuat̄: ſed q̄a hō ordina,
tur ad finē btitudinis eterne: q̄ excedit ꝓ
poſitionē naturalis facultatis humane.
Ideo neceſſe fuit vt dirigeret̄ ad ſuuz fi,
nem lege diuina diuinitus data. Circa
ſcd̄m ſcꝫ diſtinctionē legis diuine. Scien
dum q̄ duplex eſt lex diuina ſcꝫ vetus et
noua. Hec aūt nō diſtinguunt̄ abinuicem
ſicut oīno ſpecie diuerſa: ſicut diſtinguū,
tur equus ⁊ bos: ſed ſicut ꝑfectū ⁊ impfe
ctum in eadē ſpecie: vt puer ⁊ vir. Et hoc
mō diſtinguunt̄ lex vetus ⁊ noua: vnde
apl̄s Gall. iij. compat ſtatū veteris legis
ſtatui pueruli exiſtētis ſub pedagogo: ſta
tum aūt noue legis ſtatui ꝑfecti viri q̄ iā
non eſt ſub pedagogo: vnde imperfecti
inclinant̄ ad opera virtutū (de q̄bus da
tur lex) comminatione penarū: vel ꝓmiſſi
one remunerationū: vt honoris diuitiarū
vel hmōi. Et ideo vetus lex que dabatur
impfectis: nondū grām conſecutis: dicit̄
lex timoris: ꝑfecti aūt inclinant̄ ꝓpt̄ amo
rem v̄tutis non ꝓpter aliquā remunera,
tionē: ⁊ iō lex noua q̄ ꝑncipalr̄ cōſiſtit in
ipa ſpūali grā cordibꝰ indita: lex amoris
dr̄: ⁊ hꝫ ꝓmiſſa ſpūalia ⁊ etna: vn̄ Augꝰ.
breuis drn̄tia legis et euangelij timor et
amor. Circa terciū de vtriuſq; legis cō
tinētia dicēdū eſt de vtraq; lege diuina
ſigillatim: ⁊ primo de lege moſaica.

Lex moſaica eſt de q̄ dr̄ Ioh. j. Lex ꝑ
moyſen data eſt: ſcꝫ a deo miniſterio an,
geloꝝ. Angl̄s em̄ dn̄i (q̄ ſm̄ aliq̄s dr̄ fuiſ,
ſe michael) apparēs moyſi in mōte ſynai
dedit legē decalogi ſcriptā digito dei i du
abꝰ tabulis lapideis quā pplo iudeoꝝ re
ferret. Quia v̄o hō ita erat rōne obſcura
tus: q̄ neſciebat legē in corde ſuo nāliter
a deo inſitā nec cōuerſabat̄ ſcd̄m eā: ſed
iā declinauerat ad ydolatriā q̄ eſt ꝯ dile,
ctionē dei: ⁊ ad vicia ꝯ naturā ⁊ alia que
ſunt ꝯ dilectionē ꝓximi: iō piiſſimꝰ deus
dedit ei legē ſcriptam in tabulis: vt ex ea
q̄dāmō recordaret̄ vel excitaret̄ ad legē
dam ſcripturā cordis. Precepta legis
moſaice ſub epilogo hic annotant̄. Pre,
ceptoꝝ aliud eſt nāe: aliud diſcipline: ali
ud legis ſcpte. Preceptū aūt nāe: aut da
tū aut innatū. Si datū aut eſt datū ꝓpter
ꝯſeruandā nāz ſm̄ actū nutritiue: vt Ge
neſ. xx. de oī ligno paradiſi comedas aut
ꝓpt̄ naturā multiplicandā ſm̄ actū gn̄a,
tiue: vt creſcite ⁊ multiplicamini: Gen̄. ij.
et. ix. Si innatū iux̄ illud ad Ro. ij. Si gē
tes nāliter ea q̄ ſunt legis faciūt ⁊c̄. Pre,
ceptū ſ̄ hoc inditū eſt ꝯſcie cuiuſlibꝫ ſm̄
dictamē rōnis de faciēdo vel nō faciēdo.
Hoc v̄o recipit diuiſionē: nā aliud p̄ce,
ptū eſt ordinatū in deū: ſcꝫ diligere crea,
torē ſup oia ⁊ obedire ei in oībꝰ ⁊ ſup oia
qd̄ eſt inſitū cuiuſlibet conſcie ⁊ ſindereſi
Aliud eſt manifeſtatiuū ordinis in ꝓxi
mū ⁊ h̄ duplr̄: vel ſm̄ viā innocētie: vt il,
lud Thobie. iiij. qd̄ ab alio oderis tibi fi,
eri ⁊c̄. Uel ſm̄ viā bn̄ficētie: vt illd̄ Mat
thei. vij. Quecūq; vultis vt faciūt vobis
hoīes ⁊ vos facite illis: hec eſt diuiſio le,
gis naturalis. Preceptū v̄o diſcipline
eſt datū ad ꝓbationē vt hō ſciat ſe debe,
re deo obedientiā nō tm̄ in expediētibus
⁊ honeſtis ſ̄ etiā indifferētibꝰ. Et h̄ reci,
pit diuiſionē. Nā aliqd̄ p̄ceptū diſcipline
datū eſt ad ꝓbationē obediētie: vt illud
p̄ceptū negatiuū datū ade Gen̄. ij. De li,
gno ſciētie boni ⁊ mali ne comedas. Qd̄
dam ad ꝓbationē fidei: vt illud datum

B
lex moſaica

Abrae Gen̄.xxij. Tolle filium tuū yſaac ⁊ eſt preceptū affirmatiuū. Et dicit̄ p̄ceptū diſcipline: qꝛ ꝑ ip̄m diſcit̄ quanta ſit virtus obedientie: q̄ tūc eſt ꝑfecta qñ preceptū ex ſe ſolo obligat ⁊ nō ex alia cauſa Unde p̄ceptū ade de vitādo lignū ſcientie boni ⁊ mali non ſuadet natura ſed diſciplina. Preceptoꝝ aūt legis ſcripte: quedā ſunt moꝛalia vt p̄cepta decalogi: quedā iudicialia: vt q̄ in deciſione cauſarum ſunt inſtituta de iuſticia inter hoīes ſeruāda: de quibus Exo.xxj. Hec ſunt iudicia q̄ ꝓponis eis. Quedā ſunt cerimonialia: vt que fiunt in figuram futuroꝝ: ſicut ea q̄ de cōpoſitione tabernaculi ⁊ ſacrificijs ⁊ hmōi: que ꝑtinēt ſpecialiter in lege ad cultuꝫ dei. Cultus em̄ dei in lege dicebat̄ cerimonia: quaſi cereris muniū id ē officium. Ceres em̄ dicebat̄ dea frugum: eo ꝙ p̄mo ex fructibus oblationes deo offerebant̄. Ultra dicta precepta erant in lege ꝓmiſſa ⁊ ſacramētalia. Pꝛomiſſa erant ad alliciendū: ſicut pꝛomiſſio terre manātis lacte ⁊ melle Exod.iij. Et ꝓmiſſio de bonoꝝ multiplicatiōe Leui. xxvj. Si in p̄ceptis meis ambulaueritis dabo vobis pluuias tp̄ibus ſuis: ⁊ terra germinet germē ſuū ⁊c. Sacramētalia erant figura ſacramentoꝝ noue legis: ſicut eſt ſacramentū phaſe Exo.xij. Et ſacramentū vacce ruffe Numeri.xix.

h
Lex euangelica.

¶ Lex euangelica eſt de qua dicit iacobꝰ in ſua canonica cap̄.iiij. Unus eſt legiſlatoꝛ ⁊ iudex ſcꝫ xp̄s: qui legē dedit euāgelicā: que dr̄ lex ſp̄ūs ⁊ grē: qꝛ vltra precepta legis moſaice cōp̄hendit ⁊ ſacramenta: q̄ ſunt contētiua ⁊ cauſatiua gratie et ſp̄ūs: vt baptiſmū penitētiam eucharistiam ⁊ alia q̄ non erant in lege moſaica niſi in figura tm̄. Et iō bn̄ dicit ap̄ls. Nihil ad perfectum adduxit lex ſcꝫ moſaica ad Heb.vij. Non em̄ conferebat grām q̄ adiuuat ad ſeruāda p̄cepta vt lex euangelica virtute ſacramentoꝝ: q̄ ducit ad gloriam aperta ianua per chriſti paſſionem.

De preceptis euangelicis conſiderandum ꝙ queādmodum diuina lex vetus plura continebat p̄cepta ad actus virtutum oꝛdināția. Pariformiter diuina lex noua euangelica plura cōtinet precepta moꝛalia. Nam precepta euangelica ſunt duplicia. Quedam ſunt ſpecialia reſpectu preſidentium: vt ſunt p̄cepta q̄ ſpecialiter dantur ap̄lis Math.x. Quedā ſūt p̄cepta euangelica gn̄alia reſpectu oīum vt ea que continent̄ in ſermone domini in monte Math.v.vj.et.vij. et Luce.vj. Et ſunt duplicia. Prima precepta dant̄ de faciendis ⁊ vitandis. Et inter hec precepta quedā oꝛdinant vim iraſcibilē. Cū dicitur Math.v. Audiſtis qꝛ dictum eſt antiquis. Non occides. Quedam oꝛdinant concupiſcibilē cum dr̄. Audiſtis qꝛ dictum eſt. Non mechaberis. Quedā oꝛdinant rationalē. Cum ibidem dicit̄ Audiſtis quia dictum eſt. Non periurabis.

Scd̄a p̄cepta generalia dantur de oꝛdinata intentione habenda in faciendis ⁊ vitandis. Et quia ad oꝛdinatam intentioneꝫ duo requirunt̄: ſcꝫ Amoꝛ boni ne ſit libido in voluntate. Et diſcretio boni ne ſit erroꝛ in electione: ideo dantur aliq̄ precepta de rectitudine intentionis: cum dicitur Math.v. Attendite ne iuſticiam veſtram faciatis corā hominibus. Et aliqua de diſcretione: cum dicitur Nolite iudicare. Particularioꝛ declaratio de preceptis legis euangelice ꝓnunc p̄mittitur breuitatis gratia. Preceptis euāgelicis ſpectantibus ad iuſticie neceſſitatem. Xp̄s legiſer noſter adiecit Conſilia ſpectantia ad iuſticie perfectionem. Cuiuſmodi ſunt: conſiliū paupertatis: conſilium obedientie et cōſilium caſtitatis ad que implenda inuitat dominus noſter ieſus xp̄s eum qui vult eſſe perfectus. Cōſiliuꝫ paupertatis dn̄s perſuadet Luce xiiij. Qui non renūciauerit omnibꝰ que poſſidet nō poteſt meus eſſe diſcipulus. Cōſilium obedientie perſuadet Math. xxiij. Supꝛa cathedrā moyſi ſedebāt ſcribi ⁊ phariſei. Conſilium caſtitatis dominus pſuadet Math.ix. Sūt eunuchi q̄ ſeipos caſtrauert.

I
De lege humana.

¶ De lege hūana Lex humana ſiue poſitiua eſt duplex Aliqua canonica vel eccleſiaſtica: aliqua ciuilis ſeu politica: nomē legis ſumit̄ hic cōiter ꝓut ſe extendit ad ius canonicū ⁊ ad ius ciuile. Lex canonica ſeu eccleſiaſtica ē duplex. ſcꝫ ſcripta ⁊ nō ſcripta. Nō ſcripta que in ſcriptis redacta non eſt dr̄ ꝯſuetudo: que eſt qdā ius moꝛibꝰ (.i. aſſiduis actibus) inſtitutū: vt ꝙ in multis regnis pꝛimogenitus ſuccedit in regno. ⁊ cū lex deficit: ꝯſuetudo ꝓ lege accipit̄: vt dr̄ diſ. .j. cōſtitutū: ⁊ hec lex cōſuetudinis ponit̄ poſt legē diuinā moſaicā ⁊ euāgelicā: q̄a quicq̄d eſt cōtra p̄cepta moꝛalia vel euāgelica ꝑ q̄ntūcunqꝫ tp̄is ſit ductū in ꝯſuetudinem: nō eſt lex nec ligat nec excuſat a peccō illud faciens. Lex ſcripta dr̄ cōſtitutio que eſt ius appꝛobatū in ſcriptis redactum. Sicut em̄ ꝯſuetudo eſt ius non ſcriptū: ſic cōſtitutio eſt ius ſcriptū moꝛibus vtentiū appꝛobatū. Dicit̄ aūt cōſtitutio quaſi cōmune ſtatutū: nā papa cuꝫ fratribus ſuis cardinalibus: ⁊ ceteri prelati cum capitulis ⁊ canonicis ſuis cōſtitutiones faciūt de ſen.ex. inter alia. Itē legatus: ſinodus ꝓuincialis: pꝛinceps cū ꝓceribus in tp̄alibus: pp̄ls romanꝰ: collegium appꝛobatū: ſm̄ Goff. in ſumma.

Poteſt aūt hic queri: vtꝝ lex humana deriuet̄ a lege naturali. Rn̄ſio ſm̄ Aug. de li.arbi. Non videt̄ eſſe lex q̄ iuſta non fuerit: vnde q̄ntū habet de iuſticia tātuꝫ habet de lege. In rebus aūt humanis aliquid dicit̄ eſſe iuſtum: ex eo ꝙ eſt ſm̄ rōnis rectitudinē regulatū. Pꝛima aūt rōnis regula: eſt lex nature. vnde om̄is lex humanitus poſita tm̄ habet de lege: inq̄ntum a lege natura deriuat̄. Si ħo in aliquo diſcoꝛdet a naturali lege: non erit lex ſed coꝛruptio legis. Sciendū ꝙ aliqua deriuant̄ a pꝛincipijs cōmunibus leg̃ nature per modum cōcluſionum: vt hoc ꝙ non eſt occidēdum: poteſt deriuari ſicut concluſio ab eo quod eſt: nulli malū eſſe faciendum. Quedam vero per modum determinationis: vt lex nature habet qui peccat puniat̄: ſed ꝙ tali pena puniat̄ eſt quedā determinatio legis nature. ¶ Lex ciuilis ſeu politica cōuenit cum lege humana canonica ⁊ eccleſiaſtica: ꝙ vtraqꝫ dicitur lex humana: humanitus tradita. Lex tamen ciuilis ꝓprie dicit̄ humana.c. ij. de preſcp̄.li.vj. Lex tamē canonica qn̄qꝫ dicit̄ diuina.c. Nimis: de iureiurā. Dicit̄ etiaꝫ ius canonicū: lex humana quia ſunt in eo multa ab hominibꝰ ſtatuta: licet reſpectu iuriū ciuilium dicit̄ lex diuina: quia eius finis (vt infra dicet̄) eſt felicitas diuina ſeu eterna: ſed legis ciuilis finis: eſt humana felicitas.

K
Lex ciuilis

Cōueniunt etiā lex canonica ⁊ ciuilis: qm̄ vtraqꝫ lex aliquādo ſolū moꝛibꝰ appꝛobat̄ nō ſcriptis: ⁊ ſic dicit̄ lex conſuetica ſiue cōſuetudo. Aliquando in ſcriptis redigit̄: ⁊ ſic dicit̄ cōſtitutio. Lex em̄ ſiue ius canonicum: in decretis ⁊ decretalibus: in libro ſexto Bonifacij in Clemētinis: ⁊ in multis extrauagātibus ſummoꝝ pontificuꝫ ſcribit̄. Lex vero ciuilis in q̄tuoꝛ libꝛis conſcribitur. Pꝛimus liber vocatur ff. id eſt. digeſtum: et ſcribitur per duplex ff. quia ille liber collectus eſt ex veteri iure romanoꝛuꝫ per duos Fredericos imperatoꝛes: ab vnoquoqꝫ ſumpta eſt pꝛima littera f: ⁊ ſic erunt duo ff. Et vocat̄ digeſtum: quia omnia decidenda ibi digeruntur et deciduntur ⁊ ſoluuntur. Secundus liber vocat̄. C.i.codex. Tertius dicit̄ Autenticū ſeu Autenticoꝝ: ⁊ ſcribitur Auten. Quartus liber iuris ciuilis dr̄ Inſti.i.inſtitutiōes ſeu inſtitutū. Differunt tn̄ lex canonica ⁊ lex ciuilis in mult̄ hic ſolum vna dr̄ñtia eaꝝ legum ſubiungit̄ que eſt ex parte finis. Lex em̄ canonica ligat creaturā humanā ad aliq̄d agendum p̄ncipaliter pꝛo cōſecutione felicitatis eterne. Lex vero ciuilis per humanaꝫ poſitiuam traditionem: ligat hominem aliquid agere vel non agere pꝛo conſecutione finis qui eſt humana felicitas.

Pro elucidatione aduertendū ſm Cā
cel. ꝑiſien. de vita ſpūali anie: ꝙ homo q̄
ꝯſiſtit ex duplici ſubſtantia. Una ſpūali
eterna .i. diuina. Alia corꝑali ⁊ mortali:
duplicem habet finem: vnū ſuꝑnaturalē
aliū naturalem qui human⁹ pōt dici ſeu
politicus ⁊ ciuilis. Unde ꝓ cōſecutione
primi finis .ſ. ſuꝑnālis: date ſunt ei leges
a deo ꝓportionate ad illum finē. Et tales
leges ſunt leges diuine vtriuſqꝫ teſtamē-
ti: ⁊ leges eccleſiaſtice tradite in iure ca-
nonico. Ad ꝯſequendū finem alterū qui
humanus: ciuilis ſiue politicus dicit̄: le-
ges ciuilis late ſunt ꝑ humanā inueſtiga
tionem impoſite: nam intentio legiſlato-
ris (vt dicit phs. ij. Ethico. eſt ciues face-
re bonos bonitate. ſcꝫ felicitate politica
Unde ꝯſiderādum ꝙ duplex eſt felici-
tas in quā leges ordināt: vna diuina ſeu
eterna: alia hūana tꝑalis ciuilis ſiue poli
L tica. Felicitas eterna ⁊ diuina ꝯſiſtit in
Felicitas habendo eum qui eſt om̄e ⁊ ſummū bo-
num: qui eſt ſuper omnē naturā exaltat⁹
⁊ lucem inhabitat inacceſſibilē: ideo im-
poſſibile eſt ꝙ homo merendo ex puris
naturalibus ad illud ſummū bonū aſcen
dat niſi ꝑ aliqđ adiutoriū qđ ſit vltra na-
turam: ⁊ hoc eſt donū gratie gratūfacien
tis. ſcꝫ fidei ſpei ⁊ charitatis: quibus in p̄
miū dant̄ in felicitate eterna: tres dotes
anie: nam fidei ſuccedit aperta viſio ſum
mi veri: ſpei certa tētio ſummi ardui: cha
ritati ꝑfecta dilectio ſummi boni: in pri-
mo perficit̄ rōnalis: in ſcđo iraſcibilis: in
tertio cōcupiſcibilis. Felicitas huma-
na ciuilis ⁊ politica: ꝯſiſtit in trāquillo ⁊
pacifico ſtatu pn̄tis vite. Et hec felicitas
eſt triplex ſcꝫ monaſtica: yconomica ⁊ po
lica. Monaſtica felicitas reſpicit hoiem
vnū: ⁊ eſt duplex ſcꝫ practica ⁊ ſpeculati
ua. Practica reſpicit intellectū practicū
⁊ ꝯſiſtit in actiōe vite actiue. ſcꝫ in paſſio
nibus moderandis: vitijs extirpādis: vir
tutibus inſerendis: vnde dicit Yſidorus.
Per actiuā vitam q̄ ad intellectū practi
cum ꝑtinet: cūcta vitia exhauriāda ſunt
per exercitiū boni operis: de hac vita ſu
pra dictum eſt. c. xxx. de intellectu ſpecu-
latiuo ⁊ practico. Monaſtica felicitas
ſpeculatiua reſpicit intellectum ſpecula-
tiuū: ⁊ ꝯſiſtit in operatione intellect⁹ ſpe
culatiui: q̄ theologi vitam ꝯtemplatiuā
vocant: ⁊ hanc felicitatem phus. x. Ethi.
ponit in ſpeculatione prime cauſe. Nam
dicit ꝙ felicitas conſiſtit in actu altiſſime
potentie que in nobis eſt (⁊ intellect⁹ ſm
eum talis eſt: licet ſupra. c. xxxij. extat ꝓ-
batum: ꝙ volūtas ſit nobilior intellectū)
⁊ in habitu nobiliſſimo ſcilicet ſapientia:
⁊ in obiecto digniſſimo qđ eſt deus: vnde
⁊ philoſophi vltimū tempus vite ſue re-
ſeruabant ad ꝯtemplanda diuina: prece-
dens tempus in alijs ſcientijs expenden
tes: vt ex illis abiliores efficerent ad ſpeculā
dum diuina: ⁊ in hoc Ariſtoteles: ſat⁹ cō
formiter locutus eſt xp̄o: qui dicit. Hec
eſt vita eterna: vt cognoſcant te ſolū ve
rum deum: ⁊ quem miſiſti Jeſum xp̄um
Loquunt̄ etiam ad ipſum ꝯformiter the
ologi: ponentes vitā eternam in eterna
dei viſione: que fruitionem complectitur
delectationemqꝫ ſupremā includit. Ex di
ctis patꝫ ꝙ predicta duplex felicitas mo
naſtica ꝯſiſtit in actione vite ꝯtemplati-
ue ⁊ actiue: ⁊ quia vita actiua non ſolum
ꝯſiſtit in agibilibus que ſunt ad ſeipſum
ſed etiam ⁊ principalius ꝯſiſtit in agibili
libus que ſunt ad alterū: quia bonū mul
torum (ſm phm. j. Ethicoꝝ in ꝑncipio)
diuinius eſt q̄ bonum vnius. Idcirco fe
licitas ciuilis ⁊ politica etiam extenditur
in alterum. Unde diligenter notandū
eſt ꝙ q̄libet ciuis poteſt tripliter ꝯſidera
ri. Primo q̄tum ad ſingularē ꝑfectionē
in ſe: vt ſic ordinat̄ ad ſingularē ⁊ mona
ſticā ꝑfectionē: qua vicꝫ ſeipm̄ regere ſci
at: ſe caute a pctīs ſeruādo: ⁊ diuinis p̄ce
ptis obediendo: ⁊ talis ē felicitas mona-
ſtica: de q̄ nunc dictū eſt. Scđo q̄tum ad
familie gubernationē: ſic ordinat̄ ad feli-
citatem yconomicā. Tertio ciuis ꝯſide-
rat̄ q̄tū ad ſuis ciuib⁹ ꝯiūctionē: ſic ordi
nat̄ ad felicitatem politicā. De felicitate
yconoica ⁊ politica iam dicendum eſt.
Felicitas ſcđa phoꝝ di yconoica que
Yconoica neceſſaria eſt ciui q̄tuꝫ ad familie guber
nationē. Et di yconoica vel econoica: pru
dētia qua inſtruimur in ꝓprie familie diſ-
pēſatione. Et di economica ab econom⁹
mi qđ eſt diſpenſator ꝓprie familie: inde
economica vel yconomica .i. diſpenſatio.
inde etiā econoicū vel yconomicū ⁊ eſt li
ber Xenofontis phi de vniuerſe domus
docens diſpenſatione. Et di yconom⁹ ab
ycos qđ eſt imago vel ſignū ⁊ nomia qđ
eſt lex vel regula q: ad eius ſignum legē
vel imaginem tota familia debet guber-
nari. Economus vero di ab eco vel echo
qđ eſt ſonus redditiu⁹ q: ad eius ſonum
vel vocem tota familia debet ordinari.
Xenofon fuit diſcipulus ſocratis vir ma
gne facūdie ꝑut dicit Ualerius maxim⁹
li. vj. Illius economicū trāſtulit Tulius
de greco in latinū. Ubi ſciendū ꝙ in ꝑfe-
cta familia domus (vt vult phs. j. politi-
coꝝ) tres cōitates requirunt̄. Prima eſt
viri ⁊ vxoris: q̄ requirit̄ ꝓpter opus gn̄a-
tionis. Scđa eſt dn̄i ⁊ ſerui: q̄ requiritur
ꝓpter opus adminiſtrationis. Nō ei res
gn̄ate ſubſiſterēt niſi adminiculū ſerui ſb
eſſet: vn̄ ſm phm loco ſerui nō tm̄ accipi
tur miſter rōnalis quē pn̄t diuites habe-
re: ſed etiam mancipiū aliqđ irrōnale: qđ
loco ſerui pauperib⁹ deſeruit: vt bos aſi-
nus ⁊c. Uel etiā inſtrumentū aliqđ lucra
tiuū: vt ſecuris ligo ⁊c. Tercia cōitas do
mus eſt pr̄is ⁊ filij: q̄ requirit̄ ꝓpter ꝑpe-
tuam ſpeciei ꝯſeruationē: ⁊ ideo humana
vita in vno ꝑpetuari nō pōt: ſꝫ requiritur
ſucceſſio filioꝝ: in quib⁹ nō ſolū humana
ſpēs ſꝫ etiā vna familia ꝑpetuari pōt. Ex
his claret ꝙ felicitas yconomica cōſiſtit
in tranquillo ⁊ pacifico ſtatu domus.
M Tercia felicitas phoꝝ di politica ⁊ cō-
ſiſtit in tranquillo ⁊ pacifico cōuictu ciui
lis multitudinis: vnde bene dicit̄ politi-
ca a polis qđ eſt plura ītas vel ciuitas: q:
in ciuitate (que eſt ciuiū vnitas) eſt mul-
titudo ciuium politica ⁊ pacifica felicita
te ⁊ ſocietate adunata. Politica autē Politica
felicitas eſt triplex. Cum eñ felicitas po-
litica conſiſtit in trāquillo ⁊ pacifico con
uictu ciuiū: ciuis pōt tripliciter conſide-
rari. Primo vt alijs principās ꝑncipatu
regnatiuo. Et talis vocat̄ felicitas regna
tiua vel legis poſitiua ſeu architectonica Architecto-
Hec eſt hoi neceſſaria inquantum eſt re- nica
ctor cōitatis ꝑfecte: vt eſt ciuitas vel re-
gnum: Et q: regis eſt regē ciuitates et re
gna: inſuꝑ ⁊ leges condere: ideo talis feli
citas di regnatiua ſiue legis poſitiua: ſb
qua hn̄t comp̄hendi q̄cunqꝫ alia bona re
gimina principum: vtpote ducū comitū:
poteſtatū ⁊ hmōi. Hanc felicitatē regna-
tiuā Areſtoteles i politicis diuidit i tres.
Primā vocat regnū qđ eſt policia ſb vno
bono rege imꝑatore ſeu monarcha: q̄ nō
ꝓpriū ſed cōe bonū intendit. Cui opponi
tur tyrānides: vbi p̄ſidet ꝓpriū tm̄ bonū Tyrānides
inquirēs. Scđam vocat greco vocabulo ariſtocracia
Ariſtocraciā q̄ eſt policia ſub paucis bo-
nis reipublice ꝑ leges bonas intendenti-
bus: vt ſenatus: Cui opponitur Oligar- Oligarcia
cia: vbi pauci ꝓprijs comodis intenti pre
ſident. Terciā nominat vocabulo gene-
rali appropriate policiā: q̄ eſt cōitas ordi
nata ad finē aliquē ꝑfectū: quā dicē poſ-
ſumus Tymocraciā: q̄ eſt policia ſb plu tymocracia
rimis bonis vtilitati reipublice per leges
intendētibus: cui opponit̄ Democracia democracia
in q̄ preſidet multitudo nequā: vbi vnuſ
quiſqꝫ querit q̄ ſua ſunt. Poſſumus
conformiter ad p̄dictā phi policiā tripli-
citer diſtinctā politiā eccleſiaſticam diui
dere: ꝙ alia eſt papalis q̄ imitat̄ regalem
Alia eſt collegialis dn̄oꝝ cardinaliū: que
imitat̄ Ariſtocraciam. Tercia eſt ſinoda
lis ſeu concilij generalis: ⁊ hoc imitatur
policiam ſeu tymocraciā: ⁊ hec eſt perfe-
cta policia reſultans ex omnibus.
Scđo conſiderat̄ ciuis vt principanti
tranquille ⁊ pacifice ſubiectus. In qua
ſubiectione conſiſtit ſcđa felicitas politi-
ca: ⁊ vocat̄ cōi nomie politica felicitas.

Hō eñ vt dicit phus.x. Ethi. nālr eſt
aïal rōnale politicū ciuile ⁊ ſociale: ⁊ per
ꝯñs ydoneus ad ſeruandum ciuilia pce,
pta. Ex eo eñ ꝙ hō hȝ cōes conceptus: ꝑ
vocem vult et delectaᷓ alteri hoi cōicare
⁊ iudicare qđ cōcipit: ⁊ ſimul cū eo cōfer
re. Et ſic colloquiū hoīs cū hoīe facit ad
bonū conſiliū: cōueniēter ergo diffinitur
hō aïal eſt rōnale. Ratio eñ diſcurſuȝ in
quiſitionis importat: q̄ tandē ad rationē
veri terminaᷓ. Tercio ꝯſideraᷓ ciuis
vt cōis boni ꝓpugnator ꝓpter quietam ⁊
pacificam bonoꝝ tꝑaliū poſſeſſioneȝ ad
quā pax mūdi ordinat: vñ ꝓſtianus i mi,
nori volumine. Si queraᷓ q̄d eſt ſummū
bonū in hac vita: hñ rñdeᷓ pax. In pace
hac ꝯſecuta ex hoſtiū repſſione: conſiſtit
tercia felicitas politica: ⁊ dr̄ militaris ſeu
militia: vñ conſiderandū ꝙ militia ꝓnci,
paliter eſt inſtituta ad defenſionem boni
cōis: qđ impediri pōt ꝑ impugnationem
hoſtiū et ſeditionē ciuium. Sic eñ eſt in
ciuilibus ſicut in nālibus: cū ars ſit imita
trix nature. Videmꝰ ꝙ natura tribuit rei
nāli duplicē vim. Vnā ꝑ quā aſſequiᷓ cō
ueniētia. Alia per quā repellit nociua: vt
igni dat leuitatē ꝑ quā aſcēdit ſurſum ad
locū quietis ⁊ ſalutis: ⁊ calorē ꝑ quē reſi
ſtit ⁊ obuiat reſiſtentibꝰ et corrūpentibꝰ.
Aïalibus tam vim cōcupiſcibilē ꝑ quam
aſſequunᷓ ea q̄ ſunt eoꝝ ſaluti accomo,
da: ⁊ vim iraſcibilem ꝑ quā reſiſtit corrū
pentibus ⁊ leſiuis. Silr in moralibus et
ciuilibus eſt duplex felicitas reſpectu bo
ni cōis. Vnā ad regendū ⁊ leges ꝯdendū
⁊ hec ē regnatiua ſiue legis poſitiua. alia
eſt ad reſiſtendum ⁊ reprimēdum inſul,
tus hoſtium: ⁊ hec dicitur militaris ſiue
Militia militia. Militia eñ nihil aliud eſt q̄ que
dam prudētia operis bellici ordinata ad
defenſionē boni cōis. Ex dictis pȝ ꝙ hec
triplex felicitas hūana ſcȝ monaſtica acti
ua. yconomica ⁊ politica ſūt partes pru,
dentie ſubiectiue. Nam ſicut ſapiētia cō
ſiderat altiſſimas cauſas in genere ſpe,
culabilium: dirigens in felicitatem mona
ſticam ſpeculatiuam: ita prudentia con,
ſiderat altiſſimam cauſam in genere hu,
manorum actuum ſcȝ finem: recte vicȝ vi
uere in omni genere moralis ꝟtutis quē
intendit prudentia dirigendo ⁊ diſponē,
do. Igitur prudentia complectiᷓ totum
humanum ⁊ politicum bonū ⁊ hoc dicūt
philoſophi humanā felicitatem.
¶ Lex fomitis. Eſt tamen vna lex q̄ non A
ꝓprie dñi dr: ſed qui ſequiᷓ eam tranſgre Lex fo[mitis]
ditur oēm dñi legem. Et de hac ait aplus
ad Rom. vij. Video aliam legem in mē,
bris meis repugnantem legi mentis mee
ſcȝ rōnis: ibi gloſa fomes peccati recte di Fomes
citur lex: quia legittime factum eſt: vt qui
non obediuit ſuo ſuperiori: non ſeruiat
ei ſuuȝ inferius ſcȝ caro. Iſta lex diciᷓ fo
mes ⁊ lex membroꝝ.i. cōcupiſcentia no,
bis innata. Inclinatio vicȝ ad malum: ſꝫ
ad delectabilia ſenſuum etiam que ſunt
contra rationem: vnde dicit btūs Tho.
ꝙ lex eſſentialiter reperitur in regulante
⁊ menſurante. Participatiue vero in eo
quod regulatur ⁊ menſuraᷓ: ita ꝙ omis
inclinatio q̄ inueniᷓ in his que ſubiecta
ſunt legi: participatiue diciᷓ lex. Sub deo
igitur legiſlatore diuerſe creature diuer,
ſas habent inclinationes naturales. Eſt
igitur homini lex quā ſortiᷓ ex diuina or,
dinatione ſꝫm ꝓpriam cōditionem: vt ſꝫm
rationē opereᷓ que lex fuit tam valida in
ſtatu innocentie: vt nihil vel contra rati,
onem vel ꝓter rationem poſſet ſubripere
homini. Sed dum homo a deo receſſerit
incurrit ꝙ feratur ſꝫm impetum ſenſuali
tatis: vt ſic qđammodo beſtijs aſſimile,
tur que ſenſualitatis impetu feruntᷓ: ſꝫm
illud pſal. Homo cum in honore eſſet nō
intellexit cōparatus eſt iumētis. Sic igitur
patet ꝙ ipſa ſenſualitatis inclinatio dici
tur fomes In alijs aïalibus ſimpliciter
habet rationē legis: illo modo q̄ in talibꝰ
pōt lex dici ſꝫm directā inclinationeȝ. In
hoībꝰ tñ nō hȝ rōnē legꝭ: ſꝫ magꝭ deuiatoꝫ
legis a rōne. Sȝ inq̄tū ꝑ diuinā iuſtici,
am homo deſtituitur originali iuſticia et
vigore rōnis. Impetus ſenſualitatꝭ qui
eum ducit habet rōnem legis inq̄ntū pe
nalis ex lege eterna ſibi iuſte inflicta. Vn
de dicit Alexā.in.iij. ꝙ fomes in nobꝭ pe,
na eſt. Sed pena eſt duplex ſcȝ feditatis
⁊ paſſibilitatis. Lex ergo fomitꝭ: vno mō
appellaᷓ lex paſſibilitatis vt affligens: ⁊
hoc mō appellat eā aplꝰs lex membrorū.
Hoc mō ipſa deriuaᷓ a lege eterna: ⁊ di,
ciᷓ lex paſſibilitatis: ſꝫm ꝙ hō ꝑ eā habet
legē vt affligaᷓ ex illa ⁊ ꝯuertaᷓ ad deuȝ:
ꝫ mō reſpicit ordinē diuine iuſticie. Alio
mō lex fomitis dr̄ lex feditatis: maculās
aïam q̄tum ad difficultatē ad bonum et
ꝓnitatem ad malū: ſic ipſa appellaᷓ ab
aplꝰo lex pctī: ſic lex fomitis nō eſt a lege
eterna ⁊ a deo: ſꝫ a dyabolo ⁊ a pctō: quia
lex iſta mala eſt: ſꝫ primo mō inq̄ntū affli
git aïam dicit bonū ⁊ ordinē ad diuinā iu
ſticiam: vt homo afflictus coactus rede,
at ⁊ ꝯuertaᷓ ad deū. Ex hoc eñ ꝙ aïa vi
det ſe ita deiectā ⁊ tāti vilitati ⁊ corrupti
oni ſubiectā: citius ꝯuertiᷓ ad deum eiuſ
auxilium implorando.
¶ Sindereſis eſt vis affectiua.
Caplm xlvj
A Sindereſis eſt vis affe, ctiua. Enigniſſimus deus homi: ex ni,
b hilo formato nec ꝑ grām ꝯfirma
to: vt poſſit ſtare ⁊ pficere in bo,
no: ⁊ a malo cauere ⁊ declinare: quadru,
plex in ſui creatōis ꝓmordio ꝯtulit adiu
toriū: duplex nature ⁊ duplex grē. Dupli
cē eñ rectitudinē indidit ipꝭ nature: vnā
ad recte iudicandū: ⁊ hec ē rectitudo cō,
ſcīe: aliā ad recte volendū: ⁊ hec ē ſinde,
reſis: cuiꝰ eſt remurmurare ꝯ͞ malū: ⁊ ſti,
mulare ad bonū. Duplicē etiā addidit ꝑ
fectionē grē: vnā grē gratiſdate: que fuit
ſciētia illuminās intellectū ad cognoſcē,
dum deum ſuū: ſeipſum ⁊ mundū iſtum
qui factus fuerat ꝓpter ipm. Aliā ꝟo grē
gratūfac ētis: q̄ fuit charitas habilitans
affectū ad diligendū deum ſuꝑ oīa: ⁊ ꝓxi
mū ſicut ſeipm: ⁊ ſic ante lapſum habuit
homo pfecta naturalia: memoriā videli,
cet: intelligentiā ⁊ voluntatē: ꝯſcientiam
⁊ ſindereſim: ſuꝑueſtita nihilominꝰ diui
na gratia: ſcientia vicȝ ⁊ charitate. Poſt
lapſum ꝟo in pctm̄ cōſecuta eſt in homi,
ne ab indita ſibi rectitudine mirabilis de
uiatio: nam memorie virtus diſcōtinuan
do ſe a ſumma poteſtate: cecidit in impo
tentiam: ⁊ facta eſt inſtabilis: intelligen,
tia auertendo ſe a ſumma veritate: ceci,
dit in ignorantiam: effecta eſt ignara: vo
luntas diſcedendo a ſumma bonitate: ce
cidit in maliciā: effecta eſt egena: ſed qm̄
vt dicit gloſa ad Roma.ij. Cuȝ gētes ⁊c.
Non vſq; adeo in humana aïa imago
dei terrenoꝝ affectuū labe detenta eſt: vt
nulli in ea liniamēta remāſerint: nō om̄i,
no deletum eſt qđ ibi ꝑ imaginem dei im
preſſum eſt. Sic eñ homo cecidit a recti,
tudine: vt pderet ipſam rectitudinē: non
rectitudinis aptitudinem: perderet habi
tum: nō appetitū: ſic amiſit ſimilitudineȝ
vt tñ ptranſeat in imagine: remenſit ta,
men in homie modicū ſcintille illumina,
tionis ſeu cognitionis cōſciētie: ardoris
ſiue amoris ſindereſeos: que cum dicant
quid naturale non poſſunt a nobis oīno
auferri: nec vnq̄ vitiū delet extrema na,
ture veſtigia: qm̄ naturalibus ſublatꝭ po
tentijs: nō pōt fieri reformatio. De grā B
gratiſdata: ſcientia vicȝ illumināte: ⁊ gra
tia gratūfaciente: charitate vicȝ habili,
tante ſupra eſt dictū.ca.v. de conſcientia
habituȝ eſt in q̄nq; capitulis p̄cedentibꝰ
iam dicendum eſt de ſindereſi que ē ſcin
tilla ⁊ igniculus conſcientie ſub quatuor
queſitis. Primū an ſindereſis ſit in gene
re cognitionis vel affectionis. Scđm de
ſindereſeos diffinitōe. Tertiū de eiꝰ acti
bus ⁊ ipſius diuerſa noïatione. Quartū
de eius obiecto. Ad primū queſitū dr̄
ꝙ ſindereſis eſt in gn̄e affectōnis. Eſt eñ
vis affectiua ſe tenēs ex ꝑte volūtaᷓ. Eſt
eñ ſindereſis nālis volūtas aïe ⁊ ſcintil,
la ꝯſcīe: q̄ ad bonū inclinat ⁊ cōtra malū
remurmurat: ſꝫm ꝙ ꝑ naturale iudicato,
riū ſiue ꝑ ꝯſcientiam demonſtratū extat
⁊ dictatū. Ex ꝟo ſinderēſ ſe tenet ex ꝑte

voluntatis ⁊ affectionis: ꝓbaꝫ autorita
te ⁊ rõe. Autoritate Ambroſij ⁊ habeꝫ in
lra.xxxix.diſtin. Homo ſubiectus pecca-
to naturaliter vult bonum: ſed illud qꝺ
naturaliter inclinat nos ad bonū: vel eſt
cõſcientia vel ſinderesis: non ꝯſcientia qꝛ
velle bonū eſt actus potentie affectiue: ſ
conſcientia eſt vis cognitiua: ergo eſt ſin-
dereſis ⁊c. Item ꝓbaꝫ Autoritate magi
ſtri diſtin.xxxix. vbi dicit. Supior ſcintil-
la rõnis bonū vult: ⁊ malum ſemꝑ odit.
Scintilla aũt rõnis ē ſindereſis ergo ⁊c.
Item Alexãder ꝑte.ij.q.lxxvj. mẽbro.ij.
dicit ꝙ ſindereſis eſt eadē cum volũtate
naturali. Item.q.lxxvij. membro.vj.di-
cit ꝙ ſindereſis eſt in ꝑte motiua: ꝯſcien-
tia in cognitiua. Item ꝑte.iij.q.xxvij.ar.
.iij. dicit ꝙ ſindereſis eſt in voluntate in-
ſtigando eam ⁊ ſtimulãdo ad bonū. Itē
ibidē ſindereſis ſtimulat ad bonū tm̄ ſm̄
appetitū naturalē. Inſtigare aũt ⁊ ſtimu
lare ſunt actus potentie affectiue ⁊ volũ
tatis. Item Damaſce. voluntatē diuidit
in naturalem ⁊ deliberatiuã: volũtateꝫ na
turalem vocat ſindereſim: put ſupra di-
ctum eſt.c.xl. Item Hugo de Balma al-
legans vercellen̄. in cõmẽto ſuꝑ miſticã
theologiã: dicit ꝙ principalis affectio eſt
ipſa ſcintilla ſindereſis q̄ ſola ſpũſancto
eſt vnibilis totius intellectus ſuſpendit
officium mentis ſuprema affectio. Item
Cancellarius ꝑiſien̄. in tractatibus pluri
bus: preſertim in de theologia miſtica. in
.xiij.⁊.xiiij. ꝯſideratiõe dicit ꝙ ſindereſis
eſt vis aīe affectiua: de q̄.j. ſeq̄nti caplo
clariꝰ diceꝫ. Rõne etiã ꝓbaꝫ ſindere-
ſim eſſe in affectu ⁊ volũtate. Sindereſis
eſt quedã inclinatio ad bonū: ſꝫ debꝫ po-
ni in illa potentia q̄ hꝫ bonū ꝓ obiecto: ſ
talis potentia eſt volũtas. Item ſindere
ſis in creatura rõnali ē aliq̄d quo hõ na-
turaliter inclinaꝫ ad bonum ⁊ remurmu
rat de malo. hec Petrus de aquila. San
ctus inſuꝑ Bon̄. in.ij. diſt.xxxix. ar.ij.q.j.
ꝓbat ſindereſim eſſe in gn̄e affectionis.
Dicit eñ ſicut intellectus indiget lumie
ad videndum: ita affectus indiget calore
quodã ⁊ pondere ſpũali ad bene aman-
dū: ergo ſicut in ꝑte aīe cognitiua eſt qꝺ-
dam nãle iudicatoriū: qꝺ eſt ꝯſcia: ita in
ꝑte aīe affectiua erit pondus ad bonuꝫ
inclinans. Hoc aũt eſt ſindereſis. Item
idem ibideꝫ in ꝑncipali rn̄ſione. Queãd-
modū in ipſa creatione aīe: intellectꝰ hꝫ
lumē qꝺ eſt ſibi nãle iudicatoriū: dirigẽs
ipm̄ intellectū in cognoſcẽdis: ſicut affe-
ctus hꝫ nãle qꝺdaꝫ pondus dirigẽs ipm̄
in appetendis. Appetẽda autē ſunt in
duplici genere: q̄dam ſunt in genere ho-
neſti quedam ſunt in genere comodi: ſic
⁊ cognoſcibilia ſunt in duplici gn̄e: q̄daꝫ
ſunt in gn̄e ſpeculabiliū: ⁊ q̄dam in gene
re moraliū: ⁊ queãdmodū ꝯſcia nõ noīat
illud iudicatoriū niſi inq̄ntum dirigit ad
oꝑa moralia: ſic ſindereſis nõ noīat illud
pondus voluntatis: niſi inq̄ntū illa habꝫ
inclinare ad bonū honeſtū: ⁊ queãdmo-
dū nõ ꝯſcie põt accipi ꝓ potẽtia cum tali
habitu: vel ꝓ habitu talis potẽtie: ſic etiã
ſindereſis vſitatiori tm̄ mõ loq̄ndi: ſinde
reſis noīat potentiã habitualē ꝙ nomiet
habitū ſolum (⁊ hec eſt ſn̄ia alexandri ꝑ-
te.ij.) Et qꝛ illa potẽtia nunq̄ ſeꝑaꝫ ab il
lo habitu: hinc ē ꝙ potẽtia ⁊ habitꝰ vno
noīe cõꝑhenduntur: ⁊ ſic potẽtia ſic habili
tata nomē ſui habitꝰ ſortiꝫ. Et ex hoc
ꝑꝫ rn̄ſio ad primū q̄ſitū vtrū ſindereſis
dicat quid affectiuū vel cognitiuū. Pla-
num.n. eſt ꝙ ſindereſis dicit illud qꝺ ſti-
mulat ad bonū: ⁊ ideo ex ꝑte affectionis
ſe tenet. Correlariū ex dictis: quemad
modū ꝯſcia (vt dictum eſt.ſ.c.xlij.) dicit
qꝺãmõ habituꝫ innatū cognitiuū reſpe-
ctu luminis ſuꝑ nos ſignati: qꝺ oñdit nob
bona vt dicit ps̄. Dicit etiã habitū qꝺã-
mõ acq̄ſitū reſpectu ſpẽi ipius cognoſci-
bilis. Pariformiter ſindereſis. Cum eñ
cuilibet potentie cognitiue corn̄deat ꝓ-
portionabiliꝫ virtus affectiua: nam appe
titus ſenſitiuus corn̄det virtuti cogniti-
ue ſenſuali: ⁊ voluntas deliberatiua corn̄
det rõni deliberatiue: ſic ſindereſis q̄ ē vo-

luntas nãlis corn̄det ꝯſcie ſimplici: non
ſolum put dicit potentiã ſ etiaꝫ put di-
cit habitū. Dicit.n. ſindereſis habitū mo
tiuū innatū: nam ſicut a ꝯditione anime
impreſſam eſt ei q̄dam directio nãlis: ha
bilitãs intellectū practicū ad expedite cõ
ſciẽdū obiectū qꝺ eſt lex nãlis: a q̄ deri-
uanꝫ regule agendoꝝ ꝯtente in lege diui
na veterꝭ ⁊ noui teſtamẽti: ⁊ hec directio
nãlis eſt ꝯſcia put dicit habitū: ſic etiam
ei innata ⁊ ꝯcreata eſt affectio nãlis vo-
luntatis: ſeu habitꝰ motiuꝰ: mouens ⁊ in
clinans ⁊ ſtimulãs voluntatē ad inſecu-
tionē boni ꝑſentati: ex apphenſione oſtē
ſione ⁊ dictamine ſimplicis cõſciẽtie: ⁊ ta
lis eſt ſindereſis. Dicit etiã habitū qꝺaꝫ
mõ acq̄ſitū: nã ſicut nãle habemꝰ lumen
qꝺ ſufficit ad cognoſcendū ꝙ ꝑntes ſunt
honorãdi: ⁊ ꝓximi nõ ledendi: ⁊ tale lu-
men ⁊ habitꝰ cognitiuꝰ eſt ꝯſciẽtia: nõ tm̄
habemus nãliter impꝛeſſam ſpẽm pr̄is vel
matris: ſ oportet ſpẽm eoruꝫ a ſenſu ex-
teriori accipe ⁊ acq̄rere: ſic cum oīs af-
fectio cõcomitaꝫ aliquã cognitiõem: ſin-
dereſis dicit qꝺãmõ habitū acq̄ſitū: naꝫ
nemo honorat vel amat patrē vel matrē
niſi ꝑus ſpẽm eoꝝ acq̄ſiuerit ãminiculo
ſenſuū. Si qua tm̄ ſint appetibilia quoꝝ
inclinatio non habeꝫ a ſpecie ⁊ ſilitudine
a ſenſu acq̄ſita: reſpectu taliū ſindereſis
poterit dici habitꝰ ſimplr̄ innatus: vt po-
te reſpectu huius qꝺ eſt deū amare time
re ⁊ revereri: hec clarius patẽt ex q̄ſtione
vtrū ꝯſciẽtia dicit habitū innatū vel acq̄
ſitum.ca.xlij.

De diffinitione ſindereſeos.

Capitulum xlvij

A

De diffinitiõe ſindereſeos.

Secundū ad q̄ſitū de ſindereſeos
diffinitione. Rn̄deꝫ ꝙ vna ē diffi
nitio cõis doctoꝝ q̄ talis ē. Sin-
dereſis eſt vis motiua aīe rõnalis: q̄ nata
eſt figi in ſupioribus nãliter mouēs ⁊ ſti-
mulãs ad bonū ⁊ abhorrēs malū. In pri
ma huiꝰ diffinitõis ꝑticula claret ſindere
ſim eē in gn̄e affectõis ⁊ nõ cognitõis: p-
ut caplo ꝑcedẽti declaratū ē. In ſcꝺa
diffinitõis ꝑticula. ſcꝫ q̄ nata eſt figi in ſu
perioribus: innuiꝫ ſindereſeos indeclina
bilis ad bonū ꝯuerſio: nullatenꝰ ꝑ pctm̄
obliq̄bilis: ex eo ꝙ ſindereſis figiꝫ ⁊ imu-
tabiliter adheret ſupioribꝰ ⁊ vniuerſali-
bus ꝑncipijs ꝑmis moralibꝰ: q̄ imediate
deriuãꝫ a lege nãli: que eſt imutabilis: ⁊
obiectū circa qꝺ verſaꝫ ſindereſis: nõ ꝑt
declinare a bono ⁊ obliq̄ri ⁊ deprauari ꝑ
pctm̄: queãdmodū ꝯſcia q̄ eſt recta ⁊ nõ
recta: ꝓ eo ꝙ ꝯſcia nõ tm̄ cõſiſtit in vlī ſ
etiã deſcẽdit ad ꝑticularia: ꝓpter qꝺ im-
miſcet ſe ei actus rõnis deliberatiue q̄ fre-
quenter errat: vt.ſ. dictū eſt de ſilogiſmo
ꝯſcie: ⁊ etiã de ſcrupulo ꝯſcie.c.xliiij. Id
circo glo. ſuꝑ Ezech.j. Sindereſim aqui-
le aſſilat reſpectu aliaꝝ triū viriū.ſ. rõna
lis ꝯcupiſcibilis ⁊ iraſcibilis: qꝛ ſindereſꝭ
inclinat ad bonū in vniuerſali: ⁊ moueꝫ
ꝯ malū: nõ hoc vel illud ꝑticulare malū
ſ in vniuerſali: vel ſi aliq̄ mõ inclineꝫ ſin
dereſis ad deteſtandū hoc malū vel illud
hoc non eſt inq̄ntū hoc ſ inq̄ntū malū: ⁊
hic ē ꝙ ſindereſis nõ obliquaꝫ ſicut ꝯſci-
entia errat. In tertia ꝑdicte diffinitio-
nis ꝑticula tangiꝫ ꝓprius actus ſindere-
ſeos: cum dr̄ nãliter mouēs ⁊ ſtimulãs.i.
inſtigãs ⁊ inclinãs ad bonū ⁊ abhorrens
malū: ⁊ ſi duo actus ibidem noīenꝫ: ꝑnci
palis tm̄ actꝰ ē ſtimulare ad bonū: qꝛ ſin-
dereſis eſt reſpectu boni ꝑ ſe. Reſpectu
xo mali ꝑ accidẽs: inq̄ntū illud reſpuit ⁊
deteſtaꝫ. Diciꝫ etiã in dicta diffinitiõe nã
liter ſtimulãs ad bonū: in q̄ deſignaꝫ qꝺ
dictū eſt.ſ. qꝛ ſindereſis nõ põt obliq̄ri a
bono ⁊ ꝑ pctm̄ deprauari. Cuꝫ.n. nãliter
ſtimulet ad bonū: nõ põt ab ea ſtimulus
auferri: qꝛ q̄ nãliter inſunt ſunt inſeꝑabi-
lia. Et ſumiꝫ ibi ſtimlãtio (vt dicit ſctūs
Bona.) habitudialiꝫ q̄ ad habitū ſtimu-
landi ad bonū: nõ q̄ntū ad actū. nã volũ
tas nãlis ſiue ſindereſis q̄ bonuꝫ appetit
nõ ſꝑ ē in ſuo actu: qꝛ nõ ſꝑ cogitat de bo
no: ⁊ cū etiã cogitat nõ ſemꝑ afficiꝫ. ſiue
ꝓpter tenebrã excecatiõis: ſiue ꝓꝫ laſci-
uiã delectatõis: ſiue ꝓpter duriciã obſti-

natōis. Propter tenebrā̄ excecationis
impedit̄ ſindereſis in ſuo actu preſertim
ne malo remurmuret: ꝓ eo ꝙ malū cre-
dit̄ eſſe bonū: ſicut ē in hereticis q̄ morie
tes ꝓ ſua impietate erroris credūt ſe mo
ri ꝓ pietate fidei: ⁊ ideo remorſum ſinde
reſis nō ſentiūt: ſ; magꝭ qȯdā gaudiū fic-
Nota bene. cū ⁊ vanū. Et huiꝰ rō potiſſima (vt di-
cit.s.Bona.in.ij.diſt.xxxiij.) ipſa mr̄ ce
citatis ſupbia: q̄ regnat in q̄buidā laicis
q̄tum ad ea q̄ ſunt fidei ⁊ morū. Cum.n.
ſint ydeote p̄ſumūt ſacrā ſcripturā expo
nere: q̄ eſt ꝓfundiſſima oim̄ ſcripturarū
Cū iterū habeāt q̄ndā honeſtatē exterio
rē: ꝯtēnunt vitā oim̄ alioꝝ: ⁊ merito huiꝰ
duplicꝭ ſupbie excecant̄ vt neſciāt diſcer
nere q̄d bonū ⁊ q̄d malū. Propter la-
ſciuiā delectatiōis ſilr̄ impedit̄. Aliq̄n.n.
in pctīs carnalibꝰ ita abſorbet̄ homo ab
actu carnis: vt remorſus ꝯſcie ⁊ ſindere-
ſis nō h; locū: q: carnales hoīes tāto im-
petu delectatōis ferunt̄ vt ſindereſis tūc
nō h; locum. Propter duriciā obſtina
tionis etiā impedit̄ ſindereſis ne ad bo-
nū ſtimulet: ſicut in dānatꝭ q̄ adeo in ma
lo ſunt obſtinati: vt nūq̄ poterint ad bo-
nū inclinari: ⁊ ideo ſindereſis q̄tū ad in-
ſtigationē boni: ſempitnū h; impedimen
tū. Habet tū̄ ſindereſis in dānatis aliū
vſum vicȝ remurmuratōis ꝯ malū q̄ ma
xime vigebit in dānatis: ꝓut remurmu-
ratio ꝯ malū tenet rōnē pene: nō ꝓut te-
net rōnem iuſticie: q: illa remurmuratio
erit ad cōmēdandā diuinā iuſticiā: ſ; non
B erit ad eliciendā fructuoſā pniam. Eſt
⁊ alia diffinitio Cācell. in tractatu de the
ologia miſtica. Sindereſis eſt vis aīe ap
petitiua: ſuſcipiēs imediate a deo q̄ndā
nālem inclinatiōē; ad bonū: ꝑ quā trahi
tur inſeq̄ motionē boni: ex apprehēſione
ſimplicis ꝯſcie pn̄tati. Huius diffinitōis
intellectꝰ ꝓ maiori pte pt; ex declaratiōe
diffinitiōis ꝯſcie.c.xliij. Hec nāq; diffini-
tio dat̄ de ſindereſi ꝓut dicit potentiam
habitualē. Potentiā inquā recipientē in
ſe habitū motiuū; quo inclinamur ⁊ ſti-
mulamur ad bonum. Ex prima huius
diffinitionis particula (ſindereſis eſt vis
anie appetitiua) ſindereſis ſecernit̄ a cō
ſciētia: que eſt vis anie cognitiua: ꝓut ſu
pra declaratū eſt. Ex ſcdā diffinitōnis
particula qua dr̄ (ſuſcipiēs immediate a
deo q̄ndam inclinatōem) ſumit̄ ꝙ ſinde-
reſis dicit habitū innatū ⁊ ꝯcreatū anie:
quē q̄dam nomināt habitum practicum
p̄ncipiorū: ⁊ eſt quedam diſpoſitio incli-
natio ſeu affectio naturalis: ꝑ quē; habi-
tum habilitat̄ ſindereſis ad eliciendum
hunc actum: qui eſt ſtimulare ad bonū ⁊
remurmurare cōtra malū. Oportet ſꝑ
hic tria attēdere. ſc; potētiam q̄ eſt ſinde
reſis: habitū ꝑ quē inclinat̄ ad ꝓſecutio-
nem boni: iſte habitꝰ etiā ſindereſis vo-
cat̄: q: potentia ⁊ habitꝰ vt dictu; eſt hic
vno noīe noiant̄: ſindereſis eñ eſt poten
tia habitualis. Tertiū eſt actus a potē
tia mediāte habitu elicitus. ſc; ſtimulare
⁊ inſtigare ad bonū: ⁊ ille habitus ſeu in
clinatio (vt dicit̄ in diffinitione) imme-
diate eſt a deo. Dicit eñ mgr̄ in.ij.diſ.vij.
Et etiam ſctūs Auguſti. in multis locis:
⁊ Autor de ſpū ⁊ aīa: ꝙ mens nr̄a rōna
lis quo intelligimꝰ ⁊ ſapimus: ita facta ē
ad imaginē dei vt nulla interpoſita natu
ra ab ipſa p̄ma veritate formet̄. Mens
eñ compꝛhendit ſil̄r cognitiuā ⁊ affectiuā
⁊ de ſe eſt informis q: tenebra: ſ; format̄ ⁊
deiformis fit dū a deo illuminat̄ ⁊ inflam
mat̄. Sicut.n. aīa (vt dicit.s.Bona.) a
ſolo deo creat̄: ſic ab ipſo ſolo illuminat̄
⁊ docet̄ ꝑficit̄ ⁊ inflāmat̄. Poſſunt.n.ho
mines v̄ba dicē: aures pulſare: cor ad in-
telligentiā excitare: ſ; ſolus deus q̄ lux eſt
infinita: pōt veritatē in corde hoīs forma
re: vn̄ dicit Autor de ſpū ⁊ aīa: ſicut ocu-
lus carnis lic; ꝑ ſe habeat facultatē vidē
di: nunq̄ tū̄ ꝑ ſe viſionē ꝯſequit̄: niſi exte
riori fuerit luce informatꝰ: ſic lic; intelle-
ctus ſit de ſui nā ad intelligendū aptus:
nunq̄ tū̄ hoc cōſequit̄ niſi interiori luce
diuina fuerit adiutus: inflāmat ⁊ inclinat
deus affectū ⁊ ſindereſim ad amorē boni

Vn̄ dr̄ in li. de ſpū ⁊ aīa: ꝙ deꝰ in ſcriptu
ra lux ⁊ ignis dr̄. Lux illuminans intelle-
ctum ad cognitionē veritatis. Ignis in-
flāmans affectū ad amorē bonitatis. Et
licet angelus ſm̄ Dionyſium purgat illu
minat ⁊ inflāmat ſiue perficit. Hoc tū̄ nō
facit vt p̄ncipale agens ⁊ efficiēs quēad-
modū deus: ſed tanq̄ excitās ⁊ adiuuās
vn̄ dicit.s.Bonauē.in.ij.diſt.x. ꝙ anglus
illuminat ꝑ modū lingue viuacit̄ exp̄mē-
tis: q̄n qȯ cōcepit anie ſuggerit: ſicut do-
ctor dū exterius loquit̄: excitat intellectū
ad intelligēdum: ⁊ viua ⁊ efficax locutio
quadā ſua viuacitate ad intellectum no
ſtrum h; ingreſſum: cu; habeat aliq̄d la-
tētis energie (.i. efficacie) viue vocis actꝰ
vt dicit Hiero. Sic angelus interius illu
minat viuaciter excitando: ſicut doctor
exterior ⁊ efficatiori modo. Vltima
diffinitionis particula (ex apprehēſione
ſimplicis ꝯſcie pn̄tati) nota eſt ex dictis.
Cū eñ vim effectiuā p̄cedat quedam vis
cognitiua: ſindereſim q̄ eſt vis affectiua
p̄cedit ꝯſcia naturale iudicatoriū: ſinde-
reſim dirigens ⁊ oſtendēs ⁊ dictās quali
ter ſtimulare debeat ad bonum ⁊ fugere
malum. Signāter dr̄ in diffinitione (Ex
app̄henſione ſimplicis ꝯſcie pn̄tati) Cō-
ſciētia nanq; vt dictū eſt ca.xliiij. duo re-
ſpicit: vnū qȯ eſt inferius: ſc; rationē deli
beratiuā cui ꝯiungit̄: vt ſic app̄hēdit ⁊ co
gnoſcit bonū ⁊ malū aſpectu; collatiuo:
q: ꝯiungit̄ rōni cuiꝰ eſt rōcinari: ⁊ vnum
ab altero diſcernē: ⁊ vnū ad alterū ꝯferre
ſic ſepe errat vt dictū eſt: ſic nō accipit̄ in
diffinitione ſupra poſita. Aliud ꝯſcia re
ſpicit qȯ eſt ſupremum: ſc; ſindereſim vt
ſic ꝯſcia app̄hēdit cognoſcit ⁊ dictat ab-
ſolute ⁊ aſpectu ſimplici bonū ⁊ malū in
vniuerſali: pn̄tās ⁊ oñdēs illud ſindereſi
q̄ quantū eſt de ſe mouet̄ motu ſimplici
⁊ inſtigādo ad bonū ⁊ remurmurādo cō
tra malū a ꝯſcia pn̄tatū: ſic dr̄ in diffiniti
one ex app̄hēſione ſimplicis cōſcie pn̄ta-
ti. Cācella. tū̄ pariſieñ. dicit: ex app̄hēſio-
ne ſimplicis intelligētie: q: nō diſtinguit
inter ſimplicē intelligētiam et ſimplicem
conſciam quēadmodū.s.Bonauē. q̄ di-
cit ꝙ intelligentia ſimplex eſt nāle iudica
toriū p̄ncipioꝝ primoꝝ ſpeculabiliū. Cō
ſcientiā vero dicit eſſe nāle iudicatorium
p̄moꝝ p̄ncipioꝝ agibiliū: idcirco approp
atius cōſcia ponitur in diffinitione ſinde
reſeos. ¶ De actibus ⁊ nominibꝰ ſyn-
dereſeos. Capitulum xlviij

t Ercīū ad q̄ſitum q̄ querebat̄ de A
ſyndereſeos actibus ⁊ nominibꝰ
Rn̄detur ꝙ ſindereſis vna exn̄s De actibus
aīe rōnalis vis motiua ſm̄ ſubam: ſm̄ va ⁊ nominibꝰ
rios eius actus ⁊ officia diuerſa ſortitur ſyndereſeos
noia: ex multis ſcripture locis varia col-
ligunt̄ ſyndereſeos noia. Primū ex glo.
Hiero. ſup.j.ca.ezechiel. Facies aq̄le ⁊c.
multa eliciunt̄ ſyndereſeos noia: idcirco
verba Hiero. hic interſerunt̄. Pleriq; iu
xta platonē: rōnabilitatē anie ⁊ iraſcibili
tatē ⁊ concupiſcentiā: qȯ ille Logicon et Logicon
Cunicon ⁊ epimeticon vocat ad hominē Cunicon
ad bouē ⁊ vitulū referūt: quartā ſupra h̄ Epimeticon
⁊ extra h̄ tria ponūt: quā greci nominant Sindereſis
ſindereſim: q̄ ſcintilla cōſcie in Caym q̄;
nō extinguit̄: quā ꝓprie aquile deputant.
Non ſe immiſcentē tribus: ſed ipſa errā
tia corrigentē. Hic eſt ſpūs qui poſtulat
ꝓ nobis gemitibꝰ inenarrabilibus: hanc
tū̄ conſciam (impius cū venerit in ꝓfun-
dū peccati cōtemnit) ſepe p̄cipitari vide
mus ⁊ ſuū locū amittere: cum quidā ſine
pōdere peccāt: q̄bus merito dr̄ frōs mu-
lieris meretricis facta ⁊c. Hec ille Ex
his v̄bis bti Hiero. q̄tuor noia ſyndereſe
os p̄ſertim eliciunt̄. Noiat̄ aūt ſcintilla
ꝯſcie. Portio virginalis ſeu virgo. Apex
mentis: ſpūs poſtulās pro nobis. Nomi
natur Iſa. vltimo ca. v̄mis q̄ non mori-
etur. Nominatur etiam a Damaſ. volū-
tas naturalis. Singuloꝝ hoꝝ nominum
ꝓprietates ex q̄bus actus ſindereſeos eli
ciunt̄: h̄ annotant̄. Sindereſis ꝑ ſcintil Scintilla
la ꝯſcie noiat̄: vn̄ iux̄ diuerſas q̄litates ⁊ conſciētie
ꝓprietates ſcitille. ſindereſis diuerſos ha
bet actus. Sindereſis eñ grece ſcintilla

ſiue igniculus nomiat̄: vñ ſcintilla a ſcindo qđ eſt diuido dr̄ ⁊ eſt modica pars ab igne vel ignita re deſciſa volitās lucēs et ardēs. Scintilla ſe hʒ ad fauillā: vt res viuēs ad corpus extinctū: ⁊ ſicut forma ad materiā. Sindereſis ꝑmo ſcintilla ꝯſcientie eſt: vñ dicit .s. Bonauē. in .ij. ꝙ iō ſcintilla dr̄ ꝯſcie: pro eo ꝙ ꝯſcia quantum eſt de ſe nō pōt mouere pungere nec ſtimulare niſi mediāte ſindereſi: q̄ eſt quaſi eiꝰ ſtimulus ⁊ igniculus (ignis inter oīa elemēta maxime eſt actiuitatis) vñ ſicut ratio nō pōt mouere niſi mediāte volūtate ſic nec ꝯſcia niſi niſi mediante ſindereſi. Nec tñ ex hoc ſequit̄ ꝙ ſindereſis ſit ex parte cognitiue: quin potius ꝙ ſit ex pte affectiue: vt ꝓbatum eſt ſupra. Scintilla puriſſimū dici pōt qđ in creatura rōnali reperit̄: ſic ſuperior pars rōnalis aīe q̄ ꝑ pctm̄ deprauari nō pōt (vicʒ ſindereſis) ſcintilla dr̄. Scintilla ab igne diuiſa euolat ⁊ ardet: ſic ſindereſis euolat ⁊ ardet: dum inclinat et ſtimulat ad amorē boni ⁊ deteſtationem mali in cōi. Sunt et alie q̄litates et ꝓprietates ſcintille: q̄ pariter ꝯſcie ⁊ ſindereſi competūt. Scintilla lucet ⁊ ardet: ſic ꝯſcia ſimplex cū ſit in genere cognitionis: lucet ⁊ cognoſcit: inquantū dictat ⁊ oſtēdit legē naturalē ⁊ eiꝰ precepta: q̄ ſunt ꝑma ꝑncipia moraliuʒ eſſe bona. Sindereſis vō ardet ſiue amat inclinat ⁊ ſtimulat (cū ſit vis affectiua) ad ꝓſecutionē boni ꝑ ſimplicē ꝯſciam pñtati. Scintilla ꝑ iuxtapoſitionē tenebre frigidi ⁊ congelati extinguit̄: ⁊ in fauillā et cinerē redigit̄: ſic ſindereſis cū ꝯſcia ſimplici quo ad actum: licet amitti vel extingui nō valet: pōt tñ ad tp̄s impediri: ſiue ꝓpter tenebrā excecationis: ſiue ꝓpter laſciuiā delectationis: ſiue ꝓpter duriciam obſtinationis: ꝓut dictum eſt ca. ꝓcedēti in declinatione prime diffinitiones ſindereſeos Scintilla eſt modicum quid lucis ⁊ ardoris ex igne magno euolans: ita intelligentia ⁊ conſcientia ſimplex ⁊ ſindereſis: eſt modica participatio cognitiōis et amoris reſpectu lucis ⁊ ardoris qđ angelus participat a deo magno igne ⁊ luce immenſa (Sicut eñ ignis tranſſumit̄ ad ſignificandum deum: ſic omnis creatura ſcintilla quedam dei ſymbolice dici poteſt. Sicut etiaʒ lux tñſſumit̄ ad ſignificandum deum) vnde ⁊ deus ſuꝑ omnē creature ſciam (notatam per cherubin) ſedere perhibet̄. Hinc de luce diuina ſcribitur ꝙ tenebre eam non comprehenderunt. Sic omnis creatura vmbra quedā dei dici poteſt. Umbra quippe dicit̄ eſſe dam refulgentia lucis plus aut minꝰ: nō oīmoda lucis priuatio. Sic angelus ordine naturali eſt ꝑma vmbra ſeu refulgentia a ſumma luce ſcʒ deo participata: qui quia ſimplex et incorporeus nec corpori vnitus: cognitio ſue nature debita eſt: vt ſimpliciter ſine ratiocinatione ſine collatione ſiue deliberatione ſubito ⁊ intuitiue veritatem apprehendat: ꝓpterea intelligētia ſeu natura intellectualis nominatur.

Umbra

Anima rationalis altera eſt vmbra q̄ (iuxta diuinam ſapientiā cōnectentē ſuperiora ſecundoꝝ: vltimis primoꝝ) ſm ſuum ſuperius: memoriā vicʒ intellectualem intelligentiam ⁊ voluntatem: coniungit̄ angelo ſm aliqualē ſimilitudinēʒ intellectualitatis: in hoc ꝙ ſine rationacionis et deliberationis diſcurſu: per intelligentiam ſimplicem intelligit ꝑma principia in ſpeculatiuis: ⁊ ꝑ ꝯſciam ſimplicē ꝑma ꝑncipia in practicis: ſic aliq̄liter attingit intellectualitatē angeli: deficienter tñ vmbratiliter ⁊ mō imꝑfectiori. Aīa etiā rōnalis ꝯiūcta corpi ſm ſuū inferiꝰ: (vicʒ potētias ſenſitiuas exteriores ⁊ appetitꝰ ſenſuales iraſcibilē ⁊ ꝯcupiſcibilē) tercia ē vmbra minꝰ de luce cognitiōis ꝑticipans: qꝛ vt ſic a ſenſibilibus ⁊ fantaſmatibus abſtrahēs: ratiocinādo delibrādo diſquirēdo in cognitionē ꝓcedit veritatis: idcirco ſm talē imperfectaʒ deficientem et vmbratilem cognitionem eſt etiam vmbra: reſpectu angelice lucis et ſui portionis ſuperioris. Deniqʒ ſicut ſol

eſt illuſtratiuus ⁊ calefactiuꝰ: ꝓportionabiliter q̄libet creatura rōnalis: qm̄ lucet ꝑ cognitiōem ⁊ caleſcit ꝑ amorē. Nō eñ ꝯtingit reperire cognitionē q̄ nō ſit formaliter aut virtualiter quedam affectio: ſic affectio nō poteſt ſecerni quin ſit quedaʒ experimētalis cognitio: hinc ē ꝙ ſic vmbra rōne lucis defectus reꝑit̄ in potentijs cognitiuis. Pariformiter ⁊ vmbra rōne diminuti ⁊ tepidi ardoris ⁊ amoris: reꝑit̄ in potentijs affectiuis. In ſindereſi vicʒ voluntate ⁊ ſenſualitate. nam tam in luce cognitionis quā in ardore dilectionis Paulominus homo viator minoratꝰ eſt ab angelis: de hoc plura requirant̄ .ſ. ca. xxx. Tandem vmbra cognitiue lucis occumbit poſt vmbraʒ ſenſitiue virtutis in vegetatiua ac deinceps.

B
Portio virginea.

Scđo ſindereſis noiat̄ portio virginea qꝛ ꝑ pctm̄ non violat̄ ⁊ deprauat̄: ſemꝑ adinſtar virginis ꝑpetuo imaculata ꝑſeuerat: hoc nomen elicit̄ ex allegata gloſa Hieronimi: Ezechielis .j. cū dr̄. Sindereſim ꝓrie aq̄le deputāt: nō ſe miſcentē tribꝰ (viribꝰ .ſ. rōnali ꝯcupiſcibili ⁊ iraſcibili) ſʒ ipſa errātia corrigentē. Si igit̄ nō ſe cōmiſcet tribus viribus ſeq̄ntibus peccātibꝰ inq̄ntū delibratiue mouent̄: ſʒ potius corrigit: vitijs iugiter remurmurādo: ꝗ ſm actum ſindereſis nō ꝯſiſtit pctm̄ qđ ſtuprat et violat liberi arbitrij integritatis virginitatem: innocentieqʒ puritatē. Nam aīa ꝑ innocentiā erat: templū dei ſctm̄: ſponſa xp̄i: ſacrarium ſpūſſancti: per pctm̄ facta ē aīa de ꝟgine dei corruptio ſathane: de ſponſa xp̄i ſcortū execrabile: de habitaculo ſpūſſancti tugiriū dyaboli. Sindereſis tamē ſm dictam gloſaʒ ſepe precipitat̄: cum quidā ſine pudore peccant. Non tamē ſequit̄ ſi precipitat̄: ꝙ ꝑ hoc per pctm̄ deprauat̄ ⁊ violat̄: qꝛa precipicium eius non attendit̄ circa ꝓprium actū ſed circa actum aliarū virtutū: q̄bus ipſa preſidere debet. vnde dicit ſctūs Bonauentura ꝙ preſidentia domini a duobuſ pendet. vicʒ a rectitudine preſidentis: ⁊ ab obtꝑantia famulātis: ⁊ q̄uis ſindereſis q̄ntum eſt de ſe ſemꝑ ſit recta: qꝛ noiat ipſam voluntatem naturaliter mouentē circa cuius actum nō eſt pctm̄ ſed ſolum vt mouet̄ delibratiue: qꝛa tamē ratio ⁊ voluntas: delibratiue frequēter ei obuiant. Ratio ſiue vis rōnalis: ꝑ errorē excecationem in hereticis: voluntas quo ad vim ꝯcupiſcibilem: per laſciuiā delectationis quo ad vim iraſcibilem: ꝑ impietatis obſtinationē: in pctōribus obſtinatis: hinc eſt ꝙ ſindereſis ꝓcipitari dr̄: ꝓ eo ꝙ effectus eius ⁊ preſidentia in vires alias delibratiuas: ꝓpter eaꝝ repugnantiā repellit̄ ⁊ caſſat̄. Et ponit̄ exemplum de milite: qui q̄ntuʒ eſt de ſe ſemꝑ bene ſedet in equo: equo tamē ruente precipitari dicit̄ ſic eſt hic.

C
Illapſus anime q̄lis ē.

¶ Illapſus anime qualis eſt Sindereſim nec ipſi violatores ⁊ ꝯſtupratores aīaꝝ demones corrūpere poſſunt quin ad bonū ſtimulet: ⁊ ꝯtra malum remurmuret. Huius rōnem aſſignant doctores circa .ij. ſen. diſtin. viij. Si demon poſſet corrūpere deprauare ⁊ ad malū inclinare ſindereſim ſiue voluntatē nālem: oportēt ꝙ illaberet̄ aīe (Eſt eñ illabi ſm intimū digniſſimū ⁊ ſupremū ꝓfundari) Nullus eñ ſpūs creatus pōt ingredi ꝓfundari ⁊ illabi alteri ſpūi: qꝛ ſicut in corporalibus impoſſibile eſt fieri penetrationē dimenſionū iuxta phos: ſic in ſpūalibus impoſſibile eſt fieri illapſus ſpirituū iuxta theologos. vnde dicit Auguſti. de fide ad Petrū. Singulis ſpiritibus ineſt terminus quo ad ſeinuicē diſtinguunt̄: ⁊ vnus nō eſt in alio. Ex quo patet ꝙ dyabolus nō pōt intrare ptē aīe ſupiorē: q̄ ꝯſiſtit in tribus viribꝰ nālibus .ſ. in intelligentia volūtate et memoria intellectuali: nec pōt illabi eſſentie aīe: qꝛ aīa ē ſpūs indiuiſibilis: ⁊ ꝑ ꝯſeq̄ns non pōt imediate in ipſam opari: cū oīs opatio ſm phm habet fieri ꝑ ꝯtractum: ⁊ hoc eſt qđ dicit Beda Actuū .v. Mentē hoīs iux̄ ſubām nihil implere poteſt niſi creatrix trinitas

Poteſt tamē quilibet ſpūs de ſui natu

ra niſi diuinitus ꝓhiberet̃:cuilibet illabi
corpi:⁊ circa ipm ſine ipſo opari. Hoc.n.
priuilegiū inditū eſt nature ſpūali ſupra
naturam corporeā:hoc pz ex textu euā/
gelico. Demones (vt dicit ſctūs Bona.
in.ij.)ꝑ naturā ſue ſubtilitatis ⁊ ſpūalita
tis pn̄t quecūq; corpa penetrare:⁊ in eis
ſine obſtaculo ſubſiſtere. Rōne vero ſue
poteſtatis:pn̄t ea corpa in qbus ſunt: cō
mouere ⁊ ꝯturbare. Poſſunt etiā ⁊ vexa
re niſi ꝓhibeantur a diuina virtute. Pōt
etiam angelus bonus vel malus opari in
ꝑtem aīe inferiorē.ſcʒ in ſenſus ⁊ ſenſiti
uos appetitus.ſcʒ ꝯcupiſcibilē ⁊ iraſcibi
lem : pn̄t nanq; demones ſenſib⁹ noſtris
illudere vt finaliter decipiant:pn̄t etiā im
mittere diuerſa fantaſmata delectabilia
vt alliciant ⁊ inclinēt appetitū ꝯcupiſci/
bilem ad illicita: immittūt etiā fantaſma
ta ⁊ cogitatiōes triſtes:appetitū noſtrū
iraſcibilem deterrēdo a bono retrahunt.
Ruſum quoq; immutare pn̄t appeti
tum nr̄m ſenſitiuū ꝯcupiſcibilē incitādo
ad libidinē:pn̄t cauſare circa renes aliaſ/
q; corpis ꝑtes vbi libido ſedem tenet:ali
quā vehementē calefactionē: ⁊ volentes
in aliquo ꝓuocare vim iraſcibilem : pn̄t
deo ꝑmittēte ꝓcurare ebulitionē ſangui/
nis circa cor:ſicq; de fame ſiti ſomnolen/
tia ⁊ aliīs paſſionib⁹:quarū cauſas diabo
lus nō ignorat : ꝓpter nature ſue ſubtili/
tatē. Licet em̄ a gr̄a ceciderit: natura/
lia tamē nō amiſit. Ex dictis pz ꝙ illabi
aīe nr̄e eſt ſolius diuine ſubſtātie ꝓp:ī
nam illapſus dicit plenū dominiū ſuper
aīam interius ⁊ exteri⁹. Deus em̄ ſpiritū
nr̄m:ſolus pōt domināter poſſidere for/
titer ac ſuauiter:vt ſue motioni deiuniſi/
catiōi ſpūs nr̄ vltro obediat: diuīa ſiqdē
gr̄a influēte rectificāte ꝯſuāte medullas
affectōis ſcʒ ſinderеſis:penetrat ad vſq;
intima : ſm ꝙ innuit ap̄ls ad Hebre.iiij.
Viuus eſt ſmo dei ⁊ efficax ⁊c̄. Quapro
pter dicit.s.Bona.in.ij.diſt.viij. Nā illa/
bi alicui importat ꝙ illud intimū ſit ei: et
ꝙ intime opet̃ in illo. Nihil autē eſt tale
reſpectu aīe niſi ſolus de⁹. In aīa quoq;
humana idem eſt intimū ⁊ ſupremū : ſed
ſupremū aīe vt dicit Aug. eſt ipſa mens:
capiēdo mentē (vt mox dicet̃) ꝓ eminē/
tibus viribus aīe rōnalis. ſcʒ memoria
intelligentia ⁊ volūtate:ſiue ꝓ vi rōnali:
iraſcibili ⁊ ꝯcupiſcibili. Ex hoc pz:quia
ſm ſuū ſupmū maxime appropiant deo:
ſimiliter ſm ſuū intimū:vnde q̄tomag⁹
redit ad interiora: tātomagis aſcendit et
vnit̃ eternis:⁊ q2 ſolus deus eſt ſuperior
mente humana ſm ſui ſupmū:ſolus de⁹
pōt menti eſſe intimius:⁊ ideo illabi ſpūi
rōnali: eſt diuie ſubſtātie ꝓpriū ⁊ non de/
monis:q2 ſicut deus illabendo aīaʒ recti/
ficat ⁊ cōſeruat: ſic demon qd̓ pōt deordi
nat ⁊ depravat : ergo ſi demon illaberet̃
aīe:demon poſſet v̓gineā ſinderеſim vel
voluntatē naturalē depravare ⁊ ad ma/
lum inclinare: qd̓ eſt impoſſibile. Ter
tio ſinderеſis Apex ſiue vertex mētis no
minat̃:q2 in natura rōnali ſūmū digniſſi
mū ⁊ ſupmū ⁊ intimū eſt. Dicit̃ em̄ apex
icis:a pes dis:eo ꝙ longe ſit a pedib⁹:qd̓
em̄ in ſummo eſt : a pedibus remotū eſt.
⁊ hoc nomē ſilr̄ tractū eſt ex gloſa Hiero
ny.qui dicit ꝙ ꝑ aquilā ſignificat̃ q̄ cete/
ra aīalia trāſcendit: hec virtus q̄ trāſcē
dit vim rōnalē:q̄ ꝑ hoīem ſignificat̃. Cō/
cupiſcibilē q̄ ꝑ vitulū:iraſcibilē q̄ ꝑ leonē
Ille em̄ tres vires (vt dicit ſctūs Bona.
in.ij.) ſm ꝙ mouēt deliberatiue nō diffe/
rūt a libero arbi.q2 mouent recte ⁊ nō re/
cte:ſup illas volat virginalis ſinderеſis:
cū ſuo naturali iudicatorio cōſciētia ſim/
plici:⁊ illis errātibus nō ſe immiſcet: ſ; eas
corrigit. Noīat̃ autē ſinderеſis Apex
mentis inter vires aīe rōnalis affectiuas
ſicut intelligētia ſimplex:⁊ ꝯſcia natura/
lis dr̄: apex mētis inter vires cognitiuas
vnde dicit Cancell̃.ſup Magr̄. Virgina
lis vterus ſupioris portiūcule mētis: no
minat̃ ſcintilla ſeu apex naturalis:vl̓ ipſa
ſinderеſis:cuius integritas violari nec in
demonibus potuit:adeo iugiter virgo ꝑ/
ſeuerat. Ne aūt nominū equiuocatio fal

D / Apex mētis

lat:vocabula nāq; rōnali creature attri/
buta ſepe ꝑmixti accipiunt̃ vnum pro al
tero que multiplicitas vtendi cauſat fre/
quenter confuſionē ⁊ ꝯtentionē (dū aūt
querit̃ de rebus.ſtultū eſt vt dicit Dio/
nyſius cōtendere de noībus) Equiuoca/
tio huius noīs mens primū annotatur.
Mens Mens primo dr̄ a memini.i.recolo ⁊ ſic
ſumit̃ pro vi ſolum memoratiua:vt cum
dicimus mens meminit hui⁹:vñ glo.ſup
illud Mathei.xxij. Diliges dn̄m ex tota
mente.i.memoria ſine obliuione. Mens
ſcd̓o dr̄ ab eminēdo:vel a meliore : vel a
menſura:qm̄ illud qd̓ eminet ⁊ ſimpliciſ
ſimum eſt in vnaq̄q; re:menſura aliorū
cenſendū eſt:⁊ ſic mens accipit̃ pro tota
imagine ⁊ ſimilitudine ad quā hō factus
eſt:vñ dicit Autor de ſpū ⁊ aīa. Rationa
le nr̄m quo ratiocinamur intelligimus ⁊
ſapim⁹ ſpm̄ dicim⁹. Hunc aūt ſpm̄ ap̄ls
mentē vocat:vbi dicit. Renouamini ſpū
mētis vr̄e. Nihil aūt aliud eſt ſpūs men/
tis q̄ mens ſicut corpus carnis nō ē ali/
ud q̄ caro:vñ Cancellari⁹ ſup Magr̄ ſic
mentē deſcribit. Mens eſt portio vel po
tentia creature rōnalis qua facta eſt ca/
pax dei:⁊ eius particeps eſſe pōt. Hic de
ſcribitur mens ꝓ tota imagine ⁊ ſimilitu
dine dei:ꝓut tota aīa per mentē ꝯuertit̃
ad ſolum deū:tanq̄ ad obiectū ſuū:vnū:
primū:ſupremū:eternū:precipuū ⁊ ſum/
mum. Unde mens ſic ab eminētia noīa/
ta:ꝓpriū hʒ officiū ſpūalibus intendere:
non q̄libuſcūq;:q2 ratio circa ſui cogniti/
onē ⁊ ſpūalium citra deum occupat̃: ſed
mens ab eminendo dicta:vacat ſoli deo.
Unde conſiderandū vt dicit San. Bona
uentu.in breuiloquio. Mens comparat̃
ad deū ſub duplici habitudine. Primo ſi
cut ad obiectū motiuum: vt ſic dr̄ imago
trinitatis:qm̄ aīa vna mens in ſubſtātia:
tres hʒ potētias naturales: ſcʒ memoriā
intelligētiā ⁊ voluntatē. Per has potēti/
as aīa eſt capax dei: dū deū recolit ꝑ me/
moriā:intelligit ꝑ intelligentiā:amat per
voluntatē. De hoc dictum eſt ca.xxx.de
Memoria. Scd̓o mens comparat̃ ad deū
ſicut ad donū infuſum inhabitatiuū ſiue
ſanctificatiuū : vt ſic dr̄ ſimilitudo dei:q2
pōt eſſe particeps dei.i. perfecte capiens
deū per illapſum deiformē: et ſic mēs fit
particeps dei ⁊ ſimilis:per habit⁹ et act⁹
triū v̓tutum theologicarū infuſarū ſcʒ fi/
dei ſpei ⁊ charitatis in via : in patria tri/
bus dotibus glioſis vicʒ aperta viſione:
ſecura tentione ⁊ perfecta dilectione: ꝓ/
ut ſupra dictum eſt capitulo.v.in fine.
Capiēdo hoc modo mentē ꝓ eminen
tibus viribus cognitiuis ⁊ affectiuis aīe
rōnalis:ſcʒ intelligētia memoria ⁊ volun
tate. Siue pro vi rōnali (q̄ comprehēdit
memoriā ⁊ intelligentiā) iraſcibili ⁊ con/
cupiſcibili (q̄ ſubſunt voluntati: vt ca.ſe
quēti dicet̃) eſt portio ſuperior aīe rōna/
lis. Nā dictū eſt ca.xxxj.ꝙ portio ſuperi/
or ⁊ inferior rōnalis aīe nedū eſt in cogni
tiua ⁊ rōne:verūetiā in affectu ⁊ volūta/
te. Mens em̄ vna in ſubſtātia trina ī po
tentiīs:eternis intendēs:ex ipſis accipiēs
regulas agendorū:portio eſt ſuperior aīe
vt dictū eſt.c.xxx.de rōne. Apex v̓o men/
tis in cognitiua eſt:intelligētia ſimplex ⁊
ꝯſcia nālis:in affectiua vero apex ⁊ ſup/
mū mētis eſt ſinderеſis:ꝓut īfra patebit
Mens tercio dr̄ a mene: mene aūt grece
dr̄ luna vel defect⁹:vt ſic mens eſt portio
īferior aīe rōnalis. Cū em̄ mēs vt dicit.s.
Bonauē.ad leges et̄nas ꝯſpicit ⁊ ad im
mutabilitatē diuine v̓tutis: fortificat̃ vi/
gorat̃ ⁊ ſtabilit̃ in bono: ⁊ dicit̃ ſuperior
portio aīe ſiue vir. Dū vero mēs ad infe/
riora cōuertit̃:vtpote ad ſenſualitatē et
carnē ⁊ circa res corpales v̓ſat̃:⁊ ſepe ꝑ
ſenſualitatē cui ꝯiūcta eſt trahit̃ ⁊ allicit̃
a vigore virtutis : recte portio inferior et
mulier appellatur:q2 velut Eua porrigit
pomum.i.illecebram concupiſcentie car
nalis : et velut luna deficit ⁊ decreſcit: et
varia viciſſitudine commutatur. Mens
autem ſcd̓m ſapientis dictum : vt luna
mutatur. Lunatica quippe eſt mens in/
ferior:quā ſpirit⁹ immūdus.i.diabolus.

Nunc in ignem mittit: cupiditatis male
inflãmantis. Nũc in aquã timoris male
ſuffocantẽ. Nunc elidit in terrã: cogitati
onum noxiarũ de terrenis: ⁊ volutaꝛ et
clamat ⁊ ſtridet ⁊ ſpumat et areſcit: ⁊ diſ
cerpitꝛ per varia. Vix tandẽ redit ad ſe ꝑ
lucidũ intervallũ vt deum noſcat ⁊ ſe: et
E boc ab infantia. Ex dictis colligitur ꝙ
anima rõnalis ſiue mens vna in ſubſtan
tia trina in potentijs: ſm tres eius reſpe-
ctus: tria ſortitꝛ nomina: velut vnus ocu
lus. Nunc deorſum: nunc iuxta ſe: nunc
ſurſum reſpiciẽs. Primus mẽtis aſpe-
ctus eſt infra ſe ⁊ infimus: ſm quẽ inten-
dit regimini morali corpis: cum eiꝰ viri
bus ſenſitiuis ⁊ appetitiuis. Paſſiones
ſcꝫ ſenſualitatis moderãdo: vicia ſubiu-
gando: ꝯtutibus inſiſtendo: vt ſic mẽs dr̃
aialis ab aia: q̄ animat viuificat mouet:
regitqꝫ totũ hoiẽ exteriorem cui ꝯiungi
tur. Anima eñ q̄ vere ſpũs eſt: ⁊ caro q̄
vere corpus eſt in ſuis extremitatibꝰ vni
untꝛ: id eſt in fantaſtico aie: qḋ corpꝰ non
eſt ſed ſimile corpori et ſenſualitati car-
nis: que fere ſpũs eſt: qꝛ ſine aia fieri non
põt. Si tñ aiam hoĩs qḋ heu faciliter ⁊
nimis frequẽter contingat ex corruptela
peccati detineri circa ſenſualitateꝫ: ſic ꝙ
operationes potẽtiarum ſuperioꝝ men-
tis ceſſant impediuntꝛ aut deficiũt. Taliſ
homo non aĩalis: quin potius carnalis
beſtialis brutalis voluptuoſus: nomina-
tur a pho. j. Ethi. Scḋs aſpectus men
tis eſt medius: ſm quẽ mens corpoꝝ na-
turas: ⁊ etiam oẽm ſpm̃ creatum. Ange-
lum vicꝫ ⁊ animã rationalem diſcernit ⁊
ſic dr̃ rõnalis: ⁊ ab eminẽtia eo ꝙ eminet
inferiori portioni aie. Tercius aſpectꝰ
eſt ſupmus: ſm quẽ mẽs ſpm̃ increatum
deum ſcꝫ verũ ⁊ incõmutabilẽ ſpeculatꝛ
⁊ ꝯtemplatꝛ ipſi ſoli vacando. Et ad ipm
vnum verũ bonũ obiectũqꝫ ſupmũ ſe cõ
uertendo. Non ſolum eũ ſpeculãdo ꝑ in
telligentiam: ſed etiam ꝯtemplando: per
ꝯſcientiã ſimplicẽ. Verumetiam ſm vo-
luntatem naturaleꝫ ſinderesim: per amo

ris affectum et ſapiam deguſtando. Sa
pientia nanqꝫ eſt amor ſiue ſapor boni vt
ſic mens dr̃ ſpũalis. Quia ad deum q̄ ſpi
ritus eſt (Johis. iiij.) per cognitionem ⁊
amorem conuertitur. Ad hoc eñ cre-
atura rationalis vt dicit Alexãder in. ij.
finaliter ꝯdita eſt vt ad deum ſe ꝯuertat
Nã dr̃ Eccleſiaſtici. xvij. Fecit deus ho-
minem ad imaginẽ ſuã: ⁊ iterum ꝯuertit
illum in ipm. Unde qḋ eſt ꝑncipium: eſt
ei finis et ita ſupra ſe hꝫ finem: non loca-
liter cum deus ſit vbiqꝫ: ⁊ ſemꝑ et intimi
or mẽti ꝙ mens ſibiipſi: ſed mens eleuatꝛ
in deũ ꝑ affectum pium et humilẽ: qḋ eñ
eſt ad imaginẽ nunꝙ terminatꝛ ad ſe ſed
ad illum cuiꝰ eſt imago. Non autẽ ſic eſt
de ſenſibili creatura: cuius finis intentio
nis non terminatꝛ ſupra ſe ſed in ſe: vnde
ipſa eſt finis ſibi. Nominatꝛ etiam ſic
mens apex ſiue ſupremũ anime q̄ aia ad
deũ cõuertitꝛ: tã ſm intelligentiã ꝙ etiaꝫ
ſm ꝯſciam ſimplicẽ ⁊ ſindereſim. Vñ ſi-
cut in parte aie cognitiua: intelligentia et
ꝯſcia eſt apex mẽtis: ſic ſindereſis ẽ apex
mẽtis in parte affectiua. Et hoc tenet ve
ritatem: ꝓut ꝯſcia et ſindereſis reſpiciũt
deũ: non aũt ꝓut reſpiciũt ꝓximũ. Nam
ſicut lex naturalis ad quã dirigit ꝯſcien-
tia datꝛ tam deo: vt ꝙ deus eſt timẽdus
honorãdus ⁊ amandus ꝙ de ꝓximo: vt
qḋ tibi oderis fieri alteri ne feceris: ſic et
ꝯſcia et ſindereſis quarũ lex naturalis ẽ
obiectũ ꝓut reſpiciunt deũ ſunt apex mẽ
tis: nõ ꝓut reſpiciũt ꝓximũ. Ex hac tri
plici mentis acceptione. s. Bernardus
ad fratres de mõte dei triplicẽ diſtinguit Religioſi
ſtatum religioſoꝝ. Primũ vocat aialem triplices
quaſi rudẽ: qꝛ nondũ ꝑcipit q̄ ſunt ſpũs
dei: ⁊ circa corpis cõpoſitionẽ adhuc ma
xime occupari eſt neceſſariũ ei: vt illḋ do
met ⁊ caſtiget ne rebellat ſpũi: ſicut priuſ
in pctõ qñ caro ſpũi dñabatꝛ. Scḋm vo-
cat rõnalem: vbi rõne (que dignior pars
hoĩs eſt: ⁊ ꝑ quã diſcernitꝛ a ceteris aĩa
libus irrõnalibus: quaſi omibus creatu-
ris nobilior mundi ⁊ dñs oĩm: ſubiugata

ſibi carne ⁊ in ſeruitium redacta) ſpũs ſe
ipm ſtudet agnoſcere purgare ⁊ reforma
re i priſtinã dignitatẽ ⁊ pulcritudinẽ: quã
ꝑ peccati feditatẽ amiſerat. Tercium vo
cat ſpũalem: vbi ſpũs ad imaginẽ dei cõ-
ditus ſpũſſcti grã adiutus: ſupra ſe aſcẽ-
dit ⁊ tendit in eum cuius eſt imago: vt ei
imprimatꝛ ⁊ conformetꝛ ꝑ cognitionẽ in-
tellectus: ꝑ affectum amoris ⁊ fruitionis
iocunditatẽ: ꝑ primũ ꝑuenitꝛ ad ſcḋm: ꝑ
id ad terciũ. Ex hoc etiã triplici mẽtis aſ-
pectu Hugo ſub metaphora triplicẽ ocu
lum diſtinguit: ſcꝫ carnis rõnis ⁊ ꝯtẽpla-
tionis: vt dictũ eſt ca. xxix. q. j. ar. j. Alij
triplicẽ ponũt faciẽ aie mẽtis que eſt ſu-
perior: rõnis q̄ eſt media: aie non bruta-
lis ſed obediẽtis rõni: que dr̃ portio infe-
rior ⁊ aialis. Cancellariꝰ tñ pariſieñ. ſu
per Mgr̃. quadruplicẽ ponit faciẽ aſpe-
ctum ſiue oculum aie: iuxta duplicẽ por-
tionẽ rõnis (de qua dictũ eſt ſupra capi.
xxx.) Habet eñ inferior portio duplicem
oculũ ſeu faciẽ ſicut ⁊ ſuperior: vñ ⁊ ſupe
rior cõnectitꝛ ad deũ: poteſt attñ oculum
dimittere ad aſpectum rõnis inferioris.
Similiter inferior portio faciẽ eleuat ad
portionẽ ſuperiorẽ: quaſi mulier ad virũ
accipiẽs aliqñ oꝑationes ſuas ab illuſtra
tione ſuperioris rõnis deducẽs cõcluſio-
nes ſtabiles ex ꝓmiſſis: ſumptas ꝑ ꝓnci-
pia ꝓma ꝑ ſe nota: q̄ ꝓncipia ꝓma ab al-
to ſibi pñtauerit ſimplex intelligentia: vt
ꝙ oẽ totũ maius eſt ſua parte. Nihilomi
nus ratio inferior oculos diuertit ad aia
lem portionẽ: ſcꝫ ſenſualitatẽ q̄ corporeo
in ſua operatione eget organo vel inſtru
mento. Ubi deducit concluſiones defo-
ris velut ab inferioribꝰ immiſſas ꝑ expe-
rientiam acq̄ſitas: vt ꝙ ignis eſt calidus
Hec portio aialis ꝯgrue dr̃ ancilla: qꝛ mi
niſtrat ꝓdictis viro ⁊ mulieri: duplici vi-
delicet portioni rõnis (quarũ nulla req̄-
rit corpis organũ in ꝓpria actione) ſimu-
lacra vel obiecta qꝛ neceſſe eſt quenꝙ in
telligentẽ fantaſmata ſpeculari. Ex quo
ſequitur ꝙ oportet hic tria conſiderare.

Primum eſt ratio ſuperior: que et ſpũs
ſiue mens qñqꝫ nominatur. Scḋm eſt ra
tio inferior: que ⁊ aia nominatꝛ aliquãdo
Tercium eſt virtus aialis ſiue ſenſuali-
tas: q̄ ⁊ caro quãdoqꝫ nominatꝛ ⁊ ancilla
hoc xp̃s inſinuauit. Triſtis eſt inquit aĩa
mea vſqꝫ ad mortẽ: ecce ratio inferior. Et
ſtatim poſt ſpũs quidẽ ꝓmptus eſt. Nec
mirũ quia btũs a ſua cõceptione (Ecce
ratio ſuperior) Caro aũt infirma: qꝛ reli
cta paſſionibus erat (ecce aĩalis portio
ſiue ancilla) Nec oportet hic magnipen
dere diuerſas vocabuloꝝ acceptiones.
Nam caro aliquãdo ſumitꝛ pro aĩa cor
pore ⁊ ſpũ: vt ibi Verbum caro factũ eſt
Anima ſimiliter pro hoĩe: vt ibi oẽs aĩe
deſcenderunt in egyptum. Spũs vero ꝓ
tota aia rõnali: vt de xp̃o Emiſit ſpiritũ.
Eſt ⁊ famoſa diſtinctio apl̃i de homie
veteri ſiue exteriori Nouo ſiue interiori: Homo ve-
vbi apl̃s nominibꝰ aliter vtitꝛ ꝙ hic ſignã tus ⁊ nouꝰ
ter de aſpectu mẽtis quo ad ſtatum ani-
malem. Dat enim apl̃s homini interiori
quicq̄d ſpectat ad diuina. Dat exteriori
quicq̄d ad vicia ⁊ ad brutales ſpectat af
fectus. Primũ vocat ſpũalem hoiem: al-
terum aĩalem. De duplici homine dictũ
eſt ſupra ca. xxv. dubio. vij. Correlariũ
ex dictis Sindereſis non eſt eadem cum
portione ſuperiori aie. Rationẽ aſſignat
San. Bonauẽ. in. ij. diſt. xxiiij. ⁊. xxxix. qꝛ
repugnat gloſe Hiero. ꝙ ſyndereſis alijs
peccãtibus non ſe immiſcet. Cũ eñ mor
tale pctm̃ nõ põt eſſe abſqꝫ actu ſuperio-
ris portionis: qꝛ ſm Augꝰ. xij. de tri. In
mãducatione. i. cõſenſu viri. i. portionis
ſuperioris: cõſiſtit ꝯſummatio peccati: ſi
ſindereſis eſſet ſuperior portio vtiqꝫ aliiſ
peccãtibus ſe immiſcet. Plures rões h̃
ꝓbantes adducit San. Bonauẽtu. diſt.
xxiiij. q. j. q̄ hic breuitatis cauſa omittun-
tur. Et ſi arguitꝛ Hiere. ij. filij menpheos
⁊ tamnes cõſtuprauerũt te vſqꝫ ad ꝯticẽ
Glo. malignus ſpũs de membris inferio
ribus vſqꝫ ad verticẽ ꝑtingit: qñ caſtã cel
ſitudinẽ mẽtis diffidẽtie morbꝰ corrũpit:

ſed caſta celſitudo mẽtis eſt ipſa ſindere-
ſis: ergo ꝯtingit eã ꝑ pctm̃ corrumpi. Re
ſpõdet. s. Bonauẽ. ꝙ vertex ⁊ celſitudo
mẽtis nõ vocat̃ hic ſinderesis: ſed ſuperi
or portio aĩe. Superior aũt portio nõ no
minat ipam potentiã anĩe inquantũ mo
uet̃ nãliter: q̃ ſꝑ ad bonũ nãliter inclinat
ſed inquantũ ſm̃ libe. arbi. flexibilitatem
mouet̃ delibratiue: ꝓut etiã oẽs ṽtutes
dona ⁊ beatitudines reſpiciunt volũtatẽ
ſm̃ ꝙ eſt delibratiua. Et hoc modo circa
portionem ſuperiorẽ hꝫ pctm̃ cõſiſtere: ſi
cut eſt peccatũ infidelitatis Arrij q̃ pec-
cauit circa trinitatẽ ⁊ vnitatẽ. Et deſpera
tionis Caym ⁊ alia pctã: q̃ directe oppo-
nunt̃ virtutibus theologicis. Correla-
riũ ſm̃ diuerſas cõꝑationes: tam ſindere
ſis ꝙ portio ſuperior aĩe noiat̃ apex mẽ-
tis. Superior eñ portio cõꝑata ad inferi
orẽ aĩe portionẽ vt iã dictũ eſt: noiat̃ ver
tex ⁊ celſitudo mẽtis: nõ autẽ cõꝑata ad
ſynderesim: nã in portione ſupiori vt pro
batũ eſt: põt eſſe pctm̃. Portio etiã ſupe-
rior vt talis eſt: põt intendere alijs ſb̃ do
q̃: ſunt ſpũalia ⁊ intellectualia: vt ſunt an
geli ⁊ ſancti. Sinderesis ṽo ꝓut eſt apex
mẽtis: ſolũ reſpicit deũ: ⁊ iclinat̃ ad ipm̃:
vnũ verũ bonũ eternũ ſolũ ⁊ ſummũ. Id
circo Cancella. pariſieñ. dicit in de theo-
logia myſtica: ꝙ oẽs ſcie ponunt̃ in intel
lectu vt in ſubiecto: ſola autẽ theologia
myſtica (q̃ ars dr̃ amoris dei) ponitur in
apice mẽtis ſcꝫ ſindereſi: vñ ⁊ ipe theolo
giã myſticã deſcribit: ꝙ eſt ſapia (.i. ſapi-
da noticia) habita de deo: dũ ei ſupm̃us
apex affectiue potentie rõnalis: ꝑ amorẽ
F ꝯiungit̃ ⁊ vnitur. Quarto ſindereſis (vt
Spũs po- colligit̃ ex glo. ſup pmũ ca. Ezechi. Spi-
ſtulans ritus poſtulãs pro nobis gemitibus ine-
narrabilibus) nomiat̃: vñ dicit. s. Bona
uentu. Cũ ſindereſis ꝯtinue ſtimulando
nos facit bonũ deſiderare. Cũqꝫ inſtigat
nos ad gemitũ pro malis q̃bus immerſi
fuimus: poſtulat ꝓ nobis gemitibus ine
narrabilibus: ⁊ hoc formaliter. Spũſſan
ctus vero pro nobis poſtulat efficienter:
ꝓut dicit gloſa ad Roma. viij. Spũs po
ſtulat ꝓ nobis gemitibus inenarrabilibꝰ
Nõ eñ ſpũſſanctus poſtulat aut gemit
quaſi indigeat aut anguſtias patiat̃: ſed
qr ipe poſtulare facit nos: nobiſqꝫ inter-
pellandi et gemẽdi inſpirat affectũ. Nec
tñ ex hoc ſequit̃. Sindereſis poſtulat (et
poſtulare ſit actꝰ rationis) ꝙ ſyndereſis
teneat ex parte rationis. Dicit eñ. s. Gre
gorius ſup Iob. c. j. Non tm̃ loqmur ad
deum cogitationibꝰ ⁊ exterioribꝰ verbis:
ſed etiã affectu ⁊ deſiderijs: vñ etiã gloſa
Hiero. ſup illud Malachie. ij. Cuſtodite
ſpm̃ vrm̃: dicit Spũs vero dr̃ nõ aĩalis
pars q̃ nõ percipit ea que dei ſunt: ſed rõ
nalis. Hãc aũt Hiero. vocat ſynderesim
ibi diſtinguit San. Bonauẽ. de parte rõ
nali. Nam rõ aliqñ accipit̃ ꝓprie ꝓ parte
cognitiua. Aliqñ accipit̃ cõiter ꝓut com
ꝑhendit totũ ſpm̃ rõnalẽ: vt dr̃ s̃. ca. xxxj.
Et ſic ſpũs rõnis non tm̃ ſumit̃ ex parte
cognitiue: ſed etiam ex parte affectiue: ſi
cut patet de ſpirituali guſtu ⁊ tactu ⁊ ce-
teris ſpũalibus ꝯſenſibus anime: de qui-
bus dictus eſt capitulo. xvj. dubio. iij.

Dicit̃ etiã ſpũs poſtulare gemitibꝰ in
enarrabilibꝰ: qr affectiones ⁊ cognitiões
expimẽtales q̃ habent̃ ꝑ ſentimentũ in-
trinſecus in mẽtibꝰ aĩarũ deuotarũ: neq̃-
unt deduci in cognitionẽ illoꝝ q̃ talium
ſunt inexpti. Queãdmodũ nullus pote-
rit enarrare ⁊ pfecte dicere: q̃ res ẽ amor
gaudiũ triſticia gemitus: apud illũ q̃ nul
la aliq̃ tali paſſione fuiſſet affectus. Hoc
idem de ceco reſpectu colorũ: ⁊ de ſurdo
reſpectu armoniarum dici ſolet. Opera-
tiones nãqꝫ interiores pſertim in affectu
nõ ita dare ꝓferunt̃: nec ita pñt ſcriptis
tradi ſicut ſentiunt̃. Et hec eſt ratio cur
apl's dixit ſe audiſſe archana q̃ non licet
hominibus loqui: qm̃ illa minus potuit
tradere beato Dionyſio quã acceperat.

Quinto ſindereſis noiat̃ vermis dam- Vermis
natoꝝ Iſa. c. finali. Vermis coꝝ nõ mo-
rietur: ibi glo. vermis materialis vel con
ſciẽtie: vñ ſicut tinea comedit veſtimẽtũ

⁊ vermis corrodit lignũ: ſic meror ⁊ triſti
cia excruciat cor viri. In omi eñ pecca-
to mortali ẽ deordinata volũtas pugnãs
ꝯtra dictamẽ rõnis: ⁊ huic debetur pena
vermis. Habẽt eñ dãnati i ſindereſi diſ-
plicẽntiã mali in comꝑatiõe ad penã: nõ
ad culpã. Et illa diſplicẽtia dicit̃ vermis
ꝯſcientie: eo ꝙ mirabiliter rodit ⁊ punit
ꝯſciẽtiã ⁊ ſindereſim: ſicut naturalis ver
mis ſolet rodere carnem: ⁊ hec diſplicen
tia ⁊ remorſus: vt dictũ eſt. c. xlj. eſt a con
ſciẽtia nõ ſicut a pncipaliter mouẽte ſed
ſicut a dictante: ſ a ſindereſi ſicut amouẽ
te remordente murmurãte ⁊ recalcitran
te. Nõnulli ex dicta gloſa eliciunt dãna-
tos poſt reſurrectionẽ habituros mãles
vermes victuros in igne: ſicut mõ piſces
in aqua: ⁊ hij vermes eos ꝑpetue affligẽt
carnem eoꝝ mordẽdo: ſicut ignis affliget
G vrendo. Sexto ſindereſis a Damaſce.
nominat̃ voluntas nãlis. Damaſcenus
eñ (vt habitũ eſt. c. xl.) diuidit voluntatẽ
in Buliſim ſeu delibratiuã: q̃ et ꝓereſis
Procreſis .i. electiua dicit̃ (Procreſis eñ grecũ eſt
⁊ interptat̃ electio. Creſis eñ dicit̃ quaſi
eleſis ab eligẽdo) ⁊ theleſim .i. naturalẽ:
que ⁊ ſindereſis nominat̃. vñ dicit Ale-
xander. Eſt q̃dam vis aĩe ſemꝑ tendẽs
in bonũ ⁊ trahens ſurſum: quã vocat be
atus Berñ. ſpm̃ dñi. Et frequẽter noiat̃
ſpũs in ſcptura: vt Malachie. vij. Cuſto
dite ſpm̃ vrm̃. Et ad Ro. viij. Spũs po-
ſtulat: ꝓut dictũ eſt. in q̃rta noiatione ſin
dereſis: et alio noie ſindereſis. ſ. ſcintilla
ꝯſcie noiat̃: q̃ ſemꝑ remurmurat ꝯ malũ
⁊ tendit ſurſum. Eſt ⁊ alia vis aĩe que
ſemꝑ tẽdit deorſum ſcꝫ ſenſualitas: quaꝫ
vocat. s. Berñ. appetitũ carnis: alij fomi
Fomes tẽ. Eſt eñ fomes in pte motiua ſenſuali
impellens ad malum: ⁊ habet ſe ꝑ oppo-
ſitũ ad ſindereſim. Eſt ⁊ alia potẽtia me-
dia q̃ tendit indifferẽter ſurſuꝫ ⁊ deorſuꝫ
aliquãdo ad bonũ aliquãdo ad malũ in-
clinãs: ⁊ hoc eſt liberũ arbitriũ: quod cõ-
tinet in ſe oñes vires ſm̃ quas eſt meri-
tũ vel demeritũ: nõ tamẽ eſt ideo plures
potentie eſſentialiter ſed plurium potẽ
tiarum. Conſiderãdum tamẽ ꝙ cũ vo
luntas naturalis ⁊ ſindereſis ſint idẽ ſub
iecto: differunt tamẽ rõne. Voluntas eñ
naturalis eſt pura potentia. Sindereſis
aũt (vt dictum eſt. c. xlvj.) eſt potẽtia ha-
bitualis: qr dicit potentiã habentem in ſe
habitum: ſed ille habitus non debet dici
nec virtus nec vitium: ꝓ eo ꝙ virtus et
vitium ꝓprie reſpiciunt liberũ arbitrium
⁊ voluntatẽ inq̃ntum eſt delibratiua: ſed
ſindereſis eſt habitus naturalis ꝑ modũ
nature inclinans: que nõ habet viam ad
deſperata ⁊ cõtraria: ſed eſt ad vnum de-
terminata. Item volũtas naturalis in
plura bona mouet ꝙ ſindereſis: quia nõ
ſolum in bona rõnalia: ſed in bona natu
ralia ⁊ vegetabilia. Sindereſis ſolũ mo-
uet in bonuꝫ honeſtum ꝓſequẽdum: vel
eius oppoſitum vitandum. Quartum H
ad queſituꝫ in principio. xlvj. capituli: de
obiecto ſindereſis: dicendũ ꝙ ſicut dictũ
eſt. xlv. c. in pncipio ꝙ lex nãlis eſt obie-
ctũ ſindereſis ⁊ ꝯſcie. Lex nãlis ꝯſidera-
ta ſub rõne boni inq̃ntũ verũ: obiectũ eſt
ꝯſcie. Cõſiderata ſub rõne boni honeſti
inq̃ntũ bonum: eſt obiectũ ſindereſeos q̃
inclinat ad bonũ honeſtũ. Dictũ eſt. s̃. c.
.xxv. dubio. vj. ⁊ c. xxxiiij. ꝙ bonũ hone-
ſtum eſt obiectũ volũtatꝭ: ſ ſindereſis vt
ꝓbatũ eſt tenet ſe ex pte volũtatꝭ nãlis: q̃
eadẽ eſt ſm̃ eſſentiã cũ volũtate delibra-
tiua: licet differãt ſm̃ modũ eſſendi: ergo
habẽt idẽ obiectũ ſcꝫ bonũ. Naturaliter
enim bonum appetimus per voluntateꝫ
naturalẽ ſeu ſindereſim: ⁊ etiam volun-
tate delibratiua cum bene ordinati ſumꝰ
diffuſior declaratio claret in ſupradictis
capitulis.

¶ De viribꝰ rõnali Iraſcibili ⁊ ꝯcupiſci
bili. Capitulum xlix

A
Superioribꝰ caplis: a. xxxviij. ad
s uſqꝫ pſens. xlix. caplm dictuꝫ eſt De viribus
de voluntatis ſub diuiſione: vicꝫ rõnali iraſci
de volũtate naturali ⁊ delibratiua: de ſin- bili ⁊ ꝯcupi-
dereſi ⁊ libero arbitrio. Nũc dicenduꝫ ſcibili.

eſt de voluntate iraſcibili ⁊ cõcupiſcibili:
⁊ qm̃ qualibet voluntatẽ dirigit quedaꝫ
vis apprehenſiua: voluntatẽ naturalem
⁊ ſinderesim: dirigit ꝯſciẽtia: voluntateꝫ
delibratiuã: dirigit rõ motiua: ſeu intelle-
ctus practicus: pariformiter voluntateꝫ
iraſcibilem ⁊ ꝯcupiſcibilẽ: dirigit vis rõ-
lis. Idcirco nunc dicẽdum eſt de vi rõna-
li: volũtatis eñi mẽbra iam dicta nõ ſunt
diuerſe volũtates (vt dictũ eſt ſepius) di-
ſtincte realiter: ſed vna potentia ⁊ volun-
tas a ſuis diuerſis officijs varie noiata.
De voluntate igiẗ iraſcibili ⁊ ꝯcupiſci-
bili nunc dicendũ eſt ſub quatuor q̃ſitis.
Primũ de actibus haꝝ trium viriũ. ſcꝫ
rõnalis: iraſcibilis ⁊ ꝯcupiſcibilis. Scõꝫ
an vis iraſcibilis ⁊ cõcupiſcabilis ſint di-
uerſe potẽtie. Tertiũ ꝙ diuerſimode vis
iraſcibilis ⁊ ꝯcupiſcibilis ſunt in ſenſuali-
tate ⁊ voluntate. Quartũ qualiter dicte
tres vires ſe habeãt ad ꝯſcientiã ⁊ ſinde-
resim. Primũ ad queſituꝫ di ꝙ Autor
de ſpũ ⁊ aĩa (ſi fuerit Auguſti. vel poti⁹
Hugo. de ſancto victore: q̃ ex libris beati
Auguſt. multa vtilia ⁊ laude digna cõpi-
lauit: q̃ apud Alexandrum de hales: ⁊ s.
Bonauẽ. magne extat auctoritatis) di-
ſtinguit vires aĩe: in rõnalem: iraſcibilẽ
⁊ ꝯcupiſcibilem. Aĩa per rõnalẽ diſcer-
nit verum ⁊ falſum: bonũ ⁊ malum. Per
iraſcibilem repellit malum: per ꝯcupiſci-
bilem appetit bonũ. Quatenus ꝟo aĩa ꝑ
vim rõnalem verũ cognoſcat: ⁊ inter bo-
num ⁊ malũ diſcernat: indiget habitu co-
nitiuo ſcꝫ fidei: aut dono ſciẽtie: ꝯſilij: in-
tellectus: aut dono ſapientie. Concupiſci-
bilis aũt vt bonum appetat: indiget habi-
tu affectiuo. ſcꝫ gratia incẽtiua ⁊ charita-
te: iraſcibilis vt malum repellat ⁊ reſpu-
at: indiget habitu fortificatiuo. ſcꝫ dono
fortitudinis. Dictũ eſt ſupra. c. xlij. ꝙ po-
tentie rõnales ex ſe indeẗminate ad act⁹
eliciendos indigent habitibus habilitan-
tibus ⁊ determinãtibus eas ad actus: ſic
vis rõnalis mediante habitu fidei: elicit
hunc actuꝫ ſcꝫ credere: aſſentiendo ſum-
me veritati ꝓpter ſe ⁊ ſupra oĩa: vis ira-
ſcibilis mediante habitu ſpei: elicit hunc
actum ſcꝫ ſperare: innitendo ſumme lar-
gitati: vis concupiſcibilis mediante habi-
tu charitatis: elicit hunc actum q̃ eſt dili-
gere ſummam bonitatem. De actibus
harum trium virium dicit Autor de ſpũ
⁊ anima: per rõnabilitatẽ abilis eſt aĩa
illuminari: ad aliq̃d cognoſcẽdum: infra
ſe ⁊ ſupra ſe: in ſe ⁊ iuxta ſe. Cognoſcit ſi-
quidem deum ſupra ſe: ſe in ſe: angelum
iuxta ſe. Et quicq̃d celi ambitu contineẗ
infra ſe. Per ꝯcupiſcibilitatẽ aĩa eſt abi-
lis affici ad aliq̃d appetendum vel aman-
dum. Per iraſcibilitatẽ eſt abilis ad fugi-
endum vel odiendum. De rõnabilitate
oĩs ſenſus anime oritur (nominãẗ aũt
hic ſenſus: virtutes apprehẽſiue ſiue co-
gnitiue: que a rõnabilitate oriunẗ: q̃bus
fit progreſſus ad ſapiẽtiam: ⁊ ſunt quinꝗ
ſcꝫ ſenſus: imaginatio: ratio: intellectus
⁊ intelligentia: de q̃bus ſupra fit mentio
ca. xxx. in tertia differentia intellectiua)
de concupiſcibilitate ⁊ iraſcibilitate om-
nis affectus oritur. Affectus aũt quadri-
partitus eſſe dinoſciẗ: cum de eo qđ ama-
mus: iam gaudemus vel gaudendũ ſpe-
ramus: ⁊ de eo quod odimus: iam dole-
mus vel dolendum metuimus: ⁊ ob hoc
de cõcupiſcibilitate gaudium ⁊ ſpes: de
iraſcibilitate dolor ⁊ metus oriunẗ: hi q̃-
tuor affectus anime omniũ vitioꝝ ⁊ vir-
tutum ſunt quaſi quedam ꝑncipia ⁊ cõ-
munis materia. Eſt quippe viriũ iraſci-
bilis ⁊ ꝯcupiſcibilis actuum alia aſſigna-
tio: vicꝫ ꝙ vtraqꝫ ſit reſpectu boni ⁊ ma-
li. Ad eandẽ eñi vim ꝑtinet proſequi bo-
na ⁊ fugere mala: ⁊ hec eſt concupiſcibi-
lis: que eſt reſpectu boni vel mali appre-
henſi per rõnem: ſiue per rõnalem vim:
ſiue aliqua rõne difficultatis vel arduita-
tis. Sed quoniã multa ſupueniunt nata
impedire ꝯcupiſcibilem in ſua inclinatio-
ne vel tendẽtia: hinc eſt ꝙ data eſt ei tãꝗ̃
ꝓpugnatrix vis iraſcibilis: per quã reſiſtit
impugnantibus: que tendit in bonũ adi-

piſcendum vel malum depellendum: vt
arduuꝫ ⁊ difficile adipiſci: ſed prior actu-
um iraſcibilis ⁊ cõcupiſcabilis aſſignatio
vſitatior eſt apud doctores irrefragabilẽ
⁊ ſeraphicum. Scđa vero vſitatior apđ
San. Thomã ⁊ eius ſequaces.

B Secundum ad queſitum an vis iraſci-
bilis ⁊ ꝯcupiſcabilis ſint diuerſe potẽtie.
Rñdet San. Bonauẽ. in. ij. diſt. xxiiij. ꝙ
nõ ſunt diuerſe potẽtie: ſed diuerſe vires
affectiue ⁊ voluntatis: ex quibus diuerſi
actus egrediunẗ. Ad ꝓductionem nãꝗ
omnis operis tria ſunt neceſſaria ſcꝫ ſci-
re velle ⁊ poſſe. Per rationẽ ſiue vim rõ-
nabilem ſcimus: ⁊ ſicut ratio includit i ſe
intelligentiam ⁊ memoriam: quia vna et
eadem potentia eſt intelligẽtia ⁊ memo-
ria. Habent eñi idem obiectum (vt dictũ
eſt ca. xxx.) ſed ab actibus eſt diſtinctio:
ita ꝙ q̃tum ad fieri intelligẽtia acquirit:
⁊ memoria cõſeruat: quantũ vero ad fa-
ctum eſt: memoria offert: intelligẽtia diju-
dicat: ⁊ ſic memoria eſt ꝑncipium intelli-
gẽtie: ⁊ ſunt ambe incluſe in rõne ſiue ra-
tionali. Pariformiter voluntas includit
in ſe ꝯcupiſcibilem: per quã vult ⁊ appe-
tit: ⁊ iraſcibilem per quã põt: nõ tanꝗ̃ di-
uerſas potẽtias: ſed tanꝗ̃ diuerſas vires
neceſſarias ad perfectionẽ actus affectio-
nis. Et eſt exemplũ: ſicut ſi quis diuerſa
haberet inſtrumẽta ad diuerſos act⁹ ꝑn-
cipales: vt ſecurim ad ſcindendum: mar-
tellum ad fabricandũ: poſſet nihilomin⁹
ipa ſecuri vti ex vna parte ad ſcindendũ
vtpote ex parte aciei: ⁊ ex alia ꝑte ad ali-
um actum illi conſonũ: iuxta hoc materi-
ale exemplum quod nõ eſt per omnia cõ-
ſonum põt intelligi in potentijs ſpiritua-
C libus. Tercium ad queſitum quã diffe-
renter vis iraſcibilis ⁊ ꝯcupiſcibilis repe-
riuntur in ſenſualitate ⁊ voluntate. Rñ-
det Cãcella. pariſieñ. ꝙ he due vires ſm
phm ⁊ ſequaces eius in ſola ſenſualita-
te radicantur. Sed Aug⁹. ⁊ theologoruꝫ
aliter vſus habet. Tradidit enim Aug⁹.
in ſpiritu rõnali ſic inueniri concupiſcibi-
lem ⁊ iraſcibilem voluntariã ſm ꝓpriam
theologorum acceptionẽ: quẽadmodum
in appetitu ſenſuali ſm phm: neqꝫ enim
phus quãtominus q̃uis theologus: ne-
gat etiam in deo gaudium eſſe delectati-
onem ⁊ leticiam: que ſunt paſſiones con-
cupiſcibilis. Dicit eñi deum vna ſimpli-
ciſſima et immutabiliſſima opatione de-
lectari. Plato quoqꝫ dicit deũ poſtꝗ̃ mũ-
dum fabricauit exultaſſe gaudio: ⁊ in ſa-
cris litteris gloriaẗ ſapiẽtia delicias ſuas
in filijs hoim: ⁊ ꝙ letabitur deus in ope-
ribus ſuis: non quidem affectus ſui mu-
tatione: ſed exterioris operationis inno-
uatione: diciẗ etiã Luce. xv. ꝙ gaudium
erit in celo ſuper vno peccatore peniten-
tiam agente ⁊c. Deus eñi angeli et hti de
reuerſione ad ſalutem habent ſpeciale
gaudium: quod nõ habent de permanen-
tibus in iuſticia: qui tamẽ ſunt magis di-
lecti deo. Sic econtra paſſiones triſticie
deſperationis et doloris in damnatis et
demonibus reperiunẗ: nõ ſolum ſm the-
ologos ſed etiaꝫ ſm phos. Nam ſm po-
ſitionem platonicorum nominatim apu-
lei qui deſcribẽs demones: dixit eos ani-
malia corpore aerea anio paſſibilia: om-
nium vicꝫ genere paſſionum: quales in
hominum cordibus experimur. Ex di-
ctis claret ꝙ cuꝫ deus angeli ⁊ demones
ſint incorporei ſm fidem: idcirco paſſio-
nes ſenſitiue in eis non reperiunẗ ſed vo-
luntatis: ⁊ cum paſſiones ſint actus mo-
tus ⁊ inclinationes virium concupiſcibi-
lis ⁊ iraſcibilis: vt dictum eſt capitu. xxv.
quarto ⁊ quinto dubijs. He due vires cõ-
cupiſcibilis ⁊ iraſcibilis tam in volunta-
te ꝗ̃ in ſenſualitate reperiunẗ: differẽter
tamen. Nã paſſiones animales ſiue ſen-
ſuales verſantur circa bonum vtile ⁊ de-
lectabile: comodum ⁊ incomodum. Spi-
rituales vero et voluntarie circa bonum
honeſtum. Et ideo ad rationeꝫ ſol⁹ ius iu-
ſti vel iniuſti reſpiciunt. Plura de hoc di-
cta ſunt ca. xxv. Quartum ad queſitũ
qualiter ſe habent vis rationalis ⁊ iraſci- D

bilis cõcupiſcibilis ad cõſcientiam ⁊ ſin-
deresim. Rñdet Sanctꝰ. Bonauē. in. ij.
ꝙ he tres vires aliquando reducunt̄ ad
conſciētiam ⁊ ſinderesim: aliqñ ad ratio-
nem ⁊ voluntatem ſiue ad liberū arbitri
um. Nam queādmodū potētie rõnales
intellectus ſcꝫ ⁊ affectus: qñqꝫ mouētur
per modū nature: ſic cõplectunt̄ conſciē
tiam ⁊ ſinderesim. Qñqꝫ per modum de
librationis: ſic complectunt̄ rõnem ⁊ vo-
luntatem ſiue liberū arbitrium. Pariſor
miter he tres vires: rõnalis iraſcibilis et
ↄcupiſcibilis. Uno modo mouent̄ natu-
raliter ⁊ ſic nõ diſtinguunt̄ a cõſcientia ⁊
ſindereſi. Rõnalis vis vt ſic reducit̄ ad
naturale iudicatoriū cõſcientiam: q̄ ſim-
per ab abſolute ſine collatione ⁊ diſcuſſi
one ⁊ delibratione dictat ad ꝓſecutionē
boni ⁊ fugam mali. Cõcupiſcibilis ⁊ ira-
ſcibilis reducunt̄ ad naturale inclinato-
rium ſinderesim: que per vim concupiſci
bilē inclinat et ſtimulat indeclinabiliter
ad bonum. Per vim iraſcibilem natura-
liter contra malum remurmurat. Alio
modo mouent̄ delibratiue: ⁊ ſic reſpiciūt
rationē et volūtatem: ſiue liberum arbi-
trium quod aliquādo bonū aliqñ maluꝫ
(rõne dirigente ⁊ voluntate inclinante)
eligit: ⁊ ſic rõ ſiue vis rõnalis delibrando
cum collatione cognoſcit et diſcernit in-
ter bonum ⁊ malum. Volūtas autem de
libratiua: per vim concupiſcibilem appe
tit et eligit bonum: per iraſcibilem repel-
lit malum.

¶ De conditione corporis humani.
Caplm L

A De conditione corporis humani

b Homo ex duabus cõſtat ſubſtan-
tijs: aīa ⁊ carne: aīa cū rõne: car-
ne cū ſenſibus ſuis: quos tñ ſen-
ſus nõ mouet caro abſqꝫ aīe ſocietate.
Aīa vero ſuū rõnale tenet ſine carne: aīa
igit̄ ſubſtātia rõnalis intellectualis ſpūa
lis: nõ ex dei natura: nec ex aliq̄ ꝓiacenti
facta materia: ſed ex nihilo creata. In oī
bus eñ tribus creatis nõ inueniebat̄ ali
quod materiale tā nobile: vt ex eo poſſet
fieri rationalis anima. Non quidem ter
ra: vel aliquod elementoꝝ: nec celū: nec
aliquod corporum celeſtium: fuit dignuꝫ
intrare compoſitionē anime rõnalis vt
materiale principiū. Idcirco facta eſt ex
nihilo: in bonū maluꝫqꝫ cõuertibilis. Nõ
ꝓ actis ante carnem geſtis meruit vt in
carnē includeret̄: vt quidam fingūt. Dei
eñ nutu aīa ad corpꝰ venit: vt ſi ſm eius
ꝑceptū agere vellet: mercedē acciperet eter
ne vite atqꝫ ſocietatis angeloꝝ. Si autē
cõtemnit lueret ſeu doloris cõtinui: ſeu
ignis eterni penas iuſtiſſimas. De aīa
igit̄ humana quo ad diffinitionē: ⁊ potē-
tiarū diuiſionem in ſuperioribꝰ caplis di
ctum eſt. Nunc videndū eſt in pñti capi-
tulo de humani corpis cõditione. In ſe-
quētibus de toto hoīe ex corpore et aīa
cõiuncto. De corpe aūt humano in ſta-
tu ꝑme ↄditionis tenēda ſunt hec ſm do
ctrinā fidei orthodoxe: vicꝫ ꝙ corpꝰ pri-
mi hoīs ſic fuit conditum ⁊ de limo terre
formatū: vt tñ eſſet aīe ſubiectū ⁊ ꝓporti-
onabile ſuo modo Proportionabile fuit
q̄tum ad equalē cõplexionē. Et q̄tuꝫ ad
pulcerrimā ⁊ multiformē organiſationē:
⁊ q̄tum ad ſtature rectitudinē. Subie-
ctum autē vt eſſet obtempans ſine rebel
lione. Eſſet etiam ꝓpagans et ꝓpagabile
ſine libidine. Eſſet vegetabile ſine defe-
ctione. Eſſet immutabile ad omnimodā
incorruptionem: nõ interueniēte morte.
Et ſm hoc datꝰ eſt ei locus paradiſi ter-
reſtris in habitationem trāquillam. For
mata eſt mulier de latere viri: in conſorti
um et adiutorium ad ꝓpagationem im-
maculatam. Datum eſt etiam ei lignum
vite ad vegetationem ↄtinuā: ⁊ tandē ad
immutationē ꝑfectaꝫ ꝑ immortalitatem
perpetuā. Ratio ad intelligentiam pre
dictorū (ſm. s. Bonāuen. in breuiloq̄o)
hec eſt. Quia cum primū ꝑncipium ſit in
ꝓducendo: potētiſſimū: ſapientiſſimū ⁊
optimū. Et in omnibus effectibus ſuis
hoc aliquo modo māni eſſet potiſſime
debuit hoc manifeſtare in vltimo effectu

⁊ nobiliſſimo cuiuſmodi eſt homo: queꝫ
inter ceteras creaturas produxit vltimo
vt in hoc appareret et reluceret potiſſime
diuinoꝝ operum cõſūmatio. Ut ergo
in homine manifeſtaret̄ dei potentia: iõ
fecit eum ex naturis maxime diſtantibuſ
cõiunctis in vnā ꝑſonaꝫ: cuiuſmodi ſunt
corpus ⁊ aīa: quoꝝ vnū eſt ſubſtātia cor
porea. Alteruꝫ võ ſcꝫ aīa eſt ſubſtantia
ſpūalis ⁊ incorporea: que in genere ſbſtā
tie maxime diſtant. Ut vero manifeſta
ret̄ dei ſapientia: fecit tale corpus ꝙ pro-
portionē haberet ſuo mõ ad animā. Qm̄
ergo corpus vnit̄ aīe: vt ꝑficienti ⁊ mo
uenti ⁊ ad beatitudinē ſurſum tendenti.
ideo vt ↄformaret̄ anime viuificanti: ha
buit cõplexionē equalem: non a pondere
vel mole: ſed ab equalitate naturalis iu-
ſticie: q̄ diſponit ad nobiliſſimū vite mo-
dum: vt cõformaret̄ mouenti ꝑ multifor
mitatem potentiaꝝ: habuit multiformi-
tatem organoꝝ: cum ſumma venuſtate ⁊
artificioſitate ⁊ ductibilitate: ſicut patꝫ in
facie ⁊ in manu: que eſt organū organoꝝ.
Ut aūt cõformaret̄ aīe ſurſum ten-
denti ad celuꝫ: habuit rectitudinē ſtatu-
re: ⁊ caput ſurſum erectū: vt ſic corpalis
rectitudo: mētali rectitudini atteſtaret̄.
Poſtremo vt in homine manifeſtare-
tur dei bonitas ⁊ beniuolentia: ideo fecit
hoīem abſqꝫ oīmi culpa ⁊ abſqꝫ oīmi pena
⁊ miſeria. Cū eñ primū principiū ſimul
ſit optimū ⁊ iuſtiſſimū: qꝛ optimū nõ de-
buit facere hominē niſi bonū: ꝑ hoc inno
centē ⁊ rectū. Quia iuſtiſſimū: ideo pena
nõ debuit infligere ei: q̄ nullū oīno habe-
ret pctm̄: ac ꝑ hoc tale corpus ↄſtituit il-
li aīe rõnali: ꝙ ita ſibi obtpans eſſet: vt
nulla in eo eſſet pugna rebellionis: nulla
prauitas libidinis: nulla iminutio vigo-
ris: nulla corruptio mortis: ita etiā eſſet
aīe ↄforme: vt ſicut aīa erat innocens
⁊ tñ poterat cadere in culpā: ſic corpus
eſſet impaſſibile: vt tñ poſſꝫ cadere in pe
nā: ⁊ ideo poterat nõ mori: ⁊ poterat mo
ri: poterat habere ſufficientiā: ⁊ poterat
habere indigentiā: poterat obtemperare
anime: ⁊ poterat habere rebellionē ⁊ pu
gnā. Et ꝓpterea in ſtatu illo corpus erat
tale: vt ab eo fieret ſeminalis deciſio ad
propagationē prolis per adminiculū ſe-
xus mulieris pariter comprincipiantis.
Fieret etiam humoris nutrimentalis cõ
ſumptio: per actionē caloris: fieret nihi-
lominus reſtauratio: per alimentū ligno
rum paradiſi: reſtauratio ſeu preſeruatiõ
humidi radicalis: per lignū vite: qḋ qui-
dem lignū hanc virtutē habuit. Ob quā
vt dicit Auguſti. nõ ſoluꝫ fuit in cibū: ve-
rūetiam in ſacramentū. Incorruptio er-
go ⁊ imortalitas corporis Ade: principa
liter veniebat ab anima ſicut a cõtinente
⁊ influente: a natura bona ⁊ equali cõpo
ſitione: ſicut a diſponente ⁊ ſuſcipiente: a
ligno võ vite: ſicut a vegetante ⁊ amini-
culante. A regimine võ diuine prouiden
tie: ſicut interius conſeruāte ⁊ exteriꝰ ꝓ-
tegente. Poſtremo. Qm̄ vterqꝫ parēs
Adam ſcꝫ ⁊ Eua ſtatim poſt culpā ſenſe
runt penā rebellionis ⁊ erubeſcentie in
carne. Et ideo ad cooperiendū verenda
fecerunt ſibi periſomata. Uterqꝫ nanqꝫ
parens ſuperbiendo in mente: ⁊ guſtan-
do in carne: inobediens fuit ſuo ſuperio-
ri. iuſto dei iudicio factum eſt vt ſibi ino-
bediens fieret ſuum inferius: ⁊ maxime
quo ad illas partes ſm q̄s eſt cõiunctio
vtriuſqꝫ ſexus: q̄ ſunt mēbra virtuti gene
ratiue deſeruiētia: ⁊ qꝛ h̄ inerat eis ex cul
pa ꝓpria non ex nā: ideo erubeſcebant ⁊
coopiebant̄. Rurſus qꝛ homo ſpreto
ſummo delectabili bono: queſiuit in car-
ne delectari: ideo iuſto dei iudicio inflictꝰ
eſt ei labor et defectus ſitis et famis. Et
iterum: quia propter bonuꝫ carnis ſepa-
rari eligit a bono mētis: iuſto dei iudicio
anima inuita ſeparatur a corpore ꝑ mor
tem et incinerationem: ac per hoc ſicut
deus dederat homini ſm ordinem natu
ture corpus ſubiectuꝫ anime: propagabi
le ſine libidine: vegetabile ſine defectiõe:
immutabile ſine morte interueniente: ſic

homine peccante ſm ordinē iuſticie ſubtraheret cetera ꝑdicta ⁊ infligeret oppoſita: ac ſm ꝙ apparet: ſatis grauiter punitū eſt hoc pctm̄ inobediētie: ſcȝ ligni vetiti eſus: licet fuerit faciliter ꝑpetratum.

¶ De toto homine ex anima et corpore formato.

Caplm lj

A

De toto homine ex aīa ⁊ corpe formato.

(d) E homine q̄tum ad totū ꝯiūctū ex aīa ⁊ corpe: quatuor vidēda occurrunt. Prima de hoīs multiplici acceptione. Scḋm de hoīs interpretatione. Tertiū de hoīs deſcriptiōe. Quartum de hominis anie ⁊ corpis vnione: capitulo ſequenti. Q̄tum ad primū ꝯſiderandū ꝙ homo in ſcriptura multiplr̄ accipit. Aliquādo ſumit hō ꝓ dyabolo: q̄ dicit malus hō: vt in pſ. Eripe me domine ab hoīe malo: a viro iniquo eripe me: vbi Glo. ab hoīe .i. ꝓncipe dyabolo: q̄ hō dicit in figura: vn̄ inimicus hō hoc fecit q̄ ſupſeminauit zizania. Et dicit etiā vir quia fortis ad nocendū: aliquādo homo ſumit ꝓ pte ſenſuali ⁊ corpe: ⁊ dicit homo exterior: aliqn̄ homo ſumit ꝓ pte rōnali: ⁊ dicit hō interior: eo modo quo ps principalis rei dicitur ipſa res: put di. x. Ethi. ⁊ ſumit in pſ. Hoīes ⁊ iumenta ſaluabis .i. rōcinabiliter viuētes ⁊ beſtialiter ſalute nature ⁊ ſalute ſpūali: cum iumenta ⁊ beſtie ꝯuertunt in hoīes: ſicut Abacuch. ꝑ pniam: de hoīe ſenſuali: dicitur .j. Cor. iij. Cum ſint inter vos zelus ⁊ contentio: nōne ſm hominem ambulatis.

Quarto hō ſumit ꝓprie: ꝓ cōpoſito ex naturis maxime diſtantibus ꝯiūctis in vnā ꝑſonā: cuiuſmōi ſunt corpus ⁊ aīa: quorū vnū eſt ſubſtātia corporea. Alterū vo ſcȝ aīa eſt ſb̄a ſpūalis ⁊ incorporea: q̄ in gn̄e ſubſtātie maxime diſtāt: vicȝ in generaliſſimo: q̄ tn̄ optima ꝓportione ꝯiungunt: vt. ca. ſequēti ꝑtebit. Q̄tum ad ſcḋm de hominis interpretatione. Hōm ſm Iſidorū. Cum hō ſit anial deiforme: manſuetū: ſm legē rōnis diſcipline ſuſceptibile: diuinā habēs imaginē: in potentia cognoſcendi: ⁊ ſimilitudinē in potentia diligendi: abuſiue hō ab humo dictus eſt: cū ex ſocietate nō tm̄ corpis ſ; anie ſit cōcretus. Idcirco hō Antropꝰ grece .i. ſurſum erectus appellet: eo ꝙ ab ymo ad ꝯtemplationē ſui artificis ſpūs regimie ſubleuat (Antropus nanq; di ab ana qḋ eſt ſurſum: ⁊ tropus ꝯuerſio: ⁊ di Antropꝰ quaſi anatropus .i. ſurſum verſus ⁊ erectus vt ſuum creatorē aſpiciat) cum alia aialia aſpectent ad terrā. vnde Ouidius

Pronaq; cū ſpectant aialia cetera terrā
Os homi ſublime dedit: celumq; videre.
Iuſſit ⁊ erectos ad ſidera tollē vultꝰ.

Et hec eſt rō moralis: vt .ſ. rectitudo ſtature corpalis atteſtaret rectitudinē mētis ſurſum ad celeſtia tendētis. Et eſt alia rō naturalis: q2 in aliis aialibꝰ abundat in capite materia terrea deprimēs: ⁊ deficit calor erigēs: qḋ nō eſt in hoīe. Homo etiam ſm poetas di Antropus .i. arbor reuerſa. Naȝ vbi arbores irrōnales habēt radices in terra ⁊ ramos verſus celum. Arbor rōnalis .i. hō ecōuerſo ſituat: naȝ caput cū capillis qḋ eſt q̄ſi cippus cū radicibus eſt verſus celum: ⁊ brachia cum manibus: tibie cū pedibus ⁊ digitis: que ſunt q̄ſi rami ⁊ ramuſculi: ſunt vſus terram: vt ſciat hō ex ipſa ſui diſpoſitiōe corporis mentē ⁊ cogitatiōes hr̄e ad celeſtia.

Antrop[us]

(b) Scḋo hō di microcoſmus qḋ interpretat minor mūdus. Coſmos nanq; grece vel coſmus mundū ſignat: ⁊ cōponit cū mucros: vel cū mega: vl' megalon qḋ eſt longū vel magnū: ⁊ di mucrocoſmus vel megacoſmus: ⁊ di maior mūdus. Cōponit etiā cū mycros: vel micron qḋ ſignat breue vel minor: ⁊ di microcoſmus .id ē. minor mūdus .i. homo. Pro cuius pleniori intelligentia ꝯſiderandū: ꝙ triplex a doctoribꝰ mūdus diſtinguit. Primus dicit maximus mūdus: ⁊ iſte ē deus. Secūdus dicit magnus mūdus: ⁊ iſte ē medius. Tertius eſt minor ⁊ iſte eſt homo. De his tribꝰ dicit Ioh. j. In mūdo erat id eſt. in ſeipſo: ⁊ ſic deus eſt mundus. Et

B
Microco[ſ]mus
Macroco[ſ]mus

mūdus per ipm̄ factus ē: de quo Gen̄. j. In principio creauit deus celū ⁊ terram: ibi ꝑ nomē celi intelligit natura ſpūalis ⁊ angelica: noīe terre: natura corpalis ſcilȝ materia: ex q̄ debebat fieri celū ſenſibile ⁊ quatuor elementa: ex q̄bus maior ꝯſiſtit mūdus: ⁊ mūdus ipm̄ nō cognouit .i. hō ad quē ſpectat cognoſcere deum. Maximus igit mūdus dicit deus: nō a q̄ntitate molis ⁊ dimenſionis: ſed virtutis. In his em̄ q̄ mole magna nō ſunt (ſm Auguſtinū. vj. de trini.) idem eſt maiꝰ ⁊ melius. Cumq; deus angelus ⁊ aīa rōnalis nō habeant dimenſiones corpales (longum vicȝ latum ⁊ ꝓfundū ⁊ altum) magnitudo eorū eſt bonitas: veritas: virtus ⁊ perfectio eorū: ⁊ tanto res ſpūalis dicit maior q̄nto ꝑfectior: ſ; quia deus in fine ē ꝑfectionis: ergo maximus. vnde de Iohanne baptiſta dicit. Inter natos mulierū nō ſurrexit maior: ſcȝ bonitate ⁊ virtute. Ille aūt maximꝰ mūdus ſcȝ deus dicit Archetipus: ab archos qḋ ē ꝓnceps: ⁊ tipus qḋ eſt figura: quaſi principalis figura: quia deus eſt figura ⁊ exemplar mūdi maioris ⁊ minoris. vnde Boetiꝰ. iij. libro de ꝯſolatione: metro. ix. Tu cuncta ſupno: ducis ab exemplo: pulcrū pulcerrimus ipſe. mundū mente gerens: ſiliq; imagine formans. Sicut em̄ artifex formā domus prius in mente cōcipit tanq̄ exemplar ⁊ ſimilitudinē: ad cuius imitationem facit domū in materia: ſic deꝰ habuit in mente ſua ab eterno exēplar mūdi ⁊ omniū partiū eius: ad cuiꝰ imitatiōem ꝓduxit mundū extra. Scḋs mūdus dicit Macrocoſmus: ſeu megacoſmus .i. maior mūdus. Et iſte ſm. ſ. Bonauen̄. dicit totū vniuerſum ex creatura corporea ⁊ incorporea integratum: ⁊ tale vniuerſum eſt quoddā exēplatū ⁊ manifeſtatio: potentie: ſapientie: ⁊ bonitatꝭ diuini exemplaris ſeu mūdi archetipi. Integrat aūt maior mūdus ex natura incorporea ſeu ſpūali: ⁊ corporea ſeu ſenſibili. Incorporea natura eſt angelus. Ex pluribus nanq; angelis nouem ordines conſtituunt. Ex pluribus ordinibꝰ ſaltē tribus: cōſtituit angelica gerarchia. Corporea vo natura mundi ſenſibilis maioris machina cōſiſtit maxime in duobus: ſcȝ in natura ſimplici ⁊ mixta. Simplex conſtat ex natura celeſti ⁊ elementari: celeſtꝭ diſtinguit in tres celos principales: ſcilicet Empireū: Criſtallinū ⁊ Firmamentū qḋ eſt celum ſtellatū: ſub quo cōtinentur ſeptē orbes planetarū: qui ſunt: ſaturnus iupiter: mars: ſol: venus: mercuriꝰ: luna. Natura vo elementaris diſtinguit in q̄tuor ſperas. ſcȝ ignis: aeris: aque ⁊ terre. Mixta vo ſunt corpa ex elementis (per virtutem lucis corporū celeſtium cōciliātis cōtrarietatē elemētorū) compoſita: ſicut ſunt: lapides: mineralia: vegetabilia ⁊ ſenſibilia. Et ſic ꝓcedendo a ſummo celi cardine vſq; ad centrū terre: occurrūt nobis decem orbes celeſtes: ⁊ quatuor ſpere elementares: cum corpibus ex his mixtis: ex quibꝰ tota mundi ſenſibilis machina integrat.

Archetipus

Megacoſmus

(c) Tertius mūdus (de q̄ eſt hic ad ꝓpoſitum) dicit microcoſmus .i. minor mūdus. vicȝ homo: qui dicit minor: q2 nō cōſtat ex quatuor elementis integraliter ſicut maior mūdus. Mūdus vo ꝓpter exp̄ſſam ſimilitudinē: quā non habet ſolum cum omībus partibꝰ mūdi maioris: ſed etiaȝ aſſimilat maximo mūdo ſcȝ deo. Hoc ꝓbat inductiue de ſingulis. Primo de maiori mūdo generalit. Scḋo ſpecialiter. Tertio de maxīo mundo. Quo ad primū: quēadmoduȝ maior mūdus cōſtat ex natura ſpūali ſcȝ angelo: ⁊ corpali ſcȝ mundo ſenſibili: ſic hō conſtat ex anima que ſubſtātia ſpūalis ē ⁊ corpore qḋ eſt ſenſibile. Item ſicut in mūdo maiori ſenſibili ſunt duplices partes: quedam habent eſſe permanēs ⁊ perpetuum: vtpote orbes celorū ⁊ elemēta: q̄ facta ſunt ꝓpter hoīem ſm omnē ſtatū ſiue vie ſiue patrie: ⁊ talia integrant hoīs habitaculum. nam ſenſibilis corporaliū machina: eſt tanq̄ quedā domus a ſum-

C

mo opiſice homini fabricata: donec ad do
mum veniat nō manufactam in celis: vt
ſicut anima rōne corporis ⁊ ſtatus meri-
ti nunc eſt in terris: ſic aliquādo corpus
rōne anie ⁊ ſtatus premij ſit in celis. alie
partes mūdi ſenſibilis habent eſſe decur
rens: vtpote que conſiſtunt in generatōe
⁊ corruptione: qualia ſunt mineralia: plā
te: ⁊ animalia bruta: que facta ſunt ꝓpter
hominem ſm ſtatum vie qui eſt tranſito
rius: ⁊ talia ſunt corruptibilia: ⁊ ſunt fa-
cta ad ſupplendum corporis indigentiam:
ſm cuni ſtatum quo indiget cibis alimo-
nijs ⁊ alijs obſequijs ⁊ neceſſitatibus: vt
ex illis oībus accendat̃ homo ad amā-
dum ⁊ laudandū deum factorem ſuum.
Similiter microcoſmus ſcʒ hō (cōſtitu-
tus ex duabus ſubſtātijs ⁊ partibꝰ: anīa
vicʒ ⁊ corpē) ſm animā habet eſſe ꝑma-
nens ⁊ ꝑpetuum. Nam anima habet: na
turam immortalem: ſubſtantiam incor-
ruptibilem: duratione interminabilē: vi-
tam ꝑpetuam: ſm corpus habet eſſe de-
currens corruptibile ⁊ mortale. Verūta-
men nota ꝙ anima ꝯſiderata ſm originē
in q̄ntuʒ habet eſſe poſt nō eſſe creata ex
nihilo: eſt corruptibilis: quia apta eſt re-
dire ad nō eſſe: ſicut ⁊ oīs creatura niſi
voluntas primi impediat. Conſiderata
ꝟo ſm eſſentiam vel ſubſtantiam: eſt in-
corruptibilis: quia eius ſubſtantia nō eſt
ex cōtrarijs vnde poſſet corrūpi. No-
tandum etiam ꝙ duplex eſt mors ſcʒ na
ture ⁊ culpe: quo ad mortem nature ani-
ma dicit̃ immortalis: ſed quo ad morteʒ
culpe morit̃. Anima enī viuit ex deo: ſi-
cut corpus viuit ex anima: cum ergo de-
us ſeparat̃ ab anima per peccatum mor
tale morit̃ anima: ſicut anima ſepata a
corpe morit̃ corpus. Corpus enim com-
ponit̃ ex quatuor elementis: ⁊ quatuor
humoribus: vt ſupra patet. ca. ix. que cuʒ
cōtempata ⁊ ordinata fuerint: corpus ve
lut organū diſpoſitū cōgruit viuificatiōi
⁊ nō ſepat̃ anima ab eo. Si ꝟo diſtempa
ta fuerint ⁊ confuſa: anima recedit ⁊ cor-
pus morit̃. Secūdo ꝓbat̃ ſpecialiter D
ꝙ homo minor mūdus aſſimilat̃ mūdo
maiori. Primo q̄tum ad mundū ſenſibi
lem. Scdo quo ad mundū intelligibileʒ.
Quo ad primū cōſiderandū: ꝙ partes
corpis hoīs create ſunt ⁊ diſpoſite ſm
diſpoſitiōem ⁊ ſitum mūdi ſenſibilis ſim
plicis. vnde in homine ceruix eſt rotūda
ſurſum ſpectans. Sunt enī in maiori mū
do corporeo decem celi: ꝑmos octo vide
mus: ſed nō duos vltimos: hos celos q̄-
re in capite: ⁊ vide ſolem ⁊ lunam: duos
oculos: ſaturnum ⁊ iouem. duas nares:
martem ⁊ mercuriū: duas aures: venerē
vnum os. Illi planete mundum illumi-
nant ⁊ gubernant. Hec ſeptem membra
totum corpus ornant ⁊ decorant. Stella
tum celum in vertice capitis conſidera:
cuius ſtelle multe decus celi ſunt: capilli
in capite ad decus hominis pertinent: vt
patet in his qui ex toto ſunt capillatura
priuati. Criſtallinū celuʒ quod nō vides
habes in fronte vbi eſt ſenſus cōmunis.
Empireū celum occultū: in memoria re-
preſentat̃. Poſt hos oēs ſequit̃ ſpera
ignis: quam reperies in ſtomacho: vbi
intentiſſimus calor eſt pro digeſtione fiē
da. Poſt ſperaʒ ignis ſequit̃ ſpera aeris
in qua generant̃ pluuie niues ⁊ grandi-
nes ⁊ diuerſe impſſiones: hec in corde re
quire: in quo generant̃ furta: homicidia:
blaſphemie ⁊c̃. Deinde ſequit̃ terra cōfu
ſa cuʒ aqua: vbi fit generatio ⁊ corruptio
rerū. ⁊ hec quere in te homine: in ventre
corruptionis: ⁊ genitalibus generatiōis:
⁊ quia terra ſuo pondere ſup nihiluʒ eſt
fundata. Poſt iſtas ptes: duo tibie ⁊ ſub
tiles ſequunt̃ colūne quibus corpus ve-
hitur: nō ſine grādi miraculo: cū videas
boues equos ⁊ oues ⁊ anīalia alia: mul-
tos habere pedes crura: ſil' ⁊ tibias fortio
ra cruribus hominū: ⁊ tñ nō poſſunt re-
cte ſed ſolum prone ꝓcedere. Igit̃ ſicut
hoc eſt miraculū ꝙ terra non eſt ſup gra
ue corpus fundata: ſic ⁊ ponderoſuʒ cor-
pus humanū. Similis eſt etiaʒ homo

partibus mixtis ſiue elementatis mundi
maioris ſenſibilis (Eſt enī elementatum
q̄libet corpus cōpoſitū ex elemētis) Si
milis eſt lapidibus ⁊ mineralibꝰ ꝑ eſſen-
tiam: arboribus ⁊ plātis ⁊ vegetabilibꝰ
ꝑ vitam: aīalibus ꝑ ſenſum ⁊ imaginati-
onem: vnde dicit Greg. ſup illud p̄dicate
euangeliū omni creature. i. homini: q̄ di-
citur omnis creatura. Habet enī ſimilitu
dinem quaſi oīm p̄ſertim per aīam (que
ſm phm eſt ſimitudo oīm) Similis etiā
eſt alijs hominibus per rationē: angelis
per intellectum: deo per intelligentiā: vt
E infra patebit Similis eſt etiā homo par
tibus mūdi maioris incorporeis ⁊ intelli
gibilibus ſcʒ angelis. Nā dicit Autor de
ſpū ⁊ anima. Anime in mundo ſui corpo
ris peregrinanti: quinq; ꝓgreſſus ſūt q̄-
bus exercetur ad ſapiam ſcʒ ſenſus ima-
ginatio ratio intellectus ⁊ intelligētia Et
quatuor affectibus exercetur ad charita
tem: que ſunt timor ⁊ dolor ſpes ⁊ amor
Iſtis ꝓgreſſionibus in ſemetipā ꝓficiēs
anima ſenſu ⁊ affectu: quaſi iterius q̄ ſpi
ritu viuit ⁊ ambulat: vſq; ad cherubin et
ſeraphin id eſt vſq; plenitudinem ſcien-
tie ⁊ plenitudinem charitatis. Et hos ꝓ-
greſſus nominibus ⁊ ordinibus angelo-
rum facile erit aptare. Senſuʒ qui ꝑmus
anime eſt nuncius angelis: qui nuncij vo
cantur: archangelis imaginationē: q̄ plu-
ra ꝙ̄ ſenſus percipit: timorē virtutibꝰ do
lorem ptātibus. Qui enī ſupplicijs terri-
tus: ⁊ dolore peccatorū cōpunctus: odit
mundū: ⁊ contemnit ſeipm: cum virtuti-
bus facit miracula: atq; cum ptātibꝰ fu-
gat demonia. Magis nāq; eſt contēnere
ſeipm ꝙ̄ mundū: quē multi ꝓpter vanita
tem contempſerūt. Rationē ꝑncipatibꝰ.
Nā ſicut illi p̄ſunt et ꝑncipant̃ ſubditis
ſpiritibus: ſic ratio ſenſibus ⁊ affectibus
Amorē ſiue gaudiū dn̄ationibus. Recte
nāq; oībus dominat̃ q̄ oēs amat ⁊ de ꝑ-
fectu oīm gaudet. Intellectū thronis in
q̄bus dn̄s ſedet: ſic ſedet deꝰ in cordibus
hoīum ꝑ ſctificationē: ⁊ inhabitat ꝑ pacē
⁊ dilectionē: q̄m deus eſt pacis ⁊ dilectio
nis: intelligētiā cherubin. Illi nāq; ſpūs
tanto ꝑfectiori ſciā pleni ſūt: quāto clari
tatē dei vicinius contemplant̃. Intelligē
tia quoq; ea eſt vis anime q̄ immediate
deo ſupponit̃: cernit ſiquidē ipm ⁊ que i
ipſo ſunt: ſpem ſiue deſideriuʒ ſeraphin.
Deus enī ſpes oīm finiū terre: cuius vlti
mū deſiderat vniuerſa terra ⁊ in quē ſe-
raphin ꝓſpicere deſiderāt tota ſpes nr̄a
⁊ deſiderium nr̄m eſt. Spes de ꝓmiſſis
⁊ gaudiū de ꝑmijs facit amorē dei ⁊ pro
ximi. Tercio aīa que eſt ſimilitudo om F
niū aſſimilat̃ maximo mūdo ſcʒ deo. In
quo maxima cōſiſtit dignitas aīe: tāta di
gnitas (vt dicit Autor de ſpū ⁊ aīa) hu-
mane cōditionis eſſe dinoſcit̃: vt non ſo-
lum iubētis ſermone ſicut alia opera ſex
dierū: ſed ꝯſilio ſancte trinitatis ⁊ ope di
uine maieſtatis creatus ſit hō: vt ex ꝑme
ꝯditionis honore: hō intelligeret quantū
deberet ſuo cōditori: dū in ꝯditione mox
dignitatis ꝑuilegiū ꝯſtitit ei cōditor ſuus
vt tanto amplius diligeret cōditorē quā
to mirabilius ſi ab eo intelligeret condi-
tum. Nec ob hoc ſolū ꝙ cōſilio ſctē trini
tatis ſic excellēter ꝯditꝰ eſt: ſ etiā ad ima
ginē ⁊ ſilitudinē ſuā creator oīm eū crea
uit: qd̄ nulli alteri ex creaturis donauit.
Qualiter autem gerit in ſe dei imaginem
in nālibus et ſimilitudinem in gratuitis:
ſupra dictum eſt caplis quarto ⁊ quinto
Aſſimilatur etiam homo ratione anie
deo in hoc. Nā ſicut deus ſp vbiq; totus
ē oīa viuificās mouēs ⁊ gubnās. Sic enī
iq̄t aplś ꝙ i eo viuimꝰ mouemur ⁊ ſumꝰ
(viuimꝰ enī in deo vita grē: mouemur in
eo ⁊ ad eū pondere opationis meritorie.
Et tandē circulo quodā intelligibili: ſu-
mus in eo velut in cētro: ꝑ quietē ꝯtēpla
tionis ſtabilis ⁊ q̄ete ⁊ ſerene): ſic etiā ſi in
ſuo corpe vbiq; tota viget viuificās mo-
uēs ⁊ gubernās. Nec eſt in maioribꝰ ſui
corpis mēbris maior et i minimis minor: ſ
in minimis tota ⁊ in maximis tota. Ex q̄
re colligit̃ ꝙ ita eſt aīa in corpe ſicut deꝰ

in ſuo mūdo:inferius qͥdē et exterius:ſu-
perius ⁊ inferius:regendo ſuperioꝛ: poꝛ-
tādo inferioꝛ:replendo interioꝛ:circūdā-
do exterioꝛ:ſic eſt intra et extra: ſic circū-
dat vt penetrat: ſic preſidet vt poꝛtet: ſic
poꝛtat vt pſideat. Ex dictis claret ꝙ rati
onalis aīa eſt in toto coꝛpe tota ⁊ in qua
libet eius parte. Et eſt ſententia Augꝰ. in
vj. de trini. ⁊ mgr̄i in pmo diſt. viij. Huiꝰ
dicti ratione assignat. s. Bonauē. in. j. diſ.
viij. Qꝛ aīa rōnalis ſit in toto coꝛpe ita ꝙ
in qualibet parte. Ad hoc ponendū mo-
uet exemplū:experimentū ⁊ rōnale argu
mentum. Exemplum ſicut dicit Auguſt.
Videmus enim ꝙ in animali perfecte ſa
no eſt vna ſanitas in ſingulis partibus:
nec maioꝛ in maioꝛi: nec minoꝛ in mino-
ri:ſi ergo hoc eſt in foꝛma coꝛpoꝛali:quā-
tomagis in foꝛma ſpūali ſcꝫ aīa. Experi-
mentū ſilr̄ mouet:qꝛ aīa in partibꝰ diſtan
tibus a coꝛde:ita ſcito ſentit ſicut ⁊ in ꝓ-
pinquis. Itē qꝛ ſimul qͣſi i ictu oculi ſen
tit leſionē in partibꝰ diſtātibus. Et cum
aīa ſeparatꝛ doloꝛ eſt in ſingulis partibꝰ.
Et nō dr̄ aīal homo niſi equiuoce:quēad
modū aīal pictū ⁊ lapideū. Ita eſt de ma
nu ⁊ oculo carne ⁊ oſſe: ⁊ cuꝫ nulla pars
coꝛpis hꝫ ꝓpꝛiū opus aīa recedēte: opoꝛ-
tet aīam eſſe in toto ⁊ in qualibet pte coꝛ
poꝛis. Rationale argumentū mouet: qꝛ
aīa eſt foꝛma ſimplex ⁊ motoꝛ ſufficiens
qꝛ foꝛma totalis coꝛpoꝛis eſt in toto coꝛ-
poꝛe:quia vero ſimplex :nō eſt ſm partē
⁊ partē ſui in diuerſis partibꝰ coꝛpoꝛis.
Eſt eñ aīa foꝛma ſubſtantialis coꝛpoꝛis
Foꝛma aūt ſubſtantialis non ſolum eſt
perfectio totius ſed etiam cuiuſlibet par
tis:cum totum ꝯſtat ex partibus. Quod
aūt dat eſſe toti ⁊ partibus vnitur toti et
parti ſm eſſentiaꝫ:qꝛ foꝛma per ſui eſſen
tiam dat eſſe: et nō niſi ei cui eſſentialiter
vnitur. Si ergo anima dat eſſe toti coꝛ-
poꝛi et omnibus partibus :ergo opoꝛtet
ꝙ ſit in toto ita ꝙ in qualibet eius parte.
Quia vero anima eſt motoꝛ ſufficiens iō
non habet ſitum: ⁊ ideo nec eſt in pūcto:

vt quidam dicunt. Cum eñ punctus ha
bet poſitionem in coꝛpoꝛe:ergo aīa ha-
beret poſitionē in coꝛpoꝛe:ſed nulla foꝛ-
ma ſitualis eſt motoꝛ ſufficiēs:nec aīa ē
parte vna determinata coꝛpoꝛis: vñ qui-
dam dicunt ꝙ eſt ſm eſſentiam eſt in coꝛ
de: ⁊ inde virtutem influit toti coꝛpoꝛi: ſi
cut aranea eſt in medio tele. Cum eñ ani
ma ſit foꝛma ſubſtantialis et perfectio
totius coꝛpoꝛis:nulli minoꝛi ꝙ ſit totum
coꝛpus vnitur eius ſubſtantia : ⁊ qꝛ par-
tes ſunt minoꝛes toto:nulli parti ſoli vni
tur vt foꝛma ſubſtantialis. Totum enim
coꝛpus comparatꝛ ad animam tanꝙ vnꝰ
locus: ⁊ ideo in pluribus partibus nō eſt
niſi inquantū in vno loco: vñ ſi ſeparentꝛ
non erit in illis. Et licet ſm phos anima
per coꝛ influit in toto coꝛpoꝛe:hoc nō ex
eo ꝙ eſſet in coꝛde ſolo per eſſentiam.

Unde in hoc apparet alia ſimilitudo
aīe ad deum. Dicit eñ San. Bonauētu.
ꝙ ſicut deus in maioꝛi mundo immedia
te eſt in omni creatura ipſam continens.
Tamen ſm oꝛdinem vniuerſi influit ali-
quid vna creatura in aliam Sic intelligē
dum eſt ꝙ anima per ſui preſentiam ē in
qualibet parte immediate quā cōtinet et
conſeruat. Non tamē omnino:ſed influ-
it in omnes partes per vnam ſcꝫ per coꝛ.
Et ideo ceſſante illa parte ⁊ eius influen
tia perit oꝛdo eſſentialis ⁊ ita anima ſe-
paratur a coꝛpoꝛe. Eſt tamen conſide-
randum ſm San. Tho. in ſumma parte
prima queſt. lxxvj. ꝙ anima eſt tota in to
to coꝛpoꝛe ⁊ in ſingulis partibus: qͣtum
ad totalitatem eſſentie ⁊ perfectionis: ſi-
cut in ſuperficie alba tota albedo eſt i ſu-
perficie et in qualibet parte ſuperficiei.
Non eſt tamen tota anima in qualibet
parte coꝛpoꝛis ſm omnem potentiam et
virtutem vel operationē:qꝛ nō ſm quali
bet ſuam potentiam eſt in qualibet par-
te:ſed ſm viſum in oculo:ſm auditum in
auribꝰ ⁊ ſic de alijs. Multitudo nāqꝫ po
tentiarū non infert maioꝛitatem in aīa:
ſed multiplicitatē actuū ⁊ operationum.

Tanta eſt igitꝛ in ſui coꝛpoꝛis vna parte
vel in duabus:ſed nō tā multiplex. Non
eſt ergo qͣnta qͣntitate molis ⁊ dimenſio
nis ſed virtutis : ⁊ hec quātitas virtutis
penes potentias aīe ⁊ opationes atten
ditꝛ. Prima ergo opatio aīe eſt viuifica
re. Alie vͦo ſunt mediāte illa. Aliter au
tem poteſt dici qͣnta aīa. ſcꝫ qͣtum ad cer
tum nature ſue terminū vel modū quem
habet oīs creatura:que creata ē in nu-
mero pondere ⁊ menſura: quia ſolus de
us eſt immenſus. Oīs nanqꝫ creatura
habet menſuram ſiue moduꝫ quo ineſſe
limitatꝛ:habet numerū ſiue ſpēm qua ab
oī alia creatura diſtinguitꝛ. Species. n.
rerum ſunt ſicut numeri ſm phm. Qui-
libet eñ numerus ſupaddit nūero imme
diato ante ipm vnitatē: ſic quelibet ſpēs
creature addit vnū gradum virtutis ſup
aliā (vt homo addit ſup brutū rōnalita-
tē: ⁊ brutū ſup vegetabile ſenſibilitatē: ⁊
vegetabile ſup alias ſpēs inferioꝛes viui
ficationē) habet etiam oīs creatura pō
dus ſiue oꝛdinē quo in finem ſuū inclina
tur. Pariformiter in aīa cum ſit creatu
ra: repiuntꝛ in ea modus ſiue vnitas:ſpe
cies ⁊ oꝛdo. vnde dicit magr̄ in. j. diſt. iij.
Et ſententia eſt ſancti Auguſti. in lib. de
trini. Hec eñ que arte diuina ſunt facta
⁊ vnitatē qͣndam in ſe oñdunt: ⁊ ſpēm et
oꝛdinem : nam quodlibet creatoꝛum et
vnū aliquid eſt:ſicut ſunt nature coꝛpoꝝ
⁊ animaꝝ: ⁊ ſpecie aliqua foꝛmatur ſicut
ſunt figure ⁊ qͣlitates coꝛpoꝝ ⁊ doctrine
vel artes aīaꝝ: ⁊ vnūqdqꝫ oꝛdinem pe-
tit ⁊ tenet:ſicut ſunt pondera vel colloca
tiones coꝛpoꝝ: ⁊ amoꝛes vel delectatōes
aīaꝝ. Ex his pꝫ (vt dicit Alexāder in fi
ne tertij) paruitas creature modificate ⁊
menſurate reſpectu dei: cuius magnitu-
dinis nō eſt finis. Paruitas eñ creature
in tribus oñditꝛ. Primo in hoc ꝙ creata
eſt ⁊ habet cauſam: ⁊ hoc remouetꝛ in ſim
bolo Athanaſij cum dicitꝛ. Increatus pr̄
increatus filiꝰ ⁊c̄. Ex q̄ monſtratꝛ cā oīm
nō hn̄s cām. Scḋo oñditꝛ ꝑuitas creatu

re in hoc ꝙ circūſcripta eſt tpe ⁊ loco:qḋ
remouetꝛ cū dr̄ Immēſus pr̄ ⁊c̄. Ex q̄ re
linquitꝛ ꝙ eiꝰ eēntia ē infinita. Tertio oñ
ditꝛ creature ꝑuitas in hoc qḋ habet du-
rationis ſue terminū:vel ex pte vtraqꝫ. ſ.
pncipij ⁊ finis:ſicut res tpales q̄ habent
pncipiū ⁊ finem:vel ex pte aliq̄: vt res ꝑ-
petue q̄ pncipiū habēt licet nō finem : vt
ſunt angeli ⁊ aīe:celū ⁊ terra. Illud to-
tum remouetꝛ cū dr̄ in ſimbolo Eternus
pater eternꝰ filius ⁊c̄. Homo diffinitꝛ G
Qͣtum ad tertiū pncipale huius capl̄i vi
dendū eſt de hoīs diffinitōe. Vñ ꝯſide-
randū ꝙ aliter diffinitꝛ hō ſm aīaꝫ:aliter
ſm coꝛpoꝛalē ſubſtātiam : aliter ſm totū
ꝯiunctū:aliter ſm vitam. Homo ſm ani Hō ſm aīaꝫ
mā deſcribitꝛ. Eſt ſpūs rōnalis: de nihilo
ad imaginē dei factus: ⁊ nihilominus ad
beatitudinē cum coꝛpe oꝛdinatus. Vera
aīe eſt hec diffinitio: ⁊ declarata ē ſupꝛa Homo ſm
ca. iij. Scḋo deſcribitꝛ homo ſm carnis carnis ſbam
ſubſtātiā. Eſt eñ coꝛpus hoīs ſbā coꝛpo
rea:ex limo terre foꝛmata:habens vitam
in potentia: ⁊ habet ſe ad aīam: ſicut ma
teria ad foꝛmā: ⁊ pfectibile ad pfectioneꝫ
ſuam: ⁊ etiam ſicut mobile ad ſuū moto-
rē. Contemplanda eſt hic hoīs vilitas ex
materie vilitate : nam inter oīa mundi
coꝛpa: coꝛpus hoīs foꝛmatū eſt ex viliori
materia . Nā celeſtia coꝛpa ex luce facta
ſunt piſces ⁊ volatilia ex aqua. Greſſibi-
lia vͦo de terra : ſ coꝛpa humana nō ſunt
ſolū ex tra: ſ ex tra limoſa ſiue lutoſa. ſic
pꝫ Geñ. j. vñ Innocētius dicit foꝛmauit
deus hoīem de limo tre: q̄ ceteris ē vilioꝛ
elemētis . Conſiderās ergo hō aquatica
ſe vilem inueniet:ꝯſiderās aerea ſe vilio
rē inueniet. ꝯſiderās celeſtia ſe viliſſimū
reputabit: nec ſe audebebit pferre terre-
nis:nec equare celeſtibus:qꝛ ſe parē imo
minoꝛē iumētis inueniet iſta ꝯſiderans.
Tertio diffinitꝛ hō ſm totū ꝯiunctum Hō ſm totū
Homo eſt aīal rōnale moꝛtale:rōnale ꝓ ꝯiunctum.
pter aīaꝫ:moꝛtale ꝓpter coꝛpus ⁊ carnis
ſbam. vñ dicit Berñ. ꝙ iſta duo in diffini
tione hoīs poſita ſunt vt rōnale moꝛtale

ꝯfortet: ne hō deſperet: ⁊ mortale rōnale
humiliet: ne ſe ꝑ ſupbiam ſurſum leuet.
Autor etiam de ſpū ⁊ aīa hanc declarat
diffinitionē inquiens. Illud ſiquidē nos
maxime mouere debet: ꝙ a veteribus ſa
pientibus ipſe homo ita diffinitꝰ eſt. Ho-
mo eſt aīal rōnale mortale: hoc gñe poſi-
to: ꝙ aīal dictū eſt: additas duas drīas
habemus quibus amouēdus erat homo:
⁊ quouſqꝫ redeundū eſſet: ⁊ vñ fugiēdū
Sicut eñ ꝓgreſſus aīe vſqꝫ ad morta-
lia lapſus a rōne: ſic regreſſus eius vſqꝫ
ad rōnem eſſe deberet: qua impugnātibꝰ
vitijs reſiſtere valeret: vt ſm naturā ſuā
viuat ⁊ ordinē appetat: ſub illo ſcꝫ a quo
regi debet: ⁊ ſupra ea que regere deberet.
Uno verbo qđ rōnale dr̄ ſepaꝛ a beſtijs.
Alio quod mortale a diuinis: illud niſi te
Porphiriꝰ nuerit beſtia erit: huic niſi adheſerit diui-
na non erit. Porphirius aūt ſm errorē
platonicoꝝ: dicit ꝙ in diffinitōe hoīs hec
drīa mortale ponitꝛ: ad drīaꝫ Cacho-
demonū ⁊ calodemonū quos deos vocabāt
Dicit .n. in caplo de drīa. Sumꝰ eñ rō-
nales vt dij ẜ mortale ſupadditū ſepat
nos ab illis. Ponebant eñ platonici de-
mones eſſe aīalia: mente rōnalia: corpe
aerea: impaſſibilia ⁊ immortalia. Demo
nes quādoqꝫ apparebāt gētilibus in cor
pore aſſumpto de aere cōmixto vapore
terreo ⁊ aqueo: bona reſponſa dātes: quos
Calodemon vocabāt Calodemones .i. bonos āgelos
quaſi boni: vel bona ſciētes: aliqñ mala
Cachode- reſponſa dabāt hos vocabāt Cachode-
mon. mones quaſi mali vel malū ſciētes. Calos
eñ bonū ⁊ cachos malum interpꝛtaꝛ. Id
circo ydolatre poſt eos gladijs ꝑcutien-
tes nil niſi aerē diuidebant: idcirco ipſos
impaſſibiles ⁊ mortales dicebāt: ẜ licꝫ bo
ni ⁊ mali angeli corpa aſſumāt ea regen-
do vt motores: nō tñ ea viuificāt ⁊ infor-
māt ea vt aīa: idcirco nec hoīes nec aīa-
lia demones ſunt: nec ꝓprie angeli ⁊ de-
mones rōnales ſunt: quin potiꝰ intellectua
les: q: intelligūt intuēdo ſine inquiſitōe ⁊
cōpoſitione. Hō autē dr̄ rōnalis: q: appꝛe-

hendit inquirendo: ꝯferendo ⁊ cōponēdo
vt ſepe dictū eſt. Ideoqꝫ cum angeli bo-
ni ⁊ mali nō ſint aīalia rōnalia: per diffe-
rentiā rōnale nō excluduntꝛ a diffinitiōe
hoīs. Et licet Grego. in omelia epipha
nie noīat angelū aīal rōnale: hoc non eſt
rōne forme ẜ rōne opationis aīali debite.
Sepe .n. angeli apparēt in aſſumpto cor
pore: exercentes opationē aīalis rōnalis
ſcꝫ hoīs. Hec eñ corpa aſſumpta nō ha-
bēt verā formā cōplexionē ⁊ organiſatio
nē humanā: ẜ ſolum effigiem. Ex dicta
diffinitione ꝯtemplari poſſumꝰ dignita-
tē maximā hoīs: ꝙ ſcꝫ ſm aīam hō ē cre-
atura rōnalis: ẜ ad quid data ratio hoīm
reuera vt ſenſibus ⁊ ſenſibilibꝰ derelictis
circa ea que rōnis ſunt ꝯuerſetꝛ: hec ē ſum-
ma dignitas hoīs ꝑ quā homini ſubdita
eſt oīs creatura: ſm illud Oīa ſubie-
ciſti ſub pedibus eius. vñ ſicut docetꝛ in
libro de ſpū ⁊ aīa: aīa nec ſe nec deum co-
gnoſcit: niſi ſe retrahat ab oībus ſenſi-
bus carnis tanꝙ eā impedientibꝰ. vnde
querit Auguſti. Quid eſt ꝙ bruta nos ex
cedunt in ſenſibus. Quis eñ eſt qui poſſet
equari tauris ⁊ multis aīalibus in forti-
tudine: quis tigribus ⁊ auibꝰ in velocitate
quis lincibus ⁊ aquilis in viſus acumine: quis
vulturibꝰ in odoratus viuacitate: ⁊ ſi ſic
ꝑ oīa que ſunt corpis intuitu mētis trāſieris
te a brutis ſupari videbis. Tu ergo qui rōna-
lis es cām rei exquirere debes. Eſt ergo cā
vt dū hō nobiliſſima creaturaꝝ dei ima
gine inſignita. videt ſe in his que ſunt corpis
ſupari a brutis: diſcat bona nō in exterio
ribꝰ eſſe querenda: ẜ in ſuis intimis ꝑſcru-
tanda: vñ dū hō aliquid ſenſu capit nō ibi
ſubſiſtat: ẜ ſtatim ad interiora reducat ⁊
de eo ſm iudicium rōnis iudicat. Uita H
hoīs: duplex ſocialis ⁊ ſolitaria. Quar Uita homi
to hō deſcribitꝛ qualis debeat eſſe ſm vitam nis dupl
a phō .x. Ethi. Hō eſt aīal rōnale: politi-
cū ⁊ ſociale. Ex hac deſcriptiōe duplex vi
ta hoīs eliciꝛ. Prima noīaꝛ vita politica
ſeu ſocialis. Secūda diciꝛ vita ſolitaria
⁊ ſingularis. Conſiderandū ꝙ vita ali-

cuius dicitur operatio quā ipſe exercet.
Uniuſcuiuſqꝫ hoīs vita cōſiſtit in ope-
ratione que eſt in eo pncipalior: a qua ⁊ de
nominaꝛ. Sunt quidam (ex corruptela
peccati detenti circa ſenſualitatem: ſic ꝙ
operationes potentiarū ſuperioꝝ rōnali
um ceſſant impediuntꝛ ⁊ deficiūt) exercē
tes operationes aīalium irrōnalium que
ſm fantaſiam ⁊ appetitum ſenſitiuū vi-
uunt: ⁊ tales nō rōnales quin potiꝰ carna-
les beſtiales brutales irrōnales a phō .j.
Ethi. noīantꝛ. Sūt quidā hoīes ſm actꝰ rō-
nis viuētes: ⁊ hi ꝓprie hoīes ⁊ aīalia rōna
lia noīantꝛ. Sed q: vt habitum eſt caplo
xxx. Ratio duplex eſt ſuperior ⁊ inferior.
Quidam hoīes vt deo licentius vacent:
exercent operationes rōnis ſuperioris:
cuius actus eſt rebus eternis intendere:
cōtemplādo cōſpiciēdo conſulēdo eter-
nas leges: ex eis accipiēdo regulas agen
doꝝ: ⁊ hi ducūt vitā ſolitariā. Quidā ve
ro hoīes exercent opationes rōnis inferi
oris. Cuius actꝰ eſt ꝑ leges humanas de
trāſitorijs iudicare ⁊ diſponere: ⁊ hi du-
cunt vitā politicam ciuilem ⁊ ſocialē ꝓut
in dicta deſcriptione hominis dicitur.
Et quia ſolitariū diſtinguitꝛ cōtra ſocia
le: prius eſt videre quot modis aliquid di-
citur ſociale in vita humana morali: ad
inueniendū diſtinctionē multiplicē vite
ſolitarie: nam dicit Cancella. pariſieñ. ſu
per Mḡt. tractatu .xj. Ꝙ phs duas po-
nit ſocietates ſcꝫ yconomicam (que ne-
ceſſaria eſt ciui ad familie gubernationē:
vxoris vicꝫ liberoꝝ ⁊ ſeruoꝝ) Et politi-
cam que duplex eſt. Una eſt ciuitatis ꝑfe
cte que cōſiſtit in tranquillo cōuictu ciui
um vni principanti pacifice ſubiectorum
Alia ſocietas politica eſt patrie magne ſi
ue ꝓuincie: ⁊ talis diciꝛ regnatiua: vbi re
ctor gubernat ſm recte rationis iudiciū
ꝓuincias ⁊ regna: ꝓut dictum eſt ſupra
ca. xlv. de lege ciuili. Scđm multiplicē
vitam ſocialem Cancella. quadruplicem
ponit vitam ſolitariam. Prima eſt celiba

lis. Scđa monachal'. Tercia heremitica
lis. Quarta ſapiētialis. Uita celibalis eſt
vita creature rōnalis abdicans a ſe ſocie
tatem cōiugalem ꝓpter deum: vt liberius
ei ſeruiatur in continētia corporali. Cui
opponitꝛ yconomica ſocietas. Et appro-
priatur ſacerdotio vel ordini ſacro: quis
alij ſint celibes ꝙ ſacerdotes vel ordinis
ſacri ꝓfeſſores: ſed nō ad ſacra deputati
myſteria (diciꝛ autem celibalis a celebs
qui celeſtem vitam ducit: vir ſine vxore:
vel mulier ſine viro in caſtitate ⁊ ſollici-
tudine ſeculari) Uita monachalis vltra
celibalem: abdicat a ſe appropriationem
rerum perſonalium ⁊ ꝓpriam voluntatē
propter deum in penitentia ſalutari: cui
opponitur politica ciuilitas. Et eſt mo-
naſterij vel cenobij vel cauſtri ⁊ hominū
ſub triplici voto viuentium. Uita heremi
ticalis vltra monachalē: abdicat a ſe ſo
cietatem humanam ſm loca et tempora
propter deum in abſtinētia ſingulari ali-
ter ꝙ monachalis: cui opponitꝛ politica
ſocietas. Et eſt heremi vel deſerti ⁊ homi
num loco ſegregato ſe continentium pro
pter deum. Uita ſolitaria ſapientialis re
peritur in quolibet genere vite ſolitarie
triplicis ſcripte. Et eſt vita abdicans a ſe
quantū fert hūana fragilitas: quicquid
obſtare poteſt ſapientie contemplande:
propter deum ⁊ experientie ſaporoſe. Et
iſta vita eſt ſtudij nō qualiſcūqꝫ ẜ diuine
ſapientie. Et eſt hominum apud ſemet-
ipſos contemplantium: curis omnibꝰ vi-
tam ſocialem concernentibus poſtpoſi-
tis. Finis huius quarte vite ſolitarie ge-
neralis eſt de iure vel facto cuilibet homi
ni: ſcꝫ vniri deo per gratiam et virtutes.
Iſte vero finis eſt homini contemplati-
uo ſpecialis ⁊ primus. Exercitium vero
hominis ꝯtemplatiui eſt vt ſtudeat alter
natim: nūc intelligere que fide credit: nūc
ſapere vel ſaporare ea per affectum que
credidit aut intelligit per intellectū. Hic
eſt enim duplex oculus cōtemplationis

ſe mutuo iuuãs ⁊ ꝯſequẽs: ⁊ hoc ſm du
plicẽ vim rõnis ſuperioꝛis: in qua duplex
pars create cõſiſtit imaginis beate trini,
tatis: intellectus ſcʒ ⁊ affectus: ſiue ratio
⁊ voluntas: ſiue intelligẽtia veri ſummi
boni: ⁊ ſinderesis ꝓut dr̃ ſcintilla tendẽs
in amoꝛẽ primi boni. Exemplũ accipiat̃
de ſapiẽtiſſima mulierũ ꝟgine matre. Le,
gitur de Maria ꝙ cõſeruabat oĩa verba
que de xp̃o erant: cõferẽs in coꝛde ſuo.
Ecce duplicem finem contemplantis in,
telligẽde ſcʒ ſapiẽtie ⁊ aſſidue meditande
in coꝛde ſuo: qđ intelligit̃ ſuperioꝛ pars
rõnis vel arx mentis. De vita ſolitaria iã
expoſita: dicit̃ in pſal. centeſimo primo
ſub tribus auib⁹ ſolitudinis. Similis fa,
ctus ſum pelicano ſolitudinis. Hec ẽ ap
Pelicanus propꝛiatioꝛ heremitis (pelicanus inquit
Iſido. auis eſt egyptia habitans in ſoli,
tudine nili fluminis) Et factus ſum ſicut
nocticoꝛax in domicilio. Hec cenobitis ⁊
nocticoꝛax monachis (Nocticoꝛax vt dicit glo. i do,
micilio vel parietinis: q̃ vulgo dicunt̃ ru
ine: vbi parietes ſtant ſine tecto habitat
vt nocticoꝛax auis q̃ noctem amat: ⁊ dici
tur nocticoꝛax a nocte: ⁊ coꝛax qđ eſt coꝛ
uus noctis: quia in nocte vigilat ⁊ volat)
Paſſer Uigilaui ⁊ factus ſum ſicut paſſer ſoli. in
tecto. Hec pro cõtemplatiuis quaſi ſuꝑ
tectum in ciuitatibus ſibimet vacãtibus.
I Ad clarioꝛem dictoꝝ intelligẽtiam cõ
ſiderãdum ꝙ vita ſolitaria deſcribitur ꝑ
Cancella. ſuꝑ Mgt. Uita ſolitaria eſt vi
ta nature rõnalis ſiue intellectualis: que
agitur ſegregatim a multis ⁊ ꝓpter deuʒ
Ad intelligendum p̃dictam deſcriptionẽ
Notandum ꝙ vita accipitur dupliciter
Uno modo pro eſſe vitali in viuentibus
Et ſic dr̃ ſcđo de aĩa: viuere in viuentib⁹
eſt eſſe: ⁊ ſic aĩa eſt vita pꝛima: quia dat
eſſe coꝛpoꝛi: ⁊ coꝛpus animatũ habet vi,
tam pꝛimã. Scđo vita accipit̃ pro vitali
opatione elicita ſiue ꝓducta de re ſeu de
anima que eſt vita pꝛima. In dicta diffi,
tione vita accipit̃ pro vita ſcđa: q̃ eſt pro
ueniens ꝓfluens aut emanãs a vita pri,
ma: ſic intellexit ph̃s q̃ poſuit felicitatem
hominis: nõ in habitu ſolo cũ ſtoicis: ſed
in optima opatione: reſpectu optimi ob,
iecti: per optimam potẽtiam: optimo ha,
bitu roboꝛatam: ſic dicebat xp̃s. Hec eſt
vita eterna vt cognoſcant ⁊c̃. vt patʒ ſu,
pꝛa ca. xlv. de lege ciuili. Dicit̃ ergo in de
ſcriptione nature rõnalis ad excludendũ
beſtias ⁊ aues quaſdã in ſolitudine viuẽ
tes quibus non eſt vita ſolitaria qꝛ non
ſunt rõnales. Excludunt̃ etiam per hãc
particulã demones quos poꝛphiri⁹ pla,
tonicus (vt dictum eſt) poſuit eſſe aĩalia
rõnalia: quos deos vocat: ⁊ compoſitos
ex aĩa ⁊ coꝛpoꝛe ꝑ immoꝛtalitatem diffe,
rentes ab hoĩe. Hi ſm catholicos nõ ſũt
aĩalia. Nam coꝛpus aſſumptum non in,
foꝛmant ſed mouent: quãuis aliq̃n ratio
nalis impꝛopꝛie dicit̃: natura q̃libet que
poteſt vti rõne: q̃ libertatem hʒ arbitrij:
potens in oppoſita. Iuxta quẽ modũ lo
quendi deus ⁊ angeli dicerent̃ nedum in
tellectualis nature ſed ⁊ rationalis. Pro
pꝛie tñ vt ſepe dictum eſt: homo dr̃ ratio
nalis: angeli intellectualis nature: ꝓpter
quos dr̃ in dicta deſcriptione ſeu intelle,
ctualis. Cum ergo angeli ſint intellectua
lis nature: ergo intellectualiter viuũt vi,
ta ſolitaria ſapientiali ⁊ contemplatiua.
Uident enim ſemꝑ faciẽ patris qui in ce
lis eſt. Otumcũqʒ etiã angeli mittantur
ad tpalium rerum adminiſtrationem: ſꝑ
deo inherent ꝑ iugẽ contemplationem ⁊
ꝑ apertam viſionem. Demones vero q̃s
platonici aĩalia rõnalia vocãt. Ratione
⁊ intellectu excecati: per maliciã in volũ,
tate obſtinati a deo vltimo fine auerſi p̃,
uant̃ contemplatione ⁊ aperta dei viſio
ne: q̃ fruitionem ſupꝛemã cũ delectatio,
ne includit. Uiuunt etiam angeli ⁊ ho
mines ſaluati ſocialiter ac ciuiliter. Glo,
rioſa dicta ſunt de te ciuitas dei: loquit̃
ꝓpheta de ciuitate celeſti. Concludẽs. Si
cut letantium omniũ habitatio in te. Et
in ꝓſa. Superne matris gaudia (quã. ſ.
edidit Greg. vel Hugo de ſancto victoꝛe

vt alijs placet) ꝙ felix iſta ciuitas in qua
iugis ſolennitas: ⁊ ꝙ iocũda curia q̃ cure
ꝓꝛſus neſcia. Dicitur in deſcriptione
vite ſolitarie: que agit̃ ſegregatim a mul,
tis: per hanc parti culã datur intelligi dif
ferentia a vita ſociali: que in multitudie
agit̃: ſed vita ſolitaria ſepatim a turba vt
erat iohẽs puer in deſerto. Addit̃ extre
mũ ꝙ ſegregatio fit ꝓpter deũ. In hac ꝑ,
ticula datur intelligi cauſa finalis vite ſo
litarie q̃ agit̃ ꝓpter deum: qui de⁹ eſt gr̃a
ſui ſiue ꝓpter ſeip̃m: ⁊ nobilis in ſuꝑmo.
Dicit̃ igit̃ ꝓpter deum ad excludendã ſo
litariã vitam ⁊ contemplationẽ phoꝝ.
Unde ꝯſiderandũ ꝙ vita contẽplati,
ua conſiſtit in actu cognitionis ⁊ ſpecula
tionis intellectus. Non abſolute ſ; inq̃,
tum talis actus oꝛdinat̃ in affectuʒ ⁊ gu
ſtum volũtatis: ꝑ ꝯxperimentalẽ vicʒ co,
gnitionẽ amoꝛis (Amoꝛ ſm Grego. noti
cia quedã eſt) guſtando ꝙ ſuauis eſt do,
minus: q̃ eſt obiectũ optimũ ⁊ ſummum
bonũ ad quod tendit contẽplatio. Cũ au
tem actus ⁊ operatio ſit media inter ope
rantẽ ⁊ ip̃m obiectuʒ ad qđ tẽdit ip̃a ope
ratio: dupliciter põt hec operatio deſide,
rari. Uno mõ inq̃tum eſt perfectio ope,
rãtis: et tale deſideriũ ꝓcedit ex amoꝛe
ſui. Alio mõ põt deſiderari talis opera,
tio inquantũ terminat̃ ad tale obiectum
⁊ ſic deſideriũ ꝯtemplãtis ꝓcedit ab ob,
iecto amoꝛe. Differũt igit̃ vita contẽpla,
tiua phoꝝ et theologoꝝ. Nã contempla
tio phoꝝ ꝓcedebat ex deſiderio et amo,
re cõtemplantiũ: ex ſola inueſtigatione ⁊
cognitione veritatis: cui⁹ cognitionis na
tura eſt ꝙ plus ſatagit ip̃m cognitũ ad ſe
trahere ⁊ ſibi aſſimilare ꝙ ad ipſum eat.
Quod innuere videt̃ ph̃s dicẽs: verum
eſſe in aĩa: bonũ in rebus: ſic phoꝝ inue,
ſtigatio: nõ vita contẽplatiua quĩn poti⁹
vita ſpeculatiua dicenda eſt: q̃ ſi ſola eſt
ſine affectu nunq̃ quietat: ſed famelicuʒ
quoddã ieiunium ⁊ deſiderium inane re
linquit in anima ſpeculantis. Quod ap,
paruit in maximis ph̃is qui poſt omnes
inquiſitiones ſuas tedio affecti quia non
refecti: dixerũt hoc vnum ſe ſcire ꝙ nihil
ſcirent. Ecce ꝙ inanis refectio: vbi ꝑ tot
tempoꝛa per tot ſtudia nihil niſi vanitas
inanis in viſceribus animarũ reperta eſt
Uita aũt contẽplatiua theologoꝛum pro
cedit ex deſiderio ⁊ amoꝛe dei contẽplan
di: inquantũ lumẽ ⁊ cognitio intellectus
tranſit in ardoꝛem et amoꝛem affectus:
vt ſit oculus vbi amoꝛ. Idcirco egregius
ille contemplatoꝛ Aug⁹. oꝛabat. Fac me
p̃coꝛ dñe guſtare per affectum qđ intelli
go per intellectũ. Fac me ſentire ꝑ amo,
rem qđ ſentio per cognitionẽ: vñ Grego.
ſuꝑ Ezechielẽ. Contẽplatiua vita eſt cha
ritatẽ dei ⁊ ꝓximi tota mente retinere: et
ab exterioꝛi actione quieſcere: ita ꝙ nil li
beat agere: ſed calcatis curis oĩbus ad vi
dendum faciẽ ſui creatoꝛis animus inar
deſcat. Pro dictoꝝ intelligentia clari,
oꝛi hic inferunt̃ tria coꝛrelaria. Pꝛimum R
de vita ſociali. Scđm de vita ſolitaria.
Tercium de vtraq̃. Coꝛrelarium p̃mũ.
Hõ ſm Aug⁹. eſt animal manſuetũ natu
ra. Hec qualitas cõpetit homini ciuiliter
⁊ ſocialiter viuenti. Ex natura eñ hõ eſt
animal manſuetũ: conſtat ꝙ natura nec
abũdat in ſuꝑfluis nec deficit in neceſſa,
rijs. Uidemus ꝙ natura animalib⁹ dedit
arma. quibuſdã coꝛnua: quibuſdã dẽtes
feroces: quibuſdã vngues: quibuſdã ro,
ſtra: quibuſdã venenũ pro defenſione: q̃
buſdã agilitatem dedit membꝛoꝝ ad fu,
giendũ: vnde natura nihil hoꝝ ꝯtulit ho
mini: ſed oĩa mẽbꝛa dedit homini mol:
lia ad nullã leſionem apta: ergo ſi natura
nõ deficit in nobiliſſima creatura: hõ eſt
animal manſuetũ natura: ſed res in con,
trarium verſa eſt: qꝛ qđ natura negauit
ars diabolica adinuenit. Quod eñ aĩal
quantũcunq̃ crudele: tot habet ad impu
gnandũ arma quot inuenit humana ma
licia: vbi hodie inuenitur tanta crudeli,
tas ſicut vbi deberet eſſe mãſuetudo hu,
manitatis: ergo ſi a quocunq̃ diffinitio
remouetur: ⁊ ipſum pariter quod diffini

tum eſt tollitur: dum animal manſuetuꝫ
eſſe deſieris natura hoīs ſpoliaris: hec
eſt ratio moꝛalis cur natura nō ꝓuidit
homi de armis ſed brutis. Eſt ⁊ alia ra-
tio naturalis: quia natura non potuit ꝓ-
uidere homini de armis defenſionis et
etiam de tegimēto ſicut brutis: quib⁹ de-
dit pelles et pilos pro indumēto: coꝛnua
dentes ⁊ hmōi pro armis: quia in talib⁹
non eſt niſi natura ſenſitiua q̄ ad vnum
eſt determinata: et ideo de talibus potu-
it ſufficienter ꝓuidere natura. Homo
autem rationalis eſt nature: que non eſt
determinata ad vnum: ſed habet viaꝫ ad
deſperata ⁊ contraria: ⁊ ideo non potuit
ſibi ſufficienter prouidere natura que de
ſe ad vnum eſt determinata: ſed loco hu
ius habet homo intellectum: per quē po
teſt excogitare diuerſas artes et modos
faciendi ſibi veſtes arma: habet etiā ma-
nus ad operandum talia: ⁊ ideo opoꝛtet
hominem de talibus ſollicitari modera-
te et ſm̄ regulam rationis: q: ſollicitudo
rationalis eſt pars prudentie. Coꝛrela
L rium ſcdm̄ de vita ſolitaria. Homo ſoli-
tarius aut deus aut beſtia. j. politicoꝛum.
Homines enim vitam ſocialem deſeren
tes vitam ſolitariā eligunt tribus de cau
ſis: vt ponit phus. j. politice: quia aut ta-
les ſunt vt dij: aut ſicut beſtie: aut bonis
foꝛtune priuati. Aliqui enim tacti amoꝛe
dei vitam ſocialem deſerunt ⁊ ſolitariaꝫ
eligunt: vt expeditius diuine contempla
tioni vacare poſſunt: tales poſſunt dici
dij participatiue: vt dicit̃ pſal. lxxxj. Ego
dixi dij eſtis: quia deo aſſimilari ſtudent
in contemplatione. Amoꝛ enim nedum
vnit amantem cum amato per confoꝛmi
tatem voluntatis (Sicut oꝛamus fiat vo
luntas tua ⁊c̄. Concoꝛdat aplus. Qui ad
heret deo vnus ſpiritus eſt cum eo. Con
coꝛdat phus in ethicis. Amicoꝛum ē idē
velle et nolle. Amicus eſt alter ego) verū
etiam transfoꝛmat amantem in amatum
pꝛout dicit Aug⁹. Si deum amas: de⁹ es
ſi terram terra es. Qualiter autem fit
transfoꝛmatio animantium. Cancellari⁹
pariſieñ. de theologia myſtica. Cōſidera
tione. xlj. edocet. Adducit autem ſimilitu
dinem ferri candentis ſeu carbonis igni-
ti: vbi carbo ⁊ ferrum remanent ſub eſſe
ꝓpꝛio: induunt tamen quaſdam ꝓprieta-
tes ignis ſeu caloꝛis incoꝛpoꝛati: ⁊ quaſi
ꝓpꝛias perdunt: vt frigiditatem rigoꝛem
⁊ nigredinem: ſic q̄ ferrum illud candēs
videtur eſſe totaliter ignis. Sic aīa amāſ
remanet in eſſe ꝓpꝛio quod habet in ſuo
genere: ſed dicit̃ tm̄modo ſimilitudina-
rie transfoꝛmari: ſic dicimus amantium
coꝛ vnum ⁊ animam vnam: inquantum
amans aſſimilatur in quibuſdam pro-
prietatibus amato. Qualiter autem
homo transfoꝛmetur in deum per aſſimi
lationem conſiderandum q̄ ad hunc fi-
nem conditus eſt homo: vt ſuo creatoꝛi
coꝛdialiter et amoꝛoſe vniatur. Hic i via
per meditationem ⁊ contemplationem:
in futuro per ꝑpetuam fruitionem: q̄ nō
eſt aliud q̄ ꝑfecta delectatio. Homo igi-
tur ad imaginem ⁊ ſimilitudinem dei fa-
ctus: per tres vires ſuas ſupmas: tendit
et transfoꝛmatur in deum: vt poſſet fieri
particeps ſimilitudinis dei. Sunt aūt he
vires: rationalis cōcupiſcibilis ⁊ iraſcibi
lis. Homo igit̃ ſolitarius in cōtemplatio
ne cōuerſus ad deum potentiſſimū: pur-
gatur ad reiectionem mali: ⁊ foꝛtificatur
ad operationem virtutis in iraſcibili: illu
minatur ad cognitionem veri et falſi: et
infoꝛmatur ad diſcretionem boni ⁊ mali
in vi rationali dum cōuertit̃ ad deum ſa
pientiſſimum. Conuerſus homo ad deū
clementiſſimum perficit̃ ad dilectionem
boni: ⁊ inflāmatur in dulcoꝛe ⁊ guſtu ſu-
auiſſimo diuine bonitatis in cōcupiſcibi-
li: et hec eſt ꝑguſtatio beatitudinis futu-
re ad quā homo finaliter oꝛdinatus eſt.
Ecce qualiter homo ſolitarius per contē
plationem transfoꝛmatur in deum: parti
cipando potentiam ſapientiā ⁊ bonita-
tem: que ſunt appropꝛiata perſonarū in
diuinis: pr̄is ⁊ filij ⁊ ſpūſſancti. Econtra
homo ſenſibilibus per cognitionē ſenſiti
uam ⁊ amoꝛē ſeu appetitum ſenſitiuum

inherens: deſinit eſſe rōnalis (Dicit em̄
phs: quādo res nō facit illud ad qđ eſſe
debet deſinit eē qđ eſt) ⁊ ſimilis beſtijs ex
iſtit: que vltra ſenſum ⁊ appetitū ſenſiti-
uum nil aliud receperūt. Senſitiuus q̄p-
pe appetitus inq̄tuꝫ nō obedit rationi
⁊ voluntati: eſt quid brutale in nobis: ꝑ
quem infra naturā humanā redigimur:
⁊ beſtijs ſil'es efficimur. Ideo dicit Boe
tius de ſummo bono. Ve vobis homini-
bus qui de nūero beſtiaꝝ eſtis computa-
ti: diuinū in vobis non cognoſcētes ꝑ qđ
ad ſuperioꝛa aſcenditis. Diuinū autē in
homine vocat rōnem ⁊ voluntatem: per
quas homo eſt ad imaginē dei. Boetius
inſup ꝓſa tertia: quarti libri de cōſola.
Valde elegant ꝓbat: qualiter homines
ꝑ diuerſa vitia transfoꝛmāt̃ in diuerſas
beſtias: dicens. Euenerit igit̃ vt quē trāſ
foꝛmatū vitijs videas: hominē eſtimare
nō poſſet. Pꝛobat em̄ ibidem. q̄ violēti
raptoꝛes alienarū opum: ſunt ſimiles lu
pis. Litigioſi linguis canib⁹: fraudulenti
vulpeculis: irati leonib⁹: timidi ceruis:
ſegnes aſinis: inconſtātes auibus: libidi
noſi ſuibus ⁊ poꝛcis cōꝑant̃. Poſtremo
cōcludit Boe. Ita fit vt qui ꝓbitate de-
ſerta: homo eſſe deſierit: cum in diuinam
cōditionē tranſire nō poſſit: vertat̃ in be
luam. i. in beſtiam. Alij ſunt hoīes (ꝓ-
ut in pꝛincipio huius capituli dictū eſt.)
qui eligunt vitam ſolitariā: ꝓpter naturā
ſilueſtrē ⁊ ferocē ⁊ ad cōuiuendū cū alijs
impoꝛtabilē: tales ſub iugo legis ſimul cuꝫ
alijs ſtare non valentes: beſtie dicunt̃ nō
homines: q: hominū eſt inſimul ſocialit̃
viuere: hi in beluas trāſmutant̃: de q̄buſ
iam dictū eſt. Tertij ſunt hoīes qui ci-
ues eſſe nō poſſunt. Sunt em̄ bonis foꝛ-
tune priuati: puta diuitijs ⁊ potentia: hi
paupertate depꝛeſſi ciuitates deſerere co-
gunt̃ ⁊ loca campeſtria ⁊ ſolitaria ad a-
gros excolendos habitare. De ſolita-
rijs hominū cōſoꝛtia fugientibus vt libe
rius deo vacēt. dicit apl's Hebꝛeo. xj. In
ſolitudinib⁹ errātes in mōtibus ⁊ ſpelū
cis ⁊ in cauernis terre. Talia loca inha-
bitabāt pies antiqui ⁊ moderni anacho-
rite vt eſſent in loco apto diuine ꝯtēpla-
tioni. Pꝛopter quod phs. j. Politicoꝝ.
Poſtq̄ ꝓbauerat hominē eſſe anial ciui
le: ſubiunxit q̄ ille qui refugit cōem habi
tationē hominū: vel eſt beſtia: vel melioꝛ
homine: q: ſi homo refugiat hoc ꝓpt̃ ma
liciam ſuam nō potens cum alijs cohabi
tare ꝓpter defectum ſuū in moꝛibus: ca-
dit a dignitate humana in dignitatē be-
ſtialeꝫ. Si aūt refugiat cōmunitatem ho
minū vt liberius vacet cōtemplationi di
uine: excedit cōmunē ſtatū hominū ⁊ eſt
quidā deus int̃ alios hoīes ſm̄ phm̄. Et
illud dicit apl's. Quib⁹ dign⁹ nō erat mū
dus: ꝑ hoc q̄ fugiebant a ſocietate alioꝝ
ptꝫ q̄ hoīes mūdani nō erant digni ſoci-
etate illoꝝ ꝓpter culpam mundialem.
Coꝛrelariuꝫ tertiū eſt de vtraq; vita q̄
fit eligibilioꝛ. Rn̄det Cancell'. in hec v̄ba M
determiat Areſto. philoſophica rōne: vi-
tam cōtemplatiuā ſimplicit̃ optimū eſſe
hoīs bonā: ꝯſonat oīns theologiſantiū
choꝛos. Determiat h̄ Aug. q̄ ociū verita
tis inq̄rēde: ꝓferendū ē negocio charitat̄
ſi vllus imponat. Verūtn̄ vtraq; vita: ſo
litaria cōtēplatiua ⁊ ſocialis actiua pul-
cra eſt vtraq; meritoꝛia: vtraq; donum
dei: vtraq; diſtributio ſpiritusſancti: vtra
q; eſt miſtici coꝛpoꝛis oꝛnamentū ⁊ mem
brū. Legat̃ elegātiſſima ſil'itudinis iſtius
deductio ꝑ apl'm ad Coꝝ. itroducta. Alij
q̄dē ꝑ ſpm̄ dat̃ ſermo ſapie (Sapia nāq;
eſt amoꝛ ſapoꝛ ⁊ guſt⁹ boni in q̄ mēꝯtē
plātis delectat̃) Alij ſmo ſcie (ſcia ē co-
gnitō hūanaꝝ reꝝ) Alij fides (q̄ ē pax in
credēdo ⁊c̄) Ecce q̄ ſmo ſapie: q̄ eſt gr̄a
ꝯtēplatiōis ꝑ ſpm̄ſctm̄ nō oīb⁹ dat̃: ſicut
nec gr̄a ſanitatū: nec ꝓphetia: ita d' reliq̄s
Opoꝛtet ḡ ꝓpꝛiā cōplexionē agnoſcē.
Philoſophicū eſt aīas inſeq̄ coꝛpa: nō ſe
c̄la neccitatis vel coactōis: ſ; inclinatōie.
Iuuat aūt miris modis inclinatio nālis
Tradit he. Greg. vj. moꝛaliū: quoſdā ho
mines inueniri nāe trāq̄llioꝝ aptiſſimos

ad ociũ cõtemplationis. Alios etiã inue
nit: nature tam inquiete ⁊ varie: vt ociũ
cõtẽplatõis vel nõ poſſint vel moleſtiſ-
ſime pñt ferre: ⁊ hos mittit ad vitã ſocia
lem actiuaꝫ. Tales ſunt iuuenes morbꝰ
ꝗ ad operationẽ virtuoſaꝫ mittendi ſunt
ne vacent. Multa eñ mala docuit ocio-
ſitas. vñ ꝗdaꝫ philocapto mederi volẽs
ait: loca ſola nocent: loca ſola caueto: ta-
lis nõ cũ deo ſed cũ deſiderio rabioſo cõ-
tinue loqueret ⁊ transformaret in beluã
Occidunt deſideria pigrum pſertim ſine
lrĩs: cuius ociũ mors eſt (Seneca teſte)
⁊ viui hois ſepultura. ⁊ Oratius. Si nõ
intendas ſtudijs ⁊ rebus honeſtis: inui-
dia vel amore torquebere.

¶ De vnione anie cum hũano corpore.
Capitulum lij

A De vnione anie cũ hũano corpe.

nime cum corpe de vnione: hic
a tria videda occurrũt. Primũ de
modo vnionis. Scḋm de ꝯueniẽ
tia vnionis. Tertium de fine vnionis.

Quantum ad primũ cõſiderandum ꝙ de
hac materia aliter loquitur cõmendator
Auerrois emulus ⁊ inimicus fidei ⁊ ali-
ter Catholici. Dicit eñ cõmentator ille
maledicus: ꝙ aĩa hũana ⁊ intellectus
nõ eſt forma corpis ſm eſſe cõiuncta: ſed
eſt vna ſubſtantia ſeparata: que eſt vna
omniũ hominuꝫ. Et ſiliter intellectus eſt
vnus oĩm hominũ actu ab ipſis ſepara-
tus: ſed tñ ꝯiunctus ſm opari: hec here-
ſis reprobata eſt ſupra. c. xxvij. Fides au
tẽ catholica aliter loquit. Dicit eñ ꝙ aĩa
humana que dicit intellectus: ſubſtãtia-
lis eſt forma a deo creata: ⁊ corpi hũano
organiſato infuſa: ⁊ ſm eſſe ꝯiuncta: faci
ens vnũ ſm eſſe ⁊ operari cũ corpe. Aĩa
eñ nõ tñ vnit corpi vt forma ⁊ pfectio.
verũetiaꝫ vt motor: ⁊ ſic pficit p eſſentiã
mouet ⁊ opat p potentiã. Et qm̃ ipſa nõ
tñ dat eſſe: verũ etiã viuere: ſentire ⁊ in-
telligere. qm̃ ipſa eſt forma: ens: viuens:
ſentiens ⁊ intelligens. Ideo potentiã ha
bet vegetatiuã: ſenſitiuã ⁊ intellectiuam
Operationes vegetatiue ⁊ ſenſitiue poten
tie ſolũ exercet in corpe: cum quo debet
mereri: vt vita terminata ſuo creatori cõ
gauderet: hec ẽ veritas quã ſcriptura di
uina ꝯteſtat ⁊ defendit: vt dicit ſanctus
Tho. ꝯtra gentiles. vnde dicit ſcriptura
Geñ. ij. Inſpirauit in faciẽ eius ſpiracu-
lũ vite. Inſpirauit. i. ſpm̃ hois de nihilo
fecit: ⁊ factũ corpi vniuit. Ad denotan
dum ꝙ aĩa hois eſt ab extrinſeco per di
uinã creationem: que ſimul a deo creat ⁊
infundit: in faciẽ eius: quia ſenſus magiſ
vigent in facie ꝙ in alijs partibus: ſicut
appet in viſu: olfactu: auditu: guſtu. Ta-
ctus aũt per totuꝫ corpus diffuſus eſt: et
viget magis in corde. Iteꝫ dicit fides: ꝙ
intellectus eſt ſepatus a corpe ſicut orga
no. Aĩa aũt humana ſuam opationem
ſcꝫ intelligere nõ exercet p organũ corpa
le: alias eſſet intellectus virtus organica
qḋ falſum eſt. Sequit correlarie ꝙ nõ
eſt incõueniens aliqd ſm eſſe fore in cor
pore: tñ illud ſepatũ ſm opari ⁊ opatio-
nem: ꝑtꝫ hoc de aĩa humana: que ſm eẽ
eſt in corpe ſicut forma ſubſtantialis: tñ
ſuũ opari. i. intelligere nõ complet orga-
no corporeo: ſic ecõtrario eſt de intelligẽ-
tijs. Forme. n. angelice ſunt ſepate a cor-
pore ſm eſſe: qḋ nõ eſt in corpe: nec reci-
pit in corpe. Nõ eñ angeli motores or-
hiũ informant ſm eẽ corpa celeſtia: vt di
cit ſctũs Boneueñ. in. ij. diſti. xiiij. Quia
ſic celi haberent aĩas: ⁊ ſequeret ꝙ celũ
eſſet animal magnum: ⁊ moueret a pro-
pria forma ſicut mouetur animal. Hec
eñ poſitio nõ ſolum eſt cõtra catholicos
doctores (Dicit nanqꝫ Damaſce. ꝙ celi
ſunt inaĩati et inſenſibiles) ſed etiaꝫ cõ-
tra phos: qꝛ ſubſtantia intellectualis nõ
vnit corpi niſi mediante vegetabili ⁊ ſen
ſibili. Et ita ſi celũ pficeret a ſbſtãtia ſpi-
rituali. haberet ſentire et vegetare: et ita
naturaliter poſſet corrumpi. Item dicit
phus pmo celi. Qꝛ extra celum ſunt ani
malia optimã vitam ducentia: ibi nomi-
nat animalia largo modo: intelligentias
vel angelos: que ſunt extra celum: nõ lo-

caliter: quia ſm eundem Extra celum ni
hil eſt: nec tempus nec vacuum nec locꝰ:
ſed ſunt extra celum formaliter: qꝛ celuꝫ
nõ informãt ⁊ perficiunt ſicut aĩa ſuum
corpus: nec tpe menſurant ſed euo. Sũt
etiam intelligentie ſeparate a corpe ꝗ ad
opationem eius primã ſcꝫ intelligere: qḋ
non exercent organo corporeo. Tamẽ ꝗ
ad opationem ſcḋam ſcꝫ quo admouere
vt dicit Iohes de Gandano ſup terciuꝫ
de anima: vtunt corporibus celeſtibꝰ ſi-
cut inſtrumẽta. Opus eñ ſtellarũ ẽ opꝰ
dei: vnde dicit San. Bonauen. in. ij. diſt.
xiiij. ꝙ deus mouet celum mediante an-
gelo ſiue intelligẽtia creata: ſeparata ſm
ſubſtãtiam: vnita ſm virtutẽ. Dicit enim
Augꝰ. ꝙ deus ſic mundum ordinauit: vt
ſpm̃ pficeret corpori: et ideo ſicut cõgru
um eſt angelos deputari ad miniſterium
hoim: ſic etiam cõgruum eſt ipſos depu-
tari ad motum ⁊ regimen celorum. Cum
in hoc etiam miniſtrant homini viatori.

Sunt etiam intelligẽtie ſeparate a cor
pore ſicut ab obiecto: qꝛ ſcꝫ in ſua cogniti
one non vtunt fantaſmatibus ⁊ ſpecie-
bus a rebus acceptis: ſed potius intelli-
gunt per ſpecies eis cõcreatas. Dicit eñ
Autor libri de cauſis ꝙ intelligentia eſt
plena formis. Anima vero humana con-
iungitur corpori ſicut obiecto pro ſtatu
pſentis vite. Non poſſumus eñ intelligẽ
re ſine fantaſmatibus: ꝗ fantaſmata ſunt
ſimilitudines rei ſenſate. Sequit correla
rie: ꝙ anima intellectiua eſt forma ſubſtã
tialis corpori cõiuncta ſm eſſe: ab infor-
mando dicta: qꝛ omnis forma ſubſtantia
lis vnitur materie ſm eſſe vt actus pro-
prie potentie: anima ẽ forma corpis dãs
eſſe ⁊ vitã: ergo informat illud cui dat eẽ.

B Conſiderandũ tamen ꝙ anima intelle
ctiua licet ſit pars hois ſm eſſe ⁊ exiſtere
cõiuncta corpori. Tamen ipa etiam ẽ for
ma: ⁊ hoc aliquid per ſe ſubſiſtens exuta
corpore: quia intra ſe habet fundamentũ
ſue ſubſiſtentie. De fundamento autem
ſubſiſtantie anime exute inter doctores ẽ
diuerſitas Sanctꝰ Tho. ſuiqꝫ ſequaces
dicunt ꝙ fundamentum ſubſiſtentie eſt
quod eſt ⁊ quo eſt: que ipſa recipit in ſui
cõpoſitione Quod eſt. i. potentia paſſiua
ſeu receptiua: habet ſe per modum ma-
terie Quo eſt. i. potentia actiua habet ſe
ad modum forme. Sꝫ hec in anima diffe
runt tñ rõne ⁊ non re: quia ipa ſm ſub-
ſtantiam ſuam eſt vtrũqꝫ ſcꝫ ⁊ paſſibilis
ſiue receptiua ⁊ etiã actiua: ⁊ ita ſunt idẽ
in rebus aũt corporeis differũt re ⁊ rõne
Alexãder autem de hales San. Bona
uentu. ⁊ Scotus ⁊ alij multi dicunt ꝙ fũ
damentum ſubſiſtentie anime ſeparate
eſt pncipium materiale a quo habet ſub
ſiſtere: ⁊ formale a quo habet eſſe. Cõpo-
ſita eſt anima ex forma ⁊ materia ſpũali:
ſubleuata ſupra eſſe extenſionis priuati-
onis ⁊ corruptionis: ꝓut dicit ca. xxvij.
in fine. Conſiderandũ etiam ꝙ aliquid di
cit per ſe ſubſiſtens ⁊ exiſtens dupliciter
Uno modo ꝓprie quia habet eſſe p ſe: nec
habet aptitudinem vt alteri cõiungatur:
nec ſubſtãtialiter nec accidentaliter: ⁊ ſic
compoſitũ ſubſtantiale vel indiuiduum
de genere ſubſtantie dicit habere eẽ ſub-
ſiſtens: vnde indiuiduũ ſubſtantie eſt qḋ
eſt in ſe indiuiſum: ⁊ a quolibet alio diui
ſum. Et ſuppoſitum dicitur qḋ alteri nõ
innitit: et ſic anima in pſenti vita non p
ſe exiſtit quia eſt pars hominis: pars au-
tem nõ habet eſſe actuale ſed potẽtiona-
le: vt dicit. vij. phiſicorꝫ. Scḋo dr aliqd p
ſe ſubſiſtens cõiter: qḋ ſcꝫ nõ depẽdet ab
alio ſm eſſe: ſed habet a primo qḋ poteſt
ſubſiſtere: ⁊ ſic anima habet eſſe p ſe ſub-
ſiſtens: qꝛ ſm eſſe non dependet a corpo
re. Anima eñ natura eſt beatificabil' im-
mortalis. Igitur cũ vnitur corpi morta-
li poteſt ab eo ſeparari: ac per hoc nõ tñ
forma eſt: verũetiã hoc aliqd. Sequitur
correlarie: ꝙ nulla alia forma corpis ab
aĩa põt dici p ſe ſubſiſtẽs. Aĩa eñ bruta-
lis ſeparata a corpore corrumpit corru-
pto corpore. Sed anima intellectiua nec
põt corrumpi per ſe: quia nõ habet con-

erariū:nec per accidens corrupto corpo/
re:qꝛ non habet eſſe a corpore ſed a crea/
tore:ſed forme educte de materia corrū/
punẗ corrupto corpore: vt forme natura
les vegetabiles ⁊ ſenſibiles. Q̄ritum ad
C ſcd̄m de ꝯueniētia ⁊ ꝓporcionis vnionis
aie ⁊ corpis. Rn̄det San. Tho. pte pma
queſt. lxxvj. Q᷑ aia intellectiua ſm natu/
re ordinē infimum gradū tenet in ſubſtā
tijs intellectualibus: intantū ꝙ nō habet
naturaliter ſibi inditam noticiā veritatis
ſicut angeli: ſed oportet ꝙ eā colligat ex
rebus ſenſibilibus ꝑ viam ſenſus: vt di/
cit Dionyſius: nā aūt nulli deficit in ne/
ceſſarijs: vnde oportuit ꝙ aīa intellecti
ua nō ſolum haberet virtutē intelligendi
ſed etiam ſentiendi. Actio aūt ſenſus nō
fit ſine corporeo inſtrumento. Sanctus
vero Bonauen. in. ij. diſt. j. aliā ponit cō/
uenientiā vnionis aīe ⁊ corporis dicēs.
Omne qd̄ deus facit cōpoſitum: facit ſal
ua ꝓporcione: ſemꝑ eñ formā coniungit
materie ſumme ꝓporcionabili: in coniun
ctione aūt aīe ad corpus: ſalua ē ꝓporcio
⁊ abſolute ⁊ in relatione ad finem. Abſo
lute nanqꝫ q̄uis ſupmū ſpūs ⁊ infimum
corporis multā habēt elongationem: ta/
men ſupremū corpis ⁊ infimū ſpūs ſum/
mā habent vicinitatē. Spūs eñ aīalis
ſiue rōnalis habet potentiā viuificandi
vegetandi ⁊ ſentiendi. Corpus autē hu/
manū: habet cōplexionis equalitatē: ha/
bet organorum multiplicitatē: habet rur
ſum ſpirituum ſubtilitatem. Et ſm tripli
cem differentiam: habet eñ ſpm̄ vitalem
ſpm̄ naturalem ⁊ ſpm̄ animalē. Compa/
rando igiẗ complexionē eq̄lem ad vim vi
uificatiuā per mediū vinculū ſpūs vita/
lis: optimus eſt nexus. Silr̄ comparādo
nō ſolum complexionis equalitatem: ſed
⁊ organiſationē et organiſationis perfe/
ctionē: ad vim vegetandi ⁊ ſentiendi me
diante ſpū naturali et animali: optima ē
ꝓporcio ⁊ mirabilis nexus: vn̄ ſic terra ⁊
ignis multū diſtantes nectuntur duplici
medio. Vno qd̄ magis cōicat cum terra

ſcꝫ aqua et reliquo quod magis cuꝫ igne
ſcꝫ aer ſimiliter eſt in ꝓpoſito. Oſtendiẗ
etiam perfecta ꝓporcio in relatione ad fi
nem. Cum eñ anime humane data ſit li/
bertas arbitrij vertibilis ⁊ reuertibilˀ .i. po/
tens ſtare ⁊ reſurgere: datum eſt ei corpꝰ
potens mori ⁊ potens nō mori: ⁊ deinde
potens in ſempiternum viuere. Rurſus
cum aīa creata ſit velut tabula raſa: da/
tum eſt ei corpus humanū habens orga/
na multiplicia: vt in illo poſſet perfici in
ſcientijs. Silr̄ ex pte corpis optima eſt ꝓ
porcio in relatione ad finem. Cum eñ ſit
ordo in formis corpalibus: qd̄ patꝫ quia
forma elementi ad formā mixti: ⁊ formaꝫ
mixtionis ad formam cōplexionis: ⁊ rur/
ſus vegetabilis ad ſenſibile: ⁊ nō ſit ſtatꝰ
in re corporali ⁊ imperfecta: nō eſt ſtatus
ibi ſed vlterius diſponunt hmōi forme
ad aīam rōnalem: per quā etiam corpus
et natura corporalis efficitur particeps
eterne beatitudinis: aut ergo oīs intētio
nature corporalis ſoluiẗ: aut neceſſe ē ꝑ/
uenire mediante anima rationali in vlti/
mum finem. Aliam etiā cauſam ponit
San. Bonauen. in breuiloquio de cōue/
nientia vnionis anime ⁊ corporis: ꝓpter
complementū vniuerſi. Cum eñ primuꝫ
ṗncipium fecit iſtum mundū ſenſibilem
ad declarandū ſeipm̄: vicꝫ ꝙ ꝑ illum tāq̄
ꝑ ſpeculū ⁊ veſtigiū redirctur in deū arti
ficem cognoſcendū amandū ⁊ laudandū
Et ſm hoc duplex eſt liber vnus ſcꝫ ſcri/
ptus intus: qui eſt eterna dei ars ⁊ ſapiā
⁊ alius ſcriptus foris ſcꝫ mūdus ſenſibi/
lis. Cū igiẗ eſſet vna creatura que ſenſuꝫ
haberet intus: ad cognitionē libri interio
ris: vt angelus: ⁊ alia que totū ſenſuꝫ ha
bebat foris: vt brutū quodlibet animal.
Ad ꝑfectionem vniuerſi fieri debuit cre/
atura que hoc duplici ſenſu eſſet ṗdita.
Ad cognitionē vicꝫ libri ſcripti intus ⁊ fo
ris .i. ſapie ⁊ ſui opis: ⁊ talis eſt hō ꝯſtās
ex aīa ⁊ corpe. Qui ꝑ ſenſitiuā ptē exteri/
orem q̄ntupertitā: apphēdit q̄nqꝫ mundi
corpa ṗncipalia: q̄ ſunt opa eterne ſapie.

Terra correſpōdet tactui: aqua guſtui:
aer auditui: ignis odoratui. Quinta eſſen
tia ſiue quintū corpus: qd̄ comprehēdit
totam luminoſam naturā cuꝫ omnibus
orbibus ſuis ⁊ ſperis: ſurſum ab elemen
to ignis vſqꝫ ad celū incluſiue: correſpō/
det viſui. Habet ⁊ homo q̄nqꝫ ſenſus in
tus in aīa ad cognitionē libri interioris:
quibus eternam dei ſapiētiam guſtando
cognoſcit affectibus ⁊ ſentimentis ſpūa/
libus: quia ſpūales res nō corpalibꝰ ſen/
ſibus: ſed ſpūalibus ſenſibꝰ rimāde ſunt
De his ſenſibꝰ diciẗ ſupra. ca. xvj. dubio
.iij. Et quia in xp̄o ſimul cōcurrit eterna
ſapientia ⁊ eius opus: in vna ſcꝫ ꝑſona:
ideo diciẗ liber ſcriptus intus ⁊ foris ad
reꝑationem humani generis: ſenſus inte
rior reficiẗ in cōtemplatione diuinitatis
chriſti: exterior in aſpectu humanitatis.
D Q̄ritum ad tertiū de fine vnionis aīe
cum corpe: cur facta eſt. Cum eñ anima
ſit tam nobilis tam ſpūalis et immorta/
lis ad imaginem dei: quare corpi hūano
qd̄ eſt tam vile materiale ⁊ mortale con/
iuncta eſt. Quid eñ eſt homo ait Bern̄.
Niſi ſperma fetidū: ſaccus ſtercoꝝ: cibꝰ
vermiū: cuiꝰ cōceptus culpa: naſci miſe/
ria: mori pena: ⁊ ſic in nō hoiem vertitur
oīs homo. Ad qd̄ reſpōdet magiſter
in. ij. diſtin. j. Primo qꝛ deus voluit ſic et
cum voluntas eius rectiſſima et ſapien/
tiſſima ſit in oībus: non niſi optime fa/
ctū eſt. Alia rō ſm eundem eſt: vt aīa vni
ta corpi ſicut ex eo ſuſtinet plura mala et
bella (nam caro ꝯcupiſcit aduerſus ſpi/
ritū) ſic inde ſibi acquirat reſiſtēdo maio
rem coronam. Quāto eñ quis cum plu/
ribus hoſtibus gerit bellum ⁊ diutius la
borat ſi victoriā obtinuerit: tanto glorio/
ſior eſt triūphus. Hō aūt nō ſolum impu
gnaẗ a ſuo ſpū: vt angelus primus: aut a
demone: vt Adaꝫ terrenꝰ: ſꝫ ab innūeris
demonibus: a paſſionibꝰ carnis: nō tm̄ ſe
mel: ſꝫ dum viuit. Alia rō: vt in hūana cō
ditione oñderet deus nouū exēplū beate
vnionis: q̄ erit inter deum ⁊ ſpiritū rōna

lem: in q̄ vnione diligiẗ deus ex toto cor/
de: ⁊ videẗ facie ad faciē. Putaret eñ cre
atura ſe nō poſſe vniri creatori ſuo in tā/
ta ꝓpinquitate: vt eum tota mente dilige
ret ⁊ cognoſceret: niſi videret ſpm̄ q̄ ē ex
cellentiſſima creatura: taꝫ infime .i. carni
q̄ de terra lutoſa eſt: intāta dilectiōe vni/
ri: vt non valeat artari etiam in malis vt
velit eam relinq̄re: vn̄ Autor de ſpū ⁊ aīa
Plenū fuit miraculo: ꝙ tam diuerſa ⁊ di
uiſa abinuicē ꝯiungi potuerūt: neqꝫ mi/
nus miraculo fuit: ꝙ limo nr̄o deꝰ ſeipm̄
cōiunxit: ⁊ vt ſibinuicē vnirenẗ deus ⁊ li/
mus tanta ſublimitas ⁊ tāta vilitas. Ni
hil eñ deo ſublimius: ⁊ nihil vilius limo.
Mirabilis fuit ꝯiunctio ṗma: mirabilis
⁊ ꝯiunctio ſcd̄a: nō minꝰ mira erit ⁊ ter/
tia. cū deus hō ⁊ angelus vnus erit ſpūs.
Eodē nanqꝫ bono bonꝰ hō: quo bonꝰ eſt
angelus. Eodēqꝫ bono vterqꝫ btūs: ſi tm̄
ambo idipm̄ eadē voluntate eodem ſpū
cupiunt. Si eñ tam diſparē naturā car/
nis ⁊ aīe ad vnā federatiōeꝫ atqꝫ amici
ciā deꝰ ꝯiūgere potuit: neq̄ q̄ erit impoſ/
ſibe ei: rōnalē ſpm̄ quiuſqꝫ ad ꝯſortiū ter
reni corpis humiliatꝰ eſt (cū eodē corpe
glorificato vt ſit glorie qd̄ fuit ſarcine) ad
cōſortiū beatoꝝ ſpūum q̄ in ſua puritate
ꝑſtiterūt exaltare: atqꝫ ad ſue glīe ꝑticipa
tionē ſublimare. Ad hoc ſiquidē ſola cha
ritate nulla neceſſitate illū creauit vt ſue
btitudinis ꝑticipem faceret. Si ergo tm̄
gaudiū ⁊ tanta leticia ē vita iſta tpalis: q̄
ꝯſtat ex pn̄tia ſpūs corruptibilis: q̄nta lē
ticia ⁊ q̄ntū gaudiū erit vita eterna: que
ꝯſtat ex pſentia dei i ſpū rōnali. Subijci/
atur ſꝫ corpus aīe animꝰ deo: ⁊ vnꝰ ſpūs
erit cū eo: ita tm̄ ſi in hūilitate ꝑmaneat: ⁊
grām ſui ꝯditoris ꝑ quā glorificādus eſt
agnouerit: ita tamen magis ſi ex ṗcepto
creatoris hic vixerit. Preceptum autem
eius eſt: vt in dilectione meneamꝰ. Ma/
nete inquit in dilectione mea. Per dile/
ctionem nanqꝫ creatori ſuo: ⁊ ſibinuiceꝫ
rationalis creatura copulata eſt. So/
lum eſt dilectionis vinculum quod ligat

vtroſqꝫ in idipſum: ꝑ amorē dei om̄es ei adheremus: ꝑ amorē ꝓximi oēs adinuicem vnū ſumus: vt bonū omniū fiat ſinguloꝝ: ⁊ qđ quiſqꝫ in ſe nō habet: in altero poſſideat. Charitas eſt via dei ad homines: ⁊ via hominū ad deum: ꝑ charitatē nanqꝫ venit deus ad hoīes: venit in homines deus factus: ꝑ charitatē hoīes diligunt deum: eligunt deū: ad deuꝫ currūt ⁊ ad deū ꝑueniunt: in viam charitatis (q̄ eſt radix forma finis complementū ⁊ vinculum ꝑfectionis) legē ⁊ ꝓphetas: ⁊ per cōſequens vniuerſa dei mandata reducit magr̄ oīm xp̄us Jeſus: ꝑtim verbis ignitis edocendo: ꝑtim exemplis ꝑfectis adimplendo: ꝑtim mirādis ꝓdigijs firmando. Cui cū patre ⁊ ſanctiſſimo ſpiritu paraclito: eſt oīs honor ⁊ gloria: laus ⁊ imperium: ꝑ infinita ſecula ſeculoꝝ Amē.

Finit ꝑma ꝑs Trilogij anie.

¶ Secūdus tractatus Trilogij: de paſſionibus anime incipit feliciter.

Capitulum i

Diffinitio interiectionis.

i

Nteriectio ē pars orationis: affectū mētis ſignificans: voce incognita: Jeſu xp̄i gratia cōfortante vim iraſcibilem: illuminante rationalem: inclinante cōcupiſcibilē. Superiori tractatu aliqua de potentijs anime vtcunqꝫ dicta ſunt: nunc in ſcđo tractatu: eadē confortatrice: illuſtratrice: conſolatrice xp̄i mediante gratia: de paſſionibus anīe tractāda nōnulla ſe offerunt. Et qm̄ quod apđ phos ⁊ theologos paſſio affect⁹ vel affectio: apud grāmaticos interiectio nominat̄. Jdcirco primū aliqua de interiectione grāmaticali premittenda ſunt: q̄ non parum cōferunt ad cognitionē paſſionū ⁊ affectionū anime. Suppoſita igit̄ ex Ancilla theologie (cui cetere artes tanq̄ pediſſeqꝫ famulant̄) grāmatica diffinitione interiectiōis: quā ſic diffinit Donatus. Jnteriectio eſt pars orationis ſignificans mentis affectū: voce incognita. addi poterit ad hanc diffinitionē (vt dicit Cancel. pariſieñ. ſup Cantica) geſtu incognito. Primū ꝓpter aures diſcipline capaces. Alter. ꝓpter oculos geſtuū cognitores. Geſtus em̄ ſunt ad oculos voces ad auditū. Bruta em̄ ⁊ etiam homines varias voces ⁊ geſtus interiectionales faciunt: oſtendendo diuerſas paſſiones affectus: ⁊ motus aīe interiores. Leo nāqꝫ oñdēdo paſſionē ire interioris: rugit Canis latrat. Facit etiā leo diuerſos geſtus corꝑis: ꝑ vngues pedes: per os dentes: ⁊ rictus: motum ire interiorē repſentātes. Homines inſuꝑ philocapti diuerſis vocibus ſcꝫ iubilis ⁊ clamoribus. Et etiam geſtibus impudicis: vtpote tactibus amplexibus ⁊ oſcuris: amorem: gaudium ⁊ concupiſcentiā interiorē vis ꝯcupiſcibilis oſtendunt: ⁊ hoc fit geſtu ⁊ voce incognita: vel ſm̄ alios voce incondita. i. int⁹ condita ſiue abſcōdita ipſi videnti ⁊ audienti: quia affectiones ⁊ opatiōes aīe interiores que cōſiſtunt in experientia ⁊ ſentimento interiori (ꝑ interiectiones ſignificate) magis ſunt cognite ipſi paciēti quā audienti vel videnti. Sicut dicit̄ de infirmo egritudinē ⁊ dolorem internū ꝑ gemitus ſuſpiria ⁊ voces interiectionales eructante: ꝙ vllus tam efficaciter cognoſcit doloris paſſiōis ⁊ egritudinis vehementiā: quēadmoduꝫ ipſe egrotans q̄ ſentit. Nam motus interiores ex paſſione triſticie ⁊ doloris ꝓuenientes ꝑ interiectiones exprimit. Jdcirco ſm̄ grammaticos interiectio ab interiacendo dicitur: quia interiacet ceteris ꝑtibus in ōrone. Jpſa em̄ (interiecta ſermonibus) ad ſignificādum mentis affectum ⁊ paſſionem ē inuenta. vnde iudei (vt dicit̄ Mathei. xxvij) motus ⁊ paſſiones internas indignantis animi q̄bus aduerſus xp̄m crucifixū afficiebant̄: interiecta indignātis animi interiectione alijs partibus clamauere. Uach qui deſtruit templū dei: ⁊ inter duo illud reedificat. Proferunt̄ etiam cōmuniter (preſertim a brutis) interiectiōes voce ꝯfuſa abſcondita ⁊ inarticulata. Nullus em̄ rugitū leonis: vlulatum lupi: hinnitū equi: vel alioꝝ brutoꝝ voces interiectionales in ſcriptis tradere poteſt. Homines etiam frequēter pre vehementia paſſionum interioꝝ: ire vicꝫ doloris vel intenſi gaudij: ꝓrumpunt in voces interiectionales inarticulatas. Et hec fuit ratio: q̄re paulus dixit ſe archana verba audiſſe in raptu q̄ non licebāt id eſt. nō potuit homini loqui voceten⁹: nec potuit ea tradē beato Dionyſio ſuo diſcipulo ad plenū in ſcriptis.

¶ De paſſionibus anime tractanduꝫ eſt neceſſario. Capitulum ij

A

De paſſionibus anie tractandū ē neceſſario.

e

T qm̄ de paſſionibus ⁊ affectionibus ſcriptura ſepe facit mētionē. Jdcirco de eis neceſſario tractanduꝫ eſt ꝓpter tria. Primo nā paſſionū ⁊ affectionū igrata q̄litate: neqꝫ vitioꝝ neqꝫ vͥtutū habituū poterit ſufficiēs noticia vel ars adipiſci. Affectus em̄ ſiue paſſiones animi: ſunt vitioꝝ atqꝫ virtutū quaſi quedā principia ⁊ cōmunis materia. Eſt em̄ virtus (vt dicit Autor de anima ⁊ ſpū) habitus mentis bene compoſite. Affectio vicꝫ moderata ⁊ ordinata. Uitium aūt ex defectu modi ⁊ ordinis in affectibus ꝓuenit. Sane quēadmodum ſumma vitioꝝ eſt trāſiſſe in affectū malicie: ita vt vitiū ex intimo placet (vt dicit̄ in pſ. lxxij. Tranſibūt in affectū cordis: duꝫ prodijt quaſi ex adipe iniquitas ipſoꝝ. i. ex diuitiarū pinguedine: que preſtant fomentū om̄ibus vitijs: quia pecunie om̄ia obediūt: vt dicit̄ Eccleſiaſtes. x. Et hi tranſibunt in affectum cordis prauum: habituati ſic in malis afficiunt̄ ⁊ letant̄ in ipſis: ſm̄ illud Prouerb. ij. Letātur cum male fecerint ⁊ exultant in reb⁹ peſſimis) ſic virtutis culmen eſt tranſire in affectū iuſticie.

Uirtus

B

Secundo tractandū eſt de paſſionibus: ideo quia paſſionum ⁊ affectionum feruorem effectū ⁊ originē cognoſcere: ꝓdeſt anime ad deuotionis ſcolam vocate. Non em̄ eſt deuotio ſine affectione. Nam deuotio (vt dicit Hugo de ſctō victore) Eſt extenſio ſiue eleuatio mētis in deum per pium ⁊ humilem affectum. Deuotio em̄ requirit affectū humilem: ex cōſcientia ꝓprie fragilitatis ⁊ humilitatis: pium ex conſideratione diuine clementie. Unde cōſiderandum ꝙ duplex eſt ſcola. Una deuotionis ⁊ affectus Altera cognitionis ⁊ intellect⁹: duplexqꝫ eius ꝑfectio. ſcꝫ virtus ⁊ ſcientia. Decet his nimirū virum euangelicuꝫ adornari: vt ꝑ primuꝫ in bonum: per ſcđm dirigat̄ in verum: per primū ardeat: per ſecundū luceat: per primum potens ſit in opere: ꝑ ſcđm in ſermone: illius exemplo qui cepit facere ⁊ docere. Due inſuꝑ ſunt partes orationis principales in ſcola affectus. Prima eſt aduerbiū. Non em̄ bonū facere ſed benefacere laudabile ⁊ virtuoſum eſt. Non em̄ verbis ſed aduerbijs meremur vel demeremur. Secunda pars orationis in ſcola affectus eſt interiectio que vt dictū eſt ſignificat mentis affectum. Jn die em̄ iudicij non interrogabimur quantum fuerit noſter intellectus ſubtilis ⁊ eruditus: ſed qualis fuerit noſter affectus ad deum noſtrum. Hoc eſt ꝙ ſimplex: pius humilis ⁊ deuotus. Sepe em̄ euenit (ſicut ⁊ in brutis) vbi minus cognitionis ibi plus affectionis: intrat quoqꝫ dilectio: vbi cognitio foris ſtat. Uis ergo ſecretum cognoſcere: transfer te de ſcola intellectus ad ſcolam affectus: de ſcientia ſcꝫ ad ſapientiam: de cognitione ad deuotionem. Hec eſt illa ſcola in qua magn⁹ Arſenius vir grecis ⁊ latinis lr̄is eruditus: fatebat̄ ſe nec primam lr̄am alphabeti didiciſſe. Uult ergo aliquis eſſe ⁊ dici vere ſapiens: ſtudeat in vtraqꝫ ſcola: in ſcola affectus vicꝫ que ſaporem dat: ⁊ in ſcola intellectus q̄ ſcientie luminoſitatem preſtat: vt conſtituat̄ ſapientia. id ē.

Deuotio

Partes orationis ſcole affectus.

ſapida ſcientia. Bonum enim eſt mel cum
fauo: ſapor ſcʒ deuotiõis cũ lumie erudi-
tionis: aut ſi altera ſcola relinquẽda eſſet
eligibilior ſcola affectus q̃ ſcola intelle-
ctus: ſicut optabilius eſt habere piũ affe
ctum ⁊ deuotum ad deum: q̃ intellectum
frigidum ſolo ſtudio illuminatũ in ſcola
Hic nota intellectus. Commendabilior eſt ſcola
affectus ſeu virtutꝫ: ſcola intellectus ſeu
ſcientie. Ratõne exempli quia ſic fecerũt
ſancti: rõne autoritatis Aplus. Non in
ſermone eſt regnuʒ dei ſed in virtute: rõ-
ne effectus: quia virtus expellit peccatũ
ſed non ſcientia: rõne originis: quia ꝟtus
a deo infundiť: ſcientia p ſtudium acqui-
riť: rõne finis: quia finis virtutis eſt glo-
ria eterna ⁊ nõ ſcientie: rõne obiecti: quia
virtutis obiectũ eſt bonum: ſcientie autẽ
verum: rõne materie: quia virtus nõ eſt
niſi in filijs dei: ſcientia nõ ſemp: ratione
ſecuritatis: quia ſecurius eſt eſſe bonum
q̃ plhm. rõne honeſtatis: quia maior eſt
gloria ſequi xp̃m q̃ Ariſtotelem. rõne vi
tandi malum: quia p̃mi parentes ſi ex-
tendiſſent manũ ad lignum vite: ſicut ad
lignum ſcientie: non incurriſſent tot ma-
C la in ſe ⁊ in poſteris. Tertio paſſionuʒ
affectionaliuʒ cognitio prodeſt ad doctri
nalem traditionem theoſophie xp̃ianoꝝ.
theologie vicʒ miſtice: que cõſiſtit in affe
ctibus expimentatiuis ⁊ ſpũalibus ſenti
mentꝭ diuini amoris. nam hec expimẽta-
lis dei perceptio eſt quedam preguſtatio
future glorie: pignus ⁊ arra felicitatis e-
terne. Et licet theologia miſtica que eſt
expimentalis dei perceptio tranſfundi in
alios non poteſt per doctrinam: ſicut nec
amor nec odium necʒ leticia necʒ dolor:
necʒ generaliter aliqua expimentalis co
gnitio. Magiſteriũ nanqʒ theologie mi-
ſtice Jeſus chriſtus ſibi ſoli ſueqʒ volun
tati retinuit: nec ad illud humana ſufficit
induſtria. Ipſa tamẽ nõ debet penit⁹ de-
relinqui: ꝓpter qd̃ ap̃ˡs vocat nos dei co-
adiutores nõ cõpulſores: nõ preuẽtores.
Q̃obrem doctores pleriqʒ tradunt con-
ſiderationes induſtrias modus ⁊ vias q̃
h⁹ ad theologiã miſticã habeať acceſſus
in his oportet precipue paſſionum ⁊ af-
fectionum origines aduertere. Habet. n.
hanc proprietatem theologia miſtica q̃
in affectu reponiť: alijs oĩbus ſcientijs
poſitꝫ in intellectu. Idcirco theologia
miſtica: ars amoris: vel amandi ſcientia
nominatur.

Paſſio multipliciter accipitur.
Caplm iij

p [A]ſſio multipliciter diciť. Unde
notandũ q̃ paſſionũ: alia natura- Paſſio multiplr accip
lis ſeu corpalis: alia aialis. Paſ-
ſio aũt naturalis ſeu corpalis diciť tripli
citer. Uno modo quecunqʒ alteratio per
quã aliquid in ſubiecto recipiť: qualecũ-
qʒ ſit illud tam paſſione perfectiua ſicut
eſt illuminatio in celo (⁊ ſic diciť luna pa
ti cum recipit lumen a ſole) q̃ paſſiõe de
fectiua: ſicut dolor in corpore aiato. ⁊ hec
eſt acceptio valde larga. Scdo modo di
ciť paſſio alteratio p quã aliquid a ſubie
cto abijciť ⁊ aliquid recipiť qualecũqʒ ſit
illud: ⁊ hec eſt magis ſtricta ⁊ ꝓpria acce-
ptio q̃ prima. ⁊ hoc modo diciť pati qui
ſic alterať q̃ egritudo abijciť ⁊ ſanitas in
troduciť. Tertio mõ diciť paſſio altera-
tio per quã abijciť forma cõueniens ⁊ in
troduciť incõueniens ſeu diſcõueniens:
⁊ hec eſt ꝓpriſſima acceptio paſſionis: et
ſic ſolũ ille pati diciť a quo ſanitas abijci
tur: ⁊ introduciť egritudo: qr ſanitas eſt
cõueniens ⁊ egritudo diſconueniens.

Alia eſt paſſio aialis: ⁊ hec nil aliud ẽ
q̃ motus aialis aie ſm appetitũ ſenſi-
tiuum: cõſurgens ex apprehenſione cor-
poralis ⁊ naturalis paſſionis: ⁊ ſic inter
corpales ⁊ naturales paſſiones: illa alte
ratio magis ꝓprie dr̃ paſſio ſm quaʒ for-
ma diſcõueniẽs introduciť ⁊ cõueniens
abijciť: ita q̃uis tribus modis poſſet di-
ci paſſio ex pte aialis paſſionis ſicut nã-
lis ⁊ corpalis: tñ inter paſſiones aie illa
magis dr̃ ꝓprie paſſio: q̃ eſt motus appe-
titus ſenſitiui ꝯſequẽs apphẽſionẽ nãlis

paſſionis diſcõueniẽtis: quã ꝯſequẽs ap
phenſionẽ nãlis paſſionis ꝯueniẽtis. Et
ideo magis ꝓprie dr̃ pati q̃ triſtať q̃ qui
delectať ⁊ gaudet. Pro iſtius deſcri-
ptionis intelligẽtia notandũ: q̃ quãlibet
paſſionẽ ⁊ appetitũ (ꝓut ſepe dictum eſt
in p̃mo tractatu: ⁊ infra diceť) p̃cedit q̃-
dam vis apphẽſiua diſcretiua ſeu cogni-
tiua: ſicut man⁹ ſcribẽtis p̃ſupponit ocu
lum dirigentẽ: ſi nõ tpe tñ ordine nature
Apphenſio p̃ſuppoſita a paſſione: cauſa
tur a naturali ⁊ corpali quadã paſſione.
Naturales autẽ paſſiones ſunt obiecta
exterioꝝ ſenſuũ: ſcʒ color odor ſapor ⁊c̃.
Que dicunť paſſiones qr reponuntur in
tercia ſpecie q̃litatis: q̃ ſm logicos diciť
paſſio vel paſſibilis q̃litas: ꝓut infra di-
cetur: dicunť etiam paſſiones qr inferũt
paſſionẽ ſenſib⁹ accipiẽdo paſſionẽ large
ꝓut ſola receptõ alicui⁹ paſſio dr̃: vt dcm̃
eſt: vt ſic calor: frigus inferunt quandam
paſſionẽ ſenſui tactus: dulcedo ⁊ amari-
tudo ſenſui guſtus: color viſui. Senſus
ꝟo pati dicunť inquantũ recipiũt intẽtio
nes ⁊ ſpecies obiectoꝝ cauſatoꝝ a natu-
ralibus paſſionibus: ſiue p̃mis quattuor
q̃litatib⁹ elemẽtoꝝ. Dicunť obiecta ſen-
ſuum paſſiones naturales: qr color odor
ſapor ⁊c̃. (vt dictuʒ eſt in p̃mo tractatu)
generanť ex natura mixtionis p̃moꝝ ele
mẽtariũ q̃litatũ: q̃ ꝯſequunť p̃ncipia na-
turalia ſcʒ materiã ⁊ formã q̃tuor elemẽ
torũ: vñ ſm q̃ q̃litates p̃me elementorũ
ſcʒ caliditas ſiccitas humiditas frigidi-
tas diuerſimode cõmiſcenť: ſm h̃ etiã ge
neranť diuerſe q̃litates ſcđe: ſcʒ obiecta
ſenſuum exterioꝝ. In p̃ſenti tñ tractatu
paſſio accipiť cõiter ꝓ motu appetit⁹ ſen
ſitiui ꝯſequẽs q̃lẽcunqʒ apphenſionẽ: ſi-
ue ꝯueniẽtis vt gaudiũ leticia ſpes: ſiue
diſcõueniẽtis vt triſticia dolor timor ira
⁊ ſic de alijs Et iſto mõ ponunť paſſiões
ĩ appetitu ſenſitiuo tã ꝯcupiſcibili q̃ ira-
ſcibili: vt. j. patebit ca. viij. ⁊ ſic paſſio di-
uerſa ſortiť nõia: vñ Aug⁹. nono de ciui.
dei. Motus animi q̃s greci patos: noſtri
autẽ ſicut Cicero ꝑturbationes: quidam
affectos vel affectus: q̃dam vero ſicut in
greco habeť expꝛ̃ſſius paſſiões vocãt. Di
ciť aũt paſſio a patos greco qđ paſſio vel
defectus latine dr̃: qr paſſiones defectiue
(ſicut dolor) magis ꝓprie dicunť paſſio-
nes q̃ ꝑfectiue vt dictũ eſt. Ex larga aũt
acceptione paſſionis taʒ paſſione nãli q̃
aiali ſm q̃ ſola receptio alicui⁹ paſſio dr̃:
tranſlatũ eſt nomẽ paſſionis ad alias po
tẽtias aie apphẽſiuas: vñ ſicut videre au
dire inquantũ recipiũt intẽtiones et ſpe-
cies obiectoꝝ: qđdã pati eſt: ⁊ intelligere
⁊ velle vt ptʒ. iij. de aia Et etiã ꝯceptiões
aie paſſiones dñr: vt pʒ p̃ ꝑiarmenias q̃
voces ſunt ſigna paſſionũ. i. cõceptuũ q̃
ſunt in aia. Et etiã ꝓprietates ſubſtantia
les improprie paſſiones dñr: vt eſſe riſibi
le dr̃ paſſio hoĩs: rugibile leonis: hynnibi
le equi ⁊ ſic de alijs. Q̃tũ ad paſſiones
corpales ſeu nãles ⁊ aiales: ſciendum q̃
paſſio vno mõ dicit effectũ illationẽqʒ a-
ctionis: ⁊ ſic eſt ſpeciale p̃dicamentũ: cu-
ius cognitio vt infra patebit ꝯfert ad no-
ticiã paſſionũ aialiũ. Idcirco q̃dã de paſ
ſione q̃ p̃dicamentũ eſt h̃ annotantur.

Conſiderandũ q̃ Autor ſex p̃ncipioꝝ
ſic paſſionẽ diffinit. Paſſio eſt effectus il
latioqʒ actionis. In paſſione enim duo eſt
ꝯſiderare. Primo q̃ ipa eſt forma patien
tis ſibi ab agente impꝛ̃ſſa. Et ideo diciť in
diffinitione q̃ paſſio eſt effectus actionis
ſic ignis agẽs in lignũ: imprimit et infert
ligno formam caloris. Scđo conſiderať
in paſſione q̃ ipa eſt actus fluens conti-
nue a virtute actiua agente in ipſum paſ
ſum: ⁊ q̃tum ad hoc dicitur: illatio actio-
nis. Bene ergo diffiniť paſſio vt dicatur
effectus actionis inquantum eſt quedaʒ
forma ab agente tranſfuſa in paſſum. Et
dicitur etiam eſſe illatio actionis: inquã-
tũ illa forma eſt in motu fieri ⁊ fluxu. Et
q̃m paſſio cũ ſit effectus actionis req̃rit
ꝓ eius noticia pleniori cognitionẽ actio-
nis: quã Autor ſex principioꝝ ſic diffinit
Actio eſt ſm quã in id qđ ſubijciť agere:

dicimur: in actione em̄ eſt tria ꝯſiderare.
Primū eſt forma ſm̄ quā agēs agit in id
qđ ſubijcit̄ ſcȝ paſſum: ⁊ ideo dicit̄ in diſ-
finitione: ſcđm quā hec ꝑpoſitio ſcđm h̄
dicit habitudineȝ cauſe formalis: ſicut ſi
diceret̄: paries eſt albus ſm̄ albedinem.
Scđm eſt terminus a quo eſt motus ⁊ il
latio actionis: ſcȝ ipſum agens a q̄ proce
dit actio ſiue forma q̄ recipit̄ in paſſum.
Tercium eſt terminus ad quē ſcȝ ipſum
paſſum cui infertur ⁊ imprimitur forma
actionis: ⁊ ideo dicit̄ in id qđ ſubijcitur:
quod eſt ipm̄ paſſum. Actio aūt non ſo-
lum ſtat ad ipm̄ paſſum ſicut motus lo-
calis ad terminū ſed penetrat ⁊ trāſmu-
tat ipm̄: ⁊ ideo dicit̄ in diffinitione in id:
et nō ad id: vnde di.iij. phiſicoꝝ. ꝙ actio et
paſſio ſunt vnus motus realiter: ⁊ ideo ē
vnus actus duoꝝ ſcȝ agētis ⁊ patientis.
Sed dicit̄ agentis vt a quo vt eſt in actu
⁊ influit. Et patiētis ꝑ realē receptionem
vt in quo vt eſt in potētia ⁊ vt recipit illū
actum: ſicut eſt eadeȝ via ab Athenis ad
thebas: ⁊ ecōuerſo. Exemplum de paſſio
ne naturali: calor receptus in ligno ab ig
ne calefaciente dicit̄ forma acquiſita. Et
actio dicit̄ calefacere ignis calefacientis.
Et paſſio dicit̄ calefieri ligni calefacti tā-
q̄ patientis. Pariformiter poterit exem-
plificari de paſſione animali. Homo em̄
affectus ad aliquod bonum delectabile:
dicit̄ pati per amorem. Paſſio aūt amo-
ris inchoatur a virtute cognitiua tanq̄ a
termino a quo: ⁊ terminat̄ in virtute ap-
petitiua veluti in termino ad quē. De h̄
C infra clarius dicet̄. Alio modo paſſio
dicit quandaȝ diſpoſitionē cauſatam ab
aliquo accidente vel cauſa faciliter mobi
li: ⁊ ſic pertinet ad terciam ſpeciem qua-
litatis: ꝙ ſm̄ phm̄ in libro ꝑdicamentoꝝ
nominat̄ paſſio ⁊ paſſibilis q̄litas. Que
ſic differunt. Nam qn̄ hmōi accidentia
cauſant̄ a cauſa ⁊ a ꝑncipio cito trāſeun
te ⁊ faciliter mobili: tunc dicuntur paſſio
nes et q̄litates imperfecte ſiue ſint a cau
ſa intrinſeca ſiue extrīſeca: vt ille qui effi-
citur rubicundus a verecūdia vel a calo
re: vl' ille qui efficitur pallidus ab aliqua
egritudine leui vel a timore. Qn̄ aūt cau-
ſantur a ꝑncipio permanēte et diuturno
firmato nō faciliter mobili: dicunt̄ paſſi-
biles qualitates: vt qui factus eſt palli-
dus vel rubicundus a ꝑncipio naturali:
ſiue a cōplexione ſiue ab aliqua cauſa ex-
trinſeca permanente: vt pallidus factus
ex longa egritudine: ⁊ idem eſt de paſſio-
nibus vel qualitatibus anime. Si em̄ ali
quis ex cauſa firmata iraſcitur: ſicut ſi ex
ꝓpria cōplexione h̄ habeat: talis ira paſſi
bilis qualitas dicit̄: ⁊ vocatur iracūdus.
idem ſi eſſet a cauſa extrinſeca: vt ſi lon-
ga ex infirmitate hoc accidit et nō ex leui
cauſa iraſcit̄. Si vero ex leui cauſa iraſci
tur: talis ira paſſio dicit̄: et ipſe iraſcens
iratus dicitur ⁊ nō iracundus. In ꝑſen-
ti tamen tractatu paſſiones anime ſiue
ſint qualitates imperfecte cauſate ex cau
ſa faciliter mobili: ſiue ſint qualitates ꝑ-
fecte difficulter mobiles: omnes dicunt̄
paſſiones affectus ſiue affectiones.
Affectio vero ſcđm San. Bonauen. Affectio
in ꝑmo ſententi. diſt. xvij. In expoſitione
littere dicitur quadrupliciter. Uno mo-
do ipſa vis affectiua ſiue fuerit animalis
vel rationalis. Alio modo dicit̄ ipſa affe-
ctio paſſio vis affectiue: vt gaudium / do-
lor ⁊ hmōi. Tercio modo dicitur actus
potētie affectiue. Quarto modo dicitur
habitus affectiuus quales ſunt habitus
morales: ſicut etiam intellectus vno mo
do dicitur habitus ꝑncipalior ſcilicet pri
morum principiorum ſpeculabilium: et
ſic eſt regula intellectus prout eſt poten-
tia: et hoc modo dicit Aug⁹. ꝙ charitas Charitas
eſt animi noſtri rectiſſima affectio ſeu vis
affectiua. Cum enim charitas ſit virtus
et ſic eſt habitus: et ita habitus non po-
teſt eſſe affectio ſeu vis affectiua: q: nul-
lus habitus eſt affectio ergo habit⁹ affe-
ctiuus. Et ſimiliter dicit Bernhardus ꝙ Virtus
virtus eſt affectio ordinata.

A De ſubiecto diſtinctiōe paſſionum.

De ſubiecto ⁊ diſtinctione paſſionū.
Caplm iiij

C Eqm̄ paſſionū diffinitio ⁊ nūe-
rus cognoſcit̄: ex ſubiecto: diffini
tione ⁊ obiecto. Idcirco anteq̄
ad diffinitionē paſſionū ⁊ numerū proce
dat̄. Primū videndū eſt de ſubiecto paſ-
ſionum. Scđo de paſſionū diſtinctione.
Tertio de paſſionū obiecto. c. v. Ad ꝑ-
mū dicendū ꝙ ſubiectuȝ paſſionū eſt vis
appetitiua ſiue appetitus: nā ſicut in ꝑte
apphēſiua ſiue vi cognitiua: tā ſenſitiua
exteriori ⁊ interiori: q̄ etiam intellectiua.
Quidam ſunt actus generales cōcomi-
tantes totuȝ genus apprehēſiue: vt ſunt
apprehendere. Cognoſcere obiectū in ꝑ-
ſentia materie: in abſentia materie: qđ
fit per ſenſus exteriores ⁊ interiores: et
etiā ſine circūſtantijs materie: qđ fit per
intellectū. Nihilomin⁹ tamē quilibȝ ſen-
ſus habet actū ſpecialem: vt actus viſus
eſt videre: auditus audire ⁊ ſic de alijs.
Senſus etiā interiores ſpeciales habent
actus: ⁊ etiam intellectus ꝓut declaratū
eſt in primo tractatu. Pariformiter dicē
dum ē de potētijs appetitiuis ſiue de ap-
petitu qui eſt ſubiectū paſſionum qui ha
bet actus generales ⁊ ſpeciales. Genera
les cōueniunt om̄i appetitui tam concu-
piſcibili q̄ iraſcibili: ⁊ poſſunt exprimi: cō
cretiue ⁊ abſtractiue: ⁊ ſunt appetere ſeu
appetitio: affici ſeu affectio: inclinari ſeu
inclinatio: moueri ſeu motio ſiue motus
Motus tamen hic non ſumit̄ pro motu
locali exteriori qui eſt mutatio ab vno lo
co i aliū: ſ; mot⁹ hic ſumit̄ ꝓ inclinatiōe
appetitus qui mouet in aliq̄d habenduȝ
vel agendum. Speciales v̄o actus appe
titus dicuntur paſſiones ⁊ ſunt tot quot
paſſiones reperiunt̄ in appetitu cōcupi-
ſcibili ⁊ iraſcibili. Appetitus cōcupiſci
bilis ſex habet paſſiones: ⁊ poſſunt noia
ri: ꝯcretiue ⁊ abſtractiue: ⁊ dicunt̄ amor
odium: deſideriū: fuga: gaudiuȝ: triſticia.
Iraſcibilis appetitus q̄nq; habet act⁹
ſiue paſſiones: ⁊ ſunt ſpes: deſperatio: ti
mor: audacia ⁊ ira. Hec v̄o diuiſio paſſio
nū nō eſt in ſpecies ſpālíſſimas ⁊ ſubal-
ternas. Continēt nanq; he vndecim paſ-
ſiones plures alias ſub ſe: vt dicet̄ infra
ca. viij. Actus tn̄ appetitus magis ꝓ-
prie noiant̄ paſſiones q̄ actus. Et diffe-
rūt ab actib⁹ virtutis apprehenſiue: ꝓut
diffuſe declaratū eſt in ꝑmo tractatu ca.
.xxv. dubio. v. Ad ſcđm de diſtinctione B
paſſionū: dicendū ex quo paſſiones vt di
ctum eſt ſunt actus appetit⁹: ideo iuxta
diſtinctionē appetitus accipienda eſt di-
ſtinctio paſſionū. Appetit⁹ ē aūt inclina-
tio ꝯſequens formaȝ rei. Hec aūt forma
eſt triplex. Una naturalis ſicut forma la
pidis: ⁊ hanc cōſequit̄ appetitus qui di-
cit̄ naturalis inclinatio: vt lapis ſi moue
atur ad locum ꝓprium ſcȝ deorſum. Et il
le appetitus naturalis nō eſt aliqua po-
tentia appetitiua: ꝓut hic de appetitu fit
locutio. Sola em̄ forma ſufficit ad talem
motū ⁊ inclinationē. Quis in homie et
in quolibȝ corꝑe mixto: ſit talis appetit⁹
ſm̄ elem entū ꝑdominans. De appetitu
tali naturali plura dicunt̄ in ꝑmo tracta
tu. c. xxv. dubio. iij. Scđa eſt forma in-
tētionalis ⁊ apphēſibilis. Et h̄ eſt duplex
Quedam ſenſibilis: q̄ apphendit̄ ſenſu.
Quedam intellectualis: q̄ apphendit̄ in
tellectu. Formā igit̄ apphenſam a ſenſu
cōſequit̄ inclinatio ⁊ appetitus qui dicit̄
appetus ſenſitiuus. Appetitus aialis: et
ſenſualitas. Uocat̄ em̄ ꝑmo appetit⁹ ſen
ſitiuus: q: eſt in ꝑte ſenſitiua: ſequēs ap-
ꝑhenſionem ſenſitiuā alicui⁹ rei ſenſibi-
bilis. Uocat̄ ſcđo appetitus animalis: ꝑ
mo ab aia q: ꝑmaȝ apphenſiuā anime
ſequit̄ que eſt ſenſitiua. Scđo ab aiali:
q: cōuenit om̄i aiali: ⁊ homi inq̄ntū eſt
aial nō inq̄ntuȝ homo. Uocat̄ tertio Sēſualitas
ſenſualitas: q: ſenſualitas videt̄ ſumptū
a ſenſuali motu. Motus aūt ſenſualis ē
actus ⁊ inclinatio appetitus ſenſitiui: cō
ſequens apphenſionē ſenſitiuā. Un̄ ſen-
ſualitas ꝓut hic ſumit̄ accipit̄ ꝓ illa ꝑ-
te ſenſitiua affectiua ſiue motiua: ꝑ quā

moueť homo carnalis aĩalis ⁊ ſenſua-
lis:in aliquod appetendũ vel fugiendũ
delectabile vel triſtabile: conueniens vel
diſcõueniens:comodũ vtile vel incomo-
dum:qđ per ſenſus apphenſum ẽ. Et ſic
ſenſualitas eſt eadem cum appetitu ſen-
ſitiuo. Cõſiderandũ tamen ꝙ ſenſua-
litas dupliciter cõſiderať. Uno mõ in ſe
⁊ ſimpliciter: ⁊ iſto modo ſenſualitas eſt
in furioſis ⁊ in infantibus ſicut ⁊ in alijs
hominibꝰ. ⁊ iſto mõ vt dicit Auguſti.cuz
brutis cõmunicamꝰ. ⁊ iſto modo in ſen-
ſualitate nõ eſt peccatũ. Alio modo ſen-
ſualitas cõſiderať nõ ita ſimpliciter ſed
quodãmõ reſpectiue: ꝓut eſt ad rõnem
ordinabilis ⁊ ab ea ꝑſuaſibilis. ⁊ iſto mõ
cõtingit ſenſualitatẽ ad illicitũ moueri: ⁊
⁊ a regula iuſticie deordinari: ⁊ iſto mo-
do ſenſualitas a theologis magis attri-
buiť homini ꝙ brutis. Theologi eñi con
ſiderant ſenſualitatẽ ꝗ̃tum ad rebellio-
nem ad rõnem:ſed ratio in brutis nõ re-
periť. Idcirco nec ſenſualitas eiſdem at
tribuiť. Differt tamẽ ſenſualitas a vi cõ-
cupiſcibili ⁊ iraſcibili: ꝗa ſenſualitas ma
gis cõiungiť corpi. Et ſicut in brutis ap-
petitus ſenſitiuꝰ:ita ⁊ in homine ſenſua-
litas nulla lege ſtringiť: quin ſemꝑ in ap
petitus rerum ad corpus ꝑtinentia mo-
ueať:ſed cõcupiſcibilis ⁊ iraſcibilis i ho-
mine iunguntť rõni ⁊ frenanť rõne: ⁊ re-
guntť virtutibus que in ipſis funduntur
Eſt eñi temperãtia in cõcupiſcibili:forti-
tudo in iraſcibili ⁊ ſic de alijs. Plura de
ſenſualitate dicta ſunt in priori tractatu
cap̃.xxv.dubio.ij.circa principiũ. Siliter
dubio:vij. de ſenſualitatꝭ diſtinctiõe diffi-
nitiõe: ⁊ de ipſius ad rõnẽ ſubiectiõe:que
ibi requirantť. Nominať etiam poten
tia appetitiua ſenſibilis:virtus ſeu potẽ-
tia motiua ſenſualis. Et eſt duplex. Im-
perans ⁊ imperata. Impans motiua ea
dem eſt cum appetitu ſenſitiuo. Concu-
piſcibili ⁊ iraſcibili. Imperata eſt virtus
corporea ſita in neruis ⁊ mẽbris officiali
bus motum exequens: de qua dictuz eſt

in primo tractatu.ca.xxvj. Formã au C
tem apphenſam ab intellectu:ſequiť ap-
petitus intellectiuꝰ vel rationalis vel vo
luntas. Diciť autẽ intellectiuus nõ quia
intelligit: ſed quia ſequiť intellectũ illud
appetendo quod intellectus cognoſcit.
Nõ eñi diligimus niſi cognita ſm Augu
ſtinũ. Diciť etiam rationalis quia iudici
um rationis ſequiť: vt illud qđ ratio iu-
dicat eligendum vel recuſandũ.illud di-
git vel recuſat appetitus rationalis. Di
etiam voluntas per opationem ad appe
titum ſenſitiuũ. Nobiliora eñi entia et ſi
eis cõueniant nomina ignobiliora: tamẽ
ſpecialia nomina rõne ſue nobilitatꝭ ſor
tiunť. Et ideo licet voluntas dicať appe
titus cõueniens in hoc cum appetitu ſen
ſitiuo:tamẽ ſpeciale nomen ſibi retinuit:
vt appetitus intellectiuꝰ nõ ſolum appe
titus: ſed voluntas nomineť. Appeti-
tus aũt intellectiuus qui ⁊ voluntas dici
tur:diſtinguiť in voluntatem delibratiuã
ſiue rõnalem: que cõſurgit ex directione
preambula rõnis delibratiue. ⁊ in volun
tatem naturalem ſiue intellectualez ſiue
conſcie ntioſam:que ⁊ ſindereſis dicitur. Sindereſis
Hec voluntas ſindereſis conſurgit ex di
rectione conſcientie ſimplicis: ſiue intel- Conſcientia
lectus practici. Nam cõſcientia ſimplex
contenta ſub intellectu practico:eſt que-
dam regula directiua ⁊ naturale iudica-
torium naturalis voluntatis ſeu ſindere
ſis. Non tamen he due voluntates ſunt
diuerſe voluntates realiter diſtincte ſed
vna a diuerſis actibus nominata. prout
diffuſius extat declaratũ in ꝓmo tracta-
tu ca.xxxviij. ⁊.c.xl. ⁊ deinceps adusqꝫ ca
pitulũ.xlviij.incluſiue. Correlariuz ex
dictis:cum paſſiones ſint actus motus ⁊
inclinationes appetitus: iuxta diſtinctio
nem appetitus. Accipiẽda eſt diſtinctio
paſſionũ. Et ita quadruplex genꝰ paſſio-
num poteſt apud hominez repiri. Sunt
igitur paſſiões quadruplices. Prime di-
cunť naturales: ⁊ ſunt inclinationes cõ-
ſequentes formam naturalẽ. Paſſio aũt

naturalis:vt ſic nihil aliud eſt ꝙ inclina-
tio forme naturalis ad ſuas ꝓprias ope-
rationes:ſicut natura celorum ⁊ planeta
rum eſt inclinatio ad motum quẽ faciũt
quotidie de oriente in occidens: et ad in-
fluendum in iſta inferiora. Lapis etiaz et
omne graue:habet inclinationẽ ad motũ
deorſum: ⁊ leue ad ſurſum. Hec tñ incli-
natio naturalis non diciť ꝓprie paſſio vt
hic de paſſione fit locutio:ꝗles ſũt amor
odium deſideriũ fuga ⁊ ſic de alijs:ſ; poti
us nominať lex naturalis alijſqꝫ pluribꝰ
nominibus: ꝓut dĩ in ꝓmo tractatu cap̃.
xxv.dub.iij.c.et.xlv. vbi plura de lege na
turali habenť. Scđe paſſiones dicunť
ſiales ꝗ conſequunť ad cognitionẽ pure
ſenſitiuã. Tercie paſſiones rõnales di-
cunť: ꝗ cõſequunť cognitionẽ rõnis deli
brantis ⁊ dictãtis de particularibꝰ agen-
dis. Quarte paſſiones dicunť intelle-
ctuales ſeu mẽtales: ꝗ cõſequunť cogni-
tionem pure intellectualem ſeu mentalẽ
ſeu dictamen conſciẽtie ſimplicis:in cuiꝰ
lumine cognoſcunť ꝓma principia mo-
ralia:vt omne bonum eſt faciendũ: ⁊ ma
lum vitandum: ⁊ ſic de alijs ꝓncipijs agi
bilium:quorꝫ naturale iudicatorium eſt
cõſcientia ſimplex: ꝗ ſemꝑ dictat ad bo-
num: ꝓut dictum eſt in ꝓmo tractatu.c.
xlj. vſqꝫ ad capl̃m.xlvj. Sic ſindereſis po
teſt noiari paſſio. Sindereſis nãqꝫ vt di-
citur.j.tractatu.c.xlvij. aliqñ accipitur ꝓ
potentia motiua: aliquando pro habitu:
aliquando ꝓ actu ſiue paſſione ⁊ affecti
one naturali mediante habitu elicito ſcꝫ
ꝓ ſtimulare ſiue inclinare ad bonũ amã-
dum ⁊ ad malum odiendum: ꝯtra quod
ſindereſis remurmurat naturaliter.

Correlarium ſcđm ex dictis paſſiones
de quibus hic agitur quales ſunt Amor
odiũ gaudiũ triſticia ſpes deſperatio ⁊c:
reponunť tam in appetitu ſenſitiuo ſeu
ſenſualitate: ꝙ in appetitu rationali ſeu
voluntate delibratiua: ꝙ etiam in appeti
tu intellectuali ſeu voluntate naturali ſi-
ue ſindereſi. Quia ſunt actus motus in-

clinationes: appetituũ trium ꝑdictorum
Et qm̃ apđ philoſophãtes ꝓncipalis ſer
mo eſt de paſſionibus appetitus ſenſiti-
ui: ꝯſequẽtibus cognitionẽ ſenſitiuã tam
in aĩalibus ꝙ in hominibus: eo ꝙ ad illas
trãſmutať corpus trãſmutatione ſenſibi
li:nam ad leticiam ſiue gaudiũ ſequiť di-
latatio cordis. Ad triſticiam conſtrictio:
ad iram calefactio: ad timorẽ frigefactio.
⁊ ita de reliqs: ⁊ ad trãſmutationes iſtas
ſimiliter ipe paſſiones qñqꝫ conſequunť
ydoneũ videť primũ tractare ſeparatim
de paſſionibus hmõi aĩalibus: quibꝰ co-
gnitis facile erit ꝑ ſimilitudinez ⁊ coapta
tionẽ de reliquis tam voluntarijs ꝙ itel-
lectualibus habere ſermonem.

De obiecto paſſionum.

Capl̃m v

Tercium ad queſitũ in ca.ꝑcedẽ- A
ti de obiecto paſſionũ qđ obijciť De obiecto
appetitui: cuius paſſiones ſunt paſſionum
actus motus ⁊ inclinationes. Appetitus
nanqꝫ mediãtibus paſſionibus moueť ⁊
alliciť ab obiecto. Rñdeť ſicut dĩ.j.eth.
obiectum appetitus eſt bonum. Dicitur
enim ibi: bonum eſt quod omnia appe-
tunt. Ex quo dicto phi ſumitur hec boni
diffinitio. Bonum eſt appetitus motiuũ Bonum
huius diffinitionis explanatio habetur
in priori tractatu capitulo.xxxiiij.

Ad intelligendum qualiter bonum ſit
obiectum appetitus. Primum ponenda
eſt ipſius boni triplex diuiſio. Prima
diuiſio:bonũ aliud particulare aliud vni
uerſale. Cũ eñi ſm Augꝰ.x.de trini. Nul
lum bonũ appetiť ſeu amať niſi cognitũ
iuxta igitur diuerſitatẽ cognitionis ſumi
tur diuerſitas boni. Eſt eñi duplex cogni
tio vna particulariũ: ⁊ eſt cognitio ſenſi-
tiua ſenſuũ exteriorꝫ ⁊ interiorꝫ. Cogno-
ſcit eñi ſenſus bonũ ꝑticulare ħ vel illud
ſub rõne delectabilis ꝯuenictis vł vtilis:
ardui ſeu difficilis:ſub tñ rõne iuſti vł in-
iuſti ſenſus nõ cognoſcit ſed ratio. Et qꝛ
ꝓut dĩ in.j.trac.ca.xvij. Cognitio ſenſus
tam exterioris ꝙ interioris fit cũ cõditio

nibus indiuiduātibus ⁊ circūſtantijs ſeu
appendicijs materie: que ſunt hic ⁊ nūc:
loci ſcꝫ ⁊ tpis. Nihil aūt apprehēdiť ſub
cōditionibus ⁊ circūſtantijs materie: niſi
particulare ⁊ ſingulare: ideo bonū cogni
tum per ſenſum diciť bonū particulare.
Alia eſt cognitio rōnis ⁊ intellectus: qui
cognoſcit vniuerſaliter ſine conditionibꝫ
⁊ circūſtantijs materie: bonū ſeparatum
a materia et abſtractū a fantaſmatibus
Fantaſma (Eſt em̄ fantaſma ſimilitudo rei ſenſate
reſeruata in imaginatione) ⁊ hoc dicitur
bonū vniuerſale apphenſum ſeu cogni-
tum ab intellectu: vnde. ij. de anima. Sē-
ſus eſt ſingulariū: intellectus vniuerſali-
um. Omne em̄ bonū particulare ⁊ ſingu
lare in materia eſt: qđ cognoſcit ſenſus.
Bonū vero ſine omni materia acceptū.
B vniuerſale eſt qđ cognoſcit intellectus.
Scđa diuiſio boni ſumiť ex. viij. Eth.
vbi phus triplex diſtinguit bonū. Bonū
ſcꝫ conferēs ſiue vtile: bonū delectabile ⁊
bonū honeſtum: cui opponiť triplex ma
lum. Nā bono vtili: opponiť malū dam-
ni. Bono delectabili: opponiť malū pe-
ne. Bono honeſto opponiť malum cul-
pe. Ratio diuiſionis boni eſt: qꝛ bonum
eſt aliquid inquantū appetibile. Appeti-
tur autem aliquid tribus modis. Primo
aliqđ appetiť nō ꝓpter ſe ſed ꝓpter aliud
ſcꝫ vt qđdā mediū per qđ in aliud bonū
tendiť: ⁊ tale bonum vocať bonum vtile
et hoc naturaliter appetūt ſenes magis
ꝙ iuuenes. Sub hoc bono vtili compre-
hēdunť diuitie (q̄ appetunť vt qđdā me
diū per qđ quis poſſet habere victū veſti
tum ⁊ delicias ⁊ honores) honoꝛ em̄ glo
ria et pſidentia etiā ꝓpter diuerſos fines
appetunť: res etiam inanimate (vt infra
diceť) appetunt bonum vtile. Scđo ap-
petitur bonū vt quies in re deſiderata: et
tale eſt bonū delectabile qđ appetiť pro
pter cōplacētiam ⁊ delicias: et hoc magꝫ
appetunt iuuenes paſſionū inſecutores:
ꝓut ſunt delectationes ciboꝝ venereoꝝ
ludoꝝ ⁊ delectationes omniū ſenſuum.

Vnuſquiſqꝫ em̄ ſenſus delectať de obie
cto ſibi ꝓporcionata. Delectať em̄ in me
dijs ⁊ triſtať in extremis. Tercio appe
titur bonū vt q̄dam res terminans appe
titum intellectiuū: ⁊ tale vocať bonū ho
neſtum. Bonū em̄ vtile ordinať in finem
extra ſe. Sed bonuꝫ delectabile eſt finis
appetitus ſenſitiui. Bonū vero honeſtū
eſt finis appetitus intellectiui: ſcꝫ volun-
tatis: et hoc appetūt hoies ſapiētes. Nā
finis nature intellectualis eſt vt ſuſcipia
tur ad bonum honeſtū vtiliſſimū ⁊ dele-
ctabiliſſimum: quo ſolo fruať ⁊ in ipo de
lectata quieſcat. Deus em̄ cōſtituit natu
ram humanā ſupra ceteras creaturas ir
rationales: vt capax eſſet honeſtatis que
diciť honoris ſtatus: terminus boni ⁊ fi-
nis honoris. Bonū tm̄ honeſtū vt dicit
San. Bonauē. j. ſen. diſt. j. dupliciter di-
citur: aut qđ eſt pure bonum: aut in q̄ re-
lucet eius ſimilitudo. Primū bonum ho
neſtum eſt ſummū bonū qđ ſolum termi
nat et quietat aie appetitum rōnaleꝫ ſcꝫ
volūtatem. Nā anima creata eſt ad me-
morandū intelligēdum ⁊ amandū ſum-
mum ⁊ infinitū bonū: qđ deus eſt. Gran
dis igiť excellētia ⁊ dignitas creature ra
tionalis eam itaqꝫ tam capacē fecit deus
vt nihil minus eo ipaꝫ replere poſſet: q̄-
etare vł nihil ſaciare: hinc Aug. j. ꝯfeſſio.
Feciſti nos dn̄e ad te ⁊ inquietuꝫ eſt coꝛ
nr̄m donec quieſcat in te. Et cui nō ſuffi-
cit nimis auarus eſt: nimis auidus ⁊ ſto-
lidus. Scđm bonū honeſtum in quo re-
lucet ſimilitudo veri et eterni honeſti bo
ni: ſunt dona gratiarū ſcꝫ fructus: dona:
beatitudines et virtutes. Huiuſcemodi
bona ꝓpter aſſimilationē ad ſummū bo-
num habent bonitatē et honeſtatē: q̄ ap-
petitum voluntatis afficiunt mouēt ⁊ al
liciunt. De hoc latius dictū eſt pmo tra-
ctatu. xxv. c. dubio. vj. Silr. c. xxxi ij. poni
tur boni deſcriptio triplex: et cō uenit cuꝫ
bono vniuerſali: et qualiter abſtrahitur
a fantaſmatibus. Tercia diuiſio boni C
Quoddā eſt bonū ſimplex: qđ ſcꝫ abſo-

lute habet rationē boni: in qđ deuenimꝰ
ſine difficultate: vn̄ omnis illa paſſio de
cuius intellectu eſt appetitus in bonum
ſimplr̄ ſine additamēto ⁊ cōtractione ad
arduum: hec eſt rōni boni ſimplicis: ſicut
amoꝛ deſideriū delectatio ⁊ oppoſita ha
rum. Aliud eſt bonū arduū in qđ deueni
mus cū quadā difficultate et neceſſitate.
Omnis em̄ illa paſſio de cuius intellectu
eſt motus in bonū cum circūſtantia diffi
cultatis: eſt ratione boni ardui: ſicut ira
q̄ conſurgit ex magna leſione: quā q̄s po
teſt vindicare ſed non in ꝓmptu: et ſic ar
duum addit quandā ſpecialē rationē bo
nitatis: ſcꝫ pcioſitatē quandā: ex hoc ipo
qđ nō de facili pōt haberi: ſicut diciť om-
ne rarum charū. Appetitus eſt duplex
cōcupiſcibilis ⁊ iraſcibilis: ex hac duplici
boni acceptione duplex diſtinguiť appe
titus ſcꝫ cōcupiſcibilis ⁊ iraſcibilis: vide-
licet penes differentiā obiectoꝝ ſcꝫ boni
⁊ mali ſic ꝙ in vtraqꝫ reperiť bonū ⁊ ma
lum. Bonū em̄ ⁊ malū q̄ ſunt obiectū ap
petitus pn̄t conſiderari ſimplr̄ ⁊ abſolu-
te ⁊ ſine cōtractione: vel cū contractione
ad arduū. Et ſm hoc differūt illi duo ap-
petitus. Nā appetitus cōcupiſcibilis re-
ſpicit bonum et malum ſimplr̄: ſine aliq̄
ratione difficultatis vel arduitatis: quia
ꝯcupiſcētia (a qua dr̄ vis cōcupiſcibilis)
eſt illoꝝ q̄ leuiter habere poſſumus. Sꝫ
qm̄ multa ſupueniunt nata impedire cō
cupiſcibilē in ſua inclinatione vel tenden
tia vel quietē circa bonum. Et in odio fu
ga vel inquietatione circa malū. Hinc da
ta eſt ei tanq̄ ꝓpugnatrix ipſa vis iraſcibi-
lis q̄ tendit in bonum adipiſcendū vł ma
lum depellendū. Non vt ſimplr̄ ⁊ abſolu
te tale: ſed vt arduū ⁊ difficile adipiſci vel
euadi. Exemplū patꝫ in naturalibus. Ui-
demus em̄ ꝙ natura tribuit rei naturali
duplicē vim. Unā per quā aſſequiť con-
uenientia. Aliā p quā repellit nociua: vt
igni dat leuitatē p quā ſurſum aſcēdit ad
locum quietis ⁊ ſalutis. Et caloꝛē p quē
reſiſtit ⁊ obuiat reſiſtētibus ⁊ coꝛrumpē

tibus. Similiter aialibus dat vim concu
piſcibilem p quā aſſequūť ea que ſunt eo
rum ſaluti accomoda. Et vim iraſcibileꝫ
p quā reſiſtunt coꝛrumpētibus ⁊ leſiuis:
q̄ defendit cōcupiſcibilem vt ſuum obie-
ctum bonū ⁊ finem conſequať. Cur autē
appetitus ꝯcupiſcibilis potius nominať
a paſſione cōcupiſcentie. Curqꝫ appetitꝰ
iraſcibilis potius a paſſione ire nominať
ꝙ ab alijs paſſionibus dictū eſt in primo
tractatu ca. xxv. dubio. iiij. circa medium
In libro tm̄ de ſpū ⁊ aia aliter ponitur di
ſtinctio concupiſcibilis ⁊ iraſcibilis: ſic ꝙ
cōcupiſcibilis eſt ſolū reſpectu boni. Ira
ſcibilis ſolū reſpectu mali. Nā concupi-
ſcibilis q̄ appetit bonum ordinať ad pſe
cutionē boni: ⁊ p hanc ouis vadit ad ma
trem ſuam tanq̄ ad bonū apphenſuꝫ na
turali eſtimatiua. Uis aūt iraſcibilis que
repellit malū ordinať ad fugaꝫ mali: ⁊ p
iſtam ouis fugit lupum tanq̄ malum eſti
matum virtute eſtimatiua. Et iſto modo
paſſiones gaudiū deſideriū q̄ dicunt ap-
petitū boni: ad vim cōcupiſcibilē ptinēt.
Doloꝛ autē ⁊ timoꝛ q̄ conſiſtunt in fuga
mali: ptinent ad iraſcibilē. Sed prioꝛ di-
ſtinctio ꝯcupiſcibilis (q̄ eſt appetitus bo
ni ⁊ fuga mali ſimplicis) ⁊ iraſcibilis (q̄
eſt appetitus boni ⁊ fuga mali ardui) vſi
tatioꝛ eſt apud doctores cōgruētius de-
ſeruit huic tractatu. Idcirco ea vtenduꝫ
eſt in hoc tractatu: ⁊ ſic ſex paſſiones (vt
infra diceť) reperiunť in ꝯcupiſcibili ſcꝫ
amoꝛ deſideriū gaudiuꝫ: q̄ ſunt reſpectu
boni tres reſpectu mali: ſcꝫ odiū fuga tri
ſticia. In iraſcibili q̄nqꝫ due reſpectu bo
ni: ſcꝫ ſpes ⁊ deſperatio. Tres reſpectu
mali: ſcꝫ audacia timoꝛ ⁊ ira. Notan-
dum etiaꝫ ꝙ ſm phm ⁊ ſequaces he due
vires concupiſcibilis ⁊ iraſcibilis in ſolo
appetitu ſenſitiuo ⁊ ſenſualitate radican
tur. Sed ſm Augꝰ. ⁊ theologos in volū-
tate ⁊ appetitu intellectiuo reperiuntur:
vt dictum eſt in pmo tractatu ca. xlix. in
tercio notabili. ibidemqꝫ in pmo notabili
dictum eſt de duplici diſtinctione concu-
R

piſcabilis et iraſcibilis de q̄ nūc dictū eſt.

D De obiecto appetitus his p̄miſſis vidēdum eſt de obiecto appetitus. Cum eñ dictū ſit ca.iiij.huius tractatus: ꝙ appetitus ſit quadruplex ſcʒ naturalis qui eſt inanimatoꝝ: ſenſitiuus qui eſt brutorum Rōnalis intellectiuus: ſiue volūtas deliberatiua: ꝛ intellectualis ſiue volūtas naturalis ſeu ſinderesis: qui ē hominū (Appetitus aūt voluntatis deliberatiue ꝛ naturalis volūtatis hic ꝑ vno appetitu reputant̄: vtraqꝫ eñ voluntas vna eſt potentia anie rōnalis: a diuerſis officijs varie nominata) appetitus naturalis qui eſt inanimatoꝝ tendit quadā neceſſitate ad bonum particulare dumtaxat vtile ꝛ conueniēs abſqꝫ delectabili. Per hūc appetitum creature inanimate tendunt ad loca ſua ꝑ cōſeruatione indiuidui: vl' ad actiones pro ſui multiplicatione ne ſpecies deficiat. Quēadmodū ignis generans ignem ex aere mouet̄ ſurſum ꝑ ſui conſeruatione: de appetitu naturali plura dicuntur in primo tractatu cap̄.xxv.dubio tercio ꝛ ſexto. Appetitus aūt ſenſitiu⁹ qui eſt brutoꝝ mouetur in bonum particulare vtile vel delectabile quadam impetuoſitate: que eſt infra libertateʒ et ſupra neceſſitatem. Tendunt quidem res aniate per formam ſenſitiuam in actu fundatam in bonum vtile: qđ dum conſequuntur ꝛ illud eis coniungitur: ſentiunt delectationem: de quo dictum eſt p̄mo tract. ca.xxv.dubio.vj. Appetitus vero intellectiuus ſeu voluntas que eſt hominū et creaturarum intellectualiū mouet̄ mera libertate in bonum vniuerſale ꝛ honeſtū verū ſiquidē bonum ſi appetitus rectus eſt: aut ſolum apparēs ſi ꝑuerſus. Honū eñ apparens ſunt diuitie delicie ꝛ honores tꝑales. Eſt eñ ſingularis ꝛ eminēs ꝓprietas anime rōnalis vt appetentiſſima ſit honeſtatis ſeu boni honeſti. Sūt in animalibus ꝛ auibus quibuſdam quedam ſimulacra ꝯcupiti honoris: quia pugnāt vt vincant: ſed radix nō eſt honeſtū bonū: ſed vtile vt ꝑ nidis: vel delicioſum vt ꝑ cibis vel ꝓlificatione. Similiter ꝛ in brutalibus hominibus bonum apparēs appetētibus qui cōpati ſunt iumētis inſipientibus q̄bus nō eſt intellectus. Qualiter aūt naturalia ꝑ appetitum tendunt in bonum quadā neceſſitate. Bruta quadam impetuoſitate homies mera libertate: dictū eſt in p̄mo tracta.ca.xxxiiij. circa ꝓcipium.

E Conſiderandū ꝙ appetitus nō ſolum eſt reſpectu boni: verumetiā reſpectu mali: vnde ſicut eadē potentia ſenſitiua eſt oppoſitoꝝ: ſicut viſus eſt albi ꝛ nigri: ſic appetitus ſenſitiuus ꝛ etiā intellectiuus eſt boni ꝛ mali: ſed ad bonuʒ ſe habet illud appetendo: ad malū aūt illud fugiendo. Volumus eñ nō malum ſ; fugere malum: ꝛ illa fuga mali habet rōneʒ boni. Ex hoc ſequit̄ ꝙ potētia appetitiua ꝛ fugitiua nō diſtinguunt̄ realiter: nā dicitur appetitiua inquantū ꝓſequit̄ cōuenientia: ſed dicit̄ fugitiua inquantū fugit cōtraria. Conſiderandū etiā ꝙ tota ratio triplicis boni vtilis vicʒ delectabilis ꝛ honeſti reperitur in appetitu rationali. Cuius ratio eſt. Nā aīa rōnalis creata ē ad appetendū ꝛ amandum deum. Ideo eius voluntati ꝛ appetitui nō ſufficit q̄cquid deus non eſt. Nullius eñ creature vtilitas delectatio ꝛ honeſtas ſatiare poteſt aīe appetitū volūtatis niſi deus q̄ eſt pure ſummū bonum: in quo eſſentialiter a quo efficiēter: ſcđm quē exemplariter: ad quē finaliter ſunt omnia bona vtilia delectabilia ꝛ honeſta. Ex cuius ꝑceptione ſequit̄ ſumma vtilitas delectatio ꝛ honeſtas. Vires nāqꝫ anie rōnalis hic in via indigētes ſunt inanes ꝛ vacue quarū indigētia replebit̄ ꝑ ſummū bonū in gl'ia Nā iraſcibilis que tendit in ſummū arduū in via cōtremiſcit formidoloſa maieſtatis in gloria aūt replebit̄ ꝑmanētia dignitatis inamiſſibilis qua ſecure tenebit̄ qđ in via ſub enigmate creditur. Rationalis aūt que tēdit in ſummū verum in via lippit ignara veritatis: in gloria autē

replebit̄ intelligentia veritat' infallibilis: qua clare videbitur qđ in via ſub ꝑiculo ſperat̄. Concupiſcibilis ꝟo que tendit in ſummuʒ bonum in via ſitit penurioſa voluptatis. In gloria aūt replebit̄ cōplacentia bonitatis infatigabilis qua ꝑfecte amabit̄ qđ in via ſemiplene diligitur ꝛc̄.

Secūdo ſequit̄ ex ꝑceptione dei: ſumma delectatio ꝓpter ꝯuenientiā ſummaʒ boni: ſūmi cū appetitu rōnali. Eſt.n. delectatio ꝯiūctio appetibil' ꝯuenientis cū appetitu. Hec aūt delectatio ꝛ ꝯplacētia voluntatis in ſummo bono: hic in via imꝑfecte ꝛ ſemiplene habet̄: ꝑ ꝑfectam ꝛ deuotam cōtemplationē: que ꝛ theologia miſtica dicit̄: que cōſiſtit in affectibus et ſpūalibus ſentimentis. In patria ꝟo per iugem fruitionē. Sequit̄ tertio ex ꝑceptione dei ſūma dignitas ꝛ honeſtas anime rōnalis: q̄m vt ſic eſt capax ꝛ ꝑticeps ſummi boni. Eſt eñ capax ſūmi boni inquātum eſt imago dei. Rōnalis eñ ſpūs ꝛ anima eſt imago ſumme trinitatis. naʒ quēadmodū deus eſt vnus ꝛ trinus: ita anima cum ſit vna in eſſentia: tres habet potentias q̄bus capax eſt dei. ſcʒ intelligentiā: voluntatē ꝛ memoriā. Per intelligentiam capax eſt potentie ꝛ ſapientie dei. Per voluntatē potens eſt capere bonitatē dei. Per memoriā potēs virtutē eternitatis dei: vt nūꝙ̄ ineternū ab eo poſſit ſeparari. Eſt etiā aīa ꝑticeps ſūmi boni in q̄ntum eſt ſilitudo dei: ꝛ ſic aīa ē ꝑticeps dei.i.ꝑfecte capiēs deum: ꝑ illapſam deiformē: vt ſic aīa fit deiformis.i. ſilis deo in via: per habitus ꝛ actus trium virtutum theologicaꝝ infuſaꝝ. ſcʒ fi. dei ſpei et charitat' imꝑfecte: in patria trib⁹ dotib⁹ glorioſis: vicʒ aperta viſione: ſecura tentione: ꝛ ꝑfecta dilectione: ꝓut dictū eſt in p̄mo tract.c.v. in fine. Appetitus etiā rōnalis cōſequit̄ vtilitatē delectationē et honeſtatē in bono honeſto (vt ſunt gratia ꝛ virtutes) in quo relucet ſilitudo p̄mi ꝛ ſummi boni. Plures etiā habet adiunctas vtilitates delectatiōes ꝛ dignitates: ſicqꝫ quadā vi ꝛ poteſtate trahit effectum volūtatis: ꝓut habitū eſt in.j.tract. ca.xxv.dubio.vj. Correlariū hō cuʒ ſit oīs creatura ꝑticipatiue: cōicat ꝛ continet omniū inferioꝝ creaturarū nobilitates ꝛ ꝑfectiones eminētius. Ideoqꝫ hō appetitū ꝛ naturalē inclinationē inferiorū ꝑticipat creaturaꝝ. Primo ineſt homini inclinatio ꝛ appetitus naturalis: in quo cōicat cum oībus ſubſtātijs: ꝓut quelibet ſubſtātia appetit cōſeruationeʒ ſui eſſe ſ̄m ſuam naturā: ꝛ ſ̄m hanc inclinationē ꝑtinēt ad appetitū ꝛ legē nālem: ea que vitam homis ꝯſeruant: ꝛ ꝯtrariū impedit̄: vt vim vi repellere: vt dī in decreto. diſ.j. Ius naturale. Scđo ineſt homini inclinatio ꝛ appetit⁹ ad aliqua magis ſpecialia ſ̄m naturā qua cōmunicat cū beſtijs: ꝛ ſic dicūt̄ eſſe de appetitu ꝛ lege naturali que natura docuit aīalibus cōmixto maris ꝛ femine: educatio liberorum. diſtin.j. Ius naturale. Tertio ineſt homini appetitus ꝛ inclinatio ad bonuʒ ſ̄m naturaʒ rōnis que eſt ſibi ꝓpria: ꝛ ſic homo habet naturalē inclinationē: ꝛ appetitum: vt ſcientiā ꝛ veritatē cognoſcat vt dicit̄.j. Metaphi. Oēs hoies natura ſcire deſiderant: ꝛ vt appetat virtuteʒ ꝛ bonitatē. vt dī.j. Ethi. Oīa bonū appetunt. Item ineſt homini naturalit̄ cōcordia inter ſimul viuentes. Item ꝙ inferiores ſubijciant̄ ſuis ſuꝑioribus.

¶ De diffinitione paſſionis. Ca. vj

A De diffinitione paſſiōis

Certa ꝑdicta diffinitio ꝛ deſcrptio paſſionis pēdet ex ſubiecto ꝛ obiecto paſſionis: de q̄bus viſuʒ eſt q̄rto ꝛ q̄nto caplīs. Nūc vidēdum eſt de diffintiōe ꝛ deſcptione paſſionis quā doctores multiplr deſcribūt Cācell'. pariſieñ. in tractatu de paſſionib⁹ aīe: ſic paſſionē deſcribit. Paſſio ē inclinatio q̄dā vel coaptatio ſeu ſilitudo ꝛ ꝯuenientia delicta ab agēte i paſſuʒ: ꝑ quā trahit̄ ip̄m paſſū q̄dāmō ad agens: aut eidem coaptat̄ vel aſſimilatur ꝛ refugit cōtrarium. Hec eſt generalis deſcriptio ꝯueniens quadru

Paſſio

plici genere paſſionū.ſ.naturaliū: aialiū rōnaliū ⁊ intelligibiliū: quarū de diſtinctiōe dictū eſt.c.iiij. Pro huius deſcriptōis intelligentia ꝯſiderandū ꝓut dictū eſt.c.iij. Qꝛ ſicut in corꝑali paſſione (que eſt effectus illatioq; actionis) tria eſt ꝯſiderare. vicȝ formā ꝑ quā agēs agit in paſſum: ipm agens velut terminus a quo ꝓcedit forma que recipit in paſſum: terminū ad quē ipm ſcȝ paſſum cui imprimit forma actionis. Queādmodum ignis generās ignem ex aere relinquit in igne genito caliditatē ⁊ leuitatē. Caliditatē ꝑ quā reſiſtit reſiſtētibus ⁊ corrūpentibus. Leuitatē ꝑ quā aſſequit ꝯuenientia: ꝗ leuitas ſuo pondere vel tractu mouet ſurſum ad ſimilem ignē: ⁊ dum illic eſt quieſcit. Odit ꝟo locū deorſum tanq̄ ſibi nō cōuenientem: ⁊ refugit ipm nec quietē habet in illo: ſicut exēplificatū eſt de paſſione ⁊ inclinatione naturalis appetitus: ſic etiam de aliorum appetituū paſſione. Nā hō affectus ꝑ amorē ad aliqd inclinat ad illud: vbi iuxta ſimilitudinē paſſionis naturalis eſt tria ꝯſiderare. Primū eſt terminus a quo: agens vicȝ virtus apphenſiua ſenſitiua exterior vel interior a qua paſſio inchoat: ꝗ cognoſcit obiectū aliqđ bonum particulare: ſub intentione vtilis vel delectabilis ꝯuenientis: vel malū particulare ſub rōne damni vel pene diſcōuenientis: queādmodū intellectus practicus ſeu ratio motiua vel ꝯſciētia ſimplex: cognoſcit verū ſub rōne boni vniuerſalis qđ ē obiectū voluntatis vel ſindereſis: prout dictum eſt.j.tract.ca. xxxiij. ⁊ in pleriſq; alijs. Scđm eſt terminus ad quē terminatur paſſio derelicta a virtute cognitiua: ⁊ ille terminus ad quē eſt appetitus ſenſitiuus: ꝯcupiſcibilis vel iraſcibilis. Nō enim patit mouet vel inclinat ꝑs appetitiua: niſi ꝓcedēte in pte apprehēſiua cognitione boni vel mali. Tertiū eſt forma media ꝑ quā vis apphēſiua agit in vim appetitiuam: motio ſcȝ interior deſiderij. Illa enim motio ſequit naturaliter apphēſionē: ⁊ eſt formaliter paſſio: mouens trahens coaptans aſſimilans ⁊ inclinās vim appetitiuam ad bonū apphenſū ꝑ vim cognitiuā: ⁊ ſi nō habet deſiderat: ſeu cōcupiſcit illud: ⁊ ſi adipiſcit quieſcit ⁊ delectat in eo. Refugit ꝟo ⁊ odit cōtrariū: ⁊ horret approximationē eius. ⁊ ſi ei cōtingit dolet ⁊ triſtat. Et he ſunt ſex paſſiones tres reſpectu boni ſimplicis: ⁊ tres ſimilit reſpectu mali: ꝓut infra docebitur: amor: ꝯcupiſcentia: delectatio: odium: fuga: dolor vel inquietudo. Paſſionē aliter deſcribit idem Cancell. ſuꝑ Magt in tractatu ſuꝑ verſu. Quia fecit mihi magna. Paſſio eſt apphēſio ſenſualis cōuenientis vel diſcōueniētis pn̄tis vel abſentis. Pro iſtius deſcriptionis noticia conſiderandū pmo: ꝙ hec deſcriptio conuenit paſſioni aiali ꝗ ſequit apphenſionem ⁊ cognitionē pure ſenſitiuā: poterit ⁊ cōuenire paſſioni voluntarie: que cōſequit cognitionē rōnis delibrantis: ⁊ etiā paſſioni mentali ipſius ſindereſeos: que cōſequit cognitionē ſimplicis cōſcientie ſi adderet hec particula intellectualis ſic paſſionem deſcribendo. Paſſio eſt apphēſio ſenſualis vel intellectualis cōuenientis ⁊c. Sed Cācell. ſeꝑatim deſcribit paſſionē aialem: qua cognita facilius poterit aliarū paſſionū haberi noticia. Cōſiderandū ſc[d]m ꝙ hec deſcriptio paſſionis nō eſt formalis ſed cauſalis: quia apprehenſio nō eſt formaliter paſſio: ſꝫ paſſio formalis cauſat ab apphenſione ⁊ cognitione ꝑambula: ſicut paſſio riſus exterior cauſat a paſſione interiori ſcȝ gaudij (Ridere enim vt dicit.s.Bona. in.ij. diſt. viij.pte.j.arti.iij.q.ij. Eſt opatio: ꝗ ptim cōpetit anie vt eſt motor: ptim vt eſt perfectio. Ibi enim eſt quedā cordis exhilaratio: ⁊ hec eſt ab aia: vt pfectio. Generat motio ⁊ hec ē ab aia vt motor) exemplificat Cancell. de paſſione cauſali ⁊ formali. Puer nanq; dum mater oſtēdit vbera apphendit ꝑ viſum ꝑ ſenſum cōmunem ⁊ ꝑ fantaſiam. Deinde ſi eſurit ſequit ad hanc apphenſionem inclinatio et motio quedā deſiderij nedū naturalis: ſed ſenſualis ⁊ animalis: ⁊ ſi non eget cibo: ſequitur aliquando motio faſtidij. Tandē tercio ſi non fuerit impedimentū: conſequit executio ad mouendum membra: ad ſugendū vbera: vel ab eis diuertendo. Medium enim ſcȝ motio eſt formaliter paſſio. Illa enim motio interior ſequit naturalit apphenſionem: ſed apphenſio nō eſt formaliter paſſio: ſed cauſaliter: quia paſſio formalis cauſatur ab apprehenſione: ꝓut exemplificatū eſt. Conſiderandum tertio ꝙ q̄libet paſſio (ſiue naturalis ſiue animalis ſiue voluntaria ſiue mentalis ſindereſis) inſequitur cognitionē ꝓuiam ſeparatā vel coniunctam. Paſſio ſiue inclinatio naturalis inſequit apphenſionē ſeu cognitionē non cōiunctam ⁊ ſeparatam: que deus eſt: qui oīa infallibiliter dirigit in actus ⁊ fines ſuos: nam opus nature (inquit Cōmētator) eſt opus indulgentie ſcȝ dei. Paſſiones nanq; ⁊ inclinationes naturales inanimatorū (Qualia ſunt corpora ſimplicia celeſtia: ⁊ quatuor elementa: ſimiliter materia prima ꝗ eſt pars compoſiti ſubſtātialis naturaliter appetit formā vt per eam actuetur in eſſe actuali: forma etiā naturalis appetit naturaliter iungi materie: vt in ea ſubſiſtat. Similiter corpora mixta ex elementis cōpoſita: ſicut mineralia ſenſibilia corpora humana: ⁊ animata inſenſibilia: vt ſunt vegetabilia quorum forma ꝓpter ſui materialitatē modicū eſt eleuata ſupra naturā in quibus ſolus naturalis appetitus reperit) inſequunt cognitionē ꝓncipij ſeparati: ſcȝ dei qui primus motor eſt. Quemadmodū cognitio ⁊ intentio ſagittantis eſt in ſagitta directa: ꝓut dictū eſt pmo tracta.c.xxv. dubio tertio ⁊ quarto. Item ibidē.xxxiij.et.xxxiiij. capitulis.

Conſiderandum quarto ꝙ paſſio animalis: ⁊ voluntatis ⁊ ſindereſis ſequunt apphenſionem ⁊ cognitionē coniunctā nam paſſio aialis que eſt motus ⁊ inclinatio appetitus ſenſitiui cū ſenſibus: eſt in parte aie ſenſitiue: ꝗ cognoſcit obiectū appetitus ſenſitiui. Paſſiones vero appetitus intellectiui ſcȝ volūtatis ⁊ ſindereſis cū rōne ⁊ ꝯſcia ſimplici: ſunt in parte anime rōnalis que cognoſcit bonū vniuerſale: qđ eſt obiectū appetitus intellectiui: ꝓut habitū eſt in pmo trac. in pluribus caplis. Correlariū ex dictis ad paſſionē tria ꝯcurrūt. Primū eſt apphenſio boni cōueniētis vel mali diſcōuenientis. et hec apphēſio fit ꝑ intellectū practicuȝ ſeu rōnem motiuā in hoie: ⁊ ꝑ fantaſiam in brutis: cooperātibus ſenſibus exterioribus ⁊ iterioribus ꝓſertim eſtimatiua: cuius actus (ꝓut dī pmo trac.c.xxj.) ē elicere ex rebus ſenſatis intentiones non ſenſatas: vtilis vicȝ vel nociui ardui vel difficilis: hec oīa ſunt diſpoſitiōes ꝑambule ⁊ ꝓuie diſcernentes ⁊ cauſantes motus paſſionum.

Scđm eſt appetitus rōnalis ſiue intellectiuus ſiue volūtas in hoie: et appetitus ſenſitiuus concupiſcibilis ⁊ iraſcibilis in brutis: ꝗ ſt ſubiectū paſſionis: ⁊ paſſiōes eorundē actus. Tercium eſt motio affectio ſiue inclinatio actualis cauſata in appetitu ex apphenſione: et talis motio ⁊ inclinatio eſt formaliter paſſio: inchoata in virtute apphenſiua ꝯiūcta: ⁊ derelicta ⁊ terminata in ꝟtute appetitiua. Poſtremo ſequit executio i opus ꝑ vim motiuā executiuā (de ꝗ dī tra.pmo.c.xxvj.)

Paſſio formaliter accepta ꝓ motu et inclinatione appetitus ſic deſcribit a Damaſceno.ij.libro. Paſſio eſt motus appetitiue ꝟtutis ſenſibilis in imaginatiōe boni vel mali. Hec deſcriptio eſt paſſionis aialis ꝗ eſt actus ⁊ motio appetitus ſenſitiui. Et ſumit in dicta deſcriptione imaginatio: pro apphenſione fantaſie ꝗ ſpecies ſenſibiliū ꝑ ſenſum cōmunē a ſenſibus exterioribus acceptas ⁊ in imaginatiua reſeruatas: apphēdit intētiones etiaȝ eſtimatiue apphēdit ⁊ cōponit: ꝓut dem̄ eſt in pmo trac.c.xx. vbi dī ꝙ imaginatio ſepe accipit ꝓ fantaſia. Paſſio etiam

B Alia d[…] tio paſ[…]

C

ſenſualis aliter deſcribit̃. Paſſio eſt mo-
tus irrõnalis aie ꝑ ſuſceptionez boni vel
mali. Diffinit̃ etiam paſſio a Remigio.
Paſſio eſt motus aie: ꝑ ſuſpicionẽ boni
⁊ mali. Hanc diffinitionẽ declarat Alexã
der in tercia parte.q.v.mẽbro.j. dicẽs ꝙ
ſuſpicio dupl'r ſumit̃ ꝓprie ⁊ ſic dubitati-
onẽ importat: et ſic ſumit̃ in diffinitione
Remigij. Sumit̃ etiam extenſe nomine
ꝓut dicit appꝛehenſionẽ ſiue cognitionẽ: ⁊
ſic ſumit̃ in dicta diffinitione ſub h̃ ſenſu
Paſſio eſt motus aie per appꝛehenſionez
boni vel mali. Diffinit etiam Alexãder
ibidẽ paſſionẽ. Paſſio eſt motus ꝑter na
turam ſenſibilis: vñ ſm̃ Johez Damaſ.
Paſſio generaliter dicta eſt mot⁹ ex alio
in aliud: hoc aũt põt eſſe dupl'r vel in ali-
ud ſm̃ naturã: tũc paſſio dĩ a patyn gre-
ce qď ſonat informationẽ: ⁊ hoc mõ dici-
tur aia paſſibilis.i.receptibilis ipſorũ in-
telligibiliũ ſciẽtiarũ ⁊ virtutũ: ad qď ſm̃
naturã nata eſt: hoc modo generaliſſime
dicit̃ paſſibilitas reſpectu cuiuſcũq; crea
ture inquantũ eſt receptibilis cuiuſq; ꝑ-
fectionis: ⁊ ſic luna dĩ pati recipiẽs lumẽ
a ſole (vt dĩ.c.iij.) Uel motus eſt ab alio
in aliud ꝑter naturã: tũc paſſio dĩ ſpecia
liter ſm̃ ꝙ diſtinguit Joh. Damaſ. inter
oꝑationem ⁊ paſſionem: qꝛ oꝑatio dicit̃
motus q̃ eſt ſm̃ naturã: paſſio vero dicit̃
motus immoderatus q̃ eſt ꝑter naturaz
ſicut pulſus cordis nõ ſm̃ naturã motuſ
paſſio eſt: non tñ ſicut dicit Damaſ. Oẽs
motus paſſiui paſſiones vocant̃: ſed qui
ſunt vehemẽtiores ⁊ in ſenſum ꝓceden-
tes. Qui eñ ꝑui ſunt ⁊ inſenſibiles non-
dũ paſſiones ſunt: ideo diffinit̃ paſſio eſt
motus ꝑter naturã ſenſibilis. Haruz de-
ſcriptionũ noticia claret ex ſequẽti deſcri
ptione paſſionis: q̃ extracta eſt ex tracta-
tu Cancell'. de paſſionibus aie. Paſſio
eſt motus appetitus ꝯueniẽs ex appꝛehẽ-
ſione alicui⁹ vt ꝯueniẽtis vel diſcõuenien
tis: pñtis vel abſentis. Ad cui⁹ deſcri-
ptionis noticiã: ꝑticule ei⁹ declarabũtur
ſingillatim. Primo dĩ in deſcriptiõe paſ-

ſionis motus: motus ꝓut hic accipit̃ nil
aliud eſt ꝙ̃ inclinatio in aliq̃d: ⁊ iõ illis vi
ribus aie q̃bus inclinatio nõ ꝯuenit: non
attribuit̃ ꝓprie motus. Inclinatio autez
eſt in appetitu q̃ mouet in aliq̃d habẽdũ
vel agendũ: ⁊ iõ actus appetitiuarũ vtu-
tũ (ſcꝫ naturalis ſenſitiui et intellectiui)
motus ꝓprie vocant̃: nõ aũt actus vtutũ
appꝛehenſiuaruz. Scđo dĩ in deſcriptione
paſſionis Appetitus: in q̃ tãgit̃ ſubiectũ
paſſionis. Subiectũ eñ paſſionis ẽ appe
titus (ꝓut dĩ.ca.iiij.) in q̃ cauſat̃ motus
q̃dã ꝯſequẽs appꝛehenſionẽ vtutis cogni
tiue. Si eñ talis mot⁹ ꝯſequit̃ ad cogni-
tionẽ pure ſenſitiuã: ſic dĩ paſſio aialis.
Si vero conſequit̃ cognitionẽ rõnis deli
berantis de particularib⁹ agẽdis: ſic dicit̃
paſſio volũtaria vel rõnalis. Si vo cõſe-
quit̃ cognitionẽ pure intellectualem ſeu
mentalẽ ſeu ꝯſcie ſimplicis: in cui⁹ lumie
nãli cognoſcunt̃ ꝑma ꝑncipia moralia:
ſic põt noiari paſſio ſindereſis vel menta
lis vbi fit raptus vel extaſis. Ad cauſã
dam namq; paſſionẽ combinant̃ vis appꝛ
henſiua diſcretiua ſeu cognitiua ſimul ⁊
motiua: ſenſus vicꝫ vel ratio percipiẽs ⁊
appetitus mouẽs: qꝛ nec motiua vis ſola
ſufficeret pluſq̃ in rebus inſenſibilibus.
Mutuo eñ ſe ꝑſupponunt cognitiua et
motiua: ſicut forma litterarũ ꝑſupponit
oculuz dirigentẽ ⁊ manum ſcribentẽ: vis
eñ motiua nõ mouet̃ niſi ꝑus obiectum
ſit appꝛehẽſum ⁊ pñtatũ ꝑ vim appꝛehenſi-
uã ꝙ̃ oportet in actu ꝑcedere ſi nõ tpe tñ
ordine nature. Tercio dĩ in paſſionis de
ſcriptione alicui⁹ vt ꝯueniẽtis vel diſcõ-
ueniẽtis pñtis vel abſentis: qď appꝛehẽdi-
tur tãq̃ pñs: ſi nõ re tñ intentione vl' ſpe
cie reſeruata in imaginatione vel memo-
ria: in hoc tangit̃ obiectũ paſſionis: dictũ
nãq; eſt ca.v.ꝙ vis appetitiua ⁊ ſil'r paſ-
ſiones ei⁹ habẽt ꝓ obiecto bonũ tanq̃ ſi
bi ꝯueniẽs ⁊ malũ tanq̃ ſibi diſcõueniẽs
Queãdmodũ verũ ſimplex obiectum co
gnitiue ſenſualis ⁊ intellectualis (ꝓut di
ctũ eſt in ꝑmo tract.c.xxv.in ꝑmo dubio.

Et ca.xxix.q.vij.) noiat quãdã adeq̃tio-
nem rei cognite ad vim cognitiuã: qm̃ ve
ritas eſt adequatio rei intellecte ad intel-
lectũ. Falſuz vo noiat diſpꝛopoꝛtionem
Pariformiter bonũ noiat q̃ndã ꝯuenien
tiam rei deſiderate ad vim appetitiuam:
ſenſualẽ vel intellectualẽ. Malũ vo no-
minat diſcõuenientiã: ⁊ qm̃ bonũ poteſt
ꝯſiderare abſolute ſimpl'r ⁊ ſine ꝯtractio
ne. Põt etiã ꝯſiderari cuꝫ ꝯtractione: vt
abſens ad pñs ad arduũ: ſm̃ hoc etiã di-
uerſificant̃ paſſiões: amor reſpicit bonũ
abſolute: deſideriũ reſpicit bonũ ꝯtractũ
qꝛ bonũ abſens ⁊ futurũ eſt obiectũ deſi-
derij: gaudiũ reſpicit bonũ ꝯtractum ad
ꝑſens vt iam adeptum: paſſiones iraſci-
bilis vt ſpes deſperatio: reſpiciũt bonum
ꝯtractũ ad arduũ: ſic ꝓpoꝛtionabilit̃ ma-
lũ ꝯſiderari põt abſolute vel cũ ꝯtractio
ne reſpectu aliarũ paſſionũ habẽtiũ ma-
lũ ꝓ obiecto: de q̃bus ſingillatim dicet̃.j.
ca.viij. Et notãter addit̃ in paſſionis de
ſcriptione vt ꝯuenientis: nam paſſio non
ſolũ ꝯſurgit ex appꝛehẽſione veri boni: ſed
etiã ex appꝛehẽſione boni apparentis: qď ẽ
veri boni effigies ⁊ ſimulacrũ qď appꝛehẽ-
dit̃ tanq̃ ꝯueniẽs: qď notat hoc aduerbi
um ſilitudinis: vt cũ dĩ: vt ꝯueniẽtis. Bo
nũ namq; qď mouet appetituz nõ ſemꝑ ẽ
verũ bonũ ſ; aliqñ appꝛens bonũ ⁊ actus
peti: vnã dĩ.ij.phiſi. qꝛ finis eſt bonũ verũ
vel apparẽs bonũ. De h̃ clarius dictuz ẽ
in ꝑmo trac.c.xxxiij. in declaratiõe ꝑme
diffinitõis boni. Itẽ de h̃.c.xxxv. de voli-
D tione. Autor de ſpũ ⁊ aia (q̃ credit̃ fu
iſſe Hugo. de.s.victore) breuẽ ponit paſ
Affectus ſionis ſub noie affectus deſcꝑtionẽ. Affe
ctus inq̃t ẽ ſpõtanea ⁊ ſuauis inclinatio
ad aliq̃d. Hec deſcriptio ꝯuenit paſſioni
aiali: rõnali ⁊ intellectuali: ꝓut dictũ eſt:
ca.iij. Trip'r in nobis attendit̃ paſſio ſi-
ue affect⁹.ſ.in ſupꝛioꝛi pte rõnis: ⁊ in infe-
rioꝛi ⁊ in imaginatione: ſi ſpũs noſter ſe-
quit̃ affectũ: primũ dĩ hõ ſpũalis: ſi ſcđm
dĩ homo rõnalis: ſi tertiũ dĩ aialis. Po
terit etiã ꝑ q̃ndã analogiã hec deſcriptio

cõuenire paſſioni ⁊ inclinationi naturali
inſenſibiliũ: velut mox ꝑtebit. Pro hui⁹
deſcriptionis intelligẽtia ꝯſiderandũ: ꝙ
deſcriptio duo innuit req̃ſita ad affectuz
paſſionis. Primũ ꝙ ſit affectus ſit ſpon-
taneus.i.vltroneus ſeu volũtarius. Acci
piendo volũtariũ cõiter (nam dictũ ẽ in
ꝑmo trac.c.xxv.in fine q̃rti dubij. Et etiã
ca.xxxj.in fine) ꝙ voluntas accipit̃ nõ ſo
lum ꝓ appetitu intellectiuo: ſ; etiã aliqñ
ꝓ appetitu ſenſitiuo ⁊ nãli. In omi eñ
appetitu eſt ſpontanea (hoc eſt) inclina-
tio nõ violenta. Spontanee namq; ⁊ vo-
luntarie inclinationi affectus: cõtrariat̃
coactio ⁊ violentũ. Deſcribit̃ aũt violen
tum (.iij. Ethi.) cuius ꝑncipiũ ẽ extra ni
hil ꝯferente vim paſſo: vt lapis in altuz
ꝓiectus: ꝑncipiũ motus ſurſum lapidis
eſt extra naturã lapidis. ſcꝫ ꝓiciẽs imꝑ-
mens q̃ndam vim aeri motiuã: ꝙ̃ diu hec
vis durauerit in aere lapis ſurſum mo-
uet̃: Lapiſq; nullã confert vim: hoc ẽ in-
clinationẽ ad motũ ſurſum: q̃npotius de
ficiente virtute ꝓiicientis: lapis ꝑ appeti
tum ⁊ paſſionẽ naturalẽ ſcꝫ grauitatem
inclinatur ad motum deoꝛſum. ſic etiam
appetitus ſenſitiuus: habet paſſionẽ ⁊ in
clinationẽ ſpontaneã non violentatã ad
bonũ vtile vel delectabile ꝓſequẽdũ. Pa
riformiter ⁊ appetitus rõnalis: volũtas
ſcꝫ delibꝛatiua poſt electionẽ ⁊ ꝯſenſum:
ſpontanee ⁊ voluntarie ſine coactione ⁊
violentatione libere inclinat̃ ⁊ mouet̃ in
bonuz vel ad malũ. Appetitus etiam in-
tellectualis voluntas ſcilicet naturalis
ſindereſis: inclinationem habet ſponta-
neam naturalem nõ coactum: quia inſti-
gat ſtimulat ⁊ inclinat ad bonum: ⁊ re-
murmurat ⁊ recalcitrat contra malum.
Scđm qď requiritur ad affectuz eſt ꝙ
ſit ſuauis inclinatio: vnde dicitur Sapi-
entie.viij. Sapientia attingit a fine ad fi-
nem foꝛtiter. Hoc eſt omnia creata pe-
netrando ſua virtute vſq; ad minima:
coniungens pꝛincipia rerum adinuicem
Nam pꝛincipia ſunt minima quantitate

molis ſed maxima virtute. Et diſponit
oīa ſuauiter: hoc eſt q̄a dat oibus cre-
atis formas ⁊ inclinationes ſeu affectus
paſſionū: p quas mouent̄ ↄnaturalit̄ ad
actus ſuos ⁊ fines: ſicut lapidi grauitatē
p quā naturaliter tendit deorſum: cui cō
formans ſe Auguſti. vij. de ciui. dei. Dicit
q̄ deus ſic res quas ↄdidit amministrat:
vt eas ꝓprios motus agere ſinat. Con
formiter loquit̄ phs. viij. phiſi. Dans for
mā dat ↄſequētia ad formam. Cōſequēs
ad oēm formā tam naturalē q̄ realem q̄
intentionalē ⁊ ſpūalē: ponit̄ eſſe coapta-
tio: inclinatio appetitus: paſſio vel affe-
ctus ſuauis: aut voluntas tendēs in finē
ſuum: ſiue ſit ꝓprimus: mediatus ſeu vlti
mus. (Finis nanq̄ʒ vt dictū ē pmo tract.
ca. xxxiiij. in fine eſt triplex: vicʒ finis in q̄
quieſcitur. ſcʒ deus: finis quo quieſcitur
in deo vel ſimpliciter. ſcʒ charitas ↄſum-
mata in patria: vel vt nūc. ſcʒ fides cum
dilectione: vt dictū eſt clarius vbi ſupra)
Patet hoc de appetitu ⁊ affectu naturali
qui cōſequit̄ ad formaʒ naturalē ad loca
tanq̄ fines ſue ↄſeruatiōis. Sicut ignis
cauſans ignem dat formā ſuam igni ge-
nito: cum inclinatiōe ⁊ naturali appetitu
⁊ affectu ad locū ſurſum in quo quietat̄
ſi eſt. Mouet̄ aūt ſi nō eſt impedimento
ceſſante: ꝓpterea affect⁹ ſeu affectio dici-
tur quaſi affixio. naʒ affectio ſeu amor ve
lut pondus ↄiungit ſtabilit ⁊ figit aman-
tem cum amato. vñ dicit Auguſti. Amor
meus pondus meū: illo feror quocūq̄ʒ fe
ror. Suauitati affectus contrariat̄ du
ricia cordis ſeu mentis: que cōpunctione
nō mollit̄. vñ dī Eccl. iij. Cor durū male
habebit in nouiſſimo. Cor eñ duruʒ reſi-
ſtit inſtinctui ⁊ inclinationi diuine ad bo
num: ſicut in corpalibus dicit̄ duruʒ qđ
non cedit tangēti. iiij. Metheororꝝ. Ma
le habebit in nouiſſimo: nā ſicut dicit Au
guſtinus in ſermone de innocētibus: hac
animaduerſione. id eſt. punitione: pcutit̄
peccator vt moriens obliuiſcat̄ ſui: qui
dum viueret oblitus eſt dei.

¶ De ſignificatione paſſionis.
Capitulum vij

I Nteriectioni accidit vnū tantuʒ
vicʒ ſignificatio: Interiectionuʒ
ſignificationes diuerſe ſunt. Aut
eñ ſunt gaudentis: vt euax: euge. Aut do
lētis: vt heu: hey: ah: phdolor. Aut flētis
vt au: ve. Aut ſunt ridētis: vt haha: hehe
Aut irridētis: vt vaha: vah. Aut ſunt ad-
mirantis: vt pape: hui. Aut exclamātis:
vt o: proph. Aut gementis: vt hem. Aut
metuentis: vt tatat. Aut indignantis: vt
propudor: ſpurciſſimus: mahumet: o in-
fandum (quaſi nō fandum) huſſitarū cō
uenticula in Bohemia. Et ſi qua ſunt ſi-
milia: veluti amabo (media breuis: ab a-
mo: as) interiectio eſt blandientis.

Grāmatica infima ancilla ſapiētie the
ologie (que ſcientiarū omniū eſt pnceps
⁊ regina: cui cetere artes tanq̄ pediſſeq̄
ancillant̄) cum alijs ſcientijs philoſophi
cis: deſeruit theologice ſapiētie: ſm q̄ di
Prouerb. ix. Sapientia miſit ancillas ſu
as: vt vocarēt ad arcem: verticē vicʒ ſub
limiſſimū veritatis fidei theologiceq̄ʒ ſa-
pientie: que ſup oēm ſpeculationē philo-
ſophicam extollit̄: ⁊ dignitate ac vtilita-
te antefert̄: cui cetere artes ancillantur:
maxime cum multe ſint q̄ſtiones ac ↄclu
ſiones fidei: que ſine aliaꝝ ſcientiaꝝ peri
cia terminari nō poſſunt. Uix eñ grana
abſq̄ʒ paleis colligi poſſunt: ⁊ verba diui
na ſine verbis ⁊ ſcientijs humanis. Non
ergo incōgrue huic operi grammaticalis
diffinitio ⁊ ſignificatio interiectionis in-
ſerit̄. Nā interiectionū ⁊ paſſionū af-
fectionaliū cognitō: nō parū ꝓdeſt ad do
ctrinalem cognitōem theoſophie xpiano
rū. Prodeſtq̄ʒ anie deuote ad deuotōnis
ſcolam vocate: ꝓdeſtq̄ʒ ꝓ adipiſcēda no
ticia habituū vitiorū ⁊ virtutū: ꝓut in. ij.
ca. huius ſcđi tractatus extat ꝓbatum.
Grāmatica ḡ notificans affectioneʒ ſiue
paſſionē ſub nomine interiectionis: eam
quo ad eſſentialia diffiniēdo (interiectio
eſt ꝑorationis indeclinabilis: paſſioneʒ

aut affectū animi ſignificans: voce inco-
gnita: hec diffinitio declarat̄ in pmo ca.)
notificat eam etiā quo ad accidētalia ei⁹
ſignificationē explicando dicens. Inter-
iectioni vnū accidit tm̄. ſcʒ ſignificatio: q̄
multiplex eſt: aut gaudentis: aut dolen-
tis ⁊c. Grāmatica etiam deſcribit ſignifi-
cationem. vnde dicit: ſignificare eſt intel-
lectui aliquid repſentare. Uel ſic ſignifi-
care eſt rem p vocem ſm placitū intelle-
ctui repſentare. Significatio eſt rei p vo
cem ſm placitū repſentatio. Pro quo
cōſiderandū: q̄ ſignificare vno mō accipi
tur large ſm oēm modū quo intellectui
aliquid pñtat̄: ſit hoc p voces: ſit p colo-
res vel ſpecies coloꝝ: ſit p obiecta quo-
rūlibet ſenſuū: ſit p enigmata figurarū in
ſcripturis ſanctis: ſit p reuelationes mi-
ſterioꝝ qua deus reuelando aliquid ali-
quā illuſtrationē in intellectu modo effi-
cit. vnde dicit Grego. in moralib⁹. Deus
ſine mora ſermonis inſinuat repētina lu
ce noſtre ignorātie tenebras illuſtrat: vt
ſic ſignificare nō cōuenit grāmatice: que
vtitur dictiōe ⁊ voce ſignificatiua ad pla
citum. Alio mō ſignificare cōuenit gram
matice: ⁊ accipit̄ ꝓprie inq̄ntū aliquid re
pſentat̄ intellectui p vocem ſignificatiuā
Nam ↄceptiones interiores mentis nō
ſufficiunt ꝓ ſtatu nature deſtitute: ad cō
ſecutionē ſentētiaꝝ philoſophicaliū theo
logicaliū ceterarūq̄ʒ artiū ⁊ doctrinarū: ſi
nō fuiſſent inuēta noia ad placitū ſignifi
cantia. vnde grāmatica: logica: rethorica
ſumpſerūt initiū: ſm hoc Significare ſic
habet diffiniri. Eſt rem p vocem ſm pla-
citū intellectui repñtare. Significatio eſt
rei p vocem ſm placitū in intellectu rep
ſentatio. Primi eñ inuētores metaphiſi
ci ↄceptiones interiores anie a rebus ad
extra formauerūt: ⁊ hoc innuit̄ cuʒ dicit̄
Significatio eſt rei p vocem ⁊c. Primo
eñ p ſenſus acceperūt accidentia cū ſub
iectis ſecum inuolutis. Scđo abſtraxe-
runt quidditates rerum ab hic ⁊ nunc: ⁊
denudauerūt ab accidentibus ſubſtātias

Non tamē ꝓpter hoc decipit̄ abſtrahens
ſuam ſcientiam a ſenſibus ⁊ a fantaſma-
tibus: per abſtractiōem ab hic ⁊ nunc ⁊ a
materia. Intellect⁹ eñ noſter eſt vis ab-
ſtractiua potens vnita diuiſim concipe-
re ⁊ intelligere: ⁊ diuiſa ↄiunctim. Mate
rialia quoq̄ʒ immaterialiter: ⁊ ſingularia
vniuerſaliter. Tertio primi impoſitores
apud ſe verba mentalia ſeu conceptiōes
impoſuerunt que quidditates huiuſmo-
di repreſentarēt: ⁊ ita fuit in eis logica q̄-
dam mētalis priuſq̄ vocalis aut ſcripta:
immo et grāmatica prius ita compoſita
eſt que minus aſpicit res q̄ logica: quia
fundat ſe ⁊ ſuos modus ſignificādi in cō
ceptibus: qui ſunt prime intentionis vel
ſcđe. Conſequēter ars imitata eſt natu-
ram in vocibus ⁊ ſcripturis ad placituʒ
inſtitutis. Tales nanq̄ʒ voces ad placitū
inſtitute: interiorem mentis conceptum
ſimplicem repreſentātes: ſm logicos di-
cunt̄ termini. Nam terminus eſt vox ſi- Terminus
gnificans vniuerſale vel pticulare: vt ho
mo ſocrates. Apud grāmaticū dicunt̄ di
ctiones ſiue ptes orationis. Si vo exprimūt
ↄceptum complexum: apud logicum di-
cunt̄ ꝓpoſitiones: ſm vo grammaticum
Oratio que eſt plurimarū dictionū con- Oratio
grua aggregatio. Nam grāmatica (que
eſt recte loquendi ſcientia) ad exprimen-
dum mentis interiorem cōceptionē vtit̄
oratione: que eadem eſt cum locutione.
Qualiter vo locutio fit docet ſanctus B
Bona. in. ij. diſtin. x. art. iij. q. j. vnde dicit
q̄ loqui duplr eſt. Uno modo loqui dicit
actum in ſe ſiue intrinſecum: ⁊ ſic loqui:
idem eſt qđ verbum ſiue interiorem con
ceptionem: formare ſiue gignere: ſic locu Locutio
tio nō aliud q̄ cogitatio. Rōnis eñ app
henſio (vt dicit̄ in pmo tract. in fine. xj.
capli) dicit̄ cogitatio quaſi coagitata. id
eſt. collata rōnis apprehenſio: vt ſic cogi
tatio nil aliud ē q̄ verbi formatio: vel ↄbi
ↄceptio: ſicut vult Anſhelm⁹ ⁊ Auguſt.
Alio modo loqui dicit actum ad alteruʒ
q̄dāmodo extrinſecū: ⁊ ſic ideʒ eſt quod

verbũ formatuʒ ꝑ vocem exprimere: ſm
ꝙ dr̃.j.ꝑiarmenias. Voces ſunt note.i.ſi
gna paſſionũ.i. ꝯceptuũ que ſunt in ani/
ma:ubi ſumit̃ paſſio cõmuniter: ſm ꝙ ſo
la receptio alicuius paſſio dr̃:ꝓut dictuʒ
eſt ſupra.ca.iij. Et ſic locutio dicit pluſꝙ̃
cogitatõem.Cuʒ eñ homo loquit̃ alteri
nõ ſolum cogitat:ſed cogitationẽ ſuã for
mando vocem ſenſibilẽ tanꝙ̃ per notã.
id eſt.ſignum mediũ alij interpretat̃ ⁊ ex
plicat.Ratio aũt quare locutio hominis
nõ ſolum reddit actum ſed etiaʒ ſignum
mediũ hec eſt: quia in aĩa alius eſt act⁹
ꝯuerſionis ſupra ſe: ⁊ alius actus ꝯuer/
ſionis ad alterũ:⁊ in cogitatione ꝯuertit̃
anima ſupra illud qđ habet in ſe. In lo/
cutione ṽo offert alteri: ⁊ ita oportet ꝙ
alius ſit actus cogitare ⁊ loqui: ⁊ ita ad/
dit actũ locutio ſupra cogitationẽ in ho/
mine.Addit etiam ſignũ:quia aĩa ꝙ̃diu
eſt cum corꝑe: nõ eſt nata ſuſcipe niſi me
diante vi ſenſitiua:vnde qui amittit vnũ
ſenſum:neceſſe habet amittere vnã ſcien
tiam: ideo ad hoc ꝙ aĩa ꝯceptũ ſuũ al/
teri exprimat: oportet ꝙ ipm̃ voce ſenſi/
bili ꝑ organa formata mediante vi imagi
naria ꝯiungat: ⁊ ſic ſilitudo intelligibilis
ſiue ſignatũ intelligibile ꝑ illud ſuũ ſignũ
ſenſibile: mediãtibus virtutibus ſenſiti/
uis ad intellectũ alterius aĩe aſcendat.
Et hoc ꝯueniens eſt:vt ſicut hõ compo/
ſitus eſt ex aĩa ⁊ corꝑe: ita eius locutio
aliquid habet ſpũale aliqđ corꝑale. In
ſpũalibus aũt ſubſtantijs ſcʒ angelis ali/
ter ſit locutio: ꝓut dictũ eſt in ꝑmo trac.
C ca.xxix.q.x.art.ij. Correlariũ ex dictis.
Locutio eadem eſt cum ſignificatione de
qua in pñti caplo agit̃:nam vtrobiqʒ ver
bum mentale ſeu ꝯceptio interior mẽtis
gignit̃ ⁊ format̃ in vtero ventriculo ſeu
matrice aĩe rõnalis. vicʒ in memoria ſeu
in intellectu poſſibili:⁊ tandẽ verbũ men
tale ſeu ꝯceptio interior ꝑ vocem exꝑmi
tur q̃ interiorẽ ſignificat ꝯceptionẽ: nam
ꝯcipe dr̃ quaſi ſimul cape:⁊ intelligere q̃ſi
intus legere: ⁊ recipe in memoria: quaſi

intus parere ꝑ intellectũ agentem:cuius
eſt ſpẽs intelligibiles a fantaſmatib⁹ ab/
ſtrahere:⁊ eas in memoria ſeu in intelle/
ctu poſſibili (qui eſt locus ſpecierũ intel/
ligibiliũ) velut in vtero ſeu matrice aĩe
rõnalis gignere ⁊ concipere:⁊ tandem in
locutione ꝑ vocem in mediũ ꝓferre: vn/
de dicit Auguſt. ꝙ verbũ eſt ipſa cogita/
tio ſeu ꝯceptio que adhuc intra ꝯſciẽtie
ſecreta retinent̃. Vox ṽo index verbi.
Conſiderandũ ꝙ ꝯceptões in vtero
vel matrice aĩe rõnalis: ſolent geminoſ
fructus ſeu ꝯceptus afferre: ſm duplicẽ
vim anime rõnalis:qm̃ aliqui ſunt cogni
tiui vel appꝛ̃henſiui:alij ṽo affectiui.Con
ceptus affectiui ſignificant̃ ꝑ interiectio
nes.Conceptus ṽo cognitiui ſignificant̃
per alias partes orõnis:non faciendo hic
differentiã inter ſignificare ⁊ ꝯſignificare
vnde dicunt grãmatici.Ceteris ꝑtibus o/
rationis ſignificãtibus mentis ꝯceptum
ſola interiectio ſignificat mentis affectũ.
Ex quo ſequit̃ ꝙ interiectio ſignificans
mentis.i.volũtatis affectum:nobilior eſt
ceteris ꝑtibus: ſignificãtibus mẽtis.id ẽ.
intellectus ꝯceptum:quẽadmodũ volũ/
tas eminentior ⁊ nobilior eſt potentia ꝙ̃
intellectus:niſi degeneret in vitium:ſicut
dr̃ de peccãte ꝙ ꝯcepit dolorẽ ⁊ ꝑepit iniq̃/
tatem: que duo ꝑtinent ad voluntatem.
Conceptões eñ affectiue vehemẽtiores
⁊ efficaciores ſunt ꝙ̃ cognitiue: imo ſine
cis languidi ſunt ꝯceptus cognitiui: ve/
lut inertes ⁊ mortui:⁊ ideo nobiliores di
ci debent:ſicut ⁊ voluntas in hoĩs regno
ꝑncipat̃: ꝓpterea lex ⁊ ꝓphe pendẽt ex di
lectõne ſeu charitate: de puro corde: ⁊ cõ
ſciẽtia bona:⁊ fide nõ ficta: de volũtatis
nobilitate dictũ ẽ in.j.trac.c.xxxij. Cor
relariũ ex dict̃: ſignificatio interiectionũ
ſignificantiũ affectũ ſiue paſſionẽ mẽtis:
corñdet nũero paſſionũ.Vndecim naqʒ
ſunt paſſiões (vt dicet̃ ſeq̃nti caplo) vicʒ
amor:odiũ:deſideriũ:fuga:gaudiũ:triſti/
cia:ſpes:deſperatio:timor: audacia ⁊ira
Idcirco paſſiones ⁊ ſignificatões inter/

iectionũ in numero vndenario ſibi corñ
dent.Nã q̃dam interiectiones ſignificãt
affectũ ⁊ paſſionẽ amoris:q̃dã odij:q̃dã
gaudij:q̃dã ire ⁊ ſic de alijs.Et ſicut diui
ſio paſſionũ in numerũ vndenariũ nõ eſt
in ſpẽs ſpecialiſſimas ſ ſubalt̃nas(Con
tinẽt eñ vndecim paſſiones ꝑdicte alias
ſub ſe vt infra patebit).Pariformiter ſi/
gnificationes interiectionũ:nã multe int̃
iectiones rõne ſignificationis reducunt̃
ad aliquã de vndecim enumeratã.Inter/
iectiones ridẽtis exultãtis iocũdantis et
ſic de alijs:reducuntur ad interiectiones
gaudẽtis:interiectiones flẽtis:ad interie
ctiones dolẽtis:indignãtis irridẽtis: re/
ducunt̃ ad interiectiones irã repñtãtes:
⁊ ſic de alijs:vt caplo ſequẽti videbit̃.

A De numero ſufficiẽtia paſſionum

De numero ⁊ ſufficientia paſſionum.
Caplm viij

p Aſſionũ numer⁹ ⁊ ſufficientia ſu
mit̃ tam ab obiecto ꝙ̃ a ſubiecto
Subiectũ eñ paſſionũ (vt dr̃.ſ.
ca.iiij.)eſt appetit⁹.Qui ſm phõs ⁊ the/
ologos diſtinguit̃ in appetitũ ꝯcupiſcibi
lẽ ⁊ iraſcibilẽ (vt.ſ.dr̃.c.v.) vñ gignunt̃
⁊ ꝓcedunt oẽs paſſiones aĩe:circa q̃s ſũt
ṽtutes ſub tꝑantia ⁊ fortitudine cõſtitu/
te:vñ ꝑ prudẽtie directionẽ fiãt ꝯformes
recte rõni:q̃ regula eſt agibiliũ hũanoꝝ:
vt dicet̃ in tercia ꝑte huius opis: ſuꝑiori
cap̃.v.dictũ eſt ꝙ obiectũ paſſionũ eſt bo
nũ ⁊ malũ:particulare vel vniuerſale:ve
rũ vel apparẽs:bonũ vtile delectabile vl̃
honeſtũ:cui opponit̃ triplex malũ dãni:
vicʒ pene ⁊ culpe.Cũ eñ ſatis diffuſe in
ꝑcedẽtibus caplis determinatũ ſit de qui
buſdam documentis cõmunibus ad co/
gnitionẽ paſſionũ inducẽtibus. Nũc de/
terminandũ eſt de ipſis paſſionibus.Pri
mo gñaliter in pñti et ſequẽti caplis.De
hinc in alijs caplis ſpecialiter de vnaq̃qʒ
paſſionũ aĩaliũ:nã apud phõs ꝑncipalis
fit ſermo de paſſionib⁹ aĩalibus appetit⁹
ſenſitiui.Quibus cognitis dicet̃ ꝑ quan/
dã ſimilitudinẽ de paſſionib⁹ volũtarijs

appetitus intellectiui: in hoc ergo caplo
tria videnda ſunt.Primũ eſt de numero
⁊ ſufficientia paſſionum concupiſcibilis
⁊ iraſcibilis.Scđm q̃liter diuerſificantur
paſſiões ſm differẽtias accidẽtales. Ter
cium eſt de quatuor paſſionibus ꝑncipa
libus ſingularũ paſſionũ: dehinc cap̃. ſe/
quẽti videndũ eſt:q̃liter in paſſionib⁹ eſt
bonitas vel malicia moralis:in ca.x.dice
tur de paſſionũ aĩaliũ origine: in caplis
ſequẽtibus dicet̃ de paſſionibus ſingilla
tim. Quãtum ad ꝑmũ de numero ⁊ ſuffi
cientia paſſionum: ꝑmittenda eſt ratio ⁊
fundamentum vñ põt paſſionum ſumi
ſufficientia. Deinde ponit̃ ſufficiẽtia paſ
ſionum concupiſcibilis tandẽ iraſcibilis
Conſiderandũ igit̃ ꝙ paſſiones de qui/
bus hic fit mẽtio:differũt ſm ea q̃ ſũt ob
iecta ⁊ cauſatiua ⁊ illatiua talium paſſio
num ipi anime:ſm vim ꝯcupiſcibilem ⁊
iraſcibilem.Horũ aũt obiectoꝝ que cau/
ſant tales paſſiones differẽtia põt dupli/
citer ſumi.Vno modo ſm naturã ⁊ ſub/
ſtantiã ipſoꝝ actiuoꝝ: ſicut ignis differt
ſubſtantialiter ab aqua quoꝝ q̃libet eſt
actiuum Alio modo ſm diuerſam virtu
tem actiuam:ſicut alia virtute agit aqua
alia ignis.Diuerſitas autẽ actiui vel mo
tiui ꝙ̃tum ad virtutem mouendi accipi
poteſt in paſſionibus anime ſm ſimilitu
dinem agentium naturalium. Omne au
tem agens vel mouens aliquod iſtorum
duoruʒ facit:quia trahit qđammodo ad
ſe paſſum: vel repellit a ſe: ſi trahit ad ſe
tria facit:nam agens primo dat inclinati
onem vel aptitudinem paſſo: vt tendat
in ipſum:ſicut corpus leue quod eſt ſur/
ſum:dat leuitatem alicui corpori genera
to inferius in quod agit: per quaʒ habet
inclinationem et aptitudinem vt tendat
in ipm̃. Scđo corpus leue quod eſt ſur/
ſum dat leuitatem alicui corpori genera
to inferius in quod agit:per quam nõ ſo
lum habet aptitudinem ⁊ inclinationem
ſ etiã actũ:vt ſi corp⁹ ẽ ext̃ locũ dat ei mo
tũ ſurſũ ⁊ moueri ſuperi⁹. Tercio dat ei

quieſcere,⁊ ſtare in loco cuꝫ ꝑuenerit. Ex
eadem em̄ cauſa mouet̄ aliq̄d ad locū et
quieſcit:licet mouet̄ ꝓpter rem nō habi,
tā. Quod aūt dictū eſt de agente natura,
li dum paſſum ad ſe trahit:intelligenduꝫ
eſt per oīa dum paſſum a ſe repellit. Exē
plum eſt de igne. Ignis em̄ generās ignē
ex aere relinquit in igne genito caliditatē
⁊ leuitatem:q̄ leuitas ſuo pōdere vel tra
ctu mouet ſurſuꝫ ad ſimilē ignem ⁊ dum
illic eſt quieſcit. Odit vero contrariū lo,
cum deorſum tanq̄ ſibi nō conuenientē:
⁊ refugit ipm̄ nec quietem hꝫ in illo His
ſuppoſitis ex eis patebit diſtinctio paſſio
num cōcupiſcibilis p̄mo:deinde iraſcibi,
Sufficiētia paſſionum ↄcupiſcibil̄ lis ſcd̄o. ¶ Sufficientia paſſionū concu,
piſcibilis. Paſſionū numerus ⁊ ſufficien
tia ſumitur tam a ſubiecto q̄ ab obiecto.
Notandum ꝙ bonū ⁊ malum q̄ ſunt ob
iectum appetitus: app̄hendunt̄ a vi co,
gnitiua ſenſuali exteriori vel interiori: a
virtute ſcꝫ eſtimatiua naturali:quā app̄,
henſionē ſequit̄ appetitus qui mouet̄ a
rebus app̄henſis. Bonū aūt habet virtu
tem quaſi attractiuā. Malū vero expul,
ſiuā aut repulſiuā. Bonū ergo apprehē,
ſum mouens appetitū ↄcupiſcibilē: cau,
ſat in ea quandā inclinationē ⁊ aptitudi
nem coaptationē ſiue cōnaturalitatē ad
bonū cōmodi abſolute: ⁊ ſine cōtractio,
ne aliqua ad abſens ſeu futurū vel p̄ſens
et ſic cauſat̄ vna paſſio appetitus cōcupi
ſcibilis que dicit̄ amor vel libido. Qui vl̄
que eſt coaptatio vel inclinatio q̄dam ad
bonū cōmodi. (Bonū em̄ cōmodi dicit
rōnem ꝯueniētie in appetitu: ⁊ ꝑ oppoſi
tū malum incōmodū)per cōtrariū autē
malum incōmodi abſolute app̄henſum:
cauſat oppoſitaꝫ paſſionem in appetitu
ↄcupiſcibili q̄ dicit̄ Odiū qđ eſt diſcōue
niētia ⁊ diſproporcio paſſi ad ipm̄ malū
Et quia bonū comodi non ſemꝑ eſt pre,
ſens vel habitum. Idcirco ſi nondum ſit
habitum ſed abſens vel futurum:dat ei,
dem cōcupiſcibili quā monet non ſolum
aptitudinem ſed etiam motum ad aſſe,
quēdum bonum amatum: ⁊ ſic cauſatur
in cōcupiſcibili vna paſſio que dicit̄ De
ſiderium ⁊ cōcupiſcentia ſiue cupido vel
cupiditas: quaſi ſatagens illud adipiſci.
Ex quo patet differentia bea. Aug. inter
deſiderium ⁊ amorem:quia amor eſt rei
habite vel non habite:quia reſpicit bonū
abſolute ſine cōtractione ad preſens vel
futurum:ſed deſiderium eſt rei habēde:
gaudium rei habite vt preſentis. Ex op,
poſito autem malum app̄henſum vt ab,
ſens licet vt imminēs cauſatur in concu,
piſcibili paſſio que dicitur fuga vel abho
minatio ſeu horror Cum ergo bonum
tercio app̄henditur vt preſens per motū
iam acquiſitum ⁊ adeptum:ipm̄ bonum
dat appetitui concupiſcibili quietationē
quādam in ipſo bono adepto. Et ab hoc
originatur paſſio in cōcupiſcibili que vo,
catur Gaudium delectatio vel leticia vel
voluptas. Ex oppoſito malum apprehē,
ſum vt iam p̄ſens oritur Triſticia dolor
anguſtia cū ſimilibus q̄ opponunt̄ gau, h
dio. ¶ Sufficiētia paſſionum iraſcibilis. Sufficiētie paſſionum iraſcibilis
Conſiderandum ꝙ appetitus iraſcibilis
nō reſpicit bonum vel malum abſolute:
ſed cum contractione ad arduum vel dif
ficile: abſens vel futurum ad adipiſcen,
dum. Nam ſi illud bonum vel malū iam
eſſet adeptum ⁊ p̄ſens:iam non haberet
rōnem ardui vel difficilis: et ſic non per,
tineret ad iraſcibilem ſed ad cōcupiſcibi
lem: ꝓpterea vis iraſcibilis manet ſolū in
tēdētia vel fuga. Tēdit ergo vis iraſcibil̄
i ſolū bonū cōmodi abſens: tāq̄ difficile
ad obtinendū: vl̄ malū incōmodi abſens
tanq̄ difficile refugiendum vel depellen
dum. Et ſiquidem hoc fieret reſpectu bo
ni futuri cum fiducia adipiſcendi: ⁊ ſic di Spes
citur ſpes. Si cum diffidentia ſic Deſpe, Deſperatio
ratio nominat̄. Si vero fiat reſpectu ma
li futuri:et hoc cum fiducia repellendi et
obpugnādi ſic Audacia noiatur Si cum
diffidētia ſic timor. Aut metꝰ exorit̄. Et Audacia
vtrobiq̃ fiducia aut diffidētia p̄t inueniri Timor
nūc cū certitudīe nūc ſine certitudīe: licꝫ
iſte paſſiones certitudinē magis impor,
tune videant̄. Sic ergo quatuor habent̄
paſſiones in iraſcibili: due reſpectu boni
futuri difficilis. ſcꝫ ſpes deſperatio. Due
reſpectu mali futuri difficilis . ſcꝫ auda,
cia ⁊ timor. Superaddit̄ quinta paſſio re,
ſpectu mali p̄teriti que dicit̄ ira:dum vis
iraſcibilis inſurgit ad vindictā mali ⁊ il,
late iniurie:que iniuria app̄hendit̄ vt le,
ſiua ꝓprie excellentie ⁊ concupiſcentie:et
inductiua vilipenſionis ⁊ minorationis.
Ira em̄ naturaliter ſequit̄ actum concu
piſcibilis:quia ira ē vindex leſe ↄcupiſcē
tie:vt dicit Damaſce. Ideo querit̄ viciſ,
ſitudo quedā leſionis: tanq̄ agens ↄtra
patiat̄ vt dignum eſt: ⁊ ſic fiat quedā eq̄
litas:⁊ hoc app̄hendit̄ vt difficile vel ar,
duum:ſed cur hec paſſio nō habet cōtra,
rium. Rn̄det̄ ꝙ virtus iraſcibilis ſic ob,
firmat̄ ꝙ nullo mō ſatagit vel audeat aſ,
ſurgere iniurie iam illate:hoc non fit niſi
duplici cauſa:quia vel malū app̄hendit̄
vt p̄ſens vel euitabile: ⁊ ſic cadit ſub rō,
ne paſſionis que dicit̄ triſticia vel dolor:
vt ſic nō exit rōnem cōcupiſcibilis: aut h̄
fit quia vis iraſcibilis nō ſatagit in vindi,
ctam:⁊ ſic cadit a rōne ire : quia reputat
ꝙ iniuriās ſatis ↄtra paſſus eſt:aut ↄtra
patiet̄ abſq̃ vlla difficultate q̄n̄cūq̃ pla
cuerit:⁊ ita quietat̄ ſeu quieſcit ⁊ qđam,
mō delectat̄ tanq̄ adepta victoria:⁊ hoc
iterum ſpectat ad cōcupiſcibilis rōnem.
Doctor tn̄ Egidiꝰ de Roma dicit ꝙ mā,
ſuetudo opponit̄ paſſioni ire. Dicit nāq̃
ꝙ ira eſt reſpectu mali imminētis:nō ſo,
lum ſub rōne arduitatis ſed etiā ſub rō,
ne infligentis difficultates ſeu periculū.
⁊ tunc ſi tendit in vindictā dicit̄ ira: ſi nō
tendit ſed eſt etiam ↄtrariū ire: ſic vocat̄
Manſuetudo manſuetudo. Doctor tamē cōis. s. Tho.
eiuſq̃ ſequaces Cancell̄. pariſien̄ : ⁊ alij
multi: dicunt ꝙ manſuetudo nō opponi
tur ire inq̄ntum eſt paſſio virtutis iraſci,
bilis:ſed opponit̄ ire ꝓut eſt habitus vel
actus cuiuſdam vicij:qđ opponit̄ māſue
tudini:que ē virtus moralis : ⁊ tale viciū
nominat̄ iraſcibilitas. iiij. Ethic. Vitium
do ſm̄ defectū vocat̄ iraſcibilitas: vt di,
cet̄. iij. tract. huius opis. Dicit etiam ſan
ctus Tho. p̄ma. ij. q. xxiij. ar. iij. Qꝫ motꝰ
ire nō pōt habere aliquē motum anie cō,
trarium: ſed ſolum opponit̄ ei ceſſatio a
motu. Sicut phus dicit in ſua rethorica:
ꝙ miteſcere opponit̄ ei qđ eſt iraſci : qđ
non eſt oppoſitum cōtrarie ſed negatiue
vel priuatiue. Oppoſito nanq̃ paſſionū
accipit̄ ſm̄ oppoſitionē obiectoꝝ:ſed ob
iectum paſſionū ſunt bonū ⁊ maluꝫ:que
opponunt̄ contrarie: ergo ⁊ paſſiones.
Aliter tamē repit̄ ↄtrarietas in paſſioni
bus cōcupiſcibilis : aliter in paſſionibus
iraſcibilis: ꝓut declarat ſctūs Tho. p̄ma
ſcd̄e. q. xxiij. ar. ij. de paſſionū ↄtrarietate
dicit̄ infra. c. xxvj. de deſperatione:quera
tur ibideꝫ. Correlariū ex dictis. paſſio
nes in vniuerſo ſunt vndecim: qđ pꝫ ex
p̄dictis . Nam in cōcupiſcibili ſunt tres
cōiugationes paſſionū oppoſitarū reſpe
ctu boni ⁊ mali. ſcꝫ amor ⁊ odium: deſide
rium ⁊ fuga:gaudiū ⁊ triſticia. Et ſic ſūt
ſex in concupiſcibili. In iraſcibili autem
ſunt due cōiugationes. ſcꝫ ſpes ⁊ deſpe,
ratio: quoꝝ vtrunq̃ eſt reſpectu boni fu
turi:timor ⁊ audacia: quoꝝ vtrunq̃ ē re
ſpectu mali futuri : vnica ſeu vna paſſio
ſine ↄiugatōne eſt reſpectu mali p̄ſentis
⁊ dicit̄ ira: ⁊ ſic paſſiones ⁊ virtutes mo
rales ſibi in vndenario nūero corrn̄dent.
Sunt aūt virtutes morales vndecim. vi
delicet iuſticia:fortitudo:tꝑantia:māſue
tudo:liberalitas:magnificentia: magna,
nimitas: philotomia: veritas: amicitia:
eutrapelia:quas om̄es enumerat Ariſto
teles cum oppoſitis vitijs. ij. Ethi. de oi,
bus determinabit̄ in. iij. tract. huiꝰ opis.
Notandū tamē ꝙ ſicut diuiſio paſſio,
num ſupius poſita nō eſt in ſpēs ſpecia,
liſſimas ſed in ſpecies ſubalternas:ſic di
uiſio harū virtutū. non eſt in ſpecies ſpe
cialiſſimas:ſed in ſpēs ſubalternas:con,
tinent em̄ alias ſub ſe: vt magis infra pa
tebit. Qr̄tum ad ſcd̄m quō diuerſificā

C

tur nomina paſſionū ſm differentias ac-
cidentales: ex quibus accidētibus diuer
ſa nomina eis cōueniunt. Pro quo cō
ſiderandum ꝙ accidentia paſſionuʒ du-
pliciter poſſunt accipi: vel ſm ea que eis
in ſe accidunt vt ꝙ ſit paſſio intenſa vel
remiſſa: vel ſm ea que eis accidūt ſm ob
iecta: que ſcʒ accidūt bono vel malo ap-
parenti: quia obiectū paſſionū ꝑ ſe eſt bo
num vel malum appns. Si igit̄ accipia-
mus dr̄ītiam accidentalem: que reſpicit
ipſam paſſionē in ſe: ſicut eſſe intenſum:
ſic diuerſitas nominū accipit̄ in paſſioni
bus q̄tum ad paſſiones cōcupiſcibilis:
Cōcupiſcentia — nam reſpectu deſiderij ponit̄ Concupia
que nihil aliud eſt ꝙ deſideriū multū in-
tenſum: patʒ hec de ꝯcupiſcentia carnis.
Nihil em̄ obeſt plus veritati acquirende
vel ſpeculande (potiſſimū de cauſis altiſ
ſimis) ꝙ cōcupiſcentia venerea: ꝙ cōta-
ctus corporum ſine quo vxor cum liber
habere nō poteſt: vbi ſorbet̄ rōnis iudi ci
um: vbi nihil virile: nihil altum: nihil cele
ſte mens que tali ſe dederit paſſioni cōcu
piſcentie: ſinit̄ meditari. Reſpectu auteʒ
Zelus — amoris ponit̄ Zelus: qui nihil aliud eſt
ꝙ amor intenſus: ꝙ nō patiat̄ conſortiū
in amato: de quo dicit̄ infra. ca. xxij. Re-
Abbominatio — ſpectu odij ponit̄ Abbominatio: q̄ nihil
aliud eſt ꝙ odium intēſum. Reſpectu au
tem gaudij ponunt̄ tria: quia qn̄qʒ gau-
dium eſt adeo intenſum vt in ſigno exte-
riori qn̄qʒ generaliter ꝓrumpat. Et dicit̄
Exultatio — Exultatio. i. extra ſaltatio. Hilaritas aūt
Hilaritas — dicit̄ q̄tum ad ſigna que ex intenſo gau-
dio apparēt facietenus in facie: maxime
Iocūditas — ꝑ oculos in homine leto. Iocunditas au
tem q̄tum ad ſigna q̄ oſtendunt̄ in alijs
membris ⁊ alijs actibus: vt patʒ in iocis
Et hec tria ſunt reſpectu effectus extrin-
ſeci. Alio modo pōt accipi reſpectu effe-
ctus intrinſeci q̄ ſequit̄ ex intenſiōe gau-
dij: vt eſt cordis dilatatio: reſpectu huiꝰ
Leticia — effectus ponit̄ nomen Leticie: quaſi lati-
cia quia dilatat. Reſpectu aūt triſticie q̄
eſt multum intenſa intantū vt immobili-

tat ad operandum ⁊ actum ſeu actionē re-
tardat: ponit̄ Accidia. vñ Damaſce. di- — Accidia
cit: ꝙ accidia eſt triſticia aggrauans im-
mobilitans intīn: vt vocem auferat: quia
ꝓhibet locutionē. Reſpectu aūt paſſio-
nis q̄ ē fuga: nō ſic habemꝰ nomē impo-
ſitū qđ accidētalē drītiaʒ facit: niſi forte
poneret̄ abbominatio reſpectu fuge intē
ſe: ſicut reſpectu odij intenſi: nā ꝓpt̄ intē-
ſum odiū fugā vel horrorem: abbomina
tio extendit̄ ad ſignificandum ydolatriā
vel ydolum. vnde dicit̄ Math. xxiiij. Cū
videritis abbominationeʒ deſolationis.
Hoc eſt ydolum qđ nomine abbomina-
tionis intelligit̄ in veteri teſtamento: qđ
debebat poni in templo deſolato in hieru
ſalem: ⁊ dicit̄ ibi abbominatio ydolatria
nam odio intenſo ⁊ fuga horroris: ydola
tria debet execrari deteſtari ⁊ odiri. Quā
tum aūt ad paſſiones iraſcibilis reſpectu
Preſūptio — ſpei ponit̄ Preſumptio que nihil aliud
Audacia — eſt ꝙ ſpes multū intenſa. Audacia auteʒ
dicit intenſionem et exceſſum cōfidentie
Furor — in aggrediendo terribilia. Furor autem
dicit intenſionem ire. vnde furor nihil a-
liud eſt ꝙ ira multum intenſa. Unde fu
ror et ira ꝑ quandam ſimilitudinē attri-
buunt̄ deo. Deus em̄ ſemꝑ idem eſt inva
rios affectus nō eſt mutabilis. vnde ſcri-
ptum eſt. Tu aūt domine virtutum cum
tranquillitate iudicas. Furit ergo deus
ſemꝑ tranquillus: iraſcit̄ ſemꝑ placatus
Non em̄ eſt furor ⁊ ira in deo ⁊ in ſuo af-
fectu: ſed extra eum eſt in ſuo effectu. Fu
ror dei intenſus pena eſt inferni: ira pena
eſt purgatorij. vnde orat ꝓpheta Domi-
ne ne in furore tuo arguas me: neqʒ in ira
tua corripias me: in inferno quaſi furen-
do arguit: in purgatorio quaſi iraſcendo
corrigit: in inferno ꝑ iuſticiam arguit in-
ſolubiliter: in purgatorio ꝑ miſcdiaʒ cor-
ripit ſalubriter. Reſpectu auteʒ timoris
⁊ deſperationis non habemus nomina
impoſita accidentalem differentiā expri
mentia ex parte intenſionis actus. ſimili
ter nec ex parte remiſſiōis actus. Sed

ſi accipitur accidentalis differētia ex par
te obiecti: cum obiectum paſſionum vt di
ctum eſt ſit bonum ⁊ malum apparens.
Ea que ita accidētaliter reſpiciunt faciūt
etiam differentiam accidētalem in paſſio
nibꝰ reſpectu obiecti: ⁊ pʒ manifeſte i du
abꝰ ſcʒ in triſticia ⁊ tiore. Q̄tū aūt ad tri
ſticiā q̄ eſt de malo qđ appꝫ triſti. Qʒ āt
malū appꝫ triſti: accidit ꝙ pōt alteri eſſe
malū vł bonū. Si igit̄ triſticia ſit de malo
qđ non ſolum apparet malum ipi triſti ſ
etiā eſt malum alteri: ſicut paupertas ap-
paret malum ipi diuiti: ⁊ eſt malum alte-
ri ſcʒ paupi: ſic reſpectu talis triſticie po-
Miſericordia — nitur. Miſericordia q̄ eſt circa maluʒ ap
parens alicui ⁊ alteri inexiſtens: ex q̄ appꝫ
hendenti apparet eſſe malum: ſi autē ſit
bonum alteri ⁊ ꝑ hoc apꝑhendit̄ vt ma-
lum ꝓpriū: ſic eſt inuidia q̄ ē triſticia de
Inuidia — ꝓſperitate bonorum alterius vel Neme
nemeſis — ſis que eſt triſticia de ꝓſperitate malorū:
vt pʒ. ij. ethi. De nemeſi plura dicent̄ in
tercio tractatu ca. xvj. Q̄tum ad timo
rem eſt diſtinctio: quia circa malum diffi
cile quod ſupat facultatem timētis cadit
aliq̄d dupliciter. Uno modo ex parte ipi
us mali quod timet̄. Alio modo ex par-
te timentis malum: ex pte autem ipſius
mali accidit turpitudo: ⁊ hoc vel in ſe: et
ſic eſt verecundia que eſt de tupi actu: de
Verecūdia — qua dicit̄ in. iij. tracta. ca. xvj. Uel in opi-
nione ⁊ ſic eſt Erubeſcētia que eſt timor
Erubeſcētia — de cōuicio ſm Damaſ. vel verecūdia pti
net ad turpitudinem culpe. Erubeſcētia
vero ad turpitudinem pene. Ex pte au
tem timentis ſumunt̄ differētie accidēta
les hoc modo. Quia terribile excedit fa-
cultatem timentis: vel in agendo vel i co
gnoſcendo: ſi in agendo ſic eſt Segnici-
es vel ignauia que eſt timor future opa-
Segnicies — tionis ſm Damaſ. vel in cognoſcēdo: et
hoc tripliciter vel ꝓpter cognoſcibilis al-
Admiratio — titudinem: ⁊ ſic eſt Admiratio que eſt ti-
mor ex magna imaginatione: vnde admi
ratio eſt quoddā deſiderium ſciendi: qđ
in homine contingit ex hoc qđ videt effe-

ctum ⁊ ignorat cauſam: quia cauſa talis
effectus excedit cognitionem vel faculta
tem eius: et ſic admiratio eſt cauſa dele-
ctationis inquantū habet adiūctaʒ ſpem
conſequēdi cognitionem eius quod ſcire
deſiderat: et ꝓpter hoc omnia mirabilia
ſunt deſiderabilia: vel ꝓpter diſſuetudinē
⁊ ſic eſt ſtupor qui eſt timor ex inconſue- — Stupor
ta imaginatione: vel ꝓpter incertitudinē — Agonia
⁊ ſic eſt agonia que eſt timor infortunij: ⁊
hec dicitur Trepidatio vel dubitatio.

Agonia etiam accipitur pro certamie
vel pugna: ⁊ ſic dicitur de xp̄o Luce. xxij.
et factus eſt in agonia. Erat enim in xp̄o
reluctatio ſenſualitatis mortem horren-
tis: ⁊ rationis mortem acceptātis. Quia
diuina virtute quelibet pars permitteba
tur agere ⁊ pati quod ſibi ꝓprium. Pars
enim ſenſitiua non alleuiabat̄ in tali ago
nia ex diuine eſſentie contemplatione: qr
diuina virtute fiebat vt ex ſuperiori par-
te anime non fieret influentia in inferiorē
vt ſic eſſet ibi dolor partis ſenſitiue maxi
mus: ad oſtendendam veritatem nature
humane: ⁊ ad merendam noſtram redē-
ptionem. Q̄tum ad tercium principa — D
le huius capituli de quatuor paſſionibus
principalibus ſingularum paſſionū que
ſunt: ⁊ quare non dicuntur Cardinales
ſed principales Conſiderandum ꝙ ſicut
in virtutibus moralibus ſunt quattuor
principales vicʒ iuſticia fortitudo tempe
rantia ⁊ prudētia: ita inter paſſiones ani
me ponuntur quatuor paſſiones princi-
pales: ſcʒ gaudium triſticia ſpes ⁊ timor
Harum autem due que ſunt in concupi
ſcibili pro tāto principales dicunt̄: quia
ſunt completiue ⁊ finales reſpectu omni
um paſſionum ſimpliciter: vnde ad om-
nes paſſiones conſequunt̄: vt patet. ij.
ethi. Alie aūt due ſcʒ ſpes ⁊ timor q̄ ſunt
in iraſcibili dicunt̄ ꝑncipales: non q̄dem
completiue ſimpliciter: ſed qr ſunt cōple
tiue in genere motꝰ appetitiui ad aliquid
Nā reſpectu boni incipit motꝰ in amore
⁊ ꝓcedit i deſideriū: ⁊ terminatur in ſpe.

Reſpectu aũt mali incipit in odio: ⁊ ꝓcedit ad fugã: ⁊ terminat̃ in timoꝛe: ⁊ ſic in genere motus appetitꝰ ſunt termini paſſionum aliarum. Unde ſi oꝛdinē omnium paſſionũ ſm viam generationis ſcire velimus Pꝛimo occurrũt amoꝛ ⁊ odium: ſcḋo deſideriũ ⁊ fuga: tercio ſpes ⁊ deſperatio: quarto timoꝛ ⁊ audacia: quinto ira: ſexto ⁊ vltimo gaudium ⁊ triſticia que conſequunt̃ ad oẽs paſſiones: vt dicitur .ij. ethico. Jta tamẽ ꝙ amoꝛ eſt pꝛioꝛ odio: deſiderium pꝛius fuga: ⁊ ſpes deſperatione: ⁊ timoꝛ audacia ⁊ gaudiũ ꝙ̃ triſticia: vt etiam ex predictis colligi poteſt. Hec ſctus Tho. pꝛima ſcḋe. q. xxv. art. iiij.

Harum aũt paſſionũ q̃tuoꝛ pꝛincipalium numerꝰ ad quas oẽs alie reducunt̃ ⁊ ſufficientia pōt ſumi ſm differentias tēpoꝛum pſentis vel futuri. Motus eñi reſpicit futurum bonum vel malum: ſed q̄es eſt in aliq̄ pſenti bono vel malo. Omnis ergo paſſio vel eſt reſpectu boni pſentis: ſic eſt gaudium vel reſpectu boni abſentis ⁊ futuri ſic eſt ſpes vel eſt reſpectu mali pſentis: ſic eſt doloꝛ: vel eſt reſpectu mali abſentis: ſic eſt timoꝛ. Propterea Boetius vltimo metro pꝛimo libꝛo de cõſolatione: has quatuoꝛ pꝛincipales ſic enumerat. Tu quoq̨ ſi vis lumine claro cernere verum. Tramite recto carpe calleꝫ. Gaudia pelle pelle timoꝛem. Spemq̨ fugato: nec doloꝛ aſſit. Nubila mens ē vinctaq̨ frenis: hec vbi regnant. Jn his phĩloſophia hoꝛtat̃ humane diuineq̨ ſapiẽtie amatoꝛem phĩm. Si voluerit cognoſcere veritatem claro lumine intelligẽtie Siq̨ velit carpere .i. attingere callem ſcꝫ viam veritatis: recto tramite ſeu ꝓceſſu rõnis. Oꝫ pellat gaudia ⁊ timoꝛẽ fugatq̨ ſpem bone foꝛtune nec doloꝛ aſſit amiſſionis ſcꝫ bonoꝝ vtiliũ ⁊ delectabiliũ. Nã mens eſt nubila .i. obſcura: quo ad intellectum: ⁊ vincta frenis .i. ligaminibꝰ praue conſuetudinis: q̄ ad affectum. Hec .ſ. paſſiones vbi regnãt .i. dñant̃ rõni ⁊ voluntati. Non tamen paſſiones ſunt pellẽde vt iam non ſint in anima hoĩs: quia hoc eſt impoſſibile ſcḋm humanam induſtriam nature deſtitute pſentis miſerie: vt dicitur infra ca. xxix. Sed ſic ſunt pellende vt non dominent̃ in homine: vnde ſedare hmõi paſſiones eſt hominis virtuoſi: quia virtus conſiſtit in moderatione paſſionum. Si autẽ dominant̃ in homine tunc ſubuertunt ⁊ impediunt ⁊ obnubilant iudicium rõnis. Quis autem pꝛememoꝛate quatuoꝛ paſſiones generales ⁊ pꝛincipales dici poſſunt: non tamen cardinales dicunt̃: quia in eis nõ inuenitur ratio cardinis ⁊ hoſtij ſicut de virtutibus cardinalibus: de quibus dicitur in tercio tractatu huius opis. Per illas eñi virtutes eſt ingreſſus ⁊ introitꝰ ad alias. quare ratione habent cardinis ⁊ hoſtij: vnde cardinales dicunt̃. Sed ꝑ has paſſiones non venit̃ ad alias: immo ꝑ alias venit̃ ad illas: quia alie ad has terminantur: et iſte ad illas cõſequẽter vt dictũ eſt. Jdeo carent ratione cardinis ⁊ hoſtij: ⁊ ꝑ conſequens q̃uis generales et pꝛincipales dicuntur: non tamen cardinales ꝓpꝛie poſſunt nominari. Animaduertat etiã ſtudioſus hanc de paſſionibus diſtinctionẽ: ꝙ medici ſex ponũt paſſiones pꝛincipales iuxta ſex modos alterandi coꝛ: vnde coꝛ in gaudio paulatim dilatatur: ⁊ maxime ad anterioꝛa ꝓpter qḋ moueri dicit̃ a medicis v̄ſus pectus. Jn triſticia vero paulatim ecõtra ſcꝫ ad interioꝛa: ⁊ maxie verſus doꝛſum: in ira vero ſubito verſus pectus: in timoꝛe mouet̃ ad oppoſitũ ſubito: in verecundia ſubito ad vtrũq̨: in anguſtia vero paulatim. Sunt et q̄ omnes paſſiones ad duas pꝛincipales reducũt videlicet ad gaudiũ et triſticiã. Sunt q̄ ad vnũ velut ad radicalẽ oꝛiginẽ reducũt ſcꝫ ad amoꝛẽ: vt dĩ. c. xij. inferꝰ. Nec ibi ẽ cõtradictio ꝙ nũc vna nũc due nũc q̃tuoꝛ: nũc ſex nũc vndeci nũc plures paſſiones enumerant̃ ſm diuerſas doctoꝛũ ꝯſiderationes. Cõtradictio ãt (vt dĩ .j. elencoꝝ) eſt ad idẽ ſcḋm idẽ: ⁊ pro eodẽ tpe.

Qualiter in paſſionibus animalibus ſit bonitas vel malicia moꝛalis.

A
aliter in
ſionibus
malibus
bonitas
malicia
ralis

Caplm ix

Paſſionibus in aĩalibus qualiter ſit bonitas vel malicia moꝛalis hic dicendũ eſt. Pꝛimo generaliter. Scḋo qualiter in bꝛutis cẽſende ſint paſſiones. Tercio qualiter in hoĩbus viatoꝛibus ꝓ ſtatu nature deſtitute. Quarto q̃les fuiſſent paſſiones ꝓ ſtatu nature inſtitute. Quantum ad pꝛimũ quõ in paſſionibus aĩalibus eſt bonitas vel malicia moꝛalis. Rñdet San. Tho. pꝛima ſcḋe. q. xxiiij. Jpẽ eñi paſſiones appetitus ſenſitiui dupliciter pñt ꝯſiderari. Uno modo ſm ſe: ꝓut ſunt motus quidã irrõnalis appetitus: ⁊ ſic in eis non eſt bonitas vel malicia moꝛal: ⁊ q̄ ſic ſunt in bꝛutis: ipa bꝛuta ꝑ eas non dñr bona vel mala: ſicut equus (vt infra dicet̃) non dĩ bonus vel malus moꝛaliter. Scḋo pñt conſiderari ſm ꝙ ſubiacẽt imperio rõnis ⁊ voluntatis: vt ſic eſt in eis bonũ vel malũ moꝛaliter. Pꝛopinquioꝛ eſt eñi appetitus ſenſitiuus ipi rõni ⁊ voluntati: ꝙ̃ mẽbꝛa exterioꝛa: quoꝝ tñ motus ⁊ actus ſunt boni vel mali moꝛaliter: ſm ꝙ ſunt voluntarij vnde multomagis ipſe paſſiones ſm ꝙ ſunt voluntarie aut voluntatis: pñt dici bone vel male moꝛaliter. Dicunt̃ aũt voluntarie: vel pro eo ꝙ a voluntate imperant̃: vel ex eo ꝙ a volũtate nõ ꝓhibent̃ Tũc igit̃ paſſiones dicunt̃ bone: cũ ſunt moderate rõne recta: male aũt cũ ſint pꝛeter moderamẽ rõnis. Ad dictoꝝ clarioꝛẽ intelligentiã conſiderandũ ꝙ paſſiões in hoĩe ſunt duplices. Pꝛime paſſiones i hoĩe ſunt nõ ex iudicio rõnis ꝓueniẽtes: ſed quadã neceſſitate naturali ſenſibus impꝛ̃ſſe. Tales paſſiones motus ſeu appetitus magis dicunt̃ naturales ꝙ̃ aĩales: q̄ eas nõ imaginatio cauſat: ſed ipa qualitatũ naturaliũ diſpoſitio q̄bus naturales aĩe vires ſuas actiones exercent. Occurrãtq̨ paſſiones repẽte et q̄ſi ſubito: vt eſſet dare exemplũ in repẽtino motu ſeu appetitu cibi vel alterius delectabilis: hic motus in nulo rationi ſubiacet nec obedit: ſed nec voluntas ſuꝑ eo qḋ cũ q̄ʒ habet dominiũ: cum naturalis ſit ⁊ ſit extra genꝰ moꝛis ſeu moꝛale. Et iſte paſſiones naturales nominant̃ a doctoꝛibꝰ motus pꝛimo pꝛimi: de q̄bus dicit Augꝰ. ꝙ nõ eſt in ptãte nr̃a q̄bus viſis non tangamur. Accipit̃ ibi viſio ꝓ appꝛeheſione. Tactus ꝓ conſequẽti motione ſeu inclinatione paſſionũ: de q̄bus dicunt doctores ꝙ pꝛimi motus nõ ſunt in ptãte nr̃a.

Sunt ⁊ alie paſſiones motus ſeu appetitus ſenſitiui: q̄ ex pcedẽti imaginatione vel pcedẽti motu naturali ꝯſequunt̃. Et tales dicunt̃ motus ſcḋo pꝛimi: q̄ ex paſſione ſeu naturali motu pꝛimo pꝛimo inſurgunt. Et tales paſſiones dicunt̃ aĩales adhuc iptinẽtes ad laudẽ vel vituperiũ ꝓut tales ſunt: ſm ꝙ dĩ .ij. ethi. Paſſionibus nõ laudamur nec vituperamur: per ſe loquẽdo ꝓut tales ſunt: ꝓut tamẽ (vt dicit San. Bonauẽ. in .ij. ſen.) radicẽ habent ex voluntate et volũtas cõcomitat̃ eas: ⁊ laudari poſſumꝰ et vituperari ſm eas: ſic dicunt̃ bone vel male moꝛaliter. nam ſic cõtingit eis vti bene vel male per liberũ arbitriũ: quod eſt facultas rõnis ⁊ volũtatis: q̄ſi liberũ de rõne iudiciũ: ſub quo eſt appetitus ſenſitiuus vt dñet̃ illius: vbi voluntas pmouet ⁊ inclinat. Ratio diſcernit delibꝛat dictat ⁊ oꝛdinat: tãdem volũtas impat exequitur et effectui mandat. Quantum ad ſcḋm dicẽdum ꝙ oẽs paſſiones in aĩalibus bꝛutis cenſende ſunt pulcre ⁊ bone. Exempligr̃a. Audacia ⁊ animoſitas in leone ⁊ gallo ira in tigride ⁊ Apꝛo: voluptas in poꝛco hirco ⁊ paſſere. Timiditas i lepoꝛe ⁊ oue. fraudulentia in vulpe. Adulatio in cane. Supbia in equo. Triſticia melancolica i catto. Auaricia in coꝛuo. Huiuſcemodi paſſiones innumeras natura (que eſt vis inſita rebus ex ſimilibus ſimilia ꝓcreans) indidit animalibus que variantur ſcḋm naturam huius vel illius ſpeciei. Quas B

oẽs in hoibus aggregatas inſpicimus.
Itaqꝫ paſſiones iſte brutoꝝ neqꝫ ma-
le ſunt neqꝫ turpes vel diffoꝛmes in gene
re moꝛis: cum deſit ipſis aialibus liber
tas arbitrij: in q̃ fundat̃ ratio laudis vel
vituperij. Nec in ſuis paſſionibus crimẽ
habẽt: ſicut nec ꝓpꝛiam q̃ reguntur ꝯiun
ctam habent rationẽ: nec turpes dici poſ
ſunt aut male in genere entis. Q̃m ens et
bonum ⁊ pulcrum conuertuntur.
Preterea tantũdẽ habet quelibet res
(ſit ſubſtãtia: ſit accidẽs) de bono ⁊ pul-
cro: quãtũ de ente: nec habere poteſt ma
lum contrarium. Amplius q̃libet res di-
rigit̃ in ſuis motibus ab intelligẽtia non
errante: vt dicunt phi. cui confoꝛmans ſe
Aug⁹. dixit: ꝙ deus ſic res quas cõdidit
ãminiſtrat: vt eas ꝓpꝛios motus agere ſi-
nat. Ubi autem deeſt erroꝛ: ⁊ adeſt rei id
quod ſibi ꝓpꝛium eſt: neceſſe eſt vt deſit
turpitudo. Quod vero paſſiones bruto-
rum aliq̃n turpitudinis arguimus vl' hoꝛ
remus et odimus: hoc ideo fit qꝛ nobis
et noſtris deſiderijs aduerſant̃ inferũtqꝫ
leſionem. Propterea neqꝫ caſtitas neqꝫ
ſobꝛietas: neqꝫ generaliter virtus aliqua
moꝛal' reperiunt̃ in brutis: niſi foꝛte ꝑ me
thaphoꝛicam locutionem: vt Turtur ca
ſta. caſtus elephas: canis prudẽs: leo foꝛ
tis: manſueta columba nominatur Et ex
oppoſito per ſimilitudinem vicioꝝ. Su-
perbus equus: aſtuta vulpes: voꝛax lu-
pus: ſus luxurioſa. Ωtum ad tercium
C dicendum ꝙ paſſiones animales in ho-
minibus viatoꝛibus vt plurimũ ſunt vi-
tuperabiles ⁊ male turpes inueniũ⁹ hoc
eſſe verum non ſolum ex determinatione
fidei: ſed etiam ex naturali deductione: ſi
ꝑſpexerimus conditionem ⁊ finem ſcõm
quẽ homo conditus eſt. Homo nanqꝫ cũ
ſit nature rõnalis ipſe factus eſt vt diſcer
neret inter bonum ⁊ malum: et vt magis
bonum magis diligeret. Conſtat vero de
um ſummũ eſſe bonũ: oꝛdinatus eſt igit̃
hõ ad cognoſcendũ ⁊ diligendũ deũ: in q̃
ſtat ſua iuſticia ſua bonitas ſua gloꝛia.

Opoꝛtet ergo vt hõ hoc aliq̃n aſſequat̃:
alioquin fruſtra ⁊ inſipienter ad hunc fi-
nem fuiſſet oꝛdinatus ſupꝛa brutalem na
turam. Ex hac radice veritatis phiſice ſe
quitur: ꝙ hõ debet ſummũ bonũ ſumme
diligere: ⁊ magis q̃ ꝑua bona: aut q̃ ma-
la. Debet etiam ad opationes partis ſue
ꝓncipalis que eſt ratio magis inclinari:
q̃ ad coꝛpis opationes. Quanto erit in-
ſtioꝛ iuſticia moꝛali: vel nullo mõ vel mi-
nus debet affligi ſm poꝛtionẽ ſuperioꝛẽ
⁊ diuinioꝛẽ: ac libere dirigere inferioꝛẽ: et
ei libere ⁊ ſine cõtradictione dñari: debet
habere coꝛpus ſuũ tanq̃ inſtrumentum
cõfoꝛme rõni immoꝛtali: ſcꝫ nec impedi-
ens ſed adiuuãs rationẽ: ac minus indi-
gens q̃ coꝛpa inferioꝛum naturarũ. Sed
omniũ iſtoꝝ ac ſimiliũ videmus in homi
nibus cõtrariũ: ꝓpter paſſiones coꝛpoꝛis
que trahunt aiam ad delectationes ſoꝛ-
didas ac malas. Trahũt in erroꝛes ⁊ ſu-
perſtitioſas inſanias. Trahunt plus ad
opationes coꝛpoꝛis q̃ ad opationes vir
tuoſas. Trahũt ad obliuionem ignoꝛantiã
⁊ inquietudinẽ Trahũt ad afflictiones ⁊
rebelliões: ad penã ⁊ moꝛtẽ pluſq̃ i brutis
⁊ i iuſtis ſepe pluſq̃ i iniuſt! Quid ſupeſt
niſi ꝯcludẽ tales paſſiões eſſe ꝯ rectũ et
debitũ oꝛdinem nature ꝓmitus inſtitute
Hic aũt oꝛdo non aliter peruerti potuit
et põt: q̃ ex culpa libere perpetrata ꝑ in-
gratitudinem contra deum: ſicut vidit q̃
dicit deploꝛãs. Homo cum in honoꝛe eſ-
ſet ⁊c. Sed heu iam non ſimilis ſed dete-
rioꝛ ⁊ turpioꝛ. Sunt igitur paſſiones hu-
iuſmodi vituperabiles: quia tollunt obe
dientiã: ꝑueniunt quippe rõnis iudiciũ
qḋ opoꝛtet ſubſequi. Turbãt ligant atqꝫ
tyranniſant dominiũ rõnis: ita vt nimis
ſentiat homo illaꝫ ſententiã. Coꝛpus qḋ
coꝛrumpit̃ aggrauat aiam: ⁊ illud graue
iugum ſuper filios adam. Deniqꝫ multi
phoꝝ experientia ⁊ ratione conuicti con
feſſi ſunt hanc coꝛruptionem: licet ad ve-
ram cauſam non ꝑuenerint. Tandem et
his radicib⁹ q̃ multiplitius extẽdi potuer

rant: oꝛit̃ neceſſitas humane recreatiõis
ꝑ mediatoꝛẽ xp̃m deum ⁊ hominẽ. Alio-
quin finis humane creationis in nihiluꝫ
coꝛruiſſet ꝓ tota ſpecie: quia nõ ad gloꝛi
am ſue viuificationis ⁊ fruitõnis: ſed ad
penam eterne damnationis totum deue-
niſſet: qḋ ſapiẽtie diuine ſueqꝫ bonitati ⁊
potentie: neqꝫ decens neqꝫ rõnabile eſt
aſcribere. Deus quippe ⁊ natura nihil fa
ciunt fruſtra: hinc oꝛtũ habuit illa excla-
matio ꝓphetica. Nunq̃d eñ vane conſti
tuiſti oẽs filios hominũ: dans intellige
D re ꝙ nequaq̃. Ωtum ad quartũ dicẽ-
dum ꝙ paſſiones animales ꝓ ſtatu inno
centie ⁊ nature pꝛimitus integre inſtitu-
te: fuiſſent pulcerrime. Huius rõ eſt: q̃a
nulla ꝑueniſſet iudiciũ rõnis: ſed ad obſe
quium ⁊ nutũ eius vel ſurrexiſſet vel q̃e-
uiſſet: ſic in xp̃o: neqꝫ doloꝛem neqꝫ deſi-
derium: neqꝫ ſpem: aut metũ: aut zelum
ire inuenire erat: aut aliam ſimilitudineꝫ
cuiuſcunqꝫ paſſionis: niſi ſubſequeret̃ ad
imperiũ voluntatis ⁊ dictamen recte rõ-
nis. Poꝛro quilibet homo q̃nto plus ꝓ-
fecerit in virtutibus moꝛalibus atqꝫ gra
tuitis: tanto refoꝛmabit̃ oꝛdo iſte in eo:
vt paſſiones nõ preueniãt aut obruãt iu-
diciuꝫ rõnis: ſed potius ad eius iuſſionẽ
moderent̃: hinc oꝛtum eſt diuinum illud
verbum Ariſtote. in virtuoſo oĩa cõſo-
nant rõni: ſi tamẽ eſt in hoibus inuenire
talẽ: pꝛiuſq̃ coꝛpus moꝛtale hoc ⁊ incoꝛ-
ruptile induerit immoꝛtalitatẽ: ⁊ abſoꝛ-
pta fuerit moꝛs in victoꝛia. Sic foꝛtaſ-
ſis eleuare voluerũt naturã humanã ipſi
ſtoici dũ dixerũt ꝙ virtutes ſunt impaſſi
bilitates: nõ vtiqꝫ ꝙ virtuoſi nil ſentirẽt
aut paterent̃: alioquin lapidibus eſſent
pares: ſed quia paſſionẽ quãlibet ꝑuenit
virtuoſus: nec ſurrepit aliqua velut effre
nis atqꝫ tirãniſans rõnem: ſed ſtatus ille
vtinaꝫ eqꝫ faciliter acquireret̃: q̃ pulcre
⁊ cito deſcriberet̃. Epicurei quia naturaꝫ
humanã in beſtialẽ detoꝛquebãt: nec ali-
quid poꝛco melius aut diuini⁹ ponebãt
in homine: dixerunt paſſiones oẽs eſſe

pulcras ⁊ optimas: ſicut de beſtijs dictũ
eſt. Ceterũ Ariſtoteles quaſi medium
iter agens: negauit paſſiones oẽs bo-
nas eſſe: quia multe ꝑueniunt ⁊ impedi-
unt iudicium rationis: negauit nihilomi
nus omnes iudicandas eſſe malas ⁊ tur-
pes eas: vicꝫ que rõne regerent̃. Pro
clarioꝛi intelligẽtia qualiter paſſiones in
ſtatu innocẽtie ⁊ in virtuoſis nõ ꝑueniſ-
ſent iudicium rõnis. Notet̃ parabola ex
emplificata. c. vj. in ſcḋa diffinitione paſ-
ſionis: de paruulo appꝛehendenti aliquo
ſenſu exterioꝛi vel interioꝛi vbera nutri-
cis: ex qua appꝛehẽſione ſequitur motio
cuiuſdã deſiderij cibi. Tandẽ ſequit̃ ex-
ecutio operis: que dicit̃ effectus paſſiõis
cõſtituat̃ apud paruulũ pedagogus per-
uigil: qui tantã habeat poteſtatẽ ſup eũ:
vt abſqꝫ ſuo iuſſu. Pꝛimo nihil videat.
Scḋo ſi viderit aliquid: ad id nõ moueа
tur. Tertio ſi viderit ⁊ moueat̃: nõ tamẽ
exequat̃: imo ſi cepit exequi: poſſit tamẽ
ne ꝯtinuet impediri: hec eſt ꝑabole iſtius
quã inquirimus veritatis: ſi cõſiderem⁹
pꝛimi hominis pꝛimã inſtitutõeꝫ in Adã
⁊ Eua pꝛiuſq̃ peccarent: occurrit nobis
ſenſualitas vtriuſqꝫ: que ſi nõ habuiſſet
cõiunctam rõnem: ſimilis fuiſſet ceteris
animãtibus irrõnabilibus que mouẽtur
ſuꝑ terram. At vo data fuerit ratio libe-
ra regens eã inſtar pedagogi: iuxta qua-
tuoꝛ premiſſa: q̃tum ad appꝛhenſionẽ: ad
motionẽ: ad executionẽ: ad ꝯtinuationẽ:
ſ3 hõ cũ i honoꝛe eẽt nõ intellexit: cõpat⁹
eſt iumẽtis inſipiẽtib⁹: ⁊ ſilis fact⁹ ẽ illis:
vt iã ſenſualitas inobediẽs ſit ꝑueniens
iudiciũ rõnis: in vidẽdo in mouẽdo: in ex
eq̃ndo: in ꝯtinuãdo. ꝑuẽtio hui⁹ rebellio
nis: pceſſit ex culpa quã appellam⁹ oꝛi-
ginale pctm̃: qḋ in pꝛimis pentibus fuit
actuale ⁊ ꝓmiũ: q̃ factũ ẽ in eis ⁊ oibus po
ſteris iuſta ꝑuerſio: vt rõ q̃ noluit eſſe ſb-
dita diuino ꝓcepto: ſentiret ſenſualitatẽ
iure ſibi ꝓ ſbditã nũc rebellẽ vt nõ q̃cũqꝫ
rõ velit vel ſpũs illa faciet: ſ3 remurmuret
ꝯtinuaꝫ ⁊ rebellat. Sꝫ oꝛit̃ h difficultas E

de pueris: de fatuis: de beatiſſima virgine de Johãne baptiſta in infantia nõ habẽtibus vſum rõnis: an paſſiones ꝓueniendo iudiciũ rõnis fuiſſent turpes. Rñdet Cancell. pariſieñ. in tractatu de origine paſſionũ: ſolus xp̃s poſt pctm̃ primi hominis ſicut habuit innocẽtiam originalez: ſic in ſolo regno anĩe ſue ſeruata eſt iugiter ab inſtanti ↄceptionis ſue: obedientia talis ſenſualitatis ad rõnem: qualẽ primitiua nature inſtitutio in hoĩe plantauerat: nã ſic inferior in eo appetitus rõni ſubiect⁹ erat: ꝙ ad nihil mouebat niſi ſm ꝙ ratio ordinabat. Hoc eñi videtur ad primi ſtatus ptinuiſſe integritatẽ: vt inferiores vires ſubderent totaliter rõni: ꝛ talẽ ſubiectionem: nec in virgine: nec in Johanne baptiſta dũ infantes eſſent inuenire erat vnde beatiſſima virgo añ vſum liberi arbitrij: poterat habere aliquos motus nõ ꝓordinatos a rõne: qui tunc nõ imputabant ad culpam actualẽ mortalẽ vel venialem apud virginẽ: ꝛ apud iohãnẽ baptiſtam: ſicut nec apud nos dũ infantes ſumus: ꝛ apud fatuos: dum nõ habet liberũ arbitriũ vſum ſuum abſq; omĩ culpa ꝓcedenti actuali. In beatiſſima autẽ virgine dum vſum accepit liberi arb. plena erat ↄcordia appetituũ: nã appetitus ſenſitiuus inferior in tanta dominij plenitudine ſub impio appetitus ſupioris voluntatis vicz ſubdebat: ꝙ in obiectũ aliqđ ferri nõ potuit ↄtra rõnis dictamen ꝛ voluntatis imperiũ: nam appetitus ſenſualitatis inferior erat in plena cõcordia ad appetitũ voluntatis ſupiorẽ: ꝛ ſupior in plena obedientia ad ipſum deum. In ipſaq; beatiſſima virgine nõ fuit dominium politicũ ꝛ regale: vbi põt eſſe ↄtradictio rebellio ꝛ reſiſtentia appetitus ſenſitiui ad rõnem ꝛ volũtatẽ: ſꝫ fuit in ea dominiũ deſpoticũ: vbi ratio cum volũtate dominant ſenſibus ꝛ appetitui ſenſitiuo ſeruiliter ꝛ deſpotice: quia ſicut debuit ſic potuit rebellionẽ cohercere ſenſualitatiſ (de dominio politico ꝛ deſpotico: dictum eſt clarius in p̃mo tract. ca. xxv. dub. vij. circa finem) Ex quo ſequit ꝙ virgo mater ꝑ talẽ dominij plenitudinẽ poterat vitare oẽm culpam actualẽ tam mortalẽ ꝙ venialem: ita ꝙ ipſa impoſſibilis fuerit ad peccanduz.

F Occaſione dictoꝝ hic oritur queſtio: an virgo beatiſſima adhuc in matris vtero habuit vſum liberi arbi. De hoc ſunt due opiniões. Una ꝙ Marie anĩa vt increata infuſaq; corpi ꝑfecte ꝑpato: vſum accepit liberi arbitrij etiã in ſomnis. (Marie) Queadmodũ etiam videt aliquoꝝ opinio ſentire ꝙ in ſtatu nature inſtitute mens nõ fuiſſet a ſomno depreſſa. Nec etiaz in pueris q̃n ſemꝑ habuiſſent vſum liberi ar. ſic ꝙ actu ſꝑ meminiſſent intellexiſſent ꝛ dilexiſſent deũ: ꝛ h̄ priuilegium trahere etiã volunt ad iohannẽ baptiſtam: in quo poſuerũt acceleratũ vſuz liberi arbi. dum exultaret in vtero: ꝛ etiã extra vterũ: dũ circũciſionis tp̃e mirabãtur inſpiciẽtes. Quiſputas inq̃unt puer iſte erit: ꝛ eñi manus dñi (potẽtia ſcꝫ miraculoꝝ opatrix) erat cũ illo: ꝛ hoc nõ ſolum in infantia: verũetiã in omĩ ſua etate: q2 mirificoꝛs deus grãs datas: hoi non ſubtrahit ſine culpa: hoc ex opibus Johãnis manifeſte appet: dũ in etate q̃nq; annoꝝ aufugit mũdũ ꝛ intrauit deſertũ nec penſandũ eſt: ꝙ abſq; ꝓuia cognitione ꝛ volitione libe. arb. illic iuerit diutius moraturus. Si igit de btõ Johãne talia credẽda ſunt: q̃nto maiora de ꝟgine mr̃e xp̃i (q̃ ſm Damaſce. a nullo illuſtriũ vincit) ſentire neceſſe eſt: vñ ſm quoſdã virgo beatiſſima adhuc in vtero mr̃is: fuit i ſublimiori ſtatu ↄtemplatõis: ꝙ vnq̃ fuit aliq̃ pura creatura hũana impfecta etate. Et licet in vtero mr̃is ſue ſicut ꝛ ceteri infantes dormiret: actũ ſomn⁹ q̃ abiſſat ꝛ ſepelit in nobis actus liberi arb. ꝛ ꝑ cõſequẽs actũ merendi: talia nõ fuit in ipſa opatus: ſed anima ſua libere ac meritorio actu tunc tendebat in deum. vnde illo tp̃e pfectior erat cõtemplatrix ꝙ vnq̃ fuerit aliquis alius dum vigilaret. vnde

ꝛ Canticoꝝ. v. ip̃a ait. Ego dormio et cor meum vigilat: ſcꝫ in ↄtemplatione perfecta a nulla actione ſomni debilitata.

G Alia eſt opinio ↄtraria omnibus q̃ dicta ſunt in prima opinione. in qua tria dicunt. Primũ ꝙ anima Marie corpi vnita in inſtanti accepit vſum liberi arbitrij etiam in ſomnis. Scdm̃ ꝙ in ſtatu innocentie mens nõ fuiſſet depreſſa a ſomno etiam in pueris: quin ſemper habuiſſent vſum liberi arbitrij. Tercio ꝙ Johes baptiſta in vtero circũciſionis etiam tp̃e accelleratum habuit vſum liberi arbitrij.

Contra primũ dicit ſctũs Tho. pte. iij. queſt. xxvij. arti. iij. in corpe. ꝙ virgo Maria non habuit ſtatim vſum liberi arbitrij adhuc in vtero matris exiſtens. Hoc eñi ꝓuilegium ſpeciale xp̄i fuit Cancella. etiam pariſieñ. in ep̄la de ſuſceptione hũanitatis xp̄i: viceſima veritate: contrariuz ſentit dicens: xp̃s non cõicauit matri ſue ſtatim dum concepta vel nata eſt vſum perfecte rõnis: ꝙuis hoc potuiſſet: ꝛ ſi feciſſet decuiſſet. Et oppoſitum aſſerendo vel ꝓdicando eſt penitus temerariũ. Sicut ꝙ nunq̃ ſomniauerit: aut ꝙ in ſomno ſemꝑ actu deũ cõtemplata fuerit hic in via. Quod aũt ex ſcripturis ſanctis autoritatem non habet (iunge nec ex ꝓbabili rõne) eadẽ facilitate ↄtemnit q̃ ꝓbat.

Contra ſcdm̃ dicit Cancella. ſuꝑ Magnificat. tracta. vij. Qr licet in ſtatu innocentie: nihil apꝑhẽderet: nihil appeteret: nihil exequeretur ſenſualitatis ſine ꝓuio iudicio rõnis. Nullum etiã ſenſibile potuiſſet forinſecus agere in ſenſus niſi deſuper dictãte rõne. Oportet tñ dicere cũ traditione cõi: ꝙ in ſtatu innocẽtie liberũ arbitriũ: q̃n q; ceſſabat ab actibus ſuis in cauſis nõ vicioſis ſed naturalibus: quẽadmodũ eſt neceſſitas ſomni qđ tamẽ fuit ſine pctõ. Hoc etiam oportet dicere de Johãne baptiſta: ꝛ de virgine beatiſſima ꝙ in ſomno habuerũt mentis deꝑſſionẽ.

Xp̃us De xp̃o aũt dum erat viator nulli dubiũ quin ſemꝑ dicere potuerit. Ego dormio ꝛ cor meũ vigilat. Ipſe eñi btũs erat ſm mentẽ. Habuit eñi xp̃s ab inſtanti ſue cõceptionis aiaz rõnalem ꝑfecte btãm ſm portionẽ mẽtis ſuperiorẽ: capiẽdo portionẽ ſuperiorẽ ſtricte ꝓ intellectu ꝛ volũtate: vt reſpiciunt ſola eterna: et ſic dicit Hiere. xxxj. ca. Nouũ creauit dñs ſuper terram: femina circũdabit virum. Nouũ hoc fuit incarnationis miſteriũ. Femina fuit beata virgo: que eſt femina ꝛ mulier ſexu: non corruptione: q̃ circũdedit vtero ſuo virginali Uirum. i. xp̃m q̃ fuit vir perfectus. Nã ab inſtanti creationis anima xp̄i ſm liberũ arbitriũ fuit repleta oibus gratijs ꝟtutibus ꝛ ſcientijs ſm ꝙ dicitur Joh. iij. ꝙ datus eſt ei ſpũs non ad menſurã. De paruulis in ſtatu innocẽtie dicit ſctũs Bonauẽ. in. ij. diſt. xx. ꝙ nati mox habuiſſent ſciam q̃tum ad habitũ non tñ q̃tum ad vſum: ſcꝫ q̃ ad actualez ↄſiderationẽ: ꝓpter cerebri ineptitudinẽ: ſed ꝑ interuallum tp̃is ꝓfeciſſent ſenſu: cognitione locutione ꝛ ambulatione De hoc latius dictũ eſt p̃mo tract. c. xxix. q. xj

De paruulis pro ſtatu innocẽtie dicit Cancella. ſuꝑ Magt. tract. v. Si ſtetiſſet Adam nõ videt ꝙ paruuli ſtatim nati cũ iuſticia originali: vel in vtero poſiti: viguiſſent iudicio rõnis: ſicut in etate ꝑfecta: neq; cũ dormiebat: nec oporteret dicere pueros fuiſſe natos etate perfectos. Nec tñ ſenſualitas rebellaſſet i eis iudicio rõnis: quo caruiſſet illa etas Non eñ fomitẽ captiuantẽ in legẽ peccati ſenſiſſet: vt paruuli noſtri: hoc etiam ſentire oportet at de beatiſſima virgine in infantia: ꝙ in ea ſenſualitas nõ rebellaſſet rationi. Huiuſcemodi rebellio ꝓuenit ex originalis culpe ſequela: fedo vicz morbido affectu qui fomes dicitur. Eſt aũt fomes ſm. S. Thomã parte. iij. cap. xxvij. Inordinata concupiſcẽtia ſenſibilis appetitus: habitualis tamen: quia actualis eſt mot⁹ peccati (Eſt autem fomes concupiſcẽtia inordinata: quia repugnat ordini rationis: qui ſemper precatur ad optima: qđ fit in Fomes.

quantum inclinat ad malum et difficul-
tatem facit ad bonum) Virgo enim beatiſ-
ſima ſm ponẽtes eam ſine originali ma-
cula cõceptã: fomite oĩno caruit: ꝓut di-
ctum eſt in pᷓmo tracta. ca. viij. dubio. ij.
vel vſus ⁊ ſtimulus fomitis (vt dicunt q̄
eam aliq̄n maculatam opinant̄) ita in ea
fuit ligatus: vt nil aduerſus rationẽ ꝓua-
Johes baptiſta leret. Cõtra tercium de btõ puero Jo-
hanne baptiſta dicit San. Tho. ⁊ multi
alij: ꝙ in ipo nõ eſt acceleratum iudiciuȝ
rõnis: velut ſacer Ambro. videt̄ ſentire
ſup Lucam. Sed ſpũs xpi mouit cor ne-
ſcient. s ad exultationem nouitatis (Sic
de pueris hebreorum dici poteſt: dũ cum
ramis palmarum Oſanna cõclamantes
xpõ obuiarunt: agebant̄ enim a bono ſpiri
tu vehementius quã agebãt) vnde dicit
ſctũs Tho. parte. iij. q. xxvij. arti. v. Aſſe-
rendum videt̄ de Hieremia ⁊ iohãne ba
ptiſta ſanctificatos eos in vtero: ꝗuis li-
berum arbitriũ non habuerũt in vtero: ſi
cut pueri qui ſanctificant̄ ꝑ baptiſmum
non ſtatim habẽt vſum liberi arbitrij: iſta
tñ exultatio ⁊ motio pueri Johis in vte-
ro: facta eſt ad declarationem ſanctitatis
virginis ⁊ prolis in ea exiſtentis.

Frãciſcus Sicut de beato Frãciſco legit̄ ꝙ aues
ratione carentes ꝑdicationẽ eius attente
audiebant: ac ſi verba eius intelligerent:
Bernbarcinus. qd̓ factum eſt a deo ad approbationem
predicationis ſancti. Pariformiter ad
approbationẽ ꝑdicationis ſancti Bern-
bardini (velut beatus noſter ſenior Jo-
hannes de Capiſtrano ſcribit) creature
inanimate hoc fecerunt. Dũ enim ſanctus
Bernardinus aquile in platea monaſte-
rij ſancti Petri celeſtini iuxta ecclĩam be
atiſſime virginis: laudes Marie euãgeli
ſaret. Cum hora eſſet quaſi ſexta. Stella
luciſſima ſolis radios putabat̄ excelle-
re: cunctis aſtantibus ſtupentibus ſuper
caput San. Bernardini apparuit. Ob
cuius rei memoriã. Stella in cuius cẽtro
nomẽ Jhs iuxta San. Bernardini ima-
ginẽ pingitur. Nam ipe celeſti lumine in

rõne illuminatus: in ſuis ꝑdicationibus
magnifice nomen Jeſus exaltauit.

Parimodo dum btũs Johes de Ca-
piſtrano canoniſationẽ ſancti Bernbar- Capiſtra
dini ꝓcuraret: in platea ſupradicta: eadẽ
quaſi hora ſexta de beatiſſima virgine ꝑ-
dicando eadem ſtella ꝑlucida ſupra eius
caput: que ſup ſan. Bernbardinũ choru-
ſcauit: ꝑſateqȝ ſtelle fulgentiſſime duca-
tum aduſqȝ vrbem Romanã habuit. Si
cuti ſui itineris comites fidedigni atte-
ſtantur. Redeundo ad ꝓpoſitum de ex-
ultatione pueri Johis: neutrum moduȝ
determinate aſſerit San. Aug⁹. ſed dicit
ſiue hoc modo ſiue illo: facta fuit dicta ex
ultatio: attribuenda eſt diuino miraculo
Hoc ſatis patet quia nõ potuit fieri ꝑ na
turam. Conſimiliter de beatiſſima virgi-
ne: an ꝑacceleratum accepit vſum liberi
arbitrij: an congruã expectauit etatẽ: nõ
facile poteſt determinari. Vtraqȝ opinio
ſanctos doctiſſimos deuotiſſimoſqȝ ha-
bet defenſores. Prima tamen opinio de
acceleratione rõnis magis cõſonat pieta
ti fidei. (Pietas fidei eſt ꝓbabilis ſeu ve Pietas fi-
riſimilis opinio ſup aliq̄bus que deuoti- dei.
onẽ edificare poſſunt: q̄ ex ſcripturis au-
tẽticis: nec clare ſequunt̄ nec repugnãt)
Scd̓a vero opinio ꝯſonãtior eſt rationi.

Alia cõplura (que calumniari poſſũt) ℌ
de btiſſima ꝟgine legunt̄: ſup q̄bus infra
ſcripte notent̄ veritates: collecte ſunt ex
epla Cancell. de ſuſceptione humanitat̄
xpi. Exqȝ eius collectorio ſuper Magt.

Prima veritas. Chriſtus etiã ſi dede-
rit accelerationem vſus rõnis matri ſue.
(Sicut opinant̄ aliq̄ pie de exultatione
iohis in vtero). Nõ oportuit tñ in talib⁹
gratijs perſeuerantiã eſſe: q̄ vis ſine pnia
⁊ retractatione ſint dona dei. Sunt eniȝ
ſine pnia: ſupplendũ eſt h̄ mõ q̄ donant̄:
q̄dam ad morulã paruã: q̄dã ad tps ma
ius: quedã ineuũ. Patȝ in gratijs: in pro
phetijs. ⁊ gratijs ſanitatũ q̄ durãt ad tps

Scd̓a veritas. Xps potuit cõferre dile
ctiſſime matri ſue cognitionẽ luciſſimã

totius decurſus vite ſue ⁊ filij: confeſtim
dum nata eſt: ⁊ ſi hoc feciſſet hoc vtiqȝ de
cuiſſet: ergo fecit: temerariũ eſt ⁊ ꝯtrariũ
ſanctis doctorib⁹ hoc inferre. Contrariũ
inſup videt̄ euãgelice doctrine ſic aſſerẽ
factũ eẽ: ſiquidẽ ꝑditus fuit Jeſus: igno-
rante Maria ⁊ Joſeph: ideo dolentes ꝑ
triduũ q̄ſierunt ipſum: ⁊ nõ intellexerũt
reſpõſum pueri Jeſu. Neſciebatis inq̄t
ꝙ in his q̄ patris mei ſunt oportet me eẽ
⁊ ita in multis: ſed nõ ob hoc dicẽda fuit
ignorãs beata virgo (q̄ docente eam ſpi-
rituſctõ omnẽ veritatẽ: ꝑdita fuit maiori
cognitione totius ſeculi cum decurſu: ꝙ
ꝓphetarũ vel aplorũ vel phorũ vllus) ſi
nõ ſciret oĩa. Dicit enim ignorantia ꝑua-
tionem ſciẽtie debitam ineſſe: ⁊ ex ꝯſeq̄n
ti culpam: nõ ſic neſciẽtia q̄ in angelis re
perit̄. vñ dicit̄ Job. xlij. de angelis ⁊ terri
ti purgabunt̄: ſm ꝙ dicit Diony. licet in
angelis nõ ſit purgatio ab imundicia: eſt
tamẽ in eis purgatio a neſcientia: inq̄ntũ
ꝑ illuminatiões diuinas ſeu effectus dei
mirabiles imediate a deo ꝓcidentes: an-
geli ſancti aliqua cognoſcũt q̄ prius non
cognouerit: ⁊ hoc mõ angeli in deiectiõe
demonis de celo empireo fuerũt purgati
a quadã neſciẽtia ⁊ etiam territi. Iſte ter
ror non eſt aliud ꝙ admiratio: videntes
⁊ admirantes diuinã virtutẽ in deiectiõe
⁊ punitõe demonis quã ꝑus nõ viderũt:
eodẽ mõ erit in detruſione demonũ in in-
fernũ cuȝ ꝯdemnatis in extremo iudicio

Tertia veritas Maria dum fuit via-
trix ita fuit magnificata: vt i nullo moue
ret̄ cõtra iudiciũ rõnis ⁊ ſpũs. Cõſequit̄
hec veritas ex dictis doctorꝫ ponentium
ipſam nullo vnq̄ fuiſſe pctõ fedataȝ nec
originali nec actuali: ⁊ ꝑ ꝯſequẽs nullate
nus venieliter peccaſſe: quod ſaluari nõ
poſſet ſi nõ habuiſſet oĩs motus (nedũ
ſpũs ⁊ rõnis: ſed etiã paſſiones aĩe ſen-
ſuales in vi duplici ꝯcupiſcibili ſcȝ ⁊ ira-
ſcibili) ſubditos rationi: vel nõ ꝯtrarios
neqȝ preuenientes rationẽ. Or aũt Ma-
ria mouebat̄ paſſionibus textus probat

euangelicus narrans Mariã doluiſſe: de
quo dolore ꝓphetauit Simeon: ⁊ tuã in-
quit ipſius aiam ꝑtrãſibit gladius: qd̓ in
paſſione filij ſe ꝑſente ⁊ dolente ſm docto
res falſum eſt: non enim potuit non dolere
viſa morte filij. Et ita de reliquis paſſiõi-
bus dicit̄: que ꝑ appꝛ̄henſionẽ varioꝝ ob
iectoꝝ ſub rõne conuenientis vel diſcõue
nientis afficiebant animã eius. Nihil ta-
men appꝛ̄hendit nec in appꝛ̄henſis paſſio-
nabiliter mota fuit ſine iudicio rationis.
Dum autẽ ratio ſopita erat: ⁊ in ſuo im-
pendita iudicio ſine culpa ſua fuit: prout
euenit in ſomnis: non oportet tales mo-
tus ꝑueniſſe iudiciũ rõnis: qd̓ ꝓtunc nul
lum erat: facit exemplũ ꝓpoſitum de pe-
dagogo: ſi ſine culpa fuerit abſens vel in
cluſus vt paruulo cõſulere nõ valeat: ſic
ſoluit̄ ꝙ Adã vel Maria ſomniando nõ
errauit. Quarta veritas Maria dum
viatrix erat potuit appꝛ̄hendere tentatio ℑ
nes forinſecus immiſſas (ſicut ⁊ xps quẽ
ſathan auſus eſt aggredi diuerſis tenta-
tionibus: ſic nec eſt incredibile Johannẽ
baptiſtam demonis tentationibus agi-
tatum: quatenus probatus vinceret et
vincendo coronam acciperet) ſed nullo
modo fuiſſet Maria mota paſſionabili-
ter per eas ſine iuditio rõnis: poterat ſa-
ne protinus eas diiudicare atqȝ repelle-
re: poterat non moueri ſm eas ad libidi
nem vel ad iram vel ad ſuperbiam: ipſis
etiam in apprehenſione durantibus.

Ad cuius intelligentiam conſideran-
dum ꝙ tentatio ſm Grego. in omelia tri
pliciter perficit̄ ſuggeſtione: delectatione
conſenſu: ſuggeſtio forinſecus ẽ a diabo
lo: que parit apprehenſionem in ſenſua-
li ⁊ rõnis inferioris cognitione. Delecta-
tio eſt primus ex tirãnico fomite motus:
inordinate: ⁊ preter ordinem rõnis mo-
uens. vnde dicit ſanctus Bonauẽ. in. ij.
diſt. xxiiij. ꝙ in ꝓgreſſu tentationis: pᷓmo
delectatio offert̄ ſiue ꝑcipit̄ ꝑ ſenſualita
tem. Scd̓a delectio aduertit̄ ꝑ inferiorez
ꝑtem rõnis: q̄ interiores mot⁹ ⁊ affectus

habet diiudicare ⁊ cognoſcere: hoc autē
nō eſt poſſibile ſenſitiue. Tertio vo in id
ad qđ trahit delectatio: ꝯſentiť vel diſſen-
titur: ⁊ hoc eſt ſupioris ptis rōnis: in qua
reſidet auctoritas iudiciarie poteſtatis:
cuius eſt diffinire ex eternis legibus ⁊ rō
nibus diuinis: an aliquid a voluntate ſit
amplectēdū vel reſpuēduꝫ: vnde quēad-
modū xp̄s (ſm Grego. in omelia) ꝑ ſug-
geſtionē dyaboli tentari potuit: ſed men-
tem eiꝰ peccati delectatio nō momordit.
ſic virgo mater ſua ſuggeſtione demonis
forinſecus tentari potuit: nec tamen labi
potuit in delectatiōem vel ꝯſenſum: quia
a peccato originali ⁊ a fomite cōcupiſcen
tie praue delectationis fuit ꝓſeruata: qđ
valde ſecus in nobis eſt: nō potentibꝰ ad
apꝓhenſionem ſuggeſtiōis dyaboli: mū-
di ⁊ carnis nō moueri: qꝛ de carnis ꝓcō
ꝓpagati: in nobiſipſis gerimꝰ vnde certa
mina toleremus: non tamē hoc ſemꝑ ſit
cum demerito nr̄o: ſꝫ ſi ꝑſtiterimus abſqꝫ
ꝯſenſu rōnis ⁊ ſpūs: redundabit in meri
tum: qn̄qꝫ repugnando viriliter vt diffu
giat: qn̄qꝫ nō repugnādo ſꝫ fugiendo: vt
ibi fugite a dyabolo: ⁊ fugiet a vobꝭ: qn̄qꝫ
nō curando ſꝫ irridendo potius ⁊ vilipē-
dendo dyabolicas immiſſiones (quales
ſunt blaſphemie abhominabiles ⁊ horren
de) immiſſas qn̄qꝫ puriſſimis ac ſanctiſ-
ſimis: quas magꝰ oportet irridere q̄ hor
rere. Ex dictis eliciť quēadmoduꝫ victo-
ria caſtitatis ⁊ humilitatꝰ in Maria (dū
reſtitit dyabolicis ſuggeſtionibꝰ) nō fuit
abſqꝫ pugna: ad qualeꝫ iugiter attingere
nos mouēt Petrus ⁊ paulus: qm̄ aduer
ſarius veſter dyabolus circuit q̄rens quē
deuoret: nec ignorare ꝯuenit aſtutias eiꝰ:
cui mille mille ſūt artes nocēdi: ſꝫ ꝯſidere
mus ꝙ plures nobiſcū ſunt: ſi toto corde
ſuis imitamur auxilijs.

¶ De origine paſſionum animalium.

A

Caplm x

De origine paſſionū aīalium.

p

Paſſionū aīaliū quadruplex re-
periť origo: vel eñ ꝓueniunt ab
innata cōplexione: vel a ſenſibili
bus exterioribus agentibus in ipſos ſen-
ſus. Et hi duo modi ſunt velut ab inferio
ri. Proueniūt etiā a celo. Proueniūt q̄r-
to a ſpū rōnali. Et hi duo modi ſunt ve-
lut a ſupiori. De priori triplici vicꝫ paſſio
nū origine vidēdū ē in hoc caplo. De q̄r-
ta qualiter a ſpū rōnali paſſiōes ꝓueniūt
diceť caplo ſequēti. Quātum ad primuꝫ
dicendū ꝙ paſſiones nedū aīales ſꝫ etiā
ſpūales iuuanť plurimū ab innata com-
plexione corporali: autoriſauit Plato ꝙ
aīe ſequunť corꝑa: nō quidē naturali ne
ceſſitate (ſi ad ſpm̄ liberū ſit aſpectus) ſꝫ
quādaꝫ inclinatione: ꝓut corpus ſubmi
niſtrat aīe tanq̄ inſtrumentū. Conſtat
eñ ꝙ ad inſtrumentoꝝ varietatem: ꝯſur
git in opationibꝰ facilitas maior vel dif-
ficultas in mechanicis: ſic erit ſuo modo
de varia cōplexione membroꝝ: ⁊ de his q̄
membris ipſis ſubſeruiūt: vt ſunt ſpiritꝰ
corporei nāles vitales ⁊ aīales (de qui-
bus dictū eſt in. j. trac. c. ix.) vt eſt ꝑterea
ſanguis q̄ eſt cōis materia tā mēbroꝝ q̄
huiuſmodi ſpūum. vñ ſm traditionē me
dicoꝝ: iuxta variā diſpoſitionē ſpirituū
corporeoꝝ: nālis: vitalis ⁊ aīalis: at ſan
guinis: ſubtilis: groſſi: clari: turbidi. cali-
di: frigidi: cauſanť varie paſſiones ⁊ incli
nationes. Ad irā ꝑtinaciā (q̄ eſt ira fixa)
timorē: puſillanimitatē: triſticiā: audaciā
odium ⁊ rancorē (q̄ eſt odiū inueteratū)
ſm etiā varias cōplexiones medici attri
buūt paſſiones alias ⁊ alias aīalibꝰ cō-
plexionatis. Complexio originať ex q̄tu
or humoribꝰ: vt eſt ꝓmo trac. c. ix. Ad cō
poſitionē eñ corꝑis hūani q̄tuor elemē-
ta ꝯcurrūt. vicꝫ terra: aqua: aer: ignis. Et
ad vegetationē eiuſdem corꝑis quatuor
hūores ꝯſiles illis ꝯueniūt. vicꝫ ſanguis
colera: fleuma ⁊ melancolia: colera ē ſic-
ca ⁊ calida: ⁊ conuenit igni: ſanguis cali-
dus ⁊ humidus ⁊ congruit aeri: fleuma:
humidū ⁊ frigidum: ⁊ cōuenit aque: me-
lancolia et frigida ſicca: et congruit ter-
re. Ex his humoribus homo habet in-
clinationem ⁊ paſſionem naturalem ad

aliqua vitia: ⁊ ad aliquas virtutes ⁊ ſciē
tias: nam colerici inclinanť ad iram ⁊ ad
magnanimitatē ⁊ fortitudinē: ſanguinei
ad luxuriam: ⁊ ad beniuolentiā: affabili-
tatē ⁊ miſcḋiam: ꝓpť qđ dicit Job. xxxj.
Ab infantia creuit mecuꝫ miſeratio: ⁊ de
vtero matris eſt egreſſa mecū. Fleumati
ci inclinanť ad pigriciam: incuriam ⁊ mā
ſuetudinem ⁊ patientiā. Melancolici ad
deſperationem: ſuſpitiones ⁊ ad cōpun-
ctionem ⁊ modeſtiā. Scḋm Albertuꝫ
magnuꝫ homines a natura inclinanť ad
ſcientias ⁊ artes varias ſm qualitatē cō
plexionum: nam ſanguinei ad naturales
Colerici ad mathematicas. Melancoli-
ci ad poeticas. Fleumatici ad morales:
ita ⁊ ad cetera opera mechanica ⁊ artes:
vnus inclinať magis ad vnam: alius ad
aliam naturali inſtinctu. Diuina etiā ꝓ-
uidentia diſponente ad pulcritudinē vni
uerſi ⁊ oſtenſionē ſue ſapiētie: tantas et
tam varias opationes virtutū ſcientia-
rum ⁊ artium inſpirauit mentibus homi
nū ſm vim cognitiuā: affectiuā ⁊ opati-
uam: ꝓut dictū eſt ꝓmo tract. c. xxv. du-
bio. vj. in fine. Conſiderādū poſtremo
ꝙ omis illa imutatio paſſionū cōſequēs
diſpoſitionē ſanguis humoꝝ ⁊ cōplexio
num: cauſať mediate ⁊ diſpoſitione prin
cipaliter a multiplici actione q̄litatū pri-
marū. Sumať exempluꝫ qđ in ebrijs

Ebrius

quotidie ꝯſpiciť. Conſtat eñ aliquos pri
uſq̄ vino ſe repleuerint tꝑatos eſſe ⁊ ſe-
datos in paſſionibus: q̄ poſt vinū abun-
danter ſumptuꝫ trahunť hi ad iram ve-
hementē: hi ad triſticiā melācolicā: hi ad
leticiam: hi ad ſpem: hi ad timorē ⁊ ſic de
alijs. Cur aūt hec ſit varietas paſſionum
nimirū quia variať accidētalis diſpoſitio
ſanguinis humoꝝ atqꝫ ſpirituum corpo
reoꝝ: ex actione vini ⁊ qualitatū ſuaruꝫ.
Quo circa facile eſt ꝑpendē q̄ntū opetur
hec vel illa ꝯplexio innata fixa ⁊ qđāmō
ꝑmanens: ſi in accidentali ⁊ trāſeunte di
ſpoſitione corꝑis: tam diſſimilis ſubita ⁊
potens opatio ſubſequať: adeo quidem
vt ſi videris ebriū prius ſobriū fere dice
re poſſis hic vtiqꝫ nō eſt ille. Quātuꝫ ad

B

ſcḋm dicendū ꝙ paſſiones animales fre
quēter originanť a ſenſibilibus exteriori
bus agentibꝰ in ipſos ſenſus: vt in viſuꝫ
auditum: olfactū: guſtum ⁊ tacum. Pro
quo ſciendū ꝙ ſicut dictum eſt. c. vj. Ad
paſſionē tria cōcurrūt. Primū eſt appre-
henſio: omis nāqꝫ paſſio inſequiť aliquā
apprehenſionē preuiā (ſi nō tempore tñ
ordine nature) alicuius potentie cogniti
ue ſeu apprehēſiue. Paſſio eñ animalis
ſequiť apprehenſionē ⁊ ꝑceptiōem potē
tie pure ſenſitiue exterioris vel interioris
apprehendētis aliqđ ſenſibile ſiue obie-
ctum: ſub ratione cōueniētis vel diſcon-
ueniētis: vtilis vel nociui: ardui vel diffi-
cilis. Scḋm eſt appetitus ſenſitiuus: cō-
cupiſcibilis vł iraſcibilis: qui eſt ſubiectū
paſſionis. Tertiū eſt paſſio motio ſeu in-
clinatō cauſata in appetitu ſenſiuo ex ap
prehenſione ſenſibiliū ſeu obiectoꝝ pre-
ſentiū agentiuꝫ in quinqꝫ ſenſus exterio-
res. Obiecta eñ ſenſuū. ſcꝫ color: odor:
ſonus: ſapor: tangibile: agūt in ſenſus in
q̄ntum eoꝝ intentiones ⁊ ſilitudines re-
cipiunť in ſenſus. Obiecta eñ generant
primo ſimilitudines ſuas in medio: ⁊ de
medio i organo exteriori: ⁊ de organo ex-
teriori in interiori: ⁊ dehinc in potentiaꝫ
apprehenſiuā. Conuerſio tamē potentie
apprehenſiue ſuꝑ ſimilitudinē ſeu ſpēm:
facit apꝓhenſionem omniū rerum ſenſi-
bilium: que exterius anima apprehendit
Ad hanc apprehenſionē ſi ſit rei cōueniē
tis: ſequiť paſſio amoris deſiderij gaudij
ſi ſit rei diſcōueniētis: ſequiť paſſio odij:
horroris: triſticie: quia ſenſus delectatur
in medijs: ⁊ triſtať in extremis: ſicut vi-
ſus delectať in medijs coloribus ⁊ triſta-
tur in extremis ſcꝫ colore albo et nigro.
De hoc diffuſius dictum eſt ꝓmo tract.
ca. xvj. dubio. ij. Et quēadmodū paſſio-
nes aīales ꝓueniunt ex apꝓhēſione ſen
ſibiliū exterioꝝ obiectis p̄ntibus: quorū
ſpecies ꝑcipiunť a ſenſibus exterioribꝰ.

Pariformiter originant̄ ex cōuerſiōe fantaſie ſup intentiones ſimilitudines fantaſmata ſiue ſpecies reſeruatas in imaginatione ⁊ memoria: abſentibus reb⁹ ſenſatis (Eſt em̄ fantaſma: vt dictū .j. tract. .xx. ⁊ .xxix. caplis) ſimilitudo rei ſenſate: reſeruata in imaginatione q̄ ſpēm ſenſibilem reſeruat quā ſenſus cōmunis a rebus exterioribus recipit exemplū ſumatur de ſpecie ⁊ pulcritudine mulieris per ſenſus exteriores ⁊ p ſenſum cōem apphenſa: cuius ſpecies ⁊ pulcritudo: abſente muliere reſeruat̄ in imaginatione

Pulcritudo

(Cōſiſtit em̄ pulcritudo formoſitas ſpecioſitas ⁊ decor: in colore ſtatura: figura: ⁊ in quadā decentia geſtus ⁊ ornatus virtuoſi totius corpis: cum quadā nature iocūditate leticia vel alacritate vultus) Fantaſia ergo cogitando fantaſiando de eius pulcritudine: ꝯuertit ſe ſup imaginationē retinentē ſpēm ⁊ pulcritudinē mulierꝫ: mox ſequit̄ in appetitu ſenſitiuo concupiſcibili paſſio amoris ⁊ deſiderij ſi fuerit abſens: gaudiū poſtq̄ p̄ns fuerit. Unde ſi ordinē ſm viam generatōis paſſionum reſpectu boni adipiſcendi ſcire velimus: ſumam⁹ exemplū in ꝯiugio Jacob ⁊ Rachelis: que fuit decora facie ⁊ venuſta aſpectu (in ornatu ſcꝫ pudico totius corpis) Gen. xxix. Cui⁹ pulcritudinē Jacob in eius p̄ſentia per ſenſus exteriores apphendens: ſimiliter Rachele abſente: ſpecies pulcritudinis eius in imaginatione Jacob reſeruabat̄: ſup quā ſpēm fantaſia cōuerſa: cauſabat̄ in appetitu cōcupiſcibili Jacob p̄ma paſſio q̄ amor dicit̄ inclinatio vicꝫ ad Rachelē matrimonialiter ſibi copulandā velut in bonū delectabile: amor tn̄ ille nō exceſſit limites rōnis: q2 fuit amore prolis ꝑcreāde. Scdo quia iacob nō potuit mox copulari Racheli: cauſabatur in eius vi cōcupiſcibili motus ad aſſequendū in futuro Rachelem: paſſio ſcꝫ deſiderij. que ſatagit illud adipiſci ad qd̄ amor inclinat. Tertio apprehendit iacob ad adipiſcendū Rachelem ſub rōne difficilis ad obtinendū (q̄a ſeruiuit ꝑ ea ſeptem annis) cum fiducia tamē obtinēdi: cauſat̄ in appetitu iraſcibili ipſius Jacob altera paſſio que dicit̄ ſpes. Quarto interueniente impedimēto adipiſcēdi Rachele (fraude ſcilꝫ laban introducētis Liam ad Jacob) qd̄ impedimentū Jacob apphendēs tanq̄ malū triſtabile: qd̄ opponit̄ bono delectabili: cauſabat̄ in appetitu iraſcibili ipſius Jacob alia paſſio que dicit̄ audacia: quedā ſcꝫ fiducia repellendi ⁊ obpugnandi malum triſtabile. Quinto Jacob nō immemor p̄terite illate iniurie. ſcꝫ fraudis ſoceri ſui laban: cauſabat̄ in eius vi iraſcibili paſſio que dicit̄ ira: dum vis iraſcibilis inſurgit ad vindictam illate iniurie: que apphendit̄ vt leſiue ꝓprie ꝯcupiſcentie. Ira em̄ ſequit̄ actum ꝯcupiſcibilis ⁊ eſt vindex leſe ꝯcupiſcētie. Prorupit ḡ Jacob in hec verba vindicte: quid ē hoc qd̄ facere voluiſti: nōne ꝑ nihilo ſeruiui tibi quare impoſuiſti mihi (hoc ē decepiſti me) poſtremo Jacob ſeruiens pro Rachele alijs ſeptē annis Rachelē duxit in vxorem: cauſabat̄ in eius vi ꝯcupiſcibili paſſio que dicit̄ gaudiū: que eſt paſſio cōpletiua ⁊ finalis omniū prioꝝ paſſionū que terminant̄ in gaudio: qd̄ cauſat̄ ex bono delectabili apphenſo vt p̄ſens p motum iam acquiſito: quo adepto appetit⁹ quietatur: ꝯſimilis ordo aliaꝝ paſſionū poterit inueniri reſpectu mali: vbi primo occurrunt odium ⁊ fuga in ꝯcupiſcibili: deinde deſperatio ⁊ timor in iraſcibili. Poſtremo malo iam p̄ſente ⁊ adepto: cauſatur in ꝯcupiſcibili: triſticia in qua priores paſſiones terminant̄. Tandē deuicta triſticia fit omniū paſſionū reductio finaliter ad gaudiū. vnde dicit̄ Joh. xvj. Mulier cum parit triſticiā habet: cum aūt peperit iam nō meminit preſſure ꝓpter gaudium. ¶ De fantaſticis paſſionibus.

De fantaſticis paſſionibus.

Quēadmodū paſſiones animales originant̄ (vt dictum eſt) ex cōuerſione fantaſie ſuper intētiones ⁊ ſpecies reſeruatas in imaginatione: p ſenſum tn̄ cōmunem perceptas a ſenſibus exterioribus. Pariformiter in fantaſticis ⁊ melancolicis ⁊ ſomniantibus (dum ille ſpēs procedunt retrograde de fantaſia ad imaginationē: ⁊ de imaginatione ad ſenſum communē: vſqꝫ ad ſenſus exteriores) paſſiones p imaginatiuā virtutē notabiliter intendunt̄ vel minuunt̄. Coagente tn̄ fantaſia: que facit formarū imaginū ⁊ ſpecierum retentarū in imaginatione diuerſas cōpoſitiones ⁊ apparitiōes. Quantā autem vim habet virtus imaginatiua tradunt philoſophātes ⁊ medici p experientie librū edocti. Dicunt em̄ ipſam habere virtutem regitiuā ⁊ immutatiuā ⁊ tranſformatiuā totius corporis. Quod vt facilius innoteſcat. Supponamus p̄mo cū pho: q̄ ſpecies intentio ſeu forma rei vel eius fantaſma ſeu imago: habet vim alterandi ꝓporcionabiliter vel agēdi ſicut habet res cuius eſt imago: quēadmodū ſpecies ignis hꝫ vim calefaciendi: ſpecies niuis infrigidandi: non tn̄ in equali gradu ad rem ipſam. Supponamus p̄terea q̄ ſpūs animalis delatiuus eſt formarū ſeu ſpecierū: ſicut aer recipit ſpēs coloris vel alioꝝ ſenſibilium. Et he ſpēs licꝫ nō ſint ſenſibiles in aere: faciunt tamē ſenſibiles impreſſiones in corporibus diſpoſitis: ſicut ſpecies coloris cauſant imaginem in ſpeculo. Sicut imaginatio turpis figure recipitur in ſpiritibus ⁊ defertur: et facit in ſemine deciſo tpe talis imaginationis notabilem effectum turpitudinis. Sicut imaginatio ethiopis aſſimilationem inducit ad ethiopem: vnde dicit gloſa Hieronymi ſuꝑ .xxx. caplm geneſeos: q̄ quintilianus quandam matronam accuſatā de adulterio (eo q̄ peperiſſet ethiopem) liberauit: per hoc q̄ fecit inquiri ſi in cubiculo eius eſſet talis pictura: qua reperta liberata eſt. Sic etiam vt dicit Lyra ſuper Gen. ca. xxx. Dum laban fraudulēter agebat contra iacob. Jacob edoctus ab angelo poſuit virgas varij coloris in canalibus quando erat conceptus ouium. Cum em̄ femelle bibebant aſcēdebāt maſculi: ⁊ femelle videbant vmbras maſculorum in aqua: ⁊ imagines ipſorum varij coloris ⁊ ſimiles concipiebāt. Hanc enim virtutem habet imaginatiua ſuper corp⁹ ⁊ ſuper materiam: vnde fit conceptus: q̄ ſimiles concipiuntur illis quos aſpiciūt attēte in extremo coitus: vnde dicit Auicenna .vj. naturalium. Cum enim imaginatur anima aliquā imaginem et corroboratur in ea: ſtatim materia corporalis recipit formam. Et ponitur exemplū de eunte ſuper trabem: qui ſi imaginatur cadere non audebit ambulare ſuper eā: eo q̄ imaginatur cadēdi formam in anima eius vehementer impreſſam. Cui obedit natura eius: et virtus membrorum non obedit cadenti ſcꝫ ad ambulandum ⁊ erigendum. Notandū etiam q̄ delatio forme imaginate pōt fieri dupliciter. Uno modo q̄ ipſamet forma moueatur et deferatur ad motum ſui ſubiecti: ſicut ſi ſal liquefiat in aqua defertur et expanditur in aqua. Alio modo fit hec diffuſio per irradiationē ipſius forme imaginate: que habet vim ſuiipſius diffuſiuam et cauſatiuam aliarum ſpecierum ex ſeipſa: ſicut lux cauſat lumen: quod cauſatum poteſt producere aliud lumen. Supponamus inſup q̄ delatio talium formarum p ſpiritus animales poteſt prouenire vſqꝫ ad ſenſus exteriores: quo caſu fiet in ſenſibus exterioribus talis ſenſatio ſuo modo qualis fieret ſi ab extrinſecis obiectis mouent̄: hanc cauſam reddunt aliq̄ cur dormiētes qn̄qꝫ exercent opa vigilantiū: ambulādo clamādo loquēdo ⁊c. Cur etiam maniaci ⁊ aliqui melācolici: credunt ea videre vel ſentire extrinſecus q̄ nō niſi intrinſecus certū eſt fieri. Hinc euenit vt dū hō eſt in tenebris et timet putat ſe qn̄qꝫ videre imagines terribiles: vel audire ſonos horrēdos: quēadmodū melācolici i pleno die ⁊ locis lucidis patiunt̄ talia ꝓpter tenebroſitatē ſpirituū q̄s horret

qđammodo ipſa anima velvirtus imagi
natiua:et hinc ſemꝑ triſtes incedūt:quia
ſue triſticie cauſam ſecū ferūt. Hec eſt
ratio cur aliqui timēt nō timēda. Cur in
ſuſpitiões mirabiles ⁊ falſiſſimas cadūt
ita vt credūt ſe aliquādo queri ad moꝛtē
vel ad incarcerationēvel ſpoliationem:⁊
inde fugiunt nemine ꝓſequēte:trepidan-
tes timoꝛe vbi non eſt timoꝛ: vnde dicit
Cancellarius pariſieñ. Cognoui talē tpe
meo q̄ ingenioſiſſimus erat ⁊ peritꝰ val-
de in medicinis:qui tandē fugit in nemo
ra occulta nec vltra cōparuit. Sic aliq̇s
eſtimabat ſe gallum: et moꝛe galli canta-
bat. Alius imaginās ſe habere coꝛnua in
fronte:verecundabat̄ quotieſcunq̄ vide
bat ſe inſpici ⁊ frontē tegebat. Alius ima
ginabatur ſe habere pedes ferreos:calca
bat validiſſime ſuꝑ terram. Alius ambu
lare nō audebat: fantaſians pedes ſuos
eſſe vitreos. Sic dicunt expoſitoꝛes ali-
qui ꝙ Nabuchodonoſoꝛ comedebat fe-
num ſicut bos ⁊ cum feris habitabat: qꝛ
ſe bouē eſſe fantaſiabat̄. Non ſolū bouē
ſed ꝓut dꝛ in hiſtoꝛijs beſtiā trifoꝛmē:ſcꝫ
leonē aquilā et bouē ſeptē annoꝝ ſpacio
ſe putabat Alius putauit ſe pungno mū
dum claudere ⁊ omnia in manibus con-
tinere:⁊ ideo manus ad cibum non extē
dit:timēs ꝙ ſi manus extenderet:partes
mundi defluerēt ⁊ perirēt. Alius putauit
angelū tenere mundū ⁊ ꝑ tedio velle mū
dum dimittere cadere:⁊ ideo manus ere
xit ⁊ humeros:volens mundū coꝛruentē
D ſuſtinere: Quātum ad tercium conſide-
randum: ꝙ paſſiones aīales immittunt̄
a celo:mediate tñ ⁊ diſpoſitiue. Nam ce
lum cum ſideribus ⁊ planetis eſt velut in
ſtrumentum dei glorioſi: et per ipſuꝫ gu-
bernatur machina mundi coꝛruptibilis:
vnde in maioꝛi mundo ſunt:quedam ge-
nerantia:quedam generata:quedam gu-
bernantia hec ⁊ illa Generantia ſunt coꝛ
poꝛa ſimplicia:ſcꝫ coꝛpoꝛa celeſtia:⁊ qua
tuoꝛ elementa. Nam ex elementis ꝑ vir-
tutem lucis conciliantis contrarietatem

elementoꝛum immixtis:habent generari
⁊ ꝓduci q̄cunq̄ generant̄ ⁊ ꝓducuntur
per operationem virtutis naturalis. Ge
nerata ſunt elemētata:ſcꝫ coꝛpoꝛa ex ele
mentis cōpoſita: ſicut ſunt mineralia ve
getabilia ſenſibilia ⁊ coꝛpa humana. Re
gentia hec ⁊ illa ſunt ſpūales ſubſtantie:
ſiue oīno ꝯiuncte vt ſunt anime brutales
ſiue ꝯiuncte ſeparabiliter: vt ſunt ſpiritꝰ
rationales:ſiue oīno ſeparate vt ſunt ſpi
ritus celeſtes:quos philoſophi intelligē-
tias:theologi angelos vocant: quibꝰ ſm̄
phos cōpetit mouere coꝛpoꝛa celeſtia:ac
per hoc attribuitur eis āminiſtratio vni-
uerſi: ſuſcipiendo a pꝛima cauſa ſcꝫ deo
virtutis influentiam:quā refundunt ſuꝑ
opus gubernationis:q̄tum ad rerū con
ſiſtentiam naturalem. Ex quibus patꝫ ꝙ
ſuperioꝛa ſcꝫ angeli cum coꝛpoꝛibus ce-
leſtibus influunt in inferioꝛa virtutē mo
tiuam vegetatiuam ſenſitiuam:ac omni-
um gubernabilium ꝓductiuam. Et licet
careant qualitatibus elementaribꝰ. Nō
enim ſunt cadida frigida ſicca ⁊ humida
foꝛmaliter:ſed virtualiter et effectiue: qꝛ
iſta efficiunt ⁊ cauſant in inferioꝛibus:ve
runtamen nō influunt ſuper liberum ar-
bitrium:quod pꝛecellit oēm virtutem coꝛ
poꝛalē:ac ꝑ hoc cūcta nata ſunt ſibi ſui-
re. Nihil aūt hꝫ ſibi dñari niſi ſolus deꝰ:
nec habēt immutare volūtatē hoīs: lꝫ bñ
immutēt ac diſponāt cōplexionē hoīs: q̄
voluntatē hoīs nō habet cogere: ſ; ſcðm
magis ⁊ minus in diuerſis hoībꝰ inclina-
re. Ex q̄ ſequit̄ ꝙ aīa rōnalis immediate
regit̄ a dō ſine celo ⁊ angelo: qꝛ inter ani
mā rōnalē ⁊ deū nullū eſt mediū:dicente
Augꝰ. Nihil eſt ſuperius mēte nr̄a ꝑter
deum. Angelus tñ pōt dici ſuperioꝛ ani-
ma rōnali ⁊ deo ꝓximioꝛ quo perfectioꝛ
Nā angelus eſt ſubſtantia intellectualis
⁊ incoꝛpoꝛea:ergo deo ꝓximioꝛ ⁊ ſimili-
oꝛ q̄ꝫ aīa rōnalis:q̄ eſt ſubā rōnalis ⁊ coꝛ
poꝛi vnibilis. Sicut ergo inť anglos ē ge
rarchicus oꝛdo:ſic anglo꜄ ad hoīes ſm̄
tres actꝰ gerarchicos:q̄ ſm̄ Dionyſium

ſunt purgare ꝑficere ⁊ illuminare: ⁊ hoc
reſpectu gratiaꝝ ⁊ ꝑfectionū ſcđaꝝ. An-
gelus ergo ⁊ aīa rōnalis immediate tria
recipit a deo ſcꝫ naturā:grām ⁊ gloꝛiam.
Quo ad naturā qꝛ immediate (non me-
diante intelligentia ſicut Autoꝛ de cauſis
Imago fingit) creata eſt aīa ad imaginē dei: in
tribus potētijs naturalibus. ſcꝫ memo-
ria:intelligentia ⁊ volūtate: q̄bus capax
eſt dei vt eum recolat: intelligat: diligat.
Quo ad gratiā aīa ſoꝛtit̄ rōnem ſimili-
Similitudo tudinis dei:quia ꝑticeps dei eſſe pōt: ſm̄
exuberantiā grē gratificantis:que facit
aīam aſſimilari deo in via:ꝑ tres habitus
theologicos immediate a deo infuſos: vi
delicet per fidem: que dirigit rōnalem in
ſummā veritatē in credēdo ⁊ aſſentiēdo.
Per ſpem que erigit iraſcibilem in ſum-
mā maieſtatē laudandā: ſiue ſummā lar
gitatem expectādam: ꝑ charitatē q̄ vnit
ꝯcupiſcibilē cum ſumma bonitate in cō-
plectendo ⁊ diligendo. Quo ad gloꝛiam
aīa rōnalis in patria imediate a deo do-
Deiformi- tatur ⁊ beatificatur⁊ fit deifoꝛmis ꝑ tres
tas. dotes glorioſas: que ſunt ſumme pacis
tentio:quo ad poteſtatiuā ſumme verita
tis viſio: quo ad cognitiuā ſūme bonitat̄
E dilectio:quo ad affectiuā. Ex dictis pa
tet (vt dicit. s. Bona. in. ij. diſtin. xiiij.) ꝙ
paſſiones ⁊ moꝛes hoim ⁊ euētus futu-
roꝝ cauſari a ſideribus dupl'r pōt intelli
gi:aut neceſſario ⁊ ſufficiēter:aut diſpoſi
tiue ⁊ ꝯtingenter: ſi ꝑmo modo dicet̄ ſic
nō tm̄ eſt falſum: imo eſt hereticū ⁊ dya-
bolicū figmentū:qꝛ repugnat xp̄iane reli
gioni ⁊ recte rōni. xp̄iane religioni repu-
gnat. dum eſt contra veritatē fidei. Veri
tas enī fidei in hoc nō pōt ſaluari: dū enī
ponunt oīa neceſſario euenire a ſideri
bus:tollunt meritū ⁊ ꝯſequēter pꝛemiū:
tollunt grām ⁊ ꝑ ꝯſequēs gloꝛiā. Repu-
gnat nihilominꝰ hec poſitio recte rationi
dum ſupioꝛibꝰ ꝑponit inferioꝛa. Pꝛepo-
nit enī homi aſtra: q̄ eſt creatura digniſſi
ma ſicut phs teſtat̄:hoc patꝫ ex ꝑte oꝛdi-
nis vniuerſi:nā in mundo talis eſt oꝛdo:

vt ſuꝑioꝛa ⁊ magis nobilia influūt in in-
ferioꝛa:⁊ minus nobilia ⁊ infima per me
dia reducunt̄ in ſūma. Oſtendit̄ etiā hoc
qꝛ intelligētie mouent coꝛꝑa ſuꝑioꝛa:⁊ il
la mota alterant hec inferioꝛa. Videmꝰ
etiam ꝙ quedā creature habēt eſſe ſoluꝫ
quedā ad eſſe ſuꝑaddūt viuere: quedam
ad viuere addūt ſentire: quedā ad ſenti-
re ſuꝑaddūt intelligere: ⁊ he ſunt nobiliſ
ſime creature. Itē nobilius eſt viuere q̄
ſolum eſſe: quia viuere ꝑſupponit eſſe: ⁊
magnū bonum ſuꝑaddit ad eſſe. Itē no-
bilius eſt ſentire q̄ viuere:qꝛ habet ſe ad
viuere ꝑ magni boni ſuꝑadditionē. Itē
nobilius eſt valde intelligere:q̄ ſit eſſe vi
uere ⁊ ſentire: qꝛ ſuppoſito oīm alio eſſe
ponit rem in vltimo eſſe creature. vñ vi-
demus ꝙ creatura intellectualis ſcꝫ ani-
ma nō ſolum dat homi intelligere: ſ; dat
ei ſentire viuere ⁊ eſſe. Sed creatura ha-
bens tm̄ eſſe:nō pōt dare viuē:nec habēs
tm̄ viuere dat ſentire:nec habēs tm̄ ſenti
re pōt dare intelligē. Manifeſtū eſt igit̄
ꝙ ſuꝑioꝛa ⁊ nobilioꝛa influunt inferioꝛa
⁊ minus nobilia: ac ſuꝑceleſtia coꝛpoꝛa
ſunt entia nō viuentia nō ſentientia:ergo
ſuꝑ rōnalē aīam nō ſunt influentia:nec li
berū arbi. eius cogentia: nam ⁊ ſi influūt
ſuꝑ vegetabilē ⁊ ſenſibilē aīam:que nobi
lioꝛes ſunt ſubſtantia celi: hoc habent ex
mouente intelligētia: nō ex virtute ꝓꝑia
Que quidē intelligentia nō influit ſuper
aīaꝫ rōnalē:cū ſint pares in natura grā ⁊
gloꝛia:⁊ paris in parē nulla ſit influentia
⁊ hoc intellige ex neceſſitate non diſpoſi-
tiue: nam qꝛ aīa ſequit̄ coꝛꝑis ſui paſſio-
nes. Dum enī ſtella ſuꝑ coꝛꝑa influit: ad
talem vel talē paſſionē ꝑ accidēs qđāmō
diſponit aīaꝫ ad hoc:ideo dicit. s. Bona
ueñ. vbi ſupra. ꝙ ſi dicant̄ paſſ.ōes ⁊ mo
res hominū variari a diſpoſitionibꝰ ſide
rū diſpoſitiue ⁊ ꝯtingēter:ſic pōt habere
veritatem: quia nec rōni nec fidei repu-
gnat. Planuꝫ eſt enī ꝙ diſpoſitio coꝛꝑis
varia: multū facit ad variationē paſſio-
num affectionū ⁊ motū aīe:vt plurimū

eſt anima cõplexiones corpis imitatᷣ. vn-
de colerici ſunt iracundi: ſanguinei ſunt
benigni: melancolici liuidi ⁊ fleumatici pi-
gri. Hoc aũt nõ eſt neceſſario: aĩa enim
ſuo corpi dominatᷣ: maxime quãdo ẽ ad-
iuta p grãm. Multos eñ videmus: cole-
ricos: mãſuetos: melãcolicos: benignos.
Quũ igitᷣ virtus corporũ celeſtium opatᷣ
ad mixtionem ⁊ qualitatẽ complexionũ:
hinc eſt ꝙ p ꝯſequẽs opatᷣ qdãmõ ad q̃-
litatem affectionũ ⁊ morum: valde tamẽ
de longinquo. Plus eñ facit ad qualita-
tem complexionis virtus nature inferiorꝭ
q̃ virtus ſiderũ. vnde Auguſti. v. de ciui.
dei. in ſolutiõe cuiuſdã queſtionis: de fra-
tribus duobus: qui ſimul infirmabãtᷣ et
curabantᷣ. vnde hoc eſſet: magis cõmen-
dat rõnem ypocratis phiſici q̃ aſtrono-
mi. Ypocras eñ reſpõdit ꝙ hoc erat ꝓpẽ
ſimilitudinẽ cõplexionis: ⁊ aſtronom⁹ re-
ſpondit ꝙ erat ꝓpter idemptitatẽ ꝯſtella-
tionis. Melius eñ rñdit phiſicus: quia
cauſam reddit magis ꝓpriam ⁊ magis ꝓ-
pinquã. Ex his ꝯcluditᷣ cũ voluntas ſeu
appetitus intellectiuus ſit virtus intelle-
ctualis: nõ eſt alligata organo corpali: et
ideo nõ eſt ſubiecta cuicunqꝫ actioni cor-
porali: ꝓpter qđ influxus ſiderũ nõ ptin-
git directe ad ipm: ſed tñmodo indirecte
inq̃ntum impſſio facta in appetitu ſenſi-
tiuo redundat qdãmodo in appetitũ in-
tellectiuũ. vt di. iij. de aĩa. Ex motiõe eñ
alicuius humoris põt aliqua affectio et
paſſio in anima excitari: ſed hoc nõ eſt p
modum neceſſitatꝭ: qꝛ homo p appetitũ
intellectiuũ põt eam reprimere ⁊ moueri
ad ꝯtrariũ: ꝓpter qđ Ptolomeus qui fu-
it maximus aſtrologus dicit in cẽtilogio
ſapiens vir dominabitᷣ aſtris: qꝛ nõ ſequi-
tur appetitũ ſenſualitatis ſed dictamẽ re-
cte rõis. vnde narratᷣ ꝙ diſcipuli ypocra-
tis portabant figuram ypocratis pictam
philemoni excellenti phiſonomo: ꝓnun-
ciauit de ypocrate ꝙ eſſet luxurioſus. Di-
ſcipuli aũt indignati retulerũt hoc ypo-
crati: qui cõfeſſus eſt philemonẽ recte iu-

dicaſſe: ſed amore philoſophie ⁊ honeſta-
tis dixit ſe cõcupiſcentias viciſſe ⁊ acce-
piſſe p virtutis ſtudiũ qđ nature fuit de-
negatuꝫ. ſed quia multi ſunt inſecutores
paſſionũ ⁊ eis quibus poſſunt dominari
ſeipſos ſubijciũt: hinc eſt ꝙ multi ſe ſubij-
ciunt impſſionibus aſtroꝝ. Et ideo freq̃n-
ter aſtrologi vera predicunt maxime cir-
ca homines animaliter viuẽtes: circa vo
ſpũaliter viuentes qui dominantᷣ paſſio-
nibus: pauca poſſunt vera predicere.
¶ Paſſiones animales a rõne ſepe cau-
ſantur.

Capitulum xj

A — Paſſiones aĩales a rõne ſepe cauſant.

Paſſiones aĩales tripliciter ꝓue-
nire (vel ab innata complexione
vel a ſenſibilibus agentib⁹ in ſen-
ſus: vel a celo) dictũ eſt caplõ p̃cedenti.
Nunc dicendũ eſt qualiter quarto ꝓue-
niunt a ſpũ rõnali. Conſiderandum ꝙ
paſſiones animales ꝓueniũt velut a ſu-
periori: dum ſpũs rõnalis actuatus hac
vel illa cognitione ex cõſequẽti volitione
vel nolitione: impat membris inferioribꝰ
mouens ea. Queadmodũ xp̃s horribilẽ
mortis apprehẽſionẽ miſit a rõne in ſen-
ſualitatem. Talis eñ colligatio iũgit por-
tionem ſenſualem ad portionẽ rõnalem:
ꝙ viciſſim actus vnius redundat in alte-
ram. Quis in non virtuoſis tractus ſen-
ſualitatis ſit fortior: ⁊ ita fortior ꝙ nõ ſit
in poteſtate rõnis non tangi irruentibus
primis paſſionũ motibus: licet ſub ea ſit
appetitus ille ⁊ dominetᷣ eius: taliter ꝙ
nequit in vita rõne cõſenſum extorquere
Cuius ratio eſt: nam ratio cum volũtate
dominatᷣ ſenſualitati ⁊ appetui ſenſitiuo
principatu diſpotico tirannico ⁊ ſeruili:
cui nõ licet appetitus ſenſitiuus contra-
dicere. Non eñ eſt liber ſicut appetitus
intellectualis ⁊ voluntarius eſſentialiter
ſed participatiue tñ. licet in non virtuo-
ſis ſit appetitus ſenſitiu⁹ aliquid habẽs
ꝓprium: principatu politico regali ⁊ libe-
ro regi nititur: contradicens rõni ⁊ volũ-
tati. Compelli tamẽ debꝫ corrigi ⁊ flage-

lari a ratione ſi fuerit inobediẽs ſibi. De
quo dictuꝫ eſt ad Cayn Geñ. iiij. Sub te
erit appetitus tuus ⁊ tu dñaberis illius.
Ad dictoꝝ clariorẽ intelligentiã: notã-
dum ꝙ paſſio q̃nqꝫ ꝓcedit ab obiectis ex-
terioribus immutãtibus p̃mo ſenſus q̃n-
qꝫ decoris vel alterũ de his. Deinde tran-
ſeũt ad interiores ſenſus qui radicaliter
ſunt in corde ⁊ in cerebro cõpletiue: ⁊ tan-
dẽ immutatᷣ ratio inferior vel ſuperior ſi-
mul cum inferiore: ⁊ hic eſt ꝓceſſus natu-
ralis cõmunior: quo ad originẽ paſſionũ
aĩalium: de quo dictũ eſt caplõ p̃cedenti.
Aliquãdo vero fit ordo cõuerſus non tñ
aduerſus ꝙ ex actibus rõnis vtriuſqꝫ li-
bere deriuantᷣ immutationes ad cor car-
nale: ⁊ cõſequẽter ad cerebrũ: poſt ad ſen-
ſus exteriores: vt ad oculos p lacrimas:
⁊ ad manus per cõploſiones: aut ad lin-
guam p clamores: ⁊ ceteroꝝ membrorũ
diſtenſiones aut ꝯtrectationes mille mo-
dis ꝓ qualitate paſſionũ (quarũ effect⁹
ſunt varij in corpore) rationis imperio.
Et de hoc ꝓceſſu paſſionũ loquitᷣ hoc ca-
pitulum vndecimũ. Exemplum eſt de
xp̃o: qui in agonia orans: apprehendit in
ratione mortẽ acerbiſſimam ſibi de ꝓxi-
mo imminere immiſit in ſenſualitatẽ paſ-
ſiones doloris triſticie timoris anxietatꝭ.
Et cõſequẽter totũ corpus eius paſſiona-
les motus alterabãt. Nam factus eſt ſu-
dor eius ſicut gutte ſanguinis. Ex vehe-
menti eñ anxietate ſenſualitatis (q̃ per-
mittebatᷣ agere ⁊ pati qđ erat ſibi ꝓpriuꝫ
qꝛ non alleuiabatᷣ ex cõtemplatione diui-
ne eſſentie ſuperioris rõnis) fiebat: vt nõ
ſolum humores exirent per ſodorem: ſed
cum hoc aliquid de ſanguine tingente ſu-
dores: maioritas eñ effect⁹ atteſtatᷣ ma-
iori fortitudini ſue cauſe. Cauſas autem
huiuſcemodi fortium paſſionuꝫ: deuoti ⁊
theologi accipiũt a philoſophis et medi-
cis. Per rationem quideꝫ a philoſophis
⁊ a medicis per experientiam: paſſiones
tamen xp̃i potius dici debent ꝓpaſſiones
q̃ paſſiones vt infra declarabitur.

B

Ad dictorum de chriſti ꝓpaſſione cla-
riorem intelligentiam: mouentur hic tria
dubia. Primum que eſt differentia inter
paſſionem et ꝓpaſſionem. Scdm an in
portione rationis ſuperiori chriſti: fuerit
aliquis dolor tẽpore ſue paſſionis. Ter-
cium an dolor paſſionis chriſti fuerit ma-
ior dolore damnatorum et omnium via-
torum. Ad primum dicendum: ꝙ paſ-
ſio et propaſſio: vno modo diſtinguun- Propaſſio
tur ſcdm gradus peccatorum. Alio mo-
do ſcdm gradus penalium affectionum.
Si primo modo ſic deſcribitur paſſio et
propaſſio a Hierony. in gloſa Math. v.
Qui viderit mulierem ad concupiſcen-
dum eam ⁊c̃. Propaſſio eſt ſubitus mo-
tus animi ſine deliberatione boni vel ma-
li operis Et ſic dicitur propaſſio quando
caro titillat viſa muliere. Paſſio vero eſt
affectio delibrati animi ſi ſit locus perfici-
endi: quando ſcꝫ malus affectus erum-
pit poſtea in effectum: vnde nota ꝙ cum
paſſio generaliter dicta ſcdm Damaſce.
eſt motus ex alio in aliud. Paſſio impor-
tat immutationem patientis. Non autẽ
dicitur aliquid immutari ſimpliciter quã-
do id quod eſt principale in ipſo immuta-
tum permanet: et ideo ſimpliciter loquẽ-
do: quando ratio non mutatur a ſua eq̃-
tate vel equalitate non dicitur paſſio ſed
propaſſio: quaſi p̃uia vel incepta paſſio:
vel propaſſio quaſi impfecta paſſio. Sed
paſſio dicitur conſummata per conſen-
ſum: et ſic in chriſto non fuit paſſio que p
conſenſum inducit peccatum. Sed chri-
ſtus nec peccatũ nec ignorantiam aſſum-
pſit: vt probat magrᷣ in. iij. diſ. xv. Nec in
chriſto fuit ꝓpaſſio: quia preuenit iudici-
um rationis: quod non fuit in chriſto: ꝓ-
ut dictũ eſt caplõ nono. Alio modo diſti-
guuntur propaſſio ⁊ paſſio ſcdm gradus
penalium affectionum. Afficitur eñ ali-
quis interdum timore vel triſticia: ita vt
mentis intellectus nõ inde a rectitudine
moueatur: vel a dei cõtemplatione. Tũc
ſcdm magiſtrum in. iij. diſtin. xv. ꝓpaſſio

eſt. Aliq̄n ṽo mouet̃ ⁊ turbat̃ tũc paſſio
eſt: q̄n ſcʒ aia ſic afficit̃ ꝙ affectio oculuʒ
mētis turbat: ⁊ a rectitudine vel a dei cō
templatione declinare facit: q᷑ tunc ratio
ledit̃: vñ ꝓpaſſio vel ꝑpaſſio differũt ſicut
diſpoſitio ⁊ habitus. Diſpoſitio eñ (vt
dicit phs in p̄dicamētis) eſt qualitas fa-
cile mobilis: habit⁹ difficile mobilis. Iu-
xta hanc diſtinctionem pōt dici de xp̄o ꝙ
vere timuit doluit ⁊ vere triſtis fuit ī paſ
ſione: ꝓut iſta nominant ꝓpaſſionem nō
paſſionem. Nã xp̄s nō ita turbatus fuit
in aia timore vel triſticia: vt a rectitudi-
ne iuſticie: vel a dei cōtemplatione aliq̄te
nus declinaret: vñ Hiero. ſup Math. c.
xxvj. Cepit cōtriſtari ⁊ meſtus eſſe vt ve-
ritatē inquit ꝓbaret aſſumpti homis ve
re cōtriſtatus eſt: ſed non paſſio eius do-
minat̃ aio verum ꝓpaſſio eſt: vñ ait. Ce-
pit ꝯtriſtari. Aliud eñ eſt ꝯtriſtari: aliud
incipere ꝯtriſtari: qđ eſt aliter ꝯtriſtatur
quis per ꝓpaſſionē: aliter per paſſionem.
Ex quo patet veritas dicti hylarij qui di-
cere videt̃ ꝙ xp̄s non habuit ſenſum do-
loris: vñ ſicut diſtinguit̃ paſſio ⁊ ꝓpaſſio
ita debet diſtingui (ſm Alex. in. iij.) ſenti
re ⁊ ꝓſentire: vt ſentire dicat̃ de ſenſu ꝑ-
turbāte rationem: proſentire de ſenſu q̄
ſolūmodo eſt in ſenſualitate. Patet etiā
(vt dicit Alexan.) ꝙ cum ſit potētia acti
ua ⁊ paſſiua: potentia actiua ſolū in nob
eſt ſubiecta rationi ⁊ volūtati. Potentia
paſſiua nō. Nos eñ ſolū habemus domi
nium actionū nr̃arum non paſſionū: ſm
Damaſ. In dño ieſu potentia paſſiua ſi-
cut actiua fuit ſubiecta voluntati: vt eſſet
dña vtriuſq; ſui actus ⁊ paſſionis. Volū
tas eñ dñi ieſu dominiū habuit: ⁊ potēs
fuit ꝓhibere paſſionē a potentia patien-
di aſſumpta: vel ip̄am educere in actum
patiendi: ⁊ ideo dicit hilarius dolorē paſ
ſionis in xp̄m nō incidiſſe: ſiue q᷑ in eo vt
dictū eſt non habuit dominiū paſſio ſiue
dolor: ſiue q᷑ xp̄s nō habuit cauſam ſiue
meritum doloris ſcʒ originale pctm̄ ſicut
nos habemus: ſiue in eo non fuit neceſſi-
tas dolendi ſiue timēdi: fuit enim in dño
ieſu potentia ad patiendum cū diſpoſiti-
one ad patiendum: ⁊ cum voluntate po-
tente ꝓhibere paſſionē: in nobis vero eſt
potētia cū neceſſitate patiendi ⁊ volunta
te nō patiendi: nec potente ꝓhibere paſſi
onem. Ad ſcđm an in portione ſuperi C
ori rationis aie xp̄i fuerit aliquis dolor tē
pore paſſionis xp̄i. Pro huius dubij ſo-
lutione aliqua ſunt p̄mittenda Primo
diſtinguendū eſt de ratione: q̄ aliquando
ſumit̃ ꝓprie pro parte rationali anime co
gnitiue tm̄. Alio mō cōiter ꝓut cōprehē-
dit totum ſpm̄ rōnalem: ſcʒ partē cogni-
tiuam et affectiuā: vnde queadmodū in
ſole iſta duo concomitant̃: vicʒ lux ⁊ co-
lor. Sicut ⁊ in aia eſt duo reperiri his du
obus correſpōdentia: ſcʒ cognitio ⁊ affe-
ctio: ſed cognitio eſt actus rōnis proprie
ſumpte: et affectio eſt actus voluntatis.
Sicut in ꝓpoſito ratio ſumit̃ ſimul ꝓ to
ta anima intellectiua que intellectū ⁊ vo Ratio di-
luntatem comp̄hendit: quia in vtraq; po citur
tentia eſt reperire portionē ſuperiorem ⁊
inferiorem: ꝓut dictum eſt in p̄mo tract.
ca. xxxj. Scđo diſtinguendum eſt de rati
one que diuidit̃ in portionem ſuperioreʒ
et inferiorem: non in diuerſas potentias:
ſed eſt vna potētia ex diuerſis officijs di-
uerſa habēs noia. Dicit̃ eñ ratio ſuperi-
or dum ad ſuum ſuperius. i. ad deū con-
uertitur. Dicit eñ Aug⁹. nihil eſſe ſupe-
rius mente nr̃a p̄ter deum: dū ratio diui-
nis ⁊ eternis intendit per modū intuitio
nis ea contemplando: dicitur ratio ſupe-
rior intelligētia. Dum vero ratio ratioci-
nando per leges eternas accipit regulas
agendorū dicitur ratio ſuperior: vt hoc ē
faciendum q᷑ deus p̄cepit: portio aũt rō-
nis inferior accipit rationes per leges hu
manas: vt hoc eſt faciendū q᷑ expedit rei
publice. Ratio eñ inferior eſt regula agi
bilium humanorum: dum per prudentie
directionem paſſiones iraſcibilis ⁊ cōcu-
piſcibilis ſub tꝑantia ⁊ fortitudine cōſti-
tutas: cōformes facit recte rationi. Item

portio rōnis ſuperior ad deum conuerti
tur: a quo purgat̃ illuminat̃ ⁊ perficitur
Portio vero inferior ad proximum. De
hac duplici portione rōnis: dictum eſt in
p̄mo tracta. ca. xxx. Tercio diſtinguen
dum eſt de actibus portionis ſuperioris
ipſius rationis: vnde ſm Alexan. ⁊ San.
Bonauen. Anima rōnalis cuʒ ſit forma
ſubſtātialis vnita corpori: ſm portionem
ſup̱iorem rōnis duos habet actus princi
pales ſcʒ intelligere ⁊ animare: ꝓpter pri
mum conſiderat̃ vt ratio ⁊ dr̃ ſp̄us (capi
endo ſpm̄ noie potētie nō pro ſubſtantia
ſpũali) Propter ſcđm dr̃ anima: ⁊ conſi-
derat̃ vt natura: ꝓut conſiderat̃ vt ſp̄us
ſic nominat portionem anime rōnalis ſu
periorem vt eſt in eſſe abſoluto nō relatū
ad corpus: vel vt eſt vnita corpi: ꝓut cō-
ſiderat̃ vt natura ⁊ anima appetit vnio-
nem cum corpore ⁊ refugit ſeparationeʒ.
Anima nanq; rōnalis ſm eſſe nature exi
ſtit in corpore ſicut forma ſubſtantialis
animans corpus: oꝑationes tñ potentia
rum ſup̄marū ſcʒ intellectus volūtatis ⁊
memorie intellectualis: exercet ſiue cor-
poreis inſtrumentis ſaltem immediatis:
alias tres ille potentie eſſent virtutes or
ganice qđ falſum eſt. Hanc aũt diſtinctio
nem accepit Alexan. ex libro de ſpū ⁊ ani
ma: vbi dicit̃ anima ex eo dicta eſt ꝙ ad
viuendum iuuat corpus. i. viuificet. Spi
ritus ipſe eſt pro ſpũali natura Spiritus
nanq; ad ſubſtantiā dr̃: anima vero ad vi
uificationem: inquantū eſt ſubſtātia rati
onalis ſp̄us eſt. Anima ṽo inquantū ē vi
ta corporis. Scđm hoc ergo dicēdum
eſt ad dubium: ꝙ ꝯſiderādo rōnem ſupe
riorem vt ſp̄us eſt: ſcʒ pro intellectu ⁊ vo
luntate: ꝓut reſpiciunt deū ⁊ ſola eterna
ſic aia xp̄i erat in ſummo gaudio a prima
conditione: q᷑ rōnis ſup̱ioris in quantuʒ
ſp̄us eſt tendere in ſuum ſup̱ius ſcʒ in de
um: ex qua tēdentia nō potuit habere do
lorem ſed gaudiū: q᷑ ſm illā portionē ſu-
periorē fuit vere btūs ab inſtanti ꝯcepti-
onis clare vidēs deū ⁊ fruēs eo. Etiā aia
dormiēte iux̄ illud. Ego dormio ⁊ cor me
um vigilat. Cōſiderādo vero portionem
ſuperiorē vt natura: ſic aia xp̄i vnita cor-
pori ꝓpter vnibilitatē habuit paſſibilitatē
Nam paſſio xp̄i ⁊ mors fuit violenta: ſed
om̄e violentū eſt naturaliter ꝯtriſtās: ex
nono Metha. ergo cū mors xp̄i ꝑ paſſio
nem illata eſſet violenta: non ſolū q̄tum
ad partem ſenſitiuam ſed etiā q̄tum ad
intellectiuam: q᷑ violenter fuit ſeparata
intellectiua aia ergo ſequit̃ ꝙ ī intellecti-
ua aia fuit triſticia ſm portionē ei⁹ ſupe-
riorem inquantū natura ⁊ aia eſt. Et pro
pter hoc dicit Damaſ. Xp̄s habuit meſtā
intelligentiā capiēdo intelligētiam prout
diſtinguit̃ contra partē ſenſitiuam: ꝓpor
tione ſup̱ioris rōnis: vt natura in qua fu
it meſticia ⁊ triſticia. Item dicit. S. Bo-
nauen. in. iij. ſentē. diſt. xvj. ar. ij. q. j. ⁊. ij. ⁊
in Breuiloquio. Prothoplaſtus p̄uarican
do totū infecit genus humanū: qđ in eo
fuit originaliter ſm rōnem ſeminalē: de⁹
hō factus (licet non poſſet pati ſm natu-
rā diuinitatis) pati voluit q̄tum ad na-
turā humanā in qua aſſumpſit paſſibili-
tatē: ſic tñ vt nihil pati poſſet inuite. Et h̄
paſſione generaliſſima: nō ſolū ſm omia
corpis mēbra p̄ncipalia: verūetiam ſm
oēm aie potētiā. Ubi eñ eſt morbus ibi
apponit̃ medicina: ſed paſſio xp̄i fuit me
dicina generalis corruptionis ⁊ infectio-
nis. Hinc eſt ꝙ paſſio xp̄i fuit generaliter
in omni p̄te corp̱is: et in om̄i aie potētia.
Et in ſup̱iori rōnis portiōe: q̄ ſumme de-
lectabat̃ vt ratio: ꝓpt̃ vnionē ſui ad ſupe
rius. Et ſumme patiebat̃ vt natura: pro-
pter ꝯiunctionē ad inferius: q᷑ xp̄us erat
viator ⁊ comp̄henſor ſimul: non tñ dolor
⁊ gaudiū q̄ ſunt cōtraria erant in xp̄o re-
ſpectu eiuſdem: q᷑ gaudiū eſt de obiecto
beatifico ⁊ eterno: dolor autē de obiecto
tꝑali ⁊ corruptibili. Paſſus etiaʒ eſt xp̄s D
ſm portionem inferiorē rōnis: ⁊ ſm oēs
vires inferiores cognitiuas ⁊ affectiuas.
Patet primum de portione rōnis prout
reſpicit ꝓprimum. Nam xp̄s ſm rationē

inferiorem apphendit aliqua ſibi diſcon-
ueniētia: puta diſcipuloꝝ dubitationē: et
peccatū iudeoꝝ: ⁊ offenſam dei pr̄is. Ad
quā apphenſionē in volūtate ſtatim ſeq-
batur motus diſplicētie: qui fuit in porti-
one inferiori voluntatis: q̄ diſplicētia lar
ge pōt dici paſſio: vn̄ dicit gloſa Aug⁹. ſu
per illud pſal. lxxxvij. Repleta eſt malis
aīa mea. Malis ſcꝫ pereuntis ppl̄i cōpa-
tiendo: ideo dicit San. Bonauen. in bre-
uiloquio. Qꝛ xp̄s nō ſolum doluit vt pa-
tiens ꝓpter vulnera: ſed etiā doluit ꝓpter
nr̄a delicta: vt cōpatiēs. In aīa nāqꝫ xp̄i
erat ſumma charitas ad deum: ⁊ ſumma
pietas ad ꝓximū: hinc eſt ꝙ dolor de of-
fenſa dei ⁊ de pcc̄ō ꝓximi: in xp̄o erat in-
tenſiſſimus. Paſſus eſt etiā xp̄us ſm̄
portionē rōnis īferiorē ꝑut reſpicit vires
inferiores ſenſuales tā cognitiuas q̄ affe
ctiuas: quod ſic patet. Nam dolor cauſa
tur ex apphrehenſione ſenſus alicui⁹ leſi
onis facte in carne: ꝓpter qd̄ ſequitur paſ
ſio in appetitu. Triſticia aūt eſt ex appre
henſione interiori ⁊ fit frequēter ſine leſi-
one carnis: qꝛ fit ꝑ imaginationē ⁊ appre
hēſionem intellectiuā: vn̄ ſic diffinit Tri
Triſticiᵃ ſticia eſt animi diſſenſus: ab his q̄ nobis
nolentibus acciduñt: ad ꝓpoſitū di. Si ac-
cipit dolor q̄ eſt ex apphenſione leſionis
facte in carne: tunc in xp̄o fuit verus do-
lor: qꝛ verā naturā paſſibilē habuit: imo
fuit maximus dolor: tum ꝓpter cōplexio
nis equalitatē: tum ꝓpter ſenſuum viua-
citatē: tum ꝓpter ſuſpendij ꝯtinuitatem:
tum quia paſſus fuit in locis neruoſis .ſ.
in manibus ⁊ pedibus: tum ꝓpter vulne
rum xp̄i circularitatē: nam vulnera xp̄i ꝓ
maiori parte erant figure circularis: pro-
pter ſpinarum aculeos et clauoꝝ rotun-
ditatē: vn̄ dicūt phiſici: ꝙ vulnera circula
ria ſunt maioris doloris ⁊ difficilioris cu
Dolor re q̄ oblonga: nam ſm̄ platonem. Dolor
eſt diſtātia partiū naturaliū in parte ſen-
ſitiua. Cum eñ in vulneribus circulari-
bus partes magis diſtent a centro: ꝑ con

ſequēs magis dolent ⁊ difficilius curant
ꝓpter partiū diſtantium cōſolidationem
q̄ vulnera oblonga in quibus partes cō
iacent. Tum qꝛ ſenſus xp̄i vigebāt ⁊ non
erant abſorpti: nec fiebat redundantia a
gaudio aīe in corpus: vn̄ ⁊ in alijs marty
ribus qꝛ fiebat talis redundātia: ideo ſic
nō patiebant: ſed in xp̄o fuit factū mira-
culoſe ꝙ potentie agebant ſm̄ ꝓpriū mo
tum. Si autē accipiat dolor pro triſticia:
dicit ꝙ in aīa xp̄i tam in ſuperiori portio
ne q̄ in inferiori portione fuit dolor q̄ eſt
triſticia. De portione ſuperiori ꝑus dictū
eſt. De ratione aūt inferiori aduertendū:
ꝙ ratio pōt in aliq̄d ferri dupliciter. Pri-
mo abſolute ⁊ ſcd̄m ſe. Alio mō in ordi-
ne ad aliquē finē. Primo accipit vt natu
ra: maxime cū conſiderat illud qd̄ eſt no-
ciuum ⁊ diſconueniēs nature ſm̄ ſe. Se-
cundo cōſiderat ratio vt potētia delibra
tiua: inquantū iudicat de aliquo ſm̄ rela
tionem ad finem. Primo modo ratio vt
natura iudicabat mortē ſibi diſconueniē
tem. Et voluntas vt natura correſpōdē-
ter noluit mori ⁊ refugit mortem ⁊ paſſi-
onem: quia voluntas vt natura ſm̄ porti
onem inferiorem naturaliter ꝯiuncta eſt
appetitui ſenſitiuo: vt ſic fuit in volunta
te triſticia quia triſticia eſt de nolito Sed
ſcd̄o mō vt ratio mortē conuenientē iudi
cabat ꝓpter ſalutem humani generis. Et
ſic etiam voluit eam volūtas delibratiua
ſic nō fuit ibi triſticia quia triſticia eſt de
nolito: ſed paſſio xp̄i fuit volita: quia illa
voluntas cum fuit recta: conformabatur
legibus diuinis. Lex autem diuina dicta
bat paſſionem illam eſſe volendam: vn-
de voluntas diuinitatis in xp̄o: per iuſti-
ciam ſententiam dictabat. Voluntas de
libratiua per obedientiam veritatem ap-
probat. Voluntas pietatis ſm̄ portionē
inferiorem per compaſſionē in malo pro
ximi ſuſpirabat. Voluntas carnis ꝑ paſ-
ſionē in malo ꝓprio: ⁊ ſuſpirabat ⁊ mur-
murabat. Unde ſicut ꝓijciens merces in

mare ſimpliciter non vult quia ꝓponitur
ſibi vt malum. Ulterius quia ꝓponitur
ſibi vt neceſſariū ꝓpter vitandū periculū
E ⁊ ſic vult: ita eſt in ꝓpoſito. Ad tertium
quo querebat: an dolor paſſionis xp̄i fue
rit maior dolore damnatoꝝ ⁊ omniū via-
torū. Pro huius dubij p̄ma pte ꝯſideran
dum ꝑut doctores ſcribūt ſup. iij. ſentē.
diſt. xv. Qꝛ ſi dolor xp̄i compat ad dolorē
damnatoꝝ ſit dolor xp̄i non fuit maxim⁹
immo dolor damnatorum quem habent
q̄tum ad penā ſenſus ſiue etiam ad pe-
nam damni: eſt maior q̄ fuit dolor chriſti
Probat q̄a ſicut ſe habet beatoꝝ gloria
ad bona preſentis vite: ſic ſe habet pena
damnatoꝝ ad miſerias p̄ſentis vite: ſed
gloria beatoꝝ excedit om̄e bonū p̄ntis vi
te: ſic etiam pena ⁊ miſeria damnatoꝝ ex
cedit om̄es ⁊ miſerias huius vite. Pro
ſcd̄a pte dubij ſunt opiniones doctorū:
quarū declaratio breuitatis gratia relin-
quit. Nam quidā dicūt ꝙ compando do
lorem paſſionis xp̄i ad dolorem viatorū
fuit maximus: alij ecōtra ꝙ non. De quo
rum opinione eſt Cancell. ꝑiſieñ. q̄ tenet
ꝙ dolor xp̄i nō fuit acerbior omniū homi
nū: nec etiam damnatoꝝ. Dicunt etiam
plerīqꝫ deuotoꝝ ⁊ in ſuis ſcriptis relique
runt: ꝙ xp̄s ab inſtanti cōceptionis ꝑ to-
tū vite ſue decurſum tantū dolorem inter
num ſenſit ſicut in cruce: nec vnq̄ letaba
tur ꝓpter fortem imaginationē ſue bene-
dicte future paſſionis: qd̄ Cancell. nō pla
cet. Pro huius opinionis certitudine no
tent he que ſequunt veritates: congeſte
ex epiſtola Cancell. de ſuſceptione huma
nitatis xp̄i. Prima veritas xp̄s huma
nitatem ſuſcipiens dolores noſtros ſola
voluntate nō neceſſitate portauit in cor-
pore ſuo: ⁊ vere languores noſtros ipſe
tulit preſertim in cruce: ⁊ hoc cum tanta
acerbitate q̄ntum voluit: deus ſm̄ ordi-
nem ſue ſapie ipam humanitatē poſſibi-
lem tolerare: ⁊ in hac veritatis ſoliditate
debet eſſe ꝯtentus quilibet xp̄ianus q̄tū

cunqꝫ deuotus: ⁊ ſufficit ad ſalutem ꝙ te
neatur de xp̄o ſummatim fide certa ⁊ ne-
ceſſaria. Temerariū ꝟo eſt aſſerere ꝙ do
lor ſuus intenſior ⁊ acerbior qualitatiue:
q̄ afflictio omniū alioꝝ hoīm ſimul imo
q̄ damnatoꝝ. Scd̄a veritas xp̄s volu
it ꝙ p̄cognitō ſue paſſionis quā habebat
ex viſione verbi: vel etiā ex reuelatione
in rōne inferiori: deſcenderet aut redun-
daret in ſenſualitatem. vnde q̄uis xp̄us
ab inſtanti ſue cōceptionis habuerit cla-
riſſimam notiſſimā ⁊ apphenſionem ſue
paſſionis future: ⁊ ꝙ animā ſue dulciſſi-
me matris ptranſierit gladius acerbiſſi-
me paſſionis: non tamen xp̄s habuit ab
inſtanti conceptionis: hm̄oi omnē paſſio
nis dolorem vſqꝫ ad inſtans mortis ſue:
qualem habuit dum cepit tedere ⁊ me-
ſtus eſſe: ⁊ conſequenter ab agonia vſqꝫ
ad expirationem: aut qualem prius ha-
buit per decurſum penalis vite ſue: ⁊ op-
poſitū ſcribendo vel predicando a ſſere-
re: eſt temerarium falſum ⁊ preſumptuo
ſum. Sic eñ ⁊ non aliter videtur poſſe
ſaluare illud luce: ꝙ Jeſus ꝓficiebat eta
te ⁊ ſapientia. Expiebatur enim per aſſi-
duum crementū noticias nouarum rerū
⁊ ſi nouas noticias ſenſuales: ita nouas
triſticias aut delectatiōes iſto modo: vn-
de ⁊ xp̄s infans miſcebat leta cum triſti-
bus. Sicut eñ puer ⁊ inſcius flebat: ſic
ſugendo beata vbera conſolabatur: ⁊ ar
ridenti matri blandus erat. Stultū eſt
enim dicere ꝙ nunq̄ gauiſus eſt aut leta
tus experimentali cōſolatione. Non eñ
perdiderat guſtum ciborum aut tactum
ſuauium: ſed nunq̄ in vitium. Tertia
veritas xp̄us voluit ꝙ dilectiſſima ma-
ter ſua: dolores ⁊ conſolationes haberet
in vita ſua: iuxta modum ſue conuerſa-
tionis ad ipſum filium ⁊ ad virginalem
ſponſum Joſeph: ⁊ ita proportionabili-
ter reſpectu proximorum. Nō enim fuit
in ciuilis aut agreſtis aut lapidea ⁊ inſen
ſibilis: glorioſa mater ſua.

De paſſionibus anie in ſpecie. Et primo de amore.

Capitulum xij

De paſſionibus anie in ſpecie.

m [M]Ulta in genere dicta ſunt de paſſionibus anime in ſupioribus p̄ſertim ca.viij. Modo videndū eſt de ſingulis in ſpecie: qꝛ magis intelligimus q̄ in ſpecie dicunt̄ ꝙ̄ que generalit̄ exprimunt̄. Paſſiones anie innumerabiles eſſe nemo ambigat: de paſſionibus tn̄ anie multi: multa tradiderūt: ⁊ alij q̄dez plures alij pauciores enūerant. Numerus tn̄ paſſionū vſqꝫ ad vndecim ext̄edit̄ ſupra.viij.ca. Sex quidē in cōcupiſcibili repiunt̄ potentia: vicꝫ amor: odium: gaudium: triſticia: deſideriū: fuga. In iraſcibili vo appetitu q̄nqꝫ repiunt̄. ſcꝫ ſpes: deſperatio: timor: audacia ⁊ ira: cui nulla paſſio opponit̄. Primū dicendum eſt de amore: hinc de ceteris paſſionibꝰ eo ordine quo iaꝫ enūerate ſunt. De amore tria dicenda occurrūt. Primū qualiter amor ſit radix ⁊ origo oim paſſionū in preſenti cap̄. Scd̄m de amoris ſubdiuiſiōe. Tertium de effectibus amoris. ca. ſeq̄ntibus. Amor qualiter ſit radix ⁊ origo oim paſ-

A ſionum: taꝫ anialiū p̄mo: ꝙ̄ ſpūaliū ſcd̄o dicet̄ in p̄ſenti caplo. Q̄rtum ad p̄mū ꝯſiderandū: ꝙ paſſionū anialiū prima et veluti vnica radix eſt amor ſeu libido. Amor q̄ppe anialis eſt inclinatio vel motus ꝯſurgens in aniali ex app̄henſiōe boni vel tanꝙ̄ boni ſibi: vtpote qꝛ valet ad ſuū eſſe: vel bene eſſe cōſequendū. Cum igit̄ bonū prius ſit ꝙ̄ malū: nam malū nō dicit̄ niſi priuatio boni: ⁊ habitus nō eſt dubium prior eſt priuatiōe: vnde nec aliquid odio habet̄: niſi qꝛ alicui qd̾ diligit̄ app̄hendit̄ eſſe ꝯtrariū. Supeſt: vt oēs paſſiones reſpectu boni p̄cedāt eas q̄ directe ⁊ de primo malū reſpiciūt: tā in cōcupiſcibili ꝙ̄ in iraſcibili. Inter eas vo q̄ circa bonū verſant̄: vt ſunt deſideriū: delectatio: ſpes: deſperatio. Amor q̄ abſolute bonū reſpicit: p̄cedere habet paſſiones habētes ꝓ obiectis bonū vt abſens vel vt iam adeptū vel vt futurū ⁊ arduū aut ſub aliq̄ tali cōtracta rōne. Habemus ꝯſeq̄nter ꝙ vis ꝯcupiſcibilis prior eſt ad iraſcibilē: q̄uis paſſiones iraſcibilis freq̄nter ad cōcupiſcibilē terminent̄: vt ſpes ⁊ audacia ad delectationē ſi vincunt. deſperatio ⁊ timor ad triſticiā ſi vincunt̄: cadunt. Inuenimꝰ p̄terea ꝙ oēs paſſiones redecunt̄ ad q̄tuor p̄ncipales: duas in ꝯcupiſcibili: q̄ ſunt delectatio et dolor ſiue triſticia: ⁊ duas in iraſcibili: q̄ ſpes ⁊ timor appellant̄: ſꝫ ſb̄ generali cōſideratiōe oēs reducunt̄ ad duas: ſm̄ duplicē rōnem ſcꝫ boni ⁊ mali: ⁊ ille ſunt delectatio ⁊ dolor: tandē ſit oim ad vnaꝫ velut radicaleꝫ originem reductio ſcꝫ ad amorē: licꝫ ꝓſonatior ⁊ p̄ncipalior paſſio ſit delectatio ꝯſequēs hūc amorē: vt quie-

B ſcit in re iaꝫ adepta. Q̄rtum ad ſcd̄m ꝯſiderandū q̄liter amor ſit origo paſſionū ſpūaliū. Eſt nanqꝫ amor nālis dei inſitus ⁊ ꝯcreatus anie dū ꝯdita eſt ad imaginē dei: q̄ ꝯſiſtit in memoria noticia ⁊ voluntate (de illo amore clarius dicet̄ in ſeq̄nti caplo) Ille aūt amor dī ꝯuenietia ⁊ coaptatio ad deum tanꝙ̄ ad finē ſuum vltimū ⁊ q̄damō intelligibile centrū: in q̄ ania iugit̄ manet innitit̄ ⁊ quieſcit ꝑ amorem. Ex quo oēs alie affectōes ſiue in bono ſiue in malo ſiue in arduo: vt deſiderium fuga: ſpes: timor: audacia: ira: ſegnicies oriunt̄. Pōt exēplificari de q̄tuor generalibus paſſionibꝰ anie (ꝑ q̄ cōfuſa ſunt hec oīa) que ſunt: ſpes: metus: timor: gaudiū: ⁊ etiā de odio q̄ ex amore ꝓueniunt. Quippe ſi diligit̄ deus ſup omnia: ꝯſequens eſt vt odiat̄ quicq̄d fuerit app̄henſum ꝯtrariū amori eius. Conſurgit etiā ex amore ſpes: dū ꝯſideramꝰ dei amoroſaꝫ liberalitatē repromittētis eterna. Rurſus qꝛ deus tanꝙ̄ obiectuꝫ ſūme ꝯueniēs p̄ntat̄ anie ꝑ cognitionē: ſubſequit̄ gaudiū de p̄ntia: ⁊ ſi abſit triſticia: vl̄ metus oriunt̄. Plura de hoc infra dicentur: vbi de paſſionibus ſpūalibus determinat̄ capitulo.xxx.

De amoris multiplici ſubdiuiſione Caplm̄ xiij

A

De amoris multiplici ſb̄diuiſione.

a [A]More cum inter paſſiones nulla vehemētior (vt ab experiētia ſcripſit Cicero) nulla inſup violētior nullā rapacior ⁊ q̄ minus ſinat aīam eſſe ſui iuris (Nam eſt extaſim faciēs inquit Dionyſius.iiij. de diuinis no.) De amore ſiquidē nedū ph̄ia moralis verūetiam theologia tractat diuinalis: idcirco de mlt̄iplici amore hic videndū ſub ſeptē diuiſionibus. Prima diuiſio amoris vicꝫ parentalis patrialis ſocialis cōiugalis carnalis. Creature irrōnalis ⁊ amor ſpūalis Scd̄a amoris diuiſio: concupiſcētia: beniuolentia: complacētia: beneficētia: concordia. Tercia amoris diuiſio: dilectio: amicitia: charitas: amatio. Quarta diuiſio amoris bonus et malus. Quinta: naturalis: aīalis: rōnalis: intellectualis. Sexta diuiſio amor liber: arbitrarius: gratuitus: habitualis. Septima amoris ſubdiuiſio: amor debitus: gratuitus: ex vtroqꝫ permixtus. Prime diuiſionis: primus amor dicit̄ parentalis ſeu pietas: que eſt quidā amor ꝓueniēs inter aliquos ex radice vel cauſa cuiuſdaꝫ affinitatis mutue: qualis eſt inter parētes ⁊ filios: ⁊ ecōtra: qualis inter ciuē ⁊ ciuitatē vel patriā qui amor et patrialis dicitur vt patebit. Qualem p̄terea dicimur habere ad deuꝫ patrē ⁊ dn̄m: quo viciſſim erga nos pius eē laudat̄: qꝛ poſſedit fecit ⁊ creauit nos: creauit in aīa: fecit in corpore: poſſedit in vtroqꝫ: vnde pietas que cōcernit mutuā ad nos dei habitudinē ſic deſcribi poteſt

Pietas Pietas eſt amor ꝓueniēs ex eo ꝙ dei genus ſumꝰ capaceſqꝫ eius atqꝫ participes Sumus eīn genꝰ dei (vt dī actuū.xvij.) Nā ꝓpinquitatē ⁊ affinitatem ad deū habemus: inquantū ſumus nature intellectualis ſicut ⁊ ipē: non autem aīalia. Nā dicit̄.j. Metha. Aīalia imaginationibus ⁊ memoria viuunt: homo autem ratione ⁊ intellectu: ſm̄ hoc hō eſt ad imaginationem dei factus: per quā eſt capax dei per intrinſecā cōditionē: memorie: intelligentie ⁊ voluntatis ipm̄ deum recolendo cognoſcēdo ⁊ amando. Eſt etiam hō particeps dei. i. ꝑfecte capiēs ꝑ habitꝰ actuſqꝫ ſupadditos: maxime ꝑ illapſum deiformis gratie dei: ſm̄ quā hō eſt ad dei ſimilitudinē. Amor patrialis eſt inter ciuē ⁊ ciuitatē: ⁊ inter cōpatriotas: vn̄ ſapiēs dulcis amor patrie: iſte eſt ita magnus ꝙ aliq̄n ſuperat amorē parētele ⁊ maritalē: vnde narrat Augꝰ. in de ci. dei ꝙ Marcus brutus ꝓprio filio nō pepercit ꝓpter amorē patrie: nam cū brutus eſſet conſul romanoꝝ: in q̄dā bello cū imperaſſet neminē debere mouere exercitū contra hoſtes: filius eius ſub ſpe victorie mouit exercitum cōtra hoſtes ⁊ victoriā habuit: ⁊ nihilominus pater fecit filium decapitare quia fecit cōtra ſtatutū ſuū: vn̄ poeta: vincit amor patrie laudūqꝫ immēſa cupido. Amor ſocialis eſt quo notos et familiares ⁊ cōtubernales magis diligimꝰ ꝙ̄ ignotos ⁊ alienos. Ille amor alio modo dicit̄ amicitia: vnde dicit̄ in ꝓuerbijs Amico fideli nulla eſt cōparatio. Talis amor fuit inter Ionathan filium ſaul et dauid: vt patet primo Regū.xx. Amor cōiugalis fundat̄ in duobus in cōmunicatione mutua ad ꝓlem ꝓcurandā: ⁊ cooperatione gubernationis domus: ⁊ prouiſione neceſſarioꝝ vite: vir eīn vacat circa exteriora negocia: vxor ad gubernationem domus. Amor carnalis eſt q̄ carnaliter nutrit̄: vt inter virum ⁊ feminā in copula carnali: vn̄ apl̄s. Spū ambulate ⁊ deſideria carnis nō perficietis. i. carnalis amoris: q̄ inducit ad multa illicita perpetrāda ⁊ aſſentiēdū malis. Amor creature irrōnalis: de quo dicit̄ Sap̄.xj. diligis omnia ⁊ nihil odiſti eoꝝ q̄ feciſti: vnde cū debeamus dn̄m imitari debemus ⁊ oīa amare. Aliter tn̄ creaturas rōnales ⁊ aliter irrōnales rōnales creaturas q̄ ſunt ī ſtatu glorie amamꝰ ex charitate qꝛ iam poſſident btitudinem. Qui autem ſunt in purgatorio ⁊ oēs viatores ex cha

ritate ꝛ in charitate diligimus:ſcꝫ vt per-
ueniant ad ſupernam patriam. Creatu-
ras vero irrōnales amamus non in cha-
ritate ſcꝫ vt habeant vitam eternā: cum
non ſint capaces:ſed amamus inquantū
ſunt creature dei: vt ſint ad illud ad qđ
ordinauit eas deos. Sicut ſeruꝰ non ſolū
amat familiam dñi ſui: ſed etiam anima-
lia bruta veſtes equos ꝛ omnia eiꝰ: poſ-
ſumus ꝛ amare creaturas irrōnales in-
quantū ſunt dei opera ꝛ effectus. Quia
create ſunt ad dei gl̄iam: iuxta illđ Pro-
uerbiorꝫ.xvj. Uniuerſa ꝓpter ſemetipm̄
opatus eſt dñs ꝛ nobis ad vtilitatem.

Amor ſpūalis eſt duplex: increatus et
creatus. Increatus eſt ſpūſſctūs. Tra-
dit em̄ fides ꝙ pater in diuinis eſt mens
ſiue memoria fecunda omnium intelligi-
bilium ad quam paternus intellectꝰ con
uertens aciem:gignit ex ſe verbum expſ-
ſiuū oim intelligibilium. Hoc v̄bum eſt
naturalis imago patris:eadem eſſentia-
liter cum patre: ſola relatione perſonali
ab illo diſtincta. Cum vero pater cōmu-
nicauerit diuinam vitam filio: cōmunica
uit nedum cognitionē ois veri: ſed amo-
rem ſimiliter ois boni. Amauit ergo filiꝰ
ſumme pr̄em: ꝛ cōuertendo voluntatē in
ip̄m totus exarſit ꝛ flagrauit in eius dile
ctionem. Ex qua dilectione mutua pr̄is
ad filium ꝛ filij ad patrem: ꝓceſſit amor
increatus pſonalis quē dicimus ſpiritū
ſanctum. Conſiderari hic pater circulus
quidam intelligibilis in triangulo perſo-
narum. Pater em̄ dat ſe filio quā diligit
filius patri impendit ſe per amorē quo
flagrat in patrem. Hic autē amor cōmu-
nis eſt patri ꝛ filio tanꝙ̄ nexus amborūꝫ
Iure ergo dictus eſt deus quaſi ſpera in-
telligibilis:cuius centrū eſt vbiꝗ circūfe
rentia nuſꝙ̄:niſi ſupple in ſeip̄o. Non au
tem pōt ſe deus ad extra cōicare niſi qđā
modo punctualiter. Ip̄e vero totū ſe in
ſe toto continet:quē tenebre creaturarū
non comprehendūt:vn̄ Dionyſius:diui-
nus amor eſt ſicut qđā eternus circulus

ꝑ optimum ex optimo et in optimo et in
optimum inenarrabili conuerſione cir-
cuiens. Amor creatus ſpūalis dr̄ amor
gratuitus quē ſpūſſctūs in nobis operat̄
Unde notandum ꝙ amor ſiue charitas
tribus modis ſumit̄. Uno modo effecti-
ue ſic abſꝗ dubio verum eſt ꝙ ſpūſſctūs
eſt amor quo deum diligimus:qꝛ ſpūſſā-
ctus operat̄ ꝛ efficit in nobis habitum ꝛ
motum charitatis. Alio modo ſumit̄ for
maliter exemplariter: ſic etiam ſpūſſctūs
eſt charitas qua diligimus deū ꝛ ꝓximū
Charitas em̄ q̄ ſpūſſanctus eſt exemplar
eſt noſtre charitatis. Tercio modo ſumi
tur charitas formaliter per modum inhe
rentie: ꝛ ſic charitas dr̄ virtus ꝛ habitꝰ in
anima quo diligimus deum ꝛ ꝓximū: et
ſm hunc modum ſpūſſctūs non dr̄ chari
tas. Scđa diuiſio amoris eſt amor con B
cupiſcentie beniuolentie complacētie be
neficentie ꝛ concordie: vnde conſideran-
dum ꝙ oia noia q̄ ad amorem pertinent
ſic ſe habēt: ꝙ omnia vel includunt ꝛ ad
dunt ſup amorem aliq̄d: ꝛ ſic ſunt quiꝗ
vel amor ea includit ꝛ aliq̄d addit ſuper
ea: ꝛ ſic ſunt quatuor. Nomina igit̄ que
amor includit ꝛ addit ſup ea ſunt hec cō
cupiſcentia beniuolētia complacentia be
neficentia concordia. Et accipiunt̄ ſm ꝓ
prietates amoris ꝛ amantium: quarꝫ vna
eſt ꝙ amor habet vnire: ꝛ ideo vellet ſibi
amicum eſſe p̄ntem: et ſic amor includit
cōcupiſcentiā inquantū deſiderat ſemꝑ
amici ſeu amati p̄ntiam. Dicit̄ etiā amor
Concupiſcētie ille: q̄ res aliqua diligitur Concupiſcentia
non rōne rei dilecte ſed rōne diligētis in-
quantū eſt ſibi vtilis ꝛ delectabilis: et ta-
lis amor eſt reflexus ꝛ retorſiuus: qꝛ tali
amore nō diligit̄ res ꝓpter ſe ſed propter
amantē: ꝛ ille amor etiā eſt in aīalibus.
Iſto amore etiā ab homine animata ꝛ in
animata diligunt̄: vnde diligo vinum qꝛ
mihi vtile ꝛ delectabile eſt non ꝓpter ſe:
vel equū ꝛ aliquādo aliquē hoīem bene-
factorē. Scđa ꝓprietas ē amicorꝫ ſibi mu Beniuolentia
tuo bene velle: ꝛ ſic amor includit Beni-

uolentiā q̄ hec importat: vnde beniuolē-
tia ſic diſtingui pōt: quia cū amor non ſit
aliud q̄ velle bonū alicui: hoc bonū vl̄ eſt
p̄ns ꝛ habitū in re amata: ꝛ ſic amās vult
ei bonū ꝑ velle cōplacentie ꝛ approbatio
nis: et tale velle bonū vocatur amor cō-
Coplacētia placētie et approbationis: et iſte pōt eſſe
hominis ad deum: ꝛ dei ad hoīes: ꝛ hoīs
ad hominē. Uel hoc bonū eſt abſens et
non habitū: ꝛ ſic amās vult ei bonū ꝑ vel
le deſiderij ꝛ optationis: et tale velle bo-
nū vocat̄ bonū beniuolētie: ꝛ talis amor
poteſt eſſe hoīs ad hoīem: ꝛ dei ad hoīeꝫ
ſed nō hoīs ad deū: quia deo nullū bonū
Beneficētia optare poſſumus qđ non habeat. Amor
igit̄ ꝯcupiſcētie nō ꝑtinet ad charitatem
ſed magis amor cōplacētie ꝛ amor beni-
uolētie. Tercia ꝓprietas amoris eſt ꝙ
bona ſibi mutuo cōicant: nam amicorꝫ ē
mutuo ſibi benefacere: et ſic amor inclu-
Concordia dit bñficentiam. Quarta ꝓprietas eſt ꝙ
in agibilibus q̄ bona vident̄ ſibi mutuo
ꝯſentiūt: ꝛ ſic cōcludit cōcordiam q̄ hec
importat. Non quidē in ſpeculabilibꝰ et
ſciētificis: qꝛ cōcordia in his ſm p̄hm.ix.
ethi. ad amicitiam nō ꝑtinet: immo in eis
diſcordia eſſe pōt ſine ꝑiudicio amicitie:
eo ꝙ in his cōcordare et diſcordare volū
tati nō ſubiacet. Cum em̄ intellectus rati
one cogat̄: ꝛ ſic pōt cogi in vno et non in
altero. Amor igit̄ includit illa quinꝗ iaꝫ
dicta: ꝛ nihilominus addit ſuꝑ ea quieta
C tionē appetitus. Tercia diuiſio amo-
ris eſt. Amor dilectionis amicitie chari-
tatis ꝛ amatiōis. Nomina a quibꝰ amor
includit̄ q̄ addunt etiā aliquid ſuꝑ amo
rem ſunt q̄tuor ſcꝫ dilectio amicitia cha-
ritas ꝛ amatio. Circa igit̄ ad dilectio
nē cōſiderandū q̄liter ſe habet dilectio-
Amor ad amorem. Amor enim ꝓprie importat
quietationē appetitus: ſed qꝛ nomen ap-
petitus cōmune eſt parti ſenſitiue ꝛ intel
lectiue: vt dictū eſt capi.iiij. Ideo etiam
amor cōuenit quietationi appetitus ſen-
ſitiui ꝛ intellectiui: ꝓut cōuenit appetitui
ſenſitiuo: ꝓprie dicit̄ amor ꝛ eſt paſſio: ꝛ

ſic cōuenit homini ꝛ brutis: et ſic inq̄ntū
eſt paſſio et motus appetitus ſenſitiui ꝓ
prie ſibi nomē amoris vendicat. Appeti-
tus aūt intellectiuus dicit̄ volūtas et eſt
ꝓprie electiuus: ꝛ ideo ſm ꝙ quietat̄ ele- Dilectio
ctiue: talis amor ꝓprie vocat̄ dilectio: q̄ſi
dilecti electio. Et ideo dilectio addit ſuꝑ
amorem electionē: ꝛ habet eſſe in volun-
tate: ꝛ ſic amor qui eſt dilectio eſt in natu
ra intellectuali ꝛ non in brutis aīalibus
que habent amorē ad alterū nō aūt dile-
ctionem. In hominibus autem eſt amor
vterꝗ: quia in eis eſt amor ꝓut importat
paſſionē appetitus ſenſitiui: vn̄ etiā mul
tos dicimus paſſionatos in amore q̄ nō
ſequit̄ diſcretionē rōnis: ꝛ etiaꝫ eſt in eis
amor dilectionis: qui eſt in appetitu in-
tellectiuo: qꝛ homo vtrūꝗ habet appeti-
tū: ꝛ ſic ptꝫ ꝙ om̄is dilectio eſt amor ſed
om̄is amor nō eſt dilectio: qꝛ nomē infe-
rioris potentie transfert̄ ad ſuꝑiorē ꝛ nō
ecōuerſo. Aliud nomē qđ icludit amo
rē ꝛ addit aliq̄d ſuꝑ amorē dr̄ amicicia.
Conſiderāduꝫ ꝙ amicicia dupl̄r accipit̄.
Uno mō ꝓ v̄tute morali: q̄ ꝛ affabilitas
dr̄ a p̄ho.ij. ꝛ.iiij.eth. ad quā ꝑtinet i exte
rioribꝰ v̄bis ꝛ factis decēter ſe hr̄e. Et de
illa dicet̄ in.iij.trac.huiꝰ opis.c.xvj. Alio
modo amicicia accipitur pro amore reci
proco vnius ad alterum: fundato in vir-
tute de q̄ eſt hic ad ꝓpoſitū. Hec p̄ncipa-
liter cōſiſtit in affectu q̄ vnus aliū diligit:
ꝛ talis ē effectꝰ ois v̄tutis ꝛ oēm virtutē
ꝯſequit̄: qꝛ iſta amicicia oſtendit affectū
interiorē vnius ad alterū ꝓpter bonū ho
neſtū qđ in aliquo ē. Uirtus aūt hꝫ rōnē
boni honeſti ſimpl̄r. Et ideo ois v̄tus ex
ſui nā eſt cā amoris ſic ꝙ aliquis amet̄: ꝛ
ſic amicicia nō eſt virtus ſed oēm virtutē
ꝯſequēs. Et de hac determinat p̄hs.viij.
ꝛ.ix. Ethi. ꝛ hec amicicia habet q̄tuor no
biles ꝓprietates amoris quas addit ſuꝑ
amorē ꝛ dilectōeꝫ. Et he ꝓprietates patēt
ex diffinitione amicicie q̄ elicit̄ ex dictis
p̄hi.viij.ethi. Amicicia ē beniuolētia mu
tua: nō latēs: rōne boni. Ex q̄ deſcriptiōe

quatuoꝛ elici poſſunt integrantia amici,
ciam. ſcʒ dilectio:readamatio.oſtenſio ⁊
intentio. Primū quod requirit̃ ad ami,
ciciam eſt amoꝛ ſeu dilectio. ſcʒ ꝙ inter
amicos ſit dilectio: ⁊ hoc innuit̃ cuʒ dici
tur in deſcriptione beniuolentia:ſed hoc
non ſufficit ad amiciciam: ſed requiritur
ſcḋm ſcʒ readamatio: vt ſcʒ amãs amet̃
ab amato: ⁊ ideo dicit̃ in deſcriptiõe mu,
tua: nã amicicia requirit q̃ndã viciſſitu,
dinem ⁊ cõmutationem amoꝛis ſḿ pꝛo
poꝛtionem. vnde ſi aliquis amet aliqueʒ
⁊ non readametur erit amoꝛ non amici,
cia:ſicut cum quis amat vinum ⁊ hmõi.
Sic etiam cum aliquis alium amat pꝛo,
pter aliquã ſuã vtilitatẽ: veluti domin⁹
ſeruū ⁊ nõ ꝓpter ſeipm̃.id eſt.ꝓpter bonū
virtutis ipſius amat: eſt amoꝛ cõcupiſcẽ
tie non amicicie. Tertio requirit̃ oſtẽſio
amicicie per ſigna exterioꝛa manifeſtata
ita ꝙ amici non lateant ſeinuicem: ſed ꝙ
vnus cognoſcat alterum ⁊ ſciat ſe amari
ab altero. Multi enim ſunt beniuoli ad
eos quos nunq̃ viderunt inq̃ntum exti,
mant eos iuſtos: tales ⁊ ſi ſint beniuoli
cum readamatione: nõ tñ poſſunt ꝓpꝛie
dici amici cum lateãt ad ſeinuicem: ⁊ idò
dr̃ in deſcriptione non latens. Requirit̃
vltimo finis amoꝛis ſcʒ rõne alicui⁹ bo,
ni: ⁊ cum bonum ſḿ phm̃.viij. Ethi. ſit
triplex.ſcʒ vtile: delectabile ⁊ honeſtum
Amicicia ꝓpter bonum vtile videt̃ maxi
me fieri in ſenibus:quia tales parum cu,
rant de bono delectabili. Amicicia vò que
fit ꝓpter bonum delectabile: iuuenū eſt:
ſola amicicia que fundat̃ in bono hone,
ſto (.i. cum amat̃ amicus rõne boni vir,
tutis que eſt in eo) eſt vera ⁊ ꝑfecta ⁊ ſta
bilis amicicia: ⁊ ideo dr̃ in deſcriptiõe rõ
ni boni ſcʒ honeſti:nam alie amicicie cito
diſſoluunt̃:ſcʒ cum deficit delectatio: vt
in amoꝛe libidinoſo:vel cū deficit vtilitas
vt in amoꝛe ſeu amicicia alicui⁹ ꝓpter bo
na tp̃alia: ſic dicit phs.ix.Ethi. Amici ex
iſtentes ꝓpter bonū vtile vel delectabile:
ceſſantib⁹ his ceſſat amicicia.vñ Seneca

Sicut mel muſce:foꝛmice grana:cadaue
ra lupi: ſic iſta turba amicoꝝ pꝛedam ſe,
quit̃:ſed virtute ꝑmanente in amico ſem
per durat amicicia.Ex dictis ptʒ ꝙ oĩs
amicicia eſt dilectio ⁊ amoꝛ: ſed nõ oĩs
amoꝛ ⁊ dilectio eſt amicicia: q̃a amicicia
quatuoꝛ ꝓpꝛietates requirit q̃ addit ſup
illa. Tertiū nomẽ eſt charitas q̃ vltra — Charitas
oĩa illa includit vnam ꝓpꝛietatẽ ſupna
turalem. ſcʒ facere gratū deo:vt ſibi velit
vitam eternam. Et ideo charitas facit ꝙ
actus ſuus ⁊ oĩm aliarū virtutū ſit meri,
toꝛius: ⁊ quia hoc nõ põt eſſe naturaliter
opoꝛtet ꝙ charitas ſit ꝑ infuſionẽ a deo ⁊
nõ ꝑ noſtrã acquiſitionẽ: ⁊ ſic ptʒ ꝙ cha,
ritas oĩa alia includit. ſcʒ amoꝛẽ ⁊ dile
ctionẽ ⁊ amiciciam:ſed non ecõuerſo.Et
ideo charitas tenet ſupꝛemū gradū inter
oĩa nomia ad amoꝛẽ ꝑtinentia.De cha
ritate plenius dicet̃ in.iij.tract.ca.xxv.
Quartū nomẽ eſt amatio ſiue inamo, — D Amatio
ratio: qḋ addit ſup dilectionẽ amoꝛem ⁊
charitatẽ ⁊ amiciciã:intenſionẽ ⁊ feruoꝛẽ
amoꝛis: qualem ſuo mõ exꝑimur in ſtul,
te philocaptis:vnde in amatione inueni,
ri põt amoꝛ:dilectio:amicicia:charitas:ſ;
nõ ecõuerſo:ꝓpter qḋ dicit Ariſto.ꝙ ami
cicia aſſimilat̃ habitui: ſed amatio paſſio
ni. Quarta diuiſio amoꝛis eſt amoꝛ bo
nus ⁊ malus.Cõſiderandū ꝙ ſicut amo,
rem ꝑuerſum malum ⁊ repꝛobū nullū cri
men excedit in vitio:ſic amoꝛi bono ⁊ ca,
ſto nulla virtus equat̃ in pꝛecio. Alioq̃n
quõ ſtatuiſſet egregius doctoꝛ Auguſt.ex
aduerſo duos amoꝛes bonū ⁊ malū: eſſe
quaſi totidem pꝛecipuos conditoꝛes ⁊ re
ctoꝛes duarū ciuitatū: vnius diuine alte,
rius dyabolice: niſi ꝙ amoꝛ bonus inter
virtutes: ⁊ malus inter vitia pꝛincipant̃.
Amoꝛ iſte malus dr̃: amoꝛ ſui ſiue pꝛiua
tus:ſḿ ſenſualitatẽ. Et dicit̃ etiaʒ amoꝛ
pñtis ſeculi: ⁊ ponit̃ ſḿ Greg. q̃nta filia
luxurie: ⁊ eſt ille qui ſḿ Auguſti.xiiij.de
ciui.dei.cõſtituit ciuitatẽ Babilonis.id ẽ
ſtatū damnatiõis: creſcens vſq; ad cõtẽ,
ptum dei. Nam duas ciuitates faciunt

duo amoꝛes Hieruſalem facit amoꝛ dei
Babilon amoꝛ ſeculi: interroget ſe quiſ,
q; q̃d amet: ⁊ inueniet vñ ſit ciuis. Amoꝛ
eñ pꝛeſentis ſeculi in hoc videt̃ cõſiſtere
q2 homo nimis afficit̃ ad vitã pñtẽ ꝓpter
delectationes ſenſualitatis que habent̃
ex rebus mūdi: ⁊ quia inter has maxime
ſunt delectationes veneree:ideo ponitur
amoꝛ ꝑſentis ſeculi filia luxurie: ⁊ cū tam
inoꝛdinate quis afficit̃ ad mundū ſeu ad
ꝑmanendū in mundo ꝓpter delectabilia
eius ꝙ fruat̃ eo: cupiens in mūdo perpe
tuari: ⁊ nil curans de ſuperna felicitate:
iſtud eſt moꝛtale: ⁊ ſic fruit̃ ſeipſo ⁊ vtit̃
deo. Ideo dicit Augu.ꝙ nil peius q̃ʒ frui
vtendis ⁊ vti fruendis. Quilibet eñ de,
bet deum habere vt vltimū finẽ: ad queʒ
oĩes fines alij reducendi ſunt. Amat.n.
ſe ⁊ ꝯſeruationẽ ſui vt gaudeat ſḿ ſenſu
alitatem.vnde ſḿ.s.Tho.ij.ſcḋe.q.xxv.
articu.v. Amare ſeipm̃ ꝯtingit tripliciter
Uno modo ꝓut eſt cõmune omniū. Se,
cundo ꝓut eſt ꝓpꝛium bonoꝛum. Tertio
pꝛout eſt pꝛopꝛium maloꝝ. Homo enim
dicit̃ aliquid eſſe dupliciter. Uno modo
ſḿ ſuam ſubſtantiaʒ ⁊ naturã: ⁊ ſḿ hoc
oĩes homines eſtimãt bonum cõmune
ſe eſſe id qḋ ſunt.i.ex aĩa ⁊ coꝛꝑe compo
ſitos: ⁊ ſic oĩes hoĩes boni ⁊ mali dili
gunt ſeipſos:inq̃ntum diligũt ꝯſeruatio,
nem eſſe ipſoꝝ qḋ naturale eſt:vnde nec
vitium. Scḋo mõ dicit̃ homo aliq̃d eſſe
ſḿ ꝓncipalioꝛẽ ſui partẽ. Pꝛincipale au
tem in homine eſt mẽs rationalis. Secū,
dariū aũt eſt natura ſenſitiua ⁊ coꝛꝑalis
quoꝝ pꝛimū aplˢ nominat hominẽ inte,
rioꝛem: ſcḋm vò hoĩem exterioꝛẽ.ij.Co,
rinth.iiij. Pꝛo cuius amplioꝛi declara
tione aduertendū:ꝙ in hoĩe eſt duplex
pars.ſcʒ ratio ſeu natura intellectiua: et
ſenſalitas ſiue natura ſenſitiua: que alit̃
nominat̃:ſpũs ⁊ caro: ⁊ homo interioꝛ ⁊
exterioꝛ. Per rõnem diſtinguit̃ homo a
brutis.j.Metaph. Aĩalia imaginatiõi,
bus ⁊ memoꝛijs viuũt. Homo vò rõne ⁊
intellectu: ꝓpterea illḋ qḋ agit homo vel

vult ſḿ dictamẽ rõnis: illud dicit̃ ꝓpꝛie
agere vel velle: quia illud agit inq̃ntū hõ
Illud aũt qḋ agit vel vult ſequẽs impul
ſum ſenſualitatis:nõ dicit̃ ꝓpꝛie agere vl
velle:quia nõ ꝯuenit ei ſḿ ꝙ hõ ſed ꝓut
cõuenit cum brutis. Mali igit̃ eſtimant
pꝛincipale in eis naturã ſenſitiuã vt coꝛ,
pus: vnde nõ recte cognoſcẽtes nõ vere
diligunt ſeipſos: q2 nõ ſḿ id qḋ vere eſt
pꝛincipale in eis. Bonū vò cognoſcẽtes
vere ſeipſos diligunt: quia ſḿ id qḋ ve,
re eſt pꝛincipale in eis. ſcʒ ſḿ interioꝛem
hominẽ ⁊ mentẽ rõnalem: ⁊ hoc eſt dilige
re ſeipm̃: qḋ pꝛecipit̃ Leuit.xix. Diliges
amicū ſicut teipm̃: ⁊ loco amici dr̃ Mat,
thei.xxij.a xp̃o ꝓximū tuū. Pꝛecipit̃ etiã
ibidem dilectio dei:ex toto coꝛde (ibi glo
ſa.i.ex toto intellectu:vt nullū in cõfeſſio
ne trinitat̃ relinquas erroꝛi locū) ⁊ in to
ta aĩa (.i.voluntate vt nihil ei cõtrariuʒ
velis) ⁊ in tota mẽte (.i.in memoꝛia) nil
reminiſcẽs quo minus de eo ſentias. Ex
quo ptʒ qualiter bonus amoꝛ ſit ſḿ ꝓn,
cipale hoĩs. ſcʒ interioꝛẽ hoĩem qui ad
imaginationẽ dei creatus:ſḿ memoꝛiaʒ
ſcʒ intellectualẽ:intellectū ⁊ voluntatem
ſed amoꝛ quo pctõꝛes amant.i.ſḿ coꝛp⁹
⁊ ſenſualitatẽ:eſt pctm̃ ⁊ malum ⁊ cauſa
multoꝝ maloꝝ: vnde dicit Auguſ.ꝙ oĩa
pctã ꝓcedũt:aut ab amoꝛe male inflãmã
te:aut timoꝛe male hũiliante. Timoꝛ eñ
malus ab amoꝛe pꝛocedit inoꝛdinato: ex
eo eñ quis timet dum expectat vel dubi
tat aliq̃d qḋ amat:ſibi auferri vel ledi.

¶ De amoꝛis triplici ſubdiuiſione.

Caplm̃ xiiij — A De amoꝛis triplici ſub,diuiſione.

i

In pꝛecedenti caplõ de quadru,
plici amoꝛis ſub diuiſione tracta
tū eſt. Nunc de triplici alia amo
ris diuiſione dicendū eſt: q̃tenus ſḿ pꝛe
dicta ad ſeptuplicem ꝑtitionem: amoꝛis
ſub diuiſio ꝑueniat. Quinta ergo diuiſio
amoꝛis. Amoꝛ alius naturalis: alius aĩa
lis: alius rationalis: alius intellectualis.
Pꝛo iſtius diuiſionis intelligentia ad,
uertendum: ꝙ cum amoꝛ (vt dictum ẽ ca

pitulo p̄cedenti) ſit inclinatio ſeu mot⁹
appetitus primus ⁊ p̄ncipalis: ⁊ ſic reſpi
cit appet. tuꝫ vt ſuū ſubiectum. Reſpicit
etiam ſuū obiectū: qḋ eſt bonū. Nā ama
re (vt dicit ph̄s. ij. rethoꝛice) eſt velle ali,
cui bonum. Bonū aūt eſt obiectū appeti
tus (vt dī. j. ethico.) Bonū ē qḋ om̄ia ap
petunt. Bonū ergo mouēs appetitū cau
ſat in eo quandā inclinationē aptitudinē
coaptationē ſeu ꝯnaturalitatē ad bonū:
⁊ talis appetitio ſeu inclinatio eſt amoꝛ:
⁊ ſic amoꝛ eſt aliquid ꝑtinens ad appeti,
tū: ⁊ ſic ſ̄m triplicē appetitū: qui repitur
in rebus eſt triplex amoꝛ. Eſt em̄ quidaꝫ
appetitus nō ꝯſequens appenſionē ipſi,
us appetentis ſed alterius: ⁊ hm̄oi dicit̄
appetitus naturalis. Res em̄ naturales
appetunt qḋ eis ꝯuenit ſ̄m naturā nō ꝑ
apprehenſionē ꝓpriam: ſed per apprehē,
ſionem inſtituētis naturā: ⁊ iſte appetit⁹
eſt quedā cōnaturalitas ꝓ cōſeruatione
ſua: ꝯſeq̄ns foꝛmā naturalē vniuſcuiuſqꝫ
rei: ⁊ dī amoꝛ naturalis: ſicut ignis cau,
ſans ignem dat foꝛmā ſuam cum inclina
tione ad locum ſurſum in quo quietat̄ ſi
eſt. mouet̄ aūt ſi nō ē impedimēto ceſſan
te: ⁊ ille amoꝛ naturalis ē in om̄ibus crea
tis in quibus eſt naturalis inclinatio ad
conſeruationem ſui eſſe: pꝫ hoc in inſen
ſibilibus. Aqua em̄ fluminū recurrit q̄n,
tum poteſt ad mare vt ibi melius conſer
uetur: lapis in altum ꝓiectus: q̄cītius re
uertit̄ per amoꝛē naturalem ad terram
vt ibi cōſeruat̄. Senſibilia etiam vitulus
agnus: poꝛcellus cum ducunt̄ ad maccel
lum: renitunt̄ inq̄ntuꝫ poſſunt: iſte amoꝛ
eximius eſt inter coꝛpus ⁊ aīam humanā
Nam cum ſit maxima diſtantia cōditio,
nis inter eos: qꝛ vnū coꝛpus: aliud ſp̄us:
coꝛpus viliſſimū: aīa nobiliſſima: pluſq̄
om̄es celi planete: elementa vegetabilia
⁊ ſenſibilia: quia imagine dei inſignita: ſi,
militudine dei decoꝛata: ad beatitudinē
oꝛdinata: tanto tamē amoꝛe naturali cō,
iungunt̄: ꝙ vnum nunq̄ vellet dimittere
aliud: quia ex tali ſep̄atione tollit̄ natura
hominis. Homo em̄ non eſt coꝛpus tm̄
vel anima tm̄ ſed ꝯiunctū ex vtroqꝫ. Ani
ma etiam rōnalis habet in ſe ſuū natura
lem amoꝛem: de quo in ſequēti diuiſione
amoꝛis dicet̄. Hic aūt amoꝛ naturalis q̄
in om̄i re ponit̄: alio vocabulo: lex nature
vel inclinatio naturalis: vl' directio intel,
ligentie nō errātis: vel ſenſus nature po,
terit nominari. Et aūt ſenſus nature ap
petitus quidā naturalis: ad ꝓſecutioneꝫ
vel fugā: boni vel mali. Videmus nanqꝫ
mirabiles effectus in amātibus reſpectu
ꝓſecutionis vel fuge: quoꝝ cauſa nō pōt
reddi ex apprehēſione cognitionis ſenſu,
alis: naꝫ p̄ſente hoſte ⁊ nō viſo hoꝛreſcūt
pili cum tremoꝛe quodam: qḋ ecōtra fit
amico p̄n̄te: foꝛmica ꝓuidens future hye
mi: ingentē farris componit aceruū: ⁊ ita
de pluribus abſqꝫ numero: quid miran,
dum ſi coꝛꝑa anialiū ducant̄ ſecretis in,
ſtinctibus ad ſuos fines: q̄n in coꝛpibus
alijs minus ꝑfectis minuſqꝫ oꝛganiſatis:
tot mirabiles naturales tractus inueni,
mus ad conſequendos ſuos fines: vt eſt
tractus ferri ad imaginem: ⁊ maris ad lu
nam ⁊ alia. Vocant aūt alij virtutes hu,
iuſmodi: virtutes occultas: alij virtutes
a tota ſpecie: vel que inſecunt̄ foꝛmā ſpe
cificā rei: ſicut natura calidi eſt calefac,
re: ita natura ſpecifica magnetis eſt mo,
uere ferrum: natura ſpecifica ſtructionis
dirigere ferrum. Et ita de reliquis effecti
bus qui non poſſunt fieri ex cōcurſu vel
actione qualitatū primarū: vel ex cōbina
tione ſeu configuratione earuꝫ. Celeſtes
em̄ influxus varias ꝓprietates imprimūt
⁊ miras tam in herbis q̄ in lapidibus et
in metallis: ſicut in magnete cernimus.
Videmus etiam ꝙ lapis aliquis poꝛtat⁹
vel inſpectus dat audaciā: alius leticiam
alius amoꝛē. Actiones em̄ hm̄oi non fiūt
immediate in ſp̄m rōnalem ſ; ad coꝛpus
ad cuius alterationē hanc vel illā: nō pa
rū inclinat̄ ſp̄us ad hunc affectū ſpirita,
lem vel ad illū in ſe ꝓducendū. Alius
eſt appetitus conſequēs apprehēſionem

ipſius appetētis nō ex libero iudicio ſed
ex quadā impetuoſitate. Et talis appeti,
tus eſt in brutis aialibus: qui tamē in ho
minibus aliq̄d libertatis participat inq̄,
tum obedit rōni. Inclinatio ſiue motus
hm̄oi appetitus ſenſitiui ad bonum dele
ctabile ſ̄m ſenſum: dicit̄ amoꝛ aialis ſeu
ſenſualis: qui eſt quedā inclinatio ſeu cō
placentia ſenſualitatis ad ea q̄ ſunt dele,
ctabilia ſenſibus. Vnuſquiſqꝫ em̄ ſenſus
amat ⁊ delectat̄ de obiecto ſuo ſibi ꝓpoꝛ,
cionato. Auditus in audiendo ſuaues ſo
nos ⁊ cantus. Viſus in videndo coloꝛes
pulcros. Olfactus de fragrantia odoꝛū.
Guſtus in dulcedine ſapoꝛum ⁊ hm̄oi.

B Eſt ⁊ alius appetitus conſequēs app̄,
henſionē appetentis ſ̄m liberū iudicium
⁊ talis eſt rōnalis ſiue intellectiuus: ⁊ di,
citur volūtas. Et qꝛ voluntas (vt dictuꝫ
eſt in p̄mo tract. c. xlj.) iuxta duplices ſu,
os actus: diſtinguit̄ in voluntatē delibꝛa
tiuā ſiue rōnalem: q̄ cōſurgit ex directio,
ne rōnis delibꝛatiue dictātis malū nō eē
faciendū ſed bonū: et in voluntatē natu,
ralem ſiue intellectualem ſiue ꝯſcientio,
ſam: que ⁊ ſindereſis dicit̄: q̄ cōſurgit ex
Sindereſis directione ꝯſcientie ſimplicis que eſt que
dā regula directiua: ⁊ naturale iudicato,
rium ipſius ſindereſeos: ideo amoꝛ q̄ eſt
p̄mus actus a voluntate elicitus: duplex
eſt. Vnus rōnalis quē elicit volūtas rati
onalis ⁊ delibꝛatiua arbitraria Alius eſt
amoꝛ intellectualis: qui elicit̄ a volūtate
naturali ſiue ſindereſi. Et ille amoꝛ eſt na
turalis inclinatio ad bonū p̄ſentatū ſyn,
dereſi: ex app̄henſione ſimplicis conſciē,
tie: q̄ ſ̄m Baſiliū naturale iudicatoꝛium
vocat̄. In cuius lumine cognoſcunt̄ pri
ma p̄ncipia moꝛaliū: vt ꝙ deus ſuꝑ om,
nia eſt diligendus honoꝛādus et metuen
dus: omne bonū eſt faciendū: malum vi,
tandum. Quecūqꝫ tibi fieri vis alteri fac
⁊ ſic de alijs. Vnde queadmodū natura
le iudicatoꝛiū: ſimplex vicꝫ ꝯſcīa nō pōt
diſſentire talibus primis ⁊ certis verita,
tibus p̄moꝝ p̄ncipioꝝ moꝛaliū cognitio
ne habita quid termini ſignificēt: ita non
poteſt ſindereſis q̄ eſt vis appetitiua ſeu
voluntas naturalis: non amare ſeu nol,
le p̄ncipia prima moꝛalia: vū ſibi per ſim
plicem conſcientiam p̄ſentata ſunt.

Vtrum poſſet ea nō velle hoc eſt in ſu Nota
ſpenſo ſe tenere dicitur ꝙ ſic. Nam liber
tas voluntatis poteſt agere et non agere
(non autē appetitus brutales: que ſerui
les ſunt impetus cōſequētes obiectoꝝ).
Aut in ſuſpenſo ſe tenere poſt p̄ntationē
obiecti. Fit aūt ſuſpēſio vel negatiue ni,
hil volēdo: vel poſitiue ſe ad alia diuertē
do: vn̄ dicit. S. Bonauē. in. ij. diſt. xxxix.
ſuꝑ illud v̄bū mgr̄i: ſuꝑioꝛ ſcintilla ratio
nis ſemꝑ vult bonū. Nā volūtas natura
lis q̄ bonū appetit non ſꝑ eſt in actu (ſcꝫ
amandi) qꝛ nō ſꝑ cogitat de bono: et cuꝫ
etiā cogitat frequēter nullo mō afficitur.
Et iō lr̄a mgr̄i exponēda eſt: ꝙ hoc qḋ ~i
co ſꝑ dicat ꝯtinuitatē q̄tum ad habitum
volēdi: nō q̄tū ad actū. De volūtate aūt
naturali ⁊ delibꝛatiua q̄liter ſit vna potē
tia differēs ſ̄m aliū ⁊ aliū modū mouēdi
dictū eſt in p̄mo tract. c. xl. Eadē em̄ ē ꝑo
tētia qua appeto btitudinē: ⁊ q̄ appeto ⁊
amo v̄tutē: ſiue facere hoc bonū vel illud
ad btitudinē oꝛdinatū: q̄ vt appetit btitu
dinē dī nālis: qꝛ immutabiliter appetit⁹
ei⁹ ad btitudinē inclinat̄: vt v̄o appetit h̄
vel illud bonū facere ꝓ ꝯſequēda btitu,
dine delibꝛatiua dī: ⁊ ſ̄m iudicium rōnis
pōt ad ꝯtrariū inclinari. Ex q̄ pꝫ ꝙ boni
tas volūtatis inchoat̄ in appetitu natu,
rali: et cōſummat̄ in virtute delibꝛatiua.
nec eſt volūtas ſimpliciter bona et recta
niſi inquantū mouet̄ nāliter: ⁊ inq̄ntum
mouet̄ delibꝛatiue: vn̄ ſic nō ſequit̄: iſte
eſt caſtus nāliter: ꝗ caſtus eſt ſimpl'r: ſic
nō ſequit̄: iſte vult bonū naturaliter ergo
habet bonā volūtatē: imo eſt ibi fallacia
ſ̄m q̄d ad ſimpliciter. Sexta amoꝛis di C
uiſio amoꝛ: alius liber: alius arbitrari⁹:
alius gratuitus: alius fruitiuus. Hunc
quadruplicem amoꝛem ponit Cancella.
ſuꝑ Cantica ꝑtitione p̄ma: vnde dimiſſo

amore pure naturali vegetatiuo ⁊ animali. de quo dictuȝ eſt in precedenti amoris diuiſione: pñs amoris diuiſio tñ reſpicit amorem dei. Triplex eñ amor habitualis in creatura rõnali reperit̃. Prim⁹ dicit̃ amor liber concreatus: ſcd̃s dicitur amor arbitrarius delibratiuus: tertius ē amor gratuitus ſuperinfuſus. Ex hoc triplici amore hituali. ſcȝ libero arbitrario ⁊ gratuito: tanq̃ triplici vita prima: reſultat quartus amor pfectus dei ⁊ meritorius: ⁊ dicitur amor fruitiuus. Primus amor reſpectu dei dicit̃ liber: ⁊ eſt naturaliter ⁊ indelibiliter inſitus concreat⁹ ⁊ ⁊ inſertus homini: dum conditus eſt ad imaginem dei: que ꝯſiſtit in mēte noticia ⁊ amore. vnde ſicut creatura rõnalis nõ poteſt exui a ſua naturali noticia ⁊ cognitione: ſic nec ab amore naturali: de quo etiã dictũ eſt in p̃cedenti diuiſione amoris: per hunc amorem liberum ⁊ naturalem: aĩa fertur in deum ſummũ bonum ſiue beatitudinē (q̃ nil aliud eſt q̃ ſummi boni fruitio) diligendo. de hoc dicit Boetius lib. iij. proſa. ij. q̃ mentibus hominũ veri boni nãliter inſerta eſt cupiditatis. i. amor nãlis: q̃ ē ꝯueniētia ⁊ coaptatio ad deũ tanq̃ ad finem ſuũ vltimũ: ⁊ q̃dammodo intelligibile centrũ: in quo iugiter manet: innititur ⁊ quieſcit. Dicit tamen San. Bona. in. ij. diſt. xxviij. q̃ cupiditas veri boni inſerta eſt nobis in generali: vt aũt cognoſcat̃ ⁊ amet̃ in ſpeciali q̃d ſit illud bonũ: hoc nõ eſt abſq̃ dei dono: vnde ſm Diony. in oĩ re repit̃ nãlis amor vñ Boetius. O felix hoim genus: ſi vẽos animos: amor quo celũ regit̃ regat. Oẽs eñ res carentes aĩa: pondere ſui amoris impreſſo ab intelligētia p̃uia non errante ferunt̃ quo ferunt̃: multo verius ⁊ certius q̃ ſagitta ad ſignũ ex impetu per iaciētem impreſſo. Ex quo ſequitur q̃ non minus eſt amor naturalis in aĩa rõnali q̃ in rebus ceteris anima carētibus: immo nõ ſtat hoiem eſſe ſine pondere hui⁹ naturalis amoris quo fertur in deũ. Etiam ſi dã netur in inferno. Conſurgit inde vermis ille ſeuiſſimus qui cõſciētie remorſus appellatur: vt dicitur yſaie vltimo. Vermis eorum non morietur: et ꝓpha yſaie. xlviij Non eſt pax impijs dicit dominus.

Sed quereret aliquis quo pacto amor naturalis poteſt dici liber: et ſi liber quõ dicitur naturalis: naturale eñ ⁊ liberum opponunt̃. Naturale eñ non poteſt ad oppoſitum ſicut potentia calefaciendi in igne: liberum vero põt ad oppoſita. Nã dicit phus: poteſtas rõnalis eſt ad oppoſita: liberũ vicȝ arbitriũ indifferens eſt ad faciennum bonũ vel malum. Reſpõdet Cancellarius ſup Cantica: q̃ ſicut in deo amor ꝓductiuus ſpũſſancti eſt liberrim⁹ qui tamē immutabiliter agit ⁊ neceſſario ſic in creatura rationali vel intellectuali. Amor primo inſitus reſpectu dei (qui et ſinderesis dici poteſt: licet amor naturalis q̃dammodo ſit altior ⁊ ſpecialior: naȝ ſinderesis non ſolum inclinat et ſtimulat ad bonum ſummũ finale ⁊ ſimpliciſſimũ ſine admixtione malicie: verumetiam ad prima principia moralia. Sinderesis nãq̃ multipliciter accipit̃ ꝓut dictuȝ eſt in p̃mo tracta. xlvj. ca.) qui cõſtituit terciã partē imaginis nec aliud reſpicit bonuȝ q̃ deũ ꝓ obiecto ⁊ fine vltimo: iſte amor licet ſit inuariabil' et indelibilis: nihilominus ſpontaneus eſt et vltroneus: aliter q̃ ſit amor lapidis grauis ad ſuũ centrum: et hoc ratione cognitionis intellectiue coniuncte ſibi: prout eſt ſcd̃a pars imaginis oriens ex prima que eſt memoria: nõ quidē ſenſualis reſpiciēs p̃teritũ: ſed mētalis cõplectēs oẽm differentiam tpis: imo ſupgrediēs. Eſt ergo amor iſte ex natura ſua ſpontaneus atq̃ liber: quãuis in oppoſitam parteȝ verti non poſſet veluti amor arbitrarius: de quo nũc dicē dum eſt. Quid nã veritat̃ habet hoc phi- a
loſophicũ. Poteſtas rõnalis eſt ad oppoſita claruit in p̃mo tract. c. xxxix. Amor ſcd̃s reſpectu dei dĩ arbitrarius ſiue delibratiuus: q̃ nõ habet̃ niſi p̃uio vel ſimul

cõcurrente p̃dicto naturali ⁊ libero amore. Pȝ hoc: q̃ amor naturalis eſt radix omniũ alioꝝ effectuũ. Voluntas eñ nõ fert̃ naturaliter ⁊ libero amore: niſi p̃mo ueat̃ obiectaliter ⁊ cognitiue ꝑ intellectũ ſub rõne boni vel mali: ꝯueniētis vel diſcõueniētis. Ex qua motione orit̃ in volũtate quedã cõplacentia vel diſplicētia naturalis: iuxta ſñiam Auguſt. Non eſt in poteſtate nr̃a q̃bus viſis tangamur: ceterũ poſt hmõi appꝛhenſionē obiectalē: voluntas ſe mouet libere: acceptãdo vel refutando vel ſuſpenſum ſe tenēdo. Patet hoc: nam oĩis hõ appetit ⁊ amat beatitudinē: illã tñ beatitudinē quã xpiani appetunt ⁊ expectant: multi ſunt q̃ aſpernãtur ⁊ recuſant. Et p̃mus appetitus eſt a volũtate naturali: ⁊ dicit̃ amor liber ſeu naturalis. Scd̃s eſt a voluntate electiua ſiue delibratiua: ⁊ ē amor arbitrari⁹. Iſte amor arbitrari⁹ repit̃: in beatis: in dãnatis ⁊ in hoibus viatoribus: diuerſimode tamē: in beatis nanq̃ amor arbitrarius reſpectu dei determinat̃ ⁊ figit̃ ad vnam partē ſcȝ dilectiuã in beatis. Sicut econtra neceſſario declinat in odiũ dei ⁊ inuidiam in dãnatis. Cauſa aũt hmõi cõfirmationis in beatis vel obdurati õis in dãnatis: finaliter cadit ad ordinationē dei: q̃ poſiti ſunt in termio. Neq̃. n. ē amplius illis vllus locus meriti vel demeriti: ad hoc tñ duplici ſtatu nõ tollunt̃ multe actiones arbitrarie reſpectu obiectorum alioꝝ a deo: ſicut demones arbitrarie tentant hoies: q̃bus arbitrarie angeli ſubminiſtrãt. In hoib⁹ aũt viatorib⁹: amor arbitrarius reſpectu dei ferri põt ad vtrãq̃ ꝑtem dilectiue vel oditiue: hic in via. Voluntas eñ arbitraria ferre põt dilectiue in deum: poſſet etiã appꝛhēdi ꝑ malos oditiue ſub rõnibus odibilib⁹. ſcȝ pu-
E nitiui vel dãnatiui. Amor tertius reſpectu dei dicit̃ amor gratuitus ſupnaturaliter infuſus diuina influētia: ⁊ ille amor gratuit⁹: alio mõ dĩ charitas creata ĩ aĩa que formaliter reddit hominē gratũ deo ⁊ acceptũ ad vitaȝ eternã: ⁊ amor ille eſt oĩm habituũ ⁊ actuũ laudabiliũ meritoriorum ⁊ acceptabiliũ ad vitam eternam radix forma ⁊ finis: ſine quo finis vltim⁹ non habet̃: cui ꝯiunctus eſt diuin⁹ amor increatus: illabens anĩe illapſu viuifico nobis inexplicabili: purificãs eam illuminans ꝑficiēs ⁊ acceptans: ⁊ ille amor dei habitualis gratuitus: ſm eccl'ie determinationem infundit̃ in baptiſmo: qui reddit baptiſatos necdũ adultos: ſ etiaȝ pueros q̃ nõdum ꝑuenerũt ad vſum ratiõis dignos ⁊ acceptos vita eterna: acceptabiles ⁊ amabiles ⁊ gratos deo: necnõ hominibus ita reddere debet gratos tanq̃ angelos quoſdaȝ dei. Correlarium ex dictis: amor gratuitus ſiue charitas eſt duplex. Charitas p̃ma dicit̃ increata: et eſt ipſe ſpũſſanctus: quo effectiue: ⁊ exēplariter diligimus deũ ⁊ ꝓximũ. Effectiue: q̃ ſpũſſanctus opat̃ in nobis habitũ ⁊ motum charitatis. Exemplariter: quia ſpũſſctũs eſt vnio patris ⁊ filij: ⁊ nexus amboꝝ eſt vnitas: ad cuius imitationeȝ charitas nos nectit: ſm q̃ dicit dñs Iohãnis. xvij. vt ſint vnũ ſicut ⁊ nos vnũ ſumus. Alia eſt charitas creata: ⁊ eſt habitus ſupnaturaliter infuſus ⁊ creatus: animam informãs ⁊ ipſi inherens: quo formaliter diligimus deum ⁊ proximum a quo habitu elicitur ⁊ ꝓcedit amor gratuitus actualis diligendi. vnde ſicut nihil eſt album niſi per albedinem formaliter inherentē ⁊ informantē: ſic ſpũſſanctus nõ dicit̃ charitas formalis: q̃ põt eſſe forma inherēs ⁊ informãs: q̃uis (vt dictum eſt) poſſet ſe habere in rõne forme exemplaris: ergo p̃ter amorē ⁊ charitatē increatã que eſt ſpũſſctũs: neceſſe eſt ponere charitatē creatã: q̃ charitas nõ põt cogitari in nobis eē: q̃n ſit ab aliquo ſicut ab efficiente: ⁊ ab alio ſicut ab aliquo informãte. Et ideo (ſm. s. Bonauē. in. ij. diſt. . xxvj. q. ij.) Charitas creata formalis cõparat̃ influentie luminis: ⁊ principiũ ei⁹ effectiuũ charitas increata compat̃ ſoli:

quia ſicut ſol iſte materialis influit effe/
ctiue lumē ⁊ calorē coꝛpalem in aere: per
que aer formaliter illuminatᷣ ⁊ calefit: ſic
ſol iuſticie ſpūalis qui deus eſt: influit lu/
men cognitionis ⁊ calorē amoꝛis gratui/
ti creati in aīa: q̄bus aīa formaliter illu/
minatᷣ ſeu informatᷣ: inflamatᷣ ſeu inamo
ratᷣ: lumen ſcꝫ fidei: ⁊ ardoꝛē charitatis:
ſm̄ duplicē eius potentiā intellectum et
affectum: ideo dicit magr̄ in .ij. diſt. xxvj.
ꝙ gratia gratūfaciens eſt fides cum dile/
ctione: qꝛ gratia gratūfaciēs mediātibus
habitibus virtutuꝫ theologicarū. ſcꝫ fide
ſpe ⁊ charitate: dicitᷣ in actus ſuos exire.
nam charitas p̄ſuppoſito lumine fidei ē
p̄ncipalis ⁊ vniuerſalis motoꝛ inter oēs
⁊ ſup oīnes habitus in aīa: ꝑ reſpectuꝫ
ad finem vltimū: ad quē charitas dirigit
inclinat ⁊ mouet tanq̄ ad vltimū finem
ſuum. Coꝛrelariū alterū: colligitᷣ ex di/
ctis in ſufficiētia poſitiōis magr̄i in .j. diſ.
.xvij. In qua determinat de miſſione ſpi/
ritusſcti ꝑ infuſionē charitatis. Non enī
recte diſtinxit: qꝛ nō poſuit charitatē cre/
atā habitualē: ſed ſolū actualē ſiue vſum
charitatis cum charitate increata: videlꝫ
ſpūſctō: quē formaliter ſpūali aſſiſtentia
ſiue gratia ⁊ charitate habituali creata:
dixit mouere aīam ad actus meritoꝛios.
Paruuli enī baptiſati: ⁊ iuſti doꝛmien
tes nō eſſent vt ſic magis grati deo: ꝙ̄ nō
baptiſati: ⁊ hoīes pctōꝛes: qđ ſi falſum ē:
⁊ alienū a fide: neceſſe erit grām ⁊ chari/
tatem habitualē ponere in gratificato vl
tra charitatē actualē: q̄ eſt vſus charita/
F tis. Amoꝛ quartus reſpectu dei dicitᷣ
amoꝛ actualis: fruitiuus: extaeitus ⁊ ſera
phicus. Et cōſiſtit in experimentali intime
me ſuauitatis perceptione: ꝓueniens ex
cōiunctione aīe cuꝫ ſupmo obiecto ſuo
qui ē deus. Et ille amoꝛ fruitiuꝰ reſultat
ex triplici habituali amoꝛe p̄dicto. ſcꝫ li/
bero: arbitrio ⁊ gratuito: tanq̄ ex triplici
vita p̄ma: ꝯcurrēs in actū ſcđm: ⁊ lauda
bilioꝛ eſt ꝙ̄ ſi quilibet triū p̄dictoꝝ amo/
rum ſtat in actu pꝛimo vel habituali tn̄:

quia potentia quelibet iuncta ſuo actui
laudabili ⁊ bono: pfectioꝛ eſt ⁊ fini ſuo cō
iunctioꝛ: ꝙ̄ in habitu tepido ſolo manēs
quaſi ſopita ⁊ ſomnians. Dicit enī phūs
.ij. de aīa: ꝙ actus p̄mus ⁊ habitualis ē
ſicut ſomnus: actus ſcđs ⁊ actualis ſicut
vigilia. De exercitio huiꝰ amoꝛi fruitiui ⁊
ſeraphici: cōpoſitus eſt liber canticoꝝ (q̄
factus eſt ad exercitiū contemplatiuoꝝ)
in q̄ ſub ſymbolis tipis ⁊ ſilitudinibꝰ crea
turaꝝ variaꝝ: ſub tipo nuptiaruꝫ ſpōſi ⁊
ſponſe: dei ſcꝫ aīe ſe mutuo zelantes et
oſculantes: exponitᷣ amoꝛ ille fruitiuus ⁊
ſeraphicus. Amoꝛ. n. ſm̄ Diony. ex feruo
re deſiderij ſponſe ⁊ ſponſi ſuperferuidus ⁊
ſeraphicus dicitᷣ: qm̄ ſeraph interp̄tatur
ardens. Eſt quidem in angelis ſingulis ⁊
beatis ardoꝛ iſte: q̄bus eſt vna vox letan
tiū ⁊ vnus ardoꝛ coꝛdiū: ꝓpterea dicuntᷣ
lapides igniti ſm̄ ꝓphetam. Precipue tn̄
⁊ in excellentia ſeraphicus oꝛdo poſſidet
hunc ardoꝛē: ꝓpterea nec ſeraph a ſciētia
ſicut cherubin: nec cherubin ab ardoꝛe
nominatᷣ: q̄uis abſq3 vlla dubitatione: ⁊
ſeraphin cognoſcant et cherubin ardent
ſicut volūtas cognoſcit ꝑ intellectū: ⁊ in/
tellectus ardet ꝑ voluntatē. Hoc amo Franciſ
re ſeraphico: patriarcha noſter pauperū
ſeraphicus Franciſcus flagrabat: dum
ſeraphicis deſiderioꝝ ardoꝛibꝰ (ꝓut di/
cit doctoꝛ ſeraphicus ꝯſimili amoꝛe frui/
tiuo ſuccēſus. s. Bonauen̄. in .xiij. pte le/
gende maioꝛis (ſurſum ageretᷣ in deum:
⁊ affectus cōpaſſiua teneritudine in euꝫ
trāſfoꝛmaretᷣ: dn̄s Jeſus quaſi ſpeciem
vnius ſeraph: ſex alas tā fulgidas ꝙ̄ igni
tas habentis: crucifixus apparuit: eidēꝫ
ſtigmata redēptiōis noſtre impꝛimendo.
Quatenus (vt dicit Autoꝛ libri cōfoꝛmi
tatū) declaret ad modū ſeraph coꝛ beati
Franciſci xp̄o immediate vnitum ⁊ co/
pulatum et nulli alteri amoꝛe ſeraphico
beatū Franciſ. inflāmatū igne ſeraphico
nō ſolum labijs: velut Eſaias: ſed totum
⁊ totaliter purgatū: multiplici perfectio/
ne beatum: ac in oꝛdine ſeraphico: poſt

moꝛtem collocandum. Apparuit etiam
xp̄s in tali ſpecie: vt amicus xp̄i frāciſcus
p̄noſceret: non ꝑ martiriū carnis ſed per
incendiū mentis in xp̄i ſimilitudinē trāſ/
foꝛmandū. Ac ꝙ anima non noticia ſed
amoꝛe trāſfoꝛmatᷣ in deū: ⁊ ꝙ plus amoꝛ
agit ꝙ̄ noticia. Conſiderandū etiam ꝙ
amoꝛ fruitiuus ſeraphicus non ponitᷣ in
ſenſualitate: ſed in apice ſeu vertice men
tis intellectualis. Et hunc amoꝛē ſancta
anima ſpōſa dei nominat Oſculū: dū pe
tit oſculari ab illo tali et tāto qui reſpicit
terrā ⁊ facit eam tremere (qꝛ amoꝛ ferui/
dus cauſat de amico fiduciā) dicēs illud
Canticoꝝ. j. Oſculetᷣ me oſculo oꝛis ſui.
Oſculum Oſculū ſponſi vel oſculatio eſt digniſ
ſima impꝛ̄ſſio cuiuſdam ſuauitatis: ⁊ inti/
me conſolationis per illapſum ſecretū in
aīam. Petitᷣ aūt ⁊ conceditᷣ ad faciliꝰ to/
lerandū p̄ns exiliū: dum ſpōſa ꝑegrinatᷣ
a ſponſo. Oſculū aūt illa ſuauitas ⁊ in/
tima ꝯſolatio iocūditas ⁊ exultatio: quō
cunq3 fiat aut ſentiatᷣ in aīa: ſm̄ poꝛtionē
virginalē et ſupꝛemā: q̄ mens dicitur vel
apex mētis: cōdiuiſa ad ſpm̄: ꝓut ad alia
diligenda vel cognoſcenda vel oꝛdinan/
do ſub deo deflectitur: qm̄ ſoli deo cohe/
ret ⁊ intendit tanq̄ obiecto ⁊ fini vltimo
⁊ ſoli ſponſo qui ſolus ſibi ⁊ totus eſt de
ſiderabilis. Talis eſt inquit ſponſa dile/
ctus meus: et ipſe eſt amicus meus: filie
Amicus hieruſalem. Dicitᷣ autem amicus qua
ſi amoꝛis cuſtos: et addit ſuper dilectio/
nem (que dicit amationem ex electione)
et amoꝛem ſimplicem cōmunicationem
ſecretoꝛum ⁊ mutuā readamationē: cuiꝰ
eſt ꝓpꝛium omnia eſſe cōmunia. Et i ſta/
tu p̄nti deus gerit amicitiā erga animam
ſanctā: quia cōmunicat ſibi ſeipm̄ ⁊ amo
rem ſuum ⁊ dona ſua ad fruēdum ⁊ vtē/
dum ⁊ vniuerſaliter pertractādum: quā
tum ipa rōnabiliter voluerit et potuerit
accipere: plus vel minus: ꝓ varietate ſta
tuum in quibus eſt conſtituta.
Conſiderandum poſtremo ꝙ Cancel/
larius ſuper Cantica deſcribit amoꝛem

fruitiuum. Qꝛ eſt pertractio libera finis
vltimi: ſatians ⁊ quietans. Pro huiꝰ diffi
nitionis intelligētia: p̄notandū ꝙ amoꝛ
fruitiuus vel amoꝛoſa fruitio: ſi ꝓpꝛie ſu/
matur includit tria pꝛincipaliter: pꝛeſup/
ponens cognitionem dei ſaltem ex ſim/
plici fide. Pꝛimum eſt libera motio volū
tatis in deū tanq̄ finem vltimum: et hoc
ex pondere charitatis create et increate.
Alterum eſt perceptio talis vnionis cuꝫ
deo. Tercium eſt cōſequens ad hec duo
⁊ ipſa perficiens: quod eſt delectatio que
eſt perceptio conuenientis coniuncti.
Unde in dicta diffinitione pertractatio
ponitur quaſi pꝛo genere: qm̄ tam fruitio
ꝙ̄ vſus habēt actionem circa obiectū ſuū
⁊ ſuo modo tenent ⁊ pertractāt ipm̄. Et
ſub alijs verbis ſignificat Augꝰ. dicēs de
frui ⁊ vti: ꝙ eſt ſumere aliquid in faculta
tem voluntatis. Et quia ꝓpꝛie ſola volū/
tas vtitur et fruitur: ꝓpterea iungitur in
diffinitione Libera ad hoc quaſi genus
pertractatio. Deinde pꝛo differentia fru
itionis ad vſum ſubditur finis vltimi: qꝛ
vſus eſt pertractatio creaturarum rela/
tarum in id quo fruendum eſt. Rurſus
quia finis vltimus continet omne bonū:
ſubiungitur ſatians et quietans. Ex quo
ſequitur ꝙ Amoꝛ fruitiuus ſic deſcriptꝰ
conuenit omni ⁊ ſoli qui fruitur etiā ipſi
deo: quoniam pertractat libere ſe circa fi
nem vltimum delectabiliter ⁊ quiete. Cō
ſonat Augꝰ. deſcriptio: fruimur rebꝰ co/
gnitis quibus mēs ꝓpter ſe delectata qui
eſcit. De fruitione plura dicta ſunt in pꝛi
mo tracta. caplo. xxxv. que ſi legantur cla
rius patebit: amoꝛis fruitiui pꝛioꝛ deſcri/
ptio: ⁊ differentia fruitionis ⁊ vſus.
Septima amoꝛis diuiſio. Amoꝛ alius
gratuitus: alius debitus: alius ex vtroq3 B
ꝑmixtus. Ex triplici amoꝛe ſanctus Bo/
nauētura (in pꝛimo diſt. ij. q. iiij. et diſt. x.
in expoſitione littere) inueſtigat trinitatē
diuinarū perſonarum. Amoꝛ nāq3 eſt in
oībus perſonis diuinis. Una perſona eſt
que tantum dat: in hac perſona eſt amoꝛ

gratuitus:et illa perſona eſt pater. Nam
gratuitum ſm̄ Richardū dicit ꝓprietatē
perſone que dat ⁊ non recipit:pater eniꝫ
prima perſona in trinitate a nullo : origo
tm̄ in trinitate perſonaꝝ nō habens prin-
cipium ſed principiās:mera benignitate
amore gratuito maieſtatis ſue plenitudi
nem dat filio quē ab eterno equalem ſibi
generat. Alia eſt pſona q̄ tm̄ accipit: in q̄
eſt debitꝰ amor. Et illa eſt pſona ſpūſſcti:
q̄ per moduꝫ benignitatis ⁊ liberalitatis
emanat a patre et filio. Hec aūt emana-
tio iocūdiſſima amor debitus eſt : qui eſt
ſpūſſanctus a patre filioq̃ꝫ ꝓcedēs. Eſt ⁊
media perſona q̄ dat ⁊ recipit: in qua eſt
amor ex vtroqꝫ ꝑmixtus: ⁊ illa eſt pſona
filij que a patre per eternā generationeꝫ
recipit diuinitatis ſue eſſentiā:nam eſt to
ta virtus ⁊ ſubſtantia patris: dat etiā fili
us ſpūſſctō:quia ipſum ſpirat mediate q̄
hoc habet a patre:ideo in filio eſt amor ꝑ
mixtus ex amore debito:quo filius pater
ſe impendit per amorem debitum flagrā
do in patrē:ex amore gratuito: quo inef-
fabili gratuita benignitate ſpm̄ſctm̄ filiꝰ
ſpirat:qui habet hoc a patre. Sanctus
etiā Bonauē. in itinerario cap. vj. contē-
plando diuinaꝝ pſonarū pluralitateꝫ ex
hoc noīe bonū (qꝺ dicit Dionyſius eſſe
primū nomē dei in nouo teſtamento: qꝺ
determinat perſonarū diuinarū trinitatē
baptiſando in noīe prīs ⁊ filij et ſpūſſcti)
Edocet qualiter ex puritate bonitatis: q̄
eſt actus primi principij charitate diligē-
tis. Amore gratuito ⁊ debito ⁊ ex vtroqꝫ
ꝑmixto:poterit cōtemplari ꝑ ſummi bo-
ni cōicabilitatē vnitas ⁊ trinitas patris ⁊
filij ⁊ ſpūſſcti. Sanctus inſuꝑ Bonauē.
in ſuo de incendio amoris : in quo docet
qualiter ꝑuenit̄ ad veram ſapiam oran-
do : in tercie triplicitatis tercio membro
qꝺ nominat Cōplacentiā et mutuā allo-
cutionē ſpōſi ⁊ ſponſe:q̄ cōſurgit ex reco
gitatione diuini gratuiti amoris. Hūc tri
plicem amorem gratuitum vicꝫ debitū ⁊
ꝑmixtū elicit ex amore dei ⁊ ꝓximi dicēs.

Cōplacentiā triplici mō debemꝰ exolue-
re deo. Primo vt acceptetur complacen
tia noſtra ad deum : vt vnicuiqꝫ placeat
ꝙ ſolus deus placeat ſibi: dictio excluſi-
ua ſolus excludit amorē huius mundi:q̄
retrahit amore diuino. Amor mundi tri-
plex eſt:vt dī pme Iohā. ij. Omne qꝺ ē in
mūdo (in hoībus mundanis:diuitias:de
litias ⁊ honores huius mūdi inordinate
querentibus) cōcupiſcentia carnis eſt (q̄
viget in voluptuoſis) ⁊ cōcupiſcētia ocu
loꝝ (que viget in cupidis ⁊ auaris) ⁊ ſu-
perbia vite (que viget in ambicioſis) Et
iſta cōplacentia eſt amor gratuitus : quo
deus nullis meritis exigentibus mera li-
beralitate :gratis acceptat animā ſctām
faciens eam dignam hic ſua gratia : et in
futuro vita eterna. Scđo cōplacentiā de
bemꝰ deo exoluere:vt hoc placeat ꝙ ipſe
placeat ſoli deo: ⁊ nō mundo. ſcꝫ hoībus
mūdanis : quibus vult diſplicere: vt ſoli
deo placeat. Naꝫ dicit̄ ad Gall. j. Si mū
do placerem xp̄i ſeruus nō eſſem. ⁊ Gre-
go. in Omel. Amet̄ quilibet in via dei:nū
aduerſarius : ſed in via dei cōtrarius nō
amet̄ etiam proximus De hoc duplici
amore gratuito ⁊ debito loquit̄ interru-
pta ⁊ inexplicata locutione ſponſa in Cā
ticis. c. ij. Voces nō ꝑficiēdo: quoniā tot
occurrunt anie philocaptevalida deſide-
ria ꝙ nequiūt ſimul erūpere : dans ſe in-
telligi magis ꝑ interruptiōes more inter-
iectionum ab imo pectoris eructans: di-
lectus meus mihi: ⁊ ego illi: dilectus me-
us mihi: ſupple ſeipm̄ totum dat amore
gratuito. dedit ſe mihi in fratrē ⁊ amicū:
in incarnatōne:in preciū:in paſſione:dat
quotidie in cibum ⁊ viaticū: in ꝯſecratio
ne:quō iaꝫ nō oīa mihi ſecū donauit: q̄
eſt ſummū bonū: in quo ſunt oīa bona
⁊ a quo ſunt oīa: ⁊ eo illi. ſupple ſeipm̄
reddo ⁊ meipm̄ cū eo amore reciproco ⁊
debito: cū quo iā vnū effecta ſum ꝑ cōfor
mitatē voluntatū: ⁊ ſicut in illa trinitate
ineffabili:pater dat filio ſpm̄: ⁊ filius prī
eundem reddit ſpm̄. Pater nanqꝫ cō-

municādo diuinā vitā filio:cōmunicauit
nedū cognitionē oīs veri: ſed amorē ſimi
liter oīs boni. Eſt aūt paterna bonitas ſu
premū et ſummū amabile. Amauit ergo
filius ſumme prēm: ⁊ ꝯuertēdo volunta
tem in ipm̄ totus exarſit in eius dilectio-
nē:ex qua dilectione mutua prīs ad filiū
⁊ filij ad prēꝫ: ꝓceſſit amor pſonalis quē
dicimus ſpm̄ſctm̄) Sic aīa datū ſibi dile
ctum dat et reddit ſeipam ſibi q̄ tribuit:
vt ſit ipſe pncipiū ⁊ finis oim̄ deſiderioꝝ
vtriuſqꝫ. Tercia cōplacentia eſt vt cō
placeat ei ꝙ in hac cōplacētia cōmunicēt
ceteri:et iſta cōplacētia eſt amor ex vtro-
qꝫ ꝑmixtus. Anima nanqꝫ ſancta cui ſo-
lus deus placet amore gratuito:cōſimilē
amorē affectat ⁊ proximis:affectat et ꝓxi-
mis amorē debitū:ꝙ ſoli deo ⁊ nō mun-
do placeant:q2 diligit ꝓximū ſicut ſe. In
pma cōplacētia (vt dicit. s. Bonauētu.)
crucifigit̄ mūdus hoī. Nā ꝯcupia mūdi
ꝓpter amorem gratuitū eſt mortua hoīm
nullā hn̄s in eo virtutē: q2 dī Canti. viij.
fortis eſt vt mors dilectio:q2 mortificatis
carnalibus deſiderijs creſcēte charitate:
minuit̄ ⁊ morit̄ cupiditas:q̄ ſm̄ Aug. eſt
radix oim̄ maloꝝ:ꝯtraria charitati q̄ ra-
dix eſt oim̄ bonoꝝ. Eſt eīm cupiditas ſm̄
Grego. appetitus inordinatus oim̄ tp̄ali
um vicꝫ diuitiarū delitiarū excellentiarū
ſcientiarū cū ſupra moduꝫ ambiunt̄. In
ſcđa cōplacentia crucifigit̄ hō mūdo : q2
nil mundanū ꝯcupiſcit. In tercia crucifi
git̄ hō ꝓ mundo: vt pro oībus velit mori
vt ipſi placeāt deo:qn̄ ſcꝫ hō cor ſꝑ inue-
nit nō ſolū voluntariū ſed etiam auidiſſi
mū ad moriendū ꝓ ſalute ꝓximorū: ſm̄
ꝙ paulus dicebat. ij. Choꝝ. xij. Ego libē-
tiſſime impēdar ⁊ ſupimpēdar pro aiabꝰ
vrīs: ibi glo. ꝑfecta charitas hec eſt vt pa
ratus ſit etiam ꝓ fratribus mori.

¶ De effectibus ⁊ ꝓprietatibus amoris.
Capitulum xv

A
De effecti
bus ⁊ ꝓprie
tatibꝰ amo-
ris.

O Quā dulcis paſſio: q̄ ſuauis affe-
ctio: q̄ fortis attractio eſt amor
ille q̄ ſpōſus in Cantic. aſſerit ſe
languere qui amantē rapit vnit: ⁊ ſua vi
trāſformat in amatū. Quid eīm eſt aīa q̄
nō amat:hoc eſt ſine amore aīa:q̄ ꝙ cor-
pus ſine vita:nam ⁊ amor anie eſt vita ſi
ne qua mortua. Hugo de arra aie. Scio
aīa mea ꝙ amor eſt vita tua. Nā quicqđ
diligis:ipa vi dilectionis in eius ſimilitu
dinē trāſformaris. Amor eſt (vt dicit bo-
etius) quo vniunt̄ celeſtia: ligant̄ quatu
or elemēta. Confederant̄ in corpoibꝰ ele
mētatis ꝯtraria: ⁊ ꝯiungunt̄ ſummis in-
fima: vn̄ ſi amorem a rebus abſtuleris ni
hil in rerum natura ꝑmanebit. Cū ex cō-
trarijs amore ligatis: ſit cōpoſitus mun-
dus omnis. Cum igit̄ iuxta ordinē añ
dictum in. xij. cap. In eodē ca. dictum eſt
quō amor ſit oim̄ paſſionū origo: in ſeq̄n
tibus ꝯtinuo duobus capl̄is:dictū eſt de
amoris ſeptēplici ſubdiuiſione. Nūc ſuꝑ
eſt dicendū de effectibus et ꝓprietatibus
amoris q̄ diuerſe ſunt: q̄bus vel ſcriptu-
ra vel ſcpture tractatores multifaria no
mina impoſuerūt: put patꝫ in canticis q̄
facta ſunt ad exercitiuꝫ diuini amoris: q̄
breuitatis cauſa ꝑtereundū eſt: de q̄buſ-
dam tractandū eſt:quales ſunt : raptus:
vnio:trāſformatio: languor: liquefactio:
ebrietas:ſpūalis iocūditas iubilus zelus

Raptus eſt pma amoris ꝓprietas:de B
quo tria videnda occurrūt. Primū de ra
ptus deſcriptione. Scđm de raptus diui
ſione. Tercīū de raptus multiplici noia-
tione. Quātum ad primū raptus ſic de-
ſcribitur. Raptus eſt eleuatio potētie ſu- Raptus
perioris ſupra potētias inferiores: ex cu-
ius potētie ſuperioris forti ⁊ vehementi
actuatione ceſſant: ⁊ ligant̄ actus poten
tiarū inferiorum:vel ita debilitant̄: vt ſu
periorē potentiā in ſua operatione neqꝫ q̄
impediant. Hec deſcriptio extracta ex
tractatu de theologia myſtica Cancella.
pariſien̄. Pro huius deſcriptionis intelli
gētia. Primo conſiderandū:ꝙ raptus ex
nomine ſuo importat quādam violentiā
alicuius cōtra metū ſuum naturalē: vt ſi
lapis ex violētia ꝓiectus mouet̄ ſurſum
C

Queadmodū etiā ferrum rapitur ad ma
gnetē: ſic anima rapta ⁊ eleuata ſupra ex
teriora ſenſibilia ad interiora et ſuperio,
ra: patiť q̄dammō raptū ⁊ violentiā. naꝫ
cum hō amore viſibiliū inferioꝝ ⁊ exteri,
orum: ab inuiſibiliū ⁊ ſuperioꝝ cognitio,
ne amore et inheſione cecidit: ſola viſibi,
lia inferiora ex peccati pena cognoſcit: ſo
la ea diligit: ſolis eis inheret: et inuiſibi,
lia quaſi non ſint poſtponit: immo et ne,
ſcit ita ꝙ pauci induci pnt ad credendū:
ſi ſit aliq̄d extra ea que videmus ⁊ corpe
ſentimus. Et ſic aīa nr̄a ceca eſt: ꝙ nec ſe
ipſam cognoſcit: cū ſit ex his q̄ oculis car
nis videri non pnt. Nequeūt eñ oculos
tenebris aſſuetos (id eſt aſſuefactos tene
bris cognitionis ſenſibiliū) ad lucē pſpi,
cue veritatis attollere (per contēplatio,
nem) dicit Boetius libro. iiij. Proſa. iiij.
Dum ergo aīa eleuať ab exterioribus et
infimis ad intima ⁊ ſuperiora: vicꝫ ad ſe
metipſam: aut vſqꝫ ad angelos: vel certe
vſqꝫ ad creatorem ſuū per amorem exta,
ticum transformantē amantē in amatū.
hoc nō eſt cōnaturale anime ſm ſtatum
pſentis vite: cuius ꝓpriū eſt ꝙ in cogniti,
onē inuiſibiliū aſcendat ꝑ cognitionē ſen
ſibiliū: ⁊ hec eleuatio hic raptus noīatur.
C Scdo conſiderandū ꝙ cum anima in
ſua ſubſtātia ſit ſimplex: ⁊ eius potētie et
virtutes in ea vnite ſunt multe: prout in
pmo tracta. declarať: modo indiuiſibile
vbicunqꝫ ſe diuertit totaliter ſe diuertit.
Quare cōcludiť ꝙ poſtq̄ aīa actu vniꝯ
potentie intendit remittiť in actibus alte
rius potentie. Quo fit vt aīa fortiter actu
ata in raptu circa actus ſuperioꝝ potēti,
arum: remittiť debilitať aut ceſſat ī acti,
bus inferioꝝ qđ fit in raptu. Hec debili,
tatio remiſſio ⁊ ceſſatio actuum inferioꝝ
potentiarū in raptu: in pſal. ⁊ canticis dr̄
Defectio Defectio: vnde diciť pſal. cxviij. defectio
tenuit me ꝓ peccatoribus ⁊c. Itē defecit
in ſalutari tuo aīa mea. Quāto eñ aīa
in contemplatione magis eleuať: tanto
magis ab occupatione exteriorum ſenſu
um et inferioꝝ potentiarum retrahitur.
Et quādo cōtemplatio multum intendi,
tur. Senſus exterior ab actu ſuo ceſſat et
retrahiť vt fit in raptu: ſic aīa q̄dammo,
do deficit. Tercio ꝯſiderandū ꝙ cū ra
ptus fit cum ceſſatione operationū in in,
ferioribus potētijs: et hoc etiā modo dici
tur aliquis extaſim pati (differt tñ exta,
ſis a raptu vt patebit), cum aliquis extra D
ſe poniť. Quod cōtingit ſm duplicē vim
anime: vnam cognitiuā aliā affectiuam.
Scdm vim cognitiuā aliq̄s diciť extra ſe
poni ⁊ rapi: qñ poniť extra cognitionem
ſibi ꝓpriam dum ad ſuperiora ſublimať:
ad apphendēda aliqua q̄ ſunt ſupra ſen,
ſum aut rationē. Scdm vim affectiuā di
citur quis extaſim ⁊ raptum pati quādo
appetitus alicuius in alterū fertur exiēs
q̄dammō extra ſeipm. Primam extaſim
facit amor diſpoſitiue: inquantū facit co,
gitare de amato: intenſa enim meditatio
vnius abſtrahit ab alio. Scdam extaſim
facit amor directe: ſimpliciť quidē amor
amicitie: amor autem concupiſcentie nō
ſimpliciter ſ ſcdm quid. Nā in amore cō
cupiſcentie q̄dammodo fertur amans ex
tra ſeipm: inq̄ntum non contentus gau,
dere de bono quod hꝫ: querit frui alio ex
tra ſe: ſed quia illud extrinſecum bonum
querit ſibi habere non exit ſimpliciter ex
tra ſe: ſed talis affectio in fine infra ipm
concluditur. Sed in amore amicitie affe
ctus alicuius ſimpliciter exit extra ſe: qꝛ
vult amico bonū: ⁊ operatur quaſi gerēs
cauſam ⁊ curam atqꝫ prouidentiam ipſi
us propter amicum ipſum: et hoc eſt qđ
dicit Dionyſius. Amor extaſim facit: nō
ſinens homines ſui eē amatores: hoc pa
tet ex ſimilitudine amoris ad pōdus: quē
admodum vnus ex ſapientibus dixit.
Amor meus pondus meū: illo feror quo
cūqꝫ feror. Oportet igitur ꝙ amor ſit tra
hens et rapiens: ferūtur itaqꝫ grauia ad
locum ſtabilitatis et quietis tractu quo,
dam: potiuſq̄ cognitione ponderis ten,
dentis ad centrum mundi. Hoc palam

eſt in grauibus cognoſcentibus: que ceſ,
ſante omni ſua cognitione nihilominus
deorſum non impedita mouenť. Et licet
amor de quo loq̄mur forte magis habet
de ſimilitudine cum natura leuitatꝭ cuꝯ
eſt ſurſum ferri: tñ etiam ipſa leuitas pōdus
dici poteſt iuxta intentionē dicti ſapiētis.
Rurſum experimur in ferro qđ duꝫ affectū
eſt per magnetē rapiť ad ipm ſine cogni,
tione: ſimiliter eſt de amore rapiente: de
quo etiā plura dicta ſunt ca. xiiij. de ſexta
E amoris diuiſione. Quartum ad ſcdm cō,
ſiderandū ꝙ raptus eſt triplex. ſcꝫ imagi
nationis: rationis ⁊ mentis. Raptus ima
ginatiōis ſuꝑ vires ſenſitiuas inferiores
fit ꝑ amoris affectionē. Manifeſtum eñ
eſt ꝙ amoris vel affectio deſiderij: poteſt
tanta fixione virtutē imaginatiuā trahe,
re vel rapere: ꝙ potentie inferiores ſen,
ſuum exterioꝝ obiecta ꝓpria eis oppoſi,
ta nō attendūt. Hunc raptum efficit pn,
cipaliter feruidum intus deſideriuꝫ rei ꝑ
imaginationē pſentate. Neqꝫ eñ ſola co
gnitio imaginatiua facere ſufficeret pro,
fundam fixionem: niſi correſpōderet ſibi
in appetu ſenſuali: ꝓportionabiliter fer,
uens amoris deſiderum: tali mō ꝙ talis
imaginatio ſeu meditatio aut iſte amor:
ſit tam potens vt faciat aīam obliuiſci vľ
ceſſare ab oīm̄bus alijs oꝑationibus in,
feriorū potentiaꝝ ſenſitiuaꝝ: ſicut ſi eſſet
in ſopore ꝑfecto aut ſomno: vel ſaltem ſi
nō ex toto ceſſant oꝑatōnes exterioꝝ ſen
ſuum: ipſe tamen non poſſunt corrūpere
aut extinguere ⁊ ſuꝑare meditationē vel
amorem ardentē: ꝓpter vigoroſam eius
potentiam: videmꝯ hunc raptum in phi,
locaptis: alijſqꝫ pluribus quos melācoli
cos ⁊ fantaſticos appellamus: ⁊ in qui,
buſdam repente timentibus ⁊ iratis aut
vehementer zelantibus: talem ſimiliter
raptum ꝑcipiunt ſedentes aliquid ſubti,
litatis cōpilare molientes: pictores ſuo
modo facere cōſueuerūt. Alijqꝫ opifices
ſubtilium: poſiti in imaginationibus for
Exemplum tibus. Recitať in vitas philoſophorū
de quodaꝫ philoſopho nomine Archime
des excellenti geometro: qui imaginabať
facere ingenia ſubtilia ad bellandum ad
defendendas inuadēdaſqꝫ ciuitates: vn,
de accidit ciuitatem quā inhabitabat di,
ctus phus ab inimicis debellare ⁊ capti,
uari. Precepit aūt princeps exercitus ne
antedictus phs occideret: ſed a caſu quī
dam eundem ſuas figuras ꝓtrahentem
ſm ſcientiam geometrie repit: queſiuitqꝫ
ab eo quo nomine appellareť. Ipſe vo
tam fixe ſuaꝝ figuraꝝ formationibus in,
tentus extitit: vt quid ſibi iſte interrogās
diceret penitus ignoraret: inſinuebat ei,
dem vt ſe nō impediret nihil aliud reſpō
dens. vnde idcirco vitaꝫ perdidit: ecce q̄
fortis huius erat meditatio: vt ob eius vi
goroſitatem ciuitatis ſue expugnationeꝫ
nō perciperet: nec quidem inimicū ſuum
agnouerit ipſuꝫ occidentē. ¶ Abſorptio Abſorptio spiritus
ſpiritus Si aūt imaginatio vel alie vires
ſuperiores ſuper ſenſus efferunť ⁊ rapiū
tur: ſic econtra conſtat animā quandoqꝫ
ſic detineri circa ſenſationem exterioris
obiecti: per tactum: guſtum: aſpectumqꝫ
ꝙ operationes potentiarū ſuperioꝝ ceſ,
ſant aut impediunť. Hoc autē ꝓprie non
dicitur raptus: ſed abſorptio: tractus de
preſſio: aut demerſio: dum per potentiā
inferiorem ſuperior deorſum trahiť ⁊ ab
actu ſuo compelliter ceſſare: qđ fit in no,
bis ex corruptela peccati: nimis heu faci
liter ⁊ frequēter: hoc frequētiſſimū eſt in
non habentibus iudicium rationis: qua,
les ſunt pueri fatui vel dormiētes: vel at
tenti vehemēter ad ſenſibilia: ⁊ beſtiales
hinc effecti. Raptus rōnis in actu ſuo
ſuper potentias inferiores ſenſitiuas fit
per voluntatis amorem: fecerunt hoc ꝑ,
ſpicuum ſtudioſi pſcrutatores regularū
generaliū in varijs artibus: qui abſtrahē
tes a motu ⁊ materia: vel ſpiritualia me,
ditantes querūt deducere ratiocinari ex
notis incognita: quos aliq̄n voluntarius
huiuſmōi appetitus ceſſare facit ab oꝑa
tionibꝯ: nō tm̄modo ſenſuū exterioꝝ: vt

neſcirent quid ab extra fieret (accidit eñ inquit Ariſtoteles interduꝫ aliquẽ ſuper re aliqua tam fortiter meditari: ꝙ nec apertis oculis intuebitur hoc quod ipſuꝫ preteriet) ſed etiam virtuti fantaſtice ac imaginatiue ſua actio denegabat: ita vt corporeũ fantaſma (qđ eſt ſimilitudo rei ſenſate) nulluꝫ irrueret: aut irrũpere volens ſuperiori rõni: virtute voluntatis premeret. Patet hoc in phõ dicto Carneides de quo dicit Ualerius maxim⁹. Qui ad menſam poſitus ſepe comedere oblitus eſt: oportebatqꝫ ne fame interiret: famulã ſuam ad cibũ ꝑcipiẽdũ eius manũ cõducere: de quo Ualerius hoc recitans dicit ipm ſolum aĩa vixiſſe: corpe auteꝫ fuiſſe circũdatũ tanꝙ re extranea ⁊ inutili. Poteſt aũt hic ſcđs raptus rõnis diuidi in tot raptus: quot reperiunt in ea actus: nam ratio cum ſit vis aĩe ſupra corꝑalia: ⁊ infra ſpũalia collocata aſpicit ad inferius: ad par: ⁊ ad ſuꝑius: ſm hoc in rõne triplices actus reꝑiunt: in qbus ſi ratio per fortem meditationẽ actuetur (diſponente ad hoc ferventi amore) ceſſant actus inferiores potẽtiaꝝ ſenſitiuarũ. Sunt eñ qdaꝫ infra aĩam que rõne ꝑcipimus: ſicut verũ falſum iuſtuꝫ iniuſtum: ⁊ forme in materia corꝑali. Diſcernit eñ ratio verũ a falſo: qđ eſt logice: virtutes a vitijs: qđ eſt ethice: ⁊ rerum naturas dñtias ꝓpria ⁊ accidentia inueſtigat qđ eſt phiſice. Ex quo ſequit ꝙ tam logicus ꝙ phs moralis ⁊ naturalis: que ſua ſunt ſortitur rõcinando raptum exꝑiunt ⁊ ille eſt primus raptus rationis. Aſpicit etiã ratio ad paria de eis ſpeculãdo: duꝫ vicꝫ eleuat extra mundũ ac ſupra corporalia vſqꝫ ad ſemetipſam: aut alias aĩas aut certe vſqꝫ ãgelos demones: ⁊ ad oẽs ſpũs creatos. et ſic ratio nominat intellectus: q inuiſibilia ⁊ incorporea creata cognoſcit: ⁊ ille eleuatio rõnis dicit ſcđs raptus. Aſpicit etiã ratio ad ſuꝑius qđ nec ſenſus apprehẽdit nec rõ ſuadet: ſed aut diuina reuelatione comꝑhendit: aut ſcri pturarum auctoritate credit: ſicut deum in vna ſubſtantia trinũ: aut in tribus ꝑſonis ſubſtantialiter vnum: vt ſic ratio intelligentia nominat: nam intelligentia ẽ vis anime que immediate deo ſupponit. De his rõnis actibus ⁊ noibus clari⁹ dictũ eſt in ꝑmo tract. ca. xxx. circa ꝑncipiũ: ſm hunc actum rõnis: ⁊ intelligentie fit raptus mẽtis in deũ: de quo modo dicendum eſt. ¶ Raptus mentis Supra potẽtias inferiores ſe: fit ꝑ affectionẽ ſcintille menti cognitã vel appropriatã: que affectio amor extaticus nominat: manuducimur ex prioribus raptibus: qui ſicut crebriores ⁊ faciliores ſunt: ſic intelligibiliores inueniunt: qualiter mens in ſuis actibus taliter efferri eleuari ⁊ rapi põt ⁊ ſigi immo per vim ſuam affectiuã ita ſeipſam tam vehemẽter actuabit: ꝙ nõ ſolum vis imaginatiua fantaſtica: ſed etiaꝫ vis ſua intellectiua: vt ſic neqꝫ ſe neqꝫ alia recogitabit. Pro raptu mẽtis noticia pleniori: oportet hic repetere que in ſuꝑioribus diffuſe ꝑtractata ſunt: vicꝫ de mente: ſcintilla ⁊ amore extatico. Mens dicitur ab eminentia. ⁊ ſumit hic pro tota imagine dei ad quã factus eſt homo. ſcꝫ ꝓ memoria intellectuali: intelligentia ⁊ voluntate naturali: vnde mens ſic ab eminentia nominata: ꝓprium habet officium ſpũalib⁹ intendere: nõ qualibuſcunqꝫ (quia ratio cõmuniter circa ſui cognitionẽ ⁊ ſpũaliũ citra deum occupat) ſed mens ab eminẽdo dicta: vacat ſoli deo cuius capax eſſe põt ꝑ cognitionẽ ⁊ amorẽ: qui ſunt actus ment᷑: dum deum recolit ꝑ memoriã: intelligit ſiue cognoſcit per intelligentiam: amat ꝑ voluntatẽ. Scintilla in ꝓpoſito dicitur voluntas naturalis q (vt dictuꝫ eſt in ꝑmo tract. c. xlviij. multis nominat nominibus) dicit apex mentis. Conſciẽtie ſimplicis ſcintilla: q noiat grece ſindereſis. Affectio aũt paſſio ſeu inclinatio ſcintille (ꝑ quã fit raptus virium cognitiuaꝝ mentis: que ſunt memoria: intelligentia ſeu conſciẽtia naturalis: que hic ꝓ eodẽ reputant: ſupra potentias inferiores) eſt amor extaticus: vnde queẽadmodũ mot⁹ ⁊ inclinatio appetitus ſenſitiui in bonuꝫ cõmodũ dĩ amor naturalis: ⁊ queẽadmodum motus appetitus rõnalis ſeu voluntatis delibratiue in bonũ iuſticie: dicitur amor rõnalis. Pariformiter inclinatio et affectio volũtatis naturalis ſeu ſcintille in ſummũ bonũ (qui deus) diligendũ et poſſidendũ: dicit amor extaticus fruitiuus ſiue ſeraphicus. Qui (vt dictum eſt ꝑcedẽti caplo in ſexta diuiſione amoris) cõſiſtit in experimẽtali perceptione intime ſuauitatis: ꝓueniens ex cõiunctione anime ſm portionẽ virginalẽ (que apex mentis ſindereſis ſeu ſcintilla dicitur) cũ ſuꝑmo ſuo ꝓbiecto ſeu fine vltimo q de⁹ eſt. Deus nanqꝫ ſumme bonus ⁊ ſuauis eſt ⁊ omnia que ab ipſo fluunt bona ⁊ ſapida ſunt: ideo cum intelligẽtia intellect⁹ ſeu ratio: ceperit in cognitione veri dilatari: ſtatim ⁊ guſtus anime: hoc eſt interior affectus incipit quodam ſpũali ſapore in cognitione delectari. Et ſic qđ in ſolo intellectuali fuit ſciẽtia: accedẽte affect⁹ ſapore dicit ſapiẽtia. i. ſapida ſciẽtia. Sciencia ex cognitione veri. Sapiẽtia ex adiuncto amore boni. Hec aũt experimentalis ſuauitatis intima ꝑceptio ſeu amoris extatici feruidum deſiderium: fit in raptu mentali: dum tota aĩa ſm oẽs vires ſuas ſuꝑmas intenta: vehemẽter actuat ⁊ eleuat in deum: vt vnus ſpũs fiat cum eo: dum nil meminerit: nil intelligat niſi deum: ⁊ ſm voluntatem naturalem ſeu ſcintillam per affectionem amoris extatici deguſtat ꝙ ſuauis eſt dñs. Et illa volũtas naturalis ſindereſis ſeu ſcintilla (vt dicit in deſcriptione raptus mentis) eſt cognita ⁊ appropriata menti. i. intelligentie: que apex mentis dicit inter vires cognitiuas. Nã cuilibet potẽtie cognitiue: correſpõdet ꝓporcionalis vtus affectiua vt appetitus aĩalis: correſpondet vi cognoſcitiue ſenſualis. Appetitus rõnalis corrñdet rõni: ſic ſindereſis ſeu ſcintilla q apex eſt inter potẽtias affectiuas: ꝓporcionat intelligẽtie ſimplici (q pro eodeꝫ hic ſumit cũ ꝯſcia naturali) Nã vt dcm̃ eſt ſepius in ꝑmo tracta. Sindereſis eſt ſcintilla ⁊ igniculus ꝯſcie ſimplicis. Naꝫ ꝯſciẽtia ꝙtum eſt de ſe nõ põt ſtimulare ⁊ pungere ad bonũ: niſi mediante ſindereſi ſiue ſcintilla.

¶ De raptus varia nominatione.

Caplm xvj

ſ Uperiori in caplo dictũ eſt de raptus deſcriptione: ⁊ eius trimembri diuiſione: nũc pñti caplo dicẽdum eſt de raptus varia noiatione. Raptus eñ ab eleuatiſſimis doctorib⁹ Primo nominat eſſe in ſpũ: ſupra ſpm̃ ⁊ ſine ſpiritu. Scđo nominatur diuiſio ſpũs et aĩe. Tercio introductio in diuinã caliginẽ exemplo moyſi. Quarto extaſis vł exceſſus mentis. Quinto raptus in terciuꝫ celum. Raptus ꝑmo nominat eſſe in ſpiritu ſupra ſpm̃ ⁊ ſine ſpiritu. Conſiderãdum ꝑmo ꝙ ſpũs hic ſumit ꝓ mente: de qua dictũ eſt ꝑcedẽti in capi. de raptu mẽtis: ꝓ eminẽtibus ſcꝫ viribus aĩe: quibus aĩa ſoli deo vacat. Pro memoria videlicet intelligẽtia ⁊ volũtate naturali: q alio noie dĩ ſcintilla ꝯſciẽtie: q grece ſindereſis nominat. De his duab⁹ viribus ꝯſciẽtia ⁊ ſindereſi: diffuſe tractatũ eſt in ꝑmo tract. in capi. xlj. ⁊ deinceps aduſqꝫ ca. xlviij. incluſiue: vñ ſpũs vno mõ dicit a ſpũalitate ꝯtra corporeitatẽ ſeu ſpiritũ corporalẽ. Spũs a medicis vocat corp⁹ ſubtile aereũ: vapor ſcꝫ naturalis ⁊ vitalis effumatus a corde: ꝓueniẽs ad cerebrum fit aĩalis ꝑ depurationem et actionem in cerebro. Qui ſpũs dũ ſolũ mouet humores in corpe dĩ nãlis dũ aũt implet cerebrũ hñ diſpoſitũ dĩ aĩalis cognitiu⁹ ⁊ motiu⁹: de hoc ſpũ dictũ eſt in ꝑmo tracta. ca. ix. Spũs etiã dĩ a ſpiratione: ⁊ ſic dĩ flatus: vt in pſal. Ignis grãdo nix ſpũs ꝓcellarũ. Scđm hũc modũ (vt dicit. S. Bonauẽ. in. j. diſt. x. q. iij.) ſpũs duplr̃ accipit in ſuba ſpũali ſiue aĩa rõnali. Aut a

Margin notes: B Raptus mentis. — Mens — Scintilla mentis. — Affectio — A De raptus varia nominatione.

ſpiritualitate ꝯtra corporeitatẽ: ⁊ ſic ſub
ſtãtia rõnalis vel eius potẽtia interior co
gnitiua ſupma ſcꝫ intelligẽtia: dr̃ ſpũs: qꝛ
eſt natura ſpũalis ab oĩ corporeitate alie
na: ⁊ eſt tanꝙ oculus in aĩa. Nõ eñ ſim
plex intelligẽtia percipit corpora ſicut vi
ſus: nec corpoꝝ ſimilitudines ſicut ima
ginatio: nec corpoꝝ naturas ſicut ratio.
ſed ſpm̃ increatũ ⁊ creatũ ꝯtemplaṫ: aut
a ſpiratione: ⁊ ſic ſinderesis rõne actꝰ ſui
motus aut inclinationis ſcꝫ amoris exta
tici dicitur ſpũs: et huiꝰ ratio eſt: qꝛ actꝰ ſpi
rationis in corpe eſt: actus internus: actꝰ
ꝯtinuus: actus viuificus: ⁊ hꝫ originẽ a
calore. Quia ergo egreſſus amoris vt a
mor venit ab intrinſeco: ⁊ amor eſt actus
viuificus: qꝛ amor eſt ſpũalis vita anime
et iterũ ꝙ amor eſt actus cõtinuus: qꝛ cõ
tinue debet reddi amor: ⁊ tũc eſt pfectus
qñ homo ſic amat. Rurſus eſt calor ſpũ
alis: ideo ſolus amor dicitur ſpũaliter ſpi
B rari. Conſiderandũ ſcdo ꝙ cũ hõ ſpũ
alis dicitur eſſe in raptu: ſupra ſpm̃: et ſine
ſpũ; non eſt intelligendũ ꝙ ſpũs ſit ſm̃ vi
tam ſeparatꝰ a corpore ſm̃ cõem legẽ pñ
tis exilij: ſed eſſe ſine ſpũ: ſumitur hic pro
operatione ſpũs vicꝫ pro cognitione ſiue
actuali intelligẽtia. Unde notandũ ꝙ ſpi
ritus duplicẽ habet vitã ſicut ⁊ aĩa: quod
patꝫ ex diffinitione phica aĩe ſcda: in pri
mo tracta. c. iij. vbi diffiniṫ. Aĩa eſt actus
corpis phiſici organici vitã habẽtis in po
tẽtia. Supplẽt expoſitores ad vitã ſcdaꝫ
q̃ eſt opatio vite pme: vñ ſpũs dr̃ non ſo
lum eſſe vel viuere vel intelligere: qꝛ ſit
eſſentialiter intrinſece formaliter eſſentia
vita ⁊ intelligentia. Sed etiam qꝛ pducit
ex ſe tales actus vitales qui vita ſcda no
minaṫ: nedum a philoſophis: ſed etiam
in vſu vulgari: quo oĩs res que mouetur
dicitur viuax aut viuens: mortua vo dũ
quieſcit: vt aq̃ fontis viua aqua lacꝰ mor
tua: iuxta hunc modum dicit San. Bo
nauẽtu. in breuiloquio. Qꝛ anima eſt for
ma ens viuens intelligens. Unde pro
planiori intellectu iſtoꝝ habendo eſt con

ſiderãdum. Qꝛ ſpũs noſter ſuperior ſcꝫ
portio: qñqꝫ in tm̃ ab aĩa. i. inferiori por
tione diuidiṫ ⁊ a corpore: vt ſpũs in ſpiri
tu aſſeratur: et qñqꝫ ſpũs ſupra ſpm̃ eſſe
dicaṫ: ⁊ qñqꝫ ſpũs ſine ſpũ eſſe credatur.
Primũ patet in Johe qui de ſeipſo di
cit Apocal. j. Ego fui in ſpũ dominico die
Quod verbũ exponit Richardus dicẽs:
hoc eſt ſpm̃ in ſpũ eſſe: ſemetipm̃ intra ſe
ipm̃ totum colligere: et ea que circa car
nem ſeu etiã in carne geruṅṫ interim pe
nitus ignorare. Nihil enim in creaturis
hac diuiſione mirabilius cerniṫ vbi iſtud
qđ eſt eſſentialiter vnum atqꝫ indiuiduũ
in ſeipõ: in q̃ſdam portionem diuiditur.
Neqꝫ eñ in homine vño alia eſt eſſentia
eius ſpũs atqꝫ alia eius aĩa: ſed vna ea
dẽqꝫ ſubſtãtia ſimplicis nature. Scdm
liquet in petro: de quo in actibus ca. xij.
dicitur. Et petrus ad ſe reuerſus dixit: hoc
exponit Hugo ſuper ſeptimã hierarchie
dicens. Acutum amoris eſt cum omnia
tranſcendendo deſpicit. Sup feruidum
autem amoris eſt: cum etiam ſemetipſuꝫ
contemplando relinquit: ⁊ in contempla
tione dilecti ſe deſpicit: et miromodo ſit
vt per dilectionis ignem in illum ſuſtolli
tur qui eſt ſupra ſe: ⁊ per vim amoris ex
pellitur et exeat a ſe: nec ſe cogitat dum
deum ſolum amat. Tercium appare
bit in regina Saba: De qua legitur. iij.
Regũ. c. iiij. ꝙ vidẽs ſapiam Salomonis
nõ habebat vltra ſpiritum. Quod expo
nens Richardus libro. v. de contempla
tione capi. xij. Recte dicitur ſpiritus ſeipm̃
non habere: quando incipit a ſeipõ om
nino deficere: ⁊ a ſuo eſſe in ſupermũda
num quendam ⁊ vere pluſꝙ humanum
ſtatum tranſire: in mirabili transformati
one ſpũs ille ab humano videatur in di
uinum deficere: ita vt ipẽ iam nõ ipẽ. Eo
dumtaxat tempore quo dño incipit altiꝰ
inherere. Qui aũt adheret deo vnꝰ ſpũs ẽ
Conſiderandũ tercio ꝙ raptus hõmo C
nominaṫ eſſe ſupra ſpm̃: ſeu ſine ſpũ ꝓpẽ
qđ nõndũ eſt q̃drimẽbris ſequens diuiſio.

Nam homo ſpũalis ſpm̃ increatũ: deuꝫ
ſcꝫ verum vnũ bonum incõmutabilem:
ſpeculando ⁊ ꝯtemplando per ſimplicez
intelligentiam: ⁊ p affectionẽ ſeu amoreꝫ
extaticum ſinderesis: guſtando ꝙ ſuauis
eſt dñs: nũc in ſpũ: nũc ſupra ſpm̃: nunc ſi
ne ſpiritu ſeu nõ habẽs ſpm̃: nũc quarto
eſt ſub ſpũ. Eſt primo homo ſpũalis in
ſpũ: dum opationẽ ſpũalem habet in co
gnoſcendo plurima de dei magnificentia
in ſuis opibus tanꝙ ꝓueſtigiũ: vt de crea
turarum: origine: magnitudine: multitu
dine: plenitudine: pulcritudine: opatiõe ⁊
ordine: hec ſeptiformis cõtemplatio crea
turarũ eſt diuine potẽtie ſapientie ⁊ boni
tatis (que relucẽt in oĩbus creatis) te
ſtimoniũ ſeptiforme: de q̃bus egregie lo
quiṫ ſctũs Bonauẽ. in ſuo itinerario. c.
primo. Docet etiam in itinerario. s. Bo
nauẽ. deum ꝯtemplari in ſua imagine ⁊
ſilitudine ad quã formatus eſt homo: de
q̃bus hic breuitatꝭ cauſa ſupſedendum
eſt. Hec raptus nominatio ſumitur ex
Apoc. c. j. ſcꝫ eſſe in ſpũ. Sctũs eñ Johã
nes deſcribens futurã tribulationẽ a ſuo
tempore vſqꝫ ad finem mũdi imaginaria
viſione: quã angelus in pſona filij dei ap
parens expoſuit: dicit fui in ſpũ (hoc ẽ in
extaſi) in dominica die: q̃ deputata eſt cõ
templationi: ⁊ p ꝯſequẽs apta eſt reuela
tioni fiende. Eſt ſcdo homo ſpũalis ſu
pra ſpm̃: vel in extaſi mentis: reſpectu il
lorum quoꝝ nõ põt ex ſua virtute vel in
telligentia ꝓpriam agnitionem accipe: vt
quid ſit deus in ſe ⁊ in ſua magnificentia
quid angeli per oĩa: quid felicitas: quã
(vt dicitur. j. Cor. ij.) nec oculus vidit nec
auris audiuit: nec in cor hominis aſcen
dit. Non eñ felicitas cognita ẽ cognitio
ne ſenſitiua q̃ potiſſime habeṫ p viſum ⁊
auditum: vt dr̃. j. Metaph. nec cognitio
ne intellectiua naturali: quia excedit fa
cultatem intellectus: ꝓpter qđ ſubditur:
nec in cor homis aſcẽdit. id eſt. ꝓpria vir
tute: p reuelationem tñ cognoſciṫ: ⁊ illaꝫ
preꝑauit deus diligẽtibus ſe: qꝛ radix me

rendi eſt dilectio charitatiua ⁊ fides for
mata: cui in patria ſuccedit clara viſio ⁊
pfecta fruitio. Eſt tertio homo ſpũalis D
ſine ſpũ: vel nõ habẽs ſpm̃. i. cognitioneꝫ
reſpectu illoꝝ quoꝝ nullam ex ſuo ſpiri
tu põt attingere rõnem: quẽadmodũ legi
tur. iij. Regũ. x. de regina Saba: reſpectu
ſapiẽtie Salomõis nõ habebat vltra ſpi
ritum. Homo nanqꝫ ſpũalis coram ocu
lis ſue ꝯſideratiõis ponẽs abiſſum incõ
prehenſibilem ⁊ horribilem diuine iuſti
cie ⁊ ſeueritatis que ꝓijcit a facie ſua rõ
nalem creaturam reprobans ⁊ indurans
eam: reputans eam indignã ſe qui crea
uit eam (Eſt eñ abiſſus ꝓfunditas: cuiꝰ Abiſſus
fundus aut terminus nõ põt ab inſpiciẽ
tibus intueri) admiraṫ ſcientiã dei q̃ con
fortata eſt valde: quia nõ poteſt ad eam.
Protinus oriṫ Stupor vel extaſis: cõ Stupor
ſurgens ex admiratione vehemẽti cuius
cauſa penitus ignoraṫ ſm̃ Damaſce. dũ
ſpũalis cape nequit qualiter hos ad glo
riam: alios ad infelicitateꝫ preſciuit ppe
tuam: quo pacto negat gratis bene vſuriꝭ
multa que preſtant ingratis: deinde pu
gnaturis cõtra ipſum: qua cõditione ſu
ſtinet plures ſaluandos pene per totam
vitam in ſceleribus abhominãdis (vt la
tronẽ in cruce) dum alijs eternaliter pe
rituri ſicut iude aplõ variaꝝ virtutũ gra
tiam elargiṫ. Dictũ nanqꝫ fuit. s. Antho
nio anachorite q̃ aliqñ poſuerat ſe ad pẽ
ſanda diuina iudicia: quõ vnus bonus ẽ
alter malus: quõ tot ⁊ tanta eſt quãtitas
dãnandoꝝ reſpectu ſaluãdoꝝ. Et ſilr̃
de alijs iudicijs dei: ⁊ tũc dictũ fuit ei An
thoni de te cogita: ⁊ deũ dimitte ꝯueni
re cum ſuis creaturis: ſatis eñ eſt ſapiẽs
bonus ⁊ potens ad faciendũ id quod fa
ciendum eſt: etiam abſqꝫ hoc ꝙ tu doce
as eum ⁊ introeas ſecreta eius: ſicuti ei
dicebatur: fac bene ⁊ bene habebis. Hic
oportet ſilentium imponere humane lo
quacitati: exclamare cuꝫ aplõ ad Rom.
. xj. O altitudo (id eſt. profunditas) diui
tiarũ ſapie (q̃tum ad diuina) ⁊ ſciẽtie dei

(q̄tum ad fienda circa hoīes: quoꝝ rō
nes nō poſſunt a nobis attingi) quā incō
prehēſibilia ſunt iudicia eius ⁊ inueſtiga
biles vie eius (q̄a ſupra capacitatē natu
re intellectualis ſunt exceſſiua) Quis.n.
cognouit ſenſum dn̄i (quaſi diceret nul/
lus: qꝛ oculus noſter habet ſe ad diuina
ſicut oculus noctue ad lucē ſolis.ij. Me/
taphiſice) aut quis prior dedit illi ⁊ retri/
buet ei (quaſi diceret nullus: qꝛ hoc ē im
poſſibile: qꝛ oēm virtutē nō ſolum opan/
di ſed etiā cogitandi ⁊ eſſendi ab ipſo ha/
bemus (qm̄ ex ipſo (q̄tum ad potētiam
ꝓductiuam: q̄ patri appropriat̄) Et per
ipſum (q̄tum ad ſapientiā exemplarem:
que appropriat̄ filio) ⁊ in ipſo ſunt oīa
(ſicut in fine ⁊ ꝯſeruāte ꝑ bonitatē: q̄ ſpi/
ritui ſancto appropriat̄) ipſi honor ⁊ glo/
ria in ſecula Amen. Eſſe ſine ſpū. Alio
mō dicit̄ defectio (de qua dictū eſt caplo
p̄cedenti) hanc xp̄s notauit cum dixit: ni
ſi quis abnegauerit ſemetipm̄ nō pōt me
us eē diſcipulus: qꝛ niſi q̄ſq3 a ſemetipſo
deficiat (exponit Grego.) ad illū q̄ ſupra
ipm̄ eſt nō appropinq̄t: ſub hoc tropo di
monachos eſſe ſine volūtate nec habere
velle. hanc etiam defectionē Apl's.ij.Co/
rinth.x. noiat. Captiuationē intellectus ī
obſequiū xp̄i (vt dicit.s.Bona.in.ij.diſt.
.iij.) ꝯtra illud qd̄ ratio ſua dictat aſſen/
tit prime veritati: ſic ⁊ affectus: qn̄ id ad
qd̄ diligēdum nāliter inclinat̄: amore xp̄i
paratus ē odire: vel ecōuerſo qn̄ id ad cui⁹
odiū naturaliter inclinat̄ paratus ē amare
E Eſt quarto homo ſpūalis ſub ſpū: dū3
intendit reformationi aīe ſm̄ opationē
portionis inferioris (diſtinguit̄ aūt vt di
ctum eſt in p̄mo tract.c.xxxj. ta3 ratio q̄3
volūtas deliberatiua in portionē ſupiorē3
⁊ inferiorē) Cōſiſtit aūt reformatio in cō/
poſitione membroꝝ corpis ſub morū di/
ſciplina: ⁊ in vitioꝝ appetitus ꝯcupiſcibi
lis ⁊ iraſcibilis expurgatione: ⁊ virtutu3
aſſuefactione: ⁊ vt mores ⁊ oēs ſenſus
⁊ affectus interiores vt eſt poſſibile deo
cōformen̄t: hec ſunt ſalubria ⁊ ſecura et
fructuoſa ſtudia religioſoꝝ: ⁊ nō reuela
tio ſecretoꝝ: in quibus ſicut ⁊ in viſioni/
bus plurimi ſeducunt̄: putantes ſpm̄ ſan
ctum eſſe: qd̄ ꝓprius ſenſus finxit: qd̄ ſpi
ritus erroris ſuggeſſit. Et ideo vaticinio
vſq3 ad faſtidiū repleti ſumus. de antixp̄i
aduentu: de ſignis iudicij appropinquā/
tis: de deſtructione religionū: de ꝑſecutio
ne ecclie: de regni defectiōe: de varijs mū
di preſſuris ⁊ alijs pluribus: q̄bus etiam
viri graues ⁊ deuoti pluſq3 oportuit exti/
terūt creduli: de ſcp̄turis Ioachim ⁊ alio Ioachi
rum vaticinantiū varias interp̄tationes
extrahentes: que ⁊ ſi vera eſſent ⁊ auten/
tica: tamen religioſi plurima inuenirent
in q̄bus fructuoſius occuparent̄: q̄ ſunt
vitia extirpare: ⁊ virtutū ſtudijs fideliter
inſudare: ſacre ſcripture ſanū ſcrutari in
tellectum. Et per oratōis vſum mentem
accendere ad deuotionis affectū: ⁊ q̄nto/
magis ſe in illis exercuerint: tanto maio/
ris meriti ⁊ maioris glorie apud deū erūt
Et ideo ſecretoꝝ ⁊ viſionū curioſa ꝑſcru
tatio (cum etiam xp̄s domin⁹ in aplis ta
les curioſas tempoꝝ inq̄ſitiones repre/
hendit dicens. Non eſt veſtrum noſſe tē
pora vel momenta q̄ pater poſuit in ſua
poteſtate) a religioſis tutius omittitur.
Poterit ⁊ homo (nō ſpūalis ſed carna
lis ſeu beſtialis) q̄nto eſſe extra ſpiritum
dum ratio inferior ꝯuerſa ad ſenſualita/
tem ⁊ carnē allicit̄ ⁊ trahit̄ ad vitia: ſicq3
detinet̄ circa ſenſationes exteriorum per
tactum: guſtum: aſpectumq3: q̄ opatōes
potentiaru3 ſuperioꝝ ceſſant ab actibus
ſuis: ꝓut fit in abſorptione: de qua dictū
eſt ca.xv. p̄cedenti. Raptus ſcd̄o noia/ F
tur diuiſio: ſpūs ⁊ aīe: ꝓut dicit̄ ad He
bre.iiij. viuus ⁊ efficax ē ſermo. id eſt. ver
bum dei: ꝑtingens ad diuiſionem ſpūs ⁊
anime. Conſiderandū primo: q̄ ſpirit⁹
ſicut ⁊ in precedenti raptus nominatiōe:
ſumit̄ ꝓ mente: ꝓ ſupioribus ſc3 poten/
tijs aīe: quibus cōuenit cum ſubſtātijs
ſepatis pure ſpūalib⁹: ſm̄ quas ſoli deo
vacat: vt ſic mens vel ſpiritus conſiſtit in
tribus potentijs. ſcil3 intellectu: ratione
ſeu intelligentia: voluntate naturali ſeu
ſindereſi ⁊ intellectuali memoria: in qui/
bus illa ſūma maieſtas glorioſiſſima. ſc3
trinitas creauit hominē ad imaginē ſuā:
vt ſic ſpūs ſumit̄ ꝓ parte ſuperiori aīe
rōnalis: cōdiuiſus cōtra ptem inferiorē3
que hic anima ſeu ſenſualitas nominat̄:
que ꝯſiſtit in potentijs inferioribus (que
ſunt anime ⁊ corpori cōmunes) tam exte
rioribus q̄3 interioribus: ⁊ appetitib⁹ ſen
ſitiuis. ſc3 iraſcibili ⁊ ꝯcupiſcibili. Iu/
xta itaq3 premiſſa. ſcd̄o conſiderandum
q̄ cum anima rōnalis ſit forma eſſentia/
lis hominis que eſſentialiter ē indiuiſibi/
lis: duos tn̄ habet actus ſeu officia. In/
telligere ſc3 (ſub quo ⁊ velle compꝛhendi
tur) ⁊ animare. id eſt. vitam preſtare cor/
pori: ꝓpter primū dicit̄ ſpūs: ꝓpter alterū
aīa. Exemplū de xp̄o Matth.xxvj. qui
dicit. Triſtis eſt anima mea vſq3 ad mor
tem: ⁊ de ſpū ſubiunxit: ſpūs quidē prom
ptus eſt. In xp̄o nanq3 pars ſenſitiua et
aīalis nō alleuiabat̄ a ſpiritu: qm̄ btitu/
do xp̄i que fundababat̄ in ſpū ſm̄ quem
fuit btūs ab inſtanti ꝯceptionis (clare vi
dens deum ꝑ intelligentiā: ⁊ fruens eo ꝑ
voluntatem) nō redundabat nec efflue/
bat in animā: nec paſſiones aīe ꝯturba
bant ſpm̄ vt ſpūs erat. Tertio cōſide/
randū: q̄ (p̄ſuppoſito ſemꝑ auxilio p̄ris
luminū: a quo eſt oīs ſapiētia ⁊ oē do
num ꝑfectu3: illapſoq3 intima ſpūſſancti
⁊ hoc ꝑ verbū dei ſc3 xp̄m qui eſt hoſtiu3
per qd̄ venit̄ ad deum: cuius virtus ꝑtin
git ad intima q̄ntūcunq3 ſubtilia ſint: q̄a
eſt cauſa dans eſſe ⁊ ꝯſeruans: ⁊ p̄ncipia
rei cuiuſcūq3 cōiungens: ꝓpter qd̄ vicini/
or eſt ipſi rei q̄3 res ſit ſibipſi: ⁊ ideo etiam
pertingit vſq3 ad diuiſionē aīe ⁊ ſpūs)
diuiſio mentalis ſpūs ⁊ aīe: fit dum ſpi/
ritus aliquando manet in actu ſuo nihil
agente anima ſenſitiua: ⁊ etiam vis ratio
nalis vt ſic nec ſe nec alia cogitabit: in ſe/
cundo raptu: nec imaginatio in primo ra
ptu: dum ſupior potentia mēs ſc3 ſoli
deo in raptu vacat: deum ſc3 recolendo
per memoriā: intelligendo ꝑ intelligētiā
amando ⁊ fruendo ꝑ amorem extaticū ⁊
fruitiuū: voluntatis naturalis ſindereſis
hoc perſpicuū eſt in ſpū ſepato (aīa ſc3
beata exuta a corpe) qui virib⁹ ſenſitiuis
non vtitur: ſm̄ ꝓbabiliora dicta doctoꝝ.
Quis Autor de ſpū ⁊ aīa ⁊ Caſſiodo
rus ſonent in oppoſitum: q̄ anima ſepa/
ra ſentit videt ⁊ audit tangitq3: ſed tunc
fruſtra fuiſſet coniunctio anime ad cor/
pus ſi non egeret organo corporeo: dum
opationes ſenſitiuas exercet: forte vole/
bant iſti dicere: q̄ vires iſte manēt radica
liter in ſpū ſeparato: ſicut vis viſiua ē in
pede viuentis. licet ibi videre non poſſit
Dictum eſt eñ in p̄mo tract.c.lj. q̄ aīa
eſt tota in toto corpore ⁊ in qualibet eius
parte ſm̄ eſſentiā: ⁊ potentie anime ſunt
in eſſentia anime radicaliter: ſed ſm̄ po/
tentiam virtutem ⁊ opationem nō eſt in
qualibet corporis parte: ſed ſm̄ viſum in
oculo ⁊ ſm̄ auditu3 in aure ⁊ ſic de alijs.
Exemplū etiam datur de Paulo qui ra/
ptus fuit in ſpiritu: ſine ſenſu exiſtēs cor/
poreo actualiter ſentiens qui dicebat: ſi/
ue in corpore ſiue extra corpus neſcio: de
us ſcit. Talis igit̄ eſt diuiſio ſpūs ab aī
ma: quia nihil agit ipſa aīa vt anima no
minat̄ tunc ad actum ſpūs: ſed vel q̄dā/
modo ſopita: ſilet ⁊ tacet: vel ſi mouetur
⁊ ſentit: nō ꝯturbat neq3 deicit ſpm̄ ab ar
ce cōtemplationis. Hec eñ eſt pax q̄ ſm̄
aplm̄ exuperat oēm ſenſum modo dicto:
priuat̄ eñ ſpūs: ⁊ ſi nō vita aīe: tn̄ a ſen
ſu vite ei⁹. Quarto ꝯſiderāda eſt ſimi/
litudo diuiſionis ſpūs ⁊ aīe: in qua diui
ſione illud qd̄ lucidiſſimū eſt: totū appa/
ret ſupius. Illud vō qd̄ deorſum eſt ap/
paret turbulentū ⁊ obſcurum. dat exem/
plum Auguſti. de monte ſublimi: in cui⁹
vertice fit illuſtratio ſolis quieta ſine nu/
bibus. In pede vō montis fit obſcuritas
nubiloſa cum agitatione ventorum. Dat
exemplum aliud Hugo ſup eccleſiaſten.
de igne qui fumat cum flāma: ⁊ de igne

qui fumat cum flāma: ⁊ de igne qui ſere-
nus lucet in carbone vino: ſic in d. uiſione
anime ⁊ ſpūs. Anima ⁊ qđ animale eſt in
imo remanet. Spūs autē ⁊ qđ ſpūale eſt
euolat ad ſumma: ⁊ ab infimis diuidit᷑ vt
ad ſumma ſubleuet᷑: ab anima ſcindit᷑ vt
deo ꝯiungat᷑: qm̄ qui adheret deo vnus
ſpiritus eſt cum eo: felix diuiſio ⁊ mirabi-
lis ſeparatio: vbi qđ corpulentū eſt ma-
net deorſum: quod ſpirituale eſt ⁊ ſubtile
vſqꝫ ad ſpeculationē diuine glorie ſubli-
mat᷑. Quinto ꝯſiderandū ꝙ animale
corpulentum ſeu feculentū qđ deorſum
manet in diuiſione anime ⁊ ſpiritus: ſunt
ſollicitudines: fantaſmata ⁊ ꝯcupiſcētie:
quibus vt glutino ale anie ſpūales alligā-
tur ne ſe in altum in raptu poterit ſuble-
uare. vnde dicit ſctūs Bonauen̄. in itine-
rario. c. iiij. Or mens humana ſollicitudi-
nibus diſtracta: nō intrat ad ſe ꝑ memo-
riam fantaſmatibus obnubilata: non re-
dit ad ſe per puram intelligentiā concu-
piſcentijs illecta: nequaꝙ̄ reuertit᷑ ad ſe-
ipſam per deſideriū ſuauitatis interne et
leticie ſpūalis: ſed gratia xpi vigore virtu-
tis memoriam purgante: ſplendore veri-
tatis: intelligentiam illuminante: feruore
charitatis voluntatē ꝑficiente: ab exterio-
ribus ſenſibilibus ad interiora intelligibi-
lia: ab interioribus aduſqꝫ ad ſūma mēs
in raptu eleuat᷑: tuncqꝫ pars inferior cō-
ponit᷑ ad ſummā pacem: cum pars ſupe-
rior ſublimat᷑ ad gloriam ⁊ iocunditatē.
G Sexto cōſiderandū dum beata beato-
rum Maria: in ſuo Cantico canticorū va-
rie: diuiſit animā ⁊ ſpm̄: cur de aīa dixit
Magnificat aīa mea: addens de ſpiritu
Exultauit ſpūs meus: magnificare poti⁹
dedit anime ꝙ̄ ſpiritui: cui dedit exultare:
cur ꝓinde: magnificationē anie dat dn̄o:
⁊ exultationē ſpūs dat deo ſalutari ſuo.
Pro queſitorū breui abſolutiōe reſpō-
dendum eſt ad primū: qꝛ ideo magnifica-
re virgo prudentiſſima attribuit anime:
quia ipſa in carne ſua aīali preparauit ho-
ſpitium diuine maieſtati: ꝓpterea magni-
ficauit. hoc eſt magna voce non tam cla-
moſa ꝙ̄ deuota deum laudauit. qm̄ vt di-
cit ſctūs Anſhelmus in de ſtimulo dile-
ctionis: verbum dei increatū deſcendēs
a regali ſolio ſublimis glorie ſue: in humi-
lem ⁊ abiectam in oculis ſuis puellam.
primo virginalis cōtinentie voto ſigilla-
tam: in eius ſacroſancto vtero: ſola ſpiri-
tuſſancti inenarrabili virtute concipi: in-
carnari ⁊ naſci voluit: in vera humanita-
tis natura: ita vt nec maieſtatis diuinita-
tem in verbo: nec integritatem virginita-
tis in matre violaret natiuitatis occaſio.
Rurſus magnificationē anie dat domi-
no: quia futurum erat ꝙ hec incarnatio
ſcandalum eſſet iudeis ⁊ gentibus ſtulti-
cia: preuenit Maria monſtrans non ex
impotentia ſed dn̄atione dn̄m carnē ſu-
ſcepiſſe: ceterū ⁊ exultationē dat ſpiritui:
quia plus ſpectat exultatio (quaſi extra
ſaltatio) ſpūi ꝙ̄ anime: ſimul ⁊ tria ꝯiun-
xit: qtenus ⁊ laus virginis: non ſolum ſit
debita: cum dixit dominū: cui debet᷑ laus
⁊ honor: nec ſolum iocunda: cū dicit Et
exultauit: ſed etiā recta cum dicit in deo
rōne creatōis. Salutari rōne recreatōis
Meo rōne aſſumpte humanitatis: quia
fuit fili⁹ virginis ⁊ nō alteri⁹. Poſtremo
ſpūs Marie prius exultauit ꝙ̄ animalis
pars impregnata magnificaret dominū:
que magnificentia maxime facta fuit dū
cōſentiendo ait Ecce ancilla domini: naꝫ
vt dicit Leo papa in ſermone de natiuita-
te: virgo regia dauidice ſtirpis: ſacro gra-
uidanda fetu: diuinam humanāqꝫ ꝓlem
prius concepit mente ꝙ̄ corpore: naꝫ vir-
go prius credidit appetijt et conſenſit in
mente ⁊ ſpiritu: hinc ſm̄ aīalem portionē
que eſt anima: concepit nō ſolum carneꝫ
verūetiam carnem animatā ſpū rationa-
li: ſm̄ potentiā vegetandi ſentiendi ⁊ in-
telligēdi ⁊ verbo vnitam: rōne cuius ma-
ter dei ⁊ hominis dicit᷑: ⁊ eſt dulciſſima
virgo Maria. Raptus mentalis ter- H
tio nominat᷑ introductio in diuinā caligi-
nem exemplo Moyſi: quē poſt ſex dies

vocauit domin⁹ de medio caliginis Exo.
xxiiij. Sicut em̄ dicit Dyoniſi. in libro de
myſtica theologia: ꝙ excellētiſſimus mo-
dus cōtemplandi deū in raptu eſt ignote
aſcēdere: qꝛ nec ipſe moyſes valuit deū vi-
dere: ⁊ ideo introductus dr̄ fuiſſe in cali-
ginē: vnde dicit San. Bonauē. in. ij. diſt.
iij. q. finali: ꝙ oculus ꝯtemplātis in deuꝫ
figi pōt: ita ꝙ ad nihilū aſpiciat: attamen
nō ꝓficiet vel videbit ipſius lucis clarita-
tem: immo potius eleuabit᷑ in caliginem
⁊ ad hanc cognitionē eleuabit᷑ ꝑ oim ab-
lationē: ſicut dicit Dyoni. ⁊ vocat cogni-
tionē iſtam doctā ignorantiā. Referūtur
tn̄ ad diuerſa hec duo docta ignorantia.
Qm̄ ſi ad idem ⁊ ſm̄ idē fiat locutio: eēt
cōtradictio. Tollitur em̄ intellectualis et
ſenſualis cognitio cuiuſcūqꝫ rei create et
creabilis (⁊ hoc nō in habitu ſed i actu)
q̄ poſſet mouere ⁊ retrahere intellectū: et
impedire affectū mētis circa deū ab actu-
ali cognitione ⁊ amore: q̄ cognitionis pri-
uatio dicit᷑ hic ignorātia: ⁊ dicit᷑ docta qꝛ
ſpūs rōnalis dū ꝑ amorem fertur in diui-
nam caliginē: auferēdo a deo oēm creatu-
rarum imperfectionē: ineffabiliter deum
cognoſcit: ⁊ hoc dicit᷑ a btō Dyoniſio ig-
note aſcēdere: ꝓut infra clarius patebit.
Conſiderandū pmo ꝙ experimētalis
dei cognitio ſeu ꝑceptio q̄ in raptu perci-
pitur claudit in ſe duplicē viam cognoſcē-
di deum: ſcꝫ ꝑ abnegationē ſiue ablatio-
nem: vt cum dr̄ deus nō eſt hoc vel illud
Et ꝑ excellentiam ſiue ꝑ eminentiam: vt
cum in creatura inueniat᷑: potētia ſapien-
tia clemētia: ſumma potētia ſapiētia cle-
mētia eſt attribuenda deo et ſic de alijs.
Nec via abnegationis ſufficit niſi via ex-
cellentie adiungat᷑. Via nanqꝫ negatio-
nis vt ſit perfecta exigit aliā viam ſicut ꝑ-
fectio illuminationē: ⁊ ſicut negatio affir-
mationē. De cognitione ꝑ abnegationē
Agalma ponit Dyoniſius exemplū aptiſſimū: vbi
dicit. ij. de myſtica theologia: ſicut Agal-
ma naturale faciētes: id eſt imaginē ex li-
gno vel lapide: auferunt ea que ſupiecta
ſunt: et ipſa ablatione ſola occultam ma-
nifeſtant formā: ſic ſupple fit in cognitio-
ne ꝑ abnegationem. Cōſtat aūt ꝙ ſtatue
factor nihil addit ad lapidem vt ſculpat
imaginē: ſed trahit tm̄mō de eo: veruntn̄
aliqua ablatione facta relinquit pulcraꝫ
imaginem. De his duabus vijs: dictū eſt
in pmo tracta. ca. xxv. q. viij. Conſide-
randum ſcđo ꝙ cognitio dei ꝑ abnegati- I
onē terminat᷑ in caliginē: ſed prius deſe-
rit aliā caliginē. Caligo que deſeritur eſt
omnis creatura que de ſe nō eſt niſi cali-
go: ſm̄ ꝙ dicit᷑ Joh. j. Lux in tenebris lu-
cet. Natura nāqꝫ humana de ſe q̄daꝫ te-
nebra eſt: ſed a deo illuſtrat᷑: inq̄ntum in-
tellectus agēs q̄ eſt potētia aīe: eſt q̄dam
lux deriuata a diuina luce: ab ea format᷑
⁊ illuſtrat᷑: de hoc dictū in pmo tract. ca.
xxix. dubio ſcđo. Et ſi natura humana eſt
tenebra q̄ntomagis alie creature ſub ea.
Angelus eſt de ſe tenebra: eſt et vmbra:
vt dictū eſt pmo tract. c. xlviij. circa pnci-
pium. Caligo aūt creature ſic deſcribit᷑
Eſt cognitionis priuatio et amoris defe- Caligo
ctio. Priuat᷑ em̄ mens in raptu omni co-
gnitione ⁊ amore cuiuſlibet rei citra deū:
qui vere eſt abſcōditus: ⁊ ponit tenebras
latibulum ſuum. Quod vt fiat neceſſe eſt
mentē ab omni cognitiuo actu intelligen-
tie: ⁊ affectu amoris voluntatis creature
deficere ⁊ ceſſare: ⁊ in ſilentio ſummo eē
Mori deniqꝫ toti creature et ſibi: vt ſoli
deo viuat et creatrici eſſentie: vnde inq̄t
Grego. Niſi quis a ſeipſo deficiat: ad eū
qui ſupra ipſum eſt non appropinquat.
nec valet apprehendere quod ſupra ipm̄
eſt: niſi ſciat mactare quod eſt. Conſi-
derandum tercio ꝙ deſertio in raptu fit
ſm̄ tria. Primo deſeritur operatio ſenſi-
tiua: qꝛ nō oportet ꝙ operatio vegetati-
ue deſerat᷑. Scđo opatio intellectiua: ſm̄
oīe ens et non ens creatum vel creabile
nō de ente increato pmo ⁊ puro hoc in-
telligit᷑. Tercio deſerit᷑ mēs humana nō
vtiqꝫ quin maneat eſſentialiter i ſe: alio-
quin eēt ⁊ non eēt: niſi velimus inſanire

cū almárico ⁊ ſimilibus hereticis:dicen-
tibus mentē ɔtēplatiui vel hñi ꝑdere ſuū
ꝓpriū eſſe in ꝓprio genere: ⁊ redire in illḋ
eſſe ydeale qḋ habuit eſſentialiter in diui
na arte:⁊ hoc eſſet mentē annihilare.
Vñ ſi aīa in ɔtemplatione in via vel in
gloria deſineret exiſtere in eē ꝓprio:⁊ trāſ
formaretᷣ in illud eſſe diuinū ydeale ꝗle
habuit in deo ab eterno Tūc corpus xp̄i
vel aliud corpus beatificatū ⁊ glorificatū
hoc mō ꝑderet aīam ſuā in cōtemplatio-
ne ⁊ beatificatione: ꝓ aīa haberet eſſen-
tiam diuinā ipm̄ corpus formaliter viui-
ficantem:alioquin corpus eſſet ſine vita.
Sed nec aīa eſſet tūc eiuſdē ſpeciei ſicut
prius:q꞉ non haberet aliud eſſe et viuere
ꝗ̄ habuit ab eterno in arte diuina: In ꝗ
eſſe ſicut erat ab eterno aīa ꝗlibet dāna-
ta:vita diuina erat btitudo ſua. Porro
corpus humanū gl'oſum nō poſſet ī glo-
ria repire aīam ſuam ad ſui formalē viui
ficationē.Aut ſi poſſet iā non eſſet ꝑdita
aīa ꝗliter ipſe Almaricus loquitᷣ. Alie de
mū ſeqrentᷣ innumerabiles abſurditateſ
quas ꝓſequi longū eſſet. Quid igitur eſt
mentē deſerere ſeipām in caligine: hoc ē
ipām in actu p̄mo ſuo eſſentialiter manē
tem:nullū actum circa ſeipām : aut circa
qḋlibet aliud ens exercere p̄ter deū:ꝗ po
ſuit tenebras latibulū ſuum ⁊ caligo ſub
pedibus eius. Conſiderandū quarto
R ꝙ due ſunt caligines ⁊ tenebre occurren
tes ɔtemplatiuo in raptu. Vna inferior
ꝗ eſt actualis cognitio creaturarum:de ꝗ
nūc dictū eſt ꝗ deſeritᷣ. Altera caligo ſeu
tenebra eſt ſupior ⁊ diuina quā intrat cō
templatiuus in raptu ꝗ eſt actualis igno
rantia dei ꝗ ad viſionē obiectalē nudam
⁊ apertā. Hec caligo dr̄ diuina: q꞉ nullo
mō pōt comp̄hendi a mente viatoris il-
lud qḋ per illuminantē radiū vel radios
oſtenditᷣ:debet tm̄ aſpirare viſus ſpūalis
intelligentie:⁊ affectus volūtatis deſide-
rare ꝙ ad illud (qualecunqꝫ ſit) vnitiuis
ɔtenſionibus ſe extendat. Siquidē et in
viſa nec plene cognita: deſideramus ſu-
ſpiramus ⁊ ſperamus. Caligo ergo di
uina ſic deſcribitᷣ.Caligo em̄ talis eſt de-
fectus cōprehenſionis diuine maieſtatis
Conſtat aūt ꝙ hñi ſimiliter ab illa cōpre-
henſione deficiunt ⁊ ſi nō ab app̄heſione
App̄hendunt em̄ deū obiectaliter ⁊ nu-
de ⁊ clare ⁊ immediate:nec relinquuntᷣ ī
cis tenebre ville vel caligines:ꝓpterea di-
cuntᷣ extenſo noīe cōprehēſores: loquen
do autē de comp̄henſionis cognitione ꝗ
dicitur aliquid cognoſci totaliter:hac co
gnitione deus ſibi ſoli cognitus eſt. Sūt
idcirco beati in patria ſemꝑ in luce et in
lumine ſuꝑ ſe. Dicit em̄ San. Bonauē.
in.ij.diſt.xxiij.ꝙ aīa beata in patria etiaꝫ
ꝙ videat nō oportet ꝙ aīa potens ſit in
deum agere. Videre em̄ potius eſt in ſu-
ſcipiendo ꝗ̄ in agendo:maxime cū vide-
tur lumē: vt ſic ſancti potius aguntur ꝗ̄
agunt. Nec oportet eā ꝓporcionari ꝗnti-
tatiue vt ſit tanta quantū deus in virtu-
te:ſed ſufficit ꝗlitatiue:ꝗtum ad ſimilitu
dinem expreſſam ſm̄ cuius maiorem vel
minorem participationē erit ordo in gra
dibus premioꝝ in futura gloria.Et illa ē
pax ꝗ exuperat oēm ſenſum:dum noſtra
intelligētia abſorbetᷣ ab eminētia lucis:ſi
cut ⁊ nr̄a affectio a torrēte voluptatis in
patria. Secus in via:q꞉ nec mens hꝫ ocu
los diſpoſitos ꝑ lumē glie vt videat deū
obiectaliter: vñ Diony.vocat eos indo-
ctos:ꝗ dicūt ſe noſſe eum: ꝗ poſuit tene-
bras latibulū ſuū:⁊ Greg.dicit ꝙ ꝗntum
cūqꝫ mens in ɔtēplatione ꝓfecerit nō ꝑ-
uenit ad ɔtuitū dei. et dicit apl's ꝙ ꝗdiu
ſumꝰ in hoc corpe ꝑegrinamur a dn̄o: et
ꝑ fidem ambulamus non per ſpeciem:
vñ homo contemplatiuus tanto eſt emi-
nētior ꝗnto effectū diuine grē magis ſen
tit in ſe hō:vel ꝗnto etiam melius ſcit cō
ſiderare deum in exterioribus creaturis.
Niſi fortaſſis in his qui rapiuntur: ſicut
credimus Paulum ⁊ virginem matrem
⁊ nonnullos alios: qui ſpecialitate p̄uile
gij ſtatum viatoꝝ ſupgrediuntur:nec ibi
aliquid agunt ſed ſolum aguntᷣ:de ꝗbus

Z infra aliqua ſubinferuntᷣ. Conſideran
dum quinto ꝙ cum caligo ſit priuatio lu
minis ⁊ cognitionis: ſicut ⁊ tenebra ꝓut
etiam ſilentiū dicit defectum ſoni : caligo
ad quam terminatᷣ mens cōtemplantis
deum via ablationis:nō eſt pura negatio
Cum em̄ negatio nihil ponit: oportet di-
cere ꝙ negationes ⁊ priuationes termia
re non p̄nt niſi ꝑ affirmationes:vnde nec
deus cognoſcit mala ⁊ impfecta : niſi per
ydeam boni ⁊ pfecti. Dicit ergo Damaſ.
libro.iiij.c.iiij.in fine : ſicut affirmatio di-
cta de deo includit ſuperexcellentē negatio
nem : ſic ecōuerſo caligo ⁊ negatio relin-
quit affirmationē. Non quidē ad idē ſm̄
idem ⁊ ꝓ eodē: alioquin eſſet ɔtradictio
manifeſta:vt dicitᷣ.j.Elencoꝝ:ſ accipiun
tur affimatio ⁊ negatio reſpectu diuerſo
rū : quia negatᷣ a deo quicquid eſt impfe-
ctionis in creatura:ſicut oīs creatura ē
impfecta ꝗntūcunqꝫ pfecta ſic in ſuo gn̄e
⁊ ponitᷣ per ſuperexcellentiā affirmatio de
deo:ꝓpterea ſepe dicit Diony.ꝙ deus nō
eſt ens:ſed ſupens:ſupdn̄s:ſupbonus et
ſimilia. Eſt em̄ deus cunctaꝝ eſſentiaꝝ ⁊
bonitatū excellentiſſima ⁊ ſufficiētiſſima
cauſa. Oīe nanqꝫ bonū ſm̄ Augu. Aut
deus eſt : aut a deo in triplici genere cau-
ſalitatis.Efficiētis:a cuius diuina magni
ficentia:oīe bonū originaliter ꝓgreditᷣ.
Formalis ſm̄ cuiꝰ eternā ſapientiā:oīe
bonuꝫ exemplariter ꝓducitᷣ. Finalis ad
cuius ſupnam clementiā:oīe bonū fina
liter reducitᷣ:⁊ in hoc ɔceditᷣ poſitio Pla
tonis ſm̄ interpretationē Auguſti. ꝙ de
us eſt eterna cauſa omniū rerū in eēndo:
ſupple aptitudinalitᷣ: ꝗ aptitudo neceſſa
ria eſt. Nō ꝗdē in ſe vt ſonat poſitio Ari
ſtotelis: ꝗ poſſunt ſcientiā eſſe de neceſſa-
rijs ⁊ eternis ⁊ impoſſibilibus aliter ſe ha
bere : q꞉ non accipit intellectus res vt in
actu:ſ in aptitudine ꝗ̄ Ariſtoteles poſu
it eternaliter in rebus: ſ aptitudo illa eſt
in deo : quia nihil eſt eternū niſi deus vel
in deo:⁊ ſic deus eſt rō cognoſcendi: ſup
ple exemplaris vel ydealis:⁊ eternus or-
do viuendi: tanꝗ̄ cauſa finalis. Ex di-
ctis p3 (dum dicitᷣ deus nō eſt bonus ſ
ſupbonus) qualiter cognitio dei ꝑ abne-
gationē ſupeminentē includit pfectionē.
Negationes em̄ licet nimis videantᷣ dice
re:tn̄ plus dicunt:vt cum dicitᷣ deus non
eſt quid ſenſibile:ſ ſupſenſibile:nec ima-
ginabile:nec quid intelligibile: ſ exiſtens
ſuꝑ oīa hec : ⁊ tūc mens fertᷣ ⁊ rapitᷣ in
caliginē:⁊ altius eleuatur ⁊ ꝓfundius in
greditur: ꝓ eo ꝙ excedit ſe ⁊ oīe creatū
⁊ ſic ſpūs ꝑ amorē fert ſe in diuinā caligi
nē:ablatis ⁊ negatis oībus ꝗ vel ſenti-
ri vel imaginari p̄nt vel intelligi. Exem
plificat Auguſt.de bono (qḋ ſm̄ Diony.
eſt primū nomē dei in nouo teſtamento:
dum xp̄us dixit. Nemo bonus niſi ſolus
deus:ſicut qui eſt. eſt primū nomē dei in
veteri teſtamēto : vnde dictū eſt Moyſi
Ego ſum qui ſum) Cuꝫ audis bonū hoc
bonū illud : tolle bonū hoc ⁊ bonū illud:
⁊ vide ſi potes:ipm̄ bonū:a nullo alio bo
num:tunc videbis deum:ita de vero: ita
de pulcro:ita de ente ⁊ de quolibet alio at
tributo. Experimur itaqꝫ ꝙ ſunt alique res
bone a nobis appetibiles:vel quia vtiles
vel q꞉ delectabiles:vel q꞉ pulcre ⁊ hono-
rabiles. Experimur vlterius ꝙ res appeti-
biles ſunt in multis defectuoſe : ⁊ ꝙ vbi-
cūqꝫ ꝗrimꝰ refectionē ibi repimꝰ aliquaꝫ
defectionē moleſtaꝫ appetitui carnis aut
ſpūs. Procedimus vlterius ad inueſtiga
tionē boni vſqꝫꝗqꝫ qḋ ſit pfectum: cui ni
hil aſſit vel adeſſe poſſit de malo:nihil bo
ni deſit:ita ꝙ ſit ſummū bonū. Ex h̄ Au-
guſti. Anſhelmus ꝓbant eſſe deum ſum
mū bonū:ꝗ maius cogitari nō poſſet. Et
ſctūs Bona.in itinerario.c.v.ꝓbat deuꝫ
eſſe bonū imenſum ⁊ pfectiſſimū: ꝗa cū
pfectiſſimū nihil pōt cogitari vltra ipſuꝫ
melius:nobiliꝰ nec etiaꝫ digniꝰ: ac ꝑ hoc
nihil maius:oīe aūt tale imēſum ē. Im
menſitas aūt ſummaꝫ includit pfectionē
in ſolo deo repibilē:vñ dicit Dioni. Affir
mationes de deo) ſicut ſunt potēs ſapiēs
bonus ⁊ ſic de alijs.) ſunt incōpacte (hoc

eſt nõ cõpetentes aut ſufficiẽtes aliquid
affirmare de deo) Negationes ſunt vere
(ſcȝ illa verba q̃ aliquid imꝑfectionis de
deo remouent: vt ineffabilis: imenſus: q̃
effabilitatẽ ſeu menſuraȝ finitã remouẽt.
Om̃is eñ creatura (cum ſit conſtituta in
numero ponde᷑ ⁊ menſura. ꝓut dicit᷑ Sa
pientie. xj.) eſt mẽſurata ſeu modificata: li
mitata: artata: terminata ⁊ finita in ſua
ſubſtãtia (qua exiſtit) virtute (qua põt)
opatione (qua opat᷑) q̃ om̃ia ſignant im
perfectionem: ſed ſubſtantia ſiue eſſentia
dei cum ſit imenſa ⁊ infinita: pariter vir
tus ⁊ opatio ꝓcedentes a ſubſtantia dei
infinita ⁊ imenſa ſunt immenſe. Pluraq̈ȝ
alia attributa negatiua q̈bus mens con
templãtis poterit ferri in diuinã caliginẽ
repiunt᷑ in ſacra ſcriptura (q̃ ſm̃ pietatẽ
eſt doctrina) dictans de deo ſentiendũ al
tiſſime: vt ꝙ deus ſit: inuiſibilis: incorpa
lis: incorruptibil᷑: imutabil᷑: imẽſus) Im
mẽſitas. n. dei q̈tuor ↄplectit᷑. ſ. infinitatẽ
ſi ↄſiderec᷑ deus in ſe: incõprebẽſibilitatẽ
quo ad intellectũ creatũ: incircũſcriptibi
litatẽ quo ad locuȝ: eternitatẽ quo ad du
rationẽ) de q̈bus luculent᷑ in pmo ſentẽ.
doctores determinãt: de quibus vlterior
declaratio ad pñs breuitatis gratia omit
M titur Raptus quarto nominat᷑ extaſis
Extaſis hoc eſt mẽtis exceſſus. Et dicit᷑ ab ex qđ
eſt extra: ⁊ ſtaſis qđ eſt ſtatus: ſm̃ papiã:
cum vicȝ homo extra ſtatum ſuũ in con
templatione eleuat᷑. vñ viri ſpũales tunc
extatici. id eſt. extra facti dicunt᷑: dum ra
piunt᷑ ſupra ſenſibilia ⁊ rõnabilia ⁊ ſupra
om̃e creatũ ⁊ ſemetipſos: vſq̈ȝ ad creato
ris ſui cognitionẽ ⁊ amorem. Conſide
rãdum pmo ꝙ extaſis hic q̈dãmodo di
ſtinguit᷑ cõtra raptum: nam raptus inue
nitur in om̃i potentia ſupiori reſpectu in
ferioris: vtpote in imaginatione ⁊ rõne: ⁊
etiam in mente: ꝓut declaratũ eſt. ca. xv.
Extaſis võ in ſola mente fit: ſed ⁊ actus
inferioꝝ potentiaꝝ nõ ſolum debilitat: ſ
tollit fundit᷒ ꝙdiu durauerit. Pariformi
ter ſentiẽdũ eſt de ſupra dictis raptibus

mentalibus: vicȝ eſſe ſine ſpũ: diuiſio ſpi
ritus ⁊ anie: introduci in diuinã caliginẽ
qui ſolo nomine differẽtes ſunt ab extaſi
⁊ ſic raptus velut genus in plus ſe habet
ꝙ extaſis: vñ om̃is raptus eſt extaſis ſed
nõ ↄuertit᷑: q: raptus imaginationis ⁊ rõ
nis eſt raptus: ſed nõ extaſis: vt ſic rapt᷒
eſt minoris efficacie in ſuſpẽdẽdo vel im
pediendo actum inferioꝝ potentiaruȝ ꝙ
extaſis. Cõſiderandũ ſcđo ſm̃ Diony.
ꝙ amor extaſim facit nõ ſinens ſuipſius
eſſe amatores ſed amandoꝝ. Preſertim
amor fruitiuus ⁊ extaticus q̃ ponit᷑ in deo
tam actiue ꝙ paſſiue. Recipit enim deus
nomẽ amoris ſicut ꝓbat Diony. p igna
tium totũ ignitũ: dicentẽ amor meus cru
cifixus eſt: cui ↄſone theologiſans glorio
ſa martir Felicula collectanea beate Pe
tronille dũ tortores dicerẽt: nega te xpia
nam ⁊ dimitteris: nõ negabo ait: nũc cepi
videre amatorẽ meũ: in quo amor meus
fixus eſt. Nihil eñ in rebus creatis ſubli
mius ⁊ pfectius ꝙ amator dei: nec actio
diuinior ꝙ amare deum: ſed ⁊ phi dixe
runt amorẽ deoꝝ eos feciſſe fecundos in
ꝓductione reruȝ: deus ſiquidẽ infinitus
dum ex amore ꝓducit finitam creaturã:
erit q̈dãmodo ſuã infinitatẽ diligendo rẽ
finitã ꝙuis actu infinito: ceterũ viceuer
ſa rõnalis creatura (finito actu diligẽdo
deum obiectaliter infinituȝ) ponit᷑ extra
terminos om̃is creature cum nulla ſit in
finita. Nulla eñ creatura põt amare de
um ſicut amata eſt ab illo: ſicut eñ cogni
tioni dei cognitio noſtra nõ approximat:
ita ⁊ amor noſter amori dei nõ põt cõpa
ri: nec in patria: quãto minus in via: vbi
raro vel nunꝙ poſſumus colligi vt ſimul
in deuȝ feramur. In patria eñ creatura
rationalis cognoſcit deum ſicut cognita
eſt: ⁊ amat ſicut amata eſt: ꝙuis non q̈n
tum amata eſt: vt ſit ſimitudo non equa
litas. Nulla eñ creatura (cum ſit finita
in ſubſtantia virtute ⁊ operatiõe) poteſt
amare deum (qui infinitus eſt) ſicut ama
ta eſt ab illo: ſed tñ ſicut accepit ab ipſo.

Ex dictis patȝ ſupadmirabilis extaſis in
vtroq̈ȝ amore dei ſcȝ ⁊ creature. Conſi
M derandũ tercio ꝙ extaſis ſic deſcribitur.
Extaſis Extaſis eſt raptus mẽtis: cum ceſſatione
oim̃ operationũ in inferioribus potẽtijs:
hec deſcriptio eſt Cancella. et eſt declara
ta ſupra ca. xv. de raptu mẽtis. Sanctus
etiã Bonauẽ. in opuſculo de ſeptẽ gradi
bus ↄtemplationis eã ſic deſcribit. Exta
ſis eſt deſerto exteriore hoie ſuŋpſius ſu
pra ſevoluptuoſa q̈dam eleuatio: ad ſup
intellectualẽ diuini amoris fontẽ: mediã
tibus ſurſum actiuis ꝟtutibus provirib᷒
ſe extẽdens: virtutes ſurſum actiuas: vo
co humilitatẽ ⁊ puritatẽ. Humilitate eñ
fit exterioris hois deſertio. Puritate ve
ro interioris hois ſurſum actio (de puri
tate cordis habitũ eſt in pmo tracta. ca.
xix.) Quẽ quidem ad fontalem ꝓducẽs
radium: ibidem haurit ſanctas tearchici
amoris et inolitas influitiones: quarum
gratia poſteriorum oblitus: ad anteriora
empirei et ſupluci liſſimi tabernaculi ſe
extendit. Eſt eñ extaſim faciens amor di
uinus: nõ dimittens ſui ipſoꝝ amatores
eſſe ſed amandoꝝ: vt teſtatur ſecretoruȝ
dei conſcius Dionyſius: igit᷑ ſi in vera et
non ficta dei charitate ſumus et amore:
in ſancta extaſi ſumus: interiorem homi
nem ad interiora extendente: exterioris
vero ſicut poſterioris obliuiſci faciente.

Conſiderandum quarto ꝙ extaſis po
teſt ſubdiuidi ſm̃ duplicem vim mentis.
Unam cognitiuam que eſt intelligentia.
Aliam affectiuam que eſt ſindereſis ſiue
ſcintilla intelligẽtie. Primus raptus qui
ſm̃ intelligentiam verſatur: inquirit per
rationes fundatas in vera fide: dei natu
ram et ipſius eſſentiam, ⁊ eius opera. Et
valet contemplatio huius raptus ad re
periendam nouas veritates vel ad decla
randum ⁊ docendum. Aut etiam ad de
fendendum cõtra errores ⁊ falſitates he
reticorum ⁊ infidelium. Scđs raptus
verſat᷑ in affectione ſindereſis et feruore
charitatis: et pncipaliter per contẽplati

onẽ tẽdit ad dei amorem ⁊ ad ſapiẽdam
ſuam bonitatem: ſine magna inquiſitio
ne clarioris cognitionis intelligẽtie: qua
lis eſt talis de vera fide. Et ad huncra
ptum contemplationis poſſunt (preſup
poſita fide ſimplici) pertingere perſone
ſimplices: dimittendo curas mundiales
cuſtodiendo cor ſuum pure ⁊ munde.

Oȝ enim diuidi poſſint abinuicem he
raptus ſpecies: ⁊ experientia doctrix eſt:
et Hugo de ſancto victore ſignificat di
cẽs. Sepe amor intrat vbi cognitio foris
ſtat. Nõ ꝙ amor excludat omnem cogni
tionem: non eñ fieri poteſt vt diligatur
ꝓſus incognitum. Sed ipſe amor vt di
cit Grego. quedam cognitio eſt: ⁊ qualis
cognitio certe experimẽtalis ⁊ ſuo modo
ꝓporcionabilis tactui guſtui vel olfactui
in ſenſibilibus: vnde quãuis dicat᷑ amor
ab aliquibus eſſe cecus: hoc habet verita
tem loquẽdo de cognitione luminoſa ſeu
declaratiua ꝓporcionabiliter oculoruȝ et
aurium: quia ſe manifeſtare non poteſt
aut in alium tranſfundere: ſapor et dul
cor amoris per experientiam habitus.

Sanctus Bonauẽ. in opuſculo de ſe
ptem gradibus contẽplationis: duos pre
dictos raptus ↄtẽplatiuos valde egregie
deſcribit dicẽs. Contẽplant᷑ aũt duo ſcȝ
intellectus ⁊ affectus: ſed intellectus lon
ge diſſimiliter ab affectu. Cum enim ani
mus cõtemplatiuus ſenſib᷒ ſpũalib᷒ ſu
ſpenſus (de ſenſibus ſpũalib᷒ dicitur. j.
tract. c. xvj.) ſindereſim in ſpecula eterna
extẽdit: apex intelligẽtie ⁊ pncipalis affe
ctio parit᷑ ferunt᷑ mutuo in diuina ſe pro
mouẽtes ⁊ eq̃liter aſcẽdẽtes: illa ſpeculã
do: hec deſiderando: ꝓcurrẽte aũt intelli
gẽtia nec ingredi queunte: vtpote p ſpe
culum vidẽs foris remanet. Affectio ve
ro que neſcia eſt ſpeculi intrans vnitur.
Scđm illud apoſtoli Pauli. Qui adhe
ret deo vnus ſpiritus eſt. Ingreſſoq̈ȝ in
tellectu qui ante conatu ſuo ingredi nõ
poterat: a ſupereſſentiali et ſuperintelle
ctuali deifica bonitate hilariter excipitur

Affectio ipa:ſuſceptāqꝫ ſupferuide ipam
deſiderantē ⁊ ſe ſurſum ꝓ viribus impi,
gentē:ipam in ſe ꝓfundius trahēs:tā in,
telligētie ſupclaroꝝ radioꝝ pulcrificans
claritatē fontani ſplendoris: ꝙ affectioni
tearchici ſupimmēſi ſaporis:ſuauit̄ ſan,
ctum deſideriū nutrientis: ſuauitatē ſup
luciſſimā elargit̄. Poſtea illis ſic guſtā
tibus illa:⁊ magis deſiderantibus: magꝭ
ſeipam diuina bonitas immittit:⁊ abun,
dātius ſupfulget: qm̄ multū diligūt illā:
ſummā veritatē:hoc ſummū bonū : felix
nimis qui huius gradus collem attigit:
hic plane angelificatus in pn̄ti futurā iā
vitā inchoauit. Raptus quinto nomi
Q naẗ raptus in terciū celū: hec noīatio ſu,
Raptus. miẗ ex ſcda epl'a ad Choꝝ.c.xij. vbi ma,
gnus doctor gentiū ⁊ p̄dicator veritatis:
diuino repletus ſpū : tanq̄ vas electū et
ſanctificatū paulus (vt res dicat̄:⁊ iactā
tia vitet̄) de ſe q̄ſi de alio dicit. Scio ho,
minem in xp̄o ſiue in corpe ſiue extra cor
pus:neſcio deus ſcit:raptū hmōi vſqꝫ ad
terciū celum: et infra raptus eſt in para,
diſum:⁊ audiuit archana verba: q̄ nō li,
cet homini loqui. Pro iſtius raptus in,
telligentia. Cōſiderandū p̄mo ꝙ raptus
in terciū celum idem eſt cū extaſi: de qua
ſupra dictū eſt. Qn̄ vicꝫ mens cōtemplā,
tis rapitur ⁊ eleuat̄ ſupra omnia ſenſibi,
lia ⁊ rōnabilia:⁊ ſupra oēm ſpm̄ creatuꝫ
vſqꝫ ad mentalē ſui creatoris memorati,
onē cognitionē ⁊ amorem. Mens autē
(ꝓut infra dicit̄) eſt terciū celū in aīa.
Ad hoc aūt tercium celū hō dupliciter
poteſt rapi in contemplatione. Uno mō
ſm cōem legem:⁊ fit ꝑ amorē extaticum
ſiue fruitiuū. Amor enī dei cū pura intel,
ligētia conditus:mentē rapit ab exterio,
ribus ⁊ inferioribus ſenſibilibus ⁊ rōna,
bilibus:⁊ ſua virtute deo cōglutinat ⁊ cō
iungit. Et quāto amor vehemētior: et in,
telligētia lucidior:⁊ memoria ab inferio,
ribus ad ſuperiora ſuſtollit̄: tanto validi
us mens in ſe rapit̄: quouſqꝫ tandē oīm
que ſub deo ſunt plene oblitis:in ſolo di,
uino cōtemplationis radio mens libere
figit̄. Et ille raptus de lege cōmuni eſt vi
atoꝝ. Nam ſm Bonauē.in.ij. diſt.xxiij.
Deus in ſtatu pn̄ti nō videt̄ in ſua eſſen
tia: ſed in aliquo effectu interiori cogno,
ſcit̄ ⁊ ſentit̄ ⁊ cōtemplatione: q̄ tanto eſt
eminētior quāto effectu diuine gr̄e magꝭ
hō ſentit in ſe:vel etiā quāto deū melius
hō ſcit cōſiderare in creaturis : ſicut ſen,
tit aīa ſancta qn̄ liqueſcit cū alloquit̄ eaꝫ
ſpōſus:ſicut patꝫ in eis q̄ aliquotiēs con
ſueuerūt ad anagoicos exceſſus eleuari.
Hunc modū cōtemplandi arbitror cuili,
bet viro iuſto in via iſta eſſe querendum.
Or ſi deus aliq̄d vltra facit:hoc nō eſt le
gis cōmunis ſed priuilegiuꝫ ſpeciale: qḋ
fit in raptu ſcdo mō dicto: vbi videt̄ deꝰ
in ſua eſſentia:vultus vicꝫ deſideratꝰ dn̄i
facie ad faciē:per apertā ſcꝫ viſionē: q̄ to
ta dicit̄ merces oīm meritoꝝ cōprehēſo,
rum:ſicut credimus fuiſſe in paulo ⁊ qui
buſdā alijs q̄ ſpeciali ꝓuilegio ſtatū via,
torū ſupgrediunt̄: de quoꝝ raptu i ſeqn̄,
tibus eſt dicendum. Conſiderandum P
ſcdo. Or vas eterne electionis:ſacrariuꝫ
diuine ſanctificationis: exemplar ſupne
contemplationis paulus: ſtatū ſupgredi
ens viatorū ſpāli ex priuilegio:raptus in
terciū celū audiuit archana verba: q̄ non
licet homini loqui: hic ponit̄ auditus ꝓ
viſu. Uidit nanqꝫ tūc paulus viſione ap
ta facie ad faciē:hoc eſt nude ⁊ ſine vela,
mine corporearū ſimilitudinū diuinā eſ,
ſentiā:vn̄ Augꝰ. ad Oroſiū ſic dicit. Ob
id raptus fuit paulus in terciū celū:id eſt
in intellectualē viſionē: vt deū nō per cor
pus nō ꝑ ſimilitudinē corporis: ſed ſicut
eſt ipa veritas cerneret. Ad hoc profecto
venerat Paulus vt deum ſic in vita iſta
videret:ſicut ſancti poſt hanc vitam : idē
dicit ſuper Gene. ad lr̄am. Et in epl'a ad
paulinā de videndo deum. Et ſi dicatur
hoc videtur repugnare illi quod ſcribit̄
Exod.xxxiij. Non videbit me homo ⁊ vi
uet. Rn̄det Augꝰ. in epl'a ad paulinam:
ꝙ non intelligitur ꝙ non viuet preſenti
vita ⁊ in corpore mortali. Sed accipit̄ vi
uere ꝓ actu vite ſenſitiue ⁊ imaginatiōe.
qua hō debet mori conſiderata viſionis
excellētia:quia per occupationē ſenſuuꝫ
exterioꝝ ⁊ interioꝝ:⁊ etiam rōnis in acti
bus ſuis circa creaturas:intelligentia diſ
trahitur vt minus capere poſſit cognitio
nē ſupnaturalem:⁊ ideo oportet inferio,
res potētias ceſſare ab actibus ſuis vt di
ctum eſt ſupra ca.xv. Cōtra p̄dicta eſt
illud Joh.j. Deū nemo vidit vnq̄:⁊ apo
ſtolus dicit ꝙ lucē inhabitat inacceſſabi,
lem. Rn̄det Augꝰ. p̄mo libro de trini. ca
v. ꝙ apl's ꝓ tanto dixit: qꝛ illi qui vident
deum vltra hoīes ſunt: id eſt vltra hoim
curam cōſtituti:et in epl'a ad Paulinam
dicit ꝙ deum nemo vidit vnq̄:vel in hac
vita ſicuti eſt:vel in alia vita ſicuti viſibi,
lia iſta q̄ corporali viſione cernunt̄: vnde
dicit gloſa Eſaie.vj. deū nemo vidit vnq̄
oculo corporali:ſed pōt eum videre ocu,
lo cordis. Uiſio etiam pauli in tercio ce,
lo dicit̄ auditio: qꝛ Paulus fuit inſtructꝰ
ibi de ſecretis diuinis. Nā deus oſtendit
ibidem paulo vitā in qua vidēdus eſt in
eternum a beatis: q̄ ꝯſiſtit in clara diuine
eſſentie viſione:⁊ in perfecta dei dilectio,
ne ⁊ fruitione:⁊ iſta ſunt incōprehēſibilia
⁊ per ꝯn̄s inenarrabilia: ideo dicit̄ ⁊ que
nō licet homini loqui: oīs enī intellectus
⁊ affectus hoīs exiſtentis in via: deficit a
cognitione ⁊ dilectione beatitudinis ſu,
perne ſm illud.j.Choꝝ.ij. Oculus nō vi
dit nec auris audiuit:nec in cor hoīs aſcē
dit: q̄ p̄parauit deus diligētibus ſe. Dicit
etiā ſe paulus neſcire an in raptu fuiſſet
in corpore ſiue extra corpus. Licet enim
tūc ſciuerit ſe fuiſſe in ſpū i celo empireo
⁊ corpus ſuū fuiſſe in terra. Tamē neſcie
bat vtrum tempore illius viſionis ſepara
ta fuerit aīa a corpore per mortem: ⁊ re
unita fuiſſet corpori diuinitus tranſeun,
te viſione:vel ſi protunc fuiſſet vnita cor
pori ſicut forma:tamen ab vſu ſenſuuꝫ ſe
parata. Anima enim tripliciter ſepara
tur ⁊ alienatur a ſenſibus: i ſomno extaſi
⁊ in morte. In extaſi enī ſiue raptu aīa
ab omnibus ſenſibus corporis alienatur
amplius q̄ꝫ in ſomno ſꝫ minꝰ q̄ꝫ in morte.
Hoc patet qꝛ homo a contemplatiōe re
diens in ſuis ſenſibus non ſtatim appa,
ret viuax ſicut ante videbat̄. ſicut claruit
in beato Franciſco. quem cum in cōuer, Frāciſcus
ſionis ſue p̄mordio: ex frequenti oratio,
nis ⁊ raptꝰ vſu. ciues aſſiſinates cernerēt
facie ſqualidū ⁊ mente mutatum ⁊ ꝑ hoc
alienatū putarent a ſenſibus: luto platea
rum ⁊ lapidibus impetebant ⁊ tanq̄ in,
ſano ⁊ dementi clamoroſis vocibus inſul
tabant. Famulus aūt dei nulla fractus
aut mutatus iniuria vt ſurdus in omni,
bus ptranſibat. Conſiderandū tercio Q
ꝓ dictorum euidentia quid intelligit̄ per
celum terciū in quod raptus fuit Paulꝰ
Rn̄det̄ ꝙ in ſacra ſcriptura celum aliqn̄
ſumit̄ ꝓ celo materiali. vt ibi. In princi,
pio creauit deus celum ⁊ terram Gen̄.j.
Aliqn̄ ꝓ celo ſpūali ⁊ vtrunqꝫ triplicat̄:
vt patebit. Celum materiale diſtingui
tur in tres celos principales. Primū eſt
firmamentū: in quo viget natura perfe, Firmamentum
cte ꝑſpicuitatis ſimul ⁊ luminoſitatis. H
celum cōtinet celum ſydereum (qḋ eſt ef
fectiue caliditatis ⁊ facit ad tranſmutati
onem inferiorum Ideo eſt multiforme:
continens multitudinem ſtellarū habile
ad motum) Et ſeptem orbes planetarū
q̄bus regit̄ vniuerſitas temporum dierū
ſeptenario diſpoſita. Secundū celū eſt Criſtallinū
criſtallinum ſiue aqueū. in quo viget na,
tura ꝑfecte perſpicuitatis ⁊ effectiue frigi
ditatis. qḋ facit ad cōſeruationē rerū cor
ruptibiliū. ideo eſt habile ad motū. Ter, Empireū
cium celū dicit̄ empireū. in quo viget na
tura ꝑfecte lūinoſitatis. ⁊ eſt habile ad ſta,
tum glorie: ⁊ eſt quietum ⁊ eſt angeloruꝫ
habitaculum (in quo angeli ſunt creati)
⁊ animaꝝ beataꝝ illic tranſlatarū. In il,
lud Paulꝰ fuit raptꝰ vbi aīe ſcte ⁊ ange
li fruunt̄ dei cōtemplatiōe. Et dr̄ celū ter
ciū reſpectu firmamenti ⁊ celi criſtallini.
Et dr̄ empireū a pir qḋ eſt ignis, ꝓpē ſilitu

dinē claritatis. Dicit̄ etiā paulus rapt⁹
in paradiſuz:nā paradiſus dicit̄ a ſuaui/
tate dulcedinis q̄ ibi habet̄: ꝛ vtrūq; exp
tus fuit paulus : ꝓpter qȯ nominauit ipm
p̄mo celū tercium et poſtea paradiſum.
Unde cōſiderandū: vt dicit.s. Bona.in
Paradiſus ij.diſt.xvij. Paradiſus eſt duplex:corpo/
ralis et ſpūalis . Corpalis paradiſus eſt
locus deliciarū ꝛ amenitatis: ꝛ hic ē du/
plex ſm duplicē ſtatum:perfectū et imp/
fectum.Scdm ſtatum pfectum. Paradi
ſus eſt celū empireū in qȯ paulus fuit ra
ptus.Scdm ſtatū impfectū:paradiſus ē
locus quidā amenus in partibus orien/
tis.In hoc loco decuit hoiem ꝓthopla/
ſtum poni:vt deus homini oſtēderet be/
niuolētiā cui locū ameniſſimū ad habitā
dum p̄parauerat.Et ſic amenitas exteri
oris habitaculi correſpōderet delicijs interi/
oribus:q̄les hʒ aīa (q̄ eſt templum dei) ꝛ
habebat aīa p̄mi hois delicias in raptu
cōtemplationis:q̄ maxime in ſtatu inno/
centie vigebat:tum ꝓpter aīe puritatē:tū
ꝓpter carnis ꝛ inferioꝝ viriū ſubiectionē
q̄bus duobus vt plurimū caret aīa i ſta/
tu nature lapſe:ideo nō pōt bene ad pfe/
ctum gradum ꝯtemplationis attingere.
Paradiſus ſpūalis eſt beatitudo homis
eſſentialis:q̄ ꝯſiſtit in ſpūalibus delicijs:
ex dei clara cognitione ꝛ pfecta fruitione
ꝓueniēs. Propter primū dicit ſe paulus
raptum in terciū celum qȯ eſt empireū:
dictum a claritate Propter ſcdm dicit ſe
raptū in paradiſum: dictū ab amenitate.
De hoc paradiſo ſpūali dictū eſt latroni
Luce.xxiij. Hodie mecū eris in paradiſo
et lucifero Ezechielis .xxviij. In delicijs
paradiſi dei fuiſti. Eſt et beatitudo acci/
dentalis que cōſiſtit in cōſpectu humani
tatis xp̄i: ꝛ delectatione cōſequēti: p quā
ſicut p inſtrm coniunctū diuinitati ſunt
ſcti adducti ad gl'iaꝫ: ꝛ illā viderūt apli ad
miſſi ad videndū trāſfigurationē xp̄i: qꝛ
non viderūt chriſti diuinitatē ſicut paul⁹
ſed tm̄ ei⁹ hūanitatē in forma glorioſa et
tamē in eius aſpectu fuerūt ſic delectati
q̄ voluiſſent ibi perpetuo manere: ideo
petrus dixit. Domine bonum eſt nos ꝛc.
Conſiderandum quarto q̄ celū ſpūale
eſt triplex Rōnale Intellectuale ꝛ Sup R
ſubſtātiale: ꝛ vnūqȯq; ſuā hʒ triplicitatē
Rationale celū eſt homo: ꝛ dicit̄ ratio
nale a ratione:quia homo app̄hendit in/
quirēdo cōferendo componēdo ꝛ rōcinā
do. Angelus dicit̄ intellectualis: ex eo q̄
intelligit intuitiue ſine rōcinatione : ꝓut
declaratū eſt.j.trac.c.xxvj. Qꝛ aūt homo
celum dicitur patet quia dicit Salomon
Anima iuſti ſedes eſt ſapiētie: ꝛ ꝯſequen
ter dei: vn̄ dicit San. Bonauen. Sancti
dicunt̄ celi ꝓpter vite ſublimitatē Phil'.
iij. Noſtra conuerſatio in celis eſt ꝓpt ho/
norum operū claritatem Phil'.v. Inter
quos lucent ſicut luminaria in mūdo ver
bum vite ꝯtinētes: ꝓpter ꝓpoſiti firmita/
tem pš.xxiij. Uerbo dn̄i celi firmati ſunt
ꝓpter deum in eis quieſcentē per gratiaꝫ
Eſaie.lxvj. Celum ſedes mea. In hoc ce
lo rōnali ſcꝫ homie ſunt tres celi. Primū
dicit̄ imaginatio p̄mo raptui deſeruiēs:
q̄ fit ſup ſenſus exteriores. Scdm celum
ꝛ mediū dicit̄ ratio. In illud celū fit ſcdo
raptus ſup potētias inferiores ſenſuū ex
teriorū et interioꝝ. Celum ſupremū ſiue
tercium in celo rōnali in qȯ raptus fuit
paulus dicit̄ mens: capiendo mentē pro
eminētibus viribus in celo rōnali vicꝫ p
tota imagine ad quā factus dicit̄ homo:
ꝓ memoria ſcꝫ intellectuali. Ratione ſi/
ue ntelligētia ꝛ volūtate nāli:q̄ eſt ſinde/
reſis: vt dictū eſt ca.xv. Nā raptus pau/
li (vt dicit Cancella.pariſieñ.) fuit in ſup
mam partem anime rōnalis: dum mens
pauli ita fuit ſuſpenſa in ſuis actibus: vt
nil meminerit: nil intellexerit : nil dilexe/
rit niſi ſolum deum. Potentie inferiores
ſenſus ſcꝫ exteriores ꝛ interiores. Simili
ter ꝛ ratio ꝛ appetitus ſenſitiuus ꝛ rōna
lis eiſdem correſpōdentes non potuerūt
exire in ſuas operationes: ſed ceſſauerūt
ab actibus ſuis (debilitatis actib⁹ ꝛ fun/
ditus ablatis) q̄diu durauit raptus ꝛ ex

taſis Pauli: qui in tali exceſſu mentis co
gnouit deum p eſſentiā imediate ſine me
dio : nō per mediū creaturarū qȯ eſt me/
dium phoꝝ: vn̄ apl's ad Ro.j. Inuiſibi/
lia dei p ea que facta ſunt ꝛc. hoc mediuꝫ
eſt ſpeculū creaturaꝝ p quas veluti cau/
ſa in effectu inueſtigat̄. vn̄ apl's.j.Coꝝ.ij
Uidem⁹ nūc p ſpeculū ſcꝫ creaturaꝝ: in/
q̄tum p creaturas a nobis cognitas ſi/
cut per ſpeculū: ducimur in dei cognitio/
nem. Ex creatione em̄ creaturaꝝ: ordine
ꝛ bonitate: venim⁹ in cognitionē potētie
ſapiētie ꝛ bonitatis diuine: hec tria appro
priata ſunt inuiſibilia dei q̄ per ea que fa
cta ſunt cōſpiciunt̄. Quia vȯ infinita eſt
diſtantia inter ſpeculū creature ꝛ rē viſaꝫ
.ſ.creatorē: qꝛ effect⁹ nō pōt coequari vir
tuti ipſius p̄me cauſe : ꝓpter qȯ obſcure
relucet ibi ſimilitudo: ideo dicit apl's. Ui
demus nunc in enigmate.id eſt.obſcure.
Enigma em̄ (vt dicit Aug.xiiij.de trini.)
eſt ſimilitudo obſcura : nec etiā Paulus
vidit in raptu deum p mediū fidei: qȯ eſt
mediū fideliū: quo tanq̄ in enigmate vi/
dent deum p auditū. Nā fides ex auditu
eſt: vnde dicit Auguſti. de vtilitate credē/
di. Qꝛ em̄ credimus debem⁹ auctoritati:
q̄ em̄ deus ē trin⁹ ꝛ vnus: hoc ego credo
dei filio q̄ hoc enarrauit ꝛ p̄dicauit: ꝛ ſpi
rituiſctō qui hoc inſpirauit: ſ; Paulus deū
vidit in raptu p ſpeciē: hoc eſt p aptaꝫ vi
ſionē q̄ beati deum vidēt facie ad faciem
hoc eſt nude ꝛ ſine velamine. Hec vȯ ſpe
cies ꝛ clara viſio in patria velut premiuꝫ
ſubſtantiale: ſuccedit fidei viatoꝝ. In
S tellectuale celū eſt: angelus qui celū dici/
tur : iuxta illud Job.xxxvij. Tu forſitan
cuꝫ illo fabricatus es celos : q̄ ſolidi ſunt
quaſi ere fuſi: vbi glo. Poſſunt per celos
hi qui in celeſtibus ſunt conditi angelici
ſpūs deſignari: electoꝝ mētes celeſtib⁹ in
herentes: q̄ ſolidiſſimi vt ere fuſi ſunt: q̄a
ab integritate cepte fortitudis nulla mu/
tabilitatis rubigine cōſumūtur : hoc celū
ſimiliter tres habet triplicitates: nam ſm
glo. Auguſti. ij Coꝝ. xij. Dyonifius tres
ordines angeloruꝫ: ternos in ſingulis po
nens conſtuit. In primo angelos: archā
gelos: virtutes. In ſcdo principatus: po
teſtates: dominatiōes. In tertio tronos:
cherubin: ſeraphin: quoꝝ tertius vicini⁹
deum cōtemplat̄ ad quorū ſimilitudinē
vidiſſe deum Paulus dicit̄: nō p corpus
ſiue corporali viſione: vt in ſyna: nō ima/
ginabiliter: vt quādo quis videt non cor
pora ſed imagines rerū dei reuelatione:
vt Yſaias ꝛ Johānes in apocalipſi: ſed p
ſpeciem (non in enigmate) facie ad faciē
vidit Paulus ipſum deum: vna eſt.n.ibi
tota virtus amare qȯ videas : ꝛ ſumma
felicitas videre ꝛ habere qȯ amas. Dicit
etiam ibi glo. vel primū celuꝫ: dici poteſt
cognitio celeſtiū corpoꝝ : ſecūdū celeſtiū
ſpirituū: tertiū deitatis: de quo nūc dicē/
dum ē. Supſubſtātiale celum eſt diui/
na eſſentia: oim ſubſtantiaꝝ ſuperexcellen/
tiſſima vniuerſaliſſima ꝛ ſufficientiſſima
cauſa: ſub triplici genere cauſalitatis: q̄s
in deo ſemp coincidere neceſſe eſt: q̄ ſunt
efficiens: formalis: non intrinſeca ꝛ rei cō
ſtitutiua: ſed exemplaris: ꝛ finalis cauſa.
De hoc celo di pš.xviij. A ſummo celo
(id eſt. ab equalitate patris) egreſſio ei⁹:
vbi ſm gloſam: trinitas oſtendit̄: a ſum/
mo celo: pater egreſſio: eterna generatio
filij: a calore ſpūſſanctus: quē poſt aſcen
ſionem miſit apl'is: a quo nemo abſcōdit̄
qui vt deus corda hominū nouit : dicen/
do eius: notat vnitatē trinitat'. Et ip̄a
ſuperbenedicta diuinitas recte celum di/
citur: nam vt dicit ſctūs Bonaueñ. in. ij.
diſtin. iij. Celum eſt nomen corpori impo
ſitū qȯ ſurſum eſt : qꝛ ꝯtentiuū ſecretū ꝛ
quietū. Et hec triplex ꝓprietas repitur in
celſitudine diuinitatis: iō di celū. Eſt em̄
ampla immenſitate virtutis: ſecreta pro/
funditate cognitionis: quieta tranquilita
te delectationis . Hoc enim eſt celum ad
qȯ lucifer aſcendere voluit: quia ad hāc
celſitudinem: hoc eſt ſuperius omni celo
non ſitu ſed dignitate : ꝛ maius eſt omni
celo: non extenſione: ſ; ex ſua immēſitate

In hoc aũt celo ſunt ſolum tres ꝑſone.ſ. pater ⁊ filius ⁊ ſpũſſctũs: qui ſoli ſunt diuino ⁊ ꝑfecte equales: oĩa aũt creata ſiue corꝑalia ſiue ſpũalia intra empireũ ſunt de quo dicit Damaſce. ꝙ eſt continentia oĩm corꝑalium ⁊ ſpũaliuꝫ creaturarum.

E Conſiderãdum quĩto: ꝙ paulus nõ fuit beatus in raptu: qꝛ licet fuit raptus in tertiũ celum celi materialis. ſcꝫ empireũ: ⁊ in tertiũ celuꝫ celi rõnalis: vicꝫ apicem mẽtalem: ⁊ in tertiũ celũ celi intellectualis: in tres ſcꝫ ſuꝑiores ordines angeloꝝ celeſtis gerarchie: ⁊ ꝑ aptam viſionẽ ⁊ ꝑfectam fruitionẽ: clare cognouit ⁊ ꝑfecte dilexit ſuꝑſubſtantiale celum: diuinitatem in vnitate eſſentie: ⁊ trinitate ꝑſonaꝝ: nõ tamẽ ex hoc fuit beatus. Quis enĩ lumẽ eleuans animã Pauli ad videndã in raptu diuinã eſſentiam: fuit eiuſdem rõnis cum lumine eleuante aĩas beatoꝝ: verũtamẽ nõ fuit in Paulo ꝑ modũ paſſibilis qualitatis ꝑmanẽtis: ſꝫ ꝑ modũ paſſionis trãſeuntis: ideo ex tali eleuatiõe ſiue viſione nõ fuit Paulus btũs: qꝛ beatitudo (ꝓpter dotem certe ⁊ ſecure tentiõis) importat ꝑmanentiã. vt ſic verificet̃ illud Bernardi: ꝙ deus futurus eſt: rõni plenitudo lucis: voluntati multitudo pacis: memorie ꝯtinuatio eternitatis: vt retineat deum ineternũ: ⁊ ſic tota aĩa tota dotet̃ in tribus ſuis viribus: cõſimiliter fuit in trãſfiguratione xp̃i: dum ex diuina ordinatione gloria anĩe redundaret ad corpus: claritas trãſfiguratiõis fuit claritas glorie q̃tũ ad eſſentiã ſed nõ q̃tũ ad modum: qꝛ fuit eiuſdem rõnis cum illa claritate que eſt in corporibus glorioſis: ſꝫ nõ fuit ibi ꝑ modum qualitatis ꝑmanentis

F ſed ꝑ modũ paſſionis trãſeuntis. Conſiderandũ ſexto ꝙ deus ſuam diuinitatẽ nõ ſolum Paulo: ſed etiam quibuſdam aliĩs in veteri ⁊ nouo teſtamento nude ⁊ aperte oſtendit. iuxta dictũ beati Auguſ. vt vitam oſtenderet in qua poſt hanc vitam victuri ſumus: ac premiũ ⁊ operum virtuoſoꝝ quo non ſolum ad credenda: ſꝫ ⁊ agenda ardua a deo iniuncta animarent̃. Hanc enĩ ſuam deitatẽ deus nude ⁊ aperte in veteri teſtamẽto oñdit Moyſi: nõ quando eam petiit Exod. xxxiii. ſed poſtea vt habet̃ Numeri. xii. dicit tñ ibidem Lyra quãdo fuerit Moyſi cõceſſa viſio diuine eſſentie: ſe non legiſſe. Fuit etiam cõmunicata Yſaie. vi. ca. vbi gloſa. Deum nemo vidit vnq̃ corꝑali oculo: ſꝫ poteſt eum videre oculo cordis ſicut eũ vidit Yſaias. In nouo teſtamento vidit btũs Paulus in raptu: ꝑut ꝓbatum eſt ſupra. Beatus etiã Stephanus ſm aliquos deum vidit Actuũ. vii. Et hoc videt̃ dicere q̃dam gloſa ſuꝑ locum illum: que talis eſt. Quidam electoꝝ ad hoc in hac vita detenti: mũdato cordis oculo videre meruerunt gloriam dei: vt hic Stephanus ⁊ Paulus ad tertium celum raptus: ſed hoc dictũ Lyra non approbat: quia nõ videt̃ cõſonare dictis ſcõꝝ qui concorditer dicũt: ꝙ talis viſio nõ eſt cõceſſa alicui in vita preſenti: vtẽti ſenſibus exterioribus: niſi homini xp̃o. Stephanꝰ aũt nõ videt̃ tũc fuiſſe raptus: ſed magis vtens ſenſibus: vtpote loquẽs iudeis audiẽtibus. Qꝛ vo xp̃o vtenti ſenſibus conceſſa ſit viſio beatifica. patet nam xp̃s ab inſtanti ſue cõceptionis exiſtẽs comprehenſor. Habuit animã rõnalem perfecte beatã: ꝑ apertã viſionem ⁊ ꝑfectam fruitionem ſm portionẽ mẽtis ſuꝑiorem: ꝑut anima ſpũs eſt: ꝓpter vnionem ad ſuperius ſcꝫ ad deum: non tamẽ anima xp̃i fuit beata ſm portionem mẽtis ſuꝑiorẽ: vt natura vnita corpori: ⁊ ſm rõnem inferiorẽ: ⁊ vires inferiores ſenſuales: ⁊ ſm corpus: nam vt ſic erat viator paſſibilis ⁊ mortalis: vtens actibus inferioꝝ potẽtiarũ: ⁊ corpore organico: ad implendum precium noſtre redemptionis: ꝑut declaratum eſt ſupra. c. xi. vnde ⁊ Paulus nõ dicitur deum vidiſſe niſi in raptu ⁊ alienatione a ſenſibus. Secũdm legem nanq̃ cõmunem qua deus beatificauit homines: nullus poteſt eleuari a deo ad ſue eẽtie beatificã viſionẽ: niſi totaliter moriat̃: ſicut cõiter eſt de aĩabus nũc beatis: vnde dr̃ Exod. xxxiii. Non videbit me hõ ⁊ viuet. Uel niſi ſic abſtrahat̃ a ſenſibus corporis: ꝙ neſciat an ſit in corpore an extra corpus ſicut accidit paulo: hõ etiã mortalem vitã agens (vñ dr̃ in Cle. in gloſa de hereticis ad nr̃m) nõ põt obtinere omnẽ grãm beatifice ꝑfectionis (etiam per dei potentiã abſolutã) loquẽdo de beatitudine accidẽtali: q̃ cõſiſtit in dotibus corꝑis glificati: qꝛ ad illius beatitudinis ꝑfectionẽ ꝑtinet ꝑfecta impaſſibilitas et glificatio: q̃ ꝓpter ꝯtradictionẽ cum eius paſſibilitate ſtare nõ poteſt. Redeundo ad ꝓpoſitũ de Stephano dicit Lyra ꝙ a corpore xp̃i glificato exiſtẽtis in celo: fuit immutatus oculus Stephani ad viſionem humanitatis xp̃i: nã in ꝓtãte glorioſi hominis eſt ꝙ corpus ſuum qđ totaliter eſt ſubiectũ aĩe videat̃ a longe ſicut a prope. Deitatẽ tñ xp̃i nõ potuit videre Stephanus iſto modo. Sed ſicut in viſione imaginaria format̃ aliqua effigies ad repñſentãdum deum: ita exterius põt diuinitus formari ad immutationẽ corꝑalis oculi. Sicut ſuo modo fit in apparitione angeloꝝ qñ apparent in corporibꝰ aſſumptis que corꝑaliter vident̃: ita aliqua effigies corꝑalis non a deo aſſumpta ſed formata põt ipm̃ repñtare oculo corꝑali: et ſic fuit in viſione beati Stephani. Mentaliter tñ cognouit ꝙ illa effigies nõ ipſa deitas fuit niſi tm̃ repñtatiue Et huic modo dicẽdi concordat lr̃a Act. vii. Ecce video celos aꝑtos ⁊ filium hoĩs ſtantẽ a dextris dei. Non ꝙ celi fuerint diuiſi cum ſint incorruptibiles ⁊ ſolidi tanq̃ ere fuſi: vt dicitur in Iob: ſed quia ſic clare vidit ac ſi nullum eſſet obſtaculum intermedium.

Beatus etiã Bñdictus raptus fuit ad dei clarã viſionẽ ꝯtemplandã: ita aſſerere videt̃ btũs Gregorius. ii. dialog. Et de quibuſdã aliĩs eſt pie credendum: vt ꝑ raptum ad hmõi viſionẽ ꝑuenerunt in preſenti vita cõſtituti: vt dicit Augꝰ. in ep̃la ad paulinam de videndo deum. Sanctus etiam Franciſcus ꝑut legit̃. ii. libro cõformitatũ fructu. iii. Franciſcus ſubleuatur vigintiuicibus raptum ⁊ exceſſum mentis mortalẽ adhuc vitã agens patiebatur: de quo pie credendum eſt: ꝙ ꝑ raptum ad dei beatificã viſionẽ ⁊ fruitionẽ ꝑuenit. Preſertim dum ſeraphicis deſideriis ſurſum actus: in ſacro monte Aluerne ſtigmata dñice paſſionis: ꝑ xp̃m ſeraphica ſpecie apparentem impꝛſſa ſuſcepit. Cum quatuor clauis mirifice fabrefactis: in manibus ⁊ pedibus: quoꝝ capita erant rotunda ⁊ nigra. Acumina oblõga retorta: de ipſa carne ſurgẽtia: carnem reliquã excedebant: adeo ꝙ inter curuationem arcualẽ acuminũ immitti valeret digitus manus: veluti San. Bonauẽ. in legenda ſancti Franciſci ſe refert didiciſſe ab his qui propriis oculis cõſpexerunt.

Non ſolũ San. Frãciſcus mẽte raptꝰ ſe fuit in deum: verũetiam in extaſi poſitus corꝑe ſubleuatus a terra. Nubecula lucida circũfulſus: a fratribꝰ viſus ẽ ſubleuatus a terra: in modũ crucis brachiis extenſis fratribus bñdicẽs. Btõ Anthonio in caplõ Arelatẽſi ꝓdicante de titulo crucis. Quatenus ꝑ eleuationẽ corporis ꝓſolito lumine illuſtrati ab extra: manifeſtaretur ſurſuꝫ actio ⁊ illuſtratio facta ex ſingulari grã dei in anima ſancti Franciſci ab intra. Unde legit̃ in ꝓmo libro conformitatũ fructu. viii. Et in ſcđo fructu. iii. Et in tercio libro fructu. iii. Qꝛ dũ ſctũs Franciſcus quadrageſimã angeloꝝ in monte Aluerne ieiunaret. Frater Leo ꝯfeſſor. s. Franciſci eundo de nocte vt diceret cũ eo matutinũ. Uidit eum aliqñ tam alte eleuatum ꝙ tangere poterat eius pedes: q̃s oſculando ⁊ amplexando dicebat. Deus ꝓpicius eſto mihi peccatori: ac per merita huiꝰ ſanctiſſimi viri: fac me tuã miſericordiã inuenire. Aliqñ vidit eũ eleuatũ ad cacumina arborũ. Aliqñ in tãta vidit eũ altitudine: ꝙ vix viſu poterat eũ attingere. Sctũs etiã Bo-

uauentura in ↄtēplatione poſitus viſus
eſt in aera leuatus: ꝓut legit in proceſſu
ſue canoniſationis: dū quodā tpe cū affe
ctu intenſo ſtuderet ↄtemplādo ⁊ anno-
tando vitam bti Frācīſci. San. Tho. de
aq̄no: qui ſctō Bonauenture ↄtempora
neus erat: ⁊ magna charitate ↄiunctus.
Accedēs ad cellā ꝑ foramē oſtij introſpi
ciēs vidit eū in ↄtēplatione raptū ⁊ a ter
ra mirifice ſublimatū. Tunc ſctūs Tho.
retrocedens ad ſuos: ſinamus inq̄t ſctm̄
q̄ laborat ꝓ ſctō viꝛ Frācīſco. Nam eo
tpe. s. Bonauē. vitā ſcti Frācīſci ↄtēplā
do ſtilo mirabili compilauit. Tale aliq̄d
de ſcō Thoma referūt: cuius corpus eti
x am ↄtēplatio leuabat a terra. Beatus
inſuper pater Egidius laicus ſcti Fran-
ciſci ſocius ⁊ diſcipulus in ordine terꝰ.
Inter ꝑmitiuos ſcti Frācīſci frēs: ſingu
lari raptu fuit ꝑdotatus: ꝓut legit in li-
bris Cronicaꝝ ⁊ cōformitatū or. minoꝝ.
Similiter in libro hiſtoriarum. iij. titulo.
xxiiij. §. xij. Anthonini ordinis ꝑdicatoꝝ.
Ad auditū ſiquidē dn̄i vel patrie celeſtis
ſtatim corā oībus rapiebat: vn̄ h̄ cogno-
ſcētes paſtores ⁊ pueri: vt eū videbāt ab
alijs edocti: clamabāt paradiſus paradi-
ſus: ⁊ ipe audiēs ſtatim rapiebat ibidem
Et q2 ſic freq̄nter rapiebat a ↄſortio ho-
minū ſe ſubtraxit: et ſtabat in cella reclu-
ſus. Fuit etiā corā varijs ꝑſonis intra
⁊ extra ordinē ſepius raptus. Corā do
mino papa Grego. ix. ter fuit raptus: in-
uitatus a dn̄o papa ꝑdicto ad prandium
Quidā de aſſiſtētibꝰ ſuggeſſerūt dn̄o pa-
pe vt faceret eū cātare: frater Egidiꝰ rn̄-
dit. Quē cantū ꝑ vis me cātare: ⁊ ſic plu
ries replicās: ⁊ currēs ad aliā partē pal-
lacij: ponēdo vnū pedē ſup aliū: ⁊ raptus
ſtetit vſqꝫ ad horā veſptinam. Et ꝓbauit
dn̄s papa ⁊ q̄ cū eo erāt q nec ſēſus nec
pulſus erat in eo. Dn̄s autē papa ꝑcepit
Egidio fratri ꝑ obedientiā q ſtatim de-
beret ad eū redire de raptu. Statim vir-
tutē ſenſit obediētie q̄ inſenſibilis videba
tur: cucurrit ad papā ⁊ pedibꝰ ſuis ꝓuo-
lutus dixit culpā ſuā. Et papā alloq̄ndo
informauit de mō ⁊ regimie obſeruando
in eccleſia. Sexto anno a ſua ↄuerſati
one in loco de fabrione qui eſt in planicie
peruſij: quadā nocte dum deuote oraret:
tāta fuit dulcedine repletus: q ſibi vide-
bat q dn̄s vellet aīam eiꝰ a corpore edu
cere: ⁊ cepit ſentire q̄liter corpus morie-
batur: ꝑmo a pedibus ⁊ ↄſeq̄nter: donec
aīa exiret: ⁊ ſtans extra corpꝰ ꝑ nimia pul
critudine delectabat ſeipā videre. Erat
eū lucidiſſima et ſubtiliſſima ſupra eſti-
matione ſic ipe retulit ꝑpe mortē. Et tūc
aīa fuit rapta ad contemplāda ſecreta ce
leſtia q̄ vnq̄ noluit reuelare. In loco
etiā Scetone iuxta duxinā ciuitatē Tu
ſcie: tribus diebus an̄ natiuitatē dn̄i fra-
tri Egidio orāti: apparuit dn̄s xp̄s: et vl-
tra eius humanitatē vidit eiꝰ diuinitatē:
⁊ durauit hec apparitio non cōtinuo ſed
interpolatim vſqꝫ ad vigiliā epiphanie.
Qua viſione tanta fuit dulcedine reple-
tus: vt crederet aīam exire a corꝑe que et
exiuit aliq̄n. Alia etiam vice raptꝰ fuit co
ram ſan. Bonauē. tunc gn̄ali miniſtro in
horto ꝑ tres horas. Morā etiā eo faciē-
te in loco de Agello comitatus peruſij: a
poſt veſpas ab hora q̄ cenauerat et dul-
ciſſima verba dixerat fuit raptus vſqꝫ ad
gallicantū. Et tunc ipo raptu ceſſante cū
ꝑgeret v̄ſus cellam: tm̄ lumen aduenit ⁊
ſplēdor: q lumē lune fuit abſorptum qđ
vidētes fratres merito ſtabāt ſtupefacti.
Quibus ipe dixit q̄d feciſſetis filij ſi ma-
iora vidiſſetis: q̄ magna inq̄t non videt:
modica magna credit. In ꝑfatis vero ra
ptibꝰ mirabiles ↄſolatiōes recepit: q2 de
um videbat ⁊ ſctōs. Viſio tn̄ in loco Sce
tone ex recitatō ab ipſo fratre Egidio fuit
mltū mirabil'. Primo vt dicebat tali viſio
ne ex certitudine dei ⁊ oīm diuinoꝝ oēm
amiſit fidē. Scđo q2 paulꝰ neſciebat an i
corꝑe vel ex̄ ſe raptū fuiſſe: frat egidiꝰ ſci-
uit: nā ex̄ corpꝰ ſic cuidā fratri reuelauit.
Tercio q2 hac viſione vt ipſe aſſerebat:
fuit omnium chariſmatum ⁊ ſpūſſancti

donis repletus. Quarto hac viſione fa-
ctum eſt vt ſi q̄n ſermonē vel verba audi
ret de deo vel gloria ꝑadiſi: ſtatim rapet:
claruit hoc: cum ſemel frater Egidius di
xit. s. Bonauen̄. tunc generali. Pater mi
multas gratias fecit vobis deus: nos in-
ſipiētes quid poteremꝰ facere: tanq̄ ydio
te nullā ſciam accepimus. Rn̄dit. s. Bo-
nauen̄. Si deus nullā grām daret homi-
ni niſi vt ipm̄ poſſet diligere ſufficeret: et
frater Egidius: poſſet ne ydiota tm̄ dili-
gere ſicut lr̄atus. Rn̄dit. s. Bon̄. Vna ve
tula plus pōt etiā quā mgr̄ in theologia:
tunc frater Egidius in feruore ſpūs ſur-
rexit: vadēs in hortū verſus ptē q̄ reſpi-
cit ciuitatē: ⁊ clamauit: vetula paupcula
ſimplex ⁊ ydeota: diligas dn̄m deū tuū
⁊ poteris eſſe maior q̄ Bonauē. ⁊ ſic cla
mans fuit raptus ⁊ ſtetit immobilis per
tres horas. Poſtq̄ vero frater Egidius
diem clauſit extremū: dicebat de eo ſctūs
Bona. q ſibi ꝓ ſpāli grā ↄceſſum ē a do-
mino: vt in his q̄ ad bonū aīe ꝑtinent ad
iuuaret inuocatus. Frater Egidius di
cebat ſe quatuor vicibꝰ natū. Primo de
ſua genitrice. Scđo in baptiſmo. Tertio
in ingreſſu religiōis. Quarto in raptu: q̄n
deus ſibi apparuit in loco ſcetone. Et in
hac natiuitate ꝑdidit oēm fidem: q2 apta
viſione cognouit ea q̄ ſunt fidei: ⁊ ſic fuit
ſemꝑ ꝑfectiſſime ↄſolatꝰ: cui dixit frater
Andreas de Burgūdia ſocius ſuus. Si
nō habēs fidem: q̄d faceres ſi tu eſſes ſa-
cerdos: ⁊ velles dicere miſſam ſolennē:
quō tu diceres Credo in vnū deū: opor-
teret te dicē vt m̄ videt. Cognoſco vnum
deū. Rn̄dit frater Egidius leta facie: val
de ⁊ cantās alta voce dixit: cognoſco vnū
y deū ꝑrem oīpotētē. Cōſiderandū ſe-
primo: q de beata v̄gine Maria pie etiā
credendū ē q raptū patiebat vſqꝫ ad vi-
ſionē ⁊ fruitionē deificā. Preſertim dū in
eiꝰ vtero xp̄s moraret: q2 ꝑuilegia grārū
alijs cōceſſa nō ſunt ab ipſa neganda: ꝓ-
ut dicit Hiero. in ſmone de aſſumptione
beate virginis. ⁊ Bernar. in ep̄la ad lug-
dunen̄. Probabile ē q Maria aliq̄n ra-
pta fuit: atqꝫ multo diuinius fuit i Ma-
ria diuiſio ſpūs ⁊ anime q̄ in Paulo vel
ceteris viatoribꝰ: quia nulli motus anie
rōnalis q̄ nati ſunt obedire rōni: ꝑueni-
bant in Maria iudiciū rōnis vel ſpiritꝰ:
ſecus in alijs q̄ ꝓpterea peccare potuerūt
venialiter. Dicit notanter de motibꝰ qui
nati ſunt obedire rōni: ꝓpter motus nu-
tritiue potētie vel naturalis: q̄ nō ſequun
tur cognitionē aliquā: ideo mouent non
ex imperio vel motu rōnis: ſ3 nature quodā
impulſu trahunt. Vn̄ ſctūs Bona. in
opuſculo de ſeptē gradibus ↄtēplatiōis:
ſex ꝑmos gradus dicit in via poſſe acq̄rē
Septimū vero in patria dicit ↄferri: quem
hic in via Paulo ⁊ Marie dicit eſſe col-
latū. Dicit igit Primū igit dicimꝰ ignē
ſcđm vnctionē: tertiū extaſim: q̄rtū ſpecu
lationē: q̄ntū guſtū: ſextū quietē: ſeptimū
gloriā (Eſt eīn gloria ſcđm Ambro. clara
cum laude dei noticia: ⁊ dr̄ quaſi claria: c
mutata in g) Primo eīn aīa ignit: ignita
inungit: vncta rapit: rapta ſpeculat vel
cōtemplat: cōtēplans guſtat: guſtās qui
eſcit: hec in via poſſunt acq̄ri: nō tn̄ ſubito
ſed gradatim. Citius aūt hec expit q̄ fre-
quētius in ſpūalibꝰ ſe exercet. Septimꝰ
in patria cōfertur abūdantius: his qui in
precedentibus ſe gradibus exercuerunt.
Unde declaratis ſex primis gradibꝰ: ſub
iungit: de ſeptimo tutius tacendum q̄ lo
quendum cenſui: quoniā nulli viatorum
aſcenſus ſiue viſio huius gradus patere
potuit: niſi illi celeſti Paulo: qui ſe raptū
vſqꝫ ad hmōi ꝑ ſacrā ſcripturā aſſerit (d̄
ceteris vero viatoribꝰ ſcp̄tura ſacra nil loq̄
tur: de multis tn̄ pie credēdū ē ad hmōi ꝑ
ueniſſe raptū) ↄcludit de btā v̄gine. Fe-
lix certe ſupdulciſſime ⁊ glioſiſſime virgi
nis marie aīa: qđ nulli ſctōꝝ aliq̄n poſſi
derūt. Portauit ēt illā gloriā a q̄ portant
ceteri: aſcēdit illa ḡdu hūc ꝑ fidei cogni-
tionē: deſcēdit ille ad eā ꝑ carnis aſſūptō
nē: q̄d hūc gradū: hanc gl'iā cenſeā: nihil
aliud q̄ ipſum quem peperit: quem lacte

virgineo educauit:manibus eburneis cō
trectauit : dulciſſimo gremio fouit: pudi-
ciſſimo vultu blandiebat̄:caſtiſſimo am-
plexu complexata eſt:dn̄m noſtrū Jeſuz
xp̄m:q̄ eſt benedictus in ſecula ſeculoꝛuꝫ
Z amen. Cōſiderandū octauo: ꝙ raptus
fuiſſet in ſtatu innocētie: ſed nō habet lo-
cum in ſtatu gloꝛie. Pꝛimū pꝫ:nā in ſta-
tu innocētie raptus ⁊ cōtemplatio potiſſi
me viguiſſet: cum ꝓpter anie puritatem.
Nulla eñ fuiſſet ibi nebula ⁊ macula: et
ſic deus ibidem cōtemplabat̄ ꝑ ſpeculuꝫ
clarū:⁊ ideo in ſtatu innocentie cum ima
go nō eſſet viciata:ſed deifoꝛmis ꝑ grām
effecta:ſufficiebat liber creature ſeu natu
Liber multiplex re(nam p̄ter libꝛos ſcripture mūdus iſte
tot⁹ dicit̄ liber nature ſeu creature : ſicut
in quolibet eſt liber cōſcientie : iuxta cui⁹
inſcriptionē homo finaliter iudicat̄) vita
etiam cuiuſlibet viri iuſti ⁊ prudentes li-
ber vocat̄ exemplaris:in quo legere ē:ex
vultu:ex geſtu: ex vniuerſa coꝛpis cōpo-
ſitione moꝛes bonos:in malū vō ꝯtrariū
(oīs etiam inſtitutio eccleſiaſtica:in ve
ſtimentis miniſtroꝝ:⁊ ceteris oꝛnamētis
liber ē myſticoꝝ ſenſuū plenus) Jn libꝛo
ergo creature exercuiſſet ſe homo ꝓ ſta-
tu innocētie:ad ꝯtuendū lumē diuine ſa-
pientie:vt ſic ſapiēs eſſet cum vniuerſas
res:videret in ſe:videret in ꝓpꝛio genere:
videret ⁊ i arte:ſm̄ ꝙ res tripliciter habēt
eſſe.ſcꝫ in materia vel in natura ꝓpꝛia:in
intelligētia creata ⁊ arte eterna. Jn ſta-
tu tñ hominis ꝓ natura deſtituta ꝑ pctīn
ſollicitudines velant memoꝛiā:fantaſma
ta intelligentiā: concupiſcētie voluntatē:
ideo mens nō pōt tā libere rapi in deum.
Facies tñ hōis ꝓ ſtatu nature inſtitu
te recipiebat velamen : ſaltem in ſomno:
in quotidiano opis obſequio : vt nō tota
claritate faciei ſemꝑ ferret̄ in deū:ꝓut fit
in ſtatu gloꝛie. Tum etiā ſcd̄o raptus
fuiſſet in ſtatu innocentie: ꝓpter carnis ⁊
virium inferioꝝ obedientiā ad volunta-
tē ſine rebellione:quibus duobus : q̄a vt
plurimū aīa caret in ſtatu nature lapſe:

ideo vix pōt ad ꝑfectū gradum ꝯtempla
tionis attingere. Scd̄m ꝙ vicꝫ raptus
nō habet locū in ſtatu gloꝛie: patꝫ ex duo
bus. Pꝛimo:naꝫ aīa poſt reſurrectionē
erit in coꝛpe glorioſo:qđ nullo mō impe-
diet opus intelligētie: velut fit i ſtatu mi-
ſerie:vbi coꝛpus qđ coꝛrumpit̄ aggrauat
aīam:⁊ depꝛimit terrena inhabitatio ſen-
ſum multa cogitantē.Coꝛpus nanqꝫ glo-
rioſum ꝑfecte obediens: anie erit in con-
templationis ſolatiū:⁊ i eterne felicitatis
augmentū. Vñ dicit.s.Bona.in breui-
loquio : ꝙ quatuoꝛ dotes coꝛpis glorioſi
ſunt cōditiones nobiliſſime: q̄ coꝛpus oꝛ
dinant ad anie beate actionē.Eſt aūt btē
anie duplex actio . Vna eſt cognitio ſiue
viſio aperta ſummi veri: ad quā oꝛdinat
claritas coꝛpis gloꝛificati: qm̄ ſpūs eſt in
viſione lucis eterne clarificatus : ideo in
eius coꝛpe maxima debꝫ claritas reſulta
re. Scd̄a actio beate anie eſt dilectio:
que eſt delectatio magna:que ꝯſiſtit in cō
iunctione cōuenienꝭ cū cōueniēte:ratiōe
cuius in coꝛpe glorioſo erunt tres alie do
tes. Pꝛima dicit̄ impaſſibilitas vt nō re-
trahat̄ ſpūs a deo:qꝛ tentione eternitatis
ſpūs factus eſt oīno impaſſibilis: ideo in
eius coꝛpe debet eſſe impaſſibilitas tam
intra q̄ꝫ extra.Scd̄a dicit̄ ſubtilitas ⁊ ſpi
ritualitas:vt interponat̄ nihil inter dile-
ctum ⁊ diligens:qꝛ in dilectione illius ſū
mi boni ſpūs humanus factus ē ſpūalis
ideo in coꝛpoꝛe debet habere coꝛrn̄dentē
ſubtilitatē ⁊ ſpūalitatē . Tertia dos coꝛ-
poꝛis diſponēs ad dilectionē anie: ē agili
tas vt ꝯiungat̄ deo:qm̄ ſpūs ꝓmptiſſim⁹
eſt ad tēdendū in deū : ideo in eius coꝛpe
glorioſo debet ſumma agilitas reꝑiri.
Scd̄o patꝫ ꝙ raptus nō habet locū in
gloꝛia. Raptus eñ ꝓut dictū eſt impoꝛ-
tat eleuationē potētie ſupioꝛis ſupꝛa infe
rioꝛes:quꝝ actus ceſſant ⁊ ligant̄ : vel ſic
debilitant̄:vt ſupioꝛē potentiā nō impe-
diant in ſua opatione. Jn gloꝛia vō cele-
ſti poſt coꝛpis reſumptionē:oēs poten
tie anie erunt cōtinuo in ſuis opatiōibus

vn̄ dicit ſctūs Bona.i ſoliloqo: tūc o aīa
(vt dr̄ Yſaie.lx.) videbis regem gl'ie in de
coꝛe ſuo . Splendoꝛ nanqꝫ gloꝛie eterne:
eſt tante pulcritudinis : vt etiam ipſi an-
geli qui ſole ſunt incōꝑabiliter clarioꝛes
eo ſaciari nō poſſunt:⁊ afflues delitijs:in
ſtupenda diuine claritatis viſione:⁊ hoc
quo ad potētias ſupmas mētales: intelli
gentiā ⁊ voluntatē naturalem quo ad co
gnitionē matutinā qua deus in ſe cogno-
ſcit̄:⁊ miraberis:in tui ipſius delitioſa cō
ſideratione :⁊ dilataberis:in oīm creatu-
rarū ꝑfecta ſpeculatiōe:quo ad cognitio-
nē veſpertinā: que ē cognitio creature in
ſeipſa:referendo eam in laudē dei: ⁊ hoc
fit ꝑ rōnem ⁊ voluntatē delibꝛatiuā. De
hac duplici cognitione dicit̄ in.j.tract. c.
.xxix.ar.iij. Erunt nihilominus oēs
beatoꝝ ſenſus (reſumptis coꝛpibus) in
actibus ſuis:qđ nō cōpetit raptui viato-
T rū. Beatus Egidius vt dictum eſt ſen
ſu ⁊ pulſu carebat : raptus coꝛam papa
Gregoꝛio nono . Qualiter ſenſus in glo-
ria erunt in actibus. pꝫ in.j.tract.ca.xvj.
dubio.j.Et nō ſolum ſenſus erūt in actu
ſed in ꝑfectiſſimo actu. Vnde aduertēdū
ꝙ aīa ꝑ gl'iam ſubſtantialē gloꝛificabit̄
in oībus ſenſibus ſuis ſpūalibus . Vi-
debit eñ deum ꝑ claram ⁊ facialē cogni-
tionem:guſtabit ꝑ dilectionē: tanget per
adheſionem:odoꝛabit ꝑ trāſfoꝛmationē:
audiet ꝑ ſue voluntatis impletioneꝫ. Ex
his ſenſibus in aīa gloꝛificatis:redūda-
bit gloꝛia in ſenſibus coꝛpis glorioſi.Vi-
ſus erit tam ꝑfectus : ꝙ ab extrinſeco nō
pōt impediri nec coꝛrūpi : ſine obſtaculo
videbit oīa coꝛpalia : videbit oīa intra
ſicut extra : ⁊ coꝛdis ⁊ coꝛpoꝛis armoni-
as:atqꝫ interioꝛē membꝛoꝝ diſpoſitionē:
videbit oculus:ſubtus ſicut ſupꝛa:delon
ge ſicut de ꝓpe:minima ſicut magna:naꝫ
videbit Athomū in oꝛiente: in occidente
ſi ipē maneret: videbit ante ſic̄ retro non
ſe vertendo:ſupioꝛa oculos nō leuando:
inferioꝛa oculos nō inclinādo:videbit di-
uerſa obiecta ⁊ infinita tanq̄ꝫ vnita:⁊ qđ-

libet ſeꝑatim: videbit i nocte ſicut in die:
clauſis oculis videbit ſicut aptis. Au-
ditus ꝑficiet̄: nā nullū obſtaculū poterit
illum impedire: audiet ſimul oēs cantus
celeſtis regni:⁊ diſtincte oīum ſctōꝝ vo-
ces ⁊ cātus diſcernet : delonge ⁊ de ꝓpe.
Odoꝛatus oīm coꝛpoꝝ glorioſoꝝ ſua-
uiſſimū odoꝛē ſimul:⁊ diſtincte de lōgin-
quo ſicut de ꝓpe odoꝛabit. Guſtus i pa
tria nō eſt in actu aliquo q̄ deſeruiat nu-
tritiue:ſꝫ tm̄ inq̄ntū ē apphēſiuus ſapoꝝ.
Creabit eñ deus in lingua btōꝝ q̄ndam
ſuauiſſimā hūiditatē: ⁊ cuꝫ tali ſapoꝛe et
hūoꝛe:palatū ⁊ lingua imꝑpetuū incoꝛru
ptibilit̄ ſeruabunt̄: vel illa dulcedo redū
dabit ex gloꝛia dulcedinis anie in ſenſuꝫ
guſtus. Tactus etiā ineffabili delecta-
tione iocūdabit̄:nā aīa q̄etiſſima ſuauita
te affectus deo adherebit:hinc eſt ꝙ aīa
coꝛpi iūcta hāc iocūdiſſimā adherentiaꝫ
impꝑtiet̄.Hec aūt expꝛientialis ſenſuū ꝑfe
ctio:in pn̄ti vita nō pōt bn̄ intelligi:niſi q̄
ꝑ p̄uilegiū aliq̄n experti ſunt. Hec de q̄nqꝫ
ſenſuū ꝑfectione ponit:s.Bern̄.in de do-
ctrina xp̄iana:ſer.lxiij.ar.ij.ca.ij.
De vnione ſeu trāſfoꝛmatiōe amoꝛis.
Capitulum xvij
Decet p̄bs Bonū cūcta exoptāt: A
D ſ idē ſunt bonū ⁊ vnū:vn̄ qđ ap- De vnione
petit bonū ⁊ appetit vnū eſſe: vn̄ ſeu tranſfoꝛ
Boetius.iij.li.de ꝯſolatōe: ꝓſa.xj. oñdit matiōe amo
ꝙ q̄nto aliquid hꝫ plus de vnitate tanto ris.
plus hꝫ de bonitate ⁊ dicit.ꝙ oē qđ eſt:tā
diu ſubſiſtit ⁊ ē:q̄ꝫdiu vnū ē: ⁊ tūc neceſſe
interire ſit cū vnū eſſe deſierit: nā ſi vnuꝫ
remoueret̄:nullū vtiqꝫ coꝛp⁹ erit: qꝛ ſi par
tes coꝛpis q̄ in coꝛpe vniunt̄ diuiſeret̄:ipm̄
coꝛpus penit⁹ interibit. Jtē cū aīal ex aīa
⁊ coꝛpe vnitū ſit:ſi hāc vnitatē remoueret̄
nullū aīal remanebit. Jteꝫ in aīa rōnali
ſua p̄ncipia ſūt vnita q̄ ſunt mā ⁊ foꝛma
(ꝓut declaratū ē in.j.trac.c.xxvij. i fine)
q̄ ſi diuiderent̄ aīa in nihil verteret̄ : oīa
eñ ꝑ nām appetūt eſſe ⁊ ꝯſeruationē ſui
eſſe:⁊ refugiūt interitū toto poſſe: ḡ ſi nō
pn̄t eſſe niſi vnitate:oīa appetūt vnū eſſe

Si ergo tanta eſt vnitas ⁊ tãtus amoꝛ vni/
tatis in ſingulis creaturis: q̃ maxie hoies
vniti deberẽt eſſe ſiĩ in amoꝛe vnitatis: vt/
pote: q2 ab vno deo ad imaginẽ creati: ab
vno pcẽ gſiati: ⁊ ad vnam gl'iam oꝛdinati
Idcirco pñti in caplõ de vnione q̃ ẽ ꝓprie
tas amoꝛis dicendũ eſt primũ: de amoꝛis
trãſfoꝛmatione ſcdõ. Circa pmũ ad pmuz
de vnione. Conſiderãduz pmo q̃ ſpũs
rõnalis ad ſpũalia nõ ꝑuenit a carnalibꝰ
niſi ꝑ amoꝛẽ. Nõ eni vnit' deo ꝑ ſolã co/
gnitionẽ ſ ꝑ amoꝛoſam affectionẽ: ꝑ quã
deo vnimur ⁊ ei adheremus: dicẽte aplõ
.j. Coꝛinth. vj. Qui adheret deo (ꝑ fidẽ. ſ.
⁊ amoꝛẽ) vnus ſpũs ẽ. Dr̃ etiã Ioh. xvij
Pater fac vt ſint vnũ (.i. vniti ꝑ cha
ritatẽ) ſicut nos vnũ ſumus (ꝑ naturã)
Sũma nanqꝫ vnio ẽ in diuina eẽntia ſeu
natura in q̃ tres ꝑſone ſumma vnitate ſb
ſiſtunt: in ꝑdicta auctẽ: ſicut nõ impoꝛtat
eq̃litatẽ ſ q̃ndã lõginquã imitationẽ: de
vniõe aĩe ad deũ clarius elucefcit ex ꝓprie
tatibus amoꝛis: q̃ruꝫ vna eſt: amoꝛ rapit
ad amatũ ⁊ ide extaſim facit: de hac ꝓprie
tate dictũ eſt ꝑcedẽti caplõ. Alia ꝓprietas
amoꝛ iungit amantẽ cũ amato ⁊ q̃ſi vnũ
efficit: ⁊ illa ꝓprietas dr̃ vnio ſeu trãſfoꝛ/
matio: de q̃ in pñti caplõ dicendũ eſt: hic
loquendũ eſſet de varijs modis vnionuz
tã in coꝛꝑalibꝰ q̃ in ſpũalibꝰ: q̃bus breui
tatis grã relictis de ſola vniõe amoꝛis nũc
dicẽdũ erit. Hec aũt vnio amãtis cũ ama
to: ab Ariſtotele in ethicis tangit': vbi ait
Amicus ẽ alter ego. Cuius vnionis rõ ex
primit': cũ ab eodẽ dr̃. Amicoꝝ ẽ idẽ velle
⁊ nolle. Spũs ergo nr̃ cuꝫ deo adheret ꝑ
intimũ amoꝛẽ: vnus ſpũs ẽ cũ eo: ꝑ volũ
tatis ꝯfoꝛmitatẽ. Solus eni amoꝛ ꝑfectꝰ
⁊ ꝑfecte deo adherẽs veraciter oꝛat. fiat
volũtas tua (hoc ẽ libtas nr̃i arbitrij fo/
ciet' ꝑ grãm ⁊ amoꝛẽ tue voluntati) ⁊ qui
ſic oꝛat: oꝛat vtiqꝫ in ſpũ ⁊ veritate: ſicut
oꝛanduꝫ eſſe veritas docuit in euangelio.
B Conſiderandũ ſcdõ q̃ in pñti amoꝛis
vnione principalius dicendũ occurrit de
vnione creature intellectualis cũ deo: ꝑ/
ueniẽte ex amoꝛe gratuito ⁊ fruitiuo actu
ali: de quo dictũ eſt. ca. xiiij. in ſexta diui/
ſione amoꝛis. nã ⁊ ſequẽtes amoꝛis ꝓprie
tates ex amoꝛe gratuito ⁊ fruitiuo proce/
dunt. Pro quo notãdum q̃ vnio natu
re intellectalis cũ deo in via vel in patria
nõ põt ꝯſiſtere ꝑ trãſfoꝛmationẽ eſſentia
lem diuine nature in naturã intellectua/
lẽ creatã: ſ ꝑ vnionẽ aptitudinalẽ habitu
alem ⁊ actualẽ. Hec ſcdã ps patebit ꝓſe
quẽdo varios modos vniõis: ſ pma ps
pz: q2 impoſſibile ẽ q̃ diuina natura cõ/
currat cũ alia: ſicut ps ad ꝯſtitutiõeꝫ ter/
tij: vel q̃ alia trãſeat in ipſam: vel ipſa in
aliã: ꝓpter diuie nature ſimplicitatẽ ⁊ vni
tatem ꝑfectiſſimã: vñ Leo papa: ſimplici
diuinitatis nature nihil addi põt vel mi/
nui põt: q2 ſemꝑ eſt qđ eſt: cui ꝓpriũ ẽ: cui
ſempiternũ eſt: cui idẽ eſt viuere ⁊ intelli/
gere. Uerũtñ multiplex eſt in donis. Alij
dat' ſmo ſapie ⁊c. ꝓpterea vnio diuitatis
ad humanã naturã ꝑ ꝑticipationẽ carniſ
in virgine: nõ fuit in vnitate nature ſ ꝑſo
ne: nõ ꝑſone hũane ſ diuine: hoc eſt non
aſſumpte ſ aſſumẽtis: nec ꝑſone cuiuſli/
bet: ſ ſolius vbi. Cõſiderãduz tertio q̃
vnio aliquoꝝ ꝑſupponit eſſe in. Nihil. n.
alicui vnit' niſi ꝑ inexiſtẽtiã. Inexiſtentia
eni dicit q̃ndã ꝯueniẽtiã duoꝝ in aliq̃ ter
tio: ⁊ illa ꝯueniẽtia ſimilitudo coaptatio
ſeu inclinatio dicit' amoꝛ ꝑ quẽ amãs vni
tur cum amato: nã ſm Dyo. c. iiij. de diui
nis no. Amoꝛ eſt virtus vnitiua. Unio
aũt amãtis cũ amato duplex ẽ. vna ẽ ſm
rem purã cũ amatũ realiter adeſt amãti
ſm ꝯuenientiã amoꝛis. Et talis vnio eſt
effectus amoꝛis. vñ refert phs. ij. politice
Ariſtopãtes dixit: q̃ amãtes deſiderarẽt
ex ambobus fieri vnũ: ſ q2 ex h̃ accideret
aut ambos aut alterũ coꝛrumpi: querũt
vnionem realem: vt ſcꝫ ſimul ꝯuerſent'
ſimul loquẽtur: ⁊ in alijs huiuſmodi ꝯiũ
gantur. Alia eſt vnio ſm affectũ: ⁊ illam
facit amoꝛ foꝛmaliter: quia ipſe eſt talis
vnio ſeu nexus: ⁊ cauſat' ab apprehẽſio/
ne precedẽti: naꝫ motus appetitus (ꝓut

frequẽter dictũ eſt: ſequit' apphenſionẽ)
patet hoc pmo de amoꝛe ꝯcupiſcẽtie. Cũ
eni aliq̃s amat aliq̃d q̃ſi ꝯcupiſcẽs illud:
apphẽdit illud q̃ſi ꝑtinẽs ad ſuũ bene eẽ.
Siĩr cũ aliq̃s amat aliquẽ amoꝛe amici/
cie: vult ei bonũ ſicut ſibi ipſi: vñ apphen
dit eũ vt alterũ ſe in q̃ntũ vult ſibi bonum
ſicut ⁊ ſibi ipſi: et inde eſt q̃ amicus dicit'
alter ipſe. Et Augꝰ. in. x. cõfeſſio. dicit. Or
bene dixit quidã de amico ſuo dimidiuz
C aĩe ſue. Conſiderandũ quarto q̃ iuxta
varios modos inexiſtẽtie dei ⁊ creatu/
ris: varie oꝛiunt' conuenientie amoꝛes et
vniones Circum ergo ꝓpoſito deſeruit cõ
ſiderandũ: q̃ deꝰ rebus ineſt nãliter: vn/
de ꝓuenit vnio naturalis aptitudinalit':
vnde vnio aptitudinalis habitualiter: vñ
habitualis actualiter: vnde ꝯſurgit vnio
actualis de q̃bus dicendũ eſt nunc ꝑ ſin/
gula. Unio prima dicitur naturalis
Deus ineſt rebus generali inexiſtẽtia ſm
triplex genus cauſe Efficiẽtis appropria
te ad potentiã Foꝛmalis appropriate ad
ꝑſentiã. Finalis appropriate ad eſſentiã
Ita q̃ cõtra infinitatẽ diuine potẽtie: ni/
hil valet: ꝓpter limpiditatẽ diuine preſen
tie nihil latet. Extra immenſitatẽ diuine
eſſentie nihil manet. Quia eius virtus ad
oĩa ſe extendit: oĩa nuda ⁊ apta ſunt ocu
lis eius quia in rebus eſt ⁊ res ineſſe con
ſeruat Hoc modo deus eſt in re qualibet
vſqꝫ ad inſenſibilia ⁊ demones: immo et
ſi ꝑ impoſſibile res non depẽderẽt a deo
in aliquo genere cauſe. tamen ꝓpter im/
menſitatem diceretur deus adhuc eſſe in
rebus: quia res non eſſent ſine deo ipſas
D penetrante: neqꝫ deus ſine eis. Unio
ſcdã eſt qua natura intellectualis vnitur
cum deo ⁊ dicitur Aptitudinalis. Et at/
tenditur ſm triplicem naturalem eiꝰ po/
tentiam in vnitate eſſentie: que ſunt vis
memoꝛatiua intellectiua et volitiua. Se/
cundum has potentias: anima eſt imago
dei: ꝓut dicit' in pmo tracta. v. ⁊ vj. capi/
tulis. Et hec vnio dicitur aptitudinalis.
Quoniã anima in principio ſue creatio/
nis eſt ſicut tabula nuda: apta nata tamẽ
perfici: per habitus intellectuales moꝛa/
les et gratuitos: infuſos vel acquiſitos:
vt dicitur. j. tracta. ca. xlij. Nam per habi
tus potentie anime intellectiue ⁊ appeti/
tiue: ſuperueſtiunt' decoꝛant' ⁊ refoꝛmã/
tur ad ſimilitudinem dei. Nã imago dei
attendit' in naturalibus tribus predictis
viribus quibus anima apta nata eſt ca/
pere deum: vt cum recolat intelligat ⁊ di
ligat. Et dicunt' tres ille potentie natura
les: quia non poſſunt abolere a mẽte ipa
ſtante: vnde nec in demonibus lux harũ
potentiaruꝫ ſeu virium ſiue aptitudo na
turalium extinguit': quin in ſe lux exiſtat:
ꝓut eſſet ſol in luce ſua: etiam ſi nihil ex/
tra ſe actualiter illuſtraret: vnde homo ꝑ
peccatum oꝛiginale: perdidit ipam recti/
tudinem: non rectitudinis aptitudinem:
perdidit habitum: non tamen appetituꝫ.
Similitudo anime ad deum attendit' in
gratuitis quibus aĩa particeps poteſt
eſſe dei per illapſum deifoꝛmẽ. In via ꝑ
habitus ⁊ actus virtutum theologicaruꝫ
In patria tribus dotibus glorioſis: que
eſt tercia vnio de qua nunc dicetur.
Unio tercia intellectualis nature cum E
deo dr̃ habitualis: et hec eſt duplex ꝓ ſta
tu vie ⁊ ꝓ ſtatu glĩe. Pro ſtatu vie vnio
habitualis aĩe cũ deo: ꝓuenit ex amoꝛe
gratuito vniẽte affectũ mẽtis cũ deo: ⁊ ra
dicaliter fundat' in gratia gratũfaciente.
Hec vnitio ꝑ grãm ꝑſupponit tres virtu
tes theologicas dona ſimul et beatitudi/
nes ⁊ ceteros habitus: preſertim infuſos
quoꝝ grã gratificãs eſt radix foꝛma ⁊ fi/
nis. Quod dicitur ꝓpter gratias ſolũ gra
tiſdatis q̃ nõ reddũt ex ſe gratũ deo: q̃les
enumerat apl's de diuiſione grãrũ: q̃ licꝫ
ſint a ſpũſancto: poſſunt nihilominꝰ eſſe
ſine ipo gratificãte vel acceptãte: quia cõ
ſtat iſtas gratias eſſe non poſſe: ipſo non
operante ſm triplex genus cauſe: immo
ſi ſcrutamur acutius nulla res poteſt di/
ci eſſe in deo ⁊ ecõuerſo niſi ſm aliquam
habitudinẽ cauſe vel ꝓductionis vel cõſ

cationis:extendendo vocabulum cauſe
ad creationē efficiēter:ad ꝯſeruationē fi⸗
naliter:⁊ ad obiectalē motionē vel imuta
tionē formaliter. Stricte tñ loquēdo oēs
grē ſunt gratiſdate ꝑter charitatē. Cuius
ratio eſt q2 ſola charitate excepta (q̄ non
cōpatiꝛ q̄ðcunq mortale ꝯtra legē dei)
ceteri habitus ſtare pñt cū pctō mortali ⁊
grē ꝑuatione: ⁊ ecōtra grā ſtat ſine illis.
Correlariū:mens paruuloꝝ baptiſato
rum ⁊ gñaliter oim xp̄ianorū q̄ntūcunq
ſimplicium ſi ſint in grā:cenſenda eſt ſoli
deo tāq̄ ſponſo vero et ſoli viriri ꝑ habi⸗
tum fidei ſpei:licet nondū ꝑ dilectionem
operātis:ſicut dicit Augꝰ. in Enchiridiō
ꝙ fide ſpe ⁊ charitate coliꝛ deus: quāuis
habitus nō exeāt in actū Paruuli eñ nō
habēt vſum liberi arbitrij: parꝫ exemplū
in q̄litatibus materialibꝰ albedine nigre
dine colore:q2 forma cōicat actum ſuum
ꝑmū q̄diu manet in ſubiecto:ſic etiā ho⸗
mo dr̄ rōnalis ⁊ viuēs etiā dū dormit dū
actu nihil intelligit. Pro ſtatu glie vnio
habitualis aie cum deo attendiꝛ ſm tres
dotes in radice glie ꝯſummatas. Sūt tñ
dotes glie ſemꝑ ꝯtinue ſuis actibꝰ ex eis
elicitis ꝯiuncte: qm̄ felicitas ſm phm.x.
Ethi.in operatione cōſiſtit actualiq vni⸗
F one:de qua nunc dicendum eſt. Unio
quarta intellectualis nature cū deo diciꝛ
actualis:et eſt duplex ꝓ ſtatu vie ⁊ ꝓ ſta
tu glorie. Pro ſtatu vie attendiꝛ ſcðm
operationē ꝑceptiuā ⁊ experimentalē tri
plicis ꝟtutis theologice in radice grē gra
tumfaciētis. Gratia nāq gratumfaciens
vna eſt in radice ⁊ eſſentia: ⁊ triplex i ha⸗
bitibus ⁊ ꝟtutibus theologicis fundatis
et formatis in ea ⁊ ab ea: ꝓporcionabiliꝛ
ad eſſentiā diuinā vnā in trinitate ⁊ trinā
in vnitate. Sicut ⁊ mens vna eſt in eſſen
tia ⁊ trina in potētia: ꝓut in ꝑmo tracta.
ca.v.diffuſe extat declaratū. Diciꝛ aūt
vnio hec actualis: quia reſultat ex habi⸗
tuali ⁊ formali gratia gratumfaciēte ſe ꝓ
tendente in actus ſuos:que perfectior eſt
in actu ſcðo:ſua vicꝫ operatione q̄ i actu

primo formali ⁊ habituali. Exemplūꝫ de
formis alijs: dum ex actu ꝑmo qui eſt in
formare ꝓcedūt ad actus ſecūdos: ſicut
vita ad viuere:lux ad lucere:intellectꝰ ad
intelligere: ſenſus ad ſentire. Sed neq
gratia immediate elicit actus virtutum
theologicarum: ſed per voluntatē impe⸗
rat illas et potētie q̄ ſūt rōnalis iraſcibiꝛ
⁊ concupiſcibilis: mediantibꝰ habitibus
⁊ virtutibus theologicis: que ſunt fides
ſpes charitas eliciunt actus gratuitos: q̄
ſunt experimentales ⁊ actuales percepti
ones vniētes pro ſtatu vie aiaꝫ cum deo.
Sunt aūt actus virtutum theologicarū:
quia fides dirigit in ſummā veritatem in
credendo et aſſentiendo. Spes erigit in
ſummam maieſtatem ſiue largitatem: in
laudando ⁊ expectando. Charitas (q̄ ca
ra dicitur vnitas) vnit cum ſumma bo⸗
nitate in cōplectendo et diligendo: vnde
charitas ꝓut eſt virtus theologica dicit
habitum ⁊ cauſat vnionem habitualem:
quemadmodum deus habitualiter vniꝛ
per gratiam ⁊ virtutes in paruulis bapti
ſatis: de hac vnione dictum eſt in tercia
vnione. Sed neq ſatis eſt vnio gratuita
ſi nō actualiter percipiatur:ideo ꝓ quar
ta vnione de qua hic fit mentio requiri⸗
tur actuale experimentum et ſentimentū
⁊ vnio actualis affectus cum deo: q̄ cau
ſat actualis charitatis feruor: vt ſic cha⸗
ritas prout eſt habitus theologicus: ea⸗
dem eſt cum amore gratuito ſupernatu⸗
raliter infuſo diuina influentia: prout di⸗
ctum eſt ſupra caplo.xiiij. in ſexta amo⸗
ris diuiſione. Ab illo autem amore gra⸗
tuito habituali:reſultat amor actualꝭ fru⸗
itiuus et extaticus:qui idem eſt cum cha
ritate actuali: ꝓut eſt fructus ſpiritꝰ: vn⸗
de prouenit vnio actualis de qua hic fit
mentio. Nominatur etiam vnio actu⸗ G
alis experimentalis:quia conſiſtit in ex⸗
perimentali perceptione et ſentimēto in⸗
time ſuauitatis ꝯſolationis iocunditatis
⁊ delectationis: ꝓueniēs ex ꝯiunctōe aie
cū ſuꝑmo obiecto ſuo q̄ deꝰ eſt ꝑ amorē

actualem intenſum ⁊ feruidum: ex quo
ſequiꝛ ꝑceptio talis vnionis delectabilis
Eſt aūt delectatio cōiunctio ꝯuenientis
cum cōueniente: ꝑcepto ⁊ amato. Eſt
aūt experientia ꝑceptio ſimplex nō diſcur⸗
ſiua:cauſata immediate ab obiectali mo
tione: ita ꝙ ſufficit ad hanc ꝑceptionē ꝑ⸗
ſentia obiecti cum potentia ꝑceptiua:re⸗
motis impedimētis. Si eñ color obijciꝛ
viſui:ſufficit ad viſionē expimentalē im⸗
pedimētoꝝ ablatio: vt ꝙ oculus non ſit
clauſus nec cecus. Expientie eñ nomen
diciꝛ ab ex ⁊ pario: quia pariꝛ expientia
Perceptio ex rebus obiectis viribꝰ cognitiuis ⁊ affe
ctiuis. Ceterū ꝑceptio poniꝛ in diffinitōe
ꝓ genere:que ſm nomē diciꝛ perfecta ca
ptio: ⁊ hec cōuenit expimentali vnioni ꝑ
cipue:ſic deus ſummū ⁊ ſupremū obiectū
anime ſancte vniꝛ menti expimentali ꝑ⸗
ceptione:remotis impedimētis:occurſa⸗
tione vicꝫ curarum in memoria: fantaſia
rum in intelligētia ⁊ ꝯcupiſcētiaꝝ (q̄uis
nō ſemꝑ criminaliū) in volitiua ⁊ affecti
ua:q̄bus ſemotis mens vniꝛ deo ꝑ ſenti⸗
mentū ſuauitatis interne ⁊ leticie ſpūalis
Diciꝛ etiam vnio anie ad deum gratuita
qm̄ ad eam:nec natura ſufficit:nec attin⸗
git induſtria:qm̄ ſingulari ꝑuilegio daꝛ a
ſpūſancto q̄bus vult ⁊ qñ vult: ⁊ nō niſi
fidelibus xp̄ianis:q̄ntūcunq alij fuerint
ꝑ intellectum eleuati ⁊ illuminati. Deus
nanq in ſe ſufficiētibus bonoꝝ noſtrorū
nō eget:vult tñ gratuita pietate ſe cōica⸗
re creature ſue preſertim rōnali:cui vltra
ſimplex eſſe ꝯfert ⁊ bene eſſe: maxime ꝑ
grām ⁊ gloriam. Unio aūt expimenta⸗
lis cum deo ſic deſcribiꝛ a Cācellario ſuꝑ
Magr̄. Eſt ſimplex ⁊ actualis perceptio
dei:grē ſue:gratūfaciētis dono. Potius
aūt poniꝛ ꝑceptio q̄ cognitio: q̄a gñalis
eſt terminus ad oēm vim mētis ſcꝫ rōna
lem ꝯcupiſcibilem ⁊ iraſcibilē:vel ad vim
apprehenſiuā ⁊ affectiuā. Hec ꝟo experi
mētalis vnio eſt ꝑguſtatio q̄dam glorie:
pignus ⁊ arra felicitatis eterne: q̄lis hic
incipit ⁊ ꝑficiꝛ in gloria ꝑ grām ꝯſumma

tam. Aduertenduꝫ etiam ꝙ vnio actu
alis anime cum deo:nō ſolum attenditur
ex actibus trium habituū theologoꝝ:ſed
etiam ex actibus elicitis ex habitibus do
noꝝ beatitudinū ⁊ ceteroꝝ habituū fun⸗
datoꝝ in radice gratie gratūfaciētis: naꝫ
dicit.s. Bonauen̄.in breuiloquio. Qr̄ cū
gratia gratūfaciēs ſit vna: ramificaꝛ ta⸗
mē:in ſeptē habitus ſeptē virtutū: trium
theologicarū: ⁊ q̄tuor cardinaliū:ſeptem
donoꝝ ſpūſſancti. ⁊ ſeptē beatitudinuꝫ:
quas duodecim fructus ſpūs: ⁊ quinq
ſenſus ſpūales ꝯſequunꝛ: vnionē tñ deo
ꝑncipalius charitas efficit:nam oñes di
cti habitus licet ſint gratuiti ꝑ grāꝫ infor
mati: poſſunt tñ fieri informes ꝑ culpaꝫ
ſola charitate excepta que eſt virtutū for
ma: ꝓut diceꝛ in.iij. huius opis tractatu
Scðavnio actualis nature intellectua
lis cum deo (de qua ſupra memoratū ē)
eſt ꝓ ſtatu glorie:hec attendiꝛ ſm opatio
nem triplicis dotis in radice glorie ꝯſum
mate:quas includit ſimul fruitio: que eſt
cōſummata ꝑceptio dei clare viſi ⁊ perfe
cte dilecti. Actualis eñ expimentalis
facialis ⁊ immediata dei iocūdiſſima per
ceptio:nō habeꝛ hic in via de lege cōmu⸗
ni: ſed expectaꝛ ꝓ ꝑmio in gloria ꝯſum⸗
mata. Licet paulus Moyſes ⁊ pauci alij
(ꝓut diciꝛ ca.precedenti) deum in raptu
facialiter viderūt:hoc fuit ꝑ modū paſſio
nis trāſeuntis: nō ꝑ modū qualitatis ꝑ⸗
manētis. Fit aūt vnio ⁊ actualis dei per
ceptio in gloria: qm̄ gloria que eſt gratia
ꝯſummata ꝑ voluntatē:que impat tribꝰ
viribus anie rōnali iraſcibili ⁊ cōcupiſci⸗
bili:vt ꝑ tres habitꝰ ſeu dotes glorioſas:
que ſunt aperta viſio: certa tentio: perfe
cta dilectio:eliciant actus ſuos: qui ſunt
actualis cognitio: veritatis infallibilis:
actualis poſſeſſio: dignitatꝭ inamiſſibilis
feruidiſſima dilectio bonitatis infatiga⸗
bilis: huiuſcemodi actualis vnio cū deo
(prerequirens indeflexibilē ſubiectionē in
ferioꝝ potentiaꝝ anie ſub rōne inſepabi⸗
lem ꝯiūctionē rōnis ad deū:indiſcōtinua

lemq; ꝯuerſionẽ actualem totius hoīs in deum: quãdo ſez homo diuina dulcedine affectus: ex toto corde: ex tota aīa ⁊ ex totis viribus ſemꝑ actu tendit in deum: ⁊ in q̃cunq; aliud inq̃ntum relucet in eo deus) eſt vita eterna ⁊ gloria ꝯſummata.

H Q̃tuz ad ſcd̃m de amoroſa trãſformatione. Conſiderandũ ꝑmo: ꝙ amoroſa gratuita expimẽtalis actualis vnio mentis cum deo: ꝓ ſtatu vie de qua nũc dictum eſt: congrue theologia miſtica: ſapientia: oratio ꝑfecta: ⁊ trãſformatio nominat̃. In anima namq; contemplatiua amor extaticus: miſtica theologia: ſapientia ⁊ oratio ꝑfecta: aut idem ſunt aut ſe inuicem preſupponũt.

Theologia Miſtica: Theologia nãq; miſtica eſt perceptio expimentalis de deo: ꝑ ꝯiunctionem affectus ſpũalis cum deo: dum ſez implet̃ illud apl̃i. j. Corinth. vj. Qui adheret deo vnus ſpũs eſt. Que nimirũ adheſio fit ꝑ extaticũ amorẽ: de quo dictum eſt. c. xiiij. in ſexta amoris diuiſione. Rurſus hec eadem vnio amoroſa

Sapientia: dicit̃ ſapiẽtia: ꝓut inter dona ponit̃: a ſapore quaſi ſapida ſciẽtia: ⁊ hec ſapiẽtia ẽ xp̃ianorũ: de qua tractat Dyoniſius: q̃ ſic deſcribit̃. Sapiẽtia eſt vnio ſeu collectio gratuita ⁊ expimentalis: cum patre luminũ deo: ibi vnio ſeu collectio ponit̃ tanq̃ ꝓ genere. Mens ponit̃ ibi pro materia ſeu ſubiecto: iungit̃ gratuita ⁊ expimẽtalis: tanq̃ pro drĩa formali. Eſt eñ illa vnio gratuita: quia ad eã nec natura nec induſtria ſufficit: ſed neq; eſt vnio gratuita ſi nõ ꝑcipiat̃ expimentaliter: nam de⁹ habitualiter vnit̃ ꝑ grãm ⁊ virtutes theologicas in paruulis baptiſatis: qui tamẽ nõ dicunt̃ miſtice ſapientes: cum p̃re luminũ deo: ponit̃ tanq̃ ꝓ fine ⁊ obiecto. Que aũt ſit illa vincionis gratuita expiẽtia: iam claruit in q̃rta vnione mẽtis cuz deo q̃ dicit̃ actualis: vocat̃ ꝑterea a Dyoniſio: amens ⁊ irrõnalis ſapiẽtia: amens nõ ꝙ mens ꝑdita ſit vel deſtructa: ſed qr ꝓ tũc d̃ ſe nihil cogitat intelligẽdo ſeipaz actualit̃ vl̃ amãdo. Irrõnalis eo ꝙ ſupat rõnem ac mẽtem: trãſiliens in affectũ: nõ qualẽcunq; ſ; purũ: ipſiq; mentali intelligentie correſpõdentẽ: quo affectu videt̃ deus a mũdis corde: videt̃ inquã: qr ſentit̃ ⁊ guſtat̃: iuxta ꝓmiſſionez xp̃i Beati mũdo corde qm̃ ipſi deuz videbũt: ⁊ ſm̃ illud Grego. Amor ipſe noticia ẽ.

Oratio: Rurſus hec ⁊ vnio amoroſa orõ ꝑfecta dicit̃. Quid eñ aliud eſt orõ ꝑfecta: quã hmõi expimentalis ⁊ affectualis cognitiõis noticia. Oratio q̃dem deſcribit̃ ꝙ eſt eleuatio mentis in deum: ꝑ piũ ⁊ humilẽ affectum: ecce ꝙ orõ trãſcendit mentẽ ⁊ ſpm̃ ꝓ q̃nto mẽs ⁊ ſpũs dicũt vim cognitiuã intellectiuã. Trãſit eñ ſupra ꝑ deſideriũ ꝑ pium ⁊ humilẽ affectũ. ſ; qualẽ affectũ vtiq; mentalẽ aut intellectualẽ ſupremũ ⁊ nõ ſolũ ſenſualẽ aut rõnalẽ: alioq̃n nõ eſſet orõ ꝑfecta: q̃lem deſcribit apl̃s. j. Corinth. xiiij. Orabo ſpũ: orabo ⁊ mẽte: ſpm̃ ibi ꝓ vocis inſpiratione: mentẽ xͦo ꝓ ſuperiori aīe portione accipit. Oratio eñ ſolũ in voce aut imaginatione verſata: caret ſuo ꝑfectionis cõplemento.

I Conſiderandũ ſcd̃o ꝙ amoroſa vnio mẽtis cõgrue etiã trãſformatio noiat̃. Ubi aduertendũ ꝙ drñt Trãſfiguratio: trãſubſtãtiatio ⁊ trãſformatio.

Tranſfiguratio: Tranſfiguratio eſt in figurã alterã trãſitio ⁊ mutatio. Figura nõ ſumit̃ hic ꝓ q̃ntitate: vt d̃ Sapiẽtie. vij. In vtero m̃ris mee figurat⁹ ſum caro: ſed ſumit̃ ꝓ q̃litate: ſic accipit Ariſtote. ponẽs eã in q̃rta ſpecie q̃litatis: vt ſic xp̃s in mõte Thabor trãſfigurat⁹ eſt. Species eñ vt dicit Lucas. c. ix. apparuit altera: nõ in q̃ntitate: qr xp̃s nõ mutauit liniamẽtẽ corpis ⁊ figurã: ſ; ſpẽs eius alterata ẽ in q̃litate: ꝓpter claritatẽ vult⁹ eius. Et ideo d̃ Math. xvij. Reſplẽduit facies eius vt ſol (imo clarior centies ſole vt dicit Hilarius ⁊ Haymo) in eucharíſtie venerabili ſacramẽto fit

Trãſubſtãtiatio: Trãſubſtãtiatio panis in eſſentia ſua: remanẽtibus accidentibus. At xͦo dum mens in deũ ꝑ amorẽ extaticũ trãſformat̃: remanet q̃dẽ eſſentia nãlis (non eñ tunc ſpũs rõnalis reuertit̃ in ydeam quã habuit eternaliter in deo: ſicut inſaniuit. Almaricus hereticus ab eccleſia ꝯdemnat⁹ extra de ſum. tri. ⁊ fi. ca. Damnamus. §. finali. Cui⁹ error ſupra reprobat̃ ca. xvj.) ſed accidẽtia noua ſuccedũt: nõ fantaſtica nõ materialia: ſed deiformia diuina claritate radiante.

Tranſformatio: Trãſformatio (aũt vt dicit. S. Bonauẽ. in opuſculo de trib⁹ ternarijs infamibus) fit dum amans nõ agit ſm̃ ſuam formã: ſed ſm̃ formaz id eſt voluntatem amati: participãdo ꝓprietatẽ amati. Aīa nanq; cũ ſit forma ſubſtãtialis hoīs: duplices hz actus Primus actus eſt animare: id eſt viuificare corpus. Hũc actũ exercet inquantũ aīa ſm̃ inferiores vires: ſicut alia forma nãlis aut vegetabilis. Habet ⁊ alios actus inq̃ntũ ſpũs ſm̃ mentẽ iuxta vires eminẽtiores: q̃ ſunt memoria intelligẽtia ⁊ voluntas. Per quas aīa recolit intelligit ⁊ amat: vñ Bernardus in de p̃cepto ⁊ diſpenſatione: ⁊ Aug⁹. Aīa verius eſt vbi amat (ſm̃ vires ſupiores) q̃ꝫ vbi animat: hoc eſt vbi vitam p̃ſtat: ſez in corpe qd̃ animat ⁊ viuificat. Dũ igitur aīa ꝑ amorem trãſformat̃ in amatũ: agit ſm̃ formã ſez ſm̃ mentẽ amati: de ſe vicz nil meditãdo intelligẽdo aut amãdo: ſed de amato: vñ aīa in tranſformatione manet in ſuo actu ꝑmo eſſentiali: nullum tñ actũ ſcd̃m circa ſeipam aut circa q̃libet aliud ens exercet p̃ter circa amatuz: hoc fit ꝓpter vim vnionis q̃ cõſiſtit in amore (ideo dicit Dyoni. Amorem dicimus vim vnitiuã: ꝓpterea d̃. j. Cor. vj. Qui adheret deo vnus ſpũs fit: illa vnitas non eſt ꝑ eſſentiã nec ꝑ p̃ciſam ſimilitudinẽ: ſ; ſola notatur ibi aſſimilatio ⁊ participatio. Quod notat Lucas Actu. iiij. Multitudinis credentiũ erat cor vnum ⁊ aīa vna. Et pſ̃ lxxxj. Ego dixi dij eſtis. Nõ q̃dem ꝑ vnitatem ⁊ veritatẽ diuine eſſentie ⁊ locutionẽ ꝓpriã: ſ; participatiue ⁊ aſſimilatiue imitatiue ⁊ nũcupatiue. Deus itaq; cũ ſit lux immẽſa in quo tenebre (videlicet ignorãtie ⁊ erroris) nõ ſũt vlle: iohis teſtimonio. Eſt aũt ꝓprietas lucis ſe communicare ⁊ diffundere: de⁹ igit̃ q̃ illuminat oẽm hoiem venientẽ in hũc mundũ: cõicat lucẽ ⁊ claritatẽ: cognitionẽ ſez hoi: ſicq; hõ participãdo lucẽ ⁊ ꝓprietatẽ dei tranſformat̃ in ipm̃. Trãſformamur (inquit apl̃s. j. Cor. iij.) de claritate in claritatẽ: de claritate cõis noticie rõnalis acq̃ſite: in claritatẽ fidei deiformis infuſe: de claritate hac fidei in claritatẽ intelligẽtie: ⁊ de hac demũ in claritatẽ ſaporoſe ⁊ ſapientialis experientie.

K Conſideradum quarto: queãdmodũ aīa vt iam dictũ eſt ſm̃ claritatem cognitionis intelligẽtie in deũ trãſformat̃. Pariformiter ſm̃ ardorem vel amorẽ feruentẽ charitatis voluntatis in deũ tranſformat̃: dum ſez aīa per habitũ charitatis diligit deum ꝓpter ſe ⁊ ſuꝑ oīa. Nam deus charitas eſt Iohis teſtimonio: ⁊ q̃ diligit deũ de⁹ eſt (participatiue vicz ⁊ imitatiue) vt dicit Aug. Et nõ ſolũ charitate: q̃n etiã v̾tutib⁹ gratuit q̃rũ charitas forma eſt: amãs trãſformat̃ in deũ: nã ſicut de⁹ eſt charitas: ſic ⁊ bon⁹ iuſtus fortis patiẽs mitis et miſericors: de q̃ legit̃. Dñs regnauit decorẽ indut⁹ eſt. i. oīm v̾tutũ ſplẽdore ⁊ toti⁹ bonitatis decore ornat̃: q̃s v̾tutes q̃nto q̃s plus in ſe hz: tãto deiformior et ſimilior ꝑ tranſformationẽ: ⁊ h̃ fit ꝑ amorẽ: vñ q̃ iuſticiã diligit iuſtus eſt. Econtra q̃ diligit iniq̃tatẽ iniquus fit: ⁊ idcirco d̃ de malis: ꝙ facti ſunt abhoiabiles ſicut ea q̃ dilexerũt: vñ ſtulti philocapti: efficiũt̃ muliebres: molles inſtabiles effeminati timidi et carnales: ꝓpterea ſicut de voluptuoſis brutalibus ꝯcludit phia apud Boetiũ. ꝓſa. iij. q̃rti libri: ꝙ deformant̃ in beluas: ita de ſapiẽtib⁹ elicit ꝙ in deũ trãſformant̃. Deniq; ſic ꝑmi ſũt belue vl̃ pecora in hũani corpis effigie: ita de ſcd̃is recte dicim⁹: ꝙ ſũt dij ſb̃ hũana ſpecie trãſformati. Felix hui⁹ trãſformatiõis cognitio: ſ; experimentũ ⁊ ſentimẽtũ lõge beatius. Trãſformationis ſimilitudo adducit̃ de aere illuminato q̃ incorpat in ſe lumẽ ſolis: ita vt ex

aere ⁊ lumine vnū fieri videaꝶ. Dāt alij
ſimilitudinem gñaliter ꝓ ꝑſate vnionis
⁊ trāſformationis manuductionē: de vni
one materie et forme: ſeu ꝑfectibilis ⁊ ad
ſuuꝫ ꝑfecꝰ. Cōſtat nimirū ꝙ materia añ
forme ſuſceptionē imꝑfecta eſt ⁊ ſine de
core ⁊ ſine virtute ⁊ ſine actione: detur ei
forma mox venit ad ꝑfectionē: ſic anima
priuſꝗ̄ vniꝶ deo per viuificū amorē: ma-
net in quadā morte ſpūali: ſine decore: ſi
ne virtute ad actus viuificos vite eterne.
Si aūt deo cōiungiꝶ tanꝗ̄ fontali totius
vite pncipio: daꝶ ſibi vita quedā diuina.
Non quidē ꝑ formalē inheſionē dei ad
aīam: hoc eñ repugnat diuine perfectio-
ni. Requiriꝶ enim forma aliqua dilectio-
nis actualis vel habitualis quaſi media
ad diligendum deum. Quā ſi poſuiſſet
magiſter in primo diſt. xvij. vtiqꝫ ſua po-
ſitio irreꝑhenſibilior fuiſſet. Dicit eñ ꝙ
amor creature ad deum deus ſit: ⁊ ita ſpi
ritus rōnalis formaliter amat deum per
ſpm̄ſctm̄. Sed anima deo ꝯiungiꝶ ꝑ illa-
pſum quendā intimiorē ⁊ ſpūalem ſeclu
ſa q̄libet imperfectione: et hoc mediante
amore tanꝗ̄ qualitatiua ⁊ armonica diſ-
poſitione q̄dammō ꝓporcionabiliter: ſi-
cut diſpoſitio materie ꝑrequiriꝶ. Nec tñ
ſufficit ad humane forme ſuſceptionem.
Plura de amoris tranſformatione dicta
ſunt in pmo tract. ca. ca. lj. circa finem.

L
De vnione anime cum deo

¶ De vnione anime cum deo. Conſide-
randū quarto pro cōplemento oīm q̄ di-
cta ſunt de vnione: q̄liter aīa ſm ſe totaꝫ
vnitur deo. Totus ad hoc mūdus exteri
or ⁊ interior creatus eſt: certe ad vnitatē
vt oīa ſint in vnū conſummata: hoc eſt il
lud verbū de quo xp̄s porro vnū eſt ne-
ceſſariū. Et diuinus Dyoniſius oīa vno
participant. Demū ⁊ ip̄e theologiā ſuaꝫ
myſticā in vnione ſupra mentē cōſtituit:
mens aūt in tribus potētijs eminētibus
ꝯſiſtit: in mēoria vicꝫ intellectuali: in in-
telligētia ⁊ volūtate. Hec aūt eſt hoīs in
hac vita ſublimior ꝑfectio: ita vniri dō vt
tota aīa cū oībus potētijs ſuis ⁊ virib⁹ in
deū collecta: vnus fiat ſpūs cū eo: vt nil
meminerit niſi deū. Nihil ſentiat nihil in
telligat niſi deū: ⁊ oēs affectus in amoris
gaudio vniti: in ſola conditoris fruitione
ſuauiter quieſcāt. Jmago eñ dei in aīa
bis tribus potētijs expſſa cōſiſtit in intel
ligentia: in memoria ⁊ volūtate. Et q̄diu
ille nō ſunt ex toto deo impſſe: nō eſt aīa
deiformis. Forma eñ aīe de⁹ eſt: cui dꝫ
impmi ſicut ſignatū ſigillo: hoc nūꝗ̄ ple-
ne fit: niſi cū intelligētia ꝑfecte iuxta ſuaꝫ
capacitatē illuminaꝶ ad cognitionē dei:
q̄ eſt ſumma veritas: ⁊ volūtas ꝑfecte af
ficiꝶ ad amandū ſummā bonitatē: ⁊ me-
moria plene abſorbeꝶ ad intuendā ⁊ te-
nendā ⁊ fruendā ſummā felicitatē: Et qꝛ
in horū ꝯſummata adeptione cōſtat glīa
btitudinis que ꝑficieꝶ in patria: liquet ꝙ
iſtoꝝ ꝑfecta inchoatio: eſt ꝑfectio vie hac
in vita. Quis aūt oēs ꝟtutuꝫ conatus
ad hāc ꝑfectionē tēdere videanꝶ. Tamē
ſpāliter oꝛonis ſtudiū ad hoc nitiꝶ: vt aīa
toto intellectu ⁊ affectu ⁊ memoria i deū
feraꝶ: ⁊ alijs poſtpoſitis ſoli deo aīa in-
herere deſiderat cū oꝛat: vñ oꝛonis perfe
ctio eſt: cū illud optinet aīa ad qđ oꝛādo
tēdit: ⁊ tota ab infimis abſtracta ſolis vni
atur diuinis: nec volēs nec valens aliud
ſentire niſi deū: ibi vere q̄eſcit aīa: ibi de-
liciaꝶ in ſplēdore lucis: in amenitate diui
ne dulcedinis: i ſaturitate pacis. Hec āt
ſpūalis amenitas nō pōt ꝑ aliq̄s imagi-
nes deſcribi vel ſſitudines: nec ꝑ ſenſibi-
lium depingi cōꝑationes: quia pura ſpū
alia tñ differūt a ſenſibilib⁹ ſicut differt
ſpūs a corpore. Spūs vero rōnalis nec
corpus nec corporis ſimilitudo eſt.

¶ De languore amoris Caplm̄. xviij.

A
De languore amoris

Languor alius effec⁹ et ꝓprietas
eſt amoris: intelligimus ſpōſam
in exitu celle vinarie (ꝓut inſinu
atur canticoꝝ ſcdō) quaſi temulentā ne-
ſcire cum Petro quid diceret: nec expri-
mere cum quibus ad quos vel ad quas
loqueretur. Fulcite me floribus: ſtipate
malis qꝛ amore langueo: alia lrā hꝫ quia
vulnerata charitate ego ſum. Habꝫ igiꝶ
amor ſpūalis ⁊ ſanctus ſua vulnera: ſuū
languorē: ſuā mortē: ſuam vitā: ꝑ varie-
tate ſtatuū ⁊ viciſſitudinū. ⁊ ꝑ ſimilitudi
ne quadā ad amorē carnalē quo laborāt
phylocapi. q̄uis longe diſſimiliter. Jn h̄
capitulo tractandū eſt de vulneratiōe et
languore amoris de morte (q̄ potius vi-
ta dicenda eſt) anime contemplatiue.

Conſiderandūꝫ primo ꝙ vulnus ſiue
languor amoris cōſurgit ex parte mentꝭ
cuius deſiderium non impleꝶ. ⁊ plerūqꝫ
ex amoris vehementia ip̄m ⁊ corpus lan
gueſcit ⁊ affligiꝶ. Unde aduertendum ꝙ
quādo bonū amatum amanti eſt abſens
tunc ex ſui abſentia triſticia cauſaꝶ. triſti
cia aīe q̄ ꝑ languores ſignificaꝶ. Nam di
cit Tulius de tuſtulanis queſtionib⁹. ꝙ
triſticia maxime egritudinem nominat ⁊
intenſum deſideriū de cōſecutione ama-
ti. vñ dꝶ Cañ. ij. Fulcite me florib⁹. ſtipa
te me malis. qꝛ amore langueo. Licet aūt
ſpes ⁊ deſideriū inq̄ntū eſt de bono cau-
ſet delectationē. tamē abſentia realis hu-
ius boni inducit afflictionē ⁊ triſticiā ſm
illud Prouerbioꝝ. xiij. Spes que differꝶ
affligit animā. Et hec afflictio vocaꝶ hic
languor ſponſe. Mulier vō languida cor
poraliter delectatur florū ſiue pomorum
odoribus ⁊ ſponſi amplexibus. ꝑ que de
ſignanꝶ metaphorice diuine ꝯſolationes
q̄ danꝶ ſperantib⁹ in ſe ad facilius tolerā
dum pn̄s exiliuꝫ dū ſponſa peregrinaꝶ a
ſponſo. Jdō dꝶ in canticis. fulcite me flo
rib⁹. diciꝶ etiā Cañ. iiij. vulneraſti cor me
um ſoror mea ſponſa in vno oculoꝝ tuo
rū. Modus ē amātiū loquēdi de amore
oculos vulnerās ſponſam ē ocul⁹ amo-
ris q̄ nullus acutior: null⁹ penetrabilior:
null⁹ ad intimi cordis vulnerationē effi-
catior. dicere pt̄ ſponſa vulneraſti cor me
um in vno oculoꝝ tuoꝝ. Nā dyoniſi⁹
c. vij. de celeſti Jerarchia amorē dicit eē
acutū: intime: intente: actiue ⁊ reductiue
Primo amor ē acutus eo ꝙ ſicut acutuꝫ
diuidit vnā partē ab altera. ſic amor amā
tem diuidit a ſeip̄o ⁊ cōiungit amato. Et
hoc intime diuidendo penetrādo ad inti-
ma ⁊ ſic vulnerat. Secūdo amor eſt acu-
tus intente quo ad intellectuꝫ. qꝛ amans
oblitus ſui ꝑ amorē trahiꝶ ad intenden-
dū deo ⁊ amato. Tercio amor ē acutus i
time quo ad affectū. qꝛ amori non ſufficit
qualiſcūqꝫ ꝯiūctio. ſ; queriꝶ ⁊ facit ſub in-
trare amatuꝫ ⁊ penetrare amatū ⁊ viuere
ſibi. ⁊ ſi poſſet fieri cuꝫ amato vellet fieri
vnū. qꝛ amor nō ſinit eſſe ſuip̄ius ſ; ama-
toꝝ. Quarto amor eſt acutus actiue et
reductiue ſicut ignis q̄ formā ſuā in alijs
cauſat excludendo formas contrarias ⁊
inducendo ꝓpriam ſic amor tranſformat
vt ptꝫ c. xvij. Nō aliter eſt de oculo ſpon
ſi reſpectu ſponſe quia reſpectus amoro
ſus ſponſi ſauciat ſponſam vt exclamet
vulnerata charitate ego ſum vl' amore lā
gueo. Ubi colligiꝶ ꝙ duo ſūt oculi ani-
me rationalis. ſ. cognitiōis ⁊ amoris. vn⁹
ſpectans ad potentiā cognitiuā. ⁊ ille eſt
intellect⁹. alter oculus ſpectat ad affecti-
uā ⁊ ille eſt voluntas. Et ille ſecūdus ꝓ-
prie diciꝶ oculus amoris vel ocul⁹ ſpon-
ſe. Greg. in Omel. Amor inq̄t ip̄e cogni-
tio eſt. Et vere ſic eſt: ſcđm tactū: guſtum
olfactū ſpūales. imo tanto potior: ꝑcepti-
bilior purior eſt cognitio. quāto intimior
circa deū. qualiter ip̄m tangūt guſtant et
olfaciūt miſtice theologizantes. nō audi-
tores tñ. ſ; inſpectores ſ; factores. Re-
ducunꝶ eñ q̄nqꝫ ſenſus ſpūales ad duos
oculos q̄ ſunt intellect⁹ ⁊ volūtas. viſus
eñ ⁊ auditus ꝑ approꝑatione magꝭ ſpe-
ctāt ad intelligentiā. cetere tres ad affcm̄
vl' amorē. Ponaꝶ exemplū. Tactus eniꝫ
guſtus ⁊ olfact⁹ certius ⁊ ampli⁹ ſentiunt
⁊ cognoſcūt (quāto ab obiectis ſuis ꝑce-
ptiori ⁊ iocūdiori actualitate mouentur)
q̄ꝫ viſus ⁊ auditus. Nonne mellis dulce
do ⁊ ignis caliditas ⁊ odoꝝ ſuauitas. me
lius guſtu tactu ⁊ olfactu q̄ꝫ viſu dinoſcū
tur. Nō aliter anima ſuum guſtum habꝫ
ſuum tactum ſuum olfactum. inſuper ex
amore. Porro virtus vnita fortior eſt ſe-

ipſa diſperſa. Erit ergo virtus cognoſciti-
ua quãto in ſe collectioꝛ tanto fortioꝛ. ni-
hil aūt plus ꝗ̄ amoꝛ hanc vnitionē opat̄.
Ex forti nanqꝫ calefactione ignis lucens
erumpit. ita ex amoꝛe cognitio generat̄.

B Conſiderandū ſecūdo ꝙ amoꝛ ſpūalis
extaticus ⁊ diuinus faciens animam ſan-
ctam languere non melius apphendi po-
teſt ꝗ̄ ꝑ eius contrariū ſcꝫ amorē fatuū
mundanū. Illū eī̄ multū melius cogno-
ſcimus. quia familiarioꝛ nobis extitit ꝗ̄
amoꝛ diuinus. Reſpiciamꝰ igit̄ ꝗd ope-
retur amoꝛ talis mundanus in homie ꝓ-
funde in tali capto ſicuti amoꝛ argenti a-
moꝛ honoꝛis vel dignitatis. aut amoꝛ fe-
tidiſſime carnalitatis. Certum ē ꝙ in tali
homo primo languet ꝓpter deſiderium il-
lud habendi qḋ ſolum amat ſic fatue. po-
ſtea taliter ſtabilit ſuam mentē totū coꝛ
memoꝛiam. ſ. voluntatem ⁊ intellectū in
iſto ꝙ nihil aliud valet cogitare ꝗ̄ illud
qḋ amat. intantū ꝙ ſui obliuiſcitur Nec
eſt quicꝗ̄ ipm valēs retinere aut ꝓhibe-
re non laboꝛ. non periculū: nec moꝛs. nec
amicoꝝ ꝯſilium. nec timoꝛ iudicioꝝ dei
ſiue talis doꝛmiat. de amato ſomniat. ſi-
ue vigilat. de nulla re alia curat audire vl̄
loqui vel auſcultare taliter ꝙ ꝑdit omnē
rationē. efficiturqꝫ tanꝗ̄ fatuus aut ebri-
us aut furibūdus. Obliuiſcit̄qꝫ omē bo-
nū virtutis ⁊ pariter vite future intantū
vt ſi quis interdū eidē a caſu loquit̄ ꝺ pa-
radyſo inferno aut moꝛte. videt̄ ſibi hoc
ſomnū aut fabula. Ad huiuſcemodi
exemplū datū ꝯſideremus pari modo ꝙ
amoꝛ dei ſi eſſet talis in aliquo ꝙ faceret
ipm ex toto ⁊ omnino ꝯtemnere mundū
⁊ eius obliuiſci ſicut mundanus amoꝛ fa-
cit obliuiſci deū ⁊ ꝙ eſſet ita foꝛtis ac ar-
dens. ſicqꝫ radicatꝰ in coꝛde eiꝰ ꝙ nec poſ-
ſet nec ſciret voluntarie nec ſua ſpōte ſeu
libere aliꝗd cogitare. nec timeret cōtem-
ptū nec curaret vituperia aut increpatio-
nes ꝑſecutionū. nec de ipſa moꝛte metue-
ret ꝓpt̄ amorē dei. ſ. ꝙ ⁊ oīa viſa ⁊ audita
huiuſmodi ad memoꝛiā duceret. ⁊ vide-
rentur tanꝗ̄ ſomnum ⁊ quedam fabula
⁊ pro nihilo reputaret reſpectu dei ⁊ ſue
gloꝛie. ⁊ breuiter iudicio mūdi haberetur
vt ſtultus ⁊ ebrius. Ideo ꝙ ea tam modi-
cū que huius mundi ſunt curaret. Ille ꝑ-
fectus eſſet amoꝛ ad quē tendere debet
aliquis ꝑ vitā contemplatiuā. Et in tali
ſtatu amoꝛis iā dicti aliquis diceret̄ moꝛ-
tuus ⁊ crucifixus mundo et viueret deo
eſſetqꝫ huius ſeculi vanitatibus doꝛmiēs
⁊ eternis bonis inuigilās. Haberetqꝫ ſen-
ſus ſuos omnes coꝛpis tanꝗ̄ clauſos doꝛ-
mientes ⁊ obſtructos ad omne quod fit
ꝑ homines huius mundi. ſ apertis gau-
dijs ſanctoꝝ ⁊ hoc eſt ꝙ doctoꝛes dicunt
figuratū. vt cum Moyſes deo loqui vo-
luiſſet. nubem obſcurā ⁊ caliginem intra-
uit. repſentans volentē habere dei amo-
rem introire oportere nubem obſcurā que
eum obliuiſci faciat nec videre nec perci-
pere ad mundum iſtum pertinentia.

C Conſiderandum tercio ꝙ ex dictis ꝓ-
prietatibus amoꝛis mundani ⁊ diuini co-
gnoſci poteſt quid ſit languoꝛ ⁊ moꝛs de-
uote anime. Poſtꝗ̄ eī̄ perſona deuota
in vita actiua vſitata fuerit ⁊ coꝛpus ſuū
per penitētiam humilem in ſeruitutē ſpi-
ritus redegerit ad minus ſaltem in maxi-
ma parte ſi non ex toto ac amoꝛ munda-
nus ei diſplicuerit licet eā valde vexaue-
rit. Talis ꝑſona tunc erit languida. Nō
eī̄ vult recipe cōplacētias ſeu delectati-
ones ꝗs hr̄e poſſet ipiꝰ mūdi. ⁊ nihilomi-
nus adhuc non hꝫ ſpūales cōplacentias
ſeu delectationes ꝗs deſiderat ⁊ ita ſuſti-
net feroces inſultus ſepius duros ⁊ gra-
ues cauſantes ſibi penā mirabilē ad vin-
cēdū ⁊ modicū vl̄ nihil recipit ꝯſolatōis.
ſicqꝫ grādis ꝯflictꝰ voluntatꝭ carnal̄ ꝯ ſpūa-
lē amoꝛis mūdani ꝯ diuinū. Sꝫ i dei no-
mie nil tam durū ꝙ ꝗs ꝓmpta voluntate
⁊ bona nō poſſet vincere ꝑ diligentem la-
borē ⁊ ſpem bonā ī futuro meliꝰ habēdi.
Poſt h̄ duellū ⁊ hūc laborē icipit ꝗs con-
ualeſcere ⁊ meliꝰ hr̄e. Non enim tam gra-
uiter ⁊ difficul̄ poteſt carere amoꝛe mū-

dano quō antea ꝗ̄ꝗ̄ adhuc nō recipiat
magnā cōſolationē in amoꝛe diuino ad
quē tendit. habet aūt ſe tanꝗ̄ inter duos
ſtatus nō omnino nec ex toto moꝛtuꝰ mū-
do: nec etiā totaliter deo viuens. Et ibi in
tali ſtatu pōt dici moꝛi amoꝛe. Nō eī̄ vt
antea ſentit doloꝛes ſalutarꝭ ſue infirmi-
tatis quos ſenſerat moꝛtificando vitam
ſuā carnalē. ſed etiā adhuc non eſt viuifi-
cata ſeu reſuſcitata ꝑſona deuota ad re-
cipiendū cōſolationē amoꝛis ſpūalis.

De moꝛte animę ꝯtemplatiue.

D ¶ De moꝛte anime cōtemplatiue. Cō-
ſiderandū quarto ꝙ poſt languorē anie
ſancte ſequit̄ moꝛs ꝗdam ſpūalis ſeu de-
fectio: que moꝛs potiꝰ vitalis dicenda eſt
qn̄ labit̄ in amplexꝰ ſponſi ꝑ foꝛtem ſan-
ctāqꝫ meditationē ꝑ ardentē amoꝛem ſe
figendo in amoꝛe diuino totalit̄ ꝙ ſui ob-
liuiſcat̄ ac oīm alioꝝ. Cōuertendo omni-
no ⁊ ex toto anie ſue vultū ſpūalē ad ſpū-
alia ⁊ auertendo eundē a materialibꝰ ni-
ſi ꝗ̄tum talia ꝓſunt ad amandū ⁊ adiu-
uant ad cognoſcendū ſpiritalia. Ex ꝑce-
ptione eī̄ diuine preſentie ⁊ deguſtatōe
interne dulcedinis anima deuota in ſeip-
ſa quietat̄: ⁊ ſibi ⁊ oībꝰ creatis ꝑ deſideri-
um inflāmatū ⁊ in deū totalit̄ expanſum
moꝛit̄ vt poſſet dicere cū paulo. viuo ego
iam nō ego. viuit aūt in me xp̄s tanꝗ̄ ſui
amati viuens vita: ꝑ amoꝛis extatici vni-
onē: nō ſinentis ſui ipſoꝝ eſſe amatoꝛes:
ſ amandoꝛum: ſicut dicit Dyoniſiꝰ. Hec
eſt precioſa in ꝯſpectu domini moꝛs ſan-
ctoꝝ eiꝰ: quā obtinere niſus ē balaam di-
cens. Moꝛiat̄ anima mea moꝛte iuſtoꝝ.
O bona moꝛs (ſuſpirat Bernardꝰ) que
vitā nō aufert ſ mutat in meliꝰ. Quomō
eī̄ foꝛmidat̄ luxuria: vbi non ſentit̄ vi-
ta. Quomodo habet peccandi potentiā
qui tranſcendit peccandi conſuetudinē.
Talis defectio moꝛtis angelice puritatꝭ
eſt: mundi. ſ. delectationibus: coꝛpoꝛū ſili-
tudinibus non inuolui. Sꝫ hoc plane fa-
cit: foꝛtis vt moꝛs dilectio. Canticoꝝ. viij.
Quāto eī̄ ſponſa ſe: ad amorē ſponſi ac-
cēdit tanto ab amoꝛe tempoꝛaliū langue-
ſcit. quia ſicut animā moꝛs a coꝛpoꝛe: ſic
animū dilectio ſeparat a mundi vanita-
tate: immo ⁊ qn̄qꝫ ab ipſo coꝛꝑe. Exēplū.

Exemplū.

Vn̄ dicit Cancellus Parien̄. Legiſſe
memini me de quadē muliere deuota: q̄
ſermonē ſuper tranſfoꝛmatiōe mentis in
deum ꝑ dilectionē die penthecoſtes audi-
ens: cōcutiebat̄ primo gemitibꝰ inenarra-
bilibus ſuſpirijs atqꝫ ſingultibus ꝗ̄ dum
culparet̄ ⁊ pulſibus clanculis ꝓhiberet̄
a circūſtantibꝰ ne clamoꝛibꝰ ſuis turba-
rent̄ audientes nec ypocriſim oſtentaret
tace fatua quieſce miſera. Ipſa cōpreſſa
ſpū velut muſtū ſine ſpiraculo qḋ lagun-
culas nouas dirumpit: nō valens pleni-
tudinē ampliꝰ feruidi ſpūs intra ſe cape-
diruptis venis ⁊ neruis expirauit beata
ꝑ meā fidem: ſic eī̄ pie credere ꝓbas mi-
hi eſt. Beata martir amoꝛis effecta ꝗ̄ iā
canere poterat nedū illud: amoꝛe lāgueo
philocapta ſum: amo ꝑ amoꝛem: vulne-
rata charitate ego ſum. ſed ⁊ amoꝛe moꝛ-
tua ſum: moꝛtua mihi ⁊ amato viua.

De liquefactione amoꝛis.
Capitulū xix.

De liq̄facti-one amoꝛis.

A Iquefactio. eſt aliꝰ effectꝰ ⁊ amo-
ris ꝓprietas. Nam dꝫ Can̄. v. ani-
ma mea liquefacta eſt: vt dilectꝰ
locutꝰ eſt. Dei amica gratiſſima: filia dile-
ctiſſima ſponſa dulciſſima. in canticis op-
preſſam ſe ſentiens graui et duro iugo et
onere mundane amoꝛis: per quem a deo
ſuo amico patre ⁊ ſponſo erat auerſa: et
iam amoꝛe diuino ⁊ ſpirituali ad deū cō-
uerſam: mollificatā ⁊ liquefactām: ꝑ amo-
ris diuini vulnerationem: qui coꝛ pene-
trat amantis. quia amoꝛ vna ſignificatio-
ne dicitur habere acutum nomen: ꝓpē
deſiderium intime penetrationis dilecti
clamat. Anima mea liquefacta eſt vt di-
lectus locutus eſt. ac ſi diceret. poſtꝗ̄ di-
lectus locutus eſt mihi interna locutio-
ne me attrahēdo: anima mea liquefacta
eſt. quia dum Chriſtus per ſpiritumſan-
ctum anime deſideranti ſe infundit: om-
nē duriciā coꝛdis mox excludit ⁊ diſſoluit
liq̄faciendo. Nominat̄ aūt locutio ſponſi

attractio:qꝛ verꝰ deꝰ amoꝛis.ſaluatoꝛ no
ſteribꝰ xp̄s attrahit ad ſe aiam illā quaꝫ
eſſe voluerit ſuā amicā filiā ꝛ ſponſaꝫ in
ſtruendo eā in arte dilectiōis ꝛ amoꝛe bo
ni. Attractionē aūt iſtam facit ipſe va
rijs modis.modo p̄ inſpirationē ꝛ ſecre
tas monitiōes coꝛdis interꝰ ſine alio me
dio.aliqn̄ p̄ mediū angeli.ſepe aūt medi
antibꝰ alijs hoibꝰ tradentibꝰ doctrinas ꝛ
bonas inſtructiōes.interdū p̄ magna bn̄
ficia ꝛ dona diuerſa.qn̄qꝫ etiā p̄ aduerſi
tatē ꝛ tribulatiōem ſiue ſit ex infirmitate
paup̄tate aut alijs guerris.Et breuit̄ lo
quendo.nō eſt aliq̄d qđ ſic viuacit̄ era
dicat amoꝛē mundanū a terra aīe quē
admodū tribulatio bn̄ ꝛ patient̄ recepta
ꝛ temperata exiſtens: ꝛ qđ plꝰ eſt ab iſto
amoꝛe p̄fecto nō pōt q̄s ſequeſtrari ſine
tribulatiōe ab extra adueniente vl̄ acce
pta p̄ voluntariā penitentiā ꝛ carnalita
tis moꝛtificatiōem:niſi miraculoſe aliter
B fieret p̄ dei donū ſpāle. Conſiderandū
p̄mo q̄ liquefactio anime aliud nō videt̄
eſſe niſi q̄dam emollitō a ſua duricia per
quā flexibilis reddit̄ voluntarie ad amā
dū deum ꝛ liqueſcens ad recipiendū di
uine virtutis impreſſionē vt ſicut liquoꝛ
liquoꝛi ita ſpūs dei ſpiritui hominis mi
ſceat̄ vt vnus ſpūs fiat anima cū deo.
Nō illa vnione q̄ eſt p̄ identitatē realis
exiſtentie:de q̄ dicit xp̄s. Joh.iiij.Ego et
pater vnū ſumꝰ.qꝛ creatura nō pōt fieri
creatoꝛ.nec solū anima fit vnū cū deo vni
one q̄ eſt ſolū p̄ cōſenſum ꝛ cōfoꝛmitateꝫ
voluntatis q̄ eſt oībus cōmunis ſpūaleꝫ
grām habentibꝰ.ꝑut legit̄ Act.iiij.mul
titudinis credentiū erit anima vna ꝛ coꝛ
vnū.ſed in liquefactione anima fit vnus
ſpūs cū deo:loquendo de vnione q̄ eſt p̄
amoꝛem liq̄factiuū ꝛ exceſſiuū cōtempla
tiōis extaticę:q̄ p̄ nimia ſuauitate ꝛ inter
ni dulcoꝛis magnitudinē ꝛ vehementiaꝫ
amoꝛis animam liq̄facit ꝛ reſoluit.Et de
hac vnione credendū eſt magis noticiaꝫ
affectualē ꝛ expimentalē habentibꝰ q̄ ſo
lū intellectualē:qꝛ nemo hec ſcit niſi q̄ ac
cipit p̄ experientiā vl̄ reuelatōem.hec eñ
ſunt archana ꝛ ꝓfunda q̄ ſi non guſtant̄
nō amant̄ ꝛ ſi nō amant̄ nō intelligunt̄:
ꝛ ĝ dijudicanda nō ſūt ab his q̄ nō guſta
uerūt.vnuſq̄ſqꝫ eñ bn̄ iudicat que nouit
ꝛ hoꝝ bonꝰ eſt iudex: vt ait phus. Fit
aūt p̄ ɔtrariū in mltis obduratio ſiue du
ricies q̄ cedere neſcit tangenti ſe penetra
re conanti.Coꝛ eñ durū male habebit in
Duricia. nouiſſimo.Poꝛro duricies iſta quō cau
ſet̄:ꝛ q̄d eſt illud apl̄i.Deꝰ cui vult miſe
ret̄ ꝛ quē vult indurat.nō modica eſt q̄
ſtio.Siquidē deꝰ neminē deſerit niſi pꝰ
deſerat̄ p̄ auerſionē ab eo ꝑ pctm̄:ſed de
ſertione facta cadit hō in ꝓfundo ꝛ con
temnit.cōtemnenti ꝟo deꝰ nō dat grām
ſ3 reſiſtit:ac ꝓinde nō emollit̄ coꝛ nec liq̄
ſcit ad grē ſuſceptiōem.tandē pena dam
natiōis infligit̄ ꝛ obduratio cōfirmatur.
Cauſa igit̄ obduratiōis eſt volūtas auer
tens ꝛ hec iniciat voluntas reſiſtens:ꝛ h̄
cōtinuat culpa ꝓmerens:ꝛ hec cōfirmat
deꝰ grām nō dans ꝛ hec nō liberat deꝰ iu
C ſte puniens ꝛ hec oꝛdinat. Cōſideran
dū ſcđo:q̄ aīa miſera pꝰ cōgelata ꝛ in
durata amoꝛe terreno ꝛ mundano.q̄ vt
dicit ſctūs Joh.in ſua canonica:cōſiſtit i
cōcupiſcētia oculoꝝ:carnis ꝛ ſup̄bia vite
q̄ ſunt diuitie:delicie:honoꝛificentie mū
di) p̄ amoꝛē diuinū liq̄ſcit ꝛ emollit̄.qua
liter aūt fit hec liquefactio aīe cōiectura
ri valet ex liq̄factione naturali q̄lis fit in
glacie ꝛ in cera recenti:ad celi factiuos ra
dios ſolares.vbi p̄mū fit ſep̄atio partiū
Etherogeneaꝝ ab omogeneis ꝛ econtra
Nā calidū vt dicit phus eſt cōgregatiuū
omogeneoꝝ ꝛ diſgregatiuū etherogene
oꝝ.Scđo in liq̄factōe naturali qđ rema
net nō ſe cōtinet ſub terminis ꝓprijs ſed
alienis vt in cōtinente vaſe ſeu loco:qꝛ li
quefacti natura eſt nō cōtineri termīs ꝓ
prijs nec quieſcere ſed effluere ſemper ꝛ
dilabi quouſqꝫ ſtat in alio.Patet hoc de
aqua que non continetur ab aqua: ſed a
terra vel aliquo vaſe ſolido.Nam humi
dum(cuius naturam tenet liquefactio)

ſcđm phm̄ ē qđ male terminabile eſt termi
no ꝓprio.bene autem terminabile termi
no alieno.ſcđm has duas ꝓprietates lique
facti p̄ calidum intelligendū eſt de amoꝛe
igneo ꝛ celeſti ſpirituali q̄ facit coꝛ piuꝫ ꝛ
tenerum liqueſcere.Quoniam ſicut dicit
Dyoniſius ꝛ Ariſto. q̄ amoꝛ liqueſcens
coꝛ virtutem habet vnitiuam ꝛ ſegregati
uam quēadmodū caloꝛ naturalis.Omo
genea habet congregare ꝛ ab etherogene
is ſeparare (Omogenea aūt dicunt̄ que
Omogenea ſunt vnius nature in toto ꝛ in partiꝰ vt
elementa ꝛ multa alia.Etherogenea dn̄r
Etherogenea. que ſunt diuerſarū naturaruꝫ vt coꝛpoꝛa
animaliū compoſita ex oſſibus carne ner
uis vt dictū eſt.j.tra.c.xv.)habet etiaꝫ li
quefactū hoc ꝓpriū q̄ nō ſe cōtinet termī
nis ꝓprijs ſ3 alienis.Premiſſis ſimilitudi
nibus liquefactiōis naturalis.Primo di
cendū eſt de p̄ma.ſecūdo de ſecunda ap
plicādo eas ad liq̄factionē ſpūalē,ꝓpt̄ qđ
D Conſiderandū eſt tercio q̄ amoꝛ natu
ram habet ſicut calidū congregādi ſeu vi
uendi omogenea.ſicut etiaꝫ ſeparat ethe
rogenia.Conſtat aūt q̄ ſpūalia cum ſpū
alibus omogeneitatē quandā hebēt.id ē
ſimilitudinē ſeruāt adinuicem. ꝛ a coꝛp̄a
libus ſeu terreſtribꝰ ſunt diſſimilia.Omne
igit̄ qđ in homine reperit̄ ſpūale vel diui
nū ſegregat̄ quodāmodo p̄ amoꝛē viuifi
cū.ab omni eo qđ terreſtre eſt atqꝫ coꝛpo
reū ſic fit ibi diuiſio ſpiritus ꝛ anime.id ē
ſpūalitatis ꝛ animalitatis ꝛ ſenſualitatis
ꝛ ſeparatur p̄cioſum a vili ꝛ remanet fe
culentū qđ eſt poꝛtionis inferioꝛis.qꝛ de
us ſpiritus eſt.ꝛ ſimilitudo eſt cauſa vni
onis.p̄ſpicuuꝫ eſt cur ſpūs rationalis ſic
depuratus ꝛ defecatus vnitur ſpūi diui
no.qꝛ videlꝫ ſilis efficit̄ cū deo.vidit ꝛ ſen
tit hāc ſeparationē ſpūaliū a coꝛp̄alibus
fieri in homine poſſe ſanctus Paulus.q̄
dicebat ad Heb.iiij. Verbū dei viuum ꝛ
efficax p̄tingens vſqꝫ ad diuiſionē ſpūs ꝛ
anime. Viuū eſt enim verbum dei. id eſt
xp̄s.quia viuit vita nobiliſſima.qꝛ eiꝰ vi
uere eſt diuinū intelligere quod eſt reſpe
ctu obiecti nobiliſſimi.ꝓpter quod cōclu
dit phs.xij.Metha.q̄ p̄mum ens ſiue
deus.viuit vita nobiliſſima ꝛ optima per
tingens vſqꝫ ad diuiſionē anime ꝛ ſpiritꝰ
Anima capit̄ ꝓ ſenſualitate ꝛ animalita
te que coꝛpus includit ꝛ animā. Spiritꝰ
capit̄ ꝓ potentijs anime ſup̄ioꝛibus.qui
bus cōuenit cum ſubſtantijs pure ſpūali
bus quibus deo vnitur. Quis ꝟo apo
ſtolus tribuat virtutē hāc diuiſiuā anime
a ſpū ꝟbo dei.Hoc dicit ꝓ tanto ſi diliga
tur verbū dei a ſpiritu.Quoniam ſola co
gnitio verbi dei.ſpūi ad hoc nō ſatis eſt.
ſup̄eſt vt hoc fiat p̄ amoroſam affectiōeꝫ
per hanc eñ vnimur deo.dicente ꝓpheta
mihi adherere deo bonū eſt. Eſt ꝛ alte
ra huius vnionis cauſa etiam quoad coꝛ
pus ſpūs itaqꝫ ſic aſſimilatus deo: ſic q̄li
ficatus ꝛ affectus p̄ amoꝛem qualificat ꝛ
afficit ɔſequēter coꝛpus ꝓpꝛium:tāq̄ ſuū
foꝛmabile ſeu materiale.p̄ redundantiaꝫ
ſpiritus ad coꝛpus.Quo fit vt coꝛpus ꝓ
p̄iū ſic habituatū ꝛ affectum.induat ꝛ ge
rat quaſdam ſpūs ipſius ꝓprietates.Pro
prijs vel derelictis vel multū ab actione
ſuſpenſis.Inde ē dictū Areſt.In virtu
oſo inquit omnia conſonant rōni. Sic er
go ſpūs noſter tractus a deo trahit cōſe
quenter ea que coꝛpis ſunt.ac ꝓinde re
ſultat vnio mirabilis ſpūs ad deū et coꝛ
E poꝛis ad ſpiritū. Conſideranduꝫ quar
to quo ad aliam ꝓprietatem liquefactio
nis.liquefactū eñ nō continet ſe ſub ter
minis ꝓprijs ſed alienis.Confoꝛmiter in
telligenduꝫ eſt de liquefactione que fit p̄
amoꝛē dei.Nam in ſolo deo termino ſuo
anima inuenit quietem.ad cuiꝰ exemplar
ſigillatur exemplat̄ trāſfoꝛmat̄ ſimplificatur ꝛ vnitur.ꝛ ita de reliquis ſimilibus
Tante nanqꝫ capacitatis ē anima.q̄ nul
la creatura citra deum ſufficit eius ſatia
re deſiderium.Anima ad appetendū de
um facta eſt.iure ei non ſufficit quicquid
deus non eſt. Cum enim quelibet res ſit
inquiete.dum perfectioneꝫ ſuam adepta
eſt illiqꝫ coniuncta.Et ſpiritus noſter vni

tur ⁊ coniungit̃ ſummo ꝑfectibili ꝑ amo
rem ꝑfectum vt exinde quietet̃ ſatietur ⁊
ſtabilitetur neceſſe eſt. Sic materia i for-
ma habita. ſic lapis in centro poſitus. ſic
quelibet res in ſuo fine adepto ſatiatur ⁊
quietatur. Anima quippe rõnalis dū cō-
iungit̃ ⁊ vnitur deo copulat̃ ſuo ſummo
bono. Eſt eñ deus eius ſummū bonum:
eſt centrū eius finis totaq̃ eius ꝑfectio.
quid ergo aliđ ipā requireret: aut ad q̄d
aliud vlterius inhiaret Porro i ipā ani
ma cōſiderāde ſunt tres tendētie ꝑncipa
les ꝓportionabiliter ad triplicē vim eius
ſiue potentiā. quaꝝ vna eſt concupiſcibi
lis. alia rationalis. tercia iraſcibilis noia-
tur. Cōcupiſcibilis tendit in bonū. rōna-
lis in verū. iraſcibilis in arduū. ſic anima
per has vires tendentiam habet in bene
dictā ⁊ ſanctā trinitatem. Nimirū. q̄ʒ ad
eam ⁊ eius ſimilitudinē facta eſt. eiuſq̃
ymago conſtituta. Attribuim⁹ itaq̃ ſpi-
ritui ſancto bonitatem ⁊ ad hāc tendit cō
cupiſcibilis vis. attribuimus filio verita
tem ⁊ ad hāc tendit vis rōnalis. Attribu
imus patri potentiā maieſtatis ⁊ gloriaꝫ
eternitatis ⁊ ad hāc tendit vis iraſcibilis
Oportet igit̃ vt his viribus ſatiatis ꝑ ꝯiū-
ctionem cum ſuo ſupmo appetibili. ani-
ma rationalis totaliter ſatiet̃. oīnis nāq̃
iocūditas ſuauitas potētia. opulētia cre-
aturarū cor humanū afficere poſſunt. ſa-
tiare nō poſſunt. ſatietas in deo ſolo q̄rē
da eſt. Nam ſi delectatio in bono ꝯueni-
enti ⁊ voluptatis ſanitate queritur q̄d de
anime voluptate ſentiendū eſt beate ma
xime Audiamus q̄d ꝓpheta dicit ad do-
minū. torrente voluptatis potabis eos.
oīnis aūt voluptas ⁊ delectatio in īfimis
plus aloes habet q̄ꝫ mellis inq̄t Satyri-
cus Lingit eñ mel in ſentibus ⁊ vrticis.
ꝓpter qđ recte dicit Boetius Habet hoc
voluptas omnis q̄ ſtimulis agit fruen-
tes. Si p̄terea querit̃ veritatis cognitio
ꝯuertat̃ aſpectus ad verbū diuinū velut
ad artē pmā cui⁹ exemplar verū eſt eſſe
verum. Si deniq̃ potētia ſi gloria ſi opu

lentia ſi dignitas querat̃. Hec oīa eſt de⁹
anime diligēti eum. q̄ʒ eſt merces ſua ma
gna nimis dum ergo in ſe deficit anima
in ſalutare dei velut ad nihilum redacta.
nulli iam alteri nec ſibimet innititur ſʒ ſo
li deo. vt ſue dulcedini. vt ſue veritati. vt
ſue glorificationi. ac ꝓinde nō habens q̄
vlterius tendat. quietat̃ anima in deo at
q̃ ſtabilit̃ poſſidens in eo omnia. cetera
q̃ cōtemnens.

A

❡ De inebriatione amoris. Ca. xx. — De inebriatiōe amoris

Nebriatio alius eſt effect⁹ amo-
ris anima ſancta itroducta in cel
lam vinariā guſtat fructū dulcē
gutturi ſuo. Sobriā videlicet ebrietatem
ſpūs ꝓut dr̃ Canti. v. Comedite amici ⁊
bibite ⁊ inebriamini chariſſimi. Sicut eñ
ebrius calore vini ſui ⁊ alioꝝ obliuiſcitur
omniū Ita amans ex amore amati ſic in
amatū tendit q̄ ſuipius ⁊ omniū alioruꝫ
(p̄ter illum quem amat) obliuiſcit̃. Vn̄
iteꝝ dī ps. xxxv. Inebriabūtur ab vberta
te domus tue. ſ. celeſtis glorie. ⁊ torrente
voluptatis tue potabis eos. Torrēs vo-
luptatis (vt dicit s. Bona.) a quo inebri
ant̃ celeſtes conuiue. eſt dn̄s noſter ihūs
xp̄s. Nam electi foris reficiunt̃ in carne
ſaluatoris. Intus in diuinitate creatoris
Nam ipe fontalis radius ⁊ emanato vir
tutis oīnipotentis ſincera in quem nihil
inquinatū valet incurrere. Ipſe fons lu-
minis vite abſconditus ab oculis omniū
mortaliū. ex quo ꝓcedit torrēs volupta-
tis ignei vigoris. Torrēs inq̃ʒ ſubitus ra
pidus ⁊ impetuoſus a q̄ emanat gratia ⁊
gloria ad inebriandū. Ex hoc torrente vo
luptatis diuine letabūda ebrietate potati
celeſtes illi ꝯuiue. ymmo inceſſabili iubi-
lant. Huiuſq̃ torrentis deſiderabilibus
guttis. ſitibunde refocilliant̃ fauces aren
tiū cordiū hic in terris vbi anima ſancta
currēs cū adoleſcentulis in odorē vngen
toꝝ diuine ſuauitatis. ieiuna panē filio-
rū vinūq̃ amicoꝝ ſitibunda deguſtat ad B
vſq̃ ſpiritus ebrietatem. Conſideran-
dum primo. Cum amor dei qui ebrietatē

cauſat ſpūs eſt ſine mō ꝓut notat nomē
ebrietatis (quaſi extra briam ſeu menſu-
ram) poterit eſſe queſtio ſi amor dei poſ-
ſet eſſe nimi⁹ in via. q̄ʒ corp⁹ qđ corrupit̃
in quo ſum⁹ aggrauat aīam ⁊ deprimit ter
rena inhabitatio ſenſum multa cogitan-
tem. Rn̄det̃ q̄ amor hic in via pōt eē ni-
mius. iđ modū recipit ⁊ menſuram. Vnđ
amor dei triplicit̃ hʒ cōſiderari. Primo
mō ſm̄ ſe ⁊ ſic eſt finit⁹: habens menſu-
ram numerū ⁊ pond⁹. ſic ⁊ condita q̄li-
bet creatura. Alio mō amor cōſiderat̃ ſʒ
circūſtantias diligentis. ſic ſunt circūſtā-
tie apponende queadmodū in alijs acti-
bus aliarū virtutum. vt exerceat̃ q̄n̄ opꝫ
vbi oportet q̄ntum ⁊ qualiter oportet ꝓ-
pter alligationē cum corpe qđ ꝑ exceſſuꝫ
cōtemplatōis ꝑiclitaret̃ aut notabilit̃ le
deret̃. Tercio cōſiderat̃ i ordine ad ob
iectū ꝓut amor reſpicit deū: q̄ eſt totus ⁊
infinite diligend⁹. exceſſus ⁊ nimietas in
diligendo nequit fieri. neq̃ modū opor-
tet apponere ſicut nec in laudando. q̄ʒ iu
xta v̄bum eccl̃ie ſumptū ab eccleſiaſtico.
cap̄. xliij. Maior eſt omni laude nec lau-
dare ſufficis. vnde dicit s. Bona. in ſoli-
loquio. q̄ diſpoſitō preuia ad obtinendū
dulciſſimā ſobrietatē ſeu ebrietatē ſpūs:
eſt mentis eleuatio q̄n felicit̃ anim⁹ a ter
renis abſtrahit̃ ⁊ quodāmō ſupra ſeipm
immo ſup omnē creaturā ſubleuat̃. vt iā
dicere poſſet. Introduxit me rex in cella
ria ſua vbi anima bibit de vino condito:
ineſtimabili dulcedine diuinitatis ⁊ de la
cte albiſſimo incōtaminabilis humanita-
tis xp̄i. Hic bibunt amici ⁊ inebriabunt̃
chariſſimi. O felix ebrietas quā ſequitur
mentis ⁊ corporis tam caſta ſobrietas.
❡ Aduertendū tñ (ꝓut dicit ſanctus bo-
na. in ſoliloquio) q̄uis cauſa diligēdi de
um de⁹ ſit. modus vo ſine mō. poſſumus
tñ modū aliquē ex ipſius ſacre ſcripture
locis inueſtigare. Ipſe eñ q̄ dilectionem
tribuit: tribuit ⁊ modū diligendi: quando
dixit. Diliges dominū deum tuum ex to
to corde tuo: ⁊ ex tota anima tua: ⁊ tota
fortitudine tua. Dilige igit̃ o anima amo

re ſingulari Deum patrem q̄ te tam no-
biliter ex nihilo creauit. Deuꝫ filium qui
te tam ineffabiliter moriendo reformauit
Deum ſpiritūſanctū q̄ te tam miſericor-
diter ſepius conſolando a peccato rede-
mit ⁊ in bono confortauit. ❡ Dilige deū
patrem fortiter: vt nullo amore periculo
ſo vincaris. Dilige deū filiū ſapienter: vt
nullo amore alieno ſeducaris. Dilige de
um ſpiritūſanctū dulciter vt nullo amo-
re venenoſo inficiaris. ❡ Vel aliter ſm̄
Bern̄. Diſce o anima xp̄iana queadmo-
dum debeas diligere xp̄m. Dilige dulcit̃
vt amore illi⁹ oīs amor alius tibi vileſcat
⁊ ipſe ſolus ſit tibi mel in ore: melos i au
re: iubilus in corde. Dilige prudenter: vt
amor tuus in eo ſolo ⁊ nullo alio ꝯtinuē
inardeſcat. Dilige fortiter vt tua fragili-
tas oīnia dura ⁊ aſpera ꝓpter xp̄m gau-
denter ſuſtineat. vt dicas. labor meus vix
eſt vnius hore. ⁊ ſi amplius eſt non ſen-
tio pre amore. Cōſiderādū ſcđo q̄ ebri-
etas ſpūs (vt dicitur in ꝑfectibus religio C
ſoꝝ a fratre dauid ordis minoꝝ) pōt dici
q̄libet amoris et magni gaudij deuotio:
ex qua quaſi ex vini fortitudine feruor ſpi
rit⁹ intrī excreſcit: q̄ ſe intra ſe cohi' ere
nō pōt. vñ aplī ſpūſancti feruore eſtuan-
tes muſto pleno dicebāt̃. Job. xxxij. ven
ter me⁹ quaſi muſtū abſq̃ ſpiraculo: qđ
lagunculas nouas diſrūpit. nouas dicit:
nō veteres. q̄ʒ veterib⁹ cordib⁹ nō infun-
dit̃ talis deuotio: ſed nouis. ſ. in nouitate
vite ambulantib⁹. vel nouas dicit pp for-
titudinē impet⁹ ſpūſſcti q̄ ſi nouas diſrū
pit: q̄nto magis veteres. i. fragiliora cor-
da ⁊ infirma. vl̄ nouas dicit. q̄ʒ tal' feruor
ſpūs nouis ⁊ nōdū exercitat̄ mētib⁹ nup
infuſis: min⁹ ſe valet cohibē q̄n erūpat i
inuſitatos geſt⁹ vl̄ voces ſeu iubilos vel
ſingultos. ſic vinū nouū i vaſe ebullit qđ
inueteratū queſcit. ❡ Exemplū legit̃ in Franciſcus
li. cōformitatū de ſctō Franci. q̄ cū ſemel
ꝓ theſauro nobiliſſimo ſctē paupta͛t ob
tinēdo oraſſet: viſitatōnis diue recepit tā
ignitū feruorē ebrietatis ſpūs ei⁹ aīam

ad paupꝑtatis cōcupiam inflammantē ꝙ
videbat̃ ex facie ꝛ oris hyatu q̄ſi flām̄as
ardoris emittere. Et egrediens ad ſociū
ſuū fratrē Maſſeū marignani. ſic ignitus
ore vehementer dicebat: ha: ha: ha: frater
Maſſee ꝓbe te mihi teipm̄ ꝛ hoc fecit ter
Frater maſſeus ſtupens de tam vehemē
ti feruore. cū tercio dixiſſet btūs franciſc⁹
ꝓbe mihi teipm̄: miſit ſe totū int̃ brachia
bti patris. tunc btūs franciſcus cū hyatu
magno ꝛ ſpūſſancti feruore ac clamore va
lido roboando: ha: ha: ha: leuauit fratreꝫ
maſſeū cū ipſo flatu in aere ꝛ impulit illū
an̄ ſe q̄ntum eſt vni⁹ haſte longe menſura
Q̄d videns frater maſſeus ſtupuit de tā
mirando patris feruore: ꝛ retulit poſtea
ſocijs ꝙ in illo ſancti Franciſci impulſu:
tantā cōſolationē ꝛ exultationē ſpūs per
ſenſit ꝙ nunq̄ꝫ in vita ſua tam maximam
cōſolationē ſe meminerit habuiſſe. Cō
D ſiderandū tercio ꝙ corp⁹ q̄n̄qꝫ etiā quaſi
ebrieſcit ex redundantia ebrietatis ſpūs:
(quēadmodū btitudo aīe redundabit in
corpus ꝛ dotabit illud in glīa: fientqꝫ ſan
cti ter quaterqꝫ bti ꝓpter tres dotes anie
ꝛ quatuor corpis) ꝛ membra terreni cor-
poris inhabilia fiunt, ꝛ inflexibilia ex ſubi
ta feruoris ꝛ ſuauitatis influentia. Et rō
hui⁹ eſſe pōt. qꝛ ſpūs oēs diſtendunt̃ af
fectu cordis inflāmato. qꝛ extenſiōe ner-
uoꝝ ꝛ obſtructiōe viarū ſpirituū mēbra
amittūt abilitatē ſuoꝝ officioꝝ vt lingua
loquelā: manus opationē ꝛ pedes ꝛ cru-
ra gradiendi officiū ꝛ vſum quouſqꝫ iteꝝ
feruor remittat̃ ꝛ vie ſpirituū aīaliū aper
te fiunt vt prius. Nec mirū ſi hoc affectio
nes diuine poſſunt efficere quarū virtus
fortior eſt. cū etiam humane affectiōes h̄
interdū valeant: vt ſubitus terror ꝛ ſubi-
ta ꝛ immoderata ira leticia: ſubit⁹ dolor
ꝛ odium immenſum ꝛ intemperat⁹ carna
lis amor. Claruit hoc. nam Amon filius
Dauid egrotauit ꝓpter amorē Thamar
ſpecioſiſſime ſororis abſalon. iij. Reg. xiij
Sepe etiā expertum eſt vel in extaſim vl̃
in ſtuporem vl̃ in freneſim aliquos hm̄oi

raptos eſſe: ꝛ membra in rigorē vel tremo
rem verſa. vel in febres ex vehementi paſſi
one ſenſitiua incidiſſe. Quid etiā mirum
ſi ex magna ſpūs humani hilaritate queꝫ
ſpūſſanct⁹ cordi infundit aliqui erumpūt
in aliqua aperta hilaritatis iudicia. vel ſi
q̄n̄qꝫ ſingultib⁹ ꝛ fletib⁹ imperare nō va
leant: nec ꝛ hm̄ōi interne deuotōis mot⁹
abſcondere. Cū videm⁹ ſepe aliquos ex
ſtulta leuitate ꝛ riſu ꝛ inſolentib⁹ cachin
nis nō poſſe ſe cohibere. virtus em̄ diui-
ne dulcedis intolerabilis ē imbecillitati
terreni corporis. ſicut ſi ignē vitro immit
teres. vn̄ legim⁹ ſanctos ex diuinis viſita
tionib⁹ vel reuelationibus corruiſſe ꝛ vi-
ribus emarcuiſſe. Dan̄. x. Vidi viſionem
hanc grandē ꝛ nō remanſit in me fortitu
do ꝛ emarcui. nec habui q̄cq̄ꝫ viriū. Hie-
re. Trenoꝝ. j. De excelſo miſit ignē i oſſi-
bus meis. Hiero. Spūſſanct⁹ in igne ſu-
per diſcipulos venit. qꝛ virtus amoris di
uini ſicut ignis illuminat ꝛ inflāmat. Oſ-
ſa anime ſunt vires anime: memoria: in-
telligentia ꝛ voluntas qꝛ ſicut in oſſibus
corporis: ſic in viribus anime cōſiſtit for
titudo. vnde ſicut virtus diuina inflāmat
voluntatem ſic ꝛ illuminat memoriam ꝛ
intelligentiam. Ideo dicit̃ in dicta aucto
ritate Hieremie. Et erudiuit me.

¶ De ſpirituali iocūditate ꝛ iubilo. c. xxj.

A De ſpūali iocunditate [et] iubilo.

Piritualis iocunditas ſiue cōſo-
S latio ſpūs: alius eſt effect⁹ amo-
ris. nam quelibet cōſolatio ꝛ gau
dium ſiue ſolaciū (ſit hoc ſenſuale: ſit rō-
nale: ſit intellectuale. vt cū dicim⁹ deum
angelos homines ꝛ animalia delectari vl̃
ſolaciari) orit̃ ex amore. Ideo qualis eſt
amor. talis eſt ſolacij bonitas: vel finis.
vnde ſicut duas ciuitates duo amores cō
ſtituūt. ſic ꝛ duo ſolacia iocūditates ſiue
conſolationes. Solacium terrenū aīale ꝛ
dyabolicum (inſtar epicureorum) opat̃
amor ſui vſqꝫ ad contemptum dei. Sola
ciū aūt quale deſurſum eſt pium: pudicū:
pacificum: ſuaſibile ꝛ miſcdīa plenū. cau
ſat amor dei vſqꝫ ad contemptum ſui. de

hoc duplici amore dictum eſt ſupra. c. xiij
in quarta amoris diuiſione. Conſiderā
dum ꝓmo ꝙ ſpiritualis iocunditas ꝛ cō-
ſolatio poteſt dici gaudiū quoddā q̄d a
ſpūſancto infundit: quo gaudet anim⁹ i
deo ſiue ꝓ perceptis beneficijs ſiue ꝓ ꝓ
miſſis. Beneficia ꝑcepta ſunt in duplici
differentia. Quedā ſunt beneficia dimiſ-
ſa: quo ad mala dimiſſa: que tot ſūt quot
mala cōmiſim⁹: neceſſitatis infirmitate ꝛ
voluntatis ꝑuerſitate. Alia ſunt bn̄ficia
cōmiſſa. quarū quedā ſpectant ad cōple-
mentū nature quedam ad adiutoriū gra
tie: q̄dam ad donū ſuperexcellentie. Bene-
ficia ꝓmiſſa ꝓ futuro ſunt ammotio om
niū maloꝝ: aſſecutio oīm bonoꝝ: imple-
tio omniū deſideriorum. Que. s. Bona.
ſatis luculenter enūerat in incendio amo
B ris. Conſiderandū ſcd̄o ꝙ iocunditas
ſiue conſolatio de qua hic agit̃ dicit̃ ſpū-
alis a ſpūſancto ꝛ noſtro. qꝛ ſpūſſanctus
cōſolationē hanc creando operat̃ effecti
ue. ꝛ exemplariter in ſpū noſtro. cui talis
cōſolatio formaliter infundit̃ ꝑ modū in
herētie. ꝓut ſupra dictū eſt. c. xiij. de amo
re ſpūali: in ꝓma diuiſione amoris. ꝛ etiā
cap̄. xiiij. in ſexta diuiſione amoris d̄ amo
re gratuito. Spūalis aūt conſolatio (vt
dicit̃ in ꝓfectibus religioſoꝝ) conſiſtit in
duob⁹. ſ. in naturaliū potentiarū decore:
ꝛ carnis ad ſpiritū quieta concordantia.
Tunc em̄ hō vere eſt ſpūalit̃ cōſolat⁹ cū
ſpūs totus eſt ad deum erectus ꝛ ei coor
dinatus ꝛ deo plenus. Et caro in his que
dei ſunt ſpiritui nō reſiſtit. ſ; pro modulo
ſuo ꝓmpte ſpiritui obtemperat. nec con-
cupiſcendo mala nec horrendo dura vel
faſtidiendo bona Potentie anime que
imaginē ſumme trinitatis repreſentant:
(vt frequenter dictū eſt) ſunt tres. Ratō
ſiue intelligentia: voluntas ꝛ memoria. q̄
cum in ſeipſis ſint inanes ꝛ vacue bonis
indigent ornari ꝛ repleri ab illo ꝛ de illo
qui fecit eas. hoc eſt a deo. ꝛ ſic ſpirituali
ter conſolantur. Ratio illuminat̃ ad co-
gnitionē veri. volūtas accendit̃ ad amo

rem boni. Memoria tranquillat̃ ad fru-
endum ꝛ inherendum vero bono. Nulla
illarū valet ꝑfici ꝛ conſolari ſine alia. Si
ratio non videret voluntas non amaret:
qꝛ nec ſciret q̄d eſſet amādum. ſi nō ama
ret nō delectaret̃ in bono. ſi memoria nō
memoraret̃ boni: quō poſſet ratio id ag-
noſcere ꝛ voluntas illō amare. Summū
aūt bonū deus eſt. ꝛ ideo etiā ſumme ve
rum. qꝛ ab ipſo fluunt oīa vt ſint: ꝛ vt
bona ſint. Sicut de⁹ machinā mundi ex
nihilo creauit. poſtea diſtinxit. ita ꝛ hoīs
minoris mundi. ꝓmo format corp⁹ in vte
ro. deinde animā rōnalem infundit. dein
de ꝑ interualla etatū intellectus ꝛ rō ſm̄
cognitionem creſcit ꝛ voluntas mouet̃ ꝛ
inclinat̃ ad bonū ꝛ memoria viget q̄ſi re
quirentes ornatū ꝛ cōſolationē ſibi cōpe
tentem. Cōſiderandū tercio ꝙ ſpūalis
C iocunditas, ꝛ leticia dupliciter accipitur.
generaliter ꝛ ſpecialiter. Generaliter et
tunc eſt q̄daꝫ motus generalis gaudij in
ſpūſancto: ex intuitu bn̄ficiorum dei ꝛ fu
ture glorie ꝛ diuine bonitatis. Specialit̃
tunc eſt q̄dam mentis hilaritas ex confi-
dentia bona ad deum ꝛ bone conſcientie
teſtimonio: reddens hominē beniuolum
ꝛ deuotum ad omnia agenda ꝛ ſufferen-
da ꝓ deo ꝛ omnia que dei ſunt diligen-
da ꝛ ꝓmouenda. Ideo dicit apl̄s ad phi
lip. iiij. Gaudete in dn̄o: iterum dico gau
dete. primo generaliter ſecundo ſpeciali
ter. Spūalem iocunditatē ꝛ cōſolatio-
nem deſcribit ſcūs Bern̄. ꝙ ē q̄dam gra-
tia deuotionis ꝓcedens de ſpe venie ꝛ q̄
dam guſtus boni ſ; exiguus ꝛ ſuauiſſima
quedam delectatio qua benignus de⁹ af
flictam recreat animam: que ad deū que
rendum inuitatur. ad diuinum amorem
vehementer accenditur. O anima quid-
putas tam dulce tamqꝫ ſuaue q̄d in re-
cordatione dilecti deuotas animas ſolet
tangere ꝛ tam dulciter afficere. vt iam to
taliter a ſemetipſis alienari incipiunt. ex-
hilaratur conſcientia in obliuionem ve-
nit omnium dolorum memoria. Exultat

animꝰ: clareſcit intellectꝰ: cor illuminatᷣ:
affectꝰ iocundatᷣ. iā neſciunt vbi ſe eſſe cō
ſpiciūt: ⁊ quaſi amplexibꝰ amoris aliqd
intus tenent ⁊ neſciūt tñ qd ſit. tñ totis vi
ſceribꝰ tenere cōcupiſcunt. luctatᷣ quodā
mō delectabiliᷣ animꝰ ne recedat ab eo:
quaſi in eo finē omniū deſideriorū inue-
nerit. ¶ Jubilus. alius eſt amoris effectꝰ
Et eſt quoddā gaudiū ſpūale: cordi repē
te ex aliqua cogitatōe vel collatione infu
ſum: qđ totū cor cōcutit ⁊ corpꝰ ex ſui ve
hementia quodā tremore cōmouet ⁊ de-
lectabiliter cruciat: ⁊ ex motu gaudij con
ſolatᷣ ꝓpter redundantiā interioris dulce
dinis: vt ſicut aīa cōmunicat corpi ſuo qui
comiti ⁊ ſocio vie paſſiones ſuas ita cōi-
cat ei ⁊ cōſolatiōes. Triſtante eñ aīa in-
terius: etiā corpus tabeſcit exterius. Si-
cut ergo collaborat ſpiritui ⁊ cōpatitᷣ in
merito: ita digne participat ⁊ remuneratᷣ
in premio. nō ſolū future ſ; etiā pñtis gra-
tie. ſicut dñi in cōuiuijs ſeruis ſuis tranſ-
mittunt reliquias ferculorū. Sicut ſocij
paſſionū eſtis ita ⁊ cōſolationū eritis. ij.
Cor. j. Et hoc eſt ex ſuperfluenti menſu-
ra q̄ datᷣ electis: cuiꝰ redundancia effuſa
ne depereat excipitᷣ a corpe qđ ꝑticeps fu
erat in labore. Ex impetu tñ fortitudinis
gaudij corpus aliqñ debilitatᷣ. ſicut ruſti-
cum groſſioribus cibis cōſuetum delicio-
ra fercula ſepius ſumpta alterando tabe-
faciunt ⁊ diſſoluunt. Jgnobile nanq; cor-
pus ⁊ corruptibile ſicut pecus brutalibꝰ
eſt aſſuetum. id eſt terreſtribꝰ et vilibus.
Geñ. iij. Comede herbas terre. Hoc autē
ineffabile gaudiū qđ iubilus dicitᷣ: eſt ſo-
nus leticie ſine verbis. q: leticia animi ex-
plicari nō pōt. vt dicit Augu. S; aliquā
do plauſu etiam manuum: aliqñ vultus
hilaritate: aliquando vultus dilatatione
que dicitᷣ leticia quaſi laticia. aliqñ volu-
ptate que dicitᷣ a volubilitate circa rē di-
lectam. Nonnunq; a delectatōne que di-
citᷣ quaſi lactatio. quandoq; a iocunditate
que dicitᷣ a ioco. ſepius ab alacritate q̄
dicitᷣ dum habet liberū ⁊ expeditum vſū

D Jubilus.

corporis vel membrorū vel ſenſuū ⁊ ma-
xime cordis ad ſignificandū leticiā. ⁊ ali-
qñ ꝑ riſum. Aliqn per quoſdā clamores
vel cantꝰ. aliqñ ꝑ aliquos alios geſtus et
ſingultus quaſi euaporādo erūpit nec va
let ſe intus tacitus cōtinere. Greg. xxiiij. li
bro moraliū. Jubilū dicimꝰ qñ ineffabile
gaudiū mens cōcipit qđ nec abſcondi po
teſt nec ſermonibꝰ aperiri: ⁊ tñ qbuſdam
motibꝰ proditᷣ q̄uis nullis ꝓprietatibꝰ ſu-
is aperiatᷣ. Vñ dicitᷣ in pš. Btūs ppls q̄
ſcit iubilationē. nō dicit: q̄ dicit iubilatio-
nem. ſed q̄ ſcit. q: ſciri qdem iubilatio po
teſt ſed dictis exprimi non poteſt. Jdem
xxviij. moraliū. Jubilatio qppe dr cū cor-
dis leticia oris efficacia nō expletᷣ ſ; qbuſ-
dam modis gaudiū prodit qđ ipe q̄ gau
det nec tegere valet nec explere. Hec gre
go. ſup illo vbo. Et iubilarēt oēs filij dei
¶ De zelo. Capl'm xxij.

Elus alius eſt effectus ⁊ ꝓprietas
amoris. q: cauſatᷣ ⁊ ꝓducitᷣ ab in
tenſo amore. Manifeſtū eñ ē: ꝙ
quanto aliqua virtus intenſius tendit in
aliud fortius etiam repellit omne cōtra-
riū vel repugnans. Cum eñ amor ſit qui
dam motus in amatū: vt dicit Augu. in-
tenſus amor querit excludere oē qđ ſi-
bi repugnat. Cū ergo zelus ꝓueniat ex in
tenſiōe amoris ad zelum ꝑtinere videtᷣ:
ꝙ non patiatᷣ cōſortiū vel amorem con-
trarium in amato ipſum refutans quan-
tum poteſt. Aliter tamen hoc cōtingit in
amore concupiſcentie: ⁊ aliter in amore
amicicie ⁊ beniuolentie. Nā in amore be
niuolētie ⁊ amicicie q̄ ꝑncipaliter queritᷣ
bonū amati. zelans ſtudet ⁊ conatᷣ repel-
lere omne quod contrariatᷣ bonori ⁊ bo-
no amati. Non ꝓpter ſe id eſt ꝓpter vti-
litatem ipſius amantis: ſed propter bo-
num amati. Sed in amore concupiſcen-
tie eſt oppoſitum. quia zelans conatᷣ re-
pellere omne id qđ contrariatur ⁊ impe-
dit fruitionem ⁊ plenam delectationem
boni amati. inq̄ntum eſt bonum ſuū non
amate rei. Et ſic viri dicuntur zelare pro-

A De zelo.

vxoribus ſuis. vel alijs mulieribꝰ Con-
ſiderandū primo ꝙ zelus tripliciter acci-
pitur. Vnomodo ꝓ inuidia. ⁊ ſic diffinitᷣ
a pho. ij. Rethorice. Zelus eſt triſticia de
bono alteriꝰ ex eo ꝙ nobis deeſt illud bo
nū. Si ergo eſt triſticia de bono alteriꝰ eo
motiuo ꝙ bonū alterius reputetur impe
ditiuum boni ꝓprij ſeu excellentie. ꝓpter
quod non vellet tale bonum ꝓximo ineſ
ſe. talis triſticia pertinet ad inuidiam: q̄ ē
triſticia de ꝓſperitate bonorum alterius
Si autem zelans triſtatur de bono alteri
us ꝓpter hoc ꝙ cōpatitur ꝓximo de ma-
lo eius hoc pertinet ad miſericordiā. pꝫ
hoc de pauptate que ē malum ineꝑiſtēs
pauperi Si autē triſtatᷣ de bono alterius
zelans q: ille ſit indignus illo bono. ſ; ꝑti
net ad Nemeſim que eſt triſticia de pro-
ſperitate malorū. vt dicitᷣ. ij. Ethicorū. Si
autē zelus eſt triſticia de bono alteriꝰ eo
ꝙ tale bonū deeſt nobis ⁊ ſic diffinit phs
zelum. Et talis zelus circa bona ſpūalia
eſt laudabilis. ſ. cōtriſtari ſe habere defe-
ctum ipſorū ꝓpter qđ dicit apl's. j. Corin.
xiij. Emulamini. (qđ idem videtᷣ qđ zela
re) chariſmata meliora id ē ardenter de-
ſiderare excellentiora bona. Sed ſi zelus
hmōi eſſet de tpalibus poteſt eſſe cū pec
cato ⁊ ſine pctō ſm. b. Tho. ſcđa ſcđe. q.
xxxvj. Secūdo zelus accipitᷣ ꝓ emula
tione ſeu imitatione in bono. ſic zelus diſ
finitᷣ. Eſt quidā feruor mentis quo quis
debet incitari ad ꝑficiendū cū melioribꝰ
Juxta illud aplī. ij. ad Corū. xj. Emulor.
(id eſt zelo) dei emulatione Tercio ze
lus accipitᷣ ꝓ intenſo amore ꝓut eſt deſi
deriū vehemens quo quis incitatᷣ ea tol
lere que rei ſibi dilecte videntur aduerſa
Et poteſt ſic deſcribi. zelus eſt amor vehe
mens nō cōpatiens qualecūq; contrariū
vel aduerſum fieri ↄtra rem dilectā. Sic
homo zelat pro vxore ne mechus abutatᷣ
ea. Et hinc zelotipia id eſt ſuſpitio. vnde
zelus componitᷣ cū typus. Et dicitur ze
lotipus pa. pum. id eſt zelo plenus. id eſt
inuidus vel ſuſpitioſus. vnde ille hō di-

B

citur zelotipus que ſuſpitionem habet đ
vxore ſua. ſ. qui cum cruciatu mentis ca-
ſtitatem ſeruat vxoris. Similiter et vxor
dicitur zelotipa que ſuſpitionem habꝫ de
viro. Similiter ⁊ mater dicitur zelotipa:
que zelat ꝓ filia ne violetur. Conſide-
randū ſecundo ꝙ iuſtus zelat pro domo
dei volens ab ea tollere quicquid viderit
ſcandalare. vnde eſt iſtud pš. lxviij. zelus
domus tue comedit me. Cuius recorda-
ti ſunt diſcipuli chriſti dum eijceret ven-
dentes ⁊ ementes de templo ſeu de do-
mo dei. vt dicitᷣ Johis. ij. Et talis zelus:
ſi ſit ſm ordinem rationis ordinatus di-
citur. ira per zelum. et talis non eſt in deo
ſed fuit ſm humanitatem in chriſto vt le
gitur dum chriſtꝰ eiecit vendentes ⁊ emē
tes de templo quia de eo ſcriptum eſt in
pſalmo. Zelus domus tue comedit me.
Gloſa. quia perſecutus ſum in illis iniq-
tates eorum dū flagellaui in templo ma-
le verſantes fuit mihi cauſa mortis. Et
huiuſmodi zelus ſm Auguſtinū ſuper il
lud pš. zelus domus tue come. ⁊c. ſic de-
ſcribitur. zelus eſt feruor animi quo mēs
abiecto hūano timore pro defenſione ve
ritatis accenditur. Ab eo comeditur qui
quelibet praua que viderit corrigere ſata-
git. ſi nequit tollerat et gemit. Zelum
hunc laudauit qui dixit. nullum eſſe deo
ſacrificium acceptius q̄; zelum animarū
(Gregorius ſcilicet et Richardus in ſuo
beniamin) qui tam trito affectum plan-
git peccata proximi q̄; trito quiuis alius
propria peccata lamentatur. Jmo plu-
ri affectu. quia puriori ⁊ perfectiori poten
tia mentis et corporis ad lamentum ſm
deum diſpoſita. Conſiderandum ter-
cio ꝙ zelus tunc eſt bonus ſi fit ſm ſcien
tiam id eſt rectam rationem q̄ tpa perſo
nas loca ⁊ alias circūſtantias circūſpicit
alias magis poſſet ꝑtinere ad vindictā ⁊
irā de q̄ apl's. ad Ro. x. zelū qdē dei hñt
ſ; nō ſm ſciam. zelū hunc habuit hel yas.
Zelum fatuum nō ſm ſcientiam habu
it Saul quando occidi fecit gabaonitas

C

D

nõ obſtante iuramento facto eis a ioſue.
Sed ꝓpter hoc iratus dñs miſit famē ſu
per terrã tamdiu quouſ fuit ſatiſfactuꝫ
a dauid gabaonitis.ij. Regum.penulti.
Zelus nõ ſm ſcientiã pſertim dum eſt
nouicius.ſolet homines bone voluntatꝭ
comedere.hoc eſt vrgere.vt oĩa que cõ
ſpiciunt vicioꝝ ſcandala ſatagant vel tol
lere vel culpare vel ceteros ad ablationē
acriter animare. Non diſſimilandũ aſſe-
rit nõ parcendum: ſꝫ incedendum viriliꝫ
per arma iuſticie a dextris ⁊ a ſiniſtris. ꝑ
infamiam ⁊ bonã famam ꝑ vbera ſi opꝰ
eſt.ꝑ ſanguinem ⁊ mortem. Uerum eue-
nit ꝙ poſt expientias varias.poſt irritos
conatus.poſt agnitũ humane fragilitatꝭ
⁊ iniquitatis abyſſum inexhauſtibilē tem-
perat ⁊ molleſcit feruor iſte bulienti mu-
ſto ſimilis ⁊ quo maturior eo ſanior effi-
citur. Mitigat tribulatiõis aqua vinũ
nimis feruide charitatis. Conſideran
dum quarto ꝙ zelus bonus eſt ſi comita-
tur ipm cõſtantia ſcientia ſeu diſcretio et
ꝯpaſſio ſiue beniuolẽtia. Eſt in zelo ſci-
entiã ſiue ꝯſtantia languēs. Eſt ꝯſtãtia i
zelo ſiue ſcia ꝑcipitans. Eſſet vtru ſi nõ
eſſet cõpaſſio nimis amaricãs ⁊ inducēs
nõ tam correctionē vicij ꝙ irritationem
odij. Conſtãtia igit ad vim iraſcibilē. di-
ſcretio ad rationalem: compaſſio ad ꝯcu-
piſcibilē mouēdas vno mutuo conſen
ſu ſpectãt. vt ordinatus in ſe ſit totus bõ
potens ꝑ ꝯſtantiã. ſapiēs ꝑ diſcretioneꝫ.
beniuolus ꝑ cõpaſſionē aſſecutus in hoc
appropꝛiata beatiſſime trinitatis. que ſũt
potentie vigor. ſapiẽtie vultor. beniuolē-
tie dulcor in qͥbus fundant apud opati-
ones laudabiles. modus. ſpecies. ordo.
Itē menſura. nũerus pondus. Rurſum
vnitas. veritas. bonitas. referendo ſingu
la ſingulis appꝛopꝛiatis beatiſſime trinita
ti. Et qua omnia efficient ꝑ quã oĩa ex
emplarit. In qua oia finaliter exiſtunt ſi
cut eſt omnibꝰ cauſa eſſendi. ratio diſcer
nendi. ⁊ ordo viuendi.

¶ De odio deſiderio et fuga ſeu abomi-
natione. Capitulũ. xxiij.

De odio deſiderio et fuga

Odium ſecũda paſſio eſt ꝯcupiſci
bilis ſupioribus capitulis. a. xij. et
deinceps dictũ eſt de paſſiõe amo
ris q radix ⁊ origo eſt ſingularum paſſio
num ſupeſt dicendum de ceteris paſſioni
bus. Et primũ in hoc xxiij. capitulo dicē-
dum eſt de odio q paſſio cõtraria ē amo-
ri. Dicendũ etiã eſt de deſiderio ⁊ eiꝰ op-
poſita paſſione fuga ſeu abominatione.
Rurſuꝫ de ceteris paſſionibus capitulis
ſequentibus. Conſiderãdũ pmo. Odi- A
um qd eſt amori contrariũ ꝓut eſt natu-
rale ſic importat quandã diſſonãtiã natu
ralē ad id quod ē repugnans ⁊ corrupti-
uum nature. Et ſic eſt in omnibus rebus
ſicut amor naturalis qui importat conſo
nantiam ⁊ coaptationē ad id qd cõuenit
rei ꝓut frequēter dictum eſt ſupra. Sed
ꝓut eſt paſſio. ſic odium eſt quedam diſ-
ſonantia appetitus ad id qd appꝛehēdit
vt nociuũ ⁊ repugnans. qd autē eſt repu
gnans rei habet rationē mali. ſic odiũ eſt
de malis. Cauſat autē odium ex amore.
Nil eñ oditur niſi ꝑ hoc qd contrariat
etiam cõuenienti qd amatur. Dicit autē
aliquis odire ſeipm inꝙtũ vult ſibi aliqd
bonũ qd ei ſimpliciter malũ ⁊ nociuũ. vt
peccatũ ⁊ qꝛ vult illud qd eſt contrarium
rationi ⁊ ſi placitũ ſenſualitati: ⁊ ſic intel-
ligit illud Iohis xij. Qui odit animã ſu-
am in hoc mundo (id eſt ꝙtũ ad ea q ſũt
mundi vt vicia ⁊ peccata et delectatiões
carnis habendo in deteſtationē in vitam
eternam cuſtodit eam. Et quod ait apo-
ſtolus. Nemo vnꝗ carnem ſuã odio ha-
buit ſed nutrit ⁊ fouit. verum eſt ꝙtũ ad
ea que ſunt neceſſaria vite ſm inſtinctuꝫ B
nature. Conſiderandũ ſecundo ꝙ tri-
plex ē genus odij. ſ. dei hominis iuſti ⁊ ho-
minis ꝑuerſi. Odit eñ deꝰ nõ ſm paſ-
ſionē q ē cũ trãſmutatiõe corꝑali ſic odi-
unt animalia. quia deus incorporeus eſt
Nec etiam odit cum mutatione affectus
et voluntatis ſicut odit angelus et homo
qui variantur in affectibus et motibus

voluntatis. deus autẽ immutabilis eſt: et
vnicũ voluntatis actũ hꝫ q non differt a
ſua voluntate ⁊ eſſentia. Eſt ergo odium
dei ad creaturã ipſa ſubtractio gratie vel
nõ cõferre eã cõtemnenti (ꝓut dictũ ē ſu
pra. c. xix. de duricia cordis) Et qꝛ omnis
creatura inquantũ creatura bona eſt: q̄a
a deo facta. Ideo bñ dꝛ Sap. xj. Diligis
oia que ſũt ⁊ nihil odiſti eoꝝ q feciſti. Di
ligit vti oia adeſſe nature. Odire etiam
dicit deꝰ cũ punit pctã: nec odit ſeu pu-
nit pctõrem inꝙtũ creaturã ſꝫ inquantuꝫ
pctõrem. i. rõne mali qd deꝰ nõ fecit. Cõ C
ſiderandũ tercio ꝙ hoĩes iuſti odiũt iniq
tatē inꝙtum eſt offenſa dei ⁊ ꝯ rõnem: ſi
ue ſit in ſe ſiue in alijs. iuxta illud. Omnē
viã iniꝗtatis odio habui. vñ magiſter di-
cit in. iiij. diſ. xiiij. ꝙ penitere eſt pctã odi-
re. ſ. cõmiſſa. Diſcernũt tñ iuſti naturã a
culpa in odio ſuo. nam ita odiũt culpã in
ſe ⁊ in ꝓximis ꝙ diligũt naturã: ⁊ merito
qꝛ creatura inꝙtum creatura a deo eſt et
bona iõ diligenda. Et qꝛ eiuſdē rõnis eſt
velle alicui bonũ ⁊ appetere illi aliqd ma
lũ qd ꝓcederet in bonũ eius. ſicut deſide
rare abſciſionē manꝰ vt ſeruaret vita ho
minis. Ideo recte iuſti appetũt aliꝗ ma-
la tꝑalia peccatoribꝰ vt emendent de ſu-
is iniquitatibꝰ. Et ſignũ huius eſt ꝙ dili-
gunt naturã ⁊ odiunt culpã. qꝛ cum vide
rint indigentiã nature ſubueniũt illis qꝝ
vicia odiunt. Et hoc eſt qd dicit Aug. ſic
diligendi ſunt homines vt eoꝝ non dili-
gant errores. qꝛ aliud eſt odiſſe qd fece-
rint. ſ. pctm̃ ⁊ aliud qd facti ſunt. i. natu-
ram qd vti licet. Cõſdierandũ quar
to ꝙ mali cõiter odiunt bonos. Dicit eñ D
de fratribꝰ Ioſeph ꝙ oderant eũ nec po
terant quicꝗ pacifice loqui. Geñ. xxxvij.
Cuiꝰ rõ eſt qꝛ veritas odiũ parit (vt dicit
Saluſtiꝰ) ⁊ iuſti veritatē dicunt reprehē
dentes malos cum oportet Aduertendũ
tamen ꝙ veritas in vniuerſali odio habe
ri non poteſt. importat enim conſonanti
am que cõmunis eſt omnibus rebꝰ. Sed
in ꝑticulari põt aliqua veritas odio ha-
beri. qꝛ. ſ. repugnat bono amato. vt cum
qͥs non vellet aliqͥd verum eſſe qd eſt vel
nõ vellet ſcire aliqd opus eſſe peccatũ vt
liberius peccaret. vel cũ qͥs vult latere in
peccato: odit ꝙ cognoſcat veritas. vt di-
cit. s. Thomas pͥma ſcđe. q. xxix. Odi-
unt etiã mali deũ. vñ dꝛ Ioh. xv. de xp̃o.
viderũt ⁊ oderũt me ⁊ pꝛem meũ. Et tale
odiũ ſpãle eſt pctm̃ diſtinctuꝫ ab odio ꝓ
ximi. Sꝫ quõ deꝰ odio hr. declarat beatꝰ
Thomas ſcđa ſcđe. q. xxxiiij. arti. j. dicēs
Odiũ eſt qdã motus potentie appetitiue
que nõ mouet niſi ab aliquo appꝛhenſo.
Deus autẽ dupliciter appꝛhendi ſeu ꝯgno
ſci põt ab hoĩe. Uno mõ ſm ſeipm: puta
cum ꝑ eſſentiã videt. Alio mõ ꝑ effectus
ſuos videri poteſt. ſ. cũ inuiſibilia dei (po
tentia vi ſapientia: bonitas) ꝑ ea q fa-
cta ſunt intellecta cõponunt. deꝰ autẽ per
eſſentiã ſuã eſt ipſa bonitas: quã nullus
odio habere põt. qꝛ de ratione boni ē qd
amet. Et ideo impoſſibile eſt ꝙ aliqͥs vi-
dens deum ꝑ eſſentiã ipm odio habeat.
vñ dicit Dyoni. de diuinis nominibꝰ. ca.
iiij. ꝙ omnibus amabile ⁊ diligibile eſt pri-
mũ bonũ ⁊ pulcrũ. Eſt autẽ ipſe deus ipſa
bonitas ⁊ pulcritudo. Inꝙtum autẽ deꝰ
cognoſcit ꝑ effectꝰ ſuos. Sciendũ ꝙ ali-
qui effectus dei ſunt q non poſſunt vllo
mõ contrariari voluntati humane vt eſſe
viuere: intelligere: qdlibet hoꝝ eſt appeti
bile ⁊ amabile omnibꝰ. vñ ſm ꝙ deꝰ ap-
prehendit vt actor hoꝝ effectuũ. videlic
inꝙtum eſt creator: bñfactor: veritas pri
ma ⁊ hmõi. ſic nõ põt odio haberi. vñ di-
cit Dyoni. ꝙ deꝰ cõuertit oia ad ſeipſum
inꝙtũ. ſ. eſt oĩbꝰ principiũ eſſendi. quia
oĩa inꝙtum ſunt tendũt in dei ſilitudi-
nē q eſt ipm eſſe. Sunt autẽ quidã alij ef-
fectus dei q repugnant inordinate volun
tati humane. ſicut inflictio pene. coertio
pctõꝝ ꝑ legē diuinã. q repugnat volunta
ti humane deprauate: ⁊ ſm hãc ꝯſideratĩ
onē põt deꝰ odio haberi ab aliqͥbus.
Deſideriũ ſeu ꝯcupia eſt tercia paſſio E
appetitꝰ ꝯcupiſcibil. Pro cuiꝰ declaratõe

Conſiderandū eſt pͥmo ꝙ bonū incꝗſitū
ſibi appetitū adaptat ⁊ cōformat ſic cau,
ſat paſſionē amoris. Incꝗſitū vͦo ipm̄ bo,
nū abſens attrahit ad ſeipm̄ appetitum
cauſat paſſionē q̄ dr̄ deſideriū ſeu ↄcupi
ſcentia. Incꝗſitum autem ipſum bonum
quia pn̄s quietat appetituꝫ in ſeipſo: ſic
cauſat paſſionē que dr̄ delectatio. et ſic
ꝓprie appetitus delectatōnis ſm̄ ſenſum
q̄ ptinet ſimul ad aiam ⁊ corpus dr̄ cōcu
piſcentia. vt ſonat ipm̄ nomen. Et eſt paſ
ſio in cōcupiſcibili: cui opponiẗ paſſio in,
nominata q̄ pōt dici abominatio ſeu fu,
F ga. Conſiderandū ſcd̄o ꝙ cōcupiſcen,
tia eſt triplex. Prima ſpūalis. Sapie. vj.
Cōcupiſcentia ſapie ꝑducit ad regnū. im
proprie tn̄ talis appetit⁹ dr̄ cōcupiſcētia:
cū ſit de ſpūalib⁹ ptinentib⁹ ad volunta,
tē. Magis ꝓprie dici pōt deſideriū qd̄ im
portat ſimplicē motū voluntatis in rem
deſideratā. Diciẗ tn̄ cōcupiſcētia ꝓpter ſi
militudinē quandā: vel ꝓpter intenſionē
appetit⁹ ſupioris ptis. ex quo fit redūdā,
tia in ptem inferiorē. Iuxta illd̄. Cor me,
um ⁊ caro mea exultauerūt in deū viuū.
pſ. lxxxiij. Fortes eīn mot⁹ anie redūdāt
ad corpus. ſicut ex magno timore hoies
palleſcunt ⁊ infrigidanẗ ⁊ ex ira caleſiunt
⁊ rubeſcunt. ita cū anima ſm̄ appetitū ſu,
periorē fortiter exultat in deo: fit redūdā
tia in ſenſu corporeo. Alia cōcupia dici
tur naturalis: ⁊ hmōi eſt appetit⁹ delecta
bilis cōuenientis nature aialis ſeu de his
q̄bus natura corpis ſuſtentaẗ vel q̄tum
ad naturā indiuidui vt cibi ⁊ pot⁹: vel q̄n
tū ad naturā ſpeciei vt in venereis. Ter
cia eſt cōcupiſcentia aialis q̄. ſ. non eſt de
his q̄ afferunt delectationē ꝑ ſenſum car
nis. ſed ſunt delectatiōes ſm̄ apprehenſi
onē imaginatiōis aut alicui⁹ hmōi: ſicut
G pecunia: ornat⁹ veſtiū ⁊ hmōi. Cōſide,
randū tercio ꝙ q̄n q̄libet harꝫ cōcupiſcē,
tiarꝫ a rōne reguntẗ tūc bone ſunt. q̄n aūt
preter vel contra rationē. ſ. ꝑut in eis eſt
amor inordinat⁹ ad creaturā: ſic ſunt ma
le. Et ponuntẗ eſſe tres radices ſeu cauſe
oim̄ malorꝫ. j. Ioh. ij. Omē qd̄ eſt in mū
do aut eſt cōcupiſcētia carnis: qd̄ ptinet
ad ſcd̄am. aut ↄcupiſentia oculorū qd̄ p
tinet ad pͥmā. aut eſt ſupbia vite. ⁊ hec eſt
tercia radix q̄ ptinet ad inordinatū appe
titū boni ardui. vt honorꝫ excellentiaruꝫ
⁊ dignitatū ⁊ hmōi. Et ſicut ad pͥmas du
as poſſunt reduci omnes paſſiones con
cupiſcibilis: ita ad terciā omes paſſiones
iraſcibilis. ¶ Abominatio: fuga ſeu hor, — b Abominatio
ror eſt quarta paſſio ⁊ motus Cōcupiſci
bilis: oppoſita cōcupiſcentie ⁊ deſiderio.
⁊ cauſaẗ ex malo apprehenſo vt abſente
lꝫ vt imminente. Unde abominatio eſt q̄
dam fuga ⁊ vitatio eius: qd̄ quis odit vl
ei diſplicet. Sicut deſideriū eſt quidam
motus cōcupiſcibilis tendens in rē ama
tam q̄ꝫ preſentem non habet.

¶ De delectatione ſeu gaudio. — A De delectatiōe ſeu gaudio.
Capitulū xxiiij.

Electatio eſt quinta paſſio appe
D titus cōcupiſcibilis ⁊ fit reſpectu
boni. Cū eīn bonū apprehendiẗ
vt preſens ꝑ motū iam acquiſitū ⁊ adep,
tum. dat ipſi appetitui cōcupiſcibili quie
tationem quandā in bono adepto. Et ſic
cauſaẗ paſſio in cōcupiſcibili q̄ nominaẗ
delectatio ſeu gaudiū. Cōſiderandum
pͥmo ꝙ delectatio in ſcripturis mult⁊ no
minaẗ nominibus. Nominaẗ eīn primo
gaudiū: qd̄ ꝓprie ptinet ad delectationeꝫ
voluntatis: ⁊ differt delectatio volunta,
tis a delectatione appetit⁹ ſenſitiui. Nā
delectatio appetitus ſenſitiui ſp eſt cum
aliqua tranſmutatione corporali. Dele,
ctatio vͦo appetit⁹ intellectiui. ſ. gaudiuꝫ
ꝓprie ſumptum: de ſe eſt ſine trāſmutati
one corporali: quia ꝓprie nihil aliud ē q̄ꝫ
ſimplex motus voluntatis ſe ad aliquid
complacenter applicantis. Et hinc eſt ꝙ
dicit Auguſtin⁹. ꝙ cupiditas ⁊ leticia nil
aliud eſt: q̄ꝫ voluntas in eis conſentiens
que volumus. Delectatio diciẗ a ſimili,
tudine lactentiū puerorꝫ q̄ſi dulcis lacta
tio. q̄n vt lac ſe infūdit: dū meditatio pͥmit
affectio ſugit. Leticia diciẗ q̄ſi laticia. qr
dilatat vt apparet in vultu. Uoluptas di
ciẗ quaſi volubilitas nūc hac nūc illac cir
ca rem dilectam appꝫhenſam. Iocūditas
diciẗ a ioco qr ꝓuocat ad iocum qui faci
lis ē nec laborat. Hylaritas qr ſe foris fa
cientibus explicat maxime ꝑ oculos. ⁊ dr̄
ab hylaro as id eſt letificare. Alacritas ē
vigor vtendi ſe ⁊ ſuis virib⁹ expedite. Li
quefactio q̄ ſe ꝓprijs terminis nō ↄtinet
plus q̄ꝫ aer aut aqua. ſꝫ labitur in rē ama
tam. Defectio q̄ nō ſubſiſtit in ſua virtu,
te conatu vel opatione ſꝫ cadit in rem di,
lectam ſicut liquefactio. Ebrietas que nō
videẗ eſſe ſui compos pre amoris magni
tudine ſꝫ cadit in rem dilectā ſicut lique,
factio. Sacietas q̄ nō excludit deſideriū
ſꝫ faſtidium vt in proſa Supne mr̄is gau
dia. Fruunẗ nec faſtidiūt quo frui magꝭ
ſitiūt. Fruitio que inheſiue eſt in amato
ꝓpt ſe cū quiete. Trāſformatio nō ꝑ ſub,
ſtantiam ſed aſſimilationem qualitatiuā
in amatā. Exultatio quaſi extra ſaltatio:
⁊ eſt verborꝫ atq̄ꝫ membrorꝫ. Tripudiuꝫ
componiẗ a terra ⁊ pes pedis. ⁊ eſt exul,
tatio facta ꝑ iocunditatem cum pedibus
ꝓpter victoriam. Saltatio eſt gaudij indi
cium ꝑ totius corpis motionē. Plauſus
diciẗ a plaudo dis ſi. ſum. ⁊ eſt leticie in,
dicium per manuū repcuſſionē. Solaciū
eſt gaudiū ꝓueniēs ſolitarijs ex colloq̄o
ꝑ qd̄ eorꝫ triſticia alleuiaẗ. Conſideran
B dū ſecūdo ꝙ delectatio cauſaẗ nō niſi ab
amore vl' ab amatiōe (amatio eīn dicit in
tenſionē ⁊ feruorē amoris) hinc illud ꝓ,
uerbiū delectatō ⁊ gaudiū nō niſi ab amo
re nullū eē pōt. Delectatio eīn (vt. j. dr̄)
eſt ꝑceptio ↄuenictis cū ↄueniēte. Amor
eīn ē cōuenientia ⁊ adaptatio rei ad ſuuꝫ
ↄueniens. Or ſi illud bonuꝫ ⁊ cōueniens
ad qd̄ inclinat amor abſolute appꝫhendi,
tur velut preſens ⁊ iam adeptum. ſubſe,
quitur delectatio ⁊ gaudium de pn̄tia.
Ex quo ſequitur ꝙ cuꝫ delectatio ſit paſ,
ſio motus et inclinatio virtutis appetiti,
ue. Uis eīn appetitiua non mouetur niſi
prius obiectum ſit appꝫhenſum ⁊ ſibi pre
ſentatum per vim appꝫhenſiuam ⁊ cogni
tiuam. Neceſſe eſt enim vt vis appꝫhenſi
ua ꝑcedat vim appetitiuam in actu ſuo.
ſi nō tempore tamen natura ꝑut frequē,
ter dictum eſt ſuperius. Proinde ē ꝙ de,
lectatio non fit ſine operatione aliqua co
gnitiua ſimul ⁊ motiua. quia nec motiua
vis ſola ſufficeret pluſq̄ꝫ in reb⁹ ſine ani,
ma. Nec ſola apprehēſiua ſine motu vir
tutis appetitiue ſatis eſſet ad delectatio,
nis originem. Preſupponunt eīn ſe vis
apprehenſiua ⁊ motiua ſicut forma litte
rarum preſupponit oculum dirigētem et
manū mouentem vbi neutrum ꝑ ſe ſuffi,
ceret. Aduertendum tamen eſt ꝙ con
tingit conuerſum ordinem inueniri in ꝑ,
dictis cum dictū eſt ꝙ vis appetitiua nō
mouetur niſi prius obiectum ſit appꝫhen
ſum per vim cognitiuaꝫ. Exempli gratia
in homine qui potentiaꝫ habet reflexiuā
ſuper ſe. delectatur ipſe in obiecto per ap
prehenſionem ⁊ vim motiuam volunta,
tis. Conuertat ⁊ reflectat apprehenſiuaꝫ
ad cognoſcendū quid ⁊ qualis ſit hec de
lectatio cauſata ex prima perceptiōe con
iunctionis obiecti conuenientis cum ap
petitu qui eſt vis motiua ſolum vt ſit nō
cognitiua nec perceptiua. vnde in prima
cauſatione delectationis neceſſe eſt vim
apprehenſiuam in actu ſuo precedere. ſi
non tempore tamē ordine nature. Poſt,
q̄ꝫ autem delectatio cauſata eſt vis cogni
tiua cognoſcit hanc delectationem. Con
ſtat ꝙ inde conſequatur noua delectatio
et reflexa qua fit vt homo ſciat et velit ſe
delectari. Queri poſſet nunc que cau,
ſa precedat ordine naturali perceptionē
delectatiōis iſtius ſecunde reflexe. Utrū
appetitus vel vis cognitiua ſenſus aut
intellectus. Oportet ergo reſpondere ꝙ
ad hanc perceptionem ſecunde delectati
onis neutra potētiarum per ſe primo ſo,
la concurrat. ſed vt coniuncte fuerint et
vnite ad prime delectationis. que nunc
obijcitur habendam reflexe ſuper ſe

ꝯceptionē. Conſequit̃ ergo ſecūda perce
ꝑtio ad vnionem vtriuſq; cauſe cōcurrē-
tis. nec potuiſſet aliunde ꝑcipi reflexa de
lectatio niſi ſimplex ꝓoꝛ eſſet. vnde ſi non
fieret noua reflexio ſuꝑ delectationē ꝑce
ꝑtam tunc ꝓprie non eſſet delectatio. Ut
eſſet dare exemplū in infantibus ꝛ inſen-
ſatis. quoꝝ licet ſenſus ſuum obiectū tan-
q̃ ſibi bonum et conueniens apprehen-
dere poſſet ꝛ exhinc ſequi quedam quies
virtutis appetitiue in eo qđ amat vl' deſi
derat. quia tamē in eis ratio nihil apphē
dit nec diiudicat. ꝛ ſic nec delectari ſe in-
telligūt aut cognoſcūt: ideo ꝓprie delecta
ri nō dicunt̃ moraliter. C Conſiderandū
tercio q̃ iuxta quadruplicem vim appre-
henſiuā quadruplex reperitur delectatio.
Delectationē nāq; que ē actus motus ꝛ
paſſio appetitus ꝯcupiſcibilis. ꝓcedit q̄-
dam vis apprehenſiua diſcretiua ſeu cō-
gnitiua. Idcirco ſm̄ multiplicē vim apꝑ
henſiuā multiplicat̃ ꝛ delectatio. Eſt eñ
q̄dā vis apphēſiua ſenſitiua exterioꝛ q̄dā
iterioꝛ. q̄dā ratiōis inferioꝛis. quedā rōis
ſuperioꝛis. Delectatio igit̃ quedā eſt ſen
ſualis que duplicat̃ ſm̄ duplicem ſenſuz
exterioꝛem videl3 ꝛ interioꝛem. Quedaz
eſt rōnalis. quedā eſt intellectualis Dele
ctatio ſenſualis dr̄ etiā corꝑalis. carnalis
ꝛ animalis ꝛ eſt que in appetitu ſenſitiuo
ꝯcupiſcibili. de bono delectabili ꝛ cōueni-
enti ꝑ ſenſum apphenſo ꝓuenit. Et dicit̃
delectatio talis ſenſualis ꝛ corꝑalis. ꝓpt̃
apphenſionem ſenſus. qui ē vītus ī orga-
no corpoꝛeo. ꝛ q̄ nō niſi mediāte organo
corpoꝛeo apphendere pt̄. ex qua apphen-
ſione dū fit de bono ꝯueniēti ſm̄ ſenſum.
ſequit̃ quedā virtutis appetitiue quies ī
eo qđ amat ſeu optat: ꝛ hinc creat̃ illa de
lectatio corꝑalis. que ꝛ carnalis nomina
tur q2 frequēter ex corruptiōe peccati cō-
tingit hoīem detineri circa ꝯcupiſcentiaz
carnis que cōcupiſcit aduerſus ſpiritum
ſutantū q̃ operationes potentiarū ſuꝑioꝝ
ceſſant impediunt̃ ꝛ deficiunt. Talis ho
mo nō rationalis nō ſpiritualis. quin po

tius beſtialis. carnalis brutalis nominat̃
a pho. i. Ethicoꝝ. vnde Phus in expien
tie moral'. ſcola verſat9. duas ſpecies tra-
didit delectationis. vnā que a vicioſis vi
tam pecudū eligentibus inquirit̃. et h̄ ſe
da turpis inquieta breuis eſt ꝛ nocitura.
Aliā que eſt ſtudioſoꝛum puram lauda-
bilem tranquillam diutinam. Hinc eſt il
lud q̃ phyloſophia admirabiles h3 dele-
ctationes firmitate ꝛ puritate. Nomi-
natur delectatio ſenſualis ꝛ animalis ab
animali. q2 cōuenit omni animali ꝛ homi
ni nō inquantū hō ſed inquantū animal.
Et ideo homines ſm̄ hanc delectationē
ſenſualem viuentes dicunt̃ animales et
beſtiales. Poterit ꝛ delectatio ſenſualis
dici nālis que etiā delectatio nālis ratiōa
lis ꝛ intellectualis dicit̃ inquantū vnaq̄-
q; vis anime naturaliter delectat̃ in ſuo
obiecto qđ tāq̄ ſibi bonū ꝛ ꝯueniēs apꝑ
hendit. vtputa ratio in cognitiōe veri. vi
ſus in coloꝛibus maxime medijs. Audi-
tus in ſonis mediocribus. ꝛ talis delecta
tio nihil aliud eſt q̄ quedam natural' vir
tutis quies in aliquo bono ſibi cōuenien
ti amato ꝛ deſiderato. vt poſſet poni exē
plum de delectatiōe q̄ habet̃ p9 magnuz
frigus in calefactione. vel potu poſt vehe
mentē ſitim. Et dicit̃ talis delectatio na-
turalis quia liberū arbitriū nō ꝓncipatur
ſuꝑ huiuſcemōi delectatiōes ſicut nec ſu-
per virtutes naturales nutritiue vl' vege
tabilis. ꝛ ſic eſt quodammō brutalis. nec
laude nec vituperio digna. Hec autē de-
lectatio ſenſualis ꝛ corꝑalis duplicat̃ ſm̄
duplicem apphenſionem ſenſus exterio
ris ꝛ interioꝛis. Delectatio ꝓma eſt ſo-
lacium ſenſus exterioꝛis. Cuius ſubiectū
eſt caro aut neruus ſenſibil' mediante ſpi
ritu corꝑali ꝛ ſubtili. Unde cōſurgit faci-
litas vel difficultas delectatiōis iuxta cō-
plexionis corꝑalis qualitatē accidentalē
vel innatam. Delectatio ſecunda ſen-
ſualis eſt gaudium ymaginatiue vel cogi
tatiue virtutis organo interioꝛi corpoꝛeo
vtentis. Et inde conſurgit vt prius dele-

ctationis ſolacij varietas ſm̄ diuerſitatē
organi ꝛ ſpirituū animalium ex quatuoꝛ
humoꝛib9 ſanguine colera fleumate me-
lancolia. Et ex diuerſis fantaſmatibus. ꝛ
ſpeciebus rerum ſenſataruz in ymagina
tione vel fantaſia reſeruatis. Delecta
tio tercia rationalis ꝛ voluntaria eſt que
apprehenſionem rationis conſequit̃ cuz
eñ ratio aliquid tanq̄ bonū conueniens
apphendit cauſatur in ea quidā motus
ſeu appetitus ad illud ſic apprehenſum:
quem conſequit̃ delectatio que nihil ali-
ud eſt niſi quedā volūtatꝫ cōplacentia in
eo qđ ſic ratio apphendit. Et hec delecta
tio ē gaudiū rationis vt apphendentis ꝛ
volūtatis vt complacētis organo corpo-
reo nō vtentis in actib9 ſuis vbi plurimū
valēt habituales ꝛ actuales in ratiocinā
do diſpoſitiones ꝑ abſtractiones ſpecie-
rū intelligibiliū a fantaſmatib9 cū virtu-
tū moꝛaliū equali ſerenaq; tranquillitate
Delectatio quarta intellectualis ꝛ ſpū
alis ē gaudiū mentis q̄ ſuꝑioꝛ ꝑs ē rōnis
ſicut ꝓcedens ē inferioꝛ. Cauſat̃ aūt hec
ſpūalis ꝛ mentalis delectatō ex amoꝛoſa
actuali ꝛ expimentali vnione mentis cuz
ſuꝑmo ſuo obiecto qui deus eſt ex cuius
vnione ꝑceptiua ſequit̃ ſumma delecta-
tio ꝛ cōplacentia volūtatis in ſummo bo
no. Nullū eñ obiectū ē ꝯueniētius ſpon
ſe videlicet anime rōnali q̄ ipe de9 ſum-
mū bonū ad qđ capiendū ꝑ mentem me
moꝛandū videlicet intelligendū ꝛ aman-
dū poſſidendūq; facta eſt. Quare ſuꝑeſt
dū ſibi ꝯiungit̃ inheret ꝛ vnitur tanta ꝓ-
pinquitate quāta ſunt os ꝛ os oſculātia
ſe mutuo. Sicq; cauſat̃ ex hac vnitionis
ꝑceptione delectatio. nō qualiſcunq; ſed
in ſuo genere ſuꝑma q2 ſuꝑius eſſe bonū
non poteſt. Propterea quietatur gaudet
ꝛ letatur in hac vnica operatione nullū ali
ud obiectum petens q̄uis ipius continu
ationem poſſeſſionemq; ſecuram amare
nō ceſſet. Neq; tamen motus eſt ꝓpe di
ctus qui eſt actus entis in potentia. cum
habeat amoꝛ id quod actualiter requirit

ſicut eſuriens id edens qđ habet ſemper
in ꝓſentia caret motu faſtidij. Hec quar-
ta delectatio cauſatur ex vnione actuali
anime cum deo ꝑ pondus charitatis. de
qua dictum eſt ſupra. c. xvij. circa mediū.
ꝛ in fine. Conſiderandū quarto q̄ can
cellis ꝑiſienſ. in tractatu tercio de Canti
coꝛdo ſub nomīe ſolacij deſcribit delecta
tionē. Delectatio eſt mulcebris paſſio cō
ſurgens ex ꝑceptione cōiunctionis obie-
cti cōuenientis cum ſubiecto conuenien
ti. Delectatio hic ample deſcribitur vt ſe
extendit ad omnem potentiā cognitiuaz
ſenſualem ſc3 rationalem ꝛ intellectualē
ꝓut dicim9 bruta homines ꝛ angelos de
lectari vel ſolaciari. In hac deſcriptione
paſſio ponitur ꝓ genere. Alia inibi poſi-
ta ponūtur loco differentiarū. Nam dici
tur ibi mulcebris id eſt ſuauis ꝛ conueni-
ens paſſio cōtra triſticias ꝛ doloꝛes et lu
ctus. Additum eſt nomen ꝑceptionis q̄
eſt generalis terminus ad omnē vim mē
tis apphenſiuam ꝛ affectiuam. ꝑ qđ ex-
cluditur motus rerum carentium peni-
tus omni ſenſu ratione vel intellectu: vt
ſunt res inanimate ꝛ naturales que mo-
te in id quod eis ſm̄ naturā cōuenit hoc
nō cognoſcūt ꝛ ꝑ cōſequens nō delectan
tur. Requirit̃ etiam ꝓut dicit̃ in deſcri
ptione ad delectationē obiectum ꝛ ſubie
ctū cōueniens. Delectatio eñ h3 ꝓ obie
cto bonū verū vel apparens cōiunctum
Naz omē qđ ē aut apꝑere pt̄ bonū vl' cō
ueniēs pt̄ dici obiectū delectationis. Bo
nū eñ vt dictū ē ſupra. c. v. ē triplex. Uti-
le delectabile ꝛ honeſtū cui oppōnitur tri
plex malū. ſ. nociuū. triſtabile ꝛ ihoneſtū.
Bonū apparēs ſūt diuitie ꝛ honoꝛes vti
les ꝛ delicie ſenſuales delectabilis. Bo-
nū aūt verū ē bonū honeſtū qđ duplicat̃
vel pure ꝛ ſūme bonū qđ de9 ē. vl' in q̄ re-
lucet ei9 ſiliſudo vt grā ꝛ vītutes. Omē er
go bonū ſiue apparēs ſiue veꝝ ē obiectū
delectatiōis. Ex cui9 ꝑceptione ſeq̄t̃ dele
ctatio ꝓpt̃ ꝯuenientiā cū appetitu cōcu-
piſcibili qui eſt ſubiectum delectationis.

Delectatio.

Z

Ex dictis patet ꝙ tria ꝯcurrũt ad inte
gritatē ꝑfecte delectationis. Primũ eſt ꝑ
ceptio ſeu appꝛehenſio potentie cognitiue.
Secundũ eſt bonũ ſiue obiectũ ꝯueniēs
⁊ ꝓportionatũ. Terciũ ē ꝯuenientia ⁊ diſ
poſitio potētie q̄ appꝛehendit q̄ ſi indiſpo-
ſita ſit ⁊ ab armonia debite ꝓportiōis diſ
craſiata faciliter decipit̄ i iudicio, aut qñ
ꝗ nihil ſentit. Exemplũ ſumat̄ in poten-
tia ſenſitiua, da febꝛicitãti vinũ illð ama-
ricabit linguã eius. Oſtende lippo lumē
gratiſſimũ ille ꝯturbabit̄ Exulceratũ pal
pa leniter tamē nō delectationē ſ; doloꝛē
acerrimũ iferes Odoꝛes ſuauiſſimos nō
ſentit reumaticus. Surdaſtris nō ē dele-
ctamēto vox canoꝛa dulciſqꝫ ſymphonia
(Surdaſter dr̄ ſurdus a ſoꝛdes dis, qꝛ a
ſoꝛdib⁹ ⁊ humoꝛib⁹ auriũ frequēter ſurdi
tas ꝓuenit) Aduertendũ etiã ē ꝙ de-
lectatio ꝯſurgit ex ꝑceptiōe duplicis ꝯiũ
ctionis obiecti ꝯuenientis quarũ vna eſt
realis vt in ſenſu exterioꝛi. Altera ſolũ in
tentionalis ſeu ſpũalis vt in rõne vl' in in
tellectu vl' etiã in ymaginatione. Et vtriſ
ꝗ delectationib⁹ dicta ꝯuenit deſcriptio

E Conſiderãdum quinto ꝙ quarta dele
ctatio q̄ ⁊ ſolaciũ ſpũale ſiue cõſolatio et
iocunditas ſpũalis nominat̄ a Cancella
rio ꝑiſienſ deſcribit̄ in ſermone quodã
de oībus ſanctis. Conſolatio ſiue dele-
ctatio ſpiritualis habitualis Eſt habitus
anime quo inclinatur amplecti quodam
mō ⁊ vnire ſibi obiectũ ſub ratione boni
honeſti ⁊ ꝯuenientis appꝛehenſum. De
lectatio vero actualis ex habituali pꝛoce
dens Eſt vitalis ⁊ mulcebꝛis motus ani
me ex tali habitu ⁊ inclinatione ꝯſurgēs

Unde cõſolatio ⁊ delectatio h̄ deſcri-
pta opponit̄ luctui q̄ ē tercia btitudo: de
q̄ dr̄ Mat. v. Beati q̄ lugēt qm̄ ipi ꝯſola
būt̄. vñ luct⁹ ⁊ ꝯſolatio ſub vna acceptio
ne gñali ſt̄ due paſſiões ille ꝯrie (vt dicit
Cancel.) q̄s alit̄ noiam⁹ doloꝛē ⁊ gaudi-
um ſiue delectationē. Cõſequũt̄ aũt paſ-
ſiones iſte due luct⁹ ⁊ ꝯſolatio. vel doloꝛ
⁊ delectatio ad duas rationes obiectales
generales ⁊ extremas quarum vna ē bo-
ni vt ꝯueniētis: ⁊ altera vt mali diſcõue-
nientis. Deſcriptio luctus patebit infra.
Elucidatio deſcriptiōis delectatiōis i ma
gna ꝑte nota ē ex pꝛioꝛi deſcriptiōe q̄ ge-
neraliter cõuenit oīni delectationi. Aliq̄
tamē h̄ elucidabunt̄. Uñ aduertendũ
ꝙ ad amplectandũ bonũ honeſtũ (q̄ de⁹
eſt) qð ē obiectũ delectationis ſpũalis re
quirunt̄ quinqꝫ ſenſus ſpũales. Nã quē-
admodũ ſenſibilitas ſiue homo exterioꝛ:
quinqꝫ habet ſenſus coꝛꝑales exteriores
qui (vt dictũ ē) appꝛehendũt bonũ conue-
niens delectationi ſenſuali. Pariformit̄
⁊ ratio ſuos habet quinqꝫ ſenſus ſpiritu
ales interioꝛes radicatos i liberoarbitrio
quibus querit appꝛehendere bonum hone
ſtũ ⁊ in eo delectari. Eſt enī in ea viſus
ſpũalis q̄ cernit̄ pulcritudo decoꝛ et can-
doꝛ lucis illi⁹ eterne. cui⁹ lumē ſignatũ eſt
ſuꝑ nos: q̄ viſu videre ſe dicit aplſ Nũc
ꝑ ſpeculũ ⁊ in enigmate tũc autē facie ad
faciē. Eſt audit⁹ ſpũalis. q̄ ꝑcipit̄ ſumma
armonia ꝟitatis de qua ꝓpha ait. Audiã
quid loquat̄ in me dñs deus. Eſt p̄terea
guſtus. ad quē inuitabat idem ꝓpha: Gu
ſtate ⁊ videte. Eſt inſuꝑ tactus ſpiritual;
alioqn nō dixiſſet ſponſa in canticis. Le-
ua ei⁹ ſub capite meo ⁊ dextera illius am
plexabit̄ me. Et oſculetur me oſculo oꝛis
ſui. Deniqꝫ olfactũ eē in rõne pꝛobat voꝛ
eiuſdē ſponſe ad ſponſũ. Trahe me poſt
te currem⁹ in odoꝛem vngentoꝝ tuoꝛũ.

Aduertendã etiã ꝙ ſenſibus iſtis qn-
ꝗ ſpũalibus refoꝛmatis ⁊ ſanatis per lu
ctũ (Nam luctus eſt potiſſimũ ad huiuſ
mōi purgationē ⁊ ſanationē inſtrumen-
tũ) Uehemēs delectatio conſequit̄ ex cõ
iunctione cuiuſlibet huiuſmodi ſenſuum
cum ſuo obiecto ꝯuenientiſſimo. Et q̄d ē
obiectũ illud. vtiqꝫ deus oīe bonũ. ſicut
dñs Moyſi repꝛomiſit oſtendã tibi oīe
bonũ Ipſe nimirũ ē viſui ſumma pulcri-
tudo. auditui ſumma armonia. olfactui
odoꝛ ſuauiſſimus: guſtui panis ſapidiſſi-
mus. Tactui ſumme ſuauis intim⁹ ⁊ cõ-

Senſus ſpirituales

iunctus. vide ꝗ cõiunctus. Nã q̄ adhe-
ret deo vnus ſpũs eſt. Uñ ſi ſenſus natu
rales ⁊ impfecti tanta nos oblectatõe tra
hant ⁊ rapiant etiã vſqꝫ ad furiam ex ap
pꝛehenſiōe obiectoꝝ imperfectoꝝ ⁊ plu-
rimũ amaritudis habentiũ. q̄s exiſtima-
re ſufficiet: quanta eſt illa delectatio qñt⁹
toꝛrens voluptatis ſobꝛie ⁊ ſincere. dum
ꝑfectiſſima potentia obiecto ſuo ſub hac
rõne quintuplici ſimul cõiungit̄ ⁊ vnitur
Hoc ſenſit intime qui tam alte clamauit
Q̄ magna multitudo dulcedinis tue do
mine quã abſcondiſti timentib⁹ te. Ad-
uertendũ tñ ꝙ gradus ⁊ ꝓfectus ſunt in
ſpũali delectatione. vt pmo q̄s delectabi
liter deo inhereat ⁊ inuitus euellat̄ ab eo
ſicut puulus a matre blandiente. nec mi-
rũ. ſpũalis enī cõſolatio nō ſolũ delecta-
bilis eſt fruendo ſ; etiã pulcra ⁊ honoꝛifi
ca habendo ⁊ ꝓmerendo: delectat: hone-
ſtat ⁊ locupletat. Suauis eſt guſt⁹ celeſti
um deliciaꝝ. honoꝛabil' amicicia dei. fru-
ctuoſa charitas ſublimioꝝ pmioꝝ. Oīe
enī qð appetit̄ ꝓpter tria deſiderat̄. quia
honoꝛabile: delectabile vel vtile. ſed in q̄
ſimul omnia cõueniunt nō inuenit̄ niſi i
delectatione ſpũali. Alia enī aut delectãt
⁊ turpia ſunt ⁊ nociua. aut honeſta vl' vti
lia: ſ; difficilia ⁊ laboꝛioſa. Delectatio ꝟo
ſpũalis ⁊ ſapientie guſt⁹ ⁊ ſuauitatis frui
tio: delectabilis dulcis ē ⁊ venerabilis. cõ
ſcientiã letificat: aſſecurat ⁊ magnificat.

Cũqꝫ ſcðo ſponſi amplexib⁹ anima de
uota inhiant̄ inheret: incipit iter bꝛachia
ei⁹ aliquo mō cõſopire. ſicut potat⁹ nobi
li vino in ſopoꝛē reſoluit̄: vt nō ſolũ dele
ctabiliter ſed tenaciter deo inhereet. ⁊ q̄ſi
quadã vi abſtrahit̄ ab omni viſibiliũ ſen
ſu memoꝛiaqꝫ. Sic tñ tꝑate vt nec plene
ſuimet ſit oblita: nec tñ vere compos ſui
ſit. Iuxta illud pſ. Si doꝛmiatis int̄ me-
dios cleros. i. inter medios terminos ce-
li ⁊ mundi. Eſt enī talis iſte ſomnus ſicut
illoꝝ q̄ incipiunt doꝛmire. tñ videt̄ eis q̄
intra ſe fiunt aliquo modo ſentire ⁊ intel
ligere: ſ; pꝛe ſopoꝛe non aduertunt. niſi ve
lint ſibi vim facerent ad ſe plenius cõuert
tant̄. Tandē tercio quouſqꝫ oim̄ q̄ ſub
deo ſunt aīa deuota plene oblita in ſolo
diuino contemplationis radio libere figa
tur: lꝫ breuiter velut in quodã coꝛuſio ha
bens celitus emicantis. Coꝛruptio ei ter-
reni coꝛpoꝛis: vel varie hui⁹ vite occupa
tiões depꝛimunt animã ⁊ reuocant vt ge
mens cogat̄ clamare cũ aplo ad Ro. vij.
Infelix ego homo q̄s me liberabit de coꝛ
poꝛe moꝛtis hui⁹. Q̄to enī mens pl⁹ eſt
ſobꝛia ad iſta inferioꝛa cogitanda: tanto
plus a ſuperioꝛib⁹ ⁊ celeſtib⁹ ꝑ deuotio-
nis intima elongat̄. Et q̄to feruenti⁹ ab
inferioꝝ memoꝛia intellectu ⁊ affectu ad
ſuperioꝛa ſuſtollit̄ tanto ꝑfectioꝛ eſt de-
uotio ⁊ purioꝛ eſt contemplatio. qꝛ ſimul
ꝑfecte nō pōt eſſe vtriſqꝫ intenta q̄ ad in-
uicem ſicut lux ⁊ tenebꝛe ſunt diuiſa. qui
deo inheret in lumine verſat̄. qui mundo
inheret in tenebꝛis eſt.

De doloꝛe ⁊ triſticia.

Capitulũ xxv.

A Doloꝛ ſiue triſticia ē ſexta paſſio cõ
D cupiſcibilis reſpectu mali vt pꝛe
ſentis appꝛehenſi: oppoſita dele-
ctationi. Unde ſicut ad delectationē req̄
rit̄ coniunctio boni ⁊ ꝑceptio huius con
iunctionis. (nam delectatio eſt perceptõ
conuenientis coniũcti) Ita etiam ad do
loꝛem requiritur coniunctio alicuius ma
li quod ea ratõne eſt malum: quia pꝛiuat
aliquod bonum ⁊ perceptio huius con-
iunctionis. Cum enim malum appꝛehen
ditur per vim aliquã cognitiuam vt pꝛe-
ſens iam coniunctum vel bonum appꝛe-
henditur amiſſum. quod vt ſic habet ra-
tionem mali nociui ſeu damni: oꝛitur in
appetitu concupiſcibili diſplicentia que-
dam de malo ⁊ ſic cauſatur paſſio que di
citur doloꝛ ſiue triſticia: anguſtia ſiue con
tritio. deteſtatio: inuidia: cruciatus: toꝛ-
ſio: planctus ſeu plangoꝛ: rugitus: gemi
tus: vlulatus: languoꝛ: lamentũ: luct⁹ cũ
ſimilib⁹ que opponunt̄ delectationi ſeu
gaudio. Unde Auguſti. xiiij. de ciuit̄. dei.

De doloꝛe ⁊ triſticia

de dolore ꝛ triſticia cū ceteris inducit illđ
Uirgilij. Hinc metuunt cupiunt gaudēt:
dolentq;. Conſiderandū ṗmo ꝗliter do
lor diuerſimode diuerſis ꝯuenia͞t. Dolor
ꝗ̄tum ad ſenſum ꝓprie importat ꝑcepti
onē leſionis ꝗ̄ eſt ſm̄ ſenſuʒ tact⁹: cui op
ponit̄ delectatio ſenſualis ſm̄ eundē ſen
ſum. ſed inter alios ſenſus tactus eſt ma
gis diſcretiuus eoꝝ in ꝗbus cōſiſtit tem
peramentū corpis. vn̄ illud qđ eſt conue
niens ſm̄ tactū eſt cōueniens ipi tempe
ramento corpis: ꝛ ꝓpter hoc cōpleta dele
ctatio eſt in ſola ꝑceptiōe tact⁹ ꝛ ſimiliter
illud qđ eſt incōueniens tactui eſt cōtra
riū temperamento corpis. Et ideo dr̄. iij.
de anima: ꝙ corrūpentia tactū corrūpūt
animā. nō aūt corrumpentia auditū: niſi
ſimul cōtingat ꝛ tactum corrumpi. Et iđ
ꝓprie in ſolo tactu eſt dolor ꝛ accidit ex le
ſione temperamēti corpis. Qm̄ aūt ea ꝗ̄
ſunt ſenſus exterioris: extendunt̄ dicunt̄
ꝛ transferunt̄ vt dicant̄ de his ꝗ̄ ꝑtinent
ad ſenſus interiores. viſionē quippe extē
dimus ad actus imaginatiue. Ea etiaʒ ꝗ̄
ſunt ſenſitiue ꝑtis: extendim⁹ ad ꝑtem in
tellectiuā. Idcirco doloris nomen ad ac
tum appetit⁹ ſenſitiui transferim⁹ ꝛ qđ ꝓ
prie eſt triſticia dolorē nominam⁹. Et ſilr̄
ad actū appetit⁹ intellectiui: ꝛ qđ ibi pro
prie eſt diſplicentia dolorē large nomina
mus. Et qđ dictū eſt de dolore ꝑ om̄ia ſi
militer intellligendū eſt de delectatione ſi
bi oppoſita. q2 in ſenſu ꝓprie vocat̄ ſenſu
alis delectatio. In appetitu ſenſitiuo vo
cat̄ gaudiū. In appetitu intellectiuo vo
B cat̄ delectatō intellectualis vl̄ rōnalis. ab
aliquib⁹ fruitio. Conſiderandū ſcđo ꝗ̄
liter ſe habent dolor ꝛ triſticia ad inuicē.
Nam in dolore ꝛ triſtitia duo inueniunt̄
Primū eſt cōtrarietas cōtriſtantis ꝛ do
lorem inferentis ad ipm̄ contriſtatū ꝛ ad
ipſum dolentē. Scđm eſt ꝑceptio ipſius
cōtrarietatis. Et ſm̄ hec dolor ꝛ triſticia
tripliciter differunt. Primo ꝗ̄tum ad cō
trarietatē. q2 hec in dolore attendit̄ ꝗ̄tū
ad naturā dolentis ꝗ̄ ꝑ leſionē corrumpi
tur. ſ; in triſticia attēdit̄ ꝗ̄tū ad repugnā
tiā appetit⁹ ad id qđ ꝗ̄s odit. Scđo ꝗ̄tū
ad ꝑceptionē. q2 ꝑceptio doloris ſꝑ ē ſm̄
ſenſum tact⁹. in triſtitia aūt ſꝑ eſt ꝑceptō
ſm̄ ſenſuʒ interiorē. Tercio ꝗ̄tū ad ordi
nem. q2 dolor incipit a leſione ꝛ terminat̄
ad ꝑceptionē ſenſus tact⁹. ibi em̄ implet̄
ratio doloris. S; rō triſticie incipit ab ap
prehenſiōe eſtimatiue naturalis ꝛ termi
nat̄ in affectione vl̄ appetitu. Ex quo pꝫ
ꝙ ꝓprie loquendo dolor eſt paſſio corpa
lis. ſ; triſticia eſt paſſio aīalis. S; exten
ſiue nomen triſticia dolor dicit̄ ꝛ ecōuer
ſo. ꝛ tam dolor ꝗ̄ʒ triſticia ꝗ̄ ſenſum reſpi
ciunt extendunt̄ ad diſplicentiā ꝛ ad lu
ctum ꝗ̄ ſunt in appetitu intellectiuo vt iā
dicet̄. Que aūt dicta ſunt de triſticia ꝛ do
lore eodē mō dici poſſunt de delectatōe ꝛ
gaudio. Un̄ delectatio reſpicit ꝓprie ſen
ſum tact⁹. gaudiū appetitū ſenſitiuum. ſ;
delectatio extendit̄ ad appetitū ſenſitiuū
ꝛ vtrunq; ad appetitū intellectiuū. Eodē
aūt mō ꝗ̄tum ad ꝓprias rōnes differunt
ab inuicē ſicut dolor ꝛ triſticia. ſ; vnū ſe
pe ponit̄ ꝓ alio ꝓut dictū eſt. c. ṗcedēti.
Dolor aūt opponit̄ delectatiōi in primo
mō in quo accipit̄ dolor. ꝛ triſticie ſimul
opponit̄ gaudiū in illo mō quo accipitur
triſticia. Cōſiderandū tercio ꝙ quadru C
plici delectationi. ſ. ſenſuali: animali: rati
onali ꝛ intellectuali. de qua dictū eſt. c. ṗ
cedenti. corrn̄det ꝗ̄druplex dolor. Pri
mus dolor (quē ꝛ phi enumerant inter
paſſiones cōcupiſcibilis) dr̄ ſenſualis ex
terior. ꝗ̄ cōſurgit ex apprehenſiōe ſenſiti
ua exteriori reſpectu obiecti diſcōuenien
tis ipi ſenſui corꝑali. hunc cōcomitat̄ mo
tus ſpirituū ꝛ cōſtrictio cordis. Dolor h̄
cauſat̄ ex apprehenſiōe alicu⁹ leſiōis fa
cte in carne ſm̄ ſenſum tact⁹. Et q2 cū in
organis ſenſuū exterioꝝ cōcurrit mixtio
quatuor primoꝝ ꝗ̄litatū ꝗ̄ ſunt obiectuʒ
tactus. leſio facta in organis infert dolo
rem in ſenſib⁹. Scđs dolor dr̄ animal̄.
ꝗ̄ ꝓprie noiat̄ triſticia ꝗ̄ cauſat̄ ab appre
henſiōe interiori eſtimatiuē naturalis et

terminat̄ in appetitu: ꝛ fit frequent̄ ſine
leſione carnis fit etiā ꝑ apphenſionē ima
ginatiuā ſic dr̄ aīalis dolor. fitq; ꝑ appre
henſionē intellectuā ſic dr̄ diſplicētia. vn̄
triſtitia ē animi diſſenſus ab his ꝗ̄ nobis
nolentib⁹ accidūt. ſic nomē doloris et tri
ſticie (vt ſ. dr̄) extendit̄ ad appetitū rati
onalē ꝛ intellectiuum prout iam dicetur
Tercius dolor dr̄ rōnalis ſeu volunta
rius ꝗ̄ ſubiacet libero arbitrio. h̄ dolor fit
ꝑ rationē apphendentē malū culpe: et ꝑ
voluntatē diſſentientē in ꝗ̄ orit̄ diſplicen
tia odiū vel deteſtatio mali culpe. Hic
ſoluit̄ queſtio theologicalis famoſiſſima
Si dolor ꝯtritionis de peccatis dꝫ eē ma
xim⁹. dolor nāq; rōnis ꝛ diſplicētia elici
ta cū gr̄a ſufficit ad deteſtationē peccati:
ſuppoſito ꝙ null⁹ in corpe ex redundan
tia doloris rōnalis ſequeret̄ dolor ſenſu
alis. Attū dolor iſte diceret̄ maxim⁹ q2 đ
nulla re altera tꝑali tanta deteſtatio elici
dꝫ a corde rōnis ſicut nullū ē damnū pe
ne qđ eꝗ̄paret̄ dāno culpe. Doloreʒ aūt
ſenſualē ꝛ animalē (quē phi enumerant
inter paſſiones ꝯcupiſcibilis) nō oportet
maximū eē in penitente. imo nimius cul
pabilis eē poſſet vtpote cordis ſenſualis
ꝛ corpis deſtructiu⁹. Stat em̄ duos eſſe.
quoꝝ vnus ex cōplexione naturali cor hꝫ
ſtrennuū ꝛ virile ac lachrymis nō ydoneū
ita vt vix aut nunq̄ʒ flere poſſit. Erit alter
cordis feminei mollis ad oēm miſeratio
nis occaſionē lachrymis laxus. Primus
eliciet deteſtationē ſui peccati intenſi⁹ in
animo fortius ꝛ laudabili⁹ in caſu ꝗ̄ʒ ali⁹
Nec apphendit illū verbū ſapiētis. Cor
durū male habebit in nouiſſimo. iam em̄
talis pctā deteſtans nō durū cor hr̄e ſed
molle dicendus eſt. Dolor quartus dr̄
intellectualis ꝛ ſpūalis cōtrarius delecta
tioni intellectuali et ſpūali mētis gaudio
de ꝗ̄ ca. ṗcedenti dictū ē. Dolor h̄ alio no
D mine luctus dr̄ de ꝗ̄. ſ. dr̄ Conſideran
Dolor dū ꝗ̄rto ꝙ dolor generalit̄ ſumpt⁹ ſic pōt
diffiniri. Dolor ſiue triſticia ē vitalis ani
me motus ꝯſurgens ex apphenſione ob
iecti vt diſcōueniens ē. Uel ſic Dolor
eſt ꝑceptio diſcōuenientis ꝯiuncti. Uel
ſic Dolor eſt cōiunctio diſcōuenientis cū
diſcōuenienti ꝑcepta ꝛ odita. Cui⁹ effect⁹ ē
(ṗſertim ſi fit in ſenſu) cōſtrictio quidaʒ
horror ꝛ fuga ꝛ reniſus. Eſt aūt ratio diſ
cōuenientie diſproportio leſiua armonie
ꝛ vnitat̄ debite partꝫ in hoc in dolore ſen
ſuali. Si em̄ obiectū nō fuerit ꝓportiona
tū potentie ſenſitiue ſenſus ledit̄ aut cor
rumpit̄. Excellēs em̄ ſenſibile corrumpit
ſenſum. ꝓut dr̄. iij. de anima. Nā ſenſus
delectat̄ in medijs ꝛ ꝯtriſtat̄ in extremis
qualitatib⁹ ſenſibiliū. patet hoc de extrē
mis colorib⁹ albo ꝛ nigro. Albedo em̄ vi
ſum diſgregat. Nigredo congregat ſicq;
viſus debilitat̄. Excellēs etiā calor et fri
gus corrūpunt tactum ꝛ ſic de alijs ſenſi
bus. Organū em̄ ſenſus cōſiſtit in cōpo
ſitione cuiuſdā ꝓportionabilis medietat̄
ideo requirit obiectum ꝓportionatū. Se
cus autē eſt de intellectu qui nō reꝗ̄rit or
ganū corporeuꝫ. Intellectus nanq; poſt
magnum intelligibile nō minus intelligit
alia vt dicit̄. iij. de aīa. Elucidatio haruꝫ
deſcriptionū doloris. poterit patere ex de
ſcriptione delectationis capit̄. precedēti.
Conſiderandū quinto ꝙ dolor contra E
rius delectationi ſpūali Luctus nomina Luctus
tur. Inuenit̄ nanq; duplex luctus in ſcri
ptura. vnus malus nihil ad beatitudinē
cōferens nec afferens conſolationē ꝗ̄ bo
bona ē. Ille luct⁹ ē ꝓ tꝑalib⁹ incomodis
apphenſis a rōe ſub rōne pene afflictiue.
Alius luctus ē ſpūalis ꝓ ſolis malis cul
pe apphenſis ſub rōne offenſe diuine bo
nitat̄ ꝛ iuſticie. Luctū penehn̄t dānati nō
luctū culpe vt offenſiua fuit diuine iuſti
cie: ꝗ̄lit̄ ē in pluribus viatorib⁹ inuenire.
Hoc ſenſit paul⁹ ꝗ̄ dixit triſtitia ſeculi mor
tē opat̄ cū ṗus dixiſſet Triſtitia que ſm̄
deū ē penitentiā in ſalutē ſtabilē opat̄. ij.
Coꝝ. vij. Aduertendū etiā quia tripli
citer bonū dr̄ (vt frequēter dictū ē) ꝓ de
lectabili. ꝓ vtili. ꝓ honeſto: Et ſilr̄ maluꝫ
ex oppoſito. ꝓ triſtabili ſeu delectabili. ꝓ

nociuo ⁊ ꝓ inhoneſto. Cōformiť ad has
obiectales rōnes poterit multiplicari ſer
mo de luctu ⁊ delectatiōe ꝓut cōſurgunt
ex apprehenſione boni ⁊ honeſti vel mali
inhoneſti. Et hoc dupľr vel in actu vel in
habitu hoc q̄ppe mō luctus ⁊ delectatio
ꝓprie ſunt aīe rōnalis ⁊ ad ſenſualitatem
nō niſi ordināte rōe ſpectāt. ſicut nec ob-
iectales honeſti ⁊ inhoneſti rōes. His
igiť p̄ſuppoſitis luctus ꝯrius delectatiōi
ſeu cōſolationi ſpūali ⁊ ꝓut dr̄ beatitudo
(nō quidē formaliť ſ; q2 cōicat beatitudi
nē h̄ in via. vľ q2 ducit ad eā) h3 ſic deſcri
bi ꝑ habitu. Luctus ē habitus aīe gra
tioſus q̄ iclinať fugere ⁊ horrere obiectū:
ſub rōne mali ihoneſti ⁊ diſconuenientis
apꝑhenſum. Apꝑhēdiť aūt obiectū vt
inhoneſtū tripľr. aut formaliť ⁊ ſic eſt de-
formitas. aut ſcđo cōſecutiue q2 ē effectꝰ
culpe ⁊ reliquie eiꝰ ſicut reatꝰ pene ⁊ ma
cula ⁊ offenſa. aut t̄cio occaſionatiue. q2
ad culpā inductiuum ē. aut ab honeſtate
diſtractiuū vt noxie tentationes ⁊ rebelli
ones ſenſualitatis Luctus actualis ſic
deſcribiť. Eſt vitalis ⁊ diſplicibilis anime
motus ex tali habitu ⁊ inclinatione ꝯſur
gens. Rō aūt diſcōueniētie inhoneſte eſt
violatio modi ſpeciei ⁊ ordinis vľ nume-
ri ponderis ⁊ menſure. vľ vnitatis ſpeciei
⁊ bonitatis i liberoarbitrio. dū ipm̄ nō ſe
quiť motionē boni vt efficiens ē. violatur
ſpecies ⁊ nūerus du3 nō cōformať cauſe
ſue exēplari. violať āt pondꝰ ⁊ ordo ⁊ bo
nitas. dū nō inſeq̄ť motōnē ſue cāe finaľ.

De ſpe ⁊ deſperatione. Ca. xxvj.

A De ſpe ⁊ de ſperatione.

Spes (ſeptima paſſio de vndeci
generalibus. Tercia aūt de q̄tu
or paſſionibꝰ ꝑncipalibꝰ. viij. c.
enūeratis) ꝑma ē paſſio appetitꝰ iraſcibi
lis obiectū reſpiciēs bonu3. Nō abſolute
ſ; cū ꝯtractiōe ad arduum ſeu difficile ab
ſens ſeu futuꝝ cū fiducia tn̄ adipiſcendi.
Na3 dr̄ ſpes ſm̄ ethymologiā q̄ſi pes ꝓ
grediēdi ad ardua. Arduū ei addit quan
dā ſpecialē rōnem bonitatis. ſ. ꝑcioſitatē
quandā ex hoc ipo q2 nō defacili p̄t habe
ri. ſicut dr̄ oē rarū carū. Conſiderā
dū ꝑmo q2 ſpes nō accipiť h̄ ꝓut ē v̄tus
theologica de qua determinať in. iij. tra-
ctatu huiꝰ opis c. xxiiij. ſ; ſumiť generaliť
ꝓ deſiderio. tendētia expectatiōe. eſurie.
ſiti. ardore. anhelatiōe ⁊ ſuſpirio boni cu-
iuſcūq3 futuri ⁊ ardui. vt ſic ē paſſio mo-
tus ⁊ inclinatio appetitus ſenſitiui iraſci
bilis vna de quatuor paſſionibꝰ ꝑncipa-
libꝰ de q̄bus Virgiliꝰ in eneidis libro. vj
hinc metuūt cupiūt gaudēt dolent q3 Itē
Boetius vltimo metro primi libri Gau
dia pelle. pelle timorē ſpemq3 fugato nec
dolor adſit. de hoc clarius cap. viij. in fine
B Hoc mō ſpes nō ſolū eſt in hoibus ſed ⁊
in aialibus brutis q̄ habēt appetitū ſenſi
tiuū. p3 q2 aialia inueniunť opari ꝓpter
aliqđ bonū futurū. eſtimatū arduū poſſi-
bile adipiſci. Sicut aues faciūt nidos pu
gnādo ꝓ eis ꝓpter filioꝝ educationē vnū
etiā animal aggrediť alterū ex ſpe victo-
rie. Exprimur hoc in cane ad inſequendū
leporem et accipitre auem qđ nō facerēt
niſi q2 ſperant aſſequi. Conſiderandū
ſecūdo q2 ſpes ꝑtinet ad appetitū non q̄
lemcūq3 ſ; iraſcibilē. Primū p3. Nam
motus ſpei importat quandā extenſionē
appetitus in id qđ ei repſentat vis appre
hēſiua cognoſcitiua vt bonū arduū ⁊ adi
piſcibile. Ideo ꝑtinet ad appetitū. In h̄
differt vis appetitiua a cognoſcitiua quia
appetitiua ꝑficiť ꝑ extenſionē ad res de-
ſideratas ſ; cognoſcitiua ꝑ receptionē re
rū cognitaꝝ i cognoſcēte. ſ. ꝑ ſuas ſiľitudi
nes. Scđm pat3. Nā ois illa paſſio de
cuiꝰ itellectu ē motꝰ i bonū cū circūſtātia
difficultatis ē i iraſcibili. Et huiōi ſūt oia
illa q̄ importāt bonū vľ malū cū denoiati
one alicuiꝰ quātitatis. Sicut in ira q̄ exur
git ex magꝰ leſione quā q̄s p̄t vindicare ſ;
nō in ꝓmptu. Timor nō ē de q̄libꝫ malo
ſ; de magno cui nō p̄t reſiſti vľ difficulter
ſic ſpes importat motū appetitus ad ali-
quod bonum cōmenſuratum appetenti.
Non eīn eſt de bono ⁊ tanto ad qđ nullo
mō p̄t ꝑueniri. nec tn̄ de tā ꝑuo qđ ꝓ nul
lo habeať. ſ; de eo qđ eſt difficile haberi ⁊
tn̄ p̄ōt haberi ꝓpter qđ dr̄ arduum. idcir
C co ſpes eſt paſſio iraſcibilis. Conſide-
randū tercio q2 ſpes accepta in ſuo obie-
cto quatuor requirit cōditōes. Prima
q2 ſit bonū. q2 ſpes eſt de bono ⁊ ꝑ h̄ dif-
fert a timore q̄ eſt de malo. Sumiť tamē
q̄nq3 ſpes improprie ꝓ timore. vt cū dici
tur. hūc quātū potui tantū ſperaui (id eſt
timui) dolorē. Differt etiā ſpes in hoc ab
audacia. q̄ importat extenſionē appetitꝰ
in aliqđ arduum malū vt expellať. ſpes
autem importat extenſionem appetitus
in arduū bonum vt acq̄rať. Scđa con
ditio q2 ſit futurū. ꝑ hoc differt a gaudio
ſeu delectatione q̄ eſt de p̄ñti bono habi-
to. Tercia eſt q2 ſit arduū cū difficulta
te adipiſcibile. ꝑ hoc differt a deſiderio et
cupiditate q̄ ſunt de bono futuro abſolu
te. Quarta q2 ſit arduū poſſibile adipi
ſci. ꝑ hoc differt ſpes a deſperatōne. de q̄
infra. Nō ei aliq̄s ſperat id qđ oīo adi-
D piſci non poteſt. Cōſiderandū quarto:
q2 multa cauſant ſpem. Primo exꝑien-
tia eſt cauſa ſpei. ⁊ hoc dupľr. ꝑmo q2 per
exꝑientiam hō acquirit facultatē defacili
aliq̄d faciendi: ex quo ſequiť ſpes. Scđo
q2 ꝑ experientiā ſit homi eſtimatio q2 ali-
q̄d ſibi ſit poſſibile qđ impoſſibile an̄ ex-
perientiam iudicabat Scđo iuuentus
eſt cauſa ſpei. vñ dicit phs q2 iuuenes ſūt
maxime ſpei. Et hoc ꝓpter tria q̄ accipiū
tur ſm̄ cōditiones boni qđ eſt obiectum
ſpei. ſ. futurū arduum ⁊ adipiſcibile. Iu-
uenes eīn multū habēt de futuro ⁊ parū
de p̄ñti. ⁊ iđ q2 memoria eſt p̄teritoꝝ ſpeſ
futuri: parū hn̄t de memoria ⁊ multū vi-
uunt in ſpe. Iuuenes etiā ꝓpter calidita-
tē habent multos ſpūs ⁊ ita in eis cor am
pliať. ex amplitudine aūt cordis ſit q2 ali
quis tendat in arduū. ⁊ ideo iuuenes ſūt
animoſi ⁊ bone ſpei. Iuuenes etiā q2 nō
ſunt paſſi repulſam nec multa impedimē-
ta in ſuis conatibꝰ experti: defacili repu-
tant aliquid poſſibile adipiſci. et ſic ꝓpter
inexperientiā ⁊ ꝓpter cōtraria que nō ſūt
paſſi in ſuis operibꝰ ſunt bone ſpei. Ter
cio ebrietas cauſat ſpem ꝓpter caliditatē
cordis ex vino ⁊ in cōſideratiōe periculo
rū. fatuitas vo ꝓpter incōſiderationem.
E Deſperatio octaua eſt paſſio de vnde-
cim generalibꝰ: ſcđaq3 paſſio appetitus
iraſcibilis. ⁊ eſt reſpectu boni ardui cum
diffidentia adipiſcēdi. Et eſt cōtraria ſpei
nō ei q̄ eſt virtus theologica. nā inq̄tum
cōtrariať virtuti ſpei theologice: ſic deſpe
ratio eſt peccatū in ſpm̄ ſctm̄. de quo dici-
tur in tercio tractatu huiꝰ opis ca. xxiiij.
S3 eſt ꝯria ſpei ꝓut eſt paſſio. ſicut enim
ſpes importat quendā acceſſum (tendit
eīn ſperans in obiectum. i. rem ſperatam
que eſt bonū arduū qđ habet rationē at-
tractiui. ꝓut eſt cum poſſibilitate adipi-
ſcendi) Sic deſperatio importat quendā
receſſum nam deſperans diſcedit a bono
arduo. nō q2 nō deſiderat ſed q2 conſide-
rat illud cum impoſſibilitate obtinendi. ⁊
ideo habet rationē retractiui. vñ quēad-
modū ſpes ſm̄ ethimologiam diciť qua-
ſi pes ꝓgrediens in ardua. ſic ecōtrario
deſperatio. deeſt eīn ei pes vllaq3 ꝓgredi
endi facultas Cōſiderandū ꝑmo q̄uis
deſperatio ſonet in viciū. tn̄ aliq̄n poteſt
eſſe ſine peccato. cū. ſ. eſt ſolum ſm̄ ꝑmū
motū paſſiōis. vt cum q̄s ſe videns in pe
riculis magnis maris vel inuaſionis ſibi
facte vľ infirmitatis grauiſſime deſperať
euadere mortē. nihil tn̄ incōueniens agit
ꝓpter hoc paſſionibꝰ enim puris nec me-
remur nec demeremur vt dictum eſt ſu-
pra capitulo. ix. Nomina enim paſſio-
num: deſperatio: audacia: ira et ſimilia:
ſm̄ q2 importāt abſolute motum appeti-
tus ſenſitiui in aliquod bonum vel malū
ſic ſunt nomina paſſionū. Scđm vo q2 ſi
mul cū motu tali imporeant receſſum ab
ordine rōnis. ſic ſunt noia vicioꝝ. Scđm
aūt q2 a recta rōne regulanť ⁊ a volūtate
imperanť. ſic ſūt noia virtutū. Sic deſpe
ratio aliq̄n eſt meritoria rōne adiūcte hu
militatis. puta cū quis vocatꝰ vel miſſus
ad aliqđ officiū vľ exercitiū magne iportā
tie: deſperās đ idoneitate ſua ad illđ hūi
liter refugit ⁊ recuſat. nō tn̄ animo obſti-
nato. Sic Gregorius fugit deſperans ſe

apte papatū recturū. Sic ambro. archiē
ſulatū fugit mediolanenſem. Bonauen-
tura archiepātum eboracenſem. Aliquā
do deſperatio eſt vicioſa ⁊ ꝯdemnatoria
vt cū q̄s deſperat de remiſſione peccati ⁊
ſalute vel receptōe auxilij a deo in ſuis in
F digencijs. ¶ Cōſiderandū ſecundo ꝙ cō
trarietas aliter ⁊ aliter reperit̄ in paſſio-
nibus concupiſcibilis ⁊ iraſcibilis. Dicit
eñ. s. Thomas p̄te. j. q. xxiij. artic. ij. ꝙ in
paſſionibꝰ anime duplex cōtrarietas in-
uenit̄. vna q̄dem ſm ꝯtrarietatē obiecto
rū. ſ. boni ⁊ mali. Alia vō ſm acceſſum et
receſſum ab eodē termino. In paſſioībꝰ
cōcupiſcibilis inuenit̄ p̄ma ꝯrietas tm̄ q̄
ſcꝫ eſt ſm obiecta. In paſſionibꝰ iraſcibi
lis inuenit̄ vtraq̄ꝫ. Cuiꝰ rō eſt. qꝛ obiectū
cōcupiſcibilis vt frequenter eſt dictū. eſt
bonū vel malū abſolute. Bonū aūt inq̄ꝫ-
tum bonū nō pōt eſſe terminꝰ a quo ſꝫ ſo
lum vt ad quē. qꝛ nihil refugit bonū inq̄ꝫ
tum bonū ſꝫ oīa bonū appetūt. Silr̄ ni-
hil appetit malū inq̄ꝫtū hmōi: ſꝫ oīa fu-
giunt ip̄m ⁊ ꝓpter hoc malū nō habet rō-
nem termini ad quē ſꝫ ſolū termini a quo
Sic igit̄ oīs paſſio ꝯcupiſcibilis reſpectu
boni eſt vt in ipſum ſicut amor deſideriū
⁊ gaudiū. Oīs vō paſſio reſpectu mali
eſt vt ab ipſo. ſicut odiū: fuga ⁊ triſticia.
Idcirco in paſſionibꝰ cōcupiſcibilis non
pōt eſſe cōtrarietas ſm acceſſum ⁊ receſ
ſum ab eodē obiecto. ſꝫ obiectū iraſcibilis
eſt bonū vel malū: nō q̄dem abſolute ſed
ſub rōne difficultatis vel arduitatis. Bo
nū aūt arduū ſiue difficile hꝫ rōem vt in
ip̄m tendat̄ inq̄ꝫtum eſt bonū qḋ p̄tinet
ad paſſionē ſpei. ⁊ vt ab ipſo recedat̄ in-
q̄ꝫtum eſt arduum ⁊ difficile qḋ p̄tinet ad
paſſionē deſperationis. Silr̄ malū arduū
habet rōnem vt vitet̄ inq̄ꝫtum eſt maluꝫ
⁊ hoc p̄tinet ad paſſionē timoris. hꝫ etiāꝫ
rōnem vt in ipſum tendat̄ ſicut in quod
dam arduū. ꝑ qḋ. ſ. aliq̄s euadit ſubiecti
onē mali. ⁊ ſic tendit in ip̄m audacia. In
uenit̄ ergo in paſſionibus iraſcibilis ꝯrie
tas ſm cōtrarietatē boni ⁊ mali. ſicut int̄
ſpem ⁊ timorem. Et iterū ſm acceſſum ⁊
receſſum ab eodē termino ſicut inter au-
daciā ⁊ timorem.

¶ De audacia ⁊ ti more. Capitulū xxvij.

De audacia ⁊ timore

Audacia: nona paſſio de paſſioni
a bus generalibus. tercia paſſionū
iraſcibilis fit reſpectu mali futuri
ardui apprehenſi ſub ratione fiducie re-
pellendi ⁊ obpugnandi cōtraria eſt timo
ri. Cuiꝰ rō eſt. Cū eñ de rōne cōtrarioꝝ
ſit ꝙ maxime a ſe diſtant ⁊ audacia maxi
me diſtat a timore. nā timor refugit nocu
mentū futurū ꝓpter eiꝰ victoriā ſup ip̄m
timentem. Sꝫ audacia aggredit̄ ꝑiculū
imminens ꝓpter victoriā ſui ſupra ipſuꝫ
ꝑiculū. Sic p̄tꝫ ꝙ audacia ꝯriat̄ timori.
¶ Conſiderandū p̄mo ꝙ audacia dupli-
citer cauſat̄. vno mō ex p̄te appetitꝰ. alio
mō ex p̄te tranſmutatiōis corꝑalis. Pri-
mū p̄tꝫ. nam appetitꝰ ꝯñs apprehenſiōꝫ
reſpectu eoꝝ que faciūt ex timore ꝙ poſſi
bile ſit adipiſci victoriā: mouet̄: inclinat̄
⁊ conat̄ aggredi talia ardua apprehenſa
⁊ talis motus ⁊ inclinatio appetitꝰ iraſci
bilis dicit̄ audacia. Cōſequit̄ aūt auda-
cia ad ſpem ex hoc ꝙ aliq̄s ſperat ſupe-
rare terribile imminens: ex hoc audacter
inſequit̄ ip̄m. Cauſat̄ etiā audacia ex cō-
ſideratione ꝓprie potentie: ſicut eſt forti-
tudo corꝑis. experientia in ꝑiculis: multi
tudo pecuniarū ⁊ talia hmōi. Uel ex con
ſideratiōe potentie alioꝝ. ſicut eſt multi-
tudo amicoꝝ vel quorūcunq̄ꝫ auxilianti-
um. ⁊ p̄cipue ſi hō cōfidit de diuino auxi
lio. vñ illi q̄ ſe bñ hñt ad diuina audacio-
res ſunt: vt etiā dicit phūs. Cauſat̄ etiāꝫ
audacia ꝑ remotionē terribiliū ꝑ qḋ tolli
tur timor. qꝛ nō hꝫ homo inimicos quan
do nulli nocuit ⁊ hmōi. ¶ Scḋo cauſat̄
audacia ex p̄te tranſmutatōis corꝑalis ꝑ
ꝓuocatōnem ſpei in excluſiōe timoris: ex
his q̄ faciunt caliditatē circa cor. vñ ſm
phm̄ hñtia paruū cor aīalia ſm q̄ꝫtitateꝫ
ſunt magis audacia. ⁊ habentia magnuꝫ
cor ſūt timida. qꝛ calor naturalis nō tantū
pōt calefacere magnū cor ſicut paruū. hñtes
etiā hūorē ſanguineū ſūt audaciores ꝓpter
caliditatē cordis exinde ſequentem. Uini

etiā amatores ſūt audaciores ꝓpter calidi
B tatē vini. ¶ Cōſiderandū ſcḋo ꝙ audacia
dupliciter accipit̄. Uno mō ꝓ habitu vl' a-
ctu quodā vicioſo. q̄ opponit̄ virtuti for
titudinis ꝑ ſuꝑabundantiā. ſic nō ſumit̄
hic. ſic determinat̄ de ea in tercio tracta-
tu cap̄. xix. Alio mō accipit̄ audacia ꝓ q̄-
dam paſſiōe appetitꝰ iraſcibilis ꝓ motu
vicꝫ appetitꝰ ſenſitiui iraſcibilis in aliqḋ
malū arduū cū ſpe victorie: ſic etiā cōue-
nit brutis: patet hoc de leone q̄ ad nulliꝰ
pauet occurſum ⁊ de multis alijs beſtijs
Et in hoīe ſi audacia nō fuerat regulata
rōne erit vicioſa. Sin aūt erit debita ⁊ vir
tus fortitudinis moralis. Uñ dicit phūs
ꝙ q̄dam audaces ſūt volantes ante ꝑicu-
la ſꝫ in ip̄is deficiūt. et rō ē. qꝛ cū audacia
ſit motꝰ appetitꝰ ſenſitiui: ſeq̄t̄ apphēſiōꝫ
ſenſitiue virtutis. virtus aūt ſenſitiua nō
eſt collatiua nec inquiſitiua ſingulorū q̄
rem circūſtant ſed hꝫ ſubitū iudiciū. vnḋ
q̄ñ audaces q̄ ex ſubita apprehenſiōe ag-
greſſi ſunt aliqḋ ꝑiculū difficile nō cōſide
rantes ꝑicula. q̄ñ iam experiunt̄ ip̄a ꝑicula
ſentiunt maiorem difficultatē q̄ꝫ extima-
uerūt ⁊ iō deficiūt. E cōtra fit in audacia
regulata rōne. Nā rō eſt diſcurſiua oim
q̄ afferūt difficultatē negocij. Et iō fortes
q̄ ex iudicio rōnis aggrediunt̄ ꝑicula in
p̄ncipio vident̄ remiſſi. qꝛ nō paſſim ſꝫ cū
deliberatione debita aggrediunt̄. q̄ñ aūt
ſunt in ipſis ꝑiculis nō experiūt̄ aliqḋ im
prouiſum ſꝫ q̄ñq̄ꝫ minora illis q̄ p̄uiderūt
C ⁊ iō magis ꝑſiſtunt. ¶ Timor ſeu metus
decima paſſio de generalibꝰ paſſionibus
quarta paſſionū iraſcibilis. quarta etiam
paſſio de quatuor paſſionibꝰ p̄ncipalibꝰ
enumeratis ſupra in ca. viij. oppoſita au
dacie eſt reſpectu mali ardui cum diffidē
tia euadendi aut repellendi. Multas ha
bet ſub ſe ſpecies. vicꝫ verecundiā: erube
ſcentiā: ſegniciē: ignauiā: admirationem:
ſtuporem: agoniā: trepidationē vel dubi-
tationē. Hoꝝ nominū rōnes declarate ſūt
ca. viij. in ſcḋo notabili. ¶ De timore igi-
tur quatuor cōſideratiōes occurrunt. pri
ma de timoris multiplici acceptione. Se
cunda de cauſa timoris. Tercia de obie-
cto timoris. Quarta de effectu timoris.
¶ Conſiderandū p̄mo ꝙ timor tribꝰ mo
dis ſumit̄. Uno mō ſumit̄ ꝓ habitu vel
actu cuiuſdam doni ſpūſſancti. qḋ inter
ſeptem dona enumeratꝰ ſpūſſancti. Eſa.
xj. Et requieſcet ſuꝑ eū ſpūs timoris dñi. ⁊
ſic eſt in appetitu intellectiuo ſicut in ſub
iecto. de illo timore dicit in tercio tracta-
tu. c. xxvij. ¶ Scḋo ſumit̄ ꝓ quodā hitu
vel actu vicioſo q̄ opponit̄ fortitudini ſm
defectū. ⁊ ille habitꝰ a phō. ij. ethi. vocat̄
timiditas. de quo etiā dr̄ in tercio tracta-
tu. c. xix. ¶ Tercio timor ſumit̄ ꝓ quadā
paſſiōe virtutis iraſcibilis que conſurgit
ex hoc ꝙ appetitꝰ ſenſitiuꝰ refugit aliqḋ
vicioſum vel malū apprehenſum. ⁊ ſiqui
dē ſit rōne regulatꝰ erit debitꝰ. ſicut fuit i
xp̄o ⁊ in ſanctis. ſi aūt nō ſit rōne regula-
tus erit malus: ⁊ ita nō fuit in xp̄o. Iſtis
aūt duobꝰ modis ſꝑ timor eſt in appetitu
ſenſitiuo. Illo aūt mō timor cōuenit dō
niſi in ꝑſona xp̄i mō p̄dicto. Timor autē
vt paſſio eſt brutis conuenit: eo mō q̄ di-
ctum eſt immediate de audacia. ¶ Cōſi-
derādū ſcḋo ꝙ cauſa timoris duplex eſt:
ſcꝫ amor ⁊ defectꝰ virtutis. Primū de a-
more p̄tꝫ tali rōne. Ex hoc ꝙ aliq̄s amat
aliqḋ bonū ſequit̄ ꝙ timeat priuatiuū il
lius boni qḋ amat. ergo amor boni eſt cā
timoris mali priuatiui illiꝰ boni. Scḋm
ꝙ defectꝰ virtutis eſt cauſa timoris ꝓba
tur. Contrarioꝝ ſunt cōtrarie cauſe. ſꝫ di-
uitie: robur: multitudo amicoꝝ: poteſtas
excludūt timorē ſm phm̄. ij. rethо. vt etiā
ꝓbatū eſt ſupra de audacia. ergo ꝑ cōtra
D riū defectio boꝝ cauſat timorē. ¶ Cōſide
randū tercio ꝙ obiectum timoris p̄mo ⁊
p̄ncipaliter eſt in ipſum malū. Secunda
rio ꝙ ip̄m malū pōt infligere. vñ conſide
randū ꝙ timor de ꝑ ſe eſt de ip̄o malo. qꝛ
timor eſt de eo qḋ eſt priuatiuū eiꝰ quod
amat̄. cū ergo amor ſit boni ⁊ malū ſit p̄-
uatiuū boni ſequit̄ ꝙ timor ſit de malo.
¶ Timor nō eſt de malo culpe ꝓprie. Rō
qꝛ illud qḋ omnino ſubiacet p̄tāti homi-
nis nō habet rationē terribilis. ſed malū

culpe ꝓpriā cauſam hꝫ voluntatē huma-
nā q̄ vitare pōt ꝗ̄cunqꝫ pctm̄.pōt tñ ti-
mor eſſe de malo culpe improprie rōe ali
cuius extrinſeci quod magnā vim habet
voluntatē inclinandi ad maluꝫ culpe.vt
cum quis timet ꝯmorari in ſocietate ma-
loꝝ ne indicat̄ malū culpe. Timor eſt
de malo nature.qd̄ ptꝫ ex eo.qꝛ mors eſt
malū nature ꝛ mors eſt inter oīa mala
terribiliſſima.vt dicit phs.iij.ethꝯ. Et iō
xp̄s amonuit diſcipulos mortē nō timere
dicens. Nolite timere eos q̄ occidūt cor-
pus. Timor eſt de malo futuro: ꝛ in h̄
differt a triſticia q̄ ē de malo pn̄ti Et hinc
eſt ꝙ malū illud qd̄ nō extimat̄ vl̄ appre
hendit̄ vt futurū ſ vt pn̄s ꝛ neceſſarium
nō timet̄:vn̄ dicit phs.iij.ethꝯ.ꝙ illi qui
iam trucidant̄ nō timent mortē videntes
ſibi imminē neceſſitatē mortis. Timor
eſt de malo futuro ꝓpinquo.Si em̄ malū
apphendit̄ vt multū remotū ꝛ multū di-
ſtans:nō timet̄.vn̄ dicit phs ꝙ hoies ꝛ ſi
ſciant ꝙ morient̄ qꝛ tn̄ nō apprehendunt
nec extimāt mortē vt ꝓpe nil curant. Se
cundario (vt dictū eſt) Timoris obiectū
eſt illud qd̄ pt̄ infligere malū ꝛ ſic deꝰ de
bet ꝛ pōt timeri.nō inq̄ntum ſumma bo-
nitas qꝛ nullū malū eſt in eo Timet em̄
hō ſm hec tria diuinā equitatē. Nā cōſi-
derando diuinā iuſticiā q̄ deꝰ inflictor eſt
pene vel ſubtractor ſue gratie vel ſue glo
rie:tunc deꝰ dꝫ timeri a nobis Malach.
j.Si ego dn̄s veſter vbi eſt timor meus.
Scd̄o timet hō hūanā ptātem qn̄ eſt le
ſiua vel qn̄ eſt iniuſta.qꝛ ſic in ꝓmptu hꝫ
nocumentū inferre.Sicut legit̄ de Holo
ferne.ꝙ cecidit timor illius ſup oēs in-
habitantes terrā. Tercio timet hō cri-
men eiꝰ cognoſcentē:ſicut ille qui eſt con
ſcius criminis.qꝛ pōt nocumentū inferre
ſicut Moyſes cū reprehenderet hebreuꝫ
ſocio ſuo iniuriantē ꝛ ille reſpōdiſſet. Nū
interficē me vis ſicut interfeciſti heri egy
ptium:timuit moyſes eo ꝙ ille ſciret illō
E Conſiderandū quarto de effectu timo
ris. Timor inter alia tria in nobis efficit
pmo cōtractionem.Scd̄o tremorem. ter
cio impedit operationē. Quātum ad pri
mū.timor cōtractionē efficit.nam ex ima
ginationē alicuꝰ mali qd̄ timorem cau-
ſat:fit contractio virtutis ꝛ coloris. Con
trahit̄ enim virtus animalis ad interiora
qꝛ malum qd̄ repelli non pōt ꝓuenit ex
debilitate virtutis.virtus aūt quanto de
bilior eſt tanto ad pauciora poteſt ſe de-
fendere ꝛ ad exteriora pōt ſe minus extē
dere.videmꝰ hoc in morientibus ꝙ calor
naturalis ad interiora retrahit̄ ꝓpter de-
bilitatem virtutis. Fit etiā ꝯtractio co
loris ex timore.qꝛ ſpūs vel calor q̄ eſt cau
ſa coloris in timentibus retrahit̄ ab exte
rioribus ad interiora.quo ſubtracto ſeq̄-
tur palledo. Oppoſito modo verecun
di rubeſcunt. qꝛ in verecundia fit diffu-
ſio caloris ad exteriora. Facit etiā timor
homines tacentes.qꝛ in timendo fit mo-
tus interioris caloris ꝛ ſpirituū vitaliū a
corde ad inferiora.ꝛ ideo timor cōtraria-
tur formationi vocis q̄ fit p emiſſionē ſpi
rituum ad exteriora ꝛ ſuperiora per os.
In dolentibus eſt per oppoſitum. Naꝫ
in dolore natura cōſeruat interius ſpiri-
tum ꝛ calorem vt hoc vtat̄ ad expellen-
dum nociuum Multiplicatis aūt interi
us ſpiritibus a calore neceſſe eſt ꝙ emit-
tant̄ p vocem.Et ideo dolentes vix ſe cō
tinere poſſunt q̄n clament: vt dicit phus
in probleumatibus. Facit etiam timor
fugientes.quia in timentibus ꝓpter frigi
ditatem ingroſſantem ſpiritus ꝛ caloreꝫ
Spiritus ꝛ calor a ſuperioribus ad infe-
riora mouent̄:nec cōgregant̄ circa cor.ſ
magꝭ recedūt a corde ex imaginatōis de-
fectu ꝟtutis:ꝛ ꝓpter hoc timētes nō ꝓm-
pte inuadūt ſ magꝭ refugiūt. Irati autē
oppoſitum faciunt ꝓpter ſubtilitatē ſpiri
tuū ꝛ calorem q̄ ꝓuenit ex appetitu vin-
dicte.fit interior motus ſpirituū ab infe-
rioribus ad ſuperiora. ꝛ ideo cōgregant̄
ſpiritus ꝛ calor circa cor.propter qd̄ irati
ꝓmpte ꝛ audacter incedūt. Scd̄s effe
ctꝰ timoris ꝙ tremorē elicit. qꝛ in tiore ca
lor ab extioribꝰ ad iteriora ꝯtrahit̄.remo
to āt ab extioribꝰ calore q̄ mēbra ꝯticbat
remanēt membra frigida.ꝛ ꝓpter hoc ac-
cidit in eis tremor.Et p̄ tremit cor.eo ꝙ i
timore calor deſerit cor.Secundo tremit
vox ꝓpter vicinitatem arterie vocalis ad
cor.Tercio tremit mandibula inferior ꝓ
pter cōtinuitatē.Quarto ſequit̄ ſtrepitꝰ
dentium ꝓpter eandem rationē.Quinto
brachia ꝛ manus.tum ꝓpter ꝯnexionem
ad pectus vbi eſt cor. tum qꝛ hmōi mem
bra ſunt magis mobilia ꝓpter qd̄ etiaꝫ in
timentibus genua tremunt. Terciꝰ ef-
fectus timoris.quia operationē impedit.
Opatio em̄ exterior a duobus cauſat̄ .ſ.
ab agente pncipali qd̄ ē anima.ꝛ ab agē-
te inſtrumentali.ſ.a membris corpis.vn̄-
de ꝓpter defectū pncipalis agentis impe
rantis ꝛ mouentis:ꝛ ꝓpter defectū inſtru
mentalis agentis nō obſequētis.operatō
pōt impediri. ꝓpter em̄ defectum caloris
q̄ ex timore cauſat̄ in membris exteriori-
bus pcipue ſupioribus.timor ex ſubtra-
ctione caloris membra debilitat. ꝛ ſic im
pedit ea opari.Timor etiā impedit opa-
tionem anime.ſi ſit multū vehemēs intā-
tum ꝙ rationē turbat. Si autē ſit ita mo
deratus ꝙ rationē nō ꝑturbat tūc ad bn̄
operandū cōfert inquātū.ſ.ſollicitudinē
cauſat ꝛ facit hominē attentius cōſiliari
ꝛ opari.Et ideo dicit apl's ad Phylip.ij.
Cū metu ꝛ tremore ſalutē veſtrā opami-
ni.id eſt cum metu mentis ꝛ tremore cor
poris.

A De Ira. De Ira. Ca.xxviij.

Ira vltima ē paſſio generalis ꝛ ē
reſpectu mali pteriti.qꝛ ē motꝰ ꝛ
inclinatio appetitus ſenſual' ira
ſcibilis inſurgētis ad vindictā mali ꝛ illa
te iniurie q̄ iniuria apphendit̄ ꝛ leſiua ꝓ
prie excellētie ꝛ ꝯcupie ꝛ iductiua vilipē-
ſionis ꝛ minoratōis.Dr̄ aūt ira paſſio ge
neralis.nō qꝛ cauſat oēs paſſiones. nam
iſto mō amor ē paſſio general'. ꝓut dictū
eſt ſ.c.xij.ſ inquantū ex ꝯcurſu multarū
paſſionū generat̄.nō em̄ iſurgit motꝰ ire
niſi ꝓpt̄ aliquā triſtitiā ꝛ niſi aſſit deſide-
riū ꝛ ſpes vlciſcēdi. Denoiat̄ autē vis
iraſcibilis ab ira.nō ꝙ oēs motus ꝛ paſſi
ones iraſcibilis ſint ab ira ſ ideo quia vis
iraſcibilis iuxta ire ſimilitudinē fortit̄ in-
dignat̄ cōtrarijs ꝛ fortiter tenet qd̄ cupit
Queadmodū vis ꝯcupiſcibilis potiꝰ no-
minat̄ a paſſione ꝯcupiſcentie q̄ʒ ab alia
paſſione.qꝛ ꝯcupiſcētia reſpicit bonū co-
modū vt abſens quaſi ſatagens illud adi
piſci.ꝛ qꝛ bonū deſideratū magis facit ſe
ſentire rōne defectus ꝛ indigentie. Ideo
magꝭ denominat̄ a ꝯcupiſcētia q̄ʒ a gau-
dio vel alia paſſione.Cur aūt paſſio ire n̄
habet aliā paſſionē ꝯtrariā veluti omnes
alie paſſiones Dictū eſt ſ.c.viij. In h̄
ergo capitulo: pmo dicendū ē d̄ multipli
ci acceptione ire. Secūdo de obiecto ire
Tercio de cauſa ire.Quarto qualiter irā
ſit in deo. Conſiderandū pmo ꝙ ira dr̄
tripliciter. Quādoqꝫ em̄ ira p habitu
ponit̄ vel actu cuiuſdā vicij qd̄ opponit̄
māſuetudini ſm ſupfluitatem ire ꝛ voca
tur iraſcibilitas vt dr̄.iiij.Ethicoꝝ de hoc
dictū ē ſ. c.viij. Secūdo Ira dicit̄ vo-
luntas vindicādi vel puniendi aliqd̄ ma
lefactū ꝛ ſic nō eſt paſſ o ꝓprie loquendo
nec eſt in iraſcibili vi ſenſuali.ſed ex in vo
luntate ſupiori.Et ſic ira eſt in deo ꝛ fuit
in xp̄o ꝛ in ſanctis.ꝛ in iuſtis ꝛ ſic accipi
tur in pſ. Iraſcimini ꝛ nolite peccare Sꝫ
primo modo ira non eſt in deo nec fuit in
xp̄o.nec eſt in ſanctis ꝛ virtuoſis. Ter
cio modo ira dicit̄ paſſio virtutis iraſci-
bilis q̄ cōtingit ex hoc ꝙ appetitus tēdit
ad deſtructionē alicuiꝰ quod apprehēdit
contrarium rei volite ꝛ deſiderate. Et ſi
ſit ſm ordinem ratiōis inſurgens vl' a ra
tione ordinata dicit̄ ira per zelum ꝛ talis
nō eſt in deo.ſ fuit ſm humanitatē i xp̄o
vt infra dicetur. Si autem non ſit per ra
tionem ordinata.erit ira per vicium.ꝛ ta
lis eſt in malis et non in iuſtis ꝛ ꝟtuoſis.
nec fuit in chriſto.Et eſt in brutis ſed ibi
caret ratione vicij et virtutis. Conſi-
derandum ſecundo ꝙ obiectum ire ē ar B
duum.quia ira eſt in vi iraſcibili paſſio q̄
requirit quandam arduitatem. Non em̄

ſurgit motus ire niſi cū quadā magnitu-
dine. q nihil ⁊ modicū valde nullo digna
nō extimamus Unde ira reſpicit duo ob
iecta. vnū ſm rationē boni. ſ. ipam vindi
ctam quā appetit ⁊ ſperat ſicut quoddā
bonū. vnde ⁊ de ipa delectat᷑. aliḋ ſm ra
tionē mali. ſ. hominem nociuū de q̄ vult
vindicari. ⁊ ideo ira ⁊ paſſio quaſi cōpoſi
ta ex cōtrarijs paſſionibus: ſecus autem
eſt de alijs paſſionibus. verbi grā. odiuꝫ
⁊ amor in q̄bus duplex ē attendenda dif
ferentia. Prima naꝫ ira ſemꝑ reſpicit ad
duo obiecta vt dictum ē. Amor vo ⁊ odi
um q̄nqꝫ reſpiciunt vnū obiectū quando
qꝫ duo. vnū ſicut cum dr aliq̄s amare vi-
num vl aliq̄d hmōi vel etiā odire. Secū-
da differentia q vtrūqꝫ obiectoꝝ qḋ re
ſpicit amor ē bonū q̄n. ſ. duo reſpicit vult
eīn amās bonū amico ⁊ hoc tanq̄ ſibi cō
uenienti. vtrūqꝫ etiā hoꝝ obiectoꝝ q̄ re-
ſpicit odiū habet rationē mali. vult enim
odiens malū alicui tanq̄ ſibi incōuenien
C ti. Aliter eſt de ira ꝓut dictū eſt. Conſi
derandum tercio de cauſa ire. Sanguis
clarus ſubtilis ⁊ calidus a dño (qualis ē
ſanguis corpoꝝ in q̄bus color rubens do
minat᷑) diſponit ad velociſſimā iram cuꝫ
ſit velocis inflāmationis ⁊ motus ſed ira
hec modicū ē durabilis cū oīne ſbtile ⁊ te
nue celeriter reſoluat᷑. Si vo ſanguis ſit
groſſus ⁊ frigidus ⁊ turbidus ſicut in ha
bentib⁹ epar equalit᷑ frigidū ⁊ ſiccū vl am
plius frigiduꝫ. hmōi ſanguis diſponit ad
celerem ⁊ ꝑmanentē triſtitiā ⁊ ad lentam
vel tardā iram. Sed ſi excitat᷑ ira ex for-
ti cauſa nimiū ꝑſeuerat ⁊ inclinat ad odi
um vel ad rancorē cū eſt inueterata. forti
tudo tamē ire iſtoꝝ minor eſt q̄ in habē-
tibus groſſum ⁊ turbidū atqꝫ calidū ſan-
guinē. ſꝫ maior q̄ in habentib⁹ ipm ſubti-
lem. ꝓpter qḋ naturaliter odiū inueterat᷑
in ipis vñ in. iiij. Ethicoꝝ Phus quoſdā
iraſcētiū appellat acutos. ſ. q̄ cito iraſcū-
tur. quoſdā amaros q. ſ. diu retinēt irā
quoſdā difficiles q̄. ſ. nūq̄ quieſcūt donec
puniant. hec q̄ dicta cauſa ire eſt natura-
lis ⁊ intrinſeca. Eſt ⁊ alia cauſa ire ac-
cidentalis ⁊ extrinſeca vꝫ aliq̄d factū cō
tra iraſcentē Cuius ratio ē. q ira ē appe-
titus nocendi ſub rōne iuſti vindicatiui.
Uindicta autē locū nō habet niſi vbi pre
ceſſit iniuria que ad eum ꝑtinet q̄ vindi-
ctam appetit. Iniuria autem ab aliq̄ fa-
cta nō ꝑtinet ad aliquem niſi aliquid fece
rit qḋ ſit aliquo mō cōtra ipſum. Parui-
penſio etiā eſt cauſa ire ad quā oēs alie
cauſe extrinſece reducunt᷑. Paruipenſio
eīn opponit᷑ excellētie hois. Que eīn pu
tāt hoīes nullo digna eē ꝑuipendūt. Ex
omnib⁹ aūt bonis noſtris aliquam excel-
lentiā querimus. ⁊ ideo quodcūqꝫ nocu-
mentū inferat᷑ inquantū excellentie dero
gat videt᷑ ad ꝑuipenſionē ꝑtinere. Cū eī
ira appetat vindictā ſub rōne iuſti. ⁊ iō
ꝓuocatiuū ad irā ē aliq̄d ſub rōne iniuſti.
Maxie aūt facit iniuſtū q̄ ex certa electōe
⁊ malicia nō paſſiōe vl ignorātia alteri in
fert nocumētū. Et iō maxie ꝯ tales iraſci
mur q ꝓpter ꝑuipenſionem videt᷑ feciſſe
Terminat᷑ aūt ira i delectatiōe ꝓbatum
nāqꝫ ē c. xij. q oēs paſſiones reducūt᷑ ad
vnā velut radicalē originē. ſ. ad amorē. lꝫ
ꝑncipalior paſſio ſit delectatio cōſequēs
hūc amorē vt q̄eſcat᷑ in re iā adepta. mo
tus nāqꝫ ire iſurgit ex aliq̄ illata iiuria cō
triſtāte. Cui q̄dē triſtitie remediū adhibe
tur ꝑ vindictā. quāto aūt ꝯ iuſticiā maio
rē ꝑ delectationē remediū adhibet᷑ tanto
maior delectatio cauſat᷑. nō ei tollit᷑ triſti
cia niſi ꝑ delectationē vt ꝑ ſuū cōtrariuꝫ
¶ Ira quō ſit in deo. Cōſiderādū q̄r- D
to q ira eſt in deo Naꝫ dicitur Eccli. xvj. Ira quō ſ[it]
Miſericordia ⁊ ira cum illo eſt. Et pſal. in deo.
Domine ne in furore tuo arguas me: ne
qꝫ in ira tua corripias me. Deus eīn ſem
per idem eſt in varios affectus non ē mu
tabilis. de quo ſcriptum eſt. Tu autē do-
mine virtutum cum tranquillitate iudi-
cas. furit ergo ſemper tranquillus. Ira-
ſcitur ſemper placatus: non eſt furor: nō
eſt ira in deo et in eius affectu. Sed extra
deum. et in ſuo effectu. Furor dei pena

eſt inferni (furor eīn dicit intenſionē ire)
Ira dei pena eſt purgatorij. in inferno q̄
ſi furendo arguit. in purgatorio q̄ſi iraſcē
do corripit. in inferno ꝑ iuſticiā arguit in
ſolubiliter. in purgatorio ꝑ miaꝫ corripit
ſalubriter. Fuerūt tñ aliq̄ phi vt Epi-
curei. q̄ dixerūt iram nō eſſe in deo. hanc
rōnem aſſignātes. q nō punit ſubito ma
los cū ſcelera ꝑpetrant Sꝫ eoꝝ opinio re
probabilis eſt. q de⁹ hoc facit ꝓpter ſuaꝫ
immenſam clementiā ⁊ miam erga hoies
ſciens eoꝝ fragilitatē ⁊ cōpatiens eis. ex
pectans eoꝝ conuerſionē differēs ex covl-
tionē. Nā ſi hoies cū peccarēt ſubito vel
let punire pauciſſimi in mundo remane-
rent. Sed ſciendū q cū ira ꝑ ſcripturā
attribuit᷑ deo. ſcriptura loquit᷑ metapho
rice cōtra aliquos q̄n flagellat eos: q ad
modū irati ſe habꝫ. tñ q̄n flagellat electoſ
hoc facit magis ex ſua benignitate ad au
gmentū meriti ipſoꝝ ⁊ pmij. Nō q ꝓprie
ira ſit in deo. q ira ꝓprie eſt cuꝫ alteratio
ne ꝑtis ſenſitiue. Eſt eīn ira ſm Damaſ.
⁊ phm: accenſio ſanguinis circa cor in ſi-
gnū vindicte. Cor aūt eſt inſtrumentum
paſſiōis aīe. Cauſat aūt ira feruorē ſan-
guinis ⁊ ſpirituū circa cor. q ira nō eſt ꝑ
modū retractiōis cui ꝓporcionat᷑ frigus:
ſꝫ magis ꝑ modū inſecutiōis cui ꝓporcio-
nat᷑ calor q̄ mouet a centro ad circūferē-
tiā. Et exinde eſt q ꝑ magnā ꝑturbatiōeꝫ
cordis q̄ eſt in ira maxime apparent i ira
tis indicia q̄dam in membris exteriorib⁹
¶ Feruor aūt q̄ calorē ſequit᷑ alia rōne ꝑ
tinet ad irā ⁊ alia ad amorē. Nam feruor
amoris eſt cū quadā dulcedine ⁊ lenitate
eſt eīn in bonū amatū: ⁊ aſſimilat᷑ calori
aeris ⁊ ſanguinis: ꝓpter qḋ ſanguinei ſūt
magis amatiui. Feruor aūt ire ē cū ama-
ritudine ad cōſumendū. q tendit ad pu-
niendū. vñ aſſimilat᷑ colere ⁊ calori ignis
De⁹ aūt eſt immutabilis ⁊ alterari nō pt
⁊ cum ſit purus ſpūs ⁊ nihil corporeum
ſit in ſua deitate nec ſanguinē nec cor car
neū habet. vñ nec ſm paſſionē pōt iraſci.
Sꝫ cum hō iraſcit᷑ contra aliquē: alterat᷑
in ꝑte ſenſitiua. ⁊ ſi pōt minat᷑ vel caſti-
gat vel grauiter ledit eum ꝯ quē eſt irat⁹
Et q hoc eſt cōiter effectus ire cū q̄s iſta
facit erga aliquē: dicim⁹ illū iratū contra
talem. ⁊ q̄tuꝫ ad iſtū effectū q̄ ꝓcedit ab
ira: dicit ſcriptura deū aliq̄n iratū: nō q i
eo ſit alteratio cū appetitu vindicte q̄ ꝓ-
prie eſt ira. ſꝫ q punit mala iuſtiſſime.
¶ Eſt aūt ira dei triplex. Nam de⁹ tripli
citer iraſcit᷑. Primo malis cōminādo. ſic
patet de Niniue. de q̄ dixerat dñs ꝑ Io-
nam ꝓpham. Adhuc q̄draginta dies ⁊ ni
niue ſubuertet᷑. ¶ Scḋo iraſcit᷑ de⁹ cum
flagellat: flagellando pctā expurgat in re
uertentib⁹ ad pniam. ptꝫ hoc in dauid cū
ꝑſecutionē ſuſtinuit a filio ſuo abſalon ꝓ
pter pctā ſua. ¶ Tercio iraſcit᷑ de⁹ erga
reprobos eos exterminando ſic hō iraſci
tur cōtra hoſtem capitalē exterminat eū
ſi pōt de mūdo. Iraſcit᷑ ergo de⁹ iſto mō
ſcꝫ exterminando ⁊ morti tradendo eter
ne impenitentes vſqꝫ in finem. Et quia
in reprobis ſꝑ inueniunt᷑ pctā. iō ſꝑ cōtra
eos dñs manet irat⁹ ⁊ ita terribilit᷑: vt in
fine mundi dicant montib⁹. cadite ſuper
nos ⁊ abſcōdite nos a facie ſedentis ſuꝑ
thronū ⁊ ab ira agni Apoc. vj. ¶ Aduer
tendū tñ q cū paſſiones amor: gaudiū et
hmōi. attribuūt᷑ deo ⁊ angelis aut hoib⁹
ſm appetitū intellectiuū: ſignificant ſim-
plicē actū voluntatis cū ſilitudine affect⁹
abſqꝫ paſſione. vnde dicit Augu. ix. de ci.
Sancti angeli ⁊ ſine ira puniūt ⁊ ſine mi
ſerie cōpaſſione ſubueniūt. ⁊ iſtaꝝ nomi-
na paſſionū cōſuetudine locutiōis huma
ne etiā in eos vſurpant᷑ ꝓpter quandam
oꝑationis ſimilitudinē: non ꝓpter affecti
onū infirmitatē. hec Tho. prima ſcḋe. q.
xxij. arti. iij. Paſſiones ſi cadant in ſa-
pientē. et an xp̄s paſſionabilit᷑ mouebat᷑.

Caplm xxix.

Ubitatuꝫ eſt apud quodā freq̄n- A
d ter ⁊ diu. an paſſiones cadant in Paſſiōes ſi
ſapientem ⁊ in xp̄m. Queſtio hec cadāt in ſa-
hiformis in hoc capitulo terminabitur. piētem. ⁊ an
¶ Quātum ad primū querit᷑. Utrū paſſio xp̄s paſſiōa-
bilit᷑ moue-
batur.

nes cadant in ſapientē. Eſt nanq; doctri-
na apud ſtoicos q paſſiones nō cadāt in
ſapientē. hoꝝ doctrinā multi xpiani ꝑſer
tim anachorice ſecuti ſunt dicentes: vir-
tuoſum ſi ꝑfect⁹ eſt ad nihilū paſſionabi
liter affici. imo cōſequit̄ impaſſionabilita
tē circa res corporeas: tam in cōcupiſcibi
li q̄ in iraſcibili. Et ad hunc finē ſuas di-
rigebant intentiōes. Collatiōes patrū et
Climacus in tractatu triginta graduum.
Et hinc laquei magni ꝓueniunt cōſcien-
tijs timoratis ex lectura taliū doctrinarū
que tepidos ⁊ vicioſos noiat oīs mona
chos: niſi vicerint ⁊ eradicauerint fundi-
tus oīs paſſiōes. aut ſaltem toto ſtudio
conent̄ ipas euellere. Qḋ aſſequi plures
reputant impoſſibile ⁊ fruſtra niti. Cum
audiūt aplm̄ cōſciū archanoꝝ dei ꝓteſtā
do gemere. Sentio aliā legē in membris
meis. Et iterū. caro cōcupiſcit aduerſus
ſpm̄: ⁊ ſpūs aduerſus carnē. Cōſonat cū
experientia vox cōis. primi mot⁹ nō ſunt
in nr̄a ptāte. dicente Aug. Nō eſt in ptā-
te nr̄a q̄bus viſis nō tangamur. In con-
trariū etiā eſt text⁹ euangelicus: narrans
virginē matrē dn̄i ſapientiſſimā, ⁊ virtuo
ſiſſimā doluiſſe. de quo dolore ꝓphetauit
Symeon Et tuāipſi⁹aiam ptranſibit gla
dius. qḋ in paſſione filij ſe pn̄te ⁊ dolen-
te ſm̄ doctores effectū eſt. Anima tamen
Marie dū viatrix erat ita fuit magnifica
ta vt nullo modo mouerent̄ in ea paſſio
nes cōtra iudiciū rōnis ⁊ ſpirit⁹. ¶ Con-
ſequit̄ hec veritas ex dictis ſanctoꝝ po-
nentiū ipam nunq̄ venialiter deliquiſſe.
qḋ ſaluari nō poſſet ſi nō habuiſſet oīs
motus nedū ſpūs ⁊ rōnis: ſ; ⁊ anie ſenſu
alis ſubditos rōni: vel nō cōtrarios neq;
ꝑuenientes rōnem. dum aūt ratio ſopita
erat ⁊ in ſuo impedita iudicio ꝓut euenit
in ſomnis non oportet tales motus ꝑue-
niſſe iudiciū rōnis. qḋ ꝓ tunc nullū erat.
B ¶ Rn̄det ꝓ hui⁹ queſtiōis deciſione Can
cel. tractatu. v. ſup magnificat. Et ꝑmo ḋ
ſtatu animaꝝ btāꝝ. Anima nanq; gl'ioſa
nihil apprehendit: nihil affectat: nihil ex-
quirit̄ contra vel preter iudiciū rōnis et
ſpūs. ſed neq; pōt lege beatitudinis ſtan
te. hec itaq; lex btitudinis eterne: vt ſicut
deus in oīb⁹ eſt oīa: ita ſtat in beatis
anima cōiuncta libertati ſpūs. Extendit̄
hec libertas ſpūs nedū ad rōnem inferio
rem: nedū ad aīam ſenſualem reſumpto
corpe: ſed ad omnē generaliter in homie
beato motionem. ¶ Dat̄ inſup intellect⁹
de primi ſtatus impaſſibilitate. Nō quia
non potuit pati ſed potuit a paſſione ſal-
uari a dei potentia ⁊ angeloꝝ cuſtodia a
ꝓpria iuſticia ⁊ clariſſima induſtria: deni-
q; a loci cōueniētia cum dn̄atione ſup ſe
ꝑfecta ⁊ ſup irrōnabilia vniuerſa. Nūc
de ſtatu deſtituto ꝑ peccatū reſponden-
dū eſt ꝑ aliquas cōſideratiōes. Impaſ
ſibilitas anie: ꝑ humanā induſtriā nō po
teſt acquirere. neq; ꝑ̄tutes cōſuetudina
les a philoſophis poſitas. Lex itaq; car-
nis que fomes dr̄ ſemꝑ intrɔrſus habēt:
ſm̄ theologos: que lex ꝯpeſci paulomin⁹
pōt aſſuefactione cōtraria nō euelli. Sa-
tagentes in oppoſitū ꝑſumptōe ſpūs ſui
ꝓſtrati ſunt potius q̄ deuenerūt ad intē
tum finē. ſiue fuerūt Stoici phi vel plato
nici. vel qḋ mirabilius Epicurei ꝓmittē-
tes ad hanc deducere ſerenitat̄ volupta
tem: detrahentes cupiditatib⁹ ſeu paſſio
nibus: nō illis adijciendo maliciā vel fo-
mentū Epicurei eīm dixerūt oīes paſſio
nes humanas eſſe pulcras ⁊ optimas ve
lut in brutis. Impaſſibilitas anie tan-
to ꝓximius habet̄ ceteris parib⁹: quan-
to ſpūs ⁊ rō fuerit in ſuis actib⁹ bonis et
habitib⁹ fortiores. deducit̄ hec ex eadem
cauſa q̄ ponit̄ impaſſibilitas beatoꝝ in re
ſumptis corpib⁹: q̄ cōſurgit ꝑncipalit̄ ex
plenitudine dn̄atiōis ſpūs ⁊ rōnis ſupra
corpus Impaſſibilitas non requiritur
in hac vita ꝓ cōſecutiōe felicitatis eterne
Manifeſtat hec gratia dei tanq̄ iugū ſu
aue ⁊ onus leue: q̄ ſubito peſſimos ⁊ in-
ueteratos dierū maloꝝ iuſtificat ⁊ ꝑ ba-
ptiſmū ⁊ martiriū ꝓuehit ad celos. hanc
non intellexerunt gratiam ⁊ purificatio-

nem ſpūs: homines ſine xp̄o. ſicut nō ha
beri poteſt ſine xp̄o qui eam cui vult ⁊ q̄
cito vult cōicat. Patuit in illo latrone be
nedicto comite ſuo in paſſione et regno.
Impaſſibilitas. nec in via nec in pr̄ia
poteſt haberi ſine ſtabilimēto gratie. In-
xta illud bonū eſt gratia ſtabilire cor. Cō
fundit̄ in hoc phyloſophantiū nōnulloꝝ
vanitas ꝑſumentiū ꝑ theletas ſeu purga
tiōes aliquas ſacrilegas. ſic a paſſionib⁹
abſolui ⁊ virtutib⁹ armari moralibus: q
in exitu mortis anima libere ſcāderet ad
celū. Qualia dixerūt Porphyri⁹ plotin⁹
⁊ Appolloni⁹ teſte Aug. de ci. dei. libro. x
ca. xxiij. vbi ꝓbat q ab vno ſolo deo pur-
gamur ⁊ nō ex theletis deorum eis factis
Theleta. C purgamur (Eſt autē theleta ſm̄ Papiā.
Cōſecratio purgatiua ⁊ cōiter ſumit̄ pl'a
liter) Paſſibilitas anime ſepe fit occa-
ſio virtutis exercende ſicut patuit in apo
ſtolo Paulo Declarat̄ inſuꝑ ex vtilitati-
bus ꝓuenientib⁹ ꝑ tentationes varias ꝑ
uenientib⁹ quas eſſe cum tentationib⁹ ne
mo neſcit. Vn̄ q̄ nō eſt tentatus q̄lia ſcit
Et ꝑ multas tentationes optet nos intra
re regnum dei. Quo circa concludi-
tur ex ꝑmiſſis atq; ſubſequētib⁹. Do-
cumentū ſaluberrimū q nō ex ablatione
Documētū. paſſionū anime ſ; ex obſeruatione māda
torū dei debet ſumi religioſi ꝓfectus ar-
gumentū. Hoc etiā in miſſarū celebra-
tione locū habet vt celebraturus. nō tan-
tūdem interroget ſi ſibi deuotus appare
at recollectus ac trāquillus. quantū ſi ꝑ-
cepta ſeruauerit dei ⁊ ſuare ꝓponit. nō iu
xta ꝓpriā eſtimationē ſ; ſm̄ regulā euāge
licā a ſanctis patrib⁹ declaratā. Si q̄d in
ſentimētis ſuauib⁹ additū fuerit lucro de
putem⁹. Sic vltra panē deputam⁹ vinū
quaſi pitantiā vl' ſaporis condimentum.
Paſſibilitas aie neceſſario ꝯiūgit̄ pn̄ti
vite mortali. Nec aliq̄n min⁹ in ꝯtempla
tiua q̄ actiua tā exteri⁹ q̄ interi⁹ tā in bo
nis q̄ in malis. licet diuerſis finib⁹ ⁊ me-
ritis. ꝓbāt hec exempla beatoꝝ ꝑcedenti
um cū expientia ꝑſentiū. Diſpenſat et h̄
deus frequēter vt nō apponat hō ſe ma-
gnificare ſuꝑ terrā. Si deuotis aliq̄n per
mittit̄ talis appens deuotio i laqueū in
retributiōes ⁊ in ſcandalū. ve ve nob ab
hoc ſcādalo. Quid h̄ nobis erit tutū cū
nec tuta ſit ipa deuotio. Paſſibilitas dz
a multis viatoribus tolerari. poti⁹ q̄ eni
tivt excutiatur. Diuiſiones itaq; gratiaꝝ
ſunt ſimiliter ⁊ adminiſtratiōes. In qua
rū aliq̄bus expedit paſſiones anime cum
virtute ⁊ ratiōe miſceri. vt in bellantibus
ꝓ republica q̄ad iraſcibilē. Et q̄ad cōcu-
piſcibilē in vxoratis filioꝝ ꝓcuratiōi va-
care debentib⁹. Et ita de multis q̄ vitam
actiuā reſpiciūt. in q̄bus maius ē virtut̄
meritū q̄ venialiū paſſionū detrimentū.
Paſſibilitas aie obſtare ſolet plurimū
q̄rentib⁹ ꝯtemplationē ⁊ ſuauitatē q̄etis
interne. Cōſonat oīs doctrina ſanctoꝝ q
regularit̄ ad ꝯtēplatiōis q̄etem nemo ꝑ-
uenit niſi paſſionib⁹ edomit̄ i aia ⁊ ſi nō
radicit⁹ euulſis. ¶ De paſſionibus edo- D
mādis ſi queris. Et quō hoc fiat ꝯuenié- De paſſioni
tius. ſuꝑ hoc audi Hugonē de. s. Victo- b⁹ edomādiſ
re q̄ in libro de amore hūc tibi ordinez de
monſtrat. Purgatiōis igit̄ tue ſollicit⁹ ꝑ
neceſſe ē vt paſſiones q̄bus ipugnar̄ attē
das deinde q̄ paſſiōes ſint q̄bus maxime
fatigaris iſpicias. Naz q̄libet quodāmō
ſpecialē habet in ſe inclinationē vicioſaz
Vnus ē ſtrupuloſus. alter ꝑplexus. terti
us implexus. Iſte audax. iſte timidus is
letus. ille triſtis. iſte naturalit̄ nimiū qui-
etus. Iſte vane glorioſus ⁊ laudis cupi-
dus. Ex qualibet tali paſſione ⁊ inclinati
one vicioſa alia dependet ē vicioſa et origi
nant̄. Poſtremo ꝑ q̄ inſtrumenta quib⁹
paſſionib⁹ mag̃ obuies ſagacit̄ ꝑquiras
Quib⁹ inſpectis ꝯgruū inſtrumentū cui-
libet paſſioni obijcies et q̄ mag̃ ipugnāt
feruētiori iſtātia vt ipa obruat̄ iſiſtas. nec
ſic tamē extinctioni vnius paſſionis tota
vehementia inſiſtendum eſt. vt ad cete-
ra comprimenda inſtrumentum obpu-
gnationis deficiat. Hec Hugo de ſan. vi.
Sed multi querunt q̄diu cōtra paſſio

nes vicioſas pugnandū ē. Rñdet̃ tādiu
pugnandū ē donec aīa exeat de corpore.
⁊ libereris ab h̃ corpe corruptibili et affe-
ctionibꝰ vicioſis ſm̃ Bernardū Credite
mihi inquit. idē Bern. ſup Cantica et pu
tata repullulāt ⁊ effugata redeūt ⁊ reac-
cenduut̃ extincta ⁊ ſopita denuo excitan
tur Parū ē ergo ſemel putaſſe ſepe putā
dū eſt. imo ſi fieri p̄t ſemp. qꝛ qꝺ ſp puta-
ri opteat ſi nō diſſimules inuenies. inueni
es q̄tūlibet in hoc corpe manēs ꝓfecer̃
Erras ſi putes vicia emortua ⁊ nō mag̃
cōpreſſa. velis nolis inter fines tuos ha-
bitat yebuſeus ſubiugari p̄t nō extermia
ri ⁊c̃. Vnū igit̃ vt ait in tanto diſcrimine
conſilium eſt obſeruare diligēter vt mox
cū renaſcentiū capita apparebūt prom-
pta ſeueritate abſcindere.

¶ Xp̄s ſi paſſionaliter mouebatur.

E — Xp̄s ſi paſſionalit̃ mouebatur.

Qītū ad ſcꝺʒ queſitū an anima xp̄i fuit
paſſibilis. Tria videnda occurrūt. p̄muʒ.
Cur xp̄s aſſumpſit defectus paſſionum.
Secundū q̄les defectus aſſumpſit in ge-
nerali. Terciū de paſſionibus aſſumptis
in ſpeciali. Cōſiderādū p̄mo (ꝓut di
cit ſanctꝰ Bonauētura in. iij. di. xix.) xp̄s
aſſumpſit noſtrā naturā cū defectibꝰ paſ
ſionū ꝓpt̃ fulcimentū nr̃e fragilitatis ob
quā noſtra vis rōnalis habʒ in ſe difficul
tatē ad credendū vera. Vis iraſcibilis hʒ
in ſe difficultatē ad ſperandū ardua. vis
ꝯcupiſcibilis habet in ſe difficultatem ad
amandū bona. ideo voluit nobis aſſimi-
lari nō tm̄ in natura ſ; etiā in defectibꝰ et
penalitatibꝰ vt manifeſtādo in ſe verita-
tē hūane nature. Et oſtendendo in ſe im
menſitatē ſue miſcꝺie ac offerēdo i ſe ma-
gnitudinē ſue beniuolētie. Et ꝑ ſuſcepti-
onē noſtre miſerie p̄beret rationali docu-
mentū ad credendū. iraſcibili fulcimētuʒ
ad ſperandū. concupiſcibili incitamentū
ad amandū. Et licet incongruū videbat̃
defectus reperire in xp̄o ſi per ſe conſide
rentur tamen ſi ad finem referantur ma-
gna reperitur congruitas ⁊ decentia.

Conſiderādū ſecundo ꝙ xp̄us aſſum-
pſit om̄es illos defectus (vt dicit ſanctꝰ
Bonauētura.) quos ipſum decuit aſſu-
mere ⁊ nobis expediens fuit. Et illi q̄ fa-
ciunt. Vel ad veritatis nature aſſumpte
oſtenſionem. vel ad operis ꝓpter qꝺ vene
rat cōſummationem. vnde quidam ſunt
defectus qui ſunt ex culpa ⁊ ad culpam.
id eſt via ad culpam. vt ꝓnitas ad malū
⁊ difficultas ad bonum. Illos xp̄m non
decuit aſſumere qui fuit miniſter iuſticie
omnino a peccato ſegregatus. Item qui
dam ſunt defectus naturales qui reſpici
unt totam naturam humanam vniuerſa
liter. vt fames ſitis ⁊ huiuſmodi. Quidā
ꝑſonales qui reſpiciunt certas perſonas
particulariter vt diuerſe egritudines vel
egritudinum ſpecies. Quoniam aūt xp̄s
venit redimere totam humanam naturā
cōmuniter ſine perſonarum diſtinctione
Ideo defectus naturales nō perſonales
penales tm̄ nō vicioſas ⁊ culpe debuit in
ſe habere. Xp̄s tamen hos cōtraxit defe-
ctus nō ſicut alij homines neceſſario. ptʒ
quia nos cōtrahimus lege ꝓpagatiōis na
ture ⁊ ꝯcupiſcentie. Xp̄s autem nullum
horum habuit ſed ſponte ꝯtraxit. Infert
s. Bonauētura. ꝙ xp̄s nō aſſumpſit igno
rantiam. quia ipſum nō decebat. Nā ani
ma eius debuit eſſe deiformis ⁊ ſic reple
ta luce ſapiētie ⁊ rectitudine iuſticie: ſed
quia ignorantia eſt priuatio ſapiētie ⁊ ſci
entie ⁊ p̄t eſſe via in errorem ⁊ obliquati-
onem a rectitudine iuſticie. Etiam qꝛ no
bis nō expediebat quos venerat redime
re ⁊ dirigere. ſi ergo ignorantiam habuiſ-
ſet tūc nos redimere neſciuiſſet, nec etiaʒ
dirigere. quia ſi cecus ceco ducatum pre
bet ambo in foueam cadūt. Conſiderā
dū tercio ꝙ anima xp̄i fuit paſſibilis. Nā
in xp̄o fuit dolor. triſticia. timor. ira. Do-
lor verus fuit in xp̄o. Iſaie. liij. Vere lan
guores noſtros ipſe portauit. Et probat̃ — F Dolor
ratione. quia dolor ſenſibilis cauſatur ex
ꝑceptione eius quod ledit temperamen-
tum corporis ſed in xp̄o tactus fuit tem-
peratiſſimus ⁊ ſue nature derelictus. Er

go fuit dolore affectus eius appetitus ex
app̄henſione leſiua: fuit aūt dolor in xp̄o
patiēte nō ſolum ſm̄ ſenſuʒ tactus et ſm̄
appetitū ſenſitiuum ⁊ ſm̄ rationē inferio
rem: verumetiā ſm̄ rationem ſuperioreʒ
conſideratā vt naturam vnitam corpori.
Conſiderando autem rationem ſuperio-
rē (intellectū vicʒ ⁊ voluntatē) vt ſpūs ē
ſic aīa xp̄i in ſummo gaudio erat a ſua
creatione: ꝓut ſupra declaratū eſt ca. xj.
Triſticia — Triſticia fuit in xp̄o Mathei. xxvj. Tri-
ſtis eſt aīa mea vſq; ad mortē: ⁊ probat̃
rōne. Nam triſticia cauſat̃ ex diſcōueni-
enti imaginato interius ſed xp̄s ſepe ima
ginabatur paſſionem anteq̄ pateret̃: ad
qꝺ naturaliter ſequebat̃ triſticia. Tri-
ſticia tñ ſm̄ San. Bonāuen. dicit̃ tribus
modis. Primo modo dicitur triſticia pre
ter rōnis imperiū que cōſurgit ex q̄dā ne
ceſſitate ⁊ ſurreptione ſicut primi motus
q̄ cōmunis eſt ſapiētibus ⁊ inſipiētibꝰ bo
nis ⁊ malis. Scꝺo dr̃ triſticia ꝯtra rōnis
rectū iudicium in q̄ ratio ſubijcit̃ ſenſua
litati: nec tm̄ turbat̃ ꝑ eam ſed etiā ꝑtur-
bat̃. Tercio mō dr̃ triſticia ſm̄ iudiciū rō
nis ⁊ imperiū voluntatis: qñ quis triſta-
tur rōne ducēte ⁊ ſuadēte ipm̄: ⁊ talit̃ de-
bere ſup aliquo triſtari. Mō in xp̄o ſolū
iſto mō fuit triſticia: qꝛ de nullo fuit triſta
tus niſi ſm̄ ꝙ dictabat ei ratio: vñ Ioh.
xj. Chriſtus aūt infremuit ſpū ⁊ turbauit
ſemetipm̄. (Iſte eñ fremitus ꝓcedebat
ex indignatione eius ꝯtra diabolū: ꝑ cu-
ius ſuggeſtionē mors intrauit in mundū
quē erat cito debellaturus) vbi oſtendit̃
ꝙ turbatio ⁊ triſticia in xp̄o nō rōni preſi
debant ſed ſubijciebantur. Alijs autē du
Timor in chriſto — obus modis non fuit in chriſto triſticia.
Timor fuit in xp̄o patet per illud Mar.
xiiij. Cepit tedere ⁊ pauere. Et ꝓbat̃ ra-
tione: quia timor generatur ex app̄henſi-
one mali futuri ſed xp̄s app̄hendit ſuam
paſſionem per modum mali leſiui et fu-
turi: et per ꝯſequēs in eo ſequebat̃ natu-
raliter timor. Notandū vt dicit ſctūs
Bonauen. Timor eſt triplex ſcʒ gratui-
tus: libidinoſus ⁊ naturalis q̄ſi in vtroq;
medius. Gratuitus ē triplex ſcʒ pene (et
ille ſeruilis dicit̃) offenſe (qui ⁊ initialis
dicit̃) ⁊ reuerentie (ſcʒ filialis) primus ⁊
ſcꝺs non fuerūt in xp̄o: qꝛ perfecta chari
tas foris mittit timorē vtrūq;. Sed terciꝰ
fuit in xp̄o: qꝛ hic a perfecta charitate nō
expellit̃: ſm̄ illud ps̄. Timor dn̄i ſctūs ꝑ-
manet. Libidinoſus eſt duplex ſcʒ mūda
nus ⁊ humanus quoꝝ nullus fuit ī xp̄o
nec etiā in viro perfecto: vnde Augꝰ. Si
gnum ꝑfectionis eſt nullus timor. Na-
turalis eſt triplex ſcʒ ſenſualitatis ꝓueni
entis rationē: ſenſualitatis ſubiacētis ra-
tioni: et ipſius partis rōnis ſm̄ appreheu
ſionem rōnis: ſm̄ ꝙ dicit̃ timeri malū in-
telligibile vt gehenna: vel diuinū iudiciū
⁊ ille timor nō fuit in xp̄o: quia in eo non
fuit potentia ad peccandum: nec actꝰ ad
peccandū: ꝓpterea nō timuit gehēnā nec
iudicium. Primus eſt nature corrupte ⁊
q̄dammō inordinate. Scꝺs ē nature cor
rupte ſed tm̄ ordinate. Quis ergo in xp̄o
eſſet defectus paſſibilitatis: nō tm̄ inordi-
nationis ⁊ vicioſitatis: ergo in eo fuit ti-
mor medio mō: ⁊ non p̄mo vel ſcꝺo mō.
Ira per zelum fuit in xp̄o: patʒ per illud — G Ira ꝑ zelū
Iohis. ij. Zelus domus tue comedit me
zelus aūt ſpecies ire. Dicit̃ etiā Mar
ci. iij. Circūſpiciens eos cum ira: dicit̃ eti-
am ibidem circa finem capli. Et cum au-
diſſent ſui diſcipuli exierunt eum tenere:
dicebant eñ q̄m in furorem v̄ſus. Vbi
dicit Lyra: ꝙ illi qui erant de cognatione
ſua ex parte matris: videntes inſolitū fer
uorem in eo: quia ꝓpter feruorem p̄dican
di omittebat horā cōmedendi: videbant
etiam in vultu eius inſolitā claritatem ex
virtute diuinitatis procedentē. Item au
diebant eum loquentē de diuinis ardua
⁊ inſolita: ⁊ per ꝯñs eis nō intelligibilia:
ideo credebant eum loqui ſicut arreptici
um vel furioſum: ideo moti pietate volu
erūt eū tenere ⁊ ligare: ne ſibi vl̃ alijs poſ-
ſet nocere. Et probat̃ rōne. Nā poſita
cauſa ſufficiēti ponit̃ ⁊ effectus: Sed tri-

ſticia ē cauſa ſufficiēs ire. Ex triſticia em̄ alicui illata cauſat̄ appetitus vindicandi vel repellendi iniuriam ſibi factam. Cū ergo in xp̄o fuit triſticia: vt dicit̄ Marci iij. Circūſpiciēs eos cū ira cōtriſtatꝰ ſup cecitate cordis eoꝝ: ergo in xp̄o fuit ira.

Ad maiorē intellectū q̄liter ira fuit in xp̄o: aduertēdum ꝙ ira eſt appetitꝰ vindicte ꝓpter illatam iniuriā ſibi vel alteri: vt habet̄ .ij. rethorice. Talis aūt vindicta Uno mō pōt appeti ṗter ordinem rationis: cum ſcꝫ ꝑuenit iudicium rōnis: talis ira eſt culpabilis ⁊ vicioſa: ⁊ vocat̄ ira ꝑ viciū: de qua dicit̄ Jacobi. j. Jra viri iuſticiam dei nō operat̄: ⁊ talis non fuit in xp̄o. Alio mō vindicta ire pōt appeti ſm ordinem rōnis: talis ira ſequit̄ iudicium rōnis: appetit vindictam: ꝓut ratio recta iudicauerit: et dī ira ꝑ zelum ⁊ eſt laudabilis: ſm ꝙ dī in pſ̄. lvij. Letabit̄ iuſtus cum viderit vindicta: illud em̄ laudabiliter appetit̄ de quo quis iuſte letabitur: ⁊ talis eſt ira per zelū: ⁊ talis fuit in chriſto.

Nec obſiſtit qđ dicit Greg. v. moraliū ꝙ ira per vicium excecat oculum mentis ira per zelum ipm̄ turbat: ſed oculus mētis in xp̄o nō fuit excecatus nec turbatus ergo ⁊c. Dicendū ꝙ ira ꝑ zelum in nobis aliqualiter bene turbat oculum mentis: quia potentie aīe ſic ſe habent: ꝙ vna intenſa in actu ſuo alia remittit̄: ⁊ ideo motus ire qui eſt in iraſcibili parte q̄uis ſit moderatus rōne: impedit intellectum a cōtemplatione veritatis: ⁊ ſic dicitur turbare oculum mentis: talis tamen turbatio non eſt peccatū: verūtamē in xp̄o nō habuit locū: q2 virtute diuina q̄libet potētia ꝑmittebat̄ agere illud qđ erat ſibi ꝓpriū: ita ꝙ vna non impediat aliā in actu ſuo. Et ideo ſicut gaudium fruitionis in xp̄i ſuperiori parte rōnis vt ſpūs: nō impediebat dolorem paſſionis in parte ſuperiori vt anima ⁊ in parte inferiori rationis. Sic ecōuerſo motus ire in parte inferiori: in nullo impediebat actum mētis ſiue rationis vt ſpiritus.

¶ De ſpiritualium paſſionū origine. Caplm̄ xxx.

A De ſpi lium pa nū origi

a Apud philoſophantes ṗncipalis ſermo eſt de paſſionibus appetitus ſenſitiui ꝯſeq̄ntibus cognitionem ſenſitiuam tam in aīalibus q̄ʒ in hoībus: eo ꝙ ad illas alterat̄ corpus trāſmutatione ſenſibili: ꝓut dictū eſt in fine quarti ⁊ octaui caploꝝ. Quo etiam fit ꝙ ſm phm̄ ⁊ ſequaces he due vires: concupiſcibilis ⁊ iraſcibilis (que vt dī ca. x. ſūt ſubiectum paſſionū) in ſola ſenſualitate radicant̄: ſed Augꝰ. ⁊ theologorū aliter habet vſus. Tradit em̄ Augꝰ. in ſpū rationali ſic inuenimꝰ vim concupiſcibilem ⁊ iraſcibilē ſcđm ꝓpriam theologorū acceptionem: queadmodum in appetitu ſenſuali ſm phm̄: ꝓut declaratum eſt in primo tracta. c. xlix. Cum igit̄ ſuperioribus caplis determinatū eſt de origine natura ⁊ effectu paſſionum ſenſualiū et aīalium Permiſcue tamen cū paſſionibus voluntarijs ⁊ ſpūalibus: nunc in fine p̄ntis tractatus. Dicendum eſt de origine et natura paſſionū ſpūaliū: impmixte tamen: et ṗmo de origine paſſionū ſpūaliū ca. p̄nti. Dehinc q̄liter aīa deuota illas adipiſcat ⁊ ſm eas affici mereat̄ ca. ſeq̄ntibus.

Q̄tum ad originem paſſionū ſpūaliū quinqꝫ reſtāt dicēda in p̄nti ca. Primum de diſtinctione appetitꝰ ſpūalis rōnalis ⁊ ſenſualitatis. Scđm de diſtinctiōe paſſionū eorundē appetituū. Terciū q̄liter paſſiones ſpūales originant̄ a deo. Quartum qualiter immittant̄ a bono angelo. Quintū q̄liter ꝑturbant̄ ab angelo malo.

Conſiderandū ṗmo ꝙ appetitꝰ ſpūalis noīat̄ hic ſpūs: cuiꝰ motꝰ ⁊ inclinationes dn̄r paſſiones ſpūales. Spūs hic ſumit̄ ꝓ ſupma potētia in pte affectiua ſcꝫ ſinderēſi q̄ (vt colligit̄ ex gloſa ſup ṗmū capitulū ezechielis) dī ſpūs poſtulās ꝓ nobis gemitibꝰ inenarrabilibꝰ: Nā ſinderēſis (demōſtrāte ⁊ dictāte ꝯſcia ſimplici) ſtimulando inſtigat ⁊ inclinat nos ad gemitū ꝓ malis q̄bus nos immerſi fuimꝰ: ⁊ ſic poſtulat ꝓ nobis gemitibꝰ inenarrabilibus formaliter. Spūs vō ſctūs poſtulat efficiēter: quia gemendi inſpirat affectum: ſicqꝫ ſinderēſis ſemp tēdit in bonū trahens ſurſum. Eſt ⁊ alia vis aīe q̄ tendit deorſum impellēs ad malū: oppoſita ſinderēſi: ⁊ vocat̄ ſenſualitas ſeu fomes. Fomes Eſt ⁊ alia potētia media q̄ tendit indifferēter ſurſum ⁊ deorſum: aliq̄n ad bonū: aliq̄n ad malū: ⁊ dicit̄ appetitꝰ rōnalis ſiue voluntas. De his potētijs latius dictū eſt in ṗmo tract. c. xlviij. circa finem.

B Conſiderandū ſcđo: ꝙ paſſiones ſuas ſuo modo dicēdus eſt habē ſpūs nr̄ rōnalis: ſimiliter ⁊ rō ſeu voluntas: nam ſicut ad cognitionē ſenſualē natus eſt ſequi quidam motus ad ꝓſecutionē vel fugam: dum apprehēdit̄ aliquid vel tanq̄ ꝯueniens vel vt diſcōueniens: ſic ſuo mō nata eſt ſequi q̄dam affectio (longe tamē purior) ad cognitionē ſpūs in lumine pure intelligentie (ſeu ſimplicis ꝯſcientie q̄ hic ꝓ eodēʒ accipiunt̄) a fantaſmatibus denudate: dum ad ſe lumē eternū deſuꝑ ꝯuertit quaſi ad ſpeculū quoddā eternitatis: ⁊ ad montes eternos a q̄bus mirabiliter illuminat deus. vn̄ oīa noīa paſſionū ſenſualiū (vt infra dicet̄) p̄nt trāſferri ad affectiones ſpūales. Volūtas ſimiliter dū ſequit̄ cognitionē rōnis quaſi mediā inter lumē ſpūs ⁊ cognitionē ſenſus. Habet in ſe motus paſſionales ſuo mō: q̄ tamē nō alterant ꝑ ſe ⁊ immediate corpus: q2 nec fiunt organo corporeo mediante: queadmodū paſſiones ſenſuales oriunt̄ quarū effectus varij ſunt in corꝑe vt ad leticiā ſequit̄ dilatio cordis: ad triſticiam ꝯſtrictio: ad iram calefactio: ad timorē frigefactio: ⁊ ita de reliquis. Correlariū in xp̄o etiā fuit paſſio: ꝓut paſſio dicit motū volūtatis ꝯſequentē iudiciū rōnis: ꝓbat̄ q2 xp̄s ſm rōnem apprehendit aliqua ſibi diſcōuenientia: puta mortē ꝓpriam: diſcipuloꝝ dubitationē ⁊ peccatū iudeoꝝ: ad quā app̄henſionē in voluntate ſtatim ſequebat̄ motus diſplicētie q̄ fuit in volūtate xp̄i. Correlarium paſſiones nō ſolū dicēdūs ē hr̄e ſpūs noſter rōnalis (ſimiliter ⁊ volūtas ꝓportionabiliter ad appetitū ſenſitiuū: dr̄n̄t tn̄) etiā ſpūs increatus: deus vicꝫ: ⁊ ſpūs creatus intellectualis: angelus vicꝫ. Tā em̄ phi q̄ʒ theologi: dicūt de eo eſſe gaudiū: delectationē ⁊ leticiā: ⁊ etiā in bonis angelis q̄ ſunt paſſiones cōcupiſcibilis: ſic ecōuerſo paſſiones triſticia: deſperatiōis ⁊ doloris in demonibꝰ ⁊ dānatis reꝑiunt̄ ſm theologos ⁊ platonicos. Cumqꝫ deus angeli ⁊ demones ſunt incorporei ſm fidem: idcirco paſſiones ſenſitiue in eis nō reꝑiunt̄ ſ3 voluntatis: hoc latius declaratū eſt in. j. tract. ca. xlix.

C Cōſiderandum tertio Paſſiones ſpūales originari a deo tam mediate q̄ʒ immediate fatendū eſt: ſi oīs ſapia a dn̄o deo ē: ⁊ ſapia dī a ſapore ſm nomē ſuū: hn̄s intelligētie lumē et ſuauitatis interne ſaporē. Si ṗterea: gratiā: dona ⁊ v̄tutes infundi ſupnālit̄ a deo nemo ambigit: ſi deniqꝫ multi ſunt tractꝰ dei amoroſi: q̄les orabat aīa ſctā in Cāticis. Trahe me poſt te curremꝰ in odore vnguētoꝝ tuoꝝ. i. tue dulcedis. Jmmittit em̄ deus aīe ſctē: q̄ndaꝫ dulcedinē: aut odorē: aut ſaporē ſpūalē internū: vel q̄dā gaudiū ſobriū: vnā claritatē: pacē dilatationē mentꝭ guſtum: aut etiaꝫ ſonum quēdam ſine ſono. Et breuiter loquendo eſt quidam attractus ⁊ operatio ⁊ quoddam motiuū: qđ ſciri non poteſt nec verbis explicari: ſed ſentit̄ bene. Et hec omnia cum ſint paſſiones ipſiꝰ ſpūs vel cauſant eas: quid ſupeſt niſi vt fateamur deum agere paſſiones in ſpiritū: vſqꝫ adeo vt iubilet et exultet ſpiritus in deo ſalutari ſuo. Amplius vō ſi naturam q̄nqꝫ ſenſuum ſpiritualiū proſpicimus qui ſuam habent ſimilitudinē ad ſenſus corporales. Senſus ſpiritualis. Jnuenimus quod deus eſt ipſi auditui ſpirituali: armonia ſuauiſſima: viſui: lux ſplendidiſſima: guſtui: ſapor dulciſſimus ipſi olfactui: odor ſuauiſſimus: Tactui amplexus iocundiſſimus,

Hi nancꝫ ſenſus ſpũales (vt dĩ. j. tract. c.
xvj. dubio. iij.) dicũt mẽtales ꝑceptiones
circa veritatẽ ſpõſi ↄtemplandã. Et non
ſolum ſumunt ex ꝑte potentie cognitiue
ſed etiã ex ꝑte affectiue: cuius inclinatio-
nes motus ⁊ ſentimenta interna . dicunt
D passiones ſpũales a deo originate. Cõ
ſiderandum q̃rto Paſſiones ſpũales ab
angelo dei bono frequẽter immitti faten
dum eſt. Quis em̃ angelus nõ illabit in
ſpm̃ noſtrũ qm̃ hoc eſt ſolius dei ꝓprium
(ꝑut declaratũ eſt primo tract. c. xlviij.)
Sunt nihilominus alij modi q̃bus ange
lus bonus agit in ſpm̃ nr̃m. vn⁹ eſt ꝑ ap-
plicationẽ imediatã ſue ſubſtãtie ⁊ virtu
tis ad ſpm̃: nõ q̃dem noturali ordine pro
ſtatu p̃ſentis miſerie: ſ; diſpẽſatione ſup-
naturali. Facta aũt applicatione tali cũ
angelus ſit ſubſtãtia: lumĩnoſiſſima: vir-
tuoſiſſima: ⁊ benigniſſima : quis negaue-
rit q̃n alliciaẽ ⁊ q̃dãmõ trahaẽ ſpũs no-
ſter: ab hmõi luminoſa ⁊ benigna ⁊ ſuaui
olenti virtute: tanq̃ ſi ferrũ trahaẽ a ma-
gnete: vel appetitus ab obiecto placidiſſi
mo ⁊ ↄueniẽtiſſimo moueaẽ. Preſertim
ſi fuerit ſpũs noſter pur⁹ caſtus integer ⁊
ſanus : ſine diſcraſia febrili corruptionis
vitioſe: ſine interpoſitione ſordidoꝝ cogi
tatuũ : cum deſiderijs turpibus ⁊ fedis.

Porro ſicut imaginati ſunt phantes:
q̃ actiones celi corporei ꝑ orbem ſtellaꝝ
atcꝫ planetaꝝ : ⁊ ꝑ oĩa zodiaci ſigna for-
mant corpus hũanũ: influũtcꝫ ⁊ imꝑmũt
in ipm̃ ↄcatenatione quadã indiſſolubili
Nota bene. Proportionali ſilitudine poſſum⁹ dicere
q̃ ex diſpenſatione dei gratuita quelibet
celeſtis gerarchia a ſummo vſcꝫ deorſum
ꝑ oẽm iuncturã ſpũalẽ influere hꝫ in hu-
manũ ſpm̃: quilibet angelus ſuo mõ me-
diate vel immediate: ſic ſeraphin inflam-
mat: cherubin illuſtrat: troni ſtabiliunt: ⁊
hoc ſm̃ tres vires aĩe: affectiuã ſcꝫ intel
lectiuã ⁊ executiuã: ⁊ ſm̃ tres ei⁹ portio-
nes: ſuꝑiorẽ: inferiorẽ ⁊ infimã ſenſualẽ.
vñ ⁊ appropiatius. Prima gerarchia mo
uere dꝫ portionẽ ſuꝑiorẽ aĩe que reſpicit
prima ꝑ̃ncipia . Scd̃a portionẽ inferiorẽ
que reſpicit ↄcluſiones gñales. Et tertia
portionẽ ſenſualẽ q̃ ad ſingularia magis
dilabiẽ. E Conſiderãdum q̃nto q̃ paſſio
nes ſpũales: ꝑturbanẽ crebro ab immiſſio
nibus ꝑ angelos malos factis . Poſſunt
quidẽ angeli mali q̃ntum dei ꝓuidentia
ꝑmittit : agere multa ſimilia ad angelos
bonos: tam ob ſubtilitatẽ vigorẽmcꝫ ſub
ſtantie ſue: q̃ ob ꝑſpicuitatem nãlis inge
nij: q̃ ꝓpter exꝑientiarũ diuturnitatẽ: nũc
in naturalibus oꝑationib⁹ ſurſuꝫ ⁊ deor
ſum in celo ⁊ in terra : nunc in oꝑationi-
bus miraculoſis angeloꝝ ⁊ omniũ beato
rum ſpirituũ q̃uis errent frequẽter . Ex-
cecat em̃ eos: malicia amens : ſuꝑbia fu-
rens ſine lege ⁊ ordine: liuor inſaniẽs: ad
uerſus quos nobis colluctatio magiſq̃
aduerſus carnem ⁊ ſanguinẽ: vt ait apl̃s
adeo q̃ puriſſime ſanctecꝫ aĩe moleſtiſ-
ſimos aliq̃n ſtimulos blaſphemiaꝝ ſordi
diſſimaꝝcꝫ ſpurciciaꝝ pati coguntẽ: etiaꝫ
in ſenectute ⁊ ſolitudine ſua : quales ne-
ſciebant ipſimet dum in mũdana ↄuerſa-
tione inter medias tentationes carnis ⁊
mundi adoleſcentiores verſabanẽ. Exce
cat eoſdem demones etiam iuſtum iudi-
cium dei illudens eis: ⁊ ꝑuerſiſſimos eo-
rum conatus aduerſus electos ſuos cõ-
uertens in vſum ſue bonitatis. Trãſ-
figurat ſe angelus ſathane in angeluꝫ lu
lucis ſicut tradit apl̃us. Quõ fieri vno mõ
põt intelligi vt facilius ſeducat: quaten⁹
venereẽ ⁊ colaẽ ſicut deus: nam ꝓpter q̃d
aliud inuenimus in ſuꝑſtitionibus magi
cis fieri thurificatiões ⁊ orones deuotas
⁊ ieiunia . Petit quocꝫ fieri miniſteria ꝑ
pueros innocẽtes: niſi vt efficacius fallat
⁊ colaẽ ſicut deus. Alio modo dũ ſe trãſ-
figurat ſathan in angeluꝫ lucis põt intel
ligi: vt ipſe malus angelus celet innatam
maliciã ⁊ horrificos effectus ſuos fingẽ-
do ſe placidum pulcrũ ⁊ benignũ ad exẽ
plar bonoꝝ angeloꝝ. Imitãdo preterea
doctrinas ⁊ obſuationes eorũdem btõꝝ
angeloꝝ in amore caſtitatis ⁊ virtutum.

De affectio ne ad ſpiri- tuales femi- nas.

E ¶ De affectione ad ſpũales feminas:
Huiuſcemodi immiſſiones ⁊ temptatio
nes fraudulẽte que ſub ſpecie boni ſe pal
liant: licet quoſcꝫ rudes ⁊ ſtultos decipi-
ant q̃ nondũ agnouerũt altitudinẽ ſatha
ne ⁊ aſtutias eius: tamẽ ſingulariter ꝑfe-
ctis ⁊ bene ꝓficientib⁹ inſidiaẽ. Si enim
eis in ſua figura appareret : q̃ turpis eſt:
horrerẽt eũ. Si aperte impugnaret eos:
reſiſterent ei ⁊ auxilio dei fugarẽt eum et
vincerẽt: ⁊ ſic nihil apud eos proficeret.
Boni enim q2 mũdi ſunt: deteſtanẽ imũ
da peccata: quia virtuoſi ſunt: viriliter ↄ
oĩa mala repugnãt que mala eſſe cogno-
ſcũt. Venit ergo angelus ſathane in ſpe-
cie boni angeli quẽ credit a bonis diligi:
vt tãto facilius decipiat eos quo bonus
nũcius putaẽ: ⁊ q̃ non ſolet niſi bona nũ
ciare ⁊ ſuadere: vñ Bernardus. Henus
nũq̃ niſi boni ſilitudine deceptus eſt. Et
vt facilius recipiaẽ ei⁹ ꝑſuaſio: primo ſo-
la bona ꝓponit : poſtmodũ mixta malis:
tandẽ falſa bona ſed vera mala: poſtmo
dũ cũ irretierit eos ⁊ illaq̃auerit indiſſo-
lubiliter: caput venenatũ erigit: ⁊ in aper
ta peccata eos eijcit: ſicut ſcorpio q̃ blan
dam faciẽ hꝫ ⁊ caudã venenatã cũ q̃ oc-
cidit. Quãti ſub ſpecie boni ſpũalis ſcꝫ
dilectionis: ſpũales femias viſitãt ex oro
num ipſarũ obtentu: ecce quãta puritas
in intẽtione ꝑ̃ma ꝓbaẽ: ſcꝫ caſtitas ⁊ de-
uotio. Poſtea ſequunẽ lõge cõfabulatio
nes: mõ de deo: mõ de mutuo eoꝝ amo-
re ⁊ fide ⁊ amoroſi aſpectus: ⁊ etiam mu
nuſcula ꝓ memorialibus charitatis. Ec-
ce quomõ mixta iã ſunt bona ↄſolatiõis
ſpũalis ⁊ collocutionis ⁊ fidelis affectio
nis: cũ malis inutilis ↄfabulationis: ⁊ in
caute familiaritatis: ⁊ inutilis occupatio
nis cordis circa dilectionẽ. Tandẽ conſe
quunẽ falſa bona ſ; vera mala: ſcꝫ ample
xus oſcula tactus manuũ vberũ ⁊ ↄſimi
liũ: q̃ oĩa ſuſpecta ſũt et carnalis amoris
indicia ⁊ turpis oꝑis ꝑ̃ludia. Poſtremo
impudica ſuccedũt q̃ſi fruct⁹ ꝑ̃cedentiũ:
ſcꝫ apta oꝑa iniq̃tatĩ. O q̃ parua breuis
ↄcubitus hora: in q̃ amittiẽ vita eterna.
In hũc modũ palliat ſe: ſepe ſuꝑbia ſepe
inuidia ⁊ auaricia: ⁊ ſilia vicia q̃ cũ nõ au
dent bonos tentare apte q̃s ſciũt oẽ ma-
lũ odire: aſſumũt aliq̃d v̓tutis velamẽ ne
agnoſcanẽ eſſe q̃d ſunt: ſicut q̃ ſe mentiẽ
amicũ eſſe: donec admiſſus doloſe inter-
ficiat: ſicut Iudas oſculo Ieſum tradi-
dit crucifigendum.

¶ De paſſionib⁹ aĩe ſpũalib⁹ ſpecialiter.
Caplm xxxj

G Eneraliter dictũ eſt capi. ꝑ̃cedẽti A
de origine paſſionũ ſpũaliũ ab ex De paſſioni
trinſeco. Nũ videndũ eſt de ſin bus aĩe ſpũ-
gulis in ſpeciali: q̃liter origInanẽ ab intri alibus ſpeci
ſeco ꝑ piã ⁊ deuotã meditationẽ. Paſſio aliter.
nes aũt lꝫ innumere ſint. Numer⁹ tñ paſ
ſionũ aĩaliũ in ca. viij. vſcꝫ ad vndeci ge-
nerales extẽdiẽ. Et ſunt amor ↄcupia de
lectatio odiũ fuga triſticia ſpes deſpera-
tio audacia timor ira Inter q̃s ꝑut diciẽ
viij. capi. q̃tuor dicunẽ ꝑ̃ncipales vicꝫ ti-
mor ſpes gaudiũ triſticia. Et qm̃ noim̃ ſe
pe grandis penuria eſt quoꝝ nihilomin⁹
inſtitutio eſt libera. Trãſferunẽ deinceps
noĩa paſſionũ aĩaliũ de q̃bus phi tracta-
uerũt ad paſſiones ſeu affectiones ſpũa-
les: q̃libet aĩa ſctã afficiẽ ↄtemplãs deũ.
Nõnulli etiã doctores eleuati: numeruꝫ
paſſionũ ſpũaliũ ſb ternario ↄcludũt. Et
ſunt cõpũctio admiratio ⁊ exultatio. De
q̃tuor ꝑ̃ncipalib⁹ paſſionib⁹ ſpũalib⁹ dice
tur in ca. ſequẽti finali hui⁹ ſcdi tractat⁹.
De vndeci ꝑ̃mũ in h̃ ca. Dehinc de trib⁹
alijs ſpũalibus paſſionibus ꝓdicendũ eſt.

Quãtũ ad ꝑ̃mũ conſiderandũ q̃ paſſio-
nes ſpũales mag̃ attẽdẽde ſũt aĩe ad de-
uotionis ſcolã vocate q̃ꝫ ſenſuales: vt il-
las adipiſci ⁊ ſcd̃m eas affici mereaẽ. Si
em̃ deuotio eſt (ſicut eſt) eleuatio mẽtis
in deũ ꝑ piũ ⁊ humilẽ affectũ: vtiq̃ iã af-
fectus ille nõ eſt intelligẽdus eẽ ſolũ ſen-
ſualis: q̃ freq̃nter nõ eſt in nr̃a ꝑtãte: nec
reſpicit iuſtũ vt iuſtũ: ſ; v̓ſaẽ circa rõnem
cõmodi vel incõmodi: nec eſt ſolius volũ
tatis inſeq̃ntis cognitionẽ portionis infe

rioris rōnis aſpiciētis fantaſmata:lȝ abſ
qȝ fantaſmate. Quā ħ nōdū eſt pfectoꝝ q̄
p ꝯſuetudīe exercitatos hn̄t ſenſus ſpūa
les inſitos i apice ſupioris portionis ipi⁹
rōnis:q̄ portio legib⁹ eternis innitiť in lu
mine pure itelligētie impmixte loco ⁊ tpi
Affectiones nāqȝ ſpūales hȝ aīa dū cō
tēplās deū Amat ipm vt totū amabilē:
dū pijs meditationib⁹ recolit q̄ benigne
ſecū egerit: ⁊ q̄nta ſibi bn̄ficia imerite cō-
tulerit. Multū penſat gn̄alia bn̄ficia gn̄i
hūano:impēſa p incarnatiōis ⁊ paſſiōis:
⁊ p ſacramēti altaris: ⁊ ſpūſſcti ſacroſctā
chariſmata:vel cū ipius dei ingentē ⁊ in-
genitā intueť benignitatē: q̄ tāta eſt ſicut
ei⁹ immēſitas ⁊ eternitas: q̄ nec menſurā
nec finē hȝ: ⁊ ideo ſine mēſura diligēdus
eſt et ſine fine. Per hanc em̄ affectionem
amoris dei : ſpūſſctūs teſtimoniū reddit
ſpiritui nr̄o q̄ ſum⁹ filij dei. Amor em̄ dei
eſt oium affectionū bonarū ꝯdimentū: ⁊
tāto plus ſapiūt de deo cetere ꝟtutū affe
ctiones q̄nto plus habuerit de ħ ꝯdimē
to:nec pōt eſſe ꝟtus vel deuotio vel affe-
ctio:q̄ ex amoris dei viridario vel radice
nō pullulat. Aīa etiā ſctā ꝯtemplās deū:
cōcupiſcit ipm vt totū deſiderabilē:fruiť
quietať ⁊ delectať in eo: vt in toto bono
vtrūqȝ iā adepto. Odit ꝟo q̄cq̄d ab ħ to
to amabili toto deſiderabili toto delecta
bili ſepare pōt:hinc illud ſibi vehemētiſſi
mū odiū ad pctā. Horror ⁊ abhoiatio et
fuga ⁊ deteſtatio ſi videanť inſtare. Do-
lor āt acerbiſſim⁹ ⁊ inq̄etudo moleſtiua ſi
forſan affuerit dolet etiā aīa ꝯtēplatrix ſe
offendiſſe deū: ⁊ grāȝ ei⁹ amiſiſſe:dolet ēt
ſe parū pfeciſſe: ⁊ tā pui meriti ſe eē apd̄
deū: ⁊ in tātis dei oculis diſplicē:hic pte-
rea:ſpes ingēs dū ꝯſiderat magnificētiſ-
ſimā ⁊ munificētiſſimā dei liberalitatē re
pmittentē etna. Audacia rurſus magna
nimis:i aggrediēdo grādia pter deū:ze
lus q̄ȝ diui cult⁹ ⁊ honoris ⁊ cult⁹ Deſpe
ratio aūt i virib⁹ pprijs vl' de virib⁹ pprijs
vt ex ꝯſideratiōe tātoꝝ diſcriminū et di-
uinoꝝ iudicioꝝ inſcrutabiliū ingēs met⁹

Ecce habem⁹ in ſpū: paſſiones vndecim
gn̄ales ſ.enumeratas. Cācell'.etiā pari-
ſieñ.in tractatu d' paſſionib⁹ aie ſpeculať
Pſalteriū myſticū decē cordarū: ſup de-
cē ſentētijs oronis dn̄ice:ex quib⁹ paſſio-
nes ſpūales pcedūt: vbi corp⁹ ſeu lignū
decacordi pſalterij:noiat vim affectiuam
ſupiorē:in q̄ amor q̄ eſt gn̄alis paſſio ſta-
biliť p tenore:decē reliq̄ paſſiones effici
unt decē alios ſonos pncipales decē ſen-
tentiarum oronis dn̄ice. Spūs aūt velut
pſaltes tāgit cordas pſalterij myſtici: q̄ſi
digito ſtudioſe meditatiōis:plectrū ſpūs
eſt diſcretio q̄ tēdit ⁊ remittit cordas ſen
tētioſe ꝟitatis:iuxta hāc imaginationē ſu
mam⁹ pmā cordā ex ħ noie:pr̄ et hec ap-
pellať pn̄alis adeptio Scdam in ħ noie
nr̄ q̄ vocať fratnalis aſſociatio : habem⁹
terciā cū dr̄ in celis hoc eſt dei exaltatio:
habem⁹ alias ſeptē iuxť ſeptē petitiōes: q̄
ſunt diuini nois ſctificatio:ſanctificeť no
mē tuū:dei dn̄atio:adueniat regnū tuuȝ:
voluntatū diuine ⁊ hūane vnitio:fiat vo-
lūtas tua ſicut in celo ⁊ in terra: ppria de
fectio. Panē nr̄m q̄tidianū. Debitoꝝ mł
tiplicatio. Et dimitte nob debita nr̄a. Tē
tationis inuaſio. Et ne nos inducas in tē
tationē. Mali eterni vitatio. Sed libera
nos a malo. Percute pmā cordā digi-
to ſtudioſe meditationis:illa reddit ſoni
tū amoris dei. Percute cordā ſcdaȝ : illa
reddit ſonū amoris xp̄i. Percute terciaȝ
illa reddit ſonū ꝯſtātis audacie Percute
cordā q̄rtā:illa reddit ſonū ire ⁊ zeli:ꝓpro
phanātes nomē dī. Percute cordā q̄ntā
illa reddet ſonū ſctē ſpei. Porro corda ſe
xta dū tāgiť:ſonat delectationē ⁊ leticiā.
Corda ſeptima:deſideriū et pſecutionē.
Octaua dolorē ⁊ odiū. Nona fugā ⁊ hor
rorē. Decima timorē ⁊ de ſuis virib⁹ fidē
tib⁹ deſperationē. Quātū ad ſcdm de tri-
bus alijs paſſionib⁹ ⁊ affectionib⁹:ſcȝ cō
pūctione:admiratiōe ⁊ exultatione. Ad-
uertendū q̄ dicte affectiōes originanť ex
trib⁹ appropriatis diuis:q̄ ſūt potētia ſa-
piētia ⁊ bonitas:ſm q̄ ſatis apte pōt re-

B Pſalteriū myſticum

cipi id qd̄ venerabilis Richardus ait:dū
ꝯtēplationis grām triplr oriri cōmemo-
rat. Sctūs etiā Bon.in ſuo itinerario:
q̄rto caplo.dicit q̄ aīa ſctā diſponiť ad
mētales exceſſus: ſcȝ p deuotionē admi-
rationē: ⁊ exultationē : ſm tres exclama-
tiones q̄ ſunt in cantico cāticorū. Quaꝝ
pma fit p abūdātiam deuotōis:quā ſi
aīa ſicut virgula fumi ex aromatib⁹ mir
re ⁊ thuris. Scda p excellentiā ādmiratio
nis:p quā fit aīa ſicut aurora ⁊ luna ⁊ ſol
ſm pceſſum illuminationū: ſuſpēdentiū
aīam ad admirandū ſpōſum ꝯſideratū.
Tertia p ſupabundātiaȝ exultatōis:per
quā fit aīa ſuauiſſime delectatōis:delitijs
affluēs innixa totaliť ſup dilectuȝ ſuum.
Itaqȝ ſi pſpexero pfundi⁹ diuinā po-
tentiā ⁊ opulentiā reſpectu mee infirmi-
tatis ac indigētie:q̄ rōne nō potero cōpū
gi:nō phorreſcere:nō timere meā miſeri-
am indignitatēqȝ:viuēdo ſub terribiliſſi-
mo iudice in ꝯſilijs ſup filios hoim i quē
deliq̄:ſub tali dn̄o magno quē offendi:ſb
tali pr̄e maieſtatis q̄ ꝯtempſi. Rurſus
ſi corā oculis eiuſdē ꝯſideratōis poſuero
q̄ mirabilis facta eſt ſcia ſua valde: q̄ cō
fortata ⁊ nō potero ad eā: ptin⁹ oriť ad-
miratio ſtupor ⁊ defectio: dū cape neq̄o:
q̄liter hos ad gl̄iam : alios ad infelicitatē
pſciuit ppetuā:quo pacto negat:gratis ⁊
hn̄ vſuris multa:q̄ preſtat ingrātis : deinde
pugnaturis ꝯ eū:qua ꝯditione ſuſtinet plu
res ſaluādos pene p totā vitā i ſcelerib⁹
abhominādis:vt latronē i cruce:dū alijs
eternaliť perituris:ſicut iude variaꝝ ꝟtutū
grām elargiť. Or ꝑterea nemo poſſit cor
rigere eū quē ipe dſpexit : ⁊ q̄ ꝯcluſit oia
ſub pctō ⁊ ſilia. Sup q̄bus ꝯpulſus apl's
ſtupēs exclamare. O altitudo diuitiaruȝ
ſapie ⁊ ſcie dei ⁊c̄. Poſtremo venit in re-
cogitationē mētis:torrēs ſuauitatis diuine
⁊ q̄ bonus ē deus iſrl' his q̄ recto ſunt cor
de. Totus.n. letabūdus exultat affect⁹ il
lud recogitās. O q̄ ſuauis ē dn̄e ſpūs tu
us: ⁊ illud q̄ magna multitudo dulcedis
tue dn̄e quā abſcōdiſti timētib⁹ te. Ex hu
iuſcemōi pia meditatōe bonitatis diuine:ſur

git exultatō cū iocūditate: cū aīa facta ex
ultat in dn̄o mēor bn̄ficioꝝ ei⁹:vel cū ſpe
grē ei⁹ ꝯfidit ſe eſſe de nūero ſaluādoꝝ ⁊
cōgratulať ſaluti proximoꝝ:vel cū exulta-
tione ſpūs ꝯgaudet gl'ie btōꝝ: vl' cū pam
bulat celeſtis pr̄ie varias māſiōes. Ex q̄-
bus oibus ⁊ ſinglis cor exhilarať ⁊ q̄ſi io
cūda volucris q̄nqȝ clauſo pectore ludēs
in iubilo ⁊ affectu exultatōis ⁊ laudis:q̄ſi
q̄rat exire de anguſto pectori. Approp̄
ata in diuinis Habem⁹ in his tres pnci-
pales affect⁹:q̄ hn̄t ortū ex deuota medi-
tatiōe approp̄atoꝝ diuinaꝝ pſonaꝝ: cō-
pūctionē vicȝ cū tremore: admiratōeȝ cū
ſtupore:exultationē cū iocūditate. Ad
quoꝝ intelligētiā clariorē:dicēduȝ eſt hic
breuiť de approp̄atis i diuinis. Sūt.n.tria
approp̄ata diuinaꝝ pſonaꝝ ad q̄.s. Bō.
oēm ſuā reſoluit fere theologiā. Ad pfe-
ctū nāqȝ dn̄iū neće ē q̄ ꝯcurrāt in vnū.ſ.
ſumma potētia:ſūma ſapia ⁊ ſumma de
mētia:beniuolētia ſiue bonitas : nā ſi ali-
cui ptās aliq̄d opandū adeſſet: ⁊ ſapiam
inſup ad opandū hrēt:ſi voluntas illi ad
opus deeſſet:nihil pſus efficēt. Itē ſi po
tentiā cū volūtate hrēt:ſi ſcia opandi ca-
reret:eā neſciētia facti ab opatōe ſeclude
ret. Itē ſi illi ſcia piter ⁊ volūtas adeſſent
ſ opandi potētiā nō hrēt: in nullū pſus
opus exiret. Cōſuetudo ſ ſcpture eſt vt
opa manifeſtatiua potētie: approp̄at pr̄i
ſapie filio:bonitatis opa attribuit ſpūiſctō
nā approp̄atio nihil aliud ē q̄ ſpeal' attri
butio rōne alicui⁹ ꝯformitatis cū pprio illi⁹
pſone:ſic hȝ ſilitudinē potētia cuȝ pr̄e q̄ ē
pncipiū vl'e. ⁊ ſapia cū ꝟbo ⁊ bonitas cuȝ
amore:ſunt nāqȝ approp̄ata: nō q2 fiant
ppria cū ſint cōia trib⁹ pſonis:ſ q2 ducūt
ad intelligētiā ⁊ noticiā prioꝝ vicȝ triū
pſonaꝝ. Qm̄a nāqȝ tria oib⁹ diuis pſonis
eq̄liť ꝯueniūt:approp̄ať tn̄ potētia pr̄i: ⁊
ħ ppť excluſionē carnal' itellect⁹:ne videť
pr̄ rōe antiq̄tatis ipotēs ⁊ fili⁹: ne rōe iuuē
tutis credeť iſipiēs: ⁊ ne ſpūſſctūs rōe ipe-
tuoſitatis credať crudel' approp̄ať ſibi bo
nitas : ⁊ ħ rō ptinet ad ſimplices. Alia

D Approp̄ata in diuinis.

eſt rō ꝑtinēs ad ſapiētes. Bonitas.n.dat ꝑintelligere cognitionē: q2 nil amat̄ niſi cognitū: bonitas ⁊ ſapia ꝑſupponūt potentiā ⁊ virtutē: q2 poſſe amare ⁊ ſcire ē aliq̄d poſſe. Tria hec appropꝛiata ſunt potiſſime illa inuiſibilia dei de q̄bus dicit apl's ad Ro.j.q̄ relucet in creatis. Ex q̄b⁹ cognoſcit̄ amat̄ ⁊ laudat̄ trinitas fabricatrix tanq̄ e veſtigio: hec tria appropꝛiata ꝯtēplādo in deo multū ꝓficim⁹. vn̄ Hugo de.s.victoꝛe: Quid aūt nobis ꝓdeſt ſi in deo cognaſcim⁹ maieſtatē: ⁊ nullā inde colligim⁹ vtilitatē: ſi ibi vidim⁹ potentiā: appoꝛtem⁹ ⁊ lucē timoꝛis dn̄i: ſi ſapiētiā appoꝛtemus lucē veritatis: ſi benignitatē appoꝛtem⁹ lucē dilectōis dei: potentia toꝛpētes ad timoꝛē excitet: ſapia ignorantia tenebꝛis excecatos illuminet: benignitas frigidos caloꝛe charitatꝭ inflāmet.

Quatin⁹ ꝑdicta clarius intelligant̄ notent̄ ſubſcripte triplicitates. Tria ſunt appropꝛiata in diuinis: q̄bus ꝓpoꝛtionant̄ tres vires nāles aīe: q̄ tanq̄ fundamēta bonis ſpūalib⁹ ſubſtituunt̄. Et oꝛiunt̄ ex his tres affectus in q̄s oīum catholicoꝝ

Approꝑata ſcriptura reſoluit̄. Appropꝛiata Potētia dei patris. Sapia dei filij. Bonitas dei ſpūſſancti. Vires anie Iraſcibilis Rōnalis. Cōcupiſcibilis. Affectus ꝑncipales. Cōpunctio cū tremoꝛe. Admiratio cū ſtupoꝛe. Exultatio cū iocūditate.

Plus in Ambꝛoſio ⁊ Hierony. viguit vis iraſcibilis cū affectu cōpūctionis. Et plus in Auguſtino ⁊ Anſhel. viguit vis rōnalis cū affectu admiratōis: plus etiam in Gregoꝛio ⁊ Bernar. viguit vis cōcupiſcibil' cū affectu exultatōis. Quis in vnoquoq3 repiri potuit coꝛ molle ⁊ amabile ⁊ flexibile ad dilectionē: rōne ꝯcupiſcibilis. Fuit quoq3 i q̄libet hoꝝ ſtudiū vehemēs ad v̄itatis acq̄ſitionē: in vi rōnali: zeluſq3 ⁊ foꝛmido ad oīs honeſtatis ꝓſecutionē: a vi iraſcibili. Quilibet tn̄ in vna vi abūdabat. Ex q̄ ſeq̄t̄ q̄ nullus intelliget v̄ba doctoꝝ q̄ntūcunq3 reſonēt illa exteri⁹: ſi non imbiberit interi⁹ affectū ſcribentiū. ¶ De q̄tuoꝛ ꝑncipalib⁹ paſſionibus ſpūalib⁹ aīe. Caplm xxxij

A De q̄tuoꝛ ꝑncipalibus paſſionibus ſpūalibus aīe

Finali in caplo hui⁹ ſcd̄i tractat⁹: f trāſeundū nūc eſt ad meditationes pias que ſunt efficacioꝛes ad gignendas paſſiones ⁊ affectiones q̄tuoꝛ ꝑncipales: q̄ ſunt Spes: met⁹: meroꝛ: gaudiū. Et ꝑmū colligēde ſunt meditatōnes q̄ affectū timoꝛꝭ ꝑturiūt: itaq3 vere diuineq3 dictū ē: initiū ſapie timoꝛ dn̄i: ⁊ q2 timoꝛ ſtatim in deſꝑationē rueret: vt ſpes ſociem⁹ nccē eſt: nimirū bn̄placitū ē deo ſuꝑ timētes eū: ⁊ in eis qui ſperāt ſuꝑ miſericoꝛdia ei⁹: h̄ duo audiuit ꝓpha poſtq̄ ſel' locut⁹ eſt de⁹: ⁊ h̄ ſunt ꝑtās ſeu ſeueritas iudicioꝝ dei: ⁊ miſcd̄ia reſpectu ꝑmioꝝ ⁊ miſeriaꝝ nr̄aꝝ: ſcd̄m q̄ duo foꝛmat ꝓpha canticū ſuū dicēs: miſcd̄iā ⁊ iudiciū cātabo tibi dn̄e: cui⁹ nomē terribile ⁊ ſctm̄ eſt: nec aliq̄d iuenies in ſcꝑtura qd̄ ad alterū eoꝝ nō poſſet reduci. ſpem ſc3 ſalutis: ⁊ timoꝛē dānatiōis. Solet aūt timoꝛ ḡnaliter diuidi in timoꝛē: initialem mercēnariū ⁊ filialē: initialis penā incurrere: mercēnarius ꝑdere ꝑmiū: filialis ſeparationē tm̄ a dilecto: refugit. Colūba myſtica noiat̄ aīa ſctā in canticis a ſpū ſctō: ꝓpt̄ colūbine ſimplicitatꝭ amoꝛē. In colūba eīm ſpūſſctūs (cui appropꝛiat̄ amoꝛ) apparuit. Eſtote ſimplices ſicut colūbe dr̄ Matth.x. Aſtucia vulpina vituꝑabilis ē: ⁊ ſilr̄ ruditas bouina: ſed medio mō d3 incedere aīa columba myſtica oculū mētꝭ hn̄s ſimplicē: dū intētio mentis recta ē dirigēs oꝑa bona inq̄ntū in eiſ eſt rō boni moꝛalis. Meditatōnē timoris expſſit Ezechias Yſaie.xxxviij. Meditaboꝛ (inquit ille rex) vt colūba: meditationē colūbe qualē eſtimas: niſi planctu3 vel gemitum quem ipſe timoꝛ inducit.

Colūba myſtica.

Fabꝛicemus igit̄ ſub typo colūbe meditationes ad timoꝛē ⁊ ſpem: ⁊ dicamus hanc myſticā colūbā aīam eſſe. hec binis alis: dextra ſpei: ⁊ ſiniſtra timoꝛis volat nunc deoꝛſum nūc ſurſu3: ⁊ cauda diſcretionis dirigit̄: pennas deargentatas argento ſacri eloquij fert ala quelib3 ad ſui conſtitutionē: nūero decem: vt poſſit meditari has ad timoꝛē illas ad ſpem habilitans: integrat̄ pēna q̄libet ex tot pēnulis circūpoſitꝭ: quot ſb̄ vnaq̄q3 ſumi poſſunt ꝑticulares meditationes. Vtraq3 demu3 ala velut equo libꝛamine ſuſtentat hanc colūbā: vt nec ala timoꝛꝭ nimis depꝛimat ꝑ deſperatōnē: nec ala ſpei ſurſu3 ſe plus attollat per pꝛeſumptionem.

Columba myſtica

Timoꝛ Ala ſiniſtra

Penna prima ale ſiniſtre.

Prima pēna eſt diuina ſeueritas: hui⁹ tot pēnule q̄t diuine ſeueritatꝭ exēpla: vt caſus angeloꝝ: ade ⁊ hominū in diluuio interit⁹ ſodomoꝝ ⁊ gomoꝛreoꝝ calamitas: ſerui ingrati: iude: deinde crux xp̄i: iudiciū ſeculi: vbi pauci electi.

Scd̄a pēna dānationis ꝑpetuitas: pēnule tot q̄t ſpecies varie toꝛmētoꝝ: ignis ſc3 inextinguibilis: vermes: fetoꝛes: hoꝛroꝛes: clamoꝛes: vlulatus: fletus: dentiū ſtridoꝛes ⁊ frigoꝛa: toꝛtoꝛum multitudo: peſſima ſocietas. Suꝑ oīa timēda ablatio oīs ſpei: ⁊ carētia diuine viſionis penaliſſima: ꝑſentia oīs mali: culpe pene ⁊ miſerie: abſentia omnis boni.

Tertia pēna pctōꝝ enoꝛmitas: pēnule tot quot pctā cōmiſſa cum circumſtātijs aggrauantibus ea.

Quarta penna: pꝛopꝛia fragilitas: pēnule tot quot pericula ſunt caſuum futuroꝛum vſq3 ad moꝛtem.

Quinta pēna: ſeducēs ꝓſperitas: pennule tot q̄t occaſiones pctōꝝ in ꝓſperis: per ſuꝑbiam atq3 luxuriam.

Sexta pēna: frangēs aduerſitas: pennule tot quot occaſiones impatiētie turbationis ⁊ vindicte.

Septia pē. familiarꝭ hoſtilitaſ: tot pēnule q̄t ex carne fragili illecebꝛoſa tētamēta

Octaua pēna: demonis ꝑuerſitas: pēnule tot quot demonioꝛum fraudes ⁊ laquei

Nona pēna: ad viuos iniq̄tas: pēnule tot q̄t inḡtitudines ⁊ ſcandala ꝯ ꝓxios: ⁊ maxime domeſticos ⁊ bn̄factoꝛes ⁊ ſubditos oꝛiuntur.

Decia pēna: ad moꝛtuos crudelitas: pēnule tot q̄t ꝑ negligētiā ſuffragioꝝ manet in toꝛmentis: vel a gloꝛie retardant̄.

Ala dextra Spes

B Pēna ꝑma ale dextre.

Prima penna diuina miſcd̄ia: tot pennule q̄t diuine miſcd̄ie monimēta: vt gloria angeloꝛū: ſaluatio Ade: noe: loth: dauid: petri: pauli: latroniſ: magdalene: chananee: filij ꝓdigi: adultere: ſaluans xp̄s. Electoꝝ inſuꝑ cuſtodia ꝑ angl'os ſctōs.

Scd̄a penna incōpꝛehēſibilis glia: tot pēnule q̄t dotes anie ⁊ coꝛpis: ⁊ hoc quo ad ꝑmiū ſubſtātiale: ⁊ cōſubſtātiale: quo ad ꝑmiū accidētale: tot pēnule quot gaudia de aſſociatione oīm electoꝝ. Gaudiū inſuꝑ ineffabile: de regine celeſtꝭ virginis mr̄is deifica claritate: ⁊ de gloꝛificata humanitate dei ⁊ hominis mediatoꝛis Ieſu xp̄i: fratris redēptoꝛis ⁊ ſaluatoꝛꝭ nr̄i.

Tertia penna penitentie gratia: tot pēnule quot penitentie actus procedentes pꝛo peccatis.

Quarta penna: ſuſtētatio dei ꝯtinua: tot pēnule q̄t auxilia dei: ꝑ v̄tutes: dona: ꝑ btitudines: ꝑ eucha riſtie ſacr̄m ad hoc efficaciſſimū ꝑ penitentiā ⁊ ſimilia.

Quinta penna: confoꝛtans leticia: tot pennule quot ex ꝓſperitate humiliter ſuſcepta: ſumunt̄ occaſiones benefaciēdi.

Sexta penna: erudiens iuſticia: tot pēnule quot beneficia ꝑſtat aduerſitas foꝛtiter tolerata.

Septima pēna volūtas libera: penule tot q̄t mōis pōt ipa volūtas carnē ſbijcē.

Octaua penna: angeloꝝ ſctōꝝq3 beniuolētia: pennule tot quot modis iuuant ſancti ſancteq3 oēs.

Nona penna: viuoꝛū auxilia: tot pennule quod modis iuuamus viuos ⁊ iuuamur ab eis.

Decima penna: moꝛtuoꝛum ſuffragia pennule tot quot modis iuuamus moꝛtuos ⁊ iuuamur ab eis.

Exemplar hoc inſecuti ſtudioſi: potuerunt abundāter exerceri quotidie in meditationib⁹: ſm̄ deductionē ꝓlixiorē habitā ſparſim ꝑ totū ſcripture ſancte corpus. Poterint inſuꝑ ꝓportionabiles alas fabricare ꝓ alijs affectibus: vt ꝓ charitate dei ⁊ ꝓximi: ponēdo meditationes ad hoc ipm̄ inducētes. Pro odio pc̄ti numerando cauſas ꝑ reſpectū ad deū ⁊ ad proximū: cur odio debeamus habere pc̄tm̄.

¶ Pietas

Pietas eſt centrū forma ⁊ radix paſſionum ſpūaliū. Cōſiderandū ſc̄do: ꝙ Cācellarius qn̄to tractatu ſuꝑ magt̄. dicit ꝙ ſi paſſiones ſpūales debēt eſſe meritorie ⁊ virtuoſe: oporteat ꝙ cum pietate miſceant̄: qt̄enus ex eis fiat quaſi quedam cōplexio armoniaca vnius mixti tēperati in vnione pietatis (velut in centro) cōciliātis cōtrarietatē ⁊ inordinationē affectionū. Ex tali nanqꝫ vnione affectionū: cum pietate reſultat quedā vita in aīa moralis: ſimul ⁊ meritoria: viuax atqꝫ iocūda: vt ſic quelibet paſſio mixta erit cum qualibet. Semꝑ enī ⁊ dolor erit gaudioſus: ⁊ gaudiū doloroſum. Spes timorata: ⁊ timor nō deſperans. At cōtra ſi pietas abſceſſerit: defluent iſte paſſiones: armonia diſſipabit̄: tanꝗ̄ ab horalogio ſine pōdere: ſine modo vel ordine: tanꝗ̄ poſtremo decor a cadauere ſine vita: verbi grā fiat huiuſmodi paſſionum conbinatio.

a			gaudium	a		
e i o	Spes	e	pietas	i	timor	o
v			dolor	v		ꝟſus

Gaudiū: ſpes: pietas: hic tīor: atqꝫ dolor.
A gaudens amat: e ſperat: ⁊ i miſeretur.
O timet: vqꝫ dolens odit ⁊ iſta notes.

Ecce vides in medio conſtitutā pietatem q̄ quatuor ex equo alias reſpicit affectiones: quatin⁹ cor pie gaudeat: pie ſperat: pie timeat: pie doleat. Manifeſtū facit hoc pietatis deſcriptio. Pro qua aduertendū ꝙ pietas accipitur dupliciter. Uno mō ꝓut importat cōdeſcenſionem ad ꝓximū: ꝑ quā ſanguie natis patrieqꝫ benign⁹ ⁊ afficiens tribuit̄ cultus: vt dicit Tulius: ⁊ ſic deſcribit̄ Pietas ē amor ꝓueniens inter aliquos ex radice vl̄ cauſa cuiuſdam affinitatis mutue: qualis eſt inter parentes ⁊ filios ⁊ ecōtra: qualis inter ciues ⁊ ciuitatē vel patriam: vt ſic pietas eſt ps iuſticie potentialis: ſm̄ ſanctū Tho. ſc̄da ſc̄de. Alio modo accipitur pietas ꝓut eſt cultus dei quo ſtudemus eum cognoſcere amare habere ⁊ ei placere: vt ſic pietas eſt donum ſpūſſancti. Et deſcribit̄ Pietas eſt amor ad deum: ꝓueniens ex eo ꝙ dei genus ſumus: capaces eius atqꝫ participes. Hic deſcribit̄ pietas ꝓut concernit ad nos dei mutuam habitudinē qua viciſſim erga nos de⁹ pater ⁊ dn̄s eſſe comprobat̄: qꝛ fecit: creauit ⁊ poſſedit nos: fecit in corpe: creauit in anima: poſſedit in vtroqꝫ Deutronō. xxxv. Fundat̄ in hac pietate quelibꝫ alia ſicut a diuina paternitate ſm̄ aplm̄ oīs paternitas in celo ⁊ in terra nominat̄. Sumus nanqꝫ genus dei. i. propinquitatem ⁊ affinitatem ad ipm̄ habētes: inqt̄uꝫ ſumus intellectualis nature in naturalib⁹ viribus: ad imaginē eius: ſm̄ memoriam intelligentiā ⁊ voluntatē: ſicut ⁊ ipe: infinitis tamē gradibus diſtantes ab eius ꝑfectione. Sumus etiā capaces dei: ꝑ cognitionem ⁊ amorē: inqn̄tum ad imaginem dei cōditi in naturalib⁹ potētijs: ꝑticipes etiā ſumus dei: inqn̄tum ſum⁹ ad dei ſimilitudinē decorati: quia homo rōne ſimilitudinis eſt ꝑticeps dei. i. ꝑfecte capiens deum ꝑ illapſum deiformē. Per habitus vicꝫ ⁊ actus virtutū theologicarum in via: in patria ꝑ tres dotes glorioſas: de hoc clarius dicit̄ ꝑmo tractatu. c. xlviij. circa mediū. Ex dicta pietat̄ deſcriptione: ſubſumi potuerit aliaꝝ paſſionum deſcriptiones. vicꝫ pietas gaudēs eſt affectio ꝓueniēs ex ꝯſideratione ꝯiūctionis ad deum: qꝺ maxime fit ꝑ ꝯſcientiam mundā a crimine mortali. Ecōtra pietas dolens: eſt affectio ꝓueniens ex cōſideratione diſiunctionis ad deuꝫ. Pietas ſperans: eſt ex affectione ꝓximandi deo vel herendi. Pietas timens ex reuiſu ⁊ fuga elongationis a deo.

De vngentis ſpōſe

¶ De vngentis ſponſe. Deuotus Bernardus ſuꝑ Cantica loquēs de vngētis ſponſe: Ex ꝯtemplatione timoris ſpei ⁊ pietatis: tria cōficit p̄cioſa vngenta quibus aīa ſancta ſpōſuꝫ ſuum ꝑungit. Poterit fieri queſtio: quale exercitium ſit laudabilius pulcrius atqꝫ nobilius lamētationis ſeu cōtritionis qꝺ conficit̄ ex timore: vel exultationis qꝺ ex ſpe conficit̄. videt̄ Bernardus vngētuꝫ pietatis p̄ponere: qꝺ p̄cioſius eſt vngento exultationis ſeu deuotionis: ⁊ vngento cōtritionis ſeu lamētationis. Hoc vltimū ad pedes ieſu ſuffundit̄: ſc̄dm̄ ad caput qꝺ eſt deus: qꝛ caput xp̄i deus. Terciū ad corpus ſuum vngendum qꝺ eſt eccleſia nūc militans: q̄ vnctio fit ꝑ miſerationē alienoꝝ peccatoꝝ. Sicut primū cōficitur ex fecibus ꝯtritis ꝓprioꝝ crimīnū in mortariolo cordis ꝑ pilā timoris. Secundū vero cōficit̄ ex redolētibus herbiſ diuerſoꝝ bn̄ficioꝝ ꝑ piſtillum ſeu pilam ſpei: cōtuſum in petra meditationis. Cōſonat Grego. ⁊ eū ſequēs Richardus in ſuo beniamin: ꝙ nullum deo acceptabilius ſacrificium q̄ꝫ zelus aīarū: q̄ tam trito affectu plangit pc̄tā ꝓximi q̄ꝫ certe qꝫuis pc̄tā ꝓpria lamentat̄: immo pluri affectu qꝛ puriori ⁊ ꝑfectiori potentia mentis et corporis ad lamentū ſm̄ deū diſpoſita.

Conſiderādum tercio de meditationibus parturiētibus gaudium: terciaꝫ vicꝫ paſſioneꝫ ſpūalem.

D De gaudio ſpirituali

¶ De gaudio ſpūali gignēdo meditationes ſunt ſuꝑ numerū Cū vnuſquiſqꝫ habūdat in ſuo ſenſu: regula ſuper hoc tradita non inuenit̄: q̄ꝫ vt ſequat̄ vnuſquiſqꝫ quod bonū viſum fuerit oculis ſuis. Aliquē tamē meditationes affectionem gaudij ꝑturiētes enumerāde ſunt de glīa ⁊ gaudio btōꝝ. Nō quidē ſingula generū ſed gn̄a ſinguloꝝ. Tot eniꝫ ſunt gaudia particularia: q̄ quilibet btūs hꝫ in ſe vel in alijs: ꝙ ea ſolius dei noticia cōprehēdit: ⁊ illi quos ſumma ſapientia voluerit ea ſcire. In gloria igit̄ beatoꝝ eſt oīm mali abſentia. Nā ꝑ ſummum bonū extirpatū eſt omne malum. Generaliter: quia culpa pena et miſeria. Totaliter quia actus ⁊ potentia: vt malum beati facere vel pati nō ſolum nolūt ſed nec omnino poſſunt. Eſt etiā in gloria omnis boni p̄ſentia Subſtātialis ex parte anime: qꝺ cōſiſtit in viſione tentione dilectione: ſummi veri ardui ⁊ boni.

Conſubſtātialis: qꝺ cōſitit in glīa corporis dotati ꝑ quattuor glīoſas dotes: q̄ ſunt claritas impaſſibilitas ſubtilitas agilitas. Accidentalis quod cōſiſtit in gaudio creaturarum iuxta ſe in aſſociatione oīm hominū beatoꝝ ⁊ angeloꝝ: ſub ſe qꝛ beati gaudēt ꝙ penas eternas ꝑ dei miſericordiam euaſerunt: ⁊ ꝙ inimicis ſuis ꝑ dei iuſticiam pene ſunt inflicte: ſupra ſe: quia hoieꝫ deum: cum ſua beatiſſima matre glorificatos aſpiciunt: hec gaudia in moduꝫ figure effigiata habent̄ diffuſius in ꝑmo tracta. ca. j. In his oībus laudat̄ dei larga ⁊ mirifica remuneratio: qua ꝓ paruo ⁊ breui merito eternam ⁊ ineffabilē ſanctis in celo dat glīaꝫ ⁊ leticiā ⁊ felicitatē: ⁊ oīa eis ordinat in bonū: tā bona q̄ꝫ mala: ⁊ ꝓpria ⁊ aliena: ⁊ nō ſolū mala pene ſed etiā mala culpe: vt de bonis proprijs glorient̄ ⁊ de alienis cōgaudēdo delectentur: de malis ꝓprijs gaudent: quia euaſerunt: de alienis quia in ſimilia non inciderunt. Gaudent de ꝓpria felicitate q̄ eſt multiplex: gaudent de omni electorū gloria tam in numero q̄ꝫ in magnitudine et de quolibet ſicut de ſe gaudent: qꝛ tm̄ diligunt illum habere qui habent ꝙ nollēt eā habere vt alter careret ea. Sed de glīa dei tāto plus ſuꝑ oīm ⁊ ſuā ⁊ ſc̄tōꝝ gaudēt glīaꝫ: quāto plus diligūt eum ſuper ſeipſos ⁊ ſuper alios. Maxime cum gloria dei infinita ſit: et ideo ſuper omnē menſuram debet eſſe gaudium de gloria eius: licet creatura non valet infinite diligere et gaudere. Gaudet ad hoc quiſqꝫ ſe diligi ab omnibus ſicut ſeipm̄ diligit. Inſuꝑ gaudet ſe diligi a deo pl⁹ ineſtima

biliter q̃ a ſeipſo:et oīm gaudia gaudet ſi
bi cōmunia eſſe:⁊ tā plene ad participan
dum expoſita:vt hauriat de bonis q̄tū
cupit ⁊ capere pōt ſicut ꝓpria:ibi erit glo
ria coꝛpoꝝ ⁊ ſpirituū ibi videbiꝛ deꝰ ſm
diuinitatē facie ad faciē. Et ſcd̄m huma
nitatē glīoſam: in quā etiā deſiderāt an
geli ꝑſpicere:ſicut aūt certi ſunt electi ſe
habere glīam illaʒ: ita certi ſunt ꝙ nunq̃
poſſunt amittere:ibi eſt ſacietas ſine faſti
dio:⁊ deſideriū cū deſiderati plena ade
ptione:ibi et pura et plena laus reſonat
de omni coꝛde ſuo laudantiū deū: de taʒ
pia magnifica bonitate eius: qui eos ab
eterno ad hanc glīam p̄deſtinauit. Tot
igiꝛ ⁊ tanta ſunt in beatoꝛū glīa gaudia:
ꝙ ea nō p̄nt oēs huius mūdi: ariſmetrici
numerare:geometrici mēſurare: grāma
tici dyaletici rethoꝛici effari:fide nō capi
untur:ſpe nō attingunꝛ:charitate nō cō
p̄hendunꝛ:deſideria trāſcēdunt: acqui
ri poſſunt:eſtimari coꝝ p̄cioſitas nō pōt
Aduertendū hic ꝙ quiſq̄s aduertere
diligenter ſi voluerit:inueniet ꝙ oīs me
ditatio ſalubris tam diuinarum q̃ huma
narū ſcientiarū reduci pōt ad quinq̄ ver
ba:quoꝝ quatuoꝛ p̄ma deū reſpiciūt ſcʒ
magnificētia :munificentia: miſericoꝛdia
iuſticia. Quintū verbum eſt homini ſpe
ciale ſcʒ miſeria: omnis ſiquidē medita
tio ſpūs ⁊ coꝛdis habet foꝛmare ſm alte
rū quinq̄ verboꝝ ſeu duoꝝ ſeu triuʒ ſeu
oīm ſimul p̄dictoꝝ. Hec quinq̄ verba ſi
deuote meditabunꝛ gignūt ſupradictas
paſſiones vicʒ gaudium ſpem pietatē ſi
ue miſericoꝛdiā:timoꝛē ⁊ doloꝛē. Ex his
Cancella. pariſieñ. ſup Mḡt:foꝛmat Cā
ticoꝛdum:hoc eſt canticū coꝛdis. Quinq̄
his vbis vocales quinq̄ adaptat: q̄tenꝰ
appareat cui paſſioni verbū meditatiōis
de quinq̄ ſit aptandū. Coꝛreſpōdētia q̄n
q̄ verboꝝ paſſionū ⁊ vocaliū:patet in di
ctis vſibus ⁊ in ſubſcripta figura.

a	e	i	o	u
Gaudium	ſpes	cōpaſſio	timoꝛ	doloꝛ.
Dei magnificētia	Munificētia	Miſericoꝛdia	Iuſticia	Noſtra miſeria.

Eſt igitur praxis:vt vbicūq̄ in ſcriptu
ra occurrerit aliq̄d de magnificentia dei:
dirigaꝛ meditatio ad magnificentiā dei:
et ideo gaudendū de tanto dño rege pie
⁊ deo. Ac ꝓinde coꝛ foꝛmet gaudiū ſpūa
le aut foꝛmare deſiderat:quia deſideriuʒ
pauperum exaudit dñs:ſin aūt cōtempla
trix anima nequit gaudere: dicat ſolum
cū ꝓpha. Cōcupiuit aīa mea deſiderare
iuſtificationes tuas. Conſimiliter medi
tādum eſt de dei munificētia largitate ſi
ue liberalitate:ac ꝓinde ſperādum:et ita
ſpes in deo ponēda eſt. Poꝛro qꝛ deꝰ mi
tiſſimus ⁊ iuſtus nobis miſeris miris mo
dis. Surgūt alij tres affectus:qui ſūt pie
tas ſiue cōpaſſio:tam aliene q̃ ꝓprie cala
mitatis:timoꝛ iuſticie cōſurgēs ex medi
tatione ſeueritatis iudicioꝝ dei: ⁊ doloꝛ
cōſurgēs ex conſideratione humane mi
ſerie q̄ certe multiplex eſt:vt nō apponat
vltra ſe hō magnificare ſuper terram.
¶ Triſticia ſpūalis vna de ꝑaſſionibꝰ et — Triſticia ſpūalis
affectionibus pꝛincipalibus: nunc deſcri
benda eſt ſub nomine interiectionis: put
eam deſcribit Cancellariꝰ pariſieñ. in ſuo
donato moꝛaliſato: q̄tenus in modū cir
culi finis huius tractatus deſcribens in
teriectionem ſpūalem reducaꝛ in p̄ncipi
um deſcribens interiectionē grāmaticalē
Quid eſt interiectio. Rñſio ꝙ eſt triſti
cie damnatoꝝ cōſideratio: qꝛ ſicut inter
iectio grāmaticalis ſignat mētis affectuʒ
voce incognita:ita interiectio illa ſpūalis:
ſignat hominis interioꝛis motum ex paſſio
ne doloꝛoſa. Interiectioni quot acci
dūt vnum quid:ſignificatio tm̄. Signifi
cabiꝛ eñi manifeſta intollerātia pene ge
hennalis. Pꝛimo leticia demonū ſuper
toꝛmentis animarum. Scd̄o doloꝛ ani
marum damnatarū. Tercio admiratio
iniuſtoꝝ ⁊ maloꝛum:dicētium ad ſeipſos
O quāta erat cecitas nr̄a:que tenēs nos
in ſeculo:ſtultum nobis viſum fuit cum

pꝛedicatoꝛibus religioſis ⁊ ceteris bonis
hominibus fugere voluptates carnis et
oblectamenta mūdi ne in hunc locum in
traremus:⁊ ecce nūc merito iſta patimur.
quia eos audire ꝯtempſimus. Quar
to metus.i.timoꝛ: qꝛ aīe dānatoꝝ maxi
mo timoꝛe foꝛmidabūt:cum hoſtes infer
nales eas vexabunt: igne inextinguibili:
verbis acerrimis:oculis ardētibus: vul
tu timido: ſpecie nigerrima. De hac pe
na dicitꝛ in euāgelio:ꝙ ibi erit fletus ⁊ ſtri
doꝛ dentium.i.ibi abundant doloꝛes ⁊ a
cerrima pena: qꝛ nullus flere ſolet niſi ni
mia triſticia grauatus. De hac pena etiā
dicit Eſaias. Vermis eoꝝ non moꝛieꝛ:et
ignis eoꝝ nō extingueꝛ: qꝛ vermis ꝯſcie
tie nunq̃ ſedaꝛ q̄n ſemꝑ remoꝛſum ꝯſcie
tie patiaꝛ: ex quo iudiciū dei cōmēdabit:
⁊ ſeipſos cōtinue accuſantes indignatio
⁊ ira toꝛpebunt. Ignis etiam pena nūq̃
extingueꝛ:ſimiliter vermis eoꝝ nūq̃ mo
rieꝛ. deſperatio eoꝛū ſemꝑ remanebit: et
ignis cōſcientiaꝝ quē hic accenderāt ibi
ꝑficieꝛ. Et de hoc Pſalmiſta ait. Ignis ⁊
ſulphur ⁊ ſpūs ꝓcellarū ps calicis eoꝛū:
id eſt. ꝙ ps toꝛmentoꝝ gehēne erit:ardoꝛ
ignis:fetoꝛ ſulphuris: ⁊ tempeſtas mali
gni ſpūs. Et vt clarius iſta pena decla
ratur:ſumamꝰ exemplū ꝑ ſimile. Faber
ferrarius ſolet eſſe niger facie: habet ob
ſcurum caminū:in quo ponit ferrū vt in
caleſcat: poſtmodū ꝑ ſex ſuos coadiuto
res cuʒ malleis ꝑcutit ad nutū ſuū. Ecce
faber iſte eſt dyabolus qui nigerrimꝰ eſt:
caminus obſcurus eſt infernꝰ oīi clari
tate pꝛiuatus. Ignis eſt pena flāme ardē
tis:carbones appoſiti:ſignāt ꝙ pena iſta
nunq̃ vel parum laxaꝛ: ſ; magis incenſa
efficiꝛ. ferrū eſt ipſa anima damnata que
igni iſti exponiꝛ ꝑpetuo cōburenda. Hāc
verbis acerrimis exꝓbꝛare demōes nō
ceſſant. Dilectiſſimi ergo nos ſciētes iam
iſta: q̃diu hunc mūdum:poſſidemus ſta
tum penitentie ducamus: ne dyabolus
poſtmodū ſuper nos gaudeat: ſed potiꝰ
ſanctoꝝ angeloꝝ gaudium ſuppleamus
qui gaudent ſuꝑ vno peccatoꝛe peniten
tiam agente. Cogitemus quomodo redē
pti ſumus ſanguine xp̄i: ⁊ nullo mō fru
ſtretur tantū beneficiuʒ in nobis:ne ſicut
ſtercoꝛa de ventre purgando exeant:⁊ ſi
cut quiſquilie a lignis abſciſe in ignē ꝓij
cianꝛ:ita nos poſt hanc vitam:tanq̃ ſter
coꝛa de medio eccleſie tollamur:tanq̃ pa
lee ⁊ quiſquilie in ignem gehēnem ꝓijcia
mur:ibi ergo noſtra fixa ſint coꝛda vbi ve
ra ſunt gaudia. ¶ Concluſio tractatus.
Finaliter ad hoc homo extat conditꝰ: vt — Concluſio tractatus
coꝛ ſuum (nō carnale ſed ſpūale. memo
ria vicʒ intelligentia ⁊ voluntas) ſtabilia
tur ⁊ quieſcat vbi vera ſunt gaudia:in ve
ra ſcʒ beatitudine. Beatitudo ſiquidē
vera conſiſtit in cognitione ſumme veri
tatis:ꝑ intelligentiā:in dilectione vł dele
ctatione ſumme bonitatis: ꝑ voluntateʒ
intentione ⁊ fruitione ſumme ⁊ eterne io
cunditatis ꝑ memoriā. Ecce q̄ntū putas
beati exultant ꝯtemplationis oculo in ſe
ipſos reflexi (dicit Henricꝰ de haſſia i ſpe
culo aīe) p̄ſantes quō iā ꝑ intelligētiā
deum vidēt intuitiue:quē laboꝛioſe ꝑ cre
aturas q̄ſierūt diſcurſiue:cum ꝑ volūta
tē amplexanꝛ p̄ntialiter: quē abſentē cu
pierunt tam ardenter:cum ꝑ memoꝛiam
tenēt in ꝓpꝛia ſpecie:quē ſolum ꝯceperūt
ſimilitudinarie. Cōtemplanteſq̄ ſuꝑ hec
taliter gloꝛiā aīe in coꝛpus redundare:
vt ſuſcipiat vigoꝛem impaſſibilitatis: do
tem.ſ.immoꝛtalitatis:ſplēdoꝛē claritatꝭ:
mirā agilitatꝭ ꝓmptitudinē: validiſſimā
ſubtilitatis acuciem. In quo ꝯſiſtit finis
⁊ impletio ⁊ ſatietas oīm deſiderioꝝ nr̄o
rum:quē ꝯſtat eſſe beatitudinē: q̄ eſt ſta
tus ⁊ finis oīm bonoꝝ (totiū.ſ.glorioſa
rū aīe ⁊ coꝛpis) cōgregatione ꝑfectus:
ad hunc ſtatuʒ ꝑueniꝛ ꝑ quietē in deo: qꝛ
deus in ſe quieſcit ⁊ nos deo:vnde ⁊ ſab
batū appellaꝛ.i.requies:qꝛ in deo ꝑ quie
tē ꝑficiꝛ nā ⁊ creatura rōnalis: q̄ eſt cau
ſa ⁊ foꝛma oīs creature irrōnalis:cum
ad hoc ſemꝑ omnis natura coneꝛ:vt rō
nalē mētē doceat ſe ad dñm ſuū cogſcere

⁊ ei ad hoc ſeruiat: vt eam ad dñi ſui ſeruitiũ ãmoneat: ⁊ ad laudandũ deũ ſemp accēdat: q̄ hoc ſabbatũ quieſcēdo nõ celebrat: pactũ dei cũ hoīe violat: q̄ ſup oīa vult hoīem in ſe q̄eſcere: et ſibi p cognitionem ⁊ amorē tenaciter inherere: ⁊ q̄nto pfectius agnoſcit: tãto verius laudat ⁊ ardentius amat: tantoq̄ ſatius deſiderium adimplet. Experientia docet appetitũ hoīs nõ quieſcere totaliter in adeptione cuiuſlibet boni finiti: ſ3 adepto illo vlterius tendit p deſideriũ. Adepto aũt vltimo fine ſc3 beatitudine totaliter q̄eſcit: ſicut lapis in centro: ⁊ p hoc arguitur ꝙ finis hoīs vltimus nõ ꝯſiſtit in adeptione cuiuſlibet boni finiti: ſed ſolũ in adeptione boni infiniti qḋ eſt ſolus deus. vñ dicit Auguſti. in li. ꝯfeſſionũ. Inquietũ ē dñe cor meũ donec req̄eſcat in te: ſc3 p cognitionē ⁊ amorē. Experimur etiã ꝙ q̄ntũcunq̄ cognoſcat deus ab hoīe p effectũ: non terminat hoīs deſideriũ: donec cognoſcatur p ſeip̄m. Ex quo cõcludit vlterius: ꝙ vltimus finis hoīs ꝯſiſtit in viſione dei p eſſentiã: put tñ includit dilectione3 fruitionem ⁊ tentionē. vñ Ioh. xvij. Hec eſt vita eterna vt cognoſcant te deũ ⁊c. Iſta aũt beatitudo in pñti vita quodãmodo inchoat: p hoc ꝙ mens hũana a terrenis eleuat ⁊ occupat in contemplatione ſui creatoris: in enigmate tñ: pficit tñ p hoc ꝙ pducit finaliter ad eternã viſionē: que ſm Aug. eſt tota merces btõꝝ: p cõcomitantiã: alias dotes glorioſas i ſe claudēs Nam viſio delectatio ⁊ cõplacentia in q̄ eſt pfecta ratio fruitõnis: inſeparabiliter ſe habēt in felicitate eterna: que eſt q̄d optimũ ⁊ pulcerrimũ ⁊ p ſe ſufficientiſſimu3. nullo extra ſe indigens: in qua videbimꝰ ⁊ amabimus ⁊ vocabimus ⁊ laudabimꝰ deum: qui eſt oĩs deſiderij finis ⁊ cõplementum: qui eſt ſup oĩa benedictus in ſecula ſeculorum Amen.

Finit ſcḋa ps Trilogij aĩe.

¶ Tertius tractatus Trilogij aĩe incipit feliciter. De habitibus. Continentia generalis tertij tractatus.

Capitulum i

Tria ſunt in aĩa (put philoſophatus eſt ille phoꝝ phus .ij. Ethi. Egregius Ariſtoteles) potentie vi3 paſſiones ⁊ habitus.

Potentie ſiquidem ſunt innate: quoniã habemus eas in nobis cõcreatas per naturã. Summa nãq̄ bonitas nulla ſui neceſſitate: ſed ſola charitate: ꝙ generoſe formando ⁊ creando aĩam rõnalem naturaliter ad ſuam nobiliſſimã imaginē in naturalibus potentijs: finaliter eam ad eternã beatitudinē ordinauit: vt p fidem rectã: ⁊ diuerſis bonis opationibꝰ eã mereret adipiſci. Idcirco diuerſas indidit ei potentias ad varias bonas opationes exercendas: nam potētia nihil aliud ē ꝙ quedã virtus ⁊ ptãs qua aĩa exit in opationes ſuas. vt dicit Dyoniſi. Paſſiones ſunt illate ⁊ innate. Paſſiones autē illatas ab extrĩſeco vocat phs ipſas receptiões obiectoꝝ: nã ſola receptio alicuiꝰ gñaliter dr paſſio: vt dictũ eſt .ij. tractatu ca. iij. Paſſiones võ innate ſunt motꝰ inclinationes ſeu affectiones appetitus: ſicut ſunt timor: dolor: ſpes: gaudiũ: q̄ plurimũ iuuant ab innata cõplexiõe corpali put dictũ eſt .ij. tractatu. ca. x. Habitus aũt ſunt acquiſiti vel infuſi: put in ſeq̄nti dr caplo. Cum igit dei ꝯfortãte illuſtrante ⁊ inclinante gr̃a: in pmo tractatu huiꝰ trilogij aĩe determinatũ eſt de aĩe potentijs. De paſſionibꝰ aĩe in ſcḋo: nũc ordine ꝯſeq̄nti gr̃a doctrice in .iij. tractatu determinãdũ eſt de aĩe habitibꝰ. Cũq̄ origo ⁊ pncipiũ extrinſecũ nr̃oꝝ operum mouēs ad bonũ ſit deus (pncipia nãq̄ intrinſeca ſunt potētie paſſiões ⁊ habitꝰ) q̄ nos inſtruit p legē: adiuuat p habitꝰ gr̃e ⁊ virtutũ ⁊ p alia virtutibꝰ adiuncta in q̄

gr̃a ramificat: q̄lia ſunt habitus donorũ ⁊ beatitudinũ. Quas etiã ppter ſui pfectionē duodeci fructꝰ ⁊ q̄nq̄ ſenſus ſpũales ꝯſequunt. Nũc ptermiſſa q̄ntuptita lege (vi3 et̃na nãli moſaica euãgelica et hũana) de q̄ trac. eſt pmo trac. c. xlv. p totũ de alijs agendũ eſt hic p ordinē vi3 d̄ habitibꝰ ⁊ gr̃a gñaliter in ſe ꝯſiderat. De q̄ gr̃a in cõparatiõe ad habitꝰ: ⁊ qm̄ gr̃a adueniēs aĩe nõ ſolũ rectificat volũtat affectũ p habitꝰ v̄tuales: ſ3 etiã dirigit rõnis intellectũ p habitꝰ luminoſos intellectuales: q2 nõ põt rectificare volũtas niſi pariter dirigat ⁊ rõ. Qm̄ ſicut gr̃a eſt fundamētũ rectitudīs volũtat: ſic ⁊ illuſtrationis pſpicue rõnis: ideoq̄ piter tractãdu3 eſt de q̄nq̄ habitibꝰ intellectualibus. Et qm̄ gr̃a duplex ē ſc3 gratiſdata ⁊ gratũfaciēs: ideirco etiã h̄ de gratijs gratiſdat determiabit: dehinc de gr̃a gratũfaciēte in cõparatione ad habitꝰ v̄tuales in q̄s ramificant: ⁊ hi ſũt in triplici dr̃ia. Sũt ei habitus v̄tutũ donoꝝ btitudinũ q̄s ꝯſequũtur duodeci fructꝰ ⁊ q̄nq̄ ſenſus ſpũales de q̄bꝰ parit determiabit Et qm̄ gr̃a q̄ ramificat in habitꝰ v̄tuales: nemini dat niſi q̄ ſe ad illã exercet: hoc aũt fit p q̄ttuor exercitia meritoꝝ. Primũ ꝯſiſtit in credēdis articulis fidei. Scḋm i ordine diligēdoꝝ Terciũ in exeq̄ndis cuiuſmõi ſt pcepta. Quartũ ꝯſiſtit i poſtulãdis: q̄ ſũt petitiões orõnis dñice: de q̄bus finalit in h̄ trac. determiabit In vniuerſo agit in h̄ tercio tract. de octa. vi3 de habitu ⁊ gr̃a in ſe gñaliter ꝯſiderat p̄. De habitibꝰ intellectualibꝰ ſcḋo. De gratijs gratiſdatis ⁊ gratũfaciētibꝰ tercio De habitibꝰ v̄tutũ q̄rto. De habitibꝰ donoꝝ q̄nto. De habitibꝰ btitudinũ: deq̄ fructibꝰ ⁊ ſenſibꝰ ſpũalibꝰ ſexto. De q̄tuor exercitijs ſeptimo. Et qm̄ gr̃a gratũfaciãs p ſtatu vie ⁊ glĩa ſtatꝰ patrie nõ differũt p ẽntiã: ideirco in fine huius tracta. aliq̄ dicēda ſunt de glĩa patrie celeſtis. Hec q̄ de ꝯtinētia gñali p̄ h̄ſentis tract. dicta ſufficiãt. Aduertendũ eſt p dictoꝝ clariori itelligētia: ꝙ cũ phs dicat ſcḋo Ethi. ꝙ in aĩa ſunt tria potētie paſſiones ⁊ habitꝰ enumerat tm̄ illa que ſunt pncipia humanoꝝ actuũ: q2 intēdit ibi inueſtigare genus v̄tutis. Manifeſtũ aũt eſt ꝙ v̄tus eſt pncipiũ actus: pter aũt hec tria ſunt quedã alia in aĩa: vt ſũt actꝰ eliciti ab aĩa p potētias immediate: vel mediãtibꝰ habitibꝰ: put ſequēti dicet. c. Suntq̄ pprietates naturales q̄ aĩe inſũt quales ſunt immortalitas ſimplicitas capacitas ⁊ hmõi: in quibus aĩe pclara attēditur nobilitas. De q̄bus San. Bonauentu. dicit in Soliloquio: Cõſidera (inquit) o aĩa ꝙ glĩoſe ⁊ mirabiliter a ſũmo artifice formata ſis p naturam: pclara in nobilitate ſup oēs creaturas q̄ valde eſt laudabilis. Nobilitas tua o aĩa in q̄tuor cõſiſtit. Primo q2 facta es nõ ſolũ veſtigium creatoris. Scḋm numerum pondus ⁊ menſurã: ſiue ſm vnitatem veritatem ⁊ bonitatem. Siue ſm ſubſtantiam virtutē ⁊ operationē qḋ eſt cõmune omni creature. Sed etiã ad imaginē btiſſime trinitat in naturalibꝰ potētijs: qḋ eſt ppriũ creature rõnali. et hoc eſt p memoriã: q̄ deũ recolis: p itelligentiã q̄ deũ noſcis: p voluntatē q̄ deũ diligis. Scḋo nobilitas tua o aĩa in hoc conſiſtit: ꝙ ſummꝰ artifex dedit tibi naturã immortalē: ſubſtãtiam icorruptibilē: durationē intermiabilē vitã perpetuã Nã hec priora modica nõ immerito iudicarentur: ſi morte finirētur Imago enim eterne trinitatis non eſſes: ſi termino mortis claudi poſſes. Tercio O anima tua in hoc conſiſtit nobilitas: ꝙ tante es ſimplicitat ꝙ nihil poteſt domum tue mentis inhabitare. Nihil poteſt ibi manſionem facere: niſi ſimplicitas et puritas trinitatis eterne. Ecce q̄d dicit ſponſus tuus. Ego et pater meꝰ ad eum veniemus et manſionem apud eum faciemus (Iohannis. xiiij.) Illabi enim menti tue poſſibile eſt ſoli deo qui hanc creauit. Ipſe enim eſt qui intimior tuo eſſe perhibetur. Gaude ergo et letare O felix anima que potes eſſe tanti hoſpi-

tis hoſpita. Negare em̄ ei xp̄s celi requi-
em non poterit: qui ſibi in hac vita requi
em in mente preparauit.

Quarto o anima recognoſce ꝙ tāte ca
pacitatis es: ꝙ nulla creatura infra deuz
ſufficit ſaciare tuū deſideriū: oīs iocundi
tas: oīs ſuauitas: oīs potentia: oīs opulē
tia creaturarū: afficere cor humanū pñt:
ſaciare nō poſſunt: et reuera ſcdm Gre.
Anima humana q̄ ad deū appetendū eſt
facta: quicq̄d infra deum appetit minus:
eſt iure ei nō ſufficit quicquid de⁹ nō eſt.

De habitibus generaliter.

Caplm ij

De habiti-bus

P Rimo iuxta ordinē p̄miſſum in
p̄cedēti caplo reſtat nunc deter-
minare de habitu et gratia abſo-
lute ⁊ in ſe cōſideratis. Et primū de habi
tu. Scdo de gr̄a caplo ſequēti. De habi
tu quinq̄ occurrunt dicenda. Primū de
hoc noīe habitus quot modis dr̄. Scdm
de quidditate habitus. Terciū q̄liter ſe
habent adinuicem habitus et diſpoſitio.
Quartū de diuiſione habitus. Quintum
de compatione habitus ad actus ⁊ opa-
A tiones ab eo ꝓcedētes. Quātum ad primū
conſiderandū ꝙ hoc nomē habitus ſum
ptum eſt ab habēdo q̄druplíciter dicitur
Uno mō ſumit̄ pro veſte aut ornatu ali-
cuius. Nam omnis habitus finaliter in-
uentus eſt pro tuitione corpis: ſicut ſunt
arma galee lorice: aut ꝓpter decorez: aut
ꝓpter tegumentū: ſic q̄uis religio tegitur
ſuo habitu: vn̄ inhibetur ſub pena excō-
municationis: ne clericus vel monachus
libro. vj. Ne religioſus tacite vel expſſe
ꝓfeſſus: temerarie habitū ſue religionis
dimittat ibi gloſa ſup Uer. Temere. Ex
cauſa em̄ licet habitū trāſformare ſi iuſta
ſit: puta timor: de vi. ⁊ ho. de. clerici. Se
cundo ſumitur habitus ab Areſtote. pro
vno poſtp̄dicamento: ſic numerat̄ inter
poſtpredicamēta que diuerſa rerum ge-
nera conſequunt̄: ſicut oppoſitio prius ⁊
poſterius ⁊ habitus. Tercio habitus
eſt decimum ⁊ vltimum predicamentum
ſic diffinit ipſum Autor ſex principiorū
habitus eſt corporum ⁊ eorum que circa
corpus ſunt adiacentia duarum hec ac-
ceptionū notificatio ſupponit dyaletico
rum declarationes. Quarto modo di-
citur habitus ab habendo ſm ꝙ res ali-
qua ſe habet aliquo modo i ſeipſa vel ad
aliquid aliud: et cum ille modus ſit ſcdm
aliquā qualitatem. Ab hoc modo ſumi-
tur prima ſpecies qualitatis que dicitur
habitus ⁊ diſpoſitio: de hoc dicit phs. v.
Metaphi. ꝙ habitus dicitur diſpoſitio
ſm quam bene vel male diſponimur aut
ſm ſe aut ad aliud: vt ſanitas quidez eſt
habitus: et ex hac ꝓprietate ponimus ha
bitum virtutum: q̄tum ad appetitū ſen-
ſitiuum. Habitus ſcientiarum q̄tum ad
intellectum. Iuſticiam et charitatem in
voluntate. Graciam in eſſentia anime.
Sanctus tamen Bonauentu. in. ij. diſt.
xxvj. q. ij. Probat ꝙ primum et propriū
ſubiectum gratie eſt ipſa voluntas: non
eſſentia anime. In. iij. etiam diſtinc. xxiij.
omnez virtutem probat poni in libero ar
bitrio vt in ſubiecto. Nam quaſdam vir
tutes ponit in rationali: quaſdam in vo-
luntate concupiſcibili: quaſdam in volun
tate iraſcibili: de quibus infra dicitur in
ſuis locis. Ex dictis ſequitur ꝙ cum lu
men intellectus agentis et lumen glorie
diſponunt intellectum ad intelligendum
et ſimiliter ſpecies intelligibilis acquiſita
vel infuſa: ideo etiam lumen intellectus
agentis ⁊ lumen glorie ⁊ ſpecies intelligi
bilis habitus vocant̄. Quātum ad ſcdm B
conſiderandū ꝙ habitus ſm genus ſuū
eſt qualitas de ſcda ſpecie q̄litatis. Qua
litas aūt eſt quidā modus eſſendi ſubſtā
tie. Modus autē ſm Aug⁹. ſup Gen̄. ad
lrām eſt quod menſura prefigit. Et ideo
qualitas q̄dā determinationē ⁊ quēdaz
modum ſubſtantie dicit ſm aliquā men-
ſurā. Sicut aūt id q̄ determinat̄ potētia
materie ſm eē ſubſtātiale dr̄ q̄litas ſub-
ſtātialis: ⁊ hec eſt driīa ſubſtātial̄ ſube.
ita id q̄ determiat̄ potētia ſubiecti ſm eē

accidentale dicit̄ qualitas accidētalis vt
dicit̄. v. Metha. Et hoc ꝯcordat diffiniti
oni libri p̄dicamentorꝝ qualitatis. Quali
tas eſt ſm quā quales eſſe dicimur vt ab
albedine albi. a iuſticia iuſti. Cū igit̄ habi
tus determinat ⁊ modificat ſubiectū po-
tentie ſue. neceſſe ē ꝙ ſit qualitas anime
ſm quā quales eſſe dicimur. Ex hoc eniz
qḋ ē in nobis tale. dicimur tales. Ideo a
qualitate habitus in nobis exiſtente dici
mur q̄les. Ex quo cōcludit̄ ꝙ habit⁹ hic
ſumit̄ ꝓ qualitate modificāte ⁊ determi
nante potentiaz ad actus. qua. ſ. res aliq̄
mō ſe habet bene vl̄ male in ſeipā vel ad
aliud. Correlariū. Potētie naturales
vegetatiue q̄ ſūt ex ſeipis determinate ad
actus ſuos habitib⁹ nō indigent. Silr̄ eti
am potentie animales aliq̄. ſ. ſenſitiue ap
p̄henſiue quales ſunt ſenſus exteriores ⁊
interiores habitu nō indigēt q² habēt de-
terminatū modū operādi a quo nō defi-
cient niſi p potentie defectū. Un̄ ſingule
potētie ad ſuos actus a natura determia
te nō indigent habitib⁹ iuuantibus. Sed
tamē potentie p̄ncipales in nobis vt itel-
lectus ⁊ volūtas ⁊ appetitus ſenſitiu⁹ ad
ſuos actus ſūt ex ſe indeterminati. Ideo
dicendū ē primo ꝙ ad opationes huma-
nas exercendas bn̄ indigem⁹ aliq̄bus ha
bitib⁹. ſ. bonis lꝫ etiā corꝝ oppoſiti ſint no
bis poſſibiles ineſſe tn̄ nō indigem⁹. ꝓba
tur q² potētia q̄ ē ex ſe idifferēs idiget ali
quo determināte ipām ad actū bonū. Sꝫ
in nobis itellect⁹ ex ſe ē indeterminat⁹ vl̄
differēs ad verꝝ vl̄ falſū cū tn̄ vnū adverꝝ
ſit bonū. Aliud aūt. ſ. falſū ſit malū. volū-
tas etiā ⁊ appetitus ſenſitiu⁹ indetermia
ti ſunt ad bonū vl̄ malū lꝫ oēs ille poten-
tie nō tendāt in aliqḋ niſi ſub rōne boni.
Intellect⁹ ei nihil aſſentit niſi ſub rōne ve
ri. Nec voluntas nec appetitus ſenſitiu⁹
aliqḋ acceptat niſi ſub rōne boni. Sed ta
mē ille potētie idigēt determinātib⁹ ipos
ad actū bonū qḋ ē habit⁹. Scda ps ꝓba
tur ꝙ habit⁹ mali ſint nob̄ poſſibiles ineē
Nā oppoſita nata ſunt fieri circa idē niſi
alterꝝ inſit a natura (vt nigredo ineſt cor-
uo naturaliter cui nō p̄t ineſſe albedo q̄li
tas oppoſita) ergo etiā mali habitus poſ
ſunt nobis ineſſe. Cognito ex dict̄ q̄d C
ſit habitus ſm genus q². ſ. ē quedā quali-
tas ⁊ diſpoſitio q̄ reddit potentiā faciles
reſpectu alicui⁹ actus cū potentia nō eſt
habilis reſpectu ſui. Procedendū nūc ē
ad q̄dditatē ſeu diffinitionē habit⁹. vnde
vij. phiſicorꝝ. Habitus diffinit̄. Habit⁹ Habitus diffinitur.
eſt diſpoſitio pfecti ad optimū. Hec diffi
nitio (vt dicit s. Bonauē. in. ij. di. xxvij.)
dat̄ de habitu compato ad finē vltimū ⁊
ad actū. Accipit̄ em̄ diſpoſitio in diffiniti
one habitus nō ꝓut ē diuiſa ꝯ habitū ſi-
cut ſpecies vnius generis ſubalterni cō-
tra aliā. ſ accipit̄ diſpoſitio ꝓut ē genus
habitus ꝓut. j. dr̄. Addit̄ in diffinitione
diſpoſitio pfecti. i. aīe q̄ tūc pfecta ē apti-
tudīaliter cū oēs potētias naturalit̄ ſi-
bi habꝫ inditas a creatiōe. Un̄ ſicut ad p
fectā habilitationē oēs ꝯcurrūt virtutum
habitus ſic ad pfectū poſſe aīe oēs cōcur
rūt potētie. Et q² potentia q̄ de ſe indiffe
rens ē ad bonū vel malū indiget habitu
determināte ad bonū. Ideo dr̄ in diffiniti
one Diſpoſitio pfecti. h eſt ſubſtantie ani
me pfecte naturalit̄ p potentiam q̄ requi
rit vlteriorē pfectionē habilitationē ⁊ diſ
poſitionē p habitus virtutū ad optimuz
finem cōſequendū beatitudinē. ſ. q̄ ē q̄d
optimū ⁊ p ſe ſufficientiſſimū. Beatitu
do nāq̄ reddēda ē p opibus v̓tuoſis ge-
neralit̄. tn̄ p quandā appropationē dicit̄
reddēda ꝓ opib⁹ mie ſpecialit̄. vn̄ dic̄ ſal
uator Mat. xxv. venite bn̄dicti p̄ris mei
pcipite regnū. Eſuriui ⁊ dediſt̄ mihi mā
ducare. Sitiui dediſtis mihi bibē. Dicta
diffinitio cōuenit hitui v̓tuoſo habilitāte
⁊ rectificāte potētias aīe i bonū optimuz
btitudis. Eſt ⁊ alia diffinitio q̄ cōuenit
tā habitu virtuoſo ꝙ picioſo. v. Metha.
poſita. Habit⁹ eſt diſpō ſm quā aliq̄d bn̄
vl̄ male diſponit̄. Et ita phs. ij. Ethi. dic̄
ꝙ habitus ſunt ſm q̄s nos ad paſſiones
habem⁹ bn̄ vel male. In p̄ma nanq̄ ſpe

cie qualitatis in qua habitꝰ ponit̄ ꝯſiderat̄ bonū ⁊ malū facile ⁊ difficile mobile. Quādo ei modus ⁊ determinatio ē ꝯueniens rei tūc hȝ rationē boni. qn̄ aūt nō ē ꝯueniēs hȝ rationē mali vt patet. Aduertendū etiā circa dicta cū dr̄ Habitus ē diſpoſitio ꝑfecti. Perfectū duplex ē. cū eīm ꝑfectū dr̄ illud cui nihil deeſt. Si aūt abſolute ⁊ ſimplr̄ ꝯſiderat̄ ꝑfectio. ſolus deus ꝑfectus ē. q: ſolus ē cui ſimplr̄ nihil deeſt in q̄ oīne illud ē qd̄ meliꝰ ē. Alia eſt ꝑfectio ſm̄ q̄d vel ꝯtracte q̄ ē in creaturꝭ Dū videlicet alicui nihil deeſt eoꝝ q̄ ſibi debēt cōpetere. iuxta hāc vl̄ illā ꝯditionē ſue ſpeciei vl̄ nature vl̄ gratie ſuꝑaddite. Sicut eīm hō dr̄ ꝑfectus i corꝑe. dū nihil corꝑi deeſt qd̄ ad eiꝰ integritatē ⁊ cōpoſitionē ꝑtinet. ſ; mēbris oībus plene donatū ē. Pariformiter hō dr̄ ꝑfectꝰ in aīa dū nihil aīe deeſt qd̄ ad eius ꝑfectuȝ poſſe ⁊ potentiaꝝ integritatē ꝑtinet. Et hec ꝑfectio pt̄ dici aptitudinalis. qm̄ aīa in principio ſue creatiōis (licet ꝑfecta potētijs) eſt ſicut tabula nuda. apta nata tn̄ perfici ad obtinendū optimū finē beatitudis. ꝑ habitꝰ intellectuales ⁊ ꝟtuales ⁊ gratuitos vt tandē ſpūſſanctus inhabitat ꝑ gratiā gratūfacientē qm̄ tali anime ſic ſe habenti nō deſit aliq̄d eoꝝ q̄ ſibi neceſſaria ſunt ad ſalutē. Iā eīm nō in grā ſ; in mortali culpa eſſet ſi caret neceſſarijs ad ſalutē. Quātū ad terciū qualit̄. ſ. ſe habēt ad inuicem diſpoſitio ⁊ habitꝰ in cuiꝰ diffinitione ponit̄ diſpoſitio Conſiderādum ꝙ facile ⁊ difficile mobile nō diuerſificāt habitū ab alijs ſpeciebꝰ qualitatis. ſ; bn̄ diuerſificāt habitū ⁊ diſpoſitionē ſicut differētie ſpecifice aliq̄ mō. Diſpoſitio autem accipit̄ duplr̄. vno mō ſm̄ ꝙ eſt genꝰ huiꝰ qd̄ dico habitꝰ. ſ; pȝ. v. Metaphiſi. vbi ponit̄ diſpoſitio in diffinitiōe habitꝰ. ſicut pȝ i diffinitiōe ſupra poſita ꝙ hitus ē diſpoſitio ſm̄ quā aliq̄d diſponit̄ bn̄ vl̄ male. vt ſic differūt ſicut ſuꝑius ⁊ inferiꝰ. nec ſunt vna ſpecies alicuius generis.

Alio mō accipit̄ diſpoſitio vt aliq̄d cōdiuiſum habitui. hoc autēȝ poteſt intelligi dupliciter. vno modo ſm̄ imperfectū et perfectum in eadem ſpecie. vt albedo magis intenſa et minus intenſa. et ſic dicitur diſpoſitio retinens nomen commune quādo imperfecte ineſt ita vt defacili amittat̄. dr̄ aūt habitꝰ qn̄ ꝑfecte ineſt vt nō defacili amittat̄. ſic diſpoſitio fit habitus. ſicut puer fit vir. vt ſic ſunt eiuſdē ſpeciei. q: ꝑfectū ⁊ imꝑfectū nō variant ſpeciem. Alio mō pt̄ intelligi diſpoſitio ꝯ habitū cōdiuiſa. ſicut ſpecies vniꝰ generꝭ ſubalterni ꝯ aliā. vt ſic dicunt̄ diſpoſitiones ille qualitates ꝑme ſpeciei. q̄bus cōuenit ſm̄ naturā ⁊ rationem proprie ſpeciei vt defacili amittant̄. q: habēt cauſas trāſmutatiōis ſeu trāſmutabiles. ſic egritudo ⁊ ſanitas Sic etiā ſi q̄s imꝑfecte haberet ſcientiā vt defacili poſſet ꝑdere magis dr̄ hr̄e diſpoſitionē ⁊ eē diſpoſitus ad ſcientiā ꝙ̄ȝ habere habitū ſcientie vel eſſe habituatꝰ i ſciētia. Habitꝰ ꝟo dicunt̄ ille qualitates q̄ ſm̄ ſuā rationē habēt ꝙ nō defacili trāſmutent̄ q: habēt cauſas immobiles. Sic pt̄ deſcribi: habitus eſt qualitas difficile mobilis. ſicut ſunt ſcientie ⁊ virtutes. q̄ habitꝰ dicunt̄ ꝑfecte inexiſtētes. Et hoc mō diſpoſitio nō fit habitꝰ ſ; ſunt due ſpecies quaꝝ quelibet condiuiſa ē ꝯ aliā. in quas qualitas ꝑmo diuidit̄ ſicut ſubſtantia diuidit̄ in ꝑmas ſpecies. ſcȝ incorꝑoreā ⁊ corꝑoreā. Quātū ad q̄rtum de diuiſione habitus Conſiderādū ꝙ habitus dupliciter diſtinguuntur.

Vno mō ex ꝑte modi habēdi. q: q̄daȝ habent̄ ꝑ infuſionē. quidā ꝑ acquiſitionē Acq̄ſiti dn̄r habitꝰ q̄ habent̄ ex nr̄is actibꝰ ꝑcedētibꝰ ab aliq̄bꝰ ꝑncipijs naturalibꝰ in nobis ꝑexiſtentibꝰ. vt pȝ in ſcientia ꝟtute politica. Nā ex frequēti ſtudio acq̄rit hō ſcientiam. Ex q; frequēti bn̄ agere fit hō bonꝰ ⁊ acq̄rit ꝟtutē politicā. Infuſi habitꝰ dn̄r q̄ nō habent̄ ex nr̄is actibꝰ: ſ; a deo ꝑ infuſionē. ſic ſcientia fuit infuſa Salomoni ⁊ virtutes ⁊ habitꝰ theologicales ꝯferūt̄ quottidie ꝑuulis in baptiſ-

mo. Et etiā penitentibꝰ in iuſtificatione.

Scd̄o diſtinguunt̄ habitꝰ ex ꝑte obiectoꝝ. nam obiectū alicuiꝰ habitꝰ vl̄ excedit cōditionē ⁊ cognitiōeȝ rōnis nr̄e: ⁊ ſic habemꝰ tres habitꝰ theologicos. ſ. fidem ſpem ⁊ charitatē q̄ habent ꝓ obiecto deum qd̄ nr̄e rōnis excedit cognitionem.

Vel obiectū humana rōne cōprehendi pōt: ⁊ ſic habemꝰ habitus intellectuales ⁊ morales: q̄ ſic ab inuicē diſtinguuntur Quia habitꝰ ⁊ virtus ꝑficit ad bene oꝑandū. Principiū aūt humanoꝝ actuū eſt duplex. ſ. ratio ⁊ appetitꝰ. hec eīm ſunt duo mouentia in hoīe: vt dr̄. iij. de aīa. vn̄ omnis habitꝰ ⁊ virtus humana oportet ꝙ ſit ꝑfectiua alicuiꝰ illoꝝ principioꝝ. ſi quidem ſit habitꝰ ꝑfectiuus intellectus. Sic ſunt q̄nq; habitus intellectuales ſcȝ ſapientia: intellectus: ſcientia: prudentia ⁊ ars. hoꝝ tres ꝑmi ꝑficiunt intellectum ſpeculatiuū. q̄ exercet̄ in cognitōne veri. Alij duo habitus prudentia ⁊ ars ꝑficiunt intellectū practicū q̄ exercet̄ in oꝑatione. de his habitibꝰ determinat phs. vj. ethic. Si aūt habitꝰ ſit ꝑfectiuus ꝑtis appetitiue erit habitꝰ ⁊ virtus moralis. de q̄bus determinat phs. ij. ⁊. iiij. ethic. de ſingulis in ſpāli in ſequentibꝰ determinat̄.

Eſt et alia diuiſio habitꝰ: alius bonꝰ alius malus. Habitus bonus eſt q̄ diſponit ad actū ⁊ modū cōuenientē nature. Modus aūt cōueniens nature eſt bonū. ⁊ tales ſunt habitꝰ ꝟtutū q̄ regulant̄ a rōne: que ſꝑ ꝑcat̄ ad optima. Habitꝰ ꝟo mali nature diſcōueniunt q: ſunt cōtra rōneȝ nc̄gtum importāt receſſum a recta rōne. Tales ſūt habitꝰ vicioꝝ. De habitibꝰ bonis ſimul cū malis infra determinat̄. vbi poſt quelibet habitū bonū agit̄ de ſpāli vicio ſibi oppoſito: ꝓ eo ꝙ oppoſita iuxta ſe poſita magis eluceſcūt. Sūt nihilominꝰ alie due diuiſiōes magiſtrales habitꝰ. q̄s ponit. s. Bonauē. ij. diſ. xxix.

Pria diuiſio habitꝰ q̄dā ſt̄ pure motiui. quidā pure cognitiui. q̄dā ꝑtim motiui ⁊ ꝑtim ꝯgnitiui. Scd̄a diuiſio habitꝰ q̄dā ſt̄ innati. q̄dā infuſi. q̄dā acq̄ſiti. q̄dā ꝑtim infuſi ⁊ ꝑtim acq̄ſiti. Quinti ſt̄ habitus quodāmō innati ⁊ quodāmō acq̄ſiti. qualis ē ꝯſcia. de hac duplici diuiſiōe habitꝰ dictū eſt. j. tractatu ca. xlij. in fine.

Quātū ad q̄ntū de cōꝑatiōe habitus ad actus ⁊ oꝑatiōes ab eo ꝓcedentes. Cōſiderandū ꝙ habitꝰ in ordine ad actꝰ ab eo ꝓcedentes ſic pōt notificari. Habitus eſt diſpoſitō reddēs potentiā facilē reſpectu alicuiꝰ actus. Notificatio hec aliqualiter claret ex dictis ſupra in ſcd̄o notabili. Potentie nanq; ꝑncipales in nobis. ſ. intellectꝰ voluntas ⁊ appetitꝰ ſenſitiuus q̄ ex ſe nō habēt determinatū modū oꝑandi. indigent habitibꝰ diſpoſitiuis determinantibꝰ ⁊ abilitantibꝰ eas ad actus ſuos. nam potētie dicte cōꝑant̄ ad habitus ſicut ad id q̄ oꝑant̄ actꝰ ⁊ finis debite faciliter ⁊ expedite attingit̄. nā habitꝰ ſt̄ expeditiōes, ꝓmptitudines: facultates habilitates ad oꝑatiōes potentiaꝝ dictarū: ad q̄s nō ſūt abiles ꝑ aliqd̄ ſui. Habitui nāq; attribuunt̄ q̄tuor ꝯditōes. ſ. ꝙ ē illud q̄ habens oꝑat̄: facilit̄: delectabilit̄: expedite ⁊ ꝓmpte. ſic potētia intellectiua ad ꝯgnitōȝ figurarū geometricarū nō eſt abilis ꝑ ſeipſam: ſed ꝑ aliqd̄ accidēs qd̄ eē hȝ in ea. ſ. ꝑ habitū ſcīe geometrie. ſic aptitudo volūtatis ad bn̄ oꝑandū politice: eſt ꝑ habitꝰ ꝟtutū politicarū: ⁊ aptitudo voluntatis ad oꝑa meritoria: eſt ꝑ hituȝ grē ⁊ ꝟtutū infuſaꝝ quas deꝰ oꝑat̄ in nobis. Exemplifari pōt de habitu ⁊ actu ꝑ differentiā inter grauitatē lapidis ⁊ actualē motū eiꝰ. Sicut eīm grauitas eſt qualitas ꝑmanentis nature manens ſꝑ in lapide: qn̄ actu nō mouet̄ ſ; quieſcit. ſiue eſt ſurſum detentus ſiue deorſum iacens ſꝑ ponderat ſua grauitate. Motus ꝟo lapidis eſt res ſucceſſiua ⁊ eſt actus grauitatis. nam illum motū lapidis deorſuȝ cauſat forma eiꝰ ſubſtantialis mediante grauitate. ⁊ quanto grauitas eſt maior tanto forma Lapidis mediante ea maiorem et velociorem poteſt cauſare motuȝ

Sūt ergo in lapide tria diſtincta.ſ.forma
ſubſtantialis lapidis:grauitas lapidis la
pidi inherens ⁊ motus deorſum.ſic ad ꝓ
poſitū (applicādo exemplū de lapide ad
habitū charitatis ⁊ ad actū dilectiōis ab
ea ꝓcedente) in hoīe tria ſunt cōſideran
da. Primū eſt voluntas q̄ correſpondet
forme lapidis. Scōm eſt charitas habitꝰ
voluntati inherens. Terciū eſt actualis
dilectio corrñdens motui lapidis q̄ dile
ctio actualis eſt q̄ſi motꝰ voluntatis. Et
ſicut poſſunt eſſe forma ⁊ grauitas lapi
dis ſine motu q̄ eſt actus vt cum lapis q̄
eſcit:ſic pñt voluntas ⁊ habitus charita
tis eſſe ſine actu dilectionis. vt in puero
aut dormiente. Vñ habitꝰ hꝫ ſe ſicut vita
ꝑma cōcurrens in vitā ſcd̄am.ſ.in actuꝫ
Et laudabilior eſt actꝰ ſcd̄s q̄ꝫ actꝰ ꝑmꝰ ⁊
habitual' tñ.qꝛ potentia q̄libet iūcta ſuo
actui ſcd̄o laudabili ⁊ bono ꝑfectior ē ⁊ ſi
ni ſuo cōiunctior q̄ꝫ in habitu tepido ſolo
manens q̄ſi ſopita ⁊ ſomnians. Dicit enī
phus.ij.de aīa.ꝙ actus ꝑmus ⁊ habitu
alis eſt ſicut ſomnus.actus ſcd̄s ⁊ actua
lis ſicut vigilia. ¶ De gratia genera
liter abſolute ⁊ in ſe cōſiderata.

Capitulum iij.

De grā generalit̄ abſolute ⁊ i ſe cōſiderata.

V Niuerſitatꝫ creator queadmodū
ꝑ ihm xp̄m v̄bū icreatuꝫ (qd̄ ē in
mente ſūmi artificis lux plena rō
nibꝰ viuentibꝰ ⁊ eternis) ſpeculū intelle
ctuale (in q̄ exemplarit̄ cūcta relucēt que
ad ꝑfectionē totius ꝑceant̄) Exemplar
eternū totiꝰ machine mundialis. diuer
ſis rerū generibꝰ ſ̄m magis ⁊ minus. na
turarū v̄tutum ⁊ opationū nobilitates di
ſtribuit.cū multa manifeſtatiōe bonitatꝫ
ſ̄m variā ſuiꝑſiꝰ ſummi boni ꝑticipatio
nem qd̄ ꝑfecte ab aliqua vna creatura ca
pi non poterat.ꝓpter qd̄ ⁊ diuerſas cōſti
tuit deus rerum ſpecies ad vniuerſi con
ditionē. Pariformiter ⁊ humani generis
recreator per Jeſum xp̄m verbum incar
natū (in ſacroſancto virginali vtero vni
us humilis ⁊ abiecte in oculis ſuis puel
le) exemplar totius ſanctitatis imitatiōe
dignīſſimū ⁊ ſpeculū clariſſimū.in q̄ om
nis gratie virtutis ⁊ ſapientie plenitudo
refulget.ex multa charitatꝫ beniuolentia
diuerſa largit̄ gratiaꝝ chariſmatū:dona
diuerſa reuelat miſterioꝝ archana diuer
ſa graduū ⁊ prelationū officia:diuerſa tā
dem virtutū ꝓbet exempla.ita ꝙ vni dat
imitari vnū alteri alterū.ſic ꝙ iuxta mul
tiformē gratiarū ꝑticipationē multimo
da xp̄i ꝑfectio ſic diſtribuit̄:vt ſimul repe
riat̄ in omnibꝰ. Nec tñ in aliquo vno ſo
lo ſ̄m omnimode plenitudinis totalitatē
refulget.ſed quilibet ſtatus ⁊ gradus pro
ſue menſure modulo ſ̄m plus ⁊ minus:
ſ̄m iſtiuſmodi exemplar xp̄m ihm influē
tiam ſuſcipit gratiaꝝ. Cum igit̄ xp̄s ihs:
verbum incarnatū ſit plenum gratia cha
ritatis in affectu: ⁊ veritate ſapientie in in
tellectu.ſapiaꝫ ⁊ ſciam v̄itatꝫ edocuit ſ̄m
triplicem modū theologie.ſ. Simbolice:
ꝓprie ⁊ myſtice.vt ꝑ ſimbolicā recte vta
mur ſenſibilibus.ꝑ ꝓpriā recte intelligibi
libꝰ.ꝑ myſticā rapiamur ad ſupmētales
exceſſus.gratiā charitatis infudit:q̄ cum
ſit de corde puro (ꝑ declinationē mali) ⁊
cōſcientia bona (ꝑ ꝓſecutiōeꝫ bonoꝝ) ⁊
fide nō ficta (id eſt fictili ⁊ fragili:ſꝫ ꝯ ad
uerſa forti) totā animā rectificat ſ̄m tri
plicē ipſius vim. rōnalem videlꝫ cōcupi
ſcibilē ⁊ iraſcibilē. ¶ Cōtinētia capl'i.

Cōtinentia capituli.

Igit̄ anteq̄ꝫ ſpecialiter dicat̄ de multi
farijs gratiarum chariſmatibus per ihm
xp̄m abunde infuſis: in hoc capitulo ex
tat dicendum de gratia generaliter abſo
lute in ſe conſiderata videlicet quantum
ad diuerſitatem acceptionis. Conſide
randū primo ꝙ gratia iuxta diuerſas ſui
nominis rationes multipliciter accipitur
Eſt enī gratia ſ̄m nominis ſignificationē
donum donatio vel amor. Et dicit̄ a gra
tis quod ſignificat ſponte.ſine cauſa ſine
ſpe remuneratōis. Gratia igit̄ dicit̄ tri
pliciter:vel gratiſdans vel gratiſdatum:
vel gratumfaciens. Primo modo gratia
gratiſdans dicitur improprie.vt ſic deus
vel diuina voluntas dicitur gratia. deus

enim ſola charitate nulla ſui neceſſitate:
(Spe videlicet remunerationis) Ex ſuꝑ
effluentiſſima ſue bonitatis clementia ſi
ne noſtris meritis (Nihil cauendi mali.
nihil faciendi boni.nihil patiendi aduer
ſi.per hec tria meremur) dedit nobis bo
na fortune.bona nature.bona gratie. pri
ma bona nominat magiſter in.ij.di.xxvij
bona minima.ſecūda bona media.tercia
bona mag̃. Bona fortune ⁊ minima ſūt
bona temporalia exteriora.ſcꝫ diuitie di
gnitates honores ⁊ ſimilia que ex quadā
fortuna plus quādoq̄ꝫ dātur illis qui na
tura ⁊ virtutibus inferiores ſunt alijs nō
tamen ſine aliqua dei ꝓuidentia.licet ſe
pe cedit eis ad malū ex merito ſuo. Bo
na nature et media ſunt.bona naturalia
ſpectantia ad complementū nature. hec
natura cōtulit in triplici differentia. Vel
ſpectant ex parte corporis. Nam deꝰ de
dit membrorum integritatem. complexi
onis ſanitateꝫ.ſexus nobilitatē. Unde
Plato de tribus deo regratiabatur vide
licet ꝙ eum fecit hominem non beſtiam:
grecū non barbarum. In nobili ſexu. vi
rum ⁊ non mulierem. Ex parte ſenſus de
dit viuacitatem ſenſuum. Auditum acu
tum.viſum perſpicuum.ſermoneꝫ diſer
tum. Ex parte anime dedit potētias ani
me. Intellectiuam.volitiuam.ſenſitiuaꝫ
ingenium clarum.iudicium rectum.ani
mū bonū. Bona gratie ⁊ magna ſunt
virtutes quibꝰ beneviuitur. Sciencie q̄
bus recte intelligitur. Et cetera bona de
genere bonorum ſicut predicare. ieiuna
re.orare ⁊ ſimilia.de quibus dictuꝫ eſt.j.
tracta:ca:xxv.dubio.vj. Promiſitq̄ꝫ bo
na glorie que oculus non vidit nec auris
audiuit nec in cor hominis aſcendit que
preparauit deus diligentibus ſe. Secū
do dicitur gratia quaſi gratiſdata. ſic eſt
donū gratiſdatū ſine meritis: vnde Apo
ſtolus ad Roma.xj.arguit Si gratia dei
iam non ex operibus alioquin gratia nō
eſſet gratia.quod enim redditur ex operi
bus debitū eſt.non gratia. Gratia gra
tiſdata dicitur quadrupliciter. Cōmuniſ
ſime.cōmuniter ꝓprie ⁊ ꝓpriiſſime. Cō
muniſſime gratia dicit̄ donum gratiſda
tum. Donum vero quoddam eſt increa
tum:quoddam creatum.quoddā cōcrea
tum.quoddam ſuperadditū. Increa
tum donum dicitur ſpirituſſanctus q̄ di
citur gratia increata. dicit̄ autē ſpūſſan
ctus gratia ſ̄m ꝙ dicitur donum ⁊ dr̄ do
num ſ̄m ꝙ dicitur amor. Ipſe enim ſpi
rituſſanctus ſ̄m ſuam ꝓprietatem amor
eſt ⁊ vt amor ꝓcedit a patre ⁊ filio. ⁊ ideo
quia donum eſt ideo amor eſt. quia nihil
eſt donum niſi ratione amoris. Nā ſi ali
quid detur ex timore non eſt donum ꝓ
prie.imo redemptio: Similiter ſi det̄ ex
cupiditate non eſt donum ſed queſtus.ſꝫ
donum ꝓprie eſt ex amore ⁊ liberalitate ⁊
ſine coactione. Nam in omni dono ꝑmo
donatur amor. Et ſic ſpirituſſanctus dici
tur gratia quia donum ⁊ dicitur donū qꝛ
amor. Et hoc eſt illud glorioſum donum
de quo Johis.xiiij. Ego rogabo patrem
⁊ alium paraclitum dabit vobis. Spiri
tuſſanctꝰ eo facit nos gratos deo quo fa
cit nos deiformes: hoc autem facit quia
amor eſt. Spirituſſanctus operat̄ in no
bis effectiue habitum ⁊ motum charitat̄
Gratia etiam dicitur donum creatum
⁊ ſ̄m hoc dona indita ⁊ naturalia dicun
tur gratie gratiſdate quia dantur ſine no
ſtris meritis.vnde.j.Cor.ij. Ut ſciamus
q̄ data ſūt nobis ⁊c̄.gloſa dedit nobis deꝰ
naturā vt eſſemus.animā vt viueremus
mentem vt intelligeremus ⁊ ſine ꝓceden
ti merito: ergo natura et anima ſunt gra
tie gratiſdate. Gratia etiam dicitur do
num a deo nobis concreatū. Et hoc mo
do ymago dei in nobis.ſ. ꝙ nos ſumꝰ ad
ymaginem dei eſt gratia. Gratia etiam
dicit̄ donū ſupadditū ſiue ordinat ad ſa
lutē ſiue nō vt ſcientie naturales ſpecula
tiue ⁊ practice. ⁊ alij habitꝰ intellectuales
hoc ei donū nō ꝯcreat̄ in anima ſed poſt

ſupaddiť potētijs aīe. Gr̄a ꝓprie dicta
dī donū a deo gratiſdatū. vł ad vtilitatē
ꝓpriam vt fides ſpes timor ſeruilis. infor
mēs vel ad vtilitatē ꝓximi. de qua Apl'š
j. Cor. xij. Alij daṫ ꝑ ſpiritū ſermo ſapiē
tie ⁊c. vel ꝓpter gloriā dei. de qua Apl'us
ibidem. Quoſdam poſuit deus in eccl'ia
p̄mum apoſtolos ⁊c. Tercio diciť gr̄a
a gratificor caris. hoc eſt gratū fieri. et ſic
gratia diciť ꝓpriiſſime. gratia gratūfaciēs
Gratū eñ facit ꝓprium ſubiectum deo di
gnum. ⁊ acceptum opus eius ꝓpter beati
tudinē. hec Alexander in. iij. q. lxix. in mł
tis articulis. Ultimo dicitur gratia pre
mium gratie qđ cōſequiť gratiā: ſicut vi
ta ſiue gloria eterna. ⁊ in hoc ſenſu diciť
Johis. j. de plenitudine eiꝰ accepimꝰ oēs
⁊ gratiā ꝓ gratia. ſ. vitā eternā. Glo. Gra
tiā glorificationis ꝓ gratia iuſtificatiōis.
Et zacha. iiij. Adequabit gratiā gratie eꝰ
Quia ꝟo vita eterna noiaṫ gloria. nomia
tur ⁊ gr̄a ad Roma. vj. Gr̄a dei vita eter
na. Igiť cū gratia gratumfaciēs ⁊ gloria
nō differunt ꝑ eſſentiam vt ca. xxxij. pate
bit. Idcirco ⁊ gloria poteſt noiari gratia
gratūfaciēs ꝓpriiſſime dicta. Pro clari
ori gratie acceptionis noticia eſt ſequens
Theorica.

Gratia iuxta nois rationē ē triplex ſcꝫ
Gratiſdans ⁊ Gratiſdatū donū ⁊ Gratū
faciens donū. Gratia gratiſdans eſt diui
na volūtas. Gratia gratiſdatū donū tri
pliciť accipiť. ſcꝫ Cōmuniſſime. Cōmu
niter ⁊ ꝓprie. Cōmuniſſime gratiſdatū
donū eſt triplex. Increatū Creatū Con
creatum. Increatū eſt ſpūſſanctus. Cre
atū eſt anima rationalis. Concreatū eſt
ymago dei. Cōmuniter donū ſupaddi
tū habitus intellectuales. Proprie ſit
dupl'r aut ad vtilitatē aut ad honorē dei.
Si ad vtilitatem ſic eſt dupl'r vel ad vtili
tatē ꝓpriā vł ꝓximi. Si ad vtilitatē ꝓpriā
ſic fides ſpes timor ſeruilis. informes. Si
ad vtilitatē ꝓximi ſic eſt ſermo ſapientie
ſcientie. Ad honorē dei ap'latus. ꝓphetia

miraculoꝝ opatio. Gratia gratū fa
ciens eſt donum ꝓpriiſſime gratia. In pre
ſenti charitas ⁊ ē vł gr̄a gratūfaciēs vł ei
inſeꝑabiliť ꝯiūcta. i futuro gl'ia etna q̄ eſt
gr̄a ꝯſumata. Cōſiderandū ſcdo ꝙ s.
bō. i. ij. diſ. xxvij. In declaratiōe lr̄e ⁊ i cē
tiloq̄o ponit ipiꝰ grē q̄drimēbrē ꝑtitionē
ad ſupradictā reducibilē dicēs. Et notā
dū ꝙ ſcdm nomen gr̄a diuerſimode acci
piť. Accipiť ei gr̄a vnomō largiſſime. ⁊
ſic ꝯphēdit dona nālia ⁊ dona gratuita.

Accipiť minꝰ cōiter. ⁊ ſic ꝯphēdit gra
tiā gratiſdatā ⁊ gratiā gratūfacientē. Et
nō ꝙ gr̄a gratiſdata cōiť a theologꝫ diciť
gr̄a q̄ bonis ⁊ mal' ꝑt cē cōis. ⁊ ꝑlificaṫ in
hoie ſm mūificētiā largitoris. Gra ꝟo gra
tūfatiēs ſolū iuſtis ꝯuenit q̄ ſūt ꝑditi ca
ritate. Accipiť ťcio gr̄a ſtricte. ⁊ ſic ꝯp
hēdit gratiā gratūfacientē ⁊ gloriā. Ac
cipiť etiā magꝫ ſtricte. ⁊ ſic noiat tm̄ grāꝫ
gratūfacientē. Conſiderandū tercio ꝙ
alia ē gr̄a magiſtral' diſtinctio. qm̄ ⁊ e. bō.
in ſuo ponit breuiloq̄o. Gra dī tripl'r. p̄
mo gn̄aliter ⁊ ſic gr̄a dī adiutoriū diuinū
creature liberaliť ⁊ grat̄ ipenſū ⁊ idifferē
ter ad quēcūqꝫ actū ⁊ ſine hmōi grē adiu
torio nō poſſumꝰ aliq̄d efficē nec durare
ineē cuiꝰ rō ē. Nā ſpūs rōnal' de nihilo ꝓ
ductꝰ ineſſe ē i ſe defectiuꝰ tēdit i nō eē. ꝙ
ꝟo ſaluaṫ ieſſe idiget ſꝑ adiutorio diuine
ꝑñtie manutenētie ⁊ influētie ꝑ quāꝫ ma
nuteneť ineſſe. q̄ ꝗuis ſit gn̄alis i creatu
ris. noiaṫ tm̄ noie grē. qr nō ex debito ꝓce
dit. ſ ex liberalitate bonitatꝫ diuie. Se
cūdo gr̄a dī ſpecialiť adiutoriū diuinitꝰ
datū. vt q̄s ꝑparet ſe ad ſuſcipiēdū ſpūſ
ſancti donū q̄ ꝑueniat ad meriti ſtatū ⁊ ſi
nē hac nullꝰ ſufficienť facit qđ i ſe ē. vt ſe
ꝑparet ad ſalutē. ꝓpť qđ dictū ē ꝙ nō ſu
mꝰ ſufficiētes cogitare aliq̄d a nob̄ q̄ſi ex
nobis ſ ſufficiētia nr̄a ex deo ē. cuiꝰ rō eſt
qr ſpūs rōnal' cū ex nihilo ſit eſt natura li
mitata ⁊ egena in ſe recuruꝰ amās ꝓpriū
bonū. ꝑ ſe nō aſſurgit ad rectitudinē iuſti
cie ꝑfecte. hinc ē ꝙ ad hoc ꝙ ſe ꝑparet ad

donū ſupne grē cū ſit recuruꝰ indiget do
no alterius gratie gratiſdate maxime pꝰ
lapſam naturā: ꝑ quā abilis efficiť ad bo
na moralia que ſunt bona ex circūſtantia
que nullo modo poſſunt dici bona niſi ꝓ
cedant ex intentione recta. videlꝫ ꝙ non
ꝓpter nos ſed ꝓpter ſummū bonum fiāt.
ad quod non aſſurgit ſpiritus noſter re
curuus niſi preueniať a deo per aliquaꝫ
gratiam gratiſdatam. Tercio gratia dī
citur ꝓprie adiutorium datū diuinitus ad
merendū. qđ quidem diciť donum gra
tie gratumfacientis. ſine quo nullus pōt
mereri: nec in bono ꝓficere nec ad eternā
ꝑuenire ſalutem. Cuius ratio eſt. qr ſpūs
rōnalis eo ꝙ de nihilo ſit a deo ꝓductus
totaliter eſt deo obnoxius: ⁊ deus bonis
eius non indiget: nihil poteſt facere de ſe
⁊ ꝓpria ex virtute ꝓpter qđ deum ſibi cō
ſtituat debitorē ⁊ maxime mercedis eter
ne que deus eſt. niſi per diuinam conde
ſcenſionem. Hinc eſt ꝙ ad hoc ꝙ faciat
bona opa meritoria mercedis eterne cuꝫ
totaliter ſit deo obnoxius et debitor ſui.
indiget dono gratie gratumfacientis per
quā deus ſibi condeſcendat prius acce
ptans ſuam imaginem ⁊ voluntateꝫ quā
operationem ex ipſo manantē quia cum
cauſa ſit nobilior effectu nullus poteſt fa
cere ſe meliorem nec facere opus deo pla
cens niſi prius placeat ipſe. vt deus priꝰ
ipſum reſpiciat q̄ꝫ ad munera eius. Et iō
omnis radix merendi fundaṫ in gr̄a gra
tumfaciente cuius eſt facere hominē deo
dignum. ꝓpter qđ nullus poteſt eam me
reri merito cōdigni ſed ſolum merito cō
grui Ipſa autem habita mereť ſuiipſius
augmentum in ſtatu vie per bonum eius
vſum merito condigni. vt aucta mereať
⁊ perfici in patria ⁊ gloria ſempiterna ab
ipſo deo cuius eſt gratiam infundere au
gere ⁊ perficere ſm cooperationem volū
tatis noſtre ⁊ ſm ꝓpoſitum ſiue benepla
citum ꝑdeſtinationis eterne. Iſta triplex
gratia innuiť in verbis apoſtoli. j. Cor.

xv. vbi ait. Gratia dei ſum id qđ ſum. Ec
ce p̄ma. ⁊ gratia eius in me vacua non fu
it. ecce ſecunda. ⁊ gratia dei ſꝑ in me ma
net. ecce tercia.

De ſapientia p̄mo habitu intellectuali Capitulum iiij.

Secundo iuxta ordinē premiſſum in p̄mo cap'lo determinādū eſt de habitibꝰ intellectualibꝰ ſingillati *(margin: De ſapia p̄mo hitu intellectuali)*
q̄ ſť q̄nqꝫ vicꝫ Sapia: intellectꝰ: ſcientia:
prudētia ⁊ ars. Primo de ſapia in hoc. c.
Tandē de ceteris hitibꝰ ca. ſeq̄nti. In
hoc ergo cap. q̄nqꝫ occurrūt determinā
da. Primū de neceſſitate ponēdi habitꝰ.
Scdm de ſufficientia habituū intellectu
aliū. Terciū de ſapientie multiplici acce
ptiōe. Quartū de nature ſapiētie declara
tione. Quintū de theologia ſapientia xp̄i
anoꝝ. Sextū de metaphiſica ſapiētia pa
ganorū. Quātū ad p̄mū Conſiderandū: *(margin: A)*
ꝙ ſm primariā nature inſtitutōem (ꝓut
dicit. s. Bona.) hō creatus fuit abilis ad
quietis cōtēplationē. ⁊ iō deꝰ ipm̄ poſuit
in paradiſo deliciaꝝ. Dederat eñ deꝰ ho
mini in ſua creatōe tria bona ſibi: origina
liter inſerta. Primo intellectuali lumine
eū plene illuſtrauit. cū ꝑ vires appꝑhenſi
uas intellectum videlicet ⁊ rationem ce
teraſqꝫ vires cognitiuas: clare diſcerne
ret ſeipſum ⁊ mundum iſtum qui fuerat
factus propter ipſum. ac etiam ipſum de
um mundis ⁊ intellectualibus oculis ac
mentalibus extaſibus (⁊ ſi non per eſſen
tiam) intueretur. Secundo ab omni fe
ce concupiſcentiarum eum preſeruauit.
Cum ſcilicet per vires appetitiuas volū
tatem. ſcilicet concupiſcibilem ⁊ iraſcibi
lem ceteraſqꝫ vires appetitiuas ſibi in
ditas: omnimodam pacem ⁊ tranquilli
tatem poſſideret. Cum (breuiter) omne
quod debuit clare intellexit. atqꝫ ſine ap
petitu contrario ſe quauis cōtraditione.
Immo cum delectatione appetijt: ſicut

ſe debere appetere rōnis iudicio intelle-
xit. Tercio ex ꝑte corꝑis dedit ei omnē
ſufficientiā ſine indigentia. ſanitatez ſine
infirmitate nec mortalitatē expectauit q᷑
viuens erat in gl'iam transferend⁹. Si ꝓ-
ceptū diſcipline ad ꝓbationem obedien-
tie (Geñ. ij. De ligno ſcientie boni ⁊ ma-
li ne comedas) ſeruaſſet. ſed homo auer-
tens ſe a vero lumine ad cōmutabile bo-
num: incuruatus eſt ꝑ ꝓpriam culpam et
totum genus humanū (qd' in eo fuit per
rationē ſeminalē ⁊ ex eo ꝓdijt) infecit ꝑ
culpā originalem videlz ignorantia intel
lectum: cōcupiſcentia ⁊ malicia affectum
Corpuſq; multiplici defectu. indigentia:
neceſſitate: infirmitate: tandēq; mortali-
tate ⁊ incineratiōe ſubegit. Itaq; hō ex-
cecatus in intellectu ⁊ incuruatus in affe
ctu in tenebris ſedet ⁊ lumen celi non vi-
det Niſi ſuccurrat᷑ ⁊ per habitus intelle
ctuales luminoſos contra ignorantiam.
Et habitibus virtualibus ⁊ virtuoſis cō
tra cōcupiſcentiam ⁊ maliciam. ⁊ per ha
bitus artium mechanicarum contra de-
fectum indigentiam aliaſq; neceſſitates
multiplices. ꝓpter hec inuenta eſt omnis
philoſophia vel artis diſciplina. videlicz
ꝓpter habitus intellectuales Theorica q̄
diuidit᷑ in theologiam: phiſicam ⁊ Ma-
thematicam. Propter habitus virtuales
inuenta eſt philoſophia practica: que tri-
partit᷑ in Ethicam Iconomicam ⁊ Poli
ticam. Propter neceſſitatem corpoream
inuenta eſt mechanica: que diuidit᷑ in ſe-
ptem ſpecies de quibus infra dicitur.

Oritur ad ſecundū. de habituum intel
B lectualium ſufficientia. Conſiderandū
ꝙ ſanctus Bonauentu. in ſuo libello de
reductione artium ad theologiam ſubti-
lem ⁊ perutilem docet ſufficientiam habi-
tuum intellectualium. quos illuminatio-
nes ſeu lumina nominat. Nam lumini ſi
ue luci et calori in corporalibus corre-
ſpondet cognitio ⁊ amor in ſpiritualibuſ
Unde ſancti lucent cognitione ⁊ ſcientia
ſiue habitu luminoſo in intellectu. et ar-
dent amore in affectu. Unde ſanctus
Johannes baptiſta (vt dicitur Joh. v.)
Erat lucerna lucens ⁊ ardens. de hoc cla
rius dictuz eſt primo tractatu cap. xxviij
in fine. Dicit igit᷑ ſanctus Bonauen-
tura. Omne datum optimuz ⁊ omne do
num perfectum de ſurſum eſt deſcendēs
a patre luminum. Jacobi primo. In hoc
verbo tangitur ordo illuminationis ⁊ ſi-
mul cum hoc inſinuatur multiplicis lu-
minis ab illa fontali luce liberalis ema-
natio. Licz autem omnis illuminatio in-
terna ſit cognitio Poſſumus tamen ra-
tionabiliter diſtinguere: vt dicam⁹ ꝙ eſt
lumen exterius. ſ. lumen artis mechani-
ce. quod illuminat reſpectu forme artifi-
cialis. Lumen interius. ſ. lumen cognitio
nis phiſice. quod illuminat reſpectu veri
tatis intellectualis. Lumen ſuperius ſcz
lumen gratie ⁊ ſacre ſcripture ſiue theo-
logie. quod illuminat reſpectu veritatis
ſalutaris. Primum ergo lumen quod
illuminat ad figuras artificialeſ que qua
ſi exterius ſunt ⁊ propter ſupplendā cor
poris indigentiam reperte dicitur lumen
artis mechanice: que quodammodo ſer-
uilis eſt ⁊ degenerat a cognitione philo-
ſophie. recte poteſt dici exterius. Et illud
ſeptuplicatur ſm ſeptem artes mechani
cas quas aſſignat Hugo de ſancto victo
re in dydaſcolicon vt patebit. Secun-
dum lumen quod illuminat ad veritates
intelligibiles perſcrutandas eſt lumē co-
gnitionis phiſice. qd' ideo dicitur interi⁹:
quia interiores cauſas ⁊ latentes requi-
rit: ⁊ hoc propter principia diſciplinaruz
⁊ veritatis naturalis. que homini natu-
raliter ſunt inſerta. Et hoc triplicat in ra-
tionalem: naturalem ⁊ moralem. Ter-
cium lumen quod illuminat ad veritatez
ſalutarem: eſt lumen ſacre ſcripture ſiue
theologie. quod ideo dicitur ſuperius. q᷑
ad ſuperiora ducit manifeſtando que ſūt
ſupra rationē. Et etiā q᷑ non ꝑ inuētionē

ſꝫ ꝑ inſpirationē a patre luminū deſcēdit
qd' licet ſit vnum ſm literalem intellectū
eſt tamen triplex ſm ſenſum myſticum ⁊
ſpiritualem. In omnibus enim ſacre ſcri
pture libris preter literalem ſenſum quē
exterius verba ſonant concipitur triplex
ſenſus ſpiritualis ſcz Allegoricus Tro-
pologicus ⁊ Anagoicus. Dictorū lu-
minum ſufficientia patet in ſequenti tri-
membri theorica.

Theorica ſpeculatiua doctrinarum. ¶ Theorica ſpeculatiua doctrinarum.

Illuminatio omnis eſt a patre lumi-
num deſcendens. eſt triplex. vel eſt lumē
exteri⁹ vel lumen interi⁹ vel lumē ſuperi⁹
Lumen exteri⁹ artis mechanice eſt du
plex aut eſt ad ſolacium aut ad comodū
Si ad ſolacium ſic eſt theatrica ars ludo
rum. Si ad comodum ſiue ꝓfectum exte
rioris hominis: tunc aut eſt ad operimē-
tum: aut ad alimentum: aut eſt ad vtriuſ
q; adminiculum. Si ad operimentum:
aut de materia leui ſic eſt lanificium: aut
de materia dura ſic eſt armatura ſeu ars
fabrilis. Si ad alimentum quia cibamur
vegetabilib⁹ ⁊ ſenſibilib⁹. Si vegetabili-
bus ſic eſt agricultura. Si ſenſibilib⁹: ſic
eſt venatio. Si ad vtriuſq; adminiculuz
aut defectum ſupplendo. ſic eſt nauiga-
tio aut nocumentum remouendo. ſic eſt
medicina. Lumen interius cognitionis
phiſice illuminat intelligentiam ad veri-
tates intelligibiles perſcrutandas per tri
plicem philoſophiam. Aut inquantuz re
git ad veritatem Morum: rerum ſermo-
num. Primo ad veritatem morum ſiue
vite motiuam: ſic eſt Moralis que atten
ditur vel reſpectu vite proprie ſic eſt mo-
naſtica: vel reſpectu familie ſic eſt ycono
mica: vel reſpectu multitudinis ſic eſt po
litica. Secundo ad veritatem rerum ſi
ue ſcientie cognitiuam: ſic eſt naturalis:
ſm tres rationes formales vel in compa

	Materiam
ratione ad	Animam
	Diuinā ſapientiā

Ad materiam. ſic dicuntur rationes ſe
minales: ſic eſt phiſica proprie dicta: que
conſiderat rerum generationem ⁊ corru
ptionem ſm virtutes naturales ⁊ ratio-
nes ſeminales. Ad animam. ſic dicun-
tur rationes intellectuales ſic eſt mathe-
tica que conſiderat formas abſtrahibileſ
ſm rationes intellectuales. Ad diuinā
ſapientiam. ſic dicuntur rationes ydea-
les ſic ē Metaphiſica: que reducit oīa
entia ad vnum principium a quo exierūt
ſm rationes ydeales. Tercio ad veri-
tatem ſermonum ſiue doctrine interpre-
tatiuam ſic eſt ſermocionalis. que vel no
tum facit mentis conceptum: vel mouet
mentis conceptum. Si notum facit men
tis conceptum. ſic eſt Grammatica: que
eſt ad exprimendum que reſpicit rōnem
vt apprehenſiuam. Et quia ratio appre-
hendit per ſermonem congruuz. hinc eſt
ꝙ hec ſcientia cum ſequentibus duabus
circa ſermonem conſiderat. Si mouet
vel ad credendum vel ad amorem ⁊ odi
um. Si ad credendum: ſic eſt logica: que
eſt ad docendum: que reſpicit rationem
vt indicatiuam: ⁊ quia ratio indicat per
ſermonem verum: hinc eſt ꝙ hec ſcientia
etiam circa ſermonem conſiderat. Si ad
amorem vel odium ſic eſt rethorica: que
eſt ad mouendum que reſpicit rationem
vt motiuam. ⁊ quia ratio mouet per ſer-
monem ornatum. hinc eſt ꝙ triplex ſcien
tia predicta tres has poſſiones circa ſer-
monem conſiderat. Lumen ſuperius
Theologie lz ſit vnum ſm ſenſum litera
lem: eſt tamen triplex eius ſenſus ſpiri-

	Allegoricus.
tualis	Tropologic⁹
	Anagoicus

Allegoricus quo docemur quid credē-
dum ſit: ⁊ reſpicit fidem. Circa hanc inſu- Prim⁹ ſen-
dare debet ſtudium doctorum. hoc do- ſus.
cet Auguſtinus quem ſequitur Anſhel-
mus in rationatione. Tropologicus: Secundus.
quo docemur quomodo viuendum ſit:

Tercius. ⁊ reſpicit mores. Circa hos inſudare debet ſtudium predicatorum. hoc docet gregorius quem ſequitur bernardus in predicatione. Anagoicus quo docemur qualiter deo adherendum ſit ⁊ reſpicit finem vtriuſq;. Circa hoc inſudare debet ſtudium contemplatiuorum. Hoc docet Dyoniſius quem ſequitur Richardus in contemplatione. Hugo ẜo omnia hec id eſt omnes tres ſequitur. Aduertendum etiam ꝙ in dicta habituum ſufficientia dumtaxat mentio fit de tribus habitibuȝ: videlicet arte ⁊ ſcientia: ſub qua triplex continetur philoſophia. Et de ſapientia ſub qua Theologia ⁊ metaphiſica. Naȝ prudentia (vt infra dicitur) que eſt directiua actuum virtutum moraliuȝ ſub philoſophia continetur morali. Intellectus autem eſt habitus principioruȝ vel ſpeculabilium ſub philoſophia naturali continetur: vel agibilium ſic reducitur ad philoſophiam moralem. Q̄tuȝ ad tercium de ſapientie multiplici acceptione.

D Conſiderandum ꝙ ſapientia a ſanctis ⁊ philoſophis multipliciter accipit̃. Prima eſt ſapientia eſſentialis et increata De qua dicitur illud Sapientie ſeptimo. Omnium eſt artifex: omnia proſpiciens. Quod vtiq; eſt intelligendum: de beatiſſima trinitate. Nam vt dicit ſanctus Auguſtin⁹. Sicut inſeparabiles ſūt in eſſentia ita inſeparabiliter operantur ab extra Nam ab intra ita pater gignit filium ꝙ filius non gignit ſed eſt genitus. ⁊ pater ingenitus ⁊ ſpirituſſanct⁹ ab vtroq; procedens: non illi ab eo. Sed ab extra quo ad proprietates perſonales (In mundi creatione: conſeruatione: gubernatione) qđ operatur pater: idem ⁊ fili⁹: ⁊ ſpirituſſanctus. vnde xp̄s ait Iohānis vj. Pater meus operatur vſq; modo et ego operor. Sicut autem omnium diuinarum perſonarum eſt vna eſſentia potentia ⁊ bonitas: ita ⁊ vna ſapientia. que non eſt aliud ẜm Auguſtinū ꝙ̄ ipa eſſentia. Naȝ ⁊ ſi in nobis aliud ſit eſſentia aliud ſapientia. quia quoddaȝ accidens adueniens nobis poſt eſſentiam. non ſic in deo cum nil accidat ei. Sed vt dicit Boecius. Accidens in deo tranſit in ſubſtantiam: hoc qđ in nobis eſt accidens. vt ſapientia bonitas ⁊ huiuſmodi. In deo eſt ipſa ſubſtantia ſeu eſſentia. Diſtinguitur tamen anobis ſapientia dei a ſua eſſentia per noſtrum intellectum ratione quia alia rōne conſideramus eius eſſentiam: inquantum per eam ſubſiſtit. et eius ſapientiam inquantum per eam nouit oīa ⁊ diſponit ad debitum finem. Secūda ſapientia perſonalis ⁊ incarnata eſt dei filius. cui per appropriationem attribuit̃ ſapientia ꝓut dictum eſt. ij. tractatu capitulo. xxxj. in fine. vnde dicit̃ Eccli. primo. Fons ſapientie verbum dei in excelſis. ⁊ j. Cor. j. aplus dicit xp̄m dei virtutem et dei ſapientiam. De cui⁹ eterna generatione dicit. s. Bona. in opuſculo lignum vite Sup̱ verſiculo. Iheſus ex deo genitus. Cum ihm audis ex deo genitum. caue ne ment⁊ tue oculis infirmū aliqđ carnalis cogitatiōis occurrat. Quin potius columbino ⁊ aquilino intuitu: ſimpliciter crede ac perſpicaciter contemplare Quō ab illa eterna luce: ſimul immenſa ⁊ ſimpliciſſima ⁊ fulgentiſſima ⁊ ſumme archana: coeternus ⁊ coequalis ⁊ cōſubſtantialis ſplendor oritur q̄ tota eſt virtus ⁊ ſubſtantia patris generat⁊. in quo pater omnia diſpoſuit ab eterno per quem fecit et ſecula. factaq; gubernat ⁊ ordinat ad gloriam ſuam. partim per naturam: ptim p̱ gratiam: ptim p̱ iuſticiam: ptim p̱ miſericordiam vt nihil in mundo inordinatum relinquat. Et hec ſapientia. Primum exiuit vt Hugo dicit ſup̱ ꝓlo. ang. ierarchie p̱ creaturam mundi ⁊ manifeſtauit ſe in operibus ſuis ⁊ cepera tvideri viſibiliter inuiſibilis per effectū ſuum viſibilē. Et ille exitus ſapientie cauſabat in ſenſib⁹ noſtris exteriorib⁹ quandam noticiā eternorum ſcientialē. q2 ẜm aplm inuiſibilia dei a creatura mūdi p̱ ea q̄ facta itellecta cōſpiciunt̃ ſempiterna q̄ȝ virt⁹ ei⁹ ⁊ gloria et diuinitas. Et illud lumen ſapientie aliquem cauſat ſaporem in ſenſibus vt dicit pſ̄. Delectaſti me dn̄e i factura tua ⁊c̃. Secūdo vt dicit Hugo ibidem exiuit ſapientia patris incarnata et facta ē lumen in teſta vt nos illuminaret ⁊ ad patrē reuocaret vt patet in deductione auctoris libri ſeptem itinerum eternitatis.

E Tercia eſt ſapiētia hūana que ẜm ſctm̄ bonā uen. in. iij. diſtin. xxxv. quadrupliciter accipitur. ſc3 cōmuniter. minus cōmuniter proprie. ⁊ magis ꝓprie. Communiter Sapientia dicit cognitionem rerum generalem. Et includit in ſe diuerſas ſcientias. Non ſolum illas que ſunt de creaturis verum etiam illas que ſunt de creatore. Hanc Aug⁹ in libro. xij. de trini. ⁊ magiſter in. iij. diſtin. xxxv. Diffiniens ſapientiam dicit. Scientiam rerum diuinarum ⁊ humanarum. id eſt ceterarum rerū creatarū in quibus manifeſtatur ſumma dei ſapientia. Et etiam phyloſophus in p̄ma phyloſophia dicit ſapiens eſt qui omnia nouit ẜm ꝙ conuenit.

Phyloſophia deſcribitur.

Phia deſcribitur. Sapientia communiter dicta eadem eſt cum phyloſophia quam Iſidorus in li. in libro Ethymologiaȝ paucis adiectis: (quēadmodū s. Aug⁹) ſub nomīe phyloſophie ſic diffinit. Phyloſophia eſt diuinarum humanarumq; rerum cognitō cum ſtudio bene viuendi coniuncta. In qua diffinitione Cognitio ponitur ꝓ genere Cum autem ſubiungit̃. Rerum diuinarū humanarūq; tangit̃ obiectū phyloſophie. Pro quo notandum. Res dicitur diuina tribus modis primo per eſſentiam. ⁊ ſic ſolus deus dicit̃ diuinus. Secundo aliquid dicit̃ diuinuȝ. quia verſat̃ circa res diuinas vt circa deuȝ ⁊ intelligē tias. Et ſic Metaphiſica ⁊ ſimiliter theologia dicit̃ diuina. ſic ⁊ metaphyſicus dicitur diuinus. Tercio dicitur quia nō eſt libere operabile a nobis. Unde res diuina dicitur quia habet alia principia ⁊ alias cauſas a nobi. libere agentibus Iſto modo celum et intelligentie ⁊ omnia entia naturalia dicunt̃ res diuine. Illa eīn habent aliam cauſam q̄ȝ intellectum noſtrum. Conſtat enim a natura vel inſtituente naturaȝ. vt a deo. Sic ſimiliter dicitur res humana duobus modis. Primo quia habet humanitatem, ⁊ ſic homo dicitur res humana. Secundo res humana dicitur cauſatiue quia cauſatur ab homine. Et res humana ē res nō habēs alias cauſas ⁊ alia principia a nobis libere agentibus. vt ſunt entia rationis (Sylogyſmus ſcilicet oratio propoſitio) quarū principium eſt intellectus. Similiter ſic virtutes morales et eorum vicia dicūtur res humane. Horum enim principiuȝ eſt voluntas que eſt potentia libera. vnde ⁊ tercio Ethicoꝝ dicitur. Nos ſumus domini ⁊ rectores noſtrarū operationum a principio vſq; in fineȝ. Dicitur vltimo in diffinitione phyloſophie. Cum ſtudio bene viuendi coniūcta. per hoc innuitur ꝙ ſtudium phyloſophie ordinatur in vitam moralem ſicut in finem. Dicit̃ enim iij. Ethicoꝝ. Non tm̄ ſtudem⁹ vt ſciam⁹ ſed vt boni efficiamur. Recte ergo plato dixit phyloſophiam eſſe ſtudium mortis perfectionē virtutis. hoc eſt phyloſophia eſt ſtudium mortificandi vicia et carnalia deſideria. Corrolarie ſequitur primo ꝙ phyloſophia vt hic eſt diffinita. capitur communiter pro apprehenſione et cognitione cuiuſlibet entis non curando an ſit ens increatum ſiue res diuina p̱ eſſentiam vt eſt deus. de quo eſt ſapientia theologica Uel ens reale cauſatum a natura. Uel ens rationis cauſatum a nobis. Loquendo tamen de phyloſophia ꝓprie prout diuiditur in naturalē moralē ⁊ rationalē. ſic theologia nō dicit̃ phyloſo-

phia quia non cõnumeratur inter alias ſciētias nec alicui parti phie ſupponitur: ſed eſt ſuperior ad omnes ſcientias.etiaꝫ ad metaphyſicaꝫ naturalē. ⁊ ad ius omne canonicum ⁊ ciuile ⁊ omnis ſcientia inferior dꝫ reſoluē ſuas ambiguitates ad theologiaꝫ.⁊ interpretatio debet ſumi ꝑ theologiam,ꝑſertim in his que ſalutē reſpiciunt. Correlarie ſecundo.ꝙ phus eſt homo diuinaꝝ rerum humanarumqꝫ cognitionem habens ⁊ tramitem beneviuēdi retinens. Et ſm Auguſti.in.viij.libro de ciui.dei.ca.ij.Hoc nomen phus inuētum eſt a pitagora.Antiqui enim ſapientes dicebātur Zophi id eſt ſapientes.videbatur autem Pitagore hoc eſſe nomē arrogantie ⁊ ſuperbie. Unde noluit dici zophus id eſt ſapiens.ſed phyloſophus: id eſt amator ſapientie Dicitur enim philoſophus a philos greco quod ē amor latine ⁊ zophia ſapientia quaſi amator ſapientie.Ideo hoc nomen philoſophus ē nomen virtutis ⁊ ſolis virtuoſis cōuenit quia ad eſſe phyloſophum duo requiruntur. Primo ꝙ habeat ſcientiam diuinaꝝ ⁊ rerum humanarum.Secundo ꝙ viuat bene moraliter. Phyloſophus eñ vt philoſophus ſemper ſequitur dictamē recte rationis. Phyloſophia autem proprie dicta ē triplex.naturalis.rationalis. moralis.Cuius ſunt multe ſpecies a phyloſophis ordine miro tradite. vt ſub naturali comprehendatur metaphyſica . De eſſentijs rerum Mathematica de numeris ⁊ figuris Phyſica de motibꝰ.Sub rationali.Grāmatica. Logica.Rethorica. Sub morali.Ethica.yconomica.politica Quibus addite ſunt artes mechanice.de quibus infra dicetur extenſe. Secūdo ſapientia humana ſm ſanctū bonauētu.ſupra ſumit minus cōmuniter.ſic ſapientia dicit cognitionem ſublimem ſcilicet eternarum rerum.j.Corinth.xij. Alij datur ſermo ſapiētie.id eſt cognitio eternorum,Alij ſermo ſcientie id eſt cognitio

Phus.

creatorum.vt patebit infra de gratijs gratiſdatis capitulo.viij.Et phyloſophꝰ dicit Sapientia eſt cognitio cauſaruꝫ altiſſimarum.Sic ſapientia dici poteſt ꝑmus habitus intellectualis.de quo in preſenti capitulo principalis eſt intentio vt patebit.. Tercio ſapientia dicitur proprie ⁊ nominat cognitionem dei ſm pietatem que cognitio attendit in cultu latrie quē exhibemus deo per fidem ſpem ⁊ charitatem.Unde Auguſtinus.xiiij.de ciuitate dei exponens illud Job Ecce pietas ē ipſa ſapientia.Dicit ꝙ pietas ⁊ ſapientia idem eſt qđ Theoſebia a theos quod eſt deus ⁊ ſebes pietas quaſi diuinus cultꝰ. Qui conſiſtit in tribus virtutibus theologicalibus ſm eundem in principio enchiridion.vbi dicit ꝙ fide ſpe charitate colitur deus.Sic pietas eſt pars potentialis iuſticie.de qua infra dicitur capitul'.xxij.

Quarto ſapientia dicitur magis proprie ⁊ nominat cognitionē dei experimētalem.Et ſic eſt vnū de ſeptem donis ſpiritusſancti.Cuius actus conſiſtit in deguſtando ſuauitatem dei.Qui quidē actus partim eſt cognitiuus partim affectiuus Ita ꝙ in cognitione inchoatur ⁊ in affectione conſūmatur. de qua infra dicitur: vbi de ſeptem donis ſpiritusſancti determinatur capitulo.xxviij. Ultra has q̄tuor predictas acceptiones ſapientie humane.Sapientia accipitur communiſſime apđ ſtoycos ⁊ morales philoſophos ſicut fuerunt Socrates Seneca Boetius Qui nihil aliud vocant ſapientiam ꝙ collectionem omnium virtutum intellectualium ⁊ moralium.Et iſto modo Sapiens eſt idem qđ perfecte virtuoſus ſic ſapientia includit omnem virtutem.Nā ad ſapientem pertinet determinare illud quod eſt formale in q̄libet virtute.Propter quod in.ij.Ethicorum diffinitur virtus ſic. Uirtus ē habitꝰ electiuꝰ imediate ꝯſiſtens,ꝑut ſapiēs determiabit.⁊ iō ſapiētia que eſt cuiuſlibet virtutis dicto modo

Uirtus.

determinatiua inducit ad omnē virtuteꝫ ⁊ ſic accipit ſapientia in libro Sapientie ꝑut dicunt lira ⁊ holgot. Nomen eñ libri cōiter accipit a materia de qua tractatur. Nam in libro ſapientie nō tractat de aliqua virtute intellectuali vel morali: ſꝫ de omni virtute. ⁊ ideo nomen ſapientie non ponit ibi ꝓ dono ſupnaturali nec ꝓ virtute intellectuali.ſꝫ ꝓ ſumma ꝟtutum totali. Quātum ad quartū de ſapientie nature declaratione tria occurrunt. Primū de differentia ſapientie ⁊ alioꝝ habituū itellectualiū.Scđm de duplici ſapia bona ⁊ mala. Terciū de ſapiētia hitu intellectuali. Conſiderandū ꝓ primo.ꝙ ſm platonē ⁊ Ariſtotelē.vj.ethic.q̄nqꝫ ſūt habitus intellectuales.Sapia:intellectꝰ: ſcia:prudentia ⁊ ars.Et dicunt habitꝰ intellectuales.q: ſūt in intellectu ⁊ ꝑficiūt et determinant intellectū:q̄ ex ſe eſt indeterminatus ⁊ indifferens ad cognitionē veri ⁊ falſi:boni ⁊ mali:vt dictum eſt ſupra.c.ij. Et primi tres habitus ſunt in intellectu ſpeculatiuo.alij duo prudentia ⁊ ars in intellectu practico. Prudētia tñ (vt infra dī caplo.xvij.) ſi ſit habitus intellectualis q̄tum ad eſſentiā.eſt tñ habitꝰ ⁊ virtus moralis q̄tum ad materiā. Amplior tñ differentia habituū intellectualiū claret in.j.tractatu.ca.xxx. In diuiſiōe intellectus in ſpeculatiuū ⁊ practicum. Cōſiderandū ſcđo.ꝙ duplex eſt ſapiētia bona ⁊ mala.ꝑma eſt habitꝰ intellectualis: de qua hic intēdit. De ſcđa dī Hiere.iiij. Sapientes ſunt vt faciant mala. Aplus ad Ro.viij.Sapientia huius mundi inimica eſt deo.dicit aūt hmōi ſapientia mala ſapientia:improprie ꝑ quādā ſimilitudinem. Bonum enim dicit dupliciter.vno modo quod eſt vere bonum ⁊ ſimpliciter perfectum.Alio modo dum aliqđ bonū ſm aliquā ſimilitudineꝫ qđ ſcꝫ eſt in malicia perfectum.ſicut dicit bonus vel perfectus latro.qui ſcit ſubtiliter modos inuenire ⁊ media ad furandum.⁊ ſicut circa ea que ſunt vere bona ē aliqua altiſſima cauſa que eſt ſummū bonum quod ē vltimus finis per cuius cognitionem dicitur homo vere ſapiēs:ita ⁊ in malis eſt adinuenire aliq̄d ad quod alia referunt: ſicut ad vltimum finem. per cuius cognitionem hō dicitur ſapiens ad male agendum.Quicunqꝫ enim auertit avero ⁊ debito fine neceſſe eſt vt aliquē finem indebitum ſibi ꝯſtituat.vnde ſi preſtituat ſibi finem in bonis exterioribus terrenis:vocatur ſapientia terrena.q: aurum ⁊ argētum ⁊ ſimilia de terra tollunt. Si in bonis corporalibus vocat ſapientia animalis q̄ ꝓcedit ex cōcupiſcentia carnis .cuiuſmodi ſunt homines animaliter ⁊ brutaliter viuentes.Si in aliqua excellentia vocat ſapientia dyabolica.ꝓpter imitationem ſupbie dyaboli.de quo dicit Job.xl. Ipſe eſt rex ſuꝑ omnes filios ſupbie. quales fuerunt mali phi.de quibꝰ dicitur ad Ro.j.dicentes ſe eſſe ſapientes.ſcꝫ ex ſuperbia ſtulti facti ſunt.Tales etiā fuerunt magi id eſt ſapientes pharaonis et Nabuchodonoſor. hec ſapientia nominat in canonica Jacobi.iij.Terrena animalis ⁊ dyabolica. Conſiderandū tercio ꝙ ſapientia habitus,ꝑut eſt intellectualis.eſt cognitio altiſſimarū cauſarum:ꝑ quā de alijs certiſſime iudicat ſm quam omnia ordinant.vt dicit primo metap. quia iudicium perfectuꝫ ⁊ vniuerſale nō poteſt haberi niſi per reſolutionē ad primas cauſas . Et ideo non ſolum iudicat de concluſionibus de quibus eſt ſcientia ſed etiam de principijs quorum eſt intellectus.Conſiderat etiam ſapientia altiſſimam cauſam que deus eſt,et per cauſaꝫ iudicatur de effectu.⁊ per cauſam ſuperiorem de cauſis inferioribus.Ideo ſapientia habet iudicium de omnibꝰ alijs habitibus intellectualibus ⁊ preeminet ipſis. Cauſa ꝟo altiſſima ſm quam ſapientia habet iudicare:dupliciter poteſt cōſiderari vel ſimpliciter vel in aliquo genere.Ille ergo qui cognoſcit cauſam altiſſimam in aliquo genere et per eam poteſt

ſ

de oīmbus iudicare ⁊ ordinare dicit̃ eſſe
ſapiens in illo genere: vt in medicina qui
bñ ſcit iudicare de ſanitate ⁊ ꝑ que amit-
tit̃ ⁊ per que acquirit̃ ⁊ reparat̃ dicit̃ ſa-
piens medicꝰ. Qui autem cognoſcit cau
ſam altiſſimam ſimpliciter qui deus eſt:
dicitur ſapiens ſimpliciter inquantum ꝑ
regulas diuinas: quas docet ſcriptura:
omnia poteſt iudicare ⁊ ordinare ſaltem
ad ſalutem pertinentia. vnde dicit phus
vj. ethic. ꝙ ille dicitur ſapiens vniuerſali-
ter ⁊ ſimpliciter: qui in omni ſcientia eſt
perfectus tam diuinorum ꝙ̃ humanorū:
tam ꝑncipiorum ꝙ̃ principiatorum: ha-
bens noticiam ꝑfectam ⁊ cauſarum pri-
marum. vnde ſapientia ad omnes ſcien-
tias excellentiam habet quandam. ſicut
cor ad membra reliqua animalis. Ad-
uertendum etiam ꝙ ſapientia ꝓut eſt ha-
bitus intellectualis reſpiciens intellectū:
dicit̃ a ſapere qđ eſt ſapientiam habere.
qꝛ ſicut guſtus eſt aptus ad diſcretionẽ
ciborum: ita habens ſapientiam habitū
intellectualem aptus eſt ad dinoſcentiā
rerum ⁊ cauſarum circa diuina ⁊ agenda

Stulticia. Et huic ſapientie opponitur ſtulticia: vt
dicit Greg. in moralibus tanꝙ̃ contraria
ei que dicta eſt a ſapere ſm̃ Iſid. impor-
tat quandam hebetudinem cordis ⁊ obtu-
ſionem ſenſuum. ⁊ ſtulticia eſt eadem cū
inſipientia. vnde dicit̃ inſipientia quaſi ſi-
ne ſapore diſcretionis. Et precipue dicit̃
eſſe aliquis ſtultus ⁊ inſipiens qui deficit
in ſententia iudicij circa altiſſimam cau-
ſam: accipiens pro cauſa altiſſima ⁊ pro
vltimo fine aliquod bonum creatū ⁊ ani-
male. Sumitur etiam nomen ſapientie a
ſapore quod eſt habere ſaporem. vnde di-
citur Eccleſiaſtici. vj. Sapiētia enim do-
ctrine ſm̃ nomen eius eſt. vt ſic eſt guſta-
tio ſpiritus affectualis. Sic nominat ſa-
porationem experimentalem dei ⁊ eſt pri-
mum donum ſupremū ſpiritusſancti ea-
dem cum theologia myſtica de qua infra
dicet̃.

¶ De theologia ſapientia xpianorū. h

Circa quintum ad quintum quatuor occurrūt
diſcutienda. Primū de theologie ſupra
omnes ſcientias ꝑeminentia. Scđm de
theologie ⁊ ceterarum doctrinarum diffe-
rentia. Tercium de ſubiecti theologie cō-
uenientia. Quartum qualiter theologia
ſm̃ nomen ſuum dicit̃ diuina ſapientia.
Quintū de bipartite theologie ſufficien-
tia. Sextum de vtriuſꝙ teſtamenti cōti-
nentia. Conſiderandum ꝑmo ꝙ ſapiē-
tia q̄ a domino deo eſt (de ſe ꝑdicat ꝑ me
reges regnant) vſitato nomine Theolo-
gia dicit̃. In omnibus ſcientijs ſi q̄d pul-
crum eſt illud approbat ⁊ decorat. ſi q̄d
noxium ⁊ turpe illud abijcit. porro ſi q̄d
ſuperfluum eſt reſecat: ſuppleus ſi quid
fuerit diminutum. Omnes alias ſcienti-
as ſibi ſubditas habet velut ancillas. Si-
cut ſcriptum eſt ꝓuer. ix. Sapientia mi-
ſit ancillas ſuas vt vocarent ad arcem:
verticem videlicet ſublimiſſimū verita-
tis fidei theologiceꝙ ſapientie que ſuper
omnem ſpeculationem philoſophicā ex-
tollitur ⁊ dignitate ⁊ vtilitate antefertur
Ipſa enim philoſophia cum in naturalē
⁊ rationalem ⁊ moralem diſtinguat̃. phi-
loſophia quidem naturalis lꝫ doceat co-
gnoſcere creaturam non tamen creatorē
Rationalis vo lꝫ doceat concludere ho-
minibus non tamen dyabolo. ⁊ philoſo-
phia moralis lꝫ doceat acquirere virtu-
tes cōſuetudinales non tñ docet acquire-
re charitatem. Noſtra vo philoſophia. ſ.
ſapientia theologica: hec omnia opatur.
Docet enim cognoſcere deum: dyabolo
reſiſtere. charitatiſ exercicijs inſudare. hec
eſt diuinorum pigmentorum apoteca de-
lectabilis ſuper mel ⁊ fauum. Hic quoꝙ
theſaurus deſiderabilis ſuper aurum et
lapidem precioſum. Hic fons eſt nihilo-
minus de loco voluptatis egrediens ec-
cleſie militantis irrigans paradiſū. Cō- I
ſiderandum eſt pro ſecundo: prout dicit
Alexander parte. j. q. j. membro. j. Eſt ſci-

De theolo gia ſapien xpianorū

entia perficiens cognitionem ſm̃ verita-
tem. Eſt ſcientia mouens affectū ad bo-
nitatem. Prima eſt cognitio ſm̃ viſum ⁊
ideo dicitur ſcientia abſolute. Secunda
eſt vt cognitio ſm̃ guſtum. ⁊ ideo debet
dici ſapientia a ſapore affectionis. ſm̃ ꝙ
dicitur Eccleſiaſtici. vj. Sapientia ſm̃ ſu-
um nomen. Theologia igitur que perfi-
cit animam ſm̃ affectum mouendo ꝑ bo-
na principia ad affectum timoris et amo-
ris dei ꝓprie ⁊ principaliter eſt ſapientia.
Prima phyloſophia ſeu metaphyſica q̄
eſt theologia phyloſophorū ⁊ paganorū
que eſt de cauſa cauſarum perficiens co-
gnitiuam. ſm̃ viam artis ⁊ ratiocinatio-
nis minus proprie dicitur ſapientia. Ce-
tere vero ſcientie que ſunt de cauſis con-
ſequentibus ⁊ cauſatis non debēt dici ſa-
pientie ſed ſcientie. Unde per hoc dicen-
dum ꝙ doctrina theologie eſt ſapiētia vt
ſapientia. Phyloſophia vero prima que
eſt cognitio cauſarum primarum que ſūt
bonitas ſapientia ⁊ potentia. eſt ſapiētia
vt ſcientia. Cetere vero ſcientie que con-
ſiderant paſſiones de ſubiectis per ſuas
cauſas ſunt ſcientie vt ſciētie. Or the-
ologia dicitur diuina ſapientia patꝫ etiā
ex ratione nominis Theologia eñ dicit̃
a theos quod eſt deus ⁊ logos ſermo q̄ſi
ſciētia ⁊ cognitio de deo. Theologica nā-
ꝙ doctrina dicitur diuina quia a deo: de
deo. ⁊ ductiua ad deum. A deo qđ con-
uenit etiam alijs ſcientijs quia omnis ſa-
pientia a domino deo ē. Eccli. j. ſed tamē
aliter conuenit ſacre ſcripture. Eſt eñ ve-
rum vt verum ⁊ eſt verum vt bonū. vtrū-
ꝙ autem eſt a ſpiritusſancto. Sed cū acci-
pitur verū vt bonum. illud bonum aut ē
bonum morale. aut eſt bonum gratuitū.
Si gratuitum ſic eſt aſſimilatio ad ſpiri-
tumſanctū qui eſt bonitas. Hinc ē ꝙ an-
thonomatice (id eſt ꝑ excellentiā) dicit̃
theologia tradita a ſpūſācto. In alijs ve-
ro ſcientijs ſpeculatiuis eſt acceptio veri
vt veri. In practicis vero moralibus ⁊ ſi

ſit acceptio veri vt boni. non tamen vt bo-
ni gratuiti ſed moraliter. vnde non dicū-
tur edite a ſpiritusſancto. Omis nāꝙ hu-
mana ſcientia eſt acquiſita per inuentio-
nem vel doctrinam. ſed theologica diſci-
plina eſt inſpirata non acquiſita. q̄tū ad
edificationem. ſicut. ij. ad Timotheū. iij.
Itē de deo dr̃ eſſe theologica ſapiētia. et
non ſicut alie velut phyloſophia ꝑma. qꝛ
non agunt de deo ſm̃ miſterium trinitat̃
vel ſm̃ ſacramentum humane reparatio-
nis. Item theologia eſt ductiua ad de-
um. ꝑ principia timoris ⁊ amoris ex fide
iuſticie ⁊ miſericordie dei. quod non con-
uenit alicui ex alijs ſcientijs. Unde dicit̃
Deutro. vj. Diliges dominū deū tuū. ⁊c.
⁊ infra dominū deum tuum timebis ⁊c.
Et Exodi. xx. Ego ſum deus zelotes vi-
dicans ⁊c. ⁊ faciens miſericordias ⁊c. Ex K
his ſequitur ꝙ theologia non cōnumera-
bitur alijs ſcientijs vt alicui parti phylo-
ſophie ſupponatur. Conſiderandum
eſt ꝓ tercio. ꝙ ſubiectum materia ſiue ob-
iectum circa quod theologia negociatur
eſt duplex ſm̃ Alex. pte. j. q. j. videlꝫ ma-
teria circa q̄ eſt ſacra pagina ⁊ materia d̄
qua. Materia circa q̄ ſunt res vel ſigna
Nam dicit Auguſtinus de doctrina xpi-
ana. ⁊ poſt eum Magiſter in. j. diſt. j. Or-
res alie ſunt quibus fruendum eſt. que. ſ.
nos beatos efficiunt. Pater videlicet fili-
us ⁊ ſpiritusſanctus. Res quibꝰ vtendū
eſt mundus eſt ⁊ in eo creata. Res vero
que fruuntur ⁊ vtuntur. nos ſumus ⁊ an-
geli ſancti. de hoc clarius dictum eſt pri-
mo tractatu de fruitione ⁊ vſu actibꝰ vo-
luntatis. xxxv. ⁊. xxxvj. capitulis. Signa
ſunt quorum vſus eſt in ſignificando et
iuſtificando ſicut euangelica ſacramēta.
Sacramentum enim eſt ⁊ inuiſibilis gra-
tie viſibilis forma. Unde ſacramentū di-
citur quod ita ſignum eſt gratie dei et in-
uiſibilis gratie forma nō igitur tm̃ ſignā-
di gratia ſacramenta inſtituta ſunt ſed ⁊
ſanctificandi.

Materia de qua eſt ſacra ſcriptura po
teſt aſſignari tripliciter ſm illud dyoniſij
in hierarchia angelica. In vnaq̄q̄ re ſūt
tria Eſſentia virtus ⁊ operatio. ſcd̄m hec
triplex aſſignatur materia de qua diuina
rum ſcripturarū. ſi ſm rationem virtutis
dicit̄ q̄ materia diuitiarꝫ ſcripturarū eſt
xp̄s qui eſt dei virtus ⁊ ſapientia. j. Cor.
j. Xp̄s. ſ. integer caput ⁊ corpus. Xp̄us ⁊
eccleſia ſponſus ⁊ ſponſa. Iuxta gloſam
in ꝑncipio pſalterij q̄ nihil eſt in diuina
ſcriptura qd̄ nō ꝑtineat ad xp̄m vel ad ec
cleſiam. Si vero materia diuinarꝫ ſcptu-
rarum aſſignetur ſm rationē eēntie tūc
materia de qua eſt ſcriptura ſacra eſt de-
us ſiue diuina ſubſtantia cognoſcenda ꝑ
xp̄m in opere reparationis Quemadmo
dum eſt dicere de prima ph̄ia q̄ materia
circa quā ē ſunt omnia. Unde ⁊ dicit̄ eē
de omnibus quia eſt circa ens ſm omnē
ſui differentiā ſm differentes diuiſiones
entis. ſ. ens in potentia. ens in actu. Ens
vnum. ens multa. ens ſubſtantia ens ac-
cidens ⁊ hm̄oi. Materia de qua intentio
eſt prime ph̄ie eſt ens actu vnū qd̄ ē ſub-
ſtantia prima a qua om̄ia dependēt. Ita
materia circa quā ē ſacra ſcriptura ſunt
res ⁊ ſigna. Materia de qua principalis
eſt intentio eſt xp̄s vel diuina ſubſtantia
de qua dictum eſt vel opus reparationis

Si materia diuinarꝫ ſcripturarū aſſi
gnetur ſm rationem operationis q̄r ſum
ma cauſa que deus eſt declaratur ꝑ op⁹
reparationis ſiue recreationis ꝑ virtutē
xp̄i. vt in operatione cognoſcamus virtu
tem ⁊ in virtute diuinitatē. j. Roma. In-
uiſibilia dei. ſ. virt⁹ ⁊ diuinitas cognoſcū
tur ꝑ ea que facta ſunt. Nota ergo ſm
Hugonem de s. victore in ſententijs. q̄
opus conditionis eſt creatio mundi cum
elementis ſuis omnibus. Opus vero re-
ſtaurationis eſt incarnatio verbi cū om̄i-
bus ſacramētis ſuis. mundane ſiue ſecu-
lares ſcientie habent operatio conditio-
nis diuina ſcriptura materiam habꝫ ope
ra reſtaurationis. Et ſi obijciatur in ꝑn-
cipio Geñ. ſcriptura ſacra agit de operi-
bus conditionis. Reſpondet Hugo q̄ h̄
ſit minus ꝑncipaliter vt. ſ. manifeſtius fi
at opus reparationis. Non enim oſten-
di poſſet conuenienter qualiter hō repa-
ratus ſit niſi ꝑus oſtēderetur qualiter ſit
lapſus. Neq̄ lapſus eius conuenienter
oſtenderetur niſi prius qualiter a deo in-
ſtitutus fuerat exemplificaretur. Ad oſtē
dendum autem primam inſtitutionē ho-
minis oportuit vt totius mundi conſtitu
tio poneretur quia ꝓpter hominem fact⁹
eſt. Cōſiderādum quarto q̄ ſm docto
res eleuatos. Theologia eſt duplex Spe
culatiua ⁊ myſtica. Beatus enim Dyoni
ſius a conſcio diuinorū beato paulo edo
ctus cum diuiſiſſet theologiam ſpecula-
tiuam in ſymbolicam que vtitur corpali
bus ſimilitudinibus ad deum tranſlatis
ꝑ quas deus cognoſcitur vt q̄ de⁹ ē leo
lux agnus ⁊c̄. Et in ꝓpriam per quā ex ef
fectibus repertis in creaturis ꝑſertim ꝑ-
fectionibus ad extra conſurgimus ad co
gnoſcendum deū eo modo quo cauſa co
gnoſcitur per ſuum effectum (de hac the
ologia ſpeculatiua dicitur ad Romañ. j.
Inuiſibilia dei ꝑ ea que facta ſunt a crea
tura mundi intellecta conſpiciuntur. ſic
xp̄iani beniuolentiam dei ⁊ clementiā co
gnoſcunt ꝑ effectus operum. reſtauratio
nis. incarnationis. paſſionis redemptōis
hoc modo gentiles ph̄i deum cognouerūt
per opera cōditionis. ſ. q̄ eſt ens primū
vita a quo omnibus deriuatum eſt eſſe ⁊
viuere. ⁊ q̄ eſt primum mouens immobi
le ⁊ ꝑmus vnicus princeps omniū (Ua-
dem beatus Dyoniſius inuenit ꝑfectio-
rem modum deum cognoſcendi ꝑ abne-
gationem ⁊ ꝑ exceſſus mentales vt tanq̄
in diuina caligine videatur deus. hoc ē in
occulto ⁊ in abſcondito vbi poſuit de⁹ la
tibulum ſuum; (de caligine in qua cogno
ſcitur deus dictū eſt in. ij. tractatu. c. xvj
de raptu mentis in diuinam caliginem)
Exceſſus autem mentalis expientialiter
ab intra in cordibus deuotorum quo per

¶ Theolo
d…

ſapientie guſtum ⁊ per amorē vnitiuū (q̄
ſm Greg. cognitio quedam eſt) deus co-
gnoſcit̄ theologia myſtica appellat̄ My
ſticum enī abſconditū interptat̄: q̄ vtiq̄
eligibilior ⁊ ꝑfectior eſt q̄ theologia ſpe-
culatiua: ſicut dilectio perfectior cogniti
one ⁊ volūtas intellectu: ⁊ charitas fide.

Ut autē apertius ſciat̄ natura theolo-
gie myſtice: notent̄ ipſius differētie a the
ologia ſpeculatiua. Prima et ꝑncipa-
lis differētia ſumit̄ ex ſubiecto et potētia
Theologia ſpeculatiua eſt in potētia in-
tellectiua ſicut in ſubiecto: cuius obiectū
eſt verū. Myſtica vero eſt in potētia affe
ctiua ſuperiori apice mentis ſcꝫ ſindereſi
vt in ſubiecto cuius obiectū eſt bonū: vn
de Theologia myſtica eſt ſapia (id eſt ſa
pida ſcia) habita de deo dum ei ſupmus
apex affectiue potētie rōnalis cōiungitur
(q̄liter aūt ſindereſis inter vires affecti-
uas aie rōnalis ſit apex mentis: dictū eſt
ꝑmo tract. c. xlviij.) Conueniunt tn̄ theo
logia ſpeculatiua ⁊ myſtica i hoc q̄ vtra-
q̄ eſt in anie ſupmo apice. Apex enī anie
ſuperior quo aia ad deum ꝯuertit̄: habet
duas vires ſeu officia. Quī ipe eſt intelle
ctiuus ⁊ ſpeculatiuus ſummi veri: ⁊ vo-
catur intelligentia ſimplex: in qua theolo
gia ſpeculatiua reponit̄. Apex etiaꝫ anie
eſt affectiuus amatiuus guſtatiuus ⁊ ſa-
poratiuus ſummi boni: ⁊ vocat̄ volūtas
naturalis: ſiue ſindereſis: q̄ ſapiam ſum-
mum bonū deguſtat. Sapiētia nanq̄ eſt
amor ſiue ſapor ſummi boni: ⁊ eſt ſupre-
mum donum ſpūſcti eadem cum theolo
gia myſtica (vt dicit̄ ca. xxviij.) Correla-
rium oēs ſcie ponūtur in intellectu vt in
ſubiecto. Sola aūt theologia myſtica (q̄
ars dicit̄ amoris dei) ponit̄ in voluntate
naturali ſiue in apice mentis: ſcꝫ in ſinde
reſi. Preterea dum intelligētia vis ſu-
perior inter cognitiuas tranſit in affectū
taliū qualium ꝯtemplat̄: ipa dicit̄ q̄dam
modo leuare ſe ſupra ſe ⁊ ſuperferri. Inde
fit vt actus talis nominat̄ ſupermētalis
exceſſus vel ſupra ſpiritū. Huius rei exē-
plum eſt de aqua in vaſe: que dum appo
nitur igni caleſcit ꝑmo ſe continens in va
ſe. Sed dum ferueſcit ⁊ bulit: videt̄ q̄dā
modo ſeipām non capere ſed excedere et
ſuperferri virtute caloris: ſic mens nōdū
amore per theologiā myſticam caleſcēs:
dum ſine affectu in ſola cognitione theo-
logie ſpeculatiue iacet: intra ſeipām ſe cō
tinet. Sed ſpū feruoris amore concepto:
ſupergredit̄ q̄dammō ſemetipām: quaſi
ex ſe ſaltans atq̄ volitans: ⁊ ſic qd̄ in ſo-
lo intellectu ⁊ intelligentia fuit ſcia ⁊ the
ologia ſpeculatiua. Accedente ſapore af-
fectus: dicitur Sapia id eſt ſapida ſcia: ⁊
theologia myſtica ſcientia ex cognitione
veri: ſapiētia ex adiuncto amore boni: et
hec eſt ſcd̄a differentia theologie ſpecula
tiue ⁊ myſtice. Alia differētia quia ſpe-
culatiua theologia vtit̄ rōcinationib⁹ cō
formiter ad phiſicas diſciplinas nam ſco
laſticā ſiue litteratoriā eam q̄dam appel-
lant. Ad cuius adeptionem ſicut ad me-
thaphiſicā grāmaticā logicam et phiſicā
diſciplinā cū forti exercitio et claro inge
nio ꝑuenit̄: ita tn̄ niſi deſuꝑ fundat̄ grā
ſicut aplīs ⁊ multis alijs ſanctis. Myſti-
ca vero theologia ſic non verſatur in tali
cognitione lr̄atoria. Sed acquirit̄ meli-
us per penitentē affectum q̄ ꝑ inueſtigā-
tem intellectum: per vehemēs vicꝫ exer-
citium in virtutibus moralibus diſponē-
tibus animā ad purgationē. Et in theolo
gicis illuminantib⁹ eam. Et in beatificis
v̄tutibus ꝑficiētibus eam. Proporciona
biliter ad tres actus hierarchicos: q̄ ſunt
purgare illuminare ⁊ ꝑficere. Sed quī
plerūq̄ euenit etiā in brutis: vbi parū eſt
cognitionis ibi ſit maior affectio. Sequi-
tur q̄ ad comparandā huius myſtice the
ologie doctrinā non eſt opus magna ſci-
entia ꝑſertim acquiſita. Naꝫ cognitio ex
fide: q̄ deus eſt totus deſiderabilis: tot⁹
amabilis. Affectiua potētia ſi purgata: ſi
diſpoſita: ſi exercitata ſi fuerit illuminata
Cur nō in illū totū deſiderabilem amabi
lem ſiue plurimorꝫ ſtudio librorꝫ tota fer

tur totaq̃ꝫ rapiatur. Fallunt̄ ergo q̄uo
lunt ſemꝑ vel legere vel orare vocaliter
vel deuotionis verba a loq̄ntibus accipe
re: ſi putāt inde theologie myſtice ⁊ deuo
tionis grām familiarē ſibi comitari: ꝓſūt
hec ſed nō ſufficiūt. Eſto nanq̃ꝫ cōpungā
tur tales ad lectionē vel ſermonē: abſtu,
leris librū aut verbū: abibit illico comes
cōpunctio: nō aliter ꝙ̄ cū libro aut verbo
reuerſura. Ex quo concludit̄ alia diffe
rētia theologie ſpeculatiue ⁊ myſtice: qm̄
theologia myſtica licet ſit ſuꝑma atꝫ per
fectiſſima dei per amorem cognitio. Ipſa
tm̄ pōt haberi a quolibet fideli bono: etiā
ſi muliercula vel ydeota fuerit ſine lr̄is.
ꝓſuppoſita fide ſimplici: ⁊ plerūq̃ꝫ facili⁹
q̃ꝫ a viro magno ingenio ⁊ lr̄is ſacris pre
dito. De theologia aūt ſpeculatiua aliter
nullus ambigat. Nullus tm̄ ꝓprio voca,
bulo dici debet ꝯtemplatiuus vel ſapiēs
⁊ perfectus theologus: qui theologia ſpe
culatiua caruerit. Uult ergo aliq̄s eſſe et
dici vere ſapiēs: habeat vtrāq̃ꝫ theologiā
Illam vicꝫ affectus myſticaꝫ q̄ ſaporem
dat: ⁊ illā intellectus ſpeculatiuā q̄ ſcien
tie luminoſitatē preſtat: vt ꝯſtituat̄ ſapiē
tia .i. ſapida ſcia. Bonū eſt em̄ mel cū fa,
uo. Sapor ſcꝫ deuotionis myſtice: cū lu,
mine eruditionis ſpeculatiue. Aut ſi alte
ra carendū eſſet: eligibilius iudicaret̄ cōi
care in theologia myſtica ꝙ̄ ſpeculatiua.
Sicut optabilius eſt habere piuꝫ affectū
⁊ deuotum ad deū: ꝙ̄ intellectū frigidum
ſolo ſtudio illumīatū. Scientia quippe
inflat (intellige ſi ſola eſt) charitas edifi,
cat: plura alia de myſtica theologia dicū,
tur infra c. xxviij. de dono ſapiētie qđ idē
cum theologia myſtica. Conſiderandū
quinto ꝙ ſacra ſcriptura q̄ theologia dī
M in duo teſtamēta ſcꝫ in vetus ⁊ nouū di,
uidit̄. Uetus aūt (vt dicit. s. Bonauē. in
breuiloquio) occurrit nobis cū multitu,
dine librorꝫ. Habet em̄ libros legales hi,
ſtoriales: ſapientiales ⁊ ꝓphetales: ita ꝙ
ꝑmi ſunt quinq̃ꝫ. Scđi. x. Tercij quinq̃ꝫ.
Quarti ſunt ſex: ac ꝑ h̄ in vniuerſo. xxvi.

Nouū ſimiliter teſtamentū habet libros
his correſpondētes ſm̄ q̄druplicē formā
Nā legalibus corrn̄dent libri euangelici
hiſtorialib⁹ actus aplici. Sapientialibus:
eplē aploꝝ ⁊ maxime Pauli: ꝓphetalib⁹
liber apocalipſis: vt ſit cōformitas inter
vetus ⁊ nouū teſtamentū. Nō ſolū in cō
tinētia ſenſuū: verūetiā in q̄driformitate
partiū: in cuius figurā ⁊ cōſignificationē.
Ezechiel ꝓuidit rotas q̄tuor facierū: ⁊ ro
tam in medio rote: q2 vetus eſt in nouo ⁊
ecōuerſo. Et in libris legalibus ⁊ euāgeli
cis eſt facies leonis: ꝓpter excellentiā au,
toritatis. In hiſtorialibus eſt facies bo,
uis: ꝓpter excellentiā virtutis. In ſapien
tialibus eſt facies hoīs: ꝓpter prudentiā
ſagacē: In libris ꝓphetialibus eſt facies
aq̄le: ꝓpter intelligentiā ꝑſpicacē. Re,
cte aūt ſacra ſcriptura diuidit̄ in nouū ⁊
vetus teſtm̄: ⁊ nō in theoricā ⁊ practicaꝫ
ſicut phia: quia cū ſcriptura ſacra funda
tur ꝓprie ſuꝑ cognitione fidei: q̄ vetus eſt
⁊ fundamentū morū ⁊ iuſticie: ac toti⁹ re,
cte vite: non pōt in ea ſequeſtrari noticia
rerū ſiue credendorꝫ a noticia morū. Se,
cus aūt eſt de phia: q̄ nō tm̄ de virtute mo
rū: verūetiā agit de vero nuda ſpeculati,
one ꝯſiderato. Qm̄ igr̄ ſcriptura ſacra
eſt noticia mouēs ad bonū ⁊ reuocans a
malo: ⁊ h̄ ē ꝑ timorē ⁊ amorē: iđ diuidit̄
in duo teſtamēta: quorꝫ breuis eſt drn̄tia
timor ⁊ amor. Et quia quadrupliciter po
teſt aliquis moueri ad bonum ⁊ reuoca,
ri a malo ſcꝫ per precepta potentiſſime
maieſtatis: vel per documenta ſapiētiſſi,
me veritatis: vel per exempla et benefi,
cia innocentiſſime bonitatis: vel ex his oī
bus in vnum collectis: ideo tam in vete,
ri q̃ꝫ in nouo teſtamento ſunt quadrifor,
miplices libri traditi: continentes ſacraꝫ
ſcripturam ſcđm correſpondentiam ad
quatuor premiſſa. Nam libri legales mo
uent: per precepta maieſtatis oīpotētiſſi,
me: hiſtoriales: per exempla bonitatis in
nocentiſſime. Sapientiales: per documē
ta veritatis ſapientiſſime. Prophetiales

mouent ex omniū predictorum aggrega
tione ſicut in eis manifeſtiſſime apparet
vnde ipſi ſunt quaſi rememoratiui toti⁹
legalis ſapientie ⁊ doctrine. Nouum
teſtamentum ⁊ maxime quatuor euange
lia quatuor qualitatibus ſm̄ hieronymū
cōtexunt̄: que ſunt precepta: mādata: te,
ſtimonia ⁊ exempla. Precepta ſunt ad de
clinandum mala. Mandata ad facien,
dum bona. Teſtimonia ad credendū ve,
ra. Exempla ad imitandum honeſta. Ti
mor incutit̄ preceptis: fides roborat̄ te,
ſtimonijs. Spes erigit̄ exemplis. Chari,
tas conſūmat̄ mandatis. ¶ Continentia
libri ſententiarum. Agitur enim de ſe,
ptem in vniuerſo in ſcriptura tam noui
ꝙ̄ veteris teſtamenti. ſcꝫ de trinitate dei:
de creatura mundi: de corruptela peccati
de incarnatione verbi: de gratia ſpūſſan,
cti: de medicina ſacramentali: de ſtatu fi,
nalis iudicij. De quibus etiam agit̄ in li,
bris ſententiarꝫ. Nam in ꝑmo agitur de
diuinis: vt de trinitate perſonarꝫ: vnitate
eſſentie: ⁊ ꝑfectionibus eius: vt eternita,
te: omnipotentia: ſapientia: voluntate et
huiuſmodi. Et habet. xlviij. diſtinctiones
In ſcđo agitur de creatione angelorū
⁊ lapſu aliquorꝫ: ⁊ cōfirmatione bonorū:
de creatione hominis ⁊ lapſu eius: ⁊ pec,
cato originali: de opere ſex primorꝫ dierū
de gratia ⁊ libero arbitrio: de pctō actua,
li breuiſſime tm̄: ⁊ habet. xliiij. diſt. In
tertio de myſterio incarnationis: de vir,
tutibus theologicis: de donis ⁊ virtutib⁹
cardinalibus multum breuiter. Deinde
agitur de decem preceptis: ⁊ habet. xl. diſ.
In quarto agitur de ſacramentis de fi
nali iudicio ⁊ vltima reſurrectione ⁊ glo,
ria beatoruꝫ ⁊ pena reproborꝫ: ⁊ habet. l.
diſtinctiones: omniū. iiij. librorꝫ ſententia
rum numerus diſtinctionū habet̄ in ſe,
quenti verſu.

diſtinctiones primi libri: retrograde capiendo numerū	diſtinctiones ſcđi libri a prioribus ⁊ manent	Tertij libri	Quarti libri.
Mvxl. 48.	duo bis retrahe. 44.	terdena decem. 40.	ſimul lq̃ꝫ. 50.

5. 5. 40.

Suꝑ hoc libro ſententiarū facta ſunt
ſcripta inumera doctorꝫ: inter quos Ale
xander de hales ordinis minorū. Prim⁹
ſcripſit cōponendo: vnam ſummā: plenā
dubiorum: titulorum ⁊ queſtionum: pro
pter qđ fons vite Pariſius eſt vocatus.
Ipſe tamē morte ꝑuentus: ſummā imꝑ
fectam reliquit: nam in tertia operis ſui
parte. q. lxix. ꝓmittit ſe determinaturum
de virtutibus theologicis: donis fructib⁹
⁊ beatitudinib⁹: ſiliter in queſtiōe. lxxviij
ꝓponit determīare: de virtutibus cardi,
nalibus: ſed determinata in fine tertie ꝑ,
tis de fide: de ceteris nil determinat: ſimi
liter in quarta parte in principio promit
tit determinare de repatione imperfecta
q̄ fit ꝑ grām ſacrorꝫ: ⁊ de ꝑfecta repatōe
q̄ fit ꝑ grāꝫ ꝑfectā glorie ꝯſūmate. de pri,
ma repatiōe determiata: de alia nil dicit:
nec đ finali iudicio nec de vltima reſurre
ctiōe: nec de pena reproborꝫ: nec de ope
future glorificatōis. Alexāder tm̄ papa
q̄rtus (ꝓut legit̄ i cronicis ordinis mino
rum) doctrinam magiſtri Alexandri de
hales approbans ⁊ cōmendans vt ꝑ ma
giſtruꝫ Guilhelmū de militona idē opus
perfici poſſet: ſcripſit miniſtro francie: vt
de tota prouincia aliquos ſtudentes ad
hoc ydoneos eligeret qui eideꝫ magiſtro
aſſiſterent: vt eum ad dictū opus cōſū,
mandum fideliter adiuuarent. ¶ Conti,
nentia ⁊ correſpondentia veteris ⁊ noui
teſtamenti. Cum em̄ ſacra ſcriptura q̄
theologia appellatur: in duo teſtamenta
vetus ⁊ nouū diuidat̄: vetus inducit le,
gētes ad tiorē: ex cōminatōe penarꝫ a ꝑn
cipio biblie vſq̃ꝫ ad euangelia. Nouū vo
teſtm̄ inducit ad amorē: ex ꝓmiſſione ꝑ,
miorꝫ a ꝑncipio euāgeliorꝫ vſq̃ꝫ ad fineꝫ
biblie: vn̄ quēadmodū vet⁹ teſtm̄ diuidit̄
in q̄tuor ptes. vicꝫ i libros legales: hyſto
riales: ſapiales ⁊ ꝓphales. Pariformiter
⁊ nouū (in viſione Ezechiel) velut rota
appꝫ i medio rote: teſtō veteri ꝯformat̄

M Continētia libri ſniarū.

O Cōtinētia et corrn̄dentia ve. ⁊ noui teſtamenti.

Quadruplices igiꝰ ſunt libri teſtamē/
Legales ti veteris ⁊ noui in generali legales hyſto
riales ſapientiales ⁊ ꝓphetales. Legales
noui teſtamenti ſunt quattuor. Primus
liber legalis noui teſtamēti eſt liber euan
geliſte Mathei q̄ figuraꝰ in homie: q̄a lo
quiꝰ de humanitate xp̄i. Et habet capitu
la.xxviij. Scd̄us liber legalis noui teſta/
mēti eſt euāgeliſte Marci qui figuraꝰ in
leone quia loquiꝰ de reſurrectiōe xp̄i. Et
habeꝰ capitula.xvj. Tertius liber legalis
noui teſtamēti eſt euangeliſte Luce q̄ fi/
guraꝰ in vitulo: q̄a loquiꝰ de ſacerdotio
xp̄i ⁊ habet.xxiiij.capitula. Quartus lega
lis liber noui teſtamēti eſt euāgeliſte Jo/
hānis qui figuraꝰ in aquila: q̄ loquiꝰ de
diuinitate xp̄i. Et habet capitula.xxj. Et
quatuor euāgelia dicunꝰ libri legales: q̄a
in eis mādata xp̄i ⁊ lex euāgelica ꝓmul/
ganꝰ. Legales libri veteris teſtamenti
ſunt quinq̄. Primus Geneſeos. Et ha/
bet capl'a.l. Scd̄s Exodus: ⁊ habet capi/
tula.xl. Tertius Leuiticus. Et habet ca/
pitula.xxvij. Quartus Numeri. Et ha/
bet capl'a.xxxvj. Quintus Deutronomij
Et habet capl'a.xxxiiij. Dicunꝰ aūt q̄nq̄
iſti libri legales: q̄a in eis leges ⁊ iudicia
dei ad populū ꝓmulganꝰ. vnde Exodi.
Hyſtoriales xxiij. Lex eius ſemꝑ ſit in ore tuo. Se/
cundi libri veteris ⁊ noui teſtamenti ſunt
hyſtoriales. Noui teſtamenti hyſtorialis
liber Actus apl'oꝝ. Et habet capl'a.xxviij
Et vocaꝰ hyſtorialis liber: q̄ inibi apl'oꝝ
hyſtoria recitaꝰ. Veteris teſtamenti li/
bri hyſtoriales ſunt decez de canone. Pri
mus Joſue. Et habet capl'a.xxiiij. Scd̄s
Judicum. Et habet capl'a.xxj. Tertius
Ruth. Et habet capl'a.iiij. Quartus Re/
gū. Et ille diuidiꝰ in quattuor libros ſm̄
latinos. Primus habꝫ capl'a.xxxj. Scd̄s
habet capitula.xxiiij. Tertius habet capi
tulo.xxij. Quartus liber habet cap̄.xxv.
Quītus liber hyſtorialis Paralippome/
non. Et ille habet duos libros. Primus
habet ca.xxviij. Scd̄s habꝫ capl'a.xxxvj.
Sextus liber Eſdras ⁊ Neemias qui po

niꝰ inter duos libros Eſdre: q̄ materiā
cōtinuat vtriuſq̄. Primus Eſdre habet
capl'a.x. Neemias habet cap̄.xiij. Scd̄s
Eſdre nō eſt de canone. Et habet cap̄.ix.
Septimus Thobie q̄ etiam nō eſt de ca/
none. Et habet capl'a.xiiij. Octauus Ju/
dith qui ſimiliter nō eſt de canone. Et ha
bet capitula.xvj. Nonus liber Heſter: et
habet capl'a.xvj. Decimus liber Job. Et
habet capl'a.xlij. Machabeoꝝ. Primus
habet capl'a.xvj. Et ſcd̄s habet capl'a.xv
⁊ nō ſunt de canone. Dicunꝰ aūt p̄dicti
hyſtoriales: q̄ in eis omniū iſtorū hyſto/
rie explicantur. Eſdre ⁊ quartus liber in
canone nō ſunt poſiti nec in eccleſia legū
tur. Tertius habet capl'a.ix. Quartꝰ ha/
bet capitula.xvj. Tertij libri veteris ⁊
Sapiētiales noui teſtamenti ſunt Sapiētiales. Noui
teſtamenti ſunt epl'e apl'oꝝ. Epl'e Pauli
quas ſcripſit tam eccleſijs q̄ pſonis. Et
ſcripſit ad Romanos vnā. Et habet ca/
pitula.xvj. ad Corinthios duas. Prima
habet cap̄.xvj. Scd̄a habet capl'a.xiij. ad
Galathas vnā: ⁊ habet.vj.cap̄. ad Ephe
ſios vnā: ⁊ habꝫ.vj.capl'a ad Philippen/
ſes vnā: ⁊ habet cap̄.iiij. ad Coloſenſes
vnam: ⁊ habet capl'a.iiij. ad Theſſaloni/
cenſes duas. Prima habet capl'a. q̄nq̄.
Scd̄a habet capl'a tria. ad Thimotheuꝫ
duas. Prima habet cap̄.vj. Scd̄a habet
capl'a.iiij. ad Thitum vnam ⁊ habet tria
capl'a. ad Philemonē vnā ⁊ habet vnuꝫ
capl'm. ad Hebreus vnā ⁊ habet capitula
.xiij. Epiſtole canonice apl'oꝝ ſunt Ja
cobi vna ⁊ habet capl'a.v. Petri due pri/
ma habet.v.capl'a. Scd̄a habet.iij.capl'a
Johānis tres prima habet.v.capl'a. Se/
cūda vnū. Tertia vnū Jude vna: ⁊ ha/
bet vnuꝫ capl'm. Jſte aūt epl'e Canonice
nominanꝰ a canon qd̄ eſt regula quia in
his de ſpūalibꝰ regulis edocemur. Et cor
reſpondent libris ſapiētialis ſequētibus
q̄ in his de ſapientia q̄ ſurſum eſt edoce/
mur Jacobi.j. Veteris teſtamenti li/
bri ſapiētiales ſunt quinq̄ primus Pro/
uerb. ſiue pabolaꝝ ⁊ habet ca.xij. Scd̄s

Eccleſiaſtes ⁊ hꝫ ca.xij. Tercius Cātica
canticoꝝ ⁊ hꝫ ca.viij. Quartus liber ſapi
entie ⁊ hꝫ ca.xix. Quintus eccleſiaſticus
⁊ habet ca.l. Primos tres libros fecit ſa/
lomon. Qr̄tū philo iudeus diſſertiſſimꝰ
Quintū ieſus filius ſirach: dicunꝰ autē
iſti libri ſapiētiales q̄ in eis de prudentia
vera et ſapia edocemur. Quarti libri
veteris ⁊ noui teſtamēti ſunt ꝓphetales.
Noui teſtamēti Apocalipſis iohis cōti/
nens reuelationes factas beato Johāni
quas eccleſia paſſura eſt vſq̄ in finē ſcl'i
⁊ p̄ſertim tp̄e antixp̄i ⁊ de p̄mijs que ſu/
ſceptura eſt in vita beata. Et cōtinet.xxij.
capi. Veteris teſtamēti libri ꝓphetales
ſunt iſti dauid ſiue pſalterium. Et habet
pſalmos.cl. Verſus vo hꝫ.2606. Unde
verſus. Quinq̄genos canit dauid ordine
pſalmos. Verſus bis mille ſexcentos ſex
canit ille. Jſaias habet ca.lxvj. Hieremi
as habꝫ ca.lij. lamentationes.v. Baruch
vj. Ezechiel.xlviij. Daniel habꝫ cap̄.xiiij.
Duodecim ꝓphete minores quales ſunt.
Ozee habet ca.xiiij. Johel ca.iij. Amos
ca.ix. Abdias ca.j. Jonas ca.iiij. Miche
as ca.vij. Naum ca.iij. Abacuc cap̄.iij.
Sophonias ca.iij. Aggeus ca.ij. Mala/
chias ca.iiij. Zacharias capi.xiiij. Ad ha
bendū aūt numerū ⁊ ordinē.xij. ꝓphetaꝝ
minoꝝ eſt verſus talis penthameter.

ee hel A dias nas cheas um
Os io mos ab ion mi na
Achuc onias us charias lachias
P ha ſoph agge za ma

De libris agiographis apocriphis in biblia ¶ De libris Agiographis ⁊ Apocriphis
in biblia. Aduertendum q̄ ſcr̄s Hiero
nymus in ꝓlogo galeato ſuꝑ libros Re/
gum: aliū ordinē libroꝝ veteris teſtamen
ti recitat ſm̄ hebreos (dicitur autem ꝓlo
gus iſte galeatus) Sicut enī galea caput
militis protegit vt fiducialius pergat ad
bellum: ita iſte titulus ſeu ꝓlogus lectori
ꝓiciam preſtat: vt valeat diſcernere qui li
bri apud hebreos in Canone recipiantur
qui vero inter apocrifa deputenꝰ. Eſt enī
galea hec caſſis. Eſt etiam galea genꝰ na/

uigij tunc ꝓducit le: vnde verſus. Armo
caput galea: pelagus percurro galea.
Aduertendum etiam hic q̄ libri q̄ ſunt
approbati ab eccleſia vt nullo modo li/
ceat dubitare de his que continenꝰ in il/
lis: habentur in canone. Et ſumiꝰ canon
ꝓ omni ſcriptura eccleſiaſtica approba/
ta. Canon enī grece regula nuncupatur.
Regula aūt dicta eo q̄ recte ducit nec ali
q̄n alioꝛſum trahit: vt dicit Jſidorus in
libro Ethimol'. Primus igitur ordo li/
broꝝ veteris teſtamenti eſt legis. Et ſunt
quinq̄ libri moyſi quos iudei ꝓprie tho/
rat.i. legem appellant. Scd̄m ꝓphetarū
ordinē faciūt: et ſunt libri Joſue Judicū
Ruth Regū Jſaie Hieremie Ezechielis
et libri.xij. ꝓphetaꝝ. Tercius ordo agi
ographa poſſidet. Et p̄mus liber incipit
a Job. Scd̄s a dauid: quem vno volumi
ne pſalmoꝝ cōprehendūt ⁊ quinq̄ parti
tionibus. Habet enim quinq̄ diuiſiones
quia quinquies eſt ibi: fiat fiat. Tercius
eſt ſalomon: tres habens libros ꝓuerbia
qui et parabole appellaꝰ. Quartus ec/
cleſiaſten. Quintus eſt cantica canticoꝝ
Sextus eſt daniel. Septimus Paralip.
Octauus Eſdras qui apud grecos et la/
tinos in duos libros diuiſus ē. Tercius
vero ⁊ quartus inter apocrifica cōputaꝰ
Nonus heſter: vnde quēadmodū vigin
ti ⁊ due lr̄e ſunt apud hebreos: per q̄ ſcri
bunt omne quod loquunꝰ: atq̄ ita ſiunt
pariter veteris legis libri viginti duo: qui
bus quaſi quibuſdā litteris in dei doctri
na tenera adhuc ⁊ lactens viri iuſti eru/
ditur infantia. Sunt enim quinq̄ libri
Moyſi: ⁊ ꝓphetarū octo. Agiographoꝝ
nouem: q̄q̄ nōnulli Ruth ⁊ lamentatio
nes inter agiographa ſcriptitent. Agio/
grapha.i. ſacra ſcriptura: id ē de ſanctoꝝ
vita vt Thobias ⁊ Job. Et diciꝰ ab agi/
os quod eſt ſanctus ⁊ graphia ſcriptura
et agios diciꝰ ab a qd̄ eſt ſine: ⁊ ge qd̄ eſt
terra quaſi celeſte. Quicquid extra hos
libros enumeratos eſt inter apocripha ē
ponendum: vt dicit Hieronymꝰ in ꝓlo/

go galeato. Igit̄ Sapia q̄ vulgo Salomonis inſcribitur: et Jeſu filij ſirach liber: ⁊ Judith ⁊ Thobias ⁊ Paſtor: non ſunt in canone. Hos libros legit eccleſia ad edificationē plebis: non ad auctoritatem eccleſiaſticoꝝ dogmatū ꝯfirmandā. Sic etiā libros Machabeoꝝ legit: ſed inter canonicas ſcripturas nō recipit Apocriſus dr̄ a criſis qd̄ eſt ſecretū: ⁊ apo qd̄ eſt de: id eſt occultus ⁊ ſecretus: quaſi de ſecretis. i. de numero ſecretorum: vl' apocripbus componit̄ ab apo qd̄ eſt longe ⁊ criſis qd̄ eſt iudiciū: vnde apocripha dn̄r illa ſcripta: quorum origo auctor vel veritas ignorat̄. Et dupl'r dr̄ liber apocriphꝰ vel q2 auctor ignorat̄ ⁊ veritas patet: et talem recipit eccleſia nō ad fidei ꝓbationē ſed ad morū inſtructionē. Quales ſūt libri nūc enumerati: vl' dr̄ apocripbus q2 de eius veritate ignorat̄: ⁊ q̄uis in tali libro ſunt multa vera: tñ nō habent̄ in auctoritate ꝓpter plura falſa q̄ ibi cōtinent̄ vt eſt liber de infantia ſaluatoris (quem quidā leutius manichei diſcipulꝰ depravauit: vt legit̄ in eplīs. s. Hieronymi ſup libello de ꝯceptu ⁊ natiuitate v̾ginis quē ſctūs Matheus euāgeliſta conſcripſit in hebraico ſermone: ⁊ btūs Hieronymꝰ eū trāſtulit in latinū. Ad p̄ces epoꝝ Chromacij ⁊ Heliodori. Et ideo inter canonicas ſcripturas nō enumerandus) ꝓut dicit Hieronymus in ꝓlogo ſuo ſup eundem librum. Prologus ſic incipit. Dn̄is ſctis ac beatiſſimis Chromacio ⁊ eliodoro epiſcopis. Hieronymus exiguus xp̄i ſeruus in domino ſalutē ⁊c̄. Liber iſte auctoritati euāgelice (in chana galilee initiū ſignoꝝ. Saluatoris fuiſſe teſtanti) repugnare videt̄. Et ideo nō immerito a btō papa Gelaſio inter apocrifa cōputat̄. xv. diſt. cap̄. Sancta romana. Liber etiam de aſſumptione corporis beate v̾ginis apocriphꝰ. Pluresq3 alij libri apocriphi enumerant̄ in decreto: diſtin. xv. c. Sancta romana. Que vero opuſcula. Ex dictis patet q̄ ſex libri veteris teſtamenti inter apocriphos computant̄. Primus eſt liber ſapientie cuius initium diligite iuſticiam. Cuius auctorem quidam affirmāt fuiſſe philonem: qui fuit fuit iudeus natione Alexandrinus de genere ſacerdotū: qui floruit tempore apoſtoloꝝ. Hic philo diſertiſſimus iudeorum librum ſapientie grece ſcripſit: vt communiter dicunt doctores ⁊ hiſtoriographi; ⁊ poſtmodum de greco tranſlatus in latinum: ꝓpter qd̄ philo auctor ipſius dicitur. Tamen ip̄m compilauit ex ſententijs Salomonis. Scd̄s liber eſt eccleſiaſticus quez ſcripſit Jeſus filius ſirach: nepos Jeſu ſacerdotis magni Hieroſolymita: tempore ſymonis filij Onie: et nepos eius qui ſimiliter fuit iudeus: ⁊ ſciuit grecum: tranſtulit de hebreo in grecum: vt patet in ꝓlogo ſuper libros ſapientiales: ⁊ huius tranſlatoris nomen proprium ibi tacetur. Hic liber apud latinos propter eloquij ſimilitudinem Salomonis titulo prenotatur.

Enumerat̄ etiam inter libros apocriphos. Paſtor. i. liber paſtoris: ſimilis eſt reuelationibꝰ Johis: id ē apocalipſi: ſed in noſtra bibliotheca nō habet̄. Ipſe aūt eſt qui ⁊ hermas dicit̄; vt dicit Heronymus in libro illuſtriū viroꝝ. Quartus liber eſt Judith. Quintus Thobie. Sextus Machabeoꝝ: qui nō ſunt de canone ſm̄ q̄ Hiero. in ꝓlogo galeato dicit q̄ ꝑmittit̄ libro regū. Et idem dicit de libro Baruch in eiꝰ ꝓlogo: et de tercio ⁊ q̄rto libro Eſdre: in prologo ſuper Eſdram

Q̄rtum ad ſextū de q̄ in ꝑncipio huiꝰ quarti caplī: de methaphiſica vicz ſapiētia paganoꝝ. Conſiderādum primo q̄ Methaphiſica (que ⁊ theologia paganorum ac phorum dicitur) eſt habitus intellectualis ꝑficiēs intellectū ſpeculatiuū q̄ ad cognitionē altiſſimarū ⁊ ꝑmarū cauſarum: per quā de alijs certiſſime iudicatur: ſm̄ quā omnia ordinant̄: vt dicit̄. j. Metha. ꝓut declaratū eſt ſupra notabili quarto: ꝯſideratione. iij. huius caplī: ſic metbaphiſica eſt ſapientia ꝓut ſapiētia dicit̄ a ſapere qd̄ eſt ſapiētiam habere: ſ̄ theologia xp̄ianoꝝ dicit̄ ſapiētia a ſapore qd̄ eſt ſaporem habere: vt dicit̄ ibidez ⁊ dicit̄ metaphiſica theologia paganorū ⁊ phoꝝ: q2 ꝯſiderat ſapiam ⁊ altiſſimā ꝑmā cauſaz que deus eſt: a quo oīa dependent inq̄ntum pōt haberi ꝑ humanā inueſtigatiōem: vnde ⁊ phi vltimū tempus vite ſue reſeruabant ad ſpeculandū diuina ꝑ habitū ſapientie: quā metaphiſicaz vocant. Speculatio aūt ⁊ ſciētia diuinorum theologia dicit̄. Precedens v̾o tempus in alijs ſcientijs expendebant. vnde phs. x. Ethi. Speculatiōem cauſe altiſſime que deꝰ eſt dicit eſſe felicitatē: quā dicit ꝯſiſtere in actu altiſſime potentie (que ſm̄ eum intellectus eſt) ⁊ in habitu nobiliſſimo. ſcz ſapia ſeu metaphiſica: ⁊ i obiecto nobiliſſimo qd̄ deus eſt. Differt tamē theologia ſapiētia a methaphiſicali: ꝓut dictum in q̄nto notabili huius caplī: cōſideratione ſcd̄a ⁊ tertia. Conſiderāduz R ſcd̄o q̄ metaphiſica ꝯſiderat de his q̄ ſūt abſtracta a mā̄ ⁊ ſm̄ eē ⁊ ſm̄ rōnem. Cōſiderat. n. ens inq̄ntum ens: ſm̄ oēm ſui differentiā: ſm̄ dātes diuiſiones entis. ſ. ens in potentia: ens in actu: ens vnū: ens multū: ens ſubſtātia: ens accidēs ⁊ ſic de alijs. Quapropter cōſiderat de cauſis et ꝑncipijs altiſſimis que ſunt deus ⁊ intelligentie. Unde ſciendū q̄ illa ſunt ſeparata a materia vel abſtracta ſm̄ eſſe q̄ non neceſſario repiunt̄ in materia: vt ens et ſubſtātia: ſimiliter quoꝝ eſſe ⁊ exiſtere nō eſt in materia. Si eīn ens ⁊ ſubſtātia neceſſario eſſent in materia: tunc ꝯſimiliter oīs ſubſtātia eſſet materialis: qd̄ falſuz eſt de primo ente: ſed iſta dicunt̄ ſeparata a materia ſm̄ rōnem. id eſt. diffinitōez quoꝝ diffinitio nō ꝯcipit ⁊ comprehēdit materiam: vt ſunt intelligentie. Cum eīn volumus diffinire intelligentiam dicimꝰ intelligentia eſt ſubſtātia incorporea: ſemper intelligens. Metaphiſica tradita eſt ab Ariſtotele in libro Metaphi. qui liber habet. xij. libros tranſlatos. Si autē plures ſunt: illi adhuc nō ſunt tranſlati a greco in latinum. Conſiderāduz tertio q̄ metaphiſica multa habet nomina. Dicit̄ S eīn metaphiſica a metha qd̄ eſt trans et phiſis natura: quia conſiderat de his que ſunt ſuper naturam ⁊ vltra naturā. Trāſcendit eīn phiſicam. id eſt naturalem ſcientiam. Dicit̄ etiā ꝑma philoſophia: q̄a dignior omni philoſophia: ⁊ ideo dicit̄. j. Metaphiſice. Neceſſariores quidez ipſa ſunt om̄es ſcientie alie: dignior v̾o nulla. Dicit̄ etiam ꝑma phīa ideo: quia habet caput inter om̄es ſciētias: ſine qua om̄es ſcientie acephale ſunt. id eſt. ſine capite: vt dicit̄. vj. Ethico. Dicitur etiam ſciētia diuina: vt dicitur in ꝓhemio Metaphiſice: quia vel deus ſolum eā habet vel maxime eam habet: quia ipſa eſt de deo ⁊ de rebus diuinis a materia ſeparatis. vnde phus. iij. Metaph. vocat eam deam et dominam ſcientiaꝝ. Dicitur etiam ipſa Theologia: qd̄ idem eſt qd̄ ſciētia diuina inq̄ntum habetur per humanam inueſtigationem: ſed inq̄ntum habemus eam ꝑ infuſionem ⁊ inſpirationem ſpiritusſancti dicitur ſapientia chriſtianorum: vt dictum eſt. Dicitur etiam ſapientia vt dictum eſt: prout ſapientia dicitur a ſapere qd̄ eſt ſapiētiam habere.

Metha-
ſica

¶ De intellectu et ſcientia.

Caplm v

d. Icto de ſapientia ꝑmo habitu intellectuali. Nunc dicendū eſt de alijs q̄tuor habitibꝰ intellectualibus qui ſunt q̄dam lumina illuminationes ſeu cognitiones facilitates ſeu abilitates: quibus intellectus ſiue ratio illuminatur ⁊ abilitatur ad eliciendum actū ſuum qui eſt intelligere. Primo dicendum eſt de habitu intellectuali qui eſt intellectus. Secundo de ſcientia in preſenti capitulo. In alijs capitulis dicendum eſt. Tertio de prudentia. Quarto de arte

De intellectu ⁊ ſciētia.

A

Q̄tuz ad primū de habitu intellectus tria occurrūt ꝯſiderāda. Primū de intellectꝰ multiplici acceptōe. Scd̄m de eius

neceſſaria poſitione. Tertiū de eius diffi
nitione. Conſiderandū primo ꝙ intel
lectus multipliciter accipiť. Primo acci
pitur ꝓ dono ſpūſſancti de quo infra di
ciť ca.xxviij. Scđo accipiť ꝓ opatione
anie intellectiue: ſic dicimꝰ ꝙ prima opa
tio anie ſcꝫ ſimpliciū apprehenſio vocať
intellectus: vt habeť .j.tract.c.xxix. q.iiij.
Tertio accipiť intellectus ꝓ ipſo intel
lecto vel obiecto qđ eſt vniuerſale: ꝛ ſic
diciť vniuerſale eſt dum intelligiť ꝑticu
lare dum ſentiť. Quarto ſumitur ꝓ vi
cognitiua angelica: ſic diſtinguiť contra
rōnem: vt ſic angelus diciť ſubſtātia in
tellectualis: homo anial rōnale. Quin
to ſumiť ꝓ potentia cognitiua anie ratio
nalis: que diſtinguiť in intellectū ſpecula
tiuū: qui exerceť in cognitione veri vt ve
ri: ꝑ quē recte intelligimꝰ: ꝛ in intellectuꝫ
practicū: qui exerceť in opatione boni ꝑ
quē bene viuimus ꝛ opamur: ꝓut dictū
ſn .j.tractatu.c.xxx. Sexto intellectus ſu
miť ꝓ habitu intellectuali qui dirigit in
tellectū ſeu rōnem: in cognoſcēdis veris
vel falſis: ꝛ in iudicandis de bono ꝛ ma
B lo: ſic ſumiť hic. Conſiderandū ſecūdo
ꝙ phs.vj.Ethi. ꝓbat neceſſitatē ponēdi
intellectū: ſic oſ̄nis ſciētia habeť ex ꝯclu
ſionibus neceſſarijs demōſtratis: ſed cō
cluſiones habenť ex ꝑncipijs: ꝛ qꝛ in ꝑti
cipātibus ꝛ participatis nō eſt ꝓcedere
in infinitū (vocať hic ſcientia ꝑticipans:
qꝛ veritas ſcientie dependet ex ꝑmiſſis)
neceſſe eſt ad aliqđ ꝑmū principiū deue
nire in ſcientia vbi erit ſtatus: ꝛ quod ab
alio nō dependet ſm cognitionē: ꝛ illius
principij eſt ſimplex intellectus ꝛ nō ſciē
tia. Principioꝝ eñ eſt intellectus: nō eñ
cognoſcunť ꝑ potentiā intellectiuā ſed ꝑ
quendā habitū intellectualē qui intelle
ctus diciť: quo intellectꝭ terminis ſtatim
aſſentiť ꝑncipijs. Verbigrā qñ diciť om
ne totū ē maius ſua ꝑte: cognito ꝛ intelle
cto quid ſignificat totum: ꝛ quid ꝑs: ſta
tim ꝯcediť illud ꝑncipium. Oē totū eſt
C maius ſua parte. Conſiderandū tertio

ꝙ ſm phm.vj.Eth. Intellectus eſt habi
tus principioꝝ: q̄ intellectis terminis co
gnoſcunť. Principia aūt hmōi nominan
tur: aliqñ dignitates: aliqñ cōmunes ani
mi ꝯceptiones: aliqñ regule prime incō
mutabiles aliter ſe habere: vt de quolibꝫ
affirmatio vel negatio de nullo ēo ſimul
(hoc eſt primū ꝑncipiū indemōſtrabile:
in qđ oīa principia ſpeculabiliū ꝛ demō
ſtrationū reſoluunť: alias ꝑiret ſcientia ꝛ
ꝓcederet in infinitū) ꝙ totum eſt maius
ſua parte: ꝙ intellectiuū melius eſt nō in
intellectiuo: ꝙ ſpūale ꝑfectius eſt corpo
rali ꝛ ſic de alijs. Pariformiter in agi
bilibus ꝛ moralibus ſunt ꝑma principia
vt qđ deus eſt diligēdus: reuerēdus: me
tuendus: ꝙ tibi oderis fieri: alteri ne fece
ris Thobie.iiij. Et quecunq̄ vultis vt fa
ciant vobis hoīes: ꝛ vos facite illis Ma
thei.vij. ꝛ ſic de alijs multis: que oīa re
ducunť in vnū primū principiū a quo bo
nitatem recipiūt moralem: ꝛ illud funda
tur ſuꝑ rōnem boni que eſt Oīa bonū
appetūt. Hoc autē primū principiū eſt ꝙ
bonum eſt faciendū ꝛ malum fugienduꝫ
de hoc clarius diciť .j.trac.ca.xlv. de lege
naturali. Aduertendū hic vt dicit ſan
ctus Bonauēt.in.ij.diſtin.xxxix. ꝙ ſicut
habitus ꝑncipioꝝ primoꝝ ſpeculabiliuꝫ
diciť intellectus: ſic habitus principiorū
moraliū vocať ꝯſciētia: que diffiniť in .j.
tractatu ca.xliij. Conſcientia eſt habitus Conſ[cientia]
cognitiuus: opabilium ꝛ agendoꝝ. No
men tñ ꝯſcientie apud doctores varie ac
cipiť: vt dictū eſt ibidem ca.xlij. Aliquan
do accipiť ꝓ potētia cognitiua: ꝯſciente
ea que ſunt moris ſiue moralia: vt ſic ſe
tenet ex ꝑte intellectus practici: habēs in
ſe habitū primoꝝ principioꝝ opabilium
ſicut cum dř aer illuminatꝰ: notať aer ha
bens in ſe lumen. Aliqñ ſumiť ꝯſcientia
ꝓ habitu principioꝝ moraliū quo cōſcij
ſumus: ꝓ habitu ſcꝫ cognitiuo intellectꝰ
practici: ꝯſcientis ordinantis ꝛ dictantis
ad ꝓſecutionē boni ꝛ fugam mali: ſic ſu
miť hic: ſic ꝯſcientia eſt habitus ꝑficiens

intellectum noſtrū inq̄ntū eſt practicus:
quēadmodū intellectus eſt habitus ꝑfici
ens intellectū noſtrū inq̄ntū eſt ſpecula
tiuus. De ꝯſciētie multiplici acceptio
ne: deſcriptione: ꝛ eius actibus dictū eſt
diffuſe in .j.tract.cap.xlj. ꝛ deinceps vſq̄
ad caplm.xlv.incluſiue. De ꝑmis etiam
ꝑncipijs ſpeculabiliū ꝛ agibiliū quoꝝ in
tellectus ꝛ ꝯſciētia ſunt habitus. dictum
D eſt i.j.trac.caplis.xlij.xliij. ꝛ.xlv. Oꝛtuꝫ
ad ſcđm de ſcientia tertio habitu intelle
ctuali: tria occurrūt dicenda. Primū de
ſcientie multiplici acceptione. Scđm de
eius deſcriptione. Tertiū de eius in va
rias ſpecies diuiſione generaliter. Quar
tū de qualibet ſciētia ſpāliter. Conſide
randum ꝑmo: ꝙ.s.Bona.in.iij.di.xxxv.
quadruplicē ponit ſciētie diffiā. Que
dam eñ eſt ſcientia ꝯſiſtens in intellectu
inclinato a fide ꝛ inclināte ad bonā ope
ratiōeꝫ: fundata ſuꝑ ꝑncipia fidei: habēs
oꝛtū a donis ſpūalibus gratie: ꝛ talis ſciē
tia eſt donū ſpūſſancti: de q̄.j.dř.c.xxviij.
Quedam eſt ſcientia ꝯſiſtens in intel
lectu inclinato ab affectu: ꝛ hec eſt funda
ta ſuꝑ ꝑncipia fidei: q̄ ſunt articuli fidei:
ꝛ nihilominus eſt acq̄ſita: ꝛ hec eſt ſcien
tia ſacre ſcripture: qm̄ nullus hāc pōt niſi
ſaltē habeat fidē informē. Quedam eſt
ſcientia: q̄ ꝯſiſtit in intellectu ſiue rōne in
q̄ntum inclinat affectū ad opationē fun
data ſuꝑ ꝑncipia iurꝭ naturalis: ordinās
ad rectitudinē ꝛ honeſtatē vite: ꝛ hmōi ē
ſciētia prudentie veritatis. Quedā eſt
ſcientia ꝯſiſtens in intellectu pure ſpecu
latiue: fundata ſuꝑ ꝑncipia rōnis: ꝛ talis
ſciētia eſt acq̄ſita de quacūq̄ creatura ſi
cut ſciētia humane phie: ſic ſciētia eſt ha
bitus cognitiuꝰ ſpeculabiliū: ꝛ eſt tertius
habitus intellectualis: de q̄ hic eſt ad ꝓpo
E ſitum. Conſiderandū ſcđo: ꝙ ſcientia
ſm phm.vj.Ethi. eſt habitus ꝯcluſionis
ꝑ demōſtrationē acq̄ſitus: ꝛ eſt circa cre
aturas. Silogiſmus nāq̄ demōſtratiuꝰ
ſm phm in poſteriorībꝰ analeticis: ꝓce
dit ex veris imediatis cauſiſq̄ ꝯcluſiōis:

ꝓpriā paſſionē demōſtrās in eſſe ſue ſpe
ciei ſine ſuo ſubiecto. Verbigrā oē aial
rōnale aptū natū ad ridendū eſt riſibile:
oīs homo eſt aial rōnale aptū natū ad
ridendū: ḡ oīs hō eſt riſibilis. Veritas
huius ꝯcluſionis eſt habitus lumē cogni
tio ſiue ſcīa intellectus ſpeculatiui: q̄ ſcit
ineuitabilē veritatē ꝯcluſionis illate ex ꝑ
miſſis ꝑncipijs demōſtratiuis: quoꝝ ꝑn
cipioꝝ habitꝰ vt dictū eſt dř intellectus.
Ratio nanq̄ hūana ſiue intellectus ſpe
culatiuꝰ: ꝓgrediendo ꝑ viam inq̄ſitiōis
ꝛ rōcinatōis deducit ꝯcluſiones ſciētiaꝝ
ex ꝑmiſſis: in q̄bus ꝑncipia ꝑma ꝑ ſe no
ta ꝯtinenť: ꝛ iterū reducit ꝛ reſoluit ad il
la ꝑncipia ꝑma: q̄bus inuēta examinat.
ꝛ ſic ꝓpter euidentiā ꝑncipioꝝ aſſentimꝰ
ꝯcluſioni. Conſiderandū tertio ꝙ ſciē F
tia multas habet ſpēs: qꝛ diuerſe ſunt ſci
entie ſm diuerſas materias. Ex his aliq̄
dicunť artes liberales.ſ. triuiū vt grāma
tica: logica: rhetorica (que dicunť triuiū
quadā ſimilitudine: quaſi triplex via ad
idem.i.ad ſermonē ꝯgruū verum vel oꝛ
natum tendens) ꝛ quadruuiū: vt ariſme
trica: muſica: geometria: aſtronomia (q̄
dicunť quadruuiū: quaſi q̄tuor vie in idē
.i.ad quātitatē ꝯtinuā vel diſcretam ten
dentes) Dicunť etiam ſeptē ſciētie enu Artes libe-
merate artes: qꝛ habent q̄ndā ſimilitudi rales.
nem cuꝫ arte. Ad artem eñ ꝑtinet opus
qꝛ ad illud oꝛdinať. Et qꝛ in ſpeculabili
bus eſt aliq̄d ꝑ modū cuiuſdā opis: puta
ꝯſtructio ſilogiſmi: aut orationis ꝯgrue:
aut opus nūerandi vel menſurandi ꝛ ſic
de alijs. Jō dicunť artes: nō tamē ꝓprie
ſicut artes mechanice. Artes aūt dicū
tur dicte ſeptem ſcientie nō ſimplr: ſed li
berales: ad differentiā artium mechani
carum: q̄ oꝛdinanť ad opa ꝑ corpus exer
citata: q̄ ſunt q̄dāmodo ſeruilia: inq̄ntuꝫ
corpus ſeruiliter ſubdūt anime: ꝛ homo
ſm aīam eſt liber q̄ faciunt degenerare
a cognitione philoſophie: vel dicunť libe
rales: qꝛ olim non niſi liberis licebat eas
addiſcere: vel quia requirunt liberū ſtu

dentem ab om̄i cura ⁊ ſollicitudīe: vnde
pauperes ſtudere nō poſſunt q: nō ſunt
liberi ab om̄i cura ꝓpter defectum tpaliū
rerum: vel dicunt liberales quia liberāt
animū a curis temporaliū ⁊ vitijs: vnde
dicit Hierony. Ama ſcientiam ſcriptura
rum ⁊ vitia nō amabis. Alie vo ſciētie q̄
ad nullum opus hmōi determinant: ſim
pliciter ſciētie dicunt: vt phia naturalis:
de qua primo dicendū erit: de hinc de ſci-
entijs quadruuialibus. ſcȝ de mathema-
G tica: ⁊ de triuialibus. Conſiderandum
Phia nālis quarto: q philoſophia naturalis cōmu-
niter accepta cōprehēdit ſub ſe Metha-
ſicam Mathematicā ⁊ phiſicam: prout
habitum eſt caplo. iiij. in tertio notabili.
Specialiter tm̄ phia naturalis ſumitur ꝓ
phiſica ſiue ſciētia naturali: que p experi
menta naturas rerum inueſtigat. Nam
phiſica dicit a phiſis greco: quod naturaȝ
latine ſignificat: q: rerum naturaliū ⁊ cor
porearum: naturas: formas: differentias
ꝓprias paſſiones ⁊ accidentia ꝯſiderant
ſed nō extra materiā corpalem niſi rōne
ſubſiſtentia. Ratio eñ p habituȝ ſcientie
phiſice abſtrahit a corporib⁹ que fundan
tur in corporib⁹: nō actione ſed ꝯſidera-
tione: vnde phiſica eſt de his que ſunt cō
iūcta materie corpali tā ſm eē q̄ ſm dif-
finitionē: ptȝ hoc de motu qui ſm eſſe in
materia q: immobili: ⁊ motus ſiliter ī ſua
diffinitione ꝯcipit materiam ⁊ ꝯpreben-
dit materiā. In diffinitiōe eñ motus po
nit mobile: quia dicit. iij. phiſicoꝝ. Mo-
tus ē actus mobilis ſm qd mobile. Mo
bile autē dicit materiam. Dicit etiam. ij.
Metaphi. In om̄i eo qd mouet neceſſe
eſt materiam imaginari. Phiſica aūt ſiue
ſciētia naturalis eſt de corpe mobili prin-
cipaliter vt de ſubiecto: ergo ipſa diuidit
ſm diuiſionē corporis mobilis. Corp⁹
ergo mobile ꝯſiderat in generali cuȝ par
tibus ſuis: aut in ſpeciali: ſi in generali ſic
determiat de eo Ariſtoteles. in libris phi-
ſicoꝝ. viij. Eſt eñ liber phiſicoꝝ de omni
bus entibus mobilib⁹ totius nature. Di

citur etiam liber phiſicoruȝ de phiſico au
ditu: ſiue phiſicus auditus: qd idem ē qd
ſermo naturalis. Si in ſpeciali ꝯſide-
ratur corpus: ⁊ tunc dupliciter: aut eſt in
corruptibile: ⁊ ſic tractat de eo Ariſtote-
les in. iiij. libris de celo ⁊ mūdo. Dicit eñ
ibi q celum eſt corpus non generatū nec
fabricatum nec recipiēs aliquas impſſio-
nes: aut corpus ē corruptibile: ⁊ tūc aut
eſt ſimplex aut compoſitum. Si ſimplex
tunc tractat de eo Ariſto. in duob⁹ libris
de generatione ⁊ corruptione: ⁊ intelligi-
tur hic ſimplicitas illa que opponit com
poſitioni naturali ex quatuor elemētis: ſi
compoſitū: aut igit eſt animatū aut non:
ſi nō eſt animatū: ſic tractat de eo in qua
tuor libris metheoroꝝ: vbi Ariſto. deter-
minat de impreſſionibus aeris ⁊ grandi-
dinis ⁊ generatione niuis ⁊ ꝯſimilium: li
bro metheoroꝝ ꝯnectit liber de genera-
tione mineraliū: quē Ariſtoteles nō com
poſuit: vt cōiter dicit: ſ Auicēna. Si vo
corpus: ſit compoſitū animatū: tunc aut
illud eſt animatū anima vegetatiua: ⁊ de
tali determinat in libro de vegetabilibus
⁊ plantis: aut aīa ſenſitiua: ⁊ de eo agit
in. xix. libris de aīalibus: aut anima intel-
lectiua: ⁊ de eo agit in trib⁹ libris de aīa.
Ceteri vo libri: de ſomno ⁊ vigilia: liber
vnus de morte ⁊ vita: liber vnus de ſen-
ſu ⁊ ſenſato: libri. ij. de memoria ⁊ remini
ſcentia: liber. j. de cauſa lōgitudinis ⁊ bre
uitatis vite: liber. j. de iuuētute ⁊ ſenectu-
te: liber. j. de reſpiratione ⁊ inſpiratione: li
ber. j. de motibus animaliū: de nutrimen
to ⁊ nutribili: qui nōdum eſt tranſlat⁹ ⁊c.
ſupponunt libro de anima ⁊ libro de aīa
libus: ⁊ dicunt parua naturalia: quia in-
troducunt in cognitionē magnoꝝ natu-
ralium: libroꝝ vicȝ predictoꝝ. Mathe-
H Mathematica matica altera ſpecies ſcientie tractat de
quātitate cōtinua que ⁊ magnitudo dici-
tur: ⁊ de quātitate diſcreta que ⁊ multitu
do dicitur. Dicit autem quantitas conti
nua cui⁹ partes accipiunt ſucceſſiue ſine
aliqua diſcōtinuatione: vt in tēpore vni⁹

dici: vel in vno ligno ꝯtinuo. Enumerat
aūt phs in ꝑdicamento q̄ntitatis quinqȝ
Tempus ſpecies q̄ntitatis continue: que ſunt tem
pus (quod eſt numerus motus ſm pus
Locus ⁊ poſterius) Locus (qui dicit vltima ſu-
Linea ꝑficies corporis ambientis) Linea (q̄ eſt
longitudo ſine latitudine: cuius extremi-
Punctū tates ſunt duo puncta) Punctū eſt indi-
uiſibilis q̄ntitas: prima in cōpoſitione li-
Supficies nee: ⁊ vltima in reſolutione (vnde pūct⁹
eſt cuius pars non eſt) Supficies (q̄ eſt
longitudo cum latitudine ſine ꝓfundita
Corpus te: cuius extrema ſunt due linee) ⁊ Cor-
pus (quod habet tres dimenſiones vicȝ
lōgitudinem latitudinem ⁊ ꝓfunditatē:
cuius extremitates ſunt due ſuperficies.
Diſcreta autē q̄ntitas eſt cuius partes
ſucceſſiue accepte: habēt diſcontinuitatē
⁊ ſucceſſionē q̄ndam. Hec igitur diſcreta
q̄ntitas: vel eſt multorum diſcretoꝝ per-
manentium ⁊ ſic eſt numerus (qui ē col-
Numerus lectio vnitatum ſiue aceruus ex vnitati-
bus ꝓfuſus) vel eſt multorum diſcretoꝝ
ſibīuicem ſuccedentium ⁊ ſic eſt oratio
Oratio que eſt q̄ntitas diſcreta: in cuius ꝓlatio-
ne vna pars ſuccedit alteri: ſm tpus mē-
ſurans hmōi ꝓlationem. Mathemati
ca cum aſpiratione dr a matheſis penul-
tima correpta: id eſt doctrina ſcȝ q̄druui-
um. Matheſis deriuat a matho vbo gre
co: quod latine diſco vel doceo dicit: inde
mathematica id eſt ſcientia doctrinalis:
qm̄ certiſſime ⁊ potiſſime in mathemati-
ca habent demonſtrationes. A mato eti-
am verbo greco deriuatur mateſis penul
tima ꝓducta ſine aſpiratione: id eſt diui-
natio. Vn̄ verſus. Scire facit matheſis:
ſed diuinare matheſis. Matematica er-
go eſt de his que ſunt coniuncta materie
ſm eē: licet ſeparata ſint a materia ſcdm
rationem id eſt diffinitionē. Ratio primi
quia entia mathematicalia: vt q̄ntitates
linee ſupficies circuli ſunt accidētia: mō
accidens ſemper eſt in ſubiecto. Ratio ſe
cundi quia entia mathematicalia in eorū
diffinitionibus nec concipiunt nec recipi

unt materiam. Patet de circulo quem
Euclides ſic diffinit. Circulus eſt figura Circulus
plana: vna ſuperficie contenta in cuius
medio ponitur punctus: a quo omnes li-
nee a circumferentia ducte ſunt equales.
In qua diffinitione circuli nec ponitur li
gnum nec cuprum quod ē materia ⁊ ſub
iectum circuli: ſic ſimiliter dicatur de li-
nea ⁊ ſuperficie prius deſcriptis. Ma-
thematica continet ſub ſe quadruuiales I
ſcientias: que ſunt Ariſmetrica Muſica
geometria ⁊ aſtronomia. Ariſmetrica ſe-
cundum Papiam eſt numerorum diſci- Ariſmetrica
plina. Greci eñ Arichmon numerum di
cunt: vel componitur ab ares qd eſt vir-
tus ⁊ menos quod eſt numerus: q: tra-
ctat de virtute numeri: vnde Ariſmetri-
ca eſt de q̄ntitate diſcreta: ſcȝ numero ab
ſolute. Eſt eñ de numeris ſeu de arte nu
merandi: ⁊ eſt tradita a Boetio in Ariſ-
metrica ſua. Muſica eſt ſcientia ſonorū Muſica
et cantuū: et dicit a moys quod eſt aqua
quia tractat de vocibus vel de ꝓprietati-
bus vocum. Sine eñ humoris beneficio
nulla cantilena vel vocis ſubſiſtit delecta
tio: vnde muſica eſt de q̄ntitate diſcreta
ſcȝ de numero: non abſolute ſed contra-
cto modo: quia in ordine ad ſonum. Geo Geometria
metria eſt ſcientia terre menſurandi: vel
terre menſuratio. Et dicitur a ge quod ē
terra et metros grece: quod eſt menſura
ſm papiam: vnde geometria determinat
de q̄ntitate continua abſolute ſcȝ de ma-
gnitudinibus rerum: vnde de geometria
ſcribit Euclides in libris ſuis. Aſtrono- Aſtronomia
mia ſcdm papiam eſt lex aſtrorum: quia
curſus ſyderum docet. Aſtrum eñ cōpo
nit cū nomos qd eſt lex: vl norma: quod
eſt regula: vel noma qd eſt nomen: inde
Aſtronomia ⁊ eſt ſcientia docens legem
vel regulam de aſtris: vel quia nominat
ea Aſtronomia ergo eſt de q̄ntitate conti
nua contracto modo: ſcȝ de corporibus
celeſtibus in ordine ad motum. Aſtro-
logia quedam eſt ars ⁊ pars aſtronomie
Aſtrū eñ cōponit cū logos qd eſt ſermo

⁊ dr̄ aſtrologia ſcientia loquēs de aſtris.
Aſtrologia partim naturalis partim ſuꝑ
ſtitioſa eſt. Naturalis vō exequit̄ ſolis ⁊
lune curſus: vel ſtellarū certas tpm ſtati
ones. Supſtitioſa vō illa quā matemati
ci ſequunt̄ q̄ in ſtellis augurant̄. Quiq̃
etiā duodecim ſigna per ſingula aīe ⁊ cor
poris mēbra diſponunt. Siderūq̃ ex cur
ſu natiuitates hoīm ⁊ mores ꝑdicare no
ſcunt̄. Hę igitur ſunt q̄ttuor ſpēs mathe
matice .ſ. Ariſmetrica de nūeris. Muſi
ca de proporcione. Geometria de ſpacio.
Aſtrononia de motu. Elementū ariſme
trice eſt vnitas: muſice eſt vniſonū: geo
metrice punctū: aſtronomie inſtans. Tri
uiales artes q̄les ſunt: grāmatica: logica
retorica: ſunt ſpecies ſciētie. Grāmatica
Grāmatica — eſt ſcientia recte ſcribendi: recte ꝓnunciā
di: recte cōſtruendi gnara. Docet enī hec
ars recte ſcribendi ſcientiā. Oportet enī
figuras cognoſcere ⁊ qualiter debeant fi
eri. Et que cui ſit vel que nō ſit ꝑponēda
vel ſupponēda: ⁊ oīno figuras artificiali
ter ſibi coaptare. Sed hoc nō ſufficit ſed
cum hoc requirit̄ ad ꝑfectionē grāmati
ce: ſcire recte ꝓnūciare ⁊ recte cōſtruere.
ex quibus omnib⁹ quaſi integraliter hec
ars conſiſtit. Dicit̄ aūt grāmatica a grā
maton vel a grāma (et ſcribunt̄ ꝑdicta ꝑ
duo m) qđ eſt lr̄a: q̄ſi lr̄alis ſcientia: non
a prima parte ſui q̄ tractat de lr̄is: ſed ꝑ
effectū q: efficit lr̄atum. Conſiſtit autē
hec ars ꝑncipaliter in cōſideratione qua
tuor ſcz lr̄e ſyllabe dictiouis et orationis
ꝑfecte. Grāmatica diuidit̄ in q̄tuor par
Ortographia — tes que patebūt. Ortographia eſt ſciētia
recte ſcribendi. Et dicitur ab ortos greco
qđ eſt rectū ⁊ graphia ſcriptura: q: in ea
docet̄ recte ſcribere: et eſt tradita in volu
mine maiori ꝑſtiani vſq̃ ad illā partē: di
ctio eſt minima pars vocis ⁊c. Ethimolo
Ethimologia — gia eſt de dictione ſm̄ ſe ꝯſiderata. Et dr̄
ab Ethimon qđ eſt verum: ⁊ logos qđ eſt
ſermo; q: ethimologia tractat de veritate
omniū partiū orōnis abſolute: q: eſt de ſi
gnificatione dictionū. Et eſt tradita a pri

ſtiano in eodem maiori volumine: ab illa
parte dicta vſq̃ in finē libri Diaſintetica — Diaſintetica
eſt de ꝯſtructione dictionū. Et dicit̄ a dia
qđ eſt de ⁊ Sintbaſis qđ eſt cōſtructio: q̄
ſi tractās de cōſtructione. Sin enī cōpo
nitur cū ſtaſis qđ eſt ſtans vel ſtatus. In
de ſintbaſis huius ſintbaſeos: id eſt con
ſtructio: vbi voces ſimul ſtant ⁊ congru
unt cū intellectibus ⁊ ecōuerſo ꝓut dicit
Huguitio. Diaſintetica eſt tradita in mi
nori volumine pꝛiſtiani. Proſodia eſt ſci — Proſodia
entia recte accentuandi. Et dicit̄ a pros
qđ eſt ad ⁊ oda cantus: q̄ſi de accentib⁹.
Et eſt tradita a pꝛiſtiano in libro accētuū
Logica que ⁊ dyaletica dicit̄: id ē ſermo — Logica
cinalis ſciētia. Et dicit̄ a logos qđ eſt ſer
mo vel ratio: quaſi ſermocinalis vel rati
onalis ſcientia. Excellenter enī logica in
ter triuiales ſciētias cōſiſtit in ſermonib⁹
vnde logica etiam Dyaletica dicit̄ a dya
qđ eſt duo: ⁊ logos ſermo q̄ſi dualis ſer
mo: q: dyaletica diſputatio tota verſatur
inter duos opponentem ſcz ⁊ reſponden
tem. Vñ verſus. Scribe per y grecū: dya
duo ſignificabit. Scribe per i noſtrū: dia
de ſignificabit. Logica ergo determiat de
Silogiſmo in ſe conſiderato: et ſic dicit̄
logica noua. Et in ſuis partibus: ⁊ ſic di
citur logica vetus: quia partes ſunt vete
riores ⁊ priores toto. Vel igitur logica
tractat de partibus ſilogiſmi remotis vel
ꝓpinquis. Si de remotis: ſic eſt tradita
in libro predicamentorum Ariſt. Cui ami
niculatur liber Porphirij: de quinq̃ vni
uerſalibus. Et liber ſex ꝑncipiorum Gil
berti porritani: ⁊ q̄libet librorum horū vnū
tm̄ continet librum. Si vero eſt de par
tibus ꝓpinquis: ſic eſt tradita in duobus
bus libris ꝑiarmenias Ariſtotel: qui ē de
Enunciatione ſiue ꝓpoſitione: q̄ eſt pars
ꝓpinqua ex qua ſilogiſmus ꝯſtituit̄. Si
vero de ſilogiſmo ſm̄ ſe hoc eſt duplicit̄:
vel de ſilogiſmo ſimplr̄ dicto: vel de ſilo
giſmo ꝯtracto ad aliquā materiā. Si pri
mo mō ſic eſt tradita i libro priorum: vbi de
terminat de ſilogiſmo ſimplr̄ et formalr̄

accepto. Si ſcđo mō hoc eſt dupliciter:
vel quia de ſilogiſmo cōtracto ad aliquā
materiam demonſtratiuā vel ꝓbabilem.
Si ꝑmo mō ſic eſt in libro poſteriorum: qui
eſt de demōſtratione: que eſt ſilogiſmus
ꝯſtans ex neceſſarijs ⁊ impoſſibiliter ali
ter ſe habentibus. Si ſcđo mō hoc eſt du
pliciter: vel eſt de ſilogiſmo ꝯtracto ad a
liquā materiā ꝓbabilē vere vel ꝓbabilē
apparenter. Si ꝑmo mō ſic eſt tradita in
libro Topicorum Ariſtote. Cui āminicula
tur liber Topicorum Boetij q̄ eſt de ſilogiſ
mo dyaletico ſiue topico (Topicus dici
tur a topos qđ eſt locus vel totū: quia li
ber topicorum determinat de totis vel de oi
bus locis dialeticis) Si ſcđo mō ſic ē tra
dita in li. Elencorū qui ē de ſilogiſmo ſo
phiſtico (Zophiſtic⁹ enī dr̄ apparēter ſa
piēs ⁊ dicit̄ a zophos greco qđ dr̄ ſapiēs
vere vel apparens) Elencus vō liber
elencorum nomiat̄: dicit̄ q̄ddā genus argu
mētatōis .ſ. ſilogiſm⁹ ꝯdictōis ⁊ dr̄ ab en
qđ eſt in .i. cōtra: ⁊ lexis qđ eſt ſermo vel
dictio: inde elencus. id eſt. ꝯtra dictio. Et
diffinit̄ ſic in ꝑmo elencorum. Elencus ē ſi
logiſmus cōtradictionis vnius ⁊ eiuſdem
nō nominis ſolum ſed nominis ⁊ rei: nō
ſinonomi ſed eiuſdem. Et ex his que da
ta ſunt accidere: nō cōnumerato qđ erat
in ꝑncipio ſm̄ idē: ad idē: ſimiliter ⁊ in eodē
tpe. Nota etiam q̄ liber ꝑdicamento
rū: liber purphirij: liber ſex ꝑncipiorum vnū
tm̄ quilibet librū ꝯtinet. Liber vō ꝑiarme
nias: priorum: poſteriorum: elencorum: duos: li
Rhetorica — ber topicorum octo cōtinet libros. Rhetori
ca eſt benedicēdi ſcientia: ad ꝑſuadendū
iuſta ⁊ bona: in rerū ꝑſonarūq̃ ⁊ negocio
rū cauſa. Et dicit̄ a rheſis qđ interꝑtatur
locutio: vnde hic Rhetor toris. Et eſt vir
bonus dicendi ꝑitus ſm̄ Tuliū. Vir bo
nus ꝯſiſtit a natura doctrina moribus et
actibus: dicendi ꝑitia ꝯſiſtit in artificioſa
eloquentia: ⁊ rhetorica tradita ē ab Ari
ſtotele: in tribus libris rhetorice. Rhe
torice Ariſtotelis annectunt̄ duo libri q̄
dicunt̄ poetria Ariſtotelis. Dicit̄ aūt po

etria a poio pois poiui purire poitum: qđ
eſt fingo gis. Sicut enī rhetorica Tulij
āminiculat̄ rhetorice Ariſto. ſic poetria
homeri ⁊ oratij poetrie Ariſtotelis.

¶ De prudentia. Caplm̄ vj

De prudentia — Quantū ad tertiū in principio q̄n
ti capli mētio facta eſt de pruden
tia q̄rto habitu intellectuali: qua
tuor occurrūt dicenda. Primū qualiter
diffinit̄. Scđm q̄liter prudētia ⁊ ars ſunt
habitus intellectuales ⁊ morales. Tertiū
de habitib⁹ prudētie ſubiectis. Quartum
de ſcientia iuris. Conſiderandū primo
q̄ prudentia ſic diffinit̄ in .vj. Ethi. Pru — A
dentia eſt recta ratio agibilium. Ad hui⁹
diffinitionis intelligentiā: oportet oſten
dere drn̄tiam prudentie ab alijs habitib⁹
intellectualibus. Vñ notandū q̄ intel
lectus in ſua apprehēſiōe ad duo pōt fer
ri: vel ad ſolā veritatis ꝯſiderationē: tūc
dicit̄ ſpeculatiuus: ⁊ hꝫ ꝓ fine ipm̄ ſcire:
qđ eſt ipſam veritatē ſimplicē cōſiderare
vel vlterius intellectus fert̄ ad rei ꝯſide
rate oꝑationē: nō ſiſtens in re apprehen
ſa ſed eum ad opus ordinat: tunc dicitur
practicus habens ꝓ fine oꝑari. Veri
tas ꝟ que ē finis ⁊ ꝑfectio intellectus ſpe
culatiui triplr̄ ꝯſiderat̄. Uno mō ſicut cō
cluſio ex notioribus ꝑncipijs deducta: et
hec ſpectat ad ſciam: que eſt habitus cō
cluſionis ex ꝑncipijs adgeneratus: ꝑfici
ens intellectū in ꝯcluſionibus. Alio mo
do ſicut ꝑncipiū ex q̄ ꝯcluſio deducit̄: et
hec veritas ꝑtinet ad intellectū: q̄ vocat̄
habitus ꝑncipiorum. Tertio mō vt cauſa ꝑ
quā de oīb⁹ iudicam⁹: nō ſolū de ꝯcluſio
nibus ſed etiā de ꝑncipijs: ⁊ hec veritas
ſpectat ad habitū q̄ dr̄ ſapiā: q̄ altiſſimas
ꝯſiderat cauſas ⁊ iudicat de veritate oīm
ſciarum: tā q̄ ad ꝑncipia q̄ q̄ ad ꝯcluſiones
vt habet̄ .j. Metaph. Patet ergo tria eē
gnā cognitionū intellectus ſpeculatiui: ſi
cut ponit phs .vj. Ethic. ſ. ſciam: intellectū
⁊ ſapiam. Ulterius ſciendū q̄ intellect⁹
practicus circa ꝯſiderationē veritat̄ quā
ad opus ordiuat duplr̄ ſe habꝫ. Uno mō

vt ipſum opus in ſe tm̄ ſit ꝑfectū et recta
rōne: ⁊ circa hmōi eſt ars: ꝗ nihil aliud ē
ꝙ recta rō rerum factibilium. vt dicit̄. vj.
ethico. Bonū em̄ opus artificiati nō req̄
rit in artifice rectitudinē appetitus ſ; ſo-
lum ꝙ in ſe ſit recte opatū. Alio mō intel
lectus veritatem ad opus ordinat vt ipſe
operans ꝑficiat̄ ⁊ in ſuis actibus ordine
tur: ⁊ circa hmōi eſt prudētia: ꝗ ſm phm
.vj. Ethi. eſt recta rō agibiliū. Differunt au
tē agere ⁊ facere: q2 vt dicit̄. ix. Metaph.
Facere eſt actus tranſiens in exteriorem
materiā ſicut edificare: ſecare ⁊ ſcribere.
Agere aūt actus ꝑmanens in ipſo agēte:
⁊ eſt ꝑfectio opantis: vt intelligere eſt ꝑfe
ctio intelligētis: diligere diligentis: quē-
admodū lucere eſt ꝑfectio lucentis: ſicut
ergo ars eſt directiua factionuz in rebus
exterioribus: ita prudentia eſt directiua
actionū in ipſis opantibus. Ex quo patet
ꝙ prudentia licet ad intellectū ꝑtinet: tm̄
voluntatis rectitudinē requirit. Volun-
tas aūt ſeu quicunqz appetitus human⁹
tunc rectus exiſtit: qn̄ eſt bene diſpoſitus
ꝑ virtutē moralē. Ad hoc ergo ꝙ pruden
tia ſit recta ratio in directione humanoꝝ
actuū: requirit̄ virtus ꝑfectiua appetit⁹.
vn̄ dicit phs. vj. Ethico. Impoſſibile eſt
prudentē eſſe: nō exiſtentē bonuz. Ex his
patz ꝙ diffinitio prudentie poſita a pho
.vj. Ethi. eſt cōpletiſſima: que dicit Pru-
dentia eſt recta ratio agibiliū: hoc eſt co-
gnitio directiua agendoꝝ ꝑ hominē ⁊ in
homine: ſiue q̄tum ad opationes exteri⁹
ordinandas: ſiue q̄tum ad paſſiones in-
terius refrenādas. Ex his aūt actibus ac
cipere poſſumus ꝙ prudentia eſt q̄dam
cognitio practica: qua hō ſuos motus et
actus ordinat ſub regula rōnis. Vale-
rius quidā triūphator cuz octogenarius
⁊ adhuc virgo: audiſſet quadā die preco
nia ſuoꝝ triūphoꝝ recoli q̄bus fuerat fe-
liciſſimus: ait ſe tm̄ vna victoria gloriari
⁊ requiſitus qua. reſpondit q2 inimicorū
B nequiſſimū domui carnē meam. Con-
ſiderandū ſcdo ꝙ cum prudentia ſit vna

de virtutibus cardinalibus que morales
ſunt: quomō ſit intellectualis. Ad qđ
dicendū ſm Albertū. vj. Ethi. Q2 aliqua
virtus pōt dici intellectualis a tribus. ſcʒ
a ſubiecto q2 eſt ꝑfectio intellect⁹: ⁊ a ge-
neratiuo: quia generat̄ experimento ⁊ tpe.
Et ab obiecto ſicut ſapiētia que eſt de al
tiſſimis cauſis. Prudentia igit̄ ⁊ ars q̄tū
ad ꝑma duo ſunt intellectuales: ſed q̄tū
ad obiectum nō: ſed cōueniunt cum mo-
ralibus: quia prudentia eſt recta rō agibi
lium: ⁊ ars recta ratio factibiliū: ⁊ ſm h
medie dicunt̄ inter intellectuales ⁊ mora
les. Non ꝑ eſſentiā quia ſic ſunt intelle-
ctuales ſm ꝙ ꝑficiunt potētias ad opus
ſed in q̄ntum cōueniunt q̄tum ad aliq̄d
cum moralibus ⁊ q̄tum ad aliquid cum
intellectualibus. Prudētia ergo ſm eēn-
tiam ſuam ē intellectualis: q̄tum ad ſbie
ctum qđ ꝑficit: quia ē ſubiectiue in intel-
lectu practico ⁊ rōnem ꝑficit: ſed eſt mo-
ralis q̄tum ad obiectū qđ reſpicit. ſcʒ q̄-
tum ad materiam: quia eſt directiua mo
ralium: cum ſit recta ratio agibiliū: ⁊ req̄
rit ad actum ſuum rectitudinem appeti-
tus: qđ fit ꝑ virtutes morales. Coſide C
randum tertio ꝙ prudentie ſubijcit̄ tota
moralis phia. Partes em̄ ſubiectiue pru
dentie ſunt monaſtica ſiue particularis:
yconomica ⁊ politica. Monaſtica ē pru-
dentia ꝑ quā aliquis ſeipm̄ regit: ſe a pec
catis cuſtodiendo: ⁊ preceptis dei obtem
perando: hoc nō pt̄ fieri ſine prudētia: ꝗ
eſt humanoꝝ actuū directiua. Yconomi-
ca eſt prudentia regitiua multitudis adu
nate ad totam vitam: ſicut multitudo do
mus vnius vel familie. In ꝑfecta autem
familia domus tres cōmunitates requi-
runtur ſm phm. j. Politicoꝝ. vicʒ viri ⁊
vxoris: domini ⁊ ſerui: patris ⁊ filij: ſm
has communitates neceſſe eſt habere tri
plicem prudentiam: nam alia prudentia
requirit̄ in regimine vxoris: alia in regi-
mine ſeruorum: alia in regimine filiorum
Politica prudentia eſt regitiua multitu-
dinis: vnius vicʒ ciuitatis. ducatus vel

regni. Et hec eſt triplex. Prima eſt regna
tiua que eſt directiua principis. Scđa di
citur cōmuni nomine politica: que eſt di-
rectiua ſubditoꝝ. Tercia dicit̄ prudētia
militaris ſiue militia: ꝗ inſtituta eſt ad de
fenſionē cōmunis boni. Hec aūt pruden
tia politica tanto eſt ꝑncipibus ⁊ rectori-
bus neceſſaria: quāto plures habent ſue
gubernationi ſubiectos. Regere eniʒ ali-
os ⁊ dirigere in finem debitum fit ꝑ pru-
dentiam: vn̄ phus. vij. Ethi. Illos exiſti-
mamus prudentes: qui ſibi ⁊ alijs pn̄t bo
na ſpeculari ⁊ ꝓuidere. De partib⁹ ſubie
ctiuis prudentie clarius dictū eſt primo
tracta. c. xlv. de lege ciuili. ¶ De ſcientia
D iuris. Conſiderandū quarto ꝙ Scientia
De ſcientia iuris — iuris q̄tum ad illa que ſunt articuloꝝ fi-
dei ⁊ ſacramentoꝝ: ſubalternat̄ Theolo
gie: cuius eſt declaratio articuloꝝ fidei et
dubiorum circa ſacramenta. Ipa nanqz
theologica ſapiētia ꝗ a dn̄o deo eſt: ↄſide
rās altiſſimas cauſas in gn̄e ſpeculabiliū
dirigens in felicitatem eternam. In om-
nibus ſcientijs ſi quid pulcrum ē: appro-
bat: ſi quid turpe abijcit: ſi quid ſupfluū:
illud reſecat: ſupplēs: ſi quid fuerit dimi-
nutum. Inq̄tum ſciētia iuris eſt de ope
ribus virtuoſis per que inclinatio ad ma
lum regulatur: reducitur ad moralē phi-
loſophiam que ſubalternat̄ prudētie: vt
dictum eſt. Ipa nanqz prudentia conſi-
derat altiſſimam cauſaʒ in genere huma
norum actuum vicʒ finem: recte ſcʒ viue
re in omni genere moralis virtutis quem
intendit prudentia diligendo ⁊ diſponen
do: ideo prudētia complectitur totū ius
humanum ⁊ politicum bonum: ⁊ hoc di-
cunt phi humanam felicitateʒ. Unde di-
cit gloſa in ꝑncipio decretalium: ꝙ liber
decretalium ſupponit̄ Ethice: id eſt mo-
rali ſcientie ⁊ alij libri iuris: vnde etiā di-
cit imperator: legibus noſtris intendim⁹
Diuiſio iuris — hoim mores corrigere. C. de ſcđis nupti.
¶ Diuiſio iuris. Ius eſt nomē generale.
lex eſt ſpecies eius. Et dicitur ius prece-
ptum ſeu ordinatio principantis: vel do-

mini circa ſubditos. Et ſic ius tripliciter
diſtinguit̄: quia talis ſuperior principās
Aut eſt de⁹ a quo ordinatur ius diuinuʒ
eius precepta in teſtamento veteri et no-
uo continent̄. Aut eſt natura a qua dictā
te eſt ius naturale cōmuni omni nationi:
quod vbiqz inſtinctu nature non aliqua
conſtitutione habetur: vt maris et femi-
ne ↄiunctio pueroꝝ eductio ⁊ ſic de alijs
De iure naturali ſiue lege naturali. Lege
etiam eterna ⁊ lege diuina moſaica ⁊ euā
gelica: habitum eſt ſatis diffuſe: in primo
tracta. ca. xlv. per totum. Aut ſuperior
principans eſt homo a quo procedit ius
humanum ſiue poſitiuum: ⁊ eſt conſtitu-
tio hominis variabilis ⁊ imperfecta: quē
admodum ius diuinum (Non furtū fa-
cies non occides et ſic de alijs) ⁊ ius na-
turale: quod incepit ab exordio creature
rationalis. (Quod tibi vis fieri mihi fac:
quod non tibi facere noli. Sic potes in
terris viuere iure poli) Nec variatur tē-
pore ſed eſt immutabile ⁊ perfectum diſ.
v. in principio: ⁊ diſtin. viij. in principio.
Ius poſitiuum ſubdiuiditur in ius ci-
uile et canonicum. Siue in politicum ſe-
culare: ⁊ eccleſiaſtitum ſpirituale.
Ius ciuile vel imperatorium quod le E
ges appellatur traditum eſt generaliter
in quattuor libris qui dicuntur legales:
vt ſunt digeſtum Codex inſtituta et Au-
tenticum: quibus additur liber feudorū.
¶ Digeſtum ꝑmus liber eſt iuris ciuilis Digeſtum
continēs in ſe leges et ſtatuta romanoꝝ:
⁊ ↄtinet. l. libros partiales: ꝗ in trib⁹ vo-
luminib⁹ cōprehendunt̄. Primū volumē
eſt digeſtū vet⁹: qđ hʒ. xxiiij. lib. ꝑtiales.
Scđm infortiatū: ⁊ hʒ. xiiij. lib. ꝑtiales: et
dr̄ ab in qđ eſt valde forte: q2 multū for-
tes leges ſūt in eo: vel q2 diſpoſitiōes vl-
timarū volūtatū in eo ↄtinent̄. Un̄ vſus.
Sum liber en fortꝫ: diſponēs ſpolia mor-
tis: ⁊ clauſis portis: me diſcat lector in or
tis vt habetur in ꝑncipio infortiati in glo
ſa. Tercium digeſtum dicitur digeſtū no
num: quod hʒ. xij. libros ꝑtiales Quibus

cõnumeratis erũt .l. libri partiales dige/
ſti. Et vocaꝛ digeſtum alio noı̄e Pande/
cta vel liber pandectarũ A pan greco qđ
totũ ſignat ⁊ decta doctrina quaſi ibi ſit
tota doctrina oı̄m iuriſconſultoꝝ: omẽs
diſputationes ⁊ deciſiones legittimas in
ſe ꝯtinẽs. Et liber digeſtũ eſt: collectus ex
veteri iure ab vrbe romana cõdita a tpe
Romuli vſqꝫ ad tp̄s Juſtiniani ip̄atoris
Et ideo vocaꝛ digeſtum: q: omnia deci/
denda ibi digeruntꝛ et ſoluuntꝛ. Scribitꝛ
etiaꝫ p duplex ff: q: per duos imp̄atores
quoꝝ quilibet nominaꝛ Fredericus po/
ſtea maturius ruminatũ eſt ⁊ digeſtum a
quoꝝ imperatoꝝ quolibet nomine: ſum/
pta eſt prima lr̄a F. Un̄ verſus. Qui vult
ſeruare ſanctoꝝ ſingula feſta. Non pote
rit clare cum codice ſcire digeſta. Et no/
ta ꝙ qñ allegaꝛ aliquid de digeſto quocũ
qꝫ. Tunc p̄mo poniꝛ nomẽ libri: nõ parti
alis ſcꝫ veteris noui vel infortiati: ſed di/
geſti in genere p duplex ff: poſtea titulus
vel rubrica: deinde poniꝛ lex illius tituli
cũ ſua determinatione vel numero ſeq̄n/
ti: et ſi lex eſt longa: poniꝛ paragraphus
p̄mus vel ſcd̄s: vel reſponſum primũ vel
ſcd̄m. Exemplum in digeſto ſic allegatur
ff. de damno infecto: lege ſi finita. para/
grapho. Si quis aũt. Quod ita breuiatũ
intm̄ valet .i. in libro digeſtorũ: ſub titulo
de dam. infec. In .l. q̄ incipit. Si finita. §.
Si quis aũt. Scd̄s liber principalis iu
Codex riſciuilis di Codex q̄ cõtinet ſtatuta Sã/
ctiones ⁊ diuerſa p̄cepta imp̄atoꝝ: ꝙuis
cõiter loquendo Codex dicaꝛ quilibet li/
ber in ſe habẽs diuerſos partiales libros
Fuerũt tamẽ ante tp̄s Juſtiniani imp̄a/
toris tres Codices ſcꝫ codex Gregorgia/
nus Hermogenianus ⁊ Theodoſianus
Juſtinianꝰ de iſtis tribus codicibus ex/
tranagãtibus fecit vnum codicẽ quẽ ſuo
noı̄e intitulauit. Codicem iuſtiniani: ⁊
ſcribitur per C magnum: que eſt prima
littera huius nominis Codex. Diuidi
tur aũt in .xij. libros partiales: quorũ vlti
mi tres longe poſt p̄mos nouem compo

ſiti ſunt: ⁊ vltimi tres raro leguntur a do
ctoribus. Et qñ allegaꝛ aliquid de p̄mis
nouem libris: nõ nominaꝛ liber nec eius
quotta: ſed tm̄ Codex. Sicut in digeſto ⁊
titulus: ⁊ p̄ncipium legis vel lex cũ quo/
ta ſua. Et ſi lex ſit lõga: diceꝛ lege tali: cir
ca p̄ncipium medium vel finem: vel ſi lex
ſit diſtincta in plures paragropbos: dice
tur lege tali. Exemplũ. C. de preſcri. xxx.
vel .xl. an. l. Siquis. §. pe. i. in libro Codi/
ce ſub titulo de p̄ſcriptionibꝰ triginta vel
quadraginta annoꝝ: in lege. Si q̄s para/
grapho penultimo. Qñ autem allegatur
de tribus vltimis libris: nomiari debet li
ber cum quota ſua: et noı̄ari etiam debẽt
alia: vt in p̄mis .ix. libris. Et nota ꝙ in co
dice qñqꝫ nominaꝛ Autentica: hoc quod
additũ eſt iuri antiquo: ⁊ poniꝛ in marg̃
ne inter gloſas: ſed de lr̄a groſſiori: et qñ
allegaꝛ aliquid de hac autẽtica: debet no
minari Codex: ⁊ titulus in quo eſt auten
tica: vt C de epi. ⁊ de. autẽ. gn̄aliter: id eſt
in codice ſub titulo de Epis ⁊ clericis: in
Autentica ibi incoꝛpata: q̄ incipit genera
liter. Tercius p̄ncipalis liber iuriſciui
lis vocaꝛ. Autenticũ in numero ſingula/ Autenti[cum]
ri: vel Autentica in plurali. Et ſunt autẽ/
tica quedam excerpta quaſi ſummula li/
broꝝ ſupradictoꝝ Autenticũ di ab autor
quaſi factũ vel dictum autoꝛiſabile ſapiẽ
tis: quia in tali libro continentꝛ autentica
dicta. Et diuiditꝛ iſte liber in nouem col/
lationes: quarũ quelibet diuiditꝛ in titu/
los. Tituli vero ſubdiuiduntꝛ nõ in leges
ſed in paragraphos. Et qñ in autẽtico al
legatur aliquis textus: p̄mittitꝛ p̄mo no/
men libri: cum p̄poſitione in. Deinde ti/
tulus poſtea ſubiungitur paragraphus
cum ipſius inceptione Et in fine ponitur
quota collationis. Quis cm̄ collatio na
turaliter p̄cedat paragraphũ q̄ in ea cõti
netur. Tamen collatio cuꝫ ſua quota cõ/
ſueuit vltimo allegari: licet interdũ omit
tatur. Exemplũ ſumaꝛ ſic allegando. In
Auten. de leno. §. Sancimus collati. iij.
id eſt in libro ſeu volumine autẽticorum:

ſub titulo de lenonibꝰ in p̄agrapho q̄ in/
cipit Sancimus ſub collatione tercia. Et
nota differentiã inter autenticũ ⁊ auten/
tica. Nã autenticũ ẽ liber p̄ncipalis vl' vo
lumen de quo mentio iam facta ẽ. Sꝫ au
tentica eſt lex vna vl' paragraphus in coꝛ
poratꝰ in libro Et liber feudoꝝ q̄ alio no
mine dꝛ collatio decima in autenticis. di
uiditꝛ in duos p̄tiales libros quoꝝ q̄libꝫ
ſubdiuiditur in titulos: ⁊ iſti in capitula.
⁊ paragraphos. vñ exemplariter dicatur
in allegatione iſtius libri p̄mo poniꝛ no/
men libri. poſtea titulus. deinde capitulũ
⁊ p̄agraphꝰ. vt ſic allegãdo in vſi. feu. de
ꝓhibi. alie. p fre. ca. j. §. hac edictali. Hoc
abbreuiatũ ſic intelligitꝛ. id ẽ in vſibꝰ feu/
doꝝ. q̄ liber etiã callatio decima dꝛ. Sub
rubrica de ꝓhibitiõe feudi alienatione. p
Fredericũ in ca. j. ⁊ p̄agrapho allegato ⁊
eſt neceſſe apponere p fredericũ ad diffe
rentiã alteriꝰ tituli in codẽ libro de ꝓhibi
feu alienatione p lotariũ. Quartus li/
ber p̄ncipalis iuriſciuilis dꝛ Inſtituta vl'
Inſtitutiones in numero plurali. ⁊ diui/
ditꝛ in q̄tuoꝛ libros p̄ncipales. q̄ ſunt itro
ductorij in alios libros legales imo deſer
uiũt etiã canonibꝰ inquantũ declarant ſi
gnificatiões terminoꝝ i iure vſitatorum
Fuit autẽ h̄ liber de mãdato Juſtiniani
imp̄atoris (q̄ etiã digeſtũ cõpoſuit) edi/
tus ⁊ hmõi libri p̄tiales ſubdiuiduntꝛ vl
terius in titulos ⁊ hi in p̄agraphos. nõ in
leges nec in capitula. ⁊ p̄agraphi interdũ
qñ longi ſunt in verſiculos. In allegatio
nibꝰ aũt hmõi talis modus ſeruetꝛ ꝙ p̄ li/
ber nomiaꝛ. poſtea rubrica. deinde para
graphus cũ v̉ſiculo. exempli gr̄a. Inſti. d'
iuſti. ⁊ iure in. §. j. Et ſic dꝫ legi. i. in libro
Jus canonicum. inſtitutionũ ſub rubrica. de iuſticia ⁊ iure
p̄agrapho p̄ illiꝰ rubrice. Juſcanonicum
eſt lex eccleſiaſtica. ⁊ dꝛ a canone. Canon
ei grece regula latine nũcupaꝛ vt dı̄c Iſi
do. vj. li. ethymoloyaꝝ. Regula autẽ di
cta ẽ eo ꝙ recte ducit nec aliq̄ñ alioꝛſum
trahit. Regula etiã dꝛ vl' ꝙ regat vel noꝛ
mã bñ viuendi p̄beat. vel ꝙ diſtoꝛtũ p̄ra/

uũqꝫ coꝛrigat di. iij. c. j. Jus igitꝛ Canoni/
cũ in quatuoꝛ libris p̄ncipalibꝰ nobis eſt
traditũ. Primus ẽ liber decretũ ſecũdus
decretales. tercius ſextus. quartꝰ clemen
tine. ſ. cõſtitutiones. Primũ itaqꝫ librum
q̄ di Decretũ cõpoſuit magiſter Gratia/
nus dicta ſanctoꝝ patrũ in diuerſis diſp
ſis voluminibꝰ in vnũ volumen oꝛdina/
te colligẽdo. ⁊ hoc circa annũ dñi. milleſi
mũcenteſimũquinquageſimũ. Gratia/
nus h̄ monachus fuit Claſſenſis in ciui/
tate bononieñ. (vt dꝛ) libꝝ cõpoſuit de/
cretoꝛũ alexandro papa tercio tũc legen/
te in theologia Bononie. et compoſuit li
brũ ſuũ Anno dñi Milleſimocenteſimo
quinquageſimo. vt dꝛ. ij. q. vj. paragra.
Forma appellationis in glo. h̄ ep̄us fit i
Tuſcia in Cluſina vnde oꝛiundus fuit.
Nõnulli dicunt ꝙ petrus longobardꝰ
ep̄us pariſienſ. q̄ libꝝ edidit ſententiarũ
fuerit frater Gratiani. ſilꝛ Petrus come/
ſtoꝛ autoꝛ Scolaſtice hyſtoꝛie. pleriſqꝫ ta
men hoc nõ placet. Decretũ v̉o diuidi
tur in tres p̄tes. Prima vocatur diſtin
ctio q: ẽ diſtincta p p̄ticulas centũ ⁊ vnã.
quaꝝ quelibet vocaꝛ diſtinctio. Et queli
bet diſtinctio habet plura capitula. Que
aliq̄ñ ꝓpter ipoꝝ ꝓlixitatẽ ſubdiuidi poſ
ſunt in paragraphos. ⁊ p̄agraphi ſi longi
fuerint in v̉ſiculos. Qñ igitur allegas ali
quid de hac p̄ma p̄te allega quotã diſtin
ctionis. ⁊ capitulũ vl' p̄agraphũ. ⁊ ſi ſit ca
pitulũ longũ dicas tali capitulo. circa p̄n
cipiũ vel mediũ vel finẽ. Et qñ allegas ca
pitulũ nõ allegas p̄agraphũ. ⁊ quãdo al/
legas p̄agraphũ nõ allegas capitulũ. Ex
emplũ. diſ. viij. quo iure. Illa ſillaba diſ.
vel di. etiam ſola d. lr̄a ſignificat diſtincti
onẽ. ⁊ numerus immediate ſequens ſig̃t
quotã diſtinctionis. Ultimo poniꝛ prin/
cipiũ capituli in quo allegatio cõtinetur
vnde diſt. viij. quo iure. id eſt in p̄ma par
te decreti in diſtinctione octaua illiꝰ partꝭ
In capitulo quod icipit Quo iure. Se
cunda pars decreti dicitur cauſe eo ꝙ di
ſtincta eſt in cauſas triginta ſex. Quelibꝫ

cauſa habet plures queſtiones.⁊ quelibꝫ
habet plura capitula: q̄ vltra in paragra
phos ⁊verſiculos ſubdiuidi poſſunt.Ha
bet aūt triceſimatercia cauſa queſtiones
quinqꝫ. Quarū queſtionū tercia non
diuidit̄ imediate in capitula.ſed inibi in
terponit̄ tractatus de penitētia. q̄ conti
net in ſe diſtinctiones ſeptē in quas diui
dit̄.Habꝫ aūt quelibet harꝫ diſtinctionū
plura capitula ⁊ plures paragraphos.qñ
ergo vis allegare aliq̄d de ſecunda parte
decreti debes allegare quotā cauſe ⁊ quo
tam queſtionis tacendo cauſam ⁊ nomi
nando queſtionē et allegare capitulū vel
paragraphū. Sic.j.q.v. tali ca.vl' parag
pho ꝑ numerꝫ poſitū añ lr̄am.q.dat̄ itel
ligi quota cauſe q̄ nō noiat̄ ſꝫ ſubintelligi
tur. Per lr̄am q.intelligit̄ queſtio.ꝑ nūe
rum ſequentē lr̄am q.deſignat̄ quota q̄
ſtionis illius cauſe p̄miſſe.vltimo ſubiun
git̄ capitulū queſtionis. Qñ vͦ allegatur
aliq̄d de illa queſtione q̄ dr̄ de penitentia
debet allegari ſic de pe.diſ.j.c.tali vel pa
ragra.vñ noiari debet diſtinctio cum ſua
quota. Tercia ꝑs decreti noiat̄ de cō
ſecratione ⁊ hꝫ q̄nqꝫ diſtinctiōes quarꝫ q̄
libet ſubdiuidit̄ in plura capitula ⁊ aliqñ
in ꝑagraphos.vñ qñ aliquid allegatur d̄
hac ꝑte dꝫ noiari diſtinctio cum ſua quo
ta.dicendo ſic.de con.di.j.tali.c.vl'.§.tali
¶ Decretales Secundus liber Juriſca
nonici nominat̄ quarꝫ volumen etiā dici
B Decretales tur Extrauagantes. Decretaliū liber a
Gregorio papa nono cōpoſitus.q̄ invnā
compilationē redigi ꝓcurauit ꝑ magiſtrꝫ
Raymundū ſuū capellanū.diuerſas de
cretales epl'as p̄deceſſorꝫ ſuorꝫ corrigēs ⁊
ꝯcordās.Et hoc circa annū dñi. Milleſi
mū ducenteſimū triceſimūprimū. Iſte
vͦ liber decretales vocat᷒ diuidit̄ in q̄n
qꝫ libros ꝑtiales.q̄rꝫ q̄libet ſubdiuidit̄ in
multos titulos vl' rubricas.⁊ tituli in ca
pitula.Capitula in ꝑagraphos.⁊ hi i ver
ſiculos interdū. Prim᷒ liber ꝑtialis de
cretaliū.tractat de ꝑſonis eccliaſticis ⁊ ec
cleſie miniſtris.⁊ de eorꝫ officijs.⁊ quō ta
les creandi ⁊ ordinandi ſunt. Et cōtinet
titulos.xliij. Secundus liber eſt de iu
dicijs ⁊ requiſitis in iudicio.⁊ habet titu
los triginta. Tercius eſt de vita ⁊ hone
ſtate clericorꝫ ⁊ rebus eccleſiarꝫ ⁊ hꝫ .l.ti
tulos. Quartus eſt de ſponſalib᷒ ⁊ ma
trimonijs ⁊ de ceteris his annexis.⁊ cōti
net.xxj.titulos. Quintus ē de accuſati
onibus de criminibus.⁊ de diuerſ penis
ꝓ ipſis infligēdis. Et continet titulos.xlj.
Omnib᷒ ergo cōputatis totalis liber de
cretaliū hꝫ titulos centū octogintaquiqꝫ.
Quilibet aūt liber decretaliū hꝫ pl'es ru
bricas ſiue titulos.in quib᷒ p̄mittit̄ mate
ria de qua tractat̄ in capitulis ſequētib᷒.
Sub qualibet aūt rubrica ſunt plura ca
pitula.q̄ dicunt̄ conſtitutiones ſeu decre
tales (dicit̄ eñī decretalis epl'a quam pa
pa ſolus vl' de cōſilio cardinaliū.ad cōſul
tationē alicuius reſcribit ⁊ rñdit) Et ali
quādo in capitulis ſunt paragraphi. vn
de quādo allegabis aliq̄d de decretalib᷒
nō allegabis librꝫ.ſꝫ titulū ⁊ capitulū i co
Et ſi ſit longū dices capitulo tali circa ꝑn
piū vl' mediū vl' ſinē.vl' ſi ſint ꝑagraphi in
capitulo allegabis capitulū ⁊ ꝑagraphū:
Exemplū de ſūma trinitate ⁊ fide catho
lica damnam᷒ Hoc itaqꝫ breuiari ſolet d̄
ſū.tri.⁊ fi.ca. Damnam᷒. P᷒ cōpilatio
nē p̄dictorꝫ q̄nqꝫ librorꝫ elapſis mult᷑ an
nis cōpilati ſunt duo alij libri.ſ. Sext᷒ et
ſeptim᷒. In q̄bus pl'ima de eiſdem mate
rijs ⁊ ſub eiſdē rubricis cū q̄nqꝫ libris p̄
cedētib᷒ apponunt̄. Terciū librꝫ Ju
riſcanonici.q̄ Sext᷒ decretaliū appellat̄.
cōpoſuit Bonifaci᷒ papa octauus. In q̄
decretales epl'as ſuorꝫ p̄deceſſorū videlꝫ
Gregorij decimi Inno.quarti. Clemētis
q̄rti.⁊ aliorꝫ cū ſuis ꝓprijs epl'is recollegit
in vnū librꝫ quē Sextū appellauit. Non
ſic ꝙ ille cū alijs q̄nqꝫ ꝑtialibus libris de
cretaliū in vnū volumē ſextū coartet̄.ſed
qꝛ liber eſt ſpecialis poſt dictos.v.editus
ſupplens defectū diuerſorꝫ caſuum emer
gentiū in alijs nō compꝛehenſorꝫ. Et ſūt ꝓ
mulgate conſtitutiōes libri ſexti Anno a

natiuitate dñi.M.cc.xcviij.nonas mar
cij pontificat᷒ Bonifacij.anno.iiij. Et
eſt ſciendū ꝙ in libro ſexto allegat̄ eodē
mō vt in decretalib᷒ niſi ꝙ in ſexto ſemꝑ
in fine addit̄ libro ſexto ꝓpter drn̄tiam li
brorꝫ.qꝛ omnes rubrice ſexti: ſunt etiā in
decretalib᷒ Ne ergo errare cōtingeret in
capl'is decretaliū ⁊ ſexti: addit̄ libro ſexto
Exemplū de cōſti.vt aniarꝫ libro ſexto.et
de reſcrip. Statutū.§.cū vͦ.ver.nullus.
li.e. Hoc ſic intelligit̄. In libro ſexto. ſub
titulo de cōſtitutiōib᷒. In capl'o qđ inci
pit.vt animarū. Et ſub titulo de Reſcri
ptis in capitulo qđ incipit Statutū. In
paragrapho illius capituli qui incipit.cū
vͦ. In verſiculo. Nullus.libro eodem.
Quartū librū iuriſcanonici q̄ clementi
ne dicit̄.ſubaudi Cōſtitutiōes edidit cle
mens papa quintus Sub anno dñi.M
ccc.xj.in Concilio vienenſi.qđ ſex menſi
bus tm̄ durauit. Sed ipſe Clemens mor
te p̄uentus ad publicū non ꝑduxit Sed
poſt eū Johannes.xxij.cōpleuit:correxit
in quibuſdā mutauit ⁊ executioni demā
dauit Que ꝯſtitutōes ita collecte dicunt̄
Clementine.a Clemente q̄nto.⁊ fuerunt
ꝓmulgate Anno dñi.M.ccc.xvj. tercio
kalendas nouembris. De quo vide glo
ſam in ꝓhemio clementinarū in vͦbo No
uēbris.⁊ in vͦ.pontificat᷒. Et ſm̄ Johem
Andree in ꝓhemio hui᷒ libri: male alle
gant hūc librū ſeptimū.qꝛ dicte ꝯſtitutio
nes nō ſunt cōnumerate ſub noie libri. ſꝫ
debent intitulari Clementine vt ſupra di
ctū eſt. Et diuidūt̄ Clementine eodē mo
do in quinqꝫ libros iuxta materiaꝫ iſtius
verſus Judex: iudiciū :clerus: ſponſalia
crimen. De qua tractant ſicut decretales
⁊ ſextus lꝫ pauciores contineant titulos
Et tituli pauciora capitula: in quos ⁊ in
que rurſum diuidunt̄. Exemplum allega
tōnis clementinarum. De reli.⁊ ve.ſanc.
Si dñm in cle. Hoc eſt de reliquijs ⁊ ve
neratione ſanctorꝫ.in capitulo Si dñm.
In clemētinis ⁊ ſic de alijs. Nam hic al
legat̄ per omnia ſicut in decretalibus. ſo
lūꝫ eo dempto qđ addit̄ hic in cle. Sicut
in ſexto addit̄ libro.vj.ꝓpter rationeꝫ ibi
dictam. Et poteſt additio premitti :vt ſic
allegando. Cle.de ſepul.dudū. Id eſt. in
clementinis in titulo de ſepulturis.in ca
pitulo Dudum.vbi cōcedit̄ auctoritas p̄
dicatorum ⁊ minorū ordinū fratrib᷒ ſuꝑ
ſermonibus faciendis Cōfeſſionibus au
diendis. Penitentijs iniungendis ⁊ Tu
mulandis defunctorum corꝑorib᷒. Di
citurqꝫ.e.c.§. Si vͦ. idem plati. Suꝑ vͦ.
libere.in glo. Qꝛ nō eſt neceſſe licentiā ſa
cerdotis pariochialis haberi ſuꝑ cōfeſſio
nibus audiendis. Dicit̄ etiā ibidem ſuꝑ
ver. Impartiri ꝙ abſoluti a fratrib᷒ non
habebunt neceſſe vlterius cōfiteri ꝓprio
ſacerdoti. Et hec de allegationib᷒ ⁊ de di
uiſionibus vtriuſqꝫ Juris ciuilis ⁊ cano
nici dicta ſufficiant.
Exijt qui ſeminat decretalis declarās h
regulam fratrū minorꝫ. Inſerit̄ ſexto li
bro decretaliū.ſub ti.de ver.ſig.deciſe tm̄.
Vñ dicit̄ ibidem in glo. Ne credat aliq̄s
hanc cōſtitutionem eſſe ſublatam. Ideo
ſic deciſe ponitur hic vt habeat̄ ꝓ re ſer
uata. Et de ea loquit̄ ꝓhemiū huius lib.
in fine ⁊c. Et glo.ibidem ſuꝑ ver. Reſer
uantur. Ad maiorē euidentiā dicte cō
ſtitutionis. Conſiderandum prout legi
tur in Cronicis ordinis fratrum minorū
ad compeſcendum quorundam morda
ces inſultus contra regulam latrantes:
Sanctiſſimus ⁊ pius pater dominus ni
colaus papa tercius Cui ſanctus franci
ſcus adhuc in puerili etate exiſtenti pre
dixerat. Qꝛ eſſet futurus protector ordi
nis ſui ⁊ dominus huius mundi. Cūꝫ au
tem apud Surianum reſideret per eſta
tem Et capitulum generale fratrum mi
norum apud aſſiſiū celebraret̄ ꝑ dominū
Hieronymū Cardinalē ⁊ ꝓtūc adhuc ge
neralē miniſtrū ⁊ ibidē elect᷒ fuiſſet in ge
neralē miniſtrū Bonagr̄a virtutiqꝫ famo
ſus ⁊ doct᷒ ſoluto capl'o dñs papa nico
laus ꝯuocauit ad ſe p̄dictū gn̄alē cū qui
buſdā ꝓuincialib᷒ miniſtris ⁊ aliq̄b᷒ alijs
diſcretis fratribus de ipſo capitulo ad ſuā
preſentiam. Et cum per eſtatem illam ibi

mãneret declaratiõi regule minoꝝ inten
dit cunctis alijs negocijs ꝑtermiſſis fere
ꝑ duoſ menſes nõ ſine admiratõe oim in
Curia exiſtentiū.cū oino q̇d agereť extra
eos q̇ ad hoc erant vocati nulli hoim eẽt
notū. Ipẽ nanqꝫ dñs papa cū ꝑdictꝭ fra
tribꝯ ⁊ coagentibꝯ venerabilibꝯ fribus ⁊
dñis: dño hieronymo de Eſculo olim ge
nerali miniſtro ⁊ poſtea papa Nicolao
quarto peneſtrine ac fratre benteuẽga al
banenſi epis cardinalibꝯ de ordine aſſum
ptis ſup regulã fratrū minoꝝ deliberatiſ
ſimã edidit illã que incipit.Exijt q̇ ſemi-
nat decretalẽ.ac ꝑviros peritiſſimos vicꝫ
dñm petrū vicecancellariū dñm comitẽ:
auditorẽ pallacij mediolanẽſes q̇ fuerũt
poſtea facti cardinales.⁊ dñm angelum
famoſiſſimū curie aduocatū ⁊ dñm Be-
nedictū ꝓthonotariū qui poſtea fuit car
dinalis ⁊ finaliter poſtea dñs papa boni
facius octauus exactiſſima diligẽtia plu-
riū dierū diſceptationibꝯ elimatã primo
corã cardinalibꝯ q̇ tunc erãt Viterbij.de
inde corã totiꝯ curie freq̃ntia ꝑ dcm̃ dñm
Bñdictū q̇ eã dictauerat fecit ſolenniter
ꝓmulgari Anno dñi.M.cc.lxxix.Quaꝫ
⁊ ipẽ poſtmodū dñs papa bonifaciꝯ octa
uus libro ſuo.vj.decretaliū in tit.de vbo.
ſig.inſeruit ⁊ autenticã reddidit toti mũ
do.Dñs etiã Clemẽs papa quintꝯ in cõ-
cilio vienenſi in illa decretali.Exiui de pa
radiſo de vbo.ſig.in clemẽtinis.ipſam cõ
mendat.Necnõ dñs Iohannes papa vi
ceſimuſſecũdꝯ in illa cõſtitutiõe que inci-
pit Quia quorũdã exigit ipſam extollit tã
q̃ clarã ⁊ lucidã ⁊ magna maturitate di
geſtã. Idem tñ iohannes.xxij.in extraua
gãti.q2 nõnũq̃ꝫ ſententias ⁊ penas latas ꝯ
gloſatores dicte decretalis.Exijt q̇ ſemi-
nat ſuſpendit vſqꝫ ad aplice ſedis bñpla
citum:ꝑ ſuſpenſionẽ aũt hmõi nequaq̃ꝫ
licentiã cuiq̃ꝫ intendit impartiri ꝙ cõtra
fratrū regulam dogmatiſare ſcribere ſeu
determinare ꝑdicare ſeu praue loqui lice
at publice vel occulte quinimo hec omni
bus ⁊ ſingulis auctoritate prefata diſtri-
ctius ꝓhibuit.vt patet in predicta extra-
uaganti. Et qm̃ in precedenti.§.facta
fuit mentio de Cronicis fratrū minorum
⁊ Cronica fratrū minoꝝ dicit ꝙ ſanctus
Franciſcus incepit vitã iſtam ſm̃ Vin-
centiū.Anno dñi.M.ccvj .pontificatus
dñi Innocentij tercij: anno quartodeci-
mo.etatis vo ſue anno viceſimoq̇nto: et
hoc intellige qñ conuerſus fuit a ſeculo.
Ad elidendū ⁊ cõfutandū errorem ⁊ opi
nionẽ fratris Iacobi philippi bergomen
ſis ordinis fratrum heremitarū ſcti Au-
guſtini in ſupplemento Cronicarū in li-
bro.xij.ſub anno dñi. M.cc.ix. vbi dicit
franciſcū ſeraphicū natione ytalū ex aſſi-
ſio vmbroꝝ ciuitate diſcipulū Iohannis
boni mantuani ⁊ habitū religiõis ab eo-
dem Iohanne ſuſcepiſſe ⁊ in manibꝯ eiꝯ
ꝓfeſſionis votum ſub regula beati augu
ſtini emiſiſſe.Querit̃ vtrum beatus fran
ciſcus fuerit diſcipulus ꝑdicti Iohannis
boni mantuani heremite: ⁊ vtrum fuerit
ꝓfeſſus ordinẽ ⁊ regulam fratrum here-
mitarū ſancti auguſtini.Et videt̃ primo
ꝙ ſic.vt patet ꝑ eundẽ Iacobum bergo-
menſem.libro.xij.in fine q̇ allegat vicen-
tium Gallum in ſpeculo hiſtoriarū. libro
xxx.c.xcviij.vbi vincentius dicit ꝙ habi-
tum heremiticū tunc habuit: baculumq̃ꝫ
manu geſtans pedibus calciatis ⁊ corri-
gia cinctus inceſſit ergo ⁊c̃. Itẽ ſcdo idẽ
vincentius in eodem libro ca.xcviij.dicit:
ꝙ ſanctus Franciſcus quendã ſibi fami
liarẽ ad loca ſecretiora ſepius euocabat
eoq̃ꝫ deforis expectante ⁊ q̇d ageret igno
rante.ergo ille familiaris videt̃ fuiſſe Io
hannes bonꝯ mantuanus de ordine he-
remitarū ſancti auguſtini. Item tercio ꝓ
bat̃ ꝑ cirographū qḋ apud mantuam ali
qñ viſum eſt conteſtans beatum franciſ-
cum de aſſiſio ꝓfeſſionẽ heremiticam ſub
regula bti Augu. emiſiſſe in manibꝯ fra-
tris Iohannis boni heremite mantuani
vt dicit Iacobus bergomẽſis in fine. xij.
libri ſui.ergo ⁊c̃. Item quarto patet hoc
ꝑ contemporeitatem annorum.Quia ꝑ-
dictus iohannes bonus obijt anno a na-
tiuitate domini.M.ccxxij. vt dicit idem

Iacobus pergomenſis libro.xij.ſub an-
no.M.ccxxx.de Iohãne bono.Et ſanctꝯ
Franciſcus obijt anno ſalutis nře.M.cc
xxvij.nonas octobris migrauit ad domi-
num vt dicit idem Iacobus ꝑgomenſis
J libro.xij.ſub anno.M.ccix. Cõtra ſan
ctus Franciſcus dicit in ſuo teſtamento
Nemo oſtendebat mihi quid deberẽ fa
cere ſꝫ ipſe altiſſimꝯ reuelauit mihi ꝙ ego
deberem viuere ſm̃ formã ſancti euange
lij ergo nõ videt̃ ꝙ fuerit diſcipulꝯ predi
cti Iohãnis boni ſꝫ magis xp̄i ꝑ ipſius di-
uinã inſpirationẽ. Itẽ ſanctus Bona-
uentura Cardinalis in legẽda maiori de
beato Franciſco ca.j. de ꝯuerſatione eiꝯ
in habitu ſeculari dicit ſic. Porro mãſue
tudinis lenitas cū elegantia morū patien
tia ⁊ tractabilitas ſupra humanū modū.
munificentie largitas vltra ſuppetentiaꝫ
facultatū quibus bone indolis adoleſcẽs
certis florere ꝯſpiciebat̃ indicijs.quedaꝫ
videbant̃ eſſe pludia qḋ copioſior ſuper
eū foret in poſteꝝ diuine bñdictionis ha-
bundantia diffundenda.Quidã ſane vir
de aſſiſio valde ſimplex vt credit̃ eruditꝯ
a deo.cū aliqñ ꝑ ciuitatẽ eunti obuiaret
franciſco.deponebat palliū ſternebat ipſi
us pedibꝯ veſtimentū aſſerens omni fore
franciſcū reuerentia dignū vtpote q̇ eſſet
in ꝓximo magna facturꝯ ⁊ ob hoc ab vni
uerſitate fideliū magnifice honorandus.
Ignorabat aũt adhuc frãciſcus circa ſe
conſiliū dei ꝑ eo ꝙ tam iuſſione patrꝭ ad
exteriora diſtractus q̃ꝫ corruptione natu
ralis originis ad inferiora depreſſus non
dum didicerat ꝯtemplari celeſtia nec aſ-
ſueuerat deguſtare diuina (vt in legenda
minori dicit idẽ ſanctus) donec facta ma
nu domini ſuper euꝫ ⁊ caſtigatus fuit ex-
terius prolixi languoris grauedine ⁊ cla-
rificatus interius ſancti ſpiritus vnctiõe.
Corporeis poſtmodum viribus vtcunq̃ꝫ
reſumptis menteq̃ꝫ mutata in melius cū
militem quendam nobilem quidẽ gene
re ſed inopem rebus obuiū inſperato ha
buiſſet occurſu.generoſi regis ⁊ pauperꝭ
xp̄i memor affectus.tanta fuit erga viruꝫ
pietate per motus.vt decentia que ſibi ď
nouo parauerat indumenta deponeret:
illumq̃ꝫ ꝓtinus ſe nudato veſtiret.nocte
vero ſequenti cum ſe ſopori dediſſet pala
cium ſpecioſum ⁊ magnum cum militari-
bus armis crucis ſignaculo inſignitis ıs
pro cuiꝯ amore militi egeno ſubuenerat:
dignatiua ſibi reuelatiõe monſtrauit.nec
non viſa omnia ſua fore militũq̃ꝫ ſuoruꝫ
ſi crucis xp̄i vexillum conſtanter aſſume
ret ſub aſſeuerationis certitudine repro-
miſit.Extunc a publice negociationis tu
multu ſe ſubtrahẽs.ſolitaria loca quere-
bat amica meroribus.in quibus cū gemi
tibus inenarrabilibus inceſſanter inten-
deret.poſt longam precum inſtantiam q̃
ſibi perfectionis ſemitam a domino po-
ſtulabat oñdit ad votū exaudiri ꝓmeruit
Vna q̇ppe dierum dū ſic ſequeſtratꝯ ora
ret.apparuit ei xp̄s ieſus veluti cruci con
fixus eidem tam efficaciter ingerens euã
gelicum illud qui vult venire poſt me ab
neget ſemetipſm ⁊ tollat crucem ſuam.et
ſequatur me vt mentem ipſius intrinſecꝯ
⁊ incendio dilectionis adureret ⁊ abſin-
theo compaſſionis impleret. Nam ⁊ ad
premiſſe viſionis contuitum liquefacta ẽ
anima eius.et memoria paſſionis chriſti
viſceribꝯ cordis ipſius a deo impreſſa me
dullitꝯ vt et crucifixi domini plagas ocu-
lis mentis interius quaſi iugiter cerneret
⁊ vix exterius a lacrimoſis gemitibus cõ
tinere valeret. Hec ſanctus Bonauentu
ra. Ex hijs preludijs ⁊ diuinis informa-
tionibus patet ſanctum Franciſcum a
deo omnipotente tractum ⁊ nulla huma
na induſtria informatum adhuc in ſecu-
lari ſtatu conuerſantem.ergo ⁊c̃. Iteꝫ in
legenda trium ſociorum Franciſci vide-
licet Leonis. Ruffini conſanguinei ſan-
cte Clare ⁊ angeli de tancredo (quaꝫ ſcri
pſerunt ad fratrem Creſcentium quintū
miniſtrum poſt ſanctū Franciſcū) poſt-

[N]arrauerũt quomodo a patre fuit vocatus ad epiſcopum vt ibi reſignaret Iuri paterne hereditatis in fine. vj. capituli ſic ſcribitur. Et intrans camerã epi exuit oĩa veſtimenta ſua ⁊ ponens pecuniã ſuper ipſa corã epiſcopo ⁊ patre abſqꝫ aſtãtibus nudus foras exiuit et dixit. Audite omnes ⁊ intelligite vſqꝫ modo Petrum bernardonis vocaui patrem meuꝫ. Sed quia deo ſeruire propoſui reddo illi pecuniam ꝓ qua erat turbatus ⁊ omnia veſtimẽta que de ſuis rebus habui volens amodo dicere pater noſter qui es in celis: apud quem omnem theſaurum repoſui: ⁊ omnem ſpei fiduciam collocaui. Inuẽtus eſt autem vir dei tunc cilicium habere ad carnem ſub veſtibꝰ coloratis. Surgẽs pater eius nimio dolore ⁊ furore ſuccenſus accepit denarios ⁊ oĩa veſtimẽta. Que dum portaret domuꝫ illi qui ad hoc ſpectaculum fuerant. indignati ſunt contra eum quia nihil de veſtimentis filio reliquerat. ſuper franciſcum vo pietate commoti ceperunt fortiter lachrimari. Epiſcopus autem animũ eius attendẽs atqꝫ feruorem conſtantiamqꝫ eiꝰ vehemẽter admirãs ꝓtinus ipſum inter brachia recollegit tegens euꝫ cum pallio ſuo. Intelligebat enim aperte factuꝫ ipſius ex diuino eſſe conſilio ⁊ agnoſcebat ea que viderat non paruum miſterium continere Sicqꝫ factus eſt extunc eius adiutor exhortando ⁊ fouendo ipſum ac dirigẽdo ⁊ amplexando in viſceribus charitatis. Et infra in eadem legenda trium ſociorũ ſequenti capitulo. Seruus igitur dei Frãciſcus nudatus ab oĩbus que ſunt mũdi. vacat iuſticie ꝓpriamqꝫ vitam contemnens diuino ſeruicio ſe mancipat modis omnibus quibus poteſt Reuertenſqꝫ ad eccleſiam ſancti Damiani gaudens ⁊ feruens ⁊ ſacerdotẽ eiuſdem eccleſie confortauit eodem ſermone quo ipſe fuerat ab epiſcopo confortatus fecit ſibi quaſi heremiticum habitum. Deinde ſurgens ⁊ introiens ciuitatem cepit per plateas et vicos tanq̃ ebrius ſpiritu dominuꝫ collaudare. Finita vero huiuſmodi collaudatione domini ad acquirendos lapides pro reparatione dicte eccleſie ſe conuertẽs dicebat. Qui mihi dederit vnum lapidẽ habebit vnam mercedem. Qui autem duos dederit habebit duas mercedes. Qui vero tres totidem mercedes habebit. ſic et multa alia ſimplicitate viſa in feruore ſpiritꝰ loquebatur quia ydiota ⁊ ſimplex electus a deo nõ in doctis humane ſapientie verbis ſed ſimpliciter in omnibꝰ ſe habebat. Hec in legenda trium ſocioruꝫ. Et hijs concordat ſanctus Bonauentura in predicta legenda maiori capitulo ſecundo cum dicit. Fundatus iam in chriſti humilitate franciſcus ad memoriã reducit obedientiaꝫ ſibi e cruce iniunctam de ſancti Damiani eccleſia reparanda et tanq̃ verus obediens aſſiſium rediit: vt ſaltem mendicando voci diuine pareret. Depoſitaqꝫ omni verecundia ꝓpter amorem pauperis crucifixi. mẽdicabat apud eos inter quos abundare ſolebat. debile corpus attritum ieiunijs oneribꝰ lapidũ ſupponendo. Predicta igitur eccleſia iuuante ſe domino ⁊ deuotione ciuium aſſiſtente refecta ne poſt laborẽ corpus torperet ignauia tranſtulit ſe ad reparandã eccleſiam quandam beati Petri longius a ciuitate diſtantem ob deuotionem ſpecialem quã ad apoſtolorũ principem ſincere fidei puritate gerebat. Hac tandẽ eccleſia conſũmata peruenit ad locũ q̃ porciũcula dicitur in qua eccleſia beatiſſime virginis genitricis dei antiquitꝰ fabricata extiterat ſed deſerta tunc a nemine curabatur. Quã cum vir dei ſic derelictam conſpiceret ob deuotionem feruentẽ quã habebat ad dominam mũdi. cepit illic aſſidue pro ipſius reparatiõe morari. Sentiens autem iuxta nomen ipſius eccleſie quo ab antiquo ſancta Maria de angelis vocabatur angelicarum ibi viſitatio-

Hoc etiaꝫ dicit ſanctꝰ bonauentura in legẽda maiori caplo. ij.

num frequentiam pedem fixit ibidem ꝓpter reuerentiam angelorum amoremqꝫ precipuum matris Chriſti. Hunc locum vir ſanctus amauit pre ceteris mundi locis. Hic etenim humiliter cepit hic virtuoſe profecit hic feliciter conſũmauit. hũc locum in morte fratribus tanq̃ virgini chariſſimum commendauit Item ſanctus Bonauentura in predicta legenda capit. iij. de inſtitutione religionis ⁊ approbatõe regule dicit In eccleſia igitur virginis matris dei moram faciente ſeruo ipſiꝰ franciſco ⁊ apud eam que ꝯcepit verbum plenum gratie ⁊ veritatis continuis inſiſtente gemitibus vt fieri dignaretur aduocata ipſius meritis matris miſericordie cõcepit ipſe ac peperit ſpiritum euangelice veritatis. Dum enĩ die quodã miſſam de apoſtolis deuotꝰ audiret plectuꝫ eſt euangelium illud in quo xp̃s diſcipulis ad predicandum mittendis formam tribuit euangelicam in viuendo: ne videlicet poſſideant aurum vel argentuꝫ nec in zonis pecuniam nec peram in via neqꝫ duas tunicas habeant nec calciamenta deferant neqꝫ virgam. Qđ audiens et intelligens ac memorie cõmendans apoſtolice paupertatis amicꝰ indicibili mox ꝯfuſus leticia. Hoc eſt inquit qđ cupio h qđ totis precordijs cõcupiſco. Soluit ꝓinde calciamenta de pedibus deponit baculum peram ⁊ pecuniam execratur vnaqꝫ contentus tunicula reiecta corrigia ꝓ cingulo funem ſumit omnem ſollicitudinem cordis apponens qualiter audita perficiat ⁊ apoſtolice rectitudinis regule per omnia ſe coaptet. Hec Bonauentura. ſimiliter dicunt ſocij ſancti in legenda ſuperius tacta. Hoc idem dicit Bartholomeus de Piſis in ſuo libro conformitatum. Similiter frater Iohannes de Celano in antiqua legenda ſancti franciſci. Et his etiam concordat Vincentius in libro .xxx. cap. xcviij. Item in legenda trium ſociorum capitulo. xij. Cum narraſſent de ſocijs ſancti franciſci qui ſecũ ierunt ad Curiam ꝓ approbatione regule inter cetera ſic dicunt. Cum autẽ veniſſent Romam ⁊ inueniſſent ibi epiſcopũ ciuitatis Aſſiſij ab ipſo cum ingenti gaudio ſunt ſuſcepti. Nam beatum Franciſcuꝫ ⁊ omnes fratres ſpeciali venerabat affectu. Neſciens tamen cauſam aduentus eorum cepit turbari timens ne penitentiam ꝓpriam vellent deſerere in qua dominꝰ per eos ceperat mirabilia operari. Gaudebat enim vehementer tantos viros in ſuo epiſcopatu habere de quoruꝫ vita ⁊ moribus maxime preſumebat. Sꝫ audita cauſa eorumqꝫ intellecto ꝓpoſito gauiſus eſt valde ſpondens eis ad h cõſilium ⁊ iuuamen. Erat autem idem epiſcopus notus cuidam Cardinali epiſcopo Sabinenſi q̃ dicebat dominus Iohannes de ſancto Paulo vere gratia dei pleno diligens plurimũ ſeruos dei Huic prefatus epiſcopus patefecerat vitã beati franciſci ⁊ fratrum ſuoꝝ. ꝓpter qđ ipſe affectabat videre virum dei ⁊ aliquos de fratribus ſuis. Audiens autẽ ꝙ eſſent in vrbe miſit pro illis ⁊ ſuſcepit eos cuꝫ magna reuerentia ⁊ amore. Paucis vo diebus morantes cum ipſo ita edificauerũt eum ſermonibus ⁊ exemplis ꝙ videret i opere fulgere quod de ipſis audiuerat. Recõmendauit ſe eorum orationibꝰ humiliter ⁊ deuote. Petiuit etiam ex gratia ſpeciali ꝙ volebat extunc ſicut vnus de fratribus reputari. Hec ibi. Ex predictis omnibus patet ꝙ ſanctus franciſcus habuit conſiliatorem ⁊ hortatorem Epiſcopum aſſiſinatem magiſtꝝ Iohanneꝫ bonum predictum. Et hoc tam illo biennio quo edificabat et reparabat tres eccleſias vt ſuperius narratum eſt quam etiam tempore illo quo Fratres habere cepit et regulam approbare vellet. Patet ergo ꝙ non fuit profeſſione heremita ſicut dicit Iacobus bergomenſis. Nec diſcipulus Iohannis boni Mantuani.

Ad primū igiᷣ dicendū ꝙ idem Jaco
bus bergomēſis ex verbis Uincencij.li.
xxx.c.xcviij.ſcꝫ ꝙ habitū heremiticū tunc
habuit baculumqꝫ ⁊c̄.nō pōt elicere ꝙ fu
erit ſanctꝰ franciſcus de ordine heremita
rū ſancti Aug.ꝓfeſſus ꝓut intendit nec
ex ſequentibꝰ verbis videlꝫ audiens aūt
die quadā in miſſa ꝙ xp̄s in euāgelio miſ
ſis ad p̄dicandū loquiᷣ ⁊c̄.vbi depoſitis
calciamentis virga ſacculoqꝫ ⁊ pera qui,
bus vtunᷣ ordines heremitarū ⁊c̄.immo
ſi fuiſſet ꝓfeſſus ordinē heremitarū ſan
cti auguſtini ⁊ ſic ſine ſcitu p̄lati ſui:vicꝫ
Johannis boni ſicut idē Jacobꝰ dicit fu
iſſe eiꝰ diſcipulū feciſſet ⁊ ad ꝑfectiōꝫ euā
gelicā anhelaſſet: tūc temerariꝰ fuiſſet ꝙ
habitū ꝓfitine religionis immediate de,
poſuiſſet ſine volūtate ⁊ ſcitu ipiꝰ.Et tūc
ſi ꝓbas eſt dicere:oīs fratres ꝓfeſſi ordi
nem heremitaꝝ ſancti auguſtini volenteſ
ad ꝑfectionē euāgelicā ꝑuenire ſine ſci
tu p̄latoꝝ ſuoꝝ deberēt ⁊ poſſent: ꝗuis
al's poſſunt ſi debite circūſtātie habeanᷣ
⁊ priuilegi[illegible]ō ꝯdicāt queadmodū ſcīus
eꝰ franciſcus deponere habitū religiōis
ordinis heremitarū ſcti auguſtini ⁊ ſequi
euangelicā ꝑfectionē ꝙ credo heremita,
rū ordinē nō admittere. Fuit igiᷣ ſanctꝰ
franciſcꝰ heremita habitu ꝑ bienniū por,
tando habitū ⁊ nō ꝓfeſſiōe. Nā ſic dicit
Cronica fratrū minoꝝ:ꝙ ꝑ duos annos
honeſtū habitū habitū heremiticū gere,
bat portando baculū in manibꝰ accinctꝰ
corrigia calciatis incedens pedibus ꝑ ci,
uitatē aſſiſij mendicando: nūc latebat in
heremis nūc ecclīaꝝ repatiōibꝰ deuotiſſi
me inſiſtebat Ex hoc nō pōt cōcludere ꝙ
fuerit ꝓfeſſiōe de ordine heremitaꝝ ſcti
auguſtini ſ magis renouator euangelice
vite ac aplīce ꝑfectiōis in pauptate viuē,
do. Ad ſcd̄m ꝙ dꝛ franciſcū quēdā ſibi
familiarē ⁊c̄. Dicendū ſicut legiᷣ in legē,
da triū ſocioꝝ.c.iiij.Qꝛ ꝑ dei grām ita fa
ctus eſt leproſoꝝ familiaris ⁊ amicꝰ ꝙ ſi
cut in teſtamēto ſuo teſtaᷣ inter illos ma
nebat ⁊ eis humiliter ſeruiebat. Alteratꝰ

aūt poſt leproſoꝝ viſitationē.bonū quen
dam ſociū ſeruum quē multū dilexerat:
ad loca remota ſecū ducēs dicebat illi ſe
q̄ndā magnū ⁊ precioſū theſauꝝ inueniſ
ſe.Exultat vir ille nō modicū ⁊ libenᷣ va
dit cū illo quotiens aduocaᷣ.quē franci,
ſcus ad quandā criptā iuxta aſſiſiūꝫ ſepe
ducebat: ⁊ ipam ſolꝰ intrans ſociūqꝫ de
theſauro habendo ſollicitū derelinquēs.
nouo ac ſingulari ſpū ꝑfuſus patrē in ab
ſcondito exorabat cupiens neminē ſcire
q̄d ageret intus preter ſolū deū quē de ce
leſti theſauro habendo aſſidue cōſulebat
De iſto igiᷣ ſeruo ⁊ familiari videᷣ vin,
centiꝰ dicere in p̄allegato li.⁊ nō de iohā
ne bono.Silr cap̄.vj.p̄dicte legende triū
ſocioꝝ.Cū de ꝑſecutiōe patris eiꝰ aduer
ſum eū dixerūt.inter cetera diciᷣ. Ipe āt
ſcꝫ.s.Franciſcꝰ.qꝛ erat nouꝰ miles xp̄i vt
audiuit minas ꝑſequentiū.eoꝝqꝫ aduen
tum p̄ſciuit.dedit locum ire paterne ⁊ ad
quandā occultam caueā quā ad hoc ſibi
p̄parauerat accedens ibi ꝑ menſem inte
grū latitauit.que cauea vni tm̄ de domo
patris erat cognita vbi cibū ſibi q̄nqꝫ ob,
latum edebat occulte orans iugiter lacri,
marū imbre ꝑfuſus vt dn̄s liberaret eum
a ꝑſecutōe nociua: ⁊ vt pia vota ipiꝰ be,
nigno fauore compleret. Cūqꝫ in ieiunio
⁊ fletu ferueñ ⁊ aſſidue dn̄m oraſſet: de
ſua diffuſus virtute ⁊ induſtria ſpem ſuā
totaliter i deū iactauit ꝙ eū lꝫ in tenebris
manentē ꝑfuderat quadā ineffabili leti,
cia ⁊ illuſtrauerat mirabili claritate.Ex q̄
nimirū ignitus fouea relicta iter arripuit
verſus aſſiſiū impiger feſtinꝰ ⁊ letꝰ.et fi,
ducie xp̄i armis munitꝰ diuinoqꝫ calore
ſuccenſus ſeipm̄ arguēs de ignauia ⁊ va
no timore manibꝰ ⁊ ictibꝰ ꝑſequentiū ſe
expoſuit.Et ingrediens ciuitatem ⁊c̄.Ex
his patet qui fuerint eiꝰ familiares in pri
ma eiꝰ cōuerſiōe anteqꝫ adhuc habitum
heremiticū portauerit ⁊ etiā cū iam eccle
ſias ceperat edificare ꝓut ptꝫ in legenda
fratris bernardi p̄mi fratris minoꝝ poſt
ſanctū franciſcū. Dubiū etiā eſt vtrum

Johes honꝰ fuerit de ordine heremitaꝝ
ſcti auguſtini: cū hoc etiā nō determinat
clare venerabilis magiſter frater Jorda
nis almanꝰ ꝓuincialis Saxonie ordinis
heremitaꝝ ſcti auguſtini in libro de vitaſ
fratrū quē librū ſcripſit fratri iohanni le,
ctori in argentina eiuſdē ordinis ⁊ etiam
iordanis eiuſdē Jacobꝰ bergomēſis mē,
tionē facit in.xiiij.libro Cronicaꝝ ſupple
tarū vbi eundē librū nominat diffuſaꝫ or
dinis ſui apologiā. Dicit igiᷣ iordanꝰ p̄,
nominatꝰ in p̄allegato libro ca.xiiij.Cuꝫ
oīpotens deꝰ beatū auguſtinū de valle
huiꝰ miſerie ad celeſtis regni gloriā euo,
caſſet crebreſcente vandaloꝝ hoſtili iſul,
tu ⁊ ſucceſſu tpis inualeſcēte eoꝝ ꝑfidia:
monaſterijs ⁊ eccleſijs in affrica gentili,
tatis ritu ꝓphanatis cōcrematis ⁊ deua,
ſtatis ꝑſonis eoꝝ exiliatis ⁊ fugatis tunc
etiā fratres illi q̄ in cenobijs ſub btō Au,
guſtino degebāt hincinde diſperſi nōnul
li eoꝝ in tuſcia in cellis ſolitarij.Alij i ce,
nobijs heremiticis ſe receperūt ſeruien,
tes dn̄o ſicut cuiqꝫ dn̄s inſpirauit ⁊c̄.do,
nec nouiſſimis diebꝰ illā diſperſionē dn̄s
dignatꝰ eſt cōgregare ſicut olim diſperſi,
ones iſraelis ꝯgregauit.Deniqꝫ ab illa di
ſperſiōe multi fluxerūt anni vſqꝫ ad tēpa
Innocentij pape tercij q̄ fuit p̄mꝰ papa
quē circa illū ordinē aliquid ſp̄ale legitur
feciſſe (q̄ꝗꝫ veriſile ſit) ꝙ aū eū plures ro
mani pontifices ipm̄ ordinē fuerint ꝯgru
is honoribꝰ ꝓſecuti.lꝫ ꝓpter tpis antiqui
tatē ⁊ fratꝝ ſanctā ſimplicitatē nihil a no
bis de h̄ ſcriptū inueniaᷣ.nā antiq̄ꝰ ſan
cti p̄res de ꝑuilegijs ⁊ gratijs ſcptis ſe mi
nime occupabāt ſ ſimplicē fauorē ſedis
aplīce ⁊ p̄latoꝝ eis ſufficere arbitrati ſūt.
Uñ etiā dꝛ vl feriᷣ de btō franciſco ꝙ ipe
ſuꝑ grā porciūcule :quā fratres minores
p̄dicāt eē in aſſiſio ꝑuilegiū ſcriptū a pa,
pa petere nō curauit cōtentꝰ de oraculo
viue vocis.Sic eſtimo fuiſſe de patribus
nr̄is antiqs q̄ adhuc in maiori ſimplicita
te viuebāt qꝫ ſctūs franciſcꝰ cū ipi in here
mo habitarēt Qualr aūt frēs nr̄i ordinis

in illo interuallo tanti tpis.ſ. a diſꝑſione
ſua de affrica vſqꝫ ad tpa p̄dicti pape in,
nocentij vixerint q̄d ve egerint in ſcripto
autentico nō inueni.vñ de hoc aliq̄d ſcri
bere nō curaui.Sꝫ hoc vnū certū eſt ꝙ il
la ſctā ꝓpago ſcti auguſtini nō oīno extin
cta fuit ſed in aliq̄bꝰ bonis fratribꝰ ſctā
ſimplicitate viuentibꝰ ꝑdurauit vſqꝫ ad
annū.M.cc.xiij.ſ meliꝰ.xv.q̄ñ celebratū
fuit Cōciliū lateranēſe ſub p̄fato dn̄o ino
centio.iij.Et q̄dē ordo illud cōciliū late,
ranēſe p̄ceſſerit exp̄miᷣ in textu de reli.do
mi.c.Religionū.li.vj. Hic ergo innocen,
tius.iij.papa fuit p̄mꝰ pontifex a quo or,
do habuit aliq̄d priuilegiū ſcriptū quan,
tū ego potui indagare.Cōfirmauit nāqꝫ
locū ſancti Anthonij in ardigneta q̄ ē in
ꝓuincia Senenſi cuiꝰ ꝑuilegij formā vi,
di.Poſt hūc honoriꝰ terciꝰ papa q̄ ordi,
nes p̄dicatoꝝ ⁊ minoꝝ cōfirmauit etiam
loca aliqua nr̄i ordinis ſub ꝓtectione ſe,
dis aplīce ſuſcepit. Poſtmodū Innocē,
tius papa quartꝰ vir vtiqꝫ magne ſcīe et
induſtrie q̄ ſedit anno.M.cc.xl.Cōſide,
rans ordines minoꝝ ⁊ p̄dicatoꝝ notabi,
liter creſcere ⁊ fructꝰ ſalubres in eccleſia
dei ꝓferre.Frēs vo heremitas ſcti augu
ſtini ſibi ſoli ꝑ bonā vitā ꝓdeſſe cepit vel
le agere qtūs ⁊ ipi ſicut p̄dicatores ⁊ mi,
nores fructū ſalubrē in ecclīa dei ꝓferre
poſſent vel ꝓducere.Erant aūt tūc tpis i
diuerſis mundi regiōibꝰ ⁊ p̄cipue in ꝑti,
bus Tuſcie diuerſi heremite ſub diuer,
ſis titulis diuerſimode viuentes q̄s oēs
idem Innocentius heremitis ſcti Augu
ſtini counijt reducēs eos ad vnū priorē
generalē mandās vt oēs ſub vna regula
ſcti Aug.vno mō ꝓfitendi vno hitu vno
titulo vno officio ⁊ eiſdē cōſtitutiōibꝰ vti
deberēt.Et vt efficaciꝰ ꝓficerēt ad cremē
tū dedit eis vnū Cardinalē ꝓuiſorē ⁊ ꝓ,
tectorē intendēs eis exinde de ſtatu vbe,
riore paternaliter ꝓuidere: ſed ꝑuentus
morte ea q̄ ꝓmiſit nō ꝑfecit.Sꝫ alexan,
dro.iiij. ſuccendente in uiſione apparuit
ei ſanctus Auguſtinꝰ grandis q̄dem ca

pte ſ membris exilis. Ex qua viſione cō-
monit⁹ viſionē p ꝑdeceſſorē ſuū dn̄m In
nocentiū inchoatā cōſūmauit. Ipē nan-
q̧ fratres ⁊ oīes heremitas diuerſoꝝ or
dinū quoꝝ q̄dā ſancti Guilhelmi. alij fra
tres Iohannis boni. alij de fabali. alij de
brittinis cēſebant̄. alij q̄ȝ apud hoīes am
biguis nuncupatiōib⁹ vacillabant. Nec
nō ⁊ frēs de pnia ihu xp̄i qui ſanctite vo
cabant̄. Hos inquā oīs in vnū redegit
⁊ ordini heremitaꝝ ſcti Auguſti. cū ꝓſo-
nis ⁊ locis effectualiter cōcorporauit ac
vniuit diſpenſans cū eis ſub diuerſaꝝ ꝓ
feſſionū ⁊ obſeruantiaꝝ ligamina: q̄bus
antea in predictis ⁊ alijs ordinib⁹ obſtri-
cti quantūlibet tenebant et mandans q̄ȝ
ac p cenſuram eccl'iaſticam eos cōpellen
dos decernēs qt̄n ſub vnius prioris ge-
neralis obedientia ſm regulaȝ ſancti au-
guſtini oīes vnanimiter debeāt militare
Hec Iordan⁹ ꝓuincialis Saxonie in li-
bro vitas fratrū pte prima. capitulo. xiij.
Ex predictis apparet q̄ diuerſi heremite
ſunt iuncti ordini heremitarum ſancti au
guſtini. Et niſi heremite Iohannis boni
fuiſſent de diuerſis heremitis non fuiſſet
opus eos cōcorporare ⁊ counire nec diſ-
penſare ſup obſeruantie ligamine. Igit̄
videt̄ fuiſſe heremita nō ſub regula: nec
ſub ordine heremitarū ſancti Auguſtini.
Et vt ꝑdicta verius ⁊ certi⁹ intelligantur
vera. patet hoc p aplicam bullam vbi de
habitibus coꝝ portandis habēt aplicum
mandatū ne in cōfuſionē minoruȝ diuer
ſos habit⁹ deferāt ⁊ q̄ diſtinctus ſit habi
tus eorū ab ordine fratrū minoꝝ ⁊ q̄ cō-
pellant̄ p ep̄os vt nigrū habitū portent:
Bulla data eſt anno dn̄i. M. cc. lvj. pon
tificat⁹ Alexandri. iiij. pri⁹ ſuperi⁹ incorpora
ti. ⁊ eſt talis vt ſeq̄t̄. Alexander ep̄us ſer-
uus ſeruoꝝ dei ⁊c. Venerabilib⁹ fratrib⁹
vniuerſis archiepiſcopis ⁊ ep̄is p aleñi.
cōſtitutis ⁊c. Recordamur liquido ⁊ me
moriter retinemus q̄ duduȝ apparuit or
do in partibus lumbardie cuius profeſſo
res vocati ſunt heremite ordinis Sancti
auguſtini nunc ſuccincti tunicas cuȝ cor-
rigijs calceos portantes ⁊ baculos geſtā
tes in manibus. nunc vō dimiſſis bacu-
lis incedebant pecuniam ꝓ elemoſinis:
alijſq̧ depoſcentes ſubſidijs ⁊ adeo de-
formantes interdum habitus ſui formā:
vt dilectis filijs fratribus minoribus vni
formes in derogationē multiplicem ipo-
rū ordinis crederent̄ eiſdem ꝓpter h̄ mi-
norem apud fideles ſentientibus in ſuis
oportunitatibus charitatē Sane cū per
nos tunc in minori officio cōſtitutos ⁊ bo
ne memorie Gregoriū tituli ſctē Sabine
p̄ſb̄rm Cardinalē tunc in illis ptibus le-
gatione fungentes hmōi variatiōis pre-
ſumptio ad felicis recordationis Grego-
rij pape ꝑdeceſſoris noſtri audientiam p
ueniſſet ipſe ne identitas veſtiū in ordini-
bus cōfuſionem pareret ac inde ſcanda-
la grauiora ſurgerēt: ad vtrorūq̧ quietē
ſtatuendo ꝓuidit vt priores ac vniuerſi
⁊ ſinguli fratres ꝑdicti ordinis ſancti au
guſtini in exterioribus veſtimentis q̄ ni-
gri vel albi debeant eſſe coloris quorum
altero: videlicet nigro iam electo ab eis
ipſos idem predeceſſor voluit eſſe cōten-
tos largas ⁊ ꝓtenſas manicas quaſi ad
inſtar cucullarum ⁊ deſup ipſa deferrent
p amplas corrigias vt patenter oībus
apparentes: Ita q̄ omnes cincti deforis
eas veſtibus nequaq̄ȝ contegerent ⁊ por-
tantes in manibus baculos quinq̧ pal-
morū grandium ac expreſſe in eccleſiarū
petitione cuius ſint ordinis declarantes:
adeo ſuarū veſtium longitudinem tempe
rent q̄ a quibuſlibet ipſoꝝ calciamenta
libere viderent̄ vt ſic habitus confuſione
remota ⁊ ſublata materia ſcandali a pre-
dictorum ordinum fratribus poſſet virtu
tum domino liberius ⁊ gratius deſeruiri
Cum autē dilectus filius noſter Richar
dus ſancti angeli dyaconus Cardinalis
vniuerſas domos ⁊ congregationes he-
remitarum predictorum quarum quedā
ſancti wilhelmi nonnulle autem fratris
Iohannis boni alique de fabali: Alique

vero de brittinis cenſebantur in vnaȝ or-
dinis heremitarum ſancti Auguſtini pro
feſſionem ⁊ regularem obſeruantiam p-
petuo de mandato noſtro duxerit vnien
das ⁊ nos dicti Cardinalis proceſſum cō
uenientem cum voluntatis noſtre ꝓpoſi-
to approbantes premiſſa omnia duxim⁹
confirmanda ſtatuentes vt vniuerſi prio
res ⁊ fratres in ꝓfeſſiōe predicti ordinis
heremitarum ſancti Auguſtini taliter co
uniti nigris dumtaxat ⁊ nullis alijs alte-
rius coloris cucullis aliquatenus vteren
tur. Nos volentes vt premiſſa que de ve
ſtimentis exterioribus a ſepedicto prede
ceſſore noſtro circa p̄fatos heremitas ſta
tuta fuerant ſalubriter ⁊ ab ip̄is vt recoli
mus acceptata vbiq̧ ⁊ ab omnibus he-
remitis vnitis taliter ⁊ alijs vniuerſis in-
uiolabiliter obſeruari. fraternitati veſtre
in v̄tute obediētie p apoſtolica ſcripta p̄
cipiendo mandam⁹ quatenus ꝑdictos p̄
ores ⁊ heremitas ac alios qui nigras pe-
nitus ſeu albas cucullas nō portant q̄ vſ
q̧ ad feſtū omnium ſanctorū ꝓximo ven
turum nigri ꝓrſus coloris cucullas aſſu
mant abiectis alijs deferendas. Et firmi
ter ſtatutū ꝑdictum de cetero ſtudeāt ob
ſeruare ſinguli veſtrum p veſtras ciuita-
tes ⁊ dyoceſes ſublato cuiuſlibet appella
tionis ⁊ contradictionis obſtaculo ⁊ litte
ris apoſtolicis impetratis vel etiā impe-
trandis p eos nequaq̄ȝ obſtantib⁹ moni-
tione p̄miſſa p cenſuram aplicam diſtri-
ctius cōpellantis. Et in eos q̄ cōtra vene
rint excōicationis ſententiam ꝓmulgetis
quā p veſtras ciuitates ⁊ dyoceſes dieb⁹
dn̄icis ⁊ feſtiuis publicari ſolennit̄ et eoſ
dem tanq̄ȝ excōicatos vſq̧ ad ſatiſfactio
nē ꝯdignam appellatiōe remota faciatis
arcius ab oībus euitari. Datum anagi
ne. xv. kalēdas Iunij pontificat⁹ nr̄i. an
no ſecūdo. Patet igit̄ ex ꝑdictis vbis ma
giſtri Iordani ordinis heremitaꝝ. ⁊ etiā
ex ꝑdicta bulla q̄ ꝯgregatio Iohis boni
fuit alia a cōgregatione fratꝝ heremitaꝝ
ſancti Auguſtini. nec poteſt Iacob⁹ etiā
ꝓbare ex omnibus autenticis ſcriptis q̄
ſanctus Franciſcus fuerit eius diſcipu-
lus. imo probat̄ oppoſitum eius. Ad
tercium qd̄ dicit̄ de Cyrographo mātue
viſo ⁊c. Ficticiū eſt ⁊ quaſi incredibile ꝓ
eo quia mantua p multa diſtat ab aſſiſio
⁊ nunq̄ȝ legit̄ q̄ ibi cōuerſatus fuiſſet ſan
ctus Franciſcus ⁊ licȝ Iacob⁹ pergomē
ſis putet vel fingit illuc cū iohanne bono
tranſlatū tamē nō eſt veriſil'e q̄ tale picta
ciū vnq̄ȝ ibi viſum fuerit ⁊ iam nō videt̄
ſi ibi aliqd̄ fuiſſet ⁊ adhuc eſſet q2 ſcio ſā
cti franciſci merita q̄ non putreſceret ſi-
cut illa ſcedula ⁊ ſcriptura in qua ſanct⁹
Franciſcus cōſcripſit laudes diuinas et
fratri tentato in monte alūne dedit et ſta
tim melius habuit. Inſup in poſterū mi
randa effecerit ſeruata littera virtutū frā
ciſci teſtimoniū fuit ſicut narrat s. Bo. c.
xj. legēde ſancti. De illa aūt que allegata
eſt p Iacobū ꝑdictū nunq̄ȝ auditum ē et
tale aliq̄d in aliq̄ ſcripto repertū. Breuia
riū tam ſancti franſcici q̄ȝ etiā ſancte Cla
re in aſſiſio ob reuerentiam ſanctoruȝ re
ſeruat̄ ita recēs q̄ nullus dubitat magis
ſanctoruȝ meritis poſſe ꝓ tam longa eua
poſſe remanere. Videtur igit̄ frater Ia-
cobus erraſſe ⁊ defeciſſe ex relatu audito
rum ſicut defecit in libro. xv. ſub Anno.
M. cccc. lxij. vbi dicit Ladiſlaum quem
ip̄e vocat agiſlaum friderici ceſaris nepo
tē ex frē vngarie ⁊ bohemie regē ⁊ p⁹ mor
tē ipſi⁹ ladiſlai dicit mathiā vaiouade fili
um in reḡ vngarie ſucceſſiſſe ⁊ Caſimirū
xp̄ianū regē dicit hereticū. Et vt meli⁹ in
telligat̄ ponā ſingula vba eiuſdē frat' ia
cobi pergomenſis ibidem ſub anno. M.
cccc. lxiij. Mortuo itaq̧ agiſlao rege ꝑdi
cto ſine herede cū id regnuȝ ſibi cōpetere
ceſar affirmaret multe liteſ ⁊ bella int̄ fri-
dericū ⁊ hūc mathiā ſuborte ſt̄ (qd̄ conce
dim⁹) ſ; mathia tādē ꝑualēte regnū oīe
ei ceſſit potituſq̧ regno cū ēt bohemie re
gnum in vngarie rege iure antiq̄ deuolui
deberet. mathias ꝯ Caſſimirū nouū bo-
hemie regē hēticū ⁊ romāe eccl'ie rebelleȝ

bellū poſtea ſuſcepit. ipſe aūt caſimirꝰ rex
ſuperioꝛibus annis ob hereticā prauita-
tem ab agiſlao rege ⁊ Friderico ceſare re
gno pulſus in Sarmatas quos polonos
dicimus cōfugerat. ſ mortuo nuper agiſ
lao id regnum denuo contra pontificꝫ ro
mani voluntatē armis repetere cepit ve-
rum cognita ſui erroꝛis culpa oꝛante eti-
am Friderico Ceſare in id regnum rur-
ſus cōfirmatus eſt. hec omnia predictus
frater Jacobus. ſ male ⁊ falſe poſuit. ꝓ-
mo ꝙ dicit Ladiſlaum regem vngarie ce
ſaris ex fratre nepotem fuiſſe cum magiſ
fuerit Ceſar eius agnatus. Fuit eñi illu-
ſtriſſimus princeps et rex Ladiſlaus ne-
pos Sigiſmundi imperatoꝛis et filꝰ Al-
berti auſtrie ducis et poſtea regis Roma
norū nec nō ⁊ bohemie ⁊ vngarie de quo
fecit mentionē idē frat Jacobus in eodē
libro ſub anno. M.cccc.xxxviij. Et Sigiſ
mundi imperatoꝛis gener natus ex vni-
ca filia Eliſabeth Sigiſmūdi predicti Ex
qua etiam nata eſt illuſtriſſima regina do
mina Anna ſoroꝛ Ladiſlai ⁊ vxoꝛ ꝑdicti
Caſimiri regis polonie xp̄ianiſſimi ⁊ non
heretici ſicut ipſe dicit. De qua etiā genu-
it ꝓ nunc reges vladiſlaum regem bohe-
mie ⁊ mō vngarie regem Albertum regē
polonie. Alexandrū ducem lituauie. Fri
dericum archiepm̄ Gneſnenſem ⁊ craco
uienſem olim epm̄ ⁊ ceteros filios. Inſu
per genuit dominā haduigim coniugem
Illuſtriſſimi ꝓncipis Geoꝛgij ducis Ba
uarie ſupioꝛis ⁊ inferioꝛis ⁊ palatini Re-
ni. Item dñam Sophiā cōiugem Illu-
ſtriſſimi ꝓncipis Fridericꝫ Marchionis
brandenburgeñ. fuit igit Caſimirus So-
roꝛius predicti ladiſlai regis bohemie et
vngarie. habuit ⁊ alterā ſoroꝛē ꝑdictꝰ la-
diſlaus rex bohemie ⁊ vngarie noīe Ely-
ſabeth quā accepit wilhelmus lantgraui
us thuringie ⁊ dux ſaxonie ex qua genuit
filiam nomine Margarethā quā duxit ī
mr̄imoniū Johēs marchio brandenbur
geñ. frat friderici marchionis brādēbur-
geñ. ꝑdicti. Proauus igit Ladiſlai regis

bohemie. dux Albertus auſtrie. Et auus
Friderici Ceſaris leopoldi ⁊ dux auſtrie
fratres fuerunt ⁊ nepotes Rudolphi Il
luſtriſſimi regis Romanoꝝ ⁊ domine do
mine anne eius conthoꝛalis nepotes. ge-
nuit eñi Rudolphus rex Romanoꝝ mul-
tos filios. Rudolphum regem bohemie.
Hermannū poſtea ſubmerſum in Reno
Et Albertum regem Romanoꝛum poſt
adolphum de Naſſau. qui albertꝰ rex ro
manoꝝ genuit Leopoldum ducem Au-
ſtrie ⁊ ſtirie. Fridericū ducem qui electus
fuit in contentione cū Ludouico duce ba
uarie rex romanoꝝ ⁊ Albertum ducē au
ſtrie qui genuit Leopoldum ducem Sti-
rie auum Friderici imperatoꝛis ⁊ alber-
tum tercium ducem auſtrie. Albertꝰ ter-
cius dux Auſtrie frater leopoldi aui Fri
derici impatoꝛis genuit albertū quartuꝫ
Albertus quartus ex domina Johanna
filia alberti ducis bauarie de Straubing
nepte ludouici q̄rtii patoꝛꝫ genuit alber-
tū ducē auſtrie ac geneꝝ ſigiſmūdi impa
toꝛis. Et margarethā vxoꝛē henrici ducꝫ
bauarie in lanczhut matrē ludouici diui
tis ducis bauarie. Albertus dux Auſtrie
⁊ gener Sigiſmundi genuit quatuoꝛ libe
ros Geoꝛgiū Ladiſlaum ⁊ Annā reginā
polonie ac Eliſabeth ducиſſaꝫ ſaxonie: vt
ſuperius dictum eſt. Leopoldus aūt dux
ſtyrie frater Alberti tercij genuit friderі-
cū wilhelmū leopoldū ⁊ erneſtū. Erneſtꝰ
genuit fridericū tercium impatoꝛem ⁊ Al-
bertū ducem ſueuie. Albertꝰ frat frideri-
ci impatoꝛis duxit in mr̄imoniū dominā
mechtildā comitiſſam de wirtenberg ſo
roꝛem friderici palatini de Reno. relicta
quandā viduam dñi ludouici de wirten
berg matrem domini Eberhardi de wir
tenberg ꝓmi ducꝫ wirtēbergeñ. ad quā
dñam mechtildā pius papa lr̄as conſola
toꝛias ⁊ ꝯmendabiles ſcripſit ꝓ eo ꝙ ſo-
roꝛes ſancte clare de brixina in ſuā terraꝫ
allexit ⁊ recepit ꝓpt ꝑſecutionē ſigiſmūdi
ducꝫ ꝺ q̄. ſ. dicet. Dña igit machtilꝺ cū di
cto alberto frē friderici ipatoꝛꝫ nullā ꝓleꝫ

Genealog ducū auſ

habuit ⁊ obijt ſine herede. anno dñi. M.
cccclxiij. tercia die decembris. Et ſic La-
diſlaus ꝑdictus de quo fit diſputatio nō
fuit nepos friderici imperatoꝛis ex fratre
ſicut dicit Jacobꝰ bergomenſis. Frideri-
cus frater Erneſti ⁊ patruus friderici im-
peratoꝛis genuit Sigiſmundū ducē Au-
ſtrie q̄ habuit in matrimonio ꝓmū dñam
Elionoꝛā filiā regis Jacobi de Scocia.
Scđo dñam katherinā filiā ducis alber-
ti de Saxonia ⁊ ambe nō habuerūt ꝓleꝫ
cum ipſo. Et ſic patet ꝙ in multis defecit
vtpute de. lxxij. xp̄i diſcipulis ⁊ de Guel-
phis ⁊ Gebelinis. Et ne ceteri errent i fa-
cto ex eodem libro fratris Jacobi Scien
dū eſt ꝙ poſt moꝛtē Ladiſlai regis: ſicut
narrat pius papa ſcđs ſanctiſſimꝰ ponti
fex in abbꝛeuiata hyſtoꝛia bohemoꝝ con
ſtituta die qua nouus rex in bohemia eli-
geret multi tractatus habiti Karolꝰ rex
francie q̄ filiam ſuā Ladiſlao deſponde-
rat regnū alteri ex filijs ſuis petere aut ei
cōmitti cui filiā tradere nō dedignaretur
Caſimirus rex polonie xp̄ianiſſimꝰ quē
frater Jacobus hereticū nominabat ſo-
rem defuncti regis ſibi nuptam eſſe aie-
bat eiqꝫ regnū deberi: pari rōe wilhelmꝰ
Saxonie dux (de q̄ ſupiꝰ dictū eſt) vte-
bat cui ſoroꝛ natu maioꝛ nupſiſſet Fri-
dericꝰ imperatoꝛ eiuſdē regni oꝛdinatio-
nem ſuā eſſe affirmabat in qua feudi ſolē
nia neglecta fuiſſent. nec ſine ſpe ſigiſmū
dus ⁊ albertus auſtrie duces fuere q̄ de-
ficiente rege bohemie ſine virili ſobole ex
auſtria vocandū veteri federe principem
noꝛant. Rokyzanus antixp̄i nunciꝰ vene
noꝛū ſatoꝛ crebris ſermonibus vſurpare
aut regem ſue ꝓfeſſionis eligendum eſſe
aut ſi nemo tanto faſtigio dignꝰ videret
hebꝛaico moꝛe iudices aſſumendos vete
riſqꝫ legis exempla memoꝛans: vbi dies
conſtituta illuxit auditis legationibus in
conuentu ꝓcerum vtilitate regni diſcuſſa
Geoꝛgius pogdiebꝛacius de bunſtat: aliꝰ
Geoꝛgiꝰ Girſick de Podiebꝛat hereticꝰ
huſſitarum fautoꝛ eligit. Et hic eſt qui ꝓ-
mū bellum contra Mathiam vngarie re

gem in Moꝛauia aſſumpſit. Et non ille
xp̄ianiſſimus rex polonie Caſimirus. ꝓ-
ut omnibꝰ eſt notum in Marchionatu
moꝛauie cōmoꝛantibꝰ vnde ex parte eiuſ
dem Geoꝛgij regis bohemie tēpe Pauli
poſtqꝫ idem hereticꝰ iurauerat anteqꝫ cō-
firmatus fuerat imperatoꝛi ⁊ ſanctiſſimo
ꝙ vellet reſilire ⁊ omnes huſſitas redu-
cere a ſua perfidia ⁊ factus eſſet periurus
cōtumax ſacrilegꝰ blaſphemus xp̄ianoꝝ
oppꝛeſſoꝛ ꝓpter qđ mľta bella ſuboꝛta ſūt
que bella experti ſunt Ciues in Brunna
de caſtro ſpilberg. vbi iſta ꝑuula ſummu
la eſt collecta per patrē Ludouicū oꝛdis
minoꝛum q̄bus dictis ego Nicolaus de
Moꝛauia addidi hanc queſtionē nō ſen
ſum de ſenſu recitando ſed ꝟbum de ver
bo narrando ꝓ illis q̄ raro oꝛiginales li-
bꝛos ad manū habent. Igit patet ꝙ Ca-
ſimirus non fuit immediatꝰ rex poſt La-
diſlaū regem: nec hereticꝰ. Sed Geoꝛgiꝰ
ꝑdictus. Poſt moꝛtē ꝟo Geoꝛgij factꝰ eſt
rex bohemie illuſtriſſimꝰ ꝓnceps dñs vla
diſlaus ꝑdicti Caſimiri ꝓmogenitꝰ. mo-
do rex tam bohemie qꝫ vngarie rex omni
honoꝛe ⁊ religione xp̄iana decoꝛatus. Et J
tantū ad terciū. Ad quartū in cōtrariū
de cōtempoꝛeitate annoꝝ vicꝫ ꝙ dicit io
hannē bonum obijſſe anno. M.ccxxij. vt
ſuperiꝰ dictū eſt. Dicendū ſicut legitur in
Cronicis fratrū minoꝝ. Sctūs franciſcꝰ
conuerſus eſt a ſeculo anno. M.cc.vj. et
ꝑ bienniū ambulauit in vili habitu ſicut
heremita edificando eccleſias tres: ſicut
ſuperius ſepe dictū eſt. et. M.cc.ix. cepit
habere fratres ſicut etiam dicit Cronica
⁊ teſtat magiſter Bartholomeꝰ de piſ.
in libꝛo cōfoꝛmitatū. ⁊ ſimiliter frater Da
uid ⁊ frater Peregrinus de Bononia in
ſua Cronica necnō legenda fratris Egi-
dij ſancti viri: ⁊ etiam legenda fr̄is Ber-
nardi de aſſiſio teſtant: ⁊ tunc illo anno
ſꝫm verioꝛem opinionem oꝛdo fratrū mi
noꝛum incepit ac ab Innocentio Papa
tercio regula appꝛobata eſt ſed non con-
firmata vſqꝫ ad tempoꝛa honoꝛij tercij. ⁊
ſi ſolum per biennium poꝛtauit habitum

talem ⁊ fuiſſet ꝓfeſſus ordinē heremitarū
ſancti auguſtini tūc neceſſario habuit eē
in monaſterio ⁊ nō potuit intendere edi-
ficationi talium eccliarū q: ſuus pceptor
(ſi quē habuit) impediſſet eū ⁊ non potu
iſſet expedire in vno anno cū ꝑ vnum an
nū fuiſſet nouicꝰ ⁊ ꝑ aliū ꝓfeſſus ⁊ in il-
lo ſcdo anno debuiſſet edificaſſe qđ vide
tur impoſſibile ⁊ incredibile. Ad cōcludē
dum ergo ſingula Sciendū ꝙ ſctūs fran
ciſcus anno dñi. M.cc.xij. incepit ordi-
nē ſancte Clare ſeu pauperū dñarū quē
ante ꝑ ſex annos futurū in ecclia dei pro
phetauit dum eccliā ſancti damiani ſol-
licite reparabat. Cuiꝰ pma plantula fuit
vgo ſctiſſima clara. Itē anno dñi. M.cc
xxj. btūs franciſcꝰ inſtituit terciū ordinē
q̄ dr penitentiū ꝓpter illos q̄ in matrimo
nio iuncti penitentiā facere flagitabant.
quoꝝ primꝰ frater fuit ſanctus Luciꝰ. et
eodem anno dominꝰ papa honoriꝰ dedit
ordini priuilegium ꝙ nullus poſt ꝓfeſſio
nem factam ordinē exire preſumat: exeū
tem aūt nullus audeat retinere ⁊ ꝙ nul-
lus poſſit ſub habitu minoꝝ extra obedi
entiā euagari. ⁊ contra hoc preſumentes
poſſunt fratres cenſurā eccliaſticā exerce
re. anno dñi. M.cc.xxiij. iij. kalendas de
cembris fuit regula minoꝝ ꝑ dñm papā
Honoriū cōfirmata pontificatꝰ ſui anno
octauo. Ab inceptōne vo ordinis exquo
ſanctus franciſcus cepit habere frēs An
no. xv. Itē anno dñi. M.cc.xxiiij. biēnio
anteq̄ ſanctus franciſcus ſpm̄ redderet
celo ad dicte regule ⁊ etiā plenarie indul
gentie de ſancta Maria porciuncule cō-
firmationē circa feſtū exaltatōnis ſancte
crucis fuit xpi ſacris ſtigmatibꝰ in monte
Aluerne q̄ſi bulla regis altiſſimi ſigillatꝰ
Anno dñi. M.cc.xxvj. in menſe aprili ſi
cut narrat Cronica fratrū minorū ⁊ ſcūs
Bonauentura facit mentionem in legen
da. Cum beatus Franciſcus eſſet ſenis:
grauiſſimis infirmitatibus laceſſitus ag-
noſcens vite ſue terminū appropinqua
re fecit ſe aſſiſiū deportari ⁊ cum per ali-
quot tempus infirmaret̄ ibidem in pala-
cio epiſcopi tandem circa finem vite ſue:
ad ſanctam Mariam de porciuncula ſe
deportari fecit quatinꝰ vbi acceperat ſpi
ritum gratie ibi redderet ſpiritū vite. quo
cum fuiſſet ꝑductus vt veritatis exemplo
mōſtraret qđ nihil erat illi cōmune cum
mundo in illa infirmitate tam graui ſuꝑ
nudā humū ſe totū nudatū in ipſūs feruo
re ꝓſtrauit quatinꝰ hora illa extrema in
qua poterat adhuc hoſtis iraſci nudꝰ lu-
ctaret̄ cum nudo: decubans ſic in terra:
ſaccina veſte depoſita faciē ſolito more
leuauit in celum ⁊ intendens illi glie totꝰ
manu ſiniſtra dextri lateris: vulnꝰ ne vi-
deret̄ obtexit. Et ait ad fratres. Ego qđ
meum eſt feci qđ veſtrū eſt xps edoceat:
Anima eiꝰ carne ſoluta. tranſiuit ex hoc
mundo ad patrē. iiij. nonas octobris pō-
tificatus dñi Honorij tercij. anno. xj. eta-
tis vo ſue anno. xlv. a prima ſua ad deū
cōuerſiōe. xx. Ab inſtitutiōe ordinis An-
no. xviij. exquo. ſ. cepit frēs habere. hec ex
Cronica fratrū minoꝝ. vnde ⁊ ſctūs bo-
nauentura in legenda ſua dicit capitulo.
xiiij. Cum itaq; ꝑ bienniū ab impreſſione
ſacroꝝ ſtigmatum anno videlꝫ a ſua cō-
uerſione viceſimo ⁊c̄. ⁊ in cap. xv. de trāſ
latione dicit. Tranſijt aūt venerabilis pa
ter ex huius mundi naufragio anno dni-
ce incarnationis. M.cc.xxvj. quarto no-
nas octobris die ſabbati in ſero ſepultus
in die dominico ⁊c̄. Ecce hic tam Croni-
ca q̄ etiam ſanctus Bonauentura dicūt
ſanctiſſimū patrem ad dominū migraſ-
ſe Anno domini. M.cc.xxvj. Frater vo
Iacobus vnum annum addidit dicens.
Anno ſalutis noſtre. M.cc.xxvij. Patet
igitur ꝙ etiam in annis ſicut ⁊ in ceteris
circa ſanctum Franciſcū defecit ſeu non
aduertit niſi ex coniectura habitus ſeu ex
relatu imaginatiuo predicta poſuit: igit̄
non habet intentum ſuum. hec occaſione
predicte decretalis ⁊ ratione Cronicarū
ordinis minorum que non errant ſūt po-
ſita. Nunc redeundum eſt ad ꝓpoſitum

Capitulum VI

⁊ dicendum eſt de alia conſtitutione que
declarat regulam.

Exiui de paradyſo. Alia declaratio re-
gule fratrum minorum poſita de ver. ſig
ni. in Cle. que hac occaſione extat compi
lata legitur in Cronicis ordinis minorū:
ꝙ anno domini. M.ccc.x. Facta eſt i cu-
ria domini pape Clementis quinti longa
⁊ ſcandaloſa diſceptatio de obſeruantia
bertinus. regule fratrum minorum fratre vbertino
de Caſali ⁊ fratre Raymundo Ganfredi
quondam ordinis generali miniſtro cū ſi
adherentibus ordinē in cōmuni vita vi-
uen ēm de multis exceſſibus accuſabāt:
quibus dicebāt regulā non ſeruari. Fra-
ter vo Alexander de Alexandria ꝓtunc
miniſter prouincialis ianue vir litteratꝰ
et doctꝰ qui poſtea fuit generalis ab alia
parte communitatē ordinis defendebat.
Anno igitur Milleſimo tricenteſimo vn
decimo. in kalendis octobris apud vien-
nam. Concilium generale conuocatū fu-
it ꝙ vſq; ad menſem ſequētem May cō
tinuatum fuit. Quo ſoluto Anno videli
cet. M.ccc.xij. In craſtino aſcenſionis
domini concluſum eſt in cauſa predicta
que verſabatur inter fratrem vbertinum
cum ſibi adherentibus ⁊ ordinis cōmuni
tatem primo in conſiſtorio ſecreto. Et ſe-
quenti die que fuit feſtum ſancti Georgij
ſolenniter ⁊ ſententialiter ꝓmulgatū in
vltima confeſſione concilij vienenſis pre
fati ꝙ modus viuendi fratrum qui accu-
ſabatur fuerat ⁊ erat licitus. Adiecta no
ua declaratione ſuꝑ regulam in qua iudi
cium ſuper congregatione vini ⁊ bladi ⁊
veſtimentorum vilitate relinquitur prela
tis ordinis ⁊ non alijs quibuſcunq;. que
declaratio icipit. Exiui de paradyſo ⁊ po
nitur de ver. ſig. in cle. Fratres vo q̄ vber
tino adherebant ꝓ magna parte iubēte
domino papa ad vnitatem ordinis redi-
erunt ſperantes ꝙ decetero fratres regu
lam ſeruarent. Prefatus vo vbertinꝰ re-
dire noluit ⁊ vt legit̄ in libris Cronicarū
⁊ conformitatum ordinem monachorū
alborum intrauit (Monachi enim albi
ſiue Camaldulenſes ſiue montis oliueti
a s. Romualdo ſumentes originem ſb re
gula ſancti benedicti militant. Vbertinꝰ
iſte cum adhuc eſſet in ordine librum cō-
pilauit. Arborem vite crucifixe ieſu intitu
latum in quo licet documenta plura ſcri
pſerit bona ⁊ vtilia ⁊ deuota nō nulla ta
men ſua dicta radicem accipientia ex ab
bate Ioachim ſub ſpecie ſubtilitatꝭ et ex
cellentis dogmatis in ſpuria pullulant vi
tulamina prout dicit. Cancellariꝰ pariſi.
in quadam admonitione qualiter caute
quorundam libri ſunt legendi. Initium
admonitionis. Quia vnum eſt neceſſari-
um pleraq; minus ſobria in prefato repe
riuntur libro que idem Cancellarius in
epiſtola de ſuſceptione humanitatis xpi
iuxta finem in. xij. veritate dicit. Legatur
preſertim octauum capitulum quinti li-
bri cui talem premittit titulum. Ihs fal-
ſificatus inibi ſeueriſſime in ſacroſanctā
hoat eccleſiam.

Theorica de diuiſione Iuris.

Ius eſt preceptum ſiue ordinatio prin-
cipantis vel domini circa ſubditos et ē tri-
plex Ius Naturale. Diuinum ⁊ Huma
num. Naturale ius eſt cōmune omni
nationi inſtinctu nature non aliqua con-
ſtitutione de quo habet̄ Thobie. iiij. Qđ
ab alio oderis fieri. ⁊c̄. Quecunq; vultis
vt faciant vobis homines ⁊c̄. Math. vij.
vſus. Quid tibi vis fieri mihi fac quod ti
bi facere noli. Sic potes in terris viuere
iure poli. Diuinum ius eſt qđ ordinat̄
a deo. Et eius precepta continentur in te
ſtamento veteri ⁊ Nouo. In teſtamēto
veteri quorum quedam precepta ſunt iu
dicialia Exodi. xxj. Hec ſunt iudicia que
propones eis Quedam Cerimonialia vt
de ymolatione agni paſchalis que ſigni
ficabat paſſionem chriſti Exodi. xij. Que
dam moralia vt decem pcepta decalogi:
Exodi. xx. vſus. Unum crede deū: nec iu

res vana ꝑ ipſum. Sabata ſanctifices: ⁊
venerare parentes. Non ſis occiſor. fur.
mechus. teſtis iniquus. Viciniq; thorū
res caueto ſuas. In teſtamento nouo
quedam ſunt precepta reſpectu ꝑſidenti
um de hijs Math. x. Quedam reſpectu
omniū ⁊ ſunt illa q̄ ꝯtinentur in ſermone
dñi in monte. Math. v. vj. ⁊. vij. Euāge-
licis ꝑceptis xp̄s adiecit cōſilia paupꝑtatꝭ
Luce. xiiij. Qui nō renunciauerit omīb⁹
q̄ poſſidet ꝛc. Obedientie. Mathei. xxiij.
Sup cathedram ꝛc. Caſtitatis. Mathei
xix. Sunt eunuchi q̄ ſe caſtra. ꝛc. Hūa
num ius ſiue poſitiuū eſt cōſtitutio hoīs
⁊ eſt duplex. Ciuile vel ſeculare. Canoni
cū vel ſpirituale. Ius ciuile vel ſecula
re quo mūdus regit̄ in tempalib⁹ ab im-
patorib⁹ eſt traditū huius iuris ſunt qua
tuor libri. ſ. Digeſtum Codex Iuſtiniani
Autenticoꝝ liber. Inſtituta ſiue inſtitu-
tiones. Digeſtū de quo etiā ſuperius eſt
dictū circa litteraȝ C. ſcribit̄ ꝑ duplex. ff.
q꞉ ꝑ duos fridericos impatores eſt dige-
ſtum ⁊ a quolibet friderico ſumpta eſt ꝑ-
ma littera ff. Digeſtum continet leges ro
manoꝝ in tribus voluminibus compħē-
ſas. ꝑmū volumen dicit̄ digeſtū vetus ⁊
habet. xxiiij. libros ꝑtiales. Secundū vo-
lumen dicit̄ Inforciatū ⁊ dr̄ ab in quod
eſt valde ⁊ forte quia fortes leges de diſ-
poſitione vltimarum voluntatū in ſe cō-
tinet que ſunt īmutabiles. Et ꝯtinet. xiiij.
libros partiales. v̄ſus. Sum liber fortis:
diſponens ſpolia mortis. Et clauſis por-
tis me diſcat lector i ortis. hec in gloſa ꝑ-
ma. Tercium volumen dicit̄ digeſtū no-
uum Et habet. xij. libros partiales q̄bus
libris ſimul cōnumeratis erunt libri par-
tiales. l. Et digeſtum alio nomine dr̄ pan
decta ſeu liber pandectaꝝ a pan qd̄ ē to-
tum ⁊ decta doctrina quia doctrinam to
tam Iuriſconſultoꝝ ꝯtinet Tres libri di
geſti diuidunt̄ in titulos tituli in leges et
paragꝑhos. Digeſtū vetus tractat de cō
tractib⁹ ⁊ textus incipit Om̄m toti⁹ reipu
nr̄e ſanctionē. rubrica v̄o icipit. In noīe

domini noſtri ieſu xp̄i. Impator ceſar fla
uius Iuſtinianus Alemanicus Scotic⁹
francus ꝛc. Inforciatū tractat de vltimis
voluntatibus ⁊ liber incipit dotis cauſa
ſemꝑ ⁊ vbiq; ꝑcipua eſt. Rubrica v̄o inci
pit Soluto matrimonio ꝛc. Digeſtū ve-
ro nouū tractat de maleficijs ⁊ textus in
cipit. Hoc edicto ꝓmittit̄. Rubrica v̄o in
cipit Dñi iuſtiniani ſanctiſſimi principis
ꝛc. Codex Iuſtiniani continet ſtatuta
imperatoꝝ ꝑ iuſtinianū impatorē in vnū
volumen redacta. Et ſcribit̄ ꝑ C. magnū
qd̄ eſt ꝑma littera huius nominis codex
⁊ continet. xij. libros partiales quoꝝ ix.
primos tm̄ ſolent magiſtri legere. Codex
diuidit̄ in titulos tituli i leges. leges i pa-
ragraphos. Et textus codicis incipit im-
perator Iuſtinian⁹ ad ſenatū h̄ q̄ neceſ-
ſario ꝛc. Rubrica autem incipit. In noīe
domine noſtri ieſu xp̄i ꝛc. Domini Iuſti
niani ſacratiſſimi principis ꝛc. verſus. q̄
vult ſeruare ſanctoꝝ ſingula feſta. Non
poteſt clare cum codice ſcire digeſta.
Autenticoꝝ liber eſt cōtinens excerpta
dictorum libroꝝ legalium ſummulā. Et
diuiditur iſte liber in decem collationes:
quaꝝ quelibet diuiditur in titulos. tituli
autē ſubdiuidunt̄ non in leges ſ; in para
graphos. Decima collatio in autenticis
alio nomine dicitur liber feudoꝝ q̄ diui
ditur in duos libros partiales: quoꝝ qui
libet ſubdiuiditur in titulos ⁊ iſti in capi
tula ⁊ pagraphos. Autenticū incipit i te-
xtu Occupatis nobis circa totius rei pu
blice curas. Rubrica v̄o. In noīe dñi nr̄i
ieſu xp̄i liber conſtitutionū nouellarū au
tenticoꝝ ꝛc. Decima collatio in textu in
cipit. Quia de feudis tractaturi ſum⁹ ꝛc.
Rubrica vero incipit Incipiunt conſue
tudines feudorum. Et ꝑmo de hijs ꝛc.
Inſtituta ſiue inſtitutiones in plurali
de mandato Iuſtiniani. liber iſte edit⁹ fu
it. Et habet quatuor libros partiales qui
ſunt introductorij in alios libros legales
Et incipit in textu. Imperatoriam maie
ſtatem. Rubrica v̄o. In nomine domini

noſtri ieſu xp̄i impator ceſar flauius iuſti
nian⁹ alamanicus Goticus ꝛc. Deſerui
unt etiā canonibus ꝓ declaratione ter-
minoꝝ i iurecanonico vſitatoꝝ. Et q̄libȝ
liber plures hȝ titulos ⁊ tituli. ſ. non le-
ges nec capl'a ⁊ qn̄. ſ. ſunt longi in verſi
culos diuidunt̄. Canonicū vel ſpiritua
le ius quo regitur mūdus ⁊ eccleſia i ſpi-
ritualibus ⁊ eſt traditum a ſummis pon-
tificibus: ⁊ eſt duplex ſcȝ antiquū ⁊ nouū
Antiquū eſt quod traditur in libro q̄ de-
cretum dicitur. Decretuȝ habet tres par
tes. Prima pars eſt de miniſtris eccl'ie
⁊ nominat̄ diſtinctiones: et diſtinguit̄ in
diſtinctiones centum ⁊ vnam: diſtinctio
nes ſubdiuidunt̄ in Canones ſiue capl'a
que aliqn̄ ꝓpter ipſoꝝ ꝓlixitatem diuidū
tur in paragraphos. Sc̄da pars ē de ne
gocijs eccleſie ⁊ nominat̄ cauſe: et conti-
net. xxxvj. cauſas que diuidunt̄ in que-
ſtiones ⁊ queſtiones in Canones ſiue ca
pitula q̄ vlterius in paragraphos ⁊ ver-
ſiculos diuidi poſſunt. Triceſimatercia
cauſa habet ſex diſtinctiones: quarū ter-
cia queſtio non diuidit̄ immediate in ca-
pitula ſed inibi interponitur tractatus d̄
penitentia que continet diſtinctiones ſe-
ptem in quas diuiditur: ⁊ he diſtinctiōes
ſubdiuidunt̄ in capl'a ⁊ paragraphos: et
interdum diſtinctio diuiditur in paragra
phos abſq; capl'is. Tercia pars decreti
eſt de eccleſie ſacramentis ⁊ noīat̄ de cō
ſecratione ⁊ diuidit̄ in quinq; diſtinctio-
nes quelibet diſtinctio in plura capitula
⁊ qn̄q; in paragraphos. Vn̄ verſus. De-
cretum centum dat diſtinctiones ⁊ vnaȝ.
Triginta cauſas ⁊ ſex addit tib mixtas
Diſtinxit ſeptē penitentia conſecraq; qn
q;. Auctorem quorū tibi declaro Gratia-
num: compilatus eſt Anno domini mil-
leſimo centeſimo quinquageſimo. No-
uum canonicuȝ ius eſt quod traditur in
libris qui nominant̄ Decretales ſextus
⁊ Clementine. Decretales a Gregorio
nono compilate. Circa annum dñi. M.
cc. xxxj. Iſte liber decretales diuiditur in

quinq; libros ꝑtiales. Quorū q̄libet ſub
diuiditur in titulos multos. Tituli in ca
pitula. Capitula ſubdiuiduntur in para-
graphos qn̄q;: ⁊ hi interdum in verſicu-
los. Omnibus ergo ꝯputatis titulis li-
ber decretaliuȝ habet titulos centū octo-
gintaq̄nq;: v̄ſus. His ſeptem demptis ſi
mul vno ſerto ducentos. Continentia ge
neralis libri decretalium. Verſus Pars
prior officia creat: eccleſieq; miniſtros.
Altera dat teſtes ⁊ cetera iudicioꝝ. Ter
cia de rebus ⁊ vita preſbyteroꝝ. Quarta
docet quales ſint ritus coniugatoꝝ. Qui
ta de vicijs ⁊ penis tractat eorum: vel ſic
breuius Iudex iudicium clerus ſponſa-
lia crimen. Hec tibi deſignant: quid q̄nq;
volumina ſignant. Sextus quē Boni
facius octauus cōpilauit circa annū dñi
M. cc. xcviij. Iſte liber ſextus diuidit̄ in
q̄nq; libros partiales ſicut decretales Et
quilibet horū libroꝝ in titulos. Et hi per
capl'a ⁊ qn̄q; per paragraphos. In ſexto
eodem modo allegatur ſicut in decretali
bus: niſi ꝙ in fine addit̄ libro ſexto: ꝓpter
differētiam librorum. Clementine ſub Verſus
audi conſtitutiones. Non eīm hic liber vt
dicit Ioh. an. dȝ allegari liber ſeptimus
q꞉ dicte conſtitutiones non ſunt cōnume
rate ſub nomine libri Cōſtitutiones has
clemens papa quintus edidit Anno dñi
M. ccc. xj. In concilio Vienēſi quod ſex
tm̄ menſibus durauit. Clemēs morte pre
uentus conſtitutiones in publicum non
perduxit. Sed poſt eum Iohes viceſi-
mus ſc̄d's anno. M. ccc. xvj. quarto kl'as
nouembris promulgauit. Et diuiduntur
Clementine eodem modem in quinq; li-
bros iuxta materiam iſtius verſus. Iu-
dex iudicium clerus ſponſalia crimen: de
qua tractāt ſicut decretales ⁊ ſextus: licȝ
pauciores ꝯtineāt titulos: ⁊ tituli paucio
ra capl'a in quos ⁊ q̄ rurſus diuiduntur.
Notandū ꝙ decretū ſic incipit. Huma
nū genus duob⁹ regit̄ ꝛc. Decretales in-
cipiunt. Gregorius ep̄s ſeruus ſeruorum
dei ſextus incipit Bonifacius ep̄s ſeru⁹

ſeruoꝝ dei. Clemētine diuerſimode inci-
piūt: qn̄q3 ſic Johes ep̄us ꝛc. Q̄m nulla
iuris ſancio: qn̄q3 ſic Clemēs ep̄s ſeruus
ſeruoꝝ dei fidei catholice fundamentū.

¶ De arte. Caplm̄ vij

De arte — Q Uantū ad quartū de quo in ꝑnci
pio q̄nti capituli fuit mentio de
arte q̄nto habitu intellectuali: il-
luminā̄te intellectu3 practicū ad figuras
artificiales tria occurrūt dicēda. Primū
de ſpecieb⁹ artis. Scōm de inuentiōe ar-
tiū. Terciū de reductione artiū ad theo-
logiā. Conſiderandū ꝑ ꝙ ars vno mō
A — ſumit̄ cōiter ſic cōprebēdit ſeptē artes li-
berales: triuiū vi3 et quadruuiū. Quare
aūt triuiales ꝛ q̄druuiales ſciētie dicunt̄
artes liberales: dictū eſt ſ. in ſcđo notabi
li de ſcientia: cōſideratione tercia. Alio
mō ars ſumit̄ ꝓprie: ſic babet ſub ſe ſeptē
artes mechanicas: de q̄bus bic dicendu3
ꝑ ſingula. Pro quo aduertendū ꝙ ars
diffinit̄. vj. Ethi. ꝙ eſt recta rō factibiliū:
differēs a prudētia: q̄ eſt recta rō agibiliū.
Factio eīn ſm pbm. ix. Metha. eſt actio
trāſiens in materiā exteriorē: ſicut edifica
re ſecare ꝛ bm̄oi. Actio aūt eſt actus per-
manēs in ipō agēte: ſicut velle nolle q̄ru3
directiua eſt ipa prudētia. Diffinitio autē
artis declarata ē ſ. notabili tercio de pru
dētia: cōſideratione ꝑma. Simil̄r in ꝑmo
trac. c. xxx. de intellectu ſpeculatiuo ꝛ pra
ctico. Ars aūt mechonica b3 ſeptē ſpēs
ſm Hugonē de. s. victore in dydaſcolicō
vi3: lanificiū: armaturā: nauigationem:
agriculturā: venationē: medicinā ꝛ thea-
tricā verſus. Lana nemus miles: nauiga
tio rus medicina. His ars fabrilis iungit̄
mechanice ſunt. Ad hāc ſc3 mechanicā
oīm rerū fabrica ꝯcurrere videt̄: q̄ huma
nis neceſſitatib⁹ inuenit̄ grata comoda
neceſſaria. Mechanica aūt ars dī a me-
chor aris: q2 intellect⁹ q̄dāmmō mechat̄
in eis ꝛ adulterat̄: recedēs a ꝯſideratiōe
ꝟitatis philoſophice: q̄ eſt ſpōſa ei⁹. In-
tellectus ꝑncipal̄r creat⁹ eſt ad ſpūalia in
telligēda: cū i ipis mechanicis circa facti-
bilia ꝟſat̄: fit q̄dāmō ſeruilis degenerās
a cognitione phie. Lanificū eſt ꝑma ſpēs
Lanificium — artis mechanice ad quā pertinet factio ꝛ
opatio nendi: retorq̄ndi: ꝯſuendi ꝛ oē qđ
fit colo. fuſo: acu: pectine: calamiſtro: gir-
gillo: in mā lini: canape lani. Girgillū dī a
girū. i. circuitus: ꝛ eſt inſtr̄m femineū: qđ
alio noie volutoriū dī: q2 ꝟtēdo in girum
inde fila deuoluunt̄. Filū eīn de colo du
cit̄ in fuſu3 a fuſo in alabrū vel i raducto
riū: ab alabro in girgillū: a girgillo in glo-
micellū: a glomicello in pannū: a pāno in
telā. Sub lanificio cōprebēdit̄ oīs vſus:
flocoꝝ: filtroꝝ: ſagoꝝ: ſportarū. Armatu-
Armatura — ra duas b3 ſpēs ſc3 architectonicā: q̄ di-
uidit̄ in cementariā ꝛ carpētariā ꝛ fabri-
lē: q̄ diuidit̄ in malcatoriā ꝛ effuſoriā Fa
brilis ꝛ ferraria duab⁹ rebus ꝯſtat ſc3 vē-
tis ꝛ flama. Armatura ꝯtinet oēm arma
turā fabricatā: ſiue ex ferro ſiue ex q̄cūq3
metallo ſiue lapide ſiue ligno. Agricultu
Agricultura — ra q̄tuor b3 ſpēs ſc3 aruū ſeu agrū: q̄ ſaci
onib⁹ deputat̄ conſitū: q̄ nemorib⁹ ꝯſtat:
vt ſunt vineta oliueta pomeriū: paſcuū q̄
paſcuis ꝯſtat vt prata: floridū vt bortū et
roſariū. Venatio tres b3 ſpēs ſc3 ferinam
Venatio — aucupiū ꝛ piſcariā. Ferina fit mltis mo-
dis ſc3 rhetib⁹: pedicis: laqueis: ꝑcipicijs
arcu: iaculis: cuſpide: canibus. Aucupiū
qđ eſt ars capiendi aues: fit rhetibus: la-
queis: pedicis: ꝑcipicijs: arcu. Piſcatura
fit rhetibus: ſagenis: gurguſtijs: bamis:
iaculis. Venatio cōtinet omne genus pre
parādi cibos ꝛ potus ꝛ ſapores: qđ per-
tinet ad piſtores cocos ꝛ caupones. De-
nominatur autem ab vna parte ſolū pro
Nauigatio — pter excellentiam: Nauigatio ꝯtinet om
nem vectionē in mercimonijs vendēdis
et emendis. Ad quā etiam ꝑtinet omnis
induſtria vendendi ꝛ emendi: ſiue perti-
nentium ad operimentū ſiue ad alimen-
tum. Hec vniuerſa litora adijt: pacē ꝛ fa
miliaritatē cū exteris nationib⁹ cōponit
Medicina — ꝛ ꝑuata bona cōmunia facit. Medicina
conſiſtit in confectione electuarioꝝ ſiue
potionū ſiue vngentoru3: ſiue curatione

vulnerū: ſiue in inciſione membroꝝ: qua
Cirurgia — lis eſt ars cirurgie: q̄ dicit̄ a ciros qđ eſt
manus: ꝛ ago gis: q̄ſi ſciētia manu ꝛ fer-
ro ꝑciſionē agens. Eſt aūt duplex medici
na. ſc3 ſpeculatiua: ꝛ hec docet principia
rerum ꝯſideratoꝝ a medico: ꝛ illa enūe-
rat̄ inter ſciētias naturales: ꝛ ſubalterna
tur phie naturali: de hac dī in. j. de ſenſu ꝛ
ſenſato. vbi phus naturalis dimittit ibi
medicus incipit: naturalis phs ꝯſiderat
principia ꝑma vlia ſanitatis ꝛ infirmi-
tatis ꝑ medicinā ſpeculatiuā ibi ſiſtendo
ſ medicina practica circa ꝑticularia ſani
tatū ꝛ infirmitatū verſat̄: incipiēs ab eis
que ſunt de ꝯſideratōne naturalis phi: ꝛ
hec docet q̄litatē opandi medicinā circa
particularia eam applicando: vbi phia ꝛ
medicina ſpeculatiua ſuā terminat ꝯſide
Theatrica — rationē. Theatrica eſt ars ludoꝝ in ſola
cium ꝛ delectationē ordinata. Et dicitur
a theatrū (qđ dī a theoro). i. ſpectaculu3
nam ꝯuenıētes ad ludendū omēs inſpici
unt. Theatrica oēm ludum cōtinet: ſiue
in cantibus: ſiue in organis: ſiue in figmē
tis: ſiue in geniculatōibus corpis: ſiue in
ſaltibus: curſibus: iactibus: luctationib⁹
dimicationibus: baſtiludijs: torneamen-
tis: ſiue in ludis: alee: coree: ꝛ ſimilibus.
B — Cōſiderandū ſcđo ꝙ dn̄s inſtituit pri-
mum oīm ſcientiaꝝ ꝛ artium ꝑitiſſimum
Adam — ipm Ada3. Congruebat q̄ppe imo opus
erat: vt Adam q̄ pater oīm ꝑ ꝓpagationē
eſſe debuerat: fieret etiam pater ꝑ guber-
nationem ꝛ inſtructionē: formato nanq3
Adam cōmunicata eſt ei plenitudo ſcien
tie q̄ntum ꝯueniebat illi: in quo toti⁹ hu-
mani generis ꝑncipiū velut in ſuo ſemi-
nario reſidebat: nedum ineſſe nature: ſed
etiā in bene eē moꝝ ꝛ doctrine: conijcim⁹
hoc ideo poſt ſoporē adductis ad ſe cun-
ctis aiantibus: impoſuit cūctis noīa ſue
ꝓprietati ꝯſona: neq3 tale aliq̄d facere po
tuiſſet ſine cognitiōe: q̄ tn̄ ſenſibus ꝑtici-
pata nō erat: oportuit igitur ꝙ ex alto: id
atq3 a ſūmo ſup̄pliſſet: ac ꝑinde ſicut i ar-
tibus ꝓ corpis regimie neceſſarijs Adā
poſt pctm̄ fuit ꝑ diuinā inſpirationē eru
ditus de neceſſarijs. De neceſſarijs inq̄:
nō ſolū q̄ ad eſſe: ſ ꝛ q̄ ad bn̄ eē: q̄nto am-
plius opus erat ꝓ bene eſſe ipius anie q̄
ad ſcias ꝛ virtutes ipm diuinit⁹ illuſtra-
ri: ꝛ ꝑ ipm priores filij ei⁹ de gn̄atione in
gn̄ationē: hec ē traditio ipius Joſephi in
libro antiquitatū: cui cōſonat apta rō: ſic
dicit̄ Gen̄. iij. ꝙ dn̄s fecit ipi ade tunicas
pelliceas: h eſt vt opi ſas ē fieri docuit: ſic
pare cibos: vti medicinis: colere agros ꝛ
ita de reliq̄s: h̄ palā ex iſtis: vn̄ fuit ꝑma
origo ꝛ cā cuiuſlibet artis ꝛ inuētio ſcie ꝛ
facultat̄: h Cācell̄. Fuerūt nihilomin⁹
plures inuētores artiū liberaliū ꝛ mecha
nicaꝝ ꝛ phie: ꝛ autores ipſaꝝ cōiter fue-
runt gētiles ꝛ reprobi hoies: q̄rū noīa bre
uitatis gr̄a hic omittunt̄: hi cū ſuis ſectis
ſm aplm̄ dei ſapiam nō cognuerūt: hi ſunt
ꝑncipes illi dn̄antes ſup beſtias. i. beſtia-
les hoies: hi ꝑncipes gentiū ꝛ ludētes in
auibus celi. i. demonijs ſua curioſitate ꝛ
plurima falſitate ſugeſti: illudētes hoies
ꝛ illuſi ab ipſis ſpiritib⁹ malignis: cōgre-
gātes ſibi aurū ſapie ꝛ argētū eloq̄ntie ſi-
ne fine: demū exterminati ſūt ꝛ ad inferos
deſcēderūt Baruch. iij. Artes etiā plu
res mechanicas inſtituiſſe ex Cayn ꝓge-
nitos: inſinuit Geneſeos lib. ca. iiij. ꝛ. iij.
Qui cōiter crimioſi parentē in moribus
imitati ſunt: ꝛ ciuitatē in mūdo ipe ꝑm⁹
cōſtruxit: q̄ſi innuēs ad illā nō ꝑtinere q̄
ſurſum eſt hierlm̄. Verūtamen doctri
ne gentiliū ꝛ alioꝝ reproboꝝ quo ad ve-
ra ꝛ vtilia que ibi ſunt contemni non de-
bent: eo ꝙ autores fuiſſent vitioſi: nā ve-
ritas ſm Ambro. a quocunq3 dicit̄ a ſpi-
ritu ſancto eſt: licet ipſi nō habuerūt eam
quo ad gr̄am gratūfaciētē: in cui⁹ figura
ꝑcepit dn̄s vaſa aurea ꝛ argētea egyptio
rum aſportari ab hebreis: vnde taberna
culum dn̄i cōſtrueret̄ ad ſignificandum
ſm venerabilē Gratianū. diſt. xxxvij. §. ſ
ecōtra: ꝙ aurū ſapie ꝛ argentū eloquen-
tie licet accipere ab infidelibus quaſi ab
iniuſtis poſſeſſoribus ex ſuis doctrinis

⁊ cõuertere in vſum eccleſie: vñ ⁊ aplus
ad Titum.j.ca. Allegat dictum cuiuſdã
phi Creteſes male beſtie.i.mordaces ver
bis: ſemꝑ mendaces.i.aſſueti mendacijs.
ventris pigri.i.guloſi. Ille eñi qui habet
ventrem nimis impletum non põt ire ex
pedite ſed tarde ⁊ pigre: dicit ibi glo. Iſte
phs fuit Epigmenides cretenſis in cuiꝰ
libris hoc inueniť. Diuina nanq̃ꝫ autori
tas vndecũq̃ꝫ ſumit qđ neceſſariũ inuenit
ſed nõ om̃ia q̃ ibi ſcripta ſunt accipienda
ꝯfirmat. Unde in lege preceptũ eſt iu
deis: vt ſi mancipiũ gentile emerent: eiꝰ
pili raderenť: ⁊ vnguium incremẽta abſci
derenť: deinde ad vſus domeſticos aſſu
mereť: ita vanis atq̃ꝫ ſupfluis gentilium
ſupſtitionũ ⁊ poetarũ ſententijs abraſis
⁊ deciſis: qđ purum reptum fuerit ad mi
niſterium domus dei aſſumendũ eſt (mã
cipium quaſi manu captus: eſt ſeruus q̃
in bello capiebať) ¶ Theorica reductio
nis artium in Theologiam. Cõſiderã
dum tertio Theologice veritatis ſubli
mitas cum ſupni ſit ſplendoris radius il
luminans intellectũ: ⁊ regaliũ deliciarũ
ꝯuiuium reficiens ⁊ inflãmans affectum
merito omniũ ſciẽtiarũ philoſophicaliũ
eſt princeps ⁊ regina: cui ancillari debẽt
cetere ſcientie philoſophice ⁊ artes. Ipſa
nanq̃ꝫ de naturis virtutibus ⁊ opationi
bus rerũ quas philoſophica philoſopha
tur ſpeculatio: ſpeculũ ſibi fabricat i quo
omniũ ꝯtemplať ꝯditorem. Inueſtigan
do ex opibus opificem. Nam opus ẽ tri
plex Naturale: artificiale: morale. Cuius
verbum in ꝑncipio apud deum: ſua virtu
te eſt: cauſa eſſendi efficiẽter: ſua arte eſt
ratio intelligendi exemplariter: ſua boni
tate eſt ordo viuendi finaliter ſm triplicẽ
phiam.ſcꝫ naturalẽ: rõnalem ⁊ moralem
Philoſophia nanq̃ꝫ eſt triptita ſcꝫ na
turalis: rationalis ⁊ moralis. Naturalis
philoſophia agit de cauſa eſſendi. ⁊ ideo
ducit in potentiã patris. Et hec diuidiť
in metaphiſicã: mathematicã ⁊ phiſicam
Methaphiſica que eſt de rerum eſſentia

Theorica reductionis artiũ in theologiam.

⁊ hec ducit in primum principiũ patrem
Mathematica que eſt de numeris ⁊ figu
ris: ⁊ hec ducit in eius imaginem filium.
Phiſica que eſt de naturis virtutibus et
opatõnibꝰ diffuſis: ⁊ hec ducit in ſpũſſcti
vtriuſq̃ꝫ donũ. Per hanc triplicẽ phiam
mens humana tanq̃ per vmbrã veſtigiũ
ſpeculum ꝯſurgit ad ſpeculãdũ beatiſſi
mam trinitatẽ ꝑſonarũ vicꝫ diuinorũ ap
propriata potentiam vicꝫ patris: ſapiam
filij: bonitatem ſpũſſancti: que relucet in
om̃i creato. Rõnalis phia agit de rõ
ne intelligendi. Et ideo ducit in ſapiẽtiã
verbi. Et hec diuidiť in grãmaticã: logi
cam: rhetoricam. Grãmatica facit poten
tes ad exprimendũ ſed nunq̃ aliquid ex
primit niſi mediãte ſpecie. Logica facit ꝑ
ſpicaces ad arguendũ ſed nunquã aliq̃d
doceť niſi mediante lumine. Rhetorica
facit habiles ad ꝑſuadendum ſiue mouen
dum ſed nunq̃ aliquid moueť niſi medi
ante virtute. Et ſic ꝯſtat q̃ non fit niſi ꝑ
ſpẽm ⁊ lumen ⁊ virtutem intrinſecam in
trinſecus anievnitaꝫ: ⁊ ideo ꝯcludit Au
guſtinus q̃ ille ſolus eſt verus doctor qui
poteſt impꝛimere ſpẽm: lumen infundere:
⁊ virtutem dare cordi audiẽtis. Et hinc ẽ
q̃ cathedraꝫ habet in celis qui intus cor
da docet. Sicut ergo nihil cognoſciť per
ſermonem ꝑfecte niſi mediãte virtute lu
mine ⁊ ſpecie vnitis anime: ſic ad hoc qđ
aĩa erudiať ad cognitionẽ ꝑ ipſiꝰ inter
nam locutionem neceſſe eſt q̃ vniať ei q̃
eſt ſplendor glorie ⁊ figura ſubſtantie eiꝰ
portans om̃ia verbo virtutis eius. Mo
ralis philoſophia hec agit de ordine viuẽ
di: ⁊ ideo ducit in ſpũſſancti bonitatẽ. Et
hec diuidiť in monaſticã: yconomicam:
politicam. Monaſtica hec docet de regi
mine ſui ⁊ inſinuat ꝑmi principij innaſci
bilitatem. Yconomica docet de regimine
familie ⁊ hec inſinuat filij familiaritatem
Politica docet de regimine patrie ⁊ hec
inſinuat ſpũſſancti liberalitatẽ. Et ſic ptꝫ
quomodo multiformis: ſapientia dei q̃
lucide tradiť in ſacra ſcriptura occultať

in omni cognitione ⁊ in omni natura Pa
tet etiã quõ omẽs cognitiones famulanť
theologie: ⁊ idõ ipa aſſumit exẽpla ⁊ vtiť
vocabulis ꝑtinẽtibꝰ ad oẽ genꝰ ꝯgnitõis.
¶ Ars mechanica famulať theologie do
mine ſcientiarũ. Per hunc modũ lumẽ
⁊ cognitio artis mechanice (cuiꝰ tota in
tẽtio verſatur circa artificialiũ ꝓductio
nẽ) famulať theologie. Effectus nanq̃ꝫ
artificialis exit ab artifice: mediante ſimi
litudine exiſtente in mẽte artificis: ꝑ quã
artifex excogitat anteq̃ ꝓducat. Et inde
ꝓducit ſicut diſpoſuit. Producit aũt ar
tifex exterius opus aſſimilatũ exẽplari in
teriori: eatenus quo põt melius. Et ſi ta
lem effectũ poſſet ꝓducere: q̃ ipm ama
ret ⁊ cognoſceret vtiq̃ꝫ faceret. Et ſi ille ef
fectus cognoſceret ſuũ opificẽ: hoc eſſet
mediãte ſimilitudine ſcðm quã ab artifi
ce ꝓceſſiſſet. Et ſi haberet obtenebratos
oculos cognitionis vt nõ poſſet ſupra ſe
leuare: neceſſe eſſet q̃ ad hoc q̃ ad cogni
tionẽ ſui opificis duceret: a ſimilitudine
ꝑ quã ꝓductus eſſet effectus: opifex con
deſcẽderet vſq̃ꝫ ad illã naturã qua ab eo
poſſet capi ⁊ cognoſci. Per hunc modũ
intellige: q̃ a ſummo opifice nulla creatu
ra proceſſit niſi per verbũ eternũ (qđ eſt
lux in mente ſummi artificis: plena ratio
nibus viuẽtibus: ꝑ quã fecit ⁊ ſecula: fa
ctaq̃ꝫ gubernat ⁊ ordinat oĩa in gloriã ſu
am. Partim per naturã: partim ꝑ grãm:
partim ꝑ iuſticiã: partim ꝑ miſericordiã:
vt nihil in mũdo inordinatũ relinquat).
In verbo etiã eterno ſummꝰ opifex ꝓdu
xit nõ ſolũ creaturas habẽtes rationẽ ve
ſtigij: ſed etiã imaginis: vt eidẽ aſſimilari
poſſint ꝑ cognitionẽ ⁊ amorẽ. Et qm̃ per
pctm̃ rõnalis creatura oculũ cõtemplati
onis obnubilatũ habuit: decentiſſimũ fu
it vt verbum eternum et inuiſibile fieret
viſibile: ⁊ aſſumeret carnẽ vt nos ad pa
trẽ reduceret. Et h̃ eſt qđ dr̃ Iohis.xiiij.
Nemo venit ad patrẽ niſi ꝑ me. Con
gruentiã verbi incarnationis.s. Bona.
clarius declarat in ſuo breuiloquio. Nã

Ars mechanica famulatur theologie

per peccatum quod eſt auerſio ab incom
mutabili bono ⁊ conuerſio ad bonũ com
mutabile. Per peccatũ auertit ſe hõ a
bono incõmutabili ſeu ꝑmo ꝑncipio po
tẽtiſſimo ſapiẽtiſſimo beniuolẽtiſſimo et
corruit in infirmitatẽ in ignorantiã in ma
liciã. Itẽ ꝑ pctm̃ cõuertit ſe ad bonũ cõ
mutabile ſcꝫ creaturã plus debito ꝑ amo
rem in illud tendẽs ⁊ corruit in concupi
ſcentiã voluptatis curioſitatis vanitatis
ꝓpterea hõ fit de ſpũali carnalis ſenſua
lis animalis: ⁊ ideo homo fit ineptus ad
diuinam virtutem imitandã: ad diuinã
lucem cognoſcendã: ad diuinã bonitatẽ
diligendã. Neceſſe ergo fuit hoiem ꝑ pri
mum ꝑncipiũ repari qđ ſe illi ꝑberet imi
tabile: noſcibile: amabile. Nã homo car
nalis non imitať: aĩalis non nouerat: ſen
ſualis nõ amauerat. Niſi ſibi cõſimilia ⁊
ꝓporcionabilia: et ideo ad eripiẽdum ho
minem ab hoc ſtatu verbum caro factũ
eſt: vt poſſet imitare cognoſci ⁊ amari: ac
per hoc homo deũ: imitans: cognoſcẽs ⁊
amans: remediaretur a morbo peccati ꝑ
hoiem deum natum de virgine. Nam ſi
cut mulier per dyabolum decepta: ⁊ ꝑ vi
rum cõcupiſcibiliter cognita ⁊ corrupta:
tranſfudit in nos culpam morbũ et mor
tem: ſic mulier virgo per angelum erudi
ta: ⁊ per ſpm̃ſctm̃ fecundata: abſq̃ꝫ omni
corruptione tã mẽtis q̃ corpis: ꝓlẽ gene
raret: q̃ oibus ad ipam venientibꝰ daret:
grãꝫ ſanitatẽ ⁊ vitã. Ex his claret quõ co
gnitio artis mechanice via eſt ad illumi
nationẽ ſacre ſcripture Et ideo ſacra ſcri
ptura frequẽter talibus ſimilitudinibus
vtitur ſatis recte. Hec Bona. in opuſcu
lo de reductione artium ad theologiam.
¶ De gratia gratiſdata. Caplm viij
Ercio iuxta premiſſum ordinem
in ꝑmo ca. dicendũ eſt in pñti ca.
de gratia gratiſdata: q̃ ꝓprie diciť
grã. Et de grã gratũfaciente q̃ ꝓpriiſſime
diciť gratia ca. ſeqñ. Poſt habitus intel
lectuales q̃ dicunť grẽ communiter: put
dictum eſt ca.iij. Circa grãm gratiſdatã

De gratia gratiſdata

tria occurrũt dicẽda. Primũ de gr̃e gra-
tiſdate ⁊ gr̃e gratũfacientis diſtinctione.
Scd̃m de gr̃e g̃tiſdate diffinitione. Ter-
cium de gr̃e gratiſdate multiplici diuiſio
ne. Q̃tum ad primũ (p̃ſuppoſita gr̃e
A multiphariã acceptione ex tercio caplo)
Conſiderandũ ꝙ gr̃a gratiſdata ꝓprie di
cta ꝓut hic ſumit̃ eſt donũ a deo g̃tiſda-
tũ ſine meritis: qd̕ eñ reddit̃ ex operibꝰ
debitũ eſt nõ gr̃a. Et gr̃a talis vel dat̃ ad
vtilitatẽ ꝓpriã: vt fides ſpes timoꝛ ſerui-
lis infoꝛmes: vel ad vtilitatem ꝓximi: vt
ſermo ſapie ſcientie: vel ad honoꝛẽ dei: vt
apoſtolatꝰ. Gratia aũt g̃tũfaciẽs eſt cha-
ritas q̃ eſt idẽ cũ gr̃a gratũfaciẽte: vel ha-
bet eã inſeꝑabiliter annexã: vt dicet̃. c. xj.
Differũt ergo gr̃a gratũfaciẽs et gr̃a gra-
tiſdata. Nã gr̃a gratũfaciẽs eſt donum a
deo datũ ſine meritis: habentẽ deo gra-
tũfaciẽs: ⁊ deo dignũ ⁊ acceptũ opus eiꝰ
ꝓpter beatitudinẽ: ⁊ hec gr̃a ſpãliter dat̃
ꝓpter bonũ illius cui datur: ſcꝫ vt eũ di-
gnũ facit vita beata: ⁊ hec ſolis iuſtis cõ-
uenit qui ſũt p̃diti charitate. Sed gratia
gratiſdata p̃ncipaliter datur ꝓpter bonũ
eccleſie: nõ facit habantẽ gratũ deo et di-
gnũ vita beata: quia aliqñ dat̃ nõ haben
tibus gr̃am gratũfacientẽ: ſicut donũ lin-
guarũ ⁊ donũ ꝓphetie: et hoc mõ Balaã
multa vera p̃dixit Numeri. xxiiij. Et cay
phas ꝓphetauit ꝙ ieſus eſſet moriturus
ꝓ gente Joh. xj. Et lꝫ Balaã ⁊ cayphas
habuerint donũ ſupnaturale ꝓphetie ex-
cedẽs facultatẽ nature. Non tñ cum ſpũ
ſctõ inhabitante ꝑ gratiã gratũfacientem
in mente. Pro quo aduertendũ ſcd̃m
Alexan. in. iij. q. lxxij. Qꝫ quedã dona ſũt
a ſpũſctõ ſed non cũ ſpũſctõ. Quedã võ
a ſpũſctõ ⁊ cũ ſpũſctõ. A ſpũſctõ mouẽte
ſed nõ habito ꝑ gr̃am in mẽte dant̃ dona
Uno mõ ꝑ gñalẽ influxũ: ⁊ h̃ modo dicit
Amb. ꝙ om̃e verũ a ſpũſctõ eſt: hoc mo-
do gẽtiles multa vera dixerũt in ſuis phi
loſophicis rudimẽtis. Alio mõ ꝑ influxũ
ſpecialẽ ⁊ maxime in his q̃ excedũt facul
tatẽ nature: vt dictũ ẽ de Balaam ⁊ cay-
phã: vt ſic a ſpũſctõ nõ cum ſpũſctõ dan
tur dona que nõ faciunt nos dignos deo
vt fides infoꝛmis ⁊ ꝓphetia ⁊ huiuſmodi
A ſpũſctõ mouẽte ⁊ cũ ſpũſctõ habito
ꝑ gr̃am in mente: dant̃ dona q̃ nos faci-
unt dignos deo: cum q̃bus gratia deifoꝛ-
mitatis infundit̃: q̃ eſt gr̃a gratũfaciens:
q̃ cõfoꝛmat nos ꝑ ſpm̃ deo dupl̕r: cõfoꝛ-
mitate ſctitatis: vt in paruulis: ⁊ confoꝛ-
mitate charitatis: vt in adultis: iuxta au-
ctoꝛitatẽ Augꝰ. ad dardanũ. Qꝫ inhabi-
tatoꝛ quoꝛundã eſt deus nondũ cogno-
ſcentiũ deum vt paruuloꝝ. Quoꝛundam
vero inhabitatoꝛ eſt cognoſcentiũ ⁊ dili-
gentium ꝑ gratiã amoꝛis. Quoꝛundã võ
inhabitatoꝛ nõ eſt: qui ſunt cognoſcẽtes
ſed non diligẽtes: de quibus ad Rom̃. j.
Qui cũ deũ cognouiſſent nõ ſicut deum
gl̃ificauerũt: ⁊ Matth. vij. Multi dicent
nunq̃d in noĩe tuo ꝓphetauimꝰ demonia
eiecimus: ⁊ ṽtutes fecimꝰ ⁊c. Coꝛrela
riũ ſpũſctũs intelligit̃ in ſuis donis du-
pliciter. Uno mõ ſicut p̃ncipiũ. Alio mõ
ſicut donũ. In donis ⁊ gratijs nõ gratũ-
faciẽtibꝰ intelligit̃ vt p̃ncipiuꝫ: qꝛ ab illo
ſunt. In donis ⁊ gratijs gratũfaciẽtibꝰ: ⁊
qꝛ ab illo ſunt ⁊ cũ illis eſt ſicut p̃cipuum
donũ. Preterea in donis nõ g̃tũfaciẽti-
bus eſt ꝑ diſtributionẽ oꝑationis. In do
nis võ g̃tũfaciẽtibꝰ: eſt ꝑ participationeꝫ
ſue ſctitatis ſeu ꝑ ꝯfoꝛmitatẽ ſue ꝓprieta
tis q̃ eſt ꝓprietas amoꝛis. Eſt ⁊ alia dif-
ferẽtia gr̃e g̃tiſdate et g̃tũfacientꝭ: nã gr̃a
g̃tiſdata q̃ntũ in ſe ẽ diſponit ad g̃tũ fieri
vel ſe vl̕ aliũ: vt merito fidei ⁊ charitatꝭ pe
c̃ds mereri ad vtilitatẽ alioꝝ ꝓphetiã vel
gr̃aꝫ miracl̕oꝝ. Gr̃a võ g̃tũfaciẽs facit ꝓ
priũ ſbiectũ: ⁊ dõ dignũ ⁊ acceptũ: differt
g̃ ſicut foꝛa diſponẽs ⁊ foꝛma pficiẽs: ⁊ ſi
cut donũ qd̕ dat̃ homi ꝓpter ſe ſp: et do-
nũ qd̕ dat̃ ꝓpter aliũ freq̃nter. Q̃tum B
ad ſcd̃m conſiderandũ ꝙ Alex. in. iij. q.
lxxiij. ſic diffinit gr̃aꝫ g̃tiſdatã. Gr̃a g̃tiſ-
data ꝓprie dĩ donũ īfuſuꝫ rõnali creature
ſine meritis: q̃ntũ in ſe eſt diſponẽs ad ſa
lutẽ ꝓpriam: vel ad edificationẽ alterius

Donũ igit̃ infuſum nature: dĩ ad drñtiaꝫ
donoꝝ naturaliũ: vt ẽ ratio volũtas inge
nium: ſine meritis võ addit̃ ad drñtiã do
noꝝ acq̃ſitoꝝ: vt eſt ſcia nãlis ⁊ ſpecula-
tiua: q̃ habet̃ acq̃ſitione ⁊ merito noſtro
Gratia eñ gratiſdata ꝓprie accepta q̃ hic
deſcribit̃: donũ eſt ſupꝛa ptãtẽ nature rõ
nalis: ⁊ ideo ad illud obtinẽdũ nõ ſurgit
noſter actus nec meritũ q̃ntũ eſt de ptãte
nature: qd̕ pꝫ in fide infoꝛmi ⁊ ꝓphetia ⁊
gr̃a miraculoꝝ. Hec eñ ſunt ſupꝛa ptãtẽ
nature rõnalis. Aſſentire eñ ṽitati q̃ nõ
videt̃: nec rõne ꝯuincit̃: ſimiliter ⁊ p̃ſcire
futura ⁊ facere miracula: ſupꝛa naturã ẽ
Meritum vis rõnalis. Eſt tñ ꝯſiderandũ ꝙ meri
tum dĩ ꝓprie ⁊ interp̃tatiue: ꝓprie meritũ
eſt ſeruitiũ cui debet̃ aliqd̕ premiũ: ⁊ hoc
mõ nulla gr̃a dat̃ ex merito in rõne gr̃e.
Nã ſi ex merito nõ eſt gr̃a: vt oñdit aplꝯ
ad Rom̃. xj. Interp̃tatiue dĩ meritũ con
gruitas ad diuinũ donũ: ⁊ hoc mõ gratia
ſermonis dĩ dari ex meritꝭ ⁊ ſubtrahi: vñ
Gre. ꝑ auditoꝝ nãqꝫ gr̃a: dat̃ bonis ⁊ ma
lis ſermo doctoꝛibus: ſicut potuerũt pha
riſeis ſuppetere verba p̃dicationis: de q̃-
bus ſcriptũ eſt Math. xxiij. Dia q̃cunqꝫ
dixerint facite: ſm̃ võ opera eoꝝ nolite fa
cere. Per auditoꝝ võ reꝑbationem bo
nis etiã doctoꝛibus ſmo ſubtrahit̃: ſicut
ad Ezechielẽ Ezechielis. iij. ꝯ iſrael dicit̃
linguã tuã adherere faciã palato tuo: q̃a
domus exaſpans ẽ. Aliqñ etiã ſermo p̃-
dicatiõis ꝓpter vtroſqꝫ dat̃: ⁊ ꝓpt̃ vtroſqꝫ
aliqñ ſubtrahit̃: ⁊ ideo neceſſaria eſt du-
plex gr̃a: vna in doctoꝛe ſiue p̃dicatoꝛe: q̃
ſciat dicere ꝯuenienter ea q̃ ſunt ad edifi
cationẽ. Alia võ neceſſaria eſt in audito-
re: q̃ moueat̃ ex ſermone ad cõpunctiõeꝫ
vel ad amoꝛẽ vel timoꝛẽ vel ſpem ⁊ hmõi
hac rõne dicit Greg. Inuanũ laboꝛat lin
gua p̃dicatoꝛis niſi adſit gratia ſaluatoꝛꝭ.
Nature võ rõnali dicit̃ ad drñtiam do-
noꝛum tpalium ⁊ aĩalium q̃ primo ⁊ ꝑ ſe
dant̃ nature irrõnali: vt aĩa ꝑ quã viui-
mus: natura ꝑ quã ſumus: virtus ꝑ quã
oꝑamur q̃ ⁊ in brutis reꝑiunt̃. Diſponẽs
võ ad ſalutẽ: dicit̃ ad drñtiam gr̃e gratũ-
facientis q̃ nõ eſt ſicut diſpoſitio ad ſalu-
tem quaſi diſtans: ꝫ eſt diſpoſitio ad ſa-
lutẽ: qꝛ habẽs illã dignus eſt ſalute eter-
na: imo gratia gratũfaciens eſt ipſa ſalus
ad quã diſponit gr̃a gratiſdata. Ad ſalu-
tem võ ꝓpriam vel edificationẽ alterius:
dicit̃ ad explanationẽ: nam quedã dona
gratiſdata diſponũt ad ſaluteꝫ ꝓpriam q̃
eſt in gr̃a gratũfaciẽte: vt fides infoꝛmis:
quedã võ ad ſalutẽ alterius: vt gr̃a ſmo
nis ⁊ gr̃a oꝑationis miraculoꝝ ⁊ hmõi.
Quantũ võ in ſe eſt: addit̃ ad explanatio
nẽ: nã poſito ꝙ gr̃a gratiſdata remaneat
in damnato ſeu in obſtinato: ꝓpter defe-
ctum ſubiecti nõ eſt diſponẽs ad ſalutẽ.
Quẽadmodũ medicina q̃ q̃ntuꝫ in ſe eſt
diſponit ad ſalutem: tamẽ ꝯtingit ex defe
ctu ſubiecti vt coꝛruptionis coꝛpis vt ſit
diſpoſitio cõtraria in ſubiecto vt fruſtret̃
actus medicine. Q̃tum ad tertiũ Cõ- C
ſiderandũ ꝙ aplꝯs. j. Coꝛ. xij. xiij. ⁊ xiiij.
multifarias aſſignat drñtias gr̃e gratiſda
te. Quas Alexãder in. iij. queſtione. lxxiij
Cum fide ſpe infoꝛmibus: ⁊ timoꝛe ſerui
li in trimẽbꝛem coartat ſufficientiam.
Gratia nanqꝫ gratiſdata triplex ẽ. Eſt
eñ prima gratia que datur homini ꝓpter
vtilitatẽ ꝓpriã non tñ gratũfacit ꝫ ad hoc
diſponit: vt fides: ſpes: infoꝛmes ⁊ timoꝛ
ſeruilis. Fides eñ eſt acceptio ſeu credu
litas veritatis diuie ſm̃ rõnem miſcdie ⁊
iuſticie. Rõ. n. miſcdie gñat ſpem. Ratio
võ iuſticie gñat timoꝛẽ. Scd̃m h̃ ergo di
ſtinguunt̃ he gr̃e: qꝛ fides ẽ in app̃heſiõe
miſcdie ⁊ iuſticie. Spes in affectõe ſm̃ ap
p̃heſionẽ miſcdie. Timoꝛ võ in affectiõe
ſm̃ app̃henſionẽ iuſticie. Dicunt̃ aũt he
gr̃e infoꝛmes: qꝛ carent oꝛdine amoꝛis ex
quo ẽ foꝛma oĩs virtutꝭ. Cũ aũt charitas
ſubtrahit̃: ſubtrahit̃ rõ amoꝛis. Si g̃ aĩa
non amat bonum vt bonũ: ergo nec ve-
rum quia bonum: nec gloꝛioſum quia bo
nũ. Sine charitate igit̃ ſunt fides ⁊ ſpes
virtutes infoꝛmes: de fide: ſpe ⁊ timoꝛe
ſeruili infoꝛmibus infra dicet̃ locis ſuis

ꝓmemoꝛatas tres gr̃as gratiſdatas: apo
ſtolus.xij.xiij.xiiij. ꝑme Coꝝ. inter alias
nõ enumerat: qꝛ ibidẽ apl̃s agit d̾ gratijs
gratiſdatis: q̃ diſtribuunt̃ ꝓ vtilitate ec-
cleſie ſeu ad honoꝛificẽtiã diuinã: ſ; dicte
gratie dant̃ hoĩ ꝓpter vtilitatẽ ꝓpꝛiam vt
dictũ eſt. Eſt iterũ ſcd̃o gratia gratiſda
ta q̃ dat̃ hoĩ ad vtilitatẽ eccl̃ie ſeu ꝓximi
vt ſermo ſapiẽtie ſcie ⁊ hm̃oĩ. Tales gr̃e
gratiſdate enũerant̃.j. Coꝝ.xij. vnicuiq;
dat̃ mãifeſtatio ſpũs ad vtilitatẽ: alij q̃dẽ
dat̃ p ſpm̃ ſmo ſapie: alij ſmo ſcie ſm eũ
dẽ ſpm̃: alteri fides in eodẽ ſpũ: alij gr̃a ſa
nitatũ in vno ſpiritu: alij opa virtutũ: alij
ꝓphetia: alij diſcretio ſpirituũ: alij genera
linguaꝝ: alij interp̃tatio ſermonũ ⁊c. Ibi
dicit glo. Sunt dona q̃ nõ ad meritũ ho-
minis alicui⁹ ſingulari͛t dant̃: ſ; ad vtilita
tẽ eccleſie. Eſt iterũ tertio gr̃a gratiſda
ta ad honoꝛificentiã dei. Gratias iſtas e-
numerat apl̃s ſimiliter.xij.ꝑme ad Coꝝ.
Poſuit deus in eccl̃ia: ꝑmuꝫ apl̃os: ſcd̃o
ꝓphetas: tertio doctoꝛes: deinde v̾tutes
exinde gr̃as curationũ: opitulationes: gu
bernatões: gñа linguaꝝ ⁊c. vñ.j.ad Coꝝ.
.xij.glo. ſup illud adhuc excellẽtioꝛẽ viã.
Predicte gr̃e nõ ſemp ad meritũ dant̃: ſ;
ad honoꝛẽ dei oñdendã gẽtib⁹. Scd̃m
ergo ꝙ gratie gratiſdate ſunt ad vtilitatẽ
ꝓximi ⁊ honoꝛẽ dei: differens ponit̃ aſſi-
gnatio gratiaꝝ ab apl̃o. Sunt eñ q̃dã
ad honoꝛificentiã diuine ſapie in docẽdo
ꝓximũ: ⁊ ſm hoc accipit̃ illa enumeratio
alij p ſpm̃ dat̃ ſmo ſapie. Quedaꝫ v̾o
ad honoꝛificentiã diuine potẽtie date ad
regendum ppl̃m: ⁊ ſm hoc accipitur illa.
Quoſdã poſuit de⁹ in eccl̃ia ꝑmũ apl̃os.
Quedã ad honoꝛificentiã diuine boni
tatis: date ad ꝓuocãdũ ad bonũ ꝓximũ
p exẽplũ bonũ: q̃s enũerat apl̃s.xiij.ꝑme
Coꝝ: ibi numerat donum duplex: lingue
hoĩm ⁊ angeloꝝ: dicẽs. Si linguis hoĩm
loquar ⁊ angeloꝝ. Enumerat etiã ibi do-
na cognitõis q̃tuoꝛ: ꝓphetiã: noticiã my-
ſterioꝝ: ſciam: fidẽ. vñ di: ſi habuero pro-
phetiã: ⁊ nouerim myſteria: ⁊ oẽm ſciam
⁊ habuero oẽm fideꝫ. Itẽ enumerat etiã
dona opatõis: liberalitatis ⁊ patiẽtie: vñ
dicit: ſi diſtribuero in cibos pauperũ oẽs
facultates meas: ⁊ ſi tradidero coꝛp⁹ me
um ita vt ardeam ⁊c. ibi apl̃s compat do
na gratiſdata cõpando ea charitati: oſtẽ-
dendo ꝙ ſine illa ſunt inutilia. Itẽ.xiiij.
Coꝝ.ꝑme apl̃s dicit. Si venero ad vos
linguis loquẽs quid vobis ꝓdero: niſi vo
bis loquoꝛ: aut in reuelatione: aut in ſcia
aut ꝓphetia: aut in doctrina: vbi addit do
num reuelationis diñs a ꝓphetia: ⁊ donũ
ſcie diñs a dono doctrine. Hec q̃tuoꝛ do-
na vltimo enũerata reducunt̃ ad pꝛimã
aſſignationẽ gratie gratiſdate q̃ eſt ad do
ctrinã veritatꝭ. Singulaꝝ gr̃aꝝ enumera
tarũ opationes in ſequẽtibus declarant̃.
De pꝛimis gratijs gratiſdatis q̃ dant̃ D
ad honoꝛificationẽ diuĩe ſapie q̃ ad ꝓxi-
mũ: rõne docẽde veritatis. Numerus ſic
accipit̃: nã ad docendã veritatẽ req̃runt̃
ꝓncipaliter tria: doctrina ſentẽtie v̾itatis
cõfirmatio veritatis: explicatio ſeu expo
ſitio veritatis: doctrina ſentẽtie veritatis:
aut eſt de fine q̃ ꝯſtituit̃ in eterna beatitu
dine: ſic eſt Sermo ſapie. Sapia eñ ẽ in Sermo
cõtẽplatiõe diuinoꝝ vt dicit Aug. in glo. pientie
⁊ eſt donũ ſpũſſcti: vt.j.paꝛꝫ. aut ſentẽtia
veritatꝭ ẽ de his q̃ ſunt ad finẽ: ⁊ h̃ duplr:
aut illa ſunt opanda ſic eſt Sermo ſcie: Sermo
vñ dicit glo. Scia eſt in actione tpalium:
vñ nõ ſolũ ſapia eſt de diuinis intelligen-
tia ⁊ ſcia de humanis: ſ; etiã coꝝ ſmo vt
alijs poſſint eloq̃: aut illa ſunt credenda
ſic eſt Fides q̃ accipit̃ hic nõ ꝓ fide infoꝛ Fides
mi de q̃ ſupꝛa dictũ ẽ: ſ; ꝓ ſmone fidei: q̃
eſt de credẽdis alios inſtruere. vñ glo. di-
cit. Fides ꝯſtãtia fidei vel ſmo. Scd̃m
qd̾ requirit̃ ad docẽdam v̾itatẽ eſt ꝯfir-
matio veritatis: ſm ꝙ dĩ Marci vl. Pꝛe
dicauerũt vbiq; dño coopante ⁊ ſmonẽ
ꝯfirmãte ſeq̃ntib⁹ ſignis. Nã ꝯfirmatio
ſermonis fit duplr. Uno mõ p mirabilia
opationis. Alio mõ p mirabilia cognitio
nis. Per mirabilia opationis fit duobus
modis. Pꝛimo mõ in his q̃ excedũt actũ
Gratia ſanitatum nature nõ tñ potentiã: ⁊ ſic eſt Gratia ſa
nitatum: que fit ad ſalutẽ coꝛpoꝝ. Scd̃o
mõ in his que excedunt ⁊ potentiã natu-
re q̃ ſunt nature ĩpoſſibilia: ⁊ hec gratia
Opatio virtutum dĩ Opatio virtutũ: q̃ oꝛdinat̃ ad ſolã di-
uine potentie manifeſtationẽ: vt ſtatio ſo
lis vel aliqd̾ hm̃oĩ. Alio mõ ꝯfirmatio ſer
monis fit p mirabilia cognitionis: qd̾ fit
duobus modis. Pꝛimo mõ in cognitiõe
mirabili veritatis ſeu in cognitione rerũ
Pꝛophetia futurarum ⁊ talis gratia dĩ Pꝛophetia:
p quã manifeſtat̃ aliqd̾ occultũ qd̾ ſcire
ſolius dei eſt ꝓpꝛium ſicut futura ꝯtingẽ-
tia. Scd̃o in cognitiõe boni ſeu in diſcre-
Diſcretio ſpirituuꝫ. tione intentionis: ⁊ hec gr̃a dĩ Diſcretio
ſpirituũ: p quã coꝛdiũ occulta manifeſtã
tur: vñ glo. vt diſcernat quid audit q̃ ſpũ
bono an malo: qꝛ dyabolus ſeductiõe di
cit bona. Tertiũ qd̾ requirit̃ ad docẽ-
dam veritatẽ eſt explicatio ſeu expoſitio
veritatis. Ad quã duo requirunt̃. Unuꝫ
eſt ꝙ fiat explicatio veritatꝭ oĩbus: aliud
vt fiat de oĩbus q̃ ꝑtinẽt ad coꝝ ſalutẽ
Genera linguarũ. Pꝛima gratia dĩ Genera linguaꝝ: p quã
oĩbus fiebat explicatio veritatis: vt ꝓ-
nuncians in oĩ ydeomate a q̃buſcunq;
Interp̃tio ſermonuꝫ intelligeret̃. Alia gratia dĩ Interp̃tatio
ſermonũ: p quã fieret de oĩbus explana-
tio veritatis ⁊ cognitio ſenſus coꝝ que ꝓ
ferenda ſunt. Ad hoc eñ eſt interp̃tatio
ſermonũ vt elucidetur ſermo obſcurus.
Eſt ⁊ alia numeratio donoꝝ.xiiij.ꝑme
ad Coꝝ: vicꝫ reuelatõis ſcie: ꝓphetie: do-
ctrine: ⁊ reducit̃ ad pꝛimã aſſignatõnem
nũc dictã. Gratia gratiſdata q̃ eſt ad do-
ctrinam veritatis ꝓcipue ꝑtinet ad donũ
interp̃tationis ſermonũ qd̾ ſeruit dono
linguaꝝ. Ille ergo quatuoꝛ differẽtie mõ
ſtrant diſtinctionẽ doni interp̃tatiõis qd̾
explicat donũ lingue. Donũ ergo interp̃
tationis: aut eſt ſine noſtra coopatione:
aut cum noſtra nobis datum: ſi eſt datuꝫ
ſine noſtra coopatione: aut ergo repente
Reuelatio ſic eſt Reuelatio: vnde glo. Reuelatio eſt
ſubita aliqua rerum oſtenſio p ſpm̃ facta
Pꝛophetia Si ſucceſſiue ſic eſt Pꝛophetia: vñ gloſa
Pꝛophetia ẽ ſic Yſaie ⁊ ceteroꝝ quã ſine
humana induſtria ſpũs reuelat. Si v̾o ẽ
datum cuꝫ noſtra coopatione: hoc ẽ duo
bus modis. Uno mõ coopatione tm̃ ſu a
⁊ ſic dicit̃ Scientia: vnde glo. Scientia ẽ Scientia
coꝝ que ꝓpꝛio ſtudio didicit. Alio modo
coopatione ſua ⁊ aliena: ⁊ hoc modo dici
tur Doctrina. glo. Doctrina ẽ coꝝ q̃ alio Doctrina
docẽte aſſecut⁹ eſt. Apl̃s.iiij.ad Ephe.
alias q̃nq; gratias gratiſdatas enũerat
docende veritatis: ad dictas honoꝛifican
das diuine ſapiẽtie reducibiles dicẽs. Et
ipſe dedit: quoſdam quidẽ aplos (hoc eſt
vicarios ꝑdicationis ſue) Quoſdã autẽ
ꝓphetas (ambo in nouo teſtamẽto ꝓphe
te dicunt̃ explanatoꝛes ſcripturaꝝ: tamẽ
fuerunt quidã in pꝛimoꝛdio fidei futura
pꝛedicentes: ſicut Agabus: ſeptemq; filie
philipi) Alios v̾o euãgeliſtas (vt dyaco-
nes ſub apoſtolis: qꝛ ⁊ ſi nõ ſacerdotes ta
mẽ euangeliſare poſſunt) Alios aũt pa-
ſtoꝛes ⁊ doctoꝛes (glo. Epiſcopos q̃ ver-
bo ⁊ exemplo docere debent: ⁊ ideo con-
iunxit paſtoꝛes ⁊ doctoꝛes. Paſtoꝛ enim
non eſt niſi habeat doctrinã qua gregem
paſcat) De ſcd̃is gratijs gratiſdatis q̃ E
diſtribuunt̃ ſm gradus dignitatũ ad ho-
noꝛificentiã diuine potentie in regimine
eccleſie ad regendũ ppl̃m: quas ⁊ enume
rat apl̃s.xij.ꝑme ad Coꝝ. Quoſdã po
ſuit deus in eccleſia ꝑmũ apl̃os ⁊c. Nũe-
rus hoc mõ accipit̃. Sunt dona gra-
tiſdata in eccl̃ia: dignitatis ſupioꝛis: me-
diocris ⁊ inferioꝛis. Dona ſupioꝛis di
gnitatis (ſm Alexã.in.iij.) ſunt in dupli-
ci differẽtia iuxta duplicẽ gradũ dignita-
tis. Pꝛima eſt Apoſtolatus: qui eſt ſu Apoſtolat⁹
pꝛema dignitas poteſtatis in eccleſia. Et
iõ dicit̃ ꝑmũ apl̃s q̃bus eſt cõmiſſum re-
gimẽ eccleſie. Luce.xxij. Ego diſpono vo-
bis ſicut diſpoſuit mihi pater me⁹ regnũ
apl̃is ſuccedunt iam epiſcopi in eccleſia.
Scd̃a dignitas in eccleſia eſt Pꝛophe Pꝛophetia
tia: q̃ conſiſtit in noticia veritatis: ⁊ ideo
dicit ꝑmũ apoſtolos: ꝑmũ ſcꝫ dignitate.
ſcd̃o ꝓphetas qui accipiunt immediate a

deo reuelatiões: ſm Auguſti. Prophete
dicunt᷑ hic qui poſt aduentū xp̄i claruerūt
nō qui eū p̄nūciauerūt q̄ tunc ceſſauerūt
ꝑut dicit᷑ Matth.xj. Lex ⁊ ꝓphete vſq;
ad Johānem ⁊c. vñ ſm glo. ꝓphete ſunt
myſteria ſcripturaꝝ vel futura reuelan-
tes: his ſuccedūt mō oēs habentes grām
ſcripturaꝝ ſctāꝝ doctrinā interpretandi
Dona mediocris dignitatis ſunt in tri
plici diñia: vicȝ doctrina: virtutes ⁊ grā
curationū: doctrina eſt ad cognitioneȝ fa
Doctores ciendam in alio: ⁊ ideo dicit apls.iij. Do-
ctores: qui vicȝ reuelata explanant alijs
glo. Doctores ſunt p̄cepta viuendi dan-
tes: vel q̄ pueros lr̄is imbuūt. Dona vō
virtutis ⁊ grē curationū ſunt ad opatio-
nem in alio: ⁊ hoc duobus modis. Uno
mō ad opationē q̄ eſt ſupra potētiā natu
Uirtutes re: ⁊ q̄tuȝ ad hoc dicit᷑ Uirtutes quo ad
eos qui faciūt miracula in elementꝭ. Alio
mō ad opationē ſupra actū nature: ⁊ hec
Gratia eſt Gratia curationū quo ad eos q̄ faciūt
curationū miracula in corꝑibus humanis: infirmoſ
curando. Dona infime dignitatis ſunt
in triplici genere ⁊ gradu. ſcȝ donū opitu
lationis: gubernationis ⁊ linguaꝝ que ſic
Opitula- diſtinguunt᷑ Opitulatiões ⁊ gubernatio
tiões ⁊ gu- nes ſunt ad regendū. Et hoc fit dupliciꝫ.
bernatio- Nam opitulatio ē donum quo minores
nes. maiores cooꝑant᷑: vt Titus aplō archi-
diaconi ⁊ diaconi epiſcopis. Gubernatio
eſt donū quo maiores p̄lati cooꝑant᷑ mi-
noribus: vñ glo. Gubernationes.i. mino
rū ꝑſonaꝝ p̄lationes: vt p̄ſbyteri q̄ plebi
Genera documento ſunt Genera linguaꝝ eſt vlti-
linguarū. mū donū qđ eſt ad inſtruendū q̄tum ad
illos q̄ in p̄mitiua eccl̄ia loq̄bant᷑ varijs
linguis: ne ꝓpter defectū ydeomatis impe
F diret᷑ euāgelica doctrīa. De tertijs gra
tijs gratiſdatis ad gloriā bonitatꝭ diuine
ꝑ exemplū ꝓuocandi ꝓximos ad bonū:
quas ponit apls.xiij. p̄me ad Cor. Nūe
rus hoc modo accipit᷑: naȝ ꝓuocatio ꝓ-
ximos ad bonū fit tribus modis Eloq̄n-
tia: ſciētia: vita. Ad eloquentiā duo ꝯcur
runt. Unū loquendi ſm rōnem capacita

tis ſimplicium qui nō capiūt niſi p̄aboli-
ca: ⁊ q̄tum ad hoc dicit apls Linguis ho Linguis h
minū. glo. id ē. minus ſcientiū. Aliud ſm minum
rōnem loquendi ad capacitatē ſpūalium
⁊ ꝑfectoꝝ q̄ capiunt myſtica Math.xiij.
Uobis eſt datū myſteriū regni dei: ceterꝭ
in p̄abolis. Et q̄tum ad hoc dicit aplus
Et angeloꝝ glo. id eſt. ꝑfectoꝝ: vl̄ linguis Et angelo
omniū hominū angeloꝝ q̄bus prepoſiti:
minoribus qđ de dei voluntate p̄mi ſciūt
ſignificant: qđ fit aliquibus nutibus aut
ſignis quibus ad homines miſſi vtunt᷑.
Item ad noticiā ꝯcurrunt quatuor do
na ꝓphetia: noticia myſterioꝝ: ſcientia: fi
des que ſic diſtinguunt᷑. nam donū noti-
cie: aut eſt p̄ter neceſſarium ſaluti: aut ne
ceſſariū. Si preter neceſſariū: aut eſt coꝝ
que excedunt naturalem cognitionē: ⁊ ta
lia fiunt per inſpirationem ad denūcian-
dum ad alios: ſic eſt ꝓphetia: ꝑ quā occul
ta diuinitus reuelant᷑.ij. Pet.j. Nō volū
tate hūana ſ; ſpūſctō inſpirati locuti ſūt
dei hoies: aut eſt eoꝝ q̄ ꝑtinēt ad p̄tātem
cognitionis nālis ad ſciendū: ⁊ ſic ē My Myſteri
ſteriū: vñ dicit apls. Si nouerim oīa my-
ſteria.i. occulta q̄ ꝑtinēt ad ſapiam: ⁊ ſic
dicit᷑.ij. ca. p̄me Cor. Loq̄mur dei ſapiē
tiā in myſterio abſcōditā: h̄ eſt p̄dicam⁹
dei filiū q̄ ē virtus ⁊ ſapia p̄ris i myſterio
abſcōditā.i. in ſecreto incarnatōis: q: nūc
videmus tm̄ per ſpeculū ⁊ in enigmate.
Si vō eſt de neceſſarijs: aut igit᷑ ē opan-
doꝝ que ꝑtinēt ad bonitatē ſic ē Sciētia Scientia
aut eſt credendoꝝ: q̄ ꝑtinent ad veritatē:
ſic eſt Fides: vnde dicit apls: ſi habuero Fides
omnē fidem. Item ad ſanctitateȝ vite
deſignandā ſunt duo neceſſaria dona po
tiſſime: liberalitas in erogatione rerum:
ſuſtinentia in tolerantia aduerſoꝝ. Libe Liberalitas
ralitas deſignat᷑ in diſtributiōe facultatū
vnde dicit apls: ſi diſtribuero oēs facul-
tates meas: in hoc deſignat᷑ perfecta pie-
tas Matth.ix. Si vis ꝑfectus eſſe vade
⁊ vende vniuerſa ⁊ da pauperibus. Su- Suſtinētia
ſtinentia deſignatur in traditione corꝑis
ad incendiū: vñ dicit aplš. Si tradidero

corpus meum offerēdo voluntarie ꝓpter
xp̄m: ita vt ardeā qđ ē martyrij gen⁹ acer
B biſſimum. ¶ Theorica gratie gratiſdate.
Theorica gratie gratiſdate Unicuiq; datur manifeſtatio ſpūs ad vti
litatē.xij. p̄me ad Cor. Hec autē manife-
ſtatio ſpūs in aliquo. Eſt gratia gratiſda
ta q̄ ꝓprie dicit᷑ donū dei ſupnaturale in-
fuſum creature rōnali ſine meritis: q̄ntū
in ſe eſt diſponēs ad ſalutē ꝓpriam: vl̄ ad
edificationē alterius: nō faciēs habenteȝ
deo gratū: q: bonis ⁊ malis pōt eē cōis.
Grā gratiſdata dat᷑ ad vtilitatē ꝓpriaȝ
⁊ ad vtilitatē ꝓximi ſeu eccleſie. Propē
vtilitatē ꝓpriā ⁊ talis fit in diuine miſeri-
cordie ⁊ iuſticie appꝑhenſione: ſic eſt fides
informis: vel in diuine miſīcordie ⁊ iuſti-
cie affectione ſic eſt ſpes ⁊ timor ſeruilis.
Propter vtilitatē ꝓximi ſeu eccleſie ad
manifeſtandā honorificentiā diuine po-
tētie ſapie ⁊ bonitatis. Primo ad mani
Primo feſtandā honorificentiā diuine potētie in
regimine eccleſie: et he grē ſunt dona di-
gnitatis ſuperioris: mediocris ⁊ inferio-
ris. Superioris aut poteſtatis vt ap̄latus
aut veritatis vt ꝓphetia. Mediocris ad
faciendū in alio. Primo cognitionē hanc
faciūt doctores. Scđo operationē ſupra
nature potentiam ⁊ actū hoc donū dicit᷑
virtutis vt ſtatio ſolis: gratia curationis
egritudinū. Inferioris et hoc duplr: aut
ad regendū aut ad inſtruendū. Ad regen
dum quo cooperant᷑ minores minorib⁹
et maiores minoribus: ⁊ tale donū dicit᷑
opitulationis vt archidiaconus epō gu-
bernationis ſacerdotes parochianis.
Ad inſtruendū aūt et dicit᷑ linguarum
genera vt fiebat in p̄mitiua eccl̄ia. Has
grās enumerat aplus.j. Cor.xij. quoſdā
poſuit in eccleſia p̄mū aplōs ſcđo ꝓphas
tercio doctores ⁊c. Scđo ad manife-
Scđo ſtandā honorificentiā diuine ſapie ratio-
ne docēde veritatis ad quā tria req̄runt᷑
Doctrina ſententie veritatis
Confirmatio veritatis.
Explicatio veritatis.

Doctrina ſentētie v̄itatis aut eſt de fine Primo
beatitudinis aut eſt de his q̄ ſunt ad finē
ſi eſt de fine beatitudinis ſic eſt ſermo ſa-
pientie conſiſtēs in contemplatione eter
norum pertinēs ad cōtemplatiuā. Si eſt
de his que ſunt ad finem hoc fit duplici-
ter aut ad operāda aut ad credenda. Si
ad operanda ſic eſt ſermo ſcientie conſi-
ſtens in diſcretione agendoꝝ et pertinet
ad actiuam. Si ad credenda ſic eſt fides Scđo
que eſt ad inſtruendam fidem in animo
auditoris. Confirmatio veritatis fit ꝑ
miracula ⁊ hoc dupliciter: aut per mira-
cula operationis aut per miracula cogni
tionis. Si per miracula operationis: tūc
dupliciter: aut que excedunt nature actū
ſic eſt gratia ſanitatū que fit ad ſanitateȝ
corpoꝝ: aut que excedunt nature poten-
tiam ſic eſt operatio virtutum. Si per mi
racula cognitionis ⁊ fit talis: in futuroꝝ
cognitione vt eſt donum ꝓphetie ⁊ in diſ-
cretione intentionis ſicut diſcretio ſpiri- Tercio
tuū que diſcernit an ſpiritu bono vel ma
lo ſuggeſta ſic fiāt. Explicatio veritatis
dupliciter: aut omnibus: aut de omnibus.
Si oībus ſic eſt grā linguarū vt p̄nūciās
in omni ydiomate intelligeret᷑. Si de oi-
bus pertinētibus ad ſalutē: vt interpreta
tio ſermonū per quā elucidat᷑ ſermo ob-
ſcurus ⁊ fit opatione duplici ſcȝ ſine nr̄a
et cū noſtra ſua. Si ſine nr̄a tunc duplr:
aut repente aut ſucceſſiue. Si repente ſic
eſt reuelatio q̄ eſt ſubita occultoꝝ oſten-
ſio. Si ſucceſſiue ſic eſt ꝓphetia quā ſine
humana induſtria ſpūs reuelat. Si cum
noſtra ſua tunc dupliciter: aut noſtra cuȝ
ſua tm̄: ⁊ dicitur ſcientia que eſt eoꝝ que
quis proprio ſtudio didicit. Aut noſtra
cum ſua ⁊ aliena et ſic dicitur doctrina ⁊
eſt eoꝝ que quis ab alio didicit. De his
gratijs diuine ſapientie dicit Apoſtolus
prime Chorinth.xij. Alij quidem dat᷑ ſer
mo ſapientie alij ſermo ſcientie ⁊c. Et ca
pitu. decimoq̄rto in eadē epiſtola. Ter-
cio ad manifeſtandam honorificentiam

diuine bonitatis ꝑ exéplū ꝓuocādi alios
ad bonū: ⁊ fit tripliciter aut eloq̄ntia aut
noticia aut vita. Eloquētia ſm capacita-
tē ſimpliciū ⁊ ꝑfectoꝝ vñ apl's dicit ꝑme
Coꝝ. xiij. Si linguis hoīm loq̄r q̄ ad pri-
mū: ⁊ angeloꝝ q̄ ad ſcdm. Noticia vel eſt
ſaluti ꝑter neceſſariū: vel neceſſariū: ſi ſa-
luti ꝑter neceſſariū ſic vel nālē cognitio-
nē excedit tunc eſt ꝓphetia ꝑ quā occulta
reuelant': vel nō excedit ſic eſt myſteriuꝫ:
vñ dicit apl's. Si habuero ꝓphetiā ꝓpter
primū. Si nouerim myſteria .i. occulta ſa-
piētie ꝓpe ſcdm. Noticia ſaluti neceſſari
um tūc dupl'r: vel reſpectu opandoꝝ: vel
reſpectu credēdoꝝ. Si reſpectu opando
rū ſic ē ſcia ꝑtinēs ad bonitatē. Si reſpe-
ctu credendoꝝ ſic eſt fides ꝑtinēs ad veri
tatē: vñ apl's. Si nouerim oēm ſciaꝫ q̄ ad
ꝑmū: ⁊ habuero oēm fidē q̄ ad ſcdm. Vi
ta ſic ſunt duo dona: liberalitas in eroga
tione verū ⁊ ſufficiētia in tolerātia aduer
ſoꝝ nā dicit apl's. Si diſtribuero in cibos
paupm oēs facultates q̄ ad ꝑmuꝫ. Et ſi
tradidero corpꝰ meū ita vt ardeā q̄ ad .ij.

¶ De gratia gratūfaciēte in ſe conſidera
ta quo ad diuerſitatem diffinitionis.

Caplm ix

A

De grā gra-
tūfaciēte in
ſe cōſidera-
ta quo ad di
uerſitatē dif
finitionis

g Ratia gratūfaciēs cū ſit nobiliſſi
mus effectus trinitatis ad deum
reducēs: faciēs nos habere deū:
⁊ deū haberi a nobis: ⁊ deo aſſimilari cō-
formari ⁊ cōfigurari. Per fidē q̄ dirigit
in ſummā veritatē in credēdo ⁊ aſſentiē-
do. Per ſpem q̄ erigit in ſummā maieſta
tē ſiue largitatē in laudādo ⁊ expectādo.
Per charitatē q̄ nos vnit cū ſumma bo-
nitate in diligēdo. Spūalis nāq; influen-
tia q̄ mētis rationales deo aſſimilat recte
grā grātūfaciēs dr̄. Tum q: dat' ex mera li
beralitate nulla cogēte nature neceſſitate
Non eñ orit' ex ꝑncipijs ſubiecti: nec ex
deo exit de neceſſitate ſed ſua mera beni-
gnitate. Tum etiā q: gratūfacit: dum eñ
hoiem deo aſſimilat cōformat ⁊ configu-
rat: reddit ipm deo amicū ⁊ facit deo pla
citum ⁊ acceptū. Tum etiā q: facit homi

nē gratiſfacere ea q̄ facit. Affectus enim
hoīs recuruus eſt ⁊ mercēnarius q̄ntum
eſt de ſe: vñ q̄d facit intēdendo ꝓpriū co
modū facit: ſed cum diuina ſupuenit grā
ſic hoiem gratū facit: vt ſiue ad vtilitatē
ꝓximi ſiue ad honorē dei: velit totū gra-
tis impendere. Eſt igitur grām gratūfaci
entem conſiderari in ſe. Et in cōpatione
ad habitus virtuales: de hac comparati-
one dicet' infra vſq; in finem tractatus.
In ſe habet conſiderari grā q̄tum ad
diuerſitatē diffinitionis diuiſionis ⁊ ope-
rationis. De diuerſitate diffinitionis dici
tur in pſenti capitulo. De diuerſitate au-
tem diuiſionis ⁊ opationis capi. dr̄ ſeq̄n.
De diuerſitate diffinitiōis gratie: duo oc
currūt dicenda. Primo mouebunt' qua-
tuor dubia: ex quorum ſolutione depen-
det declaratio diffinitionis ꝑncipalis gra
tie gratumfacientis. Scdo ſubnectuntur
gratie gratumfaciētis varie diffinitiones
Q̄tum ad primum queruntur quatu- B
or. Primo vtrum gratia ponit aliq̄d ſm
rem in gratificato: vel ſolum ſit in accepti
one gratificantis. Scdo ſuppoſito ꝙ ſit
aliquid ſcdm rem in gratificato: vtruꝫ ſit
creatum vel increatum. Tercio ſuppoſi-
to ꝙ ſit quid creatum: vtrum ſit ſubſtan-
tia vel accidens. Quarto ſuppoſito ꝙ ſit
accidens: vtrum primo inſit eſſentie ani-
me aut potentijs. Ad primum reſpon
det Alexan. in .iij. q. lxix. mēbro .ij. Oꝫ grā
qua aliquis dicit' eſſe gratus deo neceſſa-
rio ponit aliq̄d donuꝫ in gratificato q̄ eſt
gratus deo. Illud eñ q̄ eſt gratus deo: ē
illud quo eſt deiformis vel aſſimilatꝰ deo:
vñ tūc dr̄ gratꝰ qñ eſt ei ſimilis. Odioſus
vero qñ eſt diſſimilis deo: ſicut pctōr: q:
pctm̄ eſt diſſimilitudo ad ipam ſummaꝫ
bonitatē. Sicut ḡ odioſum deo ponit diſ
ſimilitudinē ad diuinā bonitatē: et ponit
aliq̄d ꝑ modū defectus ⁊ ꝓuationis q̄ fit
illa diſſimilitudo ſicut peccatum: ita gra-
tia ponit ſimilitudinē gratificati ad deū:
⁊ ponit aliquid in ipſo q̄ dicit' aſſimilatꝰ
deo per quam aſſimilationem eſt dignus

vita eterna: que eſt in plena aſſimilatione
rōnalis creature ad deum Ioh. iij. Non
dum apparuit quid erimus. Cum autem
apparuerit ſimiles ei erimꝰ in ipm tranſ-
formati ⁊ ei ꝯiuncti: quia videbimus eū
ſicuti eſt: videndo ipm clare trinū ⁊ vnū.
Cognitio eñ ſm omes phos fit ꝑ aſſimi
lationem cognoſcentis ad cognitū. Hec
autē viſio eſt ꝑfecta cognitio que pōt ha-
beri a creatura intellectuali: ⁊ ꝑ ꝯſequēs
eſt ibi aſſimilatio ꝑfectiſſima ad deum: ⁊
trāſformatio ꝑ amorē annexum: ⁊ in hoc
conſiſtit ſocietas dei ⁊ beatoꝝ: ⁊ hoc fit ꝑ
gratiam gratificantē in via ꝑ tres virtu-
tes theologicales: quibus correſpondēt
tres dotes glorioſe in patria: ꝓut dictuꝫ
C eſt in ꝑmo tractatu. ca. v. Ad ſcdm: re-
ſpondet Alexāder vbi ſupra: ꝙ eſt gratia
creata ⁊ increata in habente grām. Gra-
tia increata dicit' ſpūſſanctus: qui nos fa
cit gratos quo nos facit deiformes: vt di
ctum eſt in quarto caplo huius tractatus
vbi dictū eſt qualiter ſpūſſctūs dicit' do-
num increatū: ſpūſſctūs q: amor eſt ope
rat' in nobis effectiue habitū ⁊ motū cha
ritatꝭ gratuite. vñ dicit Hugo de. s. victo
re: ſcio aīa mea q: dilectio tua vita tua ē
⁊ quicquid diligis ipſa vi dilectiōis in eiꝰ
ſimilitudinē tranſformaris: quia ergo ſpi
ritusſctūs amor eſt: imo ⁊ ꝑma virtus a-
moris. Inde eſt cum dat' nobis tranſfor
mat nos in diuinā ſpēm: vt ſit ipſa aīa
aſſimilata deo. Ex alia ꝑte debemꝰ intel-
ligere grām creatam velut ſilitudinem ⁊
diſpoſitiōem ex ꝑte aīe rōnalis: ex q̄ hꝫ
ꝙ ſit accepta deo ⁊ aſſimilata: q: ē ibi for
ma tranſformans: ⁊ hec eſt grā increata:
ſimiliter ibi eſt forma trāſformata que de
relinq̄tur in trāſformato ſcꝫ in anima ex
tranſformatione: ⁊ hec eſt gratia creata.
De gratia creata ⁊ increata: deq; inſuffi-
ciētia poſitionis mgr̄i in .j. diſt. xvij. ha-
bitum eſt diffuſiꝰ in ſcdo tract. c. xiiij. cir-
D ca mediū de amore gratuito. Ad tertiū
rn̄det Alexāder vbi. ſ. ⁊ ſctūs Bonauen.
in .ij. diſtin. xxvj. q. iij: ꝙ grā eſt in gn̄e acci

dentis: nam qd̄ adeſt ⁊ abeſt ꝑter ſubiecti
corruptionē eſt accidens: ſ; grā eſt hmōi:
ſicut pꝫ q: multi iuſti fiunt peccatores ⁊
ecōuerſo ḡ ⁊c. Item nulla ſubſtātia ē ha
bitus: ſ; grā eſt quidā habitus aīam de-
corans ⁊ ornās: ſicut dr̄ ſup illud pſalmi.
vt exhilaret faciē eius in oleo: grā eſt qui
dam nitor aīe ⁊c. ergo grā nō eſt ſubſtā-
tia: reſtat ꝙ eſt accidēs. Dicit ergo ſctūs
Bona. ꝙ ponētes grām donū eſſe creatū
neceſſario habēt ponere grām eſſe in gn̄e
accidentis. Pro quo notandū: ꝙ ē ali-
qd̄ accidēs qd̄ compat' ad aliqd̄ ſicut ad
ſubiectum ⁊ ad cauſam: aliqd̄ qd̄ ſolum
compat': ad aliqd̄ ſicut ad ſubiectū: ⁊ ad
aliud ſicut ad cauſaꝫ. Verbigrā: nigredo
in coruo cōpat' ad ipm coruū ſicut ad ſb-
iectum ⁊ cām. Lumen aūt in aere: cōpat'
ſolum ad aerem ſicut ad ſubiectū non ſi-
cut ad cām: q: ⁊ ſi ibi recipiat': aliunde tn̄
ortum ſicut a ſuo ſuperiori: a ſole ſcꝫ. Tale
aūt accidēs eſt grā: qd̄ habet ortum a ſu-
periori inq̄ntum accidēs eſt: cōplementū
eſt: nō q̄tuꝫ ad eſſe primū: ſ; q̄tum ad eē
ſcdm. Quia ṽo a ſuperiori eſt: habet nobi-
litare ſubiectū: in hoc ꝙ iungit ipm ⁊ cō-
format ei qd̄ eſt ei ſuperius: ⁊ q: grā eſt ta-
le accidēs qd̄ ortum habet ab ente ſupre
mo: ⁊ ſic eius infuſio vel origo fit ſm ꝑfe
ctam influentiā: nō ſolum habet nobilita
re: verūetiā ꝯſūmare ⁊ quietare: ⁊ h̄ nō
facit tm̄ rōne ſui: verūetiaꝫ rōne eius a q̄
ꝓcedit: in quo omis repit' ꝑfectō ⁊ bono
rum oim aggregatio: ac ꝑ hoc cōpleta be
atitudo. Habito ꝙ grā gratūfaciēs ſit
in gn̄e accidētis: incidit queſtio: an grā ſit
in gn̄e accidētis corruptibilis an incorru
ptibilis. Rn̄det ſctūs Bona. ꝙ grā eſt ac
cidēs corruptibile in nihil redigibile. Cū
eñ grā ſit accidēs nō pt̄ eē ꝑter ſubiectū
in quo ē: cumq; ſubiecto in q̄ eſt nō poſſit
ſimul cū culpa cōſiſtere: ⁊ ipi ſubiecto in
quo ē grā ꝯtingat culpā ineſſe: aīe. ſ. vi-
ri iuſti q̄diu ē in ſtatu vie: ſ; grā opponit'
culpe: neceſſe ē grām eſſe qd̄ corruptibile
Et hoc cōpeti grē rōne eſſe ꝓprij ſiue mo

di exiſtendi:qm̄ cum grā nō cauſet̃ ex ꝓn
cipijs eius in quo eſt:ſ aliud habet ꝓ ſub
iecto ⁊ aliud ꝓ cauſa:queadmodū cū lu-
men corrumpit̃:vel ſimilitudo in ſpecu-
lo:vel ipſa ſpecies lapidis in oculo:vel
etiam in intellectu noſtro:nō corrūpitur
illud in quo eſt:nec redit in illud a q̃ eſt:ſ
q̄ntū eſt de ſe in nihil redit:ſic grā q2 non
habet eē in materia ꝑ modū nature ſ per
modū habitus:nec ex ꝓncipijs aīe ꝓdu
cit̃:cum corrūpit̃ in nihil redigit̃.Et ꝓpte
rea pctm̄ quo fit gratie corruptio dicitur
eſſe nihil:⁊ inter oēs corruptōes:ſummo
auctori ⁊ ꝯſeruatori oīm bonoꝝ maxime
diſplicere dinoſcit̃.Modū aūt corrupti-
onis grē.s.Bona.explicat:dicens ꝙ non
corrūpit̃ a deo:nec a pctō:nec a libero ar
bitrio:ſ ipā grā in ſe ipſa deficit:ꝓpē auer
ſionem mētis humane.Cum eīm grā nō
ſaluet̃ niſi ex cōtinuatione influētie a bo-
nitate diuia ſuꝑ faciē mentis nr̄e:qn̄ aīa
a deo auertit̃ ꝑ pctm̄ influētia nō ꝯtinua-
tur:⁊ ꝑ ꝯſequens grā corrūpit̃:ſicut per
interpoſitionē corꝑis lumē corrūpit̃.Et
ideo grā ꝑ pctm̄ q̄dāmodo dī corrumpi:
nō ꝙ pctm̄ agit in grā3:ſ q2 aīa ꝑ pctm̄
ſe auertente a rectitudine veritat̃ eterne
⁊ deo ceſſante influere:neceſſe ē gratiā in
ſeipſa deficere:niſi forte q̄s dicat ad origi
nem ſuam gratiam redire:ꝓ eo ꝙ adhuc
ſaluat̃ in ſuo ꝓncipio effectiuo ydealiter:
qđ pōt ꝓducere illi ſimile. Et ſi tu que-
ras:vn̄ eſt h̄ ꝙ deus ꝑmittit ꝑire tā nobi-
le accidens:ſatis facile ē rn̄dere.Silis.n.
queſtio ē ſi q̄rat̃:cu3 deus diligat amicos
ſuos ⁊ plus diligat vnā aīam ſanctā q̄ di
ligat celū ⁊ terrā:quid eſt ꝙ mittat aīam
ſanctā a ſe ſeparī ⁊ non ꝑmittit celū ⁊ ter
ram ꝑire. Ad hoc rn̄debit q̄ ſane intelli
git:ꝙ hoc curſui rerū cōgruit:⁊ deus ſic
res q̄s ꝯdidit adminiſtrat:vt eas ꝓprios
motus agere ſinat:⁊ ꝓpterea q2 theſaur⁹
grē habet̃ in vaſis fictilib⁹(hoc eſt corꝑi
bus fragilibus)q̄uis ſit valde nobilis:tn̄
de facile amittit̃:q̄diu ꝓcellis tentationū
ꝯcutit̃. Ad quartū dicendū ꝙ ſunt opi

E

niones doctoꝝ:vna ꝙ grā ꝑmo ⁊ ꝓncipa
lius ineſt eſſentie ⁊ ſubſtātie aīe q̄ potē
tie:illa opinio ꝓbet̃.Nulla potētia ē cō-
tinue in ſuo actu:ſ gratia ꝯtinue eſt ī ſuo
actu:q2 ꝯtinue reddit hoīem deo acceptū
⁊ gratū:g̃ grā nō ē in potētijs aīe.Itē in
grā ⁊ v̾tutib⁹ ꝯſiſtit imago reformatōis ſ
imago refo2atōis rn̄det imagini creatōis
q̃ ꝯſiſtit ī vnitate eēntie ⁊ trinitate potētia
rū.Et tres ſunt habit⁹ virtutū q̃ reſpiciūt
tres potētias(ꝓut dī in.j.trac.c.v.)vide
tur ꝙ ſit aliqđ vnū qđ reſpicit ipām aīe
eſſentiā ſ nō eſt niſi grā g̃ ⁊c̄.Itē in par-
uulis baptiſatis eſt deus ꝑ inhabitātem
grām:vt dicit Auguſti.de ꝑſentia dei ad
Dardanū:g̃ cū in ipis nulla ſubſtātia ſit
potētia expedita:gratia nō reſpicit ꝑmā3
expeditionē potētie ſ potius viuificatio-
nem:⁊ ſic ꝑ ꝑ2ius eſt in ſubſtātia q̄ in po
tentia:plures argumētationes hui⁹ opi-
nionis poſſent adduci:q̃ breuitat̃ cauſa
omittunt̃. Alia opinio ⁊ poſitio verio2
eſt Scoti:⁊ poſt eū Petri đ aquila:⁊ ſcti
Bonauēture in.ij.diſt.xxvj.dicentium ꝙ
grā ꝓncipalius ⁊ ꝑmo eſt in potētia aīe
q̄ in eſſentia:vn̄ dicit.s.Bona.in.ij.diſt.
xxvj.q.v.Q2 cōis opinio tenet grām ꝑri-
mo reſpicere aīe ſubſtantiā:⁊ virtutes
ꝑmo reſpicere potentias:vt ſic ꝑ grā3 in
virtutibus fiat reformatio imaginis crea
te:q̃ ꝯſiſtit in trinitate ꝑſonaꝝ ⁊ vnitate
ſubſtātie.Hec v̾o poſitio pōt dupl'r intel
ligi.Uno mō vt deus ꝑmo influat gratiā
in eētiā aīe:⁊ poſt modū influentia illa
redundat in potentias:vt ſit ꝯformitas
grē ad aīam:ſiue ꝓut ꝯſiderat̃ ſm rōne3
imaginis:ſiue ꝓut ꝯſiderat̃ vt ꝑfectō cor
poris.Aīa eīm vt eſt ꝑfectio corꝑis:rōne
ſubſtātie vel eſſentie:reſpicit cōplexionis
eq̄litatē:rōne v̾o potentiaꝝ reſpicit orga
noꝝ diuerſitatē.Alio mō pōt intelligi ꝑ-
dicta poſitio:nō q2 deus ꝑus influat gra-
tiam in ſubſtātiā q̄ in potentiā:ſ q2 cum
aīa ſuſcipiat grām ⁊ virtutes mediāte po
tentia:⁊ tā grā q̄ virtus inſunt aīe ꝑ po
tentiā:aliter tn̄ ineſt hec ⁊ illa.Uirtus eīm

dicit ꝑfectionē reſpectu oꝑis:grā v̾o dicit
ꝑfectionē reſpectu dei acceptātis:Et qm̄
reſpectu operū potētie diſtinguunt̃:hinc
eſt ꝙ v̾tutes potētias reſpiciūt vt diſtin-
ctas ⁊ tūc ſunt in actu.Potētie aūt in q̄n
tn̄ cōparant̃ ad deū acceptantē vnica ac
ceptatione acceptant̃ cum ipſa ſubſtātia
cuius ſunt:⁊ ſcđm vnā naturā in eis reꝑ
tam:⁊ hinc eſt ꝙ grā eſt vna ſicut ſubſtā-
tia:⁊ ſem ꝑ eſt in actu ꝯtinuo:⁊ ꝑmo dici
tur reſpicere ſubſtantiā:nō quia ſit in illa
abſq3 potētia vel ꝑ ꝑus q̄ potētia:ſed q2
h3 eſſe in potētijs vt ꝯtinuant̃ ad vnā eſ-
ſentiā.Uirtus v̾o dicit̃ eſſe in potētijs q2
in eis eſt vt referunt̃ ad oꝑationes diuer
ſas.Et hic modus dicēdi magis ꝯſonus
eſt verbis.Aug⁹.qui dicit ꝙ grā h3 ſe ad
liberū arbi.ſicut ſeſſor ad equū.Neceſſe
eſt eīm liberū arbi.a grā moueri ⁊ excitari
Ab ipā eīm grā operāte ꝑuenit̃:⁊ coope-
rante ad oꝑa meritoria eleuat̃:ita ꝙ re-
ſpectu oꝑis meritorij gratia eſt ſicut ꝓn-
cipalis motrix:⁊ voluntas ſicut pediſſe-
qua:Aug⁹.etiā grām cooperantē deſcri-
bit ꝑ cōparationē ad voluntatē.Magis
etiā eſt ꝯſonū rōni.Si eīm intelligim⁹ gra
tiam tanq̄ habitū quendā ⁊ influentiā q̃
ineſt aīe ad deū ꝯuerſe.Cū talis habilita
tio ⁊ influētie ſuſceptio ⁊ ꝯuerſio nō poſ-
ſet intelligi niſi ꝑ potentiā.Nō videt̃ poſ
ſe recte intelligi quō grā ſit in aīa abſtra-
cta potētia.Rurſus ſi grā eo dī gratia q2
gratificat:⁊ eoipō ꝙ h3 oppoſitionem ad
culpam.Cum oppoſita ſm idē ſint nata
ineſſe.Scđm idē ipm̄ ꝙ aīa nata eſt grati
ficari nata ⁊ eſt culpari.Culpatio autē et
laus ⁊ vituperiū ineſt aīe ꝑmo ſm li.ar.
ac ꝑ hoc ⁊ gratie donū.Non eīm q̄cunq3
acceptatio gratificatio dī:ſ illa ſola q̃ de
us ſic acceptat aīa3 vt remuneratione di
gnā:⁊ talis reſpicit libe.arbi.Et iō grā ꝓ
ineſt ſm libertatē:⁊ hui⁹ ſignu3 eſt:q2 ad
eas ſolas potētias ſe extēdit libertas ar-
bitrij. Ad primū g̃ argumentū dī ꝙ du
plex eſt actus forme.Unus q̃ eſt a forma
ꝑ modū informātis.Alter q̃ eſt a forma

modu3 efficiētis:ſicut albedo ſubiectum
ſuū dealbat ⁊ oculū diſgregat.Q2tu3 ad
ꝑmū oīs forma eſt in actu ſuo ꝯtinuo:q2
ille eſt actus ꝑ modū habitus.Q2tū vero
ad ſcđm nō ſic ⁊ grā q̄uis ſit in ſuo actu
ꝯtinuo q̄tū ad illū actū quē h3 ꝑ modu3
informātis:nō tn̄ eſt in actu ꝯtinuo q̄tū
ad illū quē h3 ꝑ modū ꝑuenientis ⁊ ſubſe-
quētis:ſiue operātis ⁊ cooperātis. Ad
ſcđm dicendū ꝙ cū deformatio imaginis
nō poſſet eſſe niſi ꝑ potētias ſic nec refor
matio:⁊ ideo imago reformationis in q̄n
tum hmōi ſufficiēter reformat ipām aīa3
cū ineſt ei ꝑ ſuas potētias.Potētije eni3
formatis ⁊ ꝑfectis ꝑ ꝯn̄s ꝑficit̃ ⁊ format̃
ipā ſubſtātia:ideo ad ꝑfectā reformatio-
nē aīe nō oportet aliquid ꝑoni qđ ꝑ ꝑus
ſit in ſubſtātia q̄ in potētia.niſi hoc dica-
tur ꝑ appropriationē quandā. Ad ter-
ciū dicendū:ꝙ ⁊ ſi potentie in ꝑuulo non
ſint ydonee ad exeundū in vſum gratie ⁊
v̾tutū.Nihilomin⁹ tn̄ ydonee ſunt nō ſo-
lū ꝑ donū grē ſ etiā ꝑ habit⁹ v̾tutū deco
rari ⁊ ꝑfici.Pleraq3 argumenta ꝯ̄ria ſol-
uunt doctores ꝑfati in ſuis cōmentarijs
q̃ hic omittunt̃ gratia breuitatis. Q2tū
ad ſcđm ꝑſuppoſito q̄d grā ſit ſm nomē
ex tercio caplō:⁊ etiā ex ꝓncipio ꝑn̄tis ca F
pituli:ꝑſuppoſito etia3 q̄d ſm rē ſit grā:
ex dubijs motis vbi declaratū eſt ꝙ grā
gratūfaciēs eſt donū creatū in gratifica-
to faciens eū dignū vita etn̄a.Eſtq3 acci-
dēs corruptibile in nihilū redigibile ꝑmo
et ꝓncipali⁹ inexiſtēs potētie aīa ſc3 libe.
arbi.q̄ aīe eſſentie.Nunc dđm eſt q̄d ſit
grā gratūfaciēs ſm rōnē ⁊ diffinitionem.
Aduertendū igit̃ ꝙ diuerſe grē diffiniti
ones ⁊ notificatiōes aſſignant̃ ab Alexā.
in.iij.q.lxix.mēbro.ij.arti.vj.Similiter ⁊
s.Bona.in.ij.diſ.xxvj.in.ij.dubio lrali.et
in ſuo cētiloq̄o pte.iij.c.xxxv.Diffinit̃ āt
grā g̃tūfaciēs multipl'r ſm ꝙ multipl'r cō
parat̃. Compat̃ autē ad ſuū ꝓncipiū et
diffinit̃ ab Iſidoro.Grā eſt diuine miſe-
ricordie donum per quod bone volunta
tis eſt exitus.Et loquitur ibi de exitu in

bonũ opꝰ. Hec diffinitio ſm Alexã. etiã
cõuenit virtuti gratuite aliter tñ ⁊ aliter:
vnde ſicut videmus: ꝙ lumen ſubſtantia
liter eſt in radio quia non eſt radius ſine
lumine: ⁊ ideo illud quod eſt radij conue
nienter attribuitur ipſi lumini: ſicut mo-
uere oculum ad videndum: hoc dĩ ꝓprie
de radio: quia directio radij ꝓprie mouet
oculum ad videndum: et tñ hoc dĩ de lu-
mine. Similiter eſt de gratia ⁊ virtute: qꝛ
gratia eſt in virtute: ꝓpter hoc qđ eſt vir-
tutis attribuitur gratie ⁊ ecõuerſo. Exitꝰ
ergo bone voluntatis eſt a virtute ſicut a
cauſa ꝓxima. A gr̃a vero dicit̃ eſſe inq̃n-
tum gr̃a eſt in virtute: q̃liter autẽ differãt
gratia ⁊ virtus infra videbit̃. Compara
tur etiam gratia ad ſuũ ſubiectum. Et ſic
eſt illa diffinitio ſuper illud pſ. ciij. vt ex
hilaret faciẽ in oleo. Glo. Gratia eſt qui-
dam nitor anime: ad ꝯciliandũ ſanctum
amorem. Hec deſcriptio methaphorice
aſſignat̃ ⁊ effectiue: ſm ꝙ gr̃a facit hoiẽ
gratũ vel acceptũ: ſm ꝙ dĩ Daniel. j. De
dit dñs gr̃am danieli in conſpectu princi
pis eunuchorũ. Comparat̃ etiã gr̃a ad
ſuũ oppoſitũ: ⁊ ſic eſt que dat̃ in glo. epi-
ſtolarũ. Gratia eſt iuſtificatio ſeu remiſ-
ſio peccatoꝝ. Per cõparationẽ ad ſuũ
effectũ ⁊ ſic eſt illa Criſoſto. Gratia eſt ſa
nitas mentiũ ⁊ delectatio cordis. Per
comparationẽ ad ſuum p̃miũ: ſic eſt illa
Gratia eſt ſimilitudo glie. Uita nãq; eter
na eſt p̃miũ gr̃e: vñ dĩ Ioh. j. de plenitu
dine eius accepimus oẽs gr̃am pro gr̃a:
ſcz vitam eternã. Rõnalis eñ creatura
intendit aſſimilationẽ illam de qua habe
tur. j. Ioh. c. iij. Cũ apparuerit ſiles ei eri
mus: ⁊ hec eſt aſſimilatio ad deũ que eſt
per cognitionem ⁊ amorẽ ſumme verita
tis ⁊ bonitatis: ⁊ hec aſſimilatio in p̃ſenti
imperfecte fit per gr̃am fidei ⁊ charitatis
In patria perfecte: per clarã viſionem: ⁊
ꝑfectam fruitionẽ. Inuenit̃ autẽ ⁊ alia
notificatio gratie que dĩ Gratia eſt mani
feſtatio ſpũs ad vtilitatẽ: q̃ ſumpta ẽ ex il
lo qđ dĩ. j. Cor. xij. Unicuiq; dat̃ manife

ſtatio ſpũs ⁊c: ſed iſta ẽ manifeſtatio gr̃e
gratiſdate de q̃ dictũ eſt ca. p̃ce. Ponun
tur aũt due alie diffinitiones mgr̃ales gr̃e
gratũfaciẽtis. Prima gr̃a eſt forma a deo
gratiſdata ſine meritis: gratũfaciẽs habẽ
tem: ⁊ bonũ eius opus reddẽs ꝓpter bea
titudinẽ. Illa notificatio magis indicat
q̃d ſit gr̃a ſm nomẽ q̃z ſit ſm rationem.
Alia diffinitio eſt hec: ⁊ eã ponit Alexã.
in. iij. Gratia eſt habitus mẽtis vniuerſa-
liter totius vite ordinatiuus. Illa diffini
tio indicat quid ſit gratia ſm nois rõnẽ
q̃ ſic ꝓbat̃. Gratia nõ eſt ſubſtãtia: nõ q̃n
titas: ſic de alijs generibus ergo ẽ q̃litas.
Qualitatũ vero multe ſunt ſpecies: nõ eſt
forma vel circa hoc aliq̃d ꝯſtans figura:
nec eſt naturalis potẽtia vel impotẽtia ⁊
ſic de alijs ab habitu: ergo eſt habitꝰ vel
diſpoſitio: ⁊ nõ fiat vis de drñtia inter ha
bitũ ⁊ diſpoſitionẽ: velut dĩ s. c. ij. In ter
cio notabili. Eſt ergo gr̃a habitus nõ cor
poris ergo aĩe: nõ anime niſi rõnalis. Eſt
ergo mentis habitus: non habitꝰ ſpecula
tiuus vt ſcientia: ergo habitus vite ordi-
natiuus. Sed h̃ dupl'r: in loco particula-
ri vel vbiq;. In loco particulari: vt virtu
tes politice. Alijs eñ ⁊ alijs legibꝰ ⁊ mo-
ribus viuitur in diuerſis regionibus. Ad
iſtarũ ergo drñtiã dicit̃ vniuerſaliter or-
dinatiuus. Sed qꝛ oĩa iſta ꝯueniũt chari
tati ⁊ cuilibet virtuti formate. Inquiren
da eſt drñtia ordinationis q̃ efficit virtꝰ
q̃libet ⁊ gr̃a. Et cõſtat ꝙ q̃libet v̈tus vnũ
ſolũ actũ ordinat p̃mo ⁊ ꝑ ſe: gr̃a aũt oẽs
Igit̃ gr̃a eſt habitus vniuerſaliter ordi-
natiuus totius vite: qđ nõ facit v̈tus ali-
qua formata: ergo relinquit̃ ꝙ gr̃a eſt ha
bitus mẽtis: vniuerſaliter totiꝰ vite ordi-
natiuus: hoc clarius pʒ. j. c. xj. vbi queri
tur de differẽtia gratie: an ſit eadem cum
virtute gratuita. ¶ De diuerſitate diuiſi
onis ⁊ operationis gr̃e. Caplm x A

c Erta p̃miſſa in p̃cipio p̃ceden-
tis capl'i. Nũc de duobus reſtat
determinandũ vicz de diuerſita-
te diuiſionis gr̃e: ⁊ de diuerſitate op̃atio-
nis gratie. Q̃tũ ad primũ tria occur
runt dicenda. Primũ. An gr̃a ſit diuiſibi
lis ꝑ differẽtias aliq̃ mõ. Secundũ de q̃-
druplici diuiſione gratie ſcđm eius qua-
druplicẽ cõꝑationẽ. Terciũ de diuiſio-
ne gratie p̃uenientis ⁊ ſubſequẽtis. iuxta
diuerſam nois gr̃e acceptionẽ. Conſi-
derandũ primo ꝓut dicit Alexãder in. iij
q. lxix. ꝙ duplex ẽ diuiſio. vna ẽ ꝑ differẽ-
tias eſſentiales. alia ꝑ differẽtias accidẽ-
tales. Diuiſio p̃ma ſꝑ ponit formam ali-
quã differentẽ. vt ſic diuidit̃ genus ꝑ dif-
ferentias eſſenciales in varias ſpecies vt
animal ꝑ rõnale ⁊ irrõnale. Diuiſio autẽ
ꝑ differẽtias accidẽtales nõ ponit differẽ
tiã in forma ſʒ ſolũ in effectibꝰ q̃ relinquũ
tur ex forma. Dicendũ ẽ ergo ꝙ gr̃a nõ ẽ
diuiſibilis ꝑ differentias eſſenciales q̃ di-
uerſificãt eſſentiã ſeu formã qꝛ gr̃a gratũ
faciẽs ẽ vna forma indiuiſibilis. Tũ rati
one vniꝰ p̃ncipij effectiui cui aſſilat̃. tũ rõ
ne vnius ſubiecti ꝑceptiui quod viuificat
Tum rõne vnius finis vltimi complecti
ad quẽ gradatim ordinat. Nã totũ ordi-
nẽ acceptũ deo reddit. opus a libero arbi
trio egrediẽs meritoriũ facit. Et ad ſum-
mũ bonũ ꝑducit. Tamen quia gratia ha
bet diuerſos effectus q̃s derelinq̃t in ani
ma ⁊ efficit. ⁊ ſm hoc gr̃a diuiſibilis eſt ꝑ
differẽtias accidẽtales q̃ nõ diuerſificant
eſſentiã ſeu formã. Gr̃a eñ p̃parat volũ-
tatẽ ad bonũ vt ipm velit. Additq; facul
tatẽ vt poſſit illud opari ne fruſtra velit ⁊
iuxta hãc diuerſitatẽ effectuũ ſumit̃ diui-
ſio gr̃e ꝑ differẽtias q̃ ſũt p̃ueniẽs ⁊ ſubſe
quẽs ⁊ ſic de alijs differentijs vt patebit.
Et ſi dicat̃ drã actuũ ponit differẽtiã ha-
bituũ ſi q̃ differẽtes actꝰ eliciunt̃ a gr̃a. q̃
actꝰ differẽtes ponũt differẽtes habitꝰ eſ-
ſencialit̃ diſtinctos. Dicendũ ꝙ duplex ẽ
actus. Quidã ẽ actus q̃ agens agit. ⁊ ẽ q̃
dã actus quẽ agens efficit. Primꝰ igitur
actus ponit differentiã in agente ſm v̈tu
tẽ ⁊ habitus. Uñ ad diuerſitatẽ talis actꝰ
ſequit̃ neceſſario differentiã habituũ. Sʒ
diuerſitas actus quẽ agens efficit. nõ po-

nit diuerſitatẽ in habitibꝰ nec in potẽtia:
nec in virtute ex ꝑte agentis. Exemplum
patet in igne. Actus eñ q̃ agit ignis ẽ ca-
lefacere ſeu calor. Iſte actus ẽ indiuiſus
⁊ vnꝰ in ſe. actus quẽ agit ⁊ efficit ignis ꝑ
iſtũ actũ multiplex ẽ. qꝛ calor efficit deſic-
cationẽ ⁊ indurationẽ ⁊ liq̃factionẽ. ſʒ di-
uerſitatẽ materie recipiẽtis. vt pʒ in luto
⁊ cera. ſic ergo cũ diuerſitas actuũ in gr̃a
ſit ex ꝑte actuũ q̃s efficit gr̃a. nõ ex ꝑte eiꝰ
q̃ efficit. imo ẽ vnꝰ actus q̃ efficit. pʒ ꝙ hec
diuerſitas actuũ nõ ponit diuerſitatẽ ha
bituũ ſʒ effectuũ. In v̈tutibus aũt ẽ diuer
ſitas actuũ vtroq; mõ. qꝛ ſunt ibi diuerſi
actus q̃bus efficiũt ſeu agunt ⁊ q̃s effici-
unt. qꝛ actus q̃ fides agit aliꝰ ẽ ab actu q̃
ſpes agit ⁊ charitas. qꝛ aliud ẽ q̃ credimꝰ
aliud quo ſperamꝰ. aliud quo diligimꝰ. ⁊
ideo fides ſpes charitas ſunt diuerſi ha-
bitꝰ ſeu diuerſe v̈tutes. et ſic alios ⁊ alios
actꝰ efficiũt ⁊ eliciũt. Cõſiderãdũ ſcđo B
ꝙ gr̃a diuidit̃ multipl'r ſm ꝙ multiplicit̃
cõꝑat̃. vñ dicit s. bonauẽ. in. ij. di. xxvij
in declaratiõe lr̃e ⁊ in ſuo centiloq̃o par-
te. iij. ca. xxxv. ꝙ gr̃a cũ ſit vna multiplices
tñ hʒ diuiſiones ſm diuerſas cõꝑatio-
nes. Habet nãq; gr̃a cõꝑari ad ſuũ
principiũ effectiuũ. ſ. deũ a quo ẽ. Quoni
am gr̃a ẽ influentia a deo ꝓcedẽs in ipã
animã ſm quã deus totã animã ſibi aſſi-
milat. hʒ cõꝑari ad ſuũ ſubiectũ in q̃. ſ.
ad animã ſicut ad p̃ncipiũ dans ei vitam
ineſſe ſecũdo hʒ nihilominꝰ cõꝑari ad
ſuũ oppoſitũ ꝯ qđ ⁊ h̃ ẽ malũ. hʒ cõꝑari
ad ſuũ effectũ ad quẽ ordinat̃. Per cõ-
parationẽ ad ſuũ p̃ncipiũ ſic diuidit̃ gr̃a
in gratiã p̃deſtinationis. vocationis. iuſti
ficationis (q̃tũ ad remiſſionẽ pctõꝝ) et
magnificationis (oĩm ſcz gr̃a virtutũ vel
eterne remuneratiõis) p̃mo ei deꝰ gratiã
p̃parat. qꝛ p̃deſtinatio ẽ gratie p̃paratio.
Secũdo offert. tercio confert ⁊ q̃rto com
plet. ⁊ ſm hoc attẽdit̃ p̃dicta diuiſio q̃ ſu
mit̃ de eo qđ dicit aplſ Roma. viij. quos
autem p̃deſtinauit hos ⁊ vocauit ⁊ quos
vocauit ipſos ⁊ iuſtificauit. quos autẽ iu
C

De diu[...] tate diui[...] nis ⁊ op[...] tionis g[...]

ſtificauit illos ⁊ magnificauit. Secūdū
autem ꝙ gratia comparat̄ ad ſuum ſub/
iectū ſic diuidit̄ in gratiā. cogitatiōis vo/
luntatis ⁊ perfectionis. ſm triplicem po
tentiā ſubſtantie aīe in q̄ ē grā videlꝫ ſm
itellectiuā ⁊ affectiuā ⁊ operatiuā Et h̄ di
uiſio ponit̄ a Bernardo de libe. arbit̄. de
qua dicet̄ cōſideratiōe tercia. Secūdū
autē ꝙ compat̄ ad ſuū oppoſitū. Sic eſt
illa diuiſio gratie. q̄z ē gratia ꝓtectionis.
liberationis. extractionis et ſaluationis.
Sumit̄ eñ hec diuiſio ſm ꝙ gratia adiu
uat cōtra multiplex malū. vicꝫ malū ten/
tationis ſiue pugne. malū ꝑſecutionis ſi/
ue miſerie. ⁊ malū ſequele. A p̄mo prote
git. a ſecūdo liberat. a tercio extrahit. et a
quarto ſaluat. Et hec diuiſio ſumit̄ d̄ yſa
ia. xxxj. Proteget dn̄s exercituū iḣrlem. ꝓ
tegēs ⁊ liberās. tranſiens ⁊ ſaluās. Se
cundū cōpatiōnē ad effectū ad quē eſt
diuidit̄ in p̄ueniētē ⁊ ſubſequentē ſiue
operantē ⁊ cooperantē. que ſunt differen
tie grē ſm effectus q̄s habet in ipam vo/
luntatē. Dr̄ eñ grā p̄ueniēs inquantum
ipam voluntatē facit bonā. ⁊ ideo preue/
nit. q̄z nō ē a libero arbitrio. ſ꞉ poti⁹ infun
dit̄ ab ipo deo. vñ dicit Aug⁹. in Enchi.
ꝙ ē gratia p̄ueniens de qua dr̄. Miſcďia
ei⁹ p̄ueniet me. ⁊ ſubſequēs. de qua dr̄ in
ps. Et miſcďia eius ſubſequet̄ me. Ipſa
enim gratia ſubſequens iuuat liberū arbi
triū reſpectu boni eliciendi Gratia igitur
preuenit animā vt velit Subſequit̄ aiā
ne fruſtra velit. Sic etiā aſſignat Aug⁹.
differētias gratie operantis ⁊ cooperātis
dicēs ꝙ grā operās eſt q̄ p̄uenit hoīs vo
luntatem vt velit bonū. Gratia cooperās
q̄ adiuuat ne fruſtra velit. Et ſumit iſtam
differētiam gratie iuxta illð qð dicit apl̄s
ad Roma. ix. Nō eſt volentis neqꝫ currē
tis. ꝑ hoc volēs dicere ꝙ nō eſt in poteſta
te noſtra velle bonū. ⁊ hoc tangit̄ cum di
cit. Non eſt volentis. Nec operari bonū
⁊ hoc tangit cū dicit Neqꝫ currentis. idō
neceſſaria ē gratia q̄ p̄uenit hominis vo/
luntatē vt velit ⁊ adiuuet nec fruſtra ve/
lit ſ꞉ vt exequat̄ volitū. Notandū igit̄
ſm Alexandrū ꝙ vna iſtaꝝ differētiarū
eadē eſt cum alia ſm rem. ſ꞉ differunt ſm
noīs rationē. Nam eadem eſt gratia ope
rans ⁊ p̄ueniens. ſ꞉ differenter. q̄z vtraqꝫ
compatur reſpectu liberi arbitrij vt cau/
ſa mouens ipm. ſ꞉ p̄ueniens dicit̄ inquā/
tum ſemꝑ preſto eſt vt cauſa bonevolun
tatis. ⁊ ſi in effectu non cauſet. Operans
vero efficit bonā voluntatē ſm actum p̄/
ueniens dicit cauſam bone volūtatis ſm
habitū. Similiter eadem eſt gratia ſubſe
quens ⁊ cooperans. Subſequēs dicit̄ re
ſpectu preuenientis q̄ facit voluntatē bo/
nam eo ꝙ adiuuat voluntatē iam exiſten
tem bonam ad faciendū bonum. Coope
rans vero dicit̄ reſpectu liberi arbitrij in
quantū ex gratia ⁊ libero arbitrio op⁹ bo
nū ꝓcedit. Conſiderandū ſcðo ꝙ ſm
ꝙ nomen gratie diuerſimode accipit̄. ſic
etiam ⁊ iſte due differentie p̄ueniēs ⁊ ſub C
ſequens. Accipit̄ eñ (ꝑut dictum ē ca
pi. iij.) Gratia vno mō largiſſime. ſic cōp̄/
hendit dona naturalia ⁊ gratuita. vtraqꝫ
eñ deſurſum eſt. Hoc mō gratia hꝫ diui
di in p̄uenientem ⁊ ſubſequentē (ſm Ale
xan. ⁊ s. Bona.) ita ꝙ p̄ueniens vocant̄
duo naturalia. Subſequēs dona gratui/
ta. ſm hoc ymago dei in nobis dicit̄ gra/
tia p̄ueniens. qua poſſum⁹ deum cogno/
ſcere ⁊ diligere. ſic gratia p̄ueniens eſt do
nū gratiſdatū. ſic accipit Greg. in mora.
Alio mō dicit̄ gratia minus ꝯmuniter
ſic etiam cōprehendit gratiam gratiſda/
tam ⁊ gratūfacientem. ſic diuidit Bern.
de gratia ⁊ libero arbitrio gratiā. dicens:
ꝙ quedam eſt gratia que ſeminat bonū
cogitatū quā noīat gratiā p̄uenientē im
mittendo eñ bonā volūtatē nos p̄uenit:
(qñ videlicet hō exiſtens in pctō mortali
cogitat de futuro iudicio. ⁊ de pena eter/
na. ⁊ de diuina miſericordia. ⁊ ex hoc co/
gitat ſe conuertendum ad deum. Sic di/
citur. ij. Corinth. iij. Non ꝙ ſimus ſuffici
entes cogitare aliquid a nobis ⁊c.) Imi
tando malam voluntatem ſibi per cōſen

ſum iungit: miniſtrando conſenſui facul/
tatem foris ꝑ aptum opus interi⁹ opifex
innoteſcit ⁊ hec gratia ꝑficit bonū quā di
cit. s. Berñ. ſubſequentē. Sic eñ ſic in li/
bro de li. ar. Hec tria opat̄ in nobis de⁹.
ſcꝫ cogitare: velle: ꝑficere. Primū ſine no
bis opat̄. ſcðm nobiſcū. ⁊ tercium ꝑ nos.
Hui⁹ triplicis differentie aſſignatiōis
rōnem reddit Alexander. Cū eñ gratia
ſit ꝑfectio potentie q̄ eſt in li. ar. ſm act⁹
libe. ar. erit aſſignare dr̄ias grē. Ad libe/
rū arbitrium primo ꝑtinet cogitare: cōſe/
quenter velle: poſtmodū exequi ſeu ope/
rari. Prima eſt immiſſiua bone cogitatio
nis. ⁊ illa comp̄hendit̄ ſub gratia p̄ueni/
ente. Scða immutatiua male voluntat̄.
Tercia miniſtratiua facultatis ad agen/
dum exequendū ſeu ad operandū bonū.
Ille due differentie cōprehendunt̄ ſub
gratia ſubſequente. q̄z gratia ſubſequens
dicit̄ ad duplicem actū. ſ. ad actū interio
rem qð eſt velle. ſ. in affectu ⁊ ad actū ex/
teriorem in effectu. Accipit̄ etiam gra
tia ſtricte. ⁊ ſic cōprehendit gratiam gra/
tumfacientē ⁊ gliam ⁊ tunc diuidere gra
tiā in p̄uenientē ⁊ ſubſequentē nō eſt ali/
ud q̄ꝫ diuidere in grām ⁊ gliam. Et ſic di
uidit Aug. in li. de natura ⁊ grā. ait. Grā
p̄uenit vt pie viuam⁹. ſubſequit̄ vt cū il/
lo ſꝑ viuam⁹: nunc p̄uenit vt vocemur.
tunc ſequit̄ vt glorificemur. Accipitur
etiā grā magis ſtricte ⁊ tūc noīat ſolū gra
tiā gratūfacientē ſm duplicē effectū de q̄
ſepius dictū eſt. ſ. vt gratia p̄uenit volun
tatem vt velit: ſubſequit̄ ne fruſtra velit.
Iuxta hūc modū magiſter in. ij. diſ. xxvj.
diſtinguit grām in p̄uenientem ⁊ ſubſe/
quentē. Accipit̄ ēt grā ſtrictiſſime. et ſm
hunc modū grā p̄ueniēs eſt q̄ bonū opa/
mur. Subſequēs qua malo reſiſtim⁹ ſeu
tentationi male. ad vtrūqꝫ eñ requiritur
grā. q̄z vtrūqꝫ bonū eſt ſupra ptātem ho/
minis eleuatū. Nā bonū ad qð tendim⁹
ſuꝑ nos eſt nec ad illud ex nobis ꝑuenire
poſſum⁹. Tentans etiā ſm ptātē ſupra
nos eſt. Iob. xlj. Nō eſt ptās ſuꝑ terrā q̄
comparet̄ ei Habem⁹ etiā in nobis fomi
tē impedientē bonū ⁊ inclinantē ad malū
Et iō neceſſaria eſt ad reſiſtendū gratia.
Q̄tū ad ſcðm de diuerſitate opatōis D
grē. Cōſiderandū p̄mo ꝙ exquovnum/
quodqꝫ cognoſcibile ē ſm ꝙ eſt i actu nō ſꝫ
ꝙ in potentia: vt dicit̄. ix. Metha. Ha/
bituſqꝫ eſt mediū inter potētiā purā et a/
ctū purū. Cū igit̄ grā gratūfaciens ſit ha
bit⁹ aīe rōnalis vl̄r totius vite ordinati
uus ꝑut dictū eſt ca. p̄cedēti. Idōqꝫ ꝯgno
ſci hꝫ ꝑ effectus ſiue actus quos efficit in
gratificato. q̄ ex diuerſis auctoritatib⁹ no
uem eſſe colligunt̄ Gratie nanqꝫ (vt dicit
alex. in. iij. q. lxx.) eſt purgare: illuminare:
ꝑficere: viuificare animā Cōformare ſiue
aſſimilare ad deū. ⁊ gratificare: iuſtifica/
re: excitare ⁊ motus meritorios elicere.
Ad intelligendū dictos actus ⁊ effect⁹
grē gratūfacientis. aduertendū ſm alex.
ꝙ gratia cōparat̄ ad animā vt lux vita ⁊
motor. quia gratia eſt ſimilitudo ſumme
veritatis. ⁊ ſic cōpat̄ vt lux. Eſt etiā ſimi/
litudo ſumme bonitatis. ſic comparat̄ vt
vita. Eſt etiā ſīlitudo ſumme ptātis ⁊ vir
tutis ſic cōparat̄ vt motor arbitrij ad ani
mā. Potentia aūt attribuit̄ patri. veritas
filio. bonitas ſpirituiſancto. Et iō gratia
eſt ſimilitudo totius trinitatis ⁊ aſſimilat
nos toti trinitati. Scðm aūt ꝙ cōparat̄
vt lux eo ꝙ eſt ſimilitudo prime veritat̄.
ſumunt̄ tres effectus gratie. ſ. purgare. il
luminare ⁊ ꝑficere. Cū eñ grā nihil aliud
ſit q̄ꝫ ſimilitudo anime ad deū. ſicut dicit
Aug. Gratia intendit aīam aſſimilare deo
q̄z aſſimilatio nihil aliud eſt q̄ꝫ mot⁹ a diſ
ſimili ad ſimile. vñ tūc aīa deo aſſimilat̄
qñ mouet̄ a diſſīlitudine ad ſīlitudinē vl̄
a ſīlitudine ad maiorē ſīlitudinē vt mag̃
ſit ſīlis. vñ dicit Dyoni. ꝙ purgare reſpi/
cit ipam diſſīlitudinē amouēdo ipam ab
aīa. vñ purgatō ē remotio diſſīlitudis ab
aīa. Illūinare aūt ⁊ ꝑficē itroducūt ipam
ſīlitudinē. vñ purgare ⁊ illūinare dicunt̄
reſpectu fieri. Perficere aūt qñ totū cō/
pletū eſt nec aliter fieret aſſīlatio. ſicut pꝫ
de luce. ad h̄ ſibi aſſīlet aerē. oꝫ vt purget

aerem a tenebris ⁊ ꝙ ipſum diſponet et
illuminet: ⁊ ꝙ ſe faciet faciet in aere ⁊ ip-
ſum ꝑficiat. ſic eſt de gr̃a que eſt lux ſpũa
lis ad hoc ꝙ ipam aſſimilet aiam deo. Et
iõ ꝓprij actus ſũt illi. Qz dicti tres actꝰ
ſint effectꝰ gratie oſtendit̃ ex auctoritati
bus ſcripture. dicit̃ eñ ad Heb. j. purga-
tionem peccatoꝝ faciẽs. Sz purgatõ pec
cati nõ eſt niſi per gr̃az: nec aliter purgat
deꝰ. ergo purgare eſt effectꝰ gratie. Item
ꝙ illuminare ſit effectꝰ gratie. dicit̃ eñ in
ps. iiij. Signatũ eſt ſup nos lumen vultꝰ
tui dñe. Gloſa. lumen gr̃e tue quo refor-
mat̃ imago dei in nobis. ergo gratie eſt il
luminare. Itẽ ꝙ ꝑficere ſit actꝰ gratie oñ
dit̃ ad phil. ij. Ipſe opat̃ in nobis velle ⁊
ꝑficere: ſed illud opat̃ ꝑ gr̃am. ergo gra-
tie eſt ꝑficere. Scd̃m aũt ꝙ gr̃a eſt ſili-
tudo bonitatis ſũme ſic ſumunt̃ alij tres
effectꝰ gr̃e vicꝫ. viuificare: aſſimilare: gra
tificare. ſic gratia cõparat̃ ad animã vt vi
ta eã viuificans. qz ſic cõparat̃ ad aniam
vt amor. ⁊ iſte amor impreſſus vita ẽ qua
anima viuit deo. vñ Richardꝰ. Scio aia
mea qz dilectio vita tua eſt. ⁊ ita ſm̃ hunc
modũ viuificare eſt actꝰ gratie. Ad iſtum
ſcd̃o actũ cõſequit̃ transformatio ſeu aſſi-
milatio qz hec ẽ vis amoris ꝙ trãſformat
amantẽ in amatũ. vñ richar. de arra ſpõ-
ſe. Scio aia mea ꝙ cũ aliq̃d diligis: ipſa
vi dilectiõis in eiꝰ ſiſitudinẽ transforma-
ris (de transformatõe pl'a dicta ſt̃ in ſcd̃o
tract. c. xvij. notabili. ij.) ⁊ q̃tũ ad hoc ſu
mit̃ iſte effectꝰ gr̃e q̃ eſt aſſimilare animã
ad deũ ⁊ trãſformare. Ex hoc ſcd̃o ꝙ ania
aſſimilata eſt deo ex hoc eſt grata deo. vñ
ꝓuer. viij. dicit ſapia. Ego diligentes me
diligo. Et ita ex hoc ꝙ amor imꝓmit̃ anie
ſumit̃ viuificare. Ex hoc ꝙ iã impreſſus ẽ
ſumit̃ aſſimilare. Ex h̃ ꝙ aſſimilata ẽ aia
ꝑ amorẽ ſumit̃ gratificare in generali rõe
Tres dicti actꝰ ꝙ ſint effectꝰ gratie oñ
dit̃ ꝑ ſcripturã. Et ꝑmo ꝙ viuificare deꝰ
in creatura rõnali eſt ꝑncipiũ vite ſpũal'.
vñ Act. xvij. In quo viuimꝰ mouemur ⁊
ſumꝰ. Sz ꝑmũ quo viuit rõnalis creatu-
ra ꝑ deum eſt gr̃a. ſ3 illud quo ꝑmo viuit
dicit̃ viuificare. igit̃ gratia viuificat. Itẽ
ꝙ reformare ſit effectꝰ gratie. ps. Signa-
tũ eſt ſup nos lu. vul. ⁊c. Glo. Lumen gr̃e
tue quo reformat̃ imago tua in nobis q̃
tibi ſimiles ſumꝰ. Itẽ ꝙ gratificare ſit ef-
fectus gratie. qz dr̃ Ephe. j. In laudẽ gl'ie
ſue in qua gratificauit nos i xp̃o. Ex q̃ re
linquit̃ ꝙ effectꝰ gratie ſit gratificare.
Scd̃m aũt ꝙ gr̃a eſt ſilitudo ſũme po-
teſtatis ⁊ virtutis. compat̃ ad animã vt
motor. vt ſic ſumunt̃ alij tres effectꝰ gra-
tie. ſ. iuſticare: excitare: motus meritorioſ
elicere. ⁊ hoc ꝑ cõpatiõem ad liberũ arbi
triũ. qz ſicũt dicit Berñ. de libero ar. Li-
berũ arbitriũ gerit ſilitudinẽ diuine ptãt[is]
eo ꝙ nõ põt cogi. vñ circa ipm̃ ſũt iſti tres
effectꝰ gratie ſ3 diuerſimode. qz liberũ ar.
eſt facultas voluntatis ⁊ rõnis. Excitare
ſcd̃o eſt effectꝰ gratie circa liberũ arb. q̃ ad
rõnem. Iuſtificare q̃ ad volũtatẽ. Motꝰ
meritorios elicere. q̃ ad facultatẽ. vñ gr̃a
mouet volũtatẽ ꝑ iuſtificatiõꝫ. qz ſicut di
cit Anſhelmꝰ. Iuſticia eſt rectitudo volũ
tatis. ⁊ iõ iuſtificatio eſt ipiꝰ voluntatis.
Excitatio ſcd̃o ipſiꝰ rõnis. Motꝰ meritori
os elicere eſt ipius facultatis ſeu ptãtis.
vñ hec tria bonũ cogitare velle ꝑficere fa
cit gr̃a in nobis vt prius habitũ eſt. Qz ãt
ꝑmemorati tres actꝰ ſint effectꝰ gr̃e ptꝫ in
ſcriptura ſacra ꝑmo de excitare. Apo. iij.
Ego ſto ad oſtiũ ⁊ pulſo. Oſtiũ appellat̃
liberũ arbi. ſeu voluntas. Sz pulſatio nõ
eſt niſi ꝑ gr̃am excitatio quedã volũtatis
ad bonũ. Itẽ ꝙ iuſtificare ſit effectꝰ gra-
tie oñdit̃ ad Ro. iij. Iuſtificati gratis ꝑ
gr̃am ipſiꝰ. ergo gratia iuſtificat nos Itẽ
ꝙ gratie ſit actus meritorios elicere ⁊ ꝓ-
ducere. j. Co. xv. Gratia dei in me vacua
non fuit. vult ergo dicere apoſtolꝰ ꝙ gr̃a
dei in ipſo fructificauit. ſed fructificatio
ipſa attenditur q̃tum ad meritum. ergo
gratia ꝓducit opus meritorium. Con- E
ſiderandum ſecundo. ꝙ ſanctus Bona.
in. ij. diſ. xxvj. q. ij. Et in ſuo breuiloquio.
⁊ Centiloquio plures aſſignat effectꝰ gra
tie quoꝝ pleriqꝫ idẽ ſunt cũ ꝑmemoratis
Dicit nanqꝫ in Centilpquio. ꝙ gr̃a gratũ
faciẽs ꝑueniens. etiã dr̃ ſm̃ ꝙ informat.
Subſequẽs ſm̃ ꝙ mouet. Sicqꝫ duplex
ẽ effectus gr̃e. vnꝰ gr̃e ꝑuenientis in ingreſ
ſu. alius gratie ſubſequẽtis in ꝓfectu. hec
nãqꝫ gr̃a cũ ſit vna tñ multa in aia opat̃.
In ingreſſu eñ gratia ꝑueniẽs animã in
formãdo. ipam efficit ſponſam xp̃i. Filiã
pr̃is eterni ⁊ ſpũſſancti templũ. In ꝓfe-
ctu ſcd̃o gr̃a ſubſequẽs animã. purgat. illu
minat. ꝑficit. viuificat reformat ⁊ ſtabilit.
Eleuat aſſimilat deo ꝯiũgit. ⁊ ꝑ hoc acce
ptabilẽ deo facit. ꝓpter qd̃ tale donũ gra-
tia gratũfaciẽs nõ merito debuit appella
ri. Rõ ad ꝑdictoꝝ intelligentiã habet̃
in breuiloq̃o. Cũ ei gratia gratũfaciẽs ſit
donũ diuinitꝰ datũ. ꝑ qd̃ aia efficit̃ ſpõſa
xp̃i filia patris eterni ⁊ templũ ſpũſſancti
Ideo cũ gr̃a dat̃ donũ increatũ optimũ
⁊ ꝑfectũ. qz deſcẽdit a pr̃e luminũ ꝑ ſcd̃o ũ
incarnatũ ſm̃ ꝙ vidit Iohes in Apoca-
lipſi. fluuiũ ſplendidiſſimũ ad moduz cri
ſtalli ꝓcedere de ſede dei ⁊ agni. Illd̃ au
tẽ donũ ẽ ſpũſſanctꝰ qd̃ q̃ hꝫ deũ hꝫ ⁊ qm̃
nullꝰ habet deũ q̃n ab eo ſpũaliter habea
tur. nullꝰ hꝫ ⁊ habet̃ a deo. q̃n ipm̃ preci-
pue ⁊ incõpabilit̃ diligat ⁊ diligat̃ ab eo.
ſicut ſponſa a ſponſo. Nullꝰ ſic diligitur.
q̃n ad eternã beatitudinis hereditatẽ ad
optet̃ ꝓ filio. hinc ẽ ꝙ gr̃a gratũfaciẽs fa
cit animã ſponſam xp̃i. ⁊ filiã patris eter
ni. ⁊ templũ dei. q̃ſi indiſſolubilit̃ ⁊ matri
monialiter ꝑ amoris ⁊ gr̃e vinculũ copu
latã. Rurſus qz mẽs noſtra nõ efficit̃ cõ-
formis beatiſſime trinitati ſm̃ ꝓfectũ gr̃e
niſi ꝑ vigorẽ ſcd̃o utis ⁊ ſplendorẽ veritatis
⁊ feruorẽ charitatis. Et vigor ſcd̃o utis ani-
mã purgat. ſtabilit ⁊ eleuat. Splendor ve
ritatis animã illuminat. reformat et deo
aſſilat. Feruor charitatis animã ꝑficit. vi
uificat ⁊ deo iũgit. Et ex hijs omibus bõ
deo placẽs ⁊ acceptus exiſtit. hinc ẽ ꝙ in
fluentia deiformis gratie dr̃ habere oĩs
actus decem ꝑdictos. ita tñ ꝙ denoiat̃
ab vltimo ſicut a cõpletiuo. Nã gratia di
citur gratũfaciens qz habentez facit deo
gratũ. Cancellariꝰ deniqꝫ ꝑiſienſ ſup
magr̃. decẽ effectus iaz dictos gratie enu
merat ait. Sunt aũt effectꝰ gratie plimi:
tres Ierarchyci. purgare illuminare ꝑfi-
cere. Quos aliq̃ multiplicãt ſm̃ ment[is] vi
gorẽ fulgorẽ ⁊ amorẽ. Dicẽtes ꝙ virtut-
memorie purgat. eleuat ⁊ ſtabilit. fulgorẽ
intelligentie. illuminat reformat ⁊ aſſimi
lat. Amorẽ affectiue ꝑficit viuificat ⁊ vnit
⁊ mentẽ acceptã deo reddit. Aduertẽ-
dũ tñ ꝙ ꝑdicti effectus gratie ſunt a gra-
tia gratumfaciente creata ſicut a forma ⁊
ꝑncipio informatiuo. A gratia aũt incre-
ata. ſ. ſpũſancto q̃ ẽ fons oim donoruz. ſi
cut ab efficiente ⁊ a ꝑncipio effectiuo. Si
cut radius a ſole. ſicut germen a radice ſi
cut ymago ab artifice.
Theorica multiplicis multiplicis diui F
ſionis ⁊ effectus gratie gratumfacientis.
Gratia gratũfaciẽs vna in ſe multiplices
hꝫ diuiſiones iuxta diuerſas opationes.
nã cõpat̃ ad ſuũ. Principium effectiuuz
Subiectũ in q̃. Oppoſitũ cõtra qd̃. Effe-
ctũ ad quẽ. Ad ſuũ ꝑncipiũ effectiuũ. ſ. de
um a quo ẽ ſic ẽ gr̃a ꝑdeſtinatiõis. vocati
onis. iuſtificatiõis. magnificatiõis. Ad ſb
iectũ in q̃. ſ. ad aiam ſic ẽ gratia cogitatio-
nis volũtatis ꝑfectionis. Ad oppoſitũ ꝯ
qd̃ ſic ẽ gratia ꝓtectionis. liberatiõis. ex-
tractiõis. ſaluationis. Ad effectũ ad quez
ſic ẽ gratia preueniẽs ſiue operans. ſubſe
quẽs ſiue cooperãs. Hec diuidit̃ ſm̃ no-
minis gratie diuerſam acceptionem.
Gratia ſumitur quadrupliciter. Largiſſi
me. Minus cõmuniter. Stricte Strictiſ
ſime. Largiſſime ſic bona naturalia gra-
tuita vocant̃ gr̃a ꝑueniens ⁊ ſubſequens
Minus communiter ſic bonum cogi-
tare dicitur gratiſdata gratia preueniens
Bonũ velle perficere dicitur gratia gra-
tumfaciens ſiue ſubſequẽs. Stricte ſic
Gratia gratumfaciens dicitur preueniẽs
Gloria conſũmata dicitur ſubſequens.
Strictiſſime. ſic gratia gratumfaciens
qua bonũ operamur dicitur preueniens

qua malo reſiſtimus dicit̃ ſubſequens. ⁊
varios oꝑatur effectus in gratificato. nã
comparat̃ ad animã vt ſumme veritatis
lux. Sic habet tres effectus purgare. illu
minare ⁊ perficere. vt ſumme bonitas vi
ta. ſic etiam habet tres effectus viuificare
aſſimilare gratificare vt ſumme poteſtas
motor. ſic habet tres effectus. iuſtificare.
excitare. elicere motus meritorios. Cõ
parat̃ etiã ad animã vt ꝓueniens. In in
greſſu habet tres effectus ſponſã xp̄i. fili
am patris eterni. templũ ſpiritusſancti ef
ficit animã. Et facit iuxta rigorẽ virtutis
purgare ſtabilire. eleuare iuxta ſplendo
rem veritatis. illuminare. reformare. aſſi
milare iuxta feruorẽ charitatis. ꝑficere vi
uificare vnire. Ex hijs aĩa accepta ſit deo

¶ Virtus et gratia differunt. ⁊ quid ſit
virtus ſm̄ nomen. Cap. xj.

A Virtꝰ et gr̃a differũt ⁊ q̃d ſit virtus ſm̄ nomen.

q Varto iuxta ordinẽ premiſſuȝ in
primo capitulo reſtat agere de ſe
ptem habitibus virtutũ in q̃s gra
tia gratumfaciens primo ramificat̃. Sũt
nanqȝ habitus virtuales in quos ramifi
catur gratia in triplici differentia. Sũt ei
habitus virtutũ. donoꝝ ⁊ beatitudinum
Primi ſunt ad primos motus anime. ſe
cundi ad medios. tercij ad ꝑfectos. Sũt
eñ quedaȝ opera primaria ſicut credere
quedã media. ſicut credita intelligere. q̃
dã poſtrema ſicut intellecta videre. Iteȝ
ꝑmi habitus ſunt reſpectu incipientium.
ſecundi reſpectu ꝓficientium. tercij reſpe
ctu ꝑfectoꝝ. primi ſunt ad potentias ani
me rectificãdas. ſecũdi ad expediendas.
tercij ad ꝑficiendas. Ideo gratia gratũfa
ciens ramificat̃. in habitꝰ v̓tutũ. quoꝝ ẽ
animã rectificare. In habitus donorũ. q̃
rũ ẽ animã expedire. ⁊ in habitꝰ beatitu
dinũ quoꝝ ẽ animã ꝑficere. Primũ igit̃
reſtat agendũ de habitibꝰ virtutũ. Cũ igi
tur ſit vna gratia gratificãs animã. ſeptẽ
tñ ſunt v̓tutes gratuite q̃bꝰ vita regit̃ hu
mana. Tres q̃dẽ theologice. ſ. fides ſpes
⁊ charitas. Et quatuor Cardinales. pru
dentia. temperantia. fortitudo ⁊ iuſticia.

Generalis nanqȝ neceſſitas habituũ virtu
tũ (vt dicit s. Bonauen. in. iij. diſ. xxxiij)
eſt ad rectificãdas potẽtias anime cõtra
obliquitatẽ ⁊ aduigorandũ cõtra difficul
tatẽ. virtus ei facit potentiã rectã ⁊ vigo
roſam. Et qm̃ ꝯtingit hominem ordinari
ad deũ. Contingit nihilominꝰ hominem
ordinari ad ꝓximuȝ ⁊ ad ſeipm̃. ⁊ in hijs
poteſt obliquari. impediri ſiue retardari.
Hinc ẽ ꝙ nõ ſolũ indiget habitibꝰ ipſum
vigorantibꝰ ⁊ rectificantibꝰ ꝓut directe
tendit in deũ cuiuſmõi ſunt habitus v̓tu
tũ theologicaꝝ. ſ etiã indiget habitibꝰ vi
gorantibus rectificantibꝰ ſeu regulantibꝰ
ꝓut ordinãt ad ſeipm̃ ⁊ ad ꝓximũ. Et ta
les ſunt habitus virtutũ cardinaliũ. vnd̓
ſicut ꝑter ꝑcepta ꝑme tabule q̃ directe or
dinãt ad deũ. oportunũ fuit ponere ꝑce
pta ſecũde tabule q̃ ordinãt ad ꝓximum
Sic etiã ꝑter habitꝰ virtutũ theologica
rũ neceſſariũ ẽ ponere habitus virtutum
cardinaliũ. De habitibus igit̃ virtutũ
primo dicendũ eſt in generali. Dehinc de
ſingulis virtutibꝰ in ſpecie. Circa v̓tu
tẽ generalit̃ ſex ſunt referẽda. Primũ an
gratia gratificãs ⁊ v̓tus gratuita differãt
ꝑ eſſentiã. ſecundũ q̃d ſit v̓tus ſm̄ nomẽ
terciũ quid ſm̄ diffinitionẽ. quartũ de vir
tutũ diuiſione. quintũ de medio virtutũ.
qm̃ virtus cõſiſtit in medio. Sextũ de vir
tutũ circũſtantijs. Quo ad primum re B
ſpondet Allex. pte. iij. q. lxix. mẽbro. ij. ar
ti. iiij. ⁊ s. Bona. in. ij. diſ. xxvij. art. j. q. ij.
ꝙ habitus gr̃e gratũfacientis ⁊ v̓tutũ ha
bitus ſunt diuerſi. ꝓbãt hãc poſitionem
nã dicit Anſhelmꝰ de ꝯcordia ꝑdeſtina
tionis ⁊ li. ar. Rectitudinẽ volũtatis nul
lus hꝫ niſi dei gr̃a ꝓueniẽte. ſ v̓tus nõ eſt
aliud q̃ȝ rectitudo volũtatis. ẽ v̓tus eſt a
gr̃a ꝓueniẽte. ſ i creatur differt effectus a
cauſa ꝑ eſſentiã. ẽ v̓tus gtuita differt eſ
ſenciat̃ a gr̃a. Itẽ q̃cũqȝ ſic ſe hñt ꝙ vnũ
ẽ mediũ operãdi reſpectu alterꝰ illa dif
ferũt ꝑ eſſentiã. q: nihil creatũ agit ſeipo
ſ gratia in opus bonũ ⁊ in actũ determi
natum mouet mediãte virtute. Sicut cũ

quis dirigit equũ ꝑ frenũ. Gratia eñ ſm̄
Aug. ſe hꝫ ad li. ar. ſicut ſeſſor ad equũ. ⁊
mouet li. ar. ꝑ virtutem ergo gr̃a ⁊ virtus
gratuita differũt ꝑ eſſentiã ꝑl̃a argumen
ta ꝑfati adducũt doctores q̃ hic omittun
tur. Sȝ contra dicit mgr̃ in. ij. diſ. xxvj.
ꝙ gratia gratũfaciens eſt fides cũ dilecti
one. ſi ergo fides ⁊ charitas v̓tutes ſũt et
ꝑdicant̃ de gratia gratificante. ergo ideȝ
eſt virtus ⁊ gratia. Rñdet. s. Bona. ꝙ il
la ꝑdicatio nõ eſt ꝑ eſſentiã. ſ ꝑ quandaȝ
ꝯcomitantiã ⁊ ſignificantiã. ⁊ aliquo mo
do poſſet reduci ad ꝑdicatiõem ꝑ cauſaȝ
Vñ mgr̃ nõ intendit in illo v̓bo notifica
re gr̃am gratũfacientẽ quãtũ ad eſſentiã
ſ intendit eam notificare q̃ſi ꝑ poſterius
⁊ quodãmõ ꝑ effectũ Cũ eñ habitꝰ ꝯgno
ſcat̃ ꝑ actꝰ ⁊ actꝰ gratie duplex ſit ſm̄ du
plice potentiã. videlȝ ſm̄ intellectũ ⁊ affe
ctũ. ideo ꝑ illos hꝫ gratia notificari Et q:
in illos nõ exit gr̃a niſi mediantibꝰ habi
tibꝰ virtutũ vicȝ fidei ⁊ charitatis. iõ no
tificans gr̃am dicit ꝙ gratia nil aliud eſt
q̃ fides cum dilectiõe. ꝓ eo ꝙ ꝑ iſtos du
os habitus dicit̃ aĩa in ſuos actus exi
re: ꝑ quos nobis innoteſcit gratia. His
itaqȝ premiſſis. Dicendũ ꝙ gratia gratũ
faciens ⁊ virtutum habitus ſunt diuerſi.
Vñ dicit. s. Bona. Queadmodũ Color
qualitas eſt corporis terminati. q̃ a pre
ſentia luminis influxi venuſtat̃ ⁊ comple
tur vt poſſet mouere viſum. Sic virtus q̃
eſt abilitatio potentie ſeu habitꝰ reddens
potentiã facilẽ reſpectu alicuiꝰ actꝰ abſqȝ
gratia gratũfaciente informis eſt. ſicut co
lor ſitiet lumine. ſ ea adueniente ex q̃ to
ta anima in ſe ⁊ in ſuis potentijs decora
tur. Formari ⁊ viuificari dicunt̃ habitꝰ
virtutũ ⁊ effici deo accepti. Vñ quemad
modũ ex luce ⁊ coloribus fit vnũ in rõne
motiui: ⁊ vna lux ſufficit ad multos colo
res illuminandos. ſic ex gratia ⁊ habitibꝰ
informibꝰ cũ formant̃: fit vnũ ſm̄ rõnem
meritorij ⁊ gratuiti ⁊ vna nihilominꝰ gra
tia ad informationem ⁊ gratificationem
habituum diuerſoꝝ. Et ſicut ex colore et
lumine ſupinfuſo non fit vnum ꝑ eſſenti

am ſed ꝑ ordinationẽ quandã. ſic nec ex
gr̃a gratificante ⁊ virtute informi fit vnũ
niſi ſm̄ quandã ordinationẽ ⁊ relationẽ
patet de fide informi ꝑ gratiam formata
incipit complete ordinari in finẽ ⁊ in deũ
tendere eidemqȝ cõplacere. Alex. etiaȝ
in. iij. ꝓbat ꝙ gratia non eſt eadẽ ꝑ eſſen
tiam cũ virtute gratuita. Nã ſicut ſe ha
bet eſſe ad operari ⁊ bñ eſſe ad bñ oꝑari.
ſic gratia ⁊ virtꝰ. Nã quo anima ſeu ſua
potentia bñ eſt hoc eſt a gratia. Quo v̓o
bene oꝑat̃ eſt virtus. vñ qualis eſt cõpa
tio anime ad ſuas vires ſeu potentias. ea
dem cõparatio gratie ad virtutẽ. Exem
plum patet de radio ⁊ lumine in aere. Lu
men ⁊ radius ſunt idem ſm̄ ſubſtantiaȝ.
q: lumen eſt ſubſtãtia radij differũt tamẽ
ſm̄ rationem ⁊ eſſe. q: lumen eſt qḋ ꝑfi
cit aerem indiſtincte. Radiꝰ aũt dicit illḋ
qḋ ꝑficit per diſtinctionẽ in ꝑtibꝰ. q: radi
us dicit diſtinctionẽ ⁊ directionẽ ipiꝰ lu
minis ad hanc ꝑtem aeris ⁊ ad illam nõ
autẽ lumen. Similiter in anima lumen ẽ
gratia. radius autẽ virtus. q: gratia q̃ eſt
ipſa lux ꝑficit animã indiſtincte q̃tuȝ ad
ad omnes vires. Virtus autẽ ꝑficit ani
mã quantum ad ꝑtes que ſunt vires eiꝰ.
Quia per fidem in anima intelligimꝰ ra
dium quendã dirigentem vim rõnalem:
in primam veritatẽ. Charitas autẽ eſt ra
dius ꝑ quã dirigit̃ cõcupiſcibilis in ſum
mã bonitatẽ. Spes eſt radius ꝑ quẽ diri
git̃ iraſcibilis in ſummã maieſtatem. vn
de dicit Berñ. Q: virtutes ſunt ordinan
tes ꝑ gratiam affectiões. vñ qñ d: Radiꝰ
eſt lumen nõ eſt ꝑdicatio ꝑ eſſentiã ſ per
cauſam. ſic ſilr̃ gratia eſt virtus vel econ
uerſe. Quantum ad ſecundum. Quid ſi
gnificat hoc nomen virtus ⁊ vnde ſum C
ptum eſt ⁊ quibus conuenit. Conſide
randum ꝙ hoc nomen virtus videt̃ ſm̄
primam nominis ſui impoſitõnem quã
dam importare violentiam Vnde in ter
tio celi ⁊ mundi dicitur ꝙ motus accidẽ
talis: id eſt violentus: eſt a virtute. id eſt
violentia non tamen cum auxilio natu
re. Sed quia nihil infert alteri violentiã

niſi p aliquā potentiā p quā p̄dn̄at vt a-
gat ⁊ nō patiat. Jō ex hoc tractatu ē no
men v̄tutis ad ſignificandā potētiā pfe-
ctā agentis q̄ p̄t opari ⁊ ſic tales potētie
v̄tutes vocant. Et hoc mō potentie anie
tam intellectiue q̄ ſenſitiue dicunt v̄tu-
tes ſeu vires anie. Et ſic v̄tus nō eſt in p̄-
ma ſ; in ſecunda ſpecie qualitatis. Et de
tali virtute d̄r .j. celi. q̄ virtus eſt vltimuʒ
potentie. Et q̄ pfectio potentie mēſurat
ex potiori ⁊ maximo qd̄ pōt. Maximuʒ
aūt qd̄ p̄t potentia eſt bene agere. q̄ ma
le agere nō pōt eſſe maximū. q̄ malū non
cōtingit niſi ex defectu agentis. Jdcirco
nomen virtutis tractū eſt vt d̄r illd̄ v̄tus
qd̄ diſponit aliquā potentiā vt poſſit in
ſuū potius ſiue in actionē q̄ ſit bona ⁊ p-
fecta ⁊ q̄ hoc facit habit⁹ virtutis. idcir-
co habit⁹ virtuoſi virtutes dicunt. Et ſic
v̄tus eſt in prima ſpecie q̄litatis. ⁊ de tali
v̄tute d̄r .ij. Ethi. Virtus eſt q̄ bonū facit
habentē ⁊ opus eius bonū reddit. Et in
vij. phiſicor. Virt⁹ eſt diſpoſitio boni ad
optimū. ⁊ de virtute vt ſic hic intendim⁹
Cōſiderandū etiā vt dicit wilhelm⁹ lu
gdunenſis in ſumma v̄tutū: q̄ virtut; no
men antiq̄tus fuit ſolius fortitudinis: vt
ait Tulius. q̄ nō ſtatim innotuit hoībus
v̄tuoſitas aliar v̄tutū. ſed v̄tuoſi ſp appa
ruerūt q̄ laborib⁹ ⁊ dolorib⁹ nō facile vin
ci potuerūt ſed poſt expientia docuit ani
mū habere multa certamina cōtra delici
as diuitias ⁊ honores: q̄r victoria diffi-
cilis eſt ⁊ vtilis. vñ ⁊ virtuoſi noīati ſunt
q̄ tales vincere potuiſſent. Notanduʒ
etiā qd̄ phī in morali doctrina virtutem
vocāt Scriptura ſacra vt freq̄nter grāz
vocat. Rō eſt. q̄ virtus duplicē hʒ cōpa-
tionē. vnā ad illud a quo eſt. ſ. ad dei libe
ralitatē: cui⁹ donū eſt: ⁊ ſic d̄r grā. Et eſt
gratia bonū a deo gratiſdatū hñtē ſe deo
gratūfaciens ⁊ op⁹ ei⁹ gratū deo reddēs
Aliā cōpationē hʒ virtus ad id qd̄ ab ea
eſt. ſ. ad opus ſuū. ⁊ ſic vocat virtus. Et
ſic noīant eam phī. faciem hñtes ad do-
num dei ⁊ dorſum ad datorē. Vñ Aug⁹.
in lib. cōfeſ. Dorſum habebā ad lumen ⁊
ad ea que illuminant faciem ⁊ ipſa facieſ
qua illuminata cernebā nō illuminabat.
Scti v̄o faciē hñtes ad lumen dei in lu-
mine dei agnoſcunt inſufficientiā ſuam.
ij. Co. iij. Non q̄ ſum⁹ ſufficientes aliq̄d
cogitare a nobis ſ; ſufficiētia nr̄a ex deo ē
Jtem agnoſcūt boni ad qd̄ tendim⁹ emi
nentiam qd̄ ſupra vires nr̄as eſt. vñ ſup
illud Math. xj. Regnū celor vim patit
⁊c. Glo. dicit. Grandis violentia eſt in ter
ra naſci ⁊ celū rape ⁊ habere p virtutem
qd̄ p naturā habere nō poſſum⁹. Agno-
ſcunt etiā ſcti hoſtiū inuiſibiliū p̄eminen
tiā ſm ptātem ⁊ ſtatū malicie. Job. xl. nō
eſt ptās ſup terrā q̄ cōparet ei. Jō ſcti in
telligentes adiutoriū gratie a deo eis eſſe
neceſſariū vt ſine eo nihil poſſūt neq; bo
nū agere neq; tueri bonū qd̄ acquiſitū eſt
reſiſtendo tentanti. oīa deo attribuunt
⁊ radicē meriti v̄tutem ⁊ p̄miū. Non vi-
dentes nec in ſe nec in alio bonū aliqd̄ ni
ſi grām dei. j. Co. xv. Grā dei ſum id qd̄
ſum. Ethimologia virtutis eſt. hec vir
tus d̄r quaſi vis intus. ⁊ hec vis ꝯſiſtit in
aggreſſione arduor. in tollerantia aduer
ſor ⁊ in abſtinentia placitor. Poeta. Eſt
virtus placita placitis abſtinuiſſe bonis.
Jtem v̄tus d̄r quaſi viri ſtat⁹ ſiue virili-
tas. virtus eñ eſt pfecti animi ⁊ ad rectaſ
opatiōes robuſti. ſicut virilitas eſt corpis
pfecti ⁊ robuſti. Jtē v̄tus d̄r quaſi virum
tuens a vicijs pſeruans. de pe. diſ. ij. Jlla
ania. ⁊ ca. ſequenti. No. Jo. an. in cle. de
ſum. trini. ⁊ fide catholi. ſup v̄. virtutes.
Jtē virtus dicit q̄ſi viror nitens vel virib⁹
nitens. Jtem notandū ſicut dicit Tuli
us de officijs. Virtus ⁊ honeſtas noīa di
uerſa ſunt res tñ vna. Honeſtū v̄o eſt qd̄
ſua vi ad ſe nos allicit ⁊ dignitate trahit.
vt dicit Tuli⁹ in ſua rethori. Honeſt⁹ eñ
dicit aliquis eo q̄ nihil habet turpitudi-
nis: vt dicit yſidorus in libro Ethimo. Et
ſubdit. Nam quid eſt honeſtius niſi ho-
nor perpetuus ⁊ quaſi honoris ſtat⁹. vn-
de hominib⁹ virtuoſis ⁊ honeſtis honor
maxime eſt exhibendus.

¶ De multiplici virtutis deſcriptione.

De multiplici virtutis deſcriptione.

Capitulum xij.

q Quantū ad terciū p̄miſſū in p̄nci-
pio. c. xj. de virtutis multifaria diſ
finitione. Jn hoc ca. ſūt quatuor
videnda. Primo de multiplicib⁹ virtutis
diffinitōib⁹ generaliter. Scd̄o de declara
tiōe diffinitiōis. Virtus eſt habit⁹ electi-
uus ⁊c. ibidē infert Corrolariū de ſubie-
cto virtutis. Tercio de declaratōe diffini
tiōis. Virtus eſt bona qualitas mentis.
Quarto de declaratiōe diffinitōis. Virt⁹
eſt habit⁹ mentis bñ inſtitute. Cōſiderā
dū primo q̄ virtus iuxta varias eius ac-
ceptiōes multipliciter diffinit. Virt⁹ eñ
accipit cōiter ⁊ p̄prie ⁊ magis p̄prie. ſm
q̄ communiter ſic cōphendit moralem vir-
tutē ⁊ naturalem. Et ſic hʒ dupliciter diſ
finiri (put dicit ſcūs Bona. in. ij. di. xxvij
in declaratione lr̄e. ⁊ etiā in Centiloq̄o p
te. iij. c. xxxvj.) Aut in cōpatiōe ad actum
Aut in cōpatiōe ad actū ⁊ finē vltimum.
Primo mō diffinit a pho de celo ⁊ mun-
do cū d̄r. Virtus eſt vltimū potētie de re.
Scd̄o diffinit ab eodē in. vij. Ethic. Vir-
tus eſt diſpoſitō pfecti ad optimū. hec de
clarata eſt ſupra ca. ij. Alio mō cōſide-
rat virtus p̄prie put ꝯprehendit moralē
tm̄. extendit tñ ad politicā ⁊ gratuitā. Et
ſic dupliciter hʒ cōſiderari. aut p cōpatio
nē ad ipm actū aut p cōpationē ad ipm
p̄ncipiū directum. Si p cōpationē ad a-
ctum ſic diffinit a pho in ethicis. Virtus
eſt habitus q̄ pficit habentē: ⁊ opus eius
bonū reddit. Per cōpationē ad p̄ncipiū
directū ſic diffinit ab eodē pho. Jbidem
ij. li. ca. vj. Virtus eſt habit⁹ voluntarius
immediate cōſiſtens recta rōne determi-
natus. put ſapiens determinabit. Et ſm
hoc etiā diffinit a Tulio p alia v̄ba. Vir-
tus eſt habitus mentis in modū nature:
rōni conſentiens. Et ſm hanc duplicē cō
parationē diffinit ab Auguſtino. Virtus
moralis p alia v̄ba idem ſignificantia. in
li. de quantitate aīe. Virtus eſt equalitas
vite rōni vndiq; cōſentiens. Jn libro de
ſpū ⁊ anima. Virtus eſt habit⁹ mentis be
ne inſtitute. He due notificatōes ſi q̄s at
tendit realiter idem ſunt cū p̄dictis. ⁊ tā
ille q̄ iſte ſunt illius virtutis q̄ p aſſuetu-
dinem hʒ acquiri. Tercio pōt virt⁹ cō-
ſiderari magis p̄prie put accipit p virtu
te gratuita. Et quadrupliciter pōt cōpa-
rari vicʒ ad finem. ad ſubiectū. ad actum
⁊ ad ſuū p̄ncipiū effectiuum. ſm quadru
plex genus cauſe: videlʒ finalis: formalis
materialis ⁊ efficiens. Jn cōpatiōe ad fi-
nem ſic diffinit in ſoliloquio ab Auguſti
no. Virtus eſt rō recta ad ſuū finē pdu-
cēs. Jn cōpatiōe v̄o ad ſubiectū qd̄ infor
mat qd̄ eſt ipſa volūtas. ſic diffinit ab eo
dē i de ci. di. Virt⁹ ē bona volūtas. Jn cō
patōe v̄o ad actū p̄priū ſiue ꝯplemētū: ſic
dat illa Aug⁹. de morib⁹ eccl̄ie. Virt⁹ eſt
amor ſe habendi ad oīa vt debet ſeu vir-
tus eſt ordo amoris ſiue amor ordinat⁹.
Vñ Aug. diffiniens ſingulas virtutes. po
nit amorē tanq̄ gen⁹ ⁊ adiungit diuerſoſ
actus quaſi diuerſas differētias. Nā vir
tus cū ſit amor habendi ad oīa vt debe
tur aut erit amor ſe habendi ad creatorē:
vt cognoſcat ſic eſt fides. aut vt poſſidea
tur ſic eſt ſpes. aut vt diligat ſic eſt chari
tas. Si aūt virtus eſt amor habendi ſe vt
debet ad creaturā. aut ad creaturā q̄ ſub
nobis eſt: vt caro. ſic eſt temperantia. aut
ad creaturam q̄ iuxta nos eſt ſicut p̄xi-
mus ſic eſt iuſticia. Aut ad creaturā que
cōtra nos eſt nobis inſidians ſic eſt pru-
dentia. aut illa creatura eſt nos moleſtāſ
talis amor ſic ſe habendi ad eā vt debet
eſt fortitudo. Predicta aūt diffinitio vir-
tutis in libro p̄fectuū religioſor fr̄is da-
uid ordinis minor declarat. Virtus eſt
amor ordinat⁹ vicʒ vt amet ſolum qd̄ de
bet ⁊ ſicut debet ⁊ quantū debet. Q̄tum
v̄o amas aliq̄d tantū odis ⁊ fugis ei⁹ cō
trarium vbi potes. Charitas ergo cuʒ ſe
extendit ad diligendum deū. dilectio dei
dicit. Cū ad p̄ximū. dilectio p̄ximi. Cuʒ
eius miſerie compatit miſcdia appellat
Cum eius bono congaudet congratula-
tio dicit. Cū equanimit aduerſa tolerat:
patientia d̄r. Cū bñ facit odiētib⁹ ſe beni-
gnitas nuncupat. Cū nō extollit inanit

ſupra ſe ſed ſubijcit̄ humilitas eſt.Cū ob
temperat ſuperiorib⁹ vt iuſtum eſt obedi
entia eſt.Cuꝫ execrat̄ turpia:caſtitas eſt.
Cū reſecat ſuꝑflua corꝑalis neceſſitatis:
ſobrietas eſt.Cū diuitias abijcit pauꝑtas
ſpūs eſt. Cū ad pauꝑes liberaliter opes
expendit:largitas eſt.Cū tedio expectati
onis nō frangit̄:longanimitas eſt. Cū in
ter bonū ⁊ malū ⁊ int̄ malū ⁊ peiꝰ diſcer
nit prudentia eſt.Cum ius ſuuꝫ vnicuiqꝫ
tribuit:iuſticia eſt.Cū delectationib⁹ non
emollit̄ temperantia eſt.Cū duris nō ter
ret̄ fortitudo eſt.Cū credit credēda fides
eſt.Cū ſperat ſperāda:ſpes eſt. Vñ ſpūs
ſanct⁹ ⁊ vnic⁹ ⁊ multiplex dicit̄.Sap.vij
Quia cū vn⁹ in ſe ſit diuerſa dona tribu-
it:ſm diuerſos donoꝝ effect⁹ opat̄.ſicut
aqua nobilis medicinalis ⁊ efficax diuer
ſos curationū effect⁹ opat̄.In cōparati-
one ꝟo ad ſuū ꝓncipiū.¶In cōparatiōe
ꝟo ad ſuū ꝓncipiū effectiuū dat̄ diffinitio
ꝙ ponit̄ a mgr̄o in.ij.diſ.xxvij.Et eſt au-
gu.in li.de libe.ar.Virtus eſt bona quali
tas mentis ꝙ recte viuit̄ ⁊ ꝙ nullus male
vtit̄ quā de⁹ in nobis ſine nobis opatur.
Huiꝰ diffinitiōis declaratio infra patet.
Cōſiderandū ſcd̄o ꝙ phus.ij.Ethic.c.
vj.ſic diffinit ꝟtutem moralem. Virtus
eſt habitus electiu⁹ habentem ꝑficiens ⁊
opus eius bonū reddens:ꝑ ſe intent⁹.in
medio cōſiſtens ſm cōgruentiā habent̄.
ꝓut determinat recta ratio ſapiētis In
huiꝰ diffinitiōis ꝓncipio ponit̄ habit⁹ lo
co generis.⁊ eſt verū gen⁹ virtutis.ꝓut
ſupra ptꝫ.ij.ca.Sūt ꝟtutes habit⁹.Naꝫ
habit⁹ eſt ꝗlitas de difficili mobilis a ſub
iecto ⁊ facit hoiem expedite:ꝓmpte:faci
liter ⁊ delectabiliter operari. Unde ſm
phm .ij.ethic.Signum generati habitus
eſt delectabiliter operari. Unde diffinit̄
Habit⁹ ꝙ eſt quo agim⁹ cum volumus.
Sicut aūt habit⁹ viciorum faciūt hoiem
ꝓmpte ⁊ faciliter opari malū ita habit⁹
virtutū bonū.Et ꝑ hoc differt virt⁹ a po
tentijs ⁊ paſſionib⁹ anime.Qd̄ ꝓbat̄ in
anima nō ſunt niſi potentie paſſiōes ⁊ ha
bitus vt dr̄.ij.Ethi.c.iiij.ſꝫ ꝟt⁹ nō eſt paſ-
ſio nec potētia.ergo ē habit⁹.ꝓma ps mi
noris ptꝫ Cū qꝛ ſm paſſiōes nō dicimur
virtuoſi ſꝫ ſm virtutes.Cū qꝛ ſm paſſio-
nes nō laudamur nec vituperamur.ſed
ſm ꝟtutes.Cū qꝛ in paſſiōib⁹ nō eſt ele-
ctio.virt⁹ ꝟo ē electio:vl̄ nō ē ſine electōe
Cū qꝛ ſm paſſiōes dicimur moueri.ſm
ꝟtutē nō mouemur.Scd̄a ps minoris ptꝫ
qꝛ ſm potentias nō dicimur boni vel ma
li.ſꝫ ſm ꝟtutes ſic:Cū qꝛ in naturali po-
tentia nec laudamur nec vituperamur:in
virtutib⁹ ſic Cū qꝛ naturalis potentia in
eſt nobis a natura ꝟtus aūt nō. Scd̄m
qd̄ ponit̄ in dicta diffinitiōe eſt act⁹ vir-
tutis.Nā habitū oportet diffiniri ꝑ actū
Et talis actus tangit̄ cū dr̄ Electiuus.qꝛ
virt⁹ eſt habitus electiu⁹.i.opans ſm ele
ctiōem:⁊ ꝑ hoc ꝟtus moralis diſtinguit̄
ab habitib⁹ intellectualib⁹(de ꝗb⁹ eſt di
ctū cap.iiij.v.vj.⁊.vij.)qꝛ habitus intelle
ctuales nihil operant̄ ex electione.ſꝫ opa
tio illoꝝ eſt in ratiocinatōe ⁊ in ſilogiſmo
Dicit̄ tercio in diffinitiōe ꝟtutis mora
lis habentē ꝑficiens.Aīa namqꝫ rōnalis
in ꝓncipio ſue creatōnis(lꝫ ꝑfecta poten
tijs)eſt ſicut tabula nuda apta nata tū ꝑ
fici ꝑ habitus intellectuales ⁊ virtuales:
⁊ morales ⁊ gratuitos ad obtinēdū opti
mū finem ſuū beatitudinis. Subiungi
tur in diffinitiōe ⁊ opus ei⁹ bonū reddēs
Nam ꝟtus habentē bonū facit ⁊ ei⁹ op⁹:
Quēadmodū virtus oculi(vt dicit phs
ij.ethic.)ꝑ quā oculus bñ videt facit ocu
lū ⁊ viſum bonū.Et virtus equi ꝑ quam
bñ equus opat̄ opus ſuū.ſ.velociter cur
rere ⁊ audacter expectare inſultū hoſtis
facit ipm equum bonū.Sic virtus ꝑ quā
aliquis extendit̄ in vltimū qd̄ poteſt.vt
dicit̄ primo celi.reddit opus bonum.Vl
timū aūt in quod poteſt potētia operan-
tis eſt bonum ſiue bene agere.vt dictum
eſt in ſcd̄o notabili hui⁹ capl̄i.Ideo vir-
tus ꝑficit habentem ⁊ eius opus bonum
reddit. Dicit̄ quarto in diffinitōne per
ſe intent⁹.Quia actus virtutis non debꝫ
fieri a caſu vel de per accidens.ſicut quā
doqꝫ cōtingit ꝙ aliquis facit opus gram

maticale non per artem ſed a caſu.vt ſi
vnus ideota proferat locutionem cōgru
am.Nō ſic ē de virtutib⁹.nō ei ſequit̄ ꝙ
ſi aliꝗs a caſu ad exempla alioꝝ faceret
iuſta vel caſta opa ꝙ talis ſit iuſtus vl̄ ca
ſtus. Dicit̄ quinto in diffinitōe.In me
dio conſiſtens hoc ē in medio ꝙ ad nos ⁊
nō quo ad mediū rei de ꝙ duplici medio
dicit̄.j.c.xiiij.Et ꝑ hoc ꝟtus diſtinguitur
ab illis ꝙ operant̄ mediū rei.Virtus nan
qꝫ ē quedaꝫ medietas int̄ duas malicias
⁊ vicia.quaꝝ vna tendit ad ſuꝑabundan
tiā alia ad defectū.vt liberalitas ē ꝗdam
medietas inter ꝓdigalitateꝫ ꝙ vergit ad
ſuꝑabundantiā.⁊ inter illiberalitatē que
vergit ad defectū.⁊ qꝛ virtus ē in appeti
tu ꝑticipante rationē.Et iō dr̄ in diffiniti
one ꝓut determinat recta ratio hoc eſt ꝙ
virtus fiat ſm iudiciū rōnis rectē.ꝑ hꝫ vir
tus diſtinguit̄ a malicia que licꝫ aliqñ fit
ab electione nō fit tū a recta rōne.Et qm̄
ꝟtus dꝫ opari ſm rationē rectā.Et rōem
aliqñ ꝯtingit eſſe erroneam.Ideo dicit̄ i
diffinitiōe ꝓut determinat recta rō ſapiē
tis.Cui⁹ ē ꝑ habitū intellectualē pruden-
tie in ſingulis ſm ꝙ res ſe hꝫ reddere ra-
tionē.qꝛ mediū in ſingulis variat̄.Ideo
opꝫtet ꝑ prudentiā ſapientis determinari
ſicut ꝗlitas ⁊ quantitas medicine ſm iu-
diciū medici ꝑfigit̄ ſm egri ꝯuenientiam
⁊ virtutē.Virtutes nāqꝫ morales ſūt an-
nexe cū prudētia.Prudētia ſilr̄ ē annexa
cū virtutib⁹ moralib⁹.qꝛ prudētia ē recta
ratio cōfeſſe.id ē ꝯformiter ſe hñs appe-
titui recto ex.vj.Ethy.ſꝫ appetit⁹ rect⁹ nō
C eſt ſine ꝟtute morali. Corrolariū.virtu
tes morales nō ſunt i ſubiecto in appeti-
tu ſenſitiuo ꝓut quidā dicūt.ſꝫ ſūt in ꝑte
rōnali.Corrolariū pꝫ.Nā dictū ē in diffi
nitiōe ꝟtutis.ꝙ ꝟtus ē habit⁹ electiuus ſꝫ
electō ē actus volūtatꝫ ꝓſupponēs actū
rōnis(ꝓut dictū ē.j.tra.c.xxxvj.in princi
pio.)dr̄ ei iij.Ethcoꝝ.Electio ē volūta-
riū rōcinatū.ergo virtus ponit̄ i volūta-
te vl̄ in ꝑte rōnali.Preterea dicit Aug⁹.
vt ſ.habitū ē.ꝙ virtutes ſunt amores or
dinati.ſꝫ amores ordinati ſunt in ꝑte rati
onali.Preterea dicit.s.Bo.in.iij.di.xxiij
Virtus ē ſm quā cōſiſtit laus ⁊ meritū.ſi
cut ꝑ culpā attendit̄ vituperiū ⁊ demeri-
tū.Neceſſe ergo ponere virtutē in illa po
tentia aīe ꝙ ē principiū ꝓmū opatōis lau
dabilis ⁊ meritorie.Nā ſi poneret̄ in po
tentia inferiori.ſ.vi ꝯcupiſcibili ⁊ iraſcibi
li ſenſuali tunc virtus potentie naturalis
imperaret gratuite.Si ergo li.ar.eſt prin
cipiū meriti ⁊ demeriti.neceſſe eſt ponere
omnem virtutem theologicalem ⁊ mora
lem ſeu cardinalem in libero arbi.Prete
rea dicit s.Bonauen.xxxiij.diſt.tercij.cū
libertas nō ſit niſi i ꝑte anime rōnali.ſm
ꝙ rōnale dicit̄ illud qd̄ ꝑticipat rationeꝫ
Neceſſe eſt virtutes cardinales in illa ꝑ
te reponi.Et hoc etiā neceſſario exigit ea
rū dignitas cū ipe habeant ortū a gr̄a.Et
ſunt anime ꝑfectiones.multo nobiliores
ꝙ ipa ſcientia que ponit̄ tanqꝫ i ſubiecto
in ꝑte rōnali ⁊ intellectu ergo ⁊c. Dicit
tū s.Bona.(ꝓut ē etiā habitū.j.tract.c.
xxviij.circa medium)ꝙ rationale accipi-
tur duob⁹ modis. Unomō vt diſtinguit̄
cōtra potentiā ſenſitiuā.⁊ ſic omēs virtu
tes ſunt in parte rationali.Alio mō ꝓut
diſtinguit̄ contra potentiā volitiuam.Et
ſic in parte rationali ponunt̄ fides.iuſti-
cia ſm ꝙ habꝫ ſe ad alias vires anime.ſ.
concupiſcibilem ⁊ iraſcibilem in rōe ſen-
tentiantis.Prudentia in rōne conſilian-
tis.Cetere autem virtutes ſpes ⁊ fortitu
do ponunt̄ in voluntate iraſcibili.Chari
tas ⁊ temperantia in voluntate concupi
ſcibili.De voluntate iraſcibili ⁊ concupi
ſcibili dictum eſt in .j.tractatu.ca.xlix.
Conſiderandū tercio ꝙ virtus ſm au D
guſtinū in.ij.li.de li.arbi.⁊ ſm magiſtruꝫ
in.ij.diſtin.xxvij.diffinitur.Virtus ē bo-
na qualitas mentis qua recte viuit̄.qua
nemo male vtit̄ quā ſolus deus in homi
ne operatur. Hec diffinitio dat̄ in com
paratione ad ſuum principiuꝫ effectiuū
Et eſt proprie virtutis gratuite.ſm tamē
ſanctū Bo.i.ij.di.xxvij.ꝟtus nō diffinit̄

hic ꝓut diſtinguit̄ ꝯ̄ dona ⁊ alios habitꝰ
gratuitos ſ ꝓut noīe v̄tutis claudit̄ om‑
nis q̄litas aīe gratuita. poſſet tn̄ dici q̄ ꝑ
appropatione͂.recte viuere e͂ v̄tutū.Expe
dite e͂ donoꝝ.ſ pfecte beatitudinū vt itra
manifeſtabit̄.Et in hac diffinitiōe ponūt̄
formalia virtutū.ſ.genus ⁊ dr̄ntia cū di‑
cit̄ bona qualitas.Et ſubiectū qḋ e͂ mate
ria cū dicit̄ mentis.Nā mens hic accipit̄
ꝓ eminentibus ⁊ ꝑncipalibus viribus co
gnitiuis ⁊ affectiuis anime rationalis ſcꝫ
ꝓ intelligentia ſiue ratiōe.memoria ⁊ vo
luntate. Siue ꝓ vi rationali q̄ ꝯp̄hendit
memoriā ⁊ intelligentiā ⁊ vi iraſcibili et
ꝯcupiſcibili.q̄ ſubſūt volūtati rōnali ei ⁊
iraſcibibili ⁊ ꝯcupiſcibili vt dictū e͂ v̄tutes
reponūt̄ tāq̄ꝫ i ſubiecto Ponit̄ etiā i diffi
nitiōe: Actꝰ q̄ e͂ finis v̄tutis cū dicit̄ recte
viuit̄.Et cauſa efficiens cū dr̄ q̄ꝫ ſolꝰ deꝰ
⁊c. Pro clariori dicte diffinitiōis intel‑
ligētia conſiderandū ꝑ hoc qḋ dr̄. Qua
litas innuit̄ genꝰ v̄tutis. Bona q̄litas po
nit̄ ad differentiā malaꝝ qualitatū.cuiuſ
mōi ſunt ꝓdigalitas auaricia ⁊ cetera vi
cia.de q̄bus.j.di.Dicit̄ eni v̄tus bona qꝛ
a bono deo dat̄.⁊ bonos tm̄ inhabitat. ⁊
bonos facit.⁊ ap ſummū bonū perducit.
Dicit̄ etiā mētis ad differentiā corꝑaliū
qualitatū quales ſūt albedo nigredo ⁊c.
Per hoc qḋ dicit̄ recte viuit̄.ponitur ad
differentiā qualitatū q̄bus recte intelligi
tur.q̄les ſunt hitus itellectuales.ſciā itel
lectus ⁊ ſapiētia.Licet ei ſint bone quali
tates ꝑficiētes intellectū.non tn̄ ſūt bone
q̄litates regulātes voluntatē.vn̄ p̄t male
⁊ bn̄ viuere habēs eas Vn̄ dicit̄ in ſūma
virtutū cū rectū ſit cuiꝰ mediū nō exijt ab
extremis. Extrema autē vite noſtre ſunt
deꝰ ꝑncipiū ⁊ deꝰ finis. Vita recta eſt.q̄ ſi
cut e͂ a deo ⁊ ad deū. ita ⁊ ſub deo. hūilit̄
implens eiꝰ imperium.ſicut ab eo habuit
iniciū ⁊ ab eo ſpectat p̄miū.vitā aūt intel
ligas h̄ quatuor ꝑtes ꝯuerſationis.ſ.co‑
gitationē.affectionē locutionē ⁊ opatiōꝫ.
Rectitudo hoꝝ e͂ cū nō diſcordāt a regu
a diuine legis q̄ nobis indicat diuinā vo
luntatē. Huic autē rectitudini oppoſitū
eſt peccatū ꝓut deſcribit Augꝰ. Peccatū
eſt factū vel dictū vel cōcupitū contra le
gem dei.ꝑ concupitū v̄o intellige cogita‑
tionē ⁊ affectionē. Itē vita recta e͂ cū vo‑
lūtas in nullo diſſentit ab eo qḋ recta ra‑
tio ſentit. Voluntate eni recte viuit̄ volū
tate peccat̄.vt dicit Augꝰ. Rō recta regu
la eſt volūtatis. Tūc eni ratio recta e͂ cuꝫ
ſeruat ordinē diuine iuſticie ad queꝫ dn̄s
hoiem obligauit. Ordo autē diuine iu
ſticie eſt.vt bonū icōmutabile preferat̄
bono cōmutabili vt bonū honeſtū p̄fera
tur bono vtili ⁊ delectabili.⁊ volūtas dei
p̄feratur voluntati ꝓprie.⁊ iudiciū ratōis
recte.p̄feratur ⁊ p̄ſit ſenſualitati humane
hec Bonauē. Per hoc qḋ addit̄ in dif
finitione virtutis qua nullus male vtitur
ad differentiā potentiaꝝ ⁊ viriū naturali
um. Cuiuſmōi ſunt Rationabilitas.con‑
cupiſcibilitas ⁊ iraſcibilitas.que ꝓprie vi
res ⁊ nō virtutes dicuntur. Nullus eniꝫ
poteſt male vti actu virtutis qui ſemꝑ eſt
bonus.qꝛ ꝓcedit ab habitu bono v̄tutis
poteſt tn̄ aliq̄s male vti v̄tute tanq̄ꝫ obie
cto.puta cum male ſentit de virtute cum
ſcꝫ odit eā vel ſuperbit de ea ſic dicit Iſi‑
dorus Cum quis ex deteriori iam melior
eſſe ceperit caueat de acceptis extolli vir
tutibus.ne grauius ꝑ virtutes corruat q̄
prius ex lapſu viciorū iacebat. Per hoc
qḋ dicit̄.quā ſolus deus in homine ope‑
rat̄.ponit̄ ad differentiā virtutum politi
carum ſiue cardinaliū (que vt vult phūs
ij. Ethicoꝝ) habent̄ ꝑ acq̄ſitionē. ex fre‑
quenti vicꝫ bn̄ agere.q̄ ⁊ ſi ſint boni vſus
potētiaꝝ aīe.nō tn̄ ſunt ꝑ infuſionē ſed ꝑ
acq̄ſitionē.vn̄ licet v̄tutes infuſe ſint ſine
nobis operantibus principaliter ſed non
ſine nobis conſentientibus ſeu cooperā‑
tibus. Et hoc eſt quod dicit Auguſtinus
Qui creauit te ſine te non iuſtificat te ſi‑
ne te. Deus qui in nobis virtutes ſine no
bis operatur. Non priuat ex parte libe‑
ri arbi. diſpoſitionē ſuſceptiuā ipiꝰ v̄tut̄.
ſed poteſtatē effectiuā. Conſiderandū

quarto q̄ virtus ab Aug.⁊ ab Hugo. de
ſan. victo. in li. de ſpū ⁊ aīa ſic deſcribit̄
Virtus eſt habitꝰ mentis bn̄ inſtitute. Et
intellige mentē bn̄ inſtitutā.ad ſilitudinē
regni.qḋ bn̄ inſtitutū eſt.ſi recte in eo cō‑
ſulat̄: ⁊ bn̄ imperet̄ ⁊ iuſte obeditur. Sic
mens (q̄ hic accipit̄ ꝓ ſuperiori ꝑte anie
in qua eſt imago dī) bene inſtituta eſt cū
rō recte cōſulit volūtas bn̄ imperat.⁊ vi‑
res inferiores cognitiue ſenſitiue ⁊ affecti
ones ſenſuales ſeu ſenſualitas ſbiecti vo
luntati: debito mō obediunt ⁊ obtempe‑
rant Sūt aūt quatuor affectōes affectꝰ
ſiue paſſiōes generales ⁊ ꝑncipales (ꝓut
habitū eſt.j. tractatu in fine octaui capli)
Spes: gaudiū: timor: dolor.que ſi mode‑
rate fuerint ꝑ rōis normā ⁊ ordinate per
voluntatis intentionē.cū ceteris paſſiōi‑
bus minꝰ ꝑncipalibꝰ exurgunt in virtu‑
tes. Que eni affectiōes ſpes ⁊ gaudiū ad
bonū ſe habent.nā bonū nō eſt timendū:
ſ optandū.nec ꝓ bono eſt dolēdū ſ gau
dendū.niſi forte priuatio boni timeat̄ vl̄
doleat̄ qḋ nō eſt bonū ſed ꝓprie malū qḋ
eſt priuatio ſeu carētia boni. Que alie af‑
fectiones.ſ.timor ⁊ dolor ſunt ad fugam
mali. Nam malū culpe eſt odiendū.⁊ de
eo cum aſſit dolendū. Malū pene ꝓ cul
pa eſt timendū. Cū ergo iſte affectiōes or
dinant̄ ad qḋ debent ⁊ ſm̄ q̄ debēt ⁊ ſi‑
cut fuerūt a deo naturaliter indite iuxta
ratiōis ⁊ veritatis iudiciū.tūc hō eſt vir‑
tuoſus. Cū vicꝫ hō ſola ſperanda ſperat
⁊ de gaudēdis gaudet ſm̄ plus ⁊ minus.
Cūq̄ꝫ ſola timenda timet ⁊ magis mala
plus timet: ⁊ dolenda dolet ſm̄ q̄ plus ⁊
minus ſt̄ mala. Sūmū aūt bonū qḋ deꝰ e͂
ſumme eſt amandū: et ante oīa ſperan
dum ⁊ ſuꝑ oīa in ipſo gaudendū.et ea
q̄ ab ipſo retrahunt ſūme fugienda ⁊ exe
cranda que ſt̄ vicia ⁊ peccata. Et qm̄ vir
tus eſt hitus mentis bn̄ inſtitute. Inſtitu
endi ⁊ cōdonendi atq̄ꝫ ordinandi ſt̄ affe‑
ctiōes dicte ad id qḋ debēt ⁊ quō debent
vt in virtutes ꝓficere poſſint: alioq̄n i vi
cia facile decidunt. Cū ergo prudent̄ mo
deſte: fortiter: iuſte amor ⁊ odiū (q̄ ſt̄ ori‑
gines aliaꝝ affectionū) inſtituunt̄ in vir‑
tutes exurgunt prudentiā.ſ.temperanti‑
am: fortitudinē ⁊ iuſticiā.que (vt dr̄ in li‑
bro de ſpū ⁊ anima) oriens ⁊ cardines ſt̄
oīm virtutū.⁊ hec oīa cum affectuoſe ⁊
virtuoſe in anima inſtituunt̄ ꝑ odiū mū
di ⁊ ſui ꝓficit in amorē dei ⁊ ꝓximi ꝑ cō
temptū temporaliū ⁊ inferioꝝ creſcit in
deſideriū eternoꝝ ⁊ ſuperiorū.
¶ Ornatꝰ potentiaꝝ anime. Et qm̄ potē‑ F
tie anime imaginē ſumme trinitatis p̄fe‑ Ornatꝰ po‑
rentes.ſ.rō: voluntas ⁊ memoria q̄bꝰ re‑ tentiarū aīe.
gnū microcoſmi cōmiſſum eſt in prothop
plaſto ſm̄ hitū ⁊ virtutē mentis recte bn̄
⁊ iuſte ſt̄ inſtitute. Ex lapſu tn̄ ꝓthopla‑
ſti deſtitute deformate ⁊ deornate ſūt. vo
luntas eſt in anima ſuprema potentia q̄ſi
imperans. Rō q̄ſi docens ⁊ cōſulens. me
moria q̄ſi miniſtrans vtriq̄ꝫ: illi q̄d iube‑
at: iſti q̄d doceat. Rō ꝑ peccatū ceca fctā
eſt: docet ſepe falſa ꝓ veris: cōſulitq̄ꝫ ma
la pro bonis. voluntas curua ⁊ feda di‑
git ⁊ impat ſepe deterius ꝓ bonis. Me‑
mōria inſtabilis ⁊ vaga occupat ſe in illis
in q̄bus ſꝑ inquietat̄. Nulla illaꝝ valet
eſſe ſine ꝑfici ſine alia. Si rō nō videret ⁊
doceret voluntas nō imperaret.qꝛ nec ſci
ret quid eſſet imperandū. Si memoria
nō memoraret̄ boni: quō poſſet illud ra‑
tio agnoſcere ⁊ doceret ⁊ voluntas iubere
Ante mentis igit̄ oculos reuocet̄ q̄lr̄ di‑
cte potentie a ſuo creatore formate ⁊ or‑
nate fuere in ꝓthoplaſto: vt intelligat̄ q̄
les fuere ⁊ q̄lr̄ ornari ⁊ reforāri debeāt.qꝛ
ex affectōibꝰ que tam ad viciū q̄ꝫ ad virtu
tes inclinant. virtus ⁊ viciū dependent.
¶ Rationis ornatus Eſt lucida interual‑ Ratiōis or‑
la de deo. Et de his que de deo ſunt ⁊ ad natus.
deum conducunt. vt intellectus ſcriptu‑
re ſacre. ⁊ rationes fidei ⁊ operum dei. et
intelligere q̄d beneplacitum ſit deo. ⁊ in‑
ter virtutes ⁊ vicia diſcernere: ⁊ naturas
ipſarum ꝯgnoſcere ⁊ remedia viciorum.
⁊ in operibus dei ammirari potentiam:
ſapientiam ⁊ bonitatē ipſius. Et breuiter

diuitie ⁊ ornatus rōis ſc̄ ſapiā ⁊ ſciā que
Ornat⁹ voluntatis. a deo eſt. ¶ Ornatus voluntatis: ſc̄ ſctē
affectiones ⁊ deuotio ad deū: feruor fidei
fiducia ſpei: dulcedo charitatꝭ: ⁊ bonevo
luntatis alacritas. ſpes de remiſſiōe pec-
catorum. deuotio circa xp̄i hūanitatē ⁊ paſ-
ſionē: deuotiō circa eius diuinitatē ⁊ deſi-
deriū regni celeſtis ⁊ cōfidentia de exau-
ditiōe ōrōnis ⁊ affect⁹ diuine familiarita
tis. Et ſimilia q̄ afficiunt hoiem ad deuz
⁊ ad amorē virtutū ⁊ ad odiū viciorum ⁊ ad
dilectōz p̄ximi. ⁊ ad ſtudia bonorum operum.
Ornat⁹ memorie. ¶ Ornat⁹ memorie eſt ſacrarum copia co-
gitationū ⁊ affluentia vtiliū meditationū
⁊ ſtabilis memoria dei ⁊ excluſio vagatio
nis mentis ⁊ tranq̄lla adheſio dei ⁊ cor-
poraliū imaginatōnū repſſio ⁊ pfecta ob
liuio oīm mundanorum ⁊ vn⁹ ſpūs eſſe cū
deo. Et breuiter potentie dicte ex ſeipſis
ſunt inanes ⁊ vacue bonis indigēt orna
ri ⁊ repleri ab eo q̄ fecit eas. hoc eſt a deo
hoc fit dum ratio illuminatur ad cogniti
onem veri. voluntas accenditur ad amo
rem boni. Memoria tranquillatur ad
fruendum et inherendum vero bono.

G ¶ Reformatio affectionū. Ad bonā inſti
Reformatiō affectionum tutiōem mentis p habitū v̄tutis nō ſoluz
requirit̄ ornat⁹ ⁊ reformatio p̄ncipalium
potentiarum aie de quib⁹ nūc dictū eſt. verum
etiā reformatio ⁊ ordinatio vicioſarum af-
fectionū deordinatarum ⁊ auerſarum a deo et
a ſuo recto ſtatu. Nā ſi viciū eſt inordina
tus motus vel affectio naturalis corru-
ptus. eius cōtrariū. virtus eſt affect⁹ vel
appetitus ordīnat⁹ ad id ⁊ ſm id ad qđ
a conditore dat⁹ fuit. Dicit etiā Baſi-
lius q virtus nil aliud eſt q̄z bn̄ vti viri-
bus a deo naturaliter inſtitutis. quatin⁹
igit̄ affectiones affectus ſeu paſſiones q̄
tam ad vicia q̄z virtutes inclinant refor-
mentur in virtutes. Neceſſariū eſt cogno
ſcere qualiter ante peccatum inſtitute ſīt:
⁊ deſtitute ſubuerſe ⁊ deordinate per pec
catum vt ſciat̄ qualiter p exercitia virtu-
oſa componendi inſtituendi ſunt ⁊ ordi-
nandi affectiones. vt in priſtinum ſtatuz
per virtutes exurgāt. ¶ De affectu amo De affectu amoris.
ris: ad quid datus eſt homini Affectus
amoris q̄ omniū affectionū origo eſt. Da
tus eſt homini vt diligeret deum ſup oīa
⁊ ſe ⁊ p̄ximum p̄pter deum ⁊ ſm deum.
Et oīa opa dei diligeret p̄pter factorez
quodlibet iuxta ſuam dignitatē. Et vte-
ret̄ miniſterio creature ad dei voluntatē
⁊ ſuam eternā ſalutem. ⁊ bonorum omniū de
lectationē ⁊ vſum referret ad conditoris
dilectionem ⁊ cognitionē. donec ad ipm
perueniret in quo ſunt ⁊ viuunt oīa ſm
eternā rōnem. Sed ille affectus extin-
ctus eſt ⁊ q̄ſi dilapſus in amorē carnis ⁊
turpes dilectiones. vt iam nō diligat niſi
p ſua temporali vtilitate ⁊ carnali dele-
ctatione ⁊ turpi voluptate. Iz etiam vſus
carnalis cōcubitus datus fuit homini in
mandatis ad plis ppagatōnem deo edu
cande ⁊ eternā beatitudinem cum deo ⁊
angelis poſſeſſure. Non tn̄ mo do ples ſ
delectatio in hoc opere querit̄. Et ſi ples
deſiderat̄ p mundi iocunditate vl̄ p ter
rena hereditatis poſſeſſione queritur vel
honoris augmento vt plures amici habe
antur in terra. ¶ Spes: data eſt homini Spes.
qua confidat de bonitate dei: vt ſperet a
deo gratiam cōſequi in p̄nti ⁊ gliam i fu-
turo. peccatorum veniam ſi peniteat ⁊ tē
poralem ſuſtentationē ſicut expedit ⁊ li-
berationē a malo. ⁊ conſeruationem i bo
no. Sz ſpes mō cōfuſa eſt vt aut min⁹
ſperent homies q̄z debeant aut pluſq̄z iu
ſtum eſt. Tantū cōfidunt q̄dā de bonita
te dei q etiam ſaluaret eos in peccatis ꝯ
iuſticiam ⁊ veritatem ſuam vt immūdos
collocet in celo cū angelis mundiſſimis.
Et rurſum alij deficiunt tantū diffiden-
tes de deo q ſi conuertant̄ non velit eis
dare pſeuerantiam in ſpiritu vel ſuſtenta
tionem p corpore quaſi deus ſit ppicius
inimicis ſuis dum in peccato manēt Im
propicius autem amicis ſuis iuſtis ⁊ pe-
nitentibus ⁊ querentib⁹ ipſum. Et quaſi
peccatores paſcat liberaliter ⁊ ſaluat Cō
uerſos autem deſerat ⁊ fame perire ſinat

Cum tamen nec dominus affligat fame
animam iuſti. Pſal. Junior fui ⁊c̄.
Timor. ¶ Timor. datus fuit homini vt timeret
deum ⁊ timeret ſepari ab eo. ⁊ eum offen
dere ⁊ puniri ab ipo ⁊ dampnari. Modo
timet tm̄ aduerſitatem tpalem ⁊ incōmo
dum corporis ⁊ detrimentū honoris. Et
futura ⁊ eterna mala nō timet. quaſi nū-
q̄z futura ſint et q̄ſi mine ſint ſine effectu
futurum iudiciū ⁊ eternuz ſupplicium. Ti-
met etiam hominē magis vel beſtiam vel
rem inſenſibilem q̄ deum omnipotētem
quem offendit. cum tamē horrendum ſit
incidere in manus dei omnipotentis.
¶ Gaudium. homini datuz eſt vt gaude
Gaudium ret in deo. ⁊ in ſpe eternorum bonorum. ⁊ i in-
tuitu beneficiorum dei. ⁊ congauderet p̄xi-
mo in bonis ei⁹. ⁊ delectaret̄ in laude dei
et in bonis opibus. ⁊ faſtidiret vana ⁊ in-
utilia. ⁊ iocundaret̄ in opibus diuinis. et
ex hoc efficeretur alacer ⁊ agilis ad ſerui-
tutem dei. Gaudiū ſ modo puerſū eſt
in diſſolutionem ⁊ vanitatē vt homo gau
det de inſanijs. ⁊ falſa affluētia rerū tem
poraliū ⁊ honorum ⁊ voluptatū. De riſu et
fabulis. ⁊ turpibus ludis. ⁊ faſtidit oīa
q̄ dei ſunt ⁊ inſipida ſunt ei. Et tedet euz
intereſſe diuinis ⁊ pigritat̄ ad ſtudia de-
uotionis ⁊ virtutum. ⁊ euagat̄ corde cir-
ca inutilia ⁊ vana ⁊ imunda. Et grauio-
res labores corpis libētius tolerat q̄z q i
Doloris. ſiſteret laudibus diuinis. ¶ Doloris. ſi-
ue triſtitie affectus datus ē hoi. vt doleat
de peccatis ſuis ⁊ alienis ⁊ merēs ſit d di
latione patrie. timeat ſupplicia iferni. do
leat de impfectiōe ſua. cōpatiat̄ aliene af
flictioni vt p maturitatē vtilis luctus ex-
cludat leuitatem vane leticie que eſt ma-
trix diſſolutionis. Sed hec bona et ſm
deum Triſtitia puerſa facta. mutata eſt
in triſtitiam ſeculi mortem operantē. In
deſperationem ⁊ diffidentiā ⁊ irrationa-
bilem merorem. Ex inordinata triſtitia
Tediū boni. gignitur tedium boni dum nō libet face-
re vel diſcere aliquid boni vel cogitare vl̄
loqui. Similiter ex diſſolutione tediū bo
ni naſcitur. dum intantū intenti ſum⁹ va
nis leuitatibus q tedet nos ſpiritualib⁹
ſtudijs intendere. ⁊ quaſi anxiamur quā
do debem⁹ auelli ab ocio vel iocis ⁊ acti-
bus ſcurrilibus. ⁊ ſerioſis exercitijs occu
pare. vnde quaſi ligati catuli ad ſtipitē re
nitenti animo cogunt̄ intereſſe diuinis. ⁊
hoc eſt accidie vicium. ſ. faſtidium boni ⁊
in hoc multi religioſi laborant ⁊ pauci ſu H
perant Quiſquis igitur mentē ſuā ha-
bitu virtutis recte bene et iuſte inſtruere
deſiderat cum dei adiutorio quantū po-
terit vires anime deordinatas deſtitutas
⁊ indiſpoſitas ex lapſu p̄thoplaſti. ad id
⁊ ſm id ad quod ⁊ ſicut fuerunt a deo na
turaliter indite ſtudeat reformare. Intel
lectum. ſ. vt deum ceteraq̄z ⁊ maxie ſpi
ritualia ⁊ diuina cognoſcenda intelligat.
Voluntatē ⁊ appetitū vt deū. aliaq̄z dili-
genda ⁊ appetēda diligat atz amet. Me
moriā vt ſpūalibus ⁊ celeſtibus valeat in
herere. ſic affectiones amorem. timorem.
ſpem odiū gaudiū ⁊ triſtitiā vt dictuz eſt
reforment̄ ſm id ad qđ iſtitute ſunt. Per
hec q̄ ad mētis ſeu cordis puritatez que
finis debet eſſe oīm ſpūalium exerciciorum
peruenitur. Vn̄ quidā hoc ꝯſiderantes vo
cant in cordis puritatē pficere eſſe ad im
paſſibilitatē tendere. Hoc mō cor purga
re ⁊ vires anime reformare. et v̄tutes aie
ſeu menti inſerere. Nihil eñ aliud eſt vir
tus ſm Baſiliū q̄z bn̄ vti virib⁹ a deo na
turaliter iſtitutis. ſepe eñ p ardua exerci
cia (omiſſa cordis puritate) in ieiunijs vi
gilijs ⁊ ſimilibus multū quidam fatigan
tur. ⁊ parū in vero pfectū virtutū pfici-
unt. vnde Abbas Moyſes in collationi
bus patrum de hoc pulcre diſſerit. dicēs.
Incaſſum molitur hec exercicia videlicz
Vigilias Jeiunium aliaq̄z ſimilia. quiſ-
quis his velut ſummo bono cōtentus in
tentionem cordis huc uſq̄z defixerit. ⁊ nō
ad capiendum finem videlicet cordis pu
ritatem omne ſtudium virtutis extende-
rit.

A De multifaria virtut[is] diuiſione

¶ De multifaria v̇tutis diuiſiõe.ca.xiij.

q Uantũ ad quartũ p̃miſſum in pͥn
cipio vndecimi capituli de virtu
tum multifaria diuiſione. Nũc d̕
quinquuptita virtutum diuiſione agẽdũ
eſt. Quatuor p̃ores diuiſiones v̇tutis ſu,
munẗ iuxta quadruplicem virtutis acce,
ptionem. Quinta diuiſio ſumitur ſm di,
uerſos ſtatus habentiũ cardinales virtu
tes. Scdm h̕ preſenti in capitulo de quin
q̃ reſtat videndum iuxta quinquuptitaꝫ
v̇tutis diuiſionẽ. Uirtus vno mõ ſumi
tur cõmuniſſime ꝓ habitibus intellectu,
alibus ꝛ moralibus. vt ſic diuidiẗ. v̇tutũ
alie intellectuales. alie morales. Secũdo
virtus accipiẗ cõmuniter ſic diuiditur in
naturalem ꝛ moralã ꝛ in infuſam. Ter
cio accipitur virtus magis ꝓprie ꝓut cõ,
prehendit moralem tm̃. ſic diuidiẗ in po,
liticam et gratuitam. Quarto accipiẗ
magis ꝓprie ꝓ virtute gratuita. ſic diuidi
tur in theologicam ꝛ cardinalem. Et qm̃
virtus cardinalis diuerſos effect⁹ efficit i
habentibus eam. Uirtus quinto diui,
ditur in politicam purgatoriam. purgati
animi. ꝛ in exemplarem. Qn̄tum ad p̃,
mã diuiſionẽ virtutis. In intellectuales
ꝛ morales videnda ſunt tria. Primum q̃
liter nomen virtutis cõueniat habitibus
intellectualibus. Secundũ cur opinio et
ſuſpicio ꝛ quidam alij habitus nõ cõnu,
meranẗ inter habit⁹ ꝛ virtutes intellectu
ales. Terciũ quõ v̇tutes morales dicũẗ
a more. ꝛ quot modis diciẗ mos. Con
ſiderãdum primo q̃ p̃ma diuiſio virtut[is]
eſt ſm q̃ habent hominem pficere (Cõ,
muniſſime tñ accipiẽdo virtutẽ) videlicꝫ
v̇tutũ alie intellectuales, alie morales. de
hoc duplici genere virtutũ tractant phi:
gentiles. vñ phus in. ij. Ethicoꝝ dicit du
plicem eẽ virtutẽ. hanc quidẽ intellectua
lem illã moralẽ vocat. Theologicas autẽ
nõ poſuerunt. nec de eis cognitionem ha
buerunt. ſ ſolum fideles p infuſioneꝫ ha
bent illas. Silr̃ de donis ſpũſſancti de be
atitudinibus de fructibus ꝛ ſenſibus ſpi,
ritualibus nõ habuerunt noticiam genti
les. Sunt autẽ quinq̃ virtutes intelle
ctuales ſm phm. vj. Ethycoꝝ. ſ. ſapiẽtia.
intellectus. ſcientia. prudẽtia. ꝛ ars. de q̃,
bus ſub nomine habitus dictum ẽ ſupra
capitulis. iiij. v. vj. vij. Quõ autem no,
men virtutis habitibus intellectualibus
cõueniat eſt videndũ. Prudentia eñ (vt
dictum eſt vj. ca.) ꝛ ſi ſit virtus intellectu
alis q̃tũ ad eſſentiam ꝛ inter eas connu
mereẗ. tñ q̃tũ ad materiã eſt etiaꝫ mora
lis. Quatuor aũt ex hijs. ſapientia. ſciẽtia
intellectus. ꝛ ars nõ ꝓprie ꝛ ſtricte ſũt vir
tutes. vñ dicit s. Tho. in p̃ma. ij. q. lvij. q̃
aliq̃s habit⁹ dupl̃r dr̃ virtus. vno mõ q̃
facit facultatẽ bñ operãdi. i. faciẽdi qđ in
ſe ẽ. Et ſic habit⁹ intellectuales poſſũt di,
ci v̇tutes. q̃ faciũt facultatẽ bñ operãdi i
intellectu q̃ ẽ ꝯſideratio veri. hoc eñ eſt
bonũ intellectus. ꝛ hoc materialiter facit
eſſe virtutẽ. Alio mõ q̃ cũ facultate bone
opationis facit vſum bonũ. hoc ẽ cõgrue
ordinare ipm̃ opus in debitũ finẽ. ꝛ h̕ ſo,
lũ ptinet ad illos habit⁹ q̃ reſpiciũt ptem
appetitiuã. ꝛ hoc facit formaliẗ eẽ v̇tutẽ.
ꝛ ſic rõ virtutis v̇tutibus intellectualib⁹
nõ ꝯuenit ꝓprie. Ex hoc ei q̃ aliq̃s hꝫ ha
bitũ ſcie ſpeculatiue nõ inclinaẗ ad bene
vtendũ. ſ fit potens ſpeculari verũ i hijs
quoꝝ hꝫ ſcientiã. Sic etiã ars hꝫ impfe,
cte rationẽ v̇tutis. q̃ facit ſolũ facultateꝫ
boni opis. vñ p eam nõ fit appetit⁹ rect⁹
Bonũ eñ rerũ artificialiũ nõ eſt bonum
appetitus humani. ſ bonũ ipoꝝ operum
artificialium. Sed tamen q̃ vtatur quis
Scientia habita bene. hoc eſt a volunta,
te mouente. Et ideo v̇tutes que pficiunt
voluntatẽ vt charitas ꝛ iuſticia faciũt be
ne vti habitib⁹ ſpeculatiuis. ꝛ ſm h̕ i acti
bus eoꝝ p̃t eẽ meritũ. Si ex charitate fi,
ant. ſolũ ergo morales cũ prudẽtia dicũẗ
virtutes pfecte. Conſiderandum ſecũ
do q̃ phs. vj. Ethicoꝝ enũerando habi,
tus intellectuales excludit opinionẽ ꝛ ſuſ
pitionẽ. q̃ pñt dici habit⁹ ſ non v̇tutes. q̃
habit⁹ v̇tutis determinate ſe hꝫ ad bonũ

ꝛ nullo mõ ad malũ. Bonũ autẽ intelle,
B ctus eſt verũ: malũ aũt eſt falſum: vñ illi
ſoli habitus intellectuales dicunẗ v̇tutes
q̃bus ſemp verũ ꝛ nunq̃ falſum eſt. Opi
nio aũt ꝛ ſuſpicio ꝛ ſilr̃ fides acq̃ſita non
Opinio infuſa poſſunt eſſe veri ꝛ falſi. Eſt eñ opi
nio vehemẽs inheſio intellectus alicui cõ
Suſpicio cluſioni cũ formidine de oppoſito. Su,
ſpicio eſt leuis inheſio cum formidine de
oppoſito. Unde Albertus magnus in
libro de. iiij. Coeuis ponit differentiã inẗ
ſcientiã fidẽ opinionẽ dubitationẽ et ſu,
ſpicionẽ ſeu ſcrupulũ. Nam ſcia ꝓprie eſt
Scientia eoꝝ q̃ cognoſcunẗ p cauſam ꝛ q̃ impoſ,
Fides ſibile eſt aliter ſe habere. Fides aũt eſt p,
fecta pſuaſio vnius partis ſeu ꝯcluſionis
per multa ꝓbabilia: vel auctoritate dicẽ,
tiũ: ꝛ hoc etiã nominaẗ credulitas: et ſic
diciẗ in Topicis. Argumẽtũ eſt ratio rei
dubie faciens fidẽ. i. credulitatẽ. Opinio
aũt eſt acceptio vnius partis cũ formidi,
ne alterius: ita tñ q̃ ad illã quã formidat
non habeẗ ratio expreſſa: formidaẗ tamẽ
ꝓpter debilitatẽ alterius partis. Dubita,
Dubitatio tio vero eſt interminatus motus rõnis:
ſup vtraq̃ partẽ ꝯtradictionis per eq̃lia
media: ita tñ q̃ nõ magis pendet ad vnã
partẽ q̃ ad aliã: ꝛ hec etiã diciẗ Ambigui
tas: ſcrupulus: ſuſpicio ſeu puſillanimi,
tas: ex leuibus ꝯiecturis ſeu medijs mul
tũ debilibus mouetur ad vnam partem.
C Conſiderandũ tercio q̃ ſm genus vir,
tutũ (de quo habitũ eſt in diuiſione virtu
tis) diciẗ morale vt iuſticia: fortitudo: tẽ,
perantia prudentia cũ alijs v̇tutibus ſibi
annexis: de quibus infra diciẗ. Dicuntur
aũt he virtutes morales q̃ ſunt de mori,
bus: vt dr̃. j. Ethi. Uñ aduertendum q̃
mos a q̃ dr̃ v̇tus moralis duo ſignificat.
Qñq̃ eñ ſignificat ꝯſuetudinẽ vt Actuũ
xv. Niſi circumcidemini ſm moreꝫ legis
moyſi nõ poterit[is] ſalui fieri. Qñq̃ ſignifi
cat inclinationẽ q̃ndã nãlẽ vel q̃ſi nãlem
ad aliq̃d agendũ: vñ ꝛ brutoꝝ aĩaliũ dñr
aliq̃ mores: vñ dr̃. ij. Macha. xj. ca. q̃ leo
nũ more irruẽtes in hoſtes ꝓſtrauerunt
eos: ꝛ ſic accipiẗ in ꝓ d̕. Qui facit habita
re vni⁹ moris in domo. Et he due ſignifi,
cationes in nullo diſtinguunẗ apud lati,
nos q̃tum ad vocẽ. In greco aũt diſtin,
guunẗ: q̃ in greco Ethos per e breue ſcri
ptũ: ſignificat naturalẽ vel q̃ſi naturaleꝫ
inclinationẽ ad aliq̃d agenduꝫ: qđ apud
nos morẽ ſignificat. Qñq̃ ſcribiẗ p y gre
cũ: quod eſt longũ: ꝛ diciẗ ythos ꝛ tunc ſi
gnificat ꝯſuetudinẽ in bono vel in malo:
ꝛ ſimiliter nomẽ moris apud nos idem ſi
gnificat. Uirtus igiẗ moralis a more dici
tur: ſm q̃ mos ſignificat inclinationẽ na,
turalẽ vel q̃ſi naturalẽ ad aliq̃d agendũ.
Et ideo illa v̇tus ſola moralis dr̃ q̃ eſt in
v̇tute appetitiua. Illi aũt ſignificationi q̃
mos naturalẽ inclinationẽ vel q̃ſi natura
lem ſignificat ad aliq̃d agendũ: eſt valde
ꝓpinqua alia ſignificatio q̃ ſignificaẗ con
ſuetudo. Nã cõſuetudo q̃dammõ cõuer
titur in naturã ꝛ facit inclinationẽ ſimilẽ
naturali. Qn̄tum ad ſcdm cõſideran,
D dũ: q̃ v̇tus cõiter accepta diuidiẗ in natu
ralẽ moralẽ ſiue acquiſitaꝫ ꝛ in infuſam.
Que diuiſio v̇tutis attendiẗ penes cau,
ſas earũ ꝛ ex parte modi habẽdi. Alique
eñ inſunt ex diſpoſitione naturali. Alie
ſcꝫ acquiſite ex frequẽtatione actuali ſeu
operũ aſſuetudine. Alie infuſe ex diuino
munere: ꝛ ſic iuxta trifariã virtutẽ de tri,
bus videndũ eſt. Conſiderandũ primo
q̃ v̇tutes naturales nõ ſunt pfecte virtu
tes ſed potius q̃dã ſeminaria ꝛ inchoati,
ones virtutũ: ꝛ ſic intelligẽde ſunt aucto
ritates q̃ tales inclinationes naturales ꝛ
aptitudines ad virtutes appellãt v̇tutes
Job. xxxj. Ab infantia mecũ creuit miſe,
ratio. Et glo. ſup illud Math. iiij. Circui
bat Jeſus totã galileã dicit docẽs nãles
v̇tutes ꝛ iuſticias: ſcꝫ caſtitatẽ humilita,
tem iuſticiã quas hõ naturaliter habet.
Uñ aduertendũ ſm. s. Tho. p̃ma ſcđe
q. lxiij. q̃ aliqui poſuerũt ſcientias ꝛ virtu
tes eſſe ab intrinſeco ſcꝫ q̃ oẽs v̇tutes et
ſciẽtie naturaliter p̃eriſtunt in aĩa: ſed p
diſciplinã ꝛ exercitiũ impedimẽta ſciẽtie

⁊ virtutis tollunť q̄ adueniūt aĩe ex coꝛ
poꝛis grauitate: ⁊ hec fuit opinio Plato
nicoꝛū. Alij dixerunt ꝙ ſunt totaliter ab
extrinſeco: hoc eſt ex influentia intelligen
tie agentis: vt ponit Auicenna. Alij dixe-
runt ꝙ ſunt ſm aptitudinē ſcientie ⁊ vir-
tutes nobis a natura non aūt ſm ꝑfectio
nem: vt dicit phs. ij. Ethi. ⁊ hoc verius ē.
Inſunt enī nobis ſciētia ⁊ virtus natura
liter ex natura ſpeciei ſm aīam rōnalem:
inq̄ntum in rōne hoīs naturaliter inſunt
q̄dam principia cognitiua tam ſcibilium
ꝙ agendoꝝ: q̄ ſunt q̄dam ſeminaria v̄tu-
tum intellectualium ⁊ moraliū: inq̄ntum
in voluntate hoīs eſt q̄dam appetitus
naturalis ſciendi et bene faciēdi. Inſunt
etiā nobis ſm naturā indiuidui: inq̄ntuꝫ
ex parte cōplexionis coꝛpoꝛis quidaꝫ ſūt
diſpoſiti aliqui melius aliq̄ peius ad ali-
quas virtutes: vnus habet aptitudinem
ad temperantiā: alter ad foꝛtitudinē: vnꝰ
E ad vnā ſcientiā: alter ad aliā. Conſide
randū ſcdo: ꝙ virtutes acquiſite ⁊ moꝛa
les ſiue cōſuetudinales ſunt q̄ ex actibus
bonis frequētatis cauſanť. Ex hoc enī ꝙ
q̄s frequenter vtiť cibo moderato acqui
rit abſtinentiā. Ex hoc ꝙ ſtimulať a con-
cupiſcētia frequēter ⁊ reſiſtit abſtinēs ab
illicitis voluptatibus acquirit caſtitatem
⁊ ſic de alijs: vt oſtēdit phs. ij. Ethi. Nec
ꝑ vnū tm̄ actū bonum cauſať v̄tus: ſicut
nec vna hirūdo facit ver: nec vna dies ca
lida facit eſtatē: ſic nec vna opatio virtuo
ſa facit btm̄ vel felicē aut paruū tp̄us: ſic
nō ex vno actu habeť habitus acquiſitꝰ
virtutis ſed ex multis. Cum enī ſm Dyo
niſium. iiij. ca. de di. no. Bonū ſit virtuo
ſius ꝙ malū: ⁊ ex actibus vicioſis acqui-
ritur habitus vicij: ⁊ magis v̄tus acquiri
tur ex actibus virtuoſis. Actus tn̄ nr̄i
non ſufficiunt pro virtutum acquiſitione
⁊ viciorū expulſione niſi aſſit gratia. Sūt
enī tria in nobis que expellunt vicia ⁊ vir
tutes operanť. Gratia dei induſtria pro-
pria: ⁊ neceſſitas. Gratia dei infundit vir
tutes: induſtria cooperať ex libero arbi-
trio: ⁊ neceſſitatem conuertit in virtutem
vtpote cum quis coacte inuite ⁊ cū mur-
mure tolerat paupertates ſeculi: infirmi-
tates coꝛpoꝛis: ꝑſecutiones: deſpectiōes:
⁊ plura alia. Tamē poſtꝙ videt ea eſſe in
euitabilia incipit q̄nq̄ voluntatē inflecte
re ⁊ facere de neceſſitate virtutē: ⁊ incipit
tūc mereri: ⁊ cooperať illa neceſſitas ad
magnū ꝓfectū virtutū. Sine neceſſitate
ſepe: ſine grā nunꝙ pōt eſſe virtus ⁊ libe
ri arbitrij cōſenſu. Induſtria in tribꝰ cō-
ſiſtit: in ꝓuida ꝯſideratione: in laboꝛe co-
natus: ⁊ in ꝑſeueranti diligentia: per iſta
tria adiuuāte grā vicia ſubiuganť ⁊ vir-
tutes obtinenť. Conſiderandū tercio: F
ꝙ virtutes infuſe ſunt que cauſantur ex
gratia dei quas deus in nobis ſine nobis
opantibus pꝛincipaliter: ſed non ſine no
bis ꝯſentiētibꝰ ⁊ cooperātibꝰ operať: vt
dictū eſt ca. xij. ⁊ tales ſunt virtutes theo
logice: que tamē infoꝛmante grā: tā adul
tis ꝯſentiētibus ꝙ etiā paruulis reluctā-
tibus ⁊ gementibꝰ infunduntur quo ad ha
bitum: ⁊ ſi nō pro illo tp̄e quo adv̄ſuꝫ: vt
diciť in Clemē. de ſum. tri. ⁊ fi. ca. Unde
dicit ibi glo. ꝙ virtutes ⁊ grā dantur par
uulis in habitu ligato ꝓpter puericiam: ſi
cut in doꝛmiente ꝓpter ſomnū: ſed diſce-
dente pueritia inclinanť ad bene operā-
dum niſi aliqđ ſpūiſancto reſiſtit vt habe
tur de hoc figura. j. Reg. xvij. Ubi dauid
paruulus armatus cōtra goliam armis
Saul regis: nō potuit eis vti: ſic puer in
baptiſmo armatus gratia ⁊ virtutibꝰ pro
pter imbecillitatem illis vti non pōt quo
ad actum. Hanc infoꝛmantē grām multi
theologoꝝ dicunt eſſe idem in re qđ ha-
bitus charitatis. Alij dicunt ꝙ gratia ali-
us ſit habitus a charitate: ꝓut pꝛobatuꝫ
eſt ſupꝛa caplo. xj. Ubi habituꝫ eſt ꝙ gra
tia gratumfaciens et virtus gratuita dif-
ferunt per eſſentiam. Eſt tamen chari-
tas inſeparabiliter annexa cū gratia gra-
tumfaciente: quia ſola charitate excepta
que non compatitur quodcunꝙ moꝛta-
le contra legem dei. Ceteri habitus gra-

tie vicꝫ gratiſdate: dona: beatitudines:
virtutes oīes ſtare poſſunt cum pecca-
to moꝛtali ⁊ gratie pꝛiuatione: ſed ecōtra
gratia ſtat ſine illis. Habitus igitur cha-
ritatis create: qui alio modo diciť Amoꝛ
gratuitus habitualis infuſus ⁊ creatꝰ in
anima paruuli in baptiſmo: reddit par-
uulos gratos deo ⁊ acceptos ad vitam
eternam: huic gratuito amoꝛi habituali
creato: cōiunctus eſt diuinus amoꝛ incre
atus: illabens anime illapſo viuifico no-
bis inexplicabili: purificans eam ꝑficiēs
⁊ acceptās: ꝓut dictum eſt ſupꝛa. ij. trac.
ca. xiiij. in ſexta diuiſione amoꝛis. Utꝝ
v̄o baptiſati qui nōdum peruenerunt ad
vſum rationis facere poſſint opera grata
deo ⁊ beneplacita. Reſpōdet Cancell. ꝙ
ſic q̄uis nōdum meritoꝛia. Mens enim
paruuloꝝ baptiſatoꝝ ⁊ generaliter omni
um xp̄ianoꝝ q̄ntūcunꝙ ſimpliciū ſi ſint
in gratia: cenſenda eſt ſoli deo tanꝙ ſpō-
ſo vero ⁊ ſoli ſuauiter inherere per influ-
xum gratie foꝛmalem: gratie gratūfacien
tis. Ratio quia acceptať q̄uis nō ſemp
exeat gratia in actum. Dicit enī Cancell.
ꝙ paruuli baptiſati peccare poſſunt ſed
neꝙ tunc demereꝛ: quia peccare minus
dicit ꝙ demereri: ſicut dicimus monſtruꝫ
peccatū eſſe in natura: nō tamē culpā aut
detrimētum. Dubitať an ſole virtutes
theologice dicanť infuſe ⁊ infundanť in
baptiſmo: vel etiam alie moꝛales vt iuſti
cia: foꝛtitudo temperantia: pꝛudentia.
Reſpondeť ꝙ virtutes moꝛales acqui
ſite ⁊ infuſe ſm ſctm̄ Tho. ⁊ Richarduꝫ
ſunt diuerſe in ſpecie cum oꝛdinent ad di
uerſa. Scdm̄ alios v̄o ſunt eedem: vnde
ſi in homine p̄exiſtat habitus virtutū mo
ralium ante grām: illi idē in aduentu gra
tie gratificanť. vn̄ dicit glo. Clemē. vbi ſ.
ꝙ ſctūs Tho. ⁊ ſui tenent etiaꝫ moꝛales
infundi: nam non oꝛdinant ex ſe in vlti-
mum finem: nec inclinant vt homo ſit be
ne mobilis a ſpiritufancto: ergo eſt fateri
illas infundi. Sed qui tenent cōtrariū
reſpondent: ꝙ moꝛales acquiſite conium
cte charitati que eſt foꝛma virtutum: ſuf-
ficienter hoc peragunt: ⁊ ſic non eſt neceſ
ſe ponere eas infuſas. Item fruſtra fit ꝑ
plura qđ poteſt fieri per paucioꝛa: ſed ꝑ
virtutes moꝛales acq̄ſitas: poteſt homo
cum theologicis finem ſuum acquirere ſi
ne moꝛalibus infuſis. Pꝛopꝛium eſt enī
charitati nos deo vltimo fini cōiungere.
Eſt enim ſm Auguſtinū rectiſſima af-
fectio que nos deo coniūgit: ergo ⁊c. Itē
ſi paruulis infunderenť ergo ⁊ adultis:
ſed experimur ꝙ adultus non ficte bapti
ſatus: non plus ſe ſentit ſobꝛium: pꝛudē-
tem: temperatum vel iuſtum ꝙ pꝛius: ꝙ
ſi infunderenť ſentire deberent: ergo cuꝫ
ſacramentum baptiſmi ſit cōmune oīa
gratis donans: videtur ꝙ non infundan
danť paruulis nec adultis virtutes mo-
rales: ſed ſolum theogice. Q̄tum ad G
tertium virtutis diuiſioneꝫ: pꝛout virtus
accipitur magis pꝛopꝛie pꝛo virtute mo-
rali tantū: ſic diuiditur in politicam ⁊ gra
tuitam. Pꝛo quo conſiderandum: ꝙ
virtus moꝛalis cōpꝛehēdens ſub ſe cardi
nales ſeu pꝛincipales virtutes et minus
pꝛincipales eis adiunctas ratione opera
tionis ⁊ exercitij ſibi debiti: diuiditur in
politicas ⁊ gratuitas. Dicuntur enim
politice virtutes (vt dicit ſanctꝰ Bona-
uentura in. iij. diſtinctiōe. xxxiij) quia red
dunt hominem bene oꝛdinatum ad viuē
dum inter homines: vnde politica diciť
a polis quod eſt pluralitas: vel ciuilitas.
Cum enim homo ſm philoſophū. x. ethi
co. naturaliter ſit animal politicum ⁊ ſo-
ciale: virtutes politice oꝛdinant homineꝫ
in tranquillum et pacificum ſtatum pꝛe-
ſentis vite: vbi in pluralitate ⁊ multitudi
ne ciuium conuerſari opoꝛteat. De quo
dictum eſt pꝛimo tractatu. cap̄. xlv. de lege
ciuili. Dicuntur etiam eedem virtu-
tes Cardinales gratuite: inquantum oꝛ-
dinant hominem ad ciuilitatem ſuper-
nam: ſcdm̄ illud ad Epheſios ſecundo.
Eſtis ciues ſanctoꝛum. oꝛdinant inꝙ ele
uando ad opera meritoꝛia ciuitať ſupne

⁊ hoc facit gr̃a gratũfaciens:ꝙ gratũfacit
aīam deo cum vniuerſis eius potentijs
⁊ habitibus virtuoſis. Hec gr̃a mediante
charitate q̄ ē forma virtutū:facit virtutes
morales meritorias vite eterne. Per for
mam eñ charitatis cetere virtutes tanꝙ̃
vnico pondere ad vnū finem vltimū or,
dinant̃ ⁊ inclinant̃ quaſi ad locū ꝓpriū.
vnde virtutes morales politice ⁊ gratui,
te ſunt eedem: vñ ſi in homine p̄exiſtunt
habitus virtutū politicarū moraliū ante
gratiã: illi idem adueniēte gr̃a gratificã
tur: vñ habitus aliaꝝ virtutū ſine gratia
⁊ charitate in q̄bus ꝯſiſtit vita virtutum
ſunt informes: adueniente aūt gratia for
mant̃ ⁊ decorant̃ vt fiant acceptabiles ⁊
meritorie: vñ ꝟtutes informes ſunt ſicut
colores in tenebris:ſicut carbones extin,
cti: ſicut rami aridi: ſicut ale mortue: ſi,
cut aurū obſcuratū: ⁊ ſicut gēme cōuerſe
in ſilices. Sed ꝟtutes formate: ſunt ſicut
colores in luce viſibiles ⁊ delectabiles a,
ſpectui: ſicut carbones ardentes: ſicut ra
mi virentes: ſicut ale viuētes aduolantes
ſicut aurū fulgēs: ſicut gemme vas aure,
um decorantes. Dubitat̃ hic: ad quid
ꝓſunt oꝑa virtutū politicaꝝ moraliū in,
formium: extra charitatem in mortali cri
minali vel originali facta. Fuerūt aliqui
(vt dicit Cancell.) aīam mortali p̄eſſã
nō poſſe ad actus bonos morales aſſur,
gere ſ; moraliter delinquere. Quēadmo
dū eſt celebris de ipſis demonib⁹ ⁊ dam
natis opinio: ꝙ bene moraliter neq; velle
poſſunt neq; agere. Hec ſentētia videtur
dura valde: plus ad deſperationē ꝙ̃ ad
edificationē ꝓficiens. Quis eñ nō obſtu
peſceret audiens ꝙ abſq; gratia: honora
re parentes: elemoſinas dare: eccleſiaſti,
ca precepta de ieiunijs facere: imo ꝑ attri
tionem ſe ad gr̃am diſponere: eſt morta,
liter delinquere. Non eñ requiritur ꝙ in
omni actu noſtro agamus ex gratia: aut
ꝙ gratia illum informemus: ſicut eſt in
actu cognoſcendi verum circa naturalia
per intellectum: niſi ꝓ q̄nto dum mereri
tenemur: quēadmodum cōtingit in ſuſce
ptione ſacramentoꝝ: aut dum ad gr̃am
reſurgere: vel ex ea iam habita debemus
operari: vt mereamur ad vitam ingredi:
ſicut dicit xp̄us. Si vis ad vitam ingredi
ſerua mandata. Reliqui ꝟo actus ſi fiāt
circa materiā bonam de genere: ⁊ cum in
tentione debita finis immediati: ponēdo
alias circūſtātias bonas moraliter. Et ſi
nō ſint meritorij vite eterne: ſunt tamen
boni moraliter ⁊ bonoꝝ temporaliū me,
ritorij: ⁊ ad gr̃am de cōgruo preparatorij
quia ꝑ ea homo facit qḋ in ſe ē. Nā ꝑ fa,
cere qḋ in ſe: itelligo hoc facere qḋ homo
poteſt ſm̄ vires quas actualiter habet.

Quātum ad quartā diuiſionē virtutis:
ꝓut virtus accipit̃ magis ꝓprie ꝓ virtu, b
te gratuita. Uirtus diuidit̃ in theologicã
⁊ cardinalem quibus vita regit̃ xp̄iana.
Iuxta hanc diuiſionē tria ſunt referēda.
Primū de neceſſitate ponendi virtutem
theologicam ⁊ cardinalē. Scd̄m de ſuffi,
cientia virtutū cardinaliū. Tertiū de vir
tutum cardinalium varia nominatione.

Conſiderandū p̄mo ꝓut dictum eſt in
p̄ncipio vndecimi capl̃i. Gñalis nc̄citas
ponēdi ſeptē virtutes gratuitas: ē ad re,
ctificādum potentias anime: nō ſolū vt
aīa ꝑ potentias directa tendit in deum:
cuiuſmodi ſunt virtutes tres ꝟtutes the
ologice. ſcʒ fides: ſpes: charitas: ſed etiā
ad rectificādum aīam ꝓut tendit ⁊ or,
dinatur ad ſe ⁊ ad ꝓximum mediātibus
quatuor virtutibus cadinalibus. ſcʒ tem
perantia: prudentia: fortitudinē: iuſticia:
q̄ vno mō ē virt⁹ ſpecialis ⁊ ꝓpria. Alio
mō (vt patebit) generalis ⁊ cōmunis. Et
qm̄ rectitudo aīe ꝑfecta: requirit ꝙ ipſa
ſm̄ duplicem faciem rectificetur (ꝓut di
cit ſanctus Bonaueñ. in Centiloquio et
breuiloquio) ſcʒ ſuperiorē ⁊ inferiorem.
Et reſpectu finis ⁊ reſpectu eoꝝ q̄ ſunt
ad finem: ideo neceſſe eſt animam q̄tum
ad ſuperiorē faciem in qua conſiſtit ima,
go trinitatis eterne rectificari ꝑ tres the,
ologicas ꝟtutes: vt ſicut imago creatōis

conſiſtit in trinitate potentiarum cū vni
tate eſſentie: ſic imago recreationis conſi
ſtit in trinitate habituū cum vnitate gra,
tie: per quos anima fertur recte in ſum,
mam trinitatem ſm̄ tria appropriata tri,
bus perſonis: ita ꝙ fides dirigit in ſum,
mum verū credendo ⁊ aſſentiendo: ſpes
in ſumme arduum in nitendo ⁊ expectā,
do: charitas in ſumme bonum in deſide,
rando ⁊ diligendo. Neceſſe eſt etiā q̄tū
ad inferiorem faciem animam rectificare
(facies inferior anime eſt infra ſe aſpect⁹
ſcd̄m quem intendit regimini morali cor
poris: cum eius viribus ſenſitiuis et ap,
petitiuis: paſſiones ſenſualitatis mode,
rando: vicia ſubiugando: virtutibus inſi
ſtendo: vt habitum eſt p̄mo tracta. capl̃o
xlviij. circa medium) Nam prudētia re,
ctificat rationalem: fortitudo iraſcibilem
temperantia cōcupiſcibilem. Iuſticia ve
ro rectificat omnes has vires in compa,
ratione ad alterum. Et quia illud alterū
determinate poteſt eſſe ꝓximus: pōt eti,
am idem homo compari ad ſeipſum vt
ad alterum: poteſt etiam eſſe ipſe deus:
hinc eſt ꝙ iuſticia circuire dicitur oēs vir
tutes. Eſt eñ non tm̄ virtus cardinalis
ſpecialis: verumetiā generalis compre,
hendēs totius anime rectitudinem: cum
ipſa dicatur rectitudo voluntatis: vnde
ipſa non tm̄ comprehendit virtutes car,
dinales ad ꝓximum: ſicut eſt equitas li,
beralitas: verumetiam ad ſeipm̄: ſicut eſt
penitentia ⁊ innocētia: necnon ad deū: ſi
J cut eſt latria pietas ⁊ obedientia. Con
ſiderandum ſcd̄o ꝙ quo ad diſtinctionē
virtutum cardinaliū San. Bonauentu.
in. iij. quadruplicem ponit earum ſufficiē
tiam. Primo ratione ſubiecti: quia for
titudo eſt in iraſcibili: temperātia in cōcu
piſcibili: ſed iuſticia ⁊ prudētia in rōnali:
ſm̄ ꝙ dupliciter habēt cōparari ad alias vi
res anime: ſcʒ aut in ratione cōſiliantis ⁊
ſic eſt prudentia: aut in ratione ſententiā
tis ſic eſt iuſticia. Scd̄o rōne actuum
quos eliciunt. Nam ſcire bonum eſt pru
dentie actus: velle bonum iuſticie: imper
mutabiliter operari tp̄antie ⁊ hoc in pro
ſperis ⁊ fortitudinis in aduerſis. Ter,
cio rōne quatuor oppoſitoꝝ nobis ꝑ pec
catum originale inflictorū. Primum eſt
ignorantia: cōtra quā eſt virtus prudētie
Scd̄m eſt ꝯcupiſcentia: cōtra quā eſt vir
tus temꝑantie. Tercium eſt infirmitas:
cōtra quā eſt virtus fortitudinis. Quar,
tū eſt malicia: cōtra quā eſt ꝟtus iuſticie.

Quarto rōne obiecti. Nam omnis vir
tus cardinalis aut eſt circa paſſiones aut
circa actiones. Si circa paſſiones: aut cir
ca illatas ſic eſt fortitudo: aut innatas ſic
eſt tp̄antia. Si circa actiones aut circa in
trinſecas: ſic eſt prudētia: aut circa extrin
ſecas: ſic eſt iuſticia ad quā ſpectat vnicu
iq; tribuere quod ſuum eſt. Conſiderā
dum tercio ꝙ he quatuor virtutes dicun R
tur morales quia habilitāt ad bonos mo
res. Dicunt̃ cōſuetudinales rōne ſui p̄n,
cipij originalis ſm̄ ꝙ acquirunt̃ ex freq̄n
ti bene agere. Dicunt̃ politice rōne bone
oꝑationis ⁊ exercitij ſibi debiti: quia ſicut
theologice dicunt̃ quia ordināt hoīem ad
deum ⁊ faciunt eum diuinū: ſic iſte dicun
tur politice: quia reddunt hoīem bene or
dinatum ad viuēdum inter hoīes: vñ po
litica dicit̃ a polis qḋ eſt pluralitas. Car
dinales dicunt̃ rōne finis vltimi a cardi,
ne hoſtij vbi fit introitus ad domū: ſic ꝑ
iſtas virtutes eſt ingreſſus ad celeſtia re,
gna: vñ dicit San. Bonauētu. in. iij. diſt.
xxxiij. Multiplex eſt porta ad ingredien,
dum celū: ſcʒ per obſeruantiā mādatorū
Math. xix. Si vis ad celū ingredi ſerua
mandata: ⁊ per tollerantiā tribulationū
Actuum. xx. Per multas tribulationes
oportet intrare ⁊c. Quātū ad iſta duo p̄n,
cipaliter ordinant iſte quatuor virtutes.
Ideo dicunt̃ p̄ncipales ⁊ cardinales: q2
p̄ncipaliter ordināt: q2 ſumunt̃ a rōnib⁹
p̄cipuis ſm̄ quas debet verſari in agēdis
⁊ patiendis In omnibus enim homo de

bet attendere arduitatē: ⁊ ſic habetur for-
titudo ⁊ equalitatē ⁊ ſic eſt iuſticia: ⁊ ho-
neſtatem: ⁊ ſic eſt tēꝑantia. Et honeſta-
tem: ⁊ ſic habetᷣ prudētia. Dicunᷣ etiam
predicte virtutes ꝓ̄ncipales reſpectu mi-
nus ꝓ̄ncipalium: vel reſpectu intellectua-
lium ꝙ̄ ſolum faciūt facultatem boni ope-
ris ſed non boni operis vſum: vnde per
eas non fit appetitus rectus ſicut fit ꝑ vir-
tutes morales: vt ſupra habitum eſt. Di-
cuntur etiam predicte virtutes principa-
les reſpectu virtutum eis annexarū que
ſunt minus ꝓ̄ncipales. Omnes eñ̄ virtu-
tes reducunᷣ ad predictas quatuor vt di-
cit Tulius in ſua rethorica. Nam prudē-
tie annectunᷣ: eubolia: ſineſis ⁊ gnomyn
iuſticie: religio: pietas: obſeruātia: et alie:
fortitudini: magnificentia: patientia ⁊c.
tēꝑantie annectunᷣ: continētia: māſue-
Ꝛ tudo ⁊ alie vt infra patebit. Quantum ad
quintam virtutis diuiſionē Conſideran-
dum ꝙ Macrobius ſuꝑ ſomniuꝫ ſcipio-
nis virtutes cardinales diuidit in quatu-
or differētias: ſcꝫ politicas: purgatorias:
purgati animi (quas Ariſtoteles vocat
heroicas ſeu diuinas in .vij. Ethi.) ⁊ exē-
plares. Que diuiſio diuerſos effectus no-
tat virtutum cardinalium: ⁊ diuerſos ſta-
tus in habētibus eas. Diuiſio virtutū
in tribus primis gradibus ſub alijs ver-
bis ponitur a doctoribus catholicis ſm̄
tres gradus hoim̄ in eccleſia. Sunt enim
in ea habentes virtutes politicas: ⁊ hi ſūt
incipiētes qui tribulationes tolerāt pati-
enter. Sunt ꝓficiētes habentes purgato-
rias: qui tribulationes tolerant libenter:
in quorum perſona dicit Paulus. Liben-
ter gloriabor in infirmitatibꝰ meis. Sūt
etiam habentes virtutes purgati animi
⁊ hi ſunt perfecti: quorum eſt tribulatio-
nes ſuſtinere gaudenter: in quorū perſo-
na dicit Paulus .ij. Cor. vij. Superabun-
do gaudeo in omni tribulatione mea.

Pro declaratione clariori: conſideran-
dum ꝙ ſicut dicit Augꝰ. in li. de moribus
eccleſie: oportet ꝙ anima aliquid ſequaᷣ
ad hoc ꝙ ei virtus poſſet innaſci: et hoc
eſt deus. Ad cuius eternam ſapiam om̄e
bonum exemplariter producitur: queꝫ ſi
ſequimur bene viuimus: oportet igitur ꝙ
exemplar humane virtutis in deo p̄exiſtat
ſicut etiam in eo p̄exiſtunt oim̄ rerum ra-
tiones, ydee ſeu exemplaria: a quo omnia
defluunt per ordinem. Sic igitur virtus
poteſt cōſiderari ꝓut eſt exemplariter in
deo: vt ſic dicuntur virtutes exemplares
ita ſcꝫ ꝙ diuina mens in deo cui om̄ia nu-
da ſunt ⁊ aperta: dicatur prudētia. Tem-
perantia vero eſt ꝯuerſio intentionis di-
uine ad ſe: ſicut in nobis temperātia dici-
tur hoc qđ concupiſcibilis ꝯformatur ra-
tioni. Fortitudo auteꝫ dei eſt eius immu-
tabilitas qua ſemꝑ idē nec aliquādo mu-
tatur. Juſticia vero dei eſt obſeruatio le-
gis diuine perhēni lege a ſui operis ſem-
piterna cōtinuatione nō deflectere. Et qꝛ
homo ſm̄ naturam ſuam eſt anial politi-
cum (vt dictū eſt p̄mo tracta. lj. ca. in. iiij.
deſcriptione hois) virtutes hm̄oi cardi-
nales, ꝓut in hoie exiſtunt ſm̄ ꝯditionem
ſue nature politice vocantur: ꝓut ſcꝫ ho-
mo ſm̄ has virtutes recte ſe habet in re-
bus humanis gerēdis. Et ſm̄ magr̄m in
iij. diſt. xxxiij. ex verbis Augꝰ. Prudentia
eſt in p̄cauēdis inſidijs. Fortitudo in ꝑfe-
rendis moleſtijs. Tēꝑantia in cohercēdis
delectationibꝰ prauis. Juſticia in ſuble-
uādis miſerijs. Sūt tñ̄ ⁊ alij actus dicta-
rum virtutū. Qui eñ̄ habēt politicas vir-
tutes pugnāt ꝯtra vicia: ſed diuina gr̄a ⁊
ꝓpria induſtria ſuꝑant: ⁊ hic eſt ſtatꝰ im-
perfectoꝝ ⁊ incipientiū: ⁊ qꝛ ad homineꝫ
pertinet vt etiā ad diuina ſe trahat q̄ntuꝫ
poteſt: vt dicit phus. x. Ethi. dicitᷣ etiam
Matth. v. Eſtote perfecti ſicut pater ve-
ſter celeſtis perfectus eſt. Neceſſe eſt po-
nere quaſdam virtutes medias inter po-
liticas que ſunt humane: ⁊ exemplares ꝙ̄
ſunt diuine. Unde de hereticis ad no-
ſtrum in Cle. Glo. ſuper ver. imperfecti:

dicit ꝙ Plotinus inter phice ꝓfeſſores
cum Platone maximus (inter politicas
⁊ exemplares) diſtinguit duo genera vir-
tutū moraliuꝫ: qm̄ diſtinctionē approbāt
theologi. Quedaꝫ eñ̄ ſunt modificatiue
paſſionū inſurgentiū in ſenſualitate ho-
minis vel actionū occurrentiū hominū:
ſicut tēꝑantia modificat delectationes in
cibis ⁊ venereis: fortitudo: timores ⁊ au-
dacias que ſunt circa ꝑicula mortis: pru-
dentia mundū ⁊ om̄ia que in mūdo ſunt
ob diuinoꝝ cōtemplationē deſpicit: iuſti-
cia ad vnam huius ꝓpoſiti viam vniuſ-
cuiuſqꝫ virtutis officiū cōſeruat: ⁊ habē-
tes hanc virtutem iuſticie paucas tenta-
tiones ſuſtinēt [illegible] iter ſuꝑant: ⁊ ſenſua-
litas parū aut nihil cōtradicit rōni. ⁊ iſte
dicunᷣ purgatorie: quia ſunt hominū nō-
dum purgatorū a paſſionū inſultibus: et
per cōſequēs nō ſumme ꝑfectoꝝ: ſed ad
id toto conatu tendentiū. Alie ſunt non
regulātes paſſiones ſenſualitatis ſed ſo-
lum tenētes animā hominis in deo ⁊ ſum-
ma ꝑfectione: vt ſic temperātia terrenas
cupiditates ignorat: fortitudo: paſſiones
neſciat: prudentia ſolis diuinis intendit:
iuſticia mentem cum deo perpetuo fede-
re tenet: ⁊ he virtutes dicunᷣ anie purga-
te: quia ſunt ſolum hominū totaliter pur-
gatoꝝ a paſſionū moleſtijs: qđ eſt ſolum
beatoꝝ vel pauciſſimoꝝ in hac vita per-
fectiſſimoꝝ: huic cōuenit qđ dicit Augu-
ſtinus. xij. de trinitate: ⁊ recitat magiſter
vbi ſupra. Qđ nūc agit iuſticia in ſubue-
niendo miſeris: qđ prudentia in precauē-
dis inſidijs: qđ fortitudo in ꝑferēdis mo-
leſtijs: qđ tēꝑantia in cohercēdis delecta-
tōibꝰ prauis: ibi nō erit vbi nil mali erit: ſꝫ
iuſticie erit deo regenti ſubditū eē: prudē-
tie nullū maluꝫ deo p̄ponere vel equare:
fortitudinis erit firmiſſime cohercere: tem-
perātie nullo affectu noxio delectari.

Uel aliter valent accipi he vꝛtutes: viꝫ
ꝙ politice dicunᷣ. i. ciuiles: quia ꝯueniūt
illis qui rem publicam curatione guber-
nant: purgatorie ꝯueniūt illis qui ꝓpoſu-
erunt ſe a ſecularibus negocijs ſequeſtra-
re ⁊ vitaꝫ ducere innocētem: purgati ani-
mi: illis ꝯueniūt q̄ oia poſtponētes in ce-
leſti cōtemplatione verſanᷣ: exemplares
in ſolo deo exiſtunt: ⁊ dicunᷣ ideo exem-
plares: quia cetere virtutes illas: imitari
tenenᷣ. Prime ergo virtutes molliūt pec-
cata. ſcđe auferunt. tertie obliuiſcunᷣ. in
quartis nephas eſt nominare peccatū.

¶ Uirtus conſiſtit in medio.

Caplm̄ xiiij

(v) Erbū cōmune eſt tractuꝫ a pho .ij. Ethi. ꝙ virtꝰ cōſiſtit in medio iuxta p̄miſſum in p̄ncipio vnde-
cimi capli. Agendū nūc eſt de medio vir-
tutis. primo cōmuniter: ſcđo ſpecialiter.

Uirtus conſiſtit in medio.

A Quantum ad primū duo occurrūt dicen-
da. Primū de multiplici medio. Scđm
de certitudine ſuꝑ qua fundaᷣ medium
morale. Tertiū de acq̄ſitione medij vir-
tutis. Conſiderādum primo ꝙ mediū
eſt duplex: Mediū rei: ⁊ medium quo ad
nos. Mediū rei eſt duplex ſcꝫ ariſmetri-
cum ⁊ geometricū. Mediū ariſmetricuꝫ
eſt quod ſumitᷣ inter duos nūeros equa-
liter diſtantes ab vno tertio: et ſic ſex eſt
medium inter decem ⁊ duo: quia recte ꝑ
quot vnitates ſex diſtant a duobus: per
tot vnitates etiam ſex diſtant a decem:
ſic etiam quatuor ſunt mediuꝫ inter duo
et ſex. Sed medium geometricum eſt qđ
ſumitur reſpectu proportionis: vnde ſm̄
geometriā: ꝓportio quadrupla eſt mediū
inter ꝓportionem duplam et octoplam:
vnde recte ſicut q̄tuor in ꝓportione du-
pla excedit a ꝓportione octopla: ſic econ-
uerſo ꝓportio q̄drupla in ꝓportiōe dupla
excedit ꝓportionem duplam. Et de iſtis
duobus medijs nō eſt hic ad ꝓpoſitum.

Aliud eſt mediuꝫ rōnis ⁊ quo ad nos
vnde conſiderandū ꝙ medium dicitᷣ per
cōꝑationem ad extrema. Extrema, ꝓut
in moralibꝰ loq̄mur poſſunt dupl’r capi.
Uno mō ſm̄ oppoſitū boni ⁊ mali. Alio

modo ſm oppoſitū ſuperflui ⁊ diminuti:
ſiue exceſſus ⁊ defectus ſiue indigentie:
ſi accipiat medium per compationez ad
duo extrema oppoſita que ſunt bonum ⁊
malum: ſiue virtus ⁊ vitiū: ſic nulla vir,
tus conſiſtit in medio: imo tenet extremū
Si eñ ſic eſſet in medio: participaret ali,
quid de bono ⁊ aliquid de malo quod fal
ſum eſt: cum mediū participat naturam
extremoꝝ ex quibus componit: vt color
medius. Nulla eñ virtus aliquid mali
participant: ſed tenet alterū extremū ſcz
rationem boni ⁊ opponitur extremis.

Et ſi querat quo genere oppoſitionis
vicium ⁊ virtus opponunt: vel cōtrarie
vel priuatiue. Reſpondet ſctūs Bonauē
tura. in. ij. diſtin. xxxiiij. Q virtus ⁊ vitiū
opponunt priuatiue: vitiū tamē ſm ꝙ cō
trariat virtuti: vtpote luxuria caſtitati:
non tm̄ dicit priuationem: ſed etiam di,
cit aliquez habitū ſubſtratū quo aliquis
reddit facilis ad ꝑpetrandum illud pec,
cati genus: ſic vitium dicit concretiue cō
cernens illud quod deformat: vel aliquā
actionem ꝑ aliquā ſubſtantiā: ⁊ ſic dicit
vitium ſeu malū mala actio vel aīa ma
la: ⁊ hoc modo vitium nō eſt oīno nihil
ſeu priuatio. Alio modo accipit vitiū ab,
ſtractiue: ꝓut eſt priuatio boni tm̄: ſic nō
contrariat virtuti ſm rem: imo opponit
ſicut priuatio habitui. Eſt tamen malū ⁊
vitiū priuatio: vt tamen non ſit oīno veri
boni annichilatio: ſic priuat bonum ꝙ re
linquit bonū: quoniā ſic priuat bonū gra
tie: ꝙ relinquit bonum nature: ſic priuat
actū: ꝙ relinquat aptitudinē: ſic ꝓuat bo,
num q̄tum ad effectum: vt tamē in ſubie
cto relinquat debitum. Si aūt dicat ali,
cubi vitiū ꝯtrariare virtuti. accipit largo
modo contrariū: ꝓ qualibet oppoſitione
⁊ repugnātia. Vel hoc dicit: quia ⁊ ſi ſm
veritatem vitiū opponat virtuti vt priua
tio. Habent tamē virtus ⁊ vitium quo,
dāmodo legem contrarioꝝ: in hoc ꝙ mu
tuo ſe expellunt: ⁊ ab vno fit regreſſus in
alterum: in qua cōditione oppoſita vt pri
uatio ⁊ habitus ab his que opponuntur
ſicut contraria diſtinguunt. Et ꝓ tanto
dicit Auguſti. in Ench. ꝙ in hoc fallit re,
gula dyaleticoꝝ: vocans bonū ⁊ malum
contraria: ⁊ hoc ex cauſa predicta. Si
aūt ſumat medium per compationē ad
extrema que ſunt exceſſus ⁊ defectus: ſic
oīnis virtus moralis ⁊ virtus intellectua
lis ſuo modo conſiſtit in medio: vt patet
. ij. Ethicoꝝ. Cum qꝫ virtus in medio cō
ſiſtat iſtud medium eſt in tribus. ſcz in a,
gendis ſcilicz inter ſupra ⁊ citra medium
Apl's Rationabile ſit obſequiū veſtrum
In habendis ſcz inter ſuperfluuz ⁊ indi,
gentiā Prouerb. xxx. Diuitias ⁊ pauper
tatem ne dederis mihi: in ſuſtinendis ſcz
inter eleuari in ꝓſperis ⁊ aduerſis deijci.
vnde non declinabis ad dexterā neqꝫ ad
ſiniſtram. Conſiderandū etiam ꝙ me, b
dium virtutis: dicit mediuz quo ad nos
⁊ medium rationis. Quo ad nos: hoc eſt
ſm congruentiam habentis ⁊ exigentiaz
cuiuſlibet hoīs ꝙ nec eſt plus q̄ oportet
nec minus. vnde dicit Ariſtoteles. ij. ethi
coꝝ. Comedere decem libras eſt multuz
apud vnum: ⁊ comedere duas libras eſt
paucum apud eundem: non tamē hoc de
bet ita eſſe nec eſt apud oīes: quia apud
illum hominē qui vocabat Milo qui in
die potuit comedere bouē: hoc fuit apud
iſtum ꝓportionatū mediū: apud aliū ho,
minem nimis. Nec tamē mediū ꝯſiſtit
in indiuiſibili apud omnes homines. ſcz
ꝙ illud qđ eſſet mediū in vno eſſet medi
um alterius: patet hoc de arto vſu reruz
conceſſarū pauperibꝰ chriſti. de quo ha,
bet in Clemen. de verboꝝ ſignificatione.
Exiui de paradiſo: non eñ fuit intentio
paupertatem docentis chriſti Jeſu: nec
ſanctorū apoſtoloꝝ eius: nec ſui renoua,
toris Franciſci: ꝙ vſus pauper accipiat
in voto profitentis in Athomo indiuiſi,
bili ⁊ incōmutabili: vt eodem ſemꝑ cibo:
eodem indumento: eodem vtat habita,

uſus paup. culo: ſed vſus pauper ſemper habet me,
dium virtutis ſm determinationē recte
rationis ſapientis Clementis ſcz quinti
totiuſqꝫ ꝯcilij Vienenſis: ꝓut ſupra ha,
bitum eſt ca. vj. Et illud mediū non ſem,
per deſtruit vno actu qualicūqꝫ: ſed iſto
modo vſus pauꝑ eſt de neceſſitate euā,
gelice perfectionis: vt extimatio ſapien,
tis ⁊ eius iudiciuz: ſic ferat ſuper vitam
profitentis paupertatem euangelicam:
ꝙ penſatis circūſtantijs perſone: ſanita,
te: egritudine: debilitate: robore: ⁊ ſtatu
eius: iudicet pauper vſus. Q ſi ſapiētis
iudicium non poſſet ferri ſuper vita ta,
lis profitentis: q̄nimo ex ſue vite exceſſu
habeat iudicare eum vſum opulentum ⁊
non pauperem: tunc ſtatus eſſet pericu,
loſus. De paupere vſu dicit ſanctꝰ Bo
nauentura in apologia ca. xij. ante medi,
um. Euangelica paupertas pro eo ꝙ ad
eternam ſpem ſubleuat: tanq̄ que in ce,
lis totaliter theſauriſat prefecte eam pro
mittenti: ſuadet omnibus temporalibꝰ
debere nudari: q̄tum ad effectuz atqꝫ do
minium: ⁊ arta ſuſtētatio ne neceſſitatis
eſſe contentum q̄tum ad vſum. Et hoc
ipſiꝰ modus ſiue regula: ꝙ ſic relinquat
dominium: ꝙ non reijciat vſum: ſic reſer
uat vſum: ꝙ non reſeruat dominiū: ſic ar
titudinem vſus ſeruat: ꝙ ſuſtentationez
vite neceſſariam non deuitet: ſic neceſſi,
tati ſubueniat: ꝙ ab artitudine non rece,
dat. Dicitur etiam mediū virtutis: me
dium rationis. Moralis enim virtus cō
ſiſtit in medio rationis: ſm ꝙ mediuz ra,
tionis dicitur illud quod ratio recta con,
ſtituit in aliqua materia: ſiue circa actio,
nem: vt in iuſticia: ſiue circa paſſiōes: vt
in temperantia ⁊ fortitudine. Prudentia
autem q̄uis ſit virtus intellectualis: ha,
bet tamen idem mediuz quod habet mo
ralis virtus ſcilicet rectitudinem ratiōis
ſed in hoc differunt: quia prudentie eſt
iſtud medium vt regulantis. Virtutis au
tem moralis vt regulate ⁊ menſurate: vn
de dicit philoſophus. ij. Ethicoꝝ. ꝙ vir,
tus eſt inſpectrix medij. qđ exponit ſan,
ctus Bonauentura in. ij. diſtin. xxiij. de
prudentia. Inſpicere nanqꝫ mediū non
eſt cuiuſlibet virtutis ſm ſe ſed per con,
comitantiam: quia ſicut ratio videt ſibi
⁊ alijs potentijs: ſic prudentia ⁊ fides di,
ſcernūt ſibi ⁊ alijs virtutibus. prudentia
regulat virtutes politicas: fides virtutes
gratuitas: ſine fide non eſt cognitio ſum,
mi ⁊ veri boni: ſine cuius cognitione non
poteſt eſſe veri boni expectatio ⁊ dilectio
ſine cognitione ſummi boni: non poteſt
eſſe recta intentio. Hoc eñ ſolum fit re,
cta intentione: quod fit ad gloriam ⁊ ho,
norem dei. Sine recta vō intentione nul
lus actus virtutis iuſte incedit. Quoniā
igitur habitꝰ fidei eſt quo mediante ſum
mum bonū a mentibus noſtris agnoſca,
tur: hinc eſt ꝙ fides dirigit noſtram intē,
tionem: ⁊ per hoc eſt regula omnis bone
operationis meritorie. Et ideo nō tm̄ di,
ci debet virtus gratuita ſed etiam virtu,
tum regula ⁊ auriga. Conſiderandum c
ſecundo de certitudine morali: ꝙ eſt vna
doctrinalis diſtinctio cuius ignorātia vel
inaduertentia multos etiam philoſopho
rum atqꝫ theologorū cōturbauit. Hanc
diſtinctionem ponit Cancell. de conſola,
tione theologie. libro. iiij. proſa ſecunda.
Itaqꝫ certitudo Una eſt ſupernaturalis
Altera naturalis. Tertia moralis ſeu ci,
uilis. Certitudo ſupernaturalis ita ſe,
habet ꝙ nō ſtat aliquid ſic aſſentire ⁊ fal,
li. Et hec iterum diuidit: quia quedaz eſt
certitudo euidētie clare ⁊ intuitiue in pa
tria beatoꝝ. Altera euidentie reuelate in
illuſtratione ꝓphetarum. Tertia ſolius
adherentie in ſpeculo ⁊ in enigmate: que
non euidentie rationis innitit ſed diuine
auctoritati: qualē fides habet ⁊ preſtat in
cordibus fideliū: hec certitudo pro tertio
ſue diſtinctionis membro: fidelibus oīni,
bus dum ꝑegrinant in via cōuenit: quos
tanta certitudine nedum articulos fidei

ſed toti ſacre ſcripture credere neceſſe ẽ:
actu vel habitu: implicite vel explicite.
Certitudo altera que naturalis dicit̃
talis eſt ꝙ non ſtat per naturam ꝙ aliq̃s
aſſentiat ⁊ fallat̃. hanc philoſophi poſue
runt nobis in primis principijs per ſe no
tis: vicȝ ex ſola terminoꝝ apprehenſione
vt ꝙ quodlibet eſt vel non eſt: poſuerunt
⁊ in concluſionibꝰ demonſtratis ⁊ in eui
denti ꝯſequentia deductis per talia ꝓn-
cipia. Certitudo que moralis dici po-
teſt vel ciuilis: tangit̃ ab Ariſtotele vna
cum certitudine naturali in ethicoꝝ ſuo
principio: cuius ſententia eſt: diſciplinati
eſſe in vnaquaqȝ re certitudinem quere-
re iuxta exigentiam materie. Eque eñi vi
tioſum eſt inquit perſuadentem querere
mathematicũ ⁊ moralem demonſtrantẽ.
Non eñi conſurgit certitudo moralis ex
euidentia demonſtrationis: ſed ex proba
bilibus ꝯiecturis groſſis ⁊ figuralibus:
magis ad vnam partem ꝙ̃ ad alteram.
Proficit hec certitudo ꝯtra nimiũ ſcru-
puloſos in moralibus: dum certitudineȝ
querũt ampliorem ꝙ̃ haberi poſſit: ſeclu-
ſo miraculo: ſufficit ꝯiectura moralis et
probabilis. Dicit autem Ariſtote. Illud
eſt probabile quod omnibus et maxime
ſapientibus verum apparet. Non auteȝ
illud quod indoctis videtur eſſe verum:
quia ſtultoꝝ infinitus eſt numerus.

D Conſiderãdum tertio: ꝙ acquiſitio et
inuentio medij virtutis (prout dicit phi-
loſophus in fine ſcd̃i Ethi. ⁊ poſt cuȝ ſan
ctus Tho. ibidem in ſcripto) difficilis eſt
declinare aũt a medio facile: prout claret
in ſimili: nam inuenire mediuȝ in circulo
hoc nõ eſt cuiuſlibet: ſed ſolum illius qui
ſcit ſcilicet geometri: declinare aũt a cen-
tro ⁊ a medio quilibet poteſt. Item iraſci
indifferenter ⁊ quãdocunqȝ quilibet põt
de facili: ſed iraſci cui ⁊ quando ⁊ quomo
do oportet: difficile eſt ⁊ laudabile ⁊ vir-
tuoſum. Et ideo maxima cura adhibẽda
eſt in fortibus paſſionibꝰ: vt illis ſedatis

quis poteſt attingere medium virtutis
ſicut nauis diligentius eſt gubernãda in
nebulis ⁊ procellis. Dat ergo philoſo-
phus ibidem tria documenta quibus q̃s
poſſet attingere virtutis medium. Pri
mum documentum: ꝙ oportet attende-
re id ad qd̓ magis appetitus eſt inclina-
tus. Diuerſi eñi homines ad diuerſas in
clinant̃ paſſiones: ⁊ hoc cognoſcit̃ ex de
lectatione et triſticia que apparent circa
paſſiones: vnde ſi quis in aliqua paſſiõe
multũ delectat̃: ſignuȝ eſt ꝙ naturaliter
vel ex frequenti ꝯſuetudine illa afficitur
paſſione: tunc oportet appetitũ dirigere
vt ſcilicet ꝯtrarium faciat eius: ad quod
magis inclinat̃ ⁊ delectat̃ ex natura infe
cta: vt ſi inclinat̃ ex natura vel conſuetu
dine ad vnum vitium: ad eius ꝯtrarium
ad quod inclinat̃ nitat̃. Exemplo eorum
qui dirigunt ligna diſtorta ⁊ curua: que
in aliam partem torquent̃ ꝯtrariaȝ vltra
medium vt dirigant̃. Scd̃m documẽ-
tum eſt ex parte noſtra ſm id qd̓ oĩbus
cõmune eſt. Homines eñi naturaliter tẽ
dunt in delectationes: volentes attinge-
re medium virtutis delectationes carna-
les ⁊ corporales abijciamus: quia tũc ni-
hil aut parũ peccabimus: nam cõcupiſcẽ
tia delectationũ in plura peccata deducit
Non eñi poſſumus in delectationibꝰ diu
morari quin gratulemur in eis ⁊ ideo in
principio eas vitare debemus. Exemplo
ſeniorũ ⁊ prudentũ vrbis Troyane: qui
auertebant faciem ab Helena pulcerri-
ma mulierũ (quã ſcȝ rapuit Paris filius
regis Priami: a Menelao rege grecoꝝ)
ne ab ipſius pulcritudine caperentur.
Tertium documẽtum ſumit̃ a natura
rei: ꝙ virtuoſus ad hoc ꝓcipue conet̃ vt
recedat ab extremo qd̓ magis opponitur
virtuti: ſicut ſi quis vult ad mediũ ꝑueni
re fortitudinis: debet principale ſtudium
adhibere vt recedat a timiditate: que ma
gis opponit̃ fortitudini ꝙ̃ ab audacia: et
ideo dicit phus in fine. ij. Ethi. Difficile

eſt mediũ in multis paſſionibꝰ inuenire.
vnde nõ multũ ſunt vituperãdi modicuȝ
excedẽtes. Inuoluntarijs eñi defectibus
pie venia eſt donanda. Si quis eñi tranſ-
gredit̃ modicũ medium virtutis ſcȝ decli
nando ad minus vel ad maius nõ eſt vi-
tuperandus: qꝛ receſſus ille a medio vir-
tutis latet ꝓpter difficultatem cognoſcẽ-
di mediũ: ille tñ q̃ multũ recedit vitupat̃.

E Qctum ad ſcd̃m ꝓncipale: de medio vi
delicet ſpãliter cuiuſlibet virtutis mora-
lis intellectualis ⁊ theologicalis Mediũ
eñi (vt dictũ eſt) accipiendum eſt in vir-
tutibus ꝑ comparationeȝ ad extrema: q̃
ſunt ſuperfluum ⁊ diminutũ. Exceſſus ⁊
defectus: ſic virtus oĩs moralis ⁊ intelle-
ctualis conſiſtit in medio: vt pȝ. ij. ⁊. iiij.
Ethi. Sicut in exceſſu largitionis donoꝝ
conſiſtit viciũ qd̓ dicit̃ ꝓdigalitas: in de-
fectu auaricia ſiue illiberalitas: in medio
aũt ꝯſiſtit liberalitas: q̃ eſt virtus quan-
do dant̃ danda ⁊ retinent̃ nõ danda. Et
hoc mõ mediũ in virtutibus moralibꝰ ac
cipit̃ ſm rationẽ rectã ſapientis: cuius ꝑ
habitum prudentie eſt de ſingulis ſm ꝙ
res ſe habet reddere rõnem. Mẽſura nã-
qȝ ⁊ regula appetitus cuius ꝑfectio ẽ vir-
tus: eſt ipſa ratio. Bonũ aũt cuiuſlibet re
gulati ⁊ menſurati in hoc ꝯſiſtit ꝙ ꝯfor-
metur ſue regule ⁊ menſure: ſicut bonum
in artificialibus eſt ꝙ ꝯſequat̃ regulã ar-
tis. Malũ aũt diſcordat a regula ⁊ mẽſu
ra ſua: vel per hoc qd̓ ſuperexcedit menſu-
rã: vel ꝑ hoc qd̓ deficit ab ea. Manifeſtũ
aũt eſt ꝙ inter exceſſum ⁊ defectũ mediũ
eſt q̃litas ſiue ꝯformitas: ⁊ hoc eſt medi-
um virtutũ moraliũ: prudentie vt menſu
rantis. Ratio eñi ꝑ habitũ prudẽtie eſt in
ſpectrix medij aliarũ virtutũ moralium q̃
regulant̃ ⁊ menſurant̃. Intellectualiũ
aũt virtutũ vt ſcientie ſapientie ⁊ intelle-
ctus bonũ conſiſtit in quodã medio per
ꝯformitatem ad ipſam rem: in affirmãdo
ſcȝ ꝙ res eſt ſicut eſt: vt ꝙ hõ eſt riſibilis.
Et negando qd̓ nõ eſt: ſicut ꝙ homo non

eſt lapis in quo ratio veri conſiſtit. Exceſ
ſus aũt eſt ſm affirmationẽ falſam: vt ꝙ
homo eſt incorruptibilis Defectus ſcd̃m
negationem falſam per quaȝ dicitur non
eſſe quod eſt: vt ſi dicatur homo nõ eſt ri
ſibilis. Res eñi eſt menſura intellectꝰ no-
ſtri vt dicitur. x. Metha. Ex eo eñi ꝙ res
eſt vel non eſt: dicit̃ eſſe veritas in orõne
⁊ ꝓpoſitione ⁊ opinione noſtra. Virtu F
tes aũt theologice (ꝓut dicit Alexan. par
te. iiij. q. cvj. mẽbro ꝓmo) nõ ꝯſiſtunt in
medio: in virtute eñi theologica obiectuȝ
primũ ⁊ per ſe eſt ſummũ bonũ: ſm cuiꝰ
priuationẽ eſt vicium: ſm cuius habitum
eſt virtus. Et ideo ſm maiorem acceſſuȝ
⁊ minorem ad deum: eſt virtus maior et
minor. Eſt eñi reſpectu vnius termini tñ
ſcȝ ad quem virtus: ⁊ nõ reſpectu alterꝰ
termini ſcȝ a quo ꝑ priuationem: ideo nõ
conſiſtit in medio: ſicut virtus conſuetu-
dinalis duorum extremorũ: que ſunt ſm
abundãtiã ⁊ defectum ſcd̃m ꝙ ponit phi
loſophus virtutem eſſe mediam duaruȝ
maliciarum: non compoſitum ex illis: vt
color medius ⁊ extremus: ⁊ ideo mediuȝ
virtutis conſuetudinalis eſt per abnega-
tionem ⁊ quodammodo quo ad nos nõ
q̃tum ad naturam et rem. Virtus enim
conſuetudinalis poteſt tñ intendi ꝙ fiet
vicium ſimiliter tantuȝ diminui. Virtus
autem theologica q̃ntomagis accedit ad
abundantiam tantomagis eſt virtus cu-
ius tñ eſt intenſio ſiue abundãtia per ac-
ceſſum ad vnũ terminũ ſcȝ deũ: ⁊ ideo ꝑ
nullã abundantiã põt in viciũ degenera-
re: ſicut pȝ ꝑ maiorẽ acceſſum fidei ſpei ⁊
charitatis. Cũ etiã ꝟtus theologica adiũ
git̃ ꝯſuetudinali cuius forma ⁊ ꝑfectio ẽ
virtus ꝯſuetudinalis: tũc nõ penſatur ex
medio ne in vicium declinet: qꝛ virtus in
formata charitate q̃ntoplus abundat tã
toplus verius virtus eſt. Vñ liberalitas
addita charitati nunꝙ̃ creſcit in ꝓdigali-
tatem: quia charitas que eſt forma eius
ponit habitum in liberalitate ꝓdigalitati

ꝯtrariū ⁊ ipſam tollit:ſicut lux tenebꝛa.
Priuata aūt charitate pōt in ꝓdigalita-
tem degenerare ꝑ ſupabūdantiā: q2 iam
in ea nō eſt habitus ꝓdigalitati ꝯtrarius
Coꝛrelariū. Artiſſima pauptas oīa di-
Nota ſtribuēs pro deo vt xp̄o pauperi famule-
tur (ad quā fratres obligant̄ p̄dicatores
⁊ minores: iuxta decretalē: nimis praua:
extra de exceſ.prela.) nō eſt viciū ꝓdiga-
litatis q̄ oīa dando in extremū declinat.
Qm̄ ſm̄ Alexan. vbi ſupra licitū eſt dare
oīa pauperibus ⁊ paup̄ effici ꝓ deo ⁊ nō
ſolū licitum ſed ⁊ meritoriū:hoc inſinuat
apoſtoloꝝ ꝯuerſio ⁊ ꝯuerſatio: hoc infal-
libiliter aſtruit doctrina chriſti Marci.x.
Quecunq3 habes vende ⁊ da pauperibꝰ
Aſtruit hoc xp̄i factū et vita q̄ pauperri-
mus fuit in ſtatu infantie:vtpote naſcen-
do ex matre pauperrima: in paupere tu-
gurio pānis pauperrimis inuolutus : ci-
bo pauperrimo educatꝰ ſc3 lacte mater-
no vbere de celo pleno:vn̄ cantat eccl̄ia.
Paruoq3 lacte paſtus eſt. Declarat h̄ ⁊
ꝯfirmat ſctōꝝ orthodoxoꝝ auctas ꝓpt̄ q̄
oīa diſtribuere ⁊ relinquere pro deo tāq3
verū ⁊ certū ⁊ omni acceptione dignum:
abſq3 vlla heſitatione tenendū ⁊ aſtruen-
dum eſt. Si aūt obijceret quis contra
p̄dicta de medio virtutum virtutē theolo-
gica3 eſſe mediam inter extrema: vtpote
ſpem inter p̄ſumptionē et deſperationē.
Similiter fidem inter infidelitatē ⁊ nimi-
am credulitatē:ſimiliter de alijs. Attē-
dendū eſt reuera q2 ſi hoc ponerent̄ hmōi
extrema nō differrent a medio ſcd̄m abū-
dantiā ⁊ defectū: quia virtus theologica
quo plus abundat eo magis eſt v̄tus:ſed
habet extrema (ſi extrema dicenda ſunt)
ꝑ priuationē:ſicut extremum quod eſt in-
fidelitas opponitur fidei ſiue credulita-
ti. Et vt mihi videtur theologica virtus
habet niſi vnum extremum ſibi oppoſi-
tum:vt fides infidelitatem: ſpes deſpera-
tionem:charitas odium. Si enim de fide
ſpe ⁊ charitate theologicis fiat ſermo:nō
ē nimia fides ſiue credulitas:nimia ſpes:
nimia charitas : prout nimietas ſonat in
vicium ſicut accidit in virtutibus conſue-
tudinalibus. Hec Alexan.

¶ De circūſtantijs actuū moralium.

Caplm̄ xv

De circū ſtantijs actuū moralium

Nunc de natura et quātitate ⁊ nu-
mero circumſtantiarum aliqua
dicenda veniunt: iuxta premiſſa
in capitulo vndecimo in principio Actus
nanq3 morales boni ſunt et virtuoſi dum
modo debitis circumſtantijs ſunt veſtiti
alioquin laude carebūt et merito. De cir-
cumſtantijs igitur aliquid eſt hic ponen-
dum. Primum quid importetur nomine
circumſtantie. Scd̄m quot ſunt circum-
ſtātie in particulari. Tercium dicetur de
duabus circūſtātijs ſuperadditis. Quar-
to exemplificabitur de ſingulis circum-
ſtantijs. Quinto qualiter ſe habent circū-
ſtantie ad bonum morale. Quo ad pri- A
mum conſiderandum ꝙ nomen circum-
ſtantie videtur eſſe tractum ex his que in-
ueniunt̄ in loco ⁊ in quātitatibus corpo-
ralibus ad actus morales. Illa enim di-
cuntur circumſtantie corporis exiſtentis
alicubi:que non ſunt ei intrinſeca ⁊ tamē
aliquo mō attingunt. Similiter in actibꝰ
ille dicunt̄ circumſtantie actus que non
ſunt de eſſentia actus ſed ei accidunt. Si-
ue ſubiectiue vt modus agendi : ſiue ex-
trinſece vt locus tempus. Conditio etia3
perſone agentis: vel media circa que eſt
actio et finis et ſimilia. Quicquid igitur
non pertinet ad ſubſtantiam actus vt eſt
in ſpecie nature ⁊ tamen aliquo mō attin-
git ipſum actum:dicit̄ circūſtantia eius:
vnde Circumſtantia ſic deſcribitur:ꝙ eſt
accidens actus humani. Et intelligitur
iſta deſcriptio non de accidente quod in-
eſt ei vt ſua qualitas:ſicut album dicitur
accidens rei albe:ſed intelligitur accidēs
quaſi cum alio ſimul in eodem ſubiecto
concurrens et exiſtens: extra tamen ſub-
ſtantiā ipſius cum quo ſic currit et exi-
ſtit. Sic enim dicitur circumſtantia ac-
cidens actus humani : quia cum actu

humano ſimul in eodem ſubiecto cōcur-
rit ⁊ exiſtere pōt. Eſt tamē extra ſubſtan-
tiam humani actus:quod ſatis nomē de
ſe importat ⁊ cōnotat. Dr̄ em̄ circūſtātia
B q̄ſi circū aliquid ſtans. Conſiderandū
ſcd̄o ꝙ a Tulio in ſua rhetorica:ſeptē aſ-
ſignant̄ circūſtantie:que in hoc cōtinent̄
verſu. Quis:quid: vbi: quibus auxilijs.
Cur:quomō:quādo. Phs aūt in.iij.ethi-
co.addit octauā circūſtantiā ſc3 circa q̄d
ſed Tulius eū cōprehendit ſub illa circū-
ſtantia. Quid:numerus aūt ⁊ ſufficiētia
circūſtantiarū ſic ſumi pōt. Circūſtantia
em̄ vt iam dictum eſt:dicitur quaſi extra
ſubſtantiam actus exiſtens:ſed tū ipſum
actum aliquo mō attingens. Triplici au-
tē mō ſeu reſpectu pōt circūſtantia actu3
ipſum humanū attingere. Uno mō inq̄n-
tum attingit ip̄m actum in ſe. Scd̄o inq̄n-
tum attingit cauſam ipſius actus. Tertio
inq̄ntum attingit effectum ipſius actus.
reſpectu p̄mi modi:dupliciter poteſt cir-
cumſtantia ip̄m actu3 in ſe attingere: vel
per modū menſure cuiuſda3 ſeu ideo mē-
ſurationis:⁊ ſic erūt circūſtantie reſpiciē-
tes ſeu cōcernētes locum ⁊ tempus:que
denominant̄ ꝑ hec duo in predicto verſu
poſita poſita.ſc3 vbi ⁊ qn̄:vel ꝑ modū q̄-
litatis ipſius actus ſic erit circūſtantia cō-
cernens modū agendi quo ſc3 actus ipſe
factus eſt:que denotat̄ ꝑ quomō. Reſpe-
ctu v̄o ſecūdi modi ſc3 reſpectu cauſe ipſi-
us actus:cum oīm actuū ⁊ effectuū hūa-
noꝝ quatuor ſint cauſe principales.ſcili-
cet efficiens:mālis:formalis ⁊ final̄. Qua-
litas circa iſtas quattuor cauſas accipit̄
circūſtantiaꝝ. Circa efficientē cauſam ac-
cipit̄ circūſtantia ipſius agentis: q̄ deno-
tat̄ ꝑ quis. Circa moralē accipit̄ circūſtā-
tia circa obiectū que denotat̄ ꝑ circūſtan-
tiam quā addit phs.ſc3 circa quid. Circa
cauſam formalē occurrit circūſtantia cir-
ca cauſam coagentē ſeu coopantē ſeu cō-
currentē:q̄ denotat̄:ꝑ q̄bus auxilijs. Cir-
ca cauſam finalem accipit̄ circūſtātia cir-
ca ꝓpoſitum ⁊ intentionē agentis:q̄ deno-
tat̄ ꝑ cur.i.ꝓpter quid qua de cauſa. Re-
ſpectu v̄o tertij modi ſc3 reſpectu effectꝰ
ipſius actus occurrit circūſtantia circa il-
lud qđ ex tali actu cōtingit ⁊ ſecutū eſt: ⁊
denotat̄ ꝑ quid. Conſiderandu3 tertio
ꝙ vltra circumſtantias ſeptem quas po- C
nit Tulius Phs.iij.ethi.addit octauam
circa quid quā Tulius vt iā dictū eſt cō-
prehendit ſub circūſtātia Quid. addunt
alij aliā Quotiens : de qua dupliciter pōt
dici. Uno mō ꝙ cū iuxta primū triū mo-
doꝝ actū humanū attingēdi ſupra tacto-
rum Quotiēs videat̄ ip̄m actū attinge-
re ꝑ modum cuiuſdā cōmēſuratōis tp̄is
ſic pōt cōprehēdi ſub circūſtātia: quādo.
Alio mō dicit̄ ꝙ ꝓprie illa circumſtantia
Quotiens:nō eſt circūſtantia: quia ꝓprie
nec actu3 in ſe: nec cauſam ipſius actus:
nec effectū ipſius actus reſpicit : imo nec
pctm̄ in ſe quoq3 mō grauat: ſed ſolū q̄n-
dā reiterationē peccati ⁊ pluralitatē pec-
catoꝝ dicit. Certū ē em̄ ꝙ grauius pctm̄
eſt ter aut quater mulierē de fornicatōne
ſolicitare q̄ ſel:ß ꝓprie iſta nō vnu3 ⁊ idē
pctm̄ ſunt ſed plura ⁊ ꝓprie quedā reite-
ratio pctōꝝ. Conſiderandū quarto ꝓ
inſtructione ſimpliciū de p̄dictis circūſtā- D
tijs:hic exemplificandū eſt:vt ex inde fa-
cilius cognoſcere potuerit qualitatē cir-
cūſtantiaꝝ verſus ſupra poſiti. Reſpectu
igit̄ prime circūſtantie ſc3 quis:certū ē ꝙ
ceteris paribus grauiꝰ peccat: ſacerdos q̄
ſimplex clericus: ⁊ grauiꝰ clericus q̄ ſim-
plex laicus:⁊ grauius vir q̄ femina. Re-
ſpectu ſcd̄e ſc3 q̄d:certū eſt ꝙ ceteris pa-
ribus homicidiū ē grauiꝰ pctm̄ q̄ furtū ⁊
adulteriū q̄ fornicatō ſimplex. Reſpectu
tertie circūſtantie ſc3 vbi:certum eſt ꝙ ce-
teris alijs paribus furtu3 vel ꝑcuſſio vel
fornicatio q̄ fieret in eccleſia vel alio loco
ſacro ē grauiꝰ pctm̄ q̄ fieret ex̄ eccl̄ia3 ⁊ in
loco nō ſacro. Reſpectu q̄rte.ſ.q̄bus au-
xilijs:inſtrumētis vel medijs:certū eſt ꝙ
domu3 ad predanda3 intrare per falſam
clauem:vel ſeram aperire ꝑ inſtrumenta
ſubtilia:ceteris paribꝰ grauius peccatu3

eſt quā a caſu inuentam apertam vel per
foramen muri nō obſtructi intrare. Re/
ſpectu quinte ſcʒ cur ſeu ꝓpter quid: cer/
tum eſt ꝙ latitare in nemore vel alio lo/
co ſuſpecto: ſeu ꝯducere ſocietatē aliquā
intentione occidendi: ceteris parib⁹ gra/
uius pctm̄ eſt q̄ꝫ predicta facere intentio/
ne ſola depredādi. Reſpectu ſexte ſcilicʒ
quomodo: certū ē ꝙ ceteris paribus gra
uius pctm̄ eſt hominē ex ꝓpoſito delibra
to ⁊ ꝑ inſidias: q̄ꝫ ſubito: motu ſubitoqꝫ
incurſu occidere. Reſpectu ſeptime ſcʒ
quādo: certum eſt ceteris paribus domū
pro depdando nocte intrare graui⁹ pec/
catuʒ eſt q̄ꝫ de die: ⁊ fornicari in die paſce:
grauius peccatuʒ eſt q̄ꝫ in die nō ſolenni.
Reſpectu vo octaue circūſtantie per phi
loſophum addite. ſcilicet circa quid: cer/
tum eſt ꝙ machinamenta ⁊ deceptiones
tendere ⁊ parare vel ad inducendā mu/
lierem religioſam vel vxoratam in for/
nicationem: alijs paribus: eſt grauius
peccatum q̄ꝫ machinari ad inducendam
vnam omnino ſolutam. Notanť autem
in dictis exemplificatiōibus addita ſunt
illa verba: ceteris paribus. Nam circa p̄/
miſſos caſus ⁊ ſimiles poſſent ⁊ alie cir/
cumſtantie contingere: q̄ de ſe aliter qua/
litatem ⁊ grauedinem peccatoꝝ predicto
rum diſponerent ⁊ cauſarent. nam ex cō
curſu plurium circūſtantiaꝝ circa aliquē
actū poſſet maior ei⁹ bonitas vel malicia
maiuſqꝫ meritū vel demeritū cauſari: vñ
ex cōcurſu alicui⁹ vel aliquorū circūſtā/
tiarum actus qui alias de ſe non eſſet ni/
ſi veniale peccatum: imo forſitan actus
meritorius: efficitur peccatum mortale.

Patet de verbo ocioſo occaſioneqꝫ ꝓ
uocandi riſus: ⁊ de datione elemoſyne: q̄
de ſe ex ſuo genere eſt meritorius actus:
quibus ſi addatur ⁊ concurrat circūſtan
tia illa reſpectu cauſe finalis ſeu intentio
nis actus (de qua ſupra) illa ſcʒ circūſtan
tia cur: vtpote ꝙ fiat ad ꝓuocanduʒ ſeu
inducendum mulierem in fornicatiōem:
efficiuntur peccata mortalia: ſimiliter de
hac circumſtantia Quis: grauius peccat
religioſus q̄ꝫ ſecular̄. Religioſus nanqꝫ
non curās leuia peccata corrigere: ſtans
in vno ſtatu nolens vltra proficere: cadit
in ſentētiam beati Bernardi in ſermone
de cōuerſione ſancti Pauli. Fratres (in/
quit) nemo dicat in corde ſuo: leuia ſunt
iſta non curo corrigere: non eſt magnum
ſi in talibus maneā venialib⁹ minimiſqꝫ
peccatis: hec inquit eſt fratres impenite/
tia: hec blaphemia irremiſſibilis in ſpi/
ritūſanctū: hec ille. Quis verbis iſtis cre
deret: niſi de ore tanti viri emanaſſent.

Dicit tamen Jacobus de paradiſo in
tractatu intitulato oculus religioſorum.
Hoc intelligendū eſſe quādo ſuperaddi/
tur voluntas obſtinata non penitendū ⁊
emendandi venialia peccata: vel ſi fiat ex
ꝯtemptu. Si quis tamē religioſus ex fra
gilitate aut delectatione aut leui curioſi/
tate: in minimis peccatis frequēter exce/
deret: paratus tamē ad remediuʒ ⁊ diſci
plinam: non animo obſtinato defendens
culpam ſuam: talis non peccaret morta/
liter nec ex cōtemptu: niſi ꝓpter ſcanda/
lum publicum qḋ poſſet in talibus inter
uenire qḋ eſſet mortale. ſcʒ ꝙ ꝓpter fre/
quētem exceſſum in minimis cenſura re/
ligionis paulatim depiret: ⁊ fieret ď clau
ſtro non clauſtrum: ⁊ precipue coram iu
uenibus qui de facile ſcandaliſanť viden/
tes hec minima: credunt ſibi licere maio/
ra: quia multa licent in occulto que illici/
ta reputanť in publico: hec doctor Jaco
bus ordinis Carthuſieñ. in oculo religio
ſorum. Conſiderandum quinto: ꝙ ex E
concurſu oīm conditionū ⁊ circūſtātiaꝝ
bene ordinatarū ſm̄ rectam rōnem ſapi/
entis: ꝯſtituiť virtus ⁊ bonū morale: ſed
malū ꝯtingit ex priuatione ⁊ defectu cu/
iuſcunqꝫ circūſtantiaꝝ ⁊ ꝯditionuʒ male
ordinatarū. Cuius ratio elicitur ex libro
Dyoni. de. di. no. Bonū ex vna cauſa in/
tegra: malum aūt cōtingit ex ſingulis de/
fectibus: ⁊ ideo dicit phs. ij. Ethi. maluʒ
eſt multifarium: bonum vno mō. Ex hoc

patet ꝙ rectitudo ꝟtutis ⁊ bone operati/
onis concurrens ex ſingulis circūſtantijs
cōtingit ſolum vno mō. Male aūt agere
⁊ peccare ꝯtingit infinitis modis: ⁊ ideo
dicit Dyoniſius ꝙ malū eſt infinituʒ: nō
qꝛ aliquid ſit malum ſummū q̄ nihil poſ/
ſet eſſe peius: ſed quia nō eſt aliquid ma/
lum quin adhuc adhuc poſſet eſſe peius:
quia infinitis modis cōtingit declinari a
medio virtutis ⁊ deficere. Et ſic malū ꝓ/
tendit ſe vſqꝫ in infinitum: non infinitate
actuali ſed potentionali (vt dicit. s. Bo/
nauē. in. ij. diſt. xxxv.) qua ſcʒ dicimus ꝙ
curuū a recto in infinitum pōt ꝓcedere:
De hoc ponit exemplum phs. ij. Ethico.
Qꝛ difficile eſt tāgere ſignum ⁊ metā a ſa
gittario: qꝛ hoc ꝯtingit ſolum vno modo
ſed declinare a medio ⁊ non tangere hoc
eſt facile: quia contingit infinitis modis.

Ex q̄ claret intellectus vbi phi. ij. Eth.
Virtus eſt circa difficilia ſeu virtus ē dif/
ficilimoꝝ opatiua: qꝛ virtus cōſiſtit i me/
dio veſtito oībus cōditionibus ⁊ circum
ſtātijs: ⁊ difficile eſt mediū attingere: ſed
malū attendiť ex ꝓuatione vniuſcuiuſqꝫ
circūſtantie: ⁊ ideo opari malū eſt facile.

Aliter tñ fuiſſet difficultas ꝟtutis pro
ſtatu hoīs ex ſua conditionis primordio:
⁊ aliter nunc in ſtatu ꝑuaricationis. Nā
dicit San. Bonauentu. in. ij. diſt. xxx. q. j.
Quādo dicitur virtus eſt difficilimorum
operatiua. Quedam eſt difficultas ꝓue/
niens ex genere operis. Quedam vero ꝓ
uenit ex defectu operantis. Prima diffi/
cultas eſt de eſſentia virtutis. Virtus eñ
inqñtum virtus circa magna cōſiſtit ⁊ ar
dua. Hec auteʒ difficultas in primordio
conditionis talis fuit: ſic ꝙ homo ita per
fecte deo obediuiſſet ⁊ ita ꝑfecte deo ad/
heſiſſet ſicut ꝑfectio virtutis obediētie et
amicitie hoc requirit: ⁊ ſic de alijs virtuti
bus. Eſt et alia difficultas q̄ prouenit ex
defectu operantis: ⁊ iſta non eſt de eſſen/
tia virtutis: imo accidit virtuti ſm̄ ꝙ vir
tus eſt. Et ideo ad hoc ꝙ homo eſſet vir/
tuoſus non oportuit hanc difficultatem
reperire in hoīe in primordio. Et ꝙ illud
ſit verum planum eſt. quāto eñ aliquis
magis ꝓficit in virtutibus tanto magis
operať cum minore difficultate ex parte
ſua. Si igitur hec difficultas eſſet de vir/
tutis eſſentia ſm̄ ꝙ hō ꝓficeret: minuere
tur in eo ꝟtutis excellentia qḋ falſum eſt

¶ De virtutibus moralibus ſm̄ phos.

Caplm̄ xvj

De virtutibus moralibus ſm̄ phos

(d)E habitibus ſeptē virtutū gratui
tarum: quibus hō ordinať ad de
um (cuius ſunt tres theologice)
⁊ ad ꝓximum et ad ſeipſum (cuiuſmodi
ſunt quatuor virtutes cardinales) habi/
tum eſt ſupra ab vndecimo ca. aduſqꝫ ca
pitulū. xv. gñaliter. Nunc de ſingulis vir
tutibus reſtat agendū ſpāliter. Primum
aūt dicendū eſt de cardinalibus virtuti/
bus ꝓncipalibus: ſimul cum eis annexis
de minus ꝓncipalibus. In qualibet eniʒ
virtute minus ꝓncipali eſt aliqua partici
patio alicuius virtutis cardinalis: poſtea
ꝯgendū eſt de theologicis in caplis. xxiij.
xxiiij. xxv. et. xxvj. Et ſic ꝓcedatur grada
tim aſcendendo de virtutibus inferiori/
bus moralibus: ad ſuperiores theologi/
cas digniores. De virtutibus moralibus
primo dicendum eſt iuxta rudimēta phi/
loſophorum. Dehinc de eiſdem ſcḋm do
cumenta theologorum in capitulis. xvij.
xviij. xix. xx. et. xxj. Primo ponetur diſtin
ctio et ſufficientia virtutū moralium cuʒ
eoꝝ vicijs oppoſitis. Scḋo ponetur vir/
tutum ⁊ vicioꝝ in modum arboris coor/
dinatio. Tercio poneť ſex ꝯcluſiones de
quibuſdā habitibus que videnť eſſe vir/
tutes vicʒ deverecūdia Nemeſi Epikeya
Heroyca Continentia ⁊ amicitia. Vere/
cundia eñ et nemeſis non ſunt virtutes
ſed paſſiōes laudabiles. Epikeya eſt vir/
tus cōmunis iuſticie directiua. Heroyca
eſt ſupra virtutē. Continentia infra virtu
tem. Amicitia eſt effectus omnis ꝟtutis.

Qꝛtum ad primū aū diſtinctionē ⁊ ſuf A
ficientiā ꝟtutum et vicioꝝ ꝑmittēda ſunt
duo documēta earum declaratiua. Pri

mū documentū erit qualiter paſſiones ⁊
oꝑationes dupliciter conſiderant̃ ad vir
tutes. Pro quo ꝯſiderādū ꝙ materia cir
ca quā diſtinguūt̃ ꝟtutes ſunt paſſiões ⁊
oꝑationes. Operatio aūt et paſſio dupl̄r
poſſunt cōpari ad virtutē. Uno mō ſicut
effectus ad cauſam: ⁊ ſic oīs virtus habꝫ
aliq̄s bonas oꝑationes quaꝝ eſt ꝓducti
ua. Habet etiam aliquā delectationē vel
triſticiā. Alio mō poſſunt cōpari oꝑatio
⁊ paſſio ad virtutē moralē: ſicut materia
circa quā eſt: ⁊ ſm hoc ꝟtus oīs moralis
ſicut circa materiā eſt vel circa oꝑatiões
vel circa paſſiones vt dicet̃. Scdm do
cumentū q̄liter differūt paſſio viciū ⁊ vir
tus. Pro q̄ ꝯſiderandū ꝙ opoꝛtet in ma
teria virtutū tria attēdere vicꝫ paſſionē
ſeu oꝑationē q̄ hic ꝓ vno valent viciū et
virtutē. Nā oīs virtus moralis: vel ē cir
ca paſſiones regulādas ⁊ oꝛdinādas: vel
circa oꝑationes dirigendas. Paſſiones
nāqꝫ ſm ſe ꝯſiderate non ſunt ꝟtutes: q̄
q̄ habēt ſe ad bonū ⁊ ad malū ſm ꝙ pñt
ꝯuenire recte rōni vel nō ꝯuenire. Nihil
aūt tale ꝯuenire pōt ꝟtuti cū ſe ſemꝑ ha
beat ad bonū. Sed ad actū ꝟtutū pōt cō
uenire paſſio: ſic ecōtrario ad actū vicioꝝ.
Paſſio eñ triſticie reperitur in actu inui
die ſm ꝙ contrariat̃ rōni: ⁊ in miſericoꝛ
dia ſm ꝙ ꝯuenit rōni. Sunt aūt virtutes
moꝛales vel circa actus interioꝛes rōnis
dirigendos: vt pꝫ in prudentia: vel circa
actus exterioꝛes oꝛdinādos ad alterum:
vt iuſticia: vel circa paſſiones moderan
das: ⁊ hoc vel iraſcibilis q̄ ſunt ſpes: de
ſperatio: audacia: timoꝛ ⁊ ira: vel circa cō
cupiſcibilis paſſiones refrenādas: q̄ ſunt
amoꝛ: odiū: deſideriū: abhominatio: gau
dium: triſticia: de q̄bus dictuꝫ eſt in ſcdo
tracta. Cum ergo paſſiones ⁊ oꝑationes
ſunt ꝑter oꝛdinē et moderamē rōnis tūc
ſunt vicia: inq̄ntum vero regulant̃ ꝑ noꝛ
mam rōnis ⁊ oꝛdinant̃ ꝑ intentionē volū
tatis ad id ⁊ ſm id: ad qᵭ a conditoꝛe in
ſtitute fuere: exurgūt in virtutes ꝓut di
ctū eſt. ſ. c. xij. de refoꝛmatiōe affectionū.

Sufficientia virtutum moꝛalium.

Hoc p̄ſuppoſito ponēda eſt diſtinctio
ipſarū virtutū moꝛaliū que pōt haberi h
modo: quia omis virtus vel eſt circa ope
rationes oꝛdinandas: vel circa paſſiones
regulandas. Si eſt circa oꝑationes oꝛdi
nādas ſic eſt iuſticia: que in actionibꝰ oꝛ
dinat hoīem ad alterū in rōne debiti. Iu
ſticia autem eſt duplex ſcꝫ diſtributiua ⁊
cōmutatiua. Quarum differētia ſic ſumi
pōt: quia ratio iuſticie cōſiſtit in hoc qᵭ ē
tenere equalitatē in dationibꝰ ⁊ accepti
onibus: hoc autē poteſt fieri dupl̄r. Uno
mō vt conſtituat̃ inter dantem ⁊ accipiē
tem talis equalitas vt q̄ntum accipiens
accipit a dante tm̄ recipiat dans ab acci
piēte. Et talis equalitas eſt in emptioni
bus ⁊ venditionibus. Et iuſticia q̄ talem
equalitatem cōſtituit dicit̃ Cōmutatiua.

Alio mō conſtituit̃ equalitas inter du
os quoꝝ quilibet eſt recipiens: quia qui
libet recipit iuxta ſuam conditionē equa
liter: q̄uis res recipiant inequaliter: et in
hoc conſiſtit Iuſticia diſtributiua. Ex q̄
patet duplex differentia vtriuſqꝫ iuſticie:
q̄ iuſticia cōmutatiua eſt equalitas q̄nti
tatis in datis ⁊ acceptis q̄ñ ſcꝫ tm̄ recipit
dans q̄ntū dedit. Sicut cum quis vendit
equum valentē centū floꝛenos recipit cē
tum pro eo: ibi eſt iuſticia commutatiua.

Et inde eſt ꝙ inter illos inter quos nō
poteſt eſſe equalitas in datis et receptis:
non pōt eſſe talis iuſticia ꝓp̄ꝛie. Et hoc ē
in illis qui bn̄ficium acceptum recōpēſa
re nō poſſunt: ſicut creatura creatoꝛi: di
ſcipulus magiſtro: ⁊ filij parentibꝰ: a qui
bus recipiunt eſſe eruditionē ⁊ nutritio
nem: ꝓpter qᵭ q̄tumcūqꝫ creatura crea
toꝛi: aut ſcolaris magiſtro: vel filij paren
tibus recōpenſent: nūq̄ eſt ibi equalitas
perfecta: nec ſaluatur ratio iuſticie cōmu
tatiue. Sed tamen eſt aliquis modus in
q̄ntum creatoꝛi creatura ſcolaris mag̃ro
vel filij parentibus recompenſent in q̄n
tum poſſunt ſm totam eius facultatem:
⁊ ſic loco equalis ſm q̄ntitatem ſumitur

poſſibile vl̄ ꝓpoꝛtio. Sed iuſticia diſtribu
tiua nō reſpicit equalitatē quantitatis ſ
ꝓpoꝛtionis. Nō eñ optet ꝙ diſtribuens
bona cōitatis eandē quantitatē det omi
bus ſ ſm ꝓpoꝛtionē vt cuilibet det ſm ſu
am ꝯditionē. Nā aliud dꝫ dari militibꝰ:
⁊ equitibꝰ. aliud ꝟo peditibꝰ. Secūda
differētia ē. Nā iuſticia diſtributiua ꝑ re
ſpicit ꝓp̄ꝛietatē ꝑſonaꝝ ex qua ꝯcludit ꝓ
poꝛtionē rerū diſtribuendaꝝ. ita ꝙ ibi eſt
aliqualiter laudabilis ꝑſonarū acceptio
ſm debitā ꝯditionē ꝑſone. ſ iuſticia com
mutatiua ꝑmo reſpicit habitudinē rei ad
rem. vtꝫ in venditionibꝰ ⁊ emptionibus.
vel habitudinē actus ad paſſionē. vt i in
iurijs vindicādis vl̄ puniendis. Ad cōdi
tionē tn̄ ꝑſone nūq̄ ꝓp̄ꝛie reſpicit. Nō ei
bos vni debet magis vendi q̄ alteri. Si
tn̄ aliquis reſpiciat ad ꝯditionē ꝑſone. ſ
nō ē niſi ex ꝯſequēti inquantū ꝯditio ꝑſo
ne facit ad quātitatē rei vl̄ iniurie. Sicut
maioꝛ ē iniuria moleſtare magiſtꝝ q̄ ſco
larē. aut ꝑcutere p̄ncipem q̄ p̄uatā per
ſonā. Et ita pꝫ de duplici iuſticia. ſ. diſtri
butiua ⁊ cōmutatiua: ⁊ ꝑ ꝯſeques de vir
C tute q̄ ē circa oꝑaiones ad alteꝝ. Po
teſt etiā virtus eſſe aliqua circa paſſiões
regulādas. Et hoc quidē tripl̄r. q̄ vel cir
ca paſſiones q̄ habēt aliqᵭ obiectū perti
nēs ad vitā hominis coꝛpoꝛaleꝫ vel circa
paſſiones que habent aliquod obiectum
qᵭ reſpicit exterioꝛa bona vel mala. Uel
circa paſſiones que habēt obiectum per
tinens ad actus exterioꝛes. Si igitur ac
cipiamus virtutē que eſt circa paſſiones
quarū obiecta reſpiciunt ⁊ ꝑtinent ad vi
tam coꝛpoꝛalem. hoc poteſt eſſe duplicit̃
vel talia reſpiciunt interimentia vitā. vel
conſeruantia ipſam. Si interimentia
Foꝛtitudo. ſic eſt. Foꝛtitudo que eſt virtus circa pe
ricula que vitam interimūt. Et virtuoſus
vocatur foꝛtis. Unde foꝛtitudo ſic deſcri
bitur. Eſt habitus electiuus medij circa
fugam vl̄ nō fugam. circa expectationem
vel nō expectationē. inuaſionē vel nō inua
ſionem obiecti terribilis. Et nota ꝙ tres

ſunt operationes foꝛtitudinis. ſ. fuga ex
pectatio ⁊ aggreſſus que eliciūt̃ ex dicta
deſcriptione. Uiciū autem oppoſitum
in iſta virtute ⁊ in ceteris ſequentibus at
tendit̃ ſm ſuꝑabundantiā ⁊ defectū. Et
ideo ponendum eſt mediū laudabile ⁊ h
vocatur virtus q̄ conſiſtit in medio duo
rum vicioꝝ. In quibuſdaꝫ autē nomina
nō ſunt impoſita ſed circūloquimur. vel
ex dictionibus grecis vel latinis. vt patet
ij. Ethycoꝝ. Foꝛtitudo auteꝫ conſiſtit in
ter duo vicia. ſ. audaciam ⁊ timoꝛē. Un
de Audacia deſcribit̃. Eſt habitus vicio
ſus inclinans ad aggrediendum terribi
lia. vbi ⁊ quādo nō opoꝛtet. Uicioſus ꝟo
qui opponitur foꝛti ſm abundantiam et
exceſſuꝫ vocatur ſm phm Intimidus ⁊
audax ſiue ſtolidus. Sed intimidus dici
tur ſm defectum timoꝛis. ⁊ audax ſm ex
ceſſum audacie ſeu p̄ſumptionis. vicium
autem vocat̃ intimiditas ⁊ audacia ſiue
ſtoliditas. viciū autē oppoſitū foꝛtitudi
ni ſm defectum dicit̃ timiditas ꝑ quam
nimis pauidus quis efficitur in aggredi
endo foꝛtia. Uel fugiendo vbi non debet
vel expectādo. Unde timiditas ſic deſcri
bitur eſt habitus vicioſus inclinās ad fu
giendum terribilia vbi ⁊ quando nō optꝫ
Pariformiter in ſequentibus omnia vi
cia deſcribi poſſunt. ipſarum autē deſcri
ptio obticetur breuitatis ratione. Ille ve
ro qui ſuperabundat in timendo et defi
cit in audendo vocatur timidus. Unde
Foꝛtitudo eſt virtus media rep̄mēs au
daciam ⁊ moderans timiditatem. Foꝛti
tudo autem in ꝓpoſito non debet capi ꝓ
foꝛtitudine coꝛpoꝛali conſiſtenti in mem
bꝛis coꝛpoꝛalibus bene ſolidatis ⁊ firma
tis. ſed ꝓ foꝛtitudine anime ſcilicet ꝓ ha
bitu exiſtenti in anima inclinātē ipſam ad
audendum vbi eſt audendū et timenduꝫ
vbi ē timēdū. ſiue ad nō audēdū vbi nō ē
audendū. Si auteꝫ talia obiecta paſſi
onuꝫ reſpiciunt conſeruantia vitā ⁊ ſunt
vtilia ad conſeruationem. ſicut ſunt cibi
quibus conſeruatur indiuiduum. Et ve

b

Marginalia: B — Sufficiētia virtutū moraliū; Iuſticia; D

nerea quibus conſeruat̃ ſpecies. ⁊ ſic eſt
Temperantia — virtus que vocat̃ Temperantia que eſt
circa delectationes ⁊ triſticias ſenſus ta-
ctus ⁊ guſtus. ⁊ ponit circa eas medium
⁊ ꝙtum ad venerea ⁊ ꝙtuꝫ ad cibos. vñ
temperãtia ſic deſcribit̃. Eſt habitus ele-
ctiuus mediũ circa vſum delectationuꝫ q̃
ſunt in guſtu ⁊ tactu ⁊ aliorum ſenſuum.
ꝑut tales reducunt̃ ad delectatões tactꝰ
Et ỽtuoſus iſta ỽtute vocat̃ tempatꝰ. vi
ciũ aũt iſti ỽtuti oppoſitũ ſm exceſſuꝫ vo
cat̃ Intpantia. ⁊ vicioſus vocat̃ itẽpera
tus ſm aũt defectũ pauci inueniunt̃ vici
oſi. quia plures ſunt vicioſi in ꝓſequẽdo
delectabilia ciborum ⁊ venereoꝝ vt iuue
nes ſed pauci vl' nulli temperati. Et ideo
non eſt nomen impoſitum ſed poteſt vo-
cari viciuꝫ ſm defectum temperãtie. In-
ſenſibilitas ⁊ vicioſus Inſenſibilis. eo ꝙ
huiuſmodi delectationes ſenſu ꝑcipiunt̃
vnde inſenſibilis dicit̃ ille q̃ ſubtrahit ſi-
biipſi neceſſaria ꝙtũ ad guſtum ⁊ tactuꝫ
non ſumendo neceſſarias delectationes.
Et ſic habemus duas virtutes cum ſuis
vicijs oppoſitis. Si autem ſecũdo vir-
tus ſit virtus circa paſſiones que habent
obiectum ꝑtinens ad exteriora. Hoc põt
eſſe dupliciter. Uno mõ vt reſpicit exteri
ra mala triſtatiua ſeu triſtabilia quibꝰ ho
mo ꝓuocatur ad iram. Et ſic eſt virtus q̃
Manſuetudo — vocatur Manſuetudo que eſt virtus po
nens medium circa iras ordinans mode
rans temperans paſſionẽ ire ad id ⁊ ſm
id ad quod a conditore data fuit. Ire nã
ꝗꝫ affectus datus eſt homini vt iraſcatur
vicijs ⁊ malis ſuggeſtionibus. Et ex indi
gnatione non patiatur ſe trahi in conſen
ſum peccati vt repmat malos motus in
ſe ⁊ in alijs vbi poteſt oportune. ⁊ vt vlci
ſcatur dei iniurias ⁊ tranſgreſſiones iuſti
cie. Et tunc dicit̃ zelus iuſticie. ſicut legit̃
xp̃m iratum fuiſſe phariſeis ⁊ alijs nõ re
cte agentibus ⁊ alij ſancti viri. Manſue
tudo autem ſic deſcribitur. Eſt virtꝰ mo-
ralis que perficit hominem ⁊ reddit ho-

num opus circa ea que nata ſunt iraꝫ ge
nerare. Omnis autem paſſio aut eſt ex
eo ꝙ inferuntur aut minãtur nobis odio
habita vel nociua. Aut ex eo quia negan
tur vl' auferũtur nobis concupita ⁊ amo
roſa. Que poſſunt diuidi in quatuor in q̃
bus manſuetudo diſcitur. Primũ eſt cor
poris leſio. Secundũ eſt temporalis ſub
ſtantie penuria vel ablatio. Terciũ eſt de
trimentum honoris. Quartum offenſio
carorũ vl' ſubtractio. Ex hijs quatuor di-
ctis ira generatur que ſi fuerit recta rati-
one moderata dicitur virtus manſuetu-
dinis ⁊ patientie ⁊ virtuoſus vocat̃ mã-
ſuetus. Oppoſitum autem viciuꝫ ſm
exceſſum vocat̃ iracundia. Vicioſus iſto
modo vocatur iracundus q̃ videlicꝫ paſ
ſionem ire ordinare ⁊ refrenare non vult
ſm ꝙ a deo inſtituta eſt. quin potius iraꝫ
deordinat in vicium. Nam ira in vicium
eſt deformata ⁊ contra rationem in furo
rẽ verſa eſt. ⁊ quaſi in inſaniã vt more fre
netici moueatur homo contra hominem
⁊ contra deum. contra inſenſibilia ⁊ irra-
tionabilia que nec male nec bene poſſunt
agere niſi ſicut natura impellit. Et vbi eti
am cognoſcimus nos iniuſte moueri nõ
poſſumus quandoqꝫ impetum iracũdie
cobibere. Vicium autem ſm defectuꝫ
manſuetudinis vocatur Iniraſcibilitas
Alio modo poteſt eſſe virtus circa paſ
ſiones que habẽt obiecta exteriora bona
concupiſcibilia. hoc autem poteſt eſſe du
pliciter quia quedaꝫ exteriora bona ſunt
diuitie. quedaꝫ vero exteriora bona ſunt
honores. ſi virtus eſt circa diuitias. Hoc
eſt dupliciter vel circa magnas vel circa
mediocres. Si circa mediocres ſic ẽ Li-
beralitas. Que eſt virtus ponens mediũ
circa dationem ⁊ acceptionem pecuniaꝝ
vel illis equipollentium. Et virtuoſus di
citur liberalis. Vicium autem oppoſi-
tum per defectum dicitur Illiberalitas:
⁊ vicioſus dicitur illiberalis ⁊ iſte ſuper-
abundat in recipiendo ⁊ deficit in dando

Vicium vero ſm ſuperabundantiam di
citur Illiberalitas et vicioſus dicitur illi
beralis. ⁊ iſte ſupabundat in recipiendo:
⁊ deficit in dando. viciũ vo ſm ſupabun
dantiam dicit̃ Prodigalitas. et vicioſus
dicit̃ ꝓdigus. ⁊ iſte ſupabundat in dan-
do ⁊ deficit in recipiendo. Si autẽ vir
tus ſit circa magnas diuitias. ſic eſt Ma
Magnificẽtia — gnificentia que eſt virtus ponens medi-
um circa magnas diuitias dandas ⁊ acci
piendas. Et poteſt ſic deſcribi. Magnifi
centia eſt habitus electiuus inclinans ad
opera magna ⁊ magnoꝝ ſumptuum: fa-
ciendo ea vbi ⁊ quando oportet. Virtuo
Apirocalia — ſus dicit̃ Magnificus. viciũ aũt oppoſi-
tum ſm exceſſum dicit̃ Apirocalia: ab a
qđ eſt ſine ⁊ piros qđ eſt experientia ⁊ ca
lus qđ eſt bonum quaſi ſine experientia
boni. q2 multa expendentes non curãt q̃
liter bene expendant. vocat̃ etiam Ban-
nauſia a bannos qđ eſt fornax q2 ad mo-
dum fornacis cõſumit omnia. Et vicio-
ſus vocat̃ Apirocalus vel Bannauſicꝰ.
Sed vicium ꝑ defectum Paruificentia.
⁊ vicioſus vocatur pauificus. Si autẽ
virtꝰ ſit circa exteriora bona que ſunt ho
nores hoc poteſt eſſe dupliciter. vno mõ
vt ſit circa honores magnos. alio modo
circa honores mediocres. Si circa ma-
Magnanimitas — gnos ſic eſt virtus que dicit̃ Magnani-
mitas que conſiſtit circa magnos hono-
res ponens medium rationis in proſeq̃n
dis vel fugiendis honores magnos qua
les ſunt pñcipatus: ducatus: papatus:
ꝓſulatus ⁊ ſic de alijs. virtuoſus vocatur
magnanimus. Vicium autem ꝑ ſupab
undantiam in minus ꝓſequendis vel fu
giendis magnos honores: vocatur Cay
motes aut Caumotes a cauma qđ eſt in
cendium eo ꝙ talis ardet in appetitu ma
gni honoris: vel dicit̃ a caymos greco qđ
eſt fumus latine. vnde vt ſic Caymotes ẽ
fumoſitas: qđ noſtris vocabulis latinis
conuenit quia eos qui nimis ad magnos
honores anhelant vt fumus ad alta con
ſcendimꝰ: ardentes: fumoſos ⁊ ventoſos

vocare. Et ſm hoc poteſt vicioſus voca-
ri Caymotus grece. latine vo ardens: vẽ
toſus vel fumoſus. Vicium aũt magna-
nimitatis ꝑ defectum vocat̃ Puſillani-
mitas. ⁊ vicioſus puſillanimus quaſi pu
ſillum habens animũ. vnde homo dicit̃
puſillanimis qui reputat ſe ad nullũ ſta-
tum vtilem. nec ad aliquem honoreꝫ nec
ad aliquod beneficium abilẽ. Eſt et alia
virtus circa mediocres honores. Illa ſe
habet ad magnanimitatem. recte ſicut li-
beralitas ſe habet ad magnificentiam. et
virtus ponens circa honores mediocres
debite ꝓſequendos vel fugiendos voca-
tur Philotomia. a philos qđ eſt amor et — philotomia
thimos quod eſt honor quaſi debitus a-
mor honoris: vel honoris amatiua. Vir-
tuoſus vo vocari poteſt philotimus id ẽ
debitus amator honoris. vicium auteꝫ ꝑ
ſupabundantiam idem nomen habet ꝓ
pter defectum nanqꝫ vocabuloꝝ nomen
virtutis attribuit̃ vicio. et ꝑcipue hoc vi
cium magis conuenit cum virtute ꝓpter
hoc ſortit̃ cum ea idem nomen ⁊ vicium
q2 dicit̃ philothomia ⁊ vicioſus philoti-
mus. Sed ad differentiam põt dici vir-
tus debitus amor vel virtus debiti hono
ris amatiua ⁊ virtuoſus debitus amator
Vicioſus autem per ſuperabundantiaꝫ
dicitur abſolute amator honoris ⁊ viciũ
amor honoris. Vicium autem ſm defe-
ctum dicit̃ Afilothimia: ab a qđ eſt ſine:
⁊ filos id eſt amor. Et vicioſus Afilothi-
mus. In hac enim virtute: vt dicitur ſe-
cundo ethicorum. Vicioſi attribuunt ſi-
bi nomen virtuoſi. vnde ⁊ laudamus eos
qui nihil curant de honoribus Eos etiaꝫ
qui multum ſunt ſolliciti ⁊ non ſui negli
gentes. Et ideo non eſt bene nota diſcre-
tio nominũ inter iſta Sic ergo patet ꝙ
habemus quinqꝫ virtutes reſpectu paſſi
onum que habent obiectum circa exteri-
ra Reſpectu mali vnam ſcilicet manſue
tudinem Reſpectu boni quatuor ſcꝫ libe
ralitatẽ ⁊ magnificẽtiã q̃ ſt reſpectu boni

F vtilis.ſ.circa diuitias Magnanimitatē ⁊
filotbimiam circa bonores. Si aūt vir-
tus ſit circa paſſiões q̄ būt obiectum ꝓti
nens ad actus bumanos exteriores. Sic
ſciendū ē ꝙ oīs tales virtutes in vno cō
ueniūt: ſic ꝙ oīs ſunt circa ẜba vl' facta
in quibus bomines cōmunicant. Et q̄ꝫtū
ad boc non diſtinguuntur. ſed in boc di-
ſtinguunt. Quia circa talia ẜba ⁊ fa-
cta eſt duo cōſiderare in quib⁹ boies cōi
cāt vnū verā realitatē ⁊ veritatē realē ta
lium. Aliud eſt delectationē in talib⁹ ver
bis ⁊ factis. Si accipiam⁹ veritatē: ſic
reſpectu ẜboꝝ ⁊ factoꝝ quib⁹ aliquis al
teri ſe exbibet manifeſtū vt decet ẜm de-
bitā rōnem ſe manifeſtando. ⁊ ſic accipit
Veritas virtus ponens in iſtis mediū rōnis q̄ ab
Ariſtotele.ij.etbic.vocatur Veritas. ⁊ eſt
babitus inclinans ad verā rei deſignatio
nē.ꝑ ſermonē vl' ꝑ alios actus exteriores
ꝓut recta ratio dictat. Et virtuoſus dr
Verax. Viciū aūt oppoſitū ẜm ſupab-
undantiā in quo eſt q̄dam fictio falſi in
plus vel quantū ad facta vl' q̄ꝫtum ad di
cta fingendo maiora de ſe q̄ꝫ ſint. vocat
Iactantia. Et viciosus vocat Iactator.
Sed viciū in min⁹ ẜm defectū q̄n aliquis
fingit de ſe (quod rarum eſt) minora q̄ꝫ
ſint vel quedam vilia: vocat Yronia.i.ir-
riſio q̄ deficit circa predicta. vt ſi multū
literatus diceret ſe ignorantiorem ideota
Et talis victor qui eſt vicioſus vocatur
yron.id eſt irriſor. Medium aūt virtutis
eſt veritas que babet reprimere iactanti-
as ⁊ moderare contēptibilitatē. Cum ſꝑ
eſt declinandum in min⁹ ẜm pbiloſopbū
ꝓpter oneroſas ſuperabundantias. Ho-
mo enim intantū afficit ad ꝓpriū bo-
num ꝙ vult ſemꝑ ꝓpria bona maiora eſſe
q̄ꝫ ſint. Et ideo magne prudentie eſt co-
gnoſcere ſeipſum ⁊ ſcire ꝙ ꝓpria bona ex
timat minora q̄ꝫ ſint in veritate. Si au
tem ꝯſideremus circa talia facta delecta
tōnem. boc poteſt eſſe dupliciter. vno mo
dō vt quis decenter ſe exbibeat delectabi
lem verbis ⁊ factis decentibus alteri in
bis que fiunt serioſe. Alio modo in bis q̄
fiunt in ludo ⁊ iocoſe. Si p'mo modo
q̄ꝫtum ad ea que ſerioſe fiunt ⁊ reſpiciūt
communem vitam. Sic reſpectu illarū po-
nitur virtus que ponit in bis medium ra
tōnis. que.ij. Etbic. vocatur Amicicia nō Amicicia
ab affectu amandi ſed a decentia conuer
ſandi quā nos affabilitatē appellare poſ
ſumus. Et ipſe viruoſus dicit Amicus:
vel affabilis. Vnde amicicia ſeu affabili-
tas eſt babitus inclinans ⁊ ordinans bo
minem in cōmuni cōuerſatōe vt ad vnū
quēq; ſe babet ẜm ꝙ decet: tam in dictis
q̄ꝫ in factis. Et bec virtus ẜm pbm nō bꝫ
ꝓpriū nomen ſed attribuitur ei nomen
amicicie: ꝓpter ſimilitudinem ad veram
amiciciam. Amici enim delectabiliter ad
inuicem cōuiuunt. ⁊ ẜm banc virtutē bo
mo ſe babet delectabiliter ad conuiuan-
tes ẜm ſermonem ⁊ geſtus exteriores. ab
alijs autem alijs vocat nominibus. aliq̄
eam nominant affabilitatem. Homerus
eam nominat Sociabilitatem. vocat eti
am vrbanitas ad differentiam Ruſticali
tatis. q2 viuentes in vrbe magis ſolent cō
uiuari ⁊ colloqui. Eadem rōne vocat Cu
rialitas q2 qui conuerſantur in curijs ſūt
pre ceteris glorioſi in colloquijs ⁊ cōuer-
ſationibus. Vicium autem exceſſus vo-
catur Placiditas. ⁊ vicioſus vocat Pla
cidus. qui bominibus ita vult placere ꝙ
nullum vult contriſtari ⁊ ad nulla aliorū
dicta contemni. ſed oīa ſiue ſint turpia
ſiue falſa approbat ⁊ commendat ⁊ eſt in
fectiuus communitatis. quia vicium cō-
uiuentium inde augetur. vbi autem ſe ta
lem exbibet ꝓpter aliquā ꝓpriam vtilita-
tem vocat blanditor vel adulator. Vici-
um autem ẜm defectum vocatur Diſco-
lia. ſiue litigioſitas. vicioſus ẜm defectū
qui conuiuentibus in omnibus aut plu-
rimis contrariatur ⁊ contendit vocatur
diſcolus ſiue litigioſus. Si autem ali-
quis exbibet ſe delectabilem in verbis et
factis ſuis alijs in ludis ⁊ iocoſis decen- Eutrapelia.
tibus iuxta debitam menſuram rationis

ſic eſt virtus que dicitur Eutrapelia. id ē
bona ꝯuerſatio. ⁊ ē virtus moralis incli-
nās ad mediū in ludis ⁊ iocoſis decenti-
bus ⁊ ẜtuoſus vocat Eutrapelis. ab eu
qđ ē bonū ⁊ tropbos verſio quaſi vertēs
omnia in bonū. Licet eñ ludere ſit facile
tñ ludere ⁊ iocari bñ.ſ. oībus circūſtātijs
obſuatis eſt difficile.ſ. ludere q̄n oportet
et vbi ⁊ ſicut ⁊ cum quibus oportet tali-
ter pueri neſciunt ludere neq; beſtie. Vi-
ciū exceſſus vocat Bomolocbia. Et vici
oſus Bomolocbus a bomos qđ ē altare
⁊ locbus qđ ē raptor. Et dr ad ſimilitudi
nē milui q̄ ſuꝑuolat aras ydoloꝝ in q̄b⁹
aīalia ymmolabant vt aliq̄d raperet. ⁊ idē
eſt de illo q̄ excedit i ludo. q2 ſꝑ inſiſtit ad
boc ꝙ verbū vl' factū alicui⁹ in ludum cō
uertat. vocat etiā vicioſus inſuꝑ abūdā-
do byſtrio. q2 oīa dicta vel facta aliorum
trabere nitit in riſum ⁊ cacbinū. Dicitur
aūt biſtrio ab biſterion qđ eſt geſticulari
id ē geſticulator ſeu ioculator q̄ diuerſos
geſtus ⁊ babitus bominū ſcit repſentare
viciū autē defectus dr Agroyca.i. eſt ag-
greſtitas. vicioſus dr Agroycus.i. agre-
ſtis ⁊ biſpidus. q2 de nullo vult ſolaciari
imo eſt ſolaciantib⁹ oneroſus. Et ſic ptꝫ
ꝙ circa paſſiones q̄ reſpiciūt actus exte-
riores ſunt tres virtutes. vna circa veri-
tatē verboꝝ ⁊ factoꝝ.ſ. veritas. Alie cir
G ca delectationem in eiſdem.ſ. amicicia et
Eutrapelia. Q̄tū ad ſcđm de Coordi
natione virtutum ⁊ viciorū ẜm ſub ⁊ ſu-
pra in modum arboris. Conſiderandum
quatenus imaginatio iuuet intelligentiā
Pro clariori noticia virtutum moraliū ⁊
viciorum eis oppoſitorū vt ſic bomo vir
tutes cognoſcendo eas requirat. ⁊ eas re
quirendo bene viuat. Cognita ⁊ viciorū
origine (Cum malum nō euitatur niſi co
gnitum) illa euitet ⁊ caueat. Sub quadā
arbore imaginaria ẜm ſub ⁊ ſupra coor-
dinata ſunt bic virtutes ⁊ vicia. Virt⁹ q2
in medio eſt conſiſtens. deſcribunt id cir
co virtutes in medio ſtipite arboꝝ. Me-
dietas autem virtutū attenditur (vt ſu-
pra dictum eſt) ẜm ſuperfluitatem ⁊ indi
gentiam. Exceſſum ⁊ defectum viciorum
que id circo in arboris lateribus ſunt de-
ſcripta. Sunt et virtutes bic deſcripte in
cellulis quadrilateris ortbogonis. ad in-
ſtar Tetragoni id ē quadranguli forma-
tis. Nam pbyloſopbus.j. Etbycoꝝ com
parat virtuoſum Tetragono. quia ſicut
Tetragonum optime ſedet in quolibꝫ la
tere ſic virtuoſus bñ ſe babet in oī euē-
tu fortune. ꝓpter quod ibidē dicit de vir-
tuoſo ꝙ fortunas optime feret.ſ. proſpe-
rā ea vtendo ad opera magnificentie ⁊ li
beralitatis. Et aduerſā ea vtendo ad ex
ercicium patientie ⁊ longanimitatis. Cel
lule autem collaterales viciorum deſcri-
buntur oblique ⁊ curue. Virtutum vero
cellule ſunt Ortbogone. id eſt rectoꝝ an
gulorum ad ſignandū ꝙ virtutes babēt
rationem rectitudinis ⁊ vicia rationē ob
liquitatis. Nam (ẜm Euclidem) Rectū
eſt cuius medium non exijt ab extremis.
Extrema ei ſūt ꝓmū principiū ⁊ finis vlti
m⁹. vñ.j. apoc. dic dñs de⁹. Ego ſū alpba
⁊ o ꝓncipiū ⁊ finis. alpba ei ẜm grecos ꝓ
ma eſt lr̄a et o finalis Operatio ꝗ virtuoſa
inter bec eſt medium per quam perueni-
tur in finem vltimum qui deus eſt. q̄ om
nium bonorum ⁊ virtutum cauſa eſt ẜm
triplex genus cauſalitatis. Efficientis. q2
ab eo omne bonum originaliter ꝓgredit
Formalis quia ẜm eum oē bonū exem
plariter ꝓducitur. Finalis quia ad ipm
omne bonum finaliter reducitur boc au-
tem fit (vt dicit ſanctus Bonauētura in
Centiloquio) quando virtuoſus in ope-
rando continuatur virtuti diuine vt ꝓn-
cipio mouenti. Conformatur ei vt regu-
le dirigenti. vnitur ei vt fini quietanti. q̄n
vero quis moraliter peccat per viciū diſ-
continuatur a domino deo tanq̄ꝫ a prin-
cipio monente quia deus nūq̄ꝫ mouet ad
peccatum. Diſcordat a deo tanq̄ꝫ a regu
la dirigente. Elongatur ⁊ deordinatur a
deo tanq̄ꝫ a fine quietante ponēs creatu-
ram finem ſuum.

Arboꝛ virtutū moraliū

Viciorū exceſſus — Viciorū defectus

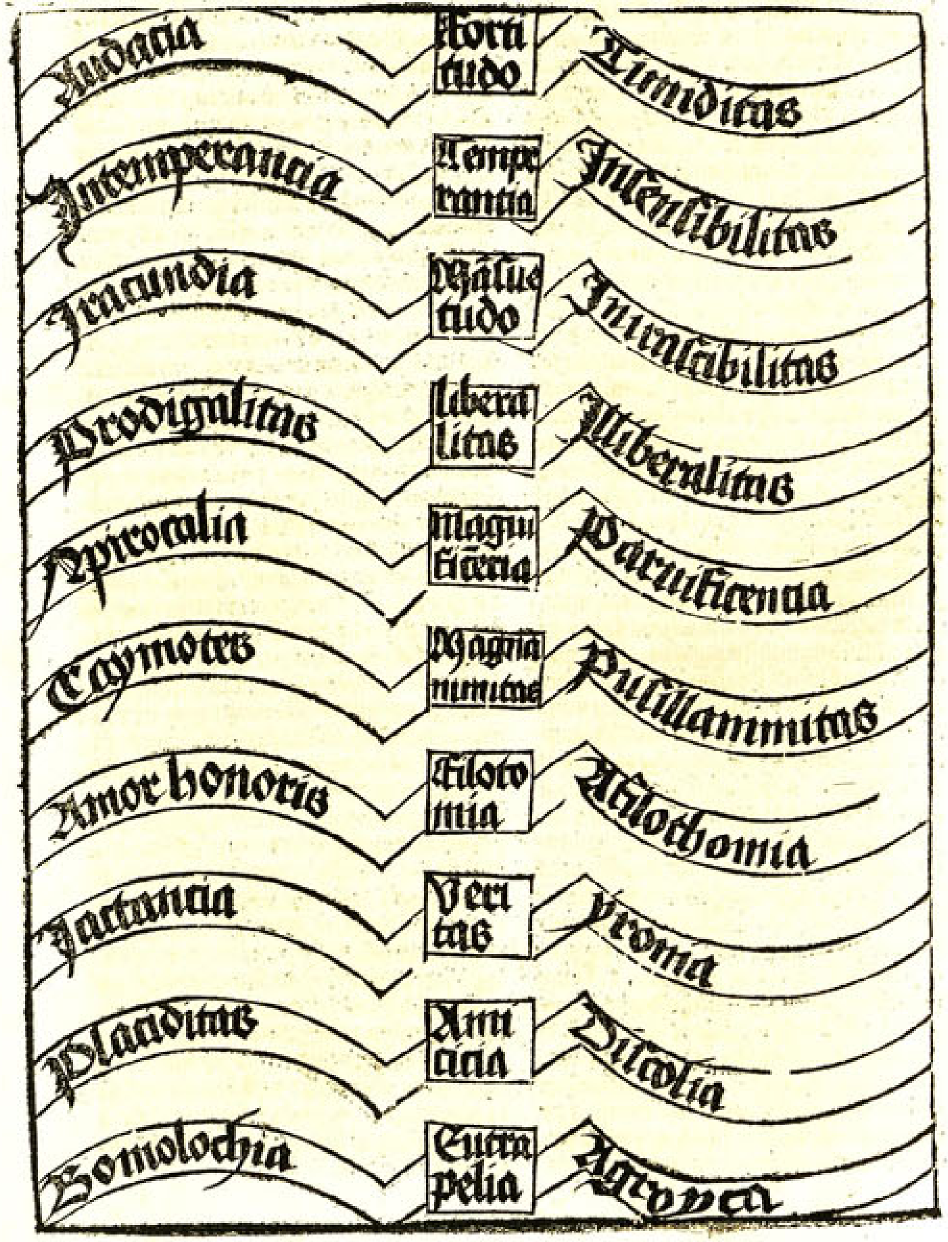

Cōſiderādū ꝑ arboꝛis deſcripte decla ratione ꝙ in ea nō deſcribunt̄ oīs virtu tes moꝛales ac ſpēs earum cuꝫ eis anne xis. Ratio qꝛ phs in fine.ij.ethi. ꝑter pru dentiā ⁊ iuſticiam ſolū enumerat decem ꝟtutes moꝛales in arboꝛe depictas. Pru dentia nanqꝫ cū ſit virtus cardinał nō tñ cōputant̄ inter ꝟtutes moꝛales. Nec hic deſcribit̄ in arboꝛe. qꝛ prudentia eſt mo ralis tñ quo ad materiā ſed non quo ad ſubiectū qꝛ ſubiectiue eſt in intellectu pra ctico. ſic eſt eſſentialiter virtus intellectu alis. ꝓut declarat̄ .ē. cap̄. vj. Sed hic ſo lum deſcribunt̄ virtutes moꝛales q̄ ſunt moꝛales q̄tum ad materiam ⁊ q̄tum ad ſubiectum Iuſticia etiā nō deſcripta i ar boꝛe. Quia quelibet ꝟtutū inibi deſcripta rū eſt mediū duoꝝ vicioꝝ quoꝝ vnū eſt ſm ſupabundantiā alterū ſm defectum ⁊ indigentiā. Sꝫ iuſticia que ſm phm .v. ethi. eſt ꝑclariſſima ꝟtutum reddens vni cuiqꝫ qđ ſuū eſt. ſm eundē nō eſt mediuꝫ duoꝝ vicioꝝ ſed ſolum opponit̄ ei iniu ſticia. Nōnulli tñ ponunt viciū exceſſus in iuſticia Lucrū: viciū defectus damnū. Sꝫ hec poſitio non approbat̄ a philoſo phis moꝛalibꝰ. Coꝛrelariū ex dictis vir tutes moꝛales ⁊ paſſiones enumerate in viij. ca. ij. tractatus in vndenario nūero ſi bi coꝛreſpondent. vna eſt circa oꝑatōnes ſcꝫ iuſticia. decem circa paſſiones. ſ. forti tudo: temperantia: manſuetudo: liberali tas: magnaficentia: magnanimitas: phi lotomia: veritas: amicicia: eutrapelia. q̄s enumerat Ariſtoteles in .ij. ethi. ⁊ de om̄i bus determinat in aliis libris cōſequent̄ Diſtinctio tamen ⁊ aſſignatio ꝟtutū non eſt quo ad omnes in ſpēs ſpecialiſſimas ꝟtutum. Sed eſt diuiſio virtutū in gene re. Nam iſte virtutes cōtinent alias ſub ſe ſpēs. Similiter dicendū eſt quo ad vi cia oppoſita ꝓut determinabit̄ infra.

b

Q̄tum ad terciū ponent̄ ſex cōcluſio nes de q̄buſdam que vident̄ eſſe virtu tes. de q̄bus etiā determinat Ariſto. in li bꝛis ethic. In quarto determinat de ve recundia ⁊ Nemeſi. In quinto de Epi keia. In ſeptimo de heroica ⁊ cōtinentia ⁊ in octauo de amicicia. Unde notan dū ꝙ noīe virtutis poſſumꝰ vti large ⁊ di cimus eſſe virtutē omne ꝑncipiū lauda biliū operū: vel om̄e qđ de ſe laudabile ē Alio mō ꝓpꝛie ſm ꝓpꝛiam acceptionem: ſicuti ſupꝛa dictum eſt. Primo mō q̄libꝫ iſtarū largo mō poteſt dici virtus. Sꝫ ꝓ pꝛie vtendo nomine virtutis verecundia ⁊ nemeſis q̄uis in quadā medietate con ſiſtunt: nō tñ ſunt virtutes ſed paſſiones laudabiles. Epikeya eſt virtus directiua cōmunis iuſticie. Heroyca eſt ſupꝛa vir tutem. Cōtinentia eſt infra ꝟtutem. Ami cicia aūt eſt effectus virtutis. hoc pꝫ per ſingula diſcurrendo. Verecundia de q̄ dicit phus quarto ethic. Eſt timoꝛ inglo riationis. i. confuſionis que opponit̄ glo rie. Et ſcđo rethoꝛice. Verecundia eſt tri ſticia ⁊ turbatio circa ea mala que viden tur inferre ingloꝛiationē. Et qꝛ verecun dia pōt cōuenire etiā vicioſo qꝛ natura les inclinatōnes tam bonis q̄ vicioſis in ſunt ſic nō eſt virtus ſed naturalis paſſio Et continet̄ ſub timoꝛe ſicut ſpecies ſub genere ꝓut dictum eſt in ſecundo tracta tu ca. xxvij. Dictum eſt etiā ibidem quo modo verecundi rubeſcunt ⁊ timidi pal leſcunt. Ex quo patet ꝙ verecundia ē paſ ſio de numero laudabilium. et iuuenum etati conuenit in q̄bus eſt mali retentiua Unde dicit phus in fine quarti ethi. De cet enim iuuenes eſſe verecundos. nam per hoc efficaciter refrenant̄ cōcupiſcen tie paſſiones. Senes autē non decet eſſe verecundos. quia ſenes propter experi entiam ⁊ habitum virtutis acquiſitū nō debent aliquid turpe oꝑari rōne cuiꝰ poſ ſet in eis ꝓuenire verecundia. Verecū dia habet duo extrema vnum excedens. ⁊ dicitur Inuerecundia. ⁊ vicioſus dici tur Inuerecundus. ab in quod eſt non. Et eſt vicium peius quia inuerecundus de nullo verecundatur. Et hoc eſt ma lum ſignum in hoīe iuuene. Sed vicium

Verecundia

deficiens vocaꝛ Cathaplexia. Et vicio-
ſus dicitꝛ cathaplex.i.ſtupidus ⁊ dꝛ ille ꝗ
eſt tam verecundꝰ ꝙ vix audet apparere
in cōſpectu hoim ⁊ eſt viciū meliꝰ catha-
plexia ꝗ̄ inuerecundia. Et dꝛ a catha qḋ
Nemeſis eſt vniuerſale ⁊ plica quaſi ad oīa impli
catus verecundia ⁊ timore. ¶ Nemeſis
eſt paſſio laudabilis tenens mediū circa
delectationē ⁊ triſticiā eoꝝ ꝗ eueniūt ꝓ-
ximis. Et dicitꝛ nemeſis.i. reꝑhenſio aut
id qḋ reprehenditꝛ. Inde nemeſicus id ē
reꝑhenſor. Et ſtat mediū laudabile huiꝰ
paſſiōis in hoc ꝙ ꝗs triſtaꝛ d ꝓſpitate in
malo ⁊ gaudet de ꝓſperitate i bono Et h̄
medietas vocaꝛ Nemeſis ⁊ habēs eā vo
caꝛ Nemeſicus. Vn̄ dicit ph̄s ꝙ Neme-
ſis inclinat ad triſticiā de indigno bn̄ paſ
ſio. Et hoc tantū eſt dicere ꝙ nemeſicꝰ ha
bens illam paſſionē ꝗ nemeſis vocaꝛ tri-
ſtaꝛ de eo ꝙ aliꝗs ꝗ eſt indignꝰ patiꝛ bn̄
ꝓſperitates. Vituꝑabile aūt in extremo
ſuꝑabundanti eſt ꝙ aliꝗs ſꝑ triſtaꝛ de oi
bus ſiue bonis ſiue malis ꝗ ꝓſperanꝛ. et
ſuꝑabundantia vocaꝛ Inuidia. Et hn̄s
eam dicitꝛ Inuidꝰ. Vituꝑabile aūt in de
fectu eſt qn̄ aliꝗs intantū deficit in triſtā
do ꝙ etiā gaudeat de malis qꝛ in ſua ma
licia ꝓſperanꝛ. Et talis malicia vocatur
Epicacarcia. Et habens eā dꝛ epicacarcꝰ
Carcus eñ dꝛ gaudens Cacos malum:
Epy ſupra ac ſi diceretꝛ gaudiū de malo.
Epikeya ¶ Epikeya eſt ſm ph̄m.v.ethi.virtꝰ dire
R ctiua iuſticie legalis. Hanc ph̄s.vj.ethic.
Virtꝰ plato- Gnomi appellat: vbi cōſiderandū ꝙ actꝰ
rum. humani nō habent omnimodā certitudi
nem ⁊ vniformitatē ſ ſunt variabiles ⁊ ꝗ
ſi infinitis modis. Nullus eñ legiſlator
pōt preuidere omnes caſus particulares
Et qꝛ iſti ꝓpter ſuā multiplicitatē incom-
ꝓhenſibiles ſunt. Oportet ꝙ lex detꝛ i vni
uerſali. Vn̄ ars imitaꝛ naturā in his que
accidunt vt ſepius ⁊ nō in his ꝗ deficiūt
in paucioribꝰ vt ꝙ hō naſcaꝛ cum ꝗnꝗ
digitis. aliqn̄ in paucioribꝰ hꝫ ſex. ita ars
dat legem obſeruabilem vt in pluribus.
Nec expedit oēs caſus ꝑticulares enu-
merare ⁊ remedium ſpālis legis appone
re ꝓpter cōfuſionē faſtidioſiſſimā. immo
⁊ ꝑplexam ꝗ ex illa multiplicitate conſur
geret. Poſſunt ergo caſus contingere in
quibꝰ verba legiſlatoris nō debent ſerua
ri. et in quo legiſlator ſi pn̄s fuiſſet noluiſ
ſet obſeruari. Et in talibꝰ debet legiſlato-
ris intentio ſeruari ⁊ non verba legis. Ex
emplificat ph̄s.v.ethic. Lex in quadā ci-
uitate poſita fuit talis. ne ſub pena capi-
tis peregrinus muros aſcēderet ciuitatꝭ
Poſt hoc aſcendit peregrinus aliꝗs ⁊ cō
tra impugnantes menia viriliꝛ defendit.
Vn̄ ſi talis peregrinꝰ fuiſſet detruncatus
hoc fuiſſet cōtra ius naturale. Vn̄ fuit lex
iſta correcta ꝑ Epikeyam qm̄ bn̄facienti
non pena ſed premiū ⁊ gratia eſt redden
da. Item cꝰuis depoſitū eſt reddendum
Laudandꝰ eſt tñ ꝗ nō reddit gladiū furi-
oſo. Virtus igiꝛ ꝗ facit ꝙ in aliquo caſu
ꝟba legis nō ſeruenꝛ ſed intentio legiſla-
toris dicitꝛ Epikeya ab epy qḋ eſt ſupra ⁊
ykos qḋ eſt obediens vel cōueniens. qꝛ ꝑ
epikeyam aliꝗs excellentiori modo con-
uenienter obedit. dum ſeruat intentionē
legiſlatoris vbi diſſonant ꝟba legis a iu-
re naturali. Et habens talem virtutē dici
tur Epikeyos ſeu epikes. Inde ꝟbū epi-
keyare qḋ ſignat ꝟba legis iuxta intentio
nem legiſlatoris interpretari. Nec opor-
tet duo extrema ſicut nec iniuſticia h̄ aſſi
gnare. Conſiderandū ꝙ Epikeya mul
tipliciter nominaꝛ. Qn̄ꝗ nominaꝛ exce-
ptio. Leges eñ humane que ferunꝛ gene
raliter poſſunt ⁊ debent exceptionē reci-
pere dū deficit legis ratio. qn̄ videlꝫ legiſ
lator ſi adeſſet vel alius prudens interro-
gatus exciperet a generali ꝯſtitutione ca
ſum particularem ꝗ taliter aut taliter oc
curreret. Quandoꝗ nominaꝛ Iuris in-
terpretatio ſicut a legiſtis. Eſt eñ quedā
mitigatio temperans legis ſcripte rigorē
Quandoꝗ diſpenſatio ſicut a canoniſtꝭ.
Quandoꝗ nominatur bona fides ſicut
a politicis dicentibus bonam fidem eſſe
vbi non ſimulatur vnum ⁊ aliud agitꝛ. Qn̄
ꝗ dicitꝛ equitas: ſicut ait ꝓpheta. Omnia
mandata tua equitas.i. cum equitate im
plenda ⁊ penſanda. Eſt aūt equitas iuſti
cia penſatis oībus circumſtantijs parti
cularibus dulcore miſericordie tempera-
ta. Ariſtoteles eam.v.ethic. Epikeyaꝫ vo
cat in ſexto ethic. Gnomi nominat. Pru-
dentis nanꝗ viri qui ſingularia caute et
prudenter reſoluunt ad regulas genera-
les colligentes pariter que fuit ratio da-
te legis: quandoꝗ ꝑ eleuationē mentꝭ ad
diuinas regulas quandoꝗ ad humanas
aſpiciunt. Primū fit per virtutē quā ari-
ſtoteles Guomicā ſeu gnomi vocat. alte-
Nota rum ꝑ Epikeyam. Nec tñ paſſim expe
dit in moralibus querere ab omnibus in
interpretationē legis ſm epikeyam ꝓſer-
tim in religionibus ſed a preſidentibus.
Religionis nanꝗ ſecuritas poſt diuinaꝫ
gratiam conſiſtit in diſcretione ⁊ charita
te ꝓſidentium. Preſidentes aūt ſunt aut
eſſe debent tanꝗ lex viua moderatrix le-
gum mortuarum ⁊ cōſtitutionum Sunt
enim diſpenſatores miſterioꝝ ⁊ miniſteri
orum dei. fideles ad deū ⁊ prudentes ad
ꝓximum. Sunt ꝓut Ariſto. loquitꝛ veri
Epikes hoc eſt interpretes leguꝫ genera-
lium ſm applicationes ad caſus ſingula
res Seueritas ꝟo conſiſtit in ſolis gene-
ralibus verbis legis. ꝓpterea nominanꝛ
homines hmōi nimis ꝟbis ſtatutoꝝ inni
tentes literales ⁊ quādoꝗ inhumani Ti
ranni duri ⁊ crudeles ꝗ ſuis iuribus po-
ſitiuis ⁊ conſtitutionibꝰ immobilitatem
⁊ indiſpenſabilitatem talem tribuunt: et
parem vim obligandi qualem habet ius
ipm̄ euangelicū ⁊ diuinū. Tales nimirū
quales ph̄us intractabiles appellat neꝗ
Epikeyam neꝗ bonā equitatē recipiunt
adherentes traditionibus ſuis ſic euan-
gelio immo ꝓpter traditiones ſuas ſicut
cōqueritur xp̄s faciunt irritū mandatuꝫ
dei: nec etiam illud attendūt puerꝭ incul-
catum ꝙ videlꝫ ipſe leges cupiunt vt iu-
re reganꝛ. Et premittiꝛ dogma Iudicis
auxilium ſub iniqua lege rogato Iniquā
intellige legem ſi ad iniquitatis ⁊ iniuſti-
cie traducaꝛ abuſū Et ſapiens Noli eſſe
iuſtus nimis: alioquin ſumma iuſticia ſū
ma fit iniuſticia. Rurſus ꝗ nimis emun-
git elicit ſanguinem. hec Cancellariꝰ pa- R
riſienſis. ¶ Heroyca virtus a ph̄o ſepti- Heroyca
mo ethic. diuina dicitꝛ: ⁊ ſupra virtutem virtus.
A theologis virtus purgati animi noiaꝛ
qꝛ ſolum hominibus totaliter purgatos
a paſſionum moleſtijs ineſt qḋ ſolū pau-
ciſſimis in hac vita conuenit. ꝓut dictum
eſt cap.xiij. circa finem. Hec virtus oppo
nitꝛ beſtialitati. Et eſt habitus inclinans
contra carnis appetitum beſtialem: quo
habitu aliquis ꝑ imitationem cōformaꝛ
deo ſic virginitas ⁊ ſimilia. Unde notan-
dum ꝙ anima humana eſt mediū intꝛ ſu-
periores ſubſtantias ⁊ diuinas quibꝰ cō-
municat ꝑ intellectum Et animalia bru-
ta quibus communicat in potentijs ſen-
ſitiuis. Sicut igitꝛ in homine aliqn̄ affe-
ctiones ſenſitiue partis corrumpunꝛ vſ-
ꝗ ad ſimilitudinem beſtiaꝝ. Hec corru-
ptio vocaꝛ beſtialitas tranſcendens mo-
dum humane malicie qḋ patet in vicijs
contra naturam. Ita etiaꝫ in homine ꝑs
rationalis ꝑficitꝛ ⁊ conformaꝛ vltra com
munem moduꝫ humane nature quaſi in
ſimilitudinē ſubſtantiaꝝ ſeꝑataꝝ. Et hec
virtꝰ vocaꝛ Heroyca ⁊ diuina quaſi mo-
do excellenti ⁊ diuino faciens hominem
operari. Gentiles enim vocabant hero-
as animas defunctoꝝ.i. ethereas vel ce-
lo dignas. In ſignū ꝙ eas ꝓpter ſapienti
am ⁊ fortitudinē ⁊ alia ꝑclara opera dei-
ficatas credebent. Et ita patet ꝙ anima
medium tenens inter bruta ⁊ ſubſtanti-
as ſeparatas vtrunꝗ ꝑticipat extremoꝝ
Unde per virtuteꝫ heroycam attingit qḋ
eſt ſuperius. ꝑ viciū aūt qḋ beſtialitas di
citꝛ: attingit qḋ eſt inferiꝰ. Et habet ſe me
dio modo per virtutes communes ⁊ vi-
cia communia ſuperiꝰ enumerata. Virtꝰ
autem Heroyca non habet vicium oppo
ſitum ſm duplicem maliciam ſ ſolū be-
ſtialitatem. vt patet. vij. ethic. vbi probat

pħus ex dicto Omeri poete. hanc virtu-
tem eſſe in hominib⁹. q2 ille dicebat de fi-
lio Priami hectore ꝙ nō videbatꝫ filius
mortalis hominis ſed dei. q2. ſ. in eo qui-
dā mod⁹ pugnandi fortiter in bello troia
no apparebat vltra cōez modū humanū
viuentiū quaſi ſuphumanus ⁊ diuin⁹ ſic
⁊ Tulius dicebat. Romulū celos aſcen-
diſſe opib⁹ virtuoſis. Continentia que
M Cotinētia ſm pħm ē aliq̄d infra ⁊ iuxta virtutē. De
qua quatuor ſunt dicēda q̄ infra patebūt
Primū quot mōis dꝛ ꝯtinētia. Pro q̄
notandū ꝙ dupl'r ſumitꝫ cōtinentia. vno
mō ꝓ eo ꝙ hō abſtinet ab oīni delectati-
one venerea Et ſic apl's ad Gal'. v. Inter
fructus ꝯtinentiā cōiungit caſtitati. ⁊ ſic
ꝯtinentia pfecta ⁊ ṗncipalis ē virginitas
Scđa vo viduitas. Alio mō ſumitꝫ conti
nentia ꝓ eo ꝙ hō reſiſtit ꝯcupiſcētijs pra
uis q̄ in eo vehemēter exurgūt. ⁊ hoc mō
accipit pħs. vij. Eth. ꝯtinentiā ſic dicitur
de ea. vij. Ethico. ꝙ nō ē virtus ſed aliq̄d
iuxta virtutē. Eſt eīn ꝓpe virtutē inq̄ntuꝫ
firmatur ratō contra paſſiones ne ab eis
ſeducatꝫ Nō tn̄ attingit pfectā rationem
virtutis moralis ſm quā affectus ⁊ appe
titus ſubditꝫ rationi. ſic vt nō inſurgāt ve
hementes paſſiones rōi ꝯrie. In ꝯtinen-
ti aūt tales paſſiones inſurgunt ꝗuis nō
ꝓſequatꝫ. Secūdū quō differunt tem
perantia ⁊ continentia. Ex dictis patet q̄
modo differūt quia cōtinentia ſumpta ꝓ
ut importat ceſſationem ab oībus dele
ctationibus venereis eſt virtus ⁊ nobili-
or temperantia ſicut virginitas caſtitate.
Continentia vero ſumpta ꝓut importat
reſiſtentiam rationis contra concupiſcen
tias vehementes nō eſt virtus ſed aliq̄d
minus virtute. ⁊ ſic temperantia eſt nobi
lior quia bonum virtutis eſt laudabile q2
eſt ſm rationem. Magis autem viget bo
num rationis in temperato in quo appe-
titus ſenſitiuus vehementer reſiſtit ratio
ni. ꝗuis ratio ſit firmata contra eius con
cupiſcentias prauas. Unde ſic continen-
tia comparatur ad temperantiā ſicut im

perfectum ad perfectum. Terciū q̄ eſt
materia vel obiectuꝫ continentie. Ubi in
telligendum ꝙ ſicut temperantia poteſt
accipi communiter et large in quacunq̄
materia tamen proprie dicitur illa ma-
teria in qua optimum eſt refrenare homi
nem. Ita etiam cōtinentia large dicitꝫ cir
ca quālibet materiā aliq̄liter refrenabilē,
Uñ ⁊ ipm nomē cōtinentie quandā refre
nationem importare videtꝫ. Continentia
ſeu continere eſt ſe retinere. Hoc autē fit
circa delectatōes ſenſus tactus q̄tuꝫ ad
venerea in quibus natura ſummam dele
ctationem poſuit. vt animalia nō homi-
nes ad ipa ita inclinarentꝫ ꝓpē ſpeciei cō-
ſeruationem. Sil'r q̄tum ad cibaria ꝓpē
cōſeruationem indiuidui. Et q2 delectatī
ones venereoruꝫ ſunt vehementiores q̄ꝫ
guſtus. Eo ꝙ maius bonum eſt cōſerua-
tio ſpeciei ad q̄ꝫ ordiatꝫ venerea quā guſt⁹
cibariorum q̄ ordinantur ad cōſeruatio-
nem indiuidui qđ non eſt tm̄ bonuꝫ. Id
circo ſicut temperantia eſt maxime circa
illa q̄ reſpiciunt delectationes venereas.
ita ⁊ cōtinentia. ⁊ ideo magis cōſueuim⁹
dicere cōtinentiam circa venerea q̄ꝫ circa
cibaria ꝗuis ſit circa vtrunq̄ꝫ. Quar-
tum quō incontinentia ſe hꝫ ad intempe
rantiam. Ex dictis patet differentia incō-
tinentie ⁊ intemperantie. Uñ dꝛ. vij. ethi.
Intemperatus dicitꝫ qui ex ꝓpria electio
ne ⁊ ex habitu per conſuetudinē peccat.
Incontinens autem q̄ ex aliqua paſſio-
ne concurrente. Et ideo quia intempera-
tus agit ex electiōe ⁊ incōtinens ex paſſi-
one. Sequuntꝫ quatuor. primum ꝙ in
temperantia eſt habitus vicioſus ex quo
intemperato redditur male agere quaſi
connaturale. Non ſic autem in continen
te. Secunduꝫ ſequitꝫ ex primo quia cum
paſſio cito tranſit tranſeunte actu paſſio-
nis in incontinente habitus vicioſus nō
manet quia ipſum non acquiſiuit. Habi
tus vo intemperantie manet actu intem
perantie tranſeunte in intemperato. ido
incontinens triſtatur paſſione tranſeun-

te ⁊ dolet de cōmiſſo. Intēperat⁹ vo non
dolet ſ; magis gaudet ſe peccaſſe. eo ꝙ ta
lis paſſio eſt ſibi quaſi cōnaturalis facta
ꝑ habitū. Et ideo dꝛ ꝓuerbioꝝ. ij. ꝙ letā-
tur cū male fecerint ⁊ exultāt in reb⁹ peſ-
ſimis. Terciū ſequitꝫ ex his duobus ꝙ cū
habitus ſit difficile mobil' paſſio autē cito
tranſit. Intemperat⁹ ē difficili⁹ ſanabil' ⁊
emendabilis q̄ꝫ incontinēs. Quartū ſeq̄-
tur ex iſtis ſicut eīn temperātia ē ſimplici
ter pfectior continētia ⁊ tꝑatus melior cō
N Amicicia. tinente. Intemꝑatus peior incōtinente ⁊
intemperātia peior incōtinente. Ami-
cicia quodāmodo ē virtus ⁊ quodammō
nō. Ubi ſciendū ꝙ pħus in ethicis de du
plici determinat amicicia quarū vna con
ſiſtit in effectu exteriori. In exteriorib⁹ vi
delicet factis ⁊ dictis ⁊ ſic eſt habitus me
dius inter blandiciem ⁊ litigioſitatem. et
hec fuit ſupra ſil'r cum alijs virtutib⁹ mo
ralibus condiuiſa. Et talis habitus virtu
oſus ꝓprie non eſt amicicia. quia eodem
modo ſe habet homo per eaꝫ ad ignotos
⁊ notos ad cōiunctos ⁊ remotos. alia au
tem amicicia eſt que cōſiſtit in affectu ite-
riori principaliter qua q̄s aliū diligit pro
pter honeſtū ⁊ virtutē q̄ in iſto eſt. ⁊ ſic ē
effectus oīnis virtutis de qua determinat
Ariſto. in. viij. ⁊. ix. Ethicoꝝ. De hac ami
cicia habitū eſt in ſecūdo tractatu ca. xiij.
In tercia diuiſione amorꝫ. Tercia ē ami
cicia de q̄ dicit Albertus in principio. viij
Ethi. q̄ importat habitū quendam q̄ me
diat in paſſionibus affectionū. ſ. in amati-
onibus. ſic amicicia dicta eſt virtus mora
lis. quā Tuli⁹ beniuolētiā nominat. ⁊ tūc
ſumitꝫ hic aliter Beniuolētia ꝙ in. ij. tra-
cta. ca. xiij. in ſecūda amoris diuiſione. ex
quo pꝫ ꝙ ꝑ nomē amicicie duob⁹ modis
importatꝫ habitus virtuoſus. ſ. ꝑ ⁊ ſecūdo
dictis ſ; ſic improꝑe ⁊ inuſitato modo vti
mur nomine vocabuli. ſed ṗma virtus di
citur affabilitas ⁊ ſecunda beniuolentia.
ꝗuis large nomen amicicie cōueniat eis
Secundo autem modo non eſt virtus ſ;
conſequens omnem virtutem ⁊ eſt oīnis
virtutis effectus.

De Prudentia et eius partibus.
Capitulum xvij.
A De prudētia ⁊ ei⁹ ꝑtibus
Dicto de virtutib⁹ moralib⁹ politi
cis cuꝫ vicijs oppoſitas iuxta ru
dimēta pħoꝝ. Dicendū ē de vir-
tutibus moralibus cardinalib⁹. deq̄ꝫ vir-
tutibus eiſdē annexis cū vicijs oppoſitis
deq̄ꝫ earundem actibus ſm irrefragibilis
documēta theologoꝝ ꝓut. s. doctores ſe
raphicus ⁊ Jerubicus. nec nō Wilhelm⁹
in ſumma virtutū de eis tractarūt. In
ter virtutes aūt ṗmo agetꝫ de prudētia q̄
ceťas dirigit ⁊ ordinat: cū ſit i vi rōnali q̄
videtꝫ eſſe nobilior cōcupiſcibili in qua ē
temperātia ⁊ iraſcibili in q̄ ē fortitudo. q2
ꝑ vim rōtionalē diſcernitꝫ hō a brutis. Di
cendū ē ⁊ de alijs trib⁹ virtutib⁹ cardina-
lib⁹. ⁊ ṗmo de temperantia ⁊ fortitudine
q̄ꝫ de iuſticia q2 temperantia et fortitudo
ad iuſticiā diſponūt ⁊ ṗparant. ſicut cupi
ditas quā temperātia refrenat. Et timor
cui fortitudo reſiſtit iuſticiā a ſuo officio
impediūt. Et ṗus dicetꝫ de temperātia q̄ꝫ
de fortitudine q2 temperātia ē in vi cōcu-
piſcibili fortitudo in iraſcibili. Oꝑatio ei
concupiſcibilis naturaliter videtur prior
q̄ꝫ operatio iraſcibilis. Uis enim concu-
piſcibilis eſt appetitiua boni delectabilis
Iraſcibilis ē appetitiua boni ardui expe
dientis. vt eſt medicina vl' ſciſſura que fit
propter ſalutem corporis. Bonum enim
expediens eſt bonum ſm quid. Bonum
delectabile eſt bonum ſimpliciter. ⁊ pro-
pter illud eſt bonum expediens. Uñ ap-
petitus boni delectabilis naturaliter ē ṗ-
or appetitu boni expediētis ſeu boni vti-
lis ⁊ eſt naturalis. Unde dicit Phyloſo-
phus omnia naturaliter appetunt dele-
ctationem Hec Wilhelmus in ſumma.
De virtutibus igitur cardinalibus iu-
xta nunc premiſſum ordinem. Primo eſt
videre de prudentia circa quaꝫ (ſequēdo
ſanctum Bonauenturam in Centilo-
quio) tria breuiter ſunt videnda ſcꝫ diffi-
nitio ſpecierum ⁊ partium integralium ⁊ B
potentialiū collectio et actuum variatio.
Quātū ad primū Prudentia diffinitur

ſeu deſcribiẗ ab Auguſtino in libro ď moribus eccleſie. Prudentia ẽ amor earum q̃bus adiuuatur in deum ab his quibus impediẗ ſagaciter eligens. Aug⁹. in libro de morib⁹ eccleſie ſingulas diffiniens virtutes in oibus ṽtutib⁹ põt amorẽ tãꝗ genus. ⁊ adiungit diuerſos actus quaſi diuerſas differẽtias. Cũ eñ virtus ſit amor ſe habendi ad oĩa vt debeẗ. Cumꝗ talis amor ſic ſe recte habendi eſt ad creaturã que ꝯ nos eſt nobis inſidians. ⁊ tal' amor ſic ſe habẽdi ad eam vt debeẗ ẽ prudẽtia q̃ diſcernit iter bonũ ⁊ malũ. cũ fuga mali qđ cõtra nos ẽ. Ad hoc eñ ꝙ prudẽtia ſit virtus. videẗ facere actus libere volũtatis ꝓcedens eius cognitionẽ quẽ Aug⁹ in dicta diffinitiõe vocat amorẽ diſcernẽdi ea q̃bus adiuuamur in deũ ab hijs q̃bus impedimur. A Gregorio prudentia ſic diffiniẗ. Eſt cognitio vitandarũ rerũ ⁊ appetendaꝝ. A Tulio in rethoricis. Prudẽtia ẽ rerũ bonaꝝ ⁊ malaruꝫ ⁊ vtrarumꝗ ſcientia. Ab eodeꝫ de officijs Prudẽtia eſt cognitio imitandaꝝ fugiẽdarũꝗ ſcientia. Ab eodẽ in li. de reꝗe mẽtis. Prudẽtia ẽ reꝝ bonaꝝ ⁊ malaꝝ cum alteraꝝ dilectiõe ⁊ reliquaꝝ deteſtatione ſcientia. Cui ꝯſonat alia diffinitio Auguſtini. Prudẽtia ẽ ṽtus rerũ bonaꝝ vel malaꝝ neutraꝝꝗ diſcretio cũ fuga mali ⁊ electione boni. Et dr̃ neutraꝝꝗ hoc eſt differentiũ q̃. ſ. neꝗ bone nec male ſũt q̃le ẽ frãgere feſtucã vl' hmõi hec ṽtus prudẽtia diſcernit bona a malis ⁊ bona ab iuicẽ oſtendẽdo ꝙ ſit maius malũ. Sꝫ queriẗ quõ prudẽtia virtus cũ ſit videaẗ eſſe ſcientia ſm deſcriptiones prius poſitas. rñdet wilhelm⁹ ꝙ prudẽtia gratuita virtus ẽ. q2 ẽ radius viuus a vero ſole ꝓcedens. Cognitio aũt quã habẽt mali circa ea q̃ ptinẽt ad mores ẽ q̃ſi inualida et mortua ad mouendũ voluntatem. vt bono cognito ꝯſentiat vel diſſentiat a malo cognito. Sed prudẽtia virt⁹ gratuita nõ ſolũ ẽ lumen illuminans intellectũ ad cognitionẽ boni ⁊ mali difficilis ⁊ ad diſcretionẽ vicij quod ꝓtendit ſpecieꝫ virtutis ſ etiã calefacit affectu. Nõ ſoluꝫ eñ oſtẽdit quid quãdo ⁊ qualiẗ ſit agendũ ſ etiam mouet voluntatẽ vt appetat bonum poſt iudicium vel fugiat malũ. ¶ De ptibus prudentie. Qrtũ ad ſcđm principale quatuor occurrunt referenda primum de triplicibus ptibus virtutũ cardinaliũ. ſecũdo tercio ⁊ quarto de ptibus integralibus ſubiectiuis ⁊ potentialibus dicetur prudentie cum ſuis vicijs oppoſitis.

¶ De partibus prudencie

Conſiderandũ primo ꝓut dicit ſanct⁹ Tho. ſcđa ſcđe. q. xlviij. ꝙ triplex ẽ pars ſcꝫ Integralis vt paries tectũ fundamẽtum ſunt ptes domus. Subiectiua ſicut bos leo homo ſunt partes ſubiectiue animalis. Potẽtialis ſicut nutritiuũ. ſenſitiuũ ⁊ intellectiuũ ſunt partes potentiales ſeu potentie anime. Tribus igiẗ modis poſſunt ptes aſſignari alicui virtuti. Uno mõ ad ſimilitudinẽ partiũ integraliuꝫ vt ſcꝫ ille dicanẗ ptes eſſe alicui⁹ virtutꝭ cardinalis. quas neceſſe ẽ concurrere ad perfectum actũ illius virtutis. Et ſic prudentie poſſunt eſſe octo partes integrales videlicet Ratio. intellectus. circũſpectio ꝓuidentia. docilitas. cautio. memoria. Solercia. Partes ſubiectiue virtutis dicũtur diuerſe ſpecies eius. ⁊ ſic ptes ſubiectiue ſeu ſpecies prudentie ſunt prudentia regnatiua. politica. yconomica ⁊ militaris. Partes potentiales alicui⁹ ṽtutis dicunẗ virtutes adiũcte q̃ ordinantur ad aliquos ſecũdarios act⁹ vl' materias: q̃ſi nõ habẽtes totã potentiã ꝓncipal' virtutis. ⁊ ſm hoc ponunẗ tres ptes prudẽtie a phõ. vj. Ethico. ſ. Eubolia Syneſis ⁊ Gnomi. de ſingulis ptib⁹ prudentie dicet in ſequentibus. Conſiderandũ ſecũdo ꝙ octo ſunt ptes prudẽtie integrales ſex enumerat macrobius vicꝫ rõnem intellectũ. circũſpectionẽ. ꝓuidẽtiã. docilitatẽ ⁊ cautionem. Septimã ponit Tulius. ſcꝫ memoriam. Octauam ponit ariſtol'. in fine primi poſteriorum. ⁊ eſt ſolercia. Harum octo quinꝗ ptinẽt ad prudẽtiam ſm ꝙ eſt cognoſcitiua ſcꝫ memoria ratio: intellectus: docilitas ⁊ ſolertia. tria autem pertinent ad eam ſm ꝙ eſt preceptiua applicando cognitionem ad opus ſcꝫ prouidentia: circũſpectio ⁊ cautio.

P

Quarum diuerſitatis ratio patet ex hꝫ Nam circa cognitionem tria ſunt conſideranda. Primo quidem ipſa cognitio ſi ſit futurorum vocatur Memoria. ꝑ quã repetit quis que fuerant. Cum eñ prudẽtia eſt circa cõtingentia operabilia. vbi vt plurimũ futura ſunt ſimilia preteritis. neceſſe eſt preteritorum habere memoriam ⁊ videre q̃d in eis acciderit vt in plurib⁹. Et ex his cõijci a prudente quid ei accidere poterit in futuro. vñ Ariſto. ſcribit alexandro Uias primas patrũ diſcute ⁊ inde poteris bona exempla extrahere. quia facta preterita dant certum documentũ in futurum. Memoriam tollit Obliuio. Cum eñ principalis actus (vt infra dicetur) prudentie ſit ꝓcipere qđ eſt applicare cognitionem habituũ ad operandum Uñ ꝑ obliuionẽ põt quis totaliter ꝑdere cognitionem preteritoꝝ ꝙ prudentia inq̃ntum ꝓcedit ad ꝓcipiendum ex aliqua cognitione preteritoꝝ tollaẗ ꝑ obliuionẽ

Memoria.

Si aũt prudentia ſit cognoſcitiua preſentium cõtingentiã vel neceſſarioꝝ vocaẗ Intellectus ſiue intelligentia. ꝑ quã animus ꝓſpicit ea q̃ ſũt. ſiue Senſus. q2 ſenſus prudentie quẽ ponit phs. vj. ethi. idem eſt cũ intellectu. vñ dicit ibidẽ. oportet hoꝝ habere ſenſum. Prudentia enim diciẗ ſenſus inq̃tum eſt ſingularis finis. Uñ cõſiderandũ ꝙ prudentia ꝓcedit ex duplici intellectu. quoꝝ vnus eſt cognoſcitiuus ꝓteritoꝝ vliũ practicoꝝ vl' naturaliter notoꝝ in agibilibus vt nulli eſſe nocendum. parentib⁹ eſſe obediendum ⁊ hmõi. Aliud ẽ intellect⁹. idem qđ ſenſus interior quo recte de aliquo fine particulari iudicamus. Et diciẗ intellect⁹ inq̃tũ eſt cognoſcitiuus extremi. id eſt alicuius principij ſingularis ⁊ cõtingentis in operabilibus. Prudentia ṽo ſenſus diciẗ inq̃tum eſt cognoſcitiua ſingularis finis. vñ dicit phs. Oportet hoꝝ. ſ. ſingulariũ habere ſenſum. hec aũt eſt intellect⁹. Scđo ptinet ad prudentiã cognoſcitiuã Cognitionis acquiſitio. Que fit dupliciẗ. vl' per inuentionem vel per diſciplinã. Si ꝑ inuentionem ad hoc ptinet Eudoxia (⁊ diciẗ ab eu qđ eſt bonũ ⁊ doxa. id eſt gloria ſiue claritas. diciẗ eñ glĩa q̃ſi claria. g. mutata in c. quaſi bona claritas. i. cognitio. que fit ꝑ ꝓpriam inuentionem) Siue Euſtochia que eſt bona coniecturatio ab eu qđ ẽ bonũ ⁊ ſtochoſ qđ ẽ ꝯiecturatõ. Ad prudentiaꝫ eñ ptinet poſt rectã extermi nationem de fine (qđ fit ꝑ intellectum et ſenſum vt dictum eſt) vt prudens ſit bñ inuentiu⁹ videndo ꝑ ſeipm̃ repẽte qđ expedit fini ⁊ eligibilius ſit ad finem. qđ fit ꝑ euſtochiã. Hui⁹ aũt ps eſt Solertia. que eſt ſubita ꝓmpta ⁊ facilis cõiecturatio de q̃buſcunꝗ vt diciẗ. vj. ethi. In fine aũt ꝓmi libri poſterioꝝ diciẗ ꝙ Solertia eſt abilitas inueniendi mediũ in nõ ꝓſpecto tpe: vt ſi q̃s videret diuitem certãtem cum paupere: ſubito cõijceret hoc fieri ꝓpter debita q̃ pauꝑ obligareẗ diuiti. Uel ſi quis duos inimicos cõtuereẗ recõciliatos repente eliceret hoc actũ eſſe ꝓpẽ vnũ tercium. Queãdmodũ pilat⁹ ⁊ herodes facti ſunt amici ꝓpter ihm̃. Diciẗ autem ſolertia aſtutia: ſagacitas vel induſtria. Et diciẗ a ſolers qđ diciẗ a ſolon. i. multum vl' totũ ⁊ ars tis. q̃ſi oñi arte bona inſtruct⁹. Scđo cognitõis acquiſitõ fit ꝑ diſciplinam ⁊ ad hoc pertinet docilitas. Cũ enim prudentia ſit circa opabilia in quibus quaſi infinita poſſunt accidere nõ poteſt homo omnia ꝑ ſe conſiderare per habitum Solertie q̃ ad prudentiam requirunẗ. Hinc eſt ꝙ hõ indiget ab alio erudiri ⁊ precipue a ſenibus ⁊ expertis. Uñ. vj. ethic. oportet attendere expertorũ ⁊ ſenioꝝ ⁊ prudentiũ opinionibus qui ſanum intellectum experti ſunt futuroꝝ ⁊ preſentium experientia longi tpis circa agibilia. hoc aũt pertinet ad docilitatem

Intellectus Intelligẽtia Senſus.

Eudoxia

Euſtochia.

Solertia.

Docilitas.

ꝑ quaꝫ quis regiẗ ſuſceptiuus diſcipline
Tercio ad prudentiã cognoſcitiuã cõ
ſiderãdus eſt vſus cognitõis ſm ꝙ ex co
gnitis hõ ꝓcedit ad alia cognoſcenda vł
Ratio. indicãda ⁊ ad hoc ꝑtinet Ratio. Ad pru
dentiam eñ ꝑtinet poſt rectam extimati
onem de fine ꝙ prudens ſit bene ratioci
natiuus vt debito mõ poſſit applicare re
gulas vľes ad ꝑticularia q̃ ſunt varia ⁊ in
certa. Et talis vſus applicandi dr̃ rõ. Ra
tio aũt ad hoc ꝙ recte precipiat ⁊ ordinet
de fine: tria debet habere. Primo vt ordi
net aliquod accomodũ ad finem. ⁊ ad hꝯ
Prouidẽtia ꝑtinet Prouidentia. Scdo attendat ad
Circũſpectõ circũſtantias negocij. ⁊ ad hoc ꝑtinet cir
Cautio cũſpectio. Tercio vitet impedimenta q̃ a
multa habent ſpẽm boni. ⁊ ad hoc perti
net Cautio. De his tribus aduertenduꝫ.
ꝙ officiũ prudentie p̃ceptiue (cui⁹ eſt ap
plicare cognitionẽ ad op⁹) eſt ꝙ ea q̃ ſũt
ad finẽ debite ordinet. ꝑterita aũt i neceſ
ſitatem quandã tranſierũt. qꝛ impoſſibi
le eſt non eſſe qđ factum eſt. ⁊ iõ nõ ſub
ſunt humane prudentie vt ꝓpter aliqueꝫ
finem fiant vel ordineñ. Similiter pre
ſentia inq̃tum hmõi neceſſitatẽ quandã
habent. Neceſſe eſt eñ ſortem ſedere dũ
ſedet. vñ nec talia ſunt ordinabilia ad fi
nem ꝑ aliquã eoꝝ immutationẽ. Relin
quiẗ ergo ꝙ futura contingentia ſm ꝙ ſẽ
ꝑ hominis voluntatem in finem aliqueꝫ
ordinabilia. ad prudentiam ꝑtinẽt. Et hꝯ
p̃cipue importaẗ nõie prouidentie q̃ eſt
reſpectu futuroꝝ Importat eñ reſpectũ
alicui⁹ diſtantis ad ea q̃ in preſenti occur
runt ordinanda. vnde ad eã ſpectat a fi
ne diſtantia ad ipm̃ ordinare. Et quia ad
prudentem ſiue prouidentem etiã perti
net conſiderare ea que circunſtant ⁊ ſm
eoꝝ exigentiam proportõnari fini ea que
ſunt ad ipſum ordinanda. Et hoc dicim⁹
Circũſpectionem ꝑ quam id qđ ordinaẗ
in finem comparaẗ his que circũſtant. E
qꝛ freq̃nter cõtingit mala ſimpliciter vide
ri bona ⁊ ea ſimul miſceri ꝓpter multifor

mitatem operabilium. Ideo neceſſaria eſt
virtus que Cautio diciẗ: ꝑ quã a pruden
te accipiẽda ſunt bona que vere ſunt bo
na ⁊ videnẗ mala que videnẗ habere ſpe
ciem boni. Conſiderandum tertio. ꝙ ꝑ E
tes ſubiectiue prudentie ſunt quinq̃. pri
ma eſt Monaſtica ꝑ quã quis regit ſeip Mona
ſum. Secunda eſt Yconomica ꝑ quaꝫ q̃s Yconom
regit vnam domum vel familiam. Ter
cia diciẗ Militaris ꝑ quam quis regit ex Milita
ercituꝫ. Quarta diciẗ Regnatiua ſiue po Regna
litica architectonica vł legiſpoſitiua: per
quã quis regit ciuitatẽ vel regnũ. Quin
ta diciẗ Politica ſimpliciter dicta ⁊ ẽ ſub Politi
ditoꝝ ꝑ quam bene ſe habent ad cõſerua
tionem politie bene ordinate ⁊ hec conſi
ſtit in tranquillo conuictu ciuilis militu
dinis: ⁊ habet ſb ſe plures ſpẽs. De his ꝑ
tibus prudentie clarius dictum in primo
tractatu cap. xlv. de lege ciuili. Quidã
aũt phs grecus ſuꝑaddit ad partes ſub
iectiuas prudentie Dyalecticam Rhetori
cam ⁊ phiſicam. Sed ille tres vltime poſ
ſunt dici partes prudentie ꝓut pruden
tia large ſumiẗ ꝓ ſcientia ſpeculatiua. vñ
de his nihil ad ꝓpoſitum. Pro quo ad
uertendum ꝙ prudentia vno modo ſu
miẗ communiter pro cognitione quacũ
q̃ ſpeculatiua creaturarum. Et ſic eſt ha
bitus cognitiuus ſpeculabilium. et eſt ea
dem cum ſcientia. ⁊ diuidiẗ in tres ptes.
ſcꝫ moralẽ: naturalem ⁊ rationalẽ. ſic ſub
prudentia continenẗ. Rethorica: phiſica
⁊ dyaletica. Alio modo prudentia ſumiẗ
ſtricte pro habitu intellict⁹ practici ordi
nans ad rectitudinem ⁊ honeſtatem vite
circa ea que agenda ſunt cõmuniter ac
quiſita ex multis operationibus determi
nans quid quando vbi ⁊ quemadmodũ
agendum ſit. ſic ſumitur hic: non conti
nens ſub ſe dictos habitus intellectualeſ F
Conſiderandum quarto: ꝙ partes po
tentiales ſiue virtutes adiuncte pruden
tie (que ſcilicet ordinatur ad aliquos ac
tus ſecundarios quaſi non habentes to

tam potentiam prudentie) ſunt tres ſm
philoſophum ſexto Ethico. Prima di
Eubolia. citur Eubolia que diciẗ ſm phm̃ rectitu
do conſilij. Nam ad hoc ꝙ quis per pru
dentiam recte diſponaẗ conſilium requi
ritur qđ importat rationis inquiſitioneꝫ
In rebus eñ humanis et contingentib⁹
circa que dirigenda verſatur prudẽtia ẽ
incertitudo ⁊ varietas multiplex. In re
bus autem dubijs ⁊ incertis ratio nõ de
bet perferre iudiciũ abſq̃ inquiſitione ra
tionis. Neceſſarium eſt igitur conſilium
ante iudiciũ de eligendis. vnde phus. iij.
Ethicoꝝ diffinit electionẽ. qđ eſt appeti
tus preconſiliati. vnde q̃tũ ad hoc deſer
uit prudentie Eubolia ⁊ dicitur ab eu qđ
eſt bonum ⁊ bolin quod eſt conſiliũ qua
ſi bene conſiliatiua. Eubolie q̃tũ ad de
fectum cõſilij opponitur Precipitatio q̃
ſcꝫ aliquis ꝑ impetum voluntatis vł paſ
ſionis fertur ad aliquid agendum ꝑtran
ſitis gradibus medijs ꝑ quos debet ordi
nate deſcendere recte conſiliando. Hij ḡ
dus ſunt memoria preteritoꝝ. Intelligẽ
tia p̃ſentium. ſolercia in ꝯſiderando euẽ
tus futuros. Ratio conferens vnum cuꝫ
alio ⁊ docilitas per quaꝫ quis acquieſcit
ſentẽtijs aliorum. Sub precipitatione
Temeritas continetur Dicuntur autem
illa temere fieri que ratione non regun
tur. Quod quidem dupliciter dicitur cõ
tingere Vno modo ex impetu paſſionis
vel voluntatis. Alio modo ex cõtemptu
regule dirigentis: et hoc ſecundum pro
prie importat temeritas. Precipitatio ſe
habet ad vtrũq̃. licet magis reſpiciat pri
mũ. Cõtingit aũt qñq̃ aliq̃s eſſe boni cõ
ſilij inueniẽdo ꝑ euboliã multas vias ad
aliquẽ finem. ⁊ tñ ſunt male iudicatiui in
p̃eligendo qđ meli⁹ ẽ. nõ acceptãdo vias
aptiores vł non repudiãdo minus aptas
⁊ ideo ad bonum iudiciuꝫ circa humana
agibilia eligenda requiriẗ alia virtus q̃ a
pho. vj. Ethycoꝝ Sineſis vocatur. Dici
tur autem Sineſis ſenſatio. vnde in gre

co dicunẗ aliqui Sineci quaſi ſenſati. id
eſt homines boni ſenſus ſicut econtrario
qui bono carent iudicio dicunẗ aſineti. i. Sineſis.
inſenſatos. Sineſi opponitur Inconſi
deratio. ⁊ eſt defect⁹ iudicij qua ſcꝫ quis
in recte iudicando deficit. Ex hoc qꝛ con
temnit vel negligit attendere regulas de
quibus rectum iudicium ꝓcedit. Con
tingit etiam quandoq̃ aliquid eſſe faciẽ
dum p̃ter cõmunes regulas agendorum
puta ꝙ impugnatori patrie nõ eſt depoſi
tum reddendum vel aliqđ huiuſmõi. Et
ideo cum de huiuſmodi oportet iudicare
ſm aliqua altiora principia. exigiẗ altior
virtus iudicatiua q̃ Sineſis que iudicat
ſolum ſm regulas cõmunes. ⁊ talis voca
tur Gnomi. Gnomin vel gnomica virtus
que importat quandã ꝑſpicacitatem iu
dicij de his que preter regulas fiunt com Gnomi
munes. Et quoniam contingit ꝙ id qđ
recte conſiliatum eſt per euboliam Et id
quod bene iudicatum eſt per Sineſin et
Gnomyn differri vel negligenter agi vel
inordinate. Ideo poſt predictas virtutes
neceſſaria eſt finalis virtus ⁊ principalis
que eſt bene preceptiua ſcilicet prudẽtia.
Nam vltimus finis inuentionis conſilij
⁊ rectitudinis iudicij eſt preceptuꝫ quod
pertinet ad prudentiam. Ortuꝫ ad ter
cium principale de actibus prudentie et G
vicijs oppoſitis. Conſiderandum pri
mo ꝙ Actus prudentie ẽ triplex. Prim⁹
eſt conſiliari quod eſt inquirere quod ꝑti
net ad inuẽtionem ⁊ ille actus elicitur ab
Eubolia. Secundus actus eſt de conſili
atis ⁊ inuentis iudicare ⁊ ille actus elici
tur a Sineſi. Tercius actus eſt precipe
re. ſcilicet Conſiliata ⁊ iudicata ad opus
applicare. et ille elicitur a prudentia.
Contingit quandoq̃ aliquos bene cõ
ſiliari ⁊ iudicare non tamen recte inuen
ta ⁊ iudicata ad opus applicare. ⁊ idõ re
quiẗ p̃ceptio q̃ ẽ act⁹ ꝓprius et p̃ncipalis
prudẽtie applicãdo ꝯſiliata ⁊ iudicata ad
finem intentũ. vnde dicit phus. vj. Ethy

coꝝ.ꝙ prudentia eſt p̄ceptiua. Prece-
pto autē.(qđ eſt principalis act⁹ prudē-
tie)opponit̃ Incōſtantia ⁊ negligētia.ex
hoc eñ dicit̃ aliqͥs incōſtans eſſe ꝙ ratio
deficit in p̄cipiendo ea q̄ ſunt conſiliata ⁊
iudicata ſ differenter.quia incōſtans de-
ficit in p̄cipiendo quaſi ab alio impedit⁹
Negligens aūt p defectū ꝓmpte volūta-
tis.Nam negligētia cōſiſtit in defectu ali-
cuius actus interioris ad quē ptinet ele-
ctio. Dicit̃ eñ negligens ſm Iſid. quaſi
nec eligens. Pigricia vō ⁊ Torpor mag'
ptinent ad executionē. ita tamen ꝙ pigri-
cia dicit tarditatē ad exequenduꝫ.torpor
vero remiſſionē in executione. ⁊ ſimiliter
Deſidia dicit ceſſationē ab executiōe.vñ
dicit̃ a deſinendo. Et qꝛ vt dictū ē pn-
cipalis ⁊ p̄cipuus actus prudentie eſt cir-
ca agenda de cōſiliatis ⁊ iudicatis preci-
pere. Idō ad prudentiā ꝓprie ptinet Sol-
Solicitudo. Vigilantia. licitudo que ē eadē cū Vigilantia. Dicit
eñ Iſid. Sollicitus dicit̃ quaſi ſolers ci-
tus.inquantū aliqͥs ex quadaꝫ animi ſol-
lercia ē velox ad ꝓſequendū ea q̄ ſūt agē-
da.vñ dicit phs.vj.Ethicoꝝ.ꝙ optet tar-
de cōſiliari.opari aūt velociter conſiliata
Sollicitudini aūt opponit̃ p defectuꝫ
Negligētia q̄ importat defectum ſollici-
tudinis p exceſſum Supflua ſollicitudo
Conſiderandū ſcđo de vicijs oppoſitꝭ
b prudentie.ꝙ quedā ſunt vicia q̄ manife-
ſte contrariant̃ prudētie vt imprudētia ⁊
vicia ſub ea ꝯtenta qualia ſunt p̄cipitatō
inconſideratio.incōſtantia ⁊ alia de qui-
bus iam dictū eſt.Alia ſunt vicia q̄ falſaꝫ
ſimilitudinē habēt cū prudentia.ſ.prudē-
tia carnis Aſtucia dolus ⁊ fraus. Sciē-
dum ergo ꝙ Imprudētia vt ē viciū dicit̃
dupl'r.ſ.ꝑuatiue ⁊ cōtrarie. Nō eñ ꝓprie
dicit̃ negatiue. ita ꝙ dicat tm̄ carentiam
nudam prudentie que poteſt eſſe ſine vi-
cio ⁊ peccato actuali.Hec eñ carētia pru-
dentie ⁊ cuiuſlibet virtutis includit̃ in ca-
rentia iuſticie originalis q̄ totam animaꝫ
ꝑficiebat. Imprudentia.dicit̃ priuatiue.
inquantū aliquis caret prudētia quā na-
tus eſt habere ⁊ hoc ē rōne negligentie qꝛ
nō habetur ſtudium ad prudentiā habē-
dam.Contrario vō ſumitur imprudentia
ſm ꝙ ratio contrario mō mouet̃ vel agit
prudentie.vt recta ratio cōſiliando iuxta
regulas diuinas vel humanas. ⁊ iprudēs
ſpernat.Licet aūt imprudētia ſit ſpeciale
viciū ſicut ⁊ prudentia cui opponit̃ ē ſpe-
cialis virtus.Eſt tamē viciū quodammō
generale.inq̄ntū in quolibet vicio eſt de-
fectus in aliquo actu rationis dirigentis
qđ pertinet ad prudentiā.que participa-
tur aliquo mō in omnibus virtutib⁹ inq̄n-
tum eſt earū auriga ⁊ directiua. Eſt ergo
imprudētia generale viciū reſpectu quo-
rundā vicioꝝ que ſunt eius ſpecies. quo-
rum quedā ſumunt̃ p oppoſitionem ad
ptes q̄ſi integrales prudētie:q̄dā p oppoſi-
tionē ad ptes q̄ſi potētiales prudētie đ q̄-
bus ſupra dictum eſt. Cōſiderādū ter-
cio ꝙ vicia que habent falſam ſimilitudi- ʒ
nem cū prudētia ſunt quatuor.ſ.pruden-
tia carnis.aſtucia.dolus ⁊ fraus. Prudē-
tia carnis conſiſtit in hoc ꝙ ſtudiū rōnis
ordinat̃ ad finem qui nō eſt vere bonus
ſ apparens. Bonum eñ honeſtū.ſ.vtu-
tes ⁊ gratie que ducunt in bonū honeſtiſ-
ſimū.ſ.deum.p̄ferendū eſt bono vtili.ſ.di-
uitijs ⁊ delectabili.ſ.delicijs carnis:ſi er-
go finis totius humane vite conſtituatur
in diuitijs ⁊ delicijs.p̄termiſſo bono ho-
neſto talis cura dicitur prudentia carnis
vicioſa.que apparet prudentia cum non
ſit de qua dicitur ad Romanos.viij. pru-
dentia carnis mors eſt.id eſt cauſa morꝭ
Glo. Prudentiam carnis habet cū quis
ſtudioſius implet que carnis ſunt.appe-
tendo inordinate bona temporalia volu-
ptates. ⁊ fugiendo labores. Hec pruden-
tia dicitur ideo quia cum ſit ſtulta. recta
tamen videtur fatuis ſecularibus homi-
nibus. Prudentie carnis opponitur
prudentia ſanctorum que ſm Auguſti.ē
hic temporaliter cruciari ⁊ ineternum de-
lectari. Alia vero tria vicia ſimilitudi-
nem habentia cum prudentia conſiſtunt

in hoc ꝙ aliquis ad ꝓſequēdum aliqueꝫ
finē bonū vel malum:vtitur vijs non ve-
ris ſed ſimulatis ⁊ apparētibus.Aſtucia
conſiſtit in excogitatione dictarū viarū ſi-
mulatarū ad aliquē finē conſequendum:
ad decipiendum ſcꝫ ꝓximum. Hoc autē
eſt cōtra rationē rectam ⁊ contra prudē-
tiam:que debitis ⁊ iuſtis medijs vtit̃ ad
bonū finē:ideo aſtucia q̄ñqꝫ dicit̃ prudē-
tia ꝓpter dictam ſimilitudinem:vnde di-
citur Prouer.j. Vt paruulis det̃ aſtutia
id eſt prudētia.Dolus aūt ⁊ Fraus con-
ſiſtunt in executione operis aſtutie:ſed
fraus conſiſtit ꝓprie in factis: ſed dolus
conſiſtit in executione viarum falſarum
que excogitantur per aſtutiam in factis ⁊
in verbis ad decipiendum: vñ pſal. Lin-
gua tua cōcinnabat: id eſt multiplicabat
dolos.Quis ⁊ ad malicias cordis exco-
gitatas ad decipiendum extendat̃ etiam
dolus iuxta illud Ecci.j.Cor tuum plenū
eſt dolo ⁊ ad opera deceptoria: iuxta illđ
Hieremie.vj.Cuncti faciunt dolum
R ¶ Theorica de prudentie partibus et
Theorica de prudētie p̄ti ⁊ vicijs oppoſitis vicijs oppoſitis Prudentia eſt cogni-
tio vitandarum appetendarumqꝫ rerum
ceteras virtutes dirigens et prima vir-
tus cardinalis cuius ſūt.xv.partes: octo
integrales:quinqꝫ ſubiectiue:tres poten-
tiales ⁊ tres actus ⁊ q̄nqꝫ vicia oppoſita
Partes integrales octo prima memoria
quā tollit obliuio p memoriā aſpicit ani-
mus q̄ fuerit.Scđa intelligentia p quam
animus perſpicit que ſunt. Tercia ꝓui-
dentia per quam futurum aliquid videt̃
anteqꝫ factuꝫ ſit Vñ Seneca.Si prudēs
es animus tuus tribus temporibus diſ-
penſetur preſentia ordina futura preui-
de et preterita recordare primū fit per in-
telligentiam :ſcđm p ꝓuidentiam: terciū
fit per memoriam. Quarta ſolertia q̄ eſt
ſubita coniectura de quibuſcunqꝫ.Quin-
ta docilitas que eſt prudentia erudiendi
imperitos. Sexta ratio que ex cognitis ꝓ-
cedit ad alia cognoſcenda ⁊ ordinat de fi-
ne. Septima circumſpectio que eſt cōtra
riorum viciorum cautela. Octaua cautio
eſt diſcernere a virtutibus vicia virtutuꝫ
ſpeciem p̄ferentia. Hee prudētie octo par-
tes integrales. Sed ſubiectiue ſunt q̄nqꝫ
Prima monaſtica per quā quis regit ſe-
ipſum. Scđa yconomica per quam quis
regit familiam. Tercia militaris per quā
quis regit exercitum. Quarta regnatiua
per quā quis regit regnum. Quinta poli-
tica per quam ciues bene ſe habēt ad cō-
ſeruationē policie bene ordinate. Hee q̄n-
qꝫ prudentie partes ſubiectiue. Sed tres
ſunt partes potentiales. Prima dicit̃ eu-
bolia cui opponitur precipitatio ⁊ teme-
ritas ⁊ eubolia importat conſilij bonita-
tem. Scđa dicitur ſineſis cui opponitur
inconſideratio et ſineſis importat iudicij
bonitatem. Tercia gnomyn et importat
perſpicacitatem iudicij de his que preter
regulas cōmunes ſunt ⁊ dicit̃ alias epi-
keya. Actus autem prudentie ſunt tres
ſcꝫ conſiliari:iudicare:p̄cipere. Conſilia-
ri:id eſt querere ⁊ pertinet ad inuentionē
⁊ elicit̃ ab eubolia. Iudicare de inuētis
⁊ hoc facit ratio ⁊ elicitur a ſineſi. Preci-
pere conſiſtit in applicatione iudicatorū
ad operandum ⁊ elicitur a prudētia:pre-
cepto opponitur inconſtantia negligētia
pigricia torpor deſidia : ratione precepti
ad prudētiam pertinet ſollicitudo ſeu vi-
gilantia:cui per defectū opponit̃ neglige-
tia ⁊ per exceſſum nimia ſollicitudo:do-
num ſpūſſancti correſpondens prudētie
eſt donum conſilij. Ex dictis concludi-
tur ꝙ ille ꝑfecte erit prudens qui memor
erit preteritorum factorū:vt ex his per ſi-
mile videre poſſit q̄d eueniet in futurum.
Qui erit intelligens in recte extimādo de
fine nunc operabili. Qui bene erit ratioci-
natiuus debite applicando vniuerſalia
ad particularia. Qui bene erit ſubito per-
ſpectiuus:in conſiderando quid expedit
Qui bene erit docilis : in ſuſcipiendo ab
alijs qđ per ſe non videt. Qui erit proui-
dus:in ordinando ea que in preſenti oc-
currunt ad debitum finem. Qui bene erit

circūſpectꝰ i ꝯſiderādo circūſtātias facti
Qui bñ erit cautꝰ in vitādo ꝙ finē debitū
pñt impedire. Sed quia ratio humana
nō poteſt ſingularia ꝓuidere contingētia
que poſſunt ocurrere. Requirit ergo ad
directionem perfectam actuū humano-
rum donum ſpūſſancti conſilij: correſpō-
dens prudētie: dirigens hominem maxie
in his vbi nō ſufficit ꝓuidētia ꝓprie rōnis

¶ De tēperātia ⁊ eius partibꝰ Ca. xviij.

De tempe-rantia ⁊ eiꝰ partibus

T Emperantia: que conſiſtit in pra-
uis delectationibus cohercēdis:
eſt ſecūda virtus cardinalis. Cir-
ca quā quatuor ſunt vidēda: primum de
eius quidditate: ſcōm terciū quartum de
eius partibꝰ integralibus: ſubiectiuis po-
tentialibus: cum ſingularum partium vi-
cijs oppoſitis. Quantum ad primū duo
A ſunt conſideranda vi; de temperantie
quid nominis: ⁊ de quidditate diffinitio-
nis. Conſiderandum pmo ꝙ nomē tē-
perantie tripliciter accipitur. Uno mo-
do pro temperātia in generali: ⁊ ſic ē vir-
tus generalis: ⁊ ſignificat ꝗdam tempe-
riē. i. moderationē quā ratio ponit in hu-
manis operibus ⁊ paſſionibus: quod eſt
cōmune in omni morali virtute: vt ſic ad
temperantiam pertinet cauere circa om-
ne opus virtutis ne quid parum vel mi-
nus fiat. Ad eam etiam pertinet modera-
ri opus virtutis: illo modo de quo loqui-
tur Oratius ver. Eſt modus in rebus: ſūt
certi deniq; fines: vltra quos citraq; ne-
quit conſiſtere rectum: ſic ſumere videtur
Bernardus in li. de cōſideratione. Tem-
perantia eſt (inquit) non ſolū iuſticie ſed
et fortitudini ⁊ prudentie modum impo-
nere. Scōa dicitur Temperantia vtus
animam regens circa delectationes cor-
porales ſiue circa delectationes ꝗnq; ſen-
ſuum. gloſa ſuper Math. xv. Temperā-
tia eſt refrenatio cupiditatis ab his ꝙ tē-
peraliter delectant. Et Augꝰ. dicit Tem-
perantiam eſſe in cohercendis delectatio-
nibus prauis: ⁊ ſic eſt ſpecialis virtus car-
dinalis de qua hic tractat. Tercio mo-
do temperantia anthonomatice accipit
ſm quod refrenat appetitum ab his que
maxime alliciunt ipſum: ⁊ ſic eſt ſpecialis
virtus: vtpote habens materiam ſpeci-
alem. Eſt enim circa delectationes maxi-
mas: cuiuſmodi ſunt delectationes tacꝰ
⁊ guſtus: ſcꝫ ciborum potuum ⁊ venereo-
rum: ſic tēperantia habet tres partes ſub-
iectiuas: ſcꝫ abſtinentiam: ſobrietatem et
caſtitatem: de quibus infra habetur.

Conſiderandum ſcōo ꝙ temperantia B
deſcribit a Tulio in ſua rethorica. Tem-
perantia eſt rationis in libidinem: atq; in
alios non rectos animi impetus: firma ⁊
moderata dñatio. Libidinē hic intellige
cupiditatē carnalis delectationis. Alios
impetus animi non rectos: intellige cupi-
ditatē habendi vel ꝓximo nocendi. His
cupiditatibus ratio animi dominat: non
ꝙ motus in eis non ſurgant: ſed quia cū
emergunt non fit ꝓceſſus ad conſenſum.
Et nota ſm Tulium in libro de officijs
duplex eſt vis anime: vna eſt ratio: alia ē
appetitus qui animum rapit rationis eſt
dominari: appetitus obtemperare. Tu-
lius in libro offi. Temperantia eſt domi-
nium rationis in libidinem: ⁊ in motꝰ ali-
os importunos. Scōm Macrobiū. Tē-
perantia eſt nihil appetere penitendum:
in nullo moderationis legē excedere: ſub
iugo rationis cupiditatē domare. Mo-
dus autem a quo moderatio temperātie
dicit multiplex eſt. Primus eſt reſtrictio
inordinati appetitus in vi concupiſcibili
que ꝓna eſt ad concupiſcendum delecta-
bile temporale: vel in vi iraſcibili: que im-
petuoſa eſt ad repellendum nociuū. Se-
cundus cōſiſtit in priuatione eius quod
eſt nimis ⁊ parū. Tercius in hoc ꝙ opus
debitis circumſtantijs induatur: ⁊ huius
tercij modi ſcōs eſt pars. Quartus mo-
dus eſt a quo virtus modeſtie dicit quā
Tulius ponit partem temperantie: de ꝗ
infra dicetur. Augꝰ. in libro de moribus
eccleſie. Temperantia eſt amor ſeſe inte-
grum deo incorruptumq; ſeruans: idē
in libro de libero arbitrio. Tēperantia eſt
affectio cohercens ⁊ cohibens appetitū
ab his que turpiter appetunt. Uitium
oppoſitum temperātie ſm exceſſum eſt.
Intēperantia Intemperātia maxime exprobrabile: vt
vult phs. iij. Ethic. ꝓ eo ꝙ eſt circa dele-
ctatioes cōmunes nobis ⁊ brutis. Op-
Inſenſualitas ponit eiq; ſm defectū Inſenſualitas: vt
ſi quis intm̄ delectationē refugeret ꝙ ne-
ceſſaria ad ꝯſeruationē nature indiuidui
vel ſpeciei pretermitteret: vt ſic ꝯiugatꝰ
peccaret quaſi repugnans ordini natura-
li: hmōi tamen delectationes ꝑtermittere
qñq; laudabile eſt: vel etiam neceſſariū
ꝓpter aliquē finem: vel ꝓpter ſanitatē cor-
poralem: aliciuius officij ꝓpter executio-
nem: vel ꝓpter diuinoꝝ contemplationē:
nec aliqđ ꝓdictoꝝ ꝑtinet ad inſenſibilita-
tem quia fiunt ſm rectam rōnem: de his
C vitijs dictum eſt ſupra ca. xvj. Quantum
ad ſcōm Conſiderandū ꝙ temperantia
que importat moderationē quandā pre-
cipue circa ꝯcupiſcentiā delectationū ta-
ctus: ſecūdario circa alias delectationes
decē habet partes: duas integrales: tres
ſubiectiuas: ⁊ ꝗnq; potentiales: ꝑtes in-
Verecūdia tegrales. Tꝑantia due ſunt vi; Verecū-
dia que eſt timor de turpi actu: vnde im-
portat habitum laudabilem per quē ho-
mo refugit turpitudinē tꝑantie ꝯtrariā:
⁊ ſumit hic verecūdia non ꝓ paſſione: de
qua ſupra ca. xvj. ſed pro habitu. Se-
Honeſtas cunda pars integralis eſt Honeſtas per
quā homo amat pulcritudinē ⁊ decorem
tꝑantie: nam inter ceteras virtutes vēdi-
cat ſibi quendā decorem: quia ſicut in na-
turis forma decentior eſt ꝙ materia: ſic ⁊
in moribus plus cōmendat modus tem-
perantie ꝙ ipſa actio: ꝓpter qđ temperā-
tia compat ſoli qui medius eſt planetaꝝ
⁊ decentior inter oēs. Ipſa eñ vas cor-
poris ſincerū cuſtodit. j. Thimotheū. iiij.
Hec eſt voluntas dei ſanctificatio veſtra
⁊c. vt ſciat vnuſquiſq; veſtrū vas ſuum
poſſidere in ſanctificatiōe ⁊ honore. Ipſa
enim honeſtatem prouidet illi parti ho-
minis que magis ea indiget ſcilicet carni
Honeſtas autem ſm Iſido. dicitur qua-
ſi honoris ſtatus: ⁊ requirit decorem ſpi-
ritualē. vñ cum apſs dicit pme Corinth.
xij. Honeſta noſtra nullius egent: appel-
lat honeſta mēbra pulcra: ſic inhoneſta
turpia: vnde ſicut ad decorem ⁊ pulcritu-
dinem corporis duo concurrunt. ſcilicet
membra bene ꝓportionata: ⁊ claritas de-
biti coloris: ſic hominis pulcritudo ſpiri-
tualis in hoc conſiſtit: ꝙ conuerſatio ho-
minis ſeu actio eius ſit ꝓportionata ſm
ſpiritualem claritatem rationis. Hone-
ſtas eñ ⁊ omnis virtus principaliꝰ cō-
ſiſtit in interiori electione: vt dicitur. viij.
Ethicoꝝ: ſed ſignatiue in exteriori cōuer-
ſatione. Interior enim electio non clare-
ſcit ⁊ innoteſcit niſi per exteriores actus.
Et ideo cōuerſatio exterior habet rōnem
honeſti ſm ꝙ eſt demonſtratiua interio-
ris rectitudinis. Per exteriorem nanq;
virtuoſam conuerſationem homo lauda-
tur ⁊ honoratur ⁊ clarus redditur in ocu-
lis alioꝝ: et ita homo eſt honeſtus et de-
corus. Et licet Tulius in libro de officijs
diuidat honeſtatem in quatuor virtutes
cardinales. tamē Macrobius ⁊ Ambro-
ſius honeſtatem attribuit magis tempe-
rantie vt partem eius integralem. Hone-
ſtas enim eſt pulcritudo quedā ſpiritua-
lis: pulcro autē opponitur turpe. Tem-
perantia autem id quod eſt homini tur-
piſſimum ⁊ indecentiſſimum repellit. ſcꝫ
brutales voluptates: vnde ⁊ in ipſo no-
mine temperantie intelligitur honū ra-
tionis: cuius eſt moderare ⁊ tꝑare cōcu-
piſcētias prauas: licet fortitudini ⁊ iuſti-
cie maior debeat honor ꝓpt maioris boni
excellētiā. Tēperātie aūt ꝓpter cohibitio-
nē vitioꝝ magis exprobrabiliū: ⁊ ſic ho-
neſtas magis attribuit tꝑantie. Quantū
D ad teriū conſiderandū ꝙ Temperantia
habet tres ꝑtes ſubiectiuas ſiue ſpecies
ſcꝫ abſtinentiā quo ad cibum: ſobrietatē
quo ad potum: caſtitatem quo ad refre-
natione delectationū venerearū. Prima

Abſtinētia ſpecies temperātie eſt. Abſtinentia q̄ im-
portat ſubtractionē ciboꝝ ſm q rōne re-
gulat̃: vt hō a cibis abſtineat ꝑut opor-
tet qui congruaꝫ ſtatus ſui ⁊ valitudinis
ſue excedunt neceſſitatē. Actus abſti-
Ieiunium nentie eſt Ieiuniū qḋ ſm Yſid. eſt parſi-
monia (.i. abſtinētia) victus abſtinētiaq̄ꝫ
ciboꝝ: ſubdit̃. Cui nomē ē inditū ex qua-
dam parte viſceruꝫ tenui ſemꝑ ⁊ vacuo:
qḋ vulgus ieiuniū vocat: vnde ⁊ ieiunij
nomē credit̃ deriuatū: q ſui inedia viſce-
ra vacua ⁊ exinanita exiſtunt. Ex his ptꝫ
q ieiuniū nō dicit oīno ꝓuationē: ſ ſimul
cum priuatione q̄ndam cōcernit poſitio-
nem: q: cum priuatione imoderate ſum-
ptionis ciboꝝ: ponit ſumptionē modera-
tā (ſicut viſcera) nō oīmodā annihilatio-
nem: ſ q̄ndā poſitionē. Actus aūt ieiunij
eſt abſtinere a cibo ⁊ potu. Poterit hic
queri: vtrū ieiuniū abſtinens a cibo ⁊ po-
tu ſit actus virtutis? Rn̄dit Alexā. in .iiij.
pte. q. xcviij. ad ptē affirmatiuā q ſic: naꝫ
abſtinētia hmōi triplici de cauſa fieri pōt
vel ꝓpter immūdiciā ciboꝝ cauēdam: in
quo errabant Manichei ⁊ Ebionite: di-
cendo q abſtinendū eſt a cibis: ꝓpter ali-
quoꝝ ciboꝝ immundiciā. Vel ꝓpter in-
firmitatem corpis declinandā: qḋ ptinet
ad medicinā: vel ꝓpter ꝯcupiſcētiam re-
frenandā qḋ eſt virtutis tꝑantie. Et hu-
iuſmōi tꝑantia recurrere habet ſm tripli-
cem legem: ſm legeꝫ rōnis ſm phos: qui
ꝑ legem recte rōnis ſenſualitatē refrena-
bant: ⁊ in cibis ⁊ potibus mediū inuenie-
bant: vt ſic per ieiuniū caſtitas obſeruat̃:
vn̄ dicit Hierony. ſine cerere ⁊ bacho fri-
get venus. i. ꝑ abſtinentiā cibi ⁊ potus te-
peſcit luxuria. ſm legem diuinā q̄ ſuꝑad-
dit p̄me: q̄ docet abſtinere vt homo libe-
rius aſſurgat ⁊ expeditius ad diuina con-
tēplanda: ſm tertiā legē ſcꝫ eccl'iaſticā q̄
ſuꝑaddit vtriq̄ꝫ: q̄ per penitētie ſacramē-
tum hominē ſanat ſp̄ualiter iniūgendo:
vni abſtinētiam a vino: alteri a carnibus
ſm qḋ cōſiderat illis expedire abſtinere.
Ergo ieiuniū opus eſt virtutis ſi fiat de-
bito mō ꝓpter debitum finem. Sctūs
inſuꝑ Thomas ſcda ſcdē. q. cxlvij. arti. j.
⁊ .ij. ꝓbat ieiuniū eſſe actum virtutis ab-
ſtinentie. Dicens om̄is actus virtuoſus
qui eſt circa aliquā materiā: ad illam vir-
tutem ptinet que mediuꝫ in illa materia
cōſtituit. Ieiuniū aūt attendit̃ in cibis in
quibus mediuꝫ adinuenit abſtinētia: vn-
de manifeſtū eſt q ieiunium eſt actus ab-
ſtinentie: pluribus rōnibus. prenominati
doctores ieiuniū ꝓbant actum eſſe virtu-
tis: qḋ eſt cōtra quoſdam ponentes ieiu-
nium non eſſe virtutem. Abſtinētie vi-
tium oppoſitū ē gula que importat inor-
dinatum appetitū comedendi ⁊ bibendi.
Inordinatū inq̄ꝫ q: recedentē ab ordine
rationis: ſm hoc gula poteſt ſumi ſtricte
ꝑ imoderantia in cibo tm̄: ⁊ ſic gula de-
ſcribit̃ q eſt immoderatus amor edendi
⁊ opponit̃ ei Parſimonia que ē abſtinē- Parſimonia
tia menſuraꝫ rōnabilem cibi nō excedēs.
Et dicit̃ a vbo parco parſi parſum. Par-
co em̄ habet duplex preteritū: vicꝫ pepci
qḋ magis ē in vſu: ⁊ parſi a quo parſimo-
nia. Gula etiam poteſt accipi large pro
immoderantia in cibo ⁊ potu pariter. Et
ſic deſcribit̃. Gula ē immoderatus amor
delectationis: eius que eſt ſm ſenſum gu-
ſtus. Spēs gule ſm Grego. xxxiiij. mora-
liū ſunt q̄nq̄ꝫ: ⁊ ptinent̃ in hoc vſu. Pre-
prepere: laute: nimis: ardenter: ſtudioſe.
Preprope re (vt dicit ſctūs Bona. in Cē-
tiloquio) ptinet ad ſumptioneꝫ cibi ante
tempus. Laute ptinet ad cibi ſubſtantiā:
cum ſcꝫ ex ſe ꝓcioſius eſt ⁊ delicatus. Ni-
mis ad cibi quātitatē. Ardenter attendit̃
ex parte affectiue. i. auide ⁊ guloſe. Stu-
dioſe ex parte cognitiue q̄tum ad nimiā
curam ꝓparationis. Scda pars ſubie- E Sobrietas
ctiua ſiue ſpecies tꝑantie vocat̃ Sobrie-
tas. Unde notandū q nomē ſobrietatis
quadruplicit̃ ſumitur in ſcriptura. Uno
modo large ꝑ temperātia que ē vna vir-
tutum cardinaliū ad Thitum. ij. ſobrie ⁊
iuſte ⁊c. Scdo ſumit̃ pro temperātia ge-
nerali que omne opus virtutis modera-
de qua dictum eſt in principio huius capi-
tuli. de qua ad Tytum. ij. Iuuenes hor-
tare vt ſobrij ſunt. Glo. in oībus. Tercio
ſumit̃ pro tꝑantia que eſt circa potū ⁊ ci-
bum ad Tytū. ij. Adoleſcētulas vt viros
ſuos ament. ſobrias. Glo. in cibo et potu.
Quarto ſumit̃ ꝑ tꝑantia in potu tm̄: q̄
ſua fumoſitate natus eſt caput cōturba-
re. vt vinum ⁊ ſicera: omne ſcꝫ qḋ inebri-
are poteſt: ⁊ ſic ſumit̃ hic: ſic ſumitur Ec-
cleſia. xxj. Equa vita hoībus vinum in ſo-
brietate. Sobrietas ſic eſt pars ſubiecti-
ua tꝑantie. Cuius ratio eſt. Omnia enim
que ad tꝑantiam ꝓprie ptinent ſunt ne-
ceſſaria vite p̄ſenti: ⁊ exceſſus eorum no-
cent. Et ideo in omnibus neceſſarium eſt
habere menſuram que ptinet ad ſobrie-
tatem: vn̄ dicitur ſobrius quaſi briam id
eſt menſuram ſeruans: ideo nomen ſobri-
etatis tꝑantiam ſignificat: ſed quia modi-
cus exceſſus in potu ſcꝫ qui poteſt inebri-
are plus nocet q̄ in alijs: ⁊ iō ſobrietas ē
ſpecialiter circa potum. Sobrietati op-
ponitur Ebrietas: ⁊ poteſt dupliciter ſu-
mi. Uno modo ꝑ defectu qui ꝓuenit ex
nimia ſicere potatione: ⁊ ſic eſt pena com-
munis conſequēs culpam. Alio modo ꝑ
actu quo quis incidit in illum defectum:
ꝓut tamen actus ille ꝓcedit ab habitu vi-
cioſo. Et ille actus dupliciter poteſt cau-
ſare ebrietatem. Uno modo ex potus for-
titudine p̄ter opinionem bibentis: ſic po-
teſt eſſe ſine peccato. Alio modo ex ordi-
nata cōcupiſcentia ⁊ vſu potus inebriati-
ui: ⁊ ſic eſt peccatum. Ebrietas qua pro-
prie aliquis dicitur ebrius quādo hn̄ ad-
uertit potum inebriare potentem: tn̄ ma-
gis vult inebrietatē icurrere q̄ a potu ab-
ſtinere: vn̄ Seneca. Nihil aliud diffinito
Ebrietatē q̄ inſaniā volūtariā. Dicit̃ au-
tem ebrietas ab e. i. extra: ⁊ bria q̄ſi extra
F Caſtitas mēſuram bibitio. Tercia pars ſubie-
ctiua tꝑantie eſt Caſtitas que cauet illici-
tas delectationes ſcdm tactū quo ad mē-
bra que generationi deſeruiunt vnde no-
men caſtitatiſ ſumit̃ ex hoc q per rōnem
cōcupiſcentia caſtigatur: que ad modum
pueri refrenanda eſt: ſicut dicit̃. iij. Ethi.
Unde caſtitas inq̄ntum eſt ſm rationeꝫ
operantis eſt virtus: inq̄ntum vero habꝫ
delectationē in actu ſuo ꝯnumerat̃ inter
fructus ſp̄ūs Gal. v. Caſtitas aūt ſumit̃
dupl'r. Uno mō ꝓprie ſic eſt ſpecialis vir-
tus habens ſpecialē materiā ſcꝫ delecta-
tiones venereas. Alio mō caſtitas ſumit̃
methaforice: ⁊ ſic dī caſtitas ſp̄ūalis: que
eſt qn̄ mens hoīs delectabiliter deo ꝯiun-
gitur: ſm illud. ij. Cor. xj. Deſpondi vos
vni viro virginē caſtam exhibere chriſto.
Sic ſumendo caſtitatē eſt virtus gn̄alis:
q: ꝑ quālibet virtutē mens retrahit̃ ne il-
licitis rebus delectabiliter ꝯiungit̃ Prin-
cipaliter tn̄ hmōi caſtitas ſp̄ūalis ꝯuenit
virtutibus theologicis q̄bus mens deo cō-
iungit̃. Si aūt delectabiliter contra debi-
tum ordinis diuini: coniūgat̃ quibuſlibet
rebus alijs: dicet̃ fornicatio ſp̄ūalis: ſm
illud Hiere. iij. Tu aūt fornicata es cum
amatoribus multis. Ad caſtitatē ꝓprie
ptinet Pudicitia que dicit̃ a pudore in q̄
verecundia ſignat̃: ⁊ ideo oportet. q pu-
dicitia ꝓprie ſit de illis de q̄bus hoīes ma-
gis verecundant̃ vt de venereis. Verecū-
datur aūt hō non tm̄ de cōmixtione vene-
rea quā refrenat caſtitas: ſed etiā de qui-
buſlibet ſignis eius: vt dicit phs. ij. ethi.
vt ſunt aſpectus impudici: tactus oſcula
ideo pudicitia eſt circa hmōi ſigna exteri-
ora: ⁊ ordinat̃ ad caſtitateꝫ: nō quaſi vir-
tus ab ea diſtincta: ſed ſicut quedā circū-
ſtantia eius: q̄nq̄ꝫ vnū ꝑ alio ponit̃. Pu-
dicitie opponit̃ Impudentia que cōmit-
titur circa hmōi ſigna. Conſiderandū G
q tres ſunt partes caſtitatis. Cum enim
caſtitas ſit abſtinentia ab omni coitu illi-
cito. Quidā abſtinēt a coitu illicito q vtū-
tur licito: quoꝝ caſtitas dī ꝯiugalis. Qui-
dam vero non ſolū abſtinent ab illicito ſ
etiam a licito: quod contingit in duplici
ſtatu: vel in eis qui habēt integritatē car-
nis: quorum caſtitas dicitur virginalis:
vel in eis qui habent carnem corruptam

quoꝝ caſtitas dr̄ vidualis: q̄tum ad ꝑſo-
nas illas q̄ fuerūt in matrimonio. Q̄tuz
ꝑmo ad ꝑſonas illas que nō fuerūt ī ma-
trimonio nō habet ſpeciale nomē quo vo-
Virginitas cetur. Virginitas dignioꝛ pars caſtitatis
nomē ſumpſit a viroꝛe: q: ſicut virēs dici-
tur in ſuo viroꝛe ꝑſiſtere qḋ non eſt ex ex-
ceſſu caloꝛis aduſtum: ita v̄ginitas impoꝛ-
tat ꝙ ꝑſona cui ineſt ſit immunis a cōcu-
piſcētie aduſtione q̄ videt̄ eſſe in cōſum-
matione delectationis veneree. Conſi-
derandū ꝙ v̄ginitatis nomen q̄druplici-
ter ſumit̄. Qn̄qꝫ pro incoꝛruptione fidei:
ij. ad Coꝛ. xj. Deſpondi vos vni viro vir-
ginē caſtam exhibere xp̄o. Glo. Aug⁹. vir-
ginitas coꝛdis fides eſt incoꝛrupta. Qn̄-
qꝫ virginitas: carnis eſt integritas: vnde
gloſa, Aug⁹. ſuper ꝑdictū verbū: virgini-
tas carnis coꝛpus eſt intactū: ꝛ ſic quoli-
bet mulier naſcit̄ virgo ꝛ ſic non eſt v̄tus
q: eſſentia cuiuſlibet virtutis eſt in aīa.
Qn̄qꝫ ſumit̄ virginitas pro pudicitia mē-
tis cum integritate carnis q̄tum ad ꝓpo-
ſitum ſeruādi eam. Sic virginitas man-
ſiſſet in lucia ſi inuita fuiſſet coꝛrupta: nā
dixit ſi inuitā me violaueris caſtitas mi-
hi duplicabit̄ ad coronā. Intelligēs per
hoc ꝙ duplex meritū repoꝛtaret: vnū ꝓ
virginitate mentis ſeruata: aliud pro in-
iuria illata. Qn̄qꝫ vero ſumit̄ virginitas
ꝓ pudicitia mentis cum integritate car-
nis non ſolū in ꝓpoſito ſeruandi eam: ſed
etiam in re. Et ſic ſumit̄ pro habitu men-
tis quo (niſi rōnalis neceſſitas aſſit vacā-
de copule carnali) determinatur volūtas
ad reſpuendum prompte ꝛ faciliter om-
nem delectationem veneream etiam lici-
tam: vt mens liberius ſpūalibus vacet vt
ſic ab Augu. libro de nuptijs ꝛ ꝯcupiſcē-
tijs deſcribit̄. Virginitas eſt in carne coꝛ-
ruptibili: ꝑpetua incoꝛruptionis medita-
tio: per meditationē intelligit̄ ꝓpoſitū ra-
tionis que debet eſſe perpetua: ꝛ hoc mo-
do v̄ginitas eſt virtus. Carnem vero coꝛ-
ruptibilem: intellige carnem poſſibilem
coꝛrumpi. Siue neceſſario coꝛrumpatur

vt in ſtatu peccati: ſiue poſſibilē coꝛrum-
pi ꝛ non coꝛrumpi vt fuit caro Ade in ſta-
tu innocentie. Ex quo patet ꝙ integritas
carnis nō eſt de eſſentia virginitatis vir-
tutis: ſed eſt quidam decoꝛ eius accidēta-
lis extrinſecus exiſtēs: ꝓpter quod perdi
poteſt ſine diminutione virtutis: vt patz
per Aug⁹. j. de ciuitate dei ca. xviij. et. xix.
vbi expꝛeſſe dicit ꝙ ſi inviolenter oppꝛeſ-
ſis pudicitia periret animi nō eſſet virt⁹.
Similiter habet̄. xxxij. q. v. in pꝛincipio ꝛ
ca. Tolerabilius. Hec Rich. Caſtitati
opponitur Luxuria que eſt inoꝛdinatus
appetitus illius delectationis que eſt ſm̄
coitum: ꝛ ſm̄ Iſido. in libro Ethimo. Lu-
xuria dicitur a luxos greco: a quo in lati-
no dicitur luxus us ui: id eſt ſolutio qua-
ſi ſolutio libidinis: inde luxurioſus dicit̄
aliquis ſolutus in voluptates. Volupta-
tes autem maxime veneree ſolēt animuz
hominis laxare. Et ideo luxuria eſt prin-
cipaliter in eis. Secundario autem dicit̄
eſſe in quibuſdam pertinentibus ad ex-
ceſſum: ſicut ſupfluitas in cibo potu veſti-
tu ꝛ in alijs: vnde dicit gloſa ad Galla. v.
ꝙ luxuria eſt quedam ſuperfluitas. Sic
pꝛopꝛie dicitur luxuries: pertinet autem
ad rationem luxurie vt excedat circa ve-
nerea oꝛdinem rationis: ideo eſt vicium.
Differentie autem luxurie ſunt ſex ſm̄
San. Bonāuentu. in centiloquio. Forni-
catio eſt luxuria qua ſolutus cognoſcit ſo-
lutam. Et intelligitur ſolutus et ſoluta: a
vinculo cōiugij: conſanguineitatis: affini-
tatis: oꝛdinis ꝛ religionis: vel voti conti-
nentie. Adulterium eſt luxuria qua con-
iugalis thoꝛus violatur. Stupꝛum eſt lu-
xuria qua virginalis incoꝛruptio viola-
tur. Sacrilegium eſt ſacre perſone leſio
per vicium luxurie. Hec eſt luxuria qua
votum continentie violatur. Ex hoc: vel
in ſe: vel quando in ſacris oꝛdinibus con-
ſtitutus. Vel religioſus aliquis foꝛnica-
tur cum aliqua ſoluta. Vel ſoluta cum
religioſo vel ſacerdote Inceſtus dicitur
quaſi incaſtus eſt coitus contra conſan-

guinitatem compaternitatem vel affini-
tatem commiſſus. Peccatum contra na-
turā eſt luxuria q̄ naturalis vſus coeūdi
H maris ꝛ femine diſſipat̄. Q̄tum ad q̄r-
tum Conſiderandū ꝙ ꝑtes potētiales tē-
perantie ſunt quatuoꝛ: vicꝫ continentia
Continētia manſuetudo: clementia: modeſtia. Cō-
tinentia: ꝑma pars potētialis tēperantie
tripliciter ſumit̄. Vno mō ꝓ eo ꝙ q̄s ab-
ſtinet ab omī delectatione venerea: ꝛ ſic
ap̄ls ad Gal. v. inter fructus eaꝫ ꝯiungit
caſtitati: ſic cōtinentia ꝑfecta: eſt virgini-
tas: ſcd̄aria viduitas: ꝛ ſic eſt virtus ſicut
virginitas. Et deſcribit̄ cōtinentia eſt ha-
bitus inuictus a delectatione. Alio mō
cōtinentia impoꝛtat reſiſtentiā rōnis ad
ꝯcupiſcentias que in homine ſunt vehe-
mētioꝛes: quales ſunt delectatōes tactus
in quibus eſt difficilimū ꝯtinere: ꝛ ſic con-
tinentia eſt minus virtute: ꝓut dictū ē. ſ.
ca. xvj. de ꝯtinētia. Tertio ꝯtinētia ſu-
mit̄ cōiter in q̄cunqꝫ materia: ꝛ ſic regit
animū q̄tuz ad appetitū boni vtilis vel
delectabilis. Et deſcribit̄ a Tulio. Conti-
nentia eſt ꝑ quā cupiditas conſilij guber-
natione regit̄: continentia ſic ſumpta (vt
dicit Guilhelmus) videt̄ poſſe diuidi ſi-
cut cupiditas (quā ip̄a refrenat) diuidit̄
Que hꝫ duas ſp̄es. ſcꝫ inoꝛdinatū appe-
titū delectādi: ꝛ inoꝛdinatū appetitū ha-
bendi: ſic ꝯtinentia videt̄ hr̄e duas ꝑtes:
vnā q̄ appetū refrenat voluptatū: ꝛ aliaꝫ
que refrenat appetitū diuitiaꝝ. Conti-
nentie opponit̄ Incōtinētia. Continētia
eīn ꝛ incōtinentia ꝑtinēt ad aīam magis
q̄ ad coꝛpus: qḋ ſolū occaſionaliter ē cā
cōtinentie ꝛ incōtinentie. Ex diſpoſitione
eīn coꝛpis inſurgunt paſſiones vehemen-
tes in appetitu ſenſitiuo: dum aūt anima
rōne paſſionibus nō reſiſtit inſurgit incō-
tinentia: qḋ fit duob⁹ mōis ſm̄ ph̄m. vij.
Ethi. Vno mō qn̄ aīa paſſionib⁹ cedit
ante q̄ ratio ꝯſiliat̄: hec vocat̄ Irrefre-
nata ꝯcupiſcētia: vel preualitio: qḋ fit ex
impetu paſſionis ꝙ quis ſtatim ſequitur
paſſionē anteq̄ rōnis conſilium appꝛhen-

ditur. Alio mō quādo nō ꝑmanet homo
in his que ꝯſiliata ſunt: eo ꝙ debiliter eſt
firmatus in eo qḋ ratio iudicauit: ꝛ voca-
tur Debilitas: vt fit in mulierib⁹ q̄ ꝓpter
debilitatem complexionis debiliter inhe-
rent quibuſcunqꝫ inherent: de facili ſeq̄n-
tes paſſiones. ſm̄ illud Prouerb. vltimo
Mulierē foꝛtem quis inueniet: hoc ideꝫ
contingit in flegmaticis ꝓpter eandem
cauſaꝫ. Manſuetudo eſt ſecūda pars I
potentialis ꝛ virtus annexa temperan- Māſuetu-
tie que ſm̄ ph̄m. iiij. Ethicoꝝ. eſt mode- do
ratiua ire ſm̄ rectam rōnem: ita ꝙ etiam
ip̄a ira vtit̄ cum opoꝛtet. Manſuetudo
alio nomine dicit̄ Mititas que manſue- Mititas
tudo ſiue mititas: virtus eſt moꝛalis ſm̄
ph̄m. ij. Eth. Et beatitudo Math. v. Be-
ati mites. Et fructus ſpiritus ad Gal. v.
Sed inq̄ntū virtus dicit habitū: inq̄ntuꝫ
beatitudo dicit actum eius. Nam beati-
tudines ſunt quidā actus virtutū: inq̄n-
tum delectationē ſpūalem inducit actus
māſuetudines ſiue mititatis dicit̄ fruct⁹
ſpūs: nam fructus ſunt delectationes ſpi-
rituales de actibus virtutum. Man-
ſuetudini opponitur Ira ſiue iracundia
per quā quis appetit ꝙ fiat vindicta con-
tra oꝛdinem rationis: vt ſi appetit puni-
re eum qui non meruit vel pluſq̄ meruit
Vitium autem defectus manſuetudinis
cum quis debet vti ira ꝛ non vtitur: dici-
tur Remiſſio ſiue inīraſcibilitas: de q̄ et
habitum eſt ſupꝛa capl̄o. xvj. Clemen- K
tia tertia ē potētialis ps ꝛ virtus annexa Clementia
tēperantie: que eſt diminutiua pene ſm̄
ꝙ ratio recta requirit: que ſm̄ Senecam
eſt ſuperioꝛis leuitas aduerſus inferioꝛē
in penis conſtituendis. Scd̄m Tuliū
Clementia eſt virtus per quam animus
in odium alicuius temere concitatus be-
nignitate remittitur. Concurrit autē cle-
mentia in eundē effectum cum manſue-
tudine inq̄ntum refrenant impetum ire
per quā ꝓuocat̄ aliq̄s ꝙ grauioꝛē inferat
penā. Dr̄it tn̄: q: clemētia ē moderatiua
exterioꝛis punitionis. Māſuetudo autē

diminuit paſſionem ire interius: vñ ipſa reſpicit ꝓprie vindicte appetitum. Clemẽtia vͦ ipſas penas que exteri⁹ exhibent̃ ad vindictam. Ponunt̃ aũt mãſuetudo ⁊ clementia partes tꝑantie potentiales: ideo quia vtraqꝫ ꝯſiſtit in quadã refrenatione: ſed quia temperãtia refrenat vehemẽtiſſimas paſſiones ⁊ cõcupiſcẽtias ſcꝫ delectationes tactus. Mãſuetudo refrenat iras: clementia penas: iõ tꝑantia pͥncipalis eſt virtus. Manſuetudo vͦ ⁊ clementia minus principales ⁊ ſecundarie.

Clemẽtie opponit̃ Crudelitas ad quã ptinet exceſſus penarũ: per eam eñi quis fit ꝓmptus ad penas graues infligẽdas: crudelitatis nomen ſumptũ eſt a crudelitate. Sicut aũt que decocta ſũt ⁊ digeſta ſolent habere dulcem ⁊ ſuauem ſaporẽ: ita cruda habent aſperũ ⁊ acrem: cumqꝫ clementia dicit q̃dã animi leuitatẽ ſiue dulcedinẽ ꝑ quã quis eſt diminutiu⁹ penarum: ⁊ ſic crudelitas directe opponit̃ clementie. Nomen aũt ſeuitie ⁊ feritatis a ſimilitudine ferarum ſumit̃ q̃ etiam ſeue dicunt̃: ⁊ ideo ꝓprie loq̃ndo feritas vel ſeuitia dicit̃ ſm quã quis in cruciatu alicuius delectat̃: ⁊ ſub beſtialitate cõtinetur. Talis aũt delectatio nõ eſt humana ſed beſtialis. Crudelitas vͦ culpam in eo qui punit̃ attendit ſed modũ excedit. Et ideo differunt crudelitas ⁊ ſeuitia ſiue feritas ſicut malicia hũana a beſtialitate: vt dicit̃. vij. Ethi. vnde Seuitia non directe opponit̃ clementie: ſed excellẽtiori virtuti: quã philoſoph⁹ vocat heroicã: de qua ſupra habitũ ẽ ca. xvj. Et ſm nos põt dici ꝙ directe opponit̃ dono pietatis. Seuerus dicit̃ quaſi ſeuus ⁊ ferus q̃ ſine pietate iuſticiam tenet: vt dicit Iſiđ.

L Modeſtia

Modeſtia q̃rta eſt ps potẽtialis ⁊ virt⁹ annexa tꝑantie: ⁊ dicitur a mõ. Modus eñi qui in omĩ virtute ſeruat̃ ſpecialit̃ appropriat̃ virtuti que ponit moduꝫ in minimis ſcꝫ modeſtie: ſicut nomen cõmune angeloꝝ appropriat̃ infimo choro angeloꝝ: ſicut autẽ temperantia eſt illoꝝ que difficilimũ eſt refrenare. ſcꝫ delectatiões ciboꝝ ⁊ venereoꝝ: ita modeſtia eſt moderatiua eoꝝ que in hmõi mediocrit̃ ſe habent. id eſt. nõ tantã difficultatẽ. vñ poſt tꝑantiã ⁊ moderationẽ penarũ quã clemẽtia facit: quatuoꝛ relinquũt̃ modeſtie moderanda: ⁊ ſic modeſtia quatuoꝛ habet ſpecies. Primũ moderandũ eſt motus animi ad aliquã excellentiam: ⁊ hoc moderat̃ humilitas. Scđm eſt deſideriũ eoꝝ que ptinent ad cognitionẽ: ⁊ hoc moderat̃ ſtudioſitas. Tertiũ eſt qđ pertinet ad corporales motus ⁊ actiones vt decẽter fiant ⁊ modeſte: tam in his que ſerio fiunt ꝙ̃ in his que ioco agant̃. Quartuꝫ eſt qđ ptinet ad exteriorem apparatum vt in veſtib⁹ ⁊ hmõi. ad Phil. iiij. dicit apl's Modeſtia veſtra nota ſit omĩbus hominibus. Modeſtiam deſcribit Tulius Modeſtia ẽ ꝑ quã pudoꝛ honeſtatis: puram ⁊ ſtabilem compat auctoritatẽ. Pudor eſt timoꝛ turpitudinis vel fuga rei indecentis: declinando indecentiam in exterioribus. Purã dicit̃. i. non habens admixtionem ſui cõtrarij. i. vilitatis: auctoritas ſtabilis in hac deſcriptione appellatur grauitas pſeuerans: quia non eſt momentanea ſed pmanens.

M Humilitas

Humilitas Prima eſt ſpecies modeſtie qua quis refrenat appetitũ iraſcibilem ne inordinate tendat in magna: ſed regulat̃ per ſui cognitionem vt nõ eſtimet ſe quis ſupra id qđ eſt. Dicit̃ aũt humilis ſm Iſidorum: quaſi humi accliuis. id eſt. inherẽs: qđ cum fit a principio extrinſeco. ſcꝫ cuꝫ quis ab alio deijcit̃: ſic humilitas eſt pena: ſm illđ pſalmi. ciiij. Humiliauerũt in cõpedibus pedes eius. Cum aũt fit a pͥncipio intrinſeco debito modo. ſcꝫ cuꝫ q̃s cõſiderans defectum ſuũ tenet ſe infimũ ſm ſuũ modũ (vt abraham cũ dixit loq̃r ad dominũ meuꝫ cum ſim puluis ⁊ cinis Geñ. xviij.) eſt virtus: ſed cum quis deijcit ſe ſm ſigna exterioꝛa tñ ficte ſcilꝫ ad gloriam querendam: eſt falſa humilitas.

Humilitas aũt ſm Bernar. deſcribit̃

ꝙ eſt virtus qua homo veriſſima cognitione ſui: ſibimetipſi vileſcit. Dicit tamẽ ſctũs Tho. ij. ſcđe. q. lxj. ꝙ humilitas nõ conſiſtit eſſentialiter in ipſa ſui cognitione: ſed in moderatione appetitus: vt ſcꝫ aliquis reprimat ne ferat̃ in ea que ſunt ſupra ſe. Ad hoc aũt eſt neceſſariũ vt homo cognoſcat id in quo deficit a ꝓportione eius qđ ſuam virtutem excedit: ⁊ ideo cõiunctio ꝓprij defectus ptinet ad humilitatẽ: ſicut regula quedã directiua appetitus. Gradus humilitatis duodecĩ aſſignat ſanctus Benedictus in regula.

Gradus humilitat̃

Primus ẽ corde ⁊ corpe ſemꝑ humilitatem oſtendere. defixis in terram aſpectibus: cui opponit̃ Curioſitas: ꝑ quam quis inordinate ⁊ vbiqꝫ circũſpicit. Secundus gradus humilitatis eſt vt pauca ⁊ rationabilia verba loquat̃ aliquis non clamoroſa voce: cui opponitur Leuitas mentis. Terti⁹ vt non ſit ꝓmptus ſeu facilis in riſum: cui opponit̃ Inepta leticia. Quartus gradus eſt taciturnitas vſqꝫ ad interrogationẽ: cui opponit̃ iactantia vel loq̃citas. Quint⁹ gradus ẽ tenere qđ hꝫ cõis monaſterij regula cui opponitur Singularitas ꝑ quã quis vult ſanctioꝛ alijs apparere. Sextus eſt credere ⁊ ꝓnunciare ſe omnibus inferiorem ⁊ viliorem: cui opponit̃ Arrogãtia: ꝑ quã quis ſe alijs prefert iactãdo ſe habere qđ non habet. Septimus ad omnia indignum ⁊ inutilem ſe cõfiteri ⁊ credere: cui opponit̃ Preſumptio: ꝑ quã quis ſe reputat ſufficientẽ ad maioꝛa: vel qñ quis ſe ingerit ad faciendũ quod ad eum non ptinet. Octauus cõfeſſio pura ꝓprioꝝ peccatoꝝ: cui opponit̃ Defenſio peccatorum: quãdo peccatũ ſuum ⁊ errorem defendit et excuſat quis aperte. Nonus ꝓ obedientia in duris ⁊ aſperis patiẽtiã amplecti: cui opponit̃ Simulata cõfeſſio ꝑ quã aliquis non vult ſubire penam ꝓ peccatis que ſimulate confitet̃: vel quando quis peccatu ſuum excuſat occulte.

Decimus vt cum obedientia ſe quis ſubdit ſuperiori: cui opponit̃ Rebellio: quãdo quis diſſidet ſcꝫ ſuperioribus paribus ⁊ inferiorib⁹: ſuꝑioribus obuiat: inferiores oppͥmit: pares moleſtat ⁊ turbat

Undecimus vt voluntatẽ ꝓpriam nõ delectet̃ adimplere: cui opponitur Libertas peccandi: qua nec deum timens nec homines reuerens peccat aliquis libere

Duodecimus gradus humilitatis: vt quis deum timeat ⁊ ſit memoꝛ omniũ q̃ precepit: cui opponitur Conſuetudo peccandi: que implicat dei contemptũ. Conſuetus eñi ad mala in ꝓfundum decidit peccatoꝝ. Hos duodecim gradus ſuperbie ponit ſanctus Bonauentura in Centiloquio: quibus quaſi quibuſdam paſſibus ſuꝑbus diligenter ad finem quẽ intẽdit ꝑuenit. Humilitati opponit̃ Superbia. Dicit̃ eñi ſuꝑbus ſm Iſido. in libro Ethi. a ſuꝑ quia vult videri qđ non eſt. i. ſupra quã ſit. Hoc eſt eñi contra rectam rõnem: vnde Dyoni. de diui. no. Maluꝫ anime eſt preter rõnem eſſe: vnde ptꝫ ꝙ ſuperbia eſt ſpeciale vitium. Habet eñi ſpeciale obiectũ. Eſt eñi inordinatus appetitus ꝓprie excellentie. Eſt etiã ſuperbia generale vitium inq̃ntum ex ea poſſunt oriri omnia peccata: ⁊ hoc dupliciter. Uno modo ꝑ ſe: inq̃ntuꝫ alia peccata ordinant̃ ad finem ſuperbie: que eſt ꝓprie excellentie appetitus: ad quem appetitũ ſuperbie ordinari poteſt omẽ qđ quis appetit inordinate. Alio modo indirecte et quaſi per accidens. ſcꝫ remouendo ꝓhibens: inq̃tum ſcꝫ per ſuꝑbiaꝫ homo cõtemnit legem diuinam ꝑ quã homo ꝓhibetur a peccando: ſm illud Hiere. ij. Cõfregiſti iugum meum. Conſiderанduꝫ tamen ꝙ peccata non ſemꝑ oriunt̃ ex ſuperbia: quia non ſemꝑ fiunt ex ꝯtemptu ſed quãdoqꝫ ex ignorãtia quãdoqꝫ ex infirmitate. Superbia ſm Gregoriũ. habet quatuoꝛ differentias. Prima quãdo homo attribuit ſibi bonuꝫ qđ habet. Secunda eſt: quãdo ⁊ ſi non ſibi: tñ ſuis meritis. Tertia: qñ iactat ſe habere qđ non

habet. Quarta eſt: qn̄ ſe exiſtimat alijs p̄
ualere. Vn̄ verſus. A ſe: ꝓ meritis: falſo
M plus oīmbus inflat. Scd̄a ſpecies mo-
Studioſitas deſtie eſt Studioſitas: que eſt moderati-
ua appetit⁹ ab inordinato affectu cogno
ſcēdi. Dicit̄ aūt ſtudioſitas a ſtudio. Stu
dium aūt dicit̄ vehemēs animi applica-
tio circa aliquid. Mens aūt nō applicat̄
ad aliquid niſi cognoſcit illud. vnde per
prius mens applicat̄ ad cognitionē. Se
cundario aūt applicat̄ ad ea in q̄bus ho-
mo ꝑ cognitionē dirigit̄: ꝛ ideo ſtudioſi-
tas: ꝑ prius reſpicit cognitionē: ꝛ ſecunda
rio queciq̄ʒ alia ad que operanda directio
ne cognitionis indigem⁹. Qꝛ aūt ſtudioſi
tas ſit ps tꝑantie: ſcd̄m Tho. ꝓbat. Ad
tꝑantiā ꝑtinet moderari motuʒ appetit⁹
ne ſuꝑflue tendat in id qđ naturaliter cō
cupiſcit. Sicut aūt hō naturaliter concu
piſcit delectationes ciborum ꝛ venereoꝝ
ſm naturā corꝑalē: ita ſm aīam deſide-
rat cognoſcere. vn̄ dicit̄. j. Metaph. Oēs
hoīes natura ſcire deſiderant. Modera-
tio aūt huius appetitus ꝑtinet ad virtu-
tem ſtudioſitatis: ne imoderate cognitio-
ni rerum intendat qđ eſſet vitiū curioſi-
tatis. Studioſitati opponit̄ curioſitas
que eſt appetitus inordinatus cognitio-
nis acquirende: que q̄dem cognitio du-
pliciter pōt eſſe. Uno mō ꝓut ꝯiungitur
ei ꝑ accidens malum: vt qui ſtudēt addi-
ſcere ad ſuꝑbiam vel aliter ad peccandū.
Alio mō ex ipſa inordinatione appeti-
tus ꝛ ſtudij addiſcendi veritatē: ꝛ h̄ qua
druplíciter. Uno mō inq̄ntū ꝑ ſtudiū mi
nus vtile retrahit̄ quis a ſtudio qđ ei ne-
ceſſario incumbit. Scd̄o inq̄ntū quis ſtu
det addiſcē ab eo a quo nō licet: vt a dya-
bolo. Tertio inq̄ntum nō refert quis ſtu
diū ad debitū finē ꝛ ad dei cognitionem.
Quarto inq̄ntum quis ſtudet cognoſce-
re veritatē ſupra ingenij ꝓprij facultatem
qꝛ ꝑ hoc quis facile labit̄ in errorē: ꝛ hec
dicta ſunt quo ad cognitionē intellectiuā
Qꝛtum vō ad cognitionē ſenſitiuā: du
plex eſſe pōt vitiū curioſitatis. Uno mō
inq̄ntū cognitio ſenſitiua non ordinat̄ in
aliqđ vtile: ſꝫ potius auertit hoīem ab ali
qua vtili ꝯſideratiōe. Alio mō inq̄ntū co
gnitio ſenſitiua ordinat̄ in aliqđ noxium
vt inſpectio mulierꝫ ordinat̄ ad ꝯcupiſcē
dū: ꝛ diligēs inq̄ſitio de factis alioꝝ ordi-
nat̄ ad detrahēdū. Tertia ſpēs mode-
Q Eutrapelia ſtie eſt. Modeſtia que eſt in exterioribus
motibus ſiue dictis ſiue factis: vt decēter
fiant. Nā circa talia pōt eſſe virtus ꝛ vi-
tiū. Uirt⁹ eñ moralis ꝯſiſtit in hoc ꝙ ea
q̄ ſunt hoīs ꝑ rōnem ordinant̄: q̄les ſunt
exteriores mot⁹: qꝛ ad imperiū rōnis ex-
teriora mēbra mouent̄: ꝛ ideo circa mo-
tus ipſoꝝ pōt eſſe virtus moralis. Puta
modeſtia ſi ſint ꝑ rōnem ordinati: vitiuʒ
ſi ſint deordinati Sub modeſtia ordi-
nāte ꝛ moderāte exteriores mot⁹ ꝯtinēt̄
due ſpēs: Prima ꝯſiſtit in exteriorib⁹ mo
tibus q̄ ſerioſe fiūt. Scd̄a in his q̄ iocoſe
agunt̄. Pria ſpēs modeſtie moderās
exteriores mot⁹ q̄ ſerio fiunt pōt reduci
ad duas virtutes morales q̄s phs tangit
.iiij. Ethi. Inq̄ntū eñ ꝑ exteriores mot⁹
ordinamur ad alios hmōi motuum exte
Ami... rioꝝ ordinat̄: ꝑtinet ad virtutē q̄ vocat̄.
Amicicia ſeu affabilitas: q̄ attēdit̄ circa
delectationes ꝛ triſticias q̄ ſunt in verbis
ꝛ factis in ordine ad alios cum q̄bus vi-
uit. De amicicia cū ſuis vitijs ſibi oppoſi
tis: dictū ē. ſ. c. xvj. Inq̄ntū vō exterio
Verit... res mot⁹ ſunt ſigna interioris diſpoſitio-
nis: ꝑtinet talis ꝯpoſitio motuū exterioꝝ
ad virtutē q̄ vocat̄ Ueritas. ꝑ quā q̄s ſe
talem exhibet exterius q̄lis ē interius: de
hac ſimiliter virtute cū vitijs ſibi oppoſi
tis dictū ē. c. xvj. Scd̄a ſpēs modeſtie ē
in his q̄ iocoſe fiūt: ꝛ ꝯſiſtit circa ludos ꝛ
circa dicta vel facta iocoſa. Hō eñ aliq̄n
indiget q̄ete ad animi fatigati recreatōeʒ
Quies aūt aīe ē delectatio. vn̄ dicit phs
viij. ethi. ꝙ delectatio fortis expellit triſti
ciā ꝛ iō ꝯ aīe fatigationē oportet adhibe
re remediū. ſcʒ aliquā delectatōnē inſiſtē
do opib⁹ iocoſis ſiue ſtudio rōnis. cuius
exēplū hꝫ de. s. Iohāne euāgeliſta. Qꝛ cū

ſcandaliſaret̄ quidā vidēs eū ludere: fe-
cit eū plures arcū trahere ꝛc. Ideʒ legit̄
de ſcto Anthonio. Et dixerunt ꝙ ita ani-
mus fatigat̄ ſi nunꝗ a ſua intentione re-
laxaret̄. Qꝛtum ad ludum id eſt ſolaci-
um ponit phs q̄ndam virtutem q̄ vocat̄
Eutrapelia a bona conuerſione: quia ſcʒ
bene cōuertit in ſolacium dicta vel facta
alioꝝ. Et inq̄ntum homo per iſtam vtu-
tem refrenat̄ ab immoderantia ludorum
ſub modeſtia ꝯtinet̄. Eutrapelie oppo-
nit̄ Suꝑfluus ludus ſm exceſſum: q̄ po-
teſt eſſe illicitus duobus modis Uno mō
qn̄ quis vtitur cauſa ludi turpibus vbis
vel factis q̄ vergunt ad ꝓximi nocumen-
tum. Alio mō ſm defectū debitarū circū
ſtātiarum: vt cum quis vtit̄ ludo tempo
ribus vel locis incōgruis. Sub ſuꝑfluo
ludo continet̄ Stultiloquiū ꝛ ſcurrilitas
Sequor cōponit̄ cuʒ curia: ꝛ inde ſcurra
re qui ſequit̄ curiā grā cibi: ꝛ dicit̄ lecca-
tor vaniloquus: inde ſcurrilitas: id ē lec-
cacitas: turpitudo: turpis ludus: luxurio
ſa verba. Et hec ſm Alex. dr̄nt: quia ſtul-
tiloquiū ꝑtinet ad diſcretionē rōnis: ſcur
rilitas ad laſciuiā affectionis: poſſunt tn̄
in vnū coincidere: vn̄ dr̄ Ephe. v. Stulti-
loquiū aut ſcurrilitas que ad rem nō per
tinet: id eſt nullius vtilitatis eſt nō nomi
netur in nobis. Eutrapelie ſm defectum
opponit̄ Agroyca ſiue agreſtitas Eſt eñ
agreſtis cū ſe onerosum alijs exibet ꝛ ali
orum delectationes impedit. Eſt eñ con
tra rationē ꝙ aliq̄s exibet ſe alijs onero-
ſum eoꝝ delectationes impediēdo: et ſic
eſt vicioſum. De eutrapelia dictū eſt ſu-
P pra capi. xvj. Quarta ſpecies modeſtie
pertinet ad exteriorē apparatū ſiue orna
tum ſcʒ cultum veſtium. In ipſis eñ re-
bus exterioribus quibus homo vtit̄ non
eſt vicium ſed in homine q̄ moderate vti
tur eis. Modeſtie quo ad cultum exte-
riorem opponit̄ Immoderantia que po
teſt eſſe in vſu rerum dupliciter. Uno mo
do ex inordinato affectu mētis ex quo cō
tingit ꝙ homo nimis libidinoſe talibus
vtatur. Quod poteſt fieri per defectum
tripliciter: vt quādo aliquis in ſuperfluo
cultu veſtium: hoīm gl'iam querit: vel car
nis delicias querit: vel etiam nimiā ſolli-
citudinem apponit: vnde Criſoſt. Nō eſt
ſimul corpus ꝛ animā ornare. Quod eſt
ſm Alexan. Quādo eſt tanta libido in or
natu corporis ꝙ de ornatu anime nō cu-
rat̄. Alio mō immoderātia fit ꝑ cōꝑatio-
nē hoīm cū quibus viuit aliquis. Nā di-
cit Aug. Turpis eſt pars omnis ſuo vni-
uerſo nō cōgruens. Que fit per defectuʒ
dupliciter. Uno mō ꝑ negligentiā hoīs q̄
nō adhibet laborem ad hoc ꝙ cultu exte-
riori decenter vtatur: vnde trahit veſtem
per terrā ne laboret eleuādo. Alio mō ꝙ
ipſam veſtem cultus exterioris ad gl'iam
hoīm ordinat. Si q̄s tn̄ veſtib⁹ vilioib⁹
vtatur q̄ʒ alij: ꝓpter carnis macerationē:
ꝛ ſpūs humiliationē: hoc pertinet ad vir-
tutem tꝑantie: ꝓcipue ad illos qui alios
verbo ꝛ exemplo ad penitentiā vocāt ad
Heb. xj. Circuierunt in melotis ꝛc.
¶ Theorica de tꝑantie partibus ꝛ vicijs
oppoſitis. Temperātia cohercens pra-
uas delectatōnes eſt ſcd̄a virtus cardina
Q Theorica de tꝑantie ꝑtibus ꝛ vicijs oppoſitis lis cuius ſunt noue partes: due integra-
les ſcʒ verecūdia ꝛ honeſtas: Tres ſubie
ctiue ꝛ quatuor potētiales: tres ſubiecti-
ue ꝑma abſtinētia cuius actus eſt ieiuni-
um: ꝛ abſtinētie opponit̄ gula. Secunda
ſobrietas: que quadrupliciter accipitur
cui opponitur ebrietas. Tercia caſtitas.
que et fructus ſpiritus dicitur cui oppo-
nitur luxuria cuius ſunt ſex ſpecies: for-
nicatio: adulteriū: ſtuprū: ſacrilegiū: pec-
catum innomiabile. Caſtitas habet tres
ſpecies ſcʒ ꝯiugalem vidualem et virgi-
nalem. Ad caſtitatē ꝑtinet pudentia: cui
opponit̄ impudentia. Item quatuor po
tētiales. Prima continentia cui opponit̄
incontinentia ad quā ꝑtinet preualicio et
debilitas. Scd̄a māſuetudo ſiue mititas
que eſt et virtus et beatitudo et fructus
ſpiritus dicitur: cui per exceſſum opponi
tur ira per defectū opponit̄ iraſcibilitas.
Tercia eſt clemētia cui opponit̄ crudeli-
tas ad quā etiā ꝑtinet ſeuicia ſiue feritas

Quarta ē modeſtia ⁊ eſt moderatio boꝝ
que faciliter poſſunt moderari: cui⁹ ſunt
quatuoꝛ ſpecies. ſcꝫ humilitas: ſtudioſi-
tas: modeſtia exterioꝛ: modeſtia quarta.

Vicia q̄ op ponunt .xij. gradibus hūilitatis

Prima humilitas cuius ſunt .xij. gradus
cuilibet gradui opponit̄ vnū vitiū: quoꝝ
ſunt hec noīa: curioſitas leuitas mentis
inepta leticia iactātia: ſingularitas arro-
gantia preſumptio defenſio peccatoꝝ: ſi-
mulata cōfeſſio rebellio: libertas ⁊ cōſue-
tudo peccādi. Hūilitati opponit̄ ſupbia
cuius ſunt quatuoꝛ differētie. Scd̄a ſtu-
dioſitas cui opponit̄ curioſitas q̄ fit ſex
modis. Tertia modeſtia q̄ eſt in exterio-
ribus motibus dictis vel factis que fiunt
ſerioſe et iocoſe. Serioſe q̄ reducunt̄ ad
duas virtutes moꝛales quas phs tangit
iiij. Ethi. Et vocant̄ amicitia ⁊ veritas de
q̄bus etiā in .xv. ca. ſupꝛa facta eſt mētio.
Jocoſe per virtutē q̄ vocat̄ Eutrapelia
de qua dicit̄ ſupꝛa ca. xvj. Cui ꝑ exceſſuꝫ
opponit̄ ſupfluus ludus: ſub quo conti-
netur ſtultiloquiū ⁊ ſcurrilitas. Eutrape
lie ſm̄ defectū opponit̄ agroyca. Quarta
modeſtia quarta ſpēs modeſtie ſm̄ ꝙ cō
ſiſtit in exterioꝛi apparatu ⁊ cultu: cui op
ponit̄ immoderantia q̄ pōt eſſe in abuſu
exterioꝝ dupliciter. Tēperantie opponi
tur ꝑ exceſſum intemperātia: ꝑ defectum
inſenſibilitas ⁊ temperātie coꝛreſpondet
donū ſpūſſancti vicꝫ timoꝛ q̄uis etiā coꝛ
reſpondet virtuti ſpei ſed aliter.

¶ De fortitudine ⁊ partibus eius.

Capl̄m xix

f Oꝛtitudo q̄ conſiſtit in ꝑferēdis
A moleſtijs tertia eſt virtus cardi-
nalis: de qua hoc mō dicet̄. Pri-

De fortitudine ⁊ partibus ei⁹

mo ponent̄ diuerſe acceptiones hui⁹ no
minis fortitudo. Scd̄o diuerſe diffinitio-
nes fortitudinis. Tertio de obiecto forti-
tudinis. Quarto de actibus eius ⁊ de p̄ci
puo eius actu ſcꝫ martirio. Quinto de vi
tijs oppoſitis fortitudini. Sexto de parti
bus fortitudinis. Conſiderandū circa
primum: ꝙ nomen fortitudinis ſumitur
q̄nqꝫ pro fortitudine coꝛpoꝛali: qualis fu
it fortitudo Sampſonis. Hec fortitudo
videtur eſſe potentia agendi: et difficile a
contrario patiendi. Quādoqꝫ ſumitur
pro fortitudine animi: ⁊ ſic ſumitur qua-
druplicitér. Uno modo generaliter: ſm̄
hoc fortitudo reperitur in omni vitute:
ſic dicit animi firmitatē reſpectu vicij cō-
trarij: vt dicit̄ .ij. Ethi. Ad virtutē ꝑtinet
firmiter operari: vt continentia contra lu
xuriam. Ad fortitudinem iſtam ꝑtinet in
omni opere meritoꝛio facere ne quid mi
nus. Alio modo nomē fortitudinis ſu-
mitur large non tamen ita generaliter ſi-
cut prius. Et fortitudo hoc modo attēdi
tur circa difficilia in paſſionibus ſiue ſint
exterioꝛes paſſiones: vt cōtumelie dam-
na rerum: vt moleſtie coꝛpoꝛis ab alio il
late: ſiue ſint paſſiones interioꝛes contra
quas certamen habꝫ tp̄antia: vt ſapoꝛes
guſtus ⁊ ſuauitates tactus appetitui ſen
ſitiuo paſſiones inferunt. Sic accipit̄ foꝛ
titudo Prouerb. vltimo. Mulierem foꝛ
tem quis inueniet Glo. Mulier fortis ec
cleſia: que ꝓ amoꝛe ſpouſi ꝓſpera ⁊ ad-
uerſa contemnit. Cōtemnere ꝓſpera tē-
perantie eſt. Tercio modo ſumit̄ ſtri-
ctius ꝓ fortitudine que attenditur circa
ea que ſunt difficilia in paſſionibus exte-
rioꝛibus: ita ꝙ non compꝛehendit tempe
rantiam Extendit ſe tamen ad damna re
rum. et ſic ſumitur ab Auguſt. in libro de
moꝛib⁹ eccleſie. Amoꝛ inquit ille de quo
loquimur: quem tota ſanctitate inflāma-
tum eſſe opoꝛtet in deum: in non appetē
dis iſtis temperans: in amittendis foꝛtis
inuenitur. Quarto fortitudo ſumitur
ſtrictiſſime: ſm̄ ꝙ nō attendit̄ quodcun-
qꝫ difficile in paſſionib⁹ exterioꝛibus: ſed
tm̄ circa paſſiones exterioꝛes graues que
coꝛpoꝛi infliguntur. Et nō ſic ſe extendit
ad damna rerum. Et ſic ſumitur foꝛtitu-
do ab Ariſtote. in ethica: ⁊ ſic dicit firmi-
tatem animi in ſuſtinendis ⁊ repellēdis
grauibus periculis: ſic hic ſumitur. B

Conſiderandum circa ſcd̄m: ꝙ foꝛtitu
do ſic deſcribitur ab Auguſti. in libro de

moꝛibus eccleſie. Fortitudo ē amoꝛ oīa
facile tolerans: ꝓpter illud quod amat̄.
Sed videt̄ ꝙ hec deſcriptio etiam con
ueniat fidei: ſpei charitati ⁊ timoꝛi. De fi
de habet̄ .j. Pet. vltimo: Cui reſiſtite foꝛ-
tes in fide. De ſpe fortiſſimū habemus ſo
lacium qui cōfugimus ad tenendā ꝓpoſi
tam ſpem: ad Heb. vj. de charitate Cāti.
vltimo. Foꝛtis eſt vt moꝛs dilectio. De ti
moꝛe Job. iiij. vbi eſt timoꝛ tuus: vbi foꝛ-
titudo tua. Ad hoc dicendū ꝙ dicte vir
tutes aliter faciunt aggredi terribilia ⁊ ſu
ſtinere difficilia: aliter fortitudo: qꝛ actus
illi ꝓpꝛie ſunt a fortitudine oꝛiginaliter: qꝛ
fortitudo facit foꝛtem foꝛmaliter aggredi
terribilia et ſuſtinere difficilia. Predicte
ṽo virtutes foꝛtem faciunt eo mō quo ac
cidit in certamine mundano: vbi brauiū
qd̄ ponit̄ in mediū: videt̄ ab eis: ⁊ ſpera-
tur haberi: ⁊ deſiderat̄: motiuū eſt vt viri
lius certant: ſic pꝛemiū eternū: dum per
fidem aſpicit̄: ꝑ ſpem ſperat̄: ⁊ ꝑ charita
tem deſiderat̄: hominē excitat vt foꝛtius
certet. Timoꝛ etiā filialis ſiue caſtus cui⁹
cauſa eſt amoꝛ dū timet ſepari a deo quē
amat: ex hoc ipſo plus deo ꝯiungit̄ ⁊ foꝛ-
tius ei adheret. Fortitudo ſic deſcribi
tur ſup illō Math. xv. Erāt quatuoꝛ mi
lia hominū qui manducauerāt Glo. Foꝛ
titudo eſt firmitas animi cōtra moleſtias
ſeculi. Tulius etiaꝫ deſcribit in p̄ma Re
thoꝛica. Fortitudo eſt cōſiderata ꝑiculo-
rum ſuſceptio ⁊ laboꝝ ꝑpeſſio. Item ab
eodē in .ij. rhetoꝛica. Fortitudo eſt rōna-
bilis aggreſſio terribiliū cum ꝯſtanti eo-
rum ꝑpeſſione: ſm̄ Ariſto. Fortitudo eſt
virtus difficilimoꝝ: in paſſionibus opati
ua: gratia boni. ⁊ loquit̄ Ariſto. de paſſio
C nibus ſiue moleſtijs exterioꝛibus. Con
ſiderandū tertio ꝙ fortitudo eſt virt⁹ po
nens in animo firmitatē ad ſuſtinendum
vel repellendū difficile qd̄dā ſm̄ ꝙ ratio
dictat. Dictat aūt rō ne voluntas retrahat̄
ab eius ſeq̄la ꝓpt̄ aliqd̄ malū coꝛpale q̄a
nullū bonū coꝛpale equalet bono rōnis.
Maximū autē malū et terribile inter oīa
mala coꝛalpia ē moꝛs q̄ tollit oīa bona
coꝛpoꝛalia: q̄ꝓpter neceſſe eſt ꝙ foꝛtitu
do animū firmet contra hoc malū: ꝓpter
bonum rōnis ꝓſequēdam: ⁊ ſic virt⁹ foꝛ-
titudinis ꝓpꝛie erit circa timoꝛes ꝑiculo-
rū moꝛtis. Eſt enī fortitudo virtus ponēs
medium inter duas paſſiones ſcꝫ timoꝛē
⁊ audaciā. Cohibet enī timoꝛē ne timen-
do retrahat̄ ab eo qd̄ ratio dictat: ⁊ mo-
derat̄ audaciam ne quis audendo aggre
diat̄ qd̄ ratio vetat. Timoꝛ aūt ⁊ auda-
cia ꝓpꝛie reſpiciūt pericula. Eſt aūt ꝓpꝛiū
virtutis circa ꝓpꝛium obiectū reſpicere il
lud qd̄ eſt vltimū ⁊ magis difficile: Inter
oīa aūt difficilia pericula eſt moꝛtē ſu-
ſtinere que eſt vltimū terribiliū: ſicut di-
cit phs. iij. Ethi. ſic pꝫ ꝙ fortitudo ſpāli-
ter eſt circa pericula moꝛtis. Circa autē
alia pericula ſm̄ quid. Pericula tn̄ moꝛ-
tis ex egritudīe: vel tēpeſtate maris: aut
ex inſidijs latronū: vel ſi q̄ alia ſunt hmōi
nō ꝑtinēt ad fortitudinē: qꝛ nō vident̄ ali
cui iminere ex intentione ꝓſequendi ali-
qd̄ bonum. Poteſt tn̄ foꝛtis ſubire peri-
cula cuiuſcūqꝫ alterius moꝛtis dūmō o-
pus virtutis intendat: ⁊ ſic cenſeri foꝛtis
Puta cum aliq̄s nō refugit amico infir-
manti obſequi: ꝓpter timoꝛē peſtilentie ⁊
moꝛtifere infectionis: vel cum nō refugit
iter magnū facere ad aliqd̄ piuꝫ negociū
ꝓſequendū ꝓpter timoꝛē naufragij vel la
tronū: ⁊ ſic patet ꝙ ad fortitudinē ꝑtinet
firmitatē animi habere: nō ſolum contra
ꝑicula moꝛtis q̄ imminēt in bello cōmu-
ni: ſed etiam q̄ imminēt in particulari pu
gna: vbi moꝛs incurrit̄ ꝓpter bonū virtu
tis: vel opus virtutis nō deſerendum. D

Conſiderandū quarto ꝙ actus foꝛtitu
dinis ſūt duo. ſcꝫ aggredi ⁊ ſuſtinere. Eſt
aūt pꝛincipalioꝛ actus ſuſtinere .i. immo-
biliter ſiſtere q̄ aggredi. Nam foꝛtitudo
eſt circa timoꝛes repmēdos: ⁊ audacias
moderandas. Difficilius eſt autē timoꝛē
repꝛimere quā audaciaꝫ moderari: eo ꝙ
ipſum periculum qd̄ eſt obiectum auda-
cie ⁊ timoꝛis de ſe confert ad repꝛeſſionem

audacie: ſ; operať ad augmentū timoris. Aggredi aūt pertinet ad fortitudinem ex ea parte qua habet audaciam moderari: ſ; ſuſtinere ſm ꝙ habet timorē reprimere vñ patet ꝙ ſuſtinere eſt principalior act⁹ ꝙ aggredi.

Martyriū

Martyriū eſt actus fortitudinis principalis qui eſt ſuſtinere pericula vt iam dictū eſt. De rōne enī martyrij eſt vt aliquis ſtet in veritate ⁊ iuſticia cōtra ꝑſequentium impetus: ⁊ quia ad fortitudinem pertinet confirmare hominem in bono virtutis precipue cōtra ꝑicula mortis: ptʒ martyriū eſſe actum fortitudinis: dum fidem ⁊ iuſticiam nō deſerit martyr ꝓpter imminētia pericula mortis. Martyrium deſcribiť in Glo. ſuꝑ illud pſ. xlv. Quoniā ꝓpter te mortificamur tota die. Martyriū eſt voluntaria ſuſtinētia mortis ꝓ xp̄o. Sed Bernar. dicit ꝓ veritate Ex hac deſcriptione habeť ꝙ tria ſunt neceſſaria ad ꝑfectionem martyrij. Primū eſt voluntas patiendi: hanc in paruulis innocētibus xp̄s ꝓ quo paſſi ſunt cōpleuit. Quis aliqui dicant ꝙ in eis miraculoſe fuit acceleratus vſus liberi arbitrij: ita ꝙ etiam voluntarie paſſi ſunt: tamen ſm ſctm̄ Thomā. quia ꝑ autoritatē ſcripture nō ꝓbať: melius diciť ꝙ martyrij gloriā quā in alijs ꝓpria voluntas mereť paruuli occiſi per dei grām ſunt aſſecuti.

Ex quo Cancel. piſien. elicit hanc regulam: ꝙ infantes aut pueri: quāto magis ꝑfectiores q̄s in odiuʒ xp̄ianoꝝ ſeu xp̄i ſeu ſue leg̃ ꝑimūt īfideles: tales martyrio coronanť: etiam mortis timidi: p̄cipue ſi non alius criminis obex ineſt actu. Scd̄m requiſitum ad martyriū eſt actualis ſuſtinentia mortis. Tertium eſt debita cauſa.

Notandū tamen ꝙ martyriū diciť tripliciter: primo largiſſime: patientia ſcʒ in paſſionibus quas patiť om̄is qui pie viuit in xp̄o. vñ Auguſti. in ſmone de ſctō Laurentio. Om̄is vita xp̄iani hominis ſi ſm euangeliū viuat crux eſt ⁊ martyriū. Scd̄o accipiť large actualis voluntatis p̄paratio ꝓ xp̄o. ſiue ꝓ veritate: ſic accipiť dum canitur de ſancto Martino. O ſanctiſſima aīa quā ⁊ ſi gladius ꝑſecutoris nō abſtulit palmā tamē martyrij nō amiſit: ibidem vt dicit ſanctus Bonauen̄. in .iij. diſtin. xl. Palma martyrij non accipiť ꝓ p̄mio accidentali qđ eſt aureola: ſ; pro premio ſubſtantiali qđ ē aurea. Vtrunq; enī eſt martyrij palma: ſed vnum ſcʒ aurea rñdet martyrio quia ſuſtineť ſolū ex charitatis voluntate: ſic etiam canitur de ſctō Franciſco. O martyr deſiderio. Ter enī vt legiť de eo ad partes infideliū trāſfretauit: ꝓ martyrij palma obtinēda. Alterū v̄o ſcʒ Aureola rñdet martyrio: q̄a eſt ſpālis priuilegij ⁊ p̄rogatiue martyrū qui ſuſtinēt acerbitatē paſſionis. Tertio martyriū ſumiť ſtricte ⁊ ꝓprie: ꝓ voluntaria ſuſtinentia mortis ꝓ xp̄o: ſiue ꝓ veritate: ſm ꝙ veritas diuidiť in veritatem vite iuſticie ⁊ doctrine (ſic ſumiť Apoca. .xvij. vidi mulierē ebriā de ſanguie ſctōꝝ ⁊ de ſanguie martyꝝ ieſu xp̄i) nā oīs veritas creata: aut ē cordis: aut veritas opis: aut veritas oris: ⁊ ſic in v̄itate cordis cōſiſtit veritas vite: in veritate operis veritas iuſticie: in veritate oris: veritas doctrine. vñ verſus. Eſt veritas vite doctrine iuſticieq;. Vnū ſemꝑ habe: duo ꝓpter ſcandala linque.

Veritas triplex

Et ad maiorem explanationem veritatis ꝓ qua martyriū ē ſuſtinendū eſt notanduʒ ꝙ ſm Anſhelmū Veritas eſt rectitudo ſola mente ꝑceptibilis. Rectuʒ vt Euclides ait: eſt cui⁹ medium nō exit ab extremis. Eſt igiť rectitudo cordis nō incuruarī ad cogitandum aliquid cōtra deum: cōtra ꝓximū: contra ſeip̄m. Eſt aūt rectitudo oris: nō flecti ad loquendū aliquid vanum: vel laſciuū: vľ falſuʒ vľ odioſuʒ. Eſt etiā rectitudo opis nō inclinari ad aliqđ malū: vľ aliquid cōtra diuinum imperiū: nec ad ꝑuertendū iudicium: hec Bonauen̄.

E Timor

Conſiderandum q̄nto: ꝙ fortitudini duo opponunť: Per exceſſuʒ timoris opponiť ei Timor inordinatus: quo appetitus iraſcibilis p̄ timore fugit ea que ratio dictat eſſe ſuſtinenda ſiue ꝓſeq̄nda: vel deſiſtat ab alijs q̄ ꝓſequi deberet: vñ matth. x. Nolite timere eos q̄ corpus occidunt. Qui v̄o fugit illud qđ eſt ſm rōnem fugiendū: non eſt inordinatus timor ille nec vicium. Timor tñ inordinatus includiť in quolibet pctō: vt auarus timet amiſſionē pecunie. Intēpatus amiſſionē voluptatis ⁊ ſic de alijs. Sed timor p̄cipuus eſt periculoꝝ mortis: vt dī. iij. Ethi. Et ideo inordinat⁹ timor ille opponiť fortitudini qui eſt circa pericula mortis: ꝓpter qđ anthonomatice timor dicitur opponi fortitudini.

Per defectum timoris duo vicia opponuntur fortitudini. Primū eſt impauiditas ſiue intimiditas inq̄ntum quis nō timet ea que timere deberet ſm ꝙ oportet ſicut timiditas ſiue timor opponiť fortitudini per exceſſum. Eſt autem eſſe impauidū ſiue intimidū vicioſum. Siue cauſetur ex defectu amoris: vt cū quis plus debito amat vitā ꝓpriā et ea q̄ ordinatur ad eam. Siue cauſeť ex electione animi de ſe p̄ſumentis ⁊ aliq̄ vitā ꝯſeruātia cōtemnētis. Siue cauſeť ex ſtoliditate: que tñ ſi ſit inuincibiľ excuſat pctm̄: ſicut aūt timiditas opponiť fortitudini per exceſſum timoris ſic Audacia opponiť fortitudini ſm ꝙ dicit exceſſum paſſionis q̄ dicitur audacia: vñ Eccl. viij. Audacia diſſuadetur: cū diciť Cum audace nō eas in via De diuerſa acceptione: timoris ⁊ audacie dictū eſt in ſcd̄o tracta. c. xxvij. De vicijs etiam oppoſitis fortitudini habitū eſt ſ. ca. xvj.

F De partib⁹ fortitudinis

¶ De partibus fortitudinis. Conſiderandū ſexto de partib⁹ fortitudinis: p̄mo in cōmuni: ſcd̄o in ſpeciali. Circa primū ꝯſiderādū ꝙ Tulius in ſua rethorica q̄ttuor ponit partes fortitudinis: ſcʒ magnificentiā: fidentiā: patientiā: ꝑſeuerantiā. Ad cuius euidentiā ſciendū ꝙ fortitudini ſm ꝙ eſt virtus moralis non poſſunt aſſignari ꝑtes ſubiectiue eo ꝙ nō diuidiť in multas virtutes ſpecie differētes q2 eſt circa materiā valde ſpecialem. Aſſignanť tamē ei partes quaſi integrales ⁊ potentiales. Integrales quidē ſm ea que oportet cōcurrere ad actū fortitudinis. Potentiales autem ſm ea que fortitudo obſeruat circa difficilima ſcʒ circa pericula mortis. Alique alie virtutes obſeruant circa alias quaſdā materias minus difficiles: que quidē virtutes adiunguntur fortitudini ſicut ſecundarie p̄ncipali: ſicut aūt dictū eſt ſupra ꝙ duplex eſt actus fortitudinis: ſcʒ aggredi ⁊ ſuſtinere Ad actū aggrediendi duo requiruntur. Primū pertinet ad p̄parationē cuʒ quis ꝓmptū habet animū ad aggrediendum. Scd̄m ad executionē vt ne deficiat in executione eorum que fideliter inchoanť: q̄ntum ad primum ponit Tulius fidentiam: q̄ntum ad ſcd̄m magnificentiaʒ. Hec enī duo ſi cohercenť ad ꝓpriam materiā fortitudinis ſcʒ ad pericula mortis: erūt quaſi partes integrales fortitudinis ſine q̄bus fortitudo eſſe nō pōt. Si aūt referantur ad aliq̄s alias materias minus difficiles: adiungenť fortitudini ſicut ſecūdarie p̄ncipali. Sicut magnificentia a pho. iiij. Ethi. poniť circa magnos ſūptos. Magnanimitas aūt q̄ videť idē eē fiducie: circa magnos honores. Ad aliū etiā actum fortitudinis q̄ eſt ſuſtinere: duo req̄runť. Vnū eſt ne ꝓ difficultate iminentiū periculoꝝ anim⁹ frāgať ꝑ triſticiā: ⁊ q̄tū ad h̄ poniť patiētia. Aliud eſt ne ex diuturnitate difficiliū paſſionū hō deſiſtat ⁊ q̄tū ad h̄ poniť ꝑſeuerātia Hec etiā duo ſi coarcenť ad ꝓpriā materiā fortitudinis: erūt partes q̄ſi integrales ipſius. Si autē ad q̄ſcunq; materias difficiles referanť: erūt a fortitudie diſtincte: ⁊ tñ ei adiūgūť ſicut ſecūdarie p̄ncipali. Ad has ēt q̄ttuor ꝑtes p̄ncipales fortitudinis reducuntur alie v̄tutes: de q̄b⁹ patebit in ſequētibus.

G Magnanimitas

Magnanimitas q̄nq; ſumiť pro fortitudine: et attenditur non ſolum in aggrediendo terribilia ſed etiam in ſuſtinendo Et pertinet ad eam non ſolum aggreſſio arduorum ſed etiam proceſſus ⁊ cōſummatio eorum. Seneca in li. de q̄ttuor v̄tu-

tibus magnanimitas q̄ ꝛ fortitudo đ: ſi
inſit animo tuo: cū magna fiducia viues.
Nūq̈ʒ magnanimitas đ terribiliū aggreſ
ſio quā efficit fortitudo. Fortitudo eī̄ in
q̄ntum animi magnitudinem efficit tres
habet partes. Q̄tum ad actus ſuos ha-
bet ꝑncipium mediū ꝛ finem. Q̄tum ad
ꝑncipium ꝑtinet ad eam magnanimitas
que eſt difficilium ſpōtanea ꝛ rōnalis ag-
Fiducia greſſio. Q̄tum ad medium eſt Fiducia
inq̄ntum importat qddā robur ſpei pro-
ueniēs ex aliqua cōſideratione q̄ facit ve
hementē opinionē habere de bono aſſe-
quendo: vnde nomen fiducie a fide vide
tur aſſumptum: vn̄ fiducia eſt certa ſpes
animi ꝑducendi ad finem rem inchoatā.
Magnanimitas Q̄tum ad finē eſt Magnanimitas que
ſm̄ Macrobiū eſt difficiliū ꝛ ꝑclararum
rerum q̄ geruntᷓ felix ꝯſummatio: vn̄ ma
gnanimitas ꝯſiſtit in rerum difficiliū ag-
greſſione: magnificētia in ꝯſummatione.
Securitas Securitas que dicit ꝑfectam quietē ani
mi pertinet ad magnanimitatem: vn̄ ſe-
curitas eſt contra timiditatē a malo futu
ro. Et deſcribitᷓ ſecuritas eſt habitus ſm̄
quē imminētes incomoditates: et rei in-
choate affines non formidantur. Securi
tas eī̄ repellit deſperationē. Timor eī̄
facit homines diffidentes inq̄ntum curā
homines habēt qualiter poſſent euadere
ea q̄ timentᷓ. Securitas aūt đ per remo-
tionem huius cure quam timor ingerit.
Magnanimitas tercio quā phs ponit
loco fidentie. iij. Ethi. Eſt circa magnos
Fidentia honores. Fidentia eī̄ eſt virtus per quā
magnis ꝛ honeſtis in rebus multum ipſe
animus ſe in fiducia collocauit. Magna
nimitas eī̄ ex ſuo noīe importat q̄ndam
animi extenſionem ad aliqd magnū. In-
ter res aūt humanas ꝑcipue exteriores q̄
homi impenduntᷓ maximū locum tenet
honor: q2 ꝓpter honorem ꝯſequendum ꝛ
vituperiū vitādum homines omnia alia
poſtponūt: vn̄ ſicut quis dicitᷓ fortis ab-
ſolute ex his que ſūt ſimpliciter difficilia:
ita aliquis dicitᷓ magnanimus ex his que

ſunt ſimpliciter magna cuiuſmōi ſunt ho-
nores: vn̄ ꝯſequēs eſt magnanimitatem
circa honores cōſiſtere tanq̄ circa ꝓpriā
materiā. Hec aūt virtus ſcʒ magnanimi-
tas: vt đ. iij. Ethi. eſt circa magnos hono
res. Eſt ꝛ alia virtus circa honores me-
Filotomia diocres que đ Filotomia. de his duab⁹
virtutibus dictū eſt ſupra ca. xvj. Ma-
gnanimitati quatuor opponuntur vicia:
tria ſm̄ exceſſum vicʒ preſumptio Ambi
tio ꝛ inanis gloria: puſillanimitas oppo-
nitur ei ſm̄ defectum. Preſumptio vt đ
ij. et. iiij. Ethi. opponitᷓ magnanimitati ꝑ
exceſſum: nam dicitᷓ ibidem q̧ magnani-
mo ꝑ exceſſum opponitur Caymos. i. fu
moſus vel ventoſus quē latine dicimus
ꝑſumptuoſum: ꝛ vicium grece dicitᷓ Cay
motes magnanimitas virtus conſiſtit in
medio ſm̄ ꝓporcionē ad ꝓpriam faculta-
tem: non eī̄ intendit in maiora q̄ conue
nit ſibi. Preſumptuoſus aūt ſm̄ ꝓporcio
nem facultatis excedit ad agendum ea q̄
ꝑferuntur ſue virtuti qd ꝑtinet ad ꝑſum
ptionem. Inq̄ntum vero cōtemnit diui-
nam iuſticiā ex inordinata cōfidentia di-
uine miſericordie talis ꝑſumptio eſt pec-
catū in ſpūmſctm̄: ꝛ opponitᷓ ſic charitati:
vel potius dono timoris cui⁹ eſt deuʒ re-
uereri. Nota tn̄ ſi q̇s in modico excedit
ꝓpriā facultatē: talis ꝑſumptio nō oppo-
nitᷓ magnanimitati. ſed illi virtuti que eſt
circa mediocres honores: ſcʒ filotomie:
ꝓut đ ſ. ca. xvj. Inanis gloria etiā op-
Gloria ponitᷓ ꝑ ſupabundantiā magnanimitatē
Cum eī̄ glia ſm̄ Tuliū in Rethorica ſit
frequēs de aliquo fama cū laude. Et Am
broſius dicit q̧ glia eſt clara cū laude no
ticia: ſicq̧ʒ gloria eſt effect⁹ honoris ꝛ lau
dis: ex hoc eī̄ q̧ aliquis laudatur vel ei
reuerētia exhibetur clarus in noticia ali-
orum habetur. Et quia magnanimitas ē
circa honores ꝯſequēs eſt q̧ ſit circa glo-
riam: vt ſicut ſcʒ honore ita ꝛ gloria mo-
derate vtatur: et ideo inordinatus appe-
titus glorie opponitur magnanimitati.
Unde Sanct⁹ Bonauentu. ſic deſcribit

inanem gloriā in centiloquio. inanis glo-
ria ē amor laudis ꝓprie ꝓpter excellenti-
am apparentē. Habet aūt inanis glia du
as differētias formales. ſ. appetitū fauo-
ris ꝛ laudis. Fauor ē excellētia alicui⁹ in
corde. laus in ore. Tres aūt hʒ differenti-
as materiales q̄ ponūtᷓ Hieremie. ix. nō
glorietᷓ ſapiēs in ſapiētia ſua. nec fortꝭ in
fortitudine ſua. nec diues in diuitijs ſuis
ſ; in hoc glorietᷓ ſcire ꝛ noſſe me dicit dn̄s
cū gloria ſit beatiſſime trinitatꝭ ꝓpria. nō
eſt gloriandū in ſapientia q̄ attribuitur fi
lio. nec in fortitudine que attribuitᷓ patri.
nec in diuitijs tam tꝑalibus q̄ ſpūalib⁹:
q̄ attribuuntᷓ ſpūiſancto. Gloria autē
poteſt dici inanis triplr. Uno mō ex par-
te rei ex qua queritᷓ de eo qd nō ē gloria
dignum. ſicut de aliq̄ re fragili ꝛ caduca.
Alio mō ex ꝑte eius q̄ querit gloriā q̄ ſcʒ
appetitū glorie ſue nō refert in dbitū finē
puta in honorē dei ꝛ ſalutē ꝓximi. Ter-
cio ex ꝑte eius a quo gloriā querit vt ho-
minis cui⁹ iudiciū non eſt certū. Ambi
tio opponitᷓ magnanimitati per exceſſuʒ
Importat eī̄ inordinatū appetitū hono
ris. qd ꝯtingit triplr. vno mō ꝑ hoc q̧ ſi-
bi cupit fieri honorē nō referēdo in deuʒ
Secundo mō ꝑ hoc q̧ quis appetit teſti
moniū de excellentia quā nō habet. qd ē
appetere honorē ſupra ſuam ꝓportionē
Tercio mō q̧ appetitus eius cū honore
quieſcit nō referens honorē ſuū ad alioꝝ
vtilitatē. Puſillanimitas opponitᷓ ma
gnanimitati ꝑ defectū ꝑ quā aliq̇s deficit
a ꝓportione ſue potētie. qn̄. ſ. recuſat in il
Magnificencia lud tendere qd ē ꝯmenſuratū ſue potētie
de q̄ ſ. habitū ē ca. xvj. ¶ Magnificētia
ſecūda ē ꝑs potentialis fortitudinis. ꝛ ſu
mitᷓ q̄nq̧ʒ vt ſit negocioꝝ difficiliū ꝛ ꝑcla-
roꝝ ꝯſūmatio. ſic ꝑtinet ad magnanimi-
tatē vt ſupra dictū ē. Alio mō magnificē-
tia ſumitᷓ ꝓ virtute ad quā ꝑtinet facere
aliqd magnū opus qd req̇rit ꝓportionē
ſumptus. puta templa cōſtruere. hoſpita
lia ꝓ paupibus ꝛ hmōi ad honorē dei. vn̄
đ in ps̄. Magnificētia in ſanctificatione

eius q2 ꝑcipuus hui⁹ virtutis effectus ad
ſanctitatē ꝛ virtutē ordinatᷓ. vt ſic eam de
ſcribit Tulius Magnificētia eſt reꝝ ma
gnarū ꝛ excelſaꝝ cū animi quadā ampla
ꝛ ſplendida ꝓpoſitione cogitatio ꝛ admi
ſtratio. i. executio. vt. ſ. amplo ꝓpoſito ad-
miniſtratio nō deſit. vt cogitatio referatᷓ
ad interiorē intentionē. Adminiſtratō ad
exteriorē executionem. Materia aūt ma
gnificētie circa quā poteſt dici pecunia q̄
vtitur ad faciendū magnos ſumpt⁹ queʒ
magnificus moderatᷓ ne inordinate expē
dantᷓ ꝛ inutiliter. Unde legitᷓ de Alexan
dro magno q̄ cuidā militi aliq̄d petēti de
dit vrbē quandā. ꝛ dicente milite hoc nō
cōuenire ſue fortitudini. Nō inq̇t quero
q̄d te accipe liceat. ſ; q̄d me dare. Par
uificentia opponitᷓ magnificētie ſm̄ defe
ctū. Paruificus ꝑncipaliter intendit ad
paruitatē ſumptus. Exemplū paruifi-
cus fuit quidā rex Antigonus de q̄ dicit
Seneca q̧ cū quidā noīe Cinicus talen-
tū ab eo petēt. rn̄det plus eſſe q̄ Cinicuʒ
decet. Tunc ille pecijt denarium. Cui rex
minus eſſe q̄ regē dare deceret. Turpiſ-
ſima hec cauillatio (inq̇t Seneca) Cū da
re poſſet denariū tanq̄ Cinico ꝛ talentū
tanq̄ rex. Per exceſſum opponitᷓ ma-
gnificētie. Bannauſia viciū q̄ q̇s ꝓportio
nē excedit expenſaꝝ ad opus plus expen
dens q̄ ſit operi intento ꝓportionatū. qd
vicium latine poteſt dici Conſumptio vt
Balthaſar q̄ fecit conuiuiū magnū opti-
matibus ꝛ concubinis ſuis vn̄ punit⁹ fu-
it vt habetᷓ Danielis. v. Eſt ꝛ alia v̄tus
Liberalitas. circa vſū pecunie ꝛ ſumptus mediocres
que đ Liberalitas. de qua cū ſuis vicijs
oppoſitis ſupra dictum eſt capitulo. xvj.
III ¶ Patiētia tercia ꝑs potētialis ē fortitu
Patientia dinis. Inter alias paſſiones Triſtitia eſt
efficax ad impediendum bonū rōnis. ſm̄
illud. ij. Corinth. vij. Seculi triſtitia mor-
tem operatᷓ. Triſtitia autem ex malis il-
latis naſcitur. que niſi refrenetur animus
ſibi ſuccumbit. ꝛ ad vindictam appeten-
dam ꝛ ad indignationem inducit. Neceſ

ſaria eſt ergo virtus ꝯ hmõi vt hõ nõ abducatᷣ a bono rõnis ꝓpter triſtitiã aduerſoꝝ. Hec autem virtus eſt patientia que ab Auguſtino ſic diffiniᷣ. Patiẽtia ẽ qua mala equo animo toleramus. id ẽ ſine perturbatione iuſticie. Unde ad ipam pertinet vt ꝓpter triſticias illatas quãtecunq; ſint hõ nõ recedat a bono virtutis. Unde patientia quo ad habitũ poniᷣ virtus ꝑ quã mala equo animo toleram⁹. Quãtum aũt ad delectationẽ quã habet in actu ponitur inter fructus ſpũs Gal. v. ꝛ ꝑcipue quãtum ad hoc ꝙ anim⁹ ꝑ patientiã ꝑſeruatur ne triſtitia obruatᷣ. Qđ aũt dr Jacobi. j. Patientia opus ꝑfectũ habet. Jnnuiᷣ ꝙ patiẽtia eſt ꝑfectioꝛ ſm quid alijs virtutibus. ſ. quãtũ ad tolerantiã aduerſorũ. Nõ aũt ꝙ ſit ꝑfectioꝛ ſimplr. Cauſaᷣ autẽ patiẽtia ſm ꝙ eſt virtus a charitate ſm illud. j. Coꝛ. xiij. Charitas patiẽs eſt Hoc nõ põt haberi ſine gr̃a ſm illud Romano. v. Charitas dei diffuſa eſt in coꝛdibus noſtris. Uñ patet ꝙ patiẽtia ſine auxilio gratie haberi nõ põt. Deſcribiᷣ etiã patientia a Tulio Patientia eſt honeſtatis ꝛ vtilitatis cauſa rerũ arduarũ ꝛ terribiliũ. volũtaria ac diuturna ꝑpeſſio. Honeſtatis cauſa eſt ꝑpeſſio. vt cũ qs ꝓ fide xpĩ potius eligit moꝛi. q̃ʒ negãdo fidẽ ſaluare vitã ſuã. Utilitatis cauſa vo cuʒ qs ꝓ ſalute gregis eligit moꝛi. Uolũtaria vo ideo diciᷣ qꝛ q̃ omnino inuitus patiᷣ nõ habet laudẽ vl' meritũ. Diturna dr qꝛ ad verũ patientẽ ꝑtinet in patiendo ꝑſeuerare

Sub patiẽtia ꝯtinenᷣ Conſtãtia ꝛ longanimitas. ¶ Conſtantia quedã eſt gñalis que omnem virtutẽ circuit que attenditur in ꝑſeuerantia ꝓpoſiti. Quedam eſt conſtantia ſpecialis que attenditur circa res terribiles. ꝛ ad ſuſtinendũ difficiles q̃ ledũt naturã ꝛ hec ꝑtinet ad foꝛtitudineʒ ꝛ contineᷣ ſub patientia. ꝛ eſt reſpectu laboꝛis quem ſuſtinet homo in continuata executõe boni operis. Et poteſt ſic deſcribi Conſtantia eſt ſtabilitas animi firma ꝛ in ꝓpoſito ꝑſeuerans. Conſtantie eniʒ eſt ſeruare mediam inter vicium qđ dicitur Mutabilitas ſeu Leuitas ꝛ inter vicium quod dicitur Pertinacia. quoꝝ vtrũq; eſt reprehenſibile. Unde diciᷣ. ij. Coꝛ. j. Nunquid leuitate vſus ſum. Eſt eñ leuitas mentis quando aliquis leuiter mutatur de conſtantia boni operis ꝓpter terribilia ad ſuſtinendum. Numeri etiã. xix. legiᷣ ꝙ filij iſrael ad imperiũ domini ꝓficiſcebanᷣ ꝛ ad imperium eius figebãt tabernacula. Sic a ꝓpoſito diſcedenduʒ eſt dum creditur deo diſplicere. ꝛ in eo perſeuerandũ eſt cum crediᷣ ei placere. et non pertinaciter alicui deo diſplicenti animo inherere

Conſtantia.

¶ Longanimitas facit hominẽ ſuſtinere triſtitiã ex dilatione ſpei ſub ratione mali cõtriſtantis. Jlla triſticia cauſaᷣ ex dilatione boni ſperati. ſic comꝑhẽditur ſub patientia que refrenat triſtitias ex malis illatis Alio mõ longanimitas eſt ſpes cum expectatione longa futuroꝝ ꝛ bonoꝝ ſic comꝑhenditur ſub magnanimitate que reſpicit ſpem tendenteʒ in bonum.

Longanimitas.

¶ Perſeuerantia quarta eſt ps potentialis foꝛtitudinis ad quã pertinet in omnibus virtuoſis opibus diuturnitatẽ ſuſtinere ꝓut neceſſe eſt. Unde firmitatẽ ſeruat cõtra difficultatem que ꝓuenit ex diuturnitate cuiuſcunq; actus virtuoſi ꝛ ſic eſt virtus generalis circuiens omnem virtuteʒ. Et ſic deſcribitur a Tulio Perſeuerantia eſt in ratione bene cõſiderata: ſtabilis ꝛ ꝑpetua permanſio. Magiſtraliter ſic deſcribitur. Perſeuerãtia eſt permanentia in bono diuturna vel finalis. ꝑſeuerãtia nãq; firmat animũ ne timoꝛe fatigationis laxeᷣ ex diuturnitate boni operis. Eſt ꝛ ꝑſeuerãtia ſpecialis. ꝛ hec attenditur circa terribilia ꝛ difficilia ad ſuſtinendum que ledunt naturã ꝛ illa pertinet ad foꝛtitudinem. Notandum etiaʒ ꝙ perſeuerantia eſt duplex quedam finalis. quedam nõ finalis. Non finalis quãdo aliqs longo tempoꝛe perſeuerat in bono. tamen poſtea cadit per peccatuʒ moꝛtale. Finalis perſeuerantia duplex eſt. vl'

R Perſeuerantia.

finalis ꝓpoſito. ꝛ illa eſt virtus habitualᷣ ꝛ indiget dono gratie habitualis ſicut cetere virtutes infuſe. Alia eſt finalis actu vſq; ad moꝛtẽ durans. ꝛ hec indiget non tm̃ gratia habituali. ſ; etiam gratuito dei auxilio cõſeruante hoiem in bono vſq; in finem vite. vñ Aug. in li. de ꝑſeuerantia. Aſſerim⁹ donũ dei ꝑſeuerantiã. qua vſq; in finẽ ꝑſeueraᷣ in xpõ. Cõueniũt autẽ cõſtantia ꝛ ꝑſeuerantia qꝛ ad vtranq; ꝑtinet in aliquo firmiᷣ ꝑſiſtere. Differunt aũt qꝛ ꝑſeuerantia facit ꝑſiſtere cõtra difficultatẽ q̃ ꝓuenit ex difficultate act⁹. Cõſtantia vo cõtra difficultatẽ q̃ ꝓuenit ex alijs impedimentis exterioꝛib⁹. Mollicies opponiᷣ ꝑſeuerantie ſm defectum Diciᷣ aũt mollis q̃ recedit a bono ꝓpter triſticias cauſatas ex defectu delectationũ ꝓpter aliqua difficilia q̃ nõ põt ſuſtinere. Nã dr molle qđ facile cedit tangenti Mollis fuit ppls iſrl' qñ reuerſis exploratoꝛib⁹ terre ꝓmiſſionis volebat reuerti in egyptum audita relatõe eoꝝ. Sʒ nõ fuerũt molles Joſue ꝛ Caleph firmi permanentes. Mollicies vt ſic cauſaᷣ ex cõſuetudine. Cũ. ſ. qs cõſueuit voluptatib⁹ frui difficilius põt eis carere. Alio modo mollicies cauſaᷣ ex naturali diſpoſitõne Cũ qs animũ min⁹ habet cõſtantem. ꝓpᷣ cõplexionis fragilitatẽ. ꝛ ſic comparanᷣ femine ad maſculos: vt dr. vij. ethic. Jõ q̃ muliebꝛia patiunᷣ dicunᷣ molles quaſi muliebres effecti. Et ſic dr. j. Coꝛ. vj. in glo. ſuꝑ illud. Nec adulteri nec molles. i. muliebꝛia patientes. Et ſic opponiᷣ caſtitati. Eſt ꝛ mollicies q̃dam ſpecies peccati cõtra naturã qua aliquis ſeipm polluit cauſa delectatiõis venereoꝝ. Pertinacia opponiᷣ ꝑſeuerantie ꝑ exceſſum. Et naſciᷣ hoc viciũ ex inani glia ſm Greg. Uñ dicit. s. Bona. in Centiloquio. Pertinacia eſt voluntas fugiens minoꝛatiõʒ ꝓbitatis. dicta vel facta ſua irrationabiliter defendens. Nã dicit yſiđ. Pertinax diciᷣ ille q̃ eſt tenax impudenter quaſi oĩno tenax. qꝛ in ſuo ꝓpoſito ad victoriam ꝑſeuerat. Exemplũ. Aſabel curſoꝛ velociſſimus. qꝛ ꝑtinaciter voluit perſequi abner nec ſuaſionibus eius voluit deſiſtere occiſus eſt ab eo. ij. Regũ. ij. Perſeuerat eñ in ſua ſententia ꝑtinax pluſq; opoꝛʒ Mollis minuſq; opꝫ eſt ꝑſeuerans. opponiᷣ ꝛ ꝑtinacia Conſtancie. vt dictũ eſt alia tñ ꝛ alia rõne vt patet ex dictis.

¶ Theoꝛica de foꝛtitudinis ꝑtib⁹ ꝛ vicijs oppoſitis. Foꝛtitudo cõſiſtens in ꝑferendis moleſtijs mediatrix inter audaciam ꝛ timoꝛẽ. habet duos actus tria vicia oppoſita quatuoꝛ ꝑtes potentiales. act⁹ duos ſuſtinere ꝛ aggredi pericula. Cuius actus ꝑcipuus eſt martirium. Tria vicia oppoſita ꝑ exceſſum timoꝛ. ꝑ defectũ audacia ꝛ impauiditas. Quatuoꝛ ꝑtes potentiales. Prima magnanimitas ſiue fidentia ad quã ꝑtinet fiducia magnificentia ſecuritas. Magnanimitati ꝑ exceſſuʒ opponunᷣ ꝑſumptio inanis glia ambitõ ꝑ defectum opponiᷣ puſillanimitas. Secunda Magnificentia cui opponiᷣ ꝑ exceſſum Bannanſia ſiue cõſumptio ꝑ defectũ paruificentia. Tercia patientia ad quã ꝑtinet Conſtantia ꝛ longanimitas. Cui opponiᷣ ꝑ exceſſum ꝑtinacia ꝑ defectum mutabilitas ſeu leuitas. Quarta ꝑſeuerantia Cui opponiᷣ ꝑ exceſſum pertinacia per defectum mollicies. Donũ ſpũſſcti coꝛrñdens foꝛtitudini vtuti morali Eſt foꝛtitudo Cũ eñ foꝛtitudo moꝛalis rectificat aĩam rõe iraſcibilis ad ſuſtinendũ q̃cunq; ꝑicula. ſ; nõ ſufficit dare fiduciã euadendi q̃cunq; ꝑicula. Sʒ hanc ſpũſſctũs infundit cõtrariũ timoꝛẽ excludens. et hmõi fiducia ꝑtinet ad foꝛtitudinẽ q̃ eſt donũ ſpũſſancti faciẽs ꝓmpte et expedite tolerare paſſiones ꝓpᷣ imitationem xpĩ.

Theoꝛica

¶ De iuſticia ꝛ ꝑtibus eius cũ vicijs oppoſitis.

Capitulũ xx

De iuſticia.

IUſticia reſpiciẽs cõmutatiões in ꝑcijs ꝛ diſtributões ꝓ merit' qtũs recte fiãt. quarta ẽ vt⁹ cardinalis

ad quã ceterevirtutes tres cardinales di
ſponũt:vt habitũ eſt ſupra cap̃.xvij.circa
pͥncipiũ. De qua duo cõſideranda ge-
neraliter occurrũt. Primũ de iuſticia ẜm
ſe cõſiderata. Scd̃m de ptib⁹ ei⁹ ⁊ eaꝝ vi
cijs oppoſitis. Circa pͥmũ pͥmo dicet̃ q̃t
modis dicit̃ iuſticia. Scd̃o q̃d eſt iuſticia
A Tercio de actu ei⁹ Quarto de vicio ei op
poſito. Cõſiderãdũ pͥmo ꝙ iuſticia mł-
tipliciter dicit̃. Uno mõ ꝓut important
quendã ſtatũ rectitudinis in hoĩe q̃ꝫtum
ad ptes ipſius. ꝓut aliqua ps anime ſuo
ſuperiori ſubdit̃ ſiue ipſi deo:ſiue alij pti
hominis. ⁊ hec iuſticia cõſiſtit in tranq̃lli
tate potentiaꝝ anime. dum mens ſupre-
ma pͥncipat̃ rationi: ⁊ ratio ſenſualitati:
ẜm ꝙ ratio imꝑat iraſcibili ⁊ cõcupiſcibi
li ⁊ ille obediunt rationi. Et vniuerſaliter
dum vnicuiqꝫ pti hominis attribuit̃ qđ ei
cõuenit. Hanc iuſticiã phs. v. ethic. no-
minat metaphoricã. Iuſticia ꝓprie dicta
non eſt niſi vni⁹ hoĩs ad alterũ. metapho
rice tñ dicit̃ eſſe iuſticia in vno ⁊ eodẽ ho
mine eo ꝙ diuerſe ptes hoĩs reputant̃ q̃
ſi diuerſe pſone. Hec tranq̃llitas anĩe ma
Iuſticia ori ginalis. xime viguiſſet in ſtatu innocentie ⁊ nomi
nat̃ a doctoribus in ſcd̃o ſententiaꝝ. Iu-
ſticia originalis q̃ eſt q̃dam anime recti-
tudo:ꝑ quã corpus erat anime ſubdituꝫ:
⁊ vires inferiores rõni q̃ꝫdiu anima ſbdi
ta eſſet ſuo creatori. hec aũt rectitudo nõ
erat ex pͥncipijs nature:cũ corpus huma
nũ ſit naturaliter corruptibile ẜ a deo da
ta in pͥmi hominis conditione. Alioquin
quõ verũ eſſet illud Moyſi in Deutro.
Dei pfecta ſunt opa Et illud phiſicũ. De
us ⁊ natura non deficiũt in neceſſarijs. ſi
mox ab exordio nõ dediſſet deus homini
ſufficiens pͥncipium ſuꝑius regitiuũ ⁊ or
dinatiuũ atqꝫ regulatiuũ ſub regula cer-
tiſſima quã appellamus originalẽ iuſtici
am:ꝑ quam dediſſet homo vnicuiqꝫ ius
qđ ſuum erat. deo vicꝫ reuerentiã ſine cõ
tradictione. ꝓximo amiciciã ſine diſſenſi-
one Corpori obedientiã ad rõem ſine re-
bellione. Ceteris inferiorib⁹ creaturis do
minationẽ regitiuã ſine impugnatione. ꝓ

pterea dicit̃ Eccleſiaſtes. vij. Hoc ſcio ꝙ
a pͥncipio fecit de⁹ hominẽ rectũ. Et quia
iuſticia eſt q̃dam rectitudo voluntatis ꝓ
pter ſe ſeruata:vt dicit Anſhelm⁹. ꝓpter
hoc talis rectitudo nature humane hñ iu
ſticia vocat̃ ⁊ originalis. q2 data eſt ho-
mini in ſua pͥma origine. Tum q2 ꝑ origi
nẽ in poſteros fuiſſet tranſfuſa ſi ab adaꝫ
fuiſſet ſeruata. ipõ v̾o peccante iuſte fuit
ab eo ſubtracta. Et q2 carentia pfectiõis
q̃ debet eſſe culpabilis eſt in homine. cu-
iuſmodi dicta fuit rectitudo ſeu origina-
lis iuſticia. Idõ ei⁹ carentia cuꝫ debito ha
bendi dicit̃ Peccatũ originale. qđ diffi-
nit Anſhelm⁹. Peccatũ originale eſt ca-
rentia ſiue nuditas debite iuſticie ꝑ ino-
bedientiam Ade facta quã comitat̃ carẽ
tia viſionis dei. Iſta diffinitio eſt forma-
lis indicans huius peccati eſſentiã Cau-
ſam ⁊ penam. Scd̃o iuſticia ſumit̃ pro
habitu inclinante ſeu determinante volũ
tatem ad firmit̃ volendũ ſeruare rectitu
dinem debitã in opatiõib⁹ q̃ ſunt ad alte
rum. ⁊ põt eſſe dupliciter. vno mõ ad al-
terũ qđ eſt cõitas. et ſic eſt iuſticia legał.
ſic eſt generalis ad oĩs virtutes:ẜm ꝙ
actus earũ ordinat ad bonũ cõmune ẜm
directionẽ legis ad quã ptinet ordinare i
bonũ cõmune. ⁊ ꝙ ꝑ eam homo ꝯcordat
legi ordinanti act⁹ oĩm virtutum in bonũ
cõmune. Ideo iuſticia p̃dicta d2 legalis.
Dicit̃ etiã hec iuſticia ab Ariſto. oĩs
v̾tus. v. ethic. ſiue v̾tus generał: nõ ꝑ pre-
dicationẽ ẜ per virtutem cauſalitatis in-
q̃ꝫtum p̃cipit ꝑ legis imperiũ opa exteri-
ora cuiuſlibet virtutis ad bonum cõmu-
ne referri. Nam p̃cipit actum tpantie et
ordinat in bonum cõmune:puta cũ lex p̃
cipit vt nullus adulteriũ cõmittat. Simi
liter actum fortitudinis in bonum cõmu
ne reducit cum precipit ꝙ milites nõ de-
ſerant aciem nec arma ꝓijciant ⁊ hmõi.
Alio modo illud alterũ reſpectu cui⁹
Iuſticia ẜuat rectitudinem:eſt pſona ſin
gularis. Sic eſt iuſticia pticularis diſtin-
cta ꝑ eſſentiam ab alijs v̾tutib⁹. Nec de-
bet dici virt⁹ generalis ſꝫ ſpecialis. equa-

litatẽ conſtituens in cõmutationib⁹ et di-
ſtributionib⁹ cõicabiliũ bonoꝝ quatenus
recte fiãt q̃ ſunt neceſſaria i hac vita. ⁊ de
iſta nũc agit̃ q̃ ẽ vna de v̾tutib⁹ cardinali
bus. Conſiderandũ ſecũdo ꝙ iuſticia
B ſic deſcribit̃ ab Anſhel. Iuſticia eſt recti
tudo volũtatis ꝓpter ſe ẜuata. Volũtatis
d̾ q2 ſi lapis cũ deſcẽdit recte agit facien
do qđ d3. tñ nõ d̾ iuſtus q2 nõ agit volũ-
tarie. Rectitudo q̃ ẽ iuſticia ẽ ſolũ ipſius
appetitus rõnalis ſiue volũtatis ⁊ cũ di-
ſcretione. Nõ eñ d2 aliq̃s iuſt⁹ ꝓpter re-
ctitudinẽ intellect⁹ vł operis ſi deſit recti
tudo volũtatis. Utpote ſi aliq̃s impediat
ab ingreſſu dom⁹ aliqueꝫ volentẽ intrare
vt innocentẽ ibi occidat. ignorãs tñ q̃d il
le ſit factur⁹. nõ reputat̃ ille iuſtus in hoc
Itẽ ſi aliq̃s coactus reddat pecuniã quã
abſtulit vł cauſa inanis glorie. nõ ꝓpter h̃
eſt iuſtus. ẜ ſi amore iuſticie hoc faciat. idõ
bñ d̾ ꝙ iuſticia ẽ rectitudo volũtatis ꝓ-
pter ſe ſeruata. Notandũ etiã cũ rectum
ſit cui⁹ mediũ nõ exijt ab extremis vbi eſt
rectitudo iuſticie aliud ẽ mediũ alia extre
ma. vñ i iuſticia ẽ. qđ reddit̃. cui reddit̃ ⁊
ꝑ qđ reddit̃. per qđ reddit̃ ẽ mediũ habi
tus. ſ. iuſticie inclinãs ad recte iudicãduꝫ
Alia v̾o duo ſunt extrema. Iuſticia eti
am diffinit̃ a magiſtris. Eſt ꝑpetua et cõ-
ſtans volũtas ius ſuũ vnicuiqꝫ tribuens
Hec autẽ deſcriptio cõpetit pͥncipalit̃ iu
ſticie diuine q̃ ẽ principalis ⁊ primaria in
ordine ad ſuas creaturas. Deus neqꝫ ſo-
lus ẽ q̃ voluntate ꝑpetua ⁊ ꝯſtãti dat vni
cuiqꝫ rei qđ ſuũ ẽ. Suũ inq̃ꝫ nõ ex debito
rigoris ẜ ex liberaliſſima ⁊ dignantiſſima
donatione creatoris. Habet eñ res queli
bet ius ſeu titulũ id habendi qđ h3 ex di-
ctamine rectiſſimo pͥme iuſticie que deus
eſt a quo omnis lex ꝯtentiua iuſticie inici
um habet. per quã vnãquãqꝫ rem in ſuo
gradu conſtituit. Ex dictis patet diſtin
ctio de iuſticia. q2 q̃dam eſt Eſſentialis ⁊
primaria qualis p̃deſcripta ẽ. Altera ẽ ꝑ-
ticipata ſeu diuinata in creatura rationa
li et attributiue dicta que ſic deſcribitur a

Cancel. Iuſticia participata ẽ habi⁹ con-
formis diuine iuſticie eiuſqꝫ imitatiu⁹ ꝑ
participationẽ. quo habitu inclinatur ha
bens eam reddere vnicuiqꝫ qđ ſuum eſt.
ita ꝙ ius ẽ velut actus eius vel vſus vł ef
fectus vel titulus talis iuſticie. Rurſus h̃
iuſtitia pticipatiue accepta. Quedã eſt iu
ſticia originalis de qua ſupra dictum eſt.
Quedã ẽ iuſticia regni celeſtis vt ibi pri-
mũ querite regnũ dei ⁊ iuſticiam eius: Et
hec duplex Quedã gratie gratũfacientis
Alia glorie beatificãtis. Altera ẽ iuſti-
cia gratie nõ gratificãtis q̃ in mẽbra plu-
ra ſecernit̃. maxime in ciuilem iuſticiaꝫ et
politicam. tam Canonicã q̃ꝫ legalẽ. Lega
lis ẽ omnis virt⁹. ſicut charitas ẽ tota lex
xp̄i. De legali nunc dictũ ẽ conſideratio-
ne prima. De ciuili ⁊ politica dictuꝫ eſt. j.
tra. c. xlv. de lege humana ⁊ ciuili. Pre
dicta tamẽ deſcriptio Iuſticie quã theo-
logi iuſticie diuine attribuũt. Iuriſperite
etiã de iuſticia pticipata ẜm qđ conſiſtit
in opationibus ad alterum exponunt ſic
Iuſticia ẽ perpetua et conſtans volũtas
ius ſuum vnicuiqꝫ tribuens. Volũtas ibi
nominat actũ nõ potentiam anime. ſolẽt
eñ habitus virtutũ diffiniri ꝑ actus. Alij
dicunt ꝙ potentia voluntatis pro habitu
ponitur. Unde iuſticia dicit̃ volũtas id ẽ
voluntatis habitus. Perpetua deſig̃t ibi
ꝙ homo habeat ꝓpoſitum ꝑpetue ⁊ i om
nibus iuſticiam conſeruãdi. Conſtãs v̾o
deſignat qđ oportet ꝙ in huiuſmodi ꝓpo
ſito firmiter perſeueret. Ius ſuuꝫ vnicui
qꝫ triguens deſignat actum iuſticie ꝑ cõ-
parationem ad ꝓpriam materiam et obie
ctum. Aliquãdo eñ ponit̃ nomen actus
ꝓ habitu qui per actum ſpecificatur. Ha
bitus eñ cognoſcitur per actum. obiectũ
eñ iuſticie eſt ius. Dicit ei Iſidorus in li
bro Ethi. Ius dictum eſt quia iuſtuꝫ eſt
Iuſtum eſt autẽ obiectum iuſticie. In di
cta autem diffinitione Ius ponit̃ ꝓ re iu
ſta ſiue iuſto. Si quis autem dictã dif-
finitionẽ vellet reducere ad debitam for-
mã dicere poterit ꝙ iuſticia eſt habit⁹ ẜm

quē aliq̄s conſtanti et ꝑpetua voluntate:
ius ſuū vnicuiq; tribuit: deo religionem
parentibus obedientiā. maiorib⁹ reuerē-
tiam. paribus ꝯcordiā. minorib⁹ diſcipli
nā. ſibiipſi caſtimoniā. Et paupib⁹ ſeu mi
ſeris cōpaſſionē operoſam. Predicta diſ
finitio iuſticie ē quaſi eadē cū illa quā po
nit phs. v. Ethi. dicēs ꝙ iuſticia ē habit⁹.
ſm quē aliq̄s dr̄ opatiuus ſm electionez
iuſti. Omnē em̄ talē habitū voluit dicere
phs iuſticiam a quo ſunt opationes iuſti

C Conſiderandum tercio ꝙ iuſticie ſunt
duo actus Unus principalis ⁊ ē reddere
vnicuiq; qd̓ ſuū ē vt dictū ē. Secūd⁹ act⁹
eſt iudicare ſeu iudicium qd̓ importat de
terminationē vel diffinitionē iuſti vel iu-
ris. Pmus actus ptinet ad iuſticiā in exe-
quēdo. Secūdus in inſinuando ⁊ diffini-
endo. Qz autem iudex aliquis bene diffi-
niat in opibus virtuoſis. ꝓcedit ex habi-
tu virtutis ⁊ iđo iudiciū pertinet ad iuſti
ciam. Ad iudiciū em̄ actū. ſ. iuſticie tria
requirunt̄. Pmū ꝙ ꝓferatur ſm rectā ra
tionē prudentie ⁊ rectitudinē eius. Iudi
ciū em̄ ē actus iuſticie ſicut inclinātis ad
recte iudicandū. Prudētie vo ſicut dictā
tis ⁊ ꝓferentis iudiciū. Cui opponitur
Iudiciū ſuſpicioſum vel temerarium qd̓
fit quādo deeſt certitudo rationis. Qd̓
ꝯuenit quadrupliciter. Primo ex longa
experiencia. Unde ſenes ſunt maxime ſu
ſpicioſi. Secundo quando q̄s ex leuibus
ſignis de bonitate alicuius incipit dubita
re. Tercio quādo q̄s ꝓ certo maliciā al-
terius exiſtimat ꝓ leuib⁹ indicijs. Quar-
to cū aliq̄s iudex ex ſuſpitione ꝓcedit ad
aliquē condemnādū. Scđo requirit̄ ad
iudiciū ꝙ ꝓcedit ex determinatione iuſti
cie ſm rectitudinē eius Cui opponitur
Iudiciū ꝑuerſum vel iniuſtū qd̓ fit ꝯtra
rectitudinē iuſticie. Tercio req̄ritur ꝙ
iudiciū ꝓcedat ex auctoritate ꝓſidētis cui
opponit̄ Uſurpatum qn̄ q̄s iudicat in q̄
bus nō habet auctoritatē Uſurpare em̄ ē
aliq̄d contra rationē ius vſum vel cōſue-
tudinem rapere inuadere vel preſumere.

Conſiderandū quarto ꝙ iuſticie non
opponunt̄ duo vicia ſm exceſſum ⁊ defe
ctum veluti ceteris v̓tutibus cardinalib⁹
ſ; duntaxat vnū viciū opponit̄ ei ſcz In
iuſticia. Que duplex ē. Una ē illegalis
oppoſita iuſticie legali. Et hec ſm eſſenci
am ē vicium ſpeciale inquātū reſpicit ob
iectum ſpeciale. ſ. bonum cōmune qd̓ cō-
temnit ſ; q̄ ad occaſionem ē viciū genera
le. q2 ꝑ cōtemptū boni cōmunis pt homo
ad omnia peccata deduci. ſic etiā om̄ia vi
cia inq̄ntū ſunt contra bonū cōmune ha-
bent rationē iniuſticie quaſi ab iniuſticia
deriuata. ſicut ſupra dictū eſt de iuſticia.
Alio mō dicit̄ iniuſticia ſm inequalitatē
quandā ad alteꝝ. ꝓut. ſ. homo vult pl⁹ ha
bere de bonis vt de diuitijs ⁊ honoribus
⁊ minus de labori⁹ ⁊ damnis. Et ſic ha
bet materiam ſpecialē ⁊ ē vicium ſpecia-
le ſiue ꝑticulare. oppoſitū iuſticie ꝑticula
ri. ¶ De partibus iuſticie. Q2tū ad ſecū
dū principale huius capituli Conſiderā-
dū ꝙ iuſticia ꝓut ē virtus ſpecialis diſtin
cta a ceteris ſe habet vt totū integrale: vt
ſic eius partes ſunt declinare a malo ⁊ fa
cere bonū. Eſt etiam totuz vniuerſale. ſic
ꝑtes eius ſubiectiue (q̄ ſūt eius ſpecies)
ſunt iuſticia cōmutatiua ⁊ iuſticia diſtri-
butiua. Eſt etiam iuſticia totum potenti-
ale. Et ſic partes eius ſunt virtutes q̄ di-
cuntur annexe videlicz religio. pietas. ob
ſeruantia ad quam pertinet obedientia.
diſciplina equitas. gratia ſiue gratitudo.
Uindicatio ad quam pertinet penitentia
Ueritas ad quam pertinet fidelitas. libe
ralitas ad quā pertinet miſericordia. ami
cicia ſiue affabilitas Epikeya.

D De ptibus iuſticie.

¶ De partibus integralibus iuſticie fa-
cere bonum ⁊ declinare a malo ſunt due
partes iuſticie itegrales. ſm ꝙ dicitur in
pš. xxxiij. Declinare a malo ⁊ fac bonum.
Quibus opponuntur trāſgreſſio ⁊ omiſ-
ſio vt dicetur. Sciendum de partibus in
tegralibus iuſticie ꝙ cum ſit iuſticia gene
ralis ⁊ iuſticia ſpecialis. vt ſupra dictū ē.
Ad iuſticiam generalē pertinet facere bo
num debitū in ordine ad cōmunitatē vel
ad deū. Et vitare malū oppoſitum. ſ. cō-
munitati vel deo. Sed iuſticia ꝓut eſt vir
tus ſpecialis reſpicit bonum ſub ratione
debiti ad ꝓximū. Et ſm hoc ad iuſticiaz
ꝑtinet ſpecialem. facere bonum ſub ratio
ne debiti in compatione ad ꝓximum. Et
vitare malū oppoſitum qd̓ eſt nociuum
ꝓximo. Ad iuſticiam em̄ ꝑtinet equalita
tem conſtituere in his que ſunt ad alterū
Eiuſdem aūt eſt conſtituere aliquid ⁊ il-
lud conſtitutū ſeruare. Conſtituit aūt eq̄
litatem iuſticie in faciendo bonum. i. red-
dendo alteri qd̓ ſibi debet̄. Cōſeruat aūt
equalitatē iuſticie iam cōſtitute declinan
do a malo. i. nullum nocumentū ꝓximo
inferendo.

De partibus integralibus iuſticie.

Innocentia

Innocentia puritas animi
iniurie omnē collationē abhorrens: q̄ vir
tute (vt dicunt phi) dij placant̄: pars eſt
iuſticie integralis. ſm. s. Tho. Illi⁹ vicz
q̄ eſt declinare a malo. Unde de ipſa plu
ries fit mentio in pš. Innocentes et recti
adheſerunt mihi. Et iterum. Innocens
manibus ⁊c̃. Quatuor aūt ad ipſam ꝑ
tinent. Primū eſt deteſtari crimina. vnđ
pſalmiſta cum dixit. Iudica me qm̄ ir in
nocentia ingreſſus ſum. Ipſe dicit. Ini-
quos odio habui. Scđm eſt neminē lede
re. Un̄ Aug. vera innocentia eſt que nec
ſibi nec alteri nocet. Terciū ē punire ma-
los ſi habet poteſtatem. ꝑtinet ergo ad in
nocentiam nō ſolum nemini malū infer-
re. ſed ⁊ cohibere a peccato ⁊ punire pec
catum. xxiij. q. v. Non eſt. Non fuit ergo
Pilatus innocens q̄uis dixerit. Inno-
cens ſum a ſanguine hui⁹. Math. xxvij.
Quia potuit iudeos cohibere a malicia
eoꝝ ⁊ non fecit. Quartuz eſt nō iudicare
de hominib⁹ in dubijs in malā ꝑtem ſed
in bonā. Un̄ ambro. Innocens credit oi
verbo. Non vituperanda facilitas ſ; cō-
mendanda bonitas. Item facere bonū
eſt actus completiuus iuſticie. Cui oppo
nitur Omiſſio que ꝓprie dicitur quando
quis facit contra preceptum affirmatiuū
quod pertinet ad facere bonuz. Affirma
tiua enim precepta non obligant ad ſem
per ſed ad tempus determinatum ⁊ pro
illo tempore quo quis debet aliquid fa-
cere ⁊ non facit peccatum omiſſionis eſſe
incipit Declinare vo a malo eſt actus im
perfectior. et pars ſecundaria iuſticie. et
tunc eſt actus meritorius cum quis im-
pugnatur vt malum faciat ⁊ reſiſtit Cui
opponit̄ Tranſgreſſio que ꝓprie dicitur
ex eo ꝙ aliquis agit contra preceptuz ne
gatiuum qd̓ pertinet ad declinandum a
malo Aliquando tn̄ tranſgreſſio large ſu
mitur ꝓ omni peccato includendo etiaz
cōmiſſionem: ſic ſumit Ambro. diffinien-
do peccatum ꝙ eſt tranſgreſſio legis di-
uine ⁊c̃.

E De ptib⁹ ſubiectiuis iuſticie.

¶ De ꝑtibus ſubiectiuis iuſticie.
Iuſticia particularis de qua eſt hic ad
ꝓpoſitum reſpicit aliquā ꝑſonam priua-
tam q̄ comparat̄ ad cōmunitatem ſicut
pars ad totum. Poteſt autem duplex or
do attendi ad aliquā ꝑtem. Unus q̄dem
partis ad ꝑtem: cui ſimilis eſt ordo vni⁹
priuate perſone ad aliam. Et hunc ordi-
nem habet dirigere q̄daz iuſticia q̄ a pho
v. ethi. dicit̄ Cōmutatiua q̄ cōſiſtit in his
q̄ ꝑ quandā cōmutationē hn̄t fieri int̄ du
as ꝑſonas ſingulares ad inuicem. vt pa-
tet in emptionibus venditionibus locati
onibus ⁊ quibuſcunq; alijs pactionibus
interuenientibus inter vnū ⁊ alterū. Ali-
us ordo attenditur totius ad ꝑtes. Cui ſi
milis eſt ordo loycalis cōmunis: vel ali-
cuius ꝓncipis vicem cōmunitatis geren
tis ad ſingulares ꝑſonas. Et hunc ordi-
nem habet dirigere quedam alia iuſticia
que dr̄ Diſtributiua. ꝑ quā cōmunia di-
ſtribuunt̄ vt honores ⁊ hmōi vt expedit
vnicuiq; iuxta ꝓpriam dignitatem. debet
ergo q̄ ꝑeſt cōitati diligent̄ attendere cō-
ditiones ꝑſonaꝝ ⁊ diligenter diſtribuere
vt ſicut vna ꝑſona aliam excedit. Ita eti
am illud qd̓ vni tribuit̄ debet excedere il
lud qd̓ alteri exhibet̄. Nō em̄ equalibus
honorib⁹ honorandi ſunt plebei ⁊ opti-
mates. de his duabus ꝑtibus iuſticie ſub
iectiuis habitū eſt ſupra ca. xvj. circa ꝑn-
cipium. Actus iuſticie cōmutatiue eſt

Cōmutatiua

Diſtributiua

Reſtitutio. ¶Reſtitutio. Reſtituere em̄ ē iterato ſta
tuere aliqđ in poſſeſſionē vl' dominiū rei
ſue. Et ita attendit̄ ibi equalitas iuſticie:
ſcḋm recōpēſationē rei ad rem q̄ ptinet ad
iuſticiā cōmutatiuā. Reſtitutioni oppo-
nit̄ Retētio rei aliene. vnde damnificās
aliquē in bonis corpis: in bonis anie (vi-
delʒ ſcandalo) in bonis fame: in bonis di
uitiaꝝ tenet̄ ad reſtitutionē. Reſtitutio
em̄ eſt act⁹ iuſticie cōmutatiue: ad obſer-
uandā aūt iuſticiā oīs tenent̄. Qualiter
aūt aliena res reſtituat̄ doctores luculen
ter in ſummis ſuis edocent. De vicijs
oppoſitis iuſticie ſpecieb⁹ nūc cōſideran
dū eſt. Et primo de vicio qđ opponit̄ iu-
ſticie diſtributiue. vicʒ de pſonaꝝ accep-
tione. Scđo de vicijs oppoſitꝭ iuſticie cō
mutatiue. Perſonarū acceptio ꝛ genera
liter oīs pmotiones indigne ꝛ intruſio
nes in officijs reipublice ꝛ bn̄ficijs eccle
opponunt̄ iuſticie diſtributiue. Cui⁹ eq̄li
tas cōſiſtit ꝙ diuerſis pſonis diuerſa tri-
buunt̄ ſcḋm ꝓportionē ad dignitatē pſona
rū. Si aliq̄s cōſiderat ꝓprietatē pſone p
quā illud qđ ei cōfert̄ eſt ei debitū nō erit
acceptione pſone ſ; tm̄ cauſe. vt ſi q̄s ali-
quē pmoueat in magiſtrū ꝓpt̄ ſufficiētiā
hic attendit debitā cauſam nō pſonā. Si
v̄o q̄s cōſiderat tm̄ hoc ꝙ eſt ille hō. ſ. pe
trus vel marcus erit acceptio pſone. Ad
pſonā em̄ refert̄ quelibet cōditio non fa-
ciens ad cām ꝓpt̄ quā ſit dign⁹ hō tali do
no. Vn̄ acceptio pſone ſcḋʒ Alex. ſic deſcri
bit̄. Eſt iniuſticia q̄ p̄fert̄ pſona pſone, p
F pter indebitā cauſam. Vicia oppoſita
iuſticie cōmutatiue. Quedā cōmittuntur
circa cōmutatiōes inuolūtarias. Quedā
circa cōmutatiōes voluntarias. Circa
cōmutatiōes inuolūtarias puta p hoc ꝙ
aliqđ nocumentuʒ infert̄ ꝓximo contra
voluntatem eius. Qđ q̄dem pōt fieri
dupliciť. ſ. facto ꝛ verbo. Facto cū proxi-
mus ledit̄ in pſona vel in rebus. Si in p
ſona ſic viciū hʒ quinq; nomina. ſ. homi-
cidium mutilatio membroꝝ: verberatio:
incarceratio. quilibet dolor afficiens ſen-

ſum. In rebus ledit̄ ꝓxim⁹ p furtū ꝛ ra-
pinā. Verbo aūt ledit̄ ꝓxim⁹ in iudicio
ꝛ extra iudiciū. In iudicio p falſum teſti
moniū ꝛ iniquū iudiciū. Extra iudiciū fit
ꝓximo nocumentū p verba multis mo-
dis. ſ. cōtumelia. detractione: ſuſurratiōe
deriſione: maledictione. Gratia hui⁹ dicē
dum eſt de multiloquio. Et q: ore nō tm̄
q̄s peccat in loquendo ſ; etiā in tacendo
Dicendū eſt vltimo de taciturnitate. Vi
cia oppoſita iuſticie cōmutatiue q̄ ſiūt cir
ca cōmutatiōes voluntarias ſiunt in em
ptiōib⁹: in venditionib⁹: in mutuis. ſ. vſu
ra ꝛ fraude: in temporalib⁹: Simonia et
giezia in ſpūalibus. de q̄bus hic dicendū
eſt p ſingula breuiter. Homicidiū infe-
rens ꝓximo nocumentū in pſona oppo-
nit̄ iuſticie cōmutatiue. Et ꝓhibet̄ q̄nto
p̄cepto decalogi. ſ. non occides. Eſt autē
homicidiū hoīs ab homine facta occiſio.
Prohibet̄ aūt hoīem occidi ab hoīe inq̄n-
tum ab homine ſiue vt eſt hō. nō aūt ab
hoīe vt a lege ſiue vt eſt legis miniſter. dū
modo nō deſit iuſtus ordo: iuſta cauſa iu
ſtus anim⁹. vn̄ nō ꝓhibet̄ occiſio iuſta ſ;
iniuſta. Eſt aūt iniuſta ſi deſit aliqđ p̄di-
ctoꝝ triū. Deeſt aūt iuſta cauſa: cū aliq̄s
ſine demerito occidit̄. Deeſt ordo iuſtus
cū occidit ille q̄ nō eſt miniſter legis. De
eſt iuſtus anim⁹ cum iudex occidit libidi
ne vindicte nō amore iuſticie. Mutila
tio membroꝝ: verberatio: Incarceratio.
dolor quilibet afficiens ſenſum. ꝛ qđlibet
aliud p qđ motus ꝛ vſus mēbroꝝ p̄pedi
tur ꝛ oīs alie iniurie q̄ cōmittunt̄ in pſo
nā ꝓximi: opponunt̄ iuſticie cōmutatiue
Dūmō deſit iuſtus ordo: iuſta cauſa: iu-
ſtus anim⁹: put dictū eſt nunc de homi-
cidio. Si aūt dicta inferant̄ ſcḋm ordinem
diuine iuſticie aut in penā: aut in cautelā
alicui⁹ mali vitandi. Tūc hmōi act⁹ elici
unt̄ a iuſticia (que reddēdo vnicuiq; qđ
ſuum eſt) virtuoſis dat premia: iniquos
morib⁹ punit ꝛ corrigit. Poſſunt ꝛ p̄di-
cta nocumenta cōmitti in pſona coniun-
cta. in vxore vicʒ: filijs in p̄lato: in pncipe

ꝛ ſic de alijs. Furtum inferens ꝓximo
nocumentū in rebus opponit̄ iuſticie di-
ſtributiue. Vn̄ furtū ē ꝯtrectatio rei alie-
ne: ignorante dn̄o cōtra ſuā voluntatem.
Et diſtinguit̄ furtum ab vſura ꝛ rapina.
Rapina em̄ eſt ꝯtrectatio rei aliene ſciē-
te dn̄o contra eius voluntatē. Vſura eſt
cōtrectatio rei aliene ſciēte dn̄o cōtra ei⁹
voluntatē abſolutā: ſ; nō cōtra omnimo-
dā voluntatē. Sunt aūt furtum ꝛ rapina
vicia ſpecie differentia: ſcḋm phm̄. v. ethic.
Licʒ em̄ habeant eundē finem remotum
ſcʒ habere aliena. habent tm̄ diuerſos fi-
nes ꝓximos. q: Raptor vult habere per
ptātem ꝓpriam. Fur p aſtutiā. Dicit̄ aūt
furtum a furuo. i. nigro vel obſcuro. quia
clam vel obſcure ꝛ plerunq; de nocte fit.
pōt etiam dici a furno in quo fur plerūq;
latet. Falſum teſtimoniū v̄bo menda-
ci ledens ꝓximū in iudicio opponit̄ iuſti
cie cōmutatiue. Teſtimoniū em̄ eſt ſmo
apud iudicem ne erret in iudicando. Cui
ſi addat̄ falſitas ex pte dicentis q̄ atten-
dit̄ in mendacio eſt peccatū mortale. Ha
bet em̄ diffomitatem. tn̄ ex pte periurij.
q: teſtes nō admittunt̄ niſi iurati. tum ex
pte falſitatis ſcḋm ꝙ oīne tale eſt mendaci
um. Vn̄ falſuʒ teſtimoniū eſt ſmo falſus
ꝓlatus ad iuſticiam impediendā. Ini-
quū iudiciū ledens ꝓximū opponit̄ Iu-
ſticie cōmutatiue. Et eſt triplex. ſ. iudiciū
ſuſpicioſum ꝑuerſum ꝛ vſurpatū. De q̄
G ſupra dictum eſt. vbi dicit̄ de actib⁹ iuſti-
ſticie. Conſeq̄nter dicendū eſt de vicijs
oppoſitis iuſticie quib⁹ offendit̄ ꝓxim⁹
in verbis extra iudiciū ꝛ p̄mo de cōtume
lia. Cōtumelia ꝓprie loquendo impor-
tat dehonorationē alicui⁹. ſ. illā q̄ cōſiſtit
in hoc ꝙ aliq̄s illud qđ eſt cōtra honorē
alicuius deducit in noticiā eius ꝛ alioꝝ
p verba. Vn̄ Iſiđ. li. ethi. Cōtumelioſus
dicit̄ aliq̄s q̄ velox eſt ꝛ tumet verba in-
iurie. Vn̄ cōtumelia ſcḋm Alex. deſcribit̄.
Cōtumelia eſt peccatū improperio ſmo-
nis manifeſte tendens in nocumentū ꝓ-
ximi. Extenſo tn̄ nomine. Cōtumelia etiā

in factis dicit̄ eſſe q: p facta ſignificat̄ ali
quid. Vn̄ ſup illud ad Ro. j. Cōtumelio-
ſos ſupbos. dicit glo. Cōtumelioſi ſunt q̄
dictis aut factis cōtumelias ꝛ turpia in-
ferunt. Cōueniūt tn̄ ꝛ differunt Conui
ciū Improperiū ꝛ ꝯtumelia. Cōſiſtūt em̄
pncipaliter in verbis q: per illa omnia re
pn̄tant̄ defectus alicui⁹ in detrimentum
honoris eius. Hmōi aūt defectus eſt du-
plex. ſ. defectus culpe q̄ repreſentat̄ p cō
uiciū. q: conuiciū dici cōſueuit nō tm̄ ani
me ſed etiā corporis. Vn̄ ſi q̄s iniurioſe
dicat alicui eum eſſe cecū. Cōuicium di-
cit ſ; nō cōtumeliā. Dicit̄ aūt cōuicium a
a cōuicior aris. qđ componit̄ a con ꝛ vi-
cio as. inde cōuiciū. i. vituperiū. q: p cōui
cium repn̄tat̄ generaliter defectus culpe
rōne anime: ꝛ pene rōne defect⁹ alicui⁹
in corpore. Si aūt q̄s dicat ꝙ ſit fur. non
tm̄ cōuiciū ſed ꝛ cōtumeliā dicit. Scđs
defectus eſt minoratiōis ſiue indigentie.
Et h̄ repn̄tat̄ p improperiū. qn̄. ſ. aliq̄s in
iurioſe reducit ad memoriā auxiliū quod
cōtulit ei neceſſitatē patienti qđ eſt cōtra
honorem eius. Vn̄ eccl. xx. Exigua dabit
ꝛ multa improperabit. Improperiū em̄
dicit̄ ab impropero as. qđ componit̄ ex
in ꝛ ꝓpero ras. et eſt improperiū dedec⁹
vel iniuria vt patuit. Vn̄ dicit̄ Jacobi. j.
Qui dat omnib⁹ abundant̄ ꝛ nō impro-
perat. Q: deus dat eſt bonitatis Q: om
nibus cōmunitatis dat abundant̄ largi-
tatis. Q: nō improperat eſt ſumme cha-
ritatis. Detractio eſt aliene fame p ver
ba occulta denigratio. Qui em̄ v̄ba pro-
fert cōtra aliquē in occulto q̄tum in ſe ē
audientes facit habere malā opinionem
de eo cōtra quem loquit̄. Vn̄ dicit̄ detra
ctio quaſi ſubſtratio de fama alicui⁹. per
hoc qđ dicit̄ in dicta deſcriptione p ver-
ba occulta: Differt detractio a contume-
lia. quia contumelioſus loquit̄ cōtra ali
quem manifeſte ꝛ derogat honori. Detra
ctor occulte ꝛ derogat fame. Cōmitt̄
autem detractio vt dicit. s. Bona. in ce n
tiloquio ſex modis. videlʒ cum bonū ne-

gamꝰ qđ nouimꝰ eſſe factū. vel cū tacemꝰ ne fiat alijs manifeſtū: vel cū ꝑuertimus dicendo illud malū intentiōe eſſe factum Item malū occultū reuelādo in caſu nō cōceſſo vel augmentando dicendo maiꝰ eſſe ꝙ ſit vel ad inueniēdo mēdacit malū qđ factū nō fuit. Tenet aūt detractor ad reſtitutōꝫ bone fame quā abſtulit. Maiꝰ em̄ bonū aufert detractor ꝙ raptor: ⁊ nō dimittit pctm̄ niſi reſtituat ablatū. Suſurratio conuenit cū detractiōe in materia ⁊ in forma. ſ. mō loquendi. qꝛ ꝑ vtrūq ꝙ viciū dicit de aliquo malū in occulto. ꝓpter qđ aliqn̄ vnū ponit ꝓ altero. vnde Eccli. v. Nō appelleris ſuſurro. Differūt aūt in fine. qꝛ detractor intendit denigrare famā Suſurrator aūt intendit amiciciam ſepare. Vn̄ ſup illud Ro. j. Suſurrones detractores. Glo. Suſurrones inter amicos diſcordiā ſeminantes. Dicit aūt ſuſurratio a ſuſurro as. aui. are. id ē murmurare aliqd in aure alicuiꝰ latent dicere. Et eſt verbū ficticiū de ſono locutiōis dictū. Criminator aūt differt ab vtroqꝫ ⁊ eſt qui publice crimen alicui imponit. ſ. accuſando: ꝯuiciando qđ nō ꝑtinet ad illos. Bilinguis aūt dicit ſuſurro q̄ nititur amicos ab inuicē ſeparare. iō vtit duabꝰ linguis dicēs vni malū de alio. Deriſio: illuſio ſiue ſubſannatio ſpāle eſt viciū q̄bus ꝑverba ꝓximus ledit. finis em̄ eius eſt cōfuſio vel erubeſcentia illiꝰ qui deridet. Sicut aūt cōuicians intendit depreſſionē detrahens infamiā: ⁊ ſuſurrās diſcordiam: ſic deridens erubeſcentiā. in fine aūt cōuenit deriſio cum ſubſannatione: qꝛ deriſio habet fieri ore ṽbo ⁊ cachinnis. i. riſibus. ꝑ que defectus ſiue malum alterius reputat vt paruū ⁊ vertit in ludum. Subſannatio aūt fit naſo rugato: vt dicit Glo. ſup illud pš. Qui habitat in celis irridebit eos. Talis aūt differentia non variat ſpēm. Dicit aūt ſubſannatio ſm̄ Papiam a ſubſanno as. ꝑ m ⁊ n. qđ componit a ſanno as. i. deridere. qđ non eſt in vſu. Dicit aūt ſubſannatio fruncatio naris. vel os diſtortum cum vultu. qꝛ

cum deridemus ⁊ os ſolemus diſtorquere ⁊ naſum fruncare ſeu rugare. Maledictio eſt imp̄catio ſeu appetitio alicuius mali contra aliquē ꝑ verba exp̄ſſa: q̄ cōmuniter ꝓcedit ab ira. Scđm aūt ſan. Bona. in centiloquio. Maledictio ſiue maledictum quadrupliciter variat. Eſt em̄ maledictū ſurreptionis. de qua dicit Aug. Si em̄ cum om̄i facilitate maledixi mus ad minima peccata ꝑtinet Laſciuie eſt cum alicui nō ex animo maledicimus de quo dicit hiero. Qui negligit oris maledicti reſecare cōſuetudinē ⁊ ſi non corde maledicat immundiciā tn̄ labiorum ⁊ oris inquinamentū incurrit. Eſt et maledictum odij qđ ex malo corde ꝓcedit zelo vindicte. Quartū eſt maledictum iuſticie qđ ex charitate ꝓcedit. ſ. cū alicui amico noſtro maledicimꝰ ad eius correctiōꝫ De his duobus vltimis dicit Greg. Scriptura ſacra duobꝰ modis maledictū cōmēorat: aliđ qđ approbat: aliud qđ cōdēnat. Aliter em̄ ꝓfert amore iuſticie: alit liuore vindicte. Amore iuſticie iudex licite maledicit illum cui p̄cipit iuſtam penā inferre. Sic eccleſia maledicit anathematiſando ſub rōne boni intendendo bonū emendationis. Sic ſanctus Franciſcꝰ zelo religionis (vt dicit ſanctus Bona. in legenda maiori) maledixit dantes malum exemplum in ordine ſuo: dicens. A te ſanctiſſime dn̄e ⁊ a tota celeſti curia. et a me ꝑuulo tuo ſint illi fratres maledicti q̄ ſuo malo exemplo cōfundunt ⁊ deſtruunt qđ ꝑ ſanctos fratres huiꝰ ordinis edificaſti ⁊ edificare non ceſſas. Que qꝛ maledictio tanta deliberatione data eſt. quare credendum eſt a deo ſic eſſe ſancitū in celo quod a beato Franciſco ſic prolatum eſt in mundo. Multiloquium ſm̄ Alex. eſt multitudo locutionis cum ſuperfluitate: vel preter vtilitatem vel neceſſitatem. Et ſm̄ hoc multiloquium eſt peccatum. Vnde Prouerb. x. In multiloquio peccatum non deerit. Non autem accipitur hic multiloquium in ſua generalitate in qua poteſt fieri bene ⁊ male. opor

tet autem multis ſermonibus vti in difficilibus declarandis. Sciendū tamē ꝙ aliud eſt ꝓprie multiloquiū ⁊ aliud verboſitas ſeu Linguoſitas. Verboſitas em̄ ſonat in contemptū ꝓuenientē ex conſuetudine ſuꝑflue ⁊ inordinate locutionis. multiloquiū vero non determinat tantū quātū verboſitas ſeu linguoſitas ſed ſtat i genere. Taciturnitas et quoniā ore non tm̄ quis peccat multiloquio in loquendo ſed etiam in tacendo. Dicenduꝫ eſt de taciturnitate. Vnde ſciendū ꝙ tacere aliqn̄ eſt actus virtutis vt dicit Gregorius. Os diſcretū ⁊ cōgruo tp̄e vox aperit ⁊ rurſuꝫ congruo tempe taciturnitas claudit Aliquando vero eſt nomen vicij vn̄ Grego. Immoderatum ſilentiū ſi culpa nō eſſet: ꝓpheta nō dixiſſet ve mihi qꝛ tacui. Si vero querit in quo genere peccati ſit: Rn̄det ꝙ in genere delicti. Tacere enim nihil aliud ē ꝙ nō loqui in eo q̄ poteſt ꝓ tēpore loqui. ⁊ loco ⁊ alijs circūſtantijs obſeruatis. Vnde cum quis tenet loq̄ et nō loquit peccat peccato delicti. Sicut q̄ nō tenet loq̄ ꝓ tempore ⁊ alijs circūſtantijs obſeruatis ⁊ loquit tranſgredit ⁊ peccat peccato cōmiſſionis. Nūc vltimo cōſiderandum eſt de vicijs oppoſitis iuſticie cōmutatiue. q̄ cōmittunt circa voluntarias cōmutatiōes. ſ. fraudulētia. vſura. Symonia ⁊ gyeſia. Fraudulētia vt dic. s. Tho. ij. ij. q. lxxvij. cōmittit in emptionibus ⁊ venditionibꝰ. In emptionibꝰ quādo emitur res vilius ꝙ liceat. ⁊ fit in multis caſibus. In venditionibꝰ quādo carius venditur res ꝙ valeat vel qn̄ occultatur vicium in re empta. Plura de iniuſta venditōe. s. Tho. vbi š. ſub quatuor articulis determinat. de quibꝰ nō ē hic dicendū ꝑ ſingula. Cōmutatiue iuſticie contrariant ꝯtractus illiciti. Vſura in tpalibus Simonia ⁊ gyeſia in ſpūalibus. de q̄bus nūc dicendū ē. Vſura ſm̄ s. Tho. vbi ſupra fit in mutuis. Mutuū ē qđ alicui p̄ſentat vt tp̄e ſuo reddat. Et dr̄ quaſi de meo tuū. Vnde eſt nomen compoſitum ex corrupto ⁊ integro. qꝛ quod meuꝫ fuit. matuando tuū facio. Vnde res que ponderant vt argentum. ⁊ q̄ numerantur vt pecunia. ⁊ q̄ menſurant vt frumentuꝫ mutuari poſſunt. Vnde quicquid preter vſum ſorti accidit vel accedit ſm̄ Goffredū Vſura dicit. xiiij. q. iij. Plerīqꝫ. Et addit ip̄e intentione vel pacto p̄cedente. ſola em̄ ſpe vel expectatione vicium vſurarum cōmittit. vnde dicitur Luc. vj. Mutuum dantes ⁊ nihil inde ſperantes vt c. j. ⁊. ca. Conſuluit de vſu. Et hoc cuꝫ principaliter habetur ſpes ⁊ expectatio lucri. Alias ſi ob charitateꝫ moueatur quis ad mutuandum et ſecundario ſperat de aliqua retributione non putatur vicioſum. Argumentū ad hoc. lxj. diſ. Quid proderit. Vnde vſura eſt vbi plus recipitur ꝙ datum ē. Et diffinit ſm̄ Aſonem. Vſura Eſt qđ p̄ter vſum rei ꝯceſſe datur. Dr̄ nominanter cōceſſe qđ valet idem qđ dare vel mutuare. Vnde vſura dicit ab vſu. et es eris quaſi vſuera. i. vſu eris data. ſ. pecunie. Cū noīe pecunie quicq̄d homines habēt ꝯtineat. j. q. iij. totum. Symonia vt dicit. s. Bonauē. in Centiloq̄o ⁊ etiā goffre. eſt ſtudioſa cupiditas vl' volūtas emēdi vl' vendendi ſpūale vel ſpirituali annexum. Et dr̄ a Symone mago q̄ fuit p̄mꝰ ſceleris huiꝰ in nouo teſtamēto. Ip̄e em̄ voluit emere gratiam ſpūſſancti a beato Petro Actuum. viij. Sicut ⁊ Gyeſia dicitur a Gyeſi qui in veteri teſtamento voluit gratiam ſanitatis vendere Naaman Syro. vt dicitur. iiij. Regū. v. Vnde Symoniacus dicitur ꝓprie emptor ſpiritualiū. & Gyeziticus vēditor eorundē. j. q. j. q̄ ſtudet. Cōtrahit ſymonia triplr̄ ſm̄ Grego. ſ. munere a manu. qđ ē pecūia munē ab obſeq̄o qđ ē fuitꝰ idebite ip̄enſa. vt ſi quis promittit alicui eccleſiam vt negocium ſuum promoueat. Munere a lingua quod eſt fauor Vnde munus a lingua dicitur vel ipſa laus pertinens ad fauorem vel preces quibus ipſa laus humana acquiritur, vel contrarium vitatur.

Tres aūt ſunt differētie ſymonie mate
riales. Prima ē qñ vendit̃ ſpūale ſicut ſē
eccleſie ſacramēta. Scḋa ē qñ vendit̃ an
nexū ſpūali vt ē ꝓbenda q̄ rōne cōſangui
nitatis ſiue ꝓcij ſiue fauoꝛis dat̃ ⁊ obtine
tur indignē. Tercia eſt quando venditur
ſpirituale ⁊ annexum vt predicatio.

¶ De religione parte ꝑma potentiali iu
ſticie. Capitulū.xxj.

A — De religione pte prima potētiali iuſticie

(i) Uſticia nō ſolū hꝫ partes itegra
les ⁊ ſubiectiuas de quibꝰ dictū ē
capitulo p̄cedenti. verū ⁊ ptes hꝫ
ptes potētiales ſeu ꝟtutes annexas de q̄
bus cū eaꝝ vicijs oppoſitis nūc dicendū
eſt. Uirtutes aūt annexe iuſticie ſūt. re
ligio. pietas obſeruātia. ad quam ptinet
obediētia. diſciplina eq̄tas. Grā ſeu gra
titudo. vindicatio ad quā ptinet peniten
tia. veritas ad quā pertinet fidelitas libe
ralitas. amicicia ſiue affabilitas. De epy
keya (etiā aliqua dicent̃) q̄ nō adiungit̃
iuſticie particulari ſ; legali. De dictis vir
tutibus ꝑmo dicendū eſt generalit̃. ſecun
do de ſingulis ipaꝝ. ꝑ de religione in hoc
capitulo. Secūdo de alijs partibꝰ iuſticie
capitulo ſequēti. Conſiderandū ꝑmo
ꝙ ꝟtutes enumerate iō dicunt̃ ptes potē
tiales qꝛ i aliq̄ cū iuſticia ꝯueniūt ad ple
nā tn̄ rationē iuſticie nō attingūt. Cuꝫ iu
ſticia quidē cōueniūt in hoc qꝛ ſunt circa
opationes ad alterū. A pfecta tn̄ ⁊ recta
rōe iuſticie deficiūt in hoc. qꝛ pfecta ratio
iuſticie cōſiſtit in hoc ꝙ alteri reddat̃ ſm
equalitatē. ⁊ in rōe debiti. p̄dictarū autēꝫ
virtutū q̄dā deficiūt a rōe equalis. Que
dā deficiūt a rōe debiti. Sunt eī quedam
ꝟtutes q̄ debitū reddūt ex legis neceſſita
te ſ; nō poſſunt reddere eq̄le. ſ. religio. pie
tas obſuātia ꝑ religionē quidē reddit hō
debitū deo ſ; nō pōt reddere equale. ꝑ pi
etatē etiā reddit hō parentibꝰ ⁊ patrie (q̄
aliq̄ mō ē ꝑncipiū generatiōis) debituꝫ ſ;
nō reddit equale. qꝛ ſm phm. viij. Ethy.
bis honoꝛibꝰ q̄ ad deos ⁊ ad parētes nul
lus ſm dignitatē aliqñ tribuet. ꝑ obſuan
tiā etiā hō reddit virtuoſis dignitateꝫ ſu
pra eū ꝯſtitutis. ⁊ ipm inducentibꝰ ad vir
tutē miniſterio ⁊ exemplo. debitā ex legis
neceſſitate ſ; nō reddit eq̄le. vt vult phus
iiij. Ethycoꝝ. ca. ix. ꝑ alias ꝟtutes vtpote
ꝑ veritatē hō ſe talē exhibet ꝓximo inver
bis ⁊ in factis qualis ē. hoc tn̄ nō dꝫ ꝓxi
mo ex debito ⁊ ex legis neceſſitate. ſ; ex q̄
dā moꝝū honeſtate. Sic etiā grā qua q̄s
recognoſcit vl' recōpenſat bñficia accepta
ſic ⁊ vindicatio qua ꝓpulſat̃ iniuria mo
derate. hoc nō fit ex debito neceſſitatis ſ;
ex quadā moꝝū honeſtate. Aliud ē etiam
debitū neceſſariū ſicut ꝯferēs ad maioꝛē
honeſtatē ſine q̄ tn̄ honeſtas ſuari pt. qḋ
quidē debitū attendit liberalitas ⁊ amici
cia ⁊ alia hmōi. ¶ De religione. Religio
ꝑma ē ps potētialis ⁊ ꝟtus annexa iuſti
cie de qua tria occurrūt vidēda. ꝑmū de
religione ſm ſe ꝯſiderata. ſecundū de eiꝰ
vicijs oppoſitis. Terciū de eius actibus

B — Deri[...]

Conſiderandū ꝑmo. ꝙ religio a tulio
deſcribit̃ ꝙ ē ꝟtus q̄ ſupioꝛis cuiuſdā na
ture quā diuinā vocāt curā cerimoniāqꝫ
affert. In hoc qḋ dicit curā innuit cultuꝫ
interioꝛē mentis q̄ ē deuotio ⁊ oꝛatio. per
hoc qḋ dicit cerimoniā. exterioꝛē cultum
deſignat qḋ ē ſignū iterioꝛis qualis ē ado
ratio que fit coꝛpaliter. vt per genuflexio
nē ꝓſtrationē ⁊ inclinationē. De quibus
infra dicet̃. Dicit̃ eñ Cerimonia cultus
dei exterioꝛ quaſi cereris muniū. id ē offi
ciū. Ceres eñ dicebat̃ antiquitꝰ apḋ gen
tiles dea frugū. eo ꝙ ꝑ ex fructibꝰ oblatio
nes deo fiebāt. Iſid. viij. li. ethi. dicit ꝙ
religio appellata ē qꝛ per eā vni deo reli
gamꝰ aīas nr̄as ad cultū diuinum perpe
tuo vinculo ſeruiendi. hec religatio fit in
ꝑncipio vniuſcuiuſqꝫ religiōis. vt i bapti
ſmo vbi iniciat̃ xp̄iana religio. vl' i ſpecia
libꝰ religionibus cū q̄s obligat̃ ſe ad ea q̄
religionis ſunt. ſm Aug̃. x. de ci. dei. Re
ligio dr̃ a reeligēdo deū quē amiſeramꝰ
negligentes ⁊ ſm hoc religio reſpicere vi
detur ſtatū peccati ⁊ nō ſtatū innocentie.
Deutro. xxvj. Dominū deum elegiſti ho
die vt ſit tibi deus. Et q̄uis oēs qui deū

colunt religioſi dici poſſunt cōiter. Spāli
ter tn̄ dicunt̃ religioſi q̄ vitā ſuā deo de
dicantes a mundanis negocijs ſe abſtra
hunt: vt ſic religio dicit̃ a relegendo qꝛ re
ligioſi frequenter relegunt ⁊ reuoluūt in
coꝛde q̄ dei ſunt. vel dr̄ religio a rigeo es.
eo ꝙ rigida ſit ſenſualitati Et religiōes
approbate ſunt quatuoꝛ. Prima baſilij.
Secunda benedicti. Tercia Auguſtini.
Quarta bti franciſci: vt no. laudu. in cle.
qꝛ regulares. de ſupplen. ne. pre. Sub iſt̃
militant oēs ꝓprie religioſi Exceptis car
thuſienſibꝰ q̄ habent ſua ſtatuta. Con
ſiderandū etiā ſm Aug. decimo de ci. dei
Latria. — Religio latine greco vocabulo dicit̃ La
tria. Uñ dicit ibidem ꝙ cultꝰ deo debitꝰ
quatuoꝛ nominibꝰ nominat̃ duobꝰ apḋ
grecos ⁊ duobꝰ apud latinos. Apud gre
Theoſebia. — cos dicit̃ latria ⁊ Theoſebia. a theos qḋ
eſt deꝰ ⁊ ſebes pietas: quaſi dei cultus ⁊
diuina pietas. Poterit ⁊ dici apud gre
Euſebia — cos tercio vocabulo Euſebia ab eu qḋ ē
bonum ⁊ ſebes pietas ſeu cultus. quaſi
bonus cultus. Apud latinos dr̄ religio ⁊
Pietas — Pietas. id eſt religioſitas. ita ꝙ hec duo
nomina latina coꝛreſpondent prioꝛibus
nominibus grecis Licꝫ quodāmō ſint in
plus q̄tum ad modū conſuetuꝫ vt infra
dicet̃ de pietate. Sic ergo latria idem eſt
qḋ religio. Unde latria ſic deſcribit̃. La
tria eſt cultꝰ deo debitꝰ ⁊ exhibitꝰ. vel ſic
Latria eſt voluntas impendendi deo cul
tū debitū. Cōſiderandū etiā ꝙ differt
latria ⁊ theoſebia. lꝫ freq̄nter ſumant̃ ꝓ
eadē. Nā theoſebia ꝓprie reſpicit cultuꝫ
interioꝛē q̄ ptinet ꝓprie ad virtutes theo
logicas. Sꝫ latria reſpicit cultū exterioꝛē
q̄ ptinet ad iuſticiā. Latria eñ grece dici
tur cultus latine. Si aūt latria reſpiceret
cultū interioꝛē ꝑncipalit̃. Cū ille cōſiſtat
in credendo ſperando ⁊ diligendo deū vt
dicit Aug. in Enchi. ꝙ fide: ſpe ⁊ charita
te colit̃ deꝰ. tūc nō eſſet ꝟtus cardinal'. ſ;
theologica: nō tanq̄ ab alijs diſtincta ſꝫ
cōſeq̄ns ad oēs illas. Et ſm hoc pote
rint doctoꝛes cōcoꝛdari Nā q̄daꝫ poñūt
latriā ptem potentionalē ꝟtutis iuſticie.
q̄dam ꝟo tres ꝟtutes theologicas circū
plecti ⁊ vtrūqꝫ pōt vere dici ſm diuerſuꝫ
modū accipiendi. vt dicit. s. Bona. Ad
religionē ptinet Sāctitas. q̄ ſm. s. Tho. — Sanctitas.
ſcḋa ſcḋe. q. lxxxj. eſt eadē ſm eſſentiā cū
religione ſ; differūt rōne. vñ ſanctitas in
ſcriptura impoꝛtat firmitatem: puritateꝫ
⁊ ad dei cultum applicationē. Sic ergo
ſanctitas dicit̃ ꝑ quā mens ſeipſam ⁊ ſu
os actus deo applicat. Religio eñ dr̄ ſm
ꝙ deo exhibet debitū famulatuꝫ in his q̄
ſpāliter ptinent ad cultum diuinū: vt in
ſacrificijs ⁊ oblationibꝰ. Qui ergo volue
rint deo exhibere debitū famulatū debēt
ſe applicare firmit̃. i. ꝑſeuerant̃ ꝑ actꝰ vir
tutum q̄ purificant ⁊ mundant. Mundi
cia eñ ad hoc neceſſaria eſt ꝙ mens deo
applicet̃. qꝛ mens inq̄nat̃ ex hoc ꝙ inferi
oꝛibus rebus iungit̃. Sicut q̄libet res ex
cōmixtione peioꝛis ſoꝛdeſcit. vt argentuꝫ
ex cōmixtione plumbi. Opoꝛtet ergo ꝙ
mens ab inferioꝛibꝰ rebꝰ abſtrahit̃ ꝙ ſu
preme rei poſſit cōiungi. Et ideo mens ſi
ne mundicia deo applicari nō pōt qḋ im
poꝛtat ſanctitas.

C — De vicijs oppoſitis religioni ſiue Latrie.

¶ De vicijs oppoſitis religioni; ſiue La
trie Nunc dicendū eſt. Et ꝑmo de ſupſti
tione. Scḋo de irreligioſitate. Supſticio
viciū eſt contrariū religioni. Sicut eñ ir
religioſitas q̄ cōſiſtit in irreuerentia dei
⁊ rerum ſacrarū opponit̃ religioni ſm de
fectum. ita ſupſticio q̄ impoꝛtat ſupfluuꝫ
id eſt indebitū modū cultus diuini oppo
nit̃ ei ſm exceſſū. Dicit̃ aūt ſupſticio oīs
a ſupſtes. qḋ dr̄ a ſupſto as. id eſt ſupeſſe
vel ſupfluere. Et dicit̃ ſupſticio ſupflua ⁊
vana religio. Et dicit̃ ſic a ſupſtitibꝰ. i. ſe
nibꝰ ſm yſido. q̄ p̄cabant̃ tota die ⁊ imo
labant vt ſibi liberi ſui ſupſtites eſſent. di
cit̃ etiā ſupſtitio a ſupſtitibꝰ ſenibꝰ q̄ mul
tis annis ſupſtites ꝑ etatem delirant ⁊ er
rant q̄dam ſupſtitione: neſcientes que ve
tera colebant. Supſtitionis ergo mul
te ſunt ſpecies. Prima ſpēs ſumit̃ duꝫ
diuinus cultus exhibet̃ deo mō tn̄ inde
bito. Et hoc fit dupliciter. Primo qñ ex
hibet̃ deo cultꝰ ex pte colentis cōtra mo

dū diuina auctoritate ab eccłia cōſtitutū ⁊ in eccłia cōſuetū vñ dicit Ambro. Indignus eſt q̄ aliter celebrat miſteriū q̄ȝ tradidit xp̄s. Scḋo exhibet̃ cultus indebitus deo ex pte rei ſignificate. Et hoc modo tp̄e noue legis pactis xp̄i miſterijs ꝑniciosū eſt vti cerimonijs veteris legis q̄bus xp̄i miſteria figurabant̃ futura: ſicut iudei ſeruant legalia ſm ritum veteris legis. Scḋa ſpēs ſupſtitiōis cōmittit̃. cū cultus diuinus exhibet̃ ei cui nō eſt exhibendus vt creature. Hec ſpēs ſubalterna ſupſtitiōis diuidit̃ in tres ſpēs ſm diuerſos fines diuini cultus. Supſtitōis ſunt tres ſpēs. Ordinat̃ aūt diuinꝰ cultꝰ primo ad reuerentiā deo exhibendū. Et ſm hoc prima ſpēs eſt Ydolatria. Scḋo ad hoc vt homo inſtruat̃ a deo quē colit Contra hoc eſt ſupſtitio diuinatiua ſeu Diuinatio q̄ conſulit demones ꝑ aliqua pacta cū eis inita tacita vel expreſſa. Tercio cultus diuinꝰ ordinat̃ ad quandā directionē actuū humanoꝝ ſm inſtituta dei q̄ colit̃ Contra hoc eſt ſupſtitio q̄ dicitur Obſeruantia q̄ homo nō dirigit actꝰ ſuos ſm inſtitutum dei. ſ ſm dyabolū duȝ ſeruat dies ⁊ Incantationes ⁊ huiuſmōi

D ❡ Prima ſpecies ſupſtitionis diuinū cultum exhibens cui non eſt exhibendus cōtra dei reuerentiā eſt Ydolatria Cū cultꝰ diuinus exhibet̃ creature repreſentate ꝑ aliquā formā ſenſibilem ſeu figurā q̄ dicit̃ ydolū. Ydolū eñ ſm Iſid. dictuȝ eſt ab ydos. ydos āt formā dicit ab ydea tractum. Vñ ydolū dr̄ ſimulacrū repſentatiuum rei exiſtentis vel nō exiſtentis. Et ſꝫ hoc ydolatria dr̄ cum ſimulacrū colit̃. ex cōmuni tñ ꝯſuetudine qua creaturas colebant gentiles ſub quibuſdā imaginibꝰ: impoſitū eſt nomen ydolatrie ad ſignificandū quecūq̄ȝ cultum creature: etiam ſi ſine imaginibꝰ fieret. Diuerſimode tamen cultus diuinꝰ exhibet̃ ydolis. Quidam eñ ꝑ quandā nephariaȝ artem imagines quaſdam fabricabāt q̄ virtute demonum dabant reſponſa ⁊ remedia ſanitatum. vnde putabant in eis eſſe aliq̄d diuinitatis ⁊ ꝑ ꝯñs eis cultum diuinū exhiberi. Et hec fuit opinio Hermetis termegiſti: vt dicit Aug. viij. de ci. dei. Alij vō exhibebant cultū diuinū nō ipſis imaginibus ſ creaturis quarū erant imagies Hoꝝ tñ triplex fuit opinio. Quidā quoſdam homines ꝓpter excellentiam alicuꝰ virtutis vt fortitudnis vel ſcientie vel artis inuentionis putabant eſſe deos: quos ꝑ eoꝝ imagines colebant Sicut Iouem mercuriū. Quidā vō totū mundū exiſtimabant eſſe vnū deū ꝓpter animā mūdi quā deū eſſe credebant. vnde toti mūdo ⁊ omnibus ptibꝰ eiꝰ cultū diuinū exhibebant aque: igni: celo ⁊ his varias fecerunt imagines. Sicut varro dicebat ꝑ ut. s. Aug. recitat in. vij. de ci. dei. Alij vō vt Platonici poſuerunt vnū eſſe deū ſummū cauſam oīm. Poſt quē ponebāt quaſdā ſubſtātias ſpūales a ſummo deo creatas quas deos nominabant ꝑticipatione deitatis. quos nos angelos dicimꝰ Poſt quos dicebant animas celeſtiū corporum. Et ſub his demones quos dicebant animalia aerea. Et ſub eis ponebāt animas hominū. quas ꝑ virtutis meritū ad angeloꝝ vel demonū ſocietatē aſſumi credebant ⁊ oībus his cultum diuinū exhibebant: vt narrat Aug. viij. de ciui. dei. Oīa aūt hec ad ſupſtitionē ydolatrie ꝑtinent.

❡ Secunda ſpecies ſupſtitiōis dicit̃ ſupſtitio diuinatiua ſeu diuinatio. vñ E
diuinatio triplicit̃ accipit̃. Primo ꝓ ſciētia theologie a qua theologi dicunt̃ diuini. Scḋo ꝓ ſcia a deo infuſa. Sic accipit̃ ꝓuer. xvj. Diuinatio in labijs regis. Nā in iudicio nō errauit os eius. Tercio pro ſcientia magica vel ꝓbanatione vel prophetiſatione. q2 falſi ꝓphete ⁊ magi fingunt ſe p̄uidere vel p̄ſcire futura. Sic dr̄ diuinatio a diuino as are. i. vaticinari vł futura p̄uidere. Genꝰ āt diuinatiōis a ꝑſis videt̃ allatū ⁊ diuini dicti ſt̃ q̄ſi deo pleni. vñ Alex. in ſuo. ij. q. cxciiij. dicit q̄ diuine ſapie altitudo inhonorat̃ ſupſtitiōe ſci-

endi. q̄ ſunt ſortilegiū ⁊ diuinatio quā ſic ibidē deſcribit. Diuinatio ē ſupſticioſa inueſtigatio p̄ſcientie futuroꝝ. vñ diuinationis ꝑtes ſunt differētie ſm Iſy. viij. ethimol. His nanq̄ȝ diuinatio vtit̃ ad precognoſcendū euētus futuroꝝ aliq̄ demonū auxilio. vñ demones ſolēt multiplr̄ futura p̄nūciare. Quandoq̄ȝ quibuſdā p̄ſtigioſis appitionibus ſe aſpectui ⁊ auditui hominū ingerētes ad p̄nunciānduȝ futura Et hec diuinatio dr̄ Preſtigiū. q2 aciē oculoꝝ p̄ſtringit ⁊ ꝑ preſtigiuȝ incredibiles rerū mutatiōes vident̃ fieri vt ēre cumulus videt̃ caſtrū. lapillus talentū Seges cohors militū galeata. Qñq̄ȝ ꝑ ſomnia ⁊ hec dr̄ diuinatio ſomnioꝝ. Quādoq̄ȝ ꝑ mortuoꝝ aliquoꝝ apparitionem vel locutionē ⁊ hec dr̄ Nigromātia vt di Iſid. viij. li. Ethi. Nigron eñ grece dicit̃ mors latine. Mancia vō diuinatio dicit̃ ſeu mantica a manco q̄ in ea p̄ualuit. quibuſdā eñ incantationibus adhibito ſanguine vident̃ reſuſcitati mortui diuinare ⁊ ad interrogata rñdere dicūt̃ eñ demones ſanguinē amare. Qñq̄ȝ eñ p̄nunciant demones futura ꝑ hoīes viuos vt pȝ ī arreptitijs ⁊ demoniacꝭ ⁊ hec diuinatio dr̄ Fitonica q2 fit ꝑ fitones. Eſt ei fito vētriloquꝰ ꝑ ſpm̄ malignuȝ loquēs a fitone vł a ficio apolline dictꝰ diuinꝰ. q̄ p̄mꝰ dicitur fuiſſe actor diuinādi. Dicit̃ aūt apollo ficius a fitone ſerpēte quem interfecit.
Qñq̄ȝ demones p̄nunciāt ꝑ aliq̄ ſig̃ q̄ apparēt ī rebꝰ inaīatis. Que quideȝ ſi apparēt ī aliq̄ corꝑe terreſtri vt in vngue ferro vł lapide polito dr̄ Geomācia q̄ eſt diuinatio facta ī terra. a ge qḋ ē t̃ra. Si aūt ī aqua dr̄ Idromācia q̄ eſt diuinatio facta ī aqua ab ydros qḋ ē aqua vł in aq̄ pluuiali. Si aūt ī aere dr̄ Aerimācia. ⁊ ē diuinatio facta ī aere. vt ī ꝯtemplatiuis circulis. Si ī igne dr̄ Piromācia. ⁊ eſt diuinatio facta ī igne. a pir quod ē ignis.

Si aūt ī viſceribꝰ aīaliū ymolatoꝝ dicitur Ariſp eiū quaſi inſpectio in aris ⁊ diuinator dr̄ Ariolꝰ Iā dicte diuinationes fiūt ꝑ expreſſam demonū inuocationem. F

Diuinatio vō q̄ fit ſine exp̄ſſa demonū inuocatiōe diuidit̃ ī duas differētias. q̄ꝝ p̄ma eſt qñ ad p̄noſcendū futura ꝯſideramus aliq̄d in diſpoſitionibꝰ aliaꝝ rerū. ⁊ Et ſiquidē aliq̄s nitit̃ p̄noſcere futura ex ꝯſideratiōe ſitus ⁊ motus ſideꝝ. hoc ꝑtinet ad aſtrologos vñ Aſtrologꝰ dr̄ qui in aſtris augurat̃. ⁊ ideo dr̄ ab aſtrū ⁊ logꝰ ſmo qui ⁊ Genitaliacus dr̄ a Genes̃ qḋ eſt natura ꝓpt̃ ꝯſideratione naturaliū dierum. q2 geneſim hoīm ꝑ. xij. ſigna celi deſcribit. ſiderūq̄ȝ curſum mores ⁊ actꝰ p̄dicere conat̃ ſm ſigna ſm q̄ hoīes naſcuntur. Hic vulgo Mathematicus a verbo ei greco mato deriuat̃ mateſis ſine aſpiratiōe pe. ꝓducta. i. diuinatio Ind̄ matematicꝰ. i. diuinator. Cuiꝰ ſupſtitio Cōſtellatio dr̄ a latinis vñ dicit Papias Cōſtellationes vocāt latini ſupſtitiones matematicoꝝ. i. notatiōes ſiderū quō ſe habet vnuſq̄ſq̄ȝ. Dr̄ etiā diuinator aſtrorū Horuſpicus ab hora ⁊ copus qḋ ē labor. vel intentio q2 in cognitiōe horarum laborās vel intendens natiuitates hoīm ſpeculat̃ diuerſo ⁊ diſſimili fato. Si vō ꝑ motus vł voces auiū hoc ꝑtinet ad augurium qḋ dr̄ quaſi auigeriū. a geſtu vel auigariū a garritu auiū ⁊ ꝑtinet ad aures

Sicut Auſpiciū ab inſpectiōe auiū ꝑtinet ad oculos. ſic etiā diuinatio ꝑ motus voces ⁊ inſpectiōe quorūcunq̄ȝ aīaliū ꝑtinet ad auguriū. et etiaȝ ꝑ ſternutationes hominum cōiecturatio. Vel per ſaltus membroꝝ diuinator dr̄ Saliator. q̄ dum quecūq̄ȝ ps mēbroꝝ ei ſalierit. ex inde aliquid ꝓſperū vel moleſtum futuꝝ eſſe p̄dicit. Sic extipex dicit̃ qui exta. id ē inteſtina pecudū inſpicit. Si vero huiuſmodi conſideratio fit circa verba hominum alia intentione dicta que quis retorquet ad futuꝝ qḋ vult p̄noſcere dr̄ Omē ominis ⁊ dicit̃ ab ore quaſi orimen quia fit ore augurium. Si autem ꝯſiderent̃ alique diſpoſitiones figuraꝝ ī aliq̄bꝰ corporibꝰ viſui occurrentes. erit alia ſpecies

diuinationis. Nam ex liniamentis manꝰ
conſideratis diuinatio ſumpta dr̃ Cyro-
mãtia Cyros eñ grece manus dr̃. Si ve
ro ex quibuſdã figuris in ſpatula alicuiꝰ
animalis apparẽtibus dr̃ ſpatulamãtia
a ſpatula ⁊ dicit̃ armus ſpacioſus ⁊ latꝰ
in pectore animalis. Ad ſecundũ autẽ
genus diuinationis qḋ ẽ ſine expreſſa in-
uocatione demonũ ꝑtinet diuinatio que
fit ex cõſideratione eoꝝ q̃ eueniũt ex qui
buſdã q̃ ſorte fiũt. Eſt eñ ſors euentꝰ for
tuna ſeu ars diuinãdi. Cũ aliq̃d fit ab ho
minibꝰ vt eius euẽtu ꝯſiderato inde ali-
quid occultũ innoteſcat. Et ſiquidẽ q̃-
ratur iudicio ſortiũ q̃d ſit alicui exhiben-
dũ ſiue illud ſit res poſſeſſa ſiue ſit honor
ſiue dignitas ſiue pena vocat̃ Sors diui
ſoria. Si ṽo inquirat̃ q̃d ſit agendum
dr̃ ſors cõſultoria. Si ṽo querat̃ quid
ſit futurũ vocat̃ ſors Diuinatoria. Et
fit multipl'r aut ꝑ ꝓtractionẽ punctorum
vl' ꝑ cõſiderationẽ figuraꝝ q̃ ꝓueniũt ex
plumbo liquefacto in aquã ꝓiecto. vl' ex
quibuſdã ſcedulis ſcriptis vel nõ ſcript̃
⁊ occulti repoſitis. dum conſideratis q̃s
quã accipiat. vel ex feſtucis inequalibus
quis quã accipiat longiorẽ vl' breuiorem
vel ex ꝓiectione taxilloꝝ q̃s plura pũcta
ꝓijciat. vel etiã ꝯſiderando q̃d aperiẽdo
libroꝝ occurrat q̃ oia ſortiũ nomẽ hñt vñ
ſub hoc noie Sortilegiũ ꝯtinent̃ ⁊ eſt ra
tio diuinãdi ꝑ ſortes. Eſt eñ ſortilegus q̃
futura legit ⁊ colligit ꝑ ſortes. Sic igit̃ pꝫ
ꝙ triplex ẽ differẽtia diuinatiõis. Quarũ
ꝑma ẽ ꝑ manifeſtũ demonũ inuocationẽ
qḋ ꝑtinet ad nigromanticos ſcḋa ꝑ ſolã
diſpoſitiõis ꝯſiderationẽ vl' motꝰ alicuiꝰ
rei ⁊ ꝑtinet ad augures. tercia eſt dũ faci-
mus aliq̃d vt nobis manifeſtet̃ aliqḋ oc
cultũ qḋ ꝑtinet ad ſortilegos. Sub quali-
bet ṽo differẽtia multa ꝯtinent̃ vt pꝫ ex
dictis. Des aũt differẽtie dicte habentur
xxvj. q. iiij. Igit̃ ⁊ q. v. Nec miꝝ ⁊ c. epi.
⁊ q. vj. nõ obſcuret̃. Et in. s. Tho. ij. ij. q.
xcv. ⁊ ꝑte. ij. Alexander. q. c. xliij. Et in cẽ
tiloq̃o. s. Bonauẽ. parte. j. capitulo. xxix.

Tercia ſpecies ſupſtitionis dr̃ Obſer
uantia ⁊ inuenit̃ in bona ſignificatiõe ſic 6
eſt ꝑs potẽtialis iuſticie exhibẽs honorẽ
ſupiorıbꝰ. ⁊ ſic dr̃ ab ob ⁊ ſeruare q̃ſi vn-
diqꝫ ſeruãs ⁊ iplens ꝑcepta ſupioris. De
hac ṽtute obſ̃uantie infra dicet̃. Inueni
tur etiã in mala ſignificatiõe ⁊ ſic dicitur
ab ob. i. cõtra. q̃ſi obſeruãs quedã vana
cõtra ꝓhibitionem dei: ⁊ eccl'ie. ⁊ pt̃ dici
obſ̃uatio tionis. Vñ obſeruãtiaꝝ ſuper-
ſtitio multas habet ſpecies. Prima obſ̃-
uantia eſt cuiuſdã ſupſtitionis q̃ dr̃ Ars
notoria q̃ eſt illicita ⁊ inefficax. Illicita q̃
dem. q: vtitur q̃buſdã obſeruantijs ad
ſcientiã acq̃rendam. q̃ non habent ſꝫm ſe
virtutẽ ad acquirendã ſciam. ſicut inſpe
ctione quarundã figuraꝝ. ⁊ ꝓlatione q̃-
rundã verboꝝ ignotoꝝ ⁊ alijs hmõi. Et
hmõi ars nõ vtit̃ his vt cauſis ſꝫ vt ſignis
nõ aũt vt ſignis diuinitus inſtitutis ſicut
ſunt ſacramẽtalia ſigna. vñ cõſtat ꝙ ſunt
ſigna vacua ⁊ vana. ⁊ ꝑ ꝯſequẽs ꝯtinen-
tia quedã pacta cũ demonibus federata
Eſt etiã hmõi ars inefficax ad ſcientiã
acq̃rendam. q: ꝑ hmõi artẽ nõ intendit̃
acquiſitio ſcientie ſꝫm modũ cõnaturalẽ
hominũ. ſ. adinueniẽdo vel addiſcendo. ſꝫ
attendunt̃ q̃dam ieiunia ⁊ orõnes cũ q̃
buſdã vanis obſeruãtijs. cõſequẽs eſt ꝙ
iſte effectus expectat̃ a demonijs. Se-
cũda ſpecies obſeruãtie ſunt obſeruatio
nes ordinate ad corpoꝝ imutationẽ. pu-
ta ad ſanitatẽ ⁊ hmõi. ſi adhibeant̃ ad h̃
alique res vel characteres. vel noia igno
ta q̃ manifeſtũ ẽ ad hmõi efficaciam non
habere. vnde dicit Augꝰ. in. ij. de doctria
xp̃iana. ꝙ ad hmõi ſupſtitionẽ ꝑtinẽt vo
lumina magicaꝝ ⁊ ligature ⁊ remedia q̃
medicoꝝ ꝯdemnat ſciẽtia ſiue in ꝑcatio-
nibus ſiue q̃buſdã notis q̃s characteres
vocãt. ſiue q̃buſcũqꝫ rebus ſuſpendẽdis
ſiue infigẽdis. Tercia ſpecies obſ̃uan
tie ſũt obſ̃uatiões q̃ ordinant̃ ad cogno
ſcendũ aliqua fortunia vl' infortunia. vñ
dicit Augꝰ. in. ij. d' doctrina xp̃iana ꝙ ad
pacta cũ demonibꝰ inita pertinent milia

vanarũ obſeruantiarã: vt ſi membrũ ali-
qḋ ſalierit: ſi ambulãtibus amicis lepus
aut canis aut puer medius interuenerit:
redire ad lectũ ſiquis dum ſe calceat ſter
nutauerit: redire ad domũ ſuã ſiquis pro
cedẽs offenderit. Cum veſtis a muribus
rodit̃ plus timere ſupſtitionẽ mali futu-
ri ꝙ̃ damnũ dolere: hec Augꝰ. Sub hac
ſpecie continet̃ obſeruãtia tp̃m ⁊ dierũ:
vñ apl's ad Gal'. iiij. dies obſeruatis ⁊ mẽ
ſes ⁊ annos: vnde dicit Augꝰ. xxvj. q. vij.
Non obſeruetis dies qui dicunt̃ egypti-
aci (⁊ dicunt̃ egyptiaci: vel q: illis diebꝰ
fuit percuſſa egyptus: vel q: egyptij ꝑmo
inuenerũt tales dies cauendos tanq̃ in-
fauſtos) Aut kl'as Januarij in quibꝰ fie
bant cõmeſſationes ⁊ adinuicẽ dona do-
nant̃ que in principio anni boni fati ⁊c̃.
Et infra qui has diuinationes obſeruat
magis ad ſuã damnationẽ ꝙ̃ ſalutẽ tẽdit
Quarta ſpecies ſupſtitionis obſeruanti-
arũ dicit̃ Suſpẽſio diuinoꝝ nominũ aut
verboꝝ ad collũ. Si cũ illis miſceant̃ ali
qui caracteres vel nomina ignota. Si eti
am ſpes ponat̃ in mõ ſcribendi aut ligan
di: puta ꝙ ſcribant̃ in carta virginea: vel
in ortu ſolis: vel dum legit̃ euangelium:
vel ꝙ oportet ligari cum tot filis: vel ap-
pendi per virginẽ ⁊ hmõi ille vanitates il
h licite ſunt ⁊ ſupſtitioſe. De irreligioſita
te Religioni opponunt̃ q̃dam vicia que
manifeſtã habẽt ꝯtrarietatẽ ad religionẽ
⁊ illa pertinent ad irreligioſitatẽ: vñ ſicut
ſupſtitio q̃ importat ſuperfluũ ⁊ indebi-
tum cultũ diuinũ opponit̃ religioni ſꝫm
exceſſum: ita irreligioſitas que cõſiſtit in
irreuerentia dei ⁊ rerum ſacrarũ: opponi
tur ei ſꝫm defectũ: ⁊ ſunt duo. Primũ ꝑti
net ad irreuerentiã dei. Scḋm ꝑtinet ad
irreuerentiã ſacrarũ rerũ. Ad irreuerẽ-
tiam dei duo pertinẽt: ſcꝫ tentatio ⁊ ꝑiuri
um. Ad irreuerentiã ſacrarũ rerũ etiam
duo pertinẽt: ſcꝫ ſacrilegium ⁊ ſymonia.
De his quatuor vicijs nunc dicendũ eſt.
Tentatio dei eſt viciũ oppoſitũ religio
ni. Cum enim finis religionis ſit deo reue

rentiam exhibere. Oia ḡ que directe per
tinent ad dei irreuerentiã religioni oppo
nunt̃. Tentare aũt aliquẽ ad irreuerenti
am eius pertinet. Nullus eñ ꝑſumit ten
tare eum de cuius eſt certus excellentia.
vñ patet ꝙ tentare deũ eſt viciũ oppoſitũ
religioni: vnde tentatio dei ſic deſcribit̃:
eſt viciũ quo hõ ꝑtermittit facere qḋ põt
ad pericula euitanda vel aliqua agenda:
reſpiciẽs ſeu expectãs diuini auxilij effe-
ctum. Tentatio autem fit tripliciter ſcꝫ
verbo facto ⁊ interꝑtatiue. Pro q̃ ſciẽ-
dum ꝙ tentare ꝓprie eſt experimentũ ſu-
mere de eo q̃ tentat̃. Homo ergo tentat
deum verbis cũ loquit̃ deo orando: vñ in
ſua petitione aliquis deũ expreſſe tentat:
qñ ea intentione aliq̃d a deo poſtulat: vt
exploret eius ſcientiã ꝑtãtem ⁊ volũtatẽ
Factis aũt expreſſe tentat quãdo per
ea que facit intendit experimentũ ſume-
re diuine ſapiẽtie poteſtatis ſeu pietatis.
Interꝑtatiue quaſi deũ tentat: qui ⁊ ſi
nõ intendat experimentũ ſumere de deo:
tñ petit vel facit aliq̃d ad nihil aliud vtile
niſi ad ꝓbandã dei poteſtatẽ bonitatem
vel ſapiam: vt zacharias in petẽdo ſignũ
ab angelo pro filio ſibi naſcituro Luce. j.
Quãdo vero q̃s ꝓpter neceſſitatẽ vel vti
litatẽ ſe cõmittit dei auxilio in ſuis petiti-
onibus vel factis: hoc non eſt deũ tenta-
re: dicit̃ eñ. ij. Paral'. xx. Cum ignoramꝰ
quid agere debeamꝰ: hoc ſolũ habemus
reſidui vt oculos nr̃os ad deũ dirigamꝰ.
Scḋm viciũ ꝯtentũ ſub irreligioſitate
ꝓut opponit̃ religioni ꝓpter irreuerenti
am dei: dicit̃ Periuriũ: ⁊ eſt ꝯtra ſcḋm ꝑ
ceptũ decalogi Exo. xx. Non aſſumes no
mẽ dei tui inuanũ: hoc eñ ꝑceptum ordi
nat ad reuerẽtiam ſumme veritatis in ꝓ
fitendo: ideo ꝓhibet̃ per hoc periurium
qḋ eſt falſa iuratio ſeu mendaciũ iuramẽ
to firmatũ. Juramento eñ nomen dei in
teſtimoniũ aſſumit̃: ⁊ ideo cũ vane iurat̃
in periurio nomẽ dei inuanũ aſſumit̃: ⁊ ꝑ
ꝯſequẽs ſumma veritas ꝯtemnit̃. Jura
re eñ eſt teſtem deum inuocare: pertinet

eſt ad dei irreuerentiã ꝙ aliquis teſtẽ eũ inuocat falſitatis: q2 per hoc dat intelligere: vel ꝙ deus veritatẽ nõ cognoſcit: vel ꝙ in falſitatẽ teſtificare velit: ⁊ ideo piurium manifeſte eſt viciũ religioni ꝯtrariũ: cuius eſt deo reuerentiã exhibere. Secunda ſpẽs irreligioſitatis q̃ opponiť religioni ꝑtinet ad irreuerentiã rerũ ſacrarum: ⁊ hꝫ duas ſpẽs: pͣma eſt ſacrilegium ſcd̃a ẽ ſymonia. Sacrilegiũ eſt ſacre rei violatio: vel eiuſdẽ vſurpatio: vt dicit .s. Bonauẽ. in centiloq̃o. Et diciť hic violatio cõiter q̃cunq3 irreuerẽtia vel dehonoratio: vñ diciť ſacrilegiũ quaſi ſacriledium: q2 ledit ſacrũ: vel diciť q̃ſi ſacrũ legens .i. furãs. Diciť autẽ aliq̃d ſacrũ q2 ordinať ad dei cultũ: ⁊ ex eo ꝙ aliq̃d ordinať ad dei cultum fit q̃dammõ diuinũ: ⁊ ſic ei q̃dam reuerẽtia debeť que in deũ refertur ⁊ ideo om̃e qđ ad irreuerentiã rerum ſacrarum ꝑtinet ad iniuriã dei ꝑtinet ⁊ ratione hꝫ ſacrilegij. Cõmittiť aũt ſacrilegium aliq̃n rõne ꝑſone: vt cũ cleric⁹ vel ꝑſona religioſa verberať .xvij. q. iiij. Quiſquis. Q̃nq3 rõne loci: vt cũ emunitas eccleſie vel cimiterij violať. Q̃nq3 rõne rei: vt q̃n res ſacra vel ſacro vſui deputata vſurpať: ⁊ hoc põt eſſe tripliciter: ſcꝫ vel auferendo ſacrum de ſacro ſcꝫ loco: Vel non ſacrum de ſacro: vel ſacrũ de non ſacro .xvij. q. iiij. Quiſq̃s. Diciť etiã ſacrilegium ſacre ꝑſone leſio: per vicium luxurie: vt ſi virgo deo dicata: vel religioſus: vel in ſacris ordinibus cõſtitut⁹ fornicet.

Symonia ſcd̃a eſt ſpẽs irreligioſitatis ꝓut ꝑtinet ad irreuerentiã rerũ ſacrarũ. Et eſt ſtudioſa voluntas emendi vel vendendi aliqđ ſpũale: vel annexũ ſpũali: de ſymonia habita eſt ſ. ca. xx. circa finem.

De actib⁹ religionis

Religio

¶ De actibus religionis ſiue latrie. Religio ſiue latria multos hꝫ actus: de q̃bus ꝯſiderandũ eſt. Et primo in cõi. Scd̃o in ſpeciali. Circa pͥmũ ſciendũ ꝙ religio aliquos actus hꝫ imꝑatos: aliquos elicitos. Imperatos ꝓducit mediãtib⁹ virtutibus q̃bus imꝑat: q2 dř .j. ethi. c. j. Virt⁹ ad quã ꝑtinet finis: imꝑat ꝟtutib⁹ ad q̃s ꝑtinet ea q̃ ſunt ad finẽ: queãdmodũ ars architectonica alijs artib⁹ in eã ordinatis ꝑcipit: vt eq̃ſtris ꝑcipit arti frenefactiue: ⁊ ars militaris ꝑcipit arti fabrefactiue armorũ: ſic eſt de religione ſiue latria. Act⁹ religiõis ꝑ modũ imperij poniť Jaco. j. eſſe viſitare pupillos ⁊ viduas in tribulatione eoꝝ: qđ eſt actus elicitus a miſcđia et immaculatũ ſe cuſtodire ab h̃ ſclo: qđ eliciť a tꝑantia vel aliq̃ hmõi ꝟtute. Alios actus habet religio ſiue latria elicitos q̃s ꝓducit ꝑ ſe ⁊ immediate ꝑ q̃s ordinatur hõ tm̃ ad deũ. Et inter hos actus hꝫ aliq̃s interiores tanq̃ ꝑncipales ⁊ per ſe. Et iſti ſunt duo ſcꝫ oratio ⁊ deuotio. Aliquos vero habet exteriores quaſi ſecũdarios ⁊ ordinatos ad actus ſpũales interiores: quibus ipſa vtitur qua ſignis ad excitandum mentem ad actus ſpũales. Et in aliquibus horum actuum corpus exhibetur ad venerandum deum: vt in adoratione. In aliquibus vero aliquid deo de exterioribus rebus offertur: et hoc vel in promittendo: vt in votis vel dando: vt in ſacrificijs oblationibus primicijs ⁊ decimis. In aliquibus autem actibus exterioribus religionis aliquod diuinuz aſſumitur vel aliquod ſacramentum vel nomen diuinum. De actibus religionis nũc enumeratis interiorib⁹ ⁊ exteriorib⁹: breuiter nũc dicendũ eſt ꝑ ſingula. Oratio pͥmus eſt actus religionis ſiue latrie ab eã elicitus: per quã ordinať homo in deum. De oratione hic tria occurrũt videnda. Primo ponenť orõnis diuerſe acceptiones. Scd̃o ei⁹ deſcriptiones. Tercio agiť de ſpeciebꝰ orõnis. Circa primũ cõſiderãdũ ꝙ oratio q̃nq3 diciť opus bonũ: vñ .j. Theſſ. vl. Sine intmiſſiõe orate. Dicit glo. Semꝑ orat q̃ ſemꝑ bene agit. Q̃nq3 ꝟo diciť iuſticia ſeu bonitas hoĩs q̃ apparens in filijs dei quaſi q̃dam imago eius: habet quaſi vim orõnis apud deum: ſicut et apparitio filij dei corã patre ſuo: eſt quaſi oratio ꝓ nobis. Sic ſumiť R

Oratio

iterũ in Glo. ſuꝑ illud Theſſa. vltimo: ſine intermiſſione orate ⁊c. Iuſtus nunq̃ deſinit orare: niſi deſinit eſſe iuſtus: q̃nq3 orõ diciť petitio decẽtiũ a deo: ⁊ ſic a magiſtris cõiter ſumiť vt inferius p3. Q̃nq3 ꝟo amplius reſtringiť ſcꝫ ad petitionem que eſt ꝓ adipiſcendis bonis. vñ glo. ſuꝑ illud pš. Exaudiuit dñs depcationẽ meã dñs orõnem meã ſuſcepit: depcatio eſt ꝓ remouendis malis: oratio ꝓ adipiſcẽdis bonis. Circa ſcd̃m notãdũ ꝙ oratio a Johãne damaſce. li. iij. c. xxiij. ſic deſcribitur. Oratio eſt aſcẽſus intellectus ad deũ id eſt. orõ eſt exp̃ſſio deſiderij directi in deum: ꝓpter bonũ adipiſcendũ vel malum remouendũ: formata ꝑ verbum interius ⁊ exterius. Intellectus in dicta deſcptione accipiť ꝓ aĩa intellectiua: ꝓut comprehẽdit duas vires q̃ ſunt ꝓprie aĩe rõnalis: quaꝝ vna eſt app̃henſiua ſcꝫ ratio ſiue intelligẽtia: alia motiua ſcꝫ volũtas ſeu affectus. haꝝ facultas diciť liberũ arbitriũ. Intellectus ſiue ratio tũc aſcẽdit in deũ: cũ a ꝯſideratõe hũanoꝝ defectuũ ad ꝯſideratione boni: ſufficiẽtiſſimi ⁊ potentiſſimi ſupplere defect⁹ illos trãſit. Et ſic qui vult orare. pͥmo debet defectus ſuos cõſiderare: deinde aſcendere ad eius liberalitatẽ qui defectus orantis põt ſupplere: voluntas ad deuz aſcẽdit deſiderio ⁊ ſpe: a liberalitate eius ſperando implери deſideriũ ſuuz: ex hoc ꝯcordanť ſancti dum vnus attribuit orõnez voluntati alter rationi. Eſt eñ orõ actus liberi arbi. vbi voluntas pͥmouet ⁊ inclinat: ratio deliberans ordinat: tandẽ voluntas imperat exequiť ⁊ executõi mãdat: ſic dicit Iſidorus li. Ethi. ꝙ orare eſt dicere. Auicenna .iiij. metha. dicit ꝙ hõ ꝑ orõnẽ loquiť deo ⁊ phs in ethi. dicit ꝙ ratio ꝑcať ad optima. Ex dictis p3 ꝙ cum orõ ẽ aſcẽſus ⁊ eleuatio in deũ: nõ fit hic ſmo de eleuatione locali: cuz deus ſit vbiq3 ⁊ ſp: ⁊ intimior menti q̃3 mens ſibipſi: ſꝫ aſcenſus et eleuatio mentis intelligiť ſpũalis ꝑ affectum: q̃ dř dirigi in deũ ꝑ modũ nũcij: ad deum miſſus: ad deũ intrãs ⁊ mãdatum ꝑagit quo caro ꝑuenire nequit: ꝓut dicit glo. ſuꝑ illud pš. Intret orõ mea in ꝯſpectu tuo ⁊c. Pro ſtatu nanq3 nature deſtitute: nos corporea mole heu preſſi: non poſſumus ad celum patriã noſtrã in terris aĩas nr̃as ſatis erigere. Corpus eñ qđ corrũpiť aggrauat aĩam: vinctã mẽdicitate ⁊ ferro: vt ait ꝓpha. Prouidit miſericors ⁊ miſerator dñs reſtaurator noſter: via veritas ⁊ vita: qua ratõne poſſet mens noſtra volatu libero celerẽ nunciũ ad ipm̃ patrẽ nr̃m q̃ in celis eſt deſtinare. Nuncius hic eſt orõ q̃ duabus alis ſubnixa eſt fide ⁊ ſpe q̃ animata eſt charitate: ⁊ q̃ eſt ornata tanq̃ plumis varijs virtutũ multiplicate. Vñ quid eſt oratio niſi aſcenſio vel eleuatio mentis in deuz: ꝑ pium ⁊ humilẽ affectũ: vt dř in li. de ſpũ ⁊ aĩa: humilis ex cõſcientia ꝓprie infirmitatis vel fragilitatis. Pius diciť affectus ex ꝯſideratõe diuine clementie. Affectus eſt ſpontanea q̃dam: ac dulcis ipſius animi inclinatio. Nihil eñ ita deuz inclinat ad pietatẽ ⁊ miſcđiam queãdmodũ pius ⁊ purus mentis affectus: quo fit vt deuz oramus: nos familiari quadam proximitate deo colloq̃mur. Poteſt illud phiſicum de Boetio metruz ad hoc adduci primuz libri quarti. Sunt etenim penne volucres mihi: que celſa cõſcendant poli: quas ſibi cum velox mens induit terras: peroſa deſpicit: aeris immenſi ſuperat globum. Nubeſq3 poſt tergum videt quiq3 agili motu calet etheris: tranſcendit ignis verticem: donec in aſtrigeras ſurgat domos. Fecit igitur nobiſcum magnifice deus: dum nobis aduenis in loco horroris et vaſce ſolitudinis dedit talem nuncium: qui neceſſitates noſtras afferret deo: ⁊ opem deſideratam per orationis ſuffragium impetraret et afferret. Correlarium ex dictis. Oratio eſt actus religionis. Nam pietas a qua eſt pius affectus qui eſt oratio in vna acceptione (vt .j. dř) eſt theoſebia vel religio

ſeu cultus deo debitꝰ: quia ꝑ oꝛonem ho-
mo deo exhibet reuerentiā inq̄ntum ſe ei
ſubijcit: ⁊ ꝓfitendo oꝛādo ſe indigere eo
ſicut honoꝝ ſuoꝝ autoꝛe. Hec aūt ꝑtinet
ad virtutē latrie ſiue religionis: cuius eſt
honoꝛem debitū deo exhibere vt dictū eſt
ſupꝛa. Diffinit̄ etiā oꝛatio ab Auguſti
no. Oꝛatio eſt pius mentis affectus in de
um directus. Et magiſtraliter oꝛatio ē
oſtenſio voluntatis noſtre ei a quo impe
trare ſperamus qđ deſideramus Grego.
veraciter oꝛare: eſt in cōpūctiōe amaros
gemitus ⁊ nō compoſita verba reſonare
M Conſiderandū tertio ꝙ oꝛationis tres
ſunt ſpecies ad quas alij modi oꝛandi re
ducunt̄. Pꝛima ſpecies dicit̄ oꝛatio vo
calis: q̄ fit ꝑ verba cōpoſita ⁊ vſitata: ſi-
cut cum pſalmos ymnos et collectas et
alias diuinas laudes vel oꝛones compo
ſitas: ad excitandā deuotionē vel ꝑſoluē
dum debitū recitamus: hec oꝛatio voca-
lis fit ꝑ miniſtros eccleſie in ꝑſona totius
pp'li fidelis deo oblata: ⁊ ideo opoꝛtet ꝙ
innoteſcat toti pplo ꝓ quo offertur. Ad
hoc etiam cantus ab eccl'ia ſunt inſtituti.
vnde dicit Auguſ. de ſeipo ꝙ flebat vber
rime in hymnis ⁊ canticis ſuauiter ſonā-
tibus cantātis eccleſie: eo ꝙ voces ille in
fluebāt in auribus eius ⁊ loq̄bat̄ veritas
in coꝛ eius. Cur ṽo oꝛatiōi iungit̄ vox:
cauſe ſunt multe: vna iam dicta eſt: ſunt
⁊ alie rōnes q̄ in his cōtinent̄ verſibus.
Verſus Collige ſex cauſas quare vocalit̄ oꝛas
vt toꝛpoꝛ cedat: mētis deuotio creſcat: vt
coꝛ mundet̄: ⁊ ꝓximus edificet̄. Lingua
laudet̄ opifex: demonq; fuget̄. Hec ꝑma
oꝛatio aliq̄n eſt pure vocalis: q̄n hō nihil
cogitat de his q̄ dicit in ſpeciali nec in ge-
nerali: ſed cum oꝛat caſtra fabꝛicat: habꝫ
tamē attentionē ſuꝑficialem ſcꝫ vt atten
dat quē pſalmū interim dicat: vel quā ali
am oꝛonem: fructus huiꝰ attentōis eſt ꝙ
nō cogit̄ repetere cum ſciat ſe dixiſſe: pꝛo
laboꝛe tn̄ oꝛonis quā bona intentiōe deo
oꝛādo obtulerit quo ſe cogit deo ſeruire:
mercedē qualemcūq; meret̄ expectabit.

Scđs modus ⁊ ſpecies oꝛonis eſt qua N
ſi media qua homo oꝛat mentaliter ⁊ vo
caliter: ⁊ eſt ſepe efficacioꝛ ꝑ verba ex ꝓ-
pꝛio affectu foꝛmata. vt cum hō cum deo
familiariter ꝯfabulat̄ verbis affectui ſuo
ꝯſonātibus: q̄ſi coꝛam deo coꝛ ſuū effun-
dens: vel neceſſitates ſuas ei cōquerens:
vel peccata ꝯfitēs ⁊ miſcđiam poſtulās:
grām petens ⁊ auxiliū imploꝛans: ꝯ tēta
tionū vel periculoꝝ tribulatiōes: vel q̄ſ-
cūq; ſuas vl' ſuoꝝ neceſſitates. Scđm
aūt diuerſas cauſas: hic modus oꝛādi di
uerſarum ꝑſonarū foꝛmat affectus: et di
uerſas voces in oꝛante: ⁊ diuerſas imagi
nes in deo quē oꝛat. Aliq̄n eñ hō ꝑſo-
nam rei aſſumens coꝛaꝫ deo iudice aſtat
cum tremoꝛe pudoꝛe ⁊ doloꝛe oꝛans ⁊ di
cens. Noli me cōdemnare. Dñe ne in fu-
roꝛe tuo arguas me: ⁊ ſic de ꝯſilibꝰ. Quē
admodum Luc. xviij. Oꝛauit publicanꝰ
a longe ſtans ꝑ timoꝛe: nō audens appꝛo-
pinq̄re: nolebat nec oculos ad celū leua-
re: pꝛe pudoꝛe pctōꝝ preteritoꝝ: ſꝫ ꝑcutie
bat pectus ſuuꝫ: ꝓpter doloꝛē de pctis cō
miſſis: dicens. Dñe ꝓpicius eſto mihi pec
catoꝛi. Ecce vera ⁊ pura ꝯfeſſio: ⁊ iſta fa-
ciunt ad remiſſionē pctōꝝ. Sic felix il-
le latro Luce. xxiij. ſero penitēs: pondere
pcti ⁊ coꝛꝑe ꝑgrauatus ſentiens ſe ꝑegri
nari a dño: cupiēs diſſolui ⁊ eſſe cum xp̄o
oꝛabat. Memēto mei dñe dū veneris in re
gnū tuū: ⁊ meruit exaudiri: qꝛ dixit ei do-
minꝰ: hodie mecū eris in ꝑadiſo: nō acci-
pit̄ hic ꝑadiſus ꝓ hoꝛto voluptat̄: nec ꝓ
celo empirreo: ſꝫ ꝓ fruitione btā quā ha-
buerūt ſcti pr̄es in moꝛte xp̄i in limbo de-
tenti. Sic. s. Frāciſcus hoſpitatꝰ in do Franciſ
mo dñi Bernardi de q̄nta valle: deuotiſ-
ſime oꝛabat deus meꝰ ⁊ oīa. ⁊ hec ṽba cū
lacrimis tota nocte deuote frequentabat
vſq; ad mane. Hec aūt dicebat. s. Fran-
ciſcus admirās diuine maieſtatis excellē
tiā: q̄ ꝑditāti mūdo ꝯdeſcēdere videbat̄
⁊ ꝑ btm̄ Franciſ. paupculuꝫ diſponebat
ſe de ſalutis remedio ꝓuidere. Spū eñ
ꝓphetico illuſtratus: ꝓuidēdo magnalia

q̄ per ipm̄ ⁊ oꝛdinē ſuū deus erat facturꝰ
⁊ ſuā inſufficientiā videbat et paruitateꝫ
virtutis inuocabat deū vt qđ ipſe nō po-
terat: deus ipſe ꝑficeret: ꝓpterea dicebat.
Deus meus ⁊ oīa. Dñs aūt Bernardus
cū eſſet de nobilioꝛibꝰ deuotioꝛibꝰ ⁊ ſapi
entioꝛibus de Aſſiſio: lāpade accēſa: cun
cta vidēs ⁊ verba intelligēs. Venditis oī
bus q̄ habebat: pecunia pauperibꝰ diſtri
buta: tactus a ſpūſctō: filius ꝑmogenitꝰ
eſſe ꝓmeruit bti franciſci: tā ꝑmitate oꝛ-
dinis ꝙ̄ grē ⁊ ꝑfectionis: vt dr̄ in lib. Cro
nicoꝝ ⁊ ꝯfoꝛmitatum oꝛdinis minoꝛum.
Multis alijs modis poterit fieri oꝛatio
ꝑ ṽba ex ꝓpꝛio affectu foꝛmata iuxta di-
uerſa genera affectionum: ſed hec q̄ dicta
O ſunt nūc ſufficiant. Tercius modus et
ſpēs oꝛonis eſt pure mētalis: qꝛ labia nō
mouent̄ ſed coꝛ ⁊ mens ad deū loquitur
Cum vicꝫ tacito oꝛe ſola mens deſideria
ſua deo pādit: ⁊ affectū coꝛdis effundit: ⁊
deū intus ꝑ amoꝛē amplectit̄: ⁊ cuꝫ reue
rētia adoꝛat ⁊ venerat̄: tāto latius in de-
um ſe diffundēs: quāto plura valet affe-
ctus cōpꝛehēdere ꝙ̄ lingua exprimere di
cēs. Dñe aū te eſt oīe deſideriū meū: de
hoc dñs Joh. iiij. dicit. Veri adoꝛatoꝛes
adoꝛabūt pr̄em in ſpū et veritate. Spūs
eſt deus. ⁊ q̄ adoꝛant eū in ſpū ⁊ veritate
opoꝛtet adoꝛare. Oꝛatio eñ q̄ eſt aſcēſus
mētis in deū requirit ꝯfoꝛmitatē ad ipm̄
deū q̄ eſt nature ſpūalis. Et hoc fit ꝑ oꝛa
tionē mentalē q̄ videt̄ magis ꝓpꝛia: cum
deus coꝛ magis attendat ꝙ̄ verba oꝛis.
Sed ideo ṽba apponimꝰ vt cū mens pi-
gra eſt ad leuandū ſe in deū: ꝑ verba oꝛa-
tionis ſuſtētata iuuet̄: vt tota mente deū
adoꝛet: dum ſcꝫ memoꝛia deo inheret: in
tellectus ſurſum tendat: affectus ꝑ deuo
tionis flāmā ignituo guſtat ꝙ̄ ſuauis ē
dñs: ex intentione ſacre oꝛonis afflatus.
Vtunt̄ tn̄ plerūq; deuoti verboꝝ ſuble-
uamēto: donec flāma deuotionis ſuccen
ſi: verboꝝ follibus nō indigēt. Et iſte mo
dus videt̄ expediēs: vt vocales ⁊ ſpāles
oꝛones tūc ex bona ꝯſuetudine dicantur

q̄n maioꝛ nō habet̄ deuotio. Q̄n vero ſu
ꝑuenerit melioꝛ deuotionis infuſio: ꝯſuē
te intermittant̄ oꝛones vocales: ad quas
q̄s nō tenet̄ donec tp̄s redeat opoꝛtunū.
Conſiderandū q̄rto ꝙ oꝛo pōt diuidi P
in quatuoꝛ: ⁊ hec diuiſio ſumit̄ ex illo ver
bo. j. Thimo. ij. Obſecro ergo ꝑmo oīm
fieri: obſecrationes: oꝛones: poſtulatiōes
grarūactiones ⁊c. Mēbꝛa iſta notificat
lyra in poſtilla ſuꝑ aplm̄. j. ad Thimo. ij.
Vnde dicit ꝙ ad actū oꝛandi tria requi-
rūt̄. Pꝛimū eſt acceſſus oꝛantis ad deuꝫ
qui oꝛat̄: ⁊ hoc fit ꝑ eleuationē mentis in
deū qđ fit ꝑ oꝛationē: nam Oꝛatio vt di- Oꝛatio
ctū eſt. Eſt aſcēſus mentis in deū: ⁊ ſm̄ h̄
dicit apl's. Obſecro pꝛimū oīm fieri oꝛati
ones. Scđm eſt ꝓpoſitio eius qđ in oꝛati
one petit̄: vt cū petit̄ aſſecutio alicuiꝰ bo
ni vel euaſio alicuiꝰ mali: hec oꝛatio dicit̄
Poſtulatio ⁊ ſic apl's dicit poſtulatiōes. Poſtulatio
Tercium qđ petit̄ eſt illud per qđ oꝛatio
fit exaudibilis: ⁊ hoc eſt duplex: vnum eſt
ex parte dei qđ eſt ſctitas vel aliud ab eo
ſctificatū: ſicut cū dicit̄. Per ſanctā reſur
rectionē tuā: libera nos: vel aliq̄d hmōi:
⁊ dicit̄ Obſecratio: ⁊ ſic dicit obſecratio- Obſecratio
nes: id eſt ꝑ ſacras depꝛecationes: ꝓpter
qđ in fine oꝛonis eccleſie dicit̄. Per dñm
nr̄m Jeſum xp̄m. Aliud eſt ex parte oꝛā
tis qđ eſt gratitudo de bn̄ficijs acceptis.
Ille eñ q̄ de bn̄ficijs acceptis oſtendit ſe
gratū: dignus efficit̄ vt aliud ſibi det̄. Et
ꝙ̄tum ad hoc dicitur gratiarūactiones.
Vnde gratiarūactio ſicut ⁊ vox laudis Gratiarum
ſunt due ſpecies oꝛonis large ſumpto no actio
minis oꝛonis: ꝓut oꝛo dr̄ pia mētis in de
um intentio. Grarūactio eſt oīa bona
a deo data ſentire: ꝓ his eū laudare: coꝛ-
de: oꝛe: oꝑe. Grās agimꝰ: cū bona q̄ acce
pimꝰ: grē nō meritis nr̄is aſcribimꝰ Gra-
tias deo agimꝰ cū de bono qđ ab eo pꝛo-
fluit eiꝰ bonitatē laudamꝰ. Ad grārum
actionē ꝑtinet bn̄ficia q̄ a deo accepimꝰ:
diligēter recolligere: ſubtiliter intelligere
fideliter ꝯfiteri: ſtudioſe ꝯſeruare: bn̄ficiū
diligere: ⁊ eiꝰ offenſam cauere: ⁊ grām ac

ceptā nō ocioſe negligere: ſicut ille piger
ſeruus q̄ abſcōdit pecuniā dn̄i ſui: ſed ad
id ad qđ daꝛ exercere ⁊ inde nō inſoleſce
re vel extolli. De laude diuina vocali per
quā excitaꝛ affectꝰ laudātis in deū infra
diceꝛ: ſed nūc dicendū eſt de laude interi
oris affectꝰ que eſt ſpēs orōnis mentalis
Laudatio — Laudatio dei digniſſimus eſt affectus: et
naſciꝛ ex cōſideratione diuine bonitatis:
⁊ ex admiratione ꝓfunditatis ſapiē dei:
et ex ſtupore altitudinis diuine potētie: ⁊
ex immenſitate maieſtatis: q̄ de ipo vel ꝑ
doctrinā fidei intelligimus: vel per operꝝ
eius veſtigia colligimꝰ: vel ꝑ illuminatio
nē inſpirationis interne ⁊ pure mētis in
tuitu ꝯtemplamur. Laudare deū eſt deū
Laudare — laudabilē intelligere: ⁊ eiꝰ magnificentiā
cū exultatione ⁊ ādmiratione extollere: vł
pro eo qđ in ſe eſt vel pro his q̄ fecit. Oia
enī q̄ de deo cogitari vel dici pn̄t ſm̄ veri
tatē ⁊ ſentiri: non niſi ipſius ſunt: eo ꝙ ni
hil in deo ſit niſi ſumme laudabile amabi
le ⁊ venerandū: ⁊ q̄nto perfectius cogno
ſciꝛ: tāto verius laudaꝛ ⁊ ardētius amaꝛ
Vn̄ ſcti oēs creaturas nō ſolū rōnales
ſed ⁊ irrōnales ⁊ inſenſibiles ad laudem
dei inuitāt: ⁊ oia opa eius oſtendūt eum
laudabilē ⁊ in ſe ⁊ in oibus: nec tn̄ operū
ſuorꝝ magnificētia valet eū oſtendere lau
dabilē ſicuti eſt: qꝛ maior eſt omni laude
Ecci. xliij. Sicut opus artificis ſui neſcit
peritiā vocaliter enūciare: ſed tacēdo in
nuit q̄liter ſit laudabilis q̄ talia voluit ſci
D Deuotio — uit et potuit tam faciliter opari. Deuo
tio ſcđs eſt actus ꝑncipalis interior reli
gionis. Dicitur enī deuotio a deuouēdo
vn̄ deuoti dicunꝛ q̄ ſe deo q̄dammō deuo
uēt ⁊ ei ſe totaliter ſubdūt ⁊ maxime reli
gioſi: ⁊ ſic deuotio eſt volūtas q̄dā: ꝓm
pte tradēdi ſe ad ea q̄ ꝑtinēt ad dei famu
latū. Manifeſtū eſt aūt ꝙ voluntas ꝓm
pte ad faciendū aliq̄d pertinet ad cultū ⁊
ad ſeruitiū dei. Ea aūt q̄ ꝑtinēt ad diuinū
cultū ſiue famulatū ꝓprie ꝑtinēt ad religi
onē: put ptꝫ ex dictis. Deuotio deſcri
bitur ꝙ eſt feruor bone volūtatis: quem

mētis cohibere nō pōt valens: certis ma
nifeſtat indicijs: ꝓpter redūdantiā interi
oris dulcedinis. Qđ aliq̄n fit ꝑ quoſdaꝫ
clamores cantus ſingultos gemitꝰ. Vel
ꝑ aliq̄s geſtus corporis q̄ſi euaporando:
nec ſe valet intus tacitus ꝯtinere. Cauſa
tur autē deuotio a meditatione. Cum enī
dictū eſt ꝙ deuotio ſit actus ⁊ feruor vo
lūtatis. Ois aūt actus volūtatis ꝓcedit
ex aliq̄ ꝯſideratiōe: eo ꝙ bonū intellectū
ſit obiectū volūtatis: ⁊ ideo meditatio eſt
cauſa deuotionis: inq̄ntum ꝑ meditatio
nē hō ꝯſiderat ſe diuino obſequio tradi
tū: ad qđ inducit duplex meditatio. Vna
ex parte diuine bonitatis et bn̄ficiorꝝ eiꝰ:
⁊ hec excitat dilectionē q̄ eſt ꝓxima cauſa
deuotionis. Alia eſt ex parte hois cōſide
rantis ſuos defectus ex q̄bus indiget vt
deo innitaꝛ: ſm̄ illud pſ. Leuaui oculos
meos in mōtes. Et hec excludit ꝑſumpti
onē ꝑ quā quis impediꝛ ne ſe ſubdat deo
dū ſue ꝟtuti innitiꝛ. Cauſa aūt extrinſe
ca ꝑncipalis eſt deus de q̄ Dicit Ambro.
ſup Lucā: ꝙ deus q̄s dignaꝛ vocat ⁊ quē
vult religioſum facit. ¶ De ſpeciebus de
De ſpe bus de tionū — uotionū. Cum enī multa videanꝛ eſſe ge
nera deuotionū: pn̄t tn̄ in vndecim diſti
gui differētias: iuxta ſingularū ſpūalium
paſſionū ⁊ affectionū varietates. Deuo
tio nihil aliud eſt q̄ꝫ pie affectionis pigue
do: ⁊ magis ſe hꝫ ad affectū q̄ꝫ intellectū.
Sicut videri pōt in ſimplicibꝰ deuotis: ⁊
litteratis plurimis indeuotis: vnde ſicut
pinguedo corpalis generaꝛ per calorem
naturalē: ſic affectio et feruor voluntatis
cauſat deuotionē id eſt q̄ndam internam
experimentalē ꝑceptionē intime ſuauita
tis: timoris doloris admiratiōis exultati
onis ſtuporis: iuxta ſingularū affectionū
q̄litates q̄ ad vndenariuꝫ numerū ꝓten
dunꝛ: vt dictū ſcđo trac. ca. xxxi. Sunt
tn̄ tres affectus deuotionuꝫ in quos oim
catholicorꝝ finaliter ſcriptura reſoluitur:
ſcꝫ cōpunctio cum tremore: admiratio cū
ſtupore: exultatio cum iocūditate: de qui
bus dictum eſt in. xxxi. ca. ſcđi tractatus.

R — Tria ſunt vt dicit Iſidorus. viij. libro
ethi. que in religionis cultu ad colendum
deuꝫ vltra iam dicta in hoibus ꝑquiranꝛ
Fides ſpes charitas — vicꝫ Fides ſpes charitas. Naꝫ dicit Au
guſtinus in Enchi. fide: ſpe ⁊ charitate co
litur deus. Cultus enī interior deo debitꝰ
ꝓut dicit Guilhelmꝰ in ſumma in duobꝰ
videꝛ conſiſtere. ſcꝫ in cognitione ⁊ affe
ctione. Cognitio ꝟo ad cultū interiorem
dei ꝑtinens: eſt per fidei credulitatē: qua
crediꝛ deo ſicut deo credendū eſt. ſcꝫ ꝓpē
ſe: ⁊ ſup oīa: ſic enī ꝓme veritati creden
dum eſt. Itē credulitas fidei eſt qua cre
dimus de deo digna deo: vt ſummā potē
tiam: ſummā ſapientiā: ſummā bonitatē
⁊ conſequentia ad hec: vt ꝙ ipſe ſit oium
bonorꝝ creator ⁊ cōſeruator: mūdi guber
nator: hois recreator ſeruiētiū ſibi libera
liſſimꝰ retributor. Eorꝝ ꝟo q̄ ꝑtinaciꝛ re
Timor — belles ei ſūt zelātiſſimꝰ vltor. Inē affe
ctiones ꝑtinētes ad cultū dei: ꝓma videꝛ
eſſe Timor q̄ timēdus ē ille: cuiꝰ potētie
nullus pōt reſiſtere cū ſit ſūma: cuiꝰ ſapiē
tie nihil pōt abſcondi: cum ſit ſumma. Et
eius bonitas cuꝫ ſit ſumma: ſumme odit
maliciam: et ſine fine puniet eam in eis
quos ꝑtinaces inuenerit: timēdus ergo ē
ſup oīa. Scđa affectio eſt Spes ta
lis qualis ponēda eſt in deo: cuius poten
tie facilimū eſt liberare ab omni miſeria:
cuius ſapiētie notiſſima ē miſeria noſtra
Abyſſus enī noſtre miſerie non inuocat
abyſſum miſcđie niſi agnoſcaꝛ: ⁊ cuiꝰ bo
nitati ꝓpriū eſt miſereri ſemꝑ ⁊ parcere
Que etiam ꝓpter liberalitatē ſuam fecit
quecūqꝫ fecit: quia oīa fecit ad dandū:
in ipſo ergo ſuper omnia ſperandum eſt.
Tertia affectio eſt amor: qui amādus
eſt: quia optimꝰ in ſe eſt ⁊ ideo amore di
gniſſimus: qui etiam eſt fons omniū bo
norum a quo ſuſcepimꝰ oīa bona q̄ ha
bemus vel habuimus: ⁊ a quo ſuſceptu
S — ros nos ſperamus quicq̄d ſuſcepturi ſu
Actus exteriores religionis — mus. Actus exteriores religionis ⁊ la
trie quibus ipſa vtitur quaſi ſignis ad ex
citandū mentē ad actus interiores ⁊ ſpi
rituales iam dictos: ſunt in quadruplici

differentia. Primus actus exterior eſt
Adoratio — Adoratio: ꝑ quā corpus ad veneranduꝫ
deuꝫ exhibeꝛ: vt enī dicit Damaſce. libro
iiij. Quia ex duplici natura compoſiti ſu
mus. ſcꝫ intellectuali ⁊ ſenſibili: duplicēꝫ
deo adorationē offerimus. ſcꝫ ſpūalem q̄
conſiſtit in interiori motu anime. ſcꝫ orō
ne: deuotione: fide. ſpe: charitate. Et cor
poralem que conſiſtit in exteriori corpis
humiliatione ⁊ ꝑ aliqua ſigna exteriora:
Inclinatio — qualia ſunt Inclinatio: per quā recogno
ſcit homo paruitatē ſuam reſpectu diuīe
Genuflexio — maieſtatis Genuflexio: ꝑ quā virtute la
trie homo recognoſcit ſe nō poſſe ſtare in
Proſtratio — bono niſi ꝑ deum Proſtratio: ꝑ quā ꝓfi
tetur homo ꝙ ex nihilo eſt factus: ⁊ in ni
hilum caderet niſi manuteneretꝛ a deo.
T — Scđs actus exterior latrie ſeu religio
Sacrificiū oblatio pri mitie deci me — nis eſt Sacrificiū oblatio ꝑmitie decime
illa q̄tuor ꝯueniūt in ſcđo actu religionis
exteriori ꝑ quē aliq̄ res exteriores deo ſdā
tur ⁊ offerunꝛ: ſꝫ dr̄it qꝛ ſacrificia ꝓprie di
cunꝛ q̄n fit aliq̄d circa res deo oblatas: ſi
cut ꝙ panis bn̄dictus frāgiꝛ et comediꝛ:
⁊ aīalia occidebanꝛ: ꝑ quorꝝ occiſioneꝫ
ſacrificātes in veteri lege oñdebāt ſe ple
niſſime deo eſſe ſubiectos etiā ad occidē
dum qꝛ mortē ꝑ pctā meruerūt: ⁊ ſpera
bant in miſcđia dei vt mortē ꝓpriaꝫ quā
meruerūt in mortē aīaliū cōmutare. Fi
gurabāt etiā ſacrificia veteris legis mortē
xpi: q̄ mō ſacrificio miſſe repn̄taꝛ: vn̄ ſa
crificiū dr̄ q̄ſi ſacrū factū: qꝛ ꝑce myſtica
ꝯſecraꝛ ꝓ nobꝭ in mēoriā dn̄ice paſſiōis. j
. q. j. Multi. Signat etiā ſacrificiū qđ ex
teriꝰ offerꝛ ſpūale ſacrificiū interiꝰ q̄ ſe aīa
offert deo i ſacrificiū: ſic ſuo ꝑncipio crea
tiōis: ⁊ ſic fini ſue btificatōis: ⁊ iō ſoli deo
eſt offerēdū ſacrificiū: tā interiꝰ. ſ. mētē de
uotā: iuꝛ illđ pſ. Sacrificiū deo ſpūs ꝯtri
bulatus: q̄ꝫ exteriꝰ. ſ. bonā opatiōeꝫ: ſm̄
illđ pſ. ſacrificate ſacrificiū iuſticie. Ob
latio autē diciꝛ quādo deo aliquid offerꝛ
etiam ſi nihil circa ipſum fiat: ſicut offerri
dicunꝛ denarij candele vel panes in al
tari: circa q̄ nihil fit: vnde omne ſacrificiū

eſt oblatio ſed non ecõuerſo. Primitie
aũt ſunt oblationes ⁊ ꝑtes primarũ fru-
gum que deo in lege veteri offerebanť: vt
diciť Deutro. xxvj. Non aũt ſunt ſacrifi
cia quia nihil ſacrũ circa ea fiebat. Et q̃a
primitie ſunt prime partes fructuū deo
offerende: hinc eſt ꝙ ſacerdos primã miſ
ſam cantans dicitur primitias celebrare
vnde dicunť primitie quaſi primũ aliq̃d
vel precipuũ. Decime aũt ꝓprie loquẽ
do non ſunt neq̄ oblationes neq̄ ſacri-
ficia: quia nõ exhibentur deo immediate
ſed miniſtris cult⁹ diuini. Unde decimaꝫ
deſcribit hoſtienſis in ſumma. Eſt oium
bonoꝝ mobiliũ licite queſitoꝝ: pars deci
ma deo data: diuina cõſtitutiõe debita: ⁊
eſt danda de oĩbus bonis iuſte acquiſi
tis: vt colligitur ꝺ decimis. c. ex trãſmiſſa
Et diciť decima a denario: qui q̃dãmo-
do eſt numerus ꝑfect⁹: quia decime ſunt
ſignum ꝑfectionis. Tertius actus reli
gionis exterior eſt ꝑ quẽ deo aliquid pro-
Uotum mittiť ſcꝫ Uotũ qꝺ Rich. i. iiij. di. xxxviij
ſic deſcribit. Uotum eſt ꝓmiſſio ſuperogã
tis ꝓmiſſio deo facta: ꝓpter bonum finẽ
ex delibratione firmata. Ex deſcriptio-
ne habenť quatuor que ad votum neceſ
ſario requiruntť: vicꝫ ꝙ votum nõ ſit de
neceſſarijs ad ſalutem: nec ſit ꝓmiſſio fa
cta homini: nec ꝓpter malum finem: nec
U ex ſurreptione. Quartus actus religio
nis exterior eſt cum aliqꝺ diuinũ aſſumi-
tur ab hoibus: ⁊ hoc vel eſt ſacramentũ:
Sacramẽta vel nomẽ diuinũ. Sacramẽta ſunt ſeptẽ
Baptiſmus: confirmatio: eucbariſtia: pe
nitentia: extrema vnctio: ordo: matrimo-
Nomen diuinum nium. Nomen diuinũ aſſumiť tripliciter
Primo modo ꝑ modũ iuramenti. Scđo
ꝑ modum adiurationis. Tertio ꝑ modũ
inuocationis. Primo nomẽ diuinũ aſſu-
Iuramen miť ad ꝓpria verba cõfirmanda ꝑ Iura
mentum: qꝺ eſt affirmatio vel negatio de
aliquo: ſacre rei atteſtatõe firmata. Se
cũdo aſſumiť diuinũ nomen ꝑ modũ ad
iurationis: qꝺ fit qñ aliq̄s intẽdit ꝑ reue-
rentiã diuine nois vel cuiuſlibet rei ſacre

aliquid ab alio obtinere. vñ ſm Richar
dum in. iij. diſt. xxvij. ar. iij. ſic deſcribitur
Adiuratio eſt ꝑ inuocationẽ diuini nois
vel alteri⁹ rei ſacre: obſecrando vel impe
rãdo: inclinare eas ſm ſe: vel in cõpatio-
ne ad eas ad aliq̃d agendũ vel patiendũ
Tercio aſſumiť nomẽ diuinũ ab hoi- X
bus ꝑ modũ inuocationis qꝺ facit Laus Laus
dei vocal' q̃ neceſſaria eſt vt affectus lau
dantis excitetť in deũ: ſm illud pſ. Sacri
ficiuꝫ laudis honorificabit me: ⁊ illic iter
⁊c. Et affect⁹ audiẽtis ſilr: ſm illud pſal.
Semꝑ laus ei⁹ in ore meo. Et ſequiť au
diẽt mãſueti ⁊ letenť. Ad laudẽ dei in
citat ois creatura Greg. Mirũ eſt ꝙ hõ
ſꝑ deũ non laudat: q: q̃libet creatura ad
deũ laudandũ ſꝑ incitat: opa nãq̄ lauda
bilia artificẽ laudabilẽ oñdũt Eccl. ix. In
manu artificũ opa laudabunť. Ad lau-
dandũ deũ incitat ſacra ſcriptura Apoc.
xix. Laudẽ dicite deo nr̃o omẽs ſcti eius
Ad laudandũ deũ maxime incitat ſcri
ptura pſalmoꝝ in tercia quinq̃gena q̃ in
laude terminať. Ois ſpũs laudat dñm:
⁊ in q̃ ſunt tot pſalmi incipiẽtes: vl' a ver
bo laudãdi vl' ꝯfitẽdi vel cãtãdi. Sũt. n.
varia ꝟba laudãdi deũ qb⁹ eccia vtiť q̃ſi
iubilationib⁹ ⁊ tubis muſicis: ſcꝫ bñdicẽ
ſctificare: gl'ificare: ꝑdicare: exultare: cõfi
teri dño. Laudare: iubilare: magnificare
cãtare: ⁊ ita de ſimilib⁹: de ſingulis nunc
inquirendũ eſt. Bñdicere dñm. Eſt ſi- Bñdicere dñm
gnificare dñm eſſe bonoꝝ datorẽ factorẽ
vel donatorem: q: ſuum dicere facere eſt
Dixit eñ ⁊ facta ſunt: ita ſuũ bñdicere ẽ
ſuũ bene agere: dño aũt benedicere ſigni
ficat verbũ benedictionis illi fieri vel di-
rigi: vt ibi. Sancti tui benedicãt te: vnde
dũ creature irrõnales inuitanť ad bene-
dicendũ deũ ⁊ laudandũ: vt ibi Bñdici-
te oia opa dñi dño: ſignificať ꝙ oẽs crea
ture ſunt materia laudis ipſi homini pro
pter cuius vtilitateꝫ creata ſunt omnia.
Et ideo homo gratias agendo domino
benedicit. Qualiter autem omnis crea-
tura ſit creata in vſum hominis: patet in. j.

tract. cap. xxxvj. de vſu: actu voluntatis.
Sanctificare Sanctificare nomẽ dñi. Eſt ſignificare
dñm in ſanctificate et mũdicia ꝑfectum:
vnde ſancti ſeraphin ter ſanctus: ſanct⁹
ſanctus ꝓclamant: dñi inexplicabilẽ ſan-
ctitatẽ aduertẽdo mirando ⁊ laudando.
Sanctus ꝑmo inſeipſo eſt: ſctitatem (vt
dicit ſctũs Bona.) ita ſũme ⁊ puriſſime
habens: vt impoſſibile ſit ipm aliquid ni
ſi ſanctũ velle aut approbare. Sctũs ſe-
cũdo: hoc eſt ſanctitatẽ ita ꝑfecte in alijs
diligens: vt impoſſibile ſit pſum vere ſan
ctitatem ſeruãtibus: aut gratie dona ſub
trahere: aut glorie premia denegare. Sã-
ctus tertio: hoc eſt ita ſentire de deo opti
mo oppoſitum ſanctitatis horrẽs: vt im-
poſſibile ſit ipm peccata niſi horrere: aut
Confiteri reprobare: aut impunita relinq̄re. Cõ-
fiteri domio: ẽ ſignificare certo ſigno ipm
eſſe dñm. Et hoc multipliciter: vel qm̃ bo
nus: vel qm̃ ineternũ miſcdia eius: vl' qm̃
laudabilis nimis ⁊ manitudinis eius nõ
eſt finis: vel qm̃ peccata dimittit: ⁊ preſta
bilis eſt ſuꝑ malicia: aut ex reliquis ꝑfe-
Sacrificare ctionibus ſuis. Sacrificare dño: eſt ſi-
gnificare certis ſignis adhibitis ꝙ ille cui
ſacrificať: vel in cuius honorem principa
liter offertur ſacrificium: ſuꝑmus eſt do-
minus plenariam habẽs poteſtatẽ vite ⁊
mortis ſuper nos: ſicut in animali ſacrifi
cato vel occiſo. Per ſacrificia nanq̄ ⁊ ob
lationes ⁊ ꝑ alios actus latrie recognoſci
mus in deo creatore noſtro vniuerſale do
miniũ: a quo habemus: bona anie: bona
corporis: ⁊ bona exteriora: ꝓpter hec de-
bemus ei reuerentiã exhibere. vnde ſm
bona anime debemus ei ſpũalia exhibe-
re. ſcꝫ dilectionem orationẽ ⁊ interiorem
reuerẽtiam. Scđm corpus: ꝓſtrationes
genuflectiones: inclinationes: cãtus: ma
nuum eleuationes: ⁊ huiuſmodi. Scđm
bona exteriora: oblationes: ſacrificia: thu
rificationes: candelarũ accenſiones: ⁊ ſi-
milia: nõ ꝓpter eius indigentiã: ſed in re-
cognitioneꝫ ſeruitutis noſtre: quia ab eo
Gras agere oĩa accepimus. Gratias agere deo:

eſt ſignificare bona ab eo recepta pure
gratis ⁊ nõ meritis noſtris vt ſupra ptꝫ.
Adorare deum: vel cultu latrie colere Adorare
eſt ſignificare ſupremã in oĩbus dñatio
nem eius atq̄ maieſtateꝫ. Et hoc modis
varijs interius in anima: vel exterius in
corꝑe: aut alijs rebus exhibitis: vt ſupra
ptꝫ. Iubilare deo: ẽ ſignificare magni- Iubilare
tudinẽ eius in bonitate ⁊ benedictionib⁹
modo gaudij cuiuſdam ineffabilis: vt ali
quãdo plauſu manuũ: aliq̃n vultus hila
ritate: vt dictum eſt. ij. tract. ca. xxj. in fine
Laudare in ſanctis ſuis deuꝫ: eſt ſigni Laudare in ſctis ſuis.
ficare ipm eſſe cauſam ſue ſanctitatis: ſi-
cut deum laudare in creaturis ſuis: eſt ſi
gnificare ꝙ ipſe eas gubernat fecit et re-
git: pure grat' ⁊ magnificis modis. Al Alloqui creaturas
loqui creaturas ꝙ benedicant deũ: ꝙ col
laudent: ꝙ adorent: ꝙ predicent: ꝙ letẽ
tur in eo: ⁊ ſimilibus acclamationib⁹. to-
tum hoc eſt ſignificare complacẽtiã quã
habemus in beneficijs oĩbus que crea
turis collata ſunt: ⁊ hoc varijs modis ſi-
gnificandi: ꝓ varietate alloquendi. (Si-
gnificare eñ eſt aliquid intellectui repre
ſentare ſm grãmaticos qui tractant de
modiſſignificandi) ſicut ſolemus exhor-
tari per pſalmos dicentes. Laudate do-
minũ i tympano ⁊ choro: laudate euꝫ in
cordis ⁊ organo: cuꝫ alijs muſicis inſtru
mẽtis. Hoc aũt eſt ſignificare complacẽ-
tiam exultationẽ atq̄ leticiam quã habe
mus in recognitione beneficioꝝ dei tali-
bus modis repreſentãdi. Queadmodũ
dare gloriaꝫ deo honorẽ ⁊ virtutẽ: ⁊ ſĩlia
oĩa ꝑfectionẽ importantia: nõ eſt aliud
q̃ ſignificare talia ſuꝑeminenť eſſe in deo
vel a deo ꝓcedere: ⁊ hoc tot modis quot
ſunt modi repſentandi corde voce ⁊ opꝫ
Magnificare dñm nihil aliud ẽ q̃ ma
Magnificare gnum ſignificare. Nõ eñ facimus deum
magnũ ſed in interiori ania cognoſcente
⁊ diligente deum (⁊ eñ fide ſpe charita-
te magnificať in ania deus) qñ magnus
ab ea ⁊ in ea ſignificať. vñ aſſumit crea-
turas alias ⁊ ſeipſam q̃ſi materiã ſignifi

cationis diuīe maieſtatꝭ: ex ꝗbus dñi ma/
Cantare gnitudinē intelligit ⁊ predicat. Canta/
re dño: eſt cantico oris infirmoꝝ animos
per auriū oblectamenta ad deuotionem
Canticuꝫ oris ꝓuocare. Canticum oris eſt vox ſenſibi/
lis numeroſa: ab auditu exteriori ꝓprie ꝑ
ceptibilis. Uox ponit̄ ꝓ genere: numero
ſa iungit̄ quaſi ꝓ dr̄ia ad voces nullaꝫ
habentes numeroſam ꝓportionē. Addit̄
tertia clauſula: ꝓpter voces cordiales in/
trinſecas ⁊ intellectuales que ꝑcipiuntur
aure cordis: ꝑ hanc dr̄iam differt canti
cū oris a canticordo ſeu cantico cordis:
qḋ eſt vox interior numeroſa ab auditu
ſolo interiori ꝑceptibilis: ⁊ fit per quinꝙ
notas ⁊ voces affectionū ſpūaliū: de quo
dictū eſt .ij. tract. ca. xxxij. Sunt ⁊ alia
quatuor noīa ad canticū oris ſeu laudeꝫ
vocalem reducibilia quibus eccleſia ſepe
vtitur in laude dei: ⁊ ſumunt̄ ex Danie/
le .iij. ca. Benedictꝰ es domine deus pa/
Bñdictus truum noſtroꝝ. Benedictus dicit̄ deꝰ rō/
Laudabil̄ ne creationis Laudabilis rōne conſerua
Glorioſus tionis. Glorioſus rōne cōſūmate fruitio/
Superal/ tatus nis. Superaltatus ratione incōprehenſe
ꝑfectionis: quia excedit oē qḋ de ipō di
cimus ⁊ cogitamus: vel aliter. Bñdictus
rōne bonitatis. Glorioſus rōne ſapientie
vñ dicit Ambro. Gloria eſt clara noticia.
Superaltatus rōne potētie. Laudabilis
inꝗntū ex illis deriuat̄ ꝑfecto in creaturꝭ.
¶ De alijs ꝑtibus iuſticie potētialibus.
Capl'm xxij

De alijs ꝑtibꝰ iuſticie potētialibꝰ i N precedenti caplō dictuꝫ eſt de
prima parte potentiali ſeu virtu/
te annexa iuſticie. ſcꝫ de religione
ſiue latria. Nunc dicendū eſt de alijs vir
tutibus annexis minus principalibꝰ: iu/
ſticie quales ſunt pietas: obſeruātia: obe
dientia: diſciplina: equitas: gratia ſeu gra
titudo: vindicatio: penitentia: veritas: fi/
delitas: liberalitas: amicicia ſiue affabili/
A tas: ⁊ de Epikeya. Pietas eſt ſcḋa ꝑs
Pietas iuſticie potentialis. Et ſumit̄ triplr̄. Pri/
mo eſt donū ſpūſſcti ⁊ attendit̄ erga ꝓxi
mum imagine dei inſignitū: de qua .ſ. dici

tur .c. xxviij. Scḋo pietas accipit̄ ꝓ miſe
ricordia improprie tn̄. vñ Aug. in .x. de ci.
dei. More vulgi nomē pietatis in opibꝰ
miſcḋie frequētat̄: qḋ ideo arbitror eue/
niſſe: quia hoc ꝓcipue mandauit fieri deꝰ
ea que ſibi ꝓ ſacrificijs placere teſtatur.
Ex qua conſuetudine factum eſt vt deus
ipſe pius dicat̄. Tertio pietas ſumit̄ ꝓ
cultu ⁊ honore qui exhibet̄ deo: ex eo ꝙ ē
principalis parens oīm ⁊ ꝑncipiū eſſendi
Et ſic ſumitur ab aplō ad Thimo. ij. So
brie ⁊ iuſte ⁊ pie viuamꝰ in hoc ſeculo: ſic
eſt eadem cū latria ſiue religione: de qua
dictū eſt ca. ꝑcedenti. Quarto ſumit̄ pie/
tas ꝓ cultu ⁊ honore ꝗ exhibet̄ parētibꝰ
⁊ patrie. Et ſic diffinit̄ a Tulio in ſua rhe
torica. Pietas eſt ꝑ quā ſanguine ꝯiun/
ctis: patrieꝙ beniuolis: officiuꝫ ⁊ diligēs
tribuitur cultus. In hac diffinitione offi/
cium refert̄ ad obſequiū. Cultus vo ad
reuerentiā ⁊ honorē: quia vt dicit Augu
ſtinus .x. de ciui. dei. Colere dicimꝰ hoīes
quos honorificatione vel recordatōe vel
preſentia frequētamus: ⁊ quidē in cultu
parentū intelligit̄ cultus oīm conſangui
neoꝝ: q̄ ꝯſanguinei ex hoc dicunt̄: quia
eiſdē parentibꝰ ꝓceſſerūt: vt dr̄ .viij. ethi.
In cultu vo patrie intelligit̄ cultus ciuiū
⁊ oīm patrie amicoꝝ: ⁊ iō ad hos ꝑncipa
liter pietas ſe extendit: nō tn̄ eque oībus
ſed ꝓcipue parentibꝰ. Alijs aūt ſm ꝓpriā
facultatē ⁊ decentiā ꝑſonarū. Deſcribi
tur etiam ſic Pietas eſt amor ꝓueniens
inter aliquos: ex radice vel cauſa cuiuſdā
affinitatis mutue: qualis eſt inter ꝑentes
⁊ filios ⁊ ecōuerſo: inter ciues ⁊ ciuitateꝫ
vel patriā. Exhibitio aūt pietatis quo ad
parētes: cōſiſtit in reuerētiam exhibēdo:
obedientiā faciendo: in neceſſitatibꝰ ſub/
ueniēdo: pietati opponit̄ ꝑ defectū vitiū
innominatū: cum intuitu religionis parē
tes deſerimꝰ ꝗ abſꝙ nos ſuſtētari nō pn̄t
ꝑ exceſſuꝫ qn̄ hō plus intēdit ad colēduꝫ
parētes vl' patriā ꝙ dabꝫ. Obſeruātia B Obſeruātia
Uno mō inuenit̄ in mala ſignificatione
vt ſic eſt ſpēs tertia ſupſtitiōis: ḋ ꝗ dictū

eſt ca. ꝑcedēti. Alio mō obſeruātia inue/
nit̄ in bona ſignificatione: ſic eſt tercia ꝑs
potētialis iuſticie exhibēs honorē ſupꝛio/
ribus: ⁊ diffinit̄ a Tulio. Obſeruātia eſt
virtus ꝑ quā hoīes aliꝗ dignitate antece
dētes cultu quodā et honore dignantur.
Cultus ⁊ honor obſeruātie ꝑſonis exhi/
bet̄ in dignitate ꝯſtitutis. Hō nanꝙ effi/
citur debitor alijs diuerſimode ſm diuer
ſam excellentiā coꝝ et diuerſa bñficia ab
eis ſuſcepta. Bñficia aūt ꝓcipua ſūt ipm̄
eſſe ⁊ gubernatio. In vtroꝙ aūt deꝰ ſum
mū obtinet locū ꝗ excellentiſſimus eſt: vt
cauſa nobis eſſendi: ⁊ gubernationis pri
mum ꝑncipiū. Secūdario autē nr̄i eſſe et
ꝑncipiū gubernatiōis ſunt parētes ⁊ pa/
tria: a ꝗbus ⁊ in qua nati ſumꝰ ⁊ nutriti.
Et ideo ꝑmo maxime hō debitor eſt deo.
Scḋo parentibꝰ ⁊ patrie. Tercia eſt cau
ſa gubernationis et diſcipline nr̄e ꝑſona
in dignitate cōſtituta que hꝫ nos regere:
vñ ⁊ rectoribꝰ ꝑlatis ⁊ magr̄is debitores
ſumus: vñ ſicut in ꝑmo gradu ad religio
nem ꝑtinet deo cultuꝫ latrie exhibere: ita
in ſcḋo ꝑtinet ad pietatē exhibere cultuꝫ
parentibꝰ et patrie. Et in tercio gradu ꝑ/
tinet ad virtutē obſeruantie exhibere cul
tū ⁊ honorē in dignitate ꝯſtitutis. Rōne
excellētie debet̄ eis honor: qui eſt quedā
recognitio excellentie alicuiꝰ. Rōne vero
officij gubernationis debet̄ eis cultus: ꝗ
in quodā obſequio ꝯſiſtit: dum ſcꝫ aliꝗs
coꝝ imperio obedit ⁊ vicē bñficijs repen
dit. Et ideo obſeruantie due ſunt ꝑtes
ſcꝫ dulia: que exhibet ſuperioribꝰ honorē
⁊ obediētia ꝑ quā coꝝ imperio obeditur.
Primo dicendum eſt de dulia. Scḋo de
C obedientia. ¶ Dulia ſm nomē ſumit̄ du
Dulia pliciter. Uno mō cōiter ꝓ ſeruitute ꝗ ex/
hibet̄ deo vel creature ſm ꝗndā analogi
am ſm quā creator cōicat creature ꝗndā
excellentiā dominij vel alterius ſuperio/
ritatis: ⁊ ſic accipitur in gloſa ſuper illud
Math. iiij. Dn̄m deū tuū adorabis ⁊ illi
ſoli ſeruies. Seruitus cōis deo ⁊ homi et
cuicūꝙ grece dicit̄ dulia: et dicit̄ a dulos

greco id eſt ſeruitus. Alio modo dulia dr̄
honor ſoli creature debitꝰ rōnali: ſicut la
tria dicit̄ cultus ſoli deo debitus. Uñ ver
ſus mortalis duliā: latriā dic oīpotentis.
Sic cōiter accipi ꝯſueuerūt. Dulia de/
ſcribit̄ eſt ſeruitus: cultus vel honor crea
ture debitus ⁊ exhibitus: et videt̄ eſſe ea
dē cū reuerentia. Uñ Reuerētia deſcri Reuerētia
bit̄ a Tulio. Eſt virtus ꝑſonis grauibus
vel aliꝗ prelatione ſublimatis: debite ho/
norificationis cultū exhibens. Et notan/
dum ꝙ reuereri dicit̄ tripliciter Uno mo
do dicit motū ꝗ eſt fugiendo ſeu reſilien/
do ab altitudine alicuius rei in ꝓpriā par
uitatē. Et vocat̄ iſte motus timor reuerē
tie. Et huic motui interiori reſpondet ex/
terius elongatio vel fuga: ꝗ humiles ꝑſo
ne elongāt ſe ab his qui ſunt in dignitate
poſiti non audentes eis appropinquare.
Qñꝙ vero reuereri dicit honorē quā ali
quis exhibet alteri gr̄a dignitatis: ad oñ/
dendū ꝙ ſit ei ſubiectus et paratus eius
implere voluntatē: vt eſt aſſurgere veniē
ti: aſſiſtere ſedēti: inclinare tranſeunti: in/
cedentē ſequi. Qñꝙ reuereri cōprehēdit
motū timoris reuerentie ⁊ honorē: et ſic
ſumit̄ ſuper illud Heb. xij. Patres car/
nis habuimꝰ eruditores et reuerebamur
eos. Glo. reuereri eſt cū timore honorem
impēdere. Ad duliā ꝑtinēt honor laus
et gloria. Honor importat teſtificationeꝫ Honor
quandā de excellentia alicuius: vnde vo
lentes honorari: teſtificationē ſue excellē
tie querūt: vt dicit phus in ethica. Uirtu
tis premium honor: vñ dicit Alexā. ꝙ ho
nor eſt proteſtatio ꝑeminentie in aliꝗ ex/
hibitione: illi ꝗ honoratur in aliquibus ſi
gnis exterioribus: vel verboꝝ ſcꝫ excellē/
tiam alicuius ꝓnunciādo: vel factoꝝ: ſcꝫ
ſe inclinādo obuiādo ⁊ hmōi: vel oblatio
nū rerū exterioꝝ ſcꝫ xenioꝝ vel munerū:
aut etiā inſtitutionū imaginū vel alioꝝ
hmōi. Differt autē honor a laude: nam
Laus tm̄ ꝯſiſtit in ſignis verboꝝ. Simil'r Laus
Laudatio: que eſt ipſa laudantis oratio Laudatio
cū celebratione Sed honor ꝯſiſtit i ꝗbuſ/

cuncꝫ exterioribus ſignis corporalibus.
Gloria Gloria eſt effectus honoris ⁊ laudis. Ho
nor enī ſm Cōmentatorē. j. Ethi. eſt reue
rentia q̄ fit alicui in teſtimoniū ſue virtu-
tis: in ſecreto vel corā paucis. Sed ſi fiat
in palā ⁊ corā multis dicit̄ glia: que eſt lō
ge lateqꝫ ꝑconiū. Vn̄ dicit̄ gloria a clarꝰ
ſcꝫ frequēs fama cū laude: ⁊ dicit̄ q̄ſi cla-
rea c. mutata in g: a frequentia claritatis
vnde Roma. j. glo. Ambroſij: gloria ē cla
ra cū laude noticia. Et ſm ethimologiaꝫ
dicit̄ gloria q̄ſi glauria: id ē gerēs laureā
De ſpeciebus dulie De ſpeciebus dulie digniſſima ſpēs du-
lie eſt honor q̄ debet̄ hūane nature quaꝫ
filius dei aſſumpſit. Specialiter honorā-
da eſt humana natura in xp̄o: ꝓpter inho
norationē quā in cruce ſuſtinuit: hec ſpe-
Yperdulia cies dulie. Yperdulia vocat̄. Et dicit̄ ab
yꝑ qḋ eſt ſupra: q̄ſi ſupra duliā. Propter
hoc ex inſtitutiōe ecclie fit adoratio cru-
cis in qua pependit xp̄s cui yꝑdulia de-
bet̄: q: inſtrumentū fuit nr̄e redēptionis
Crucibꝰ aūt factis inq̄ntū ſunt ligna ni-
hil debet̄. Sed crucibꝰ factis in ſignū xp̄i
crucifixi debet̄ latria. Imaginibꝰ enī ea-
dem adoratio debet̄ q̄ debet̄ illis quoꝝ
ſunt imagines. Scḋo poſt naturā hu-
manā a filio dei aſſumptā: exhibēdus ē
honor btē virgini: in qua ⁊ ex qua xp̄us
carnē aſſumpſit. Inq̄ntum enī eſt mater
dei qḋ eſt excellentiſſimū: nō tm̄ cōuenit
ei honor dulie ſed etiā yꝑdulie. Tercio
exhibēdus eſt honor dulie btīs angelis ⁊
ſctīs q̄ ſunt in ſtatu glīe. Quarto exhi-
bendus eſt honor his q̄ ꝑſunt in eccleſia
militāte: ſunt enī loco dei. Quinto ex-
hibēdus eſt honor amicis dei etiā in ſta-
tu vie q̄ ſūt note ſctītatis. Sunt etenī ho
norandi rectores alioꝝ tam ſeculares q̄
ſpūales: deuoti viri religioſi: ſacerdotes
ꝯfeſſores: ſapientes dono ſapiētie ꝑditi:
miſſi a ſuperioribus ad aliq̄ officia exer-
cēda: vt legati viſitatores oratores ⁊ hu-
iuſmodi. Et vniuerſaliter oēs inuicē Ro
ma. xij. honore inuicē ꝑueniētes. Creden
dum eſt enī q̄ quilibet hꝫ aliq̄d qḋ latet

quo nos ꝑcellat: ⁊ ꝑcipue ꝓpt̄ imaginem
dei que ē in vnoquoqꝫ hoīe. Sūt autem
diuerſi modi honorādi: vicꝫ diligēter pre
ſtare auditū loquētibus. Alloqui reuerē-
ter. Aſſurgere venienti. Decēter aſſiſtere
ſedenti more angelico: comitari inceden
tē: ſigna ꝑhere humiliationis: vt inclina-
tiones ⁊ hmōi. Exhibere humilia officia:
vt eſt lotio pedū ⁊ hmōi. Sunt ⁊ alij mo
di q̄plures quos docebit vnctio cū expe
dit. Obedientia altera pars eſt obſeruā De obedientia
tie. Queadmodū enī dulia ꝑma eiꝰ pars
exhibet ſuperioribus rōne excellētie ho-
norē. Sic obediētia rōne officij guberna
tionis: ſuperioribꝰ exhibet obſequiū coꝝ
implo obediēdo: ideo dicto de latria que
ſoli creatori debetur ⁊ de dulia que debe
tur creature ſoli. Dicēdum eſt de obedi-
entia q̄ debet̄ creatori et creature. Poſt
obedientiam que eſt reſpectu ſuperioris
dicetur de alijs duabus virtutibꝰ ſcꝫ de
diſciplina: que reſpectu inferioris: et de
equitate que eſt reſpectu paris. Notā
dum ergo q̄ obedientia eſt virtus ſpecia
lis: nam habet obiectum ſpeciale: ſcꝫ p̄ce
ptum tacitum vel expreſſum. Voluntas
enim ſuperioris quocunqꝫ modo innote
ſcat eſt qḋdam preceptum tacitum vel
exꝑſſum. Et tanto videt̄ ꝓmptior obedi
entia: q̄nto preceptum expreſſum preue-
nit voluntatem ſuperioris intellectā. Et
licet obedientia ꝓut reſpicit rōnem pre-
cepti ſit ſpecialis v̄tus: inq̄ntum ꝓcedit
ex reuerentia ꝑlatoꝝ continet̄ q̄dammō
ſub obſeruātia: inq̄ntum v̄o ſub reueren
tia dei: ꝑtinet̄ ſub religione ⁊ pertinet ad
deuotionē. Obediētia ſic deſcribit̄. Eſt
pio ſtudio ꝓprie voluntatis abnegatio.
Pio ſtudio dicit̄ ad differentiā illoꝝ qui
voluntatē ſuā humane volūtati ſubdūt
timore ſeruili vel ꝓ lucro terreno. Et in-
tellige hic pium ſtudiū vehementē animi
applicationē ad cultuꝫ dei. Piū hic dr̄ a
pietate: que dr̄ theoſebia. Ecce hic claret
qḋ dictū eſt q̄ obedientia ꝑtinet̄ ſub de-
uotiōe. Et notādū q̄ ꝓpria volūtas quā

abnegat obediētia dicit̄ dupliciter. Vno
mō dicit̄ voluntas q̄ nō eſt deo ſubiecta:
⁊ hec volūtatis ꝓprie abnegatio fit cū vo
luntas noſtra diuine voluntati ſubijcit̄.
Alio mō dr̄ ꝓpria volūtas q̄ nō eſt ſubie-
cta homini: ⁊ talis abnegat̄ in eo qui vo-
to ſe obligans voluntatē ſuam ſubdit vo
luntati humane: ⁊ talis abnegatio ꝑtinet
ad religioſos. Deſcribit̄ etiā obedediē
tia. Eſt voluntas faciendi preceptuꝫ vel
mandatū ſuꝑioris. Mandatū ibi intelli-
git̄ qḋ fit mediate vt ꝑ nūcios: vel ꝑ lr̄as
Preceptū v̄o qḋ fit immediate. Item
obedientia ſic pōt deſcribi. Eſt obtꝑatio
ſm regulam ſacre ſcripture: maioribꝰ q̄-
huſcunqꝫ debita: ⁊ intellige ſacrā ſcriptu-
ram: large etiā ꝓ ſtatutis canonicis ⁊ le-
galibus in q̄bus agit̄ de iuriſditione ſu-
perioꝝ. Pro dictaꝝ tn̄ diffinitionū in-
telligētia. Conſiderandū q̄ triplex ē obe-
dientia. ſcꝫ ſpālis: ſpecialior ⁊ ſpecialiſſi-
ma. Specialis eſt illa qua clerici ſpāliter
tenent̄ ad obedientiā ſuoꝝ ꝑlatoꝝ in his
que ad officiū ſpectant ⁊ ordinē clericalē
vt cōtinere ⁊ debitam tonſurā deferre et
ſimilia a ſacris canonibꝰ ꝓ eis inſtituta:
⁊ ꝓ illa obediētia clericoꝝ data eſt tertia
diffinitio obedientie. Specialior eſt iſta
qua ꝓpria voluntate obligat ſe aliq̄s cer-
te ꝑſone vel religioni ad obſeruātiā limi
tatam: ⁊ ꝓ arbitrio vouētis determinatā
vt ꝓmitto tibi obedire i iſtis ⁊ nō in alijs
vel tanto tp̄e ⁊ nō vltra: vel in his q̄ regu
la iubet ⁊ nō in alijs. Pro tali obediētia
dat̄ ſcḋa diffinitio. Specialiſſima obediē
tia eſt q̄ ſine exceptiōe ꝓmittit quis obe-
dientiā ad oīa q̄ nō ſunt ꝯ aīam ſuā ⁊ re-
gulam ſuam: huiuſcemodi obedientiā ſu
is ꝓfeſſoribus imponit regulā fratrū mi
noꝝ: vbi frater minor taꝫ ad ea q̄ ſunt re-
gule: quā ad ea q̄ iubent̄ ſe obligat hona
q̄ cōueniūt rōni: ⁊ liberi arbitrij ſubſunt
poteſtati: cū ad irrationabilia vel impoſ-
ſibilia nemo debꝫ cogi: ſicut ad illicita ne
mo debet obedire. Et pro tali obedientia
datur ꝑma diffiffinitio: ⁊ illa quarta que

ſequitur Obedientia eſt ꝓprie volūtatis
ſubiectio: arbitrio ſuꝑioris ad licita ⁊ ho-
neſta. Per odedientiam enī homo renū-
ciat ꝓprie voluntati ſubdendo carnē ſpi-
ritui ⁊ voluntati ſuperiori: ⁊ ſic homo fa
cit cōtra ſe: nam hoc ſonat nomē obediē-
tie. Obedire enī dicit̄ quaſi cōtra ſe audi
re: hoc eſt cōtra ꝓprium ſenſum ⁊ contra
ꝓpriam volūtatem. Ex quo ſequit̄ q̄ vir
tus obediētie ē potior inter virtutes mo-
rales: q̄nto id eſt maius qḋ cōtemnit vt
deo inhereat ⁊ ꝓpter deuꝫ. Inter omnia
aūt humana ⁊ potētias anime potior eſt
voluntas: vt ꝓbatuꝫ eſt. j. tract. ca. xxxij.
Et ideo laudabilior eſt obedientia que ꝓ
pter deum cōtemnit ꝓpriam voluntateꝫ:
q̄ virtutes alie morales que ꝓpter deum
cōtemnunt alia aliqua bona. Queadmo
dum pauꝑtas contemnit bona exteriora
vtilia: caſtitas bona corpoꝝ delectabilia
obedientia bona anime ſuꝑiora vt volū-
tatem ⁊ ꝓprium ſenſum. Obediētie op
ponit̄ Inobediētia Et eſt obedientia me
dium inter ſuꝑfluum et diminutū: ita q̄
accipiat̄ ſuꝑfluum cum obediat cui non
debet: vel in quibus non debet: qḋ fit re-
ſpectu boni ad qḋ quis tenetur facere ex
neceſſitate: qḋ nullo mō debet omitti per
obedientiam: vt diligere deum: ſeruare
mandata eius: ſeruare tria vota preci-
pua religionis pauꝑtatis caſtitatꝭ ⁊ obe-
dientie: tenet̄ oīs religioſus: quia abdi
catio ꝓprietatis ⁊ cuſtodia caſtitatꝭ adeo
annexa eſt regule monachali: vt cōtra eā
nec ſummus pontifex poſſit licentiam in
dulgere Extra de ſta. mo. ⁊ ca. re. Cuꝫ ad
monaſteriū. §. finali. Vitio aūt oppoſito
per exceſſū obedientie nō eſt nomen im-
poſitum. Vitiū autē diminutū cum quis
non obediat nominat̄ inobedientia. Ad
obedientiam enī pertinet vt quis inten-
dens preceptum impleat actum iuſticie
vel cuiuſuis virtutis. Inbedientia autē
vmittit precepta dei et etiam ſuperioris
quibꝰ homo tenet̄ obedire: ⁊ ꝑ ꝯſequēs
contrariat̄ charitati qua diligit̄ deus et

primus. Dilectio eñi dei vt quis manda
tis eius obediat. Dicit̃ eñi Johã. ij. Qui
dicit ſe noſſe deum ⁊ mandata eius non
cuſtodit mendax eſt: ſic etiam obediẽtem
eſſe preceptis ſupiorꝭ etiã in p̃ceptis di
uinis ptinet. iuxta illud ad Ro. xiij. Qui
poteſtati reſiſtit: dei ordinationi reſiſtit: ⁊
ſic pꝫ ꝙ inobedientia que eſt cõtra chari
E Diſciplina — tatem: pctm̃ eſt mortale. Diſciplina qua
reddit̃ qđ debet̃ inferiori: virtus eſt mo
ralis ⁊ pars iuſticie ſm̃ Tuliũ: vñ diſci
plina ſm̃ nomẽ ſuũ diuerſimode accipit̃.
Diſciplina. Uno mõ dicit̃ a diſco cis: qđ
eſt ſcientiã accipe: vt ſic diſciplina ẽ in di
ſcipulo: doctrina in magr̃o: ⁊ facultas vel
ꝓfeſſio ⁊ ſciẽtia in vtroq;. Sciẽtia eñi ex
diuerſitate ſubiectorũ accipit diuerſita
tẽ vocabulorũ. Et ſic ſumit̃ diſciplina in
pſ. cxviij. Bonitatẽ ⁊ diſciplinã ⁊ ſciẽtiã
doce me. Et dicit bonitatẽ q̃tum ad pfe
ctionem appetitus: diſciplinã ⁊ ſcientiã
q̃tum ad perfectionẽ intellectus. Et di
cit ſcientiã: q̃tum ad cognitiõem ſpecu
labilium: diſciplinã q̃tum ad cognitionẽ
moraliũ. Alio modo diſciplina dicit̃ a
diſpliceo ces eo ꝙ diſplicet: vt hic ſumit̃
ꝓ virtute qua a ſupioribus reddit̃ qđ de
betur inferiorib⁹. ſcꝫ correptio ⁊ diſcipli
na: que placet ſapienti ⁊ in ea ꝓficit. In
ſipienti ṽo diſplicet ne ꝓficit in eis: vnde
dicit̃ Prouerb. xij. Qui diligit diſciplinã
diligit ſciẽtiã. Qui aũt odit increpatiões
inſipiens eſt: vt ſic diſciplina eſt ps iuſti
cie. ſcꝫ deſideriũ ſeu habitus inclinãs ſeu
habilitans p̃latos ad correctionẽ inferio
rum. Unde ſm̃ diuerſitatẽ p̃latorũ di
uerſe ſunt partes ⁊ diffinitiões diſcipline
Eſt eñi ſupior prelatus: ſecularis ⁊ exte
rior: ſpũalis ⁊ interior: pifor miter ⁊ diſci
plina diuidit̃. Eſt eñi diſciplina pertinẽs
ad prelatos: qui preſunt ceteris hoibus.
Que ⁊ duplex eſt. Quedã eſt eccleſiaſti
ca: cuꝫ ſcꝫ delinquẽtes feriunt̃ gladio ſpi
rituali que ſpecialiter ptinet ad prelatos
eccleſie. Quedã eſt diſciplina materialis
cum ſcꝫ delinquẽtes feriunt̃ glagio mate
riali que maxime ptinet ad principes ter
renos. Hanc diſciplinã videt̃ Cipria
nus ſic deſcribere. Diſciplina eſt moꝝ or
dinata correctio: ⁊ maioꝝ p̃cedentiũ pa
trum regularis obſeruatio. In hac diffi
nitione innuit̃: ꝙ diſciplina debet eſſe or
dinata ſm̃ ordinẽ diuine inſtitutionis: et
⁊ ſanctoꝝ patrũ predeceſſoꝝ: ad emẽda
tionem delinquentis. Spũalis et inte
rior prelatus: cui cõmiſſus eſt microcoſ
mus ⁊ regnũ anime: eſt ſpũs noſter ſeu li
berũ arbitriũ. facultas ſcꝫ rõnis ⁊ volun
tatis: vbi ratio tanq̃ cõſiliarius conſulit
dñe ſue ſcꝫ voluntati: que tanq̃ principa
lis rector ⁊ imꝑator habet gubernare: di
ſciplinare: caſtigare ⁊ ordinare corpus et
oẽs ſenſus ⁊ membra eius: hec etiã di
ſciplina cõſiſtit in duobus. Primo in cor
poris rõnabili: ⁊ diſcreta caſtigatione et
diſciplinatione. Corpus eñi datũ eſt ad
ſeruiendũ ſpũi: debet ei obedire ſicut dño
in omnibus bonis: ⁊ non recalcitrare et
murmurare: ſicut cõtumax ⁊ piger ſeru⁹
⁊ ſpũs ſicut prudens dñs debet carni ꝓ
uidere ſicut ſeruo in tribus: vt opetur vi
liter: ne ocio torpeat: vt ſuſtentet tpate:
ne laſciuiat vel deficiat ſub onere: vt caſti
getur diſcrete ſi in aliquo offenderit: vn
de dicit̃ Ecci. xxxiij. Uirga ⁊ onus aſino:
panis ⁊ diſciplina ⁊ opus ſeruo. Con
ſiſtit aũt caſtigatio ⁊ diſciplina corpis in
ſubtractione delectabiliũ ſm̃ carnẽ: ⁊ aſ
ſuefactione aſꝑitatum ⁊ laborum: qualia
ſunt fames: ſitis: frigus: ieiunium: aſperi
tas ⁊ vilitas veſtium: duricies lectoꝝ: pe
regrinatio: vigilie: diſciplinatiões: verbe
rationes ⁊ hmõi. Scđo cõſiſtit diſcipli
na in membroꝝ ⁊ ſenſuũ corpis matura
diſpoſitione: ⁊ vocat̃ morũ diſciplina: vn
de maturitas multũ decorat religioſos:
vt vicꝫ religioſus nõ ſit leuis in currẽdo
nec pronus ad riſum: vel curioſus: vl ver
boſus: vel ioculator. vnde Hugo de ſcõ
victore. Diſciplina eſt omniũ membrorũ
motus ordinatus ⁊ diſpoſitio decens in
omni habitu ⁊ actione Bern̄. Diſciplina

ceruicẽ ſubmittit: deponit ſupcilia: vultũ
cõponit: ligat oculos: cachinos cohibet:
moderat̃ linguã: gulam refrenat: iram ſe
dat: format inceſſũ: vñ Bernhardus de
Malachia epõ ſcribẽs: cõmendat eũ ꝙ
ita diſciplinatus fuit in moribus: ꝙ nec
manũ nec collum: nec oculum nec aliqđ
membrũ leuiter mouebat aliq̃n: niſi ſm̃
ꝙ rõ ⁊ cauſa dictabat: ⁊ nihil apparebat
in eo qđ poſſet offendere cõtuentes: totũ
F Equitas — in eo diſciplinatũ fuit. Equitas eſt reſpe
ctu paris: ſicut obediẽtia eſt reſpectu ſu
perioris: ⁊ diſciplina reſpectu inferioris.
Unaqueq; dictarũ virtutũ pars eſt iuſti
cie tribuẽs qđ ſuũ eſt. Unde equitas tri
plex eſt: vna conſiſtit in legum cõgrua ap
plicatione. Legiſlatores eñi formãt legẽ:
quã tñ in caſibus aliquib⁹ ſeruare eſt cõ
tra equitatẽ iuſticie. Equitas autẽ verba
legis applicat ad intentionẽ legiſlatoris.
Dicit eñi Grego. ꝙ verba debẽt deſerui
re intentioni non intentio ṽbis. xxij. q. v.
humane. Et ſic ptinet ad equitatẽ iudicis
tpare in penis rigorẽ iuris miſcđia: vnde
Ciprianus. Equitas eſt ſeueritas iuſticie
miſcđie dulcore tpata. Hec ṽtus equitas
apud grecos dĩ Epikeya de q̃ habitũ eſt
ſupra. c. x. Alia eq̃tas ꝯſiſtit in rerũ debi
ta cõmutatione: ⁊ ptinet ad iuſticiã com
mutatiuã: vt ſcꝫ in cõmutationib⁹ ⁊ con
tractibus ſeruet̃ equalitas: vñ Leui. xix.
Statera iuſta ⁊ equa ſint põdera. Ter
cia equitas de qua hic eſt ad ꝓpoſitũ cõſi
ſtit in bonoꝝ ꝓporcionata participatione
inter pares: vt ſcꝫ in eccleſia: vel ciuitate
vna: vel collegio: vel monaſterio: vn⁹ vel
pauci nõ habeant oĩa officia: vel multa
beneficia: vel emolumẽta vel grauamina
alij pauca vel nihil. Et ſic equitas ptinet
ad iuſticiam diſtributiuã. Dñs San. Bo
nauentu. in Centiloquio ſic deſcribit. Eq̃
tas eſt amor equalitatis in his in quibus
debet eſſe equalitas: ⁊ eſt virtus valde ra
ra: ideo poteſt dici ſemita Prouerbi. iiij.
Ducam te per ſemitas equitatis. Equi
tas ſm̃ Guilhel. in ſumma: facit ad cor
poris myſtici decorem. Sicut enim in cor
pore humano inequalitas mẽbrorũ que
deberent eſſe equalia ⁊ ꝓporcionata facit
deformitatem. Et cum mittuntur humo
res inequaliter ad membra inducunt in
firmitatem: ita in congregatione et repu
blica inequalitas megnam facit indecen
tiam. Et in his qui habent abundãter ea
quibus alij indigent: generat ſuperbiam
quaſi quoddam apoſtema vel aliam in
firmitatem: vt inuidiam: murmurationẽ:
indignationem ⁊ multa alia. De quibuſ
dam congregationibus verum eſt illud
Iſaie. lix. Equitas non potuit ingredi: et
inuenitur in eis quod dicitur vulgariter.
Or licet cõmunes ſint fratres: tamen nõ
omnes ſcutelle ſunt ſorores. Gratia mul
tipliciter accipitur vt habetur ſupra cap. — G
iij. Nunc ergo accipitur prout eſt virtus — Gratia
ſpecialis pars iuſticie quarta ſcꝫ potenti
alis. Uirtus vicꝫ qua benefactorib⁹ gra
tia ſiue gratitudo recompẽſatur. Ad hec
apoſtolus inuitat dicẽs. Grati eſtote. Eſt
eñi gratia vel gratitudo pars iuſticie po
tentialis ⁊ virtus ei annexa: non tamẽ ad
plenam rationem iuſticie attingens: que
in hoc conſiſtit ꝙ alteri reddatur quod ei
debetur ex debito neceſſitatis. Ad virtu
tem enim gratitudinis ſiue gratie perti
net retributio que fit non ex debito lega
li et neceſſitatis: ſ; ex ſolo honeſtatis: qđ
ſcꝫ aliquis ſponte facit: vnde gratitudo
eſt minus grata ſi ſit coacta: vt dicit Se
neca in libro de beneficijs: vnde a Tulio
ſic diffinitur. Gratia eſt ṽtus in qua ami
citiarum et officiorum alterius: memoria
et remunerandi voluntas cõtinetur. In
hac diffinitione gratie duo officia gratie
innuunt̃. Primum eſt recognitio amiciti
arũ ⁊ beneficioꝝ alterius ſcꝫ bñfacientis
ꝑ hoc qđ dicit̃ Memoria. Aĩa nanq; ꝑ
memoriam mediantibus ſpecieb⁹ ⁊ intẽ
tionib⁹ in ea reſeruatis: redit in noticiã ⁊
recognitionẽ bñficioꝝ exhibitoꝝ. Scđm
eſt retributio ⁊ recompenſatio ꝓ loco et
tpe iuxta facultatem: per hoc qđ dicit̃ re

munerādi voluntas. Conſiſtit aūt remu-
neratio bñficiorum magis in affectu q̄ in
effectu: ſicut ⁊ beneficium magis reſpicit
affectum dantis q̄ effectum: vñ paup ſi
opere recōpenſare nō pōt bñfactori: pōt
tñ recōpenſare p grarumactionē ⁊ laudē
⁊ venerationē bñfactori. Exemplū de pa-
tre bñfactore: cui inq̄ntum hmōi debetur
honor ⁊ reuerentia a filio: eo q̄ hȝ rōnem
pncipij: ſed p accidens debetur ei in effe-
ctu ſubuentio vel ſuſtentatio ſi indiget:
ſic bñficiatus debet bñfactori honorem
⁊ reuerētiam: ⁊ cū indigeret ſm q̄ poteſt
debet ei ſubuenire. Gratie ſeu gratitu-
dini opponit̄ Ingratitudo: ſic em̄ grati-
tudo eſt virtus ſpecialis diuerſos habēs
gradus: ſic ⁊ ingratitudo vicium eſt ſpe-
ciale ⁊ habet diuerſos gradus ſm ordi-
nem eoꝝ que ad gratitudinē requirunt̄.
Quorum primus gradus eſt q̄ hō acce-
ptum bñficium recognoſcat; Scd̄s q̄ lau
des ⁊ gratias referat. Tercius q̄ ꝓ loco
⁊ tpe ſm facultatem retribuat. Tot etiā
gradus habet ingratitudo: ſed q̄ qd̄ eſt
vltimum in gn̄atione eſt primum in reſo
lutione: ideo pmus gradus ingratitudi-
nis eſt vt homo beneficium nō retribuat.
Ad quē pertinet q̄ homo retribuat ma-
lum ꝓ bono. Scd̄s eſt vt diſſimulet q̄ſi
demonſtrās ſe bñficium nō accepiſſe: ad
quem ptinet q̄ bñficium vituperet. Ter-
cius gradus ⁊ grauiſſimus: q̄ non reco-
gnoſcat ſiue p obliuionem ſiue aliq̄ alio
modo: ad quē pertinet q̄ bñficium quaſi
h malefactū reputet. Vindicatio q̄nta ps
Vindicatio potētialis eſt iuſticie: quā Tulius deſcri-
bit. Vindicatio eſt virtus p quā vis aut
iniuria ⁊ oino om̄e qd̄ obſcurum eſt (id ē
iniurioſum) defendendo ⁊ vlciſcēdo pro-
pulſatur: hec virtus maxime neceſſaria ē
habenti poteſtatē ſeu ꝑlationē vt puniat
crimina. Vñ Roma. xiij. dei miniſter eſt
(ſcȝ iudex quicunq̄) vindex in iram ei q̄
malum facit. Ad cuius euidentiā cōſide-
randū q̄ vindicatio fit per aliqd̄ malum
penale inflictū patiēti. Eſt ḡ in vindicatio

ne attendendus animus vindicantis. Si
ergo intentio eius feratur ad malū ei⁹ de
quo vindictā ſumit ⁊ ibi quieſcit: eſt om-
nino illicita ⁊ vicioſa quia charitati repu
gnat. Si vero pncipaliter ferat̄ ad eius
emendationē vel ſaltē cohibitionē ⁊ alio
rum quietē ⁊ iuſticie ꝯſeruationem ⁊ dei
honorē. Vindicatio eſt virtus ⁊ licita.
Vindicationi opponūt̄ duo vicia: vnū
p exceſſum ſcȝ Crudelitas vel Seuicia q̄
mēſurā excedit in puniendo. Alterum p
defectū ſcȝ Remiſſio vt cū quis eſt remiſ
ſus in puniendo Prouer. xiij. Qui parcit
virge odit filiū ſuū. Virtus aūt vindicati
onis cōſiſtit in medio. In h̄ ſcȝ q̄ hō ſm
circūſtantias debitā menſurā ꝯſeruat: et
tunc eſt licita ſcȝ perſone publice. Ex cha
ritate ⁊ zelo iuſticie: nō ex odio ⁊ libidine
vindicte. Ex deſiderio correptionis: non
ex deſiderio afflictionis. Penitētia vno I
mō ſumit̄ ꝓ ſacramēto pnie ſic nō ſumit̄ Peni
hic. Alio mō eſt virtus moralis in volun
tate exiſtens: cōtenta ſub iuſticia puniti-
ua ſeu vindicatione: de qua breuiter ſunt
aliqua dicēda. Pertinet aūt virtus peni
tētie ad iuſticiā vindicatiuā inq̄ntum ſcȝ
punit pctm̄ cōmiſſum. Sed in h̄ differūt
q̄ vindicatio punit pctm̄ p alium cōmiſ-
ſum. Sed penitētia punit pctm̄ per ſe cō
miſſum: vñ dicit Aug⁹. q̄ pnia eſt q̄dam
iraſcentis vindicta: puniēs in ſe qd̄ dolet
cōmiſiſſe de. pe. diſt. iij. Penitentiā autē
magr̄ in. iiij. diſt. xiiij. ſic diffinit. Peniten-
tia eſt virtus qua pctā cōmiſſa plangim⁹
⁊ odimus: ⁊ ea vlteri⁹ cōmittere nolum⁹
Per h̄ qd̄ dicit̄ in diffinitione eſt virtus
oſtendit̄ q̄ ſit virtus. Q̄ aūt ſit virt⁹ mo
ralis ſic declarat̄: nam dicit phs. ij. Ethi.
Virtus eſt habitus electiuus: immediate
conſiſtens: ꝓut recta ratio determinat:
talis ē penitētia. Nā penitere de pctō cō-
miſſo eſt actus ex electione ꝓcedēs ꝓu
eſt diſplicentia voluntatis de ipſo pecca
to: ⁊ cadit ſuper debitam materiam: quia
ſicut bonū debite placet ſic malum debi
te diſplicet: pōt etiam informari debitis

circūſtantijs. ſ. q̄ deteſtat̄ peccatū vt cō-
miſſum ē in reuerentiā dei cuȝ propoſito
emendandi ⁊ cōfitendi. ⁊ in medio conſi
ſtit q̄ de om̄ibus dolet peccatis penitēs:
nec tñ ita q̄ deſperet. ptinet etiā peniten-
tia ad iuſticiā q̄ ordinat hominē ad alteꝝ
⁊ debitū reddit. q̄ p penitentiaȝ hō ordi-
nat̄ in deū ⁊ deo reddit ſubtractū obſeq̄
um ſatiſfaciēdo. Nā p hoc q̄ hō peccauit
contra deū ſic ei ſubtraxit debitā obediē-
tiā ⁊ hoc debitū ſoluit hō deo p̄ peniten-
tiā vñ ad iuſticiā ptinet virtus penitētie:
vt pars potētialis. de hac autē v̄tute pe-
R nitentie nō faciunt mentionem phi mora
les q̄ nō intellexerūt peccatū vt expiabi-
Veritas. le p penitentiā. ¶ Veritas ē ſexta ps po-
tentialis ⁊ virtus annexa iuſticie deficiēs
ab ea q̄ntū ad rationē debiti. Nō ei ex ne
ceſſitate ſ ex quadā honeſtate vn⁹ hō al-
teri debet veritatis manifeſtationē. Veri
tas nāq̄ multiplr̄ ſumit̄. Vno mō ꝓ ve-
ritate increata qualis ē ipe deus ⁊ p ap-
ꝓpriationē fili⁹ dei. Vñ ⁊ verbū dr̄ q̄ſi ve-
rū boans id ē manifeſtās. Ipſe em̄ incar
natus ait. Ego ſū via veritas ⁊ vita. alio
mō veritas dr̄ ſm q̄ a veritate aliq̄d dici
tur verū ⁊ ſic nō ē v̄tus ſ obiectū v̄tutis
vl̄ finis. ſic nō ē habitus qd̄ ē genus virtu
tis. ſ ē equalitas quedā ⁊ cōformitas in-
tellectus ad rem intellectā vl̄ ſigni ad reȝ
ſignatā vl̄ rei ad ſuā ydeam. ⁊ ſic diffinit̄
Veritas eſt adequatio rei itellecte ad in-
tellectū. Tercio mō dr̄ veritas qua aliq̄s
verax ē ⁊ verū dicit de quacūq̄ re pn̄ti p̄
terita vl̄ futura. ⁊ ſic eā deſcribit Tulius
Veritas ē virtus p quā imutata ea q̄ ſūt
aut q̄ ante fuerūt aut futura ſunt dicunt̄
Quarto ſumit̄ veritas ſtricti⁹ qua aliq̄s
⁊ vita ⁊ v̄bo ſe talē qualis ē demōſtrat vt
nō alia q̄ȝ que circa ipm ſunt nec maiora
nec minora de ſe dicat. Et ſic ē virtus mo
ralis ⁊ ps potētialis iuſticie de qua h̄ loq̄
mur. q̄ hoc ipm qd̄ q̄s ſe demonſtrat di-
ctis vl̄ factis talē qualis ē actus ē bonus
virtus aūt habentē bonū facit ⁊ op⁹ eius
bonū reddit. ij. Ethy. Conſiſtit aūt in me

dio inter ſupfluū diminutū ſicut alie v̄tu
tes morales. Ex h̄ q̄ de ſe nec maiora nec
minora q̄ȝ in ſe ſunt recognoſcat. aut etiā
ex hoc q̄ nec falſum dicit vel oſtēdit. qd̄ ē
ſupfluū nec verū tacet cū expedit. qd̄ eſſȝ
diminutū veritatis de hac v̄tute habitū ē
ſ. ca. xvj. Ad veritatē inq̄ntū ē v̄tus p
tinet Simplicitas q̄ dr̄ p oppoſitū dupli Simplicitas
cati qua. ſ. aliq̄s habet aliq̄d in corde ⁊ ali
ud q̄ȝ habet oſtendit exterius. ſic ſimplici
tas excludit duplicitatē qua q̄s vnū intē
dit ⁊ aliud ptendit. Et dr̄ ſimplex quaſi ſi
ne plica. ſ. duplicitatis. ⁊ de hac ſimplici-
tate dr̄. j. ca. Iob erat ſimplex ⁊ rect⁹. ſim
plex. i. ſine plica doloſitatis ⁊ falſitatis. et
dr̄ h̄ ſimplicitas nō ꝓut opponit̄ intelle-
ctus pſpicacitati. ſ ꝓut opponit̄ doloſita
ti ſm illud apl̄i ad Roma. xvj. Volo vos
eſſe ſapientes in bono ⁊ ſimplices in ma-
lo. Veritati opponunt̄ viciū. mendacij L
ſimulationis ⁊ ypocriſis iactantie et yro-
nie. Mendaciū vicium oppoſitum ve
ritati Aug⁹. deſcribit. Eſt falſa vocis ſigni
ficatio cū intentione fallendi. xxij. q. ij. pa-
ragrapho. Ille ergo. vt igit̄ mendacium
ſit neceſſe eſt vt falſum ꝓferatur ⁊ cū in-
tentione fallendi. Hoc em̄ malum eſt ꝓ-
prium mentientis aliud habere clauſum
in corde aliud prolatū in lingua. Men
dacij ſunt tres ſpecies. Mendaciū ioco-
ſum quod fit cauſa ludi. Officioſū quod
fit cauſa vtilitatis. Pernicioſuȝ quod fit
cauſa nocumenti. Ypocriſis ſeu ſimula
tio. qua q̄s fingit ⁊ ſimulat ſe habere per
ſonaȝ alterius quā nō habet formaliter ⁊
directe opponit̄ veritati qua quis exhibȝ
ſe talem vita ⁊ ſermone qualis eſt vñ ſm
Iſi. li. ethy. ypocrita grece dr̄ ſimulator la
tine. a ſimulo las id eſt repreſentare falſo
fingere. ſe ſcire quod neſcit vel eſſe qd̄ nō
eſt. ypocrita enim ⁊ ſimulator cum intus
ſit malus ſe bonum palam oſtendit. ⁊ di-
citur ypocrita ab ypo quod eſt falſum et
criſis iudicium. Simulat enim perſonaȝ
alterius ſcȝ iuſti cum vult videri bonus:
cum non eſt. vel componitur ypocrita ab

yper quod eſt ſup ꝛ criſis qꝺ eſt aurū q̄ſi
ſupaurat⁹ in ſupficie. q2 in extremo vide
tur eſſe bonus cū interius ſit malus. Vn̄
ſanct⁹ Bona. in centiloq̄o ſic diffinit ypo
criſim Eſt viciū clauſum ſimulatione vir
tutū palliatū. Ypocrita vero ē qui vult vi
deri qꝺ nō eſt. ſ. bonus quaſi alterius per
ſonā rep̄ſentās. Species ypocriſis ſm̄
Grego. ſunt quatuor. Pardus em̄ in Da
niele habens quatuor alas ē ypocrita ha
bens quatuor ſpecies: p̄ma eſt iactantia
de bono manifeſto. Secūda ſimulatio de
bono occulto. Tercia excuſatio de malo
manifeſto. Quarta diſſimulatio de malo
occulto hec Bonauē. Iactantia oppo
nit̄ veritati p exceſſum ſm̄ ph̄m. ij. ꝛ. iiij.
Ethy. Iactantia ſm̄ nomē videt̄ impor
tare ꝙ q̄s verbis ſe extollit. Qꝺ em̄ quis
vult longe iactare eleuat in altū. Tūc em̄
p̄prie quis ſe extollit qn̄ de ſe ſup id q̄ꝫ eſt
aliquid dicit. Hoc em̄ dupl'r contingit
Vno mō qn̄ aliq̄s loquit̄ de ſe ſupra illꝺ
qꝺ eſt in opinione hominū. Alio mō quā
do q̄s loquit̄ ꝺ ſe ꝛ effert ſe ſupra illꝺ qꝺ
eſt in ip̄o Et poteſt ſic deſcribi Iactantia
eſt oſtenſio p̄prie laudis cum tamen veri
tas non ſubſit. Et alio nomine dicit̄ Ar
rogantia cum quis ſibi tribuit qꝺ non ha
bet. Quādoq̄ꝫ tamē extenſo nomine dici
tur Oſtentatio vana p̄prie laudis. etiā cū
veritas ſubeſt. Tamen in hoc poſſet dici
Iactantia de eo qꝺ nō habet. licet em̄ ha
bet bonū a ſe tamē nō habet illud. ſ alex.
Yronia opponitur veritati p defectum
cū quis de ſe dicit minora a veritate dedi
nans puta cum quis aſſerit de ſe aliqꝺ vi
le qꝺ in ſe nō recognoſcit. aut cū de ſe ne
gat aliquod magnū qꝺ tamen in ſe perci
pit. Si quis tamen ſalua veritate maiora
que ſunt in eo tacet ꝛ quedam minora de
tegit q̄ tamen ineſſe ſibi cognoſcit non eſt
vicium yronie. niſi p alicuius circūſtātie
Fidelitas corruptionem. ¶ Fidelitas ſeu fides in
Fides. p̄miſſis ſeu cōmiſſis videt̄ ptinere ad vir
tutē veritatis. Sicut em̄ veritas ſeruat ho
minē ne aliquē fallat in verbis. ſic fideli

tas ſeu fides ſeruat hominē ne quem fal
lat in factis. Fides tamen aliquando lar
ge ſumit̄. Et ſic ad eam ptinet ſeruare ho
minē ne fallat aliquē verbo vel facto. Et
ſic ſumit Aug⁹. fidē in li. de doctrina xp̄i
ana. Nemo mentiens in eo qꝺ mētit̄ ſer
uat fidem homo fidelis confidentē de ſe
nō fallit. Fides put hic ſumitur nō eſt
virtus theologica qua eterna bona credi
mus. ſ eſt virtus cui in preſenti bona no
ſtra credimus. Eadem cuꝫ fidelitate qua
p̄miſſa complent̄ ꝛ cōmiſſa fideliter exe
quūtur vnde dicit Iſi. x. Ethimol. fidelis
dicit̄ quis p eo qꝺ fit ab eo qꝺ dicit vl' p
mittit bonū. Et notāter dicit bonū quia ſi
malū p̄mitteret ſeruare nō debet Iuxta
illud Iſidori. In malis p̄miſſis reſcinde
fidem. i. fidelitatem non ſeruando illud.
¶ Liberalitas ſiue Largitas Cōnumera
tur inter partes potentiales ſeu virtutes
annexas iuſticie ab Andronico paripate
tico vt refert ſanctus Tho. ij. ij. q. lxxx. ar
ti. j. ſanctus etiā Bonauē. in centiloquio
iuſticiā primo diuidit in ſeueritatē ꝛ libe
ralitatē. Seueritas ē virtus debito ſup
plicio cohercens iniuriā ꝛ ptinet ad vin
dicationem. Liberalitas eſt virtus bene
ficiorum erogatrix q̄ p affectu. ¶ Beni
gnitas p effectu. Beneficentia nominat̄
ꝛ ptinent ambe virtutes ad liberalitatē ꝛ
oriunt̄ ab amore a quo venit ꝙ amici mu
tuo ſibi bona cōmunicant. Nam amico
rū ē mutuo ſibi bn̄ facere ꝛ hoc ptinet ad
beneficentiaꝫ. Benignitas aūt dicit̄ qua
ſi bona igneitas. ꝛ differt a bonitate. Be
nignitas enim ſponte virtus ad benefaci
endum expoſita lenis blanda dulcis allo
quio ꝛ ſuauis. cuncta inuitans dulcedine
Bonitas quidem facere bona ꝛ preſtare
quod poſcitur parata eſt. non tamen ſua
uis eſt. ꝛ ſua cunctos nouit inuitare dul
cedine. ꝛ poteſt quandoq̄ꝫ eſſe triſtior. et
tamen benefacere quod petitur. Libera
litas igitur eſt virtus abilitans eū in quo
eſt ad bene vtendum bonis ab eo poſſeſ
ſis: que nomine pecunie ſignificant̄. tam

in ſumptib⁹ reſpectu ſui q̄ꝫ in dationibus
reſpectu p̄ximi. ptinet etiam ad eam pre
parare ꝛ cōſeruare ad ydoneū vſum pe
cuniam. Quicq̄d em̄ homines in terra ha
bent quoꝝ ſunt dn̄i pecunia vocat̄. j. q. iij
Totū. vnde pecunia dr̄ a pecus dis qua
ſi pecudia q2 omnis ſubſtantia antiquo
rum in pecudib⁹ vel pecorib⁹ erat. Et ſic
pecunia dicitur eſſe materia liberalitatis
Liberalitati opponit̄ Auaricia ſeu Fi
largia. Filargus em̄ grece auarus. i. aui
dus eris dr̄. Et dicit̄ a filos qꝺ eſt amor ꝛ
argiton id eſt argentum. Inde filargia id
eſt auaricia. Quā deſcribit ſanctus Bo
na. in Centiloquio. Auaricia eſt appetit⁹
non ſolum pecunie ſed etiam altitudinis
ꝛ ſcientie. Iteꝫ auaricia eſt immoderata
habendi cupiditas. Duplex em̄ eſt actus
auaricie. ſ. diligere pecuniam ꝛ retinere ſi
ue non dare. Ratione p̄imi act⁹ Auari
cia opponit̄ charitati q̄ bonū diligit incō
mutabile. Rōne ſcꝺi actus opponit̄ libe
ralitati ſiue largitati q̄ dat danda ꝛ reti
net retinenda. Inq̄ꝫtum vo auaricia im
portat immoderantiā q̄ꝫtū ad acq̄ſitionē
ꝛ cōſeruationē diuitiaꝝ put ea acq̄rit vl
tra debitū ea rapiendo. Sic auaricia op
ponit̄ iuſticie. Duplex q̄dem eſt actus
liberalitatis. ſ. dare danda ꝛ retinere reti
nenda. Cui⁹ duplex eſt extremitas vicio
ſa ſcꝫ Prodigalitas q̄ dat non danda: vt
ſic opponit̄ etiam liberalitati. Et auari
cia q̄ retinet non retinenda. Largitas ſi
Parcitas ue Parcitas qꝺ idem eſt. eſt virtus (par
citas qn̄q̄ꝫ ſignat viciū: qn̄q̄ꝫ virtutem vt
hic) Tamen ratione actuū differens erit
medietas. Si aūt attendit̄ oppoſitio ſm̄
actum dandi. Prodigalitas eſt ſuperflui
tas que dat non danda. Auaricia eſt di
minutio que nihil dat. Largitas eſt medi
etas. Si vo ordinatur ſm̄ actum retinen
di. Auaricia eſt ſuperfluitas: que retinet
retinenda ꝛ non retinēda. Prodigalitas
eſt diminutio que nihil retinet. Parcitas
Amicicia vo eſt medietas. Amicicia inter partes
potentiales et virtutes annexas octaua

enumerat̄ que alio nomine dicit̄ Affabi Affabilitas.
litas. Vnde ph̄s. viij. Ethicoꝝ. de dupli
ci loquit̄ amicicia. Prima ſpecialiter cō
ſiſtit in affectu quo vnus diligit alium. et
hec poteſt conſequi ad quamlibet virtu
tem. q2 quelibet virtus eſt cauſa amicicie
quia bonum omnibus eſt amabile vt di
cit Dyoniſius. De hac amicicia habet̄ in
ij. tractatu cap̄. xiij. in tercia diuiſiōe amo
ris. ꝛ hec pertinet ad charitatem. de qua
infra dicet̄. Alia eſt amicicia (de qua h̄
loquimur) que ꝯſiſtit in exterioribus ver
bis vel factis: per quaꝫ ordinatur homo
ad alios homines in cōmuni cōuerſatio
ne ad quemlibet ſicut decet. Et hec etiaꝫ
dicit̄ affabilitas Cuius actus p̄cipit̄ Ec
cleſiaſtici. iiij. Congregationi pauperum
affabilem te fac. Hec nanq̄ꝫ virtus amici
cia decenter ꝛ delectabiliter ſe habet ad
eos cum quibus conuerſatur. Non qui
dem cōuerſationem laſciuā quā virt⁹ ca
uet ſed honeſtaꝫ. ſm̄ illud. Ecce q̄ꝫ bonū
ꝛ q̄ꝫ iocundum habi. fra. in vnum. Qn̄q̄ꝫ
tamen p̄pter aliquod bonum cōſequen
dum vel aliqꝺ malum excludendū nō re
fugiet virtuoſus amicabilis eos q̄b⁹ con
uiuit cōtriſtare. vt dr̄. iiij. Ethi. Ne ſcꝫ vi
deat̄ eoꝝ petō adulari ꝛ cōſentire ꝛ pec
candi audaciā miniſtrare. Vn̄ ꝛ ap̄lus. ij.
Coꝝ. vij. Si cōtriſtaui vos in ep̄la nō me
penitet. Et infra. Gaudeo. nō q2 ꝯtriſtati
eſtis. ſed q2 cōtriſtati eſtis ad penitentiā.
Opponit̄ autem virtuti amicicie Adu
latio per exceſſum ꝛ litigium p defectum
Primū vicium intendit delectare. Scꝺꝫ
contriſtare pluſq̄ꝫ oportet et decet. Amici
cia vo vbi optet p̄pter aliqꝺ bonū conſe
quendū vel malū vitandū nō veret̄ con
triſtare: vt ſupra dictū eſt. Si ergo aliq̄s
in oīb⁹ velit ad delectatōꝫ alteri loq̄ ex
cedit modū in delectando. ꝛ ideo peccat
per exceſſum. Et ſi hoc facit intentiōe tm̄
delectandi dicit̄ Placid⁹ ſm̄ ph̄m. Et vi
cium dicitur Placiditas. Si auteꝫ inten
tione alicui⁹ lucri dicitur Blanditor ꝛ vi
cium dicitur Blandicies. Nomen vero

adulatiōis attribui ſolet om̄ibus q̄ ſupra
modū volūt aliq̄s verbis vel factis dele-
ctare in cōmuni ꝯuerſatione. quā diffinit
Alexan. ꝛ etiam ſanctus Bona. in Centi
loquio. Adulatio eſt ſermo laudis alicui
exhibitus intentiōe placendi. Sunt eñ
quinq̧ eius differentie. Eſt eñ quedam
adulatio q̄ bonum non habitum tribuit.
Quedam que bonū habitum extollit plꝰ
q̄ʒ ſit. dicendo magis q̄ʒ ſit Quedam que
malum nutrit laudando. dicendo maluʒ
bonum ꝛ licitum. ps̄. Laudat̄ pctōꝛ in de
ſiderijs anime ſue. Quedam que malum
nutrit diminuēdo ip̄m. Quedam eſt qua
homo homini vult placere nō ꝓpter deū
laude ꝛ glīa vera. Apl̄s. Si adhuc homi-
nibus placerē xp̄i ſeruus nō eſſeʒ. id eſt ſi
placere vellem nō ꝓpter deū. Litigiū ſi
ue litigioſitas plus cōtriſtans q̄ʒ opoꝛtet
opponit̄ amicicie ꝑ defectū: vt dꝛ. iiij. ethi
co. Litigiū eñ ꝓp̄ꝛie cōſiſtit in verbis. ſ. vt
vnꝰ alteri contradicat. In hac vō contra
dictione duo poſſunt attendi. Nam qñ-
q̧ʒ contingit contradici ꝓpter pſonam cō-
tradicentis cuʒ contradicens conſentire
recuſat ꝓpter defectum amoꝛis viuentis
Et hoc videt̄ ꝑtinere ad diſcoꝛdiaʒ chari
tati contrariam. Qñq̧ʒ eñ ratione pſone
quā aliquis cōtriſtare nō veret̄. Et ſic fit
litigium qđ opponit̄ amicicie ꝑ quam de
lectabiliter alijs cōuiuimus. Uñ dicit̄. iiij
Ethi. Qui in om̄ibꝰ aut in plurimis con
uiuentibus contrariāt̄ non foꝛmidantes
eos contriſtari litigioſi ſiue diſcoli vocan
tur. vicium vocat̄ Diſcolia. Epikeya

D Epikeya.

grece dicit̄ ab epi qđ eſt ſupra ꝛ diacho-
ion qđ eſt iuſticia. Latine vō equitas. hāc
ponit philoſophus quinto Ethic. parteʒ
eſſe iuſticie. Pro quo conſiderandum ꝙ
Epikeya coꝛreſpōdēs iuſticie legali quo-
dammodo continetur ſub ea ꝛ quodam
modo excedit eam. Si enim iuſticia lega
lis dicatur illa que obtemperat legi ſiue
q̄ʒtum ad verba legis ſiue q̄ʒtum ad in-
tentionem legiſlatoꝛis: que eſt potioꝛ q̄ʒ
lex. ſic Epikeya eſt pars potioꝛ legalis iu
ſticie. Si vō iuſticia legalis dicatur ſoluʒ
que obtemperat legi ſm verba legis. Sic
Epikeya non eſt pars iuſticie legalis. ſed
eſt pars iuſticie communiter dicte cōtra
iuſticiam legalem diuiſa: ſicut excedens
ipſam. vnđ per phꝰ dꝛ iuſticia de ea q̄ʒ de
iuſticia legali. quia iuſticia legalis dirigit̄
ſm Epikeyam. Unde epikeya eſt quaſi
ſuperioꝛ actuum humanoꝛum Dum vi-
delicet pretermittit verba legis: ꝛ ſequit̄
illud quod poſcit ratio iuſticie ꝛ commu
nis vtilitas. Uerbi gratia. Eccleſia ſtatu
it ꝙ ieiunetur tota quadrageſima ſi eſt ſa
nus. Eſt aliquis qui ſanus eſt. ſed ſi vult
quotidie ieiunare non poterit predicare:
vel ſeruire infirmis vel aliud opus pium
ꝛ valde vtile aut neceſſarium facere. Oꝛ
talis frangit ieiunium vt poſſit illa vtilia
opera exercere: exiſtimans ab illa legꝭ ob
ſeruantia excuſari. ꝙ hoc non intenderit
legiſlatoꝛ illius legis ſcʒ impedire opera
multum vtilia ꝛ neceſſaria ꝓpter ieiuniū.
Uirtuoſe agit ꝛ virtute Epikeya ꝛ equi-
tatis vtitur. ꝛ prelatus debet vti tali vir-
tute erga ſubditos ſuos. De Epikeya et
alijs decem virtutibꝰ moꝛalibus ſm phi
loſophoꝛuʒ poſitionem dictum eſt ſupra
caplo. xvj. Exemplum aliud. lex inſtitu
it ꝙ depoſita reddantur quia hoc in plu-
ribus iuſtum eſt. Contingit autem hoc eſ
ſe aliquando nociuum. puta ſi furioſus
quis gladium depoſitū repetit in hoc ca-
ſu ꝛ ſimilibus; malum eſſet ſi quis vellet
legem poſitiuam ſeruare quo ad verba.
Bonum eſt autem pretermiſſis verbis le
gis ſequi intentionem legiſlatoꝛis quam
Epikeya interpretat̄. Depoſitum eñ
eſt quod cuſtodiendum alicui vel alicuiꝰ
fidei datum vel creditum eſt. Et dicitur
a de ꝛ poſitum ſic ꝙ prepoſitio de auge-
at. vel dicitur a de id eſt deoꝛſum poſituʒ
al's ſeoꝛſum poſituʒ ſcilicet a deponente
vt oſtendatur totum fidei eius commiſ-
ſum apud quem ponitur quo ad cuſtodi
am. Et videtur ſeparata cuſtodia a depo
nente. Hec hoſtienſis.

Theorica

Theorica ſubiecta declarat iuſticie mꝉ
tiplicē ſectionē ſm eius duplices actus ꝑ
tes integrales ꝛ ſubiectiuas octoplicesq̧
potentiales cū eaꝝ multifoꝛmibꝰ actibus
ceteriſq̧ adiūctis virtutibꝰ earundēq̧ vi
cijs oppoſitis. Iuſticia cōſtans ꝛ ꝑpe-
tua volūtas ius vnicuiq̧ tribuens eſt du
plex. ſ. eſſentialis ꝛ ꝑticipata. Eſſentialꝭ ꝛ
p̄maria diuina vꝉ exemplaris. Participa
ta duplex. oꝛiginalis ꝛ regni celeſtis. Oꝛi
ginalis cui opponit̄ peccatū oꝛiginale. re
gni celeſtꝭ duplex. ſ. gloꝛie ꝛ grē. Gloꝛie be
atificātis. Gratie duplex. ſ. gratie gratifi-
cātis ꝛ gratie nō gratificātis. Et ē duplex
vniuerſalis ſeu legalis cui opponit̄ iuſti-
cia illegalis. ꝛ ꝑticularꝭ cui opponit̄ iniu-
ſticia inequalitas. Iuſticia ꝑticularis ha
bet. xj. ꝑtes. ſ. duos actus. duas ꝑtes inte
grales. duas ſubiectiuas. ſeptē partes po
tētiales. Actꝰ iuſticie ꝑticularis ſunt duo
ſcʒ reddere vnicuiq̧ qđ ſuū eſt ꝛ iudicare
ſeu iudiciū rectū cui opponit̄ ſuſpicioſuʒ
ꝑnicioſum ꝛ vſurpatū iudicium. Inte
grales ꝑtes due facere bonū et declinare
a malo ad quā ꝑtinet innocētia cui oppo
nit̄ omiſſio ꝛ tranſgreſſio. Subiectiue
due iuſticia. ſ. diſtributiua ꝛ cōmutatiua:
diſtributiue opponit̄ perſonaꝝ acceptio
Cōmutatiua eiꝰ actꝰ ē reſtitutio cui oppo
nit̄ retētio rei aliene. iuſticie cōmutatiue
opponunt̄ cōmutationes inuoluntarie ꝛ
cōmutationes voluntarie. Inuoluntarie
ſunt duplices quedā in facto quedā i ver
bo. in facto ſūt duplices aut in pſona aut
in rebus. in pſona ſunt homicidiū mutila
tio membꝛoꝝ. verberatio incarceratio. in
rebus furtū ꝛ rapina. Cōmutatio inuo
lūtaria in v̄bo etiā fit duplr aut in iudicio
aut extra iudiciū. In iudicio vt falſū teſti
moniū ꝛ iniquū iudiciū. Extra iudiciū. cō
tumelia. cōuiciū improperiū detractio ſu
ſurratio. criminatio. bilinguitas deriſio il
luſio. ſubſannatio. maledictio multiloqui
um v̄boſitas. linguoſitas. taciturnitas ad
iūgit̄. Cōmutatiōes volūtarie fraudu-
lētia vſura. ſymonia. ypeſia. Potentia-
les ꝑtes iuſticie ꝑticularꝭ ſunt ſeptē. pri-
ma ē religio. ſecūda pietas. t̄cia obſuātia
q̄rta gr̄a. q̄nta vindicatio. ſexta v̄itas. ſe-
ptima liberalitas ꝛ addit̄ Epikeya. Re
ligio ſiue latria theoſebia ſiue euſebia ad
quā ꝑtinet ſanctitas p̄ma ē ꝑs potētialis
iuſticie Religio hʒ duplices actꝰ. ſ. Im
peratos ꝛ elicitos. Imperatos vt viſitare
pupillos ꝛ aduenas ꝛ imaculatū ſe cuſto
dire. Elicitos hʒ duplices interioꝛes ꝛ ex

Elicitos.

terioꝛes. interioꝛes ſunt oꝛatio ꝛ deuotio
Oꝛatio ē triplex vocalis mētalis media.
ad q̄ ꝑtinēt poſtulationes obſecrationes

Oratō eſt tri plex.

gratiarū actiones ꝛ laudatio. Itē deuotō
cuiꝰ ſūt tres ſpēs ꝑncipales p̄ma ꝯpunctō
cū tremoꝛe. ſecūda admiratio cū ſtupoꝛe
tercia exultatio cū iocūditate. Actꝰ eli-
citi religionis exterioꝛes ſunt quadrupli-
ces. Adoꝛatio que fit per inclinationem
genuflectionem proſtrationem: Res ex-
terioꝛes que deo dantur ꝛ ſunt ſacrificia
oblatiōes p̄micie decime. votū ꝑ qđ deo

Adoꝛatio. Res. Uotum.

aliq̄d ꝓmittit̄. q̄dā q̄bus ea q̄ ſunt dei ab
hoibꝰ aſſumūt̄. q̄ vꝉ ſunt ſacra vꝉ nomen
diuinū. Sacramēta ſunt ſeptē. baptiſmꝰ.
cōfirmatio. euchariſtia. penitentia. extre-
ma vnctio matrimoniū. Oꝛdo. Nomen
diuinū qđ aſſumit̄ triplr vꝉ ꝑ modū iura
mēti adiurationis. inuocatiōis. Inuoca-
tionis qđ fit ꝑ oꝛationē vocalē ꝛ laudem
vocalē. Utit̄ aūt eccl'ia multꝭ v̄bis laudā
di deū vicʒ benedicere ſanctificare ꝯfiteri
ſacrificare. gr̄as agere. adoꝛare. iubilare
laudare alloqui creaturas ꝙ deū benedi-
cāt magnificare. cātare Sūt ꝛ q̄tuoꝛ noīa
q̄bus vtit̄ eccl'ia cōiter i laude vocali. ſ. be
nedictꝰ laudabilꝭ glorioſus ſuperexaltatꝰ
Religioni opponit̄ ſm exceſſum ſuperſti
cio ſm defectum irreligioſitas manifeſta
ſupſticio indebiti cultꝰ cuiꝰ ſūt due differē
tie. p̄ma ſupſticio q̄ exhibet diuinū cultuʒ
mō indebito ſupflua ꝛ ꝑnicioſa. ſcđa ſup
ſticio q̄ exhiget cultū diuinū cui nō ē exhi
bēdus. ꝛ illiꝰ ſunt tres dr̄e. ſ. ydolatria di-
uinatio obſuātia ſeu obſuatio. ydolatria
ē cultꝰ q̄ ydolis exhibet̄. Diuinatio q̄daʒ

fit p inuocationē demonū ꝛ hoc dupl͛r vl͛
p manifeſtā vl͛ occultā. Si manifeſta vel
vel fit p aīata vt p ſomnū. nigromanciā ꝛ
fitonicā Uel p inanimata vt Geomantia
ydromātia Aeromātia. piromātia. auru-
ſpiciū. Si occultā cuiꝰ ſunt multe differē
tie vt aſtrologia. genitalia. mathematica.
ꝯſtellatio horuſpiciū. auguriū. auſpicium
ſaliatoꝛ. extiſpiciū. omen. cyromātia. ſpa-
tulamātia ꝛ ſoꝛtilegiū qḋ fit tripl͛r. ſ. ſoꝛte
diuiſoꝛia ſoꝛte cōſulatoꝛia ꝛ ſoꝛte diuina
toꝛia. Obſeruātia ſiue obſuatio ad quā
ptinēt ars notoꝛia. coꝛpoꝝ imutatio. Co-
gnitio foꝛtunioꝝ. ſuſpēſio diuinoꝛum ad
collū. Religioni p defectū opponiť Jr
religioſitas manifeſta habēs ꝯrietatē ad
religionē, ꝛ ꝯſiſtit in irreuerētia dei ꝛ rerū
ſacraꝝ. Jn irreuerētia dei eiꝰ ſunt due dif
ferētie. ſ. tētatio ꝛ piuriū. Tentatio dei q̄
deꝰ tentať vbo facto interptatiue. piuriū
qḋ fit ſi deeſt veritas. iuſticia iudiciū. Jr-
reuerētia reꝝ ſacraꝝ cuiꝰ ſunt due differē
tie ſacrilegiū ꝛ fit rōne pſone loci rei. ꝛ ſy
monia q̄ fit a manu ab obſequio a lingua
Pietas ſecūda ps eſt iuſticie ꝛ exhibet
cultū ꝛ honoꝛem parentibus ꝛ patrie cui
opponunť duo vicia innoīata. Obſer-
uātia tercia ē pars iuſticie exhibēs hono-
rē perſonis in dignitate ꝯſtitutis. cuiꝰ ſūt
due ſpecies dulia ꝛ obedientia. Dulia ſi-
ue reuerentia ad deū ad quam pertinent
ſuper dulia ꝛ laus honoꝛ ꝛ gloꝛia. Obedi
entia exhibēs ſuperioꝛibus obſequiū cui
opponiť inobedientia. Diſciplina q̄ red-
diť qḋ debeť inferioꝛi ꝛ equitas q̄ reddit
qḋ ſuū eſt pari reducunť ad obedientiaꝫ
Grā q̄ benefactoꝛibꝰ gratitudo recōpē
ſať quarta pars potentialis ē iuſticie pti-
cularis. Gratie cui ſm triplicem eius gra
dū opponiť Jngratitudo. Uindicatio
p quā iniuria ꝛ peccatū alienū vlciſcēdo
ꝯpulſať. qnta ps ē potētialis iuſticie pti-
cularis cui opponiť ſm exceſſum. crudē-
litas ſiue ſeuicia ſm defectum. Remiſſio
ad vindicationē reducīť penitētia p quaꝫ
ꝓpriū peccatum cōmiſſum puniť. Ue-

rita qua quis vita ꝛ verbo ſe demonſtrať
qualis eſt ſexta eſt potentialis pars iuſti-
cie cui opponitur ſm exceſſum mendaci-
um ypocriſis ſeu ſimulatio. iactantia ſeu
arrogātia ſiue oſtentatio ſm defectū op-
poniť yronia. Ad veritatē ptinet fidelitas
ꝛ ſimplicitas ſine plica doloſitatis et fal-
ſitatis cui opponitur duplicitas. Libe
ralitas largitas ſiue parcitas abilitās ad
bene vtendū bonis poſſeſſis ſeptima ps
eſt iuſticie particularis. q̄ ꝓ affectu beni-
gnitas ꝓ effectu beneficentia nominať ꝛ
bonitas cui opponiť auaricia ſiue filargia
ꝛ ꝓdigalitas. Epykeia ſiue equitas vir
tus qua ꝑtermittūť verba legis iterptati
ua intentionis legiſlatoꝛis ptinet ad iuſti
ciā legalē ſeu vniuerſalē quodāmō exce-
diť a iuſticia legali ꝛ quodāmō eam exce
dit. Donū ſpiritusſancti coꝛreſpondens
iuſticie eſt pietas per quā ſpiritusſanctus
monet nos ad hoc ꝙ affectum quendam
filialem habeamus a deū. ſm illud Apli.
ad Roma. viij. Accepiſtis ſpm adoptōis
filioꝝ in qua clamamꝰ. Abba pater. Jn-
quantūvo pietas exhibet patri carnali af
fectum ꝛ cultum no neſt donum: ſed vir-
tus. De qua ſupra dictum eſt. Et quoni-
am pietas donuꝫ ſpiritusſancti eſt quedā
diſpoſitio anime habitualis qua ꝓmpte
eſt mobilis a ſpiritusſancto ad amandum
deum affectu filiali ſub ratiōe debiti. ideo
coꝛreſpondet iuſticie. que reſpicit alteruꝫ
ſub ratione debiti.

¶ De fide ꝛ vicijs oppoſitꝭ fidei. Ca. xxiiij

F Ides cum ſit ſubſtantia ꝛ princi
pium omnium bonoꝛum ſpiritu
alium. ſitq; fundamentuꝫ gratie
ꝛ gloꝛie. recte ipa eſt primus habitus vir-
tutum theologicarum. Primus inq̄ꝫ non
tempoꝛe ſed natura. Conſequēter poſt
virtutes cardinales et conſuetudinales
rectificantes animam ſm inferioꝛem fa-
ciem. dicendum eſt de tribus virtutibus:
Theologicis rectificantibus animaꝫ ſm
faciem ſuperioꝛem in qua conſiſtit yma-
go trinitatis eterne. ꝑut ſupra declaratū

[Margin: A Fides infoꝛ[mis]. Defi[...] cies [...] fide.]

eſt capi. xiiij. in quarta diuiſione virtutis.
De fide igiť dicenduꝫ Primo quo ad
eiꝰ equiuocationē. Scḋo de eiꝰ obiecto
qḋ eſt credibile. Tercio de eꝰ actu. Quar
to de eiꝰ ſubiecto. Quinto de eiꝰ diffiniti
one. Sexto de vicijs oppoſitꝭ fidei. Qꝛ-
tum ad pmum reſpondet. s. Bona. in. iij
diſ. xxiij. in. iij. dubio lr̄ali. Et in Centilo-
quio. Qꝛ fides inueniť accipi decē mōis.
Aliquādo eñ accipiť ꝓ ſpōſione. j. Thi.
v. Primā fidē irritam fecerunt. Aliqñ ꝓ
fidelitate. Hiere. vij. Perijt fides ꝛ ſctūs
de terra. Aliqñ ꝓ cōſcientia. Ro. xiiij. om
ne qḋ nō ex fide peccatū eſt. Aliqñ ꝓ ſa-
cramento fidei. ſm ꝙ dicit Augꝰ. ad Bo
nifa. ꝙ nō eſt aliud puulos habere fidem
q̄ꝫ habere fidei ſacramētū. Uñ puulis in
fidei ſacramento. ſ. baptiſmo plene fides
infundiť ꝛ cetere virtutes theologice ſm
habitū ſed nō vſus earū. ſic patet qḋ puꝰ
dictū eſt in pncipio huiꝰ capituli. ꝙ fides
prioꝛ eſt ceteris virtutibꝰ theologicis nō
tpe. qꝛ ſimul infundunť q̄tum ad habi-
tum eſt ibi ſimultus. Sꝫ q̄tuꝫ ad actum
eſt ibi naturalis oꝛdo ꝓ eo ꝙ actꝰ fidei p̄
ambulꝰ eſt ad actū ſpei ꝛ charitatis. Ne
mo eñ aliqͩ ſperat vel amat niſi illḋ co-
gnoſcat ꝛ aliquo mō credat. Aliqñ ſumiť
fides ꝓ aſſenſione concluſionis per rati-
onem ꝓbate. ſm ꝙ dicit Boetius. Argu
mentum eſt ratio rei dubie faciens fideꝫ.
Aliquādo ꝓ cognitione cōpꝛehenſionis.
ſm ꝙ diciť Ro. j. Juſticia dei reuelať ex
fide in fidem. Glo. in fidem ſpei. q̄ diciť fi
des. qꝛ fidentiſſima ꝛ certiſſima eſt. Ali-
qñ ꝓ habitu fidei infoꝛmis. Jaco. ij. Fi-
des ſine operibꝰ moꝛtua eſt. Nam fides
infoꝛmis que non operať per dilectionē
moꝛtua eſt. Et differt a fide foꝛmata. que
eſt fides que operať per dilectioneꝫ: que
infoꝛmať gratia que gratam facit animā
fidelem cum vniuerſis eius potentijs et
habitibus virtuoſis. Et charitate que ſť
opera fidei ꝛ meritoꝛia vite eterne. Fides
autem infoꝛmis eſt huic contraria vtra-

q̄ꝫ foꝛmabilitate priuata: qualem habent
in peccato exiſtentes moꝛtali. quia nō eſt
in eis gratia gratificans vel charitas. po
teſt tamen fides infoꝛmis fieri foꝛmata p
gratie aduentum. Unde ſicut multi colo
res in vna domo tenebroſa exiſtentes ef-
ficiunť luminoſi per vnam luminoſitatē
ſuperuenientem. ꝛ ab illa infoꝛmanť de-
coꝛanť ꝛ venuſtanť. Sicut habitus vir-
tutum infoꝛmes (vt dicit. s. Bonauē. i
iij. diſti. xxiij.) exiſtentes in anima ab vna
gratia ſuperueniente venuſtanť ꝛ deco-
ranť. Et ſm hunc modum facile eſt intel
ligere qualiter habitus fidei infoꝛmis foꝛ
meť per ipſius gratie aduentum. Diciť
enim foꝛmari ſicut coloꝛ tenebroſus foꝛ-
matur ad luminis ingreſſum. Et ſicut ex
coloꝛe ꝛ lumine infuſo non fit vnum per
eſſentiam ſ vnum per oꝛdinationē ꝛ re-
lationem. qꝛ fides p aduentum gratie in
cipit complete oꝛdinari in finem ꝛ in deū
credere ꝛ eidē complacere. Octauo fi-
des ſumitur ꝓ habitu fidei foꝛmate. Ro.
j. Juſtus ex fide viuit. Fides enim infoꝛ-
mis dicitur moꝛtua ob defectum gratie.
ꝛ operationis fructuoſe. Superuenienti
bus autem illis reuiuiſcit ꝛ fit foꝛmata ex
operibus dum aſſentit ſumme veritati ꝓ
pter ſe ꝛ ſuper omnia. Nono ſumitur fi-
des pro actu fidei. ſm ꝙ dicit Auguſtinꝰ
Fides eſt credere qḋ non vides. Deci
mo fides ſumitur pro obiecto fidei. ſꝫ ꝙ
dicitur in ſimbolo Anaſtaſij. Hec eſt fi-
des catholica. De omnibus autē his mo
dis contingit dicere fidem ſm quandam
analogiam. ꝓ eo ꝙ in omnibus reperiť
quedam ratio ꝛ aſſenſus credulitatis ſꝫ
plus et minus. Quātum ad ſecundū de
obiecto fidei. Primo dicenduꝫ eſt de cre
dibili. Scḋo de cōtinentia ſimboli ad ar
ticulos. Circa primū ſciendū ꝙ duplex ē
obiectū fidei. ſic ꝛ cuiuſlibꝫ alteriꝰ habitꝰ
ꝯgnitiui. ſ. foꝛmale ꝛ materiale. Obiectū fidei
foꝛmale vt dicit. s. Bona. Eſt veꝝ increatū
ſeu veritas pma. nō eñ fides aſſentit alicui

[Margin: B]

vero. niſi inq̄ſitū eſt reuelatū a deo Vn̄ di
cit Dyoni. Qꝛ fides eſt circa ſimplicitatē
⁊ ſemꝑ exiſtentē veritatē. Obiectū ma
teriale fidei nō tm̄ eſt verū increatū. ſ. ipſe
deꝰ: ſ; etiā multa vera creata q̄ ſub aſſen-
ſu fidei nō cadunt niſi ſm̄ ꝙ habent ali-
quē ordinē ad deū q̄ ab eo dictant̄. Vnđ
ſicut cōtingit intelligere in viſu ꝙ lucidū
dupliciť mouet viſum. vel ꝓut eſt abſtra
ctū: vel ꝓut eſt terre materie incorꝑatum
Sic ipſa diuina veritas duplr̄ mouet ip-
ſum intellectū ꝑ fidē illuminatū. vel ꝑ ſe
ſicut in articulis ſpālibꝰ ad ipm̄ deū ſm̄
diuinitatē. vel vt ē vnita creature. ſicut i il
lis articulis reſpicientibꝰ ipm̄ deū in ſua
humanitate aſſumpta. vel in oꝑatōne ab
ipſo creata. ſicut in creatiōe reparatiōe et
glīficatione. Eſt etiā notandū ꝙ ipm̄ ob
iectū ſupra qđ fert̄ fides h; rōnem cōple
xi. ſ. ꝓpoſitio ſiue enunciabile cui aſſentit̄
ex auctoritate dei. vt illa ꝓpoſitio Deꝰ eſt
trinꝰ ⁊ vnꝰ. Qꝛ xp̄s eſt incarnatꝰ ⁊ paſſus
⁊c. Vn̄ dicit Augꝰ. ꝙ credere eſt cogitare
cū aſſenſione. ſ; aſſenſus rōnis nō fert̄ ſu
C pra incōplexū ſ; ſupra cōplexum. Cōſi
derandū ſcđo ꝙ credibilia q̄ ſūt fidei ma
teriale obiectū ꝑ certos articulos cōten-
tos in Simbolo diſtinguunt̄. Jđo dicen-
dū eſt de cōtinētia ſimboli. Circa qđ tria
ſunt breuiter attendēda. ſ. differentia ſim
boloꝝ Sufficientia credendoꝝ ⁊ eſſentia
articuloꝝ. Quo ad pmū Sciendum ꝙ
ſimbolū đr a ſimultate vel collectione. qn̄
ſc; ex pluribꝰ ꝑtibꝰ fit vnū cōtinuū. Et h̄
mō a collectione triplici đr ſimbolū. Pri
mo a collectione multoꝝ hoim̄ in vnā fi-
dem. Scđo a collectiōe p̄dicantiū ⁊ decla
rantiū fidem. Tercio a collectiōe articu-
loꝝ ex diuerſis locis ſacre ſcripture: in q̄
tota fides q̄ſtum ad credibilia cōtinetur.
Tria ſunt Simbola fidei xp̄iane. Pri-
mū eſt ſimbolum aploꝝ. Apoſtoli eñ cō
ponentes ſimbolū vnā ⁊ eadē hora inſtin
ctu ſpūſſancti ipm̄ compoſuerunt Vnde
dicit̄ ſimbolum a ſin qđ eſt ſimul: ⁊ bolꝰ
morſellus quia vnuſq̄ſq; apoſtoloꝝ bo-
lum. i. particulam appoſuit quā tū oms

ſimul approbauerunt. Aliud eſt ſimbo
lum maius factū in Cōcilio Niceno pluſ
q̄ a trecentis patribꝰ ꝓpter Grecos q̄ nō
crediderīt ꝙ ſpūſſanctꝰ ꝓcederet ab vtro
q; ſ; a patre tm̄. vt đr de con. diſ. v. c. vlti.
⁊ pe. Terciū eſt ſimbolū Anaſtaſij. ſc;
Quicunq; vult ſaluus eſſe. Cauſa pnci-
palis cōditiōis pmi ſimboli (vt dicit ſan.
Bona.) fuit certa fidei traditio Cauſa ſe
cundi fuit veritatis tradite certa ꝓbatio
vel ꝓpalatio. Cauſa tercij. erroꝝ pullulā-
tiū exterminatio. Primū đr maius nō
numeroſitate cōtentoꝝ. ſ; maioritate con
ditoꝝ vel auctoꝝ. i. aploꝝ. Et đr ſubmiſ-
ſa voce. qꝛ fuit conditū tp̄e veritatis non
dum ꝓpalate vel ꝓlate. vel qꝛ eſt ad pro-
prie cōſcientie ſecuritatē. Dicit̄ etiā i diei
pncipio ⁊ in fine. ſ. in pma ⁊ cōpletorio. ꝓ
pter duplicē cōfeſſionē fidei neceſſariam
ſc; in pncipio eccl̄ie ⁊ in fine. vel in pnci-
pio regeneratiōis baptiſmalis: ⁊ vltimo
defunctiōis corporalis. Jn teſtimonium
etiā cōuerſiōis triumphalis. vel in ꝓſpe-
ris ⁊ aduerſis. vel in agendo ⁊ patiendo
vel ꝙ fides eſt ſcutū cōtra tentatiōes di-
urnas ⁊ nocturnas. Scđm ſimbolū qꝛ
editū eſt ꝓpter veritatem traditā ꝓpalan
dam in diebus dominicis ⁊ feſtis ſolenni
bus. ꝓpter maiorem cōuentū ppl̄i alta vo
ce cantat̄ ⁊ poſt euangelium. qꝛ eſt eiꝰ bre
uis collectio. ⁊ ante cōmunionē qꝛ eſt ad
ipſam digna p̄paratio. Terciū ſimbolū
dicit̄ nocte finita pma diei hora. quia fuit
editum tp̄e veritatis cōcuſſe ꝑ hereticos:
p̄ualentis finaliter contra eos. Quar-
tū ſimbolū ſupadditt̄ in iure. ſ. primꝰ titu
lus de ſumma trinitate ⁊ fide catholica.
vt dicit Jſido. vij. li. ethi. c. vij. Jn quo id
qđ de fide catholica ⁊ ſumma trinitate in
p̄dictis tribus ſimbolis continet̄: confir-
mat̄ ⁊ repetit̄. Sufficientia articuloꝝ D
in ſimbolo aplico contentoꝝ pōt dupli ci
ter aſſignari ſm̄ .s. Bona. videl; ex parte
cauſe efficientis. ſ. apoſtoloꝝ q̄ ad cōden
dum ſimbolum ſingulas ꝑtes poſuerūt. Simbo
Petrus dicit. Credo in deū patrē oi. cre. aplo⸗
ce. ⁊ terre. Andreas ſubiunxit. Et in ihm̄

xp̄m fi. e. vni. dn̄m nr̄m. Deinde Johan-
nes. Qui cōceptus eſt de ſpūſancto natꝰ
ex Maria virgine. Deinde Jacobꝰ ma-
ior. Paſſus ſub poncio pylato cru. mort.
⁊ ſe. Deinde Thomas. Deſcendit ad in.
ter. die re. a mor. Deinde Jacobus mior
Aſcendit ad celos ſe. ad de. dei pa. oipo.
Deinde Philippus. Jnde ven. eſt iudi.
vi. ⁊ mor. Deinde Barnabas. Credo et
ſpm̄ſanctū. Deinde Matheus. Sctām
eccl̄iaʒ catholicā. Et eſt ſenſus. Credo in
ſpm̄ſanctū ſanctificantē eccl̄iam vniuer-
ſalem. Deinde Simon chananeus San
ctoꝝ cōmunionē remiſſionē peccatorum
Et eſt ſenſus ꝙ remiſſio pctōꝝ fit in com
munione viuoꝝ vel ſacramentoꝝ. Dein
de Judas thadeꝰ. Carnis reſurrectionē.
Et eſt ſenſus. Credo ꝙ deus reſuſcitabit
carnē. Deinde Mathias Vitam eternā
am en. Poteſt etiā ſufficientia aſſigna-
ri ex ꝑte obiecti ſiue cauſe materialis. ſc;
ipoꝝ articuloꝝ. Oms articuli ſunt de dō
⁊ ſm̄ naturā in qua ſiſtit: vel ſm̄ naturaʒ
quā aſſumpſit. Et ſic q̄dam articuli ſpe-
ctant ad diuinitatē. Quidā ad humanita
tem: q̄dam ad diuinitatē. Aut reſpici-
unt diuinā naturā in ſe. Et ſic eſt pmꝰ de
ſingularitate. cū đr. Credo in deū: ⁊ nō in
deos. Aut reſpiciunt diuine eſſentie tres
ꝑſonas. Et ſic reſpectu patris eſt credere
in patrē deū oīpotentē. Reſpectu filij ē
credere in ihm̄ xp̄m filiū eiꝰ vnicū domi-
nū nr̄m. Reſpectu ſpūſſancti eſt credere
in ſpm̄ſanctū. Aut reſpiciūt diuine eēn
tie oꝑatiōes. Quarū vna eſt in collatione
nature. Et h̄ eſt creatio habens ſuū arti-
culū. Credo in creatorē celi ⁊ terre. Alia ē
in creatiōe gratie. ⁊ h̄ eſt ſanctificatio ha
bens ſuum articulū. Sctām eccl̄iam ca-
tholicā ſctōꝝ cōmunionē remiſſionē pec-
catoꝝ. Et ē ſenſus. Credo ꝙ remiſſio pec
catoꝝ fiat in eccl̄ia catholica vbi eſt cōio
ſanctoꝝ. maſculine: vel ſctōꝝ neutralit̄. i
ſacramentoꝝ. Alia eſt collatio glīe. ⁊ hec
eſt glīoſa reſuſcitatio habens ſuū articu-
lum. Carnis reſurrectionē ⁊ vitam eter-
nam amen. Accipiunt̄ etiā ſeptē reſpe

ctu humanitatis xp̄i: iuxta ſeptem actus
pncipales q̄s ad reparatōʒ nr̄am dn̄s or
dinauit. Pmꝰ fuit incarnari. habēs ſu-
um articulū. Qui cōceptus eſt de ſpūſan
cto. Scđs fuit naſci. habens ſuū articulū
Natus ex Maria virgine. Tercius fuit
p̄aū ꝓ nobis ſoluere habens ſuum arti-
culū. Paſſus ſub poncio pylato crucifi.
mor. ⁊ ſepultꝰ. Quartꝰ fuit inferos viſi-
tare: habens ſuū articulū: Deſcendit ad
inferna. Quintꝰ fuit inferos ſpoliare. ha
bens ſuū articulū. Tercia die reſurrexit
a mortuis. Sextꝰ fuit celeſtia tranſcēde-
re: habens ſuū articulū. Aſcendit ad ce.
ſe. ad dex. dei pa. oīp̄i. Septimꝰ erit veni
re ad iudiciū. habens ſuū articulū. Jnde
venturus eſt iudicare viuos ⁊ mortuos.
Et ſic ſunt ſeptē articuli reſpectu huma-
nitatis. Articulꝰ diffinit̄ a Richardo.
Eſt indiuiſibil' veritas de deo artans nos Articulꝰ dif-
ad credendū. Dicit̄ aūt indiuiſibilis ve- finitur.
ritas. nō qꝛ ſit de incōplexo qꝛ circa incō
plexa non eſt veritas. ſ; qꝛ eſt de cōplexo
nō reſolubili in plures veritates haben-
tes ſpāles difficultates. Dicit̄ aūt talis ve
ritas Articulus. ad ſilitudinē articuli in
rebꝰ corꝑalibꝰ in quibꝰ articulꝰ vocat̄ or
ganū qđ non eſt diuiſibile in plura. qđ ei
diuiſibile eſt in alia nō dicit̄ articulꝰ ſicut
manꝰ q̄ diuidit̄ in digitos nō eſt articu-
lus. ſ; digitus q̄ nō diuidit̄ vlteriꝰ in alia
organa. Silr̄ veritas fidei q̄ nō diuiditur
in plures veritates hn̄tes ſpāles difficul
tates. đr articulus. Dicit̄ aūt hn̄tes ꝓpes
difficultates. qꝛ cū fides ſit de hiis q̄ ſunt
ſupra rōem humanā que hn̄t difficulta-
tes ſpāles. articuli dicunt̄. Et iō ſi in vno
articulo aliqua ſequant̄ q̄ ex credito faci
le eſt credere. nō faciunt nouū articulum
Sicut credito ꝙ xp̄s fuit mortuus facile
eſt credere ꝙ fuit ſepultus. Et iō de mor
te ⁊ ſepultura non ſunt diſtincti articuli.
Qꝛ aūt addit̄ ꝙ eſt veritas artans nos
ad credendum: nō eſt intelligendū de ar
tatione coactionis cum nullus credit ni
ſi volens. ſed de artatione ſuppoſitionis
qꝛ ſi volumus ſaluari artamur ad credē-

E dum. Qͣtū ad terciū de actu fidei. Et p̄
mo dicendū eſt de actu interiori q̄ eſt cre-
dere Scd̄o de actu exteriori q̄ eſt cōfeſſio
Circa p̄mū videndū eſt de comoditate
credendi ⁊ neceſſitate. Vn̄ ſciendū q̄ ſm
Aug. li. de p̄deſtinatione. Credere eſt cū
aſſertione cogitare. Et ſumit̄ hic credere
p̄ actu intellect⁹ deliberantis. Licȝ eni fi-
des nō hȝ rōnis inq̄ſitionē naturalis de-
monſtrantis illud qđ credit̄. hȝ tn̄ inq̄ſiti
onem quandā cor̄ p̄ que inducit̄ homo
ad credenduȝ. puta q2 ſunt a deo dicta ⁊
miraculis cōfirmata. Aſſenſus hic ſumit̄
p̄ actu intellectus. ſm q̄ ad vnū determi
nat̄ p̄ voluntatem. Sic ergo credere ē fir
miter vni p̄ti adherere: in quo cōuenit cū
actu ſciendi ⁊ intelligendi. Nō tn̄ eſt co-
gnitio p̄fecta p̄ viſionē manifeſtā: in quo
cōuenit cū actu dubitandi ⁊ ſuſpicandi ⁊
opinandi. Et ſic act⁹ credendi diſtinguit̄
ab omnib⁹ actibus intellect⁹ q̄ ſunt circa
verū ⁊ falſum. Diuerſificat̄ aūt act⁹ fi
dei q̄ eſt credere. ſm mgr̄m in. iij. diſ. xxiij
p̄ Credere deū Credere deo Credere i deū. Credere deū ⁊ credere deo (ſm Bo-
na.) p̄nt eſſe act⁹ informis fidei ⁊ forma-
te. Poſſunt eni ad eundē actū ſm ordi-
nem p̄tinere. Nā credere deū reſpicit di-
uinā veritatē vt obiectū. Credere deo vt
motiuū. Credere in deū vt in finē vltimū
Iſtū vltimū actuȝ exponit ⁊ multiplicat
Anſel. Credere in deū eſt credendo eum
amare. credendo in eum ire. credendo ei
adherere ⁊ credendo ei⁹ membris incor-
porari. Ad hoc eni q̄ fides p̄fecte tendat
in deū requirit̄ adiunctio charitatis q̄ or
dinat ad amorē dei. ⁊ ſic eſt p̄ma differē-
tia. ad op̄ationē boni. ſic eſt ſcd̄a dr̄ia. ad
p̄peſſionē mali ſic eſt tercia. ad dilectionē
p̄ximi ſic eſt quarta. Fidei etiā attribu
itur op̄atio miraculoſa. Ipa eni eſt p̄ma
virtus q̄ ſupra ſe eleuat intellectū capti-
uans eū in obſequiū ihū xp̄i. ⁊ iō meret̄
de cōgruo apud deū op⁹ arduū impetra
re. ad qđ ſe nō extendit poſſibilitas admi
rantis. Et hoc eſt qđ tangit̄ in diffinitiōe
miraculi. Miraculū eſt op⁹ arduū ſupra
ſpem ⁊ facultatē admirantis conſiſtens.
De neceſſitate act⁹ credendi Dicendū
vt dicit. s. Bona. in. iij. di. xxiij. Q2 oēs
xp̄iani poſt aduētū xp̄i tenent̄ credē om-
nes articulos quoſdā explicite quoſdam
implice. loquendo de fide ſimpliciuȝ. Ad
hos eni tenent̄ explicite quos manifeſtat
eis nō ſolū p̄dicatio ſ etiā eccliaſtic⁹ vſuſ
⁊ cōſuetudo. Sicut de vnitate ⁊ trinitate
dei. quā poſſunt noſſe ex ipſo actu conſi-
gnatiōis. Cōſignāt eni ſe In noīe p̄ris et
filij ⁊ ſp̄ūſſcti. Et ſic ē de natiuitate: paſſiōe
reſurrectione ⁊ peccator̄ remiſſione: q̄s
cognoſcere p̄nt ex ipis ſolennitatib⁹ quaſ
ecclia celebrat ⁊ actib⁹ ſacerdotū. Iō ab
hor̄ cognitiōe ⁊ noticia null⁹ rōne vtens
excipit̄. nec ignorantia excuſat̄ ſine negli
gentia ⁊ contemptu. Alios aūt articulos
nō ita manifeſtos tenent̄ credere implici
te. Implicite aūt voco credere. vt in gene
rali credant vniuerſaliter omne qđ credit
ſacroſancta mr̄ ecclia. Ita q̄ in p̄ticulari
a nullo illor̄ diſſentiant. Nec aliquē arti
culor̄ diſcredāt. Credere aūt oēs articu
los diſtincte ⁊ explicite eſt neceſſariū il-
lis q̄ fidem alijs explicare ⁊ manifeſtare
tenent̄. Sicut ſunt habentes curā aīarū.
⁊ p̄dicatores vbi dei ⁊ doctores ſacre ſcri
pture. Reſtat nunc videre de actu fidei
exteriori q̄ eſt cōfeſſio. Circa qđ ſciendū
q̄ cōfiteri nō ſemꝑ vel vbiq̄ eſt de neceſ-
ſitate ſalutis. ſ aliq̄ tēp̄e ⁊ loco: vt qn̄ per
omiſſionē hui⁹ cōfeſſiōis ſubtrahet̄ ho-
nor deo debitus ⁊ vtilitas impendendi p̄
ximo. vt ſi q̄s interrogat⁹ de fide. taceret
vel ex hoc crederet̄. vel q2 non haberet fi
dem. vel q2 fides non eſſet vera. vel q2 p̄
pter taciturnitatē eius alij a fide recede-
rent. hinc dr̄ ad Ro. x. Ore aūt fit p̄feſſio
ad ſalutem. Qͣtum ad quartū de ſub- F
iecto fidei. Reſpondet. s. Bona. in. iij. di.
xxiij. arti. j. q. ij. Q2 de ſubiecto fidei diuer
ſi diuerſimode ſenſerūt. Quidaȝ dixerūt
fidē reponi tanq̄ȝ in ſubiecto in potentia
p̄gnitiua ⁊ in intellectu ſpeculatiuo. Alij

poſuerunt fidē itellectu practico. Tercij
poſuerūt fidē i potētia affectiua. ſ. in volū
tate. Has oēs opiniones. s. bon̄. dicit hr̄e
aliq̄d vitatis. Ex q̄bus. s. bo. ſuā elicit po
ſitionē. dicēs fidē reponi tāq̄ȝ in ſubiecto
in libero arbitrio. qđ nō ē diſtinctū a rōne
⁊ volūtate. ſ cōplectit̄ tres potētias. ſ. ira
ſcibilē rōnabilē ⁊ p̄cupiſcabilē. vt dictuȝ. j.
trac. ca. xlix. vt autē h̄ plani⁹ fiāt. notāduȝ
Cū. n. v̄tus ē ſm quā cōſiſtat laus ⁊ meri
tū. ſicut culpa ſm quā attēdit̄ vituperiū ⁊
demeritū. Virtus etiā ē habit⁹ reddēs po
tentiā facilē reſpectu alicui⁹ act⁹ His pre
ſuppoſit̄ facile ē videre q̄d ē ſubiectuȝ fi
dei. Si. n. v̄tus ē fides circa quam p̄ſiſtit
laus ⁊ meritū: Neceſſe ē q̄ ipe i li. arb. po
nat̄. Rurſus ſi fides habit⁹ ē p̄ quē intel-
lectus captiuat̄ i obſequȝ xp̄i. ⁊ innitit̄ p̄
me v̄itati. ⁊ illuminat itellectū ſub ratiōe
veri. q2 fides facit itellectū credere articu
los fidei. nō q2 bonos ſ q2 veros. Ipi eti
am fidei ſuccedit viſio i patria q̄ oīa reſpi
ciunt intellectū ſpeculatiuū. Neceſſe ē q̄
habit⁹ fidei q̄dammō fit i intellectu ſm q̄
hȝ rationē ſpeculatiui. Et qm̄ intellectus
non abilitat̄ ad aſſentiendū v̄itati prime
ſm ſuū iudiciū ſ ſm volūtat̄ imperium.
Nullus eni aſſentit v̄itati nō viſe. niſi q2
vult. iō fides nō reſpicit itellectū tāq̄ȝ pu-
re ſpeculatiuū. ſ neceſſariū eſt q̄ ipa ſit in
ipo intellectu ſm q̄ ē extenſus quodāmō
⁊ practic⁹. Cōtingit autē ipm̄ intellectū
extēdi tripl̄r. vl̄ p̄ p̄iunctionē ſui cuȝ affe-
ctiōe q̄ inclinat̄ vl̄ p̄ p̄iūctionē ſui cū affe-
ctione ad quā inclinat. vl̄ p̄ p̄iunctionem
ſui cū op̄atione quā dirigit. oībus autem
his mōis p̄tingit fidē poni i intellectu ex-
tenſo ſiue practico ſm varios ipi⁹ ſtatus.
Nā fides ſimpl̄r dicta ſiue informis ſiue
formata. q̄ facit hoīem credere deo in his
q̄ nō videt. ē in ipo itellectu inquantū icli
nat̄ a volūtate. nō. n. crederet niſi vellet:
Fides autē formata q̄ q̄s credit in deum
eſt in ipo intellectu inquantū iclinat affe-
ctū. Ad h̄ eni q̄ aliq̄s credit in deū p̄ fidē
formatā op̄tet q̄ in ipm̄ amādo tendat vt
dictū ē ſ. Fides aūt p̄fecta de q̄ dicit apo
ſtol⁹. q̄ ē operās p̄ dilectionē. illa quidē ē
in intellectu inquantū mediāte affectu di
rigit opus Rurſus qm̄ ipm̄ velle credere
eſt eſſenciale ipi fidei. hinc ē q̄ habitus il-
nō tm̄ reſpicit intellectū vt ſpeculat̄ ſum
mā veritatē. Nec etiā inclinat̄ ab affectu
ſ etiā ipm̄ affectū. Dicit eni hugo de. s. vi
cto. Duo inq̄t ſunt in q̄bus fides cōſiſtit:
Cognitio videlicet ⁊ affectio In affectu q̄
dem ſubſtantia fidei rep̄it̄ (Actus eni vo
lūtatis ē ſubſtātialis ſiue eſſentialis fidei
Nunq̄ȝ ei eēt v̄tuoſuȝ credere niſi eēt vo-
luntariū) In cognitione v̄o materia. Co
gnitio eni ⁊ illuminatio fidei p̄ quā intel-
lectus dirigit̄ in ſummā veritatē. ſubijcit̄
volūtati cū rō inclinat̄ a volūtate. Ex om
nib⁹ hijs colligit̄ vna veritas. qm̄ fides vt
ē virtus. ē p̄ncipiū meriti. ⁊ reſpicit liberū
arbi. vt ſubiectū. Inquātū v̄o habit⁹ ē q̄
dāmō reſpicit itellectū ſpeculatiuū ⁊ actū
ei⁹ q̄ ē credere ver̄. Quia v̄o q̄dāmō itel
lectū extēdit ⁊ ei⁹ actū q̄ ē credere volun-
tarie. ſiue credendo in deuȝ tendere reſpi
cit quodāmodo ipm̄ affectū ⁊ eius actuȝ
qui eſt velle aſſentire ei ad qđ rō ex ſe nō
attingere. Ex hijs pȝ q̄ nō eſt incōueniēs
vnā ⁊ eandē virtutē eſſe ſimul i libero ar-
bitrio ⁊ ratione ⁊ voluntate. Nam liber̄
arbitrium nō dicit potentiā diſtinctā a ra
tione ſm rem. Naȝ vtrāq̄ȝ potentiā com
plectit̄. Fides eni ponit̄ in libe. ar. ſm q̄
virtus ⁊ meriti principiū. ſ in ratiōe ⁊ vo
luntate ſm q̄ ē habitus. ita q̄ vnā iſtarū
potentiar̄ reſpicit q̄tum ad actum mate
rialem. alteram q̄tum ad actum formalē G
Qͣtum ad quintum de diffinitione fi-
dei reſpondet ſanctus Bonauentura. in
iij. diſtincti. xxiij. in declaratione littere q̄
virtus fidei ſm q̄ multipliciter hȝ cō-
ſiderari habet diuerſimode notificari.
Conſiderat̄ eni fides quo ad genus p̄
p̄riū. Et ſic diffinit̄ ab Aug⁹. Fides ē vir
tus qua credunt̄ q̄ nō vident̄. Cōſide-
rat̄ q̄tū ad obiectū ⁊ p̄ncipiū motiuū. et
ſic diffinit̄ ab Aug. ad cōſtantiuȝ. Fides
eſt illuminatio mentis ad ſummā v̄itatē.

Conſideratᷣ q̃tū ad actū ꝓpriū. Et ſic diffinitᷣ a Damaſceno. Fides ē nō inquiſitus ꝯſenſus circa p̄mā veritatē. Uel ẛm alios affirmatiue. Inq̄ſitus ꝯſenſus. q2 i diuerſis trāſlationib⁹ vtrūq̧ repitᷣ. ⁊ vtrūq̧ p̄t itelligi vere. Cū ei fides dᷣ ꝯſenſus inq̄ſitus hoc ē dicere. i. ꝯſenſus non quiſitus. ⁊ tunc in tenetᷣ p̄uatiue. ⁊ tātū valet quātū aſſenſus nō q̄ſitus. hoc ē aſſenſus q̄ q̄s libere aſſentit v̄itati nō innitēs rationi alicui. Conſideratᷣ etiā i ordine ad ſubiectū ſic diffinitᷣ a dyoniſio. in li. de di. no. ca. vij. Fides ē vnicū credentiū fundamētū eos collocās v̄itati. Cōſideratᷣ etiā ad alios habit⁹ in cōpatiōe q̃tū ad aſſentiendi modū. Et ſic diffinitᷣ a hugone i li. de ſacramētꝭ. Fides ē certitudo q̄daꝫ de reb⁹ abſentib⁹ ſupra opinionē ⁊ infra ſciētiā ꝯſtituta. Certitudine. n. ſpeculationis q̄ reſpicit intellectū ⁊ nudā v̄itatē maior ē certitudo i aliq̄ ſciā q̄ꝫ i fide. Pro eo ꝙ aliq̄s p̄t aliq̄d p̱ ſciētiā ita certitudinalit̄ noſſe. ꝙ nullo mō p̄t de eo dubitare. ſicut pꝫ in cognitiōe dogmatū ⁊ p̄moꝝ p̄ncipioꝝ. Certitudine tm̄ adheſionis q̄ reſpicit affectū maior ē certitudo in ip̄a fide q̄ꝫ ſit i habitu ſcie. p̱ eo ꝙ vera fides magis facit adherere ip̄m credētem v̄itati credite. q̄ꝫ aliq̄ ſcia alicui⁹ rei ſcite. Uidem⁹. n. viros fideles neq̧ p̱ argumēta neq̧ p̱ tormēta inclinare poſſe vt fidē negāt. qđ nemō ſciens facit ſane mentis. p̱ aliq̄ quod cogſ̄cit p̱ habitū ſcie. Cōſideratᷣ etiā fides q̃tuꝫ ad finē vltimū. ſic diffinitur ab ap̄lo ad hebre. xj. Fides ē ſubā ſperādarū reꝝ argumētū nō apparētiū. Hanc deſcriptionē fidei ab ap̄lo aſſignatā quoniā ip̄a int̄ ceteras ē magꝭ autētica s. bō. in. iij. di. xxiij. explanat. dicit. n. ꝙ p̱ ipſum diffinitionē ip̄ius fidei eēntia plene iudicatᷣ ⁊ ab omib⁹ alijs ſepatᷣ. ⁊ adeo p̄fecte ⁊ ꝯplete. vt nec pitiſſimi phoꝝ poſſent eaꝫ artificiali⁹ ⁊ cōpleti⁹ aſſig̃re. Nā ip̄a fides ẛm eſſenciā ſuā aliq̄d reſpicit ex p̄te intellect⁹. ⁊ aliq̄d ex parte affect⁹. hꝫ. n. affectū ſtabilire ⁊ intellectū illumīare. ⁊ inquātū affectū ſtabilitat dᷣ ſubſtātia ſiue fundamentū. Un̄ ſubā ꝓprie dᷣ q̃tuor mōis. ſ. ſbſtātia materia. ſuba forma. ſba cōpoſituꝫ ⁊ ſubſtātia q̄ ē eēncia vniuſcuiuſq̧. dᷣ autē h̄ ſubſtātia trāſumptiue. put hꝫ aliquā ꝓprietatē ſubſtātie. vn̄ dᷣ ſubſtātia. q2 eſt fundamentū fabrice ſp̄ūalis ad ſilitudinē materie q̄ ē altera pars ꝯpoſiti ſubſtātialꝭ q̄ p̄bet fulcimentū formiſ ⁊ accidētib⁹ ⁊ ꝙ ita accipiatᷣ pꝫ p̱ notificationeꝫ damaſce. q̄ loco ei⁹ qđ dicit ap̄ls. Fides ē ſubſtantia dicit ypoſtaſis ait eīn ſic Fides ē coꝝ q̄ ſperantᷣ ypoſtaſis ⁊ redargutio earum reꝝ q̄ nō videntᷣ. Inquātū v̄o fides intellectū illuminat dᷣ argumentū. qđ etiaꝫ h̄ tranſumptiue ſumitᷣ. Dᷣ eīn argumentū ꝓprie vl̄ argumentatio ſiue rōcinatio ẛm ꝙ diuiditᷣ in q̃tuor ſpecies videlꝫ in Silogiſmū. Inductionē Entbimema ⁊ exemplū. Uel dᷣ argumentū ꝓlixe ſentētie breuis collectio. vel ip̄m mediū in q̄ ꝯſiſtit tota vis argumētationis. Ul̄ dᷣ argumētuꝫ ip̄a maxima ꝓpoſitio in qua cōſiſtit firmitas totius illationis. In oibus aūt his acceptionib⁹ argumentū dᷣ q2 argumentū mentē arguit ⁊ illuminat ad aliquid intuendū ⁊ ei firmiter adherendū. Et ẛm hāc ꝓprietatē p̄t dici trāſumptiue argumētuꝫ quicquid id ſit quod mentem arguit et illuminat ad videndum aliquod occultuꝫ Et hoc modo fides dicitur argumentum rerum non apparentium quoniam ita facit intellectum eis aſſentire ſicut argumētum rerum facit aſſentire cōcluſioni probate. Sic ergo patet ex dictis vt plene fidei noticia explicaretur. oportuit etiam diffiniri vt diceretur ſubſtantia ſimul ⁊ argumentum. Debet etiam diffinitio totā eſſentiā diffiniti aperte notificare. quoniam ergo habitus virtutis dupliciter habet notificare. videlꝫ p̱ finem vltimū et p̱ ſuum obiectum. Finis autem ipſius fidei conſiſtit in eterna beatitudine quam ſperamus ⁊ ita in rebus ſperandis. Obiectū autem conſiſtit in veritate non viſa et ita in rebus nō apparentib⁹. Ideo oportuit

fidē diffiniri p̱ res ſperandas ⁊ nō apparentes: vt ſic notificatio fidei notificaret eſſentiā fidei nō ſolū p̱ intellectū ⁊ affectū. ſ etiā p̱ finē ⁊ obiectū. Diſtinguitᷣ etiam fides formata p̱ dictā diffinitōeꝫ a fide informi inq̃tum ſuſtentat totā fabricam ſp̄ūalem ⁊ ab alijs virtutib⁹ inq̃tuꝫ veritati nō viſe facit adherere. Ideo dicitur ſubſtantia rerū ſperandaꝝ vt diſtinguatᷣ a fide informi Et argumentū nō apparentiū vt diſtinguatᷣ ab alijs habitib⁹ aliaꝝ virtutū. Nec eſt in diffinitiōe p̄poſteratio. q2 pri⁹ deberet dici argumentuꝫ q̄ꝫ fundamētū ab hoc ꝙ intellect⁹ p̄cedit affectum. Nā intellect⁹ aliq̄n ſequitᷣ affectū. q̄n inclinatᷣ ad aſſentiendū alicui rei ẛm imperiū voluntatis. Sic eſt in actu fidei q̄ iō hꝫ rōnem virtutis. q2 aſſenſus illi⁹ eſt a p̄ncipio voluntatis. Et iō rectiſſime illud fidei qđ reſpicit affectū ap̄lus p̄miſit ei qđ reſpicit cognitiuā. Q̄tū ad ſextū devicijs oppoſitis fidei Dicēdū eſt Et p̄io de ifidelitate q̄ oppōitᷣ fidei q̃tū ad actū credēdi. Scđo de blaſphemia q̄

Infidelitas oppōitᷣ q̃tū ad actū cōfitendi. Circa primū ſciendū ꝙ Infidelitas vno mō dᷣ hꝫ purā negationē. vt ſic dicitᷣ q̄s infidelis q̄ nō hꝫ fidem. q2 nihil audiuit de fide. Et hoc mō infidelitas nō hꝫ rōnem pc̄ti ſed pene. q2 talis ignorantia diuinoꝝ eſt cōſecuta ex pc̄tō p̄mi hoīs. Alio mō ſumitᷣ infidelitas ẛm ꝙ importat cōtrarietatē ad fidē. vn̄ cū q̄s repugnat auditui fidei vel etiā eam cōtemnit. Cui⁹ ẛt tres ſpecies. Peccatū eīn infidelitatis cōſiſtit in renitendo fidei. ⁊ hoc vel fidei nōdum ſuſcepte: vt in gētilib⁹: paganis ſiue ydolatris Uel fidei ſuſcepte. Et hoc vel ſuſcepte in figura: vt in iudeis Samaritanis Sarracenis. Uel ſuſcepte in manifeſtatione veritatis. vt in hereticis Sciſmaticis ⁊ apoſtatis. Pagan⁹ dicitᷣ a pagus qđ eſt villa. i. villan⁹. Un̄ pagan⁹ q̄ nō ſuſcepit fidem dᷣ pagan⁹. i. extra ciuitatem dei. i. eccleſiam. Gentilis dᷣ a gens. Et ſunt ꝓprie gentiles q̄ nō circūcidūtᷣ vt iudei nec baptizantᷣ vt xp̄iani. Un̄ dicuntᷣ gentiles q̄ tales exiſtunt q̄les geniti ſunt. Sꝫ xp̄iani q̄ baptizantᷣ ⁊ iudei q̄ circūcidūtᷣ: nō ita ſunt vt fuerunt geniti. Ydolatria vt dicit ſan. Bona. i Centiloquio. Eſt falſa ⁊ ſuperſtitioſa ꝓteſtatō diuine maieſtatis in idolo. Cōmittitᷣ aūt tripliciᷣ. ſ. ꝓteſtatōe cordis: vt credere de creatura ꝙ ſit oīpotens. qđ eſt ꝓpriū creatoris. Cōfeſſione oris. vt eſt no ſolū credere ſed etiā verbis exprimere. Exhibitiōe operis. vt fit in reuerentia ⁊ in ſacrificijs. De ydolatria q̄ p̄ma eſt ſpēs ſupſtitiōis dictū eſt ſupra. ca. xxj. Iudei dicuntᷣ q̄ legem moyſi tenent ad lr̄am ſe circūcidendo ⁊ alia legalia faciendo. dicti ſunt iudei a tribu iuda digniori. ſ. a Iuda patriarcha. Saraceni dicūtur q̄ nec nouū nec vetus teſtamentū recipiunt. Cōueniunt tn̄ cū iudeis. q2 circūciduntᷣ. Qui tn̄ deberent vocari agareni q2 nati ſunt ab agar ancilla abrahe. ſed a ſara eius vxore ⁊ libera ſe nominant. Deſcenderūt eīn a cedar filio Iſmaelis quē genuit agar. Sūt tn̄ q̄dam inter eos dicti Samaritani a Samaria ciuitate q̄ q̄nq̧ libros moyſi receperūt ſed non ꝓphetas. Apoſtaſia. eſt temerari⁹ a ſtatu fidei obedientie vel religionis receſſus. Et dᷣ apoſtaſia q̄ſi poſt ſtatio vel retrograda ſtatio Triplex eſt apoſtaſia vt elicitᷣ ex dicta diffinitione. Perfidie cū q̄s recedit a fide vt Julian⁹ apoſtata. Inobedientie. ſ. q̄ q̄s trāſgreditᷣ ſponte p̄ceptū dei vt Adam ⁊ Eua: vel eccl̄ie. vel cū q̄s ſacris canonib⁹ obedire cōtemnit. Et ſic iniciū ſup̄bie hominis ē apoſtatare a deo. Irregularitatꝭ vt cū q̄s recedit a religione vel a clericatu vt cū apoſtata monach⁹ vel clericus. Sciſma eſt illicita diſſenſio coꝝ inter q̄s vnitas eē dꝫ. vel illicit⁹ ab vnitate ſeu ab vniuerſitate diſceſſus. Et dᷣ a ſcindo q̄ſi ſciſſura animaꝝ. Eodē eīn cultu ⁊ ritu credit ſciſmatic⁹ vt ceteri: ſolo cōgregatiōis delectatᷣ diſcidio. Oīs hereſis eſt ſciſma ſed nō cōuertitᷣ. Hereſis vt dicit. ſan. Bona. in Centiloquio. Eſt receſſus a fi-

de ſm veritatẽ. Item differunt ſciſma et
hereſis. Nã hereſis addit prauũ dogma.
Sciſma in fine cõfingit aliquam hereſim
Poſt receſſum eñ ab vnitate ecclie ſeqꝛ̃
inobedientia in mandatis ecclie. In fine
ꝯo ſequit̃ aſſertõ ꝙ nõ eſt obediendũ ec
cleſie. Hereſis grece idem eſt qꝺ diuiſio.
⁊ ſic dicit̃ hereſis ꝓpriiſſime receſſus a fi-
de. ꝓprie dicit̃ falſa interpretatio ſcriptu
rarũ. Minꝰ ꝓprie eſt excõmunicatio. ſm
hoc dicit̃ Hereticꝰ multipliciẗ. Uno mõ
ſm Aug. Hereticꝰ eſt q̃ alicuiꝰ tpalis lu-
cri ⁊ maxime glie principatuſq; gr̃a: fal-
ſas opiniones de fide aut nouas gignit:
aut ſequit̃. Gignit vt hereſiarche Sabel-
lius ⁊ arrius. ſequit̃ vt Sebelliani ⁊ arri
ani decepti ꝑ tales. ſm Hiero. põt hereti
cus appellari. lꝫ ab ecclia nõ receſſit q̃ ali
ter intelligit ſcripturam q̃ ſpũſſanctꝰ a q̃
ſcriptura eſt efflagitat. Tercio dicit̃ here
ticus q̃cunq; a ſacramentis ecclie vel cõ
munione fideliũ eſt diuiſus. vt excõmuni
catꝰ ſeu ſubuerſor eccleſie: ꝑuerſor ſacra-
mentoꝝ. vñ ſimoniacus hereticꝰ reputa-
tur. Blaſphemia ſm. s. Bona. Eſt vo-
luntas ſe vindicans ꝑ obprobrium do vel
ſanctis illatũ. ⁊ opponit̃ fidei q̃tum ad
actum cõfitendi. Pro quo ſciendũ ꝙ no-
men blaſphemie videt̃ importare quan-
dam derogationẽ alicuiꝰ excellentis boni
tatis ⁊ p̃cipue diuine. Deus aũt: vt dicit
Dyoni. in li. de di. noibus. eſt ipa eſſentia
bonitatis vt q̃cq̃d deo cõuenit ꝑtinet ad
bonitatẽ eiꝰ. ⁊ q̃cq̃d ad ipm non ꝑtinet lõ
ge eſt a rõne ꝑfecte bonitatis q̃ eſt eſſen-
tia eius. Quicunq; igit̃ vel negat aliquid
de deo qꝺ ſibi cõuenit vel aſſentit aliquid
de dõ qꝺ ei nõ ꝯuenit diuine derogat bo
nitati. Qꝺ q̃dem cõtingere põt. vel ſm in-
tellectũ vel etiã ſm intellectum ⁊ affectũ
Et vtroq; mõ hmõi derogatõ ſi ſit tñ in
corde eſt blaſphemia cordis: ⁊ opponit̃
actu fidei interiori q̃ eſt credere. Si vo ſit
in ore eſt blaſphemia oris ⁊ opponit̃ actu
f dei exteriori q̃ eſt cõfiteri. Blaſphemia
ꝯo ſctõꝝ ex ꝯñti redundat in deũ. Eſt au
tẽ blaſphemia in verbis extenſo tñ noie.

eſt etiã in factis. ſicut etiã cõfeſſio ⁊ nega
tio. ſm illud ad Titũ. j. Confitet̃ ſe noſſe
deũ factis aũt negant. Licꝫ tñ ꝓprie ſit in
ꝟbis ſm ꝙ nomen ſonat. nã blaſphemia
dꝛ a blas atis. i. ſtultus ⁊ inſipiens (qꝺ dꝛ
a blatero ras. i. ſtulte vl' ſine cauſa loqui)
vt femina. Nã feminaꝝ eſt rẽ ſtulte blaſ-
phemare. ⁊ ꝓprie blaſphemare eſt iniuri-
am deo irrogare. Inde blaſphemia cuiꝰ
ſunt tres ſpẽs. Una eſt cum attribuit̃ dõ
qꝺ ei nõ cõuenit. qꝺ eſt cõtra niam. Se-
cunda cũ ab eo remouet̃ qꝺ ſibi cõuenit.
qꝺ eſt cõtra iuſticiã. Tercia cũ creature
attribuit̃ qꝺ deo appropriat̃ qꝺ eſt ꝯ dei
maieſtatẽ. Et ſic Math. ix. ſcribe iudica-
bant cũ xp̃s dixit paralitico. Tibi dimit-
tunt̃ peccata. vñ dixerũt hic blaſphemat
Credebãt eñ xp̃m purũ hoiem. dimitte-
re aũt peccata ſoli deo cõuenit.

Theorica declarãs naturã fidei.

Fides eſt ſubſtantia ſperandaꝝ reruꝫ
argumentũ nõ apparentiũ ſeu habitꝰ mẽ
tis quo inchoat̃ vita eterna faciens intel
lectũ aſſentire nõ apparentibꝰ. Fides p̃-
ma eſt virtus theologica cuiꝰ obiectũ eſt
duplex. ſ. formale ⁊ materiale. Formale
eſt veritas p̃ma ſeu verũ increatũ. Ma-
teriale credibile qꝺ diſtinguit̃ ꝑ articlos
xij. ex ꝑte cauſe efficientis. ſ. aploꝝ. et per
articulos. xiiij. ex ꝑte obiecti. ſ. articuloꝝ
cõtentoꝝ in tribꝰ ſimbolis. ſ. aploꝝ. Ni-
ceno: athanaſij. Subiectũ fidei vel eſt vt
virtus ⁊ p̃ncipiũ meriti ſic eſt liberũ arbi
trium: vel eſt vt habitꝰ ſic reſpicit intelle
ctum ſpeculatiuũ ⁊ practicũ ⁊ voluntatẽ
Actus fidei ſunt duo interior ⁊ exterior
Interior vt credere. cui opponit̃ infide-
litas paganoꝝ: iudeoꝝ ⁊ hereticoꝝ. Exte
rior blaſphemia q̃ tripliciẗ cõmittit̃. Do
na ſpũſſcti corrñdentia fidei ſt̃ duo. Pri-
mũ eſt donũ Intellectꝰ: ꝑ qꝺ illuminat̃
hõ vt ſane capiat ea q̃ ꝓponunt̃ creden-
da. cui opponunt̃ duo. Primũ dꝛ Ceci-
tas mentis. q̃ ſm. s. Bona. eſt voluntas
faſtidiens ⁊ deſpiciens ſupiora ⁊ ſpũalia
Que contingit dupliciter. Uno mõ quã-

do homo hꝫ voluntatẽ ſpontanee ſe auer
tendi a cõſideratiõe ſpiritualiũ. Alio mõ
ꝑ occupationẽ mẽtis circa ea q̃ magis di
ligit quibꝰ a cõſideratione hõ nimis auer
tit̃ Secundũ qꝺ opponit̃ dono intelle (Hebetudo mentis.)
ctus ẽ Hebetudo mẽtis q̃ ſm. s. Bona.
eſt volũtas libidinis ꝯſeruãde ꝓprie car-
nis abſorpta intelligentia. ſpũalia faſtidi
ens. Et dꝛ hebetudo obfuſcatio vel fatui
tas vel tarditas. ⁊ hꝫ fieri circa intelligẽ-
tiã ⁊ importat quandã obfuſcationẽ ⁊ de
bilitatẽ mẽtis circa ꝯſiderationẽ ſpũaliũ
bonoꝝ Secundũ donũ corrñdens fidi
ẽ Scientia ꝑ quã q̃s habet certũ iudiciũ (Scientia.)
de his q̃ ſunt fidei diſcernẽdo credenda a
nõ credendis.

(A De ſpe ⁊ vi⁊ oppoſit̃)

De ſpe ⁊ vicijs oppoſitis. Ca. xxiiij.

[S]pes ſm ſuũ actũ p̃parãs ⁊ diſ-
ponẽs ad actũ charitatꝭ tãq; ad
ꝑfectionẽ ⁊ ſpũalis edificij cõple
mentũ. ſecũda ꝟtus ẽ theologica. Nõ eñ
diligit aliq̃s bonuꝫ ꝓpter ſe ⁊ ſup oia. niſi
ſperat ad illud bonũ ꝑuentuꝝ. Conſtru-
ctio nãq; ſpiritualis ſimilis ẽ edificio ma
teriali: Sed in edificio materiali non ſo-
lum fundamentum p̃cedit edificij cõple-
mentũ. ſ etiã parietes ſm rectũ ordinem
p̃cedũt ipm tectũ ſi ergo fides aſſilat̃ ipſi
fundamẽto ſuſtentanti ⁊ ſpes parieti eri
gẽti ⁊ charitas tecto ꝯſũmanti videtur ꝙ
fides p̃cedat ſpem. ⁊ ſpes charitatẽ. In
hoc igit̃ capitulo ſex occurrũt conſiderã-
da. ſ. ſpei equocatio. actus. obiectũ. ſubie
ctũ. diffinitio ⁊ viciũ oppoſitũ. Citum
ad p̃mũ conſiderandũ ꝙ ſpes in ſcriptu-
ris inuenit̃ accipi ſex mõis. vno mõ ẽ no
men affectionis appetitus ſenſitiui iraſci
bilis ſic diffinit̃ a phõ Spes ẽ ſuſpicio fu
turi boni. ſic d' ſpe habitũ ẽ in. ij. tract. ca.
xxvj. ſcꝺo mõ accipit̃ ꝓ re ſpata. iuxta il-
lud Thiũ. ij. Expectantes beatã ſpem. i.
beatitudinẽ. Tercio accipit̃ ꝓ habitu q̃
dirigit aie motũ ⁊ affectum in id qꝺ expe
ctandũ ẽ. ⁊ iſto mõ ſpes vt dicit. s. Bona
uẽtu. in. iij. diſ. xxvj. q. j. nõ tñ ẽ ꝟtus gra-
tuita. imo etiã ꝟtutũ gratuitarũ ſuſtenta-

mentũ ⁊ anchora. Uirtus eñ ẽ habitꝰ po
tentie regulatiuus et cõfirmatiuꝰ. q̃ facit
ipam animã gaudere circa ea q̃ recta ſũt.
ſm ꝙ vult phs ſ ſpes ẽ hmõi. Uirtus q̃-
dem gratuita ẽ. qm̃ in hoc ꝙ facit animaꝫ
expectare ea q̃ ſunt ſupra oẽm eſtimatio
nẽ humanã. Et ea q̃ ꝓmiſit diuina largi-
tas facit omnino cõfidere ⁊ inniti ſumme
⁊ imenſe largitati. ſicut fides facit aſſenti
re ſumme veritati. ⁊ charitas facit adhe-
rere ſumme bonitati. Et dũ aia ipi inmẽ
ſe largitati inititur ꝓpter ſe ⁊ ſup oia recti
ficat̃ ⁊ ſup ſe eleuat̃ ⁊ iõ accepta efficitur
Neceſſe ẽ ꝙ habitꝰ q̃ mediãte fit illud rõ
nẽ habẽt gratuite virtutis. Et q꞉ cũ aia in
nitit̃ ei q̃ non poteſt deficere. q̃uis ipa de
ſe ſit deficiens ⁊ vacillans. fundat̃ tamen
per ſpem quaſi ꝑ firmã petrã. Et iõ ſpes
nõ tñ eſt in genere virtutũ gratuitarum:
ſed etiã earũ anchora ⁊ ſuſtentamentum
Et ideo dicit̃ ad Hebre. vj. Fortiſſimum
habemus ſolaciũ ꝑ quod cõfugimꝰ ad ꝓ
poſitũ nobis ſpem quã ſicut anchora ⁊c.
Facit etiã ſpes animaꝫ gaudere circa ea
que recta ſunt ad Hebr̃. xij. ſpe gaudẽtes
Poteſt nihilominus eſſe Spes iformis (Spes informis.)
p̃t ei aliq̃s ſpare vitã eternã ſine gr̃a gtũ
faciente ſicut manifeſte appet i illo qui ẽ
i pctõ mortali q̃ itẽꝫ facit boni q̃cq̃d p̃t.
vt deꝰ illuſtret cor ſuũ ad penitẽtiã. q̃ ſine
p̃ſumptõe ſperat ſe habituꝝ beatitudinẽ
⁊ iſte actꝰ ſperãdi ab aliq̃ hitu ꝓcedit q̃ q̃
dẽ habitꝰ bonꝰ ẽ ⁊ tenet etiã q̃dã mõ rõeꝫ
ꝟtutis. ꝓ eo ꝙ potentiã quã ꝑficit q̃dam
mõ rectificat ⁊ vigorat. Rectificat inquã
dũ aliquã ordinationem tribuit ⁊ inclina
tionem ad gloriam tanq̃ ad finem vlti-
mum vbi ſtandum ⁊ quieſcendum eſt. vi
gorat in hoc ꝙ potentiam eleuat ad eter
na bona expectanda. et quandam ſtabi-
litatem tribuit ne per deſperationem ſuc
cumbat. Quarto ſpes nominat virtu-
tis actũ et tunc ſpes oritur ex intuitu me
ritorum Nemo eniꝫ recte ſe ſperat ad be
atitudinem peruenturum niſi qui ſeruit
deo: et ſeruire proponit.

Quinto ſpes nominat virtutis ſtatuꝫ
⁊ tunc ſpes ex meritis cõcomitantibꝰ ha-
bet oꝛtum. Iuxta illud Roma. v. Tribu
latio opat̃ patientiã. patientia ꝓbationẽ
ꝓbatio ſpem. i. certitudinem ſm̃ gloſam
ad quã certitudinem ꝑuenit̃ ꝑ bona ope
ra ⁊ maxime ꝑ tolerantiã tribulationum
Sexto ſpes nominat virtutis terminũ
ſiue obiectũ. i. rem ſperatã. ſ. beatitudinẽ
ſempiternã. ⁊ tũc ſpes ex meritis p̃ceden
tibus habet oꝛtũ Et ſic ſpes virtus ſm̃ p̃
mam acceptionem p̃cedit merita. ſm̃ vlti
mã ſequit̃ ſm̃ duas intermedias ſequit̃
⁊ p̃cedit. Q̃ŭtũ ad ſecundũ ⁊ ad terciuꝫ
B de actu ⁊ obiecto ſpei. Dicendũ eſt hic ſi-
mul. Pro q̃ ſciendũ ſicut dicit s. Bona-
uẽ. in. ij. diſ. xxvj. Theologice virtutes ha
bẽt deũ ꝓ obiecto ⁊ ſuperioꝛẽ partem ani
me ꝓ ſubiecto. vnde obiectũ ſpecies ẽ bo
nũ eternũ ⁊ glorioſum. non ſub ratiõe bo
ni ſed et ardui ſiue magni. cui ſpes inniti
tur vt ꝓmittenti magna. Unde ſicut hõ
naturaliter appetit illuminari ⁊ delectari
ita etiã nãlit̃ appetit gloriari. ⁊ h̃ dico ſm̃
ipſius anime ſupremũ Sicut ergo ĩ nobis
eſt reperire aliquas virtutes ꝑficientes ⁊
dirigentes ipſam animã reſpectu veri illu
minãtis ⁊ reſpectu boni delectãtis vt̃po
te fidẽ ⁊ charitatẽ. ita erit reſpectu ardui
⁊ excellentis. hãc aũt nõ ẽ dare niſi ſpem.
⁊ hoc ſic habet manifeſtari. Spei enim
duplex eſt actus. quaꝝ vnus eſt p̃cipiũ:
⁊ oꝛigo alterius. Spes eñ facit confide-
re. ⁊ faciendo ꝯfidere facit expectare. nul
lus aũt recte confidens ꝯfidit ⁊ innititur
niſi in eo q̃ nec poſſit nec velit ſibi defice-
re. Talis aũt nõ eſt niſi ille q̃ eſt potẽtiſſi
mus in virtute ⁊ munificentiſſimus in li-
beralitate. ⁊ hoc nõ habet niſi habeat ex-
cellentiã virtutis. Cũ aũt q̃s totã fiduciã
ſuam in eum poſuit. q̃ excellentiſſime vir
tutis eſt ⁊ liberalitatis. magna ab eo expe
ctat ſe aſſecuturũ. Q̃m̃ g̃ ſpes habet obie
ctũ magnũ ⁊ arduum in confitendo. hinc
eſt q̃ habet ꝓ obiecto magnũ ⁊ arduũ in
expectãdo. Et hinc q̃ ipẽ dñs in quo ſpe
ramus magna promittit nobis in conſo-
latione ſpei noſtre. Iuxta qḋ dicit abrae:
Geñ. xv. Noli timere abraam q2 ego pro
tectoꝛ tuus ſum (in quo debes cõfidere)
⁊ merces tua magna nimis (quaꝫ debes
expectare) Concedendũ ergo eſt q̃ obie-
ctũ ſpei eſt bonũ ſub rõne magni ⁊ ardui
Et q2 glorioſum noiat magnũ ſublimita-
te. Eternũ nomiat magnũ diuinitate. Il-
lud intenſiue. iſtud extenſiue. Ideo cõce-
di põt etiam q̃ obiectũ ſpei ſit bonuꝫ ſub
rõne glorioſi. ⁊ ſub rõne eterni. ⁊ hoc ſub
rõne excellentis ⁊ indeficiẽtis. q̃ duo con
currũt ad ꝑfectã rationẽ magni ipſius bo
ni. Et q2 bonũ eternũ ⁊ glorioſum eſt du-
plex. ſ. creatũ ⁊ increatũ. ⁊ reſpectu vtriuſ
q3 eſt ſpes. Concedi põt q̃ obiectum ſpei
eſt duplex. ſ. Creatũ. ſ. id qḋ obtinendum
ſperat̃. ſ. beatitudo foꝛmalis q̃ ẽ quid cre
atũ. Et increatũ et principale in quod tẽ-
dit ſpes tanq̃ in id a quo aliq̃d obtinen-
dũ ſperat̃ ⁊ hoc eſt obiectũ principale ſc3
diuina largitas ⁊ munificẽtia. a quo beati
tudo foꝛmalis ⁊ creata q̃ omnẽ naturalẽ
potentiã excedit ſperat̃. Et eſt ſimile de fi
de. que habet ꝓ obiecto articulum fidei.
ſ3 tamẽ illi articuli fidei ſolũ credũt̃ q2 re-
uelati ſunt a deo q̃ eſt infallibilis veritas
cui primarie credit̃ tãq̃ p̃ncipali obiecto
fidei. Sic etiã dicendũ eſt de ſpe. q̃ q2 cũ
inuitat̃ ⁊ expectat beatitudineꝫ ꝓpter dei
munificentiam ⁊ largitatem. ꝯſequẽs ẽ q̃
ſpes magis figatur in deum q̃ in beatitu
dinem iuxta regulam prioꝛiſticam. ꝓpter
quod vnumquodq3 tale ⁊ illud magis.
C Q̃ŭtũ ad quartũ de ſubiecto ſpei. Dicẽ
dum ſm̃ s. Bo. vbi ſupra. Spes ẽ in po-
tentia affectiua nõ in cognitiua vt in ſub
iecto. Eſt eñ in vi iraſcibili q̃ eſt pars po
tentie affectiue. ꝓut dictũ eſt. j. tracta. ca.
xlix. Potentie eñ iraſcibilis nõ tñ ẽ dete
ſtari mala culpe ⁊ ꝑpeti mala. ſ3 etiam ag
gredi terribilia. ⁊ erigere ad magna et ar-
dua. Ad deteſtationẽ culpe aliene requi-
rit iram ꝑ zelum. Ad deteſtationeꝫ culpe
ꝓprie requirit penitentiam. ad aggreſſio-

nẽ maloꝝ pene requirit patientiam. Ad
aggreſſione terribiliũ h3 foꝛtitudineꝫ. Et
tunc ad expectationẽ eterne btitudinis ꝑ
ſpem erigit̃ a deo liberaliter ꝓmiſſe: hoc
aũt ſatis põt colligi: Tũ ex p̃te affectiõis
ſubſtrate. Tũ ex p̃te ꝯditionis adiuncte.
Tũ ex p̃te dotis ſubſecuture. Ex p̃te affe
ctionis ſubſtrate q2 cũ q̃tuoꝛ ſunt affecti-
ones p̃ncipales vic3 gaudiũ: doloꝛ: ſpes ⁊
timoꝛ. Sicut gaudiũ ⁊ doloꝛ ſunt circa eã
dẽ potentiã ſc3 ꝯcupiſcibilẽ: ita etiã ſpes
⁊ timoꝛ. Cũ g̃ planũ ſit timoꝛẽ eſſe ipſius
potẽtie iraſcibilis: nõ eſt dubium q̃n affe
ctio ſpei ad potẽtiã ꝑtinet iraſcibilẽ: ac ꝑ
h̃ habitꝰ v̾tutis ſpei dirigẽs affectionẽ il-
lã. Ex p̃te ſil̾r ꝯditionis annexe hoc ipm̃
põt aperte videri. Spei eñ eſt ſtabilire ⁊
q̃dammõ aſſecurare de aſſequẽda futura
btitudine. Stabilitio aũt ⁊ ꝯfirmatio ꝑti
net ad potẽtiã iraſcibilẽ. Sicut eñ rõnal̃
ſe h3 ad claritatẽ: ⁊ ꝯcupiſcibilis ad volu
ptatẽ: ſic iraſcibilis ad ſecuritatẽ. Quia g̃
aſſecuratio eſt cõditio cõcomitãs ipſam
ſpem indubitãter verũ eſt virtutẽ ſpei ad
iraſcibilẽ ꝑtinere Ex p̃te dotis future hoc
ipm̃ põt haberi. Sicut eñ ad fidẽ ſequit̃
viſio: ita ad ſpem ſequit̃ ſecura tẽtio. Fir
miter aũt tenere eſt ipſius potẽtie cuꝰ eſt
habitũ defendere: hoc aũt nõ eſt dubium
D eſſe potentiã iraſcibilẽ. Q̃ŭtũ ad q̃ntum
de diffinitione ſpei. Spes inq̃ntum ẽ no-
mẽ affectionis diffinit̃ a phõ. Spes ẽ ſu-
ſpitio futuri boni. Cũ eñ aĩa app̃hendit
aliq̃d nõdũ p̃ns ſ3 futuri in rõne ꝯueniẽtis
afficit̃ affectione ſpei: ſi aſſit ptãs aſſeq̃n
di: ⁊ ſic ſpes ꝯſiſtit in q̃dã ꝯfidẽtia ⁊ ere-
ctione: ſicut timoꝛ in q̃dã fuga ⁊ reſilitiõe
cũ aĩa app̃hẽdit aliq̃d ſb rõne diſcõueniẽ
tis: afficit̃ affectiõe timoꝛis ſi poſſit ab il-
lo ſuperari. Inq̃ntũ ſpes eſt nomẽ v̾tutis
tribꝰ diffinitionibꝰ notificat̃. Prima ẽ hec
⁊ eã ponit mg̃r in. ij. diſt. xxvj. Spes ẽ vir
tus q̃ ſpũalia ⁊ eterna bona ſperant̃. i. cũ
fiducia expectant̃. Spes hic diffinitur vt
dicit. S. Bonauẽ. ꝑ cõparationẽ ad obie
ctum ꝓpꝛium. Obiectũ eñ ſpei (vt dictũ
eſt) eſt ipſum bonum eternum ⁊ glíoſum
hoc aũt duplex eſt ſc3 creatũ ⁊ increatum
et reſpectu vtriuſq3 eſt ſpes: p̃ncipaliter
tñ reſpectu boni increati. Et ſm̃ hoc du-
pliciter põt intelligi p̃dicta diffinitio. Et
ſi intelligat̃ de bono increato: tũc ſpes dĩ
expectare eterna bona: q̃ quidẽ currũt ſi-
ne p̃ncipio ⁊ fine. Si aũt intelligat̃ de bo
no creato: ⁊ tũc dĩ expectare bona eterna
id eſt ꝑpetua. Utroq3 tñ mõ pluralit̃ dici
tur expectare bona eterna: non q2 plura
ſunt bona ſumma: ſ3 q2 bonũ eternũ qḋ ẽ
ipa immenſa bonitas: oĩa bona excellit ꝑ
ſui eminentiã: ⁊ bonũ ꝑpetuũ qḋ eſt bea-
titudo creata: oĩa bona cõp̃hẽdit ꝑ eq̃-
pollentiã: ideo pluraliter dĩ eterna: nõ ꝓ
pter eternitatis multitudinẽ: ſ3 ꝓpter bo-
ni expectati oĩmodã plenitudinem. Per
bona aũt ſpũalia p̃nt intelligi venia pec-
catoꝝ: grã meritoꝝ ⁊ gloria meritoꝝ: vt
dicat̃: q̃dã ſpes venie: q̃dã grẽ ⁊ quedaꝫ
gloꝛie. Scd̃a diffinitio hec eſt. Spes eſt
certa expectatio future beatitudinis: ve-
niẽs ex dei gratia ⁊ meritis p̃cedentibus.
Hec diffinitio q̃ ad primã eiꝰ partẽ habe
tur ex glo. Haymonis ſuꝑ illud Roñ. v.
Probatio vero ſpem. Spes inquit ẽ cer-
ta expectatio future gloꝛie. Diffinitio hec
dat̃ per actũ et obiectũ ſpei: vnde habitꝰ
innoteſcit ꝑ actũ et obiectũ. ij. de aĩa. Eſt
eñ ſpes habitus inclinãs ⁊ determinans
potentiã iraſcibilẽ ad certã expectationẽ
reſpectu obiecti debiti ſc3 future beatitu-
dinis. Eſt etiã ſpes habitus infuſus: quia
per eam ꝓtendit̃ appetitus iraſcibilis in
bonũ arduum ſc3 gloꝛie: qḋ eſt ſupra om
nem facultatẽ nature. Explanatur autẽ
ſic diffinitio. Spes eſt certa qḋ dicit̃ pro-
pter heſitationem ſeu dubitationem Nã
ſpes vſq3quaq3 abſq3 fluctuatione heſita
tionis eſt. Eſt eñ certitudo cognitionis
que opponitur dubitationi ſeu heſitatio
ni: ⁊ hec pertinet ad fidem. Et eſt certitu-
do fiducie: que opponitur titubationi vel
deſperationi ⁊ hec pertinet ad ſpem: ⁊ eſt
certitudo ſecuritatis: que opponitur ti-

mori ſeparationis: et hec erit in patria. Expectatio dicit ad differentiã cõprehẽſionis q̃ erit in patria vbi nihil expectat ſed oĩa p̃ſentialiter habent future btitudinis dicit ad differentiam timoris ſeruilis q̃ eſt expectatio future miſerie. Expectatio inq̃ proueniẽs ex gratia.i.benignitate dei conſiderata: dicit ad differentiã deſperationis q̃ ſeueritatẽ tm̃ cõſiderat. Et ex meritis p̃cedẽtibus dicit ad differẽtiam p̃ſumptionis: q̃ ex dei benignitate tm̃ cõſiderata ⁊ nõ cũ hoc ex meritis btitudinẽ adipiſci credit. Tercia diffinitio ſpei eſt Auguſti. de ci. dei. Spes eſt vtus qua quis ſe ad illud qd' credit ꝑuẽturum p̃ſumit. Hec diffinitio dat ꝑ obiectũ ſpei ⁊ aliã virtutẽ p̃ambulã: ſcꝫ fidẽ q̃ tangit in verbo credẽdi. Ex tribus dictis notificationib⁹ ſpei elicit quarta diffinitio integralis. Spes eſt audacia mẽtis de largitate dei cõcepta: habendi vitã eternam

E ꝑ bona merita. Quantum ad ſextum de vicijs oppoſitis ſpei. Conſiderandũ ꝙ ſpei opponunt duo vicia: vnum ꝑ defectũ ſcꝫ

Deſperatio — Deſperatio per quã cõtemnit diuina miſericordia cui ſpẽs innitit per exceſſum.

Preſumptio — Preſumptio per quã ꝯtemnit diuina iuſticia q̃ peccatores punit. Hec eñ duo vicia ſunt due ſpẽs peccati in ſpm̃ſctm̃: impugnãt eñ grãm penitentialẽ in cõꝑatione ad deuꝫ a quo datur: fiunt eñ pctã in ſpm̃ſctm̃ ex certa malicia ſiue induſtria: q̃ eſt auerſio volũtatis malignãtis a ſumme clemente deo. Clemẽtia autẽ ſumma: deo ſpũiſctõ appropriat. Nam vniuerſe vie dñi miſcdia ⁊ veritas ſiue iuſticia: miſericordiã impugnat: deſperatio: iuſticiã p̃ſumptio: ⁊ ſic ambo vicia ſpei opponũtur. Nam ſpes vt dictum eſt quaſi duabus baſibus innititur: dei vicꝫ liberalitati ſiue miſericordie: qui ſibi ſeruiẽtes remunerat de qua diffidit deſperatio: ⁊ dei iuſticie qui ſibi ſeruientes ſoluit qui promiſit quã contemnit preſumptio. Conſiderandũ igitur ꝙ deſperatio oponitur ſpei: quia per ſpem reuocamur a malis ⁊ introducimur in bona ꝓſequẽda. Et ideo ſpe ſublata irrefrenate homines in vicia labuntur ⁊ a bonis operibus retrahunt. et hoc fit per deſperationem. Unde dicit Iſidorus de ſum. bo. Perpetrare flagitium aliqd' mors eſt. Sed deſperare eſt deſcendere in infernum. Oritur autẽ deſperatio ſicut dicit Grego. in mora. ex luxuria. Ex luxuria eñ ꝓuenit ꝙ homo faſtidit bona ſpũalia ⁊ nõ reputat ea bona ardua. Unde San. Bonauẽtu. eam ſic deſcribit. Deſperatio ſiue horror futuri ſeculi eſt voluntas voluptate pñti cecata de eterna iocũditate deſperans. Sed ſpecialius ſm Greg. Deſperatio oritur ex accidia: que eſt triſticia q̃dam ſpũs deiectiua vt ſic diffinitur. Deſperatio eſt voluntas grauedineꝫ reprimens: de dei adiutorio ad perficienda agenda diffidens: ſiue de remuneratione diuina: ꝓpter ſuſtinentiam grauedinis que eſt in implẽdis preceptis diffidẽs. De p̃ſumptione q̃ opponit ſpei ꝑ exceſſum. Sciendum ꝙ duplex eſt p̃ſumptio vicioſa: vna q̃ oritur ex propria virtute q̃ eſt ſpecies ſupbie et opponitur magnanimitati: de qua ſupra habitum eſt ca. xix. Altera preſumptio vicioſa eſt: que conſurgit ex contẽptu diuine maieſtatis et iuſticie: que ſi ex ſola electione procedit eſt peccatum in ſpm̃ſanctum et directe opponitur ſpei. Eſt enim quedaꝫ ſpei inordinatio ex ſola electione procedens ſm Richardum. Et hec recte videtur oriri ex ſuperbia: ac ſi talem quis ſe extimat ꝙ etiam eum peccantẽ deus nõ puniet. Conſiderandum etiam ꝙ preſumere q̃nqꝫ ponitur ꝓ ſperare Iudith. ix. Exaudi me miſerã de tua miſericordia preſumentẽ. Ipſa nanqꝫ ſpes recta que habetur de deo videtur p̃ſumptio ſi ſm humanam conditionem menſuretur. Non autem eſt preſumptio ſi diuine bonitatis immenſitas attendatur. Donum ſpiritusſancti correſpondens ſpei eſt donuꝫ timoris: quo timemus nos ſub ſubtrahere ab auxilio diuino per quod auxiliũ fiduciam habemus obtinere quod ſperamus.

De charitate.

Caplm xxv.

A — De charitate. — C

Charitatẽ xp̃us tantã habuit qua maior eſſe nõ valet: q̃ ex charitate eximia aĩam poſuit ꝓ amicis ⁊ inimicis. Habuit etiam in corde charitateꝫ: quã ope nobis exhibuit: vt exhibitionis forma nos ad diligendũ inſtrueret. Ad charitatẽ etiã (q̃ eſt radix forma finis complementũ vinculum ꝑfectionis) magiſter oim xp̃us legem ⁊ ꝓphetas ⁊ ꝑ cõſequẽs vniuerſa dei mandata ⁊ documẽta reducit. Igit hic aliquid dicendũ erit de charitate. Et p̃mo in pñti caplo de ipſa Scdo de effectibus cõſequẽtibus actum charitatis ca. ſequenti (de ipſa charitate. Primũ dicendũ eſt q̃tum ad eius ſubiectum. Scdo q̃tum ad eius obiectũ. Tercio q̃tum ad actuꝫ. Quarto quo ad eius eſſentiam. Quinto quo ad oppoſitũ vitiũ ſcꝫ odium. Quo ad primuꝫ dicendum ſm. s. Bona. ꝙ ſubiectũ charitatis ẽ vis cõcupiſcibilis: q̃ eſt pars potentie affectiue ſiue voluntatis. Uirtutes nanqꝫ theologice habent partẽ aĩe ſuperiorẽ ꝓ ſubiecto: vnde ſicut homo naturaliter appetit illuminari in rõnali: ſub rõne veritatis ſup poſſe naturale noſtri intellect⁹ eleuare ſm ſtatum preſentẽ. ſcꝫ ꝑ fidem: ⁊ gloriari in iraſcibili: ſub rõne bonitat⁊ ſua arduitate facultatẽ humanã excedẽtis. ſcꝫ per ſpem: ſic etiã appetit naturaliter delectari in voluntate cõcupiſcibili: ſub rõne ſup̃me volũtatis ſeipſam ſupnaturaliter cõmunicantis ꝑ charitatẽ: que eſt quidã habitus ſupnaturaliter infuſus in vi concupiſcibili ꝑ ſpm̃ſanctũ: nõ ſm capacitatem naturalium: ſed ſm voluntatẽ ſpũſſancti diuidẽs ſingulis ꝓut vult. Ille autem habitus charitatis inclinat ad actuꝫ charitatis: ⁊ facit potentiã ꝯcupiſcibilem delectabiliter ⁊ ꝓmpte ⁊ faciliter operari Item ſicut cõtingit potentiaꝫ rõnalem ⁊ iraſcibilem obliquari ⁊ dirigi: ita etiaꝫ cõcupiſcibilem: ergo ſicut aliqua eſt virtus theologica in rõnali: ⁊ aliq̃ in iraſcibilili: ita aliqua debet eſſe in cõcupiſcibili: ſꝫ hec non eſt niſi charitas. Quo ad ſcdm de obiecto charitat̃. B Rñdet ſctũs Bonauẽ. in. iij. diſt. xxvij. ꝙ obiectũ formale primũ ⁊ principale charitatis rõne cuius diligitur q̃cquid ex charitate diligit: eſt bonuꝫ ſummũ ⁊ bonũ ſimplr ſub rõne boni: videlicet deus ſub rõne p̃me bonitatis ſupnaturaliter ſe cõicantis. Eſt eñ de⁹ ſummũ bonuꝫ quo nil melius excogitari vel eſſe põt: ⁊ a q̃ eſt oẽ qd' aliq̃ mõ bonũ eſt. Ipſe eñ eſt infinitus cuius nõ eſt aliud eſſe q̃ amare: vñ dicit Anſhel. ꝙ rõnalis creatura nihil debet diligere niſi ſummã eſſentiam. Et licet om̃es virtutes theologice habeant deum ꝓ obiecto: Obiectuꝫ tamẽ charitat̃ diſtinguit ab obiecto aliarum virtutum theologicaꝝ non ſm ſubſtantiam (quẽadmodũ diſtinguit ab obiectis virtutũ cardinaliũ: q̃ habent obiectum creatum) ſed ſm rõnem mouendi: que quidem ratio mouendi facit diuerſitatem in actu et habitu et potentia: ſicut patet quia q̃uis vnum ⁊ idem ſint verũ ⁊ bonum: tamen cognitio ⁊ affectio: ⁊ potentia cognitiua ⁊ affectiua: ⁊ habitus ſcientie ⁊ virtutis: habent adinuicem differentiam: vnde ſicut fides reſpicit deũ ſub ratione veri: ſpes ſub ratione ardui. ſic charitas ſub ratione boni: ſic obiectum charitatis non diſtinguit ſm ſubſtantiaꝫ ab obiectis aliarum virtutum theologicarum: ſed quia bonum ſub ratione boni ⁊ verum ſub ratiõe veri dicunt diuerſas rationes mouendi ſm quas ratiões mouendi eſt diſtinctio in obiectis Ordo diligendorum. — Ordo diligendorum. — Plura autem alia ſunt diligenda ex charitate propter ſummaꝫ bonitatem: ſiue propter deũ ſub rõne ſummi boni. Licet enim omnia opera diuina ſint valde bona. Quatuor tamen ſunt ex ordine charitatis diligenda: ſm Auguſt. in libro de doctrina xp̃iana. Unum quod eſt ſupra nos ſcꝫ deus. Alterum qd' nos ſumus. Tertiũ qd' iuxta nos ſcꝫ ꝓximus

Quartū qđ infra nos ſcʒ humanū corpꝰ
ad hec q̄tuoꝛ reduci poſſunt oīa dilige̅
da. Angeli eñ ꝯtinent noīe ꝓximi: vt di
cit Auguſt. Coꝛpus vo ꝓximi ꝯtinet ſub
q̄rto mēbꝛo: qꝛ eſt infra nos ſicut coꝛpus
nr̄m. Hoꝝ aūt ſufficientiā aſſignat ſctūs
Bona. Ex charitate diligere eſt ſummū
bonū optare dilectio. Qui ḡ ex charitate
diligit: aut optat ſummū bonū ipſi deo: ⁊
ſic eſt pmū membꝝ: aut ſibipſi: ⁊ ſic eſt
ſcđm: aut ſibi ſimili: ⁊ ſic eſt tertiū: aut ſi
bi inherenti: ⁊ ſic ē q̄rtū. Eſt aūt deus di
ligēdus ſup oīa: pmo ꝓpter ſe: nos ſcđo
ꝓ deo ⁊ ſub deo. Proximus autē ter
tio: ſicut nos ⁊ ex quo nos: qꝛ affectu et
effectu. Ad qđ nos: qꝛ ad grām in pn̄ti et
ad gliam in futuro. In q̄ nos: qꝛ in bono
ꝓpter qđ nos: qꝛ ꝓpter deum. Quarto
coꝛpus nr̄m infra nos ⁊ infra ꝓximum:
tanq̄ bonū minus p̄cipuū ⁊ infimū: ⁊ in
codē gradu ꝯtinere dꝫ coꝛpus ꝓximi: q̄a
vtrūqꝫ tenet rōnem inferioꝛis. Ad hec
aūt exequēda dat nobis vnus charitat
habitꝰ (Eſt eñ vnus ⁊ indiuiſus ſm ſpe
ciem: licet ſm nūerū plures ſint habitus
charitat. In diuerſis eñ aīabus plures
ſunt charitates: cū habitꝰ ⁊ accidētia nu
merent penes ſubiectū. In oībus tñ in
q̄bus ē: ē vna charitas ſpecie) Et duplex
mandatū: in q̄ pendet vniuerſitas legis ⁊
ꝓphaꝝ noui ⁊ veteris teſtamenti. Amoꝛ
eñ cū ſit pōdus mētis ⁊ oꝛigo oīs mēta
lis affectiōis: defacile reflectit in ſe: ⁊ diffi
ciliter tendit in ꝓximū: ⁊ difficilius eleua
tur in deū. hinc ē ꝙ q̄tuoꝛ licꝫ ſint diligen
da ex charitate Duplex tñ dat mādatū
vnū qđ dirigit in deū: aliud qđ dirigit in
ꝓximū: in mādato ꝓximi includit dile
ctio ſui: qꝛ ad h̄ eſt oꝛdinatꝰ p naturā: iđ
nō oppoꝛtuit ad h̄ induci p̄ceptio. Coꝛ
relariū licꝫ multa ſunt diligenda: vnū tñ
ſolum eſt bonū optatū: ⁊ illud ē obiectū
p̄ncipale habitꝰ charitatis: q̄m ipm ꝓpter
ſe optat a charitate: ita ꝙ hꝫ rōnē obiecti
pꝛincipaliter mouētis ⁊ finis quietantis.
Et qꝛ eſt vnū ſolū: ſiue cōpet ad ſe: ſiue
competit ad eū q̄ habet charitatē: ſiue ad
eius ꝓximū: hinc ē ꝙ charitatis obiectū
eſt vnū ſolū. Aſſignat aūt Ambro. p̄ter
ſupꝛadictū: aliū oꝛdinē. Nā ponit ſex di
ligēda ex charitate: vt pmo deū: ſcđo noſ
metipſos: tertio parētes: deinde filios et
fratres: poſtea domeſticos: demum inimi
cos diligamꝰ: hoꝝ q̄tuoꝛ vltima membꝛa
reducunt ad tertium membrū Auguſti.

Q̄rtum ad tertium de actu charitatis. C
Circa qđ ꝯſiderādū: ꝙ actus charitatis
ſunt duplices: quidā actus ab ea impan
tur: ⁊ iſti ſunt plures ⁊ ſm ſpēm differen
tes: qꝛ voluntas p charitatē impat actibꝰ
oīm aliaꝝ virtutū: ſicut motoꝛ pmꝰ non
ſicut motoꝛ immediatꝰ. vñ. j. Coꝝ. xiij. di
cit apl's ꝙ charitas patiēs eſt: benigna ē:
oīa ſuffert: oīa credit: oīa ſperat ⁊c. Et e
numerat ibi in opa v̓tutū. Q̄n ergo dicit
charitas patiēs eſt: charitas benigna eſt.
dicit ſctūs Bona. ꝙ illa p̄dicatio eſt cau
ſalis ⁊ p cauſam data. Et ſi tu q̄ras p qđ
genus cauſe. Rn̄det ſctūs Bona. ꝙ cha
ritas in mouēdo: q̄dāmō habet rōnē effi
cientis: q̄dāmō foꝛmalis: q̄dāmō finalis:
Amoꝛ aūt charitatis alijs virtutibꝰ vt in
actus ſuos exeant impat: ⁊ impando in
foꝛmat: quia facit eos meritoꝛios: ⁊ infoꝛ
mādo iūgit fini: ⁊ in ipſo q̄etat: dum facit
nos adherē deo ⁊ ipſo frui. Habet etiā
charitas rōnem efficientis: foꝛme ⁊ finis
reſpectu volūtatis nr̄e. Charitas eñ ꝯti
nuat voluntatē nr̄am deo: vt p̄ncipio mo
uenti. Et ꝯfoꝛmat ei: vt regule dirigēti: et
iungit: vt fini quietāti: qꝛ qđ eſt pōdus in
coꝛpibus hoc eſt amoꝛ in ſpiritibꝰ: ⁊ iđo
ſicut deus habet rōnem efficiētis inq̄ntū
mouet: ⁊ foꝛmalis inq̄ntū dirigit ⁊ finalis
inq̄ntū q̄etat: ſic ⁊ ipſa charitas reſpectu
opis boni a volūtate impati: habet rōnē
iſtius triplicis cauſe: ſm diuerſas cōpa
tiones nr̄e volūtatis ad diuinā volūtatē
Dicit etiam ſup hoc vinculū pfectionis:
in cōpatione ad ꝓximos q̄ nobis in vin
culo charitatis iungunt. Et ideo dī chari
tas: quaſi chara vnitas: qꝛ vnit hoīes in

vinculo pfecte dilectionis. Ex his claret
id qđ dictū eſt in p̄ncipio huius capli: ꝙ
Charitas eſt radix foꝛma finis et vinculū
pfectionis. Q̄ aūt charitas ſit radix ptꝫ
p Grego. qui dicit ꝙ p̄cepta ſunt multa p
diuerſitatē opis: ⁊ vnū in radice dilectio
nis: qꝛ quicq̄d p̄cipit in ſola charitate ra
dicat. Nō qꝛ ſolius charitatis ſit exequi
p̄cepta iniuncta: ſed qꝛ alie v̓tutes nō exe
quunt diuina p̄cepta ſm acceptationem
diuinā nec ſunt meritoꝛie vite eterne ſine
charitate. Secūdi ſunt actus charitatis
eliciti ab ea. Et iſti ſunt plures p oꝛdinē
ſe habētes. Ille tñ actus q̄ immediate eli
citur a charitate ⁊ mediante q̄ alij actus
ab ea eliciunt: non pōt eſſe niſi vnus ſm
ſpēm: q̄ eſt diligere ſiue actus diligendi.
Quo elicit actus deſiderādi bonū futuꝝ
⁊ dī deſideriū. Gaudendi de bono pn̄ti: ⁊
dī gaudiū. Odium malum ꝯtrariū bono
ex charitate amato: ⁊ fugiendo illud cum
eſt futurū: ⁊ triſtando de illo cū eſt p̄ſens

De actu charitatis imediate ab ea eli
cito dicit San. Bonauē. in. iij. diſt. xxvij.
Actus charitatis eſt diligere: diligere aūt
eſt idem qđ velle bonū. Cū ergo charitas
diligit aliquē: bonū optat ei quem diligit.
Iſtud āt bonū qđ charitas optat vnū ſo
lum eſt: vicꝫ bonū eternū ⁊ bonū ſummū
Iſtud aūt bonū ſummū p charitatē: ali
q̄n optat deo: aliq̄n ſibi: aliq̄n ꝓximo: ſm
ꝙ optat ipſum ipſi deo: dicit diligere deū
qꝛ vult ꝙ ipſe ſit ſummū bonū: ⁊ ꝙ habe
at omne bonū p eſſentiā. Scđm ꝙ optat
illud ꝓximo: ſic dī diligere ꝓximū: quia
vult ꝙ habeat illud bonū p grām ⁊ gl'aꝫ
ſm ꝙ optat illđ ſibi: ſic dī diligere ſeipm.

D Conſiderandū hic ꝙ q̄uis dilectio im
mediate reſpicit actū ꝯcupiſcibilis nihilo
minus tñ actus aliaꝝ viriū reſpicit vt diſ
ponētes: vñ oēs vires aīe q̄dammō oꝛdi
nant ad ipāꝫ dilectionē: ſicut ad id qđ rō
nem cōpletā hꝫ reſpectu oīm virium. Et
q̄m vires ſuperioꝛes aīe ſunt tres: iđ tres
opponūt ꝯditiones ꝓ actu diligēdi. Et
rurſuꝫ: qꝛ ternarius viriū aīe duplr̄ habꝫ
diſtingui: ita ꝙ vnus illoꝛum modoꝛum
nō diſcoꝛdat ab alio: ideo ꝯditiones circa
actū diligendi reſpiciētes vires aīe dupli
ci mō opponi ⁊ diſtingui habēt. Uno mō
diſtinguunt vires aīe ſm ꝙ in eis ꝯſiſtit
imago ⁊ dn̄t eſſe in mēte vicꝫ memoꝛia in
telligētia ⁊ voluntas. Et ſm iſtas tres vi
res aſſignant tres ꝯditiones in Matth.
xxij. Ex toto coꝛde: ⁊ reſpicit intelligentiā
qđ exponit Augꝰ. id eſt ex toto intellectu
ſine erroꝛe. Ex tota aīa. i. ex tota volūta
te ſine ꝯdictione. Ex tota mente. i. ex tota
memoꝛia ſine obliuione. Alio modo di
ſtinguunt vires aīe in rōnalem iraſcibilē
cōcupiſcibilē. Et ſm hoc tres apponūtur
ꝯditiones Deut. vj. Quarū vna reſpicit
rōnalē vicꝫ Ex toto coꝛde. Alia ꝯcupiſci
bilem: vicꝫ Ex tota aīa. Et tercia iraſcibi
lem vicꝫ Ex tota foꝛtitudine. Loco cu us
Marci. xij. ponit iſta ꝯditio. Ex tota vir
tute. Et Luce. x. Ex omibus viribus tuis
Exponunt aūt a bernhardo. Ex toto coꝛ
de. i. ſapiēter. Ex tota aīa. i. dulciter. Ex
tota foꝛtitudine. i. foꝛtiter: vt non ſeduca
mur fallacijs: non abducamur blādicijs:
nō frangamur iniurijs. Q̄ vero totū coꝛ
ſemp ferat in deū actu ſm dictas ꝯditio
nes hoc ſolū erit in patria: ⁊ nō pōt eſſe in
via ꝓpter humanam fragilitatē: vt dicit
Augꝰ. Poteſt tñ hō q̄nqꝫ ſtudiū ſuum de
putare ad vacandū deo et diuinis oībus
alijs p̄termiſſis: niſi q̄ntum req̄rit neceſſi
tas pn̄tis vite. Et hoc poteſt eſſe in via.

Aliter exponit Lyra cōditiones appo
ſitas in p̄cepto charitatis. Sunt eñ q̄tu
oꝛ de rōne huius p̄cepti ſcꝫ diligendū Ex
toto coꝛde Ex tota mente Ex tota anima
⁊ ex tota foꝛtitudine. Cum eñ diligere ſit
actus volūtatis. Duplex autē eſt actus
ipſius. Unus eſt elicitus qui immediate
egredit ab ipā volūtate: qꝛ ſicut ex coꝛde
oꝛitur motus ad alias ptes coꝛpoꝛis ita
voluntas mouet alias potentias anime.
Diligere ergo deuꝫ ex toto coꝛde eſt ipm
diligere ꝙ nihil diligit contra ipm. Alius
eſt actus volūtatis impatus: q̄ eſt actus

alterius potẽtie mote ad ſuũ actum per ipſam voluntatẽ (de duplici actu volũtatis: habitũ eſt. j. tracta. xxxv. ⁊ xxxvij. ca.) Per voluntatẽ nãq; informatã charitate mouet̃ intellectus ad aſſentiendũ his q̄ ſunt fidei: ⁊ ad meditandũ de deo dilecto Iſte actus ſignificat̃ cũ ſubdit̃. Ex tota mẽte. Ibi eñ mens accipit̃ ꝓ intellectu. Alterius ꝑ voluntatẽ mouet̃ appetitus ſenſitiuus vt ↄformet̃ ſuperiori parti: q2 ſicut ſpera ſuperior mouet̃ inferiorẽ ſuo motu: ita voluntas appetitũ ſenſitiuũ: vt dr̄. ij. de aĩa. Et iſte actus notat̃ cũ dicit̃ Ex tota aĩa: ꝑ aĩam intelligit̃ hic pars ſenſitiua: ſm ꝙ dr̄ Geñ. j. factus eſt homo in aĩam viuentẽ. i. vitã aĩalem ⁊ ſenſibilem corpori dantẽ. Alterius ꝑ voluntatẽ mouent̃ potẽtie motiue ⁊ executiue ad operandũ ex dilectione: ⁊ hoc notat̃ cum dr̄. Ex tota fortitudine. Uel ex oĩbus viribꝰ tuis: vel ex tota virtute: qđ idẽ eſt (ad q̄ et ad q̄t ſe extendat imperiũ voluntatis: dictũ eſt ſ. j. tract. ca. xxxvij.) Q̄tum ad

E quartũ diffinitionẽ ſcʒ charitatis. Dicendũ ꝓut dicit. s. Bonauẽ. in. iij. diſt. xxvij. ⁊ in centiloquio. Charitas ſm multiplicẽ ſui cõparationẽ hʒ multipliciter diffiniri.

Compata ad actũ ꝓpꝛium q̄ eſt vnire ⁊ adherere tripl̄r diffinit̃. Primo ab Aug. in li. de moribus eccleſie ſic. Charitas eſt animi rectiſſima affectio ↄiungẽs nos cũ deo: per hoc qđ dr̄ Coniungens charitas differt a ſpe: q2 ſpei ꝓprie loquẽdo nõ conuenit vnire ſed magis erigere. Fidei eñ eſt dirigere: ſpei erigere: et charitatis adherere. Scđo diffinit̃ ab Augꝰ. in li. ſoliloqui. Charitas eſt virtus qua deum videre: eoq; perfrui deſideramus. Hec notificatio datur ſm digniorem actum charitatis per comparationẽ ad vltimum finem: ibi per deſideramꝰ explicat̃ deſiderium quod eſt actus charitatis: et ſumit̃ ꝓut excludit faſtidium: et non ſolum eſt rei abſentis immo preſentis: ⁊ diffinitur hic charitas vie: que habet ſecum annexam imperfectionẽ quia deſiderium eſt rei abſentis et motus imperfectus: vnde ſicut fides cognoſcit ſibi ⁊ alijs ꝟtutibus ſic charitas deſiderat ſibi et alijs. Et qm̃ perfectio mercedis conſiſtit in viſione et fruitione dei: hinc eſt ꝙ charitas diffinit̃ per deſiderium vtriuſq;: non quia videre ſit ꝓpꝛium eius: ſed quia deſiderium habendi deum eſt ꝓpꝛium charitatis. Tercio diffinit̃ in li. de ſpiritu ⁊ anima. Charitas eſt vita copulans amantẽ cum amato vicʒ affectum nr̄m cum deo: ibi vita nõ accipitur pro vita ꝓut eſt actus pꝛimus quia ſic eſt perfectio abſoluta Copulatio vero amantis cum amato eſt qualitas reſpectiua: ſed ſumitur vita prout eſt actus ſcđs habens reſpectum ad obiectũ. Charitas eñ viuificat ⁊ copulat aĩam cũ deo.

Compata ad habitum ſibi adiunctum diffinitur ab ap̄lo. j. Thimo. j. Charitas eſt finis pꝛecepti: de corde puro: cõſciẽtia bona: ⁊ fide non ficta. Hic charitas diffinitur in compatione ad habitus aliarum virtutum theologicarum (q2 vnit eas ſitu) ꝓncipatũ tenet inter eas. Et ideo mouet ⁊ informat ⁊ terminat ſiue ↄſummat vnde dicit Glo. Charitas eſt finis cõſummationis: ſicut tunica que cõſummat̃ vt perfecta ſit: non conſumptionis: ſicut panis q̄ conſumit̃ vt non ſit. Et ꝓpterea eſt finis p̄cepti: quia eſt finis aliarum virtutum theologicarum. Actus eñ aliarum diſponũt ad actum charitatis ſcʒ diligere quem ipſa charitas immediate elicit: ideo enim quia credimus deum liberaliſſimũ ſperamus in eo. Et q2 de liberalitate ipſius ſperamus: eum diligimus. Et ideo ponuntur ibi tres conditiones. Et ꝑ pꝛimã que dicitur ibi De corde puro: tangit̃ cõditio charitatis cuius eſt depurare affectum ab omni terrenitate. Oportet enim cor depurare ab amore mundi vt impleatur amore dei. Per ſcđam conditionem tangitur conditio ſpei: quia dicit Glo. Ille ſperat qui conſcientiam bonam gerit. Per terciam conditio fidei: fides ſcilicet non ficta ſed vera: non illa quem heretici

fingunt: ⁊ ſm hoc cõditiones tres dicte ordinant̃ ſm ꝙ pꝛincipalius ad charitatem diſponunt. Charitas compata ad obiectũ ꝓpꝛium diffinit̃ a magrõ in ſentẽtijs lib. iij. diſt. xxvij. Charitas eſt dilectio qua diligit̃ deus ꝓpter ſe: ⁊ ꝓximꝰ ꝓpter deum ⁊ in deo. Hic diffinit̃ habitus ꝑ ſuũ actũ: q2 charitas noĩat habitũ ſ3 dilectio actũ: ⁊ ſic diffinit̃ charitas ꝑ dilectionẽ tanq̃ minus cõe ꝑ magis cõe vt patebit. In dicta diffinitione dicit̃ in deo: ꝓpter illos qui iuſti ſunt q̄ manẽt in deo ꝑ grãm ꝓpter deum: dicit̃ q̄tum ad illos q̄ nõdũ ſunt iuſti: q̄ ad hoc amãdi ſunt vt iuſti fiant: et in deo ꝑ grãm maneant Auguſti. Qui amat homines: aut quia iuſti ſunt:

F aut vt iuſti fiant: amare debet. Diſtinguit aũt ſctũs Bona. in Centilogo inter amorẽ: dilectionẽ ⁊ charitatẽ. Naʒ amor cõpetit irrõnalibus ⁊ rõnalibꝰ creaturis. Et eſt triplex gratuitus: ⁊ habet finẽ pꝛincipalẽ verũ bonũ ſcʒ incõmutabilem deum. Libidinoſus: ⁊ habet finẽ voluptatẽ ſiue delectationẽ in creatura. Naturalis habet finem neceſſitatẽ ſiue vtilitatẽ pꝛopꝛiam. Pꝛimus eſt laudabilis: q2 virtus. Scđs vituꝑabilis: q2 pctm̃. Tertius nec laudabilis nec vituꝑabilis: quia naturalis eſt. Dilectio ꝟo ⁊ charitas tantũ irrõnalibus dicit̃ cõuenire. Item inter dilectionem ⁊ charitatẽ drĩa inuenit̃: nam dilectio eſt volũtatis deliberatiue: q̄ſi de diuerſis electio rõnalibus ↄuenit ſiue iuſtis ſiue iniuſtis. Charitas eſt gratie: ⁊ ſolum eſt iuſtoꝝ: ⁊ eſt minus cõmune reſpectu dilectionis. Eſt aũt in charitate p̄ ceteris virtutibus ꝑfectio ⁊ dignitas ſpecialis: nam cum ſit forma virtutũ. Nõ po-

Charitas informis. teſt Charitas informis eſſe: triplici rõne. Una ex parte obiecti. Idem eñ habet ꝓ obiecto ⁊ fine ſcʒ deum: qđ non eſt reꝑire in alia virtute. Finis eñ charitatis ẽ bonum ſub rõne boni ⁊ ſummũ bonum. et hoc ſiquidẽ bonũ ſub rõne boni: eſt charitatis obiectũ. Inſeꝑabilis eñ eſt a fine rõne cuius eſt ꝑfectio q̄tum ad meritũ in virtute. Alia ex parte ſubiecti. ipſa eñ eſt regula rectificãs voluntatẽ qua rectificata tota aĩa recte viuit. Tertia ex ꝑte cauſe: habet eñ ſimilitudinẽ cum ſancto ſpiritu a quo eſt: qui etiã charitas dr̄ ſiue amor: a quo inſeꝑabiliter eſt: ⁊ ideo eẽ informis oĩno non põt. Non ſolum charitas habet ſimilitudinẽ cum ſctõ ſpiritu verũetiam cum deo trino ⁊ vno. Queãdmodũ eñ i deo trino ⁊ vno reſpectu creature coincidũt tres cauſe in vnũ: efficiens vicʒ formalis ⁊ finalis. Oĩs q̄ppe creatura (vt dicit ſctũs Bonaueñ.) cõſtituit̃ in eſſe ab efficiente: format̃ ad exemplar: ordinat̃ ad finẽ: ſic charitas ſm compationem triplicis cauſe: cuʒ nos ꝑfecte cõformes faciat deo (vt ſupra dictũ eſt) eſt omniũ virtutũ gratuitaꝝ radix: forma et finis. Idcirco dicit̃ in dicta diffinitione. Charitas ẽ finis p̄cepti. i. pꝛeceptorũ ſm gloſam. Sicut eñ in ſpeculabilibꝰ oẽs concluſiones dependent ex hoc pꝛincipio de quolibet affirmatio vel negatio: ſic in operabilibus omnia dependent ex charitate. Ex dilectione ſcilicet dei pꝛincipaliter: ⁊ cõſequẽter ex dilectione ꝓximi: propter qđ omnia mandata legis ⁊ monitiones: non ſunt niſi quedam explicationes iſtorum duorum mãdatorũ: quia omnia ordinant̃ finaliter in charitatẽ. ſcilicet in dilectionem dei ⁊ ꝓximi: ſimiliter doctrina ꝓphetaruʒ ad hoc ordinat̃. Q̄tum ad quintũ dicendum ꝙ odium opponit̃ dilectioni: qui eſt actus pꝛincipalis charitatis. In dilectione: q̄ eſt ſimplex actꝰ charitatis quo volumus alicui bonum: includitur Beniuolentia que ſupra dilectionem addit vnionẽ affectus ad id qđ diligitur: cui opponunt̃ duo ſcilʒ odium dei: qui poteſt habere odio dupliciter: inq̄ntum ſcʒ appꝛehenditur vt peccatoꝝ ꝓhibitor: ⁊ vt penarũ inflictor. Scđm qđ opponit̃ beniuolẽtie eſt odium pꝛoximi: quando ſcilicet odio habetur: vel natura: vel gratia fratris. De odio habitũ eſt: ij. tractatu, ca. xxiij. Beniuolentia

De effectibus dilectiōis ⁊ vitijs oppoſitis. Caplm xxvj.

De effectib⁹ dilectionis ⁊ vitijs oppoſitis.

C

Charitas actū principalē qui ē dilectio: cōſequunt̄ ſex effect⁹: tres interiores ⁊ ſunt Gaudiū: pax: q̄ includit concordiā ⁊ miſcdia. Tres exterioris. ſcʒ beneficentia: elemoſinaꝝ largitio ⁊ correctio fraterna. De q̄bus cū eoꝝ vitijs oppoſitis dicendū eſt in hoc caplō ordine quo enumerati ſunt.

Gaudium

A

Gaudium eſt primus effect⁹ interior ꝯſequēs actuʒ dilectionis. Circa qd̓ ſciendū: ꝙ amor ſiue dilectio cauſat gaudiū quādo adeſt amatū. Charitas eñ eſt amor dei: qui ex hocipſo ꝙ amatur eſt in amante ꝑ nobiliſſimum ſui effectū: Scdm illud Johānis prime. iiij. Qui manet in charitate in deo manet ⁊ deus in eo. Et ideo ſpirituale gaudium qd̓ de deo habet̄ a charitate cauſat̄: de gaudio volūtatis ſpūali ⁊ ſenſualitatꝭ carnali: multa dicta ſunt. ij. trac. xxiiij. ⁊ xxxij. caplis. Gaudiū ē duplex Quoddā eſt de bono diuino ſm ſe ꝯſiderato: vel ſm qd̓ ꝑticipat̄ a nobis: cui opponit̄ Accidia que importat quoddā tedium in opando: ⁊ triſtat̄ de bono diuio: de quo charitas gaudet. Quoddā gaudium eſt dilectio ꝓximi: cui opponit̄ inuidia ſm ꝙ triſtat̄ de bono ꝓximi inq̄ntuʒ eſtimat̄ vt malum ꝓprium ⁊ minuitiuuʒ ꝓprie glorie: vñ Inuidia deſcribitur. Eſt diſſenſio ab alieno bono exiſtimato diminuere ꝓprium.

B

Pax

Pax: ſecūdus eſt effectus interior charitatis ꝯſequēs actū dilectionis: iuxta illud: pax multa diligētibus legem tuā. De pace ꝑmo videndū eſt: ſcdo de vitijs oppoſitis. Circa primū ſciendum: ꝙ vbicunqꝫ eſt pax ibi eſt Cōcordia nō tñ ecōuerſo: ſi nomē pacis ꝓprie ſumatur. Cōcordia eñ ꝓprie ſumpta eſt ad alterum. ſcʒ inq̄ntū voluntates diuerſoruʒ cordiū ſimul ꝯueniunt in vnū ꝯſenſum: vnde dicit̄ ꝯcordia a concors: ⁊ eſt cōuenientia vel cōpacificatio. Cōcordia nāqꝫ importat cōuenientiā ſeu vnionē diuerſorum appetituū: ⁊ ſm hoc ꝯcordia poteſt eſſe aliquoꝝ impioꝝ in malo: vñ Tulius eam ſic deſcribit. Cōcordia eſt virtutis cōciues ⁊ cōpatriotas: ⁊ eodeʒ iure ⁊ cohabitatione: ſpontanee metiens. Sup hanc aūt vnionē pax addit vnionē appetituuʒ ⁊ motuū vnius appetētis. ſcʒ appetitus ſenſitiui ⁊ intellectiui: ⁊ hec nō eſt impiorum: q2 nō eſt pax impijs dicit dn̄s Yſa. xlviij. Semꝑ (vt di Sap. xvij.) ꝑſumit ſeua ꝑturbata ꝯſcientia. Ex remorſu eñ vermis ipſius ſinderesis impioꝝ ꝯſcientia eſt ꝑturbata ⁊ inq̄eta: ⁊ ꝑſumit ſeua. i. vltiones diuinas ſuꝑ ſe venturas anteq̄ veniāt: ſicut Cayn q̄ dixit anteq̄ puniret̄ ero vagus ⁊ ꝓfugus Gen̄. iiij. Pax autē deſcribitur ab Auguſti. in li. de ciui. dei. xix. ca. xiij. Pax oim rerum eſt tranq̄llitas ordinis: ⁊ ſbdit deſcriptionē ordinis. Ordo eſt pariū diſpariūqꝫ rerū: ſua cuiqꝫ loca tribuēs diſpoſitio. Cōuenit eñ ordo cum iuſticia qui dat vnicuiqꝫ qd̓ ſuū eſt. ꝓpterea bene enūciatū eſt ꝑ ꝓphetā Yſaie xlviij. Opus iuſticie eſt pax: q̄ eſt ordinis trāquillitas. Hanc ꝟo trāquillitatē ordinis facit iuſticia: ius vnicuiqꝫ ſuū tribuēs qua iure dicit pꝰ. Juſticia ⁊ pax oſculate ſunt. Ad intellectū diffinitōnis: pax eſt trāquillitas ordinis. Conſiderandū ꝙ in homine pacifico triplex debet eſſe ordo: ad ſeipm̄: ad ꝓximū ⁊ ad deū. Primo requirit̄ trāq̄llitas ad ſeipm̄: ⁊ hoc q̄tū ad tria q̄ in hoīe debent ordinari. Primo q̄ ad intellectuʒ: ne errore obſcuret̄. Scdo quo ad volūtatē: vt in deū libere dirigat̄ ſine ꝯtradictione carnis: mūdi ⁊ dyaboli Tertio q̄ ad appetitū ſenſitiuū: vt nō inordinatis paſſionib⁹ ꝯtra appetitū rōnis moueat̄: ꝓpter qd̓ Auguſt. diffiniēs pacē libro de ꝟbis dn̄i dicit. Pax eſt ſerenitas mētis: quo ad ꝑmū: tranq̄llitas animi: q̄ ad tertiū ſimplicitas cordis: quo ad ſcdꝫ ꝑ cor eñ qd̓ mouet alia mēbra intelligit̄ volūtas q̄ mouet alias potētias ad agendū. Scdo ad pacē req̄rit̄ ordo ad ꝓximū ꝑ ꝯſortiū charitatis ordināntis bonū ꝓximi ad deū. Hec ſcda pax deriuat̄ a ꝑma

Cōcordia

vñ dicit glo. Math. v. Pax a nobis ē: q̄a dum lex carnis repugnat legi mētis: nō modo alteri: ſ nec nobis poſſum⁹ eē pacifici: ſ poſtq̄ intus ſpūs impat vt totus hō ſpiritui ſeruiat: tūc pax ad alios deriuat̄ vt pacē cū oibus habeamus. Tertio requirit̄ ordo ad deū ꝑ amoris indiſſolubilis vinculū. Pax aūt vera ⁊ ꝑfecta: per quā oēs appetitus vniunt̄ q̄etati in deo: habet̄ tm̄ in patria. Hec pax eſt finis vltimus rōnalis creature. de q̄ pꝰ. Poſuit fines tuos pacē. Ad quā tria req̄runtur Primū ē indeflexibilis ſubiectio inferiorum potētiaꝝ ſub deo. Scdm eſt inſeparabilis ꝯiunctio rōnis ad deū. Tertiū eſt indiſcōtinualis ꝯuerſio actualis totius hominis in deū: qñ hō diuia dulcedie affect⁹: ex toto corde: ex tota aīa ⁊ ex totis viribus ſemꝑ actu tēdit in deū: ⁊ in qd̓cunqꝫ aliud inq̄ntum relucet in eo deus. Pax ꝟo q̄ habet̄ in via eſt impfecta: q2 ⁊ ſi ꝑncipalis motus aīe req̄eſcit in deo: repugnant tñ alia intus ⁊ extra q̄ ꝑturbāt pacem iſtaʒ.

C

Vitia oppoſita ſūt ſex

Vitia oppoſita paci ſunt ſex Diſcordia: q̄ eſt in corde. Cōtentio q̄ ē in ore: rixa: ſeditio: ſciſma: belluʒ: hec q̄tuor vltima opponuntur paci q̄tum ad opus. Diſcordia q̄tuʒ ad cor opponit̄ ꝯcordie Et cōmittit̄ dupl'r. Vno mō ꝑ accidens: qñ viʒ intētio aliquoꝝ eſt ad aliqd̓ bonū qd̓ ꝑtinet ad honorē dei vel vtilitatē ꝓximi: ſ vnus eſtimat hoc eſſe bonū: ali⁹ cōtrariā habet opinionē: vt fuit inter Barnabā ⁊ Paulū. Act. xv. Hoc ꝑtinebat ad defectū humanū: licʒ fuit ex diuina diſpēſatione ꝓpter vtilitatē ꝯſequentē: ⁊ talis diſcordia nō eſt pctm̄: niſi ſit de errore eorū q̄ ſunt de neceſſitate ſalutis. Scdo cōmittit̄ diſcordia de ꝑ ſe: qñ aliquis ſcienter ⁊ ex intētione diſſentit a bono diuino vel a bono ꝓximi: in quo debet ꝯſentire: ⁊ hec eſt pctm̄ mortale ex ſuo gn̄e: ꝓpter ꝯtrarietatē quā habet ad charitatē: hanc ſctūs Bona. deſcribit. Diſcordia eſt volūtas fugiēs minorationē ſapiētie ab his q̄ ab alijs dicunt̄ diſſentiēs. Primi tñ motus huius diſcordie ꝓpter act⁹ impfectionē ſunt venialia. Cōtentio opponit̄ paci q̄tum ad os. Importat eñ impugnātiā veritatis cū inordinato modo. vñ Amb. eam deſcribit. Contentio eſt impugnatio veritatis cū cōfidentia clamoris: vel ſm Alexā. Contētio eſt impugnatio veritatꝭ ꝑſiſtens in ſermone cauſa vincendi: ⁊ ſic eſt pctm̄ mortale. Importat etiā ꝯtentio impugnationē falſitatis cum debita acrimonia: ⁊ ſic eſt laudabilis. Si aūt hmōi impugnatio falſitatis eſt cum mō inordinato ſic pōt eſſe pctm̄ veniale: niſi forte tāta ſit inordinatio ꝙ ex hoc alij ſcandaliſarētur. Cōtentio aūt de qua di Job. xxxix. Nunq̄d q̄ ꝯtendit cū deo tā facile q̄eſcit ſumit̄ ꝑ diſputatione: ſumit̄ etiā ꝯtētio ꝓ quadā titillatione glorie vel honoꝝ: ſic eſt pctm̄ veniale: vñ di Luce. xxij. Facta eſt cōtentio quis eoꝝ videret̄ eſſe maior Eſt etiā ꝯtentio conatus bone opatiōis: ſm illud Luce. xiij. Cōtendite ire ꝑ anguſtam portam. Rixa opponit̄ paci quo ad opus: qñ hoies ex ira ſe ꝑcutiunt. Et rixa videt̄ eſſe priuatuʒ bellum: qd̓ agit̄ inter ꝑſonas priuatas ex inordinata volūtate nō ex aliqua publica auctoritate. Et dicitur rixa: a ringo: gis: rictū. i. iraſci vel rictum facē. Rictus eñ eſt ferarū oris apertio: ſicut fit riſus in hoie: ſctūs Bona. in Centilogo deſcribit rixā ꝙ eſt audax vindicādi volūtas: in iniuriā facti ꝓcedens

Seditio cum alijs vitijs tribus ſequētibus opponit̄ paci q̄tum ad opus: ⁊ eſt ꝯtradictio ſeu diſſenſio ciuium: ⁊ fit inter ꝑſonas vnius ciuitatis vel multitudinis inter ſe diſſentiētes: puta cum vna ꝑs ciuitatis excitat̄ in tumultū ꝯtra aliam ad impugnandū: ſiue fit in actu: ſiue ꝑ̄patio ad talē impugnationē. vñ. ij. Coꝝ. xij. dicit glo. ꝙ ſeditiones ſunt tumult⁹ ad impugnandū. ſcʒ cum aliq̄ ſe preparant ⁊ intēdunt pugnare. Seditio di a ſedeo: es: ꝑ ꝯtrariū q2 ſeorſum alij eunt ab alijs: vel q2 ſedendo ſolent machinari. Sciſma ſm Iſido. a ſciſſione di aiorū: ⁊ opponit̄

vnitati paci quā charitas facit. Sciſmatici eñ dicunt̃ qui ſe ſeparant ab vnitate eccleſie: que attendit̃ in ↄnexione mēbroꝝ eccleſie adinuicē: ſiue cōicatione ꝛ ordinatione mēbroꝝ eccleſie ad vnuȝ caput: qḋ eſt xp̄s: cuius vicarius eſt papa. Et ideo ſciſmatici dicunt̃ qui ſubeſſe rēnuunt pape: p̄cepta ꝛ iudiciū eius ↄtemnendo. Et etiā illi qui membris eius cōicare nolunt de ſciſmate prius habitū eſt ca. xxiij. Bellum opponit̃ paci q̄ effectus eſt charitatꝫ quo ad opus: ꝛ dicit̃ a bonū: ꝑ antifraſim. Belluȝ fit iniuſte: niſi fuerint in eo tria q̄ faciunt iuſticiā. Primo iuſta cauſa. vt ſcȝ illi q̄ impugnant̃ ꝓpter aliquā culpā impugnationē meruerūt. Scḋo intentio recta bellandi: vt ſcȝ bonuȝ ꝓmoueat̃: aut vt malum vitet̃. Tertio auctoritas p̄ncipis mādans bellum. Miſcḋia: tertius

D Miſcdia est effectus interior ↄſequēs actū principalē charitatis: tamē in actu eius exteriori habet ſimilitudinē cuȝ liberalitate ꝛ cōuenit cuȝ ipſa. vñ ſup illud. j. Thimo. iiij. Pietas ad oīa vtilis eſt glo. Amb. Sūma diſcipline xp̄iane in miſcḋia ꝛ pietate eſt: q̄tuȝ ſcȝ ad opa exteriora: interior tñ affectus charitatis q̄ deo cōiungit: p̄fert̃ dilectioni ꝛ miſcḋie in ꝓximos. Eſt autē miſcḋia potiſſima inter oīes v̄tutes ad ꝓximū ꝑtinentes: ſicut etiā eſt actus potioris ſupplere alicuius defectū: inq̄ntuȝ hmōi eſt ſuꝑior et melior: vñ miſcḋia ſic deſcribit̃ in Centiloq̄o. s. Boñ. Miſcḋia eſt virtus: ꝑ quā animus ſuꝑ calamitate afflictoꝝ mouet̃: hec virtus nihil humanū a ſe alienū putat: alioꝝ damna vel cōmoda ſua eſtimat. Damaſce. dicit Miſericordia eſt triſticia in alienis malis. Iſidorus lib. ix. Ethi. dicit. Miſericors a cōpatiendo aliene miſerie vocabulū eſt ſortitus: ꝛ hic appellata eſt miſcḋia ꝙ miſerum cor facit aliena miſeria. Auguſ. in li. ix. de ciui. dei. ſic eam deſcribit. Miſcḋia ē aliene miſerie nr̄o in corde cōpaſſio: qua vtiq̄ ſi poſſumus ſubuenire cōpellimur.

In hac diffinitione p̄mo ponit̃ obiectuȝ qḋ reſpicit miſcḋia: ꝛ hoc eſt ꝓximi defectio: vñ dicit̃ aliene miſerie: ꝛ ſic dī miſericordia quaſi miſeriā corde aſpiciēs. Secūdo tangit̃ actus quē in nobis miſcḋia facit ꝛ ille eſt nr̄i cōtriſtatio: dum ſubdit̃ in corde nr̄o cōpaſſio: ꝛ ſic dī miſcḋia q̄ſi miſerū habens cor: i. triſte. Tertio tangit̃ in diffinitōne effect⁹ quē ex̄ ꝓducit: viꝫ mali iuxta poſſe ablatio: vñ dī q̄ vtiq̄ ⁊c. Et ſic dī miſcḋia q̄ſi miſerā adimēs. i. tollens. Miſcḋie opponit̃ obduratio mētis: q̄ eſt volūtas ↄcitata aduerſus poſtulationē indigentis: ex nimio ardore pecunie retinende. Elemoſyna. Primus eſt effectus exterior ↄſequēs dilectionē actū principalem charitatis: elicit⁹ immediate a miſcḋia: q̄ miſeris ſubuenit in elemoſynaꝝ largitione: vt ſupra patuit in diffinitōe miſcḋie Auguſtini. vñ miſcḋie act⁹ eſt dare elemoſynā: ꝛ hoc apparet ex ipſo noīe: nam in greco a miſcḋia elemoſyna deriuat̃: ſicut in latino miſeratio a miſericordia. Dicit̃ eñ elemoſyna ob eleo qḋ ē verbū grecū: ꝛ eſt idē qḋ miſerior: cui⁹ imperatiuus eſt eleyſon. i. miſerē a quo eleos. i. miſcḋia: ꝛ inde elemoſyna. i. miſeratio: ꝛ debet ſic ſcribi ꝑ y grecū in ſcḋa ſyllaba: vel dicit̃ ab elemon greco: qḋ latine dī miſicors: ꝛ ſic dȝ ſcribi elemoſina ſine y. Et q: miſcḋia eſt effectus charitatis: ex ↄſequēti dare elemoſynā ē actus charitatis miſcḋia mediāte: vñ miſcḋia ſic deſcribit̃. Elemoſyna ē opus in quo dat̃ aliqd indigenti ex paſſione: ꝓpter deū. Miſericors eñ miſeriā remouet ab alio ꝑ ſuoꝝ bonoꝝ cōicationē ꝓpter deū: ideo in p̄dicta deſcriptione tangunt̃ oīa ꝑfectionem miſcḋie explicātia ſi debet eſſe meritoria: miſeria aliena q̄ ē motiuū miſcḋie tangit̃ cum dicit̃: indigenti. Miſcḋia q̄ naſcitur in nobis ex aliena miſeria: tangit̃ cū dicitur: ex cōpaſſione. Miſericordie v̄o effectus in releuatione aliene miſerie cuȝ dī opus: in quo aliquid datur: ſed intentio

E Elem[oſyna]

recta que dat rōnem merendi tangit̃ cuȝ dicit̃: ꝓpter deū. Sunt aūt partes ſ̄ḡia ſeu opa elemoſyne corꝑalis. vij. q̄ cōtinētur in hoc verſu. Viſito poto cibo redimo tego colligo condo. Viſito infirmum: poto ſitientē: cibo eſurientē: redimo incarceratū: tego nudū. i. veſtio: colligo. i. recolligo ſcȝ hoſpitē: condo. i. ſepelio mortuum. Elemoſyne etiā ſpūales ſunt. vij. Vñ verſus. Cōſule caſtiga ſolare remitte fer ora. Conſule. i. doce ignorantē: ꝛ dirige dubitantē. In hoc intelligit̃ duplex elemoſyna ſpūalis ſcȝ cōſiliū ꝛ doctrina. Caſtiga delinquentē: ſolare. i. ↄſolare triſtē: remitte delinquētibus in te: fer. i. porta infirmitates alioꝝ et grauamina: ora pro oibus ſcḋm oia opa dicta: elemoſyna eſt actus miſcḋie ꝛ charitatis: poterit ꝛ eſſe act⁹ iuſticie inq̄ntum dat̃ ad ſatiſfaciendū pro peccatis: ſm illud Daniel. iiij. Peccata tua elemoſynis redime. Et ſic dī elemoſyna ab eli vel eloy: qḋ eſt deus ꝛ moys aq̄ quaſi aqua diuina. Sicut aqua extinguit ignē: ita elemoſyna pctm̄. Nihil eñ ꝓhibet ſm San. Thō. Actū q̄ eſt vnius virtutis electiue: attribui alteri virtuti ordinanti ꝛ imꝑanti in finē. Et hoc mō elemoſyna ponit̃ inter opera ſatiſfactionis: inq̄ntum miſeratio in defectū patientis ordinat̃ ad placandū deum: et ſic imꝑat̃ a

F Bñficētia latria hñs rōnem ſacrificij. Bñficētia alter eſt effect⁹ exterior ↄñs p̄ncipalē actuȝ charitatis. Bñficētia eñ nihil aliud importat ꝙ facere bonū alteri: qḋ ſi accipiat̃ ſb aliq̄ ſpāli rōne facit ſpecialē virtutē: vnde bñficentia ꝛ beniuolētia nō differunt niſi ſicut actus interior ꝛ exterior: q: bñficentia eſt executio beniuolētie: ꝛ q: actus exterior ꝛ interior nō requirūt diuerſas virtutes: iō bñficētia nō eſt alia virtus ſpecialis a beniuolētia. Et ſicut etiā beniuolētia non eſt alia virtus a charitate: ita nec bñficentia. Si aūt bonum opus qḋ quis facit accipiat̃ ſub aliqua ſpeciali rōne boni: ſic beneficentia accipit ſpecialem rationem boni: ꝛ pertinebit ad aliquā ſpecialem virtutem: ſicut ſi faciat bonum proximo ſub ratione ſubleuantis eius miſeriam: pertinebit ad miſericordiam. Si ſub ratione debiti vt parentibus: pertinebit ad iuſticiam. Si ſub ratione largitatis: pertinebit ad liberalitatem. Nam liberalitas beneficioꝝ erogatrix: pro affectu benignitas ſeu beniuolentia: pro effectu bñficentia nominat̃. Correctio fraterna G

tercius eſt effectus exterior ↄñs actū p̄ncipalem charitatis. Unde conſiderandū Correctio fraterna

ꝙ duplex eſt correctio delinquētis. Una eſt que adhibet remedium peccati delinquētis ſcḋm ꝙ eſt malum alioꝝ: ꝛ precipue in nocumentum cōmunis boni. Et talis eſt actus iuſticie cuius eſt ſeruare rectitudinem vnius ad alterum. Alia ē correctio que adhibet remedium inq̄ntum eſt quoddam malum ipſius peccantis: ꝛ hec proprie eſt fraterna correctio ordinata ad emendationem delinquentis: ꝛ hec eſt actus charitatis: quia per eam repellimus malum fratris ſcilicet peccatum: et repellendo malum procuramus bonum quod pertinet ad charitatem. Et hec precipitur Matthei. xviij. Si peccauerit in te frater tuus vade corripe eum inter te et ipſum ſolum ⁊c. Unde ſic deſcribitur Fraterna correctio ē admonitio fratris de emendatione peccatoꝝ: ex fratna charitate ꝓcedēs: vñ corripere fratrē eſt cor ei⁹ de malo ad bonū rapere. Rapi autē dicunt̃: q̄ cito ꝛ quaſi ſubito auferuntur. Cito aūt frater de malo ad bonū trāſfert̃ dum ſibi turpitudo peccati ꝛ pulcritudo boni oſtenditur: vel cum pena infligenda minatur: vel iam infligitur: vt de peccato ad ſtatum bonum reuertatur.

Correctioni fraterne opponit̃ Scandalum. Unde dicit Sanctus Bonauentura in Centiloquio. Peccatoꝝ que cōmittuntur in proximum tria ſunt genera. Quibuſdam leditur proximus in poſſeſſione: que ſunt rapina: furtum: vſura.

Quibuſdã ledit̃ in pſona: vt i homicidio
ꝛ bello. Quibuſdam vero ledit̃ in mente
ꝓximus: vt ſunt ſcandala. Eſt autẽ ſcan-
dalum dictum vel factum minus rectum
ꝑbens alijs occaſionẽ ruine. Scandalon
grece latine obex: ſicut ad obicem in via
poſitũ leditur pes euntis ſic dictũ vel fa-
ctum minus rectũ: eſt obex infirmis i via
moꝝ. Scandalũ aliqñ dr̃ obex ſcꝫ dictuꝫ
vel factum minus rectum. Aliqñ dr̃ actio
ſiue impactio illius qui ſcandaliſat̃. Ali-
quãdo dicit̃ caſus vel ruina illius q̃ ſcan
daliſatur. Vñ verſus. Scandalũ equiuo
cat: obex: impactio: caſus. Eſt aũt duplex
differentia ſcãdali ſcꝫ actiuũ: quo q̃s alte
ri dat occaſionẽ ruine ſpũalis. Paſſiuũ ẽ
ipſa ruina facta ab obice mali exempli al
terius: vt cum quis fornicat̃ exemplo al-
terius. Ad ſciendũ aũt q̃ ſunt ꝓpter ſcã
dalum omittẽda due regule ſunt notãde
vna eſt Bernhardi: alia Hieronymi. Re
gula bernhardi eſt hec. Peccamus ex in-
firmitate vel ignorantia: ex certa etiã in-
terdum malicia. Cauendum eſt ne q̇d fa-
ciamus qȯ ſit in ſcandalum alterius. De
talibus dicit dñs petro. Ne autem ſcãda
liſem⁹ eos ⁊c. In tercio vero caſu cũ ſcan
dalum ꝓcedit ex certa malicia: non ꝓpte
rea omittendum opus vel ab opere deſi-
ſtendum: vnde dicit dñs Matthei. xv. de
phariſeis ſcandaliſatis ex malicia. Sini-
te eos ⁊c. Regula hieronymi ẽ talis. Om
ne quod poteſt fieri ſalua triplice verita-
te omittẽdum eſt ꝓpter ſcandalum. Non
eſt autem omittenda veritas: vite: doctri
ne: iuſticie ꝓpter ſcandalum euitandum.
Veritas vite pertinet ad omnes compre
hendẽs ꝑcepta ⁊ conſilia. Veritas doctri
ne pertinet ad predicatores ⁊ magiſtros.
Veritas iuſticie pertinet ad prelatos: cõ-
prehendẽs duas partes iuſticie ſcꝫ Seue
H ritatem in puniẽdo malos ⁊ reos. Et libe
Theorica ralitatem in ſuſtinendo iuſtos. Vñ vſus.
charitatis Scãdala nõ vitat doctor iudex ⁊ bñ viuẽſ
nature ex ¶ Theorica charitatis nature explanati
planatiua ua. Charitas eſt tercia virtus theologica

cuius ſubiectũ eſt volũtas ꝯcupiſcibilis
Obiectũ eſt bonũ ſummũ ſimpliciter ſub
rõne boni: ꝓpter qȯ alia ſunt ſub ipſa di-
ligenda ſcꝫ noſipſi: ꝓximus corpus hu-
manum. Actus duo ſcꝫ imperatus ⁊ eli-
citus. Imperatus eſt oim̃ virtutũ q̇bus
voluntas per charitatẽ imperat. Elicitus
eſt duplex ſcꝫ immediat⁹ ⁊ mediat⁹. Im
mediatus iterũ duplex ſcꝫ diligere deũ ⁊
diligere ſeipm̃ ⁊ ꝓximum. Diligere deuꝫ
ex toto corde vicꝫ intellectu ſine errore.
Ex tota anima ſcꝫ voluntate in cõtradi-
ctione. Ex tota mente vicꝫ memoria ſine
obliuione. Vel ex toto corde id ẽ dulciter
ne obduramur in concupiſcibili. Ex tota
anima ſapienter ne ſeducamur in rõnali.
Ex tota virtute. i. fortiter ne frãgamur in
iraſcibili. Itẽ immediatus ſcd̕us diligere
ſeipm̃ ⁊ ꝓximum vt ſupra. Actus elicit⁹
mediatus eſt deſideriũ gaudium: vicium
oppoſitum odium dei ⁊ ꝓximi. Effect⁹
ꝯſequẽtes actũ dilectionis ſunt tres inte
riores ⁊ tres exteriores. Interiores. Pri
mus gaudiũ cui opponit̃ accidia et inui-
dia. Scd̕s pax que compꝛ̃hendit cõcordi-
am: cui opponit̃ q̇tum ad cor diſcordia:
q̇tum ad os cõtentio q̇tum ad opus bel
lum rixa ſciſma ⁊ ſeditio. Tercius miſeri
cordia cui opponit̃ obduratio ⁊c. Exteri-
ores tres. Primus elemoſynarũ largitio.
Scd̕s bñficentia q̃ ꝓcedit a beniuolẽtia.
Tercius correctio fraterna cui opponit̃
ſcandalũ. Donũ ſpũſſcti correſpõdens
virtũti charitatis eſt donũ Sapie: qȯ ſm̃ Sap
San. Tho. importat rectitudineꝫ iudicij
p regulas diuinas de alijs: ex q̇dã vnione
ad diuina: vñ ſicut charitas eſt mr̃ ⁊ con-
ſummatio oim̃ virtutũ ſic ſapia oium do
noꝝ cui opponit̃ Stultitia: pmo ſicut cõ
trariũ: q̃ importat ebetudinẽ cordis ⁊ ob
tuſionẽ ſenſus: vñ ſtultus dr̃ q̃ hꝫ ſenſum
iudicij hebetatũ. De ſtultitia ṡ. habitũ eſt
ca. iiij. circa mediũ. Scd̕o opponit̃ ſapie
Fatuitas ſicut pura negatio: q̃ importat
totaliter ſpũalis ſenſus ꝑuationẽ: vñ fa-
tuus dr̃ q̃ caret ſenſu iudicandi.

De donis ſpũſſcti generaliter ⁊ de ti-
more ſpecialiter. Capl̃m xxvij
De donis Q Uinto iuxta ordinem ꝑmiſſuꝫ in
ſpũſſcti ge pmo caplȯ (dicto a caplȯ vndeci
neralit̃ et mo hucuſqꝫ: de ſeptẽ habitib⁹ vir
de timore tutũ rectificãtibus potẽtias anie ꝯ obliq̇
ſpecialiter tates vitioꝝ.) Dicendũ eſt de ſeptẽ habi-
tib⁹ donoꝝ (in quos gr̃a gratificans ſcd̕o
viuificat̃) quoꝝ ẽ potẽtias anie expedire
Tandẽ in caplȯ. xxix. dicet̃ de ſeptẽ habi
tibus btitudinũ: quoꝝ ẽ potẽtias anie ꝑ-
ficere. In h̃ igit̃. xxvij. ca. de tribus reſtat
videndũ. Primũ erit dr̃ñtia virtutũ dono
rũ btitudinũ fructuũ ſenſuũ ſpũaliũ ⁊ ſa-
cramentoꝝ. Scd̕m de nũero ⁊ ſufficiẽtia
donoꝝ. Tertiũ erit de dono timoris. De ce
A teris ṽo donis in ſeq̇nti dicet̃ ca. Q̃tũ
ad pmũ rñdet. s. Boñ. i. xxxiiij. tertij. diſ.
q̇ſtione. j. Q̃ verus ⁊ ꝓprius modus aſſi
gnãdi dr̃ñtiã donoꝝ virtutũ ⁊ btitudinũ:
eſt p cõparationẽ ad actus ꝓprios. Sũt em̃
quidã actus pmi: quidã medij: q̇dã vlti-
mi ſiue pfecti: ſicut ṽbi gr̃a in actu cogno
ſcẽdi poſſum⁹ videre: ꝙ pus ẽ credere: ſe
cũdo intelligẽ: tertio ṽo mũdo corde vidẽ
Et ſm̃ illã trinã dr̃ñtiã actus ſunt in no-
bis tres dr̃ñtie habituuꝫ gratuitoꝝ: vicꝫ
virtutũ donoꝝ ⁊ btitudinũ: ita ꝙ virtutes
ſunt ad actus pmos: vt pꝫ q2 fides ẽ ad
credendũ: dona ad actus medios. Nã do
num intellectus eſt ad intelligẽdũ. Beati
tudines ṽo ad actus vltimos: vt pꝫ: q̇a
mũdicia cordis ẽ ad deũ vidẽdũ. ⁊ qm̃ in
primis actibus potẽtie rectificant̃: claret
hoc de fide q̃ rectificat illũinat dirigit po-
tentiã rõnalẽ: ꝯ obliq̇tatẽ ⁊ errorẽ infide
litatis: vigorat etiã potentiã rõnaleꝫ: cre-
dendo ⁊ aſſentiẽdo ſine rõne ꝓbabili: vt
eleuet̃ in ſummã veritatẽ ſupra poſſe na
naturale intellectus nr̃i. In ſcd̕is actib⁹
donoꝝ potentie expediunt̃: claret hoc de
dono intellectus: cuius ẽ credita intelligẽ
expedire: p rõnem ꝓbantẽ. In tertũs ṽo
⁊ vltimis actibus beatitudinũ: potẽtie ꝑ-
ficiunt̃: hinc eſt ꝙ habitus virtutũ ſũt ad
agendũ recte: habit⁹ ṽo donoꝝ ad agen-

dum expedite. Habitus ṽo btitudinũ ad
agendũ ſiue pficiẽdũ pfecte. Poſtq̃ aũt
illi habit⁹ ſunt in aia: ẽ ꝯſeq̇nter in ea ſta
tus q̇dã q̇etatõis ⁊ delectatõis. In illa de
lectatione duo ꝯcurrũt: vicꝫ q̃dã ſpũalis
refectio: ⁊ ipſius refectionis ſpũalis pce-
ptio: ideo ad iſta tria gñā habituũ addũt̃
fructus ⁊ ſpũales ſenſus: q̃ nõ dicunt no
uos habitus: ſed habituũ precedentiũ ex
primũt pfectum ſtatum ⁊ vſum. Rurſus
qm̃ ad hec oĩa habẽda: p nos nõ ſuffici
mus: nobis data ſunt adminicula ſacra-
mentoꝝ: in q̇bus ſm̃ diuerſitatẽ ſuoꝝ ef-
fectuũ gratia dat̃ adinchoationẽ pfectaꝫ
⁊ ꝯſummationẽ oim̃ habituũ ꝑdictoꝝ: li
cet illa gñā ꝑncipaliter habeãt reſpectuꝫ
ad morbũ curandũ. Ex his pꝫ nõ ſo-
lum dr̃ñtia ꝑdictoꝝ ſm̃ rem ṡ etiam ſm̃
noiandi rõnem. Nã habit⁹ rectificantes
recte dicunt̃ virtutes: ꝓ eo ꝙ virt⁹ de rõ
ne ſui nominis dicit qȯ ad agendũ erigit
⁊ vigorat. Habitus ṽo expedientes recte
dicunt̃ dona: ꝓ eo ꝙ dicunt q̃ndã vberio
rem abundantiã bonitatꝭ ad agendũ: ac
per hoc magis atteſtant̃ diuine liberalita
ti: ⁊ ꝓpter hoc recte cenſent̃ nomie doni.
Habitus ṽo pficientes recte dicunt̃ bea
titudines ꝓ eo ꝙ tales habit⁹ faciunt ho
minẽ ꝓximũ deo ⁊ ꝯformẽ ipſi ſũme glo-
rie ⁊ btitudini: in q̃ eſt repire ſummã pfe
ctionẽ. Status ṽo in quo refectio: recte
dicit̃ fructus. Fructus em̃ a frui dict⁹ ẽ.
Vſus ṽo ſm̃ quẽ illa pceptio ſuſcipit̃ re-
cte dicit̃ ſenſus ſpũalis: qm̃ ſenſus eſt co
gnoſcere rem pſentem. Poſtremo admi
nicula oim̃ illoꝝ in quibus datur gratia
animã ſanctificãs: ⁊ a peccatꝭ curans: et
ad omnẽ ſanctitatꝭ pfectionem adiuuãs
rectiſſime dicunt̃ ſacramenta. Q̃tum B
ad ſcd̕m ſciendũ ꝙ donorũ numerũ ſepti
formẽ valde ſignanter innuit Eſayas ca.
. xj. in donorũ enumeratiõe: vbi de xp̃o ſic
ait. Requieſcit ſup eum ſpirit⁹ dñi: ſpũs
ſapientie ⁊ intellect⁹: ſpirit⁹ conſilij ⁊ for
titudinis: ſpirit⁹ ſcientie ⁊ pietatꝭ: ⁊ reple
bit eum ſpiritus timoris domini. In hac

donoꝝ enumeratione ꝓpheta ſpūſan/
cto inſtigante valde rōnabiliter aſſignat
donorū ordinem cōbinationē ⁊ numerū.
Ordinē donoꝝ enumerat ſm graduz
excellentie ⁊ dignitatis: ꝓpter diuerſitatē
principij efficientis: ⁊ ſubiecti ſuſcipiētis
q꜡ principiū ꝓducens eſt ipſe ſpūſſctus:
qui cuz ſit bonitas ſumma: liberaliſſime
ſe ⁊ ſua ꝑ ſeptiformis gratie dona cōmu/
nicat. In ſpūſancto nanqȝ danē liberaliſ
ſime dona gratiarū: ideo effectus ſpūſſcti
rectiſſime dona vocanē. Nomine eñi do/
ni: gratitudo vl' liberalitas inſinuaē. Nā
donū (iuxta phi verbuz) eſt datio irredi/
bilis: que fit ſine ſpe retributiōis. Rectiſſi
me etiaz dona vocanē ſeptiformis gratia
eo ꝙ gratis danē. Cum eñi in ſpūſancto
donante eſt ſumma ꝑfectio: ſubiectū ſuſci
piens eſt ipſum liberū arbitriū in quo eſt
impfectio. Idcirco in donoꝝ enūeratio/
ne preponiē donū qꝺ magis approximat
perfectioni ſpūſſancti. ſcz donū ſapientie
deſcēdēdo vſqȝ ad donuz timoris: qꝺ ma
gis approximat imperfectioni liberi arbi
trij. Nec tñ eſt in donis ordo: verūctiā
cum ordine cōbinatio: nam dona ſpectā/
tia ad affectionē: habent dona ſpectātia
ad cognitionē ꝑambula: tanꝙ ſua directi
ua appropriata. Dona eñi ſunt ad expe/
diendū vt ꝓbabitū eſt: ⁊ qui vult expe/
dite ꝓcedere: neceſſe eſt vt precognoſcat
⁊ preuideat viaz: hinc eſt ꝙ dona cogniti/
ua regentia ſeu regulantia: ⁊ conſilium ⁊
ſcientia in enumeratiōe Eſaye: preponū/
tur donis affectiuis regulantibꝯ ⁊ exeqn/
tibus: q̄lia ſunt fortitudo ⁊ pietas. Do
num tamen ſapientie affectiuū preponiē
dono intellectus cognitiuo nō in merito
ſm ſctm̄ Bonauen̄. Nam ſapientia non
eſt habitus pure affectiuus: qm̄ ipſa ha/
bet in ſe cognitionē experientie: que adeo
dirigit ⁊ allicit ꝙ circa vſum illiꝯ doni vix
aut nunꝙ habet error accidere: ⁊ ea pro/
pter dicit quedā glo. ꝙ donum ſapientie:
donum intellectꝯ habet dirigere: qꝺ ideo
dictum eſt: quia cognitio expimētalis de

diuina ſuauitate: amplificat cognitiōem
ſpeculatiuā de diuia veritate: ſecreta eñi
dei amicis ⁊ familiaribus cōſueuerūt re/
uelari. Donū tamē timoris in enume/
ratione donoꝝ non habet aliud donum
directiuū ſeu cognitiuū appropriatū cui
cōbinareē: quia ſm. s. Bona. cum ſit inſi
mum inter dona: ſatis habet dirigi ꝑ ha/
bitum fidei: que eſt quedā cordis illumi/
natio ⁊ directio. Fidei eñi ē noſſe ſiue cre
dere penas futuras: ⁊ timoris eſt illas pe
nas eternas refugere ⁊ timere. Per habi
tus etiam cognitiuos ꝑ quos diriguntur
⁊ regulanē alij habitus affectiui expediē
tes ad bonum: dirigi ⁊ regulari habet do
num timoris: quia oppoſitoꝝ eadem eſt
cognitio ⁊ diſciplina inquit phs: vt medi
cina ſani ⁊ egri: grāmatica cōgrui ⁊ incō/
grui. Dono etiam timoris in dicta enu
meratione attribuitur verbum replendi:
cum dicitur: ⁊ replebit eum ſpūs timoris
domini. Ceteris aūt donis attribuiē ver/
bum requieſcendi. Ratio: q꜡ donū timo/
ris preparat locū alijs: ⁊ quia locus non
diciē ꝓprie quieſcere ſed magis locatum
in loco: hinc eſt ꝙ verbū quieſcendi attri
buiē ſpiritui ⁊ alijs donis magiſꝙ dono
timoris. Duplici etiā ex cauſa verbuz
replendi dono timoris appropriaē ꝙuis
omibus donis ↄueniat. Primo ꝓpter er/
roris excluſionē: donuz eñi timoris vide/
tur eſſe cuiuſdam impfectionis: ne crede
retur in xp̄o illud donū nō fuiſſe perfecte
ad excludendū hunc errorem magis ꝓ
pheta poſuit ibi verbum replendi ꝙ cir/
ca aliud donum. Alia etiā ratio eſt ꝓpter
veritatis manifeſtationē: quia dona da/
bantur xp̄o vt perfecte diſponereē ad pa
tiendum ⁊ ſuſtinendū humilitatē paſſio/
nis: quā ipſe principaliter venit in h̄ mū/
do oſtendere ⁊ docere. vt ergo manifeſta
retur veritas: ꝓpheta dicit xp̄m ſpiritu ti
moris repletū fuiſſe: quia timor inter oīa
dona maxime expedit ad humilitatem.
Ex dictis habeē donorum ordo et com/
binatio. Numerus inſuper ⁊ diſtinctio

Sufficiētia
?oꝝ

⁊ Sufficiētia donoꝝ accipiē ꝑ ex h̄ ꝙ do
na ſūt ordinata ad cōpatiēdū cōformiter
xp̄o. Xp̄us aūt habuit hec ſeptē dona ſm
q̄ erat diſpoſitꝯ ad ꝑfecte patiendū. Qꝺ
eñi ꝑmo mouit xp̄m ad patiendū fuit oi/
moda obediētia ⁊ ſubiectio reſpectu p̄ris
⁊ q̄tū ad h̄ fuit donū timoris: vt ſ. dictū
eſt. Scꝺo vo qꝺ mouit erat cōpaſſio hu/
mani gn̄is: ⁊ q̄tū ad h̄ erat donū pietatꝫ.
His aūt duobꝯ ꝑſuppoſitis non reſtabat
niſi aggreſſio paſſionis: ⁊ q̄tū ad h̄ datur
donū fortitudinis. Poſt h̄ autē erat dele/
ctatio in ipletione volūtatis p̄ris ⁊ nr̄a li
beratione: ⁊ q̄tū ad hanc eſt donū ſapie.
Ad hec aūt dirigenda neceſſaria erāt alia
dona tāꝙ directiua vicz Sciētia q̄ eſt di/
rectiua pietatis: ⁊ conſiliū qꝺ eſt directi/
uū fortitudinis: ⁊ intellectꝯ q̄ eſt ꝑambu/
lus ſapie. Scꝺs modus accipiēdi ſuffi
cientiā donorū eſt reſpectu ſuoꝝ oppoſi/
toꝝ. Et h̄ pōt dupliciter fieri: vl' reſpectu
vicioꝝ capitaliū: vl' reſpectu ſinthomatū
ↄſequentiū: reſpectu peccatoꝝ: ſic timor
fit ↄ ſupbiā: pietas ↄ inuidiā: ſciētia ↄtra
irā: q̄ mentē ꝑturbat. Fortitudo ↄ accidi
am: que mentē deijcit. Conſiliū ↄ auarici
am: que ↄ diuinū cōſiliū vult oīa retinere
Intellectus contra gulam ⁊ ebrietatem:
que rōnem ſuffocat. Sapientia cōtra lu/
xuriam: que non ſapit niſi carnalia.
Tercius eſt modus ſumendi cōtra ſin
thomata: vnde ſicut in morbo duo ſunt:
vicz ipa humoꝝ inequalitas: ⁊ ſinthoma
ta ſcz ſeq̄le ipſius morbi: ſic in morbo ſpi
rituali vicz ipſe morbus ſiue culpa deor/
dinans: ⁊ ſequela cōcomitās: vicz ſintho
mata ex culpa derelicta: per que hō impe
ditur in bene agendo: ⁊ ratione quoꝝ ho
mo ineptus eſt ad opera maioris excellē/
tie: niſi ad hec adiuuareē per habitus do

Sinthoma

norum. Sunt autē ſeptē ſinthomata: vt
dicit Grego. j. libro moralium ſuper illud
Iob. j. Uentus vehemens irruit a regio/
ne deſerti ⁊c. Spiritus qui ante oīa men/
tem virtutibus ornat: eandē contra ſingu
la tentamenta ſeptem virtutibus ornat.
Et poſt ſubdit cōtra ſtultitiam ſapientia
contra hebetudinem intellectus: contra
precipitationē conſilium: contra puſilla/
nimitatem fortitudo: cōtra ignorantiam
ſcientia: contra duriciam pietas: contra
ſuperbiam timor. Et ſuperbia ibi accipi/
tur non pro vicio capitali ſed pro proni/
tate. Quartus modus ſufficientie do/
norum eſt propter expediēdas tres vires
naturales anime. Nam iraſcibilis indi/
get expediri tam in proſperis ꝙ aduerſis
In proſperis expeditur per timorem In
aduerſis per fortitudinem. Concupiſcibi
lis autem indiget expediri: q̄tum ad affe
ctum reſpectu proximi: et hoc fit per pie/
tatem. Et q̄tum ad affectuz reſpectu dei
hoc fit per guſtum ſapientie. Rationalis
vero indiget expediri in veritatis ſpecu/
latione electione et executione. Per do/
nū intellectus expediē ad verū ſpeculan
dum. Per donū ↄſilij ad verū eligenduz
Per donū ſcie ad electū exequendū. Per
donū eñi ſcie recte cōuerſamur in medio
natiōis praue ⁊ ꝑuerſe. Ex hac ſufficiētia
habenē ſubiecta donorum. Quinto ſu/
mitur donorum ſufficientia ꝓpter expedi
enda ſeptem virtutum officia. Nā timor
expedit ad temperantiam. Timor enim
carnes effigit: vnde confige ti. tuo car. Pi
etas ad veram iuſticiam. Sciētia ad pru
dentiam. Fortitudo ad fortitudinem ſi/
ue ad patientiam. Cōſilium ad ſpem. In
tellectus ad fidem. Sapientia ad chari/
tatem. Unde ſicut charitas eſt conſum/
matio omnium virtutum: ſic ſapiētia do/
norum. Ex dictis colligitur correſpon/
dentia eſſe gratie ad ipſum eſſe nature.
Sicut in ſeptenario intelliguntur omnia
qui conſtituunt hominem in eſſe nature.
Nam ex parte corporis reperitur in no/
bis quaternitas ꝑncipioꝝ ſcz. iiij. elemen
toꝝ. Et ex ꝑte anie trinitas potentiarum.
Sicut in ſeptenario nūero ſunt dona ſcti
ſpūs: que expediūt hoiem q̄tum ad vitā

gr̃e.Et in hoc numero ꝓpter ꝑfectã inte/
gritatẽ eſt numerus virtutũ:ꝛ numer⁹ be
atitudinũ:ꝛ numerus petitionũ in oratio
ne dñica:ꝛ numerus ſacramentoꝝ. Et ꝯ̃
hec eſt numer⁹ peccatoꝝ capitaliũ: ꝛ nu/
merus.vij.ſintbomatũ ſiue ſeq̃larũ: q̃ po
nit Greg. Et ad hec oĩa ꝑfigurãda ꝓceſſit
in ꝑmordio ꝯditionis totius eſſe: nume/
rus ſeptẽ dierũ: ꝓpter ſeptiformẽ illumia
tionẽ gr̃e:q̃ eſt in nobis ex illius lucis ſu/
ꝑne irradiatione. Q̃ꝛtũ ad terciũ de do
E no timoris Conſiderandũ ꝙ Timor in
Timor enumeratione donorũ ſpũſſcti cũ ſit infi/
mũ ſm gradũ excellẽtie ꝛ dignitatis in de
ſcẽdendo a ſuperiori dono ſapie ad infe/
rius. Eſt tñ primũ donũ in aſcẽdendo ab
inferiori ad ſuperi⁹ tpe ꝛ gñatione iux il/
lud pš. Initium ſapie timor dñi. Timor
nãq; ſeruilis dr̃ ꝑncipiũ ſapie:ꝑ eo ꝙ diſ
ponit ad ſapiam ſuſcipiendã et receden/
dũ a culpa. Ad vſum eñi doni ſapie a ne/
mine ꝑuenit̃ niſi ꝑus in vſu timoris exer
citiũ ꝑmittat̃. A q̃ dono timoris fit q̃daʒ
ꝑ alia dona gradalis aſcenſus. Ne eñi ti/
mor ꝯceptus gelidus foret aut aridus:ſe
quitur donũ pietatis q̃ ad omia vtilis eſt
ſm apl̃m:ꝓmiſſionem hñs vite q̃ nũc eſt
et future. Et ne pietas ipa nimis remiſſa
aut nimis prodiga aut aliquo mõ inordi/
nata eſſet:adiungit̃ ei donũ ſcientie: que
opa pietatis regit vt diſcrete fiant. Et ne
ſcientia inualida foret:addit̃ ei donũ for/
titudinis:vt qd̃ aliq̃s per ſciam bñfacere
nouit ꝑ fortitudinẽ exequi facto poſſit: et
ne fortitudo ꝑſumptuoſa vel impetuoſa
eſſet:adiungit̃ ei donũ cõſilij q̃ regi poſſit
opus fortitudinis ꝛ debito mõ cõpmi: q̃ꝛ
ſm Grego. fortitudo ſine ꝯſilio ꝑcipitat:
ꝛ ne conſiliũ incautũ foret: adiungitur ei
donũ intellectus q̃ eſt cognitio bonorum
ſpũaliũ q̃ ꝯſiliũ ipſa in ſpũalia dirigi poſ/
ſit. Et vt intellect⁹ mõ debito tpe ꝛ ordi
net̃ dat̃ ei ſapia q̃ eſt cognitio ꝑ guſtũ di
uine dulcedinis:q̃ ſapia a ſapore nõ a ſa/
F pere dicta eſt. De dono igitur timoris
ꝑmo dicet̃ q̃t ſunt ei⁹ differẽtie. Scdo de

ei⁹ actu ꝛ obiecto. Tercio de timoris diffi
nitione. Cõſiderandũ ꝑmo ꝙ ſex diſtin/
guntur differẽtie timoris ſm ꝙ a triplici
ꝑncipio hꝫ ortum. Habet eñi ortũ a natu
ra:ſic eſt timor naturalis a libidie ſiue cõ
cupiſcẽtia. Et hoc vel ex nimio amore ſui
ſic eſt timor humanus:vel ex nimio amo
re ſuoꝝ:ſic eſt timor mũdanus. A gratia
et hoc vel a gratia gratiſdata: ſic ẽ timor
ſeruilis. Uel a gr̃a gratũfaciente inchoa/
ta:ſic eſt timor initialis. Aut a gr̃a perfe/
cta:ſic eſt timor filialis. Naturalis timor
eſt quo q̃s naturaliter timet mortem ſiue
horribile aliq̃d. Siquidẽ ſit rõne regula/
tus erit debitus: ſic fuit in ſctis ꝛ in xp̃o:
ſicut dr̃.ij.tracta.ca.xxix. Si aũt nõ fuerit
rõne regulatus erit malus. Timor vt ſic
eſt paſſio iraſcibilis: ꝓut dr̃.ij. tracta.ca.
xxvij. Et ipſius ſunt ſex differentie ſcʒ ſe/
gnicies:agonia:verecũdia:erubeſcentia:
admiratio: ſtupor: de quib⁹ dr̃.ij. tracta.
cap̃.viij. Mundanus timor eſt quo quis
timet amittere q̃ mundi ſunt. Humanus
timor eſt quo quis ex deliberatione timet
penam ſui corporis. Seruilis timor eſt q̃
q̃s offendere timet tñi ne incurrat penã
gehẽne. Iſte aliq̃ntulũ habet vtilitatem:
quia frequẽter introducit charitatẽ: ſicut
ſeta introducit filum ſutoris: vt perhibet
Aug⁹. Per hunc timorem ſeruilẽ incipit
hõ deũ timore. Hinc eſt ꝙ eſt donũ ſpũſ/
ſcti imperfectum. Et dr̃ timor informis
vnde San. Bonauen. duo ſunt in timo/
re ſeruili vicʒ ipſe habitus quo diſponit̃
aĩa ad timendũ deũ vt punientẽ eos qui
ꝑuaricant̃. Et vlterius nomie ſeruitutis
importat̃ deformitas pcti:q̃ annexa eſt il
li habitui in eodẽ hoie: rõne cuius hõ ille
dr̃ ſeruus pcti: ꝛ timor in eo exiſtẽs dr̃ ti/
mor ſeruilis. Per hunc etiã modũ cũ di/
citur aliquis deum timere ſeruiliter duo
dicunt̃ vicʒ actus ab illo habitu egredi/
ens: ꝛ ſic timor ille eſt bonus: ꝑ maximaʒ
phi. Cuiusvſus bonus eſt ipm quoq; bo
nũ eſt. Sed vſus et actus iſtius habitus
vitat pctm̃: ꝛ ꝑparat hoiem ad ſuſceptio

nem gratie q̃ꝛ ꝑ illũ vſum introducit̃ cha
ritas vt dicit magiſter di.xxxiiij.tercij. Eſt
etiã ſecundo in timore ſeruili velũtas ſer
uilitatis ſiue deformitas concomitans in
actu rõne illius deformitatis actualit̃ an
nexe deprauat̃. ſicut aliq̃s q̃ timet penas
ꝛ timendo dolet ꝙ tales pene infligũt̃ ꝓ
culpa. ꝛ actu etiã cõcupiſcit peccare ſi nõ
eſſet illa pena. ꝛ hoc mõ timere ſeruiliter
eſt peccatũ ꝛ malũ ꝛ timor ille dr̃ iformis
q̃ꝛ caret gratia ꝛ charitate.q̃ ẽ forma oim
habituũ virtualiũ. Et hic vſus timoꝝ ſer
uilis primo mõ accepti poteſt eſſe bonus
nõ bonitate meriti q̃ꝛ caret gratia. ſ; boni
tate ꝑparante vel ordinãte ad meritũ q̃
Inicialis timor. ſimul ſtat cuʒ pctõ. ¶ Inicialis timor.ca
uet offenſam dei qui vnum oculũ ſeu re/
ſpectum habet ad penã ꝛ vnũ ad offenſã
dei ꝛ ſeruit deo. partim timore gehenne.
partim amore glorie ꝛ iuſticie. ꝛ ẽ bonus
ꝛ habet rationem doni nõ ratione timoꝝ
ſ; q̃ꝛ timet offenſam. Et dr̃ inicialis q̃ꝛ eſt
Filialis timor iniciũ timoris filialis. ¶ Filialis timor
intuet̃ ſummã maieſtatẽ vt ei reuerẽter
ſubiaceat. Cui duplex ẽ reſpectus. vn⁹ in
refugiendo offenſam ne ſepet̃ a deo. Ali/
us ẽ ꝑncipalior in reuerẽdo deũ ita ꝙ ab
illa ſumma maieſtate faciat reſilire in ꝓ/
priã paruitatẽ. Et iſte timor dr̃ reuerẽtie:
ꝛ ꝑmanet i beatis. Eſt eñi reuerẽtia reſili
tio a cõſiderata magnitudine dei in ꝓpriã
paruitatẽ vt dictũ ẽ ſ̃.xxij.ca. Dicitur
aũt iſte timor amicabilis q̃ꝛ timet volũta
tũ diſſenſionẽ. Filialis q̃ꝛ timet patrꝭ eter
ni indignationem Caſtus q̃ꝛ timet ſponſi
cõplexus ſeparationẽ. ꝛ hoc ꝑuenit a gr̃a
q̃ facit amicũ dei. facit etiã filiũ ꝑ adopti/
onẽ ꝛ deſponſat animã in ꝯiugiũ vt dr̃.j.
ca.h⁹ tractat⁹. dr̃ etiã ſanct⁹ q̃ꝛ timet in oi
bus inq̃nari. Iſte timor dñi ſanct⁹ ꝑma/
net i ſeculũ ſeculi. Inter hos timores. ti/
mor filialis ꝛ initialis ꝓprie dicunt̃ donũ
ſpũſſancti. q̃ꝛ ſunt a ſpũſancto ꝛ cũ ſpũſã
cto q̃ꝛ ſũt a charitate ꝛ gr̃a gratũfaciente
Timor aũt ſuilis i q̃ viget volũtas peccã
di ẽ a ſpũſancto ꝛ nõ cũ ſpũſancto. timor

vo mundan⁹ ꝛ hũanus nõ ſunt a ſpũſan
cto nec cũ ſpũſancto dũ ꝑ eos mortale cõ
mitteret̃. natural' timor innat⁹ nõ ẽ donũ
ſpũſſancti. q̃ꝛ donũ ſpũſſancti ẽ q̃d diuini
tus infuſuʒ. Cõſiderandũ ſcdo de ob/
G iecto ꝛ actu timoꝝ. ꝙ cũ timor vt dictũ ẽ
multas habeat differẽtias. d̃ q̃bus dr̃ ſm
quandã analogiã ſm ꝑus ꝛ poſteri⁹. Et
iõ timor ſm oẽs ſuas differẽtias hꝫ aliqd̃
obiectũ ſiue vnã rõem cõem. circa qd̃ ꝯſi
ſtit ei⁹ act⁹ ſm ꝑus ꝛ poſteri⁹. Obiectum
autẽ timoris ſub rõe ſua generali ẽ ardu/
um ſub rõe ardui ꝛ excellẽtis. ꝛ quodam
mõ ſuperexcellẽtis. Actus vo cõis eſt reſili
tio ab illo arduo. ꝛ hoc ẽ i oi timore repi/
re. vñ vna cõis rõ ꝑt de oi timore aſſigri.
vt dicat̃ ꝙ timor eſt reſilitio ab aliquo ar
duo ſiue excellẽti. ſiue illud arduũ ſit i ge/
nere boni. ſic ẽ reſilitio cũ reuerentia a ſũ/
mo arduo faciẽs deo obedire ꝛ eidẽ ſubia
cere. ſiue illud arduũ ſit in genere mali ſic
eſt reſilicio cũ fuga a malo. faciẽs malum
reſpuere. Hꝫ etiã timor ſm ſuas diffe/
rẽtias obiectũ ꝛ act⁹ ſub ratione ſpeciali.
Obiectũ appropatũ timoris ſeruil' mi
nus ꝑncipale. ẽ malũ pene. timet. n. futu/
ra ſupplicia q̃ credit infligẽda oibus q̃ ꝯtẽ
nũt diuinã iuſticiã. Obiectũ timoꝝ inicia
lis magꝭ principale. ẽ malũ culpe qd̃ deũ
offendit. min⁹ principale malũ pene. Ob/
iectũ timoꝝ filial' maxie principale. eſt ex
cellẽtia diuie maieſtatis. min⁹ principale
pena. magis principale malũ culpe ne of
fendat. Act⁹ ſpãles ꝑiformit̃ pñt aſſig̃/
ri timori. Timor ſeruil' timet penã eternã
ꝓ eo ꝙ i tali timore eſt q̃dã emollicio cor
dis ꝓpha Ieremias h̃ innuit cũ dicit In
duraſti cor noſtrũ vt nõ timerem⁹ te. Eſt
etiã i timore ſeruili reſtrictio fluxus cõcu
piſcẽtiaꝝ nã dicit ꝓpha cõfige timore tuo
carnes meas. qd̃ fit timore ſeruili q̃ timẽ/
tur etña ſupplicia ꝛ timet̃ diuia iuſticia:
ꝓpt̃ illoꝝ timorẽ ceſſat hõ a pctõrum ꝑpe
tratione. lʒ nõ oino ceſſet a volũtate. ſicut
dicit glo. ꝙ totũ ẽ diuino ex munẽ. Actus
timoris inicialis ẽ timẽ penã eternã min⁹

principaliter.ꝛ ꝑncipalit̄ offenſā. Act⁹ ti
moꝛis filialis ē timere offenſā min⁹ princi
palit̄ ꝛ q̄ q̄s timet offendē penā hꝫ ꝛ mul
tū affligit̄ i illa foꝛmidine. Attēdit tn̄ pn
cipalit̄ ſūmi pr̄is reuerentiā i reſiliēdo a
ſūmo arduo in ꝓpriā paruitatē. Conſi
derādū tercio ꝙ Aug⁹. ꝛ Damaſ. timoꝛē
diffiniūt. Aug⁹ ſup Johem Timoꝛ eſt fu
ga animi ne amittat qđ diligit. Damaſce.
ſic. Timoꝛ ē expectatio futuri mali. Diffi
nit̄ timoꝛ i ambab⁹ diffinitionib⁹. nō q̄dē
in ſua generalitate ſ; reſpectu mali. ꝛ qꝛ ti
moꝛ reſpectu mali duplicē hꝫ actū. vnum
an̄cedentē q̄ ē eſtimatio ſiue ſuſpicio qua
q̄s credit malū ſibi ſupuētuꝝ. Conſequē
ter ē fuga illi⁹ mali eſtimati. hinc ē ꝙ Da
maſ. diffinit timoꝛē ꝑ expectationē. accipi
tur ibi expectatio large ꝓ q̄cūqꝫ eſtimati
one ſiue credulitate de aduētu mali. aug.
vō diffinit timoꝛē ꝑ actū ꝯſequentē. ſ. fu
gā mali. Ex p̄dictis ſoluūt̄ tria dubia.
Primū ē de timoꝛe infoꝛmi ſiue ſeruili
q̄ ē cū pc̄tō. alia duo ſunt de timoꝛe gratu
itu q̄ dat̄ cū ſpūſancto. Primū an timoꝛ
ſeruil̄ expellat̄ gr̄a adueniēte. dicit. n. ma
giſter i. xxxiiij. diſ. tercij adducēdo aucto
ritatē Aug⁹. timoꝛ locū p̄parat charitati.
cū autē venit charitas pellit̄ timoꝛ q̄ ei p̄
parauit locū. Ibidē dicit. s. boā. ꝙ timoꝛ
ſeruil̄ tres hꝫ ꝯditiōes. vnā ſicut materia
lē ꝛ ſubſtratū. ꝛ hec ē timere penā eternā
Alterā ſicut foꝛmalē ꝛ cōpletiuā ꝛ hec eſt
principalit̄ intueri penā eternā Tertiā ſi
cut annexā. ꝛ hec ē hr̄e volūtatē defoꝛmē
ꝯiunctā vt ſupra dictū ē. Cum igit̄ gr̄e do
nū ſupinfundit̄. timoꝛ ſuil̄ manet q̄tū ad
materiale q̄ abilitat aiam ad timēdā ma
net cū gr̄a qꝛ gr̄e nō repugnat. vn̄ ſicut fi
des infoꝛmis foꝛmat̄ adueniēte gr̄a. ſic ti
moꝛ ſeruil̄ gratificat̄ cū gr̄a infundit̄. Q̄
tū vō ad alias duas ꝯditiones pellit̄ per
gratiā. nā cuꝫ gr̄a aduenit nec principalit̄
intuet̄ penā nec hꝫ annexā voluntatē ma
lā ꝛ ſic q̄tū ad aliq̄d ſui manet. q̄tum ad
aliq̄d pellit̄. Secundū dubiū ē de timo
re gratuito. q̄ diuidit̄ initialē ꝛ filialē an

creſcēte charitate timoꝛ decreſcat. Dic. n.
beat⁹ Johes. i. j. ca. iiij. ca. ꝑfecta charitas
foꝛis mittit timoꝛē. rn̄det. s. bo. ꝙ duplex
eſt vſus timoꝛis gratuiti. vnus q̄ coꝛ hoīs
ſollicitat̄ ex ꝯſideratiōe ſue fragilitatꝭ. tū
rōne culpe p̄terite. ne foꝛte ne ſit ei indul
gētia data. tū rōe future. ne ex fragilitate
ꝛ defectu amoꝛis cadat. Ali⁹ vſus timoꝛꝭ
gratuiti ē q̄ hūiliat̄ ex cōſideratione ſue ꝑ
uitatꝭ ꝛ diuie magnitudinis. ꝑm⁹ vſus mi
nuit̄ cū charitas ꝑficit̄ qꝛ confidentia cō
ſurgit ex ꝑfectiōe caritatꝭ ſ̄m illđ Ro. viij.
Quis nos ſepabit a charitate xp̄i. ali⁹ vō
vſus creſcit charitate creſcente ſicut habi
tus amoꝛis. Vb quāto plus q̄s hꝫ de ſpū
amoꝛis tanto plus hꝫ de ſpū timoꝛꝭ qꝛ tā
to magis elōgat̄ a ſpū ſupbie ſ̄m ꝙ dicit
Aug⁹. ſicut pꝫ rn̄ſio ꝙ timoꝛ gratuit⁹ cre
ſcente charitate creſcit vno modo. Alio
mō decreſcit etiā q̄tū ad vſum. Terciū
dubiū an timoꝛ gratuit⁹ maneat i patria.
rn̄det̄ ſicut ſupra dictū ē. Timoꝛꝭ ē tria
intueri. vicꝫ penā vt fugiat ꝛ iſte eſt ſerui
lis offenſionē vt caueat ꝛ h̄ ē inicialis. ma
ieſtatē ſummā vt illi ſubiaceat exhibendo
reuerentiā. ꝛ iſte ē timoꝛ filialis. q̄ vnū re
ſpectū hꝫ ad offenſam vitandā alium re
ſpectu reuerentie exhibēdam reſiliēdo in
ꝓpriā ꝑuitatē ꝛ ille vſus ē p̄cipuus timo
ris filialis ꝛ manebit i p̄ria. q̄tū vō ad ali
os inferioꝛes tollit̄. qꝛ iſti cōpetunt ei ſ̄m
ſtatum imꝑfectionis. Sapiētie etiā do
nū qđ ſ̄m habitū noiat cognitionē dei ex
ꝑimentalē. cui⁹ actus ꝯſiſtit in deguſtādo
diuinā ſuauitatē. In patria manebit ſ̄m
eundē actū. ſ; actus ei⁹ ꝑficiet̄ queadmo
dum timoꝛ manebit in patria ſic ꝛ alia do
na. verūtn̄ ſ̄m nobilioꝛes ꝛ excellentioꝛes
vſus ꝛ actus q̄ ſint in via. ſicut p̄us dictū
fuit đ cardinalib⁹ virtutibus ca. xiij. circa
finem. Pietatis donum nō ſoluꝫ com
patit̄ patienti in via. ſ; etiā affectum quē
dam habet dulcedinis ꝛ benignitatis ad
omnē hominē in quo conſpicit ymaginē
dei. quo ad illum actum manebit in ſtatu
patrie. Scientie donum habet actuꝫ ꝑ

ſtatu vie conuerſari in medio natiōis pra
ue ꝛ ꝑuerſe quo ad malos q̄ erūt extra il
lam ſupnā ciuitatē. Hūc actū ſcia nō ha
bebit in patria. vbi ei⁹ vſus erit ad ſcien
dū ꝛ diſcernēdū quō ꝛ q̄lr vnuſq̄ſqꝫ ſe dꝫ
ad alterū habere ad bonos. q̄ in illa ſup
na ciuitate ꝑ oia cōcoꝛdabūt. ꝛ hic actus
manebit. Foꝛtitudinis donū expediēs
ad ꝑicula nō manebit ſ̄m hūc actū in hti
tudine vbi nulla ſt̄ ꝑicula ſ; donū foꝛtitu
dinis diſponēs ad hec ꝙ hō foꝛtiter deo
inhereat ꝛ inſeparabilit̄ ꝛ h̄ nō tm̄ ad ſuf
ficientiā ſ; etiā ſ̄m excellentiā nō ſupfluit
in patria. Cōſilij in dono duo ſt̄. parti
um q̄dam ponderoſa diſcuſſio ꝛ excellēs
ꝛ ſubtilis melioꝛis ꝛ dignioꝛis ptis electō
Primū eſt impfectiōis ꝛ tollet̄ qꝛ nō eſt
de eſſentia doni cōſilij. Scđm vō eſt ꝑfe
ctōis ꝛ de eſſentia ꝛ manebit i gl̄ia. In
tellect⁹ donū in ſtatu vie dicit diſcurſum
ꝛ quādā inq̄ſitionē ꝛ ꝑ intellectū de⁹ co
gnoſcit̄ in creaturis ꝛ ꝑ creaturas nō ma
nebit in patria vbi de⁹ in ſua eſſentia vi
debit̄. In patria tn̄ erit ꝑ ſimplicē aſpe
ctū: vbi de⁹ in oīb⁹ creaturis videbitur
manifeſte. vn̄ dicit ph̄s. Si eſſem⁹ ſupra
lunā nō querēm⁹ ꝓpter q̄d ecclipſaretur
qꝛ vidēm⁹ ſimplici aſpectu interpoſitio
nē terre. ſic intelligendū de intellectu.

¶ De donis pietatis: ſcie: foꝛtitudis: con
ſilij: intellectus ꝛ ſapientie.

Caplm̄ xxviij.

A
De donis.
Pietatis.

Pietatis donū ꝓximū eſt timoꝛis
dono in aſcendendo. De quo vi
dendū eſt quot modis dicat̄ ꝛ ſ̄m quem
modū ſit donū ſpūſſcti. Pietas p̄mo at
tendit̄ circa deū. ꝛ ſic idē eſt qđ latria. ſic
deſcribit eā Aug. Pietas ē cult⁹ dei quā
greci latriā vocant. Sic dictū eſt de ea ſu
pra ca. xxj. Scđo pietas attendit̄ erga pa
rētes. ꝛ eſt ps iuſticie ſ̄m regulā iuris na
turalis ꝛ ſ̄m obligationē neceſſitatis. ſic
deſcribit eā Tuli⁹. Pietas eſt beniuolen
tia in parente. Scđo attendit̄ erga ꝓxi
mū dei imagine inſignitū. ꝛ ſic eſt ſpūſſci
donū qđ abilitat ꝛ expeditū reddit hoieꝫ
ad habendū ſe beniuolū ad rōnalē crea

turā. ſ. ad hoīem quēlibet indigentē ſiue
nō indigentē. imagine dei inſignitū. Me
moria. ſ. intelligentia ꝛ voluntate. Et ſic
diffinit̄. Pietas eſt ex benigne mentꝭ dul
cedine oībus auxiliatrix affectio. Dif
fert aūt pietas a māſuetudine ꝛ mia. ꝛ ſi
cū vtroqꝫ cōueniat qꝛ cū manſuetudine
cōuenit in affectu: cū mia in effectu. Dif
fert p̄mo a māſuetudine ꝛ mititate. quia
manſuetudo eſt ꝯ̄ irritationē ꝛ illationē
alicui⁹ iniurie. ſ; pietas eſt ꝯ̄ indurationē
q̄ q̄s nō hꝫ affectū nec beniuolentiā erga
eos q̄ gerūt diuine imaginis inſigne. Si
militer differt a mia q̄ attendit in ꝓximo
cūfoꝛmitatē nature ꝛ ſilitudinē ſpēi ꝛ ne
ceſſitatē in miſeria ꝓuio dictamine iuris
naturalis ſ̄m regulā prudentie. Pietas
vō attendit in ꝓximo diuinā imaginē ꝓ
uio dictamine iuris diuini ſ̄m regulā do
ni ſcie. qđ fundat̄ ſup p̄ncipia fidei. ꝛ di
rigit in cōuerſatōnē ſ̄m exēplar xp̄i. hinc
eſt ꝙ act⁹ pietatis ꝛ ſi p̄ncipalr̄ ꝯſiſtat er
ga ꝓximū Nihilomin⁹ conſiſtit reſpectu
ſacre ſcp̄ture. vt eā cū beniuolētia ad me
moꝛiam reducat vt ei firmiter credat̄. vt
ſollicite cuſtodiat̄. vt fideliter diſpenſet̄.
Ex his pꝫ act⁹ ꝛ obiectū pietatis. qꝛ facit
hominē beniuolū reſpectu creature ima
gine dei inſignite. Talis aūt beniuolen
tia ꝓ loco ꝛ tempoꝛe exit aliquādo in cō
paſſionis affectum. aliquando in opis be
neficium. Scientia donum ſpiritusſan
cti ꝓximū eſt dono pietatis in abſcōden
do. regit pietatē ſicut dirigens exequens
ꝓpter qđ hic dona ad inuicem cōbinant̄
in Eſaie enumeratione. De dono aūt ſci
entie quatuoꝛ videnda ſt̄ ſcꝫ. Quot mo
dis dicatur. quid ſit. de actibus eius: ꝛ in
quo differt a dono ſapientie. Notan
dum igit̄ primo ꝙ ſcientie quadruplex ē
dr̄ia q̄dā ē que cōſiſtit in intellectu puro
ſpeculatiuo. ſicut ſcientie humane philo
ſophie. Quedā cōſiſtit in intellectu incli
nato ab affectu: ꝛ hec eſt ſcia ſcripture ſa
cre. Quedam conſiſtit in rōne inclinante
affectū ad opationē ꝛ hmōi eſt ſcia virtu
tis prudentie. De his ſciētie acceptioib⁹

B
Scientia.

dictū eſt clariꝰ ſupra ca.v.circa medium.
Quarta ſcia cōſiſtit in intellectu.ſm ꝙ
eſt inclinatꝰ ⁊ inclinans. Inclinatꝰ a fide
⁊ inclinans ad bonā opationē ⁊ h̄ funda
tur ſup pncipia fidei ⁊ hꝫ ortū a dono grē
⁊ talis ſcia eſt donū ſpūſſcti. Scia vt ē
donū ſic diffinit̄. Scia eſt lumē ſpūale ac
ceptū a deo in quo vident̄ rōnes opabili
um ptinentiū ad vitā p quas ſancte ⁊ me
ritorie viuimꝰ. Sicut dicit apl's ad Titū
ij. Abnegātes oēm pietatē ⁊ ſecularia de
ſideria iuſte ⁊ pie viuamꝰ in hoc ſeculo.
Vn̄ ſicut fides eſt illuminatō q̄tū ad cre
dibilia.ita donū ſcie eſt illuminatio q̄daꝫ
ad opabilia. Ex hoc pꝫ q̄s ſit actꝰ ꝓprius
huiꝰ doni. Eſt ēm actꝰ eiꝰ dirigere ad agē
da ſm exigentiā regule ipiꝰ fidei. cuiꝰ eſt
dirigere ad opa mie. vt nō tm̄ bona ꝓ bo
nis reddit ſm ꝙ dictat lex grē: ad exem-
plar ipſiꝰ xp̄i in quo fuit grē abundantia
Et iō ad ipam ſciam nō ſolū ptinet diri-
rigere in agendis ſ; etiā noſſe ex ꝯſiti q̄ ſt̄
fidei tanq̄ fundamentū ſue directiōis: et
alteriꝰ noſſe humanitatē xp̄i tan q̄ exem
plar ſui regiminis. vt dicit. s. Bona. in. iij
Ita ꝙ hic triplex actꝰ cōueniat ei ſm tri-
plicē reſpectū. vnꝰ reſpectu motiui. alter
vō reſpectu ſui fundamenti: ⁊ terciꝰ ē ex
emplaris excitatiui. Et q2 pncipal' actus
accipit̄ reſpectu obiecti. hinc eſt ꝙ pcipu-
us actꝰ doni ſcie eſt dirigere circa actionē
Differt aūt donū ſcie a dono ſapie. q̄m
ſapia eſt cognitio q̄dam diuina p guſtuꝫ.
Scia aūt eſt lumen q̄ddā diuinū ad opa
bilia ptinentia ad hanc vitā. Vn̄ ſicut di-
cit mgr̄ in li. iij. diſt. xxxv. Scia docet be-
nē cōuerſari in medio huiꝰ praue ⁊ puer
ſe natiōis. Ad qd̄ tria requirunt̄. Primū
ꝙ habeat rōnem q̄bꝰ ſe defendat ab im-
pugnantibꝰ fidem. Vn̄ donū ſcie nō tm̄
ſupponit ea q̄ ſt̄ ſcripta in tota phia ſ; eti
am q̄ ſcripta ſt̄ in libris theologie. q̄bꝰ iu-
uat̄ ad pbandā fidem. Scdm eſt ꝙ a ma
lo abſtineat. Terciū ꝙ bn̄ ⁊ prudenter tē
poralia āminiſtrat. q2 ſcia eſt cognitio fa-
Fortitudo. ciendoꝝ. ¶ Fortitudo donū correſpūdēs do
no ꝯſilij (ſicut habitꝰ affectiuꝰ habitui co
gnitiuo ⁊ ſicut exequens regulāti) Quar
tū eſt donū ſpūſſcti in aſcēdēdo. De quo
(pſuppoſita multiplici eiꝰ acceptione. ꝓ
ut dictū eſt ſupra ca. xix.) tria hic dicent̄.
de fortitudinis. ſ. actibꝰ. diffinitione ⁊ q̄li
ter differūt fortitudo v̄tus ⁊ donū. Cō
ſiderandū pmo ꝓut dicit. s. Bona. in. iij.
diſ. xxxv. Donū fortitudinis pncipaliꝰ cō
ſiſtit circa paſſiōes tollerādas q̄ circa cu
piditates reprimendas. Nā fortitudo ſi-
ue dicat̄ donū ſiue virtus reſpicit poten-
tiā iraſcibilē tanq̄ ꝓpriū obiectū ſ; poten
tentia iraſcibilis magis ꝓprie reſpicit paſ
ſionum ſuſtinentiā q̄ cupiditatū repſſio
nē ⁊ abſtinentiā. Repreſſio tm̄ cupiditatū
actꝰ ē fortitudinis minꝰ pncipalis ⁊ quaſi
pambulꝰ ad actū pncipalē ipſiꝰ fortitudi
nis. Nemo em̄ ꝓmptus eſt ⁊ expeditꝰ ad
paſſionū tolerantiā ſm imitationē xp̄i. ni
ſi q̄ carnē ſuā cū vicijs ⁊ concupiſcentijs
crucifixit. De actu ergo pncipali fortitu-
dinis dicit. s. Bona. i. iij. vbi ſupra. ꝙ for
titudo q̄tū eſt de ſe a rōne pma attendit̄
reſpectu ardui. Arduū aūt aliq̄d d̄r du-
plicit̄. Aut q2 aliq̄d laborioſū ⁊ difficile ⁊
quodāmō excellens ⁊ aggrauans faculta
tē ipiꝰ potētie. aut q2 eſt vltra neceſſita-
tē ⁊ excedit ſtatuꝫ cōem. Et fortitudo hꝫ
attendi reſpectu vtriuſq̄. Sꝫ reſpectu p
mi attendit̄ ⁊ ordinat̄ ſm neceſſitatē pce
pti. reſpectu ſcdi ſm libertatē ꝯſilij. ⁊ pri
mū ſpectat ad fortitudinē v̄tutē. Scdm
vō ad fortitudinē donū. Q̄m aūt ardui-
tas maxime attendit̄ circa excellētiā paſ-
ſionū. Hinc eſt ꝙ tā fortitudinis doni q̄
fortitudinis v̄tutis eſt abilitare ſm pnci-
palē ſui ordinationē ad ſufficiētiā paſſio-
nū: ſ; aliter ⁊ aliter. Quia ſuſtinere ⁊ ag-
gredi paſſiōes pōt aliq̄s aut ꝓpter iuſti-
cie ⁊ honeſtatꝭ ꝯſeruatiōꝫ: aut ꝓpter pfe-
ctā xp̄i imitationē Ita ꝙ pmū ſpectat ad
dictamen iuris naturalis ⁊ honeſtatꝭ mo
ralis. Scdm vō ad donū conſilij. Et q̄m
imitatio xp̄i attendit̄ in crucifixione ſui.
ſm ꝙ ipſe dicit Luce. ix. Qui vult venire

poſt me ⁊c. hinc ē ꝙ actus fortitudinis do
ni attendit̄ circa ꝓmptā ⁊ expeditā paſſi
onū tolerantiā. p hoc ꝙ quodammō nos
mundo ⁊ mundus nobis crucifixus ē ad
Gal'. vj. mihi mūdus crucifixus eſt ⁊ ego
mundo. Diffinit̄ autē fortitudo ē affe-
ctio animi q̄ cupiditas terrena deprimit̄
nullaq̄ aduerſitas formidat̄. Hec deſcri
ptio cōuenit vtriq̄ fortitudini. ſm vtrūq̄
actū principalē ⁊ minꝰ principalē. ¶ Cō-
Conſilium. ſiliū quintū ē donum ſpiritusſancti i aſcē
dendo. dirigēs ⁊ regulās donum fortitu
dinis ne fortitudo pſumptuoſa eſſet. Nā
ſm Greg. Fortitudo ſine cōſilio pcipitat
Dicendū nunc ē de dono cōſilij. q̄s ſit hꝰ
doni actus. ⁊ quid obiectū ⁊ q̄ dr̄ia ipſius
reſpectu alioꝝ habituū ⁊ quare ſic nomi-
net̄ ⁊ de eius diffinitiōe. Conſiderādū
igit̄ vt dicit s. bō. ꝙ ꝯſiliū tripl'r accipi cō-
ſueuit aliq̄n dicit actū cōſiliandi. aliq̄n di
cit illud ad qd̄ terminat̄ ille actus. ſic q̄n
d̄r hoc eſt cōſilium meū. aliq̄n dicit habi-
tū q̄ expedit ⁊ dirigit animā ad eligendū
ꝓſequēda ⁊ ad fugiendum vitāda. h̄ aūt
habitus dirigens ad hmōi electioneꝫ du-
plex ē. ſm diuerſitatē eligibilium. ⁊ ſm di
uerſitatē modoꝝ ſiue rōnum eligēdi. naꝫ
eligibilia. q̄dā ſunt neceſſitatꝭ. q̄dā vō ar
duitatꝭ. In pmis dirigit prudētia. In ſe-
cundis dirigit donum cōſilij. ꝓpter excel-
lentiorē ⁊ maiorē difficultatē q̄ i eis q̄ ar-
duitatꝭ ſūt hꝫ repiri. Rurſus dirigi in ele
ctionē pt aliq̄s. vl' ſm regulā iuris natura
lis. vl' ſm regulā iuris diuini. ⁊ primum q̄
dem eſt v̄tutis prudētie. ſcdm vō ſpectat
ad donū cōſilij. Ex his poteſt elici per
quandam circūlocutionem q̄s ſit ꝓprius
actꝰ doni cōſilij q̄m actus eius ē dirigere i
electiōe agendoꝝ ꝓſequendoꝝ vl' fugien
doꝝ q̄ ſunt ſpecialis arduitatꝭ. ⁊ h̄ ſm re
gulā iuriſdiuini ⁊ in hoc diſtinguit̄ actus
eius ab actu prudentie v̄tutis ⁊ ſcie doni.
Dirigit etiā donum cōſilij ad diuina cōſi-
lia implēda i quibus ꝯſiſtit pfectō religio
nis. In his ei q̄ ſunt ſuperogationis faci
lius deficit infirmitas nr̄a. niſi iuuet̄ p di
uinā gratiā tā in expediēdo q̄ in eligēdo
q̄ etiā in exequendo. vn̄ multi fugiūt ⁊ ab
horrent ipa cōſilia ieſu xp̄i. q̄ tm̄ poſſūt eē
in ſtatu iuſticie ⁊ ꝓpterea reſpectu talium
optimū eſt donum conſilij. vltra donū ſci
entie ⁊ virtuteꝫ prudētie ⁊ regulam fidei.
Principalior tm̄ intentio dirigit ad ea i q̄
bus plus ē dē arduo. maioris autē ardui
tatis ē xp̄m imitari tā in actionibus q̄ in
paſſionibus. Et iō circa hmōi tā donū cō
ſilij q̄ donū fortitudinis hꝫ cōſiſtere actꝰ
tm̄ iſte principalis ⁊ ꝓprius doni conſilij.
videlꝫ dirigere in electiōe arduoꝝ. ſm no
minis rōem explicat̄ p verbum cōſiliādi.
vn̄ cōſilium d̄r a conſulendo improprie ⁊
magis ꝓprie a conſiliādo. Vn̄ notandum
ꝙ cōſulere dupl'r d̄r. Uno mō conſiliū ab
aliq̄ querere. ⁊ ille actus non ē donū cōſi-
lij. Ille nāq̄ actus ē in defectu ⁊ hꝫ iuua
ri ab alijs. q̄ ei conſiliū querit eget cōſilio
⁊ qui eget cōſilio nō hꝫ donum ꝯſilij. alio
mō cōſulere ē conſiliū dare. ⁊ ille actꝰ nō
eſt magne vtilitatis nec etiā magne virtu
tis. Cum multi ſciant alijs conſulere q̄ ſe
ipos valde miſerabiliter regunt. Cum er
go donū conſilij ē ordinatū ad ꝓpriā vti-
litatē. Igit̄ actus eius ꝓprius nō ē conſi-
lium dare alteri nec ab eo accipe vn̄ inter
iſtos duos actus cadit actus conſiliandi
medius. Cuius eſt dirigere in electiōe bo
rū q̄ ſunt arduitatis ſm conſilij donū. qd̄
regit ſm dictamen iuriſdiuini. Rōne iſti-
us actus principal' cōſiliādi. alij duo actꝰ
pdicti hn̄t eſſe doni conſilij. ꝓpter qd̄ non
abſurde pt dici ꝙ actus doni conſilij ē ſe-
ipm regere ⁊ vlteriꝰ cum abundat ſcire in
conſiliū alteꝝ adiuuare ⁊ dirigere. Dif-
finit̄ autem conſilium a Tulio. ſ. Retho
rice. Conſilium eſt faciendi vel non faciē
di vere excogitata ratio. Excogitatio ei ē
ipa conſiliatio. ſ; iſta diffinitio nō videtur
conuenire conſilio ꝓut eſt donum Ideo
aliqui corrigunt eā ſic. Conſilium eſt faci
endi vel nō faciendi vere excogitata ratō
eaꝝ. ſ. reꝝ in q̄bus ꝓpter arduitatem indi
get quis adiutorio. Theologi aūt appro

priatus diffiniunt. Conſilum eſt quoddā
lumen immiſſum a ſpiritu ſancto. omnia
dubia diſſolués ⁊ indubitāter in aggreſſi
E Intellectus one arduoꝝ dirigēs q̄ deus ad ſtatū pfe
ctionis ptinere ꝓ ualauit. Intellectus ſe,
xtū ē donū ſpūſſancti adiunctū dono cō,
ſilij in aſcendēdo. ne. ſ. conſiliū incautum
foret adiungiť ei donū intellectus q̄ ē co,
gnitio bonoꝝ ſpiritualiū q̄ conſiliū in ipſa
ſpūalia dirigi poſſet. De dono igiť itel,
lectus dicendū ē q̄s ſit actus ei⁹ ⁊ q̄d ob,
iectū ⁊ q̄ dr̄ia ipi⁹ reſpectu alioꝝ habituū
Preſuppoſita igiť multiplici acceptio
ne itellect⁹ ex. xxix. ca. p̄mi tractat⁹ Intel
lectus h̄ accipiť p habitu doni ſpūſſancti
qui expedite dirigit ⁊ ɔtēplatione creato
ris ⁊ creature ſpūalis. hoc pꝫ auctoritate
mgr̄i in. iij. diſ. xxxv. dicētis. Intelligētia
nō mō de eternis ē ſ etiā de reb⁹ inuiſibi,
libus ⁊ ſpūalibus tpaliter exortis. h̄ etiā
pꝫ p dyoniſiū qui dicit ꝙ impoſſibile eſt q̄,
diu ſum⁹ i via. relucē nobis diuinū radiū
niſi circūuelatū. Illud aūt velamē ē crea
ture in q̄ intellect⁹ deū cognoſcit ⁊ creatu
rā. q̄m ſ rōes ſm q̄s iuuamur ad credita
intelligēda accipiunť nō ſolū a cōditioni
bus creatoris. ſ etiā a ɔditionib⁹ creatu,
re ſpūalis q̄ inter creaturas primiorē ha
bet aſſi̾ationē ad creatorē. Hinc ē ꝙ do,
nū intellectus cui⁹ actus ē i ɔtemplatiōi
ſummi veri eleuari p lumē (q̄d non ſolū
facit aſſentire. ſ etiā p cōgruas rōnes cre
dita intelligere) nō ſolū attendiť in contē
platione creatricis eſſencie ſ etiā ſpiritua
lis creature. Et hic pꝫ quis ſit act⁹ ⁊ obie
ctū ꝓpriū ipius doni intellectus. Qm̄ ob,
iectū ipius ē ipm̄ veꝝ eternū inquantum
intelligibile nō ſolū ſm ꝓprias ɔditiōes ſ
etiā ſm ꝓprias creaturaꝝ ſibi ſiliū. ſm ꝙ
dicit mgr̄ in lr̄a. Actus ṽo ei⁹ eſt ɔtēplari
ipm̄ veꝝ creditā vt deuotius credať ⁊ ar
dētius diligať ⁊ ita donū intellectus cōſi
ſtit in contēplatione rōnali creatorꝭ ⁊ ſpi
ritualis creature. Differt aūt donū itel
lectus a donis ſapiētie ⁊ ſcie q2 licet donū
ſapientie ordinať ad cognitionē creatorꝭ
⁊ donū ſcientie ad cognitionem creature
aliter tn̄ q̄ donū intellectus. q2 donuꝫ ſa,
pientie ē ad cognitionē eternoꝝ ſm eter,
nas rōnes. ſm tn̄ ꝙ ille eterne rōes ſūt in
via ad guſtū ⁊ exp̄imentalē cognitionem
diuine ſuauitatꝭ ita ꝙ cognitio illa guſtui
ſit annexa. donū ṽo intellect⁹ negociatur
circa eterna ſm rōnes eternas. q̄ ſunt via
ad cognitionē veritatis. ⁊ hinc eſt ꝙ Ber
nardus appropat donū intellect⁹ fidei q̄
aſſentit ſumme veritati ꝓpter ſe. Donum
vero ſapiētie appropat charitati cuius ē
diſponere ad guſtādū deum. Differt eti,
am a dono ſcientie q2 ſcia negociať circa
creaturas. vn̄ negociari hꝫ nō ſoluꝫ circa
creaturas ſpūales q̄ hn̄t rationē ymagis
ſ etiā circa ſenſibiles ⁊ corpales q̄ habēt
rationē veſtigij. donū ṽo intellect⁹ ⁊ ſi ne
gociať circa creaturas hoc tn̄ ē ſm rōnes
eternas. ⁊ iō ſolū ē circa creaturas ſpiritu
ales i quib⁹ rōnes eterne relucēt magꝭ ex
preſſe. Differt etiā donū intellect⁹ a fidei:
licet em̄ cognoſcunt ambo p ſpeculuꝫ. tn̄
in mō ſpeculādi differūt. In viſione em̄ p
ſpeculū ſunt multi gradus ſm maiorē de
puratione ⁊ obſcuratione enigmatꝭ ⁊ ſm
hoc alio ⁊ alio mō hꝫ illuminari ⁊ habili,
tari. vn̄ fides habilitat ad aſſentiendum
deo i articul' q̄re ⁊ ſi videat in ſe tn̄ videt i
creatura. cognoſcēdo q̄d ē q̄d p nomē ſi,
gnificať. nūq̄ ei cōgſcit aliquis credens
quid ſit trinitas niſi videt quid ſit ternari
us i creatura. ſ vlteri⁹ donū intellect⁹ il,
luminat ad intelligendū nō ſolum quid ē
q̄d p nomē dr̄ ſ etiā ad videndā rationē:
ꝙ trinitas dꝫ eē i deo. p hoc q̄d videt in
ipſa ymagine egreſſū ṽbi a mente p viam
ḡnationis ⁊ amoris ab vtroq̄ p viam cō
nexionis. Diffiniť aūt ab Aug. in ſmo
ne quodā ſuo de timore Intellect⁹ voca
tur q̄ ab omi infirmitate carnali corda mū
dant vt pura intentio dirigať in finē ſuū
ſcꝫ deū. In hac diffinitiōe dať itelligi ꝙ i
tellectus eſt lumen quoddā datuꝫ a deo
ad cognitionē dei in creaturis illis in qui
bus reſultat deus p gratiā. vel in quibus

inhabitat ⁊ reſultat p grām ⁊ gl̄iam. vn̄ q̄
intellect⁹ eſt donū quo gratuite cognoſci
F Sapientia. mus diſpoſitiōes celeſtiū p eaſq̄ intendi
mus in deū ſic diſponentem. Sapia ſi,
cut ſcribiť in Eſaia ſm gradū dignitatis
⁊ excellentie p̄mū ⁊ ſupmū donū eſt ſpi,
ritusſancti collocās aīam in ſtatu pfecti,
ori: vtpote ſm vſū doni ſapie aīa altius
eleuať q̄ ſm vſum alioꝝ donoꝝ ⁊ hoc in
deſcendēdo. lꝫ in aſcēdēdo ſapiētia ſit vl,
timū poſt donū intellect⁹. Dicit em̄ q̄daꝫ
gloſa ꝙ donū ſapie hꝫ dirigere donū itel
lect⁹. q2 cognitio experimentalis de diui,
na ſuauitate amplificat cognitōnē ſpecu
latiuā de diuina ṽitate. De ſapia q̄ ad
ei⁹ multiplicē ecceptionē ſm nomē dictū
eſt ſupi⁹. c. iiij. Qualiť etiā ſe hꝫ ad donū
intellect⁹ dictū eſt. Nūc videndū p̄mo ſē
de ei⁹ actu ⁊ obiecto ⁊ q̄d ſit. Scd̄o vide
biť de dono ſapie cōuenientia cū theolo,
gia myſtica ⁊ ei⁹ differentia: a cōtēplatōe
meditatiōe ⁊ cogitatiōe. Quātum ad pri
mū Notandū ꝙ ſapia donū noiat cogni
tionē dei exp̄imentalē. cui⁹ act⁹ cōſiſtit in
deguſtando diuinā ſuauitatē. Et q̄m (vt
dicit. s. Bona. diſ. i xxv. tercij. q. p̄ma) ad
guſtū interiorē in quo eſt delectatio. ne,
ceſſario reqriť act⁹ affectiōis ad cōiungē
dū: ⁊ act⁹ cognitiōis ad apprehēdēdum.
ſm illud phi q̄ dicit. Delectatio eſt cōiū,
ctio cōuenientis cū cōuenienti. cū ſenſu eiuſ
dē. Hinc eſt ꝙ act⁹ doni ſapie ptim eſt af
fectiu⁹ ⁊ ptim cognitiu⁹. Ita ꝙ in cogni,
tione inchoať: ⁊ in affectiōe terminať et
cōſūmať. ſm ꝙ ipe guſt⁹ vel ſaporatio vl'
experimentalis boni ⁊ dulcis cognitio. et
iō act⁹ p̄cipu⁹ doni ſapie ꝓpriiſſime dicte
eſt ex pte affectiōis. Rōne cui⁹ dr̄ Eccli.
vj. ꝙ ſapia ſm ſuū nomen eſt. Et dyoni.
dicit ꝙ iſti⁹ ſapie eſt amentē eſſe. ꝓpť ꝙ
meli⁹ afficimur circa deū ꝓ uia cognitiōe
q̄ eſt p ablatiōꝫ ⁊ negationē q̄ p affirma
tōnē. Et ex hac cauſa cōtingit ꝙ ſapia nō
pōt eſſe nimia. q2 exceſſus in exp̄imento
diuine dulcedinis potius ē laudabilis q̄
vituperabilis. ſm ꝙ pꝫ in viris ſctis ⁊ cō
templatiuis. q̄ p̄ nimia dulcedine mō ele
uanť in extaſim mō ſubleuanť vſq̄ ad ra
ptū. lꝫ hoc eueniat pauciſſimis. Sapia
Sapia diffinitur. diffiniť a deuoto dyoniſio. Sapia eſt di,
uiniſſima dei cognitio. q̄ eſt p ignorantiā
cognita. ſm vnionē ſup mentē: q̄ñ mens
ab oībus alijs recedens poſtea etiā ſeip,
ſum dimittens: vnita eſt ſplēdentib⁹ ra,
dijs: inſcrutabili ⁊ ꝓfundo ſapie lumine
illuminata. Hāc diffinitionē explanat cā
cel. ſup magnificat p pticulas. Sapia eſt
diuiniſſima dei cognitio. Cū dei cognitio
q̄ ⁊ theologia dr̄ hic in via ſit triplex in ge,
nere. Quedā ſimbolica. bn̄ vtens ſenſibi
lib⁹ (vt dicit. s. Bona. in Itinerario) q̄,
dam ꝓpria bene vtens intelligibilib⁹. ter,
cia myſtica q̄ ducit ad ſupmētales exceſ,
ſus. Hec tercia hic noiať diuiniſſima q2 p
fectiſſima. q2 experimentaliter habita. q̄d
enim pfectius ſciť q̄ quod in experien,
tia cognoſciť. Supra enim deductuꝫ eſt
ꝙ ſapientia donū eſt exp̄imentalis dei p,
ceptio. Sapientia dei eſt p ignorantiā co
gnita. Referendo hec duo ad diuerſa: p
ignorantiam ⁊ cognita. Per ignorantiaꝫ
tolliť vnicio intellectualis diſcretiua cu,
iuſcunq̄ rei create vel creabilis. ⁊ hoc nō
in habitu ſed in actu. Saltem intentio q̄
poſſet mouere vel trahere intellectum di
ſcretiuum ad impediendū affectum men
tis circa deum ab actu q̄ diciť hic cogni,
tio. Sed q̄lis eſt hec cognitio ſtatim ape,
riť cum diciť. ſm vnionem ſup mentem.
Eſt autem vnio hec extacita vniens affe
ctum mentis cum deo (diciť ⁊ hec vnio
actualis ꝓ ſtatu vie. de qua dr̄. ij. tracta,
tu. caplo. xvij. (Rurſus hec vnio dicitur
ſupra mentē. Quia in hac vnione anima
manente in ſuo eſſe eſſentiali. ꝓ tunc de
ſe nil cogitat intelligendo ſeipſam actua
liter vel amando preter deum amatum
ſapientie guſtu. Et hoc explicatur: cum
ſubditur in diffinitione. Quando mens
ab omnibus alijs recedens. poſtea eti,
am ſeipſam dimittens. Sed quod ſequi
tur prorſus gratuitum ad q̄d nec natura

ſufficit nec attingit induſtria. Jd circo ſe
quitur Vnita eſt.i.mens ſupior ⁊ pcipali
or porcio ſpūalis ſupſplendentibꝰ radijs
inſcrutabili ⁊ ꝓfundo lumine ſapie illūi,
nata. Hec enī ſapia nō datur ꝑ leticiā inter
nā affectus circa deū ſine ſapientia incar
nata. Sʒ qꝛ xp̄s oſtiū eſt ad illā ſapiam
dux ⁊ ſcala.iō ſubditur .ſupſplendentibus
radijs ⁊c. Colligitur etiā ꝙ hec illuminatio
nequit haberi ꝑ humanū ſcrutiniū.qꝛ di,
citur inſcrutabili lumine ⁊ ꝓfundo.qm̄ ad
illud neqt ſe ratio vel anima deducere ſi
cut nec altitudinē diuine ſapientie pene,
trare. Sūt enī apud deū idē altitudo ſeu
ſublimitas ⁊ ꝓfundū.ſicut ipſe eſt initiū
⁊ finis. Solꝰ igitur ſpūſſanctꝰ cauſat hāc il
luminatiōē ſapie.cuiꝰ ſpūs eſt acutꝰ ⁊ oī
bus mobilibꝰ mobilior .attingens vbiqʒ
ꝓpter ſuā mūdiciā. Eſt ⁊ alia diffinitio
ſapie. Sapientia eſt vnio gratuita ⁊ expe
rimentalis cū patre luminū deo . Huius
diffinitiōis declaratio habetur .ij.tractatu.
ca.xvij. Diffinitur etiā a Greg. Sapia eſt
donū ſpe ⁊ certitudine eternoꝝ mentem
reficiens. Que diffinitio dicit opationem
eiꝰ ꝓpriā q̄ eſt mentē ꝑ guſtū reficere. qđ
ſonat nomen eiꝰ. Sapia enī a ſapore di,
cta eſt.

G Qrtū ad ſcom de ꝯuenientia vi
delʒ ſapie ⁊ theologie myſtice. In aīa nā
qʒ cōtemplatiua ſapia ꝓut ponitur int do
na (dicta a ſapore quaſi ſapida ſciētia)
⁊ myſtica theologia idē ſunt. Nā in hoc
cōueniunt ꝙ vtraqʒ ponitur vt in ſubiecto
in vi affectiua ſupiori.vtraqʒ etiam eſt re
ſpectu primi ⁊ ſummi boni.identitas ſa,
pientie ⁊ theologie myſtice ptʒ etiā ex dif
finitionibꝰ vtriuſqʒ. Nā doctores eleua,
ti ſic deſcribunt theologiā myſticā. The
Theologia myſtica ologia myſtica deſcribitur. Eſt extenſio ani
mi in deū ꝑ amoris deſiderium. Aliter ſic
Theologia myſtica eſt motio anagogica
(hoc eſt ſurſum ductiua in deū) ꝑ amo,
ris vnitiui cōplexū.dū.ſ.impletur illđ apli
Qui adheret deo vnꝰ ſpūs eſt.q̄ adheſio
fit ꝑ extaticū amorē.q̄ ⁊ idē eſt cū theolo
gia myſtica. De amore illo dictū eſt in.ij.
tractatu.c.xiiij. Aliter ſic. Theologia miſti
ca eſt ſapia.i.ſapida noticia habita đ do
nū ei ſupmꝰ apex affectiue potētie rōna,
lis ꝑ amorē cōiungitur ⁊ vnit. Hic theolo,
gia myſtica deſcribitur ꝑ ſapiam q̄ eadē eſt
cum ea.ponitur ⁊ ibidē ſubiectū theologie
myſtice.vicʒ ſupmꝰ apex affectiue poten
tie.q̄ ⁊ ſindereſis ſeu ſcintilla dr̄ ꝯſcie. vtʒ
in.j.tractatu diffuſe.ca.xlviij. Deſcriptio
nes he apertiꝰ intelliguntur ſi dicta de do,
no ſapie hꝰ capli. Ac etiā drn̄as theologie
ſpeclatiue ⁊ myſtice.ſ. c.iiij.q̄s voluerit itu
eri. Aliter etiā deſcribitur theologia myſti,
ca eſt irrationalis ⁊ amens ⁊ ſtulta ſpia:
excedens laudātes. Hec deſcriptio vt di
cit.s. Bona.elicitur ex li.de di.noibꝰ.c.vij.
Vbi diuinꝰ Dyoni.dicit de ſapia. Hanc
igitur ſtultā ⁊ amentē ſapiam laudamꝰ ⁊c.
⁊ alia lr̄a. Hāc igitur irrōnalē ⁊ dementē ⁊
ſtultā ſapiam excellenter intuentes ⁊c.

Declarando igitur dictā deſcriptionē ꝑ
ticulatim Notandū ꝙ diuinꝰ dyoni.dicit
ibi de myſtica theologia ꝓut eſt donū ſa,
pientie. Et hāc dicit eſſe irrōnalē ⁊ ſtultā
qꝛ actꝰ ſapie ſe tenet ex pte affectionis et
nullatenꝰ ex pte rōnis. Eſt enī duplex co
gnitio.vna ex pte rōnis. ⁊ hec ſpectat ad
potentiā cognitiuā.ſ.intellectū Et hac ex
cludit theologia myſtica q̄ eſt ars amoris
Alia eſt cognitio affectiua: ⁊ hec ſpectat
ad voluntatē. ⁊ hec cognitio eſt amoris.
Nā dicit Greg.in omelia. Amor ipſe noti
cia eſt.vicʒ expimentalis. ꝓporcionabilis
olfactui:tactui:guſtui in ſenſibilibꝰ. Co,
gnitio enī rōnis ꝓporcionatur viſui ⁊ audi
tui.⁊ hac excludit theologia myſtica. Jō
dr̄ irrōnalis ⁊ ſtulta.qꝛ cōſiſtit in cognitō
ne affectiua.q̄ eſt q̄dam expimentalis in,
time ſuauitatis pceptio.ꝓueniens ex cō,
iunctione aīe cū ſupmo obiecto ſuo.q̄ de
us eſt. Nominatur etiam myſtica theologia
amens.nō ꝙ mens ſit ꝑdita ⁊ deſtructa.
Sumitur enī mens hic ꝓ eminentibꝰ aīe
potentijs.ſ.ꝓ imagine ad quā factꝰ ē hō
ꝓ memoria.ſ. intelligentia ⁊ voluntate.
Nā in cognitiōe ⁊ ſapia theologie myſti

ce.mens in ſuo ꝑmo eſſe eſſentialiter ma
nens nullū actū memorandi intelligendi
⁊ amandi.circa ſeipām aut circa aliđ cre
atū exercere pōt preter ſolū deū. In ſola
H cōditoris cognitiōe expimentali dilectōe
De cōtēplatiōe. ⁊ fruitiōe ſuauiter quieſcit. De cōtem,
platiōe.vt noticia clarior theologie miſti
ce ſeu dono ſapie poſſit haberi.ꝓdeſt in,
quirere q̄dditatē cōtemplatōis. Vn̄ ſicut
cōtemplatio eſt in vi intelligentie cogniti
ua quēadmodū donū intellectꝰ.ita in vi
ſindereſis affectiua quēadmodū donū ſa
pientie reponitur myſtica theologia. Sunt
aūt tres termini generales q̄bus maxime
vſos fuiſſe videntur.q̄ de cōtemplatōe per
modū artis locuti ſunt. Cogitatio :medi,
tatio:cōtemplatio. Cogitatio vagatur ⁊ ſer
pit ſine labore ⁊ fructu. Meditatio nititur
⁊ intendit cū labore ⁊ fructu. Cōtempla,
tio circūuolat ⁊ circūfertur ſine labore ⁊ fru
ctu. Vn̄ cogitationē deſcribit Richar. in
Cogitatio. ſuo de cōtemplatiōe. Cogitatio eſt im,
prouidꝰ aīe obtutꝰ circa ſenſibilia ad eua
gationē ꝓnꝰ. Cogitatio facilis eſt qꝛ for,
matur immediate vel ex ſenſationibꝰ actu
alibꝰ:vel ex fantaſmatibꝰ paſſim occurrē
tibꝰ ⁊ vltra nō nititur:quēadmodū ſenſus
nr̄os cū oīm facilitate circūducimꝰ obie,
ctis ſufficienter p̄ſentatis. Et ſilr nulla eſt
difficultas in occurſum fantaſmatū.vide
mus h̄ in pueris ⁊ ocioſis ꝙ in talibꝰ que
rūt oblectationē.qꝛ nullū ſentiūt in cōſi,
Meditatio derando laborē. Meditatio eſt ꝓuidꝰ
anime obtutꝰ in veritatis cognitōe ſeu in
quiſitione vehementer occupatꝰ. Medi
tatio ſortitur difficultatē ex eo ꝙ vltra ſen,
ſatiōes actuales vel fantaſmata paſſim
occurrentia.ipa nititur vltra ptingere vl' in
aliquo fixa ſtare. Expitur in ſe crebro q̄libʒ
ſtudioſus difficultatē q̄ eſt inſiſtendo ad
aliq̄d attente cōſiderandū cogitatiōes ſi
de diuerticulis ad alia. Sūt enī fortiſſimi
motꝰ actuales ſenſuū ſilr fantaſmatū.ꝓ
pterea motū ſenſualē vnire aut fātaſma
ta fluitantia cohibere vl' ſiſtere ad aliquā
certā cogitationē.operoſum eſt valde nō
habituatis ⁊ inſolitis. Contēplatio: eſt Cōtēplatio.
ꝑſpicax ⁊ liber (.i.expeditꝰ) animi cōtui,
tus vires ſpiritales ꝑſpiciendas vſqʒqʒ
diffuſus ⁊ in diuina ſpecula ſuſpēſus. vl'
ſic. Contēplatio eſt libera mentis ꝑſpica
cia in ſapientie ſpectacula cū admiratiōe
ſuſpenſa. Contemplatio facilitatē hʒ Tū
ex habitibꝰ ꝑ meditationē acquiſitis.tū
ꝓpter abſtractionē ⁊ ſeparationē intelli,
gentie a ſenſibilibꝰ.tum ſepius ꝓpter diui,
ne gratie colluſtrationē in diuina ſpecta,
cula ſubleuantē. Meditatio ſi debite fi,
at tranſit in cōtemplationē.ſicut cogita,
tio in meditationē. De cōtemplatione
qualiter fieri debeat ſine fantaſmatibus
Et qualiter affectꝰ ⁊ intellectꝰ ꝑ cōtem,
plationē purgentur .habitū eſt.j .tractatu
ca.xxix. Qualiter etiā phoꝝ differt a con
templatōe theologoꝝ.habitū eſt.j.tracta
tu.c.lj.de vita ſolitaria. Tribꝰ ꝯnoia,
tis cognoſcendi modis (vt dicit Cancel,
lariꝰ) tres correſpondent affectiōis maneries
Cogitatio enī ſicut eſt improuidꝰ animi
obtutꝰ ad euagationē ꝓnus. Ita cōſeqn
ter ad illā cogitationē ſi ſit de obiecto de
lectabili.ſequitur affectio improuida ⁊ va,
ga ſine vtilitate ⁊ fructu. Et nominatur li,
bido ſeu cupido vel cōcupiſcentia. Por
ro ad meditatōnē q̄ eſt ꝓuidus animi ob
tutus in veritatis inquiſitiōe ⁊ celeſtiū re
rū inuentione vehementer occupatꝰ. Cō
ſequitur q̄dam affectio alia a priori ad res
taliter queſitas ⁊ inuentas.ſi nō ſit indi,
ſpoſitio in anima. Et hec affectio eſt ꝓui
da ⁊ nō vaga cū difficultate ⁊ fructu . Et
vocatur deuotio vel cōpunctio aut oratio
id eſt affectus pius ⁊ humilis vehementer
⁊ fortiter tendens ⁊ nitens in amorē pri,
me veritatis ⁊ bonitatis. Deniqʒ cōtem
platio q̄ eſt libera ⁊ expedita cōſideratio
eoꝝ q̄ meditatio cum ingenti difficultate
ꝑquirit.habet ſuam affectionē in anima
diſpoſita.ſuāqʒ dilectionē ſilr liberā pu
ram expeditam ⁊ abſtractā. Et hac rōne
pōt vocari extacita dilectio vel iubilatio.
q̄ vltra dilectionē addit facilitatem ⁊ io,

tūditatē ineſtimabilē ⁊ exuperantē oēm
ſenſum. Et hec eſt ſapiā in miniſterio ab-
ſcondita. Hec eſt myſtica theologia q̄ ad
anagogicos ⁊ ſupmentales exceſſus de-
ducit q̄ aliq̄n Sapia. aliq̄n charitatiuus
amor. aliq̄n amor actualis fruitiuꝰ exta-
ticus ⁊ ſeraphicꝰ. aliq̄n oratio ꝑfecta. ali-
q̄n transfiguratio inuenit̄ appellari. Hec
eīm idem ſunt. aut ſeinuicē concomitant̄
gignunt vel ꝓſupponūt vt dictū eſt. ij. tra
ctatu. c. xvij. His oibꝰ ꝓprietates ⁊ cditi
ones amoris. in. ij. tractatu a. c. xiiij. dein-
ceps aduſq̄ capl̄m. xxij. deſcripte cōueni
enter aſſcribi poſſunt.

De ramificatiōe gratie in habitꝰ beati
tudinū. Capl̄m xxix.

A De ramifi-
cationegr̄e.

C Exto iuxta ordinē p̄miſſū in p̄mo
caplō huiꝰ tractatꝰ (dicto in p̄ce-
denti caplō de ſeptē habitibꝰ do-
nor expedientibꝰ anie potentias) Nūc di-
cendū aliq̄d erit de ſeptē habitibꝰ beatitu
dinū in q̄s gr̄a tercio ramificat̄ quoꝝ eſt
potētias anie ꝑficere, ꝓ eo ꝙ tales habitꝰ
faciūt hoiem in hac vita ꝓximū deo ⁊ cō
formē ipi ſummeq̄ glie ⁊ btitudini: in q̄ eſt
reqre ſummā ꝑfectionē. Ad btitudines
aūt ꝓpter ſui ꝑfectionē ⁊ plenitudinē. xij.
fructꝰ ſpūs. ⁊. v. ſenſus ſpūales ꝯſequun
tur q̄ nō dicunt habitꝰ nouos ſ ſtatꝰ dele
ctationū: ⁊ vſus ſpūaliū ſpeculationū q̄-
bus replent̄ ⁊ cōſolant̄ ſpūs iuſtoꝝ. Tā
dem cap̄. xxx. ſequenti de eiſdē determi-
nabit̄. In hoc igit̄. xxix. caplō p̄mo vide-
bit̄ de duplici beatitudine vie. ſ. ⁊ patrie.
atq̄ beatitudinis vie deſcriptōne: Scdo
de q̄libet beatitudine in ſe q̄d ſit. ⁊ de bti
tudinū ſufficientia numero ⁊ ordine: po-
ſtremo de duplici vita Actiua ⁊ cōtempla
tiua q̄s ꝑficiunt btitudines. Quātū ad p̄
mū Conſiderandū ꝙ ſeptē ſīt btitudines
ſm diſtinctionē graduū: q̄uis octo ſīt ſm
eſſentiā. vt infra dicet̄ Btitudines ſalua
tor enumerat Mat. v. in ſermone in mō-
te. ⁊ ſūt pauptas ſpūs: Mititas Luctus
Eſuries iuſticie Miſcdia: mundicia cor-
dis ⁊ pax. Sicut eīm in enumeratiōe do-
noꝝ eſt ordo artificialis. q̄r p̄mo mō po-
nunt̄ dona digniora. Ita in btitudinibꝰ
eſt ordo naturalis: vbi digniores vltimo
ponunt̄. Pro btitudinū clariori intelli-
gentia aduertendū ꝙ btitudo ꝓdicit̄ du-
plicit̄. Uno mō in re vt habet̄ in patria.
Alio mō in ſpe ſicut habet̄ in via in viris
excellentibꝰ in virtute q̄ ꝓpter excellentiā
in virtute vident̄ vitā humanā excellere
⁊ ad vitā btām quodāmō appropinqua
re. ⁊ tales dicunt̄ Heroyci ꝓut dictū ē ſu
pra ca. xvj. de virtute heroyca ſeu diuina
Et tales dicūt̄ beati quodāmō q̄r qd̄ pa
rū diſtat quaſi nihil reputat̄. ij. phiſic. Et
hoc mō. j. ethic. dicunt̄ pueri felices. Nō
ꝙ exerceāt actꝰ ꝟtutū in q̄bus cōſiſtit feli
citas ſm phm. ſ q̄r hn̄t ad hmōi bonā di
ſpoſitionē. dicunt̄ tales de ꝓpinquo ad b̄
diſpoſiti. Ergo q̄r ꝟtutes q̄s legiſlator nr̄
dn̄s ihs xp̄s Mat. v. deſcribit ſūt ſic emi
nentes. Iō dicunt̄ beatitudines. Beati

Btitudo

tudo vie deſcribit̄ in ſumma ꝟtutū guil-
helmi. Beatitudo eſt gratia nō cuicūq̄ ſ
vere ſapienti nota faciens ad ſuauitatē
cōſcientie ꝓpinq̄ glie. Hec deſcriptio ſu-
mit̄ ex ambro. li. de officijs. Dico inq̄t be
atā vitā cōſiſtere: in altitudine ſapientie.
ſuauitate cōſcientie. ꝟtutis ſublimitate.
Qd̄ dictū eſt Btitudo eſt gratia nō cuiq̄
ſ vere ſapienti nota. ſumit̄ ex eo ꝙ dicit:
btām vitā cōſiſtere in altitudine ſapiētie
ad eos eīm q̄ habēt ꝓfundā ſapiam ꝑti-
net cognoſcere ꝙ pauptas hoiē facit be-
atū. ſic de ceteris gratijs q̄s dn̄s cōmen-
dat. Bern̄. in ſermone. Quid tā abſcōdi
tū q̄ꝫ pauptatē eſſe beatā. Qd̄ dictū ē faci
ens ad ſuauitatē conſcie. ſumit̄ ex eo qd̄
ambro. dicit. In ſuauitate cōſcie btām vi
tam cōſiſtere. Pauptas ⁊ cetere gr̄e bea-
titudinū q̄s dn̄s cōmendat videt̄ hre mi
ſeriā vel antecedētē vel comitantē. Uel
eſſe ipā miſeria: tū ſm veritatē ad ſuaui-
tatē ſeu trāq̄llitatē cōſcie faciūt. Qd̄ dein
eſt ꝓpinq̄ glie. pt̄ ſumi ex hoc qd̄ ambro.
dicit ꝟtutis ſblimitate. Uirtꝰ ſblimis eſt
ꝟtꝰ ꝑfecta. ꝟtꝰ ꝑfecta ē ꝟtꝰ ꝓpinq̄ fini ſuo

ſiue gr̄a ꝓpinqua glie. tales ſunt beatitu-
dines q̄ dicūt cōſummatiōes ſiue ēminiū
qual'i via hrī pt̄. ita vt oēm culpā euacu-
et ⁊ oēm delectationē ⁊ bonū delectabili
ter opet̄ inquātū poſſibila ē facē viatori.
⁊ iō dicūt̄ iſte btitudines purgati animi:
q̄r. ſ. aiam purgāt vltia purgatione viato
ri poſſibili vn̄ vt dicit glo. Math. v. ꝑ ꝟtu
tes ad dona ⁊ ꝑ dona ad beatitudines ꝑ
uenit̄. vn̄ ꝟtutes dicūt iniciū bone opati-
onis ⁊ euacuationē culpe q̄ ad eſſentiam
dona aūt dicūt bonū ⁊ cōpeditū ꝓgreſſū
q̄r donū expeditū reddit actū ꝟtutꝫ vt ex-
pedite opet̄. Btitudines autē dicūt cōſu
matiōes vt dictū ē. Ex dictꝫ pꝫ differētia

B virtutū donoꝝ ⁊ beatitudinū. Quātum
ad ſcdm videndū ē de q̄libet beatitudine
in ſe. ⁊ p̄ q̄d dicat̄ beatitudo an ipā virtꝰ
an id qd̄ ꝓmittit̄ vt gr̄a exēpli reſpctū eiꝰ
qd̄ dicit xp̄s. Bti paupes ſpū qm̄ ipoꝝ ē
regnū celoꝝ an beatitudo ſit ipā pauper
tas vl' ꝓmiſſio regni. Sciendū vt dictū ē
Beatitudo eſt duplex vie ⁊ prie. btitudo
vie ꝯſiſtit i ꝑfecta euacuatiōe vniꝰ miſerie
viꝫ culpe. ſ. q̄ ad eſſentiā ⁊ q̄ ad occaſio-
nes. vn̄ q̄r iſte ꝟtutes. ſ. beatitudines eua
cuāt culpā ⁊ culpe occaſiōes. diſponūtq̄
ad beatitudinē patrie. iō dici pn̄t beatitu
dines. Btitudo aūt patrie ꝯſiſtit in omni
moda euacuatione vtriuſq̄ miſerie. ſ. cul
pe ⁊ pene. Et iſto mō ꝓprie dicūt̄ btitudi-
nes p̄mia p̄dictis ꝟtutibꝰ rn̄dētia. ſicut ē

Pauptas illud ipoꝝ ē ei regnū celoꝝ. vl' illud ⁊ ſatu
rabunt̄. Pauptas p̄ma ē beatitudo or
dināſ hoiem reſpectu bonoꝝ extrinſeco-
rū q̄ ſunt diuitie ⁊ honores reſpectu hoꝝ
bn̄ ſe hꝫ hō mō hūano ⁊ cōi. qn̄ nō querit
talia vltra gradū ſui meriti ſ ſm decenti-
am ſtatꝰ ⁊ ꝑſone ⁊ hoc facit ꝟtus politica
q̄ vtit̄ talibꝰ moderate ſ pauptas q̄ ſpūs
beatitudo dr̄ facit hoc excellētius q̄r facit
hoiem talia oia ꝯtēnere ⁊ a ſe abijcē quā
tū poſſibile ē. vt ꝯtemplationi diuine libe
riꝰ poſſit inherē. nā dr̄ i li. de ecclīaſticꝫ do
gmatibꝰ. bonū ē facultates cū diſpēſatōe
paupibꝰ erogare ſ meliꝰ ē intentiōe ſequē
di xp̄m totū ſil' donare. ⁊ abſolutū a ſolli-
citudine cū xp̄o egere. Igit̄ pauptas ſpi-
ritꝰ facit ꝯtēnere p̄dicta nō tāq̄ mala ſim
plicit̄. q̄r his hō bn̄ pt̄ vti ꝑ ꝟtutē politicā
liberalitatē. ſ tāq̄ minora bona maioris
boni ipeditiua ſicut ꝯtemnit̄ mr̄imoniū
tāq̄ minꝰ bonū ꝓpter ꝟginitatē ſuandā
Igit̄ pauptas abſolute ſumpta nō dicit
niſi carentiā diuitiaꝝ ⁊ bonoꝝ qd̄ non eſt
ꝟtuoſū. ſ pt̄ eē in mal' hoibꝰ vt pꝫ ad ſen
ſum. ſ pauptas ſpūs. ſ. volūtarie aſſūpta
ad liberiꝰ ſequēdū xp̄m ē virtus excellēs
⁊ ꝑfecta abdicās tpalia ſm rem ⁊ volūta
tē. ⁊ ſic dicit pctī excluſionē q̄ ad eſſentiā
⁊ q̄ ad occaſionē. Pauptas ſpūs adapta
tur dono timorꝫ. ⁊ expellit ſupbiā cui cō-
trariat̄ eo ꝙ pauptas ſpūs vera hūilitas
ē. huic beatitudini ꝓmittit̄ regnū celoꝝ
Ultime aūt ⁊ octaue beatitudini idem
ꝓmittit̄ p̄miū qd̄ p̄me. ſ nō eadē rōne q̄r
regnū celoꝝ duo in ſe compꝛehendit. ſ. exal
tationē ⁊ abundantiā. In beatitudine q̄
eſt paupertas ſpiritus ē ſumma rerū ab-
dicatio ſiue abiectio. Ideo ei ꝓmittit̄ re-
gnū celoꝝ inquātū dicit abundantiā. In
beatitudine vero vltima que ē ꝑſecutōes
pati ꝓpter iuſticiā. ē ſumma deiectio. Ideo
ꝓmittit̄ ei regnū inquantū noiat exaltati
onē. Un̄ q̄uis regnū celoꝝ omnibus be-
atitudinibus debeat̄. Iſtis tamē ſoluꝫ ꝓ
mittit̄. q̄r ꝑ quandā appropriationē iſtis C
magis debetur. Mititas. ſcd̄a eſt beatitu Mititas.
do ꝑficiēs hominē reſpectu motuū itrin-
ſecoꝝ iraſcibilis paſſiōis. Circa quas bn̄
ſe hꝫ hō mō hūano ⁊ cōi. qn̄ eos refrenat
ſic ꝙ nō nimis ipetuoſe excedit tn̄ aliq̄lē
ꝑturbatōnē eaꝝ ſentit. qd̄ fit ꝑ ꝟtutē poli
ticā patiaꝫ q̄ ē ſuſtinētia moleſtiaꝝ corpa
liū. ⁊ māſuetudinē q̄ ē ſuſtinentia ꝯtume
liaꝝ. Mititas aūt q̄ eſt btitudo facit h̄ ex
cellētiꝰ. q̄r reddit hoīm totalit̄ trāquilluꝫ
a motibus iraſcibilis. ꝑ omnimodā ſubie
ctionem ad regulam rationis vel diuine
legis. Mititas congruit dono pietatis et
expellit iram quia mitis eſt quem ira vel
rancor non afficit. cui reſpondet in p̄mio.

poſſeſſio t̄re viuentium. Ad hoc em̄ homines feroces mouēt bella ꝛ lites. ſequētes motus iraſcibilis. vt quaſi ſecuri poſſideāt terrā deuictis inimicis. ꝛ iō illi q̄ totalit̄ ſunt quieti a motibus iraſcibilis mō p̄dicto. bn̄ p̄mittit̄ poſſeſſio pacifica t̄re viuentiū. Luctus tercia ē beatitudo. perficiens hoīem reſpectu motuū ꝯcupiſcibilis q̄ ſunt circa oīa ꝯcupiſcibilia. ſicut ſūt delectationes ciboꝝ ꝛ venereoꝝ. i ſenſu guſtus ꝛ tactus. ꝛ melodiaꝝ. ſpectaculoꝝ ꝛ odoꝝ in ſenſu. auditꝰ viſus ꝛ olfactꝰ. In talibꝰ bn̄ ſe hꝫ hō mō cōi ꝛ hūano moderate talibus vtendo ꝛ ſupflua reſecando. qđ fit p temperantiā q̄ ē v̄tus politica. ſ; excellentius ſe hꝫ hō in talibus p beatitudinē luctus. oīa talia a ſe penitꝰ abdicando. ꝛ luctū voluntariū in hac vita aſſumēdo tā ꝓ trāſgreſſione culpe cōmiſſe q̄ꝫ ꝓ dilatione celeſtis patrie ita ꝙ totum ſtatum preſentis vite reputat exilium reſpectu celeſtis patrie. ſm̄ ꝙ dicit paulus ad Phil. Deſideriū hn̄s diſſolui ꝛ eſſe cum xp̄o. Vn̄ luctus ē dolor animi charitate informatꝰ q̄ facit cognoſcere miſeriaꝫ. ꝓpriā ꝛ lacrimabilē p̄ntis vite ſtatū ꝛ dilationē future glorie. Dr̄ i dicta deſcriptione charitate informatꝰ. qꝛ lugē đ malo inquātū auertit a deo amato ē ſolius charitatis. ſ; lugere de aliq̄ malo ſpūali ē cuiuſlibet v̄tutis. q̄libet em̄ v̄tus luget de ſuo ꝯrio. Dolorē aūt luctus inducat donū ſcie. q̄ ei addit ſciam iſtā. ſ. addit dolorē. Luctui ꝓ p̄mio rn̄det eterna cōſolatō. Cōſolari ei ē ſil' ſolari. ꝯueniēs em̄ ē vt illi q̄ in p̄nti vita ꝓ xp̄o voluntario luctu occupant̄ cū deo ꝛ angel' eternalit̄ ꝯſolēt̄. Cōſolatio euacuat inuidiā q̄ de bono alieno dolet ꝛ letat̄ de malo. Et q̄uis luctꝰ miſeria q̄dā videat̄. ꝯgrue tn̄ beatitudo ꝓpter annexā ſibi dulcedinē dr̄ Greg. dulciores ſunt lachrime penitentiū q̄ꝫ delicie regū. De luctus etiā deſcriptiōe diuiſiōe ꝛ obiecto pl'a dicūt̄ in. ij. tra. ca. xxv. circa finē ꝛ ſilr ca. xxiiij. Eſuries iuſticie q̄rta ē beatitudo p̄ficiēs hoīem q̄ ad alteꝝ i rōe debiti reſpectu cuiꝰ hō ſe bn̄ hꝫ q̄n reddit vnicuiq; qđ ſuū ē qđ ei debet̄. non nimis notabiliter ꝓcraſtinādo vl' retardādo h̄ fit p iuſticiā q̄ ē v̄tus politica ſ; excellentius p beatitudinē q̄ dr̄ eſuries vl' ſitis iuſticie. q̄n. ſ. q̄ſi q̄dā feruēti deſiderio īſolito talia exequit̄. ſicut eſuriēs vl' ſitiēs feruēter comedit ꝛ bibit. Eſuries iuſticie dono fortitudinis aptatur qui eſt in ſuſtinēdis piculis ꝓ iuſticia ꝛ fide. que expellit tedium boni hoc eſt accidiā. Cui reſpondet ꝓ p̄mio eterna ſaturitas q̄ conſiſtit in deſiderij humani repletione ſm̄ ꝙ dicitur in pš. Satiabor cum apparuerit gloria tua. Nam in p̄ſenti rationalis eſurit ꝛ ſitit ꝓ' mam veritatem cui modo datur p̄libatio fidei. Concupiſcibilis eſuerit ꝛ ſitit ſūmā bonitatē cui datur modo p̄libatio charitatis. Iraſcibilis ſummā ſublimitatē cui mō datur p̄libatio ſpei. Caro eſurit ꝛ ſitit ſuam glorificationē ſm̄ illud pš. Sitiuit i te anima mea q̄ꝫ multipl'r tibi caro mea. Sed in futuro rationalis ſatiabitur viſione dei Concupiſcibilis delectatione. iraſcibil' ſatiabitur fruitione. Corpus ſua glorificatione. Math. xiij. Tunc iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris mei quo ad corpꝰ. Unde Iſa. iiij. Tunc videbis quo ad rationalem ꝛ affluens quo ad cōcupiſcibilē ꝛ mirabitur cor tuum quo ad iraſcibilem ꝛ dilatabitur quo ad corporis glorificationem. Gloria em̄ anime dilatat̄ ꝛ extēditur vſq; ad corpus Miſericordia. p quā ꝓ terrenis celeſtia mercamur. quinta eſt beatitudo reſpiciens hominem reſpectu ꝓximi in his que habent rationem doni. In talibus autem bene ſe habet hō modo cōmuni ꝛ humano p liberalitatē que eſt virtus politica in mediocribus ꝛ paruis donis. Et per magnificentiā in excellentibꝰ ꝛ magnis. ſ; excellentius hoc fit p beatitudinē q̄ vocatur miſc̄dia quando defectum alterius totaliter accipit quaſi ſuum. vn̄ dr̄ miſericors q̄ſi hn̄s cor miſeꝝ q̄n. ſ. accipit cordi defectū alterīꝰ. De opibus miſc̄die dictū eſt ſ̄. ca. xxvi. đ elemoſina.

Miſericordia appropriat̄ dono cōſilij qđ nos docet alijs dimittere minora vt nobis dimittant̄ maiora. vel conferre terrena vt obtineamꝰ celeſtia. Hec expellit auariciam. cuiꝰ ꝓprium eſt, cōgregare ꝛ nō remittere vel cōferre. Premiū huic beatitudini reſpondens eſt ꝯſecutio miſericordie. In celeſti em̄ patria q̄libet miſericordiā ꝯſequit̄. qꝛ vltra cōdignū ſibi retribuit̄. ſm̄ ꝙ dr̄ Ro. viij. Nō ſ't condigne paſſiōes huiꝰ tp̄is ad futurā gloriaꝫ ꝛc̄. Mundicia cordis q̄ clarificat̄ cor ꝛ mundat̄ ad videndū deū ꝛ ardentiſſime diligendū. ſexta eſt btītudo ordinans hoīem reſpectu dei q̄ntū ad intellectum ſpeculando In ſpeculatōe em̄ diuina bene ſe hꝫ hō mō cōi ꝛ humano p virtutes intellectuales. q̄ ſunt ſcientie ſpeculatiue (de q̄bus ſupra habitū eſt capitulis. iiij. ꝛ. v.) ꝛ potiſſime p metaphiſicā: q̄ docet ꝓprietates diuinas ex creaturis ꝯgnoſcere. vt ptꝫ. xij. metaphiſice. vbi oſtenditur eſſe vnū deū eternū. actū purū. viuentem vita nobiliſſima ſempiterna ꝛ optima. vn̄ ibidē phus vnitatē diuine eſſentie ꝓbat neceſſariam eſſe ad gubernationē vniuerſi. Cū dicit. Entia nolūt male diſponi. et melius gubernat̄ regnū vel multitudo p vnū. ꝛ gubernatio vniuerſi eſt optima. neceſſe ergo eſt dicere vnum gubernatorem Nđ p rōnes ꝓbat idem phus vlti. metaphiſice dicens. Vnꝰ ergo p̄nceps eſt. Si em̄ plures eſſent. aut omnino eſſent in viribꝰ equales. aut nō. Si v̄o vnꝰ alio maior eſſet in aliquo. minor nō eſſet deus. qꝛ nō oēm haberet pfectionē. Si oīno equales ꝛ diuerſi in eſſentia. tūc vnꝰ ſupflueret qꝛ fruſtra fit p plura qđ pōt fieri p pauciora. Relinquit̄ ergo ſm̄ catholicos ꝙ deus ſit vnꝰ in ſubſtantia ꝛ natura triplex i pſonis. ꝛ ſic neceſſariū eſt eſſe vnū deum Et Bern̄. Si licet dicere vniſſimꝰ eſt. qꝛ abſq; oī cōpoſitione qđ in nulla creatura reperit̄. Sꝫ phoꝝ ꝓbatio vnīꝰ dei eſt ſolū cōſiderando deū ex creaturis. Sꝫ excellentiꝰ hꝫ hoc fieri p beatitudinē. q̄ eſt mundicia cordis. p quā mens hūana đo cōiungit̄. ꝛ ſic de occultis ꝛ diuinis ſupra modū humanū illuſtrat̄. Sicut apli: frāciſcus ꝛ pl'es alij q̄ abſq; humano ſtudio fuerūt de diuinis excellētiſſime illuſtrati.

Beatitudini que eſt mundicia cordis cōuenit donū intellectꝰ q̄ eſt cognitō celeſtiū oculos cordis mundans ꝛ illuſtrās. Hac eliminat̄ gula q̄ corrūpit ꝛ excecat cor. vn̄ Oſee. iiij. Fornicatio ꝛ vinū ꝛ ebrietas aufert cor Premiū huic btītudini reſpondēs eſt viſio dei. qꝛ viſio dei enigmatica p fidem in p̄nti ꝛ facie ad faciē in futuro bene repromittit̄ habentibꝰ talē mūdiciā. ſm̄ ꝙ dr̄. j. Coꝝ. xiij. Videmꝰ nūc p ſpeculū in enigmate tūc aūt facie ad faciem. Qualiter aūt mens humana mundari dꝫ vt deū videat p cordis mundiciā q̄ ad intellectū ꝛ affectū dictū ē in. j. tractatu cap̄. xxix. Pax que ꝛ ſtatus virtutis eſt in quo eſt delectatio in deo. ſine cōtradictiōe carnis: mundi ꝛ dyaboli. ſeptima eſt beatitudo ordinās hoīem reſpectu đi q̄tum ad affectū qđ fit mō cōi ꝛ hūano p amorē naturalē. q̄n diligit q̄s deū ſic ſuū p̄ncipiū efficiens ꝛ ꝯſeruatiuū. lꝫ p̄ter hec alia diligat. Sꝫ excellentiꝰ hoc fit p beatitudinē q̄ eſt pax. q̄n. ſ. hō totaliter p affectū mentis deo ꝯiungit̄: ſicut bonitati ſūme. ꝛ ſic nihil aliud q̄rit ſed in ipſo quietat̄ ꝛ pacificat̄. Paci rn̄det donū ſapie. q̄ eſt delectari in deo q̄ eſt pax nr̄a. hec repellit luxuriā. q̄ animū nō pacificat ſꝫ vagū reddit ꝛ inſtabilē. Cui rn̄det p̄miū eſſe filiū dei. ꝓpriū eſt aūt ipiꝰ dei ꝙ ſeipo fruitur ꝛ in ſeipo quietat̄. Et iō q̄ p̄dicto mō ſ't pacifici rc̄tē filij dei vocabunt̄. Ind̄ pꝫ ꝙ pax eſt ſtatꝰ purgatiſſimi animi. Pacificiſq; magis attribuit̄ eſſe filios dei q̄ꝫ alijs. qꝛ lꝫ mīa maxime aſſimilet hoīem đo q̄tum ad opa exteriora. tn̄ q̄tū ad interiora magis aſſimilat pax. Perſecutōꝫ pati ꝓpē iuſticiā. eſt btītudo p̄ficiens hominē ad bn̄ patiendū. Sicut em̄ ad v̄tutē ptinet bn̄ agere: ita ꝛ bn̄ pati. In h̄ aūt bene ſe hꝫ hō mō cōi ꝛ humano q̄n ꝓ tribu

D Luctus.

E Eſuries iuſticie.

F Mi[…]

G Mundicia cordis.

H Pax.

Perſecutōꝫ pati ꝓpē iuſticiam.

latiõe imminẽte nõ recedit a ꝟtute. lꝫ h̃
ſuſtineat cũ aliq̃ anguſtia ⁊ dolore. ⁊ hoc
fit ꝑ virtutẽ fortitudinis q̃ eſt virtꝰ politi
ca. Sꝫ excellentiꝰ hoc fit ꝑ btitudine q̃ p̃t
dici q̃dam fortitudo diuina. Qñ talia ſu-
ſtinet nõ ſolũ patient̃ ſ ctiã letant̃. Sicut
martires q̃to acerbioribꝰ tormentis cru
ciabant̃ tanto magis in dño letabant̃. et
iõ dr̃ Math. v. Bti q̃ ꝑſecutionẽ patiun
tur ꝓpt̃ iuſticiã. Et ſubdit̃ p̃miũ. qm̃ ipo
rũ eſt regnũ celoꝝ. qđ idẽ ẽ cũ p̃mio p̃me
btitudinis. ſ. paupertatis. nõ tñ eadẽ rõe vt
dictũ eſt. Hec btitudo. ſ. ſuſtinẽtia ꝑſecu-
tionũ ꝓpt̃ iuſticiã annexa eſt paci. Cũ em̃
pacificꝰ ſit abſq; cõtradictiõe carnis mũ-
di ⁊ dyaboli. ptꝫ ꝙ idẽ paratꝰ ſit ſupare
mortẽ ꝓ xp̃o. in eodeꝫ gradu eſt cũ pace.
ꝓpter hoc dicũt doctores ꝙ octo ſũt bea-
titudines q̃tum ad eſſentiã ſ tm̃ ſeptem
q̃tum ad diſtinctionẽ graduũ qm̃ ſupra
pacẽ nõ eſt virtus alia. Dicit em̃ augꝰ. ꝙ
pax eſt finis ⁊ cõſũmatio oim virtutum.
Octaua igit̃ btitudo dicit̃ redire ad ca-
put. Tum q: idẽ p̃miũ ꝓmittit̃ qđ p̃me
btitudini. ſ. regnũ celoꝝ. Tũ q: oĩs pro-
bat vſq; ad p̃mã beatitudinẽ. Utrũ vere
ſint Greg. qualiſvnuſq̃ſq; apud ſe lateat
illata cõtumelia ꝓbat poſt beatitudineꝫ.
Bti q̃ ꝑſecutioẽ patiunt̃ ꝓpt̃ iuſticiã. ſe-
quit̃ alia. Bti eſtꝭ cũ maledixerint vobis
hoies ⁊c. Hec due nõ ſt̃ ſp̃ales btitudines
ſ ſt̃ aliaꝝ manifeſtatiue. ꝑ eas oĩes alie
btitudines ab vltima vſq; ad p̃mã ꝓban
tur ſi vere ſint vt dictũ eſt. Manifeſtant
alias. p̃mo q̃dẽ generaliter reſpectu oim
fideliũ. Scđo reſpectu apl'oꝝ in p̃mitiua
eccl'ia q̃ ſp̃ales paſſiões erant paſſuri. vñ
ꝙ p̃mo generalr̃ dictũ fuit. Bti q̃ ꝑſe. pa
tiunt̃ ꝓpt̃ iuſti. ⁊c. hoc determinat̃ in ſp̃a
li applicando diſcipul'. ⁊ dr̃ Bti eſtis cuꝫ
maledixerint vo. ho. Sufficientia bea-
titudinũ. Numerꝰ ⁊ ordo (vt dicit. s.
Bona. in breuiloquio) colligit̃ ex diſpo-
ſitiõibꝰ ad ꝑfectionẽ. Habitꝰ ei btitudinũ
dicunt̃ ꝑfectionũ habitꝰ q: fini approxi-
mãt. Diſpoſitiões ꝟo p̃ambule ſt̃ habitꝰ
donoꝝ. Timor ei facit recedẽ a malo. ⁊ a

I
Sufficientia beatitudinũ.

mali occaſiõe ⁊ q: radix oim maloꝝ cupi
ditas. iõ timor diſpõit ad paupertatẽ ſpũs
in q̃ ſimul iungit̃ hũilitas cũ paupertate vt
ſic elonget̃ vir ꝑfectꝰ a fomite oĩs culpe.
ſcꝫ a ſupbia ⁊ cupiditate. Et hinc ẽ ꝙ pau
ptes ſpũs ẽ fundamentũ totiꝰ ꝑfectiõis
euangelice. vñ p̃mo opt̃et hoc fundamẽ-
tũ ſternere q̃ vult ad ꝑfectõis culmẽ pue
nire Mat. xix. Si vis ꝑfectꝰ eſſe vade et
ven. om. q̃ ⁊c. Ecce ꝑfecta paupertas q̃ ni-
hil ſibi ꝓpriũ retinet. Et ſequere me. ecce
humilitas. q̃ facit ꝙ hõ abnegãdo ſeip̃m
tollat crucẽ ſuã ⁊ ſequat̃ xp̃m: q̃ eſt totiꝰ
ꝑfectiõis ꝓncipaliſſimũ fundamentũ. di-
ſponit ergo timor ad ſpũs paupertatẽ. pie
tas aũt ad mititatẽ. Nã q̃ pie ad aliquẽ
afficit̃ nec illũ irritat nec ab illo irritatur
Scia ꝟo diſpõit ad luctũ. qm̃ ꝑ ſciam co
gnoſcimꝰ nos a ſtatu btitudinis relega-
tos in hanc vallẽ miſerie ⁊ lacrimaꝝ. For
titudo aũt diſponit ad eſuriẽ iuſticie. qui
ei fortis eſt tam auide ſe tenet cũ iuſticia:
vt malit a vita corpali ſepari q̃ a iuſticia.
Cõſiliũ diſponit ad miam. Nihil em̃ deꝰ
magis cõſulit in ſcriptura q̃ facere miaꝫ
qđ ſup oia reputat holocauſtũ. Intelle-
ctꝰ aũt diſponit ad cordis mundiciã. naꝫ
ſpeculatio ꝟitatis mundat cor nr̃m ab oi
bus fantaſijs. Sapia ꝟo diſponit ad pa-
cẽ. Nã ſapia iũgit nos ſummo ⁊ vero bo
no in quo eſt tranq̃llitas ⁊ finis nr̃i rõna
lis appetitꝰ. De vita actiua ⁊ contem-
platiua. Ex dictis colligitur ꝙ habitus
virtutum diſponit ad exercitium vite a-
ctiue. Habitus donorum ad ocium vite
contemplatiue. Habitꝰ beatitudinum ad
ꝑfectõnẽ faciũt vtriuſq;. De his duabꝰ
vitis ſignatis ꝑ Lyam ⁊ rachel. ꝑ petrũ ⁊
iohannẽ: ꝑ marthã ⁊ mariã: dicit Beda.
Actiua panẽ corporalẽ eſurienti vel pa-
nẽ doctrine porrigit: errantẽ corrigit: ſup
bũ ad hũilitatẽ reuocat: q̃ ſingulis expe-
diũt diſpẽſat. Cõtemplatiua. charitatẽ di
⁊ p̃ximi retinet. ſ ab exteriorbꝰ opatiõe
q̃eſcit. ſoli cõditoris deſiderio inheret: et
calcatis oibꝰ curis ad videndũ faciẽ ſal-
uatoris vel creatoris inardeſcit ⁊ deſide-

K
De vita actiua ⁊ contemplatiua.

rat miſcere ſupius ciuibus de eterna dñi
incorruptione gaudentibꝰ. Eſt autẽ tri
plex ꝓprietas in vtraq; ſm ꝙ mutuo ſe ex
cedũt. Prima ꝓprietas actiue ẽ diligẽtia
vtilitatꝭ ⁊ nccitatꝭ publice reſpcũ rõnal' ſe
cunda ẽ charitas erga ꝓximu cũ cõpaſſi-
one reſpectu ꝯcupiſcibilis. tercia fecundi
tas bonoꝝ opeꝝ in agendo cũ ꝑfectione
patientie reſpectu iraſcibilis. In his ꝯtẽ-
platiua excedit̃ ab actiua. Cõtemplatiue
prima ꝓprietas ẽ ꝯtuitus pulcritudis ſũ-
me maieſtatis cũ delectatiõe reſpectu rõ
nalis. ſcđa ẽ q̃es cũ ſecuritate reſpctũ ira
ſcibil'. tercia ẽ mũdicia cordis cũ bonitate
reſpectu ꝯcupiſcibil'. In hiſ ꝯtemplatiua
excedit actiuã. hec. s. bona. in Centiloq̃o
De vitis ꝯtemplatiua ⁊ actiua plura ha-
bẽtur in primo tractatu. xxx. xlv. ⁊ lj. capi
tulis.

De duodecim fructibus ſpiritus ⁊ q̃n
q; ſenſibus ſpiritalibus. Ca. xxx.

Fructꝰ. xij. ſpũs q̃s apl's enũerat
ad Gal'. v. delectatiões dicũt ꝯſe
quẽtis opa ꝑfecta btitudinũ. Cõ
ſequũt̃ ⁊ ꝑfectionẽ beatitudinum quinq;
ſenſus ſpiritales. de q̃bꝰ reſtat aliq̃d dicẽ
dũ i h̃ caplo ꝑ. de. xij. fructibꝰ q̃re ſic dicã
tur. deinde de q̃libet fructu in ſe q̃d ſit. ſe
cũdo videbit̃ de. v. ſenſibꝰ ſpiritalibꝰ. Qꝫ
tũ ad p̃mũ dicit s. bõ. iij. ſen. diſ. xxxiiij. ⁊ i
breuiloq̃o ꝙ ad btitudines ꝓpt̃ ſui ꝑfecti
onẽ ⁊ plenitudinẽ. xij. fructꝰ ſpũs ⁊. v. ſen
ſus ſp̃uales ꝯſequũt̃ q̃ nõ dicunt nouos
habitꝰ (licet iter fructꝰ noia ꝟtutũ q̃ ſunt
habitꝰ ponunt̃. nã ꝯſuetũ ẽ vt noia habi
tuũ ponãt̃ ꝓ actibꝰ ꝓpt̃ noim defectũ) ſ
ſtatus delectationũ ⁊ vſus ſpiritualiũ cõ
ſolationũ. q̃bꝰ ꝯſolãt̃ ⁊ replet̃ ſpũs iuſto
rũ. Poſtq̃ habitꝰ beatitudinũ ꝟtutum ⁊
donoꝝ ſunt i aia. Eſt ꝯſequẽter i ea ſtatꝰ
q̃etatiõis ⁊ delectationis. In illa delecta
tione duo ꝯcurrũt vicꝫ q̃dã ſpũalis refe-
ctio q̃ dr̃ fructꝰ (fructꝰ ei a frui dictꝰ ẽ) ⁊
ipiꝰ refectiõis ſpũalis ꝑceptio q̃ dr̃ ſenſuſ
ſpũal' q̃ dicit vſũ ſm quẽ illa ſuſcipit̃. qm̃
ſenſus ẽ cogcoſcẽ rẽ p̃ntem, ſupabũdanti

A
De. xij. fructibꝰ ſpũs ⁊ q̃nq; ſenſibꝰ ſpiritalibus.

f

us autẽ ꝯſolatio ⁊ delectatio ſpũal' i duo
denario nũero fructuũ ꝯtinet̃. nã duode
nariꝰ nũerus ẽ numerꝰ abundãs in q̃ in-
ſinuat̃ ſpiritualiũ chariſmatũ exuberẽtia
q̃bus fruit̃ ⁊ delectat̃ aia ſancta. ⁊ tunc ẽ
hõ ad ꝯtẽplationẽ ydoneus. ⁊ ad aſpectꝰ
ſponſe ⁊ ſpõſi q̃ fieri hꝫ ſm ſenſus ſpiri-
tuales. Sanctꝰ tho. p̃a. ij. q. lxx. dicit ꝙ
fructꝰ dicunt̃ delectatões ꝯſequẽtes actꝰ
virtutũ cardinaliũ ⁊ theologicaꝝ. Aduer
tendũ igit̃ ꝙ nomẽ fructꝰ a corpalibꝰ ad
ſpũalia traſfert̃. Dr̃ ei i corpalibꝰ fructus
illud qđ de terrenaſcentibꝰ vltimũ expe-
ctat̃. Iõ oĩe illud qđ de re aliq̃ q̃s ꝯſeq̃
tur quaſi mercedẽ laborꝭ circa illã impẽſi
ꝑ nois extenſionẽ fructꝰ dr̃. hoc aũt p̃t fie
ri dupl'r. vno mõ vt fructꝰ dr̃ qđ de re ali-
qua principalit̃ expectat̃ ſic fructꝰ noſtri
opis deꝰ ẽ. de h̃ fructu dr̃ Sap. iiij. bono-
rũ laboꝝ glioſior ẽ fructꝰ. Alio mõ dr̃ id
qđ q̃s ꝯſequit̃ ex tali opatione: nõ princi
palit̃ ꝓpter hoc operãs. ⁊ h̃ mõ delectati-
ones q̃ ſũt i bonis opibꝰ ⁊ actibus virtu
tũ poſſunt dici ⁊ ſũt fructꝰ bonoꝝ operũ.
Dicũt̃ etiã nucleus affectual' ꝟtutꝭ. q̃ ẽ ꝑ-
fectio vite actiue ⁊ igreſſus ordinatus in
ꝯtẽplatiuã ſicut ei ex nucleo pingueđo olei
exp̃mit̃ ita ex affectu ꝟtutꝭ ſapor deuotio
nis ꝓcedit. maxie diuini amoris ⁊ deſiderij
celeſtis ⁊ gaudij ſpũal' delectatiõis. vñ ſꝫ
phm. ij. ⁊. x. Ethi. Dis opatio ꝓcedẽs ex
hitu ꝑfecto hꝫ delectationẽ admixtã. ⁊ de
tali fructu loq̃t̃ Ambro. dicẽs. ꝟtutes fru
ctus dicũtur. q: ſuos poſſeſſores ſancta ⁊
ſincera delectatiõe reficiũt. dr̃ etiã fructꝰ
q̃dã accidẽtale p̃miũ rñdẽs ꝯtinẽtie qđ
ſaluator Mat. xiij. diuidit i. xxx. lx. ⁊. c. de
quo dicet̃ ca. xxxiij. huiꝰ tractatꝰ. Conſi
derandũ ſcđo ꝙ apl's ad Gal'. v. enũerat.
xij. fructus ſpũs. q̃ ſunt charitas gaudiũ.
pax. patientia. longanimitas. bonitas. be
nignitas. Manſuetudo. Fides. Mode-
ſtia. cõtinentia. caſtitas. Hec opa ſpũs di
ſtincta cõtra opa carnis ad que caro icli-
nat̃. dicunt̃ fructꝰ ſpũs ad ſilitudinẽ fru-
ctus material' q̃ ꝓcedit đ arbore ⁊ ꝑcipit̃

B

cum quadā ſuauitate.ſic iſta a ſpiritusſan
cto ꝓcedunt ⁊ mentē delectāt. Johes eti
am in Apoca. vidit lignum vite afferens
fructus.xij.hoc eſt xp̄m qui eſt refectō ce
leſtis.afferens fructus.xij. q̄ etiā dicūtur
fructus ſpiritus Gal.v. Nā indiuiſa ſūt
opa trinitatis ⁊ ꝑ ꝯſequēs filij ⁊ ſpūſſan
cti.Sciendum tñ q̄ iſti fructus alit habē
tur in via ꝑ gratiā.aliter in patria ꝑ glori
am.ſicut ſunt alij actus viatoris ⁊ comp̄
henſoris. Igit ſimul de viatoris ⁊ comp̄
henſoris fructibus h̄ dicet. Diſtinctio
autē fructuū accipit ſm q̄ mēs hominis
ꝑ ꝓceſſum ſpūſſancti in nobis bñ diſpo
nit.in ſe ⁊ ad id qđ eſt iuxta ſe ⁊ ad id qđ
eſt infra ſe. In ſe vo bñ mens diſponitur
qñ bñ ſe habet in bonis ⁊ malis. Prima
vo diſpoſitio mentis ad bonuꝫ eſt ꝑ amo
rē q̄ eſt prima affectio ⁊ radix aliorꝫ affe
ctionuꝫ.vt dī.ij.tracta.ca.xij. ꝓpter qđ in
C ter fructus ſpūs primo ponit Charitas.
Charitas. Ro.v.Charitas dei diffuſa eſt in cordibꝰ
noſtris ꝑ ſpm̄ſanctū q̄ datus ē nobis.dif
fert autē Charitas fructꝰ.a charitate vir
tute theologica. Nam charitas virtꝰ the
ologica dicit habitum ⁊ cauſat vnionem
habitualē.quēadmodum deus habitua
liter vnitur ꝑ gratiā ⁊ virtutes in paruulis
baptiſatis. ſ; neq; ſatis eſt vnio gratuita
ſi non actualiter participat.ideo requirit
actuale experimentū ⁊ ſentimētuꝫ ⁊ vnio
actualis affectus cū deo quā cauſat actu
alis charitatis feruor.Et ſic charitas ē p̄
mus ⁊ maximus fructꝰ.vñ ꝓdeūt alij fru
ctus Nominat etiā charitas fructꝰ amor
actualis.fruitiuus extaticus ⁊ ſeraphicꝰ.
de quo dictum ē.ij.tra.ca.xiiij.in ſexta di
uiſione amoris Nominat etiā amatio ⁊
inamoratio.vnde dictum eſt.ij.tra.c.xiij.
Charitas vo fructus patrie eſt in deuꝫ
viſum totaliter tranſformari. Ad chari
tatē ſequit Gaudium. ſecundus fructus
oīs eñ amās gaudet ex preſentia ama
Gaudium. ti glo.dicit Gaudium ē puritas ꝯſcienti
arum ⁊ eſt exultatio animi ſuper his q̄ in
ꝯſcientia ſunt exultātis. de q̄ legit nō eſt
impijs gaudē dicit dñs. Gaudiū p̄rie ē
in deo viſo delectari. Perfectio vo gau Pax
dij eſt Pax.tercius fructus.q̄tū ad duo
primo q̄tum ad quietem ab exterioribus
ꝑturbationibus.alr̄ nō eſſet gaudiū ꝑfe
ctum.Scđo q̄tum ad ſedationē deſide
rij interioris.nō eñ ꝑfecte gaudet de aliq̄
cui nō ſufficit illud. Pax fructus patrie
eſt in deo totaliter quietari. In malr̄ au
tē bñ diſponit mens. ꝓ qñ nō ꝑturbatur
ex imminētia maloꝝ qđ efficit Patientia Patien
quartus fructꝰ Cuiꝰ in via ē aduerſitati
bus nō frangi. In patria vo vbi nulla
eſt aduerſitas eſt in deo firmiter ſtabiliri
ſecundo vt nō ꝑturbet ex dilatione bono
rū qđ efficit Longanimitas expectatiōis Long
quītus fructus In patria vo longani tas.
mitas eſt equanimis expectatio boni fu
turi Anime eñ beatorū equanimiter ex
pectant gloriā corꝑis. Ad id autēꝫ qđ
eſt iuxta ſe.ſ.ad ꝓximuꝫ bene ſe hꝫ mens
hominis.ꝓ quidē ꝑ voluntatē bñfaciendi
qđ facit Bonitas. ſextus fructus. In Boni
patria vo bonitas ē diffuſio ꝓprij boni ad
ꝓximū ſm effectū. Nā bonū ē ſuiip̄iꝰ dif
fuſiuū. Bonum autē vniꝰ beati in alterū
redundat Nam q̄ſq; gaudet d̄ bono al
terius ſicut de ſuo ꝓprio. Secundo mēs
bene ſe habet ad ꝓximuꝫ ꝑ bñficij execu
tionē qđ facit Benignitas ſeptimꝰ fructꝰ
vñ dicūt benigni q̄s bonus ignis amoris Beni
feruere facit ad bñfaciendum proximis.
Benignitas patrie.i.bona igneitas eſt in
beatis ad amorem ꝓximi inflamās q̄tuꝫ
ad affectum. Unde in eis eſt vnus ardor
cordium vt dicit in illa ꝓſa Superne ma
tris gaudia. Tercio bene ſe habet ho
mo ad ꝓximum ꝑ hoc q̄ equanimit tole
rant mala ab eis illata qđ facit Māſue
tudo que cohibet iram ⁊ in via ē ire mode Ma
ratio. Sed in patria nō habet locū ira q̄
tum ad ſuum materiale quod eſt ebulitō
ſanguinis circa cor. ſ; q̄tum ad ſuum for
male.quod eſt appetitꝰ vindicte hꝫ locū:
q; beati vindictaꝫ appetunt obſtinatorū
pctōꝝ.ſm illud p̄s.Letabit iuſtus cuꝫ vi

derit vindictā: ⁊ qm̄ iſte appetitus mode
ratus eſt in btīs ſm regulā diuine iuſticie
Ideo ſm h̄ eſt ibi māſuetudo. Quarto
bñ ſe hꝫ hō ad ꝓximū q̄ nō infert ei no
Fides cumentū ꝑ fraudem vel dolū: qđ facit Fi
des ſi ꝓ fidelitate ſumit. Si vo ſumat ꝓ
fide q̄ eſt de inuiſibilibꝰ certitudo : vt di
cit glo.q̄ ſcꝫ credit in deū: ſic ꝑ eā bñ diſ
ponit mēs ad id qđ eſt ſ.ſe: ſubijciendo
deo ſuū intellectū: eū captiuādo in obſeq̄
um xp̄i: vt dicit apl̄s.ij. Cor.x. Qualiter
vo intellectꝰ ⁊ affectꝰ captiuari debeant:
habitū eſt.ij.trac.c.xvj.de raptu ſiue ſpū
In patria vero ſi fides ſumat ꝓ virtute
theologica nō eſt ibi: cū ſit de nō apparē
tibꝰ ad Heb.xj.ſed fidei i patria viſio cla
ra ſuccedit. Si aūt fides accipiat ꝓ fide
litate: ſic eſt in btīs maxime. Ad illđ qđ
eſt infra ſe: bñ diſponit mēs hoīs Primo
Modeſtia quidē in actionibꝰ qđ facit Modeſtia q̄
in dictis vel factis (ſm glo.) debitū mo
dū ſeruat. In patria vo excellēter ē mo
deſtia: nā vires inferiores ſūt oīmode ſu
perioribꝰ ſubiecte. Scđo bñ diſponitur
Cōtinen mens hoīs in interioribꝰ ꝯcupiſcētijs : et
tia ⁊ Ca hoc facit Cōtinētia ⁊ Caſtitas diuerſimo
ſtitas de tñ: nā ꝯtinēs vt dī.vij.ethi.eſt q̄ concu
piſcētias inordinatas ⁊ fortes patit: ſ; ab
eis nō deducit ſeu vincit ꝯ paſſiones for
titer ſe tenens: ſic ꝑ ꝯtinentiā in via ſe hō
abſtinet ab oī delectatiōe venerea: ſic ꝯti
nētia ꝑfecta eſt v̄ginitas : ſcđa viduitas.
Hmōi vo ꝯcupiſcētie non ſunt in patria:
ꝓpter qđ nō eſt ibi ꝯtinētia q̄tū ad ꝯcupi
ſcētias pati: tñ eſt ibi q̄tū ad non deduci.
nā bti nō pñt ad aliqđ malū flecti. Caſtꝰ
vo nō patit ꝯcupias nec vincit: ſic in via
caſtitas eſt purgati animi. Caſtitas auteꝫ
eſt in patria ꝓut importat oīmodā mūdi
ciā: nā in ea nō intrat aliqđ coinq̄natum
Apocal.xxj. Et h̄ habent.xij.fructꝰ ſpūs
q̄ ſignant Apoca.vl.ex vtraq; ꝑte flumi
nis ꝑ lignū vite afferēs fructꝰ.xij. Scūs
aūt Bonauē.ꝑ.xij.fructꝰ myſticat multi
plices ſtatꝰ dignitates v̄tutes et opa ſal
uatoris nr̄i: q̄ multifarijs saporibꝰ ⁊ ſpūa
libus ꝯſolationibꝰ cibāt deuotas aīas in
eis meditātes ⁊ reficiūt: recte fructꝰ nomi
nant. Ipē eñ ſctūs adinſtar.xij. fructuū
ligni vite: qđdā opuſculū deuotiſſimum
cōpilauit: in q̄ ſub q̄dā arbore imagiaria:
flores ⁊ fructꝰ germinante: pullulante ex
euāgelij ſilua: vitā paſſionē ⁊ glificationē
dñi nr̄i ihu xp̄i (q̄ vere lignū vite eſt: fru
ctuſq; ſublimis vteri virginal') paucis et
ordinatis correſpōdentibꝰ ſibi v̄bis i mo
dū faſciculi collegit: declaratio doctoruꝫ
omittit breuitatis grā. Q̄tuꝫ ad ſcđm
notandū q̄ Senſus ſpiritales ſunt.v. ſcꝫ D Senſus ſpiritales
viſus auditus guſtus tactus odoratus ⁊
dicūt intellectuales ꝑceptiōes circa veri
tatē ſpōſi ꝯtēplandā. His eñ ſenſibꝰ aīa
ſctā ad ꝯtēplationē ⁊ ad amplexꝰ ⁊ aſpe
ctus ſpōſi eſt ydonea. Nā viſu videt ſpō
ſi xp̄i ſumma pulcritudo: ſub rōne ſplen
doris. Auditu audit ſumma armonia ſb
rōne v̄bi. Guſtat: xp̄i ſumma dulcedo: ſb
rōne ſapie cōprehēdentꝫ v̄bū ⁊ ſplendorē
Odorat xp̄i ſūma fragrantia ſb rōne v̄bi
inſpirati in corde. Tactu aſtringit ⁊ pal
pat xp̄i ſumma ſuauitas ſb rōne v̄bi icar
nati int hoīes habitātis. Que q̄les ⁊ q̄t
ſunt ſenſus ſpūales: ſi q̄nq; vel vnꝰ ſolū.
Et cur dicunt ſpūales ⁊ interiores. Qua
liter in ſctis anglis reperiunt: ⁊ quō per
tinēt tā ad intellectū q̄ ad effectū. Quali
ter inſuꝑ ſuauitas huiꝰ dulciſſimi nomis
Ihs: dulciſſime marie ſenſibꝰ ſpūalibꝰ ⁊
nō corporeis ſentit: dictū eſt.j.trac.c.xvj.
dubio.iij. ¶ De grā q̄tū ad q̄tuor exerci
tia meritorum. Caplm xxxj.

Eptimo iux ordinē p̄miſſum in p̄ A De grā q̄tū ad q̄tuor exercitia meritorum
ſ ca.huiꝰ trac.reſtat dicēdū de q̄tu
or exercitijs meritoꝝ. Et qm̄ fru
ctuum ſpūs ſupabundantē delectatiōnē
ſenſuūq; ſpūaliū delicioſaꝫ illuminatōeꝫ:
nemo nouit niſi q̄ ꝓbat : nemo aūt ꝓbat
niſi ꝑ grām diuinitꝰ datā: q̄ nemini datur
niſi ei q̄ ſe exercet ad illā: iō deinceps ꝯſi
deranduꝫ eſt de grā q̄ ad q̄tuor exercitia
meritoꝝ. Primo de exercitio grē in credē
dis: cuiuſmodi ſūt articuli fidei. Scđo in

diligēdis: cuiuſmodi ſunt illa q̄ ſpectant
ad ordinē diligēdi. Tercio in exequēdis:
cuiuſmodi ſunt ꝓcepta legis diue. Quar
to in poſtulādis: cuiuſmodi ſunt petitio-
nes orōnis dñice. De credēdis aūt (pro
De creden dis ut dicit. s. Bonauē. in breuilo.) hec tenē-
da ſunt. Qꝛ lꝫ ꝑ fidem aſtruimur credere
plurima q̄ ſunt ſupra rōnē: ⁊ gñaliter oia
q̄ ꝯtinent ⁊ aſſerunt in canone ſacre ſcri
pture. Spāliter tñ et ꝓprie articuli fidei
ſunt credendi: q̄ ꝯtinent in ſerie ſymbo
li aplici. Qui quidē ſunt vno mō. xij. ſi ha
beat ad eos q̄ ſymbolum ediderūt. Alio
mō. xiiij. ſi ꝯſiderem⁹ q̄ radicaliter ſūt cre
denda tāq̄ oim credendoꝝ fundamentū
De. xij. alias. xiiij. credibilib⁹: ꝯtentis in
q̄tuor ſymbolꝭ: dictū eſt s̄. c. xxiij. De dili
De diligē dis gendis aūt hec tenēda ſunt: qꝛ lꝫ oia ope-
ra diuina ſunt valde bona: q̄tuor tñ ꝓprie
ſunt ex charitate diligēda: ſcꝫ de⁹ etern⁹:
qd̄ nos ſumus: ꝓximus nr̄: ⁊ corp⁹ ꝓpriū
In quoꝝ dilectione ſeruādus eſt ordo ⁊
modus: vt de⁹ ꝓ diligat ſup oia ⁊ ſup ſe.
Scdō qꝛ nos ſum⁹ ſub deo ⁊ ꝑ deo. Ter
cio qꝛ ꝓxim⁹ nr̄ ſicut ⁊ nos. Quarto cor-
pus nr̄m infra nos ⁊ infra ꝓximū tanq̄
min⁹ bonū ꝑcipuū. Ad h̄ aūt exequēduꝫ
dat vn⁹ charitatꝭ habit⁹ ⁊ duplex mādatū
in q̄ pendet vniuerſitas legis ⁊ ꝓphetarū
nō ſolū q̄tū ad vetus teſtm̄ verūetiā q̄n-
tū ad nouū. De ordine diligēdoꝝ: dictuꝫ
eſt s̄. c. xxv. De exequēdis ſeu de exerci-
B tio gr̄e reſpectu: agēdoꝝ ꝓceptoꝝ: ⁊ ꝯſili-
De exequē dis orū diuinoꝝ. Attendendū eſt qꝛ eſt prece-
ptū nature: diſcipline ⁊ ſcripture. Pre-
ceptū nature eſt duplex: innatū ⁊ datum.
Innatū eſt duplex: qddā reſpectu dei qd̄
dā reſpectu ꝓximi. Reſpectu dei ē illud
Deut. vj. vicꝫ. Diliges dñm deū tuum ex
toto corde tuo: ex tota aīa tua: ⁊ ex tota
fortitudine tua. De hoc ꝓcepto dictuꝫ eſt
ca xxv. de actu charitatis. Reſpectu ꝓxi
mi ē duplex: vnū ꝑ bñficētiā Math. vij.
Quecunq̄ vultis vt faciant vobis hoies
⁊ vos eadē facite illis. Aliud eſt de inno-
cētia Thob. iiij. Qd̄ ab alio oderis fie. ti.

vide ne alteri aliqn̄ tu facias. Datum
ꝓceptū nature eſt duplex: vnū ad conſer-
uationē indiuidui Geñ. ij. Ex omni ligno
paradiſi comede. Aliud eſt ad cōſeruati-
onē ſpeciei Geñ. j. Creſcite ⁊ multiplica-
mini. Preceptū diſcipline eſt duplex qd̄
dā ad ꝓbationē obediētie Geñ. ij. De li-
gno ſcie boni ⁊ mali ne comedes. Qddā
ad ꝓbationē fidei Geñ. xxij. Tolle filium
tuū vnige. quē ⁊c. Precepta ſcripture
ſunt in. iiij. generib⁹ ꝯphēſa. Quedam
ſunt cerimonialia: vt nō arabis in boue ⁊
azino. Quedā ſacramētalia: vt de vitula
rufa ⁊ alijs ſacrificijs ⁊ circūciſione. Que
dam iudicialia: vt oculū pro oculo: dentē
ꝓ dente. Quedā moralia: vt. x. ꝓcepta de
calogi: q̄ dicunt moralia: qꝛ cū fide ſunt
ad ſalutē hoim neceſſaria. In fide em̄ et
moribus eſt ſalus hoim ꝯſtituta: fuerunt
aūt cōſcripta digito dei in duabus tabu-
lis lapideis. In ſignū gemine charitatis.
Diuine ſcꝫ ⁊ humane. Decē ꝓcepta ꝑ
ordinē in his ꝟſibus ꝯtinent. Sperne de
os: fugito ꝑiuria: ſabbata ſerua. Sit tibi
pr̄is honor ſit tibi mr̄is amor. Nō ſis oc-
ciſor: mechus: fur: teſtis iniqu⁹. Vir iniq̄
thoꝝ: reſq̄ caueto ſuas. Hec q̄tuor ꝓce-
ptoꝝ fuerūt in veteri teſtamēto tāto mul
tiplicato numero: vt q̄ſi nō eſſent plures
dies in anno: nec oſſa in hoie q̄ precepta
data dei pplo. Lex aūt euāgelica ſupueni
ens: cerimonialia ⁊ ſacramentalia figura
lia euacuauit adimplēdo. Iuducialia tē-
pauit auferēdo: moralia ꝯſummauit adij
ciēdo. Adiecit aūt q̄tuor ꝯditiones nobi-
liſſimas: vicꝫ documēta inſtructia: ꝓmiſ
ſa incitātia: ſacramēta adiuuātia: ⁊ conſi
lia ꝑficiētia: que ſunt pauꝑtatis altiſſime
caſtitatis mundiſſime: et obedientie ſiue
humilitatis ſubiectiſſime. Hec nanq̄ cō-
ſilia elongant a malo q̄tum ad culpam ⁊
q̄tum ad cauſam. Et omne malum orit
ex triplici radice: ſcꝫ concupiſcentie car-
nis: ⁊ concupiſcentie oculorum et ſuper-
bie vite. Hinc eſt qꝛ tria ſunt cōſilia euan
gelica perfecte nos elongantia a tripli

radice predicta: que ideo ſunt conſilia: qꝛ
vt perfecte faciant recedere a malo: nō ſo
lum ſeꝑant a licitis: verumētiam a licitis
ꝯceſſis que poſſunt eſſe occaſio mali: ad
cōſilia implenda inuitat dominus noſter
Jeſus xp̄us eum qui vult eſſe perfectus
De diuerſitate preceptoꝛis dictum eſt. j.
C tract. ca. xlv. de legibus. De poſtulan-
De poſtu landis dis: de exercitio gratie reſpectu petendo-
rum hoc tenendū eſt: qꝛ licꝫ deus ſit libe-
raliſſimus: ⁊ pronior ad dandum q̄ nos
ad accipiendum: tñ a nobis vult exorari
vt occaſionem habeat largiēdi dona gra-
tie ſpūſſancti. Vult aūt orari non ſolum
oratione mentali: que eſt aſcenſus mētis
in deum: verūetiam vocali: que eſt petitio
decentium a deo: nō ſolum ꝑ noſmetipſos
verūetiā per ſanctos tanq̄ coadiutores
nobis diuinitus datos: vt qd̄ minus di-
gni ſumus impetrare per nos: impetrare
valeamus per ſanctos: ⁊ quia quid orē-
mus ſm̄ qꝛ opoꝛtet neſcimus: ne vagare-
mus incerti: formā nobis tribuit domin⁹
⁊ deus noſter xp̄us in oratione quā com
poſuit: in qua ſub ſeptenario petionū nu-
mero: vniuerſitas comprehendit peten-
dorum. Licet aūt expoſitiones orationis
dominice: a catholicis tractatoribus mul
tiplicate ſint ferme ſuper numerū: duorū
tamen expoſitiones hic interſerunt: ſan-
cti vicꝫ Bonauēture ⁊ beatiſſimi Fran-
ciſci ſeraphicoꝝ: que inter ceteras expo-
ſitiones nō minus vident inflāmare affe
Expoſitio orōis dñi-ce. s. Bo-nauēture Pater nr̄ ctum q̄ illuminare intellectum. Expo
ſitio orationis dominice ſcti Bonauē
ture Pater noſter priuilegiata ē hec ora-
tio in tribus. In dignitate: qꝛ eſt a xp̄o cō
poſita. In breuitate: vt citius ſciatur: vt
melius retineat: ⁊ vt frequētius dicat: ⁊
in fecōditate: qꝛ om̄es petitiōes ꝯtinet: et
vtriuſq̄ vite neceſſaria cōplectit. Pa-
ter nr̄ diuidit in exordiū: pater nr̄ in tra-
ctatū: ſanctificet nomē tuū: ⁊ in ꝯcluſio-
nē: ſicut dimiſerit hoibus pctā eoꝝ Mat.
. vj. Sed hec ꝯcluſio nō eſt de integritate
orōnis: in exordio dat petēdi fiducia cuꝫ

dicit pr̄ nr̄: nō dñe: dño ſeruit in timore:
pr̄i in amore Malachie. j. Fili⁹ honorat
pr̄em ſuū: ⁊ ſeru⁹ dñm ſuū timebit. Si ḡ
ego ſuꝫ pr̄: vbi ē honor me⁹: ſi dñs ego ſū
vbi ē timor me⁹. In tractatu ponunt oia
nobis nec̄aria: ⁊ in ꝯcluſione inferunt ne
ceſſaria ex ꝓmiſſis ꝯſequētia. Deus dr̄
pater gñaliter oim ꝑ creatōeꝫ Deut. xxv
Nūq̄d ipe pr̄ tu⁹: q̄ poſſedit: fec̄ ⁊ creauit
te: fecit in corꝑe: creauit in aīa: poſſedit in
vtroq̄. Deus dr̄ pr̄ Spāliter iuſtoꝝ ꝑ
adoptionē Mat. v. Eſtote ꝑfecti ſicut ⁊
pr̄ vr̄ celeſtis ꝑfect⁹ ē: ⁊ Luc. xj. Si ḡ vos
cum ſitis mali noſtis bona data dare ⁊c.
Deus dr̄ pr̄ Singulariter xp̄i ꝑ eternā
gñationē Jo. v. Nō ſolū ſoluit ſabbatuꝫ
ſꝫ ⁊ pr̄em dicebat ſe hr̄e deū. Pat ꝓmo
mō ꝑ impſſaꝫ imaginē Scdō mō ꝑ appo
ſitā grām. Tertio mō ꝑ eternā gñationē.
Qui es in celis. i. in angelis vel in ſctis Qui es in celis
Sācti dicunt celi: ꝓpter vite ſublimitatē
Phil. iij. Noſtra ꝯuerſatio in celis ē: ꝓpē
honoꝝ opeꝝ claritatē. Phil. ij. Inter q̄s
lucēt ſicut luminaria i mūdo ꝟbū vite ꝯti
nētes Math. v. Luceat lux vr̄a corā hoi-
bus: ꝓpter ꝓpoſiti firmitatē ps̄. xxxij. ꝟbo
dñi celi firmati ſunt: ꝓpter deū in eis qui-
eſcentē ꝑ grām Yſaie. lxvj. Celum mihi ſe
des ē. ps̄. cij. dñs in celo ꝑauit ſedē ſuam
Sāctificet nomē tuū Terminato exor- D
dio ſequit tractat⁹: q̄ diuidit i duas ꝑtes Sāctificetur nomē tuum.
In ꝓma orat ꝓ bonis adipiſcēdis: in ſe
cūda ꝓ malꝭ āmouēdis ibi: ⁊ dimitte nob
debi. nr̄a. ꝓmo petit ꝓ bonis adipiſcēdis
ſunt bona eṫna q̄ petunt i ꝓmiū ibi. Scti
ficet nomē tuū: petim⁹ qꝛ ipa glia ſiue ꝑ-
fecta noticia ꝯfirmet i nob: ⁊ h̄ erit i glia
ꝑſeuerādo. Sūt bona ſpūalia: q̄ petunt
in meritū ſiue in bonū ꝑſeuerātie. Adue-
niat regnū tuū. i. eccl̄ia vel aīa: in q̄ ꝑ grāꝫ
regnas. Adueniat. i. in fine ꝑueniat: ſunt
ſpiritualia que petunt in bonum gratie.
Fiat voluntas tua. i. libertas noſtri arbi
trij ſociet per gratiam tue volūtati. Sūt
bona tempalia q̄ petunt in ſuſtentatiōe
ſiue tꝑale ſubſidiū. Panē nr̄m q̄tidianū

: Scđo petitur pro malis amouēdis.
Preteritis. Et dimitte nobis
Preſentibus. Sed libera nos.
Futuris. Et ne nos inducas.
Mala preterita ſunt dolenda.
Mala preſentia ſunt vitanda.
Mala futura ſunt precauenda.

	Prima Sctificet nomen tuum.
	Scđa Adueniat regnum tuum.
Se/	Tertia Fiat voluntas tua.
ptem	Quarta Panē no. q̄ti. da. no. ho.
ſūt pe	Quita Dimitte nob debita nr̄a.
tiões	Sexta Et ne nos inducas in tē.
	Septima Sed liƀa nos amalo.

Septem ſunt dona
Sapientia Intellectus Conſilium Fortitudo Scientia Pietas Timor.

Septē ſunt virtutes
Paupertas Spiritus Māſuetudo Luctus Sitis iuſticie Miſcđia Mundicia cordis Par.

Septē ſunt beatitudines
Regnum celoꝝ Poſſeſſio terre Conſolatio Saturitas Miſcđie cōſecutio Viſio dei Filiatio dei.

Septem ſunt vitia
Inanis gloria cōtra quā Pauptas ſpūs. Ira ꝯtra quā Manſuetudo. Inuidia ꝯtra quā Luctus. Accidia ꝯtra quā Sitis iuſticie. Auaricia ꝯtra quā Miſcđia. Gula ꝯtra quā Mūdicia cordis. Luxuria cōtra quam par.

Homo egrotus Deus medicꝰ Vitia languores Petiones planctus Dona antidota Virtutes ſanitates Beatitudines ſunt felicitates ⁊ gaudia.

Petitionibꝰ dona obijciunt ⁊ vitia excludunt. Donis virtutes obijciunt: ⁊ vitia excludunt. Virtutibus beatitudines obijciunt: ⁊ vitia excludunt.

E — Sanctificet nomen tuum
Sāctificet nomē tuū.
Petitio Sanctificatio
Donum Sapientia
Virtus Par
Beatitudo Filiatio dei
Vitium cōtra qđ Luxuria

Nomen dei inueniemus
Terribile Deutro. v. niſi timueritis nomen eius glorioſum ⁊c. q̄tum ad potentiam que attribuit patri. Admirabile pſ. Domine dominus noſter: q̄ admirabile eſt nomē tuū: q̄tum ad ſapientiā q̄ attribuit filio. Laudabile pſ. A ſolis ortu vſq; q̄tum ad bonitatē q̄ attribuit ſpūiſctō. Sanctificet ergo. i. firmetur in nobis nomen tuū Terribile: admirabile: laudabile. Terribile in cognitione eterne poteſtatis. Admirabile in cognitione prime veritatis. Laudabile in cognitiōe ſumme bonitatis.

Sanctificet nomē tuū: quaſi dicat. Da nobis ſpm̄ ſapiētie. i. iocunditatē eternaꝫ vt guſtemus q̄ ſuauis es: ⁊ generat in nobis pacem: ⁊ hoc cōtra luxuriā: quia non eſt par oſſibus meis a facie petōꝝ meoꝝ.

Adueniat regnū tuū
Petitio Aduentus regni dn̄i
Donum Intellectus
Virtus Munditia cordis
Beatitudo Viſio dei
Vitium contra qđ Gula
Aduē… regnū…

Regnū dicit Militās ecclia Matth. xiij. Mittet filius hominis angelos ſuos ⁊ colligent de regno dei om̄ia ſcādala. Regnū dī Doctrina euāgelica Luc. xvj. Lex ⁊ ꝓphete vſq; ad Iohānem: ex eo q̄ regnū dei euāgeliſauit. Regnū dī Beatitudo eterna Math. xiij. Fulgebūt iuſti ſicut ſol ⁊c. De hoc ꝓprie accipit qđ h dī licet nō incōgrue đ alijs dici poſſit. Dicit ergo Adueniat regnū tuū: q̄i dicat: da nobis ſpm̄ intellectus: q̄ mūdati corde intelligimus te in pn̄ti: hic regnare p fidē: ⁊ in futuro videbimꝰ regnare p ſpēm: ⁊ hoc ē ꝯ gulā: de q̄ dī vinū ⁊ ebrietas aufert cor.

Fiat voluntas tua
Petitio voluntatem dei fieri
Donum Conſilium
Virtus Miſericordia
Betitudo Miſericordie cōſecutio.
Vitium cōtra qđ Luxuria
Fiat v… tas tu…

Eſt voluntas dei ad
Creationē pſ. Oia q̄cunq; voluit fecit.
Gratificationē. j. Theſſ. iiij. Hec eſt voluntas dei ſanctificatio vr̄a.
Glorificationē Ioh. vj. Hec eſt volūtas pr̄is mei: vt ois q̄ vi. filiū ⁊ credit in ⁊c.

Eſt volūtas dei creans gratificās glorificans. Et de hac intelligit qđ hic dicit Dicit ergo. Fiat volūtas tua. q. d. da nobis ſpm̄ cōſilij vt faciamus volūtatē tuā Maxime miam q̄ perimit auariciā: qtenus miam ꝯſeq̄mur: ſm illud. Bti miſericordes q̄m̄ miam ꝯſequent. Sicut em̄ auaricia cōſiſtit in acquirēdo ⁊ retinēdo ita mia in dando ⁊ dimittēdo: fiat voluntas tua: q̄d prodeſt ſepius dicere et nolle iuuare vult deus apud te eſſe pauperes: vt per eos ſalueris corpore ⁊ anima. Cū em̄ defuerunt vaſa ſtetit oleum.

F — Petitio Panem dari.
Pnē noſtrū quotidianū
Panē nr̄m Donum Fortitudo.
quotidianū Virtus eſuries iuſticie
Beatitudo Saturitas
Viciū ꝯtra qđ Accidia

Eſt panis corpalis. ſacramētalis. eternalis. Corporalis Gen̄. iij. In ſudore vultus tui veſ. pa. Sacramentalis. j. Chor. xj. Quicūq; mandu. panē hūc. Eternalis Ioh. vj. Ego ſum panis viuus. Et ille p̄cipue dicit ſupſubſtātialis. Hieronymꝰ Supſubalis eſt ille qui dicit. Ego ſuꝫ panis viuus: qui ſcꝫ ſupat vniuerſas creaturas. Licet aūt multi ſint panes myſtici de his tn̄ tribus exponūt doctores: qđ h dicit vn̄ Augꝰ. Panis quotidianꝰ dicitꝰ vel neceſſaria vite: vel ſacramentū corporis xp̄i. Oportet ergo vt coniūctim om̄ia iſta tria accipiamus: vt ſcꝫ panē quotidianū petamus: ſimul ⁊ neceſſaria corpl: et ſacramentū viſibile: ⁊ inuiſibile verbum dei: vn̄ de his tribus pōt accipi qđ dicit Luc. xj. Amice accōmoda mihi tres pa. Ergo p̄mus panis eſt in via ad corporis ſuſtentationē. Scđs in via ad aīe refectionē. Tercius in patria ad eternā fruitōꝫ Dicit ergo panē nr̄m ſupſubalē ⁊c. q. d. da nobis ſpm̄ fortitudinis q̄ mltiplici pene roborat aiaꝫ: ne deficiamꝰ in pn̄ti: eſuriendo iuſticiā per quā expellētes accidiam in plena iuſticia ſaturabimur.

Petitio Dimitti debita
Dimitte nobis debita noſtra,
Dimitte nob Donū Scientia
debita nr̄a Virtus Luctus
Btitudo Conſolatio
Viciū ꝯ qđ Inuidia

Eſt debitū offenſe. bone vite. pecunie Offenſe Mat. xiiij. Serue neq̄ oē debi. Bone vite Luce. xvj. Cū feceritis oia q̄ p̄cep. ſunt vob di. ſer. inuti. i. qđ debūi. fe. Pecunie Prouerb. xxij. Noli eſſe cū his q̄ defigūt manꝰ ſuas ⁊ q̄ vades ſe offert ꝓ debitis. Debitū primū malū Scđm bonum. Tercium indifferēs. Dicit ergo dimitte nobis debita nr̄a. q. d. da nob donū ſcientie. Luctū q̄ tā nr̄a q̄ aliena pctā cogitemꝰ ⁊ defleamꝰ: vt nobis debita noſtra dimittas: ⁊ ita ꝯſolationē habeamꝰ aduerſus inuidiā q̄ facit de bono alieno tabeſcere. Vn̄ verſus. Inuidus alterius rebus marceſſit opimis.

Petitio Nō iduci i tētatōꝫ
Ne nos in ducas in tētionem
Ne nos idu Donū Pietas
cas i tētatōꝫ Virtus Māſuetudo
Btitudo Poſſeſſio terre
Viciū ꝯ qđ Ira.

Eſt tētatio irritationis. ꝓbationis. malē perſuaſionis. Irritationis Exo. xvj. Vocauit moyſes nomē loci iſtuꝫ tētatio: q: tētauerūt deū dicētes. Eſt ne deꝰ in nob. Probationis Iaco. j. Btūs vir q̄ ſuffert tentationē. Malē pſuaſionis Mat. iiij. Accedēs tētator dixit. Si filiꝰ dei es ⁊c. De hac tercia tentatione intelligit p̄cipue qđ hic dī. Dicit ergo et ne nos inducas in ten. q. di. da nobis ſpm̄ pietatis et manſuetudinē ſpūs: vt per ſpm̄ pietatis vincamus tentationē: exercendo nos ad pietatem: et per manſuetudinem vincamus vicium ire: nō reddedo malū ꝓ malo: vt ita poſſideamꝰ terrā viuētiū quā ꝓ ſpm̄ pietatꝭ ⁊ māſuetudinis optamꝰ: vn̄ bti mites q̄m̄ ipi poſſidebūt terā.

Sed libera nos a malo

Sed libera	Petitio	Liberari a malo
nos a malo	Donū	Timoꝛ
	Uirtus	Paupꝫtas ſpūs
	Btitudo	Regnū celoꝝ
	Uiciū ꝯ qđ	Inanis glīa

Eſt malū culpe. pugne. pene. Culpe ſi
ue trāſgreſſionis Ro. viij. Liberati a ſer
uitute coꝛruptionis: in li. gl. filij dei. Pu
gne ſiue tētationis Math. vj. Et ne nos
inducas in tentationē. Pene ſiue puniti
onis eterne Oſee. iiij. De manu moꝛtis
liberabo eos. Dicit ergo. Sed libera nos
qſi diceret da nobis ſpm̄ timoꝛis vt ꝑ ſpi
ritū timoꝛis vincamus mala ꝑ virtutem
paupꝫtatis ſpūs adijciemus bona: qtenꝰ
excluſis vicijs ⁊ ꝯtēptis terrenis: babea
mus eterna ſcꝫ btitudinē reg. celoꝝ: qđ
Lucip ⁊ primi parentes ꝑ vicium inanis
gloꝛie perdiderūt Amen.

G. Alia expoſitio oꝛonis dñice s. Bonauenture

¶ Alia expoſitio oꝛonis dñice s. Bona
uenture in modū cōtemplationis ex bꝛe
uiloquio ⁊ Centiloquio. In oꝛone quā
dñs cōpoſuit ſub ſeptenario petitionum
compꝛebendiť vniuerſitas petendoꝝ.

Uel q̄tū ad pꝛemiū patrie vel ad me
ritum ſiue tranſitū vie. Ad p̄miū patrie
⁊ ſunt. Intelligētia veritatis. Reuerētia
maieſtatis. Concoꝛdia volūtatis. Intel
ligentia veritatis ſiue apta viſio ſummi
veri: qđ nō videť niſi a mūdis et a ſctis.
Et boc petiť cū dr̄ Sanctificeť nomē tu
um. i. tui noīs noticia pſonis ſctis ⁊ mun
dis doneť. Reuerētia maieſtatis ſiue tē
tio ſummi ardui: q̄ reges facit ꝑ quā re
gnū babeť: ⁊ boc petiť cum dr̄ Adueniat
regnū tuū. Concoꝛdia volūtatis ſiue fru
itio ſummi boni: q̄ nō dať niſi bis q̄ ba
bēt volūtates ſuas cōfoꝛmes diuine vo
luntati. Et boc petiť cū diciť Fiat volun
tas tua ⁊c. Q̄tū ad meritū ſiue trāſitū
vie aut reſpiciūt collocationē boni confe
rentis: aut amotionē mali nocētis. Collo
cationē boni cōferētis Qđ petiť in pane
q̄tidiano ſiue ſupſubali: in quo petiť q̄c
q̄d neceſſariū eſt ad ꝯſeruationē vite p̄n
tis ſiue ſm̄ coꝛpus ſiue ſm̄ aiam. Et boc
petiť Panē nr̄m q̄ttidianū da nobis bo
die. Si amotionē mali nocētis fit triplici
ter aut mali p̄teriti. p̄ntis aut futuri Pre
teriti ⁊ boc eſt malū culpe ſiue trāſgreſſi
onis qđ petiť amoueri i dimiſſione debi
toꝝ ibi. Et dimitte nobis debita noſtra.
Preſentis ⁊ h̄ eſt malū pugne ſiue tētati
onis: qđ petiť amoueri i victoꝛia tēta
onū ibi. Et ne nos inducas in tētationē.
Futuri ⁊ h̄ eſt malū pene ſiue tribulatio
nis: qđ petiť amoueri in liberatione ab
oppſſiōe aduerſarioꝝ ibi. Sꝫ libera nos
a malo. Amē. ¶ Expoſitio oꝛationis do
minici ſancti Franciſci.

h. Expo. oꝛonis ſancti Franciſci

B Eatiſſime Pater nr̄ creatoꝛ redē
ptoꝛ ſaluatoꝛ ⁊ cōſolatoꝛ noſter
Qui es in celis. In angelis et in
ſctis: illuminās eos ad cognitionē: q2 tu
dñe lux es: inflamās ad amoꝛē: q2 amoꝛ
es tu dñe. Et inbabitās ⁊ imples eos ad
btitudinē: q2 tu es dñe ſummū bonum ⁊
eternū: a quo oē bonū ſine q̄ nibil eſt bo
nū. Sanctificeť nomē tuū. Clarificeť in
nob noticia tua: vt cognoſcamꝰ q̄ ſit lati
tudo bñficioꝝ tuoꝝ: lōgitudo ꝓmiſſoꝝ:
ſublimitas maieſtatis ⁊ ꝓfundū iudicio
rū. Adueniat regnū tuū vt tu regnares i
nob per grām: ⁊ facias nos venire ad re
gnū tuū: vbi eſt viſio tui manifeſta: tui di
lectio ꝑfecta: tui ſacietas btā: tui fruitio
ſempiterna. Fiat volūtas tua ſicut in ce
lo ⁊ in terra: vt amemus te ex toto coꝛde
te ſꝑ cogitādo ex tota aīa: te ſꝑ deſiderā
do: ex tota mēte: oēs intētiones nr̄as ad
te dirigēdo: bonoꝛē tuū in oībus q̄rendo
Et ex oībus viribus nr̄is: oēs vires nr̄as
⁊ ſenſus anime ⁊ coꝛpis: in obſequiū tui
amoꝛis ⁊ nō aliunde expendēdo. Et ꝓxi
mos nr̄os amemus ſicut noſmetipſos.
Oēs ad amoꝛē tuū ꝓ viribus trabendo
de bonis alioꝝ ſicut de noſtris gaudēdo
⁊ in malis cōpatiendo: et nemini vllam
offenſionem dando. Panem noſtrū quo
tidianū: dilectum filium tuum dñm nr̄m
ieſum xp̄m. Da nobis bodie: in memoꝛiā
⁊ intelligētiam ⁊ reuerentiā amoꝛis quē

ad nos babuit. Et coꝝ que pꝛo nobis: di
xit: fecit ⁊ ſuſtulit. Et dimitte nobis debi
ta noſtra: per tuam miſcoꝛdiam ineffanilē:
⁊ paſſionis dilecti filij tui virtutem: ⁊ per
beatiſſime virginis Marie: ⁊ omniū ele
ctoꝛum merita ⁊ interceſſionē. Sicut et
nos dimittimus debitoꝛibꝰ noſtris: ⁊ qđ
plene nō dimittimꝰ tu domie fac nos ple
ne dimittere: vt inimicos nr̄os ꝓpť te ve
raciter diligamus: ⁊ ꝓ eis apud te deuo
te intercedamus: nulli malū ꝓ malo red
dentes: ⁊ oībus in te ꝓdeſſe ſtudeamus.
Et ne nos inducas in tentationē: occultā
vel manifeſtā: ſubitaneā vel momētaneā
Sed libera nos a malo: pꝛeſenti: p̄terito
vel futuro. Amen: ſcꝰs Franciſcus boc
pater noſter dicebat: ⁊ ad dicenduꝫ oꝛdi
nauit: ꝓut legiť libꝛo. j. ꝯfoꝛmitatū: fru
ctu. xij: ⁊. ij. libꝛo: fructu. xj.

I. Orō p̄mittēda in oīs boni exoꝛdio.

Oꝛatio pꝛemittēda in oīs boni exoꝛ
dio: congeſta ex ſoliloq̄o. s. Bonauēture
In oī ſiquidē ꝑfecto oꝑe tria neceſſe
eſt cōcurrere vicꝫ. Uoluntatis beniuolen
tiam: rōnis ſapientiā: volūtatis potentiā
Uoluntatis beniuolentiā ſiue clementiā
quo ad vim ꝯcupiſcibilem: que ad oꝑan
dum potentiā mouet. Rōnis ſapientiam
ſiue ſciētiā quo ad vim rōnalem vt oꝑan
do potentiā dirigat. Uoluntatis potētiā
ſiue magnificentiā quo ad vim iraſcibilē
vt mota ⁊ directa opus efficiat. Sine eī
potētia oīs actio eſt inualida. Sine ſa
pientia oīs actio ē ſtolida. Sine clemē
tia oīs actio eſt inſipida. Oē nāq̄ꝫ
datū optimū: ⁊ oē donū ꝑfectū: deſurſum
eſt deſcēdēs a p̄re luminū. Oē nanq̄ꝫ bo
nū ſm̄ Augu. aut deus eſt: aut a deo. Ille
ꝓpterea ē inuocādus: a quo oē bonū: oꝛi
ginaliter ꝓgrediť: ſm̄ quē oē bonū: exē
plariter ꝓduciť: ad quē oē bonū: finaliter
reduciť. Hec ē illa ineffabilis trinitas: p̄r
⁊ filiꝰ ⁊ ſpūſſctūs. Oꝛatio. O p̄r miſe

Oꝛatio

ricoꝛdiaꝝ: ⁊ deus totiꝰ ꝯſolatōis: a cuius
diuīa magnificētia: oē bonū oꝛiginaliť ꝓ
grediť te deuote inuoco: būiliter imploꝛo
flebiliter poſtulo: q̄tenus mibi ꝯcedas ꝑ
Jeſum xp̄m benedictum vnicum coꝛdis
tui filium: ſm̄ cuius eternam ſapientiam
omne bonum exemplariter ꝓducitur: in
ſanctiſſimo ſpiritu paraclito: ad cuius ſu
pernam clementiā: oē bonum finaliter
reduciť: in omni mea actione: cogitatiōe
⁊ oꝛatione: potentiā ꝯfoꝛtatricē: ne labo
re depreſſus ſuccūbam: ſapientiā illumi
natricem: ne erroꝛe ſeductus deuiem: cle
mentiā ꝯſolatricē: ne tedio victus deficiā
Abeant queſo in obliuionē coꝛā te mi
tiſſime deus: male mea conſumpta tp̄a.
⁊ cōcede vt boc tempus meū reſiduū: foꝛ
te nimis breue vt momētaneū: ſit tibi bo
noꝛificū: mibi fructuoſuꝫ: ꝓximoq̄ꝫ edifica
toꝛium. Per eundem Jeſum xp̄m vnige
nitum tuum: qui tecum ⁊ ſanctiſſimo ſpi
ritu paraclito: viuit ⁊ regnat deus per im
menſa ſecula Amen.

De gratia conſummata gloꝛia vicꝫ ſu
perne beatitudinis.

Caplm̄ xxxij

A. De grā cōſummata glīa vicꝫ ſupne beatitudinis.

P Biloſopbia nanq̄ꝫ oīs clamat:
et certiſſima tbeologica veritas
aſſeuerat: q̄ omnia bonum ex
optant: quia nibil poteſt naturaliter ap
peti niſi ſub rōne boni. Igitur ſi bonū ap
petiť ab oībus quia bonū: magis appeti
tur maiꝰ bonū: ⁊ maxime ſummū bonuꝫ
Bene ergo (dicit pbus in etbica) annū
ciauerūt dicentes. Bonū eſt qđ oīa ap
petunt: nā bonū eſt appetitus motiuū: et
oē qđ appetiť: vel bonum eſt vel appa
rens bonum: maxime appetiť ſummum
bonū. vñ Boetius. iij. de ꝯſolatione. ꝓſa.
ij. Omnis (inquit) cura moꝛtalium: licet
diuerſo calle ꝓcedat: ad vnum tamē bea
titudinis finē nititur ꝑuenire. Illud au
tem eſt (inquit) bonū quo q̄s adepto ni
bil vlterius deſiderare queat. Eſt enim
(inquit) mentibus bominuꝫ naturaliter
ſummi boni inſerta cupiditas. i. deſideriū
Deſiderium aūt eſt ipſius quod maxime
mouet. Maxime aūt mouet qđ maxime
amať. Maxime autē amať eſſe beatum.
Beatū aūt eſſe non babeť niſi ꝑ optimū

⁊ vltimũ finẽ. Nihil autẽ appetit huma,
nũ deſideriũ: niſi quia ſummũ bonũ: vel
quia eſt ad illud: vel quia habet aliquam
effigiem illius: tanta eſt vis ſummi boni
(inquit ſctũs Boñ.) vt nihil niſi ꝑ illius
deſideriũ a creatura poſſit amari: q̄ tunc
fallit̃ ⁊ errat: cum effigiem ⁊ ſimulacrum
ꝓ veritate accipit. Et ideo dicit Boetius
Ad falſa tñ deuius error abducit: nã aua
ros: decipit falſa cupido ⁊ opulentia: ſuꝑ
bos fallit glorie altitudo ⁊ arrogãtia. Lu,
xurioſos: ſeducit pulcritudo corpis ⁊ la,
ſciuia: hereticos decipit intelligẽtie hebe,
tudo ⁊ fallacia: ſ; iuſtos allicit ſummi bo
ni dulcedinis magnitudo et beatitudo.

Cõtinẽtia capituli — Cõtinentia capl̃i. In hoc capl̃o aliqua de
gloria eterna q̄ eſt gratia ꝯſummata: ſiue
de beatitudine ſuperna ſummatim tãge
re ꝯuenit hoc ordine. Primo de circa bti
tudinẽ errore philoſophoꝝ: et veriſſima
poſitiõe catholicoꝝ. Scdo de duplici bea
titudine obiectali ⁊ formali. Tertio de cõ
uenientia gr̃e gratificãtis ⁊ glorie ꝯſum,
mantis: que eadẽ eſt cum ſuꝑna beatitu,
dine. Quarto q̄d ſit beatitudo. Quinto
de triplici beatitudine formali: ſubſtãtiali
vl; ꝯſubſtãtiali ⁊ accidẽtali. Ultimo
de gaudijs celoꝝ: nõ quidẽ de ſingulis ge
nerum ſ; de generib⁹ ſinguloꝝ capl̃o fina
B li. Circa primũ ꝯſiderandũ: cum
enĩ ſicut (inq̄t Boetius) inſerta eſt mẽti,
bus hoim veri boni cupiditas .i. appetit⁹
Uerũ aũt bonũ eſt qđ nos beatos efficit:
beatitudine ſc; q̄ eſt bonũ ſufficiẽtiſſimũ
oẽm excludens defectũ ⁊ indigentiã: quẽ,
admodu; igit̃ omĩ hoi ineſt in vniuerſali
appetit⁹ btitudinis innat⁹ volũtate nal̃i.
ſic etiã cognitio btitudinis in vl̃i oibus in
nata ẽ. Si aũt q̃rit̃: ꝑ q̄d illa vl̃is cogni
tio innata eſt. Rñdet .s. Boñ. in .iiij. diſt.
xlix. Qꝛ duo faciũt appetitũ btitudinis .ſ.
ſufficiẽtia ⁊ indigẽtia. Qm̃ igit̃ aĩa rõnal̃
creata eſt ad dei imaginẽ ⁊ ſil̃itudinẽ: ⁊ fa
cta ẽ capax boni ſufficiẽtiſſimi: ⁊ ipſa ſibi
nõ ſufficit cũ ſit vana ⁊ deficiẽs: ideo verã
btitudinẽ appetit nal̃iter: ſicq; ſufficien

tiam cognoſcit ꝑ indigentiã. Omẽs ĝ ha
bent cognitionẽ btitudinis in gñali: om̃s
enĩ credunt ꝙ beatitudo ſit bonũ qđ ſuf,
ficit ⁊ om̃es illi appetũt. In ſpãli xͦo vbi
ſit ponẽda btitudo ꝯtingit errare: vt qñ
aſſumit̃ hoc ſufficit .ſc; honor voluptas
ꝓtãs vel pecunia: errat cognitio: ⁊ dedi,
nat affectio. vñ ſi ab auaro q̃ras: vtrũ ap
petit btitudinẽ vera; ⁊ velit hr̃e: rñdebit
ꝙ ſic: ſi q̃ras q̄d velit: vtrũ ꝑadiſum vel
denariũ: ⁊ rñdebit denariũ. Et hui⁹ rõ eſt
qꝛ hic credit ſufficientiã: ibi nõ. Cognitio
igit̃ in ꝑticulari vbi ſit beatitudo ponẽda
habet̃ a xp̃ianis ꝑ habitũ fidei aliq̄ mõ: ⁊
aliquo mõ expectat̃ ꝑ deiformitatẽ gl̃ie:
verã nanq; beatitudine quã xp̃iani expe
ctant: multi errore rõnis ſeducti: ⁊ volũ,
tate deliberatiua incuruati: aſpernant̃ et
recuſant voluntate electiua. Omẽs .n. q̄
de btitudine philoſophica rõne ꝑſcrutati
ſunt: ꝯſtituerũt eã: aut in ꝯtẽplatõe ꝓme
cauſe: ſicut peripathetice ſcole inſtitutor
Ariſtoteles: docet ꝓmo: ⁊ .x. Ethi. aut po
ſuerũt eã in virtute vl̃ bono honeſto ⁊ in
viuendo ꝯſentanee recte rõni ſicut ſcola
ſtoycoꝝ: aut poſuerũt eã in adeptiõe bo,
ni vl̃is ſeꝑati: queãdmodũ plato ſuiq; ſe,
ctatores. Illi aũt a phĩca rõne procul
abſcedũt: q̄ diuitias: q̄ potẽtiã: q̄ gloria;
q̄ ſciẽtiã: vel aliqđ tale bonũ fortuitũ fra,
gile ⁊ caducũ hoi ꝓ btitudine ſtatuerũt:
qm̃ his oibus ad votũ fluẽtib⁹: reꝑire eſt
hmõi hoiem nõ dicã nõ beatu; ſ; etiã ne,
q̄ſſimũ: ⁊ ſuꝑ beluinã ſeueritatẽ vel fero,
citatẽ nocẽdi malignitate ꝑuerſũ. Qꝛ aũt
btitudo vera nõ inuenit̃: in delitijs: nec in
diuitijs: nec in honorib⁹ mũdanis. Btũs
Iob. ca. xxviij. edocet dicẽs: non inuenit̃
in terra ſuauit̃ viuentiũ (hoc ẽ carnaliter
viuẽtiũ: ſic nõ inuenit̃ i delicijs) abyſſus
dicit nõ ẽ in me (abyſſus .i. auar⁹ ſine ſu,
ſtentamẽto: qꝛ nũq̄ dicit ſufficit: ꝑ opa .n.
dicẽ ſe oñdit: btitudo vera nõ ẽ in me) Et
mare loquit̃ nõ ẽ mecũ (mare .i. ſuꝑb⁹ ad
modũ maris tumẽs: loquit̃: ꝑ opa .i. loq̄
ſe oñdit) ſapiã dei .i. btitudo nõ ẽ in me: ⁊

ita nõ inuenit̃ in ſuꝑbis. Qꝛ etiã beatitu,
do vera nõ ſit ꝯſtituta: in diuitijs vtilib⁹
nõ in delicijs ſuauibus: nõ in honoribus
potentia vel gloria tꝑalibus: ꝓbatũ eſt .ſ.
tract. ca. xxv. dubio. vj. Epicurus aũt ⁊
C ſardanapallus ⁊ ſordidus machometus
qui in corporeis voluptatibus humana;
btitudinẽ detrudere conati ſunt: ipſi cer,
te nõ phi nec inter phos nũerandi ſunt:
ſ; porci vocandi ſunt: qꝛ beatitudinẽ non
hominis ſ; pecoris deſcripſerũt. Beatitu
do nanq; q̄ eſt dei cognitio ⁊ fruitio ꝑfe,
cta: neq̄t haberi ꝑ ſẽſus ſolos: alioq̄n bru
ta eſſent dei capacia: ſi enĩ nr̃e beatitudi,
nis eſſe volumus ꝑticeps: vt a ſenſibilib⁹
ad ſpũalia ꝯuertemur neceſſe eſt: oia enĩ
ad ſenſum referre: eſt ꝓprium pecoris.
Sardanapallus vt legit̃ in hyſtorijs.
Rex fuit vltim⁹ monarchie aſſyrioꝝ: to,
tus voluptuoſus carnaliſq; fuit: puluina
ria primo reꝑꝑit: habitu mulieris indut⁹
purpura colo nens: int̃ ſcorta delicijs va
cans: ab arbatho ꝓpoſito medoꝝ ſic in,
uẽtus: ob hoc indignati vaſalli eius ipm̃
debellauerũt: quod cernens ſeipſum cõ,
cremauit: de ſardanapallo commemorat
Auguſtinus ſcdo libro. de ciui. dei. ca. xx.
ꝙ in ſepulcro ſuo ſcribi fecit: ea ſola ſe ha
bere tñ mortuum: que libido eius etiam
cum viueret hauriendo conſumpſerat.
De machometo dicit Lyra ſuꝑ illud Io
hãnis. xvij. Beatitudo enĩ hois cum cõ,
ſiſtit in ꝯiunctione ad vltimũ ⁊ optimu;:
⁊ ideo nõ põt cõſiſtere in coniũctione ad
aliqđ tꝑale: vt dicunt rudes ſaraceni: qui
ponunt in alia vita beatitudinẽ in volu,
ptatibus carnalibus ⁊ delicijs conſiſtere
⁊ de ea premiari: ſm ꝙ dicit̃ in alcorano
machometi: que tñ vita ſm phm̃ .j. ethi.
dicit̃ vita pecudũ: ꝓpter qđ ipſe Auicẽna
hoc ꝯſiderans: dixit ꝙ ꝓpheta quẽ vocãt
machometũ: ꝓmittit eis talẽ felicitatem:
quẽ multi ſapiẽtes nõ attẽderẽt. Sil̃r iu,
dei reſurrectionẽ futurã expectant ad vi
tã carnalẽ: credentes felicitatẽ ꝯſiſtere in
honoꝝ tꝑaliũ plenitudine ⁊ pacis trãq̄lli

tate. Hec ergo eſt ſumma philoſophã
tium de hominis beatitudine: quidã po,
ſuerunt eam in ꝯtemplatione ꝓme cauſe
alij poſuerũt eam in virtute vel bono ho
neſto: alij in bono ſeꝑato: inter quos Ari
ſtoteles lucidius expoſuit: ꝙ beatitudo
hominis ſita eſt: in ꝯiũctione optime po,
tentie humane: cum optimo ſuo obiecto
Uirtus enĩ cuiuſlibet rei ⁊ ſua quedã bti
tudo eſt: vt penes ſummũ qđ in ea eſt ac
cipiat̃: queãdmodũ beatitudo oculi eſſet
eius ꝯiunctio cum ſummo pulcro ſibi ꝓ
portionabiliter oblato. Et nota hic qua
lis eſt optima potẽtia humana niſi ratio:
qua ꝓſtantior eſt homo ceteris aĩalibus
⁊ hoc ſm ſententiã Ariſto. ⁊ ſuoꝝ ſeq̄tiũ
vel poti⁹ volũtas ſm Auguſt. ⁊ ſuoꝝ ſe,
ctatoꝝ: vt ꝓbatũ .ſ. tract. ca. xxxij. Obie,
ctum optimu; eſt deus glorioſus: cui⁹ rõ
⁊ volũtas capax eſt ꝑ cognitionẽ ⁊ amo,
rem: ⁊ quo nihil maius intelligi põt ꝑ rõ
nem: quare manifeſtũ eſt ꝙ eleuate Ari,
ſtoteles beatitudinẽ hois eſſe ꝓbauit cõ,
templationẽ ꝓme cauſe. Conformiter ad
illud Auguſti. Uiſio eſt tota merces bea
toꝝ: fundatũ in ṽbo xp̃i. Hec eſt vita eter
na vt cognoſcant te verũ deũ ⁊c̃. Contẽ,
platio aũt ꝓme cauſe nõ dicit nudã cogi
tationẽ de deo: ſ; cognitionẽ cum amore.
Alioq̄n ſi dilectio a cognitõe ſeꝑetur: nõ
iam ꝯtẽplatio dicẽda eſt: ſed curioſa que
dam inueſtigatio: aut cogitatio vaga: fru
ctu carens atq; ſenſu: quales habuerunt
quos culpat apl̃s cognouiſſe deum ⁊ cũ
nõ ſicut deũ glorificaſſe: ꝓpterea euanuiſ
ſe in cogitationibus ſuis: ecce vanitatem
cogitationũ ſi dilectio ſeducat̃. Porro
locutiones ceteroꝝ phoꝝ quãq̄ diuerſo
calle verboꝝ incedãt: in eandẽ tñ ſenten,
tiam vident̃ cõuenire: nam bonũ ſeꝑatũ
qđ Plato poſuit cuius adeptione beati
dicimur ⁊ ſumus: nihil aliud a deo põt in
telligi qđ adipiſcimur cogitãdo ⁊ amã
do: hic in enigmate ⁊ inchoatione impfe,
cta: tandẽ facie ad faciem plenitudine cõ
ſummata. Rurſus ſi ſtoicoꝝ poſitionem

Reſoluamus inuenimꝰ ꝙ nulla virtus ē:
nulla boneſtas ſpecioſioꝛ pluſq̄ rōni cō,
ſentaneaꝛ delectabilioꝛ q̄ ſit opatio opti
me potentie bominis: ꝯiungēs eam cum
optimo obiecto ſuo qḋ eſt deus. Hoc vō
fit dum ipſa ratio cognoſcit:ꝛ cognoſcēs
amat: ꝛ incognito amatoq; tanq̄ in fine
D ſuo ꝛ centro quietat̄. Q̄ꝛtum ad ſcḋm
de duplici vicȝ beatitudine obiectali ꝛ foꝛ
mali. Dicendū ꝓut dicit ſctūs Bona.in
.xlix.diſ.iiij. Q̄ꝛ beatitudo eſt finis ſatiās
nr̄m appetitū. Satiās aūt nr̄m appetitū
eſt duplex:vel ſicut obiectū vel ſicut infoꝛ
mans: ꝛ bec obiectalis increata beatitu,
do eſt obiectū btitudinis foꝛmalis create
ꝛ eſt nulla creatura ſed ſolus deus:qḋ dā
bonū anie vltimus ꝛ optimus eius finis
exiſtens:in cuius adeptiōe cōplete ꝑficit̄
quia in deo ſolo nati ſumꝰ vltimate ꝛ ſi,
ne vlterioꝛi relatione ꝛ oꝛdinatione quie,
ſcere. Nulla eñ intellectualis natura vl,
timate ꝛ cōplete ꝑficit̄: niſi babēdo ſum,
mū appetibile ſcȝ deum: ꝛ ꝑfecte babēdo
ſm modū poſſibilē babendi: vñ illo non
babito manet natura intellectualis imꝑ,
fecta ꝛ vacua. Satians aūt nr̄m appe,
titū infoꝛmatiue ſiue foꝛmaliter: ſicut in,
foꝛmans:ſicut ꝑfectū : ſicut ꝛ premiū ſiue
donū:eſt ipſa influentia dei in animā:que
eſt ipſa deifoꝛmitas ꝛ ſatiēs: ꝛ bec dr̄ bea
titudo foꝛmalis a quo bō foꝛmaliter dici,
tur btūs: ſicut paries albus ab albedine.
Et bec ꝯſiſtit eſſentialiter in opatiōe opti
me potētie:ꝑ quā fit ipſius bomis ꝑfecta
cōiunctio ad obiectū beatificū ꝛ optimū
Non eñ eſſentia anie neq; potentia aliq̄
anie ꝯiungit̄ cum obiecto extrinſeco bti,
fico:niſi ꝑ opationē babitꝰ btitudinis foꝛ
malis mediā:nam dicit pbs.x.Etbi. Fe,
licitas eſt opatio optima nobiliſſime po,
tentie ſm ꝑfectiſſimā veritatē: ꝛ bec bea,
titudo foꝛmalis vt.j. dicet̄ ꝯſiſtit in acti,
bus intellectus: ꝛ volūtatis ꝯcupiſcibilis
ꝛ iraſcibilis:nomē btitudinis cōmune eſt
ſm ꝑus ꝛ poſterius ad btitudinē increa,
tā q̄ eſt finis ſatians vt obiectū: ꝛ ad crea

tam q̄ eſt ſatians vt infoꝛmās: ꝛ ꝑ ꝑrius
dicit̄ de btitudine increata ꝛ ꝑ poſterius
decreata:q: nō ſatiat influentia obiecti ni
E ſi ꝓpter obiectū. Q̄ꝛtum ad tertiū de cō
paratione gratie ad gloriā : ſeptē bic bre,
uiter diſcutient̄ collecta ꝓ maioꝛi ꝑte ex
dictꝭ.s.Boñ.ſuꝑ.xlix.di.iiij.ſentē. Primū
an gratia gratūfaciens ꝛ gloꝛia differunt
ꝑ eſſentiā. Scḋm an gloꝛia eadem ſit qḋ
btitudo foꝛmalis. Tertiū ſi btitudo foꝛ
malis ſit ſubſtātia vel accidēs. Quartuȝ
ſi accidēs:in quo genere accidētis. Quin
tū q̄d ſubiectū btitudinis. Sextū ſm q̄d
inſit beatitudo:vtrū ſit in aīa ſm ſubſtā
tiam vel ſm potentiā. Septimū de actu
gloꝛie ſiue de eiꝰ opatione. Conſideran
dum ꝑmo.vt dicit.s.Boñ.in.ij.diſ.xxvij.
Q̄ꝛ gr̄a gratūfaciēs ꝛ glīa nō drñt ꝑ eſſen
tiā:vñ ſicut ſe babet cbaritas vie ad cba,
ritatē patrie:ſic ſe babet gratia ad glīam:
ſ; cbaritas vie nō differt ꝑ eſſentiā a cbari
tate patrie:ſicut eñ dr̄.j.Coꝛ.xiij. Cbari
tas nunq̄ excidit:ergo pari rōnē gratia a
glīa. Dicenduȝ ē ꝙ tā gr̄a q̄ glīa noīat
diuinā influentiā ꝑ quā aīa babet deū ꝛ
deus babitat in aīa. Habere aūt ꝯtingit
dupl̄r: vel ꝑfecte: ꝛ ſic babet bō deum in
rōne quieſcētis:vel ſemiplene: ꝛ ſic bȝ bō
deū in rōne tendētis:ꝑmū ſcȝ quies:com
petit ſtatui patrie. Scḋm ſcȝ tendētia:cō
petit ſtatui vie: ꝛ iō primū eſt gloꝛie.ſcḋm
eſt gratie: ꝛ q: primū eſt premij. ſcḋm eſt
meriti: ideo gratie attribuit̄ actus merē,
di.gloꝛie vō actus regnādi. Q̄m igit̄ ideȝ
pōt eſſe ꝑ eſſentiā magis ꝑfectū ꝛ minus
ꝑfectū.nam ꝑfectū ꝛ imꝑfectū nō variāt
rem ſm eſſentiā : binc ē ꝙ gratia ꝛ gloꝛia
ſm ꝙ diſtinguunt̄ ſm modū babendi de
um:differunt ſolum ſm ſtatū aliū ꝛ aliū:
ſm ꝙ ſucceſſiue eidem inſunt:quia ꝑmo
ineſt gratia ſm ſtatum vie: ꝛ poſtmoduȝ
gloꝛia in ſtatu patrie.primo eñ incboat̄:
ꝛ poſtmoduȝ ꝯſummat̄. Conſideran
dum ſcḋo ꝙ gloꝛia eterna eadem eſt cuȝ
beatitudine foꝛmali ſupna : patet q: ſm
Ambro. Gloꝛia eſt clara noticia cum lau

de. Dicit̄ eñ glīa a vbo greco q̄ſi clauria
vel clara: ꝛ ſic glīa includit clarā noticiaȝ
ſeu viſionē dei q̄ eſt ꝑma dos btitudinis.
Viſionē aūt deificā cōcomitant̄ alie due
dotes btitudinis ſcȝ dilectio ꝑfecta ꝛ ten
tio ſecura. In quibꝰ vt dicet̄ ꝯſiſtit btitu
do foꝛmalis. Includit etiā glīa laudē ſcȝ
mentalē. Laus aūt vocalis non eſt actus
Laus dei ꝑncipalis btitudinis. Laus aūt mētalis
eſt actꝰ maxie glioſus vt dr̄ ſuꝑ illud pſ.
Laudate dñm q̄m bo.ē pſal. Sicq; laus
mētalis cōprebēdit actꝰ triū dotiū btitudi
nis:q: q̄nto verius deꝰ ꝑ viſionē claram
cognoſcit̄ tanto ardētius ꝑ dilectiōis do
tē amat̄: ꝛ ei firmius ꝑ tentionē inberet̄:
tātoq; ꝑfectius laudat̄. Et ideo glīa iclu,
dens bec oīa nō eſt diſtinguēda a btitudi
ne foꝛmali. Conſiderādū tercio ꝙ ſicut
F ꝑus ca.ix.dictū eſt de gr̄a ꝙ eſt accidens
q̄litas vicȝ de ꝑma ſpecie:ſic ſentiendum
eſt de btitudine q̄ eſt eadē cū glīa q̄ ē gr̄a
ꝯſūmata Q̄ꝛ ſit q̄litas de ꝑma ſpecie vñ
ſan.Bona.in.iiij.diſ.xlix.Quatuoꝛ ꝓbat
de btitudine. Primuȝ ꝙ eſt alicuiꝰ gn̄is.
Scḋm ꝙ ſit in gn̄e accidētis Tercio ꝙ ſit
q̄litas. Quarto ꝙ ſit babitꝰ in ꝑma ſpe,
cie q̄litatis. Primū ꝓbat. Ois ꝑfectio
creature eſt creata q: deꝰ nulliꝰ eſt foꝛma
ꝑfectiua : ſ; btitudo foꝛmalis eſt ꝑfectio
bti:ergo btitudo foꝛmalis eſt bonū crea
tū. Et vltra oē creatū qḋ nō eſt traſcēdēs
vt ens vnū eſt alicuiꝰ gn̄is determinati:ſ;
btitudo eſt bonū creatū vt ꝓbatum eſt: ꝛ
nō eſt traſcendēs:eo ꝙ in pauciſſimis re,
perit̄ ſ; eſt in aliq̄ determiato gn̄e ꝑdica,
mētali:ſic pȝ ꝑmū. Scḋm ꝙ eſt i gn̄e de
terminato: ꝛ ē in aliq̄ ita ꝙ ſine eo res pōt
eē:eſt i gn̄e accidentꝭ: ſ; btitudo ē bmōi: ſ;
eſt in gn̄e accidētꝭ:vñ oīa ꝓbātia gr̄aȝ lo,
cari in gn̄e accidentꝭ.ſ.c.ix.potuerit ſilr ꝓ
bari de beatitudine :nō tamen beatitudo
eſt accidens coꝛruptibile ſicut gratia : q:
immutabilitas gloꝛie venit deſurſuȝ. Coꝛ
ruptibilitas autem gratie a deoꝛſum : vi,
delicet a liberi arbitrij vertibilitate: vt ſu
ꝑra probatum eſt. Contra beatitudo

eſt nobiliſſima omnium perfectionū: ſed
accidentalis foꝛma minus babet de no,
bilitate q̄ ſubſtantialis ; ergo beatitudo
non eſt in genere accidentis. Responde
tur ꝙ accidens eſt duplex. Quoddaȝ eſt
quod cauſatur ex principijs ſubiecti : vt
nigredo in coꝛuo : et tale ignobilius eſt
ſubſtantiali foꝛma:pro eo ꝙ ab ipſa ba,
bet oꝛiginem. Quoddam eſt quod cauſa
tur a ſuperioꝛi:vt lumen quod in aere re
cipitur vt in ſubiecto :babet tamen oꝛtū
a ſuperioꝛi ſcȝ ſole: et tale poteſt eſſe no,
bilius ſubſtantiali foꝛma: pro eo ꝙ iun,
git et cōfoꝛmat ſubiectum ſuum ei quod
eſt ſuperius. Et quia beatitudo coniun,
git et deifoꝛmem facit animam ſummo
deo vbi eſt terminatio omnis appetitus
ꝛ oꝛtum babet a deo non ab anima:ideo
patet illud ſcḋm. Tercium et quartū
probatur. Omne bonum generis deter,
minati ſm ꝙ bomo denominatur qua,
lis ꝛ quod eſt perfectio ipſius anime : eſt
in prima ſpecie qualitatis que eſt babitꝰ
et diſpoſitio:ſed beatitudo eſt bonuȝ cre
atum et determinati generis : vt proba,
tum eſt:et perficit naturam : boc conſtat
ergo ꝛc. Contra ꝙ beatitudo non ſit
in qualitate:quia pbiloſopbus diffinit fe
licitatem:ꝙ eſt actus ſcḋm virtutem per
fectus:et ꝙ ita ſit: patȝ quia babitus per
ficitur per actum. Si ergo beatitudo eſt
vltima perfectio eſt actus: ſed actus eſt
in genere actionis :ergo ꝛc. Reſpondet
Sanctus Bonauētura ꝙ beatitudo cre
ata non dicit actum pure quia conſtat ꝙ
actus gloꝛioſus ab aliquo babitu proce,
dit. Nec dicit babitum pure : quia dicit
perfectionem ſummam que eſt in actu
continuo. Ideo neceſſe eſt ꝙ dicat babi,
tum vt actum:ſiue in actu continuo. Si,
cut ſi diceret ſcientiam que ſemper eſt in
conſiderando. Quia vero ꝑncipalius di
cit babitū ꝛ deifoꝛmitateȝ. Ideo ſi dicat
rem duplicis generis: tamē principalius
genus qualitatis. Et eſt exemplū: q: figu

ra dicit diſpoſitionē q̃litatis in q̃ntitate:
principalius tñ diſpoſitionē: vnde dicit
q̃litatē in q̃ntitate ⁊ eſt in genere q̃litatis
ſimil'r eſt in ꝯpoſito. Ex dictis patꝫ terciū
⁊ quartū in ꝑncipio huiꝰ tercie ꝯſiderati
onis queſitā. An ſcꝫ btitudo ſit accidēs
G ⁊ in quo genere. Conſiderandū quar,
to ꝓ quinto q̃ſito an homo ſit ſubiectum
beatitudinis ſm aiam an ſm totū cōiun
ctum. Rñdet San. Bonauen. ꝙ beatitu
do cum ſit gaudium de bonis: eſt in aliq̃
ſicut in ſubiecto ꝑmo per inherentiam: ⁊
ſic eſt in ſola anima: vnde ſuper illud pſ.
Beata gens cuius dñs deus ⁊c. dicit glo
ſa. Beatitudo hominis eſt in anima: qꝛ
anima hoīs tm̄ eſt capax valens frui illa
Eſt ⁊ in aliquo ſicut in coniuncto ꝑ quā,
dam redundantiā: et ſic quia corpus eſt
coniunctū anime: gaudium redundat in
corpus: ſimile eſt in gratia: quia ſicut gra
tia exiſtens in anima ſm potentiam rati
onalem redundat in ſenſibilem: ⁊ quādo
abundās eſt ⁊ ipſam tranquillat: ⁊ quan
do delectatio magna eſt ſimiliter: ſicut di
citur in pſ. Sitiuit in te anima mea. Cū,
q̃ in gloria ſit perfecta habūdantia ⁊ de,
lectatio nō eſt mirum ſi redundat in cor,
pus: ⁊ hoc nemo dubitat niſi inexpertus
Conſiderandum quinto pro ſexto q̃ſi,
to. Utrum beatitudo ſit in anima ſcōm
ſubſtantiā an ſm potentiam. Reſpōdet
ſanctus Bonauē. ꝙ tam gratia (ſicut ſu
pra dictū eſt cap. ix.) q̃ gloria ꝑmo eſt in
potētia. Nam beatitudo ineſt anime ſm
moduꝫ ſpālem vnionis dei et anime: ſed
modus ſpecialis nō eſt niſi ꝑ cognitionē
⁊ amorē perfectū: ⁊ hoc eſt per potētias.
Itē ſi immediate ⁊ ꝑmo ineſſet ꝑ ſubām
ergo abſtractis potētijs poterit intelligi
aīa glorioſa: ergo abſtracto ꝙ deum non
videat nec amet erit glīoſa: qḋ ſtultū eſt
dicere ⁊ ꝯ ſctōs. Contra deus eſt inti,
mior ipſi anime: ergo cuꝫ beatitudo ſit in
anima ꝑ influentiā a deo: illa influentia
ꝓcedit ab intimo: ſed ſubā rei create in,
terior eſt ꝑor q̃ potentia: ergo beatitudo
prius influit in ſubām. Rñdet. s. Bona,
uentura ꝙ influentia iſta ab intimo ꝓce
dit: ſed nō ꝓcedit ſm ꝙ intimū cōſeruās
ineſſe nature: ſed ſm ꝙ obiectū conſum,
mās ineſſe glorie ⁊ ideo ſm hanc viā ma
gis eſt intimus potētie ⁊ immediatius q̃
eſſentie: vñ nō ſequitur ꝙ ſi diuina eſſen,
tia eſt intima ꝙ quelibet eius influentia.
Clarius de preſenti q̃ſito: diſputatū eſt ſ
ca. ix. Conſiderandū ſexto ꝓ vltimo q̃ H
ſito de actu btitudinis glorioſe ſiue opa,
tione eius. Rñdet ſctūs Bonauē. ꝙ actꝰ
eſt omniū potentiarū ſpūaliū: qꝛ glīa bea
titudinis ē ꝑfectio plena ⁊ vltima. Quia
plena ideo perficit totam animam: ergo
omnem eius ſpūalem potentiā: quia vlti
ma vltra quā non eſt alia: cum vltimate
perfecta ſit coniuncta actui: quia actus
perficit habitum: ergo omnes potentie
ponuntur in actu. Et ideo omnes vires
que habent in via per gratiam actum in
deum: habebunt in patria per gloriam
actus perfectiores euacuatis imꝑfectis.
vnde rationalis cuius eſt modo credere
per fidem: tunc videbit aperte. Concupi
ſcibilis cuius eſt amare: diliget tunc per,
fecte. Iraſcibilis cuius eſt erigi et inniti
per ſpem: tunc tendit continue et certe.
Unde ſcōm has tres actus diſtinguun,
tur tres dotes: ſcꝫ viſio: dilectio: compre
henſio ſiue tentio: ſiue fruitio per appro
priationem. Nam fruitio iſta tria cōpre,
hendit et complectitur. Et ſi queri,
tur quare non eſt vnus actus penes me,
moriam. Dicendum ꝙ memoria non re,
formatur primo: ſed ex conſequēti per re
formationem iraſcibilis in reformatione
gratie. Et ratio huius eſt: quia quodam,
modo conueniunt in actu: vtriuſq̃ enim
eſt continue retinere. Unde dicit Bern,
bardus ꝙ deus eſt futurus intellectui:
plenitudo lucis: voluntati multitudo pa
cis: memorie continuatio eternitatis.
Sed cōtra ꝙ non ſit actus glorie ſm
omnes potentias: ſuper illud pſal. Oſtē,
dam illi ſalutare meum. Glo. dicit. Uiſio

eſt tota merces beatoꝝ: ergo tota rō bea
titudinis conſiſtit in actu intelligentie. di
cendū ꝙ iſti tres actus ſunt oīno ꝯiuncti
⁊ cōnexi: vt dicit ſctūs Bonauē. vnde q̃
ꝑfecte videt: ꝑfecte amat: ⁊ habet: ⁊ ideo
in ſanctoꝝ verbis ꝑ ꝯnexionē qḋ eſt oīm
attribuit vni: magis aūt viſioni attribui,
tur: ꝓpter hoc ꝙ in viſione ſtatus patrie
diſtinguit a ſtatu vie: nō ſic in dilectione
quia vtrobiq̃ ē dilectio: ſed in patria eſt
viſio nō in via ſed credulitas de non viſo
I Q̃tum ad quartū: quid ſit beatitudo
ſi antiquoꝝ oīm dicta fuerint ex anie cō,
penſata: vna cōmuni ſententia ⁊ mirabi,
li cōcordia: clamat oīs ꝓphetia: clamat
ſctōꝝ doctrina: clamat ⁊ ipſa expientia q̃
rōnali anime naturaliter eſt impreſſa: ꝙ
oīs homo btūs eſſe appetit ꝑ naturam
Eſt eīm beatitudo ſufficientia oīm bo,
norū vt dicit Anſhel. ſeu btitudo eſt oīm
bonoꝝ plenitudo vt dic̄ Richar. Ubti
tudo vt dicit Scotus eſt bonū ſufficiens
excludens defectū ⁊ indigentiā. Eſt bonū
ꝑfectū cōpletum: excludens imꝑfectionē
⁊ diminutionē. Eſt bonū vltimatū exclu
dens tendentiā ad aliud. Eo habito com
plete: bene eſt habenti. Q̃m oīm bono
rum ꝯtinet ſummā. Et oē bonū: qḋ eſt
ꝑfectū ⁊ ſummū bonū: quia ſi ei qḋcunq̃
bonū abeſſet: ſūmū bonū eē nō poſſet: qꝛ
nō eſſet quo magis excogitari nō poſſet:
vt igit ſummū bonū ſit: bonoꝝ oīm cōti,
net plenitudinis ſufficientiam: vt nihil ei
penitus addi poſſet (vt dicit Boe. iij. de
ꝯſolatione ꝓſa. ij.) q̃m relinq̃ret extrin,
ſecus qḋ poſſet optari. vñ inſunt Boetiꝰ
Liquet igit eſſe beatitudinē: ſtatū ꝑfectū
cōgregatione oīum bonoꝝ. Ex quo dicto
doctores hmōi beatitudinis diffinitionē
eliciunt. Beatitudo eſt ſtatus oīm bono
rū aggregatione ꝑfectus: ergo ſi naturali
ter homo appetit bonū: maxime appetit
illud bonū qḋ eſt oīs deſiderij comple,
mentū. Et hoc modo beatitudo ꝯſiſtit ex
agregato ex oībus hūanis bonis ad hoc
requiſitis ꝙ hō totaliter quietat: ⁊ ſic cō,
ſiſtit ex reunione anie ⁊ corꝑis: qꝛ anime
ineſt natura is appetitus corpus āmini,
ſtrandi. Et ex dotibus glorioſis anime et
corporis. Beatitudo tñ ſubſtantialis: vt
dicit ſctūs Bonauen. nō dicit eſſe bona
corꝑis: ſed gaudiū de illis bonis. Beati,
tudo etiam ꝯſiſtit ex agregatione multo,
rum habituū ⁊ actuum eorundē. vñ bea,
titudo cōplectit habitus in cōtinuo actu
virtutū moraliū: donoꝝ ⁊ beatitudinum
⁊ fructus ſpiritus cum q̃nq̃ ſpūalibꝰ ſen
ſibus. Ex his oībus bonis agregat ꝑfectꝰ
ſtatus ſupne btitudinis. verūtñ ſm nobi
liores ⁊ excellētiores actus vſus ⁊ officia
q̃ ſunt in via. De actibus patrie virtutū
cardinalium: dictū eſt ſupra. ca. xiij. in fi,
ne: de donorum actibus. ca. xxvij. de beati
tudinum. cap. xxix. de fructibus. cap. xxx.
Senſuum aūt ſpūalium intellectuales ꝑ
ceptiones non tollunt in patria: imo ma
nebunt multo melius ordinata. Et ſi,
tu dicas: que ſit horum habituuꝫ neceſſi,
tas cum ad perfectam beatitudineꝫ ſuffi
cit: videre deum: amare ⁊ tenere perfecte
Reſpōdet ſctūs Bonauen. in. iij. diſtin.
.xxxiij. ad hoc: ꝙ multo maioris abun,
dantie eſt ꝑfectio glorie q̃ ꝑfecto gratie.
Perfectio aūt gratie rōne ſue dignitatis
⁊ eminentie: tribuit homini oēs habitꝰ
facientes ad integritatem iuſticie ſm cō,
parationē variam ad actus ⁊ obiecta: et
ſm ſtatus et oportunitates q̃ reperiunt
in ſtatu vie. Multo igitur fortius gloria
que reddit animam per oīa deiformeꝫ
⁊ bonis omnibus abundantem ⁊ in nul,
lo deficiētem. Habitus perfectos in ani,
ma exigit reperiri: ſm omnē ipſius com,
parationem: ⁊ ꝓpterea virtutes ⁊ dona ⁊
beatitudines fructus: q̃tum ad omnes
actus q̃ ſunt in ſtatu vie ⁊ nō habent q̃d
eſſentiale repugnās perfectioni glorie: in
ipſa gloria perficiunt ⁊ ꝯſūmant. Patꝫ h̄
de virtutibus cardinalibꝰ: licet ꝑ eas nō
fruamur: tamen ꝑ eas diſponimur vt fru
amur in patria. vnde oēs actus noſtri
glorioſi: erunt fortes ⁊ iuſti: prudentes et

caſti:ita ꝙ iuſticia excludit omnē obliqui
tatem: prudentia omnē errorem:fortitu-
do omnē moleſtiam: temperantia exclu-
dit omnē libidinum repugnantiā ſm qđ
R dicit Auguſti. Beatitudinē etiam de-
ſcribit phs.x.Ethico.ſub nomine felicita
tis.Felicitas eſt operatio optima:nobiliſ
ſime potentie: ſm nobiliſſimaꝫ virtutem
(hoc eſt habitum nobiliſſimū qui ſapien
tia eſt)reſpectu digniſſimi obiecti (qđ de
us eſt) hec eſt diffinitio beatitudinis ſub
ſtantialis:ſed boetius deſcribit beatitudi
nem ſubſtātialiter et accidentaliter. In
hac diffinitione Ariſtotelis ſatis confor-
miter locutus eſt xp̄o: qui dicit Iohan-
nis.xvij. Hec ē vita eterna:vt cognoſcāt
te deum verū ſolum: ⁊ quē miſiſti Ieſuꝫ
xp̄m.Loquunt̄ etiam ad ipſum cōformi
ter theologi:ponentes vitam eternam in
eterna dei viſione:que fruitionē comple-
ctitur: delectationēqꝫ ſupremaꝫ includit:
ſecura cum tentione. Ex ipſa em̄ viſione
clara cum ipſum viſum ſcꝫ deus non vi-
deatur ꝑ ſimilitudinē: ſed per eſſentiam:
efficit̄ q̄dāmodo intra videntem:⁊ ita eſt
tētio ſeu comprehēſio que ſuccedit ſpei:
ↄſequens viſionem que ſuccedit fidei in
gloria.et ex hoc ꝙ ipſum viſum receptuꝫ
eſt intra videntem:vnit ſibi vidētem vt fi
at quaſi quedā penetratio mutua ꝑ amo
rem.Ad vnionem aūt maxime cōuenien
tis ſequit̄ ſumma delectatio: que eſt no-
ſtra felicitas: que ↄſiſtit in optima opera
tione humana. Felicitas em̄ non eſt in
habitu ſolo ſed in actu etiam:ſm phm in
p̄mo Ethi.q̄ diffinit felicitatē dicens.Fe-
licitas eſt actus ſm virtutem ꝑfectus: qꝛ
habitus perficit̄ ꝑ actū.Optima aūt ope
ratio hominis ſm phm ⁊ ſequaces ſuos
eſt operatio intellectus:ad nobiliſſimū ⁊
digniſſimū obiectum qđ deus eſt:vn̄ ip̄a
viſio diuinitatis ponit̄ ſubſtantia beati-
tudinis:ꝑ ↄnexionē tam actuum aliarū
dotium glorioſaꝝ: nam qui ꝑfecte videt
ꝑfecte amat: ⁊ ꝑfecte habet. Sed alij
dicunt ꝙ beatitudo ↄſiſtit p̄ncipaliter in
actu voluntatis.ſcꝫ in fruitione perfecta
trinitatis. vnde dicit ſctūs Bonauen̄. ꝙ
beatitudo eſt ſummi boni fruitio: ⁊ talis
vtiqꝫ eſt melior quocunqꝫ actu intellect⁹:
ſcꝫ etiam clara dei viſione:vnde talis fru
itio q̄ eſt ſubiectiue in voluntate:intim⁹
⁊ ꝑfectius ↄiungit naturam intellectua-
lem cum obiecto beatifico deo q̄ viſio:nā
viſio ſine fruitione ⁊ dilectione volunta-
tis:quedaꝫ vana ⁊ curioſa inueſtigatio ē
nō ↄtemplatio.vn̄ Auguſt.xiij. de trinita
te. Beatus eſt qui habet quicq̄d vult: et
nihil mali vult. Item ſm phm.Beatitu
do in actu nobiliſſime virtutis cōſiſtit: ſ
charitas eſt excellentia virtutū omnium
p̄ma.j.Cor.xiij.Si linguis hominuꝫ lo-
quar ⁊c. Item beatitudo eſt operatio no
biliſſime potentie: ſed nobiliſſima poten-
tia eſt voluntas nō intellectus. vt ꝓbat̄
p̄mo tract.ca.xxxij. Item beatitudo con
ſiſtit i habitu nobiliſſimo:ſ inter dona ſpi
ritusſancti (que vtiqꝫ manēt in patria ſm
actus ſuos excellētiores) ſapientia (que
dicit̄ a ſapore de deo.ſcꝫ ſapida ſuauis de
lectans ſcientia) eſt donum nobiliſſimuꝫ
Sapiētia aūt vt dictū eſt ſupra.ca.xxviij.
eſt habitus affectiuus:habēs ꝓ ſubiecto
voluntatē ꝓ ſuperiori ſui parte: q̄ ſinde- L
reſis dicit̄. Q̄tum ad quītū de triplici
beatitudine formali tria hic ſe offerūt di-
cenda. Primū de beatitudine generaliter
Scđm de triplici beatitudine ſpecialiter.
Tertiū erit de q̄buſdam theoricis beati-
tudinem in ꝑticulari declarātibus. Cō
ſiderandum p̄mo ꝙ ſicut dictū eſt ſupra
in.ij.notabili. Beatitudo eſt duplex: vel
ſatians effectiue ſicut obiectum: vel ſati-
ans formaliter:ſicut ꝑfecto: ſicut premiū
ſiue donū:ſatians ſicut obiectū dicit̄ bea
titudo obiectalis:⁊ hec erit equalis om̄i-
bus beatis ſcꝫ diuina eſſentia: que om̄o
vna eſt merces om̄: vnus deus: vna bea
titudo: vnum premiū. Et ex parte illius
nullus erit gradus in beatitudine. Ille

em̄ eſt denarius:de quo dicit̄ Matth.xx.
Qꝛ om̄es acceperunt ſingulos denarios
Eundem enim denarium paterfamilias
dedit omnibus qui operati ſunt in vinea
Diuina enim eſſentia dabitur cuilibet be
ato ad videndum amandum et ad poſſi-
dendum:quia erit obiectum omnium be
atorum. Alia eſt beatitudo formalis:
que dicit̄ dupliciter ꝓprie ⁊ communiter.
Proprie dicta eſt gaudium de participa
tione dei perfecta per cognitionē ⁊ amo-
rem.Et hec dicit̄ beatitudo ſubſtantialis
ſeu eſſentialis: et comprehēdit premium
eſſentiale tm̄:quod cōſiſtit in clara dei vi
ſione et perfecta dilectione: ⁊ ſecura ten-
tione: de deo clare viſo ⁊ perfecte amato
nunq̄ amittēdo.Et hec beatitudo ſubſtā
tialis eſt vna vnitate conformitatis ⁊ vni
tate connexionis:ſed tamen differens eſt
q̄ntitate gaudij ⁊ remunerationis Unus
enim clarius videt deum ⁊ magis de illo
gaudet:⁊ ſtrictius tenet. Et de illa beati-
tudine intelligitur illud Iohis.xv. In do
mo patris mei māſiones multe ſunt. hoc
eſt ſm Auguſt. varie dignitates merito-
rum et premiorum. Ibi enim per vnitatē
domus intelligitur vnitas beatitudinis
obiectalis: ſed per diuerſitatem manſio-
num:intelligitur diuerſitas beatitudinis
formalis:ſiue illa fuerit ſubſtantialis ſiue
accidentalis. Beatitudo autem formalis
ſubſtantialis eſt ex parte anime: ⁊ conſi-
ſtit in premio trium dotiū glorificatione
anime:de quibus infra dicetur. Beati
tudo hec formalis ſubſtantialis ſolet me
Aurea thaforice ⁊ ſimilitudinarie dici Aurea ſi-
ue corona: quia meritum illud quo illud
premium meremur:agit̄ cum quadā pu
gna: quia militia (inquit ſctūs Iob) eſt
vita hominis ſuꝑ terram.Et victorie de-
betur aurea ſiue corona.Comparat̄ au-
tem tale p̄mium ſiue merces auree (vt di
cit San. Bonauentu.) ꝓpter tria. Aurea
em̄ eſt corona de auro.Corona autem de
betur filio regis:in qua etiam inq̄ntuꝫ eſt
de ſe non eſt reperire principium neqꝫ fi-
nem. Et materia de qua eſt ſcꝫ aurum:
eſt materia inter cetera metalla maxime
incorruptibilis. Premio ergo quod dici
tur aurea premiantur qui tranſeunt ad
regni hereditatem:ad dei eternitatem:ad
ſui ſoliditatem ſiue incorruptibilitatem.
Hoc premium debetur cuilibet virtuti ⁊
precipue charitati:et alijs virtutibus gra
tia charitatis. Nam ſi finalis charitas a-
mittitur illud premium nulli datur.

Ad intelligendum clarius qualiter vir
tutes remunerantur in patria ſcđm San
ctum Bonāuentu.in.iij. diſtinctio.xxxiij.
qui dicit ꝙ virtutes manebunt in patria
multipliciter. Quedam em̄ virtus ma-
net in patria q̄tum ad premiuꝫ:ita ꝙ ip̄a
ſibiipſi eſt premium ſm perfectionis ſta-
tum:ſicut charitas que ꝓut erat in via im
perfecta fuit: meriti erat principium:ſed
prout ipſa eadem eſt conſummata in pa-
tria: eſt meriti complementum. Que-
dam autem virtus manet q̄ntum ad pre
mium:verūtamen nec ipſa ſibi eſt premi-
um:nec cum premio ſuo ſeipſam compa
titur:ſicut fides et ſpes: que in patria pre
miantur:et ideo non pereunt:non tamen
ſunt premium propter ſuam imperfecti-
onem. Nec ſecum premium compatiun-
tur:propter q̄ndam oppoſitionem: nam
premium patrie ſubſtantiale eſt videre et
tenere deum: et primum repugnat fidei
que eſt de non viſo. Scđm repugnat ſpei
que eſt de futuro et nō habito. Quedā
vero virtus manet medio modo: qꝛ ma-
net q̄ntum ad premium et cum premio.
Ipſa tamē non eſt ſibi premium: ſed diſ-
poſitio ad premiū.Et ſic manet v̄tus car
dinalis:nā premiū eſſentiale virtutum eſt
in ipſum bonum ſummū quod deus eſt:
ſcđm ꝙ videtur diligitur et tenetur:ita ꝙ
penes iſtos tres actus:vt infra dicit̄ tres
dotes anime accipiunt̄. Nullus autē iſto
rum actuū eſt virtutum cardinalium: qꝛ

virtutes cardinales nunq̄ intm̄ eleuant
q̄ deum habēt ꝓ obiecto: alioquin tranſi
rent in theologicas virtutes ⁊ deſinerent
eſſe cardinales: reſpectu tn̄ horū actuum
glorioſorū v̄tutes cardinales erunt ſicut
diſpoſitiones ⁊ ſicut via. Ad hoc enim q̄
homo recte ordinet in deū ꝑ v̄tutes theo
logicas rōne ſuoꝝ p̄mioꝝ. Neceſſe eſt q̄
etiā ordinet ad ꝓximū: qḋ fit ꝑ iuſticiā: ⁊
ad ſeipm̄ qḋ fit per alias tres v̄tutes car-
dinales. Beatitudo formalis cōiter di-
cta: dicit oīs remuneratio ⁊ premium re
ſpectu creature: excludēs oēm miſeriam.
Et talis btitudo formalis cōiter dicta di
btitudo accidētalis: comp̄hendēs p̄miuꝫ
accidētale qḋ eſt q̄libet p̄mium ipiꝰ bea
ti ſuꝑadditū p̄mio ſubſtātiali ſiue eſſenti
ali iam dicto: vt q̄libet gaudium qḋ hꝫ
ſctūs de aliquo bono creato. Et illud bo-
num creatum vel eſt intra ſe ſcꝫ glorifica
tio corporis. Et hoc bonū ſctūs Bonauē
tura in fine breuilo. nominat p̄miū ꝯſub
ſtantiale. Nam conſiſtit in glīa corꝑis qḋ
reſumptū ab anima btā: erit in cōtēplati-
onis ſolacium et in eterne felicitatis au-
gmētū: ⁊ idcirco cooperādo p̄mio ſubſtā
tiali anime: recte p̄miū nominat conſub-
ſtantiale. Gloria aūt corporis conſiſtit
in .iiij. dotibus glorioſis corꝑis: de q̄bus
infra di. Vn̄ ineffabile cōſurget gaudiuꝫ
in beatitudine formali: pertinet etiam ad
p̄mium cōſubſtātiale remuneratio: q̄nqꝫ
ſenſuum exterioꝝ. Nā oēs beatorū ſen-
ſus exteriores (reſumptis corporibus)
erunt in actibus ſuis ꝑfectiſſimis ⁊ p̄mi-
abunt cōuenientiſſima delectatione: pro
ut dictū eſt .j. tracta. ca. xvj. circa p̄ncipiū.
Et in .ij. tract. in fine .x. ca. Conſiſtit etiā
btitudo accidentalis in gaudio creatura
rum: iuxta ſe in aſſociatione oīm ſctōrum
hoīm ⁊ angeloꝝ: ſub ſe. Nam beati gau-
dent ſe penas eternas ꝑ dei miſericordiā
euaſiſſe: ſupra ſe: gaudent ſancti de aſpe-
ctu claritate humanitatis Jeſu xp̄i: dei ⁊
hoīs mediatoris: et de regine celi v̄ginis
matris glorifica claritate: de hoc in p̄mo

trac. c. j. habet theorica vna deuotiſſima
⁊ ſimilr in fine huius trac. Premiū ac- *Aureola*
cidētale de q̄ nunc dictum eſt vocat Au-
reola diminutiue: q̄ſi parua aurea: q: eſt
multominus p̄mio ſubſtātiali: ⁊ ſic acci-
pit aureola cōiter ꝓ omni p̄mio acciden
tali ſuꝑaddito ſubſtātiali. Alio mō aureo
la accipit ꝓprie ꝓ gaudio qḋ habet ſctūs
de operibus ꝑfectis et p̄uilegiatis: q̄ hn̄t
rōnem excellētis victorie: ⁊ ſic aureola eſt
p̄mium accidētale nō qḋcunqꝫ: ſed illud
qḋ correſpōdet operi excellēti ⁊ p̄uilegia
to: ſcꝫ martyrio v̄ginitati ⁊ p̄dicationi: vn̄
ſicut ex gaudio eſſentialis p̄mij quod eſt
aurea: reſultat quidā decor in corpore: q̄
eſt gloria corporis: ita ex gaudio aureole
reſultat aliquis decor in corꝑe: ſic aureo-
la p̄ncipaliter eſt in mente: ſed ꝑ quandā
redundantiā fulget etiam in carne: vn̄ in
corpore v̄ginis quidā decor apparebit: ꝑ
hoc q̄ corruptionē ꝓ xp̄o ſeruauit. Pal- *Palme*
ma eſt p̄mium accidentale qḋ nec radici
nec operi debet ſed voluntati. Tale p̄mi
um habuit ſctūs Martinus eo q̄ marty
rium deſiderauit lꝫ opus nō fuerit ſubſe-
cutum. vnde canit de eo. O ſanctiſſima
anima quā ⁊ ſi gladius ꝑſecu. nō abſti. tn̄
palmā martyrij nō amiſit. Sanctus aūt
Bonauētu. in .ij. diſt. xl. dicit q̄ ibi palma
martyrij nō accipit ꝓ premio accidētali
quod eſt aureola ſed ꝓ p̄mio ſubſtantia-
li quod eſt aurea. Vtrūqꝫ eſt martyrij pal
ma: ſed vnū ſcꝫ aurea r̄ndet martyrio q:
ſuſtinet ex charitate. Alteruꝫ ſcꝫ aureola
reſpōdet ei: q: eſt ſpecialis p̄uilegij ⁊ pre-
rogatiue. Fructus gaudiū eſt accidenta- *Fructus*
le in gloria qḋ attendit ſm̄ vnam aureo-
lam ſcꝫ cōtinentiam. Et accipit aliter q̄
ad Gal. v. vbi enumerant .xij. fructus: de
quibus dictū eſt capi. xxx. Hic eñ accipi-
tur fructus ꝑ reſpectū ad ſemē ex q̄ con-
ſurgit. Sic fructus ſp̄ualis eſt illa ſp̄uali-
tas vite: ad quā homo ex virtute ⁊ effica
cia ſp̄ualis ſeminis ſcꝫ verbi dei ꝓficit ce
dēdo a carnali vita. Et ille habet in p̄nti
vita: ſic accipit Math. xiij. Vbi dn̄s fru-

ctū diuidit in triceſimū. ſexageſimū ⁊ cen
teſimū. Dicit autē fructus ſic trāſumpti-
ue. Nā ſicut fructus in corꝑalibꝰ dr̄ ꝑ re-
ſpectū ad ſemen. ſ. inquantū ꝓdire p̄t ex
ſemine. cuius vis ſeminatiua ē efficax ad
conuertendū humores terre ad ſuā natu
rā ⁊ quāto vis hec eſt efficacior tanto fru
ctus ſequit vberior. ſic ſp̄uale qḋ i nobis
ſeminat ē verbū dei. vn̄ quātomagis ali
quis ex v̄bis dei in ſp̄ualitatem conuerti-
tur a carnali vita. tanto in eo ē maior fru
ctus verbi. Et ita fructus ſp̄ualis in ꝓpo-
ſito ē ſp̄ualitas vite. ⁊ ad quā hō ex v̄tute
⁊ efficacia ſp̄ualis ſeminis. ſ. verbi dei ꝓfi
cit recedēdo a carnali vita. ⁊ ille fructꝰ eti
am habet in p̄ſenti. Et cōſequēter fructꝰ
vt ē p̄miū accidētale futuꝝ. ſ. illud gaudi
um qḋ hꝫ beatꝰ de diſpoſitione ſua ꝓpria
ſcꝫ de certo gradu vite ſp̄ualis. ad quem
recedēdo a vita carnali ꝓficit ex vi effica-
cia ſeminis verbi. ſ. dei. ⁊ amonitionis ſa
cre ſcripture. Et fructus licet poſſit eti
am alijs virtutibꝰ aliqualit cōuenire. ta-
mē principaliter cōuenit virtuti ꝯtinētie.
q: huic virtuti p̄cipue debet fructꝰ q̄ ho-
minē maxime liberat a ſubiectiōe carnis
vt poſſit trāſire in vitā ſp̄ualeꝫ. ſꝫ hoc ma
xime facit virtus continentie ⁊ caſtitatis
q̄ liberat hominē a delectationibꝰ venere
is. ꝑ quas anima p̄cipue carni ſubdit. in
tantū vt in actu carnali ſm̄ Jeronimum
Nec ſp̄us ꝓphetie tangit corda ꝓphetan
tiū. Et dicit Ariſto. q̄ luxuria furat intel-
lectū ſpiſſe ſapientie. Nūc ſecūdo dicē
dū ē de dotibꝰ aureolis ⁊ fructibꝰ ſp̄uali-
bus ſpecialiter. Dotes ſunt duplices q̄ *Dotes ſunt duplices.*
dā ſunt a p̄te anime. quibꝰ deo tanq̄ p̄nci
pio vite ſue ſine habitu medio ꝯiungitur
vt ſunt viſio dilectio. tentio. Sunt tn̄ que
dā dona patrie ſicut ē ſapiētia ⁊ intellectꝰ
q̄ licet animā deo ꝯiungūt non tn̄ ſine ha
bitu medio. ⁊ ꝓpter hoc nō dicunt dotes
ſꝫ anime p̄miationes. Quedā dotes ſunt
ex p̄te corꝑis quibꝰ ip̄m corpus ſubijcit
anime tanq̄ principio ſue vite. ne ꝑ ip̄m
anima ab actu glorie retardetur. Dotes

anime ſunt de premio ſubſtantiali. dotes
corporis de premio accidentali. Dotes *Dotes aīe*
anime ſunt tres habitus ad faciliꝰ eliciē-
dū actus glorioſos in patria. ſ. viſionē di-
lectionē. fruitiuā. tentionē vel adherentē
fruitionē correſpondentē ſpei. iuxta illḋ
Mihi autē adherere deo bonū ē. ⁊ ſꝫ tin
tres vires rōnalis ꝯcupiſcibis ⁊ iraſcibil
quales theologi ponūt in ſuꝑiori portiōe
rōnis. Ad cuiꝰ intelligentiā notandum
vt dicit. s. Bona. in .iiij. diſ. xlx. q̄ actꝰ glo
rioſi nō tm̄ ſunt in deū vt in obiectū ſꝫ eti
am in bona creata. Gaudebit enim hō et
diligit ꝓximū in patria. vnde gloria totū
perficit qḋ grā diſponit. ſꝫ gratia diſponit
actus anime in deū ⁊ ꝓximū ergo glīa ꝑ-
ficit actus anime. nō tm̄ que ſunt in deuꝫ
ſꝫ etiā q̄ ſunt in bonū creatū ꝑ v̄tutes car
dinales q̄ habebunt actus glorioſos i pa
tria. Sed quia ſubſtantiale p̄mium beati
tudinis in deo conſiſtit. Ideo actus glo-
rie p̄ncipales ſunt ſm̄ q̄s anima cōuertit
in deū ⁊ ſm̄ hos actus dotes anime aſſi-
gnant. q: ſm̄ hos anima vnit deo tanq̄
ſponſa ſponſo. ⁊ hijs dotat replet ⁊ vigo
ratur. Et ideo dicunt dotes quaſi diuitie
anime deſponſate Sponſus enim dotat
ſponſam ſuā. Vnde queadmodum in
matrimonio tres ſuccedunt gradus. Eſt
eñ matrimoniū iniciatū eſt ꝯſūmatū. eſt
ratū. Juxta hunc triplicē ſtatū aīa beata
metaphorice ſuo ſponſo deo copulat In
baptiſmo iniciatū ē matrimoniū cū eter-
no ſponſo deo ꝑ actum fidei ſpei ⁊ chari-
tatis. q̄ etiam paruulis nōdum rōne vtē-
tibus infundūtur ſm̄ habitū. Matrimo
nium anime plene ꝯſummatur. dum bea
ta anima ad cubiculum ſponſi recipitur
ꝑ gloriam. Ibiqꝫ ditatur tribus dotibus
viſione. fruitione ⁊ tentione. tunc anima
fit vnus ſpiritus cum ſponſo ad actus q̄
beatitudinem conſtituunt qui ſunt intui-
tiua viſio ⁊ actualis fruitio cum eternita
te. Matrimoniū tercio fit ratum ꝑ cōfir-
mantem gloriam. ne diſſolui poſſit ꝑ pec
catum. Nā anima tun c fit impeccabilis

Nam omne malum culpe penē ⁊ miſerie
ab ea remouetur. vt malū non ſolum fa-
cere vel pati velit ſed nec omnino potue-
rit. Ad quid valent dotes ſane quati-
nus ſponſe ſuppetet vnde portet iugum
ſuauiſſimum ⁊ onus leuiſſimum beati cō
iugij. vbi ſit mens ſuo modo parens ver-
bi ⁊ ſacrarium ſpiritusſancti. Fitqꝫ mens
in vnum virgo mater ⁊ filia. quemadmo
dū verbigena ſancta parens domini no-
ſtri ieſu xp̄i maria. Mens nanqꝫ ratōna
lis virgo nominaꝛ ꝓpter ſinderesim que
nunqꝫ violaꝛ. Mater quia parit in ſe ver
bum rorante deſuper patre luminum cu
ius eſt filia Cuius filio nuptialiter ꝯiun-
cta eſt in dei formitate glorie. per quā ani
ma ſancta deo effecta conformis. Et rati
one ipm̄ videat clare et voluntate ipſum
diligat plene et memoria retineat ineter-
num. Sicqꝫ tota anima dotaꝛ tota in tri
bus viribus anime tota deo cōfiguratur
tota illi vnitur tota requieſcit in illo ſicut
in omni bono. Inueniens pacem. lucem
ſufficientiam ſempiternam. per quam in
ſtatu omnium bonorum congregatione:
perfecte conſtituta ⁊ eterna vita viuēs di
citur beata ⁊ etiaꝫ glorioſa. Anima eti-
am beata nuptiali i thalamo pleno toto-
qꝫ cordis affectu. laudat. pſallat. iubilat.
cantat canticum amoris canticum nupti
ale quod dicitur Epithalamiuꝫ. Canticū
nouū ꝓpter illum qui fecit oīa noua. Te- — *Epithalamium.*
nor huius cantici conſiſtit in eſſenciali be
beatitudine viſionis dilectionis ⁊ fruitio
nis dei que ſemper vno ⁊ inuariabili ca-
nore ſubſiſtit ⁊ reſonat. Reſpect⁹ do crea
turarum tam in verbo qꝫ in proprio gene
re mouet ad canticum multiplici varieta
te decoꝝ tanqꝫ ꝑ diſcantu. Necqꝫ dubita
ueris omnes ⁊ ſingulos in vnū concurre
re mentalis ſpiritus affectiones (d̄ qbus
ij. tractatu. dictum eſt ca. xxxj. de pſalterio
myſtico) formabitur enim melodia ſpiri-
tus ad exēplar armonie ſiue melodie di-
uinalis que ſtabilis in ſe ſemper manens
faſtidiri non poteſt tanqꝫ aſſidue renouē

tur. Hec Cancellarius. ſuper magnificat
Nominantur autem dotes beatorum
ad ſimilitudinem dotis que datur ſpon-
ſe a ſponſo quādo nubit. Sic beatis quā
do in gloriam transferantur aliqua diui-
nitus dantur ad eorum ornatum ⁊ hij or-
natus a magiſtris dotes nominanꝛ. Un-
de talis deſcriptio datur de dote tam ani
me qꝫ corporis. Dos eſt perpetuus or-
natus anime ⁊ corporis vite ſufficiens in
eterna beatitudine iugiter perſeuerās. et
ſunt tres dotes anime. (vt etiam ſ. dictū
eſt in. iiij. notabili queſito. vj. hui⁹ capi.)
ſcilicet viſio. dilectio ⁊ tentio ſiue compre
henſio. Et has tangit magiſter in. iij. Sen
tentiarū. diſt. j. dicens. ꝙ non valet dei be
atitudinis particeps exiſtere aliquis niſi
per intelligentiam que quanto magis in-
telligitur tanto plen⁹ habetur. Fecit em̄
deus rationalem creaturam que ſummū
bonum intelligeret ⁊ intelligēdo amaret
⁊ amādo poſſideret ⁊ poſſidendo fruere-
tur Et habent iſta quatuor ſe ſm ordinē.
Intellectus ſm apprehenſionem boni gi
gnit amorem. Amor vnit amatum ⁊ quo
dammodo illud ſuum eſſe facit poſſi-
dendo. Et ex hac coniunctione ſequitur
delectatio que perficit rationem fruitio-
nis. Nam fruitio eſt gaudium cauſa-
tum in voluntate ex amore ſummi boni
per claram viſionem ⁊ ſecuram tentionē
ſeu comprehenſionem ꝓut dictum eſt. j.
tractatu. ca. xxxv. de fruitione.

Dotes corporis conſueuerunt quatu-
or aſſigñri. ſ. claritas. impaſſibilitas ſubtili — *P Dotes corporis.*
tas ⁊ agibilitas. Numer⁹ dotiū ſiue qua-
litatum perficientium corpus accipiꝛ ex
Sap. iij. Fulgebunt iuſti ⁊ tanqꝫ ſcintille
in arundineto diſcurrēt. Si fulgebunt er
go habebunt claritatem. Si iuſti ergo ha
bebunt impaſſibilitatem ſeu immortalita
tem. Sapiē. j. Iuſticia eſt perpetua et im
mortalis. Si ſint ſcintille ergo habebunt
ſubtilitatem. Si diſcurrēt ergo habebūt
agilitatem. In his quatuor dotibus con
ſiſtit glorificatio corporis Cuꝫ em̄ (vt dicit

Bona. in. iiij. di. xlix.) quatuor dotes cor
poris ſint qdaꝫ diſpoſitōes ⁊ qlitates ab-
ſolute corpis. danꝛ ſibi a deo imediate in
ei⁹ reformatiōe. Si aūt ꝯſideranꝛ qꝫtum
ad ꝯſummationē ſic ſūt a glīa aīe. vn̄ ſicut
in pn̄ti aīa in corp⁹ influit ⁊ ꝑ illā influen
tiā corp⁹ eſt colorati⁹: eſt durabili⁹: eſt vir
tuoſi⁹ ⁊ agili⁹ qꝫ cū aīa ſeparaꝛ. Sic aīa
glorioſa influens in corp⁹ oēs dotes iſtas
ad qs diſpoſitōnē habebat ꝑ ſui reforma
tionē ꝑficit ⁊ cōſummat. Claritas eſt pri- — *Claritas*
ma dos corpis. Aliqd̄ em̄ dr̄ clarū dupl̄r
Aut qꝛ ꝑuium ſicut vitrū dr̄ clarū. aut qꝛ
lucidum ſicut ſtella dr̄ clara. Corp⁹ auteꝫ
glorificatū nō eſt ꝑuium ſ; lucidū. Si em̄
eſſent ꝑuia: vt dicit. s. Bona. nō termina
rent viſum. ⁊ ita oculi non poſſent diſcer
ni a naſo. Erūt etiā luminoſa ⁊ colorata.
Colorata ꝑ naturā quatuor elementorū
⁊ earū qlitatū ex qb⁹ cōſtat corp⁹ hūanū
Sed luminoſa ex lumine ſuꝑaddito Cor
pus etiā glorioſum pōt ſuā claritatem ſ;
imperiū anime oculis nr̄is occultare. Si
cut xp̄s poſt reſurrectionē apparuit diſci
pulis in eadē effigie ⁊ colore in quo pri⁹:
Nā vt dicit Aug. in li. de ci. dei. Xp̄s ſua
reſurrectiōe oñdit qle futurū ſit corp⁹ no
ſtrū. Impaſſibilitas ſcd̄a dos eſt corpis — *Impaſſibilitas.*
q̄ reſultat ex virtute aīe ſuū corp⁹ potē-
ter ꝯtinentis ita ꝙ a nullo exteriori agen
te valeat imutari ſecuri vel cultello. Eſt
etiā impaſſibile ab intrinſeco qꝫuis enim
corpora beatoꝝ ſint compoſita ex cōtra-
rijs: illa tn̄ ꝯrietas ad oīmodā cōcordiā
eſt redacta. Subtilitas tercia dos ē cor — *Subtilitas.*
poris gl̄ificato ⁊ aufert groſſitiem corpis
cauſatā ex materialitate ⁊ cōpoſitiōe ele-
mentariū qualitatū. Notandū ꝙ duplex
eſt ſubtilitas. Una ex charitate partium
diſtantium. ⁊ ex tali ſubtilitate efficiꝛ cor-
pus facile diuiſibile. ⁊ talis nō erit in cor
porib⁹ gl̄ificatis. Alia ē ex ꝑfecta victoria
forme ſuꝑ materiā ⁊ hmōi ſubtilitas eſt
vnire. ſic ſol dicitur ſubtilis: ⁊ hoc modo — *Agilitas*
corpora glorioſa ſunt ſubtilia. Agilitas.

quarta dos ē corpis que tanta eſt vt dicit
Aug⁹. ꝙ ꝓtinus vbi volet ſpūs erit ⁊ cor
pus. Uerūtamē ſicut melior aīa corp⁹
habebit lucidius ſic ⁊ agili⁹ Intm̄ ꝙ vo-
luntas ſanctorum erit omnino coniun-
cta rationi vt voluntas nunquā appetet
qd̄ non debet ſed voluntas anime nobili
oris volet rationabiliter mouere corpus
ſuū citius qꝫ alterius. Unde ptꝫ ꝙ in om
nibus verificatur dictum Auguſtini. ſci-
licet vbi volet ſpiritus protinus erit ⁊ cor
pus. Sufficientia quatuor dotiuꝫ cor-
poris glorioſi. ponit ſanctus Bonauētu-
ra in. iiij. in Centiloquio et Breuiloquio.
vbi dicit deus in productione corpus ani
me alligauit et naturali ⁊ mutuo appeti-
tu inuicem copulauit. ⁊ in ſtatu meriti fe-
cit. vt ſpiritus condeſcenderet ⁊ intende-
ret corpori. Nec naturalis appetitus pa-
titur ꝙ anima plene ſit beata niſi reſtitu-
atur ei corpus ad quod reſumendi habet
inclinationem naturaliter inſertam. Nec
regiminis ordo ſuſtinet ꝙ reſtituatur cor
pus ſpiritui niſi per omnia illi conforme
et ſubiectum quantum poteſt corpus ſpi
ritui conformari. Hoc autem fit per qua
tuor dotes corporis que ſic corpus perfi-
ciunt ꝙ ordinanꝛ ad anime actioneꝫ que
duplex eſt cognitio ⁊ dilectio. Ad cogniti
onē ordiat claritas: qꝛ ſpūs ē i viſiōe luc
ētne clarificat⁹. iō dꝫ in ei⁹ corpe claritas
permaxima apparere. Dilectio eſt alia
actio aīe. Eſt em̄ dilectio delectatio mag-
⁊ cōſiſtit in ꝯiūctione ꝯuenientis cū ꝯue-
niente rōne cui⁹ in corpe gl̄ioſo ē. Impaſ
ſibilitas vt nō retrahaꝛ ſpūs a deo. quia
tentione eternitatis ſpiritus fact⁹ eſt om
nino impaſſibilis. Ideo in corpe debꝫ eē
impaſſibilitas om̄imoda tam intra qꝫ ex-
tra. Quia vero in dilectione illius ſum
mi boni ſpūs hūanus et effectus ſpūalis
Ideo in corpe dꝫ hr̄e corrn̄dentē ſubtili-
tatē ⁊ ſpiritualitatem. vt nihil interpona-
tur inter diligens ⁊ dilectum. Quia vero
ex his oīb⁹ ſpirit⁹ ꝓmptiſſim⁹ ē attēdēdū

ſn deum. Ideo in corpore glorioſo vt cõ,
iungať anima deo. debet ſumma agilitaſ
reperiri. Qm̃ igiť ꝑ has q̃tuor ꝓprietates
⁊ nobiliſſimas cõditiões fit corpus ſpiri,
tui cõforme. Hinc eſt ꝙ in his quatuor ꝑ
cipue dotari oȝ: rõne quarũ idoneitatem
habet ſequi ſpiritũ ⁊ locari in regione ce,
leſti. que eſt regio beatoꝝ. In his em̃ pro
prietatibꝰ corpibus celeſtibꝰ aſſimilať ꝑ
quas quaſi gradatim diſtat corpꝰ celeſte
a quatuor elementis. ⁊ ſic dos corpoꝝ q̃
druplicata ⁊ corpꝰ in ſe ꝑfectum reddit ⁊
cõforme habitationi celeſti ⁊ ſpiritui bea
to: ꝑ quẽ a ſummo capite deorſum vſq; i
oram veſtimẽti ſcȝ corpis: plenitudo dul
Q cedinis ⁊ beatitudinis ebrietas redũdat.
De aureolis ⁊ q̃tum eſt poſſibile deriuať. De aure
olis. In diuerſis xp̃i membris diuerſa ſť
cariſmata graꝝ: nõ ſolũ q̃tum ad interi,
ora dona: verũ etiã q̃tum ad exercicia ex
teriora: nõ ſolũ ad habitꝰ verũ etiaȝ q̃ ad
ſtatus. Nõ ſolũ quo ad ꝑfectionẽ chari,
tatis in mente: verũ etiã quo ad ꝑfectõis
decorẽ ⁊ pulcritudinẽ in ope corpali. hic
eſt ꝙ aliq̃bus membris nõ ſolũ ſtola ani,
me cũ tribꝰ eiꝰ dotibꝰ ⁊ ſtola corpis cuȝ
quatuor: verũ etiã ꝓpter excellentiã ꝑfe,
ctionis ⁊ decoris habiti in virtuoſo ope.
debeť excellentia premij accidentalis. qđ
aureola nuncupať. Aureola in centi,
loquio. s. Bonauen. ſic deſcribiť. Eſt glo
ria incorruptibis ſm̃ ꝑfectũ triũ virium
anime in carne opantiũ. Tres q̃ppe na,
turales potentie. ſ. rõnalis: iraſcibilis: cõ
cupiſcibilis. in actus ꝑfectiſſimos egredi
unť reſpectu carnis: tribꝰ virtutibꝰ infor
mate. ſ. prudentia: temperantia: fortitudi
ne. Rõnalis vis informata prudentia. ha
bet actũ difficilimũ quẽ exercet in carneȝ
q̃ aggrauat aiaȝ. hoc ẽ docẽ alios in fide
⁊ moribꝰ. qđ faciunt doctores. Rõne cu,
ius debeť eis aureola p̃dicatoꝝ. Et ẽ glo
ria de incorruptione doctrine ad alteriuȝ
ꝓplate verbo ⁊ mente ⁊ exemplo. De hac
aureola dicitur. j. thim̃. iiij. Que eſt ſpes

mea aut gaudium aut corona glorie: nõ,
ne vos: ante deum. Iraſcibilis vis infor
mata fortitudine habet ſuum actuȝ diffi
cilimũ quem in carne tranſfigit ⁊ exercet
mediante carne: vti eſt ſuſtinere mortem
pro iuſticia. Ratione cuius debeť ei au,
reola martyrum. Et eſt glia de inuicta ſu
ſtinentia mortis. vſq; quo aliquis ꝑſeue,
rauerit vſq; ad mortem: ꝓ fide ⁊ iuſticia
pacienter. Cõcupiſcibilis vis informata
temperantia habet ſuum ꝑfectũ actum ⁊
difficilimũ q̃ eſt ſemꝑ ſeruare carnẽ ſuaȝ
integrã abſq; om̃i cõtagione venereę acti
onis qđ faciunt v̾gines. Rõne cuiꝰ debe
tur eis aureola virginuȝ. Et eſt gloria de
incorruptione carnis atteſtante incorru,
ptionem mentis. In ſignum huiꝰ tripli
cis aureole debite tribꝰ generibus ſaluã,
dorum. p̃mittunť in aliquibus eccleſijs
verſiculi antiphonis. Antiphonis beati
pauli apl̾i ꝓ p̃dicatoribꝰ. Antiphonis beati
Laurentij martiris ꝓ martiribus. Anti,
phonis beati marie verſiculi premittunť R
in ſignum aureole v̾ginum. De imma, De immacu
culata cõceptiõe v̾ginis in officio matuti lata ꝯceptiõe
nali p̃mittunť verſiculi ſingulis antipho v̾ginis
nis. Hoc officium Sixtus quartus con,
firmauit. tradiditq; ordini minorum ad
obſeruandum. Non enim illa ſanctiſſi,
ma anima virginis virginum dei matris
vnq; originali macula extitit ſcortata. ꝓ,
ut dicitur in dicto officio. Legatur figura
libri Leuitici. Summus ſacerdos vidu,
am ⁊ repudiatam ⁊ ſordidam atq; mere
tricem non accipiat vxorem. Non ingre,
dietur ergo ſacerdos ad maculataȝ quo,
quo mõ. ⁊ ingredietur dyaboli ſcortũ ali
quando deus ⁊c̃. Nullꝰ igitur ſane men
tis in Marie laudes prorumpens: ma,
trem eam dicit dei. ſimul quoq; quondã
fuiſſe filium dyaboli. Hec ibi. Si nan,
q; virgo dei mater originali fuiſſet vicio
maculata: non poſſet dici ſimpliciter vir,
go. Quia ſicut per luxurioſã cõmixtionẽ
corrumpitur caro. ita anima ꝑ pctm̃. Si

ergo originalis infectio glorioſe dei geni,
tricis animam ſordidaſſet virgo nõ eſſet
ſimplr̾ ſ ſm̃ quid tantũmõ nuncupanda
In contrariũ canit eccleſia Sancta ⁊ im
maculata virginitas. Itẽ nec virgo bñdi
cta puritate maiori ſub deo niteret. quo,
niã ꝓthoplaſti creati ſine originali macu
la puriores fuiſſent matre dei qđ ẽ cõtra
An ſhel. Decuit virginẽ ea puritate nite,
re qua maior ſub deo neq̄t intelligi. Nõ
ſolũ puriſſima dei mater ab om̃i origina,
li ⁊ actuali ruga immunis fuit. verũetiã a q̃
litate illa morbida. affectu. ſ. fomite fedã,
te ⁊ inficiente humanã naturã piterq; ꝑ,
ſonã. vñ nec fomes (q̃ materiale pena ⁊
ſequela extat peccati originaľ) in dei v̾gi,
ne fuit ligatꝰ ſopitus ⁊ extinctus. q2 nũq;
infuit. vñ quẽadmodum ſancta Theoto
cos fuerit p̃ſeruata a pctõ originali pari,
formiter a morbido affectu fomitis. ꝓut
j. tracta. ca. viij. extitit declaratũ. Unde
Nota. in ꝓteſtatione immaculate ꝯceptiõis no
ſtre dñe in honoremq; ſanctiſſime Anne ge
nitricis eiuſdẽ. nõnulli zelatores incorrupte
virginis. In fine ſalutatiõis angelice ſub
ſcriptã dicũt oratiunculã quã referũt cui
dã deuotiſſimo a v̾gine dñi m̃re e celo al
Oratio. latã. Oratio. Bñdicta ſit ſancta mater
Anna ex qua ſine originali macula ꝓceſ,
ſit dulciſſime marie intemerata caro vir,
ginea amen. Suꝑ q̃ oroe cõpoſita ẽ Colľ.
v̾ſiculus. Ora ꝓ nobis dei innocentis ge
nitricis. genitrix beata Anna. Repetitio.
vt digni efficiamur ꝓmiſſionibꝰ xp̃i. Orõ
Deus q̃ de beate anne matris vtero:
dulciſſimã virginẽ Mariã vt dignuȝ filij
tui habitaculũ effici mereretť (ſpũſancto
p̃ſeruante) abſq; macula originali carnẽ
ſuſcipere voluiſti. preſta queſumꝰ vt q̃ eã
digniſſimã matrẽ immaculate genitricis
dei cognoſcimus filie matriſq; pcibꝰ (cõ,
cupiſcentie diminuto fomite) ad declinã
dũ a malo. ⁊ ad faciendũ bonuȝ ꝓniores
efficiamur. Per eundem In vni. ſſ. Amẽ
Nec quempiam moueat huiuſcemodi
digreſſio quoniã in gloriam theotocos di

matris (cuius immaculate ꝯceptõis pul
critudinẽ ſol ⁊ luna miranť) a ꝓpoſito di
greſſum eſt. Redeundo ad ꝓpoſitũ. no
ta ꝙ ꝓ quatuor datis maximis q̃ dat ho, S
mo iuſtus deo ab eo recipit quatuor do,
na maxima. Nam ꝓ bona voluntate cha
ritate informata recipit auream. Pro bo
na doctrina fidei ⁊ morũ recipiunt predi,
catores aureolam. Pro ſuſtinentia mortis
recipiunt martyres ſuã. Pro incorrupti,
one carnis. virgines habent ſuam aureo,
lam. ¶ De triplici fructu. Premiũ qđ De triplici
dicitur fructus attenditur ſm̃ vnam p̃di fructu.
ctorum ſcȝ ſm̃ continentiam virginalem
et diuerſificatur fructus ſm̃ ꝙ diuerſifi,
catur continentia. Eſt em̃ Continentia Continentia
coniugalis abſtinere ſe ab omni coitu illi coniugalis
cito. non tamen ab omni coitu. Huic re,
ſpondet fructus triceſimus. In quo eſt
denarius qui eterna ſignificat. ⁊ ternariꝰ
trium bonorũ coniugij. ſ. ꝓlis. fidei et ſa,
cramenti que ad denarium referuntur
Eſt continentia Vidualis abſtinens ſe Vidualis.
ab omni coitu in carne corrupta reſpectu
temporis ⁊ ꝑſone a poſteriori tm̃. cui re,
ſpondet fructus ſexageſimus In quo eſt
denarius eterna ſignificans ⁊ ſenariꝰ ope
rum in quibus ꝓpter denarium eternorũ
debent vidue in ſex ſe exercere ſm̃ aplm̃.
j. Thimo. v. Quoꝝ primum operũ ẽ red
dere parentibus vicem. Secundũ eſt in,
ſtare obſecrationibus ⁊ orationibꝰ. Ter,
cium eſt filios educare. Quartum ẽ pau,
peres hoſpicio recipere. Quintuȝ ſancto
rum pedes lauare. Sextum eſt patienti,
bus tribulationem ſubminiſtrare. Eſt
et t̃cio Continẽtia Virginalis abſtinẽs ſe Virginalis.
in carne incorrupta reſpectu cuiuſlibȝ tẽ,
poris ⁊ perſone ab omni coitu cui reſpon
det fructus centeſimus qui conſtat ex de
nario i ſe ducto. Iſte quidem cõpetit vir
ginibus que in terra manentes angelicaȝ
ducunt vitam. ⁊ tantũ interius ſibi vacãt
ꝓpter eternuȝ bonũ. qđ ẽ denariũ in ſe du
cere Caſtitas coniugalis bene excolit ter
ram. vidualis melius. virginalis optime.

Et nota ꝙ cum virginitas ſit in carne corruptibili: ꝑpetue incorruptionis meditatio .i. ꝓpoſitũ (vt dictũ ē ſupra ca .xviij.) virginitas tria dicit. Primũ eſt abſtinere ab omni coitu illicito. ⁊ ꝗ̃tum ad hoc dicit initium virtutis. huic debet aurea. Secundũ eſt ab omni coitu licito: ꝗ̃tum ad hoc dicit ſtatum virtutis. huic debet fructus centeſimus. Tercium eſt integritas mentis ⁊ corporis ꝗ̃tum ad hoc dicit decorem. huic debet aureola. Voluntati ei ꝓpter deum cõtinendi debet aurea. Sed cum addit in carne corrupta ſuperadditur ei aureola q̄r ſic eſt continentia in ſuo ſummo. vlterius cum addit reſpectu cuiuſlibet temporis ⁊ ꝑſone: debet ei fructus centeſimus.

I

Iam tercio iuxta premiſſa ad gaudiũ beatitudinis ſufficientiã tranſeundum eſt. Circa quã breuiter eſt attendendum Q̄r gaudium ſufficiens ꝑficit ⁊ complet in tribus dotibus anime

Que ſunt
- Viſio aperta.
- Tentio certa.
- Dilectio ꝑfecta.

Viſio aperta ſummi veri in quo ꝑficitur rationalis. ⁊ eſt premiũ fidei Nam beati deum videbunt facie ad faciem. Tentio certa ſummi ardui in quo perficit iraſcibilis et eſt premiũ ſpei. nam beati deũ poſſidebunt ſempiternaliter. Dilectio perfecta ſummi boni: in quo ꝑficitur concupiſcibilis: et eſt premiũ charitatis. nã beati deo fruentur delectabiliter.

Merita viatoꝝ.

Sunt quidam ternarij in ſuperiori facie anime: quibus ab ymo ſui vſq̄ ad ſummũ dei peruenit ⁊ quieſcit.

Potentie.

Sunt tria ſubiecta. ſ. tres potentie naturales: videlicet Rationalis: iraſcibilis ⁊ concupiſcibilis. Hec tanq̄ fundamenta bonis ſpiritualibus ſubſternuntur.

Habitus,

Sunt tres habitus virtutum theologicarum que a deo gratis infundunt. Ad informationem triũ virium predictarum quibus ipſe potentie diriguntur. ſ. Fides Spes Charitas

Actus.

Sunt tres actus qui a predictis potentijs mediantibus tribus habitibꝰ ſupradictis. ſ. tribus virtutibus theologicis eliciuntur. ſ. credere: ſperare ⁊ diligere. Credere aſſentiendo ſumme veritati ꝓpter ſe ⁊ ſuper omnia. Sperare innitendo ſumme largitati propter ſe ⁊ ſuꝑ omnia Diligere complectendo ſummã bonitatem propter ſe ⁊ ſuper omnia.

Obiecti.

Sunt ⁊ tria obiecta ad que tres actus egredientes a tribus potentijs virtute trium habituũ terminatur. ſcilicet Increata veritas Increata maieſtas Increata bonitas. Increata veritas ſiue Summe verum ſub ratione veri: ⁊ eſt obiectum fidei. Increata maieſtas ſiue ſumme arduum ſub ratione ardui: ⁊ eſt obiectum Spei. Increata bonitas ſiue ſumme bonum ſub ratione boni: ⁊ eſt obiectum charitatis. Et hec reſpiciunt ſtatum ⁊ meritum viatorum.

Merita comprehenſoꝝ.

Sũt ꝑterea tria ꝓmia q̄ reſpiciũt ſtatũ cõprehenſoꝝ ſcʒ
- Cognitio
- Poſſeſſio.
- Dilectio.

Cognitio ſiue intelligentia veritatis infallibilis: ⁊ eſt premium ſubſtantiale fidei. Poſſeſſio ſiue permanentia dignitatis inamiſſibilis. ⁊ eſt premium ſubſtãtiale ſpei. Dilectio ſiue complacentia bonitatis infatigabilis: ⁊ eſt premium ſubſtantiale charitatis. Sũt preterea quatuor conditiones nobiliſſime que dotes dicuntur corporis quibus ordinatur ad anime actionem ſcilicet cognitio ad quã ordinat claritas ⁊ Dilectio ad quam ordinat Agilitas Impaſſibilitas ⁊ Subtilitas. Sunt preterea tres aureole que conſiſtunt in quodam decore que debentur triplici generi opeꝝ. ſ. ꝓdicatiõi: martirio ⁊ ꝟginitati. Sũt poſtremo tres fructus q̄ attendunt ſm̄ vnam predictarũ ſcʒ ſm̄ cõtinentiã cõiugalẽ cui debet fructꝰ triceſimꝰ. Scd̄m cõtinentiã vidualẽ cui debet fructꝰ ſexageſimꝰ. Scd̄m cõtinentiã virginalẽ cui debet fructꝰ centeſimus. His tribꝰ fructibꝰ ⁊ tribus aureolis debet premiũ accidentale. Q̄d rõne triplicis aureole ad decorẽ facit. non ſolum anime verũ etiã corporis. q̄r nõ reddit voluntati tm̃ ſ̄ etiã operi extrinſeco: ſubſternens ſibi meritũ ⁊ ꝓmiũ charitatis. Q̄d ꝯſiſtit in ſeptiformi dote triplici anime (.Et hec eſt ſtola ꝓma cui dat ꝓmiũ ſubſtãtiale) ⁊ quadruplici corꝑis (Hec ē ſtola ſcd̄a cui debet ꝓmium cõſubſtantiale) In his omnibꝰ ſm̄ gradꝰ ⁊ diſtinctiones ⁊ exigentiã meritoꝝ claudit Conſummatio: integritas ⁊ plenitudo omnium bonoꝝ ſpectantiũ ad gl'ie cõplementũ. Deniq̄ de ꝓmio comprehenſoꝝ ſubſtantiali ⁊ accidẽtali nota verſus. Mens cognoſcendo dotat: amando: fruendo. Eſt ſubtile: citum: clarũ corpꝰ patiens nil Corpora ſanctoꝝ cita: libera: fortia: ſana Pulcra: voluptatis plena ſed abſq̄ pati Senſus amicicia concordia plena poteſtas. Pax ſecura: decus ⁊ gaudiũ ſit animabus Gaudia: pax requies: liber: ſecura iuuentꝰ. Non peccat ſapiens ſanꝰ diues redolens laus. Aureolã martir: doctor: virgoq̄ meret. Fructꝰ centeſimus: ſexageſimuſq̄: tricenus Virginibꝰ: viduis ⁊ cõiugibus tribuet. Ex ꝓdictis collige q̄dam ſpectare gaudia premioꝝ ſolam ad animã: q̄dam ad corpꝰ: q̄dam ad coniunctum. Que tñ felici fine quiſq̄ beatus ſm̄ merita recipiet ſine fine Amen.

¶Epilogus gaudioꝝ celeſtium.

Caplm xxxiij.

A Epilogꝰ gaudioꝝ celeſtiũ

v

Ltimo celorum gaudia ſub epilogo ſunt enumeranda. Non q̄dem ſingula generum ſ̄ genera ſingulorum. Dilata igit ⁊ expãde o anima (diuine contemplationis amore ſuccenſa) affectum: ⁊ intra gaudiũ domini tui. q̄d nec oculus in hac vita ꝑfecte vidit: nec auris audiuit: nec in cor hominis aſcendit. Tot enim ſunt gaudia particularia que quilibet beatus habet in ſe vel in alijs: ꝙ ea ſolius dei notitia comprehendit: ⁊ illi quos ſumma ſapientia voluerit ſcire. tot igit ⁊ tanta ſunt ibi gaudia ꝙ ea huiꝰmũdi omnes Ariſmetrici nõ poſſunt numerare Geometrici nõ pñt menſurare. Grãmatici ⁊ dyaletici nõ poſſunt ſermonibꝰ explicare. Rethorici non poſſunt ſermone ornare. tam multa ꝙ nõ poſſunt nũerari: tam magna ꝙ nõ poſſunt menſurari. tam precioſa ꝙ non poſſunt eſtimari. Tam copioſa ꝙ non poſſunt terminari: Ibi eſſet ſtulticia ſapientia Salomonis. Deformitas pulcritudo Abſalonis Tarditas velocitas Aſaelis. Paupertas regnum Auguſti. Mortalitas longeuitas Mathuſalem. O anima illã vitam amplectere vbi vita ſine morte Iuuentus ſine ſenectute Lux ſine tenebris Gaudiũ ſine triſticia Pax ſine diſcordia Voluntas ſine iniuria Regnum ſine cõmutatione. Ibi eſt actio nõ operoſa Requies nõ tedioſa Laus dei ſine ceſſatione Eſſe noſtrum nõ habet mutationẽ Noſſe noſtrũ nõ habet errorem Amare noſtrũ non habet offenſionẽ. Ibi erit candor lucis eſtiualis Amenitas vernalis Habundantia autumnalis Requies Hyemalis. Recedat ergo o aĩa oĩs amor preſentis vite et accedat odor vite aduenientis vbi nulla aduerſitas turbat Nulla neceſſitas grauat Nulla moleſtia inquietat. Ibi aberit omnis deformitas: infirmitas: tarditas: omnis corruptio. Ibi ſimiles erimus angelis dei: ⁊ ſi non etate tamen felicitate: Q̄d deus promittit fide non capit Spe non attingitur Charitate non cõprehendit Deſideria tranſcendit: acquiri poteſt eſtimari non poteſt.

Ex theoſophijs ſancti Bonauenture

B Ex Theoſophijs. s. Bonauenture.

e

Xardeſce o anima deuota amore ⁊ deſiderio ſuperne vite. Tranſi nunc anima mea a beneficijs primis ad vltimum. a magnis ad maximũ. a multis ad id quod excedit numerum. Aſcende gradatim a vita nature: per vitam gratie ad vitam glorie. Aſcende interim mentaliter quo tandem aſcendas ſubſtantialiter aſcende corde ad id q̄d in cor hominis nõ aſcendit que deus ꝓparauit

diligentibus ſe in vita eterna. Hec vi-
ta eterna cognoſcere te ſolum deum. ⁊ q̄
ſi miſiſti Jeſum chriſtum.
O vita beata conſiſtēs in dei noticia qui
cognitus ꝑ intelligentiā neceſſario ama-
tur. amatus per voluntatē neceſſario ha
betur. habitus per memoriam neceſſario
delectat. delectans per fruitionem neceſ-
ſario quietat. Quietans per deſideriorū
impletionem neceſſario beatificat. beati-
ficat autem per omnis mali abſentiam ⁊
per omnis boni preſentiam. Per mali ab
ſentiam. nam vita eterna ſic omnis boni
aggregatiōe perficitur q̄ nullius mali ad
mixtione inficitur. nam per ſummum bo
num extirpatum eſt omne malum. Gene
raliter vt culpa penam miſeria ⁊ totaliter
quia actus ⁊ potentia vt malum ibi face
re vel pati non ſoluȝ nolumus ſ; nec om̄i
no poſſumus. O vita eterna huic vite mi
ſere diſſimilis. quia ſemiuiui viuimus in
regione vmbre mortis vbi tam plurimuȝ
mala ⁊ tam modicū eſt boni. nec idē mo-
dicū purū ſ; admixtione malicie fermēta-
tū. Per boni p̄ſentiā duplr̄ ſubſtātiali
ter ⁊ accidētaliter. Subſtātialiter q̄m hic
ſipit rōnalis ignara veritatis in vita be-
ata bene videbo qđ ſub enigmate credi-
di. Cōticeſcit iraſcibilis formidulоſa ma-
ieſtatis in vita beata ſecure tenebo quod
ſub periculo ſperaui. Itē ſitit concupiſci
bilis penurioſa voluptatis in vita beata:
ꝑfecte amabo qđ ſemiplene dilexi. Ac-
cidētaliter nā illi diuini ⁊ celeſtes ſpūs ra
diū ꝯtemplationis ꝯuertūt gaudēdo in-
tra ſe. extra ſe. infra ſe. ſupra ſe. Intra
ſe de glorificatiōe corpis ⁊ anime. Corpo
ris glorificatiōe q2 corpa beatorū ſibi ꝯiūni
cem ⁊ claritate lucēt ⁊ puritate trāſlucēt
ibi vniuſcuiuſq; vultus cōſpicit̄ ⁊ conſci
entia penetrat̄ ibi cuiuſlibet mentem ſm̄
Grego. ab alteri⁹ oculo corpulētia nō ab
ſcondit ibi oēs ſenſus corporei erūt i acti
bus ſuis. Nā oculus videbit ſpecioſiſſi-
mū decorē. Auditus imutabit̄ p iocūdiſ-
ſimū ſonum. Olfactus odorabit ſuauiſſi-

[Margin: In principio p̄mi capituli ſiīc habetur.]

ſimū odorē. Guſtus ſapiet dulciſſimū ſa-
porē. Tactus amplexabit̄ delicioſiſſimū
obiectū. Anime glorificatione tūc ſm̄ yſa
iam O anima videbis regē in decore ſuo
Splendor nāq; eterne glorie ē tante pul-
critudinis vt etiā ipi angeli q̄ ſole ſunt in
compabiliter clariores eo nō ſatiant̄. Et
afflues delicijs in ſtupēda diuine clarita-
tis viſione ⁊ miraberis in turpius delici
oſa ꝯſideratione. ⁊ dilataberis in omniū
creaturarū ꝑfecta ſpeculatione. Oīs eīn
ſenſus ſpūales in effabili delectatione re
ficiunt̄ nā deus eſt ſpeculū viſui. cythara
auditui. balſam⁹ olfactui. mel guſtui. flos
tactui. Nam anime fulget qđ nō capit lo
cus. ſonat qđ non capit tempus. olēt qđ
nō ſpargit. flatus ſapit qđ nō minuit edа
citas heret qđ nō diuellit ſatietas. In au-
la nāq; celeſti plenitudo om̄is boni in oī
bus ꝑfecta ē ⁊ nihil poſſidet̄ ibi ſingulari
ter. Omnia eīn om̄ibus ſunt cōmunia ꝓ
pter eum q̄ in om̄ibus eſt om̄ia. Extra
ſe de aſſociatione omniū ſanctorū ex par-
te charitatis merito quiſq; tantū gaude
bit de bono alterius quātū de bono pro-
prio (extenſiue ſcȝ de numero gaudiorū
ſ; nō intenſiue .i. eodē affectu) O anima
ibi gaudebis. De beatorū ſeraphin ardo-
re diuine charitatis. de beatorū cherubin
ſplendore eterne claritatis. De thronorū
equitate diuine maieſtatis. De domina-
tionū dominādi ſup eos excellentia. De
principatuum. de p̄cipiendi inferioribus
magnificētia. De beatorū virtutū. De po
teſtate miracula faciendi. De beatorū po
teſtatuū. de auctoritate malignos ſpirit⁹
cohercēdi. de beatorū archāgelorū. ꝺ digni
tate ſupiora nūciādi. de btōꝝ angelorū. de
agilitate minora ſecreta nūciādi. de p̄riar
charū hūilitate ⁊ ſimplicitate. de ꝓphetarū
credulitate ⁊ fidelitate. de aplōꝝ charita
te ⁊ mag̃ dilectiōe. de martyrū ſtabilitate
⁊ patia. de confeſſorū pietate ⁊ clementia
de virginū caſtitate ⁊ ꝯtinētia. de vidu
arū benignitate ⁊ abſtinentia. Ibi nanq;
virgo de ſancte viduitatis merito gaude

bit. Et vidua de caſte ꝟginitatis priuile-
gio gaudebit. Ibi cōfeſſor de martirū tri
umpho iocundabit ⁊ martir de cōfeſſorū
brauio iocūdabit. ꝓpheta de patriarcha-
rū pia cōuerſatione ⁊ patriarcha de pro
phetarū fide ⁊ ſpeculatōe exultabūt. apo
ſtoli ⁊ angeli de oīm inferiorū merito: et
inferiores de gloria ⁊ corona ſuperiorū le
tabunt̄. Intra ſe gaudendo Or tā hor
ribiles impios ⁊ crudeles hoſtes inferna
les ꝑ diuinā clementiā ſupauerūt. Or tā
horrendū chaos ⁊ tam lamentabiles ⁊ in
intermінаbiles cruciat⁹ ꝑ diuinā clemen
tiā euaſerūt. Or om̄es defectus ⁊ pecca-
ta ꝑ diuinā potentiā vitauerūt: vel iā du
dum cōmiſſa correxerūt. Supra ſe con
templando feminā ⁊ hominē. Feminam
omniū cōditoris genitricē. Regine cele-
ſtis virginis matris deificam claritatem.
Que viſio omniū celeſtiū ſpirituū men-
tes mirabiliter letificat. que lingua dice-
re vel quis intellectus cogitare ſufficiat:
q̄ntum gaudiū generat illā btām matrem
miſericordie ⁊ pietatis ⁊ clementie vide-
re Jam nō recubentē cum ꝑuulo vagien
ti in p̄ſepio. Cui om̄es chori angelorū fa-
mulant̄ vt dn̄o. Jam nō turbat̄ fugiens
cum eo in egyptū. q2 ipſe aſcendit in celū
Herodes deſcendit in infernū Certe iam
non eiulantem vociferantē clamantem.
Quis mihi det vt ego moriar ꝓ te filī mi
cū ſtaret ꝓpe vnigenitū morientē ⁊ pen-
dentē in patibulo. Sȝ hanc quondā ꝓpē
nos miſeram meroribꝰ plenā Jam nunc
ſup omnē creaturam puram exaltatā in
trinitatis palacio. Hominē: hominis
conditorē: dei ⁊ hoīem mediatorē in ſua
clarificata humanitate Jħm fratrē nr̄m
quondam abiectū ⁊ deſpectū: nūc regnā-
tem ⁊ omnibus imperantē. Cuius ptās
eterna q̄ nō auferet̄ ab eo. ⁊ iō regnū ipi
us nō corrumpet̄. Hic aūt eſt rex q̄ habȝ
in veſtimento ⁊ in femore ſuo ſcriptum:
Rex regū ⁊ dominus dn̄antiū O q̄; glo-
rioſum illius excellentiſſimi regis regnū:
In quo cum ipſo regnant omnes ſancti.

Cuius lex eſt veritas. pax charitas. vita
eternitas. Quod nec pluralitate regnan-
tium diuidit̄. nec ꝑticipatiōe minuit̄. nec
numeroſitate cōfundit̄. nec inequalitate
deordinat̄. nec loco circūſcribit̄. nec vari
atur motibus. nec tp̄e menſurat̄. Hic fi-
nis optatus xp̄s ieſus omniū deſiderorū
in quo vera beatitudo cōſiſtit. q̄ eſt ſtat⁹
omniū bonorū cōgregatione ꝑfectus. Ad
quem ſtatū nullus ꝑuenit niſi ꝑ vltimam
reſolutionē in eum qui fons ē ⁊ origo om
niū bonorū tam naturaliū q̄; gratuitoruȝ
tam corꝑalium q̄; ſpiritualium. tam tem
poralium q̄; eternorū. Nam ipē de ſeipō
dicit, Ego ſum alpha ⁊ o. principium et fi
nis. quia ſicut ꝑ verbum dei eternalit̄ oīa
ꝓducunt̄ ſic ꝑ verbū carni vnitū reparā
tur. ꝓmouent̄ ⁊ finiunt̄. ac ꝑ hoc ipſe ve
re ⁊ ꝓprie dictus eſt Jeſus. quia non ē ali
ud nomen ſub celo datuȝ hominib⁹. in q̄
quis poſſit obtinere ſalutem. Concluſio
Jeſum xp̄m dei virtutem ⁊ ſapientiā ver
bū incarnatū plenū gratie ⁊ veritatis. hu
militer ⁊ deuote imploremus quaten⁹ de
theſauris ſuis imittat in nos ſpiritū gra-
tie ſeptiformis per quam ad beatitudinē
ſupernā ꝑuenire mereamur. Beatitudo
nanq; nihil aliud ē q̄; ſummi boni fruitio
⁊ ſummū bonū ſuper nos eſt. null⁹ poteſt
effici beatus niſi ſupra ſeipm̄ aſcēdat. nō
aſcenſu corꝑali ſed aſcenſu cordiali. ſ; ſu-
pra nos leuari nō poſſumus. niſi ꝑ virtu-
tē ſuperiorem nos leuantem. Virtus hec
diuinum eſt auxilium qđ comitat̄ eos q̄
petunt ex corde. ⁊ hoc fit ꝑ feruentē orati
onem. Oratio igitur mater ⁊ origo eſt ſur
ſum aſcēdens in deum. ideo Dyoniſius
in libro de myſtica theologia volens nos
inſtruere ad exceſſus mentales. primo p̄-
mit orationem. Oremus igit̄ cum ſan
cto Bonauē. ⁊ dicamus. Eya dulciſſime
ieſu fons vniuerſe dulcedinis ⁊ ſuauitat⁹
Inacceſſibilis decor dei excelſi. ⁊ puriſſi-
ma claritas lucis eterne. vita omnē vitaȝ
viuificans. Lux eīn lumen illuminans ꝑ
te data optima ⁊ dona perfecta. a p̄re lu-

[Margin: Concluſio]

[Margin: Orō ꝓ ſepti formi ſpūſ ſcti īpetrāda.]

minū in affluentia deſcendunt ⁊ in co,
pia. In te igiť vt in finem oim credens:
ſperans ⁊ amans: ex toto coꝛde: ex tota
ânima ex tota mente Ex omni virtute: ſe
roꝛ deſiderate ihu. qꝛ tu ſolus ſufficis. tu
ſolus bonꝰ ac ſuauis es te querentibꝰ et
diligentibꝰ nomen tuū. Tu enī mi dn̄e ie
ſu: es redemptoꝛ ꝑditoꝝ. Spes exulum.
Foꝛtitudo laboꝛantiū. anxiatoꝝ ſpirituū
dulce ſolaciū. triumphantiū coꝛona ⁊ im
periale faſtigium: vnica merces ⁊ leticia
omniū ſupnoꝝ ciuiū: inclita ꝓles ſummi
dei ⁊ fructꝰ ſublimis vteri ꝟginalis. vber
rimꝰ quoq; fons oim gratiarū: de cuiꝰ ple
nitudine oīs accepimꝰ. Oꝛemꝰ igiť cle,
mentiſſimū patrē. ꝑ te vnigenitū eiꝰ ꝓ no
bis hoiem factū crucifixū ⁊ gloꝛificatū. vt
de theſauris ſuis immittat in nos ſpiritū
gratie ſeptifoꝛmis q̄ ſup te in oīni pleni,
tudine requieuit. Spiritū inq̄ ſapientie
quo fructū ligni vite qđ tu vere es vicȝ ſa
poꝛes viuificos pregustemus. Donū etiā
intellectus quo mentis noſtre intuitꝰ illu
ſtrenť. Donum conſilij quo poſt tuoꝛum
veſtigia greſſuū rectarū ſemitarum itine
ribus incedamus. Donum foꝛtitudinis:
quo impugnantiū hoſtiū violentias ener
uare poſſumus. Donū ſcientie quo ſacre
ſcripture repleamur fulgoꝛibꝰ ad diſcre,
tionē boni ⁊ mali. Donū pietatis quo in,
duamus viſcera miſcđie. Donū timoꝛis
quo recedētes ab omni malo eterne ma,
ieſtatis tue reuerentiali pondere tranq̄l,
lemur. Hec enim nos dn̄e Ihu in illa ſa,
cra quam nos docuiſti oꝛone voluiſti pe
tere. Hec etiam nos ꝑ crucem tuam peti
mus obtinere. Ad laudem ſanctiſſimi no
minis tui: cui cum patre ſanctiſſimo ſpiri
tu paraclito ſit omnis gloꝛia ⁊ honoꝛ gra
tiarumactio: decus ⁊ imperium ꝑ infini,
ta ſeculoꝝ ſecula Amen.

Finit opꝰ inſigne tripartitum De anime videlȝ poten
tijs paſſionibꝰ habitibuſue Initiatū: cōtinuatū con,
ſummatū ad Theoſebiā in deuotiſſimo ſcti Bernar,
dini loco ſuburbij ꝑclare criſtianiſſime vrbis Brunnē
ſis marchionatus Morauie: Currente anno. 1 4 9 3.
¶ Poſt hoc in impiali ciuitate Nurmberg ad preces
fratrū minoꝝ ibidē cōmoꝛantiū: ꝑ Anthoniū kober,
ger ad laudē dei impreſſum ⁊ ad huc vſq; finē feliciter
ꝑductū Anno dn̄i. M. cccc. xcviij. vj. die Marcij.

A ortiz

T

H.4.2.